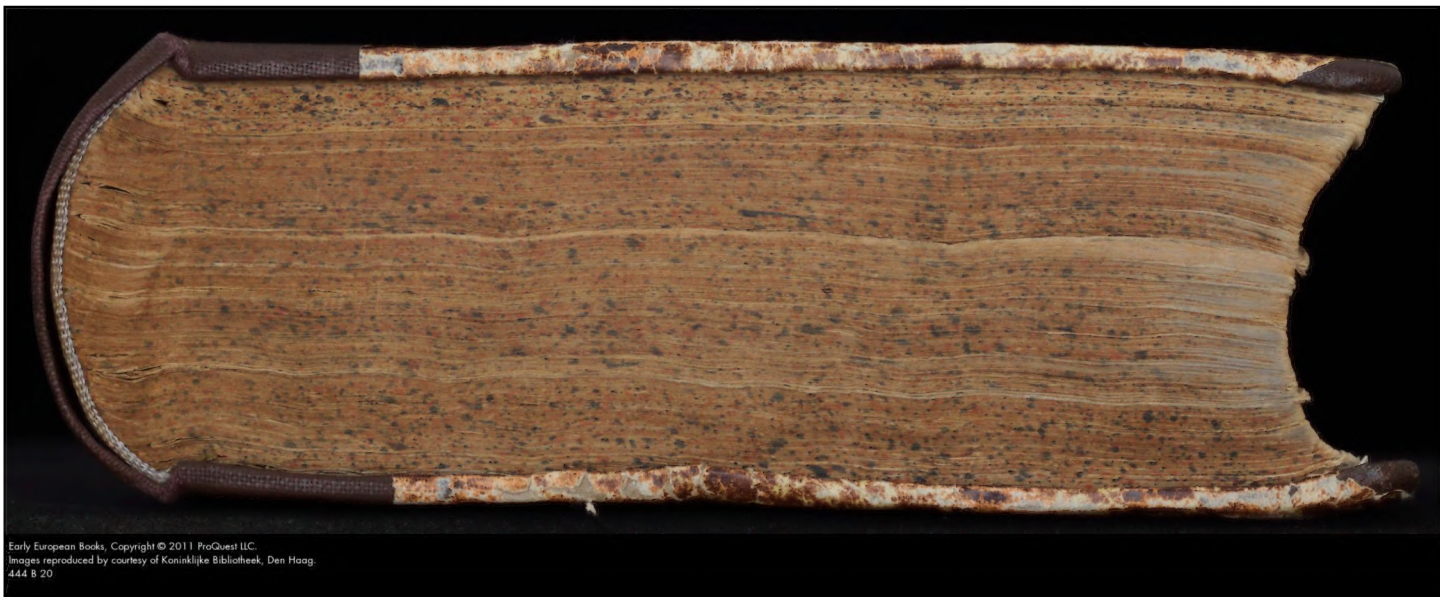

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
444 B 20

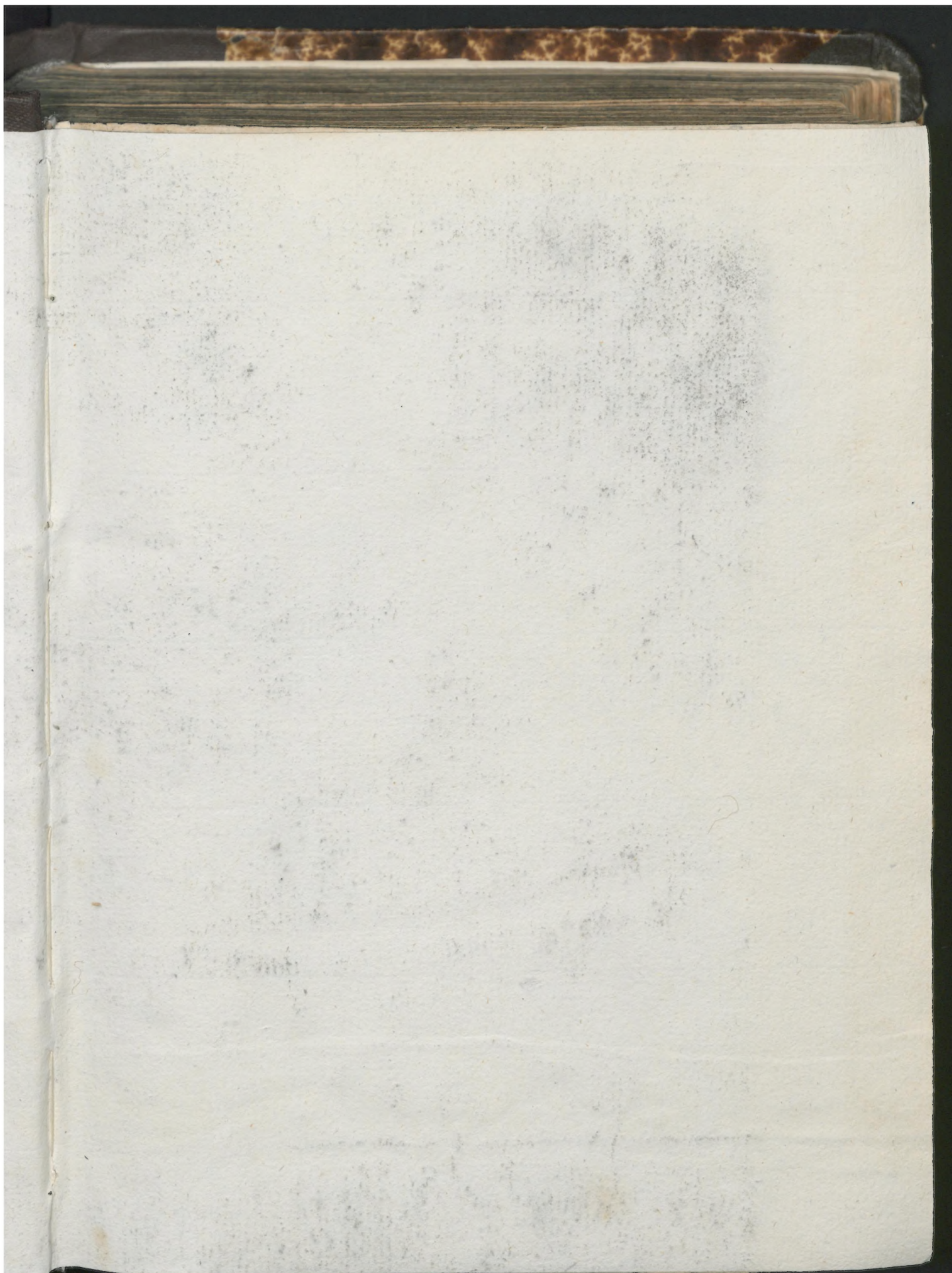

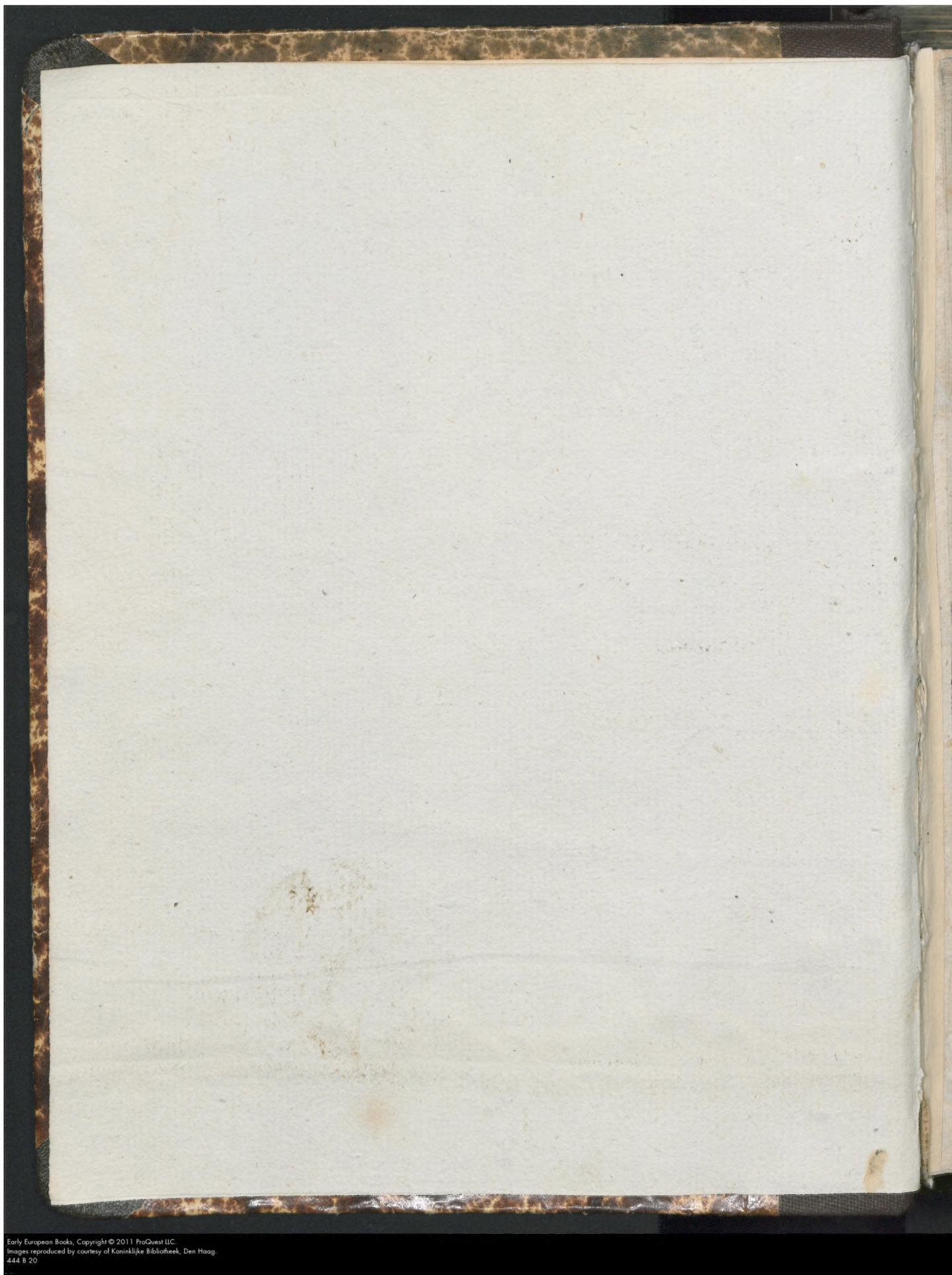

kw

444

B20

Memorien, ofte
Kort e Versaet
DER

GHE DENCK

uveerdighste geschiedemisse

VAN

Nederlandt ende Vrankerijck principaelijck:

Als oock van Hooghschuyt, Schland, Groot Britanië,

Hispanien, Italien, Hungariën, Boemen, Sauoyen,

Seuenborghen, vnd Turkyen.

Van den Iare 1632 (daer het de

Vermaerde Historie Schrijuer EMANVEL van

METEREN gelaten heeft) tot het begin des

Jaers 1620.

Beschreuen door

GVLIELMUM BAYDARTIVM

Van Deynse

Eerste editie

Omnia non omnibus placent

TOT ARNHEM

Gedruckt by Ian Iansz.

Boeck verkooper

Anno. 1620.

AEN DE HOOCH-MOGHENDE

Heeren, myn Heeren de Generale Staten der
Geunieerde Nederlandsche
Provintien:

Aen MAURITIUM, by der gratien Godts
Prince van Oranyen, Gravete Nassau, &c. Gou-
verneur Generael der Vereenichde Nederlandsche
Provintien, &c.

Mitsgaders

Aen de Hooch-moghende Heeren Raden van Stra-
te der Vereenichde Neder-landen:

Als oock

Aen de Edele, Moghende Heeren Staten der Particuliere
Provintien, deser Vereenichde Neder-landen:

Als mede

Aen de Edele Achtbare, seer VVyse, ende Voorzienighe Heeren
Raden der Admiraliteyten,

Ende

Aen alle de Achtbare, Wijse, Voorzienighe Heeren Magistraten in de Ge-
unieerde Neder-landen, myne Groot-ghebedende Heeren,

In Heeren,

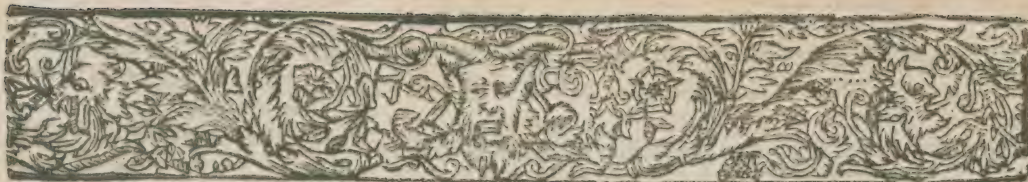

Ghelijc niet geboren te worden, ofte geboren te worden,
en sijn daer nate sterven, vast een ende het selfde is, also
is het ooc vast even vele niet doen, ofte vvat doen, dvvele
op een corts in vergetenheyt gestelt vvort. Hierom is het,
at de Alder-treffelicste Koningen, Princen, ende Heeren, die groote da-
en hebbeng gedaen, tot vvvel-stand hares Vader-lands, ende harer onderfa-
en, gevvvenicht hebben; dat hare Heroique voortreffelicke daden moch-
en beschrevē ende den na-komelingen, door de pennē ende drue, moch-
en vvercundicht ende openbaer gemaect worden, niet alleen tot harer ey-
ner eere, maer ooc om andere door haer exempel tot deucht ende man-
thighe daden te vvervvecken.

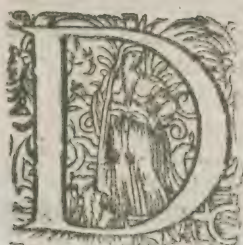
Devvyle dan, Hooch-moghende, Doorluchtighe, vvvel-gheborene, Edele, seer
VWyse, Hooch-Achtbare Heeren, God de Heere door uvve Hooch-mo. Door-
enaden, Edelheyden, ende Achtbaerheyden, seer vvvijs ende cloec beleyt,
o veel Groote, Treffelicke, ende roem-vveerdige daden dese naest-voor-
(.) ij gaende

gaende jaren heeft wt-gericht, Als insonderheyt, devvyle het syne Godde-
licke Mr. belieft heeft uvver H. M. ende D. als ooc uvve A A. als duchtige
ende bequame Instrumenten te gebruycken, om den gedismembreerden
staet deser Lande wederom aen een te hechten, ende de Pijlen dagelicx va-
sterende bundiger aen malkanderē te binden ende knoopen (tot welcken
eynde grootelicx ghedient heeft dat God de Heere uvve H. M. heeft geïn-
spireert synen H. Geest, om by een te roepē die voortreffelicke vergaderin-
ge des *Nationalen Synodi*, om door dat middel te dempen de bedroefde in-
landsche zo Kerckelicke, als daer wtgeresene Politijcque scheuringen ende
misverstanden in dese Geunieerde Provintien ontsaen, die ons alle gaet
dreyghdē in d'vverste elende ende ruïne te brengen.) Ende den treffelic-
ken History-schrijver *Emanuel van Meteren*, die voor desen uvver H. M.
ende uvver Princ. Doorl. kloecke daden seer vlytichlic heeft beschreven,
al voor ertelicke jaren in den Heere is ontslapen, Ende ic als noech niemand
hier te lande vernomen en hebbe, die sich daer toe heeft begeven, om zijn
werce te continueren ende vervolgen: Zoo hebbe ic geacht, dat ic uvve H.
M. uwe Princ. Doorl. mitsgaders allen Heeren ende Overicheden, ende
onse lands-lieden, immers alle goede Patriotten, eenē aengenamen dienst
soude doē, indien ic (al-hoe-wel weynich tijds, en weynich bequaemheyt
daer toe hebbende) de penne in der hand name, ende in het corte verhaelde
sulckes als ic hebbe cunnē vernemen zo hier te lande, als in andere Coninc-
Rijcken ende landen dese naeste acht jaren gepasseert te zijn. Beter dat ic het
doe, dan niemand, Beter dat uvver H. M. uvver Pr. Door. uvver E E. ende
A A. cloecke, ende vvyse proceduyren met de bleecke colourē mynes pin-
seels vvorden afgemaelt, dā al-heel niet. Ic wensche dat ic meer hadde cun-
nen doen, dā ic gedaen hebbe, hope nochtans dat uvve H. M. uvve Ex. uvve
A A. desen mynen arbeyd in dancke sullen aen-nemen, endemy een spoor
geven, om hier na wat treffelickers aen den dach te brengē, In vvелcke hope
ic hier vvile eyndigen, uvve H. M. uvve Exc. uvve E E. ende A A. van herten
vvenschende een gelucsalige regieringe ter eeren Godes, tot vvелstand de
vvare, ende na Godes H. vvoord Gerefor. Religie, en tot ruste, vrede, ende
eenicheyt deser Geuni: Nederlan: Zutphen in de maent van *Novemb. 1619*

Vvver Hoogh Moghentheden,
Vvver Princelicke Doorluchticheyt,
Vvver Moghensheden, ende Achtbaerheden
Altijd onder-danichste Dienaer:
Guilielmus Eandartius.

Seer ghe-erde ende gheleerde, oock VVijse
ende verstandighe Leser:

It is nu het derde Jaer / dat ick het groote werck des heroemden Historp-schrybers Emanuelis van Meteren hebben geabbre-
vieert ende in het kortc drucken laten verhalende alleen het gene
dat hier in Neder-land ghepasseert is van den beginne der Trou-
blen zoo wjt als het dien Auteur ghebracht heeft / met een kort
aen-haeksel dier dinghen alleen die hier te lande tot in Octobri
des Jaers 1617. ghepasseert sijn:

In dit Boeck dwelck ick u mitgebe / volghe ic de voetstappen
Emanuelis van Meteren in zijn groot werck / ende verhalet niet alleen watter ab Anno
1612. tot desen teghenwoordighen dach hier in Neder-land gheschiedt is / maer oock
hebbe ick hier by gheboeche veel ghedenck-waerdighe Historien die in verscheptene
Koninckrijcken ende Landen der Wereldt gheschiedt sijn / Alles tot gherief der lef-
gieriger personen / soeckende alzo na mijn vermogen eenen jeghelicken te gherieven
ende ghelieven.

In plaetse van D. C. dit mijn werck aen te prijsen zal ick D. C. bidden desen mijnen
arbeijt (zoodanich als ic D. C. den selfden hier ghebe) in dancke aen te nemen / ende
mijnen goeden wille ende genegenheijt D. C. te laten aen-genaem sijn: Ic hebbe ge-
daen zoo veel als my mijne menichfuldige occupatien hebben toeghelaten de ghepas-
seerde saken zo getrouwelick verhalende als het my eenichsins is mogelike gelooft.
Ick en hebbe niet ghesocht jemanit swart te maken die wit is / maer die swart sijn en
hebbe ic niet konnen wit maken.

Hebbe ick my erghens in vergrepen ick bidde alle ende eenen jeghelicken die sulcx
bevindt / dat hy my daer van wille belesdelic / ende niet wtbruchinghe sijnns naem-
vermanen ende met goede bestendighe redenen bewysen waer in ick gheseyt hebbe /
ic zal het verbeteren: maer des bytende onbenoemden berispsers tonghe ofte penne en
zal ick niet achten / wetende dat sulcx meer komt wt een gemoet dat dooz passien ver-
blint is / van wt een oprecht broom oordeel ofte ghemoet.

Alse opt tyd ofte Geure ghetweest in de welcke de Historp-schrybers haer ontber-
hoets erghens in hebben kunnen vergiffen dat is desen teghenwoordighen tyd in den
welken jeder een de gepasseerde saken na sijnne humeuren rappozteert ende duypt / ooc
geern woude van anderen gerappozteert ende gheduypt hebben.

Ick wil ten anderen male mynen Leser ghebeden hebben my dit te vergheben / in
dien ick (qualick bericht zynde) pers gheschreben hebbe / anders als het gheschiedt is.

En moet niemant my ten quaetsten duyden / dat ic in dese Boecker (insunderheijt
in de Jaeren 1617, 1618. ende 1619.) niet alles elck op zynen tyd zoo heel nauwe ver-
haelt en hebbe / als dat wel behoorde: Als oock dat ick eenen ende de selfde materie
met altydt in eenen aem gheheel wt en vertelle / dit en is noch dooz slofficheijt / noch
dooz berispm gheschiedt. (Als oock niet dat nu en van een sake ten anderen male hier
of daer in ghebracht wort) Dat is daer by ghekomen dat de Drucker wjt van my
gheseten

VOOR-REDEN.

Gheseten is/ ende dat ick hem de Coppe by stukken ende deelen/ nu wat / ende dan wat/ hebbe moeten toe-schicken/ somtijds midler wyle dat dese ofte ghene saken noch in fieri waren.

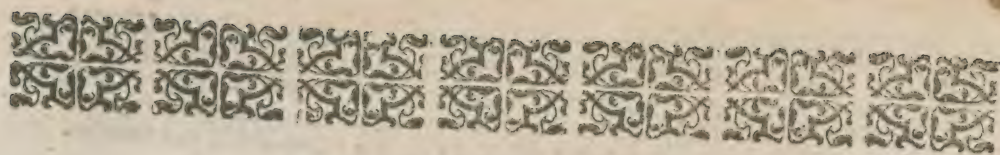
Ick hebbe in dit Boeck meermaels geïnserceert gheheele Placcaten/ Resolutien/ ende Acten van keyseren/ Koninghen/ Princen/ Staten/ Republiken/ ende Persoonen/ onnaenghezen dat de selfde somtijds wat lanc zijn/ liever sprekende met eenes anders woorden als met de myne. Het kan wel wesen dat ick de selfde niet altyd zo net bekomen en hebbe/ of daer en kan wel nu en dan een woordt ofte Comma in debonden worden/ dwelck in de originele Schriften wat anders staet als ick zal referere/ het sy by soure van den Coppiest ofte Translatenr: Maer ic verclare sulcx noyt by myne schult geschiet te wesen. Iffer jemand die my netter ofte beter Coppen kan behandighen als die syn die ick ghevolcht hebbe/ dien zal ick daer vooz bedancken/ ende zal de selfde in de naeste Editie deses Boecks volghen/ indien ick die tijd belebe.

Niemand en verwondere sich ober de verscheydenheyt des stils in dit Boeck / die komt daer by/ dat ick meermaels ghebruykt ende gheschreven hebbe de epgene woorden vier personen met de welcke ic correspondentie houde in het schrijven deser Memoiren. Oock zoo heeft de Typographus dachtwils meer syn epgene/ als myne orthographie ghevolcht/ dwelck ick/ wylt van der hand zijnde/ niet en hebbe kunnen corrigeren.

Blijft hier mede/ Seer gheleerde ende gheerde Leser/ den Almoghenden in ghenaden bevolen.

ACRO.

ACROSTICHIS *ἀκροστιχίδος*
In

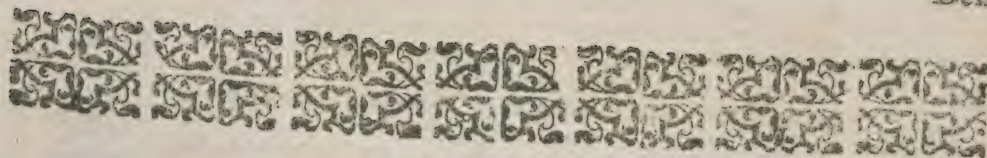
HISTORIÆ BELGICÆ CONTINUATIONEM
à Reverendo & Clarissimo Viro D. GUILIELMO BAUDARTIO,
Polyhistore, Ecclesiæ Zûrphaniensis Antistite
continuatam.

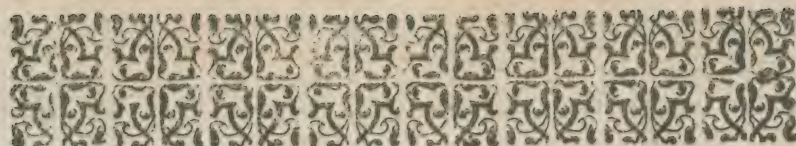
G uilhelmus M u s i s v i g i l e s B a u d a r t i u s a l m i s ,
V i r t u t i s s t u d i o p o l l e n s , a c A r t i s h o n o r e ,
I n t e r & h i s t o r i c o s t u V i r l a u d a b e r e d o c t o s :
L i b r o r u m m o n u m e n t a t u a m D e c o r a n t i a f a m a m .
I n g e n i j d o t e s p r o d u n t , A n i m i q ; v i g o r e m .
E n t h e o n : H e r o u m g e s t a s R e s c o n d e r e s c r i p t i s .
L a u d a t o s t u d i j f æ l i x T e n t a m i n e g e s t i s .
M a c t e i g i t u r v i r t u t e p o t e n s , I n s i s t i t o c æ p t i s ,
V i r R e v e r e n d e , t u i s , t i b i q u æ V e c t u r a p e r e n n e m .
S u n t l a u d i s c u m u l u m p e r S e c u l a m u l t a : V a l e t o .

Fusa à

GEORGIO WVILKIO SILESIO
Orthodoxæ Kalkariensis Ecclesiolæ
Ministro.

Den

Den Eervveerdigen, Godt-saligen end' Hooch-geleer-
den D. GVILHELMO BAVDARTIO, over t
wt-geven van zijner Memorien.

W At noch gheschieden zal en kan de Mensch niet weten/
End' wat vooz onsen tijt gheschiet is waer vergheten/
Zoo't niet beschreiben waer/ van Mannen welker hant
Zoo vaerdich is gheweest/ als aerdich haer verstant.

Den kozen ommeloep van ons onseker leven/
Van gheen ghewisse proef van vele dinghen gheben/
Wy waren als de gheen/ die in een duyfter nacht
Niet verder als de keers kan schynen/ nemen acht.
Maer nu zijn ons bekend/ de wercken van die Jaren
Die unner zijn gheweest/ doe wy noch niet en waren/
End' wie die zijn bekent is waerlich wijs end' oudt/
Al is sijn hoeft niet grijs/ end' sijn bloet noch niet koudt.
Ja wien dit zijn bekent/ kan oock gheluckich raden
Wat tepnde wesen zal van eerst begoste daden.
Summa/ dit is het Volck bequaem tot 's Landts ghebiet/
Dat ober zijn besteck/ nae/ vooz/ end' achter ziet.
Doch alles watter is/ kent zich te wesen schuldich
Denghenen/ die niet vlijt end' een ghemoet gheduldich
Den na- gheboeren te goed'/ heeft na ghesocht
Den handel van zijn tijt/ end' in gheschift ghebrocht.
O welghekonien Schift/ vernieuwer van't vooz-leden/
Ghesant des olden Tijds/ Tuchtmeester van de zeden/
Die't goet beloont met goet/ end' tquaet met quaet gherucht/
Daer vooz de meeste meer als zijn gheweten vucht.
Trefsoz van goeden raet/ Wech- wijsen wt- ghebaren/
Tey-kerre van't vernuft in stormen ende baren/
Ghetuyghen datter is Een die het Al regiert/
End' nae het meeste nut van sijn beminde stiert.
Dit was wel eer het werck/ van Priesters end' Propheten/
Zoo wel in Godes kerck/ als buyten die gheseten/
Doe wel dat na- verhandt oock and're Mannen vzoet
Sich hebben onder staen te volghen haren voet.
Ghelyck ghy doende nu/ Baudarti, naert betamen/
Wie ist die u bestaen met recht zoud' kommen blamen/
Tsy dat men u acnzie/ als Priester in Godes kerck/
Tsy dat men u verstant/ tsy d' edelheyt van't werck.
Het komt u eyghen toe: wilt mannelick voozt- baren/
End' aen zoo goeden saeck noch kost noch moeyte sparen.
End' maect dat uwen tijdt/ end' watter in gheschiet
Als in een duyfter nacht verborogen blijue niet.
Of ghy wel kleyn ginst by velen sult behalen/
End' dat het dagheslacht u niet en kan betalen:
Dat is een salich Man, end' Godes lieve Vrient
Niet, die veel danex behaelde, maer, die veel danex verdient.

Gualtherus Silvanns.

DER NEDERLANDTSCHEN

ende andere Landen gheschiedenissen des

jaers M. D C. XII.

Doot des
Keyser
Rudolphi
II.

In het eynde des twee-
en dertichsten Boeck
heest de treffelijke
Hystor. - Schryver
Emanuel van Meteren,
in het korte aenghe-
roert den doodely-
ken afganc des Key-
ser's Rudolphi II. die
te Praga overleden is

Den 2. Januarij, Anno 1612. out zijnde 59.
jaer/6. maenden/2. daghen: Want hy is
gebozen Anno 1552. den 18. Julij, hy heeft
als Rooms Keyser geregeert XXXVI ja-
ren lanch. Nu sal ick hier int korte gaen
verhalen / deses Keyser's begraffnisse/
ende daer na hoe synen Heer Broeder/de
Dooghtichste / Hoogh-gebozene Eerst-
Hartoghe Matthias, Coninck van Honge-
ren ende Whemen/ tot Roomsche Coninck
is ghekozen/ ghecroont/ende in het Rijk-
ke bevesticht.

Soe haest als de Keyser Rudolphus upt
het leven geschepten was/ heeft Hartoghe
Hendrick Iulius van Bruynswijk (die eenen
gherupmen tijt aen des Keyser's Hof ge-
weest was/ van wegen het verschil dwelc
hy hadde met de Stadt Bruynswijk) midts-
gaders de Oberste Burgh Grave / ende
andere aen-wesende Hooghes Standes
Heeren/de Boheemische Heere vermaent/
dat sy de voornaemste Cameren / met de
kostelijchste goederen ende juwelen (die
men gheacht heeft ettelijke Milioenen
gouts weerdich te zyn) verzeghelen/ende
wel nauwe souden bewaren laten / tot de
aenkomste des Coninck Matthias. Behal-
ven alle de kostelijche juwelen van Gout/
Chisteenten/ Peerlen/ende andere koste-
lijke kleynodien/heestmen in deses Key-
ser's Schat Cameren gebonden / XXIII.
Centener ghegoten Ducaten Gout/ ende
IX. Centener aen ghegoten Silber/ doch
daer waren noch wel verthien Tonnen
schat aen schulden te betalen. Men heeft
om oorzaken/ de doot deses Keyser's een-
ghe dagen lanch meynen te versiffen/ ten
wepnichsten tot dat de Coninck Matthias,
die des maels in Silefen was / te Praga

soude aen-ghelcomen zyn / hierom heeft
men ten selven dage / als syne Majesteit
des morgens ontrent seven uren over-le-
den was/ na gewoone wijse het mid-
dach-mael bereyt/ ende de spijse opgedra-
ghen/als oft syne Keyserlijche Majesteit
noch in het leven ware gheweest/ende ter
maeltijt komen soude. Doch syn doot en
is niet langhe heymelijck ofte verborghen
kommen bliuen / maer sy is strack op het
Hof/ende voogts door de gheheele Stadt
richtbaer geworden/ende daer zyn strack
Posten af-ghedeerdicht om den Coninck
Matthias, ende de Heur vorsten syn doot te
hootschappen.

Des selven daechs zijnder eenige van
des Keyser's Hof-dienaers in verskerin-
ghe ghenomen / ende onder andere eenen
Dooschen Heere / ghenamt Ruckly, des
Keyser's Thesotier. Den Hof-Raet heeft
(doe het gheruchte al op strate ghelcomen
was) laten af-kondigen de doot des Key-
ser's / daer hy verbiedende alle speelen en-
de oeffeningen van openbare geneuchten
ende kortswilen / tot bewijs van droesse-
nisse over de doot deses Grootmachtigen
Princes. Des anderen daechs is de doot
des Keyser met alle de kloeken der State
beluyt / ende de Hof-Chirurgus syn te
Hove ontboden/ om het doode lichaem te
openen/ende te balsmen/dwelc geschiet
is in de tegenwoordicheit des Hartoghen
van Bruynswijk, des Marquis van Onol-
bach, des Hartoghen van Anhalt, ende van
Lichtenberch, ende der Raets-Heeren sy-
ner Majesteit. Men heeft ghesien ende
bevonden/ dat het herte noch geheel ende
ghesont was/ maer de andere deelen wa-
ren wat verpuyt / en het vleesch van het
rechter been was swartachtich/als of het
versenght ofte verbrant ware gheweest.
Als het lichaem ghebalsmt was / sop is
het in eenen langen Damasten Tabbaert
gewonden/ende in de Camer van audien-
tie ghelept/ in een doot-lifte/ die binnen
met root stuwel ghevoert was/ hebben-
bende op de borst een gouden kruyce/ende
het gulden Vlies aen de rechter zijde lig-
ghende/ende het vergulden zweert aen de

M

fincker

*Magnanimum Alciden: heq. Iovem
referunt.*

Alcida similem vitam tibi fata dedere:

Cuncta tua implesti gloria, ut ille sua.

Restabat calum, Iovis hoc tibi suggerit ales,

Sed quate ferret non fuit uas satis.

Bina igitur simul, ingenti comitante Leone,

Induperatorem in calica tecta vehunt.

Achtervolgende de Goudene Bulle des Kersers Caroli III. gemaeckt Anno 1356. om ten ober-staen ende niet goet. binden aller Heur en Dorsten / Staten ende Steden des Riker / soo quam de Heur-Dorsten van Saren / ende de Phaltz-Grabe Heur-Dorst toe / des Riker regeeringhe / tot dat ter wederom eenen Kerser soude verkozen sijn. Derhalven so heeft stracker Hans. Georgien Heur-Dorst van Saren laten publiceren / dat hy / so verre als sijn ober-Luttenantschap streckte / namelijk in den Franchischen / ende Sarenschen krepts / goede sozge draghen soude / tot datter eenen nieuwen Kerser verkozen soude wesen / vermanende allen ende een vghelijken tot vrede ende stilicheyt. Dit seide heeft oock in den Rijnischen krepts ghebende 21. Januarij. Iohannes Phaltz-Grabe by den Rijn / Wartoge van Tweeburghe / die by Testamente des over-leden Heur-vorstes / Administrator genemt ende gheset was : Oock heeft Philips-Lodewijc Phaltz-Grabe van Nieuburch / Administrator des Heur-Dorstendoms Phaltz mit cracht der Guldene Bulle (so hy sept) den 14. Januarij. dergelijcke publicatie / als boven verhaelt is / laten doen.

Des Kersers doode lichaem is den sesten Februarij vanden Wartoge vā Zwimswijck / den Marquis van Onoltzbach / den Wartoge van Rinhalt / ende den Lant-Grabe van Leuchtenberch / midts gaderen van andere groote Heeren inde kerche gepacht / niet gevolgt van den Coninc Marthias in eygener persoon / ende veel andere Heeren ende personen van qualitept ende grooten aensien.

De Heer Clefilius is ghecommittreert om Ruckky ende de andere ghevanghene Dorstbierners te examinieren ende onder-vragen / welck hy ghebacn heeft den 9. Februarij. Hy dreyehde de gevangene niet eenen seker perē ouderdrager als hy was /

ten ware dat sy goetwillichtje openbaer den alles wat haer vā des Kersers saken bekent was. Dwelck als Ruckky gehoozt hadde / so heeft hy hem selve (sijn consciencie hem aenklagende) na dat Clefilius vā daer gheschieden was / in de ghevanghennisse verwozcht. Sijn lichaem is vā den Brul in stucken ghehouwen / ende op Wierden-grade begraven / ende al sijn goet is geregistreert ende beset. Sijnen Broeder ende Dienaer bleven noch ghevangen sitten. In de plaetse daer Ruckky hem selven het leven benomen hadde / heeft men grouwelich ghespoech ende ghespene gehoozt ende gesien / ja verscheptene personen seiden / datse hem hadden sien rijden / dan op eenen Voel / dan op een Paert / soo dat elck een woerdelde / dat dien booswicht niet weerdich en was / dat hem de aerde bedecken soude. Derhalven so heeft men sijn lichaem op ghegraven / tot asschen verbrandt / ende d'assche in de Moldau gheswoopen.

Der Iohan Sweichard Eerstbischof van Mentz / ende Heur-Dorst / des Kersers Rodolphi doot vernomen hebbende / heeft (uyt kracht van de Guldene Bulle Caroli IV.) aen alle de andere Heur-Dorsten gheschreben / ende bevel gedaen / dat sy tegen den 22. dach van Mey naestkomende / binnen Franchfort verschiene souden / om eenen Roomschen Coninck te verkiezen.

Op den besonden dach is de Heurvorst van Mentz / in eygene persoon binnen Franchfort aen-ghelcomen / sterck zijnde die hondert ende sestig Man / twee hondert peerden / ende acht-en-veertich waghens. Ten selven daghe is oock aldaer persoenlich gekomen de Doozluchtige / Woech-geboore Dorst en Heer / Heer Ferdinand Eerst-Bischof vā Keulen / Heur-Dorst / met groot geluyt ende geschal van Trommelen ende Trompetten : In sijn gheselschap waren verscheptene Graven / Barons / Edel-liden / ende andere personen / tot het getal van die hondert en vyfve / twee hondert Paerden / ende ettelijke koetsen en waghens. Oock is ter bestemder tijt verschenen / de Doozluchtige Wartoghe Iohan, Phaltz-Grabe by den Rijn / der Heur-Dorstelicher Phaltz Tutor ende Administrator, ghebuerende de onder-archiept des jongen Heur-Dorstes Fredrick.

Verscheptene vinge ende verscheptene gedertien Dorste bin nen Frank 1046.

Heur vorst vā Mentz comt te Franchfort

Als ooc andere Heur en Dorsten.

1612.

des vijftien van dien naem / den welcken hy mede bracht / verghefſchapt met vele Gzaven Heeren / Edele / ende veel Hof-geſins / tſamen ſterck zijnde 313. perſoonen / 223. Paerden / met veel koerſen ende baggagie waghens.

Noch is ten ſelven daghe te Franckfort aengekomen in d'zeef-ſleederen / ende met ſille Trommelen / ende ſonder gheklanc van Trompetten / de Doetluchtige Doſt Johan Georg Hartoghe van Saren / des Heptighen Rijer Eerſt-Maerſchalck / ende Ceur-Doſt / hebbende in ſijn gheſelſchap ſoo Hartoghen / Gzaven / Barons / Edele / ende andere perſoonen / tot het ghetal van 489. ende 425. Paerden / negen muyl-eſels / ende veel waghens.

Des Maendachs daer nae zijnde den 31. May / is te Franckfort aengekomen Heer Lotharius Ceur-Doſt / Eerſt-Biſſchop te Trier / des H. Roomſchen Rijer in D'rankrijck / ende in het Coninckrijck van Arclaten Eerſt-Canceler / by ſich hebbende een groot gheſelſchap van Gzaven / Barons / Edelieden / ende ander perſoonen / tot het ghetal van twee hondert dertich / ende hondert vijftien ineghentich Paerden / ende veel waghens.

Den Maendachs avont is eerſt aengekomen Adam Gans Dyp-Heere van Podlitz / Gheſanter des Heeren Iohannis Sigismundi Maerck-Gzave te Brandenburch / des H. Roomſchen Rijer Eerſt-Camerling / ende Ceur-Doſt. Hy is in ſijn koerſe binnen Franckfort gekomen / zijnde een Heer by de tachtentich jaren oudt / in ſijn geſelſchap hebbende Abraham Burg-Gzave ende Dyp-Heere van Dona / ende andere Adelijke perſoonen met hare dienaers / in alles ſterck zijnde 70. Mans. 57. Paerden / 3. waghens.

Den 1. May is tot Franckfort aengekomen Matthias Coninck van Hongarpen en Whemen / ende de Coninginne ſijn Wuyf vrouwe / met groot gheſelſchap ende naeſleep van volcke / ontrent hondert Archebuſier Ruyters / ende meer dan 200. waghens. Met ſijne Majestept quamen ooc vele Gzaven / Barons / Edelieden / ende andere perſoonen van qualitept / elck met hare dienaers ende Paerden. Ende met hare Majestept quamen veel Gzavinnen / Baroneſſen / Edel Jofferen / met een groot gheſleep van Camerieren. Soo dat de Coninck ende Coninginne in alles ſterck waren wel drie duysent Menſchen / twee

1612.

duysent Paerden / ende een groot ghetal koerſen ende bracht waghens. Zijne Mr. hadde eenen Edelman vooz af gheſonden op Franckfort / om hem by de Ceur-Doſten te ontſchuldighen / dat hy niet ſulck een ſterck gheſelſchap aen quam / tegen de ordze der Bulle / die geordineert heeft / dat geen Ceur-Doſt met meer dan niet twee hondert man en ſoude vergheſchapt zijn / komende op de verkieſinge eenes Keyſers. De Ceur-Doſten met malcanderen hier vā geſproken hebbende / zijn te vreden geweest / dat ſijne Majestept met dat groot geſelſchap binnen Franckfort komen ſoude.

Het is aenmerckens weerdich / dat eben vooz het vertreck des Conincks Matthias uit Praga / eenen ouden Arnt / diemen in vele jaren niet en hadde ſien bliegen / ſiet van der aerde heeft verheben / ende is geſlogen op het dach van het Conincklijke Paleys. Welck verſchepden perſoonen durden te weſen eenen vooz-bode / bootſchappende dat Matthias (die daer Hof hielt) tot de Keyſerlijke weerdichept ſoude verheben worden.

Den 11. May zijn de boven ghenoemde Ceurboſten vooz de eerſte repſe begabert op het Raethuys van Franckfort / om eenen aenbanck van de keure ofte whael te doen / de Coninck Matthias en is by de andere Keurboſten niet gekomen / want hy als Coninck van Whemen / is de ſebnſte Keurboſt / die gheern ſtemme en heeft in de verkieſinge eenes Keyſers / ten ſp dat de ſtemmen der anderer Keurboſten ſteken.

Des Saterdaghs / zijnde den 26. May ſtylo antiquo / heeft de Magiſtraet van Franckfort / de ſantlijke Heeren Keur-Doſten / ende hare Gefanten / die alle gaer in het groot ghemack des Raedthuys op zwarte ſlurweelen kuſſenen ſaten / openlijc in de tegenwoordichept van veel perſoonen den eedt De ſecuritate praſtandagebaen / na de ordze der Guldene Bulle / d'ſdanighe eedt heeft oock ſtraer daer na de gantsche Burgerſchap / ende de aengenaemene Soldaten ghedaen / ſtaande op de plaetſe vooz het Raedthuys / in het aenhooren des Conincks Matthias / ende der Keur-Doſten die in de venſters van het Raedthuys aen der ſtraten laghen.

Den eedt ghedaen zijnde / hebben alle de Burgers ende Soldaten gelijckelijck hare Roers ende Muſquetten los geſchacten.

De

1612.

13.

De naefstvolgende dagē hebben de Ceur-
voztē hare haren comsten gehouden op
het naechthys der Stadt/ ende sy hebben
senier alle daghe gheboigneert / sittende
allegaeer nevens malcandere aen een lau-
ge Tafel met zwart Pluweel bedeckt/ in
dese ordē/ boven aen satte de Phaltz-Gravē/
daer nae de Erst-Hartoghe Matthias
Coninc van Bohemen/naest hem de Heur-
Vozst van Wents/nebens desen de Heur-
Vozst van Crier/ende dan de Heur-Voz-
stē van Heulen/ Saren/ ende Brandenburg.
Aen de ander zijde van de tafel sa-
ten der Ceurvoztē Cancelliers ende Se-
cretarisen. Op banken langs de muiren
saten hare gheheyme-Raden.

Op den twerden Junij/ s' daechs vooz
de heure des Roomschen Kiepers / heeft
de Magistrat van Francfort met trom-
melen laten onne slaen ende af-roepen/
dat by lijf straffe / alle vzeemde perso-
nen/ die niet en waren in het gheselschap
der Heur-Vozstē / ofte harer Gesanten/
dadelijk upt der Stadt vertrecken sou-
den.

Des nae-middachs daer aen heeft men
alle de poozten toe-ghesloten/ ende toege-
houden tot dat de heure des nieuwe Kie-
pers ghedaen was.

Des Woensdachs / zijnde den 15. Ju-
nij/ de verkiepinghe des Roomschen Co-
ninc gedaen wesende / soo heeft men de
grootē klokke/die gemeynelijk de Stoz-
klokke genoemt wort/ een halve upre ge-
luyt/namelijk van half sebenen tot seben
upren toe/ ende alle de Burghers zijn op
het eierlijckste in haer wapenen versche-
nen/ haer streckende van het Raedthys
af tot aen S. Bartholomai kercke/als oock
op andere doorden der Stadt / aen beyde
zijden der straten.

Strack nae seben upren zijn de Heeren
Heur-Vozstē na het Raedthys gereden/
seer magnifich ende statelijck. Als sy al-
daer ontrent een upre lanch geweest wa-
ren / aen-treckende in besondere kamers
hare Heurvoztelijcke klederen / soo zijn
sy in de grootē stobe des Raedthys by
malcanderen ghekomen/ ende strack van
het Raedthys afgaende / te Paerde geset-
ten/ ende in volgender ordē na S. Bartho-
lomai kercke gereden/ passerende tusschen
de Burghers die aen beyde zijde der stra-
ten in goede ordē stonden/ de Heeren
grootē eerbiedinge aen doende. Vooz aen
zijn gegaen een groot ghetal Heurvoztē

1612.

liche Adelijcke Raets-Deeren/ ende Die-
naren. Na dese volghden te Paerde der
Heurvoztē van Wents/ende van Crier
Hof-marshaleken/ Iohan Philips van Ho-
heneck / ende nebens hem Melchior Deere
van Eiten/ dzagende elck in der hant een
zweert in een vergulde schepde. Na haer
quamen nebens malcanderen ghereden
Heer Iohan Sweichard Heurvozt te Wents
ende Heer Lotharius Heurvozt van Crier/
beyde in haer Heurvoztelijcke habijt/
binnen met Hermelen wit en zwart ghe-
voert/ met eenen boozt van het selve vel-
were onder buyten rontom den roc gaen-
de/ ende op het hooft hadden sy een mutse
van de selfde stoffe. Na dese Heurvoz-
stē volghden te Paerde de Erst-Mar-
schallen des Erst-stifts Heulen/ende des
Conincrijck van Bohemen. De Heulsche
Erf-Marschalck hadde in der handt een
zweert in een vergulde schepde/ende de
Bohemische in ee roode fluweelen schep-
de/ dese volghde Heer Ferdinandes Erst-
Bisshop van Cenen/ Ceurvozt / aen de
rechtter hant/ ende de Coninck van Bhe-
men/ oock als Ceurvozt/ aen de sincker
zijde/ beyde ghekleedt als de boven-ge-
noemde Ceurvoztē / doch de Coninck
hadde de Croone op sijn hooft. Hier na
volghden / de Heere Pleickhage van Helms-
stet/des Phaltzgraben Ceurvoztē Mar-
schalek/ende Heer Maximiliaen van Pap-
penheym des H. Rijck Erf-Marschalck/
elck vooz haer voerende een zweert in een
vergulde schepde. Een laetsten so volg-
den de Voozluichtichste Vozstē ende Heere
Heer Iohan Phaltzgrave by de Rijn/ Ceur-
voztelijcker Phaltz Administrator, aen de
rechtter zijde / de Voozluichtige Ceurvozt
Heer Iohan Georg Hartoghe in Saren/ &c.
in het midden / en Heer Adam Gans Ba-
ron van Potlitz / &c. als Ceurvoztelijc-
ker Brandenburgscher Gesanter/aen de
sincker handt. Dese beyde Ceurvoztē
waren gekleet ghelijck de voozstē
Ceurvoztē van Brandenburg/ des
Ghesanter was geheel in een zwarte gekleet/
ende obermits. Het hant Ceurvoztelijcke
was/ oock en was den Gesanter geen zweert
vooz gebragen. Alle de Ceurvoztē klee-
deren waren eenderley satsoen / ende van
berue/doch der Gheestelijcker Ceurvoz-
stē roeken waren van root Scharlaken/
maer der Wereldtscher van Scharlaken
Pluweel.

211

Cet

Er noch de Ceurborsten van het Raet-
hous af quam en / soo is de Jonghe Ceur-
borst van Heydelberch / op een schoon wit
Paerdt comen rijden nae S. Bartholomaei
kercke / ende hy is dooz een zijde deurken
inde kercke gelaten / alle de andere deuren
gesloten blijvende. Hem was een sitplaats
bereyt op der Muscanten stellagie boven
het Choor / daer hy sien konde al wat
ter int Choor / ende oock in de kercke ge-
schiede.

Als de Ceurborste in deser oorde tusschen
de gewapende Burghers waren ghesaf-
ferst / ende tot aen de kerck-deure waren
ghelcomen / soo traden sy van hare Paer-
den. Daer begosten strax de Tromme-
len ende Trompetten haer gekuyt te ghe-
ven / een geschal makende datmen schier
dooz de geheele Stadt konde hoorzen. Als
de Ceurborsten in het Choor quam en /
(dwelck met kostelijcke Tapijtsen / vol
gout gheveven / behangen was) soo nam
een yeder der selfder sijn sit-plaetse. De
Ceurborst van Ments satt eerst / aen de
rechtter-handt des Choors : naest hem de
Coninck van Braben / ende daer nae de
Phaltzgrave : Aen de linker zijde saten
de Ceurborsten van Cullen / van Saren /
ende des Brandenburghers Ghesanter /
en de Ceurborst van Trier sat in het mid-
den. Der Ceurborsten sit-plaetsen waren
bekleet met zwart pluweel / doch des Co-
ninck Mattheus met gulden laken. Na dat
ter eenighe Gheestelijcke Prelaten / ende
van de voor-naemste Raets-Heeren der
Ceurborsten in het Choor waren ingela-
ten / soo heeft de Heere van Pappenheim
erfijck Onder-Marschalck des Rijcks /
Land-Grave van Stellingen / &c. de deure
des Choors toe-gesloten. Doe begost-
men op d'Orgel te speelen / ende seer kon-
stelijck Musijcke daer onder te singhen /
ende de Suffragan van Ments quam
voorz den Altaer om de Misse te doen.
Midtsdien sijn de Ceurborsten van den
Phaltz / van Saren / ende des Branden-
burghers Gesanter opgestaen / ende met
haer Hofgesin ende geselschap in een ver-
treck-camer ter zijden ghegaen / niet wil-
lende de Misse sien noch hoorzen. Als dese
Ceurborsten wederom in het Choor ghe-
komen waren / (namelijck na eynhinghe
der Misse) soo heeftmen ober luyt geson-
gen den loffanck Veni creator Spiritus, &c.
Dit gedaen zijnde / so sijn de Ceurborsten
ghegaen tot den hooghen Altaer (elckes

Marschalck het zwerft in de schepde voor
haer dzagenbe) daer sy op den hoogsten
trap bleven staen / niet het aengesichte tot
den volcke ghewend. Die van Ments
(staende in het midden der Ceurborsten)
heeft ober luyt aengedient de oorsake der
seer vergaderinghe / daer nae heeft hy den
eedt gedaen / die den Ceurborst van Trier
hem voor las / nae de constitutie van de
Guldene Bulle. Strax daer na hebben
van ghelijcke gedaen alle de ander Ceur-
Borsten / die van Ments haer den eedt
voorz-lesende : De Gheestelijcke Ceurbor-
sten leyden de handt op de borst / de Wee-
reltliche op het Euangelij-boeck / als sy
den eedt deden. Die van allen ghebaen
wesende / soo heeft de Ceurborst van
Ments twee Notarisen geboordert / ende
haer belast / dat sy hier van Instrumenta
maken souden / dwelck sy hebben aenghe-
nommen ende beloofd te doen / nemende toe
getuygen alle de Edele ende Raets-Hee-
ren daer teghenwoordich.

Dit alles gedaen zijnde / soo sijn alle de
Ceurborsten wederom gaen sitten in stoel-
len daer sy te vooren in gheseten hadden /
midder wijle wierdt die Antiphon Veni
Sancte Spiritus met de Collecten gesongen.
Als dit uyt ghesonghen was / soo sijn de
Ceurborsten / elck in haer oorden / ghegaen
nae de Keyserlijcke Capelle / anders de
Ceur-camer genoemt / dwelck een lanch /
smael hooge verwulst ghebou is / daer ee-
nen schoone Altaer in staet / die met schoo-
ne zijdene / vol gout gheswachte tapeten
behangen was. Aldaer was een koste-
lijck gestoekte gemacht voorsz de Conin-
ginne / ende daer nebens sit-plaetsen voorsz
de voornaemste Djonwen ende Jofferen
haren Hofs / al met schoone Tapeten be-
hangen ende bedeckt / van waer men be-
quamelijc konde sien ende hoorzen al wat
ter int Choor ghehandelt wiert.

Daer dat de Ceurborsten ontrent een
uyre lanc t'samen int Choor geweest wa-
ren / ende elck sijne voornaemste Raets-
Heere tot twee verscheppene reysen had-
de laten binnen komen : So sijn sy opge-
staen / ende in deser oorde uyt de Capelle
gegaen : Dooz aen ginck die van Ments /
hem volghden die van Cullen / ende van
Trier / tusschen haer leyden leyden den
Coninc Mathias / die nu Roomsche Coninc
verkozen was. Sijne Majesteit volghden
de Phaltz / Saren / Brandenburg / alle
de Trompetten / Heer-conincken / ende
Basijp-

Wapenen maechten groot getuyt/alle de
kloeken luden/ al het gheschuyt miert af-
gheschoten.

Strac daer na hebben de Ceurborsten
den nieu-verhozen Keyser ghelept tot aen
den hooghen Altaer/ die op den hoogsten
trap gelommen zijnde/ weder knicde/ ende
alle de Ceurborsten stonden aen beede zij-
den nevens hem. De Geesteliche hieben
op ende songen verscheydene Lof-sangen
in het Latijn/ als *Aupatorium nostrum in
nomine Domini, Item de Psalm Davids/
In virtute tua latabitur Rex*, met de gebeden
daer toe gehoorende/ na het gebuyen der
Roomseker kerche. Dit alles ghedaen
wesende/ soo hebben de Ceurborsten den
nieu-verhozenen Keyser op den Altaer ge-
seft/ ende gesongen den Hymum Ambrosij,
beginnende/ *Te Deum Laudames*, &c. Ende
dit is geschiet op drie derley wijs/ Eerste-
lijck op d'Orgel/ daer nae met stemmen
seer Musicael/ ten derden met de Trom-
petten/ des Conincks/ ende der Ceurbor-
sten.

Als desen Lof-sanch geheel gecyndicht
was/ soo is de eene deure teghen de rech-
ter hant des Choorz gheopent/ ende den
nieu-verhozen Keyser is van den Altaer
gebeert/ ende van de Ceurborsten dooz't
Choor op een stellagie gebacht/ die vooz
het Choor in der hooghte daer toe ghe-
maecht was/ met kosteliche Capeten be-
hangen ende bespuydept. Op dese stela-
gie stonden seven stoelen met zwart plu-
meel behangen vooz de Ceurborsten/ ende
noch eenen wat hoogher verheven/ met
gouden laken behanghen/ daer men den
nieu-verhozenen Keyser op sette. Als sij-
ne Majesteit gheseten was/ soo ginghen
voz de Ceurborsten siten/ elck in hare be-
stemde plaetse/ namlie Wents en Phaltz
te rechter zijde/ Ceulen/ Saren/ en Bran-
denburch ter linker handt/ ende Trier
int midden/ recht vooz den Keyser. De
Phaltz hadde inder handt des Rijer-
Apel/ Saren het bloote zweert/ ende Bran-
denburch den Scepter.

Als de Heyz-trommelen ende Trompet-
ten stille waren/ so heeft Heer Georg-Fre-
derich Gzeiffendoe van Volstratz/ Dom-
proost te Wents en Woyns/ aldus ober-
luyt ghesproken.

Dewijle het heylighe Roomsche Rijk, door
het afterven des aller-Deurluchtichsten Vor-
stes ende Heeren, Heer Rudolph des anderen,
ghewesenen Roomschen Keyzers, hoochlove-

lickster gedachtenisse, sonder Over-hoofst is ge-
bleven. Soo is het, dat de aen-welende Heeren
Keur-Vorsten, ende hare af-ghesondene Am-
bassadeurs (nae gebruyck der Keyserlike rech-
ten) in dē waehl ofte keure eenes anderē Hooft-
tsamen ende eenpaerlijck haer hebben verghe-
leken, en hebben den Doorluchtichste, Groot-
machtichsten Vorst en Heere, Heer Mathiam
den tweeden, Coninc van Hungaren, Bhemen,
&c. Eerst-Hartoghe van Oostenrijk, &c. tot
eenen Roomschen Coninck, ende toe-komen-
den Keyser verkoren ende ghenoeht. Dese
keure wort van wegghen de Heeren Keur-Vor-
sten, ende hare Ghesanten, eenen yegelijcken
hier mede kondich gemaect. Tor dien eynde;
op dat alle Man de Hooch-gemelte Coninck-
like Majesteit voor eenen verkorenen Room-
schen Coninck soude weten te eeren ende te
houden, als dat behoort.

Daer de publicatie is wederom het ghe-
schal der Trompetten/ ende der Heyz-
trommelen aen ghegeuen/ ende de Ceur-
borsten zijn met de Conincklike Maje-
steit opgestaen/ ende bande stellagie ghe-
gaen. Eerst ende vooz aen ginch de Eerst-
Bijshof van Trier/ daer nae de twee
Weereldtsche Ceurborsten met den Ghe-
santen des Brandenburgers De Phaltz
des Rijer-Apels inder handt draghende/
ginc aende rechter handt/ Saren met het
bloote zweert int midden/ ende Branden-
burch met het scepter op de linker handt.
Na dese volghde sijne Conincklike Ma-
jesteit/ gaende aen sijne rechter handt de
Eerst-Bijshof van Wents/ ende die van
Ceulen aen de linker handt/ doch een
weynichken te rugge. In deser ordze
zijn dese Heeren met malcanderen upt de
kerche ghegaen/ vooz de Hooge deure der
kerche te Waerde gheseten/ ende nae den
grootten Zamenfels/ het Hof sijner Ma-
jesteit toe gereden. Aldaer si met groo-
te ererbidinghe haren af-scheit van sijne
Majesteit namen/ elck na sijn Hof gaen-
de. Midler wijsle maechten de Trompet-
ters ende Heyzbauchen/ groot getuyt/
so dat het de gantsche Stadt dooz kende
gehoozt worden.

Immer Mathias II is met eerbachtig-
he stemmen/ sonder twist/ ghebeert/ of
scheuringhe/ verhozen tot een Hooft des
Roomschen Rijers/ met veel juychen ende
getuych-wenschinghe van veel dansenders/
die blijde waren/ dat alles soo vze delijck
was afgeloopen/ daer in vooz-gaende tij-
den meer maect om de verlicfinge eenes
narraren

1612.

nieuwen Kiepers / zware krijghen ende oorlogghen opgherisen zijn / ghelijck ver-scheydene Historij-Schrijvers sulcx ghe-tuyghen.

Als nu alles ghedaen was dat tot de verkiefsinghe eenes nieuwen Kiepers van nooden was / soo zijn de Heeren Ceurbor-sten des anderen daechs voor den mid-dach / op het Raethuis in de gewoonelijc-ke kamer vergadert / en hebben met mal-canderen gesproken so van andere groot-wichtige saken des Rijcx / als oock ende insonderheyt van het verschil gerezen tus-schen de Ceurborsten van Saren / Zaan-denburch / ende den Hartoghe van Nieu-burch / van weghen de Borstendommen Gulich ende Cleve / &c. doch sy en hebben niet vruchtbaers besloten / noch upt-ge-richtt.

Na dat de heere des Kiepers geschiet was / so zijnder te Franchfort binnen ge-komen veel van de voornaemste Borsten ende Heeren des Rijcx / oock ober de 90. Graven ende Barnder-Heeren / die ghe-duerende de verkiefsinghe des Kiepers / in de naest-gheliegene Steden ende Dorpen haer hadden onthouden / ende inde Stadt niet hadden moghen komen / nae de ordze der Guldene Bulle.

Oec is Placidus de Morua des Paus Le-gaet / daer gekomen / sterck 26. Maer / 20. Paerden. Daer is oock ghekomen Bal-thazar de Zuniga Spaensche Ambassadeur / met 89. Maer / ende 80. Paerden.

Den eenen Dorst heeft den anderen met statelijcke bancketten gewillkomt ende ghetracteert / ende daer zijn ettelijcke da-gen lanc eenige Ridderlijcke oefeningen gheschiet / als jaghen / nae den rinck loo-pen / &c.

De Lant-Grave van Hessen was d'er-ste die in de Stadt quam na gedaener keu-re / sterck zijnde wel 218. personen / 163. Paerden / ende veel wagens. Op hadde in sijn gheselschap de treffelijcke Heeren ende Edel-heiden sijnes Landts / oec ver-scheydene Graven / ende nevens andere / twee joncke Graven van Nassou. Des anderen daechs is de jonck Lant-Grave van Hessen oock binnen Franchfort ghe-komen / met sijn Moeder en Suster / ende op is daechs daer nae met sijn Heer-Va-der den Kieper ende de Kieperinne gaen begroeten : Welck de sen joncken Dorst niet so een fraepe gratie / ende met so goe-de gratie ghedaen heeft / dat hare Maje-

1612.

steyten haer daer ober verwonderden.

Oec hier toe hebbe ick ghesproken van de verkiefsinghe des nieuwen Kiepers / ende wat sich daer in heeft toe-ghedra-gen. Nu sal ick gaen beschrijven / hoe het met de krooninge / salvinge / ende inhul-dinge des Kiepers / en daer nae der Kie-perinne / is toe ghegaen / soo als het selfe oock binnen Franchfort is in het werck ghestelt. Want of wel de Guldene Bulle seyt / dat de verkiefsinghe te Franchfort / de eerste krooninge te Aken / de eerste Hof-houdinge te Murenbergh soude gheschie-den: So is het dat nochtans de men-ver-kozene Roomsche Coninck / met de aen-wesende Ceurborsten / en der selfder Ghe-santen / om verscheydene gewichtige oor-saken / hebben raetsaem gebonden / dat de eerste krooninge dit mael niet te Aken / maer te Franchfort soude geschieden / ge-lijck oock Anno 1562. sulcks aldaer ghe-schiet was. Ende Anno 1575. te Regens-burch.

De Magistraet van Franchfort heeft den nieu-verkozenen Kieper vereert met eenen verguldenen Pellicaen / ende noch eenen grooten Beket / vol gouden penun-gen / daer de beeltenisse sijner Majesteit op ghemunt was.

Den 24. dach Junij / wesende eenen Sondag / is becreint tot de krooninge des nieuwen Kiepers. Daer is geschre-ven aen die van Aken / ende van Muren-bergh / dat sy 'ghene tot de krooninge dienstelick ende behoefstich by haer was / dat sy 'selfde by tijts te Franchfort bren-gen souden. Voor het Raethuis is een keucken van planken gemaect / om eenen gheelen Ofse / na gewoonheyt / daer in te vaden. Ende van het Raethuis tot aen de groote kercke / zijn de straten ten bep-den zijden afgepaelt. Daer was oec een springende Fonteyne seer konstelijck ge-maect / als oft het een groene ende met most bewassene holle Steen-rotse ware ghewest / daer eenen twee-hoofdighen zwarten Krent met een verguldene kroo-ne / ende met upt-gherechte vleughelen op stont / in eenen grooten krans / op eenen ronden kloot. Nevens desen krans / aen beyde zijde des Krents / stont eenen Leri. Op het Raethuis heeft men de sale / die de Magistraet coets te booren hadde laten nieuwe bouwen / toe bereydet / om in de selfde het Coninckelick bancket te houden. Des Coninck Tafel wert allen geset in

een wyt steecksel met vijft trappen upt het Saer op gaende. Daer na stonden beneden die vijft trappen de Tafelen der Ceurborsten. Aen de rechter handt eene boor die van Ments / eene boor den Coninck van Ghemen / ende eene boor den Administrator van den Phaltz. Aen de linker handt waren oock drie Tafelen / eene boor den Ceurborst van Ceulen / eene boor Saren / ende eene boor Brandenburg; in het midden recht tegen over des Keyser's tafel / wiert des Eerst-bisschops van Trier sit-plaetse verordincert. Nevens elcke Tafel stondt een aenricht-tafel / daer de gouden ende silveren vaten op stonden / seer magnifich ende eierlijc bedeckt. Den vloer deser eer-sale was met root laken beleydt / ende boven de Tafelen was een verhemelt van gouden ende fluweelen laken. In den hoeck deses gemachs was een stillagie opgericht boor de Musiciens en Speel-lieden / met root laken bespreyt.

Op Sondach den 24. Junij / heeft men alle de Stads-poorten toe ghehouden / ende alle de Burgers hebben in haer volgeweer / elck oyt kostelijckste ghekleedt zijnde / alle de straten beset / insouderheyt die strate / streckende van het Conincklich Paleys tot aen de groote kercke / daer de krooninge gheschieden soude / die gheheel ober-bzigt was met stercke plancken / op dicke balken rustende / soo dat de Coninck ende de Ceurborsten met al haer gevolg daer over na de kercke toe ghereiden zijn. De groote clocke heeft van vijft uren tot seven / in den morgen stont / verscheptene poosen gheluyt. Strax daer na hebben haer de Ceurborsten Trier ende Ceulen in haer Ceurborstelijc habijt / ende cozts daer na Ments in eenen langen zwarten Tabbaert (latende doot enen Edel-man sijn Ceurborstelijc cleet op den arm dragen / also hy niet wel te passe en was) nae Bartholomaei kercke verbroecht / alwaer sy van de Gedeputeerde der Stadt Aken en Jurenberch / in de Librie / ontfangen hebben de eleynodien tot de crooninge dienende. Dit geschiedt zijnde / hebben die Ceurborsten haer Ceurborstelijc habijt afgeleyt / ende sy hebben hare Pontificalia aen getrocken. Hier na is de Ceurborst van Ments in een seer statelijc habijt na het Choor toe ghegaen / by sich hebbende den Dom-Proost van Ments / met twee andere Gheestelijcke Prelaten in haer Pontifical / de welke de Croone / den

Rijer-Appel / boor den dach brachten / en Trier het Sweert / Ceulen den Scepter / leggende dit alle gaer op den Crups-Altar boort Choor / daer de krooninge gheschieden soude. Nevens de boven-genoemde stucken / heeft men oock op desen Altar geleydt een zweert in de schepde / zijnde als eenen Tureschen Sabel / dwelc men seyt dat eertijds de Keyser Carolus Magnus gedragen heeft. Tusschen seven en achten boor middach (terwile dat de Gheestelijcke inde kercke op allegorische stelden) zijn de Weereltlijcke Keurborsten in haer Keurborstelijc habijt nae het Koninckliche Paleys gereden / vergezelschap en gevolgt zijnde van vele Dozsten / Gzaben / ende Heeren / om sijne Coninckliche Majesteit tot inde kercke te geleiden / dwelc sy in dese orde ghedaen hebben. Daer zijn eerst ende boor aen gegaen / drie van des Keurborstes van Saren Crauwanten / met zwarte ende geluwe clederen eierlijc gehabitueert. Heer Maximiliaen van Pappenheym des Rijer Erf-Marschalc volgede haer te voet met eenen staf in der handt. Desen volgede de Hof-Marschalc / elc sijne Dienaren achter hen hebbende. Hier nae quamen veel Keurborstelijcke Raets-Heeren / ende andere Adellijcke personen / en na dese volgenden de Gheputeerde des Magistraets der Stadt Francfort / oock de Keurborstelijcke Gzaben / ende andere personen van aensien / die / van wegen den zwaren reghen / malcanderen in soo goede orde niet en konden volgen / als sy sus anders wel souden ghedaen hebben. Als den reghen wat over was / soo zijnder noch gevolgt veel Gzaben / ende Heeren / te voet / ende daer na wel 20. Dozsten te Paerde / welke alle te gaer te noemen veel te lanc soude vallen / ooc mocht ic my vergripen in elc e der selfder sijn behoopliche plaetse te geven. Na de Dozsten zijn ghereiden drie Herauten nevens malcanderen / op witte Paerden / sy hadden peder eenen langen witten stoc inde handt. Op hare fluweelen casacken waren gheneyt de wapenen der Coninckrijcke daer Matthias Coninck over was. Die aen de rechter handt reet hadde op sijnen roc de wapenen van Ghemen / die in het midden was / de wapenen des Coninckrijck van Hongaren / die aen de linker zijde reet der ander Coninckrijcken Ensignia. Dese volgede des Rijer Heeraut alleen / dzagende op sijn roc des

1612.

Kijſer Rent. Hy ſat ooc op ee wit Paert/ ende hy hadde ooc eenen witten ſtaf ofte roede inde hant. Na deſe Peranten qua- men te Paert de d'Adminiſtrator van den Phaltz/ in Ceurborſtelijchen habijt/ dzagende in der handt des Kijſer Appet. Aen ſijner zijde reet de Gheſanter des Keur- vorſtes van Brandenburg/ in ſijn gewo- nelijke cleder/ dzagende des Kijſer ſcep- ter. Na deſe reet de Keurborſt van Saxon allen/ in Ceurborſtelijchen habijt/ hebben- de het zweert des Kijſer vloot inde handt. Hy was verciert met veel ſeer ſchoone Peerſen/ ende coſtelijke geſtenten/ ende vooz op de hoet hadde hy eenen ſeer grooten Diamant/ die ſeer glimſterde. Deſen volghde de koninklike Mr. in Keurbor- ſtelijch habijt/ onder eenen ſchoonen He- mel/ den welken ſes perſoonen des Ma- giſtrats der Stadt Francoſt dzoegen. Aen deſen Chroon ſtonden des Kijſer wa- penen/ eenſdeels gemaakt/ eenſdeels daer op gheboorduert/ ende rontom den randt ſtond met gouden Letteren gheſchreven/ *Matthias II. Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, Hungaria, Bohemia, &c. Rex. Archidux Austria, &c.*

De Coninginne was met veel Dozſtin- nen/ Gzabinnen/ ende Joſſeren ontrent een halve upre eer de Coninc aen-quam/ met twintich Coetsen na de kerche ge- baren/ ende ſy ſatt met haer gheſelſchap op de ſtallagie daer toe verordineert/ en zoſtelijch verciert/ na by het Gzghel/ van daer ſy het alles beſchepdelijch coſte ſien.

Als nu ſijne Maſteſtept ghecomen was tot aen het eynde der Brugge/ die van het Raethuys af tot aen S. Bartholomaei ker- che was ſtreckende/ ontrent twee voeten hooge van der Aerde verheben: Soo zijn ſijne Maſteſtept tot aen de kerch-deure te gemoete ghecomen/ de drie Gheſtelijke Ceurborſten/ verſelſchapt met twee Suſ- fraganen/ ende andere Gheſtelijke per- ſoonen. Eenem Suſſraganer dzoerch het Evangelij-Boeck/ den anderen het Wie- rer-vat.

De Ceurborſt van Ments/ zijnde Con- ſecrator, ofte die den Keyſer croonen sou- de/ was geheel in ſijn Pontificaal ge- cleet/ ende vooz hem wiert ghedragen een Cru- cifix/ ende den Biſſchop-ſtaf/ als oock de Conincelijche zeghelen.

Als ſijne Conincliche Maſteſtept in de kerche ghecomen was/ ſoo bleef hy vooz den Biſſchop van Ments ſille ſtaen/ tot

dat de ſelfde een ſekker ghebedt/ dwelc hy ſpreck gheepndicht hadde.

Dit geſchiet zijnde/ ſoo hebben de Ger- ſtelijche Aſſiſtenten den Coninc ruſſchen haer tot aen den Altaer gelept. Het crups/ ſtaf/ en zegelen wierten vooz haer gedra- gen. Vooz ſijne Maſteſtept gingen de wes- reltliche Ceurborſten met des Kijſer. Ap- pel/ zweert/ en ſcepter in de handt. Na den Coninc volghden de Ceurborſten van Trier ende Ceulen. Terwijle dat aldus ſijne Maſteſtept met de Ceurborſten aen- quam/ ſo heeſſen Menſcalijter geſongen den Antiphon in de Roomſche kerche ge- bropdelic/ *Ecce miti Angelum, &c.* Vooz den Altaer bleven ſy een weynich ſille ſtaende/ daer nae hebben de Ceurborſten den Appel/ zweert/ ende Zegel des Kijſer haren Erf-Maſſchalcken ober-ghebert/ ende ſchieten haer om met ſijne Maſteſtept te gaen ſitten. Daer was na by den Al- taer vooz ſijne Mr. gheſtelt eenen leeghen bidde-ſtael/ ſtaende recht vooz den ſitſtoel ſijner Maſteſtept/ bepedt met gulden laken van eenen coleure behangen. Achter des Conincs ſtoel ſtonden twee andere geſtoel- ten vooz de Aſſiſtenten ofte Suſſraganen. Neben deſe bepedt/ een weynich achter ſijner Mr. ſtael/ ſtonden noch twee groo- te ſtoelen met root fluwel behangen/ een aen de rechter handt vooz den Ceurborſt van Trier/ ende eenen ter ſincker hant vooz den Biſſchop van Ceulen. De- bens dien van Trier/ nae de Ponte aen/ waren de ſtoelen der Weereltliche Ceurborſten/ ende nevens Ceulen der Gheſan- ten der uytlantſche Prinzen. Als nu het *Ecce miti Angelum* upgeſongen was/ ſo hebben de Wye-Biſſchoppen den Coninc gebacht aen den nederighen bidde-ſtael/ tot dien eynde aldaer gheſett/ op dat ſijne Ma. daer op ſoude neder-knielen. Als de Coninc knielde/ ſo heeſt de Biſſchop van Ments/ die ſeer coſtelic ende eierlich ghe- cleedt was/ eenige gebedkens in het La- tijns geſproken/ Deſe geepndicht weſende/ ſoo hebben de Wye-Biſſchoppen den Co- ninc op-genomen/ ende in ſijnen Coninc- lijken ſtoel geſett/ daer een ſchoon verhe- melte boven was. Als de Coninc geſeten was/ ſoo gingen ſy ooc ſitten. Midler wijle ſoo berepde ſich de Conſecrator om Wiſſe te doen. Soo als het Sequens ghe- epndicht was/ en cermen het Evangelium hadde aenghevangen/ ſoo heeſt ſijne Mr. het Ceurborſtelic habijt afgelept/ ende hy

1612.

1611 1612.

is vande Suffraganen tot vooz den Altaer / daer de bede-stoel stont / ghelepdet. De Ceurvozsten van Trier en van Ceulen syne Ma. na volgende. Daer is syne Majesteit ende de Consecrator, als ooc de Bisschoppen ende andere Geesteliche personen daer om heer staende / neder gheknielt / ende men heester begoft de Litanie te lesen. Almen gecamen was tot aen het versken *Vt nos exaudire digneris*, soo is de Consecrator opghestaen / ende syne Bisschop-staff in de handt houdende heeft hy over luyt gesprake / *Vt hunc famelum tuum Mathiam in Regem eligere digneris*, dat ghy desen uwen Dienaer Mathiam wilt weerdich achten om Coninc te verkiezen. Hier op heeft het Choor gheantwoort / *Te regamus*, &c. Wy bidden u, &c. De Erst-Bisschop voer voort / segghende / *Vt eum benedicere, sublimare, & consecrare digneris*. Dat is / dat het u believe hem te segghen / te verhoogen / ende te heyligen. Ende epudelic heeft de Consecrator ghebeden / *Vt eum ad Regni & Imperij fastigium perducere digneris*. dat is / dat het u believe hem te brenghen tot de hoocheyt des Conincrijcs / ende des keijserijcs. Het Choor heeft elcke repse hier tusschen geantwoort na het ghebruyce der Roomscher Litanyen. Dit gheepudicht wesende / soo is de Coninck met de Assistenten / als ooc vast peder een / over epudelic gestaan / ende men heeft den Erst-Bisschop de Anful op ghesett / ende den Staf inde hant gegeven / ende hy heeft den Coninck in het Latijn gebraccht. Of hy be- loofde in het algemeyne Christelijcke geloove bestendich te blijven : De Catholijcke Kercke te beschermen : De Gerechtigheyt ende Iusticie te hantieren : Het Rijck te vermeerderen : Weduwen ende Weesen te beschutten ; Ende des Paus heylicheyt behoorlijcke eere te betoonen ende te bewijzen ? Op peder eene deser vraghen heeft syne Majesteit geantwoort ja : *Alst dien is syne Ma.* een wepnichsken naerder tot den Altaer toe ghetroden / ende heeft het vooz-verhaelde met synen lijfsgheken eedt betrachticht. De Consecrator heeft sich tot de Ceurvozsten / andere Vozsten / Oraven / Heeren / ende alle de omstanders ghewent / ende heeft haer in het Latijn gebraccht / Of sy kaer onderwierpen de gehoorsameyt sijner M. sijn Rijck bestedichden, ende of sy sijne geboden ende bevelen be- loofden te ghehoorsamen ? Dae de leere des Apostels Pauli / vermanende ende bevelende / dat een peder sich der Overicheyt

onder-werpe ende gehoorsame / het sy den Coninc als den Oversten / &c. De Ceur- Vozen / en alle omstanders hebben met luyder stemmen gheroept *Fiat, fiat, fiat*. Welc geschiet zijnde / soo is syne Majesteit gelepdet tot aen den legen bede-stoel / ende na dat hy daer neder geknielt was / soo heeft de Consecrator hem de benedictie ghegheven. Dae is syne Majesteit ont- bloott om ghesalf te worden. De Consecrator heeft de Olve inde handt genomen / ende hy heeft syne Majesteit vooz eerst een crupce gemaeckt boven op den schedel des hoofts / daer na een crupce tusschen de schouderen / en dan aen den rechteren arm / tusschen de handt ende den elleboge / ende soo dickwils als hy een crupce met de Olve maecte / sprack hy / *Vngo te in Regem, oleo sancti ficato, in nomine Patris, & Filij, & S. Sancti*. Dat is / Ick salve u tot eenen Coninc / met de gheplichde Olve / in den name des Vaders / des Soons / ende des H. Gheestes. Hier op begosten de Musi- canten te singen / en de Consecrator salde midler wijse des Keijfers handen. Als dit alles volbracht was / soo hebben de Ceurvozen met de Assistenten den Keijser vooz het Choor in de Ceur-capelle ge- bracht / ende hebben aldaer de Olve we- derom afgebracht / ende hebben syne Ma- jesteit de oude keijserliche cleecken ende Pontificalia, die van Jurenberch gebracht waren / aengedaen / welcke waren eenen gouden Rook Caroli Magni / knie-ste- velen / een lange Albe / daer over een lan- ghe Stoele aen den hals hangende / ende crups-wijs over de Vozen gaende. In somma / sy hebben hem gecleedt gelijcken de Diaconen ofte Priesters inde Room- sche Kercke gewoon is te cleden. In dit habijt hebben hem de Assistenten ende Ceurvozen tot sijnen Stoel gebracht / die nu wat naerder den Altaer ghesett was / hier heeft de Consecrator wederom de be- nedictie over syne Majesteit gesproken / ooc eenige versen gesongen / daer de Sang- hers op gheantwoort hebben.

Als dit alles volepndet was / so hebben de Ceurvozen Trier ende Colen / het Sweert dwelc men seyt dat Carolus Mag- nes geboert heeft / van den Altaer ghenom- men / en hebben het syne Majesteit bloot in de hant ghegheven / ende de Consecrator heeft over luyt gesproken / *Accipe gladium per manus Episcoporum, &c.* Dat is / Neemt het zweert van de hant der Bisschoppen.

B ij Daer

Daer na heefſten het zweert in de ſchep-
de gheſteken/ ende de Weereltliche Ceur-
voſten hebben het ſijne Majestept aen-
gh. bonden. Hier nae heeft de Conſecrator
eenen ſine van den Altaer genomen/ en-
de hy heeft hem ſijne Mr. mompelende ee-
nige woorden aen den vinger gheſteken :
Hy heeft oock ſijne Mr. den Scepter in
de rechter handt/ ende des Rijer appel in
de linker handt gegeven / met deſe woo-
den/ Accipe virgam virtutes & equitatis. Dat
is/ Neemt den ſtaf der deucht en der ghe-
rechticheyt. De Kieſer heeft ſtrac den
Scepter over gegeven in handen van den
Blandenburghſchen Gheſanter/ ende des
Rijer. Appel in handen van den Admini-
ſtrator van den Phaltz.

Dit ghebaen zijnde / ſoo hebben de drie
Gheesteliche Ceurvoſten de Croone van
den Altaer genomen / ende gelijckelijc handt
ſijne Mr. op het Hoofd gheſett / de Conſe-
crator ſprekende / Accipe Coronam Regni.
Neemt de kroone des Rijer. De Kieſer
van den beide ſtoel opstaende/ is van Trier
en Colen aen den Altaer ghelept/ ende in
het voer-berhaelde habijt staende zwoer
hy eenen eedt/ ende beloofde te doen ende
te houden/ al wat eenen vromen Kieſer be-
staende.

Dit alles volbzacht zijnde in debita forma
ſoo iſſer ſeer conſtichlic met ſtemmen ende
Inſtrumenten ghenuſiceert, in middels
ghinck ſijne Majestept ten Offer/ ende hy
heeft het Sacrament in eener ſpeepe upt
der handt des Biſſchops van Ments out-
fangen. Hier na hebben Trier ende Col-
len ſijne Majestept tuſſchen haer beyden
ghenomen/ ende ghebzacht op een hooghe
ſtallagie / met ſchoon root Laken beſprey-
det/ ende den muur was met ſchone Ca-
piſerijen behangen. Voer aen gingen de
Weereltliche Keurvoſten met de Clema-
dien des Rijer; De Conſecrator met de Af-
ſiſtenten/ ende Capellanen / &c. volghden
in Proceſſie na. De Geesteliche Keurvoſ-
ten hebben ſijne Majestept neder gheſett
op eenen coſtelicken ſtoel (die daer geſett
was in de plaetſe des Kieſerlichen ſtoels
die te Aken is) boven ſchoon verhemelt/
ende de Conſecrator heeft tot den nieu-ver-
rozenen Kieſer geſproken/ Stra & retine lo-
cum Regium, quam non jure hereditario, nec
paterna ſucceſſione, ſed principium electione in
Regno Almania tibi noveris delegatum. Dat
is/ Staet ende behout deſe Conincklijke
plaetſe/ de welcke ghy als Coninck van

Duytſlant vererregen hebt/ niet door effe-
niſſe / noch oock door nae-latinghe aen
Vaders: maer door verkieſinge der Voſ-
ten hebt ghy die erlanger. Hier na heeft
de Conſecrator een koſt ghebedt ghedaen/
diwelck de Muſicanten met een Te Deum
laudames beſloten hebben. Als die ophiel-
den van ſpeelen/ ſoo heeft de Conſecrator in
ſijnen/ ende in anderer Keurvoſten naem
ſijne Majestept geluck gewenſcht/ en hem
op het hoogſte gherecommendeert het W.
Roemſche Riick/ midtſgaders alle anders
Voſten/ende ſtaten der Menſchen.

Als nu dit ooc geſchiet was/ ſo is de Con-
ſecrator met de Aſſiſtenten en andere Gee-
ſteliche perſoonen wederom tot den Altaer
getreden: maer ſijne Mr. bleef ſitten/ ende
alle de andere Keurvoſten bleven nevens
ſijne Majestept ſtaende. Hier heeft ſijne
Mr. ſeven Graven/ biſſ Baronnen/ en ſe-
ven Edellieden met Caroli Magni zwerdt
Ridders gheſlaghen / daer nae heeft hy
dit zwerdt den Keurvoſt van Saren in
handen gegeven / ende hy is van de hooge
ſtallagie af gecomen ende tot ſijnen ſtoel
voer den Altaer gegaen/ ende hy is aldaer
gebleven tot volepdinge der Miſſe. Als
dit gedaen was/ ſoo is de Conſecrator met
ſijn Aſſiſtenten als ooc Trier ende Colen/
door het Choor na de Sacriſtye ghegaen/
daer ſy hare Pontificalia afgeleght/ en haer
Keurvoſtelic habijt wederom aen gedaen
hebben: Ende alſoo zijn ſy na den Altaer
gegaen/ daer de Kieſer ende Weereltliche
Keurvoſten haer verwachtē. Doch nide-
ter wijlen quamen daer twee Geesteliche
perſoonen des Kieſerlichen Stifts Aken/
regel-recht tot ſijne Mr. aen/ in haer wit-
te over-ſloppen oft choor hemden/ elck een
ſeer coſtelick gebonden Boeck in de handt
hebbende / upt welker een den eenen ſijne
Mr. een wegnichſken laſ / die het ſelfde
luſte/ ende is alſoo / na de ghewonnelike
wijſe / ghe worden Canonicus des ſelfden
Stifts.

Als nu al het boven-verhaelde volbzacht
was/ ſoo heefſten de Kercke geopent/ en-
de het volck daer upt gelaten/ ſtrac te va-
ren hadde men de houtene bzugghe/ ſtre-
kende van het Raethuys tot aen de Kere-
ke/ met root Laken beſpreydet / oock met
bloemen ende gras beſtropt.

Met de Kercke iſſen in deſe oordje na het
Raethuys gegaen. Voer aen gingen de
hof-dienaers van ſijne Mr. ende der an-
derer Keur en Voſten. Na deſe volghden
de

1612.

1612.

de staets. Heeren/ ende Edel-lieden. Naese volghden de Trompetters ende Hupbaucken oft Victel-tromslaggers / die by heurten een partje bliesen. Daer na volghden der vele Szaven / ende Dozsten / alle gaer te voet. Naese volghden de Conincklijke Verholden / ende nae haer de Heurbozsten / alle te voet / Erier alleen booz aen / nae hem Phaltz ende Bzandenburgh nevens malcanderen met den Appel ende Scepter. Na dese Saren alleen met het bloote Sweert. Desen volgde de Kiepsker onder eenen cierliken Hemel/ ghedzagen van eenighe Raedts-persoonen van Franckfort met de Croone op het Hoof / in Conincklike clederen ende cieraet / die tot desen eynde van Aken ende van Puzrenberch daer ghebzacht waren. Mentse ende Collen volgden sijne Mt. huptenden Hemel. Daer volghden andere Geestelike Prelaten / ende vele andere van allerley qualiteyt.

Na dese volghdender eenige die de gouden ende silveren punninge met des nieuwercoenen Kiepsers beeltenisse ende opschijft in de grabbel wierpen / om de welcke te crygen elck om vlijtichst was / daer wierden eenige Menschen doot ghedzogen / eenige de ribben in stueken. Daer zijn tweederley penninghen ghestropt onder't volc / so van gout als van silver. Den eenen was ontrent so groot als een oort van eenen Jochems Valer / op den welken aen desen zijde gebzucht was de afbeeldinghe des Kiepsers met een Lauwer-crans op het Hoof / en in den rinc staen dese woorden / Matthias II. D. G. H. B. Rex. Coron. in Reg. Rom. 24. Junij. 1612. Aen d'ander zijde staet de Croone / die van boven van de Sonne / van onderen van de Maene bescheenen wort / met dese woorden / Concordi lumine major. Den anderen penninck was wat cleinder / ende des Coninck beeltenisse en staet daer niet op ghepzent / maer alleen dese woorden / Matthias II. D. G. Hung. Bohem. Rex. coron. in Reg. Rom. 24. Junij. 1612. Aen d'ander zijde staet de Sonne ende Maene / ende tusschen beyden de Croone / ende rontom staen dese woorden / Concordi lumine major. Na dese penninck-stroopers volghden de Archebusiers te paerde. Het Laken daer de lange ober. bzugginghe mede bespzept was / is den Volcke prijs gegeven / dwelck soo haestelick de handen daer aen gheslaghen heeft / dat het niet en waachte tot dat de geheele Proceffie gepaf-

1612.

seert was / maer hebbe het eenige der Heeren onder de voeten ontrocken / geseheurt / ende af aen stucken ghesieden.

Tegens dat sijne Mt. met de Heurbozsten op het Raethuys quamen / soo waren daer op het cierlickste toe bereyt ende gedeckt de Tafelen daer sijne Mt. ende de Heurbozsten soudenaensitten / nevens elc staende een seer costelick Buffet ofte Kenricht daer veel costelick ende constelic gewoocht gulden ende silver-wert op stont. Daer was oock een Tafel bereydet in de plaetse des Heurbozstes van Bzandenburgh / met root flurweel bedeckt / ende een gehemelte daer bove : maer daer en wiert geen spijs op ghesett / dewijle sijne Heurbozstelike Doozluchticheyt daer niet te ghenwoozdich en was. Van ghelijcken wasser ooc een Tafel toe bereyt booz den Coninck van Bhemmen / als Heur-Bozst / maer dewijle sijne Mt. nu Kiepsker verhooren was / ende boven aen-geplaeft was / so is de Tafel ooc ongedect gebleven / ende gheen Spijs daer op ghebzacht.

Cermen aen Tafel ginch sieten / so is de Heurbozst van Saren / ghevolght zijnde van sijne Raden / Edelen / ende Trauwanten / het Raedthuys af-ghegaen / ende daer te peerde geseten in sijn Heurbozstelie habijt / met sijne Trompetters ende Trommelslagers / ende hy is ghereden na die plaetse / daer men des Mozzghens eenen grooten hoop Haber ongebeertich festich Mudde / ghestozet hadde. Hy heeft een Silveren Schepel in de handt gheuomen / ende dat met Haber gebullet / en met den Silveren strijck-sack af-ghestreken / ende hy heeft het een van sijn Dienaers over-gelanght / om onder het Volck te stropen. Daer na heeft hy het silveren Schepel ende strijck-sack sijnen Erf marschal / den Heer van Pappenheym gelangt ende hy is wederom na het Raethuys gekeert / sijne Trompetters lustich opblasende. Soo haest als sijne Heurbozstelike Genade den rugghe ghewendt hadde / soo is het Volck aen de Haber gheballen / eenighe hadden sacken mede gebzacht om die daer in te versamelen. Doch hy is merst vertreden / en langs der straten ober al ghestropt gheworzen. De Kiepsker ende Heur-bozsten hebben desen handel ende gedzangh des volcks met geneuchte aengesien ba het Raethuys af. Hier nae quam van het Raedthuys ofte daerde ghereden des Heur-Bozstes van Bzandenburghs Erf-Marschal / ende hy

Bij h. 16

1612.

Heeft een zilveren Handt-becken / met een Giet-bat / ende een Derveete / die op een Tafel stonden / gehaelt / en heeft den Keyser het hant-water ghelanght / de Trommelen ende Trompetten groot gheschal makende.

Daer desen quam de Administrator van den Haultz in Ceurborsteliche cleederen van het Raethuys af gereden / en hy heeft van den Offe die geheel wiert ghebraden eenige schotelen met Spijse / gehaelt / ende hy is met de selve nae het Raethuys toe ghekeert / de Trommelen ende Trompetten speulende. Stracker is het Volck niet groote ongestumicheydt gevallen inde keucken daer den gheheelen Offe ghebraden wiert / ende hebben niet alleen den Offe in stucken gesneden / maer oock hebben hy in gheheel coxer tijdt de gantsche keucken / Spit / en staden in stucken ghetrocken / gesneden / ende wech gebragen. Dien bovengementioneerden Offe was ghebuult met allerley gebogelte ende visschen / oock met Hasen ende Conynen / ende hy was aen een houten Spit gebraden / dwelc niet twee groote raderen om-gedreijt wiert / zijnde geheel / sonder dat de voeten / slaen / wen / hoest / of hoozen af ghesneden waren. Midler wijle hebben de Trompetten te Hove geblasen / ende tecken gegeven van aen Tafel te gaen. Daer dat de Ceurborsten / ende andere Officieren der Croone elck haer ampt in debita forma vericht hadden / ende sijne Mr. aen sijn disch geseten was / soo gingen ooc de Ceurborsten elck aen den haren neder-sitten / ende daer is op het aller costelickste ende eierlijckste aenghedient ghe worden / met veel guldene / silveren / ende bepeerde vaeten / van ouden ende nieuwe fatsoene. In somma al de kostelicheit van Goudt / Silver / Peerlen / Bestreuten / Gouden laken / Capeten / Zijde / Fluweel / Borsduysel / ende allerley costelicheit die desmaels te Fransfort was / is eenen onwaerdeerliken schat weert geweest.

Als de Conincliche Maeltijt aen ginc / soo heeft de costeliche op gerichtte fonteyne / daer van hier boven gesproken is / begoft te spuyten / ende den twee hoefden Hrent / als oock de Leenwen / ende den eloot / gaven overbloedich Wijn uyt / eerst witten / daer na rooden. Elck een die daer conde hy comen / heeft van gedroncken / d'een uyt den Voet / oft Hant / d'ander uyt Bekers / elck so hy best conde. Doch daer

is veel meer Wijn op de strate verlopen geloopen ende gespit / alser ghedroncken is. Iae het Volck heeft daer den anderen schier doot ghedroncken / ende vele ongheschickte Buffels hebben dese schoone Fonteyne / den Cupn / de Lecruwen / den Hrent / met de Hppen daer den Wijn dooz liep / af-ghetrocken / ghebrocken / ende ver-treden.

Behalven den Keyser ende Ceurborsten / warender noch over de twintich Dorsten tot dese Conincliche maeltijt genoodicht / die aen verscheppene Tafelen beneden in het Saal seer costelic toe bereydet / aensat / en / zijnde jonghe Ceurborsten / Dorsten / Hartogen / Lant. Ezaben / March. Ezaben / &c.

Noch warender in andere Camers Tafelen gedeckt / voer verscheppene treffeliche Ezaben / Hpp. Heeren / ende Adelicke personen / elck in besondere Camers.

Daer waren ooc in een cammer vier Tafelen gheordineret / voer de af. Ghesante van Aken / Nurenberch / Fransfort / ende Collen. Maer op de Tafel van Aken en is geen Spise ghebracht / tot een bewijs van het quaet genoegen dwelc de Keyser hadde aen den twist die in hare stadt was opgeresen. De Keyser en heeft haer ooc des maels geen audientie willen gheven.

Als het eten / drincken / musiceren / en spelen tot over vijf uren gebuert hadde / soo is sijne Mr. van den Dirsch opgestaen / en na sijn Paleys gereden / vergeselschap met de Ceurborsten / ende andere Dorsten. Ende is also de krooninge ende het banckett des nieu-vercozenen Keyser in groote magnificentie ghehouden ende gheceyndicht.

N sal ick hier by int cozt verba-len de krooninge van de Ceurborsteliche Hooch-geboorne Princeesse / Von Ruma / Erst Marghinnie van Oostenrijck / des Keyser Marchie Wyfzouwe. Tot hare Doorzucht. krooninge was bestemt de 25. dach Junij / 1612. De groote clocke wiert des morgens vroeck tot dien eynde ghesluydt / ende alle de Burghers waren elck op hare plaetse in hare wapenen verscheuen. Maer van weghen de lichamelijke zwachtheit des Ceurborstes van Ments / is het uyt ghestelt tot s'anderen daechs / zijnde den 26. Junij.

Des Dincdaechs morgens vroeck ontrent

1612. 16

Krooninge
ge der Wyf
seruinc.

terent seben ure zijn de Ceurborsten Crier
ende Collen in haer Ceurborstelike habijt
in S. Bartholomaei kerche gecomen. In het
Choor gecomen zijnde/hebben sy dat self-
de afgelept/ ende trocken hare Pontifica-
lia of Bisschopliche cleerden aen/ als oec
die van Ments ghebaen hadde/ die wat
vroeger in de kerche gecomen was. Men
heeft wederom des Rijckes Scepter/ Appel/
Kinc/ ende Croone op den Altaer gelept.
Midler wijlen quamen de Weerdeliche
Ceurborsten/ midelgaders andere Bor-
sten/ Graven/ en Heeren met hare Raden
by ende in des Keijzers Paleys/ ende nae
acht uren zijn sy gegaen na S. Bartholomaei
kerche/ intes in de vorse als op de kroo-
ninge des Keijzers gheschiet was/ behal-
ven dat na Phaltz ende Brandenburg/
die te eerde reden/ te voete geboucht is de
Ersmarschale van Pappenheim/ dragende
inde hant een lege seijepde. Welen volchde
te Paerde den Ceurborst van Saren in
Ceurborstelike habijt/ dragende het vloot-
te zweere in de hant. Na hem volchde de
Keijser met de kroone op het hooft/ in sijn
Keijserliche Pontificaal.

Den Keijser volchden in de twintich
sehoone koets-wagens: In d'eerste sat de
Coninginne alleen/ in de andere saten de
Borstinnen/ Gravinnen/ ende Adelslike
Joffren. Daer van de voornaemste wa-
ren/ des Administratoers van den Phaltz
Huyfzouwe/ met twee jonge Phaltzgra-
vinnen/ der Landt. Graven van Hessen/
Maurin, ende Lodonici Huyfzouwen.

Als de Keijserinne in de kerche quam
getreden/ so quamen de Geesteliche Ceurb-
borsten in haer Gheestelich habijt haer
te ghemoete/ ende ghelepen hare Maje-
steit tot voer den hooghen Altaer. De
Coninck ginch sitten in eenen costelichen
Stoel/ staende ter rechter hant des Korts
daer hy op den dach sijner krooninghe in
geseten hadde. De Coninginne sitt in
den legen bede-stoel. Des Arch-Bisschop
van Ments Suffragan bereyde sich om
de Wisse te doen/ overmits de Ceurborst
sieckelic was. Als d'Epistel ende Sequen-
tia gelesen waren/ soo trat de Suffragan
van den Altaer/ ende de Erst-Bisschop
van Ments quam daer in eyghener per-
soon met de insul op't hooft/ en den Bis-
schop-staf inde handt/ sich verwoeghende
voer den Altaer. Als hy recht over de
Coninginne neder geseten was/ soo stont
de Keijser op/ met de kroone op het hooft/

ende dragende t' Scepter in de rechter/ en
des rijckes appel in de linker hant/ is hy
tot den Altaer getreden/ ende hy is voer
den Ceurborst van Ments op sijn knien
gevallen/ ende heeft hem gebeden/ dat het
hem woude ghelieven sijne Huyfzouwe
koonische Coninginne te kroonen. Mid-
ler wijle heeft men der Coninginnen bede-
stoel wat naerder aen den Altaer gescha-
ven. Als de Coninck wederom tot sijn sit-
plaetse gekeert was/ so quamen Crier en
Collen/ ende gelepen de Coninginne tot
aen den bede-stoel/ alwaer sy/ de Ceurb-
borst van Ments/ en de Suffraganen/ met
de Assistenten op hare knien vielen/ ende
haer gebet deden. De Consecrator waeg-
de de Coninginne/ Of sy begheerde Konin-
gine van Rome gekroont te worden? Als sy
gheantwoorde hadde Ja/ soo heeft men
wederom een kint ghebedt ghesproken/
welck geyndicht zijnde/ soo heeft hem
de Ceurborst van Ments tot het volck/
ende badt wederom/

Daer na heeft de Hof-Meesterinne der
Coninginnen hals ontblootet/ en de Con-
secrator heeft gesuift eerst de hals/ ende
daer na den rechteren arm. Welck ge-
schiedt zijnde/ so hebben de Ceurborsten
Crier ende Collen hare Majesteit opge-
heven/ en int Choor gebrecht/ haer volg-
den de Suffraganen/ ende eenige Dancen
ofte Dourwen van state/ die hare Me. een
seer kostelich ende Coninckelich habijt aen-
gebaen hebben/ hebbende eenen langhen
steert ofte na-stey/ den welken hare Me.
van eenige Staet-Joffren nae gebzagen
wieret. Als sy nu wederom int het Choor
in haren bede-stoel gebzacht was/ ende
voer den Altaer knelde/ soo hebben de
Geesteliche Ceurborsten gelijcker handt
een nieuwe kroone van den Altaer genom-
men/ ende hebben se hare Me. (de Conse-
crator monpelende eenighe woorden) op
het hooft ghesett/ ende daer na heeft de
Consecrator hare Majesteit eenen coste-
lijken Kinc aen den vinger gesteken/ en
doen heeft hy haer den Scepter in de rech-
ter hant/ ende des Rijckes appel inde link-
ker hant gegeven/ met dewelcke hare Me.
na dat sy de benedictie ontfangen hadde/
is gaen sitten in den Coninckelichen Stoel.
Straer quam den Ceurborst van Crier/
en nam haer de Scepter af/ ende die van
Collen den Appel/ ende daer nae hebben
desse beyde Ceurborsten hare Majesteit de
kroone van het hooft geslicht/ en lepen se
op

op den Altaer. Daer nae brachten deſe liepde Keur-vorſten hare Majesteit wederom aen den Altaer om te offeren. Sy ſchoof ſelfs de kuffens wech/ende knielde ſeer debotelick op de harde ſteenen. Daer na ſetten haer de twee Geſtelicke Keur-vorſten wederom in den Stoel. Midler wyle iſſer ſeer ſchoone Muſycke gheſongen/ ende op het Orgel/ als oock met andere Inſtrumenten Te Deum gheſpeelt.

Als dit alles volbracht was/ ſo hebben Crier en Collen hare Majesteit wederom aen den Altaer gelept/om het Sacrament te ontfanghen/ dwelck sy knielende ontfangen heeft onder een ſpecie. Nevens haer (doch eē weynichs kē achterwaerts) knielden Crier ende Collen. Deſen godtsdienſt verricht zijnde/ ſo heestmen de Coninginne wederom de kroone op het hooft geſett/ ende daer quamen eenige Vorſtinnen dieſe op haer hooft vaſte maechten.

Hier na gingen de Geſtelicke Keurvorſten wederom in't Choor/ om haer Geſtelick habijt af te leggen/ ende het Ceurvorſtelicke aen te trecken. Midler wyle ſtonden de Weereldtliche Ceurvorſten by de Coninginne. Als de Geſtelicke Ceurvorſten in haer Ceurvorſtelick habijt hier by gecomen waren/ ſo zyn de Coninc ende Coninginne/ met alle de Ceur en Vorſten opgeſtaen/ en upt de kercke gegaen/ ende na des Keſfers Hof gemarcheert/ in ſulcker ordze als sy daer in gecomen waren/ behalven dat de Coninginne nu de croone op het hooft hadde/ ende met dat caſtelicke gouden cleet verciert was/ dwelc sy te vooren niet en hadde aen gehad. Al den wech deur regende het dapper/ doch even wel maechten de Cronwetten ende andere grove Muſyck-Inſtrumenten groot gheſchal.

Op het Raedt-huys was wederom een Connelicke Maeltijt bereydet/ alles in die ſelfde ordze/ oock met ſulcken pracht en magnificentie toe-gaende/ als geſchiet was op den dach van de krooninghe des Keſers. Doch dit waſſer nu beſonders/ dat de Keſerwive met den Keſer aen een tafel ſatē/ ende nu warenden mede tot deſer Maeltijt genoodicht veel Vorſtinnen/ Bartoghinne/ Grabinne/ ende andere Vrouwen van qualiteit.

Na dat de Maeltijt geeyndicht was/ hebben de Vorſten/ Graven/ ende Heeren/ ſijne Majesteit ende de Coninginne tot aen haer Paleys gebrecht/ ende niet veel

eerbiedinghe haren aſſcheydt ghemomen.

Op den 27. Junij hebben de Vorſten en Heeren/ in de reghenwoordicheydt ſijner Majesteit na den Kinck gerent/ ſijne Me. eert/ die den Kinck afgestecken heeft/ daer zyn verſchepdene ſchoone bekiers ende andere juweelen verſchoncken/ na het oordeel der gener die als Richters hier toe geputeert waren. De Keſer creech den eerſten ende hoochſten prijs/ zijnde een vergulden Lampet/ weerdich geacht ſes hondert Rijckſche guldens. Des ſelfden Avonts is de Coninc/ de Coninginne/ veel Vorſten/ Graven/ en Heeren: Als oock Vorſtinnen/ Grabinne/ ende Jofferen op het Raethuys gecomen/ al waer men nae den eten den geheele nacht gedaunt heeft/ tot dat den dach aen-quam. De Coninck ende Coninginne hebben eerſt ghedaunt/ daer na de andere Vorſten ende Vorſtinnen. Den 30. Junij heeft men in den Avont het vperwerc aen de Meyne/ tot een triumphe aen geſtecken/ ende men heeft al het gheſchut los gheſchoten.

Den 28. Junij heeft de Keſer een ſeer treffelicke Maeltijt aen ghericht/ tot de welcke hy den Ceurvorſt van Saren/ en van Collen/ den Adminiſtratoz van den Phaltz/ den Hartoge van Wirtemberg/ van Gnoltſbach/ van Baden/ de Land-Graven Maurits/ ende Lodewick van Heſſen/ midtſgaders vele Graven/ Barons/ ende Edellieden ghenoodicht heeft. Den 29. Junij is de Ceurvorſt van Saren van Franchfort berreyt/ zijnde geheel in het groene ghecleedt. Daer nae zyn oock d'andere Vorſten en Heere berreyt/ d'een vooz d'ander na.

De Magiſtraet van Franchfort hadde al goet tijt een caſteel van hout maken laten/ dwelc buyten op de plancken beſchildert was als of het vaſte ware geweeſt/ in het midden hadde het eenen hooghen Toorn/ daer eenen twee-hoofdigen ghetroonden Arent op ſtondt/ aen peder een van de vier hoecken waren oock Tozens. Dit caſteel was alſoo-gemaeckt/ dat als men het vper in't Pulver ſtach/ dat het over de acht duſent buſſe-flagen/ als van Muſquetten ghegheven heeft. Dit was daechs vooz de crooninge in de Meyne gebrecht/ in meyninge om het ſelfde des Avonts van de dach der crooninge te doen aen-gaen/ tot een triumphe ende vermaeking: Maer den veelvoudigen reghen/ attelike dagen aen een geduerende/ heeft sulc

1612

7612. *fulcr* verhindert/ also dat het niet is kon-
nen gheschieden tot op den 30. Junij des
Avonts/ in de tegenwoordicheit van den
Coninck ende Coninghinne/ ende andere
Vorsten/ Prinzen/ Grauen/ Heeren/ die
om het selve beschepdelic te sien/ op sche-
pen en blotten in de Mepne haer begeben
hadden. Daer waren oock meer andere
byeren en schiet wercken ghemaect/ die
van anderen upt het water op borsten/ en
groot ghebraeck maechten. Al het grof
geschut wiert van de Stadts wallen en
de Bolle wercken/ als oock upt vele sche-
pen/ af geschoten / soo dat de heele Stadt
daver de/ ende vol roocks was/ Sic transit
gloria mundi.

Den 1. Julij/ zijnde Sondag/ heeft
de Magistrat en Burgerije van Franc-
fort den Keyser redt van getrouwichheidt
ende ghehoorsaemheidt ghedaen/ Iohan-
Ruperts Heghenmuller heeft den volcke den
eerd booz ghelesen. De Keyser staende
in de Deure sijnes Hofs/ heeft den Ma-
gistraet ende Burgers belooft ende ghe-
zwozen booz te staen/ ende by hare Privi-
legien te laten.

Den derden Julij is sijne Keyserliche
Majesteit met de Keyserinne van Franc-
fort verreyt nae Nurenberch/ ende van
daer nae Praghe/ gelepde zijnde een stuck
weeghs van den heur. Voort van Collen/
den Administratoz van den Phaltz/ Mau-
rics Landt. Graue van Hessen/ Hartoghe
van Wirtemberch/ Marquis van Onols-
bach/ ende andere Heeren met haer ghe-
slepe ende Hof ghesamen.

Daer zijn ooc tot een teeken van blijt-
schap ende gheluck wenschinghe in ver-
schepdene treffelijcke Hoofst. steden/ groo-
te triumpfen gedaen/ als te Rome/ Wee-
nen/ Aken/ Collen/ Brussel/ ende elders.
Het soude te lane vallen de selve hier alle
gaer te beschrijven.

Oock zijnder van verschepdene trefse-
lijke geleerde Mannen veel fraeye Ver-
sen ofte Carmina ghemaect/ van welken
allen ick dit eenige stellen sal/ in het welc-
ke peder Letter des naems MATTHIAS
biss-mael ghestelt is: Als oock de eerste
Letteren deser woorden/ Romanorum Im-
perator Semper Augustus.

*Maiorum Meritis Magnus Moderamina
Mundi*

Accipit Augustum afflicto Addit Asylum

Temporibus, Terras Trepido Turbanse 1612.

Tumultu.

*Tali Teutonicas Typhi Tutante Trivemes
Horrebus Hostes, Hamig. Habitatator Hiabis
Imperium Irenes Iteram Illustrabit Imago,
Aurea. Aonijs Agitabitur Artibus Aetas.
Salve Servideum Soboles, Sactisq. Subinde
Rem, Regium, Regimen, Regionem.*

Religionem

*Iuribus Instauras, Incepta Iuvante Iehoua,
Sorte Serenata Supera Salomoniam Sensa,
Annisq. Altitonans Augustos Augeat
Annos.*

De Coninck aller Coningen wille desen
Keyser met sinen heplighen Geest regee-
ren/ ende leyden op sijne wegen/ ende nae
dit tijdelijke vergaenelike Rijke upt
genaden geven het eeuwige ende altijdt-
duerende Coninckrijcke der Hemelen.

Ich hebbe dit sus wat in't langhe ver-
hackt upt de schriften ende af-beeldingen/
die te dier tijdt hier van in opentlijcken
Druck zijn upt-ghedaen in het Latijn/
Hooch-duyts/ ende andere spraken/ ho-
pende dat het den Leser aenghenamen sal
wesen/om dat dit soodanige handelingen
ende saken zijn/ die selden gheschieden.

DEn sesten Februarij is Ernestus
Hartoghe van Beieren/ Eerst-
Bischop van Collen over-le-
den. Het doode lichaem is den
ersten Martij te Duyts ghe-
bracht/ begelepdet van vele Heeren ende
Edele upt den Westphalschen Keerpts.
Des anderen dachs is het binnen Col-
len gebracht/ ende met groote Proceffie in
de Cathedrale kercke begraven. In sijn
plaetse is gevolcht Ferdinandus Hartoghe
van Beieren/ die daer te vozen Coadjutor
des Stifts Collen was geweest. Hy is
den 12. Martij in ghehult.

*Hout boort
van Collen
gestorven.*

DEn 16. Julij is de Hartoghe
van Denegien over-leden/ mit
zijnde ontrent ses-en-sebentich
jaren/ hy heeft geregeert seven
jaer ende ses maanden. Hy is
seer onverschens gestorven/ upt den raedt
te Duyts gecomen zijnde. In sijn plaetse

*Hartoghe
van Denegien
over-leden.*

1612.

is den 24. Julij verhozen Antonius Memmius, oudt zijnde 77. jaren/ die op den 25. der selfder maent gekroont is/ ende hy is met behoorlicke Ceremonien in ghesuldet/ werpende veel ghelts onder het Volck.

Donnisse
over den
Ridder An-
gelo Sa-
drario upt
gesproken.

Desen Soner heeft binnen Venegien Il Consilio di Diece, oft den Hoogen Raet van Tienen/ een seer gebene-weerdich donnisse over den Ridder Angelo Badrario upt-ghesproken/ diwelck ich hier in het eerste verhalen sal/ om aen te wijzen hoe jeloers dat die vā Venegien zijn over hare Republijcque/ ende hoe nauwe sozge dat sy vooz den wel-standt der selfder zijn dzagende. De boven-genoemde Ridder Angelo Badrario is openlick geciteert oft ingeroepen/ om te rechte te staen/ maer hy is upt gebleven/ ende verwesen als volgt. Dat aengesien hy al vooz lanch van eenen grooten Potentaet besoldinge gehabt ende genooten heeft/ om te vernemen na alkerley sake in hare Republijcke/ en die den selfden te openbaren: Als oock derwyle hy eenige vā hare goede en getrouwe onder-saten heeft afghewent/ ende beweercht in dienst des selfden Potentaets te begeben: Dewijle hy oec meermaels met des Potentaets Dienaren by nachte heymelicke by-een-comsten ende gespreck ghehouden heeft: So is het dat de boven-genoemde Angelo Badrario, met al sijn geslachte in der eeuwichheit ont-edelt wort/ ende sijn name sal upt de boecken der Auogario upt geschryft worden: Oock wort hy nu ende ten eeuwichen daghe verbanen te Water ende te Lande/ upt alle de Coninc-rijcken/ Hartochdommen/ Heerlicheden/ ende Scheyen/ so van Oorloge/ als andere der Republijcke van Venegien gehoorende ofte gehoosamende. Indien men hem en gebanckelick krijgen/ so sal men hem bzingen binnen de Stadt van Venegien/ ende by S Marco tusschen de twee Pylaren aen een hooge lictighe galghe hangen/ datter de doot na volcht. Daer na salmen hem met eenen doet aen de galghe binden/ ende alsoo 24. uren lanch laten hangen.

Desse Seignozpe heeft oock ten selfden daghe laten publiceren/ dat soo wie desen Badrario in het gebiedt van Venegien conde vangen/ die soude men schencken vier duysent Ducaten. Ende wie hem in eenes anderen Heeren Lant conde vangen/

of dooden/ die soude hebben ses duysent Ducaten/ ende hy soude eenen Bandijt/ van wat staet ofte qualiteyt hy begeerde/ vppen ende verlossen: Wie hem in het gebiedt van Venegien soude herberghen oft helpen/ diens goederen souden alle gaer gheconfisqueert worden: Ende wie den selfden aen-wijst/ al ware het maer met een Briesken/ die soude de derde part sijnner goederen hebben/ ende noch 500. Ducaten daer en boven/ ende men soude sijn naem niet melden.

Indien yemandt weet waer sich desen Angeli onthout in het gebiedt van Venegien/ ende sulches de Overicheydt openbaert/ het sy vooz schryven oft andersins/ ende men Angelen dooz sulche aenwysinge en krijgen/ soo sal sulchen aenbzynger twee duysent Ducaten hebben/ en macht hebben eenen Bandijt te vppen. Wie hem vangt ende der Overicheydt levert/ die sal beuven de boven-gheenoemde somme/ macht hebben twee Sanditen te vppen/ sy sijn wie sy sijn.

Indien yemandt/ hy sy Cheestelick oft Werstlick/ Edel of Onedel/ desen Angelo in het gebiedt van Venegien helpt oft onderhoudt/ oft aen hem schryft in andere Landen/ die sal verbeurt alle sijne goederen. Is hy van Adel/ ende stelt sich daer na in handen der Justitie/ soo sal hy thien Jaren lanch ghebanen sitten/ comt hy niet in/ soo sal hy ten eeuwichen dage verbanen sijn/ ende verbanen blyven: Is hy niet van Adel/ soo sal hy thien Jaren lanch op de Galeyen ghebanen worden om te roepen. Ende die sulck eenen aenbzyngt/ die sal het derde deel sijnner goederen hebben/ ende 500. Ducaten daer toe/ ende sal macht hebben eenen Bandijt te vppen.

Wie in toe-komstigher tydt verneemt waer desen Angelo is/ ende hy der Overicheydt sulches niet te kennen en geeft/ soo sal hy gheschraft worden/ als de ghene die hem hulpe ofte bystant doen.

Daer desen Angelo ergens in ee Stadt/ Doorp/ of Mareet comt/ daer salmen strack de kloeken klieppen/ ende elck een sal gheshouden wesen sijn interste beste te doen/ om hem levendich oft doot te crigen: De Gemeente die hem krijcht/ sal eenen tijdt lanch van Tol ende Tijns vry sijn/ oock het boven-genoemde geldt en macht hebben. Maer soo eenige Gemeente of Baroneschap hem laet ontloopen/ so salmen alle

1612.

alle de Officieren der selfder plaats thien Jaren lanck in de gevangenisse/ of op de Galgen gheworpen worden.

Dese Bando sal alle Jare / soo lange als desen Angelo leeft/ op het pleyn by S. Marco ende aen Rial van den Aue gader afghe-roepen ende in Drucke gepubliceert wor-den / ende allen Officieren te Water ende Lande/ oock den Ambassadeuren in ander Heeren Landen residierende / toe-gheschiedt worden.

Indien men oock con vernomen in wat Heeren Landt dat sich desen Angelo ont-hout / soo salmen derwaerts schijven en senden / ende hem niet allen vlijt en neer-sichheyt beklaghen/ ende sijn Procces ma-ken.

Oock isser te deser tijdt een Placcaet te Venegien gepubliceert/ verbiende alle Onderfaten der Seignozpe van Venegien hare kinderen tot der Jesuyten Scholen te senden/ ende ghebiende alle de ghene die by haer waren / in den tijdt van twee Maenden te hups te ontbieden.

Venetiā
verbiēden
kinderē te
senden tot
der Jesuy-
ten scholen

Placcaet
tot na-dee
des Paus.

Noch heeft de selfde Signozpe verklaert crachteloos te wesen alle donationes of dis-positions die den Scholen ende Collegien der Jesuyten gegeven ofse gemaecte wa-ren. Als oock/ dat niemant die den Paus niet eede verplichtt was / eenich ampt in hare Jurisdictie bedienen soude/ oock en- de al eer hy des eedes / die hy den Paus ghedaen hadde / soude ontslaghen wesen. Verbiende ooc eenige Collecten te doen tot stuyt of boordeel van eenige Kercken/ Conventen/ of Cloosteren in de Gemeen- de Nederlandtsche Provincien / alle by groote penen ende straffen.

Flagellan-
ten of gees-
sel-monich-
ken binnen
Weenen.

Inten Weenen hebben de Pla-
gellanten of Geessel-monicken
een selfse spectacul aengericht/
gaende van de Kerke der Ca-
pustner tot inde Donkerke in
Procces/ en den selfde wech wederom te
rugge/ haer selven wel dapper geessellende.
Sy waren dertich paer sterck. Men heeft
booz haer alle de stucken der passie gedra-
gen/ het Sweert Petri/ Malehi Ooze/ de
Nagheleu/ Gheessel/ Leerlinghen/ stock/
Spiesse/ Spontie/ Crups/ &c. Na dese
volghden de Musijckers/ ende na de selfde
de Capustner Monicken (doch dese en
geesselden haer selven niet) hier nae qua-
men de Ambassadeurs des Paus / des

Coninck van Hispanpen/ ende van Vene-
gien/ met vele Heeren ende Officieren/ en-
de een ontatliche menichte van Volcke/
meer om te kijcken ende gapen / dan int
devotie. Men secht datter dyie van dese
Paals Papen gheweest zijn/ die haer sel-
ven soo gepzickelt ende gegerfelt hebben/
dat sy bezwynden / ende niet Edick ofte
A in wederom tot ontwerpe nau en con-
den gebzacht worden. Het ware te wen-
schen/ dat dese arme Martelaers indach-
tich waren / dat Godt de Heere spzecht/
Te vergeefs eert ghy my niet geboden der men-
schen, die ick u niet bevolen en hebbe. Want
heeft opt Godt de Heere dese dingen van
der Menschen handen ghepsecht.

In het naest-booz gaende boec Verhael
heeft Emanuel van Meteren be-
schreven den aenbanck en aen-
lepinghe des Contracts tus-
schen den Turckischen Keyser/
ende de C. P. M. Heeren Staten der Ver-
eenichde Nederlandtsche Provincien/ in de
Jaren 1611. ende 1612.

Verhael
hā het ver-
hael deser
Landē met
den Turc-
schen Key-
ser.

Maer lange daer te boozen is hier van
meermals eenich gewach gemaect ghe-
weest. Want Amurathes de derde van
dien name / Turckische Keyser verstaen
hebbende / hoe kloekelich ende hoe man-
nelijck / dat haer de Heeren Staten der
Vereenichde Nederlanden onder het be-
lepdt van den seer wijsen ende kloec-moe-
digen Prince van Oranpen/ tegens de ge-
welbighe tyzammie des Coninck van His-
panpen ende sijner Stadt-houderen stels-
den/ tot bescherminghe van haer lijf ende
goedt / soo heeft Amurathes den Prince
van Oranpen hulpe ende bystant aenghe-
boden: Maer om vele ende verscheydene
redenen ende oorzaken is dit des maels
verbleven/ tegens het gheboelen van ver-
scheydene / die oordeelden dat de Spaen-
jaerden ons alsoo wreedelich mis hande-
den als opt de Turcken de Christenen
mis handelt hebben / ende dat het verhal-
ven niet onbillich en soude zijn / dat men
des eenen Turck wreetheyt en bloet-stoz-
ten/ booz des anderen hulpe ende teghen-
weere soude toomen.

Dese werden in hare opinie ghesterck
ende gestijft/ boe sy saghen en vernamen/
dat Don Iohan, als Stadt-houder des Co-
ninck van Hispanpen/ in dese Landen co-
mende/ in sijne vanden en vlaggen schreef/
C ij In hoc

1612.

In hoc signo vici Turcas, & in hoc signo vincam hæreticos. Dat is/ Met dese Vanen ende Vlaggen hebbe ick de Turcken over-wonnen, met de selfde sal ic ooc de ketteren overwinnen, verstaende dooz den name ketteren niet alleen alle de ghene die de Gherefozmeerde Religie toe gedaen waren: maer oock alle de gene die haer sonder teghen-spreken het Spaensche Jock niet onder-werpen en wilden.

Als Anno 1582. de Turcksche Keyser vernomen hadde / dat Duc d'Anjou Souvereyn deser Landen geworden was/ ende het geruchte daer nevens ginch/ dat de Coninck van Francrijck (die al vooz lanc met den Turckschen Keyser een verbont hadde opgericht) dese Landen teghen de Spaenjaerden te beschermen hadde aengenomen: Soo heeft hy wederom eenige Gesanten na Antwerpen aen den Hartoghe van Anjou / als oock aen den Prince van Oranpen/ ende de Heeren Staten af-gheveerdicht/ om wederom te hervatten sijn voozich verfoeck / belangende een onderlinge verdrach. Des Turckschen Ambassadeurs verfoeck was/ dat men achtthien Turcksche Cooplieden binnen Antwerpen woon-plaetse soude gunnen / tot de welcke de Turcsche waren ende coopmanschappen / uyt Afa ende Gracia dooz de Middellandsche Zee op Marselpen/ van daer te Lande tot aen de Riviere Garonne nae Bordeaux, ende soo voozts van daer over den Oceanum nae Antwerpen souden gevoert worden. Maer dit verfoeck is oock vruchteloos geweest/ so dat de Turcsche Ambassadeurs van Antwerpen dooz Oostlant ende Polen / wederom na huse ghereyst zijn.

Mahomet de derde / Turcksche Keyser/ Sone van Amurathes / hoe wel hy dese sake niet meer ghebozdert en heeft (overmits verscheydene rebellen ende andere warcheden die in sijn Coninckrijcken ende Heerschapppen ontstonden) so heeft hy nochtans seer geerne ende met blijdschap verstaen ende vernomen de nederlaghe der Spaenjaerden in dese quartieren / en de treffeliche victorien die Prince Mauritius bevochten heeft. Jae / ghelijck eenige getuygen / Desen Turcschen Keyser heeft ettelicke malen gheseydt / Indien Prince Mauritius van mijn Religie ware, ick woude hem gheern mijn Dochter ten houwelijcke gheven.

Achmet is sijnen Vader Mahomet in

de regeeringe des Turcschen Keyserrijck gevolcht/ zijnde noch heel jonck van Jaeren. Sijnen Vader heeft het Rijcke in groote beroerte gelaten/ so dat desen jongen Keyser veel moeyte gehad heeft om de rebellen over al te dempen/ ende de rebelle uyt te roepen. Welck gedaen wesende/ soo heeft hy gepoocht vrientschap ende vrede te maken / ende te onderhouden/ met alle benabuerde Prinzen (zijnde van natueren een vreesdaem ende goedertieren Prince) Ja hy heeft selfs vrede gemaecht met sijn erf-vanden den Roomschen Keyser / ende met den Coninck van Persien.

Dese saken na wensch verricht zijnde/ soo heeft Challil Passa, Gpperste Admirael der Zee/ desen Turcschen Keyser een duydeliche openinghe ghedaen van deser Nederlanden gelegentheit/ macht ende menichte van Schepen / rijckdom ende treffelicken Coop-handel / als oock van de langhduerige oozlogen/ die sy teghen den Coninck van Hispanpen gevoert hadden: Hier noch hy verhalende de beleestheyt van Prince Maurits in het verlossen ende vry laten der Turcscher Slave te Slups: Als mede / den treffelicken slach onlangs vooz Gibzalter geschiet. Ende nae verhael deser ende anderer loffeliche daden der Nederlanders / heeft Challil Passa sijn Heere den Turcschen Keyser gheraden/ een verbont met dese Landen te maken/ ende met haer te traffigeren: Maer toe de Turcsche Keyser des te meer geneycht was/ om dat hy verstant/ dat de Vereenichde Nederlanden niet alleen vryanden en waren des Coninck van Hispanpen/ maer ooc des Paus van Rome. Hy heeft belast datmen met den alderreestem aen de Heeren Staten schrijven / en haer noodigen soude hare Gesanten te senden aen sijn Hof / haer beloovende goede aendienst/ alle beleestheyt / ende bevoorzichtighe in't ghene dat sy souden vooz-dragen.

De voorszeyde Challil Passa heeft noch al naerder informatie genomen so van eenighe Slaven die dooz Prince Maurits te Slups verlostende in vrydom gestelt waren/ als oock van eenighe Oranadynsche Turcken/onlancx uyt Spanpen seer wreedelick verdrzeven. (der welcker veel duy-senden in het Turcsche Rijcke woonplaetse ghegheven is) Oock heeft desen Challil Passa by sich ontboden eenige Nederlandersche

1612.

Keyser
aencor
des An
fudeur
Paga
Turck

1612.

Daga en
vint het te
Constanti
nopolen so
niet gestie
als hy ver
hooyt had
de.

Waga in Turckpen hy hadde vooz hem genomen te reysen dooz Hongaryen te Lande / maer also hy in dit sijn vooz-nemen dooz de Pensionarisen des Paus ende Coninck van Spaynen / die tot Weenen in Oostenrijck het

C iij groote

1612.

grootte ſchade in hare conſolaſchappen ſouden hebben te verwachten/ dewijſe nu eenige Jaren herwaerts de Nederlantſche ſchepen daer hadden eenige handel ghezeven/ en dat onder den naem ende banieren van Brancrije en Engeland/ waer van die Ambaſſadeurs ghewoon waren hare conſulaten/ ofte proſijten ende goet gewin te trecken. Oock vzeſden ſp ſeere / dat onſe natpe berlof hebbeende om daer vzeſſich te traſſiqueren/ dat ſulcx tot groot nadeel van hare natpen ende negotien ſtrecken ſoude/ Jac dat onſe natpe/ als op andere plaetſen gheſchiedt is / al den Coophandel tot haer trecken ſoude / eenſdeels booz hare behendicheyt in den Coophandel/ ander deels oock om dat ſp met mindere onkoſten hare Schepen konnen uytzeypden: Mepnende/ dat gelijck waer des Turſchen Keypers paert ſijnen voet ſett/ dat daer geen gras meer en waſt / nae der Turken ſpreck. woort: Dat oock waer onſe natpe hare Banieren laet vliegen om te negotieren / ſp andere Natpen haren groey ende waſdom is verhinderende.

Dusdan-
gecalonien
ſtropden
oor de Po-
tugelen te
Bantam
ende ober
al in Oſt
Indiē/ als
de Neders
landers
daer eerſt
quamen
traſſiquere

De boven verhaelde Orateurs hebben van deſe Landen veel calomnyen geſpreyt/ ſeggende dat ſp maer zeer oobers en warē/ ende aſvallige rebellen. De Orateur des Coninc van Hongarpen hielt de hant aen met de andere Ambaſſadeurs / alles beſdenkende ende doende wat hy eenichſins konde ofte vermocht / om de Hollanders uyt Turken te houden: Ende ſp hebben ſoo vele te wege gebzacht/ dat vaſt alle de gemoederen der grooter Heere des Turſchen Keypers van onſe Landen verzeemt ende afgetrocken wierden. Ende als het Hof-ghesin des Turſchen Keypers ſeer met de gelt-ſiechte ghequeit is / ende derhalven met geſchencken ende gaben lichtelick is te corrumperen / ſoo en hebben de boven verhaelde Ambaſſadeurs geen gelt gheſpaert / maer hebben ettelicke ducaten te coſte geleght om te weghe te brengen/ dat den Nederlantſchen Orateur te inſeſa ſoude moets vertreckē/ tot groote diſreputatie ende verkleeninghe deſer Landen/ ende tot groote vpolichheyt ofte blijdtſchap harer vbanden.

Der Staten Ambaſſadeur Haga heeft ſich teghen alle die Machinatpen ende behendige tegen ſpottelingen/ ſeer wijselick gedraghen/ ende met groote couragie geopponcert / ende met der tijdt de ſake ſoo berde ghebzacht/ dat de Chaymachan (dat

is te ſegger de Vice-Roy, welke was Mahomet Baſa Viſir zijnde eenen Eunachus, die de plaetſe van den Naſſout Paſſa, & pperſte Viſir, doe ter tijt in Perſia weſende/ bewaerde) hem toe-ſepde ende beloofde audientie te doen hebben by den Turſchen Keypſer.

Als de Orateurs ofte Ambaſſadeurs van Brancrijck/ Groot Britaunpen/ Hongarrien/ Venegien/ en andere dit vernamen/ ende wel merchten dat ſp het qualick ſouden kunnen verhinderen/ ſo hebben ſp uytgheſtropt / dat Haga maer eenen Nuntius ofte Dooz-bode en was/ ende dat de rechte Orator noch op komenden wech was/ mede vzeigende veel ſchoone ende treſſeliche geſchencken. Mepnende daer mede tijt te winnen/ ende te verzoſaken dat de ſake booz eenen tijdt lanck in bedencken genomen ende opgeſchovē ſoude worden/ ofte inimers ten wepnichſten ſoo veel te wege te vzeighen/ dat Haga maer als een vzbact perſoon ofte Nuntius ſoude audientie verkrighen/ ende niet gelijck men daer gewoon is anderer Potentaten Geſanten te ontfangen. Jac ſp hebben oock de ſake ſoo wijs gebzacht/ dat de Chaimachan hem gern andere audientie toe-ſeggen en wilde by den Turſchen Keypſer / dan als Privatum, ende ſonder eenige ceremonien/ ofte uytlerlijck bewijs van eere.

De Ambaſſadeur Haga dit aen-gheseydt zijnde / liet den Chaimachan aen-ſegghen/ dat hy liever zijn hooft wilde verheſen/ als dat ſijnen Heeren ende Meesters ſo danige cleynicheyt ende verachtſamheyt ſoude aen-ghedaen worden/ tot groote vzeucht ende triumphhe van de vbanden der ſelfder. De Chaimachan ſiende de cloermordicheyt ende vaſte reſolutie van den Ambaſſadeur Haga, ende daer beneſens tot verſchepdene repen/ van Chaliſ Paſſa onderrichtt ende bereedt zijnde / ſoo heeft hy hem eyndelick toe-geſeyt ende beloofte/ dat hy audientie hebbe ſoude in debita forma by den grooten Heere/ ofte Turſchen Keypſer / het welke oock gheſchiedt is op den eerſten dach vā Mey des jaers 1612. tot groote eere en reputatie van deſe Landen/ zijnde doe ter tijdt de Turſche Keypſer alleen tot deſen eynde vā Scutari (in Aſia gelegen) in't Serraglio te Conſtantinopelen ober-gebaren / welke ſolemniteyt aldus is toe-ghedaen.

De Ambaſſadeur Haga wiert te Hobe gehaelt by den Spahiler-Aga, welke de Orperſte

1612.

1612.

perste is van alle de Ruyterpe / ende by den Siaus Passa, Overste van alle de Edellieden des Hofs/vergeselschapt zijnde met hondert Siausen/ alle te Paerde/ soo als men de Ghesanten van de Aller-grootste Monarchen ende Coninghen gewoon is te Hobe te halen.

Den Ambassadeur hadde sijn ordinarise suite ofte ghevolgh/vermeerderet met sommige Nederlanderz/ die daen ter tijdt tot Constantinopolen waren / ende door vercasie van seker Schip upt dese Landen/ leggende aldaer inde Haven / ende boven dien met sommige goede vrienden/ so van de Inwoonders/ als ooc van andere Nationen / certijds sijn goede bekende / waer door die eere van dese Landen tot groot contentement soo van den grooten Heere/ als van alle die Bassas volcomentlijck is bewaert gheweest.

De oude Capiteyn Bassa, heeft den Ambassadeur / tot een tecken van groote afsertie / doen rijden op sijn beste lijf-paert/ seer pompeuselijck getoomt ende gesabelt/ waer inne de Turcken boven alle andere Nation voornemelijck haren pzaecht ende macht toonen/ ende reden in dese solenniteyt met paren door upt alle de voorszeyden Siausen ofte Edellieden van den grooten Heer / seer costelijck gecleedt met rocken van Goude-laken / Fluwel/ ende Satijn. Naec de welcke volghden hare Dienaers en sommige Janitsers te voet gaende met twee Dragomans / dat is/ Toelien ofte Taelmans/ te paerde/ ende achter de selve quam den Ambassadeur Haga, vergeselschapt met de voorszeyde Spahiler-Aga, ende Siaus Passa, ende met sijn eygen gebolgh/ die als Edellieden/ na de wijze aldaer/ inde de hant kussen van sijne Majesteit/rijdende alsoo met grooten toe-loop van volcke/ naer het Sarralio ofte Paleys van den grooten Heere.

Comende binnen de eerste poozte van het Sarralio, heeft de Siaus Bassa onsen Ambassadeur verlaten/ ende is door upt gheleden om de Bassas van sijn comste te verwittigen/ ende stonden in dese eerste poozte ontrent sestig Capitsis/ welke pooztiers van den grooten Heere sijn/ met eenen Capiteyn over haer / om de wacht te houden.

Daer na gecomen zijnde door de tweede poozte van het Sarralio, is den Ambassadeur Haga van den Paerde gestegen/ ghelept zijnde onder de armen vanden Peichis

1612.

Bassa. Overste vande Lachepen / die in't Goude-laken gekleet was / ende amptshalven ghevaon is de gheschencken door den grooten Heere te brengen. Door dese tweede poozte stonden ontrent 100. Capitsis met vier Capiteynen/ de wacht houdende / ende in't pooztael waren ontrent 300. Soubbassas, welke Capiteynen van de Janitsers sijn/ ende hooge witte pluymen in forme van Pau-beders op't hooft draghen. Hier stijghen alle de Bassas van haer Paerden/ ende gaen te voet in Divano, welc is de Raet-kamer / daer alle de Bassas met den eersten Vezier, representerende den Persoon van den grooten Heere/ vier dagen te weke openbare audientie gheben/ ende alle saken van't gantsche Rijck ordineren.

Door dese poozte gepasseert zijnde/ stonden in ordze onder twee lange Galeryen/ met Marmer pylaren onder-stut zijnde/ aen d'ren zijde de Janitsler Aga, die Overste over alle de Janitsers/ ende al het Doetvolck van gantsch Turckien is/ met thien duysent Janitsers: Aen d'ander zijde de Spahiler-Agas, oft Overste van de Ruyterpe/ met twee duysent Spahi ofte Ruyters/ dit alle gader met ghebogen hoofden/ nae de maniere van de Turcken / onsen Ambassadeur door by gaende/ reverentie deden/ ende weder van hem ontfingen. Hier wiert den Ambassadeur bejeghent ende ontfangen van den Kihaja oft Stadt-houder/ over alle de Capitsis / ende van den Siaus Bassa zijnde beyde seer groote personagen. Dese hebben hem gelept in Divano, door hem gaende elc met eenen langen Silver-vergulden staf inde hant/ ende seer pompeuselijck ghekleedt/ met rocken van Gouden-laken/ het welcke de meeste eere is / die men aldaer te Hobe pemandt can aen-doen.

In Divano waren geseten den Chaimachan met alle de Veziers Bassas, welke de Hoofden ende Opperste Raedts Heeren van den grooten Heere sijn. Tegen over den Chaimachan wert eenen Stoel gheset door onsen Ambassadeur. Aen sijn rechter zijde/ die by de Turcken door de ontwerdichste ghehouden woert/ als zijnde onder het zweert van andere / sitten Machomet Bassa Admirael van der Zee/ in ondertrouwe staende met de outste Dochter vanden grooten Heere. D'Ahue Bassa getrouwt met des Vaziers Suster vanden grooten Heer Iosel Bassa, Chelid Bassa, en de Nischanzi Bassa.

getrouwt

ghetrout met de Richte van den Heere/ wiens officie is den naem van sijne Majesteit te schrijven op alle de Placcaten ende publike Instruminten die van wegen sijne Majesteit upt gaen. Ken d'ander zijde van den Chaimachan, een tamelijche groote spatie open ghelaten zijnde/ waren gheseten de twee Cadilsccher ofte Opperste Rechters van het gantsche Rijk van Turckien/ ende op een banc appart/ den grooten Chzesozier/ mede Desier zijnde. Hier beneffens in een Camer appart saten ontrent 300. Secretarissen vande Finantien / elck de rekeninge houdende van een besonder Provintie / ende onder haer hebbeude verschepden Clercken.

De Ambassadeur Haga eenen tijdt lanch met de Bassas ghesdiscoureert hebbeude/ soo zijnder vier Silveren ronde Tafelen in-ghebzacht/ daer van de eene ghesett is tusschen onsen Ambassadeur en den Chaimachan, de andere vooz d'ander Bassas/ de derde vooz de Cadilscchers ende Chzesozier / de vierde vooz de Nischank Bassa. met den synen / ende zijn alsoo seer feestelijck met seer veel gerechten onthaelt ghevozen / upt groote Porcelaynen Schotelen/ bringende niet meer als een gerechtesseffens / op de Duytsche maniere/ ende onsen Ambassadeur aen eenen Tafel met den Chaimachan, den Capiteyn Bassa, ende Dabur Bassa. In't midden van de Maeltijt werdt peder vande Bassas / ende onsen Ambassadeur upt gouden Schotelen te dinccken gegeven Sorbetta, dwelck is eenen dyanck van Water / Supcher / ende Limoen-sap gemaeckt / ende met Ambze Muscous gemengt/ ende en dinccken daer na niet meer/ alsoo de Turcken seer sober in het dinccken zijn / ende gheen en wijn onder de groote Meesters ghebruycht en wozt. De Mutpac Emini, oft Opperste van de Keucke des Turckischen Keyfers/ hebbeude onder hem meer als twee duysent Dienaers/ die in de Keucken dienen/ stont vooz de Tafel om te dienen / ende nevens hem waren noch ontrent hondert Tleschnegers oft Pjoebers / alle-gader met gouden rocken/ de Tafels dieneude ende aenrechtende : Van dese woorden de Beies, dat is Gouverneurs van de steden/ ende Baerocnen gemaeckt.

De Chaimachan gaf onsen Ambassadeur upt peder Schotel die daer opgedraghen wert/ het eerste. Onder tusschen werden de Edel lieben ende hare Dienaers onder

een Galerije appart getraecteert/ met ontrent drie hondert Gherechten : Voort werden voek ghetracteert de Janitsers/ de Spahi, ende andere gegageerde van den grooten Heere. Ende koste dese Feeste ende Maeltijt ontrent ses duysent guldens/ soo als de Chzesozier de selve in rekeninghe bzacht.

De Maeltijt (die ontrent een ure duerde) gedaen zijnde/ is d'Ambassadeur Haga een wepuch tijdt daer nae op-ghestaen/ ende nae ghebruyck aldaer d'Bassas begroot hebbeude / is hy upt de Divano veretrocken/ om ter audientie te gaen/ twelck met dese navolgende solemnitepten is toe ghegaen.

Buypen Divano comende/ stonden aldaer aen de rechter hant/ de vooz-gedachte Kihaia, ende de Siaus Bassas, verghefelschapt met drie hondert Capitlis, ende vijf hondert Siaussen / wachtende op des Ambassadeurs komste. Ken de linker hant was de Cancellier van't Rijk geseten/ met ontrent hondert Secretarissen / die alle-gader op-stonden / om den Ambassadeur te begroeten. Ende hier is de vooz genoemde Perchis Soubbassa hem komen ontfanghen/ ende leyde hem aen een banc met Capijten behangen / alwaer hy neder gheseten zijnde met de Edel-lieden die hem vergeselschapt en / om de handt vanden grooten Heere te gaen kussen/ soo zijn hem vanden Chafnader Bassa, die groot Chzesozier vanden schat van buypen is/ toe-gebracht 14. rocken van Bocado/ oft Gouden-laken/ maer des Ambassadeurs Rock was ghenomen upt den schat van binnen / ende dat dooz sonderlinghe gonste : Dese Rocken zijn den Ambassadeur ende sijne Edel-lieden onder de Mantels aen-getrocken/ by den Oppersten van die de schat bewaren/ dien de Italianen noemen Capo della guardarobba. Hier nae is de Chaimachan met alle de Bassas Veliens, een vooz een ghegaen na de camer van audientie/ daer de groote Heer gheseten was : Ende onsen Ambassadeur op-staende om de selve te groeten / ende wederom van haer de groetenisse t'onfangen/ is haer badelijck na-gevolgt/ gelepdt zijnde / als vozen/ tot aen de poozte. Voort de Camer van audientie stonden onder een Galerije / seer costelijck van Marmer pylaren/ en met Marmer gheplavept / aen d'een zijde ontrent twee hondert Tleschnegers, met den Tleschneger Bassa, die de Spijse voort den grooten

1612.

1611

Heere op-bragen. Aen d'ander zijde stonden ontrent hondert hauchi ofte Camerlinghen/die daghelijer op den dienst vanden grooten Heere passen.

Op de rechter zijde onder een lange Gallerij werden alle de geschencken/die Hagaden Turcschen Keysers presenteerde/openbaerlijck ende vooz al de Weert ten toone ghehouden/ by de Capitfis/ eick stuck/ soo groot als kleyn/ appart/ peder by een besonder Capitfs/ en dat nae de gewoonte van die Landen/ om alsoo den monsterte groter te make/ de wijle het vooz groote eere ghehouden wort/ dat vele Capitfis de geschencken ghedraghen hebben/ die opbentelich met de geschencken een vooz een vooz by den grooten Heere ofte Turcschen Keysers gaen/ sijne Majesteit de selfde verstaende.

De presenten die vooz dat mael vooz Hagazijn ghepresenteer/ waren dese.

Voor eerst drie Paradys voghels, die-men scharre op twee duysent Daelders, die de Keyser met groote vervvonderinghe aenghesien heeft.

Item twee schoone Bekers van Cristal de Montaigne.

Item vier Bekers van Peerle-moer ende visch-been, seer constelic ghemaeckt.

Item veertich stucken Atlas, van allerley vervven.

Item vijf stucken schoon fluyveel.

Item vijf stucken Damast.

Item vijf stucken Dobijn, ofte Syden Bombasijn als Camelot, ende vve sonder vvater of vvulcxken.

Item eenen Staf van Elpen-been, een elle lanc, constelick ghedaeyt, ende met allerley constelick ende schoon bloem vverck verciert.

Item eenen Papegaey, so aerdich in een Cristal belloten, datmen niet sien en conde hoe hy daer in ghecomen vvas.

Item eenighe dosynen Handt-

dvvalen ende ferverten van een seer schoon ende constelijck Damastwerck.

1612.

Alle dese gheschencken zijn den Turcschen Keysers seer aenghenam gheweest.

Daer sal ick voozder verhalen hoe dat d'Ambassadeur Haga is onthaelt geweest.

Voaz de Camer van audientie stonden twaelf Capitfis Bassas/ met Silbervergulden Staven/ die niet paren eerst den Ambassadeur/ en daer na sinen Drageman ofte Tolck/ met alle sijne Edel-lieden onder de armen gelejdt hebben/ tot voaz den grooten Heer/ om sijne Majesteit de hant te kussen. Sijne Majesteit was gheseten onder een seer costelijck Tabernakel/ rustende op vier Marmer colonnen/ ende een wepinich verheven van der aerde/ in forme van een groot list de camp, dienende voaz eenen stoel/ bekleedt met seer kostelijcke gouden Tapijten/ die so voaz wrocht ende besett waren met Diamanten/ Robijnen/ Peerlen/ ende andere costelijcke ghesceuten/ dat het eenē Hemel vol sterren seheen te wesen/ staende neffens sijne Majesteit eenen Schijf-koker met seer schoone steenen verciert/ ende de grantsche Camer beleydt zijnde met seer costelijcke Tapijten/ met verheven Goudtbloem-werck/ op een root Marmaspinen fluyweelen gront. Het dach in forme van een ront Tabernakel/ seer kostelijck met goudt bekleet/ met verscheyden Lober-werken. Men estimeert dese Camer/ die niet seer groot en is/ soo als men de selfde ten tijde van solemmele audientie verciert/ een Million Honghesche Ducaten weert te wesen.

Da dat onsen Ambassadeur by den grooten Heere was gecomen/ so heeft een van de Capitfs Bassa den Roock van sijne Majesteit opghelicht/ den welken d'Ambassadeur neder buygghende ghehust heeft/ ende daer na gedaen hebbende de ghewoonelicke reverentie aen sijne Majesteit/ soo hebben hem twee Capitfis Bassa achterwaerts ghelejdt op d'een zijde vande Camer/ daer een sit-plaetse in den muert uyt-gehouwen/ ende met kostelijcke Tapijten/ ende kussen bereypt was. Daren is daer gheen ghebouwck/ dat eenighe Ambassadeurs haer neder setten. De twee voaz-noemde Capitfis Bassas/ bleven beneffens onsen Ambassadeur staende/ ende daer nae wert voch de Dragoman voaz den grooten

Presenten
die Haga-
den Turcs-
chen Keys-
ers heeft
presenteer.

1612.

grooten Heer ghelept / ende wederom te rugghe by den Ambassadeur ghebracht / daer na de twaelf Edel-lieden / elck beson- der een en een verholgens. Dit ghedaen zijnde / las den eersten Vescer ofte Chaima- chan een Supplicatie voer den grooten Heere / inhoudende koztelijck / dat sijne Majesteit ghelieven mocht soodanighen Ambassadeur graticuselijck audientie te verleen.

Daer na heeft onsen Ambassadeur sijn propositie ghedaen in Latijnscher sprake. Die by den Dragoman ter stont vertollicht is gheworden / op Turcx / ende nae dat den Ambassadeur sijne brieven vā Credentie / met de voorsz. propositie by geschifte ge- stelt / in een saccken van Gouden-laken nae't gebuyck aldaer / door sijnen Tolck aen den Chaimachan over gelevert hadde / soo is hy (doende wederom de gewoone- lijcke reuerentie aen sijne Majesteit) ter camer upt gelept / tredende achterwaerts / sonder dat sijne Majesteit oft pemauidt van de Bassas yet gheantwoort hebben / wessende sulcx aldaer geen maniere / ende is also voorts gegaen / tusschen een groo- te menichte van Hobelinghen ende toe- sienders / tot byten de voorsz. poorte / groetende aen weder-zijden den lanicler- Aga, ende Spahiler Aga, en van haer / midts- gaders van de Janitsers ende Spahi / we- der gegroet wordende. Het is te verwon- deren / dat in dit Turcksche Hof / als men raedt houdt (twelck ordinair vier dagen ter weke gheschiet) aldaer vergaderen by de dertich duysent Menschen / alle gagie treckende van den grooten Heer / ende die sijne Majesteit midts gaders de Bassas ten dienste comen: daer staen met so groo- ten silentie / dat het meer schijnen houtene Seelden te zijn dan Menschen.

Als nu onsen Ambassadeur met sijn suite weder te Paerde was / soo heeft men haer doen op een zijde gaen / nae't ghebuyck van alle andere / om de Court ofte het Hof vanden grooten Heere te sien voorby mar- cheren / tot een eere vande Ambassadeurs / en bewijs van de grootheid deses Hofs. Gerstelijc quamen alle de Janitsers / sijn- de ontrent thien duysent in ghetale / met groot ghedruys de poorte upt ghelopen / ende marcheerden alsoo voor by / wel int habijt / maer sonder geweer. Hier na vol- gden ontrent 500. Salachis ende Buluchasus, welcke zijn de Corporaels en ander Offi- cieren van de Janitseren. Daer nae on-

trent vier hondert Soubbassis met hooghe witte piypmen opt hooft / ende zijn Capi- teynen die onder andere staen. Hier nae volghde te Paerde de Stampel Aga, zijnde de Opperste van alle de Samoglanen, het welcke zijn sekere jonghe Lieden / en kin- deren die den grooten Heer tot tribut gegeven worden. Voorts de veichir Mal- gis, Janigserijs / de Secretarisen van de Janitseren / den Solach Bassi Opperste van de Solachis / de t'Sagerschi Bassi Opper- Jachtmeester van den grooten Heer / den Chabagrabey oft Stadthouder van de Janitser-Aga / ende sijnen Substituut: daer na volghden weder te voet hondert Sou- bassis / ende voorts den Janitser-Aga / Opperste van alle de Janitsers / nae den welcken volghden hondert Menegest, alle met Riemen van Brocado upt reender hant om gegoert / dat mede Janitseren zijn / ende peder een Courtse voor den Aga dragen / als hy s' nachts de ronde daet door Con- stantinopolen / ghelijck als alle de groo- te Vesciers ende Bassas nacht voor nacht in persone gheobligeert ende ghe- woon zijn te doen / om de dertichheid van de quaet-doenders voor te comen / gaende elck met een Scherp-rechter by haer / om alle die sy vinde op eenich quaet sept / ja al die sy maer by der straet en vinden (na ge- legentheyt vande saken) dadelick te straf- fen / het sy met der doodt / oft andersints.

Als nu alle t'Hof van den grooten Hee- re aldus in ordie gemarcheert was voor by onsen Ambassadeur / soo is hy weder- om nae sijn logijs gelept als vooren / ende zijn hem boven dien (tot extraordinarise eere) van de Bassas ghesonden twee Pei- chis ofte Lackeyen van den grooten Heer / dragende Silber-vergulde Bonetten / en- de altydt in groote menichte neffens het Paerd van sijne Majesteit gaende / de welcke al hoe wel sy niemant anders / jae oec niet den grooten Vesciers Bassa, gewoon en zijn te verselschappen / soo zijn se noch- taus onsen Ambassadeur ghevolght / tot aen sijn huys / elck aen een zijde van sijn Paert gaende.

Over die vrientschap ende aliantie tuss- schen den grooten Heere en onse Landen ghemaect / zijn alle de Turcken seer ver- blijdt gheweest / soo dat het seheen eenen dach vā triumphen te zijn / sulcx datter van dien tijdt af begommen is breeder te sprak- ken / soo van de verlossinge van onse ghe- vanghens / als oock van de negotiatie

161

76

Ick hebbe
hier bevoor-
de verhaelt
die magni-
ficentien en
eieren van de Janitseren.

1612. ofte koop-handel / tot welken eynde al-
reede in Barbarien ende andere plaetsen
commandementen gesonden zijn van den
grooten Heere / verklarende de vrede tus-
schen sijne Majesteit / ende de Edele Mo-
ghende Heeren Staten Generael / ende
dat men onse Patie van nu voortaan hou-
den ende tracteren sal / als sijn Vrienden
ende is over sulcx dese onderhandelinge
met den Turckischen Keyser gheemidicht /
met de grootste eere en reputatie van dese
Landen / als mogelijk is gheweest / zijn-
de de capitulatie van dien gearresteert en
besloten / ende het Keyserlich beschept met
sijne Majesteits naem gheteeckent / ende
met sijnen eedt daer onder aen geschreven
bevesticht / aen onsen Ambassadeur over-
gelevert op den seften Julij isst-leden / na
dat hi te vooren eenige daghen lanck van
hem ghevisteert / door-lesen / ende in alle
defectieuze plaetsen gecorrigiert ende ver-
betert was geweest / in presentie van Tie-
den / haer de Turckische sprake verstaende /
daer toe by den Ambassadeur versocht
ende ghesant.

Wij hebben inde Landen des Turck-
schen Keyser s de beste en verskerste vy-
heden becomen / die opt voer desen aen pe-
mant ghegheven zijn gheweest. Wat de
Francoysen / Engelsche / ende Venetianen
int generael / oft pennant van hen int
particulier door speciale gratie vergun-
t is gheweest / dat selve is alles in onse ca-
pitulatie gespecificeert / ende daer en vo-
den veel andere vyheden / die gheene van
de andere opt vergunt zijn gheweest. On-
se Majesteit so wel in de capitulatie / als
in sijne Brieven aen de Edele / Moghende
Heeren Staten Generael afgesonden / vy-
verklaert / sulcx dat oock die ghene die pe-
nant om sijn ghelt gekocht heeft / niet ee-
nen penninc van den selfden mach weder-
om eyschen : maer hy mach sijne uptgege-
ven penninghen voorderen van den ghenen
die hem den Slaef verkocht heeft : Ende
is desen aen gaende by onsen Ambassa-
deur / door het fabriur by hem aldarr beco-
men / soo goeden ordze gestelt / datter niet
ter tijt niemant inde Turckische elende of
slavernye blijven en sal.

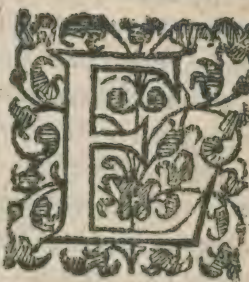
Na dat het contract tusschen den Turck-
schen Keyser / ende dese Landen getroffen
ende besloten was / so heeft den Heer Am-
bassadeur Haga het selfde door eenen ex-
pressen aen de Heeren Generale Staten

over-ghesonden / daer by voeghende eeni-
ghe Brieven soo van den Turckischen Key-
ser selfs / als van den Chaimachan, ende den
Muli, dwelck is den Oppersten Wet-ghes-
ter ofte Paus by de Turcken / alle-gaer
streckende tot versterkinghe deser nieu-
wer vziendtschap.

TRANSLAET.

Van den brief van sijne Keyserliche Ma-
jesteit gheschreven in sijn Conincklijck
Hof van Constantinopolen / den eersten
Julij Anno 1612. nae den stijl der Christe-
nen.

Sultan Achomat Cham,
Sone van Sultan Mehemet
Cham, altoos geluckich.

Ere vande grootheyt
vande heerlijckheyt
der Christenheyt,
opperste vande Ex-
cellentie, ende groot-
heyt van de VKet
van Christo, Regeer-
ders van't gouver-
nement van't ghemeen volck der Christen-
heyt, voorstanders vande eere ende billick-
heyt, Heeren van Macht ende Eere, ende
Meesters vande Provintien hun onder-
vorpen int Nederlandt, te vveten Ghel-
derlant, Hollant, Zeelant, Vtrecht, Vries-
lant, Over-Iffel, Groeninghen, ende Groe-
ningher lant, ende vande Gervesten inde
Orientaelche Indien van veel Rijcken,
Heeren ende Meesters van alle'tgene hier
boven geseyt is, der selver eynde zy Godt-
salich.

Aen onse Keyserliche Hof, twelc is een
steunsel van alle andere Coninghen int ge-
sichte vande gantsche vveereldt ende be-
schuttinge van Heeren ende Princen, is ge-
comen den Erentfesten, by u Edele Heeren,
Dij gekosen

de tri-
phon
Fran-
gesch
op de
ninghe
Keyser
Macht
ende
Keyser
sijner
vrouwe
maer
ringel
alles
vooft
aon
magn
tic and
mphon
schiet
ons
van
gesart
Heeren
ten
Consta
nopol
vut
alles
ter or
dich
la on
nige
linge
Fanti
en toe
an
e Fran
hesel

1612.

gekosen vande groote vande VVet van der Christenheydt, Cornelis Haga, (sijne digniteyt uverde vermeerderet) ende door sijne handt is overghebracht uwer Heerlijckheydt Brief van vrientſchap, ende den inhoudt ofte ſubſtancie is deſe. Dat ghylicden verſtaen hebbende de gheleghentheydt van ons Conincklick Hof, in uwe herten zijt beuuecht ghevorden te verſoeken onſe innerlijke vrientſchap, ende daer na oock de ſelue te publiceeren, ende te maken dit accoort ende deſe unie, datſe mach altoos voortganck hebben, dat uwen vuile altyt ſeer groot is gheueſt te behouden de liefde ende vrientſchap in't binnenſte van het Conincklick Hof van mijne Majesteit, ende te verklaren uwe goede affectie op die maniere ghelyck d' andere Coningen verklaert hebben, de welcke met mijne Majesteit vrientſchap ghemaect hebben, begerende by my ghehouden te vveſen als d' ander Coninghen, vrienden van mijn Conincklick Hof, ende dat ick den ſelfden verleenen wilde mijne Conincklicke Capitulationen in ſulcker voegen als ic die ghegeven hebbe aen andere Coninghen van de Christenheydt, ende wat noch meer ende breeder aen my ſchriftelic verſocht voort, vvaer van't verſoek aen't Hof van mijne Conincklicke Majesteit gedaen zijnde, ende alles ten vollen verſtaen hebbende, ſoo hebbe ick door genaillige conceſſie overvloedichlick gegeven de Conincklicke Capitulationen verleendt aen d' ander voor ghemelde Coninghen, ooc conforme uweyghen begerete, ende daer en boven noch meer, dan van uwen't vvege is verſocht geueſt, hebbe ſulckes alles in ghevullicht ende geconfirmeert met mijne Conincklicke Capitulatione, bevelende by't commandemēt van mijne Majesteit dat in alle de Landen van

161
mijne Rijcken, daer uwe Slaven ſullen ghevonden worden, de ſelue ſullen gexaxeert ende vrygemaect vveſen, achtervolghens den inhoudt van de voornoemde Conincklicke Capitulatione van mijne Majesteit, ende den voorſz. uwen Ambassadeur heeft met groote eere ende moderatie, ende ooc met alle beleeftheyt gedaen ſijnen dienſt inde voorſz. Ambassade, om de welcke hy is uyt gheſonden, in alle poincten betreffende tbenefit van onſe vrientſchap, ende met ſeer goede gratie heeft hy volbracht uwe begheerte, ende vvanneer hy is ghecomen in mijne preſentie, heeft hy met ſijnen eyghenen monde geſproken inde voorſchreven ſake ſulcx als hem bevolen was by u lieden, t welc ick verſtaen hebbe, ende ooc met vvel ghevallen aen genomen hebbe, met uwe preſenten, die my van u Lieden door ſijne handt zijn toe gheſonden, de welcke ic bewaren wil met het ghesichte van mijne Majesteit: hebbende de ſelue preſenten, als oock den Ambassadeur ontfanghen met ſeer goeder herten. Tgebruyc van oudts by mijne Majesteit is, dat onſe poorten van genade ende goetgunſticheydt open ſtaen, geheel ende al, ende voor altoos voor alle: Maer principalick voor de gene die hervuarts comen met ſulcke begerete van vertrouwvelicke vrientſchap, den welcken behoorlick is alle eere te betoonen die mogelic is. Hieromme ſegge ic, VVan neer deſe mijne Brieuen ouer-comen, dat het behoorlic is, dat die voorſz. vrientſchap ende taccoort met mijn Conincklick Hof geduerich zy, conforme uwe Brieuen, die welcke ouer gheſonden zijn aen mijn Conincklick Hof, ende in ſulcker voegen als den Coninck van Franckrijc, ende Enghe-lant mijne Vrienden van ouden tijden, tot op deſe teghenwoordige ure zijn hebbende.

1612. *de. Euen' tseluige hopen vuy van u Lieden, namelic datmen onderhouden sal alle tgene datter van uwen VVege belooft is, ende op dat onse Vriendtschap innerlick ende gestadich blijue, sult ghy Lieden my continuerlijck aduiferen met uwe Briuen van uwen staet ende ghesontheydt, ende VVy en sullen niet faillieren te volbrengen al tgene tot dat uwen profijte strecken, u met alle faueur begenadighende, soo vele moghelic is. Ende onse vriendtschap sal sich altoos vermeerderen van goet tot noch een beter, hebt hier van gheen twijfelinghe.*

Geschreven in het midden
vande maendt van Hematil Elebla,
in't laer 1021 inde stadt van't Conincklic Hof van Constantinopolen, de welcke Godt bevvare voor alle quaedt ende onghewal.

TRANSLAET

Genes Brieft geschreuen van den voorsz. treffelijken Heere Chaimachan, ghenaemt Mehomet Bassa, Commissaris Generael des Turckischen Keyfers, gedateert inden beginne des Maendts Julius Anno 1612.

Ere vande Heerlijcheyt der grootheyt vande Christenheyt, Prince vande groote der regeeringe vande Wet van den Messias, Gouverneurs vande regeeringhe ende saken van State des Volcx van Christenheyt, Patronen vande belceftheyt, d'Eere, ende Moghentheydt vande Heeren, Heeren, Staten Generael der Gheuninieerde Provincien van Nederlandt, ende Heerschappers van alle d'andere plaetsen hun onder-vorpen vvesende. Vve eynde sy goet, ende die gratie ende faueur van God sy met u.

Conforme de vriendtschap de welcke be-
saemt voor sulcke Heeren, en de gevoo-

nelicke Vrede vanden grooten Keyser van de Turcken, de welcke nu gegeven ende verleent voort u Lieden. Mijn Heeren, in ken-teecken van liefde ende beuestinge van de vriendtschap. Ende dit is tgene ic nu sal seggen, met de hulpe van onsen Heere den Alder-hoochsten Godt, die bevvare ende onderhoude den Coninc, met de bevvaringe ende cracht van onsen Heyligen Propheet, die inde glorie is, ende in ruste by Godt. Dat in sijne hulde, beschuttinge ende gratie sy gefaoriseert ende gerecommandeert den Coninc vande Landen, ende vande Zee, Heertscher int Oosten ende int Westen, Gebieder ouer Mecha ende Hierusalem, den Vroomste vande geheele Republijcque vande Invoonders des Weerelts, met genade ende lydsaemheyt. Eenen Coninc rechtveerdich, dien Godt lange tpare op Aerden, midtsgaders zijn Conincrijcken, ende sijne grootheyt, ende eere, die daer is een steunsel in armoede allen Creatueren, ende een toevlucht vande arme ende rampzalige, eenen oprechter vande Baniere der Heylige Wet, Coninc in Arabien ende Asien, Dominateur van de machtichste Monarchie, de welcke onderhouden voort by de cracht Godes, die daer is een Coninc aller Coningen, ende die sijn vertrouwen heeft op de getrouvicheyt van den varen ende vasten God, den grooten ende machtichsten Heere, onsen genadigen ende machtigen Coninck *Sultan Achomet Chan*, Voorstaender van den *Alcoran*, God den Almachtigen vvil le maintaineren syne cracht, ende zyn Rijke, ende late hem commanderen door de geheele Weerelt, om syn vveldadicheydt ende deucht, &c. Aen syn hooge verheven Conincklicke Hof, d'welc is een ondersteunsel en beschuttinge vande heerschappye ende clærheydt des Weerelts, onder de stercke vande macht der Coningen is gecomen eenen verzegelden Brief van uwe getrouwe ende goede vriendtschap, te gelijcke met uwen Ambassadeur, principael van de Doorluchtrichste van de VVerder Christenheyt

1612. **1**sten heyt, en vande grootste Heeren vande Natie vā Christo *Cornelis Haga*, syne vvaerdicheyt vvorde vermeerderd. Defen gearriveert zijnde in dit Coninclic Hof, heeft verthoont ende verclaert die vrientdschap ende getrouvvicheydt, ende oock de eere van uvve goetgunsticheyt. Ouer sulcx is de voorz. uvven Ambassadeur ghebleuen rustende eenige dagen, van syne moeyelicke reyse, gematteert, ende niet vvel te pafse zijnde, ende naer ghenomene ruste van ettelicke dagen met my communicerende syne intentie, om te verstaen te geuen uvve affairen, conform uvven vville: Behaluen dat van vvegen onsen Keyser, vvy hem bevvesen hebben de deucht ende de eere die hy vveerdich is. Soo hebben vvy uvver Hoocheden Brieuen doen copyeren, ende vande substantie ofte den inhoudt der telvergesproken met advijs ende raet vande Heeren Visiers, ende bedienders in materie van State, ende met raet ende goetduncken van de wijsē ende verstandige vā onse H. VVet, hebben vvy gesprokē, van de maniere vande Brieuen van uvve vrientdschap ende goeden vville, ende uvve hertgrondige goede genegentheyt, gestelt inde Requeste aenden Spiegel der claerheydt van her licht der Werelt syne Majesteit, vviens Rijcken Godt behoede vande Schaden ofte verderf de vvelcke ouercomen inde VVeerelt. Beuonden hebben de de take rechtveerdich te vveten, soo ist dat terstont, naer dat de voorz. Requeste vvas ouergegeuen, meldende (als ooc doen de Brieuen van u Hoocheden) uvve vrientdschap, soo heeft syne Majesteit sulcx seer vvel behaecht, ende is so claer verschenen als de Sonne, ende ouer sulcx van vveghen syne Majesteit is geemaneert het beuel en commandement, dat men soude op de take van uvve Hoocheden, letten met grootte eerbiedinge, respect, en reuerentie. ende dat men deselue soude brengen tot goeden effecte, en is ooc dien volgens ordre gestelt ende *Ex motu proprio*, oft uyt eygen bevvegenisse, consent en licentie gegeuen, dat u-

vvē Ambassadeur soude comē op syn Coninclic Hof, om de reuerentie te doe, ende seer haest daer nae is de gemelte Heer Ambassadeur van uvve Hoocheden, geaccompaigneert in goede ordre, en met behoerlicke beleeftheit verschenē, ende hebben de de reuerentie gedaen aen syne Mt. so is hy en de gene die hem geaccompaigneert hebben, met een heerlicke cleedinghe des Rijcx becleet gevworden, ende men heeft hem die eere gedaen ende bevvesen, die hy vvaerdich vvas, en syne Mt. heeft dē hoochghemelten Heer Ambassadeur van uvve Hoocheden beuolen, dat hy soude aldaer blyuen inden dienst van syn Ambassade in sijn Coninclic hof, gelijc de maniere is vā d'ander Ambassadeurs, dir selfde is hē ooc aengeleyt vā dē Gouverneur vā t'Rijcke, als ooc vande Heeren Visiers, ende vande voorstanders vā d' VVet, ende insonderheyte vā dien die den Oppersten is vande VVet-geuers vā d' Turcken, den Heere vā d' heylige *Must: Effendi*: Ende ooc vā d' Heeren *Cadi Esquieri*, (so noemt men de groote vā t'Rijcke) met alle de Gouverneurs te samē, met vvelcker aduys en consent getraecteert is gevwordē, de vrientdschap, ende het binnenste gheuoelen van uvven goedē vville: Ende hebbende dir altemael te verstaen gegeuen aen de claerheyte ende Monarchie des vveerelts, den Grootmachtichsten ende rechtueerdigen Coninc, die Godt bevare, soo heeft met de hulpe vā God ende sijne segeninge, syne Mt. aengenomen ende geaccepteert met goeder herten uvve vrientdschap, stellende deselue onder t'getal vande gene die de ghetrouvve vrientdschap onderhouden aen syn Coninclic hof, die met syn gunste ende genade sonder eynde altoos sullen vverden gerespecteert en bedanct. Ende mits desen so heeft sijne groote Mt. beuolē, dat vvy de Capitulationen heel vaste ende bondich soudē maken, naer u eygē belieste ende vville, ende ooc eenen brief uyt den naem vā syne Mt. Ende ic hebbe ooc myns deels vwillē schryven, als uvven goeden vrient, desen regens-

vvoordis

612. vvoordigen brief uyt vrientſchap ende affectie, den vvelcken vvy midts deſen ouerſenden aen uyve Hoochedē, dat ſulcx door Godes genade, ter goeder uren mach gheſchieden, ende deſe Vrientſchap vvel gelucken mach, devvelcke ghemaect is met ſeer goeder herte ende affectie, ende dit is een ſeker ſake, dat de Heere der Coningen van den Ottomannen huylſe, ende Keyſer van de Heerē des Werelts, onſen groot machtichſten Heer Coninc ſtaet in alſulcke vertrouwelicke vaſte vrientſchap met uyve Hoochedē, dat alle mogelicke vrientſchap ende alle de eere comende vā ſynder hant, uyve Hoocheden ſal bevveſen vvorden gelijc hy inde Capitulation met de ſelue ghepaſſeert, t' ſelue betoont heeft. In ſulcker voegen, dat alle de paſten ende beloſtē gedaen ende ghemaect, in ſyne Rijcken ſullen gheobſerveert ende onderhouden vverden.

Ende ic uyver Hoocheden Vrient, en ſal niet fallieren te betoonen alle die eere die mogelic is, ende vvy en ſullē niet gedogen datter het minſte hayr van eenigherhande ſchade oft ongelijc uyve heerlicheidē ende der ſeluer onderſaten in deſe onſe Landen vveder-vare; Want onſen rechtveerdigen ende deuchtfamen Coninc, dien Godt bevware, ſyn Woort ende de beloſte vā ſijne Mt. is vaſt ende gheſtadich, ende crachtich voor altoos, door dien dat de vville vā ſijne Mt. altijs is ende blyft ten goede, ende tot ten peys, en vvenſchende dat alle volcken ſouden mogen altoos vreedſaem blyven, om onder die ſchaduvve van ſyne Mat. te mogen vvelen geruſt ende van herten vvel te vieden. Ende nademael den Heere der Werelt deſe geluckige auontuer everleent heeft, dat uyve vrientſchap ende peys verbonden vvort, met eenen ſo grooten ende vermaerden Coninc, vol van deuchden, en ſo genadig, groot van lof, ende vol vā goedertierenheyt ende mildicheyt. Tis ſeker, ende meucht het voor ghevviſ houden dat ſyn beuel ende ſyn trouwve vaſte ſtaen, ende datter gheen contrarieteit hier inne en ſal

beuonden vverden, ende ſult vaſtelic daer op ſtaen, datter geen faute en ſal weſen, overmits dat de affairen van ſijne Mt. ende ſyn woort, ende ooc ſyn beloſte ghefondeert zijn op de vvaerheyt ſonder eenigherhande pretenſien ter contrarien: vvant ſyn oordeelē zijn met gerechticheyt en vvaerheyt, ende mits de hulpe van Godt, ſo lange uyve vrientſchap ſal dueren, ſal ooc altoos deſe innerlicke vrientſchap becluyē, devvelcke gheſet is door t' middel van ons, om onderhouden te vvordē onder de nation die inde gedeelten des Weerelts zyn. Ende by alle de Heerſchappen van Staten, Princen ende Coningen ſal geauantageert vvorden uyve eere. Ende niet tegenſtaende eenigen haet van hun, ende onder alle gecroonde Coningen vande Werelt, ende de Machtige Heeren, ſo ſult ghy gehouden vvordē in noch meerdere vvaerdicheyt als zy, ende houdt dit voor ghevviſ, dat ic als Vrient in alle uyve ſaken die noodich vvellen ſullen, ſal altoos zyn uyven ſecreten Vrient, ende in alle uyve andere ſakē niet en ſal falliegeren van eenich point int gene daer inne men my ſal vā noode hebben, als in eē ſake die rechtmatich is. Deſe vrientſchap is gemaect in alle t'ghene ic tot noch toe gebrocht hebbe tot effecte, ſo veel het ſelue door myne handen heeft mogen paſſeren, ende doot myn ſpreken ofte tonghe conde te vvege gebrocht vverden. Ende gelijc vvy het geluc gehadt hebben, door de hulpe ende genade van God den Heere, en t'faveur van onſen Propheet, die inde ruſte ende Gods gratie is, gelijc als in een gheſeghende beſchickinghe, ſulcx ten eynde te brengen. Alſoo ſullen vvy voortaan noch met al ons vermogen procureren, ende alle neerſticheyt aenvvenden, dat de Capitulation die alreets gemaect zyn tuſſchen ons, altoos moghen gheconſerveert vvorden, Weeſt hier van verſekert, dat alle den tijdt gheduerende datter van uyver zyde gheen ghebrec noch ſwaricheydt en is by deſen Peys, ſo ſal ic blyuen uyven Vrient, als oock de reſte van de Heeren Viſiers, midtſga-

midts gaders de Heeren vander Wet, als ooc alle de Slauen van s' Conincx Hof van den *Divano*, als ooc de gene die staen ten dienste van't Rijke van onsen Grooten Heere den Coninc, dien God bevvare, met Godes toelatinge ende met sijn hulpe, vvy Liedē alle-gader doen de verskertheyt, ende nemen op ons, wie vvy zijn, cleyne ende groot, dat van deser zijde in geenderhande manieren niet een poinct en sal gebreken vande Conincklike Contritatie van onsen Heere, ende niet daer tegen gedaen sal vvorden. Alsoo is ooc van uver zijde behoorlic, recht, ende billic, dat last gegeuen vvorde, ernstlic aen uve Capiteynen, Schippers ende Coopliden, ende aen uve Admiralen, die ter Zee varen, datse onse Natie ende Volc, die ter Zee gaen op hare Schepen, ende tot haer Volc, ende Bootlieden, ende door de Landen van onsen Rijken, noch aē hare Casteelen, noch Vlecken, die onder't gebiedt zijn van syne Maj. nochte aen de geheele Natie, niet en sullen doē eenigerhande molestatie, noch toe-voegen eenige schade ofte-verhinderinge. Ende de vrientchap ende uven peys, ende uve groote vermogentheyt, de vvclcke gedemonstreert is aen de Majesteyt van de Coningen, ende aen de Croone vande Princen van groote Dominatien, Dispensateur vant goede ende van deucht, den Groot-machtichsten, en onsen rechtveerdigen Coninc, is hem seer aengenaem ende vvillecom ghevveest. In sulcker voegen, dat uve eere sal by syne Majesteyt altoos vvorden voorgetogen, bouen alle andere dingen die uve affayren raken, ende voor de oogen van syne Majesteyt sullen sy tē hoochsten gerecommandeert vvorden. Ende door dien de vville vā syne Majesteyt is, dat altoos de Liedē gerust vvesen mogen, ende dat 'tghene hun ten besten ghedien mach, als ooc voor alle de ghene die God geschapē heeft mach voltogen vvenden, ende sven voort-ganc ghevvinen. So seggen vvy tot besluyt, dat soo van onser zijde alle gene d'vvclc geschreuen staet

in de Capitularie, als ooc van uver zijde, alle 'tgene datter beloof is tot den Peys in uve Brieuen, sal gemainteneert vvorden, Conform d'invvendighe vertrouvvelicke vrientchap die van uven vvege bevvesen is metter herren en gemoede, op dat in toecomende tijden alle onse saken harē voortganc nemē hoe sāger hoe beter, vvvelc vvy hopen tot God dat in alle de gedeelten der VVeerelt, daer de Coningen ende Regeerders zyn, hoorende ende vernemende dese onse vrientchap ende onsen peys, de Vrienden hun sullen verblyden, ende de partydige daer tegen de smerte ghevoelen. God vvil alle dese saken tot goeden eynde, tot uve vvvelvaert brengen.

Soo veel aengaet den gemelten uven Ambassadeur, die zy gesegent: VVant soo vvvel in de sake van syne Ambassade, als ooc in de reste van alle materie van state so in't generael, als in elc stuc in't perticulier heeft hy alle mogelicke neersticheyt gedaē, niet sparende in alle plaetsen, in alle saken, ende in alle handelinge, niet achter-latende eenich dinc om tgene vvvelc hy kende nodig te vvesen om dese handelinge tot goeden eynde te brengen, ende insonderheyt comende voor onsen Groot-machtichsten Coninc, (God late syne Majesteyt prosperen) is hy gecompareert met sulcke eere, beleeftheyt, ende devotie, dat hy syne Mt. vvvel heeft behaecht, ende goet contentement van syn persoon genomen heeft, in alles hem dragende in sulcker voegen, dat in syn charge niet meerder cōde vereycht vvorden, ende in affeet sulcken persoon in *super lativo gradu* als behoorde te vvesen, eenen Ambassadeur, overmidts alle de *Vesiers myne Confreres*, en alle d'andere Heeren van't Conincklike Hof, vervvondert zijn gevveest, seggende, Een Man die van publicque affayren tracteert, behoort also als hy is, te vvesen: Ende sy zijn alle gader ten hoochsten vervvondert ghevveest van syne maniere van doen ende handel in alle saken, ende door diē sy soo vvvel te vreden ende content met hem zyn, is bevolen, dat

By 113

hy ins' Conincx Hof soude blyven. Vvve Hoocheden sal ghelieuen dit in achttinghe te nemen, dat eenen sulcken persoon als hy is, vvel meriteert groot gheacht te vvesen. Ende hebbende op dit pas anders niet, Soo en resteert niet anders, dan te vvenschen dat vvve Hoocheden in goede ruste ende vrede moghen blyven. Desen teghenwoordighen is gheschreven in't beginsel van de Maendt van Giamati Elebla, in't iaer 1021. in de Stadt van Constantinopel, die Godt bevare voor alle schade ende ongheluck.

TRANSLAET

Genes Briefs geschreven van den Weere Musti Effendi, Oppersten Wetghever ende Riechter van het Keysserrijck.

Heerichchap vande groote vade Christelike Wet, ende eere vande Natie vande Messias, de Staten Generael der Nederlanden, ende Prince Maurice. Tgene dat ic u Lieden te kennen gheue, is dit naevolghende.

In't Conincklycke Hof des Groot-machtichsten Conincx, Hooch-verheuen, Gebieder van de Commandementen des Weereldts ende des Tempels, verdedigher vande Justitie, ende Opbouwer ofte Restaurateur vande Steden, grootsten ende Machtichsten Coninc ende Monarchie vande Weereldt, sijne Heerlickheydt zy altydt gheduerich, ende sijn Rycke ghedueret tot op den dach des oordeels.

V. L. hebbende dit Jaer over-ghesonden hare Brieuen ende Ambassadeurs, om te tracteerden de vrientchap ende reuerentie met het hooghe Hof, daer in hebben V. L. ghedaen een sake die wel overdacht, ende seer aenghenaeem is, den Coninc van't Huys der Ottomannen (welc Godt vermenichvuldighet, in sijne macht ende cracht, tot den eynde der daghen.) Tot op desentijt toe, en hebben alle de ghene die vrient-

schap hebben willen maken, ende vrede houden met sijn Conincklycke Hof, noyt in geender haer de manieren ghesien eenich verlies noch schade. Maer sy hebben ghenooten profijt ende gewin, ende dat is notoir der gheheele Weereldt, ende onder alle Natien is sulcx bekend, ende voor allen den genen die den Groot-machtichsten Coninc (dien Godt verlanghen vville sijn dagen) verskert door sijn beloften, ende van hare zijde hun beneerstighen te conserveren den vrede. Aende vvelc sijne Majesteyt noch eens so vele ghenade ende mildicheydt beoont. Twelck een oorsake is dat in toe-comenden tijden vvve vrientchap int binnenste, ende vvve vrede vast ende ghestadich sal vvesen, ende datter gheen dinc en sal zyn om dwelc de selvige Pays soude ghebroken voordien, ende sult den Turck de vrientchap doen alst betaemt, te vveten, dat hun in't Rycke van Turckijen. noch in hare Schepen, van vvver zijde gheen schade noch verdriet in't minste niet en vvder-vare. In somma, dat alsoo vvte samen vrienden sullen vvesen, ende vrienden van der selver vrienden, ooc vyanden der selver vyanden, hoe meer datmen hier inne sal voort-gaen, soo veel te meer sullen de beneficien van sijne Majesteyt ghead-vantageert ofte bevordert voordien, ende in dese materie, alsoo men versocht heeft, sal getoont worden alle moghelycke fauour. Hoe vele Natien zijnder gheweest die hun bearbeydt hebben om dit af te keeren, ende om dattet tot gheen en affecte en soude comen. Hieromme hebben wy gheseyt, Aenghesien dat vvve misgunners sulcke faulte begaen hebben, dat het reden is dat dese Ligue ofte verbondt vast ghemaect vverde, ende conform der seluer Briuen hun ghegeuen voordien de Conincklycke Capitulatien, ende datmen doen sal alle rghene sy begheeren, ende mits desen ons laten beduncken, dat het reden vvas, desen Pays te stabiliseren. Onsen machtichsten Coninc heeft aenghenomen vvve vrientchap met sijne begheeninghe, ende conform vvven Brief is gheschreuen voordien' voorschreuen Preuilegie. Ende in alle dese dinghen en is niet achter ghebleven, dat niet en soude ghedaen zyn, achtervolghende vvven vville, ende vvves Ambassadeurs Cornelis Haga, dien

Die stelt de Musti Effendi hier by ex super abundanti; Maer de Heeren Staten en hebben sulcks noyt beloofte noch inghe- vvillicht.

E vvve

uwve Liefden gesonden hebben in dese quartia-
ren, in superiatiuo gradu volgratie ende eere,
die heeft het uytgerecht, ende hem alsoo gedra-
ghen, ooc in alle saken ghedaen sulcke neerstic-
heydt als moghelijc was, sulcken Man als hy
is meriteert te wesen een Ambassadeur soo be-
quaem alser oye een mach wesen. Hy en liet
niet toe dat yemant van alle de ghene die in dese
sake ghebesoigneert hebben, schande daer van
hebben souden. Voor al sulc ghy beneerstighen,
dat dese Vrede mach wesen vast ende ghesta-
dich: Want dese Vrede ende Vriendtschap is in
allen manieren profijtelijc voor u Lieden, ende
voor uwve Steden, ende op sulcken voet als ghy
Lieden dese vriendtschap sult bevestighen ende
onderhouden, alsoo sullen wy ons ooc beneersti-
ghen deselve te conserveren ende te confirmeren
voor altoos: Want onsen Groot-machtichsten
Coninc (die Godt bevvare) is een goedertieren
Coninck, ende seer gratioux, ende doet sijne
Vrienden alle ghenade ende mildicheyt, soo veel
moghelijc is, ende is een groot Keyser van groo-
ter eere, vviens gebruyck is altydt vvalte doen.

Tot conservatie van dese Vrede, sal V. L.
ghelieven te doen alles wat moghelijc is. Do
sode Mose Ierusalem heeft sich laten gebruyck-
ken in uwven dienst, soo veel hem moghelijc te
doen is gheveest, ende heeft my te kennen ghe-
geven, alle uwve saken: De Vrede zy met
allen.

D'onder-schijft was dese.

Den genen die de gebeden doet voor de Heer-
schappye van't Hooghe Huys vande Otto-
mannen, Mehemet Soon van G: Saateldin.
Godt beghe nadighe alle.

So haest als Haga vooz Orateur van een
Souvereyne vyve Republijsche ghekent
ende aenghenomen was/ Soo heeft hy in
alle de Zee-steden ende Wadenen daermen
ghewoone is te negotieren/ Consules ende
Vice-Consules ghestelt / die de Nederlant-
sche Cooplieden vooz alle gheweldt ende
overlast/ omwelc haer mochte aen-gedaen
wurden / souden beschermen / ende recht
spzeiken in alle vooz-vallende verschillen/
noch de mis verstanden onder de Neder-
landers selfs rijssende/ te sissen: Ende soo

het de zwaer-wichticheydt der saken ver-
rycht / soo nemen de Consuls ende Vice-
Consuls haren toevlucht tot den Orateur
selfs / residerende aen het Hof van den
Turckischen Keyser. De Steden die te
ghenwoozdelick Consuls ende Vice-cons-
uls hebben zijn vooznamelijc dese / Alep-
po, Cayro, Alexandria, Alexandretta, Constan-
tinopolen, Cyprus, Smirna, Chio, Gallipoli, Pa-
tras, Andro, Milo, Iassa, S. Ian d' Acre ofte Pro-
lemais, Tunis, &c.

De Heere Orateur selfs heeft sijn huys
houdinghe in Pera ofte Galata, een Stadt so
groot als Amsterdam / gheleghen recht
teghen over Constantinopolen / een vier-
den-deel mijls van daer: Maer oock de
Orateurs van Francrijck / Engellant ende
Venegien resideren.

De Heeren Staten wpt de Vrieven van
Haga, als oock wpt het mondelinghe rap-
poozt van eenen gheloof-werdighen per-
soon van Constantinopolen ofte Pera nae
den Wagh ghesonden/ vernomen hebben
de het goetd success deser sake / ende aen-
merkende de groote eere ende beleefsheyt
die desen Landen was gheschiedt in het
statelijck onthalen van haren Ambassa-
deur: Over-legghende oock de vyzichten/
die sy ende haer Onderfaten alreets ghe-
voelt hadden/ soo in den Coophandel/ als
van weghen de verlossinge van verschey-
dene personen / die als Slaven lange tijt
in Turckyen hadden gevangen gheweest/
ende nu in Nederlandt los en vyz waren
aen-gecomen (met welcke daet de Heeren
Staten hare gorde affectie tot hare On-
derfaten so merckelijck hebben doen blij-
ken / als sy twaelf jaren daer te vozen ge-
daen hadde/ als sy veel gevangene Neder-
landers in wisselinge vooz den Admirant
Don Francisco de Mendoza van de Spaen-
sche Galeyen ende slavernije verlost had-
den) hebben ten overstaen van sijne Prin-
celijke Excellentie goet gebonden/ de wije-
le de vooz-gaende presenten geringe ende
weynich waren/ noch eenighe schoone ges-
chencken te senden so aen den Turckischen
Keyser selfs / als aen de Visir-Passas, ende
andere Turckische Heeren/ die haer in des-
se sake der Nederlanden hadden gebruyck-
ken laten. De presenten zijn strax int
beginsel van het Jaer 1613. te Schepe na
Constantinopel gesonden/ ende wel over-
ghecomen. Soo haest als de Ambassadeur
Haga de selfde ontfangen hadde / soo heeft
strax by den Oppersten Visir-Passa aenge-
gonden/

1612. houden/ om noch eens te moghen audien-
tie verkrijgen by den Turcschen Keyser/
om sijne Majesteit dese schoone presenten
persoonelike te mogen over-leveren / ach-
ter volghende den last ende ordje van sij-
ne Meesters. Dewijle dat dit een onge-
woonelijcke sake was / noyt voor desen
gheschiedt (want geen Ambassadeurs by
den Turcschen Keyser audientie en krij-
ghen / als alleen in het aen-komen / ende
als sy wederom vercrepsen : maer moeten
alleen met den Oppersten Visir-Passa spre-
ken ende handelen) soo heeft de Visir-Passa
hier in al by wat waaricheyt gemaect.
Doch hy heeft eyndelike den Heer Am-
bassadeur beloofd / dat hy liet soude sien te
verwerven / gelijck hy oock gedaen heeft /
en daer is toe bestemt den 29. dach May/
1612. te Scutari in Asia. Teghens den be-
noemde dach heeft sich Haga te Scutari bin-
den laten / met alle de Nederlanders die
daer by een te brenghen waren / ende oock
andere goede bekenden / die sijn suite hiel-
pen vermeerderē. Hy heeft in eenen Lust-
hof audientie ghehad / ende sijne Maje-
steit de handen gekust / verghefscapt sijn-
be tot inde teghenwoordicheyt van sijne
Majesteit alleen met ses personen / on-
der de welke was Ernst Brinck van Har-
derwijk / die ny in het beschrijven deser
Turcscher reyse met sijn memozen ende
neerstige aen-teekeningen seer geholpen
heeft.

Het is onmoedich hier wederom te ver-
halen de Ceremonien aldaer gheschiedt/
dewyle het by nae de selve geweest sijn/
die hier boven verhaelt sijn. Doch daer
is dijnmael soo groote pompeus heyt niet
gheschiedt in het aen-richten van het Co-
minelike Banquet / noch niet de vertoo-
ninghe van soo veel buytent Janitsieren/
dewyle dit een extrazynarise audientie
was / ende oock dewyle de Turcsche Key-
ser niet en was in sijn Serraglio binnen
Constantinopelen / daer sus sijne Maje-
steit ghe woon is de Ambassadeurs au-
dientie te gheben.

In het wt. gaen van den Ambassadeur
Haga. soo is ter audientie ghebracht ce-
nen Ambassadeur van Siebenburgher-
lant / gesonden van Gabriel Battori, Prin-
ce van Siebenburgen / die geern den booz-
gaanch soude ghehad hebben : Maer de-
wyle desen Prince als eenen Beneficiarius
der Ottomanscher Porta gehouden wort/
ende Haga daer ghesonden was van een

Soubereyne Republycke / soo en heeft hy
sijn versoeck niet ghekreghen : maer most
patientie nemen tot dat Haga sijn saken
verricht hadde.

De presenten die van wegen de H. M.
Heeren Staten / ende oock eenighe van
weghen sijne Princelike Excellentie aen
den Turcschen Keyser sijn vereert ghe-
worden / waren dese.

Eenen Lantern van hout-verck,
seer constich ghesneden, vvaer van
het maken alleen gecost hadde ouer
de vijf hondert guldens. Desen La-
tern is soo groot, datter een passelijc
Man in soude staen cunnen, ende is
met Ducaten Gout geheel ouer-gul-
det, op sijn antyx ghemaect : 'Tglas
is Moscouyts glas. Invvendich isser
een Coperen Croone vast gemaect,
met evvintich lampen daer in. Is soo
constich gemaect, dat den rooc daer
uyt can gaen, sonder 'tglas te verduy-
steren, ofte eenich deel des lanterns
te besmetten.

Item, Een seer groote ende coste-
licke Kiste van Lac-verck, schoon
vergult, in China gemaect.

Item, Noch een groote Kiste van
Lac-verck, schoon vergult, binnen
Amsterdam gemaect.

Item, een seer schoone ende groo-
te Coperen Croone.

Noch een Scrinium van Lack-
verck.

VI. vergulden Backen van Lac-
verck.

LXXX. stucken van alderhande
schoone Porceleynen.

II. Paradys-vogels.

Een geGraueert vergulden Har-
nas, voor des Turcschen Keyfers out-
sten Sone.

VI. Hellebarden, ende VI. Parte-
E ij sanen,

fanen, seer constich geграueert ende vergult.

Item, eenige Roers, seer aerdich gevrocht.

II. Stucken fijn Hollandts Lyn-waer, waer van d'Elle coste XXIII. guldens.

II. Dooſkens van Veer-werc, seer constich gemaect.

II. Stoelen van Eben-houdt, met Violet Fluweel, ende met gout daer op geborduert.

II. Kleederen van Satijn, elc van verscheyden Coleuren, yeder Kleet van elf Ellen.

II. Schalen van Perle-moer, met Siluer verguldene voetjens, seer constich gewrocht.

II. Paer seer costelicke geborduerde Handt-schoen.

Een V Ventel-trapken, ende andere dingen seer constich van yuoor ghedraeyt.

Hier waren noch eenige andere fraepie-heden by ghevoecht. Dese presenten zijn upt der maten willecom ende aengenaem gheweest / ende veel weerdiger gheacht / dan of het alle-gaer baten en koppen van louter Gout en Silber gheweest waren. Dat de Turcken krijghen van Silveren ofte Goudene bekers of koppen / die laten sy strax in de Munte brengen / ende gelt daer van maken.

D' Ambassadeur Haga heeft oock eenige fraepe presenten vereerd aen den Oppersten Visir-Passa, aen den Oppersten Admirael / aen den Musti ofte Hoogen-priester / ende voorts aen vele andere Visirs / Chreſoziers / Canceler / ende andere Heeren des Rijcs / elck nae hare qualiteyt.

Alle de boven-verhaelde gheschencken zijn tsamen weert gheacht over de XX. duysent gulden.

Dit is / beminde Leser / in het cozte tge-ne datter verhandelt is / aengaende de al-lianepie gemaect tusschen den Turcschen Kepsen Sultan Achmet Chan, ende de Dooz-

tuchtige Heeren Generale Staten der ver-eenichde Nederlanden.

Maer eer ic geheel upt Turckpen schep-de / soo moet ich hier oock in het cozte ver-halen / de solemnele Intrada, gheschiedt den 11. Octobris Anno 1612. op welken dach de Turckische Kepsen met sijn Hof-ghesin ende Visieren binnen Constantinopelen ghecomen is / met een suite ofte ghevolgh van meer dan vijftich duysent personen. Dese triumphie is meest ter eeren van de Persiaensche / Hongherſche / ende Neder-lantsche Ambassadeurs geschiet / die daer cozts waren aenghecomen / om also haer / nebens den anderen Ambassadeurs daer altydt residerende / te betoonen de magni-ficentie van het Hups der Ottomannen ofte Turckische Kepsen. De magnificie-ke ende treffelicke Intrada daer upt hier van spreken / heeft begonnen van een Lust-hups af / ghenoemt Dahud Passa, een halbe mple bukten de Stadt van Constantino-polen gheleghen / ende van daer dwars en langs de Stadt tot in't Serraglio van sijne Majesteit. De vertooninge deser heer-licheyt ofte Intrada duerde over de 8. uren aen een / eer al het Hof-ghesin ende Krijchs-volck gepasseert was. De beschrijvinge deser solemniteit soude wel een lane traec-taet vereyschen : maer ich sal / om cozt te maken / alleen een ighe punten ende aen-merchelike stucken daer van verhalen.

De Ambassadeur van Persia voozt by wiens paleys dese pompe moste passeren / heeft die strate langhs en dwars met Sa-tynen / Damasten / ende Persiaensche Ca-peten doen bekleeden / ter eeren van den Turckischen Kepsen / ende op dat hy daer over rijden soude. De Legatus van Hongarpen hadde oock een stuck Gouden-laken of Brocado hondert ellen lanck / over de strate gespreyt. Dese eere is den Turc-schen Kepsen seer aengenaem gheweest / doch hy en veet over dit Gouden-laken niet / maer ter zijden / ter eere der Conin-ghen die hem dese eere aendeden dooz ha-re Ghesanten.

Maer so haest als sijne Majesteit daer over ghepasseert was / so hebben de Lac-kien al dat Gouden-laken op-genomen / ende onder haer verbept.

De Joden hadden voozt de poorte van Hadrianopolen / dooz de welke de Kepsen cerst most passeren / op de Kerde ghespreyt allerley schoone Capeten. Van Porta Hadrianopolitana tot aen het Serraglio, (twiele is een

1612. is een reghel rechte Strate meer dan een Hoochduytsche myle lanck) was den gheheelen wech met zandt bestroopt/ op dat de Paerden des te bequamelicker daer over gaen souden/ ende tot verminderinge van het stuppen. Het zant derwaerts te voeren hadde ghekoft over de vier duyfent gulden.

Voort den Turckischen Keyser wierden aen der handt ghelept acht Paerden/ die met hare toe rustinge gheestmeert wierden/ peder op hondert duyfent Ducaten. Het is der Turckischer Keyseren wyse al tijdt in hare triumphen soo vele Paerden te laten leyden/ alser voort haer Keyseren binnen Constantinoplen geregeert ende geresideert hebben sinte de eroveringhe deser Stadt/ warr van die nu regeerende Keyser de achtste is/ van Mahomet den tweeden af te rekenen.

Voort de kroets der Sultana ofte Keyserinne/ liepen vier hondert Azamoglanen (welck zijn jonghe Janitzaren oft Cruydt-hinderen van Christelike Ouders geboren) alle met blooten hoofde/ hebben de een peder van haer doort vel van sijn dunn-egge/ ofte slaep des hoofts/ ghescheken een kranen-veder/ alsoo dat haer het bloedd langs de wangen neder liep. Oock hadden eenighe deser gesellen/ vzeede riemen inde spide hares buxer gesneden/ daer voort spieessen staken/ die sy over eynde droeghen. Dit alles deden dese Azamoglanen tot een bewijs der liefde ende eere/ die sy de Sultana waren toe draghende.

Den meesten deel der Nacht-honden/ die vele waren in dese pompe/ hadden Roekens aen van Bracado ende Damast.

Daer was een troupe Ruypers tusschen de twee en drie hondert sterc/ allegaer gekleedt in Leeuwen-huyden: Een ander troupe in Tygers-bellen: Een andere wel tusschen de vier ende vijs hondert sterc/ al in Lappaerts-bellen. Andere troupen waren gekleedt in Wolfs ende in Beeren-huyden/ niet alleen de Mans/ maer oock veel van hare Paerden.

Alle het gheschut is te Pera/ als oock op alle de Schepen die in de Haven lagen/ los ghehant/ dwelck een groot gheklater ende gedonder over de heele stadt ende om ligghende plaetsen gaf.

Des avondts wterender op het Water allerley constelike vyer mercken aen gericht/ waer in de Turcken seer ingenieus ofte aerlich zijn.

Hier mede sal ick de beschrijvinghe deser Turckischer triumphen eyndigen/ ende beschrijven wat ick noch te seggen hebbe van het Contract tusschen den Turckischen Keyser ende de Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden op ghericht.

Als het was ruchtbaer gheworden dat de E. V. M. Heeren Staten dit Contract met den Turckischen Keyser ghemaecht hadden/ Soo is dat seer qualick by velen ghenomen/ ende van de Paus Catholice den Heeren Staten ende allen aenhangheren der Ghereformeerde Religie ten archsten gheduyt/ Ja men heeft haer upt geschreyt ende besaemt/ als of sy dit Verdrach ghemaecht/ ende haren Ghesant Haga derwaerts gesonden hadden tot na deel der Christenen: Sonder datmen heeft willen in achttinghe nemen/ dat al voort vele Jaren andere Coningen/ Princen/ en Republiken in Christenryck het selfde gedaen hadden/ sonder op syzake van pe-maunt.

Om peder een in deser sake contentement te gheven/ heeft het my goet gedacht hier by te voegen een cort/ doch grondich ende bondich bericht op de vraghe/ Of het den Christenen vry staet Alliantien ende Confederation te maken met Turcken ende Mahometisten?

Wy hebben/ soo inde heylige Schriftuere/ ende Ecclesiastieke/ als in de politieke Historien ende Boeken/ verscheydene oordeelen/ exempelen/ ende discouren/ belanghende de Confederation/ Alliantien/ en mutuelle assistentien tusschen die welcke den waren Godts dienst toe ghedaen zijn/ ende de gene die vzeemt van den selfden zijn: Enige der selfder zijn gheoorloft/ ofte immers wopt mispresen. Enige zijn ongeoorloft/ updruckelick van Godt verboden/ ende bestraft.

Datmen al heel geen alliantien/ handel ofte wandel en soude moghen hebben met de ghene die vzeemt van den waren Gods dienst/ Dat meyne ick/ sullen weynige onder de Christenen sustineren: maer dat is tot allen tijden ghedisputeert gheweest/ hoe wpt/ ende hoe verve/ dat sich dese met ghene moghen in-laten: Want hier heeft insonderheyt plaetse die oude lesse.

*Eſt modus in rebus, ſunt certi deniq; fines;
Quos ulro citroq; nequit conſistere rectum.*

Van Abrahāam leſen wy Genef. 21. dat hy met Abimelech den Coninck der Philſtijnen/ een verbont gemaccht heeft / ende dat hy hem tot een tecken van vrientſchay/ een preſent van Schapen ende Runderen geſchoncken heeft. Iſaac/ heeft dit verbont met Abimelech vernieuwt/ Gen. 26. 26. daer toe ſtreckende / dat ſy malcanderen ſouden laten trecken/ende reysen/ ſonder d'een den anderen te beſchadighen. Jacob heeft oock met Laban een verbont opgericht / onaengheſien dat Laban een Afgoden-dienaer was. De Joden in het beloofde landt gheſeten zijnde/ hebben een Vrede-verbont opgericht met verſcheydene hare Nabueren/ upt gheſondert met de welcke Godt de Heere haer eenich verbont te maken expreſſelick verboden heeft.

Salomon heeft de vrientſchay ende het verbont d'welc ſijnen Vader David / met Hiram den Coninck te Tyro hadde / vernieuwt. Ende Salomon heeft Cedar en ende Ormen houdt upt Libano ghehaelt met toelatinghe Hiram/ tot bouwinge des Tempels. Salomon heeft aen Hiram ende ſijnen onderſaten wederom laten toe comen upt ſijn Lant coozen en olve. Ende 1. Reg. 9. ſtaet aldus/ Ende Hiram ſant ſyne Knechten henen in die Schepen, die goede Schip-lieden, ende op de Zee ervaren vwaren, met de Knechten Salomonis, die quamen tot Ophir ende haelden aldaer vier hondert ende evintich centener goudts, ende brachtent den Coninck Salomo.

De wijle men nergens en leeft inde heplighe Schiftuere/ dat die boven-verhaelde perſonen van weghen deſe verbonteniffen opt zyn berispt / ofte beſtraft gheworden: Soo meyne ick/ dat daer upt can en mach beſloten worden/ dat de Runderen Godes wel mogen verbonteniffen maken met de ghene die van Godes Volck ende Kercke vzeemt zyn/ ſtreckende tot Burgerlijcke ruſte ende vrede / ofte tot vzeedsame beſittinge der goederen diemen van Godt ontfaughen heeft / oock tot vermeerderinghe der ſelfder dooz Coopmanſchay ende redelijcken handel. Rom. 12. 18. vermaendt ons d'Apofteel / Dat vvy in vrede ſullen leven met alle Menſchen, ſoo het mogelijk is, ende ſoo veel in ons is.

Om nu dit vooz-verhaelde t'appliceren

op de Contracten/ Verbonteniffen/ Alliantien ende Confederatien die de Chriſtenen met de Turken ende Mahometiſten oprichten. Het ware te wenſchen / dat alle die den naem van Chriſtenen voeren / ſich onder malcanderen conden verghelijcken/ ende dat ſy eendzachtelijc/ al haer gewalt/ macht/ ende middelen aen-leghten/ om den Turck (diens groote heerſchappij ſtreckende is tot na-deel van Chriſtenen) eenpaerlijc te over-heeren/ en te onder-drukken / op dat wederom de Chriſtelijke Kerlie / dooz de predicatie des Godtlijcken Woords / mochten her plant worden in die ſchoone Coninckrijcken/ Landen ende Steden / daer onſe Heere Jeſus Chriſtus ende ſijne heplighe Apofteelen de ſelfde eertijts geplant/ en geprediet hebben: Waer toe eertijts lijf ende goet gewaecht hebben veel Chriſtelijke Kieſeren / Coningen en Princken; Ende dat hebben ſy meermals gedaen met groote vrucht / ende voozdeel der Chriſtenen; ende ſy vooz haer/ hebben daer mede eenen eerlijcken / ende onſterfelijcken naem ende lof verkregen: Als zyn geweest/ nevens veel andere/ Carolus Martellus, Carolus Magnus, Lodovicus Iunior, Philippus Auguſtus, Lodovicus ſanctus, Godefridus de Buillon, ende meer andere.

Maer wanneer ſal die eeuwte wederom comen?

De Pauſen / die de Kieſeren ende Coningen hier toe plechten te vermanen/ ende aen te pozen / die donderen ende bliemen nu tegen de Chriſtenen/ die hare Wetten/ Statuten/ Decreten ende Decretalia niet en willen gehoorſamen: De Coninghen/ ende Princken hiſſen ſy tegen de ſelfde aen/ ſoo dat nu dagelijc de Coningen en Volcken in Chriſtenrijc malcanderen byten en eten/ ende het ſtaet grootelijc te vzeſen/ ende te beduchten / wanneer dit noch lange duert/ dat ſy oock malcanderen verteerren/ ende te ſchande maken ſullen/ ghelijc deſe naefte hondert Jaren meermals geſchiet is inde beleggeringen van Steden/ ende in Velt-flagen/ daer veel duſenden/ Jae hondert duſenden van Chriſtenen vooz ende nae ghebleven zyn.

*Hec quantum terra potuit pelagiſq; parari
Hoc, quē civiles hanſerunt/anguine dextra!*

Maer alſoo daer tot de Catholijcke of algomeene vereeniginghe der Chriſtenen onder malcanderen kleene/ ja ſchier geene appa-

612. appaerentie en is / ende datter onder de
menschen handel ende wandel moet ghe-
dozen worden / met waere en coopman-
schap: Insonderheyt dewijle der Cheu-
niederder Provincie welvaert inden coop-
handel principalich is bestaende: Soo en
weet ick niet of yemant rechtmatige ooz-
sake heeft om de Edele Hoochmoghende
Heeren Generale Staten grootelich te be-
rispen / om dat sy tegenwoozdichlich niet
Sultan Achomat Cham den Turcschen Kerp-
ser soo wijt in onder-handelinghe / en ver-
drach getreden zijn / dat hare Onderfaten
Vltro citrog; sullen moghen handelen met
hare coopmanschappen ende waeren / son-
der dat in sulcken ghevalle den eenen den
anderen eenige schade ofte leede sal mogen
aen-doen. Dit voozdeel hebben alreets
de Christenen hier dooz ghenooten / dat
haerder ettelijche honderden / die in den
vloech gespannen waren / ende eenwelijche
habben moeten Slaven blijven / dooz dese
alliantie in vyzdom zijn ghestelt: dwelch
trouwens vooz eerst een seer groote sake
is. Gelijch het vele personen in Hooch-
Duyslant / ende elders vzeemt geest / dat
wy Nederlanders in dit verdrach van
Coopmanschap met den Turck getreden
zijn: Alsoo gheeft het ons hier te Lande
vzeemt / waerom dat ons dit soo qualijch
afgenomen wozt / daer doch verscheydene
Christen Coningen het selfde al lange hier
te voozen gedaen hebben / vande welcke
men heden ten daghe des halven niet qua-
lich en is sprekende. De Turcsche Kerp-
ser schijft wyt-drukkelich in sinen Brie-
f aende Edele Hoochmoghende Heeren Sta-
ten / (ghedateert binnen Constantinopel
den eersten Julij 1612.) dat hy dit Ver-
bont met hare Ed. Hooch-Mog. is aen-
gaende / op die maniere / gelijch geschiedt
is met de Coningen van Byzancije ende
van Groot-Bizancijen. Hebben wy Ne-
derlanders wat meer voozdeels / oft sa-
vorabelder Capitulationen in het stuck van
Coopmanschap van den Turcschen Kerp-
ser gekregen / dan dese / ofte gene Volche-
ren ende Natien: Dat en behoort men
ons niet te mis-gunnen / maer veel meer
te congratuleren / dewijle wy dooz dese
langduerige oozloge met den Spaenjaert /
in groote schulden verloopen zijn / en noch
dagelich swaere lasten te dragen hebben in
het afleggen der schulden / ende nootwen-
dige onderhoudinge des Krijchs / voer / tot
onse / onser naechteren / en geconfedereerde

Dorsten ende Steden dienst / verskeringe
ende gerusticheyt. Wy en hebben gheen
Goudt noch Silber-bergen / ghelijch vele
Coninghen ende Dorsten hebben: Maer
wat wy hebben oft werken / dat moet van
de Lant-bouwerije / oft Coophandel ko-
men.

Invidus alterius macrescit rebus optimis.

Kengaende dat yemant mocht segghen/
dat de Christenen gernen handel of wan-
del met de Turcken en behozen te heb-
ben / oock niet tot Coophandel den selfden
hare havenen ofte Steden openende / over-
mits dat alle Christenen behoorden te
weten / ende te ghedencken / dat alle dese
Turck contracten / handelingen ende aen-
slaghen daer toe zijn streckende / om met
der tijdt dieper in Christenryck te comen
woztelen: Want hy poocht ende tracht
daer nae / om dagelich meer / ende meer te
worden Augustus, ofte Vermeerder des
Kijck / per fas, aut nefas, ende dooz de vyz-
heyt / ofte cours van Navigatien ende
Coophandel met de Christenen / krijcht hy
groote occasie ende gelegentheyt / om te
vernemen / ende te verspielen watter in
Christenryck is omme-gaende / daer mede
hy dan sijn yzofijt grootelichs is doende.
Doch soo hangt den Christenen / die onder
den Turck verheeren / lichtelich aen eeni-
ge harer blasphemien / ende quade zeden /
Qui tangit picem, inquinabitur ab ea. Ende
als de Poet seyd.

Faciles imitandis

Turpibus & pravis omnes sumus:

Soo dat ten desen aensien alle Christe-
nen wel behoorden eenen afkeer te hebben
van alle Confederatien / jaer oock van alle
conversatien met de Turcken: maer hier
op kunnen wederom antwoozden / dat ooc
de Christenen Vice versa, dooz dese ghele-
ghentheyt sien ende vernemen den staet
van Turckpen. Ende dat dooz de goede
onder-richtinghe dier Christenen eenighe
daer te lande vande Mahometische dwa-
linge tot de Christeliche Religie sullen ge-
bracht worden.

Sic ars deluditur arte.

Maer verbontenissen te maken met Co-
ninghen ende Princen die van den waren
Gods-

Godts dienst heel vreemdt zijn / haer soo
wilt uytstreckende / dat d'een den anderen
inden krijsch defensieve ende offensive soude
helpen : Dat merke ic dat tot allen tijden
sy ongeoorloft geweest / Hof. 7. 11. wor-
den de Joden wel ernstlijck bestraft / om
dat sy hulpe by den Coninck van Eryp-
ten / als ooc by den Coninc van Assyrien/
gesocht hadden. Godt de Heere heeft dit
oock de Joden Ezech. 16. 26. verweten
dat sy verbontenissen ghemaect hadden
met de Egyptenaers / Assyriens en Chal-
deers. De Propheet Daniël heeft oock
Assa den Coninck van Juda bestraft / om
dat hy een krijsch-verbont gemaect had-
de met Benhadad den Coninck in Sy-
rien. Ghy hebt (spreect Daniël) sotte-
lijck ghedaen / Heer Coninck. 2. Par. 16.
Judas Machabeus van sijne vyanden
rondt om om-cingelt zijnde / heeft van de
Romeynen krijsch-hulpe versocht / ende
gekrege / ende heeft den eenen Afgoden-
dienaer tegen den anderen opgeweekt / hy
blijvende by den waren Gods-dienst vast
ende onverbzekelick. Dit verbont is na
der hant tusschen Jonathan den Broeder
Jude Machabei / ende de Romeynen ver-
bont. 1. Mach. 12. Daer na oock tus-
schen Simeon en de Romeynen. 1. Mach.
19. 29. Der-gelijcke verbontenissen heb-
ben de boven-verhaelde Heiden / ende het
Volk Godes te dien tijde oock opgericht
met die van Sparta / alste lefen is 1. Mach.
12. ende 14. Dooz welke middelen de
Joden eenen tijt lauck wel gebaren zijn;
Maer ten laesten hebben sy sich by dese
verbontenissen qualijck bevonden. Want
hier dooz hebbe de Lant-gierige Romey-
nen gele genthept gebonden om haer mee-
sters te maken van het gheheele Jootsche
Lant. Dit selfde is oock weder-baren die
van Walachia, van Moldavia, van Transil-
vania, van Slavonia, ende anderen / nae dat
sy tot onsen / ende onser Vadersen tijden in
krijsch-verbontenissen getreden zijn met
den Turck / die al gheern Plus oultre, ende
nimmermeer der kreesen ganck en gaet/
dan als hy te rugge geslagen / ende met
gewelt gedreven wort; daer hy den Vin-
ger in krijsch / daer soect hy de heele hant/
jae het heele lichaem in te krijgen / soo dat
den Turck met sijn Legers ende krijsch-
volck tot assistentie roepen / ende in Chri-
stenrijck in laten komen / even soo gedaen
is / als of niemant deuren ende vensteren
op sette / ende den Wolf inden Schapestal

liete comen. Ende nochtans hebben dit
vele Christen Coningen gedaen / als on-
der andere Ioannes, die Coninck van Hun-
gerpen verhozen is / nae dat Ladislaus inde
batalie tegen den Turck doot gebleven
was / hy heeft / segge ick / alliantie met
Sultan Soliman gemaect / en hy heeft hul-
pe van hem genomen tegens Ferdinandum
die hem sochte ende poogde uyt sijn rijck
te verstoeten. Alphonsus de Coninck van
Neapolen heeft hulpe versocht by Bajazet
tegen Carolus VIII Coninck in Franck-
rijck : Jae de Saracenen sijn Tempels
gegrint inde stadt van Nicora, die daerom
genoemt wert / de Heydensche stadt. Oock
heeft Rogerius de Coninck van Sicilien/
de Saracenen ter hulpe gemaect / ende hy
heeft haer inde stadt van Palermo heere-
ken gegeven / om haren Mahometischen
Godtsdienst daer in te doen. Lodowijck
Sfora heeft sich met hulpe der Turcke ten
krijge ghewapent tegen de Venetianen/
als sy hem te machtich vielen : Jae dit
heeft ooc gedaen den Paus Alexander VI.
Ten tijde onser Vadersen Anno 1535. heeft
Franciscus I. Coninck van Franckrijck een
krijsch-verbont gemaect met Sultan So-
liman den Keeser van Constantinopolen/
den selfden ontbiedende tot sijner assien-
tie tot in Franckrijck. Dese alliantie heb-
ben sijne kinderen / ende nae komelingen/
die Christianissimi, ofte de Alder-Christe-
lijcke genoot worden / elcke reyse ver-
meent / ende a novo bevesticht / Jae meer
ende meer versterckt tot hulpen op desen
dach / sonder dat opt / mijnes wetens / oft
Paus / of Cardinael / of Bisschop / of Pres-
laet / of Sorbonisten / of Jesuyten / ofte
andere Geestelicke personen in Franck-
rijck sulches hebben berispt / oft tegen ge-
sproken : Veel wepniger hebben sy gear-
bept om dit verbont te verbreken / ofte te
doen op-seggen / gelijck oock sulches noch
heden ten dage niet en is gheschiedende.
Philippus II. Coninck van Hispanien / voer-
rende den titel van Catholicus, heeft Anno
1578. nae den slach in Africa / of Barba-
rien / daer Don Sebastiaen Coninc van Por-
tugael doot bleef / vrientchap ende allian-
tie op-gericht ende gemaect / met den Co-
ninck van Fes / ende Maroques Muley-
Hamet. pzoessie doende vande Mahumet-
taensche Religie / ende niet een hant beter
zijnde als den Turckse Keeser / hadde hy
de macht hy soude het wel doen bliken.
Desen Coninc van Hispanien heeft desen

Muley

1612. Muley-Hamer tot een teekken van vriendt-
schap / gesonden veel schoone Turseelen/
weert geacht hondert dupsent Ducaten.
Alsoo vernieuwende de oude alliantie die
hy met den af-gestorvenen Coninc Muley-
Abdel-Melech gehabt hadde. Wat allian-
tie ende confederatie dat nu noch heden
ten dage de Coninc van Hispanien is on-
derhoudende met den Mahumetaenschen
Coninck in Barbarien dat is al de Wer-
reldt ghenoech bekent.

Indien men van de noot een dencht ma-
ken ran / Et si necessitas non habet legem. So
sal sich Franciscus I. Coninck van Franck-
rijck wel comen reuereren / dewijle hy te
dier tijt met den Turck alliantie gemaect
heeft / als hy rontde om her in het midden
sijner vanden geseten was / ende van al-
le canten heftich bestreden / ofte immers
gedreucht wiert. Want de machtige kee-
ser Carolus V. met geheel Duytslant / Wis-
panien / en een groot deel van Italien be-
den hem den krijck aen : Ot Engelandt
was hy oock dagelijcx eenen in val ver-
wachende : Nederlant was hem ooc te-
gen. De keiser hadde hem alreets afge-
nomen het machtighe Hartochdom van
Milanen : Vlaenderen ende Artops en
wouden hem geen recht van Soubereyn-
teyt langer toestaan : Hy hadde elcke rep-
se den vrant op sijn bodem / ende groo-
ten alarm in sijn Coninckrijck. Soo dat
hy nootdruftelyc bukten Chyftenrijke hulpe
soecken moeste / woude hy sijn rijcke niet
geuen tot een vroye sijnner Nabueren. De-
se of dergelijcke redenen / ende nootwen-
dicheden / sullen oec kommen allegueren of-
te byhzingen alle andere Coningen / Prin-
cen ende Republijcken / die niet den Turc
in krijck verbonst getreden sijn. Maer
soo opt hemant den noot hier toe ghesor-
ceert heeft / ende derhalven ontschuldigen
can / dat souden wel insonderheyt ende vo-
den alle andere wy Nederlanders sijn ge-
weest / als de Coninck van Hispanien ons
met vyer en zwerdt was vervolghende /
dien bloet-dorstigen Wolf Duc d'Alba hier
in Nederlandt ober-schende tot ons ver-
derf / ende onder-gaen ; die veel dupsen-
den van Menschen seer elendichlick / sae
meer dan op sijn Turck / herf laten om-
hzingen door vyer / water / galge / zwerdt /
ende radt / nemende lijf ende goet / so wel
der Gzaven / Heren en Edele des Lants /
als der Coopliden / Burgeren / ende der
Boeren : Als de autoriteyt des Coninck

van Hispanien / ende Duc d'Albens schick
soo groot was / dat men op haer versoeck
den Gzave van Lume / met de andere E-
dele / Capiteyns / ende krijcksvolck geen
Haveninge noch verblijf in Engelandt ge-
staden en woude. Als wy hy den keiser
ende het rijcke / hulpe ende troost versoe-
kende / niet anders en konden erlanghen /
dan dat men seyde / Men sal een Christelick
medelijden met u Lieden hebben : Als wy na
Dennemarcken / Sweden / en andere Prin-
cen reysende om hulpe te versoecken / al
vooz doorbe Lieden deuren klopten : Als
de Coninck van Franckrijck schijnende
ons een weynichsken te sullen helpen / de
moordt van Parijs ons meer als te voren
heeft bedroeft ende beangsticht : Als den
Paus de Croisaden . die sijne vooz-saten
plechten te publiceren / om de Chyftenen
willich te maken teghen den Turck ende
Saracenen ten krijghe te trecken / liet in
openbaren duc opt-gaen om alle Conin-
gen / ende Potentaten met hare Ouderfa-
ten tegen ons aen te hutsen : Als men ons
met soo geweldige legers bestreden heeft /
ende het Volck van alle kanten soo te ho-
pe in Nederlandt gebzacht heeft / datmen
de Frontieren teghen den Turck niet en
heeft comen na behooren verdedigen / also
dat het Coninckrijcke van Tunis met La
Goletta, in XXXVI. dagen van de Turc is
in genomen / het krijcksvolck interim be-
sich zijnde om ons hier te plaghen : Als
Don Iohan d'Autria den krijck hier in Ne-
derlandt doerende in sijn Vaendelen ende
Vlagghen nevens het Crucifix schreef / In
hoc signo vici Turcas, Et in hoc signo vincam
Hericos, ons also vooz ketters scheiden-
de / ende niet een aen beter achtende dan
Turcken : Alsinen onse ghetronne Vooz-
vechters ende Beschermers verraderlijck
vermoordet / en het leven benomien heeft /
&c. Ick segge noch eens / isser opt eenighe
Datie ofte Volck in Chyftenrijck geperst
gewest / ende dat reden gehabt heeft om
hulpe te gaen soecken / ende te nemen waer
men die eerst vinden soude / ghelijcke vele
hy wien : Soo hebben wy Nederlanders
daer toe veel meer redenen ende oorsaken
gehadt / als opt eenige andere Dationen / in-
sonderheyt dewijle den Turck desmaels
sijne heymelike Agenten hier in dese Lan-
den negotierende / last gegeven hadde den
Prince van Oraengien te beweghen door
behendige inductien of persuasie / assisten-
tie hy hem te versoecken Teke. Meten lib. 5.
Maer

1612.

Maer Godt de Heere heeft syne Princet.
Excell. Hooghloffelicker memorie/als me-
de de Heeren Staten deser Landen vooz
sulcke ghedachten behaet ende bewaert.

Non est faciendum malum ut eveniat bonum.

Godt de Heere heeft ons sonder de hul-
pe des Turcx een heerlijcke ende eerlijcke
uytcomste gegeven/ des hy in eeuwichheit
moet gheprezen zijn: Hy wille ons vooz-
aen ghenadelick vooz den Paus/ Spaen-
jaert/ Turcx/ ende alle harer aenhangers
beschutten/ ende beschermen om sijnes W.
Naems wille/ die onder ons woxt aenge-
roepen.

Tandem bona causa triumphat.

Dapper
gevecht
tusschen de
Spaensche
ende de
Nederlantsche
Schepen.

Mer zijn dit Jaer upt Hollant
ende Zeelant nae Indien ghe-
baren acht schoone Schepen/
wel bemant/ en van alles wel
versien.

Als sy ontrent de Goute Eplanden ge-
komen waren/ soo hebben sy vele Seplen
int ghesichte gekregen/ die haer hooghe
op deden. Dat naerder comende hebben sy
vernomen/ dat het Spaensche schepen wa-
ren. De Nederlanders hielden haren rech-
ten cours/ sonder dat sy de Spaensche uyt
den wech gheweken zijn/ om geen teeken
van verflagentheyt te geve/ oec en sepliden
sy niet recht aen op de Spaensche Sche-
pen/ om de selfde niet te vergē. De Spaen-
jaerden dit siende/ quamen niet volle sep-
len ende voozt wint op de onse aen: Den
Spaenschen Admirael begost eerst wel
dapper op de onse los te schieten/ daer dooz
den Nederlandtschen Admirael veroorzaect
wiert sich oec ter weere te stellen/ die bo-
ven den wint gecomen zijnde wel dapper
los brandde/ ende schoot den Spaensjaert
met sijn boech-stucken achter by den spie-
ghel in/ dat de pers vooz den boech uyt-
quamen. Daer na schoot hy al sijn ghe-
schut aen d'een zijde los/ doe wende hy/
ende schoot d'ander zijde oock los/ dwelck
alles seer wel trefte/ also datmen het bloet
upt de spie-gaten in de Zee sach loopen.
Een groot Spaens Galioen siende dat
den Admirael dus verlegghen was/ quam
hem ter hulpe/ maer het verwerde in des
Admirael's Riae/ ende eer sy van malcan-
deren konden comen/ soo gheraecte des

Spaensche Admirael's schip inden bzant/
soo dat het al bzandende re gronde ginck
met het Galioen dwelck hem ter hulpe
was ghetomen.

Als nu onsen Admirael daer geen werc
meer en hadde/ ende hy sach dat sijnen Wi-
ce-Admirael kloekelijck vocht tusschen
twee Spaensche Schepen/ soo quam hy
den selfden te hulpe/ ende na langhe bech-
ten ende vzeesselijck schieten/ hebben onse
Schepen de Spaensche vermeerst ende
over-vallen/ doot slaende ende de voeten
spoelende alle die sy in de Spaensche sche-
pen in het leven vonden.

Gheduerende het boven-verhaelde ge-
vecht/ soo waren onse ses ander Schepen
oock dapper doende teghen de reste der
Spaensche Schepen: Men sach niet dars
wyer en roock/ soo dapper ende snellijck
ginck het schieten aen weder-zijden/ oock
dooz dien dat eenighe van de Spaensche
aen bzant quamen/ die op een cozt oec te
gronde gingen. Een va onse schepen aboz-
deerde den Spaenschen Wice Admirael/
ende al die hy leventich daer in vant mo-
ten de courante over boozt dansen. In dit
Schip hebben de onse enen grootten buyt
ghckregen/ want het was rijckelijck ge-
laden. Het vooz-verhaelde gevecht heeft
geduert van smorgens te negen uren tot
des anderen daechs abonts. De Spaen-
jaerden hebben ettelijche honderden ver-
loozen van haer volck/ ende daer en zijn
maer dertich soo doode als gequetste inde
Nederlantsche Schepen geweest. Dit is
een seer treffelijcke victorie geweest/ want
acht Nederlandtsche Coopvaerders heb-
ben seventhien wel ghemonterde groote
Spaensche Galioenen over-wonnen/ des
moet God/ van welken de victorie comt/
in eeuwichheit gheprezen zijn.

Als nu den Spaensjaert gheslagen ende
gevlucht was/ heeft onsen Admirael/ met
raet van alle de Officieren/ de Bootsghe-
sellen den buyt laten deplen/ die niet ghe-
ringe en was. Eick een kzech meer zijde
ende fluwel als hy met beyde sijn armen
conde bevatten/ behalven noch het Gout
ende Silber.

Dit alles gedaen wesende/ soo zijn onse
Schepen voozts nae Oost-Indien toe ge-
baren/ om aldaer te verrichten tghene
daer en sy upt Nederlandt ghebaren wa-
ren.

Daer en zijn van de seventhien Span-
sche Schepen maer vier ontcomen/ die de
victorie

1612

verha-
an de
gepen
sacchi
ghen
esupt

laydo
M.P.
de l.
arteli
ghen
esupt

1612. tijdinghe in Spaengien gebacht hebben hoe sy vande Nederlanders onthaeft ende ghetraecteert waren gheswefst.

verhael
an ver-
hepde
pocbure
ghen de
eluyten.

Danuel van Meteren heeft in de naest voorgaende Woorden uyt enige gedruete Tractaten / in het corte verhaelt / hoe dat niet alleen verschepe-
ne Paerpsche Politici, maer oock verschepe-
dene Paerpsche Gheestelike personen haer met vele gewichtige redenen hebben ghes-
telt tegen de Jesuyten / so in Engheleant /
Wooch Duytlandt ende Sweden / als el-
ders. Eer ick hier nu by voege / wat Plac-
raet dat in den Jare 1612. de E. W. M.
Heeren der Gheweerder Provincien te-
ghen de Jesuyten hebben uyt-gaen laten :
So sal ick hier eerst in het corte verhalen /
Het Playdoy van M. Pierre de la Marcelliere,
Advocaet der Academie van Paris, teghen de
Jesuyten. Welck (met het gheue dat hy
het Parlement van Parijs daer op ghe-
daen is) indien het niet geheelich veroor-
saecht en heeft / soo heeft het dan groote-
lijc bevoordert het Placraet der E. W. M.
Heeren Staten / het zijn by-nae al de self-
de redenen / die de Princen / als oock de
Republijcken hebben om de Jesuyten uyt
haer Landt ende ghebiedt te verbanen.

laydoye
M. Pier
de la
arteliere
ghen de
eluyten.

De substantie ofte summa des genen dat
de boven-ghenoemde M. Pierre de la Mar-
celliere inden name van den Rectoor en d'
Universiteyt van Parijs / tegen de Jesuy-
ten ghesproken heeft / was als volght :

In den Welt-slach die Annibal te Cannes
wan / heeft hy de Romeynen de grootste
schade ghedaen / die sy opt gheleden heb-
ben / want heertich duyent Dughers /
d'Overste van't Legher / met tachtentich
treffeliche personen van den Raedt ble-
ven doot op't velbt / het over-blijffel van
hare krijeshieden werden gebangen of-
te verstroyt / de vpyandt victoriens trium-
pheerde tot aende poorten vande Stadt /
soo dat den naem van dese kloechmoedige
Republijche by-naest te niete ghezocht
was. Die van Capua / die altyt eenen
quaden wille ghadt hadden / vergetende
respect van ghoozsaemheyt / dat men
het heerserriek behoorde te dzagen : oock
sonder te bedenck / hoe seere sy het Room-
sche welck verplijcht waren / namen dese

occasie waer / ende meyniden / dat sy hen
selven sonden comen Heeren van Italien
maken / soo dat in plaetse datse den noot
van den staet van Rome sonden te hulpe
comen / en den bystant aanbieden die-men
hun eyschte / soo begeerden sy mede de eer-
ste digniteyten te hebben / ende dat de eer-
re vande Republijche onder hun ende de
Romeynen soude gedeelt worden. Na de
doot van onsen grooten Coninck / (wiens
persoon ons dierder behoorde te wesen als
sijn Monarchie) soo hebt ghy gesien / dat
de Jesuyten / in plaetse van medelijden te
hebben / sich verstantende door het ghe-
meyn ongeluck van Wranerijck / ende son-
der te wachten dat de particuliere saken
van den staet mochte in orden gestelt zijn /
met ernst gearbeyt hebben / sonder tijdt te
verliesen / te behoorden de gheheele op-
richtinghe van hare authoriteyt : Ick en
seggh niet om te willen deel hebben aende
hooge ampten / maer om (door den middel
van d'Ortugien die sy begeert hebben van
alle inwe kinderen) te mogen comen tot de
macht / om die te mogen absolutelijc uyt
deylen ende om te heerschen / gelijckse hun
selven hadden inghebeeddet.

Der volgh der Histozie van dit Man-
nelijc volck sept / dat soo haest als d'ope-
ninge van sulchen propositie gedaen was /
de droefheyt der Romeynen wert terstont
in eenen seer grooten tooren teghen sulcke
oudaenbare Menschen verandert / die sy
vergeselchayten met een resolutie daer
mede sy de weerdicheyt van hare kloech-
moedicheyt verliesen. Ick salse niet deself-
ste woorden voorstellen : Indignatione or-
ta, submoveri a Curia iustos esse missumque
Licetorem, qui ea urbe edu, ceret eos, atque eo
die manere extra fines Romanos iuberet. Dat
is : Den toorn ontfteken zijnde, vierden be-
last uyt het Hof te vertrecken, ende men sont
eenen Trauvant, die se uyt de Stadt soude ley-
den, ende bevelen datse dien dach buyten de
palen der Romeynen sonden vertrecken. In-
dien Godt onse arme Natie soo veel hoop-
sichticheyts ende vasticheyts / als goet-
heyt ende lichtheyt gegeven hadde / ende
dat de ooghen onses verstants soo klaer-
siende mochten zijn / als de oogen des lie-
haems / soo soude het exempel vande reso-
lutie der voorszichte die de Soime opt
ghesien heeft / ons hebben comen dienen
tot een Leytman in dese occurrentie / daer
ons niet min aen gelegen en is : Maer op-
laep / onder-wesen zijnde van hen-luyder
F y vooz-

voorz-nemen door so veel van onse eygene schaden / die nu door-hy zijn / ende noch vervolgt worden. Sullen wy niet eens met een ernstich geboelen beweecht worden / om nu te sien datse ons verboeren / om de leste Francospen te zijn / ende om nimmermeer in ruste te leven ?

Is de derde repse / dat d'Oniversiteyt van Parijs / de outste Dochter van de Alderchristelichste Coningen / tot desen noot gebzacht is geweest door het door-nemen der Jesuyten : d'eerste mael als sy eerst op quamen / soo en hoorde men in dese plaetse niet dan Prophetien van hare intentie / datse alle politijcke orden wilden verwoeren / ende de Goddelijcke ende Menschelike Witten verderben ; Men en hoorde niet dan een doorspel vande verwoestinge der goede wetenschappen / ende verderf vande grootste ende befaemste Oniversiteyt die op der Werden is geweest : Hoe wel dat sulc geseyt wiert door den mont vande alder-treffelichste personen / welcker gedachtenisse wy altijts in eeren sulcken houden : Soo en heeft men nochtans niet comen persuaderen tghene dat maer al te waerachtich en was / en dat in dien tijt / als de Conincklijke weerdicheyt in sulcken sekerheyt was / dattet scheen / dat men nimmermeer geen veranderinghe en soude hebben te vreesen. Ten anderen de Catholijcke Religie die niet ghewoon en is yet door te stellen / dan liefde / ghetrouwicheyt / ende een onberozelijcke eenicheyt / en conde niet gelooven dat men inde Kercke (die soo veel Centen gheslozeert hadde / sonder eenige beroerte aen te stellen) sulcke nieuwe Rechts-geleertheit in hare outheyt soude ingevoert hebben / die haer nu soo veel quats doert / ende de remedien veel schadelijcker maect / als de pijn.

Dese doorzeggingen zijn geauthoriseert gheweest door de upt-komsten. Want de Jesuyten hebben dertich jaren lanc Fransrijck met sulcken furie ontroert / dat / hebende ons doen de ghetrouwicheydt / den plicht / ende de liefde verliezen / wy buyten hope van behoudnisse waren. Indien de gene die Godt gheuilt heeft dat hy soude zijn den Medecijn-meester onser swaricheden / onse ruste niet en hadde wederomme gebzacht door sijnen balsam van liefde ende vereeninge. d'Oniversiteyt en vergat alsdoen niet het teeken te geven / ende aen te wijzen de doosaken van dese veran-

deringen : Ende tghene dat wel ende waerachtelijck door-gheselt wierdt / bede sien ende tasten d'oorzake van sulcken grooten bzandt / ende van sulcke ghestadige koortse.

Maer de Jesuyten op-geblasen zijnde / met hope ende met moet / doen een groot nieu werc op-werpen inde door-stadt van f. Germain / daer toe sy sulcken omloop af teekenen / daer hy sy wel te kennen geven / datse niet meer en willen missen dat Wilt te vangen daerse so langen tijt na gejaecht hebben. Sy vermaken ende vermeerderen hare Citadellen / ende vercondigen de Doorloge aende Oniversiteyt / onder t pre-text vande Brieven diese door importuniteyt inde Maendt van Augustus in't Jaer duysent ses hondert ende thien verkregeen hadden / begerende datse de jonge jeucht mogen onderwijzen / ende datse hare Collegien mogen open doen / om daer in allerley wetenschappen te lesen : In plaetse datse door-gaende Jaer maer begheert hadden / datme hem soude toelaten alleenlijc in Theologie te lesen : Ende also d'Oniversiteyt haer alsdoen daer tegens geposeert hadden / so namense hare Brieven wederomme / vreesende datmen in sulcken sapsaen / soude de groote swaricheden ende inconuenienten van haer verdoet / ende van hare onderwijfinge ontdekken.

Als d'Oniversiteyt sich eenige verlichtinge ende ruste ingebeert hadde / ende dat de Jesuyten openlijc beoosden datse niet en souden yet meer aenbangen / maer datse sich souden onthouden : Soo gevoelen ende bemerken wy / datse ons verdrucken / ende dat het quaet dat heben niet geschiet en was / moezgen niet en soude comen gemijt worden : In summa / verachtende des Coninck authoriteyt / die gewilt heeft / dat het oordeel van hare Brieven soude van uwe verificatie dependeren / en van't Hof / twelck van te vooren geordonneert hadde / dat d'Oniversiteyt soude gehoozt worden op hare oppositie : So sien wy datse hen seiven instellen / de Scholieren onder-wijzen in't Collegie van Clermont, doende alle Scholastijcke oeffeninge : Ende willen ons door hare behendige conften d'interest vande wepnige ruste die wy gehad hebben / doen betalen.

Ghelijck d'Oniversiteyt noch dit-mael door alle de Wereldt door hare ghehoorzaamheyt betuycht heeft / datse wel hadde willen rusten / latende het beste van haer

interress

interest tot gelegener tijt: Alsoo en canse niet gelooven/ dat nu vemaent ter Weerelt soude comen vzermt binden/ datse niet en begeert te sterben/ ende derwijle dat hare vrede van binnen daer aen hanght/ datse naecht ende dach oozloge voert vā blyten/ ende dat tot haren weedom gheen andere versachtinge en can geappliciert worden: So ist noodich gewest datse het ernstich verfoeck van dese audientie soudē vernemen/ ende daer by doen een Requeste om desen nieuwen aenslach te vzeken. En hebbende het Hof daer toe soo wel gedisponeert gebonden/ soo heefse oozsake te hopen/ dat de yrt-comste soo veerdich sal zijn/ als geluckich ende favozabel.

Gelijcken staet van d'algemeenē Kercke seculier is/ soo is d'Universteyt van Parijs oec seculier. De Rectoor/ de Cancellier/ de Deken/ de Sijndijcken/ de Censoren der vier faculteyten/ de Procureurs vande vier Natien/ de Supposien/ de Meesters ende Doctoren/ zijn seculieren oft Weereltlijcken. De Regulieren (gelijck de Jesuyten) en zijnder noot toe gelaten gheweest/ dan by gunste ende dooz aenneminge/ en onder tweederley conditien: D'ene datse nimmermeer en soudē de ampten en digniteyten deelaechtich werden: D'ander datse niet en mogen openbare Schole houden/ maer simpelich in't particulier die van hun Ouden leeren.

Dit zijn de eerste ende voornaemste Wetten vande Politie der Universteyt/ dewelcke den Politijcken ende Geestelicken Magistraet onder-woopen is/ dat is/ De Wetten ende billijcheden van den staet/ ende ontfanght hare reformatien van de Conincklijke Ordonnantien/ na den tijt/ den eyfch/ ende noot des Coninckrijcks: daer de Regulieren haer houden aen de regel van hare ozden/ die si leeren van hare Overheden die Reliquie zijn als 30/ dien si volghens hare beloften verplicht zijn te gehoorzamen/ en de Jesuyten meer als alle die andere/ derwijle datse haren Generael in alle dingen erkennen/ als oft Christus Jesus teghenwoordich ware. Soo verre ist van daer/ datse in hare zeden/ in haren Regel oft Politie eenige reformatie soudē willen ontfanghen vanden Magistraet/ oft vande Bisschoppen/ die si gheensins en erkennen/ ende van wiens macht si hun houden t'eenemael verbyrent.

Dit was de oozsake waeromme dat eer-

tijts d'Universteyt van Parijs haer stelde tegen het selvige voornemen der Jacobynen/ die openbare Schole wilden houden/ ende roemden van hare groote gheleertheyt ende treffelijcke verdiensten die hare ozden de Catholijcke Kercke gedaen hadde: Niet te min de voornaemste die aldoen inde Kercke waren/ niet aennemende eenich interest/ oft particulier voornemen/ maer vzeesende de confusie van dese twee vergaderingen t'eenemael verscheden/ d'ene Weereltlijck/ d'ander Regulier/ beweegden dese Regulieren Religiensen van haer verfoeck op te houden/ ende de Magistraten vzeesende dat d'Universteyt haer soude veranderen in eenen Regulieren staet/ verhinderdēse in haer voornemen.

Hieromme ist oock/ dat den Cardinael Borromeo (wiens ghedachtenisse in eeren gehouden wort) t'geselschap der Jesuyten benam het belept der Collegien by hem ingestelt in't Eerst-Bisdom van Milanen/ seggende: Dat de Kercke meer verders van doen hadde dan Religiensen. In Spaengien selfs/ en hebbense niet comen verkrijgen datse soudē openbare Schole houden/ oft eenigen anderen dooz-lesen/ dan die van haer hups waren. In d'Universteyt van Salamanca, oft in die van Alcala van Henares, die de twee voornaemste zijn van't Lant/ en is hun dat niet toegelaten/ hoewel si sulchs versochten in een vergaderinge/ die hun t'eenemael goedit gunstich was: In't Jaer 1593. De Coninck Philips van Spaengien willende een Seminarium te Salamanca instellen tot onderwijfinge vande geluchte Engelsche en Vlinders/ so versochten de Jesuyten datse daer toe mochte aengenome worden/ de prohibie ende toelatinge wiert hun tot dien eynde vergunt/ so ten aensien van de kennisse die si hadden vande spzake/ en vande zeden der geuer die men soude onderwijffen/ als oock om eenighe andere groote daet/ ende om de reccommandatie van den Hartoge Medina Cidonia, die si daer toe gebuyeten: Niet te min so wieden si/ op d'oppositie van d'Universteyt van Salamanca, daer van verstootten/ sonder dat den dienst die Spaengien van de Jesuyten ontfanght/ conde overwinnen de bescherminge van de Wetten die totte policie vā des Universteyt behooren. En de elachte der Engelsen en is niet verborgen/ namliek/ dat de Jesuyten hebbende

beleyt van de Seminarien die in Nederlant zyn in-gesteld) tot haer voordeel tot hun trecken de kloockste verstanden van hare Patrie. Ende geduerende den tijdt dat si onse Uniuersiteyt beleert hebben/ zyn wy oock niet dit byzondich verlies gewaer geworden in vele treffelijke Familien deses Conincrijcs: welcke seer schadelijck is vooz den staet.

En negelijck wert wel hoe dat de Jesuyten (in Dancckrijck gecomen zijnde op de recommandatie van den Paus Paulus de vierde/ van't Paps des Caraffa) so veel niet verkrijgen en konden datse souden toe gelaten / vooz goet gekent ende geappreheert worden vande Gallicaensche Keerke/ gelijckse heden noch niet en zyn want sy kregen doen ten tijde alle de Geestelijcke van't Conincrijck seer tegen. Int jaer 1563. addresseerden sy hun aen de vergaderinge die t'samen gheropen was te Poissi, onder de regeeringe vanden Coninc Carolus de negende / nae datse de gunste versocht hadden vā mijne Heeren de Cardinalen van Lozeppen ende Cournon/ versoonen van groot vermogen/ gelijckse daer inne niet malatich en zyn om behendichlijcke te versoecken/ die gene die in aensien ende authoriteyt zyn / dissimulerende de qualiteyt ende trappen van hare beloften / soo verbergen sy't secrete van haren regel/ soo datse begeert hebbende datse mochten toe gelaten worden als sinpele Scholieren. Het wiert hun vergunt dooz Acte van dese vergaderinge / ende gheappreheert int Hof/ ende dat is den eenigen titel van hare Introductie in Dancckrijck.

Men meynde doe ter tijdt veel te doen/ ende datmen wel sekerlijck soude voozsien tegen alle de inconuenienten vā dese nieuwicheyt/ haer bevelende de conditien van haren naem te veranderen ende haren tijtel/ ende datse haer souden absolutelic/ gelijck de andere Geestelijcke/ de Jurisdic tie ende bestraffinghe van den Bisschop/ onderwerpen / ende datse gehouden souden zyn pzeijfelic ende expresselich hare pzeuilegien te versaken/ die in hare Buielen geschreuen staen/ sonder eenige andere te mogen verkrijgen / op pene dat inzien sy anders deden / soo souden se verballen vande genade die hun vergunt was. Sonder andere bemillinge ofte authoriteyt so seldē sy haer in d' Uniuersiteyt/ ende zyn daer inne gebleuen tot het Edict ende de Arresten van't Jaer 1595. dooz dewelcke

sy verjaecht / ende upt het Conincrijck ghebannen warden.

Dooz de Brieven van herstellinge ende weder-aen-neminghe diese verkeegen hebben / ende dewelcke geuerifieert zyn gheueest in dit Hof int begintsel van't Jaer ses hondert ende vier / wiert ter onder andere dingen geseyt / datse gheen Collegie noch residentie en souden houden in eenige andere Steden noch plaatsen des Conincrijcs/ dan daerse inden tijt van hare Brieven in waren / sonder expresse toelatinge van den Coninc/ ende insonderheyt int resseyt van dit Parlement / upt-gewenien inde steden van Lyons en la-flesche. Sy en hebben daer so haest niet willen tegeen doen / noch opentlick sich tegen d' Uniuersiteyt van Parijs stellen: Maer sy hebben allenerkens dooz het oprechten van een ofte twee-en-beertich Collegien/ diese inde Steden deses Conincrijcs hebben (in plaerse van twaelf ofte veertien diese gehade hadden) hen seluen ingebeelt datse de stroomen/ die van dese groote riviere afloopen / afflijdende / ende doende de selvige eenen anderen loop nemen / de selvde metter tijt geheel souden doen verdroogen. Ende daer en is ooc geen twijfel aen/ oft d' Uniuersiteyt van Parijs en is daer dooz grootelijck vermindert ghe worden. Ende sy waren niet sulcken opinie ingenomen / ende lusterden malcanderen in d' ooze/ datse van d' Uniuersiteyt versocht waren/ ende datse hun was aenbiedende de Collegien van Plessis, vā Mans ende van Cholets, om die te verboegen by't Collegium van Clermont: Ende dat de Stadt van Parijs so veel soude doen/ datse het Collegium van Padarre souden hebben / of datmender hun een bouwen soude dat alsoo groot soude zyn / als dat is.

Maer Godt heeft gewilt dat den roock van desen roem de Jesuyten schadelick is geweest in hare ooghen/ ende dat de vruucht ende het ghenoege van hare wrake/ niet en is so seker geweest/ als sy wel gehoopt hadden: Want sy bekeimen/ dat so d' Uniuersiteyt in haer wesen bleef/ sonder datse daer souden toe gelaten worden/ dat hare andere Collegien niet en souden konnen bestaen/ ende dat haer voozsien in d' onderwijstinge vande Jeucht/ soude bynaest onnut ende sonder vruucht zyn/ ende gelijckse hen seluen daer toe pzeikelē dooz de consideratie van't Goubernement / ende van groot

grootheyt daerse nae haken niet connen-
de weder-houden worden dooz't ghewelt
van de Wetten van onse Universteit/
d'authoziteit van uwe Kersten / ende de
conditien van hare herstellinge / soo woz-
den wy ghenootsaccht een vande verbor-
gentheden haerder ambitie te ontdecken.

Woe-wel dat de Jesuyten de goede we-
tenschappen seer naedeelich zijn / datse de
ende Authoren affschaffen / ofte verande-
ren / en datse de verborghentheydt der spra-
ken niet en weten / ja datse die te eenemaal
verachten inde Collegien daerse achten
datse gestelt zijn om daer te blijven / gelijc
in Italien ende Savopen / ende datse gee-
ne andere Boecken vooz en lesen / dan die
gemaect zijn vande gene die van hare So-
cieteyt zijn / so ist nochtans dat den roem
seer groot is vande eere der geleertheydt /
die sy nimmermeer en sullen connen ober-
treffen / soo langhe als d'Universteit sal
sonder Jesuyten zijn : Ammianus Marcelli-
nus heeft geschreven / dattet genoech was
vooz de Medecijn-meesters van sinen tijt
om gheleerde Mannen gheacht te wesen /
datse binnen Alexandrien gestudeert had-
den : Alsoo is het een weerdighe sake vooz
ren geleert Man / (wie dat hy noch is) te
Parijs gestudeert te hebben : De vzeemde-
lingen doen dit blijke / alse (om dat haer
Scholen mochten vermaect zijn) gesocht
hebbē d'alliantie van d'Universteit van
Parijs / gelijc die van Pabie noemt haer
te wesen haer Dochter / ghelijc Cranzius
geschreven heeft : Die van Milanen noe-
men haer Suster / gelijc Paulus Iovius be-
tuygt in't leven van een vande Galencen.

Boven dese reputatie / die seer gewich-
tich is / ende die haer can geven ofte bene-
men den keur vande wtnemende verstan-
den / Soo is dit seker / dat elders d'onder-
wijsinge vande jonge jeucht haer soo wel
niet en selicht / als te Parijs (den Stoel
des keyserdoms / ende wooninge des Co-
ninc / daer de oogen van Franck-
rijck zijn / den Setel vande groote souve-
raine gheselschappen) buyten Parijs en
wozmen niet wel geciviliseert / buyten
Parijs is wepnich onderwijsinge om sa-
ken wel te handelen / elders en is den he-
guleren handel des Werelts niet bekent /
In somma / 'tzijn de herrenen van't lie-
haem deses tijts : Indien de Jesuyten
dit deel niet en connen innemen / soo en is
haer hope maer ten halven.

Sy hebben van langer hant bebonden

dat dooz het opheugen der kinderen van
Parijs / sy de secreten van de Hupsen we-
ten / regereen de Hertten / ende den wille
van de ghene die hun vertrouwen 'tge-
ne datse het alder-liefste hebben / twee-
ken een groote vernederdinghe is van hare
macht.

Noch een andere reden die veel groter
ende stercker is : Het Coninckrijcke van
Franckrijck heeft al van oudts het Colle-
gium vande Sorbonne in sonderlinge zere
gehad (twele gefondeert is geweest dooz
onsen goeden Coninck S. Lodovijck) hare
resolutien in weerden gheshouden / ende de
conscientien hebben sich gewillichlich ha-
re decreten onder-wozen / ende de Fran-
sche Kercke ontleent een groot steunsel
van dese authoziteit / die biege te wete-
lijcker is om datse seer out is / ende datse
dooz traditien van onse Vaders / tot ons
gheromen is / begaest niet alle bequaem-
heyt / geleertheyt / ende Godsalicheyt : De
Jesuyten sonden de volle overwinninghe
hebben / indien datse dese sterckte vande
Franche Kercke / ende van ons gheloof
om ghewozzen hadden / sy en souden niet
meer vzeesen dat men hare Leere oft de
Boecken van de ghene die van hare So-
cieteyt zijn / soude verdoemen ofte control-
leuren.

't is dan gheen hulpe die de Jesuyten
d'Universteit willen aen-bieden / maer
om eygentlijc die sy zeken / sy soeken haer
verderf. 't is al over lange datse seggen /
datter niet en is dat wel gedaen is / oft en
moet van hun comen / daer en is niet vol-
maect van hun leven / hare discipline / en
haren regel. 't Zaet van oneenicheyt en
ontbrecht hen niet / tweeck sy onder ons
stropen / ghelijcsoe noch openbare calom-
nien upt geven. Int Jaer 1575. hebben se
't geloof va de Universteit gecommuniert /
aen-gaende d'onbevleete sijnfanchenisse
der heylige Maget / doende den heyligen
Vader verstaen / dat de Theologie van
Parijs hant-habende de constitutie van't
Concilium van Basel / alleen belettende
dat het Concilium van Trenten niet en
wierd aengenomen.

't gene datse gemeenelijc praetiseren
in die plaetsen daerse inghevoert zijn / be-
hoozt ons genoech te doen onzdecken wat
hare meyninge is / namelic geen leere noch
onderwijsinge aen te nemen / van van die
gene die van hare Societeyt zijn. Mr. Geor-
gius Englisemius hebbende de Philosophie
ac ho-

te Roſſanen willen leſen/ en M. Mattheus Gliffemius, willende de ſelfſte profeſſie te Douay doen int Seminarium der Engelſchen/ zijn belet gheweest door de Jeſuyten. Ende ſtadt van Avignon/ alſo daer int Convent van de Vaders Minimien/ een uytnemende Theologant was/ die de Keligieuſen van ſijn oyden leſſen voor las/ veel Lypden/ beweecht zijnde door ſijne ghelieertheydt quamen ſijne leſſen hoorzen. De Jeſuyten Oſochten ſtracx/ datter geene andere/ dan die van haer Lups mochten toegelaten worden. Ende onlangs gele- den Mr. Claudius Berthin, een ſeer uyt- nemende Bachalaurius in Theologie/ hebben de verſocht dat hy à la Fleſche mochte pre- dicken/ en mocht daer niet toegelaten wor- den door hare oppoſitie. Wyden geheel Duptſant door/ uyt- genomen het Colle- gium van Collen/ daer en is gheen Leſer noch Schule van des Jeſuyten oft Prote- ſtanten/ twelck een voor- beelt is van de ſchadelijcke ſwaricheden daerſe ons toe willen brengen: Ende alreede ſien wy in Franckryck d'Univerſiteyten dieſe t'ee- nemael hebben bedorve/ de Collegien van outs ghefondeert/ hebbenſe uyt gheroeyt/ volgens tgene dat mijn Heere van Pontac, Biſſchop van Bazas voorſepde hadde over vijf-en-veertich Jaer. En behelpenſe hun niet (hoe wel datſe vermoet wort valſch te zijn) met de Bulle dieſe ſeggen verkregen te hebben van den Paus Sixtus de vijfde/ waer door/ teghen de Wetten ende fonda- tien van d'Univerſiteyt van Pontamouſſon, (beveſticht door den Paus Gregorius den XIII.) de weerdieghydt van't Rectoraet- ſchap den Jeſuyten is toegelieghen: En- de behouden daer/ door dien middel/ een geſtadich Dictatoorſchap. Sy en hebben de Lypſen vande oude Keligien niet ghe- ſpaert/ om hen ſelven wel te accommodere- ren/ ghelijck te Bourges/ daer hebbenſe t'wylps vande Carmeliten willen tot ſich nemen/ ende t'Orleans t'wylps vande Ja- cobinen: In Moldavia ende Walachia hebbenſe alle de Keligieuſen verjaecht/ ende hebbe hun toegeepgent al tgene dat- ſe beſaten: Tot Lucern hebbenſe de Car- tuyſers verjaecht/ ende ſouden tſelvighe andere Cartuyſers in Berné gedaen heb- ben/ ſonder het tuſſchen-komen van Don Quintano Spacuiſche Cartuyſer/ die ſulcr belettebe. Zoo datſe niet en ſoecken/ dan hun Rijke vaſt te maken in deſe Werelt/ door het verders van andere.

Sp ſullen ſeggen datſe om niet leeren/ en datter een verlichtinge is voor de Vaders die weynighe middelen hebben: Soude het wel moghelijk zijn dat wy ons noch ſouden laten verboeren door ſulc een qua- de ende valſche opinie/ dat na ſo veel ken- niſſe en lichtſe deſe inbeeldinghe de waer- heyt ſoude komen verdupſteren: De Je- ſuyten en hebben geen Collegien/ oft ſy en zijn gemaect/ ende met groote reuten ver- ſien vant goet der geuer dieſe leeren. Alſo doen ſy't om niet/ 'tis bzeemt dat ſy Lyp- den/ zijnde maer ſes Jaer in Franckryck geweest/ aldaer meer goets beſitten/ dan in eenich ander deel des Chriſtendoms. So ſeer beſtimmen wy ons ongeluck/ ver- geldeinde veel mildelicker de ſwaricheyt dieſe ons aen- doen/ dan onſe wyanden doen den dienſt dieſer van ontfanghen.

In een van hare Collegien hebbenſe in reuten twintich duſent gulden/ en voor hondert duſent kroonen aen luyſen: Sy hebben Abdoyen/ Priozen/ ende Benefi- cien tſamen gecheert/ ende hebben de Fon- datouren/ de Tittel-voerders/ ende Keligieuſen daer van t'eenemael berooft/ ende op eenmael veertich duſent kroonen ge- trocken van't leſte op- hooghen der Dye- hoeven/ ende der nieuwe acqueſten. Men moet het hare maticheyt danc weten/ dat- ſe noch niet voorder gegaen en zijn. Zijn dit de treſſelijke Keligieuſen in Godſa- licheyt/ die den grootten Keſer Iuſtinianum baden/ dat hy de mildicheden ſoude ghe- luycken/ die hy haer aanboot/ tot onder- houdinge vande Armen/ ende tot verlich- tinghe van ſijn Volck: Of de ſijne Hove- linge/ die Ammianus Marcellinus beſchrijft/ derwelcke/ op datſe aen den regel van an- dere niet en ſouden af-ghemeten worden/ *Scripſentia ſua manu non recipiebant*, ſed *exponſa chlamyde*. Dat is/ Sy en ontfingen hare gagien niet metter handt/ maer uyt- repckende haer kleedt.

Soude ons d'in-gebeelde verlichtinghe van eenlige klepne onkoſten/ moeten belet- ten/ dat wy niet en ſouden comen de ſcha- dulve van't lichaem onderſcheyden: Jae doen verjagen die Goddelijcke ende Wel- gebozene zielen/ de zielen van ſijn Goudt/ om in hare plaetſen wſeren ende Looden zielen te laten komen.

Datmen d'Univerſiteyt ghebe het der- den-deel van de reuten van hondert duſ- ſent kroonen/ die de Jeſuyten beſitten/ nien ſal't alles om niet doen/ men ſal de wetens

1612. Wetenschappen sien slozer meer danse opt
geflozeert hebbe/ of datmen veel eer de fan-
darien der Collegien byenge tot 'rgene dat
noodich is / datmense wel bestede nae den
reghel des tijts/ daer sal ghenoech wesen.

Den ondermydelijcken noodt in den
welcken ons de aenflaghen der Jesuyten
byngen / het uiterste perijckel in twelcke
sy ons Vaderlant stellen/ontbindt ons de
tonge/ al hadde wy al ons leven lanc stou
gheweest / tot ontlastinge onser conscien-
tien/ ter eere / ende tot conseruatie / ende
behoudinghe vande waerheyt ende van't
ghemeyne wel-varen.

Onse Schole / ghelijck oock alle Chri-
stienen / erghert sich over de daedt vande
Jesuyten datse den naem Iesus aen-nemen/
ende den selven in't particulier toe-schrij-
ven/ dien speciael ende incommunicabelen
naem/ diemen niet en mach gebruyckē tot
een mere-teecken en onderschept onder de
Christenen / want tis eenen naem die een
daet en ampt beteeckent/ die niemandt en
can toegeschreven woghe/ dan den Salich-
maker der Werelt : Niettemin: ghelijck
als of de Jesuyten by analogie / ofte ver-
ghelijkinghe yet sulchs inde kercke ver-
wochten/ so wulense peder man wijs ma-
ke/ dat hare Societeit de Catholische Re-
ligie wesentlijcker wijsse noodich is/ datse
sonder henlieden niet en can bestaen/ ende
yegge datse door de voorsichticheyt Gods
in dese leste tijden vercozen zijn tot eenen
zegel ende verbeteringe/ ad silentium tumi-
dis magisterijs imponendum, defectus aliorum
corrigendos & supplendos. Dat is / Om de
opgeblasen Meesters te doen zwijghen/
ende de gebreken van anderen te verbete-
ren/ ghelijck Olorius schrijft in zijn tweede
Sermoen vande doot van den Vader Ig-
natijs. Ende dien volgende/ dat al 'rgene
dat Gods eere aengaet/ ende t'welvaren
vande Catholische Religie/ dat schrijven-
se in't particulier hare Societeit toe/ende
houde voor/ hetters alle die gene die haer
quade opinien niet en volghen / ende die
niet hare listicheden ende kunsten niet te
doen en hebben.

Hierom ist dat Ribadeneira schrijft / dat
Ignatijs Loial synen Religie opgerecht had-
de/ als alle de andere begonden te verba-
len/ ende daer upt quam't / datse alle de
gunsten/ Indulgentien/ Faculteyten ende
Privilegien hadden/ diemen bebonde dat
opt gegeven waren geweest/ Ante hac con-
cessa, & concedenda. Dat is/ Van te voo-

ren ghegeven/ ende noch te gheven/ by de
Sullen van Pius de vijfde / ende Sixtus de
seste : Twelck een bewijs is dat hare am-
bitie noch niet en is ghecomen daerse het
willen laten berusten. In hare Institutie
hebbense t'eenmael de discipline der ker-
ke verlaten / ende alle de oude Canonick-
sche Constitutien. Alle de Religieusen/
ende Gerstelijke personen die vande tij-
den onses Heeren Iesu Christi een besonde-
re maniere van leven (verscheyden van't
leven der ghemeyne Christenen) verkozen
hebben/ hebben onveraenderlike beloften
gedaen/ ende vaste onbeweghelicke/ ende
gheduerige merck-teecken en regulen
aenghenomen.

De Jesuyten doen eerst een solemnele
belofte inde tegenwoordicheyt van haren
Superieur/ datse sullen leven na de regels
van hare Societeit/ welke zijn de regels
van ghehoorzamenheit/ armoede en kups-
heyt/ ende niettemin toelaten de (ghelijckse
doen) datmen vā maniere van leven mach
veranderen/ goederen ende rijkdommen
besitten/ successien aen nemen/ ende so het
noot is/ datmen mach trouwen / ghelijck
het sommigen gheschiedt is / soo verkeer-
dense de daet van dese onepudelijcke ver-
plichtinge/ ende make van een seer solem-
nele belofte / een slechte belofte/ op dat die
gene die belofte gedaen heeft van dien re-
ghel te volgen / ende dien volgende 'rgene
datter noch toe behoort/ den selven mach
over-treden/ twelck so vzeemt is/ dat Na-
varrus in zijn Commentarijs, De regularib tom.
1. gesepht heeft : Hoc est novissimum admira-
bile, concessum praefata Societati. Dat is/
't Gene datmen de voornoemde Societeit
bergunt heeft / is het laetste wonder were:
Indien dat hy elders als te Rome ghe-
weest ware / hy en soude niet na ghelaten
hebben te seggen / dat het alle Goddelijck-
ke en Canonijcke rechten contrarie was.
Daer en is geen Religie inde werelt daer
de belofte ende onderdanicheydt van een
Religieur aenghenomen wort/ oft de ghene
die sulck belooft/ verplicht sich dat hy sij-
ne belofte sal houden / selfs in't uiterste
van sijne zwachheden. De Jesuyten daer
en teghen/ verjaghen ende mogen onghes-
traft verjaghen/ jae zo. Jaren daer nae/
die gene die zwach zijn ende kranck/ende
van de welke sy gheenen dienst meer en
willen of en comen hebben.

Nach een andere sake die de kerckelic-
ke discipline gheheel contrarie is : By de
Sullen

1612.

Bullen van den Paus Paulus de derde / van't Jaer duysent vijff hondert drie-en-veertich / ende van Iulius de derde / van't Jaer duysent vijff hondert ende vijftich / is hun toegelaten / datse alle hare regulen moghen veranderen / soo menichmael alst haren Generael sal believen / ende dat hy't sal goet vinden / tot welstant van syn gheselschap / dit zijn de woorden : Et tam hactenus factas, quam in posterum faciendas constitutiones ipsas, iuxta locorum ac rerum qualitates mutare, alterare, seu in totum cassare, & alias de novo condere possint & valeant. Wat is / Sy moghen de Constitutien die tot noch toe ghemaect zijn, ende diese noch in toekommenden tijden souden konnen maken, nae de gheleghentheyte vande tijden ende saken, veranderen ofte eenemael te niere doen, ende andere van nieuws maken. Soo dat sy aen geen vaste ofte sekere reghel noch wetten verbonden en zijn.

Het eynde van hare vierde belofte / is haer seer speciale ghehoorzamenheyt totten Paus / om hare missien ende seyndingen die sy ons eertijts hebben willen wijs maken / seggende datse maer de ongelovige aen en gungghen : maer sy selfs ter contrarie hebben nae der hant gheschreven / dat dese ghehoorzamenheyt moeste af-ghemeten worden nae't geboelen ende den wille van den ghenen den welken sy belooft is : So dat / soo haest als den Paus sal begeeren / dat de Bulle in Cæna Domini, de Francosfen verplichte / so sullen de Jesuyten dooz hare beloften verplichtt zijn tot het uytvoeren der selfder volghens syne meynunge / sonder ander byvoetsel / als den wille van haren Generael. Ende dat doende so sal den staet en het leven van alle onse Coningen van hem dependeren : de daet van hare blinde ghehoorzamenheyt / hebben de geen ander beleyt / als de meynunge en wille / van haren Generael / dien sy moeten gehoorzamen / ende segghen datse daer toe soo nauwe verplichtt zijn / datse sonder kennisse of onderschept van saken / syn bevelen moeten uytvoeren. Mogelijck op die maniere als men in Victore leest int derde Boeck vande Wandaelsche vervolginge van Hunnerico Coninc der Wandalen / die dooz d'aenporinge der Arrianen wilde / dat alle de Catholicken souden niet reede bevestigen den inhoud van't gene dat in een toe-ghesegelt pampier was. Immers doen d'Oberste vande Jesuyten diemils in hare vergaderinghen uytvoeren

de bevelen van haren Generael.

Ende tghene dat te verwonderen is / om de macht van haer gheselschap absolut te maken / ende dat het vermogen van haren Generael meerder sy als de macht des Paus / int gene dat hare seyndingen ende beloften aengaet : Soo doeuse dit / datse niet toelatinghe van haren Generael konnen dooz andere doen volbrengen tghene dat hun van den Paus belast wort / ende datse dooz haren Generael konnen wederroepen worden / sonder het weten ende be-willigen van den Paus. Siet het negende deel van hare Constitutien / Capit. 3. Artic. 9. Welck veel eer daer toe streckt om de fondamenten te leggen van een bysondere heerschappij / dan dat het strekende is tot welstant vande alghemeyne kercke. Sy hebben Bullen verkreghen / waer dooz alle personen verboden wert / (niemant uytgenomen) jae selfs niet mijn Heeren de Cardinalen / gheen kennisse te nemen vande sekreten haer der regelen / alwaert datmen geene andere intentie en hadde / dan om de waerheyt daer van te weten / ghelijck als of voortaan al het mensschelijck verstant ende oordeel verbonden ware een Slave te worden van hare wetenschap.

Ende tghene dat alle gheloof sal te boven gaen / tvermoghen om dat uyt te legghen / ghelijck het hen goet sal duncken / dat wort haren Generael alleen toe gheschreven / welck tot haer voordeel ghebonden wiert / te tijde als de Vader Claudius Matheus te Romem de aenteekeninge toonde vanden voort-ganck onser ongelucken en heroerten : ende hebben soo loofelijck gehandelt / datse van 37. Bullen diese verkreghen hebben / noyt geene ghecommuni-ceert en hebben / van die haer minst vordelijck waren / op datse de groote vergeldingen diese ontfange / niet en souden ontdekken / ende de Pauselijcke weerdicheyt daer toe brengen / datter niet en sy noch int Gheestelijck / noch int Weereltlijck / of ten sal den Paus onderwoopen zijn / uytgenomen haren Generael, ende tot voortganck van dit haer voornemen / soo zijnsen by hare Bullen geabsolbeert van alle excommunicatien / die hun souden konnen a jure vel ab homine. Dat is / door't recht oft van een Mensche, geschieden / op dat gheen aensien van schuldighen plicht hun soude konnen beletten in den voort-ganck harer saecke.

Sp de

1612.

By de Bullen van Gregorius den XIII. haer Jaer 76. ende 84. woerdt haer haben dit voordeel datse niet en staen onder de macht ende jurisdictie der gener die ordinaris bevel hebben so in Weereltliche als Gheesteliche saken/ soo woerdt het gantsche bevel ende opper-regeeringhe hen-lupden toegeschreven / ende worden als superintendenten inde Kercke gestelt / ende daer upt spuyt al die authoriteyt/diese aemmen over de Wapten van alle de Gheesteliche / t'yp inde bedieninghe der Sacramenten / t'yp in eenighe andere bedieningen.

De Jesuyten leeren / stellen voor / ende houden staende / dat de Paus alleen onseplbaer is / dat de beroepingen der Concilien alleen zijn om't wel staen / Ve facilius Canones recipiantur. Op dat de reghels beter souden aenghenomen vorden. Sy leeren oock / dat de Synodaelsche resolutien niet allenlijc aen den wille des Paus en hanghen; maer dat hy daer oock van can dispenser / dat hyse can veranderen ende vercoorten / alst hem goet dunct / ende dat hy vande beneficien mach disposer / selfs tot preiudicte ende uadeel van die ghene die daer mede begifticht ende versien zijn / Aiam sine causa. Dat is / Selfs sonder oorlike. Dit zijn de eyghene woorden van den Jesuyt Emanuel Sa, in verbo Papa.

Soo volght daer upt (ende hier moet men t'perijckel aen mercken) dat alle de wysheden vande Fransche Kercke / ghegrondt op de authoriteyt der Concilien / schismatisch zijn / dewijle datter noch een hooger hooft is als de Concilien / ende dat d'appellatien die men op dit Fondament hout verwerplich zijn; Volght noch / dat de heplige verkiefsingen (hebbende gheen beghinsel in't Goddelijcke recht) Item / dat de eerste Kercke / ende de Fransche Kercke gedwacht hebben / tot dat het concordat / ghemaect wierdt / van Coninck Franciscus denersten / ende Leo den thienenden / ende dat ghy / Mijn Heeren / Desurpateurs zijt vande meeste kennisse die ghy hebt / ende vande Justitie die ghy so heplijck oeffent / dewijle het Concilium van Trenten de Gheesteliche die toeschijft.

Ghetijck de leere der Jesuyten de Viereliche oden der Kercken onstaot / soo verderft ende vernietichtse oock d'authoriteyt der Princen en der Politische wetten / ende versmooytse inde Gheesteliche

1612.

macht; ende hier inne isse t'gheheele ghelees onser Theologie so contrarie / dat het swert niet meer het wit contrarie is / ende indien de voozledē zwaricheden ons noch eenige geheugenisse gelaten hebben / men moet het nu laten blijken / dewijle het schijnt dat ons Godt tot verwonderinge / ende als wy daer het minste op dochten / ons dese occasie gheopent heeft / om ons niet alleenlijck te doen sien; maer ooc om ons te doen tasten ende geboelen d'oorzake onser smarten.

De Oniversiteyt van Parijs leert / dat de Gheesteliche macht soo verre van de Weereltliche macht verscheyden is / als den Hemel van d'Herde: Het Coninckrijck van Godes Sone / en van sijnen Vicarius onsen hepligen Vader en is niet van deser Weerelt / ende uptgenomen de Kerckeliche Censure (om wettelijke oorzaken) en behoort de Kercke niet als persuasien te gebruiken / ende gheenē dwangh: hare procedueren die ons behoort te doen gaen tot de ewige ghelucksalicheydt / en zijn maer eenen raedt ende beleydt / ende geen gewelt noch strengicheyt. De Gheesteliche personen en behooren sich niet te bekommeren met Weereldtliche saken / alle het ghene datse doen moeten / en moet maer de Zielen ende Conscientien aengaen.

Maer de Coningen / naet Goddelijck ende natuerlijck recht / hebben alle Politische macht / ende sy alleen moghen over alle het gene dat Weereldtlich is ghebeden / ende onder alle de Princen der Weerelt hebben insonderheyt onse Chzisteliche Coninghen dese authoriteyt. Het schijnt dat God haer gegeven heeft de lebendichste merck-teekenen van sijn beelt / die haren Scepter ende hare Kroone van niemant en hebben / als van Godt alleen / die heeft haer in sijne bpsondere bewaringhe ende bescherminge ghadt / bynaest so lange als den naem vanden Salichmaier der Weereldt is aen-ghebeden gheweest. De Coninck van Brancrijk is na het ghetuygenisse vande Grieksche ende Latijnsche Hystorischrijvers / ende na hun vande Italiaensche Doctoren / onder de andere Coningen als de Moogensterre in't midden van eē Wolcke comende upt Zuyden / ende dragende de Kroone van Heerlijckheyt / ende van Wysheydt.

Der contrariën / de Jesuyten stellen het Weereltliche regiment van alle Chzistelijche

O ij lijche

1612.

lijke Coninghen ende Princen / onder de absolute ende onsepbare macht van de Monarchie die sy instellen in sulcker voeghen / dat de Geestelijke macht de selvighe can herstellen / regeren ende corrigeren / als sy hare authoriteyt misbruyken / dat is / alsoe des Paus wille niet en gheschootsamen. *Spiritualis potestas potest, & debet coercere temporalem omninatione, & viaque id necessaria esse videtur.* Dat is / De Geestelijke macht, mach ende behoort, door alle middelen die daer toe noodich schijnen te wesen, de Weerelijcke macht te bedwingen: Dit zijn de eyghe woorden vanden Cardinael Bellarmijn / in't 5. Boeck de Rom. Pontif. cap. 6. Het is de al-ghemeyne leere van alle de Jesuyten die wy verhaelt hebben / ende vande andere die gheschreven hebben / sae niemant en heeft bynaest van huyt allen naeghelaten van dese materie te handelen / als zijnde 'tvoornaemste van hare onderwijsinghe.

't Is dese quade leere/vande welcke de bedriegelike ratiocination (strijdende tegens de regulen van discoueren) gebaert hebben de herserten van't Jaer 1584. in welcken tijt de Boecken van den Cardinael Bellarmijn uyt ghescheben werden / ende gepredict in alle boecken van Franckrijck.

Wy en moeten ons niet meer laten bedriegen/want de valsche opinien inde Religie zijn krankheden der Zielen/sy moeten oock dooz Geestelijke remedien ghesneden worden / de substantie der Zielen / die onlichamenlijck ende onsenlijck is / en can niet gedwongen worden om eenighe sake niet ghewelddt aen te nemen of te verwerpen. Daeromme de gene die de Religie niet gewelt meppen in te voeren gelijck de Jesuyten / die wijcken t'ernemael vande Wet ende den wille Gods / die niet en wilde dat men in't op-timmeren des materialen Tempels van Hierusalem (welcke een Figure ende Doozbeelt is geweest van sijne kercke) eenigen slach slaen soude niet eenen Hamer / oft met eenich ander wert-tuych: Godes woort heeft alleen de macht om de conscientien te verherden in de waerheyt / ende van het teghen-deel te doen af-wijcken.

't Bestaet oock in't Goddelijck ende natuerlijke recht/ende tis ooc een sake van onse Institutie / dat alle Onderfaten hare natuerlijke Coningen ende Princen ghetronne ghehoorszamenheyt schuldich zijn /

sonder dat sich yemant (van wat qualiteyt hy sy / oft wat Privilegie dat hy soude mogen hebben) daer van soude connen eremteren ofte bevyden. *Non solum propter iram, sed propter Conscientiam.* Dat is: Niet alleenlijck om der straffe, maer oock om der Conscientie, ghelijck d'Apostel seyt.

Pochtans en hebben de Jesuyten geen ander pzetert ghemmen om d'Usurpatie vant Conincryck van Navarre te verdedigen / welck Ferdinandus Coninc van Spaengien son d'Albrecht afgenomen heeft / dan om dat hy den Coninc van Franckrijck tegen wille ende danc vanden Paus Iulius de twerde / by ghestaen hadde / die van Jan du Tillet Bisschop van Meaur gesnoemt wort / per fidiosus, sceleratus & vecors. Dat is / den ontrouwen, boosen ende onsenighen. Meester Gilbertus Genebrard. Daer tooz inde Sorbonne / schrijft in sijn Chronologie / Ferdinandum Hispania Regem nullo meliore iure, quam quod sibi utile & commodum esset regum Navarrae expulso Ioanne Alberto occupasse. Dat is / Dat Ferdinandus Coninc van Spaengien, niet geen meerder recht 't Conincryck van Navarre heeft tot hem genomen, (hebbende Ioannem Albertum verjaecht) dan om dattet hem nut ende bequaem vvas.

Indien de Fransoyen / dat tzeemt sijn niet ghesogen en hadden / welck sich daer nae in onse aderen besaten heeft / wy en souden de rebellie ende wederspannigheyt teghen onsen goeden Coninc Henri cum den derden niet gesien hebben / welcke dooz dese leere ontsteken is gheweest / ende versekert dooz het Boeck daer Bellarmijnns Antheur van is / gheintituleert Franciscus Romulus, uyt-gegeven int Jaer 1588. waer dooz de gemoederen der Fransoyen werden geperstuerd / dat het geozloft was de wapenen aen te nemen tegens den Souverain: Wy en souden soo veel mede-bozgers niet ontsteken ghesien hebben om malcander te verderben: Wy en souden het herte van desen armen slach niet met soo veel zwaaricheden ende ellendicheden geperst gesien hebben / noch met soo veel lijdens ende anghsten de huyt soo verdoocht tot op de beenen / alsoo datter gheen musculen noch zenuwen en waren van dit groote lichaem / die haer werck ronden doen / soo dat ons Franckrijck dusefent-mael op het eynde van sijn dagen geweest is.

Maer dat noch dit allen te boden gact /

ten sonde sonder de leere der Jesuytē moyt
int herte van een Christ-gheloven Men-
sche ghekomen hebben/noch int herte van
een Francos dattet gheoorloost is yet te
doen tegen de geconsecrerde personen der
Coningen/ja die te mogen dooden: Want
gelijckse geleert hebben dat de Coningen
mochten geconsecrere/in den van ges-
teit/en afgeset worden/sose den wille van
dese absolutie macht niet en wilden toe-
staen/ soo hebben se oock gheseydt / dattet
een verdienstelijke sake was de selvighe
te dooden/en hebben want een het bewijs
want ander ghemaect / seggende: Dooz
dercommunicatie/ ende condemnatie des
Paus/ worden de Princen van publijcke/
particuliere personen / sonder authori-
teyt ende sonder Onderfaten van Conin-
cken/ tyranen/ usurpatours ende beroer-
ders vande ghemeyne ruste. *Occupantem
tyrannice doestatem quisq. de populo potest oc-
sidere. si aliud non sit remedium. est enim pu-
blicus hostis: Emmauel Sa. in verbo tyrannus.*
Dat is/ Een yghelick ondert gemeyne volc
mach den ghenen dooden, die tyrannelick een-
nighe macht aen-neemt, alser gheen ander re-
medie en is: vwant t'is eenen alghemeynen
vyant. Dit is het ooghen-merck van alle
de aenslaghen der Parriciden ofte Vader-
moorders: Ende dien volghende/se heb-
ben de Cardinael Bellarmijn in sijne Apo-
logie/ ofte verantwoordinghe teghen den
Coninck van Engelandt Pag. 229. ende
Ioannes Mariana, in sijn eerste Boeck / De
Rege & Regis institutione, ende den Jesuyt-
schen Auteurs vant Boeck genaemt *Am-
phitheatrum honoris* gelijckelijck het afgrij-
selijck parricidium van onsen armen Prince
gheseyden; Ende de Jesuyten van Boz-
deaur hebben gesept ende geschreuen/dat
tet doozake was van hare salicheyt niet
dese leere was de vermetenheyt van Bar-
riere gelapent int Jaer 1593. ende ver-
sticht dooz den raet van Varrade Rectoor
der Jesuyten/teghen onsen onoverwinne-
lijcken Coninck Henricum de vierde / in
welcken tijdt Commelet tselvighe poezie
dooz syn roepen / begheerende eenen Aod,
van wat qualiteyt dat hy mochte wesen.

Tis ee groot ongeluc geweest/als Danc-
rijc dat doozdeel verloze heeft twee haer
de oude toe-schreuen / dat het geen Mon-
ster-dieren op en boecht: Maer God had-
de wel te pas synen Herculem verheven om
die t'over-winnen / van wiens handt hy/

nae sijne goetheyt wilde / dat wy't God-
delick werck ende het mirakel van het
weder opzichten deses staets souden ont-
fanghen.

In dese tijden hielden haer de Jesuy-
ten als oft se een lieflijcke register hadden
willen trecken; ende op datse haer selven
mochten behouden / soo lietense de Refo-
lurie upgaen/diese seiden dat haren Ge-
nerael genomen hadde te dooden/op het
eynde vant jaer 1593. waer dooz hen wel
erpysselijke verboden was/datse haer niet
en souden met eenige saken bemoeven/en
poteesterden tselvige te ghehoorsamen/
datse alle factien souden ver-saken/den Co-
ninc soude eeren ende dienen/ als syne on-
dersaten/dat is t'gene datse in hare play-
dopen ende ghedruckte beueerungen ver-
hielden.

De voorszichtigheyt der Jesuyten in
sulcke occasie bestaet in tijt winnen/want
t'gene datse voorszegenomen hebben/en ver-
sterft nimmermeer; sy ver-wachten de ge-
legentheyt / dat het zaedt datse zagen in
tijts sijne vruchte mach voort brenge: vier
of vijf Maenden daer nae/ als de Coninc
uyt het Leger quam/ wiert desen Prince
int midden van twee hondert Edelieden
binnen sijnen Louver gewont dooz Chastel,
eenen Scholier der Jesuyten / die in hare
leere onderwesen was/ende wiert soo ge-
wont / dat sonder de seghenbare voorszich-
tichent Godes / die ons lief hadde / dese
Monarchie alsdoen / een eynde soude ge-
nomen hebben / ende wy ellendige souden
beroost sijn geweest vande seggeningen die
hy ons naderhandt verkreghen heeft dooz
sijne kloetheyt/gerechtigheyt/ende Godt-
salicheyt.

Dit ellendich Monster-dier in alre te-
genwoordicheyt / myne Heeren/seide het
yet anders/dan dat de Coninck (hoe wel
hy een Catholisch was) huyten de Kere-
ke was? dewyle dat dercommunicatie
noch duerde / dat men hem behoorde te
dooden. Siet men hier yet/ dat niet over
een en comt met hare Propositie? Barriere
hadde oock soo veel gheseydt / de Jesuyt
Ginguard schreef het/ ende nae dat hy duy-
sent lasteringen teghen de Coninck Hen-
ricum den vierden sijne natuerlijcken Prin-
ce upghesproghen hadde/soo voechden hy
daer by ten lesten: So men hem niet en can
aflerten sonder oorloge, dat men hem oorloge
aen doe, soo men geen oorloghe en can doen,
dat men hem doe dooden.

Gif Maer

Maer om wat naerder de Jesuyten met hare behoozliche verwe af te maken: Dat is 'tgene dat de bekeerlinghe van soo veel Menschen/ die in alle de andere punten onses algemeenen geloofs te vreden zijn/ uytstelt ende verhindert/ dan dese absolute macht ende authoriteyt/ die sy niet en connen aennemen noch goet binden: dit is 'tgene waer door het wan-trouwen en vermoeden vermeerbert wort/ waer door de bereeninghe van velen op ghehouden wort/ tis den middel waer door de Jesuyten Hongarpen verlopen hebben/ ende dat den Turck van het beste deel Meester is geworden/ ende een seght-man van het overschot; Hier door wort Transilva-nien/ Polen ende Denemarchen ghetur-beert/ sonder dat sich eenich deel der Werelt heeft connen van dese beroerte bevrij-den.

Dit zijn de goede diensten die de Jesuyten de Kercke aen doen/ die om het weder-opzichten van dese macht/ende om haer particuliere eergiericheyt/ also wep-nich conscientie maken de beste Catholijcken te belebigen/ also doen de ghene diese houden als afghesceyden vande Kercke/ en gelijc het decreet onser Sozbonne segt/ *Hec Secta multas in populo querelas, multas lites, amulaciones, dissidia, contentiones, variaque schismata inducit.* Dat is/ Dese Secte hoeft veroorsaect veel krackeels onder't volc, veel tvisten, nijdicheden, onenicheden, ende verscheyden scheuringhen.

Daer en is ghen Gheestelijcke Orden noch Religie/ diese niet en hebben willen te schande maken: Wie en weet niet hoe veel dat hare eergiericheyt de Catholijcke Kercke va Engelandt gecost heeft/ so datse die bynaert te niete ghemaect hebben/ in plaetse van te helpen. Na de doot vanden Cardinael Alanus, soo beval men het beleyt vant Enghelesche Seminarium den Jesuyten/ terstant so sochten sy den Prie-steren ende Gheestelijcken vant Landt (van de welcke de ghenegentheyt ende devotie genoegh bekent was) te beleyt ende autho-riteyt van hare Kinde te benemen/ om hen 'tselvighe toe te schryven: Sy stelden Eertz priesters die hen souden rekenenschap van alles geven/ ende wilden dat de con-tributien ende aemissen vant Landt/ die niet kleyn en zijn/ souden door hen lieben ghedistribueert worden/ welck meer be-roerte gemaect heeft onder die arme Ca-

tholijcken/ dan de vervolginge/ inde welcke (door der Jesuyten onderhandelinghe) men noyt eenighe oorsake van Crimen lesa Majestatis ghebonden en hadde. Ja sy zijn soo vermetelijc ghe worden/ dat eenighe bande Gheestelijcke van Engelandt/ (zyn de ober Zee te Roemen ghekomen/ om sij ne heplicheyt dese onordeninge aen te die-nen) de Jesuyt Personius liet ghevanghen nemen/ ende handelen als criminele Men-schen/ ende scheut-makers/ ende verhin-derde dat hare appellatien niet en wier-den aenghenomen.

Hier moet ick noch een ander onweder-roepelijc exempel/ ende daer de daden van openbaer zijn/ verhalen/ tot bewijs van maticheyt/ vande welcke sy roemen datse de volmaecticheyt verkrigen hebben/ende vande vrede die sy soeken tot voordeel vande Kercke. De Inquisitie is inder Do-minicans handen ghestelt/ soo om hare groote ende uytnemende wetenschap/ also om de diensten die sy de Catholijcke Kercke gedaen hebben/ oock en heeft den tijdt niet konnen pet verminderen vande oude ende eerste Heerlijckheyt deser Orden: De Jesuyten/ die na de opperste weerdicheyt der Kercke staen/ hebben bedocht een dis-puete tegen hen te verwecken/ die sy noe-men de auxilijs; achtende dat soose eenich voordeel ober de reputatie van dese Gheestelijcke personen konden verkrigen/ die so subtil niet en zijn als sy/ datse hen lich-telijc dese machtige bedieninghe souden ontnemen/ alwaert schoon datse die niet misbruyckt en hadden: De Paus Cle-mens dit wetende/ verboodt de disputte: de Jesuyten hebbense niet teghenstaende sijn bevel uyt ghegheven: Ende daer en is niemant of hy en weet wel dat desen seer wijsen ende seer hepligen Paus ghe-socht heeft/ hare eergiericheyt te verne-de-ren/ bekenende dat hy daer van met den Cardinael van Toledo gehandelt hadde/ die opt leste van sijn leven meer gheacht heeft de ere ende welstandt der Kercke/ dan de factien van sijne Societeit/ en dat hy gesocht hadde de middelen om den raet vanden Paus Sixtus de V. te doen gelden/ haer wat te bedwingen/ ende te maken dat haren Generael de Capitulaersche re-solutien vande Societeit mochte onder-worpen zijn/ op datse alsoo onder een der-de mochte staen: Om haer daer van te be-vrijden/ soo hebbense een Bulle van Gre-gorio den XII. verkrigen/ diese secreteit houden/

houden/ inhoudende een excommunicatie van alle de gene die het sulcx sullen willen aenbaengen.

Daer weder aenneminghe in Branc-
rijck gheschiede inde Maendt Januarij
dusent ses hondert ende vier. Van te vo-
ren hadden hare mede-broederen den aen-
slach bestelt op den persoon van sijn Ex-
cellentie Mauritius/ ende hadden Paume
ghesonden/ om den aenslach upt te voeren.
Ende weynich tijts daer nae/ so ontdeck-
te men een ander voor-nemen van hare
goede intentien/ te weten/ de Conspiratie
daer by vā hare Vaders/ (Cesmond/ Ge-
rard/ ende Garnet/ het belept van had-
den/ tegen den Coninck van Enghelant/
tegen alle de Ordenen ende Magistraten
van't Landt / welck het alder-vreemde/
ende schickelijckste seyt is/ dat pemandt
soude konnen bedencken/ ende dat alle an-
dere voese stucken die opt geweest zijn/ te
boven gaet. De Staten van Engelandt
waren beropen/ de plaetse ende den dach
was bestemt/ de t'samenstammers hadden
middel gebonden/ om het onderste vande
Sale daer de Vergaderinge gheschiede/
met sulcken menichte van Buskruyt (ver-
borggen ende bedeckt met hout) teullen/
dat sy met de minste behendicheyt/ en van
soo verre alsoe gewilt hadden/ souden een
geheel Coninckrijk hebben doen vergaen/
sy hebben't selfs alsoe beschreven/ ende een
deel vande Verraders hebben't bekendt:
En is den middel niet om de Catholijcke
Religie wederomme op te richten / eenen
staet met moorden te willen verballen/
ende met sulcken schickelijcken brandt/
daer mede geest-men de ketters oorzaak/
om sich tegen sulcke handelinge ende pro-
cedueren te stellen / die soo vzeemdt zijn/
vande vziendelijckheyt / die Godt syne
kercke ghelaten heeft/ dat het ter contra-
rie den rechten middel is/ om te wege te
bringen/ dat / de Christelike waerheyt
niet weder en keere daerse upt verjaecht
is gheweest/ ende dat upt de ketterpe veel
eer spruyt d'ongheloochheyt / ende het
Apyendom/ dan de verbeteringhe.

De leere der Jesuyten aen-gaende de
Geestelike macht/ ende authoriteyt bo-
ven de Weereltlijcke/ is/ dat de Gheeste-
lijcke personen geen en Prince en zijn on-
derworpen / noch voor hem Justiciabel:
maer alleenlijck zijns den Paus onder-
worpen / int ghene dat het Weereltlijcke
aengaet / Sus en zijns aen geen Wetten

noch Policien verbonden/ in wat staet of-
te landt datse souden mogen leven; Jhae
selfs niet aende hoochste Policie. Bellar-
minus in sijn Tractaet de Clericis, van het
28. Cap. tot het 30. toe; Emmanuel Sa. in
sijn Confessionario op't woort Clericus; in
Gretserus int gene dat hy geschreven heeft
teghen de Republijcke van Venegien/ seg-
ghen eendzachtelijck / niet alle die ghene
die van hare Societeit zijn; dat al vvaert
dat de Gheestelijcke teghen staet ofte den per-
soon van den Prince souden conspireren, datse
even-vvel niet en souden vallen int *Crimen
lesa Majestatis*, om datse noch Coninck, noch
noch Prince onder-vvorpen zijn.

De Schole van Parijs heeft daer-en-
teghen altijt gehouden ende gheleert/ dat
de Geestelijcke (als natuerlijcke Onder-
saten der Princen ende Republijcken) niet
meer oft min als de andere / de Wetten
van directie ende bedwang onderworpen
en zijn/ zijnde alleenlijck den Paus onder-
worpen int gene dat den Godtsdienst aen-
gaet/ ende de eerlijcke onderhoudinge van
den Geestelijcken staet.

Al ist dat de Jesuyten int vertrecken
upt Venegien eenen grooten hoop Pam-
piere verbzant hadden / upt vzeese datse
souden gesien worden: Doch wierden der
eenige gebonden/ upt de welcke gebleken
heeft / datse Register ghehouden hadden
vande Biechten van personen van qua-
liteyt / ende datse te hoornen een groote
menichte van gelt gesonden hadden: Sy
vroeghen alle hare Cleracken wech die
aen hare kercken ghegheven waren ghe-
weest. Te Padoua ende te Vresse wier-
den sy over-vallen / soo datse geen en tijdt
en hadden om hare Pampieren te bzan-
den; daer heeft men soo veel onderset-
kinghen vande dispositie des staets ghe-
vonden/ ende van alle Familien int par-
ticulier/ dattet een seer seker teeken was/
datse eenich groot voor-nemen hadden/
tot upt-voeren van het welcke / sy sulcx
ke moepelike curieusheyt van doen had-
den.

Noch een ander gedenck-weerdich se-
creet moet ick hier verhalen / te weten/
datse dese beroerte aenseldē te Venegien/
op dien tijt als de Ezave van Fuentes in
Italien een groot heyz-leger hadde voor
den Coninck van Spaengien/ ende dat hy
nieuwelijc twee groote Forzen hadde doen
maken/ die men hout omwinbaert te zijn/
om

om den doozganch der Switsers ende
Gysons te beletten / waer dooz sy hoop-
ten / dat soose dese machten by hare behen-
dicheden voechden / datse lichtelijck dien
staet eenen anderen Heere souden overge-
ben / gelijkse den staet van Portugael ge-
daen hebben / dooz d'ydeltheydt daerse het
gemoet des jonghen Coninc Don Seba-
stiaen mede wisten te verbullen / die hun
eenighe authoriteyt in sijnen staet hadde
laten verkrijgen. Sy hebben oock ont-
steken d'oozloge tegen Don Anthonio / die
erkent is geweest als natuerlijck en wet-
telic Prins / inde welke men niet en spaer-
de het bloet van twee dunsent goede Re-
ligieusen / die haren Coninc getrou wa-
ren.

Schalven dat d'Auteur der Jesuyten
sijnen oozpionck upt Spaengien heeft / en
dat haren Generael vande selfse Natie
is / of vande Landen die den Coninc van
Spaengien onder wapen zijn / die haer
tot den staet van Spaengien een goede en
bysondere genegenheyt doen hebben / ho-
pende dat als dese volcomene absolute
macht opgericht sal wesen / datse de ket-
terijen haest sullen dempen. So gebzupe-
ken sy veel eer het Weereltliche zwerdt
als het Gheesteliche. De Coninc van
Spaengien zijnde de gene die sich tot dit
dooz-nemen buycht / soo procurerense sij-
ne verhooginge hadde alle andere Princen.
Oock hebbense geschreven dat den Keyser
Carolus de vijfde / ende de Coninc Phi-
lippus wel met dese resolutie over te qua-
men : maer datse daer inne waren ver-
hindert gheweest dooz de Coninghen van
Branchrijk / sonder de welke de kette-
rijet eenemaal soude te niet geweest zijn.
Dat de Coninc Franciscus de eerste al-
liance ghemaect hadde met den Turk.
dat Henricus de tweede de Protestanten
geholpen hadde / die de Keyser wilde ver-
derven : Dat Henricus de derde een ver-
bont gemaect hadde met de Coninginne
van Engheleant / met de Hocheduytsche /
ende de Switsers : Dat de Coninc van
Spaengien het Concilium van Trenten
aengenomen heeft / ende dat hy seer stren-
ghelijck d'Inquisitie doet onderhouden.
Wat een groote ondanckbaerheyt zijn-
der wel eenige Princen inde Weereldt die
de Catholische Religie soo verheben heb-
ben / die den heyligen Stoel soo vermeer-
dert hebben als de Coningen van Branc-
rijk : De donatien van Pepinus ende

Carolus Magnus / die men valschelijck
Constantino toe-schijft / de Heer-legers
der Francosfen / die soo menichmael in't
heylighe Land zijn geweest / ende van den
Coninc Lodovicus de twaelfde ende sij-
ne nae-volghers / om den staet des Paus
wederonime te verkrijgen / &c. Alle dese
dingen en worden niet geacht van die ge-
ne die meer honden van hare inruwichen-
den / dan van alle andere consideratien ;
Ende sy zijn verplicht om niet goet te vin-
den / dat de Coninghen van Branchrijk /
om haren staet te beschermen / sich hebben
gheweert teghen den Keyser Carolum de
vijfde : maer sy en sullen d'alliantie niet
blameren die desen Keyser vanden Coninc
van Engelant Henricus de achtste kocht
om ons te verderven.

Die van haer afgeueken zijn / seggen
datse de oorden gebzupeken / datter in peder-
hups twee zijn / die de registers maken / en
die den last hebben van saken die den staet
aen-gaen. Tot dese komen alle de andere
om te biechten / ende zijn gehouden aen te
hzenghen alle het ghene dat sy vernemen /
ende dat woort van den Generael over-ge-
dragen / by de Visitateur / ende men moet
oft een Heapolitaen / oft een Secillaen / oft
een Spaenjaert zijn om daer sijn advies
te seggen. Ende in't Jaer 1604. als men
ontdeet hadde een Broederschap van ge-
associeerde Jesuyten / die sich in't Hups
der Jesuyten vergaderde binnen de Stadt
van Genua / daer de mede Broeders ge-
zwozen hadden / datse hare stemmen niet
en souden geven tot verkiefinge der Ma-
gistraten ende gemeene Ruyten / dan aen
die gene die vande Broederschap waren.
De Republike sulcx vernomen hebben-
de / dede instantie ober sulcken monopolie /
ende resolveerde de Jesuyten te verjagen.
Soo seiden sy dat sy't ghebarn hadden /
om dat eenighe vande Stadt intelligentie
hadden met de Francosfen / ende schenen
de selvighe te willen favoziseren.

Maer de Republike en heeft hare ont-
schuldinge / aen-gaende hare aenflaghen /
niet willen aen-nemen : maer nae datse
hare manieren van doen wel vernomen
hadden upt de Predicatie die sy deden in
de naest-liggende steden van haren staet /
ende upt de calomnien die sy stroepen te-
gen den Hartoge Leonardo Donato / (wel-
kes onnooselheyt ende Godtsalicheyt soo
wel bekendt is als sijne voorzichtigheyt)
Soo hebbense een ordonuantie gemaect /
van

1612.

van een truwich ende onweder roepelick
bannissement der Jesuyten uyt hare staet/
sonder dat men immermeer hare weder-
aenneminge sal in deliberatie stellen. Soo
seer heeft dese wijse Republijcke konnen
smaken de verlossinghe uyt het perijckel
welck sy ghesien hadde. Hebbende lie-
ver de Oorloghe als de Vrede met de Je-
suyten.

Och! of Godt gabe / dat wy niet soo
licht in't gelooven en waren geweest / ende
dat de strengicheydt soo wel van binnen
ware geweest / als tghewelt van bapten/
ende dat wy om den Leber te verkoelen
de Waghe niet verkout en hadden / wy en
souden het ghespreck niet zijn van alle de
Doekeren der Werden: Wy en souden ha-
re andere schoone leeringen niet geweten
hebben / die sy gepredicht ende uytghege-
ven hebben. Als zijn onder andere dese
nabollgende / dat het verdienstelicker was
schattinghen te betalen / als Heimsen te
geven / datmen lasteren can sonder doot-
liche soude te begaen / dat de Jonckvrou-
wen haer mogen blancketten om de Wee-
relt te behagen / datmen wel mach woer-
keren / ende volgens hare eygen reghelen
seifs / datmen wel mach stelen / midts dat
men daer Heimsen van gheeft / dat het
geen Simonie en is gelt te geven door ce-
nige Benschelen / *Modo id fiat non tanquam
pretium, sed tanquam motivum ad resignan-
dum, vel tanquam motivum aliquod gratitum.*
Dat is / Almen't doet, niet als eenen prijs,
maer als een beveginge om te resigneren, of
te als een beveginge der danckbaerheyt. Dit
zijn de eyghene woorden van Gregorius de
Valentia op de Somme van S. Thomas, tom.
3. disput. 4. Questie 16. p. 3. f. 2039. Wy en
souden niet gheleert hebben het goet met
quaetd vergeiden / noch de maniere vande
wandelende Biechten / alle sacht e genesin-
ghen der onduchden / binghen die allen
op-rechten Religieusen onbetamelijck
zijn.

Wy en souden in dese onse daghen niet
gesien hebben dingen die schzielijck zijn/
onder vragingen die men ghedaen heeft
om te weten / van die ghene / die men sey-
de enen boosen Geest te hebben / als / wiele
de waerheyt der leere zy? Dit zijn quade
curiositeyten die verboden zijn Deut. 18.
Cap. ende noch door een Conciliū van
Narbonne, op penē van excommunicatie:
Ende Sozomenus in't 3. Boeck / Cap. 5.

verhaelt dat enen Diaken vande eerste
kercke afghefset wierdt / om dat hy sulcke
mensgiericheyt gebuycht hadde: Ende
Gregorius van Tours, bestraft om dese oorsak-
ke den Sone van Gontran, om dat hy een
Pytonissam hadde doen halen / so noemt hy
een Vrouwe die eenen quaden Geest hadde:
Ende S. Thomas, *non licet Demonos ad-
jurare per modum deprecationis, quia id ad be-
nevolentiam pertinet, qua non licet ad Demo-
nos uti, ne Socij demonum fiamus: licet tamen
per virtutem divini Nominis eos adjurando
ejicere, ne noceant non autem ut aliquid per eos
discamus aut consequamur.* Dat is / Ten is
niet geoorlooft de Duyvelen te befvveeren, als
door een maniere van bidden: VWant dat
streckt om hare gunste te verkrijghen, diemen
niet en mach ghebruycken, op dat vvy hare
met-ghefellen niet en vvorden: nochtans ist
vvēl veroorloft die selvighe uyt te vverpen als
men se befvveert door de kracht Godts, op dat-
se gheen schade en souden doen: maer ten is
niet gheoorloft dat vvy door haer vvat souden
leeren ofte verkrijghen.

Wy en souden oock niet gheweten heb-
ben dat het eenen Christen gesoorloft was
den Duyvel te vragē nae de ghesontheyt
van eenen Prince / oft de secreten van sy-
nen staet / welck by alle Wetten strafbaer
is. Dit zijn de woorden de sy de besetene
Vrouwe vraccheden. *Quid circa sanitatem
Regis? quid circa compositionem armorum in-
ter Regem, & magnates sub diēs? quid circa
urbes obsidionales, quid circa bellum cum His-
panis, vel cum hereticis.* Dat is / Wat men
aengaende de ghesontheyt des Conincx te ver-
wachten hadde? Watter gebeuren soude aen-
gaende d'Oorloghe tusschen den Coninc ende
eenighe groote Heeren sijne Onderfaten? Wat
aengaende de Steden diemen soude mogen be-
leggheren? Wat aengaende de Oorloghe met de
Spaenjaerden oft met de Ketteren? Tertulia-
nus seydē dattet niemant toe en stontt te
vernemē na de gesontheyt vā een Prince/
oft ten moeten die ghene zijn die eenighen
aenslach hebben op sijn persoon / oft die
ernighe groote hope van sijn doot hebben.
Enen Mathematicus die eenē anderen leer-
de / verboodt hem wel expresselijck / dat
hy vā't leven der Coninghen niet en
soude handelen / ofte van den staet der
Republijcken: *Non enim oportet nec licet,
ut de statu Reipubl. aliquid nefaria curiositate*

1612.

discamus. Dat is / Want men moet niet, noch ten is niet geoorloft met boose nieuwgiericheydt yet te willen onder-soecken van den staet der Republijcke. De Coningen / den welcken Godt ghegheven heeft het Gouvernement des Rerijcks / ende den welcken alle machten ende hoocheden onderwoopen zijn / ende die immediatelick hare hoocheit van Godt hebben / en hanghen aen den loop der Planeten niet / ende en behooren dooz de curiositeyt der Menschen niet ondersocht te worden: Het comt Godt alleene toe / te weten / hoe lange dat des Conincx leven / of de vrede ende voozspoet van sinen staet behoort te dueren.

Wp en souden oock niet gehoozt hebben de schoone Propositie ende resolutie vanden Jesuyt Iohannes de Salas Castelanus Gummelienis in sijne Commentarien die hy gemaect heeft op de eerste secunda van sint Thomas, ghededicceert aen den Generael Pater Aquaviva, tract. 8. Disput. Vnica sect. 5. op het eynde / de welcke veel schadelijcker is om de kloosters te openen als de leere der Betters; Want doende dese vraghe / *Vnum semper sequi liceat opinionem, qua a genti probabilior, aut aequae probabiles apparet.* Dat is / Of het altijt veroorloft is, d'opinie te volgen dewelcke den voorsteller bewijfelickst, of alsoo bewijfelick schijnt te wesen. Siet dit is sijne resolutie: *Religiosus autem efficacissima debet habere motiva, ut probabiliter opinaretur, veram esse revelationem, qua secum dispensaret Deus, ut matrimonium contraheret, contra communem legem, hactenus enim Deus nunquam dispensavit: Sitamen veram probabilitate haberet, posset ad evitanda magna incommoda, uti dispensatione dubia, & tantum probabilis, quod etiam in dispensationibus quorum cumque Praetorum observatum est.* Dat is / Een Religieux moet seer krachtighe beweghinghen hebben, om bewijfelicker wijse r'opineren dat d'openbaringhe waerachtich is, waer door hem Godt soude dispensereren om te mogen trouwen tegen de ghemeyne Wet; want Godt en heeft het tot noch toe niet ghedispenseert noch toegelaten, nochtans soo hy eenige waerachtige bewijfelichheit hadde, soo soude hy om groote swaricheden te myden, een twijfelachtige dispensatie connen ghebruycken, jae die alleenlick bewijfelick is, twelck men oock gedaen heeft inde dispensatie veler Prelaten. Soa dat vooztaen het vasten / waken ende bidden / om sijne kupsheyt te bewaren / te

vergeefs sullen zijn / want een pegelick sal sijne openbaringhe misbruycken / om de quaetste passien sijns ghemoets int werck te stellen.

Oock heeft het exempel d'onderwijsinghe wel haest nae gebolght / want de Jesuyt Menas heeft sulcken schandelijcken bloet-schande begaen / dat men sijn proces begonnen heeft in d'Inquisitie van Spanien: maer die van sijn geselschap hebben hem / als dooz een mirakel bande straffe verloft / dewelcke gevallen is op de ghene die het Rechts-ampt bedienende te Vailladolid, die daeromme afgeset zijn geweest / ende d'arghernisse is vermeerderd in de Schriften van Sanches, ende van Ochetora, die van de selfde Societeit zijn / waer van alleenlick het dencken genoegsaem is om de mensche te doel verliesen de hemisse van hem selven / ende hem meer als tot beestelijckheyt te vzenghen.

Ende tgene dat nu ontrent vier maenden geleden in een pegelijck handen gecomen is / te weten / de Sermonen op de beatificatie ende gelucksalich-makinghe van haren Pater Ignatius, inde welcke den naem van Ignatius niet alleenlick in ghelijcken traet gestelt wort / ende soo hooge verheven / als den naem onses Salich-makers: maer hy wort selfs in sijn plaetse ghestelt. De mirakelen die gheschiet zijn inden name des Almachtigen / om sijn eere te verheffen tot schande der ongheloovigen / die ons zijn als een Artijckel des gheloofs / worden daer in vermindert / ende als in twijffel getrocken / om de mirakelen vanden Pater Ignatius te verheffen / die niet alleenlick en zijn onseker: maer die sy selfs bekeunen noyt geschiet te zijn / dewyle Ribadeneira in sijn leven int 5. Boeck dese woorden gebruyckt / *Ejus sanctitatem minus testatem miraculis:* Dat is / Sijne Heylicheit en is soo niet met mirakelen bevesticht gheworden.

Hier blijkt de waerheyt bande Propheete des Decreets der Sozbonne Almo dus sent vijfhondert vier-en vijftich. Dit zijn de woorden: *Hac Societas periculosa in negotio fidei.* Dat is / Dese Societeit is periculus in saken des geloofs. In dese verdorven eeuwte vol passien en gebruyckheyt en zijn de Jesuyten niet anders / dan Coribantsche kloeken / die nergens toe en dienen / dan om de sumen der onrustighe t'ontroeren.

Laet ons daer by doen d'inventie van hare

hare equivoctien / dubbel-sinnicheden / dissimulationen / dubbel-woorden / dewelcke bedriegerijen zijn / veranderende de dinghen / sonder den naem te veranderen; die sy bekennen datse ghebzupcken / alse voorsz. de Coningen / de Magistraten ende andere Politijcke personen moeten antwoorzen. Hare woorden ende antwoorzen zijn gelijck de beelden van Dedalus. die de sinnen bedrogen / veranderende van aenghesichte soo menichmael als men de Ooghen haer op sloech. Dese inventie van equivoctien daermen een conste van gemaect heeft / ende die de Jesuys Navarrus seer gerecommendeert heeft tot sake van de gene die van dese Societeyt zijn: Is niet alleenlick te vergelijcken by de bedriegerijen ende archlisticheyt die Arius gebzupcte / dewelcke nae dat hy het Concilium van Nicenen onder schreven hadde / bekende een andere belijdenisse des gheloofs / die hy in sinen boesem onderteekent hadde / die gheheel anders was; Maer oock by de Wet der Manicheen / waer dooz hun voeghelaten was anders te antwoorzen als de sake was / ende het contrarie van't ghene dat sy wisten / ghelijck Lucas Siculus dat aengeteekent heeft ten tijde des keizers Basilij, met dese woorden: *Iura, per jura, secretum, prodere noli.* Dat is / Sweert, ende weest meynedich, ende en ondeckt het secrete niet.

Ende om dat in't werck te stellen ende hare boose leeringen te beschermen / alser yet is datmen myden moet / ofte datter eenich voordeel te halen is / so staet het hun byp / ende 'tis hun eerlick / selvige te ghebzupcken / ja sy mogen bypelic loochenen / tghene datse sekerlick weten / ghelijckse gedaen hebben met het schijft van Richeome, dewelcke antwoordende op't gene dat men hem vzaechde / te weten / op dese vzaege: watse sonden willen doen / sonder eenen Paus soude ghebonden worden / die nae het exempel van Iulius de tweede / sijne censuren onrechtverdelijck tegen Francrijck soude ghebzupcken. Hy antwoorde geperst zijnde: Dat hare Societeyt soude doen't gene dat alsoen de goede Francospen deden / dewelcke beweerende hare rechten / altijt den H. Stoel sijne behoortlike eere bewesen / ende kenden alleenlick den Paus voorsz. Hooft vande Geestelijckheyt / approuberende het Concilium van Tours, in't Jaer 1510. ghehouden tot bescherminghe van het recht des Conincks

Louys des XII. De Cardinael Bellarminus in't Tractaet / dewelck hy gemaect heeft teghen de Theologanten van Venegien; seyt / dat de meyninge van Richeome geweest is / te betoonen dat de goede Francospen behoorden den Paus gehoorsaem te zijn sonder wylstel / ende den Coninck te raden dat hy sich niet hem soude vereenighen / sonder hem niet de wapenen te wederstaen.

Hierom ist dat alle hare declarationen met halve ende onsekeren woorden gestelt zijn / op datse die mogen ontkennen / wederroepen / oft anders wyl leggen / alst hun goet sal duncken; ende het alder onverdagselichste / ja het onchzistelijckste is / datse dese bedriegerijen ende dissimulationen gronden op eenige texten der Schrijtuere / dewelcke sy seer schandelick verdraepen / als of Godt de Dader der waerheyt het teghendeel der waerheyt soude gheleert hebben. Ende gelijck het gemeynclijck gheschiet / dat het archste het beste overtreft / soo ist dat het ghebzupck van hare dissimulationen ende bedriegerijen al lichtelic dooz dzingt / ende het volck verlatende de eruboudicheydt ende onnooselheyt / om hare wylvluchten te leeren / ontfanght de corruptie soo wel in't generael / als in't particulier.

Ende op datmen niet en achte / dat het een sonderlingh gebreck is van eenige onder hen lieden; maer een ghemeyn bevel voorsz. de geheele Societeyt, soo heeft Ribadencira in't leven van den Pater Ignatius, in't vijfde boec in't 11. Capittel gemeintuleert *De prudentia rerum agendarum*. Geschreven dese woorden: *Dicebat quibus artibus Diabolus ad perniciem hominum uteretur, ijdem nobis utendum ad salutem: nam utile cuiusque naturam explorans, et animi propensionem percontans, ad eam se adtemperat, ut ambitiosos splendida, utilia cupidus, voluptuosos jucunda: Pius qua speciem dantem pietatis proponit, et non irrupit subito, sed sensim irripit et in animam se familiaritate insinuat, penitus tandem immergit: sic spiritualis ac peritus artifex, unus cuiusque natura convenienter se debet gerere, et in principio multa dissimulare, in multis convivere deinceps parva benevolentia ipsos quibuscum agit ipsorum armis expugnare.* Dat is / Hy seyde, dat wy behooren in't middelen te gebruycken ter salicheyt, als de Duyvel ghebruyckt

bruyckt tot's Menschen verderf; want gelijk hy een yegelijcx natuere onderfoeckt, ende de genegentheyt des gemoets versoeckt, sich daer na voegende; voorstellende den eergierighen heerlicke dingen, den genen die begeerlic zyn profijtelicke dingen, ende den wellustigen lieflicke dingen, ende den Godtsaligen dingen die eenen schyn van Godtsalicheyt hebben: Hy en over-valse niet haetelicke, maer soect al-lenkens in te cruypen ende gemeynschap in't gemoet te crygen, ende daer nae treedt hy cyn-delic al dieper in: Alfoo een Geestelick ende ervaren Werc-meester behoort sich te dragen bequamelic na een yegelijcx natuere, ende in't eerste moet hy veel dingen dissimuleren, veel dingen ongemerct laten henen gaen; ende daer na hebbende de gunste vercregen van die gene met dewelcke hy te doen heeft, de selvighe met hare eyghene Wapenen te bestryden.

De Jesuyten schryben haer selven toe de bestraffinge der Princen/die sy verbin-den om den raet des Paus te volgen selfs in't beleyt van haer Wereltse regiment/ ende soose daer tegen doen / datse moghen afgeset worden / ende dat het dan nae het gemeyne oordeel eenen yegelicken veroor-loft is na haer leven te staen / ende de selvighe te dooden.

Oor d'it woordt / gemeyn oordeel; ver-staen sy den Paus / als zijnde boven alle Republiken ende Christelike machten. Diet / dit is 't bewijs nae't seggen van Azorius, die sy bekennen een vande wtlich-ste te wesen onder henlynden / in het twee-de deel in't elfde Boeck / Capit. 5. van syn mozaelsche institutie / na dat hy die macht bevesticht heeft die de Paus heeft om Co-mininghen af te setten / ende willende op de vraghen antwoorden der gener die seggen dat dat niet gheschieden en kan teghen den danck van't Volck / so voecht hy daer by dese woorden: *Tertio obicitur quod populo invito non potest Rex auferri aut dari re-spondeo A Romano Pontifice Regem auferri, vel dari iustis de causis, Et tunc populus Roma-no Pontifici, tanquam superiori, parere debet.* Dat is / Ten derden so werpt men dit voor-der, dat men tegen den wille des Volcx geen en Coninc en can affetten, noch geven: Ick antwoorde dat eenen Coainck can afgheset, ofte gegeuen worden vanden Paus van Rome, om rechtveerdige oorsaken, ende dat alsdan het Volck den Roomschen Paus, als zynde den Oppersten, moet gehoorsaem zyn.

Daer upt volght / dat soo een Prins eenige sake in synen staet voornemt tegen den wille des Paus / dat hy doet tegen het gemeyn oordeel, soo hy eenige Artijckelen vande Bulle in Cana Domini, comit om te stooten sonder dat te willen laten / dat hy terstont een Tyrant / eenen Usurpateur ende Schismaticus / oft Scheuringh. ma-ker is / en dat hy alsulcx zijnde / wel mach omgebracht worden: inde artijckelen van dese bulle wort oec onder anderen geseyt / dat alle personen die eenich heymelic ofte openbaer verbont ghemaect hebben met de Ketters; die met hun handelen / de selvighe verdragen ende beschermen / ipso facto, gheexcommunicert zyn / al ist datse inde Bulle niet particulierlich ghenoemt noch ghespecificiert en zyn. Dese Bulle wort op alle Vonder-dagen vande heylighe Weke te Rome vercondicht, ende dan leeren de Jesuyten (ende hare leere is een-parich) datmen geen procedure en behoort te verwachten / noch gheen ander oordeel. Dien volgende Suares de voornemste van hare Societeit / in't 4. tom. van sijne wercken / handelende vande Censuren / ende bestraffingen die hy tegen onsen Coninc be-de / inde 5. disput. lect. 6. sept / dat de Onder-saten op een Mozaelsche ofte Hebische sekerheyt die sy sullen hebben / dat haren Prince per teghen de Catholijche Religie sal doen / sich sullen mogen rebelleren ende de Wapenen tegen hem aenemen / sonder eenich oordeel ofte bestraffinghe van den Paus te verwachten: dit zijn sijne woorden:

Si subditi timeant ex eorum Principatu maxi-mum periculum fidei & Religionis imminere: sunc iure defensionis possunt eos repellere & o-bedientiam ac fidelitatem negare, quod facere possent, etsi non essent excommunicati, nec per Ecclesiam essent illis alia poena imposita, solum ob praedictum periculum. Dat is / Soo de Onder-saten vreesen dat van wegen haets Prins eenich groot peryckel soude voor handen zyn, tot des Geloofs ende der Religien naedeel, dan connense hem verstootten nae't recht van de-fentie oft voorstant, ende hem alle ghehoor-saemheyt ende ghetrouwichydt ontlegghen, ende dat soudense mogen doen, al vauer't dat-se niet geexcommunicert en varen, ende dat hem by de Kercke geen andere straffe en vware op geleyt, alleenlick om het voorseyde peryc-kel: Molina in syn Tractact De Iustitia & jure, Lessius in syn tweede Boeck De Iusti-tia &

ria & jure, Cap. 9. dubita. 4. segghen't noch/
dat het grootst is nae't leven van sulcke
Princen te staen/die sy tyranen noemen/
op den stil-zwijgenden/ ofte gepresumeer-
den wille ofte intentie vande Republijcke/
Mens oppressa Reipub. est, ut a quoris etiam,
qui non est pars Reipub. defendatur, si aliter
liberari non possit. Dat is/ De meyninghe
vande verdruete Republijcke is, datse mach
van een yegelic voor-gestaen vvorden, Ia selfs
van den genen die van de Republijcke niet en
is, soomense anders niet en can verlossen. En-
de dat dese noemen Mens Reipub. De meyn-
ninge vande Republijcke, zijnde als een be-
weginghe waer dooz de Barriciden ofte
Vader-moorders berweert worden/ dat
noemt Mariana (handelen de soo het schijnt
niet meerder matigheyt) den Raedt
van Geheerde ende steminghe Luyden
Vari erudit et gravis in Concilio adhibeantur.
Dat is/ Datmen den Raet van Geleerde Luy-
den daer toe ghebruycke,

Men can niet twijffelen wat Personen
hy daer dooz verstaet/ dat is nae't syn ver-
stant soo klaer als de midbaechsche Son-
ne dooz onse ooghen; Want syn Boeck
is niet Privilegie ende goet-duncken van
haren Provinciae (of die van wegen des
Generaels wegen ghe-deputeert is) ghe-
bruycht. Ende hier omme ist/ dat de Je-
suyten daer mede ghemeynt worden/ ende
gen andere/ om dat hy insonderheyt be-
looft hebben des Paus absolute macht o-
ver alle Princen in te voeren/ zijnde belep-
ders ende upt-boerders van alle dusdau-
ge schelmische aenflaghen; Soo dat inde
plaetsen daer d'Inquisitie niet aenghenom-
men en is/ daer wordse vande Jesuyten
in't werck ghestelt/ ende hebben daer hep-
melich den last van/ ende haren Genera-
le directie; ende daer upt comt het dat
alle hare adijffen/ raden en bestieringen/
ren-deel zijn van dit algemeyn oordeel: So
datse in plaetse van geestelike bedieners
(die wel met eenen anderen Geest gedre-
ven zijn dan die sy vooz-wenden) zijn Of-
ficiers/ dienende tegghens de Princen tot
berders van hare macht/ ende om in plaet-
se van hare macht/ de macht des Paus
in't Weereltliche in te voeren. Sy en kon-
nen niet loochenen of dit en sy de meynin-
ge daer mede het gantse corpus van ha-
re Societeyt inghenomen is. Sy zijn al-
leen de gene die dese dingen in hare predi-
catien aengheroert hebben; Tzijn stralen

die vooz ghegaen zijn/ ende die vooz onse
ooghen de vooz-segginghe ende teekenen
zijn geweest/ van het tempelst waer mede
wy bynaest over-vallen zijn gheweest. O
rampsalige leere! Want schrijvende ende
leerende/ of in't gemeyn/ oft in't secreet so-
danighe dingen/ so en isser geen woort oft
ten is een punt van een Poignaert in ons
Herte gheweest.

De Coninck hadde dooz sijne oozlogen/
moeyten ende victozien in Vranckrijck/ ge-
heel Christenrijck verquicht/ alle de Prin-
cen ende het Volck verplicht/ de twee der-
de-deelen der Weerelt dozege de Lelpen
in't Herte/ en achteden dat sy sijns vooz-
spoers deelachtich waren; Vranckrijck
flozende/ en hadde sich noot in sulcken
staet ghesien om sijn Vrienden te helpen
ende by te staen/ hebbende eenen Prince/
wiens kloechheyt onsterfelijk was/ van
een sterke en wonderbaerlijke complex-
tie/ ende wiens geluck de ooghen van alle
sijne vyanden was verblindende. Als de
Princen van Duytslant/ die met dese kroo-
ne seer vereenicht zijn/ bystant ende hulpe
versochten/ ende sijne bescherminghe te-
gen het Wyjs van Oostenrijc tot het wele-
ke de Jesuyten eenemael geneeyt zijn:
Onsen Coninck heeft geen middelen ver-
gheten om te maken/ dat dit verschil op
een ander maniere mochte af-ghehandelt
worden; wetende beter als yemant an-
ders/ dat de noot alleen de oorloghe der
Christenen regen de Christenen can recht-
veerbighen; ende dewijle men hem niet
en wilde gelooven/ soo bereyde hy het se-
creet/ om de vytheit van Duytslant/ die
hy volghens sijne Conscientie/ sijne eere/
ende schuldigen plicht/ niet en hadden com-
men ontsegghen.

Maer vooz sijn vertrack/ heeft hy wil-
len Vranckrijck/ ende de geheele Weerelt
te vreden stellen met de krooninge van de
Coninginne/ die een Princeesse is/ wiens
dencken haer eenwichlich als een kroo-
ne sullen wesen; Als wy in ons meeste
geluck waren/ *Extrema gaudij luctus occupat.*
De droefheydt comt als de blydenschap op't
hoochste is. So dat de blydenschap ende de
dzoefheyt maleanderen by der handt hiel-
den. De Coninck gaende dooz't midden
van sijne wel-bemide Stadt/ tusschen sy-
ne seer ghetrouwe Dienaren/ verheerliet
met Majesteit/ wiert in sijn zijde met een
Mes gesteken/ zijnde van sulcken stof/ als
de Messen van Clemens van Barriere, ende
p ij van

1612. van Chafel. Zijn herte versloutwende verstickte in sijn bloedt. Och / heeft men wel konnen vinden sulcken onmatuerlike gemoederen / soo duyvelsch / om te conspireren ende te derren yet boozemen teghen sulcken Prince ? soo nut / ende die sijne Onderfaten soo vriendelick was / die sijne Raebueren met sulcken billichheidt bejegende / ende die soo noodich was voor de geheele Christenheyt ? Men hadde soo veel tijds niet om hem by Louvre te brengen / of men sach dat sijne ogen bestorven waren / sijne lippen in't vleesch verkrompen / ende sijn bloedt ghestolt als ijs in sijnen baert : konnen wy wel een oogenblich daer op dencken / sonder dat ons herte breekt ?

Die ghene die het al verbult met sijne macht / dese Ziele der Weereldt / dit stuck wercks ende wonder der natuere / het exempel der Coningen / die haers ghelijcken niet en hebben / dese stercke ende geweldige hant is gheballen / ende en is ons door gheen andere oozloge ontnomen / van door dese leere der Jesupten / ende door de hant van het alder-grouwelijcke / alder weetste ende schickelijckste Monster / dat opt op der Aerden gheweest is / met een furie / die meer als Vlesch is gheweest.

Datmen de bekentenissen van Barriere, ende van Chafel lese / ende laetse gheconfronteert worden met die antwoorden van desen verbloekten Vader-moorder / sy comen t'eenmael over een : De mercktecken van dese leere zijnder schijnbaerlick en / doe hy seide / dat hy tot dese woort bekeent was / om dat de Coninc een Tyrant was, dat hy de Kettens favoriseerde, tegen des Paus vville, die eenen Godt der Aerden is, dat de Predikers d'oorsaken genoechsaem vvtgheleyt hadden, die hem beveecht hadden. Hy was plomp en onverstandich / 'tis waer / ende waeromme salmen't verzwijghen : maer in alle dingen hadde sy subptiepten ende uytvluchten dese sake aen-gaende : Ghy hebt het wel ghehoort / Meester Ian Fillelack, weerdige Pastoor van S. Jan : ghy oec Meester Philips van Gamache Professor des Conincs inde Godtheit / die als een ander Israellijt zijt : ende ghy Coefeteau, voor desen gheweest zijnde Prioor vande Jacobinen / alle te samen weerdige ende onstraffelijke Theologanten / die het konnen betuyghen / ende die oock onder hen-lipden / die hem ghebiecht hadde / alsoo wel als den anderen die hem

vermaende op sijn Conscientie / ende dat hy hem wel soude wachten d'ommoefele te ontschuldighen.

Och ! ghy Kerseren ende Coninghen / die byanden zijt der Christenen / ghy zijt duyfent-male verskerder van u leven / dan onse Coninghen zijn : Want onder de meeste vervolgingen diemen de Kercke aengedaen heeft / ende in't midden van soo veel Martelaren / die door u auzoriteyt ende bevel hebben moeten lyden / en hebt ghy noyt geen andere wapenen noch wederstant ghesien / als van gebeden / smeekinghen / segheninghen ende tranen / ghelijck Gregorius Nazianzens betuyghet / sonder dat opt eenige van die gene / die waerachtelick den naem Jesu Christi aen-baden / Iae selfs in't midden vande meeste toornen / ghedocht hebben metter daet ofte met woorden / niet alleenlick yet te doen tegen uwe personen ; maer om selfs de minste oozsaecke te zijn / van de minste beroerte in uwen staet. Euangelie van vrede / leere van vriendelickheyt en liefde / waer toe wort ghy gebuycht ? wat een groot woortdeel is ditte voor de onghelovige / om haren haet te vervolgen teghen de Kercke / in plaetse van die te verwinnen / hoe veel byandende koolen zijn ditte van Godes wraake / vergadert op uwe hoofden !

De inspiratien ende gesichten daer mede de aen-bangers segghen datse verbult zijn / en zijn dat niet de konsten ende subtilheden van dese leere / om die gemoederen te corrumperen ende verderben ? Den Bries van Willem Criton Jesuyt (den welcken Richionie ghebuycht in sijn beschlagende verantwoordinge) seyt / dat het particuliere personen niet gheooft en is te dooden die sy Epzannen noemen / ten zy dat sy eenige revelatie / openbaringhe / of gesichte daer van hebben / dat hen sulcx persuaदेert : Ende wie sal getuyge zijn van sijn visioen of revelatie / als hy selfs ? ende alsoo sal hy moghen nemen de toelatinge om te dooden / en de rechtveerdichmakinge van den moord / dien hy selve begaen heeft.

Gregorius van Tours opt eynde van sijn vierde Boeck / sprekende vande ghene die den Coninc Sigilyertum om-brachten / seyt datse gedisponeert ende betoovt waren gheweest / maleficiali. Ende S. Augustinus in den 156. Epistel dien hy aen Generosum schrijft / seyd / dat de Donatisten (die seer schades

schadelijke Ketters waren) hare naevolghers tot veel quaets dooz visioenen verwechten; ende in den 168. Epistel verhaelt hy het exempel van een Jonghman/ die dooz den raedt van sulcken visioen syn Moeder omgebracht hadde. Om te maken / dat dese quade opinien meer by hun konnen doen/ als de reden/ soo gheben de Jesuyten dese Conspirateurs Martelaers kroonen/ ghelijck wy sien dat Bellarminus in sulcke qualiteyt Jacques Clement geprefen heeft: ende d'Auteur van het Amphitheatrum honoris doet oock alsoo: Mariana noemt hem Gallia decus aeternum. Dat is / De eeuwige eere van Franckrijck. Hy doet oock t'selvighe van Ginguard ende Garnet. Hen luden valscheelick eenige mirakelen toe-schrijvende.

Soo het u belieft/mijn Weeren/gedenct teghene dat vooz uwe oogen gheschiet is/ hoe wel dat de ghedachtenisse daer van schijnt begraven te zijn: een sekere persoon genaemt Charles Ridicome/ die een Jacobiner Religieus te Ghendt was/ bevoecht dooz de predication der Jesuyten/ die Jacques Clement gestadichlick roemden als eenen heylighe persoon/ ende Charles als een Martelaer/ soo ontbielen hem eenighe woorden/ daer mede hy betuychede/ dat hy oock sulcke begheerte gekregen hadde / terstont waert synen Provinciael belast / dat hy hem te Brussel soude byzengen / daer men hem wonderlike dinghen beloofde/ t'zj tot ontlastinge synder Conscientie (want hy hadde noch eenich woeghen / soo dat hy niet wel yet conde voornemen tegen eenen seer Catholicken Coninck / die seer wel met den Paus stont) t'zj om de beloofde vergeldinge vooz hem/ vooz sijne Moeder / ende synen Broeder. Pater Rodome Jesuyt quam by hem / die dit advijs gaf/ dat hy van ghestaltenisse/ sterckheyt ende resolutie ghenoechsaem was tot sulcken executie: eyndelick ghesconfirmeert zijnde / soo kreech hy instructie ende vernuffie om synen naem te veranderen / om Paerden te leeren berijden/ om te moghen leeren danssen ende scheremen/ om alsoo dies te beter eenen bypen toeganch te moghen hebben/ dit zijn sijne bekenentissen / die hy ghedaen heeft in dit Parlement/ ende dat hy tot dziemaels toe in Franckrijck gecomen was/ tot sulcken intentie.

Op den selfsten tijt vande leste gebanckenisse ende executie van desen Ridicome,

gheordonneert dooz u Arrest inde Maent van April in't Jaer 1599. wiert het boeck van Mariana upt-gegeven ende gebzucht/ om te toonen/ dat gelijck de gronden van hare leere vast gaen/ soo bereydense ende verscherense niet eenen de daden.

Wy bidden seer ootmoedelick den heyligen Vader / dat hy medelyden wil hebben met de Christenheyt/ die dooz de leere der Jesuyten soo verscheurt word: dat hy toch wil het perijckel ghedencken / dat te verwachten staet / soomen de eere vande ware Gheestelicheyt verlaet / om't goubernement van't Weereltlick/het zyn dinghen die Godt ghewilt heeft datse eenmael soudien verscheyden zijn.

Franckrijck is niet een sonderlinge devotie tot uwe heylicheyt geneycht / ende tot den heyligen Stoel/sp en can dat nimmermeer laten: De Professie van onse Schole is alijt in't geheel ende onveranderlick by het Catholijke geloof gebleven/ ende is den heyligen Stoel alijt gehoorzaam gheweest.

Dattet doch sijn heylicheyt believe de oogen te slaen op dese Societeit/ dewelcke onder't pzetext van't welvaren der Kercke/ soecht haer eyghen grootheyt.

Dit zijn de middelen van oppositie dewelcke d'Universteit vooz-stelt tegen de Zieken die de Jesuyten verkregen hebben / ghegront op de souberaine ende opperste autoriteyt/ gheschieden van outs af in't Koper vande fundamentale Wetten vande Fransche Monarchie/ op de particuliere Politie/ op uwe Arresten/ op hare heylighe ende stantvastige leere / dewelcke de kroone vast maeckt op het Hoofst der Coningen: sijnende teghen de leere der Jesuyten/ die den Paus een ghelijcke superioriteyt over onse Coninghen toeschrijven/ als over den minsten Pape / of over de slechte Officieren ende Vicarios, ja selfs maeckt dat het kiddende Coningen zijn/ die anderen onderwoopen zijn.

d'Onderwijfinge vande jonge Jenecht/ en is geen klepne sake: de oude in vooztyden stelden dese sozge immediatelic na de sozge der Religie: De kinderen hebben het leven van hare Vaders verkregen/ maer het wel leue verkrijgen sy/ van die gene die hun onderwoopen: ende de gene en is de Republijcke niet min profftelick/ die personen op-bzengt ende onderwoest/ om een goede genegentheyt te hebben totten staet dese onderhout / op hope van

van eere ende weerdicheiden / met die eerbiedinge totte Wetten des Landts / Als die ghene / die nae synen schuldigen plicht ende ghetrouwicheydt de Republijcke bedient. d'Oniversiteyt van Parijs heeft sich hier inne acht hondert Jaeren getrouwelick ende weerdichlick gebzagen / ende en heeft sich noyt tot eenige sake verbonden / als tot Godes eere / tot hare Conincx eere / en tot welvaert der Kercke. De quade leere can men lichtelick persuaderen. Weest men niet over dyp Weten verstaen de Conferentie die gehouden is geweest te Coult in Lottringen / tusschen personen die met dese leere inghenomen waren / ende die van eenen blupfenaer ondeckt wierden / inde welke na eenige getuygenissen van quade genegentheden teghen de Catholijcke Princen / men verscherde onder hen lieden / dat de Jesuyten dese maximen soo verklaert hadden / datse behoorden kracht te hebben van een gheoordeelde sake / in plaetse datmense behoort te veroordeelen ende te castyden niet alleenlick in hare daden : maer oec in hare alder diepste ghedachten.

Sp segghen datse hun de Wetten van d'Oniversiteyt willen onderwoopen / ende begeeren mede geincorpozeert te zijn. In't Jaer 1564. hadden se het oock alsoo ghemaeckt / maer 'tis noch te beginnen : Sp hadden beloofd / datse hare beloften / hare Faculteyten / hare Privilegien / ende haer selven versaken souden : maer wy hebben gesien / dat wy verlozen zijn gheweest in dese hope / ende dat wy getuygen zijn geweest van hare macht / ende van hare attemptaten : In't Jaer 1593. beloofden sy / datse hun niet meer en souden moeyen met saken van Staet / maer als doen hebben sy meest daer over ghecarbeyt.

Daer en is geen conditie in hare wederaenneminge gestelt / of sy en hebben daer tegen ghedaen dooz de Zieven diese met listicheyt verkrachtheit hebben : Het soude een wonderlike onvoorsichticheydt zijn / ja een groote misdaet dooz ons / dat wy altijd souden de eerste zijn die overvallen worden / ende dat wy de leste souden zijn om ons daer van te bezypden / soo dickwils bedrogen te worden van de genedie twee herten in eenen boesem draghen / die om hare leere te doen aennemen soo stout zijn / datse de Apostelen selfs toeschrijven de soude van bedrieghe ende ghebeytshepdt / die sy ghebzupcken : Want Bellar-

minus in het Tractaet van d'eremtie ende vyzhept der Geestelicke in't 30. Cap. sept / dat St. Petrus / ende de Apostelen daerom die gehoorsamicheydt die men den Politijcken Magistraet schuldic is / gheyzedicht hebben / ende seyde dat alle Ziele den Prince onder woopen was / om haer te stabiliseren / en het Evangelium synen loop te doen hebben : sy sullen alle de conditien beloven ende met eede bevestigen / dewyle dat ter niet en is / of en komen dooz hare eygen Constitutien ende instellinghen daer van ontslaghen worden.

Vranckrijck heeft na de doot des Conincx syn hope op de Coninginne gheselt / ende sy is de gene die haer het leven geeft : O Princeesse : waer over de vzeemdelingen hen verwonderen / en die van hare Onderfaten ge-eert wort. Wilt doch in uwe goetheyt en gerechtheyt voortgaen / Blijft in dat geloof / dat d'oneenicheyt en de inlantsche Oorloghe / d'eenighe verwoestinghe is van dit groot keysers-rijck. Daer en zijn maer dese Spagirijcken / die het afsnijden van alle Godtsalicheyt / ende vande alder natuerlijckste ende sterckste genegentheyt / die het comen beroeren : Sp kommen het lichtelick te wege brengen met hare Grazen of Pater-nockers, ende wtsforzingen van Predicatten / Biechten / ende onderwijninge van hare leere / waer dooz sy het al verkeerren. Sp segghen dat het seer slecht met ons gaet / ende datse een Jaer lanck alle oude heimeuren ondersocht hebben / dat alreede d'onvoorsichticheyt der Vrouwen ende der kinderen hen toe-gedaen is / dat onse Mannen niet soo speculatif en zijn / datse lichtelick ontfelt ende beroert konnen worden.

Men lese het Tractaet onlanghs ghemaeckt ende wpt-ghegeven dooz den Cardinael Bellarmin, terfont nae het af-wesen van onse Soune / in het welke hy niet meer dit woort van verbeteringe en ghebzupcht : En is niet meer om eenige ketterye ofte misdaet / dat hy bewert dat de Paus de Coningen can excommuniceren ende af-setten / maer om sulcke oorsacken alst hem sal believen / soo hy siet dat het wel-varen der Kercke sulchs vereycht / soo mach hy de Principe facere non Principem. Dat is / Van eenen Prince geen Prince maken. Het berout Bellarmin, dat hy wpt belessthepdt eertijds bekendt heeft / dat de Gheestelicke / als Onderfater / gehouden zijn de Princen te ghehoorzamen :

samen : maer nu verskerft hy / *Clericos principibus Ethnicis solo facto, nullo iure fuisse subditos.* Dat is / Dat de Klercken de Heydensche Princen onder-vvorten zijn geveest alleen metter daet, maer niet met recht. In somma / dit is d'openbare destructie van d'authoziteyt der Coninghen / van hare machten/ende de subversie van alle de staten des Christenryx.

Inden staet inden welcken wy zijn/ soo en konnen de Jesuyten nergens mede beten ghecoont worden / dan dat men haer op-legge geheelijck nae te komen tghene dat sy bepoelt hebben doe sy weder aengenomen ende herstelt zijn gheworden / ende datse daer toe mogen ghebrucht worden/ datse de Magistraten ende ordinarische machten moeten onder-woopen zijn / gheheelijck de andere Religieusen / ende datse de Bisschoppen/ Prelaten / ende Pastoren in hare waardigheden houden. Dat men hen-lupden niet toe en late eenighe onderwijfinge vande jonche Teucht te doen/ op dat hare onderwijfinge/ hare monopolien niet onder-woopen en zijn / dewelcke men voozraen soo versterckt/ dat men op-hout Francops te zijn / om een Jesuyt te worden : Ende insonderheyt/ dat wy hem niet over en gheben d'authoziteyt van onse leerre/ dewelcke het fundament van liefde en ghetrouwicheydt is tot het Coninckdom/ om de leeringen haerder nieuwe Theologie aen te nemen / diese t'samen ghesteldt hebben tot voozdeel van hare grootheydt en particuliere authoziteyt met de welcke sy tot ons ghelooft willen voegen den 13. Artijckel des gheloofs/ te weten/ dat alle Coninckrijcken den Paus onder-woopen zijn / ende dat het hem geoorloft is de Coninghen af te setten na sijn goet-duncken : Het ware een eenwighe schande vooz alle de Francopsen / dat onsen Coninck sijne kroone minder soude vinden / danse hem ghelaten is / ende dat hy dese schade soude ontfangen / gheduerende sijne Jonckheyt.

d'Universteit van Parijs waerthout u nu vooz de derde repse van het tempeest waer mede de Jesuyten de stilte van Vlaenderijck d'zegghen : Indien't geschiet (welc Godt verhoede) dat onse vooz-seggingen ende onse waerschouwinge / nu oock veracht worden : Soo sullen wy altijt dese gerustheyt hebben/ende dit ghetyngnisse den nakomelingen nae laten/ dat wy niet

de waerheyt vande heylighe leere / inde welcke wy volhert hebben / niet nae gheslaten hebben onsen schuldigen plicht/ende genegentheyt/ tot onsen Coninc/ ende tot ons Vaderlant te bewijzen.

d'Universteit beslypt / dat de Jesuyten epsechers doch moghen versterken werden vande daet en van't enterincement van hare Vrienden : ende dien volghende/ dat hen-lupden verboden worde te lesen of te leeren/ of eenige Scholastijche bedieninge te doen in d'Universteit.

Des anderen daechs nae dat Marteliere aldus gesproken hadde teghen te Jesuyten / is der selfder Advocat oock in het Parlement aen-gehoort geweest. Maer het ghene dat hy tot ontschuldighe sijnre Meesteren in-ghebrucht heeft / was soohaer / ende soo ongegrondet/ dat weder een lichtelijck conde merken / dat het maer beuselingen en waren die sy in-brachten. Verhalven hebben de Richters (zijnde veertich in getal/ waer van de voornaemste waren de Prince van Condé, en les Pairs de France) op het aenhouden van Mr. Loys Servijn Advocat des Coninck/ op den 23. December/ Anno 1611. De Jesuyten beslyft / ende opentlijck doen belijden :

Dat sy den Coninck van Vlaenderijck sullen erkennen in sijn rijcke te zijn Souverayn/ soo wel over de Geestelijcke / als Weereltlijcke personen.

Datse sullen bekennen ende onder-teekenen/ dat de Coninghen van Vlaenderijck niet en zijn Justiciabel vooz den Paus/ vooz soo veel het tijdelijcke ofte Weereltlijck is belanghende/ ende derhalven oock niet en zijn onder-woopen/ ofte staen mogen onder des Paus censure ofte straffe/ noch hare Onderfaten ghedissenfeert oft ontslaghen konnen worden van den eede van ghetrouwicheyt.

Dat sy hem sullen verbinden te onderhouden die decreten/ bygheden/ en exempelen van allen ouden tijden der Fransche Kercke toe-ghelaten.

Dat sy de Concilien boven den Paus sullen erkennen.

Datse Justiciabel sullen wesen ende erkennen den Rectoor vande Universteit/ ende moghen gecensureert ofte geoordeelt worden van de Sorbonne/ gelijk van allen ouden tijden in Vlaenderijck is onderhouden geweest/ by alle Catholijche Doctoren ende Professoren / soo wel Theologanten/ als Rechts-ghelcerde.

I Dat

1612.

Dat sy erkennen de Boecken Mariana, ende syns gelijcks gheboelende/weerdich verbrant te worden.

Sullen sich onder-werpen de Fundamentele/Civile/ ende Politijcke Wetten van den Staet/ ofte Coninckrijcken.

Dat sy alle Siechten tegens des Majesteits Staet/ sullen ghehouden zijn te openbaren.

Daer-en-tusschen sal hen-lieden verboden werden eenige Collegien ofte Scholen/ generale oft particuliere / noch sels/ noch dooreenige geinterpeseerde personen/ te houden/ tot onderwijfinge ofte opvoedinghe vande Jeucht/ op de penen begrepen in het Edict van haer-lieder restablissement/ ofte weder insettinghe.

Welck in effect is/ datse t'eenemal veraken zijn, van't ghene sy pretenderen.

Daer is oock op-ghelapt/ datse binnen die Maenden ter Grifffie van den Hove/ sullen over-brenghen schriftelijke verklaringhe/ onder-teeckent by den Generael van hare ordere/ende den Provinciael van Brackrijck/ consoin ende accorderende met de conclusien hier boven verhaelt.

Veel coets hier nae / namelijk op den 22. Martij/ Anno 1612. hebben de E. W. M. Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden / een Placcaet ghearresteert/ inhoudende de ordere / waer na de Jesuyten/ Priesters/ en Monicken vande Pauselijke Religie/ inde selve Landen komende/ haer sullen hebben te dragen/ Item/ vande conventiculen ende collectien die sy vooz de Roomsche superstitie doen/ ende eenighe andere pointen daer van dependende.

De woorden des Placcaets zijn als volgt.

Placcet
van de
Staten/
waer nae
de Jesuyt
in dese lan
den comen
de haer sul
len hebben
te dragen.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden/ Allen/ den ghenen die dese sullen sien ofte hooren lesen/ saluyt: Also wy sekerlijck worden onder-richt/ dat daghelijck vele Priesters/ Monicken/ ende andere gheseyde Gheesteliche/ ofte Religieuze personen/ doende poffessie vande Pauselijke Religie: ende insonderhepdt van de seer schadelijcke secte der Jesuyten/ haer begheben/ ende verblijden inde vereenichde Nederlanden/ als

waer sy hare vreemde leeringhen onder den goeden Ingesetenen stropen ende drijven/ oock implanten verscheptene/ ende in Godts Woort verbadene superstities/ ende de sonderlinghe arbeiden / omme staende te houden die gheusurpeerde tyranijcke macht vande Pausen van Roomen / die selve stellende niet alleen in't kerckelijcke boven alle unibersele Concilien: maer oock in het tydelijcke boven alle Coninghen/ Potentaten/ Princen/ ende Republijcken/ zelfs oock soo verre/om over de personen vande Coningen ende Princen/ hare Rijcken / Landen ende Staten te disponeren/ ende den Onderfaten van hare schuldighge gehoorzaamheyt te diventeren / streckende sulcke procedueren notoirlijck tot oproer ende perturbatie vande ghemeene ruste: waer by voozts occasie gegeven wort tot vele gruwelijcke ende moordadighe aanslagen/ daer van die Rijcken van Brackrijck ende Groot-Britaignen/ midtsgaders de Republijcke van Venegien/ versche ende onweder-spyckelijcke ghetugenis gheben/ Nengesen mede by Ons/ ende by de Staten van eenighe Probitien der Vereenichde Nederlanden/ hier vooztijts oorbaer bevonden is / te maken ende doen publiceren verstepden Placcaten en Ordonnatien/ so omme te beletten/ dat die Onderfaten van dese Landen mette voozschreven doolinghe / strijdende soo wel jeghens de ware Christelijke Religie / als oock jeghens de wertelijke Regeeringhe deser Landen/ niet en souden worden vergiftet: ende dat de ghene die alreede vergiftet waren / ofte by eede hen verplicht hadden / om de Pauselijke dwalinghen/ ende daer onder die voozs. perniciuse leeringhe vooz te staen/ tot geene Staten ofte Officien en souden worden gheadmitteert / als omme (consoin de ghemeene Wetten ende Rechten) te verhoeden / als sulcke conventiculen ende by-een-comsten/ waer ynt merckelijck quaedt ofte ondiensten vooz de ghemeene sake souden komen/ onstaen / midtsgaders allerley collecter ende heymelijcke schattinghe / streckende tot ontblootinge van dese Landen: Ende dat in alle t'ghene voozs. is / noodich is generalijck over die voozs. Vereenichde Landen te voorszien: oock op dat des te beter goede eendzacht ende ordere tusschen de Onderfaten van dese Landen / mette Onderfaten van onse Raegbuieren mach worden onder-houden: ende de onderlinghe

inghe conuersatien/ volgende die gemaecte verdraghen/ niet behoudensse vande bypheyte en sekerheyt deser Landen/ ende dat onder goede Wetten/ waer na een pegelijck hem mach weten te reguleren/ gecontinueert/ gelijc in andere Rijken ende Landen mede gedaen is. S O O I S T. dat hi nae voorsz. gaende resumptie van verscheyden Placcaten ende Ordonnantien/ soo in dese Landen hier voorsz. als oec in andere haebuer Rijken ende Landen gemaect/ by aduys ende deliberatie van sijne Excellentie/ en den Raet van State. Gheordonneert ende gestatueert hebben/ ordonneren ende statueren by desen/ dat alle Priesters/ Monicken/ Jesuyten/ ende andere gesepde Geesteliche ofte Religieuse personen van de Kroonische Religie/ van wat Orde die zijn/ die binnen twee Maenden nae de Publicatie van desen in de Vereenichde Landen sullen willen komen/ ghehouden sullen wesen/ ter eerster Stede van hare aenkomste/ ende voorsz. t'elcher plaetse daer sy sullen willen vernachten/ aen den Hoof-Officier van de plaetse/ soo den seluen aldaer woont/ ofte andersins aen sulcken anderen Officier als hem aldaer is onthoudende/ aen te geuen hare namen/ qualiteyt/ ende logement. Ghelijck oock na de voorsz. twee Maenden gehouden sullen wesen te doen de personen vande voorsz. qualiteyt/ die alreede inde voorsz. Landen gecomen zijn/ ende inde selue gene vaste bekende woonplaetse en hebben/ alle het welcke by de voorsz. respectie Officiers pertinentelick sal worden aengeterckent: ende sullen die leegge Officiere haren Hoof-Officiere/ ende deselve den Magistrate van de Steden daer van datelijc aduverteren/ ten eynde by de ene soo wel als d'andere goede toescijnt mach ghenomen werden/ dat by sulcke vzeemde personen niet en werde geattenteert tot ondiensse vande Landen. Ende inghevalle permaent van de voorsz. personen naem/ sulcx als hier vozen gheseyt is/ niet en sal hebben bekent gemaect/ de selue sal verbeuren vijftich guldens/ en boven dien belast werden/ upt de Vereenichde Nederlanden te vertrecken/ sonder daer inne weder te komen/ op pene van openbaer banissement/ belasten daer benessens allen ende eenen pegelijck/ alwaer eenighe Jesuyten/ Priesters/ Monicken/ ende andere gesepde Geesteliche oft Religieuse personen/ sullen komen te loge-

ren/ te onder-soecken of die selue hare namen hebben aen-gegeuen als vozen/ ende indien sulcx niet en is gedaen/ dat sy luyden den naem ende qualiteyt van de selue personen voorsz. den derde nacht van haer blijven/ aende Officiers sullen bekent maken/ opte verbeurte van hondert guldens/ sonder dat hem permaent sal mogen excuseeren van dat hy die persone ofte personen tot sijnen huyse logeerende/ niet en sal hebben ghekent/ upt ghesondert alleenlijck openbare Verbergiers/ van welker wetschap niet en sal konnen bewesen worden. Verbiiden voorsz. allen ende een pegelijck vande Ingesetenen deser Landen/ nae de Publicatie van desen/ hem te begehven in eenige Collegien ofte Scholen der Jesuyten/ op pene van ten eenwighen daghen te wesen inhabijl om eenige Ampten ofte Officien binnen dese Landen te bedien/ ofte eenige Prebenden/ Canonesijen/ ofte andere Beneficien te ghenieten: en boven dien upt hare goedere alle Maents die sy luyden inde voorsz. Scholen ofte Collegien sullen verblijuen/ te verbeuren hondert guldens: Ende ghelijcke penen/ soo van inhabilteyt/ als pecunieel/ sullen ouder-wozen wesen de ghene die voorsz. de Publicatie van desen inde voorsz. Scholen ofte Collegien haer begheuen hebben/ ende binnen twee Maenden nae de Publicatie van desen hem daer upt niet datelijc en begehven. Ende indien sulcke personen gheene goederen hebben/ sullen hare Ouders ofte Vooschden daer vozen conuenibel en executabel wesen/ ten ware sulcke personen jeggens kennelijcken wille van hare Ouders ofte Vooschden inde voorsz. Scholen/ ofte Collegien haer begaue/ ofte verbleuen: In welcken gevalle den Ouders ofte Vooschden verboden wordt aen den seluen Penningheir te seyniden/ ofte te subministreren/ directelijc ofte indirectelijc/ op pene en amende als vozen/ upt haer eyghen goet te verbeuren. Wy verklaren voorsz. by desen wil ende van geender waerder die alliantien/ ofte verbintenissen van goederen/ by den personen jeggens dese Ordonnantie inde voorsz. Collegien ofte Scholen blijvende ofte haer begheuende/ voort aen te doen/ ende inghelijcx hare Donatien/ Testamentaire/ Co-dicillaire/ ende andere dispositien/ geduerende haer verblijf inde selue Scholen ofte Collegien te doen ofte maken. Verbiiden voorsz. dat tot egheene Staten/ Officien/

J d ofte

ofte publijcke diensten inde voorsz. Landen/ Leden ende Steden van dien/ toege- laten sullen werden eenige personen zijn/ de Ingehozene ofte Inghesetene van dese Landen/ die na twee Maenden na de Pu- blicatie van desen hare promotien sullen nemen onder eede van voorsz. te staen de Roomsche dwalinghen ende superstition: ende dat die ghene die sedert de Pacifica- tie inden Jare 1576. binnen Ghendt ghe- maecht / sulcken eedt gedaen hebbende in dienste zijn gheadmitteert / binnen twee maenden na de Publicatie van desen/ van den voorsz. eedt sullen versoecken ontsla- ghen te werden: ende den eedt van ghe- trouwichheid ter plaetse van hare woon- plaetse / nae't ghebruyck aldaer doen/ ten ware sy voorsz. desen den selven eedt had- den gepresteert/ oft opentlijck af-ghebaen waren de voorsz. Roomsche superstition: omme welcke ontslaghe te doen / ende niemmen eedt te ontfangen/ wy geautho- riseert hebben / ende authoziseren by de- sen / de ordinarijs Magistraten van de plaetse daer sulcx valt: ende sal het officie ofte staet vanden genen die 't gene voorsz. is niet en doet / metter daer wesen impe- trabel/ sonder dat hy 'tselve voorsz. sal moghen bedienen. Ordonneren voorsz. allen den genen die onder den voorsz. eedt ghepromoveert zijn/ of naemaels ghepro- moveert sullen worden/ ende haer-luyder residentie inde Vereenichde Nederlanden ghenomen hebben/ oft naemaels sullen be- geeren te nemen / binnen een Maent nae de publicatie van desen/ oft nae dat sy ha- re residentie inde voorsz. Landen hier na- maels sullen nemen / te compareren voorsz. den Magistraet van haer-liever residen- tie/ ende aldaer te presteren den eedt van getrouwichheit aen dese Landen/ op pene/ dat hy gebreke van dien sy gehouden sul- len zijn hen upt den Lande te vertrecken/ en 'tselve niet doende/ dat sy 't eynde van- de eerste Maendt daer aen sullen verbeu- ren vijftich guldens: Teynden vande tweede Maent hondert guldens: Ende niet vertrocken wesende binnen de derde Maent/ dat sy upt de Vereenichde Lan- den sullen werden datelijck ghebannen. Verbieden ende interdiceren mede so wel binnen den Steden als ten platten Lan- de/ allen ingesetenen der voorsz. Lan- den/ ende andere de selve frequenterende/ in eenige Kercken/ ofte particuliere Hup- sen ende Plaetsen/ op ten Welde/ in Sche-

pen ofte Schuyten / eenighen toe-loop of tsamen-komst van Maens ofte Vrouwen te maken/ of te houden/ om eenige Missen ofte andere exercitien vande Pauselijcke Superstitien/ Vermaninge/ Leeringe of- te Lesinge te doen/ ofte hoozen/ oft ander- sints eenige conventiculen ofte vergade- ringhe van personen van de Roomsche Religie te houden/ ofte helpen houden/ al- waer't soo dat daer noch Paep/ noch Ma- nick/ nochte eenighe andere persoon by en waer/ die de voorsz. exercitie / leeringhe/ oft vermaninghe soude doen / onder wat deersel 'tselve soude mogen wesen/ so wel in't hemelijck als in't openbare/ op ver- beurte vā twee hondert guldens/ tot laste vanden genen in wiens Hupsen/ Welde/ Scheyen ofte Schuyten sulcx sal worden ghedaen: Ende dat die ghene die de sel- ve Missen ofte Pauselijcke Superstitien/ Vermaninghe/ Leeringhe / ofte Voorsz- le- singhe sal hebben ghedaen/ indien deselve is ghekomen van buyten upt de Veree- nichde Nederlanden/ eenwichlijck sal voorsz. den ghebannen op lijf-straffe / ende daer- en-boven ghecondemneert in arbitrale a- mende: Ende indien het is een persoon residerende in dese Landen / sal moeten vertrecken/ sonder daer inne weder te mo- gen komen/ op pene van mede ten eenwi- ghen dagen upt de voorsz. Landen open- baerlijck ghebannen te werden / op lijf- straffe: Ende dat hy boven dien van sy- ne beneficie ofte alimentie/ so verre hy ee- nighe heeft/ sal worden gheprivieert/ son- der oock dat de selve in eenighe Steden ofte Plaetsen van dese Landen sal werden toe-ghelaten/ geherbercht / ghehuys oft ghehoost / op verbeurte van hondert gul- dens / tot laste vande ghene die contrarie sal doen in't Herbergen / Hupsen ofte Ho- ven voorsz. de eerste repse: Voorsz. de twee- de repse van twee hondert guldens: Ende voorsz. de derde repse drie hondert guldens/ ende bannissement / als vozen. Ende die ghene die hen op't hoozen van de voorsz. Missen/ Pauselijcke Superstitien / Ver- maninghe/ Leeringhe ofte Lesinghe sul- len present ghebonden hebben / ende daer by/ aen ofte ober sullen zijn gheweest/ sul- len verbeuren hare Beneficien ende Mi- mentatie / indien sy-luyden eenighe trec- ken/ ende noch vijf-en-twintich guldens/ elcken repse als sy-luyden sulcx hebben gedaen/ t'z of sy op't seft bebonden wor- den/ of dat naemaels 'tselve tot kennisse

komt:

1612. komt: ende ghelijcke pecuniële penen van
 rrv. guldens sullen verbeuren alle andere
 die daer pzetent zijn gheweest/ende boven
 dien/daer op bevonden synde/haer opper-
 ste slecht. Wel verstaende/dat in gheval-
 le penant bevonden wert eenighe Leerin-
 ghe ghestrapt ofte voozgheselt te hebben/
 stryden de jehens de regeeringhe van de-
 se Landen / ende tot diverse bande ghe-
 voozsaenheyt vande Ondersaten van
 dien / dat de selve als een Seditieus ende
 Mynst-maker aen den lijve sal werden ge-
 straft / sels noch ter doot / in geballe die
 ghewichticheydt vande sake sulx sal ver-
 spien. Ordineren voozts/dat die ghe-
 ne die onder pzetert van te wesen van de
 Roomsche Religie / hem by eenich Prie-
 ster / Paep / ofte Monich laten her-trou-
 wen ofte her-doopen / verbeuren sullen
 hondert guldens / ende boven dien arbi-
 tralijck worden ghestraft: Ende alle de
 ghene die daer by / aen ofte ontrent ghe-
 weest sullen zijn / vijftich guldens: Ende
 den Priester / Paep ofte Monich / selve
 ghedaen hebbende / sullen vervallen in ge-
 lijcke penen / beuicken ende correctien als
 voozts. Item dat de ghene die bevonden
 sullen werden / tzy Mans oft Vrouwen-
 soonen / hen onderstaen te hebben de weet-
 oft insinuatie te doen totte voozts / t samen-
 komsten / oft conventiculen / verbeuren sal
 vier-mael so veel als de ghene die inde
 selve conventiculen verschijnen. Verbie-
 dende voozts wel expresselijck alle perso-
 nen in dese Landen woonende / ofte de sel-
 ve frequenterende / te doen eenige Collec-
 te ofte vergaderinge van Ghelt / om ghe-
 bracht te werden byten dese Landen /
 waer van vooz eenighe Kercken / Gods-
 huyzen / Gheselselijke Collegien ofte Con-
 venten / ofte vooz wie het selve soude mo-
 ghen zijn / ofte tot alsulcken Collecten te
 contrubueren / sonder speciael consent van
 de Hooghe Overhepdt vande Provincie:
 Op pene dat de ghene die alsulcke Collec-
 ten sullen doen / ofte tgecollecteerde ghelt
 sullen upt-voeren / ghestraft sullen werden
 aen den lijve / met confiscatie van alle ha-
 re goederen: Ende dat de ghene die daer
 toe sullen hebben ghecontribueert / sullen
 worden ghestraft arbitralijck / ende daer-
 en-boven betalen vier-mael so veel als sy
 inde vooz Collecte sullen hebben ghecon-
 tribueert. Alle welcke doeten ende beene-
 ken sullen gaen ende gheapplianceert wer-
 den vooz een derden-deel ten behoeve van

den Officier / die de executie doen sal / vooz
 een derden-deel ten behoeve van den Aen-
 brengher / ende vooz een derden-deel ten
 ten behoeve vande ghemeene sake. Blij-
 vende niet te min de particuliere Ordina-
 nantien op de voozts. poincten in de Pro-
 vintien gemaect in haer geheel ende on-
 gheprejudiceert. Ende op dat niemant
 hier van en pzetendere. enige ignozantie/
 versacken ende outbieden wy de Staten/
 Stadt-houderen / Ghecommitteerde Ra-
 den / ende Gheputeerde Staten van de
 Provincien van Ghelderlant / ende Graef-
 schap Zutphen / Holland ende West-Vries-
 land / Zeelant / Utrecht / Vriesland / Over-
 Ijsel / Stadt Groeninghen ende Onne-
 landen: Lasten voozts ende bevelen de
 Raden van Brabant / ende van Vlaendes-
 ren / den Gossiaert van Gent / ende van
 Wedde / ende Wester-woldinghe-landt:
 Ende alle andere Justicieren ende Officie-
 ren die dit aen-gaen mach / dat sy dese on-
 se Ordinantie van stonden aen al-dinne
 doen vercondigen / upt-roepen ende publi-
 cieren / daer-men gewoonlijck is verkon-
 dinghe ende publicatie te doen: Met be-
 vel aen den Cancelier / Presidenten ende
 Raden / Advocaten / Fiscals / ende Pro-
 cureurs Generaels / ende alle andere Offi-
 cieren ende Rechteren / als mede Dasallen
 hebbende Jurisdicte / dese onse Ordina-
 tie ende bevelen te achter-volgen / ende
 doen achtervolgen. Procederende jegens
 den ober-treder van dien / sonder gratie /
 faueur / dissimulatie / ofte verdozch: met
 expresse bevel aen alle Officieren van ter
 sake van desen Placcate gheroert / gheen
 over-konste mochte compositie te maec-
 ken: maer pzetijelijcken te executeren
 den in-houdt van den selven Placcate /
 van s Landts derde-part aen het Landt
 ghetrouwelijck te reekenen / vooz so
 vele sy des / volghens hare Commissie /
 schuldich zijn: Ende de Aen-brenghers
 haer derde-part te laten volghen / son-
 der eenighe moepte of kotinghe. Al-
 les op pene van privatie van hare Offi-
 cien / ende daer-en-boven arbitrale cor-
 rectie: Alsoo wy dit alles tot dienst
 vande Landen bevinden te behooren.

Wils ghedaen / ende ghearresteert
 ter Vergaderinghe van de Hoogh-ghes-
 melte Heeren Staten Generael. In
 s Graven-Haghe, den seven-en-twintich-
 den dach
 Jij Jra

Vas gheparapheere.

I. van Oldenbarnevelt v^r.

Onder ſont,

Ter ordonnantie van de
ſelve Heeren Staten Generael.

Ghecoeckent

C. Aerſſen.

Günſtedie
de Conſin-
ginnie van
Hiſpanien
de Jeſupri
hoort toe-
gedragen.

Mer ghelijck verſcheydene Co-
ninghen ende Hooge Overhe-
den by na al in een Jaer/ ſeer
ernſtighe Placcaten gemaecht
hebben/ tot uytwerpinghe / of
ten minſten tot toominghe vande ſecte der
Jeſupen : Alſo zijnder al d'ander zij-
de oec verſcheydene Potentaten geweest/
die de ſelfde alle ſabeur/ günſte en byſtant
gedaen hebben/ waer van ic tot een exem-
pel hier verhalen ſal de Donatie ofte het
Teſtament van Vrou Margrieta van Co-
ſtenrijck/ Coninginne van Hiſpanien/ die
in Hiſpanien over-leben is / in de ſelfde
maendt ende jaer als het boven-verhaelde
Playdoy binnen Parijs ghehouden is ge-
weeft. Deſe Coninginne heeft coztz vooz
haren doot het Collegie der Jeſupen tot
Salamanca in Hiſpanien ſeer rijckelijck
beghiſtet / als blijkt uyt haren uytſteſten
wille/ den welcke ſp met de woorden hier
volghende heeft laten beſchrijven.

Teſtament
der Conſin-
ginnie van
Hiſpanien
gemaecte
tot voordeel
der Jeſupa-
ren tot Sa-
lamanca.

In dat althijt een proſijtable/
ſeſi geensins een ydele gedach-
teniffe van my in Spaengien
ſoude mogen blijven leven/ en
dat ſoo wel die geloovige van
Indien / als oock d'ander goede geloovi-
ghe dies moghen ghenieten: Maer boven
al mijne ziele / de ziele mijns Heeren des
Conincks/ ende 'tgantſche Hups van Co-
ſtenrijck : de ſelve eerſt ende vooz al bevo-
len hebbende inde handen Godts / ende
'theele hemelſche gheſelſchap / ſoo hebbe

ick my gheſtelt om (met de gratie Godts)
een al-ghemeyn ende eenwigh werck te
maken in ſozmen ende manieren als hier
volght.

Ten eerſten / ſoo hebben mijne bloed-
vrienden althijt groote devotie gedragen/
tot den gheſelſchappe der Jeſupen / ende
hebben my daer-inne doer onder-wijſen/
ende mijne vooz-Daders hebben d'eerſte
gheweeft/ die deſelve in Duytſlant inghe-
voert hebben / ende vooz middel der ſelver
ende der Collegien die ſp-lieben daer des-
den ſonderen / ſelve by het Catholijck ge-
loofte behouden/ ghelijck ſulck vooz Gods
ghenade noch daghelijcks is blijvende :
Dooztz zijn die weldaden ontellicke / die
ick van mijn kintſheyt af van haer ont-
fanghen hebbe / jaen zijn ſoodanich dat ick
die ſelve meer achte / dan alle het goet oft
hoocheyt deſes Weerelts/ my voozts ken-
nende verbonden te weſen / tot alle moge-
lijcke dankbaerheyt/ oock vooz ſoo vele
als het tijdelijcke aengaet/ teghen de ghe-
ne die my ſoo ghetrouws Daders hebben
gheweeft in gheſteijliche ſaken. Oock is
de weldaet ende vzeucht (ſoo elck weet)
groot / ende ongheloofelijck / die't vooz-
noemde gheſelſchap / over al den gelbovi-
ghen is bewijſende / oock teghen de Ket-
ters/ ende alderley ſoorten van Menſchen.
Daerom achte ick die wel gheluckich te
weſen/ die Godt de gratie verleent / vooz
deſelve een Collegie van ſyne goederen te
ſonderen / om in ſoo vele wel-daden mede
declachtich te weſen.

Verhalven dan aen-merckende ter an-
der zijden / die vzeucht/ die nebens ander
Collegien/ oock tot mi toe/ 't Collegie van
Salamanca ghedaen heeft/ ende vooztaen
ſal mogen doen / ende ter ander zijden/ den
noot die 't ſelve is lijdende by gebreke van
eenen Fondateur ofte Hups-bouwer: So
ozdommere ende late ick 't ſelve Collegie
achter tachtentich duijſent Ducaten / op
dat de Daders die aen-legghen op waſte
renten/ ten beſten dat ſp können / ende tot
onderhoudinghe haerder Studenten / de
welcke naer dat haer studie gheſchiet is/
ſich over de heele Weerelt ſullen ſtrecken
om die als lichten ende ſachels te dienen/
met haer goede leere / yder ende exempe-
len/ al tuelic ick quereijche doe om Gods
wille / de welwaerd mijnder zielen / ende
ende vooz de ziele van mijnen Heere / ende
des Hups van Coſtenrijck / Jaen van alle
Coninckrijcken. My verſekert houdende/
dat

dat ick tot dien eynde geen beter ende geschickter sake en soude mogen doen (overmits in dat werck besloten zijn alle d'ander wercken der barmherticheydt / soa lichamelijke / als gheesteliche) soo wel ten aensien van't ghene die selve Vaders in hare Collegien doen / als ten aensien van dat sy andere de heele Werelt dooz leeren. De selve Vaders met ghem ander verbindingen belastende van dagelijck altyduerende een Missie te singhen vooz my dooz den Coninc mynen Heere / ende vooz alle levende ende doode des Wyjs van Oostnryck. Ende by soo verre dat ick binnen mijn leven / ofte den Coninck mynen Heere naer mijn overlijden / de reste tot sulck werck noodich / sal toe legghen.

Soo begeere ick dat my sal ghegheben worden den tijtel van Jondeerster / en ooc met enen / alle de Privilegien ende Gheseliche rechten desselck / alle volghens de instellinghe. Te weten / ick stervende (de dooz seyde fondatie volbzacht zijnde) so sal elcken Vader van't gantsche gheselschap / de Werelt dooz terstont ses Missen lesen / dooz mijn ziele / ende vooz d'ander voozs. Ende elcken Broeder soo veel Pater-nosters vooz onse Vrouwe / ende daer naer vooz altydt / elck Jaer / Maendt / Wene / ende elcken dach / sulck als sy zijn ghewoon te doen vooz hare Jondeerders. Ende eyndelijck / dat sy mijn ziele / ende de ziele van mijn Heere den Coninck / mynder Dozouder ende Mae-komelingen / altyt deelrechtich maken / de helfte van alle haer lieder weldaden / ghebeden / offeranden / penitencien / afsterbinghen / ende goede werken / die sy sullen doen tot den eynde des Werelts / ende die dooz haer middel in dese Coninckrijcken / ende de Wereldt deure sullen gheschieden.

Het soude my oock een bysonder vergenoeginghe wesen (de Vaders 'tselbe oock tot meerder ere Godts alsoo mit bindende) speciaelijck dat ick geduerende mijn leven daer toe dede / ofte dat den Coninck mynen Heere (naer't vertrouwen dat ick hebbe in syn uptnemende Godts diensticheyt) belicfde naer mijn doot / tot mijn Legaet ofte giste te voegen / dat daer Scholen der Dievlichicheyt wierden opghericht / tot onderwijs der Jonckheyt in konsten / Theologie / ende al 'tghene dat de Societeyt mach wijsen ende voort leeren / op dattet een volle Collegie waer. Ende inden dat ick (gelijck gheseydt is)

den tijtel van Jondeerster behoude / so begheere ick / dat de heerse die (dooz haerlieder instellinghe) jaerlijcks haerlieder Jondeers ofte Stichters wort ghepresenteert / in tecken van der bindinge / ende bekentsaemheyt / in deser manieren sal geseyt worden.

De eerste Jaer op enen dach der Octave des H. Sacraments / aen onsen Heere Jesu Christo / op synen Altaer / in wiens devotie ende vereeringhe ick meest dese fondatie ordonnere / aenghesien dat van hem / als van den oorsprong ende fonteyn-moeder / het Wyjs van Oostnryck alle zijn grootheyt / seggen / begin / ende alles goet ontfanghen heeft / daerom wy met goeden rechte zijn continuerende. Het tweede Jaer sal sulck ghepresenteert worden aen onse Vrouwe de Coninginne der Engelen / op haren Altaer / op den dach bande Aldeheylighste besoeckinghe. Als zijnde de ghene tot wien ick al mijn leven altydt bysonderlijcken devoot ende ghesint hebbe geweest / ende hebbe vele sonderlijcke joncken ende besoeckingen van haer ontfanghen. Daerom ick oock begeere / dat dese mijne fondatie t'haerder eeren oock geschiede. Ende op dat den heylighen ende devoten Jher der Societeyt meer en meer gheboortert worde / dooz de Canonisatie vanden gheluckighen Ignatio (dat doch ter liefde van my mach gheschieden soo haest alst moghelijck is / twelck ick seer ernstelicken verfoerke aen mynen Heere den Coninck / ende oock aen onsen heylighen Vader) dat de heerse (segge ick) oock in't derde Jaer gheoffert worde aen den voorsayden Sanct / op synen eyghenen Altaer. Gelijck ick / ende myne Dozouderen van syn heylighe viden soo veel weldaden ontfanghen hebben / hope ick dat dooz't middel van dese fondatie / oneyndelijcke vele zielen / de selfde weldaet oock sullen ontfanghen.

In aen-gaende vierde Jaer / ofte ter wijle dat den gheluckighen Ignatio noch niet en sal ghecanoniseert wesen / so salmen op S. Jacobs-dach (die den Advocaet ofte Voorspreker van Spaengien is) de heerse presenteren aen den Coninck mynen Heere / ende aen synne Mae-komelingen Comaghen van Spaengien : aenghesien dat ick tot haer-lieder welvaert / ende toerminninghe haerder Monarchie / dese fondatie achter late. Ende op dat die gedachtenisse van dese mijne meyminghe te versterker

verscher blijve/ so salmen boven die tachtentich duysent Ducaten noch andere drie duysent gheven vooz vier Lanpen / twee groote/ & een van duysent Ducaten/ & andere van acht hondert / ende dat vooz de Alder-heyligste Altaren des Alder-heylighsten Sacraments / ende onser Vrouwen / ende noch twee klepne / eick van ses hondert Ducate vooz de Altaren van St. Jacob/ ende den gesegenden Ignatio, op datter altyt licht vooz hun-lieden zy/ twelck ick wil dat geschieden sal/ tzy dat ick Fondeerster zy oft niet / ende by soo verre ick sulcx ben/ soo wil ick dat alle jaeren op den dach dat-men de Feeste sal celebreren/ aldaer een Sermon sal geschieden/ ende dat-men alle die vande Societept / ende andere / dese mijne intentie hont doe/ ende dat-men van sijne Heylicheyt verkrijghe/ volkomene Af-laet vooz alle de ghene die naer dese mijne meynighe sich sullen Siechten/ Communiceren/ ende de kercke der Societept besoecken. Ende als-men de keerse aenden Coninck mijnen Heere/ ofte sijne Naer-komers sal presenteeren : Soo begheere ick datmen hare Majestepten altyt met woorden ofte schriften / dese mijne begheerte verklare/ op dat sy verstaen/ dat de keerse/ die-men hun-lieden alle Jaere moste presenteeren/ hun nu maer in't derde Jaer ghepresenteert en wort / dewyle den wel-gheluchighen Ignatius noch niet ghecanoniseert en is/ ofte in't vierde Jaer nae dat hy sal in't ghetal der Sancten ghestelt wesen. Want de Fondeerster acht nemende op't meeste wel-varen des Hups van Oostentrich/ en deser Coninckrijcken/ heeft ghewilt / dat het Alder-heyligste Sacrament/ ende onse Vrouwe / midt/gaders den ghebenedijden Ignatius, haer deel in desen dienst ende vereeringhe souden hebben/ om soo veel te naerder verbintenisse te verwoosaken/ tusschen de Coningen van Spaengien onsen Heere/ ende de Sancten/ ende t'geselschap van Jesu.

Ich bidde oock seer goetmaedelick mynen Wel-beminden den Voorzuchtighen Coninck Philippum den derden / ende alle sijne Naer-komelingen/ dooz de alder-innerlichste Barmherticheydt Jesu Christi onses Heeren / ende dooz de ghebenedijde Coninginne der Engelen onse Vrouwe/ en alle t'hemelsche geselschap / ter grootster eeren ende wel-vaert harer Coninck-

rijcken/ ende in't bysonder/ om te meer te voozderen de bekeeringhe der ongelovighen van Indien / dooz de Arhebbers die uyt dit Collegie sullen voort-komen. Dat splieden dit mijn voozstel saboziseren/ ende bystaen met haer hulpe ende bescherminghe/ ende aenghesien t'ghene ick tot desen eynde achter-late / nauwelijck ghenoech en sal wesen tot de nootwendige rente. So bidde ick wederom de Coninckliche Majestept mynen Heere / dooz sijnen grooten Christelicken gver / en dooz de liefbe daer wy malcanderen altyt mede bemindt hebben/ dat het hem doch beliebe middelen te vinden die-men sal noodich achten/ om dit werck te voleynden/ ende vol-voeren/ niet een behoozlick Hups ende kercke/ ende al t'gene dat daer toe noodich ende dienstich sal wesen/ ghelijck ick my oock also in sijne Coninckliche groot-moedicheydt vertrouwde / dat hy sulcx wel sal doen / ende soot sijne Majestept aenghenaeem zy (des Godt my weerdich make) met my Fondateur te wesen/ en den tytel met de gheesteliche Privilegien te aenverden/ sulcx sal my de meeste gratie / ende jonste wesen/ die ick van sijne Majestept/ naer myne doot / soude moghen ontfanghen / den welcken ick altyt/ ende oock noch/ so veel heyls ghewenscht hebbe als mijn eyghen ziele / ende soo sal ick't goetd ghelichschap synder Majestept besitten / ende my sonder eynde verbliden in soadanich een heyligh werck/ als dit is/ ende sal onsen Heere sonder ophouden bidden dooz dit ende andere ontallijcke wercken sijnens diensts / welke sijne Majestept is doende/ dat de Goddelijche Majestept ons in den Hemel t'samen stelle / dwelck d'eynde is van al t'ghene dat wy doen.

Ende indien tot volbrizinghinghe deser fondation / ende om daer in te stellen een volmaecte voort-plantinghe van alle faculteyten / die deselve Societept naer die forme haerder insettinghe is leerende/ ooc mede den bystant van sijn Heylicheyt verepst wierde / Soo bidde ick sijne Heylicheyt / dat hy sich een jonstich Vader en Vol-doender bewijse van dese mijne fondatie / aenghesien datmen daer in anders niet en soect / dan de alder-grootste glorie ende eere Godes/ de verheffinghe des heylighen Gheloofs / ende vereeringhe vanden heylighen Apostolischen Stoel / daer in sijn Heylicheyt als Overste sit : Daerom bidde ick oock mijn Testamenteurs/

die

1612.

die ick hier beneden sal stellen / ende allen Officieren / ende Dienaers mijns Heeren des Conincks / die by dese saken sijn ghesceft / dat sy dooz den eenighen God niet aller neersticheit ende haeste/versozghen/ dat soo haest alst moghelijck is/ uyt-ghe-recht worde/ al tghene dat tot volkomun-ghe deses werck noodich sal wesen/ haer-lieder niet eenen dooz sulcke neersticheit ende liefde deelachtich makende/ der groo-ter byzuchten die daer uyt sullen volghen totten eynde des Weereldts. Ende soot ghebeurde dooz mijne sonden (twelc God niet en ghehenghe) dat dese mijne ozdon-nantie ghelijck ick die ghebiede/ ende daer toe verbindt alle de gene den welken die uyt-voeringhe daer van sal toe-komen) niet in alle hare stucke volbzacht en wier-de/ soo en wil ick niet dat de Societeit of tgeselschap der Jesuyten van Salaman-ca verbonden blijbe / my den Titel van Fonduerster te gheben/ ghelijck ghesepdt is/ noch ooc dooz my eenwichlich de Mis-se te doene/want sulc tot haer-lieder ach-terdeel ende schade soude ghedien: Maer ick begere wel in sulcken ghevalle my te ghedraghen en haren bypen wille: Dat haer gheselschap/ naer hare ghewoonelic-ke charitate tmy waerts doe/ naer dat hy goet duncken sal/ uyt-stellende desen Tijtel van Fonduerster dooz den genen die Godt onse Heere tot dese ghenade begua-mer sal achten dan my / om mijn sonden wille. Ofte ghedraghe my tot het beha-ghen der ghener die behoorden uyt te voe-ten sulcken nut / rechtveerdich ende rede-lijck werck / van desen mijnen upersten wille.

Al noch ozdonnere ick / dat alle de ver-eierselen ende dinghen/ mijne Bede-huys ofte Capelle toe-belhoozende / ende name-lijck alle mijne beelden der heylighen/ende Reliquien / die men naer mijn doot sal souden/ waer het sy/ midtsgaders de op-schziften ende ghetuygenissen die ick daer van hebbe / al t'amen sullen worden ghe-geben de Vaders des gheselschaps/ ten behoeve va haer lieder kercke van Sala-manca/daer sy alijt sullen ge-eert worden soot betaemt / uyt-genomen de Reliquien die t' mijn Heere den Coninc sal belicben dooz hem selven ende sijn eyghen devotie uyt te kiesen / Ghelijck ick hem ooc bid-de/ten minsten eene daer uyt te nemen/op dat hy int aenschouwen van de selve/ al-tijt te lewendigher in ghedachtenis mach

houden / de bysondere liefde die ick sijne Majesteit alijt ghedragen hebbe/ dat hy oock gheduerichlich in gedachtenisse hou-de/ dat hy eens moet sterben/ende dat ick hem in d'ander Weerelt verheyde/ op dat sijne Majesteit niet die ghedachtenisse ende vooz-biddinghe des Sancts / daer van hy de Reliquien / oft over-blijffien heeft/ te rechtveerdelijcker mach leven.

Item ick bebele / dat de drie beste van mijne cleedinghen terstont t' Collegie van Salamanca sullen ghelevert worden/ ten behoeve vande kercke / dooz de liefde die ick se toe-ghedraghen hebbe.

Zoben dien/ Onder de personen die in mijnen dienst gheweest hebben/ inde welcke ic seer gehouden ben/ is/ mijnen Vrecht-vader / Richard Haller, die noyt niet be-gheert en heeft / noch gewilt dat ick hem/ ofte sijne Vrienden yet naer-laten soude/ derhalven bidde ick sijne Majesteit/ den selven seer mildelijck Licenciaet te maken/ ghelijck onse achtbaerheyt betaemt/ ende ghelijck sulcken ghetrouwen Vrecht-Vader verdiendt / in alle twelcke ick een by-sonder faueur van sijne Majesteit sal ont-fangen/ die Godt wil bewaren ende gra-tie verleenen dat wy eyndelick malcandere-n weder inden Hemel moghen sien.

Dese Coninghinne is in kinder-bedde doot bet-ghestozen in October 1612. ende in het Coningri-ke van Sint Laurens / ghenamnt Hispanien begraven / in een ghelapre kappe van eenen Monich van de orde van Sint Francisus, ende met een koozde vol knoo-pen daer in bebonden/ houdende een groot kruicifix in hare handen.

Hier mede willen vooz dit-mael de Jesu-ypen blijen laten/ende beschrijven wat sich dit Jaer in andere Coninckrijcken ende Landen heeft toe-ghedraghen.

M Hier wijle datmen te Franc-Te Para-sozt en in andere steden trium-ma wort-pherde van weghen de ver-eren laet-kefinghe ende inhuldinge des-ken aan-nieuwen Kersers / Soo isser-lach ons-becht.

eenen aenslach ontdeckt / den welken ee-nighe vooztreffeliche personen vooz had-den op den persoon des Prinzen van Par-ma/ die daer over niet ber doot zijn ghe-straft geworden/ als waren de Gravinne van Sala met haren man Horatio Simoneta:

De Marquis Hieronimus de Sala met si-
nen Sone. De Grave Pius Torellius. Al-
phonfus Grave van San Vitale, ende de
Grave Ioannes Baptista Massa. Dese ba-
ven-ghenoemde personen zijn alle-gaer-
den 19. Martij onthooft / ende Bartholo-
maeus Renversonius Hof-meester van den
Marquis van Sala, Onuphrius sijnen Se-
cretaris / ende eenen Edelman van Parma
zijn op-ghelanghen. Hare Vrienden ende
Verwanten hebben om hare doot te we-
ken / met branden en blaken het platte lant
keelick verwoest: Maer dit is meest ober-
den ghemeynen Man ghegaen. De Har-
toge en heester niet eenen Roomer Wijn-
te weynigher om ghebzancken.

Quidquid delirant Reges plectuntur Achivi.

Schick-
lich ont-
der te Lau-
terbach.

Dier is den XXII. May deses
Jaers inde Berch-strate / in-
sonderheyt in het Doop Lau-
terbach / des Dae-middachs
ontrent vier uppen uyt Ottes-
walt eenen ober-grooten strom ende on-
weder ontsaen van Donder / Bliem/
Hagel / Reghen / Wint / dat peder een niet
anders en wist / dan dat den Dach des
jongsten gherichtes verschenen was. De
Bergghen schudden en beesden vooz de
schrickeliche Donder-slagghen. Vooz den
Wint en Hagel zijn in stucken geslagen
de Bomen / het koozn-gewas / de Wijn-
stocken / Deuren / en Vensteren aen de
Hupfen / Iae gheheele Hupfen zijn om-ge-
slagghen ende te pletter gheballen. Daer
wel op een cozt so veel Waters / dat de
Meulens ende Lant-scheydinghen onder-
liepen en verdroucken. Daer vielen groo-
te stucken van Bergen ende Steen-rotsen
in grooten ghetale / welker eenighe soo
groot waren / dat vijftich Paerden niet
sterck ghenoech en souden gheveest zijn
om de selde van hare plaetse te verslepen.

Reyse nae
China
dooz het
Weygat.

Ende metter waerheyt heb-
ben de oude ghesepdt.

*Per mare, per terras currit mer-
cator ad Indos,
Pauperiem fugiens.*

Nach dit van eenige Natie ter Werelt

met der waerheyt ghesepd worden / Soo
mach het te guldens wel van de Nederlan-
ders ghesproken worden / die gheen Lant
noch hebben onbesepdt en laten / daer si
maer vermoeden datse eenichsins sullen
konnen komen.

In Oost en in West-Indien zijn si nu al
vooz langhe Jaren meer-maels geweest /
ende si hebben groote schatten ende rijck-
dommen van daer ghebracht. Hoe si by
dese Zee-vaerden rijcker worden / hoe si
daer daghelijck meer op verlekeren / ghe-
lijck dit den aert der Menschen t allen tij-
den gheweest is.

*Crescit amor nummi quantum ipsa pecu-
nia crescit.*

Om dat China vermaert is te wesen een
seer rijck ende machtich Landt / ghelijck
sulck oock upt-wijzen de kostelijcke wae-
ren die van daer komen / Soo is het dat
wy Nederlanders geen den voet daer in
souden hebben / ja oock op dat de onkosten
niet al te hooge loopen en souden / so wou-
den wy wel gheern eenen korteren wech
vinden en baren / als de Spaenjaerden en
Portugesen / iae als wy selfs tot noch toe
ghesepit hebben / die / nae het vermoeden
van verscheydene kloecke Mannen wel te
vinden is. De wijt-vermaerde ende cloeca-
ke Zee-bevaerder ende Wiskopp-Schijver
van de Oost-Indien Iohan van Linschoten
is vooz weynich Jaren met twee Sche-
pen upt-gebare / om den wech dooz het
Wey-gat ende fretum Anjan te gaen soe-
ken / maer te verghefs; Daer nae heeft
ooc de kloecke en vermaerde Pploot Wil-
lem Barentsz. die wech met groote kosten
en perijckel gaen soeken / maer ooc te ver-
ghefs / want als hy gekomen was tot de
hooghte van 77. graden / soo is hy by de
eplanden van Ozaengien tusschen het hoo-
ghe dicke Is ende het Lant so besett ende
ghepraemt gheweest / dat hy ter nauwer
noot de Schepen ende het lebendaer van
ghebracht heeft. Die beyde vermaerde
Mannen hebben Anno 1595. wederom de
reysse derwaerts aen ghenomen / hoopende
dat si den eenen wech of den anderen dooz
gheraken souden. Maer si hebben bevou-
den / datter de koude ende vozt soo hoven
maten groot ende onverdzaeghelijck is /
ende het Is ende Sneeuw soo dicke ende
op-ghehooyt / datter noch in-ganch noch
upt-

1612

1612. upt-komste te vinden en is. Soo dat Willem Barentsz. syn Schip op eenen Berch of te grooten hoop Is en Sneec/ daer het bevrozen stont/ heeft moeten verlaten.

Dit alles onaengesien/ so zijnder Anno 1610. ende 1611. wederom eenige gewerft/ die haer vermeten hebben/ dat sy boben Nova Zembla eenen wech wiste te vinden/ ende also tot in China te konnen geraken/ haer selven ende anderen wijs-makende/ dat het op den 80. ende 85. graet nergens nae sou konde en is/ als het is op den 72. graet. Eenem Heliasus Roelijn heeft een Tractaat gheschreven ende de Staten gecedeceert/ daer in hy poecht te bewijzen/ dat hoe men des Somers naeder hy den Pool komt/ hoe het warmer is/ so dat de Schepen ende het Boots-volck daer geen last vande koude te vreesen en hebben. De Schippers die gheneycht waren dese reyse te doen/ wisten wel dat de Sonne in die Landen den geheelen Winter niet en schijnt/ ende dat sy in den Sommer hare stralen maer van ter zijden op dese Landen is schietende/ ende verhalven geen groote kracht aldaer en heeft: Even wel soo en waren sy niet gherust noch te vreden voer en al eer sy wt-reyders kregen/ die de onkosten deden/ ende haer derwaerts sonden. Sy syn in het Voor-jaer Anno 1612. in Terel t'eyde gegaen: maer als sy daer outrent quamen daer de andere ghesceft waren/ soo hebben sy bevonden/ dat het Is in het midde des Somers daer wel seftien vademen dicke was/ en saghen gheen en wech noch middel om erghens te konnen door gheraken. Sy liepen soo wat henen langhs het strandt van Nova Zembla, ende quamen eyndelijck weder na Kilduyn een Eylant onder Laplant ghoozende/ daer sy haer ende hare Schepen een weynichken ververschten ende vercalefaterden/ daer suprich ende wat groens vindende/ daer mede haer de siecke/ ende oock de ghesonde wat verfrischten. Van daer trocken sy na Nova Francia, om aldaer te verwinteren. Hier gingen ses vande Maets aen Lant/ maer sy en quamen niet weder/ want sy zijn van de Wilde overballen ende niet pijlen door geschoten. Hare pijlen zijn van eenen aert van Riet/ of hol pittich hout/ dat daer te Lande wast/ alsoo ghemaecht/ dat in het doderste eynde/ dwelck verre het langste is/ noch een stuck steekt/ rupm een spanne lanc/ dwelck een drie-kantich koperen

schildeken aen het eynde heeft. Als den pyl pemaent in het lijf gheschoten is/ ende hy dien meyn upt te trecken/ soo blijfter het kortste deel in steken/ trecht hy dat ooc upt/ soo blijfter het Schildeken (dwelck ghemeynelijck los inden Schacht staet) in steken/ dwelck dan oock sonthdts sennich is.

Een van dese Schepen heeft mede ghebracht een selsaem Zee-monster/ zijnde het lichaem wel soo groot als een passelijcken Osse/ weghende over de vier hondert ponden. Het heeft een hooft ende summe gelijck eenen Leeu/ kleyne oogkens/ upt den mont wassen hem twee groote lange tanden als Elephants tanden/ wit ende glat. Dit is een seer sterck Beest/ van natueren tegen het slaen ende houwen ghewapent/ alsoo dat het qualijck te dooden is/ ten zy dat het op het dunne van den hooft wel hart gheslaghen worde. Het werpt twee ofte drie Jonghs tot eener dracht/ die stracks de Moeder in het Is tusschen de schollen nae zwemmen.

De Engheleche Coopliden ende t'Zee-varent volck aldaer/ hebben oock allen vlijdt ende weersticheydt ghedaen/ om den wech nae China achter om te vinden. De voor-naemste der selfder zijn geweest Gregorius Wijn-wod, ende Hendrick Hudson, die het ghesocht hebben waer sy konden ende vermoeden/ dat sy souden konnen door geraken. Maer nae veel moeyten/ verhekel ende arbeyt/ zijn dese oock onverrichter sake wederom te hups gekomen. Doch Anno 1610. is Hudson wederom upt-gheseylt/ ende hy is nae langhe soecken eyndelijck gekomen tot voor-by den vijftichsten graet/ meest volghende de streke die Wijn-wod gheseyldt hadde. Hy en heeft in syn reyse gheen Menschen ghesien nochte ontmoet/ dan op het uyterste der selfder is hem enen Man te moete ghekomen/ die soodanich een Beeste hy sich hadde/ ende siick een fatsoen van eenen Pansaert/ dat hem docht/ dat hy niet wijt en was van lapon. Doch niemant en kost met desen Man sprekem/ oock wiert hy van eenighe miserwillighe Boots-ghesellen so qualick onthaelt/ dat sy nae der handt noch hem/ noch eenighe andere Menschen op dese reyse te sien noch te sprekem en kosten konnen.

Hudson is eyndelijck ghekomen tot aen den drie-en-tseftichsten graet/ daer hy een breeder Zee gebonden heeft/ en de golven

1612.

De Engelsche soecken oock de passagie nae China.

Gotardus Arthus in Mer. Gal. Belg.

1612.

gingen daer hooger / als in de engte daer hy dooz ghepasseert was. Hy ende den Scheeps-raet waren gherefolveert noch al verder te varen : maer het Scheeps-bote (onwillich zijnde / sin dat het magen-aes hy nae op was) heeft Hudson ende andere Bevel-hebbers in eenen Boot gesett ende drijven laten / ende sy zijn wederom nae Huys ghekeert. In Enghelant ghekomen zijnde / ende aen den dach komende hoe sy haren Obersten mis-handelt hadden / soo zijn sy alle gaer in de ghevaucknisse ghebracht.

Verwanch
des hou-
lic ruffhe
den Phaltz
grabe met
de dochter
Jacobi 6.
van Groot
Brittanie.

In den beginne deses jaers dupsent ses hondert ende twaelf / hebben verscheydene Princen ende Heeren niet de Heur. vorstinne Weduwe / des jonghen Heur. vorstes / Phaltz-grabe hy den Rijn / Wron-Moeder / begost haer te beraetlaghen van het uyt-helijcken des jonghen Heeren Frederich des vijften / ontrent xij. jaren out zijnde / want hy is te Amberch ghebozen den 16. Augusti 1596. Naer rijpe deliberatie heeft syn Moeder / ende naeste Broet. verwanten goet gevonden een houwelijckse verwantschap te versoeken met Ely sabeth, de eenige Dochter Jacobi VI. des Groot-machtighen Conincks van Groot-Brittanien. Naer dat men heymelijck dooz besendinghe ende met Brieven hier van ghehandelt hadde / Soo is op het Dooz-jaer / om hier van met sijne Conincklike Majesteit te spreken / in Enghelant gereyft de Wel-gebozene Grabe van Hanou / des jongens Heur. vorstes Oom / want de Phaltz-grabe Fredericus III. ende desen Grabe van Hanou hadden yeder getrouwen Dochter Wilhelmi des over-ledenen Princen van Oraengien. De Grabe van Hanou is voorsz. oedelijck met syn gheselschap in Enghelant aen-ghelomen / ende aldaer seer wel onthaelt : Want de Coninck hadde over al ordze ghegheben / dat waer hy aen quam / datmen hem met eerbiedinghe ontfanghen soude. Hem zijn seiven van des Conincks kostelijcke koetswaghen te ghemoete ghesonden / die hem telvode hy den Coninck gebzacht hebben / van den welken hy seer beleefdelick ontfanghen ende omhelst is gheworden.

De boven-gemelde Grabe heeft in weynich daghen tijt syn saken soo wijselijck ende soo wel belept / dat de Coninck ende

de Coninginne (ten overstaen der Conincklike Riaden ende Gvoute des Lants) Ely sabeth / haer eenighe Dochter den jonghen Heur. Vorst ten houwelijcke belooft hebben.

Als de Grabe van Hanou eenighe daghen hy sijne Majesteit in Enghelant geweest was / so heeft sijne Majesteit naer verzoekene houwelijck toe-segginge / den Grabe van Hanou ende syn gheselschap met treffelijcke gheschencken vereert / ende met veel Hooffche beleefstheyt verlaten / ende hy is in weynich dagen met goeden voorsz. poet in Holland aenghelomen / daer hy oock van syn Princelijcke Excellentie ende andere Heeren / seer wel is onthaelt gheweest : Van daer is hy op het spoedichste nae Hooghe-Duytlant ghereyft / om den jonghen Heur. vorst de blijde bootschap van het inwillighen des houwelijcke te bzingen / die sich van herten verheuen en God gedaent heeft / dat dese grootwichtige sake sulck een goeden aenbanc genomen hadde. Dese sijne toe-komende Bruyt zijnde een soodanighe Princeesse / dat de Groot-mogende Coninck van Hispanien / Als oock de machtighe Hartoge van Savoyen / de selfde ten houwelijcke versocht hadden. Maer den Coninck haren Heere ende Vader / heeft in het uyt-helijcken sijner eenigher Dochter meer ghesien op de Religie / dan op de hoocheydt des Weereldts.

De Grabe van Hanou niet lan-
ghete Huys gheweest zijnde /
is krank gheworden / ende de
siechte heeft van dach tot dach
soo toe-ghenomen / dat hy daer
aen ghestorven is / zijnde een Heere in het
beste van syn leven / schoon van persoon /
wel-sprekende in het Latijn / Francops /
ende Hooch-duytsch. Hy is oock / welck
het voornaemste is / geweest een seer God-
salich Heere / ende hy is in eenen bestendi-
ghen gheleoue in Jesum Christum over-
leden / verlatende dit tijdelijcke leven om
het ewighe te be-erven.

Inno 1612. den xvij. Septem-
bris is sijne Heur. vorstelijcke Dochter
Doozlichticheyt van Hapdel-berch
ghescheppen / ende met acht Schepen
den Rijnstroom afgevaeren. Doe hy
dooz by Colen passeert / is

1612. de is hem met het grof geschut een eeren-
schuete ghedaen. Hy en is in der Stadt
niet gegaen / maer hy is strack voort ge-
baren op Mulheym / daer hy de Voosten
Bandenburch ende Dieuburch ende an-
dere Heeren gebonden heeft / met de wel-
ke hy sijn Noen-mael hielt.

Daer dat hy den meirewen bouw van
Mulheym (die doe dapper voort giack)
besien hadde / is hy stracks wederom
t Schepen gegaen / niet rustende voort dat
hy aen Schencke-Schanse quam / daer
hem Graef Ernst Casimir van Nassou, met
twee Gedeputeerde der Heeren Staten/
ende veel Edel-lieden ende Capiteyns/
waer namen ende wille-koomden. Tot
daer toe hadde Prince Maurits sijn jaecht-
schip gesonden / met het welke de Jong-
he Heurvoort voort op Doordrecht / Rot-
terdam / &c. gebaren is / hebbende in sijn
geselschap eenige Graven / Baenderheer-
ren / veel Edel-lieden / ende andere state-
lijke / Wijse / Geleerde Mannen / in alles
hondert vijftich / onder welker getal me-
de was de Hoogh-Geleerde Abrahamus
Schultetus Hof-Prediker van sijn Vorste-
lijke Doorzuchticheyt. In alle Steden
van Nederlant daer sijn H. V. D. door-
reysde / is hy met groote eerbiedinge ont-
fanghen / doch insonderheyt in sijn Gra-
den-Haghe / soo van sijnen Oom Prince
Maurits, als oock van Graef Wilhelm
van Nassou, Prince Hendrick van Nassou,
midts gaders van veel andere Heeren en
Edels / ende de gantsche Burgerije / seer
kostelijck gekleet / ende frap in de wape-
nen. Den 13. October is de jonge Heur-
voort / vergeselschap met Graef Hendric
Frederick, Graef Hans Ernst van Nassou,
ende veel Edels ende een groot Hofghesin
nae Lepden ghereysd / van daer op haer-
lem / van daer op Amsterdam / om die tref-
felijke Steden te besien. Over al waer
hy quam is sijn H. V. D. groote eere
aen gegaen / ende seer statelijck onthaelt
ende gheseftepoert. Als hy te rugge ko-
mende op het Haerlemsche Meer gheko-
men was / isser sulc eenen heftigen storm-
wint op-gerezen / dat de Schippers in de
Hage moesten aen-legghen / ende sijn H.
V. D. is van daer voort na den Haghe
gereysd met Boeren-wagens.

Den 22. October is de Heurvoort
apt den Haghe verreyt / met seer groote
beleeftheyt ende Hoofsche Courtesie van
alle de Heeren Ambassadeurs / ende an-

dere sijnen afschept nemende. De E. H.
H. Heeren Staten hebben sijn H. V. D.
een cleynoot vereert / weerdich geacht 16.
duysent gilden. Sijn Princelijcke Excel-
lentie Mauritius, ende andere Heeren heb-
ben sijn H. V. D. tot Delf geconvoceert/
daer hy seer statelijck onthaelt is. Van
daer is sijn H. V. D. met sijnner Excel-
lentie / ende andere bequame Schepen
nae den Briel gheseyldt / daer de groote
Schepen der Staten / oock drie groote
Engelsche Schepen (inde welke eenighe
voortreffelijke Engelsche Heeren waren /
wachtende op sijn H. V. D.) weerdich la-
ghen / om sijn H. V. D. in Engelandt te
voeren.

Den 27. is de Phaltz-Grave te Gra-
vesande in Engelandt aen ghelant / ende
dadelijck van daer op Londen ghereysd/
waer hy quam ofte passeerde / daer is hy
achtervolgende des Coninc vordre en be-
vel / seer wel onthaelt ende gewillekomt.

Den 27. Octobris is hy te Londen aen
ghckomen / ende hy heeft noch dien dach
access gehadt by sijn Conincklijke Ma-
de Coninginne / den Prince van Walles /
ende de Princeesse Elyzabeth sijn toe-ko-
mende Hups-vrouwe. Desen Jonghen
Heurvoort heeft met sulck een goede gra-
tie ende sedicheyt sijn wooydt weten te
doen / dat niet alleen de Coninc ende Co-
ninginne ; maer ooc de Prince van Wal-
les / ende de Princeesse Elyzabeth, midts ga-
ders alle de omstaenders (die vele waren)
een sonderlinge welgevallen daer aen ge-
hadt hebben. Geheel Engelandt door is
van wegen dit Houwelick by alle vrome
personen / die de ware religie beminnen /
groote vreucht ende blijtschap gheweest /
ende men heeft over al groote gereetschap
gemaect om te viereen en allerley vreucht
en ghenuechte te bedriyven.

Mer / soo-men ghemeynelijck moet des
sejdt / Extrema gaudij luctes oc- Prince van
cupat. Daer blijdschap in het Walles.
Hups is / daer staet de vorse-
nisse voort de deure. Strack na
de comste des Phaltz-Graven is des Co-
ninc outste Zone / Hendrick, Prince van
Wales / Hartoghe van Cornuaille ende
Rothsop / Phaltz-Grave van Chester /
Grave van Caric / Ridder der Ordre des
des gouden Rousbants / een Heere on-
rent XVIII. jaren out / kranck geworden /
H ij Jae

Jae ſoo krank / dat hy den ſeften dach
Novemberis ſtylo antiquo Anno 1612. de-
ſer Weereldt ghepaſſeert is / tot groote
dooſſenſſe ende leetweſen des Coninck/
der Coninginne / ſijner Broeders ende
Zuſters / jae des gantschen Coninckijer :
Want hy was eenen Prince van groote
hoopeninge / vol couragie / wijs / beleef-
ende ſraep van gelaet. Eenighe meynen
hy ſy vergeven / andere ſegghen hy ſy aen
een Apoſteumie gheſtorven. Hoe het zy-
tis Godt bekend.

De Phaltz-grave is ſtraer na het ober-
lijden deſes jonghen Princes tot den Con-
ninch gegaen / den welcken hy met goede
ende ſichtelijke ſpreucken / genomen upt
de heplige Schyſtuere / ende natuerlijke
redenen / ſoo wel heeft weten te trooſten /
dat ſijne Majesteit een ſonderlingh wel-
geballen daer aen gehad heeft / hem ſeer
beleefdelijck van dier ure aen-nemende
voorzijnen Bone / in de plaetſe des ober-
ledenen / den welcken het God belijft had-
de / in de plaetſe van een ydelijcke kroo-
ne / te ſchencken de kroone des eeuwigen
ende onvergankelijcken levens.

De Heur-Doſt heeft oock ſeer bequa-
melijck de Leedt-klage / ende te gelijcke
een vertrooſtinge ghedaen hy de Conin-
gine / den Prinz Carolum / ende de Prin-
ceſſe Elyſabeth. De Coninck heeft hem
van dier ure af hy ſich te hobe genomen /
daer hy te vozen in het Paleys des Gra-
ven van Eſſex was gelogeert geweest.

Des dooden Princes lichaem wierdt
ſtraer gebalſemt / ende in een doodt-vat /
binnen met loot / gelepdt. Daer zijn drie
kammeren op het Hof met zwart Laken
behanghen / ende de vierde (welcke was
des Princen kamer) gheheel met zwart
fluweel. In het midden deſer kamer
ſtoot de Bare ende doode Lichaem / on-
der een verhemelte van zwart fluweel /
ende ober de Bare ende doode Lichaem
was noch een ober-hangende zwart flu-
weelen kleedt geſpreydt / daer op de wa-
penen ſijner Heerlijckheden vaſt gemaect
waren. Ten hooft-eynde was een zwart
fluweelen kuſſen / op het welcke ſijner
Hoochepts hoet ende hooft-cieract lach /
ende daer nevens lach ſijn Zwert / ende
eenen Gouden ſtaf. Dagh ende nacht
bleven der eenige Edel-lieden by den doo-
den / en darr wierden des Morgens ende
Avonts Gebeden gedaen / niet tot trooſt
des dooden / maer der levendighen.

Wraete
des Prin-
ces van
Walles.

Des Saterdaechs / zijnde den vijftien
Decembriſ / ſoo is des na-middaechs te
drie uren het doode Lichaem ghezacht in
de Capelle des Paleys / ende geſet onder
eenen fluweelen Hemel. Hier heeft men
verſchepdene gefangen gheſongen / ende
met Orgheelen ende andere Blaes-inſtru-
menten geſpeelt. Van gelijcken is oock
gheſchiet des Sondaechs daer aen.

Den ſevenden Decembriſ wierdt het
doode Lichaem gelepdt op eenen openen
hoets-wagen / met fluweel overdeekt.
Boven op het doodt-vat lach de Weelte-
niſſe deſes Princes / ſeer aerlich nae het
leven gebotſert / aen hebbende een Cri-
umph-kleedt.

Voort het Lijck ghinghen hondert en
veertich arme Mans-perſoonen / al in
zwarte dooſ-kleedern gekleedt / op ko-
ſten van den Coninck.

Hier na volchden outrent drie hondert
Dienaren van Grauen / Barons / Baro-
nets ende Edel-lieden.

Twee Tromſlagers / ende eenen Pij-
per tuſſchen bepden. De Trommelen
waren met zwart Laken bekleedt / ende
daer op waren de wapenen des dooden
Princes ghemaect.

Den grooten Standaard van den doo-
den Prinz Hendrick / zijnde eenen ghe-
croonden Leen. Daer op ſtoot dit advijs /
Fax mentis honesta gloria, Eere is de Fackel
eenes eerlijcken ghemoots; Ghedragen van
den Ridder ende Baronet Jan V Vin.

Hier na volchden ober de drie hon-
dert huys-dienaers / ende arbeys-lu-
den van allerley neeringhe / ſtaende ten
dienſte van den ober-ledenen Prinz.

Verſchepdene Trompetters.

De Coznet des Princes / zijnde drie
Pluymagien op een kroone / met dit ad-
vijs / Iuval ire per altum, Hooghe dingen be-
hagen my Gedragen van den Ridder ende
Baronet Roger Dallſon.

Drie hondert en ſestich Dienaers van
Barons / Viſcounts / en Grauen. Item
des Vartoghes van Lenox, des Cance-
lers / ende van Graef Hendrick van Daf-
ſou.

Wederom Trompetters.

Een Banier van de Graeffſchap van
Carick, ghedragen van den Ridder David
Fowles.

Een Paert met zwart Laken bekleet /
ende darr op het advijs / ende de wapenen
des

Baro-
nijn
van
doo-
dert
ober
darr

1612. der Gzaesschap van Carick.

Outrent tachtentich Dienaers van den Eerst-Bisschop van Cantelberch / als oock vanden Keurvoest / ende vanden Prince Charles des Coninck Sone.

Een Baniere van de Gzaesschap van Chester, gedragen vanden Heere Howard van Effingham.

Een Paert / ghelept by eenen Stal-Meester / bekleet met zwart Laken / ende daer op de wapenen der Gzaesschap Chester met Plummagien ende aduysen.

Outrent veertich Dalkemiers / Schijvers / Boeck-houders / Contre-rolleurs / &c.

Outrent sestig Edellieden vande Capelle / met kosteliche Kappen / Choralen / Musiciens / Apotekers / ende Chirurgijns des overledenen Princes.

Des Doctores Medicinae.
Hier-en-twintich Hof-Predikers van verschepdene Kercken ende Capellen der Heerlijcheden deses Princes.

Een Baniere van het Hartochdom van Rothsay, ghedraghen van den Heere Pruse, Baron van Kinlosse.

Een Paert met zwart Laken overdekt / ende daer op de wapenen van dat Hartochdom. Gelept van eenen Stal-Meester.

Outrent tachtentich Dagien / ende Edel-lieden van den Prince / Raets-Heeren / ende der gelijcke personen van qualijet.

Een Baniere van het Hartochdom van Cornwael, gedragen van My Lord Clifford.

Een Paert / met zwart Laken bekleet / daer op de wapenen / gelept op Mr. Henry Alexander.

Outrent hondert ses en veertich Edellieden van Prins Hendric van Nassou / van den Keur-voest / van Prins Charles, ende anderer groote Heeren.

Een Baniere van het Princendom van Schotland / ghedragen van den Disconte Fenten.

Een Paert / ghelept van den Ridder Sigismund Alexander, met zwart Laken bedeckt.

Enighe Barons.

Enighe jonghe Sone van Barons.

De Ridder Edward Philips / des Prins Cancellier / alleen.

Die Ridders vanden Secreten Raet des Coninck.

Enighe outste Sone van Barons.

Die Trompetters.

Den Herauld van Lancaster.

Een Baniere van Engeland / Branch-rijck / ende Plant / ende daer-en-tusschen de wapenen van Wales / ghedragen van den Disconte van Lisle.

Een Paert ghelept van den Ridder V William V Webb, met zwart Laken bedeckt.

Enighe Gzaven jonghe Sone.

Enighe Discontes outste Sone.

Enighe Schotsche Barons.

Enighe Enghelesche Barons / samen 32. in ghetale.

Vijf Bisschoppen.

De Gzave van Excester.

Sir Thomas Chaloner, des Princes Camerlinck / gaende alleen / met eenen witten staf inde handt.

De Cancellier / ende Prins Hendric van Nassou.

De Eerst-Bisschop van Cantelberge.

De groote Baniere / ghenoemt Vnion. ghedraghen vande Gzaven Montgomery, ende Argyle.

Een Paert / genoemt Le Cheval de dueil, met zwart Fluweel bekleet / gelept van eenen Stal-meester.

Hier nae volghden de Officiere ende Heeren / dragende des Princes verguldene Sporen / Hantschoen / Helm / Zwaert / Wapen-rock.

Het Wijk ligghende op eenen openen Waghen / daer boven op des Princes afbeeldinge gebotsceert lach / in eenen seer statelijken Tabbaert van Purper Fluweel / gheboert met Ermsynen / aen het Hoofte-eynde lach / synen Voet ende Cornet / ende inde hant hielt hy eenen gouden staf. Aen syn voeten sat op den waghen Sir David Murrey, bewaerder van de Guarde robbe. Desen Wagen was overdekt met zwart Fluweel / met zwarte Vederen ende Plummagien daer boven op / ghetrocken van ses Paerden / behanghen met zwart Fluweel / ende daer op verschepdene wapenen / ende andere versierselen. Noch wasser een ghehemelte van zwart Fluweel boven de beckenisse des Princes / daer ses Barons de handten aen sloeghen.

Hier na volghden thien Banderollen / ghedraghen van thien Barons.

Hier treffeliche Heeren / die elck eenen hock van het kleet daer den dooden mes-ke bedeckt was / in de hant hielden.

V William

1612.

Barons
sijn meer
dan Ridders
dwaert
ghet
ghet van
Barons.

V William Seger, Coninck der wapenen/
tusschen twee vooz-treffelijke Heeren.
Prins Charles, gheleydt van den Lord
Priuy-Seale, ende den Hartoghe van Le-
nox.

Frederick, Keurvorst / Phaltz-Grave
by den Rijn. Den welken de Heere
Schoonbergher den sleep nae-droech.
Twaelf Graven in den rouwe geleet
als de Prince Charles.

Elf Graven/die met den Phaltz-Grave
in Engelandt ghekomen waren.
Het Paert van State/ gheleydt by Sir
Robert Douglas.

Des Phaltz-Gravens staets-Heeren/
tot sessen in ghetale / daer de Grave van
Solms d'eerste van was.

Dele van des Conincks Ridders / en
Ebel-lieden / die den Coninck te Hobe
dienem / &c.

Soo datter in alles over de twee dyp-
sent gheweest zijn / die ghenoodicht ende
verordineert waren met dit Lijc te gaen/
behalven veel dypsenden van Menschen
die daer stonden ende volghden om dese
pompe te sien.

Met dese pompe is het Licham des
hoeden Princes van Walles gebrocht in
de Kercke van West-munster / ende be-
graven by de Coninghen/ Coninginnen/
Princen/en Princeessen van Engelandt/die
daer ter plaetse in magnijfieke Tomben
ligghen.

*Ad pheretrum tandem magni properamus
& ampli.*

Onder-
trouwe ruf-
schen den
Jonghen
Keurvorst
ende de
Princede
Elisabeth

Nae dat sijne Maje-
stept vā Groot-Eri-
taignen de droeffe-
nisse van wegen het
overlijde sijns out-
sten Soons/ee wep-
nichken begost te
vergheten/ soo heeft
hy raetsaem gebou-
den de onder-trou-

we te laten geschieden tusschen den Keur-
Vorst Phaltz-Grave / ende Elyzabeth sijn
eenige Dochter/de Princede van Groot-
Britaignen. Hier toe heeft sijne Maje-
stept bestemt den 27. Decembz / op den
welken de Phaltz-Grave ende de jonge
Princede met grooten staet ende ghesel-
schap verschenen zijn vooz den Coninck/

sittende in sijnen Conincklijcken Stoel.
De Phaltz-Grave bleef stille staende aen
de rechter-handt des Conincks / ende de
Princede recht teghen over hem. Thomas
Laikes, Ridder de la Collade is her vooz ge-
treden/ ende nae dat hy vooz sijne Maje-
stept / vooz den Phaltz-Grave / ende de
Bijpdt/ elck in't besonder/ geknielt had-
de : Soo heeft hy in het francosysche ge-
sen de nae-volgende woorden van onder-
trouwe/dwelcke de Keurvorst hem heeft
nae-gheproken.

ICK. Frederick neme tot mijn echte Huyf-
vrouwe u Elyzabeth, ende beloove u te heb-
ben ende te behouden van desen dach aen
ende mijn leven lanc, in goeden ende quaden
toe-val, in rijckdom ende armoede, in ghesont-
heyt ende cranchheyt, u te beminnen ende te
eeren tot der doot toe, nae de heylige ordon-
nantie Godes. Hier op gheve ick u mijn trou-
we.

Dese selfde woorden zijn oock/ mutatis
mutandis, de Princede vooz-gheproken/
ende sy heeft nae-gheproken. Daer na
hebben dese beyde Personagien malcan-
deren de rechter-hant gegeven/ ende ghe-
kust. Dwelck geschiedt zijnde/ soo is de
Eerst Bisschop van Cantelberch toe-ge-
treden / ende hy heeft dese nae-volghende
woorden gheproken.

DE Godt Abrahams, de Godt Ilaacx, de
Godt Jacobs seghene dese echt-belofte,
ende wille sijne gade verleenen, dat sy
u lieden ende ons tot nutticheyt gedven mo-
ghe. In den name des Vaders, des Soons, ende
des Heylighen Gheestes, Amen.

Alle de Om-staenders spraken mede
Amen over luydt / ende sijne Majestept/
met alle die daer teghenwoordich waren
hebben den Bijpdt begom ende Bijpdt ge-
luck ende heyl toe-ghewenscht / ende een
ghelucksalich leven ter eere Godes / ende
tot haerder salicheydt / &c.

Et mis-verstant / dwelck tus-
schen de machtige Coninghen
Christianus den vierden / Co-
ninck van Denemerk / &c.
Ende Carolus de negende Co-
ninck van Sweden/ in den jare 1610. be-
gost heeft/ is daghelijcks meer ende meer
gewassen. De differenten ofte ontfaken
deses

deses krijchs sijn Libro XXXII. verhaelt. De Coninck van Sweden merckende/ dat het misverstant dwelck hy met sijnen denabuerden Coninc hadde/ niet anders als met de wapenen en soude konnen gesyndicht worden/ heeft by rijts sijn Ambassadeurs gesonden in Dancryck/ Engelant/ aen de Gemieerde Provincien/ en elders/ eensdeels om ower al te vertoonen de rechtwerdicheit sijnre sake/ als oock dat hy niet als dooz noodt-dancck besen krych aen-nemen en soude. Ten anderen om by de boven-genoemde Heeren hulpe ende bystant te versoeken/ ende een valse verbontnisse met de selfde te maken.

De Heeren Staten der Gemieerde Nederlanden/ als oock andere Heeren/ hebben dese hejde Coningen tot vrede en verdrach geraden/ maer te vergeefs/ de gemoederen waren te verbittert. De Coninc van Denemercken heeft Anno 1611. den iij. Aprilis sinen Coppenhaghen met Trompetten den krijch doen vtroepen tegen Sweden.

So haest als de Coninck van Denemerck eenen tamelicken Leger van uytteren en Doet-knechten/ als ooc een vloete Schepen/ veerbich hadde/ So is hy dadelijck na Kalmar (een Stadt ende Casteel in Sweden) ghetrocken/ daer hy op den iij. Mey was quam/ ende heeft het Stedeken den eruij. der selfder Maendt inghegrgen. De Sweden hebben coets daer na met een behendicheit ingenomen/ het nieu-geboonde Seedeken Christianspolis/ afgheworpen hebbende den Bzief des Deutschen Gouverneurs/ van sijnen Coninck vijfhondert Man tot assistentie versoecende/ onder welker preter de Sweden seer behendelijck in der Stadt gekomen sijn/ doot slaende veel Denen/ ende grooten buydt bekommende. Den berden Augusti is de Coninck van Denemerck meester geworden van het sterck Casteel Kalmar.

Coninck Carel van Sweden heeft in den Winter ingenomen het Eylant Oeland/ ende het Casteel Burcholm/ dwelck hem de Coninck van Denemerck hadde afgenomen in Augusto 1611.

Den Heere van Opdam/ de Haetsheer Hoogerbeets/ en de Borgmeester Was sijn van de Heeren Staten ghecommutereert om tot de Coningen van Denemercken ende Sweden te reysen/ ende te bescreyden eenen Vrede tusschen dese hejde

Coninghen/ daer toe den Coninck van Sweden seer gheneycht was: maer niet de Coninc van Denemerck/ die der Staten Gesanten weynich ghehoor gegeven/ ende weynich respect toe-gedragen heeft.

Dit alles wordt in het XX XII. Boeck der Nederlantscher Histozien wijs-lustiger beschreven. Ick hebbe het hier alleen verhaelt tot een in-lepdinge deser Oorlogge/ dewelcke ick nu hier voorder sal gaen beschrijven.

De verbitteringe is tusschen dese beyde Coningen so houge gewassen/ dat Carolus de Coninck van Sweden aen Christiaanum den Coninck van Denemerck des na-volgenden Bzief geschreven heeft.

Wt Karel de IX. by der geratie Godes der Sweden, &c. Coninc, laten u Christiaen de 4. van Denemerck weten/ dat ghy niet en hebt gehandelt als eenen eerlijcken Coninc toestaet, als ghy sonder oorsake ghebroken hebt den Verstelicken Vrede ende Verdrach te Stetin voor veertich jaren tusschen de beyde loffelicke Conincrycken Sweden ende Denemerck opghericht. Ghy zijt met uwe Krijchsmacht voor onse Vestinghe Kalmar ghetoghen, ende hebt eerstelijck de Stadt inghenomen, daer nae het Slot, desghelijcx Oelandt ende Burcholm, daer door ghy een bloet-badt hebt vervueft, dwelc niet haest en sal te stillen wesen. Maer wy hopen dat de Alder hoochste God uwen overmoet sal wreken ende straffen. Ende nade-mael wy u tot noch toe alle Christelicken middel hebben voor-gheslaghen, die wy hebben konnen bedencken, die ghy altydt hebt afgeslaghen, So slaen wy u het laetste ende ernstichste middel voor, naedien wy vermercken, dat ghy selve teghenwoordich zijt, dat ghy (om meerder bloetstortinghe te verhoeden) u in eygenen persoon, nae het ghebruyck der onder Hel-den, op een effen Veldt begeeft, met twee van uwe Krijchsliden, sonder arch of list. Daer willen wy oock met ons drien u beseghenen: Ick voor mijn Persoon in myne bloote clederen,

L sonder

1612. *ſonder Harnas, alleen mee eenen Storm-hoet, op het Hooft, ende een Pedarm inde Handt. Komt ghy voor u Perſoon oock alſoo ons te ghe-moete. De andere die by ons ſullen vveſen, die ſullen in hare volle VVapenen zijn, d'een met twee Piſtolen ende ſyn zijdt-gheveyr, ende d'ander een Muſquet met ſyn zijdt-ghe-veyr. Laet oock de twee die met u comen in ghelycker maniere ghevuapent zijn. So ghy dit niet en doet, ſoo en houden wy u voor geen redelicken Krijchs-man. Daer moecht ghy u nae ſchicken. Gheſchreven in onſen Legher te Reiſcki, den xij. Auguſti, Anno 1611.*

De Coninck van Denemerck deſe Car-tel ofte Ontſeghs Brieſ ontfanghen heb-bende / heeft ſtracks in een haestich ende rooylich ghemoet deſen nae volghenden Brieſ tot antwoorde aen den Coninck van Sweden gheſchreven.

Y Chriſtiaen de III. by de gratie Godts Coninck van Dene-mercken, Noorvve-ghen, der Wenden ende Gotthen, &c. Laten u Carel de IX. Coninck van Sve-den vveten, dat vvy u lichtveerdich ende onbedacht ſchrijven hebben ontfanghen door eenen Trompetter. VVy hadden vvel verhoopt, dat ghy ons met ſulc ſchrij-ven ſoudet verſchoont hebben: Maer na dien vvy mercken, dat de Hontſdagen in u Hooft noch in hare eerſte vverckinghe zijn, ſoo hebben vvy ons (volghende het oude ſpreck-vvoort) moeten accommo-deren. Alſoo men in t Boſch roept, alſoo vvorter vvederom uyt geantvvoort. Soo is dā dit onte antvvoorde op ſulc u ſchrij-ven: Als ghy ſchrijft, dat vvy niet gehan-delt en hebben als eenen eerlijcken Co-ninc betaemt; Dat vvy oock het Stetyn-ſche Verdrach niet gehouden en hebben, dat liecht ghy, als eenen die ſijnen Mondt

niet regeeren en can, ende als eenen eer-ſchender, die hem met ſchande vervvee-ren vvil, vvanneer hy ſyne macht niet en can vertoonen. Wy hebben de Oorloge uyt hooch-dringhenden noot begonnen, dvvelc vvy voor den God des Hemels ten longhſten daghe hopen te verantvvoor-den, aen vvelcke plaerſe ghy oock ſult moeten verſchynen ende rekenſchap ge-ven, ſoo vvel voor rontſchuldighe bloedt dvvelc vergoten vvort, als ooc voor ande-re uvve tyrannighe daden, die ghy gedue-rende den tijt uvver regeeringe teghen u vve arme Onderdanen, ende andere arme Menſchen geoeffent hebt. Dat ghy ooc ſchrijft, dat vvy de Stad Calmar eerſtelic, daer nae oock het Casteel met valſheyt en verraderye hebben becomen, deſghelijcx Oelandt ende Burcholm, dat is oock ſoo onvvaerachtich als het voor-gaende. Want wy het ſelfde Huys als een eerlick Krijchs-man ende Coninck hebben ver-overt, Ende ghy moecht u vvel ſchāmen, ſoo dicmaels als ghy daeraen gedenct, dat ghy dat Casteel niet beter en hebt verſien met behoorlicken nootdruct, ende dat ghy't ſelve alſoo voor uvven neufe laet in-nemen, devvyle ghy doch een beroemt Krijchs-man wilt zyn, ende ſelve ſoo nae by der handt waert. War belanght den Kamp dien ghy my aenbiedt, dunct ons ſeer ſpottelick, uyt oorſake dat ghy ghe-noech zyt gheſlagen, alſoo dat-men meer reden heeft ſich uvver te erbarmen, dan datmen met u ſoude vechten, u ſoude be-ter een vvarme Stove dienen, dan een Kamp-vechtinghe: Ofte een goet Me-decyn-meester, die u Hooft war beter in-de ſchroeve mocht ſetten. Ghy behoor-det u te ſchāmen, ghy ouden Narre, dat ghy eenen eerlicken Heere alſoo ſout be-jeghenen, dvvelc ghy vande oude Hoeren hebt geleerd, devvelcke ghevvoon zyn haer te vervveeren met ſchenden ende ſmaden. Ghy hadt u ſchryven in ſulcker maniere vvel mogen laten beruſten.

Neffens deſen vvillen vvy u vermaende hebben

1612. hebben, dat ghy onsen Heraut ende twee Trompetters, die ghy tegen alle Kriechgebruyck ophout (daer mede ghy u quaet gemoet bevvyft) wederom van u sender. Ghy moecht vvel sekerlick gelooven, dat indien ghy de selfde wat quaets laet wederware, daer mede en hebt ghy de Croone van Denemerck ende Noorvveghen noch niet gewonnen. Siet toe dat ghy wel verforcht het gene dat ghy noch hebt. Dit is onse antwoorde op ulichveerdich schryven. Datum op onse Casteel *Calm ar*, den 30. Augusti, Anno 1611.

Niet langhe hier nae / namelijk op den xij. Octobris Anno 1611. is de Coninck van Sweden Carolus IX. overleden. Hy heeft twee Hupsvrouwen ghehad / de eerste was Anna-Maria de dochter Frederici III. Keurvorstes / ende Phaltz-Grave by den Rijn / by dewelcke hy drie Dochters gehadt heeft / ende eenen Sone: Daer van nu noch leven Elysabeth ende Catharina. Syn tweede Hupsvrouwe was Christina, de Dochter Adolphi eenes Hartoges van Holstein / by dewelcke hy twee Sonen ghewonnen heeft / de outste genemt Gustavus Adolphus, gebozen den ix. Decembris Anno 1594. Ende Carolus-Philippus, gebozen Anno 1601.

Nae het overlijden des Coninck Caroli IX. hebben de Stenden des Rijck (al hoe wel dat eenige meer ghenecht waren tot den Coninck van Polen) in stede sijnes overledenen Vaders tot Coninck verkozen Gustavum Adolphum, die doen ter tijdt noch maer negentien jaren out was. Doch hy is / na sijne jaren / kloeck / wijs / verstandich / geleert / sprekende verscheydene Talen / als Latijn / Francops / Hooghduyts / behalven sijne Sweetsche Tale. Hy is een lief-hebber aller konsten ende wetenschappen. Godt de Heere geve hem heyl ende salicheyt / ende wijsheyt om wel te regeeren. Hy schrijft sich Coninck der Sweden, Gotthen, ende VVandalen.

Na dat de Sweden sonder belegeringe Meesters waren gheworden van Oelandt ende Burcholm (de Denen van de Inwoonders des Plants eerst upt Oelandt / daer nae upt het Casteel Burcholm gedreven zijnde) ende dagelijck vele van des Deenschen Conincks Soldaten van

houde ende ongemack stozben / ende verlieden / oock vele haer in den dienst des Sweetschen Coninck begaven. Soo is het geroep over al gegaen / dat de Coninck van Denemerck sijn Volck hare gagien niet en betaelt / ende dat sy des halven in dese ellende verballen / en tot dit verloop verzoosaeckt souden zijn.

Welch sijne Majesteit vernemende / soo is hy hier dooz verzoosaeckt een openbaer Schijft te laten uyt-gaen / verklarende dat hy alle ende eenen pederen wel ende wettelic betaelt hadde hare gagien / ghelijck sijne Cesoziers ende Penninckmeesters sulcx met goede quitantien daer doen ende bewijfen souden: Daer hy verzoekende / soo daer pemaent onbetaeldt was / dat hy sijnen name den Commissarsen soude aen-geven / ende noemen onder wat Colonelen Capiteyn dat hy gebient hadde / ende wat men hem noch schuldich was / hy woude maken dat hy datelijck soude volcomelijck betaelt worden / strafsende wel ernstich / anderen tot een exempel / die Penninckmeesters / die hem van sijne eere waren veroobende. Indien pemaent hier en boven hem by eenige Princken of Heeren ginch beliegen / dien woude hy straffen / soo het hem eenichsins mogelijc ware / datter sich een ander aen spieghelen soude.

In het midden van den kouden Winter is de Coninck van Denemerck met Goggaen den Hartoge van Lunenborch in Sweden gheballen / met vier duysent Man / brandende ende blakende alle de Dorpen ende Plaetsen daer hy konde nae ofte outrent komen.

Tot vergeldinghe hier van is Gustavus de jonge Coninck van Sweden met veel Volck in Februario Anno 1612. gevallen in Schonen / daer eben de selfde Tragidie spelende / dewelcke de Coninck van Denemerck hem in sijn Landt gespeelt hadde. Ende te gelijcke heeft hy den Coninck van Denemerck den wech afgesneden / op dat hy geen outsett upt sijn Landt krijgen en soude. Hier upt is veel bloedt-stoztens / ontstern: want de Hooghduytsche Kuypteren die daer outrent in garnisoen lagen / sijn met groot geweldt haren Coninck ter hulpe gekomen / ende sy hebben vele van des Sweetschen Coninck Volck verflaggen / oock vele in een Mozas ghejaecht / daer sy verdroncken ende van koude gestozben zijn. Ende aldus is de Coninck

A h van

klachte en onschuld ding brief des Coninck van Denemars

1612. Van Denemerck wederom by de ſijne ge-
kin en.

De Coninck van Sweden is niet eenen
grootten hoop Volck te voet ende te paer-
de in Noozwegen gevallen / daer hy des
Coninck van Denemercks Onderſaten
ſeer beſchadicht heeft. Ende op de Zee
hebben de Sweden oock victorie bevocht-
ten / de Denen eenige Schepen af-nemen-
de / daer ſy veel wapenen / ende ander oor-
lochs-ghereetſchap in vonden / die haer
ſeer wel te paſſe quam.

De Conſins
van Deme-
merck niet
Elſ burgh
ende Golt-
berch in.

Nozts hier na is de Coninc van Dene-
merck wederom in Sweden gevallen / en
hy heeft Elſ burgh ende Goltberch (twee
ſtercke plaetſen) belegerd / ende ſo benaut /
dat ſy haer hebben moeten over-geven in
ſijne handen / het ontſett te lange wylt bli-
vende : Want de Coninck van Sweden
hadde het grootſte deel ſijnes krijchsvolck
na Ruſſen geſondt / om aldaer ſich te ver-
bedigen tegen de Polen en Muſcoviters.
De Denen hebben ooc een Sweets ſchip /
met Buſſe-kruyt geladen / overweldicht.
Welcke ſchade niet ſoo ſeere de Sweden /
als anderer Landen Cooplieden / die de
goetere toe-quamen gheleden hebben.

Jenecop
belegghert.

Nae deſe victorie is de Coninck van
Denemerck vyftighen mijlen dieper in het
Lant getrocken / ende heeft dooven onder
ſien de ſtadt ende het caſteel Jenecop te
belegeren. Het Garniſoen heeft de ſtadt
in bzant geſteken / ende is t ſamen op het
Caſteel gewerken / doende alle mogelycke
tegen-weere. Als de Coninck van De-
nemerck het Caſteel liet op-ryſſen / ſoo
en hebbe die van't Caſteel daer geenſins
na willen luyſteren / maer hebben dapper
daer wylt gheſchoten op de Denen / ende
deden al wat goede krijchſlieden ſchul-
dich zyn te doen / om haren vyant te be-
ſchadighen.

Wefter-
wylch inge-
noemen.

De Overſte Gerhard van Ranſou heeft
oock in Sweden met drie duſſent Man
het ſtedeken Weſterwylch in-ghenomen /
ende met Deens krijchsvolck beſett.

So haest als de Coninc van Sweden
vernamt dat ſijnen vyant hem in het lant
geballen was (dwelc wyten ſyn rekenin-
ge was / want hy meende dat des Coninc
van Denemercks ſaken ſo wel niet en
ſtonde / dat hy met ſulcke macht de krijch
ſoude konnen continueren) ſo is hy date-
lyck nae Sweden gekeert / met veel ghe-
ſchuts / ende met duſſent Muſquettiers /
ende hy heeft den vyftighenden Man wylt

alle ſijne Onderſaten op-gebodet. Zo dat
hy op een korts in het Veldt ghebacht
heeft een Leger van twaelf duſſent man /
daer mede hy alle wegen ende ganghen
tot het Deenſche Leger ſoo beſett heeft /
datter in weynich dagen ſeer groote dier-
te gekomen is / Nae ſulchen honger / dat
ter een groote menichte der Soldaten
van hongher ende honger in het Deen-
ſche Leger gheſtoven zyn. Soo dat de
Coninck van Denemerck ſiende / dat hy
daghelijcks groote ſchade leedt / ende
datter gheen hoopen en was van het Ca-
ſteel te vermeerſteren / ſo heeft hy de bele-
geringe opgebroke / leggende ſyn krijchſ-
volck hier ende daer in garniſoen.

So haest als hy verrocken was / heb-
ben die van Weſterwylch haer by compo-
ſitie overgegeven in handen des Coninck
van Sweden.

Als nu deſen krijch ongevaerlyc twee
jaren geduert hadde / met ſchade van be-
der Coningen Onderſaten / alſoo datter
niet alleen vele gemeeyne Soldaten / maer
ooc vele Heeren ende treffeliche Edellie-
den doot gebleve / verdraven / en bedorven
waren / ende dat beyder zyds Schepen
ende Scheeps-volck ooc grooten afbreuc
ende ſchade geleden hadde / ſo is dooz tuf-
ſchen-ſpreken des Conincks van Groot-
Britaignen / ende andere Voſten / de ſake
ſo wylt gebacht / datter een by-een-com-
ſte beſemt is / inde welcke men ſoude ſien
de ſaken ter neder te leggen / ghelyck het
ooc geſchiet is / beyder partye moede zyn-
de. De Coninc van Sweden heeft geſon-
den vier Raets-Heeren / ende de Coninck
van Denemerck is ſelfs met eenige ſijner
Heeren inde Vergaderinghe verſchienen /
alwaer men ſoo lange gedifputeert heeft /
dat eyndelick het verdrach op deſe condi-
tien ghevonden ende beſloten is.

I.

Dat de Coninck van Denemerck we-
derom geven ende in handen des Coninck
van Sweden ſtellen ſoude Halmar / ende
het Epland Delant.

I I.

Elſ burgh ſoude de Coninck van De-
nemerck ſoo langhe in houden / tot dat de
Coninck van Sweden hem ſoude betaelt
hebben een ſeker ſomme van Penningen /
die de Denen ſuſtineerden dat de Sweden
haer ſchuldich waren.

III.

1612.

I I I.
Dat de Coninck van Sweden niet langer voeren en soude soodanighe Titulen/ die de Coninck sinen Vader/ tot na-deel der kroone van Denemerk aengenomen ende gheboert hadde.

Rooydt
hupsen
verbandt

En xxi. Augusti is den bzant te Rooythupsen (een stadt int Lant van Turningen gelegen) in een hups gekomen/ des verbondts tusschen thien ende elf uren. Daer is stracker eenen geweldigen windt op-gestaen/ die de naeste hupsen mede aen bzant gesteken heeft/ Ja in der haeste is het eene hups by het andere in bzant gecomen. Also dat verre het grootste deel der Stadt verbandt is/ met het Amontie ofte Wapen-hups/ des Stadts Rooyzen-hupsen/ de kerck-toozens/ het wy-werck/ d'eene Stadts-poozte/ met de wacht-hupsen op de stadts-mueren staende. Desen bzant heeft geduert xviij. uren lanck/ ende wat vlijdt en arbeydt dat de Burgerhs deden om den selfden te bluschen/ het is al te vergeefs gewest/ waer upt lichtelijck af te nemen is/ dat het de hant Gods geweest is/ dese Stadt aldus straffende van weghen hare sonden/ den onboetveerdigen ten verderve/ ende den boetveerdigen tot beterschap.

Groote
wateren in
Italien.

In Italien is ontrent deser tijt de Riviere genoemt Eridarus, ende oock andere Beken ende Rivieren over gevloeyt/ groote schade doende den inwoonders der Hartochdoemen van Mantua/ Bologna/ ende Ferrarien. Den Tyber is oock over geloopt/ also dat op het onversienste een groot deel der Stadt Rome onder water stont/ waer dooz veel goets/ dat inde vielders ende tegen d'aerde lach/ is bedorven. Doch ten heeft niet lange geduert/ want den zwaren regen ophoudende/ die desen extraordinarisen wasdom verdoozsaecht hadde/ soo is oock datelijck het water ghefallen.

Is nae verscheydene by-tenkomsten ende veraetlaginge veler Duytscher Heeren de saken der Dooften pterenderende op Aiche/ Gulich/ Bergh/ &c.

soo wijt ghebzacht waren/ dat tot wyt-bzacht des verschils/ de boven-genoemde Landen met den aenkleve van sien/ souden gheregeert worden van/ ofte in den name/ der beyder Dooften/ namelijk des Heur-Dooften Brandenburg/ ende des Phaltz-Graven Rieuburch. Zoo heeft de Heur-Dooft van Brandenburg derwaerts ghesonden sinen Heer Broeder Ernst Mare-Grave van Brandenburg/ Wolfgangh Wilhelm Phaltz-Grave van Rieuburch/ is selfs in eygener persone inde boven-genoemde Landen gecomen/ om de regeeringe met sinen Wedder aen te nemen. Zy zijn oock dooz het Landt getrocken/ ende vast in alle steden aengenomen/ ende be-redicht geworzen: gelijck hier van breeder verhael ghedaen is inde naest-vooz-gaende Boecken.

Die boven-genoemde Dooften hebben goet ghevonden Mulhem (gelegen aen den Rijn/ in het Dooftendom Berge/ by nae een ure gaens beneden Colien) met schoone Privilegien te begiftighen/ om daer dooz eenige vermogende Cooplieden ende andere Handelars te verwecken en aen te locken/ haer aldaer neder te slaen/ hupsen te timmeren/ en neeringe te bzen-gen/ daer toe dese Stadt seer propijs ende wel ghelegghen is.

Ende desen eynde hebben sy in den Jare 1612. opne Brieven ende Patenten danc-ken laten/ dewelcke sy oock over al hebben doen publicereen ende aen-placken/ daer in sy allen ende eenen pederen lieten weten/ dat sy (gelijck al lange te vooren Hartoge Wilhelm/ ende Hartoge Johan Wilhelm/ Dooften van Aiche/ Gulich/ Bergh/ &c. te doen beroemt hadden) alken den genen die aldaer wonden met der woone komen/ ofte hupsen timmeren/ gaven dese nae-volghende Privilegien ende Dypheden.

I.
Zo gaven sy allen den genen die in den tijdt van thien Jaren daer quamen woonen/ het Burger-recht aldaer.

I I.
Alle die daer quamen/ souden genieten alle de Privilegien ende Dypheden/ die de Burgers aldaer van outs ghenooten hadden.

I I I.
Daer soude benevens de Roomsche-Catholijcke/ toe gelaten worden in kercken ende Scholen de oeffeninghe der Ghere-
A ij formeerde

1612.

Siet Ms.
ser. lib. 31.

Mulhem
wort groo-
telijck gepre-
viligeert.

De Dozsten namen in hare beschuttin-
tinge ende bescherminge alle de gene die
daer nu woonden / ende nae desen daer
met der woone kinnen souden / haer ende
hare goederen / belovende allen moghe-
lycken vlijt/ hulpe ende bevoordinghe te
doen/ tot opbouwinge ende vergrootinge
deser Stadt/ ende tot bevoordinghe des
Coophandels ende der neringhe.

D.

Alle de materialia, die in thien jaren ge-
voert ofte ghebracht worden tot op-tim-
meringhe deser Stadt / souden in alle de
Dozstendoemen ende heerlijkheden der
boven-ghenoemde Dozsten/ vry zijn van
Col/ ende alle andere lasten.

D J.

De Burgers ende Inwoonders deser
Stadt souden hebben den vooz-coop van
allerley materialen behoeftich tot allerley
hant-wercken/ als ooc van etelijcke wae-
ren/ in de Dozstendoemen Gulich/ Bleeve/
Berge/ ende den aenkleve van dien.

Die van
Collen po-
ghen den
Mulhem-
schen bou-
te verbin-
deren.

So haest als dit vooz de Burger-mee-
sters ende den Eerbaren Raet der Stadt
Collen gekomen is/ soo heeft het den self-
den verdraten/ dat-men Mulhem aldus
socht op te bouwen / ende te vergrooten/
wel wetende dat het hare Stadt een mere-
kelijcke af-bzeucke wesen soude / indien
dit werck synen voozt-gauck name. Der-
halven so hebbe sy alle middelen bedacht
ende by der handt genomen om sulcks by
tijts te verhinderen/ ende vooz te komen.

En desen eynde hebben sy den sevan-
de Aprilis 1612. een Edict gemacert ende
publiceren laten.

Seggende/ Dat sy onlangs gesien en-
de gelesen hebbende het plaecaet der Doz-
sten Brandenburg en Nieuburch / stre-
kende tot opbouwinge ende vergrootin-
ge des Dozps Mulhem / het selfde met
Stadts Privilegien ende veel immuni-
teyten begiftighende/ &c. Ende sy vooz
voegen sagen/ datter vele waren/ die haer
schickten ende stelden om aldaer vryen
te gaen bouwen / tot dien eynde alreeds
gehocht hebbende/ ende dagelijck koopende
vele materialen/ &c. Welcken bouw
also sy der Stadt Collen na-deelich was/
ende oock strydich met verscheydene de-
coorden ende verdragen vooz vele Jaren
tusschen de Dozsten van Gulich/ Bergg/

&c. ende de Stadt Collen op-gericht/ met
kennisse ende believen der Keyseren / &c.
Soo hoopen sy dat de boven-ghenoemde
Dozsten sulches instende ende wel beher-
tigende/ haer niet en souden laten oproe-
pen van eenige onrustige geesten: Maer
veel meer dat sy dit aen-gevangen werck
souden daer verbliben/ ende alsoo goede
nabuerschap onder-houden.

Sy verhalen tot desen eynde verschey-
dene Privilegien ende Brieven/ die sy van
Keyseren en Coningen / tot haren vooz-
decle in deser sake al vooz ettelijcke han-
dert Jaren seiden vercregen te hebben.

Eyndelijck waerschouden sy alle de ge-
ne die alreeds in het timmeren waren/ of-
te haer daer toe schickten ende bereyden/
dat sy wel souden toe-sien / dat sy voozt-
varende niet en verbielen in de bzeucke
by de Keyseren in deser sake geordincert.
Kondelijck daer by verklarende / dat sy
haren uytersten vlijt in aller manieren
doen souden/ om de op-timmeringe deser
nienwer Stadt te verhinderen.

Noch heeft ten selfden tijden de Magi-
straet van Collen allen haren Burgers
ende Inwoonders verboden by groote
straffen eenige vuyfen of Oheboufelen in
het Dozp Mulhem te timmeren / ofte
hout/ Steenen / haalk / of andere mate-
rialen tot sulck werck noodich/ te verhoor-
pen ofte derwaerts te voeren.

Hier op hebben de possederende Doz-
sten van Brandenburg ende Nieuburch
den sevendenden May 1612. geantwoort met
een openbaer Schrift. Dat de Magi-
straet van Collen de Privilegien en Brie-
ven der Keyseren / ende anderer Heeren
met haer in-gegaene Contracten/ groote-
lijck misbruykten / ende veel verder upt-
rechten als dat betaemde. Daer vooz-
der by-voeghende / dat sy den bouw van
de Stadt Mulhem des te cer hadden in-
gewillicht / overmits hare Onderfaten
in den Dozstendoeme Bergg/ haer hadden
ghelaecht/ over den grooten overlast die
van Collen/ die de waeren/ groot en cleyn
welcke sy binnen Collen bachten/ nu 10.
Jaren herwaerts met ongewoonelijcke
ende onbegheerliche Collen en Impositien
hadden bezwaert/ tegen het gebuyt ende
nagere van goede Maebueren. Wese-
terende sulx tot aller tijdt meer dan vol-
komelijck daer te doen ende te bewijfen.

Oock soo hebben de Onderfaten des
Dozsten

Wierth
sghen d
bande R
ligie ges
font bin
Collen.

Antwo
der Doz
aē die
Collen

Dorstendoms Berge al vooz lanck ghe-
klaecht hoe schadelijck dat het haer ghe-
weest is / datter tusschen Sijbergh ende
Dusseldorp gheen vaste plaetse en is daer
toe sp / geduerende den Nederlandschen
ende Coschen krijch / hebben konnen ha-
ren toe-blijcht nemen / om haer selven en
hare goederen in tijt des noots te mogen
bergen / waer ober sp merckelijcken ende
onberwinnelijck schade geleden hebben.
Ende hier dooz is Hartoch Wilhelm van
Nlebe / &c. bewogen Anno 1587. het be-
vestigen van Mulheym aen te vangen.

tot haerder verskeringe ende bebjidinge
ge van nooden was. Welcke gunste ende
genade sy oock wel waer ghenomen ende
nae behooren aen-gelept ende gebuyck
hebben. Waer upt dan genoegsaem is
blijckende / dat men al te schamper / ende
sonder reden Mulheym noemt een Dorp
by Collen gheleghen.

Wat aengaet / dat-men verbiet Hout/
Yser / Loot / Kalk / Back-steen van Col-
len nae Mulheym te voeren / op dat den
prijs deser materialen te Collen niet op
en slaet / tot nae-deel der Burgheren ende
Inwoonderen der Stadt Collen / dat is
trouwens oock wel een blaetwe reden/
derwyle dat de onluggende Dorstendoe-
men Gulich ende Berch sulck overvloet
van dese materialen gheben / dat Collen
en alle de onluggende-plaetsen daer me-
de genoegsaem vooz haer gelidt konnen
gheriest worden.

Dat die van Kollen klagghen ober den
vooz-koop die wy die van Mulheym ge-
gunt hebben / daer en hebben sy geen re-
den toe / derwyle sy dit selfde Privilegie
haren Burgheren oock zyn gunnende.

Dit heeft ons ooc wel menue beballen/
en wel selfaem gedocht / dat die van Col-
len haer beroepen op de contracten eer-
tijts tusschen de Dorsten van Gulich ende
Berge met haer op gericht / derwelcke sy
seggen dat eenwiche ende alijt-duerende
zyn / daer wy doch genoegsaem bericht
zyn / datse maer vooz hondert Jaren / die
nu verbloten zyn / op-gheericht en zyn.
Doch des onanghesten / soo hebben wy
strac in den beginne onser regeeringhe
gesocht ende gepresenteert met haer / ende
met alle onse Raebueren in der goede en
in vziendtschap te handelen. Maer die
van Collen en hebben sulckes niet alleen
niet gheacht noch betracht : Maer sy
hebben / tot onsen grooten nadeele / in ha-
re Stad t onse vanden laten Herbergen/
ende alle gerechtschap maken tot onsen / en
onsen nae-deele. Gelijck sy oock aller-
ley Boerckens / ende schampere Schiz-
ten tot onsen / ende onser getrouwer Die-
naren spot / in hare Stadt niet alleen heb-
ben Ducken laten / maer oock met gena-
dige oogen hebben sien aen-placken / ende
verstroeyen.

Ten can oock die van Collen niet hel-
pen / dat sy te voorszijne brengen de con-
tracten tusschen haer / ende Adolph des
Eraven van den Berge certijts / en sijnen
Voeder

Hier-en-boven soo ist / seggen de Dor-
sten / Dat vele goede Burger s / de ware
Christelijcke Religie toe-ghedaen wesen-
de / ons geklaecht hebben / Dat de Ma-
gistraet van Collen om haer te doen af-
wijcken van hare Religie / hare Venster-
neeringe verboden / upt de Gasselen ge-
woopen / ende zware bzeucken hebben af-
geperst / Jac oock epindelick vele der ge-
ner die bestendich in de Religie gebleven
zyn / ter Stadt upt gewoopen hebben. De-
se goeden lieden hebben ons gebeden dat
wy haer in ons gebiedt souden willen toe-
laten vyz hares gheloofs te leven / ende
binnen Mulheym huysen te timmeren/
&c. welck Christelijc ende gantsch billich
versoeck wy haer niet en hebben konnen
nochte moghen af-slaen : Maer hebben
haer geeru onder onse beschuttinge ende
bescherminge aen-genomen / ende binnen
Mulheym huysen laten timmeren.

Ken-gaende dat die van Collen ver-
achtelijck Mulheym een Dorp noe-
men (gelijck sy oock gedaen hebben / als
sy mer list ende bedroch van het Kanner-
gericht hebben erlangt Mandatum inhibi-
torium & de molitoriu, daer sy nu dus hart
op steunen) dat is oogen-schijnelijc vals/
want het contrarium is genoegsaem te
sien / Jac al ober ondenckelike Jaren is
het met Wallen en Grachten bevesticht
gewest. Het heeft oock Stadts-recht/
Burger-meesteren / Schepenen en Raet/
als oock een Stadts-zegel ober lanc ge-
hadt ende gebuyekt / alsoo wel als eeni-
ge andere steden. Anno 1393. heeft Mul-
heym van Wilhelm Hartoge van het Dor-
stendom Bergh erlangt outlastinge ende
vryheyt van allerley schattinge ende on-
gelden / ende dat den tijdt van vier jaren/
op dat het des te beter middelen en macht
hebben soude / om te maken tghene dat

met
te
en
Collen

Broeder den Heere van Windeſch op-ge-
richtt : Want die belooven alleen/ dat ſp
niet en ſullen toelaten/ dat men te Mul-
heym een Kasteel oft Stercke maken ſal/
dwelck wy noch niet ghesunnet en zijn te
doen : Maer wy laten alleen deſe Stadt
vergrootten ende verbeteren/ ende geven
ſe tot een Herberghe den armē Chriſte-
nen/ die van Colen/ dus jammerlich om
harer Religie wille/ worden verdriven.
Maer ghemende dat ſp ſoo veel Stercke
ende Beſtinge mogen maken/ dat ſp daer
in ſekerheyt mogen zijn ende blijven voer
eenen aenloop harer vanden. Gezwij-
gende/ dat het voer-verhaelde contract/
maer een perſonele Verbouteniſſe en is.
Soo dat hondert en ſeven Jaren daer na
Hartoch Wilhelms van Gulich/ Berg/ &c.
die van Mulheym het Privilegie van
nieuwe beſtinge harer Stadt gegeven
heeft/ doordende alſo het voorige contract/
indien het noch enige kracht hadde. Dit
hebben die van Colen wel geweten/ en ſp
en hebbender haer noyt tegen geſteit/ wel
wetende dat ſp gheen voeghe noch reden
daer toe en hadden.

Wat aen-gaet andere Decreten ende
Sententien der Keſeren ende Gericht-
kameren/ ende by namen des Mandati in-
hibitorij Anno 1588. ſegghen de Voſten
dat van geender kracht noch weerde en
zijn/ als tegen alle reden ende billichheyt
ſtrijdende.

Belangende de Privilegien welcke die
van Colen ſegghen/ dat ſp van Keſeren
ende Koningen erlaucht hebben/ door de
welcke verboden wort nae by hare Stadt
zenighe Timmeragien/ Kasteelen/ ofte
vaſtigheden te maken/ tot ſchade der on-
ligghende Landen/ ofte tot nae-deel van
het gebuyck der gemeener Heerſraten/
ende der Stroomen : Wy verklaren in
goeder trouwe/ dat wy hier nae blytich
hebbē n ſoeken laten : maer en hebben
fulcke Bieden ofte contracten nergens
konden vinden. Maer genomen/ dat die
van Colen dit ghevoegheſaem konden be-
wijſen/ ſoo en can sulcx gecusins dienen/
om daer mede te dooden ofte onder-dru-
cken de Regalia die deſe Landen ende hare
Prinzen vande Keſeren en Kijcke/ voer
vele jaren hebben gekregen en gebuyckt :
Want alle Privilegien moeten verſtaen
gegeven te zijn met conditie/ namelijk ſo
ſp niet en ſtrecken tot des derden ſchade
ende nae-deel. Nu is het alſo/ dat Mul-

heym rontom in het Berghſche Landt is
ligghende/ als die van Colen wel we-
ten.

Maer gelijk die van Colen ſeggen/
dat de Wyſen die te Mulheym ghetim-
mert worden/ haer nae-deelich zijn : Al-
ſoo mogen wy noch ſeggen/ dat de Wy-
ſen die te Colen getimmerd worden/ ge-
repen tot ſchade vā die van Mulheym.
Doorwaer die van Colen en behoorden
het die van Mulheym/ ofte anderen/ niet
te miſgunnen/ indien ſp hier van eenich
voordeel kregen : Dewijle dat byna alle
de gene die te Mulheym nieuwe Wyſen
timmeren ende met der woonie komen/
uyt Colen verdriven ende verjaecht zijn/
ende daer niet en mogen blijven woonen.

Die van Colen weten noch wel/ dat
de gene die ſyn recht gebuyckt/ die en doet
een ander gheen onrecht. Die in ſyuen
Acker gract/ ende daer mede ſijnes Na-
buerſ water afſeyt/ die en can men niet
ſeggen dat qualich ofte bedriegelich han-
delt. Indien hy het niet en doet om ſijnen
Nabuer te beſchadigen/ maer om ſyn ey-
gen Lant te verbeteren. Wat nu aengaet
het aen-gebaugene werc van Mulheym/
namelijck het graven der Gracht/ ende
leggen einer Veſte/ dat geſchiedt alleen
om die plaetſe te beſchermen ende te be-
vrijden voer den aen-loop harer quaet-
willige/ ende der gene die haer dreygen/
niet om daer van een ſtercke Beſtinge te
maken. Dufdanige beſtingen van kleyn
ne ſtedkens liggender vele op den Rijn/
niet wijt van verſcheydene groote Ste-
den.

Het is trouwens wonder/ dat die van
Colen des qualich te vreden zijn om het
op-bouwen van Mulheym/ daer ſp doch
weynich of niet en hebbe geſproken noch
gedaen/ als men over een Jaer Duys
(dwelck recht tegen haer over aen d'an-
der zijde des Rijns leyt) veel ſtercker heeft
gemaect/ dan Mulheym nu ghemaect
wordt.

Aen-gaende/ dat die van Colen ſeg-
gen/ dat uyt Mulheym/ wanneer het ver-
groott ende verſterckt ſoude worden/ de
weghen ende reſen ſoo te Water als te
Lande ſullen onuyt gemaeckt worden :
Daer op gheven wy haer te bedencken/
watter de naefst-voer-gaende Jaren ge-
ſchiedt zy/ als namelijk bender partien
Wt-leggers/ als oec Soldaten te Lande/
Mulheym

Privile-
gia ſuic
prajudi-
cio & di-
minutio-
ne juris
tertij in-
telligenda
ſunt.

1612. Mulheym voozby seplende/ hare Anke-
ren uyt wierpen / ende quamen ligghen
recht vooz de Stadt van Collen/ barende
op en neder waer het haer beliefshe / son-
der van yemant verhindert te worden.
Ware Mulheym des maels niet wel ver-
sien geweest niet goet Garnissen / sy sou-
den het/ buyten allen twijfel/ ingenomen
ende verheert hebben gehadt. So geuen
wy dan die van Collen te bedencken/ Of
niet het aen wassen der Burgheren ende
Inwoonderen binnen Mulheym / meer
is geseekende tot verskeringe ende be-
vrijdinge der straten ende wegen/ ooc der
Riviere / dan tot onuyzheyt ofte schade
der selfder.

De wijle dan uyt het gene dat wy hier
berhaelt hebben/ (dwelc wy alles klaer-
lyck konnen doen blijcken) een peder die
onpartijlich is / lichtelijck en sien ende
speuren hoe oprecht een ghemoot dat wy
onse Naebuere/ ende de goede Inwoon-
ders deser Landen zijn toe-draghende:
Ende dat ter contrarie als met der hant
aan getast ende geboelt worden de onbil-
lijchheyt die de van Collen vooz nemen/
her-komende ten deele uyt het aenstoken
quader en ongeruster Menschen/ ten deele
van weghen den yver der Paeps- Catho-
licker Religie/ dewelcke wy noyt en heb-
ben gedacht te verhinderen: So is het/
dat wy allen ende eenen pederen die dese
sullen hooren ofte lesen / vriendelijck bid-
den en vermanen/ dat sy de valsche klach-
ten dier van Collen/ die desen onsen Lan-
den een onrechtveerdige dienstbaerheyt
soecken op den Hais te dzingen / (teghen
Godt/ recht/ en billichheyt strijdende/)
geensins gelooue en gheuen / nochte haer
vooz de selfde eenichsins en laten bewe-
gen. Wy vermanen oock die van Collen
trouwelijck ende ernstijc/ dat sy den ooz-
spronck deses misverstants vlijtiger ende
neerstigher willen bedencken ende over-
wegen/ en dat sy haer vooztaen naebuere-
lijcker ende belcsder teghen ons ende de
onse dragen / als sy tot noch toe ghedaen
hebben: Als oock dat sy het Mandatum
inhibitorium niet al te hart en dzijben / op
dat sy daer mede niet en veroorzaken dat
wy oock der gelijcke Brieven ende Plac-
caten en laten uyt-gaen / ende alsoo ooz-
sake tot meerder swaricheyt en gheuen.
So sy haer belcsdelijck ende als Naebuere
ren betacnt/ draghen willen/ Wy besoo-
ven / dat wy haer oock alle vriendtschap

ende belcsstheyt sullen bewijfen. Edoch
indien sy van haer quaet vooz-nemen en
ongesondeers tegen-wozstelen niet goet-
willich/ achter-bolghende onser Voosfa-
ten exempel/ ons te onderwerpen het ooz-
deel des rechts / belcoovende te gehoorza-
men tgene datter gewesen sal worden.

Gegeven binnen Cleve/ onder onse ze-
gels / den vij. dach der maent van Mey/
Anno 1612.

Kortheyt halben en stelle ick hier niet
alle de Brieven/ Contracte/ Privilegien/
Mandata, Decreta, &c. daer van in de bo-
ven-verhaelde Brieven der Voosten/ ende
der Stadt Collen mentie gemaect wort.
Als oock niet wat die van Collen in het
lange gerepliceert hebben op dit schrijben
der Voosten / dewijle het selfde noch on-
langs in ghedzuchte Boeckkens aen den
dach gegeven is. Alleen sal ick hier met
korte woorden by-voegen de somme haer
antwoorde.

Sy blijben daer by/ dat Mulheym een Replica bij
die van
Collen.
Dozp is.

Sy ontkennen/ dat sy die van het Voos-
stendom Berge meer als met billiche tol-
len bezwaert hebben. Maer seggen/ dat
sy wel reden hebben te klagen van wegen
de groote Licenten ende Inwoosten / die
men haer te Water ende te Lande doet
betalen/ daer vooz alle waeren ten hoog-
sten op-ghedzeven ende verdiert worden.
Maer genomen / dat wy eenighe nieuwe
Collen hadden op-geset/ segghen die van
Collen/ daerom en behoordenen so strack
die oude Contracten niet te verbraken:
Maer men hadde behoort vriendelijcker
wijse in een Vergaderinge daer ober ver-
beteringe versocht te hebben. Xengaende
dat men sepd / dat men Mulheym wil
verstercken ter verskeringe der inwoon-
deren / ende tot afkeeringe des vbandts/
dat gaen wy vooz-by / dewijle het kla-
mer-gerichte dat selfde als van geender
weerde achtende / is vooz-by ghegaen.
Wy houden ons aen de uyt-ghesprokene
Sententie.

Wat aengaet/ dat men sepd/ dat men
daerom Mulheym moet sterck maken/ op
dat de om-liggende in tijt des noots ha-
ren toevlucht daer toe souden mogen ne-
men / dat en klijnt niet. Want ten be-
taemt

taemt niemant ſijnes proffits halven te verbzeken de Contracten / die men heeft bezwozen: Behalven datter in het Voortſteendom Bergh/ ſoo aen den water-kant/ als binnen ſtants verſchepdene plaetſen zijn / tot dewelcke de inwoonders deſes ſtants ten tijde van noode horen toeblucht bequamelijker nemen können / dat tot Mulheym:

Soo dat het onnoodich is / dat men op een ongeoorlofde plaetſe / tegens de oude erfſelijke Contracten / met perijckel van onſe / ende alle andere ront-om-liggende Steden / met verbzekinghe onſes rechts (voort-geven van eenige quaetwillige) dit werck aen vanghe / inſonderhepdt dewijle datter doch rechte-voort veel meer vrede / ende veplicheyt in deſe Landen is / alſer voort deſen gheweest is.

Het exempel des Voortſes Wilhelmi Anno 1588. en kan oock de Voortſen rechte voort niet helpen: Want de liepſer hem met het ſoetificeren van Mulheym voort te varen / ſoo ernſtlijck verboden heeft / dat hy het ſelfde liet verblijven / ende het is verbleven tot op deſen dach toe.

Wat aengaet de opzoerige Menſchen / die voort drie Jaren den Kerckelijcken en Wereltlijcken ſtand onſer Stadt hebben geſocht in verwerpinge te brengen / ja het onderſte boven te werpen: Dat men ons vermyt dat wy die gheſtraft hebben / dat en dient nergens anders toe / dan om onſen goeden name daer mede ſtinckende te maken. Doch wy en zijn niet ſchuldich van deſe onſe daet eenigen Menſchen reden of rekenſchap te gheven.

De derde reden welcke de Voortſen ſegghen dat haer bevrecht heeft Mulheym te laten op-timmeren / is het mede-lijden dwelck ſy hebben met die perſoonen / die wy upt haer vā de Keligie upt onſe ſtadt verwelen / ofte hare Venſter-neeringhen verboden hebben. Wy ontkennen dit ronvelijck. Men ſal niet bewijſen / dat wy eenighen Burgher / of die het recht van Burgerschap wettelick verkregeen heeft / ende die vreedtsamelijck hier ghewoont heeft / ende die onſe politijcke Wetten gehoortſaemt heeft / upt haer der Keligie upt onſe Stadt verdreven hebben. Jae wy meynen / dat vele Proteſtanten ons ſullen moeten getuygeniſſe geven / dat wy haer ſeer beleefdelijck ende goedertierlijck bejagent hebben. Maer dat wy niet en hebben können noch willen bilden de ghene

die onſe Burgerlijcke Wetten ende Gheboden niet en wilden gehoortſaemen / maer twiſt ende oneenichepdt aenrichten / dat is waer: want wy hebben eenige / meest van het gemeene gepeupelte / ſo wel Catholycke / als Proteſtanten / om dat ſy bevoerten aenrichten / ter Stadt upt geweeſen / achter-volgende d'exempelen anderer ſteden. Dat is oock waer / dat wy ſiende datter vele vā onſe Burgers meest hantwercks-lieden / nae Mulheym ter Predication liepen / ſoo hebben wy op het verſoec onſer goeder Burgere gepoocht ſulck te verhinderen / tot dien eynde verſchepden Placcaten uptgevend / dewelcke vele hertneckige niet en hebben willen gehoortſaemen: maer ſy hebben liever de boeten willen betalen / Jae harer eenighe hebben ſelfs vop-willich de Stadt verlaſten. Deſe en hebben geen reden om over ons te klagen / maer de ſchade ende toingemack dwelck haer is over-comen / mogen ſy hare eyghen hartneckichepdt toechyben. Wy laten alle redelijcke Menſchen voordeelen / of men tot gerief en verberginge van duſtanighe ongehoortſame ende moetwillige Menſchen / die de gheboden harer Overicheden verſnaden / behoorde Mulheym te timmeren / te vergroeten / en te verſtercken / tegen de Wetten des Kijcks / ende de oude Contracten ten tijde onſer Voort-Guderen op-ghe-richt.

Aengaende het ſluyten der Winkelen / ende het verbieden der Venſter-neeringe / daer mede heeft het deſe ghelegenhepdt. Wy ons is een oude Wet / dat niemant Winkelen houden / noch by kleynen ghewichte of mate pet verkoopen en mach: Ten zy dat hy de groote Burgherschap eerst koope / ende by ſynen lyffelijcken eedt beloofde te onderhouden ſekere Wetten en ordinautien / dewelcke ſoo hy overtreedt / ſoo verliest hy dat recht. Wy dan bericht zijnde / datter verſchepdene waren / die dit groote recht waren genieten / de / ſonder dat ſy den behoortlijcken eedt ghedaen hadden / ſoo moeten ſy ſelfs bekennen / dat ſy dit recht verbeurt en verlozen hebben. Ende volghens dien / ſoo hebben wy rechtveerdighe oorzaken ghehad hare Winkelen toe te ſluyten. Maer even wel ſo hebben wy haer laten by ons woonen / ende noch eenige neeringhe doen. Soodat men ons dan groot ongelijck is doende / alſmen ons vermyt dat

1612. dat wy wyrede Cynannen zijn. Wy sul-
len ons vooz syne Keyserlycke Majesteit
onsen eenigen Opper-Heere wel weten te
verdedighen.

De vierde reden die de Doorzuchtighe
Dorsten by-bzengen/ is dese / Dat Mul-
heym al vooz vele Jaren ghehad heeft
Doozen/ Burger-meesters/ Schepenen/
ende haer eppen Zeghel. Dit is al vooz
lanck by Sententie der Keyserlycke Ka-
mer verclaerd van gheener weerde te
zijn.

Belangende de bypheyte van schattin-
gen ende onghelden dien van Mulheym
van Hartoch Wilhelm Anno 1393. gege-
ven/ den tyt van vier Jaren / op dat sy
eeniger mate hare Stadt souden verster-
ken. Dat is geschiet sonder kennisse ende
advis onser Dooz-ouderen. Ende de
Keyserlycke Kamer / als oock de Keyser
Sigismundus Anno 1417. heeft dese daet
ghecasseert / ende vooz onwettelyck ver-
klaert.

Daer mede en kunnen den vooz-koop
dien van Mulheym nu gegint/ niet creu-
seren/ dat-men seyt/ datter inde Dorsten-
doemen Gulich en Bergh soo veel hout/
Pfer/ Steen/ Kalck / Loot / &c. te beko-
men is/ als Colten/ Mulheym/ ende alle
omliggende plaetsen behoeven: Het
blijckt ghenoechsaem dat-men tot onsen
schade dien van Mulheym dit Privile-
gie gegeven heeft / expresselyck teghen de
Erf-contracten/ derwelcke segghen/ dat-
men wyt alle onliggende Landen/ Ste-
den en Plaetsen/ allerley koopmanschap-
pen byp ende onberhinderlyc binnen Col-
ten sal mogen bzingen. En can ons oock
niet schaden/ dat die Contracten maer en
spraken van hondert Jaren/ welken tyt
wy bekennen verbloten te zijn; Dewyle
de woorden des Contracts veel anders
mede bzingen/ daer toe wy ons refereren/
als oock tot de belofte welcke Adolphus
ende Henricus, in die tyden Graven van
den Berge/ onse Dooz-ouderen/ en Bur-
geren van Colten ghebaen hebben/ beloo-
vende vooz haer ende hare nae-komelin-
ghen/ dat sy nu noch minnmer en sou-
den toe-laten/ datter tusshen Keyndooz
ende Sudendoz aen den Rijn-kant/ aen
d'e'en of aen d'ander zijde / eenich Casteel
ofte Vestinge soude ghemaecht worden.
Welcke woorden ghenoechsaem aenwij-
sen/ dat dit Contract niet hondert Ja-
ren lane/ maer eenwyllich dueren soude.

Daer wozt oock gheseyt/ dat de Dor-
sten hebben gepresenteert de oude verbou-
tenissen ende verdragen te vernieuwen:
maer dat wy sulen gheseyghert hebben.
Daer wy oock met onse Bzieren ende
Antwoozden kommen bewijzen ende doen
blijcken/ dat wy daer toe gantschelyck
geneycht waren: maer dat wy eerst mo-
sten af-wachten den eynde des verschils
tusshen de Dorsten/ het ware dat sulchs
gheschieden soude dooz authoziteyt des
Keyser/ ofte een onderlinghe ende vrien-
delijck verdrach tusshen de Dorsten.

Dat wy der Dorsten byanden souden
geherbercht hebben of laten in onse Stadt
vergaderingen houden/ of Pasquillen en
schampere Schziften Drucken ende ver-
stropen/ dat ontkennen wy: Maer ter
contrarie soo hebben wy een Boeckerken
ghenoemt Paracelsis, als het aen den dach
gekonien was/ verboden/ de Exemplaren
hebben wy gheconfisqueert / ende den
Drucker een ghelbt-bzencie af-ghena-
men.

Het is wel waer/ dat hier in onse Stadt/
als de Dorste haer inde possessie der Dor-
steendoeme gestelt hadden/ eenige Keyser-
lycke Commissarisen gecome zijn/ die ver-
schepdene bevelen des Keyser/ hier heb-
ben laten publiceren: Maer wy en ach-
ten niet dat-men dese verstaet onder den
name van byanden/ ofte pasquilstroppers.
Doch eben wel hadden wy wel ghe-
wenscht dat-men ons hier in verschoont
hadde: Maer wy en konden noch en
mochten ons de facto tegen de Publicatie
der seifder niet stellen/ derwyle wy schul-
dich zijn den Keyser te gehoorzamen. Wy
hebben om des te beter correspondentie
met onse Nabueren te houden/ wel ernst-
lyck syne Keyserlycke Majesteit ghebe-
den/ datmen ons hier in soude willen ver-
schoonen / maer ten heeft niet mogen ge-
scheiden.

Wengaende tgene datmen voozt bzingt
van het Contract dwelck de beyde Broe-
ders Graven van den Berghen met onse
Dooz-ouderen hebben op-gericht/ dat is
al vooz lanck af gedisputeert ende gecru-
dicht/ dooz de sententie Mandati inhibitorij
& demolitorij.

Dat aen-gaet de aen-gevangene ver-
sterkinghe van Mulheym Anno 1416.
dooz Hartoch Adolph / daer hebben sich
onse Dooz-ouderen tegen gestelt/ ende by
den Keyser Sigismundum te weghen ghe-
bracht

bracht/datmen die aen-gebangene Mue-
ren/ Grachten/ Bolle-wercken datelijck
heeft moeten af bryken. Datmen wil ſeg-
gen/dat de Veſtinghen niet te Mulheym
of by Mulheym/ maer boven ſiel ghe-
maect wierden/ende datmen derhalven
des Keyſers bevel op den bouw van het
Dorp Mulheym niet trecken noch duy-
den en can: Daer van doet de ſententie/
ende de over-blijſſelen der Veſtinghe oog-
ghen-ſchijnelijck ander bewijs.

Wat Duys aengaet/ het is wel waer
datmen het ſelfde heeft begoft met eenen
Wal of Veſtinge te bebyden/maer ten is
niet waer/dat wy ons daer niet minder
ernſt tegen geſtelt hebben/als wy ons nu
ſtellen tegen het verſtercken en vergroo-
ten van Mulheym: Want of het ſchoon
maer eenen ſlechten Wal of Veſtinghe en
was die-men ront-om Duys begoft te
maken/ſoo en zijn wy niet geruſt geweest
hooz ende al-er dat ſy daer mede ophiel-
den. De Doozluchtichſte Dooſten be-
hoozden te weten/dat ſy ſo wel ſchuldich
zijn met het op-bouwen van Mulheym
op te houden/als die van Duys gedaen
hebben.

Dat door het op-bouwen van Mul-
heym de ſtroomen ende ſtraten verplijgher
ſouden gemaect worden/ en konnen wy
niet gelooven/ overmits dat onſe Bur-
gers tot haren grooten ſchade geboelen/
dat de Wt-legghers op den ſtroom haer
dwingen te betalen de Licenten/ die haer
te betalen van ons wel ernſtlijck verho-
den zijn.

Aengeſien dan uyt het boven verhael-
de genoegſaem is blyckende/ dat alle de
reden ende argumenten in het Placcaet
ofte opene Schriſt der Dooſten begrepen/
niet vaſte en gaen/ ſoo hoopen ende ver-
trouwen wy/ dat de Doozluchtichſte
Princen/ als Lief-hebbers der Juſtitie
ende der billichheyt ſullen aſſant doen
van den bouw van Mulheym/ niet hooz-
ders doende teghen ons blyckelijck goede
recht/en tegh de oude erf-contracte: maer
dat ſy veel meer/na-wandelende de voet-
ſtappen harer loffelijcker Dooz-ouderen)
goede correſpondentie ende vriendſchap
met hare Nabueren ſullen ſoecken te on-
der-houden.

Dit Schriſt was ghedateert binnen
Collen/ den xx. Julij 1612.

Den inhoudt des Keyſerlijcken Plac-
caets daer ſich die van Collen op beroe-
pen/ is trouwens ernſtachtich ende ghe-
ſtrenghe ghenoech/gedateert te Praga den
tweeden Julij 1612. ende luyt als volcht.

Y Matthias van Gods
genade, vercorenen
Roomſchen Keyſer,
Ec. Laten vreten
den Doorluchtigen
Vorſt Ernſt Marcgra-
van Brandenburg,
Ec. ende Wolfgang
Wilhelm Phaltz-grave by den Ryn, Ec.
onſen lieven Vedderen: Als ooc den na-
volgenden perſonen, Goyvaert van Stein,
N. Luningh, V Vilhelmo Paepſt, der rech-
ten Licentiaer, Iohan Geigh, Peter Chri-
ſtiaenſz. Steven Leſpiere, Iohan le Fere,
Hendric Veldhauſen, Ian Flageler, Albert
Steinvegh, Nicolaes Rits, Gerard Nieu-
kirchen, N. Sonneman, Ieremiae Peterſz,
N. Grefradt, Chriſtiana Quintijn, Chriſti-
aen Willoquiau, Peter, Ian, en Hendrick
van Bruc, Hendric, Peter, en Gerard van
Creuts, Gerart Garſzvieller, Iohan Brull-
midtſgaders allen anderen Coop-lieden,
Schipppers, Meſelaers, Timmer-lieden,
ende arbeyts-lieden, ende in ſomma allen
ende eenen yegelicken, die aenden bouw
te Mulheym arbeyden, of die raet of daet
daer toe ghegheven hebben, ofte noch in
toe-comende tijden geven mochten. Wy
doen haer te vretē, dat onſe lieve getrou-
we Onderſaten des Rijcx, de Burgermee-
ſteren ende Magiſtraet der Stadt Collen,
ons ſeer onderdanichlic by Requeſte heb-
ben te kennen gegeven, dat onaengeſien
het by vele VVetten, ende by nae door de
Guldene Bulle verboden is by zware pe-
nen, dat niemant, hy ſy hooges of leeges
ſtandes, ſich vervorderen en ſal uyt eyge-
ner authoriteyt eeniger tollē of laſten te
VVater of te Lande op te ſtellē, veel vvey-
niger yemand afte perſen: Of ooc ſchoon
door vele goede ordonnantien bevolen

is, dat

1612. is, dat niemant tot schade ofte nadeel van nae-by gelegene Rijcx-steden, Landen of Provincien, eenige nieuwe Steden, Casteelen, of Vasticheden, daer uyt eenige beroerten souden mogen ontsaen, ofte daer door de publijcke vrede soude mogen eenichsins gequetst vvorden, en sulen mogen ghemaect vvorden, maer datmen sulcke vvercke alreets gemaect zynde, sal af-breken.

Hier en boven, of schoon onse ende des Rijcx Stadt Collen van ouden tyden hier niet alleen van Roomsche Keyseren ende Coningen tot haerder versekeringhe met schoone Privilegien vereert is: Maer ooc met de Hartogen van het Bergsche Lant, voor haer ende hare Naekomelingen een eeuwlich verdrach heeft op-gericht, mede brengende, darmen te geender tyt eenich Casteel of Stercke noch aen d'een, noch aen d'ander zyde des Ryns en soude maken of maken laten tusschen Keindorp en Sudendorp; Dat oock de Keyser *Sigismundus* onsen voorlaet in't Concilie van Constants, met raedt der aen-vvesender Keurvorsten, Vorsten, en Stenden, nae volcomene kennisse der sake, by sententie verelaert heeft, dat de fortificatien te Mulheym ende Monheym souden af-ghebroken worden: ja oock dat Hartoge Wilhelm van Gulich voor ettelicke jaren uyt laet der Keyserlicke Kamer opgeleyr is geweest derghelijcke Vestinghen die hy tot Mulheym begoft hadde te maecten, af te breken, met vervverpinghe van al syns exceptien:

Soo ist dat even veel V. L. eenen swaeren Tol gheleydt hebben op alle de waeren die te VVater of te Lande, uyt of ingebracht worden; leggende tot dien eynde te Mundorp boven Collen een Oorlochschip, dat alle Kooplieden, Schippers en Passanten den Tol af-dvvinght; besyden stellende de veel-voudige beden dier van Collen, syner Keyserlicker Majesteit onses gevesenen seer lieven Broeders ernstige bevelen, als oock onse ende der Keur-

Vorsten tusschen spreken ende vermaningen aengaende het datelicke weeren en wech-men deses Tols.

Iae U. L. zyn noch voortder ghegaen, ende hebben in Martio deses Jaers 1612. laten Drucken ende Publiceren een Placcaet, om een yeder te laten weten, dat U. L. gesinnet waren Mulheym tot een stadt te maken, met Privilegien te begiftighen; daer een bequame Haven te maken, ende goet gerief om de Koopmanschappen uyt ende in te brengē, gevende den invvonderen der selfder plaetse het recht vā voorcoop van allerley waeren ende wercken. Iae selfs van allerley eerbare vvaeren; Iae U. L. en hebben niet alleen verboden alle sodanige materialen op Collen te voeren, den Ryn aen d'ander zyde der Stadt met een Oorlochs-schip besetende: Maer U. L. Commissarisen Godefrid van Stein, Lumingh; ende Doctor Bapt hebben dit in het vverc gestelt, ende hebben vele plaetsen vercocht om huysē daer op te timmeren, verschrijvende Timmer-lieden ende Metselers, als oock Gravers, om de stadsgrachten te graven met Bolle-vvercken ende Planckeringhen, blyckende by de plante die daer van ghemaect is.

Vvt veelcken alles ghenoechsaem is blyckende, dat U. L. voor-hebbens zyn dit VVerc voort op te laten maken tot groote schade, schande, ende naedeel der Stadt Collen, onaeenghesien sy U. L. om sulckes nae te laten nu meermaels seer beleeftelick ende ootmoedelick gebeden hebben, &c.

Derhalven soo hebben die van Collen ons seer ootmoedelick ghebeden, dat vvy ten insien van al het boven-verhaelde, als Keyser ende Hooft des Heylighen Rijcks, haer souden vvillen de hant bieden, ende hier in verlien.

Devvyle vvy dan van natiere geneycht zyn, ende oock van vveghen ons Keyserlick ampt schuldich zyn, eenen yederen recht ende justitie te doen. Ende de Keurvorsten die op onse keure geveest zyn, na

M. ij. rype

1612. type deliberatie, bevonden ende gheoordeelt hebben, dat de Stadt van Collen uyt het vaſte maken van Mulheym groot perijckel is nakende, devvyle men hare Burgeren ende Invvoonderen door dit middel allen toe-voer can af-ſnyden, jae den Rijn gheheelick afſluyten, niet alleen tot nae-deel dier van Collen: maer oock der anderer Keurvorſten aenden Rijn geſeten, zijnde een middel om de weghen en ſtraten over al daer om-her onveyl te maken. Jae alſo velen anderen Heeren en Landen hier aen veel gelegen is, te beſorghen ſtaet dat hier uyt een Oorloghe ſoude moghen ontſtaen: Soo iſt dat vvy vande voortſeyde Keurvorſten vriendelick ghebeden ende vermaent zyn dit werck wel ernſtlick te behertigen, ende te beſorgen het gene dat tot haren ende anderer Stenden des Ryx welſtant vereyſcht voort, Inſonderheydt dat noch ſy, noch andere met nieuwe tollen of impositien beſwaerdt en vvorden, of dat den eenen den anderen veronghelijcke; Maer dat vrede ende ruſte van eenen yederen in het Rijke onderhouden vvorde, ende dat de Wetten ende Conſtitutien der ſelfder onverſeeret moghen blijven.

Derhalven ſoo iſt, dat vvy heden alles vvel over-vvoge hebbende, beſloten hebben, dat dit Mandatem penale tegen U. L. ſal in het vverck geſtelt vvorden. Ende bevelen U. L. vvel ernſtlick, uyt Keyſerlicke macht, by forme van recht ende juſtitie, by verbeurte van hondert marck Goudts, dat ghy-Lieden, als ooc U. L. Commiſſarifen, datelick na het ontfangen deſes bevels gheheelick ſult doen op-houden de fortificatien ende het gebouvvte Mulheym, ende dat ghy noch daer, noch in eenighe andere plaetſe ſoo nae by Collen gelegen, reghen de Privilegien der Stadt Collen, voortaan in het minſte en ſult onderſtaen te maken eenige ſoodanighe veſtinghen. Maer ghy ſult alles op den voorighen voet brengen, ende daer in laten beruſten. Ghy en ſult oock nae deſen die van Collen niet

meer verhinderen in het uyt ende in voeren der eetelicke, ende andere nootvvendighe vvaeren; Maer ghy ſult de Placcate, deſen aengaende gepubliceert affſchaffen, ende hier nae niet vvederom vernieuven; Oock ſult ghy alle onvvettelicke ende in het Rijk verbodene Tollen ende laſten afdoen, ende de Schepen tot dien eynde op den Rijn geleyt met den alder eerſten doen vertrecken, ende niet vveder om daer brenghen.

Ooc ſo ghebeden vvy vvel ernſtlicke alle de boven-genoemde perſoonen, als ooc allen den genen die het ghebou van Mulheym met raet of daet bevordert hebben, of eenichſins haer daer mede ghemoeyt hebben, of noch bemoeien ſullen, by de boven verhaelde breucke, ende noch daer en boven af-brekinghe der timmeragien op uvve eyghene coſten. Dat ſo haest als dit ons Keyſerlic bevel, of de Copye daer van U. L. ſal geinſinueert vvelen, ſult op-houden van timmeren. Ten zy dat ghy onſen toorn ende genoemde ſtraffe over uvven hals halen vvilt.

Hier benevens ſo citeren vvy U. Lieden uyt volheyt onſer Keyſerlicke macht, ende uyt cracht deſes bevels, ende bevelen U. Lieden, dat ghy binnen den rijdt van ſes-en-dertich dagen, na dat dit ons Keyſerlic bevel U. Lieden ſal geinſinueert zyn, &c. in ons Keyſerlic Hof, vvaer het dan vvelen ſal, of ſelfs, of uvve Gheſanten ende Vol-machten, ſult verſchijnen, ende doen blijcken, dat ghy dit ons Keyſerlick bevel in allen deelen zijt gehooraem gevveeft, ende vol-daen hebt, By ghebreke vvaer van, ghy ſult vervallen vvelen in de breucke hier in benoemt, &c.

Ende het zy dat Ghy-lieden als dan compareert ofte niet, ſoo ſal-men even vvel op het aen-drijven der claghender partye ofte haerer Vol-machten, voort varen, ende doen dat billick ende recht is.

Ghegheven

1612. Ghegheven in onse ende des Heyli-
ghen Rijcx-Stadt Francfort aen de Meyn,
den XXIIX. Iulij, Anno duyſent ſes hon-
dert tvvaelf, van onse Rijcken het eerste
des Roomschen, het vierde des Honger-
schen, het tvveede des Boheemschen
Rijcx.

Onder Hont

Matthias,

Hier het Zeghel.

Noch lagher

Wt eyghener last der
Heyliger Keyserlijcke Ma-
jesteyt.

1612. Hout te
Mulheim
goet dapp-
per dooyt.
Midler wijle dat dit Keyserlijck Plac-
caet ghesmeedt wiert / ende op komenden
wech was / soo is mente Mulheym seer
besich gheweest om in aller manieren den
bouw der Vestinge ende der Hupsen bin-
nen Mulheym te bevoorzuden / daer toe
1500. arbeys-tieden verschreven waren /
met een groote menichte van karren /
Schuppen en Spaen / en watter sus van
noode was. Men heeft doch peder Ar-
beys-man Roers ende ander gheweys-
gegeven / om daer mede / indien haer pe-
mant woude komen verhinderen / tegen-
weys te doen / Iae daer zijn ooc eenighe
stukken grof Gheschuts van Dusseldorpe
daer gebacht / ende goede wacht daer by
ghesett.

De Dozsten van Brandenburch ende
Pienburch schreven aen den Magistraet
van Collen / dat het haer niet weynich en
bedroefde / dat sy alle hare Burgers ende
Inwoonders by verbeurte harer Bur-
gerschap ende arbitrale straffe / verboden
hadden binnen Mulheym Hupsen te tim-
meren / Ja ooc verboden hadden tot dien
eynde ende behoefte verkoopen eenighe
materialen / beloovende den Men-bzenger
thien gouden guldenen / ende synen naem
te verzwijgen: Als oock dat sy by groote

penen eenighen Steen-houwers ende an-
deren die alreets in het werck waren ge-
treden / verboden hadden de beloofde ma-
terialen te leveren / tot groote schade soo
des eenen / als des anderen : Hier-en-bo-
ven / dat sy / onder den naem ende decksel
van verboden te hebben te Mulheym ofte
elders ter Predicatie te gaen / eenige ha-
rer Onderſaten / die al ober lanc upt Col-
len vertrocken / ende te Glabbeck / te Mul-
heym / ende elders met der woone getroc-
ken waren / als sy te Collen waren geco-
men / dooz Peter Gypenau hadden laten
gewelt doen / in de poozte met voeten tre-
den / hare klederen benemen / ende inde
ghewancknisse werpen / als of sy Schel-
men ende Boos wichten geweest waren /
niet achtende haer bidden ende onschult.
Als oock / dat sy als de Dozsten hare ant-
woorde tegen de protestatie van die van
Collen / belangende den bouw van Mul-
heym / te Rept (daer doch die van Collen
gantsch geen gebiedt noch heerschappije
en hebben) hadden laten publiceren ende
aen-saen. Dooz hare Dienaers / verge-
felychapt met eenen Poraris / ende met
krijchs-knechten / tot haren hoon ende
smaet hadden laten af-trecken.

Als dan dit / ende dergelycke stukken /
niet en zijn daden van goede Nachuer-
schap ofte vrientſchap / maer veel meer
teercken van vyantschap. Ende sy met
oogh-lupkinghe sulck ghewalt ende be-
spottinge niet lyden en condon : So ver-
maenden sy haer wel ernstlyc / dat sy haer
doozt-aen van sulckes vermyden souden /
en datse hare Burgers met de hare sou-
den in vreden laten handelen ende wan-
delen / dat sy de ghene die sy onder hare
bescherminge hadden aenghenomen sou-
den onghemolesteert ende onbeschadicht
laten / dat sy Gypenau wel ernstlic straf-
fen souden van wegen het begangene ge-
welt den onnooselen aen-ghedaen / dat sy
haren Onderſaten datelick souden weder-
geven alles wat men haer hadde afghe-
nomen / dat sy haer souden satisfactie ge-
ven van datse hare weerdicheyt ende eere
geviolert ende gequetst hadden. Ende
eyndelijc / dat sy haer alsoo souden dza-
gen / dat sy geen oorzake geven en souden
om verdacht te wesen op foodanige mid-
delen / die haer ende hare Burgers niet
lief wesen en souden.

Den seften Julij is Georgiaen Wilhelmi
des Heur. Doztes van Brandenburchs
out te

Die van
Collen la-
re der Doz-
sten Place-
caren te
Rept af-
seheuren.

1612.

De Jonge
Heur vo:st
lept de eer-
sten steen
der kercke
te Mülhe.

outste Sone / van Franchfort op Collen
ghetkomen / ende van daer op Mülheym
getrocken / daer hy met egener hant den
eersten steen van het fundament der nieu-
wer kercke gelept heeft / vereerende den
Opper-timmer-meester niet eenige stuc-
ken gouts. Hy is strax voorts geryft
nae Dusseldorp / daer hy bande aen we-
sende Voosten / Graven / ende Heeren / seer
eerlyck ende statelyck gewillekomt ende
ontfanghen is gheweest.

Den xvij. Julij is het verbodt des Key-
sers / belangende den voorderen op-bouw
van Mülheym / te Dusseldorp ghebracht /
voort eenen Sode daer toe af-gheveer-
dicht.

Of wel de Zieven ende Bevelen des
Keyfers ernstich ende gestrenghe genoech
ingesteld waren tot voordeel van die van
Collen. Soo en is nochtans daerom den
bouw van Mülheym niet te rugge geble-
ven : Maer hy is eben dapper voort ge-
gaen / die van Collen daer teghen doende
al wat sy immer konden of mochten. Als
sy vernomen hadden dat men upt Bock-
humer-bosch by Mülheym houdt haelde
tot de timmeragie der Huysen. So heeft
strax de Heur vo:st vā Collen syne Com-
missarissen derwaerts gesonden / seggende
dat dien Bosch het Capittel te Collen erf-
selijck toe quam / der Voosten van Bran-
denburch ende Pienburchs Commissari-
sen aen-seggende / dat sy haer wachten
souden voort-aen eenich hout daer upt te
houwen ende verboeren / of sy souden nae
haer uperste vermogen sulkes soeckē te
verhiinderē / ende hare schade in te halen.

Den vijftien October is de Marquis
Ambrosio Spinola van het Keyserliche Hof
gheschepten / ende nae Brussel gheryft.
Hy was in Septembri nae Praga in der
haeste geryft / daer hy seer feestelijc ont-
haelt was. De Lant-Grave van Luch-
tenberch / die voorts te vooren het Gulden
Vlies ontfangen hadde / ende noch ander-
re Heeren / zijn hem te ghemoete gereden /
met twee hondert Peerden. Als Spinola
wederom te Brussel was aen-gekomen /
Ja terwylē dat hy noch te Praga was /
ginch de spake ober al / dat hy commissie
ende last hadde met des Eerst-Hartogen
Alberti Krijchsvolk de executie van Allen
ende Mülheym te doen. De Heeren Sta-
ten der Gemieerde Nederlanden hebben
de beyde possederende Voosten wel ernst-
lyck vermaent / dat se by tijts goede sozge

voort die beyde / ende andere plaetsen drae-
ghen souden / belloovende haer / daer het
de noot voorderen soude / de behulpeliche
handt te bieden / met raedt en daet. Sy
hebben oock aen den Coninc van Groot-
Britaignen geschreue / versoeckende dat
het syne Majesteit woude gelieven ern-
stige brieven van interessie aē syne Key-
serlycke Majesteit te schryben / ende te
vermanen met de gedecreteerde ende ge-
dreychde executie van Mülheym niet te
willen voort varen. Sy hebben oock selfs
Brieven van ghelijcken in-hout aen syne
Keyserlycke Majesteit geschreuen. Ge-
lijcke vermaen-Brieven hebben oock ha-
re E. H. M. aen de Coninginne van
Brandenryck geschreuen / haer indachtich
makende het Verbout dwelck de Coninc
Henricus III. met de Voosten van Bran-
denburch ende Phaltz-Pienburch hadde
op-ghericht / als oock hare Majesteit
gevende te bedencken / wat zwaricheden
ende onheyl dat hier upt onstaen soude /
indien de Marquis Spinola gewapendet
hant sulcke executien op des Kijer boden
soude doen / tot groote oneere der Duyt-
scher Voosten / ende tot groote schade der
Paebueren : Daer by wel uptdruckelijc
schryvende / dat sy in sulcken geballe niet
en souden kunnen noch mogen nae-laten
te doen wat het verbodt tusschē de Voos-
ten Brandenburch ende Pienburch met
de Gemieerde Nederlanden Provincien
was mede-bzengende.

Aen d'ander zijde hebben die van Col-
len wederom hare Gedeputeerde aen den
Keyser na Praga gesonden / syne Keyser-
lycke Majesteit aen-dienende / dat de
zware Collen ende Licenten van de Voos-
loch-schepen ofte Wteleggers haren Bur-
geren ende Inwoonderen noch eben ghe-
strengelijc wierden af-gheperst. Ende
dat men niet den bouw te Mülheym soo
ernstlyck was voort-varende / als noch
opt geschiet was. Versoeckende gantsch
ouderdanichlyck / dat syne Keyserlycke
Majesteit doch woude syne bevel-schry-
vens ofte Mandaten doen executeren en
in het werck stellen.

De Lant-standen der Voostendoemen
Gulich / Kleef / Berch / met den aenhangh
der selfder / voort oogen siende de duystere
Waleke die haer boden het Hoofst was
hangende / hebben een seer onderdanighe
Supplicatie gemaect ende aen syne Key-
serlycke Majesteit ghesonden / van data
den

den vij. Octobris Anni 1613. Inde welcke sy na geluck-wenschingen met de Keyserlijke Kroone / sijne Keyserlijke Majesteijt onderdanichste hebben gebeden / dat sy / als het hoogste Hoofd van Christenryck / mede vooz die Dozstendoemen ende Landen woude sorghe dragen / ende niet toe-laten / dat door het ghewelt van vreemde Krijchs-Overste en Krijchsvolc pers teghen die Landen in genere, ofte teghen eenich Lidmaet der selsder mochte vooz-genomen ofte ghedaen worden / nemende in ooghe-merck / dat de Dozsten Brandenburch ende Neuburch / willich waren haer ende hare saken goeden rechte te onder-werpen.

Hier by sullen wy vooz dit Jaer den handel van Wulshem berusten laten / ende noch een weynichken verhalen van't gene dat in andere Landen dit Jaer gheschiedt is.

In de maent van October ende November isser in Westphalen op verscheydene plaetsen aert-bevinge gheweest / als te Spievelt / te Wittenburch in het Stift van Ossenburch / op het Slot Keill / te Bernitta / als oock te Lemgo in der Graeffschap Lippe / te Offel / ende in meer andere plaetsen. Wat te Spievelt gheschiet is / dat hebben wy hier te Lande / als wesende in onse Nabuereschap best konnen vernemen. Op den vij. Novembris stylo veteri des mozzghens ontrent vier uren / heeft men te Spievelt / ende daer ontrent een ghedouder / als of men wijt van der hant een groot stuck Geschuts hadde hooren afschieten. Stracks is daer op gevolcht een aert-bevinge / alsoo dat alle de Hupfen zitterden en beefden / ende veel Glasen uyt de Vensteren vielen. Des navolgenden daechs na den middach is dit wederom / ende noch meer aen-ghegaen. Jaer dit heeft wel een Maendt lanck gheduert / alle dage vier / vijf / ses / seven mael. Also dat de Menschen aldaer niet so seere om de schade die sy aen hare hupfen / schozsteenen / daken en mueren / hie toezens ende kloosters / ende insonderheyt aen't Dozstelijke Hups Sparenberch saghen gheschieden / en zyn verschrict gheweest / maer veel meer door het aenmercken der krachtiger hant Godes / die de Werde ende alles wat daer op stont / dus dede be-

ven ende bewegen / versende dat alle hare Hupfen het onderste boven souden gewozzen worden / ende dat sy / met hare Vrouwen ende kinderen daer onder versmoozen ende versmachten souden. Dit aert-beven heeft te Spievelt gheduert tot op den iij. Decembz 1612. Ghelijck de Burghers ende Inwoonders daer / ende daer ontrent gheduerende deser aert-bevinge / Godt den Heere met zitteren ende beven hadden ghebeden. Also hebben sy hem oock hertelijck gedancet als sy uyt die benautheyt verlost waren.

Ontrent der selsder tijt als dit Kerdt-beven in Westphalen was / zynder te Lissabona eenige Schepen uyt Oost-Indien aen-gekomen / doch niet vol-laden. De Coop-baerders aldaer hadden kortz te vooren wel vier Milioenen Ducaten schade gheleden / ende veel Volck ende Gheschuts verlozen / door het onder-gaen van een groot Schip / comende van China / dwelck hondert en vijftich mylen van Goa zijnde / verbzoncken is.

De Coninck van Hispanien heeft oock ontrent deser tijt verlozen / door onweder / syn groot Gallioen / inhebbende den Trijuyt van Callano, en noch ettelike Schepen meer / eenige milioenen gouts weert zijnde. Maer de West-Indische Flote is geluckelich in Spaengien gearriveert / die men achtte dat den Coninck made bracht wel elf Milioenen aen Gout / Silber / ende andere waeren.

In Hollandt zyn oock negen rijckelick geladene Schepen ontrent desen tijt aen-gekomen uyt Cypren ende Levanten / mede-brenghende dertich duysent balen Boom-walle / ende so veel balen Zyde-merck / dat die ghesste-meert wierden op dertich tonnen Gouts.

In Octobri heeft Ioachim-Ernst Marr-Grave van Brandenburch te Ennoltzbach tot syn Hupszouwe ghenomen en getrouet een Gravinne van Solms / genoemt Sophia. Op dese Wuylost zyn in persone verschenen vele Dozsten / Partoghen / Graven / Heeren ende Edellieden / midts gaders veler Republijcken / ende

Dozstenge en Spaen gaerden lyden groe schade tot Los.

Schepen uyt Cypren in Hollandt aengekeomen.

Maregra de Ernst van Brandenburch trouwt een Gravinne van Solms

1612.

ende Stede-Ghesanten. Soo datter op dese Waploft getelt zijn 1942. Menschen ende 251. Paerden.

Ambassa-
deur upt
Persia cōt
se Praghe.

Den xviij. der maendt Octobris is upt Persia te Prage aengekomen de Keyserlijcke Ambassadeur / die nu vijf Jaeren lanck aldaer geweest was / die sich stract op de reys begeben hadde / nae dat hy hadde vernomen de doot des Keyser's Rudolphi. Met hem heeft de Coninck van Persen gesonden den Persiaenschen Ambassadeur / ontrent tachtentich Maerck zijnde doe hy upt sijn Lant reysde / maer hy is niet veerthien Maerck binnen Prage ghekomen / daer hy seer statelijck ontfangen is. Hy heeft den xxi. Octob. audientie gehad / ende in sijne Meesters name versocht / dat doch de Keyser datelick den krijch woude aengaen tegen den Turckischen Keyser / welc indien hy niet en dede / soo soude de Coninck van Persen ghenootsaecht ende verootsaecht wesen / oock vrede met den Turck te maken. De Keyser Matthias heeft desen Ambassadeur tot antwoorde gegeven / dat hy tot noch toe van wegen de sedition en beoerten in Hongarpen soo veel hadde te doen gehad / dat hy niet en hadde konnen den krijch voeren tegen de Turcken : Maer dit nu geslist wesende / soo woude hy niet de Vorsten ende Stenden des Rijchs wel ernstlijck sien hy der hant te nemen tegene dat best ende raetsaemst soude gebonden worden / des te meer tot den krijch gheuecht / jae gedwongen zijnde / dooz dien dat de Turck alreets Moldavien / ende Walachien de Christenē asgenomen hebende / sich oock socht Meester te maken van Transsilvanien. Vermanende te gelijcke / dat doch de Coninck van Persen in den krijch teghen den Turck volherden mochte : Maer eer desen Ambassadeur van Praghe schepde / isser tijdinghe ghekomen / dat de Coninck van Persen met den Keyser te Constantinopolen dooz eenige Jaeren bestant gemaecht hadden.

Muscovij-
schen Am-
bassadeur
samt te
Praghe.

Na ter selver tijdt isser oock eenen Muscovijtschen Ambassadeur te Prage hy den Keyser ghekomen / versoeckende dat den Keyser woude aensien

den elendighe standt des Grooten Vorstendoms Moscou / met den aenkleve van dien / ende dat hy woude doen ophouden het groot verberf / welck de Coninc van Polen haer aen dede. Daer hy voegende / dat hy baden / dat de Keyser haer woude eenen goeden Vorst geven / onder den welcken hy souden mogen in vrede leven. De Keyser heeft beloofst / dat hy neerstelijck op haer versoeck letten soude / ende dat hy den Ambassadeur / als hy nae hups keeren soude / eenen Ghesanter soude byvoeghen / om den Coninck van Polen tot stille-stant van Wapenen te vermanen.

Korts vooz sijn vertreck upt Praghe heeft de Muscovijtsche Ambassadeur eenen Brieft gheschreuen aen Gleclium den Bisschop van Weenen / daer in hy onder anderen seide / Dat syn Vaderlant, door de aflijchicheyt des Groot-Vorstes, Weduwe geworden zijnde, van vele Vryers ghevryet ende verfocht wiert, welcker eenige oock ghesocht hadden de selfde met ghewelt te verkrachten. Maer dewijle het geeninsraetsaem en was, dat sy dus onwettelijck tot hylicken soude gedwongen worden : Soo badt hy in deser Weduwe name, dat de Keyser, behoorlicker wyse dese Weduwe eenen goeden Man gheven ende haer uyt hylicken woude, kern stellende als Mombaer over de selfde. Biddende dat sijne Bisschoppelicke Eervverdicheyte, die vele vermocht by sijne Keyserlicke Majesteit, het beste in deser sake soude vullen doen, hem versekerende indien dese sake door sijn hulpe tot eenen goeden eynde conde gebracht worden, dat sijne Majesteit en ooc sijne Eervverdicheyte bevinden souden, dat dese Bruyt met alle beleeftheit ende eerbiedinge hare danckbaerheyt rijckelijck soude doen blijcken.

In den Ma-somer deses Jaers hebbe de Ost-Indisch-vaders al by wat schade gheleden van de Spaenjaerden ofte Portugesen / die met aller macht ende geweld (niet achtende de Treues nochte verscheptene verdraghen hier van op gericht) gepoocht hebben de Nederlanders daer gheheelijck upt te bijten / den welcken sy gheen klepne schade in Volck / Schepen ende Coomanschap gedaen hebben. Welck als de Gewint-hebbers de Heere Generale Staten ende sijn

1612. **I**n Princelijche Excellentie wel ernstlich
geclaecht hadden/verfoeckende raedt en
daer om hare ghelevene schade wederom
in te halen: So hebben de E. D. M. Hee-
ren Generale Staten met syn Princelijc-
ke Excel. geresolueert een goede Scheep-
armade eerstes daechs toe te rusten/ende
die wel te bemannen met Bootsghefellen
en Soldaten/om alsoo gewapender hant
den Spaenjaert te weder- staen/ hare ge-
ledene schade weder in te halen/ ende om
in te houden de Havenen en Zee-kusten/
doch Casteelen ende Fortressen/ die sy tot
noech toe daer te Lande in spijt van den
Spaenjaert / ende tot profijt deser Lan-
den ghadt hadden.

De Coninc van Hispanien/ die
altijt tracht te zyn en te blij-
ven Vermeerder des Rijcks/
heeft ooc te deser tijt gepoocht
de Engelsche te verdrjben uyt
het Land van Virginia, dat sy by het leven
der Marchdelijcker Coninghine Elysa-
beth hadden beseydt/ in-ghenomen/ niet
Stercken beset/ met Engelsche Man-
nen/ Vrouwen/ Kinderen/ oock Koepen/
Swijnen/ Paerden/ &c. beplant/ zijnde
een Land in syn begrijp wel soo groot als
de dyp Coninckrijcken die de Coninck Ia-
cobus VI. nu is besittende/ oock so vucht-
baer/ als eenich Land in Europa: want
het draecht twee-mael des Jaers vucht-
ten/ want de lucht is seer soete en bequaem/
met over ren komende met de nature van
Engelant/ van waer men het sefde in ses
Weken tijds beseylen can. De Koepen
die uyt Engelant daer gebracht zyn/ heb-
bender goede gracy/ sy konnen het Gras
den heelen Winter deur genieten: want
oster schoon in en dan wat Saen valt/
so en verwelcht noch en verrot het Gras
daer onder niet. Daer is in dit Landt
grooten overbloeit van seer goeden Hen-
nep/ die hem selven jaeyt/ beter dan den
Engelschen Henney. Item so zyn in dit
Landt groote menichten van Orange-
pel-boomen/ en seer schoone/ gaeye/ lan-
ge/dicke/ Mast-boomen. Noech zyn hier
Wynen van Antimonpe/ende van Loot.
Daer zyn schoone Rivieren/ waer van
de vooz-naemste aldaer ghenoemt word
Potamareck. Daer is groot profijt te doen
met het vischen van Nabbeljan en Ten-
ge/bie-men Iaren lanc goet houden can.

Het Nooz/ Geelu-wogtelen / ende vier-
ghelijcke Hof-vuchten wassender wel.
Den Wijnstock heester oock tamelijcken
aert / doch de Druyven die daer wassen/
zyn meer tot verberfchinghe der Men-
schen / en om in haer sapsen uyt de hant
te eten/ dan om Wijn daer van te parssen.
De Baron De-la Warre, die aldaer eenen
tijt lanc Generael geweest is van wegen
den Coninck/ Anno 1611. in Engelandt
gekomen zijnde/ heeft dit Landt soo hooge
geprezen/ dat hy seyde/ (in syn Relaes ge-
daen vooz den Hoogen-Raet van Enge-
lant den xrv. Junij 1611.) hy ware wil-
lich al sijn goet ende welbaert te verkoo-
pen / ende sijn leven daer te gaen eyndi-
gen. De Engelsche doen dagelijck haer
beste / om met de Heydensche Conincks-
kens deses grooten Landts vrientdichap
en kennisse te maken / om alsoo dieper en
dieper in het landt te mogen comen/ dwelc
sy niet ghewelt niet en verfoecken/ want
sy daer geen voozdeel by en sien. Maer/
ghelijck ick hebbe begonnen te verhalen/
De Spaenjaerden hebben soo op andere
tyden / als insonderheydt dit Jaer van
1612. haer beste gedaen/ om dit Landt in
te nemen/ ende de Engelsche daer uyt te
verdrjben. Daer van als de tijdinghe
ende klachten in Engelant quamen/ So
heeft de Spaensche Ambassadeur willen
staende houden/ dat alle de Indjes sijnen
Meester den Coninc van Spaengien met
rechte toe-quamen / by donnatie van den
Paus / ende om dat sijne Vooz-saten de
Coninghen van Portugael de sefde eerst
ontdeckt ende beseyt hadden. Maer de
Engelsche/ als oock de Francosyen/ ende
Nederlanders meynen / dat sy soo goet
recht daer toe hebben/ als de Spaenjaer-
den ofte Portugesen. Verhalven so heeft
de Coninc van Groot-Britaignen/ wey-
nich achtende des Spaenschen Ambassa-
deurs woorden/ belast eenighe Schepen
toe te rusten ende wel te bemannen ende
nae Virginia te seiden / om dit Eplandt
wel te besetten/ ende in te houden/ oock te
verwoeren tegen alle de gene die dese sij-
ne Coloupe sochten te hinderen ofte be-
schadigen. Hier toe hebben oock de En-
gelsche Keybers ende Coop-lieden goet
behulp ende assistentie gedaen. So dat
men nae desen niet vernomen en heeft/
datter de Spaenjaert pels op gheatten-
teert heeft. Het eene Syveert hout het an-
der inde Scheyde.

1612.

Krijch tus-
ſſchen De-
nenmarc en
Lubeck.

In de Maendt van October zijn de Denen ende Lubeckſche malcanderen in het hant gheballen. Dit vier hadde langhe liggen ſmoken op den feften dach Octob. deſes Jaers begoft het wel dapper te branden: Want als doen zijn des Morgens vroeck in een Hebelich-weder de Denen onverſiens met vijf-en-twintich Oorloch-Schepen gevallen op twintich Lubeckſche Coop-vaerders / welcke eenige te Travemunde / eenige by het Block-huys op See laghen / wachtende Windt ende Weder om nae Sweden te ſeylen. De Schippers ende het Boots-volck waren meest aen Landt ghedaen / om hare ſaeken te verrichten / elck wat hy te doene hadde / latende op de grootſte Schepen alleen vier / vijf / of ſes Man met de Putghers. Die het vreesſelijck ſchieten der Denen ſiende ende gevoelende / ſtracks de Kabels der Anchoren in ſtukken hielden / ende lieten de Schepen met het ghetje aen Strant / ende onder het Bloc-huys drijven / ypt het welcke ſoo dapper gheſchoten wiert / dat de Denen den buyt niet langher en doſten vervolgen. Midler wijle hebben haer de Lubeckſche Schippers ende Boots-lieden met Schuyten elck nae haer Schip toe geſpoedet / kleyn achtende al het ſchieten dat de Denen deden om haer van de Schepen te houden. Op hare Schepen geraecht zijnde / hebben ſy haer dapperter weere geſtelt / ende met malcanderen ſoo langhe ghevochten / tot dat haer den duysteren Avont van malcanderen ſcheyde.

Des ſelfden Nachts hebben de Lubeckſche allen mogelijken vlijt aen-gewent / om haer Scherps-tuych wederom ſynkens in ordze te brengen / ende ſy hebben de Schepen die op Strant gedreven waren / af-gewonden / ende hare Banen ende Vlaggen luſtich vliegen laten / haer bereyden om de Denen nae te volgen / ende hare rebenge te halen / daer ſy goeden moet toe hadden / te meer om dat de Denen s' Daechs te voozen haer krupt ende Loot meest onnuttelijck verſchoten hadden / ende oock hadden ſy groote ſchade aen hare Schepen ende

Volck gheleden. Maer den Eerbaren Raet der Stadt Lubeck en heeft ſulkes niet willen toe-ſtaen / om het miſverſtant tuſſchen den Coninck van Denemerck ende haer niet meer te verbitteren / dwelc doch hooge genoeg gereſen was / Jae veel te hooge: Oock vreesde den Magiſtraet van Lubeck / dat indien hare Schippers ende Boots-volck / die ſeer toornich ende verbittert waren op de Denen / de victorie bevochten / daer ſich dit Volck van verſekerde / dat ſy een ſchickelijck bloedt-badt aen-richten / ende niemand verſchoonen en ſouden / wie ſy ooc in haer ghewelt krijghen mochten.

Maer die van Lubeck ſiende ende bevindende dat de Coninck van Denemerck geſunnet was haer openbaren Oorloch aen te doen / Soo hebben ſy haer oock begoft daer tegen te wapenen / ende hebben vooz eerst eenige onde bedzebene Ridt-meesters / Capitayns / ende Soldaten in beſtellinge aen-genomen / ende goede ordze op alles geſtelt. Oock dachten ſy op Confederation ende Verbonteniffen te maken met de gene die ſy vermoedden dat haer in tijdt des noodts ſouden konnen helpen.

Onaengeſien de onbeplicheyt der Zee / ſoo zijnder even wel te Lubeck op het eynde van October negen Schepen / ende in den beginne van November noch negene van Lubeck nae Sweden geſeylt / wel gewapent ende bemant / ende hebben hare reyse voozspoedelijck volbracht / ſonder van penant aen-gerant ofte belett te weſen.

DEn Hartoghe van Mantua is den een-en-twintichſten December overleden: Zijn outſte Dochter is hem des anderen daechs gevolght. Hy en heeft geen Soons nae-gelaten / derhalven ſoo is deſe treffelijcke Heerlijckheyt vervallen op ſijnen outſten Broeder / den Cardinael Gonzaga / die met believen des Paus het Geestelijck Bapjt heeft af-geleghet / ende heeft het Weereltlijcke aengedaen / ende hy is ſtracks getrocken na Montreal, en andere ſtercke plaetsen / die beſettende met Officiere die hem den eedt van getrouwichheit deden / alſoo ſich verſeekerende van het Hartochdom van Mantua.

1612. Mantua. De Hartoghe van Savoyen
dit vernemende heeft sich Meester ghe-
maect van Monterrat. Wat krygh dat
hier ypt ontsaen is / sal ick in de naest-
volghende Boeken verhalen.

Deschickelijcke storm-winden
die in Octobri hadden begost/
waerden oec noch in Novem-
bri/Decembri/ende Januarij/
ende sy hebben over al groote
schade gedaen. te Water ende te Lande/
aen Kercken / Huysen / Boschagien/
Dijken/Dammen/ende Schepen. Son-
nigher weghen sijn sulcke menichte van
Boomen om-gewaep / dat men de ghe-
woonelijcke Heer-straten niet ghebruy-
ken en konde: Maer men moeste verre
om-reysen / tot dat de om-gewaepde
Boomen weder om ypt de weghen ghe-
woentelt ende gheweert waren. Hier ende
daer heeft het oock gedondert ende ghe-
bliremt. Voor Lissabone sijn veel Spaen-
sche/ Fransche/ Engelsche/ Nederlandt-
sche / ende Oosterse Schepen vergaen/
al over de tsestich/ met Supcker/ Spee-
rije/ ende andere kostelijcke waeren ghe-
laden / geestimeert ettelijcke Milioenen
Goudts weert te sijn. Werdijck ende
Werdenburch in Vlaenderen leden groo-
ten last van den slach der Zee / alsoo dat
het scheen datse de Zee over-stelpen sou-
de. Te Sluys heeft de Zee ende de
Windt den Stadts-waep ter neder ghe-
slagen. Blijssinghen heeft oock groote
schade geleden aen Huysen ende Wolle-
werken. Enige Schepen die ypt Chi-
na ende ypt Indien wel over-gheladen
waren / ende voor Amsterdam op Anc-
ker lagen/ sijn aldaer in stucken geslagen
ende vergaen / gheladen zijnde met veel
Specerijen/ ende andere kostelijcke wae-
ren. Enige hebben haren last over boort
geworpen / ende sijn ter nauwer noodt
onthomen / seer gherampantert zijnde:
Een groot Schip / dat twee dagen son-

der mast/ zept / ende ras in Zee gedwaelt
hadde/ is eyndelijc te Schevelingen aen-
gekomen/ende het stuck-goet is meest ge-
bercht. In Terel ende elders in Hallant.
sijn wel twaelf hondert doode Menschen
aen strant gedreven. In Brancrjck en
zinder niet wepniger aen-gekomen / als
oec van gelijcken in Engelandt. Een Wy-
bupters Schip / dat twee Metalen / ses
Heren/ende eenige steen-stucken op had-
de / ende daer xxiij. Zee-roovers op wa-
ren/is dooz de storm-winden gedwongen
gewest ter Deere in Zeelandt in te loo-
pen. Haerder eenige wierden strace ge-
kent ende derhalven allegaer gebangen/
ende nae Middelburch gebzacht/ende al-
daer op-gehangen/bevestigende het oude
spreeck-woort / Die tot hangen geboren is,
en sal niet verdrincken.

Den laetsten dach Decembrijs is
de Bisschop van Bambergen (van
den Keyser aen den Paus geson-
den zijnde) te Rome aengekomen
met vijfhondert Paerden/en ses-en-der-
tich Koets-wagghen/ na dewelcke twee
hondert van des Paus Hof-dieners te
Paerde volghden / ende oock twee hon-
dert Edel-kieden. De Bisschop quam op
een schoon behangen Paert. gereden tus-
schen Bondium (den welken de Paus den
titel van Arch-Bisschop van Plant ge-
gheven hadde) ende Francisco Borchese.
Na dese volghden xxxvij. Cardinalen ende
Bisclaten / met hare Dienaers. Als hy
voor hy S. Angelo, des Paus Paleys pas-
seerde / soo ginch al het geschut los/ ende
de Paus heeft den Bisschop seer feestelick
ende met groote eerbiedinge ontfangen.
Christus Iesus, noch sijne Apostelen en sijn
noyt met sulcken Weereltschen praecht en-
de pzael in eenige Stadt ghekomen noch
ontfangen. Het is so het gemeyne ver-
ken seyd.

Tempre mutantur, & nos mutamur in illis.

Eynde des dry-en-dertichsten boecx der Nederlanden ende
anderer Coninckrijcken gheschiedenissen.

Zee-roovers
met den
stormwint
in Zeelandt
gedreven/
en aldaer
op gehan-
ghen.

De Bis-
schop van
Bamber-
ghen komt
seer statich
binne Ro-
men.

DER NEDERLANDSCHE

ende anderer Landen gheschiedenissen,
des Jaers M. DC. XIII.

I.
Een dobel
hewijlich
tusschen
Francia
en Spanje.

Der is op het eynde
des jaers 1612. een
dobbelt houwelyck
ghetroffen tusschen
Francia ende
Spanje. Loys de
XIII. Coninck van
Francia ende
Phararra is onder-
trout met Anne-Marie-Mauricette, outste
Dochter ofte Infanta des Conincks van
Hispanien. De jonge Coninck Loys is
gebozen Anno 1601. den xxij. Septem-
bris / en d' Infanta sijn onder-troude huyf-
vrouwe is gebozen den xxij. Septem-
bris / in het selfde Jaer / op St. Mauricij
dach.

Oock isten selfden tijde ende daghe
Philippus Dominicus Victor, Prince ofte
outste Sone van Spanje/ondertrout
met Vrouw Elyzabeth outste Dochter
des Conincks Henrici III. van Franch-
ryck.

De Coninginne Moeder / Regente in
Francia/ heeft geern dit dobbelt Hou-
welyck in-ghewilicht / achtende dat sy
geen beter alliantie / tot versterkinge der
Franscher Kroone maken en konde / dan
met Spanje / dwelck sy alleen te vree-
sen hadde: want sy hielt haer ghenoech-
saem verseeckert / dat de keyser / noch
Duysche Vorsten / noch oock de Coninc
van Engheleant / als oock niet de Conin-
ghen van Denemarch ofte Sweden veel
wepniger dat eenighe andere Staten of
Republijcken den wille ofte macht had-
den om Franchryck den kriegh aen te doen.

Et sic Regum ira desinit in nuptias.

Den meesten deel der Princen / als ooc
de Parlamenten / en groote des Landts
hebben ghenoechsaem / of met advijs / of
ten minsten met stil-zwijgen in dese hou-
welycken verwillicht / upt-gesondert den
Prince van Condé, ende de Grave van
Soisson, naeste Princen van den Bloede.

Doch des onaengesien sijn dese hou-
welycken te Parijs gepubliceert den 26.
Januarij.

Tot teekenen van blijfchap van wo-
ghen dese houwelycken zijnder te Parijs
au place Royale veel seer statelijcke Tri-
umph-speelen aen-gestellt / daer verscher-
dene groote Heeren ende Damen des
Landts verschenen sijn / om de selfde te
sien ende te aenschouwen. Daer sijn den
vijfden Aprilis vooz het Hof Louvre op-
gericht seer-en-vertich schoone Tenten.
Diet wijt vande selfde miert gebout een
Casteel van hout / fraep geberwt / dwelck
dese opschrift hadde / FOELICITATIS
PALATIVM, Het Palleys der gheluck-
salicheyt. In dit Casteel waren vijf rid-
ders / gheuoemt Chevaliers de la gloire. De
Ridders der eere, heerdich zijnde om dat
Casteel te verdedigen / tegen alle bestrij-
ders des seiden. De vooz-verhaelde
Ridders waren dese / de Hartoghen van
Guise, van Nivers, van Joinville, van Bas-
sompierre, ende Chastaigneraye, die haer lie-
ten noemen Almider, Leontides, Alpheus,
Lyfander, ende Argant. Daer geschieden
drie daghen aen een seer schoone vertoo-
ninghen ende schou-speelen: Daer wa-
ren Triumph-waghens seer schoon met
allerley kostelijcheit verciert: De Paer-
den die de selfde trocken waren toe-ghes-
maect als of het Leeuwen / Elephanten /
Tyger-dieren / ende groote Lippaerden
geueest waren. Nevens de selfde gins-
gen veel Compagnien seer kostelijck ver-
ciert / blasende met veel Trompetten / en-
de andere groote Windt-instrumenten.
Daer waren oock vijftich Lansiers te
Paerde / ende noch xxx. kosteliche Paer-
den / die men by der hant leyde. Cortz
hier nae volghden noch vijftich schoone
Paerden / die oock by der hant ghelept
wierden van Mannen / die allegaer seer
cierlick gekleet waren als Turcken / wil-
de Mannen / ende op sijn out Romeyns.
Dae dese volghden vijftich ghevangene
Coningen / allegaer met ketenen gebon-
den /

den / ende nae haer reden vijftich Edele
Pagien/op schoone Spaensche Paerden.
Alle die in dese Triumphe haer vertoon-
den/waren niet seer kosteliche klederen
verciert ende omhangen/ geborduert en-
de bepeeret met kosteliche Diamanten/
Gout/ ende allerley ghesteenten.

Als dese monsterninge ofte stateliche
vertooningen voer alle Maens oogen ge-
seheden/ soo schoot men elcke repse 120.
stucken grof geschut te gelijcke af / ende
op den avont zijnder seer kosteliche vier-
wercken te siene gheueert / ende door de
gantsche Stadt hingen schoone Lanteer-
nen vol heerfen/ elck op het schoonste ge-
maecht ende geberut/ dwelc seer schoon
ende genuechelijck was te aenschouwen.

Geduerende dese triumphe/ so hebben
verschepdene Heeren ende Edele nae den
rinck geloopt/ ende andere hooftwijlen
aen gericht. Daer wiert ouer al gemu-
sicert/ gesongen/ gesprongen/ gebanche-
teert/ ende menigerley veycht bedreuen.

Des avonts ontrent thien uren qua-
men de hooft-genoemde Heeren ende Ede-
le/ niet een groot gesleep ende naloop van
Volcke / haer vertoonende ende passeer-
ende / voer by des Spaenschen Ambas-
sadeurs Huys/ die in de venster lach/en-
de wierp gheheel handen vol Goudene
Penningen onder het Volck in den grab-
bel/ daer elck een om seerst na tastet.

Naeyndinge der triumphe (die drie
dagen geduert hebben) zijn alle de Hee-
ren ende Damen met den Coninck / Co-
ninginne / en hare Dochters/ inde Kere-
ke gegaen/ daer men het Te Deum lauda-
mus ghesongen heeft / ende daer mede is
dese triumphe befloten/ die men meent
dat wel een Milioen Kroonen ghekostet
heeft.

Van wegen het inwilligen deser bep-
der houwelijken zijnder ooc groote tri-
umphe ende veychde-speelen geschiedt
in het Oostenrijckse Pederlant/ in His-
panien / ende in die Steden van Italien
daer de Coninck van Hispanien Heere
ende Meester is.

Tract hier na is de Hartoge
van Mayne van wegen den
Coninck van Brancrick in
Hispanien ghesonden/ die in
Augusto binnen Madzil ghe-
komen is/ niet meer dan hondert Ma-

gens/ mede brenghende veel schoone Ju-
weelen/ daer mede hy van weghen den
Franschen Coninck ende Princesse / den
jongen Spaenschen Coninc ende Spaen-
sche Princesse vereeret heeft/ diemen ach-
te ouer de hondert duysent croone weert
te zijn. Hy is seer statelick/ soo van den
Coninck selfs/ als van sijnen Soon/ ende
d' Infanta / onthaelt ende gewillekomt/
als oock van den Hartoge van Lerma/
ende andere de los Grandos. De Hartoge
van Mayne heeft openinge ghedaen van
sulcks alser veraccordeert was / belan-
gende den Buyt-schat van beyden zij-
den/ wesende vijf hondert duysent kroo-
nen aen gelde/ ende vijftich duysent kroo-
nen aen kleynodien.

Alle de houwelijck woog-waerden zijn
te Madzil in S. Lodovici Kercke openlijc
gelesen / in de tegenwoordicheit van des
Paus Nuntius/ den Hartoge van May-
ne/ ende den Duc de Larme/ des Hartogen
van Florence Ambassadeur / ende veel
andere groote Heeren/ waren daer oock
tegenwoordich. Onder andere Artijcke-
len is dit wel het voornaemste. Dat hy
al dien de Coninck van Brancrick voer
sijn toekomende Gemael af-lijvich wort/
Soo sal de Weduwe met haer aenghe-
brachte Houwelijcks-goet wederom nae
Spaengien ghesonden worden.

De Hartoge van Lerma heeft een seer
statelick Banquet / ter eere des Fran-
schen Ambassadeurs / in eenen Lust-hof
gegeuen/ in den welcken veel konsteliche
Fonteynen zijn/ daer ettelicke uren lanch
allerley kostelicken Wijn upt ghebloten
is.

Iohan Neyen, Pater Commissaris, alias Tre-
fues-maker ghenoemt / om dat hy de Pater Jan
voornaemste gheweest is/ die den Peder-
lantse Trefues heeft bearept en beloo-
pen/ is in de begijne deses jaers subtelic
gestorben/ zijnde op de repse van Rom
nae Spaengien. Daer is verscheptent-
lick van hem ende sijne doot gesproken/
eenige meenen hy zy van kante ghehol-
pen/ op dat men hem niet en behoefde te
betalen of te geuen die groote belooninge
die men hem beloofte hadde/ om dat hy de
Trefues hadde te wege gebzacht / Ande-
re meenen dat de voersake sijnes om-ko-
mens dese was / Omdat hy bearepde
consent van den Paus te krijgen / dat in
de

1613. de Oostenrijckische Nederlanden mochte toe-gelaten worden/ dat die vande Ghereformeerde Religie in Zabant/ Vlaenderen/ &c. in private huysen vrye by-eenkomsten / ende oeffeninghe der Religie mochten hebben / oock het Abondtmael bedienen / Doopen / ende Trouwen / &c. Waer mede desen Monich de Erst-Hartogen Alberto ende Isabella ende hare Onderfaten meynde eenē seer grooten dienst te doen / ende den Gemieerden Provincien een merckelijcke af-breucke / door desen middel upt de selfde lockende veel Coop-lieden / Hantwercks-lieden / ende neeringhen. Sijn gorde meyninghe tot voordeel syner Heeren is hem qualye be-loont geworden / indien sy hem dies-halven van hante gheholpen hebben.

3.
Verhael
van de cere
monien in
Engelant
gheschiede
als de
Phaltzgra
ve ende H.
Maurice
sijn ghe-
maect Rid-
ders van
den goude-
nen Rousse
hant.

Nieker ick weder-om na Engelandt / ende sal gaen ver-halen wat sich al-daer heeft toe-ge-bragen tusschen den Coninc ende synen Schoon-Sone den Phaltz-grave / als sijne Majesteit den selfden heeft vercoert met de ordre des gouden Rousbants. Als sijne Majesteit van Koppstoun ende Piermarquet wederom te Londen ghe-komen was den eersten Februarj. Anno 1613. vanden stijl / So heeft hy voer eerst in de tegenwoordicheit van den Phaltz-grave / van Prins Hendric van Nassou / ende meest alle de Groote van Engelandt / drie Nederlantsche Edel-lieden / alle drie Ridt-meesters / die met Prins Hendric waren over-ghelomen / Ridders ghesla-gen / wel niet met soo groote solenniteit als soude geschiet zijn indien de Hoofschedoeffenisse van wegen het overlyden des Princes van Wallia so versich niet en wa-re gheweest : Maer nochtans is dit ge-schiet met meerder solenniteit als men sus gewoone is Ridders te slaen : want in de plaetse daer de Coninc sijn zyt-ge-wep / ofte pemaets van der aen-wesender Heeren Kapier plach te nemen / heeft het sijne War. beliet / dit-mael daer toe te gebuycken het groote Zwert / dwelc-men voer sijne Majesteit ghewoon is te draghen / als wesende Gladius Regni / het Zwert des Rijx / meer ee Slach-zwert

ghelijck / dan een Kapier / vol Lehen van boven tot beneden. De drie Edel-lieden / die de Coninc voer dat-mael de eere van Ridderchap ghegeven heeft waren dese / P. van Oldenbarnevelt / des wijt-vermaerden Heeren Johan van Oldenbarnevelt Advocaets ende Zegel-verwaerders van Hollandt Sone. P. Meganck / een Zabants Edel-man / Ridt-meester / wiens Vader teghenwoordelijck Prestident is in den Raedt van Zabant inden Haghe : Ende Guillaume de Rijt / toeghenaemt Brochum / een Edel-man upt Zabant / wiens Vader oock Ridder geslagen is van den Hartoch van Zabant. Het heeft sijne Majesteit beliet (om reden hem daer toe moederende) de jongsten onder dese drie eerste Ridder te slaen / gebuyckende tot peder een der selfder in het besonder / als hy haer met het zwert elck drie-mael op de Schouderen klopte / dese woorden in het Francys / Soyez Chevallier, Levez vous Chevallier.

Het heeft oock sijne Majesteit beliet (tot bewijs van sijne sonderlinge affectie tot dese Nederlantsche Ridders) voer den Generael Cicil / te belasten / dat niemant van alle de Officierē der Kroone ofte der Ridder-kamer gelt oft eenighe schenckagie van dese Ridders aen nemen en soude.

Des Vydaechs daer na is de Coninc met den Prince synen Sone ende den Heur-Vorst naer Windsoor vertrocken / op welcke huys de Coningen van Engelandt gewoone zijn dese ordre vande Gardiere / te geven aen hare Vrienden / ende valiante Rijchs-Velden : Om dat Eduardus III. dese Ordre eerst heeft ingestelt op dit huys Windsoor / na dat hy op eenen tijdt namelijk Anno 1350. op dit kasteel gebackelic hadde Jan den Coninc van Brancryck / ende David den Coninc van Schotlandt. De solenniteyten ende ceremonien vande voorsz. order begonnen Sondaghe daer aen / in de Kercke van Windsoor / te weten in den Choor / tusschen neghen ende thien uren / den Ambassadeur der Vereenichde Nederlanden hadde aldaer sijn plaetse gheappointeert byt ghestoelte dat voer sijn Excellentie den Prince Maurice gheordonneert was / daer sijn Banieren ende Wapenen hinghen / dwelcke was ghevoech volgende tgestoelte vanden voorsz. schreven Heur-Vorst : Want alsoo men

den Kooz inne quam/keerende aē de rechte
ter hant/was t'gestoelte van sijne Majes-
teyt onder een Doffert / ende neffens
den Coninc was t'gestoelte van den jon-
cken Prince / aen d'ander zijde van het in-
ne komen vande voorszeyden Kooz / aen
de sincker-hant was t'gestoelte van den
Coninck van Denemerck/ende daer naer
volgde den Phaltz-grave/ende naer sijne
Hocheyt volghde sijne Excellentie Prin-
ce Maurice. Alle de reste van de andere
Heeren van der Order volghden elck naer
haer-lieder ordze : maer sijne Excellentie
was vooz haer alle. Eer sijne Majesteit
inde kerke quam / soo hadden die vande
Capelle besich gewest de Wapenen ende
Banieren vande ober-ledene Ridders/en
erst van den Grave van Salsbergh / te
hingen tot vooz den Outaer/ die by seke-
ren Bisschop aenbeert / ende bezijden ge-
stelt wiert/daer naer werden ooc de Wa-
penen/Banieren / Helmets / Gulden-staf/
etc. vanden ober-ledenen Prince op-ge-
offert. Dat gedaen zijnde/gingen alle de
Ridders van die Order gheacompai-
gniert met die van de voorsz. Cappelle
den Coninck inne-halen / in forme van
Processie. De Coninck marcheerde onder
een Canope/en naer dien sijne Majesteit
inne gekomen was / soo wiert den dienst
begonnen / ende wiert daer na oock in-
gehaelt den Prince/Neurvozt/die sonder
Mantel inne quam / met een lange roode
Carmosijn Casacke om sijn lijf ghegozt.
Eenlanghen woletten funneleu Man-
tel / ende een Gouden Collier wiert vooz
hem gebzacht/ende wiert soo ghelept tot
op het opper-eynde vande Choor / waer
reent Outaer gheselt was. De Prince
Charles, ende My Lord Hawart, groot Ad-
mirael van Engeland/hebbe sijn k. H. H.
den Hoof-vant aen sijn sincker-been ge-
bonden / zijnde den gront blaen firtweel/
daer op dese woorden staen van Daman-
tent samen geboecht / Honf soit qui mal y
pense. Over den firtweel Mantel wiert
ghehanghen den wafbandt des Ordens/
dwelc is een geblochten gulden vier-vou-
dige koozde met strichen in een ghebloch-
ten/tusschen siche twee stricke is een roo-
de kooze / ende int midden het beelct van
St. Jozis. De Phaltz-grave te rugge
komende/ende aen sijn Majesteit de re-
verentie ghedaen hebbende / wiert in sijn
gestoelte gebzocht/ende aldaer oock vol-
leest. Daer naer quam den Oelen van

Winfsoz / met twee andere Officiers van
de Order / die sijne Hocheyt seker boeck-
ken bzachten/daer hy sijne hant opleyde/
ende beloofde t'observeren de conditien
van der Order. Doch daer was by ghe-
boecht/soo verre de selfe niet en prejudi-
ceerden d'authoriteit des Ricks. Daer
na wiert ooc Gzaef Haas Ernst van Nassou
(die sijne Excell. Prince Maurits plaetse/
in absentie van Prince Henric van Nassou,
die noch niet aen-gekomen was betracht)
ghesacht byde twee outste vander Order.
Hy bzocht op sijn Arm de selve Casacke/
die den Neurvozt aen't lijf ghegozt
hadde gehad/ende vooz hem wiert gedza-
gen den Mantel en Collier / vande vooz-
seyden Order/die vooz hem op't gestoel-
te daer hy sat gelept werde/hem wiert ooc
diengeghen Boeck vooz-gebzocht/daer
in de conditien van de Order gheschreven
stonden / de welcke hy oock belooft t'ob-
serveren/uyt ghesondert de punten / die
inde Gheconferreerde Landen niet ghe-
bzuyckelijc en zyn / of eenichsins teghen
d'authoriteit van de Vereenichde Heer-
landen sonden mogen streyden. Daer naer
wiert den dienst met alderhande Musische
ghecontintueret/ tot dat den Bisschop met
een Becken vooz den Outaer ginc-staen/
waer hi sijne Mar. eerst offerde Goudt
ende Silver / daer naer twee ende twee
vandekeeren vander Order te gader/den
jonghen Prince metten Electeur ginghen
eerst naer sijne Majesteit / daer naer den
gesulstuerden van sijne Excellen. Prince
Maurits metten grooten Admirael / als
d'Outse / ende gaven elc Gout ende Sil-
ver uit Becken/keerende also met groo-
te reverentie / die sy vooz sijne Majesteit
deden/elck wederomme op sijne plaetsen/
den dienst ghydaen zijnde / soo ginghen de
voorsz. Heeren vander Order twee ende
twee / eerst die vande Cappelle al singen-
de vooz aen / ende sijne Majesteit onder
een Doffert/ (Protestie wijs) tot op het
Hof / alwaer inde groote Sale int opper-
eynde sijn Majesteit allene sijn Noct-
mael hielt / aen een lange tafel. Beneden
de tafel van sijne Majesteit saten de Rid-
ders van de Order / twee ende twee te ga-
der / twee of drie passen verre van ma-
kanderen / ende worden also elck allene
aen-gedient. De Maeltijt gedaen zijnde/
gingen wederom inde kerke ende Cap-
pelle / alwaer de Desheren in't Enghele
werden ghesonghen / ende soo werden de
Ceremo-

1613.

Ceremonien ende solemmitiepten gheeyndicht. Daer naer ter Caselen geseten zijnde / sont den Coninc den Controulleur van sijn Hof / My Lord Knolis aen den Ambassadeur der Vereenichde Landen / hem van wegen sijne Majesteit seggende / dat sijne Majesteit hem toe gedroncken hadde de gesontheyt van de Heeren Staten / ende bleef by hem tot dat hy bescheyde hadde gedaen. Daer naer sont sijne Majesteit hem wederomme My Lord Russel, eertijts Gouverneur van Vlissinghen / die dien dach 't Sweert voer sijne Majesteit hadde gedragen / ende dede hem oock seggen / dat hy hem de ghesontheyt van sijne Excellentie hadde toe ghedroncken / die bescheet ghedaen zijnde / hebben sy met alle reuerentie oock de ghesontheyt van sijn Majesteit gedroncken. Den voorsz. Ambassadeur hadde de cere / dat hy sijne Majesteit altyts onder sijns / die seer vrolich ende genoechgelijck was / diuersche saken verhalende vande Justitie van die Order / ende hoe menige daer waren / te weten / ses-en-twintich in ghedale behalven 't Hoofst: dat den nomber noyt vermeerderd en hadde geweest: Dat sijne Majesteit daer van noch twee plaetsen hadde te vergeven / segghende oock eens / dat hy blijde was nu te hebbē in sijn Confrerie / den valeureusten ende vermaersten Capiteyn ende Commandeur die leefde / met meer dierghelijcke eere ende prijs / die hy sijn Excellentie Prins Maurits gaf: Daer dien alle de Caselen op-genomen waren / ende de Heeren vander Order opgestaen / trat sijne Majesteit eenen stap ofte twee beneden / daer hem eenighe Oraden ende Baroenen te wasschen quamen gheben / waer naer den Bisschop van Ely voer hem de gratie quam seggen. Also is sijn Majesteit / met den Prince / Phaltz-grave / ende alle de Heeren vander Order / die boozen gingen / naer sijn hamer vertrocken. Als dese ceremonien des Sondachs volbracht waren / son vertrock sijne Majesteit des anderen daechs van Winsor naer Hamincourt / ende s' Daechs daer naer is hy in sijn Hof te Withael ghekommen met sijnen Sone den Prince / ende den Phaltz-grave / om tot de solemmitiept van 't Houwelick ende vande Bruyloft te verstaen / daer toe seer groote preparatiē gedaen werden / sijne Majesteit dede den voorsz. Ambassadeur der Vereenichde Nederlanden tot de selve Feeste die da-

1613.

ghen nooden / met begeerte dat hy op den Cron-dach inde Cappelle soude trēghen / woordich zijn / dwelck alsoo gheschiet is.

N aer dat de volcomene ceremonien der larrerie te Winsor waren voltrocken / so zijn die Feesten en Triumphen van 't Houwelike gevolgt. Eerstelick so zijnder des Vry-dachs te boozen op de riviere Thamis tot London by des Coninc Paleys Withael des hants gesien aller-hande Oper-werken / Bechtinge / ende brandinghe van Castelen ende Bolle-werken / die op de riviere gemaakt waren / die dooz de Engelsche met veelderhande Galejen ende Schepen van Oorloghe bevochten / ende dooz de Turken en Mozen gedefendeert werden / twelck wel furienfelijk scheen toe te gaen dooz 't continuēl schieten van het groot geschut / ende andersins. Dit spiegel-vecht heeft meer dan twee uren laue geduert / ende daer zijn meer dan twaelf hondert schueten met canon en hamers gheschoten / behalven ettelijke duysent schueten van Musquetten ende Calibers.

Des Sondachs / zijnde den xiiij. Februarij 1613. is de Princelijcke Trouwe geschiedt / ende de Bruyloft begonnen.

De Bruyt ende den Bruidegom wierden ter kercke ghelept / tusschen den jonghen Prince / ende den Orade van Rochampton / die al ist soo / dat hy out was / nochtans die eere hadde / dooz dien dat hy noyt getrouwt en is gheweest. De Coninginne accompaneerde hare Dochter / met meest alle de Oradinnen ende groote Vrouwen van Engeland / so den Coninc oock dede den Prince Electeur / met alle de Nobilitie van sijn Rijke / die tot dese Feest meest op-ghelcomen waren. Sijn Keurvorstelijcke Doozluchticheydt was gheleet in witten Atlas / met Silber ghebozduert / om hebbende enen Mantel van de selve stoffe / met kostelijck wit hontwerck geboort. Daer ober hadde hy des grooten Conincelijchen Ordens Halsbant / daer St. Joris aen sijne / en een keten van Diamanten. Op sijn Hoofst hadde hy een

1613. Op eenen witten Doet ende witten beder-
bos/en eene hoetbant vol schoone groote
Diamantē. De Zuyt was met de lange
happe gepareert/ ghekleedt al in wit Sil-
ber gesceferde Laken/ met soo kostelijck
Gesceente ende Peerlen om den Hals/ op
de Voet/ en slinck Doze/ dat het groot
wonder was om sien / op haer hangende
happz hadde sy een kroone / daer men veel
meer Peerlen ende Diamanten aen sach/
dan Goudt. Haer happz was oock dooz-
gaens verciert met in-gebloctene Dia-
manten ende groote Peerlen. Twaelf jon-
ge Jof-vrouwen waren oock al in wit
Silveren Laken / die des Princeesse sleep
doegen / welck wonderlijcke wel frant/
ende sonderlinge groot aensien/ende goe-
de gratie hadde. Daer was eenen wech
gemaect/ ghenoechsaem rontsomme het
hof: ende die plaetse daer sy na de kerc-
ke gingen/ die was wat verheben / so dat
alle volck desen grooten ende seer pom-
peusen staet lichtelijck konde sien. In't
midde vande Capelle was een verheben
gestoelte gemaect / bekleedt met Euck-
sche Capeten / daer den Coninck met den
Prince/ ende den Electeur aen d'een zijde
saten / ende aen d'ander zijde de Conin-
ghinne met de Princeesse. Op het opper-
eynde vande Capelle stont eenen Altaer/
daer nevens den Eertz-Bisschop sat / en-
de twee andere Bisschoppen stonden daer
nevens. Den Bisschop van Badenwel-
dede een Sermon/ welck een goede hal-
ve ure duerde: Daer naer wert den dienst
met singen en alderhande Musike oock
gecontinuert/ ontrent een halve ure: daer
na is den Eertz-bisschop van Cantelberg
op't gestoelte daer de Coninc/ Coningin-
ne/ Prince/ en Princeesse saten/ ghecomen/
en heeft den jongen keurvozt met Elysa-
beth Princeesse van Engeland / in den hou-
welijcken staet t'samen verbonden / met
groot contentement van syne Majesteit/
Gelijc hy met een sonderlinge blijde gelaet
vooz alle de weerelt toonde. Dit ghedaen
zijnde / so is de Coninc wederom in dier-
gelijcke statie den selven wech te rugge
geleert. Soven de groote Bancket-Sale
van het hof (die ghereferbeert wiert om
de Balladen/ Masqueraden/ ende Come-
dien/so wasser een ander groote bancket-
sale nimmer gemaect/ inde welcke een ta-
fel gedeckt was van 70. ofte 80. personen/
daer de Princeesse op het opper-eynde is
geseten/ ende den Prince Electeur sat aen

hare rechter hant/want dooz dien den E-
lecteur Zuydegom was / soo hadde hy
dien dach de opper-hant boven den Prin-
ce. Den Ambassadeur van Franckryck
volghde den Electeur / die van Venetien
volghde den Prince / sijne Excell. Graef
Hendrick volghde den Ambassadeur van
Franckryck/ staende den Baron Roijss/
die de tafel diende/ alleenlijc tusschen bep-
de/ende den Ambassadeur der Vereenich-
de Nederlanden volghde den Ambassadeur
van Venetien: want daer geē ander Am-
bassadeurs/ dan dese drie ghenoot en wa-
ren. Naer Prince Hendric volgden alle de
Gzavinnen ende Baronneffen: Naer den
Ambassadeur der Vereenichde Nederlan-
den sat den Eertz-Bisschop van Cantel-
berge/ ende daer naer den Gzabe van Na-
rombel/ met alle dander Gzaben en Baen-
der-Heeren; want daer niemant ander
aen die Tafel/ dan Gzaben ende Gzavin-
nen/ Baender-Heeren ende Baronneffen
en saten. Dese Heeren ende Vrouwen wa-
ren seer vrolijc/ende daer was ooc groote
melodije van Musike/ daer wierden ooc
eenige gesonteden gedronckē/ ende alle
foropalich gredient/ datter niet te pepsen
ofte wenschen en konde wesen/ ofte het en
wasser. Naer den eten giuch de Zuyde
metten Zuydegom/ den Prince/ de Am-
bassadeurs/ ende enige Heeren meer / by
den Coninc/ die doen noch in sijn kamer
alleene gegetē hadde/ ende daer naer ver-
troc een peggelijck in andere kameren by
hem selven/ tot het Quontmael. Als doen
is de selve Compagnie wederomme inde
voorsz. nieuwe Bancket-sale / in de selve
oeder als te vooren/ getracteert gewordē.
Naer den eten gingen sy ooc wederomme
by den Coninc/ die binne een ure ofte twee
daer naer met de Coninghinne / Prince
Princeesse/ Electur/ &c. inde groote Ban-
cket-Sale vanden Hobe / de Masqueraden
ende Saladen gingen sien / die vooz-ghes-
telt wierden by twaelf Gzaben ende Ba-
ronen/ met groote kostelijckheyt en ma-
gnificentie geaccommodeert en geappo-
zieert / naer het object van dien dach.
Naer die seeste wasser wederomme een
seer kostelijck Bancket van Sucaderien.
Marchepeindien/ ende alderhande ko-
stelijckheden van Supher ghebacken/ te
weten van Speel hoven/ ende Wyfen van
Plaisance/ Fonteynen/ Gebouwen/ Ghe-
vogelte/ Personagien/ ende andersints.

De Coninck giuch met het gheselschap
O 11 rontom

1613. rantom de Tafel daer dit kostelich Ban-
het op stont/om dat te besien/ en om daer
vante pzoeben. Stracker daer na wiert al
dit Supcher-gebach van pber een die in
de Sale waren/so subtyelic/ ooc met sile-
he disordze wech-genomen/ dat het scheen
een Vonder slach te wesen: Of schoon de
Coninck riep dat-men. gemacht daer sou-
de/ geen dine aentasten/ twas te vergeten/
rich een hadde de handen inde Schotelien/
zer de Coninck wpt de Sale was.

De Conine is de Vynde ende Wynde-
gom daer naer gaen conbayeren in haer
bedt-kamer/de welken d' Ambassadeurs
oock volchden/ soo dat het wel vier uren
in den morgen-stont was/ eer sy van den
Coninck haren afscheyde konden nemen.
Ende alsoo passerde de Feeste van dien
dach. Smaendachs/ zijnde den tweeden
dach/ wiert alleenlic na den middach/ den
rinck gesteken/daer den Conine ooc mede
slep/ende dien sonijts mede bygech. Es-
bants naer den eten wterter oock een seer
kostelijche ende magnijfiche Mascarade
gedaen by de Edel-lieden na den Tempel/
twele een Collegie is/daer vele principale
Edel-lieden inne studeren. De Coninck
hadde den Ambassadeur der Vereenichde
Nederlande doe noode des achter noens/
ende dien about ten eten/maer d' Ambas-
sadeur van Vyandrich ende Venegien
maer sabonts naer den eten/ om t' Baller
te sien/dooz dien/ als men meent/ sy nu in
haren vasten waren/ ende geen vleesch en
aten. De Mascarade en Baller was tot
groot contentement van sijne Majestept.
Daer wiert na het Baller een seer magni-
fich banchet aengericht/gehe als daechs
te voren inde Banchet-Sale toe bereyde
was geweest/ daer den Coninck met syn
suite oock rotsomme de Tafel ginc/ ende
daer naer wert al het Banchet-Supcher
wederom gegrabbelt/ ende van een peber
wech-genomen/als het andere.

Des derden daechs werdender ooc loo-
pijgen naer den rinck gedaen/ met d'an-
singen in het Hof onder d' Edel-lieden en
d' Edel-Vrouwen. Dien naer-middach/
ende aboutt wiert den Ambassadeur der
Vereenichde Nederlanden daer oock ge-
noot/maer d' ander twee Ambassadeurs
en sijn daer niet erschienen/ d' Edel-lieden
van Orabesinde die de Mascarade ende
Baller dien aboutt souden doen/ waren te
waer gelommen/in groote triumph/ met
Schepen en Galejen/thyle schoone was

om sie/ want sy hare Schepen en Galejen
in forme als Esquadrons geteyt hadde/
die met menichte van toren behiet ende
beset waren/ overmits het tusschen negen
en thien uren inden about was. Die van
den Tempel deden haer entree te Peerde/
twele upermat in magnijfiche ende schoon
om siene was/ doch dese van Orabesinde
en konden dien aboutt haren Baller niet
doen/overmits/wat ocher nu daer poek
hadde gestelt/de Sale daer de Mascarade
soude geschieden/ soo vol gekomen was/
dat daer niemant meer en conde inne gera-
ken/ so dat sijne M. genootsaecht wiert
t' Baller wpt te stellen tot Saterdach
daer naer/waerneer het tot groot conten-
toment van sijn M. geconsuimeert wiert:
Den Ambassadeur der Vereenichde Lan-
den wasse mede genoot/heyde t' sabonts
ten eten/ en om t' Baller te sien/maer den
Ambassadeur van Venegien alleene na den
eten. Dierghelijche banchet/als de twee
dagen te voren/ wterter oock inde woosch.
Sale gestelt/ en ooc van t' volc aengesta/
ende wech gedragen.

Dit is in effekte de gheschiedenisse van
dese Feeste/ ende Wyloofst-dagen/ daer
sijne M. hem althys so sonderlinge vzo-
lich ende genuechelijck vooz alle de Weer-
elt getoont heeft/ dat het een pegghelijck
goet dede sulce te sien. Een ware ooc niet
mogelijck meerder saven/ eene/ ende een
dijt van sijne M. te konnen ontfanghen/
als den Ambassadeur der Vereenichde
Landen/vooz alle de Weerelt in publijck
met spizen/ sitten/ ende deeken heeft ge-
habt: Iae al ware sy een vande grootste
Ambassadeurs der Weerelts gawerest/
hem en konde gheen groter eere aen-ge-
daen sijn gekwerst. Godt de Weere sy ge-
looft dat dit alles sonder ongeluck is to-
gegaen: want tis seker dat sijne Maje-
stept hem soo bloot in volle pteffe diemael
heeft begeben/dat ten ware hem Godt be-
waert hadde/hem liechtenich eenich onge-
luck hande konnen over-komen: Godt de
Weere wil sijne Majestept vooztaen vooz
alle ongeluck ghewadelijck bevaeren.

Nymdinge der solemnele Fees-
ten/spectakel/ comedien/ring-
loopen/ende andere coetswijle-
heden/ter eere der nieu-gepron-
der aengestelt/ is sijne M. D. op
den 26. dach Februarj geteyt na de wgt
hermaerde Wybersteys. Cambrige/ oft
Cansa.

1612. Cantabrigia, verghefischap met den jon-
gen Coninck ofte Prince van Wallles. De
Professores ende Studenten hebben dese
jonghe Prince met een seer trefse-
lycke Latynsche Oratie ontfangen en ge-
willekomt. Daer zyn oec eenige Latyn-
sche Comedien tot vernakinge deser jon-
ger Prince openlyck gespeelt. Ende op
dat sijn h. D. soude weten na te vertel-
len de ceremonien die sy ghebruyken in
hare promotten / so hebben sy drie Doct-
ores met ghewoonelijche ceremonien ende
solemniteyten ghenaecht.

De Prince van Wallles, de Phaltz gra-
ve de Hartoge van Lenox met noch eeni-
ge andere Heeren hebben daer toe vande
Widdersteit verfocht ghede hare namen
in den albo ofte Matricel der Widdersteit
geschreuen. Hier na hebben de Doctores
ende Doctores deser hogher Schole
een seer trefselijche maeltijt ende bancket
aen gericht ter eeren vanden Prince van
Wallles, des Heerwoyses / des Hartoges
van Lenox, ende haer grootheid / en hebben
de seijde seer statelijck gherichteert.

De Widdersteit van Orfayt heeft hare
Legaten afgeverdict an de boven-ge-
noemde Prince, haer biddende, dat uer-
hare Doct. doch woude ghelien / oock
hare Schole te ramen verderen met hare
tegenwoordichheit. Te gelijcke h. D. en heeft
sijn h. D. tot een vergeringhe een paar
Wantsen gesonden. Sijn h. D. en heeft
van wegen zwaerwichtige verbraderin-
ge hare begeerte niet konnen aen-
nemen / oock de Handt schoen heeft sy in hare
aen-genouwen / ende heeft de Witschiet
verreert met sijn breitenisse in Londen aen
een Gouden keten hangende. Oock heeft
sijn h. D. op haer begeerten sijn name
geschreuen in haren albo, in het Register
des Collegij S. Edie Christi. Dit gheschiet
sijnde / so zyn de Gesluten niet gort con-
tement ende eer bidinghe van sijn h. D.
gescheppen / en prder een sijn swerey
ghereyft.

Den 24. Martij is wederom eenen upt-
doudigen vroljcken Feest-dach gelueft /
niet allen te Hove ende dooz de gantsche
Stad van Londen / maer oock dooz het
gantsche Coninckrijck van Engelandt sijn
groote vromelicheit vieren gemaect / alle de
hulcken gelyt / oer al bancketten ende
hoftelijche maeltijden gehouden / oock co-
medien gespeelt / ende andere hoftwijle-
heden bedreuen / ter gebachtenisse dat op

dien dach sijn Majesteit getreden is in
de besittinge ende regeeringe van de Co-
ninckrijcken van Engelandt ende van Wal-
lant. Dinsdaghe seeste ende vyer-dach
wozt alle Jare op den vooz-ghewemden
dach in Engelandt ghehouden.

Hier na is sijn h. D. met sijn Gemael
gereden na den Tour te Londen / om den
selven te besien. Dit is een ont Coninck-
Lasteel / in het welcke de gevangene per-
soonen van grooten huyse / staet / ende af-
komste bewaert wozen. Almen ter eere
sijn h. D. ende der Princeesse al het ge-
schut af-schoot / so heeft hare Doorheyt
den vyer-stach in der hant genomen / ende
een grof Geschut los ghebrandt.

De naest-volgende dagen sijn oec toe-
gebracht met menigerley tye-hoitinghe /
met Jagen / Vliegen / Bancketeren / Dan-
sen / Witschieten / Comedien-gespeel / oopen
nae den Coninck / &c.

Doch / of schoon sijn Coninck-
lijche Majesteit ende sijn v-
derfaten / den Phaltz Gra-
ve hebbe aengedae al de vromelicheit
ende hoft-wijle die sy kon-
den bedencken / gheen hoft-n noch moete
daer toe spaender. So heeft even wel sijn
h. D. een groot verlangen na hysse ge-
habt / dagelijck suchtende ende weichen-
de na sijn lieve Vrouw-Moeder / Susteren /
Broet-verwanten / ende Onderdanen.

*Non dubia est Ithaci prudentia, sed tam optat Ovid.
Fatum de Patrijs posse videre scis.*

Dechallen so heeft sijn h. D. den
Coninck sijn Schoon-Vader onderda-
nighelich gebeden / dat het sijn Coninck-
lijche Majesteit woude gelien hem te be-
kommen eenen sekeren dach / op welken
hy niet wiste ende genade soude moghen
sich op de ryse begeve met sijn lieve Ge-
maelme. De Coninck weteinde / dat eenen
Prince nergens nutter en is / dan by sijn
Onderfaten / heeft sijn h. D. D. broest
sijn afscheit eerst daechs te gheuen /
begeerte de vromelijck ende vaderlijck /
dat het hem woude gelien het aenstaen-
de Paarschen-Feest oer daer te bliuen /
om met malcanderen alsdan ghelijckelijck
tot den hoor-woerdigen Annotmale des
Heerente gaen. Dit heeft sijn h. D. D.
geen ingewillicht / ende sijn also de Co-
ninck / de Phaltz Gra-ve met sijn h. D.
vrouwe / nevens vele andere Heeren ende

O. H. Prince

1613. Princeessen van verscheydene Natien ten Abontmale des Heeren gegaen op Paeschen Anni 1613. Dit heeft wederomme nieuwe vzeucht ende blijdschap veroorzaecht by alle vzoome en Godsfatige personen in Engelandt/ als sy gesien hebben dat sijne K. V. D. openbare vpoessie der warer Gereformeerde Christelike Religie was doende/ Christum belijvende voorsz. de Menschen: Also dat van hier tijt aen sijne K. V. D. noch veel hooger is geacht ende gelieft geworpen als by te voren geweest was.

finet.

Beatus populus cuius Rex et Dominus.

Ter sijne K. V. D. van Londen geschepten is / soo is by alle de Ambassadeuren gaen begroeten/ ende heeft met groote beleeftheit sijnen afschept van haer ghenomen/ ende sy aen d'ander zijde hebben sijne K. V. D. alle heyl en salicheit / midtsgaders eene gelucksalige / voorszpoedighereyse/ ende wederkomste in sijn Land gewenscht.

Op den 10. dach Aprilis is de Heer-Dozst te Michael in het Schip getreden/ vergeselschap met den Coninc/ de Coninginne/ Prins Charles/ de Princeesse Elisabeth/ den Hartoghe van Anjou: midtsgaders veel ander Graven/ Baender-Heeren/ Heeren/ ende Edele/ met een groot gevolg van Dienaren/ en Dienstmaechden/ oec veel Heerden ende Muel-Ofels met Baggagie gheladen. Als de Schepen onder Zepl waren/ soo heeft men alhet Geschut van het Casteel/ ende noch veel ander schieten die op het Landt stonden/ los geschoten. Van ghelijcken is oock geschiet op de Schepen die op de Riviere lagen in grooten getale/ die hare Vlagghen/ Banen/ en Wimpelen lieten vliegen/ ende met hare Trommelen ende Trompetten een groot geschal maecten: Alles ter eere ende tot een gheluck-wenschinghe des Phaltz-Graven ende sijnner Gemalinne der Princeesse van Engelandt. Des na-middachs is de Coninc met dit Princelijck geselschap te Greenwits aen gekomen/ ende stracks op de Nacht ghereeden. Den 11. bleef sijne Majesteit daer stille liggen/ ende is met den Phaltz-grave / ende de Princeesse in de Predicatie gegaen/ daer grooten toe-loop van Volcke was/ soo upt Londen/ als upt andere om-liggende plaetsen.

Den 12. is sijne Majesteit met den

den Phaltz-Grave te Rochester aengheskoven/ alwaer sy van den Magistraet der Stadt ende Burgerije seer statelijck zijn ontfangen/ ende eerlick begiftet ghesweest. Den 14. voorsz den middach heeft de Phaltz-Grave ende sijn Gemalinne met veel reberentie ende eerbiedinge haren afschept vande Coninginne genomen/ des middachs hebben sy met den Coninc getrouwen/ ende nae den eten haren afschept genomen/ met groote eerbiedinge van sijne Majesteit scheidende. De Coninc is wederom na Greenwiche ghereyst / ende de Phaltzgrave is met sijn Princeesse na Sittinghboorn getrocken / vergeselschap met den Prince Charles/ die den nacht ter benoeuwer paleise by de Phaltzgrave ghebleven is. Des anderen daeghs zijn sy tsamen na Cartelbergh ghereyst / daer wel tachtentich Edele/ die haer zijte gesmoet ghekommen/ om haer te willekomen. Aen de Stadt-poorte stont de Meier der Stadt/ met noch ettelicke Raets-persoonen in roode scharlakene tabbaerts / en hebben met een fraye Oratie den Phaltzgrave/ mitsgaders den Prince van Walles/ ende de Princeesse gewillekomt / ende ghelept in Christi Kercke, dwelck een seer groot ende seer schoon gheboon is. Hier zijn sy ontfangen van den Decano ende Canonico deser Kercke met een cierliche oratie / ende ghelept in het choor der kercke/ dwelck trouwens wel cierlick en schoon is. Daer hebben dese jonge Princen den Godts diest by-gewoont/ na volcspundinghe des selfden is de Phaltzgrave ghebracht in des Dikens hups / ende de Prince van Walles daer naest in eenes Doctores Theologie hups. Hier zijn dese Heeren ghelogeert ghesweest tot in den vijftien dach. Doch het Hof-ghesin is voorsz en na ghetrockenna Marigat/ ende daer t'schepe ghegaen. De Prince Charles heeft sijnen afschept met veel hoofsche courtesije van den Phaltzgrave ende sijn fuster ghenomen / ende is te rugge na Londen ghereyst / ende de Phaltzgrave heeft eerst den 29. Aprilis goeden wint ghegheven/ ende is teghen avondt t'scheps ende t'seple ghegaen.

Terwyle sijne K. V. D. over de zee is seplende/ sal ick verhalen de ceremonien inden Hage gebuyet/ als zijn Ex. Prins Maurits van Nassou/ met de opzede van de Cartiere vereert is. Ende op dat de wert-gierighe leser des te vol-komender bericht

De Phaltzgrave met sijnen afschept van Coninginne/ ende gaet te seple.

bericht hier van hebbe / So sal ich hier
voorz aen stellen den Brief die sijne Majes-
teyt aen sijne Princelijche Excellentie ge-
schreuen heeft / luydende van woort tot
woort ghetijch hier volghet.

MON COVSIN,

De grootachtinge
van uwe derchden/
ende de merckelijche
proeven van uwe
dapperheyt/ die ghy
hebt gheleend in de
bescherminge/so wel
van de Syenar/ende Provintien/ die van
soo langhe tijden / ende met eenen soo ba-
stien bant verbrocht zyn aen onse Coninc-
rijcken / als vande Kelgie / die ons met
de voorsz. Provintien gemeyn is/ hebben
al voorsz. langhe tijde in ons verweert een
begeerte van te mogen vinden eenige goe-
de ende bequame ghelegentheydt om te
doen bliken de eere die wy u gunnen en-
de toe-zagen. Verhende van doen hou-
den Capittel vande Ridderz ende Alde-
ghesellen van onse Gzde vande Partiere/
ende in't selve gedaen verkiefsinge van on-
sen Neve ende toe-komenden Swagher/
den heer-Dozt Phaltz-Gzade: So heb-
den wy goet gevonden/ met consent ende
toe-kenninge van't geheele Capittel / u
hem by te voeghen: Welck verkiefsinge
geschiet zijnde naer onse begeerte/ hebben
wy naer't gheburch van onse Dozt-Qu-
ders/ u toe-gesonden de teekenen van de
selve Gzde/ Om de welcken u te presentee-
ren ende daer mede te bekleeden / wy last
gegeven hebben aen den Ridder Winwod
onsen Ambassadeur / by mijn Heeren de
Staten/ ende aen den Heere Carter, eerste
Coninck van de wapenen/ om te doen dat
daer toe behoort. U sal gelieven dese pre-
sentatie aen te nemen tot een teeken van
onse affectie/ die wy niet en sullen laten te
vervolgen met alle andere teekenen van
goetgunsticheyt/ die de sake en gelegent-
heden sullen mede brengen / ende dat met
de selve genegenheyt/ ende sullen blijven.

U leet gheaffectioneerden Neve

JAQUES.

Wt ons Paleys van West-münster den
24. dach Decembris .1612.

Naer verscheydene communicatien tus-
schen den Ambassadeur van Engeland/ de
Heeren Generale Staten/ ende sijn Prin-
celijche Excellentie over dese sake gehou-
den/ So isser besloten / datmen dese eer-
lijche aanbiedinghe sijner Majesteit met
alle eerbiedinghe soude aen-nemen / ende
haren voort-gauck laten nemen/ met soo-
dauige solemniteit/ teekenen vā vzeuch-
de / ende danck-segginghe tot Godt ende
den Coninck/ als soodanich een werck is
vereyschende. Der gelijcke eere en is hier
te vozen naet eenigen Heere in Nederlandt
aen-gedaen van de Engelsche Coningen:
Ende dit is grootelijck dijnende tot be-
vestinge ende versterkinghe van de ver-
bontnissen ende vrientchap tusschen sijne
Majesteit voornoemt/ ende dese Landen/
de welcke sijne Majesteit in den persoon
van sijne Princel. Excel. met dese Gzde
heeft willen vereeren/ zijnde een sodanige
Gzde ofte Confraterniteit / dat seuen
Roomsche Keyseren ende xij. Coninghen
nessens andere groote Heeren ende Prin-
cen van Christenryck/ het voorsz. groote ee-
re hebben geacht ende ghehouden met de
selve vereert te worden.

Den 4. Februarij 1613. is bestemt tot de
solemnisatie deser Gzde in s' Gravenha-
ghe/ op welcken dach de Schutterye van
s' Graven-hage / midtsghaders de Com-
pagnien van sijn Gen. Gzaf Hendric/ en
van den Heere van Chakillon in wapenen
ghebracht zijnde / soo zijn de Soldaten in
goeder ordre ghestelt/ een strate makende
van sijn Excel. logijs af tot aen de ha-
mer daer de Generale Staten vergade-
ren/ en de Schutterye front op het buyten
hof/ en by de logijsen vande Heeren Am-
bassadeurs / ende de voornoemde Comp.
soldaten opt binnen-hof vant paleys van
s' Graven-hage. Daer zijn oec opt buytē-
hof ende op den Wyperberg geplamt vele
slucken geschuts / groote/ kleyne en mid-
delbare / nessens verscheyden Peck-tob-
ben/ geplamt vart logijs van sijn Exc. af
in bequame ordre/ tot aende Hal-strege van
s' Graven-hage/ als oock voort de logijs-
sen van de Heeren Ambassadeurs.

En voorsz. dage na den norne tusschen
drie ende vier uren sijn de B. M. V. Sta-
ten Curiael/ midtsghaders de E. M. Hee-
ren Raden van State in de gewoone lichte
keamer van hare B. M. vergaderd/ auf-
sing verscheyden andere Heeren en Pers-
soenen van qualiteit / daer by oock ver-
sagden

1613. ſcheyden aenſienlycke Luyden van aller-
ley ſoorten / inde voozſ. Camer toe-ghe-
laten zijn ghelueſt / om deſe Ceremonie
aen te ſien / ende te hoorzen wat daer ſou-
de paſſeren : Is vooz eerſt inde vooz-
noemde vergaderinge van hare Ho. Mo.
vooz ſekere Ghebeputeerde Heeren ghe-
wacht / de Heere van Refuge Ambaſſadeur
van den Alder-Chriſtelijckſten Coninck
van Brancrich ende van Babarre / die
ſijne plaetſe heeft geſtonen daer die was
grogdonneert / te weten aen't boven eynde
vande Caſel daer hare Ho. Mo. aenſaten.
Niet lange daer na is gekomen ſijn Prin.
Excell. gelept uit ſijn Logijs doozt bin-
nen Hof / vergheſelſchapt met den Heer
Winwod Ambaſſadeur van Engchelant / en
tenige Ghebeputeerde vande H. M. Hee-
ren Staten Generael / vooz heen uptoghe-
gaen zijnde twaelf Trompetten al blaſen-
de met ſeer groot geſchal daer op gevolgt
zijn vele Eddelen ende Heeren / paer ende
paer gaende vooz ſijn Excell. Ten beyden
zijden vande vooznoemde Eddelen en ſijn
Excell. zijn gegaen ſijn Excell. Vellebaer-
diers : Recht vooz ſijn Excell. ghinch de
Herault of Roy des Armes van Engchelant /
aen-hebbende ſijnen Herault-Rock van
Wurper-Fluweel / met de wapenen van
Engchelant / Brancrich / Schotlant / ende
Plant daer op geborduert / dzaghende in
ſijne hant eenen lanch-werpigen groenen
ſtuweelen hoocher ofte cuſtodie / inde woe-
ke lach de Cartier ofte Houſe-bandt met
ſekere Medaille tot de voozſ. Gdye te-
hoorzende : Dicht aen ſijn Excell. volgte
mijn Heere de Prince Hendrick / ſijn Exc.
Bodeſter / met mijn Heere de Prince van
Portugael ſijner Excell. Swager / midtſ-
gaders de Heeren Graven van Maſſou-
we / ende vander Lippe ſijner Excellentie
Neven en Verwanten / neffens verſchep-
den andere Heeren ende Eddelen / alle te ſa-
men marcherende tuſſchen de Muſquet-
tiers / ende Soldaten vande vooznoemde
Quarden / die neffens malcanderen in oz-
dye ſtonden lanch tbinnen-Hof / zijnde ſou-
dicht in malcanderen gheviſchten / dat ſy
als ene ſtrate gemaeckt hebben van't ee-
ne eynde van't binnen-Hof tot aen't an-
der / te weten / van het Logijs van ſijn
Excell. af / tot aen den ingang vande den-
re ende dorpelen daer men gaet na de ka-
mer vande Heeren Staten Generael. En
dit alles is gheſchiedt ten aenſien van eene
grootte menichte van Menſchen / ende met

grooten toe-loop van Volcke uit alle
Quartieren.

Sijn Princel. Excell. inde vooznoemde
kamer daer hare Ho. Mo. ſaten / gecomen
zijnde / ende de reberentie ten weder-zij-
den ghedaen zijnde / heeft ſijne plaetſe ge-
nomen / daer die was gheozdonneert / na-
melijck aen't boven-eynde vande vooz-
noemde Caſel / aende ſincker zijde van
den Heere Ambaſſadeur van Brancrich
ende is den Heer Ambaſſadeur van En-
gelant gaen ſitten ontrent tmidten vande
de Caſel / tegen over den Heere Preſident
der vooznoemde vergaderinge / hebbende
aen ſijne ſincker hant den vooznoemden
Herault d'Armes.

Aldus een yeder op ſijn plaetſe daer toe
grogdonneert / gheſeten zijnde / heeft den
Heere Winwod Ambaſſadeur van ſijn. M.
van Groot-Brittannië aengewangen de
Ho. Mo. Heeren Staten Generael aen te
ſpreken in Franſche tale / ende heeft ghe-
ſeyt tgeen alhier van woorde te woorde
volgt in Duptyſch.

Mijn Heeren : Wt'tgheen ich vooz de-
ſen in deſe Vergaderinge hebbe vertoont
dooz laſt des Coninck-wijnes Meesters /
hebben u Ed. Mo. verſaen de meeninge
van ſijne Majesteit / aengaende v'ozdye
vande Cartiere / hoe ſy de ſelve begeerde
te confereren op mijn Heere den Prince
Maurits / midtſgaders de redenen op de
welcke ſijne meeninge is gegraunt : zijnde
ſijnen perſoon daer toe verhozen onlang
geleden met gemeyne toe-ſtemminge van
de geheele Voederschap / ghevoeyt neff-
ſens mijn Heere de Heer-Dozt Phaltz-
Orave : ſijne Majesteit heeft goet gevon-
den / ons te laſten van hem de teekenen
vande voozſcheyden Gdye te preſenteren /
ende heeft ons om't ſelve te doen gheau-
thoriſeert by ſijne opene Brieven / onder
t'grootte Zeghel van Engchelant / die wy
hier tegenwoordich over-leveren / a bid-
dende / ſoo het u ghelieft / de ſelve te doen
leſen.

Hier mede die voozſ. opene Commiſſie
gelevert zijnde in hande van den E. Heer
Preſident / heeft de ſelve over-hantrept
den Heer Gziſſier van haer Hooch Mo.
ghentheden / met bevel vande ſelve opent-
lijck te leſen / twelck is gheſchiedt / ende
was de ſelve Commiſſie gheſcheyden in
Latijſche tale / alhier in Duptyſch ver-
taelt / aldus luydende.

IACOBVS

1613. **I**ACOBVS. Byder Gratie Godts
Coninc van Groot Brittanien/ Fran-
ryck ende Verlande. Beschermmer des
Gheloffs &c. Allen ende praelijcken/
biedese onse Zieken sullen sien ofter hoo-
ren Saluts. Wenghesien daer niet en is den
Conincklijcken Minste betamelijcker/ dan
den geuen vte doot/ de same ende vermaert-
heide van heure deuchden ende cloech-woe-
dicheit doorluchtich sijn geworde ende wijt
deroemt/ met de grootste ende hoogste eere
te begiftighen: ende onder soodaenighe
wijtberoemde Personagien van desen onsen
tijdt sonderlinghe wylke recht boden andere/
onse doorluchtighe Hebe Maurits/ Prin-
ce van Oranien/ Grave van Nassau &c.
So ist dat wy (nae de wijse ende gewoonte
onser vooz-ouderen/ by de welke ghebruyc-
kelijck is gheweest soodaenighe Maamen de
allerwaerdichste repeticien van eere te be-
wijsen ende beelachtich te maechen) den vooz-
noemden Prince Maurits/ als die met son-
derlinghe vrientchap aen ons verknocht/
ende ons om sijne verdiensten sonderlinghe
lief ende waert is / met Consent ende toe-
stemminghe vande ghehele Societeit/ ver-
cozen ende gheselt hebben onder t'getal der
ghener die merre seer wijt-vermaerde ende
doorluchtighe Gyzre vande Garter (alsoo
genasmt by ons) vereert worden. Daerom-
me hebben wy een peder willen kenlijck en-
de openbaer maechen / dat wy ten vollen
versekerheit sijnde van de bekende ende ver-
sochte getrouwichheit wijsheit/ ende deer-
sticheit vanden Edelen Rudolph VVynwod
Ridder/ ende onse Ambassadeur in de Pro-
vincien van t'bereenichde Nederlandt/ miis-
gaders vanden Achtbaren Heere VVilhel-
mus Seager ghenasmt Garter, vooznaemken
Heraut ende Coninck van wapenen onder
ons de selve hebben geordoneert/ gemaecht
ende gheselt / ghelijck wy de selve by dese
onse Zieken ordonaren / maechen ende
stellen / tot onse seckere ende ghewisse Am-
bassadeurs/ Procurateurs/ ende Orateurs/
ende dat wy den selven ghegheben hebben
mache / Authoziteit ende speciaal bevel
om te repen by den vooznoemden Prin-
ce onsen Heere/ ende hem eenige merck-teec-
kenen van de voorsz. Garter (de andere
t'sijnder tijde sullen de volghen) van ons
aen hem vooz desen tijde over ghesonden/ in
onsen naem ende van onsen wegen te bren-
ghen/ leveren/ende geuen/ ende voorsz alles
met te rechten ende te doen so ghebienlijck

ende eerbiedentlijck / als sy immer coninc
ofte moghen/ ende ghelijck de weerdicheit
van soo hooghweerdighe Gyzre sal verpys-
schen/eben als wy selve souden doen / so wy
daer tegenwoordich waeren. Ten oirconde
van desen/ hebben wy dese onse opene Zie-
ken doen maechen. Ghegeuen wt ons Pal-
leys van VVestminter, den sefendet wintich-
sten dach Decembris int chiende jaer onses
Coninckijck van Groot Brittanien Fran-
ryck/ ende Verlande/ ende het ses ende veer-
tichste van Schotlandt/ sijnde t'jaer onses
Heeren 1612. Was gheteypkent Iacobus Rex.
ende gesegelt met het zeghel van sijne Ma-
wt hangende in groenen wasse / met eenen
dobbelen sterre.

Dese Comissie also int openbaer ghelesen
sijnde/ heeft de vooz-noemde Heer Ambas-
sadeur VVinwod voort-barende ghesproken
in de fransche tale t'ghene hier volght in
Dups.

D'Ere van dese Gyzre brenghet me-
de / ende is oock alle tijdt die ghe-
woonte gheweest/ de selve te sende
bupten Enghelant aen vrende
Princen/ doot Heeren daer toe expresselijck
afgesonden/ ende van groote qualiteit/ die
selve de Gyzre brenghen/ oft doot haere ver-
diensten gheoordeele sijn Capabel om die
te brenghen. Maer om datmen oordeelde dat
de Ceremonien diem ghewoonlijck is in
desen te ghebruycken/ niet al te wel ober een
en komen met de discipline van uwe here-
ken / ende dat de conditien der selver haer
niet doot garus en conforieren met de Po-
litie van uwe Staet: Soo heeft sijne Ma-
best gebonden/ om alle schandalen te schon-
wen/ dese Gyzre te doen presenteren sonder
pompe ofte wtwendighe statie/ wy om ons
te quyen in onsen schuldighen plicht/ heb-
ben geacht/ dat dese plaatsche / met uwe be-
liefte/ de bequaemste was/ om de presentatie
van dien te doe in presentie van uwe Heer-
lichheit: den welken als representerende
de Souverainiteit van desen Staet/ sullen
vooz aengenaem ghelieven te binden/ sichte-
bare ghetuyghen te wesen vande eere die
de Coninck van groot Brittanien / uwen
besten vriendt ende bondt-ghenoot doende
is aenden Genaerel van uwe heyrarchi-
en / ende Gouerneur van uwe Provincie-
en: Ende met een aen t'gehele lichaem van
uwen Staet / daer aen een peggelijck diem
t' selve aegact/ sijne poztie heeft. Sijne Ma-
jesteit.

1613.

ijcktept en soude gheen grooter ghetuyghe-
nisse connen gheben/ noch van syne affectie
tot het welbaren van dese Provintie/ noch
vande blifschap die de selve heeft van uwe
saccken/naer soo veel sijnzomen ende onwe-
ren/te sien ghebracht inde haben van ruste/
nochte van syne hertelijcke begeerte / dat
het ver bont t welck daer is tusschen syne
Croonen ende uwer Ed. Mo. Provintien/
ten reu wigen daghen onverbeydelijck mach
blijben dueren/ hier mede dan keere wy ons
met uwen oozlove tot syn Ex^{te}.

Dit segghende/leerde sich de Hee-
re Ambassadeur toe syn Ex^{te}. en-
de daerentusschen wiert de Gar-
ter vol Costelijcke Diamante dooz-
den Herault upt de voornoemde Costodie
ghelanger/ende op de Tafel ghestreicht zyn-
de/sprach voort aldus: Men u mijn Heere/
presenteren wy/ inden Naem ende van we-
ghen den Coninck onsen Meester/ syn Or-
de van de Garter ofte Coufsebandt: een
Orde seggen wy/ die sonder roem ofte stat-
terpe / de aller ondrste ende doozluchtichste
is van gheheel Europa, Die t allen tijden is
bewaert ghe weest onbesmet in haren ouden
glants / sonder vleecke ende sonder opseggē.
Met de welke te moghen vereert worden/
de Keysers ende grootste Monarchen haer
gheluckich ghehouden hebben. Syne Ma-
jestiept oozdeelt waerdich deser eere / de
groothept van u hups/ t welc de selve kent
te wesen seer doozluchtich: uwen pver ende
Goderzuchtichept tot doozderinghe van de
Gherefozmeerde Religie u Oozloochsche
deuchden die de God der Heykrachten ge-
seghent heeft met soo vele victozien: ende
boken al de goede dienften die ghy dese Pro-
vintien/ ende Consequenterlijck syne Croo-
nen/ Jae de gantsche Christenhept gedaen
hebt / want dit is het gheboeken van syne
Ma/ dat de ruste van de Christenhept be-
staet in't welbaren van dese Provintien/
en dat het wel ende qualijck varen van syne
Coninckrijcke ende uwe Provintien/ garn
voert an voert met malcanderen / dit is het
ooghe-merck ende de eenige reden/ die syne
Majestiept hebben bewogen/ u mede te de-
len de grootste eere die syne Croonen pe-
mandt connen gheben / waer van dit de
teercken zijn (Dit segghende wies syne
Ed. op de voorsz. Garter:) die uwe Ex^{te}.
van onsen handen sal gelieven aen te nemē/
volghens den last die wy daer van hebben

van den Coninck onsen Meester/ byp ende
ontbonden van alle Ceremonien/ ende con-
diten/ wtghenomen die gheene die hangen
sullen aen uwen goeden wille.

Hier op syn Ex^{te}. hebben de syne
Majest. wel cozt/ doch buidighe
woozden hooghlijck bedanckt van
dese eere/ zyn de voornoemde Heere
Ambassadeur en Herault zyn Ex^{te}. naer-
der ghecomen / ende haere reverentien ghe-
daen hebbende / hebben sy de voornoemde
Garter of Coufsebandt upt een groen flu-
weelen cofferken genomen sijnde van blaen
fluweel/ontrent eenen vingher gzeet/als ee-
nes mans riem / vol gout ende costeliche
Diamanten/ghcebonden of gheghespt ront-
om onder de knie van syn Ex^{te}. Ainker-
been/daer op dese woozden geschreven sta-
Hon soit qui male pense: Dat is/ Schande sy-
hen die quazet denckr. Hier na heeft de He-
rault wt de voornoemde Custodie of Ho-
ferken noch ghlanght een seer costeliche
bagge/vol schoone Diamanten/ in de welc-
ke costelijck is ghezwacht eenen Ridder/
diemen Sint Ioris noemt/sittende op ee peert/
onder syne voeten een Dzaech/welcke Me-
dalie hangende aen een blaen zyden slupet/
is de selve dooz den dooz-noemden Herault
syn Ex^{te}. met groote reberente om de hals
ghebaen. Dese ceremonien gheduypende/
stonden de Ambassadeurs der Heeren Sta-
ten / ende alle aenwesende Gaven en Hee-
ren/so wel met blooten hoofde/als syn Ex^{te}.
ende de Enghelesche Heeren.

Naer dat dit alles gheschiet was/ heeft de
voornoemde Herault gheoyent een Pas-
sier/daer upt hy ober luyde las int Frans-
chops dese naer voigghende Optelen van syn
Ex^{te}. aldus luydende in Duytsch:

DE seer HoogheMachtighe
ende Excellente
Prince Mauritz,Prince
in Orangien, Grave
van Nassau, Catzenel-
leboghe,Vyanden,Dietz, Moers, Lin-
gen,Marcgrave vanderVeer ende van
Vlissingen, Heere ende Baron van de
Stadt Grave, ende de lande van Cuyck
vander Lecke, ende vande Nyervaert
Gouverneur ende Capiteyn generael
van.

1613.

van Ghelderlant, Hollant, Zeelant, Vrecht, West-Vrieslant, Zutphen, ende Over-yffel, Admirael Generael van de Vereenichde Nederlanden, ende Ridder van de seer Edcle Ordre van de Martiere.

De se efte woorden by den Herault gesproken zijnde hebben terstont wederomme alle de Trompetten ghestreken met groot gedruys. Waer op staer ghevolcht is een seer ozderlyche salve van musquetades der Soldaten/die alle in ozde stonde beneden op t binnen hof/welcke salve terstont gebolcht zijnde met een ander salve van de Schutterij van den Haghe/ staende op t buyten hof/is staer daer aen by ozde gheloft ende afgeschoten alle het grofgeschut / staende op t buyten hof/ ende op den Wyber-berck als oec de Caemers die in den Doel laghen. So dat het ghehele hof daer van dreunde/ende meest alle de glaesen daer outrent in stucke kloghen. Dese salve ende eere scheuten met cleyn ende grof Geschut ghegheben ende gecompdicht/ in daer op een groote kilte gebolcht zijnde/ heeft de Heere van Oldenbarnevelt Ridder &c. wt name van de Hooge Mo. Heeren Staten Generael/ een cozt verhael ghebaen van de alliantien ende verbinctenissen/die van ouden tijden tusschen de Croone van Engghelandt ende dese landen waren gheweest / met dancksegginghe aen sijne Ma. van groot Byzittamien van de Continuatie der selvigher / ende bysonder dat het hem ghelieft hadde de selve met dese actie pubijck ende notoirt te maechen booz een pegghelijck / mitsdien so danighe eere als sijne Ma. den lande bede inden Persoon van sijn Ex^{te}. als Gouverneur ende Conducteur van de selve/ beyde in oorloge ende politie / niet en wiert ghebaen van de beste vynden: Sonderling oock sijne Ma. hier over bedanckende / dat hy sijn Ex^{te}. dese ozde hadde willen confereren/met dispensatie van alle Obligatien ende verbinctenissen die d'ozde mede brenghet / bedanckt hebbende die Heeren Ambassadeurs / ende Bartier van hare gedane debvoir: in sich keerende tot sijn Ex^{te}. congratuleerde de selve wt naem van de booznoemde Hog. Mo. Heeren Staten Generael van wegen dese groote eere / met verclaringhe van de blytschap die hare H. Mo. daer inne schrepen/

ten/ ende met wenschinghe dat sijn Ex^{te}. de selve in een lanck leuen mochte besitten/ ende gheblyuen tot Godes eere/vergootinghe van sijn Dooyluchtich huyp/en conservatie van de bypheyte ende gherechticheyden van dese landen daer inne oock hare H. Mo. niet en soude laten/ ghelijck tot noch toe geschiet was/ hem in alle ghetrouwicheyt te seconderen.

Dit alles geschiet zijnde/so heeft Johannes VVtenbogaert, Merckenbienaer in s' Ghaven Haghe / staende aen t'ander eynde van de tael/in t' gesichte van sijn Ex^{te}. ende d'ander Heeren/in de Fransche tael een Oratie gebaen/de boben verhaelde materie/die naeder handt in openbaren deucke is wt-ghegaen/nemende sijnen text wt het 10. 11. 12. 13. verskens des 147. Psalms / daer aldus staet.

De Heere en heeft geen en last aen de sterckheyt des peerts, noch een wel-gevallen aen ymandes beene: Maer de Heere heft een wel-gevallen aen die die hem vreesen, ende op sijne goedertierenheyt wachten. Ende boozder. Prijst Ierusalē den Heere, looft Sion uwen God, want hy maeckt valt de grendelen uwer poorten, ende seghent uwe kinderen daer binnen.

Als al het booz-verhaelde vol-trocken was/ so sijn de Trompetten en Trommen weder aen boozt gegaen/ende daer op is gebolcht de tweede salve van Musquetades ende van t' grof geschut met gelijcke ozde als te boozen geschiet was. Daer nae is sijn Ex^{te}. met d'ozde aen den hals ende aen het sincker been verciert zijnde/ in het gheselschap van de booznoemde Ambassadeurs/ Princen/ende Heeren/weberom met groote Magnificentie wt de Camer der Ed. H. Mo. Heeren Generaale Staten wtgegaen/ende gheleydt tot in sijn Logement/ in ghelijcker manieren als te boozen. Waer op ghevolcht zijnde de derde salve van grof ende cleyn geschut / so sijn de soldaten ende Schutterij een peder int sijn ghetrocken. De Peckcomen ende byopliche byeren des avonds in den bypsteren aengestercken zijnde/ heeft sijn Ex^{te} aen alle de boozseyde Heeren ende Ambassadeurs ghegheben een groot ende Magnijfick banquet/ vereerlicht met verscheyde Musijck-instrumenten ende snaren spel / als oock met de grobe Musijcke der Trompette. Dit Banquet is wel Princelick gheweest / doch in alle warticheyde ende sonder over-daet. Daer is eens gedroncken ter eere ofte op de ghesontheyt van de Coninghen

1613.

1613.

ninghen van Dancrygch ende van Engeland/ niet meer. Terwyle desen becker omme ginck/ is vooz de laetste repse wederom al gheschut/ met seer groot gedruys ende triumphe af- gheschoten/ ende alsoo is dese solemnele Feeste gheeyndicht.

God de Heere ghebe/ dat dit alles moghe gecapen tot syner eere/ voozt-plantinghe der warer Gereformeerde Religie/ tot welstant deser landen/ en tot lof van het Voort- lichte hups van Passouwe/ ende dat syn Prince Exc. Ridder der Enghelscher Orde/ als eenen Christelicken Ridder/ nae een langh leven hier op aerden (welck ich hem van herten toe-wensche) als den tijdt syner schepdinghe voorzanden is/ in eenen vasten gheloove moghen spreken.

Ick hebbe eenen goeden camp gecampt, den loop hebbe ick gheeyndicht, Ick hebbe het geloove behouden. Voorts so is my de croone der rechtveerdicheyt wech gheleyt, de welcke my te dien daghe gheven sal de Heere, die een rechtveerdich Richter is.

De Enghelsche Ambassadeurs syn met eerlicke schenckagien vereert gheworden: De Heere Vinwod wiert beschoncken met eenen Gouden Cop gheacht weert te syn over de 6000. guldens. De Heere William Seager Herault, met een gouden Ketten over de 3000. gulden wert daer onder hanghen: de de medalie van syn Prince. Exc. rontom met costelike Diamanten beset ende verclert. Des Heraults Broeder ende Soon/ met noch eenen Engelsen Edel-man cregen elck een gouden Kette van 400. guldens. Elck een van de Dienaers des Heraults/ van den meesten tot den minsten / syn beschoncken elck met dertie dobbel pistolettē.

Du keere ick wederom tot den Phalsgrave. Sijne E. D. D. is met de Enghelsche Princeesse den 21. dach Aprilis op den Abondt seple ghegaen van Marghet / in het Conincklike schip Prins Royael. Dit was een heel nieu schip/ also ghenoemt/ om dat de overledene Prince van Walles dat hadde becoftiget ende timmeren latē. De Grafe van Nottingham was Overste vā dit schip/ die sich Anno 1588. tegē de Spaensche Armade seer ridderlick ghebzupcht hadde. Dit schip was groot 1500. tonnen/ of 750. last / ende daer laghen op 54. schoone Cartouwen/ ende 600. gewapende mannen. In dit schip syn veel schoone camers/ alsoo datter hondert personen ghemackelick in connen logieren. Men acht dat dit schip met syn toe-

behoor (sonder gheschudt wel 26000. pond sterlinghs ghecoft heeft. In dit schip was de Cuer vozt/ met de Princeesse/ ende de Grafe van Harington met syn Gemelinne. Op het tweede schip ofte Vice-Admirael/ ghe-naemt Anna Royael, was de Hertoghe van Lennox, Overste Commissaris des Conincks op dese repse. In het derde (ghenoemt Assurance) was de Grafe van Arondel, tweede Commissaris des Conincks. In het derde Conincklike schip / ghenoemt Repulse, was de Vice-comes Lile, oock Conincklike Commissaris. In het vyfde/ ghenoemt Lingronge, was de Generael Edward Cicil, met syn hupsvozu. In het schip Phoenix was de Livianus Mancke, van Ghent gheboortich/ Conincklike Commissarius, tot groote eere geraecht door syn geleertheit ende deucht. In het schip ghenaemt Dissin, was Doctor Martinus Conincklike Commissarius. Na dese treffelike groote Conincklike schepen volchden noch veel mindere schepen/ daer de Officiers/ Dienaers / en baggagie in was.

Als sy quamen daer den Admirael van Engeland lach/ so hebben sy (nae ghewoonelickier wyse) een sepl ghestreucken / ende hebben den selven acht eer-scheuten gedaen/ vyfde ter eere van den Vice-Admirael / ende ter eere van den anderen Admirael die. Des anderen daechs syn sy van wegen den harden tegen-wind moeten werom te rughe keeren nae Margat. Den 25. hadden sy den wind noch teghen / maer het was schon weder/ So dat sy voozt strooms syn t'seple ghegaen/ ende den 27. syn sy dichte by Oostende comen ankeren.

Alsmen des abonds aen der tafel sat/ So heeft de Gouverneur van het Conincklike schip elcke repse ghedroncken op de ghesontheyt van den Coninck/ ende oock op de ghesontheyt van den Phalsgrave / So dick maels als dese ghesontheiden ghedroncken wierden / ginghender dyse grobe stucken gheschudt los.

De Heeren Staten ende syn Prince. Exc. hadden hare Voortlucheden enige jachten te ghemoete ghesonden/ die de Enghelsche schepen hebben aengetroffen/ ende syn voort wt gesept/ om haer over de sanden ende ondiepten te ghelepden. Als die van Oostende de Enghelsche Armade vernomen hadden/ so hebben sy de selfde met al haer gheschut begroetet. Van ghelijcken hebben oock gheschieten die van Skups. Alsmen upt al het schieten d'welckmen in der Zee hoorde/ vers-

De se best
Phalsgra-
ves wt En-
ghelant nae
Beverlant.

1613. nam dat de Phalsgrave booz handen was/ so is prins Maurits, met prins Hendrick/ ende den Prince van Portugael / v'schepe ghegaen/hare hoocheyden te gemoete/ ende syn by de selfe gheromen dize mijnen van Vlissinghe/daer sy op anchor laghen. Dese drie Princen quamen met hare sachten aen het groote schip daer de Phalsgrave met de Princesse in was / by de welke nu de Coninckelike Commissarissen gecome warē. Hier hebbe die Heeren sijne E. D. W. en de Princesse omhelsē en herlike willecom geheeten. Die Heeren hebben daer t'samen het aboutmael gēen / nae den eten sijn de Coninckelike Commissarissen peder nae haer schip gebaeren/ende sijn Eer. Prins Maurits/ Prins Hendrick / ende de Prince van Portugael sijn dien nacht by den Phalsgrave ghebleven op sijn schip.

De Grave van Nottingham tracteerde dese Heeren boven waten eerlich ende magnifich/ende accommoderde seer wel. By liet twintich top-stadare ofte lange Wimpelen/ende dize Weendelen blieghen/ ende elke reysē als men de ghesontheyt van den Coninck byzonck/so ginghender bys grobe stucken gheschuts los/ als men de ghesontheyt van den Phalsgrave / Prince Charles/ of prins Maurits byzonck/ soo wierderder dize stucken los ghebzandt.

Den 29. Aprilis heeft men booz de laetste reysē op het Hoopale schip geten/de maeltijt ghepūdicht wesende/so is de Princesse met den Phalsgrave oock den Admirael met de Coninckelike Commissarissen/ende d'ander Heeren wt het groote schip getreden in een Engelsche Barcke met root stuwel becker/ die met twintich riemen geroept wiert/ alle de ropers waren gecleert in wit ende root. Booz in de Barcke saeten dize Engelsche Trompetters/die seer constich bliesen. Doe de Barcke af-stack / gaben alle de groote ende clepne schepen byer met grof en clepū gheschut/ soo dat de Zee ende het landt haer daer van bewercheden.

Als nu dese Heeren met de Princesse te Vlissinge aen-quamen/daer stonden de Heeren Staeten van Zeelandt/ ende hebben met groote eer-biedinge den Phalsgrave ende Princesse met de aen-wesende Heeren ende Coninckelike Commissarissen gewillecomt/ ende hebben de selfe tusschen de bozghers ende soldaten (die aen beyde syde der straten in haer gheweere stonden) ghebzacht in het logement van sijn Prince. Eer. Maurits

us van Nassau. Alle de triumph-Dieren/ Spelen/clocke luden/Schieten/ Bauchet/ ten/ende costelike maeltijden/ ter zere van dese Princen by de Staten van Zeelandt aenghefelt ende bericht hier te verhaelen/ soude veel te lanch vallen/ het gheschiet met grof geschut/als oock met musqueten ende handt-roers/ en is niet alleen in der Stadt dapper aen-ghegaen/ maer de Engelsche Armade so nae aen de Stadt gecomen sijn/ de als sy eenichsins conde/heeft al haer gheschut te ghelijcke los geschoten/ daer op alle de schepen der Staeten ende der coop-lieden in ghelijcker tael gheandt wooyde hebben.

Den dertichsten Aprilis is sijne E. D. W. van Vlissinge na Middelborch geryst met sijn hofghesin/ laetende de Princesse met de andere Heeren te Vlissinghe. Van Middelborch is hy op het spoedichke ghereyst nae Doordrecht/daer hy den eersten May is aen-ghecomen / ende van den Magistraet der Stadt beleefdelich ende wel is ontfanghen gheweest / ende heeft al daer besichticht de kercke en ander gebouwen als ooc het huyt daer in sijn Frau-moeder Juliana Loyfa, des Princen van Oranpen dochter ghebooren is. Van daer is sijne E. D. W. ghereyst op Rotterdam/ en strax voort op de Hage/ daer hy den tweeden dach Mey is aen-gecomen/ ende heeft des anderen daechs in de vergaderinghe der E. D. W. Heeren Generaale Staten audientie ghehad / ende van daer schepende / is hy met groote eerbiedinghe aen sijn logement ghelept gheweest.

De Princesse is met prins Maurits en d'ander Heeren van Vlissinghe op middelborch ghetrocken / daer sy seer staetelich ghewillecomt/ende met seer groote eer-biedinge is ontfange gheweest. Des Sondaechs/ sijnde den tweeden May, is de Princesse met prins Maurits ende andere Heeren/ in de Fracopsche Predicatie ghegaen/ ende de Grave van Nottingham met andere Engelsche Heeren ende Edele in de Engelsche Predicatie. Des middaeghs heeft de Princesse met de Princen Commissarissen / ende andere Heeren / op het Stadt-huyt van Middelburgh maeltijt gh'houden. Waer oock verscheptene van de Heeren Staten waren/oock eenighe Jofferen/ alsoo datter tachtentich personen aen-saeten. Daer was een Conincklich banquet ende maeltijt bereydt/ter eere deser Princesse/ ende hare Vaders/als oock des Phalsgrave.

Den derden May is hare hoocheydt van Middel-

Dij

Middel-

1613.

Middelburch op Doordrecht gherepft/ ende des anderen daechs is sy aldaer aenghecomen / des nachts te Willem-stadt gherust hebbende. Den vyfden is sy op Rotterdam gherepft/ daer de Phals-grave wt den Haeghe haer was te ghemoete ghecomen/ met Vrou Sophia-Hedwich gheboorene Hertoghinne van Brunswijck ende Lunenburg/ Graef Ernst Casimir van Nassouwen Gemaelinne/ volle Pichte deser Enghelscher Princeesse/ naemelick twee susters dochters. Dae nat sy t'saemen middachmael ghehouden hadden / syn sy noch dien avont op den Haeghe gherepft/ alwaer sy oock (als in de voorsz. haelde Stede) van den Magistraet ende gantsche Bopgerpe seer staetlick ende met groote eer-biedinghe syn ontfanghen gheweest. Dae het avont-mael (dwelck seer magnifich was) isser een Comedye in het Francops gespeelt/ tot vermaeckinghe van den jongen Cuer-Dozst ende de Princeesse.

Des anderen daechs syn alle de Heeren met de Princeesse in het Haeghsche Bos op der jacht ghereken / ende heeft hare Doorzuchticheit selfs een wilt gheschoten / daer over groot vzeucht was. Dae het noenmael isser wederom een Comedye gespeelt.

DEn seften dach May is syne C. D. D. met Prins Maurits te raede gegaen in de vergaderinge der C. D. D. Heeren Generaale Staten. Des naemiddachs is syne Doorzuchticheit met de Princeesse/ met Prins Maurits/ ende d'ander Heeren / ende een groote menichthe van Edele ende andere menschen/ nae Schebelinghe ghebaren / om aldaer den windwaghen te sien/ op den welcken sy oock ghebaren hebben/ doch niet verde/ dewyle den windt slap was. Dit is eenen waghen die seer aerlich ghemaect is/ alsoo dat hy niet met peerden ghetrocken en wozt/ maer daer staet een groot seyl op / ende als het hart wapt/ so wozt desen waghen / als een schip in het water/ van den wine voort gedreven/ Somtijts so snellie als een peerd loopen can.

De Cuer-
vozt ver-
ceyft wt den
Haghe.

DEn seften dach May heeft syne C. D. D. synen af-schept genomen van de C. D. D. Heeren Generaale Staeten/ als hy ooc op den achtsten ghedaen heeft van Prins Maurits/ Prins Hendric/ den Prins van Portugael/ ende andere Heeren/ insonderhept van syn pghen Princeesse / sy ghenoetsaecht synde

voorz. wt te reysen nae den Phals/ so om andere oorzaken/ als mede om in syn oord te stellen tegen d'aen-comste van syn Gemaelinne de nieuwe Cuer-vorstinne.

Des selfden daechs als syne C. D. D. uyt den Hage geschepden was / is des abonds te Drecht aen-ghecomen/ daer hy seer staetlick ende magnifichelick is onthaelt geweest/ so van de C. D. D. Heeren Staeten der selfder Provincie/ als oock van de C. D. D. des Magistraets aldaer. Van daer is syne C. D. D. des anderen daechs op Pieterwegh gerepft/ van daer voort op Meurs/ ende den 10. te Mulheim daer hy die nacht gerust heeft. Van daer is syne C. D. D. met weynich geselschap per poste in twee dagen tot Heydelbergh gereden/ daer hy ghesont aen-gecomen/ en van syne onderstaeten niet blyfschap gewillecome is.

Dae dat de Phals-grave berrepft was/ hebben de C. D. D. Heeren Staten de jonge Cuer-Dozstinne voorsz. huyf-raet vereert seer kostelike ende konstelike Captserien/ Caefel-lakens ende Serbetten van Damast werck / daer schoone Historien ende bloem-werck in geweven waren/ als of sy met de penne waren gheschreven geweest. Noch hebben de Heeren State hare Doorzuchticheit vereert veel schoone ende costelike Indiaensche stucken wercks / alles weerdich ende cierlick ghenoech om van de treffelichste Coninghen ende Princen der werelt op hare hoogste feestē ende grootste magnificentie gebuyt te worden. Dae dat hare Doorzuchticheit met groote eer-biedinghe de C. D. D. Heeren Staeten voorsz. dese costelike ende schoone presenten/ als oock voorsz. alle eere haer bewesen / seer hoogelich bedanct hadde/ So heeft sy oock haren af-schept van de selfde met gelijcker beleeftheit ende eer-biedinghe genomen.

Dese Koninckliche Princeesse is den elfden May wt den Haghe geschepden/ ende opleyd gerepft/ daer sy van de gantsche Bursgherpe/ in wapen synde / seer eerlick ende eerbiedelick is ontfanghen/ by haer hebben de de Hertoghinne van Brunswijck/ Graef Ernst van Nassouw Ghemelinne hare nae-Pichte/ Prins Mourits/ en andere Heeren. De 12. dach May is hare C. D. D. van Ley op Harlem gerepft/ daer sy wel en eerlick is ontfanghen ende gefesteert in amplissima forma. Den 13. is haer Doorzuchticheit van Harlem op Amsterdam gerepft/ te waeter/ ende is aen den dam by de warghe wt het schip

1613. schip getreden ende gegaen over een brug-
ken met laecken beleet/ ende daer op eenen
costelijck Coets-waeghen gheset/ ende na
het Princen Hof ghebaeren. Ter tijden het
Maet-hups na der Beurfe toe was geset ee-
ne schoone Arcus triumphalis, daer versche-
dene perfoonen op stonden in beelderley sel-
saeme cleedinghe/ ende onder andere was
vooreene die dese Engghelsche Princesse re-
presenteerde/ in den versoon Thetidos Nerei,
dochter/ daer de Docten vele van fabulerē.

Ter hare Hoocheydt in het Princen Hof
quam/ so quam sy ter plaetse daer noch een
Arcus Triumphalis op-ghericht was/ en
een stielagge/ daer eenighe personagien op
stonden/ die niet en spraken/ maer veel ge-
heers maechten met het hooft/ handen en
armē/ ende het gantsche licham/ elcks heb-
bende sijn beduydenisse/ die van werpingen
is verstaen gewoode/ een peder mocht daer
nae raeden/ ende beduydenissen daer op
maechen nae sijn goet-duncken.

Den 14. Mey heeft sijn Pr. Ecc. de Cuer-
Borstinne door de Stadt gheboert/ ende
de nieuwe Beurfe wort andere schoone ghe-
bouwen/ ende andere vzerendichde sien lae-
ten. In het waeter nevens de brugge heb-
ben de schippers ende t'boots-volc versche-
dene coetswippen aen-gericht/ in sonder heyt
met het trecke van Ganzen/ die aen touwen
over het waeter hinghen/ ende die der men-
ghe in het waeter deden plompen.

Den 15. is hare C. D. D. Van Wuster-
dam op Vrecht ghereyst/ daer sy door de
poorte van de Heeren der Stadt met veel
courtesie is ontfangen/ en op het Duytsche
hups geleydt/ den 16. is hare C. D. D. den
gheheelen dach te Vrecht ghebleven/ ende
van prins Maurits op den hoogen kerck-
toorn geleyt/ om haer te laten sien de schoo-
ne landouwe rontom het gheleghen. Men
can/ als het claer weder is/ van desen toorn
sien veel schoone steden/ welcker xvii. so nae
by de Stat van Vrecht ligghen/ datmen
op enen dach tot een peder der selfder can
rysen/ ende wederom comen. Ende vijftich
steden ligghen dese Stadt soo nae/ datmen
in enen dach van daer tot de veerle reysen
can/ hieft welcke van allen ghy wilt. Als
het costeliche bancket was ghedaen/ so heb-
ben de Staten van Vrecht ghedoncken
op de ghesontheyt van den Coninck van
Groot Britannien/ van den Whalsgrave/
den Prince van Wales/ prins Maurits/
&c. en elcke reyse als men dese gesontheyt

doncken/ sijn der vijf-tien grove stucken
geschuts los gheschoten. Den xvij. is hare
hoocheyt van Vrecht op sijnen ghereyst/
Gzaef Wendic- Fredrich heeft met ettelicke
Kuypten hare Hoocheydt waer genomen/
ende hebben haer als de Princesse nae by
quam/ op een hoochte vertoont/ ende met
malcanderen seer lustich geschermt seer.

Den 18. Mey is de Princesse met prins
Maurits op Aernhem in Gelderlande ghe-
reyst/ een stuck weechs buytē de Stadt wa-
ren drie Cozuetten Kuypten/ der wachten-
de de aencomke vā hare Hoocheydt/ de wel-
cke sy binnen de Stadt gheleydt hebben/
de gantsche Burgerpe in de warpenen sijnbe
heeft de selfde met groote eer-biedinge ont-
fanghen/ ende ghebacht aen het Hof van
den Wel-ghedogenen Heer Ernst-Casimir
van Nassou/ daer sy van de Princesse van
Brunswijck/ Gzaef Crusten Gemaelinne
(sijn Graede selfs absent wesende) seer
staetelijck ende magnifichelijck/ met alle de
aenwesende Princen en Heeren is onthaelt
ende getraecteert gheweest/ hare Hoocheydt
is te Aernhem by hare Nichte me frouwe
van Nassou den gheheelen neghen-tienden
dach ghebleven/ ende sy is aldaer met be-
hoozliche eer-biedinghe gewillecomt en be-
groetet van d'eerweerdighe Heer Iohanne
Fontano, ende V Vilhelmo Baudartio, respectie
kercken-leeraers binnen Aernhem ende
Zutphē/ de Heer Fontanus eerst in het Fran-
cops met cozte woode/ V Vilhelmus Baudar-
tius in het Engels met meer woorden ha-
re Hoocheydt in dese staet alle heyl ende ghe-
luchsalicheyt toe-wenshende/ nevens een
lanck ende Godtsalich leven/ ende te mogen
met vzeruchen sien kindts kinderen in de
vzeese des Heeren ende ware Religie groep-
en ende bloepen &c. welke begroetenisse en
gheluck-wenschinghe haere hoocheydt seer
aenghenam is gheweest/ de boven-ghes-
noemde kercken-leeraers seer hooghelick
van weghen dese congratulatie bedancken
de in het Francops/ ghelijck sulchs stracks
daer aen de oude Gzabinne van Waringh-
ton in het Engghelsche wijdelustigher ende
met meer complementen in hater Hoocheyts
naeme ghedaen heeft.

Den 20. May is hare Hoocheydt met alle de
Princen ende Heeren van Aernhem op Em-
merich in het lant van Cleve gereyst. Ende
de Hertoghinne van Brunswijck Gzaef
Ernst van Nassauwē Gemaelinne is merde
tot Emmerich getrocken/ alwaer dese beyde
Prin-

1613.

Princessen malcanderen Adieu gheseyt/enbe goede reyse/ midtsgaders allen heyl ende salicheyt ghewenscht hebben.

Dus werde hebbe de *C. W. M. Heere Generaale Staeten den Phals-Grave ende Phals-Grabinne* met al haren staet ende geselschap over al gebesroepert en by ghehouden/so van spise en dranc/als van waer ghebrachten ende alle andere onkosten/ al les over al betaelende niet carich/maer liberaelich ende mildelich. Men acht dat de bo den-gemelde costē met de treffeliche schenckaggen ende presenten die dese landen haere hoochepden gedaen hebben/wel vijf tonnen schats ghecost hebben/dwelc hare *C. W. M.* met een byspelich ende gheneycht gemoet ghebaen hebben / eenf-deels tot een tereken ende bewijs harer eer-biedinghe tot sijn Conincliche *M.* van Groot-Brittannien / ander deels om te bewijzen hare goede affectie tot den Phals-grave ende Phals-grabinne/als bloet-verwanten ende geallieerde aen het loffeliche huys van Nassou/ van het welcke dese lande so veel goede diesten vooren nae ghetrocken hebben / dat sy haer kennen grootelic aen het selde / ende aen alle de gene die daer aen geallieert sijn/ ver-bonden ende verschuldet te wesen.

IX.
Prins
Maurits
rouwpeert
de Phals-
grabinne
wt Ceulen.

Sijn Princel. *Exc.* is met de Prinse den 21^{en}. van Emmeric op Wesel gereyft / haer is te gemoete ghecomen den Spaenschen Gouverneur van Rijn-Berck/ende heeft hare hoocheyt van wegen sijnen Prince ende Prinse Alberro ende Isabelle begroet / ende veel ghelucks ghewenscht in haren Houwelicken staet ende aencomste in Duytsch-landt/ daer voer de Ceur-voztinne hare hoochepden beleefdelic heeft bedanckt met weynich woorden/ ende sijn strack voert ghereyft op Wesel/ al daer bukten de Stadt acht Vaendelē Burghers in haer gheweert stonden / die haere hoochepdt willercomden/ende sy is van den Magistraets aldaer seer staetelich ontfangen ende ghetraecteert gheweest.

Den 22. dach May ismen van Wesel voer by Dussbergh ofte Teutisch-Bergh nae Dusseldorp ghereyft / eerst is haere Deurlichicheyt in het veldt ontmoet en gewillecomt van den jonge Ceur-vozt van Brandenburg Georgiaen-Wilhelm/by sich heb-bende hondert peerden. De gehele burger-schap van Dusseldorp heeft ooc in hare wa-penen de Prinse eerbiedelich ontfangen.

Den 23^{en}. sijn te Dusseldorp aenghecomen eenige Gedeputeerde der Stadt Ceulen/om de Ceurvoztinne ende Prins Maurits te noodighen in hare Stadt te comen/ d'welc oock gheschiedt is / want den 24^{en}. sijn sy om Mulheym her ghebaeren ende te Duytsch aenghecomen/ alwaer ernige van den Magistraet van Ceulen harer hoochepden aen-comste verwachtten/ende willecomden. Als sijn *Exc.* met de Prinse over den Rijn voert/so sijne met etteliche schep-ten des groven gheschudts wt der Stadt begroet / ende in de Stadt met drie vaen-delen ghewapende Bozghers tot aen hant logement ghelept. De drie vaenen Rup-teren die met sijn *Exc.* gecomen waren/sijn van den Magistraet van Ceulen vereert met eenige Nemen Rijnischen Wijn.

Den 25^{en}. dach is hare hoocheyt met sijn *Exc.* te Ceulen ghebleven/ ende sy sijn van etteliche staetpersoonen tot op het Raedhuys ghelept/ ende aldaer met een staetelich banquet vereert. Daer nae sijn sy gesgaen in den Doorn ende andere kercken en Cloosters/daermen haer eenighe stilliquien ende andere eudthepden heeft ghetoot.

Den 26. heeft sijn Prince. *Exc.* Graef-Mourits/als ooc Prins Hendric van Nassou/ende de Prince van Portugal hare afscheyt ghenomen van de Ceur-voztinne en d'ander Heeren die met haer wt Engeland gecomen waren/ en na den Phals met hare hoocheyt reysden. Daer nae is sijn *Exc.* Prins Mourits met d'ander heeren in een jacht-schip ghegaen / ende den Rijn afghewaeren.

Hare Deurlichicheyt is van Ceulen tot Mandoz over landt gereyft/aldaer de jonge Ceur-vozt van Brandenburg haere hoocheyt heeft waer-genomen / ende tsaemen op het groene veldt met malcanderen wat geten hebbende/heeft de jonge Ceur-vozt den Prinse in een costelich wel-gemaecht schip ghebracht / dwelch de Phals-grave tot daer toe hare hoocheyt hadde te gemoete gesonden. Daer waren oock noch ontrent dertich andere schepen voer de Heeren Commissarisen / ende andere Heeren en Edel-lieden. De jonge Ceur-vozt is sijn Gemaellinne met eenige fraepe scheepkens te gemoete gebaeren/ende hebben malcander by Geplheym ontmoet. Voer wat voertē of heeren lande dat haere hoocheyt passeerde/is sy met beleeft heyt/ oock met schietē en bieren triumphantelich ontfanghen.

1613. geweest. De Ceur-Dozst van Ments liet den jonghen Ceur-Dozst Phals-grache met sijn Gemacinne byendelich woudigen binne Ments te comen. Welc haere C. D. D. seer aengenaem is geweest/ ende sy sijn daer binnen gegarn/ daer sy met byzucht- scheut/ ende van twee haendelen bozgers/ beueben des Ceur-Dozsters af- gesoubene Heere/ seer beleefdelich sijn ontfanghen gheweest/ ende in het Ceur-Dozstelicke Casteel ghebyacht/ daer de Phals-grache logierde in des Ceur-Dozsters van mens epghen caemer/ ende de Princeesse in des Heersers caemer. Daer was een stateliche maeltijt ende banquet aengericht/ en nae de maeltijt sijnder twee seerke vier-wercken aenghesseken/ ende daer is dapper geschoten met grof geschut. Des ander daechs sijn haere C. D. D. van Ments tot Openheym in des Phals-Graven lant/ ghereyst/ daer sy van den Magt-straet en bozgerpe met schiet/ vieren/ banquetten/ ende gheluck-wenschinghe seer beleefdelich sijn ontfanghen geweest/ ende beschoncken met eenen schoonen/ hoogen/ verguldenen Socaet/ rj. verguldenen Confectept- schaelen/ een Doeder wijns/ xlv. sacken/ haers en met ontrent twee 100. pondt visch. Daer ware ooc in dese Stadt twee schoone Crimph-poozen/ met Hieroglyphicis versiert/ op-ghericht/ op de welcke met stemme ende met Musse-instrumenten seer schoon ghesonghen wiert.

Den derde Julij sijn haere Hoocheyde van Openheym op Woos ghereyst/ alwaer sy met een stateliche Oratye sijn ghewillecomt/ doch niet van der Coerse getreden/ of wel de Heeren aldaer sulches geern souden ghadt hebben. Haere C. D. D. sijn aldaer vererret met een silver-vergulden lampet/ ende becken/ met een Daeder wijns/ ende eenen waeghen met haerber/ met onderdaenighe bede ende versoek/ dat sijne C. D. D. haer doch woude sijn ende blyven eenen genaedigen ende goeder tierren beschuts ende bescherm Heere.

Den 4^{en} Junij des nae-middachs ontrent twee uppen sijn haere Doochlichticheyden te Pranchendaal aen-ghcomen/ een nieu-geboude Stadt/ in de welcke meest Heer-landers woonf/ die om de selighe ten tijde der wyreder Spaensche vervolginge aldaer harten toebliche genomen hebben. Hier sijn haere hoocheyden met een sonderlinghe affectie gewillecomt/ elck een sich bemoevende om de selve sijn goet herte ende innerliche

1613. affectie te toonen. De mannen waeren in haer wapen/ op haer schoonste gheleedt/ in de vensters waren groote meyen ende tacken der boomen/ de straken waren met bloemen ende crupderen bescreyt/ ende bobē met croonen en cransen ober-spawne. Daer wiert geschoten/ gebiert/ ghetrommelt/ getrompet/ gemusiceert en gesonghen/ in son- ma het wasser al gaudeamus, byzucht en blyfschap. Daer was ooc als een Stadt in Casteel/ quansups Troia, seer aerbich ghemaeckt/ dwelc beleghert/ ende dooz middel van het houten peer ingenomen wiert. Als met goeder opzete toegaende.

Den seste Junij is de Ceur-Dozst naelhep- delberch ghereyst (de Ceur-Dozstinne te Pranchendaal latēde) om te sien of alles wel geordonneert ende bestelt was tegen d'aencomste van haere hoocheyde.

De plarste daer de Ceur-Dozst sijne Gemeinne ontfangen soude/ was geordineert in een by open veldt/ ontrent Laeden/ bozgh/ ander halbe myle tweech van Wep- delberch. Hier was een schanse ghemaecht 36. schjeden breed/ ende 158. schjeden lauch/ daer 26. halde Cartouwen/ behaeten veel belt-stucken in laugen/ ende tusschen peder gheschut lagh eenen schauf-kozf. Supren om her waren 300. hutten booz de solbaten/ ooc eenige groote tenten booz de oberste des leggers/ ende insonderheyt drie schoone groote tenten/ met toozingens als Casteel-keus ghemaecht/ in de welcke men collatie houden soude. Daer waren ooc hutten ende cabinetten der soetelaers/ daer peder een booz sijn ghelt met spijse ende drauck conde gheriest worden. In somma alles was hier aengheselt als offer een degelijch beleger ware geweest/ maer het was alles tot triumphē ende cozt-woyle aengheselt/ Hic & sic bellum est bellum, alioquin bellum minime bellum.

Daer ware by de Ceur-Dozst om hem te helpe op het statelichste sijn Wuyt ontfanghen ghcomen veel Dozken/ Dozsinnen/ oock Heeren/ ridders/ Edel-lieden/ ende andere treffeliche personen/ Als ooc vijf-entwintich Braben/ sich op het magnifichste gheleedt/ ende verselschap met veel waechtten/ pagien/ ende lackeyen/ oock peerden Wuyt-Geels/ honden en jachten/ Ghelijck dan oock de Dozsinnen ende hare staet-josferen op het statelichste gheleedt ende opghesnuet waren.

Sijne Ceur-Dozstelicke Doochlichticheyt was

Was met alle de aenwesende Dozzen/Graven/Heeren/Riddersen/Edelen/ende haer geslept seer costelick ende clerlick gheleedt / ende is also nae het voorsz. verhaelde veld-legher toegherden/op den sevendende Juny, om sijne liebe hupszouwe te haelen / ende in der Stadt Heydelberch (daer sijne E.D.D. meest syn Hof houdt) te brengen.

Hier te verhaelen in wat ordze/in wat le- verepen/met hoe veel troupen/ende met hoe veel trompetten / ketel-trommelen / ende andere rustinghen de Ceur-vorst sijne hupszouwe te ghemaect ghereden is / oock hier te noemen alle de Dozzen/Graven/Heeren/Overschier/8cc. dat soude veel te lanc vallen/daer syn boecken met coperstukken van gedrukt / in de welcke het alles in het langhe verhandelt ende verhaelt wordt.

Daer dat het voorsz. hemelbe Veldt-legher in goede ordze een spiegel-verchten ontrent een uppe gheduerende/ ghehouden hadden/ ende de Enghelesche Princeesse Phals-Gravine nu na by het veld-leger gecomen was/ so is de jonghe Ceur-Vorst/mitsgaders alle de aenwesende Dozzen / Graven/Heeren ende adeliche personen/ van hare peerden ghetreden/als de Ceur-Vorst / met den Administrator, ende marchgrave van Anspach nae by den waeghen quamen so is de Princeesse daer wt ghespronghen, ende is seer beleefdelich van den Ceur-Vorst ende d'ander Heeren ghewillecomt ende ontfanghen gheweest. Daer nae is sy van die drie Heeren ghebracht tot aen den Conincklichen waeghen die de Phalsgrave hadde maecten laeten teghen d'aencomste deser sijner bruydt/ sijnde van buyten ende van binnen seer rijckelich met goud/ silber / ende costelicke ghesceentē verciert/ende seer aerdich ende constelich gemaecht. In dese Coetsche sijn met de Princeesse gheseten des Graven Wondels / ende des Graven van Haringhronx hupszouwen.

Cozthepes halben gae ich hier voorsz. by in wat ordze dat alle de Heeren met de Compagnien Ruyteren / ende het voet-volck tot de Stadt aen ghemarcheert sijn.

Soo haest als die van der Stadt Heydelberch de voorsz. troupen der Ruyterpe aen den Becker by Nieuwenheym in het ghesichte cregen / soo hebben sy een salve ghegebeu ende de Princeesse ghegroedt met sevenentfich stucken gheschudts/ als mede wt de Cozzen ende andere plaetsen met Musquetaden ende hant-roers/ lauchts

den Becker hemen. Dit schieten scheen dobel te wesen / overmits den Echo ofte weerclanck die het in de berghen gaf/ want heydelberch leydt aen beyde sijden gheheel in de groote Hooghe Berghen/ den eenen Berch aen den anderen/daerom het ooc met rechte Eytelberch ghenaeamt mach wesen.

Als nu de Ceurvorst ende Princeesse lanx den Becker quamen ghereden/ende ontrent den rooden Buhel ghecomen waren / Soo hebben de Disschers op den Becker haere coztwyle begoft. Daer was een houten vat midden in dese riviere gheset op een pieren pael/dwelck met verscheptene derwen bestreken was/ ende daer waren vier toornengens aen/op peder een blaen vaengen/ende een in het midden. In peder toornghen sat een lebendich hoen. Daer waren twelf naken of schuyten / ende in elck eene der selfder vier mans / elck een spieffe in de handt hebende. Sy hadden twee schalmeyers tot musicke. Dit vat was also op de pael vast ghemaeckt / dat het om her draeyde als mer teghen aen siet met despieffen/So dat ter elcke repse een van de waeter-ridders die dat bestozinden met hare spiesen daer op staken / in het waeter tynelden/ des te eer de wyle sy te voorsz. al taemelich wel met de neuse in de wijn-glasen ghesloopt hadden. Wie eenen reep van dit wijn-vat siet / die crech eenen halve rijckdaler tot vereeringhe. Als peimandt op een van de toornengens siet/ so ginch dat selfde strax open/en daer vloogh een hoen wt/dwelck van veel lachse veroorzaecht.

Daer waren ooc wat naerder de Stadt gansen ghehanghen over den Becker / daer eenighe prijsen mede te verdienen waren voorsz. de ghene diese afstrecken souden / daer over datter verscheptene van dese water-toorneerders in het waeter planten overtop en tee.

Als haere Ceurluchticheyden tot aen de brugge quamen/ so stonde daer dize vaentdelē soldaten/die alle gaer los schootē/en te ghelijcke ginch oock los al het grof en cleyn geschut in der Stadt ende van alle toornen.

Nen het eynde deser brugge (die gheheel overdeekt is) voorsz. aen het portael na de Stadt toe stont eenen schoonen Engheleusehen de wapenen van den Phals ende van Engelandt/de Enghele op de beyde wapenen de handen hooft. Daer op stonden dese woorden/Dus Consul xit, God heeft te laemen ghevoect. De brugge was aen beyde

1613.

de sijden so aerlich met mepen of tacken der boomen besetken/ dat het meer een schoone Galerepe in eenen hof/ dan een byzge scheete wesen.

In de Stadt waren de straten met bloemen ende crupderen bestropt/ ende de hupfen waren lankshen met mepen besetken/ en ober de straten hinghen veel cransen en croonen van bloemen/ ende daer aen hinghen de wapenen des Cuer-Dozstes/ oock appelen/ ende andere vruchten / schoon vergult.

Op de markt voor het Raethuys stonden drie Vaendelen Soldaten/ die een salbe gaven ter eere van hare Hoocheyden. Men het eynde der Markt daermen in de overstrate treedt / was eenen schoonen Arcus triumphalis geset/ met de wapenen van Enghelant schoon verciert/ en in de ronde deser triumph-poozte stonden dese woorden / Dominus custodiat nitroium tuum, God beware uwen inganck.

Onder de hoge deser poozte stonden twee jonghelighen teghen malcanderen ober/ ende hielden eenen sijdenen bant daer in het midden een schoone gouden Croone aen hinch/ de welke die jonghelighen/ als hare hoocheyt onder deur de poozte passeerde/ lieten sincken tot op het gehemelte des waeghens recht boven het hooft van hare hoocheyt/ de selfde alsoo dese eeren-croone opsettende / de welke sy daer na wederom om hoghe trocken. In het midden van dese triumph-poozte hinghen allerley vruchten die in den Rhals wassen / seer aerlich nae het leven gheboortseert. Alle de burgers waren in wapen ende gheweert/ op haer cierlichste gecleet/ de straten waren ober al met croonen en cransen/ warpen en tierael behangē ende beneden met bloemē en crupt bestropt.

Voort aen den inganck der Markt / tusschen de heplich Geestkercke ende de hupfen / stonden vijftien oude treffeliche manen van adel/ die hare hoocheydt willecomden/ ende haer dype voegghden haer voort den waegghen en verden / seer en seffe ghinghen aen beyde sijden nevens den waegghen van daer tot aen het voerteliche palley / daer hare hoocheyt wt den waegen getrede is. Maer eer noch hare hoocheydt aen het voertelich Palley quam/ so moest sy passere deur vier Arcus triumphales, die d'Wuivers tept haer ter eere hadde oprichten laeten. Derste daer sy aen quamen was Portamedicorum, hier heeft de Magnificus Reclor in den name aller professoren ende Studenten

ten hare hoocheyt met een latijnsche Oortje willecom geheeten/ ende alle gheluck en heyl aen der siele ende aen den lichaeme gewenscht. Hier sijn hare hoocheyt van eenen daer toe gheozdineerden jongelich bereert in eenen schoon cozz allerley liefeliche vruchten/ als Oranpe-appelen/ Citroenen/ Dactelen/ Fijghen/ Kerfen en Kriechen/ die hare hoocheydt in dancke aen nam / ende heester strac van ghegeten.

Als hare hoocheyt aen het Palley ghecomen sijnde van den waegghen getreden is/ So is sy aldaer van de oude Cuer-Dozstine Juliana Loiffa, des jonghen Cuer-Dozstes vrou-moeder prins Maurits van Nassou suster/ ende van veel Dozstinnen/ Graebinnen/ ende andere treffeliche Damen/ seer beleefdelich/ vriendelich / ende hertelich ghe-willecomt/ sijnde alle gaer seer cierlich ende costelich ghecleedt ende opghepzoncht/ met goudt en perlen rijckelich bezemt ende behanghen.

Hier is wederom het schieten en donderen van groot en cleyn gheschudt dapper aen ghegaen.

Midde op den voorhof des Palley stont een seer schoonen Triumph-poozte / alle de andere in groote cieraet/ ende constelich gebou/ verre overtreffende / sy was vijfen seeste voeten hooghe/ xxxvj. bzert/ ende xxx. diepe. Hier in stont afgebeeldt het houwelich des Rhalsgraves met des Coninckliche Princeesse/ ende aen de sijden stonden de beeltenissen en nigher treffelicher Ceur-vozten des huppes van Zeyeren / daer wt desen Rhalsgrave ghesproten is/ als insonderheyt Hericus Leo Dux Bauariae & Saxoniae, die Anno. 1168. Micheldam des Enghelschen Coninck Henrici I. dochter ten houweliche ghenomen heeft. Dien Rhalsgrave ende Coninginne stonden daer staetelich afgebeeldt/ malcanderen by der handt houdende / ende nevens haer waren ghemarckt de rivieren Danubius ende Tamesis, beduppende Zeyerlandt ende Enghelandt. Van den tijdt deses houwelicks af heeft het voertelich hupps van Zeyeren insonderheyt seer treffelich gheslozeert/ ende stant ghehouden/ tot op desen dach / Ende alle de Rhalsgraessche ende Zeyersche Dozten die nu noch leven ende regieren/ sijn wt het houwelich Henrici Leonis ende de Enghelscher Princeesse Machilda ghesproten ende afcomstich. Ter ghedachtenis waer van alle die Dozten ende Heeren des te meer oorzaecke hebben dese Enghelsche

1613.

Q. ij

ghelsche

1613. ghelſche Cueurbozſtine (die nu gelyckicht is aen het Hoofst ende booztſſelicken Bozſt des Hupſes van Beperen) te eerē ende te achten/ als in ende met de welke dat gelinc-
highe houwelick ende aliantie wederom
wozt vernieu.

Des dijnghsdaechs sijn met alle de cloe-
ken der Stadt de burghers en inwoonders
van Heydelberch ter kercke getoepen/ ende
in alle kercken der Stadt is een danckſeg-
gingh-Predicatie ghedaen/ ende men heeft
Godt den Heere gheloofst ende ghedancht/
dat hy ſijnen ſeghen hadde ghegheben tot
voltreckinge deses treffelicken houwelicks/
als oock dat Godt de Heere den Cueurbozſt
met sijn Gemelinne te water ende te lande
begheleydet/ ende in ghesontheydt te Hups
ghebracht hadde: Godt den Heere boozder
biddende/ dat hy dit houwelick woude ghe-
repken laten tot sijnere eere/ tot opbouwin-
ghe sijn: r. H. Gheempute/ ende tot salicheyt
ende welſtant ſo des Cueurbozſtelicken Hup-
ſes/ als oock der onderſaten. De Hoochghe-
leerde Heer Abrahamus Schultetus, Hofpre-
diker van sijne C. D. D. heeft oock van de
ſelfde materie een treffelicke Predicatie en-
de ghebedt te hobe ghedaen.

Hier te verhaelen wat ſtatye ende ordye
batter ghehoudenis eeren aen der taefel
ginc/ als men aender taefel was/ alle de
coſtelicke gerichten ende magnifſique ban-
quetten/ Item het dansen en ſpelen/ oock het
ghesanch der muſſicke/ &c. dat ſoude veel te
lanck vallen / ten ſoude ſoo verdrietich niet
sijn het ſelfde te aenſien ende mede te plegē/
als te beſchrijven ofte leſen. Teghen den
avondt ſijnder op des Cueur-Bozſtes Pal-
leps verſchienen vijf trompetters te peerd in
brun-biolet ſluweel ghecleedt/ met gulden
Paſſement beboozdt/ Deſe hadden ſilveren
trompetten/ daer ſp op blieſen / dat het dooz
het gantſche Caſteel ſchalde/ by deſe Trom-
petters was een van des Cueur-Bozſtes
camer-Secretariſen/ die op een ſchoon peert
ſat behanghen met een ſaedel ende behangh-
ſel van groen ſluweel/ die daer heeft afghe-
kundicht een byz Peerde-tournoy-ſpel/ en-
de gheren / booz Cueur-Bozſten/ Bozſten/
Ghaeben/ Ridders/ ende Adelicke perſoonē.
Dit is oock te Heydelberch op de markt o-
pentlick afgecundicht.

Des avondts nae den eten ontrent elf upzē
iſſer veel vzencht bedzebe met conſtige vier
wercken/ op den Becker/ recht teghen ober
het ſlot des Cueur-Bozſtes. Dit vieren heeft

1614 twee upzen lanck gheduypt ende daer sijn in
alles wegewozpen tien duyſent/ ende negen-
en vijftich ſoo ſterren ende regen coeghelen/
als gzaet coegelen / of ſpynghe ende ſlach
coeghelen. Edele is eyndelich al deſe prach-
tighe ende coſtelijke triumphen in roock en
damp verdweenen.

Al ſwerelts groote triumphen ver-
gaen haect/ als roock en damp,
Verwacht dan d' Hemelſche glory
met oly' in uwe lamp.

De Keſer heeft ſtrac in den begin-
ne deses jaers de Cueur ende Bozſte
&c. laeten weten/ dat hy eenē Rijck-
dach te Regensburch beſteemt ende
aengeſtelt hadde/ teghen den xiiij Aprilis in
te comen. De booznaemſte punten/ waer
van men in deſe byeen-comiſte handelē ſou-
de/ heeft de Keſer aldus doozgheſtelt.

Vy Matthias, &c. Dewijle wy dooz de
ſchickinge Godts/ tot de waerdicheyt en-
de hoocheydt des Keſer-rijcks verheben
sijn/ So hebben wy al onſen ſinnen ende ge-
dachten (ghelijck onſen plicht is boozderen-
de) daer toe begheben/ hoe dat her heylighe
Roemſche Rijck ons liebe Vader-land/ met
raet/ hulpe/ ende toedoen des H. Rijck Cueur
ende Bozſten tot ghewenſchte vrede/ eenic-
heyt ende ſeckerheyt gebrecht ſijnde/ boozt
aen de Juſtitie (fondament van allen wel-
ſtand) ſoude moghen ghehantreſt worden/
dooz verſwymmeſſe van de welke eenē rijck
lanck groote ſwaricheyden ghereſen sijn:
Item/ dat ons Keſerlick Camer-gherichte
in ſijnen ouden ſtant herſtelt/ het ghetal der
Aſſeſſoren ofte byſitterē des ſelfden vermeer-
ret/ haere gagie verbeteret: Dat de veel vou-
dighe vacantiē verooſſackte dooz de ver-
anderinghe ende verſcheydenheyt des Al-
manacks ofte der jaer ghetypden / mochten
vermindert/ en ooc eeuwerlep ſijl of jaerreke-
ninghe oer al mochte ghehouden worden:
Dat ooc vele andere clachten en ſwarichey-
den mochten verbeteret ofte wech genomen/
ende alſoo in het Rijcke dat oude / goede/
redelijke vertrouwen ende eenicheyt mocht
te herſtelt ende weder ghebracht worden:
Dat men/ alſe de noot boozdert/ bereypt ende
veerdich mochte weſen/ om de erfopant der
Chriſtenheyt/ den Turck/ mannelijk ende
ghenoechſaeme teghenſtant te doen. Des te
meer/

meer / dewyle hy alreets teghen het opgherichte verdrach ende Bestandt / Moldau ende Wallachyen vast vermaepstert / ende Transilvanien geheelich soecht te incorporeren / daer door ons Coninckrijcke van Hungaryen / ende volghens dien het gantsche R. Roomsche rijck de wterste schaede te vreesen ende te verwachten hebben / des te meer alsoo hy nu vrede ghemaect heeft met den Coninck van Persia. Op dat dan / indien hy quame te verrecken den vrede met ons opgerichte / de hulpe ende het gelt tot vereenighe des rijcks mochten veerdich wesen : Op dat oock de Munten ende handel des gheltes mochten ghereformiert ende in goede orde gebracht worden ; In somma / op dat alle de saecken des rijck in goeden welstandt mochten gebracht worden : Soo hebben wy noodwendich gheacht daetelich eenen rijckdach te verschyppen / daer op ghehoort hebbende het addys der Cuer-Dozsten / die met ons goet ende raetsaem ghehouden hebben / dat dien sal ghehouden worden niet te Dozenbergh (al hoe wel de Guldene bulle seyt dat den eersten rijckdach daer sal ghehouden worden) maer te Regensburch / die van Dozenberch selfs versoechende datmen haer dese reyse wille door hy gaen. Soo larten wy dan alle Steden en Steden des rijck hier mede weten / dat sy tegens de Wierentwintichsten dach der Maent Aprilis des jaer 1613. te Regensburch verschynen sullen / om te helpen verhandelen sulkes als tot de rijck welstandt ghehoorich ende voorderlich is. Dit daer by voeghende / het sy dat sy comen ofte niet / dat sy even wel sullen moeten ghehoorsaemen ende nae leven alles wat op desen rijckdach by de aentwefende Cuer-Dozsten / Dozsten / Steden / ende Steden des rijcks ofte haeren Gefanten / sal goet gevonden / ende beslooten worden tot voordeel ende ten besten des R. Roomschen rijcks.

Den bekennden dach en is wel niet ghehoude maer de rijckdach heeft sijne voortgauch genomen. De Keyser is met de Keyserinne den 20. Junij van Weenen nae Linz verreyt / alwaer hy enige daghen gherust heeft / des te langer om dat de Princen des rijck noch meesten deels te Regensburch niet en waren aengecomen. Alsoo dat de Keyser eerst den vijfen-ewintichsten Julij binnen Regensburch ghecomen is / daer hy seer raetelich ende met groote eerbiedinghe is ontfangen gheweest. De Ceur-Dozsten / Dozsten / Princen / Graven / Edele / in een

groot ghetal treffeliche burghers reden sijn ne M. een groot stuck weechste ghemoet / te peerde / kerck sijnde wel dussent ende sechsentachtentich / ende de Keyser quam wel met acht hondert peerden.

Den vij. Augusti is de propositie geschiet van Loodewijck landt-Grave van Hessen / daer toe van den Keyser by naeme opgeroepen ende belast sijnde / in de teghenwoozdic heyt der Cuer en Dozsten &c.

Behalven de puncten in de wt schyppinghe verhaelt heeft ooc de Keyser laeten proponeren / of niet de Cuer en Dozsten &c. en verston den / datmen soude beaerbeden wederom aen het rijcke te brengen alle die landen / Steden / Vasticheden / en heerlicheden tot het rijcke ghehoorende / maer nu beseten ende inghehouden by andere Princen / Heeren / en Republiken.

Daer dat de Keyser sijn propositie gheepndicht hadde / soo hebben stracks daer na naemelich op den 17. Augusti de Ceur en Dozsten / als oock de tsaemen vereenichde Princen / en Steden des rijcks / in de handen des Keyfers een schijf overghelevert / daer in sy verscheppene clachten ende Gravamina verhaelden / versoechende dat daer op mochte gheleedt ende gedaen worden nae behoozen.

Gravamina
der Ceur
ende Dozste.

Door eerst / soo versochten sy nu wederom (gelijc sy door dese meermaels ten tijde des Keyfers Rodolphi versocht hadden) dat sijn Keyser M. Hof-raet mochte benomen werden / de al te groote ende onbehoorliche autoriteyt / die den selfden was gebruyckende niet alleen in politijcke / maer oock in saecken de religie ende conscientie betrefsende. Daer by voeghende / dat desen Hof-raet nu ettelicke maelen hadde sententie wt gesprooken in saecken die ghehele Dozsten-doemen / Hertochdoemen / Graf-schappen / en landen sijn bereffende / soo in saecken van de religie / als Politie. Welck na de oude wyse ende gebruyck des rijcks niet en conde mochte en mochte gheschieden / dan met kennisse ende believen der Cuer en Dozsten.

De protesterende Cuer en Dozste clachten oock dat de Commissarisen / die de Keyser en sijn Hof-raet deputeerden ende afsonden / niet alleen kennisse van saecken en naemen / maer oock de ghehele saecke afhandelben / ende de sententie wiert by den Hof-raet wtghesprooken / sonder datmen daer van mach appelleren. Welck alles was ghereckende tot groot naedeel van

in

het

1613.

veele Princen/Dorsten/Staeten en Steden des Rijcs insouderheyt der gener die de Gereformeerde Religie toeghebaen waeren/ Die des te meer oorsake hadden hier over te claeghen / dewyle sy tot haeren grooten leet wesen ende schaede nu meermals be-
honden hadden / datmen schier althijt in alle woovallende swaericheden was gebzup-
kende Roomf-Catholycke personen/als in de saken van Donawert/van Hecken/van Haganou/van Duickelspul/ende elders ge-
schiet is. Oste immers indien nu of dan yemant van de Protesterende Dorste daer by riep / soo en vermochten sy niet/ dewyl-
le de sententye by den Hof-raet wort wt-
ghesproken/bestaende wt Roomf-Catholycke/ende geen andere.

Doozder soo claechden de Protesterende Dorsten hier over / dat nu etelijcke maelen inquisitie ofte ondersoek geschiet was / en inventaris ofte staet gemaeckt van aller en eenes pederen Protesterenden Dorstes kenten/macht/ende opkomsten/dwelck al nicu-
we ende by den woofsaeten onghewoontde Rucken sijn.

Item / dat het nu meermals geschiet was/dat Princen en Dorsten/als oock lan-
den en Steden hare groot-wichtige saken woof het Caemer-Gerichte te Spier met groote onkosten ende moeyten ten eynde ge-
bzacht hebbende/ ende sententye verwocht-
tende/woof den Hof-raet beroepen werden/ om daer de uytspacche harer saecken te hoozen ende vernemen. Die dan dickwils seer partydich ende verkeerdelich beleydt worden. Al het welcke sijn merckelijcke/ ende oock seer schaedelike inbzeucken der ouder ende loffelicker wetten ende constitutien des Rijcs/ende soodanich / dat daer deur den staet ende ghelegentheyt der Dorsten/ende oock der Onderfaeten des Rijcs/ veel slimmer is als anderer Coninck-rijcke en landen/die van haere eygene landtsaete/ nae den dzaet haerer rechten ende Prebille-
gien beleydt worden.

Sy versochten ende begeerden gantsche-
lijck / Dat het Caemer-gherichte te Spier mochte herstelt ende in beter Oydze ghe-
bzacht worden. Daer by voegende/dat het onbillich was / dat de President dier Caemer althijt een Roomf-Catholyc man was/ sonder dat de Protestanten noch opt die plaetse becleedt hadde. Zae als nu onlaer/ na de doot des Keyser Rudolphi, de Cuer-
Dorsten Phalsgraede ende Saren/Stadt-

houbdes des Rijcs / in de plaetse des afgae-
den Graues van Hoochfolleren/bercozen en inghestelt hadden Graef Hendrick van Limpurgh / soo heeft men gheweyghert den selfden aen te nemen ende te bevestigen/ woof-wendende/buyten waerheyt/dat de Graefe van Hoochfolleren sijn amt niet ge-
heelijck verlaeten en hadde/ ende men heeft hem wederom te Spier ontboden / ende in sijnen woofzigen staet her-stelt. Sy versoch-
ten derhalven wel ernstlijck/ dat woofzaen daer op mochte ghelet worden / dat in het Presidentschap de Protestant so wel mocht-
ten bercozen worden / als de Roomf-Catholycke.

Sy versochten oock/Dat de saecken van Siberach/Fribberch/ende Hehen/mochten verblijven by de wtsprake der Cuer-Dorsten Phals en Saren/ gheschiet in interregno, doe sy stadthouders des Rijcs waren gheweest. Dwelck andersins geschieden-
de/ soo sal het ghereycken tot groote diffe-
putatie en ouere dier bepder Cuer-Dorsten / ende tot verminderinghe der Regalia haeren Stamme van outs toebehoorende.

Sy claechden oock over de Partyschap diemen nu langhe tijt ghebzupcht hadde in het verkiefen der Affessozen ofte Bysitteren in het Caemergerichte/ doof dien datmen die van de Gereformeerde Religie te rugge sette/ende Papisten aensette/ onaenghesien het meer-waels ghebleken hadde / dat die van de Religie / diemen daer toe soght te Promoveren/beel gheleerder/ gheschickter ende bequaemer waren / dan de Roomf-Catholycke/diemen haer woofrock. Alsoo datter rechte woof nauw twaelf Affesso-
ren van de Religie sijn / alle de andere sijn Paeps ghesint. Sy begeerden dat dit mis-
bzupch mochte ghebetert worden/ende datmen van bepde Religien eben vele Affesso-
ren verkiefen soude.

Sy claechden oock / datmen eenighe merckelijcke Personen/die wettelijck bercozen waeren / nae de Oydze der Gereformeerde Kercken/tot de Rijcs-daghen niet en verschreef / Als oock datmen anderen wepgherde haere behoofzlijke sitplaetse en stemme te gheben / alleen om dat sy niet Roomf-Catholyck / maer van de Gereformeerde Religie waren.

Item/Datmen in verscheptene Abdelicke Stiften den Gereformeerden/ eer sy conden toeghelaeten worden / soodanighe erden af-
woofderde/die sy met goeder conscientie niet doen

1613. doen en konden.

Item / datmen dien van de Religie niet en woude toelaeten Predicanten te hebben / in de Dopen ofte plaetsen daer de Priacien Paeps sijn. Welck also het Principaelijck ghebeyden wiert van des Paus Nuncio, So begerden sy datmen hem sulcke macht en Autoriteyt in het Rijcke booztaen niet gunnen en soude. Als ooc niet dat sy soude moghen dispenser en in houwelicken / die van wegghen die nae bloet verwantschap tegghen Godes woorz waeren sijnjende.

Item / datmen die van de Religie niet en woude toelaeten hare doode in de Kercken of op de Kerck-hoven te begraven / onaelighesien dat eenighe der sellder haere erfgraven daer hadden / maer dat sy hare doode buppen der Stadt ergens in een buple en onbetaemelijcke plaetse moesten begraven.

Item / datmen op verscheydene plaetsen den Ghereformeerden woon-plaetse ende herberghe wepgherde. Iae datmen se bedevreacken wt die Steden ende lande / daer sy alreets lange gewoont hadden : Als ooc datmen de selde dwongh hare goederen te vercoopen op staenden voet / het was haer ghelegghen ofte niet / ende datmen haer dan noch het tiende deel daer van af-naem : Waer hier en boven noch wepgherende te gheben eenen Burgher-bijet / ofte attestatie van haere eerlijck gheboorte / ende goede Burgerlijcke conversatie ofte ommeganc. Iae ooc datmen den erfghenaemen dickwils de goederen die haer van Vaeder ofte Moeder aenstozven / was onthoudende.

Item / datmen in verscheydene Paepsche landen en Steden is inhoudende de jaerlijckse renten der Kercken en Cloosteren / daer van de Corpora in der Protestender Wozen landen en Steden ghelegghen sijn.

Item / in verscheydene Paepsche landen en Steden des Rijcs als vermogende lieden sterbende een Testament maeken vooz de Evangelijcke Predicanten / ofte tot bevoorzeringhe des Kercken-dienstes / daer van nemen de Pauf-gheselschijck het tiende deel.

Item / men wyghert de arme Vaeder en Moeder loofse kinderen der protestanten in de weeshuysen te nemen / ende als men verneemt dat enige kindere die in de weeshuysen sijn / haer niet ghebelijck tot de Paepsche Religie en schickten / die worden der staer wt verbyden.

Item / het bevindt sich / datmen in het in-

willigen der schattinge / meermals de stemmen der Protestanten wepnich of niet achtende ter contrarpe eenes Paepschen Prelaets stemme / die wepnich oft niet contribuert / wort groot geacht en wel aengetekent / ende aldus worden vast de swaerste lasten den Protestanten op den hals gheschoben.

Hier benebens soo binden haer de protestanten hier in beswaert / datmen haer / wanneer sy een leen sulken ontfanghen van eenen Paepschen Leen-heere / doet sweere by de verstorvene heylighe. Derhalven soo bidden sy / dat het sijne Keyserlijcke Ma. wille ghelieven te ordineren / datmen het by den eet van outs gebuychelich / verblijven laete / sonder die van de Relijghe in hare conscientien te beswaren.

De Protesterende Wozen besloten niet een ernstich verforck / dat sijne Ma. op alle de bozen verhaelde punten (die nu alreets oudt waren / ende op verscheydene Rijckdaeghen ende by een comsten waeren gheproponeert gheweest) wel lettende / hare goede antwoorde daer op behoorde te gheben / ende dat vooz het schepden deses Rijck-daechs / op dat alle Man daer we mochte sien ende spueren / dat sijne Ma. sonder aensien van Relijghe / ofte enige andere saeken / gantschelijck gheneycht was recht en justitie te doen / ende elck een te erhouden by sijn Privilegien ende gherechtigheden / dwelck is den rechten middel om alle misvertrouwen tusschen de Princen ende Steden des Rijcs te waeren en wech te nemen. Welcke swaricheden wech ghenomen sijnde / Soo beloofden de protesterende Wozen en Stenden / dat sy geern ende gewillighc souden inwillighen alles wat tot welstands ofte eere des Rijcs / ende sijner Keyserlijcke Ma. was sterckende.

De Keyser alle de bovenverhaelde clachten ghehoort en schriftelijck ontfangen hebbende / heeft beloofd dat sy de protesterende heeren daer in contentement geben soude / maer begerde / datmen eerst de punten die het geheele Rijck aenghinghen / affhandelen soude / eer men tot de Particuliere saeken comen soude.

Den xx. en Augusti hebben de Stende des Rijcs sijne Keyserl. Ma. geantwoorde / dat sy sijne antwoorde wouden laeten ghelangen aen haere Principaels / midler wyle daer by voegende / dat sy die bovenverhaelde swaricheden inghebracht hadden / tot welstant des Rijcs / ende bevoorzeringhe in

1613.

1613.

voortganch deses Rijck-daeghs/sijne Keyserliche. *M.* indachtich maekende/dat Anno 1608. Den Rijck-dach onbzuchtbaer was gheweest/om dat dese Gravamina niet afgedaen en waeren.

De Keyser raet ghenomen hebbeude met de drie Gesefteliche Cuer-Dozsten/ende met den Gesanter des Cuer-Dozst van Saren/heest op het voozgheben der protesterender Cuer en Dozsten / oock Stenden ende Stede-ghesanten/ghesantwoorde / dat hy meynde/dat sy met syn voozighe antwoorde/ende belofte behoorden te vreden te wesen/ende dat hy niet en conde verstaen/dat het reden was/datmen de gheneraale swaricheden het ghehele Rijck betreffende/soo langhe soude te rugghen stellen/ tot datmen van dese ende dergelijcke particuliere saecken eerst soude gesprooken hebben/hy vermaende haer/dat sy syn exempli ende boetsappen/souden naebolgen/die/of hy schoon verscheptene swaricheden hadde vooz te draeghen / sijne ende des Hupses van Oostenrijchs patrimoniale goederen betreffende / als naest aen den Wyant ghelegghen sijnde: Soo en repte noch en voerde hy daer niet van/maer liet sulcx berusten/tot dat de alghemeyne swaricheden souden afgehandelt wesen.

Sijne *M.* voegghde hier noch voozder hy/dat die maniere van handelen/die de Protestanten dreeven/was tegghen natuer/tegen de Goudene Bulle/ende tegghen de Constitutien des Rijck / naemelijk dat de minste stemmen meer ghelben souden/dan de meeste.

Hier nae heeft sijne *M.* wederom sijne voozighe belofte herhaelt/ende ten anderen maele beloofd/dat hy op alle de inghelanghede swaricheden der protesterende Dozsten wel ernstlick letten/ende/soo het eenichsins moghelijk ware / vooz het schepden deses Rijck-daeghs haer goede antwoorde soude laeten toecomen/de afghesondene der Cuer en Dozsten / Stenden en Steden vermaende/dat sy hare Principaale hier van rapport doen souden/ende de selfde versoeken haer by dese Rijck-vergaderinge te verhoeghen/ende te helpen afhandelen t'gene dat den welstant des Rijck/ende haer liebe Vader-landt was heffschende ende voozderende.

Ober de boven-verhaelde punten syn veel disputen ende swaricheden gevallen/soch vele communicatien gheschieden / soo

mondelinghe als schriftelick / ende is daer mede den ijt toeghebracht tot op het eynde van September, de Keyser ende die het met hem hielden eyndelick soeckende de saecke daer toe te brengen/datmen die Gravamina soude eyndighen maioribus votis, ofte met over-stemminghe.

De corespondierende Dozste ende Staanden hebben coztelick by schrift verbat ende sijne Keyserliche *M.* laeten behandighen verscheptene haer differente punten/ die soobaenich waren/dat de selfde niet en konden noch en mochten per maiora ofte overstemminghe afghedaen worden / als vooz eerst niet gheschieden en can.

In saecken die de Religie ende consciencie betreffen/als dat naemelijk een ofte meer Staanden des Rijcks souden schuldich sijn te gheloovent'ghene dat den meersten deel ghelooft.

Ten anderen so en is het niet billich/datmen in contributions saecken ofte schattingen malcanderen soude over-stemmen.

Ten verben/in saecken die de Keyserliche Camer aengaen. Want de selfde is soobaenich / dat noch de maiora, noch de Keyser selfs den stant der selfder niet veranderen en kunnen.

Ten vierden/So en geltter ooc geen overstemminghe in het Eximeren/Privilegien/Jurumtepten.

D. In saaken die den Religions-Wrede aengaen/met den aendebe van dien.

DJ. In saaken den gemeynen welstant/heyl en ruste des Vader-lands betreffende. Want ghelijck in dese ende gheene Dozsten doemen ende landen daer het Pausdom in swaech gaet/de Religions-verwanten niet overstemminghe souden kunnen overstemmen ende vermaedeelen / alsoo soude het ooc kunnen gheschieden/dat de Gereformeerde in die Veruyssen daer sy de sterckste sijn / de Papisten souden overstemmen ende vermaedeelen.

DJJ. In saake die met de gerechticheyt stryden/Exempli gratia, Wanneer den eenen toeghelaeten soude worden de Gesefteliche goederen/Cloosteren / in dergelijcke saaken te mogen legghen tot eenes Heeren taefel/ ofte tot de Schat-camer / soo achten dat sulcx ooc anderen by staet ende toegelaeten mozt/ ofte te minsten dat sy recht hebben de Gesefteliche goederen tot den Gods-dienst/ Kercken/Scholen/ ende Hospitaelen aen te leggen

1613. legghen ende te ghebyucken.

III. In Rijcks Constitutions saken/ Exeruations Oedinghe/ Guldene Bulle/ in bezyden Gerichten/ &c.

IX. In verbyzarghen tusschen ghelachten/ Verbontenissen/ ende in andere der gelijcke saecken / en gheft geen overstemminghe.

In saken die een ghemeyne verwilliginge verheyschen / en is niet ghensoch dat eenighe verwillighen: Maer t'gene dat de Gemeyne aengaet/ moet van de gantsche Gemeynte/ ende niet van ettelicke alleen be- willicht ende aengenomen worden.

Daer veel ghehoudene raet-saegen (daer de Corespouderende Doysten in Standen niet en begeerden teghenwoozdich te sijn/ maer hielden hare by-een-comsten apart) isser epudelich by de Paepse / als oock by de Gesanten des Cuer-Doystes van Sas- sen/ en den landt-Grave van Darmstadt/ goet gebonden ende befloten/ dat men vooz dit maet alle andere Gravamina ende puncte soude berusten lachten / ende alleen spreken van Contributions saken/ daer tegheng de Corespouderende Raet gepotesseert heb- ben. Doch deses onaenghesien/ soo hebben nae veel Disputerens epudelich de Cuer- Doystliche Raeden inghewilliche twaelv/ ende de Doystliche Raeden dertich maen- den contributye in twee jaren tijt op vier termijnen te betaelt/ welck de Keyser vooz bekent aenghenomen / ende in des Rijcks Affschept herst lachten aentepchenen.

Dit aldus afghedaen wesende/ Soo isser goet ghebonden ende befloten / dat desen Rijck-dach op toecomende May Anno. 1614. soude geresumeret ofte herbat worden/ ende dat aldan van de inghebozichte Gravami- bus ende andere puncten soude ghehandelt worden. Ende sijn also de Doysten ende de Gesanten ghescheyden/ d'ren vooz/ d'ander nae / De Keyser selfs is den xrb. Octoberis van Regensburch nae Lints verreyt.

Tot inwillinghe der bovengemelde Contributye is dit een sekerpe spo- re gheweest / datter een tijdinghe quam/ dat ettelijke dupsent Tur- ken in Siedenburgher landt gheballen wa- ren / ende de Sacksche Steden seer be- anghtichden/ ja ooc eenig der selfder inge- nomen hadden/ also dat de Doyst Bathorite swack sijnde om haer teghenstant te doen/

te rugghe was gheweken. De Keyserliche Ambassadeur te Constantinoplen hadde hier over ernstlich gheclaecht ende ghepzo- tesseert / ende de Turckische Keyser gheliet sich als of het teghen sijnen wille ware ghe- weest / ende dat hy sijn Czysch- volck soude te rugghe roepen: Maer het contrarie is gheschiet / Want na dat Bathorite rugghe was gheweken / hebben de Turcken met branden en blaecken / met rooben en doot- slaen noch veel quaelijcker hups ghouden/ als sy te boozen gedaen hadden. Soo dat wanneer den Crijck teghen den Turck we- derom soude moeten aengaen / soo was die Contributye wel noodich / Iac noch veel meer.

N Wil ick voozder verhaelen wat ter gh'passiert is in de saecke van Mulheym. also dit eene Stadt is ghesegghen aen de Nederlandsche frontiere/ welckes welbaert of ouder ganck de Nederlanden mede is betrefsende.

Op den name van die van Mulheym is een Tractact aen den Keyser ghesonden/ en daer nae in openen drucke wtgegeven/ ge- noemt Volgegrunden Bericht/ &c. gheselt teghen de onvindelijke Narrata, ende onge- gronde verfoer / of indiscreetam petitione des Raets van Cuelen / als oock teghen de sub- & Obreptie, dat is/ hinderlistighe ende be- dzieghelijche van den selfden Raet wtge- bzachte Mandata, ende bygheboeghe pana- licates ofte straffen.

Sy segghen / dat die van Cuelen haer verfoer aen den Keyser hebben gesundeert op Inpertinenter byghebzachte Rechten/ die alleen verbieden emulationes & injuriam, dat is twist ende onghelijck/ maer geensing den bouw/ noch veel weyniger de vergroo- tinghe der Stadt Mulheym.

Ooc en is het noch in de Gemeyne Rechten/ noch by sijn Keyserliche. Maer niet ver- boden Privata edificia Particuliere woonin- ghen te timmeren. Het heeft tot allen tijden dien van Mulheym soo vry ghestaen hupsen te bouwen/ als dien van Duyts/ jae als dien van Cuelen selfs. Daer sijn oock van ouden tijden her verscheydene treffelijke Burgers van Cuelen geweest / die schoone hupsen te Mulheym gebout hebben/ soodre dat den Raet van Cuelen sulcx opt heeft ge- socht te behinderen.

Die van Cuelen noemē in hare aendach- ten aen den Keyser/ eenige Mannen by nae-

1613.

XII

Mulheym
is sijn handet.

De Rijck-
dach schent
by nae ons
bruytbaer.

XII

De Turcke
ballen in
Siedenbur-
gher landt.

1613.

me ende toename/ende ſegghen dat ſp buy-
ten de oude byzheyt van Mulheym getim-
mert hebben/als ſijn Peter Chriſtlaen, Steven
Leſpier, Reynhart Gartſweyter, ende andere/
daer doch die Mannen niet anders gedaen
en hebben/ dan dat ſp nieuwe huyſen gheſet
hebben in de oude byzheyt Mulheym/ op
oude vermoefte bau-plaetsen / jaer oock op
oude fundamenten / daer noch Anno 1580.
huyſen opgeſtaen hebben / ende op Dure-
ſter-maendach des bovenghenoemde jaers
door onweder ingheſtozt ſijn gheweſt. En-
de noch deſen/ noch anderen en is noyt ope-
ris noui nunciatio aenghecomen.

Wengaende dat eenē Erbaren Raet van
Ceulen ſchryft en ſepdt/ dat door den bouw
ende vergrootinghe van Mulheym de nee-
ringhe harer Stadt ſoude verſmaltet wer-
den/ overmits de onbeplijcheit der ſtraeten
ende der weggen die hier wt ontſaen sou-
de/ dit is een reden die weynich of niet te be-
duden en heeft/ want het is den burgheren
ende inwoonderen der Stadt Ceulen noch
ſeer wel indachtich / dat Anno 1588. als
Mulheym is vergroot gheworden/ de nee-
ringhe te Ceulē daer door niet en is vermin-
dert/maer merckelick vergrootet/ want die
van Ceulen des maels wel ſoo veel gelts
wt Mulheym gecregen hebben/ als ſp wt
vele van de onligghende Vlecken en Dor-
peren/ jaer oock Sieben ghecreghen hebben.

Wat aengaet de onbyzheyt der Straeten
en weggen/ die in tijde van Oorloge die van
Ceulen vzeſen dat haer wt Mulheym ſou-
de moghen comen / dat en is oock al van
gheener weerde/ vele onpartijdighe luyden
die nu noch binnen Ceulen woenen/ weten
ende gedencken noch ſeer wel/ hoe onbeplijch
dat Anno 1578. 79. 80. 81. gheduyende den
Ceulſchen crijch/ de ſtraeten en wegen wa-
ren/ alſoo dat Ceulen ſeer benaut was/ ende
aen bepde tijden des Kijns gheen weggen
byz noch beplijch en waren/ welcken onheyl
en ſchaede immers niet wt Mulheym ghe-
ſpooten en is. Maer ter contrarie heeft het
deſe ghelegheñheyt in die tijden ghehad/
dat al de neeringhe / handel en wandel die
die van Ceulen des maels hadden en vze-
wen/ door Mulheym ghepaſſert ende ver-
handelt is/ alſoo dat des maels eenige bur-
ghers van Ceulen ſepden/ ware Mulheym
niet gebout/ wy ſouden het nu noch te bou-
wen veroorzaccht weſen. Jaer oock heeft
het nae der hant gheblecken/ hoe wel ende
hoe voordertich dat Mulheym voor die

van Ceulen ghelegghen is / als naemelick
dat miſverſtandt euffchen die van het Fur-
ſtendom Berghen ende de Stadt Ceulen ge-
reſen was / want alſdan hebben die van
Mulheym verſcheydene burghers van
Ceulen byz gelepdt door hare praefecturam
ofte ghebiet/ die daer buyten ghetreden we-
ſende meer-maels hier en daer van de gar-
niſoen-houders van Duſſeldorp / Wijn-
burgh/ Wipperſurt / Sigberg/ ende andere
plaetsen/ ſyn beſpogghen/ berooft/ ghetoz-
menteert/ ende in groote elende en armode
ſijn verballen/ welck noch veel meer ande-
ren ſoude ſijn weder-baren / ten ware dat
de Burghers ende garniſoenen van Mul-
heym ſulck verhindert / jaer met ghewelt te-
ghengheſtaen hadden. Jaer het heeft ſich
meer-maels toez ghedraghen dat (als den
Ceulſche Crijch op het heftichſte aenginck)
de Mulheymſche Burghers geheele ſaac-
ken en ſchepen met goet ende menſchen be-
laeden / die het Crijchs vole voor Ceulen op
den Rijn hadde gheuomen / hebben gheredt
ende den Burgheren van Ceulen wederom
ghegheven / Daer ter contrarie verſchey-
dene Mulheymſche Burghers die door het
Furſtendom Berghen reysden en trocke met
Oſſen ende andere Coopmanſchap/ te Ceu-
len voor de poozten ſijn berooft ende ober-
welicht gheworden / ſonder dat penant
van de Burghers ofte garniſoen-houders
wt Ceulen haer is ter hulpe ofte tot onſet
gecomen.

Het is eenen erbaren Raet der Stadt
Ceulen wel bewuſt/ dat de Burghers van
Mulheym Anno 1590. eenige onbolmaechte
bolle-wercken ende paſſeyen hebben opge-
maecht/ Ghelijck oock daer te voozen Wit-
terf-Bolle-werck van Johan Witter ghe-
maecht is worden / ende Anno 1604. oock
Anno 1606. andere befeſtingen ende wer-
ken aen Mulheym nieuwe gemaeckt/ oock
andere berlept ſijn gheweſt. Anno 1609 en
1610. hebben ooc onſe Genaedichſte Furſt
en Heeren ghemacht/ dat Bolle-werck/ nae
Ceulen aen / ende hebben het ſelfde met
ſtacketten ende Grofgheschut verſien.
Teghen welcken allen die van Ceulen noyt
perts ghedaen en hebben / maer hebben met
hare Furſtelijcke Deurluchticheyden goet
de Raebuerſchap en Correfpondentpe ghe-
houden/ ſoo langhe tot dat de ſelfde binnen
Mulheym hebben toegelaeten de byzbe-
dicarpe der Evangelijſcher Religie/ tot de
welcke als veel goede eerlijcke Burghers
wt

1613.

wt Cuelen alle Sondage quaemen / So heeft sulx den Magistraet aldaer / dooz aenpozinghe harer Gheselichheyt. verdzoten / ende hebben des halben de goede naebuyzschap ende vrede verdzoken.

Belangende de erf-verdzaghen tusschen het Dozselich huys Bergen ende den Eerbaren Raet der Stadt Cuelen / als oock het Keijserliche Laudum ende het oordeel des Spierischen Camer-Generals: Of met onse genadichste Dozken dooz desen daer. van sijne Keijserliche Maegst bericht ghesaen hebben / soo sullen wy even wel het selfde hier coztelich verhaelen.

Dooz eerst soo en is daer niets aen / dat wy Lant-Graef Adolph van den Berghe met der Stadt Cuelen verdzaghen sy datmen tusschen / in het latijn staet inter aut infra Remidoz en Oudendoz geen bekinge bouwen en soude / ghelijck het den eerbaren Raet van Cuelen beliest heeft te verduyschen. Het Latijns woordken Infra en be- teekent niet tusschen / maer onder: oock staet er by in Littore Rheni, op den cant van den Rijn / dat is / so dichte aen den stroom datter het water aen slaet / nam litus dicitur quod ibi vel ad illud allidant fluctus. Behalven al- len desen / soo is het oock onseker van welck Remidoz datter in het verdzach tusschen Graue Adolph ende die van Cuelen gespro- ken wort / aenghesien datter by Remidoz- sen in dese Landstrecke ligghen. Want tus- schen Bon en Cuelen ligghen twee Remi- dozzen / het eene aen dese / het ander aen ge- ne syde des Rijn / het derde leydt beneden Mulheym / aen dese syde des Rijn. Welc- le dat in het verdzach Remidoz vooz Ou- dendoz gheset ende gheschreuen staet / ende het niet ghebruyckelijck en is / ut ab inferiori sicut enumerationes, sed a superiore (ghelijck in den Keijserlijcken Laudo, daer gesproken wort van Mulheym ende Monheym / sulx oock naeuwe goede gheslaghen wort) Soo gheeft dit een stercke Presumptie ofte ver- moeden / datter in pacto ghesproken wort van die beyde Remidozzen / die hoven Cuelen ab hac et illa parte Remi ghelegghen sijn. En dat dit verhalven gheensins den bouw van Mulheym en betreft.

Eenen Eerbaren Raet der Stadt Cuelen en can ooc dese woorden in het verdzach met Graef Adolph van den Berghe Anno 1322. ghehouden / tot veranderinghe der opbouwinghe van Mulheym niet gebruy- ken / veel weynigher tot demolitien ofte af-

bekinghe des selfden. De woorden in dat verdzach sijn dese / Non edificanda muni- tio sive Castrum, idq. in littore Rheni, dat en is immers niet te segghen / datmen de op- pida, propugnacula aut munitiones, dat is / datmen de Berden / Bolle-wercken of be- stingen sal afbrecken. Het is kennelick / dat Mulheym al ten tijde van Graef Adolph een Oppidum oft Stadt sy gheweest / ende dat Graef Adolph den Burgheren de- ser Stadt niet so seer hare Privilegie hebbe ghegeuen / als bevesticht. Immers blycht het ghenoechsaem / dat Mulheym doe ter tijt hebbe ghehad byz poozten / ende ver- scheydene Bolle-wercken / oock grachten daer om-hergaende. Iae het is vastelijck te vermoeden / (nae het schryuen Iulij Caesaris, Taciti, de Stadthuys boecken van Cuelen / ende der Mulheymische Monumenten / dat Mulheym al ten tijde Caesaris dat is meer dan over seftien hondert jaren gheweest sy een Oppidum civitatis Vbiorum, van Caesare met eenen stercken muur omcinghelt.

Wy segghen oock / dat Promissio non edi- ficanda alicuius munitionis vel castrum in littore Rheni, niet of allerley getimmer van vastic- heyt op den Rijnstroom en verbiedt / gelijk dat blycht wt vele ende verscheydene hu- seren en stercken die tussche Suppen-dorp ende onder Remidoz staen / als daer is dat steenen Rondeel te Roden-Virchen bynae recht over Cuelen / staende aen den cant des Rijn / daer de Kercke op leyt. Als oock te Mulheym het Rondeel / daer ooc een Capel- le op staet / ende daer heeft al vooz vele jarē Gheschut opghestaen / daer toe den Raet van Cuelen rechtz raderen geleent heeft / als het met garnisoen beset was / tot besche- minghe des Rijnstrooms. Te Stinheym heeft oock Joncker Johan ter Stammen aen den oever des Rijn Casam altam et strictam, met eenen Graet rontom het. Be- halven de voozghenoemde vastigheden / op den Rijnstroom hebben ooc ghelegen onder Sudeoos vaste huysen te Doz / Cusen / en te Widoz / die den Rijnstroom heeft wech- genomen. Oock heeft Joncker P. Roden- hirtchen Patricius ende Raetverwant binne Cuelen / Jfsenburch also laeten stercken en versien met opghemuyde waeter-grachtē met poozten / hampen / ende slachtbomen / dat de bevestinghe van Mulheym maer enckel kinder spel en is / daer by vergeleken sijnde. Wy versuyghen hier noch te spreken van het huys ghelegghen aen den slachdroom

1613.

Rij ter

1613.

der Bueche / toecomende Joncker Suder-
men / oock patrius Colonienſis , die dit ſijn
huyſ al vooz vele jarē heeft verſterckt met
treffelijche waetergrachten / poozten / ende
dal-bruggen / dwelck oock als noch in eere
ende in eſſe ghehouden wozt. Wy geſwygen
oock hier te ſpreken van de vaſte huyſen
Fiſchonich / ende Peſch / die nae by Cuelen
aen d'ander ſyde des Ryns ligghen / ende
in de welke ooc ghenoechſaeme onſker-
heyt ende ſchaede ontſtauden is.

Die van Mulheym beantwoorden oock
in die ſchift het geene dat de Calniſche haer
teghenwerpen belangende het Landum des
Keyſers Sigismundi Anno 1417. ende ſegge
dat het ſelfde niet en verbiedt den bouw der
Stadt ende beſtinge van Mulheym / want
ſy hebbē behouden hare oude Stadtſ-gra-
ven / muren plancketten / Staeketten / ende
andere bebeſtinghen / ſae nae der handt is
Mulheym noch verſterckt met dubbele
grachten met dzye poozten / ende op den oer-
ver des Ryns is geſet het ſteenen Rondeel
ende de Pollaeder mury / met noch andere
meer te lanc alhier te verhaelen. Men vint
oock nergens / dat opt aen Mulheym petſ
ſy af-ghebooken geworden / alleen buppen
de oude bepalinghe deſer Stadtſ bypheydt
vinemen de ruppen eenes huyſes / dwelck
erzichts is geheeten geweest het Lombaer-
den huyſ / dan het is onſeker of die van
ſelfs verballen ſy / of dat het is af-gebooke.
De welck / allen ghenoechſaem blyckt / dat
de Keyſer Sigismendus anders niet en heeft
laeten afbreken / dan eenighe nieuwe ghe-
bouſelen / ende ſchanſen / met de grachten /
Plancketten ende Staeketten daer toe ghe-
hoozich / die in tyde van crygh gemaeckt / en
in tyde van vrede ghemeenelick afgebooke
worden. Maer het Oppidum Mulheym
dwelck tot beſcherkinghe der inwoonderen
ende reysigher perſoonen van ouden tyden
het is gebout geweest / ende ſteets tot vooz-
deel der Burgheren ende inwoonderen der
Stadt Cuelen wel te paſſe gecomen is / dat
moet by ſijn recht ende bypheydt erhouden
ende beſchermt worden. Immer blyckt
hier wt genoechſaem / dat des Graeven A-
dolphs belofte der Stadt Mulheym jure
qualito gerechticheyt gheensins nae-deelich
ſijn en can.

Belanghende des Caemer-gerichts van
Spier definitivam tot voozdeel van die van
Cuelen ingeſproken / daer op antwoorden
die van Mulheym / dat den Gerbaren Raet

der Stadt Cuelen ſich daer mede niet en be-
hoozde te behelpen / ende dat het die van
Mulheym niet en pze-judicieert / als weſen-
de in de poſſeſſe per aliquot ſecula. ondenc-
kelijche jaren lanc / en dat ſonder eenige op-
ſprake / behalve alle datmē vooz ettelijche
jaren ſulches heerſe aengevangen in twyfel
ende in pzoers te trecken / ende dat is daer
nae wederom ſoo lange verwoylt ende ver-
bleven / datter de praſcriptie overghe-
gaen is.

Wt welken alleen de Molanni Vbiorum.
ofte die van Mulheym b. buppen / dat die
van Cuelen noch reden / noch recht en hebbē
dus heftich ende ſoo onbeſoendelijck teghen
haer te pzoederen / ende Continuationem Li-
bertatis aucta haer te willen beemenen.

Sy bidden gantsch onderdaenichlyck /
dat doch ſyne Keyſerliche. Wt die alleſ
ryppelijck overwighende / haer niet en willē
voozder beſtinghe doen van afbrekinghe
eenigher gebouſelen der huyſen / ofte beſting-
ghe harer Stadt ende liebes Vaederlantſ /
dwelck ſy noemē aucta olim amplissima, ubi-
orum civitatis oppidum & ſedem. Maer dat
het veel meer ſyne Keyſerliche. Wt wille
gelieven haer te beſchermen ende te verſe-
keren ende hare oude bypheydt ende pzi-
legien / in goede naebuyſchap met de Stadt
Cuelen / ende haer te willen ſyn zenen alder-
ghenadichſten Keyſer ende Heere / en met
Keyſerliche genade gewoghen te blyven.

Behalven het vooz-verhaelde ſchift /
daer van ick alleen de ſommam ofte coztbe-
gryp hier gheſtelt heb / hebben ooc de poſſe-
derende Dozſten noch een ander ſchift aen
den dach ghegeven ende dzycken laeten tot
verweertinghe ende bewyſinghe hares goe-
den rechtſ teghen die van Cuelen hare
nae-buyzen. Maer overmits het ſelfde lanc
is / ende in belen het ſelfde verhaelt dat al-
reets hier boven beſchreven is / Soo wil ick
cozthepts halven / ende om den leſer liever
met appetijt te verlaeten / dan te vercro-
pen / geen wyder verhael daer van doen.

De Coninck van Denemarc vernom-
men hebbende / dat die van Lubec
haer in verbonteniffe ghegeven
hadden met de Staten der Ghe-
nieerde Neder-landen / heeft datelick nae
Hiſpanien gheſonden ſynen Cancelier Iaco-
bum Vlfeldium, en Ioaam Charifum der bey-
der Rechten Doctoor / vergheſelſchapt met
enighe Edel-lieden ende veel Dienaers.

Deſſe

1613.

Inhout
fulcr als
Coninc
Denemarc
aen de
beſchicht
gheſchicht
beest.

xii

De Con-
inck van
Denemarc
aen den
Coninc van
Hiſpanien

1613.

Dese sijn nae Spanien gheseyt in een tref-
felich Oorloch-schip/daer sestig stucken ge-
schuts op waren / ende daer by een Jacht
met seften stucken. Dese Ambassadeurs
sijn in Spanien seer wel onthaelt ende staet-
telich ghetraecteert gheweest. Wat sy daer
verhandelt hebben is noch niet openbaer/
maer peder een/in sonderheyt daer de Co-
ninck van Denemarch gheen goet vriendt
mede en was / hebben dooz secker ghe-
acht/ dat hy met Spaenjaerden eenighe
confederatye ende Verdrach tot haren
nae deele ghemaect hadde / daerom was
een peder op sijn hoede / des te meer / om
dat de tjdyinghe quam / dat de Coninck
van Hispanien een Vloote van veertich
Schepen veerdich maecte/ende veel crijch-
volck aen man. De Genuieerde Peder-lan-
den hielden hare compagnien compleet/en-
de veerdich/om de selfde te conne gebuyc-
ken wannert ende waer het de noodt ende
ghelegheuyt hadde voorden souden. Doch
hare E. V. M. om te betoonen/ dat sy meer
tot den vrede / dan tot den crijch gheneycht
waren/ hebben hare Ghesanten nae Dene-
march ghesonden/ om sijne M. te verfoec-
ken/ende met reden te beweeghen/ dat hy
het gherefene misverstandt tusschen sijne
M. ende die van Lubeeck / liever in der
vriendtschap soude verdragen laeten/ dan de
wapenen aen te tasten ende met vier en
swert de saecke te disputeren / tot verderf
van landen en luden.

Vier en boven so hebben oec de E. V. M.
Heeren Staeten den Coninck van Groot
Brittanien ghebeden dat het sijne M.
woude ghelieven den Coninck van Dene-
march tot vrede ende verdrach te vermae-
nen.

Die van Lubeeck hebben oock den Co-
ninck van Denemarch ghebeden dooz hare
Ghesanten ende Vrienden/ dat hy doch wou-
de afschaffen de ware lasten ende inpositie/
daer mede hy hare Schepen ende goederen
(teghen hare Privilegien) was bewarende
ecc. hier op heeft haer de Coninck den 24.
Iuny gheantwoort/als volght.

Christiaen de vierde van
Godts Ghenaden, tot Denemarc-
ken Noorvveghen, der VVenden
ende Gotten Coninck, Hertogh

tot Schleswig, Holstein, Stormarn,
ende der Dirmarschen, Graef tot
Oldenburch ende Dolmanhorst,
&c.

1613.

Dese Ghenadigh-
ste Groete te ho-
ren. Eersame lie-
de besondere / wy
hebben u schryven
dooz den tooner o-
verghelebert wel
ontfanghen/ende
wat ghy daerin-
ne hebt ghebenedict. Naemlijck/ dat
een geruppe tijdt herwaerts/tegens
uwe vermerpnde Ozebelegien en byp-
hebben / de Commercie in onsen
Rijcke ende Landen mit hooghe Tol-
len ende onghewoonlijcke Imposten
sijn beswaert geworpen: ende dat / oft
ghy wel omme dese genadighste Con-
firmatie der behoorlijcken Privile-
gien ende afschaffinghe der beswa-
ringhen hebben aenghehouden / ghe-
lijckelwel niet byschuerlijcke daer
op is ghevolcht / de ghesanten oock
onberrichtet hare saecken/ghedimit-
teert/het Schryven niet beantwoort/
maer die Vode alleene / over sijne o-
verleberinghe niet als Recipissen
sijn met gedeelt worden: Insgelijcx/
dat ghy ons eerselijck si schryven ende
ghedruckte Patenten over die toe-
baert op Sweden/gheduerende dien
Crijgh/ hebben contradiceren moete/
ende van gelijcken daer niet hebt
upt gherichtet: maer eben wel de tol-
len verhooghet / ende bele van uwe
Burgher-Schepen gheconfisqueert
ende prijs ghemaect / eens deels
t' scheeps volck ghevanghen ghenom-
men / ende qualijcken ghetraecteert:
Wilcks / dat ghy daer ober zyt ghe-
drongen de Roomsche Keysers. Ma-
jestept / onsen vriendelijcken lieben
Heer pou/t selve te klagen/ende dies
Bij aen-

Inhoudt van
sijne als de
Coninck van
Denemarc
aan de Kon-
berijche
gheschieden
dies.

8113

Con-
in
re
den
ich
ghe

1613.

aengaende met de Heeren Generale Staten hebt beraden/ende eyndelijck booz goet aengheſten / ons omme afſchaffinge der beſwaerniſſen/ reſtitutie der ſchepen ende goeden / ontſlaeghinghe der ghevanghen / toeſettinghe der vyſje Commerciën ende Schip-baert / Confirmatie uwer Privilegiën / ende ten beſluyte onſe eyndelijcke reſolutie deur den toonder te verſoeken: Alle t ſelve hebben wy int langhe ende ghenoeghſaem verſtaen. Waer op wy u onſe ghenadighſte antwoordt ende reſolutie niet onthouden willen.

Ende belanghende de Tollen ende de Impoſten op die Commerciën en Schip-baert in die Zee / meynen wy dat ſoodane onſe bevoordeninghe / upt kracht onſer hebbender macht ende byſpeldt/ghesondeert/ende wy byuten permandt teghen ſegghen/machtich en bevoeghet zyn geweeſt/ſulckx te laeten gheſchieden.

Dat ghy ten tweeden te vergheefſe hebt aenghehouden / omme Confirmatie van uwe Privilegiën/ende afſchaffinge der beſwaerniſſen/als mede uwe Legaten ſonder petx upt te richten van ons hebben gedimittiert/ t ſchryben niet beantwoordt / ende maer alleene recipiſſen wederom gegheben: daer van weten wy ons niet te ontfinnen/ dan dat tot elcken tijde/ ſoo wanneer uwe Legaten met Creditiven tot ons zyn gecomen/hebben ſy ſo wel montlijcke/als ſchrijftlijcke reſolutie ontfangen / ende niet ſonder petx upt te richten / ſyn gedimittiert worden/hoe dan ſoodane verſchepdene Mondelijcke ende ſchrijftlijcke beantwoordinghe/van den gheſanten ſelfs ghedaen / ſullen betoonen-ende bewijſen.

Is oock wel kennelijck dat Henningh Parthem / ende Magiſter Ioannes Brambachius , doen ter tijdt uwe Stadts Gheſanten/in Anno 1599. in

onſe Stadt Coloingen/ ſo wel montlijck als ſchrijftlijck haer antwoordt hebben ontfanghen. Int ſelve Jaer hebben D. Iacobus Bordingus, Herman van Dorn, ende Thomas Plas, uwe gheſanten/op haer verſoek / ſub dato den derden December/in onſer Stadt Coppenhaghen / een ſchrijftlijck beſchept ontfanghen. Inghelijckx is oock gemelten Iacobo Bordingo, Martino Nordano der Rechten-Doctorē/ ende Caſper Beyen, Anno 1610. tot Coppenhagen geſchien. Dat oock in plaetſ omme uwe Vrieven t beantwoorden niet als recipiſſen ſyn uptgegheben t ſelve en is geen nieuwe/maer vele meer omme te verhoeden de iteratie ejuſdem rei ſapius incultata, ober al ghebruyckelijcken: Daer beneben refereren haer die ſelve recipiſſen gemepnelijck op onſe boozher-gaende beſtandighe reſolutie / ghelijck dan upt de laetſte recipiſſe upt Coppenhagen/den eerſten Mey/Anno. 1612. aen uwen Bode overghelevert/ ende int Register van onſe Duytſche Cancelerie ghenoerchſaem is te ſien: Alſo/ dat het ootmoedich is deſe onghesondeerde claghe boozder te beantwoorden.

Dat ghy oock boozders onſe ſpecial ſchryben in Anno. 1611. ende de gedruckte Patenten upt Coppenhagen/in Dato den derthienden Ianuary, in Anno 1612. te contradicieren als mede u oock hebt onderſtaen/ons ſeekere Ordonnantien ende Wetten booz te ſchryben / t ſelve willen wy aen ſyn behoortijcke plaetſe ſtellen: ende oft ſchoon ſoodanighe Patenten niet ſyn gheweest nae u wenſchen/ſoen is daer aen eben wel geen onrecht gheſchien.

Belanghende boozders / dat wy gheduerende onſen Oorlogh/teghens die Croon van Sweeden / den Tol in onſe Rijk hebben verhooghet/t ſelve is van ons / pro more omnium Principum, upt

1613.

1613. uyt redelijcke ende billijcke oorzaken
ghescheen: Ende sijn niet alleine utwe
Burgheers/maer oock andere Pati-
onen ende Steden daer met beswaert
worden/Ende de wijle wy/ soo wel u
als anderen/ uyt ghetrouwen herten
ende opzichte meyninghe hebben ge-
waerschoot: Naemelijck/ dat alle die
gene/ die welcke haer die toebaert op
Sweedden niet wilden onthouden/ dat
die selve haer epgghen risique ende pe-
rijckel daer over souden upstaen.
Commen over sulcks utwe Burgheers/
die welcke hare Schepen ende goede-
ren/ naer onse ghenoechsame waer-
schoutwinghe hebben verloozen/ als
van ghelijcken/ die gheene/ die op
t' Sweedische vaer-water betrapt/
ende ober die Sweedische toe-baert
ober-tupghet/ ende daer dooz in ap-
prehentie ghenomen sijn/ t selve nie-
mandt anders als haer epgghen selfs
toefstijghen: Maer teghenwoozdich
wozdt niemant meer van die utwe/ al-
hier ghevanghen ghehouden/ want
sy alle d' ene booz/ d' andere naer/ sijn
ontloopen.

Dat ghy oock soodanige ende an-
dere utwe Burgheren meer verooz-
saekede schaden/ de Roomsche kep-
ferlijcke Majesteit gheslaghet/ oock
ober t selve met den Heeren Generale
Staten hebben Raedt gheslaghen/
t selve willen wy aen die plaetse stel-
len/ daer sulcks heen behoort.

Dies niet teghenstaende/ sijn wy
in ongetwijffelde ghebanken/ dat wy
t schijghen welck die Roomsche kep-
ferlijcke Majesteit onsen byndelijcke
lieben Heer oom/ aen ons herft ghe-
daen/ alsoo sullen beantwoozden/ dat
die selve daer ober een goet ende bye-
delijck ghenoech sal hebben.

Ten laetsten/ dat ghy hebben aen
ghehouden/ omme de gravamina af te
stellen/ de Schepen ende goederen te
restitueren/ die byre Commercie en
Schipbaert in onse Rijk/ Provincie

ende Landen toe te laeten/ als mede
utwe Privilegien te confirmeren.

Hier op is onse ghenadighste reso-
lutie/ dat/ belanghende de Schepen
ende goederen/ ghemerckt utwe Bur-
ghers/ op onse in tijds gedane waer-
schoutwinghe niet hebben ghelettet/
haere Schepen ende goeden/ achter
volgende gerechtelijcke oorzaken ende
Sententien/ in commissum sijn verballt/
wy ober sulcks utwe bidde ende ver-
soeck/ in gheene weghe connen gehooz-
gheben/ ten aensien die uytghepzooc-
kene oorzaken ende Sententien/ huy-
ten boozhergaende appellatie aen ons
ende onse Rijkhs Raedt niet sijn te
casseren.

Belangende die affschaftinge ober
de gravamina/ consent ende toelatinge
der byren Commercieen ende Schip-
baert in onse Rijk ende Provincien/
ende ten laetsten/ die Confirmatie der
Privilegien: Op welcke puncte alle/
gheben wy booz antwoozdt/ de wijle
utwe Burgheers ende inwoonders aen
verscheyden plaetsen met menigher-
hande onbevoeghde dadelijckheden
tegens die onse/ niet als vrienden/
maer als vyanden/ ende als die geni-
ghe/ de welcke de onse booz ghenomen
haet ende nydt/ alle boosheyt wensche
ende gunnen/ haer hebben beroont en
aengestellt. Ghy oock van ghelijcken
het reces/ welck utwe Ghedeputeer-
de ende Gheboldmachthighe/ met onse
Admiraelen ende Capiteynen op de
Zee booz Crasemunde den sevend-
thiende October int jaer sesshien-hon-
dert ende twaelf op gherichtet/ ende
tot meerder vozrondt der Beloften
ende toefsegginghen/ met u Stadts
Signet becrachtiget/ niet behooflijc-
ken en hebt achter volght: maer ter
contrarie tot onse schade hebben ghe-
boelen moeten: Sulcks/ dat wy booz
t selve ende vele andere nootwendig-
he oorzaken meer/ sijn ghenoech-
ghet/ also wy dan oock niet begru-
de

1613.

ghelegentheyt / ende op seckere bestemmende tijt / die welcke u bequaemlijck / sal notificieert worden / re ipsa praesteren, ende ordonneeren willen / uwe Burghers ende In-woonders / het coopen ende vercoopen in onse Rijcken / Provincien / Steden / Havenen / Rivieren / ende Jurisdictien / gantschlijck te laten verbieden / ende op te segghen / ende van gelijcken onsen Onderdanen in coeten tijdt / dooz onse ghenadichste bevel daer toe houden willen / dat sy haer van alle Seghelatien / Coophandel / ende Traffiquen in ende dooz uwe Stadt / en niet uwe Burghers / ende In-woonders booztaen gantschelijck ende geheel ontsaen ende onthouden sullen: Daer dooz wy ende onse onderdanen een-mael van u ende uwe Burghers / de welcke haer met onghedelijcke schampere ende smadelijcke uproepen / spijdt / ende andere dadelijckheden teghens die onse onbehoorlijck verloopende ende vergrijpen / moghen worden ontlafst / die vzeede gemaect / ende boozdere onghelgentheden moghen verhoedet worden.

Wy willen ghelijcke wel dies niet te min / u ende uwe Burgheren / de welcke eenighe schuldt-boozderinghe in onse Rijcke ende Landen hebben / ghenadelijcken vergunnen ende toelaten / dat de selve naer Rechten-ghelypcke in onse Rijcken ende Landen aen-stellen / ende de Ghelden / die welcke sy upt de Schulden ofte Waren hebben ontfangen / upt onse Jurisdictien enen wegh voeren: Ende alsoo hare goeden by ons moghen machtich worden: Alle t welck wy ghenadighst willen verhoopen / dat die onse van ghelijcken by u sal worden bejeghenet ende toe-ghelaten.

Of nu wel wy ende onse Onderdanen / dooz sodanighe middelen ende weghen van u ende uwe Burgheren gheheel en al sullen worden af-ge-

scheyden: Soo willen wy dies niet te min / die ghene / die haer / midts bestellende onse Choilen / als andere Oosterse Steden gheben / dooz onse Oze-Sundt ende andere Stroomen / in weghen als andere vrende Schippers ende Cooplieden / sonder verjehel ghenadich passeren ende Repasseren laten.

Daer beneffens doen wy ons ghenadich presenteren / in gheballen onsgheen ooflaecke daer toe ghegheben word / teghens u ende de uwe gheen byantlijcke dadelijckheyt booz te nemen: maer willen veel meer u / uwe Stadt / Burgheren ende Inwoonders / alles goetds / incrementa ende Prosperatie gegunnet / ende van God ghewenschet hebben.

Wat die andere Standt is belanghende / sullen wy ons teghen de selve naer behooren genadighst betoonen / ende haer alsoo weten te bejeghenen / dat sy onderdanichst met ons te vreden sullen zijn / alle t welck wy u tot een ghenadich tegen-antwoort / booz ditmael niet booz onthouden willen.

Datum op onse Coningh-

lijke Slodt tot Cop-

penhagen, den 24.

Juny Anno.

1613.

O dat het tot allen tijden booz wat vrents ende ghedenckweerdighs is ghehouden geweest veel kinderen baeren / soo sal ick hier met weynich woorden verhaelen / datter te desen tijt een vrouwe in Hollandt gheweest is met naemen Jannetie Teunis van Woorren die in armoede vervallen sijnde / by de Heeren Gheneraale als oock particuliere Staten / ende by Prins Maurits / by Prins Hendrick van Nassou / ende andere Heeren / hulpe ende troost in hare armoede versocht heeft / vertoonende dat sy ghehouwelicht sijnde aen eenen Robbert Jansz. Schotf-Engelsman / in den echten houwelicken staet ghebaert heeft sesen-dertich kinderen. Ende dat sy haren man met twee soonen verlozen

1613. verloozen hadde op de Bloet/daer Joncker Peter van der Dorp Admirael op geweest is / haven derden Soone mede sijnde op de Armade als Heerms-kercke den sacht dede booz Bibzalter / hadde albaer een swaere bzencke gheeregen/ende eenen spalmum ofte verstyvinghe aen synen hals / sijnde een Scherpf-Timmerman synes handewerks/maer nu onbeguam ende onbarmogen om met sijne handen syn broot te verdienen.

XV. **D**En wijsen ende versinnigen Ma-gistraet der Stadt Amsterdam sijnde ende vermanende hoe groo-te abuyssen/jae Boeberpen / ende sielterpen/datter daeghelix in hare Stadt gheplecht werden onder het decksel van Bedelerpe/ soo hebben die saemtliche Heeren een seer fraeye opdinantie daer op ghe-maecht / de welcke oock seer strickt ende nauwe wordt onderhouden/ waer van ich hier de coppe hebbe by-gevoeght.

Extract uyt het Register
vande vvillekeuren der Stadt
Amsterdam geteeckent
met de Letter I.

Alsoo niet tegen-
staende/ verscheppen
Placcaten ende Ken-
ren tegghens den Le-
dichganghers Dage-
honden/ ende onnaut-
te Bedelaers ghe-
maecht/ ende binnen
deser Stede tot meer-
maelen ghepubliceert
ende vernient/ groote menichte der boozsz.
Bedelaers ende Daghebonden/stercke lupe
Ledich-gangers / so Dannen als Vrouwen / al hier ter Stede bebonden worden/
die den rechten noodt-dyustighen de Wel-
moessen ontstelen tot grooten laste vande
Gheemeente ende Burgerpe/ ende hem ghe-
meenelijc tot ledich gaen/ tusschen / spelen/
bronckenschap/ Hoerdom ende andere God-
loosheyt begeben / daer onder verspiegers/
Dachtroovers/ ende Dieben/soo dieckwils
bebonden is/ moghen schuylen.

So ist dat mijn Heeren vanden Gerech-

1613. te/sonder prejuditie/verminberinghe/ ofte
derogatie / vande boozsz. Placcaten ende
kenren/verbirde eenen pegghelijken / t'z
Dan ofte Vrouw/jonck ofte oudt/Burger
ofte Vzeendelingen/Sieck/Lam/Vreupel/
Blindt / Melacks / ofte hoe die ghestelt
soude moghen wesen / naer den lesten April
toecomenbe/binnen deser Stede/ ende vyz-
heyt der selve/op eenige Maarchten/ Zug-
ghen/Slupsen/booz kercken/Doorten / op
hoeken van Straten/Weghen / Wateren
ofte andere plaetsen te sitten / staen oft de
baren bedelen / ofte Welmoessen te ont fan-
ghen/t'z booz hen-selben ofte yemandt an-
ders/op yene van in publijcke wercken ghe-
buzpcht/ ofte anderfins volghende de plac-
caten / naer discretie van mijn Heeren
vanden Gherechte ghestrakt te werden.

II. Niemandt sal hem oock nae den boozsz.
daghe verbozderen eenighe sijne ofte ander
licden kinderen uyt te senden/ ofte te laeten
gaen bedelen / t'z binnen ofte buyten de
Stadt/om gheenerlepe oozsaeken/ op yene
als boozzen.

III. Sal oock niemandt nae den boozsz.dage
moghen gaen bedelen/ ofte in eenigher ma-
nieren Welmoessen verfoecken ofte ont fan-
ghen booz Craem-vrouwen/ Siecken/Ge-
vangen/ ofte anberen. Dat oock niemant
nae het laetste vande Doort-clocke t'fabouws
sal moghen bidden/ het sp met singhen/ spe-
len/ ofte anderfins / op Arbitrale cozzectie.

IIII. Wort mede verboden allen Ouders booz
haer selven ofte anderen binnen deser Ste-
de ofte de vyzheyt der selver/ eenich kindt
in ofte booz de kercke/op straete / in stor-
pen/ ofte oock in yemandts huys ofte erbe-
uyt te setten ofte verlaten / onder wat pre-
text/t'z van uiterste armoede/sieckte/ ofte
anderfins/ hoe het soude moghen wesen / op
Yene van indien hy ofte sy gecregen wort/
openbaerlijck aen den lijbe gestraft te woz-
den/ tot discretie van mijn Heeren vanden
Gherechte / ende niet te min haer boozsz.
kindt met haer te moeten nemen / ende t'sel-
de behooflijck te onderhouden/ Ende indien
hy ofte sy niet gheereghen en wert / dan e-
ven wel uyt der Stede ende vyzheyt der
selver ghebannen te worden den tijdt van
vijfentwintich jaeren/op Yene van gegef-
selt/gebant-mercht/ ende haer leven langh
ghebannen te worden/ende dat het selfde in
allen

1613.

allen ghevalle (ghelijck oock d' Ouders die hare kinderen ſonder middel van onderhoudt / ſoo jonck naer deſe Stadt ſenden/ doen ofte laten ſenden/ dat ſp lupden gheen Ambacht en kunnen / maer nootlyc moeten bedelen/ van yemanden aenghenomen ofte op een dool-wech te raken) tot gheenen tijde vet was ſullen moghen beerden van des verlaeten kindts goederen hier ter Stede achter gelaten: Doch by Teſtamente nach ab inteſtato, by eenighe Ciulen: Maer ſullen de goederen der voorsz. ouders van haere verlatene kinder hier ter Stede by Teſtamente ofte ab inteſtato nargelaten/ bevoleren/ten behoeve vanden Armen.

D.

Voorsz. ſal hem niemant naer den voorsz. daghe binnen deſer Stede ofte de Jurisdic tie van dien/ van wat ſtaet ofte Conditie by ſp/ verhoorden voorsz. deure ofte op der ſtraten aen eenighe Bedelaers ofte andere te gheben eenighe Helmoeffen / onder wat pretext tſelfde ſoude moghen weſen / op pene van drie gulden telcken repſe te verbeuren/maer ſal tot verſchepde tijden naer dat de beſorſchept der Armen ſal berepſchen/ voorsz. der goeder Lupder deuren omme ghegaen werden / omme t'ontfanghen alſulcke Helmoeffen als tot ſtupz ende weerdinghe van de voorsz. bedelarye ſullen ghegheben werden / waer aen een pegghelijck In Charitaten dan ſal comen bewijſen

DII.

Inghelijck ſal niemant nae den voorsz. daghe eenighe Helmoeffen moeghen geven aen eenighe ſchamele Ambacht-Jongers/ alſoo daerinne behoortijcke ordze ſal werde gheſtelt / ende ſo beele voorszien als tot hulp der ſelver ſal behouden werden woodich te weſen: Maer ſulle de Meesters haer Jonghers die by haer werden aenghenomen/ ſelfs moeten onderhouden ende verſorgen.

DIII.

Ende alſo vele Waerden ende Waerdinmen den Bedelaers ende Vagebouden ſoo Vrouw als Mans perſoonen onder t'deckſel van logheren by daghe ende by nachte het gebedelt gelt helpen onnutelijcke verzeeren / hen onderwijſen in wat manieren ſp alhier ſullen brdelen: Hoe ſp de Proboof ten ſullen ontgaen / ende nae langhen tijde achterhaelt zijnde / hoe ſp hun ſullen excuſen met ignorantien vande Placcaten.

DIII.

Soo iſt dat voorsz. aen niemant nae den

voorsz. daghe ſulcke perſoonen / jongh oft oudt/ Man oft Vrouw / ofte kindt / geſont ofte krank zijnde / oock die ſonder brdelen ledich gaen/ noch Ambacht kinderen die by de hupfen om Helmoeffen bidden/ ſal moghen Herberghen ofte loghs verlernen by dagen/ nachten/ weken ofte andere termynen / op pene van de eerſte repſe van twee guldens / voorsz. de tweede repſe van vier guldens / ende voorsz. de derde repſe van ſes guldens.

II.

Verbiedende mede allen Schuyte voers ende anderen / eenighen Bedelaers/ Leproſen/ ofte andere Schamele/ jonck ofte oudt na den voorsz. daghe aen voorsz. te voers ren/ ofte haere Schuyten te leenen ofte verhuypen omme aen Schepen te vaeren bedelen/ op pene van twintich ſtupbers telcke maele te verbeuren.

F.

Ozdonneren mede de Wader van der Bupzt den Armen die aldaers comen Logeren telckens naer den voorsz. daghe aen te ſeggghen dat ſp haer nachten te bedelen.

FII.

Ende op dat de rechte Arme / Cranche/ Miſerabele ober-jaertighe perſoonen/ jonge ende aencomende kinderen/ ende diergelijcke ellendige ende beſoefstige menſchen (die ſonder hulpe niet en ſouden connen leven) niet en vergaen/maer van maetelijc onderhoudt mogen werden verſien:

FIII.

Soo iſt dat mijn Heeren de Burghermeesters met abbys ende goetd vinderen vande vroetſchap deſer Stede/ ſekere Collegie van ghequalificeerde perſoonen ſullen opzichten tot Helmoeffeniers ofte Armen-Waders/ die opſicht ende ſorghe ſullen draegghen op de voorsz. Armen ende miſerabele die binnen deſer Stede ende de Jurisdic tie van dien ghebozen zijn/ ende nu alreede drie jaren Continuelijc gewoont hebben.

FIII.

Sullen daeromme allen den ghenen die haer van haeren arbept niet en connen ſuſtenteren/ ende ober ſulckz d' Helmoeffen ter noot ende anders moeten verſoeken / haer ſelven abbzefferen en voegen by den voorsz. Helmoeffeniers/ haren noodt den ſelven aegheben ende noodthulpe verſoeken.

FIII.

Ende ſullen de voorsz. Helmoeffeniers den ſoodanighen naerſich afvragghen ende onderſoeken

verſoeken van haere gheſteltenijſſe/geſont-
heyt/handtwerck ende middelen/daer me-
de ſy haer tot hier toe hebben onderhouden/
Item van haer Vaderlandt/laet ſie woon-
ſtede/ kinderen ende andere gelegentheyt/
ende behindende dat de ſelfde / niet teghen-
ſtaande haere neerſichteyt ende goet devoit/
van haeren arbeydt ende middelen niet ge-
nochſaem en connen leven / den ſelven daer
toe beſtellen ſoodanich Weackelijck onder-
ſtaut als ſy behinden ſulken te behooren.

¶ D.

Sullen oock de voorsz. Helmoeffeniers
ofte Wamen Daders naerſich daer op let-
ten/dat de gheſonde ende cloecklijghge/ ſoo
Mannen als Vrouwen/ Item alle Jong-
knaerts/ Speelders / Luperts ende andere
Nedich ganghers/ gheen Helmoeffen wer-
den ghegheben / dat de ſelve tot den arbeyt
werden ghehouden / ende tegene ſy winnen
ofte verdienen connen/ niet onnuttelijck door
en brengen.

¶ D.

Ende also de Stadt met vele bedelende
Ambacht-kinderen verbult/ ende d'onghe-
reggheltheydt der ſelver meſt veroorzaecht
wert/ door dien veel Meesters en Meester-
ſſen/ onder t'beſiel van haer Charitaet te
bewyſen/ende een Ambacht te leeren/ dick-
wils twee/ vier / ſes ende meer Ambachts
kinderen op nemen/ die ſy veel jaren loopen-
de houden/ende meer ghebyupcken tot Sla-
ven als tot Ambachten te leeren/ende te on-
derwijſen naer behoort/ latende het onder-
hout der ſelver tot laſte van de Ghemeente/
ſonder te ghedencken/ dat hy ghebrecke der
ſelver / ſy het werck ſelver ſouden moeten
doen/ ofte knechten huypen/ ofte groot loon
daer voorsz gheben : Ende dat ſy ſoo wel de
Leer-jonghers ghehouden zyn te voldoen/
als de Leer-jonghers henluyden/ daer door
de Ambachts-kinderen ſoo onozdentlijck en
Godloos op waſſen/ dat ſy geen Predicatie
hooren/ noch Godt noch den menſchen leerē
vreeſen ofte eeren.

¶ D.

So verbieden wijne Heeren vanden Ge-
rechte alle Meesters ende Meesterſſen eeni-
ge Ambacht-kinderen die nu hier ter Ste-
de zyn ofte noch ſouden mogen comen/ jonck
noch oudt / naer voorsz. daghe aen te ſlaen
ofte thaeren huypen te houden/ ofte te ont-
fanghen / dan de ghene die ſy ſelfs met coſt
ende cleederen begheeren te verſorgen/ ſon-
der de ſelve te laeten bedelen in eeniger ma-

nieren / op pene van een Croon telckens by
de Meesters ofte Meesterſſen te verbeuten
voorz elck Ambacht-kint.

¶ D.

Ende ſoo pemaent nae den voorsz. daghe
eenigheſchamele Ambacht-kint ofte kinde-
ren vanden Helmoeffeniers begheerde aen
te nemen/ die teghen woordich hier zyn ofte
comen moghen/ oudt ofte jonck / ſullen daer
van accorderen metten voorsz. Helmoeffe-
niers/ ſonder dat d'Ambacht-kinderen als
vooren aenghenomen zijnde in eeniger ma-
nieren ſullen moghen bedelen / maer ſal de
Meester ofte Meesterſſe ghehouden zyn
t'Ambacht-kint ofte kinderen die ſy aen-
ghenomen ſullen hebben/ tot diſcretie vande
voorsz. Helmoeffenier t'onderhouden van
mont coſten/ d'aenck/ Cleederen / van linnen
ende wollen/ ter nootduſt / des ſullen de
Leer-jaren verlanght worden/ sulck als de
voorsz. Helmoeffeniers in redelijckheyt ſul-
len bevinden te behooren/ ende ſal al t'ghe-
ne dat d'Ambacht-kinderen middeleydight
met haer handtwerck verdienen / comen
tot profijt vanden Meester ofte Meesterſſe.

¶ D.

Die voorsz. Meesters ſullen ghehouden
weſen hare Ambacht-kinderen te houden
in behoorlijcke tucht ende onderdanicheyt/
ſoo wel op der ſtraet als in huys/ ende ten
minſten alle Sondaghen een Predicatie te
doen ofte laeren hooren / ende ſoo ſy haer
miſdoegghen Vaderlijcke wijs te vermae-
nen/ ende oock te ſtraffen met de roede/ ofte
anderſins/ iſt noot/ tot goet duncken van
de voorsz. Helmoeffeniers.

¶ D.

Niemandt ſal hem moghen verbozderen
nae den voorsz. daghe ſijne Ambacht-kin-
deren die hy met voorsz. weeten vande voorsz.
Helmoeffeniers aenghenomen heeft/ gedue-
rende ende noch loopende den tijdt van ha-
re aenneminge / ſonder voorsz. weeten ofte
conſent vande ſelfde oozlof te gheben ofte te
laten vertrecken hier ofte elders by een an-
der Meester te werken : Van ghelijcken
ſal een pegghelijck hem wachten het verlatē
Ambachtskint te werck te ſtellen / ofte te
ontfangen op de pene inden Placcaet ende
Heure begrepen.

¶ D.

Ende indien pemaent vande voorsz. Am-
bachtskinderen met kenniſſe vande voorsz.
Helmoeffeniers aengenomen zijnde/ tegens
danck ende wille van ſyn Meester ende

S y

Meester

1613.

Meesterſſe wech hepe / ſal de Meester ofte Meesterſſe in ſulcken gheballie ghehouden zijnde iſelbe terſont de voorszeyden Helmoeffeniers aen te geben / om te vernemen waer het ghebleven ofte gheloopen zy / en iſelbe wederomme te doen halen / ende nae voozgaende raſijdinghe den Meester ofte Meesterſſe (indien het haer belieft) wederomme te leveren.

¶¶¶¶

Ende indien het wech gheloopen Ambachts-kint niet ghehouden wort / ſal het wt deſe Stede ende de byzheyde van dien moeten blijven / ſonder wederinne te comen / op pene van ſtergelijck ghegeeffelt te worden / ten waere by als vooren zyn Meester ofte Meesterſſe te byeden gheſtelt hadde / met kenniſſe vande voorszeyden Helmoeffeniers.

¶¶¶¶

D'Ambachts-kinderen in manier voorszeyden aenghenomen zijnde / haere Meester ofte Meesterſſe ontvopende / ſullen vooz de eerſte repſe ſtergelijck ghegeeffelt werden / ten aenſien vā d'ander Ambachts-kinderen: Mitsgaders vande Meester ofte Meesterſſe / indien haer belieft te ghenwoozdich te zijn: Ende vooz de tweede ofte meerdere repſen ſullen de ſelbe Ambachts-kinderen boven ſterghe geſſelinghen als vooren / int Tucht-huys te water ende te bzoode gheſtelt worden / ende tot ſulcken werck ghebyupket worden / als myn Heeren vanden Gherechte ſullen arbitreren.

¶¶¶¶

Ende op dat deſe keure te beter geſſeſt werde / Ordonneren myne Heeren vanden Gherechte een peghelijck / ontboden zijnde vooz een gheswozen Roe-drager ofte Proboost / als van te compareren vooz de voorszeyden Helmoeffeniers / ter beſtemder plaetſe ende tijdt / op pene van drie ſtupbers vooz de eerſte repſe / vooz de tweede repſe van ſes ſtupbers / ende de derde repſe van twaelf ſtupbers te verbeuren.

¶¶¶

Dat oock niemandt hem ſal maghen verhoorden de voorszeyden Helmoeffeniers / de Proboosten / ofte s'Heeren Dienaeren hen aſſiſterende / met woorden ofte werken te injurieren / de ſelbe te byepghen / ofte anders onbehooplijcker wiſſe te bejegenen / op Arbitrale correctie.

¶¶¶

Ende ſullen de vooz-verhaelde pecunieſe

Soeten bekeert werden een verbandeelen behoebe vanden aenbynger / ende de twee andere verbandeelen tot voozdeel vande voorszeyden Heeren.

Aldus ghedaen den 28. Iannarij 1613. preſentibus myn Heer den Schout, alle de Burgemeesteren, ende alle de Schepenen, dempto Iacob van Neck.

Ende ghepubliceert den xxix^{en}. Iannarij 1613. preſentibus myn Heer den Schout / Gerrit Jacob Witsz. Burgheemester / Peter Haſſelaer / Jozis Joziſſen / ende Roetert Cruiſt / Schepenen.

I. Vander Does.

Hier by ſal ick nu coztelijck verhaelen hoe dat de wuſe / voozſichtige Heeren des Magiſtraets binnen Amſterdam / de eerſte gheweſe ſijn / ende de beroemte blyven van weghen het ſichten van een Tucht-huys in hare Stadt / daer in ghebrachte ende tot den afdeyt ghedwonghen worden jonghe ſtercke bedelaers ende bedelaerſſen / als oock boeven / en dieben / diemen om redenen aen het leven niet en ſtraft: Iae oock volwaffene geſellen / die de roede ontwaſſen ſijnde / haer anders niet en willen ghehoorſaemen / of die haer goet onnuttelijck verquiſten / ende niet hoeren en boeven toe-bzingen. Deſe ende der gelijcke woorden met kenniſſe des Magiſtraets in dit Tucht-huys ghebanen / en aldaer getucht ofte ter deucht gedwongen / d'een vooz ſwaren arbeydt / d'andere vooz hongher / ſommige vooz harde ſlagen / ſommige oock (ende dit ſijn de beſte) vooz goede Chriſtelijke Predicaten ende vermaeningen wt Godſ h. woort / want dit huys heeft ſijnen eygenen Predicant en Schoolmeester. Vooz aen / boven de poorte vooz de welke men in dit huys gaet is in den muyp gemetſelt eenen grooten langhen / en byeden ſteen / in den welken ſeer conſtelijck eenen man ghehouwen is / die met een ſweye in de handt op eenen naeghen ſit / geladen met Waſſilie hout / ende ſaghen / die ghetrocken wort van hier Heuwen / en wilt

1613. Wilt Dierken / ende eenen Wolf / beteeckende
nende weede onghewondenheyt / Gulsich-
heyt / ende enutte Derscheuringhe en toe-
bzenghinghe of versindinghe. Hier nemens
staet met guldenne letters dese woorden ge-
schreuen / Virtus est domare quæ cuncti pa-
uunt. Dat is / Het is cloeckheyt te cunnen
dwingen eghene daer yeder een van schroomt
en schrickt. Het exempel der Stadt van
Amsterdam hebben verscheptene andere
Steden in Holland / Vrieslandt / ende elders
nae-ghelocht / siende ende bebindende dat
beel quade boeven de disciplinē der Tucht-
hupsen meer vreesen / dan de galgh.

Oderunt peccare mali formidine poenæ.

De Haas-Kroomische Catholijcken be-
roemen haer en laten boerkeren wt-gaen
van de miraculen (soo syse noemen) die de
Lieve Vrouwe van Halle / van Scherpen-
heuvel / &c. doet / ende toonen vele crucken
en stelen / die dese ende gene Exempel ende
Lamme eerijcs gebuyet hebben. Alsoo-
daenighe miraculen beroemen haer die van
Amsterdam dat ook in hare tucht-hupsen
geschieden / waer van ich hier wt belen ee-
nige exempelen in het cozte verhaelen sal.

Onder andere elendighe ghebechelicke
menschen (so veel door oogen te siene was)
is cozt binuen Amsterdam geweest eenen
sijnen quant alwaer geboren / out sijnde ont-
rent veertich jaren / die so aerlich den lam-
men en creupelen wist nae te bootsen / dat
hy op sijn crucken veler Herren Landen /
hadde door-reyst / de menschen tot milddae-
dicheyt verwekende door sijn elendigen
ganch / want hy ginch so leech ter aerde ge-
daghen / dat het schien dat hy de macht
niet en hadde om met de crucken het lieh-
haem over eynde te houden. Naec hy wist
sich so erbarmlich aen te stellen / dat vele
menschen oozbediden / dat het onmoghelick
was / dat hy langhet leuen soude. Maer
reinghe cloech aerts wat nauwe lettende
op sijn ganch / ende maniere van leuen in
sijn logement / hebben ghemercht dat het
enkele boerbepe / ende de luye siechte was /
die hem bevaughen hadde. Verhalven soo
heestme hem in het Tucht-hups gebzacht /
waermen hem tot den arbeyt ghedwongen
heest door hongher en slaghen / ende men
heest gesien / dat hy in tojre eht sijn is ghe-
wesen gheweest / gaende en staende recht o-
ver eynde / wel etende ende dincende met

goeden appetijt allerley spijse en bzanch die
men hem ghegeuen heeft. Naec hy is op een
cozt so sterck en moedich geworpen / dat hy
gepooght heeft met ghewelt wt te bzaken /
ende den arbeyt te ontloopen / maer hy is in
sijn vooz-nemen verhindert gheworpen.
Doch eyndelick nae veel gzoote beloften vā
beterschap / die hy sijne vrienden ende de
Tucht-hups-meysters ghedaen hadde. Is
hy los gelaten / gevende tot oozbooz dese
hups / een goet stuck gelbts / tot een teeken
van danckberheyt vooz sijne ghenefinghe.
Sijn krucken daer mede hy den boerbe-
ganch gegaen hadde / sijn noch teghenwoz-
delick in het Tucht-hups te sien.

Eenen Jan de Larrie, geboren tot Marche en
samme int Hertogdom van Lutzenbozch
out sijnde ontrent xxxvj. jaren / was belast
ende belaeide met een sware ellendige coozt-
se / so dat hy niet een lidt aen sijn lichaem en
hadde / dat hy conde stille houden sonder
zitteren of te beven / soo dat hy alle menschen
die hen daegellix op de stracte sagen / liggen /
tot barmherticheyt bewechede. Maer als
eenighe merckten dat het de luye cooztse
was die hem quelde / so is hy in het Tucht-
hups ghebzacht / ende tot den arbeydt ghe-
dwongen / ende de cooztse heeft hem strack
verlaeten.

Een Dirck Noorman ghebooren in Dooz-
weghen out sijnde ontrent xx. jaren / was
seer oerlich ghescheurt / ende gheboochen
aen beyde sijden / so dat het schien dat hem
de darmen schier op de knipen waren hang-
ghende / hy boert eenen bobbelen bane aen
sijnen hals / biddende vooz alle mans denren
om een pennincken tot meesterloon / ende
ghewefinghe van sijne ghescheurtheyt / sooz
welken middel hy een mop sommithe gelte
vergaedert heeft. Maer de wyle dat ver-
scheptene Burgers ende inwoonders van
Amsterdam wisten / datter vele ghebeche-
liche bedelaers in het Tucht-hups gebzacht
sijnde seer haest ende met weynich costen
ghenesen waren : so is oock desen Dirck
Noorman der waerts ghebzacht / ende van
den Chirurgijn deses Wapens ghevisceert /
ende bevaunden dat hy cloechelick raspende
ende soderlick etende / op een cozt wel
ghenesen soude worden van sijn bzanche en-
de ghescheurthyt. De erbarmtheydt heeft
bewesen ende doen blycken / dat der Chirur-
gijns oozbedelende zaet op goede ende vasse
redenen ghesondeerts was / want strack
heestme bevaunden dat hy soo sterck ende

1613.

ghesont was / als een man mocht wesen. Als hy nu soo langhe in het Tucht-hups geweest was / datmen vastelick hoopte dat hy sich booztaen ter deucht ende tot den arbeidt by-willich schicken soude / soo is hy ontslaghen/laetende in het Tucht-hups synen bant ter ghedachrenisse syner ghesont maekinghe.

Mer hierde
Exempel.

Ian de Barque, out 22. of 23. jaren / ghebooren van Amiens / was gheheel creupel / lam / ende ellendich / hy hadde eenen lammē arm / den welken hy langhe in eenen bandt (om synen hals vast ghemaect) ghedraeghen hadde / ende hy ghebypckte in het gaen eenen stebighen stock / om syn lichaem over eynde te houden / ende eben wel scheek het dat hy elke repse neder ter aerde slozten soude. Als hy aldus eenen tijt lanck Amsterdam dooz-wandelt hadde / soo heeftmen hem in het Tucht-hups ghebracht / daer hy in cozter tijt van syne lammicheyt / ende andere quaelen / sonder dracken of plaesteren alfoo ghenesen is / dat hy tot volle ghesont. heydt ghecamen is. Wt het Tucht-hups gaende / nae ettelicke wecken / soo heeft hy synen stock / daer hy den Lammaert mede ghespeelt hadde / aldaer ghelaeten / ende hy is met blyschap van daer ghetrocken.

Het vijfte
Exempel.

Zweer Iansen out ontrent xxxvj. jaren / gebooren in Oost-Vriesland / heeft eenen tijdt lanck binnen Amsterdam van hups tot hups gaen bedelen / segghende dat hy een slanghe in het lijf hadde / daer dooz hy ver-hindert wierdt syn broodt met arbeiden te verdienen. Enige bozger smerckende dat hy geen ander siechte en hadde / dan dat hy syn sweert niet rieken en conde / hebben beslelt dat hy in het Tucht-hups ghebracht wiert al waer hy wel en het met goe scherpe roeden is gestreken / ende tot den arbeidt gedwongen / bekennende ende doende blijcken dat het niet dan enckele boerverpe ghe-weest en was / daermede hy de mededoochsame luyden het ghelt wt den buydel geldicht hadde.

Het sesste
Exempel.

Hans de Oude, ghebooren in Denemercke / out ontrent vijftich jaren / was heel creupel ende lam / aende beyde syn beenen ende lendenen / so dat hy ter nautwer noode gaen conde op eenen stercken stock leunende / hy seide dat hy dese lammicheyt seer langhe ghehadt hadde / soo dat het scheen dat ter geen hope van ghenesinghe ofse beter schap

booz hem te verwachten en was. Maer so haest als hy in het Tucht-hups ghebracht was / so ginck hy eerst over-eynde / doende blijcken dat hy gesont ende wel te passe was / sonder eenige creupelheyt of ander gebreck / behalven luyheyt. Na dat hy eenen tijt lanck een twaelf-bubbelde sa-ghe getrocken hadde / daer mede hy poek hout / Wasili-hout / Campesi-hout / ende der gelijcke ghesaecht hadde / So heeftmen hem laeten loopen / den bedel-kast liet hy het hups geern behouden.

Tis gheschiedt dat eenen boebe op twee crucken tot Amsterdam ginck bedelen van hups tot hups / des Schouten dienaers desen man siende / hebben hem nae-ghepadet / om hem te vanghen / ende in het Tucht-hups te brengen / dwelck enige goede bozghers siende / so hebben sy desen bedelacr ghewaerschoot / roepende / Wan / wacht u / daer comen de Stadt-dienaers om u te vanghen / en in het Tucht-hups te brengen. Desen boebe dit hoozende / heeft strack beyde syn crucken van sich geworpen / ende hy is so snellick ter Harlemmer-poozte wt-gelooopen / dat de Dienaers hem niet achter-halen noch vangen en konden. Siet wat cracht dat dit Tucht-hups heeft: die het maer hoozen noemen die woorden datelijck van haere borssche cranche heyt ghenesen.

Eenen Ioon Fax Schotman / hebbende booz de Stadt Slups een siechte gecregen / is te Voornel in het Gast-hups ghebracht / alwaer hy het soo goet ende soo ghemaekelick bevont / dat hy syn tabernaechel daer wel syn leven lanck woude behouden hebben. Immer om den tijdt te yzlongeren soo lange als hy eenichsins conde of mocht: soo heeft hy den sieckaert steets gemaeckt / ende sich ghehouden als of hy niet wederont tot syn boozighe ghesontheyt en conde ghe-raecken doch middeler wijle adt ende dzanc hy seer hertelick. De Gast-hups-meysters siende ende bebindende / dat het niet dan Pigritia ende Nequitia en was die hem quelden soo hebben sy hem in een Schip gheset ende Amsterdam in het Tucht-hups brengen laeten. Soo haest als men hem aen de rasi-banch ghebracht heeft / begoft hy soo lustich de twaelf-bubbelde saeghe te trecken / als de gesontste ende sterckste keereel die in het Tucht-hups was.

Daer

1613. Daer is Anno 1604. binnen Amsterdam eenen boebe gaen bedelen / gheuaemt Frans Roos, ghebooren van Antwerpen / out ontrent veertich jaeren / sijnde een Schoe-maeker sijnes handt wercks / maer te lupe om den pick-dzaet te trecken. Desen boebe heeft sich ghelaeten als of hy niet een melancolijcke siechte ware bebaugen geweest / ja somtijts tierde ende raefde hy als of hy raefende ende hy-sinnich ware gheweest. Men heeft hem in het Tucht-hups ghebracht / ende aen den arbeyt gheset / daer hy gant onlustich toe was / sich noch al ghelaetende als te boozen / ende seer aerbich den melancolijck waeckende. De Regierders des hups dit merckende / hebben hem met goe scherpe roeden laeten stricken / ende dan wederom aen het arbeyden gheset. Straer heeft men beboonden / dat hy gesont ende wel te passe was / ja so sterck / dat hy met eenige van syn complicen / drie stercke deuren van het Tucht-hups heeft helpen breeken / sulcx niet nae-laetende of schoon de Schout met syn Dienaers / ende eenighe van de burger-wacht dat gewaar worden / haer daer teghen gheset hebben / doch ten laetsten is desen Frans Roos / met noch drie van syn mer-ghesellen in de Stads-gebanknisse ghebracht / alwaer hy van den Seul wel dapper gegeestelt sijnde wederom na het Tucht-hups ghebracht is / om dooz den arbeyt noch beter ghetrent ende ghesen te worden.

Berent van Benthem, oudt sijnde ontrent 17. jaren / ginck t'Amsterdam bedelen / claegende dat hy niet arbeyden en conde van wegen de sware bzeuche ende gescheurt heyd daer mede hem God de Heere besoght hadde. Dat hy des daechs niet bedelen vergaede / dert hadde / dat verdoock ende verstemte hy des avonds in goet bier / ende dan liep hy wel lauerde stracten tierende en raefende als of hy geck en dol gheweest ware. Dit duerde soo langhe ende so vele / dat men hem in het Tucht-hups ghebrachte heeft / alwaer hy vooreerst in een duyfster-camerken ghebracht wiert / daer hy eenen gheheelen dach ende eenen gehelen nacht sat / om syn sinneken te vergaren / ende synen dзонck tot te slapen / geen ander gericht en hebben de als waeter ende dzooghe bzoet. Daer na heeft men hem in de rasp-camer ghebracht / ende synen dagelijckschē tanc verozdineert. Hy was hier seer onwillich toe / ende septe

1613. dat hy seer geschuert ende gebzoocken was / ende derhalven niet arbeyden en conde / bligende onwillich ende halfarrich / soo heeft men hem wel dapper ghegeestelt / ende daer nae wederom in den arbeyt wjnhel ghebracht / daer hy sich seer wel toe begheben heeft / na der handt nopt meer clagende van bzeuche ofte ghescheurt heyt.

Daer is Anno 1610. een Persman t'Amsterdam gecomet / ontrent xxxij. jarē oudt / die sich ghebeynst heeft dat hy niet de vallende siechte seer jaemerlijck begaest was / ende daer en boben dat hy niet wel sprekē en conde. Als hy in de teghenwoozdicheyt van sommige der Heeren des Magistrats de vallende siechte op de straete ghecreghen hadde / seer leelijck tierende en schynnende: Soo en heeft hy het even wel so niet cunen maeken / of die cloecke Heeren en merckten lichtelijck dat het bedoch ende boeverhe was. Daerom hebben sy hem in het Tucht-hups bzeugen laeten / sijn in persone hem conboperende. Als hy daer binuen ghebracht wiert / debe hy sulcx eenē schzielicken bal / achter over slaende / dat het wonder was dat hy de hern-panne ende lendeuen niet in stucken en viel. Een peber die het sacy verschiepichte hem / ende de aerde dzeundder van. Maer men heeft hem op een cozt aldaer met slaegen / honger / en arbeyt so sijn gensdien quaeden gheest wtghedreven / dat hy cloeckelijck heeft cunen arbeyden / ende hy en heeft de vallende siechte nopt wederom gecrege / so lange als hy in het Tucht-hups / ofte binnen Amsterdam was / vsp gelacten sijnde / was hy seer verblift / hy danckte de opfinders van het Tucht-hups seer hooghelijck / hun de handen cussende / ende van daer is hy nae Engelandt / ende boozt nae syn landt ghereyft.

Genē Hendric Gerritsen van Coesvelt, oudt ontrent xxxvij. jaren / ginc Anno 1607. t'Amsterdam laer de stracten / seer claghende ende stierende / van wegghen een schzielicke bzeuche / daer hy doch geen gebreck en hadde / maer was fris ende ghesondt / eben wel conde desen boebe syn lichaem ende inghe-want also verfen / wzinghen / en dzinghen / dat het scheen als of hem de dermen onder wt het lijf bozstien. Dit heeft hy ettelicke honderden van mensche laeten sien / die wat compassie ingenomen sijnde / hem niet alleen met God / maer noch met Goudt verroost hebben

1613.

hebben / binelck hem seer sachte dede: Doch als men eyndelic de boerbepe begoft te mercken / soo heeft men hem in het Tucht-hups ghebracht/ende aen het raspen gheset/daer hy noyt gebreck van die schickeliche bzeucke / daer hy te boozen so van ontselt was/ gedaecht en heeft/ maer hy heeft so cloeckelijck ghearbept / dat hy in cozter tijt 5622. ponden hout geraspt hebben/ is los gheslaeten/ doch ses jaren wt Amsterdam ghebannen. Die sijn groeten bzeuck bant begeert te sie hy hangt te toone in het Tucht-hups binnen Amsterdam.

Daer sijn t Amsterdam / ende in ander Tucht-hupsen van Nederlaudt noch vele der gelijcke genesinghen ende ghesontmakinghen geschiet/te lanck om hier te verhalen/het sal genoech sijn vooz dit mael/dat ic hier hier een bosijne verhaelt hebbe/die ghebant sijn aen allerley natpen van voicke/ende van verscheptenen ouderdom/elck een der selder op een besondere wyse den boebe spelende. Hier wt ende wt noch meer dan hondert der gelijcke dingē/die in de Tucht-hupsen gheschieden / nemen verscheptene personen gozsaecke / om te sustineren/dat Sanctus Rasmus, S. Labor, S. Poena, in het Tucht-hups/groeter ende treffelicher/doch daghelick veel meer Miraculen boen / aen personen/ die met de schadelijcke siekten va Pigritia, Luxuria, Dissipatio, pericaria, &c. besmet sijn/ alser te Loretra, Halle, Scherpenheuvel, ende in der gelijcke plaetsen geschiedē/ want dat en sijn meest niet dan Pia fraudes, of Godloose bedriegheren, ofte immer so sijn het sebaenighe Miraculen/daer onse Heere Iesus Christus ons vooz warst hout Mat. 24. vers. 24. Maer die t Amsterdam in het Tucht-hups geschiede/ die sijn seker ende ghewis / gheschiet aen allerley natpen van menschen.

XVII.

Mulheym
sche handel
blijft vooz
even tijdt
in stille-
stant.

Nsalic hier verholgens beschryven wat sich dit jaer heeft toegezaegghen met den boude te Mulheym. De Heysen gesien ende gehoozt hebbende de brieven ende vertooninghen / oock redenen ende fundamenten/ by verscheptene Coninckliche ende Voestelicke Gesanten hem voozghedraghen/ heeft de executve sijner mandaets ses weken lanck opgheschozt/ om midler wyle sich te beraden / ende te bedencken op middelen om dit verskil tusschende possederende Voesten en de Stadt Cuelen in der vrientchap ter ne-

der te legghen. Als dit ruchtbaer ghevoorden was/ soo sijder vele onder de gene die aldaer begoft hadden nieuwe hupsen te bouwen / seer verstant / alsoo dat sy twyfelden of sy wouden vooz haren / of seile staen/ tot better versekeringhe. Maer alser op den sesenwintichste Januarij bzieve van den Coninc van Branchrijck aen de Possederende Voesten ghecomen waren/ melbende / dat hy op het versoek des Graef van Swartsenburch wt den naeme der Possederende Voesten/ sijnen Ambassadeur in die Landen residerende / wel ernstlijck belaste hadde/dat hy soo by den Heysen / als ober al daer het de noot voozderde/de Possederende Voeste op het blytichste in alle voozbalende saecken / ende by naemen in de saecke van Wecken ende Mulheym de behulpeliche handt bieden soude/ hare saecken met allen mogelijcken vlot hanterende/ &c. Soo hebben die van Mulheym beteren moet ghecreghen ende sy sijn wederom cloeckelijck aen het timmeren gevallen.

Oock hebben de Possederende Voesten in den begiane van May (tot verminderinghe der gherefener mis-verstanden) de nieuwe Tollen en Licenten die sy wt noot vooz eenen cozten tijdt hadden ghelept op de goederen/ den sijn op en afpasserende/afghedaen/ ende alle schepen en Coopmanschappen laten passeren en repasseren na de Oude wyse / sonder de seldse erghens mede te bewaren.

Alsoo Ernestus March-Græbe van Brandenburg/des Cuer-Voesten van Brandenburg's Iohannis Sigismundi Voeder (die nu eenen tijt te lanck Stadt-hander gheweest was in de Voestendoemen Gulich/Cleve/Berge &c.) den xviij. Septembris Anno 1612. inde Heere ontslapen was/soo heeft sijne Cuer-Voesteliche Oerluchtigheyt in de plaetse des selds den verozdineert sijnen Outsen soone Gheorgh-Villhelm March-Græbe van Brandenburg / die alreets eenen tijdt lanck sich te Wesel onthouden hadde / sijnde een jonck Heere / van ontrent xvi. jaren / om in den naeme van sijnen Heer Vader die landen te regieren.

Dit heeft sijne C. V. D. allen ende eenen pederen met opene patenten ende ghebrouckte brieven (diemen ober al aen de Stadtpoosten ende Raet-hupsen aengheslaghen/ heeft) herwilticht daer by vermaenende dat

Middelster wijle dat dit aldus
sweefde tusschen die beyde Dor-
sten/ so is de Ihsal-grave Men-
burch besich ghemest met het
wittreken/ ghes houweliclics met Magdale-
na een Dorstinne met het Dorstelicke huys
Beyeren/ ende hy is met synen Heer-
Da-der/ Vrouwen-moeder/ Woeders/ ende eenighe
sijn bloed-varianten na Munchin in
Beyerlandt geryst al waer sich oock beest
binden laeten de Euer-Dorst van Ceulen/
eener Dorst van Beyeren sijnde/ midts/ gae-
ders noch verscheppende Dorstelicke/ Graef-
felicke/ oock veel adelicke personen/ die sijne

De Coninck van Brancrjck is eenighe
jaren hier te vooren door de veranderinghe
der Religie gheraecht tot vzedighe besittin-
ghe sijner croonen / of het de Voest van
Nieuwburgh oock so lucken sal/ leert den tijt.

In de voorgaende boeckē is meer-maels
verhaert / hoe dat de Hollanders / ende
oec andere inwoonders der Geunieer-
der Wyzhincpen vele schepen toe-gerust
hebben / ende wyts en spys ghebaeren sijn
om nieuwe Landen en habenen te soecken /
daer sy haren handel ende neringhe by-
wonen mochten : Sochtende om Hoerlant
her ende daer ontrent by Noua Zemla eenen
pagt ofte doozganch nae China daer ober sy
noch elcke reysf doende sijn / Soo ist dat sy
gesien ende bebonden hebben / dat daer on-

1613.

xyent veel wal-visschen/ Zee-coen / Meer-
walben/ ende der gheselche visschen en groo-
te Zee-monsters syn te vanghen / welker
vet en snavel/ oock Vel en Tand en wel die-
re vercocht kunnen worden. Eitelche
Cooplieden hebben twee schepen wt-gerust
ende derwaerts ghesonden. Dese syn gesien
ende aengheclamt van twee Engelsche
schepen/ die de selfde (onaan-ghesien dat sy
zijner Eric Prins Maurits paspoort ende
toe-latinghe vertoonden) van al haren
vanch ende laedinge berooft hebben/ weer-
dich sijnde wel hondert duysent ende ses-en-
dertich duysent guld. Jae de Engelsche
hebben haer oock hare netten en booten/ en
alles wat tot desen visch-vanch ghehoort/
gheweldichlick af-ghenomen / haer drep-
ghende in dien sy haer nae desen wederom
daer vonden / dat sy haer noch wel anders
tracteren souden. Dese schippers en boots-
volck met ledighe schepen in Hollandt ghe-
comen zijnde/ hebben hier over hare clachte
aen de Heren Staten ende aen syn Prince-
like Eric. gedaen/ die des halven aen den
Coninck van Groot-Britannien claech-
briebe geschrebe hebben/ met belastinge aen
den Ambassadeur Carron, dat hy met sijne
Majesteit spreken en handelen soude/ dat
het sijne M^r. woude gelieven de versienin-
ghe te doen/ dat sulcken ouerlast ende scha-
de mochte gherepareert worden/ ende dat
wozder daer in mochte versie werden/ dat
sulches in toe-comende tijden niet wederom
en gheschiede/ tot vermindringhe meerderen
onheyls. Also de Visscheren ende vanch der
Walvisschen in die Zee so wel den Neder-
landeren / als den onder-saeten zijner Ma-
jesteit vry stont en grootsoest was. Maer
hier open is sonderlings niet gebolgt/ sijne
Majesteit achtende/ de wile sijne onder-
saeten daer al woze vele jaren op den visch-
vanch gebaeren hadden/ ende nu als in pos-
sessie alleen waren / datmen haer daer in
niet en behoorde te turveren.

XXI.

Die van de
Religie seu-
den hare
Gesanten
aen de Co-
ninghinne.

Die van de Religie in Dacrje ber-
nomen hebbende / datter alreys
sprake te Hove was van wegen de
byeen-cōste die sy onlanx ghoudē
haddē/ en vresende dat hare M^{en}. quaelic
bericht sijnde/ een quaet achter-dencken vā
haer hebben mochtē/ so hebben sy raetsaem
gebonden den Heer Roover aen hare M^r. te
seyn den / en de selfde volcomene satisfactye
en verckeringe te gheben/ dat sy niets ge-
spoochen nochte verhandelt en hadden tot

schade/nadeel / of pēditie ber Croone/
ofte penant van de onder-saeten der selfder.
Te ghebrake hebben sy enige clachten in
ghebrache / onderhaenlick verfoechen
de dat de selfde souden moghen ghebetert
worden/ maer sy hebben wepnich verroo-
singhe daer op ghereghen/ want behalven
datmen haer maer een generale antwooz-
de ghegheben en heeft/ so hebben sy verroo-
men/ dat de Coninghinne heeft bestellinghe
ghedaen/ van veel beler aen te nemen/ ende
eenighe Heren hebben commissie gheere-
ghen wel te letten ende te vernemen wat de
Hugenoaten souden woze nemen in Cham-
paigne/ Picardye/ Normandy/ Delphinat/
Burgundyen / te Rochelle / ende andere
Quartieren ofte Provincien / ende Sieden
van Franchryck/ wat hier vzerder inghe-
volgt is sullē wy op syn behoofliche plaets
se ende tijt verhaelen.

Ich hebbe in het naest wooggaende Boec
verhaelt hoe de Venen overhoest met
groote macht ghevoelen syn op de Lu-
becksche Coop-Warvers liggende
woze Travemoude/ veerdich om nae Swer-
den te seplen. Die van Lubeeck hebben den
xxij^{en}. January een onderdanige Supplicatie
den Keeser behandicht/ in de welcke sy seer
heftich over dese daet syn claeghende/ ende
seggende/ dat de Coninck van Denemarch
haer woude de Zee-waert verhoeren/
ende dat hy haer socht te beletten haren
Coop-handel. Sy versochten oock vergoe-
dinghe van de schade die de Venen haer
ghedaen hadden aen hare Schepen ende
goederen. De Keeser en heeft dese clachte
niet cleyn gheacht/ maer hy heeft den Am-
bassadeur des Coninck van Denemarc / die
doe ter tijde te Wrenen was/ wel ernstlick
hier van gesproocken/ ende daetelick brieven
gheschreven aen den Coninck van Dene-
mark/ vriendelick verfoechende / oock wel
ernstlick vermanende/ dat hy de sware Tol-
len soude afdoen / dat hy de Schepen ende
goederen die van Lubeeck toe-behoorēde/
soude ontsaen/ ende dat hy de ghevanghene
Schippers soude los lachten / als oock hem
vermanende/ dat hy de coophandel niet be-
letten/ nochte de Zee onbeplich maeken en
soude: maer dat hy veel meer soude trachtē
nae vrede ende ruste. Hier op heeft de Co-
ninck wederom een ernstige antwoorde aen
den Keeser gheschreven/ sich om schuldigen
de van weghen de clachten die die van Lu-
beek

Brief des
Coninck
van Den-
marken
aengaen-
den Tol
de Donn

1613. Deech ober hem ghedaen hadden/welken
hiet sich hier niet en stele om dat dese sub-
stantie des selfden verhaelt wozet in den
brieue die hier uvolgt/ ghescheyden aen die
van Lubeeck.

Doch ten sijn die van Lubeeck niet alleen
gheweest / die ghelaecht hebben ober den
Coninck van Denemarch/ maer van ghe-
lijcken hebben oock ghedaen verscheydene
Dye-aen-zee-steden / ghemeynlick dese
Steden ghenoemt / de Heeren Staten der
vereenichde Neder-landen / insouderheyt
die van Hollandt / sijn oock quaetich te vye-
den gheweest dat de Coninck / nae eyndi-
ghe des crijchs / noch niet aen dede de al te
swaere Tollen en lasten die hy ghedurende
den crijch met Sweden / hadde gheset op
de Schepen ende goederen den Sont passe-
rende / die soo groot waren / dat hy schier
het derden deel nam van alle de Nederlant-
sche Schepen die de Sont passerden / welc
de goederen als in sonderheyt de Kogge
ende Mont / in dese Provincie op eenen seer
hooghen prijs bracht. Hierom is het dat de
Heeren Staten nevens sijn Princelicke
Gere-gort gebonde hebben aen sijn Coninc-
liche M:tesenden ende te schrijven / ver-
soekende in aller vrientchap / dat die swaere
tollen ende impositien mochten afghedaen
worden / maer op de Coninck gheantwoort
heeft als volght.

COPIA.

Nse vrientchap, ende
wat wy meer liefs ende
goets vermoghen, oock
gunstighen, genaedich-
sten, ende wel gheneych-
den wille te voeren.

Hooch-geborene Furst fruntlicke lieve
Oom, oock Wel-geborene, Edele, Erent-
feste, Eerbare, ende Hoochgeleerde,
V. L. ende sub datis Hagæ den 25. May,
ende den vijfden Juny, jonghst ver-
scheydene brieuen, waerinne vruntlick
versoght ende begeert wort om affschaf-
finge of verminderinge der Tollen ende
Imposten so wy voor twee jaren, na den

op-gheresenen crijch tusschen onse Ryc-
ken ende de Croone Sweden, wt bewege-
licke oorsaken op de Schepen ende goe-
deren soo door onsen Ore-Sont passeren,
gestelt hebbē: Hebben wy al-hier op onse
algemeynen Rycx-daeghe tot Coppen-
haeghen wel ontfanghen, oock die moti-
ven ende redenen daer inne allefins aen-
ghewesen, nae behooren op ghelet, ende
wel verstaen. Ende hoe wel wy de selve
ongeachtet niet allene wt die hier te voo-
ren aenghedinde, dan ooc andere ende
meerder redenen ende motiven ter con-
trarye genaechsaeme oorsaeken hebben
die continuatien der aengediende Tollen
noch langher nae onsen goeden gevalle
te onderhouden ende continueren: Soo
hebben wy doch, wegens die hier te voo-
rens tot V. L. ende uwe alletijt gedraege-
ne vriendelicke ende respectieue, gunsti-
ghe, ende genaedighste affectieue, ende tot
onderhondinghe der selver, als oock tot
de toeverlatighe goede correspondentie,
in de af-settinghe ende afdoenighe der
voorstollen, vriendelick, gunstich, en
ghenaedighst gewillich. In dier voeghe
wy dan onse genaedighste verordeninge
by den onsen willen laeten gheschieden,
dat op den toecomstighen laetsten Julij
(denyle vele onser Steden ende plaetsen
so wyt af-geleghen sijn, dat haer lieden
eer ende bevoorens desen onsen genae-
dighsten wille niet en can genotificeert
ende vermitticht worden) dat V. L. ende
meer onderdaenen schepen ende goede-
ren, niet alleen in onse Ore-Sont, maer
oock in onse Steden, waer de selve passe-
ren ende handelen sullē, boven die voor
twee jaren ghebruyckelicke Tollen ende
Imposte niet en sullen beswaert ofte be-
last worden, maer dat het daer mede al-

Tij lefins

1613. *lesins ſal geredreſſeert worden, als voor den jonghſten crych teghen de Croone Sweden gheſchiet ende gebruyckelick is geweest.*

Het welcke wy V L. ende u hier mede vriendelick, gunſtich, ende genaedighſt onvermeldt niet laten willen. Datum op ons Conincklyck Slotd Coppenhagē, den 18. Junij, 1613.

Ende was onderteekent Chriſtiaen.

D' Opſchrift was,

Den Hooch-ghebornen Vorſt, onſen vriendelijcken lieven Oom. Oock VVel-geborene, Edele, Erentpheſte, Eerbare, ende Hooch-geleerde, onſe beſondere, lieve, ende lieven beſondere Heer, Maurits, Prince van Oranyen, Grave te Naſſau, Catzenelleboge, ende Meurs, Marck-Grave tot der Vere ende Vliſſinghe. Oock andere algemeyne Stendē der Vereenichde Provincyen in Neder-landt.

XXII.

Die van Lubeeck maecte ſich veerdich maecte om haer den crych aen te doen/ende ſp alleen niet machtich genoegh en waren om haer tegens hem te verweeren / ſoo hebben ſp ghedacht ende gheacht/dat ſp noodwendighlyck aſſiſtentye van andere Princen of Republiken van noode hebben ſoudē/haer hier ober met malcanderen beraedſlaegende/hebben beſloten een verbonteniſſe aen te gaen met de E. V. M. Heeren Staeten der vereenichde Neder-landen/ die langhe jarē van den Coninck van Spanjen ſeer jammerlyck waren gheperſt ende g'quelt geweest/ende der halve wiſſen hoe die te moede waren / die in ſulcker elende verballen/daer in die van Lubeeck teghenwoozdelick gheraecht waren / Ende dat ſp der halven des ter eer ende te meer ſouden ghenepcht ſyn haer de goede handt in hare goede ſake

Die van Lubeeck ſiende en bebindende/ dat de Coninck van Denemarche ſich veerdich maecte om haer den crych aen te doen/ende ſp alleen niet machtich genoegh en waren om haer tegens hem te verweeren / ſoo hebben ſp ghedacht ende gheacht/dat ſp noodwendighlyck aſſiſtentye van andere Princen of Republiken van noode hebben ſoudē/haer hier ober met malcanderen beraedſlaegende/hebben beſloten een verbonteniſſe aen te gaen met de E. V. M. Heeren Staeten der vereenichde Neder-landen/ die langhe jarē van den Coninck van Spanjen ſeer jammerlyck waren gheperſt ende g'quelt geweest/ende der halve wiſſen hoe die te moede waren / die in ſulcker elende verballen/daer in die van Lubeeck teghenwoozdelick gheraecht waren / Ende dat ſp der halven des ter eer ende te meer ſouden ghenepcht ſyn haer de goede handt in hare goede ſake

te bieden/Belgia.

Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſcit.

De Heeren Staeten van die van Lubeeck verſoght ſynde/ ſyn ſtraer willich ende be-rept gheweſt om met de Lubeeckſche een verbzack in te gaen/ dwelc dooz beyder ſijts Gefanten bewoopen/ende van hare Principale goet gebonden / aenghenomen/ende verſeghelt is op den neghentwintichſten May des jaers 1613. waer van dit de ſomma is / dooz eerſt dat dit verbont ofte verbzack was ſtreckende tot onder-houdinghe der byper Zee-vaert/also dat ſp ſouden mogen blyben by het rechte aller volckeren / als ooc harer rechten ende Privilegien in de Zee ende coop-handel / ende om malcanderen te helpen bypen vanden oberlaſt ende ſware impoſuyen haer onlaer op-gedronghen.

Dat dit verbzack ende onderlinge bytſchap niet en ſoude ſtrecken tot quetſinghe ofte verbzekinghe der bytſchap die de Staeten der Geunieerde Provincyen hadden met den Keyſer ende het Ryck / met de Coninghen van Brancenberg / en Groot Britannien / oft eenighe andere Princen: Veel weynigher dat dooz dit verbzack die van Lubeeck haer ſouden af-ſonderen van de gehoozfaemheyt / die ſp den Keyſer ende het Rycke ſchuldich ſyn / maer het is daer toe ſtreckende/om malcanderē in hare Privilegien ende gherechticheden de handt te bieden. Dit verbzack ſal ſtrecken tot beyder Partyen beſte ende welſtant. Daerom en ſolmen niet doen ofte beſluyten / dan met beyder kenniſſe/wille/en believen/tot welcken eynde die van Lubeeck in den Haghe/ende de Staeten te Lubeeck haren Wgent ofte Orateur ſullen ſenden/om met den ſelſden alles oprechtelyck te communiceren en beraetſlaeghen.

Indien pement een van beyden in bytſche doet in ſyn Privilegye ofte coop-handel/ ſo ſalmen den ſelſden met beſendinge in der bytſchap ſoecken te byzenghen tot af-ſtant ſynes vooznemens / maer by al-dien dat ſulck niet en ſal kunnen te weghe ghebzacht worden/ſoo ſalmen gewapender haant/doch deſenſive/ſich daer tegen ſtellen.

Indienmen tot de wapenen moet comē/ ſo ſullen deſe Geronſedereerde daetelijck al hare Burghers/schippers/ crychs-lieden/ die haren vbandt dienen/te hups roepen en belaften te comen/by verbeurte van lijf ende goet.

goet: Ende sy sullen haer teghen-partye onderfaeten wt hare Steden ende ghebiet slupte/de selve niet helpende noch met gelt/ noch met loock/ noch met schepen/ noch met wapenen/ noch met victualie ofte amunitie van Oorloghe.

Indien eenighe der Geconfedereerder schepen ofte goederen by hare weder-partye worden gearresteert ofte aengehouden/ soo sullen de Geconfedereerde van gelijcken doen in hare landen ende ghebiet.

De schepen ende coop-lieden der Geconfedereerde sullen malcanderens haevenen bypeligch moghen ghebyruchen/ also dat de schippers ende coop-liede haer sullen wachten van pemandt ghewalt ofte onghelijck te doen.

De onderfaeten der Gheconfedereerde sullen beyder sijts het Burger-recht gheueren/ ende er ven de goederen die haer aenkerbe sullen/ sonder aensien van Religie/ also nochtans dat sy den dertichsten penninck daer van sullen missen.

Gheen van beyde de gheconfedereerde en sal sonder kennisse ofte belieben des anderen moghen handelen/ ofte yet doen dat tot naedeel/ ofte preiudicie sijner Gheconfedereerde eenichsins soude moghen strecken/ maer men sal den byde ofte bestant maecken met beyder kennisse ende belieben.

De Gheconfedereerde sullen hare contrabuten noodich tot onder-houdinghe van dit verdzach altyt veerdich hebben/ als oock die Schepen/ wapenen/ ende alle oorlochf-gheveerschap/ ende op hare costen laeten byenghen ter plaetse daer dat behoeven ende behooren sal. Die van Lubreck sullen tot verballinghe deser onkosten het neghende deel contribueren.

Dit verdzach sal vooreerst vijftien jaren vast ende secker gaen/ ende nae expiratione der selfder van beyder sijts geconfedereerde moghen ghepzoneert worden.

Indien eenighen Vorst of Republike/ insouderhepdt indien de Wansse-freden haer mede in dit verdzach wouden begheben/ dat men de selfde op beleefde conditien sal aennemen.

DEn seiven-entwintichsten dach Januarij stylo novo, is de nieuwer-cozene Bisschop van Ceulen/ seer staetelick binnen de Stade Luyck gecomen/ verghefeschapt sijnde met duple

seut vijfhonbert veerden. De Magistraet ende Gheestelicheydt zijn hem seer fraep ende in treffelike magnificentie te ghemoet ghetrocken. Voort de Stadt waren veel Ceren/ ende eenige Stellagien opgericht/ in ende op de welcke ghenoechelicke spelen en vertooningen te siene waren. Welvertogte van Lotteringhe/ de Fransche Ambassadeur/ vele Graven ende Edel-lieden sijn in des Cuer-Vorstes geselschap gheweest. Als hy ter Stadts-poozte in quam/ so was daer ghesedt een seer schoone Joffer/ die sijne Cuer-Vorstelike Verluchtinghe willecom hiet/ in het Spaens/ Latijn/ ende Franscops/ ende sy presenteerde hem eenen gouden sleutel der Stadts-poozten. De Cuer-Vorst hadde een besonder wel gheballen aen dese jonge Joffer/ ende hy heeft se rijkelick begifticht. Op het Hof stont de heeternisse des laetste ober-ledenen Cuer-Vorstes van Ceulen/ wt was seer aerlich ghebotseert. Als de nieu-vercozene Cuer-Vorst nevens de selfde was neder gheseten/ soo heeft men den groenen crans van des dooden Cuer-Vorstes hoest ghenomen/ ende desen nieu-vercozene opghesedt/ met veel gheluck-wenschinghe in syn nieuwe regeringhe.

De veertich Steden deses Bisdoms hadden daer hare Ghesanten die elck van weghen hare Stadt den Bisschop eenen Dertien Offe met vergulden Hoozen ende veel Schapen schoncken/ met noch veel andere costelike gheschenken. Van het Bisschopelike Pallijs is hy nae het Raedt-huyse van den Magistraet ghelepydt/ alwaer hy den ghewoonelicken eert ghedaen heeft/ ende de onderfaeten hem wederom. Welck geschiet sijnde/ soo isser een costelike maeltijdt ende banquet veerdich gheweest/ daer mede de Cuer-Vorst ende syn gheselschap van den Magistraet der Stadt is vereert gheweest/ de jonghe Joffer/ die sijne Cuer-Vorstelike Verluchtinghe gewillcomt ende de sleutelen ghepresenteerde hadde/ sate aen syn sijde ter Caefel.

Daer nae hebben dese Jesuyten op de markt een fraepe Comedye ghespeeldt tot vermaekinghe des Cuer-Vorstes/ ende alder der ghener die de selfde aenschouden.

Ontrent den selfden tijt sijn te Weenen by den Keiser gecomen by nae alle de Princen ende Vorsten des Ruysses van Oostenryck/ om

1613.

met malcanderen te ſpreken van verſcheydene ſaecten haere Stamme ende particuliere ſaecten aengaende. Eer ſy van malcanderen berreyſden/ Soo heeft de Keyſer/ tot haerder cere ende vermaeckinghe veel ghenoechten ende ſpelen aengeſtelt/ de welke hier te verhalen veel te lanc/ ende de leſer te verbzietich ſoude wſen. Alleen ſal ich hier een ſtuck verhalen d'welck wat beſonders is. Naē dat de coſtelicke ende conſtelicke ſpelen geendicht waren/ Soo hebben de ſlachters en ſtacken een Boeren-Buyloſt gheſpeelt/ acrdich ghenoech naē des lants wiſe. Ende onder andere vertooninghen die deſe lieden deden/ was dit wel de byermſte/ dat daer verſchienen twintich mannen/die t'ſaemen eenen woſt dzoegen/die negghen hondert negghen-en-negghentich ellen lanc was. Oock warenden xxiij. ſlachters/die een groot wtgerichte Ofſen-bel hadden/daer haerder eenige de handen vaſt aen gheſlaegen hadden/ booz haer ginghen eenighe Gecken/die elcke reys den eenen of den anderen grepen ende op dat Ofſen-bel wierpen/ den welcken de ſlachters hooghe inde lucht wierpen/ ende ſeer acrdich wederom op het Ofſen-huyſ wiſten te vanghen.

xxv.

Des Turckſchen Keyſers Curier komt te Praghe.

Eer wyle dat aldus de Keyſer ende Goetrijckſche Heeren te Wenen/ende andere Ceur en Bozken des Rijx elders triumpherden ende goet cier maecten/ſo paſte de Turckſche Keyſer wel naruwe op ſyn ſtuck/ ende hy heeft den Baſſa van Ofſen ofte Buda, die doe ter tijt te Hadrianopolen was met twaelf duſent Janitſers/ beſaſt/ op alles goede ordje te ſtellen/ hy heeft eenen Curier met brieven aen den Keyſer Marthiam gheſonden/die den xxij. Januarij te Praghe is aenghecomen/ den nieuwercozenen Keyſer geluc wienſchende/ te geſijcke verſoekende/ dat hy hem eenighe Caſteelen ende blecken onder Graan gehoozende/ ſoude by ſtellen/ ende dat ſijne Keyſerlijcke Maſtich met de ſaecten van Siebenburghen of Tranſilvanien niet bemoeven en ſoude/ maer dat hy hem daer mede ſoude laeten bewerden. Welck doende/ ſo ſoude dat gerepken tot vzienschap en byede/ende tot vermydinghe van bloet ſtorren. Daer ter contrarpe indiē de Roomsche Keyſer hē woude moeyē met de cryghen van Siebenburghen/ ſoo ſoude daer veel lende ende bloet ſtorrens wt ontfien/ dewyle de Turckſche Keyſer niet en

conde naelaeten die te beſchermen/ die hem om hulpe aengheſoght hadden.

Deſen ſelſden Curier heeft oock noch naerder ende ſeekerder tjdinghe ghebrachte dat den byede tuſſchen den Turckſchen Keyſer/ ende den Coninck van Perſia ghetroffen ende beveſticht was. Oock verclaerde deſen Curier/ dat hy den Baſſa van Buda van den Sultan hadde laſt ghebrachte ende behandighe/ dat hy den Grave Conſtantijn van Lichtenſteyn wt ſijne geſanckemiffe ontſaen ende by ſtellen ſoude. Welck oock daetelijck is gheſchiet. De Grave heeft tot een teecken ſijner bylaetinghe ſijn boepen/ daer mede hy te boogen was gebonden geweest/ ſijner Wuyffrouwe in Italen geſonden.

De ſelſde Curier bootſchapte oock/ dat des Turckſchen Keyſers dochter/ dertien jaren oudt/ ten houwelijcke gegeven was den Naſuf Baſſa/ ende dat de buyloſt met groote Magnificence gehouden was. De Keyſer vertoonde ſich in ſulcker Magnificence/ dat hem een peder met groote verwonderinghe aenſchoude. Daer wierden byre preerden booz hem gelejdt/ vertiert met ſaeden en toomen/ van ſupberen goudē/ daer ettelijcke hondert ſchoone preeren ende geſteenten in ghebruycht waren/ende met Oekens of behanghſelen/ oock ſeer coſtelick gebozdupet met Peerlen en Geſteenten in goude gebat. De Keyſer hadde eenen riack aen/ daer eenen Carbonchel in ſaſt/ die meer als een tonne ſchats weert te ſijn/ geſtimeert wiert.

Der Buyts pzonckleederen waren oock ſo boben maeten coſtelijck/ met allerley Geſteenten ſo biche beſet/ dat menſe acht te over de twee tonnen ſchats weert te ſijn/ behalven de ſeer ſchoone en coſtelicke goudene bepeerde Croone/ die ſy op het hooft dzaech/ en hare roode ſlurwelen ſchoen of muplen/ die heel vol Peerle en Coſtelijcke ſteene ſtoden. Sy reet onder eenen Coſtelijcken Heſmel van Gouden Laechen/ ooc vol Peerlen en Geſteenten gebozdupet. Haer volghde veel Vrouwen en Joffren/ als oock veel Geſnevene Camerlinge/ Dagpen/en Lackepen. Noch volghden haer byre hondert Mupl-eſels gheladen met gelde/ met Cleedren en cleynodpen. Naē deſe quamen vijftien Camelen die de bedden naedzoegen.

Des Turckſchen Keyſers bypementen hant en ſijn niet pbe gheweest/ maer hy heeft heeltrac

1613. **M**aar in het voorsz. jaer sijnen leger nae Sie-
benbozgher lant ghesonden / over-herende
strack eenighe Casterlen ende bastigheden/
brandende ende blaechende rontom her/en-
de ghevanchelich wech voer ende alle de ge-
ne die niet goet-willighlick den Turckschen
Kieser ghehoorzaemhepdt belooven ende
swaeren en wouden.

Boven hebbe ick aengheroert / dat
den vrede ghetrossen was tusschen
den Turckschen Kieser ende den
Persiaen/ maar hy en heeft niet lan-
ge geduyrt / jae eer hy wgeroepen was / is
hy wederom verbzocht. Want als de Am-
bassadeur des Coninck vā Persia te hups co-
mende / de Articulen des verbzachs mede
bzacht / ende de Coninck de selfde lesende daer
in bebont / dat hy onder den naeme van den
Turckschen Kieser alle jare eenighe ghe-
schencken te senden hem soude moeten tri-
bunt gheben / soo is hy soo toornich gewoz-
den / dat hy sijnen Ambassadeur dactelich
liet den cop afhouden / ende den Turcksche
Ambassadeur / die met den sijnen van Con-
stantinopolen gecomen was / om dese Ar-
ticulen te sien onder-schryven ende beve-
stighen / heeft hy laeten de ooghen wtsteer-
ken / ende de beyde handen afhouden / ende
heeft hem alsoo sijnen Keere te hups geson-
den. Hier door is de Turcksche Kieser ghe-
woot-saecht geweest den Nassif Bassa met sijn
leger wt Sebenburgher landt te rugghe te
doen comen.

Enen tijt lanch gheleden was een
beginfel van droerte en misverstant
te Franckfort gherefen / tusschen den
Magistract ende de Burgerhep /
dwele allenchkens meer en meer toe-ge-
me heeft / de Burgers verfoechde / 1. Dat
men des Stadts Privilegien soude publi-
cieren ende voorsz. den dach byenghen 2. Dat
men de Joden / die menich man opacten met
haren groeten woeker / wt de Stadt soude
doen vertrecken / 3. Dat men een openbare
Copen-marcht soude aenstellen. Als die
misverstant den Kieser clachtelich was
voorz. gecomen / ende sijne Maj. vreesde dat
wt die vancrken een groot vier soude ont-
staen / dwelck men niet lichtelich en soude
cunnen bliffen: So heeft sijne Kieserliche
Maj. gheschryben aen den Cerst-Bischop
van Mentz / en aen Lodewijck den Land-
Graeve van Hessen / haer belassende dat sy

souden haer beste doen / om dese saecke in der
goede te verdzagghen. Dese beyde Wozken
hebben verwaerts ghesonden eenighe van
hare Raets-Heeren / die haer beste ghebaren
hebben om die misverstant te stifsen / maar
te vergheefs. Soo syn dan cozts daer nae
die beyde Wozken selfs te Franckfort ge-
comen / die nae ghenomene infor matpe / op al-
le scrpdighe puncten wel gelet / ende de par-
tzen meer-maels verhoort hebbende / ena-
delijck de saeke so wijt gebzacht hebben / dat
sy de partzen / ofte immers de voornaemste
der selfder by malcanderen op het Duytsche
hups onthoben / ende het verbzach voorz. ge-
lesen hebbende / dit mis-verstant wech gena-
men / ende onder voet ghetreden hebben / (soo
sy immers meynen) dwelck gedaen sijnde /
soo syn sy wederom verreyft.

O den achtienden Aprilis isser te
Maeghdenburgh een schickelijc-
ken bzant gheweest / rechte op den
claren middach. Daer syn in de
langhe straete verbzandt dype hondert ende
twintich hupsen / onder welck getal waren
vijfendeertich Wouters. Daer is ooc een
schoone kercke geheel afghgebzandt.

Ontrent desen tijt isser oock te Constan-
tinopolen eenen grooten bzant gheweest / die
ober de Duytsen hupsen wech ghenomen
heeft. Ende gelijck het gemeynlick ober al
toegaet / soo gheschiet het daer oock / datter
bele toelopen / quansups om den bzant te
helpen liffchen / maar het is om te sielen.
Daer was een rijck Coopman / die om het
goet / dwelck wt sijn brandende hups ghe-
slept wiert / des te beter te verdedighen /
op de straete stont met een pistole in sijn
hant. De Bassa van Nassif daer voorsz. by
rydende ende desen man daer alsoo siende
sien / heeft hem cozts daer na aengeclacht
ende beschuldicht / dat hy hem hadde ghe-
soght te beletten / ende hinder te doen. De
Coop-man is geozdeelt alle sijne goederen
(meert sijnde wt hondert duyent Serchi-
nen) verbeurt te hebben.

Den elfden dach Martij is de groote Stat
Osenbrugh aen bzant gheracht / hoe / of
waer door en wert niemant. Derre het ghe-
grootste ende beste deel der Stadt is af-ge-
bzant / wel by de duyent ghehoelt hupsen /
behalven kercken / Cloosters / Gast-hupsen
Sleck-hupsen / Waeter-mailens / ende an-
dere der gelijcke groote publijcke gebou-
len.

1613.

len. In ſommighe ſtraeten ſijn de huſpen
alle gaer op de rye af-ghebrandt.

Gneſna in
Polen af-
gebrandt

De Stadt Gneſna in Polen is oock dit
jaer aen dertich oorden te gelijcke in brandt
gheſtecken van de gemintneerde ſoldaten
die wt der Moſcou comende/ ober al daer ſy
passeerden/ roofden en brandſchacten. Sy
paſten te Gneſna te comen/ ende als het daer
jaer-marcht was/ meynende de Stadt te
plonderen middeler wijlen dat peder een
ſoude loopen om den brandt te leſſchen. Maer
den brandt heeft in korter tijdt ſoo ghewel-
dich d'ober-handt ghenomen / dat de ghe-
heele Stadt/ oock de voortſtadt/ Iternierc-
ken/ Clooſters/ Meulens/ Scholen/ met alle
de winckels ende craemen eenen-maele
van het vier verſonden ſijn / alſas datter
niets en is overich ghebleven/ dan het goet
datmen in de ſtelders ende onder d'aerde
verſlopt ende verberghen heeft.

XXXI.

De Ceur-
Voſt van
Branden-
burch comt
te Berlijn.

De Ceur-Voſt van Branden-
burch is den elſden Martij te Ber-
lijn aen-gecomen/ lange in Pruys-
ſen gheweest sijnde / om met den
Coninck van Polen te handelen van we-
ghen de beleeninghe des Voſtendoms
Pruysſen / dwelck hy nu epudelic verere-
ghen hadde. Als hy ſijn incomſte te Berlijn
bede/ ſoo hadde hy by ſich ſijne beyde Broe-
ders / ende ober de acht hondert Heerden/
De baniere van Pruysſen wiert voort ſijne
Ceur-Voſtelicke Deur-luchticheydt ghe-
braeghen/ ende des anderen daeghs wiert
ſy inde Kercke gebzacht ende aldaer gelaes-
ten/ nae datmen Godt den Heere met blift-
ſchap daer opentlick ghedanchet hadde dat
deſe groot-wichtighe ſaecke noch epudelic
wel af-gegaen was.

XXXII.

De Staete
verhieden
haer voort-
volck buyte
lands dienſt
te nemen.

O Vermits wy Neder-Landers ſoo
menich mael van Spaenjaerden
bedrogghen ſijn gheweest/ Soo iſt
dat schier al hare gaenghen en han-
delinghen ons ſuspect ſijn: Inimers als ſy
haer reppen of roeren / ſoo roeren wy ons
mede/ ende hebben ſtrac een ooghe int ſepl.
Verhalben alſer int voort-jaer ſtercke tij-
dinghe quam / datter in Spanjen groote
toe-ruſtinghe was van een gheweldighe
Scheep-Armade / ende dat de Certs-
Hertoghe Oſtende ſeer ſterck liet maechen:
Soo heeft ſijn Erc. alle Colonellen/ Rids-
meysers / ende Capiteyns aengheſepdt/

dat ſy hare Compaignyen ſouden compleet
houden in ghetaele / oock wel verſien van
gheweert en wapenen / tot allet uyze haer
veerdich houdende tot dienſt der Landen.
Daer is oock den xij. Martij een placcaet wt
gegaen/ verbiedende allen ende eenen pege-
licken / by naeme ſchippers en bootſ ghe-
ſellen/ haer niet te begeven in den dienſt van
wt-landſche Heeren / het ſy in den crich
te waeter/ ofte Lande / ofte om op de viſ-
ſcherpe te varen / ofte wat name dat hy
ſoude moghen hebben / ſonder voort-
waer der Heeren Staten/ of ſijner Erc. / ofte ten
minſten der Magiſtraete daer ſy onder ge-
ſeten waren. Daer by wel ernſtlick beve-
lende/ dat alle de gene die alreets dienſt ghe-
nommen hadden / waer noch binneſ Landſ
waren / den ſelven daetlick ſouden op-ſeg-
ghen: En die nu buyten Landſ in dienſte
ware/ dat ſy binnen dype maanden nae dake
deſes Placcaets / wederom te huys comen
ſouden / By verbeurte van lijf en goet ſoo
beel aengaet de gene die noch binne Landſ
waren / Ende by verbeurte ten eenwigen
daeghen ballinghen te blijven / die buyten
ſijnde niet wederom te huys en keerden
binnen den voort-ſchreiben dach.

Daer is te Rotterdam/ Amſterdam/ en
elſders groote toe-ruſtinghe van oorloch-
ſchepen / ende Coop-vardye-ſchepen ghe-
weest/ eens-deels op de tijdinge van de toe-
ruſtinghe der Vlote in Spanjen / eensdeels
oock om nae Indien te varen/ welcke ſche-
pen alle gaer/ ſo wel ghemonteert wierden/
als of ſy ten crichge varen ſouden.

Daer quamen om deſer tijt dype ſchepen
aen in Cerel/ wt Guinea/ en andere Lan-
den/ mede byenghende een goet deel gouts/
oock ſpecerpen / ende andere coſtelicke
waren. Dit heeft de Hollanders ende
hare gheronfedereerde noch meer moets
en luſtes ghegheven tot toerustinghe van
ſchepen.

Hadde het enige te deſer tijt nae haeren
ſin geaen/ ſy ſouden den Coninck van De-
nemarche met lief of met leet gepoocht heb-
ben te doen af-ſetten den ouer-groeten Col-
dien hy in de Sont op de Hollandſche ſche-
pen gheſett hadde: Maer andere de ſaec-
ke dieper inſiende hebben sulcx verhin-
dert.

Op

O den xxij. Martij is de Kerserinne ghecroont Coninginne van Hongarpen / dwelck met seer gzoote Magnificentie gheschied is / te lanch alhier te verhalen. Waer is eerst op het hooft gesett de Croone daer de Kerser Rodolphus mede was gecroont geweest tot Coninc van Hongarpen / weert geacht wel acht-hondert dupsent Hongarische Ducaten. Daer nae heeft de Cardinael Forgacius der Kerserinne een ander costelike Croone op het hooft ghesett / ende haer in der handt gegeven den scepster ende appel des Kijer. Met veel musiceeren / bancketeren / schieten / clocke-luyden / rinck-loopen / bieren / en andere triumphen is dese crooninghe gheeyndicht.

Nae de doot des Hertoghes van Mantua, die gheen Manliche erve een heeft nae-ghelaeten / heeft zynen Zoeder (welcke in het voozgaende Boeck verhaelt hebbe) den Cardinaels hoet af-gelept / ende hy heeft sich doen hulden als Land-Heere in zynes Zoeders plaetse / die gestorven was sonder mannelic erfgenaem na te laten. Dit heeft den Hertoghe van Savopen (Vader der weduwe des verstorven Hertoghes) verdozoten / ende gehouden vooz ghewalt en ongelijck dwelckmen sijnre dochter ende des af-ghestorvenen Hertoghes dochter aen dede. Hy claghde datmen niet alleen de Weduwe sijn dochter / onbillichlick int de regeringhe ende besittinghe des Hertoghdoms van Mantua en stiet / maer oock / datmen haer haer eenigh dochterken outweldichte ende verbrocht hadde. Hier en boben / soo clachde de Hertoghe van Savopen / dat hem oock groot onghelijck wiert aen-ghedaen / als men hem het Marquisaetschap van Montferrat was onthoudende / segghende / dat hy vooz allen anderen daer toe gherechtich was / sulcx bewijfende met een lanch verhael der contracten en verdraeghen hier over ghemaect van over meer dan honderd jaren. Dwelck alles hier te verhaelen veel te lanch soude vallen.

Al wat de Hertoghe van Savopen schreef ofte bewees / dat was te vergerfs / de nieuwe Hertoghe van Mantua was in het besitt van het Marquisaetschap van Montferrat / hy wonder oock in bijben. De Hertoghe van Savopen siende ende bebinden-

de dat hy niet schijben ende defendinge met wt-richten ende conde / heeft de wapenen in handen genomen / ende hy is te helde ghecomen met eenen leger van Kuypteren en voet-knechten / sterck sijnde wel xx. dupsent man / ende hy heeft den xxij. Aprilis met Petarsen de poozten der Stedekeus Trinum en Alba, op-geslaeghen / ende inghecreghen / als hy oock noch meer andere Schansen ende Ca-steelkens in het Marquisaetschap van Montferrat gedaen heeft.

De Hertoghe van Mantua en heeft oock sijn stuck niet verlost noch verlapen / maer hy heeft ettelike dupsent crijch-lieden ghesonden in de Landen gheschoozende onder het gebiet des Hertoghes van Savopen / die het daer also leelich ghemaect hebben met Wanden en blaerken / rooven en steelen / moorden en Vrouwen vercrachten / Als het des Hertoghes van Savopen volck ghemaect hadde in het Marquisaetschap van Montferrat. Jae de Mantuaensche hebben oock den Savopaert in een bosfschagpe veel volck af-geslaeghen.

De Paus / de Hertoghe van Florenten / ende andere Princen van Itaipen bree-sende dat hier wt gzooter onverstandt ende onheyl rijfen soude / hebben ghesoght den paeps te maeken tusschen dese beyde Princen / ghebruyckende tot tusschen-sprekers ende Middelaers den Cardinael Boromeo ende den Gouverneur van Milaen: Doch midler wijlen naemen de boben-genoemde / als oock de Coninc van Hispanien / veel volck aen tot hulpe des Hertoghes van Mantua, gelijck oock de Hertoghe van Savopen wt Duytsch-Landt hulpe van Volck ende van gelt was verachtende. Op het tusschen spreken des Paus heeft de Hertoghe van Savopen in-gewillicht ende beloofd de plaetsen die hy in Montferrat hadde ingenomen / te stellen in handen des Gouverneurs van Milaen / tot datmen kennisse van saken soude genomen hebben / Waer de Hertoghe van Mantua hier mede niet te vreden sijnde / woude hebben dat de Savopart de selfde steden en plaetsen hem in handden soude stellen / met betaelinghe ende vergoedinghe van alle de onkosten ende schaden die daer op ghegaen waren. Hier op dzongh ooc seer hart de Graue van Chastilion des Kersers Commissarius, die van Milaenen nae Turijn gherepft is / om den Savopact

1613.

bopaert met des Keijſers Acht of Want e
dreyghen indien hy ſich niet en woude tot
vrede ende verdrach verſtaen ende beghe-
ven.

De ſaken in Italien aldus ſtaende heeft
de Coninck van Spanien veel volck aen-
ghenomen / gelyck oock andere benachbap-
de Princken en Republiken gedaen hebbe.
Wel Hertoge van Florent met de Spaenſche
hielden de partye des Hertoghen van Man-
tua, de Switſers ende die van Geneven den
Saboyart niet volcomelic vertrouwende/
bewaerden hare grenſen en palen/de Vene-
tiannen hadde een ooghe int ſeyl / haer niet
openbarende wat ſp doen wilden. De Co-
ninginne van Franckryc aſſiſteerde opent-
lick ghenoech de Spaenſche partye. De Co-
ninck van Groot-Brittanien beloofde wel
met woorden en vrieuen den Saboyart ſijn
aſſiſtentie / maer volck en gelt waſſer van
doe/ende dat cito cito. Sijne M. van groot
Brittanien vermaende oock wel de E. M.
M. Heeren Staeten der vereenichde Ne-
derlanden tot aſſiſtentie van den Hertoghe
van Saboyen / maer het was daer Feſtina
lente, men vrede dat ten laetſte de Spaen-
jaert ende Hertoghe van Saboyen met an-
dere Paepſche Princken van Duytſch-land/
het hooft in eenen capoen ſouden ſcecken/
ende ghelijcker hant in Duytſch-landt val-
len om de Proteſterende Cier en Woſten te
overvallen/of ergens perts wt te richten dat
alle de Religionſ-verwanten ſoude naedee-
lich weſen.

xxxv.

Spinola
graeft een
nieuw
baert in
Blancherē.

Here Hoogheden Aelbertus ende Iſa-
bella nu in vrede lebende / hebben
herael ſlaecht ende verdrach wat
ſp beſt hy der hant nemen ſouden/
tot vooz-deel haerer onder-ſaeten/ ende tot
af-breucke harer Nachbapen in de Genni-
eerde Provincyen. Naelanghe deliberaeye
hebben ſp goet gebonden een binnen-baert
te graven door de welcke men de goede-
ren die te Duytſcherke / Oſtende / ende
Blanchenbugh wt de Zee aenguanē/ ſou-
de diuē met cleynere ſchepen binne Land
brengghen tot Brugge / Pperen / Gent/
Antwerpen / ende andere Steden en blec-
ken. Het beſtellen ende volboere deſes groo-
ten wercks is den Marquis Spinola bevolen/
die daer toe gebuyet heeft niet alleen Boe-
ren en Burghers wt de omliggende Ste-
den en Dorpen/maer ooc een groot deel der
Soldaeten/ die hier aen een goet ſtuck gelts

verdiē hebben/ ende te ghelijcke heeft hy
de ſelfde ghewoont ende den lebigh-ganch
af-geſneuen/ maekende wt al dit volck een
eenen rechte Exerccium.

Den tienden Novembris deſes jaers
iſſer te Genua in Italpen een ſeer
groot ende ſchickelijck temperet
opghereſen / met ſeer eyfelijken
Donder en Blizen/ oock met ſulcken onge-
ſtuywicheyt der Zee / dat noyt menſche der
gelijcke belet en hadde. Daer ſijn boven
de ſeſſich Galepen ende andere Schepen in
ſtucken geſlaegghen ende te gronde ghegaen
in de haven onder de Stadt / ende noch ſes-
ventien groote ſchepen met volck en goet
ſeer rijckelijck geladen ſijnde. Deſe ſchepen
ſijn tegen de Stats-muyzen aen geſlagen/
ende verplettert/ oock hebben ſp een groot
eynde van den Stats-muyz in ſtucken ge-
ſlaegghen/ die op de naefſte hupſen vallen be-
vele der ſelfder heeft vormozelt ende ver-
broken. Wit onweder heeft langher dan
twee daghen ende twee nachten gheduyt.
Men heeft nae de Paufeliche ſuperſtite/
de Reliquen Iohannis des Doopers (die ſp
meynen te hebben) met groote Proceſſie op
de Stats-muyzen ghebracht / als of den
wint en Zee door de teghenwoordicheyt
der ſelfder ſouden ſijn verſchickt ende ver-
baert ghe worden/ daer men doch nergens en
leest dat Iohannes de Dooper opt eenich ma-
rakel in ſijn leven gedaen en heeft. Maer deſe
ſuperſtitiene menſchen hebben vooz haer
ooghen geſien/ende met der daet bebonden/
dat de Zee en winden niet deſe ende der ge-
lijcke dinghen niet te ſtillen noch te vervee-
ren en ſijn / want dit onweder bleef even
ſchickelijck als het te wooren gewoent was/
jae het is eer ſchickelijcker gewoent/ dan
gelinder/ ſo dat de gehele Karpe ende Wa-
ven is in ſtucken geſlaegghen van de golven
der Zee/ die oock vele Waepen ende geſte-
lijcke perſaonen / die dit heylighdom daer
brochten/ hebben nenghetast/ ter neber ghe-
ſlaegghen/ in de Zee geſleept/ ende om het le-
ven ghebracht. De ſchade die daer geſchiet
is diert geacht hooger als tien maal han-
dert duſendt Croonen te behoopen/ behal-
ven de ſchade die in andere Rijkieren ende
haeven daer ontrent geſchiet was. In por-
tu Fino vergingghen vijf Galepen / ende de
ſchade die daer aen de Haven en Waepen ge-
ſchiet is / meyntmen dat met geen hondert
duſent Croonen en ſal te repaeren. Weſen

1614. De Maalhesische Galepen / liggende in de Haeren van Neapelen hebben oock groot perikel intgefaen / ja oock groote schaede gheleden. Daer is eenen vierstracl op en dooz den Kerck-toorn Della Nuntiatra ghevalen / die seer groote schaede aen den toorn ende Kercke gedaen heeft. Dye Doytugerische Caracquen die nae Oost-Indië seiden / sijn dooz desen storm so gherampant neert / dat sy genootsaecht waren / nae gelede ne schaede / te rugge te keeren om haer te repareren. In Nederlandt is oock te deser

1614. tijt groote schaede dooz stormen ende onweeder geschiet / ooc vele menschen verbront / also batter wel dussent doot aen staent gedreben sijn in Hollandt / Zeelant / ende omlyggende Eylanden.

Enghelant en is oock niet by ghegaen / maer de Zee ende rivieren hebbender oock groote schaede gedaen aen schepen / hupsen / menschen ende Dree.

Heere God weest onser ghenadich.

Eynde des xxxiiij. Boecks der Nederlandtsche / ende anderer Landen Gheschiedenissen.

HET VIIIF-EN-DERTICHSTE BOECK
DER NEDERLANDTSCHEN,
ende anderer Landen gheschiedenissen; des
jaers M.DC. XIV.

1. **D**esen Sommer des jaers 1614. sinder nevens de sonne gesien twee Parelia, ofte schijn-sonnen / aen beyde syden der waer sonne / sijnde als twee sonnen in de wolcken schijnende / als of de waere sonne in eenen spiegel haer schijnfel ofte ghesaente verdobbelt hadde. Dit is meermaels ghebuert / ende ghelyck de oude Histozien ghetygghen / daer is ghemeynelijck wat besonders in d'een of d'ander Coninckrijcke ofte lantschap op gevolght. Welc niet exempel hier te bewysen buyten propheete soude wesen. Wat de verschynninge der twee ofte drie sonnen deses jaers besdydet / en can ick niet segghen / ick en wil noch en can in den verborghenen raet des Alder-hoochsten niet treden. Somwylghe hebbender dese wt-legghinge op gemaecht / dat beteeckenden / dat de landen Gulich / Cleve / Berghe / &c. twee Heerich / ja dypt Heerich souden wesen. Wat hier van sy / dat laete ick in syner weerde ende onweerde beruften / het sal my ghenoech sijn hier te verhaelen (so veel als ick hebbe kunnen vernemen) watter dit jaer ghedenck-weer-

dichs soo hier te lande / als elders / gheschiet is.

Den eersten Januarij, des nachts te een uypen / is te Heydelberch den Cier-Doyst Jhal-graefe eenen jonghen sone gebozen van de Prin-cesse wt Enghelant / die den seften Martij te Heydelberch is gedoopt. Doyst Christiaen van Anhalt is Ghader ofte getuyghe gesaen over den doop deses jongen Princes / nevens de Gesanten wt Enghelant / ende wt de vereenichde Neder-landen / tot welcken eynde Prins Hendrick van Nassouderwaerts was ghesonden / met seer staetlijcke gheselucken / ende versghelbe byziden daer in de G. M. Heeren Staten desen jonghen Heere scheucken vier dussent guldens jaerlijck / ad vitam. Nevens de bovenverhaelde Heeren / sijn oock getuygen over den doop deses jonghen Heeren ghesaen de Gesanten van den Rijnischen / Swartischen / ende Frankischen Kreits / ende het hiut is ghenoecht Frederich Hendrick. De triumphen / vierwerken / ende geluwenschingen / nevens de Predicatpen over den Doop deses kinds geschiet / hier te verhaelen / is te lanck ende onnoedich.

Dij Dooz

1614.

III.

Caſteel
Della Mina
van de Hol-
landers ver-
overt.

Voor een blijde nieu-jaers tijdinge is den Hollanders deur een jachtſchip van avifo gheboortſchap dat de Neder-landſche Schepen in Nova Guinea handelende / met hulpe der Mooren / den Spaenjaerden daer te lande hare voornemſte beſtinghe ofte Fortreſſe hebben afghenomen / ghenoeint Caſtello della Mina, beſet ſijnde met Spaens garniſon / in het welke vyftich metaelen ſtucken gheſchuts waren / met veel amunitie van oorloghe. Den meefften deel der Spaenjaerden ſijn omghecomen / ende de Hollanders hebben (behalven den grooten buyt) hier mede eenen vyperen pas op Weſt-Indyen ghereghen / den Spaenjaert albus daeghelijck meer ende meer in ſijn daer-waeter comende: daer worden daeghelijck ſchepen in Hollandt toegeruſt om der waerts te ſeylen / wel ghewaepent / ende bemant / om de Spaenjaerden ende Portugelen / daer het de noot voordert / het hooft te bieden.

III.

Mulheym
ſehen hand-
ſch.

Die van Ceulen wel betrachtende het ghemeene ſpreck-woort Vigilantibus jura ſubveniunt, hebben alle mogelicken blyt ende neerſichthet gedaen om den aenghebangenen bouw van Mulheym te verhinderen / ende ſy hebben ſtraf in den begiune deſes jaers / naemelick den 10. Januarij by den Keyſer erlanght ende wtghebracht een Partition oordeel tegen de poſſederende Vorſten Brandenburg / ende Neuburch / als oec nieuwe ende ſtrengere Mandata teghen de perſoonen die te Mulheym hupfen houden / by groote penen ſae met dreyginge van Acht en over Acht / ende hoochſte onghenaede / haer verbieden de haer aenghevangene hupfen voorder op te maecten / ſae ghebiedende alles in voortgheſtant te ſtellen / ende af te bzeerken alle nieuwe gebouſden / by pene van 100. march lotighes gout.

V.

Opzoe-
kinnen
Bruiſwijck.

Nedat den twiſt ende oneenicheyt tuffchen den doozluchtighen Vorſt ende de Stadt Bruiſwijck langhe gheduyt hadde / Zoo is eyndelijck dooz tuffchenſpreken des Hertoghes van Wirtemberg de ſaecke ſo wijs ghebracht / datmen in Februario heeft begonnen te ſpreken van een goedelijck verdrach / ende daer ſijn als orefves dooz eenige daeghen gemaect / met vrygheleypde van den Hertoge dooz alle de gene die van we-

ghen de Stadt in deſe onder-handelinghe ſouden ghebruycht worden. Maer daer en is ter beſtemder tijt en plaetſe niemant van wegghen de Stadt verſchonen / dooz dien dat den gemeynen hoop der Burgeren ſulches vermindert heeft / dreyghende alle de gene die haer hier in ſouden ghebruycken laeten: Jae eenighe hebben ſy wt den Waſgiſtraet gheſet / eenighe hebben van ſelfs hare plaetſe ende amt verlaeten / vzeſende de ongheluckmicheyt der oproerigher Gemeente / die ontrent deſer tijt eenen Burger-meyſter ſeer leelick miſhandelt hadde / om dat hy ſich niet en wilde in alles nae haeren wille ſchicken.

Als de Hertoghe van Bruiſwijck dit vernam / ſoo is hy daer over ſeer vertoorn geworpen / ende hy heeft by openbare brieven daer over gheclaecht by alle Herren en Vorſten / die van Bruiſwijck beſchuldigen de van wegghen hare ongheluckſaemheyt ende rebellie / te gelijcke heeft hy alle ende eenen peghelijcken / Verſelijck ende wereltlijck / edel en onedel / burgerſe ende boeren / mannen en vrouwen / out ende jonck / rijck en arm / wel ſcherpelijck verboden in ofte wt die Stadt te gaen of te comen. yets daer wt of daer in te bzinghen / eenighe converſatye ofte correſpondentie / ſchijſtelijck ofte mondellinghe / met haer te houden / ende dit alles by lijf-ſtraffe.

In Januario iſſer te Marſilien in France rijck eenen Turckſchen Gheſanter aenghecomen / gheſonden aende Statuten der hererijckde Neder-landen. In Brankrijck ghecomen ſijnde / twijfelde hy wat wech dat hy beſt nemen ſoude om nae Hollandt te reysen. Overmits hy eenen tijdt lanck op de Zee ghewerſt ſijnde / noch ſeer onluſtich van reysen was / ſo hebben hem de ghene daer hy raet by verſocht / gheraeden de Zee te vermijden / die doch te dier tijt ondeplich was / ende ſijnen wech dooz Brankrijck / ende alſoo dooz de Ooſtenrijckſche Neder-landen te nemen overlant / alſoo het nu vrede ende deplich over al was / &c. Deſen Gheſanter heeft deſen raet des te beter behaecht / om dat hy luſt hadde de ſchoone Steden van Brankrijck ende Nederlant te beſichtigen. Dooz Brankrijck is hy vzeedſaemlick ende ſonder ver- hinderniſſe ghepaſſeert / oock dooz Artois ende Henegouwe / ende ſus over al / tot dat hy t'Antwerpen ghecomen is / daer men te voort

1614. boozen van sijn comste geadvverteert was /
hy bleef te Antwerpen eenen dach of twee
sonder zorghe of vreesse van ghevanghen te
worden / sich verlaetende op den vrede die
ghemaect was tusschen den Eerst-Hertoghe
Albertum ende de Staeten der Vereenichde
Neder-landen. Maer als hy liet vernemen
nae een schip om op Zeelandt te reysen /
soo is hy in den naeme des Coninck van
Hispaupen ghebanckelick ghenomen / ende
van den Costeleyn op het Casteel gebzacht /
ende men heeft hem sijne Crebens ende alle
de brieven die hy hadde om aen de Generael
Staten ende sijn Princel. Exc. te brenghen /
afgenomen / ende daertelick nae Brussel
gesonden. So haest als de Heeren Staeten
dit vernomen hebben / so hebben sy daertelick
aen den Eerst-Hertoghe geschreben / ende
verfoght datmen de brieven die aen haer
hiel den / onverbzoken haer soude toefschicken /
oock daer nevens / datmen den gebanghen
Turckschen Ambassadeur op sijn vyse voeten
stellen / ende sijn reyse soude voltrecken
laeten. De Eerst-Hertoghe Albertus heeft sulcx
onschuldicht / segghende dat hy wt last
ende in den naeme des Coninck van Hispanien
aenghetast ende gebanghen was / also hem
dusdanighe besendinghe des Turckschen
Keyfers (met den welcken hy byantschap
hadde) niet sonder groote reden suspect
ende verdacht was.
Doch nae datmen deses Ghesantes brieven
ende Crebens wel ghelesen ende herlesen
hadde / ende men daer niet in en vondt
dat den Coninck van Hispanien / ofte den
Hertogh van Brabant naederelick was /
soo heeftmen desen Turckschen Schaus van
sijner ghebanckelicheit ontslaeghen / ende nae
Hollant laeten reysen / hem wederom
ghewende sijn brieven aen de Staten ende aen
Prins Maurits gesonden die te Constantinopel
geschreben waren van eenen Hallel Bassa /
die in den naeme ende wt last van den
Turckschen Keyser de Staeten alle fa-
deur ende gunste beloofde / ende by naemen
in Mauritania, daer den Coninck van Ses
best was den Hollander alle haebenen te
openen / ende haren handel vyse ende on-
ghinderlic te laeten bzijden / &c. hier van ver-
roonde desen Sjaus coppe des Keyfs aen den
Coninck van Ses geschreben. Te ghelijcke
liep hier wat onder van gratuyte voer
het byz laeten der Nederlanders / die in
Mauritania ghebanghen sijnde / sonder rant-
soen waeren los ghelaeten. Of wel de Hee-

ren Staten wel wisten / ende oock desen
Turckschen Sjaus ghenoechsaem te kennen
gaeben / dat sy der gelijcke / jaer grooter wel-
daet bewisen hadde aen de Turcksche sla-
ven die sy te Slups hadden ontslaeghen wt
de Spaensche slaavernij / Soo hebben sy
even wel desen Sjaus Cost byz ghehouden /
ende met een gorde vereeringe ende brieven
laeten vercrepsen : Daerom was het doch
principaelijck te doen / dat hy die verre
mopeliche reyse hadde aengenomen. Interim
soo en verbzoot het velen aensienlichen
persoonen niet weynich / dat eenighe van de
grooten aen het Hof te Constantinopel wt
giericheit de goudene Medaelpen ofte ver-
eerpemingen / daer de beeltenisse van
Prins Maurits op stont / haer van Haga de
Neder-landschen Ambassadeur geschoncken /
straex voer een gheringhe vercocht
hadden / doende daer mede blijcken haere
grooten giericheit / ofte de cleyn-achtighe
des genen die dese pennigen representeren.

1614.

Teser tijt heeft sich eenen grouwelicken
hoof-wicht / ghenoecht Ezechiel Mers
ofte Ezechiel van Meden, gheboortich te
Langensals in Thuringhen / gheopenbaert /
wiens Dader een gheleert man ende
Rector Schola geweest is: Sijne moeder
ghenoemt Barbara, was van hem verleyt
/ ende noemde haer selven Maria van
Meden, gaende daeghelijck in een wit
onbeblecht cleet becleedet. Sijne
voornaemste mithulpers werden
genoemt Ioachim-Christus, ende
Nicolaes Groot-God. Als dese Godt
slasterlijcke menschen ghebanckelick
waren in-ghetrocken / ende men
haer socht te onder-richten ende van
den dwael-wech op den rechten wech
te brenghen / So en hebben sy geen
gehoor willen gheben / maer hebben de
Superintendenten die met haer spraken
bespot. Als des Consistorij Praeses
desen Ezechiel vzaeghde / of hy
sijne nieuwe leere met miracule
bebestichde. So heeft hy hem
bespottrude geantwoort / dat
overspelighe gheslachte soecht
miraculen / ende hem en sal
geen gegheben worden. Op dat
peder en van desen handel des
te beter moge bericht wesen /
soo sal ick des Oerluchtighen
Oer-Doztes van Saxon placcaet
/ dese saecke belanghende
hier by voegghen.

VII.

Enen bal-
schen Pra-
phete in
Thuringen
anadt.

D iij

Van

1614.

Blancaet
des Hertoghs
van
Sachsen
langhen
Ezechiël
Metz.

An Godes Genaden, vvy Iohans George Hertogh zu Sachsen, Gulich Cleve, ende Bergh, des heyligen Roomschē Rijcx Ertz-Marschalck ende Keurvorst, &c. voor ons, ende den Hoochgeboren Vorst, onseren vrundelicken lieven Broederen ende Gevaderen, Heeren Augustē, Hertzogh zu Sachsen, Gulich, Cleve, ende Berck &c. Doen cont alle menschen nac dien onse, ende den verordneden onses *Consistorij* tot Leipzig der vvaerdige onser aēdachtigher ende lieve ghetrouwe Superintendentens ende Raedt tot langhen Saltza onderdanighst ende ghebeurlich te erkennen ghegeven heeft, hoe daer tegenvvordich onder hare Borgherschap ettelicke personen sich bevinden lieten, die niet alleen die Predication ende t'ghebruyck der Hoochvveerdighe Sacramenten sich onthouden maer ooc als sy van vvegen bekentenis haers gheloofs ghevraecht vvorden, veel schrickelicke dvvalinghen ende Godts lasteringen voor brenghen ende uyt spouven, hebben daerom van vveghen onses hoochbevolen ampts sulcke personen voor onse verordnede Presidenten ende Raedt des Oversten *Consistorij* alhier voorderen laeten, ende hebben haer eygentlijck afgevraecht vvat hare meyninghe vvaere, ende of sy van sulcke hare dvvalingen niet afstaen vvouden, vvy hebben verno-

men, datse in ghehoudene verhoor sich, Godt betert, qualick lieten bevindē, ende datse in gantsch affschouvvelicke, ende ten deele in onghehoorde dvvalinghen gheraecht sijn, also dat *Ezechiël Metz* niet geschout en heeft, als hem ghevraecht vvorde hoe sijnen name vvas. Te segghen, *Ick ben de groote Vorst Godes, ende dat levendighe woort Godes*. Oock voordere heeft hy sich schriftlick genoemt *Ezechiël Christus*, Godes nieu-eerstgheboorene Soone der heerlickheit. Een salich beroepene eewige vriend, Koning ende Priester op aerden, Item: *Ezechiël Christus, de trouwe ghetuyghe des Vaders int woort des levens inden heylighen Gheest, ende eerstgheboorene van den dooden, de Bruyt Christi, ende een Vorst der Koningen op Aerden, Bruyd des Lams, inder gantscher werelt ingeset*. Ende dergelicke lasterlicke Tijtelen meer, vvvelcke alle met eyghener hant desen Ezechiël hem selven toeghemeten, ende heeft in het gehoudene verhoor, tot allen ende yeghelicken trotselick ende obstinaetelick ghesproocken, dat het in der daet ende in der vvaerheit also vvas.

Hier neven heeft hy sich beroemt van eenige Openbaringen, Godtlijcke Gesichten, ende droomen, Iae dat Godt oock noch alle daege met hem sprack, dat hy hem die rechte leere opēbaerde, daer op hy voordere voorgheven heeft, ende verdedighen vvoude, dat hy sy het levendighe vvoot Godes, de Soone des Vaders, ende dat het vvoot d'vvvelck nu beschreven is, ofte ghepredickt vvordt her.

1614. het vvaerachtighe vvoort Gods niet en can noch en mach ghenamt ofte geheeten vvorden, ende dat de schrift maer een bloote doode ghedichtfel en sy die vervvarringe brenght: Mede dat int ghepredichte vvoordt noch leven noch cracht en vware, hy heeft sich niet vvenigher beroemt, dat hy dat gheset Godes oock volcomelick sonder eenighen mangel hielde, dat hy van nu aen niet meer sondichde, ofte eenighe sondighe ghedachten hebben en conde maer dat Christus selve in hem sondighde, dat oock die H. Apostelen nadien sy den H. Geest op den Pingsterdach ontfangen hadden geene sonde meer gehad en hebben, jae niet meer sondighen en konden, ende vvie een rechte dienaer Godes sijn vvilde, die moeste gantsch reijn, heylich, sonder eenich sondich vvoort, vverck, ofte ghedachten sijn, anders is hy niet Godes Dienaer, maer des Duyvels, gelijk hy dan niet die alleen voor Duyvels Dienaers, schelmische kinderē, ende boofachtige vyanden *Christi* ende tooverische Iengen-Papen en hielt, die so gelijk het *Ministerium* tot *Salts* sijn, maer oock alle andere Geestelicke, sonder onderscheyt van vvat Religie, in dese ende andere Landen, als sy segghen dat sy sondaers sijn, ende niet reyn ende heylich sijn. Den doop heeft hy ten deele voor gantsch onnodich gheacht, ende dat principaelick aen de kinderen, die van haer ghebooren vverden die heylich sijn. Ten deele oock voor gantsch onnodich, ende vvilde oock sonderling geen vvater-

1614. doop toestaen, ghelijck hy dan oock vant Sacrament des heyligē Avontmaels niet hieldt, dan vvcl van een Geestelijck Avontmael, daer van Apoc. 3. ende 19. gheschreven staet. Hy seyde oock, dat onsen Doop ende Avontmael gelijk die in onse kerckē gebruyct vverden, maer eenen tooverischē Doop, ende een tooverisch Avontmael en sijn: ghelijck hy oock het Predickamt ende Biechte voor tooverisch, schriftlijck ende mondelick ghehouden heeft, daer by hy het noch niet en heeft laeten blijven, maer voorder ghesvvermt, ende gheseyt, dat devvile de rechte Bruydt *Christi* een voorbeelt sy der heyliger, reyner, ende onbevleeter. Christelicker Kercke, dat sy in allen stucken der heylicheyt ende reynicheyt des Soons Godts gantsch gelijk sy. Also dat sy haer in volckomentheyt over Petrum, Paulum, Eliam, Enoch, Iohannem den Dooper, ende alle andere heyligen te roemen bevoeghet sy, ende op dese Bruyt *Christi* en past die spreucke niet, *de gherechtige valt des dages sevenmael*, sy behoefden ooc niet, dat sy dat Vader onse baden ghelijck hy dat dan selfs oock niet en behoefde, nademacl sy dat alles volcomelijck hebben vvat int Vader onse ghebeden vvoordt. Daertegen so heeft hy onse Kercken ende ghemeynen een blinde godtloose vverelt ghenoeemt die vleyschelijcke ontuchtighe leughen der Kinderen Israēl, die godtloose Iesabel vande vleyschelijcke sondelijcke Zee omvloten. Jae gantsch onbeschaemdelic seyde

1614. seyde hy onse Kercke te sijn Satans Eylant ende vvooninghe, de dochter Ethebaals, die dat teyckē ende Brantmerck heures hellischen Vaders des Satans in haer is dragende, ende van dien geervet heeft hare ziele, herte, vleys, ende been, ende mer andere der ghelijcke schandelijcke namen heeft hy die genoemd, ende dat alles daerom dievvyle vvy gelooven ende bekennen, dat vvy niet gantsch in dese menschelijcke svackheyt sonder soude ende ghebreecken en sijn.

Dit alles heeft hy met grooten yver vvillen staende houden, als ooc datter nu tusschē *Christi* vleysch ende bloet, ende sijnes des Ezechiels vleysch, gantsch geen onderscheyt en sy, hy en hadde anders geen vleysch aen sich, als dat vleysch *Iesu Christi*, daerom vvat hy nu doet ofte voorneemt, dat en doet hy niet, maer eygentlick *Iesus Christus* selfs, die eete ende drinke ooc in sijnen vleysche, ende vvanneer hy Ezechiel, hijlickte ende Kinderen genereerde, soo en soude niet hy, maer *Christus* in hem vrijen ende Kinderen genereren, vvant *Christus* om der lijflijcker in vvooninger vvillen alles in allē doe, oock dat Echte vverck.

Ende dat oock hooghelijck te vervvonderen is, so heeft hy sterck ende vast daer op blijven staen, dat hy nemmermeer den tijtlijcken doot sterven en soude, ofte connen stervē, vvant *Christus* geen tyveemaal en sterft, hy vervvachte oock geen opstandinghe sijnes vleysches, noch een eeuwigh leven.

Alles vvat God bevolen heeft den genen die salich vverden souden, dat hadde hy alreets voldaan: Soo dat hy niet schuldich en vvas voor *Christi* Rechter-stoel ten eevvighen daghe Rekenenschap te geven, hoe hy gehandelt heeft by sijn levē, maer hy soude selfs nevens *Christum* de Godtloose, Reuckeloose, Heuchelaers, ende Muyl-Christenen richten ende veroordeelen. Vvy gesvvijghen andere sijn redenē, als daer hy den meijneedighen ende ontloopenen svvermer *Esaia* Stefflij, voor die eenige, ende onder veel duyfent uyvercoorene Bruyt *Christi* roemt, op den selven alleen die prophecije *Esaia* aent 66. Cap. duyden, alle deses Stefflijns oproerische ende lasterlijcke Boecken gheloovende ende prysende, die gherechticheydt daer van *Esaia* 64. staet, dat alle onse gherechticheydt sy gelijk een onbevelekt kleet, noemt hy des Duyvels ende aller zijner schelm-kinderen erlogene ende gestolene gerechticheydt. Vvy en tvviefelen niet of een yder die dit hoort of leeft, sal neven ons sich vervvonderen, hoe sulcke ongehoorde grouvvelen ende lasteringhen by desen so hellen lichte des heylighen *Evangelij* kunnen op die baene gebracht vverden.

Devvyle vvy dan vveten, hoe vvy ons tegen sulck eenen opentlijcken, halsterrigē Godf-lasteraer, svvermer, ende oproermaker, na Godtlijcke ende Vveretlijcke Rechten ende Landts Vorstlijcker hooghe Overheyt schuldich sijn, te draghen, naemelijck

1614. melick een exempel, anderen tot eenen schreck, aen desen *Ezechiel Meth* te statueren, des te meer devvyle hy, onaengesien dat sijne dvaelingen so grontlick uyt Godes vvoort sijn omgestooten, ende vvederleyt, dat hy niets daer tegen brengen en can, hy even vvel hertneckelick ende booselick op zijne Gods-lasteringen ende verrvwijseltheit volherdet, lae oock andere personen ten deele grou-saemlic vervoert heeft, tē deele noch meynt te vervoeren: So ist nochtans dat vvy desen Syvermer ende zijnen anhanck genaedelick vvillen straffē, insonderheyt sorghe draghende, dat onse landen en luyden bevrijt moghen sijn ende blijven voor verder ongeluck ende ergernisse.

Nadien ons nu is voorgekomen, dat desen voorschreven *Meths* noch veel heymelicke Jongelingen te Langē Saltza, ende elders hebben soude, ende ons als den Lant-Vorsten toestaet een vvakende ooghe hier op te hebben, so vermaenē vvy hier mede vvt Vaederlicke trouwe, eenen yeghelijcken, dat sy desen boosen geest proeven, ende uyt de vruchten leerē kennen, alle sijne ende zijnes aenhanghs leere, dvaelingen, Boecken, Schriften, Dromen, openbaeringen, ende andere zijne Godtloofheydt vacren laten: Daertegen die ordentlicke predication met aendacht besoecken, die heylighe Sacramenten ghebeurlijcken ghebruycken, ende in al haer doen, Godt ende zijn heyligh VVoordt volghen, soo lief als eenen yeghelicken Godes eevvighe

rechtveerdigheyt heeft, ende oock onse ongenaede ontgaen vvil. Daerteghen oock vvanneer vermerckt vvoort dat yemandt met desen syvermeer converseert, ofte hem in sijne leere toestaet, die selve ofte hare Seckten uyt spreyedet, dissemineert tercontrarije onse *Sacramēta*, Christlicke Leere, ende der selvighe Predication lasteren ende vernieten, so bevelen vvy onse verordineerde Hooftmannē, Richters, ende Raedē tot Langen Saltza hier mede, ende vvillen, dat sy soo haest als sy eenich quaet vermoeden krijghen op yemanden, van besmet te vvesen niet sulcke schadelijcke pesse, datse den selfden in apprehensye nemen, ende hem te rechte stellen, met raet ende advijs des *Ministerij*, hem onder-vraghende nae sijn gheloove, ende nae bevindinghe endē, gelegentheyt der saecken, de ghevvoonelicke *Gradus admonitionum*, by de handt nemen, ende, daer het de noot voordert, ons de gelegentheyr der sacke te kennen geven, om also, so veel alst mogelick is het selve te vveyren ende voor te comen.

Aen dit alles geschiet onse ernstlickende endtlickende vville ende meyninge. Gegeven tot Dresden, den 20. Februarij, *Anno nae Christi* onses lieven Heeren ende verlossers Gheboorte, 1614.

Iohan Georg,

Churf: Zu Sathsen.

X

Hier

Ier volgen twaelf punten, welcke Ezechiel Metz vā Langē Saltza, met ſijn geſelschap ofte conſorten, als ſijne Moeder Barbara Nicol, Gregorliſchen, ende Ioachim Chriſti met twee andere jonghe gheſellen, opentlick gheleert, bekent, ende ſoo ſchriſtlick als mondelijck hebben ſtaende gehouden.

1. Dat hy Ezechiel Metz, ſy de groote Vorſt Michael, anders Godes woort genaemt.

2. Datter niet meer als een woort Godes, en ſy, namelick het ſelfſtandige, ewighe, levendige woort Chriſtus: En dat het gheſchrevene gepredickte woort niet te achten en ſy.

3. Dat haere leere heur door heylicke ende ſonderlicke droomen van Godt den heyligen Geest gheopenbaert ende ingegeven ſy.

4. Dat ſy de wet Godes vervullen, ende genoeg doen konnen.

5. Dat dat Predickamt van Godt niet ſy, dewyle het Sondaers ſijn die het verrichten.

6. Den Doop, ghelijck dien in de Lutheriſche Kercken wort gedaminiſtreert is een tooveriſch werck, dewyle ſulcx alles door dē Geest Godes behoorde te geſchieden.

7. Dat hare Kinderen, dewyl ſy van haer ſonder ſonde geboren worden, van natueren Heylich ſijn, ende daerom geen Doop en behoeven.

8. Dat onſe Avontmael niet dat rechte en ſy, maer een Toveriſche. Dat

is, ſeggen ſy, het rechte Avontmael, daer van Iohannes aent 3. ſtaet, ſiet ick ſtae voor der Deur, ende cloppe aen, ſoo yemandt my ſal hooren, ende die Deure open doet, tot dien ſal ick ingaen, ende dat Avontmael met hem houden, ende ſy met my.

9. Dat die Chriſtelicke Kercke alhier op aerden ſonder ſonde, ende miſdaet, reyn ende onbevleekt ſijn moet, ofte anders ware het geene Kercke.

10. Dat de Heere Chriſtus perſoonlick ende weſentlick in heur woone, ende dat zy als de groote Vorſt, dat vleyſch dwelc Chriſtus uyt ſijnes Moeders lijve heeft genomen, ende dat aende ſtamme des Cruijces gheleden heeft, nu aen ſijnen lijve is draghende, ſoo dat alles wat ſy doen, voornemē, ende verrichtē, de Heere Chriſtus in heur doet, ende dat ſy daerom gantsch ſonder ſonde ſijn.

11. Dat de cracht ſulcker perſoonlicker bywooninghe onſterflick ſy,

12. Datter geene opſtandinghe der Dooden, oock gheen eeuwighe leven en ſy, maer dat ſy alreets eenmael der Werelt geſtorwē warē, en dat ſe die vreucht, des ewighen levens, welcke Chriſtus beloofd hadde, in heure lichaemen ghewiſſelick ende volkomentlick bovonden.

Iohannes Sigismundus Ceur-Vorſt van Brandenburg heeft in Februario deſes jaers in alle landen ſijnes ghebieds den Paſtooren ofte Predicanten laeten aen ſegghen ende bevelen / dat ſy haer ſouden wachten van ſchelden en ſmaeden op de Ghereformeerde/ghemeynlick Calviniſten genoemt / dewyle dat ſulcx meer was ſtreckende tot onſtichtinghe/dan tot ſtichtinghe der Kercke Godes. Daer by voegende/ dat

hy sulckes oock dede volghende het exempel van verscheiden Doctoren des Rijck/die sulck al voorsz vele jaren gedaet hadden/ als insonderheyt siende op het exempel des doozlichsticken Doctores van Lichtmits/ die Anno 1601. in syn Doctoren-dom oock bevolen hadde/ datmen het scheiden en smaeden op den Predic-schoel soude naelaeten. Daer by noch voorszder schijvende/ dat hy het daer voorsz hield/ dat die grootste clauantien/ ende grooffte scheiders en lasteraers soodanighe lieden waren/ dat sy den ghenen die sy soo leelick smaeden/in hare tegghenwoozdicheyt weynich souden weten te beandt woorden. Jae dat harer sommigge wel lichtelick om een vette Prebende den rot souden omkeren ende haer tot het Pausdom wendten. Noch voorszder segghende/ dat het de Chzisten niet en betaemde dus leelick te lasteren ende te smaeden op de ghene die haere salicheyt alleen by Christum Iesum sochtē ende niet al hare macht ende vermoghen den Paus met synen aen-hanck tegenstreden/ jae ooc die tot den bloede toe gestreden hadde/ also datter ontalliche vele van dese Confessie haer bloedt voorsz de Keligye hadden laeten storten.

Dat Godes woort leerde/datmen niet met scheldē en quaet-spreken/met liden en bulderen/ maer met sacht-sinnicheyt ende goede redenen wt Godes woort genomen/ moeste sien te winnen ende te sichten de gene die op eenen dwaelwech waren. Verhalben soo gheboort hy alle Pastooren ende Predicanten onder syn gebiet staende/haer hier van wel ernstlick te wachten/ insonderheyt dat sy haer wachten souden te schelden op die Chzistenen dit in andere landen woonachtich waren/ by ghebrecke waer van hy ghenoodtsaecht soude wesen daer in te versien nae behooren. Soo daer yemant was die hem-selven soo kende gheuerdet te wesen/ dat hy dit schelden niet en soude connen laten/dien gaf hy geern verlos het Predic-ant te verlaetē/ende een plaetse te soeken/ daer het hem soude vyz staen de Chzistenen te lasteren/ te bloecken ende verbloecken/ verwachtende daer over het rechtverderich oordeel Godes. Ende offer yemant van de ongebondene tongen wierde gescholden ende ghelastert/ soo en sal hy niet wederom schelden noch lasteren/ oock niet met hem disputeren/ herren noch werren/maer sulck in stilicheyt laeten passeren/ ende verblijven/ tot dat daer in niet oorde ende autohorept versien worde.

Maer op dat een peder des te beter ende te grondigher mogge verstaen den stant der Kercken in het Ceur-Doctoren-dom Brandenburg/ soo als dien voorsz vele jaren gheweest is/ ende wat de Ceur-vorst voorsz reformatie hebbe aen-geordent/ so sal ick hier wt de publycke schriften de saecke wat wijelustigher verharlen/ende daer by voeghen de Confessie des gheloofs/ die by autohorept van syn C. B. D. is aen den dach ghegheven.

Et syn gheleben acht ende tseventich Jaer/ dat de Doozlichstike en Hooch-ghebooren Vorst ende Heere/ Joachim de tweede Marchgrave te Brandenburg/ Ceur-vorst/ &c. t'Pausdom verlaetende/ de Evangelische Keligie aenghenomen/ ende de selbe openbaerlyck int Ceurvorstendom ende March-graefschap Brandenburg/ heeft laten predike. Wi hoe wel nu daer dooz het Pausdom in dese Landen eenen harden stoot geleden heeft/ soo zijn nochtans/ behalven de Paepse meeninghe van de tegghenwoozdicheyt des natuerlijcken lichaems Chzisti in den broode (op welke dat grouwelijcke afgoodische Mis-offer ghegront is) oock de Paepse Ceremonien ten meestendeele in haer oude wesen ghebleven: Waer op dick wils is ghevolcht/dat als upt anderen Luterischen Kercken eenighe goetertige lieden/ ja zelfs Papisten hier quamen/ ende sulcker Kercken proucherpe saghen/ niet anders en meynden/ dan dattet hier noch Papist was. Op dat dan de March-graefse Kercken/ hoe langhs hoe meer met andere Evangelische Kercken/ maer voorsz al met de oude Apostolische Kercken souden moghen oer een komen/ soo ist dat de hoochloffelijcke Doozsten ende Heeren/ Heer Johan Georg/ ende Heer Joachim Frederick/ beyde Marchgraven te Brandenburg ende Ceur-Doctoren/ &c. hier toe alle neersticheydt aengewent ende soo veel ghedaen hebben/als henlieden na de gheleghentheyt van dien tijt/ moghelijck is gheweest te doen: Want Heer Johan Georg Marchgrave ende Ceur-Vorst/ heeft terstont int begin van syn Ceurvorstelijcke regeringhe/ den geleerden in der Godtheyt bevolen/ dat niet alleen de Agenda ofte Kercken ordeninghe/ oock het Contionael

Gelofs bekentnisse des Ceur-Doctoren van Brandenburg.

¶ y Miffael

1613.

Missael, Brierier, &c. souden worden doozien/ ende t'gene men daer in/ insonderheyt in de upterlyche Ceremonien/ Broncherien/ ende manieren van singhen/ ontfichtelich te zyn bevinden soude: Tselve upt den woorde Godes ende nae het ghebruyck van d' Apostolische Kercke herstellert ende ghebeter t'ijnde/ de Godtloose supersticien ende misbruycken wech ghenomen/ ende wat meer ongherijnde dingen tegen Godes Woort van eenige menschen daer onder gemengt is/ uptghemonstert ja ghehele ende al verwoyden soude worden: Gelycker wyse sulcx byeder hangelsen worden in de boozreede over t'Breviarium twelch in t'Jaer 1577. ghedruckt is.

Maer alsoomen dit boozterfelycke bevel niet en is nagekomen/ soo ist dat de bozme/ Godsalighe Dozt ende Heere Joachim Fred: ick Marchgrave ende Ceur-Dozt/ veel Algodische Beelde upt de Dom-Kercke herse herren wech doen/ oock de Elevatie ofte opheffinghe des byodts/ de grouwelijche Monstrantien ofte vertooninghen met de Prozessien/ neffens alle Paepsehe Bischoppen doen afsetten/ waer mede syne Ceur-Doztelijcke Gen. booz de gausche Werelt heeft willen verklaren/ wat hy van de oberige Beelden/ Misghewaert/ ende Cozgefangen des Paus was houdende.

Volghende dit loffelijck Crempel/ maer booz al het bevel des Almagrigen Godes/ heeft de Doztlichste Docht-ghewozen Dozt ende Heere/ Marchgrave Johan Sigismundus/ Ceur-Dozt/ &c. hy hem selven upt eenen Chyztelijcken ende recht Doztelijcken ijver voornemen de oberghelieven onsupberheden des Pausdoms upt den Schaepstal Christen vollen upt te beggen: Daerinteghent' gene de Paus uptgemonstert heeft/ wederom in Godes Kercke in te voeren. Dit zyn rechte Doztelijck en Chyztelijck voornemen/ ghelyck het van allen Godsalighen lieden in ende buyten Dupstaudt geroemt ende geprefen wort: Alsoo wort het daerentegen van sommighe onbesonnen menschen ghelastert ende booz Calvinisterie uptgeropen/ niet anders dan als oft Calvinisterie/ (gelijc syt uptleggen) ketterij ware/ als men niet alleen leert gelijck Godes Woort leert (dat namelijk Christus te Hemel gebaten is/ en het Abontmael tot sijner ghedachtenis heeft ingestelt tot dat hy komt) maer als men ooc de Ceremonien alsoo ordinerdt als Godt te ordineren bevolen heeft/ ende met namen als men

des Paus Afgoden wech te nemen geboden heeft: Item/ als men de K. Gheboden booz Godes volck gheheel uptspreekt/ gelijcke God selfs op den Berch Sinaij booz zyn volck uptgesprooken heeft. Item/ als men alsoo in de Kercke singht ende bidt/ dat het oock een slecht leek verstaen ende daer toe Amen segghen kan/ gelijck de Beest Godes hy den Cozintiers heeft willen hebben. En ryndelijck/ als men t'byooodt by t'Abontmael breekt/ ghelyck als Christus in der nacht doorn hy verraden werdt/ het byoot nam/ dancke/ ende byack. &c.

Wel goetertijghe lieden worden geboude die segghen datse met de invoeringe van t'byeeken des byodts in t'Abontmael/ met die verwerpinghe des mondelijcken reet/ ende byncken des lichaems ende bloedts Christi, oock met het afstellen van de oberige Paepsehe Ceremonien/ wel te byeden zyn/ alleen sy byaghen sozghen datter wat anders achter schuyt/ te weten dat missghen hare Ceurboztelijcke Ghewoont booz heeft in de Kercken van hare Landen in te voeren die schizelijcke leeringhen diemen den Calvinisten toeschijft: Als, dat Godt niet almachtich is: Dat Godt een oorlaecke der sonden is: Dat de Goddelijcke ende menschelijcke natuer in Christo gansch geen dadelijcke ende werckelijcke ghemeenenschap met malcanderen en hebben: Dat wietot het eeuwige leven voorsien is, salich worden moet, hy sy dan so Goddeloos als hy selfs wil, &c.

Om dan soodanige ghedachten by t'ijds booz te komen/ is booz raetsaem/ aengesien datmen de belijdenisse des Geloofs vanden ghenen der welker kerre onder den haterlijcken naem van Calvinisten by den ghemenen man wort verbaecht ghemarckt/ van nirus liete byucken/ op dat een peghelijck mach bekent worden/ wat het booz een gheloof is daer van hare Ceur-boztelijcke Gen. ghelyck mede der selver ondtse soon Heer Geozgh-Wilhelm/ ende ontfeynder Heer Joan-Geozgh/ Stadthouder/ bypbe Maregraven te Bzandenburgh/ &c. openbaerlijck belijdenisse doen/ ende dat alsoo leu lasteraers ende quaet-spreckers/ te eeden mont ghestopt worde.

Wie nu dese belijdenisse in de breefe des Heeren wil na duncken/ die sal vernemen wat met de boozgenomen Reformatie den Ceurbozt Bzandenburgh in zyn Kercken soecht: namelijk dat hare Ceur-Dozt. Gen. sin ende meeninghe dese is: Dat Christus de Heere alleen in hare Ceur-Dozt. Gen.

1614. **E**n. Tanden sal heerschen met sijn woort/
allerley menscheleijche verdichtelen ende su-
perstitien wijcken / ende de onderdanen al-
leen op de Schyften der Propheeten ende
Apoffelen / sullen onder wesen worden op
dat sy recht ghelooven / Christelijck leven/
ende salich sterben konnen.

Welck herlijck werck immers van geen
verstandigh mensche en behoort berispt te
worden / maer dat het veel eer van alle
Godt byzichtighe hoochijck te prijfen is.
Ende betuyghen wy door Godes dien aller
menschen herten ende gedachten open ende
onberbozghen sijn / dat hier onder niet an-
ders en sleet nocht gesocht en wort: Ge-
lijck van eenighen tot verweringhe ende
ontreufinge des gemeenen mans / ons ende
onser Leere schuldte ghegeven wort. Signa-
tum tot Coels aen der Spreeuw den 10. dach
Junij, int Jaer 1614.

Du sal ick hier byboeghen de belpdenisse
des Christelicken Geloofs, die daer is betp-
dede/ ende wenscht dat over al in sijn Heer-
schappen ende ghebiet van allen sijnen on-
derfaeten moghe aenghenomen worden, de
Doozuchtige ende Hooch-gebozene Dooft
ende Heere / Heer Johan-Sigismund/
March-Grave te Brandenburgh / des H.
Roomschen Rijcks Cetscammerars ende
Cuer-Dooftes Hertoghe in Pruyssen / te
Gulich, Cleef, Berghe / Stetin, Pomeru-
der Cassubien / Wenden / oock in Schlesien/
te Croffen/ende Jaegen-Dooz: Dooftgra-
de te Auereburgh / Dooft te Kuegen / Gra-
de ter March ende Kavenburgh/ende Heer-
re tot Raefsteyn / &c.

Vanden grondt der rech- te Religie.

Eerstelijck gelooven wy / ende hou-
den voozfechter / dat men in saec-
ken des gheloofs op gherns Men-
schen aensien / maer alleen op Go-
des woort gronden moet. Want daer staet
geschreven / Na mijne Gheboden sult ghy le-
ven, niet na den gheboden uwer Vadersen.

TEn tweeden ghelooven wy / dat nie-
mant Godes woort recht kan verstaen/
ten sy dat hem God door sijnen Geest
verlichte/want daer staet geschreven:
De natuerlijcke Mensche en begrijpt niet dat
des Gheests Gods is.

Item/Maer ons heeft het God geopenbaert

door sijnen Gheest.

3 En derden/ghelooven wy/dat Godt
sijnen Geest niemant en ontfeyt / die
hem hertelijck ende met een secker
vertrouwen daerom bidt. Want daer staet
geschreven:

Indien dan ghyliede die boos zijt, weet u-
wen Kinderen goede gaven te gheven: veel
meer sal de Vader in den Hemel den Heyli-
ghen Gheest gheven den ghenen die hem be-
gheeren.

Item/Al wat ghy begeert in uwen gebede:
gheloovende, ghy sult het ontfanghen.

Woch moet soodaenich ghebet geschieden
in de byse Godes / ende met sulcken vooz-
nemen / wanneer God yemanden zijnen
wille heeft gheopenbaert/dat hy den selven
wil volghen / het strecke hem dan by der
werelt tot eere ofte schande/tot proffyt/ ofte
tot schaden. Want daer staet geschreven:

Soo yemant wil doen den wille des genen
die my ghesonden heeft, die sal bekennen
of deseleere van God is.

Maer van de gene die op tijdelijcke eere
sien / ende van wegghen des gheloofs by de
menschen geen ongunst en willen behaeten/
staet geschreven:

Hoe kont ghy ghelooven, die ghy eere van
malcanderen foeckt, ende die van God allec
is, en foeckt ghy niet.

Ende van den genen / die de byse Gode
des op een zyde sitende / in sonden zegghen
hare Conscientie leven:

De werelt en kan den Geest der waerheyt
niet ontfanghen.

Van God.

4 W ghelooven noch ende bekennen/
datser eenen eenighe waren God
is / de Vader met den Soone/in
Heylighen Geest. Want daer staet ghe-
schreven:

Hoort Israel, de Heere onse God is een ec-
nighe Heere.

Ende ebenwel heeft sich dese eenige Heer-
re alsoo gheopenbaert/dat hy is de Vader
de Soone/ ende de heplighe Gheest. Want
Xij daer

Matth. 28.
29.

Doopt inden name des Vaders, ende des
Spons, ende des heylighen Gheestes,

Joan. 1. 33.

Ende Joannes seght uptdrukelijck/wie
den Soone verlaecht (gelijck hem dan de Jo-
den ende Turchen versaecken) die en heeft
oock den Vader niet.

Van de Scheppinghe.

W gheloooven ende bekennen/
dat de eenige ware God/ de
Vader / Soone ende heyl-
ghe Geest/ Hemel ende Aer-
de / ende alle dinghen upt niet gheschapen
heeft. Want daer staet gheschreven.

Gen. 1. 10.
Joan. 1. 3.
Col. 1. 16.
Heb. 1. 2.
Psal. 33. 6.

Inden beginne schiep God Hemel ende
Aerde. Item Alle dinghen sijn door dat
woort (dat is door den Soone Gods) ge-
maect. Item de Hemel is door twoordt
des Heeren ghemaect, ende alle zijn Heyr
door den Geest sijnes monds.

Van de voorsienicheyt Godes.

W gheloooven ende bekennen
dat Gode / ghelijck hy alle
dingen gheschapen heeft/ also
oock alle dinghen in zijner
handt heeft / onderhoudt ende regiert/ soo
langhe ende op soodanighen wijze alst hem
beliest. Want daer staet gheschreven:

Act. 17. 28.
Psal. 115. 2.

In hem leven sweven, ende sijn wy:

Item Onse God is inden Hemel, hy can
maecken wat hy wil.

Ende overmits hy scheppen can wat hy
wil / soo can hy oock verhinderen wat hy
niet en wil laeten gheschieden: Daeromme
en gheschiet niet met allen sonder Godes
gehengnisse. Gelijck wederom gheschreven
staet:

Kooptmen niet twee Muskens om eenen
penninck, noch en valt der selver geen op de
Aerde sonder uwen Vader.

Hier upt weten wy/ dat ons geene Crea-
ture kan beschadigen sonder den Wille Go.

des/ die geen dingh over ons en sal ghehen-
ghen/ dan wat ons ten besten dient.

W gheloooven ende bekennen/ dat wat
God elcke trijse doet ofte gehenget/
dat heeft hy van een wicheyt geweten ende
besloten/ also te willen doen ofte ghehengen
soe een goet eynde: Want daer staet ghe-
schreven:

Gode zyn alle sijne wercken van der eeu-
wicheyt aen bekend.

Item/ God werckt alle dinghen nae den
raet sijns willens.

Item / Ghy dacht het boos met my te
maecken, daer en tegen God dacht het goet,
met my te maecken, dat hy dede, als het nu
aenden daghe is, te behouden veel volcks,

Item/ In der waerheyt zyn in dese Stede
vergader teghen u Heylich kint Iesum, dat
ghy ghesalt hebt, Herodes ende oock Pon-
tius Pilatus, met de Heydenen ende volcken
Israels, om te doen al wat uwe hant ende u-
wen raedt van te voeren bescheyden hadde
te gheschieden.

Van den val der Engelen ende menschen, ende van den oorspronck der Sonden.

W gheloooven ende bekennen / dat de
sonde die inde Werelt is / ofte wel
niet en gheschiet sonder Godes gheheng-
nisse/ nochtans niet van God en comt/ maer
van den Dupbel ende zijne Engelen/ wel-
ke God inden beginne goet gheschapen had-
de: Maer sy zijn moet willens van Gode
afgeballen / ende hebben oock onse eerste
Ouders verleyt / datse van ghelijcken van
God afgeballen zijn/ ende hebben haer sel-
ven ende alle hare naekomelingen upt
bypen wille in de sonde ende in den doot ge-
wozpen / daer sy doch van Gode in den be-
ginne nae zijn beelt ende ter saliger onsterf-
selijckheyt gheschapen waren. Want daer
staet gheschreven.

Ende God sach aen al wat hy ghemaecte
hadde, ende siet, het was seer goet,

Item van den Dupbel: Hy en is in de
waerheyt niet ghebleven,

Item/ Als hy leugen spreekt, so spreekt
hy van zijn eygen: VWant hy is een leugenaer
ende een Vader der selven,

1614.

Maer van de menschen staeter aldus:
Ende Godt schiep den menschen hem tot
een beelt. **Dat is** / tot sijnner kennisse/
en in oprechte gerechticheyt / ende heylig-
heyt.

Item / Die slanghe bedrooch my (dat is
de Duppel) want de Duppel is die oude
slanghe, welcke de gantsche werelt vervoert.
Item / Door eenen Mensche is de sonde in
de werelt ghecomen, ende de doot door de
sonde.

Van daer is dat des Menschen dichten
ende trachten boos is van der jeught aen.
Ende / wy sijn alle van natueren Kinderen des
Toorns.

9 **D**och gelooven en bekennen wy hier
benebē / dat dewijle de Duppel en de
Menschen de sonde hebben in de we-
relt gebracht / Godt de Heere na sijn recht-
veerdich oordeel / die wils sonde niet sonde-
item den eenē quaden boebe niet den anderē
straf / oock somtijds sijne lieve kinderen
dooz de sonden der boose boeyen tuchticht /
Gelijck van desen allen veel exempelen in de
Schriftuere ghebonden worden / als daer
geseyt wort van de Afgodische Heydenen:

Sy hebben verandert de Heerlijckheyt des
onverderlijcken Gods, in een beelt dat gelijc
is den verderlijcken Menschen, ende den vo-
ghelen, ende den viervoetighen, ende kruy-
penden dieren. Daerom heeftse Godt oock
overghegheven tot hares herten lusten, tot
onreynicheyt ende onteeringhe, harer ey-
ghener lichamen in haer selven.

Item van Simej, die sijnen Coninck
bloecte: De Heere heeft het hem geheeten.

Van de straffe des Vals.

10 **W** ghelooven ende bekennen/
dat Godt den Duppel ende
sijnne Enghelen / van weghen
haeres moed-willighen afvals / in ver-
eewichheyt verstoeten heeft / ende nem-
mermeer wederom tot ghenaden aennē-
men sal. Want daer staet gheschreven:

Gaet in dat eeuwighe vier, dat den Duy-
vl ende sijnne Enghelen bereydet is.

11 **W** ghelooven ende bekennen / dat God
wel vorche en macht gehad heeft

ons Menschen van gelijcken te verstoeten:
aenghemerckt / wy eben soo wel als de
boose Enghelen van Godt afgeballen sijn/
ende sijn ghebodt oberghetreden hebben/
sonder te achten dat hy ons soo hardt ghe-
dreygdt hadde / ende ghespoochen:

In welcken daghe ghy van desen boom
eter, sult ghy des doots sterven.

Verstaet niet alleen den tijdelijckē / maer
oock den eeuwigghen doot / welcke is die ee-
wighe pijn ende quael inden Poel, die met
vuur ende Swevel brandt.

Vande verlossinghe des Menschelijken gheslachts.

12 **M**er Godt en heeft niet ons
niet ghehandelt / ghelijck wy
verdient hadden / maer nae sijn-
ne groote barmherticheyt
heeft hy sich onser wederom aengenomen/
ende eer hy dat Menschelijcke gheslachte
liet verberben / heeft hy liever sijnen soone
vooz ons overghegheven / gelijcker gesche-
ven staet /

Soo lief heeft Godt de werelt ghehad, dat
hy sijnen eenighe gheboorene Soone gaf, op
dat alle die in hem gheloooven, niet verlooren
en worden, maer het eeuwige leven hebben.

13 **E**nde sulchs heeft Godt ghedaen nae
sijnne eeuwigghen raet ende voozne-
men / gelijc wederom geschreven staet:

Ghy sijt verlost met den bloede Christi,
als eens onschuldighen, onbevleekten Lams
de welcke wel voorien was eer des werelts
grondt gheleydt was, maer gheopenbaerd
in dese laetste tijden.

14 **D**ewijle nu nae genadige voozsie-
dinge Godes / de Soone Godes sou-
de onsen middelaer worden / so moest
hy mensche worden / dat is menschelijcke
natuere aennemē / op dat hy in de aengenomē
men mensche den doot vooz ons lijden / en
alsof onse sonden boeten / ende daer vooz be-
taelen soude. Gelijck gheschreven staet:

Dewijle dan de Kinderen vleysch en bloet
hebben, is hy oock delgelijc deelachtich ge-
worden der selver, op dat hy door den doot

1614.

Nederlantsche Historie

1614.

te niete maecken soude den ghenen, die des doots macht hadde, dat is, den Duyvel, ende verlossen soude alle die, welke door vreefe des doots alle haer leven lanck der slavernie onderworpen waren.

15 **E**nde dat sulcks soude gheschieden/ heeft God van den beginne beloofst: Gelijck gheschreven staet.

Gen. 3.15.

Het saet der vrouwe sal de slange den kop vertreden &c.

16 **M**er inde laetste daghen eerst ver- vult/ghelijck gheschreven staet:

Gal. 4.4.

Als de tijt vervult was, heeft God zynen Soon ghelonden gheboren van een vrouwe, (naemelijck van der Maeghet Maria) en onder de wet gedaen, op dat hy de gene, die onder de wet waren verlossen soude.

Vandē Persoon Christi.

17 **D**ienvolgende gheloove ick van den Persoon Christi, dat hy niet een bloot Mensch en is/ gelijck de Arianen ghelooven: Maer dat hy is de eeuwighē almachtighe Sone Godes / die inde laetste tijt der Werelt mē- schelijcke natuere heeft aengenomen / ende die te voozen alleen God was nu te samen God ende mensche is / ende in der eeuwicheit blyven sal/ want daer staet gheschre- ven:

Joan. 1.14.

In den beginne was dat woort (dat is de Sone Godes) ende dat woort is vleesch gheworden.

Heb. 1.2.3.
Heb. 2.16.

Item / de Sone Godes, door welcken God de weerelt ghemaect heeft, ende die alle dinghen draecht met zynen crachtighen woorde, die heeft het saet Abrahams aen- genomen.

Phil. 2.5.6.
7.8.

Item / Iesus Christus of hy wel in God- delijcke ghedaente was, en hielt het voor gheenē roof Gode ghelijck te zijn, maer vernietichde hem selven, en nam knechts ge- daente aen, ende is den Menschen ghelijck gheworden, ende in her gelaet als een Men- sche bevonden: Hy vernederde hem selven, ghehoorsaem zijnde tot in den doot, ja tot in den doot des Cruyces. **Item** / hy moste

Heb. 2.19.
9.25.

Het vierendertichste Boeck.

in allen dinghen zynen Broederen ghelijck worden, **Item** / hy is in allen dinghen ver- socht gheworden, ghelijck oock wy, doch sonder sonde.

18 **E**nde aenghesien nu Christus God ende mensche is / soo ghelooven wy/ dat men oock van hem segghen kan/ al wat van Godt / ende al wat van eenen mensche gheseght mach worden: **E**erste/ om dat hy God is/ ende nae de Godtheit: **T**weede/ om dat hy mensche is / ende nae de Menscheyt: Tot exempel.

In een plaetse der Schrijtuere wort van hem gheseght.

Synen uytrhanck is van eeuwicheyt.

In een ander plaetse wort gheseght/ dat hy is gheboren in de volheydt des tijts ofte/ in de laetste tyden: **W**erde ist waer / dat nae de Godtheit/ die/ nae de menscheit / ghelijck ons de Apostelen leeren onderscheyden/ als daer Paulus sprecker:

Hy is gheboren uit den Saede Davids na den vleysche (dat is nae de Menscheyt) ende be- welen de almachtige Sone Gods nae den Geest (dat is nae die Godheyt.) En Petrus seyt.

Hy is ghedoot nae den vleesche maer le- vendich ghemaect dae den Geest.

Van t'Ampt Christi.

19 **V**ant Ampt Christi gelooven wy/ dat hy is onsen Salichmaeker/ die ons doot zijne doot met Go- de versoent/ ende soodanige ver- soeninghe ons vercondicht heeft/ ende noch laet vercondighen: welke hy sijnen ghe- loobighen toepgent / ende in eeuwicheit daer hy bewaert ende beschermt. Want daer staet gheschreven.

Iesus Christus is in de werelt ghecomen, om de sondaren salich te maecken.

Item / Christus is voor ons ghestorven.

Item / God was in Christo de werelt met hem selven versoenende, ende en reeckent hen haere sonden niet toe: Ende heeft onder ons opgerecht het woort der versoeninghe.

Item / Ick geve mijne Schapen dat ee- wighe leven, sy en sullen nimmermeer ver- gaen,

gaen, endenientmant salse uyt mijne handt rucken.

Van de teghenvvoordighe ghelegentheyt Christi

20 **V**an de tegenwoordige gelegentheyt Christi gelaove wy / dat hy met syn Lichaem niet meer op Werden is: maer dat hy op den veertichsten dach nae sijne opstandinghe op ghebaren is ter Hemel / ende in den Hemel siet ter rechter hant Godes / als die ghene dien de Vader alle volmacht ende regieringhe over ghegeuen heeft over alle creaturen in den Hemel ende op der Werden / ons tot troost. Ende dat hy van daer sal weder comen ten Jonghsten daghe / om te Oordeelen de leuendige ende doode. Want daer staet gheschreuen:

Ick verlaete de VVerelt, ende gae tot den Vader.

Item / Ick vare op tot mijnen Vader.

Item / Hy scheyde van hen ende voer op nae den Hemel.

Item / Hy is inghegaen in den Hemel selfs, om nu te verschijnen voor het aensicht Godes voor ons.

Item / De arme hebt ghy altyt by u, maer my hebt ghy niet altyt.

Item / God heeft hem ghesedt tot zijne rechter hant in den Hemel, voor alle Vorstendommen, gewelt, mach, ende Heerschappie.

Item / My is ghegeuen alle ghewelt in Hemel ende op Aerden.

Item / Socckt wat daer boven is, daer Christus is sittende ter rechter hant Godes.

Item / Dese Iesus, welcke van u is op ghenomen ten Hemel, sal also comen gelijc ghy hem hebt sien ten Hemel varen.

Item / VVelcke moet den Hemel in nemē tot der tyt dat het al weder opgherecht werde, wat Godt ghesproken heeft door den monde aller zyner Heylighe Propheten van der eenwicheyt aen.

21 **M**aer wy gheloooben noch boozder / dat of wel Christus nu niet meer by ons en is nae zijne Menscheydt: Dat hy ewenwel noch by ons is ende bijvē sal nae de Godtheyt aenghemercht hy gesproken heeft.

Ick ben by u alle daghe tot aen het eynde

der werelt.

Item / VVaer twee ofte drie vergadert zijn in mijnen name, daer ben ick midden onder hen.

Ende soodanighe zijne teghenwoordigheyt is ons nuttelijck ende troostelijc / want als hy by ons is met zijne Goddelijcke almachtigheyt / soo kan hy ons wel helpen in alle onse nooden al ist dat hy met syn lichaem niet tegenwoordich en is / gheelijcher wijs de Hoofman van Capernaum hem t'selbe toe vertroude / als hy seyd:

Heere, ick en ben niet weerdich dat ghy onder mijn Dack come, maer, sprekt alleenlijck een woordt, ende mynen knecht sal gesont worden.

Welck gheloof Christus hoochlijck roemde / seggende.

Voorwaer ick segge u lieden, ick en heb so groot gheen gheloove in Israel ghevonden.

22 **M**aer soo wy soudē gheloooben dat Christus ons niet soude comen helpen / ten Waere saecke hy lichamelijc by ons waer: t'selbe en soude niet al leu tot berclenninghe strecken van zijne Goddelijcke almachtigheyt: Maer oock wanneer wy gheloooben / dat Christus noch lichamelijc by ons op Werden is / soude ons dooz soodanighen gheloove onsen hooghesten troost benomen worden:

VWant indien ick niet heenen gae (seggt Christus) so en sal den Trooster (de Heylighe Geest) niet tot u komen.

Ende d' Apostel tot den Hebzeren:

VWare hy op der Aerden, so en ware hy gheen Priester, dat is / soo en ware hy onse verfoener ende boozbidder niet by den Vader:

Maer wee ons elendighe Menschen / soo wy Christum tot onsen boozbidder / ende den Heylighen Geest tot onsen trooster niet en soudē hebben. Daerom spreekt Christus met grooten ernst tot zijne discipulen.

Maer om darick u die gheleyt hebbe namelijc dat ick heenen gae tot den Vader / soo heeft drooftheyt u herte vervult maer ick segghe u de waerheydt het is u goet dat ick heenen gae: VWant soo ick niet heenen gae, soo en sal de trooster niet tot u komen, maer soo

1614.

Matth. 10. 29.

Matth. 8. 2.

Matth. 8. 10.

Joan. 16. 7.

Heb. 1. 4.

Joan. 16. 6.

1614.

ſoo ick heenen gae, ſoo ſal ick hem tot u ſenden. Ende hy ſal by u blijven ewichlijck.

Ende de wyle die hy ons blijft/ ſoo weten wy oock dat Chriſtus by ons is / ghelijcker gheſchreuen ſtaet:

Daer aen bekenne wy dat hy by ons blijft, aen den Geelt dien hy ons ghegheuen heeft.

24 **D**ierom wort die Perſoonlijke ver- eeniginge van beyde natueren in Chriſto niet gheſchepden / al iſt dat de Menſchelijke Natuer niet ober al en is daer de Goddelijke is: Want de perſoonlijke nature eben ſoo wel onepndelijck ende t'ſſens in allen plaetsen teghenwooz- dich ſoude moeten weſen / als de Goddelijke. Anders moette volghen / ofte dat den ge- heelen tijdt ober als Chriſtus noch op Aer- den was, dat is / de gantſche viederendertich Jaer langh / de perſoonlijke veroeniginge noch niet en was gheſchiet / ofte dat de E- vangeliſten niet onwaerhepdt gheſchreuen hebben / dat hy nae zijne menſchelijke na- ture niet is geweest aen allen plaetsen / maer nu in ſ' Moeders lichaem / dan in de Kercke nu te Bethleem / dan in Egypten: nu te Na- zaret / dan te Cans in Gallilea : nu te Ca- pernaum / dan te Bethanien / dan wederom niet te Bethanien : dan op den Olijfberch / dan int Rictthuyſ / dan aent Crups / dan van t' Crups, dan int Gzaſ / dan wederom niet int Gzaſ: dan in t' Hofken by Jeruſa- lem / dan in Galileaz / dan op den Berch, dan van den Berch / dan in de hoachte &c. In ſumma Chriſtus blijft wel God ende Meſch in een Perſoon ſonder dat de naturen van een ander gheſchepden worzen / al iſt dat hy met ſijne Menſchelijke leden niet t'ſſens in allen plaetsen en is / ghelijck hy is met ſijne Goddelijke Almachticheyt.

Vande kracht des Doots Chriſti:

25 **V**an de kracht des Doots Chriſti ghelooven wy / dat al hoe wel de Doot Chriſti de verſoeninghe is voor de ſonde der gantſcher we- relt, gelijk Johannes ſpreekt: Dat noch- tans ſulcke verſoeninghe geen menſche te goede en komt / dan alleen den genen die aen hem ghelooven. Want daer ſtaet ghe- ſchreuen:

Het vijfendertichſte Boeck.

Op dat alle die in hem gelooven niet ver- looren en worden maer t'ewighe leven hebben. Maer wie niet en geloof, die ſal ver- doemt worden.

Item, Over dien blijft de tooren Godes. Namelijck die op allen Menſchen van naturen leyt: ghelijck deſe ſpreuke me- de bzeugt.

VVy zyn alle van naturen Kinderen des toorns.

Van de rechtveerdicheyt des Gheloofs.

26 **S**o nu pemaent in Chriſtum geloof ende dat hertelike vertrouwen heeft tot God / dat hy hem om des bloet vergietens Chriſti wille / ſijne ſon- den vergeven ende aenghenomen heeft tot een kind ende erſghenaem des ewighen levens / dien ſprecht God lof van alle zijne ſonden / ende ſchadt hem rechtveerdich / als of hy noyt gene ſonde gehad noch begaen en hadde. Ghelijcker gheſchreuen ſtaet:

Die rechtveerdicheyt Gods koomt door het gheloove Ieſu Chriſti, tot allen ende op allen die ghelooven.

Ende alſoo verbult t'gheene wederom gheſchreuen ſtaet.

De menſch wort gerechtveerdicht ſonder de werken der wet.

(Dat is / ſonder verdienſte en uyt ſouter ghenade) alleen door t'geloove.

Vande kenteekenen des rechten Gheloofs.

27 **O**f nu pemaent ſoodanich een ge- loove ende vertrouwen heeft / ende niet met eenen valschen mont / gelijcker wijs de Hypo- criten doen / dan Chriſto en roert / dat more bewiſen worde door de werken der liefdes: Want daer ſtaet gheſchreuen.

In Chriſto Ieſuen gelt noch voorhuylt noch beſnijdinghe yet, maer t'gheloove, twelck door de liefde dadich is.

VWant dit is de liefde Gods, ſeyt Johannes: dat

1614. dat wy zyne gheboden houden.

Ende dat is die liefde des Naesten / dat wy den Naesten gheen quaet / maer goet doen / nae onse beste vermoghen. Ghelijcker gheschreuen staet.

De liefde en doet den Naesten gheen quat. Item / VVy behooren oock ons leyen te laeten voor onse Broeders.

28 **E**nde hoor waer / waer t'gheloobe in Christum by den Menschen in t'herke recht is inghevoert / ende niet en sweert boven op de tonghe: Daer kan ment upt de werken der liefde merken / aenghesien het onmogelijc is / dat yemant die geloof dat Godt zynen Sone door hem heeft laten sterben / niet wederom God en soude lieben / ende doen t'gene hem lief is. Ghelijck gheschreuen staet.

De liefde Christi bedwinght ons, als die wy dit ghevoelen: Ist dat een voor allen gestorven is: So zyn sy alle ghestorven: Ende hy is daeromme voor allen ghestorven, op dat sy die leyen, voortaan niet meer henselvē leven, maer dien die voor hen ghestorven ende wederopghestaen is.

Daeromme / als yemant seyt dat hy in Christum gheloof / en door hem hoopt salich te worden. Ende ondertusschen in sonden leeft ende boozt gaet / van dien en gelooben wy niet dat hy soodanighen gheloobe ende hoope heeft. Want daer staet gheschreuen:

Een yegelijc: Die dese hope op hem heeft, die reynicht hem selven, ghelijck hy reyn is: Item / Is yemant in Christo, so is hy een nieuwe Creatuere.

Item / Die Christi sijn, die Cruycighen haer vleesch, met alle lusten en begeerten.

29 **E**nde dit is het verbondt Godes met ons Menschen / daer van so dick wils inde Schrifte ghesproken wordt: Dat namelijck God ons wil genadich sijn om Christi wille / maer wy moeten sulche syne genade niet danckbaerheyt bekennen / ende hem wederom ghetroouwelijck dienen: Ende wie niet met alle neersicheyt daer na tracht om sulchs te doen / dien en sal oock God syner genade niet deelachtich maeken / waer.

De ghenade des Heeren is by den ghenen, die sijn verbondt houden, ende ghedencken aen sijne gheboden, dat sy daer nae doen. Daerenteghen tot den Godloosen spreekt God, wat neemt ghy myn verbondt in uwen mondt, soo ghy doch tucht harer ende werper myne woorden achter u heenen.

Maer wie doet / soo veel hy weet ende doen kan upt verleeninge Godes / met diens swachheden wil God niet alleen gesdult dzaghen / om Christi wille / maer wil hem oock hoe langhs hoe meer goet te doen door zynen heylighen Geest verleenen / ghelijcker gheschreuen staet.

VWie heeft dien salghhegeven worden ende sal de volheyte hebben, Maer wie niet en heeft, dien sal oock t'gheene hy heeft genomen worden.

Van den Oorspronck des Gheloofs.

30 **W**ghelooben wyders / dat Godt de Predicatie zynst woorts heeft versdineert om t'gheloof aen Christum in ons te werken. Want der staet gheschreuen:

Hoe sullen sy ghelooven van den welken sy niet ghehoort en hebben, ende hoe sullen sy hooren sonder Predicant? hoe sullen sy Predicken soose niet ghesonden en woorden &c. Soo comt dan t'gheloof upt die Predicatie / maer het Predicken door het woort Godes.

31 **W**ghelooben oock (ghelijck alreede hier boven is aengheroert) dat de Mensch door den val alsoo verdozben is / dat hy de Predicatie des Euangelij bā Christo niet en can verstaen noch aennemen / ten sy dat hem God door zynen Heylighen Geest t'herke open dor ende neyghe: Want daer staet gheschreuen:

Niemant kan Iesum eenen Heere noemen (dat is eenen Heere ende Salichmaecker bekennen) Niemant can tot my comen, ten sy dat hem de Vader trecke.

32 **D**erom houden wy t'boozeker / dat het gheloobe een by sondere gave Godis

1614. **G**odts is. Want daer staet gheschreven:

1. Thes. 3. 3.
Eph. 2. 8.

Her gheloove en is niet yeder mans dingh.
Item/ uyt ghenaden zijt ghy salich ghe-
worden door t'gheloove, ende dat niet uyt
u, t'is Godes gave, niet uyt de wercken, op
dat hem niemant en roeme.

33 **E**nde dese gave gheeft Godt wien hy
wil/ want daer staet gheschreven/

Hy ontfermt hem wiens hy wil, ende ver-
stockt wien hy wil.

Rom. 9. 18.

34 **E**denwel en doot Godt niemant on-
recht/ want sy sijn alle Sondaers.

Rom. 8. 23.

Ende daarom werdich datse God
alle verstocke. Ende sommige insonderheyt
zijn so hertuechich/ datse niet siende ooghen
niet sien en willen: den soodaenighen ghes-
chiet recht / wantse Godt t'eenmael
verblindt/ t'welck hen oock seckerlijck we-
berbaren sal. Ghelijck gheschreven staet.

2. Thes. 2. 10
11. 12.

Om datse de liefde der waerheyt niet aen-
ghenomen en hebben om salich te worden,
daerom sal hen Godt senden crachtige dwa-
linghen op datse de leughen ghelooven: op
dat sy alle gheoordeelt worden die de waer-
heydt niet gheloofte en hebben, maer lust
hebben aen de ongherechicheyt.

Van de verkiesinghe uyt
ghenaden.

35 **W**ghelooven hoopder/ dat
welck God t'geloof geeft/
die zijn tot den ewighen
leven uptverkozen: Want
daer staet gheschreven/

Daer gheloofdender soo veel alser ten ee-
wighen leven verordineert waren.

Act. 13. 48.

36 **E**nde wederom/ die welke God ten
ewighen leven heeft verkozen/dien
gheeft hy oock het gheloof in Chri-
stum, ende het doozumen ende neersticheyt
eenes goeden Chyztelijcken levens ende
wandels.) Want daer staet gheschreven:

Eph. 3. 4. 5.
6.

Hy heeft ons uytverkoren door Christum
eer des werelts gront gheleghet was, dat wy
souden Heylich ende ontraffelijck sijn voor
hem in der liefde: ende heeft ons verordi-

neert tot de aenneminge der kinderen door
Iesum Christum in hem selven, na het welbe-
hagen zijns willens tot lof sijner Heerlijcker
ghenade, door welcke hy ons heeft aenghe-
naem ghemaect in den gheliefden.

37 **D**ieromme ist een Godloose maniere
van spreken/ wanneer de spotters
segghen: heeft my Godt uptverco-
ren/ soo sal ich salich worden / ich doe oock
wat ich wil: Want herft u Godt uptver-
cozen dat ghy sout salich worden/ soo heeft
hy u oock uptvercozen/ dat ghy sout heyligh
en onstraftelijck zijn voor hem in der liefde.

38 **I**tem/ welke God ten ewighen le-
ven heeft uptverkozen / die bewaert
hy oock datse niet in verdoemlijcke
dwalinghen ofte geduerich ongheloof ende
onboetveerdicheyt en verballen. Want
daer staet gheschreven.

Soo't mooghelijck ware, so souden ooc de
uytvercoren tot dwalinghe verleyt worden:
met welke woorden Christus klaerlijck
te verstaen gheeft / dat het niet moghe-
lijck en is.

39 **V**an daer comt het/ dat de uptverco-
ren niet verlozen en worden.

Overmits sy uyt Godes macht door t'ge-
loof bewaert worden tot de salicheyt.

40 **T**Welch dan onse ende aller uptverco-
ren kinderen Gods hoochsten troost
is/ naemlijck dat wy segghen konnen met
den Apostel Paulo:

Ick ben verseeckert, dat noch doot, noch
leven, noch Enghel, noch Voortendom, noch
Machten, noch teghenwoordighe, noch toe-
comende (dinghen) noch Hoochre, noch
Diepte, noch eenighe andere Creatuere, ons
sal connen scheiden van de liefde Godes, die
daer is in Christo Iesu onsen Heere.

41 **W**ghelooven noch / dat wie be-
ghiert te wten of hy uptver-
kozen zy/ die en moet sulchs niet
soecken in den verborghen Raet Godes/
anders sal hyt nemme mer vinden.
Maer wie wten wil of hy uptvercozen
zy / die gheloove in Christum/ soo weet hyt.
Want alle die ghelooven/ zijn uptvercozen/
ghelijck gheschreven staet/

Her

1614.

Het gheloove is der uytervercoren Godes.
Ende de belofte blijft onseplbaar.

Op dat alle die in hem gelooven niet ver-
looren en worden, maer het eeuwige leven
hebben.

Item / wie / van sijne verkiefinghe hoe
langher hoe meer wil verfecht worden/
die worde hoe langer hoe vromer : Want
dat doen die uytvercooren. Dit meynt Pe-
trus als hy seght.

Daerō lieve Broeders, doet te meer neer-
ficheyts om uwe beroepinghe ende verkie-
finghe valt te maecken.

42 **E**nde of wel t'ghelooft in ons somtijts
feer kleyn is / so moeten wy daerom
niet vertwijfelen : VWant dat ghe-
kroockte riet en sal hy (Christus) niet ver-
breecken, ende de glimmende wiecke en sal hy
niet uytblussen.

Item / VVie tot my comt, (seght Chri-
stus) dien en sal ick niet uytstooten.

Du tot Christum comen / is niet anders
als begheeren dooz hem salich te worden:
Wanneer ghy dan dese begheerte hebt / soo
en sal hy u niet verstoeten / u gelooft hy dan
soo swach alst mach zijn : Maer wie dese
begheerte niet en heeft / die en sal hem selven
doch met de verkiefinghe niet veel bekom-
meren:

Item / Ofte al gheschiede / dat wy dooz
de sonde verast zijnde / swaertelijc quamen
te vallen : Soo en moeten wy nochtans
daerom niet vertwijfelen / t'is velen uyt-
vercooren wederbaeren / dat se schizichelijc
sijn gheballen / als Petrus die Christum salfs
verlochende / nochtans is hy een uytvercoo-
ren Godes gheweest ende gebleven / welck
hy met sijne boetbedichheit heeft bewesen.
Maer wiens crempel een pegelijc die geson-
dicht heeft / behoort boete te doe / dat is sinne
sonden te bekennen en te beklagen / tot Go-
des ghenade in Christo toeblucht te nemen /
ende wat hy quaets ghedaen heeft / niet
meer doen / soo en sal hem Godt niet ver-
stoeten / want daer staet gheshreven:

Soo waerachtich als ick leve, spreeckt de
Heere Heere, Ick en heb gheen behaghen
aen den doot des Goddelooften / maer dat
hem de Goddelooft bekeere van zijn boofte
wesen ende leve.

Item / Ist dat yemant sondicht, so hebben

wy eenen voorbidder by den Vader, Iesum
Christum den rechtveerdighen, die selvighe
is de versoeninghe voor onse sonden.

Item / Daer de sonde machtich is gewor-
den, daer is de ghenade noch veel machtiger
gheworden.

Van de Sacramenten.

43 **E**nde eben daerom dat God wel
wilt / dat wy van naturen tot
twijfelinghe zijn gheneghen: heeft
hy ons sijne ghenade in Christo,
niet alleen met dupdelijcke worden beloofst /
maer oock met sichtbaere teekenen / welck
se Sacramenten worden ghenoemt / woer-
gebeeldet / bevesticht / ende versegghet : Op
dat wy alsoo niet alleen met onsen oogen
souden konnen hoozen / maer oock met onse
ooghen sien / ende soo te segghen / met alle
onse sinne souden doelen / grijpen. ende sa-
ken konnen / hoe hy teghen ons is ghesiat.

Vanden Doop.

44 **A**ls eerstelijc met het waterbad
des Doops heeft hy ons beves-
ticht dese beloftenisse / dat hy om
des bloet vergiet ons Christi wil-
le ons wil houden voer soo danighe die ge-
wasschen zijn ende ghereynicht van allen
onsen sonden : Ende dat hy ons dooz synen
heylighen Gheest hoe langs hoe meer wil
vernieuwen tot een reyn ende onbevleecht
leven / ende eyndelijc ewich salich maek-
ken.

Dat dit de meeninghe sy des Doops / ende
dat daerom van den Doop gheseght wort
dat hy is het bad der wedergeboorte / dat
hy reynicht van sonden ende salich maecht /
om dat hy ons geloobigen de voervertael-
de gaben Godes afbeeldet en verfecht / en
niet daerom dat het uiterlijc waterbad
des Doops dooz hem selven de sonden soude
afwassen ende salich maeken / ghelooven
wy om dat ter gheschreven staet.

Niet het afegghen der vuylicheyde des
vleeschs (namelijc maecht ons salich)
maer het verbondt der goeder Conscientie
met God.

Welck verbondt dooz den Doop be-
sticht wort / gelyc eertijts dooz de besnij-
dinghe

Hi

dinghe

47 **W**e nu also wandelt / die is een op
recht wedergebooren kint Gods.
Maer wie alsoo niet en wandelt / die en is
noch niet upt Godt ghebooren / al is hy noch
ghedoopt. Want daer staet gheschreven:

Ghy zijt besneden met de besnijdinge Iesu Christi, ende zijt met hem begraven door den Doop.

Gelijck als eertijts de befnijdinge wiert
ghenoemt het verbondt/ overmidts sp een
tecken was van t' verbondt Godes / ende
zenen segghel der gerechtigheits des geloofs/
ghelijck gheschreven staet:

Dic is mijn verbonde/ ende stracks daer
 op / die sal u een teecken sijn des verbonts.
 Item / Abraham heeft ontfanghen het
 teecken der besnijdinghe tot eenen segel der
 gherechticheyt des gheloofs.

Alſoo wort nu de Doop het badt der ver-
derghewoorte / ende volgende dien des ver-
bondes ende der aerneminghe tot kinder en
Godes ghemaeft / obernids de Doop een
tecken ende ſeyghel is foodaniger ghemaden
Godes / ende de ſelbe ghemade ons geloobi-
ghen ſo ſecker is / als het ſecker is dat wy
ghedoopt worden / want ſoo luyt de belof-
tenisse:

VVie ghelooft ende ghedoopt wort , die
fal falich worden, maer wie niet en ghelooft
die fal verdoemt worden.

45 **W**ieghe looft, narmelijch met soodae-
nighen gheloove/ t'welck dadich is
door de liefde. want/

In Christus Iesu en gheft noch voorhuylt
noch besnijdinghe yet,) ende van ghelijcken
noch doop noch ondoop) maert'gheloove
t'welck door de liefde daedich is.

46 **E**nne hier toe ist noch dat wy ons in den Doop/als danckbare bondtghenooten Godes verplichten/ende ons gantsche leven dooz verplichtet houden/ gelijk gheschreven staet:

Hoe souden wy in sonden leven, wy die de
sonden ghestorven zijn. Vveer ghy niet dat
wy alle die in Christum Iesum gedoopt zijn,
in sijnen doot gedoopt zijn. So zijn wy oock
met hem begraven door den Doop in den
doot, op dat gelijckals Christus opgeweekt
is van den dooden, wy oock also in nieuwig-

WVieuyt Godt gheboren is , die en doet
gheen sonde, want sijn zaet blijft in hem, en
de hy en can niet sondighen, want hy is uyt
Godt gheboren. Hier in sijn de kinderen
Godts ende de kinderen des Duyvels open-
baer, wie gheen rechtveerdicheyt en doet,
die en is uyt Godt niet, ende wie sijnen Broe-
der niet liefen heeft.

48 **V**an den kinderen der Christenen ge-
looven wy / dat men se niet en mach
naelaten te doopen / wanneer se nae
Christeliker ordeninge tot den Doop ge-
bracht worden. Want daer staet geschreeu:

V-lieden ende uwen kinderen is dese be-
lofte, ende daerom : Soo laete hem nu een
yeghelijck doopen, &c.

49 **M**er die verstaen wy door de Chri
stelijcke odeninghe / wanneer men
Teeraers ofte Predikanten heb
ben kan welcke doopen. Want Christus
heeft niemant bevelen den Doop te bedie
nen / dan den ghemen dien hy oock bevelen
heeft te leeren / gheleijk ghescheven staet.

Gaet heenen leert alle volcken ende doopse.

50 **M**er in gheballen dat een kint quaeme
 te sterben eement tot den Probi-
 kant brengen konde/ ofte eer de Probi-
 kant tot het kintde konde komen: Soo ghelooften
 wy dat het daerom niet verloozen en is/
 want daer staet gheschreven:

Ick ben u God ende uwes zaets God na u.

Soodanighē sijnē beloftenisse sal God sijnē
 men gheloobigden alle tijt houden / niet ter
 ghefclaende hy deselbe niet allen ende elck
 van haren kinderen waerlijch en versegelt
 ende hy kanse oock houden / want hy kan
 by allen kinderen doen / tghene hy by Ioanne
 ghebaen heeft / van wien hy segghen liet

Dat hy noch in Moeders lichaem sijnde, met
den Heylighen Geest soude vervult worden.

Vant Avontmael.

51 **A**lfoo heeft nu Godt ons ende onsen kinderen dooz den Doop bevesticht ende versegelt dese heilostenisse: Dat hy ons ende onse kinderen in zijn verbont heeft opgenomen/ ende dat hy ons uyt kracht des selven verbonts/ onse sonden vergeben/ den Heiligen Geest mede deelen/ ende het eeuwighē leben schencken wil / om des bloeds vergietens Christi wille.

Maer op dat wy int selve verbont noch meer getroost mochten worden/ heeft Godt neffens de Predicatie zijns woords/ in de welcke hy ons gheduerighlyck sijne genade laet aanbieden/ oock het Heplighe Avontmael ingestelt ende verordnert / om ons dooz t'ghebruyck des selven dickwils dooz ooghen te houden t'lijden ende sterben Iesu Christi (want daer in is ghelovende t'zjn verbont met ons) ende alsoo daer van on- der ons te onderhouden een ghelovige ge- dachtenisse/ ghelijck gheschreven staet/

De Heer Iesus in der nacht doe hy verraden wert, nam dat Broodt, danckte, ende brack het, ende ghaf sijn Discipulen ende seyde: Neemt, etet, dat is mijn lichaem dat voor u ghegheven wort (ofte dat dooz u ghebruyken wort) sulcks doet tot mijner gedachtenis. Desgelijcken oock den drinckbe- ker nae den Avontmael, ende seyde drinckt alle daer uyt, desen Drinckbecker is dat nieuwe Testamēt (dat is/ dat nieuwe ver- bont) in mynen bloede, dat voor u en voor veelen vergooten wordt tot vergevinghe der sonden. Sulcks doet so dickwils als ghy het drincken sult tot mijner gedachtenisse.

Soo is dan het Avontmael/ eyghentlijck daer van te spreken / een ghedachtenisse des Doodts Christi, ende een ververstinghe des verbonts Gottes met ons menschen/ ghelijck Christus sels spreckt:

Sulcks doet tot myner ghedachtenisse.

Item/ Desen Drinckbecker is dat nieuwe verbont.

Als of hy wilde segghen: Dese Ceremo- nie sult ghy daerom houden:

Gerstelijck/ dat ghy daer dooz gedachtich wort ende versekeret / dat ich sekerlijck

1614. mijn lichaem aen de stamme des Cruyces dooz u in den doot ghegheben / ende mijn bloet dooz u vergooten hebbe tot vergevin- ghe uwer sonden: ofte tot bevestiginghe des nieuwen verbonts/ daer in u God de ver- ghebinghe der sonden/ den Geest der Heyl- ichmaekinghe / ende dat eeuwighē leben belooft heeft. Ende/ dat ghy aen allen de- sen goederen soo sekerlijck verstant/ als ghy sekerlijck van dit Bzoot etet/ ende van desen Drinck- beker drinckt:

Ten tweeden/ dat ghy sulcke mijne groo- te liefde/ ende trouwe teghen u/ dat ich nae- melijck mijn lichaem dooz u in den doot ge- gheben/ ende mijn bloet vergooten hebbe tot verghebinghe uwer sonden/ niet dit open- baer ende heerlijck ghetuyghenis mijnes Doodts/ dooz de gantsche werelt vercondi- ghen/ roemen/ ende prisen sult. Ende van uwt weghen u oock verplichten/ dat ghy tot mijner eeren heylighlyck sult leven / u onder malkanderen hertelijck lief hebben/ ende ghelijck ghy alle van een bzoet etet/ dat ghy oock alsoe te samen een lichaem / een gheest/ een hert/ ende siele sult zyn:

Dat dit de meeninghe ende verstant Mat. 26. 20 van de instellinghe Christi is/ en dat Christus Mar. 11. 1. daerom het bzoet sijn lichaem noemt / om Luc. 22. 19. dat hyt heeft ingestelt tot ghedachtenis sijnes lichaems/ &c. Ende niet om dat sijn lichaem int bzoet is/ gelooven wy daerom: Want dat het lichaem Christi int bzoet sou- de zyn ofte oyt soude gheweest zyn / dat en staet inde gantsche Bybel nergens ghe- schreven / maer doen Christus zjn eerste Avontmael hielt met sijnen Discipulen/ schy- den de Evangelisten dat hy doen by hen aen de Tafel heeft gheseten.

Ende niet dat hy int bzoet verborghen is gheweest: Ende nu na dat Christus ten Hemel is ghebaren/ ghetuycht de Schrift/ dat hy niet op aerden en is / ende dien vol- ghenden niet int bzoet. Christus en heeft oock noyt gheseyt.

Daer in is myn lichaem.

Maert soo wy soudent gheloooven sonder aen sijne almachticheit int minste te twyfe- len. Maer hy nam het bzoet / ende van t selve seyde hy:

Dat is mijn lichaem.

Soo is dan dat bzoet het Lichaem Chri- sti.

1614.

Mat. 26.
Mat. 14.
Luc. 22.
1. Cor. 11.

Si, niet wat anders dat int broodt is. Nu
weet een pegelich Christen / dat dat broodt
niet natuerlyck het lichaem Christi is / want
dat broodt en is immers niet ghebozen upt
de Maeghet Maria / noch vooz ons ghecrup-
picht / daerom ist dat dese maniere vā sprecke

Dat broodt is myn lichaem

Luc. 22.
1. Cor. 11.

Chemen volkommenen sin en heeft / tot dat
daer by come t'ghene volght / dat doet tot
mijner ghedachtenisse / alsoen verstaet een
pegelich Christen / waerom de Heere Chri-
stus het broodt zyn lichaem heeft ghenemt /
ende hoe dat broodt het lichaem Christi is /
namelyck by maniere van ghedachtenisse /
ofte / ghelyckwē anders pleecht te spreken
Sacramentelyck / dat is / na aert der Sacra-
menten. Want dit is de aert der Sacra-
menten / dat de teekenen ofte ghedachtenis-
sen der welcaden Godes (t' sy datter aerdt-
sche ofte hemelsche welcaden zyn) met den
name van soedanighe welcaden selfs ghe-
naemt werden / ghelyck de besnydinghe wert
ghenaemt het verbondt Godes, overmits sy
was een teeken d's verbondts Godels.
De Doop wort ghenamt het bad der we-
dergeboorte, overmits by in de plaetse van
de besnydinghe / een teeken is van de we-
dergheboorte ende aenuewinghe int ver-
bondt / ende tot hinder Godes. Het Paesch-
Lam wort ghenemt het Pasch ofte den
voorzbyganch / overmits het een teeken
was van den voorzbyganch des waeren
Engels vooz by de hupfen der kinderen I-
sraels / op soedanighen wyse / ghelyck in allen
Sacramenten gheschiet / wordt oock in dit
Sacrament het waerteeken des lichaems
Christi, het lichaem Christi selfs ghenamt.

Siet hoven
Mat. 23.Exod. 12. 12
13. 14. 15.

Exod. 13. 9.

Exod. 12. 5.
8. 11.

En versterckt ons in soedanich gheloobe
de vergelyckinghe van alle de woorden / die
by de instellinghe des Paeschlams / en by de
instellinghe des Abontmaels zyn gebuycht
gheweest / eben of Christus niet bingeren op
het Paeschlam hadde willen wyfen / ende
seggen : ghelyck als eertijds het Paesch-
lam was ingheset tot ghedachtenisse der
verlossinghe upt Egypten / alsoo stelle ick
nu in het Abontmael tot ghedachtenis der
verlossinghe upt der Hellen. Want dooz-
gaens ghelyck Gode spreekt vā Paesch-
lam : Alsoo spreekt Christus vā broodt int
Abontmael.

Neemt &c.
Eret, &c.Het is des Heeren Pas-
sch,(dat is vooz by gae/
Ende sulc desen dach
hebben ter ghedach-
tenis.Neemt
Eret.Dit doet tot mijner ge-
dachtenis.

En in den selven sin

Daerom sal dit een teeken sijn in uwe
hant, ende een gedachtenisse voor uwen oo-
ghen.

Wier toe comt noch / dat van den dynck-
becker ghesepdt wordt.

Dese Drinckbecker is dat nieuwe Testa-
ment in mijnen bloede.

Welcke woorden wederomme niet en
connen verstaen worden na de letter gelij-
seluyden / maer moeten verstaen worden
naer de verclaringhe die daer op volght.

Dat doet tot mijner ghedachtenis.

Want wanneer die woorden soo souden
verstaen worden alsse luyden / soo moeste
de dynckbecker int bloet sijn / ende niet het
bloet in den dynckbecker.

Item / de dynckbecker moeste dat nieu-
we Testament / dat is / de verghebinghe der
sonden / &c. selver zyn : welck geen Christ
gheloobich mensche sal seggen.

53 So en han dan niet onthent worden
dat de woorden int Abontmael

Dat is myn lichaem.

Dat is myn bloet.

Welcke van broodt ende Wijn gesprooc-
ken worden / niet en moeten natuerlyck ge-
lyckse luyden verstaen worden / maer alsoo
gelijckse de Heere uptleght ende verclaert /
namelyck / sulcs doet tot mijner gedachtenis.
Als of hy hadde ghesepdt : Neemt heen, ende
eret, dat broodt is mijn lichaem, dat is / dat
broodt sal u een ghedachtenis sijn mijnes
lichaems / welck ick vooz u in den doot ge-
gheben hebbe / welcke verclaringhe ghelyck
van Christo selfs ghedaen is / alsoo is die
oock allen gheloobigen troostelyck. Want
naedemael t' Abontmael ingheset is ter ghe-
dachtenisse, dat Christus sijn lichaem voor ons
in den doot ghegeven, ende sijn bloet voor ons
vergoten heeft, tot verghevinghe der sonden.
Ende by ons sulchs niet en soude indach-
sich

1614. **I**ck maeken/ noch niet ghebenedicteeken
soo veel ende menichmael verseeckeren / in-
dient niet waerachtich en ware: So ist dat
wy dooz: Wontmael verseeckert ende ghe-
stercht worden in dit ons gheloof/ dat na-
melijck de Soone Godes waerachtich voor
ons gheskoyden is dooz synen doot/ ons dat
eeuwighe leven verwozden heeft: Welche
gheloofe is dat salichmaekende eten ende
drincken des lichaems ende bloeds Christi:
Want wie alsoo Christi lichaem ende bloed
eet ende drinck/ dat is/ wie desen troost vast
in syn herte beslypt / ende daer mede hem
selvelaest ende verquicht/ dat Christus syn
lichaem voor hem in den doot ghegheben
heeft/ &c. die en sal nimmermeer hongeren
ofste doofsen/maer sal na dit leven comen int
eewighe leven. Gelyck Christus van sodanich
eten ende drincken spreekt:

Vwie tot my comt, die en sal niet honghe-
ren ende wie in my geloof, die en sal nimmer-
meer starven.

Item / Vwie myn vleesch eet, ende myn
bloed drinkt, die heeft dat eeuwige leven,
ende ic sal hem opwecken ten longsten dage.

Item / Vwie mijn vleesch eet, ende drinkt
myn bloed, die blijft in my ende ick in hem.

Maer van dat Mondelijck eten synes
vleesches spreekt Christus: Dat vleesch en is
niet nut. Der halven ooc de mensche hem sel-
be daer mede te vergeten bekommet: wort
oock van Christo gheheel verwozpen/ welc-
he tegghen sodanighe vleescheliche gedach-
ten stelt de Artijckel van synen Hemelvaert/
als hy seyt:

Hoe als ghy den Sone des menschen sul-
ten opvaren, caer hy eerst was:

Soo langhe als nu desen artijckel waer-
achtich blijft dat Christus is ten Hemel ghe-
baren / soo langhe blijft oock waerachtich
te geen hy selfs daer upt beslypt / namelijck
dat wy hem niet onsen monde niet en kon-
nen batten noch eten.

Van de uyterlijcken Ce-
remonien der Sacramenten.

54 **V**ande uyterlijcke Ceremonie der
Sacramenten/ ghelooben wy/
dat geē mensche macht en heeft
deselbe te veranderen maer mē

moet daer in doen tgeen Christus bevolen
heeft/ ghelijck hy seyt:

Hebt ghy my lief, so houde mijne geboden

Daerom laeten wy onse kinderen Doop-
pen/ niet anders dan in den naeme des Va-
ders/ ende des Soons / ende des Heylighen
Geests. Want also/ ende niet anders heeft
het Christus ingheset ende bevolen:

Gaet henen, ende leert alle volcken, ende Mat. 28. 19
doopte inden naem des Vaders, ende des
Soons, ende des Heylighen Gheestes.

Maer de woorden / vaert uyt ghy onreyn
Gheest, &c: en heeft Christus niet bevolen
dat men by den Doop gheschuycken soude/
daerom en laeten wy niet toe dat men die ge-
schuycken soude/ten is oock niet van noode:
Want men kan nergens in de Schriftuere
vinden / dat de ongedoopte kinderen den
Duyvel souden hebben: Maer de kinderen
der ghelooighen / of sy wel van naturen
zijn onheyligh soo zijn sy nochtans uyt ghe-
naden heyligh/ ghelijck ghescheyden staet:

Anders waren uwe kinderen onreyn, maer
nu zijn sy Heylich. 1. Cor. 7. 14

Alsoo int Wontmael en gheschuycken wy
geen Hostien / ghelijck de Paus heeft ver-
ordineert/maer wy nemen recht broot/ ge-
lijck van Christo ghescheyden staet:

Ende als sy aten nam hy t'broot, &c. Matth. 26.

Item / wy en laeten oock t'broodt niet
heel upt deelen / ghelijck de Paus de ronde
Hostien doet upt deelen / maer wy laeten
t'broodt b'recken/ ghelijck Christus bevolen
heeft. Want.

Hy nam dat broodt ende brack, &c. ende
seyde sulcks doet Matth. 26.
1. Cor. 11.
Johann. 13.
19/20. 226

Tot gedachtenisse dat den Tempel syns
lichaems voor ons is ghebrooken/ &c.

Vade onbehoorlijcke be-
snoeyinghe der thien Ghe-
boden Godes.

55 **E**nde ghelijck wy vande Ceremo-
nien der Sacramenten gelooben/
dat niemant macht en heeft de sel-
be te veranderen/ alsoo ghelooben
wy

1614.

Wij oock van de Wet Godes/ dat geen mensche macht en heeft deselve te veranderen/ te vermeerderen/ ofte te verminderen. Want daer staet gheschreven:

Deut. 4. 2.

Ghy en sult niet toedoen tot het gene ic u gebiede ende en sult daer oock niet afdoen.

Exo. 20.

Deut. 4. 2.

Daerom en staet het ghemeyne Christen mensche byp de ihen Gheboden Godes te besnoepen/ghelyckse de Paus van Roomen besnoepet heeft/ende heeft het Gebodt van de beelden uytghegeschabt/ tot syn voordeel/ op dat de ghemeene man niet mercken en soude/dat sijne beelden ende afgoden-werc/ van Gode verboden is.

Besluyt.

Dit is ons gheloobe/ ende wij zijn door Godes woort ende Christ verseeckert/dat die soodanich gheloobe heeft/ ende met de werken bewijst/niet can verlossen gaen. Daerom wenschen wij van herten/dat onse getrouwe Godt ende Vader die ons sulche kennisse gegeven heeft (daer voor wij hem niet genoegsaem en kunnen danken) oock andere/die noch dwaelen/met ghelycke kennisse ende verstant verlichten wil. Syn werck ist. Ende voorwaer wie God vrees/ende die aenghetrocken spycken betracht/di sal syn eyghen herte dwingen ende byblijuen om God de eere te gebede/ende sal zijn woort moeten laeten blijven waerachtich. Want daer staet gheschreven.

Joan. 8/47.

VVieuwt Godt is, die hoort syn woort.

Item/ T'woordt Godes is levendich en krachtich, endescherper dan eenich tweefyndende Sweerd, ende gaer door tot de verscheydinghe der sielen ende des Gheestes, senuen ende leden, ende is een oordeelder der ghedachten.

Heb. 4. 12.

Psal. 94. 15.

Item/ Recht moet doch recht blijven, ende dien sullen alle vrome herten toevallen.

IX.

Academie
hijne Gro-
ningen op-
gericht

In den Sommer deses jaers hebben de E. M. Heeren Staeten van Groen-ghen ende d'Omlanden/binnen de treffelike Stadt van Groeninghen / een nieuwe Academie ofte hooghe Schoole opgericht ende met gheboden tot Godt als oock met treffelike geleerde Oratien inge-

wyrt op den derden dach Augusti 1614. In de welcke gheleert worden van verscheppene treffelike Mannen/ die sy niet eerliche Stipendia beloonen / Theologia, Iurisprudentia, Medicina, Philosophia, Historia, Mathesis, midtsgaders de Gheestelike ende Chreusche spycken. Oock hebben die Heeren Staten verscheppene alumnos op s'lands costen aenghenomen / om in geleertheyt op te trecken/ hier toe gebuytende een goet deel der Cloosterrenten ende opkomsten/ die voor desen in ledicheyt ende onnutrichheyt syn verteret gheweest / tot welken eynde de selfde eerijis deele rijche lieden in haren blinden puer niet ghesist nochte ghegeuen en hebben. Dewyle dat dese Schole ter eerren Godes/ ende tot on-derdichinghe der jongher mannen in Gods salicheyt/ ende alle goede wetenschap is inghesist/so en is daer niet aen te twyffelen/ of dit en sy een seer goet ende Gode aenghenacm werck / die het selfde wille segghen tot syner eere / tot welstant syner H. Kerke/ ende des ghemeenen besten / ende tot ewigen lof van den Hoogh-wel-gebozenen Heere Graef VVillem-Lodewijk van Nassou, Stadthouder van Vrieslandt/ Groenningen/ ende der Omlanden. Ende tot roem en prijze aller der byzomer Heeren/die d'eerste Nutteurs ende stichters deser treffeliker Schole syn / ende die voort en de goede hant daer aen sullen houden.

De eerste sijn in deser Schole sijn aen ghevaughen naeyndinghe der hant daer daghen/ Anno 1614.

Hugo van Niveon is d'eerste gheweest/die om de eere ende titel van Doctoorship in de Rechten te becomen ghedisputeert heeft/ op den xiiij Novembris. 1615. Als Hooghheertoor der Academie was/de Hoogh-geleerde / seer voorsz. fliche Doctoor Hermanus Ravensbergus der H. Schijst eerste Doctoor ende Professor aldaer.

D E E. M. Heeren Staeten hebben tot bevestighe van haren staet ende Republique gesocht mitume confederatien ofte verhautenissen te maecken / soo met Princen en Dorsten/ als met Republique ende Steden. Onder andere daer mede de Heeren Staten der vereenichde Neder-landen in onderhandelinghe ghetreden sijn/ syn die van Wagheburch/ ende byz. Alen-ze-stadt in Waprechtlant ghelegghen. Als die de Ceur. Dorst van Saren vernomen heeft/ so en is hem sulc niet

1614. niet lief om hooren gheweest/ derhalven soo heeft hy daetelich aen die van Maegdenburch gheschreben / ende haer vermaent/ dat sy dit niet doen en souden/ sonder voorszete van sijne Keyserliche M^t. Te gheligheront wat daer by schijvende/ dat hy geen gewichtighe reden en sach die haer hier toe beweegde / maer dat hy wel aen d'ander sijde sich des verseckert hielt/ dat de Keyser sulcx quaelich soude nemen/ maer dat sy insonderheyt de Eerst-Wisschop van Maegdenburch daer inde meer en meer grootelich soude toornē ende verbitteren/ ja ooc terge. Waer by noch andere swarckheden verhalende/ die hier wt souden ontsaen. Want inden sy dit om de Eerst-Wisschop de crijch aen te doen / van Wegghen het misverstant onlanck tusschen hem ende haer gherefen/ soo moesten sy ghedencken / dat hy ende andere Ceur en Dozken / die den Eerst-Wisschop verwantet ende benaebuyt waren/ hem niet en souden verlegghen laeten / maer dat sy hem alle hulpe ende bystandt doen souden. Waer by voegghende / dat sy deses mis-verstantis halven des te wepigher hoefden recommer te sijn/ dewijle daer alreets eenen dach besemt was/ op den welcken verscheptene Prinsen en Dozken souden verschijnen/ om alles in de meeste billicheyt ter neder te legghen.

Behalven de boven-verhaelde bzieven aen die van Maegdenburch/ heeft oock de Ceur-Dozst van Saxon deser saecke halven aen den Keyser gheschreben/ ende sijne M^t. vermitticht wat er op hande was tusschen de Staeten ende die van Maegdenburch/ sijne M^t. bemaenende/ dat hy die van Maegdenburch sulcx te doen verbiedende soude / ende dat men den Magistraet soude belassen den Eerst-Wisschop van Maegdenburch (ja eersten Wisschop van Duytsch-landt / eenen Dozst wt het hups van Brandenburg) te gheschozsaemen.

Dit heeft de Keyser geern ghebaen/ ende heeft daetelich so ernstich/ ja ooc met sulcke dreppghementen dit aen die van Maegdenburch gheschreben/ dat dit verbout vooz dit mael gheenen vooz-ganck ghemomen en heeft/ ja oock die van Brunswijck hooren/ de dat dit dien van Maegdenburch soo quaelich van den Keyser wiert asgenomen/ sijn te rughe ghekeert wt den Maeghe/ daer sy gherepft waren om oock met de Staeten van verboutenisse te sprecken.

1614. **D**e Staten der Geunierde Neder-
Landische Provincien/ in sonder-
heyt die van Hollandt/ siende ende
daeghelix bebindende wat groote
Profften dat haer ende haeren onderfaeten
de Zee-varende ende verren-coop-handel
was inbreughende / hebben op den xxij.
Martij deses jaers een Placcaet publiceren
laeten/ daer in sy alle ende eenen pogeneliken
haer onderfaeten vermaenden tot aerssic-
heyt in het soeckē van nieuwe/ ofte tot noch
toe onbespeide Havenen ende Landen/ Pri-
villigerende de binders der selfder ende haer
vastelick belovende / dat sy vier repfen tot
de selfde nieu-gebodene Lande souden mo-
gen doen/ eer dat pemandt anders die selfde
Havenen soude moghen bespeien ende daer
handelen. Die bevonden soude worden hier
teghens te doen / die soude verbeurt hebben
schip en goet / ende daer en boven noch be-
taelē de bzeuke van vijftich dussent Croo-
nen/ rot proffijt ende voozdeel der gener die
eerst die Havenen bespeit ende ontdecks
hadden. Doch dit Privilegie wiert den eer-
sten binders van nieuwe Landen gegeven
met dese conditpe / dat sy van haere eerste
repse te hups ghecomen sijnde binnen vier-
tien daegghen haer souden verboughen by
de Heeren Staeten/ die nae ghelgentheyt
vā de wgt gelegenheyt der nieu-gebodener
haevenen/ eenen sekeren tijt souden stellen
binnen den welcken sy die vier repfen be-
hoorden te doen.

Indien het gebuerde dat twee verschepte
dene campagnen der Coop-lieden/ de self-
de landen opdeden ofte bespeiden in een ende
het selfde jaer ofte sapsoen/ soo sullen die alle
hepde de boven-verhaelde Privilegie heb-
ben te genieten/ ende de differenten ofte mis-
verstanden die hier wt souden moghen rij-
sen / sullen by de Heeren Staeten worden
ter Neder ghelept.

In de beginne van April isse te Naum-
burch in Churingher Landt / een by-
een-comst gheweest van veel reffeliche
Duytsche Ceur en Dozken/ om te han-
delen van het misverstant tusschen den Ceur-
Dozst van Brandenburg/ ende den Phals-
Graeve Nieuborch gerefen / belanghende
de Landen Gulich/ Cleve/ Berghe/ met den
aenlebe der selfder : Als oock van andere
saecken haere hupsen ende statuten be-
treffende. De Ceur-Dozst van Saxon met
sijnen Heer-Boeder Augulto, hadden hare
hupfrouwen by haer/ ende quamen in ge-
reden

1614.

X L

De Staten
beloofden
ghewet die
nietwe ja-
den en ha-
venen bin-
den/ goede
veroorijge.

X L

Speet-
comste coo-
nigher
Ceur en
Dozken te
Naum-
burgh.

1614.

reden met twaelfhondert Peerden. De Cuer-Dozſt van Brandenburg quam met ſef-hondert Peerde: Ludouicus De Lant-Graue van Heſſen / met twee-hondert / en de andere Dozſten nae advenant / Soo dat ter op deſen dach ſijn verſchienen veertien Dozſten / in haren treyn hebbende ontrent vyf duiſent Peerden / ende een groot gheſleey van jong-rens en lachepē. Elck een deſer Heeren was op het coſtelijckſte en magni-ſchijckſte op-ghepzoncht ende gheſmucket.

De wan-trouwe was hooghe gewaſſen tuiſſchen Brandenburg ende Neuburch / ſo dat verſchepdene Cuer ende Dozſt haer ſeere bemoeypden / om wt de herten dier Princen het miſ-vertrouwen te weeren en keeren / doch ſchier al te verghreys / den wo-
tel was te diepe ende te bzeet in haere herten gewaſſen.

De Ridderſchap ende Steden dier Dozſtendoemen vergaderden midler wyle bin-
nen Clebe / ende beſloten dat ſp geen ſchat-tinge noch Contributie geben en wouden / vooz ende al eer ſp wiſten wie dat haren Heere weſen ſoude. Sy hebben bzeiben en Gefanten geſonden aen den Hertoghe van Brandenburg / aen den Cuer-Dozſt van Cuel / ende aen de Genuierde Staeten in den Waeghe / verſoekende dat ſp haer niet deſe ſake niet en wouden bemoeypen nochte daer in vermengghen / maer dat ſp de Cuer en Dozſten ſouden laeten hier in handelen nae haere wylheyt ende Hooghe-verſtant / den welcken ſp hare ſacken vertrouwen ende in handen ſielden.

De Ceur-Dozſt van Ceulen heeft hier op gheantwoozdt / dat al de werelt wel wiſt / dat hy eenen Dozſt was ghemeycht tot be-
hoozderinghe der ruſte ende vrede ſijner on-derſaeten ende naburze / maer dat hy even wel niet en ſoude kunnen ſtille ſitten / indien men den Rhalf-grave Neuburch onge-
lijck dede. De Staeten der Genuierde Provincien hebben deſe bepde Dozſten tot vrede ende verdzach vermaent / hare hulpe ende raet tot dien eynde aanbiedende.

XIII.

Preparatie
voeren
rijck.

Als de Heeren Staeten ſeerckelick vermitticht waren / dat de Herto-
ghe van Brandenburg ſijn crijchſ-ober-ſte bevolen hadde / dat ſp haer onder-hebbende crijchſ-volck ſouden veer-
dich houden / om tot aller upzen te marche-
ren ende te trecken daer het de noode ende gelegentheyt voozderen ſouden / ſoo hebben
de Heeren Staeten vele waegghen laeten

beſellen ende aen-nemen / om haer crijchſ-
volck in der haſte te moghen bzingen daer
het de noot ende ghelegentheyt voozderen
ſoude.

De Eerſt-Hertoghe Albertus dit verne-
mende / heeft bzeiben aen de Staeten ghe-
ſchreven / deſes inhouts / dat de Ridderſchap
ende Steden des Dozſtendoems Clebe on-
laen hem gheſchreven hadden wat miſ-ver-
ſtant / datter tuiſſchen de Ceur en Dozſt
Brandenburg ende Neuburch ghereſen
waren / midtſgaders wat ſchade ende
ſwaricheyt dat dien landen des halven bo-
ven het hooft waren hanghende / daer hy
verſoekende / dat het haer woude gelieven /
de goede hant daer aen te helpen houden /
dat de elende / daer mede ſp gedreycht wier-
den / van haer ſoude moghen ghekeret ende
gheweert worden. Dat hy dooz deſe vziun-
delicke ende billiche bede als oock om datter
hem mede aangelegen was / beuecht was
gheworden bzeiben te ſenden aen die bepde
Dozſten / haer vermaenende tot vrede / lief-
de / ende eenicheyt / daer hy voegende (alſo
hem grootelick daer aengelegen was) dat
hy den eerſten verbzeecker der ghemeynt
vrede / ſoude helpen beſtrijden. Ende of hy
wel niet en twijfelde aen de goede ghe-
mentheyt die de Genuierde Staeten had-
den tot de ghemeyne vrede / ſoo vermaende
hy haer nochtans / dat ſp doch de goede
hant ſtedes daer aen wouden houden / haer
vooz ooghen ſtellende wat groote ſwaric-
heyt ende onghemack dat alle onlijgghen-
de landen te verwachten hebben wt den
crijch ende onlogge deſer bepder Princen.

In de ſelfde Maent van April heeft de
Rhalf-grave Neuburch den Keiſer
laeten behandighen ſijn verclaringhe
belanghende het ghehoorzamen ſijner
Keiſerliche Maegende Altheym. De
Ceur-Dozſt van Brandenburg aen d'and-
er ſyde heeft verclaert / dat hy deſe ſacke
niet en woude ſtellen in handen van den
Kof-rare des Keiſers / maer verſoght ende
begeerde / dat deſe gzaotwichtighe ſacke
hooz het Camer-gerichte te Spiers mochte
aſchghandelt worden. Hy heeft verſchep-
dene redenen deſes ſijns verſoekes inghe-
bzacht / ende hy nam den deſe / dat hy alreer
ghewoecſaem b-vanden hebet / hoe par-
tyſch dat veel der Keiſerliche mannen /
ſelſe die die Ceur vermaent om haer man-
ſchap te wezen / woogde dat hy niet

weerbicheyt welke sy hadden/hem moesten bedacken.

Dit hier noch by-voeghende/dat hy niet quaetlick gheuepcht en was tot een vziende-liche by-zen-comste ende verbzacht/doch niet die conditie/by so verre het selfde niet ghecroffen en wiert/dat de saecke dan eben wel in haer gheheel soude blijven/tot dat sy niet rechte soude af-ghebifputaert wesen.

Eyndelick badt sijne Ceur-Dozfelicke Beurluchticheyt den Keyser / dat hy doch sich onpartydich in dese saecke draghen woude/ ende hem laeten recht sijn t'ghene dat sijne partye als recht wiert gekent ende toegelaeten.

Op het eynde van April isser in Hol-landt ghebzacht een gheweldich roof-schip/dat langhen tijdt groote schade op de Zee ghebaen hadde/ beroovende vele coop-vaerders soo upt Hollandt / als andere Landen de Zee bespleende. Hier Hollandtsche schepen rijckelijck ghelaeden met Goudt en specerpe van Guinea comende / hebben desen Zee-roovert onder Merlandt ghebonden / ende soo dapperlick beschoten / dat hy sich op ghewaerde ende onghewaerde moeste overgheven in handen van de Hollanders doch tegen den danc ende wille van verscheidene Route onverschachte boeven die in dit schip waren / die liever het vier in het busse-cruyde wouden gheskeeten / ende met hare vbanden in de lucht gheblogghen hebben / dan haer over te gheven om ghehanghen te worden. Daer waren in dit schip vyf-en-dertich Zee-roovers / die t'Amsterdam vooz het gherichte ghebzacht wierden/welcker eenighe gehanghen wierden/eenige sijn met andere straffen vyz gheraecht. De Capiteyn was een schoon fraep Enghef-man/ een jongelinc van bzic ofte vier en twintich jaren / desen is aen een hoogher galghe ghehanghen geworzen/dan sijne boodtsghesellen/ anderen tot eenen schizick.

Ontrent deser tijdt sijnder in Hollandt anghercomen eenighe Moscovijtsche Gesanten/die in de vergaderinge der C. H. M. Heeren Generaale Staeten dooz haren Colek ofte Carl-man hebben verclart / dat de Groot-Dozfel van der Moscou der Staet vzienschap was verfoechende/ ende begeerde dat het haer woude ghelieven hem te assisteren tegen sijne vbande/ met gelt ende

eenighe oozloch-schepen. De Heeren Staeten hier ober met malcanderen haer betaelen hebende/en sagghen noch en verstonden niet dat sy vooz de Feder-landen groot vooz-deel wt dese confederatye te verwachten hadden / derhalven soo hebben sy dese Moscovijtsche Gesanten aenghedient in ghenere/dat sy den Groot-Dozfel Hoogelick bedancten vooz sijne goede gunste tot haer/de welke sy nae haer vermogghen souden voeden ende onderhouden / nae dat het den tijt ende de gelegentheyt souden lijden ende toelaeten. Sijn Exc^{te} heeft tot vermaeckinghe deser Gesanten/ eenighe compagnyen van sijn crychf-volck doen schermutselen ende spiegel-vechten / dwelck dese Gesanten met groote verwonderinghe hebben aenschou.

De Heeren Staeten hebben dese Moscovijtsche Gesantē met goudene kettenen ende cer-pemminghen ofte medalpen vereert/ ende met eerbiedinghe ende groote beleestheyt haren afscheyt gegheven/haer defoyserende ofte costvz houdende van alles wat sy hier te lande verteert hadden.

XVII.

Alsoo de Moghende Heere Staet daechlijcx veelclachte hoozden / ober de schade ende het ghevelt dat de Zee-roovers in de Middellantsche Zee ende daer ontrent deden / die welke verjinderden dat de Cooplieden ende Ingesetene deser Landen hare negotie ende commertie niet beplijghen en konden dzyben/ So ist/dat de vooznoemde Mog. Heeren Staten tot dien eynde toegerust hebben diversche Schepen van oozloghe/ die den 26. May. 1614. upt Texel vertrocken zyn:

Den 21. dicto tē twarls upzen zyn sy vooz Mamora ghecomen / ende van daer vooz Salce, alwaer sy twee Piraten gebonden hebben / die sy alle op de straugh hebben ghejacht/also dat se in den gront gheraecht ru/het ene was het Scherphē / van Peter Mol.

Den 25. dicto zyn sy vooz Afgaske gearriveert om Water te halen. Afgaske is een groote verwoeste Stadt/ met wel 28. toorens/ soo groot als cleene verclert / zijnde niet hewoont/ghellegghen ontrent 10. mijlen besuppen Salce.

P H

D M

Den 27. van daer comende vooz Mamora, hebben sy eenen Dyp-buyter gherecou- treert/zhnde met tarwe gheladen / die sy/ alsoo hy nae Mamora wilde / naeghejaecht hebben/ alsoo dat hy ghebwooghen wierdt hem nae straugh te begheben / alwaer hy van haer ghenomen is.

Den 4. Iuly des nachts heeft de Admirael ende Capiteyn Cleen-sorghc, noch eenen Zee-roover gheregen / wiens name was Bartel / met veel costelichheyt gheladen zhnde.

Des selfden daechs is den Vice-Admi- rael vooz Mamora hy hant gearriveert/ heb- bende een Barcke ghenomen/ daer in wa- ren Turcken ende Engelsche den Capiteyn was een Kenegade/ ofte verloochent Christe en een Engelsman van geboorte/ die hy alle over boort de courante dede dansen/ uptge- nomen vier Slaven. Int innemen sijn twee stucken Gheschuts gheboort / waer van twee Maanen doode bleven/ ende den Ca- piteyn met een Timmerman ghequet.

Den 15. hebben sy den Vice-Admirael van Capiteyn Bartel gherecoultreert/ dien sy hebben ghesocht te nemen/ het welke hy vermerckende/ ende gheen uptcomste sien- de/ heeft het aen straugh gheset/ ende lie- pender alle gader upt / behalven die daer verdooncken / ende des nachts hebben de Mozen het Schip verbrant.

Den 24. is des Admirael's Boordt aen Landt ghebaren met een bries/ om sommi- ghe ghevanghen van Wylsinghen te lossen/ waer op de Dyp-buyters geantwoort heb- be. dat sy geerne haer beste doen wilde met de ghevanghenen / indien sy om gelt te los- sen waren/ende en dede dat niet om vrient- schap van haerlieden/ maer om des willen/ dat het Christenen waren / want sy had- den wel eertijds veel uptgeholpen. Woort so dachten sy met den eersten spzanc upt te comen/en den Admirael te besoecken/ ende wilde de Admirael met de sijne vrien- den zijn/sy mochten/ende en wilden sy niet/ sy en wilden oock niet/den Admirael mocht versekert zijn/ soo langhe hy vooz Mamora, ende in der Mozen oogen bleef ligghen / soo en konden sy geen ghevanghen lossen/want sy die niet en wilde laten gaen/ vooz ende al eer hy haer Schepen die hy in den grondt gheschoten hadde / ende vooz het volck dat doode ghebleven was/betaelt hadde. Den Admirael mochte bypelsich dencken / dat sy dit niet en dede om dat hy van Mamora sou- de verrucken/in geenderlep manieren nie t/

alwaert schoon dat hy daer noch 9. ende 9. maenden bleef ligge/ want sy verhoopte he- den naeste sprinck-bloet hy te comen. Desen bries was eubterceken / By my Admirael vande Nieuwe Neeringhe.

Den 1. Augusti sijn de Spaenjaerts upt- gheseyt / ende den 3. dicto sijn sy by der Mogender Heeren Staten Oorlochschepen vooz Mamora gearriveert/zhnde sterck 80. seplen/soo Galepen/Galioenen/als andere Schepen/

Den 5. heeft ons volck met den Spaen- schen Admirael geresolveert / de Dyp-up- ters aen te tasten/en Mamora te veroveren/ ende hebben tot dien eynde 5000. Manuen/ soo in Galepen/Sloepen/als Barcken/nae landt ghesonden. Die welke het fort/aen de Moort-spde ghelegghen / met ghewelbt inghenomen hebben/al hoe wel die van Ma- mora upt de Batterien groote weer deden. De Spaenjaerts hebben het Gheschut/dat sy inde Batterien vande/naer de Dyp-buy- ters Schepen ghewent / ende seer dapper daer in gheschoten / van ghelijcken mede hebben de Dyp-buyters gedaen/ t welck tot den donckeren gheduyt heeft / soo dat sy smozghens daer aen vier van haere beste Schepen in Bryant staecten/ende die andere lieten sy ligghen. Des Admirael's Schip was ghenacmt de Pauw van Amsterdam, die de Dyp-buyters ghenomen hadden.

Den 6. deser Maent roepden de Galepen met alle de clepne Schepen in Mamora, ende hebben de Haven ingenomen/die Dyp-buy- ters/die het outcomen konden/zhn nae Salee gheloopen.

Niet langhe gheleden isser te Cris- ten een boeck ghedruckt met desen titel / Francisci Suarez Grapaten- sis, e Societate Iesu Doctoris Theo- logi defensio fidei Catholicae & Apostolicae ad- versus Anglicanae sectae errores. &c. Als dit Boeck vooz den dach quam/ende te Parijs by de Doctoren ende verreslende Politijc- quen ghelesen wierdt/soo sinder in ghevon- den vele ende verschepdene puncte Argu- den met de macht ende authoziteyt die den Coninghen van God den Heere ghegheven sijn/als oock vele stucken ghereykende tot ontrustinghe verwoeringhe van Coninck- rijcken/ landen/ende luyden. Verhalven is isser by het parlament van Parijs/nae lan- ghe ende rijpe deliberatie verordineert/ als volght/derwijle dat in dit Boeck behou- den worden verschepdene scandaleuse pro- positien

positien ende leeringhen/streckende tot ver-
werringhe ende verwoefinghe van Co-
ninchicken ende landen / als oock om de
onder-saeten teghen hare Coninghen ende
Princen in het Wapen te brengen/jae oock
dat het openbare valscheypden ende blasphe-
mien sijn die hy schijft in die plaetsen daer
hy gewach maect van Clodovao ende Phi-
lippo Pulchro: So heeft het Parlement ver-
ordineert / dat dit Boeck door des Wels
handen op de sacle van t Hof in het byer ge-
woopen/ende verbandt sal worden.

Dit geschiet sijnde/soo isser oock by open-
baren Placcate verboden/ dat niemant sich
verboozderen en soude dit Boeck te her-
drucken/ elders gedrukt sijnde in Druuck-
erijck te brengen/te lesen / of te schijven/
by sich te hebben ofte behouden/ veel wep-
niger in de scholen te verclaren/ ofte te lae-
ten disputeren de propositien ofte stucken
die daer in verhandelt worden.

Hier en boven so is van wegen het Par-
lament den Jesuyten opgeleyt ende belast/
dat de Jesuyten Ignatius Armoudus Rector
der Jesuyten binnen Parijs/ Pierre Cotton,
Frontonius, ende Cirmundus, met den alder
eersten door het Parlement soude verschij-
nen/ ende datme haer aldaer soude verwij-
ten/ dat dit Boeck van Suarets tegen de be-
lofte van den Generael der Jesuyten W.
1610. ghedaen/ in drucke wt-ghegan/ ende
binnen Parijs ghebracht was/ tot vernie-
tinghe van de autoriteyt des Conincks/ tot
onteerlinghe sijner Conincklichen persoons/
tot verstooringhe der vrede door het gant-
sche Coninckrijck/ met belastinghe/ dat sy
handelen souden met haren Generael van
de vernieuwinghe deses Placcats / ende
Publicatie des selfden/ met versekeringhe
ende ghenoechsaeme bozghen/ dat voorsz.
sulcke Boeck van de Societeyt der Jesuy-
ten niet en souden gheschryven noch te en-
den dach ghegeven worden / Ende dat sy
in den tijt van ses maanden gehouden wa-
ren versekeringhe hier van in te brengen
ende te vertoonen. Nocht is den Jesuyten
belast / dat sy haer voorsz. wel wachten
souden van sulcke stucken te prediken/ ofte
den Volcke voorsz. te braghen/ maer bevolen
het courrarpe te prediken ende te leeren.
Indien sy tot eenigher tijdt anders te doen
souden bevonden worden/ soo souden sy by
het Parlement verclaert worden brgaē te
hebben Crimen laes Majestatis. Dit alles is
geschiet op den xxvij. dach Junij, op het sael
des Parlements/ in de sege woordicheyt van

de Jesuyt Ignatius Armoudus, Carolus Tou-
rus (die in de plaetse van Cotton verseeen)
Frontonius Dux, ende Iacobus Sirmundus. So
dat de Jesuyten hier een leelie bzant-merc
gheerighen hebben/ des sy haer wel mogen
schaemen/ indien daer noch eenige schaemte
by haer is.

Maer op dat een weder desen ghedenck-
weerdighen handel des te beter verstaē/ soo
sal ick hier by voeghen eenige woorden ende
redenen wt de Remonstrantie ofte t ver-
tooch ende clachte van de Raets-luyden des
Conincks aen het Hof van t Parlement/
ende conclusien by haer ghenomen / wt het
Frans in onse Taale over-gheset.

Des Wp-dachs den 20. Junij, Anno
1614. sijn de Raets-luyden des Conincks ge-
gaen inde groote Camer ende hebben ver-
claert voorsz. het Parlement (Mr Lowijs Servin
Abbocaet des Coninck het woordt voeren-
de) dat sy een groot missagen hebben te sin
in dese tijt vele schijften/ de welcke loopen op
verscheypden plaetsen/ begrijpende maximen
ofte reghelen contrarie den dropper machte
der Coninghen ende Princen / van Godt
gheordineert/ ende die in staet sijn/ hinder-
lich der versekertheyt van haere persoone/
mitsgaeders de ruste ende stilicheyt van
haere onderdanen: Onder die welcke (nef-
fens vele andere) boecken by de Boeck-
vercoopers/ comende van de leste Franch-
soozsche Wisse/ ghebracht was een boeck
met desen tijt Verdedinge van het Catholijcke
ende Apostolijcke Gheloove van Franciscus
Suarez van Granaten, Doctor in de Theologie
uyt de Societeyt Iesu, ende in de Hooge Scho-
le van Coimbra, eerste Professor van Theolo-
gie, teghen de dwalinghen van de Enghelsche
Secte met een verantwoordinghe op die Apo-
logie van den eedt van getrouwicheyt, ende de
vermaerde voor-reden van den Alder-door-
luchtichsten Iacobus Coninck van groot Bri-
tanien aen de Alder doorluchtichste Coningē
ende Princen der gantscher Christenheyt, tot
Keulen in den winckel van de Birck mannen, op
de costē van Hermannus Mijlius, met toelatinge
van de Overste, int jaer 1614. VVelcke boeck
ghedruckt was gheweelt t'voorgaende jaer
1613. tot Coimbra in Portugael, by Didacum-
gomez Lonceyro, Drucker van de Hooghe
Schole, mer de Approbatien van Iohan Alvarus
Provinciael van de Societeyt Iesu in Portugael,
den 5. Aprilis 1612. als mach ende vermogen
hebbende hem ghegeven van onsen seer eer-
weerdighen Vader den Generael Claudius
Aquaviva: ende van Henric Serenus Probins-
ciael

ciael in de Provincie van den Rijn/ vande eerften Novemb. 1613. welck boec sy bevestiget hebben op de Raetskamer/ dooz de collasie van het Extrac dat sy in handen houdet/ op het ghedrukt Exemplar: Welck boeck begrypt vele verdoemelijke Propositionen/ onder andere staet int 3. Boeck/ Cap 23. Pag. 376. Dat den Paus teghende Coningen ghebruycken mach bedwingende macht/ oock tot het affetten van haer Rijke/indien de saecke sulx verheyscht. Ende vervolgens in de selfde Pag. ende op de 377. sept hy also: Ten eersten, het volgt daydelijck uyt het gene datter gheleyt is, dat den Paus macht heeft om de wereltlike Princen die onbullick ende onverbeterlijck zijn, voornemelijck Scheurmakers ende hardneekige Ketteren, te bedwingen, dewijle de leydende macht sonder de dwingende crachteloos is, ghelijck den Filosooph int chiende Boeck Ethicorum int leste Capitell ghetuycht. Ergo indie de Paus leydende macht heeft over wereltlike Princen, soo heeft hy oock dwingende macht, by aldien sy sijn rechtveerdighe directie door wer ofte ghebodt niet ghehoorsamen en willen, die consequentie oft gevolgh wordt bewesen, want die dinghen de welcke Godt gheordineert heeft, zijn leer wel inghestelt. Ergo indien hy den Paus leydende macht ghegheven heeft, so heeft hy hem oock dwingende machte ghegheven: Dewyle de Instellinge anders onvolmaect ende onbondich ghemaect soude werden. Vvaer uyt de Theologanten leeren met een contrarie reden, dat de Kercke geen macht en heeft om de werckingen die ganclich ende gaer van binnen sijn te ghebieden, dewyle datte van de selve niet oordelen en can, ende de consequentelijc gheen straffe over de selvighe stellen, so veel als het bedwingende ghewelt aengaet, gelijcker wijs D. Thomas leert 1. 2. q. 92 art. 4. ende 100 art. 9. Ergo ter Contrarie, dewijle den Paus gebiedende de wereltlike macht in haere werckingen leyden mach, soo mach hy oock die Princen, de welcke hem in het ghene dat hy rechtveerdelijck ghebiet niet en ghehoorsamen, dwingen ende straffen. Ende int 379. bladt proponeert hy/ dat eenighe Princen / selfs oock van onse Alder-Christelijckste Coningen dese macht erkent hebben. Daer na gaet hy doozt/ segghende int 380. bladt aen den cant: Dat den Paus wereltlike Coningen met tijtlike straffe ooc wel straffen mach. Ende op't 382. bladt sept hy dat den Paus Zacharias in gelijcken gevalle int Coninckrijcke van Byzantijck den tijtel des Rijcks van den Coninck Childerico op Pepinum ober ghestelt heeft. Ende

een weynich daer naer: Dat Bonifacius de 8. ste Philippum Coninc van Byzantijck heeft verclaert berooft te sijn van sijn Rijke. En in het selfde 3. Boeck Cap. 29. Pag. 415. num. 12. spzeckt hy insurjeuselijck ende verachtelijc vanden Coninc Philippus de Schoone. Ende Num. 5. Pag. 814. hebbende doozt gheselt een vraghe / of eenen Coninck om sijn tyzannische regieringe alleen van een vvaet persoon soude mogen gedoot werden. Soos beslyt hy vervolghende int selfde ghesalt Pag. 815. met dese woorden. Indien het is een bescherminghe van sijn eygden leven/ het welck de Coninck niet ghewelt bestaet te nemen/ dan sal het den Onderdaen gheoorlooft sijn ordinairse wijse hem selven te beschermen/ al-hoe-wel datter de doot des Princen op volghet. Ende een weynich leger nombre. 6. Daer-en-hoben / soo dit gheoorlooft is doozt sijn eygden leven/ soo is het veel meer gheoorlooft doozt het gemeene best/ ende in de 819. Pag. nomb. 14. sept hy: Ten lesten na dat den Coninck wettelijck is afgheset / soo en is hy nu niet meer een wettelijck Coninck ende Prince / ende volghens dien en can de bevestinghe de welcke vanden wettelijcken Coninck spzeckt in hem niet bestaen: Ine indien soodanighen Coninck na de wettelijke affettinge in sijn hardneckerheyt volhardende / het Rijk doozt gheweldt behoudt / soo begint hy een Tyran in den tijtel te sijn. Want hy gheen wettelijck Coninck en is / noch niet rechtveerdigen tijtel het Rijke en besidet.

Dit wort noch vzeeder in eenen Ketterischen Coninck verclaert: Want terfcondt doozt de Ketterpe in der daet selve / wort hy van sijn heerschapppe ende eygenschap sijn Rijcks berooft/ de wijle het ofte gheconfiskeert blijft / ofte tot den wettelijcken Catholischen successeur / doozt het recht selve over gaet / ende dit niet teghenstaende en can hy terfcondt van sijn Rijke niet berooft werden / maer hy besidet dat rechtveerdelijck / ende bedient het tot dat hy doozt de sententie / ten minsten declaratoire/ van de misdaet ghecondemneert sy. na het Capit. Als na de wetten van de Ketteren int 6. Maer nae dat de sententie gegeven is wort hy eenemael van sijn Rijke berooft / soo dat hy het niet rechtveerdighen tijtel niet besitten en can: Ergo hy sal van dien tijdt af gheheelijck/ als een tyran gehandelt/ ende dien volgens van een peder privaet persoon ghedoot moghen werden. Ende nombre 16. stelt hy dese woorden: Maer in den Paus

1614. Paus is dese macht / ghelijck als in een O-
verste/ hebben de jurisdictie / om oock de op-
perste Coninghen als syne ondersaten te
straffen / waer upt in dien de sonden sijn in
gheseteliche Materie / gelijk de sonde van
Ketterye is / can hy de selve directelick in
eenen Coninck straffen/ oock tot het af-set-
ten van het Rijke / indien de hardnech-
heyt des Coninckx/ ende de boozsichticheyt
van de gemeene welbaert sulx verespichen.
Maer indien de fouten sijn in wereltliche
saeken / boozsach bele als het sonden sijn/
mach hy oock de selve straffen dooz syne
directe macht: Maer soo vele sy tijdelicken
de Christeliche republike schadelick sijn/
sal hyse ten minsten indirectelick straffen
moghen/ boozsach vele de tyrannische regie-
ringhe eenes wereltlichen Princen altydes
de salicheyt der zielen schadelick is. Ende
in de 820. Pag. Nomb. 7. presupponeert hy:
Dat de Coninckrijcken in sodanighe ghe-
ballen altyd den Paus raet ghevoeght
hebben/ oft oock van hem begeert / dat hy
eenen Coninc oft onbeguame Tyran af-set-
ten soude/ als van Childericus den Coninck
van Brancrick / ten tijde van den Paus
Zacharias/ missende hier in/ beyde in de daet/
ende in het recht. Ende een weynich daer
na voeght hy daer hy t' gheene hier volghet.
Het Rijke der Christenen hanght aen den
Paus / hier inne / dat den Paus niet alleene
raden ofte toelsten en mach, dat herrijcke den
Coninck affsette die hem schadelick is, maer
oock gebieden ende dwingen dattet dat doe,
wanneer hy het voor de Geestelicke welvaert
des Rijck, voornemelijck om die Ketterijen en
scheuringhen te myden, nootfelick heeft
gheoordeelt te sijn. Om dat dan aldermeest
plaetse heeft het gebuyck van die indirecte
macht ontrent de wereltliche dinghen om
den ghesetelicken eynde: Ende om dat hy
mach dooz hem selven immediatelick eenen
Coninck affsetten in sulken gevalle: Ergo/
so mach hy het Rijke dwingen / dat het
dit upt voere / soo het nootd' felick is/ an-
ders soude syne macht niet alleene crachte-
loos sijn/ maer oock niet soffisant. Ten les-
ten/ om dat sodanich ghebodt in sulken ge-
valle seer rechtbreedich is. Ende Nomb.
28. Dit fundament dan / seyt hy/ gheleecht
sijnde / soo moet men segghen dat de geene
die de sententie ghegeven heeft/ oft dien hy
die bevolen heeft/ den Coninck mach beroo-
ven van sijn Rijke / oock hem doodende/ so
hy anders niet en can. Ende in de 821. Pag.
Nomb. 19 sprecht hy in dese termen: In

1614. dien de Paus eenighen Coninc by sententie
Ketter verclaert/ ende affset van sijn Rijke/
ende niet meer van de executie en verclaert:
Soo en mach weder Prince niet terfonde
teghen hem oozloghe voeren: Want hy en
ontfangt die macht van den Paus niet upt
cracht vande sententie alleene / maer sijnen
wettelicken successeur alleene / soo hy Cas-
tholich is/ heeft van die macht: Ofte soo hy
dat versupunt of datter geenen en zy/ de ge-
meente des Rijck sal in dat recht succederen
indien de Catholich is/ ende de selve hulpe be-
geerende van andere Princen / soo sullen sy
die moghen doen. Maer so de Paus (welc
hy dickwils ghedaen te hebben met exem-
pelen bewesen is) int 3. Boeck andere
Coninghen macht gheeft/ om sulck een Co-
ninckrijcke te bespringhen / dan mach het
rechtbeerdichlick gheschieden/ om datter
niet en ghebreect een rechtbeerdighe ooz-
sake/ noch de macht: Dooz welcke woorden
hy poocht te authozeren de usurpatien van
eenighe Coninckrijcken het welcke seect
tot Prejudicie vande rechten onses Coninck
in de Czoone van het Coninckrijcke van
Navarre. Ende in het selve Boeck Cap. 6.
Mum. 22. Pag. 834. seyt hy: Indien die Coninc
door de rechtveerdighe sententie des Paus met-
ter daet afgheset zy, hier mede houden op on-
derdanen te sijn, die hem te vooren onderdanen
waren, want die Coninck selven soude nu
geen Coninck sijn, noch Overste, ende daerom
en soudent nu niet eygenlick connen gheseyt
werden verraderijen, indien eenighe Conspira-
rien teghen hem ghedaen werden, ende die
Borgheren en soudent niet ghehouden wesen
immers onder den tijtel van ghetroouwicheyt
ofte subiectie die te openbaren. Ende nom. 23.
voeght hy daer by: Indien na het offeten
des Coninck eenighe dooz private listen/
niet ontfanghen hebbende macht van den
wettelicken Richter/ hem sochten te doo-
den / die daer van buypen de biechte soude
weten / soude verbonden moghen sijn upt
lieve die te ontdekken / om het quaet sijn
naesten te verhinderen/ die omstandicheden
concurrerende / de welcke tot sulck een
verbintnisse nootfelick plegghen te sijn.
Maer als men tegen den persoon van sulck
eenen Coninck / na het inhoudt van een
rechtbeerdighe sententie pzoeren soude/
niet te buypen gaende de listen der macht
van den wettelicken richter toegheleeren/
dan soudent ophouden alle verbintnissen
van het secrete te ontdekken/ om dat die niet
en soudent sijn onbillighe listen / maer een
recht.

1614.

rechtbeerdighe oozloghe. Doch is dit groo-
telijck te weghen/ dat desen Docteur Suarez
daer by voegt int 8. cap. p. 844. nombr: 8. De-
ſe propoſitie/ de Paus heeft macht om de Co-
ninghen die Ketterſ ende hartneckich ſijn, oft
ſchadelijck haer Coninckrijck in de ſaken, die-
nende tot de ſalicheyt der ſiele, af te ſettē, moer
onder die leeringhen des gheloofs ghehouden
ende ghelooft ſijn. Want ſeyt hy/ het is
verbaet in de woorden Chriſti tot Petrum
beſonderlic ende op een beſondere wiſe ge-
ſeyt / al wat ghy binden ſult, ende al wat ghy
ontbinden ſult ende/ voedt mijne ſchape, ge-
lijck de Catholijcke Kercke welke de Ca-
lomme ende de vaſticheyt der waarheyt is/
die woorden verſtaen heeft/ ende ſeer clae-
rlijck verclaert heeft Bonifacius die achtſte in
de Extravaganten. Beſluytende/ dat deſe
waarheyt is van de noodtweadicheyt der
ſalicheyt. Ende aen te merken / dat deſen
boek / niet teghenſtaende dat hy deſe din-
ghen inhoudt/ ende vele andere boofe ſaken/
nochtanſ gheapprobeert is niet alleen by
den Provinciael der Societeit Jezu in
Duyſlant/ gelijck hy te vooren was ghe-
preſen geweeſt by de Provinciael van Por-
tugael: Maer oock by de Biſchoppen van
Conimbrę / Algarbe / van Lamiaca/ upt
crachte van de Commiſſie van de Biſchop
Dom Pietro de Caſtilho, Vice-rop van Por-
tugael/ ende Opperſte Inquiſiteur des Ge-
loofs / met een note ghemacht door Dom
Fernand Martinez, die Biſchop van Algar-
ben is. Alwaer hy ſprekende van den Co-
ninck Chlovis, eerſten Chriſten Coninck
onder die Francopſen/ ſeyt/ dat hy ſterven-
de den Paus van Rome / om dat hy wiſte
dat hy het eenighe ſichtbare hooft van die
gantſche Kercke was/ met de Conincklijke
Croone gecroont heeft: Met welke daer hy
het Coninckrijcke van Vranckrijck beyde in de
beſcherminghe ende ghehoorſaemheyt van de
Roomſche Kercke verpander heeft: Want die
Croone/ ſeyt hy / is op de belpdeniſſe van
S. Pieter / een Coninckrijcke ghenoeemt
gheweſt. Welcke termen zijn gheſtelt
in den Bylef oft approbatie van dien Biſ-
ſchop van Algarben ghedateert den 6. De-
cembris. 1612. De welke ghelijck ſijn den
woorden welke Mr. Hendrick Spoude/
Wercort der Kerckelijcke Jaer-boecken
van den Cardinael Baronius, in ſijn Epito-
me gheſtelt heeft/ oft upt ſijn hooft / oft die
gheleert hebbende van deſen Biſchop van
Algarben.

Louijs Rucheome Provinciael Geſuyt
heeft in ſijn examen Carhegozich tegen dat
Proceſſ van Mr. Pieter de la Mar te liere (welck
exame hy heeft doen approberen by Jan de
Loriny ende Joſeph Auguſtij Theologiennen
van het Geſeſchap van den name Jezu/
ende nae haer by le Venier, generael Dicar-
rius/ ghedrukt tot Bourdeaux in het Jaer
1613) heeft derben houden ſtaende die opi-
nie van Mariana in ſijn Boeck van den Co-
ninck ende inſtellinghe des Coninck / ende
die ghepreſen hebbende met de anthoziteit
van Gzeter/ ende van Clarus Bonarcus, en-
de andere van die Societeit welckers ſij/
ghelijck den ſynen bloedofſich is/ ſoo ſeyde
Rucheome, dat t'ghene dat Mariana gheſchre-
ven hadde anders niet en is/ van t'gene dat
de Catholijcke Theologi ſchryven / niet tea-
ghenſtaende dat het Parlement gheordone-
neert heeft door ſijn Arreſt van den 8. Junij
1610. dat dit Boeck van Mariana verbjand
ſoude ſijn ende dat dit Arreſt ende de execu-
tie van het ſelve een paghelijck kennelijck
zijn. Treffelijcke perſoonen hebbe haer aen-
gheſproocken / om haer te doen verſaeken
voorzeyde propoſitie door een contrarie
ſchriſt / ende by haren Generael te ver-
crighen een verclaringe teghen ſulcke ende
ſo verbroekte Marimen oft Rucheome/ en-
de te beletten dat ſulcke boeken upt haer
Geſeſchap niet meer en ſouden comen. By
haer ſulck niet cunnende verwerwen / noch
hoopen ernighe vrycht/ ſoo hebben ſy ghe-
ſupplieert het Parlement het Boeck te ſien
ende te noteren / dat Suarez (Auteur daer
van) by ghebracht hebbende exempelen
van aſſettinghen veeler Coninghen van ver-
ſcheyden landen/ niet eenen gheſtelt en heeft
van de Coninghen van Spaignen / ware
inne hy ghetoont heeft die te willen upt ne-
men van de geppetendeerde Pauſelijcke ju-
riſdictie / onder welke hy de andere ſelt:
Of het is wel ghelooſſelijck / dat hy ſoude
hebben voorszien/ dat indien hy anders ghe-
daen hadde/ dat de Conine van Spaignen
noch ſynen Raed hem niet betre en ſoude
ghelieden hebben / als ghedaen hadden die
officiēren vanden ſelve Coninc van Spaignen
in Sicilien/ als den Cardinael Baronius
ſijn Tractact upt gaf van de Monarchie
van die van Sicilien vooz de verdringhe
van de pzetenſien des Paus. Daerom in-
dien het den Spaignerden gheoozlooft is
geweeſt te houden ſtaende de Rechten van
haren Prince / het is oock betamelijck hem
Francopſen egde welvoeghende / jaer met
meer

meer redenen / te maintaineren de eere ende te sozghen dooz de seckerheyt van het le-
ven / ende den staet van den eersten der
Chyristen Coninghen die wy dienen/ noodt-
saekelijck wesende dat wy de goede handt
daer aen houden/ teghen de propositien van
Suarez, onaeughesien dat die van sijne So-
cieteyt die schynen toe te staen/ midts sy die
niet ontkent en hebben/ noch daer tegghens
gheschreyden en hebben/ hier dooz toornende
een confirmireyt van opinie onder haer soo-
danighe als Suarezs die verclaert in sijn
derde Boeck Cap. 11. nombr. 211. alwaer
hy dese woorden ghesuypt: Bellarminus
ende wy alle die in dese saecke een sijn. Welcke
termen te weghen sijn. Dit Boeck maecht
het sprack woort waerachtich/ Dat een
groot Boeck een groot quaet is / dit sietmen
niet allen in de passagen hier boven aenge-
teekent/maer in vele andere/ jae het gant-
sche Tractaet dooz. Om het ongeluck dooz te
comen/daer mede sulcke Schyften Draucke-
righ bezegghen / soe woort dit aen het Hof
gepresenteert van verscheptene aensienelic-
ke personen/ met het extract van eenighe
notabele passagen/ende Conclusien / by de
welcke sy versoeken de propositien ende
maximen in dit Boeck van Suarez verclaert
te werden / datse sijn contrarie de heylighe
Concilien/schandeleus/schadelijck/ende daer-
toe streckende om de onderdanen ende an-
dere te raden pet te attenteren op de perso-
nen ende Staten der Coninghen ende Po-
tentaten der Chyristenheyt/ ende dien vol-
gens dat het Boeck werde onder gedrukt/
ende den Boeckvercopers ende Druckers
verboden t selve te drukken ende te vercoo-
pen/ende allen personen te hebben/houden
schryben/leeren/noch disputeren van sulcke
Maximen in de publijcke Scholen noch el-
ders/ onder pene van Lese Maiest: Daer by
voegghende dat het Parlement doozdeels/dat
dit Boeck weert is verbandt te sijn dooz de
huyse der Jesuiten/ of in de publijcke plaet-
se dooz den Exceuteur van de Hoghe Justit-
tie/ ende daer en boven hebben sy gheacht/
datmen behooft dooz te stellen dat het den
Hoeve belicbe Remonstrantien te doen aen
den Coninck ende aen de Coninginne ste-
gente / om haer te supplicere te doen schry-
ven aen onse H. Vader den Paus/ ten eynde
dat hy bestede sijne Apostolijcke authori-
teyt/ende de voorzichtigheyt van sijne heyl-
icheyt tot suppressie van sulcke Boeckwo-
orden soe wel die ghene die hier te vooren geschre-
ven sijn gheweest/ als andere die men hier

na soude moghen maecken/ sodanighe pro-
positien inhoudende / eenen goeden reghel
ordonnerende teghen de licentie van het
drukken/vooz soe vele in sijn macht is/ ghe-
lijck tot anderen tijden dat versocht hebben
die Vaders ende Prelaten versamelt in het
Concilie der Cardinalen ende andere Pre-
latten / ghedeputeert sijn om te raet staen
van het beteren der Kercke/ dooz het bevel
van den Paus Paulus de derde int jaer 1558
by ee preech wtghecl aengaende de Druk-
kers: Ende dat om dooz te comen die nieu-
we scheurmakinghen die de ware Chyristen
ende Catholijcken over-comen / ende
die in de Kercke souden rissen / indien men
sodanighe Maximen ofte propositien hyden
soude. Versoekende hier nevens dat sesse
van de hoognaemste van het Collegie van
Clermont / die haer segghen te sijn van de
Societeyt des naems Jesu/ontboden wo-
ren om haer te verclaren t ghene het Hof
sal hebben gheoordeelt by sijn arrest over de
propositien deses Boecks van Suarez en
haer verbodt te doen die te houden/ leeren/
noch te hyden datse gheclert worden in hare
Collegien/noch in ghelijcke t ghene dat be-
gripen is in diergelycke termē / in de schryf-
ten van Bellarmijn, Gretzer, Becanus, Azorius,
Bonarscius, Richeome, ende in het Boeck
ghetintuleert Tirannidium seu Scitum
Catholicorum de Tyranni internecione, Au-
thore Iacobo Kellero Societatis Jesu, gheap-
probeert hyde Theologien van der selver
Societeyt ghelijck Theodorus Busaeus pro-
vinciaal over Hoogh-Duytslande / (hem
macht gh: gheben zijnde van den Generael
Claudius Aquaviva) dat verclaert heeft by
sijne toelatinghe van het selve int licht te
gheben/ ghegheben tot Ingheistadt den 11
Februar. 1611. Ende besonderlijc in de schryf-
ten van Gabriel Vafques Bellomontain in sijn
ne Commentarien op S. Thomas Aquinas, en
Lessius, mede Jesuiten: ende den Autheur
des Briefts ghetintuleert Copie des Briefts
van eenen sekeren Docteur in Theologie, in
den welcken hy beschuldicht de Apologie van
Rogerus VVidringē dooz het recht der Prin-
cen / als teghen het Catholijcke gheloove
strijpende: Ende t ghene dat begrijpen de
schryft van Coqueau Augustiner Monne/
ende van Sponde vercozter van de H. Jaer-
boecken van Baronius, ende andere Antheu-
ren de sulcke propositien voozstaende tot
verachtighe van de wereltlycke machten:
Ende haer te belasten haren Generael de
wete te doen/ ten eynde dat hy de hant van
Na g alle

1614.

alle die van zyn gheselschap sijn / te rugghe houde / ende haer verbiede te schryven ende te verbedighen sodanighe Maximen / ofte anders haer te verclaren dat teghen haer geprocedeert sal werden als teghen criminele van Leze Majestatis, ende verhooyders van de ghemeyne ruste.

Op dese clachte syn by des Coninc Raets-Ruyden ghecomiteert Meester I. Couran, ende F. le Pelletier Raden des Conincs in den Hobe / om het Boeck te sien / en daer van het rappoort te doen aen den Hobe den 20. dach van Junius Dussent ses hondert veertighen. Die dit Boeck ghesien hebbende ende de Conclusien vanden Procureur Generael des Conincs. Soos daer op ghevolcht het Arrest ende het ghearresteerde Waer van den inhoudt hier volcht.

Getracht
by de Regi-
sters des
Wapenmeesters.

Gesien by den Hobe / ter bergaderinghe van de Grootte Camer / Tournelle, ende de l' Edict, het Boeck in dit tegenwoordige Jaer gebucht tot Celen / ende geintuleert / Francisco Suarez Granzerensis e Societate Iesus Doctoris Theologi Defensio fidei Catholicae &c. Apostolicae adversus Anglicanae Sectae errores, besgrijpende aen het 3. Boeck Cap. 23. Pag. 3. 6. 7. 8. 30. 32. Cap. 29. Pag. 410. 11. 12. 13. 14. 15. 17. 18. 19. 20. Cap. 6. Pag. 834. Cap. 8. Pag. 844. Ende op ander plaatsen meer / verscheppen propositien stghende teghens de opperste machten der Coningen by God ingestelt en bevesticht / als mede tegens den vrede ende ruste harer landen / ende byghende dat het haeren onderfaten ende den byemdelinghen bystaet te attentieren teghens hare personen; Ghesien oock de conclusien tegen t' selve Boeck genomen by den Procureur Generael des Conincs / ende alles wel overlept: t' Boossepde Hof heeft verclaert / ende verclaert mitsdesen / dat de Propositionen en Regulen in t' boosze Boeck begrepen / schandaleus ende oppoerich sijn / streckende tot uptroedinghe der Heerschappghen / ende om de onderfaten der Souvereine Coninghen ende Princen / mitsgaders oock andere te beweghen om teghens haere geheplighde personen te attentieren / dat ooc de propositien ghewaggh makende van de Coninghen Cloups ende Philips de schoone / calumniens ende valsch sijn / heeft daerom ghrozdieneert / ende ozdonneert mitsdesen / dat het selve Boeck van Suarez sal ghebrant worden op de plaats van t' Halleys by den Creatuur vande Hooge Justitie / heeft verbodt

ende verbiet / mitsdesen / den Boeck vercoopers ende Druckers het selve te drucken / verkopen / ofte verhandelen / ende aen allen personen / van wat staet ofte conditie sy oock sijn / t' selve te hebben / upt te schryven / van bapten te leeren / in de Scholen oft anders boosze te lesen / oft vande booschzeden regulen ende propositien te Disputeren / Ozdonneert / volgens t' arrest van den 8. Junij 1610. Dat het decreet van de Theologische Faculteyt / in date den 3. Junij des selven jaers / over de vernieuwinghe van de Doctrinale Censure der selver faculteyt van den Jaer. 1408. bevesticht by t' Concilie van Constans / als mede dit tegenwoordich Arrest / met die vande jaren 1578. ende 1595. alle jaers sullen ghelesen worden op den 4. dach Junij, soo in de boosze Faculteyt / als in de Collegien der Prieesteren ende Scholieren des Collegiums van Clermont, ende der vier biddende Ouden / ende dat men ten versoeke des Procureurs generael informatie nemen sal teghens de overtreders der boosze Arresten ende verboden van t' schryven / hebben / ende onthouden sodanigher Boecken. Gedaen in t' Parlement den 26. Junij 1614. ende was ghereeckent / Voylin.

Daer en boven is noch ghearresteert oft besloten / dat die Vader Ignatius Armande Rectoor in deser Stadt. Corton, Fronton, en Simond t'zer staegs ontboden sullen worde te Hobe ende dat men haer daer sal boosdzaghen / dat tegens haere Declaratie / ende t' decreet hares Generaels van den jaer 1610. Het boeck van Suarez gebucht is / ende in deser stede ghebacht / tegens de autoriteyt des Conincs / ende de seckerheyt synes personens ende Staets / ende sal haer belast worden by haren Generael te wege te byzighen / dat hy t' boosze. Decreet vernieuwen / ende dat het selve gepubliceert worde waer van sy acte sullen byzighen binnen ses maanden / datter oock in booszen worde / dat genige boecken / soo verdoemelijche ende schandelijche propositien inhoudende / noch ghemaeckt noch in t' licht ghebacht worden by die van hare Societeit / ende sal men haer boosze bevelen / dat sy t' volck in hare Predicarien sullen vermaenen tot contratie leere van de boosze propositien / oft anders sal het Hof teghens de overtreders van dit arrest pcederen / als teghen schenders der Majesteit / ende perturbateurs van de ghemeyne ruste.

Het boosze Arrest ende gearresteerde sijn ghereckent des navolgenden daeghs / syn

1614. den 27. des maendts ende Jaers voorsz.
noemt / ten bywesen van Vaeter Ignatius
Armandt, Charles de la Tour comé inde plaet-
se vanden afwesenden Pierre Cotton, Fronton
du Duc, ende Jaques Sirmond. En het Arrest
is gheruciert voorsz. de groote trappen van
het Paleys den 27. Junij. 1614. Hier sal ick
noch voorsz. by voeghen de Coppe.

Van het Gravamen by

den Magistraet van de Stadt

Parijs voorgheftelt, onder
hare brieven, in de vergade-
ringe van de Genera-
le Staeten.

die verkeerde ende
schadelijcke leere, die-
men sint eenighe Iaren
hervuarts, in seditieuse
ende oproerighe boecken
wtgegeven heeft, strec-
kende tot ontrustinge ende verwoestinghe
der Souvereijne machten van Gode
inghestelt. Ende op dat het secker ende
onghetwijfelt recht van des Conincks
Authoriteits ende macht, eenen yegelijck
bekent sy, soo sal die Coningh seer oot-
moedelyck ghebeden werden te willen
verclaren, dat ghelijck hy als een Sou-
verain in synen Staet bekend wordt, en-
de die sijne Croone immediatelijc is be-
sittende van Gode alleen datter gheene
macht op der aerden en is, hoedanich
datse oock mach wesen, gheestelijcke of
wereltlijcke, de veleke eenich recht heeft
over syn Coninckrijcke, ofte die wette-
lijck sijne ondersaten soude kunnen ont-
laen ende dispensen, van de ghetrou-
wicheyt ende ghehoorsaemheydt die zy
hem schuldich sijn, om wat oorsaecke,
pretext, ende occasie dat het soude moge
wesen: Dat dese maxime, als conform
wesende Godes woordt, ende den standt

deses Staets, sal ghehouden worden als
een fundamentele ende onverbrekelycke
wet in het Coninghrijcke, ende datse
sal bekend ende ghehouden worden van
alle sijne ondersaten, van wat staet ende
conditie datse moghen wesen, voor een
heylighe, rechtveerdige, ende maerach-
tige maxime, ende sal sonder distinctie,
limitatie, ofte equivocatie ende dobbel-
simicheyt, becedicht, voor goet aengenom-
men ende onderteeckent worden, van
alle Beneficiers ende Officiers, eerse in
het besit treden van haere beneficien,
ofte aenghenomen worden tot die bedie-
ninghe van haere ampten ende officien.
Ende de maxime die daer tegen strijdt,
(houdende dat het gheoorloft is Conin-
ghen te dooden ende af te stellen, sich
teghen hun te verheffen, ende het jock
haerder gehoorzaamheyt afte schudden
om eenighe oorsaecke ter werelt) sal ge-
houden worde voor grouwelyc, Godloos,
valsche, ende strydende teghen het wel-
varen ende den standt deses staets en
alle vreemdelinghen diese schrijven of
wtgeven, voor gheswooren vyanden
van syn Croone: Alle sijne ondersaten
van wat staet ofte conditie datse souden
moghen sijn, voor rebellen, ende over-
tredders vande fundamentele wetten des
Coninckrijcx, ende criminelen Læxæ
Majestatis in den hooghsten graedt:
Alle Vaders sullen ghehouden sijn dese
maxime haere kinderen te leeren: Alle
Schoolmeesters haere schoelieren: Alle
Regenten ende Doctoren in haere Schoo-
len, alle Predicanten sullense voor dra-
ghen van haere stoelen, ende soo daer ce-
nich boeck bevonden wort gheschreven
door eenich vreemdelinck, t sy geestelijck
ofte van andere qualiteyt, inhoudende
sulcken propositie, directelijc of indirectelijc,

A a ij

1614. *telijck, soo sullen de Gheestelijcke die van deselve orde in Vranckrijck zijn, verplicht sijn daer tegen te antwoorde, s' selvighe te wederstryden ende teghen te sprecken, sonder eenich aensien, ende sonder wistel, op pene van gestraft te sijn als Criminel en Laesē Majestatis, ende handtaevers der vyanden deses Staets.*

De Gheestelicheit in Vranckrijck is seer quaetlick te vreden gheweest dat het Parlement dit gedaē heeft en als den Paus Paulo V. dit is vooz-groemen / so heeft hy sich seer daer over geschoot / ende hy heeft eenen langhen brief deser saken halven gheschreven aen de Gheestelicheit binnen Paris vergaert / van dato den laetsten Januarij, yppfende seer den puer des Cardinals / der Eerst-Bisschoppen / Bisschoppen / Abten / ende Prelaten / die dit decreet des Parlements hadden teghen-ghestryden / den aenbauch deses briefs luyt aldus. Eerweerdighe Broeder, seer lieve sonen / Broeders / onsen groet en Apostolische benedictie / de overgroote stouticheit der gener / die / so wy verstaen / onlaet in een openbaere vergaderinghe ghepoocht hebben de heylighe autoriteit des Apostolischen stoels te schoffieren / heeft ons herte also berort / dat in dien ons het vertrouwen / d'welck wy hebben van onser lieven Soons des Conincks Lodewijcks / en sijnner Moeder der Coninginne Maria wtneemende Godsdiensticheit ende voorsichticheit / niet en hadden verquicht / soo soude ons een onverdriegeliche d'roefsenisse bevangen hebben / naer dat verquicht ons / dat wy verstaen dat hare Maen. soze ghedraghen hebben om te toomen die onvoorsichtighe poghinghe / als ooc verquicht ons den wonderbaerlichen puer daer dooz ghelieden met bestendicheit / cloeckmoedicheit / wijsheit / ende Godsaelicheit dese seer groote onvoorsichticheit hebt wederstaen. Dit oordeel is veel te afgypfelic / ende wy hebben oofsaecke te vreesen / dat dese Blamme tot den etendighen Engghelschen vjandt is overgeboghen / tot verhandinghe ende onderganch der gantscher Kreligie ende der warer Godsaelicheit in dit Alder-Christelickste Coninckrijcke / daer in wy nochtang hopen dat de selfe dooz de Goddelicke hulpe / onder de bescherminghe van sulck eenen Godsaelighen Coninck / die van sulck een

Godsaelighe ende seer Christeliche Moeder daer in is opghetrocken / daerghelick sal vermeerden / insonderheyt als ghy lieden vlijtichlick de goede handt daer aen houdt / gelijck ghy tot noch toe gedaen hebt &c. De resten van deses Paus brief is een vermaeninghe aen de Gheestelicheit / dat sy haer een-vzachtelich souden stellen teghen het geweld deser weeder Zee / opghelaezen ende verheven dooz eenen werbel-wint der menschelicker hooberdpe ende werltlicher wyfheyt berre verscheyden van de vzeese Gods. Doe ende op wat wyse / dat de Paus meynde dat hier in soude kunnen verstaen worden / seft hy sijnen Nuntio Apostolico Episcopo Montif. Politiani bevolen te hebben.

De Gheestelicheit van Vranckrijck heeft dooz haer schijben den Paus hogelick bedankt dooz het eerlic getuygenisse d'welck hy haer gaf / ende het goet betrouwen dat hy tot haer hadde / ende heeft belooft in allen vlyt ende neerschicheit de welstaende der Roomf-Catholische Kercke vooz te staen ende te verdedighen / hem biddende dat het hem woude ghelieven alle tijt een wakende ooghe te hebben over de Fransche Kercke / gelijck hy tot noch toe ghehadt hadde / &c.

DMer is oock dit jaer grooten twist ende oneenicheit in Vranckrijck ontstaen / dooz dien dat de Coninginne Moeder / vooz by gaende de Prinzen van den bloede / eenighe treffeliche Staten ende Officen heeft verghieven aen Italiaenen en Spaenjaerden. Insonderheyt heeft het den Prince van Conde, de Hertoghen van Nivers ende van Bulion seer verboten / dat de Coninginne de Italiaenschen Marquis d'Ancre niet alleen het Gouvernement van Picardien ghegheven en heeft / maer dat sy hem oock heeft gemackt Marechal van Vranckrijck. Dese vyve Prinzen hebben het Hof des Conincks verlaten / ende sy hebben eenich crijch-volck aenghenomen / oock heeft de Prince van Conde Maclieres inghenomen / ende met gans nisoen beset tot sijnner verfeeringhe. De Coninck heeft oock strax eenich volck op de beenen ghemaect / d'welck hy na Maclieres gesonden heeft / maer d'Hertoghe van Nivers heeft de poozen wel vermaect / ende niemandt daer in comen laeten / hy heeft ooc de Stadt wel sterck laeten fortificeren. De Coninginne heeft aen de Heeren Staeten der Geunkeerde Neder-landen geschreven / ende begeert / dat sy geen Francopien waken

1614.

Neder-landt en souden trecken laeten / Dat sy ooc in de selfde landen geen krijch-botck om tegen haer te dienen / en souden lichten laeten / dwelck haer C. M. te doen belooft hebben. Doch daer syn ooc een cozt's veel Francosfen wt Neder-lande ghetrocken / d'ee met passpoort / andere sonder passpoort / elck partye soeckende ende nemende na syn humeuren / ende na dat sy meynen meest te sullen verdienen. Ibi fas ubi maxima merces. Als de Princen vernomen hadde / datter ses dupsende Switsers toe dienst des Coninck werden aengenomen / soo hebben sy acu die van Zurich gheschreven / ende begeert dat sy sulckes wouden verhincken / dewyle den Princen van den bloede groote oozsaecken ghegheben waren de wapenen in de handt te nemen / als onder andere / datmen te Hobe (door het ingeben ende dyghen der Spaenscher factye) handelde van het verbyken der Crackarten tusschen den Coninck ende die van de Kelighe opghericht.

Dese verwerringhe is daeghelijc ghegroet ende vermeerderd / onanghesien dat het Parlement van Parijs / om sulcx te remedieren / een seer ernstachtige Remonstrantie ofte vermaeninge ende waerschouwinge deden Coninck / Coninginnen Moeder / en anderen Princen ende Pairs des Rijcs gedaen heeft. Het is lichtelc het waeter onclaren te maken / dan het selfde te supberen ende claren.

xx.

In het naeste-booz-gaende Boeck hebbe ich een weynichken geschreven van de heroerten opghersien tusschen den Hertoghe van Savoyen, ende den Hertoghe van Mantua, de welcken de Spaensche Gouverneur van Milanen de hant geboden heeft. Daer is een verdrach ghehouden / ende belooft datmen den Saboyaert soude contentement gheben / soo veel de Marguissaerschap van Montferrat was belanghende / maer daer en is niet opgevolcht. Derhalven soo heeft de Hertoghe van Savoyen dit jaer wederom op een wienus volck aengenomen / dwelck hy in syn lant / doch meest op de Frontieren van Montferrat ende Piemont ghelept heeft. De Gouverneur van Melanen heeft oock veel volck aengenomen / sonder twijfel upt last des Coninck van Hispanien. Midlerwijle heeftmen door verscheydene Ambassadeurs ende Persoonen van groote qualiteit den Hertoghe van Savoyen vermaent de wapenen af te leggen / ende Italpen

gheen boozder vrees aen te jaeghen. De Saboyaert en heeft hier toe gheensins willen verstaen booz ende aler datmen hem soude contentement ghegeven hebben in syn pzetenspe.

De benaeybude Princen ende Rebublijcken hoozende en siende datter twee so machtighe legers te velde waren / syn oock al mede op hare hoede gheweest / Insonderhepde de Switsers ende die van Geneven / als oock mede de Venetianen / swaerlich haer cunnende inbeelden / dat de Hertoghe van Savoyen (die den Coninck van Hispanien soo nae in het bloet bestout / ende wiens soone Philibert van Savoye opperste Admiraal des Coninck van Hispanien was) in goeden ernst met den Coninck in oorloghe soude treden: Maer vermoeden veel meer / dat dit een samblant ende gemaecte werck was / om met dese beyde leghers op het onversienste haer aen te vallen / ende alsoo in Duytsch-landt te comen / om daer den meynster te maecten.

xxi.

Der is al booz jaer endach en misnoegen geweest tusschen den Adagistraet ende Burgerpe te Franckfort / belangende eenige Privilegien Opcorsten / Rekeneschappen / Officien / Impositien / &c. Dese misverstandten syn soo wijt geloopt / dat de Keyser den Ceurvorst van Mendts met Ludobijck den lant-Graeve van Hessen heeft moeten deputeren / om dese saecke by der hant te nemen / ende ter neder te leggen / eer daer wt een grooter vier ontfonde. Dese beyde Dorsten hebben niet sonder groote moeyte / de saecke verhoort / ende eyndelick gheslist / doch alsoo / dat gheen van beyde partten al te wel te vreden waren / de woude en was in den grondt niet ghesesen. De conditien ende het ghehele verdrach hier te verhaelen soude te lanck om lesen vallen booz onse Neder-landers / die te Franckfort niet en handelen / ende die daer handelen sullen seten naeken by wel meten. Twee punten alleen sal ich hier verhaelen / om dat daer wt cozt's hier nae een selfsaeme Tragedye onstaen is / d'eerste was datmen den burgheren hadde belooft / dat met den eersten oorde soude gesiet worden op het ghetal der Ioden (die dagelick al te seere wiesfen) ende maete op het nemen des woekers die veel te groot ende onzaghelick was. Oock hadde de Adagistraet belooft rekeneschap te doen van de opcomsten der stadts Domeynen / van de

Derhael bā
de heroerten
dunnē Fran-
fort.

renten

1614.

renten der Gast-huyzen/Sec. Als de burghers saghen ende bevonden dat hier foute in was / soo hebben sy op den derden May den Magistraet seer hardt hier toe ghepoztret / ja sy hebben den Magistraet op het Raet-huyse beset ende omringhet / ende daer in bestoten gehouden tot den negenden dach van May: Alsoan heeft den ouden Raet beloofte te willen ende sullen wijcken van haer aint ende daer is hier van een Acte by Notaris ende ghetuyghen gemaect ende op-gericht: Sy sijn oock afghetreden/ ende daer sijnder alleen acht-thiene in Raet ende bedieninghe der Stadt ghebleven/ die onlanx den ouden Raet ende Officieren waren bygeboecht. Doch de afghetredene des Magistraets sijn tot den Keyser gherepft om sijne Majesteit te claghen over ghewelt ende ongelijck haer weder-baten.

De Raet-persoonen/ die in regieringhe ware gebleve/ vermoede dat het geruchte deser onrechticheit over al loopende/ ende grooter ghemaect sijnde als het in der waerheit was / ende dat derhalven veel coop-lieden haer souden ontsien op de naefcomende Franckfortsche Missie te verschynen (de welke deser Stadt groote neeringhe ende welvaert is in-brenghende) Soo hebben sy by haere byieven allen ende eenen peghelicken laeten weten/ dat de verschillen binnen Franckfort opgherefen alleen den ouden Magistraet ende Burgere waeren aen-gaende ende betreffende/ bersekerende allen ende eenen peghelicken die ghesinnert was/ nae ouder ghewoonte/ de Missie te be-soecken ende daer te handelen/ dat noch binnen/ noch buyten hare Stadt / niemandt eenich leet of schaede aen haere lichaemen ofte goederen en soude gheschieden.

Enighe weken nae dat den ouden Magistraet was afgetreden / soo isser van den Keyser eenen Herault te Franckfort aenghecomen/ met bevel / datmen den ouden Magistraet wederom aennemen ende in sijn gheheel setten soude/ ende dit en heeft hy niet alleen den nu regierenden Magistraet ende Officieren aengheseyt/ maer hy heeft het schizifelic aen het Raet-huyse en Stadtpoortzen aengheslaeghen. De voorsz-naemste oorzaecke welcke den Keyser hier toe bewechede/ seide hy in sijn schizifte dese te sijn/ dat de Burgers met groote ongestuymicheit ende schelt-woorden den ouden Raet niet alleen alle versmaetheit hadden aengedaen/ maer oock dat sy den selfden vier daeghen lanck op het Raet-huyse hadden be-

stoten ende gebanghen gehouden/ ende eyndelick ghedwongen haer aint af te leggen ende te verlaeten: Ende dat hy om alles te onder-braegen ende te vernemen hadde als Commissarisen verordineert den Cuer-voort van Ments ende den Landt-Graeve van Hessen te Derfstadt/ die dooz hare Subdelegaten/ die sy binuen Franckfort gesonden hadde/ alles op het vlytichste naegebozchet hebbe/ geen redenen noch oorzacken en hadden cunnen vernemen waerom dat sy den ouden Raet souden of-setten.

In dit selfde Placcaet heeft oock de Keyser by verbeurte van lijf ende goet ende by verlies Privileggen bevolde den ouden Magistraet vaetelick met alle eerbiedinghe aen te nemen/ ende den selfden/ nevens de xviij. Raet-persoonen ende Officieren nu onlanx den selfden by-gheboeght/ alle eere/ gehoor-saemheydt / ende trouwe te bewijfen/ oock sijnen Commissarisen en die van harent weghesonden moghen ghesubdeligeert worde om in formatie te nemen van de auteurs en Principaelen Bel-haemels deser oproerten/ de hant getrouwelick te bieden/ dat de boose gheschichte/ ende de onschuldige beschermte ende in goederustte ende vrede souden mogen erhalten sijn ende blyben. Ende op dat niet de onschuldige met de schuldige in ongenade verballen en souden / soo beval sijn Keyser. Majesteit dat alle ende een peghelick/ wesen standes hy was / in den tijt van diertien daegen souden by sijne Commissarisen aengheven/ ende verclaren willich te sijn den ouden Magistraet wederom aen te nemen/ en haer af te sonderen van de op-roer-makers ende stichters alles onheyls ende werriusghe/ teghenwoordelick binnen Franckfort wende.

Die dat Mandat niet en ghehoorzaemden/ byschijde de Keyser in den Ban te doe/ haer/ haere Vrouwen/ ende kinderen/ ende haer te berooven van al Privileggen haerer Stadt/ Ghilden/ Colleggen/ ende Gassen/ ende dat hy alle haere so roerende / als onroerende goederen soude confiscueren/ ende die ten deele geven den goeden Burgheven/ die in dese mutinatye om de goede saecke schaede waren lybende. Naech noch voegghde sijn Keyser. Majesteit hier by dat waer henen sy vluchten / dat hyse soude verbolghen ende straffen laeten/ en dat hy alle hant-wercksgesellen / die dit Mandat niet en ghehoorzaemden/ verboot haere hant-wercken/ ofte oeffeninghe der selfder so binnen Franckfort/ als in allen anderen Steden des Rijckes.

1614.

Men b'ander syde so beloofde sijne Kieps. Alden allen goeden ende ghehoorzaemen Burgeren/ oock allen anderen / Gheselic ende wereltlich/ hoogst ende lerges standes perfoonen/ dat sy haer by haere gherechticheydt/ Privilegien/ ende welstant soude erhoisen/ beschutten/ ende beschermen.

De Joden
wonen te
Frankfort
by Rhynbeck.

Den eijnden ende twaelfden Augusti hebbe de Subdelegati des Cier-Doziers van Mentz / ende des Landt-Graven van Derinstat mit den naeme des Kiepers allen inwonenden te Frankfort belast den ouden Magistraet te ontfangen ende te ghehoorfaemen. Hier op hebben de Burghers gheantwoort / dat sy eenighe mannen hadden ghesonden op Lints tot den Kieper/ om onderdanichlyck te versoeken / dat het sijne Maj. woude believen haer onbeswaert te laeten/ aengaende het weder aennemen des af gheuehen Magistraets/ ende meynen dat hare redenen soo gewichtich waren/ dat sijne Kieps. Maj. haer de selfe niet en soude ontfleuen/ Andien nochtans sulcx gheschiede boven haer vermoeden/ soo woude sy haer des Kiepers bevel ghehoorfaemlyck onderwerpen. Dese Subdelegati hebben gheantwoort/ dat den dach haer van den Kieper tot executie sijnes bevels bestemt/ nu verschenen was/ dat sy der halven niet langer de executie en dozien opschyben. So hebden sy dan de xxiij. Augusti alle hant-wercksgesellen verboden / ende haer belast hare Meesters/ die den Kieper niet en ghehoorfaemen/ daetlyck te verlaeten / ende van daer nae andere steden te verreysen/ om haer hant-wercken te doen. Het gheruchte liep over al / dat de naemen aller der Gesellen die dit bevel niet en ghehoorfaemden/ aende Galghen souden ghelaghen worden. Hier over sijn de Ambachtsgesellen als dol ende raefende gheworden / ende liepen dooren dwers de Stadt te hoopen rottende/ ende gelegentheyt soeckende pets wt te rechten om haer te wjeken/ ober sulcke dreyghementen sonder dat sy wisten of sy seker of onseker waeren/ al souden haerder eenighe des halven aen de Galghe gheraeken. Ontrent den avondt sijn sy met een ghebruyt nae der Joden gaffe toe gheloopten/ ende hebben de selfe in-ghenomen / ende gheplondert/ onbegesien dat de Joden groote tegen-weerde deden/ ende van eenighe Burghers gheholpen wietben. De Weeren des Magistraets quaemen oock in eygner perfoone/ met veel van de treffelijckste Burghers/ om dit ghe-

1614.

weert teghente slaen ofte weeren / maer te vergeefs/ de hant-wercksgesellen met het ghespuys van Burgheren / wien der Joden kraete mit sulch ghewelt aen op alre hoerken ende canten / dat sy Meesters daer van gheworden sijn/ des te doller gheworden/ inde/ als sy saegen dat eenige van haere metgesellen doodelyck gewondt waeren / ende datter eenighe doot bleven. Sy hebben den geheelen nacht niet anders ghedaen/ dan plunderen/ en stelen/ met ghewelt de huyzen/ kisten/ en kassen der Joden opbrekende. Des anderen daechs sijn de Overicheden met een groot ghetail van de beste Burghers te voet ende te Perde ghecomen om de Joden te ontfetten / ende sy hebben die moetwillige boeven van daer ghesaecht ende haren buyt meest af-ghenomen. De Joden/ die meesten deels ghevlucht waren nae haer bruggae-plaetse/ ende den geheelen nacht met scheypen en karmen hadden toeghebracht / hebben ghebeden datmen haer slechts by het leuen laeten woude/ sy waren willich ende bereyt alles te vertiesen ende te verlaeten/ ende bloot ter Stadt wt te trecken. Daer sijn der oock dien dach vertien hondert veretrocken/ mede nemende de gheberchde goederen / die de goede Burghers haer in de scheypen brachten. De rest der Joden is daechs daer nae ghevolgt. Dit is ghedenckens werdtich/ dat de sijn oploep binnen Frankfort (dweich de Joden d'yn Hierusalem noemen) gheschiet is/ ende op dien dach als eerthijs Hierusalem is ghewonnen ende gheruueert. Des naechvolggaenden Sondaechs was dien offe los ghebroken/ den welken de Joden een geheel jaer lanck op haren Kerckhof hadden ghewest / ende betwaert / om op dien dach (in welken dese verstooringhe gheschiet is/ opgeoffert ende geslacht te worden. Dweilc de Joden gheacht hebben te sijn een quact vooz-spoedichel/ ghelyck het oock in der daet ghewert is.

Den dach Maent/ en jaer in welken desen oploep te Frankfort gheschiet is/ wort in dese naevolgende verskenst wigghedzucht:

In mense Augusto, Bartholomeij, profesto, FranCfort hel MiseroserVIpreDantVr Hebrasos.

Dese dulle raefernye heeft selfs den Magistraet ende des Kiepers Subdelgaeren verstryckt/ ende verveert ghemaecht/ mende

1614.

sende nu dese gesellen den smaech van t'ge-
rooftergoet gecreeghen hebbende/ dat sy wel
lichtelijck mit her gheschijps der Stadt te
saemen roetende den Magistraet selfs ende
de rijckste Burgeren souden aentassen. Soo
dat de Subdelegati om dese Ambacht-ghesel-
len t' stillen/ ghenootsaecht sijn gheweest by
openbare brieven ende placaten te vercla-
ren/ datter van weghen desen oploop gheen
drasse over haer en soude ghedaen worden/
de wyle men hoopte dat de Burghers haer
souden huyghen onder den wille des Kiep-
fers/ ende dat der halven de Ambacht- gese-
llen haer voortaan stille ende nae behoozen
braghen souden: Soo dat haer toeghelaten
wiert hare handt- wercken te orff- nen by
Wat Meyfiers dat het haer beliefe/ binnen
Frankfort / ende in alle Steden des Rijcs/
sonder eenige verhindernisse ofte bespiertin-
ghe/ behoudende hare Privileggen by ende
onverninderlick gelijk sy die vooz desen ge-
huycht hadden: Dat het vozighe placact
des Kiepers haer tot gienem nachtele free-
ken en soude/ maer dat sy over al vooz vzo-
me ende eerlijche ghesellen souden ghelouwen
ende ghracht wesen.

Eer desen oploop ende beroovinghe der
Steden gheschiede soo warendt al eenighe
van den ouden Magistraet inder Stadt
gherocmen/ ende oock op het Stadt-huyt in
den Raet verscheen: De welke ghduyten-
de desen oploop al haer beste ter Stadt wt
liepen.

Den oploop gestilt sijnde/ hebben de Bur-
ghers aen de Subdelegaeten versocht/ dat
sy vooz eenen tijt lanc wt der Stadt blyven
mochten / ende datter andere goede Man-
nen/ der Burgherpe aengenamer/ in hare
plaetse mochten vercozen worden. De Sub-
delegati stonde datter gienem beteren wech
nochte middel en was om de Stadt in ruste
te brengen/ hebben sulc in- gewillicht/ doch
wrt den bedinghe dat het gheschieden soude
sonder schande ofte verwilt der oude / ende
na wt ghewekene Raets- personen / ende
dat alleen by provisor/ also de Wisse naek-
de was / ende datter des halven eenighe
mannen moften sijn om op alles ozde te stel-
len: Als ooc alles op behaecht en goet binden
van sijne Kieps. M.

De gemeynte heeft den Raets- personen
ghypresenteert sel- en- veertich mannen/ wt
de welke den Magistraet rijt. ghecozen
heeft/ nae ozde ende ghebuych dier Stadt/
de welke op den xij. Augusti haeren eet ge-
daen hebben ende als Magistraeten sijn

aen- genomen. Den vijftden Septembris heb-
ben de Magistraeten ende Burgeren mal-
canderen opentlijck op de peerdemarcht eet
gedaen/ met die conditie ofte bedinghe/ dat
sulckes alles gheschach sonder te verminde-
ren de autoriteyt van sijne Kieps. M.

Desaecken der Rijck- Stadt Aken
stonden te deser tijt seer verweret
ende bedroeft. De Kieps dizepche
dat hye inder Ache soude doe. De
Phalsgraeve Cuer-Dozt socht dit in aller
manieren te verhinderen. Tot welken eynde
de hy brieven gheschreven heeft aen den
nuut van Dzaenrich herfoeckende dat het
sijne M. woude gelieven dit te helpen vooz
comen. De Coninck heeft daetelick aen den
Cuer-Dozt van Cullen gheschreven/ hem
vermaende dat hy d'erecuyt ober Aken
niet doen en soude/ dewyle de Phalsgraeve/
(die gheduyzende het interregnum des Kieps
seer plaetse becleede) t'gene dat binnen Aken
geschiedt was/ hadde vooz goet gekint
dat het een groote oneere vooz sijn Cuer-
Dozteliche Denyluchticheyt soude wesen/
indien sijne Kieps. M. sulckes soude d'erec-
ken.

De Coninck schreef ooc deser saecken hal-
van aen den Heere Proux sijnen Ambassa-
deur in Zabant hem wel ernstlic bevelen-
de/ dat hy sijn werckte beste soude doen/ so
by den Eerst- hertoghe Albertum/ als by den
Cuer-Dozt van Cullen/ om haer af te ror-
den d'erecuyt ofte d'erozderinghe van des
Kiepers Dan ober Aken/ also dit wel lich-
telijck een oozsaethe mocht wesen/ dat ghe-
heel Duytsch- landt daer over in roere sou-
de ghestelt worden / ende dat hy sulck ghe-
schiedende/ quaelic sonde comen stille siten/
so ten aensien van sijnen Coninck den Phals-
graeve/ als oock ten aensien van de Stadt
Aken selfs/ ende der ouder alliantien tus-
schen Dzaenrich ende de selfde. Maer als
soo cozts hier nae de betoerten in Dzaen-
rich geresen sijn tusschen den Coninck ende
eenighe Princen van den vloet/ met haeren
aenhanch/ so en is die schypen des Coninck
soo groot niet gheacht gheweest/ als het sijn
wel soude/ waer van ic staer hier nae dize
der schypen sal.

Den vijftienden dach van Mey/ is
de Phals- graeve Nieuborch d'ere-
ste reyse tot de Darysche Wisse
ghedaen binnen Dusseldorp/ ver-
laetende ende versweerende de Lutherse
Religie/

Religie / daer van hy tot noch toe hadde
Profesye ghedaen. Dese Wisse is seer cier-
lic ende magnifich gecelebreert / met schoo-
ne Musycke van Instrumenten ende stem-
men. Ende die was oock het voornaemste
dat daer te hoorzen ende te sien was. Na
eyndinghe der staetelijcher Wisse is sijn
Predicatie ghedaen wt het derde Cap. Jo-
hannis / in de welke dien Wils-Daepse heeft
verhaelt de redenen ende oorsacken die den
Nieuwburger hadden betrecht hem tot de
Dorps-Koortsche Religie te beueven.

Ick en mees niet wat desen Daepse voor
redenen hebbe verhaelt / maar t'entwerpe
is dit jaer een Boercken wt het Latyn ge-
translatert / ende gedrukt / met desen titel /
De xij. Fundamenten van de Catholijcke Reli-
gie, waer door de door-luchigen Prince Volf-
gangus Villhelmus Phalsgrave by den Rijn,
Hertoghe van Beyeren, Gulich, Cleve, Berghen,
Nieuwurch &c. is beweect sijn intree te doen
in de Heylighe Stadt, dat is, in de Catholijcke
Kercke, beschreven met de wlegghingen door
den Berweerdighen Vader Iacobus Reihingh,
Priester der Societeyt Iesu. Achter aen staedt/
Vidit et approbavit E. S.

De redenen in dit Boercken verhaelt
sijn dese:

I. Den eersten hebbe ick behouden, dat
ter bande wederpartijen vele dinghe de
leeringe der Catholijcken deijche en val-
schelghe worden aengetoghe / ende dat die
Catholijcken vele andere dinghen ende al
anders sijn leerende / dan dese sijn versie-
rende.

II. Want nu alle secten in soo menighen ghe-
tale hun sijn beroemende vande Heylighe
Schrijftuer / als van eenen stock-reggel van
hun ghelooft: Ende datter nochtrans maer
een waerachtich ghelooft en can ghewesen:
Soo en hebbe ick gheen en sekerderden ofte
vastere middel conne gevinde om de waer-
heyt te moghen kennen / dan inde leeringhe
oft Meesterschap der Catholijcke Kercke /
van alle eeuwen decorerende in het wleg-
ghen der Schrijftuyzen / ende der saken des
gheloofts.

III. Want onse Heere Christus de Apostelen
heeft ghelonden de gehele werelt dooz / om
de Kercken te sonderen / segghende ghelijc
in den Wader heeft ghelonden / also seynde
ick u lieden. Joa. 20. Ende heeft hun lieden

die albergrootste Meesterrept van Meester-
schap ghegeuen / als hy gheseyt heeft / Die
v lieden hoort die hoort my. Luce 10. Ende
de Apostelen hebben die macht van Predi-
ken / van sonden te vergheuen / vande Sa-
cramenten te dispenser en ende wt te repchen /
ende der leeringhe / van Christo ontfangen /
mede ghedept ende ghercommuniceert aan
hunne naerbolghers / ende alsoo vsoets ver-
volghens aen ons lieden tot heden toe ver-
breyt. Waer dooz ooc de Kercke gefondert
wesende / het sy vande Apostolen ende van
Apostolijcke mannen oft van alsecke ver-
spreyt ende vermeerbert dooz alsucken ooz-
spione / Apostolijcke genoemt is gewest. So
hebbe ic dan vooz in genomen de Apostolijc-
ke Kercken / als een Meesterrept des Geloofs
te hoorzen. En want heden so vele secten vge
malcander contrarierende / ende haer noch-
tans houdende / als oft sy de Apostolijcke
leeringhe waeren onderhoudende / hun sel-
ve toe schryuende nae van de Apostolijcke
Kercke / de welke nochtrans alre me-
sende sonder successie van wetteliken Pas-
tozen en Herders / hunnen oorspruck tot die
Apostelen niet en connen ghebruycken: so en
hebbe ick niet connen gelaten die Catholijc-
ke Kercke / als waerachtighe Apostolijcke
te volghen / de welke de continuele ver-
volginghe van wettelike Pastoren / ende
deselbe onveranderde leeringhe vander
Apostelen tijden tot nu toe / heeft onder-
houden.

IIII. Dat daerenboven wt de heylige Schrijf-
tueren claerlijck blycht, dat om de eenicheyt
te conserueren / Petrus is ghesels vooz alle
d'andere Apostelen / ende dat hem van Chri-
sto de opperste vicarie ende macht om de
Kercke te regheren niet alleene en is beloof-
t met die woorden / Ghy zyt Petrus ende op de-
sen steen sal ick mijn Kercke bouwen, ende die
poorten der Hellen en sullen teghen haer gheen
macht hebben, Matt. 16. maer oock naer die
verrysenisse wt dese woorden / Voedt mijn
Lammeren Voedt mijn Schapen. Joa. 21.
hem badelijcken de macht is ghegeuen / ende
dat de Catholijcken met alle Ausiguiteit des-
se macht van Petro bekennen ende in weer-
den houden / ende dat alle Secten heden ver-
bren vande Catholijcke die loochenen en
versmaden / hebbe de selve verlatende / die
Catholijcke willen volghen.

V. Om die Roomsche Kercke / als wesen-
den een Meesterrept des Geloofs maer te volgen /
36 h heeft

1614.

heeft my meestendeel betweert/ die Alder-
claeft ende Alderblijckelijckste successie des
Roomschen stoels van S. Pieter af tot de-
sen teghenwoordigen Paus Paulus den vijf-
den / altoos niet de selfe gherontinuerde
Leeringe van soo vele hondert Jaren: Met
welcke successie die Heplighe Vaders vooz-
ghden/ als sy soo groot niet en was/ ghelijck
met eenen sekeren pyl haer hebben behol-
pen teghen alle ketterijen.

D J.

Daer by noch gheboecht die aldergroot-
ste authoziteyt vande Generale Concilien
waer inne soo menighe Bisschoppen vande
ghehele Catholijcke Kercke inden Hepli-
ghen Gheest wettelijcken vergadert wesen/
de hebben altoos den Roomschen Paus als
opperste hooft ende macht bekent ghehad/
ende overghelevert de selfe Leeringhe des
gheloofs/ die nu hedensdaechs by de Cat-
holijcken noch wordt onderhouden ende be-
maert / ende alle contrarie ketterijen wt/
ghebannen ende verdoemt.

D J J.

Ende die Vaders die om die Goudhepde
ende heplicheyt moeten in weerden gehou-
den worden/ de Catholijcke Leeringhe inde
heplighe Concilien aenbeert hebbende/ heb-
ben die seibe met hunne schriften verciert
ende int licht gebracht/ ende teghen die Ket-
terijen stantvastelijck beschermt / Iae ooc
in alle de controersien ende gheschillen die
daer zijn opgherefen/ hebben met eene onge-
looffelijcke submissie ende onderwoopinghe
hunne toevlucht ghenomen tot de authozi-
teyt ende t'Gozdel vanden Roomschen
Paus. Het welcke ick dick wyls ghehoort
hebbe / dat hebbe ick meter daer waerach-
tich bevonden. Dat die ghene die wel ghe-
voelt vande Oude Vaders / niet qualijck
en can geboelen vanden Catholijcken/ ende
de ketters gheen ghelijck en can gheben/
want als ic vele maenden neerstelijck had/
de overlesen het groot werck vanden Cate-
chismus vanden Eerwerdigen Petro Canisio
Theologant der Societeit Iesu/ ende dat ick/
aengaende de ghecontroverteerde Articulen
des gheloofs/ niet alleene die Schrijftuyze/
maer oock die alderclaeftste ghetuyghenissen
der Concilien ende alderoutste Vaders/ die
van hem met een schoone Gozden distincte-
lijcken worden verhaelt/ hadde gheponde-
reert: hebbe ick gesien claeftder als de Son-
ne / dat de Leeringhe daer de Catholijcken
proffessie af doen ende leeren/ is gheweest in/
de ghehele Christelijcke werelt / ende van

allen tijden af/ ende dat vande selve Leerin-
ghe verre zijn wijckende alle Secten vande
Catholijcken verbreemt. Dat ick daerom
niet oprechtelijck moet bekennen/ dat onder
alle wegen die de Goddelijcke gacht heft my
heeft ghetoot om tot de Catholijcke waer-
heyt te comen/ den princijpalsten ende alder-
ghereersten is gheweest de lesinghe van het
Boeck van Canisius, den welken ick daer-
omme wel soude vooz gherecommandeert
willen hebben/ aen alle die doelende zijn/ ende
haecken naer eenen coeyten en sekeren wech
der waerheyt.

D J J J.

Daer en boven de Heere spreekt / dat
het lichtelijcken is die waerachtighe Leer-
aers wt die valsche te kennen aende bruch-
ten/ die sy voorsz brenghen/ de waerachtighe
Leeringhe is vele heplighe/ de valsche
en is gheen altoos generende. Cis my
liche gheweest wt dit hooft het waerachtich
gheloove te binden. Want als ick ghesien
hebbe / dat niet alleene die oude Leeraers
der Kercken maer oock andere ontallijcke
menschen van alle soozten / eeuwen / ende
Staten/ die onder de onderdanicheyt vande
Roomsche Kercke in het Catholijcke ghe-
loove stantvastelijcken tot den lesten aetern
toe gheleest hebben/ vooz haer sonderlinghe
heplicheyt van leven soo niet het Goddelijc-
he/ als menscheijcke toestemmen/ sonder te-
ghen segghen van yemanden sijn vermaert
gewest/ daer alle de Secten vande Catho-
lijcke Kercke ghescheyden wesen/ het sy
oude ofte nieuw/ niet eenen dierghelijcken
heplighen en sullen comen bewijfen / soo en
hebbe ic niet getwijfelt te verlaeten de Sec-
te die eenen Antheer heeft ghehad van een
snoot leven ende tot noch toe niet eenen blyc-
kelijcken heplighen en heeft voorsz gebracht/
te blyven ende te sterben in het gheloove dat
soo vele schoone Heplighen heeft voorsz ge-
bracht/ welck is het Catholijcke.

I J.

Tot het omhelsen van het Catholijcke
gheloove / heeft my oock seer ghepozde die
alghemeynheyt der gheloobigghen. Want
alsoo de Schrijftueren ghetuyghen / dat de
waerachtighe Kercke Christi moet de ghe-
hele werelt dooz van alle tijden tot het
eynde des werelts toe verbruydt worden/
ende dat de selve om de alghemeynheyt der
gheloobiggen/ plaetsen/ ende tijden/ van out-
Catholijcke is ghenozmt gheweest/ ende dat
die dooz desen besonderen ende eyghen naem
vande eerste tijden altoos van alle ketters
ryen

1614.

ryen / die naer die ghelegghentheydt vanden
tyde/plaetsen ende personen luttel zyn ge-
weest/ende by naer den naem hebben geere-
ghen van hunne Nutheurs / claerlycken
verscheppen is / en hebbe ichtin gheen ander
kercke willen wesen / dan in de ghene die
hebend daechs oock alleene Catholijck door
den mond vande ghehele werelt genoemt
woydt ende die het effect ende t'goet vanden
Catholijcken naem/naer het wt wysen van
de Schysmatische ende wtlegghen vande Da-
ders is besittende.

¶

Daer naer heeft van my in grooter meer-
den ghehouden gheweest de wonderlijcke
eendrachticheydt ende eenicheyt vande Ca-
tholijcke kercke/die welcke vande heylighe
Schysmatieren ende vande weptighe Daders
woydt gheprezen. Want ich hebbe in haer
ghesien/ dat de ghelooovighen in soo grooten
ghetale / in soo vele ende verre ghelegghen
deelen der ghehele werelt / van soo vele
tyden af door het mennin ende leyden van
enen oppersten Werder in eenderhande
Leeringhe des gheloofs / sonder eenige ver-
anderinghe des selfs t'samen hebben / een
gevoelen/ende datter contrarien alle andere
secten in alsulken cleyne ghetele we-
sende / in sulcken venoude ende dierne plaet-
se / in soo korter tyt/sonder Leysman/son-
der hooft so wel van hunne eerste Nuthe-
ren als van hun selven in vele Leeringhen
dichwils wijcken.

¶

At alle dese voozgarnde / hebbe ich van
geconcludeert dat ic vooz den Goddelijcken
Rechterstoel my soude schuldich merken
van eene inexcusable onwijshheit / indien
ich langher soo luttel ende duytere Lee-
raers van een hondert Jaeren/ soude stellen
vooz soo vele Ongheluckige Leeraers van
der vijftighen hondert Jaeren / ende een
mieuwe / enghe / niet allen sonder opperher-
der wesende/maer oock sonder leegere wet-
telijcke ghetogen Dienaers/ soude stellen
vooz alsulke oude/vermaerde/ende wel ge-
ordinerde kercke/ onder enen oppersten/
ende andere leeghere Wisschoppen staende/
door het instellen Christi.

Ick en hebbe ooc niet connen gemeynen/
dat ic soude connen ontbliden de smette van
Woonverdrichheit/indien ich / dat vele heden
sijn doende/mijne eyghen sinnelicheyt van
de saecken des gheloofs ende der Schys-
matieren te verstaene/ende verstaende het
Oordeel van alle andere / als menschen die

de dolinghen onderwoyzen sijn/soude stellen
vooz de oudheyt/Eenicheyt/ende t'gemeyn
gevoelen vande Catholijcke kercke.

Daeromme ick niet alleene onderdanich
wesende/die werten vande wijshheit/ maer
oock van een Christelijck seegh-baerheyt/
hebbe mijn eyghen verstant/ aengarnde de
leeringhe des gheloofs / de eene/ heylighe/
Catholijcke / Apostolijcke kercke onder-
woyzen / ende onderwerpe die selfde een-
welijck.

Wat de Paepf-Catholijcke hier van ghe-
ordeelt hebben dat blijkt wt de vooz-reden
des boven-ghenoemden Tractaets / in de
welcke dese wooyden staen.

Vat salmen hier van segghen,dar enen die
de Aughsburchsche Confessie belworen heeft,
enen Prince van grooten verstaende, van libe-
raele op-voedinghe,van rypen ouderdom, van
vallen oordeelen,van wonderlijcke dapperheyt
in het verhandelen van saecken, van sonderling-
he wijsheyt, prijselijck in stilicheyt,ende suy-
ver van leven, soo haest is ghelicheyden van de
Aulsburchsche Confessie,die hy van Kinds bee-
neloo wel heeft gheweten, soo Hooghe heeft
geacht ende gheleert,so Catholijck te worden.
Maer hoozt nu eens wat desen Exclamant
op de vooz-verhaelde verwonderinghe ende
Exclamatie hier by boecht/hy seyt/Een on-
weerdighe saecke, enen dommen raet [heeft
hem hier toe bewogen] den welcken niet de
verwinnende waerheyt,maer de vleyende For-
tune heeft voort-gebracht. Is dit niet opent-
lijck ghemoech ghespot met des Haysgrabe
Nieuburghs om-leeringhe tot de Paepfche
Religie? Als Philips Lodewijck Phalgrave
vernam/ dat sinen Sone sijn Religie ver-
andert hadde / so is hy seer hertelic bepoest
gheworden: Ende alsoo hy ghem hoope en
hadde om desen sinen afghedwaelden soone
wedertom op den rechten wech te brengen/
so herft hy met raedt ende toestemminghe
sijner Postooyen / openbare Sebe-daghen
verordineert/ om God den Heere te bidden/
dat hy doch sijn volck ende lande woude re-
houden by hare Religie / ende bewaeren
vooz afval ofte verloocheninghe der selfder/
bedenkende allen ende enen yeghelicken soo
mannen/als vrouwen/ende kinderen / dat
sy haer alle maendage in der kercke souden
verboegghen om haer vooz God den Heere
te betootmoedighen/ende om afwendighe
der valscher Paepfcher Religie Godt den
Heere bierichlick te bidden ende aen te roe-
pen. Daer is oock van de Medicanten een
secc.

B b 19

secc.

1614.

ſeeckere ſozme des ghebēds toe deſen eynde beſchreben ende in d'ruk wegghgeheben/ aldus luydende.

Almachtighe eenwighe God/ Vader onſes Heeren Iesu Chriſti, wy bekennen ende belijden / dat wy met onſe ſonden wel verdient hebben / dat ghy ons ſoude laeten beroben van den dierbaren ſchade dijnes woorts / dwelch onſe eenighe vzeucht ende trooft is/ want wy en hebben den tijt uwer beſoekinghe niet waer genomen/ maer wy hebben ſochloofelick gheleest / ende en ſijn uwe gheboden niet ghewoont ghewerſt. O Heere/en gedencht doch onſer ſonden ende over-tredinghen niet / maer ghedencht onſer nae uwe groote barmherticheit beſchoeds ons ende onſen Doſt met ſijn gantsche gheſlachte/ voer de aenſtaende verleydinghe / ende vergeeft ons onſe ſonden/ om uwes heylighen naems wille/ op dat de afgodſche menſchen tot ons niet en ſpreken/ VVaer is nu uwen God? Heere en laet niet toe dat wy eenen ſot des volcs worden/ ende eenen hoon onſer naburzen. Heere God/ ontfermt u doch over dit Woſtenland / in het welcke veel buyſende kinderen ſijn/ die dooz het Sacrament des woorts weder-gebozen ſijn/ ende ten drile geen onderſcheydt en weten tuſſchen goet en quaet / ten deele de fundamenten des Catechiſmi niet ghelept en hebben / ende die der halven eenen roof der wolven ſonden worden. Heere ten is uwen wille niet / dat een van deſe cleynſte ſoude geerghert worden. Heere/ waerom ſtelt ghy u aen als eenen gaſt/ ende als eenē vzeindelick in onſe landen/ als of ghy nae over nacht by ons woude verſippen. Wy bidden u Heere/ beſchermt doch en bewaert onſen ouden Doſt/ ende ſijne hupf-vrouwe in deſen bedorſden ſtant ter eere uwes heylighen naems / ende tot voozdeel der onderſaeten. Heere God/ macht ons weerdich te ontbluchten de elenden die in deſe laetſte tyden ons des onberhoets ſijn over-ballende/ ende daer mede wy noch gedreycht wozde/ op dat wy dooz den ſone des menſchen moghen beſtaende blyven. Heere Iesu Chriſte blyft by ons / ghy die daer ſyt den aenbaugher ende vol-boerder onſes geloofs/ Blyft by ons/ want den aboundt is vooz handen/ ende het ſchyn / dat het ſchoone licht der waerheyt van u onder ons aengheſteken/ ſal wt-ghebluſcht wozden / ende dat wy/ nochte onſe kinderen / noch in het leven nochte in het ſterven geen trooft meer te ver-machten en hebben. Heere/ frydt vooz

ons/ gelick ghy tot noch toe ghebaen hebt/ tegghen alle uwe ende onſe gheſtelicke ende lichaemliche byanden/ die onder den name van reſormatye/ ons met haer wt het licht in de buyſterniſſe / ende van den rechten wech tot de eenwighe verdoemeniſſe pogen te verleyden. Heere/ verſchoont doch de eere uwes naems / ende en laet niet toe dat wy ofte onſe kinderen deſen ofte die u volghen/ ende uwe eere anderen/ ofte uwe gloze den afgoden geven. Heere/ en laet niet toe/ dat u dierbare bloet/ u liden en doot in ons arme ſondaren vergaet/ Heere/ verheert de quaede raetſlagghen tot dwarſheyt : Staet ons by met d'har hulpe / op dat alle menſchen erkennen ende bekennen/ dat God ſulck gedaet heeft. Heere op dy hebbe wy vertrout/ en laet ons niet te ſchande comen/ op dat uwe ende onſe byawden haer niet en verbliden/ ende dat u hups daer in uwen heylighen dieuſt gheſchiet/ niet en wozde ern ſpelunche der moozdenaren. O ghy heylighen Geest/ allen aenbaugher ende vol-boerder alles goets/ vol-boert doch tot eenen goeden eynde het goede werck dat ghy in ons begunne hebt. Heere en wijk niet van onſen Bzinde/ noch van onſer pemaent/ op dat den boosen Geest geen plaetſe open gelaeten wozde/ ende het laetſte ſlummer wozde als het eerſte. O du heyligh licht/ laet het licht dynet woorts ons aenſchynen/ op dat wy God recht kennen / ende hem van herten onſen Vader noemen. Heere/ behoet ons vooz een vzeemde leere/ laet niet toe dat wy eenighen Leeraer noch Widdelaer ſoeken/ dan alle onſen Heere Iesum Chriſtum, den welken wy ons over-gheben in leven ende in ſterven. O ghy aldergrooſten Trooſter in aller noot/ helpt ons/ op dat wy in uwer liefde beſtaendich blyven/ ende dat wy ons noch dooz des werlts aen-lockinghe / noch dooz verbolghinghe daer van en laeten af-leyden. Regiert ons dooz uwe cracht en verſterckt de ſwachheyt onſes vleſches / op dat wy hier cloeckelick ſtryden moghen/ ende dooz leven en doot tot u dooz-dzinghen. O heylighe dypeuldicheyt verhoort ons / God Vader/ Sone/ ende heylighe Geest/ verhoort ons om uwes alder-hoochſten naems eere wille ende onſer aller ſaelicheyt. Amen.

Als Wolſgaugh-Wilhem de jonge Doſt van Nienburch vernam/ dat ſijnen afbal van de Luterſche Religie niet alleen velen Heeren/ Naeden/ ende Wobelinghen/ maer oock den onder

1614. ondersaeten seer bedroefde/ende dat dese sijn
ne daer veel op-synaecke verdoofsaechte/ende
hem by den ghemeynen man sijnckende
maeckte/ soo heeft hy een secker schijft aen
den doch ghegheven / daer in hy verhaelt/
dat hy niet alleen van andere en hadde ghe-
hoort/maer selfs ghesien ende gespuert / dat
vele van sijne Raeden/Overste / ende On-
dersaeten seer bedroeft ende bekommert
waren van weghen sijne Christelike beke-
ringhe / openbare bekentnisse/ende over-
gauch tot de oude Roomsche Kercke/ als of
hy om het welbekende verschil in de Reli-
gie / haer by de oeffeninghe haer Religie
niet en soude hantaveren / maer dat hy hare
conscientien soude sloozen/ ende dwinge een
ander Religie aen te nemen. De wijle dit
vermoeden lichtelick eenen grooten afkeer/
ende veranderinghe in de trouwe ende ghe-
hoofsaemheyt diemen hem schuldich is/ in-
sonderheyt in dese ghevaerliche rijden/ sou-
de cummen verdoofsaechen/ soo hebbe hy dooz
dit openbaere schijft allen ende eenen peghe-
lichen willen weten laeten / dat hem sulcx
noyt in den sin ghecomen en was. Dat sijn
vaste dooz-nemen was / niet alleen niet te
wijcken van de opgherichte contracten ende
verdraghen/ maer dat hy oock straffen wil-
de/nae sijn werste vermoghen alle de ghene
die daer van souden wijcken/ende wat daer
teghen tot noch toe gheschiet was / dat hy
sulcx coffeerde / ende dat hy dooztaen al sijn
doen / ende laeten woude schicken ter eere
Godes/tot welbaeren des Vaderlands/ en-
de tot onderhoudinghe der Justitie/ sonder
aensien van Religie eenen peberen recht
doende: Der hoopende/dat alle Raets-We-
ren/Officieren/Gouverneurs/ ende alle sijn-
ne onder-saeten souden bestendich blijven in
de trouwe ende ghehoofsaemheyt die sy hem
schuldich sijn: Als die anders doen/ ende
van de trouwe ende ghehoofsaemheyt die sy
hem schuldich sijn/ afwijcken / die souden
daer des verstercken/ dat sy die welbariden
ende piederigen/ die sy van sijne doofsaeten
hadden ontfanghen / ofte sus anders dooz
overdracht hadden vercrighen/ niet langhe
daerom noch bidden en souden.

Als de Dyalf-gzaede Mienburgh de bo-
venverhaelde brieven op den 14. Junij hadde
publiceren laeten/ ende het gerucht dooz het
gehele land ginch/dat de Vorst van Bran-
denburgh ont al de Ghereformeerde Reli-
gie woude invoeren / soo heeft sijne dooz-
lichtheyt by opene brieven verclaert / dat

hy niemant van alle sijne ondersaeten ghe-
sinnet was te bedroeven om de Religie/
maer dat hy eenen peghelicken sijn Religie
woude behouden laeten sonder verdoof-
nisse.

Alle verstandighe ende berre-sienbe
personen wel merckende / datter
wt dit misverstant tussche de Doz-
ste Brandenburg ende Mienburgh
gheresen/niet goets te ver wachten en was/
soo hebben verscheptene Princen en Heeren
goet gebonden de saecke by rijds te onder-
vatten / eer sy van quaede tot ergher soude
verloopen. Toe desen epude sijn den tienden
Junij binnen Wesel verscheuen des Ceur-
Dorstes van Crulen / ende der C.H.M.
Heeren Staten/ midtsqaders anderer Hee-
ren Gesanten/die eenen dooz-slach ghedaen
hebben van de landen te deplen by provisie/
Als oock dat de Mienburgher sijn garni-
soen wt Dusseldorp soude nemen / ende niet
dooz-baren met de aenghebaenghene forti-
ficatie der selfder Stadt. Waer toe de Mien-
burghsche Ghesont: n ghesins verstaen en
wouden/ ten ware dat ooc de Staaten haer
erghsvolch tot Gidich belooften te nemen/
maer/ wat de deplinge der Fuzsienboemen
belanght verclaerden sy dat haeren Prince
het werste ver wachten soude/ eer hy daer
in soude verhoillighen. Als de Mienburgh-
sche Ghesanten te huyse ghecomen waeren/
soo sijnder wel coets daer nae van haeren
Prince eenighe dooz-heraemingen tot ver-
drach dooz-gheslaeghen/maer van d'ander
partije niet aen-genomen.

Woofangh-Wilhelm Dorst bā
Mienburgh heeft/ (nae dat hy
de Lutherse Religie af-ghes-
vallen was) Petrum Simonium

Ritz in Niederemb, der beyder Kercken Licen-
ciat/in Engelandt aen den Coninc / met
eenen Crebens-brief van Dato den eersten
Julij, 1614. ghesonden/om sijn af-bal van
de Lutherse tot de Paepse Religie te
ontschuldigen/ ende te bidden dat doch sijne
Con. Ad des halven hem sijne gunste ende
hulpe niet ontrecken en woude / sijne Ad-
verclaerende by Princelijche eere / dat hy
hier toe ghecomen was / niet op hope van
werlische eere/hoocheyt/oste machte/maer
dooz het in-gheben des w. Geestes/nae dat
hy lange en vele sich hier over bekommert/
ende vele doechen/doch insonder hynde de
wercken Canij ghesen/ oock vele ghepr-

XXV.

By-ent-
comste
eenighe
Heeren
binnen We-
sel.

XXVI.

De Mien-
burgher sen
eenen ghe-
sent in En-
ghelandt om
sijn af-bal
te ontfel-
dighen.

1614.

ken met verſchepdene perſoone hier van ge-
hadt hadde.

Te ghelycke heeft oock deſen Ambaſſa-
deur ſyne *M^r* ende de Conincklycke ghe-
heymie Raeden op ſyn ſchoonſte booz-ghe-
drazghen den ooz/pzonck des rwiſtes / ſac be-
ghinſelen des crichs / tuſſchen den Zande-
burgher ende den Nieuwburgher ontſtaen /
biddende ſyne *M^r* / dat het hem woude ge-
lieven den Nieuwburgher de behulpelijcke
handt in ſyn rechtveerdighe pretenſie te
bieden / ende by naginnen dat het ſyne *M^r*
woude gheliebende ſoecke daer toe te belep-
den / dat de Zandeburger ende de Geuni-
cerde Staeten haer volck wt Gulich moch-
ten nemen / belovende dat alſdan daetelijck
de Nieuwburger ſyn volck ſoude af-dancken /
ende alles tot gorden verdraghe laeten co-
men: Biddende ten laetſten / dat by aldien
men tot de wapenen ſoude moeten comen /
dat doch ſyne *M^r* ſyne Querste ende ſoldae-
ten in Nederlant de Staeten dienende / ſou-
de verbidden de wapenen tegen den Nieu-
wburgher te voeren / &c.

Witwoordt
des Ca-
ninx op
het verſoek
van den
Nieuw-
burgher.

Hier op heeft ſyne *M^r* albus gheand-
woordt / i gene dat de Heer Ambaſſadeur
in den naeme ſynes Wozſtes hier heeft booz-
ghedraegen / dat hebbe ic ſeer wel verſtaen /
booz de preſentatien van vrientſchap ende
beſeſſe dienſt-willicheyt ſegghe ich danck.
Wat de reſte aengaet / ich en hebbe noyt
vermoedt / dat uwen Prince ſyn ſtelighe
veranderen ſoude / inſonderheyt dewyle hy
my dooz ſynen Ambaſſadeur noch onlanc
heeft beloofst ende verſekert / dat hy van ſyn
ſtelighe / als oock van het verbont met de
proteſtanten op-gericht / nimmermeer wiche-
ken en ſoude. Immers hadde hy my dit ſyn
booznemen / belanghende de veranderinghe
van ſtelighe / als oock ſyn houwelijck met
de dochter van Zeperen / wel by tijts be-
hoozen te openbaren / eer dat het alle man
gheweten hadde. Welck de Coninck van
Dranckrijck wel ghedaen heeft / eer hy de
dochter van Medicis troude / ende eer hy ſyn
ſtelighe veranderde. Hadde de Phalsgrae-
ve Nieuwurch ſoo veel gheſprechs met den
Wozſt van Zeperen niet ghehouden / hy en
ware noyt hier toe verballen. Wy hadde
oock wel lichtelijck een Princeſſe van ſyn
ſtelighe ten houwelijcke comen crighen /
ſonder dat hy deſe Waerſche Princeſſe had-
de behoeven te trouwen. Doch al-hee-wel
ich uwen Prince nu ſoo hertelijck niet en be-
minne als ich ghedaen hebbe eer hy ſyn ſte-

lighe veranderde / ſoo en wil ich nochtans
geenen tichter ſyn over ſyn conſcientie / dat
comt alleen God den Heere toe. &c.

Wat aengaet het Caſteel van Gulich / ick
hebbe alreeds mynen Ambaſſadeur in den
Waeghe belaſt / dat hy met de Staeten ſal
ſpreken ende handelen van het verlaeten
deſes Caſteels / ende dat ober te ſtellen in
handen van eenen derden. Dit ſelſde ſal ooc
gheschieden van weghen den Coninck van
Dranckrijck / ſoo dat uwen Prince niet
en hadde behoefte ſoo haſtich te ſyn om
dat den Eerſt-Hertoghe Albertum (die
van ſelſs tot vrede gheneycht is) ende
den Marquis Spinola tot crich aen te
pozen / die ſtrecken ſal tot verderf des
landts. Vermaent uwen Prince dat hy tot
den crich niet en come / maer dat hy ver-
wachte wat mynen ende des Coninck van
Dranckrijck Ambaſſadeur ſal te wege bren-
ghen / ende dat hy ons toe-vertrouwe / dat
wy de ſake alſo ſullen belepden dat hy gheen
onghelijck en ſal te ijden hebben van wegen
t'ghene dat alreeds ghepaſſeert is.

DEn xij. Auguſti is de oude Wozſt
van Nieuwurch Philips Lodewijck
ſeer ſubtelick geſtorven / want ſit-
tende aen de Tafel met ſyn Wyp-
brouwe / ſynen Hof-predicker Docteur Heyl-
bronner, ende met Docteur Blum ſynen Medico,
ſoo heeft hy den Hof-Predicker eenen
becker wijns toe-gedroncken / in het drin-
ken heeft hy eenen hoef geceeghen / hy ſette
den becker neder / nam de ſervert om den
mont te wiſſche / maer hadde ſo veel crachts
niet om de hant aen den mont te brenghen /
Men heeft gheweten dat hem een aeder in het
booz-hoofst is gheſwollen / diemen niet ghe-
diſtilleerde wateren ende andere middelen
heeft gheſocht wederom op haren poſt te
brenghen / maer te vergeefs / de ſpraeke
die was hem ſtrac benomen / de Hof-Pre-
dicker heeft hem wt Godes woort getroost
ende gheſtercht / ende hy is alſoo / ſonder een
woordt te ſpreken / onſlapen.

Den xv. Iunij ſyn op het Palays Louvre
binnen Paris ghedoopt des Coninck zent-
ghen broeder de jonghe Hertog van Anjou,
ende des Coninck jonckſte ſuſter. Ghebaer-
ders des Hertoghs van Anjou waren de
Coninginne Marguerite, ende de Cardinael
van Loeyenſe / ende hebben hem ghenoom
Gaſton Jean-Baptiſte Daerom hebben ſy de-
ſen jonghen Prince genoemt Gaſton, om dat
de

14. De Coninck Henri le Grand binnen spuren le-
ben begert hadde / dat desen sp. n. sone
mochte voeren den naem van eenen synen
doechte vooz-ouderen in het hups van Na-
verre. Des jonghen Prince. s. s. Gebaerbers
waren des Coninck oudste suiker / die aen
den Prince van Spanen verloofte was. en
de Cardinael van Rochefourault, ende sy is
Henriette Marie ghenoemt gheworden / nae
haren vader ende moeder. Desen jonghen
Prince ende Prince. s. s. waeren wel strac
nae hare gh. hooze ghewoont gheweest met
waer / nae de instellinghe Ch. n. i. d. t. ge-
burch der Ch. n. i. d. t. herche / maer na
ontfanghen sy de h. O. p. of Christa, het
font / ende haren naem nae de wofse der he-
den-daerhse. s. s. herche. Dit is
alles toegegaen met grooze magnificentye
in de teghenwoozdicheit van veel Princen
ende Prince. s. s. / ende ander vooz-ouder-
he. s. s. in Daemen / alle gaer seer mag-
nifichelich ghecleet ende verclert.

15. Den vooz-somer deses Joers isser in
het Oosten-Nijdelche. s. s. land ende
alderbeel. s. s. aenghenomen van
die Heeren / die men wil weet dat de
Groneder. s. s. lande. s. s. provincie niet
gansich en syn. De jalouzy. s. s. tusschen de
Heeren Staeten ende den Voost van Nieu-
burch is daghelic meer ende meer gewas-
sen. Op den vijft. Martij ist gheschied dat de
Voost van Nieuwurch (reysende van Wif-
felsoop op Ruyck tot den Euer-Voost van
Culeu) in het doozerspen te Gulich is aen-
gheromen / segghende de bestinghe te willen
besichtigghen. De Gouverneur Frederick
Ditjaen vernemende dat sijne W. D. in der
Stade was / heeft strac vermoord dat hy
daer gheromen was / om sich meyster te
maken van het Casteel / op het welcke soo
veel Nieuwurchsche als Brandenburchsche
soldaten laeghen / verhalben soo heeft hy
gheweyghert sijne W. D. op het Casteel te
laeren comen / segghende dat het street niet
de Heersaelen hier van opperricht / datmen
den eenen Voost sonder kennisse van den an-
deren / in het Casteel soude laeten comen.
Sijn W. D. heeft Ditjaen om boden by hem
in der Stade te comen / maer Ditjaen heeft
sulck te dorne gheweyghert. Ende hy heeft
datelich den Voost van Brandenburch en
Prins Maurits laeten weten wat hem
wederwaers was dat den Kinnepster. s. s.
schel belast hebbe sich der waerck te verho-
ge / met syn compaigne Ruypten / en noch

16. twee van der Staet compaignen te boot /
daer capiteyn van waeren Vanneerot en
Bon. Swichel is den vijftden Martij te Gu-
lich binnen der Stadt gheromen / daer over
sich de Gouverneur Ditjaen seer heeft ver-
blijdt / want en betroude de Nieuwurchsche
soldaten niet die op het Casteel laeghen.
Als Swichel met dit volck in de Stadt ge-
comen was / so en waeren noch de Bran-
denburchsche / noch de Nieuwurchsche op het
Casteel niet wel te vreden / maer als men
haer seide / dat die niet en soude geycken
tot naechel der Voosten / so syn sy daer me-
de ghesilt / ende te vreden gestelt. Doch ten
dage niet lange / maer alle wyse is hy mis-
verstant grooter gheworden tusschen de
Brandenburchsche ende Nieuwurchsche / al-
soo dat de Brandenburchsche willende dat
de Nieuwurchsche souden van het Casteel
afstrecken / ende sy sulck te dorne weygerich
ware / so hebben sy beyde sijn de wapenen
aenghetrocken / ende op malcanderen ghe-
laeghen ende gheschoten / ende daer sinder
twee ofte dize doot ghebleven / ende swach
ghequelt. De Nieuwurchsche seude dat
sy te swach souden vallen / hebben haer
laeten ghesegghen / ende sy syn van het slot
getrocken in de Stade / ende daetelich sijn
Vanerot ende Bon met hare compaignen
bende daer toe patente ende bevel van syn
Excellentie Prins Maurits. Coets hier
nae sinder noch ruyliche compaignen
der Staeten ofte Brandenburchsche op
het Casteel ende in de Stade gheromen /
ende hyngghende Proclande / amuntye /
ende alles wat tot bewaringhe van soo een
bestinghe van nooden is. Doch isser opzeye
ghewen de Stade ende Casteel te forti-
ficeren mit noodwendighe wercken. Dit
heeft Prins Maurits aldus bevelt / vzeesen-
de dat des Eerst-herzogghen volck Gulich
soude foren te d. n. e. p. s. t. / ende in te
honden.

17. Dese voorszichte heeft hebben de Conin-
ghen van Brancrich ende groot Brita-
nien te dier tijt ghevoert ende gheprezen.
Maer de Phals-Brabe Nieuwurch was
daer over seer gestoozt / ende hy heeft strac
Wisseldooz inghenomen / d. w. e. l. c. aldus is
toegegaen : De Voost van Nieuwurch be-
vindende dat hy niet goeden wille ende be-
lieven des Magistraets ende der burghe-
rye / geen garnisoen in der Stadt soude en-
nen vzeeghen / soo heeft hy een staetliche
maetse aenghericht / tot de welcke hy den

Gulich
waert hoog
den Voost
van Bran-
denburch
ende der
Staeten
bessekeret.

Magi.

1614. **M**argiſtraet ghenoodicht heeft. Geduyzen-
de de maeltijt heeft de Mueburgher dooz-
zen poortghen in den ſlof van het Slot be-
necms den Rijn ſo veel Chriſchvolck inge-
laeten/als het hem belieftde/te voorsz. eeni-
ghe van ſijn lijf wacht ende andere ſoldae-
ten in het gheweer ghebracht hebbende om
de Burghers tegen ſtand te doen/indien ſy
de incommſte der Soldaeten hadden gefoght
gewaependet handt te verhiyden. Daer
ſyn/naer ghedaener monſteringhe bevonden
in alles binen Duſſelbozz acht hondert
ſoldaten / met de welke de Stadt aen alle
hoeken ende poorten is beſet gheworden.
Oock heeft de Voort van Mueburgh op het
ſpoedichſte deſe Stadt met nieuwe Wolle-
wercken / wallen/ en grachten doen ver-
ſtercken/ hy heeft oock de Braudenburgh-
ſche Raeden ende andere officieren/ die des
maels te Duſſelbozz waeren / in arreſt en
verſekeringe ghelouden/ doch daer nae (als
den tooght wat over was) by ghelaeten.

De Phalsgrabe Mueburgh heeft al goet
tijdt tot ſijn voordeel affſentie gheſocht
ende ghelouden / by ſijnen Swagher den
Ceuroort van Ceulen/ by den Eerſt-He-
zoghe Albertum, ende andere Paepſche
Voortſen/ hem nu wel genepſche ſynde/over-
mits hy op den xv. May de Luterſche Re-
ligie afgheſwooren/ende de Paepſche aen-
ghenomen hadde tot groot herdt ſeer ſynes
vzoemen inden Paders / ende tot groote
hebz. ſſenſſe van veel vzoome Luterſche.
Erelijcke wrecken / hier nae heeft de Mar-
quis Spinola een groot Leger/daer van noch-
tans den roep grooter was/als de daet/by
een vergadert/ beſacnde eenſdeels upt des
Eerſt- Hertogen Alberti ordinaris Chriſch-
volck/ ander deels upt nieu-aenghenomen
volck/Prince Mauricius vermoedende dat het
op Gulich gelden soude/ ſo heeft hy de Stadt
ender Casteel wel laten fortificeren/ende
hy heeft in Auguſto dooz ſijnen Voeder
Graef Hendrick xxxvij. Vaendelen Sol-
daten te voert / van allerley Natien / ende
een Vane Ruyteren / daer Thomas Viller
Ridmeester van is/laten inbrueghen/ ende
daer toe allerley amunition ter oorloghe/
met eenich Gheſchudt / Prince Hendrick/
heeft op deſen tocht zynde / des Rych-He-
zoghen bodem gantſchelijck verſchoont lie-
ver een groot ſtuck weechs omme trecken-
de/dan op des ſelfden bodem te comen/ om
geen clachten te veroorzaken. In Auguſto
is de Marquis Spinola in ſijn Leger by
Maerſtricht ghecomen/ met den Voort van

Mueburgh. Den roep giuch dat men met
dit Leger/ van weghen ende upt laſt des
Keplers Ricken tot gehoorſamenheyt brue-
ghen ende dwinghen/ ende Mulheym rafe-
ten soude / ja dat men onder des Keplers
ghebiedt soude brueghen Mueghen/ De
Winter/Campin/Wolde / Grootenaghen/
ende alles wat eerijds onder het Riche
ghehoort hadde. Men heeft te deſer tijt in
Brabant als oock in alle om-liggende lan-
den gheſtropt dat de Voortgeſen in Jndy-
en eenen grooten Vrodt ſlach ghewonnen
hadden / overwinende eenen Coninc in
wiens landt de Voortgeſen aengauwt ende
coſtelicke gheſteenten gheereghen hadden
wel acht hondert / ende dyse en veertich
Milioenen. Een peider gheloofde hier van
ſoo veel als het hem belieftde.

De Mueburgher heeft met het wepni-
ghe volck dat hy hadde verſchepdene Steben
hier ende daer doch inſonderheyt in het
Voortſendom Berghe/ inghenomen / ende
met Chriſchvolck beſet teghen danc ende
wille der Burgheren / dewijle ſy den be-
den Voortſen bereedicht ſynde/hare ſteden lie-
ver tot beyder voordeel/ dan tot eeneg/wou-
den ghelouden hebben / doch teghen ghe-
welt niet vernoghende/ hebben ſy des Mue-
ghers Chriſchvolck moeten innemen. De
Marquis Spinola in ſijn Leger ghecomen
ſynde / heeft te Rijnberck een ſtercke ende
brede Schepf-brugge over den Rijn
warken laten. Hier upt ghien wel eenige/
ja hielden vooz ſecker / dat hy ghesmet
was herwaerts aen te comen. Maer ander-
te meynen / dat dit allen binende was
om te amuseren de ghene die hy wel wist
dat op ſijn aenſlaghen acht gaben.

Al vzoech in de begiune deſes jaers
heeft de Kepler vooz Ghecommite-
teerde binen Ricken ſyne Riche
laeten vercondighen ſeggende en-
de ſchryvende dat hy daer toe bevocht
was / om batter van den jare 1581. af tot
deſer upze toe vrie ende verſchepdene be-
roerten in deſe Stadt omſtaen ende ghe-
refen waren / ſoo in het ſtuck van de Riche-
ghe / als oock van weghen de politieque
Regieringhe/meest verdracht ende veroorz-
ſaecht dooz vromdelinghen / die wt andere
landen ende ſteden gheduynde de Mue-
landſche erghen / daer binen ghecomen
waren: Welcke partſchappen ende opzoe-
richeden ſijn Heer Voeder de Kepler
Rodolphus met groote wyſheyt ende clacch
belapde

1614. belepdt vooz sijne Commissarisen heeft ghesichte siffen / jaer oock meer-mael gheschiet ende wech ghenomen / maer waren elcke zepse wederom opgehoofden / jaer sijnmer ende ergher gheswooren alst opte vooren / ende alsoo nu noch teghewordelich de Regierbergs ende een groot deel der inwoonderen deser Stadt verpgerich waren sijn Mandaten aen te nemen ende te gheschrijven / soo hadde hy den Ceur-Dozt van Cullen/ende sijnen Voeder den Eersertogge Alberto belast ende bevolen wt keijserliche macht ende aushoizt opte / sijnen ban ober die van Kecken te executeren.

Wie aldus gheschiede / so heeft Alberto van Oostenrijck sijnen Vreder-Oberst van Spnola de executie bevolen / die alle de Ruyteren ende voerthe knechten in Oederlandt tot dienst ende gheschoofsmeynde van den Eersertogge staende / hy dieen heeft doen vergaderen / ende is met de selfe gheschoofsmeynde nae Maestricht / samen sterck sijnende ontrent twintich duysent man soo te parde als te voet. Hy hadde hy sich ontrent vier hondert wagens / ende veel geschude / ende hy is den elfden Augusti bylo antiquo vooz Kecken ghescomen / op sijn Centen hebbende des Rijck Bevelaer. Sijn Legher heeft hy ghesplit in drie quarteren / dat legghende te Vozer / aen der Stadts gherichte / ende aen S. Salvatoris berch / staende toefant sijn batterijen dicht onder de Staet / ende belastende pder soldaen byt woutfaerden aen te byenghen. Hy heeft des anderen dachs de Stadt laeten opheyschen in den naeme des Keijser. Daer is strack groote verslagenheyt by de Religions-verwanten ende ander goede Burgers ghewest / want sy geen hulpe nochte wacome en saren / het ghemelt was grooter dan dat sy het konden wederstaen / ende binnen de Stadt waren alreets de Jesuiten ende sparus-ghesinde meesters. Daer is daertelick besloten / dat des Dons Nuntius met de Oefftelichheyt / ende voornaemste der Stadt / souden Spnola te gemoete recken ende hem ontmoedelic bidden de Stadt en Wuzgerpe te willen verschoonen. Welc Spnola wt den naeme des Keijser te sullen doen doetelick belooft / en also is hy strack sonder slach of sloot meester van de Rijk Stadt Kecken gheworden. De Herre van Puelis, die in der Stadt comandeerde over het Brandenburchsche Rijck volck sterck sijnende ontrent vier hondert man / soude wel geen de Stadt noch eenige daeghen tegen

1614. gheschonden hebben / maer hy was te swack / ende sijn partje in de Stadt was heelte stout ende moedich / alsoo dat hy in groot perikel sijn leuens ghesaen heeft / ende hy is swaerlijck van eenigge hooft wichten gewondet gheworden / ende hy is den xxij. Augusti met sijn rijck volck wtgetrokken / met vliegende Varenbeis ende in volen ghesmeete / met brandende lonten in de muren de bagghen en baggage. Daer sijn strack ettelijcke Compagnien Ruyter / ende voerthe knechten Bozguinsons / Spaensjaerden / Warden / en andere onduytsche ingezachte / ende ghelogeert in de plaetsen daer die van de Oeresozmeerde Ruytge / ende de Lutherse tot noch toe ghespredicht hadden / d'een genoot den Cluppel, d'ander den Eelscop. Den 26. is de Marquis Spnola met een gevolg van ontrent 70. man in de Stadt gecomen / in de groote kercke ghesaen / het Te Deum laudamus singen laeten / ende strack daer na sonder eten of dincen wederom ter Stadt wtghegaen. Men heeft alle de poorten dichtet toe gheschonden ende verwacht / alsoo datter niemandt wt ofte in gaen en mocht.

Den tot noch toe regierenden Magistraet die vooz jaer en dach van den Ambassadeur des Coninck van Brantich / en des Ceur-Dozts van Heydeberch was ingheset / afgheset / ende den afghesetten is wederom ingeset / den eimen tot bynichte / den anderen tot hertseer ende bedroffnisse. Eenighe Burgers die daer onder de soldaeten verstaen hadden ende gepude met de selfde wt te recken / sijn verspiedt ende niet harde slagghen en wonden te rugge ghedreuen. De Wuzger-meester Calck Brenner is by nachte over des Statismuyt gheraecht / ende te Gulick ghescomen. Daer sijn oock strack eenighe Burgers gheschonden als wesen voersachters van al de moeyten ende onheil die ettelijcke Jaren lanch binnen Kecken ontsaen waren / gheschonden haere wederpartje huer op leyde. Den Oeresozmeerden en Lutheraden is strack alle executie van Ruytge verboden / ende daer is een maniere van Inquisitie inghevoert. Hoe die op den aenschenden Rijck dach van Chat ende Dozsten sal gheschonden ende verstaen worden / daer sullen de Coninck van Brantich / de Holf-Graue Ceur-Dozt / ende andere Dozsten des Rijck / wel op letten / haere ere ende reputatie isse grootelick aenghelegghen / de welcke sy niet geuen en sullen quetsen laten.

C. 6 De

1614.

xxx i.

Spinola
neemt veel
ſoldaten in.
Oppe
van Spinola
al gheuo-
men.
Berchem/
Caſtel/
S. Willelm/
broeck/
Opſau/
Opſuſſen/
Willelm.

Opſuſſen
ingenomen.

De Marquis Spinola heeft noch verſcheydene Steden ende Doſtendoemen Gelych/Creeſ/Berghen in-gheuenomen/ ende met Crichſvolck beſet: Als dooz eerſt Oupren/daer de Burghers ſonder eens het gheſchude te veruachten/ haer de ſtouteien in het gemoet bzachten/ de wijle Spinola in des Keyſers naeme quam daer ſyn ſes hondert ſoldaten in beſettinghe ghelept. Daer na hebben ſp Berchem / Caſtel / S. Willelm / broeck / Opſau / ende Oupſuſſen ingenomen ende met Crichſvolck beſet. Mulhem hebben ſp doen demanteleren / afwerpende met hulpe vande onligghende Boeren / die daer toe opgheboden waren / de wallen ende beſten / die daer aenghemaeht waren / beginnende dit ſchoone werck den eerſten Septem. ſilo novo. Hadde het gegaen na den wensch ende wille harer quade Maer-buizen / men ſoude de ghehele Stadt gheruineert ende het onderſte koben geworpen hebben. Cis cozts hier nae meer-maels ghebeurt / dat renighe bittere Papouwen van Cruln comende / ghegaen zijn in de Kercke daer de Gereſozmeerde plechten te vergaderen / ende ſp hebben / tot eenen hoon ende ſpot der ſelfder / haer gheborgh daer in ghedaen. Den 30. Auguſti nae den nieuwen ſtyl ende de 20. na den ouden ſtyl ſijnder vijſt of ſes Ruyters van Berck binne Opſuſſen gecomen / des mozzghens bozogh / als de melckſters wtginghen / ende also de wacht heel ſwach was / hebben de Ruyters deſe poozte in ghelouden ſtrac ſijnder ontrent 600. ſaldaten van Gelder ende van Berck / die dichte booz de Stat veerdich laghen / by deſe Ruyters ghecomen / ende ſp ſyn ſonder enen ſchut te doen ter poozten in ghetrocken / by haer hebbende twee veldt ſtuckes / ende also ſyn ſp meesters van Opſuſſen gheuorden: Het vermoorden was / dat hy nae deſe exploicten met ſyn leggher hoegher opterecken ſoude / om des Keyſers Acht in acht te brenghen / ende de ſelfde ober Franckfort om Wain te ercueren: Maer hy heeft het hooft nae beneden ghewendt / ende hy is nae Rijn-berck aenghetrocken / alwaer hy eenich Crichſvolck gheuonden heeft / dwelck hy daer beſcheyde hadde / comende upt Lingen ende. Oldenſeel / ende hy is van daer met ſyn gheheel leggher op Weſel gecomen / booz wat occaſie / ofte dooz wiens raedt / ingheben of ſcheyden dat dit gheſchiet ſp als ooc wat intel'gentie dat hy ende de Dozſt van Nieuburch binnen Weſel moghen ghehadt hebben / dat en weerdich noch niet / het ſal te

ſijner tijdt wel openbaer worden.

De Marquis is den ſebenden Septembris ſilo Novo booz Weſel ghecomen / bijsuende bloot in het veldt ligghen / ſouder eenighe beſchansinghe ofte begravinghe. Want Prinz Maurits was des maels noch in Hollandt als Spinola op Weſel aequam de Burghers die ſchoon en wel gheuapent waren / hebben haer tot tegenweere berept / ja de Vrouwen ſelfs hebben hare Maanen tot cloekmoedicheydt vermaent ende ſp hebben het gheſchudt upt het amunitione huyſs helpen trecken ende ſtepen ter plaetsen daer het ſtaen ſoude. De Burghers ſoo haest als de vbandt booz hare Stadt ghecomen was / hebben eenen upt-bal gedaen / hare vbanden onberſiens in het Leggher overballende / ende vele der ſelfder doot ſlaende / also ſp niet en vermoeden dat die Burghers ſoo moedich ſyn ſouden / dat ſp offensiue ſoudengaen / ofte haren vbanden in het Leggher vallen ſouden. Hadde deſe corragie noch drie daghen gheduert / Weſel waert behouden gebleuen / want ſyn Prinz. Crcl. was op den aentocht met een ſtatelike Leggher / om haer te bewaren booz de ellende die booz hare poozten lach / by ſich hebbende ontrent thien Oupſen wan te voert ende vijſt en twintich hondert Ruyteren / alle-gaer ſoo frap ghemoneert / ende ſoo wel in oozde dat het eenen lufft was de ſelfde aente ſien. Met ſyn excellencie ſyn te veldt ghetrocken Graef Willem van Raſſou / Gouverneur van Wyſſant / Graef Wierderick Frederick / Overſte vande Ruyterpo Graef Crul van Raſſou / Veldt-Maerſchalck / de Heere van Raſſel / Generael van t'Gheſchudt Adolph van Maerkercke / wacht meester Generael van t' gautſche Leggher / midtſgaders andere Neder-duytsche / oock Francosſche / Engheleſche / Schotsche Heeren ende Overſten. Dit treffelike leger heeft ſyn Crcl. in het Veldt ghebzacht / ſonder datmen eenige nieuwe lichtinge van Crichſvolck ghedaen heeft / het is der Landen ordinaris Crichſvolck. Hier heeft ghebleeken / hoe wel ende hoe wiſſelick dat de Heeren Staten doen / dat ſp ier upt jaer ſoo heel Crichſvolck in dijnſte ende in gatie houden dat / ſp alle uppe / wannere het de nootd boozbert / comen veerdich ſyn om een Leggher te veldt te brenghen / ende ooc wel hare Frontieren na behozen beſedte laten. Sijn Crcl. is met ſyn Leggher in alder gheveerdicheydt opghetrocken nae Weſel / booz ende

614. hoorde dat de Marquis Spinola daer voer
ghecomen was / maer een weynichken te
laet is veel te laet / eer hy tot voer de Stad
conde comen / soo heeft de Magistraet / ofte
pmmerg eenighe der selfder de Burgheers
vermaent ende gebeden dat sy den Spaen-
schen gheen voerder teghen-meere doen en
souden / dat het beter ware met Spinola te
appointeren / ende hem de Stede over te
leveren / op de beste conditien diemen soude
comen bedinghen / alsof doch hare Stadt
swach was / ende sy van wegen de Staten
van Nederlant gheen ontfeld te verwach-
ten en hadden / ja dat harent halven niet
en weerdte en soude ghesadelt worden / &c.
De Burgheers dit hoorende ende gheloo-
vende hebben verstaen tot verdach / ende
sy hebben dese schoone treffliche / ende ryc-
ke Stede (vaer ontfrent ses duysent Bur-
ghers in waren / ende wel taechtentich stu-
ken grof gheschut) / met ghenoechsame
ammunitie overghelevert in handen van Spi-
nola / op den derden dach nae dat hy daer
voeren ghecomen was / ende nae dat hy 34.
of 36. scheuten op een buppen poorte van een
voerslact ghebarn hadde / belovende haer
niet hoogher te sullen beswaren / dan met
duysent man te voert / die sy noch cost noch
gagie gheven en souden / haer oock beloo-
vende te sullen laeten behouden hare Reli-
gie / ende hare Privilegien / ende dat hy
hare Stadt wederom in bypdom stellen
soude / soo heeft als de Staten Gulich ver-
laten souden: hy belooft haer oock dat het
midler wijle ende tot aller tijt eenen pede-
ren soude vry staen te reysen / ofte met der
woene te vertrecken / waer het hem lusten
ende beliben soude. Het heeft menich man
grootelic verwondert / dat dese Stadt niet
laenger als tot op den derden dach teghen
ghelouden en heeft / als oock dat sy dit onge-
mach niet by tijds voer gecomen en heeft /
d'welch lichtelick hadden comen gheschie-
den / wanneer sy by tijds Garnison had-
den ingenomen / het ware dan vandes Voer-
sten van Spannenboezchs volck (d'welch sich
tot voer de ene Voorte verborcht heeft ver-
wijlen dat Spinola aen d'ander tijde lach)
ofte vander Staten Crighs volck / d'welch
haer tijds ghewoeth gh'presentert was /
ende sonder sact of sloot daer hadde cou-
nen binnen comen / oock sonder eenighe be-
lastinghe der Burgheeren. Ende al en wa-
render waer een hondert ofte twee van
der Staten soldaten binnen gh'toress jaer
noch veel wepinger / de Marquis Spinola en

souden niet belegghert hebben / om gheen
Hospitaliteit den Staten te betoonen tot
verboezinghe van den Tresves. Maer doe
dit dien van Wesel werde aenghepopen-
teert / soo en wouden sy het niet aen-nemen /
doe was het dit siet verre / wy sijn Neu-
trael / wy willen neutrael blijen / wy hoo-
pen Spinola en sal ons niet aentasten / &c. Sy
hadden oock eenighe up het midden van
haer ghedeputeert / ende aen den Marquis
ghefonden / doe hy noch te Nijberck was /
om hem met rebenen te bewegen haer ouge-
moelsteert te laeten / maer te vergeten / oock
en waren het de Af-ghesante onder haer
niet eens d'welch Spinola vernemende / soo is
hy met dese Oratozen op Wesel aengheco-
men / ende heeft het / soo alreeds ghesepd
is / op den derden dach nae sijn ancomste /
onder sijn ghebiedt ghecreghen. De worde
is versch om hier te verhalen verschepene
dinghen / die in deser sache sijn voer gheba-
len / den tijdt sal oock noch deel openbaren.
Sijn Excel. te laete gecomen sijn om We-
sel te bewaren heeft strax Emmerich inge-
nomen / ende met sterck garnison beset /
latende daer binnen voer Gouverneur An-
toine van Vrenhove Colonel, ende Gouver-
neur van Doersburch / oock heeft sijn Excel-
lentie / doer hulpe van twee ofte drie goet-
willighe ende cloelch gheherte mannen / die
binnen Keers waren / Keersinghergen / daer
hy even te pass quam / want die Spornsche
waren met Punten / daer sy haer volck in
hadden om binnen Keers te bryngen / alwaer
den Magistraet / ende het meeste deel der
burgerpe haer toeghedien waren / tot dich-
te voer de Stadt gecomen / maer up de Stadt
is op haer van die wepinger cloelche man-
nen met grof gh'schut eenen schut ofte
twee gh'daen / daer mede sijn sy te rughe
ghewercken meynende dat sy verlaeden en
gelevert waren / ende Prince Maurits heeft
ter sijn volck binnen ghebracht. Maer Spi-
nola is Prince Maurits te gaen ghewest
in het innemen van Sauten. De Marquis
Spinola heeft tot Gouverneur binnen We-
sel ghestelt Doo Juan de Gonsalves / haer
weer in des Coninck van Spangien hoo-
ghen Krijghsraet / ende Gouverneur van
Nijberck, dese duysent soldaten die Spinola
binnen Wesel ghebracht heeft / waer al
Spangiaerden die de Burgers eenen tijt-
lauch den Kof hebben moeten geven / maer
sy sijn nae etteliche werken daer van vry
ghewest / midt op bryngende alle dacht
verghien hondert daer voer / ende de s. 10. n.

Emmerich
by Wime
Maurits
inghen
niet.

Wees inge-
nomen.

Spinola
neemt
Sauten in.

Gogh/ Zaa-
denbaach/
ende Genn-
iep met
Branden-
burchs
garnison
beset.

ten in haere hupfen verstreckende sout en
suyz / vier en licht / brwassen ende be-
wzingen/ende watter sus onder het spaen-
sche woort Servitie verstaen wort het grof
gheschut ende amunition den Dozst van
Brandenburch toebehorende / heeft hem
Spinola op sijn versoek / den Rijnstroom
af uyt Wessel op Rens ghelonden / willende
betoonen hem geen opant te sijn. Cozts hier
nae / te weten ontrent half September
heeft Prins Maurits den Ridder Lambert
Charles Gouverneur van Nieuwaghen met
dijz velt stucken / ende eenighe Paendelen
Doerbolcks gesonden om Gogh Cranen-
burch ende Genniep in te nemen / ende met
Brandenburchs Garnisonen te besetten:
Welck de bovenghenoemde Ridder seer
beheendelijc ende wel op het spoedichste ver-
richtet heeft/achtervolghende sijnen last.

Daer dat sijn Princelijcke Excell. met sijn
leggher sich by Rens ghecampeert hadde/
heeft de Marquis Spinola een gespreck ver-
socht te Bisick. Sijn Excell. Prins Maurits
heeft op den bekenden dach derwaerts ge-
sonden den Heere van Marquette Overste
Lijutenant van der Staten Ruyterpe/ge-
conbopeert met sijn yghen compaignie/
ende met de compaignie van Mons de Broc-
hum, die in goede ordje met gheladen roers
te Bisick comende/ eenen ouden Spaenschen
Don aldaer ghebonden hebben/ met Graef
Hendrick vanden Berge / gheconbopeert
met een stercke Compaignie Ruyteren / by
haer hebbende haer spdt-geweer en roers/
maer niet gheladen / om te betoonen dat sy
niet ghesumet en waren eenighe hostiliteyt
te bewijse. Mons de Marquette met de Spaen-
schen Don in ghespreck ghecomen zijnde/ soo
heeft dien / uyt last van Spinola voozghesla-
ghen eenen Trefves ven ses maenden/om te
sien oft men middelen soude vinden om den
aenghevangenen krijch te accommoderen.
Daer op de Heere van Marquette antwoor-
de/ wel te weten / dat sijn Excell. Prince
Maurits daer toe geen sijn en soude willen
verstaen/maer sloech vooz/ op het behaech
van sijn Excell. Prince Maurits / eenen
Trefves ofte stille stant van Wapenen/ten
tijt van ses weken / daer den Spaenschen
Don niet nae luyfkeren en woude/ segghen-
de: Dat sulcke groot wichtighe saken in soo
cozter tijt niet en conden afghehandelt wer-
den: Ende alsoo is dese by eencomste an-
vuchtbaer afghedaen. Daer was een cos-
telijcke Maeltijt bereept tot de welcke de
Spaensche Ghesanter Mons de Marquette

ghenodicht heeft / en by isser gegaeu/het
waffer al seer Magnifich ende overbloe-
dich twaelf Partisen in een schottel/ ende
sus alles na advenant. Daer ghedaener
maeltijt zijn de beyde Ghesanten vertroc-
ken/ elck nae sijn Quartier. De Spaensche
Gouverneur Goncales heeft bliuen Wessel
gode ordje ghehouden/ also dat de soldaten
den Burggheren ghenen sonderlingen over-
last ghedaen en hebben / jaer selvs niet in de
offeninghe der Ghereformeerde Religie/
latende de selfe alle hare kercken in hou-
den/ alleene eene innemende tot oeffeninghe
der Daepscher Religie. Het is wel alsoo/
dat strack int eerste doe de Spaengiaerden
binnen Wessel ghecomen waren/ haer eeni-
ghe onder den Godts dienst in der kercke
ghecomen zijn / ende hebben met roepen
sluypen/ende andere onghesuympichede
Predicatie vooz/ dat mael verstoort/ Maer
daer is sulcke ordje opgheset / datter
Spaensche schuldewachten vooz de kerck-
deuren starn / gheduyende de Predicatie
ende Godts dienst der Ghereformeerde/ de
welcke den soldaten die in de kercke gaen
willen/ den toe-ganch verbieden/ om alsoo
alle insolentie ende ongergelt hz vooz te co-
men. Dit selfe wederbaert oock den
Daepschen binnen Emmerie van der Sta-
ten volck/ Alsoo dat d'eene der anderet
slagiers sijn.

Wenich daeghe nae het ober-
gheven van Wessel/ sijn na der
Staten Leggher gereysst/ Mons
de Reuffage, extraordinaris/
ende du Maurier, Ordinaris Ambassadeur
van Dancrkijck Sir Henrij VVorton, Extra-
ordinaris Ambassadeur des Coninc van
Groot-Brittanien Iohan Aelbert Grave van
Solms. Groot-Hof-meester des Halst-Gra-
ven Cuet-Dozst/ende B. Bawinckhausen van
VValmerod, Raetys-Heere des Hertoghs
van Wittenberch / Ghesanten des Cuet-
Dozsten / Princen ende Gheconfedereerde
Steden in het Rijck / van weghen de Ghe-
unierde Nederlantsche Probinie D. Dirck
Bas Burgghermeester van Amsterdam / Al-
bertus Ioachimi Burgghermeester van Mid-
delburch in Zeelandt Marcus Lijclama van
Nieholt uyt Frieslandt / uyt de Ghenerale
Staten: ende Iohan van Gog. V. I. D. Bur-
germeester te Zutphen/ VV. Borre van Ame-
rongen van Wreest en S. van Harfelte Bur-
germeester te Zwolle / uyt het Collegie der
Raden

114. Maeden van Staeten ende Johan Dirkenfon Agent des Coninck van Spanje-Sittanten by de poſſe berende Doſſten. Deſe alle gaer waren Ambaſſadeurs ende goedputterende der Coninghen / Wincen ende Portenaren die te boezen de Doſſten van Zandenburgh ende Nieuwburgh gheſtelt hadden inde probitionele beſittinghe der Doſſtendommen Gulich / Cleve / Berch / ende ſy waren nu gheſonden om deſen aenghehanghenen erſch te onderbatten / ende de Doſſten Zandenburgh ende Nieuwburgh met malcander te vergelijcken: Sy hebben haer ſidreplaetſe ghehouden binnen de Stadt van Sauten / daer de Marquis Spinola ſijn garniſoen upt gheleghen heeft / midts Wincen / Maurits ſijn volck oock upt Calckar nemende. Gheduyende de onderhandelinghe binnen Sauten / ſoo en is de Marquis Spinola niet ſtille gheweſt / maer hy heeft ſijn Legher uſſeyen de Ruyſſe en de ſtadt met verſeynenen ende Veldeſyde begraven niet durvende ſich in opzien velde ſo uar hy ſynes vander Legher berouwen / omwelch Wincen / Maurits gheſonden heeft / latende ſijn Legher begraven in het Velde ughen / oock heeft de Marquis Spinola ghehoopende onderhandelinghe binnen Sauten / de ſtadt Weſſel en verſeypende oock in baſt beſchamende beſtellerwerdt hebben een ghewelich For op den Werde ſiggende daer mede ghehoorſaem te kinnen ghewende / dat hy niet gheſont en was beſt. Stadt de Coo ne ſijner Conquisten te verlaten / daer de Spaenſche ſoo vele Platen opghelore hebden / ende over welckes beroveringhe ſoo groote triumphie bedeyen was in Wiſpamien / Italien / ende andere Paerſche Landen / haer verbliggende dat die Spaenſche Stadt / het Werde Grenen / vermeeſten / ende onder het Spaenſche volck ghebracht was. Soo langhe als beſt onderhandelinghe te Sauten duyde / ſoo bliven depoe de lagers lange ſtille liggende / ghen van by eenighe Steden nocht For: iſſen in oemdel / oock malcanderen gants ghen Voſtill: te betrouwen: Wiſſo datmen niet ghehoort noch vernomen en heeft (d'welch trouwen wel byermt is) dat opt Ruyter of Soldaers vanden anderen mit moorden of wapenen heeft ghegheut of verſchabicht / daer dach byder ſpote Ruyteren op ſouragie thende / diek wils in een ende o ſelfde hunden ghecomen ſijn / ende hebben wel met malcanderen h'choorn afghedoyt / ende ghebleghen. Maer deſe ſtill: iſſen in Deroy

weberom wat by der hant genomen. Sijn Princeliche Excellencie den Ridder ende Rittersker Guillaume de Ryt genoot Brochom, met ſijn eyghen Compagnie / ende de Compagnien by den Rittersker Aelva, ende van Ootmarſam gheſonden na het laer van de March om de ſteden beſer Staefſchap met eenich volck te beſetien: Tot welcken eynde ſijn Excel: beſen Ruyteren by gheboecht als Commiſſarifen ende Oratores Raets: Dier Steenges ghegheven Raedt des Doſſtes van Zandenburgh / ende Joncker Herman Freck die ſamen met groote behendicheit haren laſt verrichtende / ſoo veel hebben te weghe ghebracht / dat ſy de Comaignie van Aelva binnen den Ham / en eenighe Ruyteren op het herche Caſteel ende de Doſſelich Ruyter March gheereghen hebben. De andere Steden der Gheerſchap March en hebben ghen volck willen innemen / te ware communi conſenſu omnium, ende hebben in der hi eenen Landſ: dach tot dien eynde voorgeheben / daer allelep diſputen ſijn gheballen / doch hebben niet ghevolbeert / mitael te willen bliven / ende ghen garniſoen te vullen in nemen. Hier op is ſtrachs ghevolgt Prince Hendrick Fredrick van Naſſou met xlv. Vanen Ruyteren / ende ontrent vier hondert voetknechten / onder het beleyde van Hopman Geldie, oock by ſich hebende twee oft drey Dobiſtuckshans / ende heeft meer met dreyghen / dan met ghewolt te doen in gheereghen Haleren, Lunen, Vima, Camen, den Ham, ende andere plaetſen. Het Garniſoen van Gulich heeft oock eenighe van de naefte gheleghene Steden in ghewonnen ende biſſet / Cordis hier nae is oock Graef Hendrick van den Berghen, met eenich volck ende gheſchudt upt het Spaenſche Legher gheſonden / nae de Doſſtendommen Gulich ende Berch / ende heeft daer oock eenighe Steden inghenomen / ende met Spaenſch garniſoen beſett.

Maer de Spaenſche ofte Ruyſerſche in eenighe Stadt maer vnde / ſes ofte ſeven man hebben / daer bliven der Staeten oft Zandenburghſche Ruyten / in vangheliche dede oock reciproce vander partye. Zae het is ghebaert / dat Zonſbracke maer eenen van der Staeten Bergeanten ſijnde / ende de Spaenſche inpuende in die Stadt te comen / ſoo heeft hy haer gheſeyt / ich ben hier gheſonden van Wincen / Maurits / om poſſe van deſe plaetſe te nemen: derhalven wijcht af. Als ſy het niet ſtrach in den

Derſchide-
in Steden
in der
Graefſchap
van der
March in-
ghenomen.

1614.

den/maer d'een end' andeer mine van schiet-
ten maecht: So riep der Staeten sergeant/
indien ghy op my schiet, soo schiet ghy op de
Trefves. Welck de Spaensche hoozenbe/
ende wel in acht nemende/soo sijn sy te rug-
ge getrocken. Ende alsoo heeft een man die
Stad inghehouden.

Dit is wel het voornaemste datter met de
huyzenen dese naeste dype Maenden is upt-
ghericht. Nu salick wederom keeren tot
de Bedehandelinghe. Na langhe ende vele
Disputen / oock verscheppene over ende
weber ober beschickingen ende besending-
ghen soo sijn der van de voorsz. genoemde Ge-
santen ende Gedeputeerde Heeren / seker
Articulen op het pampier ghebracht / die so
billich ende onpartidich sijn / dat peder rede-
lijck man die des selve leeft / sal moeten be-
kennen / datse so ingheset sijn / dat gheen
bydelevende Heeren weygheren sullen
de selve aen te nemen ende r'onderteec-
kenen.

Die Articulen sijn dese.

1. De Garnisoenen / welcke
gelept sijn geworpen in alle de Steden / Caste-
len / ende andere plaatsen
der Voortindonnen
Gulich / Cleve / Bergh /
Graeffschappen March ende Ravensberch /
ende Heerlijckheyt Radekepen / die inghe-
nomen sijn geweest by wie ende onder wat
naem ofte Prietere dat het sy / ende nament-
lijck die ghelept sijn gheweest in de Stadt
ende t' Casteel van Gulich / ende in die van
Wesel / sullen ter stont daer upt ghenomen
worden / ende sullen de munition van voorsz.
ghealbaar te bebinden moghen mede ghe-
nomen worden by de gheue diese daer inne
ghelept hebben / ende al het krijchsvolck
soo van t' een als van t' ander legher sullen
elck nae sijn lant vertereken / sonder te de-
sen aensien eenige pretentie te maken / ende
sonder de inwoonders der Steden ofte on-
dersaten der voorsz. genoemde Voortindonnen
ende Graeffschappen te beschadighen.

2. De Princen Brandenburg ende Nie-
burch sullen sich verbindē geen plaetse van
de voorsz. Landen te stellen in han-
den van eenen derden / by sy dan oec wie hy
wille / maer sullen elck anderen bystaen te
gen alle de gene die septeijck ofte andersins

op de voorsz. Landen pet sullen pree-
tenderen / behoudens dat alsinche pree-
tenderen sich sullen vermoghen te behelpen met
den middel van vrientschap ofte van rich-
te / ende en sullen gantsch geene garnisoenen
ghelept ofte gestelt worden in eenighe Steden
of Casteelen / t' sy by wie dat het sy / dan
met ghemeynen consente van beyde voorsz.
schreven Princen. De welcke mede tot
Garde ende sekerheyt van hare personen /
niet meer en sullen moghen hebben / als elck
by sich man te Perde / ende hondert voert-
knechten ten hoogsten.

3. De Fortificatien / soo by d' een als by
d' ander sijn in de voorsz. ingenomene plaetse
seu sedert de Maent May leest-leden ghe-
maecht sullen afgebrooken ende ghe-
molieret worden / sonder dat het van nu
voorz. aen yemant / by sy dan wie hy wille /
gheoorloft sal wesen die te hermaecken / oft
ernighe plaetse in de voorsz. Landen te for-
tificeren tot nae de eyndelijcke beslechtinge
van de hoofdsache.

4. De Kerckelijcke Personen / Ampt-
lieden / Coelluyden ofte andere / sy sijn dan
van wat Kerckelijck / staet / ofte conditie dat sy
willen / die upt hare beneficien / amten / ende
goederen gheset ofte verjaecht soude mo-
ghen sijn ghe worden / oft oock van selfs ver-
trocken / upt oorsaecke van het misverstant
tusschen de voorsz. Princen ghesen / sullen
weder gheset worden in hare beneficien /
Ampten / staten / huyzen ende goederen / son-
der eenighe uptneminge. En die bevonden
sullen woorde voorsz. desen wettelijck voorsz.
geweest te hebben met die voorsz. Landen be-
nificien / ende ampten naer luyt der revere-
saten accoorden / ende conventien tusschen
de ghemelte Princen ghemaecte / sullen
daer inne ontfanghen worden: Sonder dat
nochtans yemant van de voorsz. Landen ge-
meyne Amptlieden sal vermoghen sich sel-
ven besonderlijck aen den eenen van de selfs
de Princen meer / als aen den anderen
te verplichten.

5. Alle gheimboerde saken / soo in den
Kerckelijcken / als wereltlijcken staet /
sullen by Commissarisen daer toe van beyde
Princen gesamenender hant te Deputeren /
gerechtfertigt ende in voziggen state gestelt /
als oock van nu voortaen gereguleert wor-
den naer uptwijzen der Tractaten van
Doortmunt ende Halle / der bybeven Revere-
saten

sael / ende der verclaringhen / welcke be-
bouden sullen worden by ghemeynen con-
sente der voorsz. Prinsen ende
Steden des Landts daer over gemaect
te wesen / voorsz. vele de selve vercla-
ringhen niet en sullen sijn den teghen
de belofte by den Prince van Bran-
denburgh ende Neuburch aenden over-
leden Aller-Christelichsten Coninck Hen-
derick die Groote van Hoofloflicher
ende onsterflijcker ghedachtnisse ghe-
daen / de welcke in ende over al sal
ghehouden ende ghevolcht worden / ghe-
lych sy verhaelt staet in het Tractaet
tot Reductie der Stadt Gulich ghe-
maecht. Ende sullen tot Commissari-
sen hiertoe by de voorsz. Prinsen
te deputeren/ ghecozen worden personagien
van qualiteyte/ goede middelen / binnen de
Landen woonenden ende by de alghemey-
ne ruste ende eendracht gheinteresseert/
welcke ghenoecht sullen worden binnen
een Maent nae den datum van dit
teghenwoozdighe Tractaet. Ende offeren
van de voorsz. Prinsen in ghezeke
bleve/ die binnen den voorsz. tijt te noe-
men/ soo sal de uptvo. ringhe van desen Re-
tijkel ghebaen worden by Commissarisen
door den anderen Prince ghenoecht. Ende
oft ghebiele dat de voorsz. Prinsen Commis-
sarissen onder den anderen eenighen twijf-
fel hadden/ belanghende het uptvoeren van
de voorsz. Tractaten / Reversalen/
verclaringhen ende beloften / soo sullen de
Staten van de Provincie daer t'gheskil-
aen is hanghende twee personen noemen/
d'een van d'een ende d'ander van d'ander
Religie/ om gesamentlick niet de voorsz.
Prinsen Commissarisen te beraetlaghen ende
resolueren t'ghene sy sullen verbinden met de
voorsz. Tractaten / Reversalen/ ver-
claringhen/ in belofte/ naest over een te comen.

6. De welghemelte Prinsen sullen elck
besonderlick in voorsz. Landen re-
sideren / ende sullen te dien eynde de selve
Landen by provisie ghecedeelt worden in
twee deelen / sonder naedeel noch tans van
de vereeniginge der selve/ ende van de Trac-
taten van Voetmunt ende Halle.

7. In een van welcke twee deelen sal we-
sen het Voerstendom Cleve / t' Graeffschap
March ende Raabeskeyn / met het Graef-
schap Raabeskerch/ ende alle die toebehoor-
sen ende aenhanghselen vande Cancellerie

ende Rekenkamer van Cleve/ als mede de
Leenen / Landen/ en Heerlijkheden ghe-
ghen in t' Hertogdom van Zabande ende
Graeffschap van Vlaenderen. Ende sal o-
ver sulcx het voorsz. Graeffschap Ra-
abeskerch afghesceyden worden vande
Dusseldorpsche Cancellerie ende Reken-
kamer / om de Cleeffsche toe ghevoecht te
worden.

8. Ende int ander deel sullen sijn de Voer-
stendommen Gulich ende Berch / met hare
toebehoorten ende aenhanghselen. Met condi-
tie/ dat de Stadt ende t' Casteel van Gulich
met alle haeren omganch sullen Weerloos
ghemaecht / ende de selve haeren omganch
tot een slechte muur ghemaecht wor-
den. Gelyck mede ter selver tijdt de
nieuwe Fortificatie vande Stadt / Slodt
ende Casteel van Dusseldorp afghetoken
ende ghedemolleert sal worden. Ende tot
uptvoeringhe van dit teghenwoozdighe
Artijkel / sal by elck vande voorsz. Prinsen
genoecht worden een Capiteyn oft
Ingenieur / op dat men niet de voorsz.
afbrekinghe ende demolitien in aller
necessicheit ende sonder ophouden voort-
vare / ende dat ten koste van de Lan-
den.

9. Tot der tijt toe datse de fortificatien
van Gulich ende Dusseldorp t'eenmaet
ghedemolleert sullen hebben / sullen de voorsz.
schreben twee Steden gheselt ende over-
ghelievert worden in handen van de Sten-
den van Gulich / Cleve / &c. om by de
selve Steden tot bewaeringe van de voorsz.
schreben plaatsen gecommiteert te worden
personagien van qualiteyte/ den Lande ge-
trouwe/ ende wel toeghebaen.

10. Ende sullen tot dese eynde by de Stē-
den van Gulich genoecht worden vier per-
sonen/ twee van d'een/ ende twee van d'an-
der Religie / de twee om Capiteynen/ ende
d'ander twee om lieutenanten te wesen.
Ende upt elck van de Hertogdommen Cleef
en Berg / mitsgaders upt het Graef-
schap March twee personen / d'een van d'een/
d'ander van d'ander Religie / om mede te
wesen d'een Capiteyn ende d'ander lie-
tenant. Ende sal peder der Capiteynen ge-
biedt hebben over 100. Mannen / welcke
aengenomen sullen worden in de voorsz.
Landen/ sonder dat eenich byemdeling
daer onder sal moge worden ontfangen/ van
welcke

1614.

Welche vijf Capiteynen de byzſen ſullen gheſeyt worden tot bewaringhe vande Stadt ende beſtinghe Gulich / ende d'ander twee tot bewaringe van de Stadt Slot / en Caſteel van Duſſeldorff / waer oer ſp met malcauder en hi tot ſullen trecken.

11. De boozſchreben Capiteynen / Lieutenanten / ende Soldaten / ſullen ſweeren ende belooſen de boozſchreben plaetſen wel ende ghetrouwelijck booz her ghemeene landt te bewaren / tot de volcomen afbrekinghe der ſelve/ende niemant daer in te laſten / ſp dan van wat ſpde dat het oock ſp / die yet teghen de ſelve ſouden booznemen. Oock mede dat ſp niet en ſullen vzaghen naer eenigh ghehoort / het ſp dan van wien het wille / dat haer ſoude moghen ghedaen worden tot nadeel van de bewaringhe der plaetſe / die hart ſal betrouwt worden oft van de afbrekinghe der ſelve.

12. Welcke deelen alſo ghemaect zijnde / ſullen de hoochgemelte Princen het lot recken ende een peder van hun regeren het geue dat hem in den naeme van alle beyde ten deele vallen ſal. Gelijck mede alle openbare acten / ſoo in d'e'en alſo in d'ander residentie ſullen afgheveerdicht worden upt den ghemeenen name van beyde Princen / onder de ſignatueren der Preſidenten van peder Cancelliere / ende onder eenen gemeenen Beghel van beyde Princen / waer inne ſp onderlinghe ſullen verdraghen.

13. Soo in d'e'en alſo in d'ander residentie ſal peggelijck Prince ſtellen twee Preſidenten / om ſoo in de Cancellerie / alſo inde Rekenkamer te dienen / met vier Raetſuyden / ende ſoo veel Secretariffen alſo de ſelve Princen ſullen nootdich bevinden te weſen. Ende ſullen de Preſidenten by ghebeurte d'ander weke preſideren. Ende wat aengaet wie erſt beginnen ſal / alſo mede de ſignatuere / daer inne ſal het boozſitten beſwaert worden booz den ghenen dieſe booz datum ghehadt heeft. Ende ſullen de ſaken ſoo van juſtitie / alſo ſinantie ghereſolueert worden by pluraliteyt van ſtemmen ſonder dat het pemaenden gheoorloft ſal zijn ſich en d'e'en oft d'ander vande boozſchreben Princen te addreſſeren / het ſp dan om den loop ende uptvoeringhe van de Juſtitie / ofte oock van enighe andere ſaken / die aldaer verhandelt ſullen worden in eenigher wijsſe te verhandelen. Ofter nochtan enig

gheſchil viele met de ghebueren / ſoo en ſal t'ghene te dien aenſicht in de boozſchreben Cancellerien gheoorloft ſal weſen / niet uptghevoert werden / ſonder albozen daer van met beyde Princen gheſproken te hebben. Ende ſo de Preſidenten ende Raetſuyden van d'e'en Cancellerie ſich in opinien gedeelt binden / ſoo ſal de ſake van mees oerſien ende in deliberatie gelazgt worden tot tweemaal toe / ende dat op twee verſchepden daghen. Ende of ſp dan nochmaels gedeelt waren / ſoo ſal hun de Prince vande residentie met de Preſidenten ſchepden.

14. De boozſchreben Princen ſullen behouden de gratien ende uptdeelinghen van de Ampten ende beſificien in alle de Landen ende ſullen daer van by ghebeurte oerſien ende waerendt diſponeren / volghens hare boozgaende conventien ende reberſalen / ende dat nae behoorgelike inſormatie op den Raet / leuen / ende zeden der ghene die daer nae ſaen / ghenomen te weſen by de Raetſuyden der Cancellerien / tot deſen eynde te deputeren / ende nae boozgaende examen van de ghene die de beſificien ſullen verſoeken / welck examen geſchieden ſal op den ouden voet / ende ſal het openſtaende beſificie bedient worden by den naerſt woonenden kerckelijcken perſoon / van ghelijcker religie ende waerlichheyt / tot dat daer inne by de boozſchreben Princen ſal wiſen verſien. Ende ſal de bedienaer ghenieten de incomſte van alſulcken beſificie / naer abbenant vanden tijt die hy dienen ſal.

15. Ende ſoo t'ghebeurt / dat d'e'en of d'ander van de boozſe Princen den tijt van byz maenden langh in ghebrecken biſſt / bequame perſoonen tot de Ardichkaende curen ende beſificien wanneer t'ſijn beurt is te noemen / in ſulcken gevalle ſal het den anderen Prince byz ſaen der ſelve te gheben een perſoonen daer toe bequame ende gegualificeert.

16. De incomſten van de boozſe Landen ſullen ghelijcke gedeelt worden onder de boozſchreben Princen nae de aſtegginghe van de Weddens / renten / penſiwenen / ende gewoontliche laſten : Ende ſullen t'ghene een peder van hun upt de incomſten vande boozſchreben landen ſal toecomen / ontfaangen upt handen van de Rentmeſters daer toe te committeren ende by ordinantie van de Rekenkamer / ſonder dat pemaent van

1614. Hun beyden sal mogen van eenich deel der voorschreven incommen alleen ofte besondertich disponeren / noch de selve eenichsins biberteren.

17. Alden sal niet vermoghen op te nemen / jaer noch niet te voordren eenighe contributien ofte impositienten porschte van de voorschreven Prinzen / sonder hun beyden toestemminghe ende consent. Ende t'ghene de Stenden / van de selve Landen t'sy uyt eyghen beweginghe ofte ten verforche van de voorschreven Prinzen sullen contribueren / dat sal onder hun beyden gelijckelijck wozden gedeelt.

18. De reecheninge van de generale ende particuliere ontfanghers / soo nae / de ghemeyne administratie ende regeeringhe der beyde Prinzen / als daer vozen / sullen gheboden worden / ende nae datter by de Presidenten / ofte andere van den Rechencomersdaer toe te committeren / informatie ghemomen sal wesen van het incommen der voorschreven Landen / soo sal daer af een seckere staet ghemaeckt worden / ende sullen de pachtgoederen / versettinghen ende t'achtergheden der selve Landen ghereamneert ende verbeteret worden / indien t'noods is.

19. Die Archiven ende andere plaetsen / in de welke men vint sal de zittels ende registers der staete de gherechticheiden der Cancellarien ende Rekenamers / sullen binnen den tijdt van een jaer te reechenen naer den datum desel tractaets sochtbuelijck ende neerstelijck oversien worden by Commissariss daer toe van beyde Prinzen ghecommiteert / derwelcke Inventaris sullen maechen van die tijtels die albaer gebonden sullen worden. Ende sal oock besondertich Inventaris ghemaeckt worden van de tijtels des Graeffschap Rabensberch / welke sal gelate worden in de Dusseldorpische Cansellerie / so wanneer men de Originalen van daer sal nemen / om die oer te dzaghen in de Cansellerie van Cleve. Ende sal by dien het deel van Cleve te lote valt / beloven de selve titels te restitueren aen den ghenen de Rabensberch ten eynde van de hoofdsake toeghemesen sal worden.

20. Het effect ofte wucht van alle veranderinghen / verschenkinghen / ende versettinghen / die by de voorschreven Prinzen

voorz de Maent van October lest leden souden moghen gheboden syn / sal opgeschocht bliuen tot den eynde der hoofdsake toe. Behoudens dat so wie van beyde Prinzen sich bevinden sal yet verzeemt / verschoncken / ofte verset te hebben bupien de residencie hem toeballen sal / binnen de selve syne residentie sal vermoghen te recompenseren / na dat hy het dan te rade vindt / de personeen welke de selve veranderinghen / verschenkinghen / ende versettinghen souden moghen gheschiede syn / ende met name den Heer Kettler voorsz die Baronie ende t'landt van Monioje / ende die by provisie / ende met conditie / dat van nu voortaan de somme welke de inkomste vande verzeemde / verschoncken / ende versette goederen souden moghen bedraghen / van de grift der selven Dorckes in het totale incommen der voorschreven Landen afgetrocken sal worden. Ende wat aengaet de veranderinghen / verschenkinghen / ende versettinghen / die gheschiede souden moghen zijn nae t'beginsel des voorschreven Maents van October / de stucken alsoo verzeemt / verschoncken ende verset / sullen aen beyden zyden gherestitueert ende weder ghegeven worden.

21. De voorschreven Prinzen sullen leben ende sich in de voorschreven Landen aenstellen jure Familiaritatis / als ghemeynsame vrienden / naer luydt der Tractaten van Doornik ende Halle / der Keisersalen / ende der Privilegien des Landts / tot dat de hoofdsacke ghepadicht ende gecedeert sal wesen.

22. Voorsz dit teghenwoordich Tractaet en worde niet verstaen dat wedercoepen syn eenighe reservarien / presentarien / reversalen / oft ander verclaringhen die de voorschreven Prinzen voorsz desen souden moghen ghegeven ofte gheboden hebben ten voordele van pemaent / op die successie van de voorschreven Landen pretenderende / maer dat de selve bliuen in ghelijcker cracht ende werde als sy waren voorsz desel Tractaet.

23. De voorschreven Prinzen sullen in Princelijcke woorden beloven / ende de officieren van de twee voorschreven Cancellarien ende Rekenamers / in de welke dit Tractaet sal ghelesen / afghelondicht / ende geregistreert worden / sullen sweeren / het selve onverbodelijck te onderhouden / naer komen /

1614.

comen/ende volghen nae sijn sojme ende in-
houdt: ende sullen de selve Princen mede be-
loben goede ende bondige ratificatien daer
van in te brengen binnen ses wecken/
voorz alle uytstellinghe ende dilap. Ende soo
pmandaet van de twee Princen sulcx niet
naer en comt/so sal hy/ den selven tijt over-
trecken wesende/verballen wesen van het
lot te moghen trecken/ende den ghenen/die
sijne ratificatie inghebracht ende in beyde
Cancellarien der voorsz. Landen aenghe-
gheven sal hebben/ sal heere gegeven wor-
den van de residentien hier vozen ghehoert/
sonder na welcke ratificatie te wachten/dit
teghenwoordich Tractaet niet en sal laten
uyt geboert te worden ten opsin van over-
trecken der Heyzigers ende Garnisoenen/
ende van de afbrekinghe der fortificatien
voorzghenoemt/ ende van de wederoprech-
tinghe der voorszgheden innovatien. Met
bespreck / dat even ter selver tijdt als die
Leghers ende garnisoenen sullen vertre-
cken/oock de Stadt ende Castle van Gu-
lich/midsghaders de Stadt/ Slot ende Ca-
steel van Dusseldorp gheset sullen worden
in handen van de ghene die hy de Stenden
des Lants tot bewaringhe van de selve
plaetsen gelast sullen wesen / alles ten voorsz.
deele van de gemene ruste/serckerheyt van
de gemene administratie der voorsz. Prin-
cen/ ende verlichtinghe van de Onderfaten
der voornoemde Landen.

Ghedoen ende ghesloten tot Santen den
10 Novembris des Jaers 1614. ende onder-
teckent hy alle de welgheinte Heeren/ Co-
ninglijcke/Chur ende Dozselijcke / mids-
ghaders Statistijche Ghesanten.

Belovende de welghedachte Ambassa-
deurs in den name van hare Coninghen/
Princen/ende Overhoofden / de voorszghen-
den Princen van Brandenburg ende
Pleuburgh te maintaineren hy de voorsz.
provisioenele Administratie/volgens de sel-
ve Articulen.

Alle de boven-verhaelde Articulen sijn
met eenen brieven van de Heeren Con: Ghe-
santen in date den 12. Novembris 1614. o-
verghesonden aen den Hertoge van Pleu-
burgh/die den 18. tot antwoorde schreef/na-
demaal dooz de ghene Godes ende de
goede officien hy den Heeren Ghesanten
ghedaen het Tractaet van verbrach tus-
schen den Maregraef van Brandenburg
ende sijnen persoon nu soo verre ghebracht
was / datter gheen waericheyt meer en

was als alleenlijck van den tijt der uyt-
voeringhe / pzetenderende deen partie dat
deselbe oatelick behoorde te geschieden/ende
de sijne dat men wachten moest na de rati-
ficatie van mijn Heere den Churfurst/ ende
Mezbouwe de Churfurstinne van Branden-
burgh/dewijle daer geen genoegsame Pro-
curatie en was van die selve Vrouwe: soo
badt hy de welgheinte Heeren Ghesanten/
niet te willen toelaten/ dat om soo weynich
dagen alffer van noode waren om de voorsz.
schieden ratificatie te doen comen/ men na-
laten soude het voorsz. Tractaet te bespre-
ken/ segghende voorsz in sijnen Brieven / dat
wat aengingh de plaetsen hy den Marquis
Spinola ingehouden/ hy Marquis sich ver-
binden soude sijne garnisoenen daer uyt te
trecken niet de overcomste hande voorsz.
ratificatie / midts dat Prince Maurice
sich mede verbinden soude alsoo te doen &c.
Maer de Heere Petrus Peckius, Raetshere
vanden Secreten Raedt tot Brussel/ ende
Ghesante van den Eert-heretoch Alber-
tus, vernomen hebbende dat die voorsz. Ar-
ticulen gheteeckent ende ghereet waren/
omme de possiderende Dozken overgelevert
te worden/heeft al den 12. Novem. hy de Heeren
Ambassadeurs van Brandenrijc hoor-
lijck geexpostuleert dat sulcx in sijn afwesen
geschiedt was/ ja dat hy geen coppe ofe vrie
van de selve en hadde connen cruyghen/ hem
voorsz seer beclaghende over de sojme/ en-
de sonderlinghe dat de Articulen niet al-
leen hy de Coninglijcke Ghesanten / maer
oock hy die van die Gheuniterde Churfur-
sten ende Stenden des Rijcs/ ende der Heer-
ren Staten Gherommiteerde onderteer-
kent waren / versocht daerom te moghen
Coppe hebben voorz de overleveringhe/ende
verclaerde dat uyt die maniere van doen
niet anders soude gheoordeelt worden/dan
dat men de saecke begeerde in verwarrin-
ghe te houden / ende tot extemiteyt te
brengen. Op al het welcke hy de wel-
ghemelte Heeren Ambassadeurs hem is
voorzghhouden / hoe ende in wat manie-
ren datter nu meer als een maent was
ghehandelt om de misverstandten tusschen
de possiderende Dozken / ende ghene
daer van dependert/ ter neder te leggen/
ende hoe veel Conferentien op die ma-
rpe oock met sijne Edele selve waren ghe-
houden / daer mede even-wel de saecke
niet en hadde connen gherecht worden/
waer van nochtans de schuld niet te ghe-
ven en was den Heeren Ghesanten die ter
goeder

1614.

614. Goeder trouwe de verereeniginghe tusschen de Doffen geerne saghen getroffen/ ende de Landen verlost bande swaere inleggheringe der twee Heerzleggers/ midtsgaders hoor- gecomen dat de gemeene ruste niet en wer- de gheturbeert/ van de welcke / indien de Heere Peckius ofte sijne Meesters moede waren/ mochte hy sulcx verklaren. Sulcx dat hare G. E. den bequaemsten middel om een goet eynde van de saecke te maechen/ hadde geoordeelt te wesen/ te veramen met den ghenen die de twee Princen in de Pos- sessie bande Landen hadden helpen stellen de voorsz. articulen / de welcke niet anders en moesten verstaen worden te wesen / als het addijts/ raedt/ ende versoek aen den sel- ven Princen ghedaen/ en gegeven by hunne Wyenden tot haren ende harer onderdanen beste/ ende tot conservatie bande ghemeene ruste. De voorsz. Peckius hadde mede de Heulse Gesanten op gemaect/ om te verhin- deren dat de voorsz. gheroerde Articulen ghe- treckent souden overgesonden werden/ dan wierden eben- wel by de wel- gemelte Hee- ren Ambassadeurs besloten/ toegheschickt/ soo aen den Heere Prince van Branden- burch als aen de Hertogh van Mienburch/ diese/ ghelijck gheseyt is/ beyde geaggreert/ ende aenghenomen hebben/ al hoe- wel dat de Mienburghsche int eerste daer tegen mo- heerden de swaricheden in dese naervolgen- de Articulen by den Heere Peckius aen de Coninghlycke Ghesanten overghegheven/ begrepen/ namentlijck:

1. Dat het accoozt ghemaect wordende wordet verstaen dat het selve onvertreckent sal worden by peder Prince in een besonder schijf / het welcke mede sal moghen ghe- treckent werden by den genen die elck Prin- ce sal begheeren / ende sullen inden tiel de qualiteyten van de selve beyde Princen upt- gebuyt worden als Procureurs van hun- ne respectie Waders ende Moederz.

2. Dat men by het tweede artijckel sal voeghen/ dat beydens de Princen oock de Stenden ende Steden der selver landen haer sullen verbinden tot het inhout des ar- tijckels.

3. Dat men int vijfte artijckel sal upt- buycken / dat het gheschieden sal door twee Commissarisen by elck van de voorsz. Prin- cen ghenoemt.

4. Dat men den Ingenieur in het achste

artijckel ghemeelt/ sal belasten te maechen/ dat de Stadt niet open en blijve/ noch in pe- rijckel van beclommen te worden.

5. Dat men verclaringhe van den 17. ar- tijckel daer sal by voeghen / dat in plaetsen daer de Princen de collatien van de benefici- en niet en hebben/ dan alleen voorsz. maen- den int jaer de selve ses maenden onder haer ghelijckelijck sullen ghedeelt worden.

6. Dat het oversien van de Archiben in den 19. artijckel gheroert gheschieden sal binnen een jaer / sonder uptstel van de Hoof- saecke.

7. Dat peder Prince sal te verclaren heb- ben de verbzendinghe ende versettinghen die hy ghedaen mach hebben / met den tijt der selve / ende dat men op t'eynde van den 20. artijckel sal byvoeghen / dat voortaen gheene verbzendinghen / verschenkingen/ ofte versettinghen en sullen gheschieden/ dan met consent van beyde Princen.

8. Dat men inden 21. artijckel nae de woorden der privilegien des Landts / sal byvoeghen / ende naer luyde deses zeghen: woordighen provisionelen tractaets / het welcke sal ghevolcht/ onderhouden / ende naegrecomen worden in alle sijne poincten/ tot de decisie van de Hoof- saecke toe.

9. Dat men maken sal een formulier van ratificatie / den tijt van de inbzenginghe der selve vercozten / ende de upt- oeringhe des tractaets soo langhe nalaten.

Wier en boven so continuerde de voorsz. Heere Peckius sich ten hooghsten te beclag- ghen / dat de Heeren Ambassadeurs den rechten wegh niet en waren ingheghe- ende sich partijlich ghecoont hadden/ voorsz. soo veel sy den ghecommiteerden upt de vergaderinghe der Heeren Staten Ghe- nerael hadden toeghelaten de articulen te treykenen. Ter contrarie soo schoven de Heeren Ambassadeurs de Partijdighheyt op de Mienburghsche syde / die de Conin- ghen van den anvaack ghesuspecteert had- den/ ende niet begaert te vertronwen de be- waringhe van Gulich / als mede op den voorsz. Peckius / die niet alleen met de Mienburghsche Ghesanten/ maer oock son- der de selve des Hertoghen van Mien- burghs saecken ghedreven ende ghebozderd hadot. Sustinerende t' Heer Ambassadeur van

van groot Byzantien/ dat de rechte wegh in deser ſaecke by den Heeren Ambassadeurs ghehouden was: ende dat hare C. E. anders niet en hadden connen pcederen/ van (nadien de partten onderlinghe niet en hadden connen verdraghen) metten ghenen die de Pzincen in de Poſſeſſe van de Landen hadden helpen ſtellen/ wiesende een lichtaem van ober langhe t'samen ghevoeghe/ te concipieren articulen / volghens de welke hare Doozluchticheden de voorsz. vanden Landen t'samen in ruſte soude moghen administreren/ ghelijck ghemeender hant was gheschied. Het principaelste point waer op evenwel van de Mienburghſche zijde het beſluyt van dese handelinghe wiert upgeſtelt/ was/ dat de Marquis Spinola niet en begeerde Wesel te ontruypen / noch dat de ratificatie van den Heere Churfurst van Brandenburg soude wesen in gebzacht segghende de selve Marquis / dat hy van een peder ghehouden soude worden vooz eenen Nescio, dat is/ onwetende/ ende in swerelts ſaken onverbaten Man/ in dien hy op de beſtoften in d'artichelen begrepen / ende die van den Heere Prince van Brandenburg/ welke geen ſufficiente Procuratione tot dese handelinghe en hadde / soude ſijn garniſoen upt de voorsz. vanden Stadt trecken / sonder vele verſekerunghe/ ende dat niet alleelijck ſijne reputatie daer vooz soude worden gequetst/maer oock ſijne quaetgunners occasie om hem te ſtellen in de quade gratie van ſijnen Coning ende Crtſherzoghen. By dese ſijne opinie bleef de voorsz. Heeren Marquis perſiſterende/ niet tegenstaende by den Heeren Ambassadeurs volcomentlijck vertoont werdt aen den Heere Peckius dat het voorsz. vanden voorgeben ongefondert was/ ſijnde het grief van de Crtſherzoghen gerepareert ſo haest als het volck van de Heeren Staten upt Gulich soude veretrocken ſijn / ende die beſinghe ghedemolieret / de Hertoge van Picuburgh genoeſſaem soude verſoert zijnde teghen Brandenburg/ als ten weertiden het volck van oozloghe afghedanct soude wesen/ ende ſijne Doozluchtigheyt gheſtijt met het ſabeur van alle die d'articulen hadden onderteykent / die hem ontwijffelijck ſouden beballen / in dien de Heere Churfurst wepgerde ofte ſwaricheyt maecte ten beſemden tijde de ratificatie te ſenden. Dat daer beneffens quam in conſideratie / dat binnen den tijt verſpoken om de ratificatie ober te bzenghen/ vele ſaken konden toeballen/ die ooc huyten den

wille des Marquis ſouden connen verzoeken/ dat Wesel als dan niet en soude worden ontlaf van het garniſoen/ als daer waren/ ſijne doot/ ofte die van de Crtſherzoghen / ofte van den Coning van Spaenien/ meuterije onder de Soldats. Dit maecte de aenwiesende ghedeputeerde upt des Lants Stenden ſeer perplex / ende ſochten middel om hem geruſt te ſtellen / ten eynde de Landen op het ſpoedichſte mochten ghevieten de bzucht van de meyninge der Heeren Ambassadeurs/ ende van de articulen/ voozstaende/ dat ſoo verre by den eenen oft anderen Prince de ratificatie niet en werbe oberghebzacht ten beſemden dagh/ ſy luyden den genen die in ghebze bleve/ niet en ſouden kennen vooz haren Heere/ noch enige gheinkomſten laten ghenieten ſoo lange hy ſijne ratificatie niet en soude inghebzacht hebben.

De Brandenburgſche commiſſarifen op den 17. deser maent volcomene procuratie van den Heere Churfurst op den Prince ſijnen Zoon oberghebzacht hebbende / by de welke ſijne Doozluchtigheyt tot dese handelinghe werdt gheauthoriſeert ende alleſ gheratificeert wat daer in verdraghen ende beſtooten soude worden/ werdt de Copie der selve gheſtelt in handen van den voorsz. vanden Peckius, die daer op ghecommuniſceert hebbende met den Hertoge van Mienburgh Marquis Spinola, ende Keutſche geſanten/ noch dien about de Heeren Coninglijcke Geſanten ghebiſiteert ende van vergheenden ſelven Hertoghe ende Marquis verſocht heeft/ dat hare J. W. noch volghenden dagh haer verterck van Sauten willeden upſtellen/ alſoo hy eenen Courier op de voorsz. vanden ſaecten afgeſondt naer Brussel alle upze was verwachtende / hier op volghde des anderē daeghs den voornoemden bzief des Hertoghen van Mienburgh/ waer inne hy verclaerde te bzeden te wesen d'articulen te accepteren / mits dat de Heeren Geſanten/ by particuliere acte verclaeringe doen ſouden/ op de punten begrepen in de voorz. vanden memorie by Peckius overghegheben/ conſenterende dat alle de voorsz. vanden articulen ſouden worden gheexecuteert/ ſoo haest als procuratie van de Churfurſtume van Brandenburg obergelevert soude wesen/ van alſulcken inhoud / als die van ſijne Churfurſtelijcke hoocheyt / die als doen mede gherhijbert / ende by den Heeren Ambassadeurs in der beſter forme gheſien is ghehouden niet anders verhoopende

ende dan dat de handelinge nu tot een gewenschte upkomst soude worden gebacht. Peckius op den 19. ditto de boozschyden procuratie van de Heer forstine ter hant gecuratie ende die metten Hertoghe van Nieuburgh ende Marquis Spinola tot wessel gecommuniceert hebbende/ des daeghs daer aen tot de r'samentliche Heeren Ambassadeurs gheseyt dat syne Doosteliche Doozlichticheit op de selve procuratie met de executie van de articulen soude laten boozgaen/ sonder nochtans booz die tijt eenige schrifteliche declaratie dies aengaende mede te brengen/ dan verclerde dat syne Doozlichticheit die metten eersten soude omdersenden met aggreatie van de articulen/ onder de boozschyden Conditien/ ende mit dat de Steden des lants souden sweeren/ dat sy den ghenen die teghens de articulen doen soude/ ofte de ratificatie van syne principale/ binnen den bestemden tijt van ses wecken niet ober en leberde/ booz haeren Heere niet te sullen kennen/ versoeken de te dien eynde de boozschyden Peckius met die Nieuburgsche Commissarissen/ ende tractende by de Heeren Ambassadeurs te doen goet binden/ dat de Steden daer op souden worden vergadert/ waer mede dan 10. ofte 12. daghen te bergeers souden boozgebacht syn ghe worden. Dan ghevoelen de dat de boozschyden Conditie den Heeren Ambassadeurs niet en behaght/ syn ten lesten mer veel aenpoztens daer toe ghebracht/ dat sy den twee en twintichste ditto aen de Heeren Ambassadeurs van Draenrych ober ghelevert hebben de Declaratie der Werthoghen van Nieuburgh op de aenwringhe van d'articulen/ ghelyck die by hare C. C. waren ingheset/ ende nam de Heere Peckius aen een Remozie in te stellen van het ghene te doen stout/ om sonder boozder dilay te comen tot die executie/ doch sount in plaetse van dien aen de Heeren Ambassadeurs ober seker formulier van de belasten/ welcke de Generaels van beyde legghers souden doen/ nopende het uprechten van de garnisonen upt de Stede/ ende van de legghers upt den velde/ ingheset zynde op den naem van den Marquis Spinola. Daerteghens by de Ghecommitteerde der Heeren Staten ghenerael gheconspieert werdt een ander formulier op den naem van syn Princeliche Excellencie/ gheapprobeers by de Heeren Ambassadeurs/ die het selve den Heere Peckio overleberden om de bepeste van hier syde te hervolghen. Op het

eynde van November wierden by soo by den Heere Peckio als by de Nieuburgsche booztgebacht verschepten onghesondeerde swaerheden/ om te beletten/ oft ten minsten te vertrecken de executie van de articulen by de Heeren Ambassadeurs ingheset/ ende nu by de Princen van Brandenburg en Nieuburgh aenghenomen ende gheteckenent. Waeromme de Heeren Coningliche Ambassadeurs goet vonden/ met booz werten van de Unions Gesanten/ en de gecommiteerde upt de Heeren Staten Generael r'samenen den Hertogh van Nieuburgh/ en elck besonder aen den Marquis Spinola te schryven dese naer volgende brieve: Die hare C. C. gesamentlich schryben aen de Hertoge van Nieuburgh/ was aldus luytendes

Mijn Heere: Als mijn Heeren uwer Heeren Ambassadeurs ons oberleberden uwer Aggreatie op de Articulen van het Tractact van accommodatie tusschen uwer hoochheit ende myn Heere den Prince van Brandenburg/ soo begeerdense op ons/ dat wy metten eersten oock souden intrecken die van den selven Prince/ r'welck gedaen hebbende presenterden wy de selve giffen moeghen aen uwer booznemende Ambassadeurs. De welcke die ghesien ende ghesen hebbende/ ons verclerden anders geen mangell daer in te mercken/ dan dat de boozschyden Prince daer in gheen vermaenen maect van syn Erfgenaem oft recht daer toe hebbende. Waer op wy hem verhoonden/ dat wesenre een soome des huyfgesins/ ende in deser sake niet handelende dan in qualiteit van Procureurs van myn Heere re de Churfurst ende me Drouwe de Churfurstinne syn Wader ende Moeder by noch ghemocht noch behoort en hadde de selve Clausule daer inne te voeghen/ boozneme lye in een Tractact provisioneel/ het welcke niet alleen niet en moct centwelich staetgrijpen/ mar hebben oock uwer hoocheden selve ons verclart het selve metten eersten te willen eyndighen booz besochtinghe van de hooft-sake/ r'sp by middelen van vrentschap/ ofte van rechte. Schalven dat de selve clausule wel sal moghen begrepen worden in de Ratificatie der ghenen upt crachte van welcker volmacht hy procedeert/ ende dat derhalven dese swarichede van gherender waerde en was. Waer ober niet te min de selve uwer hoochedes Ambassadeurs persifsteerden de boozschyden Aggreatie niet te aenbeerden/ tot na dat sy ghesien hadden

1614.

de Originale volmachten van den voorsz. melken Heere Prince. De welke ons des namiddaechs ghebracht wesende by sijne Ambassadeurs/ als oock ghesien ende gecollationeert by die van uwer H. so begeert dense dat wy haer daer van een Coppe souden teyken/ tot ghetuygenisse dat sy de selve ghesien / ende sich daer mede vernoecht ghehouden hadden/ doch de selve Coppe by hun aenghenomen zijnde/ en hebbense evenwel niet ghelaten voort te vaten int wepgheren van de Aggreatie des voorsz. Princens/ ober het Tractaet tusschen uwe voochden aen te nemen/ haer altyt skootende aen t'voorzghewende manghel van de voorsz. Clause / ende ons voozdrers aensleggende / datter noch seckere andere Pointen tusschen uwe voochden te vleschten waten van dinghen in het voorsz. Tractaet niet begrepen. Van welke Pointen nochtans sy ons gheen verclaringhe en deden / noch meken monde noch by gheschryfte. Daeromme wy uwe H. niet en connen verborghen houden/ dat wy sodanighe Proceuren seer byzemt gehouden hebben/ namljck dat sy ons aengheseydt hebben niet voozsle te zyn van volcomene Procuratie / selfs om de voorsz. Aggreatie / als wy haer die Presenterden upt onsen handen te aenbaerden / te meer om dat wy gantsch gheen manghel dact in beinden/ als oock dat naedien het voorsz. Tractaet besloten / ende ten weder syden by uwe voochden vooz goet ghekent is/ men ons nu voozhout een ander gheheel nieu Tractaet by der hant te nemen/ waer inne wy ghesolbeert zyn in geener maniere te treden/ de wijle het alreets gemaecte Tractaet ghenoechsaem is om dese Landen in ruste te houden/ ist anders dat peghjck daer nae haechs/ ende haken de sommighe naer pet anders so en soude het negghens toe dienen te treden in nieuwe voozslagen/ de welke van v'renen sijde gheselt zijnde / verscheyden andere sullen met haer trecke van daer sijde. Men heeft ons oock gheseyt dat uwe H. begerde het voorsz. Tractaet geratificeert te hebben by de Stenden van dese Landen solemnelijck vergadert/ het welke naemaels sal mogen gheschieden/ indient noodich is/ om uwe H. te vernoeghen. Maer soo veel aengaet de uptboeringhe des selven Tractaets / waer toe de tijdt perst / so gheloooven wy altesamen/ selfs volghens t'abbis van myn Heer Peckius dat de selve Stenden / die hier se-

ghenwoozdelsch in grooten ghetale upt alse de Provincien versamelt zyn / moghende ende behoovende by uwe voochden gheauthoziseert te worden/ bequaem zyn om in de naem van alle d'andere/ te staen ober eent handelinghe daer niet min aen en hanght als de ontlastinge uwer ondersaten van de jammeren en ellendicheit die sy lyden door t'berblijven van de twee legghers / die haer nu van so langhen tijdt herwaerts opten/ ende niet langher en connen blijven sonder hun upterste verderff / van het welke wy gheen getuyghen zyn willen/ noch onse perfoone vooz onse tegenwoozdicheit/ daer aen schuldich maechen / uwe H. niet en sullen verfwijghen/ dat de haperinghen ende upskellinghen/ die wy sien dat gebuyckht word om de voorsz. uptboeringe te vertercken/ ons tot verdziet strecken/ welck des te grooter is/ om dat nae eenen langhen tijdt ende veel arbeids by ons upt goeder ghe-negenthept inden naeme van onse meesters tot ghemeyne verhoginge van uwe voochden aengewent / en nae dat wy uwe sake ghebzacht hebben in soo goeden staet als sy soude connen wesen nu daer anders niet en onthyeckt dan t'gene tusschen u beyden besloten is upt te voeren / men daghelijc ingezengt sekerer swaricheden die gantsch geen schyn en hebben/ soo dat wy ghehouden zyn te twijffelen/ oft oock de opzichte meyninghe van hare Maesteyten in deser sake ghesconbeert/ ende by ghestaen woort/ ghelijck sy / om des aensienis wille twijck so uwe H. weet de tusschen sprekinge van so grooten Monarche weerlich is/ wel behoovde. Daerom isse dat wy u bidden alle dese swaricheden te doen ophouden/ die doch niet weerdt en zyn selfs vooz een ure tijds die goede werck te achterhouden / aen het welke uwe H. can oordelen of oock pe-mant ter werelt meer ghelegen is als u selve / soo dat het onnoodich zyn soude u de redenen daer van vooz te bzaghen. Uwe H. indien t'haer belieft/ sal ooc de tegghenwoozdige bzengens doen hebben een receptisse van de Acte van Aggreatie der voorsz. Heeren Princen van Brandenburg/ op uwer beghder Tractaet/ de welke wy u oversenden/ volghens de approbatie ons by uwe H. selve ghegeven/ ende by ons aen de Ambassadeurs van den selven Heer Prince be-handicht / Welcke sendinghe wy niet en souden behoefte hebben expresselijc aen uwe H. te doen/ indien uwe Ambaderus u de voorsz. Aggreatie hebbe willen doen hebben

1614. hebben gelijck sy ons onder hare hanttey-
kens beloofte hadden. Ende soo wy pinner
dit misnoeghen sulen moeten hebben / dat
dese voorschreven brenghers tot ons we-
derker sonder receptisse / met een goede ver-
sekeringe daer by van dese sake / ende dat
sonder upsstel gheleijck te eyndigē / so bidde
wy uwe h. sich te willen laeten voorszaken /
dat de weerdicheyt van onse Majesteyt / en
de zere van onse aapten ons raden ende be-
dwingē sulē haer te behyde van de clep-
achtighen / die sy voorszaken door ons lan-
ger onnutte verlijf alhier soude onder wo-
pen sijn / ende hun te gaen aendienē ende
bewijsen gheleijck sy ons s' selven noch te
ghen voorszake oordenen / op wat voer-
ende hoe verre men dit tractaet ten goede
van uwe hocheden heeft connen bzeugen /
soo haest daer eenighe resolutie sal genomen
sijn op d'een maniere of op d'andere / ende
met eenen wat wy uyt hare namen ghe-
daen hebben / tot bevestiginge van den al-
ghemeynen vrede / die wy weten dat sy wel
gevolvoert sijn meer ende meer te verseke-
ren / ende niet dat in hare macht sy daer
toe te sparen / ende verwachten een goede
ende beerdige antwoorde van uwe h. sul-
len wy den Scheppe bidden / &c.

*Brief by den Heere Ambassadeur
van Vranckrijck gheschreven aen
Marquis Spinola.*

Yn Heere, nademael
wy ghecome zijn tot
het ghene dat hare al-
ler-Christelijcxste Ma-
jeiteyten ons bevolen
hebben in haren name
te beschicken, ende dat door de be-
gheerte diese ghehad hebben om te
voldoen de menichmael verhaelde
verfoecken aen hun ghedaen by hare
Serenissime Hocheden streckende
om te maecten dat mijn Heere de Sta-
ten van de vereenichde Nederlanden
hare Garnisoenen souden trecken uyt
Gulich, ende nademael de selve Hee-
ren bereydt sijn soo uyt die, als uyt alle
andere by haer inghenomene plaet-
sen te vertrecken: So hebben wy oock
tot noch toe altijt geloofte, datmen

1614. van wegen hare voorschreven Hooc-
heden met ghelijcke volverdicheyde
soude volbrengen de conditien waer
op de autoriteyt van hare voorschre-
ven Majesteyten soo vrymoedelijck in
dese handelinghe gebruyckt is gewor-
den, ende dat men ter selver tijt oock
soude wech nemen alle de Garnisoe-
nen die men uyt haren name daerinne
gheleyt heeft, te meer, om dat wy een
accoort getroffen hebbende tusschen
mijn Heeren de Princen van Branden-
burch ende Nienburch, by hun in de
alderbeste forme gheapprobeert, ten
eynde dat hare misverstandē geen na-
deel meer en mochten veroorsaken,
noch voor hare noch voor den alghe-
meynen vrede, van nu af volcoment-
lijck uytghevoert hebben t'ghene ons
te volbrengen toe quam. Alderefte
mijn, Heere, hangt nu aen uwe Excl-
lentie, en daerom bidden wy u gantsch
toegeneychdelijck daer in te gebruy-
ken de macht die ghy hebt, sonder te
ghedoogen dat soo grooten goet lan-
gher uytghefelt worde door middel
van sekere consten diemen ons doet
blycken, waer van wy wel ghelooven
dat de meyninghe van uwe Excellen-
tie heel verre verscheyden is, maer de-
wijle sy even-wel daer door achter-
houden wort, ende dat wy sien de ver-
vaerlijcke consequentien die daer uyt
op verscheyden manieren mogen vol-
ghen, soo heeft ons gedocht dat wy u
mosten bidden, gelijc wy gantsch toe-
geneychdelijck doen, dat ghy daer in-
ne wilt versie, te meer om dat wy uyt-
ghedrucken last ontfanghen hebben
van hare Majesteyten dese sake op het
alder spoedichste te eyndighen, in de
welcke het hun grootelijcx aengaet
te moghen sien, soo om de sorghe die
sy dragen voor de ruste van hare vrien-
den ende ghebueren, als om dat hun so
merckelijc vele daer aen gheleghen, is
niet te gedoogen dat de selve ruste ge-
stoort werde. Wy stelden over eenighe
daghen ons vertrec van hier uyt, op
E c hope

1614. hope van een veerdighe uytvoeringe des voorchreven Tractaets, waer van wy ooch hare Majesteiten verwitticht hebben. Maer nu en connen wy ſonder leetweſen niet aenſien, noch ſy ſonder onluſt verſtaen, dat het ſelve noch uytgeſtelt wort op ſekere ſwaricheden die niet eens aenmerckens weerten ſijn. Wy dan bidden uwe Excellentie nochmaels de ſelve aſte ſnijden, ende ſich te verwerven de eere van het volvoeren van deſer ſake, midts noemende eenen ſekeren dach tot de uytvoeringhe van t'ghene gheacordeert is, om de legers ende garniſoenen te doe vertrecken, andersins door ons langer verblijf alhier, ſoude ons verwetē worden dat wy die waerdicheyde van hare Majesteit onderworpen maecken eē ſulcken verachtinge die haer verſtooren ſoude, ende waer van het onmoghelijk ſijn ſoude ons ſelven te excuſeren. Wy hopen dan door de wedercomſte van deſen brengher, eyntlijck te verſtaen den wille van uwe Excellentie, over t'ghene voorſeyt is, op dat wy volgens de ſelve, een eyntlijcke reſolutie mogen nemen, naer uyt wyſen onſes ſchuldigen plichts, ondertuſſchē ſullen wy blyven, &c.

Brief van den Heere Ambaſſadeur van Groot Brittanien aen den voorſz. Marquis Spinola.

Excellentie ende Voorſichtichſte Heere / om uwe Excellentie niet moegelijck te vallen met het verhael van de omſtandicheden / ghy weet alles watter ghepaſſeert is / ſedert dat wy tot uwen verſoerke alhier ſijn verbleven. Ghy weet oock dat den tegenwoordigen handel alreede ſo verre ghebracht is / datter gheen middel meer overghebleven en is tuſſchen de ruſte en afbreuke der ſelbe. Des niet

teghenſt aende ſien wy datter alle d'ghe nieuwe ſwaricheden gantsch bzeemdelic worde ingebzacht om t'gene datter geacordeert / en aen wederſijden beſegelt is te verlengē / ofte ooc teffens om te ſtaaten / derhalven / dewijle vegelijc Dienaer al is hy ſchoon met andere bergelſchapt / een beſonder inſien heeft op de eere des ghenen die hem ghebiet / ſoo heb ick t'gheacht mijnen ſchuldighen plicht te ſijn uwe Excellentie met alle behoortijcke eerbiedinge indachtich te maken / dat indien het uwe meeninghe is de inghenomene plaetſen te behouden het moghelijk beter ſoude gheweest hebben t'ſelbe te doen / ſonder de weerdicheyde van mijnen Sereniſſimen Heere / ende die van ſijne Croonen te verabuſeren met een deel ophoudingen alhier boorgeballen / ende met ſoo vele ende ſoo dickmaels verhaelde beſoſten aen ſijnen Conincklijcken perſoon ghe daen / bidde daerom uwe Excellentie niet alleen met hare groot moedicheyde / maer oock met hare boorſichticheyde ende oprechticheyde ſich te beraden / hoe veel datter aen t'ghene dat noch te reſolveren ſtaet is ghelegen. Waer mede / &c.

Als de Marquis Spinola deſe Brieven ontfanghen hadde / ſoo beclaechde hy ſich / dat hy in de handelinghe bezogen was / en dat men met hem ter goeder trouwe niet en hadde geprocedeert / beſchuldigende die van Brandenburgh / dat hy de Procuratie te langhe hadden achterghehouden / ende ſegghende met hooghe woorden / ſoo verre ten wederſijden geen Oſtagiers werden gheſtelt dat hy Weſel niet en ſoude verlaeten / om vant uyt trecken van Gulich verſekert te ſijn / maer ſoo de Oſtagiers / ſaterdaeghs binnen Danten quamen / ſoo ſoude hy met den ſijnen des maendaeghs vertrecken / ende des donderdaeghs daer aen Weſel ende alle andere plaetſen rupmen. Den Hertoch van Pienburgh

1614. 614. **D**urch/wepgerde eerst een wijle synen
Bijf aen te nemen / doch met den
Marquis Spinola gesprooken heb-
bende heeft hy den selven daer na ge-
accepteert / ende beantwoort met een
nen anderen bijf / waer van dit de
ghetranslateerde coppe is.

Myn Heeren, myn Brief op gisteren
is my wel behandelt, ende hoe
wel dat de pointen daer van ick
u hebbs doen sprecken, wel noo-
dich sijn gheaccommodeert te wesen tusschen
mijn Heeren den Marckgrave van Branden-
burgh ende my, soo en verstaen ick nochtrans
door de accommodatie der selve die uitvoe-
ringhe van het Tractaet tusschen ons ghe-
maect, gheensins te vertrecken, my vastelijck
verseeckerende, dat de selfde Heer Marck-
grave daer nae oock niet en sal vertrecken de
accommodatie van de voorsz. pointen, ende
dat op t' alder spoedichste. Wat belanghe de
forme van d' apporatie by den voorsz. Heere
Marckgrave ghedaen, daer in ghedraech ick
my aen t' ghene mijne Ghedeputeerde u sul-
len segghen, ende blije altyt, &c. uyt het
Legher by Wesel den 27. Novembris, 1614.

Syne Excellentie verstaen hebbende het
voorschreven Protest van den Mar-
quis Spinola, herst in de Oflagiers
ghesententert / maer des niet tegen-
staende / heeft Peckius de Weeren Ambassa-
deurs laten weten / dat hy Bretema, die met
de antwoorde op de voorschreven Bijf-
ven te rugghe was ghesonden / om eenighe
saken van importantie / smogghens mitten
daghe hadde gesonden naer Wesel / ende dat
hy teghen den middach weder soude hee-
ren met sulcken antwoorde / daer inne hare
E. E. rebelijc contentement souden hebben /
upt welck woordken Redelijck niet veel
goets en was te vermoeden. Heeft oock
noch maels aengehouden om de voorschre-
ven Acte by de Generaris van beyde de
legers te passeren / namelijk van niet meer
in de Gulicische Landen met hare legheers
te sullen wederheeren / seggende: Soo sulcx
niet en gheschiede / datmen van de hande-
linghe soude moeten bzeken. Waer op hem
by de Heeren Ambassadeurs werdt geant-
woort / dat sulcken belofte soude strecken te

1614
pe judicie van de Dozsten selfs / ende boven
die onghesondeert was. De voorschreven
Peckius seyde mede / soo verre de ligers kref-
nisse upt het velt ghebrachte souden woort /
dat het velt ghedaen soude wesen / ende is
daer op afswyggens naer Wesel vertrocken
met de Nieuburchsche ende Heulsche Ghe-
santen / welcke laetste mede voorsz. haer ver-
treck aen de Heeren Ghecommiteerde upt
de Chel Mogende Heeren Staten Gene-
rael verclaerden / van Peckio verstaen te
hebben / soo verre de boven verhaelde Acte
by de Generaris niet en wierde ghepas-
seert / dat de handelinghe soude gheboeken
wozden. Den leste Novembris nae den mid-
dach is de voorschreven Heere Peckius met
de Nieuburchsche ende Heulsche Ghesanten
van Wesel weder ghecomen tot Santen
mede byenghende een heel andere resolutie /
dan men in verbolch van de herelaringhe
by hem tot meer-malen gedaen / hadde ver-
wacht te weten / dewyle de sake / van de
welcke ghehandelt wert seet swaer was /
dat de Marquis Spinola daer van gheab-
verteert hadde hare Hocheden in Dya-
bant / om daer op te verstaen hare goede
mepuinghen / die hy wilde volghen. De
Heulsche hebben den gecommiteerden upt
den Heeren Staten generael ghesegt / dat sy
vermoeden / dat de Marquis wel mocht
om Advys in Spaengien gheschreven heb-
ben / om te ontgaen het perijckel van sijn
credit ende soverre aen t' Hof / daer inne hy
lichelijck voorsz. quae gunders soude
werden ghebrachte: Daer beneffens om
schijn te geven aen t' voorschreven dilay van
deser saecke / in den haet van dat d' executie
des tractaets niet doort en ging te schuyde
op de Weeren Staten / ende sijn Princelijcke
Excellentie. Daer wert by Peckius weder
voorz. gheslaghen / dat hare Hochemoghende
ende sijn Excellentie behoorden te beloven
in deselanden niet weder te comen / met een-
ighe macht van krijch volch / immers den
eenen Prince teghen den anderen by te val-
len / ende onder t' becrsel van manutentie
des accords nae haer beilste volch in t' lant
te brengen / waer dooz van nieuwe onlusten
soude wozden veroorzaket ghelijck dooz
t' verfeeren van Gulich tot voozdel van
beyde Dozst was geschiet. De Nieuburg-
sche pretendeerden noch daerendoven / dat
de lortinge van de residentie behoort ghe-
daen te wozden voorsz. het vertrecken van de
garnisoenen upt de Steden. Maer de Wee-
ren Ambassadeurs hebben dat voorsz. ge-
nomen

1614

women ghelijck. Het in der waerheyt was
voorz geſochte dilapen/ ende hebben de voorz-
noemde Gheſanten bejegent met ghelijcke
rebenen als wy hier voer a beſchreuen heb-
ben/ ende upt hare brieven te ſien zijn. Ende
om een aſſchept te maken/ hebben hare E.
E. den Heere Peckio, den Nieburgſchen/
ende Landt-ſtenden tot Santen oberghe-
levert han luyden abbys op de forme van
d'Excellencie des tractaets/ het welcke ſy van
ghelijcke ghedaen hebben aen ſijn Excellen-
tie den Prince van Brandenburgh / ende
ſijn alſo met ſeer groote ozoefheyt der inge-
ſeinen van Santen verſtocken naer Kees.
Van waer ſy den ij. Decembris eenen ex-
preſſen naer Spinola gheſonden hebben/ met
de namen van de Oſtagiers by ſijn Exce-
llentie ghenomincert / volghens t'eerſte ar-
tichkel van haer E. E. abbys op de forme
van d' rucit van het ghemaecte tractaet/
om Spinola te meer in t'onghelijck te ſtellen/
ſoo hy in ghebzeke bleve van ghelijcke te
doen / ghelijck hy dan in ghebzeke gheble-
ven is.

Den xxiij. Novembris heeft ſijn Excellencie
ordze ghegheben op het ſcheyden des Le-
gers/ recht wel by tijts / want tuſſchen den
xiiij. ende xxiij. is den Kijn wel vijf voeten
opgheloopen / ende dat heeft noch vier ofte
vijf daghen lanch ghecontinucert/ alſo dat
eer al het volck t'ſcheyde conde gheraeken/
ſoo was het meeste deel des velds / daer
der Staten Legher ghelegghen hadde/ met
water beloopn/ dwelck die ſelfe wecke ſo
ghewaffen is/ dat het ſommiger wegen een
ſpicke diepe boven het Lant gegaen heeft.
Sijn Excellencie met de Ambaſſadeurs
ende Gecommitteerde der Provincien heb-
ben veel Gheſchudts ende andere Kirijch-
ghereetſchap binnen Kees laten bzenghen/
daer ſy ſelfs waren / ende nae dat ſy op al-
les goede ordze gheſedt hadden / ſoo ſijn
ſy van daer verſtocken op Niemeghen/
ende ſoo voozdts den ſtroom af op Hol-
landt / latende ſterck garniſoen binnen
Kees ende Emmerick. De Ambaſſa-
deurs hebben haer ghetoont niet weynich
t'onbzedn te zijn / om dat de Spaenſche
met haren looſen handel / daer ſoo lange te
vergeefs hadden opgehouden. De Mar-
quis Spinola heeft oock ſijn Legher doen
ſcheyden/ dat ſoerterende in de naefte Steden
bet dyp Dozſtendommen met haren aen-
cleve / ende hy ſelfs nae Zuſſel repſende/
heeft Don Loys de Velasco binne Weſel ghe-

laten/ die daer binnen is ghecomen met ſijn
Daene Kuypteren/ ende coztz hier na is oock
des Kintreſter Boordberghens Compag-
nie Kuypteren daer binnen ghecomen / als
oock verſchepdene Compagnien te voet ſoo
dat het Garniſoen binnen Weſel wel de
helſt ſtercker is gewornden/ als het verdzach
mede voecht. Als nu de handelinghe tot San-
ten aldus afgheboochen / ende de Heeren
Conghijcke Gheſanten van daer verſtoe-
ken/ ende met de gecommitteerde der Hee-
ren Staten generael in t'Gruven-Haghe
ghecomen ſijnde/ ſoo heeft de Heere van Ke-
ſughe, Ambaſſadeur des Aller-Chriſtelijck-
ſten Coninghs op den 9. Decembris 1614.
ter vergaderinghe van de ſelve Heeren
Staten generael een memorie over gege-
ven van ſeekere pointen op de welcke ſijne
E. begerde reſolutie ghenomen te worden
by de Heeren ghedeputeerde van de ſelve
vergaderinge welcke pointen wy den Le-
ſer alhier mede ſullen voozſtellen / met de
antwoorde by de Heeren Staten

Het eerſte point was / dat de ratificatie
ende approbacie des Tractaets van San-
ten / by de Heeren Staten generael ghe-
daen / hem mochte oberghelevert worden.
Het tweede / dat de Heeren Staten letten
ſouden op de middelen/ die ſy oozderlen ſou-
den bequaemt te weſen om te comen tot de
uptvoeringhe van t'voorz. tractaet/ op dat
hy wederkerende naer Branchryck / die
mochte voozdzaghen aen ſijne Majesteit/
om van haren t'weghe daer ober te nemen
alfulken reſolutie / als ſy achten ſal hare
weerdicheydt ende de qualiteyt der ſaekes
beſt te betawen / ende op dat de ſelve Sta-
ten op t'ſpoedichſte daer van vermitticht
mochten werden. Volghens welken het
mede dienſtich ſijn zoude te letten in wak-
ſaet van vrede ofte oorlooghe de Landen
van de Cleeffche Succieſſie blijven ſouden/
ter tijt toe dat de voorz. middelen gherſol-
bert/ ende in t'werck geſtelt mochten wor-
den. Dat dat Koning de Reſſige deſe propo-
ſitie ghedaen hadde van weghen de Majes-
teit des Aller-Chriſtelijckſten Coninghs
aen de Heeren Staten Generael der Vere-
nichde Nederlanden/ op den negghenden Dec-
ſer maendt/ ende de voorz. memorie daer
op ſchriſtelijck obergh. gheben hebben / de
welghemelde Heeren Staten / nae rijpe des-
liberatie/ ſijne Majesteit wel oodtmoede-
lijck bedanckt van de continuatie ſijner Con-
inghijcker gheneghentheyt/ tot den wel-
vaert van de voorz. verrenichde Heeren
Landen

1614. landen/ende van die Voostendommen Gullich/Clebe/Bergh/ met de Graeffschappen ende Landen daer aen hanghende/ ende de goede inghesetenen van dien/ met presentatie ende aanbiedinghe van haren dienst aen sijne Majesteit. Bedankende mede den voornoemden Heere Ambassadeur van sijne goede officien ghedaen in d'accommodatie van de gheschillen/ misverstanden ende beroerten tusschen de Heeren Prinsen van Brandenburg en Phalsgrave van Nieuw-Burch geses/ van sulcke goede Officien de Gedeputeerde van de voorsz. Heeren Staten seker goede ghetugenisse hebben ghegeven/ soo by verscheyden hare bijeen ende advisen/ als by mondelinghe rappoort/ verclarende voorts op de eerste vraghe van de voorsz. Heeren memorie/ dat hare E. G. ghehoort hebbende t' rappoort van hare Gedeputeerde/ die mede tot Santen geboisgheert hebben het selve geboisgheerde/ misgaders het ghemaecte verdrach/ ende de oorde op de uytvoeringhe des sels/ hebben gheratificeert ende gheapprobeert/ naer luyt van de Acte ben/issens deses overghegheven/ op de tweede vraghe van de voorsz. memorie/ verclardende hare E. G. dat de gematichste middelen/ om tot de uytvoeringe vant voorsz. Tractaet te comen/ nae haer verstant/ waren/ den Eers. Hertoghe van wegghen hare Majesteiten indachtich te maken sijne beloften/ op dat hy niet toe en liete/ dat het volbzegen van t' voorsz. ven accoord langer uytgheestelt werde. Ende oft ghebeurde dat sulcx dooz desen middel niet volbzacht en wierde/ soo en konden hare E. G. niet verstaen dat het selve dooz andere middelen te wege gebzacht conde. Wozden als dooz die welke de Coning Henrich de groote Voorschlofferich en onsterfelicke gedachte/ int Jaer 1610. tegen diergelycke usurpatien tot maintenance van sijne Coningliche weerdicheydt/ ende onder standt van de verdruchte vzienden ende Bontgenooten der Croone van Brandenburg resoluteerde/ welke Resolutie hare Majesteiten Coninglich deden uytvoeren. Waer inne buyten allen twiffel de Coningliche Majesteit van groot Britanien/ de Chur/ ende andere vereenichde Voosten van Duytlandt hare Majesteiten wel souden byvalen. Ghehe mede de Heeren Staten bereydt souden zyn na hare uyterste vermoghen de handt daer aen te houden. Ende met dese Resolutie soude behoortliche oorde ghestelt moghen worden op den lesten Artichel van

de voorsz. Heeren memorie: Verfoeckende voorts de welgemelte Heeren Staten aen den voorsz. Heere Ambassadeur/ dat hy hare Majesteiten jonckelijc wilde recommanderen/ soo van dese als van die verdruchte Landen.

De Hertoge van Nieuburch heeft op den 22. des voorsz. Heeren Maent Mr. Bussel aen de Coningliche Majesteit van Groot Brittanien gheschreven desen navolgenden Brie.

Heere: Het behoortlic respect tot de Croone van Groot Brittanien/ aen de welke/ dooz de gunsten ende bystanden/ soo wel my/ als wijlen den Hertoge van Nieuw-Burch mijn Vader/ ende andere mijne Voorsz. saten van tijde tot tijde/ en dat voornemelijc by uwe Majesteit/ mede ghebeelt/ ick my sonderlinge binde verplicht te sijn/ heeft my soo veel machts ghehad/ dat het my betweert heeft toe te staen en in te willighen alle t' ghene dat nae de Conferentien van Santen de Ambassadeurs van uwe Majesteit goet ghevonden hebben tot het provisionele accoord tusschen my ende den Marchgrave van Brandenburg. Het welke ick niet meerder verhoeginghe soude ghebaen hebben/ indien de Artichelen vant voorsz. Accoord/ my hadden mede gedeelt ghevoorden/ om oft de selve aen te nemen/ oft anders om mijne rebenen daer te gheng inne te bzenghen. Maer die wyle hy my toeghesouden wierden om my selven daer na te reguleren/ ghericht zynde niet alleenlijc by de voorsz. Ambassadeurs van uwe Majesteit/ ende die van den Allereghstelijcsten Coninc/ maer oock by de Gedeputeerde van de Staten der vereenichde Nederlanden/ als een saecke in t' hemelijc besloten met humilippen/ die dooz hun voornemen op de plaetse van Gullich de oorzaecke waren geweest van onse beroerten ende betorginghen van oozlooghe/ so en can ick niet laten te byghden het herten leet ende recht verdrich misnoeghen dat dese onbetwachte maniere van procederen in mijn siele veroorzacht heeft. Wes niet te min stellende het voorsz. respect van uwe Majesteit boven alle andere Consideratien/ hebbe ick gherefolbeert de voorsz. Artichelen/ midts veranderinghe van de sozme oft wijsdooz mijn Acte van appoizatie daer hy gebrecht te passeren. Maer als mensich schichte om tot het volbzegen van dien te comen/ de wyl het diermaet in de voorsz. Conferentien geoordeelt ende verdracht

bzaghen was beſchoorlijck te wesen dat men de algheemene ruste in toecomende tijden wel verſozghen soude/sonder eenighe deure open te laten tot dierghelijcke inconuenienten/als dooz het voorsz. zeyen innemen van Gulich waren veroorzacht / soo hiet men de voorsz. zeyen Ambassadeurs van uwe Majesteit ende Vranckrijck/ als Midde-laers/ ander-mael vooz/ dat men niet alleen en behoorde het Vrijchvolc upt de plaetsen aen wederzijden inghenomen te trecken/maer oock te beloven van nu voozt gheen plaetsen meer in te sullen nemen / waer toe de Gedeputeerde van de voorsz. zeyen Staten niet en wilden verstaen / maer presenteerden alleenlijck een secker belofte van den Prince Maurits van Nassou/ontwoopen in twijfelachtige ende inbindende wopen van sprecken/die verſcheyden verſtrickede uptlegginghe onderwoopen waren ende waer dooz de voorsz. zeyen algheemene ruste geensins en soude verſekert hebbē geweest/gelijck uwe Majesteit gelieven sal partikulierlijcke te sien upt de by gheboechde afschryfften van de beloften aen wederzijde gepresenteert / waer ober men niet en heeft conuen accorderen welcke presentatien ick uwe Majesteit bidde wel te conſidereren/ende dooz de continuatie van hare goede officien te maken dat de voorsz. zeyen Staten vande vereenichde Landen tot reden ghebzacht moghen worden / tot behoudinghe vande voorsz. zeyen algheemene ruste/ende alsoo desen nieuwen aenwas te boeghen by de verbinenissen / die op van oberlanghe vooz al mijn leuen ghemaect hebben uwer Majesteits seer ootmoedighe ende gantsch toeghebene dienaar / VVolgagh VVilhelm Palci-Grave. Midler wijle datter noch tusschen de Coninghen van Vranckrijck ende Groot-Britanpen/ als Mediateurs ghehandelt wiert van de voltrekkinghe des Antiffchen verdrachs / daer van in het naest-vooz-gaende Boeck ghehandelt is/ heeft de Ridder Digby, Ambassadeurs van sijne Majesteit van groot Britanien by den Coningh van Spaengien/upt Madrid in date den 18. Januarij deses jaers 1615. onder andere woorden gheschreven. Dat de Cleefſche ſaken noch niet gheaccommodeert en zijn / ende datter sedert weynich tijds herwaerts eenighe opſchortinghe in de selve ghewallen is / dat wytmen hier de wepgeringhe by Graef Maurits ghedaen/van se onder tepkenen seker Actijckel te voozen in de Conferentie van Santen gheaccoz-

deert. Des niet tegenstaende hebbenſe hier op dat selbe point een oydze gheſteit / die nae hunne meyninghe allen perſoonen niet verboert zijnde van hare passien / behoort te veruoeghen. De oydze sie sy / na dat ick verſtae/gheſteit/ ende vooz eenighe daghen dooz een erpzeffen Bode obergeſonden hebben / is / dewyle de voorsz. zeyen Graue Maurits niet en heeft willen conſenteren/ dat het voorsz. zeyen Actijckel soude geſozmeert worden/dooz het welcke de Coningh van Spaengien ende de Staten vande vereenichde Probinintien ſich ober ende weder ſouden moeten verbinden hun legers niet te bzenghen/noch ſich vooztaen merket te maken van eenige Steden ende plaetsen in de Woestendommen van Gulich ende Bergh/datmen hier te bzeden is / dat het selve Actijckel ten wederſyden verwoopen/ ofte by beyde partien gelijckelijc beſeſichte werde/op dat men aen wederſyde ofte verbonden blibe den inhoudt des selfden Actijckels te volgen / ofte ghelijcke bypſepdt hebbe te doen t'ghene men goet binden sal.&c.

W Ambassadeur des Conincx van Spaengien reſiderende in Enghelant / heeft dooz ſijnen Secretaris / dese naer voghende verclaeringhe ghedaen/ nopen de voozſ. ſaken van Gulich/Cleef/&c. Den Ambassadeur mijn Meester ſijnen dienst oodmoedigelijc recommanderende aen sijne Majesteit/heeft my bevolen mijn Heere den Camerlingh te bidden/ dat hy sijne voorsz. zeyen Majesteit van ſijnen t'weghe aendienende Radien de Certſ-hertoghe eenen erpzeffen Bode afghebeerdicht hadde op den 16. Decembris, om sijne Catholijcke Majesteit te verſtaen te geven den inhoudt van het Tractaet van Santen / ende de particulariteiten van dien nopende de Prince van Vrandenboorch ende van Pieurburch/ende dat die Propositie tusschen de selfde Princen vooz gheſteit/van alle ses maanden by ghebeurte te verwiſſelen van woon-plaetse/geen ſtade grēpen en soude/ als mede dat de Marquis Spinola gepresenteert hadde de Stadt Wesel wederom te gheben ende te ſtellen in haren vozigghen ſtaet / dat sijne Catholijcke Majesteit dooz bzieben van den seſten Januarij tot antwoorde geſonden hadde / dat het Tractaet tusschen de voozſ. Princen ghemaeckt/van point tot point soude naghecomen worde/ende dat de voozſ. Marquis Spinola de Stadt Wesel ende alle andere by hem inghenomene plaetsen / soude heb-

ben weder te gheben/ende dat ghegeneralijck al het ghene dat ins voorsz. Tractaet gheaccordeert is/ volbzacht ende upgevoert soude worden. Verbljvende sich syne Catholijche Majesteit daer inne te meer / om dat het den wille ende begheerte van syne Majesteit van Groot Brittanien was / dat sulcx soude gheschieden.

Oock heeft deser saken halven de Eersht Hertoghe Albertus desen bries aen syne Majesteit van Groot Brittanien gheschryven: Welck verhoorste &c. uwen Secretaris Trumbael heeft my behaendicht den lesten van uwe Majesteit met een minste daer by / in de welcke het uwe Majesteit belijft heeft de moeyte te doen van ontwerpen een verbindelijcke belofte/te onderpickenen by de Marquis Spinola. ende den Graue Maurits van Nassou. Het is geheel seker / dat uwe Majesteit sich altoos bewisen heeft seer geneghen te syn om te versorgen de algemeyne ruste ende vrede / ghelijck sy dan sonderlinghe betuycht heeft dooz hare Ambassadeurs in t'stuck van de beslechtinge der saken ende gheschillen van Gulich / en andere Landen beneden ende aen de Successie des wijlen Hertoghe van Cleve / ende t'selfde doet my vastelijck gelooven/dat dooz de continuatione van hare goede officien de selve satisfactie tot een goet en geluckich eynde gebrecht sullen worden / tot vermoegen van de gantsche Christenheyt. Om danc te beantwoorden den voorsz. Bries van uwe Majesteit / sy sal alreede wel onderrecht zyn / datter in het Tractaet van Santen in mant gekent ofte ghehoent en is gheweest van minent weghe/ende dat het volgens dien niet bepooslijck en is. dat men in ernighe schriften/ die in mijnen name gemaect seuden worden / sich ghebzaghen tot het voorsz. Tractaet / met connende binden eenige anderclien weerdighe reden / waeromme de Staten van de vereenigde Provincien eenighe swaricheyt souden moghen maken in de sojme van de clare ende supbare belofte die hiu voorgefelt is geweest noynde van gheene plaetsen meer in de voorsz. Landen in te nemen / v'sp dan oader wat pretert dat het sy/ voornemelijck als men insicht neemt op de verclaringhen alreede tot verscheden reysen aen uwe voorsz. Ambassadeurs/als ooc aen die van den Alderchristelijcken Coningh / ende van de Wier der Provincien/ Wozle van Querslant/ soo by den voorsz. Marquis Spi-

nola / als van andere van wijnen Eersht Hertoghe daer inne ghebesicht/gedaen/ namelijck in dien de voorsz. Landen wederom quamen te ballen in openbare oorlooghe/ datter dan geen oorzake wesen en soude om te twijfelen/ of ten soude elcke partije bystaen te doe het gene dat haer duncken soude te behooren / sonder in sulken gheballe gebonden te zyn aen de voorsz. belofte. Het welcke de wijl het altoos mijn meninghe gheweest is/ als ooc/ midst de voorsz. schreven conditie/ oprechtelijck ende ter goeder trouwen wederom te doen gheben alle ende peghetijcke plaetsen by onsen Krijcksvolcke in de voorsz. Landen ingehouden / soo haest de voorsz. Staten de hare upt de plaetsen by haer inghenomen sullen doen verrecken / So wil ich dit vertrouwen hebben op uwe Majesteit / dat sy het gantsch redelijck sal bebinden te wesen / dat de voorsz. belofte merren alderreesten so by my als by den voorsz. Staten ghebaen werden op den voet van de voorsz. alreeds ghebane verclaringen / op dat dooz sulken middel de ruste en vrede sonder voordere upstel weder opgerecht werde in de voorsz. Landen. En op sulken verwachtinghe / my gebzagende aen t'ghene mijnen Haetsheer Botsot uwe Majesteit sal aendienen/ sal ich deses beslupten/ &c. Dit Brussel den 5. Iannarij. 1615. Stylo novo. Dereng desen Bries giuch een Heere van belofte by den voorsz. Eersht Hertoghe gepe sentert/mer versocht van een ghelijcke Wete ghemaect te worden by de Heeren Staten der Vereenigde Provincien/ aldus luydende.

Die Hoortz verclaert/ dat hy den — — dach des Maents — — sijn Krijcksvolck sal doen vertrecke upt alle de Steden ende plaetsen by haer ingenomen/ in de Landen van Gulich/ Cleve / Bergh/ Marck/ Ravensbergh ende Radekeyn / ende belooft ooc van nu voort aen geen steden ofte plaetsen alsoer meer te sullen innemen / het sy dan oock onder

1614. onder wat pretext dat het soude
moghen wesen.

De Coninck van Groot-Brittanien
heeft hier op geschreven dese naer-
volghende antwoorde/ verghefel-
ſchapt met een byvoeghsel ende li-
mitatie op de voorszreven Acte van belof-
te van Alberto ghesonden.

Mijn Heere, mijn Broeder, ende
Cousijn. Wy hebben uwen
Brief van den 25. voorleden,
uyt handen van uwen Amba-
ſſadeur ontfanghen, waer uyt wy ſpeu-
ren de continuatie van uwe genegē-
heydt tot de betrachtinge van de ruste
van Christenrijk. Wy hebben oock
ontfangen van onsen Agēt by u reside-
rende het formulier dat u belieft heeft
by gheschifte te stellen. Onse ſorghe
dat dit verschil geaccommodeert mo-
ghe werden, is ſo groot, dat wy de Co-
pije van uwen Brief ende verclaringhe
in aller yle ghesonden hebben aen
onsen Ambassadeur residerende in dē
Haghe, hem belastende de Staten in
onsen name te verſekeren, inghevalle
dese woorden uwes Briefs, *Indien de
Landen wederom quamen te vallen in open-
bare oorloghe.* Als alleenlijck ſprekende
van de Landen van Gulich ende Cleef,
ende het woort *openbare oorloghen*, mo-
ghen verſtaen worden voor *aengheſey-
de oorloghe*, eenich twijfel oft miſver-
trouwen mochten baren in hare ghe-
moederen, dat uwe meyninghe geen-
ſins en is dat het hun soude verboden
ſijn hunne vriendē hulpe ende byſtant
te doen. Ende om hun ſoo veel eer te
beweghen u formulier aen te nemen,
ſoo hebben wy dese presentatie ghe-
daen, te weten, dat wy alle goede de-
voyren ſullen doē by den Alder-Chri-
ſtelicxſten Coningh, dat gelijck wyler
ſijn Vader gheluckſaligher ghedach-
teniffe, ende wy, borgen ſijn gheble-
ven voor het volbrengen van het
Tractaet van den *Treves*, wy alſoo mede

verlaren ſullen, ingevalle ſy hare vriē-
den ende bontghenooten hulpe ende
byſtant doen, wanneer de ſelve van
eenighe partye, het ſy dan inde voor-
ſchreven Landen van Gulich en Cleef,
oft elders in Duytſlant, aenghetast sou-
den moghen worden, dat ſy daerom
geenſins en ſullen worden gehouden
desen Artijckel ghebroken te hebben.
Maer indien de ſelfde Staten noch e-
ven wel jaloers ende naedenckende
blyven, ſoo bidden wy u, op dat ym-
mers dit goede werck tot een gheluc-
kich eynde gebracht moghe werden,
dat ghy ofte te vreden wilt zijn, dat
dese weynighe woorden, welcken on-
ſen Agent u ſal mede deelen, gevoecht
moghen worden by u formilier, ofte
dat het Tractaet van Santen uytghe-
voert moghe worden met eenighen
ſteert, het welcke des Coningh van
Spaengien wille ſchijnt te wesen, als
blyckt by ſeker ſchrift ons behandicht
by ſijnen Ambassadeur, waer van
onsen Agent laſt heeft Copye te le-
veren.

De Coninck van Groot-Brittanien
heeft op de Acte van belofte by den voorsz-
chreven Eerſ-Hertoghe ghepreſenteert/
dese limitatie ghevoeght: *Dat de Staten
van ghelijcken te byden zijn ende beloven
geene Steden ofte plaetsen van nu voortā
meer in te nemen/ het ſy dan in wat name
ende onder wat pretext dat het wille. Ten
ware dat pemaude eenighen inbal oft in-
bzoucke dede/ het ſy dan in de voorszchreven
Landen van Gulich ende Cleef / ofte van
pemaude anders van der Staten Bont-ge-
nooten/ dat het in ſulcken gheballe haer ſal
byſtaen hare vrienden ende Bontgheno-
ten te aſſiſteren/ ſonder dat ſulcx ghebruyck
ſal worden vooz een inbzoucke van dese re-
ghenwoozdighe belofte.*

Ick hebbe dit hervolgh der dinghen die
in het lant van Cleve ende daer outrent
ghepaſſiert ſijn/ aldus na malcanderen
willen vertellen/ op dat de Leſer deſen
gheheelen handel ghelijckelich soude mogen
dooz-leſen/ nu ſal ick met weynich woorden
moch eenighe gheſchiedeniſſen verhaelen/ die
midler wyle gheſchiet ſijn. *De jonghe Co-
ninck*

Coninck van Brancrjck Lopp XIII. sijn ber-
tiende iare vol-leest hebbende / is op den
dach Octobris deses jaers ghereden tot de
bedieninghe sines Conincklichen amtes/
Want op den xxij. dach Septembris was sy
veertien jaren out gheworden / ende Char-
les de vyfde / toe-genoemt de wyse / Coninck
van Brancrjck / hadde een opdonnantpe
ghemaect / bevesticht by het Parlament
van Paris / dat de Coningen van Branc-
rjck souden verclaert ende ghehouden wor-
den meerder jarich te sijn / van den eersten
dach of als sy haer dertiende iare souden
vol-leest hebben. Met wat pompe ende
magnificentie dat dit sy toeghegari / als
ook wat het hoor Eclitien en Opdonnant-
en gheweest sijn / die dat mael eerst van den
Coninck sijn wtgheghegheven / ware hier
te lanck te verhaelen / die dat begeert te we-
ten / die lese Mercure-Francoys in de Vistop-
en deses jaers.

DEn erijch dus ernstlick als boven
verhaelt is / op des Keijfers name
van de Spaensche in de landen van
Gulich / Cleve / gewaer wordende /
soo sijn des Keijser saecken in Moldavia, VVal-
chia, Transilvania, Hungaria, ende andere lan-
den lezick verlopen / den Coninck vele landen
ende luyden seer jaemerlick vermoestende /
menschen ende beesten gebanchelick wech-
voerende. Wat die arme bezynghe Chri-
stenen riepen ende clachden / daer en was
booz haer nergheus hulpe noch troost te
vinden; Maer men gebuychte alle de mid-

delen van gelde / ende al de erijch-macht /
die men coude by een bzinghen / in de landen
Gulich / Cleve / Berghen / ende daer om-her.

DMer is wat misverstante gheresen
tusschen de Engelsche ende de
berlandtsche cooplieden / belangen
de den coophandel der laeckenen.
De Coninck herft / op het aenhouden van
vele sijnre ondersaten / een placcaet laeten
wt-gaen / verbiedende den wt-voer aller
witte ofte onghewerde laeckenen wt sijn
Coninckrjck / op groote penen ende byen-
ken daer by wt gebuycht. Dit gherepchte
tot groote schade ende nae-deel veler Der-
wers ende andere inwoonders deser Ne-
der-landen / die haer niet de verwerpe ende
anderen handel in der Engelsche laeckenen
tot noch toegheert hadden: Ende inson-
derheyt was dit der Stadt Middelburch
in Zeelant / daer den staepel der Engelscher
laeckenen gheweest is / sint dat de Engeli-
sche Abenturiers (dus worden die laecken-
handelaers genoemt) wt strecken verdroe-
ken waren / seer nae-deelich. De Weeren
Starken wetende hoe groote schade dat
dit oock het gemeyne beste hier te lande sou-
de aen-bzinghen / hebben een placcaet ghe-
maect ende ghepublicert / verbiedende het
inbzinghen van alle gheberwde laeckenen /
weghesondert gespyckelde ofte gemengh-
de verwen. Hier wt en is gheen cleyn mis-
verstant tusschen Engelande ende dese lan-
den gheresen / daer van byerder hier nae sal
ghesproocken worden.

xxxv.

Handel tuss-
schen Enges-
landt / en de
Seurtee
de Neder-
landen / be-
langende de
laeckenen.

Eynde des vijf-en-derstichste Boecks.

Ff

DER

DER NEDER-LANT-

sche ende andere landen gheschiedenissen
des jaers M, DC, XV.

Margriete
Coninginne
ne bādranc
tyck gestoz-
ben den 27.
Martij/
1615.

De Coninginne Margriete is den xxvij. van Marte gestorven te S. Germain eene booz-kat van Paris / sy is gheweest in haeren leven een dochter / suiter ende vrouwe der Francker Coninghen / op wiens Duplicat Anno. 1572. dien grouwelicken mooyt binnen Paris geschiedde / do: sy troude met Henry de Bourbon, Coninck van Navarre / nae der handt Coninck van Brancryck / de vierde van dien naeme. Hy heeft weynich tijts niet de se syne Marguerite gheleest / so van weghen het different d. r. Religie ende andere misverstande / crighen ende doozlogen tusschen de Coninghen van Brancryck ende Navarre ontstaen / als oock van weghen haere oncupsheyt. Ghelijck haren Voorder Henry de derde is gheweest / den laetsten Coninck wt de stamme van Valois, alsoo is oock dese Marguerite geweest de laetste Princeesse van het huys van Valois, dwelck twee hondert ende een-en-seftich jaren lanch den scepter ende Croone van Brancryck geboet heeft / beghinnenende met Philippe de Valois, Anno 1328. ende eyndighende met Henry de derde / die Anno 1589 van eenen monic is doozsien / de croone verballende op het huys van Bourbon.

II.

Claudius
Aquaviva
Generael
van de Jesu-
uiten ghe-
stoben.

Op den vijftēdach Februaerij deses jaers 1615. is binnen Roome ghestorven P. Claudius Aquaviva, Generael der Jesuwpten / oude sijnde ontrent lxx jarē / nae dat hy vier-en-dertich jaren lanch als Generael geregiert hadde. Hy heeft in versegelde brieven tot Generael in syn plaetse verordineert eenen Pater Gabriel, Assistent deser ordje in Duytschlande die met bewillinge des Paus is aen ghenomen / ende in dit amt bevesticht.

Der is op den Pasch-Misse eenen Jode Samuel ghenoomt / van Paris ghe te Franckfort gheromen / die in onbzpe steel-conste seer gheoeffent was / by sich hebbende veel sturcelen / haecken / ende instrumenten om deuren ende sloten op te sluyten. Eerst daer gheromen synde / heeft hy twee Herbergen ghehuyp / maer hy is wt de eene ghescheyden / na dat hy daer eenen Coop-man dype hondert guldens af ghestolen hadde / ende hy is gaen logieren in de vermaerde Herberghe / ghe noemt het Switserse Hof. Hier Logierde eenen juwelier van Franckendael. Wesen Jode quam daer ghestebelt ende ghespoort als een degghelick Edel-man aen ghetreden / ende des Juweliers camer ver spiedt hebbende / heeft hy met eenen stiel of haet de deure gheopent / ende hy heeft den Coopman ontfolen ses-tien dupsent Franckfort ver guldens aen peerlen / Caranten ende costelicke ghesterenten. Als hy die ghedaen hadde / soo is hy wederom ten huys wt gegaen / sonder dat pemandt synen diefstal heeft vernomen. De Juwelier te huys komende / ende soo veel van syne costelicke Juweelen missende / is seer verbast ghe worden / ende hy is strack met den weert tot de Coetsiers ende voer-lieden ghegaen / haer biddende soo der pemandt quame die haestelijck verropen wilde / dat sy het hem wouden segghen / hy beloofde haer een goet de schenckaghe te doen. De Jubelier heeft oock strack laeten duchen een register van alle de stucken die hem ontfolen waren / in meyninghe dat selfde ober al aen alle benachbuzde steden te senden / ende te vernemen nae syne verlozen goederē. Maer eer hy die af ghesonden hadde / so creech hy tydinghe van eenen Coetsier / datter eenen man was by hem gecomen / die op het spoedichste eenen wagen wilde huypen / om van Franckfort te trepsē. De jubelier ginc strack der waerts met synen weert / die daer eenen wel-gecleeden man vonden / meer een Edel-
man /

mon/ban een Coop-man ghelijckenbe/ die den voer-man al vast vermaende dat hy soude aen-spannen ende hem op de rypse sporden. De Jubelier ter Contrarpe vermaende den voer-man / dat hy soo langhe wistelen ende toeben soude / tot dat hy veruimen soude hebben nae de Werberge daer desen sjuen man laest ghelogeert hadde. de welcke als hy ghebonden hadde. so heeft hy daer in des Joden caemre ghebonden verscheptene papieren in de welcke de Juwelen waren bewonden ende gepacht geuwerk. Stracker ginc de weert ende hield de Corse op / ende de Jubelier liep nae het Maet-hups/versoekende eenige Stadef-bies naers om den Jode aen te tasten/ ende met al syn bp-hebbende bagghen ende bagga-gpe in het Maet-hups te bzinghen. Dit geschiet synde / ende de Jode onder-bzaecht wesende/wier hy aen dese Juwelen ghecomen was/heest eerst sere stoutelijck gheantwoort / dat hyse ghecocht hadde van enen onckenden Coop-man. Maer almen hem synne diesche seutelen toonde/ in den den hem begouft te pynighen. Soo heeft hy bekent/niet alleen dat hy dese Juwelen ghestolen hadde / maer dat hy noch andere dies-stallen meer hadde begaen/ en hy naemen dat hy eenē Krentenpster van Keiningen de naest-voorzgaende Wisse hadde bestolen. Desen Jode is den 13. Aprilis ter doot veruiesen / de Prebicanen quamē hy hem in de gebankenisse/ om hem te onder-richten / maer twas al te verghieps/ iae hy sprack seer Godslasterlic ende septe/ het is onmogelich dat God eenen sone soude hebbe/de wyle hy geen vrouwe en heeft. Hier dooz is de Magistraet bewogen desen Godslasterlichen die te veruysen/dat hy op der Joden Sabbaten mit de borten om hooghe soude ghehangen worden. Als hem dese sententye was aen-ghesundicht / soo heeft hy des naest-volghenden nachts hem seluen aen sijne hoose-banden weynen te wurghen / maer andere ghehanghens hy hem sittende sulcx merckende hebbe de hoose-banden in stucken ghesneden ofte los gemackt/ende den Jode is een ysere wam-baps aen-ghedaen / soo dat hy sich niet en soude buygghen. Als hy nu sach datter geen hope van ontbluyten vooz hem en was/so heeft hy voog-geheven/ dat hy te Kostano-ra in Whemen ghedoopt / ende Chistoffel was ghenoeut gheworden / maer dat hy roys daer nae de Chistoffelke Religye we-drom verloorpint / ende het Jodenom

aen-ghenomen hadde.

Den 15. Aprilis is hy wt-gehoert / ende onder de ghalghe gheworcht/ daer nae mer ysere bopen aen de boeren vast ghemaecht soude/wer het hooft om leegh ghehanghen/ anderen tot een spectakel. De Burghers van Franchfort hielden voozscher/ moten de Joden hare Casse ofte stracte / als eerthys/ vyz ende befloten inghehad hadden/ dat desen schenbelijchen dief-stal nemmermeer en soude syn ontdeckt gheworden/ maer dat de Coopman in de schacde / ende de weert in verbaecht ofte sulpitpe soude gebleven syn.

Nie dat de Doopluchtichste Cuer-Dozst van Dzaubendurch de besghemisse synes Geloofs hadde aē den dach ghegeuen / so heeft hy oock binnen Berlyn tot de groote kerche laeten wech nemen de Altaeren/Crucifixen/Beelden/Donten/Sec. Het heeft sich vooghebzigghen/ dat den xxiij. Aprilis, op den Sondach ghenoeut Misericordias Domini. De Luterische Prebicanen gestich tegens de Gereformeerde syn wt-gebareen. Hier wtisser onder de Burghers ende inwoonders deser Stadt eenen grooten op-loop geresen/Alsoo dat des abonds ontrent neghen upzen een groot ghetal van de oude Lutheraenen dooz de Stadt loopende/ met groot gheroep ende schpichelijck getier de glaef-vensteren der Gereformeerde Prebicanen hebben in-gheslaegghen ende met steenen in stucken gheworpen. Als dit gheroep ende gheruchte in de ooren van den Marchgraeue Hans-Georgiae/ des Cuer-Dozstes Broeder gecomen was/ (de Cuer-Dozst selfs te dier tyde daer niet wesende) soo is hy stracs met een taemelich ghetal Cruyteren van het Slot in de Stadt ghecomen/ om desen op-loop te stiften/ende de oproer-machers tot sedicheyte te bzinghen/die S. Peters kerck-Wof inghenomen ende beset hadden / eenen grooten alarm marckende met het trecken ende luyen der clocken. De Marchgraeue socht ende poogghde dit oproertige volck met sorte woorden ende redenen te stillen/maer te vergreps/ sy gaen hem hoonsche ende spuyghe woorden/ Iae men isser van woorden tot slagen gecomen/ dwelck soo langhe gheduyt heeft/ datter tiene van des Marchgraeues syde/ ende vyve Burghers doot gheschoten syn/ behalben veel geguerre aen beyden syden. De Marchgraeue selfs wiert mit eenen

1111.

opproer binnen Berlyn den 23. Aprilis 1615. van kuerge de beaenderinghe der Religye aldaer. Golar. Aitum in Merc. Gallo-Belgic. co.

F f d steen

1615.

heen getroffen ende aen syn rechte been ge-
quetst. Jae den op-loop ende raefcups des
volcx is soo ghewassen/ dat de Marchgra-
ve met syn Hof-ghesin moete wijcken/ ende
de vlucht op het Hof nemen. Het raefende
volcken die siende / is ghefloopen nae der
Gereformeerde Predicanten huysen/de be-
sters wt slande/de deuren op-brekende/de
boecken ende huys-raet verscheurende/ende
op de straeten werpende. Doch de Predi-
canten waren met haere huys-frouwen en
kinderen by rijts ghevlucht / andersins
souden sy ter naerwer noot het leven daer
van ghebracht hebben.

v.
Op den bin-
nen Woyns
doort den
Civ. Doff
Doff. Gabe
ter weder
gelept.

Al booz vele jaren sijn de Burgers
binnen Woyns konvye geweest
met de Joden/die heel vele binnen
dese Stadt woonen / byvende al-
daer leelichen woeker. De Burgers heb-
ben meer-maels van den Magistraet ver-
socht dat dese Woekenaers wat mochten
besneden/ende haer bedrijgerpe wat mocht
te getoomt worden/welck voer de Magi-
straet eenigher maete ghebaen heeft. Maer
de Joden sijn strax tot den Keeser getoc-
ken / ende hebben by supplicatie van den
Keeser versocht / ghehantafte moghen
worden in hare vyppere. De Keeser heeft
den Magistraet van Woyns gheschreven/
ende bevolen/ datmen hem soude toe-schie-
ken watter in dese saecke hy haer verhan-
delt was / met Coppe van de Privilegien
ende vyppere die de Keesers syne booz-
saeten de Joden gegeven hadde. Op wel-
ken allen hy den Keeser ende syne Raeden
gelett wesen/so heeft de Keeser den Ma-
gistraet van Woyns bevolen hy de boete
van tien march gouts (het eene deel booz-
den Keeser / het andere deel booz de Bur-
gers van Woyns) dat de Magistraet bae-
telich/sonder ernig wt-stel ofte wtvlucht/
den woeker diemen boozt-aen gheben sou-
de/ende diemen nu schuldich was/ doch als-
noch niet betaelt en was / soude stellen na
de constitutie op den Kijer-dach gemacht
Anno 1577. Jae syne Keeserlyche Maer heeft
soe ghevilt ende bevolen datmen den Wo-
cker betaelden woeker soude moghen te
rugge hepschen/ende op dat syne Keeser-
lyche Maer boozseker soude witen / dat dit
sijn bevel wiert gheboozsaemt/ soo heeft hy
bevolen/dat rwintich daeghen nae de pub-
licatie deses Mandacts de Magistraet/
ofte pmandt in haeren naem in het Cae-
mer-ghericht soude verschynen / om te be-

De Keeser
constitutie
A. 1577. f. 1.
Vlura ad
guine. incem
rediger da.
Dzie van
het handert
mogen de
Joden nes
men niet
mece.

wysen / dat sy dit bevel hadden ghebooz-
saemt/ ofte indien sy perts hadden in te bze-
ghen teghen de ascozinghe van den alreets
ontfanghenen woeker / dat sy dat souden
doen met rebenen in het rechte bestaende/
daer op vermachende een eyndeliche wt-
spacche van het Caemer-gerichte.

De Burgers van Woyns die mandact
des Keesers siende/ hebben goede hope ge-
schept / dat achter-volghende den inhoudt
des selfden/alle misverstanden op een cozt
souden ghesist ende wech-ghenomen wor-
den/maer eozts hier nae siende ende bevin-
dende/dat sy in hare hope bezoggen waren/
ende dat de Joden veel wtvluchten wisten
hy te bzeughen: Soe hebben de Burgers
gesocht dese saecke met recht wt te voeren/
Maer als sy saghen dat de Joden geenins
ad lics concellationem en condon ghebracht
worden/om haer recht teghen de selfe in te
stellen / maer dat veel meer de Joden dese
saecke soo wisten te beleden / dat de Bur-
gers het proces souden ofte verliesen/ ofte
moeten baeren laeten: Soe hebben sy haer
met malcanderen bedacht en beraetslaecht/
wat sy hier in boozder doen souden / ende
eyndelich hebben sy besloten/ alle de Joden
op den sevendend dach Aprilis (dwelc was de
dach der bereydinghe / op den wicken eer-
ticht hare booz-ouderen Christum Iesum ge-
crupichte hadden) wt der Stadt te verdy-
ven. Maer hier is eenich verhindestel booz-
gehallen/alsoo dat sy haer booznemen ende
besluyt eerst op Pasch-maendach hebben
in het werck gheset. Dwelc aldus in sijn
werck ghedaen is. Daer sijn dype-bonden
Burgers onghewapent des moezghens te
vyf upzen op de markt by malcanderen
gheromen. Een van dese Burgers heeft
ghesept / nu is den dach onser verlossinghe
gheromen / nu is den dach in den welken
der Joden wterken termyne verschenen is/
Verholven so en moghen wy geen langher
wtstel nemen/maer wy moeten wel op ons
stuck passen. Eyndelich hebben sy goet ghe-
bonden ende besloten / datmen sevendien
mannen / naemelyc wt peder Bassel oft
Gilde eenen/ schielc soude/om tot der Jo-
den gaffe te gaen/ende haer aen te segghen/
dat sy daetelich/ sonder langher verblif of
beraet/ haer beste goederen ende Juwelen
mochten packen so veel als sy daargen con-
den / ende daer omde ter Stadt wergaen.
Daer by voegende/of schoon de Burgers
ghenochsme reden ende boozsaecke had-
den / om haer te plunderen ende naecht ter-
Stads

Stadte wt te jaeghen / nochtans om te bewysen dat sy hare goederen niet en begeerden / ende om te doen blijken dat sy handel den als Christenen / soo lieten sy haer toe / dat een yeder mochte mede nemen soo veel van syn beste goederen ende juwelen / als sy dachghen konden. De goederen die sy naelieten soudemen registreren / ende konden sy bewysen dat sy haer niet rechte toequaamen / soo soudemen haer de selfde laeten volgen.

De Joden dese sententye ontfangen hebende / naemen de selfde in dancke an / Ja de langhe lekoff / ende de dicke Abraham (wee van de boozterfelychste onder de Joden) antwoorden / de Christenen doen meer als sy schuldich syn te doen. Alle de Joden liepen strack henen / ende by een pakenbe al hare beste juwelen / syn binnen een uppe rijt alle gaer ter Stadte wt ghelooopen seer bitterlyck haer onghemach beschrypende ende behuplende / met och leyder / och leyder / och wee / och wee. De Heeren des Magistraets dit vernemende / syn strack voer den dach ghecomen / ende hebben de Burghers ghevraecht / wt wat macht ende autoziteyt / als oock om wat redenen si oorsacken dat sy aldus handelen? De Burghers antwoorden / dat de Magistraet wel wist wat de Burghers meer-mael van haer versocht hadden / ende dat het des Magistraets antwoort was de Privilegien der Burgeren te handtaffen / maer dewyle sy sulcx niet ghedaen en hadden / soo waren sy genootsaecht haer selven te verdrighen / ende voer te comen dat sy der Joden slaeben niet en wierden / dat sy bereypt waeren om te voorsien / daer nae den dieper / ja oock de gantsche werelt reden si reghenschap te gheben van dese hare daet: Waren oock willich ende derre de Joden te rechte te staen / sonder eenen schynbaer van te hebben / als de Joden tot noch toe voer de Christenen hadden ghehat.

De Magistraet vermaende de Burghers tot afstant van hare booz-nemen / maer sy antwoorden / dat sy bestendelich daer by wouden volherden. De Joden boozende ende siende de Burgheren obstinaetheyt / spoedden haer soo seere als sy konden / nae den rijn toeloopende / ende t'schepe byengen de hare beste goederen ende juwelen. Des selfden dachs hebben de Burghers het dach van der Joden Synagoge afghenomen / beslayende daer mit malcanderen / dat sy sanddinghe hupfen (vol van afgoderye ende blasphemien der Joden) alsoo afbrecken

ken ende ruineren souden / dat den eenen steen op den anderen niet blijben en soude / strack synder over de sechshondert mannen aen-geballen die vol-boert hebben het gheue dat sy ghedreycht hadden. Ja eenighe hebben de begraffmissen ofte Epitaphia ende Monumenta op der Joden kerck-hof af-gehebrooken / de steenen wt der aerde ghegraven / ende met haemeren in stukken gheslaghen / synde sommighe deser steene soo swaer / dat het wonder was hoe de Burghers de selfde in sulcken tijt wt die aerde konden graven en welichten.

De Heeren des Magistraets syn strack toeghelooopen / met Notarissen ende Stadtsdienars / om dese rarentye te doen ophouden / dachghende wt wieng last ende bevel dat de Burghers dit deden / haer wierdt gheantwoort / dat dit aller Burgheren goet-binden ende believen was / voer-hebbende synde der Joden goddeloosheyt ghehelelyck wt te roeden / hare memoerye te verdelghen / ende den eenen siem op den anderen niet te laeten. De Burghers mepsters op het kerck-hof comende / mepende aldaer de Burghers te doen ophouden van brecken ende vernielen der grafen / ende der graf-tercken / Maer de Burgher antwoorden / dat dit aller Burgheren believen was / daer by voegghende / dit en is geenen kerck-hof der Christenen / maer het is eenen acker des bloets / ende de Lichamen die hier begraven ligghen en syn niet meer die / datse soo nauwe ende soo wel bewaert souden worden: Dat het nu tijdt was de verblachte gedachtenisse der Joden reene-mael te verdelghen / ende wt te roeden / dewelck de Christeliche Burghers met haer eyghene handen eenpaertigh in het kerck wouden stellen / om haren Christelicken yver te betoonen ende te doen blijken / ende dat sy in de plaetse der Joodscher Synagoge wouden stellen ende op richten een schoon Cruis / met de blijde ende gloriose verrysenisse Iesu Christi tot een eenwigh gheghechtenisse.

Als de Joden vernamen / dat desen haren Tempel / die sy seiden dat achtienvouderert jaren ghestaen hadde / af-gehebrooken ende verniet was / soo hebben sy hare cleeden gheschuyt / ende met sacken bedeckt synde / hebben sy affsche ende sant over haer hooft gheworpen / ende ter aerde neder-valende hebben sy hare handen ende armen wt-ghespreydt / ende een jaemerliche weclagh ghebaen / hulpe herfoeckende ende

¶ f i j

verlestin

1615.

verloſſinghe van haren Meſſia.

De Burghers hebben wacht verozdi-
neert in der Joden ſtraete / om toe te ſien/
datter niet gheſtolen ofte wech-ghebragen
en ſoude worden. Enighe ſchryben datter
een crucſighe by deſe Joden ghebonden is/
daer mede ſp op den goeden bydach haere
cozſ-wijle ende ſpott te drijven ghewoone
waren.

Theodor
Meurers in
Relat.
Histo.
De ſchalf-
graefhe
treckt ghe-
waer onder
hand nae
Woyns/
ende neemt
het in den
24. Aprilis

Als de ſchalf graefhe Ceur-Dozſt / We-
ſchermer-heer over Woyns / dit alles verno-
men hadde, ſo heeft hy den Overſte Schoon-
berch, ende den Ridder Pleuſard van Welm-
ſtat bevolen / dat ſp op het ſpoedichſte eenich
volck by een ſouden verſamelen / ende daer
mede nae Woyns toe trecken, om deſen op-
loop te ſliſſen. Oefte het bevel hares Dozſtes
byertighende / hebben in der haest vier-
dusend man by een ghereghen / ende ſyn
den xxiij. Aprilis ontrent midder-nacht booz
Woyns ghecomen / meke byenghende ſest
grobe ſtucken geſchut / ende verl waegens
met crjchſ-ghereetſchap. Sy hebben haer
ghelegghert booz alle de poozten der Stadt/
welken den roozn-wachter vernemende/
heeft alarm ghehoert in de Stadt / eich
een is ſtraet in het Waernas gecomem / ende
die gheen wapenen en hadden liſpen na het
amunitie hups / om wapenen ende ghe-
weert te haelen. Maer de Magiſtraet heeft
haer de ſelſde ghewerghert. ſigghende dat
niet de byand / maer vermoedelich haren
beſten vrient / jaer bozder booz de poozte
was / van den welken ſp niet quaets te
verwachten en hadden / dat ſp verhalven
na hups gaen / ende gheruſtelich den aen-
ſtaenden mozzenſont verwachten ſouden.
Des mozzens heeft de Magiſtraet eeni-
ghe Gheputerbe wt der Stadt aen de
Welt-Overſte gheſonden / om te vernemen
in wiens name / ende tot wat eynde / dat ſp
met het crjchſvolck daer ghecomen wa-
ren / Verſtaende dat ſp ghecomen waren
tot bewaringhe der ghemeyne hede in die
Stadt / ſonder quetſinghe der Keys. Maj.
ofte noe-deel der Gheſteliche ofte Bur-
gerye / ſoo is de poozte haer ſtraet geopen /
ende is also het crjchſ-volck met vliegende
Baendelen ende alle crjchſ-ghereetſchap
ontrent tien uppen booz den middach in de
Stadt ghecomen / het grof geſchut ſlepen-
de tot op de marche / ende wacht ſtellende in
alle ſtraeten der ſtadt: Oock ſijnder ſtraet
eenighe Burghers die het belept der ſaeken
ghadert hadden / daer S. Chemnitius het hooft
van was / ghebauchelijch ghenomen / ende

alſet ſaemen-vottinghen verboden. Als de
Burghers op het Raet-hups ontboden wa-
ren / ende men haer byegghde wie dat de
Wel-hagmels ende booz-naemſte ror-vinc-
ken in het wtbyjden der Joden gheweest
waren: ſoo hebben de Burghers gheant-
woort / dat dit eenpaerlick by alle de Bur-
ghers der Stadt gheſchiet was / ende dat
men fulcr weynighen niet en conde te laſte
legghen / offer ſchoon maer weynighe ghe-
ſpoochen en hadden.

Al nu des anderen dach de Burghers
wederom op het Stadt-hups ontboden en
de gecomem waren ſoo is haer in den naem
van den Ceur-Dozſt ſchalf-graefhe aen-
gheant / dat ſyne C. D. D. noodwendich acht-
te / dat de Burghers / den eer van ghetrou-
wicheyt ende ghehoorzameſcheyt den Ma-
giſtraet wederom doen ſoude. Hier op heb-
ben de Burghers gheantwoort / dat ſp
daer toe willich ende bereydt waren / ende
hebben oock daerelich den eerde van getrou-
wicheyt ende ghehoorzameſcheyt den Ma-
giſtraet ghebaen: Bozder ſoo hebben de
Burghers alle gaer op haere knyen vallen-
de / den Ceur-Dozſtelijche Commiſſarisen
ghebeden / dat doch de gebangene Burghers
mochten los ghelaeten worden / ende dat ſp
van de Joden mochten ontleedicht blyven.
Hier op hebben de Commiſſarisen gheant-
woort / dat ſp daer niet ghecomen en wa-
ren tot dienſt der Joden: Maer dat haer
verſoek niet den Ceur-Dozſt / maer den
Keys. aenginck / by den welken ſp geeren
de ſaerke ten beſten wonden recommande-
ren. Ghelijck ooc het ſelſde booz het ernſtich
ſchryben des Ceur-Dozſtes gheſchiet is /
ſchryvende onder anderen / aen ſyne Keys-
ſtelijche M. Dat ſp niet en conde verſtaen
hoe de Burghers deſer Stadt in byede ſou-
den cinnen-lehen met de Joden / die haer ſo
ſchewdelich hadden wt-gewoeckert.

De wyle de Ceur-Dozſtelijche Commiſ-
ſarisen bebonden hebben / dat de Burghers
van Woyns niet geſinnert en waren eenige
wederspannicheyt regghen den Keys. ofte
hare ghebuerteliche Overicheyt aen te ver-
ten / maer dat het haer alleyn op de Joden
lette / ſoo hebben ſp des anderen dach het
grobe geſchut / de waghens / ende crjchſ-
ghereetſchap wt der Stadt gheſleert / de
ſtucken los ghebrant / ende het volck doer
vertrecken / ende daer mede is deſen crjchſ
gheepndicht.

Den 26. Aprilis ſijnder twee Joden in de
Stadt ghecomen / booz ghevende datter
eenen

1615. reuen Jode gestozben was/bien sy begerden op haren sterckhof te begraven. Als het gherucht hier van onder de Burgerpe quam/so waerender eenighe/bie de Joden voerriepen/sp souben haeren dooden begraven daer sy geen verghel hebben en soude/dat hem de richelen ofte pannen op het hooft vallen souden.

Dier was in het booz-jaar eenen Ambassadeur des Turchschē Kēpser te Weenen by den Kēpser Matthiam ghecomen/om te handelen van een lanch verstant. Soo haest en was desen niet verreyt / of daer en is strax in Maio eenen anderen Gesant/ genoemd Achmet Chiaja, aen-ghecomen / seer staetelich vergheselschap/ by sich hebbende hunderd ses-en-bertich versoonē / met veel werden ende troef- waegheus.

De Kēpser heeft desen Ambassadeur laeten in haelen van den Heere Sigismund van Losensteyn Hof-marchschal / met vyf vaenen Kuyperen / die hem tot aen sijn Logement gebacht hebben. Booz desen Turchschen Ambassadeur ginghen tien seer schoone Peerden van gout-verwighen hare ses Janitscharen/veel Weyt-trommelen/ ende hier inghewickelde Dacubelen/ Deel Burghers waren in hare wapenen / aen beyde syden de stracten besettende / ruffschē de welcke desen Turchschen Ambassadeur verseyde. Hy is vergheselschap ghecomen met eenen Christen / ghehoemt Casparus Gradanus. Da dat de Bisschop Clefelius eerst alleen desen Ambassadeur hadde ghēhoort/so is hy by den Kēpser Matthiam gebacht. De Ambassadeur heeft sijnē h. w. vergheselschap ghehoert mit groote eerbiedinghe/ Gradanus heeft des Kēpsers eerd geclust/de andere Turchen hebben des Kēpsers voeten gheclust. Desen Ambassadeur heeft sijnē h. w. verseyde ses Turchsche Peerden/twee met saedel en toom / de andere h. h. met een root cleet seer costelich behanghen. Hier waren by ses jaecht honden mit roode plecten schoon verclert / ende behangen mit roode/warlarcken jessan/doch een seer costelich tapeet mit veel peerlen ende costeliche gesceenten beset/ op een Peerthanghende/soo groot ende soo swaer sijnde datter eirman ghenoech aen te vraghen hadde. Hier waren noch by eenighe bossen van Kēpgher-beeren mit peerlen verclert/ twee Turchsche ruffschē / ses schotelen mit Woorst-stenen/ Buschliet Amber/ Theria-siglatā, Balsam ende andere vromde

crupden op-ghebult. Mae dat desen Ambassadeur dese geschencken gēpresenteert hadde / ende de selsde van daer op een ander plaetse ghebrocht waren/ soo heeft de Ambassadeur den Kēpser (die op eenen costelicken thoon sat/ verclert met gout en peerlen in een groot ghemark / behanghen met schoone tapeten/ daer in den slach van Pappen af-gebeelbet was) eenen brief behandicht/den welcken de Kēpser (sich een wepnichskē opbeurende) mit des Ambassadeurs handt heeft ontfanghen. Den inhoudt des briefs was/dat de Grootē Heere gantschelijch gesmet was de paps met den Kēpser Matthia te onder-houden/ doch daer by verseyde reparatye ofte weder-op-richtinghe der schaden die sijnē onderfaeren van de Christenen gheleden hadden/ die sobaenich waeren / dat de Grootē Heere actye ende reden ghenoech hadde om tot de wapenen te comen/maer alsoo hy meer tot vrede/ als tot crēch ghenoech was/ soo soude hy sich laeten genoech met restitutie ofte weder-gebinghe der gedaener schaden. De Kēpser stont des maels op sijn reyse nae Praeghe/daer hy den laetsten Maj met de Kēpserinne ghecomen is/ ghevende den Bisschop Clefelio, den Cardinael Forgathio, den Graue van Salins/den Oorsten Mollat/ende den Graue van Althaus / last ende bevel om in verder ghesprek ende onder-handelinghe met den Turchschen Ambassadeur te treden/die soo ernstlic den paps ofte verleyninghe van Beikant verseyde / alsoo de grootē Heere mit den Coninc van Persen (die den Gregorianer/de-wyle hy met den Sultan in verbond getreden was/ een groot deel sijnē rijk afgeloopen ende verseyde hadde) oock mit andere sijnē vanden so swaere crēgen hadde te voeren/dat hy geenē middel noch macht en hadde om den crēch in Hungariē te voerē/maer veel meer ghenootsaecht miert eenighe Regimenten van sijn oudt crēchsch-volck van daer te ontleiden/om te gedrupchen te ghē den Sone des Coninc van Sappa / die met hulpe des Persiaens onlaner den Balla van Damasco mit veel volck verseyghen hadde. Oock wiert de Turchsche Kēpser seer hert bestryden van den Sone des onlaner gestrangulerden Daffus Wassen/die om sijnē Daders doot te wreken/miet roos en brandt in des Turchschen Kēpsers Asiaetische landen verseyde gheleden hadde.

Eynorlich ende nae verseyghene communicarpen is den paps ghetrossen op dese conlupen/

1615.

conditpen/ Dat de Articulen van papeſe ge-
maecht Anno 1606. in haer gheheel ſouden
blyven/ ende dat dien paps twintich jaren
ſoude duypen: Van de hondert vijftich Doz-
peren die onder den Archiepiſcope Strigo-
nienſi ofte Gran ghehoorden / ſouden de ſe-
ſtich / die hem alreets niet eede verplicht
waren/ onder het gh. bier van den Grooten
Heere ſtaen: Wat de andere verſchillen ende
Wijſer ſtanden aengag: alſo de ſelfde wa-
ren betreffende de waterſte paelen van Hun-
garia, daer van ſoude inſomatpe genomen
ende in den tyt van vier maanden van de
Commiſſarifen des Keyſers alſo daer in
ghedaen worden: dat de Grooten Heere daer
mede ſoude gecontentert wesen / ende dat
midler wyle het Dee/ ende gheſchut dat de
Keyſer den Turcken by Polantaria had-
den af-ghenomen/ ſoude gereſtitueert wor-
den/ ende de ober treberg ſouden gheſtraft
worden: De Ghevanghen ſouden een bep-
de ſyden los gelacten worden: Alle de ſterck-
ten/ beſettinghen / ende forſſicatpen die de
naeſt-voorz-leden jaren gemacht waren/
ſouden afgheworpen ende ghedemoliet
worden: De beſolact Dozperen ſoude we-
der herbout ende b. woont worden: De
Wijſers/ Jeſuyten/ Moniken ſouden dooz
gheheel Turckpen haer kercken ende Ca-
pellen wederom moghen op. maecten/ ende
haren dienſt daer in doen met Prediken/ en
leſen van het Evangelie. De Cooplieden
ſouden moghen byz ende onverhinderlyck
handelen tot Conſtantinopelen toe: Met
eens tribuut betaelt te hebben / ſouden de
Cooplieden byz ſijn/ ende dooz het gheheele
landt reysen moghen / ſonder datmen haer
op andere plaetſen tribuut ſoude moghen
afhepſchen: Als eenen Coopman in Turc-
ken comt te ſterben/ ſoo en ſullen ſijne goe-
deren den Turckſchen Keyſer niet verval-
len/ maer ſp ſullen gelevert worden in han-
den van des Keyſers Ambaſſadeur reſide-
rende te Conſtantinopelen. De boden ende
ghelanten beyder ſyts/ hebbende paſſpoort
van haren Heere/ ſullen byz ende onberhin-
derlyck moghen reysen deur Buda of Oen
ober ende weder: De Schoutenſen der Dor-
peren ſullen ſelfs de Tribuut penningen le-
veren in handen van de Waſſen / Beghen/
ofte Weywoden ende Overſte des Grooten
Heeren aldaer.

Eenen
Moscolijſ-
ſchen Am-
baſſadeur
comt by
den Keyſer.

Als nu de Keyſer op den wech was nae
Praaghe/ ſoo is hem ghevolgt eenen Mos-
colijſchen Ambaſſadeur met naemen

Iwan Fomni onder anderen ſijne Keyſ. Ma-
aen-bienende / by-al-dien. het de Keyſer
dooz ſijne autoriteyt niet by tijts vooz een
quaeme / Soo ſouden dooz ſecker op een
cozts de Moscolijters ghewapender hand
met een gheweldich Legier in Polen vallen/
om te wyercken het onghelijck ende ſchade
die de Polen haer ghedaen hadden/ ghelijck
alreets ter ſelver oorzaecke de Tartaren/
houdende de partye der Moscoluiten / in
Lithuangen gheballen waren / roovende
ende bzaubende vooz den voet alle Steden/
Dozperen/ ende Wypſen/ daer ſp by ofte on-
trent condon comen.

De Keyſer heeft den Barron van Dohna en
Erasmus Heydelium na Borſaviam gefonden/
om naerder inſomatpe hier van te nemen.

Midler wyle dat de Ambaſſadeur der
Moscolijter Dayvoden te Praghe op ſij-
nen af-ſchept lach te wachten / ſijn de Po-
len met tien duysend man in der Moscol-
gheballen/ onder het belept van eenen Welt-
Overſten ghehoeme Razivilio, die het landt
veler weggen ſeer jaemerlich hebben ver-
delghet: Men d'ander ſyde wierden de Mos-
colijters ſeer beanghticht van het Legier
des Coninc van Sweden / daer Welt-
ſte van was Pontus Tellagardus, die ſp byzel-
den dat de Polen ſoude helpen het gheheele
landt afloopen / elck eenen buyt haelende
daer hy beſt conde.

Dier ſijn in Maio binnen Caſſoupen
twee Coobereſſen ghevanghen/
bekennende dat ſp dooz vergift/ en
andere duypelſche conſten / ober
de Hondert ende vijftich kinderen om den
hals ghebzacht hadden/ die des halven/ na
veel pijnen en toxturen / ſijn verwesen
levendich verbzant te worden. De grouwe-
like ſonde deſer vrouwen hadde ſulck een
grouweliche en pyneliche ſtraffe wel ver-
dient/ watc ſp in China, ofte Iapan geweeſt/
ſp en ſouden met deſe ſtraffe niet ontkomen
ſijn / want wy leſen datter onlanck in
China eenen Godt-vergetenen boofwiche
gheweelt is / die dooz het landt treckende/
vooz gaf/ ende vele menſchen wijs maecte/
dat hy een conſte wiſt om het leven der me-
ſchen te verlanghen / dwelck die menſchen
daer te lande hoozende/ ſo heeft deſen bedzie-
gher eenen grooten ſchad ender rijkdom
op een cozt by een verſaemt / want de
Chineſen niet gheloovende datter een leven
na dit leven is / ſijn ſeer begheerich om hier
langhe te moghen leven. Deſen bedziegher
is van

is van zene sijner vrouwen bedrogghen ende
bedragghen/ dat hy de lapsalberpe die hy be-
menschen soa diere vercocht / machte ofte
toebereyde met jongher kinderen bloet / die
welcke hy heimelijck vermoorde. Als nu
desen moordenare ghebaughen sijnde vooz
de Magistraten dit alles hadde bekent en
beleden/ soo hebben sy haer langhe bedacht
ende betraden/ wat doot dat sy hem son-
den doen; Synelick hebben sy hem verwe-
sen / dat hy aen een paele soude ghehouden
worden/ ende dat men hem met scheermesse
dye duyfendt stucken vleys van syn lie-
ham soude supden/ midler wyle hem / soo
veel het mogelijk soude wesen/ by het leven
behouden. Dit bonnisse wt-gesproken
sijnde/ so hebbe de richters nae des Lants
wysse/ den Coninck ghebaecht/ of hy haer
gegeven oordeel approubeerde. De Coninck
heest gheantwoort/ dat wel si ghesbedunc-
kens/ dese straffe niet groot genorch en was
vooz de grauwelicke sonde die desen moor-
denare bedreven hadde / maer de wyle hy
den grooter noch swaerder bedencken en
conde/ so was hy te vreden dat men die ge-
ghevene sententye in het werck stellen sou-
de. Soo heest dan desen schuldighen moor-
denare met syn vleys en bloet woeten boe-
ten ende betaelen het vleys en bloet dat hy
die onnoosle kinderkens ontsolde/ ende an-
deren verlorcht hadde.

Dier sijn oock boven in het landt
eenighe vrouwen personen gheba-
ghen / welcke dese in-verdinghe
hadden / dat sy den wijnstock/
boom-vuchten/ ende het coozsden was-
dom benomen ende verghindert hadden/ ende
dat op dese wyse/ sy hadden katter-hoofden/
kerestren/ eper-schaelen/ ende andere der-
ghelijcke bodderpen ghenomen / ende in de
waent van Wepe in een sifte gherolt/ ende
gesniet/ haer selven ende vele andere men-
schen wyf-maekende / dat sy hier mede
grooten tempesten verwechten/ ende te we-
ghe brachten/ alsoo dat in vele landen ende
veld-streken dooz conde / Dooft/ rhy/ hae-
ghel en snee/ die sy verwechten / den wijn-
stock ende andere boomen waren verbro-
sen ende bedorven. Als of dit niet Gode den
Heere (die ober onse sonden verzoent is)
maer de boosheyt deser toobenaers ende
tooberessen ware toe te schyven.

Daer sijn oock desen Sommer veler wegen
verschevene Steden in Doopen aen brant

gecomen. VVillick een vooz-schanse in Hun-
garen/ met de Stadt / ende vooz-steden/ is
den vierden Mey dooz eenē subpten brant/
schier geheel af-ghebrant. De Selsheym/
dye mylen van Goslaer ghelegghen/ sijn den
19. Mey twee hondert ende vyftich hupfen
verbrant. Den 20. Mey heest den brant
te Nieuwups in Whemen wech ghenomen
der Jesuymten Collegye/ met vier hondert
ende festsich hupfen. Den 29. Mey sijnder te
Malmesbury een Doop nae hy Doop-
burch ghelegghen / achtenwintich hupfen
subptelick verbrant.

Den 17. Augustijffer te Stadernheym/
een halve myle van Franckenbael eenen
brant ghecomen/ daer dooz dat dit schoone
Doop met de kercke sijn verniet.

Den 18. Augustij sijnder te Neder-Selm
by Wents 153. hupfe/ behalven veel schup-
ren en stallen/ seer subtelick verbrant.

Den xiiij. Julijffer eenen schickelicken
brant te Naerden in Hollandt ghecomen/
op gaende/ ontrent midder-nacht/ en duy-
de tot sanderē-dachs te tien uyzen. Daer
sijn verbrant wel twee hondert en vyftich
hupfen ende schuppen.

Op den xviij. Julijffer eenen schickelicken
brant te Glogow ofte Glogau (een
schoone Stadt in Silesien) opgestaen/ een
weynichken vooz den middach / die vooz
den wint soo is opgeblasen/ datter in vier
uyzen tijds verbranden twaelf hondert
hupfen/ twee kloosters/ hi. Naer-hupf/ ee-
nen meulen/ ende andere ghebousen. Daer
en is in de ghehele Stadt niet staende ghe-
bleven/ dan de Hoofst-kercke/ der Protestan-
ten kercke/ de Schole/ een ofte twee woon-
ninghen aen de kercke / ende een steenen
getuiste by het kacthupf daer der Stadt
vziehen/ Privilegien/ ende andere schriften
in ligghen. Daer sijn oock overich gheble-
ven dye toorn/ ende eene vooz-stat. Wile
mensche die niet tijts genoch wt de Stat-
poorten gheraeken en konden / sijn mede
verbrant / vele beswimden van de hitte
des viers; Een smanghere vrouwe viel ne-
der op de markt / ende wert aldaer van
haer hint verlost. Men conde het ghevoep
ende gheschep der menschen in de naest-
ghelegghene Doopen ghemackelic hooren.
Eenighe Coop-lieden wierpen strack hare
beste goederen ende Coopmanschappen in
de gewilste hebers/ hopen de de selfde daer
te salveren/ maer als de ghebelz ende daer-
ken/

Selsheym
verbrant.Nieuwups
verbrant.Malmesbury
verbrant.Stadern-
heym.

Neder-Selm.

Naerden in
Hollandt.Glogow
verbrant.

1615.

Encheym
verbzandt.

ken / met de balcken ende ſolders in vielen/
ſoo ſijn de ſelders ghebozzen ende gheboz-
ken / ende het goet datter in ghewozen
was / iſt ſaemen verbzant ende verdozen.
Te Encheym by franchfozt ſijn den 2. Au-
guſti, achtien hupfen / met veel coozns / ende
veel vucht- dzaghende boomen verbzandt.

LampaDe ſoL terras æſtIVa InsIgniter Vſit.

VIII.

Lochum af-
gebzant de
6. Aprilis.

Den ſeften Aprilis deſes jaers iſt des a-
vonts ontrent acht upzen onverhoers een
hups binnen Lochum in bzandt ghecomen/
daer van ſtrac het ghehele Stebekken aen
alle hoeken ende canten iſt aen-geſteeken/
dwelck in twee ofte dzye upzen tjdts / alſoo
meest alle de hupfen weech dack / ende
oock vele der ſelfder Leemen wanden had-
den / alſoo iſt afgebzant / dat oock de Kerc-
ke / Clooſters / ende t'ſtraet-hups met allen
Archivis / ſijn verbzandt ende gheheelick te
ſchande ghewaeckt / wt-ghesonbert vier
hupfen die noch ſijn ſtaende gebleven. Ick
ben des anderen daechs nae deſen bzandt
te Lochum ghecomen / alwaer my de miſe-
rye ende clende die ick daer ſach ende hoor-
de / deſe we- clange over die arme verbzan-
de Stadt ende volck / heeft wt-gherest:

O Heer, O lieve God, wat is dit een ellend?
Hier is een Stad gheen Stad : VVaermen ſich
keert of wendt,
Sietmen niet dan droefheydt aen menſchen
ende beesten,
Het is hier al bedroeft , de minſte met den
meesten.
O God ontfermt u doch over dit arme volc:
O Heere, ſiet neerwaerts wt P'hemels hoo-
ghe wolck:
VVilt der vroomen ghebett verhooren , en
haer kermen:
VVilt u over dit volck ghenaedelick ontfer-
men.

Deſen bzant heeft langhe / oock cozts te
boozen eer hy gheſchiedde / boozſien ende
meer-maels boozſeyt enen hupf- man tuf-
ſchen Zutphen ende Lochum woonachtich/
den welcken ick des anderen daechs nae de-
ſen bzant / by Lochum hebbe aenghetroffen:
Ick vracche hem hoe dat het in ſijn werck
ginck / als hy dit ende meer der-ghelijche
booz-ſpoechſen ſaght / by andwoorde my/
dat hy meer-maels op ſijn bedde ligghende/
in ſynen gheest ende ghemoet ſoo wierdt be-
anghtſicht ende gheperst / dat hy niet ruſten

noch buypen en conde booz dat hy van het
bedde opſtaende booz de deure ginck / op-
waerts ende aen alle canten omſiende. En-
de dat hy dan ſaght ſontjts Heer-leghers
marſcheeren / beſtaende wt ettelicke Regt-
menten / d'een tjdts meer / d'ander tjdts min/
beſchepdelick ſiende ende kunnende kennen
wat colour dat haere Vaenbelen / Wlag-
gen / ende Velt-trecke ſijn / ende werwaerts
dat hy haren cours ofte ganc naemen. Eben
in ſulcker boeghe ſeyde hy meer-maels oo-
ghenſchijnelijck gheſien te hebben / dat het
ghehele Stebekken van Lochum met de
Kercke ende Clooſters / in vier en blamme
ſtonden / inde te groude af-verbzanden.

Dier is in den beginne van Junio
miſverſtant gheveſen / tuſſchen den
Magiſtraet van Soeſt / ende den
Spaenſchen Commiſſaris Ivan de
Cefate , in garniſoen ligghende te Raet-
ghen. Deſen Commiſſaris heeft dooz ſijne
Soldaeten laeten ghebanchelick nemen / en-
de in ſijn garniſoen brenghen den Richter
deſer Stadt / ende cozts daer nae Gerardum
Cloſum V. I. D. der Stadt van Soeſt
Pentionaris / als hy een ſtuck meerhs buy-
ten der Stadt gegaen was. De actye die
de Spaenjaert op die mannen hadde / was
deſe. De Graeve van der Lippe hadde op
den hals aen-geſclaccht twee ſtraet-ſchen-
ders / die in het gebiet der Stadt Soeſt aen-
ghetaſt ende ghevanghen ſaeten. Na dat
de Magiſtraet deſe boeven gheramineert
hadde / en haer Procs met alle de Confes-
ſen / ghetupgheniffen / ende omſtandicheiden
haerer delicten by gheſchifte aen onpart-
dighe Reches- gheleerde hadde over-geſon-
den / ende die ghesonndeelt hadden datſe met
der doot behoorden gheſtraft te worden / ſo
heeft de Magiſtraet van Soeſt de wt- ghe-
ſprokene ſententye in het werck geſet / ende
die Straet-ſchenders richten laeten. De
Spaenſche Commiſſaris dit bernemende /
heeft gheſuſineert / dat die van Soeſt hier
mebe de parlen haerer juridiſche waren te
bupten ghetreden / dat het hem toequam
ſtraffe te doen over deſe ſijne ſoldaeten. De
Cuer-Dozzen van Mdens / Cuelen / ende
Bzandenburch / als oock de Walsgrave
Nieuwburgh / ende andere Heeren / hebben aen
den Eert- Hertoghe Aelbertum geſchrieben /
ende begeret / dat ſijne Hoocheyt den Spa-
ſchen Commiſſaris woude bevelen den Richter
ende Syndicum los te laeten / dewyle de
Onrechtſprek van Soeſt niet anders gedoen
en gadoet /

en hadde van dat de Justitie/goede wettē/
Constitutien ende Recessen des Rijck me-
de bzochten ende bevolen. Hier en boven so
heeft de Magistraet van Soest het gehele
Proces ende ghebdingh aen den Eerst-Ver-
toghe Aelbertum overghesonden / met een
verhael en bewijs tot de Keyserlike Rech-
ten/belanghe haer jurisdictie ende recht
haer vier-schare ofte gherecht-banckis.
Wat aengaet dat de Spaensche Commis-
saris verfocht heeft datmen hem die ghe-
bangheng/ als sijnde des Coninck van Wis-
samen soldaeten/soude toeschicken/ daer
op hebben sy gheantwoordt / dat sy sulcx
niet en konden nochte mochten doen. Want
sephen sy of wel de fouten die de crijch-lie-
den in crijch-saeken/begruen (als wanneer
eenen soldaet sijn wapenen vercoopt ofte
verliest sijn plaetse verlaet sijn wacht ver-
sijn) staet tot straffe des Gouverneurs/
sijns Capiteyns ofte des crijch-raets/jae
oock als een soldaet een ander foute in het
leggher begaet/ hoedaenich die ooc mach we-
sen/ by den crijch-raet wort ghestrafst. So
ist nochtans dat als een crijch-man een cri-
men begaet byten den crijch/ soo is sy on-
der-woopen het gemeene recht der plaet-
sen daer sy het begaet. Dewyle dan die ge-
bangheng sijn beschuldiche ende ober-tuycht
van verschepdene grove ende aen het liff
strafbaere delicten / niet teghen de wetten
des crijchs eeghentlick/maer teghen de ge-
meene wetten van Landen ende steden (in
dat byten het leggher ende plaetsen des
crijchs) begaen / in eenes anderen weeren
Landt/ soo en hebben sy niet cummen forum
declineren/ ofte haer het gericht der plaet-
se daer sy ghebanghen saeten ende beschul-
dicht waren/ontgaen. Woorder hebben de
Magistraeten bewisen / dat sy van ouden
tyden her hebben merum et mixtum judicium.
Die van Soest bewisen soo wt andere
rechtf-gheleerde/als ooc ende insonderheyt
wt de boecken van Didaco Covarruvia / ee-
nen Spaenschen Jurist/dat sy in deser sae-
ke niet byten recht gheprocedeert en had-
den/ wane sy schijnt aldus / VVat aengaet
straet-schenders ende Roovers, het is seker, dat
waermen de selfde vindt, daer mach men se aen
casten, ende mogen gestraft worden, oock van
die Richters ende Overheden, wiens onderfac-
ten sy niet en sijn.

Maer wat die van Soest schreuen of
spracken / te Brussel / ofte elders by de
Spanjaerden / dat was al te verghes-
wonden sy haere ghebangheng los crighen/

sy moesten den Spaenschen Commissaris
een goede somme van penninghen tellen/
diemen geen Rantsoen/maer een verectin-
ghe noemde.

x.

De Marchgraeve van Brandenburg
heeft in den beginne van Julio inghenomen
Altena, de woonplaetse der ouder Graeven
vander March / daer mede veruēde posses-
sye vā de heele Graeffschap vander March.
Welck de Spaensche verbroeten heeft/
ende hebben daer wt oofsaeken genomen/
om het land daer om her des te meer te
plaeghen / dwelch oock daer te boopen van
beper sijn crijch-volck nu langhe tijt
genoechsaem giquelt ende wt-geputt was/
als mede verschepdene naebuy-landen. Al-
soo datter vele Burgers ende buyf-lieben
tot den bedel-sack ghebracht waren.

Altena by de
Doyt van
Branden-
burg inge-
nommen.

Verschepde-
ne excursie
in de nae-
buy-lande.

Der Staeten crijch-lieden liepen dwerf
en deur de stiken van Ceulen en Paderborn
met cleue troupen / ende versien de boeren
soo veel gelts af/als sy konden / wepnende
dat de boeren ende inwoonders hier lan-
den soo wel haer en ruyters teeringe schul-
dich waren/als de Spaensche. Als hier van
aen de Staeten verschepdene elachten quae-
men/soo hebben sy aen den Cent-vorst van
Ceulen geschreyen/ dat sy wel liden moch-
ten/ dat sy sijn land bydde / straffende de
straet-schenders / de welcke sy onder hare
bescherminghe niet aen en naemen.

xl.

Een Schots Edelman/ met namen
Robert Ear, is met den nu regieren-
den Coninck in Engelandt gheco-
men ende vanden selven tot grootte
eere ende weerden verheven / als tot
eenen Oversten Camerlinck / oock voorts
tot Vicecomite te Rochester/ende voorts wep-
nich Jaren tot Graue van Somerset. De-
sen was verliest op een Engelsche Vrouwe
van seer Edelen ghelachte / die den Graue
van Ester hadde tot ren ghemaelt ghehad/
maer van hem niet believen des Coninck
om veelverley ghewichighe rebenen was
ghescheppen. Sy heeft allerley middelen ge-
bruycht/om den gemelten Schotschen Heer-
re tot haerder liefde te trecken ende te byen-
ghen/nemende mede haren toeblycht tot ee-
nen Cobenaer met namen Forman. Daer
toe haer insonderheyt heeft ghelopen een
van haere soorte / Joffer Turners genaemt/
die in ghelijcx op enen Engellschen Heere/
met name Artier Manneringh was verliest/
De ghewelt Graue van Somerset hadde
eenen

Cost ver-
hael van den
leelicken ha-
del des
Graue van
Somerset.

1615.

enen seer vertrouwen werden byent/ dien hy in plaets van een Secretaris in alle gewichtighe saecken ghebyupte/ met namen Thomas Overberij, zijnde een Edelen seer geleert/ wel-ervaren Ridder. Desen vernemende sijnes Heere vooste kennisse ende conuersatye met de voorsz. ghedachte Grabinne/ heeft hem trouwlyck vermaent/ om t'gheselschap van soo een quaet wijs te verlaten/ wilstende oock wylt int houwelijck/ dat deses beyde voorsz. hadden/ ende nae der handt hebben voltrocken/ concenteren ofte bewilligen. Hierom werdt de Grabinne seer toozigh op hem/ soekende alle middelen om hem upt den woghe te helpen/ ghelijck sy oock t'n laetsten gedaen heeft/ daer toe ghebyuckende de dienst van een Davit Vwood, die sonder dat met Overberij niet wel en stont/ sy heeft hem dapsent pont Sterlinck beloost/ soo hy hem voorsz. helpen woude. Maer als desen hem ontschuldighde/ segghende/ dat den twist tusschen hem beyden soo groot niet en ware/ dat hy syn bloet daerom vergieten soude/ maer seyde hy als het den Heere Somersset begheer/ ende my bypen wilt/ soo wil ich hem wel een goede Gastonade gheben. Ondertusschen is het gheschiedt/ dat de Coninck hadde besloten eenen Ghesante in Moscobien te senden: Somersset is tot den Coninck gegaen/ ende heeft den voorsz. zeyden Overberij seer gheprezen/ segghende/ dat hy tot sulcken ampt gheen bequamer persoon wiste/ daer in de Coninck strack heeft bewillicht/ ende gheconsentert/ ende sulck bevel den voorsz. zeyden Ridder Overberij laeten voorsz. zagen/ die t'selve oock geent/ heeft aenghenomen. Ondertusschen boechde sich Somersset by Overberij/ hem beclaghende/ om dat hy op een soo verre reyse/ in een Woest Landt/ tot so groten volck/ soude woude versondt: Overredede hem oock/ t'selve den Coninck af te slaen ende te weygheren/ voorsz. zeyden/ dat hy hem diensthalven wel woude ontschuldighen. Hier op seynde de Coninck den Ridder Wighby aen Overberij/ begereinde de reden van dese weygheringhe te weten. Hy antwoorde/ de Heere Somersset hadde hem beloost zijne ontschuldige by den Coninck te doen/ ende hy wiste wel/ dat de selve synen dienst niet wel conde ontbeeren. Waer over de Coninck toornich wert/ ende beval/ dat hy in de Coozen tot Londre soude ghebracht worden/ t'welck also is gheschiedt op den 21. Aprilis 1613. Ende dit was eben dat/ t'welck Somersset ende de Grabinne

sochten/ die den goet Overberij ondertusschen niet alieen niet ontschuldighde/ maer oock opt hoogste beschuldicht ende aengheclacht heeft.

Hiertemeyn Somersset selde hem by Overberij/ als ware hem dit syn onghewalt ten hoogsten leet/ ende dat hy woude zyn beste doen om hem daer upt te verlossen/ ondertusschen crachte hy op alle weghen ende manieren om hem gheheel upt den weghe te crighen. Te dier tijt was over den Coozen Burghgrave eenen Heere die Somersset vreesde/ dat syne aenslaghen niet heelen ofte concenteren soude. Soo socht hy dan oorzake/ om hem upt het ampt te stooten/ die hy oock ter stonde vande/ alsoo dat de selve den 9. Majas/ ende een ander met namen Iarvis Elvis ingheset is ghe worden. Strack daer nae werdt Overberij synen Ouden Dienaer benomen/ t'n Richard Weston wiert van Somersset ende de Grabinne/ dooz toe-doen vande voorsz. zeyden Turners ende Thomas Muffons, des Coninck Overste Dalcantier/ byden Burgh-Grave in dienst inghebronghen/ soo dat hy des Ridbers Overberij bewaerder inde gebanchesse soude zyn. Weston werde beloofde/ dat indien hy den ghevangenen Overberij met vengh verghewen woude/ men hem helpen soude/ om t'Coninck Sergiant te worden.

Daer nae schickte haer de Grabinne en haere ghesellinne Thurners tot eenen anderen Cobenaer ende seyn-bercyder/ ghe-naemt Frankelijn/ met den welken sy verzoegen/ dat hem de Grabinne alle voerekefsten schillinghen/ ende noch twee schellinghen/ ende 8. penninghen/ tot voer-loon geveuen soude/ om dat hy buyten Londre woonde/ desen ginch tot twee Doctoren/ den eenen Walter/ ende den anderen Waltrabe genaemt/ vragende haer/ welke het sterckste vengh ware. Sy noemden hem Rosacker/ t'welck hy de Grabinne heeft gebracht/ die leverde het Westons sonde over/ met last om t'selve synen Vader te behandighen. Die heeft het terstont Overberij inde spijse ghedaen/ die t'selve inghenomen hebbeude/ heeft ter stonde crachich overghegheben. S'daechs daer nae ginch Weston tot de Grabinne ende diende haer aen hoe het vengh ghevocht hadde. De Grabinne conde haer niet genoch verwonderen/ dat hy daer aen niet gheschoven was. Weston begereide eben wel synne beloofden loon. Maer t'hurst

157. **W**ers antwoorde hy moeste ghemach geven/
Overbergh en ware noch niet door. Daer
nae heeft de Gravinne Weston verschey-
den troecken ghegheven/ om die Overberp
hoor te setten / vande welcke als hy gheten
hadden/ soo is hy terstont seer cranch ghe-
worden.

Overberp schreef aende Grave van So-
merset/ beclagende sich hooge / dat hy in syn
gebauchenisse so hart gehouden wiert/ en
de van Weston soo qualijcken bedient wo-
de/ ende vermaende hem dat hy (de wyle hy
sijnent halven in sulch verdoet was gheco-
men) hem nae syn belofte / daer upt helpen
soude/ andersins soude Godt syn bloede van
Somersefs handen wysche. Maer de Gra-
ve en werdt daer doot niet beweecht/ maer
sont hem eenen brief/ daer in een wit seut-
nich poederken brloten was / daer in hy
schreef/ dat hem syn ongheluck seer ter her-
ten ginghe/ ende als hy t'houwelick met de
Gravinne van Esser woude goet hieten en
de approuveren/ so woude hy hem upt die ge-
bauchenisse lossen / onder tusschen soude hy
dat poeder innemē/ dat hem wel wat cranc
soude maeken / maer het ware daerom te
doot op dat hy hem hoor / desen middel wt de
gebauchenisse soude verlossen/ ende buyten
op het landt nemen mochte/ om syne gesont-
heyt te besozghen.

Hier op schreef Overberp hoor ar'woort/
verlangende t'houwelick / dat conde noch
woude hy nimmermeer goet heeten/ conde
hem niet anders raden / tot op d'22e sijns
doots/ clagende daer by jammerlijck / dat
hy soo gantselick van hem was verlaeten/
ende in so een d'orvige gebauchenisse moeste
blijven.

De Ridder Overberp/ was doot t'belopt
des Graven van Somerset/ in so een gadt
ghesettē/ dat hy des Hemels licht niet sien
en conde/ noch mochten syn beste vrienden/
noch Vader/ noch Moeder/ hem niet besoe-
ken. Doot dien hy soo veel verscheyden be-
sijn hadde inghenomen/ soo was syn ghe-
heele Lichaem boven mate ontfcecken/
daerom hy den radt ende hulpe van een
Docto'z begeerde/ dewelcke/ om alle suspi-
wech te nemen/ hem ghegunt werdt. Dese
vzdineerde hem een horibat/ daer in hy hem
settede / ende aen syn gantsche Lichaemen
condemende de minste ghebrecken niet sien/
dan dat hy op syn rechter arm een Fi-

fel hadde/ die hy hadde maeken laeten tot
verlichtinge dan de milre. nademael hy hoor
veel sitten ende stunderen/ wat gebrech had-
de ghecreghen. Als nu Godt de Heere desen
goeden Ridder tot noch toe soo ghenadich
hadde hy t'een behouden/ was de Grabe
ende Gravinne qualijcken te vreden / ende
cracht den daghtlijck om hem vant leven te
bzenghen. Ten laetsten vonden sy eenen A-
poteceers-knucht / gheheeten Iohan Re-
ne. dien sy met belofte van 20. pont sterlinx
bebben bewoghen / dat hy hem een enig-
nighe Clisterpe bzengen soude/ die hem den
14. Septembris 1613. is ghesettē geworpen/
daer van hy 1x. bloedighe stool-gangen
heeft ghecreghen/ ende hy is met schrikelijc-
ke pijn/ harmen / ende claghen/ anderen
daechs ghestorven/ ende het doode lichaem
was terstont blau/groen/geel/ ende swart/
ende hadde eenen schrikelijck stanch/ wel-
halven syne vande/ die hem het leven had-
den benomen / hoor-gaben ende stropden/
dat hy aende pocken was ghestorven.

Soo haest nu Overbergh doot was/ wort
Weston weder wt des Burchgraven dienst
ghenomen / ende ginck tot de voorszeyden
Thurnes/ begeerende syn belofte loon/ en
doot syn hem tachtentich ponden ghegheven.
Maer alsoo hy daermede niet te vreden
was / soo sijn hem s'Jaers daer nae noch
honderd pont sterlinx van wegen de Gra-
vinne ghegheven. Hoe wel dese geconwelijc-
ke moort eenen langen tijt / met de Hoogh-
ste onerre des onschuldighen vromen Rids-
ders verdupstert is ghebleven/ ende hier en-
tusschen d'auteurs daer van in de Hooghe
eere ende wellust hebben ghecleest/ So heeft
nochtans het onschuldighe bloet wyake
vanden Hemel gheropen/ ende desen schre-
kelijcken moort aen den dach ghebracht/ op
naevolghende maniere. Na dat de hoor-
ghedachte Apoteceers knucht Ioan Reene,
die de vergiftede Clisterpe hadde ghe-
maect / de 20. pont sterlinx ofte 200.
Babautsche gulden ontfanghen hadde/
is hy upt Engelande nae Franchijck ge-
trocken / ende is ontrent ander half Jaer
te Parijs ghebleven / daer hy eytelijck in
een sware cranchhepde is ghevalen/ ende
syn ghewissen wiert van wegghende bedze-
venen moort seer gheplaecht / daerom liet
hy den Engelschen Predicant by hem roe-
pen/ ende verhae de hem alle dinghen / die
t'selve daer nae den Ambassadeur van En-
ghelande/ Heren Thomas Edmonds / open-
baerde

baerde/die heeft ſulcx ter ſtont aen den Hee-
renſtaphel Winchob ſynen bekende vrient/
ende des Coninc Secretaris gheſchrieben/
begheerende aen hem / dat hy ſelbe den
Coninc wilde te ſien gheben. De Co-
ninc die hoorende wert ſeer verſchicht be-
lept nochtan de ſaek ſeer boozſichtelijc/
op dat het al mochte aen den dach comen.
Ende ten eerſten liet hy den boozghenoem-
den VVeſton booz hem roepē / ende hielt hem
die ſaek booz : Maer hy onkenbe het
hardt / tot dat de Burchgrave Elviſ hem
ſulcx boozt hoort ſepde ende overtuochde.
Weſton bekende dat hy van de boozſchijve
Thurnerſche daer toe becocht was. Van
hem condemn niet meer hebben. VVeſton
in goede bewaringhe gheſtelt zijnde/liet de
Coninc den Ober-rechter booz hem roe-
pen/die moſte op zijn knien vallen / ende met
nae den Heer opghehevene ooghen ende
handen eenen eedt ſweeren / dat / ſoo lief hy
de ſalicheit ſijner ſielen/ende den wel-ſtant
des Conincs-rijck hadde/ooch t'geluck van
ſijne naecomelingen / hy deſe ſake nae ſijn
beſte verſtant/op het aller blitſche onder-
ſoecken woude / oft de Grave van Somer-
ſet daer aen ſchuldich ware / ofte dat hy
van ſijn miſgunners t'onrechte beſwaert
woude / op dat (ſepde de Coninc) een ſoo
groot quaet gheſtelt worde / ende de dyp-
pen des onſchuldigen bloeds niet aen mijn
dootcleet blijen hanghen. Als d'oberſte
Rechter den eed hadde ghebaen / begerde
hy van den Coninc / dat hy hem in een ſoo
ghewichtighe ſake ſommighe Raeden ghe-
ben woude: Daer op worden hem hy-ghe-
boecht die Hertoch van Lenox, de Cantse-
ler, ende andere. Doch de Coninc ſchreef
den Commiſſarien ſelfs booz / hoe ſy haer
hier in draeghen ende houden ſouden / ende
hoe ſy proceberen moſten / ſtelde de inter-
rogatozien ofte vraghen ſelfs / ſoo cloeck / ſo
boozſichtich / dat booz dit middel booznae-
melijck/deſe verbinteniſſe der ongherechtig-
heyt ende bloedsſchuld is aen den dach ghe-
bracht.

Als Weſton nae boozleefinghe van ſijne
miſdaeden/daer van hy beſchuldicht wert/
van de Commiſſarie gebraecht was/waer
hy te Rechte ſtaen woude. Antworde hy/
nienwers dan daer mijnen Salichmaker
Ieſus Chriſtus is. Oft nu de Heeren hem wel
ſterck vermaenden / jae ſelfs de Coninc den
Biſſchop van Elp aen hem heeft gefonden/
hem vermaenende / dat hy ſijn arme ziele

ſoude bedencken / dat mochte ewentwel int
begin niet helpen / tot dat hy ſanderen mo-
gens van hem ſelben ſepde / hy woude hem
booz het Landt-recht ſtellen. Is alſoo recht
over hem ghehouden / ende ſchuldich behou-
den aen Overberys doot. Maer hy berla-
chende dat noch enen ſeer / doch ten laetſten
erkende ende bekende hy ſijne ſonde / beghe-
rende datmen Overberys Vader ſoude hy
hem comen laten / booz welken hy op de
knien is gheballen / ende heeft van wegen
den woort/aen ſijnen ſoonte begaen/verghe-
vinghe ghebeden / die het hem van herten
heeft vergheven. Is alſoo daer op de booz-
ſepde VVeſton met het ſtop van den leuen
tot den doot ghebracht. De Grave van
Somerſet, ende de Gravinne/de boozſche-
ven Joſſer Thurners / met veel andere ſyn
ghevanghen. Men ſept / dat hy den ghewel-
ten Grave een ober groote ſomme gelts
ghebonden / ende meer andere quade ſeyten
worden hem te laſte ghelept. Wat oozdeel
over hem (t'welch vande Hertogen/ Gra-
ven ende Ridderen ghebellet moet worden)
ſal gaen / dat ſal de tydt leeren.

Joſſer Turners is als t'boozreſſe verweſt
verbzant te worden / doch eerſt wiert ſy ge-
hanghen ende ghewacht. Cir Jarvis Elviſ de
Burg-Grave / ſijnde een Heere van grooten
huyſe ende af-comſe / is ghehanghen /
ende alſyn goederen ſyn gh'confisqueert.
Hy is met ſeer groot berou ende leet-weſen
ſijner ſonden gheſtozen / doende een ſchoo-
ne vermaninghe aen de om-ſtaenders ende
toe-ſienders / alſy hy op de ladder aen de
galge ſtont. Interet Republica ne peccata
maneant impunita.

Vele van de grootſte ende treffelijc-
ſte Princen van den bloede / als ooc
andere Princen / Weeren / Edele /
en treffelijcke Perſoonen in Branc-
rijck/hebben een groot miſghenoegen gehat
aen verſchepdene diſorden / ende onghere-
gheligheden die in Brancrijck omme-ghin-
ghen / alſoo dat het Parlement van Paris
om tot verbeteringhe te moghen comen / deſe
ſelachte gedaen heeft aen den Coninc / en
de Conighinne Regente.

EERE,

Die van uwen Hobe van
Parlemente bidden uwe
Majeſteit ſeer ootmoede-
lijck / met een alghewepne
ſamen-

tsamen-stemminge ende resolutie/hem toe
te laeten/dat sy niet aller eerbiedinghe ende
bemoedicheydt uwe Majesteit moghen
voorzagghen het ghene sy gheoordeelt heb-
ben te strecken tot uwen dienste / ende ten
algemeenem nutte van uwen staet. Wed-
den ooc dit vertrouwen/dat een goet recht-
verdicke Coninc/als ghy zijt niet vermae-
den en sal te hoorde de stemme der waerheyt/
die althit heysaem is ende van grooten ghe-
wichte/voorz de bewaringhe ende bevestin-
ghe van uwen Coninghlijcken Staet ende
staet.

De ghene die niet bestaen en konnen/van
door de onghereghelicheyt/ende geen dingh
en houden soosser te stryden teghen hare
aenslaghe als de rechte kennisse des quaets/
die hebben soo veel lijken ghesocht om onse
op-rechte meyninghe tot den dienste van u-
we Majesteit verdacht te maecten / dat
sonder de gheuwisse ghetuyghenissen die ghy
ons gheeft van de sonderlinghe ghenade die
God u verleen heeft/ende de Coninghinne
uwe Moeder van haere goede ende heylige
ghenegenheden tot de welvaert van uwen
Coninghrijcke / wy alle hope van remedie
tegen onse siecken souden veriozen hebben/
nadermael de ghetrouwe ghehoorsaemheyt
die wy opt bewisen hebben aen die gheuy-
liche personen onser Coninghen / ende
de sonderlinghe sorghe die wy stabich ghe-
zagghen hebben / voorz de welvaert van u-
wen Staet/ende de gerechtigheyt van uwe
kroone/ ons sijn toegherekent geworpen
voorz scheuringhe in de kercke/ onghetooz-
saemheyt/ ende wederstaenichheyt teghen
uwen gheboden.

Den sijn oec sekeren tijt by haer ghe-
slaghen is dat sy by uwe Majesteit gela-
st hebben het arrest ghegheven den 26.
Maerte lest leden / waer by u Parlement
onder u wel behagghen ghearresteert ende
besloten hadde/dat de Princen/Hertoghen/
Ghemoren ende andere Officiers van uwe
kroone / die haere sit-plaetse ende radende
stemme hebben in uwen Hove/ souden ghe-
noedicht worden haer aldaer te laeten vin-
den/ om haer gheboelen te segghen / op de
voorstellinghen die aldaer ghebain souden
worden tot uwen dienste/tot verlichtinghe
uwer onderfaten/ ende tot voordeel van u-
wen Staet.

Men heeft uwe Majesteit ghesocht

bzoet te maecten/dat u Hof niet dit arrest
yet teghen uwe authoriteyt soude voorsz ge-
nomen / ende den eenen staet teghen den
anderen op gherecht hebben/ hozt om/men
heest de eere van u Parlement door alder-
hande quade discourses ten toone gheselt/
als of het bestonde upt personen die niet
pemaude heymelijck verstant hielden/ ende
rotterepen sochten aen te richten.

Dit is t'ghene dat ons altesamen ober-
sulpt heeft niet leet ende doofteyt/ diep te
niet om dat wy verstaen hebben/dat uwe
Majesteit op het quaet aengheben van ge-
passde Lijden/ die gantsch gheenen regel
en connen liden/ ende haer toonen openba-
re byanden van de Werren/die u voorszpo-
delijck doen regeeren/ende van de welcke u
Parlement de bewaerster is/sekere weder-
waerdicheydt teghen ons opgenomen had-
de/ betuyghet door onghewoonlijcke woorsz-
den/die uwe Majesteit haeren Parlemeute
heeft doen aensegghen.

Maer/Heere / wy hoopen/indien het u
maet belieft ons te verleen een gunstige
ende oningenomen oore / ende u te laeten
gheballen/dat wy niet een byde/ende uwen
Parlemeute betamende stemme/uwe Ma-
jesteit reerchenschap gebain van onse sprech-
te meyninghen/dat ghy volkomen voldoe-
ninghe ende vernorgughe daer van sul-
ontfangen/ende terstont verleen het qua-
de gheboelen datmen u cracht te doen heb-
ben / tot naerde van de ghetrouwicheydt
van een Gheselschap/ dat anders gheenen
wille oft onghenmerck en herft/ als de aen-
merkinghe van uwen dienste ende authori-
teyt. Ende ghelijck de Coninghen uwe
Voorszaten wopt verwozen en hebben den
goeden raede ende abbisen van u Parle-
ment / maer althit in t goede ghenomen de
vertoogghen van dit Gheselschap/als doozt-
kewende van goede ende ghetrouwe Dic-
naers/Also hebben wy mede oorzachte ons
selben te besooven/ dat byenghende voorz de
voeten van uwe Majesteit / onse gantsch
oormoedighe Remonstrantien / sy gunste-
lijck ontfanghen ende ghehoort sullen wor-
den/ende haer ghewichte ende cracht heb-
ben by uwe Majesteit.

Heere/dese vergaderinghe van de groote
uwer Conincrijck / en is niet voorsz gesla-
ghen gheworpen in uwen Hove/van onder
het wel-behagghen van uwe Majesteit/ om

1615.

om haer nae waerheyt te vertoonen / dooz t'advys van ſulcke die de meeste kenniſſe daer van behooren te hebben / de ongheregheltheden die van daghe tot daghe toeneemen ende vermenichvuldighen. Dewyl het de ſchuldighen plicht van de Officieren des Hofſ is u in alſulcke ghelegghentheden het quaet te doen gheboelen / om dooz den middel van uwe doozſichticheyt ende Coniucklycke authoriteyt / remedie teghen tſelfde te verwachten.

Philips de Schoone, die u Parlement alder eerſt een Waſte woon-plaetſe beſteinde / ende Louys Hutyn, die het loghierde binnen Parijs / hebben de bedieningen ende doozdeelen ghelaten diet ghehad hadde doer de Coninghen hare doozſaeten volghde. Ende daerom iſſet datter nergens en wort ghebonden eenighe beſondere inſtellinghe van u Parlement / ghelijck wel van uwe andere ſoubereyne Hoben / die naederhandt op-gherecht zyn ghehouden / om dat nemeelijck u Parlement de plaetſe bewaert van den Staet der Princen ende Baronen / die haer van oudts her hielden neffens den perſoon der Coninghen / als ghebozen zyn de ghesamentlijck metten Staet. Ende tot een tecken van dien hebbender de Princen ende Genooten van Franckrijck althet haer ſit-plaetſe ende radende ſemme ghehad / ende zijnder van dien af geſeſſiceert / ende bekrachticht gewoorden de wetten / ordonantien / edicten / oprichtinghen van Officieren / vrede-handelinghen / ende andere noch ghewichtiger ſaken des Coniuckrijck / van alle t welck den ſelven Hobe worden toegeſonden Patenten oft opene Brieven / om daer over met alder bymoedicheyt te beſlaeghen / de verdienſten daer van t'overweghen / ende behoorlicke moderatie ofte mate daer op te ſtellen. Iae ſelfs het gheene dat hy onſe Coninghen toe ghelaten is aende Staten General / moet in uwen Hobe van Parlamente gheverſiceert worden / als zijnde de plaetſe van uwen Coniucklijcken Troon / ende den Setel van uwe ſoubereyne Juſtitie.

Men ſoude noch verſcheyden exempel moghen by brengen / tot bewijs dat u Parlement t'allen tijde nuttelich ſich bemoept heeft / met de ghemeene ſaken / de welcke dooz ſulcken middel zyn afghehoopen tot voozdeel ende dienſt der Coninghen uwe doozſaeten. Onder de welcke wy u ſullen

dooz-braghen / hoe dat ten tijde van Coningh Johan tot uwen Parlamente beropen ſijn geweest de Princen / Prelaten ende Edelen des Rijck om te adviſeren op de ſaken van den Staet. Dat naemaels dooz advys van t'ſelve Parlement Coningh Caerle de V. toe ghenaeemt de wyſe / den Coniuck van Engelandt oozlooch aenſeyde / ende dooz die middel weder kreeg de Landen Guienne ende Poitou. Ende dat in den jare 1085. het ſelve u Parlement te wenghe bracht / het verdrach tuſſchen de huyſen van Olyens ende Bourgoigne.

Ten tijde van Coniuck Lodewijck de elſde / een Prince / ſon peghelijck wiet / immers ſon jalouſie van ſijn authoriteyt als pemandt van ſijn doozſaeten / heeft de President Lavacquerie, vergheſelſchap met verſcheyden Raedts-Heeren / hem een trefſelijck vooztoogh gedaen over ſeher Edict / dat hy ſocht te doen ſtadt grijpen: De Coningh gaf tot antwoorde / dat hy haer hielt vooz ſijn ghetrouwe Dienaers / gebzupchte het woort van bedancken, voechde daer by / hy ſoude haer een goet Coningh weſen / en nimmermeer dwinghen per te doen teghen haere Conſcientie. Ten den ſelfde Coningh wierden vertoogghen ghedaen de miſbzupken des Hofſ van Roomen / ende men gaf hem te kennen / dat hy Edicten makende om ſulcke miſbzupken te verbiuderen / niet en conde beſchuldighen worden van onghewoontſaemheyt teghen den heylighen Stoel. Des niet te min trachtte de gene die d'authoriteyt van dit Geſelſchap willen kenneken ende verdrucken / haer deſe byzupchte t'ontnemen / die uwe doozſaeten haer opt ende opt hebben toe-geſtaen / te weten / van ghetrouwelijck te vertoonen het gheene hi oozdeelben nut te weſen / ende te ſtrecke tot wel-ſtandt van den Staet.

Wy durben uwe Maजेſteyt wel ſeggen / dat het eenen quaden raedt is diemen u gheeft van het jaer uwer Majoriteyt oft vol-jarigheyt te beginnen met gheboden van abſolutie of onghetbonden machte / ende u te gewinnen tot daden die de goede Coninghen / ſoo als ghy zijt Heere / niet en ghebzupken dan ſeer ſelden: Dewyle het ſeker is / dat de rechte hooft-regels van eenen Staet / ſijn / dat hoe eene macht grooter en abſoluter is / hoe men de ſelve met meerder ghepaerſaemheyt ende maticheyt moet beſlepe / wilmenſe anders lange doen dueren. Dewyle

Weyle dan datter van u Parlement
alsoo goede ende heylsame raedtslaghen
voort-ghelomen sijn/ soo en heeft oock Co-
ningh Lodewijck de xij. welcke die heer-
lyche naemen van Rechveerdgh ende Vader
des volcx, hercreghen heeft/ syne resolutyen
(van te wederstaen de aenslagen des Paus
Julij des tweeden ende die van andere Pa-
rentaten van Italien) nergens anders ge-
nomen/ dan van syne Parlement. Ende de
selfde Coningh ingaf syn oudste Dochter
niet aen den Coninc Francoyss synen Naef-
faren / dan by advyse van de voornaemste
uyt die gheselschap / die by derhalven ont-
boodt binnen Tours. Ende gheuevende
t'wylche banden Coning Francoyss/ sonde
t' Parlement Memoiren in Instructien aen
die Vrouwe de Regente syne Moeder/ be-
langende de reformatie ende behoudinghe
banden Staet. Ende men weet dat het
verdrach van Madziel ende meer andere
naderhand met den Spaenjaert gemaect/
solemnelyck ghepasseert ende bewaert sijn
in die gheselschap. Ja soo dick ende menich-
maal alser eenighe saken voort-ghesallen
sijn / daer den Coningrijcke int ghemeen
aen ghelegghen was/ het sy dan om de aen-
slaghen des Hofss van Roomen / ofte uyt-
heimsche Princen / Regentschappen/ ende
Gouvernementen/ staende der Coningen
minderjaertheyt/ behoudinghe van de ghe-
rechticheiden ende bloemkens der Croone/
ende bescherminghe van de fondamentale
wetten des rijckes/ So sijn de voorsz. stillin-
gen ende Remonstrantien altyd her ghe-
komen vout selfde Gheselschap/ ende de re-
solutien sijnder oock weesenderly ghemo-
men. Dit blyckt by het groote ende solem-
nele Arrest tot bevestinge van de wet die
men noemt Salique, in den persoon van Phi-
lips van Valoys, ende t'andere naemaels/
staende de heroerten/ ghegheven by de offi-
cieren des Parlements/ hoe wel sy gebrecht
waeren tot den staet van ghevanghen per-
soonen/ ende sy de doodt/ oft immers de ge-
vanchenisse stadich voort ooghen hadden.
Welcke daerdt grooteleyr gheprezen werdt
van wilen den Coning wilen Vader/ ghe-
luchsaliger gebachtenisse. Ende mach niet
maerheyt gheseyt worden / dat het selfde
Arrest/ verstercht met de dapperheyt van
dien grooten Coningh / verhindert heeft
dat uwe Croone niet en is over-ghedragen
gheworden in vreemde handen.

Selfs in onse tijden / als wilen de Co-

ningh Henrick de derde van Parijs naer
Chartres veretrocken was in de Meymaent
des jaers 1588. ende de Gedeputeerde van
u Parlement hem dadelijck waren garen
binden/ om te doen haren schuldigen plicht/
soo betuyghde haer syne M^{te}. het vernoeuen
dat sy hadde aen haere ghetrouwicheydt/
ende verclaerde wel duydelijck het leetwe-
sen dat sy hadde van haren rade niet ghe-
volcht te hebben/ ende van haer ghedwon-
ghen te hebben tot de verificatie van ver-
scheyden Edicten/ die coztig daer na weder-
roep sijn geworzen. En can uwe M^{te}. sel-
ve noch wel indachtich wesen den grooten
en werchelijcken dienst u bewesen by uwen
Parlemente ten tijde der grouwelijcke Va-
der-moort van wilen Coningh Henric de
Grooten u Vader: hoe dat het selfde Parle-
ment voort Arrest / dat inder eeuwichheyt
ghedenck-waerdigh wesen sal / de Roymen
voorsz. telijck afkeerde / die uwen Staet
schenen het onderste boven te willen kee-
ren. Als oock hoe dat het zedert altoos vol-
hardet heeft in het beschermen van uwe op-
perhoogheyt teghen de ghene die de selfe so-
met woorden/ als met schriften hebben dur-
ven in twyfel trecken ende bestrijden.

Ende soo de Coningen somtijts om eeni-
ghe besondere aenmerkinge/ oft door qua-
den raedt/ de remonstrantien deses ghesel-
schaps niet en hebben gheagreert ende
toeghestaen/ sy hebbender namaels leetwe-
sen van betoont. Ghelijcken siet aen die
benghtsamen Remonstrantie/ ghedaen aen
den Coningh Francoyss den eersten teghen
het Concordat, ende aent rechtveerdige mis-
laghen dat die groote Prince schiet om dat
hy het Parlement gedwongen hadde t'self-
de Concordat te verificieren/ gesept hebben.
de/ soo een pghelijck weet / dat hem ghem-
dingh van al sijn leven meer berout en had-
de / als dat bedwangh. Ende de waer-
achtige Histozie berhaelt oock / dat hy daer-
om sedert altoos gestoot bleef op den Cau-
cellier du praet, selfs soo seer dat hy tot hem
septe de merckelijcke woorden / die tot de
adcomers sijn overgetomen. Ende nader-
handt heeft die groote Coningh volherden
de in syne goede beweginghen / den Cancel-
lier Poyet syn Proceß doen marchen/ over-
mits de Concessien ende mishandelinghen
by hem ghepleeght / ende den aenslach by
hem voorsz. genomen boven sijn vermogen.
Men weet wel wie de oorsake ghewest is
van de bittere woorden des Coninc Carle
de

1615.

de ix. teghen u Parlement / als hy weder quam van Rouanen, ende wat vooz quade vuchten dat veroorzaeckt hebben de gheweldighe ractslagghen die men hem in syn jonckhepdt ghegeuen hadde / ghelijck hy een groot leet wesen daer van toonde hoort vooz syn doode. Ende wy en konnen niet vergeten hoe dat hy sijnentijde / na dat hy ghesult was / inden Jare 1560. de Cardinael van Roepne / in een vermaerde vergaderinghe ghehouden binnen Rhenms / onder andere voorszelden / dat om behooflich te versien op r' gheschil van de Religie / vooz so veel het betrefte den polijcken staet / het van noode was een onverbzeckelijck wet te maken / ende te dien eynde in uwe Hove van Parlemeute te vergaderen de Princen / Heeren / ende andere Lijden van den Secreten Rade / ende tegene aldare solemnelijck soude ghehandelt ende ghearresteert worden / te onderhouden. Dit werdt goet ghehouden / ende volghens dien quamen woepnich daghen daer na de Coning Carle / die Coninginne sijn Moeder / de Princen / ende andere Groote van sijnen Rade in uwen Hove / alwaer dese ghewichtighe sake solemnelijck ghehandelt ende beraet sleght werde / ende vervolghens hoort daer aen ghemaecht ende afgekondicht het Edict genaemt van Luiller.

Doek heeft de opzichtighept uwes Parlements uwen Staet / so grooten glans ende heerlicheit toegebracht / dat verscheden upheemische Coninghen ende Princen in hare groote saken / sich ghevollichelijck den voozdele des selven onderwoopen hebben / ghelijck als de Keiser Frederick de Tweede / gheschil hebbende met den Paus Janoent de vierde. De Coning van Castilien met die van Portugal: Carle vā Valoy met den Grave van Namen: Den Hertoghe van Roepne met Gw van Chastillon / ende meer andere in onse Historien verhaelt. Ende wy moghen wel segghen / dat alle die gesien hebben de grootheyt van uwen Koningrijcke / ende sijn ghesaken / se / haer volghen al verwondert hebben over de sonderlinghe voorszichtighept sijnre eerste grontsegghen / de welke gheschied hebben / dat alle de gratien / weldaden / ende vergelijkinghen hanghen souden aen de renighe gonske vā Princen / op dat hy allen den vuerich ende goet-willighept des volcx daer van hebben soude: Waerom segghen / dat de recht-beginghe ende onder-houdinghe van

de wetten des Rijck / op het hoochste soude toe gheschieden worden uwen Parlemeute / ende dat selfs onse Coninghen / om den onder-saten een crampel te geben / sich ghevollichelijck vooz soo vele hare gherechtigheden aenging / dese opperste Justitie souden onderwerpen / ende ghehengen dat men haer recht dede / als eenen particulieren persoon. Maer dat noch aenmerckelijckheit ende van meerderen ghewichte is / vooz dit fundament in uwen Staet ghelept / en is uwe Majesteit niet alkenlijck outlast van de haet / maer ooc bezijt van de moerelijckheit der Groote meesters / ende andere die u sonder op-houden omringhen / ende diemaelis vooz gunste ofte anderlinghe verrijghen souden dinghen die grootelice strecken souden tot nadeel van den Staet. Nocht om / u Parlement kan hem selven dese waerachtighe eere gheuen / dat het lichaem sich noyt gheschepten noch af ghesondert en heeft van het hooft / waer merde het sich / allen tijden / selfs in t'allerghewerichste onderber ende swaerste sromen / also vereenighe heeft / dat men het van de ghehoofsaemhept der Koningen uwer voorszaten niet en heeft sien wijcken.

Soo veel de redenen aengact die voorszaken ghegeuen hebben tot het voorsz. Arrest / u Parlement (sien de onghereghelicheden in alle de deelen van uwen Staet / ende dat die ghene die tot verders van uwen Volcke haer Proghit daer by doen / om sich te bezijden / van daer op ondersocht te worden / sich bevolighen om uwe Majesteit in te gheuen seckere verkeerde inberdinghen van dit Gheselschap / het selve sijn gheloof te doen verliesen / ende te verbeemden van uwe goede gheneghenthept) heeft groot ghelijck dat het begeert sich te onderrechten met de groote des Rijck van de voorszaken alker deser onghereghelicheden / haer luyden gheluyghen te maeken van sijn ghesonwicht / ende ghenepchhept tot uwen dienste / ende met haertieden op bequame middelen te beraet slagghen / niet om oorde daer in te stellen / ende te beslijpen / maer om uwe Majesteit de selve met meerder ghewichte ende authorijte vooz te drijgen / na dat sy souden beraet hebben / in so trefelijcke vergaderinghen / ende haer luyden oer suter al merde te strecken in de sromatie / ende so wel de daden als t'belongh van een peghlijck te hanghen tot de voorsz.

die daer opgheset soude worden by uwe Majesteit.

Wijders / dewijle de upthoeringhe van t'kerst gestelt is aen u belien / so behoort de sulcx te doen ophouden niet alleen alle douchere schaduwen ofte inbeeldinghen / maer oock alle voozwendingen van eenigh vooznamen teghen uwe Majesteit die by uwe Parlemente altyt hepligh ende onberoechelijch blijven sal.

Heere, der Officieren van uwen Parlemente / niet gewereken zijnde van de denught ende ghetrouwichheit harer vooz-ouderen / hebben gheoordeelt / dat den grootsten ende merckelijcken dienst die sy uwe Majesteit mercken doen / was haer te kennē te geve de conden doen / was haer te kennē te geve de congheregheltheden op dat sy dooz hare sonderlinghe voozsichticheit de remedien daer teghen mocht inbruyngen. Want gelijckerwijs alle sieckte nootfaeckelijch moet haer eynde nemen / het sy dooz den doot / oft gesinghe / alsof moeten oock de ongerelgheben / welcke de waerachtige siekten van zenen Staet sijn / nootfaeckelijch haer eynde nemen / of dooz een gheheele omkeeringhe van den selven Staet / of dooz een algemene reformatie.

Het meeste herten leet / Heere, ende t'gheue u Parlement diepst ter herten neemt / is dat sy ghesien hebben / dataren in de Hoofstade van Brancrich / vooz de voghen der Staten ende in de teghenwoordicheit van uwe Majesteit / van de Coninginne u Moeder van de Princen ende Weeren / ghetracht heeft uwe Souvereijne oft opperste macht in twijfel te trecken / ende om verree te stooren de fundamentale Wet van uwen Rijcke.

Dit is d'oorfaecke dat u Parlement / om den loop van soo schadelijcke Hoof-regheis te sluyten / uwe Majesteit wel ootmoedelijch bidt niet te willen ghedooghen / dat haere Souvereijne oft opperste macht / die sy waerachtelijch ende sonder middel van Gode te leen houdt / aen eenighe andere macht onderwozpen sy / het sy dan onder wat deersel oock dat het sy / ende volghens dien te ordineren dat de wetten van tijde tot tijde in uwen Rijcke ingheset / ende de Arresten oft vonnissen daer op ghegeven / tot versterkinghe van uwen geheplighden Persoon / sullen verniet ende up gheboert

worden / ende die vooz vpanben van uwen staet gehoude / die uwe Coningliche waerdicheit willen onderwerpen aen eenighe uptheemse Heerschapphe. Dooz dat alle verclarughen bupen uwen Coningliche ghesonden tot nadeel van uwe Opprehocheit / sullen verclaert worden van geeder waerde te wesen / als srijdende teghen de fundamentale ofte grond-wetten van den Staet.

D Parlement bidt uwe Majesteit gausch ootmoedelijch te willen overleggen hoe noodich dat het is te onderhouden de oude alliancien ende verbonden / by den overleden Coning ghelucksaliger gheachtnisse verniet / met de uptheemse Princen / Potentaten ende Republijcken / want daer aen hangt de sekerheyt van uwen staet / en de ruste van het Chrijsteijck.

Ende dewijle daer geen hope en is / dat de ordze die by uwe Majesteit gheset sal worden / langhe sal kommen dueren sonder abys ende raedt van treffelijche / wel versochte / ende daer by geinterresseerde personen / soo worde uwe Majesteit wel ootmoedelijch ghebeden / in haren staet te houden de Princen van uwen bloede / d'andere Princen ende Officieren van de Croone / en d'oude Raedts-herren van State / die de grootste Officien bedient hebben / ende ghesproken sijn van goeden ende auden hupse / ghezeben zijnde dooz een natuerlijche gheueghentheid ende eyghen interest ofte belang tot de behoudinghe van uwen Staet. Daerenteghen sulcke personen daer van af te supden / die binnen wepnigh jaren inghevoert sijn / met om hare verdiensten / oft goede diensten die sy bewesen hebben aen uwe Majesteit maer dooz gunste der gene die creatueren oft amen-seggers in uwen Raeden trachten te hebben.

Dit siet op den Maerquis d'Alarcos / ende sijn gheleijche.

Ende overmits het te vzeesen staet / dat sommighe van die geene die de eere hebben van naest by uwen Persoon te comen / ende deel te hebben in de aller verhoegensle raetslaghen van uwe Majesteit / ghewonnen zijnde dooz schenckagie van vzeemde Princen / hare gunste ende raedt berechelijch aenwenden tot bebozderinghe van die saechen der selve Princen / ende nadeel van de uweren / dat het daeronne verboden werde aen allen Personen van wat staet sy oec sijn eenige pensioenen / oft webden te ontfanghen

Spaensche Pensionaer van

Abg van

1615.

van eenigen vzeemden Prince/ op pene van verclaert te worden vooz ſchenders van de **M**: Van ghelijcke aen allen ſtaetſchap van uwen ſtade / Officieren van uwe opperſte Hoven/en andere/eenige p:uſien ofte **M**:den te nemen van eenighe Prince of **H**:eren van uwen Rijke/van de **G**heefte:lych: p:de/enbe van andere Broederschap: van of **G**:he:neputen/ op pene van geſtraft te worden als ſchenders vande **M**:a:ſtept/ en als onbil:heke upſapghers/ volghens wat opzondinghen.

Dat de Officieren van de **C**roone ende **G**ouvernement van de Provincie ende **S**teden van uwen Rijke ghehouden werden by hare antho:tept/ ende de ampten bedien: moghen daer mede het den **C**oninghen bel:fi:gnen haer te vercreen ſonder dat pe:man ſich moghe bewoopen/mer p:ets te beſchicken ofte opzonderen/dat aen hare bedieninghe is hangende.

Datter van nu vooztaen niet ghegehen en worden eenige **A**mp:en/**G**ouvernementen/of **C**aſtel:ynſchappē van ſtercke plaetſen by **S**urvivance, dat is teghen dat de **A**mp:eluyden/**G**ouverneurs of **C**aſteleyns in bedieninghe wafende / komen te ſterben: ende ſoo daer eenighe van nu voozt ghegeven komen te werden / dat die verclaert werden te wſen van gheener waerde / als wafende ſulcx een middel om de ſelſde e:ſſelijck te maken/ende uwe **M**:a:ſtept de by:hepdt te nemen van daer mede te begenadigen de gene die haer wel ende behooflych ghedient ſul: n hebben.

Verzooginghe van Officieren,

Ende dooz dien de verdozbenhepdt van deſe eenwe dit miſbzuyck heeft ingeboert/ dat de Officieren van der **O**oplooge/de **G**ouvernementen/ de **C**apiteynſchappen van uwe **M**:achte ende andere Officieren van uwen **H**:uſe/van welcken de ſeekerhept van uwen **P**erſoone betrouwt werdt/ ja ſelſde de open:ſtaende plaetſen van uwe **L**:ijwacht/ de **C**aſel:dienſten / ende andere die noch minder ſyn/van uwen **H**:uſe/ende van onſe **M**:eeren die kinderen van **M**:anchrijck / nu ter tghdt ſoo openbaerlych verhocht worden by de ghene die wel te **H**:obe ſtaen/ſo word: uwe **M**:a:ſtept ghebeden de vercoopinghe der ſelbe wel updozuckelijck te verbieden/om verſcheyden onghelucken ende dozebige toeballen te vermijden / met name dat uwe

Frontierſteden niet gehocht en werden met het gelt van vzeemde Prince/nach de trouwe van andere Officieren gheſtrecht.

Als oock het **G**ouvernement van uwe Provincien ende plaetſen daer aen ghelegen is/mid:lgaders de **A**mp:ten ende waer dig:heden des Rijkhs / te verſien met perſo:nen melcher getrouwichhept wel bekent ſp:ende die noch dooz waldaden/ noch dooz ſondere ende epgghen ghenegghenheden aen niemant anders verbonden en ſyn / als alleenlijcken aen uwe **M**:a:ſtept. Ende dat ſp: volghens de opzondantien des Rijkhs niet geſtelt en werden in handē van vzeemde/Die van natuere ſulchen genegenthepds niet en ſouden hebben / noch haer daer ſoo veel aenghelegen laten wſen/ als de geboren **F**rancopſen. **D**e wyle het geen reden en is / de ſteutelen uwer **C**on:ingrijck ende de verſekeringe van uwen ſtaet te betrouwen op t'aboutuer van haren wille / de welke wanneere by quame te veranderen / ſo ſouden haer de Provincien op die **F**rontier:en legghende/moghen ontreken van uwe ghehoorzamehept/ten waere van dat ten opſiene van haere merckelijcke ende lofwerdighe verdienſten/ het uwe **M**:a:ſtept beo:lieſde hier tegens te doen dooz vzeeden in uwe **P**arlementen gheverſicert.

Hadenzael de **G**odebzuchtichepdt het voornaemſte fundament is van alle **S**tat:ſ: ſoo word: uwe **M**:a:ſtept wel ontmoedelijck ghebeden/binnen haer **C**on:ingrijck te behouden in haren ouden glans ende waerdichepdt die **C**atholijcke **A**poſtolijcke ende **R**oomſche R:eligitie/die te begunſtigen / ende daert moghelijck is/te vermeerderen / ſonder te vermindern de **E**:dieren van vzeede/ende nochtans te wederhouden ende verbieden alle heymelijcke verſtanden verbozgen raedtſlaghen/al te gemeynen ommegeangh:ende te dickmaels wedercomende ſp:zaelhoudingen van uwe **O**nderſaten/ t:z **P**eerſtelijcke perſo:nen/ oft andere met uytſtreckſche **G**efanten of **P**:incen/ als oock de in:voeringhe van den nieuwen **E**:dt van getrouwichhept/ die nu by ſommighe **M**:erckelijcke perſo:nen ghedaen word:ende te opzonderen dat de onderſecktingen van het leven ende de ſeden der ghene die met **C**on:ſikoziale beneficien of **P**:obens verſien worden/ geſchiedē ſullen vooz de **B**iſſchoppen der plaetſen/ghelijckmen gewoon was te oey.

Doch

1615. Doch mede te behouden de merckteeken
nen van de auctoriteyt ende oudthepde der
fransche kercke/noch te ghedooghen dat
ter yet booz ghenomen werde teghen hare
gherechtigeden ende bygheden.

Wat de kercke gesupbert werde van de
mishapen daghelick daer in slaypnde
booz middel van de openbare Confidentien
Coadjutorien relerven, ende anders verghe-
lycke verdozvenheden, ende dat de Coad-
jutorien die verhocht sijn gheverft met na-
me terwyle de Staten vergadert waren/
wederroepen ende vernieticht werden.

Dat de menichbuldicheit van de nieuwe
Ovden van Religieusen binnen weynich
jaren herwaerts in u Coningryck inghe-
voert tot verminderinghe van uwe aucto-
riteit / en vanden dienst der ordinare Pa-
stozen ghebracht ende ghereguleert werde
op de voert van de oude Verreken Canonij-
ke ende Capitulaire Constitutien/ordinan-
tien van de Coningen uwe Voorfaten ende
Verreken van u Parlement.

Ende overmits de onwetendheyt ghe-
wepelich de Moeder van Vierterhe is / en
dat den eenighen middel om die uyt te roe-
pen is dat de Hertz bisschoppen/Bischof-
pen / ende Alden Lupden sijn van goeden
leven/seiden/ende gheregh pdr om te leeren/
bedriken / ende goede exempel te gheven
aen alderhanden personen/ soo wordi uwe
Majesteit gantsch oormoedelijc gededen/
tot behoudinghe van de Catholijcke Apo-
stolijcke/ende Roomsche Religie alser reni-
ghe Hertz-Bisdommen/ Bisdommen/oft
Abben hopen open te staen/tot de selve te
noemen Lupden van goede huyse/verstan-
digh/verghelijck/ten minsten dertien jaren
oudt ende met sulchen bruaemheyt ende
qualiteyten versien/als de heylighe Decree-
ten ende Concilien vereysschen. Ende dat
ter gheen vyzemdelighen toe ghelaten en
werden tot de groote waerdicheden ende
vzaetschappen der kercke teghen de O-
donnantien van uwen Kijcke.

Die Majesteit te laten gheballen/ dat
ter een onderfoekinghe gedaen werde van
allerley nieuwe soorten van verloofte perfoo-
nen / die sedert weynich jaren herwaerts
binnen Parijs ghesloopen sijn in de Wypen
van de Groote / ende ontrent uwen Wode/
als Weder-dooperen/Joben/Cooveraers/

ende Penijn-ghebers : Ende te ghebleben
dat sy by uwe ordinare Richters ghestrafe
werden nade strengheyt der Odonnan-
tien/ allen personen te verbieden haer niet
gisten ofte belosten aen te locken/ ende dat
sy niet gedraghen ofte begunstighen en wo-
gen werden booz pendants tusschen-spree-
ken/om alsoo te verhoeden / dat by uwen
gheheylighden Persoon niet en comen soo-
danighe luyden die Wpanden sijn van den
Christelijcken naem / ende een Synagoge
trachten op te rechteen binnen uwe Stadt
van Parijs het welke niet anders en can
mede brenghen/ als den bloeck ende gram-
schap Godes over u Coninghryck.

Doch wordi uwe Majesteit ghebeden
te volherden in 't lofwaerdighe booznemen
van wijlen den Coningh / belanghende de
weder-opzettinghe van de Universiteit
oft Hooghe schoole van Parijs/voelghens de
regulen die daer van gemaeckt sijn/ aen de-
welcke niet en schort van datmen se mit mer-
ckelle / ende booz welvaden haer toe noode
de Professoren oft Leef-meester / van de we-
tenschappen / op dat de jonckheyt van u-
wen Coningh ghe onderwisen werde in
de oude Godvochtichheyt ende gheleert-
heyt van Wanchrijck/ende hare ghemoe-
den bevoegt werden van de verdozvinghe
ende lichteit der ghene die elderwaerts
wenden de natuerlijcke ghemeghentheyt/
die uwe Onderfaten aen uwe Majesteit
aen haer Vader-landt/ ende aen hare Ou-
deren schuldich sijn / waer van men seer
doezighe ende jammerlijcke byzaken ge-
sien heeft/ende noch daghelijck siet.

Wesende de Justitie een van de booz-
noemste columnen van uwen staet/die u ge-
luchelijc doet rrgneren met liefde ende vree-
se van uwen volcke/soo sijn de Officieren u-
wer Parlements / die ghy de bewaerders
daer van ghemaeckt hebt / ghehouden u te
vertoonem/ alsoewel t'haer leed- wesen/
dat het binnen weynichjare seer oerwel-
dicht gheworden is/ende hare Officieren on-
waerdelijc ghehandelt. Alden heeft in uwe
Stadt van Parijs openbaerlijc ghesien/
dat de verdoeringe van een bonnis verhin-
dert is gheworden door een gewapende ver-
gaderinghe / ende dat de verwesene van die
doodt-straffe verlost wordi / ende dat in
Plaetse van die ghene die de Justitie door
dit openbare ghewilde overlast hadden te
straffen/ den verwesenen byziden vergunt
12 13 14

Wat siet op
der Justie
wijlen sijn
ten in ende
uweren
Wanchrijck.

Wesende de
Justitie een
van de booz-

1615.

syn van veranderinghe van straffe. Men soude hier moghen verhalen verschepden andere getale-daden om den loop der Justitie te verhinderen aenghereche/ ende andere grove onhebbelijckheden tegen de personen van uwe Recheers/ Officieren/ ende Dienaers/ als sy hare Ampten bedienden aenghestelt/ die niet dan al te bekent en syn. Ende om dat de verhoudighe onghestraftheyt van sodanighe zielen/ door de welcke uwe auctoriteyt in den Persoon van hare Officieren ghequest wort/ uwe Majesteit soude moghen tot cleynachtighe bzeughen/ soo werde sy ootmoedelijck ghebeden/ dat alsulcke geweld-daden ende seftelijcke stuc-ken/ niet onghestraft en blyuen/ ghelijck sy hoor desen ghedaen hebben/ ende datter geprocedeert werde teghens de gene diemen behinden sal schuldigh daer aen te wesen/ volghens de strengheyt van uwe oydonnantien/ niet tegensaende alle gratien/ verghevinghen/ ende vernietinghen/ die sy/ niet moeghelijck daer om aen te houden/ soudien moeghen herweruen/ met verbodt aen de Recheers/ van daer op te passen/ oft eenigh insen in te hebben.

Dat de kennisse van de saken die ghehandelt worden in uwen Raede/ ghereguleert werde volghens uwe oydonnantien/ ende dat de Justitie in gheschil staende/ ghebracht werde op den voer van de selve/ op pene van dat het ghene daer in ghedaen is van geener weerde en sal wesen. Ende dat de Arresten van uwe Parlementen niet en moghen ghecasteert/ oft opgheschoyt worden op requesten/ ghelijck het ghewepelijck gheschiet/maer dat de ghene die haer tegen d' Arresten sullen willen versien/ het selve niet en sullen moghen doen/ dan by weggen van rechte/ ende volghens uwe oydonnantien. Dat oock de al te verhoudighe evocatione ofte afroepinghe/ van t welck de krachte heel heyligh is/ ghebracht werden op den voer van de selve oydonnantien.

Brieven
van grati-
en.

Datter geen brieven van gratie oft vernietinghe uptghegheben en werden tot hoordeel van sulcke/ die achterhaelt syn van mooydt/ ende andere seften daer den hals aen hanght/ noch ooc eenige evocatione vergunt en werden om t' verhoigh der selve te eluderen oft crochteloos ende van geener waerde te maeken/ ende alsoo de deure te openen tot onghestraftheyt/ selfs om die te bespleyten hoor de Maerschalcken van

Oranckrijck/ oft hoor den Pzeboest des Hofes/ onder dechfel dat het recht spelen syn/ oft ontmoetinghen by ghebalke. Datter oock gheen Commissien uptghegheben en werden/ het sy om souvere pnelijck ende sonder eenigh hoorhet appel te vonnissen/ oft enige beschuldichde haer Proces te maeken/ ten sy dat de selve Commissien alzoen gheverificiert syn in uwe Patiementen.

Dat de Edicten ende Arresten gheballen opt Ruck van de Durlen oft campen van lijf om lijf/ gebocht ende onderhouden werden/ sonder dat de misdadighe eenighe ghenade oft vernietinghe moghen verhoopen/ also het een al te beclagghijcke saeck is/ dat soo veel Edicten/ ende verclaringhen in u Parlement gheverificiert zijnde/ onuyt ghebaert blyuen/ ende dat het bloedt uwer Eeltdoms/ dat bewaert hoor te worden ten dienste van uwe Majesteit/ soo dick maels om lichte ende gheringhe oorsaecken wort vergoten.

Oewijl daer openbare clachten vallen/ dat de Vonnissen oft Arresten in uwen Raede besloten/ in sulcker voeghen verandert worden/ dat een die syn Proces gewonnen heeft/ naerhaent dick wils bevondt wort het selven verloor en te hebben/ datme scouwelijck ende sonder ghestraft te worden besloffen doet van Arresten te krijghen van uwen Raede. Datmen teghen alle rechten alderhande brieven uptgheeft/ so van respijt/ van herroepinghe ofte t' appel van banne/ ende van de Galepen/ als anders/ tot naedeel van uwe oydonnantien: Datmen indirectelijck sommighe officien weder van nienus heeft doen leven/ ja datmen alnoch Procuratien ofte volmachten behoudt/ om syn pzecht daermede te dzyven: soo wort uwe Majesteit seer ootmoedelijck ghebeden te gheueghen dat ter in alle de hoor schreben stucken versien moghe werden.

Dat de afzwinginghe/ welke gheschiet in de kleyn Cancellrye sonder Edicten in uwen Parlement gheverificiert van twee schellingen Parisi hoor brieven die niet en liggen in kennisse van saken/ daermen te horen niet met alle hoor en betaelde/ ende van vier schellingen Parisi hoor de gene die liggen in kennisse/ maer hoor men maer twee schellingen Parisi plach te betalen/ afgheschaft ende verboden werde/ misgaders alle andere gerechtigheden nieuwelick opgher

1615. opgeheylacht in het segghel / soot ter oorsake van u Coningrijck van Habarre/ als anders/ als oock de vermeerderinghe van segghelen in de Coninglijke ende Presidiale Recht-bancken / ende dat men een verbodt doe van uwe onderfaten te dwinghen bidden te nemen hoort het recht van confirmatie oft bevestinghe / ende van sulcken recht pemandt anders af te nemen / als den gheuen die het t'aller tijdt moeten betalen / ense datmen ondersoekinghe doe opt ghene alreets afgehepelt ende ontfangen is / volghens t'gene hier vooren verhaelt is / selfs van de oprechtingen van nieuwe officien in uwe Cancellien / ende toespghinghe van nieuwe Gerechtigheden / sonder dat yet daer van bekeert werde ten proffite van uwe Majesteit.

Ende also hit heel kennelijck is / dat sommige Raetshereen van State / oft andere die t'breijdt van uwe saken in handen hebben / sich vergeselschappen met de Partij-huerders oft immers pensionen / gaven / ende gheschenken van haer ontfangen / om haer toe te wijzen uwe verpachtinghen ende de partien / haer daerinhoeven vergunende moderatie ende aflach van pachte / oft andersins in haer voornemē behulpzaam sijn / de waer door men de verhooginghen / sijnkenbe ten proffite van uwe Majesteit / die wilse verwerpt / om haer-lipden te ghevalte te sijn / als onder andere de verhooginghe van twee hondert dussint ponden ende meer ghebaen op de partije van de Nijder oft bystande / welke sonde ghebruyck hebben om den grondt te vermeerderē die gesicht was tot aflastinghe ende verallughe van de Renten van sulcke natuere. Ende alsoo het ghemeynlich gheschiedt / dat de gene die gheselt worden tot Commissarissen om soodanighe partien opt te voeren / selve daer by gheintert seert sijn : Doo wordt uwe Majesteit ghebeden te omdaneren / dat allen Raets-Heeren in uwen Raede / ende anderen uwen Officieren / een verbodt ghebaen werde van eenighe pensie oft yet anders te nemen van de verhoegden Partij-huerders en Pachters van uwe verhueringen / het sy directerlijck oft indirectelijck / noch van uwe Majesteit vermaent te eindigh ghescheuchen oft assignatien op de Penningen daer van komende / op pene van Peculatschop / dat is / dat se oken t'ghemeyne be-
stende verhoeght weder plichtinghe van haer assignatien.

Daerom uwe Majesteit oock sal believen toe te laten datmen op t'versoeck van uwen Procureur Generael / informatie neme te gheue die sulcke biverpen bigaen hebben / op dat haer Procces gemaeckt ende voltrocken mach werden.

Beuylt de ghemeyne sake seer veel ghelegghen is aen de beschouwinghe van de goede gheslachten / die dickwoyls gheraken te verballen ende verdozen te worden / upt oorsake van de spelen ende tussch-scholen / tot dewelcke de jonckhepdr ghetrocken wordt dooz een deel verlozen hoeden (die de instrumenten ende werckteugghen sijn van hare verlespinghe) ende oversulx haer goetjen verquilt / ende sich na maels ommut macht tot den dienst van t'ghemeyne beste. Dat de omdanientien ende arresten geballen opt stuck van de tussch-scholen int werck gheselt werden / niet tegghenstaende alle bidden de Paup ende verclaringhen ter Contraryn.

Dese Majesteit sal aenmerken / indient haer belieft / hoe grooter den wel-stant haerer saken daer aen ghelegen is / dat hare financien wel gereguleere werden / als oock dat de quade hupshoudinghe / de verquistinghe ende verdoelichheide mit haer sleet seer schadelijcke bructe. Want sy veroorsaecht het ghebreck des Princies. Dit ghebreck dwinght hem zijne onderfaten te beswaeren / ende het haere misnoeginghen / waer upt eyndelijck seert den berocerten ende den afval der volkeren. Men heeft opt geklaerthe over t'getal van de Officieren der Financien / die niet en dienen dan om de selve up te putten. Des niettemin hersemen sedert seggmaenden herwaerts dize Officieren opgherecht van Thesoriars ober de pensionen oft beloofde dienst gheiden / eben ter selver tijdt als de State versochten datmen t'getal van sulcke Officieren soude modercken oft vermindern. Men heeft ghemaeckt hondert Officie van Secretorisen / van uwe camer / Officieu die allenlijck den bloeten naem hebben / ende van de welke men niet en soude weten te segghen wat haer Officiatinghe sy oft waer in dat sy bestarn / ende om den Debet oft upt-gaeve daer van te vinden / beestmen dwangh willen gheschupchen teghen beestgheden Particuliers personen. Van welcke oprechtingen van Officieu / alhoe wel de Financien van uwe Majesteit inder eeuwichheide daer mede belast blijben /

1615.

Tussch-scholen af te schaffen.

Misbruyck in de Financien.

Groot getal der officieren.

1615.

bijpdt uwe *M^r*. nochtanſ gantſch geen by-
ſtant en heeft ghetrocken/ ende ſijn de pen-
ningen bekeret ghe worden ten proſyte van
ſommighe Particuliere/ ende is de ongere-
geltheit ſo groot/ dat die gene die t'bewint
hebben van uwe *Financien* / met wenich
ghereede penningen aſkooopen ſekere mer-
keijck oude ſchulden / ſpruytende upt de
giſten ende gunſten ſoo van de voozleden
Coninghen/ als van uwe *M^r*. van de wel-
ke ſp haer tot eenen pening toe doen beta-
len. Ende dat onydelijck is / dat zijn die
grootte aſſlaghen ende ontheffinghen van
ſchade. die nae de doot des voozleden Co-
ninx vergunt ſijn aen de Pachters van
ſout/ van de Aijdes oft byſtanden / van de
vijf groote pachten ende andere/ bezagen-
de ongemete ſommen geldes. Ende om
daer toeke comen heeft men verſchepden
perſoonen gheſchoucken groote ſommen
van penningen/ waer van uwe *M^r*. onder-
recht ſal worden/ indient haer beſteft te ge-
henghen/ dat men inſozatie neme ſo tegen
de gene die de aſſlaghen hebben toegeſaen/
aen andere die haer deel daer van hebben
ghenoten.

¶ Een van de groote belastinghen uwer
Financien beſtaet in de overmatighepde
van de gheſchencken en penſioenen/ welke
wonderlijck zijn gewaſſen nae de doot des
voozleden Coninx / ende wordt uwe *M^r*.
gantſch ootmoedelijck ghebeden de ſelve te
bzengen in eben den ſelven ſtaet daer in ſp
te voozen geweest zijn/ ende tot ſulken eynde/
als ſp voornamelijck gheſchiedt zijn/ te
weten om dienaers te winnen buytē uwen
Coninckrijcke/ ende tot de ſecrete handelin-
ghen van uwe *M^r*. bewijl het gheen reden
is/ dat den dienſt ende ghetrouwicheit die
uwe onderſaten u ſchuldich zijn/ met geldt
gehoort werden: En niet toe te laeten/ dat
een groot deel van de penſioenen keere ten
proſyte van die ghene die t'bewint van de
ſaecten hebben/ beſteft wſende onder ons/
ende gheſteelt onder lypden die onbekent zijn
ende gantſch geen dienſt gebaen hebben.
Ende wat aengact de ghene die uwe *M^r*.
ſal willen recompenſeren oft haere goede
dienſten vergelden/ dat men de ſelve verree-
ze met ſulcke gheſchencken ende welvaeden
die geverificiert worden in uwe camer van
rekeninghe/ ſoo wanneer ſp over de dupſent
ponden comen te bedzaghen. Ende voozdes
dat de penſioenen ofte wedden vergunt aen
ſommighe Officiēren / ſoo van uwe ſoube-

repne Hoben/ als anders wederopen wer-
den/ ten eynde dat men niet en merne/ dat ſp
dooz ſulcke middelen ſouden comen aſſage-
went worden van haeren ſchuldigen plicht
ende gheueghen/ heyt tot de ghemeyne wel-
vaert/ ende van haeren getrouwen dienſt tot
uwe *M^r*. aſſepte.

¶ Noghelijck weet / dat het gene waer dooz
het rijcke des voozleden Coninx geluckigh
ende overbloedich ghe worden is / ende het
welcke hem den middellicht gemaecht heeft
om groote ſchatien te vergaderen / ende
pachbypen van wapenen op te rechten / is
gheweest de goede ordze / gheſteelt op zijne
Financien. Waer van d'eerſte hooft-regel
was het bewint der ſelver te bevelen aen
wepnigh perſoonen in plaetſe dat men
nu ter tijdt vele heeft ingeboert/ dieſe doven
maen beſwaren. Waer upt uwe *M^r*. can
oordeelen hoe dienſtlijck dat het ſp die on-
ghetoemde ghetal tot wepniger perſoonen
te bzenghen/ het welcke doch niet en dient/
dan om uwe *Financien* upt te putten dooz
de appointementen ofte beloofde dienſt-
gel- den/ ende dooz de veretringhen ende penſi-
oenen die ſp upt deelen aen hare Ouders/
Vrienden/ ende Vertroude.

¶ Heere, de verquijſtinge ende doozbzengin-
ge van uwe *Financien*/ geſchiedt ſebert het
overleben van wijlen den Coningh / is on-
ghelooflijck. Gheuerende ſijne heerſchin-
ghe/ al hoe wel de incomſte van u Coningh-
rijck ſoo groot niet en was / als ſp teghene
woozdich is (ghelijck ſchijfſtelijck ſal be-
ſen worden/ indient noot is) ſoo lepbemen
nochtanſ alle jaere veel groote ſommen af/
diemen nae zijne doot heeft opgehouden te
betaelen aen verſchepdene uytheemſche
Princen/ Potentaten / ende Republiken.
Daerenboven hinghen groot geldt te co-
ſte/ ſo aen de trotſe gebouwen die ſp maech-
te/ als aen andere bekende onkoſten/ bezag-
ghende alle de voozſc. ſommen over de byle
millioenen ponden/ jaers/ hoben ende meet
dan t'ghene dat men teghenwoozdelijck be-
taelt ende beſterde: Des niet teghenſtaende
lepte men alle jaers noch op t'we millionen
ponden/ welke t'ſamen zijn vijff millioenen/
diemen jaetlicx conde verſpaert hebben ſe-
dert zijn doot/ beloopende in de vier jaeren
daer nae ghevolcht meer dan twintich mil-
lioenen ponden / diemen ſoude moghen be-
ſteedt hebben tot aſloſſinghe van uwe *Ma-
meppen/ ende tot onlaſtinge van uwe Ma-
jeſtept.*

1615. jessept. Daer waren oock even als wijlen de Coningh overlede / soo in de Bastille / als in handen der Thesoziers van d'Espargne / meer dan viertien millioenen ponden / waer van heden gheen drie millioenen / overgebleuen en zijn. Ende sal uwe Md. de ongheregelgheden van hare Financien gheuer worden / alst haer beliben sal aen te merken / dat de costen / die welcke behoorden minder gheweest te hebben staende hare minder jaricheyde / gelijk sy oock geweest hebben / soo veel haren persone belaycht / nochtan die van dan tijdt des voorszeden Conincs verre te boven zijn ghegaen.

Wet bewijs is claer / dooz dien de costen van jaer 1610. als wanneer wijlen de Coningh overleet / hoewel het belast was met verseyden andere extraordinaire oncosten / als namljck met de crooninge van de Coninginne / met de uyt-vaert van wijlen den Coningh / met de oorloge van Gulick / ende met uwe Salvinghe / eben wel niet tegenstaende dese onkosten veel minder bevonden worden / als die van den jaer 1611.

Want de koste van de Geldtkamer van uwen huse / vande Salvinghe / ende vande Silber-werck / die vooz den jaer 1610. niet meer en bedraghen / dan elfhondert ende ses- en-trentich dussent ses hondert ponden / bevonden men in den jaer 1611. te belopen by de sessien hondert dussent ponden. Ghelijck mede de kosten gedaen by uwe andere ontfanghers ende Thesozieren die ghooftigheert worden op d'Espargne / te hoven ghegaen hebben de gene diemen dede byt leven van den voorszeden Coning.

Ende wat belangt de extraordinaire onkosten in ghisten / pensioenen / ende vergeltinghen / die zijn uyttermaten ongheregelt gheweest. De pensioenen van jaer 1610. worden bevonden niet meer te bedraghen als achtthie hondert en dzyentwintich dussent vyfshondert en viertich ponden / ende die van jaer daer aen volgende / onder uwe minder jaricheyt / bedraghen vier Millioenen een hondert dussent vierhondert sessen- vyfshondert / sonder noch de giften ende weldaden / die soo by Kollen / als openbare quitantien noch bedraghen onrent de sessien hondert dussent ponden / ende sonder de penninghen betaelt by oordonantie tot reysen ende andere meest wierserde ende ommekeer salin / beloopende seventhien hon-

1615. dert twee-en-vyftich dussent ponden / waer in niet begrepen en zijn de gereed penninghen / die men uwe Md. jessept ter hanot gestelt heeft / ende daer nimanter rekeninghe van en houdt / bedraghende by de neghentien hondert dussent ponden / sonder aen te roeren de noodige onkosten van het huse van de Coninginne.

De volghende jaren en hebben niet beter beleydt gheweest. Want in plaetse van jaerlijck twee Millioenen ponden op te legghen / ghelijck wijlen de Coning ghebaen hadde / ende van d'andere sommen diemen na sijn doot heeft opgh. houden te betaelen / ende by sijn leven betaelt plegen te worden / soo heeft men vant' ghene sy verspaert hadde / vertereert twaelf Millioenen / ende viertien- sestig dussent ponden / want van die viertien Millioenen vyfshondert vier-en-tse- stich dussent ponden / die op gheleydt waren so in de Bastille / als in handen der Thesoziers van d'Espargne / en is niet meer overgebleuen als twee Millioenen en vyfshondert dussent ponden / liggende in de Bastille / derwelcke nauwelijc en sullen ghenoech zijn om t'verschiet te betaeld / dat men de Thesoziers van d'Espargne ende van de Caluele Partien / diemen grooten interest betaelt / heeft doen doen. Ende niet reghenstaende alle dese kosten / soo hingen de Compagnien van de sware ende lichte peerden / dat men haer veel monstereyngen ten achteren is / en de Meesters van de Geldtkamer / dat sy niet en konnen op brenghen de mont-kosten van uwe Md. jessept het welck immers seer te beklaghen is / dat uwe saken tot sulcken staet ghebracht zijn / dat daermen ontalijckhe sommen ten proffte van uwe Md. hadde behoort te versparen / ende dooz dien middel haer volck ende Domeijnen te ontlasten / dat daer nu gheen middel is om de ordinaire koste te verstreken : Ende t'schijnt dat men haer midden in hare rijckdommen tot sulcken ghebreck wilt brenghen / dat sy ghedwonghen werde dooz nieuwe belastingen aen te tasten de kleyne middelen die haren Onderfaten noch zijn overgebleve / derwelck alreede beswaert zijn met Tollen / hulpen / bystaenden / ende andere lasten / dat sy nauwelijc langher en konnen leven / ende haren adem verhaelen / soo beswaerlijc valt het Soberrepne Hoven / op pene van den halst / en dat allen personen verboden werde eenighe advisen ende nieuwe te gheven oft ontfanghen / haer te versadighen de onbetelijckhe

sabelijche giericheyt der ghene die hupdens-
dooghs de authoriteyt ende t'bewindt van
de saken/ ende niet aen en mercken het mis-
noeghen datter geschapen wordt in de her-
ten van uwen volck / van het welcke men
breefen moet eben de selve vuchten/ die de
hoorlebens tijdt oas heeft doen sien / ten sy
dat men haer berlichte van de lasten die sy
dzaghen.

Met welcke seer wijselijck na de doot des
hoorlebens Coninghs bemerckende de Co-
ninginne Regente/ soo hadde sy tot verlich-
tinghe van uwe ondersaten doen vercondi-
gen een verclaringhe/mede bzenghende we-
derroepinghe van verscheyden Edicten en
Commissien/ welcke strecken tot verbzue-
kinghe uwes Volcx. Ende daerom ist/ Hee-
re, dat u Parlement schuldich is u te ver-
toonen/ hoe datmen tegen uwe Heplige en
rechtveerdige meyninge/sonder verclaringhe
te hebben die in uwen Hobe gheberificiert
zyt/upt krachte van simplere besegelde Com-
missien / verbolght heeft de upeboeringhe
van Commissien die wederroepen waren/
onder andere die van de byze Leenen/ ende
nieuwe verclaringhe/ende de nieuw opnem-
inghe van eenen schellingh te ponde op aller-
ley koopmanschappen / waer dooz u volck
onuytspzeckelijck seer gheperst / ende den
koop-handel grootlijck ontrict is ghewoz-
den/ sonder datter peis / oft immer seer
weynigh van ghecomen zy ten pzoofte van
uwe Majesteit. Met welcke u Hof van
Parlemente beueeghe gantsch oetmoede-
lijck te bidden/ te willen cassen ende we-
derorpen al het ghene dat gheschiedt is te-
ggen uwe meyninghe ende verclaringhe/
ende goet te binden datter inforinatie ge-
nomen werdt tegen de gene die sulcke com-
missien uytgeboort/eyde de penninghen u-
wen armen volcke afgehoort ende af-
genomen hebben: Datter oock een verbodt
ghedaen werde van hoortzen eenighe E-
dicten/verclaringhen/ ofte Commissien uyt
te boeren / ten sy datse eerst gheberificeert
zyn in uwer Souberayne Hoben / op pene
van den hals / ende dat alle personen ver-
boden werde eenighe advisen ende nieuwe
vonden te gheben oft ontfanghen / welcke
strecken moghen tot belastinghe ende ver-
bzuckinge van uwe Onderfaten / ende par-
ten daer van te maken / op pene van daer
over ghestrafte te worden als onbilliche upe-
supghers ende verschoorters van de gemepe-
ne ruste.

Uwe Majesteit wordt oock gebeden toe
te laeten een nauwe ende eenfinghe onder-
soekinghe van de mishandelingen geschiet
in uwe Financien dooz de ghene die t'be-
windt ende beschick van dien sullen hebben
ghehadt / sonder dat sy eenighe compositie
ofte verbzack hebben te verhoopen/ghelijck
het booz desen tot schande van Dzaenryck/
ende teghen alle Fozme van rechte geschiet
is. Sels datmen sal mogen wederom eys-
schen de overgrootte gheschencken ghedaen
aen personen van cleyn verdiensten / die
daer dooz in weynich Jaren groot gewoz-
den zyn ten costen van uwe Majesteit/ en-
de ten verderben van uwe arme onderfa-
ten. Als oock te verbieden datter uyt uwen
Coninghrijcke / het zy oock in wat manie-
ren / niet mech gheboort en werde eenich
Gout oft Silver/ghemunt ofte ongemunt/
oft oock eenighe Gouden ende Silveren
Daten/ghelijck het gheschiedt is / tot nadeel
van de Wetten des Rijcks. Ende met es-
sen te besnijden den grooten overdaet van
de stoffen ende passementen van Gout ende
Silver / de peerlen ende Diamanten / de
kint ofte Spelle-wercken van Nederlant
ende Milanen/de stoffen van China, ende
andere onnutte waren / die men bzenghet
van de uiterste eynden des Mertrijck/ ende
waer dooz uyt uwen Coninghrijcke ghe-
trocken wordt een ongheloeslike menichte
goudts ende silvers / om t'selbe met ober-
collicheden te verbullen/op pene van confis-
catie. Ooc mede Gouden Daten te hebben/
oft kuyphens / en Cobben om in te baden/
Manden/ ende andere Daten van Silver/
sels tot den Hupstraet van den Haert ende
Heucken toe / dewijle het een schandelijck
dingh is booz Dzaenryck/ de Ghemeynte
gebzacht te sijn tot de uiterste armoede/en-
de dat men ebenwel soo schickelijcken kof-
doet in de Hupsen der gene die de gemepe-
daer van uytgheputt hebben.

Heere, wy bekenen al t'samen/ende ver-
condigent oock met eendzachtiger Remme/
dat uwe Majesteit gh'heyl zy ende on-
schuldich is van de onghereghelheiden / die
een oorzaecke gheven tot dese seer oetmoe-
dige Remonstrantien: Wy weten oock dat
de Coninginne u Moeder met een selsame
en sonderlinge boozsichticheyt het Coning-
rijck behouden heeft van de Schijp-bruicke
daer het mede ghebruycht was. Maer wy
weten daer beneffens mede hoe dat de goe-
de ende heplighe meeninghen ende Resoluti-

en van uwe Majesteit menichmael zijn gheschiet ge worden by luyden die om haer besonder psofijt u den staet uwer saechen vermommen/ de waerheyt dooz verscheyden listen verducken / ende de goetheyt/ dooz poedicheyt/ ende toeghebinghe van uwe Majesteit misbruycken. Ende tist daerom/ Heere, dat wy uwe Majesteit seer ootmoedelich bidden/ ons toe te laten die so hoochmoedighe upt-voeringe vant Aert van Maerte te sullen. Want die doende sult ghy veel dingen leeren verstaen die van groeten ghewichte sijn dooz uwer Kijcke/ ende mit met op-set dooz u verborghen woorden/ waer oer u Parlement sich meer ende meer sal informeren / om volcomen verclaringhe daer van te gheuen aen uwe Majesteit/ die dooz desen middel sal oordeelen op alle de ongheregheltheden / ende haeren staet weder stellen in sijnre vozighe waerheyt / glaus ende groot-achtbaerheyt. Ende inghebaile dat dese demonstancien dooz de doofe raetslaghen ende archiflicheyden der ghewe die daer by gheintereffert sijn/ gheen plaets en moghen hebben/ noch Aert doozscheyden upt-gevoeret worden. Soo sal uwe Majesteit in dient daer beilest/ goet binden/ dat de Officieren uwer Parlement onder uwe auctoriteit dese solemne protestatie moghen doen/ te weten dat sy tot onlastinghe van hare consciencien dooz God ende de werelt / ende ten goede van uwen dienst / ende behoudinghe van uwen staet / sullen schuldich sijn hier na met aller bymorbicheyt de Auteurs van dese ongheregheltheden te noemen / ende hare quade aenstellinghen openbaerlyck te doen sijn / ten eynde datter by uwe Majesteit ter bequamer tijt/ ende wanneer de saken daer toe geschicht sullen wesen/ in het u believen sal meerder kennisse daer van te nemen/ in versien mach werden. Dit is den wensch Heere van alle eerlycke luyden ende goede Francoysen / ende sonderlinghe van de Officieren van uwen Parlemente / die noot anders ghedachte en hebben dan wel te doen/ ende uwe Majesteit te dienen/ ende geen ander wit en hebben dan de grootheyt van uwe Croone ende Coninglycke waerdigheyt/ als sijnde uwe gansch ootmoedige/ gansch ghehoorsame/ ende gansch ghetrooue onder/aten ende dienaren.

Op dese ende andere meer der ghelijcke wel-ghesonderde clachten der Souveraine Parlemenenten en is niet crachtelijck

nochte vrechtbaerlyck gheschiet/ maar veel meer sijn alle saken daghelic meer en meer in groote disordre ende verloop ghecomen/ insonderheyt dooz dien de Coninc in sijnre jonghe overvaerenen jaren meer is geleydt ende ghesuyt gheworden van vyzembelijgen ende wt-heemsche Kants- Luyden/ als van de Princen van den bloede/ Parlemenenten / ofte Officieren van de Croone/ ende goede Francoplen.

In de naest-voorz-gaende Boecken hebbe ich in het corte verhaelt watter ghescheert is in de houwelic-saechen tusschen den jonghen Coninc van Brancrich met de Infanta van Hispanen / dwelch den Prince van Conde ende andere Groote des Rijcks sters teghen de doofte gemeest is/ ende hebben het ghesocht te verhinieren / maar te vergeefs/ de Coninc herse dooz staet van sijn moeder ende andere Spans-ghesinde/ willen doofte-haeren in dit houwelic/ dwelc soo verre gecomen was/ dat alle preparaten ghemaect waren/ om de Bruyt te gemorie te trecken / ende met Conincliche magnificentie te ontfangen.

Maer te was de Prince van Conde niet alleen/ met veelen anderen in Brancrich/ dien dit houwelic teghen de doofte was/ maar ooch veelen anderen wt-landschen Princen/ende by naem den wyfen Coninc van Groet-Britannye/ die dooz sijn Ambassadeur Sir Thomas Edmonds sulc de jonghen Coninc in Brancrich heeft laeten aen-dienen/ dooz dese Oratye dooz den Coninc/ des Conincs moeder / ende anderen personaggen ghedaen in Junio deses jaers.

XII.

I R E,

De titel uwer goede broeders/ ende vanden Vrients/ dat de Coninc mijnen Meester met der waerheyt voeren mach / versekeren hem / dat ghy ooch aen uwer sijde hem

een oprecht ghemoet zijt toe-braghende/ dwelch in hem ghegriffte ende inghepyent is dooz de gheduytcheyt der nauwe ende langhe vrientschap ende verbourenisse/ die sijne voorszeten/ Coningh van Schotland/ tot aller tijt gehad hebben met uwe Croone.

Verrooch des Ambassadeurs van Groet-Britannye aen den Coninc / ende Coningne moeder in Brancrich/ belangende het houwelic met Spanen ghedaen in Junia 1615.

J i j

ne.

ne. Dit is oock deſe naefſt-voorz-gaende ja-
ren betuycht ende beſchrycht / als de Co-
ningen van Engheland uwen Staet meer-
maels treffelicken ende ſtercken byſtand ge-
daen hebben / inſonderheyt ten tijde uwer
Vaders (eenes Conincs meerdich ter eere
gedacht te worden) ten tijde als ſijne ſac-
ken aldermeest verweret waren. Zoo dat
alles wat mijnen Meester doet / dat moet
ghy nemen ende duyden als her-comende
van een oprecht goede gheneghentheydt / de
welcke ſijne Maj. aen ſijnder ſyde / wel be-
geert (ſoo het weſen can) te onderhouden / ja
oock ſoo wenſcht dat de ſelfde by ſijne ende
uwe nacomelinghen in der eeuwichheit mo-
ghe beſtendich blijven.

So heeft dan ten dien aenſiene ſijne Maj.
wyerpijſſelick bevolen ende beſt / dat ich
uwe Maj. wel ernſtlick tot welſtand van u-
wen perſoon ende Staet / ja van het ghe-
heel Chriſten-ryck in het ghemeyn) deſe re-
monſtrantie doen ſoude. Ghelijck hy in ſijn
eyghen ghewete wel verſekert is dat hy ſo
laughe als hy Coninc gewerſt is (van den
aenbeginne ſijnes levens) noyt door curi-
euſheyt henſelven niet anderer regierin-
gen ende ſaeken bemoept en herft (daer van
ghy ende al de werelt cont getuyghen) Wiſo
heeft hy oock dit ghetuygheniſſe in ſijn her-
te / ende hy betuycht het voor Godt / dat de
eenighe voorzeker ende eynde die hem bewo-
ghen hebben ſich te bemeynen met deſe ſac-
ke / is den wel-ſtand uwer Staets / ende
ontlaſtinghe ſijner conſcientie.

Sire, Sijne Maj. is verwilticht / dat uwe
Maj. van meyninghe is niet den eerſten en-
de op het ſpoedichſte ſich op de reys te be-
geven / om de verwiffelinghe der Princen en-
de Princen met Spanpen te doen. Mij-
nen Meester aeyt hem ſelven verbonnen
te weſen (ſoo ten aenſien der goeder affectie
die hy u int particulier toe-draeght / als ten
aenſien der ſorghe die hy ſchuldich is voor
gheheel Chriſtenryck toe te draeghen) uwe
Maj. ter goeder trouwe voor ooghden te ſtel-
len het groot aenſtaende perſonnel / daer in
ghy / door dit u voor-nemen / woypen ſult u
eyghen Conincrycke / mitſgaders den
Staet uwer naechter nae-buizen ende gral-
lieerde. Dit en ſal uwe Maj. alſoo niet nemen
nochte verſaen / als of mijnen Meester u
woude raeden toe verbezeekinghe van het
houwelick Contract alreede op-ghericht.
Sijn Maj. verſtaet en weet dat wel / dat de
grootheyt ende werdicheyt der Conin-

ghen verheyscht / dat den eenen des anderen
vriendſchap ſoecke / ende dat hy haer tſamen
verbinden door foodanighe alliancen ende
banden van vrientſchap: Maer dit dient al-
leenlick om uwe Maj. wil rijplick te doen
aen-mercken / hoe oozhooplick ende nood-
wendich het ſy / datmen het vol-trecken de-
ſer houwelicken opſchozte tot eenen rijperen
ende bequaemeren tijdt / ende dat ſoo wel
ten aenſien van uwen perſoon in het parti-
culier / als van gantsch Chriſtenryck / in deſe
onſeekerheyt ende twyfelachticheyt daer
in heden ten daghe de groot-wichtichſte ſa-
ken ſijn ſtaende.

Behalven deſe oude affectie / ende band
van liefde tuſſchen de beyde Croonen / ſou
meynt ſijne Maj. dat hy van conſcientie we-
ghe verbonnen is uwe Maj. deſen dienſt te
doen / ten aenſien van de ghetrouwe belo-
feninghe die uwer Maj. Vaeder ende hy mal-
canderen ghedaen hebben / ten over-ſaen
van eenige ſecrete Dienaers van uwe Maj.
daer van de voornaemſte gheweest is den
oberliden Heere van Vincy, als naemlick /
dat ſoo wanneer een van haer beyden ſou-
de comen te over-lyden / ſoude de laugheſt-
levende op hem nemen de ſorghe over deſe
over-ledenen Staet ende nae-ghelatenen
Kinderen. Sijne Maj. ſeyt heerſt dit ſtrac
nae de ongeluckighe doot-ſteke die de Co-
ninc ontfanghen heeft / door den Baron
van Haies, Mont de la Borderie te kennen ge-
geven / die des maels by hem was hem ſel-
ve preſenterende na ſijn wterſte vermoegen
dit te vol-voeren / deſe beloftenijſſe blijft van
dier tijt af baſt by ſijne Maj. ſeyt mijnen
Meester. Soo en can hy dan / om ſijn con-
ſcientie geruſt te ſtellen / niet nae-late uwe
Maj. ſeyt ende de Coninghine uwe Maj.
der indachtich te maechen / het groot onge-
lijck dwelch hy achter dat uwe Maj. ſeyt
gheſchiet / indien men u het jock des houwe-
licks over den hals werpt / eer ghy gheco-
men ſyt tot de rypicheyt uwer jaren / ende
des ozdeels ofte verſtandes / dwelch ver-
heyscht woerd ende noodt wendich is in het
verkieſen van een Vrouw / het ſy ten aen-
ſien uwer ſeifs / ofte ten aenſien van den
Staet des Rijcs. Hier is uwen wel-ſtand
grootlick aen ghelegghen / ja oock u ghe-
noeghen ende daegelicken handel. Sijne
Maj. ſeyt aen-merckende t'ghene datmen
nu ſiet gheſchieden in uwen Staet / als na-
melic de menichſuldigher jalouſſien ende
quaet-willicheyt van de grootſte die in u
hof ſijn: Het quaet-ghenoeghen van uwe
Parlamen.

Parlamenten / die sonder twijfel veel on-
wille in de herten uwer onderfaeten ver-
oofaecht hebben / dewyle sy groot aensien
ende geloofte hebben / door dien dat dit tref-
felike lie van uwen Staet groote gemeyn-
schap heeft met het volck / behalven noch de
schade die die van de Nelighe wt dit hou-
welich vreesen dat haer overcomen sal: So
en weet mijnen Meester niet / hoe het wel
moghelich sal wesen dat uwe Meester in het
midden van dese onghefustumicheyden ende
disozden / haer sullen kunnen absenteren
van het herte ende center uwer Coninck-
rijchs / gelijck dat sal moeten geschieden in
dien dese reyse voort gaet. Ich segghe dat
uwe Meester haere saken in groot perikel van
confusie ende disozde latten.

Maer behalven de boven-verhaelde aen-
merkinghen / die eygentlick uwen Persoon
ende u Nijche aengaren / soo ist dat met dese
haeteliche reyse by nae geheel Christenrych
groot onghelegh gheschiet. Indien in dese
onfechtere verwerde saken by Staets
het voltrecken des houwelick eenen tijt lanc
op gheschoot wierde: Soo waerder hope
dat door het al-gheueyn ende eenpaer-
lick tusschen-tasten van alle vanden ende
conferederde de verschillen / die nu de
ruste van Christen ryck bezeyghen / in oorde
souden ghebracht worden. Daer ter contra-
rye / indien dit houwelich in desen omdast
ende periculusen tijde haestelick voltroc-
ken wort / soo moet ontwyselich op vol-
ghen eenen vrant / die ghelijc Christenrych
in vier sal stellen.

Want door eerst / wat jaloufye ende on-
wille sullen de Staten der vereenichde Pro-
vincien hier wt nemen / als sy sullen sien
dat Dancerych ende Spannen dus vaste
aen maleanderen verbonden sijn / Connen
sy dan hopen dat Dancerych by den Eerst-
Hertoghe sal beaetheyden / dat sy wederom
overgebe de Seiden ende vasticheyden die
by in de landen van Elve ende Bulich door
den Marquis Spinola heeft latten in-nemen.
Daer over sy nu niet hem in verschil sijn.
Iae sullen sy niet veel eer vooz suspect ende
verbaecht houden alle raet slaghen ende re-
solutien / als streckende tot haerder onder-
druchinghe: Woort seker sy sullen gelooven
dat door dit houwelich het herte dwelck de
Spaenjaert haer toedjaecht / de gorbe gen-
teyheit / die Dancerych haer toedjaecht
sal doen verblijuen oft desvothuen / iae dat
de Spaenjaert niet ophouden en sal tot
dat sy Dancerych en de Gheunierde Me-

derlanden in openbare vpantheschap sal ge-
bracht hebben. Dit moet sijne Majesteit
met groote bedorffnisse hier noch by voe-
ghen. Dat indien men in Dancerych sulck
een resolutie hadde willen nemen / als sy
genomen hadde / belangende de saecken van
Wesel / men soude al over lanch den Spaen-
jaert afgesneden ende benomen hebben alle
die puncten ende haer-elicvinghen die sy op
de baene ghebrucht heeft / uerghens an-
ders toe dienende / dan om tijde te win-
nen. Maer ter contrarpe / nae dat mijnen
Meester al sijn beste ghedaen heeft om
Dancerych te vermaenen / dat het doch sijn
devoit soude willen doen om den Spaen-
jaert tot reden te brengen: So heeft sy na
veel importun aen-houden / van hier gheen
ander antwoorde kunnen becomen (dese en-
de andere der ghelijc saken betrefsende)
dan in generalibus terminis, in het generael
ghelijc sulckes is blyckende by de magere
antwoorde / die Monf. de Buissaux sijne Me-
ster ghebrucht heeft / als oock aen alle antwoor-
den diemen de Woorden van Duptsch-Lant
ghegheven heeft.

Hier-en-boven / de Princen van de unite
wel wetende dat de Spaenjaert is de goet-
gunner ende beschermmer haer vanden / en
sullen gheen minder misghemoeghen als de
boven-verhaelde aen het waterseken des
onnoedighen / ende gants ontpdighen hou-
welicks / hebben / welwetende / dat sy niet
alleen Dancerych en verliuen / maer dat
oock hare vanden door dit houwelich ver-
stercht worden. Ende wt wil haer verfe-
heren dat sy (indien den Savoyseken han-
del ter neber gheleide wort) buyten perikel
en vrese sijn dat het Spaenische leger / dwelc
nu Italpen dreycht / op haer / insonderhepde
op den Cuer-Woort van Wandenburch /
niet vallen en sal / Dancerych niet ooch-
tuykinghe sulck laetende passeren: Wilt
Prince / seg'ich / die tot noch toe sich op
Dancerych grootelike verlaeren heeft / en
sal immers nae desen geen hulpe wt Danc-
erych te verwachten hebben / dewyle dat
de Coninck van Spaennen sijn Competi-
toren, den Hertoghe van Nieuburch in sijn
bescherminghe genomen heeft.

Wat den Hertoghe van Savoyen aen-
gaet / die wt dese Croone geppaten is / ende
aen wiens wel-stant Dancerych sijn ve-
le gheleghen is / soo ten oersien van de nat-
heyt / als de gheleghenheyt sijner Landen /
indien Dancerych vooz het voltrecken
deser houwelicken hem soo onbelust ende

Al is straf

1615.

het booznaemste is daer de Coninck eere in soecht.

Een tweeden / soo beschuldicht hy hem van quaede gezegentheyt ende facten ofte oneerliche t'samen-verbindinge / wel stou- telich seggende ende versekerende / dat sijne M^{te} ghesoght heeft te sopen het saet van schuringhe onder dese versaelinghe / ende in den Staet deses Coninckrijck poghenbe hier in te voeren de Articulen ende den eedt daer hy sijne eyghene onder saet en mede be- staet. Ende dat noch het quaetste van al is / soo beschijft hy wijnen Meester / als of hy in sijn regeringhe ware eenen bloet-doz- singen Cyran / ende als offer so wzeet gern tormenten en souden cummen verdacht wo- den / daer mede hy sijne Catholijcke onder- saeten niet en is ppingende / de welcke desen Cardinael is in voerende al suchende / jae als machteloos stende onder het jock der vervolginghe. Ende op het eynde van dit Discours septe de Cardinael (als hy manie- re van reghen stellinghe) dat / God lof / de Francosjen geen Coninck en hebben / die Martelaers maect. Daer mede te kennen gevende / dat de Coninck van Groot-Bri- tanpen soo wzeet ende so onbarmhertich is / dat hy ghenoechte neemt in het bloet-sor- ten der ontschuldighen.

Maer sijne M^{te} is willich onder voet te treden al dese vermytingen ende ongegron- de schelt-woorden / dewyle sy alleen sijnen persoon int particulier becriffen / ende hy en heyscht geen reparatye hier van / maer alleen acht hy hem selven verbonden / jae hy soude achten dat hy niet en dede dat Godt ende de natyze hem toe-betrouwt heeft / indiz hy niet levendich booz ooghen en stelde het misghenoeghen dwelch hy heeft / dat desen Cardinael de eere / gerusticheyt / ende weer- dicheyt der Coningen / door sijne Maxime / onderwerpt het believen ende goet-duncken van andere.

Sijne M^{te} heeft my bevolen / dat ich dit lebentlick ende ernstlic hier soude booz-dza- ghen / tot dien eynde op dat uwe M^{te} ende de Raets-Heeren hare ooghen mochten o- penen / om te sien ende te begrypen (als dat betaemt) de ergerliche / Periculose / en scha- delijcke consequenten deser leere / quetsende in het ghenerael de gheheele Christenheyt / als oock int particulier den Staet van Vlaenderijck / ende datter haest een sterck remedye moghe ghebonden worden tot on- der-dzuckinghe van dit schadelijcke saet. Sijne M^{te} ghebeven sijnde door die hat-

telijke affectye der oprechter ende onge- veynsde liefde / die tusschen hem ende den laetst over-levenen Coninck was / wiens verlies hy dagelick bescheyt / ende wiens gedachtenisse hy in sijn herte eert / heeft my bevolen dat ich uwe M^{te} soude indach- tich maechen / dat hy het leven des booz- ghen Conincks sy haer tsaemen in vziend- schap verbonden hebben / ende Zoederlick verdzagen / dat wanneer het God believen soude een van haer bejden van hier te we- men / dat de laetst levende op hem nemen soude de bescherminge ende mombooschapp over de nae-ghelaetene vinderen.

Om deser oorsacken wille / maect sijne Majesteit (om sijne belofte te voldoen / ende om te doen blijcken het goede herte dwelch hy de ghedaentenisse des Conincks is toe- toedzaghende) openbaren sijn hertelick me- delijden over den elendighe ende ghebaer- licken staet van uwe Majesteit sijnen in- nerlick beminden Zoeder / die steets onse- ker is / hy al-dien de leere des Cardinaels in Vlaenderijck aenghenomen worde.

Soo ist dan dat sijne Majesteit tot on- lastinghe sijnner conscientie / ende om te doen dat sijnen persoon betaemt / wensch ende verfoert hy / dat desen Staet door het open- bare ende ernstige onder-dzucken deser O- ratye des Cardinaels / ende door een open- baer placcaet / opentlick booz de gantsche werlt doen blijcken / dat sy dese nieuwe ende schadelijcke leere versoeyen ende verdoem- op dat daer booz de onghetoonde Ohefsten sobaenigher onder-saeten des te beter ghe- toomt ende in trouwe gheboozsaemheyt ge- houden moghen worden.

De bejde hier boven verhaelde O- ratyen des Enghelschen Amba- sadeurs heeft de Coninc ende Co- ninginne van Vlaenderijck aldus laeten beandwoorden.

De Coninck ende sijn seer Eer-weerdige Vrou-Moeder Coninginne / hebben zeer danchelijcke aenghenomen den dienst hun ghedaen upt den naeme des Conincks van Groot-Brittanien hare goede oude Zoeder / ende Bondrghemoets / door den Heere Edemont sijnen Ambassadeur / soo wel met lebendigher stemme / als hy memoiren die hy aen hunne Majesteiten heeft overghele- vert / begrypende die redenen en aen-merc- kinghen / die hy gheacht heeft dat hun be- hoorden te wederhouden van het boozbaer- ten tot de uytvoeringhe der houwelijcken be- sloten

besloten met den Coningh van Spangien/
beweert zijnde door de sozge ende ghene-
ghentheydt die sy alstijt herft doen bijcken
ten goede van hunne personen ende Croo-
nen / soo vooz als nae het voerbijgh oberly-
den van wijlen syne Majesteit / het welcke
van hunne Majesteiten niet sulcken danck
is aenghenomen / als dien hertelijken wille
berdient / waer upt sy bekennen dat desen
goeden dienst wt vrientchap is spruytende
om den welcken te vergelden / sp alkerhande
ghelegghentheden niet vrientche sulen nae-
speuren ende omhelzen / ten ghenoege van
den selven Heere Coningh / ende ter behoer-
deringhe sijner saken. Maer sy sal ghebe-
den zyn te willen aenmercken hoe verre sy
hun alreede bebinden geboortert ende ver-
plicht te zyn om t'voorzschyden houwelijck
van dit jaer te vol-trecken / waer van sy al
voorz desen is onderrecht gheweest / ende in
het welcke niet en is ghepasseert sonder
voorzgaende wtenstap ende advijs van
de Princen van den bloede / andere Princen /
Wetoghen / Genooten / ende Officieren van
de Croone / van den beginne des selven aen-
tot den tegghenwoozdighen daghe toe / dat
de dyne Staeten des sijn onlanck verga-
dert sijnde in dien deele geysselen hebben de
keure ende de beradt slaginghe van haere
Majesteiten / en ernstlich aenghouben om
t'vol-trecken der selve te behoorden. Die
van de gheprijtenberde geresoymerde ke-
lighe binnen den Coningrijcke hebben so veel
bewysen ende versekeringsen nae ropen
des Coninghs doot van de billichheit ende
oprechticheit der werlinge van haere Ma-
jesteiten tot onderhoudinghe van de Edic-
ten ghemaect ten nutte ende gherustheyt
van haere Onderfaten / dat sy te dien aen-
sinnen niet en moghen niet rechte selst ee-
nighe quade inbreidinghe hebben / sonder
met opset twist te willen soeken / hare ghe-
eromwichheit te verkoopen / ende de eere ende
crouwe van haere Majesteiten te quetsen /
de welcke dit voozbeel gebuyghende tot ha-
ren naedele haer selven veel merckelijcker
ongelijck souden doen / als pemant anders /
ghelijck sulchs niet dan al te bekent en is
upt de bedroefde ermpelen van den vooz-
leden tijt / ende upt alle de redenen ende aen-
ghelegghentheden van eenen wel geconditio-
nerden Staet.

Oock sal de Coningh meerder sozge
braghen dan oyt / om haer altesamen oofsa-
ke te gheven sijn over sijn goetheyt te be-

daucken / ende om als een alghemeen Ba-
der over alle syne ondersaten ghelijckelijck
met rechtveerdicheyt ende reden te hersche.
Ende wat aengaet de nabueren en Wont-
ghenooten / die sulen alstijt heylsame vrient-
ten vzoeben van syne vrientchap ende goe-
den wille / soodanighe ende dier ghelijcke als
sy tot haren nutte gheproeft hebben sy t'le-
den van wijlen den Coningh / ende staende
de gheluckighe regeringhe van de Coning-
inne / nae dat van de voozballende ghele-
ghentheden dese sozghullicheyt van syne
Majesteit sulen verpfezen / derwelcke o-
vervloedich ende sonder ghelijcke ermpel
ghebleken heeft aen de welcke die de Hee-
ren Staten van de gheunieerde Provincien
ghemaect hebben van de ruste van Fran-
rijck / ende vanden mildadighen wille van
hare Majesteiten / niet segghen staende dat
de sake des Coningrijck haer met eere ver-
schoonen honden van soo aenmerckens
meerdighen bystandt hun gedaen / ende dat
sonder eenighe verbintnisse ofte profijt /
maer upt louere ghewentheyt tot den
wel-standt ende bevestinghe van hare doer-
eerst op-comende Republijcke.

Hare Majesteiten ontfangen oock van
de voorzepde Heeren Staten soo vrymae-
dighen ende aenghenamen beseggheninghe
ende danckbaerheit / dat sy gheschericht wo-
den in den stantvastigen wille die sy hebben
om t'haerwaert te continueren de huy-
genissen van hare vrientchap / waer sy die
oock souden moghen van doen hebben / ende
in t'gheloope / dat sy daer van alstijt sulen
voorzelen upt de voozleden daden / ende upt
die ghene die sy in toecomen den tijde daer
van moghen verhoopen / niet tegghenstaende
de quade geruchten / die behendichlijck ter
contrarie ghescheyt souden moghen wesen.

De andere Wont-genooten van de Croo-
ne en connen niet rechte haer niet beklagen
datter sebert dat de voorzepde houwelijck
met Spangien te berde ghebracht zyn ge-
weest / in den schijn oft inder dacht yet her-
mindert sy van t'ghene tot een waere ende
oprecht vrientchap behoort / t'welcke soo
verre van daer is / dat de openbare hande-
linghen die ghebleken hebben ter eere van
hare Majesteit ende ten voozbeele van de
Wont-genooten / veel meerder ende van
grooter gewichte geweest zyn nae den doot
van wijlen syne Majesteit / ende dat de
voorzepde houwelijcken voozgheslagen zyn
in h ghewoz.

gheworden / dat bewijst ooghschepnigh
de sozge/de wijshe/de goede ghenegent-
hept/ende het Coninghlycke ghemaect van
hare Majesteiten.

Daerom gelijc sy geen oozsaecke gesat en
hebben haer in desen deele te belagen over
de vrientchap van hare Majesteiten/ also
hebben sy ter contrarie oozsaecke sich daer
om te bedanken/ ende in toecomende tij-
den besghelijchs te verwachten. Sy hoo-
pen/ dat de Bondt-ghenooten alle goet be-
trouwen sullen hebben op hare stant vastic-
hapt/ gheleuwer op soo bondighe/ende ha-
ren Staat/ als oock de ghemeene saecke soo
grootelic aenigende fondamenten/ dat de
voorzepde nieuwe maeghschappen hun dat
geloofde niet en sullen doen verliezen / het
welcke van tijde tot tijde sal versterckt
worden dooz eben soo opzichte daden. ende
soo wettelijc belijdinghe van hare Majes-
teiten/ als deselve tot noch toe hebben doen
blijcken/ende voornamelijc tegen den voorz-
sepden Heere Coningh / soo om dese sijnue
betooninghe van goet willichept te bejege-
nen / als om dat sy oozdeelen dat het binden
ende bebestinghen van hare vrientchap
proffijtelijc is/ so dooz d'een als vooz d'an-
dere Croone/ als oock vooz hare ghemeene
brienden ende Bondt-ghenooten.

Hare voorzepde Majesteiten hadden
wel ghewenscht/ ende t'hadde oock oozbaer
ghewenscht vooz die ghemeene saecke/ dat ha-
re ghesamentlijc goede diencken met soo
groeten sozchvuldichept ende oprechtichept
beskeedt in de saken ende verschillen van
Gulich / alreede voozghebacht hadden de
vucht diemen acht daer toe noodich te
wesen. Elck ten wez dat het niet gheschiet
en is by ghebzeck van goede redenen / ende
partijen aē weder zyde proffijtelijc vooz-
slaghen / maer alleenlijc upt die eenighe
swaertichept die sy daer inne gemaecht heb-
ben / beweeght sijnde dooz seckere schabu-
wen/ende soo teghenwoozdighe / als toe-
comende jalousien/ die sy vooz bzengen ende
segghen te beduchten. Hare Majesteiten
en hebben noch niet nagelaten het cruytigh
besteden van hare authoritept/ ghesamen-
lijc met den voorzepden Heere Coningh
van groot Wiltannien te continueren/ soo
by de Certz-Hertoghen van Vlaenderen/
als by de Heeren Staten der vereenighde
Nederlantsche Provincien/accommoderen-
de ende te rechte helpende de belofte diemē

versocht heeft tot verskeringhe vant aco-
roozdt / het welck / sy seer d'beuich sijn dat
tot noch toe so wel niet ghesuccedeert en is/
als sy wel betraecht hebben. Des niet te-
ghenstande en sullen sy nimmermeer woode
worden de crachten van hare Officien ende
sozchvuldichept teghen beyde partijen te
vervolghen/gheresolueert sijnde/het sy dan
watter namaels vande saecke soude mo-
ghen gheworden/ sich in die selve te beract-
slagen ende resolueren met den voorzepden
Heere Coningh / om de ghemeene saecke te
stercken / de beroerte te verghinderen/ende
den pzetendenen rechte te doen naer reden
ende billicheydt / selfs om hare ghemeene
vrienden ende Bondt-ghenooten in Dupsch-
landt te trecken upt alle misvertrouwen
ende beducht saemheden/ die sy binnen seke-
ren tijdt hermaerts schynen ghenomente
hebben:Maer toe sy sullen continueren sich
te laten ghebzuypchen/ so by de Princen ende
Catholijcke Staten des selven Lands/ als
in Spangien ende elders/ soo wannet het
van woode sal wese/hopende/dat dese nieu-
we maeghschap / die sy maken met die syde
van Spaengien/ haer de middelen daer toe
licht maken/ ende t'gheloofde vermeerderen
sal/ ghelijc dat haer goede ghenegentheys
tot den alghemeynen oozbaer betraemt.

Wat aengaet de saecken die tegenwooz-
delijc gheschieden in Italien / het is alle
man kennelijc / met wat een sozge ende
wackerhept dat hare Majesteiten haren
dienst daer toe hebben laeten ghebzuypchen/
ende wat vooz vuchten hare authoritept
stadich voozghebacht heeft/om de gschil-
len met minne te beslichten/ ende de bittere-
heden/die nu in swanghe gaen/te verhinde-
ren/ het sy dooz t'senden van extraordinare
Ambassadeurs/oste dooz den ghewoonlijc-
ken plicht van hare ghesanten residerende/
soo te Venetien als binnen Turijn / ende
noch gheheel nieuwelijc vooz t'ghene haer
upt Spaengien ghebootschopt is van het
voornemen des selven Conincs / om ten
versoeks ende ter liefde van hare Majes-
teiten de voorzepde beslechtinghe licht te
maecken/ die een pghelijc oozdeelt soo bil-
lich ende redelijc te wesen / ten aensien van
den oozbaer des Heeren Hertoghen van
Saboyen/ dat de dienaers ende Ambassa-
deurs der Coningen/Princen/ende Repub-
lijcken/ die hare Meesters by den voorzep-
den Coningh van Spangien diemen/bekent
hebben/dat hy meer toegesien hadde/ dan
sy dooz

1615. 13. sp doozten verhopē/ ende dat de voozsepde Hertoghe middel hadde om wt dese voozpde te rachen met alsulcken eere ende voozseerkerhepde/ als hy selbe wilde/ doch heeft de selbe Hertoghe voozghewent sekerere vermoedens ende swaricheden heroerende syne ontwapeninghe/ die de saechen verlegt hebben ende doen staen in een groot onsekerhepde. Om het welcke weder teghen te gaen ende t'voozsepde oecdozt/ dat immers soo seer gemischet was/ als naech gheacht vooz de gemeene saechen te verwoorde/ reu/ heeft syne Majesteit gunstige antwoorde doen gheben op t'versoek hy den Hertogh tot syner versekeringhe voozgeslaghen/ ende heeft het voozt doen vernieuwen/ dat sy eerstmael ghegeuen hadde van haren Coninghlijcken voozstant ende bescheuringhe/ in ghewalle hy van de macht des Conincs van Spangien besponghen wierde/ nae dat hy de syne soube gheschepten ende afgedaucht hebben/ behaluen noch de bevelen die sy van niemē ghebaen heeft aen de Gouverneurs van de aangrensende Landtschappen/ den seluen Hertoghe hy te staen/ so waanneer sy verwitticht sullen sijn van de voozsepde oetredinghe/ om hem altoos meer ende meer oozsaechen te gheuen de wapenen af te legghen/ ende het nabuereken ende vzeese/ die hy te besen aensien mach hebben/ wech te nemen.

Ende de upcomste heeft betoont de sozghedie hore Majesteiten ghesamentlijck met den voozsepden Heere Coningh van groot Britanien dzaghen vooz de eere ende sekerhepde des voozsepden Hertogs vooz t'verdacht daer op ghevolcht/ welck de Coning van Spangien heeft toeghestaen/ oermit de haren ernstighe diensten ende t'gheduerighe tusschen-stellen van hare auhozirept. Het welcke ghelijcke vuchten moet doen verhopē in toecomende tyden van hare sochbuidichepde ende credyt hy den Coning van Spangien in de gemeene ghelegentheden die sulcx sullen vereyschen/ niet teghenstaende dat hy sommighe ardelijckighe (de eere ende voozspoede van hare Majesteiten bespdende menschen) bickwils upgheheft is geweest/ dat sy in dit verdacht de sake van den Coningh van Spangien meer begunstighden/ als die van den voozschreuen Hertoghe/ eghentlijck daer toe streckende/ om verdacht te maken de goede ende rechtverdighe meeninghen van de selbe/ ende inde ghelegenthepde van

de nieuwe Maechtschap metten voozsepden Coning: Een dingh niet alleen bewesen valsech ende niet opset verdict te wesen/ maer oock regelrecht strepden teghen de voozige aenstellingen van hare voozschreuen Majesteiten/ ende teghen de besondere aenghelegentheden van d'ancherijck/ als oock teghen de hooft-regels ghewonden ende int werck gheset by wylen den Coningh haren Heere (die in den hemel sy) wiens voozsichtich ende denckdelijck voozschijst sy ghevolcht hebben in de bestieringhe van de alghemeene saken so binnen als buuten het Coninckrijck/ dewelcke alchtich ghehade heeft den persoon ende thuyt van den voozsepden Hertoghe/ ghelijck oock hare Majesteiten doen met een hertelijck gheuegenthepde/ die haer oock bewecht heeft hem te gheuen ende te continueren den raet ende t'vertoch die sy tot noch toe gebuycht hebben/ om hem van swaerichere/ ende de ghebuyzen van nadancken te verlossen/ waer in sy erkennen dat de diensten des voozsepden Heeren Conincs van groot Britanien groozlijck ghewoort ende ghelopen hebde/ oermits het gheloofte dat sy wren dat den Hertogh heeft op de vziende-schay ende op de voozsichtighe vermaninghen des seluen Heeren Coninc/ dewelcke ghebeden sal wesen daer in te volgheden/ om hem van nu voozt te doen leven in vrede ende een d'acht met syne gubueren/ ende te doen genieten de vricht van de goetgunstichepde ende vziendelijck hulpe der beyde Coninghen.

Hare voozsepde Majesteiten hebben ingelijck van den voozmoeden Heere Edmont niet ongenoechte verstaen/ dat deselbe Heere Coninc geargert is geweest in het boec onlanche uptghegheuen ende hem toeghesonden hy mijn Heere den Cardinal van Peron, als of hy vooz-nemens ghewest hadde den Coningh te quetsen ende het leven misgaders de persoonen der Coninghen voozschijst te onderwerpen den wille ende goet duncken van de Wabers van Rome/ een sake dewelcke sy wren verree wesen van de meeninghe des voozsepden Heeren Cardinals/ die inder waerhepde het voozsepde boeck uptgegeuen heeft t'buuten de wetenschap ende teghen den danck des Coninc/ als oock teghen den raet van sommighe harer Majesteiten dienaers/ niet welcke de voozsepde Heere Cardinal sich daer oet berade hadde. Ende sonder voozder

† Hyer is nochtans ghebruyck niet prudele gye van den Coninc.

1615.

der te treden in t'onderfoet van de redenen verhaelt in het selve boeck/ende meer andere/die alreede geschreuen zijn/ ofte noch geschreuen moghen worden over de selve materie/aenghewesen ende verhaelt/dewelcke he sp' beter achten te vers'ogghen/ ende te genwondelyck niet en begeeren weder opgh'haelt te hebben/ soo konnen sy den voorszeyden Heere Coningh verskeren / dat sy desen aengaende vast ende bestendich blyuen int gheloof ende ghebruyck van de Hoofst-regels der Coninghen haer Voorszaders / in de welcke sy nimmermeer en willen toelaten of ontfanghen eenighe veranderinghe die haer oft hare auctoriteyt tot naedeel soude moghen stercken/ wel wetende/ghelyck oock wysselijck doet de voorszeyde Heere Coningh / hoe verli datter aen gheleghen is de selve alsoo te ghebruycken. Ende sullen niet te min/ soo veel in haer is/besogghen / datmen in haer Coninckrijck voortaen spaersaemer wesen sal in dierghelijcke schriften/om te ontgaen de inconuenienten/die de verscheydenheyt van gheboelens in deser saecke/ ende de schadelijcke inbeeldinghen in de swackste Gheesten souden moghen baren/ghelijck de selve haere Coningh niet minder gheneghentheyt als voorszichticheyt is bewijssende.

Dit is d'antwoorde die hare voorszeyde Majesteiten hebben bevolen te daen op de voorszeyde memorien overghelevert by den Heere Edmondt / van weghen des selven Heeren Conincks/ wiens op-rechte ghentghepdt/ ende volmaecte vzienschap sy althit sullen bejegenen met sulcke daden en bewysinghen/als de achtbaerheyt/waer in sy hem houden/ ende de begeerte die sy hebben / om hem dooz alle nutte ende aenghemiddeelen te verskeren en te vziende te houden/betaemt.

De Coninck van Groot Brittanpi geen contentement hebbende noch aen het eerste / noch aen het ander de deel des antwoorde heeft ghecontinuert in de gunste tot den Hertoghe van Savoyen/ den selven vripende niet alleen niet raet / maer oock daeteliche hulpe toe-sagghende/indien de sake tot siner eere ende reputatie niet en soude ghefist ende verzoacht en worden.

Belangende de Oratie des Cardinaels/ die allen Coninghen ende souvereyne Princesen seer naedelijck is / daer teghen heeft de

Coningh van Groot Brittanpi een seer tr'ffelick boeck met eyghener handt in de Fransopsche taele gheschreuen/ dwelck hy den seer tr'ffelicken Godt-ghelerden Heere Petro Molinæo, Leeraer der Gereformeerde Kelijpe binnen Paris/ heeft in handen gestelt om het selve te over-lisen / soo veel de Phrasologie ofte eygentchap der Franscher taele aengaet. Tot welken eynde sijne Alteiden bidden-ghenoemde Molinæum in Engelland te comen verscheren heeft.

Dit Boeck des Coninghs is vol geleerdheyt/ende her is sodanich/dat alle Coninghen ende Princken in Christen-rijck nu ende in toe-comende tyden doosacke hebben/ om sijne Alteiden voorszeynen aerbeyt en voorszoghe te danken ende te eeren. Ick sal hier alken verhaelen de somma ofte trost-begrijp deses Boecks. De woorden sijner Alteiden dese:

In gheneghentheyt en is niet curius te wesen in de Reepublijcke van andere / noch wy te beuoeuen wer de dinge van mijn ghebueren sonder daer toe versocht te wesen.

Weter betaemt het de Coninghlijcke waerdicheydt (met de welcke Gode wy vereert heeft) witten te gheuen aen mijn eyghen Onderfaten / als raet aen den vzienden. Des niet te min/ de vzienschap die ick toeghebraghen hebbe den Coningh Henrico de IV. van gheluck-saligher ghedachtenisse / mijnen seer Eerweerdighen Vroder/ en de suerte die ic ontfanghen hebben van den afgrijpselicken Vroder-moozt/ bigaen aen den personr van so drughtfamen Coningh/ ende de ghebarchenisse van t'perijckel dat ick selve uytgestaen hebbe dooz de conspiration vpt een selve Fonteyne ghebloeyt / maerken dat ick medelijden hebben met de siekten van mijne vzienden/ die soo veel telgrooter zijn / als de Coninghen selve / die de meeste schade daerlijden / de selve te minder gheboelen. De welcke indien ick niet en can op weckten dooz mijne waerscheuwingshen / soo sullen ten minsten de naer-comers mijne ghetuyghen sijn/ dat ick in gheenem ghebrecke gheueest en ben in soe hoogh-dyngende ghegheent.

ghentheyt: ende dat de omkeeringe der Coningrijcken/ de Coningh-moorden/ die hier namelick sullen mogen geschieden niet en sullen geschieden dooz gebiet van waerschouwinge. Want ich geloofte vastelijck dat dit een van de eynden is/ waer toe God my op de Thoon heeft gestelt/ op dat ich spreken de van een hooger plaetse tot voorstant van de zere Godes/ die in sijne Stadt-houders veracht woijdt/ des te ghemachelijcker ghehoort mochte werden.

Du soo hadde ich ghehoort dat de Staten binnen Parijs vergadert/ overdencken de de moorden van hare Coninghen/ ende de Oorlogen van de Ligue/ de welke begonnen hebben dooz het blincken van de Pauzen/ gheleijck als eenen dicken haghel begint dooz eenen donderslagh/ ende so veel Boercken/ die de Dader-moorden ende afsettingen der Coningen dooz goet kennen/ trachten soude om remedien daer teghen te vinden. Ende hadde my verheught te verstaen dat den derden Staet een artijckel voorgestelt hadde/ begriijpende de middelen van het volck upt den hoofde te setten die opinie/ dat de Coningh af gheset moghe worden by den Paus/ ende datmen dooz Coningh-moorden ver dienen moghe de Croone des Martelaerschaps. Maer het tegendeel is geschiet. Want dit artijckel des derden Staets/ gheleijck sijnde eenen sucht van de sterbende vryheyt/ en heeft niet ghebient dan om de Croone soo veel te meer ronderwerpen/ ende de dienstbaerheyt te beswaeren. Even gelijck de Dzauchen/ die den Patrient niet en verlichten/ de siechte doorn artijckel woorden/ alsoo en heeft dit remedie by den derden Staet voorgestelt/ niet anders ghebient/ als het quet veragert/ sijnde het heylsame remedie overwoonen ghevoorden van de sondivghende bochtigheden/ die dooz het teghenspreken zijn op-gewert. Ende hadde beter gheweest dese materie niet te roeren/ dan de selve geroert hebben/ de/ de waerheyt te laeten beswicken onder tegewelt van een uyt-lantse factie. Want sijnde de opinie/ die de Croonen der Coninghen den Paus onderwerpt/ beschermte ghevoorden in een soo vermaerde vergaderinge/ dooz hem mont eens Prelaets van groo-ter gheleertheyt ende auctoriteyt/ spreken-ken-ke niet als een particulier persoon/ waer als representerende t'gheschele lichaem der Gheestelijckheyt/ ende met toe-stemminghe van den Adel/ sonder daer op gheboelcht

sp eenige resolutie ter contrariet/ maer heel eer nae den loff ende bedankinghe van den Paus/ de indrukinghe van een Opatie upt ghesproken in de volle vergaderinghe van Staten/ die de Coningen afsettelijck macht by den Paus/ niet alleen ghebucht met Privilegie van den Coningh/ maer oec aen my ghesonden dooz den Antheur/ sich beduncken latende/ dat het lesen my volkomē vernoevinge soude gheben: Soo machmen om alle dese oorzaken wel segghen/ dat nae dese vergaderinghe van Staten/ het Coninghdom in suspensie ghebleven ende datmen volgens dese leere by de Gheestelijckheyt staende ghehouden/ met rechte mach ewigghen/ wie dat Coningh in Dzauchrijck is. Want het is byten twijffel/ dat hy niet en heeft dan een Coninghs Titel/ die niet en regneert dan naet een anders discretie/ ende dien de Paus de Croone magh ont-nemen.

By en is gheen Souvereyn in tydelijcke saecken die van al zijn tydelijcke mach onterst woorden dooz een hoogher macht. Ende soo men van heel na by insiet de substantie van den artijckel des derden Staets/ men sal bevinden/ dat die het gheset hebben/ anders niet en versochten/ dan dat haren Coningh waerachtighlijck Coningh mochte wesen ende dooz Souvereyn bekent worden in zijn rijcke/ ende dat hem om te bevoegen/ niet langher ghehouden en mochte woorden dooz een werck Gods behagelijck.

Dit wel verre ghewoorden sijnde dooz het teghenspreken der Gheestelijckheyt/ ende des Obedients/ als een schadelijck artijckel/ als een oorzaak van scheuringhe/ als een opne deure tot alle bitteren/ selfs tot slaende honden toe/ dat in dien dit artijckel woijdt aen ghevoomen het volghen moet/ dat de Kercke van der hondert Jaeren herwaerts/ gheweest is het rijcke des Antichrist/ ende de Synagoge des Satans: Soo ist immers met grooten rechte dat de Paus triumpherende vzielen gheschreven heeft aen den Obedient ende Gheestelijckheyt/ die hem in deser saecke ghetroon zijn gheweest/ sich beroemende/ over de Dierozie op de Coningen verwoorden dooz de groo- moedicheyt van desen treffelijcken Obedient/ die den derden Staet wederstaet heeft/ welken Staet verachtelijck woijdt ghe-noemt. Ich den van verscheyden plaatsen in h d vermits

1615. vermitticht / dat dese woorden stonden in de Brieven des Paus aen den Edelboom / waer in den Druk ende Coppen daer van ghenomen / herftmensse geropeert. Nebulones, ex face plebis : Dat is : Boeven uyt het schuym des graus. Als luyden die quansuyt den toegheneggheden ende verstandighen hebben willen scheren / ende haer Meesters de lesse willen voorspellen.

Dat nu in dit point den derden Staet meerder gheneghentheyt heeft bezwelen tot synen Coningh / dan de Gheestelicheyt / dat en is gheen wonder / dewyle de Kercken dijnen / dat sy gheen ondersaeten des Coninghs en syn / ende eenen Soberen hebben bukten den Kijcke / daer sy aen hangen / verbonden wesende die Monarchie te verheffen daer sy selve een deel van zyn / gelijck ic op een ander plaatsse bewijse hebbe. Waer noyt en soudenmen ghelooft hebben dat den Edelboom die der Coningen rechter arm is / de waerdigheyt sijnes Coninghs soude hebben willen te coope stellen (ghelijck wanneer een arm zyn hooft staet) ende staende houden / dat synen Coningh afghesedt moghe worden. Waer uyt noodsaechelijck volghet / dat hy oock rechtverdelijck mach ghedoot worden / indien hy naer een rechtdeerdige afsettinghe / zyn recht wilt beschermen. Het welcke my doet segghen / dat den Adel van Branchrijck sich behooyde te ontkleeden van sijnen Titulen / ende die over te gheben aen den derden Staet / aenghesien dat dit eenighe lichaem een Edel herte ghehad heeft / niet hebbende konnen gebogen worden door beloften / noch verbaert gemaeckt worden door oypgementen / om niet staetvastigh te blijven in ghene de waerdicheyt sijnes Coninghs / en de versekeringe sijnes persoons betrefte.

Onder de Gheestelicheyts die syn eere alder-meest te coope heeft ghestelt / ende in wien Branchrijck alderminst gehouden is / dat is mijn Heere de Cardewael van Peron / anders een man vol weetenſchap ende wel-sprekenheyt / die in twee Oratien / uytghespzoochen d'eene voor den Edelboom / d'andere voor den derden Staet / ghetracht heeft hatelijck te maeken de Leere die de Coninghen on-af-settelijck maecht hy den Paus / als een Leere die scheuringhe veroorzaecht / ende die deure open doet voor alle Kettersen / cozt om om als een point dat eer sy ges fouden onderteekenen / hy ende

alle sijn mede Bisschoppen / lieber Martelaers wyliden sterben. Het welcke ic vzeemder ghehouden hebbe in hem / als in een ander / om dat hy langhe tijdt ghevolght heeft den overleden Koningh / selfs doen hy van contrarie Religie was / ende hy den Paus afgeset / ende om dat hy een wryninghe te vooren / in een vergaderinghe ghehoude ten Jacopijnen binnen Parijs / den Nuncius teghen ghestaen hadde / de welke wilde dat dese Leere van de tijdelijche Souvereiniteyt des Paus soude gehouden worden als een artijckel des gheloofs : Waer in dese Oratie haelt hy sijn woord door den Hals / ende spreect met sijnen eyghenen mont het bonnis van condemnatie uyt over gheheel sijn voozleden leven / sich in desen deele ghevoeght hebbende naer den tijdt. Want hy is so voozsichtigh wel / dat hy onder den voozleden Koningh niet en soude hebben durven bestaen het ghene hy ghedaen heeft onder t Koninghrjck sijnes Soons / dien de groote jonckheyt ende nieuwe intrede tot den Kijcke / den onghelijcke meer onderwerpen maken / ende ghemarchelijcker om te bedrieghen.

Van dese twee Oratien / heeft hy d'eene / die hy aen den Adel ghebaen hadde / onderdrukt / van d'ere den Paus te verstoornen. Om dat hy daer al te dickwils gesept hadde / dat dese leere problematijck ofte disputabel is / ende om dat hy hadde durven seggen / dat de Catholicken van mijnen Kijcke ghehouden zyn my te ghehoorsaemen / wel wetende / dat de Paus dese Leere van den Coninghen affettinghe houdt voor noodsaekelijcke / ende gheenins toe en staet / dat de Papisten mijnes Koninghrjcks / my ghelouwe sijn. Ende soo t'hozt begriyp van sijn Oratie aen den derden Staet / dat aen den dagh ghegheben is / waerachtigh is / in het welcke hy de macht des Paus vergelijcht hy die van den Hertoghe van Venetien / die de eere ontfanght uyt den naem van de Kercke / so en ver wonder ic my niet / dat hy doende dese Oratie drucke / die clauselken ende andere dergelijcke daer uyt heeft genomen / uyt vzeese van sijn Hepligheyt te vertoornen.

Hy heeft sich dan laten verghenoegghen niet te doen drucken de ghene die hy gedaen hadde aen den derden Staet / van de welke hy my wt sijn gratie een Coppe ghesonden heeft / welcke ghesien hebende / ick wel verstaen

berstaen hebbe wat een onverscheypt datter
in tusschen een man die spreke so byt weert/
ende eenen die spreke reghen syn conscien-
te. Want oer al weder spreke by hem
selven/ende schyn te vreesen dat hy verstaet
sal werden

1. **H**erkent dat dese guesie niet
beslecht en is door de weplighe
Schisfueren/ noch door de De-
creten der ouder Kerke / noch
door de gelijckmatigheyt van andere Ker-
kelijche pjoeduren / ende nochtans seggt
hy / dat door een schelmische ende afgrifselpe-
ke liere te houden/ dat de Coninghen niet en
moghen afghesedt worden van den Paus/
ende dat het eben soo veel is/ als te houden/
datter van ettelijche hondert jaren her-
waerts gheen Kerke meer en is/ ende dat
hy is de Synagoge des Antichrists.

2. Hy vermaent syne toehoorders dese le-
re ten minsten te houden vooz problema-
tisch ende niet noodsaekelijck ende daeren-
tusschen vermaent hyse/ sich in dien deile te
onderwoopen het oordeel des Paus ende
der Gheweltichheyt/ die daer van alreets
heeft ghedecideert.

3. Hy seggt / dat dit artikel aenghenom-
men synde / soo volghet dat de Paus van
Antichrist is/ ende des niet te min seggt hy
dat de Paus lijdt dat veschepden Fran-
copfen in dit poinct een liere houden die te-
ghen de syne stryde / behoudens dat sy die
niet vooz en stellen als noodsaekelijck in
warerie des gheloof. Ghelijck of de Paus
yemand in ernigher wijsse toeliete een Le-
re te houden reghende syne stryden/ende
voornemelijck eene/daer upt volgt / dat de
Paus den Antichrist is.

4. Hy presentert sich deel eer het War-
relaerschap te willen lyden als dese Kerke
kondertrecken/ die de Coninghen onaf-
settelijck macht by den Paus/ ende niet te
min seggt hy/ dat de Francopfen dit poinct
honde vooz problematich: Waer tot volghet/
dat het Warrelaerschap / dat hy om deser
oorsake lyden soude / soude een problema-
tisch warrelaerschap wesen / ende dat men
niet goet recht soude moghen disputeren/ of
sijn Warrelaerschap niet en soude een ergh
wesen/ oft een drauch-sinnigheyt / oft een
verpberdighe straffe.

5. Hy verhandicht den Coningh-
dors den dan ende bloet / maer elbers ver-
claert hy / dat hy spreke van de Coningen
ter wyle sy Coninghen syn: Du weet men
wel/ dat een afgeset Coning gheen Coning
meer en is/ ende alsoo en heeft de Coninck/
die Hendrick den III. vermoort heeft (wel-
ke van den Paus was afgeset) gheen Con-
ingh vermoort.

6. Item hy en wilt niet datmen een Con-
ingh vermoort: Maer hy wil wel datmen
hem ontleede. Van vrees dat hy sich soude
moghen weeren / als men hem soude willen
vermoorden.

7. Hy en staet niet toe dat een Coningh
vermoort werde door affassinact/upt vree-
se van syn Ziele te doen verloozen gaen met
syn lichaem: Maer en bindt niet quaede
dat hy vermoort werde int veld/ en door-
strecken in eenen velde slaggh / presuppone-
rende dat door desen middel de Ziele des
armen Coninghs soude behouden worden.

8. Hy seggt / dat een afgheset Coningh
noch behout en gheschichtheyt tot de Co-
ninckelijche waerdicheyt/ ende een politijck
merck-tecken/ het welcke/ als hy sich comt
te beteren/ hem wederbynght tot de weete-
lijck bedieninghe des Coninghdoms pre-
supponerende/ dat die ghene die Coningh-
rijck sal vermeerst hebben/ hem sal laeten
leven: ende soo hy reekenen van berou in
hem liet / hem het Coninckrijck ter goeder
trouwe sal weder gheuen.

9. Hy seggt doorgaens dat hy dese mate-
rie niet en handelt van problematijche-
ijck/ dat is/ disputerender wijsse/ ende sonder
yet te resolueren / ende daerentusschen on-
derskut hy met alle syn macht de opinie/ die
daer hout / dat de Paus mach de Coningen
af-setten/ende hy weder seggt de tegenwer-
pinghen/ voozt bynghende de ghetuygenis-
sen der Pausen / ende der Concilien / ende
merckelijck dat Concilie van Lateraen
onder Innocentio den III. ende der overeen-
stemminghe vande Kerke / reghen dewelc-
ke sich te stellen hy acht soo veel te syn / als
een scheuringhe te machten/ ende te looch-
nen/ datter seker ettelijche hondert jaren
herwaerts eenighe Kerke gheweest sy in
de Werelt/ het welcke (so my dunckt) is ge-
spjoochen met resolutie.

1615.

10. Wy en kent anders geen oorzaak van de affsettinghe eenes Koninghs / als bitterte / of afval / ende ongheloofticheyt / ende bewys niet te min / dat de Paus macht heeft om letterijc ende afval / de Koninghen af te setten / door exempel van Koninghen by den Paus afgeset / niet om letterijc / maer om houwelijcken / ende Eibele pzetensien / ende ghebreck van bequaemheyt.

11. Ende treect ober al de plaatsen so vande H. Schijf / als vande out-vaderen / ende versche Historien aen / soo wepnigh ten prooofte / ende met so kleynen getrouwichheit / ghelijck wy hier na sullen doen sien / dat het niet mogelijck en is / dat een gheleert man / ghelijck hy is / daer in spreke naer sijn ghevoelen.

12. Dit alles gheseydt wordende om den Paus te belieben / soo ontballen hem nochtans dinghen die den seluen wel dapper quetsen / merckelijck daer in / dat hy hem onderwoopen maect den Concilio / ende sijn voordeel stelt onder toordeel des Franschen volcks / ghelijck wy te sijn plaetse sullen sien. Item daer in / dat hy sijnen toehoorders door doogt stellende hoe daenich het bonnus is dat de Pausen ende Concilien ober dese materien ghegheuen hebben / even wel segt dat hy dese questie niet en handelt dan problematijckelijck / ende sonder yet te resoluieren / Ghelijck of een Cardinael na de decisien van de Pausen ende Concilien moeste vreesen met vastigheyt ende resolutie te spreken / Ofte als of men irresolutelije moeste spreken van een sake / om de welcke men sich presenteert het Martelaerschap te willen lyden. Waer by voegende dat mijn Heer de Cardinael te voore altoos het Contrarie staende ghehouden hadde van tegene hy staende ghehouden heeft in de vergaderinghe van Staten / soo sult ghy ontwijffelijcken besluyten / dat hy daer gesproken heeft teghen sijn Conscience.

Dese dingen sullen blijcken door het naerholgende verdoogh / ende door t'examen dat ich met Godts hulpe wil doen van dese Oratie / ghedaen tot schande der Coninghen ende ontkeringe der Coningrijcken. Niet dat ick meene dat het my eenighe ere sy te helde te treden teghen een Cardinael / wel wetende hoe verre sulchs is beneden de Conincelijcke waerdigheyt / wel wetende van ghelijcken hoe hoogelijck dat Godes woort

de Princen verheft / selfs tot haer Gaden te noemen / in plaetse dat de waerdicheyt van een Cardinael een nieuwe menschelijcke bindinghe is / soo ick elders betwefen hebbe. Maer ick ben beweeght ghe worden dit te doen door den ghemeynen Interest die de Coninghen daer by hebben : ende door die de ghemeide Heere Cardinael in dese Oratie niet en spreect als een particulier Persoon / maer als representerende het Licham van de Gheestelicheyt ende van den Adel / die wegh gedragen hebben tegen den derden Staet. Oock door dien hy my in mijn particulier tractaert als eenen t'wist-faepet ende verhoogher / onder wien de Kercke groote moeyte heeft om haren adt te sepepen / ende die de Katholijcken doe lijden alderley soozten van straffen. Noemende het artijckel van den derden Staet een Moniker / dat den Steert heeft van eenen Wisc / die wt Engelandt is comen swemmen / hoecht hier by dat dewijle den Staet van Brancrighc hupden / daeghs soo elendigh is / dat het een schelm-stuck in een Fransman is voorsijuen Coningh te spreken / soo dat de naeghebueren noodsaeckerlijck het woort moeten doen / ende proeben van verre te doen klucken de waerheyt / die doch nu gaet sterben ende die men onder t'ghe weidt wils begraven.

Ich en sal niet aentrecken verscheppen kleyn dinghen / daer sijn Boeck mede doorseyt is / ghelijck sijn aenwysinghen van Pericles, van Agesilaus, van Aristoteles, van Minos, van die Druydes, van de Fransche Vrouwen / van Annibal, van Pindarus, ende van Poetsche Fabelken / welke sijn als roode ende blauwe bloemen wassende ontber t'hozen / die meer verderben / dan sy vercleren. Ende welcke niet en betaelen de waerdigheyt soo van de vergaderinge en materie / als van den persone die sprack / want hy en behoort niet aenghehanghen te hebben met Pericles, maer met den Heiligen name Godes. Noch de plaetse van een Koningelijck Propheet te doen volgen achter t'exempel van een Hebdensche Orateur.

Wy meent / dat de conquesten van de Hebrayen waren ghenaden Godes ende t'welcke segheninghen tot vergeldinghe van den pber die sy hebben tot den dienst haerer Afgoden. Als of God de hoofsaden vergolde / ofte dat het eenen seghen Godes ware andere luden haer goet te nemen.

Het luyt oock qualijck dat hy tot een exempel van de ewighe pijn / door de Kerckelijcke Wetten / nae dit leven ghebruyght voorsz. zinghe de Maeghden van Milen / die men na haere doot naecht ende bloedtlanghs de strate sleepte. Daer sijn menighe dieghelijcke dinghen / die ick overstaen wil / om my te houden aenden grond ende substantie van der sacche.

DE E. H. M. Heeren Generaale Staeten siende de alre groote Licentie ofte onghewondenheyt van verscheydene Schryvers en drukkers / die daghelic alrelep boeckens aen den dach gaden / insonderheyt in het stuck van de Religie / ende differentie punten te deser tijde hier te lande swelende / ende daer in gheboerde ende ghebrachte wierden vele schandpere / onrechtelike saaken / soosijn sp verzoosaecht gheworden daer in te versien / en hebben een placcaet den 7. Julij daer teghen laten publiceren.

Ijn Cousijn, ic hebbe u meermaels laeten weten de begeerte die ick hadde dat ghy my vergeselschappen sou op de reyse die ick voor hebbe naer

Guienne, tot voltreckinghe van mijn Houwelijck, ende hebbe u doen nooden dat ghy u daer toefoudt bereydt maecten, ende by my comen ten selven eynde. Sels hebbe ick u laeten weten mijn goede meyninge op sekere poincten, so over de ghemeyne, als andere saken, die ghy voor uwe weder-komste begeerdet verclaert te hebben, hebbende te dien eynde tot verscheyden reyse aen u ghesonden de Heere van Villeroy, die alnoch by u is, ende door wien ghy oock sult hebben kunnen onderricht ende verskert werden van de ghenegentheyt ende goede gunste die ick ende de Coninginne mijn Vrouw-Moeder u toe-draghen. Des niettemin en hebbe ick tot noch toe uwe

meynighe in desen niet konnen weten, ende van uvent halven anders niet gehadt als uytstellinghen ende vertreck. Daerentusschen gedronghen zijnde my op den wegh te beghenven, send ick derwaerts den Heere van Pontchartrain mijnen Raetsman ende Secretares van State, om gesamentlyck metten voorsc. Heere van Villeroy u aen te segghen de resolutie die ick ghenomen hebbe van te vertrecken om mijn voorsc. reyse te voorderen op Saterdach, den eersten des naest-comende maents, en u van mijnne weghen op nieuws te bidden ends nooden weder by my te comen, om my geselschap te houden ende de plaetse te bewaren, die uwen staet ende gheboorte toe-komt, oft immers in teghenwoordicheyt van den voorschrevē Heere van Pontchartrain te verclaren, of ghy van meyninghe sijt, teghen tghene ghy my hebt doen hopen, sulcx te meygeren, ofte swaricheyt daer inne te maken, ende my dese vernoe-ginghe te ontfeggen, op dat hy my volcomen verclaringe daer van overbren-ghe, wesende sulcx de voornaemste oorsake van zijn reyse. My derhalven ghe-dragende tot het gene hy ende de voorschrevē Heere van Villeroy u van mynent weghen sullen segghen, bid ic God, mijn Cousijn, dat hy u houde in synē heylighe hoede.

Gheschreven te Parijs desen 26. dach des Maents Julij. 1615.

Gheteeckent

Lors.

Ende laeghet

De Lomchye.

A I

Biet

rense van de
Spaensche
bruyt te
gaen ont-
moeten/
woude be-
geven.
De Prince
van Conde
blijft maels
content.

1615.

XIX.

Antwoorde
des Princeps
van Conde
aan den Con-
ſtable.

H

ier op heeft de Prince van Conde
dye daghen nae dato beſeyt / wt
Soyſons albus gheandwoordt:

Eere, verſtaen hebben-
de uyt den brief die u-
we Majesteidt my de
eere ghedaen heeft te
ſchrijven doordē Hee-
re van Pontchartrain van
den 26. deſer, de veer-

dighe reſolutie die ghy genomen hebt
van te vertrecken op uwe reyle naer
Guenna, ende t'gebot dat u belieft heeft
my te doen van u te connē vinden, om
uwe M^r. geſelſchap te houden: So heb
ick gheacht, dat dit ſoo verhaeftigde
vertreck, ſonder eerſt ordre gheſteldt
te hebben op de ſaken van uwen ſtaet,
ende verſien te hebben in de onghere-
geltheden die u vertoont ſijn geweeſt,
ſoo by de Staten Generael, als by uwen
Hove van Parlemeute te Parijs, een
vervolg was van de hoofe raetſlaegen
der ghener die d'authours daer van
ſijn, de welcke ick voor deſen in mijne
ſeer ootmoedige Remonſtrantien om,
u Heere, noch die Conſinginne uwe
moeder niet te mishaghen, nagelaten
hebbe te noemen, op hoopes die ick
hadde, dat ſy ſoudē op houdē de goet-
heydt van uwe M^r. te miſbruycken.
Maer nae dien ſy voort varen ſich met
uwe authoriteidt te behelven tot een
deck-mantel vā haer ſchadelicke voor-
nemen ende gheweldighe raetſlagen,
nu al te wel bekent om noch daer aan
te twiſſelen, ende al te openbaer om
langer geledē ende verſagen te woe-
den, dewyle ſy ſtrecken tot omkeringhe
van uwen ſtaet, tot verſwackinghe
van uwe Croone, ende tot verderf
van uwen huyſe, ende van de Princen
ende Officieren van uwe crone, ende
Principaelike Heeren van uwen Rijke
ſouben te gedwingen, van aen een
legelſing ghedelt, uwe Majesteidt
met allicken ootmoedigheyt en oer-
biedinge als van paſſich demutlig in-

derdaen ſijnen Coning ſchuldig is, te
vertoonen de rechtveerdige redenen
die my beletten u gebodt ſo terſtont te
gehoorſaemen. Ic ſal uwe M^r. dan ſeg-
ghen, dat even als ick my begheven
hadde binnen *Creyl*, ende het u belieft
hadde den Heere van *Villeroy* tot my
te ſchicken, om my van uwen twege te
ghebieden u te gaen vinden, met pre-
ſentatie die hy dede, dat uwe M^r. lettē
ſoude om een goede ordre op de ghe-
meene ſakē hares Coninghrijcx te itel-
len. ick hem tot antwoorde gaf, dat ic
hebbende acht Maenden langh te Pa-
rijs gheweest, ende aldaer gheſien het
begin, den voortgang, ende t'eynde
van de Staten, als oock hoedanich dat
gheweest zijn de proceduren die men
gehouden heeft, om de Ghedeputeer-
de te miſleyden, ende om te coopen,
ende hare beraetſlagingen ende reſo-
lutiē krachteloos te maken, hoe t'Par-
lament verhabackt ende onwaerdelic
gehandelt is gheworden, om dat het
uwe Majesteidt hadde willen dienſt
doen, ende hoe dar mijn leven, als ooc
tghene van verſcheyden Princeen ende
andere Heeren van aenſien in een
waegh-ſchaele gheſtaen heeft, om dat
ick beneffens haer luyden vrymoede-
lijk mijn ghevoelen ſeyde in uwe Ra-
den, op gheue daer voor viel tot u-
wen dienſte, ende dan welſtant van u-
wen ſtaet, ſoo en cunde ick niet oero-
ende vrylicheyt daer niet weder kee-
ren, vint ende al-eer het uwe Maje-
steidt belieft hadde te verſien in de re-
formatie van hare Raden, ende in de
openbare ongeregeltheiden in de Re-
monſtrantien van uwen Parlemeute
begrepen. Waer over alſoo het uwe
Majesteidt anderszel belieft hadde,
den voerſchreven Heere van *Villeroy*
naer *Clamart* aen my te ſchicken, met
ſekere meentelijc macht dan hy op ſijn
eerſte reyle gehadt hadde, ſoo conſe-
reerden wy clamen vande reformatie
uwer vernoemder Raden, ende van
de beſtoringe die hy ſelt hadde my te
doen

1615.

415

1615. laten sien. Ende wat aengaet de Remonstrantien des Parlements, ick hebbe ghespaert hem mijn gevoelen daer van te verklaren, tot dat icker van gesproken ende gheadviseert hadde, met de Princen ende Officierien van uwe kroone, ende andere Heeren, die met mijn gevoelen over eē stemmen, ende niet my genegen sijn tot uwen dienste, tot de welvaert van uwen Staet, ende tot de vast-settinghe van uwe Croone, ghelijck de selve Heere van *Villeroy* te kennen ghegheven heeft aen uwe Majesteit. De welcke voor niet onaengenaem opghenomen hebbende, het ghene hy hadde beginnen te handelen, daer en boven ooc goet gevonden hadde hem wederom herwaerts te schicken, alwaer hy van desen morgen aenghecomen sijnde, wy alreede ghetreden waren in gespreck over de voorschreven Remonstrantien, so dat de saken op eenen goeden voet stonden om gheholpen te worden, als de voorschreven Heere van *Pontchartrain* aenquam, die my den Brief van uwe Majesteit ghelevert heeft, ende te kennen ghegheven dit haestlich vertreck, het welcke t'ghemeyne beste berooft van de vrucht die sy verhoopten uyt den uyt-ganck van dese conferentie, maect de saken die men daer soude hebben moghen belooven, onmoghelijck om uyt te voeren vom het selve, ende dat uyt onrsake van dese verhaestinghe. Ende t'vemeerder over saken die inghetegelt sijn, die sich in uwen Staet bevinden. Want door ick ghescreven ben uwe Majesteit te nemen de Antheuren des selfs, welcke sijn de *Marfchalek d'Ancre*, de *Candelier*, de *Commandeur d'Alençon*, de *Marfchalek d'Ancre*, die allenlijck aengewesen waren in de Remonstrantien van Parlement. Van de welcke ick uwe Majesteit seer ootmoedelijck bidde den ghemeynen beste te willen rade daen, ordonnerende dat de Maesten

1615. over haren handel ende wandel ghedaen, gheverificeert werden, ende dat men teghens haer procedere na de ordinare wegen van rechte, volghens de ghewoonlijcke formen: Als oock van de moort over sommighen daghen begaen aen den persoon van den Heere *Prouille* Sergant Major van uwe stad *Amiens* door een Italiaensch soldaet op t' Casteel aldaer in garnisoen leggende, ordonnerende dat hy gestelt werde in handen vande ordinaire Rechters, op dat hem sijn proces gemaect ende voltrocken werde, gelijk soo schelmachtighen stuck verdient: Ende tot dat de goet-vindingen van uwe Raden gemaect ende in t'werck gestelt sijn: De Remonstrantie des Parlements oversien: Op de ongeregelheden daer inne begrepen, ordre ghestelt, ende so wel over de personen daer in aengewesen ende tegenwoordelijck by my aen uwe Majesteit ghenoecht, als over den voorschreven Italiaenschen soldaet recht ghedaen zy, bidde ick uwe Majesteit wel ootmoedelijck my te verschoonen, soo ick haer op dese reyse niet en mach volghen, het welck ick anders doen soude, ende oock doen sal sonder eenige swaericheit, ist dat het uwe Majesteit belijft voor haer verrecken in dese saecken te versien, haer alstijt willende. *Daer mijn ghehoorsambeyt beuyfen, dat ick ben Heere.*

Vier Majesteits ootmoedighen ende onderdanighen Dienaer ende onderfaet.

H ut Borsion.

Ghescreven tot Soissons den 29. Julij, 1615.

El ij Cortw

1615

x x.

De Coninc
verreicht
van Paris/
om ſijn
bruyere
ontmoeten.

Corts na dat de Coninck deſen brief
van den Prince van Conde ontfan-
gen hadde/ heeft hy hem op de rep-
ſe begheben om ſyn bruyde te gaen
ontfanghen. Hy is den 17 Auguſti, met ſyn
moeder/ ende met veel Princen ende Prin-
ſſen ghelept met ettelicke hupſend ruyte-
ren ende voet-knechten/ wt Paris geſchep-
den/ ſijnen wach warden na Orleans ende
Tours/ ende ſo voorts op Bourdeaux. Doch
de Coninginne Moeder is mit eenige Prin-
cen gherepſt tot Baiona / om aldaer de
Spaenſche Princeſſe te ontfanghen.

x x l.

Enighe
Gheſanten
comen te
Paris/ om
den Coninc
eenighe
ſwaer-
wichtighe
ſaeken door
te dragen.

Twee daeghen nae des Conincks
vertreck ſynder te Paris eenighe
Gheſanten wt de vergaaderinghe
van Gzenoble aen-ghicomen / om
den Coninck te behandighen deſe nae-vol-
ghende poincten: Dooz eerſt ſoo verſochten
ende varden ſy dat het ſijne M^r. woude ge-
lieven te andrwoorden op het verſoek van
de Staeten des lands / ende dat hy de be-
geerte des Parlaments woude vol doen.
Dat hy den Prince van Conde ſijne be-
hoorſijche bede ende verſoek niet en woude
aſſaen.

Dat hy niet opene brieven woude ver-
ſtaten dat die van de Ghereſporen ende ſte-
lighe die ketters niet en waren / die hy op
ſijne crooninghe gheſwozen hadde upt te
roeden: Dat hy niet lyden en ſoude/ dat het
Concilje van Trenten in vranckrijck ſou-
de inghevoert worden.

Dat hy den eedt van getrouwicheyt/ die
den derden Staet te Paris in de openbare
vergaaderinghe was voorge- dragen / en-
de van de andere verwoopen was / ſoude
vernieuwen/ ende van eenen pederen ſoude
doen onder-houden.

Dat hy neerſichlick ſoude laeten onder-
ſoecken de Moorders ſijnes Vaeders/ ende
dat hy de gene die daer ſchult aen hadden/
nae behooren ſoude ſtraffen laeten:

Wier op en heeft de Coninck ſijne getrou-
we onder-ſaeten tot noch toe gheen con-
tinent nochte ghenoghen ghegheben. So
dat de ſaeken alle dage meer ende meer ſijn
verbittert ghe worden. Alſoo dat niet allers
de Coninck / maer doch de Princen veel
volck vergaert hebben / die malcanderen
meer-maels dapper gheſlaeghen hebben/
daer van hier nae gzedet verhael geſchie-
den ſal.

1615

Eermen noch tot de waepenen oft
daetelicheyt ghecomen is / heeft de
Prince van Conde een proteſtatye
aen den Coninck doen preſenteren/
de welke hy oock ſtraex daer nae in open-
baren drucke heeft laeten wt-gaen/ om alle
man te ontdekken ende mede te deplen ſijn
redenen ende ooge-merck in het aenhangen
weera/ luydende als volghet.

En peggelijck weer/ dat mijn Heere
de Prince alreede meer-maels te he-
nen gegeven heeft aen den Coningh
ende aen de Coninginne ſijn Moeder/ de groote onhepen ende onghereghel-
heden die dit Coninckrijcke ſijn beſwaeren-
de/ ende die metter tyt vermenichvuldicht
zijnde/ ſich hoe langhet hoe meer verhaſten
om het ſelve te drijven tot ſijnen verderbe-
ten ſy datter metten eerſten in verſien wor-
de dooz de voſichticheyt van haere Ma-
jeſteyten. Dit was het voyleden jaer de
ſtoffe van ſijne ſer oodtmordighe vertoo-
ghen/ de welke hy aen de Coninginne Re-
geute preſentierde/ dooz den Raedt van een
goedt ghetal Princen / Officieren van de
de Croone/ Heeren en Edelluyden/ die hem
byſtonden ofte vergheſelſchapten. Maer de
quade Raedt ſluyt in: dat de vanden vanden
byde ende greuſſijp van vranckrijck
in beſolinge houden by haere Ma-
jeſteyten/ in plaetſe van pzoſijt te doen met diſe ad-
viſen/ ſo hebben ſy el van doen af die voer-
ſel in ghift veranderende/ het remdie ghe-
maecht tot een onderhoudinghe van de ſire-
te/ ende ſtende dat dooz beſen middel haere
raderſlaghen bekenit / en haer voogneren
onnut ghemaeckt ſouden worden/ mepen-
de haere misdadente bedecken / ende van
haer te weeren het verwtj ende de ſchande
die ſy niet en konden ontgaen / ſoo heb-
benſe haren toebluche ghenomen tot de li-
ſten / waer mede ſich t'allen tijde behol-
pen hebben de ghene die gheſwozen hebben
de het verderf deſes Coningrijcks / in het
ſelve te dien eynde gheboeder hebben de on-
ghereghelicheyt ende verwarringhe. Want
de wyle de onhepen ontrijbaer waren / ſoo
en konden ſy niet te weghen brengen / dat
deſe alghemeyne ſlachte den Coningh/ ende
der Coninginne ſijn Moeder niet ter oore
ghecomen ſouden zijn/ ende ſoo hare mede-
dooghſaemheden beweert hebben tot ver-
lichtinghe van de arme Gemeente/ als me-
de hare rechtveerdighe waercke teghen de
Kutheuren van deſe alghemeyne verſtoym-
ghe.

x x l.

Verclatin-
ge van den
Prince van
Conde ghe-
preſentieret
aen den Con-
kinghen 16
Auguſti 1615.

ge. Om dan dese slach/die haer ober t'hoofst
hingh/ende hare aenflaghe t'eenmael ginch
verderben/van haer af te keeren/so hebben
sy haer gheschapint met stoude heydt ende
ontbeschaemthepde/ t'welch den uitersten
toerberlaet is van alle Woof-wichten/ende
hebben dozden calomnierren/ende valscheleghe
lasteren/de aller ghesonste meyningen van
den selven Heere Prince/ende van alle de ge-
ne die met hem ghevoorghe waren/op dat sy
voorzghesomen hebbende de vyzheydt des
voordeels van hare Majesteit/ dooz een
quade inberdinghe teghens de personen/
noek alle hare handelingen mochten harte-
lyck ende verbaecht maecten. Waer inne de
al te groote licht-ghelooficheyt van de Co-
ninginne/hare aenflaghen seer verdoordert
heeft. Want haer wijs ghemachte hebben
de dat de Rysozmarie/die men in den Staet
begeerde/niet en was van eenen dreckman-
tel om haer de regeringe te ontnemen. Dat
de algemeyne clachten/ welke sijn de ver-
suchtingen/ende gelyck als de laeste adem-
tochten van soo veel duyfent menschen/ de
stemme waren van een wederspannich en-
de oppoertich volck/haeckende ende verlan-
ghende naer nieuwichheydt ende inlandtsehe
verdoerten: soo hebben sulche bedringhe-
ren een misoertrouwen ghebaert in den
Gheest van hare Majesteit die sich der
halven lichtelijck heeft laeten verdoerten
van de cracht haer Woet-machtingen/die
de oogen gesloopt heeft dooz dese Wertoogen/
de welke een vyzicht gheschake hebben ghe-
heel sijnvende teghen het vooz hebben van
den selven Heere Prince/ende teghen den
mensch van alle eerlijcke Luyden. Want
nemende/ met de slinker-handt het ghene
hy met der rechter-hant gaf/ soo heeft men/
in plaetse van recht te doo/ dat hy versocht/
begonnen te spreken van hem met de wa-
penen ende huy-crachten des Coninck te
overballen. Tot desen eynde heeft men
nieuwe Regimenten opghericht/ Switsers
aenghenomen/ ende upt de Schat-camer
van de Bastille ghelicht het ghelt dat wij-
len den Coningh/ vooz den noode val ende
ghemeyne welvaert/ daer in gelept hadde/
om het selve te ghebryucken teghen syn ey-
ghen bloet/ ende teghen syn gheirouwtste
dienaers/ otermits sy den mondt hadden
durven op doen/ om te spreken van de al-
ghemeyne jammeren/ ende ellendicheiden/
ende van de Rysozmarie der ongherghelt-
heden van dese Staet.

Maer de wijle soodanighe yzochteren te-

ghens biddende/ onnosse/ ende onghewo-
wende personen openbaerlijck gheboordt
wierden/so vonden sich by hare Majesteit
ten noch eenighe luyden met eeren/ die de
wtvoeringe van soo schadelijcken raet slach
wederhielden. Ende wirts alsoen voozge-
slaghen van een Conferentie ofte Gespreck
te houden/ het welke begonnen wesende
tot Soissons, ende tot Sinte Manehour beslo-
ten met een schoone resolutie van de Statē
Generael te vergaderen/ dat een oudt ende
seer heylsaem remdie is teghen de huyf-
wonde deses Coningherijck/ goede hope gaf/
datter in dese vergaderinge middelen sou-
den moghen gebonden werden/om de onghewo-
den deses Staets te ghenesen/ ende den sel-
ven weder te stellen in synen vozigē gang
ende waerdighheyt. Een yegelijck septe hem
selven daer van toe eenen gheluckigen ende
gantich anderen voozt-gang/ dan de uyt-
komste heeft doen sien wesen de remedien
die men daer toe ghebryucht heeft bequamer
geworde om t'quaet te voeden ende onder-
houden/ als om t' selve te dempen/ghelijck
dan een selvige oorsake dick wils een werck
voorzbringt dat reghel-recht teghens haer
stghat. Oock hebben de sulche die van de
vzuchten wten te oozbeelen/wt den boom/
ende upt giffingen van het toecomstighe te
voozsien her ghevolg van de saken/ al by
tijds ghemercht/ dat de vyzicht daer van
soodanigh niet wesen en soude als men wel
hoopte/en dat de voer die men van de saken
debe nemen/de uyt-komste der selve niet so
aengenaem ofte voozderlijck maken en sou-
de/ als men wel verwachte. Want die ghe-
ne die de ghericheyt eersucht/ ende andere
eyghen aenghelegeniheden tot andere aen-
slaghen dzen/ ende die niet verdraghen
konnde de ruste en vooz-spoet van Wyne-
rijck/seer wel wijsen/ dat sy tot haer ver-
meten niet en konden komen/ dan dooz de
verwerlinghe/het verdoel/ende den onder-
gang deses Staets/ vyzende dat de Statē
den loop des selven souden weder-houden/
ende haer doen reghenschap geven van hare
quade bedieninghe/ ende daerom niet denc-
ken connende op alsulcken vergaderinghe/
sonder met eenen sich in te beelden de straf-
fen die sy verdienen/ende hebben al van den
eersten aen-vang af ghemerlept list ofte be-
hendigheyt nargelaten/ om de selve verga-
deringhe te ontsielen ende vyzichtloos te
maken. Ende om de by-ten-coringhe der
selve te ontroeren/ hebben sy der weichte de
muptenatie van Pontiers/ alwaer men

Al is

Geet

Deere de Prince derwaerts gaende met etelijcke fyne hupfghenoten/om recht te verfoecken van seckere onhebbelijckheyt te ghens hem bezeyden/door den overlast aen een vanden syuen gheschiedt / sy door hare wt-ghesonden boden een deel inwoonders opgheruyt hebben / die sy wisten dat gaedt verstant hadden om opzoeren te bevoorieren / de welcke de Stadt verbulst hebben met verbaescheit ende vrese van oozlogereben als of de vbandt voor de voorzen gheweest hadde. Waer over de voorzchreven Deere Prince sich aen de Coninginne beclacht/ende recht versocht hebbende van so opzoerighe ende onbehoorlijcke proceduren/de selve quade traetf-luyden hebben terstont ghewonnen de oore van hare Majesteit/ende die gheblasen volcalumien ende valsche inbreedingen/gelijc oft hy de Stadt van Politiers hadde willen vermeerteren. Een belaelijck ding / dat een Prince op e'ghemeyne vertrouwen van een Onderhandelinghe / onghewapent gaende/ende alleen met een kleyn ghetal van syn hupfghenooten berghefelschapt sijnde/soo grooten aenflach hebbe willen wtboeren / ende sich meester maken van een Stadt daer so veel aen gelegen is/ inr midden des Coningrijcx/hy (segh ic) die gewapent sijnde/niet en hadde voorzghenomen op plaetsen van veel vzyeren toegang/ ende veel ghemaectelijcker om te houden. Maer sy hadden vermoeden dat hy de wyake soude willen verbolghen van dese misdaet/so rechtveerdich hielden sy selve die te wesen / ende soo hem de weber-oprehtinghe der selve ghewepghert wierde/ghelijc tot noch toe geschiedt is/dat sulcx hem soude mogen dzyven tot eenighe extemiteit ofte uptersten noodt/ende dat sy alsoo door de beroerte/de hy-een-roepinghe van de Staten souden beletten. De voorz-gewelde Deere Prince heeft tot beste des Coningrijcx/hem selven ebenwel stille gehouden. Hy dit onghelijck ongemerckt hebbende laeten doorgaen / hebben sy/sijnde dat sy het niet voorzyen mochten/de Staten te houden / gheresolueert die te laeten vergaderen/ende in sulcher voeghen te doen afloopē/dat de rechtveerdige klachten van de ondersaten des Coninx aldaer verdonckert/ de aenflaghen ende verraderijen teghen den Staet door de vinghers ghesien/de onghestraftheyt der hoofvaden gheboordert / de onghete gheltheydt ende verwarringhe gheskerct/ allerhande soztē van onheyl voorzenen geschiede/bevestigt/

ende in toekomenden tijde boorzghelijck/ende den naem van de Staten hy de fcan-copfen in der eeuwichheit ghehaert ende verbloecht mochte werden. Tot desen eynde hebben sy in alle de Provincien listē aenghewendt / om gheputeerdens te doen verkiezen na haren sin/ niemant tot de besondere hy-een-comsten doen roepen hebbēde/dan die haer goet docht / doende den eenen pensioenen gheben/den anderen groote beloften doen/ende ghebruyckende stontelijc tot sodanighe omcoopinghen den naem des Coninx ende der Coninginne / selfs tot te doen wederroepen de verkiefsinghe van verscheyden personen / die sy seyden dat hare Majesteit niet en behaegghen. In sommighe quartieren hebben etelijcke van haren aenhang / haer selven ghedepu-teert/hebbende met openbaer geweldt ghedaen het ghene sy door de wettelijcke ende ghewoonlijcke sozmen / van rechte niet en konden hopen. Nozt-om/ de vzyheyt van verkiefsinghe is gheheel onderdrukt gewor-den door de t'samenrotinghen/ omkoopingen/dreyngementen/ ende overweldinghen/ende de Staeten bestonden wt personē door sodanighe wegghen gekozen. Nocht en heeft men sich daer niet te vreden gehouden/maer oock memozen ofte ghedencken-cedels in de Provincien wt-ghesonden van t'genemen wilde gheseldt hebben inde Cahieren oft gemeyne Registers de welcke op veel plaetsen/jae ghenoech oberal/ in gestelt sijn geworzen/sonder die den lichame der Steden/ende den ghemeynen vergaderinghen/soo van den Edeldom / als van den volcke/meede te deelen oft te communiceren : So dat men niet waerheyt segghen mach/ dat dese vergaderinghe niet anders ghehadt en heeft van de Staten/als den blotē naem. Het volck heeft over gheroepen / ende clachter alsnoch openbaerlijc over in allen hoecken : Maer sy die niet de ellendicheyt des volcx haer psofft doe/ende syne armoede maepen/weten / door al te groote erbarētheydt die sy daer van hebben / dat al sulcke clachten terstont verouden ende ver-couden / ende segghen daerom haer selvens toe / dat allerhande sozzen van onheyl al tijt sullen verdzaghelijck worden door ghe-woonte. Dewijle dan het volck alsnoch geē verlichtinghe van dese Staten en heeft ge-boelt / alsoo en can het gantsch geen goede hope daer van hebben/ noch pēt gheware worden als ontallijcke voorz-boden van noch meerder jammer.

De derde Staet/welcke was het gesont-
ste deel van de vergaderinghe/hadde nae de
goede gheneghentheit die hy den Coningh
toe-braeght/willen verzoeghen de secker-
heyt van synen persoon/ dooz een remdie
die bequaem was gheoordeelt hy alle eer-
lijke luyden. Maer terstont zinder Luy-
den opghestaen/ haeren Coningh soo wep-
nich toe-ghedaen/ soo trouweloos/ soo min-
redich/ ende haren Vaderlant soo ondanck-
baer/ dat sy het leven der Coningen hebben
doen wesen den inhoud van een Problema-
tisch/ ofte twijfelachtich braegh-stuck/ en-
de de stoffe van twedracht onder de Sta-
ten. Daer oer heeft men inden Raedt des
Coninck een donnis ghescreuen/ waer hy
men soo wel d'een als d'ander een stil-wij-
ghen heeft op-ghelapt/ als of de seckerheyt
van het leven der Coninghen een schreupu-
tels voorszet ware / oft een saecke die niet
eens waerdich en is eenighe onenicheyt te
verweken. Wilt men d'eerste men Doer-
kens onder t'Volck ghescreuen/ die de Croo-
nen ende Staten der Coninghen doen han-
ghen aen een andere macht ende haer leven
aen de woedende rasenpe der Moordena-
ren/ die haer vooz Tyrannen sullen willen
houden/ nae t'geboelen oft bebel dat sy daer
van sullen mogen hebben. Ende dat luyders
seer schandelich is in een Staet als Danc-
righ/dese Worcken werden ghebruycht en-
de openbaerlijck vercocht/ daerenteghen de
antwoorden by de goede Ouderfanten op
soodanighe Godtloosheden ghemaecht/ en
hebben alsulcken byghet niet/ noch en co-
men niet sonder verijckel int licht. Ende de-
wile men dooz alsulcken stil-wijghen/ oft
(om beter te spreken) sulcken schandelich-
ken verraderpe/ toegestaen heeft de otrech-
tinghe van soo ghevaerlijcken onheyl tegen
de ghehepliche Personen der Coninghen/
sels tot te doen upschrijven up de Cahie-
ren der Staten/ het Artijckel t'welck mede
braecht/ dat men onder-forcinge doen sou-
de op den verbloekten Vader-moort van
wijlen den Coningh gheluckeligher ghe-
dachtenisse/ wiens wonde noch geheel bloe-
dich zijnde/waercke roept dooz den rijcker
stoel Godes/ teghen de min-redige Wille-
ren van synen doot. Hoe sal t'Volck geloo-
ben/ datter meerder gheneghentheit sy om
te doen op-houden/ den onheyle daer sy me-
de gheplaeght zijn/ ende die noch sullen mo-
ghen ontsaen/ om haer in den gront te be-
derben.

Men heeft ghesien/ dat de Marschal d'An-

cre, dien alleen de gunste (ende niet sijn ver-
diensten/ of scouwste / oft goede diensten aen
Dancrigh bewesen) tegen de metten hem
rijck/ ghevoert heeft tot de hooghste Min-
ten ende gheuewichtichste Goubernementen
van den Staet/ vooz de oogen van de Sta-
ten wel stoutelijck moorden heeft doen an-
rechten / teghen den Franschen Edelboom/
met alsulcken ongegrastheyt / dat de clach-
ten daer oer gheschiet/ vooz boofdadigen ge-
houden/ ende t'gevoel van soo rechtebeerdig-
ghen leede/ dooz de gunste van een absolute
macht / ende dooz de byegghementen van
een uperste ghewelt/ verlicht is ghewor-
den. Het welcke vooz wepnich bagen eenen
Italiaenschen Soldaet op t'Castel van
Amiens de stouticheyt gegheuen heeft / om
den Heere van Prouille, Sergeant Major
van de selve Frontier-Stadt (sonder datter
tot noch toe recht oer ghedaen is) open-
baerlijck te vermoorden : Daer men noch
tans eben ten selven tijde wel strengelijck
heeft sien procedeeren/ teghen sekeren Fran-
sche Edel-luyden/ om saecken heel licht ende
van kiepen ghevolghe/ (als namelijck om
dat sy haer aen-gerooken hadden/ de min-
redicheyt ende verraderpe van eenige trou-
weloofse Dienaers) diemen eben wel selde
op den hooghsten trap der boof-daden / om
dat de Persoon daer van beschuldicht zijn-
de / ghenegen waren tot den dienst van den
voorsz. Heer Prince / ende by de selve nam
in sijn bescherminge. Men heeft in de Hoofst-
stade des rijck sien aencomen: ende niet al-
leen wel te hope staen / maer oock bypen
toe-gangh hebben tot verscheppen groote
Luyden/ ende met namen tot het Wyss van
den voorsz. Marschal sekeren verbloekte
personen/ onder verscheppen dech-mantels
upt gheueft van Europa heropen/ als Jo-
den/ Coobenaers/ Wijn-gebers/ Moord-
denaers / &c. dooz welker tusschen-comen
men verscheppen aen-slagen ghemaecht
heeft / teghen t'leven van den voorsz. Heer
Prince / van wijlen Heere den Hertogh van
Longueville, ende meer andere Princen ende
Herren/ die gelijck als hy/ genegen zijn tot
den dienst des Coninck ende des Staets/ en
byanden zijn van de ongheregeletheit ende
verwerpinghe.

Men heeft oock ten selven tijde sien aen-
nemen allerley soorten van adu's en ende
nieuwe vonden om gels te lichten op t'volck
ende 35. oft 40. Eichten al bezeghelt ten sel-
ven eynde. Maer noch dese pennighen/
noch de ghene die comen sullen van de nieu-
we

webercoopinghe der Grifffen ende ander re Domeynen (die dooz de goede hupf-hou dinghe des voorszeden Coninx binnen coo- ten igt souden outlast gheueest hebben) en syn gheschiedt om in de krijcken des Coninx te gaen/noch om te versien in de alghe- meen te versadigen de onversadelijcke gierich- heyt van den Marischal d'Ancre, die sodanich is/dat men bewysen sal/dat hy nae de doot des oberleden Coninx / dooz verscheyden middelen/ ende dooz t'stellen van gheleende namen/om de verificatie ofte becrachtiginghe van de geschencken des te ghemackelijcker te verwerben/ in baren gheide ghetrocken heeft meer dan ses Millioenen ponden/dat is t'sestich tonnen goudes.

Men heeft oock ghesien met wat blifft hy dooz desen ghetracht heeft upt de handen van den voorszeden Heere Hertoch van Langueville te rucken het Gouvernement van Piccardie / een van de ghewichtichste Gouvernemen ten des gheelen Rijcx / hem doende presenteren ende aanbieden oer- matige sommen van penninghen/ ende met een schandelijck exempel op gheft setten het gheue tot een belooninghe ghegeuen is aen de deniche ende ghetrouwicheyt sijner voorszaten. Het welcke niet hebbende conuen verwerben/ heeft men oer weynich dagen ghesien het ghewelt dat hy onder den naem des Coninx ghesi doen aenrechten binnen Buiens/ om hē selven aldaer de sterckste te maken/ende sijne Majesteit alsoo te dwin- gen/ sijne macht te ontfien/ ende sijne baden ende aenstellinghen te ipden/upt vzeese van so gewichtigen plaetse te verliesen/so wan- neer het hem in den kop sal schieten sich van sijne gehoorzaamheyt te ontrecke: Een sake die lichtelijck bejeghent aen personen van sijner conditie / die gantsch gheene natuer- lijcke gheneghentheyt en hebben/ noch sich yet laten ghelegghen zyn aen de behoudenisse van den Staet.

Men heeft ghesien / ende siet tot schande van Wanchrijck noch daghelijck/ dat dese vyzemdeling met syn suppooste/ ofte die on- der hem staen/ de deure sijn tot de Staeten ende gemeyne dienften/ dat sy de beneficien ofte Proben ende Gouvernemen ten berid- deren/ de pensioenen oft wedden wtdeelen/ ja de segf-lupden ende wtdeelbers sijn van alle de gratien ofte gewaden/selvs tot het le- ven ofte de doot aen de onderfaten des Co- ninx te gheben/nae dat het haer dan belieft de verghebinghen te doen toestaen oft ont-

seggen. Alsoo hebbense ten koste van sijne Majesteit en tot grooten nadeele van sijne dienst / een groot ghetal creaturen oft aen- hangers ghemazcht / ende sullen der noch meer konnen maken/ wanneer sy na de af- schaffinghe van het jaerlijcsche recht/daer sy vieriglijck om aengehouden hebben/vol- komen macht hebben om van de Officien te disponeren / trachtende dooz alsulcke on- wettelijcke wegghen in de swachheyt van des Coninx ouerdom/ hem te ontfiele de toeghebaenheyt van syn onderfaten / ende aen haer ende hare gunste te doen hanghen al het goede dat de onderfaten van den Co- ning conuen verhoppen / ter wijle dat sijne Majesteit beladen blijft met den haet van het onberdazchelijcke jock / dat slupden sijnen boicke hebben opgelept/het welcke de wegghen sijn tot hooger aenclagen/ ende een ghewisse ghetupghenisse/ dat hare voornē- mens niet kien en sijn/ wanneer sy schoon anders niet en wonnen als een genoeghsa- me stercke macht om sich ontfachelijck te maken by den Coning / ende den stock te trecken tegghen sijne Justitie/ de welcke sy meer dan eenigh dingh ter werelt ontfien.

Dese dingghen/ ende veel andere dierghel- ijcke met stouticheyt voorszegenomen/ ende met alle ongestraftheyt besaen zijnde/ heb- ben sel saem ghescheenen in de oogghen van de Staten/ den welcken/ naedien haer niet overgebleue en was als de naem van haer oude waerdicheyt/ het niet gheoorloft en is gheweest yet daer tegghen te seggen/ sonder t'consent van de gene die de Rijnheuren zyn van de onghereghelicheden/ welcker refoz- matie men hadde te verfoecken. Ende of wel sommighe eerlijcke lupden met gheen omcoopinghe besmet zijnde/ maer in haere herten noch behouden hebbende eenich le- vende boucrken van de denicht onser voorz- ouderen/opghesprongen hebben van doerf- heyt in hare ghemoeden/ ende upt ghewor- pen de laste suchten van de sterbende vyz- heyt:soo hebben doch het groote ghetal/ de dzeppghementen/ende de naem des Coninx/ (dien men oawerdichelijck ghebruyckt om het quade te becrachtighen / ende de goede raetslagghen om te stooren)daer altydt doen stilwighghen / ende ober sulcx verstickt het cleene goet dat men van die vergaderinghe conde verachten/in welke vergaderinge de voorsz. Heere Prince gheresolueert zyn- de te verschynen om een pghelijck te ver- manen zyn eyghen aen-ghelaghentheden af te legghen/ ende sich niet te wenden dan tot sulcke

1615. 119. sulche ghenegentheden/welcke tot haer wit hebben den waren dienst des Coninghs/ ende de verlichtinghe sijnes volck/ om hem selven ten voorszten de censure oft bestraf- singhe der Staten te onderwerpen / ende hare ghetrouwichheit ende neersticheit op te weeten/ ten eynde sy allen bijdt wilden aenwenden om de oorzake ende Nutheit- ten van dese ellendigheden hekkend te maec- ken/de remedien dooz te stelle/ ende den Co- ning te bidden / dat hy de schuldighe wil doen straffen: soo hebben de selvighe trou- weloose ende minnevighe Staetsuyden den naem van sijne Majesteit noch echter ghe- bropen tot een booshtweeringhe dan haere booshteyt/ ende zijn soo stout gheweest / dat sy hem orde aensagghen / dat de Coningh hem verhoort op de dachbaert te gaen/ ja hebben soo veel te weghe ghebracht dooz de archifischede van hare aenhanghers ende besoldigde / dat inden hy sich daer ver- thoont hadde / men hem niet en soude ont- fangen hebben met soodanighen ere / als hem toecomt / noch ghesit hebben inden graet die hy in die Coninghrjcke becreet.

Ende of wel de selve Heer Prince sich onthouden hadde op de Staten te verschij- nen/ende men hem gheen ghebrek en conde te laste legghen/ dan dat syne al te vierighe ghenegentheit tot den dienst des Coninx ende nu sijnes Staets/ hem gebuyt wort tot rampsalichheit ende misdaet/ ghevende oorzake tot lasteringe: so en liet men noch- tang niet nae des nachts/ heymeliche ver- gaderingen van Raede te houden/ bestaende upt dyse ofte vier personen van cleyn- werden/ alwaer besloten werdt/ dat men ghevanghen soude nemen den persoon van den selven Heer Prince / ende die van d'an- der Princen/ Officieren van de Croone/ende Weeren/de welcke eben soo weynich als hy/ moghen sien dat de Majesteit hare Co- ninx/ soo jammerlijck onder boere ghetre- den wort/ noch verdraghen een so schaem- lijcke ende moettwillighe ontheplinghe van alle dinghen. Ende om dat men t'volck niet en soude hebben connen wijs maeken/ dat soodanighe ghewelt-daden by den Co- ningh bevolen waren: soo werter in de selve Raeden oock besloten de Parisiaenen t'ont- wapenen / de Capiteynen van de Wjcken te veranderen/ de Kerkinghen van de stra- ten wech te nemen / om de macht van de Stadt te krencken/ ende de Switsers met noch ander Kerijck-volck daer in te bren- ghen/ zijnde de stouticheit van alsulke Ra-

den soo hooghe ghesommen/bat sy alle bin- ghen strecken tot uptboeringhe van hare schadelijcke aanslagghen/booz doemlijck ende ghemackelijck hielden.

1615. 120. Dewyle nu dese Staten gansch geen vrucht geschaft en hebben/ (van alleenighe besoldinghen ende medeghenootschappen van pproben booz verscheyden ghedepreer- dens die hare consensu te hoopen hebben) maer wel een verdobbtinge van ellendig- heden ende vrese van aenstande quaet booz den volcke: Soo soude het Hof van Parle- mente binnen Parijs (het welcke opt soo veel getuygenissen ghegeven heeft van sijne ghetrouwichheit tot de behoudinghe deser Croone/het welcke geouertighelijck waken/ de is booz den dienst des Coninx ende sy- ne Raedslagen t'allen tijde so wel gericht heeft tot pproft van de Staat) besloten heb- be by arreste van den 28. Waerter lestide/ onder t'welbehaghen van sijne Majesteit/ dat de Princen/ Genooten ende ander Offi- cieren van de Croone/ die haer sit plaatsen ende aenradende stemme hebben in t'Hof/ sonder genoodicht te werden / sich aldaer vinden laeten/om te leeten op de voorszagen die tot den dienst des Coninx / tot de ver- lichtinghe sijner onderfaren / ende tot het welbaeren van sijnen Staat behoozen.

Maer die gene die vier staende en bliuen dan dooz de ongheregeltheit ende verwer- ringe/achtende dat alle versoeck van resoz- matie streckt om haer te verderuen/hebben terfont getracht syne M. wijs te maken/ dat het Parlement sijne authoriteit te hoze ghedaen hadde / ende ghepoocht hem booz verscheyden listige treken de oprechte mee- ninghen deses Gheselschaps verdacht te maken/selsa soo verre dat sy hem bewogen tot woorden van weder-waerdicheit. Waer over het Parlement syne vertooghen ontwoopen hebbende met ootmoedige ende erbidende woorden / na de sonderlinghe boozsichticheit van dat selve gheselschap/ ende die met alsulcken demoedichheit aen de Coningh gedragen ende overgelevert heb- bende als men soude moghen begheeren / so soude sijne Majesteit dooz het lesen der sel- ve verstaen hebben het ghene dat sijn Par- lement gheoordeelt hadde te strecken tot si- nen dienste ende tot de algemeyne welbaert van sijnen Staat/ als hem vertoont hebben/ de oorzake des quaedts daer de selve me- de gheplaccht is/ ende genoeghsaem te ken- nen ghegeven de gene die de autturen ende oorzaken daer van sijn. Dit dede een yeghe-
M m ijck

ijde hopen haest een groote reformatie/ goe-
de oorde op alle saken / ende xempele van
Justitie in het straffen der schuldighen te sul-

Maer eben die selve luyden/ die dooz ha-
re aenstellinghen sioffe ghegheben hebben
tot dese verrooghen / ende in de selve claer-
lijck ghenoech aenghevesen worden / in
plaetse van sich te supberen/ oft immer s ee-
nighe nedericheyt te bewijfen / die den be-
schuldighden t' allen tijden wel getraemt : de
authoriteydt des Coninc hoe langher hoe
meer misbruyckende/ sijn sy doozt ghebaren
tot al sulcken uitersten daet/ waer by de ee-
re van sijne Majesteit so seer vercozt is/
ende sijne justitie so grootelijck ontheplicht/
als by eenighe daedt die in menschen ghe-
dachte soude connen vallen/ bestaen hebben-
de/ sy die schuldich waren/ die aengheclaecht
wierden van den ghemeynen roep/ ende die
openbaerlijck over-wonnen waren van de
sacken in deselve verrooghen ghevoert/ en-
de arrest oft bonnis te smeden / twelck sy
segghen te wesen een arrest van den Raedt
des Coninc/ daer het nochtans ontwoyen
ende besloten is teghen het abbys/ banden
meekendeel van de oude Raedt's-Heeren
van sijne Majesteit/ die de stemme hebben
van alle luyden niet eere tot ghetuyghenisse
van hare ghetrouwichheit ende geneghent-
heit tot sijnen dienste ende t' welvaren van
sijnen staet : by welck arrest sy verclaren
dat het de Parlemeute niet toe en comt den
Coninc te vercoonen de onghenue en onge-
regheleiden/ die sich tot onder-bzuckinghe
van sijne ondersaeten ende verberf van sy-
nen staet daeghelijck meer ende meer ver-
menichbuldighen/ roepende de boozsc. ver-
rooghen upt booz calomnieus ofte laster-
lijck/ die noemende eenen aenstlaghe ende on-
ghetoozsaemheyt teghen sijne Majesteit/
ende ozdinerende/ om de ghedachtenisse daer
van teffens te dempen/ dat sy sullen upt ge-
schacht ende wech genomen worden upt de
Registers van Hof / ende dat de Grefstier
sal gehouden sijn de selve weder te bzingen
aen sijne Majesteit / op yme van sijn Offi-
cie te verliesen.

Maer in sy ghenoechsaem doen blijcken
gheen ander ooghe-merck te hebben als de
waerheit te versmozen dooz archlistighe
grepen/ met de welcke sich de aller elleudig-
ste ghemeynlijck plegghen te behelpen/ om de
straffe ende castijdinghe van hare boosda-
den te ontgaen. Het is de gewoonlijcke ma-

nier van alle dorven / wanneer sy aenghe-
klaecht ende beschuldicht worden/ dat sy dan
de rechter's waken/ dooz haer partij hou-
den/ ende dupfenderley upt vluchten soekē/
om den tijt niet wat anders dooz te bzen-
ghen als met kermissen te nemen van hare
boosdaden/ die dooz desen middel dachmaels
onghestraft blyben. Een selfsame sake/ dat
het den genen die onghelijck tijden niet ghe-
oorloft en sy te klagen/ ende remedie te soec-
ken tot haerder verlichtinghe. Dit en kan
men anders niet noemen als een ghevelde/
dat de nature woyt aenghedaeen/ dewelcke
dese ghenegentheden tot haer selfs behou-
denisse allen die den herft in gheblasen van
den tijt haerder gheboozte aen.

Dit gheselschap van weynich personen/
twelck sich noemt den Raedt des Coninc
ontfanght alle dage upt den name van sijne
Maj. allerley boozslagen / streckende tot on-
derbzuckinghe van den volcke/ ende tot ver-
berf van den Staet/ soo daerter gheen dinc
ghemeynder en is als de Arresten booz de
gherechtigeden der ghene/ die de Nutheu-
ren sijn van sulcke banden/ welcke nochtans
verdoemt sijn dooz verscheyden ozdoman-
ten van onse Coninghen/ die al sulcke luy-
den willen ghestraft hebben/ als verbooz-
ders van de ghemeyne ruste.

Ende als het Parlement de ongeregelt-
heit van dien herft vercoont / ende willen
boozstellen het ghene sy oozdeelden te strec-
ken tot den dienste des Coninc/ ende de ver-
lichtinge sijnes volcs/ so heeft de selve Raedt/
de authoriteit van sijne Maj. in de seker-
heit sijnes onderdoms al te onwaerdich-
lijckende misbruyckende hem met woorden
van wederwaerdicheit doen verwerpen/
het ghene dat boozt-guam vā dat eerweere-
dighe gheselschap / als of sy niet waerdich
en waren eens ghehoort/ oft ten minsten al-
soo getracteert te worden/ als de minste en
geringste personen onder den volcke. Doch
en moet men dit niet bzeemde binden / dat
die ghene die alle de wetten overwellicht/
alle oorde van rechte t'onderste boden ghe-
woyen hebben/ de authoriteit des Parle-
ments trachten weder te vellen/ dewyle het
een ding is dat haer boden alle dinghen ter
wereldt teghen is/ dat hare zeerighe consi-
deranten alle meest doot beken/ ende twelcke
sy meynen t'eenigher tijde te sullen moeten
waken / waer toe sy doch boozgaens alle
middelen op soeken/ hebbende alrede tot
desen eynde sommighe sacken ghetrocken
upt de Registers van den Grooten Raedt/
op

1615. op dat sy boven alle andere macht verheve
sijnde / allen mochten de rechterd wesen
van alle haer eygen daeden / sich selfs moech-
ten rechtveerdigen / ende alle klachten booz-
lasterlyck up- roepen / gheleijck sy ghedaen
hebben de verdooghen van t' Parlement.
Ende de wyle den ouderdom des Coninc
hem niet toe en laet de ghevaerlijckheden
die hem onringhen te merken / ende dat al-
le roegang tot synen persoon booz den genē
die hem daer van soude mogen waerschu-
wen ghesloten zijnde / daer niet anders en
resteret als de klachten des volcx / die welcke
besonderlijck raeken verscheppen machts-
heeren ende principale bedieners van re-
gheringhe / soo en isst geen plaetse ter we-
relc daer dese soude moghen ghera-
mineert worden / als in t' Parlement / booz
t' aduys van de Princen / Verdooghen / Ghe-
noeren / ende andere groote Heeren van die
Coningheijck. Want sijn de klachten recht-
veerdigh / van waer soude doch een heylsa-
mer remedie konnen boozt- komen als t' ge-
ne dat ober een soude ghebraghen wesen by
soo grooten ende wysen Gheselschap. Sijn
sy valsche / waer soudem de beschuldicheit im-
mermeer een Heerlijcker verontschuldinge
ende eerlijcker getugghenisse konnen binde
van hare onnoselheijt. Maer soodanighe
proeden / die allen de groote gemoeden ende
wel verseeckerde consciencie weerdigh sijn /
en konnen anders niet dan verbaerlijck val-
len den genen die inwendich gepijnicht sijn.
De van te gevoelen haerer hoofdadem / alre-
de dupsent beulen hebben in haere zielen /
ende een rechtveerdige vrese van de straffe
by haer verdient.

Om deser oorzaken wille hebben sy dat
soo noodighe Arrest des Parlaments ghe-
casseert / ende doen haer uperste dese om de
verdooghen te doen verdoocheren / op dat
als de tijdt ende hare archlisticheden de be-
wysen sullen hebben doen vergaen / daer
geen gedachtenisse meer ober en blybe van
soo ghewichtighe beschuldighen / ende dat
de Coningh met de jarm ghecomen zijnde
tot de ware kennisse van de quaden daer sijn
nen Staet mede geplaecht is / nimmermeer
en moge opclimmen tot al hare oozpang /
noch wraeche doen ober soo ongheluchighe
ende trouweloofse bedieninghe. Als eben een
selven eynde / dat sy het volcxen van des
Coninc houwerlijck doen verhaeren / ende
dinghen met sulcken ijver opt volbrengen
des selfs / om te winnen de goede gracie van
de tancome de Coninginne / op dat hare gun-

ste en bescherminge sijn tot allen tijden een
secker toevlucht ende bozcht sy segghen den
algeneynen haer drif volcx / ende den vloec
van gantsch Vlaenderijck / die sy over hare
halsen ghehaelt hebben booz hare ghewel-
dighe ende schadelijcken raedslaghen.

Ende wie soude sodanighe Raedi sluyden
langher connen lyden / dat te weten vier oft
vijf personen gecomen van niet / sullen aen
haer trecken alle de macht des Coninghe-
ijck / ende d'authoziteyt hebben van alle
dingen na haren sin te ordineren / ende ver-
anderen de Wetten / ende alle goede ordie
van rechte t' onderste boden te werpen / de
Parlement te verdoochē / si open schabot
te stellen / den voet te houden op de hele van
alle luyden met eere / van alle ware Fran-
cosen ende ghetrouwe Dieners des Co-
ninc / ende so baldadigh te spelen met den
Staet van dese groote Heerschappij. Wie
soude comen verdoaghen den Coninc al-
dus veracht te sien / als by teghenwoozde-
lijck is t' hanghende t' gautsche Hoff nu al-
leen aen dese luyden / die pensioenen / pro-
ben / ainten ende Goubernemēten connen
doen ghebrin / Wie soude comen gedoogen /
dat men gheweldt doet booz de beure van
het Paleys / in de Camer des Coninc / ja
in sijn teghenwoozdicheyt ende by wesen.

Siet dit sijn de openbare quaden ende
ongheregeligheden / van de welcke mijn Hee-
re de Prince tot noch toe Resolmatie ver-
socht heeft / ende die veel luyden liever ghe-
hadt hebben te sijn / dan te boozsien / te ghe-
voelen tot in binnenste van haer herte / dan
te gelooben / benemende den genen die wijs
ende claer-sichtich ghenoech sijn gheweest
de selve te booz-seggē / alle authoziteyt
ende macht om die te weerē / eer sy so groo-
ten boozgangh ghedaen hadden / ende tot
sulcke overmaetichheit gecomen waren / dat
men nu noch de ghewesinghe van de selve
nauwelijck en can lyden.

Woven al t' boozgaende weet al de We-
relc wel / hoe seer men nae de maeghschap
met Spaengien betacht heeft de uptheim-
sche Prince / de naegheburzen / ende oude
Vrienden ende Vondtghendoten van dese
Croone / ende hoe groote boozdaden dat de
Spaengiaert teghen haer luyden in ver-
scheppen quartieren ghedaen heeft booz de
ooschlypchinghe ende berraderpe van dese
trouweloofse Raetluyden. t' Wicht al het
innemen van de Stede Mher / Wesel / ende
soo veel andere plaetsen / inghenomen ende
tot noch toe onrechtveerdigh ingehouden

Am g by den

by de Marquis Spinola inde londen van Cleef ende Gulich / alwaer hy al groter voortgangh soude ghedaen hebben / ten ware het hem belet hadde gheworden dooz de wapenen van den Heeren de Staten / die t'ghewepne beste daer over herste te dancken; En aen het Tractaet van Zanten / waer van de ghebachtenisse schier vergaen is / overmits de uytvoeringhe soo menichmael opgheschozt / versumpit / ende nu t'eenmael naeghelaten is gheworden / gheeft genoegh te kennen tot groote cleyn-achtinghe van des Coninc aertgheijde / dat sulcx geschi. t om de aenslaghe des Spaengiaerts te bequaetighen / ende hem tijdt te gheven om sijn onrechtveerdighe inneminghe / op onse oude bynden ende Bondgenoten gedaen / te bevestigen. Een pegelich weet oock de schaghteliche ende der achtbaerheijt van Brackrijck niet wel betamende Proceduren / die men gebuycht heeft tegen den Hertog van Savoyen / om sijnen Staet te late overvallen ende rooven van den Spaengiaert / tot merckelike nadeel van dese Croone. Dit gheschiedt rechtveerdich achterdencken / als of de Spaensche macht versterckt zijnde met die van Brackrijck / nae de Heerschappye stonde van gantsch Europa / ende dat men t'hol-trecken van des Coninc houwelijck niet voort en dreeve dan tot sulcx eynde. Sp wetende dat dese Brackrijck niet alleen en besaet in de personen / maer oock inde Raedt slagen. Sp sien dat de Coningh sijne saken gaet vermenig met eenen Prince die int beste van sijn leven is / hem den ingaugh gaet openen tot alle de ghewesten van sijnen Rijcke / hem sijne Raedt slagen gaet mede deelen / ende de sijne ontfangen / om sijnen Staet te regeren. Men en is oock niet onbewust / dat de Coninghinne sijn huysvrouwe hebbe ende weten sal alle sijn ghewegentheden / goet gunstighden / ende voornemen / dat sy oock de maechte wel hebben sal de Spaenjaerden in te voeren in de grootste ampten / ende Gouvernemen ten van plaatsen daer meest aen ghelaghen is / alsoo wel als wy nae de doot des overledenen Coninc de Galliaen daer in hebben sien voeren.

Ende soo dese macht eens bevesticht worde / ghelijck het dan seer swaer sal vallen sulcx te beletten / soo sal desen Staet een heel ander aensicht crijghen dooz de veranderinghe die daer vallen sal in alle dinghen. Sp zijn in de wapenen soo voort haer als dooz ons / om dit haestich vertreck des Co-

ninc / dooz dien sy sien dat men sonder noot / daer de saken des Coninghrijck inwendich in soo quaden Staet zijn / noch even wel in soo teederen ouderdom de natuere geweldt gaet aendoen / ende de ghesontheijt sijner persoons in een waech-schaele stellen dooz t'hol-trecken van dit houwelijck / het welcke wel soude moghen uptgheseldt worden tot op een ander tijdt / om te ontgaen de gevaerlijcke ongeballe die dese verhaestinghe aen alle canten doet vzerfen / waer van het jammer alreeds aen een yeder bekende is / maer de remedien aen seer weynich personen / ende de maniere van die op de wonden te legghen schier aen niemant ter werelt. Daerentusschen soude de Coningh met de jaren meer en meer toe-nemen in crachte van li-hame ende van geeste / de saken soude moghen in beteren staet / sijn Ondersten beter te vreden / sijne na-ghebuere ende Bondgenooten te verstercken / in alle dingen met sijnen persoon tot den houwelijcke beter gheschiedt zijn. Hy en soude niet langer hangen aen den Eer-sucht / giericheijt / ende alle de verkerde ghenegentheden van andere luden. Hy soude selfs Raetsier sijn van sijnen wille / den toom van sijn Heerschappye by der handt hebben / tot de ampten niemant beropen / dan die wel ghruegen ware tot sijnen dienste / tot de Gouvernemen ten niet dan de allergerouste / tot sijn Raedt allereulich luden met ree. Hy soude verstandich zijn om het quaet uyt hem madden sijns volck werck te nemen / sterck om sijne bynden te wederstaen / ende machich om de oude Bondgenooten van sijn Croone te versterken. Hy soude bloeyende wesen in vrede / onbetwintich in d'oorloghe / ende sijn Coninghrijcke oversulps met de zegheninghe des Hemels / ende overbloedich in allerley soot en van voorspoedt. Alsdan soude hy sijn houwelijck mogen voltrecken sonder pet te vzerfen / daer altans op't gerecht van sijn vertreck geheel Brackrijck in tranen ende hantheijt is / ghesael Europa in roere / de na-ghebuere in missoetromen / de gantsche werelt in verflagentheijt over de verhaestinghe van dit houwelijck. Alsdan soudan hem sijn Ondersten daerom bidden / sijn Bondgenoten soudan hem toevoordighen / alle menschen soudan der eendzachtelich in consenteren / en Godt soudet sijnen seggen over stercken.

Wie van de Eshereformeerde Religie / die niet anders en begeeren dan ruste onder de weldaet van de Ghelken / seggen luden

hete / dat men die houwelijck boozder om
baer luyden upt te ropen / staende de min-
der-jaricheyde des Coninck / aler hy ver-
staen moge dat sy nutte lebematen van sy-
uen Staet zyn / de wijle dat die ghene die na
hun verberf staen / het ghehele bewine heb-
ben van syne macht ende authoriteyt : Dat
men de Triumphiendecken in Spaenien al-
reder daer ober singht / dat het een Jesuys
booz weynich daghen g'predicht heeft bin-
nen Paris / alwaer men selvs Boerken siet
in Spaenien ghemaecht / ende in Spaensche
tale / de welke toefegghen / dat het so gaen
sal / ende alle de ongelucken die D'aukerijck
binnen vyftich jaren herwaert gheleuen
heeft / ja selvs de verblorcke Vader-mooz-
den van onse Coninghen / toefegghen der
confusien bypdeyt die sy haren Onderfa-
ten ghegheuen hebben / ende om dat sy Ge-
neuen ende Sedan aenghenomen hebben in
hare bescherminge. Hier doen sy by de wep-
gherlaghe die den Eeldom een de Staten
ghedaen heeft / van te verfoecken de handt-
habinghe der Edicten van Pacificatie / niet
teghenstaende dat de selve moeten geboicht
ende onderhouden worden als een grond-
wet van den Staet / ende de aenmeininghe
ende onderhondinghe van't Concille van
Trenten / ober weynich daghen by de Ghe-
nelijckheyt binnen Parijs vergadert zyn-
de / int by-wesen vanden Coningh ende sy-
nen Raede / tot groote cleynachtinghe van
syne authoriteyt ende vande eere syner
Croone / soo solemnelijck beswozen / een sake
te vozen onghewoont / ende noyt in D'auke-
rijck noch elders in't werelt gestelt. Sy we-
ten den vlijdt die men nu meer dan opt ghe-
burcht om oneenicheyt tusschen haerluy-
den te saryen ende te onderhouden / ende dat
men om hunte crencken / sommighe parti-
culiere onder hun tracht om te coopen / dooz
aendebinghe van ampten / gheschenken /
ende jaerlijckse pensioenen. Sy sien dat
men in verscheyden oorden des Coningh-
rijck de Edicten te buyten gaet / sonder dat
sy daer ober conuen recht erijghen / ende dat
men al op den selvighen tijdt / sonder noot /
groot ghereetschap maecht ende volck van
vozloghe doet opnemen. Dit hzenght hun
ern rechtveerdighe vrese ende onbetrou-
wen aen / dat men onder het bechfel van de
Houwelijcken van Spaenien de Edicten
voerke / vzecken / ende haerluyden weder
te woepen in de rampsalicheden / van de
welcke men in boozleden rijben niet dan al
te veel bergelijcke pzoeben heeft ghesien.

Alle dese dinghen hebben mijn Heere den
Prince ghedronghen den Coninck seer oot-
moedelijck te bidden / dat hy booz syn ver-
treck wilde omdre stellen op de Reformatie
van syne Raeden / ende op de misdoyncken
ende onghereghelicheden van syne Staet /
waer van hy de booznaemste Aetheuren
aen syne Majesteit ghenoecht heeft / wel-
ke zyn de Marichal d'Ancre, de Cancellier, de
Commandeur Sillerij, Bullion ende Dolen, de
welcke dooz hare ghemeldighe raetflaghen
ende heymelijcke verstanten soo binnen als
buyten den rijcke / de gantsche werelt / de
naghebuereu ende de ingesetenen met quaet
naeducken ende mis-betrouwen verbul-
len.

Daer zyn noch ander personen die den
Staet verbaet zyn / welke de boozs. Hee-
re Prince teghen wooydelijck niet en noemt /
om seckere redenen / die hy liever heeft te
verwijghen als te openbaren. Daerentus-
schen om de colomnie booz te comen / ende
al de werelt te onderrechten van de oprech-
ticheyt syner meeninghen / soo heeft hy het
gheacht syne schuldighen plicht te wesen /
alle Coninghen / Princen / Staten ende Na-
tien van Chzistenrijck te verclaren de recht-
veerdighe ende hooghnoedighe redenen die
hy ghadt heeft / om upt het Hof te vertree-
ken.

Seght derhalven mijn Heere de Prince /
dat nae de majoziteyt oft voljarichydt van
den Coningh / ende na de beschijvinge van
de Staten Ghuerarien hy alghdt by syne
Majesteit gewest is / om de selve dooz sy-
ne teghenwooydicheyt ende daden te be-
noen de seer ootmoedighe ghehoorzameheyt
die hy haet schuldich is / ende mach segghen
dat hy daer ontfanghen is ghe worden met
alderley bewysinghe van eere ende goet-
gunsticheydt / soo wanneer hy waer ghe-
sweghen heeft van de alghemeyne jamme-
ren ende ellendigheden. Daer dat hy ter
contrarie qualijck onthacht is worden / soo
menighmael als hy ghecomen is om dit zeer
te roeren / ende dat men hem om gheemeyn-
eyghen aen-ghelighen heydt heeft conuen
doen verlaten die van't ghemeyne beste / en-
de van den alghemeynen welbaerdt des
Staets. Eick en weert de quade omhalin-
ghen die men hem ghebaen heeft / ende dat
hy niet teghenstaende dese verachtinghen /
die een Prince van sulcken staet ende ghe-
moede als hy is seer haest gheboelde / acht
maenden langh binnen Paris gebleuen is /
sonder van daer te verrecken / hoe grooten
in ij anhoer

misnoeghen dat hy noch heeft moghen hebben/ende of hy wel dickmael herwrecht gheweest is dooz synen schuldighen plicht/ ghevoeght dooz de algemeyne stemme des volcs/ ende geyert dooz het gewilt des gaudes/ soa heeft hy nochtans altyde ghedult genomen/ende alle weghen versocht/ tot dat al de werelt ghesien heeft/ dat syne trghenwoordicheyt daer meer veracht was/ als noodigh/ dat de Coningliche authoriteydt gansch ende gaer gestile was in de handen der gene/ diese om haer eyghen authoriteydt op te rechten misbruycken/ ende dat syn al te lange ghedult streckte ten verberbe ende schade van dit Coninglich/hun ghelegentheyt ghevende om alle dingen/hoe onrechtneerdych sy van oock conden wesen/ te bestaen/als die van haer eyghen aengelegentheyt maechten een algemeyn verbiest/ ende openbaere verwarringhe. Syne goederclerentheyt/nedericheyt/ende eerbiedinghe en heeft niet ghedient/ dan om haer te verbitteren ende noch meer te verstanten/ ende syn langhe/ ja uytterste gheduldicheyt heeft ghestrecket om haer te, vergen pets teghen synen persoon ende byzuyt vooz te nemen/ selfs te dier tijdt als hy/ betoonde het volcomen vertronwen dat hy hadde op hare Majesteiten/ende soecken de den genen alle middelen te benemen die opt genoeghte gehat hebben syne daden te calomniieren/vooz de ooghen der Staten in Coninc handen selbe de Stadt ende Slot van Amboise, welke hem was ghegeven dooz het Tractaet van Sinte Manegon/ om alsoo gheheel vranchtyck te doen sien/dat hy anders geen sekerheden en begheerde/ als die daer hangen aen syne onnoselheyt/ aen de goede gratien van hare Majesteiten/ ende aen de goet-willicheyt van luyden niet eere. En daer en syn noch listen noch lagen geweest/ die sy niet ghebeytucht en hebben/ om hem van de reghenwoordicheyt ende goede gratie des Conincs te verbyemden/ selfs soo verre dat sy sich beholpen met den naeme van syne Majesteit/om hem dooz den Heere van St. Geran te doen verbieden in het Parlement te gaen op verschepden ghelegentheyden die daer voozbielen tot welvoert van den staet/ met bevel van hem te arresteren/ hy aldien hy dit gheweldt niet en ghehoorzamde/ het welke vooztquam uyt eben de selbe Raden/ in de welke men meermals besloten hadde hem in de Bastile te setten met de andere Princen ende principaelste Officiieren van de Croone/ die

sich met hem ghevoeght hebben/ om te verforcken de noodighe reformatie van de ongeregelgheden des staets.

Eyndelijck heeft de voorsz. Heere Prince/nae dat hy allen moghelijcken blyds aenghewent/ende soo langen tijdt gewacht hadde nae de remedien die men hadde doen hopen/ende dat men resolutie maechte/ de xepse van Guenne by der handt te nemen/ om het houwelijck van den Coningh ende Medezouwe/ sonder eenigher wyse daer in te versien/ ende dat hy daghelijc allerley perijckelen onderwoopen was/ hy heeft (segh ich) om den ghemeynen beste in desen deele niet te besmycken/ ende om syn leven in alle seckerheyt te besitten/ besloten ende gherefoluert te verrecken naer syne huyfinghe: Alwaer hy eenen tijdt langh gebleven sijnde/ men hem openinghe dede van secker ghespreeck tot Crepl. Alwaer de Heere van Villeroy ghesonden mede van weghen des Conincs/ met bevel alleculijck van hem te nooden om weder te Hobe te comen/ de voorsz. Heere Prince sich verontschuldighde op de rechtverdighe oorzacken die hy daer toe hadde/ als die sulcx niet en conde doen met die waerdighheyt ende seckerheyt die een Prince toecomet van alsulcke qualiteyt ende conditie als Godt hem heeft doen ter werelt comen/ tot dat het syne Majesteit soude belieft hebben een ordje op te rechten in syne Raden/ende te versien inde onghereghelgheden van synen Rijcke/ de welke hem vertoont hadden geweest by de Remonstrantien van den Hobe van Parlemeute. Waer over als het syne Majesteit hadde de voorsz. Heere van Villeroy andermael tot hem te schicken naer Clermôr, met wat meerder volmacht/ soa hebben sy het ghespreeck aenghevangen met de reformatie van de voorsz. Raden/ ende met alsulcken ordje als syne Majesteit in wilde ghehouden hebben/ waer van de selve Heere van Villeroy last hadde hem seker bestieringhen te laten sien/ die tot desen eynde waren aengestelt/ ende die de voorsz. Heere Prince meestendeels seer redelijc was bebindende. Wat nu aengingh de algemeyne klachten in de vertooghen des Parlements begrepen/ daer van spaerde hy sich ghevoelen te segghen/ tot dat hy daer over soude ghespreecken ende gheadviseert hebben met de andere Princen/ Officiieren van de Croone/ ende Heeren by hem ghevoeght/ de welke hy te dien eynde hadt sich op den 27. Julij te willen binden tot Couchy, als waer

Maer sijne Majesteit goet gebonden heb-
bende / dat sich oock binden liet de voorsz.
Heere van Villeroy, sp al verre te samen ge-
spjooken hadden over den inhoudt van de
voorsz. remonstrantien / in sulcher voeghen
datmen hoopte goede vrucht upt dese con-
ferentie te trecken / tot welghenoeghen des
Coninck ende der Ghemeente, ten ware de
selve Conferentie afghespooken ware ge-
woyden dooz den Heere van Pontchartain
Secretaris van State / de welke represse-
lyck werdt ghesonden van s Coninck we-
ghe om den voorsz. Heere Prince te ver-
staen te geven de resolutie die sijne M. ghe-
nommen hadde van te verrecken / op den
eersten Augusti, ende sijne reys naer Guien-
ne te doen tot voltrekkinghe van syn hou-
welijck / hem verhalven noobende sich te
vergheselschappen / oft immers ten by-we-
sen van den voorsz. Heere van Pontchartain
te segghen / of het syn meyninghe was sulcx
te wepgheren / oft swarichheid doer inne te
maecken het welke de voorsz. Heer Prin-
ce ghebeyndt hebben de voorz. een openbare
afbreucke van de Conferentie / soo badt hy
sijne M. seer ootmoedelijck in de antwoor-
dedie hy den voorsz. Heere van Pontchar-
tain gaf hem te ontschuldigen / dat hy haer
niet en konde vergheselschappen op so haer-
stighen ende voorsz. ghebeuren reyse / tot dat
het haer eerst belijst hadde te versien ende
oort te stellen op de reformatie van haere
Staten / ende inde onghereghelicheden haer
Staets / ende reys te doe over d'authours
der selver / als oock over den Italiaenschen
Soldaat van Castel van Rimini / van
weghen den moordt begorn inden persoon
van den Heere van Prouville.

Nu soo en wist de voorsz. Heer
Prince doen ter tijdt noch niet datmen on-
der het dixel van dese Conferentie in den sin
hadde hem te doen aentastē ende overrom-
pelen binnen Clermont, gheelijck het voorsz.
heer soude ghebeuren hebben / indien hy daer
langer ghebleven hadde / want om dit ver-
ræcht / hy den Maerschal d'Ancre, ende sijne
suppoosten ontwoyden in r'werck te stellen /
hadde men in de plaetsen ontreut Clermont
doen waerden / sekerre haendelen sekerre
volck ende lichte paerden / soo dat hun an-
ders niet en heeft ontbroken als de ghele-
genthyt : Maer nu en moet sich niemant
verwonderen / datmen de voorsz. Heere
Conferentie ende onderhandelinghe / die met den
Heere van Villeroy begonnen was / heeft
afghespooken / nademaal sp niet en diende

dan tot eenen deck-mantel van soo schelm-
schen ende minnebogen aenslach / alhoe wel
men dit namaels heeft wilen verbloemen.

Weyple dan het ongheluck van Dzauch-
rijcke sadanich is / dat men alle goede ende
beguame middelen om de noodighe oort
daer in te herstellen / ende r'perghel / dat het
gehele Coningheijck met een uperste ver-
woestinghe bezeyt / te ontgaen verwerpt /
ende datmen dooz het uperste geweld ende
de r'samenrottinghe van soo trouweloose
waerdslupden van de wettelijcke middelen
ghebrachte is tot den upersten noot : Noet
om / de wyle de saken ghecomen sijn tot den
oppersten trap der onghereghelichheid ende
verwarringhe / het quaet hoe langher hoe
meer toenemende / ende verargerende dooz
de sachticheyt van de remedien / soo en is de
menscheijcke wysheit / nu ghebrachte synde
tot een nootwendige heure van twee qua-
den / nergens inne becommert / dan int min-
ste te kiesē / om r' meeste te schonwen.

Om deser oorzacken wille / VVy Henrick
van Bourbon, eerste Prince van den Bloede, en
de eerste Ghenoet van Dzauchrijck / ghe-
assisteert met verscheyden andere Princen /
Herzoghen / Ghenoeten / Officiere van de
Croone / Gouverneurs van de Probinrien /
Heeren / Ridderen / Edeluyden / Probinrien /
Steden ende Ghemeenten / soo van d'een /
als van d'ander religie / marchende bestē
ende ghesonke deel van die Coningheijck /
verclaren ende protestieren dooz Gode ende
de menschen / dat wy niet en consenteren /
noch eenichsins verlen hebben in de schade-
lijcke raet slaghen die men nu ghebrachte in
r' Gouvernement ende bedieninghen van
desen Staet / dat wy verbleecken alle factie
en ofte partyeschappen / alle anslaghen ende
alle heymelijcke verstanden segghen de au-
thoriteyt des Coninck : dat onse ooge-were
niet en is / noch opt en heeft gewest anders
dan sijne Majesteit te bewysen de gantsch
oortmoedighe onderbaenicheyt die wy haer
ende de Coninginne Moeder schuldich
sijn : Maer siende dat men den gheest van
hare Majesteiten voorz. comt met quade
ende valsche vzoet-marchinghen. Dat men
den naem ende jonghheid des Coninck / als
oock de goetheyt ende de al te groote ghe-
reclijckheid van de Coninginne (welcke
hebbe haren wille niet by en hebben) mis-
brachte ende dat hare Majesteiten dooz
de rechtbrechtighe vzeke der heyrerachten
van de ghene die haer ontvinghen ende
gheuerelijck belegghen houden / sonder

pemandt van dit van haren aenhangh zijn/ toegangh tot de selve te vergunnen / ghe- dwonghen zijn hare passien te authoziseren ofte verrachighen : Dat men tracht ende jaecht na t'berderf van de goede reformatie van den Staet. Dit siende (seggh ich) vinden wy ons selven gehouden ons tegen dese ghevelt-baden te stellen/ ende al wat ons Godt ter werelde verleendt heeft / lae ons leven selve te besteden / om den Coning te doen erkennen booz sulcx als hy is/ hem te verlossen uyt de verdrukkinghe ende pe- rijckelen die hem dreyghen : De Edicten van Pacificatien te doen onderhouden / de verlichtinghe des volchs te middelen / de Justitie te doen inswanghe gaen/ de goede booz te staen / ende teghen alle ghevelt te beschermen: De quade te doen straffen/ende alle dinghen te herstellen in haeren ouden glans ende waerdicheit/booz een gheme- ne ende nutte reformatie van soo veel on- geregeltheiden/ende booz een rechtveerdige straffe der gene die de authoren daer van zijn / den welcken wy sullen toe schryven alle de onhebbelicheit/welcke uyt de recht- veerdighe bescherminghe/ tot de welke sy ons gebacht hebben/ouden moghen booz- comen/ waer aen sy allene sullen schuldich sijn/nademaal sy in plaetse van t'quaet dat den Staet is dreyghende te wederhouden/ het selve boozdijven ende verhaeten/raet ghegeven hebbende om de Conferentie af te bzeken/ ende afgh. slagen hebben alle recht- veerdighe ende redeliche middelen ende con- dition / om alsoo den Coningh te bzeinghen dat een oozloge die onnoedich is/ende daer- om oec puerchtveerdich/ op dat sy ten coste van sijne goede ende getrouwe Onder- saten/hare epgene passien mochten wzeke. Verclarende dat nadien de wapenē/die wy te desen eynde ghenootsaecht sullen sijn aen te trecken/niet en sijn dan booz den Coning ende sijn Wyphet / booz de behoudinghe van sijnen Persoon / van sijn Croone/ende van de gront-wetten deses Coningrijcx/ wy oock althit sullen bereydt sijn de selve af te legghen / soo wanneer sijne Majesteit bze ende beter beraden zijnde / sal versien hebben in de saken hier boven aengewesen/ ende sommighe andere in de Remonstran- tien van den Hoge van Paerlamente/ende Cahieren van de Straeten naeder verhaelt. Ende tot dat sy dooz hare wysheyt gewisse ende bequame remedien daer inne geschicht

sal hebben/bidden wy haer nochmaels wel ootmoedelijck / haren Onderstaten die vol- noeghen te gheven / dat sy haer verrrecht echter upstellen/tot aensien van het merco- kelijck na-deel dat sy anders soude moghen hebben by de veranderinghe van de herten ende ghenegentheden hare volchs/wiens jammer ende ellendicheden/die op t'hoofte staer ende beclarchelijck sijn/haerlypden ongeduldich doen werden/siende dat sy uyt de vergaderinghe van de Staten sulcken vyzucht ende verlichtinghe niet en marpen/ als haer dickmaels beloofte is geweest. En ghemerckt dat de houwelijcken der Conin- gen geen particulieren ofte besondere hups- saken en sijn/maer dat haerlypden Coninge- rijcken en Staten seer veel daer aen gelegē is/als dinghen die de ghemeene ruste conne onderhouden ofte afbzeken: Soo biddē wy sijne Majesteit seer ootmoedelijck daer inne te willen doen onderhouden de oorde/ē na te spueren die sekerheden die in een sake van soo grooten ghewichte noodich sijn om haren staet in toe comenden tijden te behz- den teghen de anslaghen die men by de ge- legghentheyt van haer houwelijck daer tegē soude moghen int werck stellen. Ende te die eynde booz al te doen verificieren ofte be- krachtighen ende te boerke stellen het con- tract van t'selbe houwelijck in de Registren van t'Parlement/ghelijck sy van booz con- dition des sels updruckelijck daer toe ver- bonden is/ende ghelijck het t'allen tijde ge- bzuypelijck is gheweest met een bygaende verclaringhe / by de welke tot navolginge ende uyboeringe van de oude Oydonna- rien ende Wetten des Rijcx / gheordineert sal werden / dat geen Spaenjaerden noch andere vzeindelingen en sullen toeghelaten worden tot eenighe gubernementen/ offi- cien/proben/Capiteynschapen / oft andere openbare bedieninghen in den Coninghrij- ke/noch tot enige hups-diensten in de hups- van de toecomende Coninghinne / ghelijck men bindt dat sulchs althit ghebruypcht is gheweest in alle Staten/met namen in En- ghelant / ten tijde van t'Houwelijck van de Coninginne Marie met Philippus Prin- ce van Spaenjen/ alwaer ghelijcke vercla- ringhe/ om ghelijcke oozsake ende om ghe- lijcke onhebbelijcheden te schouwen/ghebe- rificeert is geworden in het Parlement van den Lande. Ende om wech te nemen het na-dencken ende rechtveerdighe misvertrou- wen die de Maechschappen met Spaenjen/ ter oozsake van de groote verhaelinghe/die

men ghebruyckt om die te voltrecken / aen alle de Montgenooten van Brancrjck ge-
geven hebben / soo bidden wy sijne Majes-
teyt oock mede te onderhouden ende van
nieus te bevrjstighen de oude vrientchap-
pen ende verbonden / die wpen de Coning/
ghelucksaligher ghedachtenisse / soo soch-
buldichigh ende voorsichtigh vernieut
heeft met de wttheemische Princen / Poten-
taten/ende Republijcken / als wesende een
van de gewiste middelen tot versterkinghe
van haeren Staet / ende vande ruste van
Christenheyt. Ende soo men niet teghen-
staende dese, soo redelijcke/so nooijge, ende
soo westelijcke conditien / de heyt-crachten
des Conincs eeren wel doet optreken te-
gens ons oft penant van die gene die met
ons in verbandt sijn (het welcke wy ver-
wachten sullen/er wy verfolge sullen ons
te beschermen) so en moet men niet quaet
binden / dat wy tegen den gheweldt stellen
een rechtveerdige ende wezelijcke besche-
minghen / nademaet de naturen ende de
noods allen menschen toelaet haer leven
voort te staen/ende alle middelen te gebruy-
cken om gheweldt niet gheweldt te verdrin-
gen / ende nademaet ons niet anders en is
overgebleven om ons selven vant quaet
te bevrjden / als allen onsen toeblycht te
nemen tot de yterste remedien / dewelcke
nochtans moeten rechtveerdich ghebonden
worden / nademaet sy hooghenoedigh sijn/
ende die wy tot noch toe/so seer het ons doe-
lijck gheveest is / gheschout hebbende / oock
wel wenschten nu niet te moghen gebruy-
cken / ten ware dat wy ghebruycht waren tot
desen ytersten noodt / te weten / of te sien
de yptroedinge van den huyse van Branc-
rjck / ende met eenen den ondergang van
den Staet / ofte te rechtveerdige ende we-
telijcke bescheerminghe tot onderhoudinghe
van die heyde by der handt te nemen.

Bidden en vermanen alle de Princen / Ge-
nooten van Brancrjck / Officiere van de
Croone / Heeren / Ridders / Gouverneurs /
Edelluyden / en andere van wat staet ende
Conditie dat sy ooc sijn/alle de Parlemente /
alle de Staten van die Coninghe/ende ge-
neralijck alle de gene die sich noch Francop-
sen noemen/ende sich by ons noch niet ghe-
voeght en hebben / dat sy ons willen helpen
ende bystaen in een soo rechtveerdige sake.
versoeken ende besoecken alle yptlaetche
Princen ende Staten / ende alle oude vrien-
den ende bondgenooten van desen Staet / ons
daer inne te willen behulpich sijn / ende alle

bystande ende gunste te bewijzen/sonder toe-
te laten dat soo goede ende ghetrouwe on-
derfaten/als de Princen van den Bloede/en
andere Princen en Officiere van de Croo-
ne/dooz al sulcken t'samen-vottinge/onder-
drucht werden / overmits het ghevolgh dat
sulcx mede soude slypen over alle de Staten
van Christenryck.

Ghedae tot Couchi, den 18. dach in
Augusto 1615. onderteeken.

Henrick van Bourbon.

Ese ende meer an-
dere dingen en heb-
ben den Coninc in
sijn voort-nemē niet
kunnen beletten/hy
heeft sijn reyse/om
tot Bordeaux met
het Conincklijke
Vrouwe wt Span-
jen/sijn byleggher te
houden/ende hierē

XXIIL

De Co-
ninc ende
Princen
bereyden
haer tot den
crjck.

teghen sijn Suiker tot een teghen-houwe-
lijck des Conincs van Spaenies sone/nae
Baiona te leveren / met een machich ende
staetelijck gheselschap ghecontinueert ende
vervolght / achterlaet ende den Marechal van
Boys Daulphin / met een nootelijck crygh-
heyt te Paerde ende te Voet / om op den
Prince van Conde ende sijne aenhanghers
(haer daeghlijcks versterkende) te mach-
ten/ende met ghelegentheydt te overvallen
ende te scheuren / Daer is oock in den name
des Conincs een Mandat dooz Heraul-
ten/met het gheluyt der Trompetten / ghe-
publiceert ghe worden / dat de Prince van
Conde met alle sijne bystanders / binnen den
tijdt van een maent/de wapens afleggen/
haer cryghs-bolck afdancken / de Ghebans-
ghenen ontsaen / het Gelde ende de Steden/
die sy hadden inghenomen / wedergeven/
ende alles in den voozighen staet / daer het
in gheweest waere/souden stellen : In cas
van onwillicheyt/souden sy haere ampten/
digniteyten / haere goet / incomsten/ende
bygheden ofte Privilegien verbeuren / en
Rei Criminis Lae Majestatis ghehouden wo-
den. Waer in een deel des Parlements te
Paris niet heeft willen bewilligen / waer
dooz de Princen haer op meer plaatsen oock
verstercht ende verseeckert hebben / ghelijck
D n oock

1615. noede Marechal van Daulphijn gedaen heeft
beyde partijen op elck ander vlijchich wach-
tende.

De Princen hebben in sommighe vaen-
delij ende Cozzetten een herte, met een nies
doortkecken, ghevoert / daer met te kennen
gebeude / dat sy den doot van den vermoor-
den Coninck wyzeren wonden / ende de
Steden / die sy inghenomen hebben / hebben
het selve oock te willen doen / sweeren moe-
ten. Hierentusschen heeft de Graef van
Witghensteyn meer dan 300. Ruyters / die
de March-Graef van Brandenburg in
Cleffische Landt hadde afgehebaute / aen-
ghenomen / ende vnaenghsien daem op
hem in verscheyden passagien wachtende /
heeft hy de selve doot / ende den Prince van
Conde toeghevoert.

Formulier
des eers
ghedaen/
van het
rijch volck
des Princen
van Conde.

De Prince van Conde hy een hebbende
meest al het rijch volck / welck hy voer
dat mael vermoede te sullen comen in het
velt brengen / Soo heeft hy monteringhe
ghehoude tot Crespy in Laonnoys in de maent
van September, ende heeft al syn rijch volck
desen eet doen voer: Ick N. N. sweere ende be-
lore wel ende gerouwelick te dienen den Co-
ninck onsen Heere, onder d'autoriteyt en t'ge-
biet van mijn Heere den Prince van Conde en
belove in ghelijck, datter mijns werens, naer en
sal gheschieden tot nae-deel van sijn dienst
sonder t'selve te melden. Sal oock den selven
dienen tegens eenen yegelicken, ende naem-
lick teghen de les tyrannen, die op den naeme
van den Coninck aen hun trecken t'opperste
ghebiet, t'selve misbruyckende tot haer eygen
baete, misgaders teghen de gene die beticht
sijn, ende sullen bevonden welen schuldich te
sijn aen de moort des over-ledenen Coninck.

XXIII.

Fray dis-
cours daer
in den Co-
ninck het
houtelick
met Spaen-
schen woort
onttraeden.

Mer sijn te deser tijt verscheyden
fraye Discoursen / ende waer sijn
winghen aen den dach ghecomen / be-
langhende het houtelick des Coninck / ende
de confederatie met Spaen / waer van
dit hier volghende Discours een is.

Eer Coninck,
Wp leeren upt den onme-
loop der tijden ende der
zeuwen / dat alle dinghen
beur de gheneghentheydt
van hare natuere / haer te-
gen-deel onderwoppe sijn /

Het sy dan tē goede ofte tē quade: Jae selfs /
dat sy menigh-mael wessende op het rijk
van haere volmarcht / ende gherack
tot den hoochsten top van haer wesen / op
stande voert verniet ende verdozen wo-
den / beurt die ghemelbighe toe-vallen die
haer over-comen by ghebreck van goede
voorsichticheydt ende toe-repelinghe van
heylsame remedien. Hier van / Heer Co-
ninck / hebt ghy een heel versch exempel aen
dien groeten Coninck / aen dien dapperen
Hendrick unen Edelen Vader / die in der
waerheyt de Heerlijchheyt deses Staets
tot so hooghen top van ere ende achte-
heyt gebracht hadde / dat hy selfs de groot-
ste licht des weerts verdonckerde. Maer
die beroockte gheswozen vbandt van uwe
grootheyt / met den welcken men u wil ver-
marchschappen / niet konnende verdragen
het glinsteren van soo grooten sonne / ende
t'herce niet hebbende ons aen te tasten
langs de wegen der eere (die wy opt tegen
hem behaelt hebbe doot de kragt van on-
se swerden) heeft sijn toe-blicht ghenom-
men tot de verraderijen ende moorden (de
ghewoonlijke wapenen der bloede) ende
heeft gheacht / dat men (om sonder bloet
kroten over den roef van desen machtigen
Staet te triumpheeren) tot den grond toe
moest uproeden het Edel geslachte van de
Bourbons, overmits hy gheloofte / dat dit
keiser-rijck van de Grieken in den loop
sijnes dootpoeds gheveest is / soo langhe
als het vermande ghedade heeft van de as-
censie der Eaciden. Om de upkomsse van
sijn aenslact ghemackelijck te maken /
heeft desen dootwoort doot toe-doen der
trouweloose handen / die ick u noemen sal / u-
wen goeden Vader ter doot ghebracht e-
ven op d'selve tijdt / als hy stonde om tegen
alle de Coningen vanden aerobodem te spe-
len het spel dat wy Franssen noemen au bou-
ee Hors, dat is / wie malcanderen upt den
throon soude stooten: Willende doen ghelijc
den Trent / die om sijn pzoij te verfinden
aen de ooghen begint / ende ghelijc het ver-
gift / twelck willende t'lichaem verderver
ende vernieten / recht nae t'harre sterck.
Ende naderhandt alijdt voort-douwende
op desen ongheluckighen aenslact / heeft de
selve hem doen hopen (ghelijc de Dolphijn
verscheyde sijnde van eenigh groot getier /
sich lichtelijc vanghen lart) dat ghy mede /
Heer Coninck, die doen ter tijdt onsen Dolp-
hijn wert / verbaest sijnde doot den val van
dien groeten Coninck / haest het doot soude
stooten

1615. 1615.

dooten teghen de Kelippen vanden onder-
 ganc uwer Vaders. Maer dewyl hy sagh/
 dat ghy den Hemel tot uwen besigmerie
 hadt / ende de herten van soo veel dappere
 Princken tot u vol-werck / soo heeft de ver-
 rader dooz alle middelen ghetracht om
 te sluten de ghetrouwichheit uwer onder-
 saeten. ende te bryken dien staelen muyl / die
 het eenighe steensel van uwen Staet is /
 dooz den doot ende onberganck van de ge-
 ne die de eere hebben van ghesproten te we-
 sen upt uwen Edelen bloede / ende van de
 andere Officieren uwer Troone sijn oof-
 fice daer upt nemende / dat sy de successeurs
 ofte naevolgers waren / soo wel vanden on-
 versierlijchen haet welcke dien grooten
 Hendrich teghens hem hadde / als van de
 Heerlijckheit sijnre dapperen moedts. En
 overmits dese hooft-righels van State
 soodanige schadelijcke aenslaghen een ver-
 we gheben / ende soodanighe moorden be-
 wimpelen met eenighe schoonen dech-man-
 tel / soo heeft hy (als een middel o p t hoogste
 daer toe bequaem / ende den volckeren aen-
 ghenaem zijnde versocht de eere van uwe
 Maegheschap / ende u ghesicht tot sijnen
 Swagher / in plaetse van dat hem de eere
 verbonde sijn verliet te laten aensoecken /
 ende niet die van selfs te comen aanbieden /
 sonder voozgaende versoeck. Dit heeft hy
 aldus gedaen / op hoope dat alle goede ende
 ghetrouwe Francosijn sich stellen souden
 tegen dit vooznemen ende dat uwe Princken
 ende goede Bloet-bijnden / (als gheintref-
 seert synde by u berderf) desen val souden
 steunen / ende dat hy oversulder dit groote
 dieper-rijck soude sijstien / ende Boger-
 lijcke ooglooghe daer in verancken / ende
 den sulcke middelen triumpheren over den
 roof van uwe Heerlijckheit ende grootheit /
 hebbende sijnen verderslijcken aenslach
 tot sijnen voozdeele soo verre ghebracht /
 dat ghy nu ghecomen siet tot den dach der
 vooz-berepinghe van op het Coornael des-
 ses berzuchten Wanckrijcks te sien spelen
 de vozebelijcke Treur-spel / die men noch
 oyt ghesien heeft ende in perijckel staet (soo
 ghy u niet en guet als een Coninck : soo
 ghy geen onderscheypdt en maectt tusschen
 uwe goede ingen ende uwe byanden / ende
 de Antheuren uwer ellendigheypdt niet en
 staet mer uzen blixen) dat men u de veer
 voozden bech sal sichten / ende u als eenen
 smit derbyzpen ghelijck eerreys de Goden
 den Smit Vulcanus upt de Hemel jaegghen.
 Meer Coninck. Sijck ben al te goeden Davar.

roep / en te seer pberigh vooz u wien dienste /
om geen deel te hebben aē t'geschep en aen
de eranen die uwe arme onderfaten so over-
bloedelijc stoyt ober den ondergang uwer
Conincryck / en ober de verdoekinghe die
men tegen uwe miinder-jaricheyt aerecht.
Daerom laet ons Heer Coninck met den
aers op de zadel / rii met her Sweroor inde
vuysf / gelyck de manastighe Alexander
ghedaen heeft / in eenen suicken ouderdom
als ghy t'ghenwoozdigh hebt / laet ons /
segh ick / als souden / als ooppere Camp-
weerters staen op den rugge van uwe Wy-
anden / laet ons uwen vrede scheyden met
haere bloede / ende deur hare wonden vooz
den vugh daen comen de heerlicheyden u-
wer moedts. Wat sal dit zyn Heer Coninck
sult ghy nu / ende in sulken ouderdom / in
den welken uwe dwoozfaten noyt een an-
der hooft van haeren staede begeert en ge-
ben / als haer leue / in sulcken gelegentheyt /
(welcke niet oft op de bevestinghe van uwe
grootheyt / oft op de herfackinge ende ge-
heelen onder-gaugh van uwe Croonen)
sult ghy nu / segh ick / gheen sennue int Ca-
pietel hebben / sult ghy niet als Coningh se-
ghen / ick wil her / waer ghedoghen dat men
s uwe leffe sal vooz-stellen op een biesken /
dat men u den staet uwer sacche sal verber-
ghen / ende niet eens af-vraghen dat ghy
gevoelt Alch Heer Coninck / hoe verachtmen
alouds de waerde van uwen Staet / salmen
u verclaren vol jarich te wesen / ende sult
ghy des niet te min staen onder de hand-
placke van eenen anderen / sult ghy anders
gheenen wille hebben / als die u ingheblasen
woydt van eenen schadelijcken staet / die
sich houdt by uwe Alch. Wat sullen de up-
lanesche Princen hier van seggen / wat ghe-
voelen sullen sy hebben van u oorzdel en
de Couragie / Doelt ghy dan die cracht niet
die de Coninghen eenen moedt erst ver-
boden den ghemeynen man / die haer van
dat sy noch inde wighen liggen / inblaest een
holcommenlijck wetende siele / ende diem
aughel der cete / dat punct van Couraghe
dat haere herten prikelt van den eersten
dagh haerder geboorte aen / gelijck den Co-
ninghlijcken doozn van Babilowien pleech
te botten op den selven dach dat sy gegift
was Alch / Heer Coninck / wy zyn nu gheco-
men tot sulken tijdt / dat ghy moechte ende
moet doen bliken uwe drecht / uwe groot-
moedicheyt / ende de liefde die ghy schuldich
zijt aen de gedachtenisse uwer Vaders / wy
zyn nu gheraecht tot dien fers-dach der
A u u Persia

1615.

1615.

Persianen / die sy noemden De doot der son-
den. Dit is den dach op den welken ghy
deur den doot vande Verraders uwes
staets / van de Maaydenaers uwes Va-
ders / van de straet-schenders uwes volcs
moet weereken de doot van uwen goeden
Vader / die moorden die men voornemt te-
ghen uwe Princen / ende u leven bevestigen
ende verfeeren op t' verderf van dese min-
sedige menschen. Cis nu den dach Heer Co-
ninck dat de mom van't aensicht is / datmen
siet de registers van't Parlement dat men
siet de soo langhe verhozene bekentnisse
van Ravallac. de raetslieden die men ghou-
den heeft ten huyse vande Jongvrouwe
du Tiller, die memoiren die sy over-ghe-
geven heeft van dien Camcliden / die sich
houdt by uwe Majesteit / die soo schoon
valletteert, * ofte den goeden dienaar speelt /
enoe so seer wil schijnen te pveren. Cis nu
den dach datmen oog-schijnende siet de
waerheyt van de beschuldighen der
vrouwe die desen heylighen Veremijst
desen goeden Gascon bericht heeft / Cis nu
den dach datmen grondelich weet de jam-
merlijcke daden van eenen Conchine, van
eenen Cancellier / ende haeren aenhang.
Cis nu den dach dat de verraders om de
rechtveerdighe wrake van haere boosdade
te ontspeelen u een oozlooghe verweken / u-
wen lieben Hebe calomnieren / ende noch
adem / noch stemme / noch longhe meer en
hebben / dan om te verdriven / deur dien de
goede Prince haere levens heeft upt-ghr-
conbicht / uwe Justitie wil becrachtighen
ende uwe Heerlijchheyt ende eere verfeec-
keren.

* Ghy siet
hier op den
binaent
vanden
hartoghe
van Espen-
non / die
ghesproten
is wt den
huyse de la
Vallette.

De wijle dan Heer Coninck, dat den He-
mel om soo veel boos daden vertoogt zyn-
de / ghesilt ende bezedicht wil wesen deur
een solemnele ende openbare offerande van
het bloedt van dese verraders / ende gebied
dat uwe Justitie het selve sal vergieten /
soudt ghy den wille des Hemels wel willen
teghen zyn / soudt ghy soo onnatuerlijcken
kindt zyn / dat ghy de Ziele uwes Vaders
een soo Godruzchtige wraechesoudt ont-
seggen / soudt ghy tot de ruste uwes volchs
soo weynich gheweghen / ende soo ondanck-
baer zyn (Heer Coninck, verschoont my) te-
ghen uwen wellieken Hebe / dat ghy sijne
liesde soudt betalen met strafheyt / ende met
het sweert in de vuyt u tegen hem opma-
ken / om dat hy waecht vooz de behoudenisse
van uwen Staet / soudt ghy toefkemen /
dat het bloedt uwer onderfaten gestort / en

de sy op een vleesch-banck gebacht soudt
werden om te handhaben de ongheskrast-
heyt van sulcke / die Wyanden zyn van u-
wen Staet ende Coninc van sulcke die het
oozloos-lied niet en singhen / dan om sich
Weesters te maecten van uwe Heerlich-
te / ende van u met uwe Maeder / ende de
Princen van uwen bloede in een Clooster te
keeken / ghelijck sy doen wilden ten tijde
van Henrick de derde / Ach Heer Coninck,
het is eenen aenslach van langher hand ge-
sabiceert oft ghettimmeret met den doot u-
wes goeden Vaders begonnen / ende bevo-
derds den dese belepdinghe die de kercke
ghebruickt heeft op de vergaderinghe van
de Staten Ghenerael / poghende het tijde-
lijcke uwes Conincryx te doen hangen aen
hare Authoziteit. Cis maer al te bekent /
datmen gheswozen heeft den gheheelen on-
dregangh van de Bontbong. Placen / wie
ijer die niet en mercht / die niet en singht
dier niet en roept / ende niet en beschreijt
Ghy soudt sien Heer Coninck, soo wel als
wy / dit belepdt vol Verraderie / desen ver-
vlochten coophandel / indien de boosdoen-
ders / die de Presidenten van uwen Staet
zyn / ende sich met uwe authoziteit bedec-
ken / een maal afghesert waeren van hare
ampten / ende gestelt in handen van de Ju-
stitie. Ghy sout heerlijcke ende Edele vryhe-
ten sien / indien ghy woudt authoziteren de
sozge ende den pber van uwen Hebe ende
van alle die goede ende gherrouwe Fran-
cosen / die niet en haechen dan nae de eere
van u dijnck te moghen doen.

Marick verclaere u oock / Heer Coninck,
indien ghy u niet aentenrecht den rouwe
die alle uwe oude onderfaten maect / u over
de doot uwes Vaders / indien ghy niet be-
weecht en zyt over de onghelien die men
ons berept / ende onse cranen niet en versam-
melt: Dat den Hemel in den daghe des on-
ghelucks u al mede sal slepen in onse ellendie-
heyt / ende dat de Hoogheyt van uwen staet
u niet en sal dienen / dan om u de smerte / soo
veel te bitter te doen gheboelen / ende so veel
te leghen te doen vallen / daerom / Heer Co-
ninck, verheft uwe ooghen tot den Hemel /
ende verfoecht syn ghenade: ghelooft my
hy sal u inde middernachtsche dypsterissen
deser booser aen-slagghen verlichten / hy sal u
als eenen goeden Engghel boozgaen / ghe-
lijck Pallas met een vrandende fackel gingh
vooz Diomedes, om hem te bewaren vande
ghevaerlijckheden des doots / begeeft u aen
de syde van uwe naeste Bloedt-vrienden.

Maeds

Maedt ende beweecht die Coninginne / die
door het lief-locke van dese Crocodillen be-
drioghen is / dat sy de oogen stoppe voor de
raedtflaghen uwer vanden / ende ingae de
heerlycke bane bande ghene die deel hebben
aen den Staet / ende ober-weecht beyde ge-
famentlyck ende elck besonder / hoe veel dat
ter aen de teghenmooydighe saecken ghele-
ghen is : Mercht sonder Passie ende voor-
oordeel aen / oft niet beter en is / dat dese Va-
der-mooyde / ende verraders deur den wech
van Justitie gestraft werden / als een boz-
gelijcke oorloghe te ghegheghen om haer te
versekern Heer Coninck, die Princen ende
Coninghen hebben oft seer gepbert / dat de
Justitie in t'ghelijcke mocht bedient wer-
den / om voor haer te behouden den Tijtel
van Rechtveerdich / het rechte erf-deel van
uwen name / ende op datmen haer niet en
verwete het gene daer Lyartes, Capiteyn
Generael van Athenen sich ober beclaechde
teghen Appius Burgheemester van Ro-
men / te weeten / dat sy ongerechtich waren /
voorwaer al der Coningen grootheyt be-
staet in desen eenighen Tijtel Rechtveerdich,
de wyle sy alleen om deser oorlofke zijn in ge-
selt / ghelijck Herodotus, sprekende van de
Meden verhaelt. Ende Agelaus sich becla-
gende ober de ongherechtigheyt van den
Lant-boocht der Persen / seiden : VVacr in
is hy doch grooter dan ick, als hy niet Recht-
veerdiger en is : Verhalven / Heer Coninck,
ist dat ghy behouden wilt die grootheyt
van desen Staet / ende t'voordeel dat hy al-
tijts ghedadt heeft boven alle Monarchien
des werelts / soo behoudt desen Tijtel van
Rechtveerdich / omhelst de gherechtigheyt /
strafte de ghedreken ende beloont de Deuch-
den : weyt ons niet weder in de grouw-
lijckheyt onser verwarringhen / maecht niet
datmen t'swaert ende t'wyer wederom in
de handen nemt : Ende verandert de
vrechde van een soete vyse niet in de bin-
terheyt der ellendigheden / noch het soete le-
ven in een levendighe doot / anders / seg ick
a-dieu onse heerlijckheyt / a-dieu onse groot-
heyt. Ende demple ick si / Heer Coninck, dat
alle de Provincien van dit Coninckrijck /
met de tranen op de wanghen / ende met een
diep versuchten int herte / (veroorzaecht
deur de mooydt uwer Vaders) aen de voe-
ten van uwe Maj. st. seer oodtmordelijck
sullen versoeken / datmen haer recht doe / so
horm ick gheheel ober-stolpt van rouwe
npt den name van des selven grooten Co-
ninc Moeder / ick wil seggen van Babar-

re / van dat Coninckrijck / dat hy sijn doot
soo veel verlozen heeft / ende grooten droef-
heyt daer van gevoelt / dat het geen verlich-
tinghe en can vinden / dan door de doot van
de Bedienaers deser wreedttheyt. Ic come /
seg ick / u mede seer oodtmordelijck bidden /
den selven Coninckrijck toe te laten / dat het
sich partije stelle teghen den Hertoghe van
Eipernon, ende andere sijn aenhangers /
die het te sijnertijt ende plaetse sal noemen /
ende nadien / Heer Coninck, dat de Clachten /
die een Moeder doet ober de doot van ha-
ren Sone / altyt gunst ende mede-bogent
heyt vinden / ende ghy aen d'ander syde de-
sen dienst der liefde niet en kunt weygherē /
sonder rechtveerdelijc beschuldicht te wor-
den van eenen boosen aert te hebben / het
welcke ick geensins en can gelooven / so stel-
len wy onsen troost op de Justitie van dese
afghelijcke boosdaet / ende zijn versekert
so veel victooyteechenen te sullen oprechtich
ober dese victooyte / als wy wel graf-schif-
ten op-gherecht hebben ter eere van sijnē
Hischen / Ende ghelijck wy hem schuldich
zijn de eere van de behoudinghe onser goe-
deru / ende van de versekertheyt onser le-
bens / alsoo kom ick oock / om in desen deele
niet ondanckbaer te wesen / uwe Majest.
verclaren / dat alle de Babarropfen / so haer si
het Trompet sal beghint te spelen / sich ver-
eenigen sullen met uwe nebt / met dien goetē
Prince / ende haer leven waghen voor de
wzake van dese boosdaet / voor uwen dienst
ende welbaren / ende voor de versekeringhe
van uwen Staet ende Croone.

DEn acht-tiende Octobris heeft de
jonghe Coninck van Branchrijck
sijn houwelick met de dochter van
Spanen vol-truck binnen Bor-
deaur / met seer groote pompe ende magni-
ficentie. Oock is re selver tijt des Coninck
suster / door den Hertoghe van Guise, met
grooten staet nae Baiona ghelept / alwaer
dese jonge Prince seer staetlich is ontfa-
ghen ende ghewillecomt.

xxv.

Diarecti-
ghe des
houwelick
tusschen den
jonghen
Coninck
van Branc-
rijck / ende
de dochter
van Span-
en.

De Prince van Conde maecontent
blijvende van weghen dese alte-
ontijpe houwelicken / ende allian-
ten tusschen Branchrijck ende
Hispanen / ende van d'ghen andere hier
boven verhaelde swaricheden / soo heeft hy
sich op sijn herte gehouden met het ergh-
An in volck

1615.

De Prince
van Conde
recht eem-
ger maete
die van de
Religie
aen de
bant.

Maer niet
ben Mare-
ſchal Debi-
guieres.

bolck dwelck hy alreets verſaemt ende
aen-ghenomen hadde/ ende om des te meer
hulpe ende byſtaut te moghen erijghen tot
volvoeringhe ſijner vooz-nemens/ ſoo heeft
hy die van de Gherefoz-meerde Religie in
Dianckryck gheſocht aen der hand te erij-
ghen/ haer ſoekende te doen ghelooven/ dat
deſe houwelickheit hare ende aller Ghere-
foz-meerder wt-toedinghe ende onder-
ganch ſouden gherepcken. Die van de Re-
ligie wel weteude den onder haer die de
Apocryſien ende hare Adherenten van
ouden tyden her/haer hebben toe-ghedrae-
ghen/ en hebben deſe erinneringe niet licht
geacht/ maer hebben/ met vooz-were van
hare Ma-hare verſarmelinghe ghecontin-
eert binnen Genoble. Le Mareſchal Dedi-
guieres, profeſſie doende van de Gherefoz-meer-
de Religie heeft aen deſe vergaaderinghe
gheſchreven den 21. Septembris, haer ra-
deude vooz-ſichtelick te handelen/ ende niet
lichtelick tot de wapenen te comen/ nadien
doch nu het houwelick was volbzacht/ maer
ziet veel meer/ dat de Prince van Conde,
met die van de Religie ſouden beabepde/
dat de oude Ordinamenten/ wilende dat de
wt-landers gheen Kanten nocher Officieren
des Rijck bekieken en ſouden/ haſt en on-
bryckelick mochten onder-houden worden.
Dit riedt en dyet/ de boven-ghenemde Ma-
reſchal des te meer/ om dat de Coninginne
Regente ſchreit tot den vrede ende afleg-
ginghe der wapenen wel gheſimmet te we-
ſen/ ja willich was de Heere van Boys Daul-
phin te verbieden pete met wapenen te
doen: gelijck dan oock de Heere Prince van
Conde beſloten hadde geenen aen-val eerſt
te doen. De Mareſchal Dediguiers vermaen-
de deſe vergaaderinghe/ dat ſp doch ſtrickte
wonden blijven binnen de paelen der vooz-
ſichticheyt/ ende geenen crygh te veroorzae-
ken/ maer den verhaeteden naeme van on-
ruſte aen het Rijcke te maken/ op het uau-
ſte te vermijden/ op datmen immers den
Feytten ende anderen byanden der Reli-
gie gheen oorzacche en ghebe van quaet
ſprecken en ſchryven/ jac oock van doen/
want ſepde hy/ ſp ſullen deſe occasie wel
keten waer te nemen/ ende tot haren
ſchoonſten/ doch tot ſchaede der Gherefoz-
den/ te gebuycken. Wilt doch/ ſep hy/ wel
gedencken/ hoe dick wils wy ende onſe Va-
ders deſe vyzpheet/ die wy nu bekeden/ ghe-
wensche hebben/ laet ons die wel ghebyc-
ken/ en toe-ſien dat wy geenen onnodigen
erijgh aen en vangen. Het Evangelium wort

immers ober al gepredicht/ het heyligh Bye-
lich-ant wort vele woghen wt des Co-
ninc renten onder-houden/ een ſeerker ghe-
tal van Steden worden met garniſonen
beſet op des Coninc oncoſten/ tot verſeer-
heringhe van die van de Religie/ daer toe
iſſer een ſeerker Camer gherichte tot afleg-
ginghe aller verſchillen tuſſchen de Paep-
gheſinde ende de Religioſ-verwanten op
ghericht. Iſſer in de vooz-verhaete din-
ghen eenich ghebych ofte in-byeuche/ ſoo
machmen claeghen/ ende om reparatie ofte
verbeteringe aen-houden/ op dat onſe Keer-
ken in eenen ſeerkeren ſtand ghebyacht mo-
ghen worden. Wanneermen tot de wapen-
nen comt men heeft geenen ſegen van God
te verwachten/ ten ſp datſe rechtveerdich
ſijn/ daer ſp niet vooz-gheshouden en kunnen
worden/ indien ſp ſonder noodt in de hand
ghenomen worden. Ten is oock niet vooz-
ſichtelick ghehandelt/ indien men alleen wt
een quade ghevattede hope van een geluc-
kighe wt-comſte/ teghen die ghene die veel
ſtercker ſijn als wy/ ende beter bereydt/ het
ooyloch waeghen. Wat aengaet/ dat pe-
maet ſeggen mocht/ dat vooz deſe houwe-
lichen de Religie ghelick in perikel ghe-
ſtelt wort: Daer op ſtaet dit te merken/
dat eenen Prince aen ſijnes naebuyrs doch-
ter ſpliche/ daerom niet ter ſtont des ſelf-
den raet ende goet-duncken en bolck/ ende
ſijn rijcke tot wel-ghelallen der ſelfder ew-
ſal in den hant ſteken. Maer men ſoude
van ons kunnen ſeggen/ dat onſe vooz-ſich-
ticheyt ſoudt en dwars is/ indien wy onſ-ſel-
ven in het vier werpen/ om de roock te ont-
gaen/ ende onſen onder-ganch wilende
vermyden/ den ſelfden bevoorderen. Wy
hebben/ ſep deſe Mareſchal, noch tijts ghe-
noech te ſchuyde als wy het onweder ſie co-
men/ laet ons onder tuſſche ons gereet hou-
den. Wanneermen ons de oeffeninge onſer
Religie wilt benemen/ ofte ons af-ſnyden
de vyzpheet ende verſekeringhe die onſe Va-
ders ende wy met onſen bloede hebben ver-
woyden ende bedochten/ ende die de Grootte
Coninek ons heeft ghegheven/ Als dan ſul-
len wy rechtveerdelick de wapenen in de
hant nemen/ om tegen-weere te doen. Van
ſullen ons alle de byome Francopſen onder
de armen nemen/ alle byemde vrede-lieben-
de Princen ende Staeten ſullen ons by-bal-
len/ met alle die de ware Religie ende den
wel-ſtand des Rijck aen-gaet/ ende boven
al ſullen wy Godes ſeghen (die wy vooz-
deſen by onſe rechtveerdige wapenen heb-
ben

1615. 15. ben ghespuert) aen onse spde hebben/die onse kercken tot synes naems lof ende eere Dadrijs sal beschermen. Desen booz-slach des Heeren Dediguiers heeft vele Heeren ende Ghemeenten der Ghereformeerde kercken wel-geballen/best houdende dat men sich vzeichte ende stille houden soude/ tot dat de groote noot anders verheffschen soude. Maer andere sijn van anderen advyse gheweest.

De Coninc ende sijne Moeder wel wende hoe sterck ende machtich dat die van de Ghereformeerde Keligie in Wanchrijck sijn / ende merckende dat sy wat inclinerden ende hielden aen de sijde van den Prince van Conde, so hebben sy om dien slach te vzecken/dit nae-velghende Edict doen puliceren.

Wilhelmus van Godes genaden Coninc in Franckrijck ende Navarre / ontbieden alle den gheenen tot dien desen tegenwoordigen tijt comen sal onsen groet / ende doen te weten hoe wel van ons na dien wy tot de Croone sijn gecomen tot bevestinghe van die wijlen by de regeringhe van Comack Hendrich den Vyftien / onses Woorthghercken Weeren ende Vaders Woorthghercken ghedachtenisse (dien God ghenadich sy) onsen onderdanen / den ghenen vanden van de ghereformeerde Keligie te goede openbare Edicten / verclaringhen / potenten / Constitutien ende Reguleringhen / upghedaene ende vermennde verclaringhen / ghenoch te verstaen gheuen dat onsen gemadichsten wille ende meeninghe alle tijt gheueft sy / de selve / gelijck alle onse onderdanen / in vzecke ende vzechtichap mit den anderen / als oock in schuldighe ghehoorzaamheyt / tegen ons te houden / si dooz nootwendige wetten in onser byrijckhe ghehoorzaamheyt te bewaren / wach dan oock die Coninginne / onse Woorthghercken vze / ende moeder wel wijlijck heeft overghelapt / ende over sulcx met alle moeghelijche naefsticheyt / gebourende hare regertaghe / daer nae ghetrachtet heeft / op dat daer nae gheleest worde / Inghelijck sozghen ghedraghen / op dat / in dien pect daer teghen worde ghedaen / e / selve datelijck nae dat daer over de clachten ghehoort waren / weder te rechte ghedraghen

1615. mochte werden. Sulcken vaeds hebben wy oock nae dat wy tot onse Jaren ghecomen sijn / trouwlijck ghehoort / ja nae hare exempel nienwe welbaeden hun bevesten / ende dickwijls de excessen ende gedaene geweld / van sommighe upt het midden van haer / die wel groote ende sware straffe verdient hadden / ghenadichst overghesien. Alles tot dien eynde / op dat sy altydt van onsen toegheneychden wille ende ghenaden verseeckert / ende hier dooz te beter in schuldighe ghetrouwichheyt ende ghehoorzaamheyt gehouden soude worden. Ende indien sy hadden hier by willen ghedencken aen de goede / ende ghenadighe bescherminghe des Conincks / wijlen onses Woorthghercken Heeren ende Vaders / als vanden sy de bevestinghe harer vzeheyt ende Keligionsoffeninge / die sy ten huydigen daghe in alle sekerheyt ghenieten / hebben ontfanghen / so hadden sy sulcx teghen ons met loslijcke danckbaerheyt / ende schuldighe volcomene ghehoorzaamheyt / ende trouwe onderdanicheit behooren te erkennen / immers de ontschuld ende swaerheyt onses rederen onderdons hadde behooren de deucht / e / herte / ende de ghetrouwichheyt van alle onse vzeome onderdanen op te wecken / tot beschuttinghe ende bewaringhe / van het aensien / dat ons Godt ghewen heeft : Daer aen alleene de ghemeene ruste / ende het sonderlijcke welbaren van een pghelijck hanght.

So heeft nochtans dat alles / in vzeelen gheen vzecht ghehaft / want eenige haer tegen ons hebben gewapent / om de veroorde / dooz onsen Oom den Prince / van Conde begonnen / by te vallen. Daer onder sommighe / om hare hoochmoedicheyt ende vzevannighe begeerticheden dooz onvredeninghen ende onverganc des Rijckes te verheffen / onder sulcken schijn te bedecken ende te bemantelen / de Keligie booz-windende : D'andere sijn met valsche wensmaekinghen enbehoefst / die haer dierste (als hadden sy vervolginghe te vzeesen / indien sy die niet men de wapenen dooz-quamen) valsche heben aengejaecht / in haer eendoudicheyde nae ghegaen ende bedrogghen ghe worden / doozghewende / dat by het houwelijck van Spaenggen verbozghene artienlen ghelosten sijn / en een verbont ghemaecht / om haer upt het Rijcke te verdozghen / ofte gantsech upt te roepen.

De wyle

1615.

De wijsſe ſp dan alſoo dooz al te groote licht-gheleooſichheit van de op-ſchockers in dit voorgebieden ende valſche meeninghe/ als waren ſp tot een rechtbaerdighe nootweere ghebonghen ende ghebonghen ge-woorden/ zyn gheworden / ſoo ſijn wel haer ſeplen eenichſins te onſchuldighen/ ende ſp veel meer metigdens als ſtraffe weerlich. Maer ſp hadden tot dit quet niet ghecomen/ in dien ſp hadden gheoocht / dat deſe onverſchaemde ende woofachtighe leugens genen ſchijn van waerheit en hebben/ ende niemant ſal ſoo onverſandich ende ſot ſijn/ die niet conde beſinnen dat nae dien de verbinteniffe aende een ende andere ſpden alleſins van hooghe Potentaenten is afghecomen / en dooz eerighe middelen is geſocht/ datme van ons ſulck niet en conde begeert/ ende verſocht hebben/ oock dat het niet en conde volbzacht worden/ ſonder het Coninc-ricke met vier ende ſweert te verdriven/ ende te ghelijcke tot een Waerſpae te maken/ welck ſonder twiſſel waere geſchiet. indien men de Pacificaciones, Edicten/ ende onſe onderdaenen van die gheſeyde Religie ſoo haer ende tyranich/ als die pzetters wel met leughen/ valſch/ ende archliſtich opentlijck voorgeven/ tracteren ſoude. Wat ons het tractaet ende beſluyt van deſe ſacche belangt/ ten is niet heymelijck ghehandelt/ het is al openlijck aen den dach ghecomen watter te dier tijt by ons is gehandelt ge-woorden/ dooz tuſſchen-comen / raet ende daet van onſen Oom den Gzabe van Soyſons, eenen wpen/ouden / ende voozſichtighen Prince/ ghelijck oock onſen Oom den Prince van Conde, ende andere Princen/ Meeren/ Officiers der Croone/ en de naem. haſtighe perſoonen onſe Raeden/ Ondre- welcken inſghelick onſen Oom / de Mareſchal van Bullion, altoos is gheweest/ die alle r'ſamen/ met ghemeenen raet/ dit houwelijck hebben vooz goet ghekent / ende heeft met een van haer r'ſelve teghen geſproken/ want een pegelijck ſont by de ſacche noch in haer gheheel ende ſlechtes voozgheſlaghen ſynde/ ſijn meeninghe/ wat ſp vooz haere Conſcientie tot des Rijck welſtant/ het geſchiede van niet/ af/ ofte aen te raden/ dienſtelijck achteden/ bypelijck openbaren/ ſonder enighe vzeſe van ons te vertoornen/ ofte van onſe onghenade/ zynde der Coninghne dies tijts Regentiane/ ende ons ghemort ſonder eenich pzejuditie/ allez geteſolweert het beſte te verkiſen.

Alle hooghe woofden/vermeynende haer ampt te zyn/ dit Conincricke in ſijn oude reputatie / groote ende werde te houden/ bekennen oock dat dit houwelijck tot gheenen quaden eynde ghericht is / ſp en hebben de minſte ſuſpicie ofte wantrouwe niet gheſcheyt/ naedien ſp ghenoech waren ghe- infozmeert ofte gheleert / dat onſe intentie ware/ den vzebe/ ſoo veel moghelijck / inde gautſche Chriſtenheit onderhouden/ ende allen twiſt ende ſwaricheyt in de Landen ende ghebet der Princen ende Potentaten/ hoedaenich die oock ſijn / maer vooznaemlijck de vertheeckinghe ende verſtoozinghe des vzebes ende ruſte/ dien onſe Onderdaenen vooz deſe verſerten alſoo gelucklijcken ghenooten hebben/ verhoedet worde. Niet te min en houden die vaude gheſeſozmeerde Religie / die de wapenen hebben aenghenomen / nemmermeer op te roepen en upt te ſcheyen / daer ſp een heymelijck verſtant tuſſchen Franckrijck ende Spangien / tot haren onderganch / om daer dooz alle onſe onderdaenen wijs te maeken / als oft wy onbedacht waren / dat wy toelaeten ende pziſen ſouden/ dat Franckrijck tot een ſchoutplaetſe ghemaecht worde/ daer in men deſe blodighe tragedie ſpele/ ende den geloofsſtrijdt met het ſweerde verrichten ſoude/ die wy doch verre van deſen raetſlach ſijn/ ende ter contrarie het daer vooz houden / dat dit Gozdeel God alleen toecome / die te ſijner tijt/ tot ſijn Eere ende onſe Salicheyt/ dienſtelijcke ende behoozlijcke middel weet te ghebzuycken/ daer dooz by/ nae de repneleere-ende inde waere Kercke/ (welcke wy ghelooſen de Catholijcke Apoſtolijſche/ ende Roomsche te zyn/ daer wy ons aenhouden/ ende daer by wy dooz ſijn genaden te leven ende te ſterven ghedencken) van alle Chriſtenen gheerdt ende aenghebeden worde.

Nochtans hebben deſe grepen / die ſp tot bemantelinghe ende bedekinghe van hare rebellijſche hebben ghebonden / de wijsſe ende vzoornſte lypde (die de ſelve Religie na haer conſcientie bekennen/ ende die hare ſalicheyt daer dooz meenen te vercrighen) ſonder lichtelijck bedzooghen ende verboerdt / die in merckelijcken getale (ſoo wel Meeren/ E- delen/ Steden/ ende ghemeenten/ als andere ghemeene lypden upt alle Standen) de woofheyt ende ſoute vermetenheyt hares vooznemens verwerpen ende verbloeken/ oock openlijck bepde met monde ende ſchiften hebben verclaert/ dat het ſelve vooz eenen

15. neu foukeren op-roer/ende niet booz een Re-
ligie clachte te houden zy / aenbiedende ons
hierom / als vroomer ende ghetrouwe On-
verbaenen zeggen sulche Moeytemaechers
alle haer goet ende leven tot onderdanighe
diensten/indien sy haer niet en beteren.

Maer in plaetse dat sy souden af-staen
van hare wegen / hebben sy stoutelich up-
gheschooten/dat die ghene/ die van hare Re-
ligie zijnde / haer tot noch toe niet hadden
willen volghen/daer toe ten laetsten souden
ghebozonghen worden/up t'zeese/ indien sy
haer lieten verberben/ ende also haeren on-
dergauch aensaghen/ sy haer selven souden
beriswachen / ende in perijckel bzenghen.
Boozwaer een al te hebzoesen ende ghe-
baerlijchen Standt / ende dienstaerheyt
van vroomen luyden/wanneer de selve tegen
haren wille / teghen haere ghewissen ende
schuldighen plicht/quaet te doen sullen ghe-
bozonghen sijn/tot belien van dien/wiens
handclaghen tot gheenen anderen eynde/
als tot haer hooberdye ende haere eyge-
ne inder-essegh-richtet en zyn. Wy betrou-
wen wel een beter van haere dencht ende
ghetrouwicheyt / ende dat sy in schuldighen
ghenueghentheit/ende oorderdanighe ge-
dien-
sticheyt / teghen ons vast ende bestandich
blyuen sullen. Inghelike dat haren tegen-
standt ende ghebuzighe ghetrouwicheyt
kerck ghenoech sijn sullen / om d'andere te
bedwingen / van haer booznemen af te
staen. Om t'welck te Justificeren ende te
berisveren/sy de besluytinghen ende decre-
ten der gheuerde Standen tot renen schijn
booz-wenden/die doch noyt by een geweest
en sijn/ dan daer sijn allen sommighe t'sa-
men-rottinghen ende onbehoosliche ver-
gaderinge van eenighe singuliere/ende van
hun selven Gheputeerde personen ghe-
houden / die sonder bevel ende macht oock
wel dickmaels teghen der wt sendende of-
te comittimen instructie ende procuratie/
wille ende verclaringhe / eenighe dinghen
tot boozdeel van dese oproer-makers / be-
sloten hebben/met groote schande ende ver-
berf van vele vroomen luyden/ van de Reli-
gie sijnde. Dewyle dan onse meninghe niet
en is / de mishandelinghen van sommighe
singuliere personen/allen toe te rekenen/so
hebben wy boozraet vande Coninginne
onse Hoogh-geuerde Vrouwe ende Mo-
der de Princen/Heeren / Rijx-Officieren/
ende andere boozteriffeliche personen van
onse Rachen / up onse volcomene macht

1647.
ende Coninkliche authoriteyt ghesproken/
verclaert ende ghebozineert/spreeken/ver-
clarin/ende oordineeren / ende is onse mee-
ninghe in voeghen / als wy te boozen ende
tot meermaelen ghebozineert hebben / dat
het edict van Hantes / twelck by alle onse
Parlementen gheverificeert is / ende onse
Ouderbaenen den ghevoemden vande ghe-
reformerde Religie te goede / van wapen-
den Conink onsen Hoogh-geuerden Heere
ende Vader upgegeuen is. Inghelike ooc
d'andere articulen/verclaringhen ende Re-
guleringhen die Hooghgedachte onse Hee-
re ende Vader / op t'selve edict ghegheuen
heest/in alle poencten onverbzeekelich on-
derhouden ende in acht ghenomen worde.
Ende indien in eenighe plaetsen des Co-
ninkrijchs daer yet argen gedaen is/sulck
sal allesijn gantschelich worden gherepa-
eert ende herdaen / alsoo dat men aen onser
syde nieuwers eenich ghebreck bevinden
en sal.

Woben dien willen wy/in aensien vande
ghetrouwicheyt / die ons een onepntelich
ghetal onser vroomer onderbaenen vande
voorzeyde Religie hebben bewesen/by desen
laeten weten/dat wy die welke tegen ons
de wapenen hebben aenghenomen/ in ghe-
lijcker voege haer onser Edicten sullen troo-
sten/rube der selven deelachtich sijn/alben-
leens als oft sy in hare gheboozsaemheyt
waren bestandich ghebleuen/nochtans niet
dese conditie/ dat sy binnen de tijdt van een
maent/na de publicatie deses/by onse Par-
lementen/ende ampt-lieden onder welker
gherechte zy wooten/haer aenghenen / dat
sy van het gedachte quaet gantsch afftaen/
ende nu booztaen ons schuldighen ghebooz-
saemheyt ghetrouwelich te bewijfen be-
looven sonder den gene die by hare aenghe-
vaegene rebelleicheyt gedennen te blyuen/
langher aen te hanghen/ ofte bystandt ende
hulpe te bewijfen / ende dat sy insghelike de
plaetsen / by die swaricheyt inghenomen
zijnde/widerom in den boozighen Standt/
daer in sy booz desen oproer hebben gestaen/
overgheuen t'welck ghebaen sijnde / ende
alsoo de gheboozsaemheyt ghemerckt we-
seude/soo hebben wy haer op ende aenghe-
nomen/ namen haer op ende aen in onse be-
schuttinghe. Verbievende boozt alle onse
onderbaenen/van wat Stande sy sijn / dat
sy de selve van weggen t'boozgaende / noch
niet woorden ofte werken sullen bespotten
ofte beschadighen. Desghelike onsen Pro-
cureur

cureur Generael bevelen wy gheen verhol-
ginghe teghens haer dooz te nemen / want
onsen wille is / dat alle t' doozgaende wech
ghenomen ende neder ghelept zy / ghelyck
wy sulcx dooz cracht deses allesins opname.
Maer indien sy naer verloop vande arnge-
sepde maent noch in hare begonste rebellic-
heyt verharden / t' sy met die wapenen te
vraghen / ofte den selven ernighe gunste ende
hulpe te doen / so willen wy dat sy als schen-
ders der Majesteit / ende verstoorders des
ghemeenen vzedes sullen verholcht ende ge-
straft worden / insghelijck de Steden ende
Gheemeenten / die haer in toecomen den tijdt
aenhanghen / sullen upt alle ghenaden / by-
heden / ende Privilegien / die sy vande Co-
ninghen / onse dooz-baders ofte van ons
hebben vercreghen (als welker sy haer sel-
ven onwaerdich hebben ghemaecht) gestelt
woyde / twelck wy dan onsen Procureuren
Gherael / met alle neersichheid te doen /
hier mede bevelen / als oock onsen Parle-
menten / dat sy met ghelijcken ernst ende v-
ber teghen haer sullen procederen. Bevelen
insghelijck onsen Gouverneurs ende Ghe-
neraels Stadhouders / om haer tot vol-
trekkinghe van sulcke bonnissen te helpen /
ende haer de ghenade ende byspheid / inde
doozgaende Edicten ghegunst (als daer van
sy haer selven dooz moet willighe volherdin-
ghe in hare rebelheyt ontwerdich gemaecht
hebben) gheensins te laten ghemeten.

Bevelende den doozghenoemden onsen
Generalen Procureuren ende hare Substi-
tuten hier op een makende ooghe te houde /
ende hier in haer ampt / tot dadelijcke vol-
trekkinghe van onsen doozghesepden wille
ende ernstighe meeninghe / in schuldighen on-
derdanicheyt te doen. Want dit is onsen
ernstighe wille. Tot oorzonde hebben wy
onsen Conincklijcken segghel daer aen laten
drucken. Ghegeven tot Bordeaux op den
10. dach Novembris. int jaer der ghenaden
1615. ende van onse regeringhe het sesste.

Alsoo gheteckent,

Lors.

Ende een wepnich laghet /

Opt bevel des Conincks in sijnen Raet:

PHELYPE AVX.

Ende befehelt met het groote segghel op
geel Vvas.

DEn eenentwintichsten Octob. doe
de Marechal van Boys Daulphin
van S. Iulien de Saulx om syn Le-
gher in loignij te staen / was ver-
trecken / is hy seker bericht / hoe dat het
Quartier des Heeren van Lutzenburch /
ghade int verbonst met den Prince van Con-
de. in een blake / gheheint Chaulay / ander-
halve myle van loignij ghade. hem onthield /
die salben hy terfont den Heere van Pra-
layn, met de Regimenten der Heeren / van
Richelien, Vanbecourt, ende Rambures, bene-
ven een Compagnie lichte Heerden / die de
Heere van Contennau voerde / insghelijck
oock een deel van dien / welcke de Heere van
Vitry, Mungias, Quinet, Balsi, des Graven van
Marcq, des Marchgraven van Salle, Marolles,
ende des Marchgraven van Nangis, mis-
gaders de Compagnie voet-bolck des
Princen van Joinville, ende de Carbinieren
des Heeren van Gye, daer henen gesonden /
te bezagghen ende egyptijck te bespieden /
wie dat int doozsepde bleck ware / twelck
sonder vertrecken is ghedaen / ende men
heeft seker bericht ghecreghen / dat int sel-
ve een goet deel Chyef-bolcks lagh. Als
dit nu den Heere Marechal was aenge-
sept / heeft hy bevolen / dat men haestelijck
het bolck soude by der hand nemen. Strack
hebben de doozghenoemde Oversten allen
schuldighen blyt / soo veel als haer moghelijck
was / gedaen / om tselve te verrichten / ende
hebben desen Condeischen dooz eenē Crom-
petter eerstelijck laten aensegghen / dat sy
haer gheben souden / daer toe haer de Con-
deische niet hebben willen verstaen / maer
hebben dooz ane woort weder onthoden /
dat onder haer dize hondert Edel-lupden
waeren / die veel liever ghedachten te ster-
ven / als haer over te geben / verwachteden
oock dat sy van den Princen van Conde,
ende haren Oversten den Heere van Lutz-
senburch in een halve uppe souden ontfetst
worden.

Dit nu den Marechal (die met het ghe-
schut / het andere voet-bolck / de Swytsers /
oock der Coninginne ende des Heeren van
Chastre Compagnie by 200. treden vane
dooz-noemde bleck Chaulay tot noch toe yet
te rugge hield) weder aenghebracht stude /
ende wel verstaende dat het bleck van we-
ghen de vastelijck des selven / sonder grof
geschut qualijck soude wesen te winnen / en
oock lichtelijck upt de ghehoorde resolutie
ende beslupt / der daer in leggende Solda-
ten / de

15. ten/de rekeninghe maecte/dat sy haer son-
der voozgaende sekerp treffen/niet en soude
obergheden/ son ghebodde hy van houden
aen / twee cleynse stücken daer vooz ghe-
voerslijck te brenghen/ende de ander twee
kerpe vooz handen synde/ liet hy in ghelijcke
voeghen nae volgen. Daer en waeren noch
niet meer als twee sehten upt de voozge-
voerde twee cleynse stücken gheschoten/ ofte
de ghemelte Soldaten/ in de besettinge leg-
ghende/ gaden een tecken / dat sy haer op
scherre conditien wouden obergheden/ twee
haer toe ghesaen is / met conditie/ dat de
Woplyden ende haer onder hebbende Sol-
daten voozgaen der Con. Maj. alien/ende
niemandt anders dienen/ouden / ende sijn
alsoo nre voozsyde vlech ghebonden een
Compagnye voer volck des Heeren van
Lutzenburghs / onder den Heeren van Va-
mel. Inghelijck twee Compagnyen lichte
paerde/ onder t' gebiet des Heere van Villars
ende La Barve twee Compagnye Carbiner/
die de Hoofst-man Borgne voerde/ Inghel-
ijck oock noch een compagnye upt de Cu-
orden des Heeren van Lutzenburgh/ onder
belepde des Heeren van Michael / welke
voozgengende Officiers allet samen/ mits-
gaeders haere onder hebbende Lupte-
nanten/ Dancbrichs/ Cozacten / ende soe-
liers ooc alle Gadelupden vande vooz-sep-
de Compagnye / sy ghebanghen naemen/
maer alle haere preeden/pack ende sack/de
Soldaten des Coninck pyns ghegeven/ die
reken goeden buyt daer van hebbenghe-
bzaghen / die men ober de seftich buyfende
Croonen gheachtet heeft weerdich te sijn/
sy hebben 600. preeden verloozen/ich swijge
noch het ghelide dat tot de Monsterringhe
hy der handt was. Item alle haer Cleede-
deren/ Ringen/spangen/ Eedelghescenten/
ende silber werck des Princen van Lutze-
burgh / die doen daer niet ter plaatsen en
was. maer toys te vooren niet sijné Lupte-
nant Beaujon, den Heere van Guionville,
ende noch drie ofte vier andere vertrocken
was/om met den Prince van Conde alder-
hande saecken te versprecken/ die onrent
anderhalve myle vant ghemelte Chaulay
in Leger hadde.

XXVIII.
Conlanck te vooren hadde de Prince van
Conde, een Conboy/ willende na het Leger
des Marschals van Boys Daulphin gaen/
oock gheslaghen/ ende eruen goeden buyt/
nochtans desen niet ghelijck synde / ver-
boet. De Prince van Conde heeft noch

ghesocht de Hugenoten/houdende die sticht
vreg. deringhe tot Nismes, gantsch op sijn
syde ende int verbout te brenghen/die noch
taug vooz haere Gheputerde opt-bye-
kelijck hebben gheputerdeert/ dat sy upt de
schuldighen onderdanichste ghoozsaemheyt
haers Conincks/ dijn sy vooz haer Oberste
hoofst ende Heere behouden/noch vande toe-
genegentheyt/ die sy tot den vrede en ghe-
meene ruste des sijnre voegen nopt in eeni-
gher manieren afwijcken en wonden / tot
desen synde hebben sy ghebeden den Prince
van Conde dat hem ghelieven wille/ alle sy-
ne voer slaghen/ besprek ende onderhande-
linghen te richten. Doch synbelick is de
Prince van Conde met de ghedeputerde
vande ghereformeerde Religie op naevol-
ghende Articulen verbzaghen.

1. Op het geroerde Protest ende besprek/
verbindet hem de hooch-ghedachte Heer
Prince van Conde, soo wel vooz hem selven/
als oock vooz d' andere Princen/ Officiere
der Croone/ende met hem vereenichde Hee-
ren/ghelijck oock de genoemde Heeren Ge-
deputerde/ in den name als voozen / te sa-
men te treden/ met malcanderen sich te be-
raden/ende int ghene/so veel de sekerheyt
ende behoudensse van des Coninck leven/
ende des selven hoochst acusienlijckheyt/ pu-
tatie brelanght/ en b'slupt te maeken / als
leg/ na de verclaringe des verden Stants/
ende teghen de grene/ die aen des vermoor-
deden Coninck doot mede schuldich sijn een
scherpe inquisitie ende ondersoekinghe vooz
te nemen.

2. D'aenneminghe van Erensche Conci-
lie/ d'welck van ewighe verordineerde der
Standen is begeert / ende vooz de Clerespe
upt private ende eygen authoriteyt/ sonder
consent des Coninck/ nae der handt inghe-
slept gheworden / als synde teghen het
hoochste aensien van de Coninckliche Ma-
jesteyt de onverbzakeijcke rechten vande
Croone / de byzhepde vande Fransoyse
kercken/ende de byzede edict/presjudicere-
de te beletten.

3. In een alghemeen besluyt haer te ver-
claren/op dat het quart/dat het sijnck vooz
de bevestinghe des verbonds met Span-
gjen te ver wachten heeft / voozghetomen
wozde:

4. De verbeteringhe ende bevestinghe
D o g reus

eens goeden Vardts by ſijn Coninckliche Maajeſteyt int werck te ſtellen / ende gheſond: ordinantien te maechen/ op dat de gemeene noodtdyſt te rechte ghebrachte/ de reſtaurantie ende aenwylſinghe des Parlementſ nae gheleest/ ende dat onderſuſchen het aenſien der ghene / die ſchuldich ſijn aen de oꝛdeninghen die int Rijkhe inghereten ſijn/ gantſch moghen wech gheſtomen worden.

5. Sogge te draghen/ dat die van de Religie gantſchelijck ende met der daet mogen ghenieten/ al dat haer hier te vooren is beſloofte/ ende ſoo wel door het edict tot Nantes, ende de Particuliere articulen in ghelijcker form/ ghelijck die int Jaer 1598. tot gemelte Nantes ghetrocken ende gepubliceert ſijn/ noch verſchepdene Commiſſien/ verclarin ghen/ antwoorden ende toelatinghen / die hun naemaels ten beſten mede gepeelt ende gheconſenteert ſijn / ende daer van alle de Parlementen ende andere Hoofden deſes Coninckrijck berecht ſijn/ inſghelijck dat ſy tghene/ daerom de vergaderinghe inde naechſt verloopene Maenden van Auguſto ende Septembri, die de Kercken vant voorsz. ſchreben Coninckrijck/ oock der Landen ende heerlijckheyt Bearne hoochdzinghende en noodtliche ſaeken/ belanghende / door hare Gheſanten aengehouden hebben/ datelijck ghenieten moghen/ ende hun/ wat aengaet d'andere vande ghedachte verſamelinghe overghegheben ende noch met gherouſenteerde articulen / inhoudende te meesten deele de clachten over die niet onderhouden ghewoonten/ ende quade uplegghinghe des Edicts/ recht ghevaen/ oock door billijcke Commiſſarien voorsz. de aflegghinghe der wapenen definitie ende epntelijck plaats ghegont en ghedecideert ofte gheſeten ſullen worden.

6. Sogge te draghen/ dat die vande Religie/ die van wegghen de peghenwoordighe ende voozighe oppoeren / upt haer goet/ Peeringe/ Stande weerdicheyt ende ampten ſijn gheſet / ofte noch in toecomenden tijden daer van mochten afghesettet worden/ gherestitueret ende in haer gheheel geſtelt ſullen worden.

7. Onder malcanderen goede Correfpondentie te houden/ oock ghemeenen byſtant te doen / ende het eene deel den anderen alle Raetſlagghen in ghetrouwicheyt te communiceren ende mede te deelen. Tot welcken

eynde van de Gheſanten deſer bergaderinghe by den Prince/ Raden ſijn ſullen/ ende aen d'ander ſide ſal de Prince ſijn Ghepubteerde by den boven-ghedachte vergaderinghe hebben twelck ten eynde toe / ſon der eenighe veranderlijcke reſolutie/ blyven ſal.

8. Sy beloofde dat het eene deel hem van het andere niet ſal ſcheyden/ noch de wapenen afleggen/ tot dat de voorsz. ghemelde ſaeken beſtelt ſijn / oock gheen verbodach tot vrede/ het ſy van niet gemeene conſent ende berwillinghe/ aen te nemen.

9. De wapenen van die vande Religie/ oock die bedieninghe ende uptdeelinghe van alle haer geit/ dat ſy/ ſoo wel tot het onderhout van haer gemelte Chrijchſvolck/ als oock tot onderhoudinghe van de verſorgers haerer zielen/ ende onderhoudinghe van haer overige kerckelijcke ſaeken/ in de Landen ende Steden die ſy in hebben/ op vzeughen die ſullen ſy abſolupt met ordje / ende reguleringhe nae inhoud der bergaderinghe / die ſoo langhe als den Chrijch duypen ſal / ſtaen ſal alles ſy voorsz. / ende ſal dies niet te min alles onder het beſelende ordinantie des Hoochghedachten Princes beſtelt worden.

10. De ghemelde vergaderinghe ſal toe ſien dat de bedieninghe der Steden en Landen/ die de genoemde vande Religie in hebben/ met ampten/ ſo wel in rechts ſaken als de gheballen ende andere in de gheroerde Steden / die erghens gheduyende deſe bevoorte/ door verſierde ofte upt wesen ledich ſijn mochten / met perſoonen van Religie/ nae het beſelende van die van der Religie/ onder de voorsz. inghe des Hoochghemelten Princes/ nae behooren / moeghen beſtelt worden.

11. Inſghelijck ſal tot verſekertheyt der gheroerde Kercken van de Provincien/ diſ gheruen Retractum ofte ontwijck hebben/ oock ten aenſien van het peghenwoordighe contract ende tractaet in perijckel comen mochten/ het ſy nu ofte in toecomenden tijden/ noodelijcke ſogge ghedzagen worden/ ofter erghens een plaetſe / dien die vande Religie in hebben/ gheduyende bis oozloch mochte verloopen worden.

12. Daer en ſal in de plaetſen die die van de R. ghe

1618 17. de Religie in hebben / dooz den Hoogh-ghe-
melten Prince ofte andere Heeren niet hem
in verbodt staende / niet verniet ofte ver-
andert worden.

13. De gheseyde bande Religie / moghen
haer in alle bypheyte / op de plaatsen die van
den hooghghedachten Heeren Prince / ende
andere sijne verbondene ende voozeemichde
Princen ende Heeren / gheregheert worden /
verboeghen / ende hare Religie byp oeffenen /
gheduyende naemlich dese ourusse / welck
dan oock den Christ-volcke / ende Solda-
den / der ghesepder Religie / byp ende gheoor-
loft sal zyn.

14. In de Steden / die de Prince van Con-
de / ende andere Princen ende Heeren / in den
selven verbondene zynde / in hebben / daer uyt
die bande Religie van hare wyfpen verdy-
ven / ende van haer goet berooft zyn / sal den
wt-gheweekenen ghenoechsaeme Prohi-
sie / gheschieden / alsoo dat haer hare renten
betaelt sullen worden / ende sy hare gorden
vredich sullen ghebruycken ende besitten
moghen. Was onderteekent.

Hendrick van Bourbon.

Iolias Mercurius du curel, de la
Navaille, Als ghesondene van de ver-
gaderinghe tot Nismes.

xxx.

der konink
van den
stadhouder
en civyl
ingenieur
doch dat
van dit
van dit
doch ghe-
schen
van Con-
van
anden.

TE deser tijdt isser wederom in
Dyarchie crastich van de Daep-
sche Gerechticheit ghegeven het
bevoorderen ende aen-nemen van
het Concilium van Trenten. Nevens andere
dighers deser saecke is gheweest den Abt
van S. Victor, die een Boeck geschreven en-
de in openen druck heeft wt-ghegeven tot
verderinghe des boven-gehoemden Con-
ciliums / dzagende dese Titel ofte op-schryft /
Verloogh wt den naeme der Geestelickheyde
van Vranckrijck aen den Coninck, op den vijf-
den Augusti Dit Boeck aen den dach gheco-
men synde / is heel quaetlick ghenomen ghe-
weest byp verschepene van de wiffeliche en
grootste polijcken / want al vooz vele jaren
byp de Parlementen van Dyancherich / en
de byp de Coninghen selfs gheoordeelt was /
dat in dit Concilie verschepene Articulen
staen / die de werten / bypgheden / ende oude
her-comsten deser Croone / oock des Coninck
fouderaine autoziteeten reghen syn / ende

dat het der-halven niet aen-nemelic en sy.
De Procureur des Coninck hier ober ghe-
hoort synde / heeft de Stadt-houder Civyl
en Donnis daer ober wt-gesprooken / het
voozverhaelde Boeck verclaerende te syn
een Libel / dwelck byp in f Coninck name be-
laste te onder-druken / ende nu nochte in
toe-comende tijden het selfde niet wederom
aen den dach te gheven. Byp voecht hier byp
dooz reden. Om dat het begriyp verschep-
deue woorden ende Theles ofte vooz-stellin-
ghen / streghende teghen t'gheweene recht /
dwelck ghehouden wordt in de Fransche
kercke / als oock teghen de autoziteet ende
opperste macht des Coninck / ende met nae-
men ofte principaelich om dat het byp een
aenneminghe van het geyetende de Con-
cilie van Trenten. De Stadthouder Civyl
heeft verbodt ghedaen aen alle personen /
van wat qualiteet ofte conditie sy oock syn /
het voozst Libel ende de de Maximen ofte
hooft-regheis daer in begripen / dooz te stel-
len / te schryven / ofte onder het volck te stro-
pen / byp verbeurte / dat alle die daer teghen
doen / sullen ghestraft worden als begaen
hebbende Crimen Lesa Majestatis. Te ghe-
lijcke bevelende / dat alle de gene die dit
voozschreven Libel hebben / dat sy het binne
acht dachghen sullen brengen op de Griffye
ciop / om onder-drukt te worden. Den sel-
ven tijt ober-streken synde / soude teghen de
ghene die tselfde Libel te hebben verbonden
worden / gheprocedert worden / als begaen
hebbende Crimen Lesa Majestatis. Ende om
dat Jan Richel het voozschreven Libel ghe-
drucht heeft / is byp ghecondemneert in de
dore van vier hondert ponden Parisis / cu-
dye jaren gebannen wt het Proboofschap
ende Sing-Gracffchap van Parijs. Die
Donnis is ghesien int Warch-civyl van de
Hove / als de audiente ghehouden wiert.
Eade het is allen kerckelicken personen
aen-geseyt / ende te henen ghegeven.

1649.

In Octobri is de Hertoghe van Dene
ghegheft / ende byp is den vierden
Novembris seer staetelich begraven / het
Lijck naevolgende alle de Raet-Hee-
ren deser Seignourie / midt-gaders alle de
Ambassadeurs der Coninghen / Princen en
de Republijcken aldaer residerende / ende
noch erteliche duyfenden van menschen. In
syn plaetse is tot Hertoghe vercozen Johan-
nes Bambas, oude synde twee en tseventich
jaer / die met groote triumphen ende veel ce-
rimonien is inghehuylt gheworden.

o o ij

Ontrent

xxx.

De hertoghe
van Dene
ghegheft
worden / en
de cenen
anderen in
syn plaetse
vercozen
in Novem-
bris 1649.

1615.

XXXII.

Augustus
Hertoghe
van Saren
gesloven.
XXXIII.

Een seer
monster te
Colmier ges
hanghen.

Ontrent deser tijdt is oock geslo-
ven Augustus Hertoghe van Saren/
en hi is te Friburch in Weis-
sen-landt seer staetelich begraven.

Dier is op het eynde deses jaers
van verscheydene oorden en plaet-
sen schijpden ghecomen/ als oock
af-drukfels in espr ghesinden/
van een seer seidsamen Zee-monster te Cal-
mier ghehanghen/ lanch sijnde ander half el-
le. In den rugge hadde het dype Wellebaer-
den hoogher wt-puplende als de rechte van
het vel. In het booz-hoofte een sweert/ ende
in den mont twee groote Elephants tanden:
Ontrent den naebel hinch als eenes men-
schen voets: Men d'een syde deses vissches
stonden dese woogden gheschreven/ VVee,
VVee, VVee, mensche. Wat dit beduyde/ is
God bekent.

XXXIII.

Des Wijn-
ten van Co-
de voert ten
tweeden
mael gesla-
ghen, 1615.

Den 29. Novembris, als de Coninck van
Franchryck hadde besloten/ sijn reyse van
Bordeaux weder nae Parijs te nemen/ deelt
de sijn Crichs-volk in twee deelen/ hou-
bende het grootste deel by hem/ en sijnbede
het ander booz aē/ om de passagie vry ende
seker t'openē. Als nu desen booztocht onder
t'ghebieide der Heeren de la Salle, du Bourg,
ende Fourilles, tot Melle, sey mylen van S.
Iohan d'Angeli, quam/ hebben sy de wete ge-
creghen/ dat/ op twee mylen tusschen Melle
en S. Maxen/ een deel vant Crichs-volk
van Conde lagh/ twelck des Conincks-
volck/ op dat het niet woorder trecken/ ende
tot der Marschal van Boys-Daulphijn niet
flooten en soude/ de passagie verleggen sou-
de/ de gedachte Oversten hebben cortelich
gerefolveert/ seer vrych ende in suijer de
Condeisse/ aen te grijpen/ beden der hal-
ben bevel/ dat haer onder-hebbende volck
te peerde ende te voete/ sich soude ghereet
houden. Wyle uppen booz den dach namen
sy 500. uytghelesene Musquetiers/ ende
ontrent vier hondert Ruyters/ hopende den
Coninck daer mede eenen goeden dienst te
doen/ ofte haer leven daer oer te laten/ sy
sijn de Condeisse onder siens aē- gecome/
alsoo dat sy maekenderen niet alleene niet
en kenden/ maer sy en konden ooc niet te sa-
men comen/ soo dat sy haer seilich wierden o-
ber-vallen/ ende/ behalven eenighe die nae
S. Angeli ontsiepen/ gheslagen/ sijnde on-
trent 150. Duytsche/ ende op de twee hon-
dert Fransoyen te peerden/ ende ontrent
300. Man te voete/ daer oer de Heere van

Schalemont, de oberste Reteyl, ende noch
twee andere Hop-lupden commandeer-
den.

Een weynich hier nae is de Hertoghe
van Guise, in volle slach-orden teghen den
Prince van Conde ghetrocken nae S. Maxi-
ent, daer sy elckander bapper besegent heb-
ben/ alsoo dat op beyde syden/ veel volck/
doch meest op des Princen syde/ is gheble-
ven. Waer over die van Guise eenige Con-
deische Dauidels heeft veroveret/ maer sijn
nen booznaemsten Oversten Chamerault is
doot ghebleven.

Daer na isser op den 20. Januarij 1616. een
nien stille-standt van wapenen tusschen de
beyde legers gemaeckt te Fontenay le Com-
te daer van ic in het naeste Boeck verhael
sal doen.

In de naest-booz-gaende jaren hebbe ick
menste gemaeckt van het misverstant
daer up den crich tusschen den Coninc
van Hispanpen en Carolus-Emanuel Her-
toghe van Savoyen geseen is/ daer van sal
ich nu voozder in t'corste verhaelen sulck als
dit jaer tusschen de beyde Princesse passert
is. De Hertoghe van Savoyen wel kennen-
de de groote macht des Coninck van Hispan-
pen/ ende wel wetende dat de Heiser/ als
ooc de Coninginne van Brachrye/ nevens
veel andere Princen/ sijne Maer van Spa-
nen gunstich waren/ so heeft hy sijne Wap-
bass-deurs ghesonden in Enghelant aen
den Coninck van Groot-Brittannpen/ in
Switserlant aen de Cantons/ in Neder-
lant aen de Staeten der Gemieerder Pro-
vincien/ ende aen alle de Princen in Duyts-
lant/ by de welcke hy hulpe en troost hoop-
te te vinden. De Coninck van Enghelant
heeft hem strack toe-segginghe gedaen van
geldt/ oock toe-gheleeten vijfduyfent En-
gelsche ende Schotten aen te nemen/ daer
toe Colonels ende Overste-strack sijn ghe-
noet ghewozen/ maer overmits de selfe
niet en konden accozden over verscheyde
ne conditpen/ als van gappen/ transport-
gelben/ &c. so en heeft het beloofde secont
geenen boozt-ganck ghenomen.

Edoch so sijnder oock verscheydene cloec-
he ende voozsichrighe Politici gheweest/ die
grootelick gheroyfheit hebben of het ernst
was met desen crich tusschen Hispanpen
ende Savoyen/ sijnde so nae bloet-vrienden
ende des Savoyers oudisten Sone/ Don
Philiberto, nu noch sijnde ende blijvende Ge-
nera-

heralissimo, ofte Admiraal ter Zee over des Coninc van Hispanien Armade: Doe aenmerckende ende overleggende/ dat van ondenckeliche jaren dese beyde Princen / die Savoyaert soo wel als de Spanjaert/ geweest sijn de selste eade heftichste vervolgheers der Religijs / ende die tot aller tijdt werplich op hare eeden/ beloften/ ende verhoorenissen gepast hebben/ als sy maer conben de Religijs hier ofte daer onderdrucken: Doch in aenmerckinghe dat vast alle Coninghen ende Princen sijn gheswoorene ende als ghebozene vanden der Republijcken de vyse Staten. Soo dat eenige meniden / dat dese beyde Princen / soo nae bloet-verwanten / ende soo bittere Popisten sijnde / wel een samblant van reghen souden maecten/ om onder dien naem twee legheers op de beenen te brengen/ ende daer mede op het onversienste / of de Evangelische Cantons in Switserlant/ of de ghehaetede Stadt ende Republieke van Geneven/ jaer oock de Grunierde Neder-Landsche Provincien / daer mede te overvallen. Het is wel waer/ dat de Hertoghe van Savoyen ende de Coninc van Hispanien malcander's landen ende onderfaeten kraec dapperlich hebben aenghetast/ malcanderen veel volck of slaende / ende veel lands/ Steede en Doopen verwoestende: Men seide oock des maels dat de Hertoghe van Savoyen den Coninc van Hispanien het Gulden Vlies met groote onweerdicheyt te rugge hadde ghesonden: Maer eben wel / ten aensien der onweerdicheyt die sy meer-maels teghen die van de Religijs ghepleecht hadden / soo is desen crich veel personen langhe tijt seer suspect ghebleven. Immerz hebben de wijse Herren Staten der Grunierde Neder-Landsche Provincien haer langhe bedacht ende beraeden/ eer sy haer in desen crich hebben willen bemoeven ofte in laeten/ onaenghesien dat Graef Jan van Nassou, die sich in den selven crich hadde gebuychen laeten / als Gesanter des Hertoghens van Savoyen in Francken-Vlaeghe gheromen sijnde / de sake haere E. W. M. op het hoochste recommandeerde/ ende aen-pijst / ghelijck oock des Hertoghens Ambassadeur nae Engeland tot den Coninc repende/ en dooz Hollandt sijnen wech makende / het selve seer vlytichlick ghedaen hadde.

Daer is den seft Novemberis 1614 te Verseil dooz tusschen-sprecken van Savello des Paus Legaat/ en van den Franschen Am-

bassadeur den Marquis van Rambouillet, een verbjaech ghemaect tusschen den Gouverneur van Milaenen/ ende den Hertoghe van Savoyen/ welck den Hertoghe by verschepdene Princen noch suspecter heeft ghemaect als hy te vooren was / want of hy wel seide ende scheen daer toe gheperst te wesen dooz gebreck van geide/ ende dooz saute van ghenoechsaem crichs-volck / in aensien van de groote macht des Coninc van Hispanien/ ja oock van den Coninc van Francken dooz den Marquis van Rambouillet ghezepecht wierdt/ dat hy hem woude helpen den crich aen doen / indien hy den aen-ghebodenen vrede afloech: Soo waren der noch al eben wel verschepdene cloecke Politici, die van opinie waren/ dat het noch al niet van samblant ofte ghemaect werck en was. Doch roys hier nae is den crich soo dapper aen-gegaen/ dat elck een wel gesien ende gespuert heeft/ dat het te sege ernst was/ insonderheyt als sich in Maio de Spanische Gouverneur van Milaenen Don Pedro de Toledo mit dertich duysent man te voert ende te peerde quam legheeren dicht vooz de Stadt Aste, in de welke de Hertoghe van Savoyen persoonlich was / als oock sijn zoon Don Tomaso, ende schier sijn gantsch Legher. Hier sijn tot verschepdene stonden herze sehermutsien gheschiet/ in de welke aen beyde syden veel cloecke mannen doot bleven. Alle de belegeringhen/ entreprijzen sehermutsien/ enoe crichs-tochten deser beyder legheeren te verhaelen/ en is in hi vooz-nemen met de Italiaense ende Franche Schijden ten sullen dit veel beter ende overbloedigher kunnen doen/ als wy/ die hier te lande wat wijdt van der handt gheseten sijn. Onder andere sehermutsien ende aentreffen is dien wel een van de ghedenck-weerdichste/ die op den twintichsten Maj dichte vooz Aste gheschiet is. Daer de Spanjaerden des Hertoghens legher dapperlich bespronghen/ in welck ghebrecht aen beyden syden dapperlich ende langhe ghesreden is/ soo dat ter vele doode op het veld bleven ligghen/ ende den Hertoghe selvs/ als oock sijnen zoon Don Tomaso sijn de peerden onder het lijf doot geschoten. De Spanjaerden ontrent twee uyzen lanch des Savoyarts mannelicke weder-stant beproeft hebben / sijn af-ghetrocken met cleppen raem ende vooz-diel/ ende hebben hare vroerige leger-plaetse verlaeten haer een wepmich ter syden af gelegerende. Maer als de Hertoghe met eenighe grove stucken in het Spansche

1615.

Spaensche leggher liet schieten/soo quam hy wederom in syn voorige plaetseliggē/daer hy oock niet vry en was van het grof gheschut des Sabopaerts. Doch den vier-entwintich-sten Maijstet binnen Alce aen het punt van eenen pasteye ofte rondeel wt bevel des Hertoghes eenen Canonier ghehanghen/ met eenen rooden buidel aen den hals / die van den Spaenjaert niet gelbt was om ghecocht / alsoo dat hy ofte over gheschoten / ofte alleen niet cruyt sonder scherp op den Spaenjaert gheschoten hadde. Die in syn plaetze quam te staen heeft soo dapper met haeghel en scherp op de Spaenjaerden geschooten / ende soo veel schaede ghedaen / dat sy wel haest vernamen datter eenen anderen schipper aen het roer stont.

De saeken dus &c.

Verhach
van Alce de
21. Junij.

Daer dat ettelike daeghen lanch de beyde legers vooz Alce malcanderen dapper begrort ende besponghen hadde / soo heeft de Marquis van Rambovillet ende des Paus legat vooz veel moeyte eyndelick de saeke soo wijdt ghebracht / datter den 21. Junij wederom een verhach tusschen de beyde leghers ghemaect is. De Articulen des verhachs waren dese : Dat de Hertoghe van Sabopen beloofde sich binnen eenen maent van dato deses effectuelic te ontwapenen / af-danckende tot dien eynde alle synen witheemsche soldaten / soo te voert als te peerde / sonder dat hy der van dit teghenwoozdighe heyt tot verseeckerheyt van synen landen / ende bescherminghe van synen plaetsen/meer sal mogen behouden/als vier Compagnyen Switsers van t'ordnaris ghetal / noch oock van die gene die synen onderdaenen sijn niet meer alser tot syner verseeckerheyt sullen van nooden wesen.

Beloovende wijders/niet t'offenderen de landen vanden Hertogh van Mantua. Ende van weghen de gheschillen ende pzetensien die tusschen hem beyden sijn/en sal synne Hoochheyt tegens den selven Hertoghe niets atzenteren hy weghe van wapenen ofte ghewelt / maer civilijck ageren vooz t'ordnaris Gerechte des keysers. Dit is aldus ghedaen int Leggher bukten Alce den 21. Junij 1615. ende was onderteekent.

C. Emanuel,

Vermides welckem de voozghe-
schyden Heer Marquis van Ram-
bovillet behoest heeft / in den na-
me van synen Coningh / dat de
Dassalen ende Onderfaten van Mantua, die
in de laetste oorlogh van Monferratto de
wapenen teghens synne Hoochheyt van Sa-
bopen ghedragen/oft hem ghediend hebben/
sullen verseeckert sijn / gelijckse verseeckert
werden van haerheden personen / met re-
stitutie van haere goederen / omme die te
gebruycken/gelijck vooz d'Oorlogghen/ &c.

Daer de ontwapeninghe sullen weder
overghelevert werden alle de ghenomene
stercken ende plaetsen / met alle het Ghe-
schut / wapenen ende amunitien daer inne
ten tijde der veroveringhen behouden / als
mede oock alle de Ghevanghens van d'een
ende d'ander zijde. Ende in ghevalle de
Sgaignaerden teghens de substantie van
dese Capitulatie ende teghens het woozdt
hy den Coningh van Spaignen aenden
Widerchziflichsten Coningh (ghelijck de
Heer Marquis de Rambovillet Ambassadeur
van synne Widerchziflichste Majesteys
verseeckert) ghegeven/synne Hoochheyt aen
synen persoon ende in synne landen wilden
insisteren oft beleedighen / directelick oft
indirectelick/ soo sal synne Widerchziflich-
ste Majesteys den eenen ende den anderen
in synne pproctie nemen/ende synne Hoochheyt
alle noodighe hulpe tot synner defensie doen/
&c.

Ende alsoo om tot d'executie van t'ghene
voozgheweldt is te comen / van nooden is/
te ramen ende accorderen de forme ofte ma-
nierre vant vertreck des Oorlogghs-volck
van d'een ende d'ander zijde / soo sal t'selve
gheschieden in manieren als volghet/&c.

De Heer Marquis de Rambovillet sal aen
synne Hoochheyt bidden/ dat hy upter Stadt
Alce doe vertrecken duppens voert-knechten/
ende ter selver tijdt als sulcx sal geschieden/
sal hy aenden Heere Gouverneur van Mila-
nen schryven/hem mede biddende/t'heyt des
Catholijcken Coninghs te doen wijcken
vande plaetsen daert tegenwoozdigh leyt/
ende vertrecken tot Crece bianca ende Quar-
to toe/t'welck ghedaen zijnde / sal de selve
Heere Marquis aen synne Hoochheyt op nieuws
bidden/dat hy alle de resten der Soldaten doe
vertrecken / behoudende alleenlijck t'sulc-
ken ghetal alser tot verseeckerheyt ende be-
scherminghe alsoozen behoefden ofte van
nooden

nooden magh wesen / ende ten selven dage als sulcx sal geschieden / sal de Heer Marquis bidden ende maecten / dat de ghescheyden Heer Gouverneur van Milanen niet tot gantsche heyt des Coninghs sal verrecken uptten lande van zijne Hocheyt / ende dit volcomelijck ende ter goeder trouwen volbracht sijnde / sal sijne Hocheyt sich alsvoor ont wapenen / ende beloofte de Heer Marquis een sijne Hocheyt / inden naeme van sinen Coningh / dat de Heer Gouverneur van Milanen (alsulcke ont wapeninghe gheschiede zijnde) niet sijn voorsz-gescheyden heyt in sulcker manieren disponeren ende handelen sal / dat noch om den staet vant selve / noch om den tijt sijne Hocheyt noch eenich ander Prince geen jalousie oft achter-dencken sal behooven te hebben / dat oock inden naeme van sijne Catholique Majesteit seene pas voorsz eenich Crijghs-volck voorsz den tijt van ses naest-comenden maenden voorsz sijn landt en sal vercocht werden:

Zijne Alder-Christelijckste Majesteit sal de Heer Mariscal Digera, ende alle Gouverneurs vande Provincie van Brancrhe / aende landen van sijne Hocheyt palende / bevelen / dat zijnde alle tghene voorsz-ghebe is / vol-trocken / ende de Gouverneur van Milaenen eenighe in brucke daer teghen dede / so sal de Mariscal Digera, ende andere Gouverneurs hier nae by palende / den Hertoghe van Savoyen ter hulpe comen / met haer Crijghs-volck / sonder eenighe andere oydze ofte last vant Hof te verachten / en niet teghenstaende d'oydze die sy ter contrarie mochten hebben.

Sal de Heeren Switsers ende Voudoisen (indien het van nooden is) geresitueert werden de byze commercie ende handelinge opt Verichdom van Milanen, gelijck sy die voorsz vooyloghe ghedadt hebben.

Zijne Alder-Christelijckste Majesteit sal vergheven allen sinen Dassen ende Overlaten die teghensijne verboden sijn Hocheyt den Hertoghe van Savoyen in dese ghelegentheydt sijn comen assisteren ofte dienen / oock mede den genen die hem hebben willen by comen / hun restituerende ende wederom stellende in sijne gratie / ende in haer vooyghe officien / bedieningen / pensionen / ende onderhoudinghen / so sy eenighe te voorsz hadden / ende sijn daer af verleenende de nooyghe byzen ende be-

scheeden / omme vande Parliementen gheschicert te worden / volghens de consuetume van t selve Coninckryck in dierghelijcke sarchen.

Wozdt zijne Hocheyt tijdt van byze maenden ghegeven / om zijne byzenden te mogh advertieren / dat sy hun onthouden van alle acte van Hostiliteit / ende wozdt verclact / dat alle de gene die der binnen den voorsz-gheben tijt souden moghen gheschieden / verstaen wozden den byze niet te moghen byzen noch byz-judiceren / mits dat sijne Hocheyt in sulcken ghevalle de dinghen diemen bebinden mocht genomen te wesen / sal weder gheben / ofte de Geintessererde ter saecke van dien schade loos houden.

Ende alle de voorsz-gheben dinghen (upt ghenomen de bevelen die als vooren aenden Heer Mariscal ende andere Gouverneurs van Brancrhe moeten ghheben wozden) werden verstaen te sullen geffectueert ende volbracht werden van sijne Alder-Christelijckste Majesteit / alleentlijck na de Reele ende effectuele ont wapeninghe van sijne Hocheyt. Belovende ende caverende de selve Heer Marquis inden name van sijn Coningh / (de welcke hier van sijn eyghen sake is makende) voorsz onderhoudinghe van t ghene in dese Capitulatie begrepen is / so wel voorsz t gene dat sijne Alder-Christelijckste Majesteit is rackerende / als van wegen sijn Catholique Majesteit / voorsz t ghene deselve aengaet / als mede alles also by sijne Alder-Christelijckste Majesteit binnen twintich daghen naer d'onderrekeneninghe van desen te doen ratificeren. Ghegeven in t Leger bytten Alte den 21. Iulij. 1615.

Vas onder-teeckent

C. Emanuel.

En laeger

S. Dungenet.

Dit verbodt getroffen sijnde / heeft de Hertoghe van Savoyen daerlick Graef Johan van Passou (die een goet deel Ruypen ende voet-knechten in Deber-landt ende elders aen-genomen hadde / ende tot Straesburch toe met de selve gecomen was) te gemoete gesonden / en desen brief ghescheyden.

Pp

Wel-

1615.

Wrief van
den Hertog
ge van Sa-
vonen aen
Graef Jan
van Nassau.

El- Gheboorner
Grave Gheliefde
Conijn, den 14.
dach vā Mey heb-
be ick V. L. laet-
ste schryven ont-
fanghen, sint der
tijt en hebbe ick

niet van V. L. vernomen, onnaenghesien
dat ic op Bern ende andere plaetsen my-
ne Gesanten hebbe gesonden, om passa-
ge voor V. L. ende het by-hebbende
Crijchsvolc te versoecken: Ick hebbe ooc
op Baesel eenē Curier met noodwendich
ghelt V. L. te ghemoete ghesonden, met
last ende ordre om V. L. tot op onsen bo-
dem en ghebiet te geleyden. Midler wy-
le heeft des Coninck van Franckrijcx
Ambassadeur seer ernstich ende hart
aen-gehouden, ende my vermaent tot
verdrach met Spanyen, ja hy heeft my
so hart aengeporret, dat hy my in sijnes
Conincks naeme den krijch heeft aen-
geseyt, indien ic daer in niet en verwil-
lighe, hy heeft oock alle de Francoysen
die in mynen dienst sijn by openen plac-
caete bevolē wt mijne dienst te scheydē,
houdende dat alle de sulcx niet en doen
te sullen committeren Crimen Læsa
Majestatis. Ooc heeft my de Veneetsche
Ambassadeur geraeden tot verdrach,
dwelck ooc de Marechale Dediguiers
ghedaen heeft. Hier door ben ick eynde-
lick beweeght gheworden, dat ick dit
verdrach, dwelc ic u. l. hier toeschicke,
hadde onderschreven ende beseghelt,
ghelijck ooc de Gouverneur van Mila-
nen in sijnes Coninghs ende in sijnen
naeme ghedaen heeft. Dit hebbe ic V. L.
willen op het spoedichste weten laten, op
dat ghy het aen-genomen Crijchsvolc

af-dancken, ende geen meerdere costen
aen-wenden soudet. Houdt dit voor
seker, dat het my mijn leven lanck sal
berouwen, dat ghy niet te rechter tijt
hier by ons aengecomen en syt, want wy
souden, buyten allen twijfel, wat treffe-
licks hebben wt-ghericht, ende souden
den Spaenjaert te rugge gedreven heb-
ben, want wy hadden ons buyten der
Stadt so wel beschanst en gelegert, dat
het een veel grooter leger als dit, sou-
de onmoghelick sijn gheweest ons van
daer te dryven. Ick sal V. L. met eerster
ghelegentheyt alle omstendicheden
toe-schicken, midler tijt blyve ick. Heer
Graeve, Beminde Conijn, V. L. dienst
willighen Conijn. Wt Aft den 24. Junij,
1615.

C. Emanuel.

Graef Johan van Nassau dit schry-
ven ontfanghen hebbende / heeft
traer al sijn Crijchsvolck of ghe-
danckte ende passpoorten gegeven.
Het boert volck heeft sich bereydt / ende elck
is sijne wech geetrocken. Hier ende daer
moet-wille hebbende / sijn haer der vele
van de boeren doot ghescreghen. De Rup-
teren hebben noch wat by malcanderen en
quaemen op een coys wess webstom nae
Neder-landt.

Daer dit verdrach en heeft niet langhe
gheduyrt / ghelijc hier nae sal blycken.

Desackebus verweret staende in Sa-
vonen / ghelijc verhaelt is hadde Lodewijck
Coninck van Brancie ten placcaet lae-
ten wt-gaen / verbiende seer ernstich alle
sijne onder-saeten van wat staet oft qual-
teyt dat sy waren / den Hertoghe van Sa-
vonen toe te trecken / ende in sijnen krijch te
dienen / by de hoochste onghewarde / ja by
verlies van lighen goet. Bewilende by de
selfde onghewarde alle de ghene die alreets
dermaets ghetrocken waren / daertelijc
wt dien krijch te scheyden ende te huyse te
comen.

Dit Placcaet hadde desen naem / dat sijn
na

1615.

ne Ma. daerom sijn onder-saecten verboot
haer in desen crich te laeten ghebruycken
om dat hy die paritschap tusschen den Co-
ninc van Hispanpen/ synen schoon-vader/
ende den Hertoghe van Savoyen / synen
Cosijn in geenderley manieren en woude
sijden nochte stercke/ noch oec sijden ster-
ken laeten / maer dat hy niet allen moghe-
liken vlyt woude arbeyden dat het mis-
verstant sonder wapenen ofte bloed-sko-
ten mochte ter neker ghelept worden / op
dat niet die hier voort cruppende/ oock niet
der tijt den vrede in vreeschergh soude
quisten ende berouwen. Daerom behal hy
wel ernstlic alle sijne Officieren / hooghers
ende leeghers stontes/ dat sy niet allen vlyt
ende werficheyt hier op letten soudent/ be-
spiden stellende alle andere saecken/ ende die
alleen betrachtende/ vryghende met cassa-
tye van Officieren alle de ghene die hier in
traeghe ofte onachtzaam soudent bevonden
worden. De Coninc heeft oock strax hier
nae eenigher Edel-lieden huyseren/ die dit
sijn bevel niet ghehoorsamen/ laeten af-
breken en hy heeft haer goederen ghecon-
fisqueert. Maer eben wel sijn den meesten
deel der Heeren/ Edel-lieden/ ende gheme-
ne Fransche soldaeten / in den dienst des
Savoyaers ghebliven / jaer haer sinder
noch daeghelic vele wt Frankrijck nae
Savoyen toe ghetrocken/ al o dat het ghe-
taller selver niet der tijt is ghemassien
tot twintich duysende toe/ of daer ontrent.

xxxvi.

Dier is onlanc in Polen gedrukt
einen Commentarius ofte wt-
ghinghe Fausti Socini Senensis, over
den eersten sent-brief des Apostels
Johannis. Einen Valentinus Smalcus Go-
thanus heeft tot lof en prijs deses wercks/
einen langhen brief ghemaect ende daer
voort aen drucken laten / jaer hy heeft sich
verlout dat werck den vreescherghen Stadt
Magistraet der vrye Keijserliche Stadt
Strasburgh te dediceren ende toe te schic-
ken. Die Heeren des Magistraets sulcx
kende ende vernemende/ sijn daer over seer
verstoort gheweest/ ende hebben Valentinum
Smalcum over al wel neerselic laten soec-
ken/ om hem een belooninge ende vercerin-
ghe voort sijn dedicatp te geven/ maer dien
boeke wel vermoedende was het voort ee-
ne belooninge wesen soude / heeft sich ver-
pact. De Heeren des Magistraets niet
willende ghanchet wesen te sijn soldaenighe
Kircken die niet sulcke Godloose boeken ende

Netters vrientschap of kennisse hijsse/ ofte
een wel-ghedallen hadden aen sulche Ket-
terse Boeken of Schriften/ hebben in al-
ler manieren haer mis-ghenoeghen voort al
de werelt wiken openbaeren ende blycken
laeten / ende hebben niet hulpe / raet ende
advys haerer Pastoorzen ende Kercken-
leeraeren/ die hier volghende schrift in ope-
nen druck weghegeven:

Maer wat bedroch/ arch-lisicheyt / ende
loose behendicht dat de Geest der duyster-
nissen eertijts de recht-gheloobighe Kercken
in het Westen heeft gesocht de Godloo-
se ende Gods-lasterliche Wriaensche Ket-
terpe/ die de waere Goddelike natuyze on-
tes Salich-maekers Iesu Christi loochent
ende bestrijdt/ niet alleen en heeft gepoocht
op te drijghen/ maer oock hy nae de gehee-
le Westersche Kercke daer mede heeft ver-
hoert ende besmet/ dat is wt de Kerckelic-
ke Wiskoppen Euseby, Socratis, Theodoret, en
anderer meer dan over-bloedelick bekend.

Insouderheyt soo verhaelt Theodoretus, Theodor. lib.
2. Hist. c. 18.
19. &c.
datter in den Wriaenschen Synodo/ be-
staende wt de Westersche ende Oostersche
Wiskoppen / van de Wiskoppen des Wriaen-
schen gheboortels / onder den Keijser
Constantio ghehouden / niet anders gesocht
en wiert / dan paps en vrede met de Or-
thodore ofte recht-sinnige Kercke / met de-
sen bedinghe / datmen de woorden Ousia en
Homouia wt de formulieren ende belyde-
nissen des geloofs laeten soude. Sy sephen/
men behoortde immers niet te lypden/ dat het
lichaem der Kercke ghescheurt worde om
twee woorden/ die doch verghens in de
W. Schriftuyze en staen. Maer dese listicheyt
hebben sy te weghe ghebracht / dat eenighe
niet leydt sijnde / andere voort vreesen / der
Wriaenen Confessie ofte Welydenisse heb-
ben onder-schreuen. Sy den ten desen onsen
daeghe gebruykt de selfde Geest der duy-
sternisse veel groeter bedroch en boosheit/
als hy de Gods-lasterliche ende Goddeloo-
se leere der Wriaenen elcke reyse wel niet
Exprofesso ofte openlick / maer heymelich/
als van wat anders handelende allenekens
poocht in te voeren. Op dese wijse isser het
naest-voort-ledene jaer te Racou in Polen/
doort het belept ende bestellinghe eenes Va-
lentini Smalcij Gothani, een boeckken Fausti
Socini Senensis aen den vach ghegeven/ met
desen naem ende Titel / Een wt-legghinghe
over den eersten Brief des Apostels Iohannis,
daer wt (soo des Wriaens Kirckghe ende
gheloofte niet bekend en waere) de sichte
p y h ende

1649.

ende eenbondighe/ gantsch geen quaet ver-
worden van Arrianerpe en souden nemen/
en noch so veel te wepniger / betwyle Valen-
tinus Smalcus dooz synen toe-eyghen-brief
ofte dedicatpe/sich niet geschaemt en heeft
te soechē sobanighe patroonen / die supbet
en onbesmet sijn in die Religie/te werde/de
Wooch-Achtbare(so hyse selfs noemt) Ma-
gistranten der doozlichtighe Republique
van Straesburch/syne goet-gunstighe (soo
hy seyt) Weeren. Daermen doch wt de opē-
baere Confessien ende Belooft-belpdenis-
sen der Kercke te Straesburch / de alder-
grootste byanden deser Ketterpe te sijn/
overbloedich ende ooghen-schijnlich be-
wysen can. Nochtans is desen Ketter soo
onbeschaemt/soo stout / soo onbescheiden/
dat hy de selfde darff versoecken tot patro-
nen van desen Commentario, ofte wt-leg-
ginghe. Zoo dat lichtelick pemandt tot dese
syne dooz-reden ofte pzetatpe in een quaet
achter-dencken soude kunnen ghebracht
werden als eenighe toe-remminghe ofte
ooch-lupchinghe ruffen onse Kercke ende
desen mensche ende syne aen-hanghers wa-
re. Daer toe streckt in het eynde syner
dooz-reden/desen treffelichen lof / dat nae
het oordeel haerer Kercken / hy de onse wel
dooz de voornemste is houdende onder al-
le de Republiken en Kercken/ die nae het
Euangelium Christi ghereformiert sijn. In-
sonderheyt gheeft hy met het ghebete ende
welsch/daer wtde hy syn dooz-redē besluit/
den leser een quaet bedenck in van ons/ als
hy albus schryft/te bidde God van gantscher
herten, dat hy u lieden altyt gunstichlick ende
genadelick wille by-woonen, ende geven, dat
ghy-lieden in die dinghen die de Religie aen-
gaen, en daer in ghy alreers vermaert syt, dage-
lick meer en meer mocht toe-nemen. In het
Boeck selfs wort de waere Godtheit Iesu
Christi seer Godlastelick niet mont en pen-
ne geloofent ende bestriden. Wt velen sul-
len wy hier alleen een verbondich exempel
deser Godlooser Ketterpe verhaelen/ want
de Godf-diensticheyde ende consuetude en
lieten niet toe / dat wy meer dusdanighe
God-lasteringhen van onsen Heere Iesu
Christo, warre God ende mensche in eenen
persoon/by-byegeuen/ende wt de verbloek-
ten mondt der Kettersen verhaelen souden.
In den 5. 6. ende nae-bolgende Pagg. deses
Boecks/daer d'Apostel dat seer claere ende
dubbelicke ghetuyghenisse/ tot bevestinghe
der waerer Godtheit Christi stelt/Dit is de
ware God ende t'eenwighe leven, So poecht

hy in herbeerde / (doch te vergheeffe) die te
weder-legghen/die dese vanden by-byege-
gen om te bewysen/ dat Iesu Christus sy een
waerachtich Godt. Onder andere woort
den ghebruyckte hy dese / dat Christus soba-
nich sy (naemtelick een waerachtich God)
doozen die / die dese plaetse by-byegeuen aen
de Godtheit Christi te bewysen. Maer de-
wyle men haer geensins en can toe-staen/
dat wt dese plaetse can besloeten wort den
t'gene dat sy bybren. So en can noch en
mach men haer oock geensins toe-staen/
dat die woorden (Oefenis de waere God) op
Christum te duypen sijn. Maer al ghewoelich
van dese Godf-lasteringh n tegen Christum
onsen Saetlich-maecher / den welken wy
dooz Godes-genaede/gelooven/leeren/ende
belpden te sijn eenen waeren God met den
Vader ende den H. Geest.

So moet het dan verre sijn jaer heel ver-
re moet het sijn / Christeliche en goet-gun-
stigheliker / dat ghy u dooz den Dedicatpe-
brief Valentini Smalcij, gheschreuen aen on-
sen Achtbaren Magistraten van Straes-
burch/soudt laetē wyssmaechen/als of van
onsen Wooch-Achtbaren Magistraten/ofte
van de Bedieners der Kercke/desen by-
lieden ende Godloosen mensche eenigh/jae-
oock de alderminste aen-seydinghe soude
sijn gegeve gewest/om haer toe te schryven
ende te dedicieren dooz een openbaere dooz-
reden/desē onsaetighen Faulti Commentari-
um. Soo wyte is het van van daer/dat dien
toe-eyghen-brief soude sijn aen-ghenomen
ghewoelich met eenighe gunste/ beleschepet/
ofte lirtbe. Wy hebben blytichlick lieden
verneemen van wie ende dooz wien dat dien
Commentarius Socij ons aen-ghecomen sy/
maer tot noch toe en hebben wy het selfde
niet kunnen wys worden. Valentinus Smal-
cius houde die wt-legginghe dooz sich ende
de syne/dat wy dooz de ghenaede des Wee-
ren / niet hem nemmermer eenighe ghe-
menschap oft verbrachsaemheyt in dese
Godloose en Godf-lasteliche Photinaen-
sche ende Arriaensche opinie hebben en sul-
len / betuyghen wy opentlick dooz desen
openbaeren brief dooz de gantsche Kercke.
God de Heere wille ons in de een-mael bes-
kende waerheyt tot aen het eynde onses
leuens in volstandicheyt laeten volherden.
Straesburch desen vierden Septembris, in het
jaer onses Weeren

IesV Christi noMen Verl Del. 1615.

Dee

Hoe dat in Anno 1612. de byzhept
Mulheym begoft heeft tot een
Stadt op te bouwen / ende van
den besittenden Dorsken der Lan-
den Gulich/Cleefs / Berch &c. des halben
een wtschzinge in date den 12. Martij des
voorz. schreuen jaers (daer in eenighe byz-
heden ende byzileggen gepubliceert ende
bekent ghemaect sijn den ghenen die daer
woonen ende bouwen wilden) ende hoe
daer tegen den Erfsaemen Raet der Stadt
Ceulen den sevendem Aprilis ejusdem anni
een protest heeft gheschreuen / om t'selve te
verhindere: Dat hebben de besittende
Dorsken in een wpt-loopich ghebrucht be-
richt van dato den sevendem Mey / te kennē
ghgebeven. Den E. Raet der Stadt Ceu-
len heeft dese sake aen dē Keyser gebzacht /
ende daer is op den 17. Julij 1612. een Key-
serlick verbot tot belettinge der bouwinge
te Mulheym/voorz eenen caemer: bode / den
besittenden Dorsken tot Dusseldorpe ghein-
sinnert ofte openbaertlick aen ghedient.
Maer also gelijcke wel de voorder op-bou-
winghe is achter-volght gheworden / de
Dors. dererde Dorsken / tot beweeringe haer-
res rechts en gerechtigheyt in deser sake /
ten ander schijft aen den dach gebede / soo
heeft den E. Raet der Stadt Ceulen op het
bericht der possederende Dorsken / een tegen-
and woogde den 20. Julij ghpubliceert:
Siende ende bevindende dat sy daer mede
niet en hebben tot haer voornemen cunnan
comen / nochte den bouw te Mulheym
verhindere: Soo en heeft den Magistraet
van Ceulen niet gherust / maer heeft dese
sake seer pberlic ende ernstlic by den Key-
ser vervolght. Also datter eyntlick den 10.
Januarij Anno 1614. van de Keyserlick Ma-
er schery Mandat aē de beyde besittende
Dorsken is ghegaen: Waer op haere D.
D. Palsgraef Wolf-gangh Wilhelm van
Nienburch &c. den wal van het nieuwe
Mulheym / een-deels heeft af-gheworpen.
Maer op den 25. Augusti An. 1614. heeft de
Margarit Spinola de nieu-geboude Stadt
Mullem in-ghenomen / ende hy heeft den
wal der selfder gheheel af gheworpen ende
af-slecht / maer de huyfen ende nieuwe
timmeraggen liet hy staen. Die van Ceulē
hier mede noch niet te byden wesende / heb-
ben alle de Meiselaers / Timmer-lieden / en
dier ghelijcke Ambacht-lieden / met haere
knechten ende jongers / binne hare Stadt
woonachtlic / ende der Stadt beereicht en
verplicht sijnde / wel ernstlic bevolen / wt

Ceulen te trecken met haeren byreck-ghes-
reetschap / ende alle de nieu-geboude huyfen
binnen Mulheym af te bycken ende te rase-
ren. So sijn van de selfde op den 30. Septem-
bris Anno 1615. des moegheng ontrent byze
upzen met alle gereetschap wt Ceulen den
Keyser af gebaeren / ende in nieu Mullem ge-
comen sijnde / hebbē sy terstont aē de groot-
ste / schoonste huyfen of te bycken / vander-
graeben / ende over hoop te werpen / een be-
ghin ghemaect / ende en hebben niet op-ge-
houden vooz ende al-er sy alle die nieu-ge-
boude huyfen gheheelcken hadden ghera-
seert. Daer is menighen coorn-salber ghe-
broken / ende alderhande Gzanen / als Lar-
we / Rogge / Mont / Harber / Erwt / Doort-
wepte / Garste / Boonen: Item Speck /
Wleis / Wijn / Bier / &c. sijn in den byreck en
sant gheworpen / ende met voeten vertre-
den / den inwoonders en is geenen tijt ghe-
gebeven / om haere bedden ende menibelen te
salberen. Soo dat dit vooz de inwoonders
van Mullem / insonderheyt vooz de eyghe-
naers der huyfen / een seer deerlich spectas-
kel ofte seken-spel is gheweest / die bezoef-
de lieden niet wetende waer sy teghen den
agst-standen couden winter haer verghen /
ofte met der woone begheben souden. Een
was niet genorch daermede luyden om de
Religie wt Ceulen / Keyser / ende andere
Sterden verjaecht ende verdriven hadde /
maer nu sy haer binnen Mullem hadden
neder-gheslaeghen / hoopende aldaer sonder
d'wanch der consciēte te leven / ende haeren
handel te bynnen / onder de bescherminghe
der Dorsken die wettelike Heeren over de
se Stadt waeren / si haer in haere protectie
hadden op ende aen-ghenomen / soo heeft
men haere huyfen dus saemerlijck af-ge-
bycken / ende al haere neeringhe / daer sy by
leven moesten / vernomen ende af ghesneden.

Ware D. D. Palsgraef Wolfgangh Wil-
helm heeft dient halben aen der Gulische
ende Berghsche Cacerliche Staden / Bode-
stijb van Stern / Johan van Liening /
ende Wilhelm Basten D. dit naevolghen
de gheschreuen.

An Godes Ghenaeden
Wolf-gangh Wilhelm
Pals-graue by dē Rijn,
in Beyerē, tot Guylich,
Cleve ende Berch Her-
Pp iij tinge

1615. toghe. Grave tot Veldens, Spanheym, Marck, Ravenberch, ende Meurs, Heere tot Ravensteyn &c. Onse ghenedighe groetenisse te voeren. Veste, ende hoochgeleerde, lieve ghetrouwe, u schrijven van den 5. *hujus* is ons wel overlevert, ende noch meer onderdaenichlick verhaelt gheworden. Het gedenckt ons ooc noch wel wat wy aen de Rom. Keyf. Maj. onser aller ghenadigsten Heeren, voor een jaer, uyt het leger voor Wesel, nopende de bouwinghe van Mullem, hebben geschreven, ende vande selve versocht, dat sy dat werck wilden by onse gehoorfamste ghehoorsaemheydt laten berusten, ghelijck wy uyt de byghevoechde reden niet anders verwachteden, ende door onse onderdanichste bidden van haere Majesteit niet meer is begeert. Maer wy verstaen nu met hoghe verwonderinghe, beswaringhe, ende medelyden, hoe dat nu onlanx een nieuwe verstooringhe daer boven is gheschiedt, hebben oock ons, soo wel aen des Keyserlicke Hove, als op andere plaetsen dient halven nae behooren beswaert, ghelijck oock om dat ons voor-ghecomen is sekere ghedreychede uytroijnghe vande andere int oude perck nieughetimmerde huysen. En vreesen nochtans niet, dat daer over yets voorders sal worden gedaen, ofte yets teghen uwe personen ende goederen dient halven sal ghedaen worden. Alwaer om wy te min noodich achten, voor als noch van uwe personen *in specie* by de Keyserlicke Majesteit te mentioneren, ende te vermanen. Doch wy willen niet nae laten daer van te vernemen, offer teghen uwe personen voorder Proces soude worden begonnen, t'selve u te laeten wetē, hier op by Keyserlicke Majesteit oock u ten besten de noodttrufft in te brengen, daer ghy u gheheelijck op meucht ende cont verlaten.

Maer overmits wy eyndelijck besloten hebben, soo verre het immer-

meer met recht bestaen ende geschieden mach, wrackgiericheyt ende ongherusticheyt die de Stadt Ceulen tot onsen ende onser onderdanen mercklijcken schimp ende schade heeft bewesen, te wrecken, so bevelen wy u, Steenen ende D. Bast, hier met ghenadighst, dat ghy met uwen Ampt-ghenoten alle oude ende nieuwe actien, dese Mullenfche timmeringhe belanghende, naerlich door-siet, oock d'oude accoorden ende verlijckingen, die tusschen den voorighen Hertogen van Gulick ende Berch, ende de voorghemelde Stadt Ceulen op haer voorghieven gemaect sijn mochten, ende soo veel by onse *Archivis* ende registratien niet en is te vinden, door de derde handt, die soeckt te becomeen, uyt het vervolch u te verklaren, ende een volcomen bedencken nemen woudet, of ende hoe wy, sonder de selve te quetsen, onse vryheyt tot Mullem met recht connen beschermen, als oock de reparatie van dese schade, die wy van die van Ceulen hebben gheleden, ons en onsen onderdanen tot troost ende ten besten: Oock hoe nu ondertusschen de verdorvene luyden wederom ghelogeert, oock in onse Landen onderghebracht worden mochten. Daer met wy oock hier over de noodttrufft bedencken laten moghen, dat wy u tot ghenadighe antwoordt laten weten, ende zijn u tot ghenaden wel geneycht. Ghegeven tot Nieuburch aen de Donau den 22. Octob. Anno 1615.

In het naest-boozgaende Boeck hebbe ich verhaelt den aenbanch des erijchs tusschen den Hooch-Gebozenen Dooch-luchtigē Dordt-Frederich-Obzich/Herzoghe van Brunswijck / Lunenbozch / &c. ter eenre / ende de Stade Brunswijck ter anderre syde / welken erijch desen Somer met ernst is aen-gegaen / ende oock gecyndicht geworpen. Daer van ich hier een cozt verhael sal doen.

Daer

1615

153.

Daer is in den booz-somer binnen Hand-
ver een byeencomste gehouden / belangende
het langghduyge misverstant tusschen den
Dorft ende Stadt Zyuswisch / op de welc-
ke sijn verschenen soo des Dorfters / als der
Dyke-aen-zee Steden Gesanten / om te
sien of het versul sonder waegenen soude
cunnen neder gheleght worden. Die van
der Stadt hebben sijn Dorft. Doozluchtie-
heyt gappenteert alle jaere te gheven ette-
like duyfent vijer daelers wt haere
Stadts-wacghe / een schoon Casteel booz
den Dorft in de Stadt op hare costen te
timmeren / ende dat sijne D. D. de Stadts-
pooyten by daeghe ende by nachte souden
gheopenit worden / want hier het hem soude
ghelieven / doch dat de Magistraet de sleu-
telen in handen houden ende de waeren.

De Hertoghe en was hier mede niet te
vreden / want woude een wernichken van
erne pooyte de sluetelen in sijn hant ende
derwaert ghehebben / woude ooc noch an-
dere conculpen vindinghen / daer toe die van
Zyuswisch met haere gheconferereerde
niet en konden verstaen ende is derhalven
dese vergaderinghe onbzychbaer ghe-
scheyden. Verscheyden p. soun van groo-
ten aensien ende autoriteyt by den Dorft /
hebben sijne D. D. tot de beleggheringhe der
Stadt seer gheraden. Doch is hi inson-
derlyt ghedaen Heer Michel-Victor van
VVunstraou, Stadthouder van sijne D. D.
ende daer is sulck een hartlighe resolutie in
dese groot-wichtighe sake genomen / dat
men des Groot-machtighen Coninck van
Denemarch (Com des ionghen Dorfters
van Zyuswisch) aduys ende gaet vinden
niet en heeft af-ghewacht / doch sonder in
ghenochsaeme achtunghe te nemen / de con-
federatien / die dese Stadt heeft met de
Staeten der Grunierde Neder-landtsche
Provincien / ende de Dyke-aen-zee Steden
die machtich sijn: Doch sonder rypelich ge-
noech te overlegghen de macht deser Stadt
sels / welcke is de Hoofst- Stadt van Saren-
Landt / waer van sy schiet het Centrum of
te middelen punt is. Het is een groote ende
volck-rijcke Stadt / begrippende meer dan
een duytsche myle in het roud. De waer-
ter-bloede Ocker vloeyt in midten booz-
van daer vlietende in de groote Riviere de
Vveler. De ghele Stadt leyt in een vlak
velde / ende is besloten met sterke vesten
ende dobbie / jaer op sommighe plaatsen
met dyke-grachten / die seer diepe sijn. De
wallen tusschen de grachten ligghende / sijn

met boomen dicke beplant. Daer sijn in
dese Stadt vijf marchten / vijf staet-huys-
sen / ende vijfoerle Magistraeten.

1647.

Heer Michel-Victor van VVunstraou ober-
ste bevelhebber van des Dorfters legheer is
den eersten Augusti deses jaers met een le-
ger van ses-tien duyfent Man te voet ende
te Perde in het veld ghecomen / beseytens
de ende af-gravende alle wegen ende toe-
gangen tot de Stadt / het jaer deser belege-
ringhe is in die versken begrepen.

Man Ia BrVnVigæ Perterret Prln Clpls ar Dor.

Die van der Stadt vernemende de aen-
comste van des Furst n legheer / Jaer dat
sels nu booz haere Stadt hoozende ende
siende / hebben raetsaem ghehouden haer
Erghs-volck / welck sy dicke by de Stadt
tot S. Lenaerts in Garnison hadden lig-
ghende / binnen te laeten comen. Dit volck
met vrouwen en kinderen / bagghen ende
baggage tot de Stadt aentreckende / is
van des Hertoghen volck achter haelt / ge-
slaegen / ende vele der sels sijn door geble-
ven / andere sijn met verlies van hare bag-
gage daer van gheworden. Dese daet heeft
die van der Stadt seer verbiert / also dat
sy gherachte hebben haer hier over te we-
ken.

Des Hertoghen volck heeft het Lazarus
of: Melaten-huis ende coys daer naer de
Natte booz de Aeggh pooyte veroveret /
ende het geslucht op den stercken dwinghet
aen de sels pooyte gestelt / ende daer merde
die ghele pooyte onder de voet geschoten.

Medens andere middelen des ghewits /
daer mede de beleggheraers die van binnen
hebben ghequest / sijn gheweest de vierbal-
len ende gloepende eorghels die sy daer
licke (doch in sonderlyt op den 22. Augusti)
seer dapper ende in grooten ghetaelt in de
Stadt ghewoopen hebben / daer mede sy in
het eerste den Burgheren eenen grooten
schick hebben aen-gheslaecht / maer en heb-
ben nergheens naer so groot schaele daer
mede ghedaen / almen wel soude vermoedet
hebben. De Burghers hebben haere vrou-
wen ende kinderen belast wt comen ende
kuppen met water te dullen / ende op den
bzant te passen: Ende hebben vele pich tou-
nen aen bzant gheslachten / op dat peben een
by nachte sijn mochte loze de steden. Die
van binnen dit schijnsi ende licht der pich
comen siende / ende meynende dat de Stadt

1615.

aen verſchepden oorden aen brandt ſtoudt/
hebben eenen gheweldighen aen-val op de
Stadt ghebaen menende de ſelfde te over-
weldighen terwyle de Burgerſen ſouden
beſich ſijn om den brandt te leſſchen: Maer
ſpanden ſoo dapperre tegen-meere/ dat ſp
moften af-wegcken. Het ſchieten met grof
gheſchudt op de Stadt/ als oock met muſ-
quetten ende handt-roers / ende allerley
oorloech-gheweldt op der Stadt Weſten/
wallen/Doortten/ en toornen/ heeft wel twee
maenden lanck gheduyrt. Sinter Mag us
toorn is leetli gheryneert/ daer ſijn over
de duffent ſcheyten van grof gheſchudt
op gheſchooten. Oock is der Wauwen
toorn/ ende S. Peters toorn ſeer beſchae-
dicht. Waer ſyn vier in de Stadt gheſcho-
ten van 40. 50. 60. 70. 80. ponden. Daer ſijn
in ſommige huysen dooz aen den wal ſtae-
de/ gebonden wel 10. 12. 20. ponden ſwaer-
te van Muſquet-coeghele/ die dooz ende
nae in de Stadt gheſchoten ſijn. De bele-
gheraers waren ſoo haoghe op de Stadtſ
wallen ghecomen ende ghelommen/ dat ſp
ende de belegerde walcanderen met pſeren
haeken in de cloederen ende int bleis ſlae-
ghen ende haecten/ende oock eenighe in de
Stadt trocken. Die van binnen hebben ooc
haeren Wpandt met herte ſteenen/ ſiedende
heet waeter / calck / ende brandende pich-
repen bewoopen ende beſchardicht. Des
Hertoghen volck heeft wel verſchepdene
mynen ghemaecht / maer alſoo den groent
daer ſeer ſandich is / ſoo hebben de ſelfde
ſlepe operatye ghebaen.

De Wogghers / Kuypteren ende boec-
knechten / ſtaende onder het ghebiet van
den Overſt Luytenant Knijphuyſen, Cou-
berneur der Stadt / hebben haer wterſte
behoir tot bewaeringhe ende beſchermin-
ghe der Stadt/ ende af-weeringhe haerer
Wpanden ghebaen / daeghelice met haer
dapper wt ſchieten ende wt-ballen haeren
Wpandt over groote ſchaede ende afbreuc-
ke doende/ vele der ſelfder doot ſlaende/ en-
de vele ghebanchelich in der Stadt bren-
ghende/ die dooz beſchootlick rantsoen / nae
erdyghs ghebruyck/ ſijn gheranfouert ghe-
worden. Onder andere is Matthijs Treur-
niet, een cloeck Meester der forſificatye/ die
de C. D. M. Weeren Staeten langhe ende
wel gebient heeft/ met eenen Muſquet coe-
ghel in den hals lancer de ſchouder ghetrof-
fen/ende doodlick verwondet gheworden.
Doch hy is noch epudelijck gheneſen / nae
veel ſnerten.

Den 1. Sept. zyn der Stadtſ Kuypteren
henen wt nae de Olber-Schanſ ghewoe-
ken / ende hebben haer daer dooz ſeer nae
vertoont. Vermercken de datter gheen
Muſquetiers inde Schanſe en waren/
hebben ſp t ſelfde den Woggers inde Stadt
laeten weten / die ſouder bebel van den
ſtaet / met ſommighe Soldaten ſijn wt-
geballen/ende hebben de Schanſe ter ſtant
verobert/ goeden buyt vercregen/ een huys
ofte twee aengheſteken/ ende ſommige ge-
vangens ghenomen/ daer onder des Hert
tooghen gheneraal Probiande myker is
gheweest. Als nu ſulder den Wofſtaijcken
Stadt-houder/ Michiel Victor van VVunſte-
rou (die dat gheneraal Commandement o-
ver deſen Eyck heeft ghehad) in tijts is
aengheſept / met verſoek om de Schanſe
t ontſetten / ſoo is hy haetelijck van Hil-
berg-huys/ ſlechts met vier ofte vijf Weer-
den der waerts ghereiden/ ende hoe wel hy
van ſijne Kuypters/ ende inſonderheyt van
den gherichts Schulten vermaent is om
niet nae de Schanſe te ryden/ maer te rug-
gete keeren / om dat nae haer vermoeden
der Stadtſ volck de Schanſe al in hadde/
ende de ſelve al inden brandt gheſteken had-
de/ heeft hy nochtans hem niet willen lae-
ten afraden/ ſienende dat des Hertoghen geel-
bane / die hy daer in ghelept hadde (maer
van des Stadtſ volck nu al gecregē was)
daer vlooch. Maer willende/ nae dat hy
van het overgaen der ſchanſe vermitticht
was / dooz t waeter de Ocker gheheten/
weder te rugge trecken/ ſoo is hy midden
int ſelve vande Stadtſche / dooz de keele
gheſchooten / dat hy vande Weert int waeter
nederſiegede/ hy hadde oock noch een ſcheyt
dooz de ſlinche boort gheregen/ende is alſo
ſchier doot ſynde ende de Ockerſche ſchul-
te ghebanchelijck / inde Stadt ghebracht:
Maer over inde Stadt een groote bruchde
ende juſchen is gheweest / om dat hy hem
te hoogen haddelaeten verluypden / dat hy
den volghenden dach de Stadt den Hertog-
ghe leveren woude hy is nae Eyckſ- ghe-
bruch op S. Martens Kerckhof/ eerlijck
ter aerden beſtedet geworpen.

Den 24 Sept. heeft des Hertoghen volck
twee bruggen over-gevoopen / ende daer
over eenen grooten aen-val ghebaen. Daer
in aen des Hertoghs ſijde ſeer veel/ende on-
der andere de Overſte Brendel van Ham-
burch, een wel ervaren Eyckſ-man / Ca-
pitayn Swerijn Capiteyn Furkenberger, Ca-
pitayn

1615

1615

1615.

Capiteyn Pankoecke, ende andere meer/ sijn ghebleven. Der Stadt volck is eenighe reysen by den wal afgheloopen / ende wie sy inde Cortegaerde beneden aen den wal hebben ghebonden / die hebben sy met slacht-sweerden ghedoodt. Op het Bollewerck heeft oock eenen byster/ met namen Geeseke Magdeburgs out 34. Jaeren/ met een swaert/ byst-hamer / ende Busguck ghe-wapent / haer ridderlijck gehouden/ coek menich Creytsman beschadicht. Op haer sijn veel schueren ghebaen / maer sy is on- ghequett ghebleven.

Den 27. Sept. is der Stadts-Capiteyn Dominicus Adriani, die het wel om de Stadt verdient hadde / nae dat hy veel Oranaer-appelen over den wal tegen den Wyandt woude werpen / ende hem wat te verre over de Wyss-weeringhe bloot ghe- gheven hadde/ gheschooten/ ende met groo- te doofsheyt op Michiels dach in S. Mar- tens Kercke solemnelijck begraven: In sijn plaetse is sijnen Luytenant Thomas Viller, die hem insghelijcks de gantsche tijt overseer mannelijck ende wel heeft gebou- den/ tot Capiteyn ghemaeckt.

Iacobus de byde-liebende Coninck van Groot-Britanpen hojende ende verne- mende/ dat de Hertoghe van Brunswijck ende Lunenburg / haer M. Derz/ met alle gheweldt van oorloghe de Stadt van Brunswijck aen te tasten ghesinniet was/ heeft om alle voorder onheyl te helpen ver- hoeden, desen brief aen de E. H. M. Heeren Staeten der Gemeenter der Nederlandtsche Provincien gheschreven.

Ooch ende Mog. Heeren, onse goede vrienden en- de Bontgenoten, wy heb- ben met grooten onlust verstaen, dat het tusschen den Hertoch ende die Stadt Bruynswijck, tot een openbaere Oorlooch is ghecomen: Dewijle de selve den gemeenen Religie-handel, ende den genen diese aenghenomen hebben, niet dan tot groote schade en can dienen, in-

dien de selve, alsoo elck andere t' ander- brengen, ende den algemeenen vyandt hier door meer ende meer sterckē. Heeft ons dan goet ghedocht den ghemelien Hertoghe de groote gevaerlijckheyt voor ooghen te stellen, daer in hy hem, sijn Landt, ende luyden storten sal, indien hy hem tot een goet, redelijck verdrach niet sal laten brengen. Ick hebbe oock te gelijcke, ghehouden te versoecken en- de te vermanen, dat ghy uwe macht en- de authoriteit tot sulcken eynde, so wel by de Stadt Brunswijck, als de Anze- steden, daer toe gebruyckt, dat sy eē sulck verdrach niet asen slaen. Tot welcken soo goeden ende Gods saligen wercke, wy aen onse sijde oock geern doen willen al- les dat het selve verworderen can ende mach. Twijffelen oock niet, ghy sult aen uwe sijde insghelijcks van selfs v ten hoochsten daer aen laten ghelegen sijn, dit vuyr (dat andersins over de gant- sche Christelijcke Kercke gaen sal) te dempen ende te blusschen.

De Heeren Staten dese berrmaninge des Coninck ter herten nemende / ende oock tot bestichtinge deses crijchs / so van de Stadt Brunswijck selfs / als merke van andere Wy-aen-zee steden / hare ghevaerlijckheyt vanden den Hooch-wet gheboogen Prince Wendich van Nassou met al hare Ruyterē ende Soldaten derwaerts te senden / om met raet ende advijs der gecommiteerde Ge- santen der Heeren Staten (die al ettelijke werken te vooren met de Ghecommiteerde der Wy-aen-zee Steden daer waren bsof- querende geweest) te helpen verrichten sulcx als met ghemeynen advijs best ende raet- saemst soude gevonden worden.

VVan den 26. Augusti 1615. Wadden de Geldersche Hanse-Steden, ende de Hanse- Stadt Debrunter (op de ontfange wi- schijn- vinghe vanden Hanse-dach blunen Lubrecht gheng den 21. Septemb. aen-ghesamt) in hare

De Heer- laut worden eenige Ghe- santen aē de Hanse-stede gesonden.

hare vergaderinghe binnen Mernhem goet gebonden/ dat eenige ghequalificeerde personen fouden gedeputeert worden/ om van harent wege die vergaderinghe by te woonen / ende in zenen weghe te vernemen wat van de langhe ghewenfchte alliance met de Hanfe-Steden te verwachten wout / mitsgaders om de Hanfe-Steden met alle bequame redenen ende middelen daer toe te bewegen. Hier toe fyn genomineert de Heere Johan Byel r. v. d. Pensionaris der Stadt Nimmegen, Fredrich vanden Sande, Raet ende Wombor des Poffenboms Gelde en der Ghaefchap Zutphen/ ende Diederich Sticke Ridder, Burger-Maeffer der Stadt Deventer. Dese Gefanten fyn van Deventer gereys op Vander-dach den vij. Septemb. en tot Lubick aengecomen op Wodensdach den vij. der selfder maect / ende fyn des anderen daerhe dooz een Secretaris inde vergaderinghe ghehaelt/ daer present fynde de Gedeputeerden en Gefanten der Wp-aengze Steden Lubick / Bremen / Hamborch / Rostock / Wismar / Marghe Eberich / Buns-wijck / Dans wijck / ende Lünenborch / hebbende ernighe van de selfde instructien ende Volmachten van sommighe andere Hanfe-Steden.

Wier aen dese Vergaderinghe sekere tidinghen quam / dat den Oversten Schomburch van den Querbors Halsgrabe comende / dooz Bremen was ghepasseert / dreen schijvende dat het was om een Verbodach ufschep den Dors en de Stadt van Buns-wijck te helpen op-richten : Andere dat hy quam om met crijchf-gewelt de Stadt te helpen dwingen/ ende brenghen tot een-neminghe van de harde Witten die de Overwinster haer foud op-dinghen. So hebben de Heber-landsche Gecommitteerde den 16. Septemb. wt Lubick aen fyn Gefrengich-heyt gefchreven/ dat sy wenschten/ dat het eerste mochte waer fyn : Maer indien fyne Gefrengichheyt gecomen was om de Stadt van Buns wijck te helpen overmerken. So gaben sy hem te bedenken hoe dat het selfde by de E. W. M. Heeren Staten / in welker zet en dienst hy was / foud ghenomen worden/ de welke fyn Genade Ghaef Ernst van Paffou geenfins en hadden willen toelate fch in desen crijch tegē de Stadt van Buns wijck te laten ghebypchen / ja hebben fulkes verboden allen crijchf-lieden onder haer ghebiet staende : want de Heeren Staten haer felven kennen te fyn ledcu

der Hanfe-Steden / die sy gantschelijch geneycht fyn.

De Stadt van Buns-wijck rontom haer belegert ende om-ringhelt fynde / is de Coninck Christianus wt Denemarchen gereys ende te Wolffen-buttel by den jongen Dors fijnen Heere gecomen/ om dit aengehangen werck te helpen beleyden/ ende tot eenē geeden eynt te helpen brenghen.

Syne M. heeft op den tweeden Sebrebris wt het Clooster Riddachf-houfen zenen seer vriendelijcken ende beleefden hief aen eenen Cerfamen Raet der Stadt Buns-wijck gheschreven / haer wel ernstelijch tot vrede ende verbodach met haeren Lant-Dors beermanende ende radende / presenterende haer tot dien eynde alle hulpe ende faueur.

Hier op hebben die van der Stadt den vierden Septembris fyne Coninckliche M. geandwoort/ dat sy tot den vrede gantschelijch geneycht waren/ op dat de groote elende ende benauepdt / die alreers het land rontom haer/maer infonderheyt hare Stadt seer jammerlich was piffende/ mochte van haer af-geweert worden. Edoch also sy in dese seer groot-wichtige sake niet en mochten noch en dorsten doen/ sonder hare Wille den ende Afffienten sulx eerst te communiceren/ ende raet met haer te plegen/ ende alle weggen ende Heer-straten haru in dooz des Hertogen volck waren af-geflozen/ en derhalven noch sy / noch hare vrieven niet dan ober-comen en konden : Zoo baden sy fyne M. gants oommoedelijc dat het hem woude ghelieven haer te gunnen / dat sy boden ende vrieven aen hare Afffienten mochten wt-fenden/ om dit met haer te communiceren/ ende dat middeler-wijle alle hostilitet ende vbandlich gewelt mochte op-houden/ fyne Coninckliche M. verfekerende dat sy tot den vrede wel geafffioneert waren.

Hier op heeft wederom de Coninck den 6. Sebrebris wt Wolffen-buttel geandwoort/ dat / ghelijch hy noyt tot desen crijch ghesent / ende den felven noyt hadde in-gewillicht / also en hadde hy oock te ghenwoorde lict ende te deser zien noch ghen wel-ghevallen aen den selfden. Maer dat hy fynen Heere/ jae Sone/ den Doorzuchtighen Hertoghe van Buns wijck / Lünenborch &c. foud raden soo langhe het aenghehangene werck der belegeringe te fuyten ende in den pverighen broot-ganch op te houden. Wt en wout hy niet geraden/ jae alle dat busdangige Communicatien waren fteckende tot langhet

Brief wt
Comit
Denem
aen de
gherent.

Antwoort
der halve
de an de
Comit.

Weber
woorde
Comit.

laugheer bes waernisse der armer menschen binnen de Stadt. Maer wat eenen boobe was belanghende/meynde hy by syne Dozsterlike Doozluchticheyt te cumen erlangen / dat de selfde haer eenen dach ofte meer daer toe soude gunnen: haer epudelic wederom hermanende tot verdzach ende vrede met haren Land-Dozst/die sy wel conde maken sonder hare Assistenten/ ofte pemaer anders daer mede te beroepen.

Da schyden ende weder- schyden/ heeft op den 16. Septemb. de Coninck van Denemarch aende Magistraet van Brunswijck geschreven / dat sy van sinen Hebe ende Sone Hertoch Fredrich Dirich hadde verwozven / dat sy hare Gesanten souden mogen byp ende franch wt-schicken op Wolfenbittel den 18. Septemb. des mozghens vzoech/ met genoecksame instructie ende volmacht/ tot dien epude haer sendende Saverde / haer designer ende de poozte die sy wt en in souden trecken/haer ooch tot Conbop sendende een vaene Rupteren/ ende belooven dat ooch het schieten den 18. Septembris soude cesseren ende op-houden.

Die van Brunswijck hebben syne Coni. M^r. hooghlick ghebdaucht vooz syne sozge ende woepre aen- gewendt tot her- byenginghe der ghewenscher vrede tusschen syne Dozst. Doozucht. ende haer/ maer alsoo sy nootwendelic dese sake met hare Vrienden ende assistenten (sonder welker advijs sy niet en dozsten noch en mochten doen in dese fwaer- wichtige saken) moften in belibzatie legghen: Zoo hadden sy al wederom gants onberdanichlyck syne Coninckl. M^r. dat het de selfde woude ghelieven haer daer toe tyt ende byp gelept by syne Dozst. Dooz. te willen wt- byenghen.

Den 23. Septemb. heeft syne Coninckliche M^r. op die van Brunswijck geschreven/ dat sy met believen ende bewilliginghe van sinen Hebe ende Sone den Doozlichtigen Hertoghe van Brunswijck en Lunenbozch/ hadde te wege ghebracht/ dat tegen den eerste Octobris verscheptene by na by de Dozst. oft haer Ghesanten te Wolfenbittel verschynen souden/ om el vrede- Werdzach tusschen haren Land-Dozst ende haer op te richten/ haer hermanende tegen al van hare Woden ofte Ghesanten aldaer te senden/ ende haer Assistenten ende Vrienden sulck by tyt te laten weten/ sendende haer tot dien epude eenen gelept- bries.

Die vander Stadt hebben den 26. Sept.

hier op geandwoort/ dat sy in groot danc dese presentatie van syne Coninckliche M^r. aen-namen / ende dat sy haer met allen mogelicken blyt daer toe schicken en verborgē soude. Maer alsoo den tyt cozt was/ wisten sy niet of haere Vrienden ende Assistenten tegghens den bestemden dach souden cumen werlich ende present wesen / om van den gewenschten Edelen vrede te handelen/ verzochten derhalven verlanginghe van tyt/ en een van paspoort vooz haren Secretarium, om tot de Ghedeputeerde der Steden hare Vrienden ende Assistenten te mogen senden/ ende haer advijs ende goet- vouden op het spoedichste te moghen vernemen.

Den 27. Septemb. heeft syne M^r. aenden Eerweerd. Raet der Stadt gheschreven/ dat sy ende sinen Hebe Hertoch Dirich- Frederich haren Land-Dozst. in aenmerkinghe dat sy haer beclaegden dat den benoemden tyt te cozt was om met haere Vrienden ende Assistenten in communicatie te cumen treden/ begheerden te weten hoe langhe tyt sy dan versochtent. Syne M^r. beloofde met allen mogelicken blyt hare begheerte by syne Dozst. Dooz. te sullen bevoorzieren. Noch daer benevens schyden: dat sy ende syne Dozst. Dooz. ingewillighden/ geduypende dese onder- handelinghe van vrede / alle hostilitet te doen cesserē/ tot dat alle mis verstant op vzagghelich midelen soude in het goede wech genomen wesen / indien sy ooch aen hare syde alle vandelike attentaten souden willen haren laeten/ ende eenen vassen stille- stant van wapenen te maken/ ghesinnēt waren. Met desu bries heeft syne M^r. eenen bypgheluypt bries ghesonden vooz der Stadts Secretaris / met eenen ryndenden Wode/ ende Dienaer.

De Coninck heeft ooch vriendelic schyden aen verschepten Wanse- Steden ghesonden / sich seer beleefdelich presenterende de verschillen tusschen den Dozst en Stadt/ inder goede ende sonder Wapene ofte bloet- slozen te willen helpen af- leggen. Hier op is den 30. Septemb. syne M^r. wt alle name gereschrybert / by aldien de Stadt Bruns- wijck (die in desen was principale partije) de godelike onder- handelinghe mede woort aenghehouden / ende dat het syne M^r. daer toe conde byenghen / dat de Wapenen wozden nedergehept/ alle datelichheiden wozden afgeschafft / het Erghs- volck wt het Landt geboert/ den Hertoghe van Lunen- bozch

hoofp pre suo interesse, ende de voorsz. Stede
samenlick wighen haren en des Haussischen
Collegie interesse, ende alsoo oock der He-
verlandsche Hanse-Steden Ghelanten (die
in samenlick aental sich by des Collegij raet-
slaghen lieten binden) tot de onder-hande-
linghe mede worden toeghelaten/ ende oock
daer toe eenen ghelegenen tijt ende neutrale
plaetse wozde aenghestelt/ dat in sulcken ge-
valle die Hanse Steden souden debuoir doen
om die vande Stadt Bynswijck tot de
goddelike onder-handelinghe / ende voort
tot alle redelike conditien te bewigen: Ter
contrarie soo de voorsz. conditien gheen
plaetse en condon ghewinnen / wouden sy
het Gode bevelen/ ende haerer goeder cons-
cientie / ende dat sy aen des Chzistelicken
bloets versoztinge/ ende wat meer ongherij-
den ergh mede byzenght / haer ontschuldich
kenden/ ende den wijganc (dien Gode ten
besten wilde wonden) in ghedult verwach-
ten wouden.

Wese sake brangende isser hincinde ver-
scheyden scheyden ende weder scheyden ge-
ganc: Oock syn der verscheyden Gesanten
des Keysers/ oock van benabuynde Princen
ende Voysen over ende weder-overgegaet/
al sprekende van Verdzach en Vrede. Doch
al te verghers / sy en hebben niet vzych-
baerlic ten principalen cumien wt-richten/
gelijck sulck de erbare wijsheit heeft bewisen.

Op den 19. Octobris is van Bzemen ter
Celle/ aenghecomen Graef Frederich van
Solms der Hanse-Steden Erghst-Ober-
ste/ by sich hebbende niet meer dan acht hon-
dert Ruyseren/ ende sessien hondert te voe-
te / daghelier noch 200. te voete van Bze-
men verwachende/ daer tegens de Hertog-
ghe nu hadde 2000. welghemonteerde Ruy-
seren/ negghen duysent Soldaten te voet / en
2000. gewapende boeren. Den Graef van
Solms is stracker ghebolcht een keiserlijck
Mandaet/ daer by hem verboden wiert al-
le voorsz. hostiliteit tegens den Hertoghe
van Bynswijck. Maer sijne Gen. in ach-
tinghe nemende synen ghebuerlijken plicht/
daer mede hy de Hanse-Steden verbonden
was/ als oock aenmerckende dat de Hertog-
ghe niet nae en liet alle hostiliteit op de
Stadt te ghebyupcken. So heeft hy ghere-
solbeert/ tot de defensie ofte verlossinge der be-
legherde Stadt/ sich ten wtersten te laeten
ghebyupcken/ ende is gecomen te Biffhoorn/
een steden ghelegen in des Hertogen van
Lunenbozchs Landt / vier mijlen vande

Stadt Bynswijck/ om alsoo wat naerder
by de hand te wesen. Hier heeft de Graef
van Solms op donder-dach den 19. Octo-
bris met eenen eyghenen hode tot der Stadt
Bynswijck schryvens becomen / daer wt
hy verstaen heeft/ dat de Stadt inden weer-
ken noot was. Hier op heeft syn Ghena-
drack geresolbeert met syn elken hoopken in
Godes name voort te trecken/ en heeft den
selven hode wederom inde Stadt geschickt/
ende den Oversten Luytenant Ruyphuyfen
laten weten / dat hy op den naest volghen-
den Sater-dach/ sijnde den xij. Octobris, aē
de Landweer tussche Oker ende Raftoorn
sich soude laten binden/ en dewyle de Land-
weere sterck beset ende met Reduytē ver-
sien was/ soo soude Ruyphuyfen/ soo sterck
als hy conde/ tot der Stadt vallen/ ende sich
bevlighen de Land-weere in te nemen/ en
eenen wech daer doot te slechten / daer syn
Gen. met Wagens/ Perden/ ende geschut
mochte doot passeren. Maer als syn Gen.
ter bestemder tijt aē de Land-weere quam/
soo heeft hy in de plaetse van het erghst-volc
der Stadt / aldaer gebonden des Hertogen
volck. Sijn Gen. heeft Capitayn Bernardin
met vier Vaendelen/ des Hertogen volck
laten aenballeen/ ende heeft stracker noch vier
Vaendelen/ onder het beleyt van Wolfgang
Hendrick Grave van Yfenborch, ghesonden
om de voerighe te seconderen / die saem-
met sulck een couragie syn aengheballen/
datse in coeyten tijt des Hertogen volck wt
de Land-weere ende wt de vijf Reduyten
gheslaghen/ ende over de 300. man hebben
nedergelept. Ondertusschen heeft des Her-
togen volck den alarm vernomen/ ende is
met het gheheele Leegher op twee sijden in
volle batalie op des Graven van Solms
volck aenghecomen/ den welken d'Overste
Luytenant Ruyphuyfen met duysent wate-
te voete/ ende drie Coymetten peerden tot der
Stadt is te hulpe ghecomen. Terwyle dat
de Graef besich was met het maken vande
pes doot de Land-weere (dat wel twee uren
duerden) soo is beyder sijdes erghst-volck
aen malcanderen ghecomen / ende daer in
dapper gheschermtelt/ elck een syn de volc
wel doende des Hertogen volck is te rug-
ghe gedreven. Maer als Graef Hans Geo-
giaen van Solms, des Oversten broeder / die
de drie Coymetten peerde die wt der Stadt
ghetomen waren / lepte / ende daer mede
mevnde te crissen/ soo gingense doot/ nae de
Stadt toe/ verlatende den gemelte Graef/
die

die daer ober van des Hertogen volck ghe-
bungen wiert. Het bluchten der dese Com-
pagnien heeft des Hertoghen volck groote
contagie / ende d'andere verflaghentheyt
aenghebracht. Alsoo nochtans dat sy haer
onder het beleyt van Graef Frederich van
Solms haeren Obersten dapper ter weere
stelden doch des Hertoghen volck is haer te
sterck ghe worden ende syn alsoo vergheno-
men des Grauen Compagnie / ende noch
twee die by hem bleuen alle nae de Stadt
toe ghereben. Men meent dat in dien de
Kruyteren die tot der Stadt ghecomen wa-
ren de blucht niet genomen en hadden dat
de Graue van Solms het ghebeele Legher
des Hertoghen in disorde en op de blucht
soude hebben ghebracht. Maer als nu des
Grauen Doet-volck (dweilich met des Her-
toghen Doet-volck in het werck was) sach
dat haer de Caballerie verliet / ende nae de
Stadt bluchte / ende die noch daer by quam
dat ettelicke dagghens (de peerden dooz het
schieten op den loop comende) onder haer
liepen / ende haer in disorde brachten. Soo
hebben sy oock hare plaetse verlaten / ende
syn nae de Stadt toe getrokken. Des Her-
toghen volck dit siende / heeft de wijckende
ghevolcht met Kruyteren ende Doet-volck
ende soo dapper daer onder gheschoten ende
gheslagen datter wel 300. sy doot gheble-
uen. De Graue des van den mercken deel
synes volck verlaten sijde / ende alleen die
drie Compagnien by sich hebbende / soo is
des Hertoghen volck van allen canten dap-
per op hem gheballen. Wy herst sich langhe
clorchelich ter weere ghestelt. Doch eynde-
lich (nae dat het ghevecht ghe duert hadde
van smoggens te seuen uren tot elf uren toe)
is hy soo gheperst geworden vande menich-
te synuer byanden / dat sy niet goede orde
retireerde en te rugge werck tot de Stadt
aen/wepnich volck verlaten hebbende / ende
mede geuanchelich byengende eenen Graue
van Mansvelt / die den Hertoghe diende.
Hier op herst strack des Hertoghen volck al-
le de plaetfen aen de Celsche sijde (als den
Wanderdoorn / Olserschan / den Dam/
Wastoojn / ende dat gantsche Eyghericht)
ghequiterre / ende den pas nae Celle open
ghelieten.

Quinque aquarum foles jerant Octobris,
& vnus,
SolMICV eCCe heros Infringit gV-
elphica Castra.

Den 25. Octob. heeft de Coninck aen de
beleggherde gheschreuen / dat synen Heere de
Dorck van Bruns wijck &c. dooz syn raet
ende industrie / willich ende bereyt was (om
alle doozder verderf van Landt en luyden
dooz te comen) het beleggh dooz Bruns wijck
op te byrecken / ende het Christ-volck af te
heyschen / ende eenen stille-stant van Wape-
nen aen te gaen / indien die vander Stadt
wouden beloben oock aen haerder sijde alle
byantliche attentaten te willen nalaten.

Die vander Stadt hebben den 29. Octob.
sijne M^r. gheschreuen ende gheandwoorde
dat sy sijne Coninckl. M^r. ten hoochsten be-
danchten dooz de goede ende Christeliche
dooz-voeghe die sijne M^r. tot haren besten
was bragghende / biddende seer onder-bae-
nichlijck dat het de selfde woude ghescheuen
daer by te persisteren / &c. Doch dat sy soo
strack haer op den voorgestelden stille-stant
van wapenen niet en conden verclaeren / om
reden / die sy aen de Keyserliche Commis-
sarien / ende Doosteliche hessensche Gesan-
ten hadden gheschreuen / waer van sy sijne
M^r. copie souden. Den inhoud des schrij-
uens was dat eenen Erbaren Raet alken
hier in niet en conde noch en doost resoluere
maer dat sulcx moeste gheschieden / ten over-
staen ende met kennisse van hare gheintres-
seerde / ende der langhe ende veel geplaeijde
Burgerhe / die welcke dooz het verlaten des
Wals / Schans / ende gantsche belegerin-
ghe / niet en conden te samen groepen noch
te ghebrachte worden / sonder groot / jar het
waterste perikel. Versochten derhaluen dat
men eerst ende dooz al de manier ende tijde
des dooz-geflaghen stille-stant van wape-
nen soude willen beroemen ende expimeren
&c. Althet met hooghe Wroeten verclaren-
de / dat sy niet lievers en wenschten / dan
dat desen bloedighen crygh / ende waterste
verderf haere Stadt ende der omlyghende
Landen mochte ge-eyndicht worden.
Hier op heeft sijne Conin. M^r. desen hier
naevolghenden brief aen de beleggherde ghe-
schreuen.

Hristiaen de vierde,
Coninck van Dene-
marck, &c. Onsen ghe-
madichste vvelgemeyn-
den vville te vooren.
Eersame lieve beson-
dere,

Q q iij

dere, vvy hebben u schrijvens in date van gisteren vvederom op huyden in onse handen vvel ontfangen, ende vvt het by ghedane onder anderen gesien, dat ghy als noch het van ons voorgeslagene ende aenghebodene bestant niet en ghedenckt aen te nemen nochte aen te gaen, voor ende al eer de vrylactinge des VVals, der schansen ende der gantscher belegeringhe datelijck vvorde voltrocken, ende voor de handt ghenomen. Op dat nu oock in u begheeren vvorde ghedaen ende volbracht, soo hebben vvy het by onsen vriendelicken Neef ende Soñ Hertoch Frederich Vlrich tot Brunsvijck ende Lunenburg, &c. daer toe gebracht, dat hare lieve nu opt dienstelickste ende spoedichste (in voeghen soo verre het bestant vvoort ghemaect) de belegeringe af te schaffen, ende hare Soldaten te Peerde ende te Voet vveder hervvaerts af te heysschen, gantschelick gheresolveert ende besloten is. Sal daerom van nu voortraen aen uvve sijde met ophondinge vā alle vyantlicke daden u alsoo schicken, op dat men te ghevoegelicker tot de handeligen, hoe ende in vvat voegen mē het voorschreven bestant besluyten ende maken sal, ende daer op voorts den vrede vvederom te planten ende onverbrekelick in te voeren sy, conde comē ende tredē. D'vvelck vvy u genadichste tot een antvvoorde hebbē vwillen te kennē gevē: sijn u met genaden toegedaē. Gegeven op de Vastichz VVolffenbütt. 20. Oct. 1615.

Vvas onderteckent Christiaen.

De Gedeputeerde der Geunierde Nederlanden (die nu te Hamborch waren) hebben ten selfden daghe Graef Fredrick van Solms sijn de binnen Brunsvijck / dooz eenen post ontfoden ende toegheschreuen / dat sy hzieben hadden becomen vanden 19. Octobris wt s' Grauen Hage / daer in de Heeren Gener. Staten geschreuen / dat sy gheresolveert waren de vereenichde Hanse Steden in haeren tegenwoordigen noot by te staen. Dit heeft die van Brunsvijck grootelick gheaultmeert / ende in haere stantvasticheyt verstercht.

Dolgens de boven-gemelde resolutie der Heere Staten heeft Prins Hendrick alle de Ruyterij / sijnde in dienst der Geunierde Landen verschreuen / ende daer toe een goet getal Voet-knechten / ende ses hondert waghnen om de Soldaten / Ammunition / ende Baggagie te voeren. Met de welcke hy dē twerden dach Novemb. wt den Hage is getrocken / ende den sevendenden Novembris hantkeers na Brunsvijck aen ghereyst is / nemende sijnen wech dooz het Sticht van Munster / passende den 29. Novemb. dichts te vooz / oock dooz de Stadt Munster / daer hy wat gherustet heeft. Die van Munster sijn willich gewest al dit crijch-belck dooz hare Stadt te laten merfferen / niet by tropen / maer wel alle gader ghelijckelick / haer verbljvende dat de Staten de Stadt van Brunsvijck tot assistentie trocken / ende die gingen beschermen teghen den overbal ende rupne die haer ober het hooft was hangende: Sy hebben de Ruyteren ende Soldaten wt der Stadt / Wijn / Bier / Brood / ende allerlep nootduyst ghebracht / ten deele vooz haer gelt / ten deele oock sonder ghelt / schenkende peder Compagnie een tonne biers / en de Officieren den Wijn vereerende. De Clocken op Sinte Lamberts thoozn speelden middeler wyle.

Drinckt wt goet Munsters mout;
Van d'beste darmen brout:
Met Rijnschen wijn daer by,
Voor d'Edel Compagny.

Prins Hendrick heeft Mons de Brochum, Ridder ende Ridt-Meester / vooz wt gesonden / met xxiij. bereedene Ruyters / om de Gedeputeerden vande Edele Hooghe Mogende Heeren Staten te gaen vinden / ende haer vande aen-compst van Prins Hend.

Hendrick te verwittighen.

Hy heeft zynen wech ghenomen op Wyemen/ daer de Heeren des Magistraets wel blyde om waren als sy die tjdinge hoorde/ ende hebben Mont de Brochum met veel complementen en courtoisje bedanckt vooz syn goede tjdinge. Van Wyemen is hy geryst op Hamborch/ daer hy de Gheputeerde der Heeren Staten/ midsgaders verschept den Gheputeerde der Hanse-Steden ghebonden heeft/ die alle gaer/ als oock de gheheele Woogerje binnen Hamborch/ hoven maten verblijdt waren/ als sy sekere tjdin- ghe cregghen dat Dins Hendrick soo nae by der handt was/ ende hebben alle gaer Mens de Brochum seer gewillcome ende goet chere aengedaen/ mit veel complementen.

Dins Hendrick van Passou/ heeft op desen tocht synde/ als een Passant/ met weynich Garnison beset de Stadt Herwerden/ en noch eenighe andere in de Graefschap Rabensberch ghelegen/ inden name des Cuer- Woyses van Wyanden-bozch. Om dat dit schen te strjden tegen de Rieversalen ende Verdzach tusschen de Woysen Wyanden-bozch ende Nieubozch hier te vooren opghericht. Soo is eenen Wyanden-bozchschien Commissaris aen die Landt-steden ghesonden/ die haer dese navolgende redenen deses voornemens heeft voorgebraghen.

Wozeerst heeft hy de Staten vermaent/ van den dadelijcken inhaal/ dien de Marquis Spinola t'vooreleden Jaer inde Gulichsche ende andere Landen hadde gedaen.

2. Dat daer dooz synes Genadigen Woysen ende Heeren des March-Graven van Wyanden-bozchs persoon/ ende de Landen selve inde hoochste ghebaerlijcheyde ende extremiteten ofte benautheden zyn ghebracht gheweest.

3. Dat hare Deurluchticheyt daer dooz ghenoetfaecht sy gheweest haere vrienden/ doch insonderheyt de Woch-mogende Heeren Staten om affirmatie ende reddinghe te versochten/ die te dier tijt/ met haer legher hooghe optrocken/ om den cours ofte loop des Marquis Spinola te beletten/ ende op te houden.

4. Op dat nu haere J. haer conde ver- sekeren vande plaetsen die het Spaensche volck noch niet en besaten/ hadde hy vooz dese tijt vooz gect aengesien de Hoofst adt en andere plaetsen der Graefschap March onder sekere arttuculen te besetten. Wes te

meer ohermits het accoyt ende verdzach te Fanten met belieben ende consent vande Gheputeerde Landtstande van Gulich/ Cleve/ Bergh/ March/ Rabensberch ghe- maecht/ ende van beyde Woysen Wyanden-bozch ende Nieubozch verseggelt ende ondergheschreven/ ende vande Heeren princi- palen gheconfermeert/ ende bevesticht/ oock van soo vele Coninckliche Ceur en Woysen- licken/ ende meer andere voortreffeliche Gesanten gheauthentiseerde accoydt ende verdzach. Int point van d'executie dooz nieuwe ingeroyene onnoodighe disputen/ bespottet is gheworden/ ende de Spaensche tot geen effect hem heeft willen laten bren- ghen/ soo hadde haer J. die voorszoghe ghe- draghen/ datmen om soo veel moghelick/ te verhoeden de schade/ die Sierch/ Mullem/ ende doozgaens het gantsch Land daer om- her was overcomen/ datme de Graefschap Rabensberch met weynich Crichsch- volck soude besetten. Daer toe des te meer ver- vozaecht synde/ op dat haere W. D. de passagie tot den Ceur Wyandenbozchsche Landen mocht oerhindert blijen.

Oock soo is doch achtervolgende het be- venghedachte Crichsche verdzach/ het Graefschap Rabensberch dien Woysen hy provisie toeghevesen/ wiens residentie ofte sidd-plaets te Cleve vallen soude.

Op dat de Stadt Herwerden/ ende an- dere plaetsen de Garnisonen te liever sou- den innemen/ heeft Dins Hendrick Frede- rich/ dese oordele Arttuculen in schijf ge- stelt/ ende den Landt-steden ende Magis- traten der Graefschap Rabensberch be- handighen laten.

1. De Steden Impt-buysen/ ende het Landt der Graefschap Rabensberch/ sul- len beyde een-mael de Ceur ende Woysen Wyanden-bozch/ ende Holz- Nieuburch ge- dane handastelliche beloften/ als oock by de uytghegevene Rieversalen blijen/ ende sal dooz inneminghe van het Garnison/ gheen veranderinghe voorgeghenomen worden.

2. De Soldaten sullen niet goede selbje versien worden/ ende daer sal onder de sel- de sulcke discipline ghehouden worden/ dat d'ingesetene noch in onderhoudinge/ noch met serbys/ sullen worden beswaert.

3. De Soldaten sullen vande Bewoethe- bers des Garnisons ghecomandeert wor- den/ ende het woort ontfanghen.

4. Het Garnison sal daer in soo langhe blijen/ tot dat die Garnisonen vanden Marquis

Wes Dins
daer beset
enige Ste-
den in de
Graefschap
Rabens-
berch.

1615.

Marquijs Spinola, ende des Dozſtes van Muenbozgh / na het inhouden van het Fantſche verdrach / upt Weefel / ende andere bande ſuccesſſe des overleden Hertoges tot Gulick dependender ende ofte oſcomende Landen / Steden / ende plaacen / weder upt crecken.

Deſe Wetſchelen beloofte ſijn Excellentie / Prins Hendrick nauwe te houden / ende de ſelbe vanden March-Grave tot Bzandenbozch ratificeren ofte bevestigien te laten.

Als nu de boven-gemelde Gedeputeerde des Heeren Staten ende der Guldſche en Over-Weſche Hanſe-Steden vooz ſecker veruomen hadden / dat Prins Hendrick van Maſſou op den aen-tocht was met alle der Staaten Kuyterije / ende een goet deel muſquetiers / die op vier-honderd Hollandſche Wagens gheboort werden / ende met twee halbe Cartouwen / ende drie Velt-flucken / ſoo hebben ſy noodich gheacht den Coninck van Gene-Merck ende den Hertoghe van Bzuns wijk de reſolutie der Heeren State ſchijſtelick te verſendighen / ende volgens te verſoeken / dat ſijne W. de ſaecke by den Dozſt van Bzuns wijk alſoo woude beleyden / dat der Staten Crichſ-volck geen oorzake hebben en ſoude ſich by der Hanſe-ſteden Crichſ-volck te verwoeghen / ende wat byantlicks in des Hertogen Land te attenderen / maer veel meer dat deſe crichſ mochte neder-gheleyt / ende alles in recht ende billicheyt mochte geſlicht worden / ende alle voozder bloet-flizen / verderf / ende onghemack verhoeder worden.

Het Tegher
brecht op
vooz Bzuns-
wijk / en de
Coninck
trecht nae
Gene-Merck

Maer eer deſe bzieven den Coninck ende Hertoghe te handt ghecomen waren / hebben ſy ſekerlick ghenoech veruomen de comſe van Prins Hendrick met der Staten Kuyteren ende Doer-volck / alſoo dat ſijn J. G. daer dooz is beuercht gheworden de Stadt te verlaten / ende de belegeringe op te breecken / ende de Coninck is na Gene-Mercken ghereyſt / ende heeft onder wege op den vijftenden Novembris tot Rijn-berck eerſt de bzieſ der Neder-landſche Gecommitteerde ontfanghen / ende dooz ſijnen Canceleer een receptiſſe daer van doen geben.

Welck de
Hertoghe aen
de Gecom-
mitteerde
der Staten
ſchijft.

Hertoch Ulrich Frederich Dozſt van Bzuns wijk op den xj. Novembris aen de Gedeputeerde der Nederlanden gheſchreeven / dat hy om vele en verſcheydene conſiderationen al acht dagen vooz de gantſche belegeringe / ende de geoccupeerde Stadts-wallen / katten / Graven / ende Bolle-mercken /

ghelijck ghequiereert / ende oock het Crichſ-volck daer van afgevoert hadde / ende alſoo die vander Stadt eenen byen pas geopen hadde / oock gheſinnet was alle byantlicke datelichheyt te doen ophouden / ende het verſchil dooz een goedelicke onder-handelinghe te laten af-handelen / daer by verclarende / dat hy het ſich niet en liet mis vallen / dat de Nederlantſche Gecommitteerde de Stadt in deſe onder-handelinghe niet raet by ſtonden / ende haer daer toe diſponerden / dat ſy aen het gene dat tot den byede noodich was aen hare ſijde niet en lieten mangſien / welck hy eghene haer in ghenaden beloofden te erkennen / ende hare E. W. M. van wegghen hare gheſpuerde goede affectie alle behagelijcke nabuurschap te behooven / ghenepcht was.

De elſden Novembris ſijn van Hamborz tot Sloetelbozch int Stif van Minden aeghecomen de Nederlantſche Gecommitteerde / daer Prins Hendrick met der Staten Crichſ-volck een halbe ure te vooren was aenghecomen. Hier is ſtraex by ſijn Excel. ghecomen loof van Adelpis des Hertoghen van Bzuns wijk's Landt-dozſt en Crichſ-Commiſſaris / doende een lange oratie / daer toe ſtreckende / om van wegghen ſijne W. G. Prins Hendrick te verſoeken / dat ſijne Excel. te rugghe trecken / ende den Weſer niet en wilde paſſeren / indien ſulcx niet en ſoude gheſchieden / ſoo proteſteerde de ſelbe Gheſanten vooz Godt ende de werelt / dat ſijne W. G. onſchuldich woude ſijn van al de ſwaricheydt die daer tot ſoude ontfacken / daer by voegghende / dat dooz ſulcken handel niet anders da des Cuer en Dozſten-ſtants reupne conde ghemeput ſijn: Oock daer onder latende loopen / dat ſijnen Genadichſten Dozſt ende Heere / noch ettelicke dypſent Kuyteren ende Soldaten in ſoldye hadde / om het verderf daermen hem mede drepende / van ſijn Landt af te keeren.

Prins Hendrick heeft met adbhijſ der Heeren Gecommitteerde / goet ghebonden deſe ontpdighen proteſten voozby te gaen / en heeft eerſt by monde / daer nae ſchijſtelick gheantwoort / dat hy met het Nederlandſche Crichſ-volck daer ghecomen was / op het menichſuldich aenhouden der Hanſe-Steden / om de ſelbe in hare weteliche deſenſie de goede hant te bieden / ende dat van wegghen de goede byentſchap ende correſpondentie die ſy met de Nederlantſche Hanſe-Steden dooz ettelicke honderd jaren hadde

den onderhouden. Doch alsoo hy teghenwoordelick met sonderlinghe contentement versloet dat op des Keyser's bevel ende der Cuer ende Dorsen aenwesende Ghelanten goet acht / syne F. D. vande Stede Zuns-wijck was afghetoghen / ende tot de verbe handelinghe nu wel gheuecht was / als mede gheresolueert was om inder Chan-gelischer Ober-Dorsen Dorsen Stenden ende Steden Union sich mede te begheven. &c. Soe was hy ghesins van meyninghe teghen syner D. D. ofte oer selfder Landen in onderdanen renige ho-skillen te doen / ofte tot vercleyninghe van syner Dorsen D. D. reputatie ofte Land-Dorselike Voorrecht. de Stede Zuns-wijck of te der seluer Dorsen ghenoem / in eenighe on-rechtmarighe saken te stercken.

Daer binssens is de Heere Adelips aen-geseyt dat syne Creel. Pyns Hendrich niet en was ghecomen / om yemant te veronghe-lycken / maer alleen om den Lande byde te herstellen / daer toe menich dat di mael der Keyserlike M. auctoriteyt niet en hadde ten volken comen helpen / ende dat derhalven syne Creel. ghedochte den Weser te passeren / ende int Lant van Zuns-wijck soo lange te verblijuen tot dat de byantschap aen byde syden soude ophouden / en dat syne D. D. onder-hant ende seghe soude hebben beloofte ende verkeert dese vier Articulen :

1. Te beloven al het crijchsvolck soude afge-danckt worden op den 25. Nov. stylo veteri.
2. Dat gheenderhande byantschap en soude worden begaen tot eenige tijde ofte in eenighe maniere.
3. Dat alle differenten ende questien son-den ghesleut worden om dooz tusschen-han-delinghe vande Keyser's Commissarien ende andere Heeren daer oer te verzoeken / en in byantschap met onderlinghe communi-catie alles te accorderen / of te doen / te submit-teren / ofte tot rechtelike decisie te stellen.
4. Dat hy aldien teghens soodanich ac-couyt / ofte dese punten pers werde gheat-enteert / dat teghen de lederende ofte offen-derende parthe / met macht ende assentie van heyder sijts onderhandeler's / sijn ende besonders / ende met alle weghen ende mid-delen voortghevaren / ende alle schade ende onkosten verhaelt souden worden.

Wepentich dagen hier na is dooz veel schij-dens ende besendighe de sake tot eenen ver-trouwelicken Stillestant aen heyden syden ghelocht / waer by staet de Dorsen van

Zuns-wijck / nevens eenigen Cuer en Dors-sterliche Ghelanten / versocht hebben / dat Pyns Hendrich met syne Crijchsvolck ver-trocken ende de Landen met langher in-le-gheringhe niet beswaren en soude / doch der Wanse-Steden Ghelanten en waren niet te bewegen om in des Neder-lantsche crijchs-volck af-tocht te consenteren / den Wydes-handel niet vastelich vertrouwende / maer vyzende dat na het vertreck van syne Pyn-celiche Creel. de saeken meer te rugge / da-voorzwaerts gaen souden.

Syne Creel heeft der Wanse-Steden Ge-santen gheschreven / dat hy op het advijs vande Gecommitteerde der E. W. M. Hee-ren Staten / en dewyle hy sich aen des Her-togen beloften (soo veel aenginch d'afschaf-singhe van alle Hostiliteyt) by provisie liet gheworpen / hadde besloten te vertrecken. Doch dat hy langhsam soude gaen / ende van haer niet bestendige ridenem ontboden sijnde / wederkeeren woude.

Gheduyende dese bel geringhe / sijnder aen des Hertochs tijde / by de 12000. ende aen d'ander zijde by de 3000. personen be-seert ende ghebleven / de schade die den Her-toch in syne Lant heeft geleden / is seer groot gheweest / aenghesien niet alleen die vande Stede seer ghevoelt ende gheplondert heb-ben. Maer oock hebben der Wanse-Steden volck / vele treffeliche Lantsaten ende Edelluyden (ende insonderheyt sommige / die eenen rijt lanch der Stede veel bes waer-vinghen hadden aengedarn) ghevangen en gherantsonert / Oock veel Dorsen ghe-plondert / ende enige inden byant gesteken. Ingheliker heeft des Hertochs volck / som-tijts onder derel als waeren sy inde bel-linge vande Wanse-Steden ghevoest / hare part oock ghehaelt / Ende overmits dat de Ofse coopers van Francsooyt / inden ver-le-ben verest te Bremen eenen rede hebben moeten sweeren / dat niet een van hare Ofsen / die sy daer cochten / int Leger vande Hertoch comen soude. So hebben des Her-tochs volck daer upt oorsake ghehouden / om die Ofsen-coopers op de strate te ver-wachten / ende hebben eenen trop Ofsen / op 12000. fl. ghewaerdert / genomen.

Obsidio cessat Brunonis ab Vrbe trimestris.
Ipso in principio quando November erat.

Daer is ten langhen laetsten dooz Gods genade / ende sonderlinge moeyte en arbeyt van Ceur Phalsche ghelanten ende ander

Stillestant
getroffen de
25. Novemb.

1615.

ver Princen/te goetlijck verdrach int Cloos-
ster Steter-burch begaaren / ende na vele
ghehoudene onderhandelinge ghetrossen:
welck met Trompet-blasen/ en Tromme-
lagen de 21. Decemb. gepubliceert is/waer
van de coppe hier volghet.

Copie van
het Oers-
drach tus-
schen den
Vroeghe en
Stad van
Brynswijck.

In Gods namen/ Amen. Weder een sy-
kenuelich / dat tusschen den Hoogh-los-
lijcken Forstlijcken huyse tot Brynswijck
en Lunenburch/ vande Wolffen-
buttelche linie/ nu vele Jaren herwaerts/
ende insonderheyt by het leven ende Rege-
ringe wijlen des Hoogh-weerdigen/ Ceur-
luchtighen/ Hoogh-ghebooren Dozsten ende
Heeren Hendrycken Iulij ghecozen Wilschop
tot Halber-Stadt / ende Hertoghen tot
Brynswijck ende Lunenbozgh/ ende eynde-
lijck oock S. D. G. outsen soons ende suc-
cessoren inde regieringe: Des oock Dooz-
luchtighen / Hoogh-ghebooren Dozsten ende
Heeren/ Heer Fredrick Wilckh Hertogen
tot Brynswijck ende Lunenbozgh. &c. ter
reute. Ende den eersamen ende wijlen Boz-
gher-Meesteren/ Raet/ ende Gemeente der
Stadt Brynswijck/ t'ander sijden/ sware
questie/ mis verstanden / ende twisten zyn
gewees/ die oock tot verscheyden tijden tot
periculose onghelucken/ Crijch/ ende dade-
lijcke handelinge / ende ten laetsten booz-
wepnich Maenden tot eenre weder-samme
ghedaene belegeringe der Stadt sijn geco-
men: Ende alsoo de selve haer/ met hulpe
en Assistentie oft bystant van haer sampt-
like vijanden ende Hant-Steden/ Wone-
ghenooten/ daer teghen gherust hadde/ tot
een open oozloch uptgheboochen / daer upt
niet alleen merckelijcke schade ende Landt
verderf gebolcht en is/ maer oock noch boz-
deren opzoer ende gevaertelicheden/ soo wel
inden Heer-schastchen Creys / als oock
int gemeen in onsen lieven Waderlande der
Duysche Natie/ is te bevroesen gheweest.
Soo hebben de Rom. Keys. Majest. onser
aller ghenadichster Heere/ met ghetrouwe
Waderlijcke boozsozge ende vermaninge tot
vrede ende ruste/ in ghelijck de Wereltlijcke
Heeren/ Ceur-Dozsten Hals/ Sassen/ ende
Brandenbozgh/ &c. ghelijck oock niet min
de Con. Weerdicheyt in Deneumerken selfs
in persoon/ ende andere Dozste/ ende Stan-
den des Rijck/ en besonder des Heere Lant-
Graue/ Maurits tot Hessen D. G. soo wel
dozschrijften/ als aensienelijcke Gesanten/
haer ten hoochsten daer met benoemt heb-
ben tot verhoedinghe van meerder quaet en

bloet-stozen/ de ghenomene Wapenen of in-
schoon niet t'eene mael int gheheel afgelept
worden/ nochtan een seker Bestandt ghe-
trossen worde/ ende volgens daer op tussche
S. J. G. ende die Stadt Brynswijck een
goeden vrede-handel onbegrijpelijk vooz-
ghenomen / ende versochte mochte worden:
Aenghesien dan oock dat de Heeren Staten
Generael vande vereenichde Nederlantsche
Provincien het haere met sulcke vrede ver-
maninge dickwils hebben ghevaen / ende
dient-halven hare besondere Ghedeputeer-
de in dit Landt ghesonden. Ende also sulcke
aen alle canten wel ghemeende intentie ende
voornemen/ upt allerleij inghevalen besetse-
len/ soo haest niet en heeft connen volbracht
worden. Soo hebben niet wepniger de al-
ler-hoochste ghedachte Rom. Keysers. Maj.
daerom aen dese plaetse wel gheordineerde/
aensienelijcke booztreffelijcke Gesanten/ de
Welgebooren Heere/ Heere Georh Fredrick
Graef van Hohenlo, en de Heere tot Langen-
berch/ en den Eelen/ gestrengen en Cerente-
besten Felix Rudinger, hater Maj. Raet ober
d'appellé des Coninc-rijck Bohemé/ &c. na
t'loflijcke believen van hare Maj. vanden
gedachten goetlijck handel niet afgehoude.
Maer gelijc ooc onderrusschen de Ceurluch-
tichste hooch gebooren Dozst en Heere/ Heer
Fredrick Palgrave by de Rijn, des H. R. Rijck
Cris- truchses ende Ceur-bozst/ Hertoch in
Beieren. &c. tot ghelijcken eynde booz hem
ende booz sijne met verbondene Dozsten en
Standen sijn Ceur-bozst S. Woonnaem-
ke secreete Raden/ die Edele/ Weste en hooch
geleerde Ludowijck Cammermeyster/ Ca-
merarius gheheten / Doctoz inde rechten/
ende Andrean Pauli, hier in uptghesonden/
(ghelijck oock harrer Keys. Maj. bevel aen
hare Ghesanten is gheweest/ de Ghesanten
ende Voden/ die tot dese handelinge vande
Ceur-bozsten/ Dozsten/ ende Standen des
Rijck waren uptgesonden ende geordineert
aen hare sijde te trecken) daer op also onder
hare Keyselijcke Maj. booz haer/ ende met
ende beneben de selve inden name als voden
verhaelt is / de gheheele sache in een goet-
lijck despreck ende handelinge te brengen/
trouhartich haer herft bemaept / waer booz
het ten laetsten soo verre ghebracht is/ dat
den naest-hoozleden 23. November een stille-
stant van alle Crijghs-offeringe booz 10.
daghen is geconsenteert ende gepubliceert/
daer nae den derden deses noch vier / ende
wederom ses/ ende dyp/ ende eyntelijck noch
ses daghen verlanget ende wachstelt/ ende

G. B. R.

1615. onder tusschen de voorsz. genomen onbegrijpelycke vrede-handelinghe aen beyde syden toegelaten ende gheconfirmeer/ gelijk oock daer op de selve den 24. Novemb. laest-leben tot Streerbozgh int Clooster is begonnen/ ende sommighe dagen lauch mer sonderlinghen vlyt/moeyte/en pber vervolcht. Daer beneben oock der Heeren Generale Staten Ghebruyte/ de Edele/ Eerent-veste/ Hooch-gheleerde/ ende wyse Heeren Johan Biel, Frederick vanden Sande, v. p. de Doctoren inde rechten/ ende Dirck Stricke, respectibe Syndicus ende Bozgher-meister der Stadt Alimwaghen/ Arnen ende Debenter/ tot de wel-meenende vermaninge ende noersighe inductie/ aen haer niet hebben naghelaten/ ende als oock onder tusschen des Hooch gemelten Heeren Landt Szaken tot Wessen D. G. wel aensienlycke Ghysante/ de Welgebooren Heer/ Heer Johan de Oude, Grave tot Nassou, Catznelloboghe/ Dyanden/ ende Dieten/ Heere tot Bilsdorp/ &c. oock de Ghescrenge/ Edele/ ende Eerent-veste Heeren Volprecht Rydesel tot Epser-bach/ Erfmaerschal tot Wessen/ ende VVieden-meyerker, Amptman tot Darch/ Overste Luptenaut ende Ridder/ beyde hant Bozgh. G. secrete Raden/ na ghe-ryndighde af-handelinghe ende voltrekkinghe des verdrachs/ als op die tijdt oock der Eerbaren vry optschijpende Steden Strafs bozgh/ Durenberch/ en Din Ghysanten/ de Eerent-veste Hooch geleerde Heeren Johan Frederick Smir, Johan Christoffer Oelhaften, ende Hierommus Sleicher, alle drie Doctoren inde rechten/ en der ghemeine Steden Advocaten/ in haet-gherechts/ hant hare tot volcomene vergelijkinghe der saken mede hebben ghedaen/ daer op de selve tot een gheluckich eynde is ghebracht. Zoo zyn dan door Godes G. nade de ghewesene swaricheden/ ende misverstandten ten laesten mer beyde syden afghesonden/ ende daer toe ghenoech ghelasterde Raden/ Gesanten/ ende Assistenten (wiens namen hier na oock sullen worden verhaelt) op volgende maniere in verscheyden poincten ende articulen (met Ratificatie en voorsz. goet bevestiginge des hooch gemelten Bozgh/ ende eines Eerbaren Raets Raets geworen/ Gilbe Meesters/ Wap-luyden/ ende der Gantscher ghemeente) gheheel ende gantdelich verleken/ beslecht ende verdragen.

Ten eersten/ willen ende sullen hooch ghedachte Hertoch Frederick Dirichs F. G. der ghesepder Stadt Bruns wijk Privilegien/ Gien/ Wysheden/ Gheden/ Costumen/

ofte ghewoonten/ ende oude herkommen/ die sy gewoontelijck tot noch toe gehad heeft/ confirmeren ende bevestigen/ ende dewinbē kuyper. Camer gherechte ghegaen Domagien ende gebotche declaratoire sententie/ datelijck ghenoech doen: Daerenteghen de Raet/ Bozgher/ ende gantsche Ghemeente toe Bruns wijk sullen F. G. die Erfhuldinghe inde ghewoontelijcke ende nae Anno 1569. gheswozene soym/ ongeweygert psteren ende doru/ ende F. G. hooz haren regerenden Landt-bozghen ende Heer/ als vrome/ eerlijcke onderdanen betrenct/ ghelijck van onts her/ erkennen/ eeren/ ende houden/ ghelijck oock alle ende een pegelijck tusschen ende met sijn F. G. loflijcke voorsz. vaders/ ende der Stadt Bruns wijk in voorsz. den en noch ten laesten in Anno 1569. opgerecht onder schepdens verdrach in syn eracht vlyghen/ ende die Stadt in dien staet/ daer in sy sebert dat 9. Jaerighe verdrach heeft ghestaen/ ghelaten sal worden.

Maer na dien tot noch toe/ ten aensie der Landt-bozghelijcke hooch en Overhept/ en hoe/ ende op wat maniere/ ende hoe verre F. G. de selve aen ende over die Stadt Bruns wijk vocompt/ ende wat daer aen cleest/ gheen cleyn misverstant tusschen beyde partien is gherefen/ die accoorden dienthalven oock in ongelycke verstant ghetrocken souden worden/ ende om dat sulcke ver schillen als noch van weghen de coyshept des tijts/ ende de ghewilichheyt der saken/ ende dat men nu peghenwozdelijck daer op moet sien/ hoe dat hie Landt verderbende Dozlooch afgeschaff/ ende een bestandighe/ sekerere vrede opt spoedichste verterige woze/ de/ soo haest niet connen werden afghedaen worden/ soo sekerment by dese poincten met den aendeke van dien op dese tijt tot andere goetlijcke handelinghen daer by ghelaten/ dat beyde partien/ soo wel banden opt ende die plaetse/ als oock sekerere welbehagelijche tusschen ppe chers/ haer al vooren sullen verlijcken. Ende soo want hier namals sulcke handelinghe oock vrycheloos zyn sante/ als van door den oydentlijcken wech des Raets bozgh het kuyper. Camer gerichte/ ofte waermen hem in toecommende tijde of aengaende conde verdraghen/ die saken daer henen ghebracht ende ghe-ryndicht worden. Onder tusschen nochtans des mer hooch ghedachten Landt-bozghen by F. G. hebbende hoochheyt ende gherechticheyt/ ghelijck oock de ghemeene Stadt Bruns wijk by hare Privilegien/ Gheden/ ende Costum.

Costumpen te laten blijven/ ende te verdragen/ alles onschadelijck / ende voorzehouden een peggelijcks partje dient halven dese poincten belanghende / sijn recht/ Actie/ Exceptie / ende alle rechtelijcke middelen ende noot-bijst.

En tweeden/nae dien Voogher-meester ende Raet tot Bunsch wijk/ met hare Assistenten der Eerbaer Hanse-steden Gensanten/haer ober de voorszeden tegen die Stadt Bunsch wijk Declaratoze sententie van Hebbelijhe/ ende daer op gebodde verwozane Heys. Nchts verclaringe/ten hoochsten h. b. ten beswaert / ende om buypen verjckel te sijn hebben verclaringe bigeert. Is daer op verdragen ende verclaren / dat tot plantinge van bestandige vrede/ ende genadich/ ende oock onderdanich vertrouwen/de gheseyde Declaratoze met al het gebodh ende effect/ hier mede gantschelijck afghedaen sijn opghenomen/ ende te ghelijcke der voorszeden Heys. Camer-gherichte dient halven hangende recht verdringhe/ gherenuciert sijn sal. Dat oock S. J. G. die voorszede Heys. Ncht erghen de ghedachte Stadt Bunsch wijk/ hare Voogher/ toebehoorders/ ende Bont-ghenooten/ in ofte buypen recht/ ende insonderheyt teghen dit verdrach/ niet meer verhalen noch daer aen ghebenden / maer alle hare ende haerer Lantschaps Intresse ende recht/ dat sy daer upt condon. n mochten hebben/ hier met gantschelijck geremiteert ende nae ghedonden hebben/ insghelijck op de Rom. Heys. Maj. met ghenochsaem verhael van dese hare verclaringhe dooz dierselijcke intere. sse-bijden willen aenhouden / daer met hare Heys. Maj. de volcomene affschaffinge vande voorszede Ncht alderghenadighst (gelijck sy verhoopen daer sy voorsz. haer selfe/ sonder dat/ na ghelegentheyt der saecken / tot behoudnisse van dit verdrach ende bestendige vrede) als een milde Heys. daer toe ghepicht sijn sullen/ metten eersten int werck moghen stellen laten.

En derden/aengaende die aē de Stadts Hede bigerde restitutie vande int Voors. dome Bunsch wijk hebbende ende haer toecomende/ ende voorszeden ontfanghene goeden/ Meublen/ Chinden/ Renten/ en Cins/ mit gaders het pzoft daer van ontfangen/ oft wel daer tegen verscheyden redenen sijn op ghebracht / soo is doch eyndelijck dit afghandelt/ verlijcht/ ende verdragen/ dat

S. J. G. sulcken Goeden/ Meublen/ Chinden/ Renten/ ende Cins/ int ghemeen der Stadt/ der selven Kercken/ Cloosteren/ Schoolen/ Gast-huysen/ ende de Voogher/ te Bunsch wijk int ghemeen ende besonder/ waer hemen ende wien de goeden oock toecomen / wederom ten volsten in ruymen/ toecomen/ ende restitueren laten sullen. En ten eynde die Stadt met de hare van wege tot noch toe ontraden pzoft/ des te meer vermakinghe hebben sullen/ soo willen ende sullen hare S. J. G. vanden ghemeen / die tot noch toe de selve goeden hebben ghenooten/ hondert duppent sijn gulden op nemen/ sijn in vijf Jaeren rich jaer 20000. gulden (daer van d' eerste ter-mijn op toecomende Michiel Anno 1616. ende volghende vier Jaeren op Michiel) tot Ridder/ huysen/ den rade tot Bunsch wijk op behoortijck Quiltantie/ sonder ghebreck betalen/ Oock te ghelijcke der selven Ansp-lupden ende Dienaers/ en Wel-hebbers upt deelen laten/ op dat niet alleen de restitutie ende aenwysinge vande voorszede goeden/ terstont int werck gheselt worde/ waer oock den eyghnaers van dien/ soo wel alle oude resten / ende het uptstaen/ by den Landtsaten ende Cinsgevers/ ghelijck oock vande buychen t' verbadt des ses noch loopende Jaers/ van hun noch niet ghedonden ende alsoo in resten zijnde/ in gelijcke voeghen betaelt ende ghelvert worden. Insghelijck oock die hier voorsz. ghesegue streerde Berchdeelen/ dien van Bunsch wijk ex sequestro, nae uptwysen der berch opbancien/ in toecomende speciale rekeninghe/ die een peggelijck Berch-werck moet doen/ ende overgheben / wederomme sullen ghevolcht worden. Hier tegen sal die in Heys. Camergherichte dient halven/ eens deels in Annis 1591. 1592. ende 1593. voorsz. gheseyt recht beerdighe ende die daer op ingheselde rebisie/ gantsch verballen/ ende alsoo in alle maniere van dit poinct ontleidicht ende ontfaghen sijn. Doch daer op is noch voorsz. verzoeken / dat de goeden die der Stadt Bunsch wijk ende haren mede ghenooten de naghenoemde vijf Hanse-Steden/ ende die daer toe ghehooren aengenhouden ende afgenomen sijn/ daer met niet verstaen sullen sijn/ Maer de selve sullen inde billicheydt weder ghegheben worden. Insghelijck sal oock de betalinge vande selve volghen/ t' welck gheduppende tegenwoozdighe belageringe/ haer S. J. G. ofte de hare inde gedachte Hanse-Steden is opghenouden ende afghenomen worden/ dat oock van weghen de ghearreerde

1615. **N**eerde ende opgebeurde / ofte andere be-
kende schulden ende erffnissen / die d'ene
ofte d'ander partye tegen den anderen ofte
deselven toegedane / die sy ofte oock der sel-
ven onderdanen Bozghers / ende toebehoor-
tighe selve teghen elckander int Jozken-
dom / ofte de Stadt Bzuns wijk / ofte in an-
dere Steden hebben / een pegheltich tot het
gene dat recht ende billijk is / oyt spoedich-
ste / oock daer het van nooden sijn sal / door
d'Overhept sal geholpen worden. Ter con-
trarie sal ende wil S. J. G. de Raet tot
Bzuns wijk / die door dese tijt in des Capit-
tels tot S. Blasij bewaringe ghecomen / ende
noch in bewaringhe zijnde / ada schijfvelijck-
ke Dozonden ende Dozfelijcke Secreten /
terstont weder geben ende volgen laten.

Ten vierden / of wel aen weder sijden / by
voorzgaende tegenwoordigen Crich en ge-
duyende de mis verstanden / ghedane onco-
fken ende gheleden schade / seer hoog aenge-
gheven sijn / oock der omlegghende Landt-
schappen intereste daer by is ghesocht / sijn
nochlang de selve door tusschen spreken
der Heeren Widdelaers / overlegghende al-
derlepe omstandigheden / soo veel S. J. G.
der selven Landtschap int ghemeen ende int
besonder / ende de Stadt Bzuns wijk aen-
Raet / doorzgaens teghen malchanderen ghe-
composeert / verleen / ende opghenomen /
daerom dan oock van alle sijden dienthalve
voorzghenomen eyfch ende aenspzaecke / hoe
sy oock heeten moghen / hier niet gantsch en
al afghehandelt ende nagelaten worden / so
dat daerom in noch bupten recht pers ghe-
eyft ofte gheclaecht sal worden / maer dat
sal al gheheel ende te eenemaal verballen sijn.

Ten vijften is versproken / verleen / en
verdzaghen / dat aen des Landt-Dozsten sijn
de / van date deses verdzachs aen / de stra-
ten / passagen / te Water ende te Lande / al-
omme sullen weder gheopent worden / ende
die hantereingen ende Comarerien / na upt.
wijzen der Heirs ende Heir Constituten /
oock voorzghenende ende jaghenwoordich
verdzach / byp ende onberhindert ghelaten
sullen worden. Overtuyl mede die hier voo-
ren uptgegaene verboden / noynde den toe-
voer / af ghebaen sullen worden. Ende alsoo
die Stadt Bzuns wijk en d'andere Wanse-
Steden / ghelijck voormals in tijt van vze-
de is gheschied / in S. J. G. Landt ende ge-
biede te handelen ende te wandelen byp staet
ende toegelaten sijn / ende alle berhindernin-

1615. **g**he ende verspierunghen der Straten ende
Stroomen afgheschaft sullen worden / ende
daer ergens nieuwe Tollen ende Jmpossten
op ghelegt sijn / ofte d'olde verhooght / sulc-
ke sullen weder afgefelt worden.

Ten seften: Also oec aē der Stadt Bzuns-
wijcks-lyde een hooghe bewaringhe / ghe-
duyende dese onruste / opghenomen / en ghe-
noert is / ende datter nieuwicheden met
Bier-brouwen ende Wabachten in ende om
die Stadt Bzuns wijk legghende Dozpen /
sijn inghebaert / soo is by desen verleen /
afghehandelt ende verdzaghen / dat het / no-
pende het Bier-brouwen / by het verdzach
van Anno 69. int 15. Wrtickel / sal blijven / en
de nieuwicheden vande Wabachten / om de
Stadt afgefelt sullen worden.

Ten sevendien / is versproken ende ver-
dzaghen / dat het in toecommende tijden van
wege Ceck ende Wend-huyfen / der Pasto-
ren / ende anders der Bzuns wijckschem
Bozgers en Leen-luyden beleeninge / Leen-
reys / oock het Leen / Weer / ende Schijfvelijck
belaughende / niet den aenlede van dien / by
het inhouden des 69. Jaren verdzachs / ende
by d'oude / ende oock noch Anno 1571. ghe-
swozen form des Leen-reys / ende ober sulc
in het eene ende ober het ander / by Brieven
ende Segelen / ende der Costumpen ofte her-
comen sal ghelaten worden / die Leen-eede
oock vanden Raet tot Bzuns wijk ende
die Bozghers aldaer vande outfen van een
pegheltich ghelachte / ghelijck het van ouer
een ghebyrck gheweist / ende niet den ver-
dzaghen ofte accoorden ober een comt / ghe-
daen worden sal. Daer benebz geen Bzuns-
wijck Leen-erff of Cinf-man sal upt reden
vande voorzgange onruste / ende daer upt
ghenomen verswijgingen / ofte oock de ghe-
passerde Wlimenten aen sijn Leen-erff oft
Cinfgoeden vercoztet worden / ofte de selve
versuymt hebben.

Ten achften / op dat de selve vrede tussche
hoogh-gheacht: s. Fredrick-Wlrichs F. G.
ende de Stadt Bzuns wijk / ende daer door
aen weder sijden een genadich ende onder-
danich vertrouwen gheplant / ende te be-
standiger onderhouden / oock voordr onre-
nichyt te beter voorzghenomen worde / is
gheaccoordeert ende verdzaghen / indien in
toecommende tijden / ter cause vande vooz-
gaende / als oock die teghenwoordighe ver-
dzach / ofte upt eenighe andere oorzaken /
ter 15 tusschen

tusschen den Landts bozken/ ende die Stadt
Wunf wijk mis verstant/ twist/ ende on-
zenicheit/ dat Oude verhoerbe/ opstondt
Dat gheen parage tegen d'andere haer niet
dadelijcke handelinghe/ self-recht/ ende ghe-
walt/ sal vergrijpen/ dre min de wapen ne-
men/ noch de straten/ passagien/ toe-voert/ en
Coopeneschappen/ tot eenigen tijden sal spie-
ren ende verbiiden/ ende daer vooz den an-
deren/ ende d'elken Landt/ Luyden/ Boz-
gers/ in woonders/ onder dan/ ofte toebe-
hoogen/ aenverchten/ b'schadighen/ ofte on-
ghelijck doen. Maer sal de sacken ofte tot
goerbe ende byndelijcke audientie ende hau-
delinghe laten comen/ ofte dooz onpartijdi-
gen oordelijken wech des Rets aen het
Kieps/ Camer-gherichte bynghe/ ofte hoe-
men hem beter daer over verlijcken en on-
schepden mochte/ ende het alsoo bydelijck
daer by sal beruften laten.

Ten negenden/ Tot meerder verkerchinghe
ende verkerkinghe van allen desen/ soo
heeft de Landts bozke vooz hem/ S. F. G.
Erven ende nacomers/ by Voortelijcke Ce-
re ende Weerde/ in plaats van erbe/ toeghe-
sept ende beloofte/ doet t'selbe in ende dooz
eracht deses verbzachs/ wettelijck en wel
bedachtelijck/ dit verbzack in alle syn poin-
ten clausulen/ ende articulen/ bestaendich/
vass/ ende onverbzackelijck/ onderhouden en
te volbringen/ ende daer niet teghen te gaen
ofte te handelen in enige manieren/ noch te
geboogen ofte toe te loten/ dat het selve van
anderen geschiede ofte ge daen worde/ dient
halven heeft oock S. F. G. haer getrouwe/
lieve/ Landtschap Wolffen-buttel ende Ca-
lenberghsche deel/ dooz overghevinghe des
Voortelijcken Weererts/ ende met verlatin-
ge hares plichts ende redts daer met sy S.
F. G. verbonden ende toeghebaen zyn/ soo
veel dese sacche ende acte belanght/ daer he-
nen gheswesen/ sulckx doende in vnde dooz
erachte deses verbzachs/ dat sy haer crach-
telijck ende aen redts plaats verobligeeren
ende verbinden/ ende daerom ghenoech ver-
keringe doen sullen/ dat indien in eniger-
lepe manieren van S. F. G. der selven Er-
ven ende nacomers/ hier tegen gebaen wor-
de/ sy als dan S. F. G. ende den selven ge-
bystant doen/ maer om den selven af te set-
ten/ nae haer beste vermoeghen sullen arbe-
den. Dat oock de Raet/ ende de Voorters
te Wunf wijk int ghemeen/ nu ende in toe-
comende tijden S. F. G. der selven Erven
ende nacomers te hulbigen sullen onghou-

den zyn. Ten sy dan/ dat haer dit verbzack
al vooren sy gheconfirmeert ende die Land-
schaps vernieuwde Obligatie ende verbind-
nisse ghegheven worde. Men de ander sijde
hebben in gelijcke bougen Voorters- meester/
Raet/ ende de gantsche gemeente tot Wunf
wijk/ vooz haer ende haren nacomelingen/
by ware woorden ende trouwe/ in plaats van
erde/ versproken ende beloofte/ doende sulck
in ende dooz crachte deses verbzachs/ we-
telijck en wel bedachtelijck/ dit verbzack
in ghelijck aen hare sijde/ in al syn punten/
clausulen/ ende articulen/ stedich/ vast ende
onverbzackelijck te houden ende te volbrin-
gen/ daer teghen niet te gaen noch te han-
delen/ noch te lijden ofte ghebuiden/ dat het
van andere gheschiede/ wif halven sy dat
oock haer samptelijcke bynden ende affset-
ten/ de Eerbare Ghevele Hans- Steden/
ende besonder de Steden Lubeck/ Bremen/
Hamborgh/ Magdeborgh/ en Lunenborgh/
daer toe te hebben versocht/ dat sy onder
haer Stads segelen op ewelinge ende on-
wederroepelijcke ghenoechsame obligatie/
oock in plaats van erbe/ sullen geben/ dat in
dien vande Stadt Wunf wijk/ ofte hare
nacomelingen/ teghen dat verbzack worde
ghebaen/ sy als dan den selven geen bystandt
sullen doen/ maer tot der selven affsettinghe/
na haer beste vermoeghen/ sullen trachten en
ardepden.

Ten thienenden/ aengesien nu voortaf dooz
de ghebarnen gzone moeyte ende naersich-
heyt/ inden name ende maniere als t' voort
int begin is ghemeldet/ alle vpauteschap met
den aemlebe van dien gantsch wech ghenoe-
men is/ soo hebben beyde partijen/ toegesep
ende beloofte/ alle hare ende van hare byen-
den vercreghene Crichs- volck/ te peerde en
te boete (dat d'een ofte d'ander partije tot
bewaeringhe vande vasticheyt ende Stads
niet van nooden heeft) soo haest het doen-
lijck is/ ende na het in-houdt van des Rijck
Constituten/ sonder yemant schade ende
verlies/ Dooz of te geben ende af te danken/
in vooghen sy daer in insonderheyt verbzack-
ghen zyn/ alles oprecht ende sonder bedzack.

Ten elfften/ sal oock in dit verbzack ende
die daer over aen beyde sijden beloofde ende
ghedane verkeringe worde begrepen ende
inghesloten zyn/ dat gantsche Voortelijcke
Wunf wijkische hups/ Cellijcher lijne/ en
soo wel d'selven/ als oock met hooch ebe-
dachtens Hertochs Fredrich Wrijchs secrete
Landt

Op dese handelingē/ versprek/ ende ver-
blijch/ zyn gheweest/ aen de syde des Kantf-
voorsen/ de Eerwerdige/ Chiele/ Bescrengē/
ende Eereng-rijke/ Heer J-geker/ den 11 Eer-

Ende van Godts ghenaden wy Frede-
rick Wlrick Hertogh tot Bunsenwich ende
Lunenborgh &c. ende wy Wogert-meeſter
ende Raede ende gantſche ghemeynte der
Stadt Bunsenwich / vooz ons ende onſe er-
ben ende nacomelingen bekennen ende doen
condo met deſen brief oemelijch vooz en y-
ghelijch / dat dit voozgeſcheyden der dach
uyt onſer heyder partijen wel beſachten
gemoethech met gaeſen der dach

1615.

inde wy onse erven erfghenamen/ende na-
comelinghen sullen ende willen dat selve in
ellen ende een pegelijck point/ artijckel/ en
Clausel / by onse Dozstelijcke werdticheyt/
doek ware woorden ende trouwe/ in plaets
van Edele/ vast ende onverbreckelich hou-
den ende volbzenghen/ daer tegen ons/ onse
erven / ende nacomelinghen niet beschutten
ofte bypen en sullen eenighe geslidelijcke ofte
wereldlijcke besichyden rechten/ tegenstree-
ken ende beheyl / exceptie ofte updrucht.
Eene Ghewade/ Privilegien/ Constituten/
Reformarien/ Settlingen/ Indulgentien of-
te Remissen/ Belepde/ Verbode/ Ghebode
ofte Verbode/ Wozgh ofte Laut vrede/ gene
absolutie ofte rescriptie / ofte ewigh recht/
Genade/ Romische Keyser ofte Coninc/ hoe
sp ghemamt/ ghegeven ofte vercreghen zijn/
ofte noch vercregen worden mochten/ want
wy sulche beneficien t'samen ende int beson-
der/ nu ghelijck als dan : ende dan ghelijck
nu/ hier met updruckelijck verseggen ende
begeven / om de selve noch in noch buyten
recht hier teghen te gebuycken/ alle bedroch
ende argelist hier met gantschelijck up ghe-
sloten sijnde/ ende tot ware ende steets du-
rende doozconde ende vasticheyt van desen/
hebben wy Hertoch Frederich Ulrich dit
verdrach/ daer van twee ghelijck luyden
teghen elck ander zijn ghemaecte/ ende elcke
partije een ter handen ghestelt is/ mit mijn
eygen hant onder gheschreyden/ en onse Doz-
stelijcke Segel/ ghelijck oock wy Wozgher-
meesters/ Raet ende Gemeente tot Wun-
stijck onses Stadts segel arden selven
hebben hanghen laten/ Datum tot Steder-
bozgh op Thomæ Apostoli dach / die was de
21. dach des maents Decembris, int Jaer
na Christi onses lieven Heren ende Salich-
makers gheboortes den buysent ses hondert
vijftien.

Des Sondachs den 24. Decembris, nae
dat te voorsz den 19. hujus de ghevanghene
Graf Hans Georg van Solms met 100.
Peerden van Wolffen-buttel was gehaelt/
heestmen inder Stadt in alle kercken God
opentlijck vooz dese vrede-beruyptinghe ge-
dancht / ende op den Middach by beurten
alle Clocken inder Stadt gheluydet / oock
alle gtof gheschut op het Wol-werch drie-
mael afgeschoten. In Christ. fest/ hebben
daer op W. F. G. Ghesanten van die Ger-
bare Hanse-Steden / oock eenen Erent-
vesten Raet der Stadt Wunstijck tot
haer nae Wolffen-buttel ghenadich laten

noedighen/ daer van sommighe zijn versey-
nen/ teghen welcke W. F. G. haer genadich
bewisen en de selve wel ghiet acteren heeft.
In de selve wercke gescreven inde Stadt
het Crijch-volck te Perde ende te voete af
ghedrankt: Oock hebben W. F. G. hare ra-
den inde Stadt ghesonden / ende om der
huldinghe by eenen Eerbaren Raet laten
aenhouden/ die welcke/ met bewillinghe der
Stande vande Stadt W. F. G. Den 6. Fe-
bruarij heeft benoeut / sulken tijt heeft W.
F. G. haer ghenadich laten wel gheballen/
hier van sullen wy nu in het naest-volgende
boeck bzeeder verhael doen.

De Ghebepueteerde van weghen de
Gelderse Hanse-Steden / ende
der Stadt Weenter / hebben nae
verderhande Communicatie ende
aenghewenden vlijt de vrie (om welke te
treffen sp afgesonden waren) op den 27.
Decemb. binnen Wunstijck besloten uyl-
schen de Gemeente der Neder-landsche Pro-
viatien en de Oostersche Wy-aen-zee Ste-
den tot mutuele defensie der handellic ghe-
commercen / ende traffiquen op de Oost
ende Noort-zee / ende op de Rivieren daer
inne exoruerende / als namentlich met de
Stede Rostock/ Staelfmit. Wismer/ Crisp-
walk/ Magghdenbozch/ Wunstijck / Lu-
nenbozch / ende Nulam/ ende op den elfden
lanuarij met Hamborch binnen Hamborch.
Item den 18. lanuarij binnen Bremen met
de Stadt Bremen. Na dat de oghemelte
Ghecommiteerde dit alles seer bequame-
lich verricht hadden / so syn sy op den 21.
lanuarij 1616. van Bremen nae Nederlant
verreys / ende in weynich dagen vooz spo-
delick aldaer aengelant.

Van het volcreken/ versegelen/ be-erbi-
ghen/ ende onderschryven deses verdrachs/
sal in het naest-volghende Boeck bzeeder
ghesproken worden.

Den 20. Decembris deses jaers syn
der gzoote schickelijcke stormwin-
den met hooghe spijnch-vloeden
gemeest/ die op verscheydene plaet-
sen gzoote schade hebben ghedaen. Wier ma-
ter heeft te Hamborch ende Bremen twee da-
ghen lanch deur de gantsche Stadt op de
straten gheslaen/ doende gzoote schade aen
de gorderen der Coop-lieden/ in kelders en
pack-huyzen liggende. Daer zijn vele sche-
pen op der Zee vergaen/ oock zijn de Wic-
ken op verscheyden plaetsen vooz gebroken.

In het Landt te Holsteyn ende Ditmarsen
synder wel veertien Doopen met het water
overloopen / soo datter veel menschen / oock
seer vele hoozn-beesten / ende andere ver-
dzoncken sijn. By het Eylandt Tercera sijn
der twee Spaensche Caracquen wt Indien
comende / ende seer rijckelich gheladen sijn
de / in stucken ghestooten ende vergaen. De
Inwoonders van Hollandt ende haere na-
buren hebben oock dooz dese stromen groo-
te schade gheleiden aen schepen / goet / beesten
en dycken. In Oost Frieslandt sijn oock vele
menschen ende beesten verdzoncken. Daer
sijn oock eenighe schepen wt Spaengien co-
mende / gheladen met supcher / sijnen / rosh-
nen / ende anderen vasten-rost / oock met
boom-wolte / ende andere waren / e' Amsterdā
dooz de palen aen stucken ghestooten.

De Coninck van Hispanien heeft in
Decembri dooz sijn Ertchsch-vocht
de Stadt La-Rache in Barbarie
in gheverghen / verstaende ende ver-
sagende veel Mooyen die dese Stadt erghen
hem sochten te stercken ende te houden. Hier
dooz is de Coninck van Hispanien van het
Landt daer om her ghelegen Meester ghe-
mooyen / daer wt groote Contribuyten trec-
kende / midtsgader s' andere Comoditeyten /
want het is een Stadt aen de Zee strecken-
de / ende wel ghelegghen om veel schepen te
equiperen / te verghen / ende wt en in te laten
seplen.

Wolfgangh Wilhelm Pfals-
grave te Neuborch / &c. de
Daepsch-rijghe onlaet aen-
genomen hebbende / heeft tot
bevoorzeringhe der selfder in sijnen Lande
allen blighe ende neersticheyt aengewende /
ghelijck sulches is blijckende wt het hier na
volgende Placcaet.

Y Wolfgangh VVil-
helm, Palsgrave by den
Rijn, in Beyerē, Gulick,
Cleve ende Berch Her-
toch, &c. onse ghenade
ende alle goet, VVy en connen V. L.
niet late onaengedient, dat onlanx,
als ons, het overlijde des Deurluch-
tigē Forsten ende Heeren Philips Lu-

duyvigen, Palsgrave by den Rijn, ge-
vvesenen Voormomber ende Ad-
ministrateur der Ceur-Forstel. Pals
onfes ghenadighst geliefden Heeren
Vaders, Hooch-lofslijcker gedachre-
nisse, is te kennen ghegheven, vvy
sorch-vuldelyck hebben overgeleyr,
hoe vvy, van vwegē het Vorstendom
Nieuborch, midtsgaders allen daer
aen clewenden rechten ende ghe-
rechticheden, invoegen, 'rfelve door
voorgheroerden, leyder dootlijcken
afganck, is vry ghevorden, ende soo
vvel na Godlijcke ende natuerlijcke,
als vvereltlijcke beschrevene Leen
ende andere Rechten, op ons is ghe-
vallen, niet alleē schuldich sijn, voor
eerst den Almoghenden Godt, ende
daer na de Hooge naest hem gestelde
Overheyt, alle behoerlijcke gchoor-
saemheyt ende ontsich te bevvijsen :
Maer houden oock ons verbonden,
voor ons selven, te dencken ende
trachten op mogelijcke ende prijfe-
lijcke middelen ende vveghen, hoe
dat voortacn die van Godt ende nae
rechte ons toecomende Landē ende
Luyden, (tot voortplantinge, onder-
houdinghe, ende verbeteringhe van
goede bestandighe Polirye ende or-
deninge) alsoo gelceert vvorden, daer
mot sy niet alleen onder haer selven
Christelijck, vredich ende eenich le-
ven, ende tot goede eenicheyt comē:
Maer oock met ende beneffen der
selven nabuyren, te beter leven ende
prospereren mogen. Ende hoe vvel
dit een seer ghevrichtich vverck is,
ende niet vvel mogelijck, dat in allen
ende eenen yegelijcken op een tijdt
sijne behoerlijcke mate connen ge-
geven.

S f

geven.

1615. gheven vvorden, ghelijck dan onse
 vvijlen ghenadichster Heer Vader
 vele laeren heeft laten arbeyden,
 oft een doorgaende politije ordenin-
 ghe ghemaect, ende met vrucht in
 dit Vorstendom conde gepubliceert
 vvorden, sulcx vvy oock voor ons de
 selve poincten na geleghenthey des
 tijts, voor 'tmeerdereel op veerder
 nadencken ende declaratie, ofte ver-
 claringe moettē slaē laten. Nochtans
 op dat sulck een ghenēen, nut, ende
 ons van Lands Vorstel. Overheyt,
 oock Conscientie vveghen bevolen
 vverck niet na blijve, so hebben vvy
 by ons, belanghende naevolghende
 poincten, om de selve in desen Vor-
 stendom ende Landē eerst publicerē
 te laten, ghenadighst, Vorstelijcke
 Vaderlick beslotē, voor eerst, devvij-
 le bekend is, dat noch een goet deel
 vande Geestelickheyt, Ridderchap,
 Burgers, Invoonders, ende Boeren,
 in onsen Vorstendom ende Landen
 zijn, der Room. Catholijcke Religie
 toeghedae, ofte andersins daer toe
 geneycht zijnde, naer een lange tijt
 hervvaerts, gheen behoerlijcke oef-
 feninghe hebben ghehad, ende haer
 geloove niet hebben bekennen mo-
 ghen, hebben haeren yver moeten
 verborgen houden: Soo sal he den
 selven, ende eenen yghelijcken van
 nu voortan vry staen ende onghē-
 vveert zijn, om hem niet alleen tot
 den Rom. Cathol. Religie vry ende
 opentlijck te begheven, ende te be-
 kennen, dan oock met Misse ende
 Predicatie te hooren, Instellings van
 Catholijcke Schoolen ende School-
 meesters, Processien ende Cruysgan-

gen, ende soo het by de Catholijcke
 meer een gebruyck is, haere devotie
 ende aendacht opentlick binnē ende
 buyten Landts te doen, ende te vol-
 gen, gelijk oock den vreemdelingen
 met Processien, Cruys, ende Bede-
 vaerten, harē aendacht, in ende door
 ons Vorstendom ende Lant te doen,
 ende te volbrenghe, vrystaen ende
 onbenomen zijn. Overmits vvy
 oock aen de ander sijde ghelofvveer-
 dich verstaen, dat sommige so sterck
 vvederstaen, dat sy haer met beloften
 ende eeden soo seer teghen malkan-
 deren verbinden ende vergaderen,
 dat sich noch den eenen noch d'ander tot
 de Catholijcke Rom. Religie bekee-
 ren vvil, ofte als sulcx geschiet is, de
 bekeerde voor een afvallighe ende
 oneerlijck mensche sal ghehouden
 vvorden, hier op is ons eenstlich be-
 vel, vville, ende meeninghe, dat vvy
 sulcke beloftenissen, ende verbinte-
 nissen, van rechts vveghen ende in
 haer selven crachteloos houdē, ende
 alsoo dit den genen die de selve niet
 onderhouden, niet alleen tot gheen
 oneer ofte straffe sal gedijē, maer ter
 contrarie sal de ghene, vvelcke den
 anderen dient halven dat minste
 mochten voorvorgen, seker ende
 gevvisē ghestraft vvorden: Ghelijck
 vvy oock insghelijck ernstelijck vvil-
 len, dat voorghemelde onse Raden,
 Over ende onder Amptluyden, oock
 Provoosten, Landtsaten, Burgemees-
 ters, Raet, ende ghemeenten, de
 voorthelpinge vande Processiē ende
 Bedevaerten, verrichtinge der kinder
 Leere, ende het Luyden, ende vvat
 dierghelijcken aen de oude Cathol.
 Rom.

1615. Rom. Religie cleeft, veel min het aennemen onses Catholijcken ghe-
loofs, gheensints en beletten ofte op
houden, noch den selven dienthalvẽ
eenich leet, schimp, ofte spot int
minste aen doen, maer haer met
vvoorden ende vvercken ongemole-
steert ofte onbesvvaert laten. Haer
alle Christelijcke lieve, trouwve, ende
vrienschap, gelijk sy vande Catho-
lijcke vvederom sullen hebben te
vervvachten (die oock daer toe van
ons hier met vermaent vvorden) be-
vvijfen, so lief hun allen ende eenen
yeghelijcken insonderheyt is onse
straffe ende ongenade te vermijden.
Maer devvije ten vierden, soo vvcl
ten aensien des Gods dienstes, als
oock der ghemeene Policie niet vvcl
moghelijck en is, alle confusie ende
onordeninghen te vermijden, ten sy
dat een Calender, tot der saecken als
een bestandigh richtsnoer gebruyckt
vvorde, (oock vvijlẽ onse Genadich-
ste Heer Vader Hoochloflijcke ghe-
dachtenisse, evẽ om dit point hooch
verstandelijck is bedacht ghevveeft,
ende hem heeft bemoeyt) soo is te
ghelijcke ons bevel ende meeninge,
dat voortae ende vā date deser onser
publicatie te rekenen, de nieuwe stijl
sal alleen onderhoudẽ vvorden, doch
met betalinge sal her alsoo gehouden
vvorden, dat alle termijnen van be-
talinghe, in de oude Contracten, die
voor dese publicatie zijn ghemaect,
ende bestemt, desselven thien daghen
later na den nieuwen stijl te rekenẽ,
sullen vvorden voldae, maer in an-
dere toecomende Obligatien, den
Gereformeerden nieuwe Calender

in alle manieren nagegaen, ende soo
vvcl de betalinghe als anders, inson-
derheyt de vercondinghe ende hou-
dinge der feest ende vierdaghen, daer
nae ghericht ende inghesmelt sullen
vvorden. Ende sullen ten vijfften
hier met de Kercke plegers, Closters,
Kerckmeesters, ende Misdienaers
cernstlijck vermaent zijn, dat sy ter
gedachtenisse der Heyliger Mensch-
vvordinghe, Lijden, Sterven onses
Heerẽ, ende Salichmakers Iesu Chri-
sti, alle dagẽ s' Morgens, s' Middaechs
ende Avonts na ouden Christelijckẽ
ghebruyck, ghelijck hun dat sal aen-
gevvesen vvorden, luyden. Ende ten
seften vvillẽ vv y oock de Luthersche
Predicanten ende andere onse on-
derdanen hier met genadich hebben
ghevvaerschout, dat sy haer hier na-
maels vande heete investiven ofte
schelt vvorden tegẽ hare Catholicke
ghemeens-luyden, Naebuyren, ofte
oock teghen ons selven, maer inson-
derheyt vande onbevvijslijcke be-
schuldinghen, daer met sy de Rom.
Catholijcke t'onrecht mede besvva-
ren, so vvcl in schrijven, als prediken
ende ommeganck, gantschelijck sullẽ
onthouden: ghelijck vv y oock de
Catholijcke hier met tot behoorlicke
bescheydentheyt vermanen. VVant
indien het contrarie bovẽ vermoedẽ
mocht gheschieden, sal teghen de
overtreders een cernstighe straffe
voorghenomen vvorden. Ende oft
sehoon tot noch toe inde houwe-
lijcx saken, ende inde rechtẽ verbodẽ
verhijlickinghen is ghedispenseert
gevvorden, soo vvillen vv y nochtans
hier mettten sevenden, een yegelijck
S ij vvacr.

1615. vvaerschouven, dat sy voortaan
 — voorfichtich handelē, ende haer niet
 meer op onse dispensatie en verlaten,
 maer haer van diergelijcke verboden
 houvvelijcken gantsch onthouden,
 ende daer door de straffe ontvlieden:
 Eyntelijck is oock onse meeninghe
 ende bevel, dat tot voorcominge van
 ergernisse ende quaden, ende op dat
 de visch-handelers ende visschers;
 ten aensien vande brenginghe ende
 vercoopinghe der visschen, haer daer
 nae hebben te reguleren ende richtē,
 dat op de Vrydagen ende Saterdagen
 als op andere daghen, vvanter den
 Catholijckē onthoudinge vant vlees
 is gheboden, gheen vleesch by open-
 bare Gastboden, ofte in VVeerts
 ende Gasthuysen sal gespijst vwordē.

Ende hier op voorsien vvy ons ge-
 nadicht, ende vwillen eernstelijck,
 dat dese voorghefette alle (daer in
 sich met recht ende reden geen men-
 sche behoort te besvaren) in toeco-
 mende tijden, ghehoorsaemlijck be-
 leeft vworden, ende daer door ons,
 als vā Gōdt voorgestelde Overheyt,
 schuldigher respect ghehoorsaemheyt,

1615. 166.
 ende volgh sal vworden gedaen, ende
 ghelijck vvy hebben genadicht ge-
 vvilt, dit, aende gehoorfaemde samt
 ende int besonder met Landts-Vor-
 stelijcke Genaden te verschulden, so
 sullen ter contrarie de tegenstaende,
 vā vvegen hare ongehoorsaemheyt,
 behoorlijcke straffe hebben te voor-
 vvachten. Alsoo ghegheven ende
 gheschiet tot Nienburch aen de Do-
 nau, onder onsen hier voor gedructē
 Cancelijē segel. dē 24. dach Decemb.
 Nieuven stijl, Anno 1615.

In eenighe Landen heeft het dit Jaer
 seer vele ghesneet / insonderheyt den
 twintichsten Januarij.

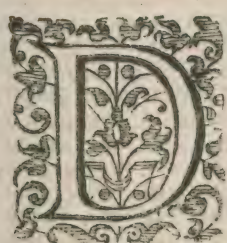
XLII.
 BIs decIMA IanI nIVe stagnant arVareferta.

Doch de saen is allenck leens ghesmol-
 ten / also dat de rivieren hier te Lande niet
 al te hoogh opgheloopen en sijn. De Lente
 deses jaers is cont ende supz gheweest. Hier
 op is gheholcht eenen drooghen somer / ende
 seer heet / so dat de clep-landen van drooch-
 te splaten ende reten / ende de vyzchten des
 helbes verbyanden. Den Werst gaf wep-
 nich vyzchten op het Delt ende Doomen:
 Gack wepnich wjns / maer goet ende deli-
 caet / soe in Brancrjck / als in Hoogh-
 Duptsch-Land.

Eynde des xxxvj. Boecks der Neder-Landtsche, ende anderer
 Landen gheschiedenissen des laers. 1615.

Het

DER NEDER-LANDT-
SCHE, ENDE ANDERER LANDEN
gheschiedenissen des Iaers M. DC. XVI.

En 10. Januarij

is op Doorghebene
costelike toereydinge / de Roomsche
Kiepersinne Anna,
tot Boheesche Co-
ninginne op volgen-
de maniere gecroon-
d: Eerstelijck heeft de
Eertf bisschop mit-
gabers de Prelaten / hebbende Bisschops
hoeden op / met de gantsche Clerisje / inde
kercke vant stadt haer bijgeven. De Kie-
persinliche Maj. is inde verciertelen ende
habijt als Coninck in Behermen / met de
Kiepersinne / doch daer ghehaelt. De Kiepe-
rinne is in S. Venceslai Capelle gegaen / en
heeft haer tot de Crooninghe bereypt / onder-
tusschen heeft de Eertf bisschop de Clerisje
by de deure vande doorghebe Capelle ghe-
warheit / ende sommige oude Reliquien der
Clerisje behandicht. De Kiepersinne is in
Proceffie / tot den Hooghen Altaer tusschen
twee Bisschoppen / te weten den Heere Ele-
sel Bisschop te Wien / ende de Bisschop van
bisskercken ghelept. Voor haer werden
ghedragen de Boonheemsche Croone / den
Appel / ende den Schepter / ende die Cle-
dien zyn op het Altaer gelept. Hier op heeft
de Kiepersinliche Maj. de Coninginne / den
Eertf bisschop in Behermen gepresentert /
met dese ghewoonliche woorden: Re-
verende Pater, postulamus ut hanc consortem
nostram nobis à Deo conjunctam, benedicere,
& Corona regali decorare digneris, ad laudem
Salvatoris nostri Iesu Christi. Dat is: Eer-
weerdige Vader, wy begeeren dat ghy dese
onze gesellinne / ons van Godt toegevoecht /
gheweerdicht te si ghien / ende met de Co-
ninginliche croone te verciereu / tot Loff en
Eere onses Salichmaekers Iesu Christi.
Daer na ginch hare Maj. na haren thoon
de Eertf hertoghe Carel sadt aen een beson-
dere plaats: op de rechter handt / na by den
Altaer. De Coninginne heeft voor het Al-
taer geknielt / daer op is de Letanie gheson-

ghen / ende de ghewoonliche benedictie nae
het inhoudt des Pontificiaels geschiet / met
dese woorden: Ve hanc electam in Reginam
Coronandam benedicere digneris. Resp. Cho-
rus, Te Rogamus. Dat is: Dat ghy dese /
bercozen zijnde tot een Coninginne die ghe-
croont sal worden / geweerdicht te segenen.
Daer op antwoort het Choor: VVy bidden
u. Voorder heeft de Eertf bisschop gespro-
ken / Omnipotens Sempiternus Deus, hanc Fa-
mulam tuam Annam, &c. Dat is: Almoghe-
de Eeuwige Godt / dese uwe dienst-maecht
Anna &c. Hier na stont de Coninginne op
ende werdt van beyde bystaende Bisschop-
pen tot haren stoel ghelept / ende als sy ne-
der geknielt was / begonst de Eertf bisschop
de Missie / gharde daer in voort tot op dat
Alleluja, doen gelepten de beyde Bisschop-
pen de Coninginne weder tot het Altaer op
eenen hoogerem trap / aldaer heeft de Eertf-
bisschop haer ghesalt: Daer na nam de
Abdisse van S. Joziaens Clooster de croo-
ne vanden Altaer / ende gaf die den Ober-
ken Landt-Camerlinck / die de selve den
Eertf bisschop overreichte / diese de Conin-
ginne datelike heeft opghesett / met dese
woorden: Accipe Coronam Regalis Excellen-
tiae. Dat is: Ontfanght de Croone der Co-
ninginlicher weerdicheyt. Daer na heeft hy
haer den Schepter ende Appel inde handt
gegeven / met dese woorden: Accipe Virgam
Virtutis. Dat is: Ontfanght de Roede der
craght. Na desen wert de Coninginne also
ghecroont zijnde / ende den Schepter ende
Appel inde handt houdende / tot haren stoel
vande twee Bisschoppen ghebracht. Ende
heeft de Eertf bisschop tot haer gesproken:
Sta, & retine locum tibi à Deo delegatum.
Dat is: Staet / ende houdt de plaats die
van Godt u bevolen is. Na dat dit ver-
richtet was / ende het / Te Deum laudamus.
Dat is: O Godt wy loven dy / gheson-
ende de Missie ghedaen was / soo is de Co-
ninginne tot de Offer / en tot het Cussen der
schotel ghelept / ende heeft daer na met de
Kiepersinliche Maj. ghecommuniceert. Na

3 f 13

dat

1616.

dat alle kerckelijcke Seremonien / ende de Crooninge was ghedaen : is de Kieper onder de Croon (geleydet sijnde van sijne Heeren / Raden / Camerlinghen / Officiere) afghereden. Dooz aen ginghen des Heeren / Graue van Furstenborgh twee Sonen. De Heer Graue Wilhelm / sijn Hofraet Vicepresident doorch den Scepter / en Heere Wibig harer Maj. Camerlinck / den Appel / de Heere van Lunbozch / sijn Hofraet doorch dat Kussen ten Diefse / Heer Sigismundt van Rosensteyn Overste Hof-Mareschalck / dat bloote swert / ende de Soheemische Heeren Landt-standen volghden daer na / ende daer op datelijck die Kieperinne met de Croone / den Scepter / ende Appel in beyde handen houdende / met het Soheemische Vrouwen-timmer / eerstelijck inde Lant-tafel Camer / daer hare Maj. dat habijt heeft afgehept / ende een mantel om gheuomen / ende sijn de bzieven tot dese Crooninge ghemaecte ende bevesticht / daer in gelecht / ende daer na inde Landt-camer / daer 13. raefften waren toebereyt / is die Konincklijke Maeltijt in vzeuchden ende met statelijcke Wapfijck ghedaen / ghedurende van een tot vier uren / hierentusschen sijn twee groote vaten met wijn prys ghegheuen.

Des volgenden daechs is een Camploopp gheshouden / ende statelijcke oprochten / ende schoone Adelijcke Ridder-spielen.

Het Jaer-tal bande Crooninge is inden volgenden dāticho begrepen :

Anna sCeptra prazē CoLLata bohemica
Costa
Cazarez, Vt IanI qVinta bIs orbe nIcer.

Lichtboozde
de by der
Staten
Erijch / volc
ingconuen.

De Staten Generael hebben op den tien-
den dach Januarij met eenighe Vaendelen
Soldaten wt Zutphen ende de naeste gar-
nisoenen / onder het beleyt van Capiteyn
Herman Kreyinck, het huyjs ende het Ste-
deken Lichtenvoorde, by Grol ghelegen / la-
ten berennen / ende hebben het datelijck in-
ghecreghen / latende daer wt trecken de
Hane-veren / ofte Munkersche Garnisoen-
houders / met hare meubelen ende bagga-
ge / sonder eenighen hinder ofte schade. Dit
Stedeken / met de heerlijckheyt ende juris-
dictie daer van dependende / is by senten-
tentie ende oordeel van Canceler en Raden
des Forstgdoms Geldze ende der Graef-
schap Zutphen / ten overstaen ende aenwe-
sen van eenighe ghecommiteerde Raedts,

Heeren wt de respectie Hoben van Wol-
landt / Zeelandt / Frieslandt / ende Vrecht /
den Hooch wel gheboozenen Heere / Graue
Joost / Graue te Lunbozch / ende Bronck-
hoyst / &c. toeghekent / na dat sijn Ghena-
del wel acht-en-dertich Jaeren lanch met de
Munkersche daerom / ende om de heerlich-
heyt Bozhelo / soo te spier als elders ghe-
lept hadde. Den 17. Januarij hebbe ich binne
Lichtenboozde Godes woort ghepredicht /
ende den kercken-dienst gedaen na de wijse
der Gereformeerde kercken. In dit Ste-
deken hadden ettelijcke Jaeren lanch de
Munkersche lazen prediken eenen Pape /
dooz het gantsche Lant ron / sijn vermaert
voorenen Cooberaer ende dubbel-banner /
die veel beforch van berce en na by gehabte
heest / elck een hem vraghende na sijne ver-
lozene ende ontfcoolne goederen. Dese
Pape op Paesch-dach deses Jaers binne
Zutphen by comende / heeft verforcht ende
begheert / dat ich hem woude gunstich sijn
ende helpen / dat hy als Pastoor binne
Lichten-boozde soude moghen bliuen. Als
ich hem seide / dat men perfoonen van sulcke
naem ende faem als hy was / in de Gerefor-
meerde kercken vooz gheen lidmaten der
kercke / ich gheswijge als Predicanten oft
Leeraers conde kennen ofte aennemen : So
heest hy mi / na verscheppene woorden ende
weder-woorden aldus gheantwoort / Do-
mine Pastor, Ich bekenne randelick dat ich
eenen Coobenaer gheweest ben / ia eenen
grouwelicken Coobenaer / namelijk als ich
Misse ghedaen hebbe / veranderende het
auwelsen ofte oblye in het lichaem Jesu
Christi / dat is een grouwelicke schooberge /
die ich menichmael hebbe ghedaen / maer dit
is mi van herten leet / ich en hebbe oock nu
in vele jaren gheen Misse ghedaen / ich sal
oock gern nalaten het belesen / segghen / en
mepstaren van menschen en bercken / ende
het aenwijsen der verloozener goederen / en
ich wil mi reformeer laten. Aldus meynde
dese Pape sijn vuplicheydt af te wasschen /
ende tot het h plige Predick-amt te gerake.
Maer ich hebbe hem gheandtwort / Mi
waert ghy soo gheleert ende erbaren in de
h. Schrift / als een banal de gheschichte
Leeraers die onder ons sijn / ofte opt
gheweest sijn / soo soude het nochtans al te
schandelick ende onbetamelick sijn / u tot
het Predick-amt inde Gereformeerde kere
toe te laten.

Den 22. Februarij is de Colonel Diederich
van Goyth / wt bevel der Hooch M. Heeren
Generael

165. Generale Staten/ende sijner Princ. Excel. met negen Vanen Ruytieren/ende derthien Compagnien Doet-volcr / ghetrocken na Borkelo (welcke Stadt niet seuen Dozen daer onder gehogende. Den Munsterfche als Lichten-Doorde/was afgeheue/ende den Welgeboornen Graue/ Graue Jooft van Bronckhoest/toegekeert. De Boijers/finde den Graue als haren Ghenaedighen ende Goedertieren Heere gants gheuecht ende wel toegedaen / hebben her Crichsvolck vrp-willichlick laten binnen comen en alle hulpe tot belegeringe des Casteels ghebaen. Daer datter achtien schueten met Canon opgeschoten waren / hebben de Munsterfche Hane-Deeren/onder het ghebiez vanden Oost staende/ grappolueert/ende synder met her ghewere ende bagge gagge onbeschadicht wt-ghetrocken op den 25. Februarij. Des seluen daechs is de Colonel Dozen met de meste deel des crichsvolcr veretrocken / die na sijn Garnisoen latende aldaer eenich volck in besettinghe. Daer en is gheduynde dese belegeringhe vooz dit Hups maer eenen vander Staten Soldaten doot ghebleven/ die hem selven te bloot gaf / comende staen dicke onder de Homspe op de plaetse des Casteels / niet willende te rugghe gaen op het bevel ende waerschouwinge des Garnisoens. Daer is oock eenen aen de quersuppe gheslozen/ende de Luptenant van Capiteyn Louterdach is inden mont gheschoten / doch niet gheslozen. Van de belegerde en isser niemant doot ghebleven. Ich hebbe den 25. Februarij binnen de Stadt Godes woort ghepreedick.

O Den 17. Januarij heeft het teghen den abont begonnen hart te vriesen / alsoo datmen des anderen daechs smogghens over het Ijs liep / daer het te vooren heel sachte weder was gheweest. Den Rijn/ Maijn/ IJssel/ende andere Rivieren syn strack toegebozen/ ja de Zupder Zee tusschen Hollandt en Gelder-landt / als oock tot vooz Campen en Swolle/ende de Meern in Hollandt/ syn in twee ofte dzye daghen gaen ligghe/ soo hardt bebiefende/ datmen der niet wagenen en peerden/ oock met gheladene sleden/ heeft overgebaen. Daer syn hier en daer menschen en beesten vande coude doot gebleven/ doch eenighe schepen op het water van het ps subtelich so omcingelt ghevozen/ dat ter vele menschen van honger / en coude syn

gheslozen. Dese strenghe Doost heeft een Marut lanch gheduyt/ alle daghe ende alle nachte een gangh ps vriesende.

1616.

Den 5. Februarij, na de noene te dzye uren/ syn H. J. G. de Ceurluch- rige Hooch-geboornen Foost ende Heere Heer Fredrick Dirck Ver- toghe tot Brunswijck en Lunenboich/ &c. om ghehuldet te worden / inde Walleres- Leeffche Dooste tot Brunswijck gantsch Doostelich ende Prachtich inghetrocken. Voort aen hebben H. J. G. Doornaemste Officiers/ daer na sommige Trompetters gereden/ op welke de Edellipden/daer toe verscheven zijnde/ syn ghevolcht/ daer na wederom eenighe Trompetters ende Heeraulten/ Voorts H. J. G. Hof-Jonckeren / ende H. J. G. selven alleen/ daer na syn ghevolcht / der selver Heer Broeder/ Hertoch Rudolff / ghecooren Wschop des Stichts Halber- stadt/ Hertoch tot Brunswijck ende Lunenboich/ Heer Julius Hendrick, Hertoch tot Sassen/ Engheren/ ende Westphale/ gelijc ooc Graff Hans Geoorg van Haars- felt/ te Perde/ Na welke haer J. G. Gemael/ gheboorn upt de Ceurfost. Stamme Brandenboich/ daer op H. Foost. G. Suster Vrouwe Hedwich Hertoginne tot Brunswijck en Lunenboich/ des hooch- wel-geboornen Heeren Ernest-Casimir va Nassouwen Gemelinne/ende andere Edele vrouwen en Camer-maechden syn ghevolcht. Na dese syn de reysige Dienaers en eenspa- nigers getrocken. Ondertusschen dat nu H. J. G. haren intocht dede/ stont de gantsche Bozgerhe met haer rusinge en geweer seer wel ghestoffert in goede ordeninge/ vande bozschreden Poorte tot aen H. J. G. Herberge / Wjlen Hendrick Scarij Caleni Hups/ by S. Martens Kercke / op bepde tijden vande straten: Synde nu H. J. G. in hare Herberge/ is al het geschut rontom de Stadt/ ghelijc oock het groot stuck gheschuts de Vuyle Mees gheheken/ niet eenen kugel van 7. Centeners/ende sommige ponden/ afghe- schoten/ ghelijc oock ter stont/ de aengeno- mene Ruytije der Stadt met haer Coznet ende volle rusinghe/ voorts de Bozgers in goede ordeninge met vliegghende Waendels/ 19. int ghetal: Oock der Stadt Capiteyn met sijn Soldaten ende Vaendel/ voozby H. J. G. Herberge syn ghetrocken/ende de Schutten dreen na den anderen voozby de Herberge gecomen zijnde heeft het een ge- lict na het ander gheschoten.

Den

Frederick
Dirck
Doost van
Brunswijck
woort binnen
Brunswijck
gehuldet/ de
5. Februarij.
1616.

Den selve about zijn H. J. G. vande Ge-
deputeerde des Raets onderdanich ontfan-
ge / en met sommige Aemten wijns / haver / en
andere vereert / gelijk ooc het Eerwerdige
Predicanten / en de 14. Bilden en Wapen / H.
J. G. onderdanichlych hebbe ontfange en
vereert: In gelijcke manieren is oock H. J.
G. Symael / vande Ge-deputeerde des Raets
onderdanighlych ontfangen ende vereert.

Den 6. Februarij smorgens / is sijne J. G.
met voorszgedachte Forstelycke personen /
ende ghelepbinge der Voornaemste Raden /
Officieren / ende andere upt den Adel / na de
Mercken Boederen ghereiden / het Forstel.
Vrouwe-Cimmer is op wagens gebolcht /
ghelijck oock den Raet. Daer heeft de Su-
perintendent der Stadt een Heerlycke pre-
dicatie gedaen / ende is daer na een lieflycke
Musycke ghehoort. Na gebane Predicatie
is H. J. G. en Voorschgedachte Forstel. per-
sonen ende Vrouwen-Cimmer en Edelvrouwen
na der ouder Stadts Raetheyts ghegaen.

Na dat nu sijne J. G. aldaer langer als
een ure hadde gewachtet / heeft sy der Stadt
grooten ende cleynen Huldebies onder haer
J. G. handt ende seggel den Raet gegaben /
ende heeft alsoo der Stadt byp ende gerech-
tigheden bevesticht / daer op den Raedt H.
J. G. heeft ghehuldet / de selve wederomme
aensienlyck vereerende / ende alle dese tijde
zijn de Burgers op d'oude Stadt-merck /
daer sy by haren eedt ende plicht gheroeven
waren / vergadert ende by een geweest. Na
dat dit werck was vol-eindicht / zijn H.
J. G. met haren Heer Boeder ende Heer-
toch tot Sassen / ende andere Edle per-
sonen op de Lene vande oude Stadt Raedt-
huys ghecomen / ende heeft de Heer Bur-
gemeester Coenraet Byersbach / Doctor
in beyde rechten staende by haer J. G. der
gantsche Bozgherij (na dat sy haer van
hare ghehoorzame verschijninge hadde ghe-
danckt) te kennen ghegeven. Dat hun wel
bekent was / hoe dat dooz Godes Genadi-
ghen seggen / arbeys ende moeyte vande
Heeren onderhandelaers ofte middelaers / de
voorzgaende mis verstanden ende dwalinge
tusschen H. J. G. ende de Stadt / gantsch
ende al waren by ghelapt ende verdragen /
gelijck oock sulck verdrach den 21. Decemb.
voltrocken ende bevesticht was / wonschten
dat t'selve van Gode den Lande ende der
Stadt ten besten ende eouwich bliuen
wrochte / ende overmits desen dach tot de
Huldinghe was bestemt / H. J. G. oock nu
den Raet de ghewoonlycke beyde Hulde-

bieden hadde overgelevert / sog hadde hare
Forst. G. een Gerbaer Raet nu ghehul-
dicht / ende het ware nu daer toe gheromen /
dat de eerlycke Bozgherij insghelijck haer
Forst. G. den Huldingh Eedt dede / die haer
van den Secretario soude worden voorszgele-
sen / daer sy op letten souden.

Hier op heeft der Stadt Secretarius Ja-
han Oelman den gewoontelycke Huldingh
eedt afghelisen / daer na heeft de voorszge-
ben Heer Bozgemeester vermaent / dat een
pegelijck twee vingeren opteken soude / en
op het voorszouden vanden eedt hem nae
segghen: Welck is gheschiet / dus dan den
eedt vande Bozgherij ghewillich ghedaen
zijnde: heeft H. J. G. den den Raet / de
Predikanten / de Bilde-meesters / ende Wop-
luden te gaste gheschiet.

Woensdach den 7. Februarij: Zijn haere
J. G. met de voorszgeben Forstelycke
personen / na de Seijck Mercke S. Blasij ge-
reden / daer henen sich haer Vrouwen-Cim-
mer oock heeft gheschiet / ende daer is van
haer Forstelycke Gen. Superintendent tot
Wolffenbuttel / een Predicatie ghegeven / en
widerom ee Heerlycke Musycke ghehoort.

Desen Middach heeft den E. Raet van
wegen de Stadt / haer Forstelycke Genas-
se / der selver Forstelycke Vrouwen-Cim-
mer / auidsgader alle peghen woonzelycke
Forstel. ende Edle personen / Forstelycke
Raden ende Officieren / ende alle hare Die-
naers te gaste ghehad / ende haer Forstel.
G. een schoon Weert gheschoncken. Ende
dese beyde dagen hebben hare J. G. seer
vrijelijck haer ghetoont ende bevesen.

Donersdach / zijnde den 8. Februarij
een weplich na 12. uren / als haer J. G.
eerst het voorsch-mael ofte aenblyten hadde
ghehouden / zijn sy met al het Forstelycke
gheselschap wt de hooghe pooze niet wylt
vā haer J. G. herberge / weder na Wolffel-
buttel ghetrocken / ende hebben de Bozgers
weder in haer gheweert gestaen / ende al het
gros gheschut der Stadt is afgeschoten / ter
eere van zijne Forst. Doozlucht. ende des
selfden gheselschap.

Het is onmoghelick te schryven hoe veel
bzeemt volcks dattet wt de benabuynde
Steden van Lubek / Bremen / Hamborch /
Maeghdeborch / Sille / Lunenborch / ende
andere Steden en Dozen / om dese Hul-
dinge aen te sien in der Stadt gecomen wa-
ren. Gode de Here gebe dat dit een besten-
dighe vrede mogh. sijn / ten besten van sijne
Forstel. Doozlucht. ende der Stadt wde.
Wen

DEn 12. Februarij op den abont is te Francker in Frieslandt seer godt salichlich inden Heere ontslapen de Hooch-geleerde ende wijt beroemde Johannes Drusus, ofte Driesschius, mijnen seer lieben ende weerden Leer-meester in de Hebrzeusche spzake. Die niet rechte den Tweeden Hieronymus mach genoemt wesen/ ten aensien sijner voortreffeliche geleertheyt ende erbaretheyt inde Hebrzeusche / ende andere spzaken / als oock ten aensien sijner overbodighe arbeits. Dese voortreffelicken persoon is binnen Audenaerde in Vlaenderen gheboren. Anno 1550. den 28. Junij, sijnen Vader was Clement van den Driesschen, sijn Moeder was Elisabeth Deckers. Noch maer xviij. Jaren oude sijnde is hy wt Vlaenderen sijn Vader in Engelandt naghetrocken / die derwaerts geblucht was / om de ware Ghereformeerde Religie te moghen bywoonen / ende om te ontbluchten de weede spzaken / die doe ter tijt veel menschen seer weedelich verholghden om de helpdenisse der waer Religie. Johannis Driesschius xviij. Jaren out sijnde is te Cambridge (een voortreffelich Academie in Engelandt) beroepen tot Professor der Hebrzeuscher spzake / die welke hy aldaer vier jaren lanch / (als oock de Chaldeeusche ende Syrische) opentlich ende met grooten lof en vucht gheleert heeft. Van daer is hy te Leiden ghecomen / om te studeren in de heyseliche rechten / maer doe den intantschen crych het Landt in roere stelde / soo is hy wederom na Londen ghetrocken tot sijnen Vader / ende is daer ghebleven tot de pacificatie van Gent. Van daer is hy Anno 1577. te Leyden in Hollandt gheroepen tot de Professie der Hebrzeusche / Chaldeeusche / ende Syrische spzaken. Hier is hy seben jaren lanch ghebleven / namelijk tot dat de Edele vermoghende Heeren Staten van West-Frieslandt Anno 1585. hem met een seer reuliche gagge ghenoodicht ende getoepen hebben tot de Professie der selsder spzaken in de nieuwe Academie / die sy te die tijt binnen Francker hebben opgericht. Even te deser tijt wiert de Hooch-geleerde Drusus oock met groote presentation van treffelich onderhout / gheroepen tot de selsde Professie in Engelandt / maer hy heeft liever sijn pont / dwelck Godt de Heere hem ghegeven had / de in Nederlandt weseude sijn Vaderlant / willen aenlegghen / dan in Engelandt / ende is alsoo eenen deertich jaren lanch met grooten lof en toem professor der Hebrzeusche /

Chaldeeusche / ende Syrische spzaken binne Francker gheweest / al waer om hem te hoozen ende onder-wesen te worden / veel fraeye jonghe mannen sijn ghecomen / wt Hooghe ende Neder-Duytsch-Landt / wt Franckrijck / Engelandt / Schotlandt / Denemark / Switserlandt / ende andere Landen van Europa, die alle gaer met verwonderinghe / met vzeucht en vucht sijne lessen hebben aenghehoort. Anno 1600. hebben de E. W. M. Heeren Generale Staten Drusus opgeheleht eenen Commentarium te maken over de duytsere plaetsen des ouden Testaments / hem tot versoekinghe deses waren arbeits daer voor ghevende vier hondert gulden s' Jaers die swaere ende treffeliche werck was ten narsten by volbaet / eer Godt de Heert desen hooch-geleerden Professor wt dit aertsche Dal inde Hemelsche vzeucht gheroepen heeft. Maer behalven dit groote werck / heeft Drusus noch xxiij. andere fraeye Boecken gemacht ende duchen laten / die in vieler gheleerder mannen Boeck-cameren te vinden sijn : Ende hier en hobent sijnder na de doot deses treffeliche persoons / ghebonden so vele noch ongebruchte Commentaria ende wtlegginghen (by na over alle de Boecken des ouden Testaments) als oock Commentaria, ofte wtlegginghen / verbeteringhen / vergrootingen / &c. over ander treffelicher oude Schrijbenten Boecken / dat de selsde hoor den ducht aen het licht comende / t'samen wel soo groot sulen sijn als ses mael den Bybel / die welke D. Abelas Curiaender Gheweidigher van het Friesche Regiment (die des Heeren Drusij oudste Dochter getrouwe heeft) in sijn bewaringhe heeft / ende met der tijt tot dienst der Kerche Godes sal aen den daech geven.

Worbauch den afschryft deses voortreffelicken Mans gheweest sy / sal ich niet wepnich woorden verhalen wt tenen brief / den welken de welgheleerde D. Rudolphus Artopreus, Kercken-Leeraer binnen Francker / aen D. Abelum Curiaendum geschreven heeft / inden welken hy onder anderen aldus schrijft : Alsinen hem vzaechde / hoe het met hem was? So antwoorde hy blymoedich / dat het seer wel met hem ghestelt was / ende dat hy aen sijn gantsche lichaem geen pijn en ghevoelde / maer dat hem den apperthe gheheelych vergaen was. Als D. Artopreus hem Iesum Christum den Meester meester ende spijse der sielen hoor doght in selde / soo spzack D. Drusus seer staetvastelijch / het sy dat ich leve ofte sterve / ich omghese drien

mijnen eenighen Salichmaker met een ghe-
looflich herte/ende bekenne ende bejijde hem
te sijn eenen waren Godt ende mensche/ee-
nen middelaer tusschen Godt en de mensche.
Hy verclaerde dat sijn conscientie gherust en
wilde byden was/ende dat hy wt sijn her-
te hadde gheskelt alle vpaenschap ende haet/
ende dat hy niemanden haet: de. Alster een
clepne wijle vooz sijn doot ghesproken wiert
van het Hemelsche Jerusalem: Soo sprack
hy met een lisperende stemme soo sachtjeus
datmen het nau hoorde en conde. Men leest
dat de Stadt van Jerusalem in twee deelen
is verdeelt gheweest/ende opper-stadt ende
onder-stadt. Inde opper-stadt was den
Berch Sion ende Maria/ den Heylighen
Tempel/ ende het Conincklijke Paleys.
Hier woonde de Stamme der Leviten ofte
de Priesters/ende des Coninck familie. In
de onder-stadt woonde het andere volck/
welck boven tot den Tempel op quam.
Terwyle dat dien godsalighen Man dese
propoosten voerde/ soo is hy soetgens inden
Heere ontslapen/ dat de ghene die vooz sijn
bedde stonden/ niet en merkten dat hy den
gheest gaf. Salich sijne die aldus in den
Heere slapen/ sy rusten van haren arbeet.
Acht dagen hier na/ namelijk op den twin-
tichsten Februarij, is desen voortreffelichen
seer gheleerden persoon (die uertich jaren
lanck de Hebzeusche/ Chaldeusche/ ende
Grieksche sprake in verscheptene Witten-
scepten of hoghe-schoolen gheleert had-
de) begaven in de gzoote Kercke binnen
Franker/ het Lijck is gevolgt vade Pre-
dicanten ende Kerckenraet/ vande Heeren
des Magistraets/ professozen/ Studenten/
hem daer mede de laatste eere aendoende.
Na de begaefnisse des lijchams is al dit
gevolck ghegaen na de Hoghe-school-ker-
cke/ alwaer de Hoogh-gheleerde D. Ioh. Mac-
covicus SS. Theologiae Doctor & Professor, ter
eere des af-gheslozvenen Heeren Iohannis
Drusij een seer treffelike Oratie ghedaen
heeft/ ende heeft tot des selfden ghedachte-
nisse hem dit Carmen, als tot een gzaef-schijf
ghesonden:

Vincere si rigidam posset Sapientia mortem,
Vincere si virtus, vincere si pietas,
Vixisset Drusi, pietate coacta fuisset,
Et virtute tua paceres parca tibi.
Sed quia nulla potest sapientia, nullaq; virtus,
Vincere quae cunctos ferrea fata manent:
Explesti numerum vitae, terrae, relicta,

Carpis coelestis gaudia Ierusalem.
Ait manet in terris rutilans tua fama superbes,
Fama tua haud villo diminucunda die.

Daer sijn noch veel andere terfelicke ge-
leerde mannen/ ende jonge Studenten ghe-
weest/ die ter eere des voortreffelichen
persoons Hof-dieften/ Gzaef-schijfen/ende
schoone rijmen in het Hebzeus/ Griek/ ende
Latijn ghemaecht hebben/ de welke hier
te verhalen te lanck soude vallen. Het is wy-
ghenoech dat ich aldus in het cozte hebbe
aengeroot het leven/ sterben/ende begaef-
senisse mijns Eermeerdigen Leer-meester/
ende Landt-mans/ ende dat ich den goet-
willighen Heere hebbe laten weten wat al
schoone gheleerde tot-leggingen ober de W.
Schijf/ dat desen voortreffelichen Leer-
aer ons heeft na-gelaten/ tot onderrichtinge en
onderwijfinge aller der gener die in de hey-
lige wetenschap van Godes woort ende de
W. sprake begaeren toe te nemen.

In de voorighe Boecken hebbe ich ver-
hael gedaen van de berouwen die Anno
1613. bannen Frankfoort sijn ontsaen
tusschen den Magistraet/ ende de Boz-
gerij aldaer. De Keyser heeft als Com-
missarisen na Frankfoort/ deser sake hale-
ven/ ghesonden den Erst-Bischof ende
Cuer-Vorst van Meins/ ende den Landt-
Gzaef van Hessen tot Darmstadt/ die na
veel moeyte ende swarichheyt dese sake tot
een verdrach hebben ghebracht. Maer ten
heest niet lange ghebuyt/ of daer en is al
wederom nieuwe moeyte ende onghemack
ontsaen tusschen den Magistraet ende de
Bozgerij. Also dat in Maio 1614. vele Boz-
gers de Heeren des Magistraets sommige
dagen inde Raet-camer ghesloten ende als
ghedangen hebben ghelouden/ de selve niet
hare postulaten/ ofte af heffschinghen soo
beaughtighendi/ dat sy het Raethuus ende
haer amt hebben gherefigureert ende obere
gegeven/ om meerder perikel te verhoeden.
Ende eyndelich is het daer toe ghecomen/
dat de Magistraet is verandert geworpen/
dooz des Keyfers Subdelegaten/ende daer
sijn andere in der afgaender plaetse gestelt:
Daer ober de afghetredene hy den Keyser
clachtich gevallen sijnde/ soo heeft sijn Me-
dyce der nieu-vercozene Raets-persooncn.
Vincent Fermilch, Coenraedt Schoppen, ende
Coenraedt Geerngroot dooz een Heeraut in
den ban ghedaen. Maer also die persooncn
haer betiepen op der Stadts privilegien/
ende

ende vrienden op de gunste van den mees-
ten deel der Burggheren / Zoo en heeft de
Kieper / booz dat mael / met synen ban niet
dele wt ghericht. Maer cozt hier na is de
Ghericht- Schout met synen aenbaeck / so
stout ende soo moedich gheswoeden / dat hy
Fetmilch ende Geern-groot den 27. Novem-
bris 1614 in eenz wijn-tappery hups heeft
durben aen-tassen ende ghebanchelich set-
ten / die haer gheerne te rechte gestelt hebben
booz des Kiepers Commissarpen. Daer na
synder noch sisse van de Dodaebelste per-
soonen deser Stadt ghebanchelich gheset-
ende twee synder gheblucht. Na lange pro-
ces so syn epndelich ter doot verwesen en-
de ghecondamneert te stercken Vincent Fet-
milch, Coenraet Schoppen, ende Coenraet
Geern-groot, op den 28. Febr. eer d'executie
gheschiedt is / heeft den Magistraet als oock
de Kieperliche Commissarpe / by trommel-
slach den bozgheren ende in woonderen lae-
ten aen-seggghen / dat niemant sich en sou-
de verboozderen op de peerde-marcht / daer
d'ereunte gheschieden soude / ghewapent
ofte met gheweer te verschynen. Maer dat
sich een peder stille ende inghetoochten hou-
den ende dzaghen soude. Daer is een stella-
gpe op ghericht / op dewelcke de executie
der Kieperliche sententie soude wtgespoot-
ken worden / ende daer syn dyp houtene co-
lommen ofte pilaren opgericht / aen de wel-
cke des Kieper Wrent op blick ghemaelt stont
met dese opschrift / Keyserlycke beschutrin-
ghe. S'baechs booz de vol-trekinghe der
gheghebener sententie isser een swart lae-
ken in de venster ghespreyt / ende ghehan-
ghen / tot de welcke der ghecondamneerder
bonnisse soude ghesen worden. Op de
Peerde-marche waren dype verbeveure sit-
plaetsen verordneert / met tapeten behan-
ghen / op welcker een de Magistraet van
Franchfozt soude sitten / het andere booz de
onder-raeden ende andere Officieren ende
mede-regierders der Stadt : In het mid-
den was de stellagpe daer op de verwesene
souden van levendighen ighe ter doot ghe-
bzacht worden / rontom met een stachet be-
sett. Behalven dat de Bozghers aen de
Woozten / ende op verschepdene plaetsen in
de Stadt met haer gheweere op de wacht
stonden / so synder oock verschepdene com-
pagnen Ruytteren ende Doer-knechten in
de Stadt ghecomen / ende men heeft het ge-
schut op het pleyn ghebzacht / en de Stadts-
poozten toe-ghesloten. Alles aldus veror-
dineert synde / so syn op vier beere-wa-

ghens de seben verwesene mannen ter
richt-plaets ghebzacht. Op de stellagpe
syn eerst ghebzacht Fetmilch Schoppe, ende
Geern-groot, den welcken wt de venster de-
se sententie ghesen is / als dat sy van we-
ghen hare over-tredinghen ende beider-
hande misdaden / den scherp-richter sou-
den ober-ghelevert worden / die haer de
twee boozste vingheren der rechter hant
ende daer na het hooft soude af-houwen :
Dat daer nae Fetmilchs lichaem soude wor-
den ghebierendert / ende ghehanghen op
vier heer-beracten / dat syn hups te grou-
de / af soude ghebzoken worden / ende dat
men daer ter plaets eenen pilae soude op-
richten / op den welken sijne misdact soude
gheschreven staen : Dat syn vrouwe ende
kinderen haer liben lanch wt de Stadt
souden ghebannen syn ende blijven : Dat
syn hooft op een pseren pinne aen den toorn
op de bzugghe soude gesett worden / wt ge-
naeden hem vergheben synde / datmen hem
niet met vier Peerden van een en seggghen
ghelijck hy wel verdient hadde. Mer an-
der lichaemen syn onder de galghe begrae-
ven / maer hare hoofden syn op pinne op de
bzugghe ghesett. Fetmilch dat seer ernstlich
dat syn lichaem mocht begraven worden /
maer / van weghen het ghears der trom-
melen / warnder wepach die dat conde-
hoozen / wepnigher die arctinghe daer op
gaeden. Sy hebben alle gaer seer mannelich
haer ter doot b'repht / ende sy hebben ghe-
protesteert datmen haer ghewelt ende on-
ghelijck dede. Als die dype met der doot ge-
strafe waren / is de stellagpe met sant be-
sroeyt / ende het bloet daer mede bedeckt
synde / soo heeftmen vier andere daer ghe-
bzacht / die oock syn onthooft / ende onder de
galghe begraven ghesworen / ende des ee-
nen hooft is by der ander ghebzacht op
de bzugghe. Daer nae synder noch neghen
boozt-ghebzacht / die met roeden wel bay-
per syn ghescreken / ende daer nae gheban-
nen wt het gebiet van Franchfozt / Mentz
ende het Landt-graefschap van Hessen.
Noch achte synder booz eenen sekeren tye
ghebannen / ende eenige diemen niet en had-
de cunnen gebanchelich crighen / syn in des
Kiepers Mcht ghebaen. Ich en wil van de
billecheyt ofte onbillecheyt deser Kieperlic-
ke sententie (booz sijn Subdelegaten ge-
wesen) niet spreken / maer vele hebben het
daer booz gehouden / dat God de Heere wt
den Wooghen hemel betoon heeft dat hy
geen wel-geballen hier aen ghadt en heeft /

Merckelich
oordeel Go-
des ober
diese traet-
personen
binne Frank-
fozt.

Et y

booz

1616.

door dien dat een van den Magistraet/ die daer was gecomen om d'executie ofte voltrekkinghe deser sententie by te woenen/ van synen stoel op het schabot ghestoet ende neder-ghedallen is / ende is daerelijck doot ghebleven. Wepnich d'egghen hier nae isser noch eenen van den nieu-vercoopenen Magistraet/ ober de bzugghe gaende neder-ge-
stoet/ende cozt daer nae ghestorben.

De Joden
woerden bin-
nen France
toot in ha-
ren boogje
naet gesleit.

Cozt hier nae sinder binnen Franchsoet noch eenighe met gheringhet straffen gheskract ghewoerden / ende daer is een refozmatie in vele dinghen ghewaracht. Gock sijn de Joden / die door de poozten stonden te wachten/nae ghedaer d'executie/binnen ghelaeten/ende met autoziteyt der Overichept oock met den trommel-slach ende ghelepdt van veel Soldaten in hare stracte en hupfen beghelepdt ende ghebzacht : Ende daer is eenen grootē / Kijer. Arent op blick gheschildert/aen de Poozte van der Joden stracte aengh: slaeghen/daer dese woerden by stonden/Keyserlicke beschuttinghe.

Schickelie-
ken. Moort
aenden per-
soon van
Iaan van We-
ly begaen in
f. Graben.
Pags/1616.

Hier en can ich niet nalaten te verhalen den schickelichē moort/ den welken Ioan de Parijs onder Camerlinck vanden Doozluchtighen ende Hooch-gheschoonen Doozt ende Heerte / Maurits Prince van Orangpen &c. ghebozen te Verhigny in Picardpen/ende Ioan de La Vigne, Adelbozt onder de Garde van sijn Princ. Exc. begaen hebben. Het is ghebuurt dat Ioan van VVely, Juwelier ende Coopman van Amsterdam / den 12. Martij aen sijn Exc. ghetoott hebbende ende bepliebende eenen seer costelicken Hoeds-bant van Diamanten/ verstaen heeft dat sijn Exc. met hem daer van noch spzeeken soude/ daerom heeft hy begeert dat Ioan Parijs desen Hoet-baud by hem woude houden ende bewaren/om sijn Exc. daer na wederom te laeten sien / seggende dat hy dien wel vertroude / daer de andere Juwelien van sijn Exc. bewaert wierden. Hier op heeft Parijs den Hoed-band in sijn bewaringhe ghenomen / ende hy heeft VVely op sijn Caemer ghebzacht/ hem wysende een kiste daer in hy den selfden soude slupten / daer in noch andere Hoeds-banden van sijn Princ. Exc. laghen. Parijs heeft alsoo desen Hoeds-bant bewaert tot s'anderen daechs / ende heeft den selfden ernigen personen sien laeten. Als nu des anderen daechs sijn Exc. wi de Kercke quam met de Hooch-ghesbo-
rene Vrouwe / de Princesse Douwagiere van Orangpen / soo hebben sy beyde desen

Hoed-band wederom besien/ ende den selfs den VVely geresitueert ende in sijn hanben ghelevert.

Ian Parijs door het aen-schoutwen van desen schoonen seer costelicken Hoeds-band in quade beroeringhe ende begierlichhept ghecomen sijnbe / heeft by sich selfen overacht hoe dat hy daer inyster van soude kunnen woerden. Hy heeft Ioan de La Vigne Adelbozt onder de Garde van Princ. Maurits aen-ghesproocken/ende onder andere propossten verhaelt wat eenen schoonen costelicken Hoeds-bant dat Ioan van VVely sijn Exc. ghepresenteert hadde/seggende/ Die soo een man den berk conde bzeacken/ ende de Juwelien becomen / die soude sijn Keef-daghe ghenoech hebben. Dese beyde herder in sulcke Propoosten comende/brslo-
ten eyndelick onder hoer beyden/ indien sy Ioan van VVely met sijn Juwelien wederom condon crighen in Ian Parijs caemer/daer te boozen de Juwelien waren bewaert ghe-
weest/dat sy hen wouden om-bzenghen/om alsoo desen costelicken Hoeds-bant te becomen. Sy hebben hier toe dese occasie waer ghenomen / dat sijn Exc. dien selfden daech een banquet soude houden / ende dat sy onder het rumoer van het banquet ende het dansen/ dit hun boos dooz-nemen wouden in het werck stellen. Sy ginghen tot Ioan van VVely,ende bzeegghden hem/of hy t'banquet van sijn Exc. woude comen sien? Die septe Jae/dat hy daer wel lust toe hadde/indien hy conde in comen/Parijs septe/Ich sal op u passen ende sal u in laeten/maer en bzenght u juwelien niet mede / sy mochten u wt den aef sack gheskolen woerden/dwelck hy septe om VVely alle quaet achter-dencken te benemen. Doch Ioan van VVely en quam niet/ Soo dat dien boosen aen-slach door dat mael niet doot en ginck. Desen Parijs ende La Vigne deden des maelis malcanderen noch vaster verseckeringhe van VVely om te bzenghen/beractslagende in dien sy hem met sijn juwelien condon boben op het Hof crighen / dat sy hem daer met een Pistole door t'hoofst wouden schieten / om hem alsoo stracke spzecke ende alle gheroy ende geyruchte te benemen. Indien dese acte viel te doen terwyle dat sy Exc. te Hobe was/so soude Parijs stracke nae de sechte loopen op de wapen-caemer van sijn Exc. / ende segghen / dat hy een Pistole gheloft hadde op een rusinghe. Maer indien sijn Exc. niet te Hobe en was / dat dan de saeke des te min bedenckens hebben soude. Ioan van VVely
des.

1616.

1616.

des mogghens te Wobe ghecomen sijnde/
vzaechde/ of het niet te passe en soude comē/
dat hy sijn Excel. soude cunnen sprekē/ Pa-
rijs andwoorde hem / t'sal beter te passe co-
men nae den noene / comt dan/ ende brengh-
t u juweelen mede. Parijs heeft tegen d'aen-
comste van VVely de houte vensters van sijn
camer/ om min besien te comen worden ge-
stort. Hy heeft loan de la Vigne des nae-
middaachs/ na t'ghedaen exercitie van wa-
penen/ doen boven comen op de wapen-ca-
mer van sijne Hoogh-ghemelde Excel. ende
hy belaste hem by der hand te bijsien. Ian
van VVely des nae-middaachs ontrent vrie-
uygen op het hof gecomen sijnde/ ginck daer
allere wandelen/ Parijs heeft hem gewencht
tot de Wierker daer de l'eliebaerdiers sittē/
dat hy soude boven by hem comen/ hy heeft
hem ghelept iade Eer-sale/ ende siende dat
sijn Excel. in sijn Cabinet was/ ende datter
inde Guarde Robbe maer twee clepne Pa-
gpen en waren/ met de caerte spelende/ soo
riep hy VVely binnen te comen/ openende de
deure van de Guarde Robbe, ende de deure
vanden trap om boven te gaen / latende
VVely onder de Cappten boven gaen/ son-
der dat de Pagien condou sien wie datter
boven ginck. Parijs volghde van VVely, ende
lepde hem eerst op een camer daer de Heere
Graf Willem van Nassou slaep/ als hy
inde Wage is/ ende van daer bzocht hy hem
in sijn eyghen camer / daer te voozen den
Hoofd-bande was bewaert geweest. Parijs
ginck henen ende haelde eenige oude hoed-
banden van sijn Excel. de welcke hy VVely
liet besien/ die hy besien hebbende/ vzaeghde
na eenige knoopen sijn Excel. toebehoozende
met Diamanten beset/ die hy wel gern by
ruplinge weder aengenomen soude hebben/
welck Parijs seide niet te cunnen bestellen/
maer seide / ghy moet hier wat wachten/
tot dat sijn Excel. u comt sprekē/ dit geseyt
hebbende/ nam hy een pistole/ met een doos-
daer coghelen ende busse- crupt in lach/ ende
daer mede ginck hy nae de Wapen-camer
toe/ daer Ian de la Vigne hem was wachten/
de seggende tot VVely in het wch gaen/ ick
sal gaen besien wat sijn Excel. doet/ ende hy
Ian de la Vigne comende seide hy/ Ily est, Die
is de Man. Parijs hadde de pistole met wep-
nich crupt gheladen (om des te min ghe-
lupt te maken) ende als hy de selve hadde
gherect ghemaecht/ soo herft hyse helevet
aen loan de la Vigne, die tot Parijs seide/ men
sal noch eenen Wrenjaert moeten hebbe/ om
hem strax te begescheren/ hy aldien de Pi-

stole quame te ontfeggen/ anderl'us souden
wy ontbrecht moghen worden. Doe ginck
Parijs weder op de Camer daer VVely sadt/
van daer halende eenen sleutel / daer mede
hy een Wapen-casse opende/ daer eenich ge-
weert van sijn Princel. Excel. inne was. Hy
nam eenen vergulden Wrenjaert daer wt/
dien hy Ian de la Vigne gaf/ die den selfden in
sijnen die-sach ghesien heeft. Doe seide
Parijs tot la Vigne / ghy sult wel sien wan-
neer dat het tijt sal wesen. Daer mede ginck
hy tot de Camer toe daer VVely was/ ende
la Vigne volghde hem strax daer nae. Doe
hy daer by het hyper wat gheseten hadden/
is sijn Excel. mer de hoerte weggheden na
sijn wijck. Van VVely was besich om de
oude Hoedf-banden van sijn Excel. wel te
besien/ sittende in eenen stoel / midts dien
comt la Vigne (ghewencht sijnde van Parijs)
ende ginck staen achter Ian van VVely, ende
nemende de pistole heeft hy Ian van VVely
een scheute doot/ het hooft ghegheben / aen
d'een sijde boven d'ooze ingaende / ende wt-
comende aen d'ander sijde achter d'ooze/ het
loot voozts tot inden mupz bliegende. Van
VVely dese scheute ontfangen hebbende / soo
liep hem het bloet te monde/ ende ter neusen
wt/ niet anders segghende dan Amen/ ende
verdrapde de oogen/ als luyten berstaude
sijnde / doch hy bleef inden stoel sittende.
Midts dien liep Parijs wt de camer/ die toe-
sluptende/ en gaende na de Wapen-camer
toe/ om te sie of daer yemant ontrent was/
die wat ghehoort hadde / tot den welcken
hy woude segghen : Ick hebbe een pistole
gheloft op een ruffinghe/ om also het quade
bedencken/ dat yemant mocht hebbe/ wech
te nemen. Ian van VVely een wepnich beco-
mende heeft sich wt den stoel op ghericht/
als of hy hadde willen na de benstereen gaen.
Parijs niemant vernemende / is wederom
na sijn Camer gegaen/ daer hy gesien heeft/
dat Ian de la Vigne het lichaem van Ian van
VVely op den vloer neder geworpen hadde/
ende dat hy hem twee steken met den Wren-
jaert van sijn Excel. gegeven hadde/ om dat
hy seer spartelde. En overmits VVely noch
seer reutelde / heeft Parijs twee sijde luten
ghenomen/ die hy aen een gheknoot/ ende
Ian van VVely om den hals ghedaen/ ende so
voozts daer mede ghewozcht ende de keele
toeghebonden heeft/ tot dat hy doot was.
Daer nae heeft Parijs den dooden VVely alle
de juweelen wt den die-sach ghenomen/ als
te weten/ den voozeden heilicken Hoedf-
bant/ ses costeliche Diamant ringhen/ een
Ct. ij. groot

groot Perle in snor van seven touren/noch
375. Perlen aen cleynne suckerhēts/ noch 120.
laffe Perlen / vier oerelstucken met Dia-
manten besett/ende een carcantgen ooc met
Diamanten verciert welck Parijs t'saemen
op de voorsz. caemter in een cofferken heeft
ghesloten / verbyzandende den Hoofsbant/
Aruf-boeck/kracghe/Wandt-schotm/La-
fel-boeck/ende beurse van VVely, maer be-
houdende het ghelt dat daer in was.

Dit moorddaedich seyt aldus gedaen syn-
de / hebben de beyde Moordenaers het doo-
de Lichaem in eenen hoec bant caemerken
ghesleert/leggende het selfde met den hoof-
de op een Leeren cleet/ op dat het bloet daer
op blijven/ende niet op de Caemer bloeyen
en soude/ende sy trocken de tarsel daer vooz
op datmen het niet sien en soude. Sy gingē
beyde besichtigen rontom t'Wof / of sy ner-
gens een schuppe condon sien / om daer mede
het doode Lichaem over de gracht te bzen-
ghen opt achter-Land / ende dat aldaer te
begraven: Gheen schuppe vindende / heb-
ben sy t'saem b'sloten dit doode Lichaem
by den asch-put op het Wof te begraven.
Voorsz ginghen sy niet noch enige andere
persoonen/in den Doel/ om aldaer eenighe
camie wijns te bzincken/ dien tydt ende up-
re wel onthoudende / om haer te dienen tot
excuse/ in dien daer eenighe suspitpe op haer
mochte vallen. Als syn Princ. Exc. ter tae-
felen was ghegaen/ soo ginch Parijs om wt
syn hups een schuppe ofte spaede te haelen/
om het doode Lichaem daer mede in daer-
de te graeven / ghelijck dan lan de la Vigne
enen put by den asch-put daer mede heeft
ghemaecht. Daer dat syn Exc. te bedde was
ghegaen / soo heeft Parijs de Wallebarbiers
doen verrecken/ende de deuren toe-slupte.
Als de Wallebarbiers verrokken waren/
syn Parijs ende la Vigne stillekens af-ghe-
gaen / om te besien of de put groot ghenoech
was / om den dooden VVely daer in te be-
graeven / den selfden bevindende niet be-
quaem ghenoech te wesen / hebben sy hem
wat beter nae haeren sin ghemaecht / daer
mede ginghen sy nae boven toe om het doo-
de Lichaem te haelen / wt-treckende haer
schoenen/om min gheschoot te worden. Pa-
rijs heeft een serbiette ghenomen / ende
heeft se met de syde-lintē daer mede by VVely
ghetwozcht hadde/vooz des dooden maens
nuse ende mont ghebonden/ende oock heeft
sy hem den hoet vast vooz het aen-ghesichte
ghet'ocken/om vooz te comen daer ter gheen
bloet op den bloet/caemer/ ofte wech/ byp-

pen en soude/daer vooz men haer hadde con-
nen nae-paeden. Parijs heeft den mantel van
VVely om syn Lijf gheslaegen/ ende sy heeft
het doode Lichaem by de armen op syne
schouderen gheschoyt/ende heeft het so stille-
kens de trappen af ghebzaghen / La Vigne
de beenen op-beurende / om gheen rumore
met slepen op de trappen te waerken. Sy
hebben het Lichaem recht ober t'Wof na de
putte toe-ghebzacht / ende hebben daer het
syden Lint ende de serbiette van het Lichaem
af-ghebonden / ende het selfde in den
put gherolt/werpende den mantel daer op/
ende dan de aerde daer ober / die effenende
soo sy best condon/ende mer de schuppen af-
sche daer ober bzinghende / op datmen des-
te wepniggher soude speuren / dat de aerde
gheroert was. Dit ghebaen synde/ soo heb-
ben sy al hare ghereetschap (niet achter lae-
tende dat kennisse hadde moghen gheven)
met haer ghenomen/ende sy syn weder nae
boven toe ghegaen/sonder van pemaend ge-
sien te worden/mits dat het eenen seer dyp-
stieren nacht was / ende het seere waepden.
Sy hebben alle de glaef-benstere der cae-
mer daer sy op waren / met mantels ghe-
stopt/ op dat niemand sie en soude dat daer
Licht was: Sy ginghen voozt / ende de-
sichtrichden alle de trappen/ om het bloet dat
daer op mocht gheballen wesen / af te wis-
schen. De syden Linten ende serbiette heb-
ben sy daer nae verbyzandt/ doen ginghen sy
elck nae haer hups toe / repnigghende hare
schuppen in den Dpber/ ende haer selfen aē
de pompe by den stal: Sy hebben een Woze-
logpe/enen steutel van de Koffer / met een
silveren instrumentjen VVely toe-gehoozen-
de/in den Dpber ghewozen. Des anderen
daechs heeft Parijs het Lederen cleet daer
VVely doot op ghelegghen hadde / verbyzandt/
ende al de gheroofde juweelen van het Wof
ghedzaeghen ende in syn hups gebzacht/die
sluptende in een kistghe / daer sy bleven
tot dat het doode Lichaem van VVely ghe-
bonden was. Doe hadde sy de selfde ver-
bozghen in een Anghelier-tekste in synen
Wof/maer daer nae heeft hyse in synen kiel-
der begraven.

Des Moordenaers aen den boven-ver-
haelden byt noch niet versaeicht wesen/
de/hebben noch een ander stucck van die-
stal begaen aen den Officier van Princ
Maurits/vernomen hebben / dat sy een
goede somme gelt by hem hadde ligghen-
de. Dit hebben sy aldus in het werck ghe-
stelt. Op Mey Abont is Parijs, met la Vigne,

616. 16. ne, ende eenen Gollepijn, met den boozsepden Gzeffier ghegaen in sekeren Berberghe / om den wijn te dzincken. Als nu de Gzeffier met den boonck behanghen was / so sprack Parijs met la Vigne, ende ober-leyden met malscanderen hoe dat sy des Gzeffiers sleutelen souden cunnen in hare handen eygen (de welcke hy by sich in synen dye-sack hadde) om daer mede in syn caemer en conroir te comen / ende het gheide van daer te haelen. De Gzeffier seer boonck synde / is op een bedde ghevallen / om wat te slapen / ende la Vigne ginck by hem ligghen / hem selven aen stellen als of hy oock ober-stallighe booncken ware gheweest. Als la Vigne sach ende hoorde dat de Gzeffier hard sliep en snoezte / so heeft hy hem stillekens de sleutelen wt synen sack ghenomen / ende hy heeft se Parijs ober-ghelevert / met de welcke hy strack nae syn eyghen huys ghegaen is / aldaer haelende een teste met een cole viers / ende een keerse. Daer mede is hy ghegaen in de kaemer van den Gzeffier / hy heeft aldaer de keerse ontfekende / ende alle des Gzeffiers koffers besocht / ende heeft daer wt ghenomen al het gheide dat hy daer vout. De keerse wt-gedaen hebbende / is hy weder wt de caemer ghegaen / met al het gelt / de caemer dicke toe-sluypende. Gollepijn quam op het hof by Parijs, die sus hier van geen weenschap en hadde / maer den handt van een deser sacken daer het gelt in was / los gaende / so offer eender ghelts wt-ghevallen / welck Parijs weder op veyte / daer wt Gollepijn is ghewoer gheworden / dat Parijs met ghelt ghelaeden was. Parijs wederom in de boozs. Berberghe comende / heeft hy daer s'gelt wt heck ghesett / ende biumen gaende heeft hy la Vigne de sleutelen wederom behandicht / die de selfde weber in des slaependen Gzeffiers sack ghesleken heeft. Daer nae heeft hy den Gzeffier op-geweckt / ende sy syn saemen van daer ghescheyden / ende sy hebben den Gzeffier tot aen syn caemer ghebrachte / ende haren af-scheydt nemende syn sy ghegaen nae het logement van Parijs, die aldaer het gelt vertoonende / septe dat het des Gzeffiers ghelt was / ende hy gaf Gollepijn ee drel daer van / op dat hy swyghen soude / segghende tot la Vigne alleen / dat hy noch meer hadde / daer af hy hem syn part soude gheven / ghelyc hy oock ghedaen heeft / nae dat Gollepijn wech ghegaen was / doch de boose-nodels heeft hy boozsich alleen b. houden.

Den boven-verhaelden moort ende dlef-

stal syn selfsaem wt-ghetoken / alsoo God de weere niet en wilt / dat sulcke boof-daden langhe sullen ongheskract blyben. Ontrent dien tijt als die moordenaers besich waren in haer boose septe / so quamen daer twee vrouwen ten huys van Parijs, syn huys-vrouwe syn synwaert beplende. De huys-vrouwe van Parijs septe tot dese vrouwen / hadt ghy wat eer ghecomen / ghy sult met mijnen man ghegaen hebben by eenen Coop-man / die sulcke costeliche juweelen heeft / dat sy niet te weerberen en syn / by namen eenen seer kostelichen hoef-bandt. Dese vrouwen begeerich synde om dese costeliche juweelen te sien / spraken Parijs aen / die het alles ontkende / ende septe dat hy van geenen jubelier en wist. Dit gaf dese vrouwen een groot achter-dencken / als oock eenen peberen / daer sy het tegen vertelt hadden / nae dat het doode lichaem ghebonden was / dwelck aldus gheschiede / enen wof-dienaer d'assche wt-draghende / sach eenen lap in d'assche ligghen / den welcken hy / also het goet laken was / aen taste / ende meynde wt d'assche te trecken / maer hoe hy meer trock hoe den lap grooter wiert / ende bevondt / dat hy soo vaste in d'aerde ende assche lach / datmen hem niet en conde wt-trecken. Alswen daer na groef soo herftmen eyndelich bevonden / dat het doode lichaem van Jan VVely daer in gewonde lach / dwelck strack ober al is ruchtbaer geworden / maer noch en wistmen niet wie de moordens waren / ende wie het daer begraven hadden. Maer de Gzeffier / die het ghelt ontfolen was / heeft allen blit ende neersicheyt om-ghewendt / om syn schade nae te comen ende den dref te ontdecken. Wanden weert daer hy booncken synde op het bedde ghesleghen hadde / heeft hy vernomen / dat Parijs, gedurende synen slaep, was wt-ghegaen / en daer na wederom ghecomen.

Op dese ende andere suspitien heestmen Jan Parijs huys gaen besochten / ende men heeft het ghelt dat den Gzeffier ontfolen was / by hem ghebonden / ende daer by een paerten snoor / dat VVely toebehoort hadde. Hier dooz is de Overichondt veroorzaecke gheweest Parijs ghranchelich te nemen / en scherpelich te examineren / die alles ghelyck boven verhaelt is / bekent heeft / beclappende synen mede-hulper / ende heelder. Dit septe synde van quade consequentie / en de moort seer ghoutelich ende execrabel / te meer dewyle hy ghedaen ende begun is tot hof van syn Dz. Excel. hijs hy alle respect seghende

1616.

was: Soo ist/ dat het Hof van Hollandt/ mer rijpe deliberatie / deursien ende overmoghen hebbende al e gene ter materie dienende was/ op den 16. May/ den voornoemden lan Parijs ghecondemneert heeft / openbaerlich inde audientie vande Rolle / met ghebooghen knyen ende ghebouden handen/ Godt/ de Justitie/ sijne Excel. ende de vrien den ende maghen van lan van Vvely, te viden om vergiffnisse/ ende daer nae gebzacht te worden ter plaetse daer men ghewoon is justitie te doen/ ende daer ghelept ende ghebonden te worden op een Crups/ ende sijne Leiden gebzoken te worden van anderen op/ int datter de doot nae volghet: Sijn lichaem gheset op een Radt/ ter ghewoonelicker plaetse/ verclatende alle sijne goederen gheconfisqueert te wesen te proffite vande Hooghe Overichept.

Ian de la Vigne, ghebooren van Chastillon sur Loing in Franck-rijck/ die te vooren geweest was Lacquap van Prins Maurits van Passou/ ende daer nae Welboort onder sijn Guarde/ is oock ter selver plaetse / ende tijde vande Raetsheeren des Hofes ghecondemneert met de selve straffe als Ian de Parijs ghestraft te worden.

De Generale Staten ende Prins Maurits houden haer beerdich om te velden te gaen/ in Martio.

De Heeren Staten sijn van verschedene Heeren Gouverneurs/ ende Commanduers berwitticht gheweest / dat de Vpand in het Landt van Cleve ende daer om her by den anderen hadde gebzacht tusschen de ses ende seiven duysend voer-knechten/ ende daer nevens veertien ofte vyf-tien Coznetten Weerde/ hondert ende tien of twintich waghens / ghelaeden met munitpen van Oozloghe/ meel/ ende andere provisien/ tusschen 400. ende 500. bootf-ghesellen/ ses Canons/ ende eenige Wilt-stucken/ Pioniers/ Schuypen/ Houweelen/ ende Picquen/ behalven dat tot Wesel waren ghecomen twee schepen met meel/ ende datter gereetschap wiert ghemaecht om te Rijn-Werck een brugghe te legghen ende alsoo den Rijn te passeren/ verwachtende meer volck te Weerde ende te voete / sonder dat men voer eerst eenighe sekerheyt heeft kunnen verstaen van des Vpands dissen. Overste van dit volck is Graef Hendrick van den Berghe / ende wierdt gheseyt dat de Marquis Spinola oock by dit volck wiert verwacht.

Sijn Exe Prins Maurits van Graef Ernst Casimir van Passou (die seer goede correspondentie met Wtenhoven en Pansen

respectie Gouverneurs van Emmerich en Keers als oock met andere / is houdende) daghelicks van alles watter passerde seer pertinent veradverteert sijnde / heeft de Garnisoenen van Emmerich ende Keers versterckt met vyf ofte ses hondert man. Ende hy heeft aen alle Rids-meesters geschreven ende haer belast / dat sy haer soudien ghereet maken ende houden ten dienst vande Landen/ om te marcheren op het eerste Commandement / dat haer soude ghedaen worden/ oock schryvende aende Provincien van Zeelandt/ Frieslandt/ Overijssel/ ende Overmelanden / dat de selve gheen swaricheyt wouden maken de Compagnien van haere repartitie te laten volghen / om ten dienste vande Generaliteyt gebzacht te worden/ daer den noot sulck soude vereysschen.

Goog-Willen Prince van Brandenburg/ is den 24. Martij van Cleve nae Brandenburg geyest / om met sijnen Heer-Vaeder den Cuer-Doort te spreken van de bevoorgeringe des houwelijck tusschen sijne dooluchticheydt ende des Vhal-Graeven Cuer-Doort by den Rijn suster / ghenoemt Elyabeth-Charlotte. Als desen jonghen Prince met sijnen Heer-Vaeder alles beswaert ende beseldt hadde / soo is hy van Berlyn nae Heydelberch ghereyst. Alwaer sijne dooluchtiche dooluchticheyt seer Staetelich is ingehaelt / ende ontfanghen gheworden. Naedat aldaer het houwelich was vol-troeken/ ende de Wyploft-seeste met groote magnificentie ghehouden/ soo is de Prince van Brandenburg met de Princesse sijne Ghe-maelinne op het eynde van Julio van Heydelberch ghescheyden/ ende met Staetelich gheselschap den Rijn af-ghedaren/ ende gesont met voer-voet te Cleve aen-ghecomen ende van de Burgherpe aldaer seer Staetelich ingehaelt ende ghewillecomt / ende voerz sijnre groote trieffeliche maeltiden/ banquetten/ ende vrechde-spielen gedaen/ daer van ick hier al heel swijgen wil/ van te weynich daer van verhaelen.

Corts nae dat de Prince van Brandenburg van Cleve na Berlyn geyest was/ sijnde Spaensche/ die in het Landt van Gulick ende daer om her laghen / onder het beleyt van Graef Hendrick vanden Berghe na Doort mont aengetrocken. De Magistraet deser Stadt wel merckende dat het haer gelden soude/ heeft

1616. heeft eenige Gesanten aen Graef Hendrich ghesonden/ om te vernemen wat de oorsake was/ dat sijn Genade met sulck eenen grooten hoop volckis soo na by hare Stadt gecomen was. Graef Hendrich seide/ dat hy last hadde te versoecken / waer toe dat sich de Keeser in tijdt des noots tot haer te verlaten hadde. Die vander Stadt antwoorde/ dat sy den Keeser kenden te sijn haeren Opper-Heere/ den welken sy niet weygeren en wilden / de Doozen harer Stadt by daghe ende nachte te openen / ende dat sy wouden doen alles wat ghetrouwe Onderstaten te doene schuldich waren. Ende soo sy pets schuldich waren / omwelck sy niet en vermoe- den/ dat sy willich waren het selfde batelick te betalen. Sy baden datmen haer doch met gheen Garnisoen beswaren en soude. De Graef dese bescheyden antwoorde hoozen- de / ende merckende dat sy niet wille gheen Garnisoen in-nemen en souden / is met sijn volck van daer getrocken/ haer verwanen- de volstaendich by haere ghedane belofte te blijven.

Iden voorszomer deses jaers waren der groote geruchten van Oorloge/ daer sich de Coninck van Denemerche schee toe te schikken. Daer wierden ettelicke schepen toegerust/ met de welke sijne Maj. na de Sont toerep de / ende soo de sprake te Hobe ginck / woude sijne Maj. nae Dooz- weghen repen op den Heeren-dach. Daer souden vele Edelluyden mede gaen / twee moeten waer eenen Dienaer hebben. Den Hertoch van Brunswijck wort geseyt oock te sullen mede trecken. Oock Hertoch Ernst van der Louwenborgh / dese sullen op sijn Maj. schip sijn / voorsz den Heere Cantse- lier ende de Rijck-Raden / verdeelt over die andere drie schepen. Daer gaen noch mede twee Jachten met een Galeye / de schepen sijn gewelich toegerust / dat vele een groot gebanken gheest. Daer is enen nieuwen Ingenieur ghecomen van Groeninghen/ die de nieuwe Stadt op de Elue by Hamborch heeft afghesetken / die neemt sijne Maj. ooc mede / sommige sijn van opinie dat Bergen in Dooztwegen ghesiericht sal worden / dat sijne Maj. oock der waers wil. Met enen schip is ghemontereert met t'sessich Adelaen stucken/ de andere hebben der veertich op/ en soo naer abbenant / watter van comen sal/ leert den tijt. De Stal-meester met de Gesanten aen sijne Maj. van Groote Britan- nien is veretrocken / met eenighe roffelijche

Heerben ende gebozduerde besanghselen.

ANno 1614. den 8. Augusti is Ioris Spilbergen als Admirael wt Texel t'seple ghegaen / met eenighe wel- ghemonterde schepen / met cloecke Mannen ende allerley provisie seer wel ver- seht nae de Eplanden van Cabo Verde, om sinte Vincent ende sinte Anchoine aen te doen tot verberfchinghe der Vlote. De Staer- lieden hebben dese Eplanden gemist / soo dat sy op de kuste van Brasiliën ghecomen sijn / al-waer sy haer volck hebben verberfcht / op de hoochte van 24. graden.

Op den tweeden Martij 1615. sijn sy ghe- comen voorsz de strate van Magelanes, aen de Cabo-Virgina niet groot perikel/ want het incomen van dese strate haer d'ich wilts belet wiert dooz veel Rozen / quaet weder / ende contrarie winden: Doch sy sijn noch eyndelick dooz Godes hulpe / den derden A- prilis d'eerste eughte gepasseert / ende sijn den sessen der selfder maent in Cordes Baje gecomen / daer sy haer hebben versien van wa- ter/hout / ende anderen noot-druft / ende sy sijn alsoo voorsz met hare groote schepen in groot perikel ende groote moeyte ghecomen den sessen Mey. Sy sijn den 26. Mey met veel quaet weder ghearriveert aen het Ep- lant Lamoche, daer sy by de inwoonders wel ende beleefdelick sijn onthaelt ge-weest / haer doende noodige verberfchinghe. Met sijn Chilese / byanden vande Spaenjaerden. Den 29. der selfder Maent sijn sy ghecomen ten ancker voorsz Epplant Santa Maria, wel- kers inwoonders oock Chilese sijn / doch den Spaenjaerde subject. Spilbergen heeft het Eplande inghenomen / daer vanden groote menichte van Schapen/Goenderen / ende andere verberfchinghe. Sy vonden en cregghen hier enen Spaenjaert ghebaugen / sijnde Secretaris aidier/ ooc enen Chilese / die goet Spaens sprack / van de welke sy alle gheleghentheyt vernamen. Van daer sijn sy gecomen inde Baye Conception, en voorsz in Valperis, doende aen het Landt den Spaenjaert ende haeren subjecten soo veel schade ende af-beyucke als sy immer conde. In de Baye Quintero hebben sy haer met water verberfcht / ende maectten daer aen het Landt een halve Maen tot bescherminghe vande Water-halers. Sy passeerden voorsz Porta d'Ariqua, ende sy sijn lanck de Custen van Peru gheseylt tot Canfete. Den 16. Julij cregen sy een Barcke / comende van

Cost her- hael vande Wapagie die den Admirael Spilber- gen gedaen heeft dooz de strate Magelanes, tot in de Supt-Zee.

Africa,

Arifca, ende verfontden int de ghehanghene Spaenjaerden die daer op waren/ dat sy in Peru al oberlant vande komste deser Vlote wt Spaenjen verabbertteert waren/ gelijck sy oock bevonden hebben by de gheintercipierde blyken.

Op dese waerschooninghe hadde den Marquis de Moules Clares, Vice-Roy van Peru ende Chely, houdende sijn Hof in Luna, doen armeren acht Gallioenen/ op de welke als Capiteyn Generael was, Don Rodrigo de Mendoza, ende Don Pedro Aluares de Pulgare, een out vermaert Solbaet ter Zee/ was Admirael op dese Vlote. Den Admirael Spilberge heeft op den 18. Julij dese Spaensche Armade vernomen: Noch ten selven dage des avonts late ontrent midbernacht is dese Spaensche Armade gecomen tussche de Heberlandtsche Vlote/ ende heeft vooz eerst het schip de Sonne aenghetast. Maer de Heberlandtsche schepen beerdich op hare wacht ende hoede staende/ hebben haer lustich ontfanghen ende met haer geschiut ghezoet/ ende de Generaels van beyde de Armaden zijn met malkanderen in gevecht gehomen. Da dat sy ettelicke volen op malkanderen ghedaen hadden inder nacht/ soo is Don Rodrigo afgewindt/ verwochtende den dach. Ghebuppzende het schermuysen inden Moorgen-stont/ quam daer een Parache aen seplen/ daer wel hondert vijftich Cavaliers in waren. Dese was vanden Vice Roy d'ander schepen ter hulpe nagesonden. Dese Parache ghetracht sijnde onder de Hollandsche schepen/ wiert vooz eerst van het schip de Sonne soo gewillecomt ende doozschoten/ dat sy ter nauwer noot dese vier spouwende Sonne conde ontmoeten/ ende komende ghebeyden vooz t'schip den lagher ghenoeint/ soo heeft dien hem noch sommige soo harde stoten ghegheben/ dat sy moeste sincken/ met al de Spaensche Cavaleros. Doer by het schip de Mane seple den oock ewighe Gallions/ die haer deel van herte Cogghels wt de Hollandsche schepen wel te dreg ontfangen hebben. Den naestvolgende nacht hebben de Spaensche weynich meere ghedaen/ maer de Hollanders en hebben niet op van schieten. Don Rodrigo siende ende bevindende de stoute onbesaechtetheit der Heberlanders/ socht des anderen dachs de slagghen ende stooten te ontkomen. Wy was seer wel beseyt/ ende de Heberlandtsche schepen wat wijt vanden anderen sijnde/ en conden soo haest/ overmidts de stinte/ by malkanderen niet comen/ alleen waren de schepen

pen de Sonne ende de Mane na by malkanderen. Maer alsoo haer Godt de Here een weynich koelte gaf/ hebben sy ghelijckelich op den Spaenschen Admirael ghescht. Welck Don Rodrigo siende/ soo is hy den selbent ter hulpe ghecomen. Hier ginck een dappere ende bloedighe Baraelle aen/ beginnende vooz middach/ ende duppzende tot inden duffteren about.

Beyde de Generaels/ ende beyde de Vice-Admiraels sloeghen ende bochten langen tijt met malkanderen/ eer d'ander schepen conden aen malkanderen comen. Het schip Eolus van Wiffinghe oock wat koelte kriegghende verwoeghe hem mede by dit ghevecht/ ende werde sich seer hoerdelich. Het schip de Morghen-sterre dede grooten arbeijt met bouchsoozden/ maer ten conde by de Bloote niet gheraken/ van teghen denavondt.

Ghebuppzende dit ghevecht/ is het schip de Mane vooz stinte tusschen beyde de Spaensche Gallions gheracht/ maer het heeft sich seer mannelich al bechtende daer wt gereddet. De andere Spaensche Gallions siende dat daer niet van slagghen te haelen en waten/maechten seyl/ ende sich sech om een goet heenen comen. Op den Avont moest de Spaensche Admirael nae lange bechten tot sinckens toe doozschoten sijnde/ hem overgeven inde handen sijner vyanden/ op genade endeongenade/ moer alscomen noch besich was met de andere Spaensche schepen te vermeesteren ende te vervolgen/ so en heeft men den Admirael niet kunnen redden/ maer is gesoncken/ doch sijn verschipden Spaenjaerden ende andere ghebaugens gebercht/ wt de welke men alle ghelegghenheit verstaen heeft. Den Generael Don Rodrigo, wel beseyt sijnde/ ist vluchtende outcomen/ het schip de Sonne volchde hem dapper nae/ al schietende/ maer als het diepe inden Avont ghecomen was/ soo heeft hy het selve moeten verlaten/ ende is alsoo dooz de hulpe des alder-hoochsten de victorie aen de Hollanders ghebleven.

Da dese seer treffeliche victorie is Spilbergen den twintichsten Julij ghecomen inde Bape ghenoeint Callau de Luna. Het schip de Sonne is op anchor gaen legghen dicke onder Callau, daer de Spaenjaerden dapper op hebben gheschoten. Spilbergen siende dat daer gheen voozdel te haelen en was/ heeft seyl gemaecht/ ende ginck twee mijlen van Landt ligghen/ hopende Don Rodrigo noch te become/ doch hebben hem niet vernomen/

1616. Comen/maer coets hier na herfimen vernomen in Guaria ende Payta, dat hy sootick was ghewoyden van alle de pferen daer mede de onse hem dooz-naept hadden / dat hy ghesoncken is.

Die aldus voorszpoelich berichte syn de / soo heeft den Admirael Spilberghe syn reyse beboozbert langst de Custe van Peru. Ende ghecomen in de Bape van Payta, soo heeft hy die Stadt ghenadert / ingenomen / verplondert / verbrant / blyvende daer liggen dertien dagen lauch / om de Vloote van Spanien te verwachten / de welke niet comende / soo syn sy voorts gheseyt nae Nova Spania. Het was een quaat / reghenachtich / onghesont weber / soo dat sy veel siecken hadden. Van daer syn sy gheseyt nae Acapulca, al waer Gouverneur was Don Gregorio de Poires, die achteen groote stucken gheschuts op syn Costrel hadde / sy laghen daer negghen daghen booz / ende dwonghen den Gouverneur met haer te accorderen.

Van Acapulca is Silbergen ghetrocken nae Infalages, Sinte Iago, Nativida, de Californes, de Ladrone, alwaer sy soo schoone liefeliche bychten vonden / dat de siecken (die veel waren) daer van heel ghesont wierden.

Den dertichsten Maerte / Anno 1616. is Silbergen met ses schepen wel ghearriveert vooz de Stadt van Maleyen int Eplant van Ternate, al het volck / so Soldatē als Boots / ghesellen / gesont synde. De schepen syn seer wel inde Molucces te passe ghecomen / om de selve te versterken tegen d'Armada van Don Ian de Silva, diemen niet byse alle dage daer verwachtte: Maer hy en is niet gecomen / want de Admirael Verhaghen was met syn schepen vooz Malacca gheweest / ende heeft aldaer verbrant bye Galioens / daer liggende / met noch een groot Galioen van den Coninck. Hier mede is Don Ian de Silva van syn voornemen versterken gheweest / en hy is coets daer nae in Malacca gheschoven. De Neder-landers hebben eenen grooten vpaent aen desen Don Ian de Silva ghehad / hy was seer wel ervaren inde Zee-handel / hy namen in die Quatieren.

Tot noch toe is Soest (d'welck naest Muuster is de grootste ende rijkste Stadt van Westalen) neutrael geweest / blyvende onder de gehoorzaamheyt des Keisers / ende der Doylen Brandenburg ende Nieuborgh. Tot dat nu in den April Graef Wendich van den Derghe comende van Doytmont af / syn

wech recht op Soest ghenomen heeft met syn by-hebbende Crichf-volck. Te deser tijt waeren oock daer ontrent eenighe van der Staten Ruyterē / die vernemende dat Graef Wendich vanden Derghe daer quam aenrecken / haren toe-blucht namen op Soest / hoopende dat sy daer souden ingelaten worden / maer sy vonden de Doozen ghesloten / ende de Magistraet en woude haer gene der selver openen. Graef Wendich hoopende dat der Staten Ruyteren na Soest getrocken waren / heeft sich op het spoedichste met de Ruyterij derwaerts begeben / latende het Doot-volck met het gheschut volghen. Der Staten Ruyteren siende / datmen haer niet en woude in de Stadt laten / ende dat Graef Wendichs Ruyteren haer te sterck waren / vergaf haer van daer. Graef Wendich heeft den achtfsten Aprilis aenden Magistraet van Soest ghesonden / ende heeft versocht datmen hem inden name vanden Eerst-Hertoge Alberto, ende den Doyl van Nieuborgh / de Doozen souden openen om Garnisoen daer binnen te brengen. De Magistraet heeft sich beroepen op de neutraliteyt / die haer niet alken van de beyde Posseederende Doylen / maer oock van Prins Maurits / ende den Marquis Spinola was beloofd / ende tot noch toe onderhouden / verthoonende daer van de Acten ende brieven in debira forma, maer hier op heeft Graef Wendich vanden Derghe gheantwoort / dat vander Staten wege de Neutraliteyt verboden was dooz het innemē vande Graefschap Ravensbergh / ende hy heeft haer verzoont de hant ende het bevel vanden Marquis Spinola / haer belastende datelich de Doozen te openen / ende hem met eenich Crichf-volck in te late. Als de Magistraet ende Doygerij wat respyts begeerden / om niet malkanderen haer hier over te beraden: So en is haer sulcx niet gegunt / maer Graef Wendich liet strax het gheschut daer vooz planten / ende alles bereyden tot ghewelt. De Doyghers bereyden sich wel om teghen weere te bidden / ende ten manghelde haer aen geen Couragie / maer dewyle sy geen vooz-raet van Pulver / Amunirpe / ende Crichf-geretschap en hadden / oock geen vooz-raet van Dietalie / ende overlegghende dat sy van vergens ontsebt te verwachten en hadden / so hebben sy Graef Wendich op seckeren conditien de Doozen geopent / ende hebben Garnisoen ingenomen.

Den thienenden Aprilis, synde Paesch-dach na den ouden styl / heeft ooc Graef Wendich

Hijstadt ha de Spaensche ingenomen / den 10. van Aprilis.

1616.

van den Berghe die vander Lip-ftadt ghe-
dwonghen Spaens Garnifoen in te ne-
men.

Ardbbergh
wort den
Spaensche
ober gele-
kent.

De Gzabe van Ridbergh (des Gzaben
van Oost-Flieflants Broeder) heeft strack
daer na syn Casteel Ridbergh ghegheben in
hande vande Spaensche die het felfde strack
hebben gefortificeert / ende met Garnifoen/
Gheschut / ende Munitione ober-vloedelijck
verforgt.

DE Turckfche Keyfer heeft
den neghenden van April
eenen brief gefchreven aen
de Staten der Vereenichde Ne-
der-Landen, vvaer van dit de Co-
pye is:

Comme eens
brieff van
den Turck-
fchen Keyfer
aen de Sta-
te Generael
gefchreue in
April. 1616.

Ende glorie vande groo-
te Dozken in Chyften-ryck/
de Richters der Nederlan-
den/welcher eynde gheluck-
saligh sy / eenen brief van zij-
ne Keyferlijke Ma^t.

Glorie vande groote Dozke in Chyften-
ryck / toeblycht der machtige onder de wet
vanden M^tflas Goetdoenders der geener
die daer goet doen aende Nazarensche na-
tie / Heeren van macht ende eere / Patroon
van affectie ende glorie / Heeren Staten der
Neder-Landen ende Richters van Con-
tauricio / welker eynde in alle manieren/
ghelucksaligh sy.

Defen Brief W. ter hande comende, weet
dat aen myne Majesteit / die daer ben een
keunfel der Princen van de gantschen aert-
hodem / ende een toeblycht van alle Dozken
en Potentaten / wel is behandicht W. aen-
genaem schyben / waer mede ghy betyct
in alle trouwerticheyde / n^t sinceriteit bestan-
dich te syn. Ende ghelyck doozen vergunt
is gheweest inde Conincklycke Capitula-
tien van myne Majesteit / dat alle de flabe
die Nederlant aengaen / ende inde Landen
mynes rijcks gebouden werden fouden los
ende by ghelaten werden : soo is om myn
Commandement te executeren / ende de ghe-
vangenen tot Tunis en Algiers los te late /
met laste van myne Majesteit / eene van
myne Hoovelingen / met naeme Omar / der-
waerts ghesonden. Ende alsooder van meer

als hondert Neder-Lantsche flaben die te
Tunis en te Algiers gebangen lagen doen
maer achtien by ghelaten en wierden ende
de reft ghevangen bleef : Soo syn daer na /
dooz eyfch vande dooz-gedemide Capitula-
tie / befighe byeben der waerts ghesonden /
om de reft vande Nederlantfche flaben die
tot Tunis en Algiers ghevanghen waren /
los te laten / als oock mede alle de andere die
fouden moghen bekenet wesen oft worden /
op dat ghy alsoo volcomenlyck tot uwen
ghenoegen macht genicken de bychten van
byentschap dooz W. verfocht / ende van
myne Majesteit vergunt / by het byleenen
van myne Conincklycke Capitulatione : be-
velende by het Commandement van myne
Majesteit dat alle uwe flaben soo tot Tu-
nis als tot Algiers fouden los ghelaten en
by ghemaecht worden : ende dat met fule-
ke finceriteit / oprechticheit / ende affectie /
als het recht van byentschap W. dooz vera-
lenen van myne Conincklycke Capitulatione
vergunt is verespchende.

Soo is het oock behoortlyck dat dese myne
byeben overcomende / ghy van ghelyken de
Byentschap ende Genicheit met myn Co-
nincklycke Hof dooz eenen oprechten handel
en trouwicheit foect te worden en te main-
teneren : niet ophoudende van ons dooz
gaens met vele byeben van uwe welstant
en gefontheyt te vermittigen / wy en fullen
a^t onse fide niet valat alle het gene dat tot
versterkinghe van byentschap en kiefde
freckt / neerfelijck te volbrughen : op dat
onse byentschap van dage tot dage meer en
meer mach waffen ende toenemen / gefchre-
ven den eerften dach vande Maent Rabel
Eroel / int Jaer duysent en vierentwintich
nae de blucht des Propheetz / wien sy alle
hepten falicheit.

Woben aen nae ghewoonlijcher wijfe in
een groot wids velt staet is dat is te seggen
hy / waermede sy te kennen geben hem / die
van Gewicheit tot Gewicheit is / Godt
Almachtich / om wiens los te schyben alle
dat pampier daer wids byft.

Daer nae volghet met gont ghetrocken
het ghewoonlijck teeken ofte wapen vande
Ottamanse Keyfers / t welch in seer groote
efime by haer is.

Onder aen staet een dooz-een-ghetrocken
treck t^t hant-terken vanden Secretaris.

In-houy

van den Visur Basja different van het
ghene vanden grooten Turck. 1616.

IN-hout vanden Brief vanden
grooten Visier Basja aen sijn
Princelycke Excel. met dit op-
schrift.

Nende glozie van de groote Dozsten
in Christen-Rijck den Prince der Pe-
der-Landen wiens eynde ghelucksa-
lich sy.

Hy schrijft het schrijven
van sijne Excel. ontfan-
ghen te hebben en met
vreucht daer uyt te ver-
staen sijne groote ghe-
neghentheydt ende af-
affectie tot sijne Keyserlicke Majesteit,
dat sijne Majesteit de slaven die inde
Landen van sijnen Rijke ghevonden
vverden los gelaten heeft. Ende dat hy
den Brief van sijne Majesteit lesende
hem verskeret van het gevis volbreng-
gen des inhouts van dien. En vermaent
daerenboven sijne Princelycke Excel.
met vele vwoorden tot een vast handt-
haven van dese vrientschap. Dat het
onmogelijk is op sulcken treffelicken
Majesteit te steunē en sich te vertrou-
ven, sonder groot voordeel en geluck
daer by te genieten. Dat hem van dage
totdage meer ende meer profijts door
die vrientschap staet te vervvachten,
by aldien hy de selvige te degen hant-
havet en bestandigh daer in is, niet op-
houdende van deurgaens te schrijven,
ende metter daet vrientschap te be-
wysen. Dat hy (Visur Basja) hem nae
sijn vermogen in gene quartier alle
savour hulp en vrientschap sal trachten
te betoonen (als vvesende sijne schul-
dige plicht de vrienden van sijne Heere
en Keyserlicke Majesteit met alle cour-
toise hulp ende vrientschap te bejege-
nen) op dat de begonnen vrientschap
en alliancie meer en meer mach toe
nemen en bevesticht vvorden.

Inden kant staet het gulden teecken

Den Hertogh van Bouillon Hof-
houdende binnen Ledan, sijnde een
Prince die onder niemants ghebiet
en staet / als sijnde Soberayn in
zijne Landen / ende handt-houdende de wa-
re Berfozmerde Religie / heeft hem by
het leven van Coninck Hendryck de vierde /
van Dyauchrijck / onder sijne bescherming he-
ghegeven / maer siende nu ter tyt / dat den
Spaensche Staet tot Paris d'oberghant heeft /
verfoecht aende Staten Generael der ver-
eenichde Peder-landen / datse hem onder
hare bescherminge willen nemen / ende sijne
Stadt Sedan doen bewaren deur hare Hoogh
Mog. Garnisoen / tottet ghetal van 400.
Man / maer hier op en is tot deser tijdt toe
geene vaste Resolucie ghenomen.

De Hertoghe van Bouillon heeft in sijn
eerste Houwelijck ghehad een Gvabinne
vander Merck / sijnde eenighe erfghenaem
van Sedan ende de Landen daer onder ghe-
hoorich / hebbende den voozst Hertoghe by
Testamente ghemaecht die voozst Landen
maer de wijle eenen ghenaempt Henry de la
Marche Conte de Maulevrier, op dese Landen
actie ppetendeert / als sullende Erfghenaem
sijn vande voozst Vrouwe abintestaro, soo
neemt hy hem dit werck aen / presenterende
sijne actie te herroopen aen pemaents / sijnde
aende sijde vanden Certs-Hertoghe Alberto,
soo heeft de Hertoghe van Bouillon, dat pe-
mant hem soude deur het Crich-volck des
voozst Certs-Hertogen mogen droofigen /
het welcke hy meynst vooz te comen / man-
neer hy een cleyn ghetal vander Heeren
Staten volck mochte aldaer in Garnisoen
becomen. Op staende in verbontenisse met
de Cranteerde Peder-landsche Probinien.

De Heeren Staten der Geunleerde
Peder-landsche Probinien sien
de ende bevindende / dat het de
Spaensche gheenen ernst en was
het Santissche Verdrach te voltrecken / maer
dat veel meer de selvde allerlep wt-bluchten
ende wt-sel waren soekende / soo hebben
sy ordje ghegeven op de nootwendige soz-
tificatie der Steden Emmerick ende Rees,
betoonende dat sy meer den crich / dan den
vred vanden Spaenjaert waren vermoes-
dende / in welken ghevalle sy dese Steden
ghesijnet waren tot voozdeel van hare na-
buppen / ende tot harer benabuyder Steden
versee

De Hertoghe
van Bouillon
verfoecht
affectie
by de Staten
in Peder-
landt.

Emmerick
ende Rees
by ordje v.
de Peder-
landsche
Staten ge-
satisficert.

1616. verſekertheyt te houden.

Gholle ghe-
fortificeert.

De Gouverneur van Ghol Mattheijs Dulcken heeft oock/wt laſt van hare Hocheden/de Stads Gholle aen verſchepdene Oorben laten fortificeren ende verſterken.

Verſche-
te robers
ſijn ſterckte
verre.

W Algiers in Barbarijenge-
legen/waten dertich weighe-
monteerde gzoote ſchepen/
weſende Zeeroovers / met
Commiſſie vanden gzooren Turck opgehe-
vaten/ omme te wachten de Silber-bloote
vande Coninck van Spaengien upt Weſt-
Indien comende / dan is hem dien buyt
miſſucht / ende is de ſelbe Silber-bloote in
Spaengien behouden ghearriverd. In
May heeft des Hertoghen van Florencen
vloet twee Turckſche Galepen inde Mid-
delantſche Zee by Negropente aen-ghetaſt/
ende eyndelick / nae een dapper ghebecht
overwonnen/ criggende eenen buyt wel van
hondert dupsens croonen/ ende vyz waken.
de wel 400. Chriſtenen. Oock hebben die
van Malta met dize Galepen eenige Turck-
ſche ſchepen over-ballen / verſlaende veel
Janicſaren die daer op waren / ende eenige
op de Galepen om te roepen gebannen. Den
Agent die van wegghen de Herren Staten
tot Algiers ſeyt / is ſoo verre met die van
Algiers verſproken/dat alle de gebangenen
ende ſlaven upt deſe bereenichde Provincien
aldaer weſende te weten die ſ' ſedert Augu-
ſti leſt-leben / ende een Jaer daer te boozzen
ghebaughen ſijn gheweſt/ ſonder tranſen
ſullen vyz gaen / ende de ghene die booz di-
nijt ghebaughen ſijn / midde haer raanſen
betalende/ mede vyz ſullen ſijn/ende vande
ſlavernij ontfagen weſen/ ende is in booz-
der goede hoop van een accoozt ghetroffen
te ſullen worden / tot vyzheyt van onſe
Nabiganten.

Accoozt ge-
maecte tus-
ſchen deſe
Goutierde
Nederlant-
ſche Provincien
ende de
Vrye-aen-
Zee-Steden.
13. Junij.
Anno 1616.

N Ale ende verſchepdene delibe-
rationen ende communicatien / ſijn
eyndelick op verſchepdene Condi-
tien ende Boozwaerden in eē vaſt
verbont met malcanderen ghetreden de
H. H. Herren Generael Staten der Ge-
nizeerde Neder-landſche Provincien (met
abbys van zijn Princ. Excel. ende de Ra-
den van Staten) ter eener ſyde / ende de
Dize-aen-zee Steden ter ander ſyde. Dit
accoozt is beſloren in ſ' Gzaben-Wage op de
dertien den Junij ſylo novo deſes jaers 1616.
Gode de Heere gebe dat het beſtandich mo-
ghe blijen/tot beyder ſijts verſekeringe en

ruſte / ende tot af-weeringhe des onheyls
daer mede ſoo d'een / als d'ander van ver-
ſchepdene hare vbanden gebeycht worden.
Op het vortrecken deſes Verbodachs waren
in ſ' Gzaben-Wage preſent de Gefanten van
deſe na-benoemde Steden :

Doctor Johan Doman, Syndicus vande Hā-
ſiſche Bundſteden.Doctor Martinus Nordanus, Syndicus van
Lubeck.Diederich Hoeyer, Bozgher-Meeſter van
Bremen.

Doctor N. Buytorf, Syndicus van Bremen.

Henricus van Cappeler, Maetwā te Bremen.

Johan Darichen, Bozgher-meeſter te Ham-
bozgh.Doctor Vincentius Moller, Syndicus van
Hamborg.Doctor Georgh-Hendrick Bolſraes, Syndicus
van Maegdebozgh.Henringh Corbenlandt, Bozgher-meeſter
van Bzunſwylck.

Johan Vleman, Secretaris vā Bzunſwylck.

Booz d'andere Steden is de Syndicus Do-
man ghelaſt gheweſt.

Quota der Steden die booz en nae in Accoozt
met deſe Landen ſijn ghetreden / elck
nae abbenant van her verbont ende quote
die ſy booz lanck onder malcanderen tot
mutuele denſen ſie hebben gegeven.

Dit iſt gene dat
die Steden onder
malcanderen con-
tribueren :

Wanneer de Ver-
eenichde lande ſullē
gebe 100000. gu. ſo
ſullē deſe ſtede ge-
be.

Rijck-dalers.

100.	—	Lubeck.	—	5 $\frac{1}{2}$
60	—	Bremen.	—	1 $\frac{1}{2}$
80.	—	Hamburch.	—	3 $\frac{1}{2}$
50.	—	Rostock.	—	1.
50.	—	Straelfont.	—	1.
25.	—	VViſmer.	—	1 $\frac{1}{2}$
40.	—	Maegdeburch.	—	1.
50.	—	Brunſvylck.	—	2.
60.	—	Lunenborgh.	—	1.
25	—	Grijpf.vvalt.	—	1 $\frac{1}{2}$

Volgen

Doch op
ſen een
mende
maect.

Volghen die Contracten vande
Hansee Steden, in Saxensche
spraecke.

Wij Bozger-Meesteren ende
Raedt der Heerlichen Frey-
dom/ ende des heylighe Room-
schen Rychs-stadt Lubeck/
doen hier met kundt vnd bekennen / noch
den swijsschen Hoogh-Moghenden Heeren
Staten Generael der Vereenichde Neder-
landen aen eener / ende der Commun der
Eerbaren Hansee-stet/ an anderen e Heyl-
eene Aliants vnd Fruntelike Vereeninge
ghetroffen / laudende van woortten zu
woortten/wie volcht.

Also van olden ondenckelijcken tijden tot
den ghemeen Hanseeschen verbund / niet
allene hebben gehoort die Oostersche Ste-
den aende Oost-Zee / mitsgaders aende
Widel/ader Elbe/ ende Weser/ ende daer ou-
trent ghelegen/maer oock vele Neder-lant-
sche Steden aen de Noort ende Zuyder Zee/
als oock aende Maese/ Wale/ Rhijn/ Wiele/
ende andere Wateren / ende stroomen inde
selve Noort ende Zuyder-zee exonererende/
ghelegen / ende met den anderen in vaste re-
nichtheit ende vrient-schap sijn ghewee / ende
inde nabijge Coninck-rijcken ende Landen/
veele ghemeene Freyheiden/gherechtighe-
den/ende Privilegien deur verdrachten ende
Contracten hebben verkregen/te selve oock
met ghemeen raedt/middelen ende mach-
ten/somwijlen oock met defensie wapenen
hebben bevochten/ende staende ghehouden/
ende dan noch die Neder-landtsche Hansee-
Steden metter tijt dooz den langh-meeren-
den Crich/ ende eenighe dooz ingheballene
mis verstanden int besoecken der ghemeen
Hanseesche r'samen-komsten verhindert/
ende van wegen hare epgene sware lasten/
niet mede des ghemeenen verbonts-lasten
en hebben connen afdragen/ welck dan het
aensten van enige scheuringe ofte af-schep-
dinge van enige nabijzen heeft gebonden/
ende dan inde vyse Navigatie/Commerci-
ende Traffiquen verscheydene bes maer-
nissen voorszallen/ ende noch wijders te be-
sozghen staen: Soo heeft e'selbe den Inte-
ressen van nieuwer te samen ghesetst/
ende ghewoediget / omme op middelen ende
weghen te ghebrucken/ hoe sy naest Godt/
den verdrachten durtet weeren/ en hare

gemeene vyphet/recht/ ende gerechtigheyt
beheffighen ende erhouden machten / ende
dan in desen verloop van Taren die meeste
Nederlantse Hanse-steden tot de verbat-
tinge der Hoogh-Mogende Heeren Staten
Generael der vyen Vereenichden Neder-
landen ghesaeker/ ende mede Libt-maten
sijn banden selven staet/ datmen so niet met
haer af-souderlijck / maer met de gantsche
verbattinge van hare Ho. Mo. veel beter/
voeghelijcker/ ende voozberlijcker hadde te
tracteren/ waer ober dan nu ettelijcke Ta-
ren herwaerts dit werck aen allen sijn in
sochvuldige/ende blytge beradinge gheho-
ghen/dient-halven mede verscheydene com-
municatien dooz schijben ende ghesanten
aengestelt ende ghehouden/ende in widdels
oock die Heeren Bozger-meesteren en Raet
der Frey/ ende des Heylighen Rijck-Stadt
Lubeck met hoogh-gedachte Heere Staten
Generael al berijts inde maent van Mey
des Jaers 1613. des vals hebben gheslo-
ten / soo ist dat naer ghoudenen rijym ende
thighen raet hoogh-gemelte Heeren Staten
Generael dooz der selver Gheputeerden
met die Eerbare Oostersche Hanse-steden/
ende die Eerbare Oostersche Hanse-steden
dooz hare respectie ghemachtiche Besan-
ten ende Gheputeerden mit hoogh-gemel-
te Heeren Staten Generael. Die oude ver-
cuinghe ende vrient-schap hebben verniet/
sich voozder vrientelijck ende baskelijck te
samen gheset / vereenighet ende verbonden/
ende naevolghende puncten ende articulen
epntelijcken hebben vergeleken ende ghe-
slooten.

Inden eersten dat dese Vereeniginge/ ofte
Vnie niet en sal wesen tot pendants offensie/
maer alleen tot conservatie ende onderhou-
dinge der vyse navigatie/ commercien/ ende
traffiquen inde Oost ende Noort-zee/ mitse-
gaders inde stroomen/ rivieren/ ende Wa-
teren / haer inde selve Oost ende Noort-zee
exonererende/ende niet anders en sal ghe-
meynt sijn / alsoo dat die respectie veree-
nichde haere Bozgheren ende Onderdanen/
die rechten aller volkeren ende hare erlang-
te ende hebbende vypheden/ kirchen/ Pri-
vilegien/ende wel hergebrachten ghebruy-
ken inde voorszeyde Oost ende Noort-Zee/
(streckende tot de hoefden toe) ende op de
voorsz stroomen / rivieren ende Wateren
onbehrindert mogen ghebruycken/ende dat
jegheng den genen die den Bozgheren/ In-
woonderen/ende Onderdanen der geintre-
den

och op
een in
de
we

1616.

den met ghewalt ende onrechtmatige mid-
delen daer aen hinderen/ ende turbeeren/ en
dat weder den eenen der gheunieerden booz-
den anderen die Commerciën nederlegghen
ende verbiiden/ ofte des eenen booz des an-
deren aen/ ofte afgaende waren sonderlinge
belegghen ende bewaren wolden/ die t'fa-
mentlijke gheunieerden den felven defende-
ren ende fchatten fullē/ op dat die veelwou-
dighe bewaerniffen foo haten Bozgheren/
In woonbergs/ ende Oaderdānen/ tot groot
bedruch ende verhinderinge der algeme-
ne Commerciën/ ende Schip-baert weder-
baren/ afgheschaft/ ende dese Navigatie en
Commerciën den hepligen Rijkē/ gantfeg
Duylflant/ die naebuyzighe Rijkē ende
Landen/ ende namentlijcken mede den ver-
eenichden tot nut ende voordeel ghehouden/
ende gemertert mogen worden.

2.

Der wegen van dese Dnie niet en fal pre-
judiceren die vrientfchap met de Roomfche
Keijferlijke Ma^r. den Heplighen Rijkē/
noch oock mette Con. Ma^rten van Branc-
enich ende groot Bretanien/ een-famentlijk
die Vereenichde Evangelifche Chur-foz-
ften/ ende Stenden des heplighen Rijkē/ tot
noch toe mette Heeren Staten onderhoude/
als dat oock die Verbare Hanfe-fteden/ die
tot noch toe inder Room. Keijferlijke Ma^r.
ende des heplighen Rijkē fchut/ fcherm/ ver-
wantnis ende ghehoorzamheyt gheweest/
oock hun forder daer in ende onder fijn ende
verbliven / oock een peder ftadt die eenen
middelbare Overicheyt heeft/ de felve wat
rechte is peder tijt flijken / ende mede vande
felve verwachten fal/ ende in ghelijck de fa-
mentlijke vereenichde hare allianciën/ rech-
ten/ ftakuten/ ordonnantiën/ ende bondtiffen
in haer gheheel/ ende volle weerden/ onver-
andert ende ongheswacke fullen beholven/
alles nochtans Salvo praesenti foedere.

3.

Die Vereenichde fullē dese articulen trou-
welick ende oprechtelick onderhouden/ en
die niet Ede bevestigen.

4.

Die Heeren Staten Generael fullen dese
Dnie den ghemeinen wesen der Vereenich-
den ten beften dirigeren / doch alsoo dat in
allen wat boozgenomen worden fal/ een pe-
gelick deel die vyfe ftemme fal hebben te ge-
ven/ tot welken eynde dan alle tijt van we-
ghen den Oostersche Hanfe-fteden/ eenighe
inden Haghe/ ofte andere plaetse/ daer die
Heeren Staten Generael fullen vergaderē/

mede fullen mogen fijn by de Raet-flagen fo
dese Dnie / ende wat daer van dependert/
aengaen / ende fullen die Heeren Staten Ge-
nerael eenige mogen stellen ende committe-
ren tot Lubeck/ ofte daer het die noot ende
ghelegghenheyt fal bereyffchen / daer mede
die Confilia beftrebet ghecommunieert/ en
t'gene wat boozders te effectuerē van noot
de is/ en acht genomen worde.

Die Vereenichde fullen hare Contributio-
nes daer tot die felve verplicht fijn/ ende foo
veel daer van tot peder tijt booz goet aen-
gefen fal worden/ op hare eyghene oncoften
aen gelde/ fchepen/ ende volck te peerde ende
te voete met allen toebehoozen ende gebeur/
in goeder bereyffchap/ ende ordeninge hou-
den / ende daer mede ter plaetse daer sulck
van noode/ ende beftemmet wort/ fich binde
laten/ ghelijck dan in befondere fchrijven die
namen vande Vereenichde Hanfe-fteden en
der felver Contributions quoten ende omfla-
gen fijn verbat ende uptgedrucht.

Even berre nu by den genen foo die Com-
mercia ende fchip-baert hindert / ende te-
gens die boozs Privilegia ende verdraghen
handelt / nae boozgevende goetlijcke ende
vrientlijke aenfoekinghe niet erhouden en
fp / wat recht / reden/ ende billichheyt ver-
epfcht/ foo falmen Defenfive daer tegens met
mache pzoederen / gelijckmen fich des we-
gen booz hem vereenighen wert/ daer mede
die boozs Privilegien ende verdragen ghe-
houden. Ende die Commerciën ende fchip-
baert bevyt ende gefeekert werden mogē
foo berre oock de eene ofte de andere Stadt
wegen deser Dnie/ ofte der boozgemelte ge-
meyne/ ende sonderlinge Privilegien halben
beint verdozen / ofte in andere wegghen
beschadiget worden / foo fal die felve tot
weeringe ende ontlafinghe vande aengeto-
ghene bewaerniffen ende Operatie vande
fchaden/ foedighe ende ghetrouwe byftant
gheschieden.

Ende daer het als dan met beyder beelen
toeftemminge totte wapenen comen foude/
fullen die Vereenichde haere Inwoonende
Bozgheren/ Ingefetenen/ ende aenghehoori-
ge/ som Crichs/ als Zeg-baert volck/ fo der
wederpartye dienēt / by verlies van lijf en
goet af bozderen/ oock gelijcker gefalte niet
ghestaden / dat der felver wederpartye upt
haere fteden ende gebieden/ gelt/ volck/ fche-
pen/ ammunitien/ wapenen / hibernē / ofte
dier.

dier gelijcke goederen toegesonden ofte ghevolghet werden / maer sulcx by lff-straffe verbieden / ende oock soo verre mogelijken / verhinderen / dat het van anderen oorden niet en gheschiede.

8. By aldiel oock by de weder-partye der Gemeineerde Onderdanen / personen / schepen / goederen ende uptstaende schulden / in sijne Landen werden ghearresteert / ofte in der Zee aengehouden / wech genomen / ende bys ghemaeckt / soe sal inder ghemineerden Landen / Steden / ende ghebeden der gheleken oock gheschieden / ende men sal dat jeghens eenen pederen helpen merren ende tegenstaen.

9. Der gemeineerde schepen / sullen eenen des anderen haben ende stroomen by ende onverhindert te ghebruycken hebben / en daer inne haere noodduff verrichten ende repareeren / doch dat niemant van hun eenige geweld ghebruycke / maer t'ghene by noodich heeft sich verschaffen / ende danckbaerlijck betale.

10. Soe sal der ghemineerde Onderdanen al omme inde Landen ende steden deser Wiele dat Wozger-recht ghegummet / oock die Erf-fenisse daer toe by geboecht is / ontweperlijck ghevolghet werden / by erlegginge tot nochschot ofte erve des dattichsten ofte des thienenden pennincks / gelijck sulcx aen elcken oort herghercomen ende ghebruyckelijck is / alles sonder onderscheit der Religion / soo die int heylige Rijcke gherecipieert ofte toegelaten is / doch sal een peder sich andersins Wozgherlijck verholden / ende den Statutis loci onderwerpen / ende conform behooven.

11. Niemant vande vereenichde en sal sonder des anderen consent ende wille / met den pegenreel sich vergelijcken / noch verbrage / ofte andersins perwes ingaen / dat den anderen tot preiudicie ende schaden gerycken conde / maer beele meer daer heen crachten / dat die vrede int gheweyn erhouden / ende der Vereenichden Wozger / Inwoonders / Onderdanen / schepen / goederen ende Commercias vande beswaernissen bevijsst wrode / ende men tot die voozighe Wysheden ende Privilegien seker ende onbehindert ghelangen moge.

12. Daer oock een byede ofte stil-stant met de pegenreel soude ghemaeckt worden / soo sal

sulchs gheschieden by gemeynen Raet ende believen / ende anders niet.

Dit verbont sal duypen twaef jaren / ende op gheweyne believinghe doozder ghecontincert worden / maer daer van wegen des selbigen ende wat daer vandenpendeert / permanant vande Vereenichde bystaende bontnisse / ofte oock na geyndigden bont te water ofte te lande soude aenghevochten ende beswaert worden / soo sal d'erne den anderen tegens eenen pederen / ghetrouwe hulpe ende bystant leyssen.

Indien eenige Potentaten / Landen / ofte Steden in dese Vereenichde begeeren te comen / sullen op redelijcke Conditien met ghemeen consent daer toe ontfangen wrode. In cozconde sijn hier van vooz hare H. M. ende vande Vereenichde Hanse-steden verscheptene ghelijck luydende Instrumenten opghericht ende verbeerdighet / sullen oock noch wijders nae dat haer van ten beyden sijden sal gherefereert met Eedes leyfinge / en met eenes pederen aenhangenden groote zegelen behooylijck bekreftiget worden / aldus ghebaert inde Maent December inden Jare sesien hondert ende vijftien.

Ont dan auch dese Stadt Lubek ein byaltet ghelid der Hanfischen Commun, und die erste quatier-Stadt soo dat Directorium Hanse fuerzept ghewesen / und noch ist / wir auch bereypt Anno 1613. in Mayo diese buntenis mit den Hooch-Mog. Heeren Staten Generael wie oben inline proamij Mentionnirt, belibet und geschlossen / auch obermaels die selbe wie sy yet 30 extendirt und verbessert / beliben und einwillighen / und ons Dabey landt dessen zu endt der Union aengedeuteten verlasses / und sonderlich auch des dritten Artikuls inder Ordeningh Oblieden theut. In roekumffigen maent Mayo, aen welcher maent beyder sijts daer toe bestummet / die selbe Union mit der Ehdig leyfinge und onseren groffen Stadt In-zegelte bekreftighen.

Des wir demnach / und tot volereckinge sulches Eydis aen onser Stadt / und van onser und ghemelter onser Stadts wegghen versucht und vermocht / und daer auf constituit / und verozdenet haben / constituiren und verozdenen auch nochmaels hier mit / und in crafft deses bydes / wie es zu recht in krefflichsten gheschehen soll / kan oder mach /

Er

mach /

mach/den Eent-vesten/ Acht-baren/ ende
Hooch-geleerden Heeren Iohan Doman der
rechten Doctoren vund der Loblijche Com-
mun der teutsche Hanse-stadt verordneter
gemeynen Syndicum, das ernemblich in bri-
sere Seile sweeren mogen/ bunden sol/ das
wir inferiete Union in allen eighen punc-
ten/ clausulen ende articulen (ydoch das
wir auch beyder behandelten Contributio-
nis quora, als fuff vund ein half geghen ein
hondert der H. M. Heeren Staten/ Ofsen-
ne Sernach da keine fernere Moderation zu
erhalten sein solde ghelassen worden) stet/
fest/ bund onverbzuchlich observeren ende
halten wollen / soo waer ons Godt helpe,
eruwlich bunde ons ghescherde/ bund ha-
ben desen zu waren zeugenis/ ende bevelen
zu hooz berutter bekriftigung der Union/
onser stadt Grosse In-zieghel wiffentlich
ende welbechtich aen desen hiez aenghe-
hanghe lassen/ welches ghescheen in onser
Raedts versamelinghe zu Lubeck in monat
Aprili nach Christi onser lieben Heeren ge-
burt in Tschzechem hondert vnd sechzehen-
de Jare/ was gesegelt met een groote zegel
van geele wasse upt-hangende aen eenen
dubbelden snoer van rooden ende witten
syde.

Approbatie, Ratificatie, ende Eet
der E. H. M. Heeren Generale Sta-
ten, belangende de boven-gemel-
de Vnion tusschen dese Landen
ende de Vry-aen-zee-Steden.

Die Staten Generael der Vere-
nichde Neder-landen/ doen te wete
allen ende eenen pghelijcken dient
aengaan mach / nae dien tusschen
ons ter eenre/ende het Commun der Eerba-
re Hanse-Steden ter andere syden / eenen
alliantie ende vziientelijche vereniginghe ge-
trocken is/ luydende van woort tot woort
de aldus :

Alfoo van ouden oldenckelicken tijden tot
den gemeenen Hanseeschen verbunt, &c. ghe-
lijck vooren verhaelt is.

Ende van voorghemelte Hansee-Steden
sulcke Union ende verbontenisse op huyden
datum als wooren by de quora gheteckent
epntelijck vollentogen/ die notulen daer van
ouder haren grooten Insegel ons ober ant-
woortet/ ende den Eedt hooz haren bestem-
den Syndicum op geborchsamen ons woortge-

bzachte/ ende geerhbeerde volmacht date-
lijck sweeren ende aflagghen laten/ soo ist
dat wy die hooz Vnion van onser syden
in ghelijck belijst ende approbeert hebben/
believen ende approberen / de selve oock te
geuwoozdich ende in crachte deses beloven
die selve in allen haren puncten/ clausulen/
ende articulen / stede ende vast te houden/
ende inder berwilligde hulpe ende contribu-
tie soo dickmaels een hondert te geven/ ende
by te bzinghen als die Hansee-Steden nae
hunne quora hier wooren als is int syne ghe-
specificeert, sullen geven ende opbzingen/ tot
welcken eynde wy oock van onser syden ge-
constitueert ende belast hebben / doen dat
oock tegenwoozdich in crachte deses hiez/
den Edelen ende Erent besten Joncker Ta-
co van Burmania teghenwoozdich in onser
vergaderinge pzeiderende/ dat sijne Ed. in
ons. ziele sweeren mogen ende solle/ dat wy
die boven Inseereerde Vnien / in allen hare
puncten/ clausulen/ ende articulen/ stede vast
ende onverbzoocken observeren ende holden
willen. Soo waerlijck ons Godt helpe/ al-
les ghetrouwelijck ende sonder argelst/ des
tot oorkonde hebben wy dese vereniginghe
notul met aenhanginge van onsen grooten
Insegel die gewoontijcke Paraphure/ mit
gaders d'oudertreckeninge van onser Gzif-
fier doen bevestigen.

Gedaen in onse vergaderinghe in s' Gra-
ven-Wege op den 13. Junij, inden jare sesstien
hondert ende sesstien.

Et ghebaen ende gepseert ter verga-
deringe vande Hooch-gemelte Heere Staats
Generael der Vereenichde Neder-landen/
ter pzeentie vande Heeren Beccommitteer-
de vande hooz Vnion/ in de vergaderinge / op den xiiij. Junij
1616. Gedaen by Taco van Burmania, pzei-
derende des maels iude Vergaderinge der
Heeren Generael Staten.

Ick beloove ende sweere inden naem ende
siele vande H. ende M. Heeren Staten Generael
der Vereenichde Neder-landen, volgende den
last ende volmacht my daer toe ghegeven, dat
hare H. M. samt ende bysonders het Tractaet
van Vnion ende Verbontenisse met die Eerbare
Hanse-Steden Lubeck, Bremen, Hamburch, Ro-
stock, Straelsant, VVismar, Maeghdeburch,
Brunswijck, Lunenburch, ende Grijsfwalde,
op huyden voltogen ende besegelt, in alle sijne
puncten, clausulen, ende Articulen, steets, vast,
ende onverbreeckelick sullen Onder-houden
ende

1616. ende nacomen ghetrouwelick, sonder arch ofte list, soo wazerlick moet haer Godt helpen.

De Hoogh-Wijse Coninck vā groot Britanpen heeft den twintichsten Iulij deses Jaers / een seer effecteliche Orajie ofte Menzspake binnen Londen ghedaen inde Sterre-Camer. Alle personen hooghe ende laaghe staandes. Christelich ende Wereltlich / vermanende tot betrachttinghe ende vlytighen verrichtinge des Amtes daer toe sy gestelt ende verordneert sijn. Welcke goede vermaningen / alsoo sy niet alleen de Engelse / maer oock andere Natien ende Volcken seer nut ende voordelich kunnen wesen / soo hebbe ich goet ge-docht de somme daer van te translatere tot de Engelse in onse Neder-duytsche spake / ende de selde onsen Lant-luyden mede te deelen.

Sijne M^{te}. begint dese sijne aen-spake met de spreuke des Conincklichen Propheeten Davids / daer hy seyt / Godt gheeft uwe gerichte den Coninck, ende uwe gereicheyde des Coninckx Sone. Wy Coningen sitten inde thoon Godes / die handen aen-beginne de regeringen over de Republijcquen / doch by namen over de Monarchien / heeft verordneert ende bevestight. Epgentlick te spreken soo sijn de Coningen Richters / ende het gherechte comt haer epgentlick toe. De Coningen maken de Magistraten volmachtige inde regeringe ende bestieringe der justitie. Niet dat de Coninck hem selven hier van ontbloet / maer hy maect de onder-rechters der selver deelachtich / soo dat het haer niet privative toe en comt / maer cumulative, gelijckmen inde scholen spreekt. Dese maniere van regeringhe is seer out / namelijk van dien tijt af als Iethro Mose dien raet ghegeven heeft / dat hy voortaen niet meer alleen alle saken der Israeliten beslichtten ende oordeelen en soude (want hy en soude het niet alles doen / ende het volck en soude niet geriest worden) maer dat hy Richters soude stellen om cleynen saken te oordeelen / ende dat hy alleen soude de grootste en wichtichste saken voort hem comen laten. Daer seer leeft / hebbe alle Coningen ende Princken / insoudrheyt Christenen / haer staet gesozmeert / doch niet alle gaet op eenderley wijze. Want anders is de maniere van regeringe in Franckryck / anders hier / iae in mijn eyghe Coninckrijcken en is niet eenderley wijze ende maniere van regeringhe. Waer hier in comen sy alle gaet over een /

dat de Coninck / die in den thoon Godes sit / alleene macht heeft subalterne ofte onder-rechters te stellen / welcker amt is niet werten te geven / maer de gegebene werten wt te legghen / ende justitie te hant-haben. Epgentlick comt het oordeel Gode toe / de Coningen sijn Godes Stadt-houders / en die ordineren wederom andere stadt-houders / om haer te verlichten in het bezaghen des swaren lastes. Gelijck Moyses heeft gedaen / doot den raet van Iethro, alsoo hebben oock ghedaen David ende Salomon / de wijse Coningen die opt op aerden hebben ghergeert. Dit verhael ick tot dien eynde om te bewijse hoe groote machtschakelatter is tusschen Godt ende den Coninck opwaerts / ende den Coninck en de Onder-rechters onderwaerts. Gelijck de Coningen hare macht ontleenen van Godt / alsoo hebben de Richters vande Coningen / en gelijck de Coningen Godt den Heere sullem moeten rekenenschap geven / alsoo moeten de onder-Richters Gode ende den Coninck rekenenschap doen.

Du ick volghacht hebbe seyt zijne M^{te}. dat oude spreck-woort / A love principium, so wil ick nu hoorder comen ende spreken van sulcx daerom ick regenwozdelich hier verschenen ben / ende ick sal spreken van dese twee stucken / voort eerst sal ick verhalen de redenen / waerom ick dese heertghen Jaren lauck / namelijk vanden tijt mijner crooninge tot nu toe / noyt in dese Camer tot uiliede ghesproken en hebbe / onaenghesten ick wel gheweten hebbe / dat uwer vele soe seere hier na verlanght hebben / als een swanghere vrouwe verlanght om van hare vruchte verlost te mogen worden. Doch is dit de plaetse / inde welke mine hoofsaten dich ende menichmael hebben geseten / ende by namen Coninck Hendrick de sebenske / vande welken ick ghesproken ben / iae dubbelt ascomen / ende ge-erst tot dese Croone / ende gelijck ick naest van hem ben ghesproken / so soecke ick oock op het naeste sijn beste daer na te volghen. Ten tweeden / so sal ick u-lieden aendienen / waerom dat ick nu hier ben verschenen.

De reden waerom ick niet eer hier verschenen en ben / om u-lieden in dese Camer aen te spreken / is dese / als ick in Engelandt quam / of ick schoon eenen ouden Coninck was / over mijn middel-jaricheyt / geoffent inde regeringhe van mijn twaelf jaren af / nochtant dewyle ick hier vromt was inde regeringhe (doch niet in bloet) ten aensien

Ex h

dat

dat ich in een ander Coninckrijcke was op-geboert: Soa hebbe ich vooz my genomen/ nae de wijse van Pythagoras. Ben Jaren lanch stille te sijn/ ende selve de Wetten deser Coninckrijcke te leeren/ eer ich de selfde andere woude leeren. Als dese seuen leer-jaren vooz by waren / soo vielder een ander verpinderuise vooz/ welke was de verkie-singhe van de nootwendicheit vier saecke/ die my beweghen soude hier te verschijnen. Ich hebbe ghewacht op eenige notabele en vooz-terfelijkhe sake die my hier te verschij-nen soude beroozsaken/ want dewijle ich so lange gewacht hadde/ soo dochte my dat het zo importante ofte swaer-wichtige saecke behoorde te sijn/ die my bewegen soude hier te verschijnen om u-lieden aen te spreken. Dese heeft my tot noch toe ontbroken/maer nu ich een dobbel ghetal van leer-jaren ghe-swegen hebbe/ soo en hebbe ich niet langhet willen sijn/maer ben hier ghecomen om met u-lieden te spreken. Ich hebbe gheduy-rende den tijt in haer regieringe al hier/ ga-de geslaen ende gemerckt verschepdene din-ghen in het beleyt van recht-saken hier te West-Minster/ die my gebocht hebben dat ich schuldich was te reformeren / ende ich meyne dat ic dat niet bequameliker en can doen/ dan hier vooz u-lieden mijn meyninge te openbaren ende te verclaren. Christus seyt/ Mijn schapen hooren mijn stemme, alsoo ver-sekere ich oock my seluen / dat mijn Onder-saten seer ghewillichlick mijn stemme sullen hoozen / dewijle ich ben horen Herder ende Coninck. Ich sal int ghene dat ich u lieden nu hebbe aen te dienen/ anders halben / blij-ben by het ghetal van dypen/ dwelck is het getal der vol-macchtheit/ ende in dat ghe-tal sal ich begripen alles wat ich u-lieden hebbe te seggen.

Capittel en
die de Co-
ninck in sijn
Oratie ver-
handelt.

Eerst sal ick van my seluen spreken / ende van sulc als my is betamende/ want eenen Coninck die sijnen eyghenen last ende amt niet en verstaet / die en sal nimmermeer den genen die onder hem sijn/ kunnen aenwijzen wat sy te doene schuldich sijn. Ten anderen/ so sal ick spreken vande richters: Ten der-den / van de onder-amt-lieden ende bedie-ners der justitie. Wat vooz eerst my seluen aengaet/ ick protestere ende getuyge opent-lick vooz u alle / hier sittende inden stoel der justitie / die Godt toe-comt/ ende nu op my ghecomen is/ dat ich gherefolveet ende vastelick vooz my ghenomen hebbe/ nu in mijn volcomender jaren te vernemen ende be-crachtighen in mijn eet ende belofte / die ich

op mijn Eronninghe ghedaten hebbe/ belan-gende de hantavinghe der justitie / ende de onder-houdinge vande Wetten des Lants. Ich betuyge inde teghenwoordicheit Gods/ dat ick altijt sechselfdich ben gewaest/ ende vooztaen sijn sal / om mijn consciencie supper te behouden in alle de punten die ick beswozen hebbe/ soo veel als mijn mensche-liche swachheyt eenichsins sal moghelick wesen/ ofte soo verre als het tot mijne ken-nisse sal comen / Ich spreke van de Justit-tye ende Wetten des Landts. Want wat de selighe aen-gaet/ Ich hope dat men my nu taemelijck wel kent. Wat de Wetten aengaet/ ghy moet alle gaer getuyghen/ dat ick in de Parlamenten noyt geraeden noch te ghedreuen en hebbe/ daermen de selfde sou-de veranderen/ Maer ter contrarie/ als ick meest ghedreuen hebbe op vereeniginge der Rijcken/ gelijk sy alreede in mijn persoon vereeniche waren/ soo is mijnen wensch en de begeerte gheweest / dat de Wetten van Schotland/ mochten gheconformeerde wor-den nae de Wetten van Enggheland/ niet de Wetten van Enggheland/ na de Wetten van Schotland/ om alsoo te vol-trecken de pro-phetie mijnes wijfen Groot-Daders Hen-ric des 7. die voozsest heeft/ dat het ghetin-ghe Coninckrijcke het grootere soude vol-ghe/ niet het grooter het cleinder daerom heeft sy sijn onste dochter Margriete ghe-houwelickt aen Jacob den vierden/ mijnen Ober-beste-Daeder. Mijn ooghe-merck is althijt gheweest zondacht te maechen vooz de tsaemen-voeginghe van Schotland aen Enggheland/maer niet Enggheland aen Schot-land. Dit selfde versekerre ick u lieden oock nu hier teghenwoordelick.

Hier voorge ick nu by het stuck der Jus-titie / dwelck ick noeme / Vnicuiq; suum tribuere. Elck eenen geven wat hem toe comt. Al mijn Raets-Heeren ende Richters / doo-de ende nu noch levende/ condon ende cunne my ghetuyghenisse geven / hoe onpartijlich ick gheweest ben in de bedieninge der Wet-ten. Iae oock als de saecke mijn eyghen Pa-trimonium was aengaende/ soo hebbe ick de selfde alsoo ghewillichlick de Wetten onder-woopen / als yemand van alle mijne onder-saeten soude kunnen doen. Dit betaemt my/ op dat ick anderen een goet exempel soude gheuen. Veel weynigher sal ick dan parti-ael ofte een-sydich sijn in anderer Lypden saecken. Ich mach wel de Justitie maeti-ghen met barbaerticheit/ want daer en be-hoorde gheen Justitie te gheschieden / dan vermenghe

vermeught met barmherticheyt: Doch is ganschelick dit mijn resolutie / Dat ich in saecken van justitie eenen pederen het sijne wil gheben/ende bliut te syn/ gheen ooghen van Partialicept ofte een-sydicheyt te hebben. Als ich noch in Schotland was / ende my pemand socht te bewegen tot geschortinghe der Justitie/soo antwoorde ich/ dat sulcx street teghen den eede des Conincks: Maer als men my bat met de Justitie te haesten/So antwoorde ich/ dat ich veel liever verrecht sulcke supplicatie woude verhooren/dan eene van de andere. Dit is althijt mijn wijsse van doen gheweest / ende het sal boort-aen alsoo blijven met Godes belien.

E'ghene dat ich ghesproocken hebbe van Wetten ende Justitie / dat moet verstaen wesen van de Wetten onderhouden binnen de paelen onses Lands/ namelijk die wetten / die onse Woon-Adelren hebben ghemaeckt / ende die van treffeliche gheleerde Mannen/sijn wegheleecht in hare commentarpen/diemen ghemeenelich noemt Responsa Prudentium. Ofte de Statuten en Wetten by de Parlamenten ghemaeckt/ na ghelegentheyt der tijden/ende der saecken. Ick en sluyte hier mede gheenings wt alle andere Wetten van Engeland / Maer dat is de erf-wet deses Coninckrijcks.

Daer is noch een ander Wet/ die by is/ ende d'opperste boven alle Wetten/ welke is Godes Wet/nae de welke alle ghemenen ende particuliere Wetten moeten ghe-reguleert worden/ Ende ten sy dat sy haer ooge op dese Wet hebben/ soo sijn sy onrechtver-dich ende onwetelich.

Daerom spreekte ich hier alleen van die Wet / om dat deselve in dit Coninckrijcke te seer vervallen is / ende om dat de kerckelike Personen in te groote verachtinghe sijn ghecomen. Ick moet de Waerheyt spreken/De Grooten/De Heeren/De Richters/ende de rechte des volcx/van wat staet ofte conditie dat sy sijn/ van den Hooghsten tot den Leeghsten/hebben de selfde eeren rye lanc/ al te cleyn ghrachtet. Gode de Heere en sal ons gheenen seggen gheben in onse eyghene Wetten/ indien wy Godes Wetten niet en eeren nochte ghehoorsaemen / d'welck niet geschieden en can/ ten sy dat wy de wt-legghers der selfder respecteren/ eeren / ende boog ooghden houden.

Dat de Regierders ende Leeraers der kercke heden ten daeghe in de kercke van Engeland soo cleyn gheacht/ ende nae be-

hooren niet gheerd en worden/ dat is een tecken dat den jonghsten dach boog handen is: Daer ich sus oordele in consciencie/ dat de Enghelesche kercke is de supberste/ ende naeste aen de eerste Apostolijque kercke/ in Leere ende kercken-ordeninghe/ ende is de vast-gegrondste op Godes Woon/ban alle de kercken in Christenryck daer ich opt afgheliesen ofte kennisse van ghehad hebbe/soo teghenwoozdighe/als die eertijts gheweest sijn.

Du wel aen/ghy Heeren Richters / den last die ich u te gheben hebbe / bestaet oock in dize punten. Woon eerst int ghemen/ Dat ghy de justitie opprechtelich administreert / ghelijck ghy daer van boog Gode wile reekenschap gheben / ende oock my: Want ghelijck als ich alleen God hebbe reekenschap te gheben / ende straffe van sijn hand te verwachten/ indien ich my vergyppe:Also moet ghy-lieden God reekenschap gheben/ende oock my/ ende straffe verwachten van God/ ende van my / indien ghy u verloopt.

Ten anderen soo moet ghy justitie doen sonder onder-scheyt tusschen onder-saeken/ ende onder-saeken/tusschen Coninck ende onder-saeken/sonder wissel/partialicept/bijse of giften/ met een byp onversaecht herte/ met schoone ende onbedeelte handen.

Als ich u bebele bypmoedelich justitie te doen/Soo bebele ich u eben wel dat ghy het met beschoemtheit sult doen/naemlich aldus / dat ghy u sult vzeren u eyghen goet duncken te volghen / besijden stellende den rechten sin ende weeninghe der Wetten. Ghy moet ghedencken/ dat ghy geen maekers der Wetten en sijt / maer wtlegghers der selfder/ Want is jus dicere/niet jus dare. Het is so wijt van daer dat ghy macht sout hebben Wetten te maeken / dat ghy in het hooghe Parlament hups alleen u advies moocht gheben/als ghy ghevraecht woort. Ende lett hier wel op/ dat uwe wt-legginghen althijt moeten over-een-comen ende over-woopen sijn de reden ende het ghemen gheboelen ofte verstant der menschen. Ick en can nimmermeer sulcke wtlegginghen toe-stemmen / die ich in mijn verstant niet en can begreppen / ende die niet de rechte Dialectica niet over een en comen. Want Ratio est anima Legis in alle menscheliche Wetten/ Daer en moet geen Sophisterpe in sijn ofte verblindighe des verstants/waer clare Wetten/of vasse redenen.

Maer in die Landen daer de formaliteyten

den der Wetten gheen plaats en hebben ge-
lyck in Denemarck / d'welck ick met der
waerheyde mach ſegghen / als die het ſelfs
gheſien hebbe / heeft het een ander ghelegent-
heyde: Al haren Staet wordt gheregiert by
de gheſcheyden Wetten / daer en wordt noch
Advocaet / noch Procureur toe-ghelaeten /
maer de partpen verhandelen hare eyghene
ſaeken / d'welck gheſchiet ſynde / ſoo ſtaeter
eenen Man over eynde / ende leeft de Wet /
ende daermede is dat wt ghediſputert / ſo
dat haer Wet-Borch haren Richter is. De
Conincklycken ſouden ghelycklyck wesen
condenſp alle gaer ſoo doen. Maer hier te
Lande ontſtaender veel ſwaricheden in de
Wetten dooz de ſpijsſinnighe geſten / ſelt-
ſaeme verdrichſelen / ſeltſame d'gvinghe / en
de verſchepdenheyt van crempelen.

Ghedencht oock dat ghy ſijt Richters /
niet eenen Richter: Dat ghy verbeelde ſijt in
gherichtſ-bancken / om oer mede aen te
wyſen / dat alles wat ghy doet / dat ghy dat
moet doen met advijs ende vooz-bedachten
raedt / niet haſtelick noch onbedachtſaem-
lick / ſonder op de ſaecke wel gelet te hebben /
ende die met malcanderen wel over-leydt te
hebben / ende dan en moet niet peder ſijn ooz-
deel wtſprecken / per emendicata ſuffragia.
Maer eenpaerlick / ende alſoo / ghelyck ghy
dat vooz God ende vooz my cond verand-
woorden.

Dus vele gheſpzoocken hebbende van u
lieber ame int ghemeyne / Soo ſal ick nu oock
ſprecken van de paelen binnen de welke
ghelyeden moet blyven / de welke oock dyſpe
ſyn. Dooz eerst moet ghy u wachten van te
creoocken de prerogativen der Croone. Indie
daer eenighe ſwarichedyt vooz-balt die de
Hoocheyt ofte gheſhepmeniffe van den ſtaet
betreft / en doeter niet in / dan niet vooz-we-
te des Coninck / ofte ſijner geheymde Raets /
ofte beyder. Want dit ſyn ſwaerwichtighe
ſaeken / ende daer en moeten niet haſte-
lick over-loopen in een pberich ghemoeck /
want anders ſyn ſout ghy lichtelick den Co-
ninck conuen quetsen dooz eenes particulie-
zen perſoons ſyde. Dat de verdozghentheyt
van des Coninck macht aengact / daer en
moeten niet openlick van diſputeren / toe
te laeten dat mender alleentlick van diſpu-
teert / is een quetsinge der Croone / ende des
Coninck. Het is een blaſphempe / de Althei-
den betremende / te diſputeren wat God
doen can / goede Chriſtenen ſijn te vzedē met
ſynen wille in ſijn woort gheopenbaert. Al-
ſoo is het een groote vermetenheyt ende

groote cleyn-achtinghe in eenen onder-
ſaete diſputeren wat eenen Coninck can
doen / ofte te ſegghen / dat eenen Coninck dit
of dat niet doen en can. Wout u te vzedē in
t'ghene dat den Coninck geopenbaert heeft
in ſijn Wetten. Een anderen / ſoo moet ghy
u houden elck binnen de paelen uwer ghe-
richtſ-bancken / ſonder te taſten in andere
juris-dictepte ofte ghebiet. Want dat is on-
wettelick ende onbequaem. Wenevens het
Hof der ghemeyne Wetten / is het Hof van
Requeſten / het Hof van de Admiraleſtept /
het Hof van den Preſident ende Raede van
VValles, De Preſident ende Raede van het
Hoozder-Quartier / de Hoben van Hooghe
Commiſſien / Item de Hoben der Biſſchops-
pen. Deſe Hoben moeten elck appart ende
int beſonder ſyn ende blyben elck volghende
ſijn commiſſie ende inſtructive.

Daer is het Cancilpe-Hof. Dit is een
Hof van equiteyt ofte billicheyt / ende het
heeft oock macht om Civile ofte Burger-
lycke ſaeken te verhandelen. Dit Hof wordt
ghenoemt Diſpenſeur van des Coninck conſci-
entye, volghende alſijt den wille ofte inten-
tpe der Wet ende der Juſtitie / De Wet
niet veranderen / oock niet ſwart maec-
kende dat andere Hoben hebben wil ghe-
maecht / noch d' converſo. Maer hier in gaet
het anders als andere Hoben / dat het ghe-
naede met Juſtitie vermenght / daer ande-
re Hoben alleen nae den ſtricten reggel der
Wetten procederen. Daer de gheſtrenghe-
heyt der Wetten in verſchepdene ſaecke
de onderſaeten ſouden rupneren / daer ver-
menght deſe Cancilpe de Wet met de equi-
tepte ofte billicheyt / ende ſp tempert ghemae-
de met Juſtitie / alſoo de menſchen bewaer-
rende vooz onder-ganck. Ende dus doende
is des Coninck thoon beſteſicht dooz Ghe-
naede ende Juſtitie.

De omſtaenders ende toe-hoozders heb-
be ick te deſer wyze wepnich te ſegghen / doch
dat wepnich en ſal niet quaelic beſtaet wor-
den.

Alengheſien ick alſ op een nieuws nu hebbe
gheroſolbeerd ende beloofte dat ick mynen
Get / de Wetten ende Juſtitie wil onderhou-
den: Alſoo verwachte ick van u-lieben /
dat ghy myne onderſaeten / u daer toe ſult
ſchicken / om nae behooren de Wetten te ge-
hoozſaemen. Hier toe worden dyſpe dinghen
verhepſcht. Wat het eerste aengact / dat is
de behoorzlycke onder-houdinghe der Wet-
ten / welke dyſpe leden heeft / vooz eerst / niet
te verſoocken / dan dat recht ende billich is

En

Ten anderen / te vreden sijn ende aen te nemen sulck alser gemessen woort / sonder daer teghen te murmieren / in dien het anders gaet als ghy het geern hadt. Ick stelle myselfen u lieden voort tot een exempel / ende betuyghe voort God ende u lieden / dat soo wanneer eenich decreet offsententie teghen my sal wt-gheproochen worden / in een saecke die my ende yemant van mijn onder-saecten aen-gaet / ick sal soo nederichlick my te vreden houden / als den gheringhesten man die in het Land is. Volcht my hier in nae. In alle playdopen sijn twee partien / ende het recht en canmaet tot des eenen voort-deel wt-gheproochen worden / het moet den anderen teghen gaen. Ten derden / En elaecht noch en quelt my niet belanghende ghegebene oordeelen / want ick houde dit Paradoxon voort eenen goeden reghel in de regeringhe / dat het eenen Coninck meer besaemt een onrechtverdrich Decreet staende te houden / dan dat men peder Decreet ende oordeel na dat het wt-gheproochen is / in twyfel sal trecken / want soo doende / soo en sal der nimmermeer ynde sijn van solliciteren ende nae-loopen. Weest te vreden met de wt-gheproochene sententie / al gaet sy u tegen / ende en quelt my niet / maer beint ghy datter bezoch onder schuyt / ofte dat de Richters voort gaeden en gheschenden verleydt sijn / Comt dan bymoedelich tot my. Ick segghe bymoedelich / maer siet nochtans wel toe / dat ghy niet en comt claghen / ten sy dat ghy datte gaet / ende een rechtverdrich saecke hebt. Sus anders breeft Legem talionis / de wt der vergeldinghe / die u boven het hooft hanght. Want de elachte over eenen rechtverdrighen Richter verdient dobbel straffe / om dat ghy sulck eenen weerdighen persoon soecht in saem te maecten.

Ten tweeden / siet toe dat ghy in uwe playdopen u niet en bemorpt met dinghen die de prerogative van des Coninck heerlicheydt betreffen. Sommighe Edel-Lieden sijn onlanck hier in al wat te vrymoedich gheweest. Indien ghy dat voort-aen doet / de Richters sullen u straffen / ende indien sy dat onghemerkte latten voort gaen / Soo moet ick haer ende u lieden te gelijcke straffen. Wilt hiemen de oude Witten.

Ten derden / als ghy wat te rechten ofte te verfoecken hebt / son en loopt niet van het eene Hof tot het andere / want sy die verandert van Hove / schijnt te wisselen aen de gherechticheydt. Wier saecke gaet tot de

rechte plaetse / ende tot dat Hof ofte Gerichtsbanch / daer u saecke eyghentlick ghehoort.

Dus hebbe ick nu aengewesen / waerom dat ick niet eer hier verschenen en ben / daer nae / waerom dat ick nu ghesomen ben / ten derden hebbe ick ghesproken van my selfen / van de Richters / van de toe-hoorders ende omstanders. Ghy moet het my vergeven indien ick yet vergeten hebbe / ofte indien ick mijnen Methodum niet ghevolght en hebbe / ghy moet ghedencken / dat ick hier niet verschenen en ben met een gheschreven Prediscatie / ick en lese het oock wt geen Boeck / Een langhe Oratie / Wenigherley occupatie / ende weynich tijts / cunnen my excuseren / Indien mijn memoerie erghens in ghesaelt heeft.

Maer eer ick schepde / soo moet ick voltrecken het oude spreck-woort / Comt selds creft te deghe. Mijn Heeren Richters / ghy weet seer wel / dat ghelijck ghy Richters met my siet als ghy hier siet : Alsoo siet ghy Richters onder my / ende mijne Stadt-hoorders rontom her / daer ghy Richters siet om mijn volck recht te doen.

Het is een oudt ende losghick ghebruyck in dit Coninckrijcke / dat de Richters het Land dooz-reysen / de ondersaeten alsoo verlichtende van groote onkosten / die sus anders wt alle horeken ende deelen des Coninckrijcs souden moeten te West-minster Hall comen. In desen onnue-ganck moet ghy ghedencken / dat ghy niet alleen en gaet om te straffen ende voort te comen de misdaden / maer in alle de deelen des Rijcs daer ghy dooz-reys / moet ghy ghede achttinghe gheben op de regeringhe des Lands / alsoo wel als justitie offenen int particulier tusschen partien ende partien in crimenele ende civile saecken. Ghy hebt commissien te verichten by de Drost en ende Hoofd-Balliuwen / die sy moeten nae-leven / so wel in u afwesen / als in u teghenwoordicheydt. Deent reeckenschap van haren handel / ende als ghy wederom comt / soo moet ghy my ofte den Cansler des Rijcs latten weten / hoe sy haer draeghen. Ick salder op het blijchste nae verneemen. Op dat ghy lieden dit des te beter soudt kunnen verrieten / Soo hebbe ick u eenen dach meer toe-ghesien om hier in toe te brengen / van mijn voort-saeten gedaen hebben. Doe Godsalich Wils / Richtverdrich / ende oprecht dat eenen Coninck is / soo salder eben wel groote disorde in sijn Coninckrijcke ontstaen / Ten sy dat de subalterne

ſubalterne Magiſtraeten haer amt wel ende biſtichliſch bedienen ende verrichten: Want ſp ſijn den Coninc oogen ende oogen dooz het gantsche Land. **W**e moet my rappoort doen van de goede ende getrouwe Officieren / op dat ick de ſelue moghe kennen / danken / ende belooſen. **I**ck haere de Juſtitiere / die ſelden haer met de Juſtitie be-
moepen / ten ſp om v'ren of v'ander van hare maechſchap ofte goede vrienden te vinen ende behulpelich te weſen / ofte om hare v'vanden hunderlich te ſijn / miſſchuppende alſoo de Juſtitie tot verſchaduwinge haeter ſacten / ende oproer in het land.

Ghelijck ick begonnen hebbe met **G**od ende goddelicke ſaeken / **W**ilſo ſal ick nu beſlup-
telich ſpreken van ſulx als de kerckelicke ſaeken aen-gaet. **G**od de **H**ere ſal alle goede ſaeken des te ter ende te meer ſeggen / indien men hem ende ſijne kercke den booz-ganch gheeft. **I**ck ſal ſpreken van Recuſanten ofte Weyghers / ende Papiſten. **G**hy **H**eren Richters en ſijt noyt wederom te hup ghecomen van uwe omme-ganch ende viſitatie dooz het Land / **O**f ick en hebbe my van weghen u lieder rappoort grootelick verheucht / ende oock grootelick bedroeft. **I**ck verblijde my als ick hoorde / dat het ghetal der Recuſanten in verſchepdene gheweften des Lands vermindert: **M**aer het is een ſmerte mijner ſiele ende mihaes herten / als ick verneme / dat de Recuſanten in andere deelen des **R**ijck aen-waſſen ende vermeerderen. **I**ck protestere ende betuyge dooz u-lieden / **D**aer en is gheen dinc ter Werlt / dat my meer **W**ee doet / dan als ick hoorde datter in de oeghen mijner regieringe eenighe afballen van de ware Keligye. **W**en v'anderſide verclare ick dat die mijn grootſte vzeucht is / als ick verneme / dat de Keligye onder my is waſſende ende toenemende. **G**od is mijn getuyge / dat ic dit niet en ſpreke wt ydel gloze / **M**aer ter goede trouwe ſeg ick noch eens / het doet my in mijn herte **W**ee / als ick hoorde dat de Recuſanten waſſen ende toenemen. **D**aerom wensche ick / **G**hy **H**eren Richters / dat ghy die wilt beherſtigen / ghelijck ick doe / ende dat ghy het booz-comt ſoo veel als ghy cont / ende dat ghy my booz ſoodaenich by mijn **O**nverſaeten bekend maecte / als ick ben.

Daer ſijn dize ſoorten van Recuſanten / **D**ooz eerſt ſodaenighe / die ſelfs gheen Recuſanten en willen gheacht weſen / maer hare vrouwen ende kint / ghecomen ſijn het. **S**p

ſelfs comen ter kercke / eens of twee maal des jaers / ghedwonghen dooz de **W**etten / ofte wel-ſtaens halben. **D**eſe moghen wel geſeyt worden de **W**etten te gehoorsaemen / maer ſp ſijn **G**od onghetrouw / dan v'ander ſoorte. **D**e andere Recuſanten ſijn lieben welker conſcientie verleyt is / ende daerom weygheren ſp ter kercke te comen / **M**aer ſus leven ſp als **D**ede-Levende **O**nderſaeten. **D**e derde ſoorte van Recuſanten ſijn die ghene / die al hare dienſt-boden dwingen Recuſanten te ſijn / ghelijck ſp ſelfs ſijn. **J**aer ſp en ſijden gheen pachters op haer Land en Erben / of ſp moeten Recuſanten ſijn. **J**aer oock indien haere naebuyzen met haer in vrede willen leven / ſoo moeten ſp oock Recuſanten worden. **D**eſe ſult ghy lichtelich vinden dooz haeren quaden reuck / ghelijck men eenen **D**og by den reuck een groot ſtuck weechſ van ſijn hol vindet can. **D**et is trouwens een groote ſtout-moedicheyt / dat het de ghene booz welker ſielen ick **G**od den **H**ere ſal reekenschnp gheven / ende die onder my haer leven in gheruſicheyt moghen leyden / niet ghenoech en is / dat ſp ſelfs Recuſanten ſijn / **M**aer dat ſp noch andere beſmetten / ende nae haer trecken. **I**ck can wel lieben ende beminnen den **P**erſoon der **P**apiſten / die ſus anders goede eerlike lieden ſijn / die noyt ander Keligye gekent ofte geweten en hebben / **M**aer ick harte v'ghene die **A**poſtaeten worden / ende van de ware Keligye tot de **P**aepſche verballt. **W**at die polypmagmatighe / ofte al-beſtellighe **P**apiſten aengaet / **I**ck woude wel dat ghy eenighe harde ſtraffe ober haer bedacht / om dat ſp het ſenſijn niet by haer ſelven in hare herten en behouden / **M**aer ſp beſmetten ooc eenighe van onſe goede **O**nderſaeten. **D**at ick ſpreke van de Recuſanten / dat verſtaet ick oock van de **P**aepſche **P**rieſters. **I**ck bekeune wel / dat ick niet gheern eenen **P**aep op-hanghen en ſoude / alleen om dat hy paeps is / of **W**ilſe doet: **M**aer indien hy weyghert te doen den eedt van getrouwicheyt die doch puyſt civijt is (laet den **P**aus en alle de **D**upbelen van der **H**elle daer teghen ſeggen wat ſp willen) **D**ie laete ick nae de **W**et oordeelen / **E**n is geen perſecutie / maer goede juſtitie. **W**at de **P**rieſters aengaet / die dooz mijn ghenaede ende goedertierenheyt wt de ghebaucheniſſen ſijn ontſaeghen / ende ghebannen / met verbot van niet wederom hier in het land te comen: **E**n vzecht my niet wat men daer mede doen ſal / maecteſe my quijt / laeter my niet meer

meer van hoozen. Tot de boozighe boeghe ick de ghene die wt de ghebanchenissen bze-
ken / het is seker dat die Priesters die de
gebanckenissen niet en kunnen vast houden/
booz gheen ander wijse en kunnen vast ghe-
houden worden/dan met den vast. Wat en
sijn gheen Martelaers / die weggeren te lij-
den booz haere selighe. Paulus en woude
sels niet wtcomen / of schoon de deuren der
gebanckenisse open stonden / ende Petrus en
quam wt de ghebanchenisse niet booz ende
alre den Enghel des Heeren hem daer wt
lepde: Maer dese willender wt / al soude de
Enghel Satan haer daer wt lepden.

Daer is noch een dinck dat ergherlick is
int Coninckrijcke te weten / de groote me-
nichte van tap-hupfen ende bzinck-hupfen.
Verhalben om de occasie ofte aen-lepdinge
tot het quade te vermeniden / ende om den
Woortel daer van wech te nemen / Soo wou-
de ick wel datmen die onerlickie tap-hupfen
afbzacke. In dese woorden gheherbercht de
dieben die my het wilt ontfelen / Item die
wijne Onderfaeten ontfelen hare Weerden/
Offen/en Schapen / Oock woorden in de self-
de gheherbercht Moordenaers / Bupdel-
snijders / ende der ghelijcke gheboefte. Ver-
scheurende dieren / als Leeuwen en Beeren /
en sullen niet blijven daer sy gheen helen of
speloncken en hebben. Alsoo en soudender
oock gheen dieben sijn / wanneer der gheen
heelbers en waren / nochte schupl-plaetsen:
De tap-hupfen sijn hare helen ende schupl-
winckelen. Daer moet oock nootfaemelick
Oidze gheselt woorden op de bedelars ende
t'geboefte / want dit ghespuyt swarmt soo
booz t'ghehele Landt / dat eerlijcke luyden
naeu by en gaen over de straete ende Weer-
weghen. Stelt u booz ooghen het exempel
van den hoogen Justicier Popham in wiens
tijt daer niet eenen omswerwenden Bede-
laer in gheheel de Graeffschap van Somers-
seth sijn Vader-Landt te vinden en was.

Wet oock achttinghe op de timmeringhe
van Witten ofte Koten op de Ghemeynten
ten platte Landen / dewyle vele der selfder
so sijn sijn / als de tap-hupfen; diese bewoo-
nen sijn ghemeynlick dieben van het wilt /
Conghuen / Schapen / Offen / Weerden / ende
sy sijn Bupf-bzekers / ende bedzyben aller-
lep quaet. 'Tis waer / daer sijn eenige ber-
achefame Officiere die haer psoijt hier van
trecken / laet de selfde weten / dat sy dese din-
gen doen tegen den wille des Coninck.

Van gelijken recommandere ick ulieden
de heer-straten ende bzuggen / want het ge-

mepne beste grootelic daer aen ghelegghen
is / dat de passagien wel onder-houden wor-
den. Ghelijck myn herte sich verheucht in
het oprichten van Schoolen ende Hospita-
len (welcker veel meer in wijnen tijt ghe-
maect sijn / dan in vele eeuwen mijner booz-
saten) also doet het my we / dat ick sie hoe de
bzuggen ende heer-straten verballen ende
verbuplen. Gheeft daer achttinge op / dat
men van dage doen can met eenen penninck/
dat en salmen hier na met geen hondert pont
cunnen verbeteren: Ende datmen nu in een
nen dach can verbeteren / dat en salmen hier
na in een jaer niet cunnen her-maken: Ende
datmen nu in een jaer soude cunnen verbe-
teren ende staende houden / dat en sal by ou-
sen leven niet ghedaen werden / ghelijck wy
sien aen Pauls Kerck-toorn.

Noch een ander stuck daer wel dient op
ghelettet te worden / is het timmeren ende
oprechten vande nieuwe geboefden hier on-
kent de Stadt van Londen. Daer is booz
desen by Popham ende de opper-Richter des
Rijck geoordeelt / dat dit den gheschelen Co-
ninckrijcke schadelick is. Het is ghelijck de
milte in menschen lichaem / de welke
groepe / soo verdwijnt het lichaem. Een
is niet mogelijk of het Landt moet afnemē
en schade liden / indien Londen booztaen
dus vermeerbert wort / ende allerlep men-
schen te Londen comen woonen. Den was-
dom daer ick van sprekke en openbaert sich
niet in het herte der Stadt / maer inde booz-
steden: Een boozdeelt de Stadt niet / maer
het verzoosaeckt elende en swarichept beyde
de Stadt ende het Hof / mede-bzenghende
dierte ende scharshept / overmits de groote
prohibie van bickualie en voetsel / die sulck
een menichte van menschen verhepscht.

Een jaer booz Christ-dach hebbe ick doen
publiceren / dat alle Edel-luyden van qualite
vertrecken sonden nae haere Wupfen ende
Quartieren / om herberchsaem haer te be-
toonen by hare nabuyen. Dit is equivoce
verstaen by sommighe / als ostenen dit alleen
moete verstaen gesproken te sijn van Christ-
dach. Maer mijnen wille ende meyninghe
was / ende so is alsnoch mijnen wille / dat dit
alijt soude buppen.

Een vande voornaemste oorsaken waer-
om dat d'Edel-luyden geen amt noch beroe-
pinghe hebende / begeeren binnen Londen
te woonen / is de hoochardpe der vrouwen.
Sijn het ghehoude vrouwen / so moeten
hare mannen / sijn het jonge jofferen / so moe-
ten haer Vaders haer te Londen bzengen /
om

om dat den nieuwen ſtaof van cleeberen al daer te ſien ende te vinden is. Die ongehy- licht ſijn/verderben haer houwelick/ende de ghehoude verliesen haer eere/ende berooben harer mannen beuſen. Het is een wijs in Italien / insonderheyt te Napels (dwelck een vande eyckſte deelen van Italien is) dat al den boornaemſten Adel in de boornaem- ſte Steden woont/ daer ober comt het/ dat waſt het gehele Landt onbewoont is. Al- dus gaet het heben ten daghe hier in Enge- lant / het ghehele Lant is nu schier binnen Londen comen woonen: Indien dit alſoo voort gaet/ ſoo ſal niet der rijt Londen ghe- heel Engelandt ſijn/ ende het Landt rondom het ſal woest leggen. Gheſchick wy de fran- ſche wijs van cleedinge nabolge/ ende daer in/ dat peder man eenen lackeyt heeft die hē nabolgt: Alſoo volgen wy hier in de voet- ſtappen der Italianen/ dat wy armelick le- ven in onſe huyſen / op dat wy alle binnen Londen mogen woonen. Laet ons in Go- des name deſe ydele wtlandſche pzoncke- rye caſſeren/ ende laet ons de oude wijs vā Engelandt onderhouden/ daer het de Edel- lieden pleechten eere te achten / dat ſp op het landt woonden/ ende herberchſaem waren/ daer van wy den roem hadden boven alle de natien der werelt. Dit kunnen wy des te beter doen / obermits wy een vjuchtbaer Landt hebben/ende alle nootduſt genoegſ- ſaem. Ich verclare u-lieden nu met epgemen wronde (dwelck in deſe plaetſe geſchiedende/ ſoo veel is als een openbare pproclamatie/die ick eben wel op een coytſ ſal laten doen) dat Wobelingen/Wozghers/Rechts-geleerde/en wat daer van dependeret/als oock die hier pprocessen hebben te verhoighen / die ſijn al- leen de perſoonen die nootwendichlick in de- ſe Stadt te doen hebben: Andere moeten na het Landt verſrecken. Want beſalven dat het Lant woest blijft ligge als de Edel-lie- den aldus binnen Londen comen woonen/ ſoo ontſaen daer wt noch veel andere ſwa- richeden: als voort reſt/ wanneer der eeni- gen oploopt mocht comen / wat oydze cander gemaectt worden/ indien d' Edel-lieden/ die oydze gheben ſouden/ daer niet by der handt en ſijn: Voort oock ſo verballen vele lie- den in armoede/ om datter geen Edel-liede en woonen ontrent haer / by de welcke ſp hulpe/trouwe/ of winninge hebben. Ten der- den ſo wort verſumpt den dienſt dienen wy te doene ſchuldich is/ obermits de pprincipale Edel-luyden/die wy dienen ſoude/ daer niet en woonen. Ten laetſten/ ſo verſwijmen de

Edel-luyden haer eyghen wel-varen/ dooz dien dat ſp op hare huyſ-ſaken niet en leſte. Gelijck peder viſch leeft in ſijn eygen plaet- ſe/ ſommige inde verſche wateren/ ſommige inde ſoute/ ſommige inden modder en poel: Soo behoort oock peder man in ſijn plaetſe te woonen / eenighe te Wobe / eenighe inde Stadt/ eenighe Lantwaerts. Tot vermin- deringe der nieuwer gebouſelen hier te Lon- den / ſoo verſtae ick datmen de timmeracrſ der ſelfoer behoort inde ghebauckeniffen te ſetten/ ofte cannen de becoſtigers der nieu- wer timmeragien niet binden / datmen de timmer-lieden gebangen ſette/ ſae oock dat- men de gebouſelen weder af-bzeke/ ick me- ne ſodanighe diemen can af-bzeeken ſonder pemaants anders beſwaer / ende dit alles met goede oydze.

Daer moghen noch wel veel andere miſ- ſpucken ſijn die ick niet en weet/ mijn Wee- ren Richterſ/ geeft daer goede achttinge op/ men ſeght wy / dat het roeben ghewepader wort/ als het voort d'ſen pleecht te ſijn/ende dat uwer eenige al te barmhertich ſijt. Ey- lieber/ gedenckt dat barmherticheyt te doe- den Coninck toecomt/ niet u-lieden/ maer u- lieden comt tot juſtitie te doen/ daer reden toe is. Neemt dit voort eenen reghel in de poſitie / die ſonde die in het Landt meſt re- gneert / die moet op het ſwaerſte gheſtraft worden.

Nu wil ick mijn oratie beſluyten met Godt/ gelijck ick die met hem hebbe aenghe- bangen. Dooz eerſt bevele ick u-lieden/ dat ghy in al u ghebiet / Gode ſijn behoorlycke eere geeft/ dit verſtae ick aldus/ dat ghy wel tot ſiet / dat de Kercken ende Kerckeliche perſoonen/ niet vercleput noch te veracht en worden/ ende dat aen d' ander ſyde geen pa- piſten noch puritepen verheben en worden. Maer verheft/toont beleefſheyt/ ende geeft moet de goede Kerckeliche perſoonen / ende leert het volck/ dooz exempel en voogdanck/ de ſelſde eeren. Want als ſp goet en vroom ſijn/ ſoo ſijn ſp dobbel eere weerdich/ ten aen- ſien des amts dwelck ſp bedienen. Indien ſp haer ergers in verloopen/ ſoo en betaemt het u-lieden niet de ſelfde te beſtraffen / ſp hebben een ander Richterſ-banch daer voort men haer betrecken moet / indien ſp haer vergypen.

Hier naeſt/ moet ghy ſorge dzagen/ dat de Coninck ende de Witten in eere ghehouden worden. Inſozmeert ende bericht mijn on- derſaten te deghe van wy / hoe pberich dat ick ben inde behoortderinge ende hantabinge

1616.

der Religie: soo grootelick dat ick wensche dat de Wetten onderhouden mogen worde. Dat ick wil / dat peder Hof sal blijven by sijn Jurisdicte: dat alle ondersaten haer de Wetten sullen onderwerpen. Dit doende / sult ghy een gheluck-salich volck sijn onder eenen rechtveerdighen Coninck / ende ghy sult ghenieten de vucht der vrede ende der justitie / ick sal my selven in het stuck der justitie oprechtelick dragen alle de dagen mijns levens.

Robert Car
Graue van
Somerset /
ende sijn
huyshoudwe
ter doot
herwelen.

Nae dat Robert Car, Graue van Somerset / ende sijn overspelighe hups vrouwe (daer van ick in het jaer 1615. verhael hebbe gebaen) wel een jaer lanch hadden ghevangen gheseten / soo sijn sy by het Parlement verwes aen het leven gestraft te worden / maer door hooz-bedde van vele treffeliche Heeren ende Dames heeft de Coninck d'executie moeten opghescheyten. Reges non semper quo juvat eunt.

De Engelsche
leueeren
Wissinge/
den Wziel/
en Cammies
kens in ha-
den van de
Staten/in
Janio. 1616.

Als de Gemieerde Nederlandtsche Probinrien in 't grootste perckelen vā geheel overheert te worde stonden / door de obergrote macht des Coninck van Hispanien / ende de treffeliche victorien van Alexander Farnese Prince van Parma ende Playfance, soo hebben sy Anno 1585. stateliche Ambassadeurs in Engelandt gesonden / om de Coninginne Elisabeth de Souvereynre te presenteren / op sekere conditien ende hoozwaerden / daer over te maken ende te beschrijven. Ware **M.** heeft om sekere consideratien ende oorzaken geweygert dese presentatie aen te nemen / maer sy heeft goebertierentlick aenghenomen de bescherminge deser Landen / op sekere conditien en hoozwaerden / die inde hoozgaende boecken deser Nederlandtsche Histozien verhaelt staet. Onder andere sijn dese gheweest / dat haere **M.** tot hulpe ende bystant den Gemieerde Nederlandtschen Probinrien soude senden vier duysent voethnechten / ende vijfhondert Ruyteren / doch daer na ist verdragen op 5000. voethnechten / ende duysent Ruyteren / onder het gebiet van eenen Engelsche Generael / sijnde eenen Heere van treffelicken hups / manhafticheyt / ende kloekmoedicheyt / professie hoende vande Gereformeerde Religie. Alse dit volck soude de Coninginne betalen / so langhe als den erijch in Nederlande soude duypen: Met belofte / dat

dese Probinrien nae eyndinghe des erijchs / hare **M.** volcomelick souden betalen alle onkosten ende verschoten penninghen wtgegeven tot aenneminge / overscheptinge / ende gagie der boven ghenoeemde Ruyteren ende Soldaten / alsoo namelick / dat dese Landen het eerste jaer vanden Peps souden betalen de onkosten ende ongelden die hare **M.** doen soude het eerste jaer deses Contracts / ende dat de reste in vier naestvolgende jaren binnen Landen volcomelick soude betaelt worden / peder jaer het vierde part. Tot versekeringhe hier van hebben de Staten deser Landen hare **M.** in handen gestelt Wissinge / den Wziel / ende het Casteel Hammeke in Walcheren ghelegghen. Dit Contract ist onderhouden geweest niet alleen by het leue vande Coninginne Elisabeth / maer oock eenige jaren gheduyende de regieringe van Coninck Jacob de vij. Tot dat het sijne **M.** dit jaer van 1616. beliest heeft met de Generale Staten te handelen vande lossinge deser verpander Steden / ende sijn na eenige onderhandelinge de Staten met sijne **M.** veraccordeert / dat dese Landen door de verschotene penningen / beloopende ontrent tot sestig tonnen schats (de Staten alreets vanden tijt der Trefues alle jare drie tonnen schats tot ascoztinghe der somme betaelt hebbende) noch betalen souden de somme van vijftien tonnen schats binnen jaers / ende noch vijftien tonnen schats op drie halve naestvolgende jaren / selckens vijftien maelt honderd duysent guldens. Doch cozt daer na ist veraccordeert / dat dese drie tonnen teffens souden betaelt worden. Sijne **M.** daer by bedingende / dat dese Landt in haren dienst souden houden het Engelsche Erichs volck / marchende veertien vanden / samen sterck sijnde ontrent sesten hondert **M.** / waer over / op het versoek van sijne **M.** tot Oberste ghestelt is le Vicomte de l'ile. Sijn Princ. Eric. Graef Maurits is den 1. Junij tot den Haghe getrocken / om reghenwoozich te sijn by den wttocht der Engelsche wt de verpande Steden / die den 27. der selfder Maent stylo novo wt den Wziel getrocken sijn / wesende in alles sterck 365. mannen / onder vier varendelen. Ten selfden dage is oock het Engelsche Garnisoen wt Wissinge getogen / sterck sijnde ontrent 600. **M.**

1616.

De Heeren des Magistraets blinselst hebben tot betalinge der onkosten ghedaen ende noch te doen

Wloop der
Drouwen
binnen
Wiel / den
25. Julij.

p p o

aen

aen een nieuwe haert (tot ysofijt harer stadt ende borgerij) den Coorn-acchys vyf stuyvers op den sack verhooght/maer den wijn accys hebben sy wat vermindert. Hier over is een murmuratie onder het gemeene volck binnen Delft geresen/alsoo datter eerst vyf oft ses vrouwen den Magistraet aenspreeken/ende wonden hebben dat dien nieuwen Coorn accys soude afgebaen worden/ gheschuyckende veel stoutte onbeleefde woorden. Daer dooz de Magistraet is vercoopsrecht geworpen dese vrouwen op het Raet-huys gebanchelich te setten. Den derden Julij syn ettelicke hondert vrouwen/doch eenige jongens ende mannen/op de beenen ghecomen/ende hebben eenen ketel/ inde plaetse van een trommel/ ende een slape-laken inde plaetse van een bandel ghecomen/ ende sy syn also na het accys-huys toe getrocken/ roepende dat sy dien nieuwen Coorn-acchys wonden afgebaen hebben/ ende datmen den Wijn accys behoorde te vermeerderen. Als daer niemandt en was die haer groot bescheyt hier op conde geven/soo hebben sy de deuren en vensters van het accys-huys afgerucht/ de boecken ghescheurt/ ende het ghelt dat sy daer in vonden hebben sy over de straeten gheworpen.

De Magistraet heeft om desen op-loop der vrouwen te stillen/ eenige der selfder lasten aen tasten ende ghebanchelich setten/die stoutelich ende onbeleefdelich op hare Overichheit hadden ghesproken/ meynende hier mede de andere eenen schick aen te jaeghen. Maer het is so wylt van daer gheweest/dat ter contrarie de vrouwen te hoopetucken/ als dol en rasende dize ende dize in slach opzeye syn gemarcheert nae het Raet-huys/ dwelck sy met een groote furie hebben beslozmt/ende hebben de gebangene vrouwen met ghewelt daer upt verlost. Onaenghesien dat de Magistraet haer beloofde datmen den nieu opgesetten coorn-acchys soude verminderen/ haer vermanende elck in stillicheyt na huys te gaen/ soo en hebben dese boose vrouwen haer daer mede niet willen te vreden stellen laten/ maer zy hebben alle de glaeveken van het Raet-huys in stucken gheslagen ende gheworpen/ ende sy hebben daer nae den Magistraet ghedwongen by openbaere publicatie den nieuwen Coorn-acchys af te setten/ ende haer te ver-geven alles wat sy mis daen hadden.

Maer strax hier nae volghde Beke-beraus/ elck een overdencke wat een leeliche ende schandeliche daet dat dit was. Het Hof

Provinciael van Hollandt heeft dese daet/ synde van seer quaden exempel/ ter herten genomen/ende heeft gebaecht ontrent twintich mannen/die hier mede handt-dadich aegeweest te syn ghehouden wierden/ende die alreets meesten-deel haere conscientie haer beschulbigende/ ofte tot Stadt wt geblucht waren/ ofte haer versterken hadden/ dize ghe swaertlich die de selfde souden herbergen ofte versterken/ ende settende hondert gulde op de ghene dize souden melden ende aen den dach brengen. Enighe der selfde gheciteert synde/syn ghecomen/ ende hebben haer verontschuldict/ andere syn inghecomen/ ende niet civile bzuken ghestraft/ eenige syn wt ghebleven/ dize sende dat zy loon nae haere wercken soudent ontfangen.

MEn heeft den 29. Junij in Oostentrecht een seer schickelich teel. aen de Luys ghesien/des abonts ontrent elken ure: Als de mane op het helderste scheen/ soo is op een coets verdupstert/ ende men heeft ghesien als een hooft eenes dooden Mans. Daer na heeftmen gesien eenes menschen hooft met lange Hondts ooren/ende ooc eenen rooden Creet/ ende twee Dissen. Als dese verdweenen waren/soo begot de Mane wederom al bevende vooz te comen. Strax daer nae heeftmen gesien eenen openen helm met eenen langen bech/ die in een Dzaeke verandert synde/ de Mane scheente te verstuuden/so datse geen schynel en gaf. Daer een vierendeel van een ure quam de Mane wederom al bevende vooz den dach/ ende bleef alsoo vooz den gheelen nacht schijnende/ doch dupstert en droebe. Wat dit beduydet en weet ic niet/ Godt weet het die het alweet.

Nae dat de Paus den Bisschop van Meenen in Oostentrecht hadde Cardinael ghemacht/ So isser eenen Bisschop van Roome nae Praeg gesonden met den Cardinaels-Hoet. die den selfden den Cardinael van Dieerichsepe heeft over-ghelievert/ ende sy heeft hem den nieuwen Cardinael op het hooft geset/ vooz den Maer staende/ na dat hy de Wisse orde gewoouelicke Ceremonie volbracht hadde. Op den 26. Julij heeft oock dien Bisschop/die den Cardinaels hoet van Roome gebracht hadde/ de Keyserinne in des Paus name vereert met een goude Roese vanden Paus gheconsacreert/ ende versiert met seer costeliche preeten ende ghesceente/die ghemeynelich

Schickelich teel. aen de Luys ghesien in Oostentrecht den 29. Junij.

De Paus vereert de Keyserinne met de ghesceente Roese, den 26. Julij.

Der dinst

516.

1616.

lich ghenoemt wort Rosa Salutis / De Roosle des Heyls, ofte der salicheydt. De Keyserinne staende hooz den Altaer heeft met groote ceremonien / ende met grooten pber ende aendacht seer weerdelich dit costelike gheschenck des Paus ontfanghen / ende na dat sy den byzenger met veel costelike schenckingen vereert hadde / soo is sy wederom nae Rome ghekeert.

In het jaer 1615. hadden de Heeren Generaale Staeten nae Sweden ende der Moscou in Ambassade ghesonden N. van Byederode / Heere van Deenhupfen / President in den hooghen Raet van Hollandt / Albert Toachimi, ghecommitteert in de Generaliteyt van wegen die van Zee-landt ende N. Sas Burgher-Myester tot Amsterdam / om / soo het mogelijk ware / een vrede te beaendighen tusschen die biden ghe-noemde Princen. Dese Ghesanten syn den vierden Augusti 1616. wederom te huyse gecomen. Also de verschillen tusschen dese bepoteutaten groot / ende de ghemorderen seer verbittert syn / soo en hebben de Ghesanten der Ed. Hoogh-Mog. W. Staten by haer / in sonderhepdt by den Groot-Worst van der Moscou niet veel vruchtbaers oornen verrichten / Doch men hoopt ten besten. De Coninck van Sweden heeft dese Ghesanten seer beleefdelich ontfanghen / ende met seer treffelike geschenken begifticht / Ende de Burger-Meester Sas is van den selfden Coninck Ridder gheslaghen.

De Neder-landtsche Negotianten hebben hooz en nae seer sterck in Oost-Indien ghehandelt / ghelijck sy noch doen / onaenghesien dat de Spaensjaerden soo hooz / als nae de Trefues gesocht hebben met groote macht haer sulcr te verhinderen. De macht der Nederlandtsche Coop-lieden bestaet dit jaer van 1616. in vijfen veertich groote schepen / op de welke (midtsgaders in de schanschen die sy aldaer hebben) gherekent werden te syn over de vier hondert metalen stucken gheschuts / ende ontrent drie duysent ses hondert pferē stucken / met tien duysent mannen / soo soldaten / als boots-volck.

Op den xxv. Augusti niemant pet quaedts vermoedende / heeft de Keyserliche Majesteit van Turckien / sinisterlick ende sonder reichsondament gheinformeert synde dat in

1616.

Galata obnr de vijfende twintich duysent vzeemde Chyftenen / syne Ouderfaten niet synde / biemen daer Franchen noemt / ghebonden werden / met te deffien om syn Majesteits eyghen persoon / syn Palleys / ende ghegeneralich alle de Turcken op eenen nacht te ober-ballen / ende haer van Constantinopolen te inpatroneren en onbersien / veel vzeemde ende ongheschoorde proclamatiē laten doen / ende onder anderen / dat geenige Franchen / ja selfs die daer residerende Ambassadeurs / ende hare Cortes, de selbige alle niet namen noemende / noch te paert / noch te voet / noch te water / haer buyten sonde begheven / noch oock yemant van hun lydēdē in Constantinopolen ofte van daer in Galata ober beuren / waer ober pber een / niet wetende tot wat sijne / ten hooghsten verwondert was / ende bemerckende dat hy syn Majesteit den Cahimacham, ende Musri groote consulten ghehouden / ende alomme stercke heymelike machten gheselt werden / niet weplich verschicht is gheweest / pncipalich / siende den tweeden dach daer nae / dat men het Clooster van de Jesuyten overballe / haere personen ses in t ghatal / ende meest Franchoyfen / desghelijcks den Vicarium Patriarchalem / van de ordy van St. Francisco, die hier als een Bisschop / om over de Papisten te commanderē / van Roma ghesonden wert / met alle haere schyften ende papieren hooz den Cahimacham ghebracht / ende daer nae in een strichte ghevanghenisse ghewoopen heeft / Op welke tijdt van veelen gheoberbeert is / dat de volle maene ecclipsierende haer seer bloedich / ende schizckelijck vertoonde / welcke teykenen apparent waren / nae dat haer de sacken daghelicks meer ende meer ontdecken / met de bloedighe effecten ober een te comen. Godt Almachich heeft hem ober syn volck erbarmt / ende de dispenen van de bloeddozigtighe ghebruoeken. De harten van de Turcken ende ghemeente (die de oorsaecke ignozerden) syn hooz dese vzeemde procedurzen ende vervolginghe / hoozende de eene proclamatie op d'andere / nu segens de Griecken / Armenen / Jooden / nu teghens de Franchen / soo seer op de Chyftenen verbittert ge weest / dat niemant syn leven verseeckert was / de Chyftenen van de Tozck niet anders als verraders hoozende / ende malsanderen diffiderende / wet seer groots verbaesthepdt / van weder syden.

Den Turckischen Keyser selfs hem in syn Palleys niet vertrouwende / ende met soo

P p ij

danich

banich vooz-oordeel/ende geen clepne vzeze inghenomen ſijnde/ heeft etliche nachten in perſoon dooz Conſtantinopelen gereden/ ende de wacht ghehouden/ doende den eerſten nacht / tot eenen ſchick van allen/ ſeventhien miſdabighers heymelijck upt de ghebancheniffe haelen/ ende in verſcheyden publiſche plaetſen vande Stadt aen winckeſ op hanghen / recht ofſp op de ſtraten caſu ghebonden waeren. De Vragemaus van alle de Ambaſſadeurs geropen ſijnde/ werden ten anderen ſeer erſtelijck ghewaerſhout/ dat nyemant vande Cortes ofte Coopluydens / noch te Lande/ noch te water / bupten ſoude ghebonden worden/ noch oock tot Conſtantinopelen overbarten/ op peijne vandeſelick met de doot geſtraft te worden/ middelertijt ſijn de ſchriſten vanden Vicarius Patriarchalus ghebifiteert / ende ghetranſlateert gheweſt daer onder eenighe bullen ende abſolutien van renegaten/ die haer wederom tot de Chriſtenheyt wilden begheben / ende oock verſcheyden brieven aenden Paus / Coninck van Spangien/ Viceroy van Napels/ ende Sicilia / tot naderel vande Turcken/ ende ontdeckinghe van haren Jughenwoozdigen Staet/ gebonden ſijnde/ is hy ſnachts/ dooz erpzes bevel van ſijn Mat. ſelfs daer pzeſent ſijnde/ende dooz Conſtantinopelen rijdende op de ſtraete gheſtranguleert/ende het doode lichaem inde Zee gheworpen. De Jeſuyten hebben oock geen clepne peijchelen van haer leven gheloopen / maer ſijn eyntelijck dooz ſeer groote moſte gade interceſſie vanden Heer Ambaſſadeur van Vranerijck/ ende met ghewelt van ghelbt/ verloſt gheweſt / ende weynich daghen daer nae ten tweeden in verſeekinghe ghenomen/ende eyntelijck van hier ghebanen/ende met een Slaus tot bupten de Caſteelen toe ghelept.

Den Grooten Heere / om verſeekert te ſijn/ wat menichie van Francken hier gehonden werden/ heeft eenen Commiſſaris gheozdonneert/ om op de ſelbighe te inquireren / die nu pertinente beſchrijvinghe van alle de vzeemde Chriſtenen/ ſoo Coopluydens Artizanen / als oock de Cortes vande reſiderende Ambaſſadeurs/ ontrent drie hondert perſoonen / in plaets van vijf ende twintich/ ofte dertich bupten ghebonden heeft. Een peder can daer upt oozdeelen / wat daer vooz een Goubernement moet ſijn/ daer men eenen Pzius ſoo graffelijck abuſeert / ende op ſoo clepne fondan-

menten ſoo treffelijcken Staet troubleert.

Om deſe inquitie/ die ſoo ſpottelijck wapt upgheballen/ met een ſchadulve van eenighe rebelijchepdt te bedecken/ heeft men ſtatum Rei miterende/ een andere comedie geſpeelt/ ende ſich niet anders ghelaeten / als oft men de Francken beſcheyden hadde met die intentie/ om deſelbighe/ ghelijck alle andere Chriſtenen onderſaten van Grooten Heere / onder het Charats (welck is een hooft gelt ofte tribut/ dat de gheſubingeerde Chriſtenen aen ſijne Mat. Jaerlijck betaelen) te bzinghen/ daer toe verzoouende een Fiſa van den Muſti (dat is Summi Pontificis de lege divina conſulti reſponſum, quod pro lege habetur) ende daer op die commandementen van ſijn Mat. ghefondeert. Tegen de welcke (als ſtrijdende reghel recht met alle de Capitulationen) de Ambaſſadeurs ſoo particulierlijck/ als int ghegenerael haer geoppoſeert/ ende de inconuenienten/ die upt ſoodanich vooznemen nootwendich ſouden moeten volghen ſoo mondeling/ als ſchriſtelijck aen den Caſmacham gheremonſtreert hebben. Daer op ſijn Exc. nae langhe diſcourſen / gheſamenlijck met alle de Ambaſſadeurs ghehouden/ verclaert heeft/ dat men volghens haere wet ende de bevelen van ſijn M. ſoo vande Vragemaus ſijnde Jughesetenen deſer Landen/ als alle andere van onſe reſpective natten hier getroutr/ ghehupte ende ghehooft ſijnde/ ſonder eenighe contradicte het ghepzetendeerde Charats ſoude nemen/ daer van allegen erimerende onſe Cortes ende alle andere/ die in deſe Landen niet getroutr en ſijn/ daer hy perſiſterenden/ niet jegheſtaende wy daer jeggens als Contrarie de Capitulationen/ pzoſteſteerden / Maer de ſaecke is daer hy niet ghebleven. Na dat de Vraghemans ten deele vooz dzepphementen / ten deele dooz ghebancheniffe/ ende oock fuſtigatie/ tot betalinghe gheconſtringeert waren/ heeft men alle de Coopluydens int Generael/ hier overjaert hebbende/ ſonder de voozge naemde diſtinctie van ghetrout ofte onghetrout aengheſpzooken ende jeggens beſeide ſeer rudelijck ghepzoedeert / ende met gheweldt het Charats afghevoordert/ De Franchoyſen ende Venetianen hebben ſonder eenighe voozdere oppoſitie / dooz laſt van haere Ambaſſadeurs / de ghepzetendeerde Charatsen betaelt / De Ambaſſadeur van Groot Britannien/ ende van weder-Landt / hebben hare reſpective Coopluyden eenighe daghen in hare huysen ghesalveert/

salveert / ende jeghens de bezeggementen / diemen dagheelic was doende / gheproteceert / ondertusschen by den Cahimacham aenhoudende / dat men van diergelijcke proceessen soude ophouden / en de ondersaten van hare Heeren ende Meesters onghemolesteert laten / ende de Capitulation met sijn Majesteit gewaecht / hanthaben / t welck al hoe wel den Cahimacham, so aen den Welghedachten Heer Ambassadeur van Groot Britanien / als oock van Nederlandt absolutelick beloofde te sullen doen / ende rondelic verclaerde / dat het ghebodt van sijn Majesteit de Cooplypden hier niet ghetrouwe zijnde / niet aen en giuck / ende dat hy ordere soude stellen / dat men haer onghemolesteert liet / soo heeft nochtans den Commissaris haer dooz niet alle niet gesubsisteert / maer (sonder twijffel dooz secreten contrarie last) hemmet den Cahimacham verstaende / niet meerder furie ende pber boozt gebaren / tot dat eyndelick den Ambassadeur van Groot Britanien / seer rudelick van die Commissaris bejeghent sijnde / de furie van de Turcken (die nu dooz het betalen van de Franchoysen ende Venetianen meer ontflecken was) cederende / sijne Cooplypden oock heeft doen condescenderen / den Nederlandtschen Ambassadeur Haga van sijne successen advrterende / die van advijs was / eer sulcx te ghedooghen / sijn Majesteit selfs te conbenieren : Van siende het exempel van alle de andere / ende hem alleen ende de laetste verbindende / Soo is hy ghenootsaecht gheweest / om de Cooplypden ende haere goederen in gheen verijckel te stellen / ende aensijnde de Vlouchhept ende reerhept van dese Wyntschap / midtsgader de contraminen / die onder foodanighe actien / te vreesen waren / den rijdt te dienen / ende sich neffens andere te composeren. Sulchs dat men alle de Francken / ende Cooplypden daer over jaert hebben / reghel recht / jeghens de Capitulation / het Barats heeft afghenomen / ende ondersaten ghemaecht van den Turckischen Vieser / waer mede / als met een goudene sacrificie van onghewoonelike tribuyten / de groote tempeesten opghelouden / ende de onghesoorde beroerten van dese wilde haeten haer gheappaiseert hebben.

Brief van den Ambassadeur Haga
aen de Ed. Hoogh-Mog. Staten.

VH. Mat. sullen haer verwonderen / dat wy in soo wichtige saecke / onsen toevlucht tot Sijne Mat. (die een goeder tierren ende rechtbaerdich Prins schijnt te wesen) niet hebben ghenomen / princijpaelich / alsoo men nae gewoonte / alle inconvenienten / ende begaene fauten / op den Vissj. pleecht te laeden / ende met Sijner Mat. ignorantie te excuseren / soo veel als mijn aengaet / ick hebbe alle moghelijcke debuyten ende instantien by d' andere Heeren Ambassadeurs ghedaen / dat wy in een ghemeene saecke een ghemeene remedie souben ghebruycken / geen naerder bindende / als tot Sijn Mat. selfs te recureren / maer die particuliers respecten hebben sulcx verhindert. De Venetianen om veel wichtige redenen van Staet / by sonder staende haere tegenwoozdighe Oorloghen / Den Ambassadeur / van Franckrijck / om het accident ende verijckel vande Jesuyten / (die by abontuyten niet heel onschullich waren) ende van Groot Britanien weghen seekere swaricheydt aen een van sijne princijpaelste Cooplypden in't point van dese furie ontfleens overgecomen / haer jeghens den Cahimacham niet willende formaliseren.

Ick sal d' Hoogh-Mog. den casus vande Engghelsche verhaelen / Seekere Factooren in Zanten / hebben seer onbedachtelick eenighe Turckische goederen (die dooz de Malteesche Galepen ghenomen waren) hier gesonden / ende aen een booznamen Engghelsche Coopman verschryven / sonder de balen ofte Turckische merken in't minste te veranderen / waer dooz d' Cahimacham, bysonder in dese conjuncture / occasie become hebbede / om sijn Mat. noch meer jegens de vyrede natie te irriteren / heeft dese sake niet anders ghenomen / als oft het goet byde Engghelsche selfs gheraost waere / ende den Coopman als met de Roovers corresponderende by Sijn Mat. ten quaetsten aenghegheven / ghebanghen ghesett / ende in ketenen gheslaghen / eyschende van hem restitutie van Schip ende goet (t welck op twee hondert dupsent ducaten begrootet) waer jeghens al hoe wel den Ambassadeur van Groot Britanien hem dapper heeft geoppoeste / de innocentie vanden Coopman / ende ontschult van sijne natie docerende / oock notoir sijnde / dat de selvige goederen van de Malteesche Galepen ghenomen sijn / de eyghenaers van dien hier present sulchs selfs bekennende : Dochtrans tot noch toe de relatie

1616.

atie niet heeft kunnen te weghe brengen/ ende ſal apparentelick deſe ſake niet ſonber veel duyſenden oncoſten / bouden het verlieg hande goederen gheaccommodeert werden/ &c. Dit Conſtantinopel den 15. Octobris, 1616.

Ex tract uit
het gewijs
van de
altes
Heeren
Des Stadt
Amſterdam
geroeckent
met de Ket-
ter 1.

Alſoo de oude Heeren ende Oꝛdon-
nantien op den Zant (dien Godt
verhoede) ghemaecte/ tot noch toe
by tijde van hant niet ſijn ge-
obſerveert: Ende myne Heeren vande Ge-
rechte goet gebonden hebben/ de voorsz. Oꝛ-
donnantien in eenige poincten te veranderē/
ende t'amplieren. Soo iſt dat de voorsz.
vande myne Heeren onbermindert de ſelve
Oꝛdonnantien daer die by deſen niet ge-
rogeert noch verandert en werden / gheoꝛ-
donnert ende gewillekeurte hebben/ oꝛdon-
neren ende willekeuren midas deſen.

Dat in de oude nochte nieuwe Stadt
gheen houten gebuys/ vooz noch achter/ noch
ook eenige houten ſijdel wanden/ al waert
datſe aen hoeken van ſtraten/ ofte ſteghen
quamen/ aen eenich ghetimmer ghemaecte
ſullen moghen worden/ uptgheſept op ſoo-
danige Erven/ op welke ſulchs by diſpen-
ſatie vooz thien jaren / by keurte van den
waelfden luy, Anno ſeſthien hondert der-
thien iſt gepermitteert/ op de verbeurte van
vijf en twintich gulden:

Ende daer en boven binne heertthien da-
ghen/ na de bekeuringhe/ de houten gebouwen
ende wanden te moeten demolieren / op de
verbeurte van een pont blaems/ vooz ricken
dagh / dat de ſelve gebouwen ofte wanden daer
nae ſullen blijven ſtaen.

Dat oock alle Riet-dacken/ welke by de
laetſte vergrootinghe binnen de Stadt ſijn
ghecomen binnen een jaer nae de publicatie
van deſen/ ofgebroochen ſullen moeten wor-
den/ op pene van twee ponden blaems/ ende
daer en boven op de verbeurte van een pont
blaems / vooz elcke weeke dat de ſelve
Riet-dacken daer nae ſullen blijven ſtaen.

Dat voozts niemant byer ſal mogen ma-
ken anders als in ſteenen ſchoorſteenen/ en
namentlick oock boven de daecken/ gheen
houten ſchoorſteenen moghen hebben/ ende
dat de ſchoorſteenen tot hooghde van ſeven
voeten toe/ niet min als een ſteen dick ſullen
moghen weſen / uptghesondert de boven
ſchoorſteenen / de welke in een ander piype
komen/ op de boete van thien gulden/ by de
contrabenteurs te verbeuren: Ende binnen
een maent nae de bekeuringhe t'ſelfde te

moeten beteren / op de verbeurte van ghe-
lijcke thien gulden/ vooz elcke maent/ die de
ſelfde ſchoorſteenen daer nae ongebetert ſul-
len blijven ſtaen.

Dat oock gheen hout onder in eenighe
haerd-ſteden ſal moghen weſen / noch ee-
nigh hout baſt ſal moghen ſtaen/ achter ee-
nighe ſchoorſteenen / wel verſtaende dat de
Burghers / die niet dan vooz haer eyghen
familie en byeren / in ſchoorſteenen / daer
vooz de publicatie van deſen / hout teghens
aen gheſtaen heeft/ d'welcke in allen ghebal-
le/ totte voorsz. hooghde toe/ van ſeven voe-
ten/ een ſteen dick ſullen moeten weſen / op
de pene hier boven geſtelt / t'ſelfde hout ach-
ter de ſchoorſteenen baſt ſullen moghen lae-
ten ſtaen/ mits ſetende een pfer inde ſchoor-
ſteenen/ om daer teghens aen te byeren/ op
ghelijcke verbeurte van thien gulden/ wel
verſtaende dat d' Eyghenaers vande Wyp-
ſe / welke vooz de laetſte vergrootinghe bin-
nen de Stadt ſijn ghecomen / ofte aldaer al-
reede moghen ſijn gheſtelt / binnen een jaer
nae de publicatie/ oock ghehouden ſullen we-
ſen haer nae het inhouden van deſen te regu-
leren/ op ghelijcke pene als vozen.

Dat mede geen hout vande beſpene vooz
de ſchoorſteenen ſal moghen ſteeken / op de
boete van thien gulden / ende datelijcke de-
molitie.

Dat oock de Wouwers / Derwers/
Schoydel- doock- derwers daer onder begre-
pen/ Waſ-ſmelters/ Seep-ſieders/ Hooper-
ſlaghers/ die byer beſigghen/ Backers/ Waſ-
finiers van ſupcher/ Toot-gieters/ Smitſ/
Zepl-maekers/ Woonp-gieters / Smeet-
ſmouters/ Backet-ſupcher backers/ Spiets-
maekers/ Gheel-gieters / Oly-ſlaghers/
Potasch-bjanders / Waſ-finiers van goud-
ofte ſilber/ Wode-maekers / Woffer-ma-
kers/ ende alle andere / meer byers tot voz-
deringhe van hare neeringhe van ſiederſ
hebbende / als tot heur luyder ordinariſ
Wyp-houdinghe noodich iſt / hare voorsz.
neeringhe niet en ſullen moghen doen/ ſon-
der kenniſſe ende conſent van myne Heeren
van den Gherechte/ midtſgaders vooz ende
aleer / dat ſy de byer plaetſen van haer luy-
der reſpectieve neeringhen/ myne voorsz. Hee-
ren ſullen hebben verthoont / ende de ſelve
ſulcx ghemaecht als ſon-luyden ſal werden
bevolen / dat ſy oock die ſelve wamaels niet
en ſullen mogen hermaecken/ dan na vooz-
gaende verthooninge ende bebel als boven/
bepte op de boete van hondert gulden/ by
den Derwers/ Wouwers / ende Seep-ſie-
ders

1616.

161

berg / ende vijftigh gulden by de andere
boorz. contrabenteurs van dese Ovdannan-
tie te verbeuren / ende daer en boven dese
lycke demolitie.

Verbieden oock alle Cimmerluden ofte
Metselaers / eenige der boorz. byer- plaetse /
contrarie dese Ovdannantie te maken / op de
pene van thien gulden.

Ende dat in allen ghewalle anders ghene
Wack-ovens / van nieuwer sullen moghen
worden gheset ofte ghemaccht / dan bene-
den op de vloer ende rontsommē by van al-
le andere mupz- werck / ofte getinimert / heb-
bende ten minsten rontsommē vier bym-
spellens / op verbeurte van thien gulden / en-
de daer-en-boven demolitie van alfulcke
Ovens.

Sullen mede die kruppen vande Ovens
die van nieuw ghemaccht sullen werden / aen
geene solderinge maerder mogen komen als
twee voeten / op de hoeten ende demolitie als
boven.

Oock sal niemant eenige barninghe / als
Tacken ende anders / boken ofte ter syde
de selve Ovens naerder als op twee voeten
daer van moghen legghen / op pene van drie
gulden.

Item / sullen gene Wackers eenighe kolen
moghen dooben / anders als in steenen bac-
ken inder aerde / ofte in koperen / pseren / ofte
dierghelycke potten van harde materie / ghe-
deckt met ysele ofte kopere decksels : Ende
de koolen ghedooft zijnde / en sullen insgelijck
noch by Wackers / noch yemant anders die-
se vande Wackers haelt / of selfs ghedooft
heeft / anders bewaert mogen worden / als
in backen inder aerden / oft in steenen / kope-
ren / pseren / ofte dierghelycke potten van
harde materie / mede gedeckt als boven / al-
les op pene van ses gulden / t'elken mael te
verbruren.

Niemant sal oock aen eenighe Wypen /
hoedanigh die zijn / yewes moghen teeren /
dan de Wypfens alleen / op de verbeurte van
thien gulden.

Oock sal niemant van nu boorzaen / eeni-
ge hepde / turf / hout / tacken / blas / hennep /
linnen / pampier / of eenich ander goet / dat
lichtelijck aen byant komt / op een voet nae /
ende pyne van eenige schoorsteenen / mogen
leggen / op een hoete van ses gulden / t'elcke
mael te verbeuren.

Item / soo maer by teekenen behouden
wort / datter Itaerffen ergheus tegens een-
ghelkeff sijn gheweest / sal de bewoonder des
Wypz verbeuren drie gulden / de welke by

weder sal mogen verhalen / aen de gene / die
t'selfde gedaen heeft.

Niemant sal oock inde byplenig baten of-
te schuppen heete assche met byer moghen
byngen / oft daer bypten op de straten met-
pen / op pene van drie gulden selcke mael te
verbeuren / ende dit boven de hoete / die ver-
beurt wert als de byplenig elders / als inde
byplenig schuppen gedaen wert.

Item / sal niemant binnen de bypalinghe
deser Stede / byer ofte licht in eenige Schep-
mogen hebben / anders dan van den eersten
Maert totten lesten September toe / van ses
uren des morgens tot seve ure des abonts /
ende banden laetsten Septembris boorz. tot-
ten eersten Maert toe / van seven uren smoz-
ghens / tot byfuren des abonts / op de pene
van drie gulden / t'elken mael te verbeuren.

Oock sal niemant binnen deser Stede eeni-
ghe hepde / koo of macken daer van ghe-
maecht / mogen op doen / als in plaetsen / die
rontsommē bi sloten / ende by mhaen Heeren
vanden Gerechte besichticht / ende daer toe
dequaem bevonden sullen zijn / op pene van
vijf en twintich gulden.

Dat mede niemant binnen deser Stede
eenigh hop sal mogen op doen / dan in plaets-
sen die rontsommē zijn besloten / tot contens-
tment van mijne Heeren van den Gerechte
te / omme waer van te beter verseecker te
mogen zijn / alle de ghene die eenich hop sul-
len begeren op te doen gehouden sullen we-
sen / alle jaers binnen de maent Junio t'selfde
den boorz. Heeren vanden Gerechte aen
te geven / omme op de ghelegentheyt vande
plaetse / oculare inspectie genomen te mogen
worden / ende de boorzschreven tijdt gerep-
reert zijnde / sal niemant eenich hop binnen
de boorzschreven Stadt moghen opsetten /
alles op de verbeurte van t'selfde hop con-
trarie desen opgheset.

Dat oock niemant eenich hop binnen dese
Stadt / noch binnen de jurisdictie van dien /
sal moghen bynghe / ofte doen bynghe /
dan by kennisse / oozlof ende consent van den
gheenen / die d'opsicht van dien sal wesen
bevolen / den welcken tot dien eynde behoer-
lycke acte van commissie sal worden ver-
leent / op penen van drie gulden op elcke kne-
hops te verbeuren. Door welke boorzschre-
ven visitatie / by den eyghenarr van't boorz-
schreven hop / beoortelike hoe hops / betaelt
sal worden anderhalve stuyver.

Sal mede van nu boorzaen niemant bin-
nen de Stadt / ofte jurisdictie van dien erni-
ge nieuwe byse-krup- hupfen ofte molens
moghen

moghen maeken/ dan by schijtselick con-
sent van de Heeren van den Gherichte/ op
pene van hondert gulden behalven de da-
reljcke demolitie / ende andere boeten je-
ghens het buyten timmeren vooz desen ge-
statueert.

Niemant sal hem oock verbozderen/ bin-
nen deser Stede noch binnen de veertich
roeden daer buyten / eenighe busse-kruyt
binnen sijnen huys/ meer te houden legghen
ofte bewaeren/ als ses ponden tot een mon-
ster/ op de boete van dertich gulden/ so dick
ende menichmael yemane daer op bekeurt
sal worden / ende daer en boven op de ver-
beurte van alle het kruit dat boden de ses
ponden / in eenighe particuliere huysen be-
houden sal worden.

Ende ghemerckt de plaetse daermen ghe-
woonlick is/ alhier ter stede busse-kruyt te
legghen/ sulc zyn gheapproprieert/ dat het
busse-kruyt tot de selve plaetsen bequame-
lijck te water met schuyten / af ende aen
kan werden gheboert: Soo wordt by desen
gheinterdicert/ dat van nu voortaen geen
bus-kruyt langhs deser Stede straten / sal
moghen werden geslept/ op pene van acht
gulden te verbeuren/ by den eygenaer van
dien / ende daer en boven twee gulden by
den Sleper.

Item sullen gheene Schepen eenich bus-
kruyt gheladen hebbende / moghen komen
binnen deser Stede palen / vooz ende aler
sp t'selvede sullen hebben gheloft/ op pene van
vijf en twintich gulden.

Gelijck mede in de Schepen die alhier
ter Stede opghelept werden / gheen bus-
kruyt/ sal moghen werden ghelaten / op de
verbeurte van t'kruyt/ ende daer en boven
dertich gulden.

Nemant sal oock van nu voortaen/ bin-
nen deser Stede eenichsints mogen swabel
ofte salpeter rafineren/ vermellon / bernis/
of terpentijn maeken/ op de pene van der-
tich gulden t'elckemael te verbeuren/ ende
evenwel de selve neeringhe niet te moghen
doen ter plaetse/ daer sp contrarie dese Or-
donnantie sulchs onderstaen sullen hebben
te doen.

Van gelijcken sullen geen Potte-backers/
Estrick-backers / Ghelep-backers/ noch
Platerl-backers binnen dese Stede eenich-
sints moghen potten/ estricken/ ghelep / ofte
plateel backen/ als met kennisse ende consent
van mijn Heeren van den Gherichte/ ende
volghens d'ordne der selver.

Wordt mede een peghelijck verboden/ ee-

nigh peck/teer/ swabel/ ofte traen/ in huysen
daermen byert / of in Kelders van sulcke
huysen/ te legghen: Ende sullen de selve spe-
cien van nu voort- aen alleenlijck mogen op-
ghelept ende gehouden worden/ op de Prin-
cen graft / ende daer buyten West-Waert/
midtsdabers van de Supdijde van Voos-
men sloot/ ende Vlien-burgher- brugge / tot
aende Noortzijde vande Wyde strate/ Oost-
waerts op/ tot aen deser Stede Wallen/ en-
de vande Oostzijde vande Grootte sluyt/ in-
de Anthonis dyck / ende Supdijde vande
voorz. Wyde strate / merde tot de voorsz.
Stede Wallen toe/ behalven een Con of an-
der half vooz de Sijters ofte Lijsters son-
der meer: Op pene van vijf en twintich
gulden: wtghelept de Gude sijds/ Teer t'up-
nen/ alwaer t'peck ende teer / vooz dese tijdt
noch werdt gheloreert: Wel verstaends
dat de voorsz. specien in gheene huysen/ noch
Kelders als vozen sullen moghen legghen/
op pene als boden.

Ende soo wanneer yemant eenige Sche-
pen legghende aen de Vooghe- Noort/ aen de
Ochskal/ ofte indelaghe / buyten de palen
deser stede / sal willen overhalen om te bla-
keren ofte bzuuwen. Sal in sulcken gheval-
le aen weder sijden van de selvede Schepen/
rupmte ghelaten moeten worden ten min-
sten van twintich bademē sonder dat d'ar-
beyders eenigh peck/teer/ ofte root op t'blot/
de schouw/ ofte in t'boot sullen mogen waer-
men / anders als op stroom / aen de boep
van haer anchor / legghende op ghelijcke
rupmte/ van twintich bademen als boden.
Ende sullen de voorsz. arbeiders by haer
moeten hebben twee hoosvaten op elck blot/
ofte schouw/ ghereet legghende/ om by mid-
delen van blien/ tegghens alle opkomende on-
gheluck/ dat God verhoeden/ te beter te mo-
ghen versien / alles op de boete van twaelf
gulden/ t'elckemael te verbeuren.

Sullen mede voortaen binnen deser Stede
geen Ecken mogen werden gebuycht/ dan
met pferre latten / sonder datse op eenigh
houdt sullen moghen rusten: Ende die ghene
die pegen-woozdigh alsulc noch niet en zyn
ghemacht/ en sullen in sulcker ghesalte nie-
langher moghen werden ghebuycht/ op de
verbeurte van vijf en twintich gulden
t'elcken repse te verbeuren.

Dat mede nae Mey toekomende gheen
kuyppers in steggen ofte straten aen weder
sijden betimmerd / op stract sullen moghen
blakeren / maer sullen t'selvede moeten doen
binnens huys in sijnen schoorsteen / by
mijn

6. 1616.

mijn boorschzeven Heeren eerst ende al booren ghevisiteert / op boete van drie gulden t'elckemaelt te verbeuren.

Niemandt sal vermoghen beneden in de hupfen / eenich hemip ofte vlas te legghen sonder t' selve te behanghen ofte bekleden met linnen/ ofte wolles/ ten minsten ses boeten hoogh van der aerde af te reekenen/ op pene van drie gulden.

Sal oock niemant binnen deser Stede moghen hekelen ofte blaffen/ ofte doen hekelen ofte blaffen/ dan in een boorschup/ met open veynsteren ende deuren: Ende niet op eenighe solders/ camers/ ofte achterhupfen/ op pene van thien gulden. Gheleijck men oock niet sal moghen doen des mozzghens boorz biffupzen/ noch des avondts nae neghen upzen op de verbeurte van drie gulden.

Ende des mozzghens boorz daghe / ende des avondts by doncker blaffende ende hekelen/ en salmen gheen licht moghen ghebruycken/ dan in de sloten hanghende Lantaernen/ op een ghelycke boete van drie gulden te verbeuren.

Sullen oock de Blasters soo langhe sy by de Haers werken/ ende blaffen/ in gheenderlepe manieren/ eenigh vier/ by haer moghen hebben/ ofte gebuycken/ op pene van drie gulden by den bewooner des hups te verbeuren / die de selve weber sal moghen verhalen/ aen den gheenen/ die contrarie des eenigh byer by haer ghehadt ofte ghebruyckt sullen hebben.

Item by tijde van Zant sal de bewooner van t' hups/ daer inne eenighe Zandt komt/ ghehouden wesen overluydt/ op der straten Zandt te roepen/ op pene soo ander luyden/ niet van desen hupf- gesinne zynbe/ eerst den Zandt ontwaer worden ende Zandt roepen / van byen twintich gulden by den bewooner des hups te verbeuren. Ende so in een schip eenighe zant quam/ sal de Schipper gelijcke 25. gulden verbeuren / alwaert oock dat upt het selfde schip eerst zandt gheroeppen werde.

Ende om alle periculen van zant te beter te verhoeden: Ende de selfde ontfaen zande/ daer inne te voorszien / hebben mijne voorsz. Heeren vanden Gherechte goet ghebonden/ in elcken wijcke bande oude ende nieuwe Stadt midtsgaders inde ghefigureerde quartieren de naghenoemde personen tot Zandt-Meesters te nomineren namentlijck: 8cc.

Welcke voorsz. Zandt-Meesters/ ende

1616.

die namaels in hare plaetsen ghekozen/ ende gheselt sullen worden/ het welcke voortaen jaerlijck/ by aflijbigheyt / verhuysinghe/ ofte adere werelijcke excuse/ by de k'ijghs raedt/ met approbatie van Burgger-Meestersen/ sal worden gedaen/ te sacen ofte elck besonder/ last ende oplicht sullen hebben/ omme met de Capiteynen/ Luytenanten / ende andere Officieren/ bande respectie wijcke/ soo dickmaels/ sy t' selve oirbaer sullen binden/ ende ten minsten een repse des jaers/ te bestien/ hoe ende in wat manieren dat men op alle plaetsen byere/ ende hoe sa torfende hout/ of eenigh ander goet dat lichtelijck aen bzandt komt / den byere ofte den pype van de schoorsteene leyt ende daer inne ende t'geue anders tot verhoedinghe van bzandt dient gedaen/ te doen remedieren ende voorszien/ als sy luyden te rade/ ende noodich binden sullen: Ende of yemant van sulcx te doel/ in ghebrecke mochte werden bevonden / sullen de Capiteynen/ Luytenanten / Officieren/ ende Zandt-Meesters/ sulcx mijne voorschzeven Heeren vanden Gherechte te kennen gheben/ omme by de selve/ daer inne voorszien te werden / als bevonden sal werden te behooren.

Sullen mede de Zandt-Meesters / heereffens den gheenen die sulcx van oudts bevolen is/ oplichte nemen/ op de Zandt-meesters/ Leeren/ ende haecken / om de selve in goeden staet / ende reparatie te onderhouden / ende verdelen ter plaetsen daer sy sulcx noodich sullen binden. Ende ten eynde de voorsz. Zant-Leeren ende haecken/ op haer Luyder plaetse moghen blijven / ende in tijden van noot ghehouden werden/ interdicieren ende verbieden mijne voorschzeven Heeren vanden Gherechte alle Timmer-luyden / Metselaers / Lepdeckers / ende allen anderen t' zo voozteren oft woonderen deser Stede/ of anderen wie die zyn moghen/ niemant uptghesondert / de voorsz. Zandt-Leeren/ ofte haecken tot eenigher tijdt/ te halen/ ofte te doen halen van heure plaetsen / om in heur werck te bestighen / ofte andersins in eenigher manieren te ghebruycken/ dan alleene by zande / op de verbeurte van drie gulden/ op elcken haake ofte leere / die contrarie van desen ghehaelt sal worden.

Ende op dat de selve Zant-leeren ende haken/ by last ende noot te beter mogen gebeeft/ ende metter haest ghekegen worden: Sullen de voorschzeven Zandt-meesters de sleutelen vande slooten/ daer mede

Z 3 h

de

de voorsz leeren ende baken ghesloten zyn /
geben ende leveren te bewaren / den genen /
die daer naest by woonen / ende hem dunct
daer toe bequaemst te wesen / die oock schul-
dich sullen zyn de selve stael te ontfangen /
ende te bewaren / omme die by bzant / ende
noode ghebrecht te werden / ende anders
niet / op arbitrale correctie.

Ende de ghene den welcken de bewaer-
nisse vande Bzant-emmers sal wesen be-
volen / sullen die selve inde voorz hupfen / ofte
gangen / ende niet gens elders moeten han-
gen / ende daer van tot allen tijden verant-
woorden / ende die niet anders als in tijde
van noot laten gebuycken / ofte by gebreke
van dien sullen mijne voorsz. Heeren vande
Gerechte / de schade by verſupmenisse ofte
quade toeberecht / inde voorsz emmers ghe-
beurende verhalen aen den Inwoonders
vande voorsz hupfen.

En ten eynde alle plaetsen van Emmer
bequaemlyck mogen wesen voorszien / so sal
voorzien van Stadts weggen / inde respec-
tive Wycken ende quartieren meerder ghe-
tal van Emmer worden bezocht / en het
Emmer gelt daer toe noodich / by de krijch-
raede nae discretie verhooght / welke Em-
mers buytens de Bzant-meesters / mede
jaertlijck by de Schutterijen / tot de opschy-
dinge alomme ghecommiteert / sullen wor-
den ghevisiteert / ende den luyden by wel-
ke eenige Emmer gemist / ofte ter behoer-
lijcker plaetse niet gebonden worden / date-
lijck boeten ongenomen te werden / voorz pe-
der Emmer ses ſupbers / ten ware sy hare
Emmer naer eenigen Bzant hadden ghe-
mest / ende op haere vermaninghe aen den
Bzant-meesters ghedaen / de selve of andere
in plaetse niet weder hadden bekomen.

De Bzant-meesters sullen insgelijck van
het getal van Emmer in de respectieve quar-
tieren / midtſgaders vande hupfen in wel-
ke de selve zyn berustende / goede notitie
houden / ende ten minsten twee maels jaers
ghelijcke visitatie doen / als hier vooren is
gheseyt / ende eenich gebreck ofte contraven-
tie verbindende / den luyden ghelijcke boeten
mogen afnemen.

Ende eenigh ongeluck van bzant ontfan-
gende / sullen de voornoemde Bzant-me-
sters soo haest sulcx in heur luyder kennisse
ghelomen sal wesen / hen na den bzant be-
voeghen / by haer hebbende sekere langhen
rooden geschilderden stoch / met deser Stede
wapen daer op / van seven ofte acht boeten
sanch / ten eynde sy by ten peghlyck daer

voorz bekent ende behoorlyck ghespecteert
mogen worden : Ende sullen voorsz opſicht
nemen / dat de Emmer vande Gude syde /
niet gebrecht sullen werden aen de Nieuwe
syde / noch vande Nieuwe syde aen de Gude
syde. Wel verstaende dat de Emmer / op
deser Stede hupen hangende / gebrecht sullē
moghen werden / ter plaetsen daer de bzant
komt / sullen ooc volck / ende alle gereetschap
teghen den bzant noodich by den anderen
doen brengen / omme voorsz by den Heeren
Schout / Voogdmeesteren / Schepenen / ofte
36. Raden / ende by absentie vande selve by
den voorsz. Bzant-meester selfs / alſulke
oortje op de upringhe vanden Bzant ghesit
te worden / als sy verbinden sullen meest dien-
stelijck te wesen.

Sullen bovendien alle Bzouters / Ver-
wers / Zeep-sieders / Mout-makers / Kras-
fineurs van ſuycker / Smeer-smouters /
Was-smelters / Olp-slagers / ende dierghel-
ijcke / ghehouden wesen / tot heur luyder be-
hoef te kopen ende te onderhouden / achthien
leeren Bzant-emmer : En sal peder Bzant-
ket ſuycker baker / Trooper-slager die byer
besicht / Schootel-doeck verwer / Spietſma-
ker / Root-gieter / Tinne-gieter / Bzante-
wijn-maker / Sloet-maker / Smit / Seyl-
maker / Horde-maker / Geel-gieter / Winco-
gieter / en Potasch-bzander / Kaffineur van
gout / oft silver / tot syn behoef moeten koo-
pen / ende onderhouden vier leeren Bzant-
emmer / ghemerckt met haer eygen merck /
op pene van een halve gulden voorz elcken
Emmer te verbeuren : Sonder nochtrans de
selve upt te moeten leveren / dan tot afwe-
ringhe van hun eyghen perijckel / ten ware
hen luyden / by mijne voorsz. Heeren ofte de
Bzant-meesters / omme sekere consideratie /
anders werde ghecondemneret : In welcken
gevalle hen luyden de Emmer die also sou-
den moghen werden ghemist / van Stadts
wegen sullen werden vergoet.

By tijde van Bzant-rumver / Vlachte /
Becken / Trompt-ghesloch / by nacht ofte
dupsterheyt gheschiedende / sal een peghlyck
ghehouden wesen een Lantaren met lichte
voorz synen hupse te hangen / boven het bene-
denste vier-hant / op pene van twintich
ſupbers.

Ende sullen ten voorsz. tijde / den Heeren
Schout / Voogd-meesteren / Schepenen / 36.
Raden / Pensionaris / Secretarissen / Procu-
reurs / gheswozen Roedzagers / ende andere
de justitie aenhangich wesende / hun binden
met hun geweer / op deser Stede-hup.

Sullen

Sullen inſghelick ten tijde als vooren/ de Schutters ende Soldaten gehouden wesen terſtont te komen met haer gheveer/ op de georbonneerde plaetsen onder hunne respectie Daendelen/ in conſormite van de Ordonnantie daer van zijnde.

Item alle Wozghers/ noch inde Schutterij/ noch onder de Daendels zijnde/ en oock alle Inwoonders (het Darent Volck/ mitſgaders Timmer-luyden/ Metſelaers/ ende Opper-knechten uptghenomen) ſullen bliuen in haere huerten ende wijcken/ omme ghe-employeert te worden daer hen by den genen/ sulcx competerende/ ſal werden georbonneert/ op pene van ſes gulden by de contrabenturg te verbeuren.

Die van deſer Stede Ruyter-wacht/ ſullen gehouden wesen te komen op deſer Stede-huyſ/ onder heur-luyder Capiteyn/ ten ware eenighe vande ſelue/ of vande voorsz. Wozghers/ Soldaten of inwoonders waren ontrent den Brandt gheſeten/ ofte vanden vrienden of bekenden/ der gener/ die ontrent den Brandt geſeten zijn.

Alle vzeemde ende upt-Heemſche perſoonen/ hier ter Stede niet woonachtich/ ſullen by tijde van Brandt ofte rumoer als vooren/ bliuen binnen hare huſſen/ logijſen/ herbergen/ ende ſcheypen/ ten ware het Scherpsvolck hem dadelijcken tot leſſinghe vanden Brandt/ employeert.

Ende ſullen de Waerden ende Waerdinnen gehouden wesen hier van hunne gaſten te adverteren/ ofte waerſchouten/ op dat zy in haer logijs mogen bliuen/ ofte by ghebruke van dien ſullen de waerden/ in waerdinnen voorsz elcken gaſt upt ſijn logijs/ als vooren/ gaende/ ende niet ge waerſchout zijnde/ verbeuren drie gulden: Maar indien de ſelue gaſten ofte vzeenden ghe waerſchout zijnde/ en wel upten huſſe gingen/ ſo ſullen ſp de voorsz. boeten ſelſe beſtalen/ in daer en boven gheoorigneers woerden tot diſcretie van Schepens.

Van gheelijcken ſullen ghene Vrouwen nochte kinderen/ by Clocke gſlagh of rumoer/ tzy by daghe oft by nachte/ hen verhojderen te comen op de ſtreden/ ten ware ſp ontrent den Brandt gheſeten waren/ ofte vande vrienden of bekende/ der ghener die ontrent den Brandt geſeten zijn.

Ende omme te verhoeben de inconuenienten van dieverije/ inden Brandt: Ordonneren mijne voorsz Heeren vanden Gerechte/ dat van nu voortaen niemand onder pzeſent/ van remge goederen te berigen/ tot den

Brandt ſal mogen loopen/ ten ware ſp vanden bloede of goede bekeude waren vanden ghenen/ die onder perijckel vanden Brandt gheſeten zijn/ op pene van ſes gulden als boven.

Ende ſoo wanneer eenigen Brandt ſoude mogen onſtaen/ ſullen tot upſinghe vanden ſeluen/ ghehouden wesen te loopen/ alle Maſelaers/ Wier-draghers/ Meeters/ Seeters/ Coorn-draghers/ Stoeters/ Waegh-draghers/ gzoote ende klepne Schuyte-boerders/ Wot-schuyte-boerders/ ende Roep-schuyte-boerders/ daer onder begrepen/ op pene van ſes gulden/ ende pzeſentie van haer luyder Offitie/ Wozgherſchap ende Gilde: Welverſtaende dat de Opper-luyden/ vande voorsz. respectie gilden/ niet gehouden ſullen zijn ſelſe te arbeiden/ maer goede opſicht te nemen/ dat haer luyder respectie gilde-woeders by den Brandt komen/ ende hen na behooren quitten: Oock ſal het Darent-volck/ mitſgaders Timmer-luyden/ Metſelaers/ ende Opper-knechts/ tot het bliffen vanden Brandt ſoot hen goet dunkt/ hen oock mogen voegen/ ende daer toe laten gebuyken: Ende indien eenighe vande voorsz Gilde-woeders/ ſonder Wettelijche excuſe/ haer abſenteeerden/ ofte tot vermaninge van hare respectie Opperluyden/ haer in behoortijche ojdze niet ſelden/ ſullen boven de boeten in hare gilde-bzieben gheſtatueert/ voorsz peder repſe verbeuren een Carolus gulde ten pzeſte vanden Officier.

Sullen oock tot behulp vanden genen/ die den Brandt upten/ hen voegen deſer Stede Fabryck-meesters/ Meesters Timmermans ende Maſelaers/ met hunne knechten/ aen deſer Stede Fabryck werckende/ met bijle/ breeck-pfers/ ende ander ghereetſchap: om te doen sulcx den noodt bereyft/ ofte hen by mijne Heeren vanden Gherechte/ eenighe van dien/ ofte den Brandt-meesters/ ſal woerden gelaſt ende gheorbonneert.

Alle welcke perſoonen tot den Brandt te upten gheorbonneert/ verboden wert gheft ofte pzojht daer af te eſſchen ofte ontfange/ op de verbeurte van haer Wozgherſchap/ in correctie deſer Stede: Behoudelijck indicaemant de voir doende/ tot upſinghe van den Brandt/ ghequelt woerde/ dat de ſelue als dan by den genen upt wiens huſſe de Brandt is ghecomen/ ofte by den Eyghenaers ende Inwoonders vande ghebupz-huſſen/ daer de Brandt wesen ſal/ bevygt ſal worden van t Meester-loon/ ende gherecompzeſert van ſijne ſmerte/ ende voorsz tot onderhoudinge

1616.

van wijf ende kinderen/betaelt sal worden/
van alsulcke winste ende dagh gelben/ als
hy by de boorz. quetsinge ende swerte soude
mogen hebben versumpen/ ende bit al tot ar-
bitrage ende goet duncken van den Ghe-
rechte.

Bevelen boorz. den boorz. personen/
dat sy hen belesdelyck ende boorszichtelyck
dragen int neder werpen vande Emmerz/
daer inne boorz. tijden dicwils genoegh moet
wille/ omme den goetru luyden beneben
staende te misdoen/ ende gzaote onmanier-
lichheyt ghebruyckt is gheweest. Ende soo
verre daer inne boorzaen van ghelijcke ge-
pleeght wordet/ zijn mijn Heeren van mee-
ninghe/ t' selve strengheijck naer ghelegent-
heyt te corrigeren.

Item soo gheduyende ende ontrent den
Zandt/ pemandt hem verbozert/ eenigh
ghebecht aen te rechten / ofte pemandt te
queten/by daghe ofte by nachte/ sal boven
het dobbelt vande boeten / die andersints
teghens soodanighe delicten zijn ghesla-
tureert/ noch arbitraerlyck ghestraft wor-
den/tot discretie van mijne Heeren vanden
Gherechte.

Ende ten eynde de Zandt-emmerz/lee-
ren/ende haken/ na den Zandt bequame-
lyck moghen werden vergabert / ende op
haerder plaetsen ghebozcht / hebben mijne
Heeren van den Gerecht/ daer toe specia-
lycken ghecommitteert / den Fabryck-
Meester deser Stede / in der tijt wesende:
Widtsghaders den Zant-Meesters/ ende
boorz. alsulcke andere personen / als de
boorz. alsulcke andere personen / als de
boorz. alsulcke andere personen / als de
hulpe nemen sal: Verbiende allen ande-
ren hen daer af te onderwinden/ ofte eeni-
ghe der selver wegh te dragen/ ofte te ver-
steken / op pene van aen den lijve ende
goet/als openbare dieven ghestrafte wor-
den.

Inghelijck wordet van wegghen mijne
boorz. Heeren/ scherpselick gheboden/ allen
den ghenen / die eenighe vander goeden
Luyden goeden/ ontrent den Zandt ghe-
seten/hoedanigh die wesen moghen/ten tij-
de vande Zant/aen d'een tijde ghebozcht/
ghebercht / ghehuyft/ ofte ghehoofstullen
hebben/dat sy alle die selve binnen den tijdt
van hier en twintigh uren daer nae bren-
ghen/ ofte leveren / ende doen leveren/ in
handen van den Epgghenaers van dien / of
indien de selve hen onbekent zijn op deser
Stede huyt / in handen van mijne boorz.
Heeren vanden Gherechte/ interdicerende

eenen peggelijck/eenigh pferwerck/ ofte yet
anders te nemen ende draghen van pe-
mandts erbe/dan alleenlyck van syn epgge/
alles op pene boorz.

Ende sullen de boorz. penuniele boeten be-
keert worden/het een derden deel tot pofite
van den Officiers / het tweede derden deel
tot boozdeel van den aenbrengher / ende
t' derde tot behoef van het Cuchthuyt de
ser Stede.

Widus ghearresteert ende goet ghebon-
den/den 37. Augusti 1616.by mijne Heeren
den Schout/allen Burghermeeesters/ende
allen den Schepenen/ dempris Peter de Vla-
mingh ende Jan Peterfz. de VVit.

Ende gepubliceert den 3. Septembris 1616.
presentibus den Schout Gerrit Jacob
Witfz. Burghemeester/Jacob Bacher/ en
de W. Andries Bicker Schepenen.

Op my

M. Bouvver.

N Me dien een merckelijck ghetal
Vlcochen, woonende in het Lant-
schap Istria zijnde seer bergach-
rich / ende hebbende vele enghe
passagien / ende oock aen ende uytboerin-
ghen / insouderheyt te Zangh aende Zee:
Eenen langhen tijdt herwaerts / te water
ende te Lande / niet alleen den Turcken/
maer oock de Venetianen / met stropen en-
de buyt halen / groote schade hadden ghe-
daen/ende veel schoon Landts hadden be-
dozven/ende vele schepen gheplondert/ ghe-
lijck sy onder anderen booz een jaer / een
schip willende uyt Turckpen nae Venetien
loopen/hebben ober-ballen / allet volck ver-
moordet / ende onder anderen buyt eenen
ober-groeten Orientalen Diamant/ welc-
kers ghelijcken noijt was ghesien / dooz
den schipper (die hier dooz syn leven heeft
ghehouden) openbaert/ende hun ghegeven/
hebben vereregghen. Soo heeft ober sulck
werck niet alleen den Turck om hem te
wzecken/veel onschuldich Chzisten bloet te
Water Vergoten: Maer oock hebben de
Venetianen haer/dooz haere ghesanten/by
den Ertg- Hertoge Ferdinandum tot Bzaet3/
daer ober beclaecht / ende ofschoon hare
Deurluchtigheyt den Oversten der Dscoc-
hen tot Zangh / ernstelijck heeft bevolen/
dienthalven naerstige inquisitie ofte onder-
soekinghe te doen/soo en heeft hy nochtans
sulckx tot benoegghen vande Venetianen
niet

1616.

1616.

niet ghedogen. Waerom de Venetianen epulelijck ghesolvoert hebben haere schadelike aen de Wiscchen te water ende te Lande selfs te wezen. Tot desen eynde hebben sy haren Admiraelen ter Zee Veniero, met sommighe Galleyen ende 25. Barken te Water/ ende haren Velt-Obersten Pompejum Iustinianum te Lande/ met etijliche duysenden te Peerde ende te voete/uyt-ghesonden/ die onder andere deden den 14. Decem-ber een deel der Landtschap Friaul, ende des Berchs de Medea tusschen Palma ende Gradisca, ende Cormores, heeft inghenomen ende verobert/ ende wes streepen ende plonderen in des Ertz-Hertoghen Landt / ende de eynden van dien / groote schade ghedaen/ daer over noch verschepten schermutsin-ghen zyn gheschiet / want de Heer Oberste van Crupmans Doop / was met een groot ghetal van des Ertz-Hertoghen Ertzhs-Volck tot Gardisca ghecomen/ tot den welken/ ghelijck oock tot de Venetia-nen / noch daghelijck mer volck ghecomen is. Ende dit is een beginfel van eenen ghe- duypighen ende bloedighen erijck geweest. De Venetianen syn op den vijfden Martij met haer legheer / sterck 8000. Man / vooz Gardisca gheballen (welck is een Stadt met een Casteel ghelegden aen de Ribi-ere Lisonte) ende hebben daer vooz gheplantt ses-tien stucken gheschuts/ veel hupsen/ als oock de Stadt daer mede seer beschaedi-ghende. De belegherde hebben haer dapper gheweert/ ende sy hebben aen d'ander sijde van de Ribi-ere een groote schanse ghelept/ om van hare Wyanden niet rontom her be- legghert ende besloten te kunnen worden. Op den 20. Martij meynden de Venetianen Rozmender handt de Stadt in te nemen/ maer de belegherde hebben den stoem name-lick afschlagen/ ende de ghevangene hebben de Venetianen verclaert/ dat sy wel niet al- leen nootduyst binnen en hadden / die daer wel van nooden was/ maer dat de 800. die daer binnen lagen/ soocloek-gehortte man- nen/ ende soo wel ghroeffende soldaten wa- ren/ dat sy geresolvoert waren/ de Stadt tot den wateren toe tegen te houden. De Ve- netianen siende dat sy niet schieten niet veel wt en richten / hebben sy begoft de holle- werken der Stadt te ondergraven/ dwelck de belegherde vernemende/ soo hebben sy oock van binnen daer tegen gemindert ende ghe- graven. Den 21. Martij vielen de belegherde wt / ende versloeghen een goet deel van der Venetianen soldaten/ dwelck haer soo moe-

dich waecte/ dat sy des anderen daechs drie swarte Daendelen van het Casteel lieten bliegen/ ende ontboden hare wyanden dat sy maer aencomen souden / sy wouden haer de poozten wijt open setten. De Venetianen hier dooz getericht sijnde/ lieten een mijne/ die sy onder de halve mane ghemaecht hadden/ spzvinghen/ ende die haere operatie ende ope- ninge wel ghedaen hebbeende/ soo zyn sy met een furie daer op aengeballen/ maer die van binnen hebben se mannelick te rugge ghedre- ven / soo datter aen bepde sijden veel volck bleef / doch meest vande Venetianen. Als den 23. Martij de Venetianen tjdunge cregē/ dat des Ertz-Hertogen volck van meynin- ghe was meer volck ende allerlep vooz-raet inde Stadt te hzenghen / soo heeft Camillo Trevisani stracx twee duysent soldaten over de Ribi-ere gebzacht/ met de welcke sy sulcx verhindert heeft/ een deel der victualie ende anderen vooz-raet haer afnemende / ende een deel van het Conboy slaende. De ghe- bluchte wierpen stracx een bozst-weeringhe op tot haerder defensie / ende verhiel den daer soo lange/ tot dat haer wt Strypen van Crupmans Doop meer volck toegesonden zijnde / sy al de probiande binnen Gradisca ghebzacht hebben. Den 26. Martij hebben wederom de Venetianen eenen stoem aen- ghebzacht / maer die van binnen lieten een mijne spzvingen/ daer mede sy de Venetianen groote schade deden/ ende daer mede welken sy af. Des anderen daechs cregghen de Ve- netianen wederom schade in haer Ertzhs- volck/ dat inde gzaesschap Nauterburgh ge- ballen was. Den 28. Martij hebben de Ve- netianen eenen Generalen assault ofte een- bal op de Stadt gedaen/ maer sy syn al we- derom wannelick afgeslaghen/ ende moesten met groote schade afwijcken.

Daen souden sy eenen trommel-flager aē de Stadt / ende versochten bestant vooz ee- nige dagen / maer condon dat niet erijghen. Soo hebben sy dan by nachte haer gheschat afgeboert/ ende des morgens stont het heele leger in bataillie. De belegherde verbolgh- den haren wyant / maer te verghhefs. Soo haest als de Venetianen afgetrocken warē/ hebben die van binnen hare Stadts-murze ende wallen (daer de Venetianen over de acht duysent scheuten op ghedaen hadden) over al gerepareert/ ende sy hebben noch ee- nige nieuwe schansen ende fortificatien ghe- maecht. De Venetianen den 30. Martij haer volck moniterende/ hebben bebonden dat sy wel twee duysent man swacker waren/ als

1616.

Gradisca be-
legert.De Vene-
tianen lijsse-
hen af van
Gradisca.

doz

1616.

de: fy booz de Stadt gecomē waren. Maar
fy eregen ftraet daer na nien volck tot ver-
kerchinge hares legers.

De Vſcochi
nemen de
Venetianen
eenige ſtede
af.

In het beginfel van April hebben de Vſcochi
eenige baſte plaetſen den Venetianen afge-
nomen/ hebbende in hare Vaendelen de beel-
teniffe van S. Marcus. ende boozgebende dat
ſy bande Venetianen gheſouden waren/ om
aldaer Garuiſoen te houden: In ghelaten
ghede/ hebben ſy eenen grooten mooyt bedje-
ven/ ende die plaetſen gheplondert/ ende ſijn
alſoo daer van getrocken.

De Keifer
verbot de
Venetianen
te dijnien.

Maer dat het legheer der Venetianen booz
Gardifca was op-gebozen heeft de Keifer
een verbot ghedaen/ dat in Oſtenryck nie-
mandt ſich en ſoude verboozderen Crichs-
volck booz yemaudt anders aen te nemen/
als booz Ferdinandt den Eerſt-Vertoghe/
by verlies van lijf en goet.

Verreſchere
in Switſer-
landt.

In het beginfel van Meerte iſſer een groo-
te Verreſchinge op verſchepdene plaet-
ſen in Switſerlandt gheweeft. Neder
een vermoedde ende vreesde dat dit
booz-boden waren van groote elende ende
ſwaricheyde die Switſerlandt boden het
hoofst waren hanghende/ wat daer op vol-
ghen ſal/ leert den tijt. God de Heere wille
alles ten beſten wenden.

Pompeius
Juſtinianus
doot ge-
ſchoten.

Den tienden dach Octobris ontrent
een upprige den middach / is
Pompeius Juſtinianus (in Neder-
Landt wel vermaect/ ende nu den
Overſte by de Venetianen) ſijnde op een
beſichtinghe by Goritia booz het hoofst ghe-
ſchoten/ en doot gebleven. Ende by is den
16. November binnen Venetien in S. Lauren-
tij Kerche eerliche begraven. Cozys hier
nae is Don Ian de Medicis Ditt-marſchalck
der Venetianen ghemaect/ dwelch velen
een quaet vermoeden gaf/ ende niet wel en
beſaechde / overmits dit hups ſoo groote-
lick aen den Paus ende Coninck van Wi-
panpen verplichtt ende verbondē is/ dwelc
immers heyde der Venetianen grootſte
hpanden ſijn.

Don Ian
Ditt-Mar-
ſchalck der
Venetianen.

Als Don Ian de Medicis d'eerſtemael int
legheer was ghecomen / ſoo hebben die van
Gzaets de Venetianen tot ſchermutſelen
wt-ghelocht/ in welck ghevecht de Veneti-
anen de meefte ſchade leden / ende moften
de plaetſe ruppen. Pompei Juſtiniani ſoon
dit ghevecht aen-ſiende/ is met eenighe an-
dere Cavaleros ghevanghen / ende van die
van Gzaets wech ghevoert. Der ghelijcke

exploicten/ excuſſien/ ende aen-ſlaegen ſijn.
der van heyden ſijden vele geſchiet/ de welc-
ke ick niet en hebbe booz-ghenomen in deſe
Wiſkozje te verhaelen. De Italiaenſche
Wiſkoz-pſchypers ſullen ons op een cozys
hier van volcomen ofte ghenoechſaem be-
richt doen.

De Republike van Veneggen in deſen
ſwaren ergh met den den Eerſt-Vertoghe
Ferdinandt van Gzaets gheraecht ſijnde/
gerſt ſoo in Engelandt/ Vrankryck/ ende
elbers/ als oock in Neder-Landt by de Ge-
neraale Staeten/ ſauur verſocht/ ende oock
ghehouden. Het grootſte dat die Republike
ke van doene was / is gheweeft Crichs-
volck/ hebbende noch goeden booz-raet van
Geldt ende ammunitije. By ghebreck van
Crichs-volck heeft deſe Seignurie wt de
eylanden ontboden ende becomen eenighe
honderden ſoldaten / geen ander gheweer
hebbende / als boghen ende pijlen: Iae ſy
hebben vele Wandſen bypdom ende paden
ghegeven/ ende in ſolden genomen: Sy heb-
ben oock van den Turckſchen Keifer ver-
loſ ghecreghen / dat ſy wt de Chriſtenen/
booz gheheel Turckpen verſpreydet/ eenige
tot haeren dienſt mochten aen-nemen.

De H. M. Heeren Generaale Staeten
van Neder-Landt hebben oock/ op het ver-
ſoek der Venetianen/ gheconſenteert ende
in-ghewillicht/ dat Graef Iohan-Ernt van
Naſſou/ tot haerer aſſiſtente ſoude moghen
trecken met dype dupſend ſoldaten/ ende
hebben ſijne G. gheoortopert de ſelfe in
de Geunierde probintpen aen te nemen/
gelijck dit alles blyckt wt de Acte hier vol-
ghende:

De Staeten Ghenerael der verenichde
Neder-Landen / hebben op de ſeer ſerieuſe
Inſtantie in haerer Ho. Mo. vergaderin-
ghe / van weghen die Sereniſſime Repub-
lique van Veneggen/ gifteren ghedaen/ by
den Heere Chriſtophoro Suriano Reſident
alhier / ende Secretaris van State / ende
Prince Raedt bande boozs. Seren^{me}. Re-
publique/ upt crachte van ſijne A. Cre-
dents byſe/ ghedateert den xv^{en}. der booz-
ledener maent / Mitsgaders opt ſeer ern-
ſtich verſoek van den welghebozen Heere
Iohan-Ernt Graef van Naſſau / ende
omme die Seren^{me}. Republique te beliede/
ende ſijne A. perſoon te gratificeren / den
ſelven Heere Gzae verlooft ende ghecon-
ſenteert / verloben ende conſenteren mit
deſen/ dat hy hem/ booz de tijt van een jaer /
inden dienſt bande ſelve Seren^{me}. Repu-
blique

1616.

De Venetianen
ſouen van
ſoeken te
verreſchere
in Switſer-
landt.

Conſent
booz Don
Ian de
Medicis
van Naſſau
ſal om de
Veneggen
te trecken.

bljckque sal moghen begeben ende verbin-
den/ende tot dien eynde lichten / ende nae
Weniglen transpozeren / buyten costen
want Lant/bijge buytent een hondert solda-
ten te voert op te Coubitien vande Capitul-
latie met sijne L. daer op ghemaecht/mits
dat sijne L. onder de selve soldaten niemant
den en sal moghen in dienst aennemen / die
in den eedt ende actuelen dienst van dese
vereenichde Landen is / sonder expresse con-
sent van haere Ho. Mo. en van sijne Exc.
ende dat sijne L. noch hem voer sijn persoon
inden dienst vande voorsz. Seren. Repu-
blique niet langhet en sal moghen engage-
ren ofte verbinden / als voer den tijt van
een jaer/sonder ghelijck expresse consent ende
permiffie van haere Ho. Mo. Item dat
sijner L. niet en sal toestaen eenighe Raden
ofte raetslaghen noch hem voer sijnen per-
soon/ende sijn volck int gheheel ofte ten de-
le laten ghebuycken in eenighe saecken / of
van oorloghe ofte andersints / die soudou
moghen strecken tot deser Landen prejudi-
cie int Generael ofte particulier / ofte van
de inghesetenen vande selve/sal voorsz. sijne
L. ghehouden sijn onder die Hoofst-Officie-
ren van sijn Regiment te buyghen ende te
stellen/een/ofte twee Predicanten / ende te
bedingen die byzke Exercitie ende Oeffenin-
ghe vande Gereformeerde Religie voorsz.
sijne L. persoon/ende Regiment/soo wel inde
garnisoenen/in sijne L. Loggement/ofte ee-
nighe andere brughe plaetse / als ten vel-
de / op dat die soldaten in Godes vrese on-
der wesen/ende te beter in goede Oorde-
ghel van leven/ende discipline onderhouden
moghen worden/ende sal voorsz. sijne L. by
alle occurrentien ende Exploieten van oor-
loghe hem manlijck ende couragieuselijck
draghen ende houden/ende des Lants ende
sijne reputatie ende eere betrachten / ghe-
lijck haere Ho. Mo. sijne L. dat baelijck
tot betrouwen / mitsgaeders dat hy die
Hoofst-Officiere/Capiteynen/Officiere/
ende soldaten van de Compagnien/insge-
lijcken sal vermaenen hun mannelick te ge-
buycken / op dat sy alsoo te meer moghen
vermeerderen den roem ende vromicheydt/
dien deser Landen Crichs-volck in vrende
Landen / gheduyende de voerzgaende oor-
loghe / bereyghen heeft / wenschen haere
Hooch. Mog. den wel-ghewelten Heere
Graeve hier benevens den segghen des Hee-
ren/voerz. spoedighe reyse/ende alle geluck.
Ghedaeuter vergaderinge van de Hooch-
gemelte Heeren Staten Generael in sijn Gra-

ven-Haeghe/ den laetsten Septembris 1616. 1616.

In desen tijdt compter eenen brief van
den Coninck van Marocces ghenaeijnt
Mulai Sidan, aende Staten Generael/
inden welcken hy verhaelt / dat het
Schip van oorloghe/welck haere Ho. Mo.
aldaer ghesonden hebben/met groot benoe-
ghen van hem/ys aengecomen / ende nae
dat hy hem selven groote titulen ghegheven
hadde/ als Regierder over vele Coningen
ende barbarische Natien/sept hy inden sel-
ven brief / dat hy begheert vrientschap te
houde met de Regierders van Nederlanden/
die hy verstaet dat trouwe ende gheloof
houden/ende daer inne soo vast staen als de
berghen opeerden / wil daeromme eenen
Vrienden ofte Gesante senden/om met haer
naerder vrientschap te maecten ende te
houden.

Also desen Sommer vele gheruchten
van wt-heemsche Crighen in dese
Landen liepen/ende de Staten wel
kennende de nuyplichicheydt des
Crighs-volck. Soo hebben sy om het ver-
loopen haer soldaten voer te comen / dit nae
volgende placcaet gepubliceert.

Die Staten Generael Placcaet
der Vereenichde Nederla-
den/allen den genen die de-
se jegenwoordige sullen sien
ofte hooren lesen/ suluyt.
Doen te weten / alsoo wy
seckerlijck verstaen vande groote ende ver-
schepden lichtinghen van volck/van Oorlo-
ge/te Peerde / ende te voete/die by de Nae-
gebuere Princen/ontrent de Frontiere van
dese Vereenichde Proviintien ghedaen wer-
den/daer mede de selve een goet getal Ruy-
teren ende knechten in onsen dienst wesen-
de / ende andere onse goede Onderfaten tot
haren dienste meenen te trecken / tot deser
Landen grooten ondienste ende prejudicie/
bysonder by dese ghelegentheyt/daer tegen
mits dien nootelijck dient versie/omme dese
Landen van Inlandichs en ander Crichs-
volck segghen alle occurrentien niet te laten
ontbloeten. Soo is/bat wy na rype delibe-
ratie gheordonneert ende gestatueert heb-
ben / ordonneren ende statuieren by desen/
dat gheen Ingesetenen vande voorsz. Vere-
enichde Nederlanden / nochte oock eenighe
Ruyteren / ofte Soldaten te Water ofte te
Lande / inden dienste vande selve wesen/ende
A a hen

Mulai Si-
dan Coninck
van Maroc-
ces verfoert
allantienet
de Staten.

Placcaet
der Gener.
Staten vers-
chiedende
haer crichs-
volck ten
dienste van
hienende
Princen te
trecken. 20.
Sept. 1616.

1616.

hen in dienste ter Oozloghe van vreemde Coningen/Potentaten/Princen/ ofte in andere Landen sullen mogen begeben in wat manieren/ ende onder wat pretxt dat het sy/ sonder daer toete hebben erpys/ consent van Ons/van zyne Erc. ofte vanden Raet/ van State/dat oock de gene die hun alreede in sulcken dienst hebben laten aennemen soo verre als die alnoch niet en zijn verrocke/ den selven dienst sullen verlaten en afflaet/ ende dat de gene die alreede te eynde voorsz. verrocken zyn/ gehouden sullen wesen barelick nae dese Landen te keeren. Alles op pen dat die Contrabenteurs aen hysen goet/ ende die haer absenteren by eenwich banissement gheschast sullen werden. Begynne hier inne mede die Kupseren/Solbaten/ ende andere onse Onderfaten/ buyten de Vereenichde Provincien inde besettinge vande Steden ende plaetsen aldaer/ onder Ons ghebedt wesen/ liggende. Verbieude voorsz. meer alle Coop luyde/Schippers/ ende andere Ingesetenen ende Onderfaten van dese Landen/midsgaders alle anderen onder Ons ghebedt buyten de selve hun outhoudende/daer upt te transporteren/voeren/ende brengen/sonder onsen erpys/consent/ eenige Schepen/Geschut/Wapenen/Munitien van Oozloghe/ ende andere Oozloghs commoditeiten/ by verbeurte vande selve/ende daer en hoede op arbitrale correctie. Ende ten eynde niemant van dese onse Oobonnantie ende Verboethiguarantie en pretendere/ ende oozsaekke hebbe hem te ontschuldigen/bebelen wy wel erpys/lych/ dat de Oozwaren/ ofte waerke vanden van de gene die alreede verrocken zyn/ten eynde voorsz. ghehouden sullen wesen den selven vanden inhoudende van desen/ te waerschouwen/aengesehen wy by skien dat dese punt welich achter volcht ende onderhouden sal worden.

Ontbieden ende versoecken voorsz. die Heeren Staten/Stadt-houderen/Vercommitterde Raden/ende Schepenen der Staten vande Provincien respectie van Gelderlandt/ende Graeffschap Zuydren/Hollant/ ende West-Vrieslandt/Zelandt/Overrecht/Vrieslandt/Ober-Vrsil/Ozevingen/ende Ommeelanden/ende allen anderen Justicieren ende Officieren dat sy dese Oobonnantie van stonden aen alomme doen herhondigen/uproepen/publiceren/ende affigeren in alle plecken van onse Landen/daer men ghewoonlych is dat danige uproepingen/publicatie/ende affixie te doen/midsgaders

inbe Steden ende plaetsen buyten de Vereenichde Provincien onder ons ghebedt wesen. Lasten ende bevelen voorsz. die Raden ter Admiralteyt/den Advocaten/Fiscaels/midsgaders den Admirale/Wice-Admiralen/Capiteynen/Officieren/ende Bevel-hebberen/dese onse Oobonnantie en Verboeth te achter volgen/ende doen achter volgen.Procederende/ende doen procederen tegens de Contrabenteurs ende Obertrebers van dien totte voorsz. penen/ sonder gratie/voghtluychinghe/sabur/dissimulatie ofte verbraght: Want wy sulen ten dienste van den Lande hebben bevonden te behooren.

Ghegeven in s' Graven-Hage/ onder onsen Contre-zegel/Paraphure/ende Signature van onsen Oeffier/ den twintichsten dach Septembrii/ in Jaer sesghien hondert ende sesghien.Was geparephreert I.Magnus V. Onderfont/ ter Oobonnantie vande Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael Geteckent C.Aerlen.Zijnde daer op ghebrucht het Contre-Zegel der selver Heeren Staten Generael/ in rooden Wasche.

Als eenighe Nederlandtsche schepen ghevaaren waren van de onverschaffen des Coninck van Sweden/so hebben de Heeren Staten der Vereenichde Neder-Land Anno 1610. ten versoecke ende op costen van eenighe Coop-lieden/ eenen Ambassadeur aen den Coninck van Sweden ghesonden/ die daer seer beleeftich is ontfangen/ende hy heeft wel vericht het gene daer om hy woghesonden was.

Coys hier nae heeft de Coninck van Sweden een staetsghe Ambassadeur gesonden in s' Graven-Hage/die den 3. Septem. 1610. audientie ghehad heeft/ vertoende mit Latijn de redenen vant verlaeten van Sigismundo/ende het aen-nemē van Carolo tot Coninck. Den achtsten der selver Maent hebben die Ambassadeurs wederom audientie ghehad in de vergaderinge der Staten/ versoeckende mit de selve in een naer der alliantie te comen/ isp Generael ofte porticulier/om de gemeyne Spanen/Portische/Spaensche/ende Jesupische te weder-staen. Sp versochten daer en tuschen een Prohibitionel accoord/also sy vreesden dat de Polen te Moschoon gheset mochten over-ballen/te selve oock Sweden.Sp versochten een assistentie van dupsent Heerden/

1616.

1616.

Werden / om de saecken in der Moschou te verbeteren / vertronende dat de Heer Landen aen de saecken van Sweden ende de Oost-Zee seer vele ghelegghen was. Sy presenteerden over t'onder-houdt van t'se cours in contract te vreden / om de penninge te restitueren / ende daerentusschen by te laeten de haert op Riga, ende mede alle gehomene schepen ende goederen te restitueren.

De Staeten Generael hebben de Ghesanten des Coninck van Sweden tot antwoorde ghegheben / dat sy allerne daer toe niet en konden verstaen / ten waere dat andere Coningen ende Potentacten mede des saecke wouden hantaeben / byzefende dat alsoo sy dese saecke souden hebben aen-ghehanghen / sy alleene niet machtich en souden wesen die te vol-boeren. Daerom de Ambassadeurs gheraeden wiert / dat sy haer souden verbaeghen met hare ghebuyzen / den Coninck van Denemarch / de Duytsche Vorsten / ende den Coninck van Engelande &c. Als de Staten sien souden / dat andere in de alliantie ende assistentie wilden participeren / soo mochten sy hun vertronwen / dat de Vereenichde Proviintien de laatste niet en souden wesen in de alliantie / noch met de minste middelen. Maer sonder de assistentie der Coninghen van Engelande ende Denemarche / en conde der Staeten alliantie ende assistentie haren Meester niet helpen / ja soe de Staeten eerst de se alliantie maecten / soo souden moghelijk die Coninghen difficulteren nae de Nederlandische Staten daer in te comen. Verclaerden hoorder / dat sy niet gheraden en souden haer provisionele assistentie te doe / om dat sy niet machtich genoeg en waren de saecke allene wt te voeren. Dese antwoorde hebben de Staten oock schriftelick op den 12. Januarij 1611. den Baron van Stermborch Ambassadeur des Coninck mede gegeven.

Terwijle dese Ghesanten van Sweden in Nederlandt waren / hadde de Coninck van Denemarchen na Hollandt brieven gesonden vanden vierden Decembris, schrijvende dat hy vast vele differenten hadde met den Coninck van Sweden / vermanende de Staten wel toe te sien / dat inde handelinghe die sy met den Swede mochten aengaen / sy niet en staten / dat hem / ofte de alliantien die hy met haere Landen hadde / mochte nadelich zyn &c. Waer op is sijnne Me. wederom den eersten Januarij 1611.

gheantwoort / dat de Staten haere saecken met den Coninck van Sweden so beleypden souden / dat sijnne Me. daer by geen na-beelighden en soude / vermanende sijnne Me. seer ernstelick alle die differenten met den Coninck van Sweden in der minne te willen laten af-handlen.

Maer cozes hier na is den crich tusschen Denemarch ende Sweden seer heftich aenghegaen. De Heeren Staten hebben goet ghebonden als Ghesanten in Denemarch ende Sweden te souden de Heere van Opdam / den Raet / hier Hogerberts / met den Bozgher-meester Was / die met schouwen state van Cuchuyfen verrocken sijn den 8. lulij, ende arriveerden den 17. der selver maent tot Coppen-haghen / daer sy twee Rijck-Raden vonden om haer te wilcomen / die deser Ghesanten binnen begerden te sien eer sy tot audientie by den Coninck souden geadmittleere worden / dwelch of sy wel ongeeren deden / soo moeste het eben wel alsoo gheschieden. Haren last bestont daer in / om te helpen accommoderen de differenten tusschen Denemarch ende Sweden / en aen te houden om affschaffinghe vande verhooginge der tollén / ende reparatie der geledeens schade. De Coninck het rapport sijnnes Rijck-raden ghehoort hebbende / ontboot der Staten Gesanten by hem te Calmer / die hare propositie by sijnne Me. aldaer gedaen hebben / waer de Coninck en milden nergheens na hoozen / ende sprack verachtelick vande Staten. En uopende de Sweetsche saken seide hy / Non agitur de Religione, sed de Regione.

De Ghesanten sijn met delieven des Coninck van Denemarch op Swede gereys / daer sy vanden Coninck seer beleefdelich zyn onthaelt ghe worden / ende cregghen goet bescheyt op hare versaeck / bestaende in de selfde pointen / die sy in Denemarch geproponeert hadden. Sy zyn aldaer weder met een keten van 1200. guildens beschoncken / ende wederom nae Denemarche ghekeert / haer versoeck iterrende / maer hebbe schampver bescheyt ghecreghen / de Coninck haer antwoordende geen Staten te kennén / daer mede noyt ghehandelt te hebben / noch oock met de landen / maer wel met den Coninck van Spaengien / als Heere der selfder. Hy en wilde niet hoozen na afdoen van eenighe lasten / noch reparatie van schaden jure belli gheschiet &c. Der Staten ghesanten bit bebiadende / namen haren afscheyt van sijnne Me. die de selfde oock elchis met een hett

W a a y van

1616.

Crich tusschen Denemarch ende Sweden.

Dien de State soccken te be-middelen.

De here gesen.

Wespen na Sweden. worden wel onthaelt.

Heeren na Denemarch.

Rechten niet wt.

16

Antwoorde der Heeren Staten aen de Ambassadeurs van Sweden.

Antwoorde der Heeren Staten aen de Ambassadeurs van Sweden.

Antwoorde der Heeren Staten aen de Ambassadeurs van Sweden.

Antwoorde der Heeren Staten aen de Ambassadeurs van Sweden.

1616.

van ghelijcken prijs/ als den Coninck van Sweden ghebaen hadde / vereerde / ende guamen den 10. Octo. inden Hage / ende deden den 15. rapport van haer weder vaeren.

In Engelandt wort verboden onghewilde lakenen tot te voeren.

Alsoo de Coninck van Groot Brittanien op het ernstich verzoek ende bijden van verscheydene Engelsche kooplieden / ende Drapers / in zijn Coninckrijcke van Engelandt allen zijnen onderfaten wel ernstelick heeft verboden / eenige witte ofte onghewilde lakenen wt het Land te voeren / ghelijck tot noch toe verplicht gheschiedt was / merendeel dooz die verbodt sijne onderfaten / handelende wt lakenen / grootelick te benesiceren / soo hebben de E. M. Heeren Staten der Nederlandtsche Provincien / dooz aengheben der Laken-coopers ende Derweren hier te lande / lichtelick verstaen / dat daer dooz vele haerder onderfaten in hare neringe ende coop-handel merchelick souden vercozt ende beschadicht worden : Des halven sy verbodt ghedaen hebben van in dese Landen te laten brengen eenige swarte gewilde lakenen / ende dat op groote penen / ende verbeuten der lakenen. Dit heeft strack den laken-handel in Engelandt seer verzwacht / ende t'heest menich schamel handwerck-mannen en vrouwen tot groote armoede gebracht / want alsoo veel dupsenden van lakenen (siemen na Nederlandt plecht te brengen) daer nu bleven / ende niet en konden vercocht worden. Soo en heeft den coopman geenen lust gehad / om so veel lakenen te bereyden als dooz desen gheschiedt was. Dit heeft aldus eenen gerupmen rijt ghedruyt / noch d'ren noch d'ander willende wijchen ofte toe-geden. Tot dat eyndelick op den 25. Octobris 1616. dese provisionele ordje daer op ghemaect is in s' Graven-Hage.

Placcat der Staten belangenende de Tarra bā de Engelsche lakenen, 25 Oct. 1616

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden / alsoo in den jare 1591. ende 1592. by ons waren ghemaect ende gedaen / publiceren seckere Placcaten op het stuck vande Tarra vande Engelsche lakenen : Ende de Engelsche Cooplieden haer met de handel vande lakenen in dese Landen geneerende / seer instantelick hadden aenggehouden / dat de selve Placcaten tot haer meerder accommodatie ghemodereert / ende verandert mochten worden : Soo is dat wy tot on-

derhoudinge vande goede bruntchap ende Correspondentie / tusschen de voornemde Engelsche Cooplieden ende de Ingesetenen van dese Landen / hebben op te voorsz sake by provision geordonneert ende gestatueert / ordonneeren ende statueeren de punten hier na volghende.

I. Erstelick dat alle lakenen / van wat soort te de selve sullen moghen zijn / op de welcke eenige fouten bevonden worden / ter plaetse vanden in-coop der selver lakenen ghevisiteert en getarceert sullen worden / sy eer dat de lakenen up de selve plaetse vervoert zijn / ofte daer nae / tot kure vanden cooper / behoudens dat alle cortigheyt ende smalte der selver daer t'van blighen sal / by behoortte attestatie vande gheswooren Mannen / ofte Meeters vande Steden hier na genoempt / sonder swarigheyt goet ghebaen sullen worden.

II. Ede sullen de gheswooren Mannen ofte Meeters / tot verhoedinge van alle frauden / ghehouden zijn / alle lakenen die men presentseert te cozt ofte te smalte zijn / te visiteren nat zijnde / ende te meten met een oprechte Zabantsche Elle.

III. Doch sullen geen lakenen / houdende twee Zabantsche Ellen byzede nat / dooz smal gheraken werden / noch en salmen dooz een vierde-part van een Zabantsche Elle corticheyt op een laken / den vercooper niet ascozen.

IIII. Ende ommete verhoeden alle onnodige onkosten ende resiquen van over-seydingen in geballe dat eenige fouten van Wol-stopfels ofte Wol-gaten / ofte van Linnen ofte Cartoen-vaden / hen openbaren int verwen / ofte dat eenighe fouten dubieus verclaert werden / ter plaetse vande eerste in-cooping / soo sal de finale visitatie ende estimatie vande voorsz fouten / gemaeckt worden in een vande nabolgende Steden.

V. Alsoo ghesustineert is / dat in alle plaetsen gheen bequaemheyt en is / om goede Meeters te vinden / ende dat d'Engelsche qualick op alle plaetsen personen conuen hebben / die helpen letten dat de meringhe gheerouwelicken ende onpartijdelick gheschiede / soo sullen de Coopers woonende byten de Steden van Nimwegen / Zutphen / ende Arnhem in Gelder-landt : Dordrecht /

1616.

Amsterdam/ Delft/ Leiden/ Amstelredam/ Gouda/ Rotterdam/ Gozrecum/ Alkmaar/ Hoorn/ Enck-huyfen/ in Hollandt en West-Vrieslandt/ Middelburch ende andere stede/ daer Verepderge van lakenen in Zeelandt is: de Stadt Utrecht/ ende Wers-foort in het Land van Utrecht/ Leuwaerden ende Harlingen in Vrieslandt/ Deventer/ Campen ende Swol/ in Ober-Nijssel: de Stadt Groeningen/ inde Probieintie van Groeningen ende die Omme-landen/ haer moeten addrefferen aen een van de selve hier vooz ghenominerde Steden/ haer best ghelegen zijnde / op dat de Tarra aldaer als voozen mach gemaecht worden.

D J.

De onkosten bande oversenpdinge/ sullen ghebraghen worden by den vercoopers/ en de resigue by de coopers.

D J J.

Ende soo wanneer de Tarra bande ghebrecken / verhaelt hier voozen int vierde Articel / sal excederen de somma van drie ponden blaemst/ sal den vercooper altyds keute hebben / om sijn lakenen/ naer dat de Tarra daer op gemaecht sal zijn/ weder aen hem te nemen/ ofte den Tarra te voldoen/ en sal geen Tarra ghemaecht werden/ beneden de twee gulden op een laken.

D J J J.

Als den tijt van elf Maenden / naer dat den coop aengegaen sal wesen/ ge-expireert sal zijn/ en sal niemant moghen pzetenderen Tarra te hebben/ ofte verbeteringhe over eenige ghebreken te verkrijgen.

J J.

Verbieden voozs wel expzeffelicken/ alle Ingeseftenen van dese Landen eenige lakenen te coopen / ofte by eenighe contracten ofte handelingen te verkrijghen/ op andere conditien/ int regard van de estimatie van de faulten ende ghebrecken ofte het maken van Tarra, als de poimcten hier voozen ghesiet zijnde/ mede bzingende/ op de verbeurte bande Lakenen anders ghecocht ofte becomen / ende boven dien op elck Laken noch twintich ponden van xl. grooten / te beheeren d'ene helft ten pproffte vanden Wenzenger/ ende d'ander helft ten pproffte van den Officier/ die t'verbolghen ende executie doen sal / ende sal by voertelijche Certificatie moeten blijcken / dat de coop ofte verhandelinghe in consozmitept van dese Oydonnantie is gheschiet / ende sal den cooper ofte bzingher daer en boven gehouden zijn/ des vermaent zijnde / hem daer over by

Ede te supberen.

J.

1616.

Niemant en sal eenighe Engelsche lakenen / mogen voeren ofte bzingen van de eenige Probieintie in d'andere / ofte vooz by de Colen / ofte Wachten vande selve/ dan die in consozmitept van dese Oydonnantie sullen zijn becomen/ waer van oock sal moeten blijcken by Certificatie als voozen/ en des noot zijnde/ by Ede moeten verclaert worden als voozen / op de penen hier voozen verhaelt/ te appliceren als voozen.

Ontbieden ende versoeken daer-omme de Heeren Staten/ Stadt-houderen/ Ghecommiteerde Raden/ ende Ghe-deputeerde bande Probieintien respective van Gelderlandt/ ende den Graeffschap Zutphen/ Hollandt ende West-Vrieslandt/ Zeelandt/ Utrecht/ Vrieslandt/ Ober-Nijssel/ Stadt Groeningen ende Omme-landen / ende allen anderen Justiciaren ende Officiaren / dat sy dese Oydonnantie van stonden aen alomme doen vercondighen/ upvroegen/ publiceren/ ende affigeren/ in alle plecken van onse landen/ daermen ghewoonlicken is dat danige upvroepinghe / Publicatie ende affictie te doen/ mitsgaders inde Steden ende plaetsen buyten de Vereenighde Probieintien / onder ons ghebiert wesen/ lasten ende bevelen voozs de Raden ter Admiralliteyt/ den Advocaten Fiscaels/ midtsgaders den Admiralen/ Vice-Admiralen/ Capiteynen/ Officiaren / ende Bevel-hebberen/ dese onse Oydonnantie ende verbodt te achter-volghen ende doen achter-volghen / pprocederende en doende pprocederen / teghens de Contra-venteurs ende Overtredders van dien totte voozs penen / sonder gratie/ oogh lupkinghe / sabelur/ dissimulatie/ ofte verdrach/ want wy sulcx ten dienste vanden Lande hebben bevonden te behooren. Ghegheben in s'Gzaben-Haghe onder onsen Contre-Seghel / Pharaphure / ende de Signature van onsen Officier opten vijftent wintichste Octobris 1616. Was Separat-heerr. Joh. Kelfken. D. Onderstont/ ter Oydonnantie vande Hoogh-gemelte Heeren Staten Generael ghesceken: C. Aerslen. Zijn de met het Contre-zegel der selver Heeren Staten in rooden Wasse hanghende aen dubbeldste sterte van parquement.

Ende op dat hier in des te wepnigher fraude ofte bedroch soude gheschieden / so hebben de Heeren Staten ten selven daghe dese nabolgende instructie ghemaecht ende aen den dach ghegheven / belanghende het

Ma a ij

visiteren/

Instructie
van de Heere
Braden Ge-
neael/be-
laagende
bifiteren/
meten/ende
tarren bande
Engelische
lakenen.
27. Octob.

Eerstelijck sullen de Meters hun re-
guleren naer het Placcaet vande
Tarra op t' stuck vande Engelse
Lakenen hebben gearresteert: Ende
sal by de Magistraet vande voorsz respecti-
ve Steden de voorsz Gheswozen Mannen
oft Meters/ ghelevert ende in handen ghe-
gheven werden een aprechtte Zhabantische
Elle/ende sullen erdt doen/ dat sy mette sel-
ve Elle alle Engelse Lakenen/ die te coyt
ofte te smal bevonden werden/ ghetrouwe-
lijck ende rechtveerdelijck sullen bifiteren/
heuren/ ende meten/ende by soo verre als sy
eenich bedroggh ofte valscheit vermerken/
behinden ofte weten in oft op de voorsz La-
kenen geprachtisert te zijn/ om onbehoor-
lijck dobbele Tarra (de Lakenen eens van te
hooren ghekeurt ofte ghemeten gheweest
hebbende) te verkeyghen/ sullen op hun lup-
den erdt gehouden zijn sulche prachtygheuen/
ende proctijfing den Officiers ofte Magi-
straet over te dragen/ op dat sy anderen ten
rempel gestraft mogen wordē mette pene
hier nabolgende.

III.

De voorsz Gheswozen Mannen/ ofte
Meters sullen gehouden zijn alle Lakenen/
diemen pretendeert te koyp/ ofte te smal te
zijn/ te heuren ende meten nat en niet droo-
ge: Ende naer dat sy eenige Lakenen ghe-
keurt ofte ghemeten hebben/ soo sullen sy
inffens des Laken-marchers Werck/ ofte
op het achter-eynde van elck Laken/ een
kentepcken setten/ met een yser daer toe er-
pesselijck ghewaracht/ om oer al te ghe-
bruycken/ van een soyme ofte satfoen/ ghe-
lijck hier inffens ynt ghebeycht staet/ ende
ghelijck tot Amstredam gebuycht is ge-
weest. Ende in geballe t'voorsz kentepcke
toegesloopt ofte anders verandert is: ende
van ghelijcken indien eenighe andere frau-
dulseu middelen bevonden mochten wordē
ghebuycht te zijn ten sijne voorsz. als t'fel-
de sal wesen opte verbeurte van t'laeken/
ende daer-en-boven op een boete van hon-
dert goudt Croonen/ te appliceren ter dis-
positie vanden Magistraet in elke plaetse
daer de boeten sullen vallen/ende gheexcu-
teert worden.

III.

De voorsz geswozen Mannen oft Me-
ters sullen moeten goet ende pertinent re-
gister houden van alle Lakenen by penlie-

ben ghekeurt/ ofte ghemeten/ met den dach
ende datum waer op de selve gheschiet is/
ende den Epgenaers daer van ghehouden
zijn behoortijche Acte oft Extract te leverē/
met upbedruckinge in woorden vande lengte
ende breette/ het Noptepcken ende Colur
van dien op elck Laken bevonden/ ende oec
het vierkantich Werck ofte Looft vanden
Engelschen Coopman/ indien eenighe daer
op bevonden worden/ twelck sy mede in
heure voorsz. Acten oft Extracten sullen
moeten verclaren.

III.

Indien dat eenig Laken te smal bevon-
den wort/ dat is/ gheen twee Zhabantische
Ellen breette binnen de Lijffen naer upten
water/ sal daer van toegegeven ende ghe-
tarcert worden/ een achtendeel van een ge-
lijcke Elle/ op elke Elle Lakenen/ die als te
vooren te smal bevonden sal werden. Ins-
gelijck sullen alle Engelse Lakenen ghe-
meten worden mette Zhabantische Elle/ re-
kenende vier ellen hoogh die Engelse gaer-
den/ ende dat daer nae bevonden wort te
coyt te zijn/ t' selve sal goet ghebaen worden/
na raete vanden in-coop/ mits bryngende
daer van behoortijche Acte/ als vooren:
Wel-verstaende/ dat van eē vierendeel van
een gelijcke elle als boven/ geen vergoedinge
sal ghebaen worden.

D.

De voorsz geswozen Mannen oft Me-
ters/ sullen moeten sijn Verfoonen van goe-
den Dame ende Faem/ hen des wel gyon-
delijck verstaende: ende indien dat teghen-
woordichlijck/ oft hier namaels eenige zijn
die voorsz bronckaers/ oft onnuttige perso-
nen gehouden worden/ sullen de Magistra-
ten vande respectie Steden daer inne ver-
sien by het depoziteren vande selve/ ende an-
dere bequame in heure plaetse te stellen/ oft
andersins naer behooren. Ende om volco-
meelijck alle ialousie ende achterdencke vooz
te comen/ sullen de voorsz. Magistraten
versocht werden/ de voorsz gheswozen
Mannen oft Meters een Segel te geven/
den welcken sy op alle heure Acten/ oft Ex-
tracten ghehouden sullen zijn te drucken.

D.

Te stellicke/ de voorsz geswozen Mannen/
oft Meters sullen van elck Laken by hen-
lieden ghekeurt ofte ghemeten/ vooz salarief
hebben twee suppers/ midts leverende
daer vooren behoortijche Acte oft Extract
als boven/ tot kosten vande Oiginaer Wer-
coopers: Ende sullen de voorsz gheswozen
Mannen

1616.

Mannen oft Meesters goet regardt nemen op de duplicatien vande Acten / ofte Extracten die van hemlieden souden moghen versocht werden / op dat de selve upt d' Originele Acten oft Extracten moghen ghebecerneert ende ghekent worden / ende dat zy gheen twee Acten van ene foute upt en gheben.

Ghebaen ter vergaderinge vande hooch-ghemelte Heeren Staten Generael / int 8. Graben-Wage / den vijft-en-twintichsten Octobris seftghen hondert xij. Was geparapheert Ioh. Relfken V. Onderstontder ter Ovdonnantie vande hooch-ghemelte Heere Staten Generael.

Geteeckent C. Aerffen.

Als dit Placcaet in Engelant ghecomen is / soo is het selve aldaer seer qualick ghewomen geweest / en de Coninck is daer ober seer verstoort gheworden / soo dat d' Ambassadeur Carron seer ernstelick dooz sijn bzieven de Heeren Staten was radende ende versochende / dat het hare E. M. wilde ghelieven met den eersten hore Gesanten aenden Coninck in Engelant te senden / om dese ende meer andere saken te sichten / verhoopende dat sijn E. M. sich in aller billicheit ende redelicheit soude vinden laten. Waerom dat sulches niet gheschiedt en sy / weren die wel die het verhindert hebben.

In Octobri is binnen Venegien overleden de Hertoge van Venegien. Wy is met een ghevolgh vanden Senael / als oock der Ambassadeuren van verschebenede Princen ende Republiken / als mede veler erffelicker Heeren / Jonckeren / Wozgeren / begzaen op den vierden Novembris / ende in zijn plaetse is tot Hertoge vercozen Johannes Bembus / out zijnde lxxij. Jaren / die met de gewooteliche Ceremonien ende Crooninge is ingehuldert geworden.

Den 4. Novembris 1616. ouden stijls / is den Prince van VValles triumphtelick en met seer gzoote pompe binnen London inghebracht / ende verclaert als Prince van VValles. Behalven den Ambassadeur Melord Rosch / die met gzoote magnificatie van wegen de Coninc van Groot-Britangien / naer Spaengien gesonden is / om de Docten vanden Coninck van Spaengien voozden voozj Prince ten Houwelicke te verforcken / sal tot dien selven eynde noch de

Stidder Dichbi, wesen de Dice-Camerlinck / nae Spaengien gesonden werden.

1616.

Alsoo daer daghelick gzoote elachtē quamē ober de excursien ende foulen / die eenighe Ruyters en Doctknechten deser Landen deden inde benabuerde Landen. So hebben de Heeren Staten tot vermeerderinge ende verminderinghe der selfder / dit Placcaet ghepubliceert.

Die Staten Generael der Vereenichde Nederlandē alle den genē die dese sullen sien ofte horen lese / Saluyt. Alsoo wy met gzoote leet wesen versien die klachten / ober die foulen / excursien / concussien / ende wt-keeringen / die ons en Kirijghs volcke / soo te paerde als te worte / gesecht werden bedreven te worden / soo op te fozken-bommen ende Landen van Gulick / Clebe / Bergh / March / Rabensbergh / als andere daer toe ghehooyghe / der welcker verschooninge wy tot allen tijden ghehouden hebben in goede nabuyghe re-comandatie. Ende daeromme oock gedencken de voozj. disozden naerder te onderforcken / ende exemplarlick tot afkeer van anderen te doe sijn / en volgens onse voozgaende Placcaten ende Ovdonnantien daer tegens gemacht: Soo is dat wy tot continuatie van onse voozj goede ghen-gent-hepdt / totten welckant vande voozj. Paebueren / ende t'groot mis hagen dat wy zjn scheppende wt de contrabentien ende infractien onser voozgaender Ovdonnantien ende Placcaten / haben ende overminderde selve / ende de penen daer in uptgedrukt / met advijs ende goet kinde van sijn Excellentie / ende den Raet van State dienstich gebonden hebben van nieuw te ozdonneren ende statueren / gelijk wy ozdonneren ende statueren by desen.

3. Erffelick dat geen Colonels ofte Oversten / Rids-meesters / Capiteynen / Officieren ende gemene Soldaten te Paerde ende te Doct / inde voozj Landen van Gulick / Clebe / Berge / March / Rabensbergh &c. Garnisoen houdende / hun onderstaen sullen wy

Placcaten der Staten Generael tot verhoedinge der foulen ende excursien in de Landen van Gulick / Clebe / &c. in N. ven. b.

De Hertoge van Venegien oberleden.

Des Coninck van Engelants sine wozte ghehulder Prince van VValles.

Benbanck onses Houwelicks tusschen Engelande ende Spaengien.

by Croupen / ofte andersins inde voozsz. Landen ende omlegghende quartieren / te begeben / sonder expres verlosf ofte Patente van Ons/zijne Excellentie/ben Raet van State oft anders des laet ende macht hebbende/ende dat alles om sonderlinghe redenen totter Landen dienst/ oft dat sulcer noodich bevonden sal worden/ op pene van arbitrale correctie.

III.

Ende soo wanneer tot des Lants dienst eenighe Cochten met behoortich verlosf sulen moeten geschieden/ soo bevelen wy allen Oversten/ende Officieren/ die het Krijghsvolck sulen beleyden ende commanderē/ op t'alderpoedichste daer mede dooz te trecke/ sonder daer mede te blijvē liggen inde voozschreven Woosten binnen ende Landen: Doch t'voozsz Krijghsvolck aldaer om te schepen van d'een Woop in d'ander/ ofte dē omleggenden Woop ofte Woopē te beschijven/ ofte dzeppen/ omme met gelt / oft andere geschencken die gebzechde inlegeringhe/ of te besoekinghe te komen af-kooopen: maer den pzechselfick te reguleren naer de ozyde die den mede ghegheven sal wesen/ op pene van Arrest/ ende restitutie van gene sy ghenoten sulen hebben.

III.

Sullen mede de Commandeers en ander Officieren gehouden wesen dē Wapen-man/ ofte Officieren vande Woopen/ ofte eenighe der selver daer sy vernachten willen/ aen te spreken/ende hare pastebelen te verthooven/ omme met ozyde onder ghebyacht ende ghebilletteert te worden / sonder een billet meer te doen maechen ende uptgheben/ als het ghetal vande Croupe is beloopende. Sullen oock den Inghesetenen inde voozsz. Landen/aen heure persoonē/heure Bestialen/groot ofte cleyn/ Meublen/Oranen/oft Hupsingen/nochte ooc Kercken/Cloosters/ ofte andere publijcke ghebouwen int alderminste niet beschadighen / op pene van aen den lijve ghestraffte te worden/ ende dat die ghedane schade aende Commandeers/Capiteynen ende Bevel-hebbers hare personen / gaggien ende goederen sal worden verhaelt/by soo verre sy behonden worden/ t'yp by commissie ofte anders / die misdadige niet gevangelijck overgelevert/ oft tot restitutie/ ende verbijnde straffe tegens die niet gepprocedert te hebben/ ofte dat sy niet en bewijzen daer toe behoortich de voozgedaen te hebben.

III.

Ende alsoo wy by menichfuldige klachten oock vernemen / dat ons Krijghsvolck inde voozsz. Forstendommen ende Landen Garnisoen houdende/ hen verhoorden den goeden ingesetenen te besware met Maetelijcke Contribupten / ende dienste van heure personen/Waghens/ende Peerden/ onder verscheyden pzeterten: Soo ist dat wy aen allen Commandeers / Ridt-meesters/Capiteynen/Officieren/ ende gemene Soldaten/lasten ende bevelē/ dat sy van gene Steden/Woopen/ ofte Gehuchten gelt ofte gels weerde sulen mogen epfchen/ oft ontfanghen / onder dechfel van ghewillighe schenckagie / ofte anderen schijn / op pene van cassatie / ende restitutie van het dubbel van t'gene sy behonden sulen worden ontfangen te hebben/ ende voozsz arbitralick/ ofte aenden lijve gestrafft te worden.

D.

Dat oock d'Inghesetenen vande voozsz. Landen van nu vooztaen by dē volcke van Woologhe niet sulen moghen ghedwongen worden tot zenighe dienste van heure personen/Waghens/ ofte Peerden/ upt ghenomen tot publijcke werken ofte dienste/ in welcken ghevalle sy by de Wooghden ofte Scholijfchen aldaer/daer toe ghelast sulen werden.

D.

Verbieden oock wel expzeffelijck/ dat gene Krijgh-Officieren den Magistraten in den voozschreven Landen / die authoriteyt ende macht van billetteren sulen vernemen ende aen heur trecken: maer sulen te vzeden wesen niet alsulcke accommodatie als die Magistraten/ met adhs vande Commandeeren Officier / den Soldaten elc nae qualiteyt ende gelegentheyt sulen aenwijzen/ op dat daer inne eenparticheyt mach worden gehouden/ende den eenen Vorger/ ofte Wup-man nies meer als d'ander beswaert en worde.

D.

Sullen oock ghene Vorgers ofte inghesetene by den Krijghsvolcke niet nacht / ofte dach wachte beswaert moghen worden/ noch onder dechfel van dien/over heur eenighe authoriteyt byden volcke van Woologe gheusurpeert worden.

D.

Die Sergianten ende andere gestelt tottet open ende slupten vande Woosten / en sulen den Inghesetenen geē incommodeert dooz het laet op-slupten oft voozsch toe-slupten/

ten vande Doortzen/ ofte het toehouden van dien/aen moghen doen/beel min cenich gelt ofte gelsz weerde / onder deckfel van dien/ af-bozderen/maer sullen naer gelegentheyt vanden dagh ende sapsoen vant jaer/ op eē bequame ure de Doortzen op ende toe slup-ten/ met kennisse ende oydze vanden Com-mandeur / op dat de Inghesetene in haer Landt/neeringhe/ ende dagelickchen han-del/niet vercozt en worden.

¶

Ende op dat de Marckten ende Heerin-gen inde Steden niet gheheel en bederven/ soo verbieden wy wel expresselyck allen en eenen peghelicken van ons Vrijghs-bolck/ eenige Diverz/ oft Waren ter Marckt ko-mende/ booz op te hoopen/al eer de selve ter ghe woonlijcker verkoop-plaetse ghebzacht sullen zijn/alwaer het een peghelick by sal staen zijne Waren te oozbaerlijckste te ver-coopen / ten ware by den Commandeur en Magistraet/ om noodighe oozsaeken/goet ghebonden wiert/daer op eenen redelijcken tael te stellen: Ende sullen de Vrijghs-lup-den de ghecochte Waren betalen met geree-den gelde / aldaer gangghaer / sonder den verkoopers het gelt hooger aen te dzingen/ beel min de selve daer teghen spreckende te slaen oft te slooten / ofte dzygghen te slaen/ ofte te slooten / op pene van aenden Lijve gestraft te worden.

¶

Ghelijck oock ghene Vrijghs-Officiereu boozt aen hen sullen verbozderen eenighe tare opte Ingeboonden Wieren te setten/ ghelijck wy verstaen dat in eenige plaetsen geschiet is: maer sullen hen hebben te regu-leren naer de estimatie ende tare die den ge-swoozen Setter/met abbijz vanden Com-mandeur ende Capiteyn/ende Magistraet/ naer onder ghewoonte / op die Wieren sal setten/op pene van arbitrale coztrectie.

¶

Boozts ozdonneeren ende willen wy/dat alle Officiereu ende Soldaten/so te Peerde als te Voete/ inde boozsz Landen Gaerni-soen houdende/hen sullen contenteren mette ordinarijs service/sonder de Bozgeren kost oft dyanck / ofte yet anders buyten de ghe-woonlijcke service af te eyschen.

¶

Ende belanghende de Soetelaers onder de Compangnien / dat de selve haer niet en sullen verbozderen heure neeringhen ende gasterijen tot koste ende laste / vande Boz-geren te dzyghen/maer t'gene daer toe noo-

dich is/sullen zy om haer eygen gelt gehou-den zijn te hoopen/ende sich laten contende-ren mette ordinarijs service van een Sol-daet/op pene van cassatie / ende dat hen het Soetelen t'eenemaal verboden sal worden.

¶

Wozt mede den Commandeur/Capiteyn/en/ende Officiereu / wel expresselyck ver-boden/ den Doortzen/ Bou-huyzen/ ofte an-dere Ghuchten/met eenighe levende Sau-vegarden te beswaren/maer onder den Sol-daten goede oydze te houden / dat die Huy-sen/Hoben/Boomen/ende Lant-bzuchten onbeschadicht blyben. Ende in geballe dat van t'ene ofte t'andere Garnisoen eenigen ober-bal ofte schade den Huyf-lupden aen-ghedaen worde/ dat sy den beschadighden/ tot vergoedinghe van heure schade / sullen ghehouden wesen te helpen / ende de delin-quanten daer ober te doen straffen/oftz dat anders de gheleden schade by verklaringe vanden beschadighde/opten Commandeur desselfs Garnisoens sal worden verhaelt.

¶

Ende omme te beter alle disordze tot noch toe boozgeballen booz te komen / lasten wy de Commanderende Capiteynen inde om-liggende Stedekens van Gulick/ Witsga-ders alle andere Capiteynen / dat sy / als staende onder het Commandement vanden Commandeur van Gulick / den selven int administreren vande Justitie/teghens alle klachten ende disordzen/dese onse Ozbom-nautie/den Vrijghels-bzies/ende boozgaens de onse Placcaten contrarie zijnde / te affi-keren / ende de Ober-treders der selver/sonder comiventie oft oogh-luyckinghe te straffen.

¶

Verstaende dat de Commandeurs / Ca-piteynen ende Officiers hen niet en sullen verbozderen den Boozghden / Scholtissen/ende andere Justitijcke Officiereu in heur Jurisdicte te verhinderen/oftz int bedienē van heur Ampt te treden: Maer sullen haer alleen mette militaire saken ende Ju-risdicte ober het Vrijghs-bolck/ ende t'ge-ne dat daer van dependert/ contentereen. Ende op dat niemant hier van eenighe on-wetentheyt en pretendere / ontbieden ende versoeken daeromme de Heeren Staten/ Stadt-houderen/ Gecommitteerde Raden/ en Gheputeerde Staten vande Provin-cien respectie van Gelderlandt/in Graef-schap Zutphen/Hollandt/ende West-Vrie-slant/Zeelandt/Wrecht/Vrijlant/Ober

B b b

Wcl/

Niffel/ Stadt Groeningen/ ende Gummelanden/ ende allen anderen Juſticiëren ende Officiëren / dat ſy deſe onſe Ordonnantie van ſonden aen alomme doen vercondigē/ uperoepen/publiceren/ ende affigeren in alle plecken van onſe Landen/ daer men gewooneijck is duſdanige opt-roepingen/ publicatie/ende affortie te doen: Mitſgaders in die Steden ende Plaetsen buyten de verveemichde Proviñtien onder ons ghebiedt weſende. Laſſen mede allen Overſten/ Colonnellen/ den Advocaten/ Fiſcaels/ Ridt-meſſeren/ Capiteynen/ Officiëren/ ende Bevelhebberen/ deſe onſe Ordonnantie ende Bevelen te achtervolgen/ ende doen achtervolgen/ procederende / ende doende procederen eegheus den Overrederſ van dien/ ſonder gratie/ ſabeur/ diſſimulatie/ ofte verbijch. Want ſulcx onſe ernſtige meninghe is.

Gegeven in ſ' Graven-Hage/ onder onſen Contre-zege/ Paraphure/ ende Signature van onſen Geſſiet / opten ſeſtienden daſch der Maent van November, int Jaer ſeſthien-hondert ende ſeſthien. Was geparaſheert: Magnus V. Onderſtont/ ter ordonnantie vande Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael. Geteeckent C. Aerſten, ende opghedrukt het Contre-zege/ der ſelver Heeren Staten Generael / in rooden Wafſe.

Gelijckſche Placcaten als het boozige hebben oock int ſelſde Maent de Staten Generael ghegeven ende publiceren laten tot beſchepinghe der Wiſdommen Cuelen ende Munſter/ ende andere benabuerde Lande.

Enighe Bozgers hūnen Ake gebangen/ worden aen het leven geſtraft/ den 3. Decemb. 1616. Andere wor her ſijck/ ſom mige wor de Stadt gehantzen.

Nadat de Marquis Spinola den Conincklijcken ſtoel ende Rijkſtadt Wken hadde ingenomen/ ſoo heeft de Magiſtraet aldaer / met hulpe van het Spaenſche Garniſon / verſchepdene Bozgers ende Juwoonders gevangen genomen/ als Opport-makers/ en als ſchuldich ſijnde aen het afſetten des Rooms Catholijcken Magiſtraets / ende de ghebanckeniffe einiger Jeſuyten aldaer Anno 1611. Doch pñcipalich wt haet van de Religie / om dat die luyden niet en wouden comen tot den Pauſelickē Godeſ dienſt/ die daer opentlick in alle Kercken geoeffent wort. Sijne M^r. van Groot Britannien heeft (by ſupplicatie ernige gebuchte raetsperſoonen ende bozgheren van Wken / daer toe verſocht ſijnde Anno 1616.) blybē van intereſſie ende booz hede gheſchreeven aen den Cerſt Hertoge Alcantum, ende verſocht

de loſ-latinghe der ghebanghenen/ maer te vergeefs. Daer is van wegen ende op den name des Keyſers ſoo ernſtelick ende ſoo pberlick tegens de ghebangene/ oock tegens de gebuchte / ja ſelſs tegen de doode ghepocedeert / dat eyndelick Ferdinandus Over-Dozt van Cule/ ende Albertus Cerſt Hertoge van Oſten-ryck/ als daer toe by den Keyſer Marthia ghecommitteert / met raet ende advijs van Rechts-geleerde/ ende des Magiſtraets binnen Wken / hebben vooz recht wtgheſproken/ dat lohan Calckbremer, (gewefen Bozger-Weſter binnen Wken / die wt behendicheyt in een koffer wt Wken was ghebacht/ na dat de Marquis Spinola die Stadt vermeſtert ende met Garniſoen beſede hadde / ende ſich binnen Gulich eenen tijdt lanck onthouden hadde/ maer nu al overleden was) in effigie ſoude gheſtraft worden/ als hoof de oproemakers/ ende die ſich ſelven in het amt der Overicheyt onwettelick hadde ingedrongen. Alſoo namelick/ datter een ſteenen colomme/ daer toe bereydt / op de marcht vooz het Stadt-huys opentlick gheſtelt ende opgericht ſoude worden/ inde welke eenen naecten perſoon/ Calck-bremer repzeſenterende/ ſoude ghehouden worden/ ende daer nevens eenen ſcherprechter/ die hē in ſtucken hout/ den cop op de tinnen van het Raet-huys ſteekt/ ende de vierendeelen op der Stadts toozens op hanght. Om daer mede te kennē te geven/ dat hy ſodanighe ſtraffe verdient heeft/ ende ſoomē hem lebendich hadde kunnen becomen/ dat hy niet beter ſoude te verwachten hebben gehad.

De andere ghebuchte perſoonen ſijn verclaert verbeurt te hebben lijf en leven/ ende alſoomen hare perſoonen niet en heeft kunnen crighen/ ſoo ſijn al hare erben ende goederen/ het ſy dan datſe in het Rijke ofte elders gelegen ſijn/ verclaert geconfiſqueert te weſen / ende inder Keyſerlicher Maieſtepts ſchat-camer gebacht te worden.

Martijns Smeets, ende Andries Swarts, ſijn veroordeelt met den ſwerde ghereicht te worbē ende hare goederen geconfiſqueert/ dewyle ſy het Raet-huys met ghewapender hant inghenomen hadden/ ende aldaer met bloote geweerē eenen Raets-verwant bejegent / oock den aenſlagher des Keyſerlijcken mandats Anno 1611. (als hy alreede van andere verwonde was) van d'een plaetſe tot de andere hadden omgheboert/ ende ghedwongen het Keyſerlick mandaat te ſcheuren. Deſe ſententie is ter executie geſtelt

Joan Wale diener gheweſen Bozgermeſter binnen Wken/ wort in effigie ghevierendeelt.

Wale ongebuchte bozgeren goederen geconfiſqueert.

Matthijs Smeets/ Andries Swarts/ worden buyten Wken met den ſwerde ghereicht.

1616.

Noch hier
Bozgers
van Wken
gebanuen.

Noch hier
en-chuutich
Bozgeren
van Wken
gebanuen.

Noch ses
en-beertich
Bozgeren
gebanuen.

Waken
te
men
was
ic
ge
deelt.

om
te
en
is

hij
te
en
is
te
en
is

Gheselt op den derden Decemb. 1616.
Op den sevendien Septembris is een sen-
tentie wtgesproken tegens Jacob de Meloy,
waer in hy wt den Kroonschen Rijcke/ en
teghens Pieter Reul, Ruger Reynaerts, ende
Matthijs Lull, die wt de Stadt ende t'Rijcke
Wken / ende de heerlicheijt Wurschept zyn
gebanuen gheworden.

Op den 26. dach Decembris sinder noch
xliij. personen wt den Kroonschen Rijcke
gebanuen / als hebbende inden voozghe-
welken opzoer Anno 1611. den vijfden Julij,
teghen de gepubliceerde Kieperliche oozbee-
len ende bevelen haer niet gheweert en wa-
penen gheopponereet; dat Raet-huys inge-
nomen/teghen haere Wettelike/ ende van
Kieperliche Ma. goet gekende Ouerichept/
in veel manieren haer wezelich gebzagen/
hun de sleutelen vande Stadst-poozten en
t'wapen-huys afghedwongen / oock den
aenslager des Kieperliche Wandaets ver-
wont ende om-her geboert.

Noch sinder ten selve dage ses-en-beer-
tich Wannen wt de Stadt ende t'Rijck
Wken/ ende de heerlicheijt Wurschept ver-
banuen/in welcker sententie wel gheen spe-
ciale mis daden en worden wt-gheducht/
maer worden gesepet begaen te hebben straf-
matige/ ende der weder-spanneheijt aenle-
vende daden.

Soo datter in alles onghewaerlijck hon-
der bozghers van Wken zyn gestraft ghe-
worden/om den voozghemelden opzoer / die
de bozghers meynden haer vergeben ende
vergeten te wesen vande Kieper Rudolpho,
overmits de Coninck van Brancrjck/ de
Cuer-Wozst Wals/ ende andere Wozsten/
dooz hare Ghesanten ende Ghedelegheerde
Commissarien al vooz lanck oozde gemaect
hadden in die Stadt/ alles in stilte ende ru-
ste brenghende / bebonden hebbende dat die
boven genoemde bozgers ende andere sulck
Crimen niet begaen en hadden / daer mede
haere quaet-gunnere haer beswaerden.
Maer hoe op-setzich ende partypdis datmen
al vooz lanck met die vande Religie vanden
Wken gehandelt heeft/ blycke wt versche-
dene proceduyen eenighe jaeren lanck hier
bevoozens gheschiet/ ick sal tot een specimen
daer van hier alleen drie exempelien verha-
len / wederbaren eenighen der ghecondem-
nerden personen hy het vooz-verhaelde
oordeel ende sententie des Kiepers.

Eenen Lieutenant hy de Spaensche/ ge-
naemt Croonenbozch / tot Wken comende/

heeft inde herberge ontbooden Isaac du Me-
sloy, soone van Jacob de Meloy, den selfden
epfchende rantssoe vooz hem en meer andere
(also desen du Mesloy vooz eenige dagen niet
meer andere inden dienst der Heeren staten
zijnde/ van desen Croonenbozch gebange
was gheweest / maer / qualick verwaert
zijnde / ontcomen) daer op du Mesloy vooz
antwoort gaf / willich te zyn / vooz sich te
betalen/ maer niet vooz d'andere / welke
ghp/sepde du Mesloy, beter mocht bewaert
hebben. Da lange propoosten is Croonen-
bozch op syn peert gheseten/ du Mesloy hem
par courtoysie den wijn nae dzagende / ende
een glas wijns in de handt hebbende/ heeft
de Luptenant hem noch eens gebzacht / of
hy vooz hem selven/ende zijne mede-geban-
ghens niet en wilde betalen / als du Mesloy
persisterde hy syn boozige antwoorde/ soo
heeft Croonenbozch het glas met den wijn
hem int ghesichte gheworpen / ende boozts
den selven int huys nae rjdende/ heeft hem
een doot-wonde ghegheven. Daer mede
van rydende ende comende aen de Stadst-
poozten heeft hy sich gheroemt/ dat hy daer
eenen en hiermissie ghegeven hadde/ die hy
niet na vertellen en soude. Tis t'Wken ge-
schiet inde herberge genaemt het Wercken/
ende was dese du Mesloy een degelick coop-
mans soon t'Wken residrende.

Diederich Werckelbach mede eenen der
gener die te deser tijdt is veroordeelt hy sen-
tentie des Kiepers verbeurt te hebben lijf
ende goet / was eenen tijdt lanck daer te
voozen suspect in zyn huys een predicatie te
hebben laten doen/ het welke hy loochende/
ten was oock inder daer niet gheschiet. De
Heeren des Magistraets niet cunnende
hem overtuppen hebben hem afgebzacht/
of hy niet in den sin en hadde ghehad de
selve te laten gheschieden / hy vertoonende
de onbillichheijt van dese bzaghe / is niet te
min ghedwongen ghewert of Wken te ver-
laten/ of in gebangenisse te gaen/ het laetste
kiefende/ heeft hy ernighe wecken ghevan-
gen gheseten/ ende en conde niet gerelaxeert
wozde/ vooz dat hy hondert goud-gulden
betsaelt hadde/ als tot een wulcke ofte straffe
van eenige begangene misdact.

Een eerlick ende treflick Bozger ghe-
naemt Frans Wees is wt Wken verdzee-
nen/om dat hy beschuldicht zijnde hy eenen
kinder-doon gheweest te hebben/ den Wze-
dicant niet en wilde verraden.

Item/ Aegidius Rostius een geleert/ godt-
salich/ende vooztreflick man/ is wt Wken
verlaecht/

23 b b

verlaecht/

1616.

vertaeght / om dat zy in colloquio familiari met zynen nabuy / ghebyacht zynde wie de Koningin was / voer antwoorde gaf / dat hy niet en conde verstaen / dat de plaetse ende woorden / 2. Thefal. 2. 3. niemant conde toeghepast worden / dan den Paus van Roomen.

Dese ende meer andere dierghelijcke on-Christelike proceduyzen teghen die vande Religie ettelicke jaren lanch geoffent / hebben groote bitterheyt verweckt / ende de herten der Onder-saten afgetrocken vande Magistraten / die inde plaetse van haer te beschermen / haer vervolghden ende verdrukten.

Om den goet-willighen leser des te beter ende naerder bericht vande saken van Ake te doen / sal ick hier by voegghen de Coppen der Supplicatie die de wigwekene ende gevangene Borgemeesteren van Aken / in haeren ende harer gorber borgheren name / den Coninck van Groot-Brittannien hebben behandicht / mit sgaders zynen Majesteits briefte voorschryven in faueur der selfder aen den Erft-Hertoge Albertum van Oosten-ryck / Hertoghe van Brabant / met de antwoorde die zyne hocheyt den Coninck van Groot-Brittannien daer op gheschrybert heeft.

Op-schrift.

Aen den Sereniss. N^e. van
Groot-Britannien.

DE seer ootmoedige supplicatie van Lambert van Beeck, Iooft van Beeck, Pieter van Nut, Gillis Zinck, Matthieu Soleyn, Pieter Croffel, Jacob Schrimp, Guert Keukel-korn, Karel Block, Ioan Schoelts, Laurens Wolf, Rutger Krous &c. Hier bevoorens Borghemeesteren ende Raedt van de arme Stadt Aach in Duytslandt, gheordonneert by den seer Doorluchtigen Prince Palts-Grave, gheduyrende zijn Vicariaet, ende ettelicke andere Borghers, soo teghenwoordichlick ghevanghen sitten in de voorsz. Stadt, als elders gevluicht, ter oorlake vande vervolgingen.

Nier het liden van de waterste ende langhdue-
rende elenden / in welke de arme Supplianten verba-
len zyn door de vervolginge
ende wyet thede der Roomse
Catholicken in de Stadt

Aach / zyn nu de selfde soo verre ghecomen dat zy hebben verkrege van zyne Keijserlijke M^e. seckere Commissarien / welke dreygen het onnosel bloet wt te storten van uwe Supplianten (welcke zy alrede van hare goederen ende erven berooft hebben) in dien het den Almogenden Godt niet en geliebet haer seer haestelick te verlossen door d'intercessie ende authoriteyt van eenighen sachtmoedigen ende Christelijken Prince.

Daer dien nu de voorsz. Supplianten geacht onder den Hemel en weten / die haer meer hulpe ende troost soude comen verleen als uwe M^e. welke van Godt is verordineert / als voornaemste beschermmer van de ware Religie in gantsch Christenheyt. So ist dat de Supplianten in aller ootmoedicheyt uwe Konincklike M^e. presenteren hare Claeshele Supplicatie / op dat / gelijk uwe Konincklike M^e. in voorige tijden ghebruyckt heeft effectuele ende dadelike intercessien ende bystant tot welbaert der bedroefde Urdematen vande ware Catholische Gereformeerde Kercke / alsoo oock tegenwoordelick gelieve uwe Konincklike M^e. de troostelike handt te binden tot verlossinghe der bedroefder supplianten wt het merckelick perijckel daer zy haer in vinden. Ende dat door het schryven van effectuele brieven aen den Heere Erft-Hertoghe Albertus / met soodanighe expeditie als uwe Konincklike M^e. heyt sal raetsaen vint. Op dat door de selfde / de teghenwoordighe surie een wipnich mach gemacht worde. Ende dat soodanighe opzeye op de hant mach ghenomen worden / die daer diene tot preservatie der personen ende goederen der voorsz. Supplianten.

Woe M^e. dit doende / sullen de voorsz. Supplianten met hare arme Vrouwen ende kinderen / als oock alle andere gereformeerde / deser ende anderer quatieren welke in hare elende metlijden hebben / niet ophouden Godt te bidden dat hem ghelieve te beloonen / soo in dit als int toecomende leven / soodanighe besondere ghenade ende weldadicheyt / waerlick eenen Christelicken Princen betamende.

Copie

1616.

Copie vanden Brief van zijne Mt.
aen de Eerts-Hertogen.

Onsieur, mijn Cousijn
ende Broeder, wy hebben
alreede tot verscheyden
malen aenghehouden by
u, in faueur van eenighe
arme bedroefde Borgers
der Stadt Aach, welcke sich al te seer
vertrout ende verlaten hebbende op eē
accoort voor haer vercreghen, als oock
op de confirmatie des selfden geduyren-
den tijt des interregni int Keyser-rijc,
als de saken gheadministreert wierden,
naer Keyserlicke constitutien, door den
Vicariū des H. Rijcx: Ende hebbende
t'accoort verder wtgestrect als de mey-
ninge van zijne Keyf. M^r. die gesucce-
deert is, soo sijn zy vervallen in sijnen
toorn ende indignatie. Nu ist alsoo, dat
wy seer goede hoope hadden gheschept,
vā onse voorige intercesien t' uwaerts,
den welcke voornamentlick was bevo-
len de weder oprichtinghe van de sake,
verwachtende dat eenige goede effecten
daer op souden volgē, en een favorable
conclusie voor de selfde. Maer ter con-
trarie soo hebben wy daer na vernomē,
datmen gesint is tegen de selfde te pro-
cederen met meerder strengicheyt ende
hardicheyt. Het welcke ons verweeft de
saecken meer te behertighen, ende met
instantie onse voorighe intercesien te
vernieuwen. Niet dat wy ghedreven
worden met curiescheyt ofte affectie om
ons te bemoeien met anderer luyden
saecken; maer alleenlick om den schul-
dighen plicht, met den welcken wy ons
verbonden vinden, tot het gemeene

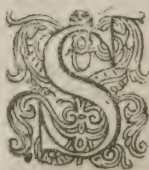
beste en ruste van Christenrijck, welcke
wy oordeelen niet te connen herstelt
worden, dan door matighe ende sachte
middelen, niet so seer wyt loopende van
alle extremiteyten, als ooc selfs van den
schijn, dat vryelic wat partialiteyt daer
onder vermenght zy, ten aensien van
t' onderscheyt datter is inde Religie. Dit
is t' gene wy noodich gheacht hebben u
te representeren, wesende dese saecke
van soodanighen gewichte, datse noot-
sakelick in consequentie sal ghetrocken
worden, wy blijven alsoo u Cousijn ende
Broeder.

Quelle ne
peult, que
tirer en con-
sequence.

Iaques

Van Theobald. den 20.
Septembris 1616.

Copie vanden Brief des Eerst-
Hertoges Alberti.

Eer hooghē ende seer
machtighe Prince, mijn
seer vveerde ende lieve
Broeder ende Cousijn,
d'Agent van uwe Mt.
heeft my onlanx behandicht den
brief, die haer ghelieft heeft my te
schrijven in faueur van eenige Bor-
gers van Aach, vervolght by justitie
door expres bevel van den Keyser
mijnen Heere ende Broeder. Ende
heeft my soo seer misbaecht het
quaet ghenoege dat u t' selfde geeft,
als ic bedroeft ben d'autoriteyt en-
de middel niet te hebben, om u daer
in contentement te gheven ende te
dienen, nae mijn vvenschen. V Vant
Bbb iij. also

1616. also my d'executie gelijckelick is be-
volen met den Heer Prince, Ceur-
Vorſt van Cuelen mijnen Couſijn,
by zijn Keyſerl. Maj. volghens d'in-
ſtructien opghericht by rijpe delibe-
ratie vande Princen des Rijcx, ſo en
connen vvy de ſelfde niet overtredē
noch altereren, ſonder toelaetinghe
van zijn voorgemelde Maj. Maer in
dien het u belieft aen den ſelfden
uyve interceſſien t'adreſſeren, ick ſal
gheern verſtaen, dat de ſelve liever
kieſe den vvech van ghenade, dan
van juſtitie, ende ſal immers ſo veer-
dich zijn om d'executie te modere-
ren ofte oock op te ſchorten, als ick
ſchuldich ben die aen te veerden om
den vveſtant ende ruſte vant Key-
ſer rijck. Hier mede bidde ick Godt
V. Maj. te behoeden, ſeer Hooghe,
ſeer Machtighe, &c. in goede ende
langhvvijlighe gheſontheyt. Van
uyve Maj.

Seer geaffectioneerde Broeder
ende Dienaer Aelbert.

Bruffel den
9. Novemb,
1616.

Dele Boz-
gers bere-
trecken van
Wien.

Marcus An-
tonius de
Dominis
Cerr-ſiſ-
ſchop van
Spalaten

Dooz de boven-verhaelde heſtighe
pzeceſſen / als oock overmids
den Bozgeren het exercitium Reli-
gionis gheheelich benomen was/
ende ſp dagelick vande Spaenſche Corni-
ſoenen ſeer beſ waert / beſpot / en gedreucht
wierden / ſoo ſijnder vele Bozgers ende in-
woonders wt de Stadt van Wien vertroec-
ken / eenige na Pollant / vele na Nimmegē/
als oock in andere plaetſen der Vereenich-
de Nederlantſche Proviñtien, daer ſp wil-
lecome zijn gheweest / als mede-bzenghende
neeringhe / ende Gods ſegen over de ghene
die herberchſaem ſijn / inſonderheyt over
die die de gene herbergen die om den name
Ieſu Chriſti, ende om de heilighdeniſſe der wa-
rer Religies verholginge lyden.

Op het eynde deſes jaers is in Pol-
landt aenghecomen de Cerrwee-
dighe Heere Marcus Antonius de
Dominis, die gheweest is Cerrſi-

Biſſchop van Spalaten / Oberſte der Co-
nincrycken van Dalmatien en Croatien.
Hy is by zijn Princel. Excel. in ſpaben
Hage ten eten geweest / ende na eenige dagē
van daer na Engelandt gheruyſt / op het ver-
ſoek van zyne Maj. daer hy met groot pe-
rikel ſijns liſens ghecomen is / van wegen
de groote ſtozmen ende onwederen. Hy is
by zyne Maj. wel onthaelt / ende met een
ſeer treffelick onderhout verſocht. Cerr hy
wt Nederlant berceſſe / iſſer wt het Na-
tijn ghetranſlateert ende inde Nederduyt-
ſche ſpake in dzuſke wtghegaen een cleyn
Tractatgen / daer in hy aenwilt de redenē
ende oorzacken / die hem beweicht hebben
ſich af te ſonderen vande Roomſche Kere-
ke / ſijn Cerr-Biſdom te verlaten / wt het
Pauſ dom te vluchten / ende ſich te begeven
onder de vleugels der Evangelischer waer-
heyt / welcke redenēen alſoo ſp treffelick ſyn /
ſoo hebbe ick goet ghehouden die hier by te
voegen / luybende als volgt.

Op dat dit mijn vertree / hae-
ſich ende onbetwacht vooz
alle anderē / maer noch tang-
ē aenſie van my dooz lang-
wylighen raet al over thien
Jaren bedacht / en na ſoz hē
vuldige rijpe overdekinge
geſchiet / niet en mochte ewige verwonder-
ringe by de onsen alomme verweckē / en by
den onwetenden quade bzuchten dooz mijn
ſchult / ſo ick ſil-ſwege / vooz hzengē. So
h-be ic nootſakelijck de redenē van wgu-
niet haetſich / maer ſeer wel bedacht ver-
treck / dooz eene bequame vooz-koninghe
vertellen ende verhalen moeten.

Ich vooz ſie wel datter gene laſteraers
ende achterklappers ontbercken ſullen / de
welcke wt dit mijn vertreck oorſake ende
ſtof nemen ſullen / om qualyck te ſpreken /
ende my / gelijck het de wyſe is / laſteringen
ende ſchelt-woorden nae te werpen: Maer
ſulckes ick bekenne het vooz den Hreere / en
quelt noch bekommert my niet ſeer: Want
het is my, wt Paulo, voor het minſte, dat ick
van menſchen gheoordeelt worde: laet ick
dwaes zijn om Chriſti wille / laet ick on-edel
zijn / laet ick met bupſten geſlagen worden /
ghebloet / worden / vervolgt / ſchandelich
ghelaſtert / ten upt-varchſel des Weerelts /
een upt-werpfel / ia ten verbloekinghe ſelfs
woorden / als ick maer aen ne Chriſto den
Heere gemaect doe / ende mijnen Bzuederen
inden dienſt Chriſti voozdeel doe / ſo behooze
ick

1616.
beſlaet het
vanſom/
ende neem
de Cerrſiſ-
ſchop van
Spalaten

Redenēen
dooz Marcus
Antonius de
Dominis de
beroorſake
getreft het
vanſom
ende ſich tot
de Cerrſiſ-
meede ſiſ-
ſie te be-
geven.

1616.

ich sulches alles gantschelijck te verachten. Vant onsen roem is t'geruygenisse onser Cōficientien, dat ick in eenboudicheydt des heren ende oprechticheyt Godes / ende niet in vleeschelijcke wijsheyt / maer in de genade Godes / de plaetse verandere ende vertreke. Het beraemt my gewisselijck / dat ick my selven boozsette / als eenen vienaer Godes / in vele lgt/aemheyt / in verduchingen / in nooden / in bangicheden / in arbeyde / booz eere ende onere / dooz lasteringe ende pijn: Want ick soecke niet my / noch t'gene wijs is / maer de dingen / die Iesu Christi zijn / my quelt ende bekommert veel lieber dit / dat so ick den lasteringhen ende achterclappingen niet te ghemoet en gae / het lichtelijck gheschieden conde / dat veel licht gheen klepne vrucht van eene goede sichtighe in veler Godsaligen gemoderen / die sp uyt mijne redenen scheypen mochtē / behindert mochte werden / ende vele in plaetse van sichtighe uyt die onrechte lasteringhen die sp hoozen sullen / van mijne redenen geen kennisse hebende / in eenighe ergernisse mijnen / halven onverschietlick mochten vallen. Op dat ick dan den desen booz-namelijck te hulpe komē / soo ontdecke ick de reden van mijn verreck / ende openbaerse booz al de Werelt.

Wat dese mijne beroppinghe / inde veranderinge van plaetse Godlijck soude zyn / ende niet menschelijck / daer aē en kan noch en behoof ick niet te twijfelen. Ich weet wel datmen niet allen gesien lichterlick gelooften en moēt / waer datmen de geesten beproeben moēt / of zo oock uyt Godt zyn / ghelijck heerlijcken vermaent de gheliefde Discipel Christi Iohannes. In dese beproebinghen behalven dien ghemeynsamen toeganch van thien jaren / als ick gheseyt hebbe / tot den Vader der lichten / welchen toeganch ick van Christo gheleert hebbe: so is dat het alderseckerste by my / waer over ick Godt ende mijne Conscientie tot getuyghen aenroepē / dat genes menschen aenradingen / wie hy oock soude mogen gheweest zyn tot mijne oozen opt zyn gecomen: Ich en hebbe gheen aenloekers opt ghehadt / of geene aenraders: Ich en hebbe hier in noyt pemaens raet gebuyche: ick hebbe my niet niemant ter Werelt over dese sake beradē. Maer oock en vermoede niemant / dat ick mijnen raet uyt die boecken / tegens de Romeynsche Leere strijdende / ghevoimen hebbe: want Godt is mijn getuyghē / dat ick van die boecken / die de Romeynsche neersichseyt heeft verbannt ende verboden / en

1616.

ghewelich groot afkeer ghehadt hebbe / de welke ghewisselijck / so veerse pemaent van de Prelaten ende Oversten / den Roomsche Hove toeghebaen zynde / ghetesteert ende verwozpen heeft / soo hebbe ickse boozwaert dooz pdele schykingen / van ioncx op inghenomen hebbende / boven matē seer verfoept ende verwozpen. Hoe wel ick oock gheen tint en ben / als den welken t'sestich jaren bycants out zynde en weder sonder wichtighe redenen soude wijs maken conuen wat hy wilde. Ich en hebbe mijns herken ghesachten ende inballen dooz gene andere regulen ghematicht van dooz de regulen / die welke de heylige Geest der heyliger Kercke inde W. Schrift heeft boozgeschreven / na welckers bestier ende beleydt / de rechtghevoelende W. Vaders inde Catholijche Kercke aldervermaerst zynde / ende die sp oock selfs alijt aldermeest ghe-eert heeft / die de geloobigen Christi onderwisen ende geleert hebben: welke W. Vaders alleen / benefens die innerlijke beweginghen des W. Geests / van desen mijnen raedt ende booznemen heerlijcke oozsake eyntlijck geweeft zyn. Waerom sal ick dan vermoeden / dat het soude des quaden geestes werck wesen. Van welke suspitie ende vermoeden my oock daer-en-boven dit verlost / dat ick niet en weet / booz den Heere / die de herten ende nieren boozgont / dat ick opt in mijne oerdenckinge ende raet slaginge / mijn gemoet tot menschelijcke ende tijtliche raet slagen ghewent hebbe. Niet oock tot Kerckelijcke digniteyten oft staten / die welke mochten schijnen mijnen staet ende conditie te betamen. Want ick was nu al Bisschop / ende oock niet die minste / maer de Opperste in mijn Vaderlijcke Landtschap / te weten / Bisschop van Spalatē / dat is anders Aerlbisschop van Saloniten, de Overste van twee Coninckrijcken / van Dalmatien ende Croatie. Ic was in so grooten aensien in onse Landtschappen ende Kercken (ich sal my ooc niet schamen de waerheyt te bekenen) als pemaent mochte wesen. So verre my die Romeynsche weerdicheden aengefaen hadde / ick hadde alijt tot de selve ewen seer wijsden toeganch: maer de manieren ende zede van het Roomsche Hof / die my niet seer aē stonden / hebben gedaen dat ick alijt eenen afkeer daer van ghehadt hebbe. Ende niet te min nochtans so heeft de Roomsche stoel dickwils mijnen dienst gebuyt in swaerwichtighe / oock ghewynne saeken / by den Keysers ende Hertoghen. De Pauselijke

lijcke Bullen/de Verperlijcke Brieven/ als oock des Hertſ-Biſchophijcke / die ick in mijn beſwaer hebbe/ ghetuyghen ſulcx ghe-noechſamelicken. Oock myne niet geringe dienſten ende verdienſten aen die boozkeſ-felijcke Republijcke van Brzegien/ hebben my (als zijnde mijnen natuplijcken Prince) gunſte ende gratie gemaect ende verwoz-den. Soo dat ick daer van een beter ſortuyt ende hoopdeel te verſchaffen hadde/ ſo ver-re ick nae meerder hoopſeyt luſt ghehadt hadde.

Oock hebbe ick niet gheſien op tijtelijcke nu-ticheden ende ghemacken/ als de welcke ick ſoo vele ghehadt hebbe/ als een gheue-geude ghewort (het welcke ick altyt ghehadt hebbe/ t welck ick Godes genade toefchij-be) ſoude moghen begheeren: maer in deſe myne veranderinghe van plaetſe/ hebbe ick liever die ſchade ende verlies van weer-dicheden ende goederen te verkieſen. Want als ick gheſeyt hebbe / ick ſoecke niet dat mijns/maer dat Iesu Chriſti is. So en heb-be my dan niet beweect eenige menſche-lijcke reden / of reden/ niet eenighe ongher-koonde ghenegentheden/ niet eene tijtlijcke nootwendicheit/ niet de uytcomſte/ niet ee-nighe bitteren miſval/ die de menſchen wel placht om te drijven/ ende op den loop te brenghen / ſulcx alles en heeft my niet be-weecht/om te ſchepden of te verrecken.

Maer wat dat geweest ſy/ ſal ick ſonder bedroch of valscheit oprechtelick verhalen. Ick ben boozwaer van mijner jonckheyt aen/inde W. ſtudien na de ghemeyne Leere der School-leeraren/ ende nae die ordinan-tien des Roomſchen ſtels/ inde Societeit ende t'geſelſchap van Iesu meſtendeels op-geboet ende opghetrocken / ende ben altydt gantsch bereyt geweest ſelſe te ſterbe/ booz die ſelve Roomſche ordinantien ende eygen-ſelſe infertinghen/ meer booz auctoriteyt als booz reden met recht gebangen nemin-ge des verſtant / in mijn gewort in gedruet en gantschelijck in gheheerhet zijnde: Want ick achtte/ dat het een groote ſonde waer/ dat ic aen ende ober de ſelve de minſte twij-felinge des ghemoets/ der ghedachten/ veel wepniger der toeflemminge ſoude toelate/ ende booz de ghemeyne Religie verbonden zijnde/ ſoo wannet my altemets eenige ge-dachte booz quam/ oft dat het leſen der heyliger Boecken my eenighe twijfelinge aen-brecht/ ſoo hebbe ick geacht/ dat ick my ſel-ven ghelijck/ als in gheloofs-faken geſchiet/ ghewelt behoort aen te doen/ ende ſo heer-

de ick boozt altydt mijn ghemoet ende ghe-dachten elders henen/ op dat ick teghens de artijckelen ende leeringen des gheloofs/ die ick daer ende ſeker achte (want ſoo wor-denſe ons/ kinderen zijnde vercocht) de ghe-ringhſte twijfelinge niet ſoude mogen toe-laten.

Ick bekenne / dat ick altyt bonckens des inwendigen geestes gheboet hebbe/ die welcke ick nochtans tegenſonde/ maer ick hebbe al eben wel nimmermeer ten vollen te vreden weſen connen / noch en hebbe my van die groote ſuſpitie ende vermoedinghe/ die my altyt (als ick nu inde heylighe ſtude-ringen der Godtheit opgewaſſen was) be-commert ende ghequelt heeft / t'eenemael niet bebjnden noch verloſſen connen.

Ende deſe ſuſpitie ende achterdenckinge hergroote ende vermeerderde ſeer die ſo ſcherpe/ ſoo ſtronge/ huſſeliche/ ende Roomſche neerſticheit/ waer dooz ick merck/ dat ſy op het alderſcherpſinnichſte letteden en wachteben/ dat doch die Boecken/ die der Roomſcher Leere contrarie ende teghen waren/ van niemanden onder ons mochten ghehadt ofte gheleſen worden: Want ick achtte wel / datſe die ſelve met recht ende reden den ghemeynen volcke verboden / op datter geen vzeſe mochte ſijn/ dat die ghemeyne ſlechte luden/ geen oordeel noch on-derſcheit hebben/ eenighe dwalingen in-dringen mochten: maer datmen de ſelve boecken t'eenemael benam den Studenten/ ende die oock beſt tot het Catholijcke geloof gheſint waren/ ende in geſonder leere erba-ren waren/ dat heb ick altyt geacht (gelijck als de reden billick ſulcx leert) dat dit niet ſonder ſuſpitte oft achterdencken conde weſen: te meer dewijle ooc het Roomſche Hof geenſins lijden oft toelaten wil/ dat wy/ die Theologiſche Godtlijcke ſtudien volcome-nijck ge-epndicht hebben/ oock graden en tijtlen inde Godtheit gecregen hebben/ ſelſe oock tot Biſdomme gepromoveert en verheben zijnde/ ſulke boecken hebben ofte gebuycken moghen. Dit achter-dencken worde noch al grooter/ dewijle dat de Pro-ſeſſoren ende Meesters ſelbe/ als ſy de con-troverſien ende gheſchillen openlijck / oft montlijck / oft ſchijflijck verhandelen ende verclaren/enkel willen/ datmen haer ghe-loof geven ſal / ende dat de wederpartije ſo ende ſoo gheboelen/ deſe ende die meyninge hebben ſal/ eben als ſy die juyſt verhalen of ſeggen/ ende dat onderuſſchen den toehoort-deren op geenerley wiſe woort toegelaten dat

1616.

dat (vzeese bande excommunicatie haer aē-
gelaecht zijnde) sy die schriften ende boecken
der werckparijē selbe lesen moghen. Son-
dat sy soo seer arbeiden om die boecken te
verberghen / te onderdrukken / ende upt te
roijen / datmen wel achterdencken hebben
mach / dat inde boecken wat schuylen moet
waer toe onse leere niet suffisants ghenoech
en is / om t selbe om te stooten ende te we-
berlegghen.

Ick ghevoelde in my al van mijne eerste
kerckelike jaren aen / eene sonderlinge by-
cants lugtboozene begeerte om te moghen
sien / dat alle de kercken Christi berenicht
mochten worden / ick en coste nimmer met
goeden oogen aensien / dat die kercken / die
ghemeynten int Oosten van t Westen / int
Noorden vant Zuiden / inde saken des ge-
loofs soo afgescheyden waren: Ick begeer-
de sozichvuelijck te weten / welke doch de
oorzaken van soo vele ende so gzoote scheu-
ringhen wesen mochten / ende te besien oft
men niet en soude connen eē bequaem mid-
del erdencken / om alle de kercken Christi
tot de rechte oude eenicheyt te brengen ende
te vergelijcken / ende om dat te sien daer na
verlanghe ick seer.

Ick worde seer geguel in mijn ghemoet
mer gzoote innerlijke dorstnisse / om dat-
ter soo veel onenicheden ende verschillen
zijn tusschen de gene die van de Christelike
Religie belijdenisse doen / datter sulcken
bitteren haet tusschen de edelste schoonste
Ghemeynten ontstaen is / dat den roek Chri-
sti soo iammerlijck ghescheurt is. Welcke
dorstnisse / ende over gzoote hert-zeer / my
boven mate seer quide / ende guelt my noch
dagelijcken merder.

Ick ben ten laetsten tot die regeringhe
der kercke gepromoveert ende ghestelt / nu
al boez twintich jaren / ende ben ghemacht
Bisschop van Segnien / het welcke mijne
vaders de Jesupren / seer qualicken namē /
als dewijle sy bekendē ende oock bebonde /
dat ick niet lup noch ledich / noch boez hare
Societeit niet onproffijtelijck was / het
welcke ic nochtans niet veel en achte / want
alle menschelike achtinghe ende eere / wort
van my ghelijck het behoort verachtet / ten
ware dat de selve tot de Godtelike achtinge
perwes vermochte / soo datse / segh ick / be-
bonden / dat ic proffijtelijck was / want noch
in t midden vanden tijt der beproevinghe /
hebben sy my noch een ionghelinc zijnde /
ghestelt om die byse conften inde openbaere
Schoolen tot Verouen te leeren ende boez

te stellen. Ter ick Dierster worde / hebben
sy my te Padua op den opentlickē Leerstoel
ghestelt / om die Mathematische discipli-
nen ende conften te leeren / niet sonder gzo-
ten toeloop der toehoorden. Te Breske hebbe
sy my beroepen om te wesen Professoor van
Rhetorica, van Logica, ende bande Philoso-
phie / inde openbare Schoolen.

Inde kercke / op feest-dagen / hebben sy
dickwils ghewilt / dat ick prediken soude.
Oock hebben sy my dickwils bysondere / en
oock geen geringe dinghen belastet ende be-
volen / ende in andere dienstē van hare So-
cieteit / hebben sy my alre zenen onder-
dizetighen Met-hulper bevonden. Hoe en
souden sy dan niet qualijck te vreden zijn
gheweest over mijne promotie ende boez-
ringe / die my de eerste occasie gheweest is /
om van de subtile / ende als upt de locht ge-
schreyte disputen der School-leeraren tot
op d aerde neder te klimmen / ende de studie
sels tot de practijcke ende offeninghe van
de geestelike sozge der zielen ende der Ge-
meynte te wenden. Ende dewijle ick mijn
eygē Bisschops-ant van prediken beke-
de / so heb ick de boecken der Sermonarien /
Wastel-predicken / en andere / naer gewoonte
voorzghenomen te lesen. Maer ick begoff
haest de walge ende een verdziet daer van
te krijghen / want ick sach / ende oock lichte-
lick / dat daer in was een schantelijck mis-
bruyck der schiften / dewijle de selve tot
pdele onnutte onbequame / iae schadelijcke
sinne verdzapt worden. Ick sach dat daer
in exempelē / die of valsche ende verfiert wa-
ren / oft immers onseker oft spottelijck wa-
ren / boezghestelt worden: Ick sach dat het
arme volck iammerlijck bedroghen worde /
ende dat verfiertelen van giericheyt ende
eergiericheyt in plaets van heplighe leerin-
gen des gheloofs / niet sonder supersticien /
haer inde handt ghesteken / ende ingheplant
worden / hier dooz ben ick gheschijckte ghe-
worden: ende daer na se hebbe ick my boez
ghenomen / dat ick verlatende die onklare
Rivieren / my gantschelijck behoort te be-
geven tot de Fonteyne vande heplige Out-
vaderen / ende soo hebbe ick smaech en ver-
maech begonnen te scheypen upt het lesen
van hare boecken / om die in de predicatien
te ghebzuypcken / ende tot het overdencken
bande heplighe regulen / om inde regerin-
ge der kercken te ghebzuypcken.

Ende hier upt syn my wederom als stra-
len van een nieu licht / noch reghenē mijnen
wille en danch / verschijnen. Ick verwerchte
C c c ende

1616.

ende vont sulcke spreucken der Out-vaderen/ de welke der gemeyner leere die ick in de Schoolen ingedroncken hadde/ in veelen tegen waren/ ende merckte dat de selve van mijne Meesteren / oft overgheslagen / oft niet ghetrouwelijck by ghebracht / oft niet genoegsamelijck / oft oock qualich uptgelept waren. Oock so sacht ende merckte ick / niet sonder verwonderinge / dat de practijcke ende regel van die Kerckelijcke discipline tucht / ende geestelijcke regieringe / van onse tijden seer veel verschilde van die oude: Ende hier dooz sijn mijne boozgemelde suspirien ende achterdenkingen boven maeten seer gewaessen ende vermeerderd: Oock so sacht ick / als van verre / dat wy niet trouwelijck genoegh die leere ende de sake Christi / ende der Hepliger Kercke verhandelden ende verrichteden / als die wy onse Theologie ende Godsheyt meer met spits-bianige Philosophische redenen / cavelinghen der menschelijcker speculatie / ende verdenkinghen / dan met de woorden der Godlijcker schrijtuere / neerstelijck ondersocht ende uitgelept sijnde (waer van by ons die grootste onwetentheyt is) bekleeden ende verklaren.

Van het Bisdom ben ick verheven tot een Werts-Bisdom / ende so is my een nieuwe ende een dyligender occasie ende ghelegentheyt dooz ghecomen om mijne studien te vernieuwen / ende daer in te vieriger ende te neerstigher te arbeiden. Want als my die moeyten van die andere Bisschoppen / mijne mede-hulperen in mijn Landtschap / maer veel meer die al te groote macht van het Roomsche Hof mijne metropolitische rechten verstoornde / my begosten te verdoornen: so heb ick ondersoeken ende grondelijck weten moeten / welke die wortel van alle Kerckelijcke gaden / machten / ampten / officien / ende staten / ende booznamelijck van het Pausdom sp. Hoorts daer nae / is daer by ghekomen het verbodt van Venezien: De Romeynsche boeken hebben ons Bisschoppen / sijnde van die gheheele Westersche contraye / als Becks / plompe onverbarende Menschen / en van quader constentien sijnde / niet onderlaten te verdoornen / te quellen ende te lasteren. Daer dooz sijn my al nieuwe occasien ende oorsaken ghegeven tot een nieuwe ende een vierigher neersticheyt / om onse defensen ende verontschuldighen te volmaken / ende om de waerheyt in die Veneetsche saken selve te ondersoeken. Soo hebbe ick eerst moeten de oude Heplige Canones ende Regulen / de rechtge-

voelende Concilien ende Vergaderingen / die discipline ende tucht der Dadren / de oude Kerckelijcke gewoonte / neerstelijcken doozsoeken. Wat meer: In allen desen hebbe ick volcomelijck gebonden / al wat ic socht / ende noch al overbloedigher als ick sochte. Ende nu dan nu my die ooghen meer gheopen sijn / hebbe ick lichtelijck mercken konnen / dat de leere van die Kercken / die welcke vele de Roomsche Kercke sich tot een partije maecht / ende die van ons heftichlijck bestraft / ende van onse Theologanten bestreden worden / dat die leere vande ware oude leere / der supberder Kercke / of niet / of seer weynich af-dwaelt / ende dat die selvige leere / niet om datse inder daet ende waerheyt bitterlijck is / oft valsch is / maer om datse teghens die siulijcheyt ende verdoornene manieren van het Roomsche Hof en haer Menschelijcke raetselen ende versierelen / nu ten voeten tijtelijck geworden sijnde / strydet / tot Roomen ende by ons meer gheschickt ende verdoornen / als wettelijcken bestreden wordet. Ich hebbe nu op het alderklaerste gesien ende gantschelijck doozsien / dat tot Roomen / sonder eenich wettich fundament iare dooz t'grootste gewelt / onnatijliche Wrijghelen des Beloofts darschlijcken ghesmerder ende ons ooghgedronghen worden in die dingen / die welke niet alleen tot het Godtelijke Beloof niet en ghehooren / maer die oock in haer selven een opbare valscheyt begijpen / die welke sy oock niet toelaten wil / dat van jemandt ondersocht / ofte tot een behoorlijcke consultatie oft bearaetlaginge der Kercke ghebrocht mogen worden / maer sy verholghet tot der doods toe de ghene / die daer teghens eens kicken doornen. Sy heeft de Heplige Concilien en by een comsten al over lange bedwonghen / ende heeft alsoo der Hepliger Kercke Christi die ooghen weggescheren / op datse wet Samson blindt geworden sijnde / ende van eygenen macht ontbloot sijnde / gebangen ende veracht gheworden sijnde / ongeluchich soude versuchten.

Het is aen'ts geweest een artijchel ende punct des Beloofts: Dat de Algemeyne Kercke dooz de gantsche Werelt verstroyt sijnde / sy die Catholijcke Kercke Christi der welke Christus selfs zijne geduyghe bywooninge bepoest heeft / de welke Paulus noemt de Pilaer en bastich der waerheyt. Nu hebben onse Romeynen desen Artijchel des Beloofts so ingetrocken / dat nu dooz de Catholijcke Kercke verstaen wort.

1616.

het Roomsche Hof selve / ende dat daer in alleen/ia dat inden Paus alleen/ de geheele Geest Christi ruste/ soo dat dat/om met een vast geloove te gelooven/voorzegelt wozt. Ende al wat ertijts tot eere ende lof van die Algemeyne Kercke Christi ghesepdt is/ dat dat alles tot het Romeynsche Hof (door t'grootste geweld ende ongelijck der Kercke) gheeroken wozt/ ende dat te Roomen tot de Artichelen des Geloofs vele dingen gemaect en gebrocht worden/ vande welke wy gene instellinge van Christo opt ghehad hebben/ door de welke oock de zielen der geloovigen lammerlijck bedrogen worden/ ende alsoo volgens vallen sy/ blind sijn/ de/ met hare blinde leyt-luyden inden poel der verberffnisse/ ende worden daer hemel ingeslopt.

Deze dinghen hebben wy onder anderen al over langh goote quellinge aengedaen/ ende in mijn ghemoet verweckt eene ongehoofte doroiffnisse.

Maer alle die outallijcke nieuwicheden des Roomschen Hofs/ ende de alderhadelichste dwalingen/ waer door dien neerflach der zielen gepleecht/ ende de kracht van die Kerckelijcke discipline gebroken wozt/ ende de voort-plantinge/ ende door supberinghe des gheloofs behindert wozt/ ende ontkeke ergerissen in Godes ghemeyne linge. Voert wozen/ ende de Bozgherlijcke vrede der Christenen gesloot wozt/ ende oorlogen onder haer verweckt worden/ Koninckrijcken om gekert wozen/ ende schijckelijcke scheuringhen der Kercken gheschieden/ ende die alderwaertste quaden heer-homel/ welke dingen alle ich nu blijtiger bemerckt hebbe/ maer alle de selve int bysonder te verhalen late ich nu nae / om dies wille / dat ich sulcke dingen alle volkomenlijcken vervolge ende aenwijse in mijn werck de Republica Ecclesiastica/ van die Kerckelijcke Republijcke/ het welke ich over langh al gereedt hebbe/ ende sal het terfont wt gheven ende duchen laeten der eersten Ducker die wy op mijne repse in Duysch-lands bequaem daer toe sijnde / voozhomen sal. Ich verbatte dit geheele werck vande Kerckelijcke Republijcke in thien boecken.

In het eerste der selver ondersoekke ich die forme van dese Republijcke/ ende stelle/ dat de Kercke onder Christo tot de aldervolkomenste Monarchie gesloze/ nochrang dat die Dienaers Christi op der aerden van de aertse Monarchie gantsch verbeerm wesen moeten/ ende na die instellinge Christi

selve Aristocracie, niet sonder eenighe vermenginge van Democratia, de Ghemeyne selve regieren: Ende alsoo dien volghende/ wijs ich aen / dat die Primaerschap Petri, ofte het Pausdom/ niet het Evangelium, ende niet Christi instellinge seer sijnlich is.

In het tweede Boeck / bemerke ich die Regierders ende Dienaers vande Kerckelijcke Republijcke / wie die selve sijn / ende hoe den Hepligen Apostelen de successie ende nabolginge ghegeven wozt/ en welke daer sy de instellinge der Bisschoppen/ en hoe de selve onderschepten sijn van die Priesters/ ende welke die mindere Dienaers sijn/ en wat de Heplighe Dieninge in dese Republijcke te wege brengen.

In het derde Boeck verclaere ich / die Hierarchie / die onder de Bisschoppen ende de Regierders deser Republijcke gebonden wozt: ende leere/ dat nae het Godelijcke recht/ onder de Bisschoppen gheen voorszettinge/ geen onderfettinge/ of onder-werpinge is/ maer dat alleen/ nae het Kerckelijcke recht/ de trappen der plaetsen/ ende de Bisschoppen onderschepten worden/ ende alsoo volghens handele ich/ van der Bisschoppen verkiefinge/ bekefinge/ insettinge/ of instellinge/ vande rechten der Metropolitannen/ der Primaten/ ende Patriarchen.

In het vierde ondersoekke ich die Priesterlegien vande Roomsche Kercke/ ende wijs aen/ dat sy noch in haer/ noch in haren Bisschop/ noch in hare Geestelijckheyt eenighe preminentie ofte wettelinge boven andere Kercken van Christo niet ghehad en heeft/ maer soo sy enige ghehad heeft/ oft heeft/ datse die selve van Menschelike behulpse len heeft gekregen.

In het vijfde Boeck neme ich aen de epogenie macht der Kercke te ondersoeken/ en bewijse/ dat de selve gheheel Geestelijck is/ ende verwerpe alsoo alle jurisdictie oft geestelijckheyt wt de Kercke / ende volghens handele ich / van die kracht ende de werkinghe der Sacramenten / als oock van de Censuren oft Dozdeelen.

In het sesste/ vergelijcke ich de macht der Kecken met de macht der Kercke / op dat openbaer worde het onderschept / datter is tusschen de Kerckelijcke ende de tijdtijcke Republijcke/ ende leere dat de Christelijcke tijtelijcke Princen veel vermoghen in de Kercke / maer dat de Kercke niet en vermoght in tijtelijcke / insonderheyt teghens de Koninghen. Soo handele ich dan van het tijtelijcke rijcke Christi, van de macht der

C c c

Kercken/

1616.

Kercken/van waer die ſp/ ende hoe veer de ſelbe ſich ſtrecke/vande bypheyde der Kercken/ende der Kerckelijcke Perſoonen / van de ſelvinge/van die Monarchie van Sicilien ende diergelijcken.

In het ſevenſte/doozſie ick die innerlicke beſtueringe der Kerckeliche Republike dooz het geloube/en onderſoecke den rechtē regel des Geloufs / en ſoo diſputere ick van het woort Gods/van de authoriteyt der Kercke/ende des Paus daer ober / van de Concilien/vande ſtetterijz/vande Scheuringe/ende diergelijcke.

In het achteſte / aenmercke ick die wterlijcke regieringhe der Kercke dooz wetten/ Canonen / ende oordeelen / oock ſoo handele ick vande verbinteniffe der Canonen / van diſpensatie / vande gheboden / van baſten/ Geboden/ende diergelijcken.

In het negenſte/kome ick tot de tijtlijcke goederen der Kercke/ ende verclare int byde / hoe maetich dat weſen moet de onderhoudinghe der Dienaren der Kercke / waer henen dat die ghenomen woort / ende hoe de Kerckelijcke goederen bedient worden. Oock ſoo handele ick vande Thenden/vande beneficien ende gaben / van het ghebiet ober de goederen der Kercke/van het ghebyuck ende miſbyuck der Kerckelijcker incomſte/vande penſioenen/commenden/ ende van de Teſtamenten der Kercken.

In het thienſte ende laetſte / onderwinde ick my te verklaren de Kerckelijcke bypheyde/om te mogen ſien hoe deſe Republycke byp is / ende hoighens handele ick van die Privilegien ende die gypiviligierde / van ſmiſbyuck der Privilegie/van die exemptien/ende dien/die exempt ende byp ſijn van der Monicken ſubectie ende onderdanicheyt ende diergelijcken.

Dit is geweest die byucht van mijne ſtudien. Want demijle ick dooz ſulcke occaſien ende ghelegentheiden/als ick nu verhaelt hebbe/gierichlijck ende begeerichlijck dooz laſ den Heyligen Bybel / die recht gheboelende Vaders/die alderbeſte Canones : Die Boecken der Concilien : Soo hebbe ick / als my de ooghen nu gheopent waren/ende ick nu aenghekeerken was van den pber der waerheyt / om die ſelbe my ende anderen te verclaren/niet konnen nalaten te ſchrijven / gene dat ick aenmerchte : Ende dit mijn menichſuldich ſchrijvens heft dat werck woortgebocht / ghelijck ick verhaelt hebbe. Ick hebbe van gheſien/ ende ſlaerlijck beamercht/dat wy in onſe Kercken / oft het ſp

men aenſie die leere / het ſp men aenſie de diſcipline / van den rechten wech ſeer verre waren afgeweken.

Wat ſoude ick dan meer hebben gemaect in het midden van dit boofte ende verkeerde geſlachte ? Soo veer ick hadde willen mijne gemeynte/als het behooylich was / nae die diſcipline ende regheyl der Catholijcker Kercke regieren : ſoo verre ick de oude ware Catholijcke leere hadde leeren ende oeffenen willen : Ick ſoude het aldergrootſte Roomſche onweder ende de ſchickelijckſte ſcampeken ober my gehaelt hebben / als te ghengs welcken al ober laughe tot Roomen eenen grooten haer ghevoert woerde/demijle ſp alreede nu gerooken ende verſtaen hadden/dat ick tegens haer geboelen ſchreef en arbeyde / want ick hier ober meer maels vanden Apoſtoliſchen Nuntio te Venetien woonende/vermaent ende beſtaft ben ge worden.

Het was dan het beſte dat ick de bleugelen der duppelycennam / wech vlooch / ende my verre maecte ende bluchte nae die wilderniſſen / al waer ick verwachtten mochten den ghenen / die my bebydden cam van de cleynmoedicheyt des gheestes / ende van het onweder / van dat ick willens blint zijnde met den blinden/de blinde int verderf ſoude leyden.

Wat zyn nu doch de Biſchoppen onder de Roomenſche macht ? In tijtliche dinghe / alwaer vette Prieſterſchappen zyn/ende ſp met wereltſche cere verclert zyn/daer zyn ſp grote Hauſen/ſp zyn in grote aenſien / ſp zyn Princen : maer Biſchoppen en zyn ſp niet/dan abuſſelijck ende oneygentlickz. Maer anderer Biſchoppen Biſchoplijcke bedieninge is heel vergaen/ want de regieringe van alle Kercken is tsaen na Roomen ghelycht / ende de Biſchoppen ſelfs zyn van mijn Heere den Paus / nauwelijck Vicarifen ofte Dienaers / ſlecht / veracht / verbycht/onder de voeten ghetreden/iawerlijcken onderwoyden niet alleen den Paus/maer oock den Cardinalen/ ende ſo velen vergaderingen teghen haer tot Roomen ingheſelt zijnde / den aenſienlijcken Legaten à Latere / den Apoſtoliſchen Nuntien/den Inquiſitoren / den Viſitateurs ende eyntlijck den ontollijcken ordyen der Regulieren/ende hare Broeders : niet alre en woorden deſe den Biſchoppen gelijck geſtelt / maer ſp obertreffen haer oock / ende beghinderen hare regeringe ende de ſtocke hare macht. De Kercke en is onder den Paus

1616.

Paus van Roomen geē Kercke meer/maer
eene Menschelijcke Republijcke onder de
Monarchie banden Paus/ gheheel rijtlijck
ende weertlijck zijnde: Sp is eenen Wijn-
gaert/alles om den Poes dionckē te maken:
Sp is eene kudde / de welke de Herder
snuyt tot het bloet toe/ de lieuen scheert/ iae
dilt/ iae slachtet. Waerom en sal ick dan niet
bluchten / op dat ick dit quaet niet meer en
sie/ dat ick oock daer van gheen mede werc-
ker en zijp/ ende des selven niet doelachtich:
Christus heeft my tot eenen Hout ober zijne
Kudde gestelt/ ick en moet dan langher niet
stom wesen/ ghelijck de Bisschoppen onder
den Roomschen Bisschop al te samen stom
zijn/ de welke of dooz hope aengelocht / oft
dooz vrese afgeschicht zijnde/ stilswijgen/
ende liever plumpstrijckende te gelijck met
den Wepst-man tot het verberff loopen. Al-
soo dan de gebiensticheit vzienden/maer de
waerheyt haet haert / dewyl ick de waer-
heyt niet can noch behoore te verlaten / soo
hebbe ick den haet die my naeckende was/
ontbieden moeten/ ende die ozdinarise ghe-
meine vziichten vanden haet / senijn ende
poignaerden / ontgaen moeten. Want soo
verre is de saecke in onse tijden ghecomen/
dat de Kerckelijcke geschillen nu niet meer
den Theologanten / maer den Concilien/
maer den Wijnders/ maer den Scherprich-
ters/maer den bloet-dozstighen / maer den
Woozders / jae den Wader-moozders / om
Roomen te beschermen/ tot Roomen bevo-
len worden.

Dese dingen/ al hoe wel sy my alijt ghe-
wellich seer geraden hebben/ dat ick my op
de blucht begheben soude/ mit te min noch-
tans soo hebbe ick langhe ghevoelt ende be-
houden/ ick bekenne het/ dat oock de dienst-
maecht Agar met hare. Ismael my moesprick
gewest is/ te weten: Ick hebbe dich wils
gehoozt/ dat het vleesch teghens den gheest
opstont/ met dese woorden: VVaer wilt ghy
eyndelijck henen? ghy hebt onder den Paus van
Roomen seer groote weerdicheyt ende eere, en
gheen cleyne profijten becomen, op hope van
anderen, soo ghy wilt, dat hebt ghy nu, dit is
vast seker, en ghy weet niet, wat elders wesen
sal, sout ghy soo u Vaderlant ende Bloet-ver-
wanten ende Vrienden, ende Maechden verla-
ten, sonder nimmermeer tot haer weder te ke-
ren? VVaerom acht ghy u selven wijser te we-
sen als ontallijcke andere Bisschoppen: Sy alle
lijden alles, dulden alles, ontschuldighen alles,
waerom lijt ghy, duldet ghy, ontschuldicht ghy
oock niet alles: wilt ghy alleene onder so vele

ontallijcke, wijs wesen, ende sijn alle andere
onwijs? en weet ghy niet, dat ghy terstont niet
sonder groote latteringe, eerst te Roomen, daer
na over al, met de schantlijcke vleecke van eenē
Ketter ghebrant merckt ende gheteckent sult
worden:

Dese ende diergelijcke dinghen heeft my
altemet mijnne Agar in het ooze ingebiasen/
niet sonder eenen swaeren inwendigen strijt
tusschen haer / ende mijnen inwendighen
Gheest/ ende mijne / nu obertuycht sijnde/
conscientie. Maer die Godlijcke Gheest/
dooz een geweldiger dypbinge/ en heeft my
niet toeghelaten/ dat ick langher verloeven
soude/ maer heeft my/ als eenen Abzham/
met dese krachtige stemme tot sich geroepē/
seggende: Gaet wt u Landt, ende wt u maech-
schap, ende wt het huys uwes Vaders, ende
komr in dat Landt dat ick u wijsen sal: Ende
heeft gedaen/ dat ick het vermaerde spreek-
woort der wijzen/ volcht Godt, met der daer
int werck stelde ende volghde: Ghelijcker-
wijs als het selve de goede Abzham/ na de
aenmerkinghe Ambrosij, int eerste boeck
van Abzham/ in het tweede Capittel/ met
der daer doozgekomen heeft. Welcke zijne
daet / my op eene wonderbaerlijcke wijze
hert/ moet/ ende crachten heeft ghegeven/
dewyle ick sie / dat Godt der ghewilligher
gehoozsaemheyt Abzahams sulcke bergel-
dinge heeft ghegeven/ dat hy van hem alle
schande ende onreere verter heeft geweert:
wat hy heeft de knipsheyt Sara sijn schoo-
ner Wuf vromme in verijckel wesen/ende hy
den iyzanne. bā alle schande bezijt. Maer
oock soo heeft my hier dooz Ambrosius seer
ghetroostet/ als hy seyt: Waerom/ dewyl
Abzham om Godes wille alles betracht
heeft/ soo ist/ dat hy van Godt alles dubbel
ontfangen heeft: maer de eerste bergeldin-
ge heeft Godt ghedaen vande repnichheyt
sijner vrouwe / die hy wiste dat den Man
aengenaem was. Ambrosius doet daer oock
heerlijck hy: Dat de gene die Godt volgt/
die ist alijt vry/ daerom/ seyt hy/ moetē wy
Godt boven alles stellen / ende en moeten
ons niet te rugge laten roepen/ van die on-
derhoudinge der Hemelscher geboden/ noch
dooz aenmerkinghe van het Wader-landt/
noch om der Ouderen / oft Kinderen wille/
noch om der Wuf/vrouwen wille / want
Godt geeft ons alle die dinghen/ ende hy ist
machtich te bewaren dat hy gheeft. Dese
dingen doen my oock seer vast bezetrouwen/
dat het geschieden sal / dat Godt oock vooz
die eerste bergeldinge van mijne / hoe wel
E t t i j lanch

1616.

lauchſamer/volginge/ mijne eere ende ach-
tinge beſchermen ſal/ dat die ſelue van wat
ghedaente oft ſchoonſept datſe oock ſp / in
de handen van Barbariſche menſche ſelfs/
geen ſchande lyden en ſal/ maer ongequelt
ende ongeſchonden tot ſichtinge van ande-
ren inſouderheyt/ende vermydinge van er-
gerniſſe/ bewaert worden/ dooz welck ver-
trouwen ick moet gheſcheyt hebbende/ende
dooz de roepinghe bewercht ſijnde/ hebbe ick
nu de blucht bereypt-willichlijck aenghe-
nomen.

Dochtans ſoo bringht my die liefde Chri-
ſti hoven allen. Ick ſoude van verachten
ende kleyn-hertigen gewoede ſijn/ſoo verre
ick alleen bluchtede om te ruſten/ om eenen
wertelijcken ſtrijde nalatende / ergheyn in
lupicheyt te verbuſpen ende te verdozen:
Van Chriſti ſaecte moeter ghehandelt/ deſe
roep my tot ſich. Ick hoorde de ſtemme al-
tijt in mijne ooren klinken/ Roep: ende my
vermanen/ op dat mijn roepen/ gheboecht
met het roepen der ghenen/ die welke hare
ſinpen dooz Baal niet geboogen en hebben/
beter verhoort worde/dat ick op eenen hoo-
gen Berch klimme ſal/ om Spon te Euan-
gelizeeren ende te prediken. Die ſtemme
volge ick/ende klimme in eene ſecchere vrye
plaetſe/ daer die Catholijcke waerheyt ſel-
ue haer hooft by nu heeft op gheſteeken/
van waer ick/na plicht mijnes ampts/ die
ſelvighe waerheyt/ ſoo veel in my is/ ver-
kondigen/ ende de wegen openen ende wij-
ſen ſal/ om alle ſcheuringhen wech te doen/
ende de eenicheyt der Kercke weder te krij-
gen. Mijn geroep ſal haer de Ghemeynte
hooren: Ick ſal ſpreken tot het herte van
Jeruſalem/ ende ſal haer toe roepen/ want
ick en kan niet onderlaeten mijn ampt te
doen. Ick ben een Biſſchop inde gemeente
Chriſti, voozders is eenen yderen Biſſchop
zijne particuliere byſondere Kercke ſoo ver-
trout ende ghegheben/ dat hy oock weten
moet/ dat hem die algemeyne Kercke oock/
als het noot is/ van Chriſto is bevolen/ ons
Biſſchoppen alle wort van Paulo gheſeydt:
Hebt acht op u ſelven, ende op de gheheele
Kudde over welke u die Heylige Geelt geltelt
heeft tot Biſſchoppen, om die ghemeynte Go-
des te regieren, die hy met ſijnen bloede heeft
verkregen.

Onder den naem van Eleutherius den al-
der outſten Paus van Roomen/ worden
deſe woorden tot de Biſſchoppen verhaelt/
om deſer oorſaecke wille is u-lupden van
Chriſto, die algemeyne Kercke bevolen/dat

ghy dooz allen arbejdt/ ende niet ſupmich
en ſijt/ allen te hulpe te komen. Ende Cy-
prianus inden 13. Sendbrieſe int 3. Boeck
ſeyt / dat hy met Stephano den Roomſchen
Biſſchop/ gelijckelic die waegghſchale hout/
om de Kercke te regiere/ ende doet dit daer
by: Het geſelſchap der Prieſteren is over-
bloedich/ mer het lym der onderlinghe een-
drachticheyt/ ende bant der eenicheyt ver-
bonden/ op dat ſoo pement wt onſe verga-
deringe Ketterge begofte op te bzengen/ en
de Kudde Chriſti ſcheuren ende verwoeſten
wilde/ dat die andere dan te hulpe komen.
Soo is Cyprianus ſelver den noot-lydenden
Kercken/ oock buypen Africam gheſtelt ſijn-
de/ia ſelfs oock der Roomſcher Kercke met
der daet meermaels te hulpe ghecomen: ge-
lijck als ick in mijn werck van de Kercke
lijcke Republijcke in het 2. ende 3. Boeck
int bzeede verclaere. Soo hebben oock ſeer
gheardept Polycarpus Irenaeus, Oſius Cordu-
benſis, Athanaſius Baſilius, bepde de Eulebij,
Samolaenus, ende Vercellenſis, Lucifer, Ca-
rallianus. Hilarius Picavienſis, Theophilus, en
Syrillus van Alexandrien. Aurelius Cartha-
ginenſis, ende vele andere meer/ dat ſp wt
haere eyghentijcke Biſſchoppelijcke ampt
ende officiē/ den noot der algemeyner Kere-
ke te hulpe mochten komen/ ende hebben/
hare eyghene Kercke onder-tuſſchen verla-
tende/doch wt onderweſen ende verſien la-
tende / tot andere laſt-lydende bedrachte
Kercken/ om die te helpen/ op haer eyghen
auctoriteyt haer begeben. Ten is dan van
mijn ampt niet verbeemt/ iae het is meel
tot mijn ampt ghehooyende/dat ick den Ro-
meuſchen Hode/ als de welke eene ſecche
ende ſcheuringhe apart maecht / ende die
Kudde Chriſti verſcheurt ende verwoeſt/na
mijn vermoghen/ als Cyprianus vermaent/
niet wel dooz enen toeganch tot haer (wat
die en is niet verplich/ noch by) maer dooz
den lichamelijcken wech-ganch van haer/
haer te hulpe come: Ick ſoude voozwaer
mijne Ghemeynte tot Spalaten wel ſeer
geerne gehouden hebben: gelijck Oſius, Ba-
ſilius, die Eulebij, Hilarius, ende andere/ te
voozen van my ghenoemt/ hare Ghemeynte
ghehouden hebben/ ende tot de ſelue/ als ſp
den opentlijcken dienſt der algemeyner
Kercke gedaen hadden/ wedergeheert ſijn/
maer de wyle die ſelvighe oock met den ande-
ren ſuchtes / onder het iock des Paus / de
welcke die Reformatie hatet / ende ſchout/
ende met alle zijne ende ſijner hem aenhan-
gende Pricen macht ende geweld/ de ſelue
belet/

1616. belet/ende ober de ghene die de Refozmatie
byhve/macht des bootz ende lebens heeft/
ende niemant lebendich laet: Daromme so
hebbe ick mijne selfs Gemeente nootfakelijck
teenemaer verlaten moeten/op dat ick
dese banden oock ontspzonghen zijde / nu
gantsch byp wese/ te bereyden syn mo-
ge/om den lof van die waerheyt te verkom-
den/ ende dat ick alsoot te byper den onder-
ganck van die heylighe Kercke/ die sp van
het Roomische Hof lydet/berlagen moge.

Die Maestryt eenes Hertischen Coninck
is wel te ontfien / als die welke als Tereul-
lianus sprecht / die tweede/ naest Godt is/
ende alken minder dan Godt is/ende bobē
welcken als Optatus Milevitanus seyd / nie-
mant is/als Godt: Daerom/ als eertijts
de Coninck David van wegghen Overspel
ende Doorlach bestraft soude worden/ soo
en heeft noch die hooghe Priester / noch een
ander/ oft die Levijte/ noch eenich
byzunt/ oft goet bekende dit auyt aennemen
dozen/ maer Godt selve heeft daer toe sy-
ne eyghene bysondere bootschappers ghe-
byzucht/ende heeft den Propheet Nathan/
om den Coninck te bestraffen / verordent.
Maer met den Paus van Roomen / die
welcke nu die ghehele Kercke verstoort/
ergert/ byzoest/ verducht/ en behooven ge-
ne Propheeten te handelen/ men behoef niet
te wachten / dat Godt daer toe bysondere
bootschappers verordine. Neen / onses
Paus van Roomen macht / en is soo groot
niet/ datse pement behoeft te schippen/ is
ene versierde theliche ende opgeblasene
Maestryt/ sp is ghenomen/ sp en is ghene/
sp is onsen Broeder/ onsen met-hulper/ me-
de Bisschop met ons / ende mede Dienaer
in t'werck/ende inden arbeyt. Nu die broe-
der/ die handen broeder ghehoopen word/
gelijck als inde byspreuk Salomonis staet/
die is als een vaste Stadt. Wat slapē wy
Wat slumieren wy? De Broeder gaet
verloorn/ende treckt met sich int verlies en
verderf die Gemeenten/ sullen wy / syne
Broeders bit niet achten / sullen wy niet
daer toe doen? Laeste alle swijghen/laeste
alle stille syn/laet sp het alle niet achten: Ic
het klypste Handen van allen / sal vooz-
waer met eenigh heffen/mogelijck de groo-
te slayende Dogghen wacker maechen/die
van het Paus dom dooz: ene wonderbaer-
lijke konste in spyt gewiercht syn/die welc-
ke den Wolf keeren/ende de Schaep-s-kope
Christi, als het betaemlijck is / naer haer
suyt beschermen ende verdedighen sullen.

1616. Ich en sal mijne woorden niet gebuycken/
om die goede Hauden wacker te maken/ich
sal Godes woorden ghebuycken / ende sal
die roepinghen van die heylighe Vaders
ende Concilien/ ende der heylighe Catho-
licker Kercke voozstellen ende verbubbelē.
Met de thien Boeken de Republica Ec-
clesiastica, die ick gheseyt hebbe/dat ick ter-
stont sal int licht gaen laten/sal ick meesten-
deels arbeiden/dat die Roomensche dwa-
linghen ondeckt moghen worden/ ende die
waerheyt ende gefoutheyt van die Catho-
licke leere ende disciplijne openbaer mach
worden/dat de meeste Gemeenten/van ou-
se Roomische herwoopen en verstoeten syn
de/inden Catholijcken sin onderhouden mo-
gen worden: Dat dien wech/om alle Kere-
ken Christi te vereenighen / met den wench
ende met den vinger / soo niet klaerlijck be-
wesen / ten minsten immers aenghewesen
moge worden/of het eenigher wijse mochte
geschieden/dat wy alle eens spzaken / eens
gevoelden / ende dat die scheuringen mocht
ten onder-gehouden worden/ ende dat alsoo
den Christelijken Princen alle oozsack be-
nomen mocht worden/om gheen gedachten
te krijgen van malhanderen te onderdu-
cken/ ende onder de dekmantel van Religie
ende Geloof die opentijche vrede ende ghe-
rustheyt des Christelijken volcs/ dooz on-
behoorijcke ende waerlijer Godloose Crij-
ghen ende Onzoghē / te verstooren/ maer
dat se wel liever alle haer machten daer toe
anlegghen mochten / dat die Gemeenten
Christi onder het iock der Tyrannen/ waer-
lijchs ongeloofighe/ucht/ende/in hare oude
byzheyt wederom mochten gestelt wordē.
Ich wil dat dese mijne vertreckinghe ofte
voch uptganch upt Babel/ oft bluchte/van
alle suspitie van seuringhe byp wesen sal/
want ick vliede die dwalinghen/ ick vliede
die misbuzucken/ ick vliede/ op dat ick niet
delachrich en wordē van hare sonden/ende
dat ick van hare plagen niet en ontfange.
Noch eens en sonder ick en nimmermeer
af / van de liefde die ick der Catholijcker
Kercke/en allen dien die met haer gemeen-
schap houden/schuldich ben / maer soo veel
als in my is / soo ben ick bereyt alijt ghe-
meenschap te houden met dien allen/so lan-
ghe als wy in die substantiele wesentijcke
Artijckel onses geloofs/en Symbolen van
de oude Kercke Christi ober es comē: Noch-
tans soo verre wy alle te gelijck/alle nien-
we Artijckelen / oft regel-recht regheng die
heylighe Schijftueret strijpende/ ofe van die
voozseyde

voorzeyde Symbolen verbeemt zijnde/ en daer teghens staende / verwerpen ende herfoepen. Maer dat wy oock andere in haer selven middel-matige Wtjchelen/die noyt inde Kercke ghenoechsamelijck ondersocht/ghedefinieert/ en bevesticht sijn/voorz Wtjchelen des geloofs geensins en aemen/voorz ende al eer dat de selve eerst ten volken gedefinieert worden/ of aenghewesen worden/ dat sy ten volken nu al gedefinieert ende bevestiget sijn/maer dat wy oock haer niet terstont als ketters verdoemen/ten sy dat wy het eerst voorzeker weten datse te hooren van de Kercke ghenoechsamelijck verdoemt sijn/ of verdoemt worden. Dat dan een pegetijche Kercke de byzheyt gelasten worden / om in middel-matige dingen te ghevoelen ende te doen/ ende dat een pegetijch in zijnen sin overbloedich sy / tot dat die Kercke selfs handen Ghert Christi versien ende geregeert zijnde/der verschillen een eynde mache/ ende het rechte haf van het rechte hooren of sonde.

Ondertusschen soo laet ons vast houden het alder-vermaerste spreek-woort des alder-vermaersten Cypriani, het welcke hy inden Concilio Carthagenensi gehuypt heeft Niemanden, seyt hy/ oordeelende, oft yemanden van het recht des ghemeynschaps afsonderende, soo verre hy wat anders mochte gevoelen. Want oock niemant van ons voorzghenomen heeft/ een Bisschop der Bisschoppen te wesen/ ofte dooz eenige tyzantische schijkinghe sijne colleguen ende met-hulpers tot noot-wendicheyt der ghehoorzaemheyt te bedwingen. Wannec soude een peder Bisschop nae de byzheyt van zijnen wille ende wacht sijnen eygen bypen wille hebben/ als oft hy van niemant gheoordeelt conde worden/ dat hy eenen anderen oock niet oordeelen en can/ maer laet ons alle verwachten het oordeel onses Heren Jesu Christi / de welke een ende alleen de macht heeft / ons voorz aen te setten inde regirringhe sijner Kercke/ende van onsen handel te oordeelen. Syppianus hadde doe een verschil niet alleen vande Roomsche maer schier van de gheheele Kercke/aengaende den Doop van de ketters/ende op zijn eyghen meyninghe vast staende / meynde hy dat Stephanus Romanus die hem hertelijck hier in tegeskont/ende schier alle die andere in opbaerder dwalingen staken/niet te min nochtans en heeft hy noyt toeghelaten / dat die bant des eenicheyts ende Kerckelijcke liefde onder haer gebroochen soude worden/ op dat

ter onder haer gene scheuringe/bewelcke is een schadelijcke peste van die Gemeenten/ontstaen ofte rghen mochte. Ende hier in heeft Cyprianus tot zijnen grooten leff/ de yber Stephani/die niet ghel discret noch bescheppen en was/overwonnen: Want de wyl dat Stephanus met sijne excommunicatien ende uytfluytingen tot het quaet der scheuringe verbiel/so heeft Cyprianus dooz zijne lydsaemheyt/ende liefde/ende sonderlinghe voorzichtigheyt die scheuringhe gheschout ende ontgaen. Ende hier in heeft Augustinus dichtwils Cyprianus hoorlijcken geprezen/ ende heeft dese handelinghe Cypriani/als een regel/ form/en voorszijft der gheheeler Gemeente voorgeselt/ dat de gheheele Kercke deselve nabolgen soude.

Ende onder anderen / daer Augustinus de handelinghe Cypriani ende den strijt met Stephano overwercht ende inset in zijn vijfoe boeck de Bapulo contra Donatiles, in het vijfen-twintichste Capittel seyt hy: Nochtans heeft de liefde Christi in haeren herten de oberhant ghehad/ dat in sulchen verscheppentheyt ende verschil/ het quaet der scheuringhen onder haer niet ontsaen noch plaets vinden soude. Dit selve dan hielt Cyprianus voorzeker dat Stephanus gzooffelijck dwarde/ om dat sy de ketters/ die tot de Catholijcke Kercke weder keerden sonder op nieuws ghedoopt te werden/aetnam / ende nochtans wilde hy liever/ niet alleen met Stephano selfs / die gheheel anders ende gantsch verscheppentelijck ghevoelden/ende dede/ dan hy/ maer oock selfs met de ghene/die hy voorz gantsch onsimber achtte / communiceren ende ghemeynschap houden / daeromme alleen / om dat sy van Stephano tot de ghemeynschap toegelaten worden: dan dat hy de Ghemeynte dooz scheuringe verbeplen wilde. Ende die erempeel heeft S. Augustinus den Donatisten / om na te volghen voorz gheselt/ hy stelt het selve ons oock noch voorz.

Laet ons dan H. Vader / ende ghy Waders/ Zoeders ende heplige Colleguen en met-hulpers / den Cyprianum nabolghen/ Augustino ghehoorzaem wesen / op dat doch voorz allen dingen/ de scheuringhen moghen werch genomen worden: Want Cyprianus, als Augustinus bemerckt/ de welke het herste vol van heplighe liefde hadde / heeft gheacht/dat de gene/ die verscheppen gevoelen hadden/en-wel in eenicheyt behoorden te blijven. Laet ons dan onder ons een verscheppen gevoelen hebben/tot de tijt toe dat dese

1616.

hese dingen/die nu noch ten vollen niet ghe-
definieert oft bevestight zijn/ dat die re vol-
len mogen gedefinieert ende bevestight worden/
maer laet ons onderuyschen inde eenicheyt
blijuen: Want al ist/ dat ghy wat anders
gevoelt/ghelijck den Apostel vermaent/dat
sal Gode u oock openbaren / en wilt doch
die scheutingen niet grooter maken/dan sy
zijn. Waer is oock dat ghy niet Srephano
dooz onbegheerthe/communication ende
verbanninghen die hi soe niet en soecht af te
breken: op dat doch soedanige verschillen
ende verscheidenheiden niet eenich quaet
der sekeringe/ghelijck als Augustinus sulx
socht af te heeren / onder ons ontfaen en
moge: Ghewe allen den Kercken Christi/ die
welcke Christum niet die essentiele Spm-
bolen des gheloofs beliden/ den vrede en die
heroe weder. Want dooz seker/ dat de scheu-
ringe veel grooter quaet inde Ghemeenten
is/ dan de inkerke.

Laet uwe ghemeenschap bereypt zijn tot
allen / een prdyg zijne optien behoudende/
maer nochtans de valscheiden ende onwaer-
heden verdringen zonde.

Laet byzich tot / dat de waerheyt on-
dersocht word dooz werelijche gewoone-
lijcke middelen ende manieren der heyliger
kercken. Soe doende verhoop ich / dat
dooz de hulpe van de genade Christi/ die sich
den ghenen / die hem oprechtelijck soeken/
niet en plecht te wegheren/ int cozte ghe-
scheiden sal / dat die volcomene vrede ende
eenicheyt / ia oock de nootwendighe beree-
ninge der Kercken/ daer op volghen sal/
dat wy eensins gevoelen/ende in een reg-
el blijven moghen.

Laet ons dan onder ons aenstrecken de
koozsen ende fackelen / niet des haets/
noch der onenicheyden / maer der religieu-
ser ende Catholijcker onderwysinge. Laet
de Lantern onser voeten sijn / het Woord
Godes: Laet ons die voortstappen onser
heyliger doorgangeren natreden/ die wel-
ke en sonder lughe licht inde Ghemeente
Christi gewest zijn. Laet ons dooz het licht
der Euangelijcker waerheyt/sonder opsti-
naetheyt/ of sijn-sinnicheyt/ de duyfternis-
sen der valscheiden ende dwalingen verdrin-
gen: Laet ons van die nieuwicheden/ die
welcke de oude Leere en discipline der heyliger
kercke / schier wigheblust hebben/ af-
trecken: Op dat die ghemeente Christi op de-
ser aerden de eenige sy/ met den lijue der vol-
maekter eendzachticheyt vast ghemaecte
wesende.

In die welcke wy alle mit eenen gheest
ende met eenen mont reyen ende pissen mo-
ghen/ Gode/ ende den Vader onses Heeren
Iesu Christi Amen.

Gegeven binnen Venetien/ op den 20.
Septembris 1616.

Apoc. 18. 4.

Ick hoorde een onder stemme tot de He-
mel segghen / gaet wt van haer mijn
volck / op dat ghy haerder sonden niet
deelaetich en zijt/ op dat ghy van hare
plagen niet en ontfanght.

Chrysostomus Homilia 46. op Mattheum.

Die lichamelijck upt gaet/ en wort niet ge-
acht upt de kercke te gaen/ maer die ghee-
telijck verlaet de fundamenten vande waer-
heyt der kercken / want wy zijn van hem
weggegaen met het lichaem: Waer sy van
ons met her gemoet. Wy zijn van hem upt-
gegaen/ na de plaetse: Sy van ons/ na den
Gheboode: Wy hebben by haer ghelaten de
fundamenten vande kercken: Sy hebben
by ons ghelaten de fundamenten der schif-
tueren: Wy zijn van hem uptgegaen na het
aensien der menschen: maer sy van ons/ na
het oordeel Godes. Daerom sy oock als
lichamelijche Christenen/ verbolghen met
eenen verbloemden schijn onsen gheest-
lijcken.

Eenen Opper-Priester binnen Antwer-
pen heeft die boven-verharde boerck Mar-
ci Antonij de Dominis / wat ghehele ende
beknabbelt/ soekende te bewijzen / dat der
seu Certs-Bisschop seer qualich ende onbe-
dachtsamelijck ghedaen hadde / dat hy de
Roomsche kercke verlaetende hem tot de
ware Gereformeerde kercke begeven had-
de / ende hy vermaent hem seer ernstelijck
wederom tot den schoor der Roomscher
kercke te keeren/maer midler wijle noemt
hy den selfden eenen valsche Propheet/ schan-
delicken ende verradelicken overlooper/ Trou-
loosen Herder/ Sayer van Oncruyt / Judas den
Verrader/ Dalmatijcken Goliath/ eenen Mede-
geselle van de Engelsche Comedianten/ versuf-
ten Grylaert/ eenen die de bruyt over-levert in
de handen van duyfent Roisanen/ Lucifers ge-
lijcke/ &c. genochsaem te kennen gebende
hoe sy hem tracteren sonden indien sy hem
conden in hare handen ende gewelt en ijgen/
dare Gode de Heere hem / ende alle bloote
Godelijcke Christenen ghewelich boozhe-
doede. Dit laster-schift den Opper-Prie-
ster

Boeckken
tegen M.
Antonij de Dominis
de Dominis
Antwerps
wingegeven.

1616.

sterp is in het Latijn/ende in Heber-buys
ghedrukt ende aen den dach gegeven/ende
het woijt van eenigen geacht ende gehouden
als een seer costelich elcynoot.

Stercora quod porcis, Asinis quod carduus,
hoc est,
Babaries istis asinis, porcisq; Magistris.

Dat is/

Ghelyck den dreck het s wijn/ de distel
d' Esel voert/
So smaecht d' onwetentheyt de Paep-
sche Priesters soet.

Marcus Antonius de Dominis dit laster-
schryft gelesen hebbende/ was van wepuni-
ghe dat te beantwoorden/ Doch gebachtich
synde der vermaninghe Salomonis Prov. 26.
5. (En antwoort dē dwaes niet na sijne dwaef-
heyt, dat ghy hem oock niet ghelyck en wor-
det) Oock vanden Engelschen Salomon dē
Coninc Iacobo vj. (tot den welken hy sijnē
toelicht genomen heeft) vermaent sijnde/
dat hy dat smaetschryft ende het blaffen des
Pauselijken Priesters versmadende/ al sijn
sinnen ende tijt soude geben tot vol-makin-
ge sijnēs vooz-treffelicken Boecks d'welck
rechteboozt onder de Persse is : So heeft hy
het laten beruften. Wat hy oft pement an-
ders niet ghelegentheyt hier op sal doen/
leert den tijt.

Ascanio Spi-
nola here-
maet tot
Engelant/
kerket wijs
15 hunderen.

Als de Certs-Bisschop van Spa-
laten op den wch was om na En-
gelant te reysen/ soo is stels-wyse
wt Engelant verloopen eenē Don
Ascanio Spinola, die eenen tijde lanck binnen
Vonden was Predicant geweest inde Ita-
liaensche Ghemeente aldaer/ meer dooz ee-
nen onbedachtsamen pver eenigher persoo-
nen tot het predick-amt gheboozdert ende
ingedzongen sijnde/ dan met volcomen con-
sent/wille/ende behoorderinge des Kerckē-
rants/ ende der gener diemen hier in pinci-
palijck hadde behooren te kennen. Hy en
was niet lange inden Kercken-dienst ghe-
weest/ of ten is aen den dach gekomen (dooz
hij den ende na-schijven eenigher goeder
geloof-weerdiger Persoonen) dat hy eenen
bedzieger ende valschen boeve was/ die niet
en socht de eere Gods/ nochte de op-bou-
winge ofte behoorderinge der warer Reli-
gie (dit hy als nader hant genoeghsaem ge-
bleeken heeft/ niet oprechtelich en was toe-
gedaen) Maer hy heeft veel meer ghesocht

bupi ghewin/ende den wel-lust sijnēs vlees-
sches. Den Eerweerdigen Kercken-Klaer
der wt-lantscher Kerck / sulchs spuerende/
en heeft hem tot haren Coem ofte vergaer-
deringe niet willen toelaten/ als een libmaet
des selven/ outangesien hy sulcx mondelin-
ge ende schijftelich was verfoechende/maer
hebben d'opsicht oher hem bevolen den per-
soonen / die hem gheadvanceert ofte inghe-
dzonghen hadden. Desen Spinola (om der
menschen te meer te bedziagen/ende wijs te
maken/ dat hy ernstelich het Pausoom had-
de verlatē/ en om te hoore mer des te meer-
deren schijn van rebenen des te beter gehooz-
te mogen binden/ als hy pēt te solliciteren
hadde. So heeft hy een Engelsche Hof-
frou ghetrouwt / met de welcke hy nochtan
seer onvreesdzaam ende qualich geleest heeft/
sijnde vol jalousie en vuplichheyt/ de welcke
hy schandelich verlaten heeft/ als de Certs-
Bisschop in Enghelant verwaert wiert/ en
mer hem sijn ettelike Italianen wt Eng-
lant ghetrokken. Hy is nae der handt te
Buesel ghesien. Mer welker hemisse hy
in Engelandt is gecomen/ende met wat luy-
den hy binnen inde buyten Landts hebbe
correspondentie ghehouden/ sal den tijt wel
openbaren. Immer is dit/ inde der gelijc-
ke exempelen/ een goede waerschouwinghe
dat men die verloopenē Monicken niet lich-
telich aennemen nochte tot het P. Predich-
amt promoveren en sal. Ne cui cito manus
imponiro.

In Decembri deses jaers is t'Wester-
dam aengecomen Capiteyn Iacob Iansz
van Edam, die van wegen het Collegie
der Admiraltij vooz t'ghespasseerde
somer-sapsoen/sijne macht ghehad heeft op
de custen van Hispanien / ontrent de strate
van Gibraltar. Hy heeft eenen Turkschen
roover ber- eyfere/ die op sijn schip hadde
ses-en-beertich man : De vijs-en-dertich
heeft hy/achter volghens sijnen last (d'welck
oock is den last van alle Capiteyns te wa-
ter) de boeten ghespoort : D'andere/ sijnde
Christenen/ ende als slaven daer op ghesoz-
seert/ heeft hy vyz gelaeten. Desen roover
en was noch niet lange in Zee geweest. Hy
hadde wepnighe daghen daer te boozen een
cleyn Spaens Coopbaerdijē scherphen ge-
nomen/ waer van de schipper met sijnen so-
ne op des roovers schip ghebaugen saren/
ende sijn dooz het nemen des schips dooz de
Hollanders verloft ende in vyzdom gestelt.
De Zee is dit jaer seer onveyl gheweest/
want

1616.

Capiteyn
Jacob Iansz
van Edam
is van Eng-
landt
aengecomen
15 hunderen.

1616.

want de Zee-roovers by de vijftich welge-
maude ende gemonterde schepen sterck zijn/
ende doen groote schade / roovende en vryp
makende al wat sy krijgen / niemant ver-
schoonende / van wat natie ende volck dat
sy oock sijn. Sy zijn des duppels vzienden/
ende aller menschen vyant.

De Heeren Raden der Admiralteijt bin-
nen Amsterdam hebben twee wel gemon-
teerde Oorlog-schepen voorsz dit tegenwoor-
dige Winter-sapsoon derwaerts gesonden/
om / soo veel doenlich / de zee albaer claer te
houden. Oeden in deser sake andere Co-
ninghen ende Republijcken haer bevoir soo
wel als de E. W. Mo. Heeren Staten ende
Admiralteijten der Heermeesterder Neder-
lantse Provincien zijn doende / de zee sou-
de wel op een coys van dese zee-schuymer
gesupbert ende gebruyt wesen.

De quote
van Zeeland
moet ver-
licht by d'
der Provincie.

Mer verbodde moerpeliche Dis-
puten over die quota van Zeeland
gh. vassen / is in December by ha-
re E. W. Mo. zyne E. r. n. Raedt
van Staten goet ghebonden / datmen die
van Zeeland sal ontfemen twee int hondert/
soo datse in plaetse van elf / voorsz de jaeren
1614. 15. 16. ende 1617. niet meer als negen
int hondert gheven en sulen / dit is alle Pro-
vintien aengeschieden / met verzoek daer
inne voorsz dit mael te willen consenteeren.
Wilt dat dese twee int hondert over die
seben Provincien sulen verdeelt worden.
Wie van Holland hebben stact daerinne ge-
consenteert / ende d'ander Provincien zijn
ghevolcht.

Volgen nu de Fransche saken.

Op het eynde des jaers 1615. heb-
belich verhaelt / hoe dat des Prin-
cen van Condees volck tot ver-
scheydene reysen vande Coningh-
sche is geslagen geweest. Cozst hier na is-
ser / op h. r. de haech des Coninck / een Wer-
dzach ofte stille-standt van wapenen ghe-
maecht / tusschen den Marechal Brissack, ende
den Heere Villeroy des Coninck Secretaris
van State aen d'een sijde / ende den Prince
van Conde aen d'ander sijde / begrepen in
dese hier volgende Artichelen.

Erstelick sal de Coninck
te vzienden zijn in de voorsz.
Conferentie te handelen met
mijnen Heere den Prince / en
andere Princen / Hertoghen /
Ghemoten / Officieren vande
Croone / ende alle andere / soo
Catholijcken / als vande Ghereformeerde
Religie die hem bygestaen / ende sich met hem
geboecht hebben / daer onder begrepen zijn
de selfs die vande Religie vergadert tot
Nimes.

1616.

Werdzich te
Fontaine la
Comte ghe-
maecht tuss-
schen den
Marechal
Brissack, en
den Prince
van Conde.
den 20. Janu.
1616.

2. De selve Conferentie sal ghehouden
worden binnen de Stadt van Loudun by
Commissarissen van zyne Maesteyt ghe-
puteert / omme met mijnen voorsz Heere den
Prince ende den Heere voorsz noemt te han-
delen / ende sal beginnen den thienenden dach
februarij naest-cowende.

3. Ende op datter niets en sy dat so goe-
den voornemen verhindere / soo is dienste-
lich bevonden / onder t'wel behagen van zyn-
ne Maesteyt / de Wapenen / en alle Artich-
delen voorsz het gantsche Coninckryck / mis-
gaders de andere Landen staende onder de
ghehoorzaamheyt van zyne Maesteyt / te
doen opschorten. Ghelijck mede binnen de
Souvereyne Heerlijcheden van Sedan en-
de Raucourt. Te beginnen / ten aensien van
de Provincien van Poitou. Saintonge / An-
goulmois. Bzragne. Auvergne / Couraen / en
Berry / van dien daghe aen op den welken
dese Artichelen geratificeert ende goet ge-
kent sulen wesen by zyne Maesteyt / van
welckers wille de selve Heere Prince on-
der-recht sal wesen tusschen dit ende den 30.
deses tegenwoordigen Maents. Ende ten
aensien vande andere verre ghelegen Pro-
vincien / sal de voorsz op-schortinghe van
Wapenen beginnen van dien dage aen / dat
sy binnē de selve Provincien uptgecondicht
sal wesen by de Gouverneurs / oft Stad-
houders Generael van dien / omme over al
upt te gaen ende een eynde te nemen op den
eersten dach des Maents Martij eerst co-
mende. Waer van de voorsz Heere Prince
op een selvige tijt verwtighen sal de ghene
die t'ghediet hebben binnen de plaetsen der
ghene die sich met hem vereenicht hebben.

4. Ende om te maerken dat de voorsz op-
schortinghe van Wapenen beedichlijck int
werck gheselt ende onderhouden worde
binnen alle de Provincien des Coninckryck /
sal zyne Maesteyt seer oetmoedelijck ghe-
den werden / zyne noodighe gheboden om
die te

die te doen publiceren in aller meerstichepbe der waerts te schicken. Ende oft ghebeure de / terwyle men nae de voorsz. Publicatie wacht daer eenighe personen gebaengen wierden na den derichsten dach deser tege- woordiger Maent / soo worden de selve al van nu af verclaert vooz quade prijs / ende sullen on- slagen worde op t eerste versoek dat derhalven van d'een ende van d'ander sijde gedaen sal worden.

5. Gheuerende de voorsz opschottinge / en salder noch van d'een noch van d'ander sijde eenighe fortificatie ghemaect worden in de steden ende plaetsen ingruomen sebert den eersten September leste-leden / noch oock eenich volck opgenomen worden binnen de Coninckrijcke ende Landen staende onder de gehoorszamenheyt van sijne Majesteit.

6. Ende om te beletten dat de naderheyt vande Legers gheen veranderinge en ver- voersaeken / noch aen d'een noch aen d'ander sijde / soo isser onder t wel-behagen van sijne Majesteit ghecoordeert / dat int wachten na de voorsz Conferentie / ghene van zijner Majesteits Krijghs-hoopen en sullen passe- ren noch verblijven op ghene sijde van de Rivièr Clain: gelijck inde geduyende de selve Conferentie de huyzkracht van sijne M^r. verrecken sal aen ghene sijde vande Rivièr Vienne, sonder de voorsz Stadt van Londun op acht mijlen na te ghemaeken. Maer soo veel belanght de Garnisoenen die noodich souden moghen wesen tot ver- sekeringhe vande Steden ende plaetsen aen dees sijde vande Rivièr Clain ende Vienne, de welke eenigh: jalousie souden moghen veroorsaken / sal met den voorsz. Heere Prince / oft permant die hy daer toe commiteren sal / staet ghemaect worden van t ghelofte der mannen die daer inne ghe- leyt sullen worden.

7. Ghelijck mede ghene Krijghs-hoopen vande Legers van mijn Heer de Prince / ghe- duerende de voorsz opschottinge / de Stadt van Poitiers en sullen mogen ghenaken op ses mijlen na / noch oock logeren aen ghene sijde vande Rivièr Tove, noch inde Pro- vincien van Anjou en Bretagnien / aen dees sijde vande selve Rivièr Tove. Ende wat aengaet de Garnisoenen / de welke noodich souden moghen wesen tot versekeringe van de plaetsen van mijn Heere den Prince / welke werde jalousie souden moghen ver- voersaeken / daer van sal staet ghemaect worden met den ghenen die het sijne M^r. belien sal te commiteren.

8. Ende ten aensien vande Provincie van Saintonge, daer en sullen gene Krijghs- hoopen inlogheren van Taillebourg af / de Rivièr Charante opwaerts.

9. Belangende d'ander Provincien / sul- len sijne Majesteit ende mijn voorsz Hee- re de Prince / eenighe deputeren om het Krijghs-volck dat aldaer wesen sal te regu- leren / ende met den anderen t overcomen van hare maniere van leven.

10. Mijn Heere de Prince sal gedueren- de de voorsz Conferentie / ende tot verseke- ringe der selve / vermogen hondert mannen van Oozlogte te logeeren binnen de Stadt van Lilebouchard, ende tot acht hondert Mannen toe binnen de Stadt van Loudun, midtsaders vierhondert Pierden ourret der selver Stadt van Loudun, op alsulche plaetsen ende quartieren als hier nae sullen ghenoecht worden by sijne M^r. oft by den ghenen die het hem believen sal te ordon- neren.

11. De Krijghs-hoopen vande voorsz. Leghers / de welke sullen willen verrecken ten beude oft by verlosf vande Generael der selve / oft der voorsz. Heeren / Princen / Hertogen / Genoten / Officiers vande Croo- ne / ende Stadts-houders Generael der Conincks / sullen t selve mogen doen in alle sekerheyt / verwilligende de Goubernours vande Steden ende plaetsen daer sy dooz sullen passeren / doch en sullen eben-wel niet moghen passeren dan by twintich les- sengs.

Ghedaen ende gheteckent tot Fonte- nay le Comte, den 20. Januarij 1616.

Als nu in Franckrijck de saken tot sulke-staet van wapenen gebracht waren / heeft de Prince van Conde goet gevonden de Heeren / Staten der Guverneurs der landen dooz desen brieft te onderken de ghelogeheyt der sa- ken in Franckrijck / ende wat hem ende an- dere Princen veroorsaect hadde de wap- nen aen te nemen:

Hooch-ende-Mogende Heeren.

Ick en twijftele niet / of ghy en hebt wt mijnen hier vooren ghedaenen openen schryven / de gherechticheyt vande ghe- urene saccke / die ick met vele ander Princen / Hertogen / als oock Heeren / Offi- cieren der Croone / die met mi int verboude

Coppe des
brieft die de
Prince van
Conde an den
Staten van
de Guver-
neurs der
landen ghe-
schreven
heest. 1616.

staet /

1616.

staen / te beschermen hebbe aenghenomen /
 Insselgher oock de noot die my de wapmen
 aen te nemen / ghebonghen heeft / om daer
 dooz de uperste gewalt ende bedwangh der
 ghewer te keeren / die den name ende die
 verberte jucht des Conincks wif ghepoken
 de des selven hooge aensien haer hebben aen-
 ghenomen : Ende nademaet sy haer aende
 sonden ende ghemene onozdenighen / daer
 van sp aengheclacht worden / schuldych be-
 vinden / op dat sy haer dooz deses Coninck-
 rger onder-gaanch mochten verheffen / ten
 Oozloch midden int Ryck hebben aenghe-
 hangen / oock daghelick arbeyden teghen de
 Ooost- weiten deses Coninck rger / dat doch
 tot noch toe sulcke dienstbaerheyt niet heeft
 connen dzagen / eene upe- lantsche macht in
 te voeren / onderstaen hebben. Die wapni-
 gher / den ick berichtet hoe dooz hare subry-
 le gzeppen ende ondercruppinghe der gemeen-
 die by W. van hare aenhangers zyn / men
 ghepoort heeft / u vande waerheyt af te
 leyden / ende met valsche ende lasteliche per-
 swasien ende over-redinge onse sake suspiet
 ende verhaet te maken / soo heb ick int aen-
 sijn hande Qualiteyt die my Gode gegeve
 heeft / gheacht consozi myne reputatie en
 eere te zyn / u dienstbaer d'oprechticheyt
 mijnes dooz-nemins dooz ooghen te stellen.
 Ich hebbe tot noch toe anders niet gesocht /
 als der Coninckliche Weselept mijnes
 Genadighen Gheren schuldygen dienst / en
 den welmont hares Ryck / ende want ick sie
 welcke quaden ende ongezoninghen den sel-
 ven onder-ghebruyken onderganch dzeppē /
 soo hebbe ick alkerlepe middelen gesocht al-
 kerlepe weghen by de hant genomen / om den
 selven te dzeppen. Tot sulken eynde heb
 ic myn onderdanighen Remonstrantie met
 die van t Parlement gheconsoziert ende
 ghelyck gemaeckt : Gantsch Frenchsch
 weest / endrick ben-fercher / dat W. heerlyck-
 heyt niet onbekent en zyn de voopleiden ver-
 achtinghen ende ghevalden / diemen den
 principalen int Coninckliche heeft gedaen /
 ende in plaetse vande gherechticheyt te be-
 dencken / worden my lasten / ende oproet en
 den desirers des Parlements onderhoop-
 che handelinghen ende oproet van dien toe-
 geschezen / die daer van selve zyn beclacht
 ghetworden / die alsoo stout ende vermeeren
 berden zyn / dat sy / daer sy haer selven sou-
 den rechtveerdighen / onder den name des
 Coninck / sonder al boozen de saken met des
 selven staen over te leggen / sonder gelych
 crimpel / ende tegen de wetten ende persoone

des Coninck ghepubliceren te laten. Hier-
 om oock het Parlements Woff te Parys /
 nae dat het verboden heeft / hoe dat hier in
 buyten ozeninghe is ghehandelt / heeft be-
 sloten / dat men den Coninck de gemichte
 reden ende bedencken / dat om de verificatie
 ende registratie vande voorszeyden ver-
 claringe noch conde noch mochte voortgaen /
 schijstelijck soude oprobaren. Maer boen
 die beschept (weerdich de voorszichtheit
 deses hooghen Parlements) den loop van
 haer schadelijck dooz- nemen streckende tot
 verscheuringe des huyss van Frenchsch /
 heeft willen verghinteren / hebben sy haer
 dooz hare ghesanten / oock ghescheyden / en
 dzeppementen / die sy ten huydighen daghe /
 om de dzeppheyt der Fransoyen t onder-
 dzenen opentelijck gedruycken / opt uperste
 bearteyt / dooz kennelijck bedziegerij ende
 oozbeel / gantsch contrarie de verclaringhe
 des voorszeyden Woffs bedziechlijck opt te
 voeren / in te strepen. Daer upe W. heer-
 lijckheyt haer oobhooschheyt ende upe
 de aenghe wesen soecken haer ontwerp be-
 kennen morgh / tot gemen ondereneynde
 gericheit te zyn / als de saken tot het uper-
 ste Oozloch ende on-ruste hier te dzenghen.
 Daer men ter contrarie den dooz-middel
 vande dapperheyt / ende hooghste wijsheyt
 des Overledenen Coninck ghelucksalichster
 ghedachtenisse / den Coninckliche French-
 schen woynen byde / verstercken ende
 behouden soude. Ich hebbe met mijn lyde-
 saemheyt besocht het uperste wifdaghen /
 dat ick hebbe / daer in dat ick my sie verbond-
 den ende schuldych tot mijner ende der vzo-
 men / ende getrouwen onderdanen / des Co-
 ninck rechteveerdige bescherminghe / de was-
 penen aen te nemen / ende sulke remedien te
 ghebruycken / die sonder gheboelen van ppe-
 ne niet connen ghebruyckt worden. Ende
 wel al eer ick daer toe ben ghicomen / heb
 ick bedongen ende wy hertlaert oock niet
 nae ghelaten te doen / ofte te spreken / tegen
 t gene daer met ick den Coninck en t Ryck
 verbonden ben. Ich hebbe gantsch French-
 sch de rechteveerdicheyt geroont / oock den
 vzienden ende bonighenoten deser Croone /
 den welcken alsoo wel als den vzoemen
 Fransoyen / aen de onderhoudinghe vander
 selver hoocheyt ende weerdicheyt is ghele-
 ahen. Ende dat sy de selve / om de Span-
 sche daer dooz te verheffen / niet souden laet
 onderdruken / insonderheyt W. die ghy so
 heerlyche diensten ende hulpe hebt ontfan-
 gen / tot welker bevoordringhe / ick in

1616.

le d'oe
 die de
 e van
 e am
 on van
 eunt
 e d'oe
 on ghe
 en

1616

geern mijn beste doen wil. Ghy hebt nu alreede verstaen/ hoe dat het corpus hier van de Geresoymeerde Religie/ de welke boozdesen/ in hare algheneyne vergaderinghe/ haere meeninghen ende booz nemen met de Magne ende des Parlements hebbe gelijck ghemaect/ nae dien sy de uiterste verachtinge/ diemen teghen haer heeft gebuyck/ vogenschijplich hebben ghemercht/ ende gesien dat anders gheu middel booz-handen was / haer wat openbaerlijcker met my hebben verbonden / ende hare wapenen by de mijne hebben ghebaen / nu booztaen in desen drijngenden doot gelijckerhant / daer nae arbeypden dat des Rince Witten weder in zijde gebzoch / de ingeslovene misbzuycken ende onozdeningen dreygende den ghe-wissen onderganch / gantsch afgheschaft / de Autozen van des Overleden Coninc doot (daer van men alle daghe nieu bewijs siet) dat na verduist gheschraft worden. Inge-lijck dat het ongeluck ende de boose werck / die ober het Coninckrijcke doot de voltrekkinghe des Spaenschen verbondts' conden comen beletet worde. Ich hoope Godt sal die aengevangene Ghenade continueren en verholgen/ zynen heyligen segen ober mijn rechtbeerdige bescherminghe uptgieten/ ende doot boozspadighen boozgauch booz alle de werelt de oprechticheit van mijn salie blincken laten/ verhoop / dat ghy insghelijcke niet sult toelaten / dat de selue worde ghelastert/ ende niet anders oozderlen/ als ich van uwe billicheit boozwachte / en wil het hier by laten blijven.

Dwe bzient-willighe

H. van Borbon.

Copie des Eeds, vvelcken den Prince van Conde, sijn onderhebbende Crijcksvolck, heeft ghedaen.

Ich sweere ende beloobe booz Godt/ de Coninck/ en t'ijck / onder het beleyt des Heeren Princen van Conde en niemands anders / wel ende ghetroouwenlijck te dienen/ den seluen tegen alle die hem teghen sijn/ maer insonderheyt de vijf Epvannen / welke onder het ghebzuyck des Conincklijcke naems der selver Malekeyt Hooge aensien/ sijn bedecktlijck toe-epgenen/ der seluen goet-gumers ende aenhan-

ghers/ ende alle de ghene/ die ober den doot des overledenen Conincks / vwendelijck des Grooten/ Vooght-beroemder gedachtenisse aengerlaecht/ ende straf-weerdich sijn/ te helpen wiken/ op dat de gerechticheit nae behooren worde geoeffent.

Den xxiiij. Januarij isse den Coninck zijde ghe- arbeien ende ghepubliceert/ langende de op-schortin-tinghe der wapenen / die duynen soude tot op den eersten dach Martij. Den thijnden Februarij zinder te Fontenay vele Princen ende Prin-essen by een ghecomen/ soe van wegen den Coninck/ als van wegen den Prince van Conde, die oock in epghenes persone met sijn moeder aldaer verschenen is / vergeselschap met de Hertoginne van Longeville, de Hertog van Longeville, Majenne, Luxembourg, Bevilon, Rohan, Sully, de la Tremoville, ende den Gave van Candalle. Oock is de Heere Gemonde / Ambassadeur des Coninc van Groot-Brittannien mede aldaer verschenen.

De Prince van Conde heeft den Gedeputeerden des Coninc in handen gestelt der-lich Articulen / daermen van handelen soude/ de welke ghelesen zijnde/ werden sodanich bevonden / dat beyder sijts Gedeputeerde straf oozderden / dat de af-handelinghe der selver meer tijts verheyschet/ als tot den eersten Martij, derhalven hebben sy den selven verlaught tot den vijf-thien- den der selver Maent. Ja daer nae is des Trefues verlaught tot op den eersten dach van April, daer na tot op den 15. Aprilis, en epndelich tot op den 5. van Mey. De Hertoghe van Vendosme is mede aldaer ghecomen / om in die Verdzach mede begrepen te worden. Hem is sijn sijt-plaetse verozbneert benevens de Gravinne van Soissons, in welckers huys dese by-zen-comste ghehouden wieret.

De Gedeputeerde des Coninc dese Articulen doot-sien ende haer daer op beaerstaecht hebbende / hebben sy eenige der selve de gheacordeert/ enige in nader bedencken ghenomen/ eenige hebben sy gheacordeert volcomentlick/ andere met sekere restrictien ofte conditien. Doch epndelich sijn de Gedeputeerde des Coninc den Prince van Conde ende zijne Geallieerde naerder ghecomen / ongeern vele dingen acordeerende/ overmits

1616.

Trefues tus-
schen den
Coninck en
den Prince
van Conde,
te Fontenay

du
de
in
ba
let

die
is
bin
tjjs

Rocher in
Mercurio
Gallico, p. 45

Hei
Foi
dale
van
der
da
Roi
doo

1616. overmits het den Coninck niet ghelegen en was booz dat-mael crijch te voeren.

De Coninck verrock van Tours nae Bloys, weder een dielt het daer booz dat de papp ghetrossen was: De Hertoghe van Solly brocht de Articulen van het accoozt te Rochelle, daer die van de Keligie vergadert waren. Men hefter te Loudun oer ghetriumpheert de Princen dioncken op de gesontheyt van den Coninck/ ende de Coninginnen/ ende sikh een verclaerde sich tot den Oebe gheuecht te syn. De Prince van Conde is te Loudun seer siech ghe worden/ daer veel gheruchten van liepen dooz het Lant / hare Mailesteyten lieten hem besoecken. Ende overmits dat zijne cranchheyt wat buyde / soo zijn de Tresues verlaught tot op den vijftden dach May. Middeler wijle is gheconcepieers ende ghearresteert het Edict/ dat strax hier na volgen sal.

De Coninginne bleef met de Raets-Heeren noch te Tours, alwaer sy in groot perikel hareg lebens was/ dooz dien datter een groot stuck des huysen / naest der Coninginne Logijs/ is ingevallen/ het fondament wijckende. In dit huys was de Hertoghe van Guyle, de Gzabr van Soissons, Villerooy, Bassompierre, ende meer andere vooztreffeliche Herte/ als de Marquis de Villenna, de Herte Della Costa, Monsieur de Refuge, &c. Villerooy ende Bassompierre als ooch de Marquis de Kostaing, ende Nangis, zijn wat ghequetst gewoorden: Guyle heeft hem aen de trapplie van een benster ghehouden/ ende is also gesalveret. De Coninck was des wooghens na Amboise gereys/ ende quam des abouts wederom te Tours.

Des dachs daer nae / is te Parijs ter midder-nachte het midden-deel vā S. Michielsbrugge / met de huysen ende Coopmans-winkelien/ daer opstaende in geballen. Daer zijn veel costeliche waren vanden stroom wech ghebruten/ ende ghesoncken/ maar al de menschen zijn gebischt/ ende by het leven gebieken. In de maent van Julij is het ander deel deser brugge in-ghesloz. Daer is strax een houte brugge oer de riviere gemaect.

Des dachs daer nae / is te Parijs ter midder-nachte het midden-deel vā S. Michielsbrugge / met de huysen ende Coopmans-winkelien/ daer opstaende in geballen. Daer zijn veel costeliche waren vanden stroom wech ghebruten/ ende ghesoncken/ maar al de menschen zijn gebischt/ ende by het leven gebieken. In de maent van Julij is het ander deel deser brugge in-ghesloz. Daer is strax een houte brugge oer de riviere gemaect.

Henry de Foix Candale, Prince van Buys, &c. ouste Soone van den Hertoghe vā Espernon, inde Pauseliche Keligie van Kind-beerne opgetrocken zijnde/ is dooz den Ghest Godes

verlicht/ ende van eenigge Gotsalige Geresozmeerde Prebikanten/ soo wel ende soogronbelich wt Godes woozdt onder-richt ende onder-wesen / dat hy verlaetende de Pauseliche Leere ende superstition/ openbare belijdenisse der warer Gheresozmeerder Keligie ghebaen heeft in de vergaderinghe vande Geresozmeerde Kerche van Seuenes en Geodon, op den 10. Januarij jhude Son-dach/ al-waer hy opentlick na de Pzdicatie booz een lidt-maet der Gheresozmeerde Kerche is ontfangen ende aengenomen/ na dat hy met epgheuen monde de naevolgende belijdenisse ghebaen hadde.

W Hendrick de Foix Candale, Prince van Buys, Hertoch en Genootte ofte Pair vā Dancrych / Gouverneur en Lieutenant General voozt den Coninck in de Provincien van Xaintonge, Angoulmois, hooge ende neder Limosin, eerste Edel-man van zijn Mailesteyts kamer: Verlicht en verleyt dooz den Ghest Godes/ die de Vaber der lichten is vande welken komt alle goede giste/ hebben bevonden eenige jaren herwaerts/ dat de Roomsche Kerche vol allerley superstitie/ afgoderhe ende valsche leere is/ dooz de menschen ghebonden/ sijn den tege Godes woost: de welke wy verbloeken ende vers weerden van gantscher herte/ besonderlich de leere vande transubstantiatie/ vande offerhande der Misse / met den aenkleven van dien/ als ooch vande opperhoofdicheyt ende macht des Paus.

Ende ter contrarie/ dat die leere vooztgestelt dooz de Geresozmeerde Kerche/ rechtsumich is/ ende den Godes dienst by de selfde ghebruyekt/ repen ende Godes woost consozen. Der halven verklaren wy / dat wy ons van deser ure af een ewighen daghe af-sonderen van de Roomsche Kerche / welke wy ghelooben te zijn Babilon, wt het welke Gode ons bevolen heeft te gaer/ om hare straffe niet verlaetlich te zijn. Wy belooben ooch / dat wy sullen leven en sterben inde Gheresozmeerde Kerche / welke wy ghelooben te zijn de ware Catholische ende Apostolische Kerche/ welke wy belooben ende sweeren aen te hangen/ ende voozttaen inde selbe pzoessie te doen vande Chri-steliche Keligie/ volghens hare reynicheyt. Ende nae dien de belijdenisse des ghelooft vande Geresozmeerde Kerch deser Coninc rijchs niet en geghyt dan de leere der Propheten ende Apostelen / soo onderscheyden wy

1616.

niste hande Geresozmeerde Keligie.

S. Michielsbrugge is ingevallen binnen Parijs.

Henry de Foix Candale Prince van Buys berlaet de Pauseliche Keligie / en doet belijden

Wp de ſelfde geheeliken/als oock de ſterck-
like diſcipline/ ende oꝛdeninge der boozge-
moender ſtercke/ beloobende ons daer nae
te richten ende oock die te onderwerpen/ en
te ſweerē de unie der ſelfder inde Generale
vergaderingen die tegenwoozdichich is te
Nimes, heropen by permiſſie des Coninck/
den welcken wp erkennen booz onſen nae-
tuerlijcken ende wettelijcken Prince/onder
wiens gehoꝛzaemheyt wa gelerft hebben/
ende booztaen leben willen/ wofende ende
willende blijven ten eeuwigen dage een on-
derdanich ende getrouwe dienaar ende on-
derdaen van zyne Maſteſt. Ende om
datter veel licht ghebonden mochten woꝛ-
den/ die onſe goede in-tentie ende meninghe
verkeerdlick ſullen upſleggen: Soo pzo-
ſieren wp booz Gode/ die een onderſoeker
is der herten/ende een richter der ſiele booz
den welcken wp booz zyne ghenaden/ſullen
verſchijnen tot onſer rechtveerdichmakinge
ende trooſt/ Dat het niet en ſijn geweeſt
beweginghen des vleſchs ende bloets/ of
eenige wereltſche conſideraſien/ die ons tot
deſe handelinghe hebben ghezeven/ maer
alleen het gheboel van onſe conſcientie/ die
ons heft ghepichelt tot de belijdeniſſe van
deſe waerheyt/om welke ſtaende te houde
wp wagen ſullen ter ende goet/ bereyt ſijn-
de die te verſegelen met ons bloet/ghereſol-
veert te volgheden tot den laetſten adem/
booz de hulpe des ghenen handen welcken
kompt het willen ende volghen. Woꝛ-
kont deſer hebben wp deſe tegenwoozdighe
verklaringe onder-teyckent.

De Foix Candale.

Deſe belijdeniſſe is Originaliter in de
acten der booz ghenomde vergaderin-
ghe/ die aldus ſijn gheteekent/ Codur
Moderator, Bony, vergaderende de acten/
Paullet, mede de acten vergaderende.

De Coninck
komt te Pa-
rijs met ſijn
Spaenſche
Coninginne/
den 16.
Mey, 1616.

SCract na dat he boven-verharde be-
ginselen van pacificatien ghemaect
ende afgeleſen waren/ is de Coninck
Loys xij. met de Spaenſche Infanta
zijne huyf-frouwe van Bloys nae Parijs ge-
reyſt. Den 8. van Mey quam en ſp binnen
Orleans, alwaer ſp met bꝛucht ende trium-
phe ſijn ontfangen. Het fraeyſte in deſe
triumphen was dit/ datter drie hondere
jonge knechtgens onder een Vaendel mar-
cheerden/alle gaer wel gewapent ende ſrop
ghecleet/ gaende booz den Coninck in ſoo

goede oꝛde als of het oude Soldaten wa-
ren geweeſt. Van Orleans trock de Coninck
en de jonge Coninginne nae Fontaine Bleu,
en de Coninginne Maedit na Parijs. Daer
ſp vande Bozgerhe met gzoote eerbiedinge
ontfangen ende ghewillcomt is.

Den 16. May is de Coninck met de jonge
Coninginne binnen Parijs de Hoofs-Stadt
zijnes Ryck gecomen/ alwaer hp met gzoote
triumphe ende magnificentie is inghehaelt
ende gewillcomt geweeſt. Daer ſijn thien
duyſent Bozgers wt Parijs getrocken/ wel-
en coſtelijck ghecleet ende ghewapens/ den
Coninck in een open wꝛt bels vermachten
te/alwaer waſſen tenten opgeſlaghen wa-
ren/ daer in de pꝛeſident Sueret, de Raet-
ſheeren/ende Officieren haer onthielden tot
de aencomſte des Coninck. Des abonts
ontrent ſes uren quam de Coninck aenghe-
reden/ende beſaſt met gzooten luſt ende ge-
noechte deſe gzoote ſchoone hoopen zjner
Bozgeren/ ſtaande verbeſt in negen trou-
pen. Vele van de Gzoote/ ende vande tref-
felickſte der Stadt van Parijs ſijn te Peerde
den Coninck in het gemoet geredē/ by haer
hebbende een goet getal ruyeren en knech-
ten/alle gaer in ſeer goede oꝛde.

Als de jonge Coninginne na by de Stadt
van Parijs quam/ ſoo tradt ſp wt hare Lide-
re ofte Coets-wagen/ende ſp ginch ſitten in
eenen ſeer coſtelicken Waghen met gout en
peerlen vertiert/ aen alle canten open/ ont
het volck te ſien/ ende van het ſelfde geſien
te worden. Sp hadde een crantgen op het
hoofs van ydele Diamantē/ dat ſeer ſchoon
gluſeerde ende blinckte. Al het gꝛof geſchut
der Stadt is los ghebrandt/ met ſoo gzoote
gedonder en ghecrack/ dat de aerde bꝛeun-
de. Na de Coninginne volghden de Spaen-
ſche Hertoginnen ende Grabinen/ als ooc
Noelicke Jofferen/ allegaer ſittende op ſeer
coſtelicke Coets wagens.

Booz de Stadts-poozten waeren leeghe
ſtallagen ghemaect/ op de welke de Mu-
ſicanten ſtonden/ ſingende ende ſpelende ſeer
leffelicke Muſycke/ tot verheuginge eenes
pebelen die de ſelfde aenhoꝛde. Aen Sint
Jacobs Boozte was eenen ſchoonen Arcus
triumphalis, ende Theatrum, en daer op ſtont
eenen ſchoonen triumph-wagen/ daer in de
Coninck ende de Coninginne nae het leven
ſeer aerdich afgebeeldet ſtonden. Deſen
triumph-waghen trock een out gꝛijs man/
beteekenende den Tijd, by ſich hebbende de
beelteniſſen vande booznaemſte heeren des
Magiſtraets binne Parijs. Woven het hoofs
van

van hare Majesteiten stonden dese woord-
den / Connubio junctus stabili. In die streken
die van t'geheimelste quamen stont geschre-
ven / Et pacem hanc aeterno federe jungas.
Wooz aen ginch de Capiteyn van t'Coninck
lyf-wacht / ende bynevens hem den Lupte-
nant / daer op volghde des Coninck Guarde.
Daer naer volghden hondert Swidiers /
des Coninck Hallebarbiers / met een groot
ghetal van Jonckeren ende Edel-lieben.
Dor quamen der vyf trompetters / die seer
lustich bliesen. Dese volghden de Princen /
ende de Coninck selfs / sitende op een cleyn
Peerdekien. Den Coninck volghden de Her-
togen van Guise, Joinville, d'Elleboeuf, Crocy
ende andere Prinsen / met de hoogwaemste
Officiere des Coninck / in grooten getale.
Daer ginch een groot getal van Pagien
oft Edele knapen met byandende Fackels /
alle gaer van witten wasse. Na dese volch-
de de Spaensche Hertoghe van Montelione
Wof-meester van de jonge Coninginne / sit-
tende in een schoone Coets / daer ses schoo-
ne witte Peerden hoogginghen. Hy was
bergelschap met veel Spaensche Heeren
ende Edele / haer volghden veel pagien ende
locheyen te voet / seer wel in orde ende co-
stelic ghelicedt. Ten laetsten so volghden
de Edel-lieben ende treffelike Woggers vā
Parijs, te Wrede / in seer grooten getale / be-
halven dat alle vensers ende doechen die
huyzen / als oock de straten so vol van men-
schen waren als sy begripen konden.

Ter de jonghe Coninck ende Coninginne
in haer Palley gingen / so raden sy af tū
gingen inde kercke / om albaer hare bebo-
tie te doen. Van daer gaende nae het Pa-
leyp au Louvre, is wederom het gheschut
over al af-gheschoten gheswoorde / ende dat
heest geduyt / tot dat de Coninck ende Co-
ninginne op het Hof quamen / de wof-ket-
ten hand-roers / trommelen / ende trompet-
ten daer onder spelende / ende mede het ghe-
roep ende gheruych des volcx / daer de aerde
van byrunde.

De Coninck schickte sich in aller maniere
tot het vol-trecken van t'gene dat tusschen
hem ende den Prince van Conde verhandelt
was. De President le Jay, de Marquisen van
Bonniwet, ende Friaize zyn van hare gebanc-
kenissen ontslaggen / ende in hare voorighe
weerdicheit her-stelt. De Hertoghe van
Mayenne, ende de Marschal Bouillon zyn de
20. May binnen Parijs ghecomen begroet ende
ende wilt comende hare Majesteiten. Den
Marschal d'Ancre wordt bevolen het Ca-

steel van Amiens te verlaten / en de Hertoghe
van Montbazon wordt daer binnen gheson-
den / die het Luptenantschap des Coninck
over Normandie verlatende / het Gouver-
nement van Picardien heeft aenghenomen.
De Marschallen Bouillon en d'Ancre spra-
ken wel malhanderen aen te Wode spade /
maer weder een marcke wel datter ghenen
goeden gront noch oprechte vrientschap tus-
schen haer hebben en was.

Het woord by haer beide stant ofte opschot-
tinge van wapenen te Fontenay d. stoen / is
gheweest eenen aen-baech der Pacificatie
ofte Wrede tusschen den Coninck ende den
Prince van Conde, den sesden van May bin-
nen Bloys ghescreven / ende den 13. Junij
gebrifseert int Parlement. Het is wt last
des Conincks in openbaren drucke weghe-
geven. Overmits dit Edict seer treffelick
ende ghebruick-meerdich is / ende datter op
het selve vele saecken in Wanchtich zyn
steunende / soo hebbe ich goet ghebonden
het selve hier by te boegghen / luydeude als
volght.

Chis by der gratie Gods
Coninck van Wanchtich
ende Navarre / allen tegen-
woordigen ende toecomen-
den saluyt. Over-leggende
de groote onghelucken ende
ellendicheden / toeghecomen

door de beroerten ende oorloghen / met de
welcke ons Coninckrycke seker eenighen
tijt herwaerts bes waert gewest heeft / en
noch t'ghenwoordich is / ende woostende de
verwoestinge die hier na soude mogen ont-
staen / by alden de woostende beroerte door
de genade ende barmherticheit des Weeren
niet en wierden beruedicht : Soo hebben
wy / om der selver een eynde te maeken / de
ellendicheden daer upt onstaende te reue-
dieren / onse ondersaten in haren voorighen
staet te herstellen / ende in vrede / eenicheit /
ende endyachticheit te doen leven / nae dat
wy daer op ghenomen hebben het abbys
van de Coninginne onse seer Eerwerdige
Wachte ende Moeder / van de Prinsen /
Hertoghen / Genoten ende Officiere onser
Croone / ende van andere Heeren / ende aen-
sienlijcke personen van onsen Raede / door
dit onse eentwigh ende onwederrorpelich E-
dict verclaert / ghestatueret / ende gheord-
neert / verclaren / statueren ende ordineren
als volght.

Terst / dat de ghebachtene van alle het
gene

Edict des
Conincks
tot bepe-
dinghe van
de beroerten
sijner wijck
in Mayo-
1616.

gene dat sedert den eersten dach Julij leest-le-
den/ als wanneer de tegenwoozdige onge-
rustheden ende beroerten haer beginfel ge-
nomen hebben/ ende ter oorzake van dien/
in desen onsen Coninckrijcke gheschiedt is/
totter tijt toe dat de Publicatie deser vzebe-
acte inde Provincien ghebaen sal wesen by
onse Gouverneurs ende Generale Stadt-
houders der selve sal gedruyt en gesmoort
blijven/ als en noyt gheschiede sake/ ende
en sullen onse Procureurs Generael noch
andere publycke ofte particuliere persone/ en
t' sp wie datse oock zyn/ niet vermogen noch
voegelaten worden tot eniger tijt/ om wat
nozsake dat het oock sp/ eenich gewach/ pro-
ces ofte verbodch in eenich Hof ofte Rechts-
gebiedt/ daer over te maken.

2. Verhieden wy alle onse Onderfaten
van wat qualiteyt ende conditie die oock
zyn/ de ghebachtensse daer van op te hale/
malkanderen aen te lasten/ qualick toe te
spreeken/ oft uyt te daghen opt ondersoeck
van t' gene gepassert is/ oock den anderen
daer over booz recht te betrecken/ te becla-
gen/ ende oberlast ofte leet aen te doen/ t' zy
met woorden oft met werken: maer be-
lasten haer sich daer van te onthouden/ en
bzedelich met malkanderen te leven/ als
broeders/ vrienden/ ende mede-broghers/ op
peyne booz den overtreckers van gestraft te
worden als herbzeckers banden vrede en
herfwoozders vande gemeene ruste.

3. Ordineren wy dat de Catholycke A-
postolische ende Roomsche Religie datelich
weder opgerecht ende herstelt sal worden in
alle de oortē ende plaetsen daer de oeffenin-
ghe der selve uyt oorzake deser tegenwooz-
diger beroerten/ soude moghen nagelaten
hebben gheweest/ verbiedende alle Persoo-
nen van wat staet/ qualiteyt/ ende conditie
sp oock zyn/ op peyne als boozen/ de Kerc-
kelijcke personen te verhinderen/ molestē-
ren/ ofte ontruften in de bedieninge vanden
Godts-dienst/ ghenietinge ende nuttinghe
van hare eghenden/ bzuichten ende inkomste
harer beneficien ende in alle de andere ghe-
rechtigheden ende verplichtinghen die hare
toebehooren. Als mede haer bypelich te la-
gen woonen ende verblijven in hare hupfen
daer inne sp plegghen te woonen/ booz dese
beroerten. Willende/ dat alle de ghene die
geduerende de selve/ der Kercken goederen
ende inkomsten der booznoemde Kerkelic-
ke personen/ ende die alnoch behoudē ende
besitten/ hen-lupden sullen laten de volke-
mene besittinge ende bzedelijcke genietin-

ghe van dien/ met de gherechticheyt/ byphe-
den/ ende seckerheden die sp te boogen heb-
ben ghehad.

4. Al hoe wel booz de sezechbulcheyt en
het boozsichtich adbhys van de Coninginne
onse seer eerwerdige Vrouwe ende Moeder/
wy booz desen wel uyt-bzuclijcken/
soo mondelinghe als by gheschifte bevolen
ende gheordineert hebben/ aen onsen Hobe
van Parlemeute ende aen onsen Procureur
Generael/ alle herbolch ende ondersoeckin-
ghe te doen op ende teghen de ghene die deel
gheshadt hebben aen den afgziffelijcken Va-
der-moozt van wijlen den Koningh onsen
seer eerwerdighen Heere ende Vader (die
Godt ghenadich zy) ehen wel de wijre ons
vertoont is gheweest/ dat tegen onse menin-
ghe sommighe van onse Officieren ghehou-
den worden onachtsaemheyt ghepleecht te
hebben int boozschyven ondersoek: Soo
ordineeren wy echter ende belasten wel wt-
bzuclijcken onsen boozs Hobe van Par-
lemeute te Parijs/ ende onsen booznoemden
Procureur Generael/ te aenverden adbhys-
sen/memorijen/ ende bewijzen/ die hen/ desen
aengaende sullen werden overgebracht/ om
te doen het ondersoek/ verbolch/ ende de
straffe van die verbloechte Crim/ hen be-
velende in desen nae te komen het ghene sp
amptē halven schuldich zyn tot volcomen
uytvoeringhe van desen onsen wille. Ende
om de Herten van onse Onderfaten af te
heeren van in toekomenden tijden meer te
dencken/ op soo grouwelijcke daden ende
booznemens/ sullen wy schryven aen alle de
Bisshoppen van onsen Coninckrijcke/ dat
sp elck in zyn Bisdom doen uytkonighen
het Decreet des Conciliums vā Constans/
ghewach makende van de seckerheyt van
het leven der Coninghen ende souvereine
Princen.

5. Ende al ist saecke/ dat de opschotinge
van de uytvoeringen der Wreften van on-
sen Hobe van Parlemeute te Parijs/ be-
gopen in het Wreft vā onsen Stade in date
den 6. Januarij 1615. ende de verklaringhen
die wy ghesonden hebben bykten onsen Co-
ninckrijcke/ by ons geordineert zynde ghe-
weest in de tegenwoozdicheyt vande Co-
ninginne onse seer eerwerdige Vrouwe en
Moeder/ vande Princen/ Hertoghen ende
Genoten van Brancrjck/ Officieren van
onse Croone/ en andere booznaemste Heere
van onsen Stade/ wesende by onse persoon/
met groote kennisse van saecken ende rijpe
overweginge/ ende om goede ende gewich-
tighe

1616.

16. 1616. tighē opmerkinghen ende rebenen / omme volghing t' exempel ende de voorzichtigheyt van wijlen hē Koninck onsen seer eerwerdighen Heere ende Vader / ende tot grootheyt van onsen Coninckrijcke / te hant / haben en te onderhouden alle goede correspondencie / vrede / vrientſchappe / ende verſtaent met onsen Altherlijckſten Vader den Paus / en den Heyligen Apostoliſchen Stoel / sonder bes halven ghedaen te hebben eenighe verklaringe die in eeniger wijsē soude moghen strecken tot schade ofte nadeel van onse Conincklijke autoriteyt / ofte van onse opperste macht ende de independentie vā onse Croone / waer van wy dooz den wijſen raet van onse welghemelte seer eerwerdighen vrowe ende moeder althē pberigher ende sochvuldiger beschermmer gheweest hebben ende wesen sullen / als pement anders : So ophueren wy niet te min dat de voorsz opſchortinghe begrepen in het Arrest van onsen voorszeden Raet in date den 6. Januarij 1615. sal afghedaen werden / met belastinge nochtans / dat het gene daer noch restert upt te hoeren van t' Arrest ofte deliberatie van onsen voorsz Hobe van Parlemeute in date den tweede des voorsz waents Januar. daer inne gheroert / niet upt ghevoert en sal werden.

6. Ende al ist sake dat wy soze droghen aen die van onsen Raede te belasten / dat sy arbeypden sullen over de antwoorde die het ons betaemt te doe op de Cahieren die ons overghelevert sijn ghewest by de Staten Generael van onsen Coninckrijcke / ende sy soek alrede beele daer inne ghevoordert hebben / sels een deel daer van verhaelt hebben in onse tegenwoordicheyt : Des niet te min om alle de Leden der selve te betuygen den lust die wy hebben omme veerdichlijck daer in te versien / ende hen / so veel ons mogghelijck wesen sal / tot haren contentementē te volnoegen / so willen ende verstaen wy / datter hooztaen gearbeyp worde / over de antwoorde op de voorsz Cahieren / in sulcher voeghen dat sy afgebeerdichte werde binnen dize maanden nae de publicatie deses.

7. Willen wy doch / dat het eerste Artijckel vant Cahier des verbe Starts ons alsdan overghelevert werde / omme by ons versien te werden op den in-hout van dien / met abbijse van de Princen van onsen bloede / andere Princen / Hertoghen / Ghenoten van Vlaendergh / Officieren van onse Croone / hooztaemste van onsen Raede / ende eeni-

ghe van onse Hoben van Parlemeute / die by hun sullen afgesonden werden / volgens t' bevel dat wy hen sullen doen van eenighe te deputeren / omme te helpen heraelſlaghen op den voorszeden Artijckel.

8. Verclaren wy / volgens de oude Wetten des Coninckrijck / vernient dooz de Ordinantie ghemacht op de vertooghen der Staten van Bloys Anno 1576. dat van nu voortaan geene vzeembelingen en sullen toeghelaten worden tot de ampten van onse Croone / ofte Gouvernementen van onse Provincien ende sterke plaetsen / lastē ende weerdicheden van Oozloghe / ampten van rergien / financien / kerckelijcke digniteyten ende prelaturen / oft andere bedieninghen / ten sy in gevolge van hare merckelijcke en lofweerdige dienſten / ende van hare qualiteyten ende bedienſten / ende om de achtbaerheyt van onsen staet / ende grootheyt van onse Croone / by ons in desen pēt werde gheberogert oft vermindert / ghelijck dickwils geschiet is by de Koningen onse voorszaten / die mē by erbarentheyt gesien heeft / dat daer by nuttelijcke ghediens sijn gheweest.

9. Willen ende verstaen wy / so wy oock althē ghedaen hebben / dat de souvereyne Hoben van onsen Coninghrijcke sullen gehant-haest en behouden werden by de vynde volcomene bedieninge van hare ampten / ende by de autoriteyt ende jurisdictie hen by den Coninghen onse voorszaten ghegeben.

10. Omme te versien op de vertooghen ghedaen by onsen Hobe van Parlemeute te Parijs / in het ghene betrefte de jurisdictie heruyden soo by hunne eerste oprechtinge / als by de ordinantien van de Coningen onse voorszaten gegeben / salder een Conferentie ghehouden worden / volgens t' gene voorszeden voozgheskrifte is ghewest by de hooztaemste van onsen Raede ende van onsen voorsz Hobe van Parlemeute / niet tegghenstaende t' Arrest van onsen Raede in date den 23. May lef-leden / het welcke vzeuchtelooz bliben sal.

11. Willen ende ordineren wy / dat alle die by de Coninghen onse voorszaten ofte by ons versien geweest sijnbe met lasten / Stanten / Officieren / ende Waerdicheden / upt der selver besettinge geskootē / oft dat sy op wat wijsē dat het soude moghen wesen / inde bedieninge ende oeffeninge der selver / tegghen de Wetten des Coninckrijck / verhindert sijn gheweest / inde selve wederom ingesleut

Cee 3

ende

ende beſtecht ſullen worden / omme die te gheueſen / volgens ende in conformite van de pꝛoſiſien ende voimachten hem daer van verleen / midts dat ſy ſich harent-halben daer in ſullen gūten / ghelijck ſy upt kꝛacht van hare pꝛoſiſien ende van de eden by hen gedaen / als oock upt wiſſende onſe edicten ende ordinantien / te doen zyn gehouden.

12. Ende verſtaen wy niet dat van nu voortan de dienſten van onſen huyſe / van die van de Coninginne onſe Moeder / ende Vrouw / oft van onſen Broeder / noch oock de Gouberneurſchappen van onſe Pꝛoſiſien ende Steden / de Stadt-houderſchappē Generael der voorsz Pꝛoſiſien / de Capitaynſchappen van plaetſen ende Caſteelen / midtſgaders alle ampten van ooploghe ende andere / niet begrepen in onſe caſuele oft gedurlijcke parzen / ſullen verpbaer ofte te hoope zyn / het welcke wy allen ende eenen pegelijcken int byſonder verbiiden.

13. Ende op dat wy des te beter middel mogen hebben om de drucht ende verdienſten der ghene die ons wel ende getrouwelijck ghediēnt ſullen hebben / te vergelden / ſoo verclaren wy / dat wy niet en verſtaen van nu voort eenighe overleveringhen ofte behoudingen van eenige ſtaten ende officiē / ampten / ende meerlicheden / rꝛy van onſe Croone / van onſen huyſe / oft andere / noch van Gouberneurſchappen van Pꝛoſiſien ende Steden / Stadt-houderſchappen Generael / en Capitaynſchappen van plaetſen / te verleen : Willende by alden hier naemachs eenighe bꝛieven ende pꝛoſiſien / rꝛy voorszwoꝛelijck aenhoude / oft onder-kruypinghe / daer van werden verleen / dat de ſelbighe ſullen weder-roepen werden / ſonder datmen eenighe acht daer op ſal nemen.

14. Willen ende verſtaen wy / dat de Edicten van Wꝛede-makinghe / midtſgaders de verklaringhe ende heymelijcke Arthijcken in onſe Hoben van Parlemente gebericteert / als mede de bꝛieven ende antwoꝛden van de cahirien / by wijlen den Coninck onſen ſeer eertweerdigē Heere ende Vader / ende by ons gegeven / tot voorzbeel van onſe Onderſaken van de voorgeſeende Gerefoꝛmeerde Religie / ſullen onderhouden ende eytgheboort worden / ende dat ſy de ſelbe genieten ſullen / volgens de ſoꝛme ende rꝛyhoude van dien.

15. Ende alſoo Werſt rꝛy Preter Berger / Raetſ-Heer in onſen Hoge van Parlemente te Wꝛyſ / die verſien was met een van

de ſez Officen / die by het 30. Arthijckel des voorsz Edicts gheaffecteerde ofte toeꝛge-eygent zyn aen die van de voorszheben voorgebende Gerefoꝛmeerde Religie / belgdeniſe gedaen herſt van de Catholijcke Religie : Soo hebben wy van nieuws ghemacht ende opgerecht / maken ende oprichten by deſen / een Raetſ-heerſchap in onſen Hoge van Parlemente te Wꝛyſ / op de ſelve wedden / pꝛivilegien / auctoriteyten / ende bedieningē / als de andere. Welck officiē alſoo / als gheſeyt is / by ons tegenwoꝛdelijck opgerecht / wy affecteren ofte toe-eygenen aen die van de voorgeſeende Gerefoꝛmeerde Religie / in plaetſe van tꝛy ghene de voorsz. Bergher beſid / ende ſullen daer mede doen verſien een perſoon van die ſelbighe voorgeſeende Gerefoꝛmeerde Religie / die daer toe ſuffiſant ende bequaem ſy / volgens de ſoꝛme begrepen in tꝛyſtichſte van de particuliere Arthijckel dien van de voorsz Religie te Nantes ingewillicht.

16. Willen ende verſtaen wy / dat de oꝛfeninge van de ſelbighe voorgeſeende Gerefoꝛmeerde Religie wder op-gherecht ende beſtecht ſal werden inde plaetſen daer die upt oꝛſake / van de tegenwoꝛdige beroerten ſoude moghen ghediſcontinueret oft opgeſchoꝛt geweest hebben / ſedert den eerſten Julij 1615. in eben alſulche ſoꝛme / als ſy voorgeſeene aldaer is geweest.

17. Ende op dat men niet en twijfelde aen de oprechte meeninghe van onſen Heeren Prince van Conde, ende vande gene die ſich met hem hebben verwoꝛcht / ſoo verclaren wy / dat wy onſe voorsz-normden Heeren Prince houden ende achten voorsz onſen goeden Bloet-vriend ende ghetrouwen onderſact ende dienaar / gelijk wy mede doen ende voorsz onſe ghetrouwe onderſaten houden dꝛ andere Prince / Hertogen / Vrooꝛden / ende Officiēn bande Croone / Keeren / Edelhuyden / Steden / ende Grinspaten ende andere ſoo Catholijcke / als bande voorgeſeende Gerefoꝛmeerde Religie / van wat qualiteyt ende conditie dat ſy oock zyn / die hem bygeſtaen ende ſich met hem geborcht ende vereenicht hebben / het 30 voorsz ofte geduerende den ſtilſtant van wapenen / ſelfs daer inne begrepen de Gedeputeerde van de ſelbighe voorgeſeende Gerefoꝛmeerde Religie / onlanckſ vergadert tot Nimes, rꝛy teghenwoꝛdelijck in onſe Stadt van Rochelle. Ende na dat wy verſtaen hebben de verklaringhe by onſen voorzheben Heere de Prince van Conde gedaen / ſoo ghehooren wy

Wp ende honden het haer booz/dat het gene
by hem ende andere hier boozen gheuoort/
is ghedaen/geueft sp ten gorden eynde en
meeninge/ende tot onsen dienste.

18. Onsen boozfeyden Hebe de Prince
van Conde, ende de andere Princen/Werto-
gen/ Genooten/ Officieren van onse Croo-
we/ende Heeren soo Catholijcke als van die
boozghewende Gereformeerde Religie/ die
hem bygestaen/ende sich met hem geboecht
ende vereenicht hebben/het sp booz oft ghe-
duende den stilaant van wapenen/ selfs
daer onder begyppen de Gedeputeerde van
de boozs boozghewende Gereformeerde Re-
ligie booz desen vergadert te Nimes, sullen
van nu aen afflaant doen/ende sich scheyden
van alle tractaten/onderhandelingen/ver-
eenigingen/verstandten/afsamens-boeginghe/
ende bond-ghenootschappen/ die sp souden
moghen hebben/ soo bannen als buyten den
Koninckrijcke/ met enige Princen/Baro-
naten/oft andere/afsp van wat booz perso-
nen/ ende om wat redenen ende oorzaken
dat het oock sp/ende sullen de selbe te buyten
doen/sonder die booztaen te moghen conti-
nueren ofte vernieuwen/ het welcke wy
haer wel updruckelicken verbieden. Als
mede van nu booztaen buyten onse toela-
tinge te doen ofte maken enige quotificaten
ofte opnemingen van penningen/fortifica-
tien/aennemingen van volcke/vergaderin-
gen/ende by een komsten/andere dan die by
ons oft onse Edicten/ ende by de wetten en
statuten van onsen Rijcke toegelaten ende
geoorloft zijn. Alre op pene van strenghe-
lyck gestraft te worden/ als verachtters en
overtreders van onser ordinantie.

19. Willen ende verstaen wy/ dat onsen
boozs Hebe/ende alle de Princen/ ende an-
dere personen hier boozen ghenaemt ende
ghespecificert/ sullen gantsch ende gheheel
ontlast ende ontflaghen blijven van al het
gene datter wt oorzake vande boozs be-
zoeken ghedaen ende gescheet is sedert den
boozs eersten Julij, tot dien dage toe/ dat in
de Provincien ende by de Gouverneurs of-
te Stadt-houders Generael der selve ghe-
daen sal moede de publicatie vande Orde-
acte/die aldaer gesonden sal worden/sonder
dat sp naemlichs daer over sullen moghen
aengesproken ofte ghemeynt werden/ om
wat oorzake oft onder wat dekmantel dat
het oock soude moghen wesen/afsp van om
het aennemen ende draghen der Wapenen/
oplichten en beleyde van Kerckelich volck/aen-
slagen/ belegeringen ende innemingen met

stozmender hant/ oft by verdrach ende an-
ders van Steden/Plaetsen/Casterlen ende
Sloten/fortificaten/ontmantelingen ende
af-bekinghen der selve, plunderingen ende
af-bandinghen van boozfeyden/Dozpen/
Kercken/ende Hupfen/by de hoofden/nae
oorde ende eysch der oorloghe/bevolen ende
toeghestaen/ toerustinghe ende beleyde van
geschut/aentastinge ende gietinge van sel-
ve ende van hoegels/makinge van buskrup
ende salpeter/ wapeninge van Schrypen ter
Zee ende op de Rivieren/ bestellingen aen
de Scherps-Capitulen ghegeuen/aenta-
stingen ende buyt-makinghen upt krachte
vande selve bestellingen op de tegenpartijen
gedaen/aenghoppinge van Posten ende Bo-
den/ende af-werpinge van hare pakketten
ende brieven/selfs gheduerende den Treves,
ghevanchnisse van Officieren ofte andere
personen/oprechtinghe van algemeyne en
besondere staden/soo tot bestiringe van de
finantien/ als om andere kerckelich saeken/
vonnissen ende executien der selve/so Cibij
als Communi/ oft van politie ende gouber-
nement/overdragingen van Kerckelich-kamer
ende Generaliterpen/van verheffinghen/en
Zout-solders/executien daer de doot na ge-
volcht is/gedaen naer kerckelich-gebruyt by de
preboosten der Maerschalck hare Stads-
houders ofte andere commissen inde Legers
daer toegheste/oft booz hebel vande hoof-
den sonder de formen van Justitie te onder-
houden/ vonnissen ende verklaringhen van
losgelden/verreken ende buyten/ opstellin-
gen van nieuwe gerechticheden ende lasten/
continuatie oft veranderinghe vande oude/
ende van opneminge van Pioniers/stapel-
len/amunition van Oorloghe/ende pack-hup-
fen van ret-Waren ende voeder/gedwonge
opnemingen van menschen om Stercken
ende Casteelen te verstercken ofte afte bze-
ken/weminghen van preerden, schepen/ende
schuyten gheladen met hoop-wanschappen
ende andere goederen/het sp ter Zee oft op
de Rivieren/weminghen ende verhoopinghen
van roeyende goederen/bagghen juwelen
en silber-werech/toekomenbe soo wel here-
delijche als particuliere personen/ende
wech-schenkinghen vande selve/verpach-
tingen van vaste gordenen/af-houwingen
ende verhoopinghen van bosschen die den
hobe onder-worpen zijn ofte niet/ ons oft
andere toekomenbe/vergaderingen ende
houdingen van staden/oprechtinghen van
Comptoiren ende Register-kamers/inboe-
dingen van byzandelingen/overtrekkingen
ende

ende verbeerekinghen teghen den ſtil-ſtant
van wapenen aen wederſyden gheſchiet/
die noch niet gebetert en ſouden mogen we-
ſen/ende alles wat ghedaen/bedreuen ende
gehandelt/ofte gheſeyt ende gheſchrieben is
in boecken/berklaringen/ende afvoerdingen
van ſaken/tochten/verſtanden/tracta-
ten/bontgenootſchappen ende onderhande-
lingen ghedaen: t'ſp by wat perſoonen dat
het oock ſp/ende op wat plaatſe/ en om wat
oorſake dat het ſoude mogen waeren/ſoo bin-
nen als buyten den Rijkhe: gelijck mede alle
aentastingen van onſe penninghen/ oft van
die van particuliere / t'ſp van hoebanigher
nature dat zy oock zijn / ende hoe grooten
oft kleynen ſomme ſp ſouden mogen bedra-
gen/ t'ſp in onſe recepten oft buyten de ſel-
ve/ſoo van de domeinen/ſteden/behulp-
ſaemheden/ tollien ſoo kleyn als groot/ver-
koopdinghen van ſout / ende newinghen des
ſelfs ſoo wel van de koop-lupden/ als van
den tol/impoſitionen ende octroyen daer opge-
ſtelt / treckinghen ende impoſiten gheſtelt op
koop/ Wijn/ Etwaren/koopmanſchap/
ende alle andere ſoorten van goederen/ga-
de oft komende upt ende inde ſteden oft an-
dere plaatſen/aentastingen van penningen
op renten/ſignatien/boeken/buyten/en
los gelden/ende roetende goederen/aenghe-
ſlagen om achter ſtellen van renten ende in-
komſten/toebehoornde wat perſoonen dat
het oock ſp / bychten van beneficien ofte
proben/ſubſidien/onderſtanden/contribus-
ien/leeninghen op ſteden ende doopen/en
alle andere aentastingen ende opnemingen
van publiſche oft beſondere penningen/ſon-
der de ghewoonlijcke ſozmen te onderhou-
den/by het ſp dan oock wat perſoonen ghe-
daen: Ende generalijck alle daden van by-
aentſchap / ongeregelheden en overtollighe-
den ghedaen ende bedreuen door de ongher-
houdenheyt ende naer den eyſch des Oor-
lochs/ ende alle andere dinghen/ al en zijnſe
hier oock niet beſonderlijck uptghebeycht/
ſtaande de voorsz beroerten gheſchiet ende
uptgeboert/ende upt oorſake der ſelve/ t'zy
da op wat wiſſe oft maniere het ſoude mo-
gen weſen/ontſaen/oft by wien dat ſp oock
ſouden mogen gedaen zijn/upt macht/laſt/
bebel oft toekemmingen van onſen voornom-
den Hebe/ oft van de Princen/ Hertoghen/
Genooten/ ende Officieren van onſe Croo-
ne/ Hoofden van Leghers/ oft Bebel-heb-
bers inde Provincien die ſich niet hem ver-
zenicht ende verbonden hebben. Van alle
welcke dinghen wy allen perſoonen/ ſp zijn

dan oock wie ſp ſouden mogen weſen/ wel
uydzuckelijcken verbleuen tot eeniger tijt/
eenich gewach/ophalinghe/procep oft ver-
volch te maecten door eenighe Huden oft
Draeken van rechte/int alghemeyn oft int
beſonder/ het ſp tegen onſen voorsz He-
be oft alle andere by hem gheauthorizeert/
oft door goet ghekent. Verſtaande dat ſp
daer van ſullen blijven ontaſt ende ontſa-
gen/ gelijck wy hem daer van ontaſten en
ontſaen midts deſen: het ſp de voorsz bin-
gen gheſchiet zijn door commiſſien/buyten
ende bevelen van onſen voornomden Hebe/
oft van andere hier vooren gheroert. Op
leggende over ſulchs een reuwich ſtil wi-
gen aen onſe Procurours/Generael en hare
ſubſtituten/tegenwoordich ende toekomende/ende aen alle onſe Huden van Parlemen-
te/Rechters/Officieren/ende andere/ſon-
der dat eenige particuliere perſoonen/ door
ſoo veel hen die aengaet / behoeuen fullere
andere bybe als deſe tegenwoordige van
onſe te verwerken.

20. Sullen inſgelijck ontaſt ende ontſa-
gen blijven alle de ghene die by onſen voorsz
Hebe den Prince van Conde ghecommiteert
zijn geweest tot beſturinghe vande ſi-
nautien ende gemeene penningen/als mede
onſe Officieren ſoo van onſe Generaliteyt/
als vande verkieſingen ende Zoutſolders/
ende alle andere die de commiſſien ende or-
dinantien van onſen voorsz Hebe ghe-
executeert/ende ſich door zijn bebel ende upt
krachte van zijn commiſſien beuoeyt heb-
ben niet de plichtinghen vande voorsz pen-
ningen ende andere expedieten ende acten
van rechts-pleginge daer over ghedaen by
de ſteden die haer niet hem geboecht ende
verzenicht hebben / ſonder oft nu oft in toe-
komenden tijden daeromme gemoeyt/ver-
volcht/oft in eeniger maniere aengheſpro-
ken te mogen worden. Willende dat al het
gene dat by haer is ge-executeert van eben
alſulcken weerde ſp/ als of het gedaen hadde
de gheweſt upt krachte van onſe eyggen
commiſſien.

21. Willen wy mede/ dat alle onſe alge-
meyne oft beſondere Ontfanghers/ Pach-
ters inde ſteden ende Plaetſen ingehoude
by onſen voorsz Hebe/ ſelfs de Inhol-
ders oft Collecteurs vande Prochien ende
Gemeenten/ ende alle de ghene die hem oft
oock by de ander Princen/ Hertoghen/ Ge-
noten ende Officieren vande Croone / ende
andere niet hem geboecht ende verzenicht/
ende macht van hem hebbende / tot de op-
lichtinge

lichtinge ende uptdeplinghe der boozs penninghen/ ghecommiteert ende gheset zijn geweest/ ontfangt ende ontfanghen sullen blyghen booz ons van al het ghene by hem uptkrachte van hare Oydinancien/ mandementen ende quitancien/ betaelt sal geweest hebben/ t' sp' aen wat persoon oft om wat oorzaken dat het soude mogen wesen/ als oock van alle penningen die met geweld en overlast souden mogen ghenomen zijn gheweest binnen onse ontfangh-plaetsen / ofte daer buypen/ upt handen van onse boozs Ontfangers/ Pachters/ en andere Rekeners/ diese elders souden mogen hebbe verboert/ sonder dat spijpden/ hare bozen ende versekerers/ tegenwoozdige ende toekomende/ daer over in renigerleij wyse sullen aengesproken moghen worden. Willende dat al het ghene by haer betaelt is/ ghepasseert ende aenghenomen merke in alle staten/ rekeningen ende hantboeken/ midts tot haerder volkomen ontfanghinge / daer van in byenghende de oydinancien ofte quitantien van onsen boozsepen den Heve oft andere by hem geauthoriseert ende booz goet gehent/ midts/ gaders de acten ende verbale pzoesssen van t' ghewelt ende den dwangh hare gheschiet/ wel ende behoofelijck bevesticht: behoudens niet te min/ dat sp' staet daer van overleveren/ die by hen bevesticht zy / ende blyckbyngende van die boozs quitantien oft verbale pzoessen ten hantoirre vande Trezozieren van Brancrich daer sp' onder resozieren/ waer van sp' arte sullen nemē binnen een Maent na de publicatie deses welcken tijt verstrecken sijnde / sp' niet langher ontfangen oft toegelaten en sullen werden. Ende sullen daer-en-tusschen op-gheschiet blyben alle de bedwanghen die ten aensiene van de boozs penningen by de boozgenomde Trezoziers van Brancrich oft Ontfangers Generael tegen de boozs particuliere Ontfangers ghedaen oft ghepleecht souden moghen worden.

22. Bechtachtigen ende authoriseren wy te dien eynde alle soo groote als klepne rekeningen die alreets souden mogen gedaen zijn by de boozs Ontfangers/ Pachters/ ofte Commissen/ het sp' booz onsen boozsepen den Heve/ oft andere by hem om die te hoozen ende sluyten ghecommiteert/ als mede de Oydinancien/ Mandementen/ ofte acquitten vanden upt-geef der boozs penningen ende betalingen upt krachte van dien gheschiet/ ende de quitantien van onsen boozsepen den Heve oft andere / by hem ende de gheue die

sich met hem geboecht ende vereenleht hebben/ geauthoriseert/ al en is schoon de oorde van onse financien daer in niet ghevolcht/ sonder dat sp' behooven andere byebien van bekrachtiginghe oft verklaringhe/ als dese tegenwoozdige van ons te verwerben. Welche rekeningen soo groote als klepne/ de boozs Rekeners sullen ghehouden zijn den offens de boozs Oydinancien / Mandementen/ acquitten/ ende quitantien binnen den tijt van vier Maenden te byenghen oft sependen al onse Rekeners/ onder welck hier resozt ofte gebiet de boozs oplichtinge ende ontfangen van penningen sullen gheschiet zijn / sonder dat de boozs rekeningen nu oft in toekomende tijde sullen onderwozen zijn revisie oft verbeteringhe/ noch de boozs Rekeners gehouden zijn ter oorzake van desen erghens te verschynen/ ten ware in ghevalle nalatinge van ontfangen oft valsche wtgiste/ noch andere rekeninghe van nien te doen / dan sp' (als gheseyt is) booz onsen Heve oft de gheue die by hem geordineert zijn gheweest om die te hoozen/ alreets hebben ghedaen/ niet tegenstaende alle ghebezeertheiden ende nalatinghen van formaliteiten die daer inne ghebonden souden moghen worden/ leggende hier over een eenwich stuf wijgen op aen onse Procureurs Generael van onse boozs Camer/ tegenwoozdige ende toekomende.

23. Ende wat aengaet de gene die haere rekeningen noch niet en hebben gedaen/ wy hebbense ontfangt/ ende ontfangtse daer van midts desen / ten aensiene van den klepnen tijt haerder handellinghe/ met conditie nochtang dat onsen boozs Heve haer sal doen rekenen ende staet maecten / booz hem/ oft andere by hem tot dien eynde te ordineren/ welcken staet / oft copie authentijck van dien/ sp' binnen den tijt van ses Maenden sullen leveren in handen van onse Ontfangers Generael van de financien/ elck onder zijn Generaliteit/ omme soo wel den algemeenen ende besondern Ontfangers als anderen Officieren van rekeninghe te dienē ende verstrecken booz justificatie vande opnemingen haerder rekeningen / sonder dat de boozs algemeene Ontfangers gheloude zijn te verantwoozden booz de werde oft onwerde der acquitten. Bechtachtigende tot dien eynde/ gelijck als vooren/ alle Oydinancien/ Mandementen/ acquitten/ ende quitantien van onsen boozs Heve / ende van d' andere Princen/ Hertoghen/ Graven/ ende Officieren van onse Trezorie/ ende

andere niet hem vereenicht ende verbondē/
ende van hem geauthorizeert.

24. Willen en verſtaen wy dat de boorz/
kercken mede plaats ſullen hebben boorz/
den Meper/ Schepenen/ Gensooten/ Boor-
ren ende Inwoonders onſer Stede van
Rochelle, ende dat ſp ſullen onlaſt blijven
van al het gene dat ſtaende de tegenwoor-
dige beroerten tot noch toe by haer gebaen/
bedrogen/ ende ghehandelt is gheweest/ ſoo
binnen de boorz/ Stede / als inden Lande
van Aunijs, t'ſp wat aengaet het aen-nemē
ende vergaderen van k'rijchſ-volck / inne-
minghen van ſtercke plaetſen/ Caſteelen/ en
Hupfen binnen den boorz/ Gouvernemente
ende de gzenſen van dien/ inlegeringhe van
Garniſonen/toerufinge neminghe ende op-
houdinghe van Schepen/ Commiſſien/ ende
beſtellinghen te dien epude ghegheben/ende
Generaelyck van alle andere daden van by-
aunſchap/ als mede van alle impositien ende
oplichtinghe van penninghen ſoo binnen als
bupten der boorz/ Stede/ ſelfs vande ſubſi-
dien by hen-lupden opghelept aen die van
Rochefort op de Charante, aenlaſtingen van
gemeene penninghen ſoo ordinarijs als extra-
ordinarijs van wat natuerē de ſelve oock
zijn/ ende inſonderheyt van de penninghen
onſer gzoote ende kleyne tollē / onderſtan-
den ende aenwaſſen/ vande welke Meester
Jan de Royer ontfanger vande tollē inde
boorz/ Stede ſoude ghedwonghen hebben
gheweest zijne handē te ydelē/ als oock van
de penninghen by hen ontfangen van Me-
ſter Jaques Raiſyn, ontfanger vande domp-
nen der ſelver Stede/ die ons boorz deſe zyn
toegeweſen ende gheconſiſkeert gheweest
by vonniſſe vande Rechterſ der trekingen
in de boorz/ Steden in date den 2. Julij 1613.
waer van ſp onlaſt blijven niet tegenſtaē-
de alle ſchenckagien die wy boorz beſen daer
van ſouden wogē ghebaen hebben / t'ſp aē
wat perſoonen dat het oock zy/ ende ſonber
dat de boorz/ Royer ende Raiſyn nu oft ni-
mermeer daer van aengheſproocken ſullen
moghen worden. Willende dat de quitan-
cien die ſp inbrengghen ſullen vande boorz/
Meper / Schepenen/ oft andere by hen om
die t'ontfangen ghecommitteert/ ſullen aen-
genomen worden inde Camer van rekenin-
ghe/ende de boorz/ penninghen hen in reke-
ninghe ghepaſſert/ upt kracht vande ſelbe/
ſonder eenighē ſwaricheyt. Ende daerē-
tuffchen ſullen ſp binnen den tijdt van een
Maent ten duerde van de Treſozieren van
Branchſch te Poltters Inleeren waer dā

de penninghen die ſp alſoo betaelt ſullē heb-
ben / om den Ontfanger Generael te dienē
tot onlaſtinghe ende juſtificatie van den
ontfanger zjner rekeninghe. Ende wat aen-
gaet het gene dat ontfangen geweest is by
den ordinarij Ontfanger vande ghemeene
ende patrimoniale penninghen der ſelver
Stede/ oft andere van haer tot de ontfang
vande boorz/ penninghen ghecommitteert/
ende hier onder geſpecificiert/ ſp ſullen ont-
laſt zyn mitz rekeninghe vande boorz/ alſo
ontfanghene penninghen doende boorz den
Meper ende Schepenen/ gelijck ſp gewoon
zyn te doen van andere penninghen ſtaende
tot haren laſte.

25. De Commiſſariffen ende Contro-
leurſ van Oorloghe/ Betaelders ende ande-
re/ die gecommitteert ende geordineert ghe-
weest hebben van onſen boorz/ ſepden ſche-
als oock de Gouverneurs der Provincien/
oft die in de ſelbe t'ghelies ghehadt hebben
op t'ſtuck van de monſteringhen ende bet-
alingen van t'k'rijchſ-volck/ ſoo te voet als
te peerde / die gebuerende deſe tegenwoor-
dige beroerte in zjnen ghevolghe/ oft onder
zjine ende zjuer vereenighden ende byghe-
voegghden authoriteyt gheſtaen hebben/ ſul-
len mede onlaſt blijven van al het gene dat
aengaet de ſertificatie vande acquit en ende
papementen der ſelbe/ uptwijſende de rollē
die ſp daer van geteekent en afgeveerbicht
ſullen hebbē/ alen zyn de ſozmen daer in niet
onderhouden ende achtervolcht.

26. Ghelijck mede de ghene die ſtaende
de tegenwoordige beroerten geſtelt zyn ge-
weest om te bedienen de ampten van com-
miſſariffen ende toefieners op de bijszē en
munitien van Oorloghe / inde Legers ghe-
boert by onſen boorz/ ſepden Mepe en andere
Princen/ Hertoghen/ Gensooten/ ende Offi-
cieren van onſe Croone/ende Weeren ſo Ca-
tholijcken als vande boorz/ ghewende Oer-
fozmerde Religie/ met hem gheboorte ende
vereenicht/ onlaſt ſullen blijven van haere
bedieninghe/ ende dan al het ghene by haer
inde boorz/ Ampten boorz/ ordinantie vā on-
ſen boorz/ ſepden Mepe oft andere Princen en
Weeren ghedaen ende uptgheboert is/ boorz
ſo veel aengaet allerhande ſoorten van mu-
nitie/ bijszē/ peerden/ Wapenſten/ ende an-
dere dingen op hare namen gelijck ende op-
ghenomen / ſonder dat ſp ſullen ghehouden
zyn te verantwoorden boorz t'ſtuck van ha-
re Commiſſen/ klercken/ ende andere Offi-
cieren by haer ghebzupcht/ alles mitz bin-
nen vier maanden overbrengghen de vercla-
ringhe

ringhe ende certificatie van onsen voorsz. Heere ofte de voorsz. Voors. ende Gouverneurs/ als dat sy haer wel ende getrouwe-lijck ghequeten hebben int bedien van ha-re ampten/ in ghevolge van het welcke wy haer insgelijck ontfangen van eenighe reke-ninge daer af te nemen geven.

27. Ende om dat de weduwen ende erf-genamen der genen die gestorven zijn inden dienste oft int gebolch van onsen voorsz. Heere/ oft die by hem ghebruyckte zyn ghe-weest/ souden mogen aengesproocken ende vervolcht werden upt redenen vande dia-ghen staende de voorsz. teghenwoozdige be-roerten ende ter oorsake van dien by haere mannen ofte de ghene daer sy erfgenamen van zyn/ ghedaen/ soo willen ende verstaen wy dat sy genietten sullen de selve ontfassin-ghe/ die de overlevene/ volgens de voorsz. ar-ticulen/ souden mogen ghemeten.

28. Onsen voorsz. Heere/ noch de an-dere Prinsen ende Heeren die hem byghe-staen ende sich met hem gebolcht ende ver-eenicht hebben/ als mede de Rekenmeesters by-senlupden gecommittet ende geauthori-siert/ en sullen niet mogen gehouden zyn te betalen/ oft op haeren name te doen staen/ ghyphen een penant wie sy oock soude mo-gen wesen/ het gene daer toe sy/ upt hoorch-bingghenden noot der saken gheduerende de voorsz. berouren/ ende ter oorsake van die/ haere mandamenten/ brieven/ rescriptien/ assignationen ende beloften ghegheben sullen hebben.

29. Ende tot meerder versterkinge ende honoricheit van onse meeninge/ willen ende ordineren wy/ dat alle Edicten/ opene brie-ven/ ghedane ende gepubliceerde verclarin-gen/ arresten/ bonnissen/ oordeelen ende re-solutien daer op ghegheben in onsen stede/ Hoven van Parlemeute/ ende andere sou-dereyne Hoven/ ende in alle andere plaetsen ende Rechtsbanken van onsen Coninckric-ke ende Lande van onser gehoozsaemheyt/ soo teghen onsen voorsz. Cousijn als de andere Prinsen/ Hertogen/ Genooten ende Officieren van onse Croone/ Heeren/ Edel-lipden/ Officieren/ Lichamen van Steden/ Gemeenten ende besondere personen/ van wat qualiteyt ende conditie sy oock zyn/ soo Catholicken als van de voozgewende Ge-reformeerde Religie/ die sich met hem ghe-boecht ende vereenicht/ ende hun gebolcht/ bygestaen/ geholpen ende gunstich geweest hebben/ in wat wyse ende maniere dat het sy/ gheduerende de voorsz. tegenwoozdige

beroerten ende ter oorsake van dien/ als oock alle beroulen welcke souden moghen ghedaen zyn tegens de ghedeputeerde van de voorsz. voozgewende Gereformeerde Re-ligie vooz desen vergadert geweest hebben/ de te Nimes voorsz. ende binnen Rochelle ge-houde/ ende op de Provinciale by een com-stien/ ende staden der Provincien/ sullen nul ende van gener kracht ende werde wesen/ ende als soobanige gheropeert en geschiet/ werden upt de registers van onse staden/ Hove van Parlemeute ende andere Juris-dictie. Ausgetheert alle informatien/ processen/ verbaal/ ghedecreteerde aentassingen van lichamen/ begunnene procedueren/ ende an-dere acten van rechte upt redenen vande dia-ghen staende de voorsz. berouren en ter oorsake van dien geschiet. Verbiedende onsen Procureurs Generael/ hare substituten/ en alle andere besondere personen eenighe in-stancie oft verbolch in toekomenden tijden daer oer te doen.

30. De verclaringhe binnen Poitiers in de maent van September lesleden ghedaen/ sal nul ende van gener werde zyn/ als of sy noot gheschiet en ware/ ende sal wech ghe-nomen werden upt het register des Parle-ments van Paris/ sonder dat sy eenich na-deel sal mogen aenbrenghen/ noch t' exempel van dien vooztaen in consequentie getrockt worden/ vooz soo veel als aengact de eere ende weerdicheit van die Prinsen van on-sen bloede/ Dewelcke niet te min onse Ju-risdictie sullen onderwozen bliuen/ upt wijs-sende de oude ende gewoonlijke soemen des ses Coninckrijcs/ ten opzien der selve. Ende wat belanght het registreren vande voorsz. verclaringhe/ wy verstaen dat in wat ma-niere het selve gheschiet sy in onsen voorsz. Hove van Parlemeute te Paris/ sy ghescheurt sal werden upt de registers van die/ ende dat insgelijck de voorsz. verclaringe met de arresten/ bonnissen en sententien/ in alle onse andere Hoven van Parlemeute ende leger Jurisdictien daer op ghebolcht/ mede sullen wech genomen ende ghescheurt werden upt de registers der selve.

31. Gelijck wy mede willen/ dat inbiens der eenich Arrest ghegheben ware in onsen Hove van Parlemeute te Bozbeaus inde maent sesten hondert ende veertien/ oft eenich besuyt gemacht/ t'welck te binden ware inde registers van den selven Hove/ tegen onsen voorsz. Heere den Prince van Conde/ het selve upt de voorsz. registers gescheurt ende wech genomen sal worden.

32. Alle plaetſen / Steden / ende Gemeen-
ſcapen die ſich geboecht ende vereenicht hebbe
met onſen voorsz. Hebe de Prince van Con-
de, ende upt oorzake vande tegenwoozbige
beroerte ſouden woghen verhindert weſen
inde byze ende volkomen ghenietinge van
alle hare oude rechten / privilegien / byzhe-
de / beplicheden / giften / verleeninghen / ende oc-
tropen / ſullē daer inne ſupberlijck ende vol-
homelijck worden herſtelt. Willende dat ſp
die ghenieten in de ſelve forme ende manie-
re ſoo ſp die wel ende behoortlyck ghenoten
hebben tot der eerſten luyſt-leben. Ghe-
lijck wy mede willen ende ordineren / dat
alle inſtancien / juridiſtien / bureelen van al-
gemeene ende beſondere ontfange / de wel-
ke van dien tijt af ende upt oorzake van de
tegenwoozbige beroerten ſouden moghen
wech genomen en op andere plaetſen over-
ghezagghen w: ſen / wederom ſullen gheſtelt
ende bevestight werden in voegen ende ma-
nieren als ſp te vooren gheweest zyn / ende
met name de Canier van v: Edict van Guy-
enne tot Neras. Caſſerende ende wederroep-
pende alle nymwe oprichtinghen van ver-
kieſinge die gheſchiet ſouden mogen w: ſen /
ſtaende de voorsz. beroerten / ende ter oorzake
van dien.

33. Dat de inwoonders van onſe ſtadt
van Politers / ſoo Kerckelijcke perſoonen
ende Officieren / als andere / van wat qual-
teyt ende conditie ſp oock zyn / die welke /
ter oorzake vant gene daer ghebeert is / ſoo
den 23. Junij, 1614. ende volghende daghen
als oock daer na / upt de voorsz. ſtadt ver-
trocken zyn / ſullen terſtont na de publicatie
beſes tegenwoozdigen Edicts herſtelt ende
weder ingeſet worden in de ſelve / ende inde
beſittinge / ende bebrueninghe van hare am-
ten / werckheden / beneficien ende Officien /
ſoo van Oszpoge / als van rechtsghediet / po-
licie ende ſinancien. Gheelijck mede ſullen
alle andere die om oorzake als vooren zyn
gheſtooten gheweest upt eenigher di: ſten /
ende alle byeden / acten / procedueren ende
informatien by t'ſp oock wat Commiſſari-
ſen tegen haer gedaen / ende die in eenigher
manieren ſouden mogen raken onſen voorz.
ſeyden Hebe den Prince van Conde, als
oock de ere der voorsz. Inwoonders / van
welcker ghetroouwicheyt ende onſchuld wy
ons houden wel en behoortlyck onderrecht
ſullen geaſſert ende wederroepen zyn als
nū ende van geener kragt oft werbe / en
wech ghenomen worden upt de Regiſters
ſoo vande Wanchen / Preſidiael / als van

t'ſtadt-hups / ende alle andere plaetſen / en
worden de boven genoemde perſoonen aen-
ghenomen in onſe beſcherminghe ende byz-
geleypde / als oock in die van onſe Gouver-
neurs ende Officieren der ſelver Provin-
cie / ende van alle de Wozghers der voorsz.
ſtadt.

34. Alle procedueren / informatien / ende
aenſpaken / tegens heylighen gedaen. oock
alle ſentencien ende bonniſſentegghens heyl-
lighen gh: ſtrecken ſedert den 23. Junij, 1614.
ſoo wel vant ghene belanghe de vaert der
Riviere van Claia, ende oprichtinge vande
nieuwē ſtate binnen Politers / als de wa-
teren ende fozeſten / ſullen nū ende van ge-
ner kragt ende werbe ſyn / ende ſullē par-
tijen beſen aengaende weder gheſtelt wor-
den in den ſtaet daer in ſp te vooren waren /
ende de Arreſten van onſen ſtade achter-
volght.

35. Willen wy / oock dat onſen voorsz.
Hebe ende de boven genoemde Princen /
Hertoghen / Genooten ende Officieren van
onſe Croone / als oock alle Heeren. Edel-
vrouwen / Officieren. Kerckelijcke perſoonen ende
andere / ſoo Catholijcken als van de voorz.
ghewende Bercofmerde Kerckelijcke die hem
ghevolcht ende bygheſtaen / ende ſich met
hem gheboecht ende vereenicht hebben / ſoo
voorz. als geduerende den ſulſtaet van wa-
penen / weder geſtelt ghewen / haest / ende be-
houden werden inde byze ende vol-
ghenietinge van haere Gouvernement in
ſtaten / Wapren / Officien / beneficien ende
werckheden / als oock van de wedden / ge-
rechtigheden ende in-komſten hier naer te
beroeken / de welke ſp ghenooten vooz. de
maent van Julius leſt-leben / ende waer inne
ſp ſouden mogen verhindert gheweest heb-
ben upt oorzake vande tegenwoozbige be-
roerten / ſonder dat ſp ghehouden ofte ver-
bonden ſyn andere proviſien ofte confir-
macie van ons te nemen / als deſe tegenwooz-
dighen / noch oock eenighen penninghen upt de
heeren / oft vergebliche te doen aen den ge-
ner die ſtaende haer af weſen ſich daer mede
hebben laten verſien / ende de ſilve bedient.
Ende dit niet tegenſtaende alle verklarin-
ghen / arreſten / ende bonniſſen / ter ghene haer
gegeven / de welke / als weſende nū en van
gener kragt / ſullen geaſſert ende weder-
roepen blyben / gelijck wy die caſſeren ende
wederroepen / ordinerende deſe geſcheit
werden upt de Regiſters ſoo van onſe ſou-
vereyne Hoben als andere lege Hierſchap-
ren / oft Juridiſtien.

36. Willen

1616.

36. Willen ende verstaen wy / dat alle personen / soo van d'een als van d'andere partij / weder ingeset sullen werden / gheslijck wy die weder insellen by desen int gesmit van alle ende peggelijcke hare goederen goerende ende onroerende / erffenissen / renten / inkomsten / gerechtigheden / inschulden / rekenen ende actien / waer die oock bevondē werden / upt die welcken sy souden moghen verstooren / beite / ende d'inhindert hebben gheweest upt oorsaken vande tegenwoozdige ongerustigheden ende berooten / niet te. Ghewistende alle verschickeligheden die daer van souden mogen ghedaen sijn tot nadeele der ghene dese toe quamen / haerer weduwen / kinderen / ende erben / welke verschickeligheden / confiscatien / ende alle andere dispositien der selver / midtsgaders alle verbiatenissen ende beloften daer ower ghedaen / wy willen dat van gheender wiet de sullen wesen / ghelijck mede alle pceduren / bonnissen / sentencien / arresten / aentastingen / ende vercoopinghen uye crachte vande selve ghedaen / in generalijcken al het ghene dat daer upt is ghevolcht.

37. Verstaen wy oock / dat dit teghenwoozdich Edict staet sal geypen voer onsen sere lieben natuerlijcken broeder den Hertoghe van Vendome, ende alle die hem ghevolcht ende bygestaen hebbe / het sy voer oft na dat hy hem gheboecht ende vereenicht heeft met onsen voorsayden Hebe de Prince van Conde, ende dat sy sullen begrepen sijn inde voorsz. alghemene antastinge die dit teghenwoozdich Edict mede brenghet / voer soo veel aengait al watter staende de teghenwoozdige berooten ende ter oorsaken van dien ghepasseert is. Ende tot desen eynde hebben wy ghepasseert ende wederroepen / cassieren ende wederroepen midt desen / alle bonnissen / sentencien / ende arresten die tegē hem ende de gene die hem ghevolcht hebben / souden moghen ghewesen sijn / het sy in onse Hoven van Parlemeute / oft andere plaatsen / ende specialijcken het arrest van onsen Hove van Parlemeute te Rennes in date de 26. Meere lest-leden / gewesen tegen de Heeren van Allegre, Saint Denies, Mallat, Pierre-Pont, la Roche-Giffard, Camore, Charnasse, ende la Barre-Chivray, mitsgaders dat van onsen Hove van Parlemeute te Rouanen in date den 11. Martij lest-leden tegen den Heere van la Balumere ende anders daer inne genoemt / de welke wy ghescheelick ontstagen hebben / als oock de weduwen / kinderen en erfghenamen der ghene die ghe-executeert

zijn ghevozen / van alle de condemnatiē int voorsz. arrest begrepen. Welcke bonnissen / sentencien ende arresten wy willen dat ghescheurt sullen werden upt de Registers soo van onse Hoven van Parlemeute te Rennes ende Rouanen, als van andere plaatsen ende leggher Dierschaeren / ende legghen hier ower een eeuwich sijls wijghen op aent onsen Procureurs Generael ende hare substituuten teghenwoozdige ende toe-houdende.

38. Ghelijck wy oock weder-roepen de arresten in onsen Hove van Parlemeute te Rennes gegeven tegen onsen voorsz. natuerlijcken broeder den Hertoghe van Vendome, ende de gene die hem vanden eerste Januarij 1614. of tot nu toe soo upt oorsake vande voorsz. teghenwoozdige berooten / als tot nadet van het tractaet van Sint Manehoud, inde vant Edict in gevolge van t'selve tractaet tot sijnen voordeele gemacht / ghevolcht hebben / als mede al ghene dat op de leste Staten onser Provincien van Britanien / ghehouden in onse Stadt van Nantes inden voorsz. Jare 1614. tot nadeel vande amptē die hy inde voorsayde Lande hadde is ghedaen ende gepasseert.

39. Het Edict ghemaecht op het tractaet van Sint Manehoud in Julio 1614. sal ghevolcht ende onderhouden werden in alle zijne deelen / ende alle pceduren / sentencien / bonnissen ende arresten tot nadeel der selven tractaets gegeven / sullen nul wesen / ende als noyt gheschiet. Ghelijck mede wederroepen sullen wesen het arrest van Condemnatie gegeven inden Jare 1615. in onsen Parlemeute van Rennes teghen den Heere van Camorre, ende het bonnis p'voorsayde Heere wijse ghestreken by de Dierschael van Sint Severt in Guyenne teghen den Heere van Estiquoi ende de gene die hem by ghestaen hebben in den aanslach van Sint Severt inden Jare 1614. wricke sullen ghescheurt werden upt de Registers van onsen Hove van Parlemeute te Rennes, vande Rechterbank van Sint Severt, ende van alle andere Dierschaeren ende plaatsen. Willende dat de gecondemneerde sullen herstelt werden in haren goede naem ende saem / weericheden ende goederen omme de selve te genieten als voer hemmen / ende dat alle merceken / voetschappen ende roeringen van de voorsz. executien wech ghenomen sullen werden.

40. Alle sentencien / bonnissen / ende arresten / staende de tegenwoozdige berootē /

¶ f f u

tegen

teghen afwesende en onbeweerde personen / soo wel aen d'een / als aen d'ander sijde / hi sp in civile oft criminele justicie / in alle onse Hoven ende Wierscharen ghegeven / ende niet name de verbolghen ghedaen tot uyt-boeringe van d'arresten oft sententien dooz de tegenwoozdighe beroerten ghescreven / sullē nul ende van geender kracht ofte weerde zyn / ende sullen de partijen herstelt werden in den eersten staet / daer inne sp de zerksten luyt zyn gheweest. Ende wat aengaet de executien daer de doot naer gebolcht is / ter oorzake van de woofz tegenwoozdighe beroerten / ten wederzijden ghedaen: wy willen dat de ghedachtenisse der ghene die ghecondemneert ende ge-executeert zyn gewoorden / herstelt sp / ende hare weduwen / kinderen ende erfgenamen ontlast van alle bzeuchē ende confisatien die daer over souden moghen ghescreven zyn / als mede van alle civile interessen ofte kosten / ende dat alle mercktecken en voeringhen der woofz per executien / werden wech ghenomen. Het welcke wy speciaelich willen dat staet ghype ten aensien vande condemnatie ende executie ter doot / gheschied inden persoon van Jaques de Mormonville, Heere van Hebres, ghelijck wy mede willen dat alle verbolghē uyt oorzake vande woofz beroerten ghedaen teghen Vicebailliu van Gien / ende de ghene die hem verlost hebben / nul en van gener weerden sullen wesen.

Peremption
d'instance.

41. Den tyt die verloopen is sedert den eersten Iulij tot nu toe / en sal niet moghen dienen om eenige afslatinghe van saecken / ofte pzecriptie / sp sijn dan ghewoonlijck / weertelijck / oft by onderlinghe verdrach / teghen de gene die onsen woofz hebben ghebeholcht / ende sich met hem ghevoecht ende vereenicht hebben te verkrigen. Des niet te min alle sentencien / bonnissen / arresten / ende pzoedueren / ende alle andere acten van rechte / so in onse Souvereijne Hoven / als in alle andere leger rechtbanken ende Wierscharen / tusschen personen van rener partje / ende tusschen allen anderen die ghewillichlijck ghelutiscomesteere ende sich der Wierschare onderwoopen hebben / ghegeven ende ghedaen / en sullen geene wederroepinghe onderwoopen sijn / maer in hare cracht ende weerde blijven / behoudend den wech van rechte / daer de sake alsoo sal willen vallen. Gelyck mede alle bonnissen die gegeven sullen wesen by den Rade dooz onsen Hebe opgerecht / tusschen luyden van rener partje / ende waer op executie ghe-

bolcht is / sullen van weerde blijven / selfs oock de criminele bonnissen ghescreven over de twee ghevechten / welke woofz gevallen zyn soo by onsen woofz perden. Het als inde Legers / en Provincien / behoudens de interesten der civile partijen.

42. Alle memozen / faem-roofighe libellen / bzieven / schyften / ende injurieuse lasterlijcke boecken / sullen onderdrukt blijven / ende woofz allen Boeck-handelaers en Druckers wel uyt-drukelijcken verbodē / woofz taen eenighe meer te drukken ofte te koopē te houden / ende allen personen eenighe meer te schryven ofte dichten / op pene van den hals. Belastende aen allen onsen Rechteren ende Officieren haren schuldigen plicht te doen int ondersoekē ende straffen van de autheren van dien / ende van alle de gene die teghen dit verbodt ghedaen sullen hebben. Ende niet te min om de gedachtenisse der woofz leden dinghen ghelijckelijck te dempen / willen wy / dat de ghene die souden mogen aengesproken ende verbolcht werden uyt oorzake van alle de schyften na t'Edict van Sinte Wandehoud gemaeckt en te koopē gheset / daer van sullen ontlast zyn / gelyck mede de gene die om gelycke oorzake gevangen souden mogen sitten.

43. Willen ende ordineren wy / dattu verbolcht ende straffe ghedaen werde over de crimen ende delicten staende de tegenwoofz dighe beroerten / tusschen personen van rener partje beezeden. Als mede over de gene die beschuldicht ende overtuicht sullen zyn van byantichtinge / woofz in hoelen bloede / verkrachtinghen / ende onschalinghen van vrouwen ende dochters / ende van kerck-roof.

44. Alle personen weseude van contrarie partje / die staende de teghenwoofz dighe beroerte ende ter oorzake van dien ten wederzijden ghebaughen zyn ghewoorden / oft noch in hechtenisse sitten / t' sp in wat plaats dat het oock sp / selfs in d'woofz / oft die ontsagen zyn gewoorden / op cautie / juratoir oft ander boych-tochte / sullen gheset woofz den in haer ghehele ende volkomene vryheyt / sonder ghehouden / verbolcht oft ghecondemneert te moghen woofz in eenighe lijf-straffe / eer-verlies / ofte gelt-bzeuche / waer van wy haer ontlast hebben by dit tegenwoofz digh Edict. Ende wat aengaet de ghehangens in de Woofz / daer in salt gehouden woofz als volcht / te weten / dat alle personen van contrarie partje / die ten wederzijde zyn ghebaughen ghewoorden / staende

1616. Staende dese tegenwoozdighe beroerten / en ter oorzake van dien gerooydeelt zijn gewoonden boozgorden prijs / ende uyt kracht der selber vromissen rantsoen betacht hebben / niet en sullen mogen eenighe actie daer ober instueren / noch eenighe restitutie van penningen pretenderen teghen mit het oock sp. Doch mede alle die ghevanghen ende boozgoeden prijs verclaert sijnde / uyt kracht van soodanige vromissen ghecomposereert in verdozich ghemaeckt hebben van haer rantsoen tot eenen sekeren ende bepaelden prijs ende somme / ende oft noch gebangen sijn / ofte sich verdozich / ofte bozge gheselt hebben booz de betalinghe vande boozsekeren ende bepaelde sommen / sullen te desen aensien moghen verhoicht ende ghebwoonghen werden de selve sommen te betalen. Ende wat belanght alle andere die niet ghecomposereert noch verdozich van haer rantsoen ghemacht en hebben op eenen bepaelden prijs ofte somme / het sy datse noch gebange sijn / oft op cautie juratoir / ende van boozrecht te verschijnen / ofte andere bozchochte / in hare byzhept sijn gestelt : die en sullen om generley betalinghe van rantsoen moghen worden verhoicht / ghelijck wy haer midis desen ontlacht hebben ende ontlachten / soo wel van het een als van d'ander / sonder dat sy nu oft hier naemaels daer ober sullen aengespooken / ghemolesteert / oft ontruft mogen werden / in wat manieren dat het oock soude mogen wesen.

45. Sullen ten wederzijden geresitueert worden alle titulen / papieren / ende bewijse / welcke souden moghen zijn gheverst inde Wuyfen ende Casteelen van particuliere / sonder datse sullen moghen ghehouden werden / het sy om wat oorzake ende onder wat dekmantel dat het oock soude mogen wesen.

46. Alle prijsen / die staende dese teghenwoozdighe beroerten ghemacht sullen wesen ter Zee / uyt kracht vande toelatingen ende goetkenningen by den Overhoofden ten wederzijden / teghen die vande reghenpartije ghegeven / ende die by den Keijterij ter Admiraltij oft andere Officieren daer toe ghecommitteert / boozgoede prijsen ghevoordeert ende verclaert zijn ghewoonden / sullen ghesmoort bliuen onder de weldaet van dit Edict / sonder dat ter renich verhoicht om ghedaen / noch de Capiteynen / oft hare bozghen en sijn / oft oock de boozsekeren / Keijterij ende Officieren daer ober aenghesproken ende ghemoept sullen moghen werden /

in wat manieren dat het oock sp. Ghelijck wy mede willen / dat alle de ghene die van onsen boozsekeren verlost sullen veretoghen hebben om ter Zee te gaen / ende die mede de selve alreets sullen afgebaeren sijn / ontlacht sullen wesen van alle prijsen die sy gemaect hebben / oft noch sullen moghen maken uyt crachte van t'boozsekeren verlost binnen den tijt van dyp maenden na date deses / eben ghelijck sy souden doen / wanneer sy verlost hadden van ons / oft van onsen Hebe den Admirael / waer van de vromissen sullen ghebrecken worden by de ordinarijse Officieren van onse boozsekeren Admiraltij / oft andere die kennisse daer ober te nemen hebben.

47. Onsen boozgoeden Hebe de Wijnce van Conde / sal terstont na de uyt-kundinge van den Hebe binnen de Provincien ghedaen / weder overleveren de Steden van Casteau-Thierij, Espernay, Touve, Charante, Damasant, ende Generaelijcken alle andere Steden / plaatsen / ende Casteelen / die hy / oft de ghene die van hem by ghesaen sijn gheverst / ende sich mit hem gheboecht hebben / soo wel Catholijcken als vande boozghewende Gereformeerde Religie / staende dese beroerten / hebben inghenomen / ende dat in handen van die ghene diese in bewaeringhe hadden / sonder yemant daer van uyt te nemen. Ghelijck mede sullen geresitueert en weder ghelevert werden / soo wel van d'een als van d'ander sijde / alle plaatsen / Wuyfen / ende Casteelen den Kerckelijcken personen oft anderen Ecel-luyden toecomende / ende dat in handen van de eygenaren der selver / oft van die ghene diese booz de boozsekeren waren ghenierende. Ende booz so veel aengaet Tartas / dewijle de selve plaats den Heere de la Harie is afgenomen / geduyzen de den sijstant van wapenen / soo sal sy dadelijck / ende eermer tot de restitutie van d'andere plaatsen booz-vaert / hem weder in handen werden gheselt.

48. Ghelijck wy mede willen ende verstaen / dat de Steden ende Casteelen van Craon, Creyl, en Clermont in Beavoiljs, dadelijck sullen weder ghelevert werden in handen van onsen boozsekeren Hebe den Prince van Conde, in sulchen staet als sy sijn / ende dat insgelijck de Steden van Brienne, Ronap en Moubrou weder gheselt sullen worden in handen van onsen Hebe den Heere van Luxenbozch / die sy torbehoorden / met conditie nochtan / van te doen ogherke de fortificatien / soo daer eenige sijn / die aen de selve / staende dese beroerten / souden moghen

ghen wesen ghebaen.

49. Onse Officiëren / soo Catholicken / als van de voorsz. wende Geref. zwerende Religie / welke gewoont hebben in Steden / die onsen voorsz. den Jdebe ghevolcht ende bygestaen hebben / ende ter oorsake van die / oft in gevolge van de tegenwoordighe be-roerten / de jaerlijckse gherechticheit van hare Officië / binnen den tijt daer toe gheset / aende Butelen die daer van waren opgerecht / niet en hebben kunnen betalen / oft by gebreke van de selve / hare medem. / kinderen ende erfgenamen sullen toegelate worden de voorsz. gherechticheit te betalen binnen een maent nae de publicatie van dit teghenwoordich Edict / ende sulcks doende / gheueken de wel-daet van de voorsz. gherechticheit.

50. Ende om op te byngghen de groote sommen van penningen / die wy / soo tot afdankingen van het derghe volck / dat tegenwoordich ten weder-siden op de beregen is / als tot andere Geloofsch. saken / noodich v. doel hebbe sullen de bystich Rupberg op pder i. midde soups. die int jaer 1610 afgedaen waren / weder op gheset werden / ghelijck sy waeren by t. leden van wijlen den Coninck onsen seer Eerwerdigen Heere ende Vader.

51. Om gelijck insichten / sullen weder opgheset werden de bystich Rupberg die men plach te trecken van yder gulnael oft hondert pont soups. inde Lande. stede van den pacht van t. Aloums / ghenoemt lapart du Roy. aume. dat is het deel des Kijer.

52. Ghelijck mede om de voorsz. onkosten te verlichten / wy souden gheordineert hebben / datter seker gherechtichden gheset ende getrocken souden werden op de koopmanschappen die men verhandelt op sommighe Rivieren van desen onsen Koninck. rijcke / om het volck vanden ghelichschappen van onse goede Steden soo veel te meer te verlichten.

53. De secrete artijckelen die by ons sullen ingewillicht zijn / ende niet en sullen worden ghehouden verhaelt te zijn in die tegenwoordich Edict / sullen van punt tot punt onberhouden / ende onberbijckelijck naghekomen worden / ende sullen alle noodighe letteren ghe-erpedeert worden opt extract oft uyt-rocht van alle de selve artijckelen / oft pder van dien / by e. van onse Secretarissen van State onderreckerent.

54. Ende op datter datelijck moge versien werden op de onderhoudinghe van dit

ong. teghenwoordich Edict / soo bevelen wy onsen lieven ende gheerowen Raet. G. ren / den syden houdende onse hoven van Parlem. dat sy terstont nae t. omfang van dien / ende met stilstand van alle saken / het selve naer zijne sojme ende inhoud / sup. verlijck ende zekhoudelijck sullen doen publiceren ende te borche stellen in onse hove / sonder te ghebruycken enige modificatie / ende inbindingen ofte restrictien / oft sonder anderen last ende bevel van ons te verwachten / Ende onsen Procureurs Generael / dat sy terstont ende sonder verreck sullen verfoeken ende bevoorden de publicatie van dien / de welke wy oock belasten onsen Gouverneurs ende Stads-houders Generael van onse Provincien / ende voorts ene peggelijcken in de Landt-streke van zijn gebiet / ende op alle oorten ende plaatsen daer men sulx ghewoont is te doen / ende dat opt eerste bevel dat sy van onsent woghe daer van sullen ontfangen / ende sonder te wachten tot de publicatie gheschiet sy in onse voorsz. hoven van Parlem. op dat sy gien on-wetenheyt daer van en pzettenbeere / ende dat opt allerspoedichste alle wegen van vyantschap / oplichtingen van penningen / betalingen ende contributien / soo vershiemen als noch te verschijnen staende / innemingen / afzekeningen ende fortificatien van Steden / Placten ende Casteelen / ophoude mogen. Verklarende van nu aen / dat de selve oplichtingen van penningen / fortificatien / afzekeningen ende contributien / aentastingen van roerende goederen / ende andere acten van vyantschap / de welke nae de alsoo ghebane publicatie inde Provincien sullen geschieden / der restitutie / straffe ende weder optrechtighe onderwoopen sullen wesen / waer toe wy oock willen dat ergs de overtredders ghepoebeert sal werden / te weten teghen sulcke die eenige kracht oft ghewels sullen ghebruycken int overtreben ende verbraken des onses tegenwoordich Edicts / verhindrende de byucht ende het uytvoeren van dien / tot de straffe der doot / sonder hope van ghewade oft remissie. En wat aengart de ander wapenen / ende kracht oft gewelt / de selve sullen ghestrafe worden met andere straffen aen den lijbe / bannissen / ten / Dat is / als men Godt justitie en par. tie moet bidden om vergiffenis / etc. amende honorable ende andere byzaken / alle volghens de ghewichticheit ende den eysch der saken / ende arbitraghe oft wilkeur en moderatie van onsen Hechters / den welke wy

4 Minot. een
maent hou-
den de 53.
punt.

1616. In de kennisse van dien bevelen hebben en bevelen mits desen/belastende in desen deele haere eere ende conscientie/omme daer inne te pzoederen met al sulcken gerechticheyt ende gelijckheyt als behoort/sonder upne- minghen oft onderschept van personen. Bevelen daer-en-boven onsen hooftz luy- den/houdende onse hoven van Parlemen- te/Camers van onse rekeninghen/Hoven van onse Aydes.Onderkanden/Baillouwe ende Seneschalen/Pzevoosten ende andere onse Rechteren ende Officier/dien het be- hooftz oft haren Stads-houders/ dat sy bit ons tegenwoordich Edict ende Ordinantie doen lesen/publiceren/ende te boeche stel- len in hare hoven ende Jurisdiction/en het selve onderhouden/nakomen/ende volghen in alle punten/doende allen den genen dien het behoort volkomenlijck ende vzedelijck ghemieren ende gebruycken den inhoud van dien/ophoudende/en doende op-houden alle beletselen ende verhuideringen die daer te- gen sijn den. VVan het ons alsoo beliet. En op dat het een vastte ende gewisse sake sy nu ende tot allen tijde / soo hebben wy dese te- genwoordige onderteekent met onse hant/ ende onsen Zeghel daer onder doen stellen/ behoudens in alle andere saken onse ende andere luyden hare gherechticheyt. Ge- geben tot Blois inde May-maent / int jaer der ghenade 1616. ende van onsen Rijcke hert sefte.

Onderteekent/

Louijs.

Ende lager/ By den Koningh in sijnen Rade.

De Lomenie

Ende ter sijden Visa.

Ende gesegelt met den grooten Zegel in groenen Wasse / ende op snoeren van roode Zijde.

DEn elfden May heeft de Heere du Maurier, ordinaris Ambassadeur des Coninck van Vlaenderen/ de C. M. Heeren Staten Generael in s Graven-Dage aengediant hae dat alle saken ende misverstandt tusschen den Co- ninck ende de Prinsen gestilt en geappap-

seert waren / daer benevens van wegghen sijne Ma. verclaerende de groote sozge die de selfue was draghende door de ruste ende welstant deser Landen/ als mede dat zijne Ma. noch hooft dit jaer belooft te continu- eren het onderhouden vande drie Regimente Francessen te voert/ ende twee Compagnie Peerben tot dienst deser Landen. Hae dat haere C. M. Ma. dit alles rijpelijk hadden overwegghen / soo hebben sy des anderen daerha den Heere du Maurier opt eerste point van dien verclaert / dat hen seer lief ende aengenaem was/ ende van gantscher herten verblijt sijn/ dat de schadelijcke mo- venienten van Gzologe deur Godes ghenade/ende sonderlinge sozghfuldicheyt/goeder- tierentheyt / ende affectie van hare Ma. ten totten welstant van hare Rijcken ende ou- derfaten met eene goede versekerde vrede sijn nedergelept. Ende bidden hare C. M. Gode den Heere almachtich/ wenschen oot- vangantscher herten / dat de selve vrede mach wesen lauchduerich ende strecken tot heyl/geluck/ende welstant/hebdanchen ha- re Ma. seer ootmoedelijck door de commu- nicatie van soo loff-lick/ eerlich/ pzoofftelich ende nootdelich/ goede saecke / ende ghelijck hare C. M. althys sijn gheweest constant ende religieus door de behoudenis van ha- rer Ma. personen/ Rechten/ ende digni- teyten/ mitsgaders den welstant van haere Rijcken hen ghetrouwelijck te quiteren int voldoen vande Tractate met haere Ma. ten gemaecht. Soo verhoopen hare Ma. Ma. (deur Godes genade) met oprechte affectie daer inne althys te continueren/ biddende haere Ma. ten door deser Landen welstant ende versekeringe althys te continueren/ ende te vermeerderen haere Con. affectie/ saeuren/ende assistentie/ ende sulle arbe- den naer haer vermogen om die te verschul- den met alle goede diencken ende affectien.

Oock is den Heeren Staten lief en aen- ghenaem dat by het tweede point vande hooftz propositie haere Ma. ten sozghfuldich sijn/omme den Staet deser Landen in goe- de en geluckige vrede te sien gheconferbere/ met vermaninge van voorszichtig te willen sijn / ten epude tot voorszichte vande contin- uense Landen van Gulick/Cleue. ende an- deren daer han bypenderende/daer inne ge- ne interruptie en valle. De Heeren Staten mogen met goeden ghewisse opt selve point wel verclaren/dat sy daer inne anders niet en begheeren dan r. ghene by den overleden Coninck van Vlaenderen hooftz-loff-licke- ker

De Fran- sche Ambas- sadeur du Maurier hert- toedich de Staten van Vlaenderen gemaecht tusschen den Coninck en Prinsen.

het ende onsterfelijcker ghebachtenisse is gherefolbeert/ ende by de macht van hare Ma^{ten} den Coninck van groot Brittanien/ de Vereenichde Chur-Forsten/ en Forsten van Duytslandt ende dese Landen/ inden Jare 1610. loffelich ghe-effectueert is/ int off doen vande violente occupatie jeghens der possederende Chur ende Forste onderfaten/ hebbende eene vasse apprehentie/ dat soo verre dooz authoriteyt van hare Ma^{ten} het Tractaet van Fauté niet en werde nagleest ende ter goeder trouwen onderhouden/ daerinne by die vande Spaensche ende Corts-Verroegen sijde ter stont naer het besuyt van dien swaricheyt is gemaect/ als niet hebbende willen acceptere dat die Nete van belosten by hen verghert tot het vooz Tractaet soude werden gemaect relatyf/ gelijck nochtans die Heeren Gesanten van hare Co^{ns} Ma^{ten} van Brancrich ende groot Brittanie/ ende vande Chur ende Forste verstonde rebelick/ ende behoozick te wesen. Gock daer na gebifficultert hebbende/ datmen de vooz belosten soude doen aen beyde haere Ma^{ten} als Mediateurs vant vooz Tractaet/ niet teghenstaende haere Ma^{ten} zelfs t'selbe behoozick hebben verstaen/ ende datmen in plaetse van dien/ de Steden by den Heeren Staten verseeckert (op eene Nete vande Spaensche sijde Ingestelt/ niet relatyf aen vooz Tractaet van Fauten/ nochte belosten doende aen haere Ma^{ten} van Brancrich ende groot Brittanien/ als Mediateurs vā t'selbe Tractaet/ soude ontrupmen) dat t'selbe rechte middel soude wesen/ omme het gheheele Landt oft onder ppetert van sequestratie/ ofte andersints weder te doen comen in hande van de gene die ober lange ghetracht/ ende ghearbryt hebben/ hen daer van Mediators te maecten/ ende alsoo te illuderen de Resolutien van beyde hare Ma^{ten} der Vereenichde Chur-Forsten ende Forsten van Duytslandt/ ende vande Heeren Staten/ streckende omme sulcke onbehoozighe occupatie niet te ghedoogen.

Ende soo veel aengaet het derde point vande vooz ppositie/ de Heeren Staten Generael bedancken hare Ma^{ten} seer ootmoedelic vooz de continuatie vā hare Coninckliche goudertiericheyt/ liberaliteyt/ gunste/ ende affectie tot de welstant deser Landen int betwiffighen van het onderhout van de drie Regimenten Franchopfen te voet/ ende twee Companien te peert in dienste deser Landen wesende vooz den loopenden ja

re van 1616. Sijnde hare Ho^{eden} Ma^{ten} C. des te meer aen hare Ma^{ten} verobligere/ terwylhen die selve Coninckliche liberaliteyt haer geaccepteert wort/ niet teghenstaende sijne Maj^{esteyt} finantie dooz het ghepasseerde extraordinaris zijn beswaert/ ende verhoopen hare Ho^{eden} Ma^{ten} de selve liberaliteyt met alle ootmoedigen dienste ende goede officien vooz haer Maj^{esteyt} personen/ e. chie/ ende digniteyt/ mitsgaders den welstant van hare Rijken/ altyt danckelich te erkennen. Verforckende den Heere Ambassadeur dese antwoort ende deser Landen saecken hare Maj^{esteyt} ten besten te recommanderen.

In den Jare 1615. isser een groot bispuyt gevallen tusschen de Gedeputeerde Edel-lieden van d'erne ende d'ander Religie/ dooz dien dat de Catholische Edel-lieden in hare Camer besloten hadde/ den Coninck te verforcken/ dat hy de Catholische/ Apostolische/ Roomsche Religie soude in syn bescherminghe nemen/ achtervolgende den eer dien hy ghedaen hadde op syn Crooninghe/ met dese woorden/ Ick sal my bevluyghen ter goeder trouwe, ende na mijn werste vermogen, wt mijn ghebiet ende Landen my onderdanich, te verjaghen alle de gene die Keters genoemt worden vande Kercke. Die van de Religie sepden/ dat de Noblesse met de boven-gedemde Requiste/ by den Coninck verforcht/ dat hy die vande Religie de Chrijen aenbof soude. Verhalven soo verforchten sy/ dat de Coninck (boven syne verklarighen ghedaen den laetsten Martij 1615.) tot haerder verforckinge ende ghetrusticheyt/ noch een volcomene verclarighe hier ober woude doen/ dwelch sijne Ma^{ten} gedaen heeft op den 10. Julij, de welcke by het Parlement is aengenomen ende bevesticht den vierden Augusti.

De Coninck betuycht/ dat hy dese saecke rijplick ende wel overwoghen/ ende met syn Moeder/ de Princoen/ ende Officieren vande Croone/ ende de vooz naemste Raets/ Heeren die by der hande waeren/ overlept hebbende/ die van de Religie verforcht/ Dat hy inden eer dien hy gedaet heeft op sijne Crooninge, met de boven-verhaelde woorden van Keters, niet verstaen en heeft sijne onderfaten wesende van de voor-gewende Gereformeerde Religie, levende in syn Coninck-Rijken, die hy verstaet begrepen te sijn onder de wtgegevene Edicten. Wier by voegghende/ dat het synen wille ende belieben was/ dat on

1616.

berbzeckelich ende sonder infractie souden onderhouden worden de secrete Articulen en declaracien tot haren voordeel gemaect/ de selve van nieuw bevestigende ende becrachtigende / bevelende alle Officieren te straffen de verbrekers der selver / als verhoorbergh der vrede, ende des gemeynen bestin / &c.

Die aloude inghewilliche ende berclaers sijnde / so wasser groote vzeucht dooz gants Franckryck / ende het scheyn dat desen vzecke ruyckich duyzen soude. Daer ginghen viel vzeuchde boerckens wt / d'een ghewiltule / Triumphe de la paix, d'ander Tumbeau de la garie, Item Marchsegginge dooz den Paps / Vermaninghe aen den Coninck tot onderhoudinge des selfden. Maer andere cloetke rebe were sijnde Mannen doz brelden / dat desen Paps niet lange duyzen en soude. Daer waren der die in haere discoursen den Prince van Conde noeden Isaac, segghende dat het suerter al verheben was om hem te slachten dooz den wel-staet des Rijk / mer dat het van reuen goeden Enghel als noch was te rugge ghehouden, op dat Franckryck tot noch beteren staet soude sijn ghebracht. Soo haest als de Prince was ghesont g'worden, is hy getrocken na Beroy, meer ghesmet sijnde albaer te blijven / dan hy was te hove te comen.

Moetwille
binnen Wa-
rps bedzche
aen eenen
Cordonnet
Pierd.

DEn 19. Iulij hebbe twee Lackepen (daer toe bewillichte van eenen van des Marquis d'Ancre's Wobelingen) eenen Sergant van het Quartier der Straet binnen Parijs genoemt la Harpe, by de brugge van S. Michiel / met stocken soo gheslagen / datmen niet anders vermoest en heeft / dan dat hy soude gheslozen hebben. Dese beyde Lackepen sijn den tweeden Iulij gheslagen / ende die haer gebuert hadde is gheblucht. Op het stam van den Sergant isser in bzucke wtgegaen een boercken / genoemt la trompette Francoise, ou, Revueille marin des parisiens, om haer op te wercken ende verblitteren teghen den Marquis d'Ancre.

De Prince
van Conde
comt te Wa-
ren den 20.
Iulij.

NW de publicatie van het Wyde Edict des Coninck / daer van hier boven gesproken is / so is de Prince van Conde binnen Parijs ghecomen / naemelic op den 20. Iulij. Hy heeft eenen seer grooten aen-hauck ghehad van allerley sootse der mensche / elck te trachte de in sijn gorde gratie te staet. Hy heeft ver-

behen tot Officieren die hem ghevolcht waren / ende die hem getrouwelich by gestaen hadden doe hy haere hulpe was van boene ghewerck. Wy na alle de Princen en groote van Franckryck quamen te hove / als sy vernamen dat de Prince van Conde te Parijs was / als onder andere de Hertoge van Vendosme, van Rohan, van Trefmouille, van Longeville, Bouillon, de Mayne, de Candalle. De Prince van Orleans ende Graef Jean van Basson quamen hem oec groeten. De schiere over al Aloude deurs bapte lant / om dese vrede te vercondighen / ende bescrepene Princen sonden haere Ambassadeurs om den Coninck van wegen de Paps ende sijn Houwelich gheluck te wenschen. De Coninck van Groot-Brittannien heeft tot desen eynde in Franckryck ghesonden als extraordinaris Ambassadeur My lord Hayes, Baron van Saley, ende Garde Robbe van sijnne R. Dese Ambassadeur is met seer groote pompe in Franckryck ghecomen / ende seer magnifisch vanden Coninck binnen Parijs ontfangen / ende begreepet vanden Hertoge van Loirville. De Coninck selfs was begherich om dese pompe ende magnificentie te sien hy heeft se oock gesien / doch onbekent / ende sonder van b'Engelsche gesien te worden. De costelicheit der cleederen / ende behanghselen der peerden / waren soo hoven moten costelick / datmen schier niet anders dan peerlen / costeliche gesierenten / ende goud en sack blinken. Dese Ambassadeur is by de Franckse Heertoghen en Princen soo magnifischelich ghetractete ghewerck op verscrepene banguetten / datmen desgelijcks binnen Parijs noyt ghesien en heeft / soo darmender dooz het gantsche Kant van wist te spreken.

Mer er te deghe al dese ghenoechelicke speelen ende lange banguetten gepundiche waren / soo is al de blitschap in bzoiffenisse verandert / overmidts dat de Prince van Conde ende andere weert niet quaets vermorben / de Coninck last ghegeven heeft / datmen den Prince van Conde soude ghevangen nemen / dwelch gheschiet is op den eersten Septembris sijnde donderdach ontrent elf uren vooz den middach / de Prince van Conde dooz Mons de Thommes het sijn geweer doen af-nemen ende gebanckelich brengen a la Bastille. Soo haest als d'ander Princen dat vernamen / soo hebben sy haer op de vlucht begeben Bouillon was te Charreton bapten Parijs inde Predicatie / soo haest als hy de syonghe crech soo viel

1616.

My lord
Hayes als
extraordi-
naris Am-
bassadeur
comt te
Parijs.

De Prince
van Conde
wort te Pa-
riss geban-
ckelick op de
Bastille ge-
bracht.

NB.
De Prince
van Conde
is geboren
Anno 1598.
den eersten
Sept. op een
donderdach
ontrent den
middach.
Ende hy is
dooz last be-
den Coninck
Anno 1616.
op de eerste
Sept. op een
donderdag
ontrent den
middach
g'vangen.

Marquis
d'Ancre
huyſbinnen
parijs af-
gehuochen.

hy op een pierre ende bluchte ſo ſere als hy
laude. **H**ier een riep ende oordeelde / dat
de Marquis d'Ancre den Coninck hier toe ge-
raden ende ghyzocht hadde: ſtrac quam
daer eenen op-loop onder t'bolck / d'welck
hy menichte gheloopt is nae des Marquis
d'Ancre huyſ / d'welck ſp op-lypen / ende
namen al synen coſtelicken huyſ-raet / dien
ſp d'zaken ende vermoetden: Sy d'zaken
het loot van de daerken/den hof wyeren ſp
omme/ende verniciden alle de ſchoone bla-
men ende erupden die daer in ſtonden: **D**aer
ſp hebben oock Corbinelly ſijner Secretarij
huyſ geyſert / ende alles met voeten ver-
trien ghewilt/ende vernicht. **D**e ſchade
die den Marquis te wyeniger als een ure
tijds gheschieden heeft / wozt gheacht op meer
dan vier-mael hondert duſent gulden.
Dael handen maken licht werck / maer wee-
den geuen die ſulche arbd'ers overballen.
De **M**arquis van **P**arijs hoopende wat-
tet g'wilde was / quam ſtrac der werlt
mer een goet deel ſoldaten / in meydinghe
deſen op-loop te verhuideren / maer ſp hou-
den het daer alſo gheſte / ende hei gemy-
ne bolck in ſulche furie ende raſernije / dat
ſp niet gheraden en houden p'mant met ge-
welt aen te taſken/hyefende dat ſp het volc
daer doot tot meerderen op-loop ende booz-
der plonderatie verwecken ſouden. **D**es
anderen d'elcke is het gepuyſte gelopen
bupten **P**arijs / ende heeft aldaer des Mar-
quis d'Ancre ſchoon Caſtel oock afgeho-
ken / ende te ſchande gemaecht al wat daer
in was. **S**oo dat ſp oock alle de ſchoone
peerde ende beulens die hy daer hadde met
capiers ende hallenbarden om den hals
hachten.

Des Mar-
quis d'An-
cres huyſ
bupten Pa-
rijs wozt
vernicht.

De gheblichte **P**rincken quamen te **S**ois-
ſons hy malsanderen/ende overlipden wat
ſp beſt doen ſouden tot haerder brſhermin-
ge/ **D**uc de **G**uyſe, du **M**ainne, **V**endome,**Ni-**
vers, la **T**rimoille, ende andere meer / ſijn al
daer hy haer gecomen / maer de **H**erzoghen
van **R**ohan, ende **S**ully, onwaghten ſp **P**ro-
ſeffie boen van de ſtelgie / ſijn by den **C**o-
ninck ghebleven.

De **C**onſingiane ende haren **S**paenſchen
Raet / aen het boven-verhaelde wel mere-
keude hoe hatelick dat deſe daet was / ende
hoe qualick dat het over al ſoude genomen
wozden/datmen tegen het **P**rede-**E**dicht/en
ghedane beloſten / den **P**rince van **C**onde,
eerſte **P**rince vanden blacde/hadde gebanc-
kelick gheſedt / ſoo hebben ſp ſtrac een ver-
claringhe/op des **C**onincks naem / aen den

baech gegeuen/ende booz den b'uck alle man
ghemeyn gemaecte/daer in de oorzaken die
den **C**oninck hier toe verwecht hadde/woz-
den verhaelt / luydenbe als volge.

OYS hy der gratie **D**ods/
Coninck van **F**ranckrych
ende **P**avarr / aen alle die
deſe tegenwoozighe ſullen
ſien ſaluyt.

Diet ſonder merckelijck
ket-waſen ende heit-swere
en gheſchiedet / dat wy ghenootſacht ſijn
deſe authoytept te ghebruycken/om te we-
derſtaen het onbehoozijck booz nemen der
ghener die daer ſoeken t'berdeſ onſes
Staets/ de boozderinge hung wol-barens/
ende onder de g'zouteliche inlandſche **C**or-
loghe / de bypheyte tot alles dat de **D**etten
ende de redene hun verbidt. **E**nde diſ te
meer / om dat de noot-wendighe remdien
ende tegenſtaet die wy gebruycken moeten
ket verſeekerthept onſes perſoon ende be-
houdeniſſe van onſen Staet / ſchane-blicke
ende onſeren ons eyghen **B**laet ende be-
ſchuldigen die van ongodt-b'uchſichept ſou-
teger ons / die wy ſijn als **D**aer over onſe
Onderdanen / als oock hun eyghen **D**aer-
landt / vernaeemt zijnde als een **M**oeder/
ſelfs vande v'rende **P**atien. **A**dy ſijn ghe-
dwongen onſe klachten opcutijck te boen/
ende int licht te brengen / ſo wel tegen onſen
Prince des **P**rince van **C**onde, als tegen de
Princken/Heeren / en de andere die mede toe-
ſtaen het valſch ende boos booznemen ghe-
ſicht tegen onſen **P**erſoon en Staet: **S**oo
datet niet mogelijk en is / ofte ſp en ſullen
en afgaſſen over deſe ondanchbaerhept
hebben / alle die bedencken ſullen van onſer
ſyde de over g'rote ſacht-moedichept / ſou
menich-mael t'hantwaers ghebruyckt on-
di: te winnen ende tot onſ waert te trecke/
ende daer-en-tegen acht nemende op hunne
onmenſchelijke hert-neckichept / ende op
het van ons te beſchadighen / ioe te verdero-
uen. **N**iet lange geleden alſe de **W**apen-
aenbingen onder t'deckel van tegen te ſtae
de eerlijckſte alliantie die wy in geheel **C**hri-
ſten-hept hadden moghen verliesen / ende
om onſen Staet te reſormeere van ſijn ver-
derf / wy haddeuſe lichtelick met een wep-
nich te patienteren ſien ſmilt'en ende van
ſelfs t'onder-gaen / om booz onſe voeten ne-
der te vallen / ende miſericordie aen ons te
verſoeken: **M**aer onſe ooghen ſlaende op
d'ellendichept ende miſerie dieſe ons volck
aende

Verdane
ge des **C**o-
ninck over
de beluſte-
ge des **P**rin-
ces van
Conde, ghe-
pantteert
mit **P**ar-
ment in ter
genwooz-
dichept des
Coninckes
ſelſten Sept.
1616.

1616.

aendeden / soo hebben wy als een medelij-
dende Vader / vooz onse Oaderdannen het
ransoen willen betalen met verminderinghe
van onse authoriteyt / vooz de wterse
onghelegentheyt onser affairen / ende mere-
nelijck nadeel van onsen Staat. Ende dit
was d'oorfachte dat wy int Tractaet van
Lodan onsen Hebe consen: eerden al wat hy
begheerde. Wy en consenteerden hem niet
alleen / S. Overnemen over Berij, maer
wy beloofde wel diere alle de sterke plaet-
sen aldaer zijnde / ende alle Domeynen / om
hem die te geven / ende wy accordeerden in
specie van danckbaerheyt / ofe tot af-danc-
kinghe zijnes volcks / foodanige overgrote
somme / dat d'onkosten deser Oorlogh. ofe
des Tractaets beloopten over de twintich
miljoenen. Om te contenteren onsen Hebe
den Hertoghe van Longueville, soo hebben
wy int Picardien in t'hafter van Amiens
ghetrocken die vaet commandeerden / om
alder in te stellen foodanige personen als
hem aenghenamen souden wesen: Ende om
hem noch meer t'onwert te recken / heb-
ben wy doen verrecken de gene die wy ge-
dachte hebben hem niet lief salich te wesen.
Wy hebben onsen voorsz Hebe den Prince
van Conde, als hy by ons geromen is / ghe-
gunt foodanige plaetse inde regeringe on-
ser Stacts / als hy begheert heeft / ende ep-
gentelijck de regeringe onser finantien / hoe
wel hy een saecke was byzemi voorsz huen
persoon / ende die elck een achtede te wesen
tot nadeel van den Staat: nochtans soo en
hebben onse groote goet-gunsticheyde ende
voorzderinghen niet hoemen op-houden die
ongerogde ghenegentheiden der gener die
geen ruste en vinden / als inde verhooynghe
van onsen Staat / ende gheen hope en hebben
als in ons verberf: want vooz ende na de
komste van onsen voorsz Hebe / zijnder in
onse Stadt van Paris verscheyden vre-
gaderingen by nachte ghehouden / sels tot
S. Meriten Deschamps, ende inde vooz-
Stadt van S. Germain, alwaer oock hy gheweest
hebben eenighe Princen ende andere vande
principaelste van d'onse / als oock eenighe
van onse Officiers / vande welke eenighe
daer na vertrocken zijn / bevestigende alsoo
hunne misdaet mer hun vluchten. Daer na
zijnder verscheyden pzaetijcken ghezuypet
om t'volck te verhoeren ende tot oproer te
verwecken / ende t'hunwaerts te recken /
die in dese onse goede Stadt commissie over
de wapenen hebben / als Colonels ende Ca-
pitaynen / ende dat onder verscheyden dech-

mantels / tot het welke selve eenighe van
onse Officiers hun hebben laten gebzuypch.
Men heeft sich oock niet ontfien te haub-
len met de Probianen ende Prabiliers: die
instruerende schandelijck te spreken / ia selfs
met de Heeren ende Edel-luyden die hun
by ons honden / ende dat soo bymoedelijck
dat foodanighe Mupte-maechers hun niet
ontfien en hebben aen de Coninginne onse
seer Eerwerdighe Vrouwe ende Moeder
t'ontbieden / datse foodanigen verbout had-
den gemacht / datse onschepdich waren:
hun Dienaers ende Gheloch openlijck / ge-
ghinde / dat niemant als Daot de mach: en
hadde van het Goubernement te ver-
een: daer nae soude volghen het in en t'
overvallen der Stadt in. Na t'
Peronne, vande welke den Staat by ons al
gheweest hy ons zijnde. Ende hoe wel wy
over alle dese beluydingen / rebenen genoech
hadden om verhooyt te wesen / ende met ge-
weil te wyreken het ongelijck onse Autho-
riteyt aengeduen / soo souden wy ons noch-
tans laten ghescheggen hebben met de voorsz
stellingen ons voorgehouden om niet aller
forticheyt in dese sake te handelen: Maer
in plaetse van eenich voordeel te doen niet
onse dencht ende ghedienheyt: soo souden
der vier Dagenbelen Doet-volcks in komen
met Trommel-geschalch / tot de plaetse van
de ende staende onder t'ghebede der gener
die hun by ons onthielden / ende dese aensta-
gen toestonden: het welke soo mis-hage-
lijck soude gewest hebben / allen den gene
by de welke noch eenich aensien van onse
Authoriteyt was / dat schere Princeffe (nae
marichschap van eenighe die schade vooz be-
se daet souden gheleden hebben) bewaecht
zijnde mer medelijden over ons ongheluck /
ghewaerschoot heeft / de Coninginne onse
voorsz seer eerwerdige Vrouwe en Moeder
van het voornemen der aenstagers / en
heeft ons ghewaerschoot om op ons hoede
te wesen / deur dien hinnen aenslach was
aen te tasten onsen persoon ende de Conin-
ginne onse Vrouw ende Moeder voorsz / ende
hun te planten in alle de Probiencie van on-
sen Koninkrijcke: Waer van de herten
sels der ghener die daer in gheconsenteert
hadden / enen hadden.

Onsen voorsz Hebe / heeft vooz zijne be-
waerlinghe / bymoedelijck bekent aen onse
voorsz Vrouwe ende Moeder / mer inden
voorsz Staat gheweest te hebben: Ende dat
wy rechte oorfsake hadden hem vooz suspect
te houden / nochtans daer by voorgeude / dat
D G B
wy

1616.

Wp ende onse kroon/3 Drouwe ende Moeder
 soo grooteliker in hem gehouden waren/als
 aen ons eygen Vader ende Moeder: wel-
 ke eyghene woorden oock gheseght souden
 gheweest sijn aende kroon/3 Drouwe by eenē
 ander Prince/ haer biddende geen semblant
 daer van te maeken / op dat onse Hebe
 kroon/3 niet en soude betrecken. Nu so had
 den wp kroon/3 genomen/ met ooghschynge/
 moede te maeken d'Autours van dese ber-
 werkinghe/ ende met onse patientie/ die we-
 derom tot hunnen behooghijckelicheit te hel-
 pen: Maer wp werden terstont van alle
 kanten gewaerschoot/ dat onse kroon/3 He-
 be/ niet tegenstaende zijne berclaringe niet
 op en hielt met sijne Adherenten / mit hun
 kroon/3 voornemen kroon/3 te baten: soo dat
 eenen vande meeste van ons Koninckrijcke
 by onse kroon/3 Drouwe ende Moeder gecomen
 is/ haer verklarende/ dat hy by een van den
 kroon/3 Rade gheweest was/ al waer men
 ghetraecteert hadde onse Persoonen vast te
 houden / ende hun te stellen in Gouverne-
 ment van onsen Staat: Ter selver tijt een
 ander persoon van gelijcker qualiteyt/ sou-
 de een Raet/ Heere ghelouden hebben aen
 onse kroon/3 Drouwe ende Moeder/ om ons te
 verwittighen de kroon/3 aenflaghen. Ende
 daer na soude hy selve ghecomen/ ende ons
 ghebeden hebben om onse personen in be-
 waeringhe te stellen/ protesteerende sulchs te
 segghen tot onlaskinghe sijner conscientie:
 daer by voegghende dat het beter ware ghe-
 weest / dat den seggher te Peronne zijnde by
 ons waer / ende dat hy wel wenschte dat
 wp van hier waren / midden onder 1200.
 Heerden. Een vande kroon/3 massie Prelatē
 onses Coninckrijck / ende die gantschelijck
 niet kroon/3 suspect gehouden en wert / om er-
 nichsins in dese saken te willen vernemen/ qua-
 ons oock waerschooten / datter ender de
 principale van desen aenflagh kroon/3 houte
 wert om in ons Parlement te gaen weder
 houden het arrest/ by t'welcke geordonneert
 was de vergaderinge der Princen/ de Ge-
 moeten van Douchrijck / ende d'Officiers
 vande Croon/ om te letten opt Gouverne-
 ment / ende aldaer kroon/3 te warden om ons
 dat af te nemen. Ende dese saken waren
 al reede soo notor / dat d'Ambassadens
 vande wietsche Prince in ons Hof zyn-
 de/ mit hun eygen hant ons waerschouden/
 ende volghende hun ampt / ons raet gaben
 van acht op ons selven te hebben. Ons
 wert oock aengedient/ dat inde Maeltijden
 die gehouden werden by de ghene diert met

onsen Hebe kroon/3 hieldē / sp kroon/3 22 spzees
 kroon/3 hadden: De Bare ter neder, willende
 daer inde te kennen geven sijn pzentie aē
 de Croone. Ten is ons oock niet onbekent/
 dat men inde selve tijt ober al in onsen rijc-
 ke volck lichtende / sonder ons consent ende
 sonder bevel van d'onse/ende te sulcker tijt/
 dat men niet en konde segghen dattet was
 om elderste gebuycken/ende dat met sulc-
 ken licentie/dat f'daghs kroon/3 het arrestē
 onses Hebes / wt onse Stadt van Parijs
 ghepaelt werden wapenen kroon/3 3000.
 Mannen.

Ten lesten onse patientie ober wonne sijn/
 de kroon/3 het merckelijck verijckel / t'welck
 niet allene en sach op onse Persoonē / maer
 dien volgens op de ruhne van ons Koninc-
 rijcke/ ons veel weerder zjude als ons eyge
 leven/ so hebben wp ons tot Godt gekeert:
 ende na dat wp hem als ober een verloofte
 ne sake / om hulpe ende raet aengheropen
 hebben/ soo hebben wp gevonden geen be-
 teren raet tot dit quaet / als ons te versee-
 keren vanden persoonē van onsen Hebe
 kroon/3. Hoe wel ons ghenoech bekend is
 t'perijckel dat wp loopen / kroon/3 de aenflagh
 ende pzactijken by de welcke sp van ober-
 langen tijt de herten ende ghenegenheden
 van ons verbozeint hebben/ niet allene van
 onse Onderdanen/maer selve oock van onse
 Officiers ende Dienaers. Wp hebbe hem
 dan vast gehouden / ende gelogeert by onse
 iur Kasteel van Louvre, mit het eerlijckste
 ende gunstichste tractement als soodanighe
 saecke verpichte. Ende deur dien onsen
 kroon/3 Hebe met sijne aenhanghers open-
 baerlijcken huere trouwe/aen ons belooft/
 ghebzoken hebben / ende in aller manieren
 ghedaen tegen het accoort van Lodun / ghes-
 lijck sp ghedaen hadden tegen dat van Sime
 Menchoud, kroon/3 den aenflagh op Poitiers.
 gheijck sulc waer gemaect is by d'insor-
 matie van meer als 150. ghelooft-weerdige
 gheijckghen. Ende alsoo wp niet en twijf-
 selen ofte vele partiale gheeffen/ mit hunne
 passien ober wanne t'onsen diensie niet ge-
 negen/noch tot de welbaert onses Staets/
 en sullen verseyden volleggingen ende disci-
 coursen ober dese saken maken/ soo hebben
 wp eenen prederer by dese tegenkroon/3dighe
 ons kroon/3nemen willen verklaren/ ende mit
 eenen willen kroon/3ten op de verseykertheden
 van onsen Staat ende welbaten onser On-
 derdanen/ ende hun beuyfen dat onse goet
 dertierenheit kroon/3 hunne hert neckelicheit
 niet en kan vernieticht merden.

Hierom

1616.

Hierom / laten wy een peggelijck weten / dat wy dese sake in onsen Rade voorgeleest hebben inde tegenwoordicheit vande Coninginne onse Vrouwe en Moeder voorsz. eenighe Princen / Officiers vande Croone / ende eenighe andere principale Herren van onsen Rade voorsz. ende met hun advijs / wy verclaert hebben / ende verclaeren by dese tegenwoordighe met onse hant onder teechent / dat het ophouden ende arrest ghebaen aende persone van onsen voorsz. Webe / wy niet en verstaen eenichsins te wesen contrarie het Tractaet van Lodun, noch onsen Onderdanen by ons blijvende / hier dooz willen benemen het geniet ende benefi- ciele des selfs / maer willen dat het selve volcomentlijck sal onderhouden werden / ten aensien van alle onse Onderdanen / die hunnen behorlijcken plicht ghevolcht hebben / ende in onse onderdanicheit ghebleven sijn: En om nu wijders onse goedertierenheyt over hun te bewijzen / is onsen wille ende begheeren / dat alle de ghene diert met onsen Webe ghehouden hebben / ende Assistenten geweest hebben inde Verslagen ende Rade die ghehouden ende voorsz. gewent sijn teghen onsen Staet / so sy binnen den tijt van beertien daghen nae de Publicacie deser hun vertoonen in ons Parlement ende parboen verfoecken / hun in geenen deele sulcx na ghehouden ofte verwoeten sal werden: Welovende hun wederom in onse goede gratie af te nemen. Ghelijck wy oock ter contrarie / soo sy by hun quater voornemen blijven / hun verclaert hebben / ende verclaeren by dese / als wijs datige teghen de Majesteit / ende willen dat tegen hem geprocedeert sal worden / volghende de strengicheit der Wetten / onse Placcaten / ende Ordonnantien.

Bevelen oock onse bevinde ende getrouwe Raedts Herren / die van den Hobe des Parlements / Baillous / Seneschals ofte hun Stadt-houders / ende aen alle andere onse Justiciers ende Officiers dien het toekomt / sich in sijnen deele datse dese teghenwoordighe van wy werden houden / ende doen registreren publiceren / onderhouden / ende nakomen / volghende het inhouden der selver / ende aen onse Procureurs Generaels der selver Hoven / alle hervolginghen ende meerlicheiden te doe tot d'executie des selfs: Want sulcx onsen wille is. Ende tot ghetijckhuys / hebbe wy onsen Segel doen hangen aen dese tegenwoordighe.

Gegeven tot Parijs / den seften dach van

September, int jaer der gration / duysent / sy-
hondert ende sechshien / ende van onsen Rade
he den 7.

1616.

Onderteechent /

Louv.

Ende leger / By den Coninck.

De Lomenie.

Ende geseegelt metten grooten Zegel
in geelen Wasse / met dobbelen Reerte.

Ghelesen / ghepubliceert / ende gheregi-
streert / ende dit ter begheerte vanden Pro-
cureur Generael des Coninck / ende gheor-
donneert / dat de Coppen ghecollationeert
sijnde / ghesonden werden aen alle Baillou-
schappen ende Seneschalsschappen / om oock
aldaer ghelesen / ghepubliceert / geregistreert
ende geobserveert te worden / volghende de
forme ende inhouden / tot Parijs int Parle-
ment / inde tegenwoordicheit des Coninck /
den seften September 1616.

Onderteechent /

Du Tillet.

DEn Prince van Conde sijn staer alle sijne Dienaers afgenomen / en
hy is den Marquis d'Ancre, sijn
grootsten opant te bewaren over-
ghelevert, die den selfden heeft ghereactert
na sijn wel-gevallen / hem seitende dijn naren
die den Coninck de-erbicht warē. Wy heeft
begeert datmen hem soude brenge den Dy-
bel, de Boecken Plutarchi, ende Baronij. Wy
hy eens dese boecken den- blaedde / en neer-
sich in sacht / soo vzaechde hem renen Edel-
man wat hy socht: **De Prince** antwoor-
de / Ick soecke hoe ick wt dese ghevanckenisse
sal gheraken, maer dat en vinde ick in geen van
alle dese Boecken.

Van deser tijt af sijn de saken heel byzant
gegaen in Branchrjck / des Paus Nuntius,
de Spaensche Ambassadeur / ende de Ita-
liensche Marquis d'Ancre eenen triumvir ael
makende / ende met de Coninginne allest re-
gierende na haer wel ghevallen / dwelck de
Fransche Princen van den bloede / ende
andere Herren / jaē dooz gaen alle goede
Fransosen seer ghespiten ende verdooten
heest.

Marquis
d'Ancre
waert
der
Prince
d'Ancre
Cynde.

De saken
nae
selvaen
in
Branch-
rjck.

Ggg H

De

Den krijch
gaer weder
om aen in
D'antw. rijk.

De ghebluchte Princen hebben haer tot haerder versterkinge/ soo veel Crichs- volck vergadert als sy konden: Soo dat nu den krijch op een nieu weder aen ginck. Den voozighen krijch heeft den Coninck ghecoft ober de twintich milioenen gouts/ behalve het bloet veler menschen.

De Coninck presenteerde den Pays met dreene handt/ maer niet d'andere bereyde hy sich tot den krijch. Hy liet in Swidderlandt nieuwe Regimenten lichten. Wt Parijs wierden den 17. September vier Delt-Rucken/ ende twee couleuriens ghevoert na Meaux, met amunitie/ ende al des Coninck Legher vergaderde: Men schickte Garnisonen binnen de Steden op de Marne gelegen: Vanbecoure met sijn Regiment van Lorrainoyen lach ontrent Chalons, ende d'Elbene wiert binnen Espenay gelecht.

De drie
broeders
van Guyse
beclaren de
geconfeder-
eerde Prin-
cen te Soif-
sons verga-
der.

De Heeren van Boissie ende Chanvallon Gheputeerde des Coninck/ te Soissons comende/ hebben de drie broeders van Guyse soo verbe ghebracht/ dat sy de partij van den Coninck hebben aenghenomen. Men heeft oock de Prince van Vendosme, Mayenne, Bouillon, den Marquis de Coeuvres, ende andere gesocht tot stille suten te brengen/ die wel den ghewiltenden vrede niet en hertrouwen/ nochtens om dat haer hooft ghevanghen sal/ dat de winter op handen was/ ende dat sy niet machts ghenoech en hadden/ noch inder haeste en konden by een brengen/ om den Coninck/ die alreets een goet Leger te helde hadde/ het hooft te bieden: Soo hebben sy na eenighe deliberatie dertien Articulen opt pampier ghebrachte/ de welcke de Hertoge van Guyse, (met sijn beyde broeders den Cardinael/ en den Hertoghe van Joinville) te Parijs comende den 24. Septembris de Coninck heeft behaucht.

De Prince
van Conde
wozt op de
Bastille ghe-
bracht.

Des nachts die den 24. Septemb. ghevolcht is/ is de Prince van Conde van de Louvre op de Bastille ghebracht in een Carosse, die rontom van veel gewapende ruypeten ende voet-knechten omringelt was.

Den 27. September is de Hertoghe van Guyse wederom te Soissons gecomen/ om de Princen te bootschappen des Coninck wille ende belieben/ hy is de 29. September wederom binnen Parijs gecomen. Op den dertichsten der selver maent/ heeft de Coninck in sijnen Raet de dertien Articulen brandt: woort/ soo als hier volcht/ de antwoorde achter pderen Artikel gaende.

Articulen den Coninck gepresenteert van vvegen de Princen, Hertogen, Payren, ende Officiere vande Croone, Heere ende Edelluyden vertrocke vant Hof, sedert de aenhoudinghe van mijn Heer den Prince van Conde: merde antwoorde des Coninck op de selfde.

1.

At onderhandelinghe van Loudun, d'opene ende secrete Articulen gheaccordeert in consequentie vande selfde/ sullen worden onderhouden/ ende datelick ge-executeert/ doorgaens en in alles dat betreft/ soo mijn Heer den Prince van Conde, als andere Princen/ Hertogen &c. Officiere vande Croone/ Heeren/ ende Edeluyden/ Officiere daer in begrepen/ en dat vande/ soo het den Coninck beliest/ dat de Legers geleght vooz de Stadt en t'Caesleel van Chinon, ende vooz Tour de Bourges, geslicht worden/ ende dat de ghene die in die plaetsen commanderen/ hy haer ampten ge-mainteneert worden.

Antwoorde.

De meynunghe van sijn M^{te} is/ ter goeder trouwe onderhouden ende doer executeeren t'gene geaccordeert is te Loudun, maer ten aensien van mijn Heere de Prince van Conde, heeft sijn M^{te} vooz behouden daer met t'ordonneren/ als die sal goet vinden/ en nu vooz sijnen dienst.

2. Dat de declaratie die het den Coninck sal gheleuen te vergunnen den ghewelden Princen/ Hertogen/ &c. Officiere van de Croone/ Heeren/ Edeluyden/ ende anderen/ sal ghepubliceert worden in alle de Parlamen ten van sijn Coninck-rijcke/ en tot dien eynde byziben afgebeerdicht/ om de Parlamen ten te vergaderen.

Antwoorde.

Geaccordeert.

3. Dat de somma van hondert duysent ponden beloof in d'onderhandelinghe van Loudun, gheassigneert op d'imposiien van de Ribieren/ die men niet en heeft connen op-richten/ sullen betaelt worden/ alle swaricheden

1616. riehen opgholdende/aengesien de boozghe-
melde Heeren/Princen/Hertoghen/Edel-
luyden/die alreede verschooten hebben/om
de troupen te licentieren.

Antwoorde.

Is genoech ghedaen door het 1. Artij-
kel/ende soo de assignatien die ghegeven
sijn/niet gort en sijn/salmen andere geve.

4. Dat de garnisoen wesenhe inde plaat-
sen daer de Hertoghe van Mayenne ghebidt
heeft/sulken versterckt worden met 200.
mannen te voet/ende de compagnien van
ruijters ende lichte peerden betaelt volge-
de de oorde gheschiedt te Loudun, om Gar-
nisoen te houden in steden ende plaatsen daer
wij den Heere van Mayenne sal goet vinden tot
dienst van den Coninck.

Antwoorde.

Sijne M^{te}. accordeert den Hertoghe van
Mayenne soo veel aen ghelde/als beloopt
sal de betalinghe van 200. Mannen te voet
door de drie resterende maanden van t'loo-
pende jaer/ende t'gheheele volgende jaer/
welcke somme betaelt sal worden als de
andere Garnisoenen vant Coninckrijck:
Ende wat betreft de ruijters ende lichte
peerden/die sulken betaelt worden als ge-
accordeert is by het tractaet van Loudun,
ende de ghemeine compagnie ruijters sal
de twee loopende quarteren betaelt wor-
den/ende drie quarteren vant toecomen-
de jaer/ende andere toecomende.

5. Dat de betalinghe vande pensioenen/
staten/apointementen ende onder holdinge
der Garnisoenen in compagnien van ruij-
ters/des voorgemelten Hertoghe van Ma-
jenne, sal geassigneert worden op de Gene-
rale recepte van Hoissons, tot ende schattinge
vande selve Generaliteit. volgen de
ghewoonlijcke oorde vande Financien door
t'naeste jaer ende volgende.

Antwoorde.

Sijn M^{te}. en can niet porticulier sijn
opbinceren eenighe recepte tot de betin-
ghe/beghepen int voorgemelde Artijkel/
niet te min daer sal in versien worden/ in
voegen dat de gemelde Hertoghe oorsake
sal hebben te vreden te sijn.

6. Dat de somme van thien duysent pon-
den den Hertoghe van Mayenne hier boven
gherecordert tot fortificatien vande plaat-
sen sijns ghebieds hem gecontinueert wor-
den den tyt vant twee maanden.

Antwoorde.

Sijn M^{te}. richtende den staet van for-
tificatien / sal letten op de remonstrantie
beghepen in dit Artijkel.

1616.

7. Dat de commissie om de staten te her-
gaderen inde Lanschap van Bretagne/in
dit teghewoondich jaer/ ghesonden worde
den Hertoghe van Vendosme, volgens de be-
lofte die hem te Loudun gedaen is.

Antwoorde.

De expedien om de staten te holden
alreede afgebevechtich sijnde/soo en cant
sijne M^{te}. die jaer niet verhinderen/waer
naer dat de gemelde Hertoghe van Ven-
dosme ghecomen sal sijn om t'ontfanghen
de commandementen van sijn M^{te}. so sal
hem vergunt worden het holden vande
staten int toecomende jaer.

8. Dat de Hertoghe van Vendosme assigna-
tie gedaen worde om t'ontfangen de 300000.
ponden by de handelinghe van Loudun hem
beloost. tot recompence van sijn officie van
Capiteyn ende Gouverneur vande Stede
ende Casteel van Nantes, presenterende/als
dit gheschiedt sal sijn / sich daer van te ont-
setten.

Antwoorde.

De Hertoghe van Vendosme, wesenhe
by sijn M^{te}. sal daer van gheabvisseert
worden/mitsgaders van den tijt vande
staten te vergaderen int volgende jaer.

9. Dat de Compagnie van lichte peerde/
vanden Hertoghe van Vendosme dienen sal/
daer de Hertoghe goet sal vinden tot dienst
des Coninck.

Antwoorde.

De selve Compagnie/ghelijck alle an-
dere/so opgherecht om by den Coninck te
dienen/maer de commandementen van sijn
M^{te}. aengaende die Compagnie/geschie-
den aenden Hertoghe.

10. Sijn M^{te}. soot haer belofte/sal ophou-
neeren onderholt door 100. manne te voet/
om Garnisoen te hebben inde Citadelle van
la Fere.

Antwoorde.

Sijn M^{te}. accordeert den Hertoghe van
Vendosme de somma welcke sal bedragen
de betalinghe van hondert mannen te voet
door de drie resterende maanden/ende het
gantsche naeste jaer / welcke somme be-
taelt sal worden soo als d'andere Gar-
nisoenen

11. Dat de Garnisoenen nieuwelincx gestelt in steden ende plaetsen/ sulen gheliepe ende ghelicentieert worden/ ende die plaetsen gestelt soo die waeren vooz de aenholdinge van mijn Heere den Prins van Conde, versoekende seer ootmoedelic de Princen/ Hertoghen/ Officieren vande Croone/ dat zyn M^c. daer op rijpelic geliepe te letten/ of het raetsaem sy vooz zynen dienst/ by een te holden sijn velt-leger nieus opgericht.

Antwoorde.

Sijn M^c. en verstaet niet datmen sal andere Garnisoenen onderhouden / dan die noodich sullen zyn vooz de versoeking van de plaetsen. Wat aengaet zyn velt-legher / zyn M^c. abgha ghenomen hebbende van de Princen die by hem zyn/ sal daer van ordonneeren ten proefte van zynen dienst.

12. Sijn M^c. soot haer beliest/ sal bevelen te raseren de fortificatien van Blavet ende Douarneven, om t'executeren de handelinge van Menhou ende Loudun.

Antwoorde.

Sijn M^c. en heft sich by die tractate niet verbonden te raseren enige fortificatien ghemaecte dooz zyn bevel / noch sich die bypicheyt brinnen andere te maken als sy raetsaem sal vinden vooz haeren dienst.

13. Dat den Princen ende Officieren van de Croone ghegheven worde een duplicat vande voorgemelde berclaringe.

Antwoorde.

Is geaccordeert.

Ghedaeen ende besloten inden Raet des Coninck ghelouden te Parijs/ in het aenwesen des Coninck/ der Coninginne sijn Moeder/ der Heeren/ Cardinael ende Hertoghe van Guise, Prince van Joinville, ende andere Princen ende Officieren vande Croone/ den laetsten Septemb. 1616.

Ghecheckent.

Louys.

Ende beneden/

Mangot.

Deze Articulen met dese antwoorden te Soissons gesonden wesende wt laet des Coninck/so hebben de Princen daer ontder gheschreven als volcht.

Wij hebben de Articulen ende antwoorden als boven / ontfange gebracht by mijn Heere van Boillie, dooz crypsel bevel des Coninck / ende om zynen wille te gheschoorsamen.

Ghedaeen te Soissons den 6. Octob. 1616. geteckent dooz mijn Heere van Vendome ende Majenne.

Der sijn ghebeyende dese twee in-landsche Oorloge verscheptene saken ghescheert / die wel verhalens werbich sijn / maer mijn ooggh-merck en is niet de Fransche Historie te beschrijven (dat laete ick doen de Franscoysen seifs die binnen t'Landt ende te Wapenbejnde / alles op het nauffte kunnen vernemen) maer ick sal / veel andere saken vooz by gaende/ hier in het cozte verhalē watter ghescheert is tusschen den Hertoghe van Espernon ende die van Rochelle.

Die van Rochelle seggen dat sy van verscheptene Fransche Coninghen dit privilegie hebben / dat sy geenen Gouverneur en behoeven aen te nemen in hare Stade noch ghebiet/daer onder verstaende ende begripende het Landken van Aulnis. Maer de Hertoghe van Espernon wilde staende houden/ dat hy van weghen den Coninck was Gouverneur van Xantoigne ende Aulnis. Als de tydinghe te Rochelle quam dat de Prince van Conde was ghevangen gheset a la Bastille, soo hebben die van Rochelle haer meyster ghemaect van het Casteel Rochefort, ghelegen in het Land van Aulnis, op de riviere Charente, ende sy hebbe daer sterck Garnison in ghelept. De Hertoghe van Espernon dit vernemende heeft het gehoude vooz een inbruchte diemen hem debe in sijn Gouvernement. Hy heeft die van Rochelle onthouden/ dat hy alleen Gouverneur woude sijn in het Land van Aulnis, haer vermanende/ jae belastende / dat sy daetelick haer Garnison wt Rochefort souden nemen: twelck als sy niet doen en wilden/ soo heeft hy strax soo veel Crichs-volck by een ghebracht als hy conde/ ende hy heeft dat van Angoumois na Aulnis ghebracht/ werpende sterck Garnison in het Casteel van Surgeres.

geres, hier mēten van Rochelle ghelegen.

De E. W. M. Heeren Staten der Genierder Nederlantse Provincie sijn van wighen den Coninck verfocht om eenighe schepen van Orloghe tot hulpe vande Hertoghe van Espernon, ende tot de sluytinghe vande Riviere by Rochelle te senden. Daer toe haere E. W. M. ende Prins Maurits noode gecomen sijn/ niet geen willende die han Rochelle, eeng met dese Landen in het stuck vande religie sijnde / helpen onderdrukt. noch ons den ghewone dat het sijn M. ofte immer die des maets het ghebede in Branchrygh hadden / soo instanclich ende soo dick wt s' voorden den / so hebben sy epudlich hare wtlegghers (die in Tze waren om te byp-buypers te soeken ende nae te jagen) gescheyden dat sy haer inde Riviere Charante souden leggen daer tot dienst vanden Coninck/ nochtans geen Hostiliteit sē die van Rochelle te doen / voer dat sy waerden ende en sūgeren last ende bevel daer van souden ontfangen van hare E. W. M. Doch als het schien dat de Hertoghe van Espernon ende die van Rochelle maleanderē in renen heeten pver met de wapen souden aentasten / soo heeft de Coninck/ doordien Heere van Boissie ende andere/dē twis ghe-epudicht ende ter neder ghelecht/ alsoo dat die van Rochelle hier Garnison wt Rochefort hebben genonē / ende de Coninck heeft het laten af-breken: Ende de Hertoghe d'Espernon heeft sijn Crichs-bolck wt het Casteel van Surgeres genomen. Ende hier mede is dien Crich ge-epudicht.

Enn Boutier, Ruyter onder den Compagnie lichte peerden van den Prince van Conde, heeft ghecomt in ren boordel/ dat hy stract te voer de Coninginne Moeder hadde gesien in het schoone Paleys dat sy hier maechten te Parrys / ende dat hy haer meynde met eenen pontjaert doofstrecken te hebben / ten ware dat de Cardinael van Guise, die tusschē de Coninginne en hem was/ hem inden wech ware geweest. Twee vrouwen die dit ghehoort hadden/ hebbe Boutier aengelacht/ hy is daer op gebangen/ en ge-examineert. Hy bekende wel die woorden ghesproken te hebben / maer dat hy sulcx te doene noyt in den sin gehad en hadde. Hy is veroordeelt gehangen ende daer na verbyant te wozdē/ anderen tot een exempel / welke sententie ala Greve is vol-trocken op den vierde dach Novembris. Het vermoeden ende de senten-

tie sijn des te swaerder gheballen / om dat hy was een onghereghelt jonck-man/ den welken de anderen heel goets hadden aenge-erst/ welck hy t'samen hadde verdomineert/ geselschap houdende niet licht quante/ ende die sich voer desen soo wylt verloopen hadde/ dat hy sijnen ouden Vader gheslagen hadde.

De Grave van Auvergne bastart sonne van Coninck Charles de ix. lan-ge j. ren om sijn onbrucht hebben. de ghevoangen gheseten ala Bastille, is ghedurende desen Inlandtschen Crich wt de gevangnisse ontslagen/ ende de Coninck heeft hem gemachte Colonel van het voet-bolck. Hy heeft op den siften Novembris binnen Parrys by S. Antonis pvoet/ een groot triumph hier ghemacht in een dupsker avont ter ere van Sint Liendaerd (wien dach het voer was) den welken die van de Parryse religie aenroepen in verlossinge wt hare ghevanchenisse. Dit vper ende het geschiet der busen/ heeft den Prince van Conde, die nu in de plaesse van den Grave van Auvergne sate/ seer versozichte ende bedroeft.

Op het eynde van Julio is wt Engelandt nae Branchrygh in Ambassade geyst My lord Rosch, om te handelen van een Houwelich tusschen den Prince van VValles, eenigen Sone des Coninck van Groot Britannien / ende de tweede dochter Henric iii. Coninck in Branchrygh. Dese Ambassadeur/ met al sijn ghevolch is soo costelich/ magnifich/ en boven matten pachtich gheweest/ datmen niet en meer / dat ter opt Ambassadeur wt Engelandt soo statelich ghereyst is. Hy is soek bliuen Parrys seer magnifichich/ en met seer groot eerbiedinge ingehaert en gewillecomt/ op den eersten dach Augusti, soo dat sich de Coninck selvs in te denster heeft verhoert/ om die magnificentie aen te sie. Den sevendē Augusti, sijnde Soudach/ heeft de Engelsche Ambassadeur by den Coninck audientie ghehad/ doch meest besstaende in groetenissen ende doofsthe complementen.

Daer nae heeft desen Ambassadeur ghehandelt van een Houwelich tusschen den Prince van VValles, ende de tweede dochter van Branchrygh / Doch oeteghe den Engelschen Ambassadeur hebdt hier sūder/ ende enchel woude bedinghen. dat de kinde-

De E. van Auvergne te triumphen van hier werck binne Parrys aenricht.

Lies is ene bant in het Francops te seggen.

Ambassadeur den Engelandt reys nae Branchrygh om te handelen van een Houwelich tusschen den Prince van VValles, ende de tweede dochter van Branchrygh.

Boutier doofst gheballen en der byant/ om dat hy sich beroende dat hy doofst hebben was de Coninginne moe-der te doofstrecken.

Over de Rochelle van 1611.

1616.

re van deſen hebde gebooren hare pieten-
ſie ſouden hebben op de Croone van Navarre,
ende de goederen van het hups van Albrecht,
indien dooz verſterf ſuccesſive, ſulchez ſoude
comen tot aen deſe tweede dochter / ſoo is
dit Houwelick achter ghebleven / als oock
om andere oorzaken meer.

Houwelic
in Spanien
verſocht
dooz den
Prince van
Wales,

Ende cozt hier nae heeft ſijne M^r. van
Groot Brittanien dooz eenen Engheleſchen
Heere / die oock als Ambaſſadeur met ſeer
grote magnificentie in Spanien gherepſt
is / laten handelen van een houwelick tuſ-
ſchen den Prince van VValles, ende des Co-
ning van Hiſpanien tweede dochter. Daer
over ſich vele wiſſe mannen grootelick heb-
ben verwondert / ende veel goede religioſe
verwanten hebben haer hier over ſeer be-
druſt / niet wetende hoe ſp dit ſouden dyp-
den ofte verſtaen dat deſen wiſſen / hooch-
geleerden / ſeer godſalige Coninck / trachte
een Houwelick te maken tuſſchen ſijnen ſo-
ne / ende die Spaenſche Princeſſe / ſijnde d' e-
inde Gereformeerde / ende d' andere in de
Dorpiſche Religie opgetrocken. Maer het
is ſoomen ſeght / Der Coningen Boecken ſijn
duyſter om leſen, Sijne M^r. van Groot Bri-
tanien is ſoo een wiſſe ende Godſalich
Prince / dat hy niets en de el ſonder reden.

Cozt hier nae is de derde Dochter van
Dzanchrijck den Hertoge van Longeville te
Houwelicke beloof.

De derde
dochter van
Dzanchrijck
wozt den
Hertoge van
Longeville
ten Houwe-
licke beloof.

Als de Hertoghe van Savoyen op
het hebichſte vanden Gouverneur
van Milanen wiert beſtreven / ſoo
heeft de Hertoge van Nemours, van
den Wyſe Gonzaga, tuſſchen de acht ende
negen dypſent mannen aengenome te hoert
ende te prerde / tot hulpe ende by ſtaet der
Spaenjaerden / hoopende daer na dooz hul-
pe der ſelfder te geraken tot ſijne partienſpe
op eenighe goederen int Hertochdom van
Savoye ghelegen. De Hertoge van Savoyen
directs vanden genoeg hebende / vzeſde
dat ſijn Land dooz dit Franſche legheer van
Nemours noch meer ſoude beſchadicht wo-
de. Maer dooz tuſſche ſpreke vande Prince
van Piemont des Hertoge van Savoyens ſone /
en eenige Drede-lievende Heere / is het ver-

ſchil tuſſche die beyde Hertoge ter neder ge-
lept / alſo dat dit Franſche Erichſ-boick ge-
trockē is tot hulpe des Hertoges van Savoye
tegen de Spaenjaert / dwelch de Coninginne
van Dzanchrijck niet geern gheſien en
heeft. De Hertoge van Savoyen beloof den
Hertoge van Nemours te laten beſitten ſijne
landen ende goederen in Savoyen, ende daer
ontrent gheleggen / ende geeft hem dooz de
achter-ſchichſt twintich dypſent Ducat-
tons / weder doende hy ſijner alle jaere /
ſijn leven lauck. Gock is te deſer tydt de
Mareſchal Dediguieres Gouverneur van Pro-
vence in eyn net perſoon met een goet deel
Erichſ-boick getrocken tot aſſiſtentie van
den Hertoge van Savoyen, niet tegenſtaen
de alle inſtantien die de Coninginne van
Dzanchrijck dede / om hem van ſijn boozne-
men te diverſeren. Hy ſuſtineerde dat hy
dit vermocht te doen ſonder nieuwen laſt te
verſoeken ofte te verbrachten / wt crachte
van het verdach van Aſte, cryſſelick mede
hze gende / by ſoo verre het ſelfde accoopt by
de Spaenſche niet en wiert nae ghecomen /
dat hy ſouder boozden laſt of conſent ſijne
troupen datelick nae Savoyen ſoude doen
marcheren. Toen nu de Mareſchal in Sa-
voyen was / ſo heeft de Coninginne allerle-
middelen bedacht om hem van daer te erij-
gen / ſchijbbende aen hem / dat ſp begheerde
dat hy te hove ſoude verſchijne, alſo ſp hem
inden dienſt des Kijzer te gebuycken hadde /
&c. Maer hy is eben wel in Savoyen geble-
ven / tot ſeer grooten dienſt ende voozbeſt
des Hertoges aldaer.

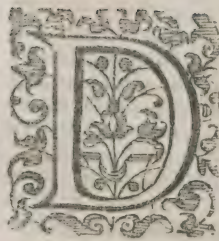
Noch veel andre vande Grote van
Dzanchrijck / trocken na Savoyen tot dienſt
vanden Savoyaert, om den Spaenjaert tegē-
ſtaet te doe. Dit miſſenſchde wel grootelick
de Coninginne van Dzanchrijck ende haren
Spaenſchen Raet / mer de wiſſe ſu merctē
dat de Coninck van Groot Brittanien / de
Staten der Gemeenter der Nederlanden / en
de proteſterende Docten in Duytſch-land / de
Hertoge van Savoyen gunſtich ware / ſijnde
het ghewelt ende ongelijck dat de Coninck
van Hiſpanien hem dede / ſo moſt de Conin-
gine haer beynſen. Sed manet alta mente
repositum.

Eynde des xxxvij. Boecks der Nederlantſche ende anderer
Landen gheſchiedeniffen des Iaers 1616.

Het

DER NEDER-LANDT- SCHE, ENDE ANDERER LANDEN gheschiedenissen des Iaers M. DC. XVII.

De Staten
Generael
berichten
het inhenge
van eenige
poeder van
Peper/noten/
ofte eenige
andere spe-
reijen.

Die Staten Ge-
nerael der beree-
nichte Neder-landē
int secker berichte
sijnde/ende by expe-
rientie bevonden heb-
bende/dat wt ande-
re Landen in dese
Gheunierde Pro-
vincien gesonden/ēn
in gebracht worden vele poederē van Pe-
per/ Noten/ende Macis/die hier te Lande
onder de specerijen vermengt/ēn vercocht
werden/ ende dat dooz sulcke verbaeschin-
ge niet alleenlick de Bewint-hebberen van
de Oost-Indische Compaignye ghebla-
meert/ēn de Coopers van soodanige spe-
reijen grootelick gefraudeert/maer oock alle
de specerijen van de voorsz. compaignye in
merckeliche discreputatie gebracht werden:
Daer nochtans die voorszepde Bewint-
hebberen/tot behoedinge van soodanighe
vermenginghe ende verbaeschinghe altyds
ghewoon sijn gheweest ende noch sijn/hare
poederen in t'water te doen smijten/ gelijk
als mede doen de Portugesen/ ende Casti-
lianen/ sonder yets daer van te beware/
ofte aen peimands te vercoepen: So hebben
de Heeren Generale Staten/ om de voorsz.
sepde frauden ende in convenienten vooz te
comen/ ende de specerijen vande voorszepde
Oost-Indische Compaignye in reputatie
te houden/ by openbare Placcate den 24.
Ianuarij. verboden ende gheinterdicert al-
len ende eenen pegelichē Coopman/ Schip-
per/ Doer man/ of anderen wie die sijn/eeni-
ge poederē van Peper/ Noten/ Macis/ ofte
van eenighe andere Specerijen inde vooz-
sepde Vereenichde Nederlanden t'scheep/te
Wagen/te peerde/ ofte op dē hals in eeniger
maniere (als gene Lopale Coopmanschap-
pen sijnde) te bzenge/by verbeurte ende con-
fiscatie van de voorszepde poederen/ēn daer-
en-boven van de penne van hondert gouden
fluybers/tot last vanden Inbzenger: Cap-

pliceren een verden-deel daer van tot behoef
vanden aenbzenger/het tweede verden-deel
tot behoef van den Officier die de Calangie
doen sal/ ende het resterende verden-deel tot
behoef van den armen van de plaetse daer
sulcke poederen achterhaelt sullen werden.

Alsoo in het Forstenbom Gelbe in
eenige Steden ende Dooperē oock
mis verstant ontsaen was in het
suck vande Religie/ soo hebben de
E. M. Heeren Staten des selcken Forsten-
boms goet gebonden hier in te handelen ēn
voorszien/dat dien bzant der oneenicheyt/ so
veel haer moghelick was/ by zits mochte
gedempt worden/ende hebben tot dien epus-
de daer in gebaen ende ghestatueert/soo als
hier volght:

Die Heeren Staten des
Forstenboms Gelre ende
Ghaesschaps Zutphen /
voorz ooghen hebbende/ de
zere Gods ende de hant-
habinge vande Christelic-
ke ēn nae volbe Apostoli-
que gheloof/ Gerefomezde Religie/ als
waer in mede bstaet den bant van Politi-
quen staet/ de welcke Godt Almachtich
daer dooz in de verloopenen Jaren marcke-
lick/ende hoben menshelicke vernuft ghes-
gent heeft/so tot ruste/eenicheyt/ende wel-
stant vande Kercke ende Politie innerlick/
als wterlick tot afweeringe vant geweld/
daer mede de selve soo lange jaren bevochtē
is gheweest/hebben met sonderlicken laste-
ken yver verseyndelick ende naem-kun-
dich inde jare van seften hondert ēn t'warf
de Heeren Cantzeler ende Raden ghedach-
tes Furstenboms ende Ghaesschaps gelaft
te mainteneeren ende te doen voozt-planten
de vooz-aen getogen Gerefomezde Chri-
stelicke Religie/ soo als die van aen-begiu
der regieringhe in desen Furstendom ende
Ghaesschap der zere Gods/ruste/ eenicheyt
ende

ende welſtant vande Kercken ende poſitie aengenomen ende geleert is gheueſt/ende tot dien eynde op de klachten die hare Mo. C. op de leſte vergaderinghe tot Zutphen ober eenige onſtandene ſwaricheyden onder die Kercken-dienaren in t'Nimmeſche Quartier voozghekomen ſijn/ neffens well-gedachte Heeren Cantſeler ende Raden beſondere Gecommitteerden gheordonneert/ die na beſchrijvinge vande reſpective Claſſen der ſelver Laſſchapp/ met advijs vande ſelver/ de vooraen ghetaghen ghereſen ſwaricheyden int vooz-aengetaghen Quartier ſullen mogen accommoderen. En na langh verhoor vande ſelbe miſverſtanden / ende daer op ghehadt hebbende het advijs ende goet-beduncken der Claſſen van Zutphen ende Deluſen/als waer in de vooz-aengetaghen ſwaricheyden niet ghehouden woorden. Oock gehoort hebbende de verklaringhe vande Gedeputeerden der Claſſen van Nimwegen/Ciel/ende Bommel/van dat ſe ſich den vollen hielden by de vooz-aengetaghen Chriſtelijke Gereformeerde Religie/ daer van het formulier van eenicheyt inde Nederlantſche Confeſſie ende den Heydelberſchen Catechiſmo veruatt is / ſonder eenighe nieuwichſt oft dwalinghen / daer mede men haer ſall moghen hebben beſocht te ſtaen / dan veel meer daer van eenen grouwel ende afkeer te hebben/alleen dat ſe ſich conſormeerden met den Hollantſchen Remonſtranten/ inde vijf Articulen aldaer voozgeſtelt/ met het gevolg van dien.

Daer ober goet ghybonden ende gheordonneert is ende woort mijs beſen: Dat die Kercken-dienaren der vooz-aengetaghen Nimmeſchen Claſſen ober het vooz-aengetagen gheboelen der vijf Articulen / binnen twee maanden naſt-komende aen wel gedachte Heeren Cantſeler ende Raden caſthegoric ende in ſpecie, ſonder relatie ofte deductie van redenzen/ by gheſchreſte ſullen overgeven de poincten ende articulen daer in 3p het inde vooz-aengetagen vijf poincten eens ſijn / met de olde aenghenomene leere der Gereformeerde Kercken.

Ten tweeden / waer in ſp eygentlick ſijn verſchillende / ende ober ſulx waer in beſaen conſiderarum ſtaen.

Ten derden/ of de voozſepde olde aenghenomene leere van de Kercken in de ſelbe poincten/ daer in ſp ſullen moghen verſchillen/ ſellen ſich den met het fundament van de olde Apoſtolique Chriſtelijke Religie.

Ende in dien neen/ of/ in welker voe-

ghen beyder gheboelen inde verſchillende poincten nae den woorde Godts ſichſelick ende ſonder ontruſtinge vande Kercken en Gheueputen ſellen moghen ende behooren gehouden ende gezeven te worden.

Welche poincten binnen de tijt van twee maanden/als voozſep/obergelevert ſhude/ ſullen welghebachte Heeren Cantſeler ende Raden de ſelbe mogen ſtellen in hande van ſulche Claſſen ende Theologen/in en bupſe laſſe / om der ſelver beſchicken daer ober te hebben / als haere E. goet ende noodich ſullen binden / ten eynde ſulx alles met de Heeren Gecommitteerde vande Laſſchapp geexamineert / ende met behoopliche directie op den Provincialen Synodo van Gelderland mach voort gebacht ende onderſocht worden / of de ſelbe verſchillende poincten met goeder conſentie/ behoudens Godes eere ende de ſichtinghe der Kercken / ſellen mogen worden gheolereert.

Ende worden in name van well-gedachte Heere Staten deſer Laſſchapp de Kercken-dienaren vande voozſepde Nimmeſche Claſſen geſtelt en gheordonneert/ dat ſe ſich niet en ſullen onderſaen mondeling oft ſchriſtelick/ opentlick of heymelick/ directlick noch indirectlick yet waer voort te ſtellen/ drijven/ of verdrighen/ dat in enigher manieren ſoude ſchijden of niet accoord te ſijn met de eenmaal aengenomen leere der Gereformeerde Kercken.

Onder-houden ende volghende in allen poincten de Kerckelike ordne in conſormite vande Nationale/Provincial/ende Claſſicale reſolucien / ende d'oberwaſte in beſaen Furkenbom ende Gzackſchapp daer op ghevolcht.

Sullen mede geene nieuwe Kercken-dienaren in Steden oft ten platten Lande inden ſelben/ nochte in andere Quartieren/ moghen aenghenomen werden/ dan die nae Kerckelicken beroep ende examien ſulle hebben geconſormiert met den achtenden/ twintichſten / ende een ende twintichſten Articulen des Gelderſchen Sonodi, des Jaers 1612.

Waer en boven noch die nieuwe Dienaren ten platten Lande in conſormite vander Laſſchapps reſolucien/en daer op gevolchten ghebuysen by den Hobe ſullen verſoeken ende verworpen behoopliche brieven van inſtitutie.

Sullen noch aen die eene noch d'andere ſiden mogen upt geben/ſchrijven/ doen dzen/ken/verſchypden/of pmanden communice-

1617.

ren eenighe lasterliche schriften of fameuse libellen/nochte oock op den Dredich-stoel of onder den ghemeynen Maan de obduse namen van Remonstranten / Arminianen / Contra-Remonstranten / of andere bergheijghe ghebruycken. Ende teghens eenighe bande boossepde poineten doende / sullen tierckelich gheensureert / ende by versuim of oock andersins nae ghelegentheyt der saken Politijquellich gestraft worden.

Gedaen ende gesloten t' Amhem den vijftden Februarij. 1617.

Gefepckent

E. Engelen.

Artijckelen vande Geldersche Synode, des Iaers sessien hondert xviij, daer toe t'voorschrevē afgescheyt sich refereert.

Gravamina van niens booggestelt.

18.

In het eenē deel des eersten Gravamens, verklaren die bande Classe van Nimmeghen dat dewijle de onderschijvinge/die by sommige van hen luyden gedaen / en by sommige appozeert is / op sekere d'ie Artijckelen D. Vortij, ghetrocken is oft soude mogen worden / tot defensie van zyn tegenwoordige saken / sulcx geschiet te zyn / ofte sulcx gheschieden tegens hare intentie : Daer by voegende / soo haer bekent ware gheweest / het geene daer van die voorszeyden Vortius nu beschuldighet wort / sy sulcke onderteekeninghe niet en souden hebben gedaen. Wat aengaet het ander deel des voorszeyden Gravamens, belooft byde die Classis van Nimmegen en Ziel-Wommel / in toekomende met den anderen Classibus deser Provincien / inde leere ende kercken ordeninge / inde Confessie der Nederlandische Belijdenis des geloofs ende Heydelberghschen Catechismo (inden sin en verstant ghenomen als die banden begin tot noch toe inde Ghereformeerde kercken herstaen ende gheleert zyn) ende soo Nationalen als Particulieren Synoden ghearesteert / gorde vrede ende eenicheyt te houde /

ende de dookinghe Vortij, die hem van bescheyden onse kercken te laste gelept worden / ende hier gheloof weerdelich syn by gebacht / ende die ghelijcke andere te willen helpen keeren ende weeren :

Verhopende dat de Synodus sich met dese verklaringe sal gesontenteert houden / ende by anderen die anders bericht en misnoegen geschept hebben / haer sal helpen ontschuldigen ende verantwoorden.

20.

Edoch wort goet ghebonden een formulier van onderteekeninghe der Confessie ende des Catechismo te stellen / welck boogtaen alle aenkomende kercken-dienare des Poestendoms Gelre ende der Ghaesschap Zutphen sullen ghehouden zyn te onder-teekenen / aldus luydeude :

Wondergescheydene dienaers des Goddeliken woorts / verklaren midts desen oprechtelick in goeder Conscientie boogden Heere / dat wy houden ende gheboelen / dat de leere verbatet ende begrepen inde Confessie ende Catechismo deser Nederlandische Gereformeerde kercken / gheleert de selve boog desen een-dachtelick in dese kercke is gheprecht gheweest / in alles schijftmaticch is / en niet met Gods woort oort een komt / ende beloven de selve leere opentelick ende int besonder / nae ons vermoghen / te leeren ende boog te staen / ende alle dwalingen tegen de voorszeyden leere stryden / te verwerpen / ende te willen helpen tegenstaen : Ende indien wy tot eenighen tijden souden mogen krijgen eenich gevoels ofte bedenckē tegens die voorszeyde leere / dat wy het selfe gevoels ofte bedenckē niet en sullen noch niet predicken / schryven / ofte andersins / noch opentelick / noch int besonder leere / schryven / ofte verhoeden / maar het selve opdentelick ende volkomentelick den Classis openbare / en ons alijt in desen het oordeel des Classis ofte des Synodi te onderwerpen. Wy belooften oock midts desen / dat wy ons sullen onderwerpen ende onwederbzelick onderhouden de ghebruyckeliche orde der kercke / soo de selve in Synodis / soo Nationibus als Particularibus van dese Provincie ghereformiert ende in dese kercken onderhouden worden : zynde te vreden dat indē wy hier teghen in leere of in orde ons souden mogen komen te verhoeden / dat wy by

1617.

12 h 11

10:11

oogdeel des Classis of des Synodi van onse diensten/na sych der saken ghesuspendeert ende gedepoteert werden.

21.

Op het point van de teghenwoor-
dicheit der Ghedeputeerden des
Synodi in het examineren der nieu-
we aankomende Predicanten / is
goet gebonden dat de Deputati Synodi daer
roe sullen versocht worden / in dat ten over-
staen der selver met den aankomende Pre-
dikanten ghandelt sal worden: Indien
d'een of d'ander onder de Ghedeputeerden ad
examen niet komen en kan / soo sal hy eben
well ad Classen examinacem schijden / oft
hy het weg heeft waerem het niet sichte-
lich soude wesen den examinandum aen te
nemen / sus anders sal haer silentium voer
approbacie genomen worden: Doch de De-
putati die ad examen komen / sullen gehouden
zijn / sulcx te doen sonder kosten des Classis
daer het examen geschiet.

Daer wort
gesproken
van Dede
russen de
Venetianen/
ende Certe-
bertoghe
Ferdinands
van Gaets.

Dier quamen inden beginne deses
jaers stercke tijdingen van Genoa,
ende andere plaatsen van Italien/
dat de Republike van Venetien
seer ghenegen was tot een accommodement
ofse verdrach met den Cerst-Hertoge Fer-
dinand van Gaets / vreesende de excessive
kosten / die sy tot noch toe in faueur vanden
Hertoge van Savoyen ghedaen hebben/ende
siende datter gheen apparentie en was om
de passagie door de Gysons van Branc-
ryck t'obtinieren. Sy hebbe haer laten ver-
suden/als of sy haer verschil met de voer-
noemden Cerst-Hertoge wouden stellen tot
discretie vanden Coninck van Hispanien/
ende dat om tweeberoy oorsaken: Certe-
lich/om door sulck middel den Coninck van
Spaenjen (siende dat hy gekent wort meer
ende boven sijne Maer van Brancryck) tot
een equitabel rechter van haer different te
hebben/als hooch-hertich ende seer genegen
om sijn eere ende reputatie te maintainen:
Ander-deels/ om aen Brancryck haer mis-
noegen te betoonen/ alsoo sy segghen in alle
haere saken geen faueur nochte vrientschap
vanden Coninck ofse Coninginne / in dese
hare swaricheden/genooten te hebben/pzin-
ripalick inde versochte passagie ende allian-
tie vande Gysons/ niet teghenstaende dat
so dies-aen-goende alle daghe soo groote in-
stantien ghedaen hadden. Hier over is men
aen des Coninck Hof in Brancryck seer

stours ghewert/ende is de Herte van Lu-
son inde name van hare Maer gegaen by
de Ambassadeurs van Venetien / ende van
Savoyen, om van haer te vernemen de rede-
nen ende oorsake van dese subite vrede-han-
delinghe/ sonder kennisse van haere Maer
van Brancryck/ die beducht waren dat
door dese vrede de wapenen van Savoyen
met de Fransche secourssen aldaer/de Pzin-
cen mochten torballen/tot groot nadeel van
den Coninck. De Ambassadeur van Vene-
gien antwoorde daer op / als voorsept is/
maer dien van Savoyen verclaerde als noch
geen abbysen van vrede becomen te hebbe.

Den twee-en-twintichsten Januarij
is eenen grooten Disch/ diemen
Pot-bisch noemt/ te Schebelinge/
ontrent een half ure gaens van
Graven-Waghe/ghestrant/ synde lauch
ontrent seslich boeten / ende xxxij. boeten
dicke. Daer is een groote menichte van
menschen wt alle de omlyghende steden en
Doopen gereys/om desen grooten Disch te
sien/ende wie den selven sacht die heeft hem
met groote verwonderinge aenschout. Hy
is vercocht voer ses hondert guldens/coyts
hier naer synder noch twee diergheliche
Disschen/achter t'Elant van Goeree aen-
gecomen. De strandingen van dusdanige
Wonsker-dieren plegen wel voer-boden te
zijn van eenighe groote sachen/die daer op
souden volgen. Den tijt salt leeren.

Die Wal-
Disschen in
Hollant
gestrant.

De Hollanders ende andere Neder-lant-
sche schepen synde op den Wilbisch-vanck
ontrent Groen-lande / soo hebben haer de
Engelsche schepen ghesicht sulches te belet-
ten/ waer over contentpe vallende/soo sijn
de Neder-landers de sterckste ghewoorden/
ende hebben een Engelsch schip aenghehaelt
ende hier binen gebraecht. Maer de Sta-
ren Generael wel wistende wat haer aende
vrientschap haer nabuygen/ende hy nam
der Engelsche Partie geligen was / hebben
het schip ende goet geredert/ in den Ca-
piren met vereeringe in bevestheyt sijn
weerts in vreden laten varen.

Mitsien
tussen de
Engelsche
Nederlan-
ders om de
Wilsbische
banck.

Het Crichs volck hier te lande ad-
genomen ten dinst vande Sere-
nissime Republike van Vene-
tien/ lach in Januarij noch in Cef-
sel by ghebreck van Onstelicken oft Noort-
Ostelicken wint. Daer begosten al ver-
schepdene siekten onder het volck te comen:
Doch

In Februar-
baet ver-
Crichs vol-
rseppe dat
voer de De-
nietanen in
Nederlandt
aen-geno-
men is.

1617.

Oock overmits het lange ende ongemackelike ligghen op de schepen/ eenighen onlust tusschen de soldaten ende marroosen. Daer quamen vast verscheptene eydinghen wt Hispanien / daermen ontrent Gibraltar met een blote vanschepen en veel Crijchf-volck/ haer aencomste was waer-nemende / om haer met cruyt en loot te beggoeten/ ende te wille-comen ghelijck den eenen byant den anderen te doene ghewoone is. Maer dese vloech ghebrutte man dit wepnich achtende/ soo zijn sy den xxvij Februaerij den wint haer dieneude/ wegghelopen / sterck sijnde xvij. schepen. Den Admirael boerde een vlag-ghes/ aen d'een sijde hebbende de beeltemisse van S. Marcus, aen d'ander sijde den Neder-landschen Keru / sijnde de wapenen van Denegien ende vande Gruineerde Neder-landen. Daer ghinter selver tijt te gelycke noch wel twee hondert Coopvaerdijge sche- pen wtgelopen/ die in Trissel hadden liggē wachten op den windt. Elck trock sijns wech. Het Neder-landsche Crijchf-volck nam sijnen courts recht op Gibraltar, daer sy genen tegenstant vande Spaenjaerden ge- vonden en hebben. Want de Spaensche schepen/ die ontrent Gibraltar op haer had- den leggen wachten/ waren wepnich dage- booz hare aencomste van daer verrocken/ ende oen Lant ghebaren / om haer te ver- verschen. Het Neder-landsche Crijchf- volck is te Denegien boden maten willeco- me ghewerst / d'eerste die den Hertoghe en Seigneurije de sekere eydinghen van haere aencomste bzacht/ was Capiteyn Melander, den welken de Hertoghe met een schoone gouden keten beschoncken heeft. Alle die Italiaenen/ die het Neder-landsche Crijchf- volck ghesien hebben in hare ozye ende po- stupre/ hebben haer daer ober verwondert.

Graeff Johan heeft den 7. Martij aen de bergaderinge vande Staten Generael sy- nen afschept genomen / en hy is op den 13. der sellder Maent des abonts spade met eenighe Capiteyns wt den Haghe verrocken/ ende ober Lant wt Holland na Vene- gien geryst/ daer hy den 9. Aprilis wel aen- ghecomen is/ met D. Petro Agache, een fraey gheleert jonghman / (Piedicant van het Neder-landsche Crijchf-volck) ende de resten van syn Hof-ghesin. Syn Genade is des- daechs na syn aencomste van eenige wt de Seigneurije aldaer siet beleefdelich outfa- ghen ende ghewillecomt / ende met allerley frupten ende in sijnlike confecturen / die sy dem presenteerden/ verquicks. S'vndichs

daer aen is hy inden Raet gheboert / ende hem is aldaer aenghedient wat sijnen last soude wesen. D'welck gedaen sijnde/ soo is hy wederom van daer aen syn herberghe begheleptet van eenighe Heeren wt die Seigneurije.

Graeff Johan heeft veel fraeye exploicten helpen doen / sich quytende als eenen eer- liebenden ende valanten Crijchf-Oberste toestaet. Maer dooz jalousie tusschen Don Juan de Medicis Velt-Oberste van het leger der Venetianen/ ende Graeff Johan/ syn verscheptene saken soo geluckelick niet ver- richtet / als sus anders wel soude gheschiet syn. Oock en berf de Velt-Oberste niet doen/ dat van importantie is/ van niet opzre ende kennisse vanden Generalissimo/ d'welck is een vande Raets-Heeren van Denegien/ ende desen en wil dichwilg niet resolueren/ dan met boozgaende adbhys vanden Hertoghe ende Raets-Heeren van Denegien/ die vele in gotale syn/ en sijnijts van verschept- de adbhysen. Daerom gaen de resolutien en executien lanchsaem boozt.

Daer sijn dooz sieckte ende onghemack veel goeder lieden kinderen/ die wt Neder- lant met G. Johan ghetrocken waren/ ge- stozven : Oock is aldaer ghestozven / al in het booz-jaer/ de Colonel VVallen-hove, en op het eynde des somers is oock te Vene- gien ober-ledē Graeff Johan van Nassau/ sijnde noch inden sruer sijnes leuens. Het doode lichaem is aldaer ghebalsent/ en nae Sigē in der Graeffschap Nassau gebzacht/ om aldaer begraven te worden.

De Neder-landsche Soldaten waren in wepniger dan een jaer tijts van hier duy- sent ghesmolten tot op ontrent seuen ofte acht hondert mannen : Enige sijn vanden byant doot ghelaghen / vele van doot en commer/ oock van quade accommodatie ende van ongemack ghestozven / eenige dooz on- cupschept ende een ongergelt leben : Som- mighē oock verloopin. De doode worden sterck onder d'artde gheslopt/ vele nacu e- nen halven voer diepe, soo dat de hondren de selde kunnen wt-crabben ende beknaghen. Die canstert eenen grooten stauch in het Vagher.

DEn vijfden dach Februaerij stylo no- vo hebben de Remonstranten bin- den Amsterdamm een vergaderin- ge ghehouden in een secker Wack- hups / aldaer eenen ppebicant van haere gesinshept heeft ghepredicht/ aldaer tegen- woordich

1617.

De Colonel
Waffen-
hove ge-
stozven.
Graeff Jo-
han van
Nassau
sterft te Ve-
negien.

Cost bre-
fact van es-
sige berort-
ten binnen
Amsterdamm
ontfaen op
den 5. Februa.

woordich ſijnde ontrent twee hondert perſoonen/ niet allegaer van hare gheſintheyt/ maer oock eenige Contra-Reſmonſtranten/ ende andere die wt nienplichtheyt daer by ghecomen ſijn. Onder de predicatie iſſer eenen ſmidt op gheſtaen/ die den Predicant openſtich heeft gheſtraft ende in ſijn predi- catie gheſtoort/ ſoo dat nae vele woorden ende weder-woorden die vergaderinge met ſchelt-woorden van beyder ſijts gheſintheyt is verloopen. De Reſmonſtranten haer hier niet aen ſtootende/ hebben ſtrax des ande- ren daechs eenen grooten ſchoonen ſpycker ghehuurt/ daer wel ander half duſent menſchen in mochten/ ende ſp hebben die plaetſe doen ſchoone maken/ oock bancken ende ſit-plaetſen voer de toe-hoorers/ en eenen predich-ſtoel voer de Predicant/ daer in getimmerd/ alles in forme van een Kerk- ke. Vele menſchen ginghen na quamen om dit ghetimmer aen te ſien/ ende elck een oz- deelde van deſen handel nae ſijn goet-binc- ken. Des bydaechs daer aen/ wefende den tienden Februarij is by nachte een brieſken geplacht aen de Kerk-beuren/ ende beu- ſe/ ende elck aldus luydende;

Iſt dat yemant luſtich is om de eer-dieven van Godes woort te deltrueren, die come en Sondaghe te halfachten op de Beurſe, daer ſal- men vergaderen.

Strax daer na is dit navolgende brieſ- ken hier en daer binnen Amſterdam ghe- plecht ende gheſtropt;

Ghy Arminianen laet ſtaen u preecken ende u vergaderen, want het ſal u bitter op-breken: want wy Borgers en ſullent niet langer verdra- ghen, wiſſen kinderen ſullent beſchreyen, ſoo verre als ghy voort gaet, want wy willen daer geen lappen op hebben, daer ons de Keere vic- torie mede ghegeven heeft, daer en ſullen wy niet afwijcken, want wy hebben wel gheſien hoe het met onſe ghebuur-ſteden ghegaen is. Al iſt dat ghy nu een groot pack-huys gehuyt hebt, wee, o wee. Mijn Heeren weest doch hier voor, want t'ſal hier qualick af-loopen, ſoo verre als het haer niet verboden en wort op te houden.

Noch iſſer een ander brieſken gheplacht aen de beure van eenen Bozger binne Am- ſterdam/ aldus luydende;

Beginnt ghy Arminianen en Sondach weer te preecken. Soo ſullender een deel int water werden gheſteecken.

De Reſmonſtranten ofte Arminianen dit alles licht achtende/ ſyn den 12. Februarij ten tweedē male vergaderd/ ende daer ſyn we- berom verſcheydene Contra-Reſmonſtrants ten/ ende perſoonen van andere gheſintheyt by ghecomen/ ſoo dat deſe vergaderinghe grooter is gheweert als de voorighe/ daer vele lieden niet van gheweten en hadden. Onder de Predicatie begoffen eenighe jon- gherſ met ſteenen te gopen in de glaſen/ en op de deure. De Predicatie by na ge-eyndicht ſijnde/ ſoo waſſer eenen Engelf-man in deſe vergaderinge/ die ober eynde ſtaen de by den Predich-ſtoel/ ober luyt geroepen heeft/ Hoort hier, mijn Heeren, hoort, Preeck- men oock anders inde oude endenieuwe Kerk- ke daer onſe Predicanten Plancius, Hallius, Triglandus, ende alle de andere predicanten predien. Daer riep het volck ober hoop/ d'een lae lae lae, d'ander Neen, Neen, Neen. Doe riep den Engelf-man wederom ober luyt/ VVaerom maecken wy ſcheuringhe inde Kerk ende Republiſche. O Amſterdam, Am- ſterdam, ghy pleecht de Croone te ſpannen, waer toe ſijt ghy nu gecomen? Tis Godt wel te claghen. De Predicant bleef noch al op den Predich-ſtoel ſtaande/ ende riep ſilentye, ſilentye, van meeninghe ſijnde een kindt te doopen dat daer gebzacht was. Maar het rumoer/ ende t'gebzangh wiert van ooghen blick tot ooghenblick grooter/ alſoo dat elck een opſtaende/ ſpreekende/ roepende/ daer geen gehoor meer en was. D'een riep comt hier boben by ons/ d'andere riepen comt be- neden tot ons/ men hoorder roepen ſlaet doot, ſlaet doot.

De jongherſ wieren de glaſ-beuſers in ſucken/ ende ſp braken oock de houten- beuſers deſes huys: Enige hebben met een dwers hout de trap-beure toegheſpica- kert. Des Predicants huſ-ſrouwe haelt de haren man vanden Predich-ſtoel. Een- ige wat quaets byezende/ ſprongen wt de beuſers/ andere bzaecken met een gebzuy- aer beuren wt. De Predicant is van eenige ſijner toe-hoorderen nae huys begelepdet/ moedende onder wige eenige verwijtingen van d'een en d'ander hoor. Voer het wer- pen der ſteenen ſijn eenige perſoonen in deſe vergaderinghe wat verſeert gheworden. Maer

1617.

Maer alsoo het jongers en hengels waren die dit deden / soo en sijn de duppen soo heel groot niet geweest die den slach der steenen maecte. Dese jonghers riepen die luyden nae / Babiaenen, Babiaenen, inde plaetse van Arminiaenen. Sy hebben int hups daer men gheprecht hadde / alle de banken in stukken gheslaghen / als mede den nieuwen preblichstoel / ende wat daer meer booz hand den was / ende is grootelic te verwonderd / dat desen tumult sonder bloet-storren is afgeloopen. Sy hebben in dese surpe begost de pannen ende het loot van het dach af te vrecken / ende souden het gehele hups gerasseert hebben / ten waere dat de magistraet sulkes by tghs haer hadde verhindert. So veel wylfheys ghebruychte dit volcken noch in desen hevighe op loop / dat het dit dach-hups / als sommighe riepen het vper daer in / niet en heest aen gheschiken / in aenmerckinge nemende dat oock de naeste hupsen mede souden aen bzandt ghecomen sijn. De schade aen dit dach-hups gheschiet / is stract gerepareert geworden. Maer dese jongers ende andere noch niet cunnende rusten / sijn des Sondaechs daer aen / wesende den 19. Februarij, stylo novo, in grooten getale op de beurse vergaderd / vermoedende dat de Remonstranten ofte Arminiaenen wederom souden prebichen / doch niet wetende waer / ofte in wiens hups / soo sijn haerder vele met een ghedruys gheloopen na eenegmans hups / die vermaert was booz een bade booz-naemste Arminiaenen binnen Amsterdam. Sy hebben eerst met steenen de glaes vensteren ingeworpen. Daer na hebben sy de deure ende vensteren met ghewelt opgebroken / ende in hups ghebrecht schade / begosten sy de kisten en kassen op te slaan / ende alles wat booz de hant was te rooven en wech te bzaghen. De Scholtesen desen op-loop vernemende / quamen stract met hare Dienaren derwaerts gheloopen / om desen oploop te stillen. Maer daer vloeghen stract soo veel steenen / dat de Scholtesen moesten te rugge wijcken. De magistraet heeft de Soldaten ofte Garnisoen-houders derwaerts ghesonden / ende de Heeren des Magistraets quamē selfs in eygender persoon mede / om desen op-loop te stillen. Erst heeft dit volck sich soo aengestellt / als of het sich niet ghewelt teghen den Magistraet woude stellen: Maer op een coets is dit onweder oberghegaen / ende elck een is sijn wech geloopt / sich verstekende ende verbergende / doch heeft de Magistraet enige

hande hant-daders ghevangen gheeregen. Eder een / insonderheyt die wat te verlicst hadde / was banghe / men vreesde dat dese plouderatie soude sijn boozt-gegaen / sonder dat de Magistraet sulkes soude cunnen hebben verhinderen / maer het is / God lof / hier by verbleven / ende de man diens hups sy begost hadden te plunderen / heeft vol na al sijn goet wederom gheregen: De Heeren des Magistraets hebben hem met beleefsheyt en vriendelicke wooyden getroost / ende ghenoechsaem bewesen / dat het haer bebroefde / dat hy dit ghewelt ende schade gheliden hadde. Hy nochre niem andt van de sijn / en sijn aen haer lichaem ghequet oft verseert: De Heeren des Magistraets hebben wacht in sijn hups ghesett / om hem in des te beter gherusticheyt te stellen / ende op den middach is met clock-luydinghe dit nabolgende Placcaet afgelesen:

Alsoo wijne Heeren banden Gerechte / sedert eenigen tijt herwaerts in ghewissen erbaringhe sijn ghecomen / dat de welstant / versekertheit ende gherusticheit van dese Stadt / der selver Burger / ende Ingezetenen / ten hoogsten vereyscht / dat de Christelike Gereformeerde Religie / welke sedert de Reformatie / in eenicheyt met d'andere Gereformeerde Kerche / soo binnen / als buytens Lants / binnen dese Stadt inde Publike Kercken is gheleert ende gheprecht / ende alsnoch geleert ende gepredicht wort / wederom alle de ghene / die vande voorsz. Religie professie sijn doende / ofte haer daer aē houdende in goede ruste ende vrede moghen werden geconserveert / ende dat die bysondere / ende geseparate vergaderingen ende Predicatie / welke vande ghene die haer aende Gereformeerde Religie brageeren te houden / sonder noot ofte wettelike redenen / by der handt sijn ghenomen / soodanige swaricheden ende schadelijcke effecten voozts dzen / als die erbarentheit heeft gheleert / en d'aenwassende verbitteringhe / der gemederen / meer onheplen soo inde Politie ende Kerche / als in het Lichaem vande Stadt soude moghen verozaken / sonder datmen upt de d'opgherefsene verschillen occasie beboozt te nemen / tot verlattinghe vande publike Kercken / ende het houden van particuliere afgesonderde vergaderinghe: voozden vande voorsz. gheschillen altds eenpaertigh

1617.

Publicatpē
gedaen vanden
Amster.
dant/de xij.
ende xij.
Febr. tegen
de insolentie
ende moete
wille aldaer
geplecht.

1617.

paerlijck inde kercken/ende by den Leera-
ren des H. Evangelij, oock in consofmitiept
bende alghemeyne Reformatie binnen dese
Stadt is gepredicht/waer jegens niemant
int particulier enighe miswicheydt met
aparte vergaderingen/ ofte andersins ver-
mach te plegen/ emmers niet soo langhe de
gene die bande Leeringe deser kercke ver-
schillen/ echter int/ ende onder de Gherefoz-
meerde kercke haer begeren te onthoude/
dat mede by experientie wort bevonden/
dat nebens ende onder dese alteratie bande
ghemoederen/ enige seditieuse ende quaet-
willige geesten/ hare personagie soeken te
speelen/ aen d'een sijde de Heere Magistra-
ten van dese Stadt/ in hare Personen/ ac-
tien/ende belept diffamerende/ ende arbey-
dende de selve met vilaine propoofte/ harich
ende verdacht te machen/ ende dooz sooda-
nige manieren van doen de leffelicke/ ende
dooz Godes gzaatie ghesegende regieringhe
van dese Stadt te confunderen/ ofte te sub-
verteren/ ende aen d'andere sijde met pas-
quillen ende fameuse billetten/ de goede Ge-
meente tegen den anderen op-hitsende/ende
sommighe daer onder openbaer ghewelt/
hups-schenderije/ overlust/ moede wille/ en
ghenoechsame oproet aenrechtende/ alle
welcke tot onghedelicke schade/ en schade
van dese Stadt ende der selver goede Ghe-
meente/ midtsgaders tot wijder verloy-
foude comen gheracken/ indien daer in-
ne niet ghelijck ende behooflyck wierde
dooz sien:

Soo ist dat mijne Heeren banden Ghe-
rechte/ by advyse/ gort-buacken ende nae
rijpe deliberatie van de Heeren xrvj. Ra-
den deser Stede/ van meyninge ghude haer
ernstelijck te doen insoverren/ op de ghene
dise de boozleden dagen den moerwilde/ inso-
lentie/ende openbaer ghewelt op de straten
en aende bekende hupsen hebben geplecht/
allen ende een pghelijck/ ordonneeren/ende
waerschoutwen die enighe sodanighe ghe-
welbenaers/ ende moet-willighe weten/
kennen/ghesupst ofte gheberberght hebben/
ofte eenighe gheoorde ofte ghestolen goeder-
ren hebben ontfangen/genoten/ ofte weten
aen te wijsen/midts gaders die oproerighe/
insolentie/ende twist-makende propoofte/
pasquillen/ende billetten/ hebben ghestropt
ende geassigeert/ ofte tot de boozs altera-
tie/ract/daet/behulp/ ofte oorsake gegeben/
de selve den Heeren Schout/ Wozger-mee-
stren/ of Schepenen te kennen gheben/ de
gheroofte ofte ghestolen goederen ter han-

den brengen/ of aen wijsen ende boozs kon-
nen verclaren/ soodanighe kennisse als pe-
mant van t'gepasseerde sal weten te doen/
met belofte de gene die eenige notoire saec-
ken sullen te kennen geben/daer boozen nae
ghelegentheyt sullen worden gerecompen-
seert/ende die eenichsins schuldich sijn/mits
aegedende hare antheurs/huypers/of com-
plices/ impunitiept sullen genieten/ende an-
dersins tot allen tijden oock na twaelf ende
meerder jaeren/culpabel ghevonden zijnde/
in alle rigeur worden ghestraft. Ende op
dat dooz het toecomende alle disordzen/ on-
gevegelicheden/ moet willen/ende oneniche-
den mogen dooz-gecomen worden/soo heb-
ben mijne dooz-noemde Heeren gheordon-
neert/ende ghewillekeur/ordonneeren ende
willekeuren by desen/ dat alle de ghene die
haer aende Ghelijckhe Gherefozmeerde
Religie begheeren te houden/ haer sullen
wachten/ in eenighe befondere vergaderin-
ghen ofte predicatien buypen de publycke
kercken te begeben/hare hupsen ofte pas-
quillen daer toe te verlenen/ enige sooda-
nige combocatiem te doen ofte laten doen/ en
de goede ruste/ ende eenicheyt inde kercke/
en onder de Gemeene van dese Stadt daer
dooz in perijckel te stellen.

Ghelijck mede alle ende een pegelijck met
scherpelyck wort verboden/ enige quade/
seditieuse/ ofte vilaine propoofte te spre-
ken/diffaminieren/ en lyt te smeyten/ seggen
de Heeren Magistraten/der selver perso-
nen/actien/ende directie/ streckende tot ha-
re disreputatie/ende de weerdlike regierin-
ge haer luyden bevolen/ende in handen ghe-
geben/ ofte noch jeghens de Dienaers des
H. Evangelij, hare ampt/handelingen/ ende
predicatie: Ofte enighe particuliere met
injurien/schelt ofte smact woorden te diffa-
meeren ofte bijgeuren/ mitsgaders enighe
pasquillen/fameuse billetten/ ende libel-
len te stropen/of affigeren/ ende lantelijck
te samen-rottinghen/ of straet gheruycken/
met loopen/ropen/ende draben af te rech-
ten/die soodanighe te boeghen/ ende boven al
geen ghewelt/ hups-schenderije/ overlust/
muyterije/ of seditie te plegen/ helpen/ worden
of affisteren/ aen eenighe hupsen/ perso-
nen/ ofte op de straten/ op pene dat soodani-
ghe grobe/ ende ghequalificeerde delicten/
aenden lijbe/ ende selfs metter doot/ ende
d'andere met exemplate/ en arbitraere co-
rectien/nae ghelegentheyt van saecken/sul-
len worden ghestraft/ghelijck tot onderhou-
dinge van goede Politie ende Justitie bin-
nens

1617.

nen dese Stadt behouden sal worden te be-
hooren.

Widus goet ghebonden/ende gearresteert
by den Heeren Schout/ allen den Borge-
meesteren/ ende alle den Schepenen/op den
21. Februarij. 1617. ende ten selven dage ge-
publiceert/ Presentibus de Heeren Schout/
Kepner Pauwe/ Borge-meester/ ende allen
de Schepenen/ by my Secretarius der Stadt
Amstelredam.

M. Bouwer.

Twee dagen hier na/ by occasie van een
Pasquil / is dese nae- volghende Publicatie
ghedaen.

Alsoo met testande de heere ende
Ozdonantie tot wech-neminghe
van alle wif verstaenden / schanda-
len/ende on-heylen/ op cergisteren
gepubliceert/ eenighe boose ende oproerighe
Persoonen ondersaen hebben / te maechen
ende den nacht daer achter- volgende op de
Beurse binnen deser Stede te affigeren/ eē
bitter ende lasterlijck Pasquil. Daer toe
streckende omme de Heeren Magistraten
met Columnien te blameren / ende de Ge-
meente soo jegens hare Overichept/ als je-
gens den anderen/ tot oproerichept te ver-
mecken / ende mijne Heeren vanden Ghe-
rechte d' Wuthuys en Wede- hulpers vant
voorsz Pasquil geerne sagen ontdeckte: Soo
ist dat mijne Heeren voorsz. allen ende een
peghelijck betrouwen ende laten weten/ dat
de ghene die d' Wuthuys dichter en schij-
vers vant voorsz. Pasquil ofte die t' selve
hebben aengeplackt/ raet ofte daer toe
ghegheben/ weten/ kennen ofte connen aen-
wijzen/ t' selve den Heeren Schout/ Borge-
meesteren ofte Schepenen comen aensag-
ghen/ belooften den aenbzenger daer voorsz
te bereeren met dize hondert Corolus gulden/
indien foodanighe personen in oppzehenke
geraecten/ende culpabel worden gebondē/
ende indien de selve aengebzaete/ haer qua-
men te absenteren/ ende notoirlich schuldich
wierden behouden/ sal d' aenbzengher eben-
wel tot discretie van mijn Heeren worden
gherecompenseert/ ende in allen geballe zj-
nen naem secreet gehouden worden. Widus
goet ghebonden ende gearresteert by mijne
Heeren den Schout/ Frans Hendricksen Oet-
gens, ende Docter Dirck Bas Borge-meeste-
ren/ ende allen den Schepenen.

Gepubliceert den 23. Februarij. 1617. Pre-

sentibus den Schout: Frans Hendricksz Oet-
gens Borge-meester/ D. Jan ten Groosenuys,
loris loriz. ende Jacob Jacobz. Hinloopen,
Schepenen. By my der Stadt Amster-
dam Secretarius.

M. Bouwer.

Des nachts tusschen den Sondag ende
Maendach, als den hoven-verhaelden op-
loop geschiet was/ so isse by de Waerlemer-
sluys eenen grooten bzant gecomen/ die het
hups ghenoeit de Keyser's Croone / ende
noch twee andere / heeft wech ghenomen.
Dit veroorzaeckte gzoote verflaghenthept
ouder de Borge-rij/ overmits mē vermoer-
de/ dat het gh' spuyt des volcx oorzake soeca-
kende om der rycker lieden hupsen te plou-
deren/ dese hupsen hadde aen- gheschercken.
Maer men heeft daer na behouden/ dat de-
sen bzant by ongelucke was gecomen/ ende
soo sijn alle saken wederom in ruste ende in
stilte gecomen.

Bzant bin-
nen Amster-
dam.

Nier dat eenen extra-ordinarisen
Courier inden beginne van Febr.
wt Spaengien te Brussel was
aengecomen/ heeft de Cersf- Her-
toghe Albertus stracks twee Colonels / te
weten: Don Guillermo de Verdugo, Gou-
verneur van Gildze/ in Monsieur de Coing.
Gouverneur van Kenz/ Commissie ende laff
ghegeven/ twee nieuwe Regimenten voer-
volcks aen te nemen/ om te ghebzupcken in
den vrygh van Savoyen, soo eenige sepden/
andere mynden dat het was om te ghe-
bzupcken inde Landen van Gulick/ Cleve/
Bergh/ &c. Dese twee Regimenten sou-
den sterck wesen elck vijftighen Compai-
gnien / ende elcke Compaignye van twee
hondert Coppem. Don Guillermo soude zj-
ne lichtinghe doen in het Lant van Lutzen-
bozgh ende Pamen/ Monsieur de Coing, in
Artops ende Henegoutwe. In het Land
van Lupck wierden oock nieuwe lichtingē
ghedaen. Hier benebens soo wierdender
in des Cersf- Hertogen Alberti Landen ge-
wozben duysent Ruyterē/ ende dat in aller
haeste. Maer eer lanch is die werck ver-
bleven/ t' was hooge opgeheben/ maer men
heeft het sachtjens laten sincken.

De Hertog
geban Bza-
dant doet
nietwe lach-
tinghe.

Dier is inden winter deses Jaers
groot getoep ende gheruchte ghe-
weest van de seer gzoote Crichs-
preparaeten die de Coninck van
Danemercke maecte/ insonderhept ter Zee.

Preparatie
rot de crich
in Danes
marcke,

Aii y

Doch

1617.

Doch nae der hand heersimen tot verschepe-
dine lumbige personen van daer comende/
vernamen dat den selfden Coninck maer
acht-tien schepen geres en hadde/wepnich
heersien van goede boort-ghesellen/die syne
gh. meynde te gebuycken tot bruydinge
vanden Walvisch-vanck. Doch heeft syne
gh. bevolen op gzoote ongenade en straffe
aen alle de Ridderfchap van Polsteyn/dat
sy haer wel monterden/ende versien van
goede peerden ende wapens/dwelck sy seer
reerfelick ghehoorzamen/sonder datmen
sich noch meer waer toe. Men gaf wel
den synderfcheit de Ridderfchap aldaer/
datter op den Coninck niet en soude wordē
bstaen teghen de Wyden-zee Steden/die
sy in gheender manieren en cunden ontvee-
ren: Maer die Stede haer hier op int min-
ste niet vertrouwendē/namen aen alle goe-
de Soldaten die sy wisten te bekommen/en
haesten haer seere met haere fortificatien/
bysonders die van Hamburch/die dagelick
met onghedaertick twee duysend Mannen
doen aertbeyden.

Hamborch
woort gefor-
tificiert.

Gheere-
fchap van
rijcktu-
schen Polen
en Zwede.

Al goet tijdt in den beginne deses
jaers sonder abbettissementē hier
te Lande gcomen dat de Coninck
van Polen vast hadde vooz-ge-
men/met groot ghewelt den crich teghen
den Coninck van Zweden te voeren/laten.
de tot dien eyndavel volck werven in Go-
lenryck/vooz den Baron van Altemst.
Maer andere hielden daer vooz/dat de
Coninck van Polen geresolueert was met
dit volck in Prupssen te vallen/daer toe ver-
willicht sijnde van het hups van Oosten-
rych/ende de Paepfche Ligue. Den Adel in
Prupssen is in groot mis-verstant met den
Cuer-vozt van Brandenburg. De Stede
Elbingh is in de van gedarm/sijnde de nae-
ste Stadt aen Prupssen. Conde de Conine
van Polen meyster worden van Prupssen
ende van Elbingh: soo waer danck ghe-
noechsaem belaght. De Hertoghe van
Courlant is oock in den ban ghebaen/om
dat sy heeft laten doot slaen twee Edel-
lieden vanden Coninck aen hem ghesonden/
begaende eenighe stucken gheen Ambassa-
deurs betamende. Conde de Paepfche Li-
gue de vooz-verhaelde Voostendormē ende
Steden vermeesteren/soo hadden sy die
gehele Zee-streke van Riga af/ende soo
couden sy Zweden bedwingen/ende soude
dooz de hulpe ende vrentfchap van Dane-
march/Holland ende de Gemincerde Pro-

vincien de spiff-camer meynen toe te slaptē/
dwelck het wis is daermen op ooght. Men
hielt vooz seker dat het gzoote leger dwelck
de Prince van Polaigne heeft aengenoemen
op den name van na der Mostou te trecke/
tot verrichtinghe van het vooz-verhaelde
dissen in Prupssen ende op Zweden soude
ghebeycht worden.

De Gzabe van Leeu-wensteyn heeft
vier duysent Doet-knechten aen-
genomen/tot dienst vande k. pu-
blijche van Veneggen. Dit volck
niet cunvende ober Land in het ghebiet der
Venetianen comen/ heeft den pas ghen-
men op Oost-Frislant meynende te Ca-
denscheppen vooz ghele te huyzen/om van
daer nae Veneggen te seilen: Maer als sy
daer geen bequame gelegentheit gebonden
en hebben/soo is de Gzabe van Leeuwen-
steyn nae Holland ghereys/ende heeft met
consent van de Staten ende Prins Mauri-
tis/Amsterdā ende elders schepen ghe-
huyt/ende sy heeft de soldaten by de schip-
pers in den cost bestaet/belovende vooz per-
der soldaer eenen gulden te brachte/ende
seben stupbers/darens vooz de mont-cost/
tot dat sy souden in het gebiet vande Ven-
etianen gelandet sijn. Daer sy voozspoede-
lich ghecomen sijn/ende waren seer willco-
me. Maer de Gzabe met sijn soldaten mo-
sten veertich dagen bijven in het Lazaretto,
dooz dien datme suspicerde/dat de besmet-
telicke siechte onder haer regnerde. Dae
sijn op de schepen/ eer dit volck aen Land
quam gestorven ober de hondert mensche/
doch wipnich aen de Pest.

Maer dat dit volck eenighe Maenden al
daer gheweest was/soo herst het grimpti-
neert/werch jaegende oock ghevanghen ne-
mende de Capitayn ende Nebel-gh. hers-
ende andere in haere plaetse verhiessende.
Sy hebben de probiande ende amannitpe
te Lazaretto prijs gemaecht/ende en sijn niet
te stillen/on-aenghesien de Seigneurie haer
verrent heeft met ses duysent Ducaten.

Overmits datter dese winter ober de Gzabe
al veel gheruchten van Oozloghe Steden
ende verscheptene werbyngen en vueren
bestellinghen van Ruyteren ende
Doet-knechten waren/soo sander veel van
de couragieuse soldaten die in dienst van de
Staten waeren/verdzietich sijnde/om dat
sy van meghen de Trefues,tot geen advance-
ment noch verbetteringhe en conde comen)
geneycht

1617.

genoecht gheweest / hare paspoorten te nemen / ende haer in anderer Heeren dienst te begheven / iac eenigge verlijpen sonder paspoort. Hier doot syn de E. W. M. Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden verootsaecht gheworden by Placcate van den verden Februarij allen haren onder-hebbenden Kuypteren ende Doet-knechten te verbieden haer in dienst van eenighe welandische Coninghen / Princen / ofte Heeren te begheven / te water ofte te lande / ten waere by erp. syn consente ende toelatinge der Generale Staten / sijnre Erre. ofte der Raden van State / by verbeute van lijf en goet : Oock wederom te buyss roepende alle de gene die haer alreets buyten Lande in anderer Heeren dienst begheven hadden / by arbitrale coorrectie. Maer dit verbot is wepinich gheboortsaemt / want vele Kuypteren en Soldaten hebben hare paspoorten van hare Copiteyns versocht ende ghecreghen / en syn te Lande wtgetrocke / eenige tot dienst van den Coninck van Spanckryck / andere tot dienst der Princen / sonder dat des halve penant is gestraft gheworden.

Oratie des
Ambassa-
deurs van
Saboyen/
assistentie
versoekende
by de Sta-
te in s. Gra-
denhage / in
Mancio.

De Hertoge van Saboyen bagelick meer ende meer met ghewelt van wapenen bestreden ende aen-gebochten wordende vanden Spaeschen Gouverneur van Milanen / heeft in Martio doot synen Resident den Heere Guiller de Monthou, seer ernstelick by de E. W. M. Heeren Generale Staten der Vereenichde Nederlandische Provincien / secours ofte bystant laten versochen. Tot welchen eynde de boven-ghenoemde Ambassadeur dese Oratie so mondelinghe / als schriftelick gedaen ende overghelevert heeft.

Mijn Heeren, Om te voltrecken t'gene u belieft heeft myn desen moezghen aen te segghen / Soo sal ick coytelick op schriftse byzuyghen / dat ick mondelinghe hebbe verclaert vā mijns Meesters wege. Ick en wil niet int langh verhalen de groote diensten van t'Wijss van Saboye / aen t'Wijss van Hispanien / dat soude te langh vallen. Tis my genouch u geseggt te hebben / dat Carel Groet-vader van mynen Meester / om geboylgt te hebben den Keyser Carel de vyfde / synen schoon-broder / verloozen heeft alle sijne staten / Emanuel Philbert, blijvende langen tijt berooft van de selve / tot dat hy doot synen man-haestich Depe / ende een gheluckich Houwelick / die

weder ghecreghen heeft. Carel de tegghenwoozdighe / om nae te paden de aenslagghen van synen schoon-vader ende schoon-broder / Coningen van Hispanien / heeft verlooren een goet deel van sijn out patrimonium, ende de reste seer gheruincert. Dit en heeft anders niet doot ghebrachte in t'hoofte van de Spaignaerden / als tē rouloose ondancbaerheyt / ende lust om mijnen meester te berooven van sijne staten / ghelijcherwijs sy nu trachten te doen. Het welcke wel bemoet is / maer nochtans licht te gheloooven vā die / welcke het naturael der Spaignaerden recht kennē / al waert sijn schoon datse d'effecten daer van niet en sagghen / maer haere eergiericheyt en eyndicht daer niet / sy gaet by verder.

Want daer en is gheenen twyffel aen / sy ademen nae d'absolute regeeringhe van gantsch Europa, welcken aenslach sy noot en hebben connen int licht byzuyghen / noch hazarderē / by t'leue vā Hendrick de Groote, de welcke alsoo d'affaren ghebisponereet hadde / dat de Spaignaert / in plaets van te denken op de heerschappie over d'andere / niet anders en appzehendeerde / als zijnen eygenen onderganck / van welcke byese hy niet verlost en is / dan doot den heerlichen moort des selfden Coninck.

Ende wetende dat Spanckryck (al was het schoon berooft van sodanigen Coninck) conde sijne aenslagghen verhinderen / willen de de vanden van wegen hare eergiericheyt bestraffen / soo hebben sy doot een houwelick / t'welck men te vooren siet dat d'ordich sal wesen doot Spanckryck / alsoo de principaelste ghewonnen / dat sy sekerlick weten / alles wat de voorige Coninck inden sin hadde / ende hebben daer van alle d'originelle schijften ghesien / doot d'ingende by dese middelen / tot de diepste secreten der Princen ende Staten met den zael Coninck verzeenicht. Sy hebben ghelooft / dat die van haer hoofte berooft zijnde / de kans voort heur verandert was. Ende inde plaets vā haer te wachten doot d'aenslagghen teghen haer genomen / moeg sy nu vppelick pogē nae yder mans verderf / sich inderibende datse nu tot haer ooge-merck sullen comen / hebbende selfs den raet van Spanckryck tot haer debotir.

Om dit te werck te stellen / soo moest men eerst tot den wege helpen / de resolutie in sijn voort-berchten van de bypicheyt van Italia ende Europa. Daerom hebben sy renerijck verwecht teghen de Seignuerie van

Sij is

Dreus.

1617.

Wetpen / ende teghen ſijn hoocheyt van Saboye / vermenende (ghelyck het inder daet ſoo is) dat die twee Machteen nedergevelt zynde / gantsch Italia heur ſal te wille ſijn / want de Paus en ſoude hem niet dozven roeren / Florence is haer nae verwant ende leen-man / ten aenſien van Siena, Genua ende Parma, gantschelyck hanghende van Wiſpanien / om redenen genouch bekend.

Wefende Meesters van Italia, ſo hebben ſe haere Wapen-plaetſe ſterck / groot / ende verſekert / om voortſte gaen alſ haer beliefe in Duytſlandt / daer heuren eerſten aenſlach ſoude ſijn / om t'heyſer-tyck aen t'Wapen van Wiſpanien te voegen / het welke bericht ſynde / ſoo waren de Duytſche Dozken genouchſaem hare tyranne onderwoopen / ende noch meer de Wp-ſteden van de welke de Spaignaert int beſonder een onverſoenelick byant is / ende daerom oock nergens meer op en loert / van hare bypheyte te veranderen in een ſlavernie / het welke hem licht te doen ware in ſoodanighen val / want teghen de ſommighe ſoudemen voordemantel nemen ſekere gerechticheden en pretenſien van t'Wapen van Goſten-ryck / tegen ſommighe van t'Wapen / teghen d'andere ſoude genouchſaem ſijn t'preten van de ſtelligie / welke is den ſchoonſten mantel van hare onverſadelicke rooverye.

Mijn Heere van de Wer-enichde Nederlanden / aenſiende dat de vrede ende verbloete eerg-richeyt van Spaignen heur eyghen bloet niet en ſpaert / noch en paſt op de naruſte verbintenſſen / geacht en neemt op de groote dienſten van t'Wapen van Saboye / maer met voeten is erende alle goddelicke ende menſchelicke rechten / roovende de Landen ende het oude patrimonium des Hertoges van Saboye / Wat hebben ſy te hoopen / ofte om beter te ſegghen / wat hebben ſy te byzeſen / anders dan aderſep ſooyte van weertheyt van deſen byant / die beſuffens dat hy onverſoenelick is / ſoo eenen bitteren haet teghen mijn voorgeſeyde Weeren heeft / dat hy meer haer verberſchepert / als p'emand's anders.

Ghelyckelick hem wefende onberdzagelick hare grootheyt ende voorszpoort / om oozſaken D. W. genouch bekend. Daerom en iſſer oock gheen twiſſel aen / of al t'ghene men attentert tegen wijnen meester / dient om ſich een byge paſſagge t'openen / om den erſch te byengen int herte van uwe Lande. Ende om daer toe niet meerder ſekerheyt te geraeken / ſoo is noodich geacht te we-

ren den eenighen Prince in Italia / die de couragie heeft om ſich te ſtellen teghen ſijn tyranne / ende moedts ghenouch ſoude hebben om mijn Heeren de Staten by te ſtaen de noot ſulck verheſſhende.

De ſaeken dus ſtaende / ende de Spaenſche aenſlaggen ſoodanigh wefende / is het ſeker / dat den erſch / welchen zy in Italia vorren teghen den Hertoghe van Saboye mijnen meester / niet alleenlick teghen hem / maer oock teghen de Duytſche Dozken in Verzenighde ſtaten van Neder-landt ghevoert woort / om die geheelt onder te erſch / condon ſy haer maer grooter maeken met den val des Hertoghs van Saboye / het welke Godt wille afwenben. Om die redenen moeten ſy alle gaer een en het ſelbe onbetweechlick ende ontwiſſelbaer ſondbament leggen / ende deſe maxime voorsz gewiſ houden / dat de conſervatie van mijn meester den Hertoghe van Saboye / haer behoudeniſſe is / ende ſyn verberſch haer verberſch.

Om t'welcke te myden het eenighe ſeker middel is / ſyne hoocheyt van Saboye by te ſtaen / het welke proffytelick / ende licht is te doen den Dozken / ende ſtaten der Verzenighde Nederlanden.

Proffytelick, derwyle het heure conſervatie is / ende dat hare verſekeringe daer van hangt / welke dit eenich fondament heeft. Want ſyne hoocheyt by ſtaende / ſoo doen ſy haren byant den erſch aen byten haere laant-palen / ende dat met voordert en hoop van goet ſucces.

Licht, want willende mijn voorsz Verzenighde Weeren / Dozken / ende de Steden / ſo rouwen ſy ſyne hoocheyt byſtaen met volck / gelt / ende munie van Oorloch / ende zyn hoocheyt alſoo gheſterecht zynde / ſoo iſt ontwiſſelbaer / datſe haer niet alleen en can vredebyghen / maer oock de Spaignaerden groote af-byeucke doen / welke in Italia lichtelicker ſyn t'overwinnen / als erghens anders / En wefende daer eens over-meſtert / ſoo ſyn hare ſaeken merckelick gheſchap om groote afbyeucke te liden. Wat / wefende eens berooft / niet van al t'ghene datſe in Italia hebben / maer alleen van dat ſy houden in Lombardie / daer en is geen middel noch ſchijn / om het in Duytſchlandt in roere te ſtellen / noch in Nederlandt vaſte ſtaende te blijven. Want het herte van de Spaenſche Monarchie wefende in Wiſpanien / van hier liden af dat haer midelen ſullen ontbrecken om byſtaende t'ontbieden van de verre gelegene Coninck-rijcken :

hem so moet dat alre samen vergaen. Want
gelijck in een menschelick lichaem / wanneer
de ledematen dooz eenich accident niet en
connen ontfangen voetsel noch spiritus vica-
les, verdooghen / alsoo moeten de Landen
verre ghelegghen van haer herte / haestelijck
vergaen.

Wat alsoo wesende / gelijck het seer waer-
achtich is / wijne Heeren de Doctoren ende
Staten der Vereenighde Nederlanden / en
hooren geen ander ooghe-merck te hebben
van om de Spaensche macht in Duytsch-
lant te vernietighen / daer sy niet dan al te
veel toeganc en heeft / soo by middel des
gouts van Peru / als dooz de goede coze-
spondentie van d'Oostenrijckse Princen /
want hoe wel met langduerichheit de groot-
heit van Hispanien den anderen Oosten-
rijckse Princen lastich en vallen / niet
te min soo sullense alreys genoegsaem ghe-
disponeert sijn om der selve aanslaggen te
volgen / overwegende dat de grootheit van
Hispanien haere eyghen is / ende van haer
huyp. Hier by geboecht dat de Spaignaer-
den trecken ghenouch hebben / om haer te
disponeren / ende gout / om de vertrouste
staets Heeren van de Princen van Huyp
van Oostenrijck om te coopen / die haer
niet en sullen dobben stellen tegen d'aensta-
gen der Spaignaerden.

Om welke gantschelijck te breecken (be-
houden de voorsz assistentie / die men sijn
hoochheit van Savoye behoort te doen) soo
waert goet / mijn Heeren / de Switsers in
de Drie te trecken / ende nae dien het seer
waerlijck soude valij de rij. cantons daer
in te crighen (aenghesien dat de cleynse sich
spaens ghemaccht hebben) soo waert ghe-
mouch de cantons vande protestanten daer
in te trecken / want daer wt soude een groot
voordeel spuyten dooz i' gemeene beste.

Mademaet dat de Spaignaert niet com-
nende crich voeren in Italia / sonder volck
te lichten wt Duytsch-lande. Mijn Heeren
van Wern Zurich / ende Basel comen al-
leen de pas sluyten / welke de Spaignaert
heeft dooz de cleynse cantons / die de prote-
stanten met de Doctoren veresnicht siende /
dozsaechen sullen hebben om op hare saechen
te ketten / ende en sullen haer eyghen onder-
dauen den torganc indien dienst van Hi-
spanien / niet dobben vergunnen. Want we-
sende in ghestadighe hzese / en sullen sy haer
noch behooren / noch willen ontwaeynen /
volck opmaechende dooz den Spaignaert.
Dat welcke gheweldich soude s' waken de

aenslagen ende macht van onsen gemeynen
by at / welke heeft de Bourgoigne gantsch
open dooz de Switsers / om dat niet te ver-
liesen / alsoo gzoote oorzake soude hebben / op
hem selven te passen / als by nu sonder reden
en oorzake tracht anderer luyden landen te
overhullen.

Daer sijn twee middelen welliche / om te
versekeren de vereenichde Staten / ende om
te verbedigen de rechtbeerdige saeche / van
eene Prince so onrechtbeerdelijck getrabail-
leert / welke soo mijn voorsz Heeren kiesse /
soo voeren sy crich tegen den Spaignaert /
sonder gantsch geen / ofte immers geringhe
ongewack te gebocken / want sijn hoochheit
bystaende / soo houden sy den byandt verre
van huer / genietende volcomentelijck de by-
heit die men heur soecht te benemen / daer-
ter contrarie de Spaignaert sijn macht ver-
meerderende ende staet dooz de onderganc
van sijn hoochheit / soo sullen sy strack den
crich op den hals crighen.

Ten desen eynden / soo verseeke ick / ende
bidde / in den name van sijn hoochheit van
Savoye / wijnen meester / dat het W. H. M.
wille ghelieben / hem by te staen ende te hel-
pen met vier duysent Mannen / of meer te
voet / ende met vier hondert peerde / daerby
by mijn voorsz Heeren / desen crich gebue-
rende / ende met eenige munition van Oorlo-
ghe / als buscrup / lonten / loot / ende eenighe
stukken gheschut.

Ende nae dien het seer / waer soude val-
len / ten aensien dat de plaetsen verre van
den anderen ghelegghen sijn / al dat volck in
Piedmont te gelyden / daer benessens noch
dat mijn Heeren sich niet en sullen willen
ontblooten van soo veel volck / soo bidde ick
heer desen bystaet in gelyc te willen veran-
deren / naer advaent dat de hertalinghe der
voorsz. voet-knachten ende sluyters / sonde
behoopen.

En mijn Heer / dooz dien de Spaignaert
onse ghemeyne byant groot ende machtich
is / ende d'ekendichheit des Oorloghs gewel-
dich sijn / soo isser by name van noode een
goet ende seer haestich remediam, en daer-
om bidde ick W. H. M. int particulier / ende
met des te grootre affectie / dat het u gelie-
ve haestelijck te de vozden d' executie van u
gunstighde resolutien / welke ick hoore dat
ghy nimen sult om den inwaert van de
gemeyne saeche / Als inde haestichheit ende
beerdichheit dat het gheluck van dese saeche
de staet / welke ick u recommandere / also
seer als de saeche selve.

Ende hier en tegen biedt ſich ſijne hooch-
heyt aen/ſich obligerende/ in geval van ge-
lijcke nootwendicheyt/ tot geijſtlike aſſiſten-
tie/nae ſijn cracht en vermogen/ als die we-
ſenſal/ die ghy hem/ ſo ick verhoop/ by deſe
occafien ſult doen/ u biddende/ dat volgens
den goeden wille/ welken ghy ſijne hooch-
heyt bewezen hebt/ u oock gelieve deſe pro-
poſitie/ van ſijner wege voorgeſtelt/ tag-
gieren ende ſabotizeren. Gedaen in den
Dage/ den 14. Martij ſtylo novo, 1617.

Was onderteykent

Guillet de Monthou.

T Erwyle dat andere Coninghen en
Princen malcanderen met Wape-
nen beſtreeden propter Regionem, ſo
hebbē wy geconſidererde Neder-
landers malcanderen inwendich veel moep-
te ende ſwaricheyt aen-gedaen propter Re-
ligionem, ofte immers moſte de ſtelighe de-
name hebben/ maer Godt/ die een kinder
der herten ende een dooz gzonder der nieren
is/ weet beſt wat aoghe-merk dat peber
een hier in heeft/ den welken ick het oordeel
bevele. De Coninck van Groot Britan-
nyen ſtaende op ſijn rey ena Schot-landt/
heeft aen de Heeren Generaels Staten in
ſchaven-Dage/ beſen nabolghenden brief
geſchreven/ haer ernſtlick vermanende alle
twiſten ter neder te leggen:

H Ooghe ende Moghende
Heeren, onſe goede vrie-
den ende geallicerde. Als
wy eerst vernamen het
ongheluck vande ſcheu-
ringhen ende Ketterijen. de welcke
onder u lieden inſlibberden, wy wa-
ren alſoo ontſteecken door den yver
die wy hebben tot de Kercke Godes,
ende beſondere affectie, die wy dragen
tot het welvaren van u-lieder ſtaet, dat
wy terſont de handt boden om den
voort-ganck van dit quaet te wede-
houden, ende wy gaven u-lieden by
onſe dienſt-willige brieven ernſtelijck
te verſtaen welek onſe gevoelen ende
apprehenſie daer van waere, u-lieden
biddende ende vermanende ſorchvul-
delijck acht te nemen, dat deſen Cane-

ker niet en ſoude verder in eeren in u-
lieder lichaem, maer veel eer het ſaedt
daer van ſoude verſticken, eer dat het
ſoude komen uyt te ſpruyten: Ende
naderhant vernomen hebbende, dat
eenige van uwe Predicanten haer be-
gaven door curieuſheyt om te predi-
ken het punt vande Predeſtinatie op
haere predick-ſtoelen, wy ſchreven u-
lieden eenen tweeden brief op deſe ſa-
ke, u-lieden vertoonende de kleyne
vrucht welcke voort quam uyt ſulcke
predicatie, de welcke in plaetſe van
vaſte ſtichtinghe die ſy u-lieder volck
behoorden te bedienen, niet en dien-
den dan om haere geeſten te ketelen
ende t'altereren, door de ſcherp-fin-
nighedē van dit argument, al te hooch
ende duyſter voor het begrijp des ge-
meynen volcx. Maer onlanckx verwit-
ticht zijnde, dat in plaetſe vande vrucht
die wy verwachten van onſe goede
dienſten ende vertooghen, de dwalinge
ende het quaet gheweldiger inge-
dronghen is onder uwe onderſaten,
ende datmē ſelfs onſe voorſeyde brie-
ven wil doen dienen om de ſelve te
authoriſeren heel contrarie van onſe
meyninghe: Wy hebben ons verobli-
geert ghehouden ſoo wel om de eere
Godes, als om de verklaeringhe ende
ontlaſtinghe van onſe Conſcientie, u-
lieden wederom door onſe brieven le-
vende te vertoonen het aenſtaende
quaet ende perijckel, waer mede u-
lieder ſtaet ghedreycht wort door deſe
clendige deylinghen, die wy ghereet
ſien om uyt te breecken in een ſcheu-
ringhe, ende Ghereformeerde factie
onder u-lieden, welcke peſten dus te
ſorghelijcker ende ſchadelijcker voor
u-lieder ſtaet ſijn, om dat de beveſtin-
ghe vanden ſelven noch maer en is in
ſijne kintſcheyt, ende dat het fonda-
ment daer hy op ſteunt, niet en beſtaet
dan in u-lieder eenigheyt, ten eerſten
tegens Godt, daer nae oock onder u-
lieden ſelve. Weleke de oorſaecke is,
mijne Heeren, waeromne wy u-liede
bidden

Copie van
onſe brieven
geſchreven
vanden Con-
inck van
Groot Bri-
tanien aen
de Staten
Generael/
aengaende
de Kercke-
like ver-
ſchillen in
deſe Lande/
mitgaders
advies om
de ſelve te
ſtillen den
20. Martij.

1617. bidden ende besweeren inden name van dien Godt die u-lieden tot noch toe soo geluckich-lijck onder-houden heeft, te dempen dese dwalingen ende partyfchappen welcke de duyvel door de behendicheyt van u-lieder vyanden heeft inghevoert, ende alreede alsoo geauthoriseert onder u-lieden, dat den onder-ganck van u-lieder Staet, in desen aensien, heel nae by is, soo ghy-lieden niet promptelijck daer inne en voorfiet, u-lieder gantschelijck hechtende ende vast houdende aen de ware ende oude Leere daer ghy lieden alijt professie van ghedaen hebt, ende die gheaprobeert ende ontfanghen is door de algemeyne bewillinge van alle de Ghereformeerde Kercken, ende waer van de gemeyne belijdenisse geweest is als het eerste ende voornaemste fundament, omme oock te bevestigen het eenige ende vaste Cement, welck heeft onder-houden de nauwe vrientfchap ende intelligentie die soo langhe tijdt gheweest is tusschen onse Croonen, ende u-lieder Provintien: Ende indien het quaet gevonden wert alreede soo sterck ende soo ingewortelt onder u-lieder volck, dat het niet en soude kunnen soo promptelijck en lichtelijck uytgetrocken werden: Wy bidden u-lieden ten minsten het perijckel te wederhouden, ende de saecken door u-lieder autoriteyt in Vrede te houden, sonder toe te laten, dat die vande ware ende oude professie ghequelt werden, tot dat ghyliede moecht by ghemeeen raet een Nationale Synode by een roepen, om te decideren ende eyndighen dese elendighe verschillen, d'welck nae onse oordeel den besten raet ende resolutie is, die ghylieden souden moghen nemen in dese sake, als wesende de ghewoonlijcke remedie, ende den wettelijcksten ende krachtighsten middel, tot den welcken men in de Christenheyt van tijdt tot tijt sijne toevlucht ghenomen heeft, in het voorvallen van soodanige accidenten,

ende wy en twijffelen niet, of brengende hier toe de affectie ende ghestaltenisse vereyscht onder u-lieden, Godt de Heere sal segenen den voortganck tot voorderinghe sijner eere, ende tot hant-vestinge ende bevestinge van u-lieder staet.

Alsoo bidden wy Godt, Hooghe &c. u-lieden te houden in sijne heylige en weerdige bewaeringe.

Wt onse Hof tot Hinck-hingbroeck den 20. Martij. 1617.

Onderschreven.

V-lieder goede vriend ende gheallieerde.

Gheteeckent.

Jacobus R.

En laetsten dach Martij hebben de E. E. Heeren Schout, ende Magistraet der Stadt Vtrecht dit navolgende Placcaet ghepubliceert.

Mijn Heeren de Schout / Placcaet
Borger-Meesteren / Sche- des Magis-
penen / en Raden der Stadt traets linc-
Vtrecht / doern te weten: ne Vtrecht /
hoe-wel de E. Mog. We- de Reliquie
ren Staten vanden Lande betreffende
van Vtrecht / van hier tijt
af / dat het Godt Almachich ghenabelick
ghelieft heeft dese Landen vande Spaensche tyran-
nie / ende het Pausseliche jock te verlossen / haer ghene saecke meer en hebben
ter herten laten gaen / als neffens het wel-
varen haerer Onder-saten de Wyfheyt der Conscientie / midtsgaders den publijcken
voorzant ende woort-plantinge der ware /
ende na Godes W. Woort Ghereformeerde
Religie / hebbende tot dien sijne geopen-
te publijque Kercken / ende de Ghemeenten /
soo inde Steden / als ten platten Lande /
niet sonder groote moeyten ende costen / ver-
sorgt met goede Herders ende Leeraers /
laetende niet te min peder een in sijn priue
ende

ende particulier in alle stilicheyt zynge geloofs vyz leven / ende Godt den Heere dienen / soo als hy in conscientie verstaet te behooren. Dat hare E. Mog. insgelijck om alle mis verstaenden te boozcomen / die over s' stuck bande Predestinatie met den aenclenden van dien / in sommighe Nabuyfeden waeren ontfaen / inden Jare 1612. hy de Christelijcke Kercken-Ordeninghe deser Provincie / by alle de Predicanten / daer toe onder d' Antwoort van haere E. Mog. Synodaler vergadert zynde / inghewillicht en gearresteert / omdre hebben gestelt / hoe haer de verschillende Predicanten in Onderlinge Verdraechsaemheyt / so wel onder malcanderen / als int leeren vanden Welcke / tot de meeste sichtighe der Kercke souden hebben te dazghen / wiens volgende oock daer nae doorgaens worden Wyde ende Christelijcke Eenicheyt onder de Leeraers / doorders Weeren Genade onderhouden is gheweest / ende als noch onderhouden wordt : sulck dat niemant eenighe werelijcke reden en heeft omme in weer-wille sijner Magistraten / ende teghens de voorgaende verboden renige Conventiculen te houden / veel min om hem onder den dech-mantel bande Gereformeerde Religie af te sonderen / te separeren / oft te scheuren bande Christelijcke Gemeente ende Leere / die vanden aenbeginne der Christelijcker Reformatie doorgaens onder de publyque Autoriteyt in dese Provincie is toe-ghelaten ende gheleert gheweest / ende als noch sunder in conformatie van Godes Woort en d'algemeene Gereformeerde Kercken / wijsens verclaringhe by haere E. Mog. in de voorsz. Kercken-Ordeninge ghedaen / si by alle de Predicanten goet gebonden ende aengenomen / tegenwoordich gheleert ende ghepredicht wort. Zoo beclintmen nochtans / dat des niet tegenstaende sommighe ongherustighe menschen / van voorgaende Maeyter ge niet vyz zynde / met den name bande Gereformeerde Religie soo waer te spelen / dat zy met verachtighe der gener die Godt over haer heeft gheset / haer seer lichtbeerdich ende temeraerlich bande openbare Christelijcke Gemeente ende Kercke somen af te schepden / anderen tot alsculck afsonderinge te trecken / omme also scheuringhe hepde in de Kercken ende Politie te verdoofsaeken / al-hoe-wel de Predicanten met haer eensins geboelende / met d'andere haere Medebroeders ende Dienaers seer wel accorderen / ende de danc der eenicheyt

in alle liefde onderhouden / wel wistende dat d'Gode Gode-bzuchtighe Leeraers althit hebben verstaen / datmen de Christelijcke Gemeente ofte Kercke daeromme niet en behoort te verdoofdeelen / te schouwen / noch te scheuren / dat oock weder een vyz-gelaten wort bande Predestinatie / soo hoort te gevoelen als zyn verstant can begripen / sonder datmen daerom penant de Christelijcke Gemeenschap int alderminste ontfest / ofte wegghert : Datse oock daer-en-boven niet te vreden zynde / datse in haere huyzen in alle stilte mogen leven / onder dechfel van de Exercitje der Gereformeerde Religie / in sonderheyt nu onlaer / elders ghesien hebende de stouticheyt der Geesten van ghelijcken humeure / met troupen bukten op de Gzensen bande nabuyf-landen ter Predicatie hebben beginnen te loopen / daer van sy haer dan noch by haers ghelijcken / ende die haer hier toe raden ende animeren / niet en schamen te roemen / alles contrarie de voorgaende Placaten van desen Lande / ende met namen vanden Jare 1590. daer mede alle soodanige Vergaderingen / Samenrottingen / ende upt-loopingen op sekerere penen zyn verboden / streckende t'gene voorsz. is / omme neffens de onrustighe beler ghemoederen de publyque Autoriteyt te supplanteren ende onder den doer te treden / de ghemeene ruste ende staet ontfest lieben Vader-lants / in perijckel te stellen / en den welstant der goeder Inghesetenen te troubleren ende te verdoofen / daer van de schadelijcke ende schandelijcke inconvenienten hier ende elders in voorsz. tijden / ende onlaer ghebeurt / ons ende anderen niet dan al te veel Exempelen ende waer schouwinge gegeven hebben / ende noch gheben ende tot arghet souden loopen / ten sy daer inne behooflich werde versien : Zoo is / dat de voorsz. E. Magistraet gesien hebbende t'gene by hare E. Woortouderen ende Woortfaten tegens dese ende gelijcke misbzupcken ende inconvenienten in voortijden gebaen is / begerende der selver goede Christelijcke ende Godtbzuchtige intentie ende doer-stappenna te volghen / ende daer inne doorders Ghenade te volghen / t'gene voorsz. in rijpe deliberatie ghelept hebbende tot conservatie bande ghemeene ruste ende versekeringe bande goede ende ghetrouwe Onderdanen ende Inghesetenen deser Stads / mogdich ghebonden hebben wederom te verbieden / gelijck hare E. verbirden by desen / allen ende eenen peggelijcken van wat qualiteyt /

1617. likept/ Sere/ ofte conditie by sp/ onder den
 dekmantel ofte pretext vande Gherefor-
 meerde Religie/ eenighe Vergaderingen te
 doen legghen/ maken/ op te houden/ ofte sich
 in eenighe Vergaderinghen/ ofte Conventi-
 culen/ of sp/ bysmelich ofte openbaer/ in hup-
 sen/ Kercken/ Clooster/ Welken/ ofte ande-
 re besloten plaetsen te laten binden/ by da-
 ge oft by nachte/ anders dan inde Verga-
 deringen die openbaerlich op de ghe woon-
 liche dagen/ ende tot ghe woonijche plaet-
 sen met haer E. conserat ghedaen werden:
 Gelijck haer E. by desen mede verbieden/
 in gheselschappen ofte met Troupen te tre-
 ken of te reysen tot eenige Steden/ Dorpe/
 ofte plaetsen/ buyten dese Probitie/ alleen-
 lik om de Predicatie aldaer te hoozen/ of
 de Sacramenten te ghebruycken/ alles op
 pene dat eer pegelich/ die ter contrarie van
 desen sal bebonden worden ghedaen te heb-
 ben/ verbeuren sal vooz de eerste reyse/ zijn
 ofte hare Heeringe/ Want werck/ ofte An-
 dacht niet te moghen exerceren/ den tijt van
 ses weeken/ De tweede reyse het Borger-
 schap deser Stadt/ met de Wydommen/
 Kercken/ ende Privilegien daer toe behoer-
 ende. Ende vooz de derde reyse/ wat de
 Stadt ende Wyphuyt van dien te moeten
 vertrecken/ sonder daer weder inne te mo-
 ghen comen dan by schriftelicken Consente
 vande vooz-noemde Magistraet t welcke
 niet ghegeven en sal worden dan na gedane
 verclaringe van leet wesen der voorsz. be-
 gangene fouten/ ende belastnisse van vooz-
 taen in gesebicheyt/ ghehoorzameheyt/ ende
 getrouwicheyt der E. Mag. Heeren Sta-
 ten ende Magistraet voozwaert te sullen
 leuen. Ende alsoo aende goede onderhou-
 denisse ende Executie van dese vooz de con-
 seruatie vande goede ruste ende welbaert
 deser Stadt merckelijck ghelegen is: Soo
 bevelen mijn Heeren vooznoemt/ allen ende
 eenen pegelicken/ ende sonderlinge den Of-
 ficiers/ midtsdagders de Weeckens/ Pro-
 ders/ ende Woden vande Gilden binnen de-
 ser Stadt ende Wyphuyt van dien/ hier op
 scherp regard te nemen/ ende teghens den
 Overtreders ofte Contrabenteurs bā de-
 sen te procederen/ ende doen procederen/ tot
 de affecten ende executie vande pepnen en
 verbeurten hier voozen ghesatmeert: Wij-
 vende de voozgaende Placcaten ende Wy-
 dommantien/ vooz soo veel de selve by dese te-
 gentwoordige niet verandert en worden/ in
 haer geheel/ volle cracht/ ende vigeur. En
 op dat niemant hier jegens eenige ignoran-

tie en hebbe te pzetenderen: Soo heeft de E.
 Magistraet vooznoemt/ gheordonneert de-
 sen vanden Stadt-huyse vercondicht ende
 gepubliceert te worden. Aldus gedaen en
 eendzachtelijck ghearrresteert by den Raede
 der Stadt Utrecht/ op den lesten Martij, int
 Jaer ons liefs Heeren ende eenighen Sa-
 lichmaeckers Iesu Christi xijc. seventhien.
 Ende was ondertepkent I. de Leerdam.

Noch leggher stont/ Ghepubliceert vanden
 Stadt-Huyse t Vrecht naer voorgaende Cloc-
 luydinghe, ter presentie vande E. Heeren Subr.
 Schout, midtsdagders Nyhof, Duyverden, van-
 der Lich, Dompelaer, Pallaers, ende Muyden,
 Schepenen, op den lesten Martij xijc. ende se-
 venthien.

By my Secretaris der selber Stadt.

Ende was onder-tepkent

I. de Leerdam.

Als de Coninck ende sijne Raden
 vernamen/ dat hare proceduyzen
 velen wt-heemischen Princen mis-
 haechden/ soo hebben hare Maje-
 stepten dierische extraordinarise Ambas-
 sadeurs ghesonden aen alle de gheallieerde
 vande Croone/ als den Baron de Tour naer
 Engellant/ den Graue van Schomberg
 naer Duytslant/ den Graue van Rochefau-
 cau, die Lieutenant is vanden Coninck in
 Poitou, ende een goet Franchoyse/ naer
 Spaignien. Den Heere van Bassompierre
 naer Zabant/ ende den Heere van la-Noue
 aen de Gewieerde Staten van Neder-
 lant/ met vaste hope van aengenaem te sul-
 len sijn van wegen de Gereformeerde Reli-
 gye/ daer van hy professe doet/ ende ande-
 re sijne goede qualiteiten. Alles om de
 voorsz. vrienden ende geallieerde te in-
 formieren vande rechtveerdicheyt der saken
 ende proceduyzen van hare M^{ten}, teghens
 de Princen/ ende om vooz desen middel haer
 te benemen alle hope van wt-heemische hul-
 pe ende assistentie in dese tegenwoordighe
 commotpen des Rijcs.

Op den tjienden Martij heeft Mons de la-
 Noue Extraordinaris Ambassadeur van
 Franck-ryck een propositie inde vergade-
 ringe vande Heeren Staten Generael ge-
 daen/ gaende sommierlijcken daer heen/ dat
 hy den Prince van Conde beschuldicht/ dat

De Coninck
 van Franck-
 ryck sent sij-
 ne Ambas-
 sadeurs aen
 verscheide
 ne Conin-
 gen/ Prince-
 gen/ ende Repu-
 bliken.

Mons de la
 Noue int
 Nederlant
 aende Sta-
 ten.

Mons de la
 Noue comt
 als extraor-
 dinaris
 Ambassa-
 deur inden
 Hage/ execu-
 terende de
 gebruycke
 wisse etc

Prinse van
Coudé, ende
verfaecten
de secours
teghen de
Prinzen.

hy hem totte devotie ende wille vanden
Coninck van Spaignen ghenouchsaem
geboecht ende overgegeven hadde / als een
principael ende nut Instrument / daer dooz
de boozsch. Coninck tot syne meeninghe in
Dyanchrygh soude gheracken / dat de Co-
ninginne Maria de Medicis, de Prince boozsch.
deur groote giften ende gheschenken tot
afstant van syn booznenen gebzacht had-
de / dat hy nochtans nader-hant / willende
den staet van Dyanchrygh in onruste stel-
len / in alle manieren daer over gheacht
heest / om die meeste Prinzen vant Ryck
daer heen te bewegen. Datse teghens het
Spaensche Houweijck met Coninck Lo-
derijck den rij. haer soudent opstelt / waer
deur e'gehele Rycke in veel berocren ge-
stelt is geworden / tot verders vande gorde
Tughesetenen aldaer / al hoe wel / seyde hy /
dat dit d'upwelick met stemminghe vande
dize Stenden des Ryck / ende veler Prince
consent toeghelaten was. Dit alles aen-
merckende (met meer reden hier toe die-
nende) heest / seyde hy / die Coninginne als
Regente geacht / dattet beter was de Prin-
ce van Coudé ghevanghen te setten / als het
Landt in oproet te houden / verhaeloe oock
daer nae / wat groote gheschenken die Co-
ninginne heeft moeten doen aen d'andere
Prinzen / om die selvighe tot gheschoetsaem-
heyt vanden Coninck te bewegen / name-
lick wel twaelf oft dertien millioenen gul-
dens / die welcke Coninck Hendrick de vier-
de in hooz-raet inde Baille ende elders ghe-
lept hadde. Compt also wijder tot d'ereuse
van datmen de byemidlinghen wilde op-
legghen / dat hem hiyder e'ghelt toeghelept
was / dat sulc niet gheseyt soude werden /
want off de Coninginne enen byemiden /
die Marquis d'Ancre groote vlenstun bede-
wige Liberaliteyt bewese / en konde niet tot
nadeel vant Rycke stricken. Begheerde
boozsch van wegghen den Coninck / dat die
Staten van dese Landen doch willen con-
stimeren inde Alliantie / welcke sy met Co-
ninck Depndyck den vierden Anno 1609.
hebben opgericht / ende des Coninck rebelle
Onderdanen (denotterende de Prinzen in
Dyanchrygh / die de wapenen hadden aen-
genomen teghen den Marquis d'Ancre, ende
de Spaensche factye) gheen gunst en wou-
den bewijzen.

Den 17. der boozsch maent heeft den booz-
noemden Ambassadrur een naerder propo-
sitie ghedarn / daer heenen gaende / dat de
Coninginne begeert t'secours van ontrent

bier duysent man / te weten de 4. Regimenten
Francoysche voet / ende twee Com-
pagnyen Fransche Ruyteren.

Alle welcke sacken by den Rade van
Staten ende syne Er. (welcke s'abbys
de Heeren Staten Generael hier op ver-
socht hadden) verduyptert synde / isse
goet gebonden / datmen de Heeren Staten
Generael soude boozsch achys aendienen / dat
men mer betrefde redenen dese sacken vant
secours soude traireren / deur dien men van
allen kanten hoorde / daer by de Spaen-
sche / groote lichtinge van volck wiert ghe-
daen / vermorbelich om het selfe t'ghe-
ons / ofte in de Landen van Gulich / Cleve /
Bergh te gebzupchen / Waer soo verre de
Coninginne haer niet soude willen hier me-
de laten comenteren / so wert verstaen dat
men haer die dize Fransche Regimenten
soude laten volghen / mits nochtans dat de
Provincien in sulcken ghevalle oorde soude
stellen / datmen soo veel volck binnen landt
mochte lichten / als die syn soudent die van
hier na Dyanchrygh trecken soudent. En
eynde dese Landen wirt ontbloet en bleden
van nootwendich t'ghef-volck.

Mons de la Noue extra-ordinaris / end
Mons de Maurier ordinaris Ambassa-
dur des Conincks van Dyanch-
ryck / hebben wederom den 25. Aprilis d.
b'orgaderinge vande E. D. M. Heeren Ge-
nerale Staten s'er ernstlich aingehouden
om wt dese Landen te moghen trecken tot
hulpe des Coninck teghen de Princen / soo-
donich secours als de Staten ex contractu
schuldich waren t' Croone van Dyanch-
ryck te setten als den welckant der self-
der sulc was herstehende. De Oratie die
sy den 25. Aprilis tot dien eynde s'er mon-
delinghe ghedarn daer nae schriftelich heb-
ben overgelevert / was dese :

Mijn Heeren. Wy hebben eenen brief
ontfangen vanden Coninck / by den
welcken hy ons bevelt by D. D. M.
aen te houden om de bystant van haer ver-
socht elagende over ons / als of onse onre-
saemheyt in het ernstlich solliciteren der self-
der / boozsaenke waere / dat hy noch niet en
heest ontfangen / dat hy wensche ende ver-
trout te sullem erlangghen.

Hier te boozzen hebben wy D. D. M. ver-
toont / hoe s'er de Coninck dat van doene
hadde / midtsgaders hoe seere ghy verobli-
geert syt het selfe te seuden / soo ten aen sien
van

Oratie des
Francoys-
che Ambassa-
durs in de
b'orgaderinge
des Generals
Staten
den 25. Aprilis
over secours

van uwe beloften / ende den eedt / als oock ten aensien van uwe eyghen interest. Tegenwoerdichlick sullen wy insisteren op den hoogen noodt/om D. H. M. te bewegen het verfochte secours promptelick en haestelick te senden: Ten aensien hande Coninck/nae dien hy alreede met sijne vbanden besigh is / besloten hebbende op eenen tijt drie Legers int velt te brengen/op verscheide ne plaatsen/ verre genouch vanden anderen ghelegghen/daer toe veel troupen van doene sijn/ende insonderheyt soodanighe/ als van hier garn/die hare ghelijck inde werelt niet en hebben inde kunst van steden t'atqueeren. Want de vbanden van sijne M^{te}. sich int velt niet vertoonende / daer sy die soude moghen gaen bevrachten ende eyndigen het differrent t'ssien met eenen velt slach/maer sich ghesiet hebbende op de defensie / in sterke steden/so ist noodich om sijn Coninckricke haest in vrede te sien/dat sy haer versie met ghenoechsame macht om die te doen verhuspen dit jaer / ofte ten minsten te doen blijcken dat sy het doen can/om de selve tot heur de voozt te brengen/ende de ghenade te doen versoecken / die sy andersins niet en connen becomen. Ten aensien van D. H. M. soo is de noot noch groeter/om haestelick den bystant te senden/ want hoe wel de selve geenen bystant en senden/ de Coninck en sal daerom niet laten ten eynde van sijn voornemen te comen / hebbeude middelen ghenouch ende vanden van andere plaatsen/om sich te doen assisteren. Maer na die hy dit verfocht heeft wt cracht vande alliantie (welcke hy van sijner sijde altijts so sozich buidelick heeft onderhouden) indien men soo langhsom tercyder dat hy t'selue niet en behoef/sonder twijffel sijne M^{te}. sal dit dypden als louteren schimp/ ofte quaetwillicheyt. Maer ghelooft sy Godt / mijn Heeren sijne ssaeten beginnen te prospereren/ende soodanigen voozt ganch te nemen/ dat indien D. H. M. sich niet en haesten/om te ghetuppen met dit goet effect/ de affeerie van welcke sy de haer tot nu toe so verseeckert heeft gehouden/ soo isst te vzeesen/dat in plaetse van danck sy in haren noot sullen hebben te vermachten een assistentie van gheijne nature.

Men soude ons gheern betalen met den mangel van d'antwoozden wt peder Probie/als of men sonder die/geru Generale resolutie en soude connen formieren/wp antwoozden/dat in soo claere saecken/als daer sijn die tractaten die D. H. M. met Danc-

rich hebben opgericht / gheen nieu consent en hoeft verfocht te worden. De Tractate sijn gheteykent by mijn Heeren de Generale Staten/sijn oock gheteykent ende geratificeert by de respectie Probie/der halven sijn sy verbonden int Generael/ende int particulier tot d'onder-houdinge der selve. Als men ontfanghen soude/ 3. 4. 5. ses hondert duysent croonen s'Jaers / soo en heeftmen tot de Probie niet behoefte te senden/ee peder heeft vocatie ghade/maer als men sal getuppen de minste danckbaerheyt voozt de weldaden/soo moetmen tot de Probie senden/ende in deliberatie stellen oft men sijne beloften sal houden.

Wat meer is/ mijn Heeren / onse laetste ppositie is ghedaen/voozt 25. daghen / in plaetse van te dypen op d'antwoozde/als wy wel mochten/niet noodich sijnde dan ja of neen te segghen/ soo hebben wy patientie ghehad/om D. H. M. te ghelieven/ datse ghesonden hebben tot de Probie/ ja langer respit ghegeven om te antwoozden alst noodich was/wp en hooren gheen ghewach van te antwoozden/ ja ter contrarie wy vernemen dat sommighe gedrupteerde niet soo haest weder comen sullen/ende soo een ernige Probie mangelt/datmen niet en sal voozt-gaan tot de resolutie die wy voozderen.

Mijn Heeren, dese procedueren sullen ons ten laetsten dwingen te gheloooven/dat soodanich wtstel gheschiet met opst/ender sal ons dwinghen te psterken in den name des Coninck/dat hij neemt als een wepgeringhe. Indien D. H. M. particuliere consideratien hebben/om alsoo te doen/ende de alliantie van Danc-rich voozt indifferente te houden / in Godes naem. Maer datse ons niet langh in twijffel en houden / soo sy daer en segghen den Coninck willen obligeren / datse oock niet langher en vertoeden hem by te staen. Wy weten ghenoechsaen/dat soo sterck als ghy nu sijt/ ghy machrich ghenoech sijt om resolutien te nemen in swaerwichtighe saecken / ende die te doen goet binden / der halven gheloooven wy / indien D. H. M. willen / datse oock die resolutie connen nemen die wy wenschen / sonder te vzeesen af-slagighe antwoozde te crighen van eenighe Probie. Welcke soude die sijn / die daer soude willen haeren eedt te ghen-comen?

Der halven soo sullen wy voozt laetste D. H. M. bidden / dat sy gheluyckende de mach die wy weten by haer te sijn/mach ik hi in ghyden

hupden ofte mooghen/ sonder langer wt-stel
willeu resolveren bystant te doen/ als oock
banden Generael diese cominanderen sal/
dat de Compagnien wt welke het bystant
sal bestaen/ ghelast worden/ de schepen be-
repedet/ om die over te voeren/ ende watter
meer aenhanght in ordje gestelt worde/ om
eerstes daerhs af te vaeren. Also sullen W.
H. H. haere verbintenisse ghenouch doen/
ende de Coninck sal sich op een nieuws ver-
bonden binden/ als hy ghetuycht by desen
brieff/ welcken hy ons bevolen heeft te pre-
senteren.

Was onderteyckent

Du Maurier

La Nouc.

De anderen daerhs/ wesen den
26. Aprilis, hebben de boven-ghes-
noemde Heere Ambassadeurs we-
derom audientie gehabt inde ver-
gaderinghe der Heeren Generale Staten/
sprekende als volght:

Oratie der
Franckeser
Ambassa-
deurs ge-
presenteert
den 26. Apr.

Mijn Heeren, d'onsekerheyt inde welc-
ke wy soo langhen tijdt blijven ste-
ken/ verlangende nae de finale reso-
lutie van W. H. H. op onse propositie/ en
heeft tot nu toe geen anderen troost ontan-
ghen/ dan dat verseeckert sijn/ dat ghy in
uwe conscientien overtuycht sijt/ dat sijne
H. u vermaent tot de rechtveerdichste/
eerlickste/ ende profftelicke saecke/ die ghy
opt soudet connen ofte moghen ter hande
nemen.

Want wat betreft de gerechteicheyt/ sou-
de men wel connen een treffelickere imagi-
neren? dan hy te staen zenen Prince ver-
dyct van die/ van welke hy behoode de
meeste diensten te ontfangen? daer toe ver-
obligeert sijnde/ van weghen de natueren/
welcke den stercksten haet is onder de me-
schen/ ende van wegen de groote weldaden
mit de welke zy ooghenschynlich bercoopt
sijn. Wat aengact de eerlicheyt/ wat can-
der eerlicker wesen booz W. H. H. als op-
rechtelick nae te comen de conditien van so
een solemneel contract/ als dat is dat ghy
hebt ghemaect/ boozgegaen en ghevolcht
met soo veel mildadicheiden/ datmen van de
scheyppinge der werelt af niet binden en sal/
dat eenigen Monarcha diergelijcke pement
bewesen heeft.

Depende de nutticheyt/ wie en sal die niet
ooghenschynlich erkennen/ hier in/ dat den
bystant haestelick vergunt/ sijne H. sal
verstercken in sijn affectie/ ende de selfe u
dubbel te verghelden/ indien u byanden den
wech weder ingaen om u te beschadighen/
welcken lust in haer soo langh dueren sal/
als de uwe om u bypicheyt booz te staen.

Maer indien W. H. H. in verachttinghe
van sulcke stercke rebellen/ die niet en con-
nen omgheslooten worden/ noch twijffelen
ons het jae woort te geven/ so sullen sy ons
oorsaecke gheben achterdencken te hebben/
of dit gheschiet by manghel van macht/ of
foute van goeden wille/ ofte by eenich res-
pect in fabeur van die/ welke de Coninck
den crijch aendoen.

Het eerste soude strecken tot al te groote
discreputatie van uwen staet/ welcken ter
contrarie/ men weet machtich te sijn/ om
sich selfs te helpen ende oock de vanden.
Het tweede soude schandelick wesen/ als
of W. H. H. be-ediende hare Tractaten/
heymelicke intentien hadden om die te elu-
deren ter eerster ghelegentheyt/ ende by het
derde soudemen ten respecte van sijne H.
de goede effecten die zy van W. H. H. mog-
berwacht/ verkeerren in een merckelicke in-
jurie/ sijner byanden saecke de sijne booz-
stellende.

Mijn Heeren, wy en sijn hier niet meer/
om u te demonstren of de wijzen de billich-
heyt van zijne wapenen/ want het is al te
openbaer dat die wesen de noodich/ oock
rechtveerdich sijn/ ende dat zijne H. ghe-
noodicht is tot dese extremiteyten met soo
groot leet wesen ende dwangh/ als d'ander
partie daer toe is gheloopen met genuechte
ende hertelicken wellust.

Van een dingh willen wy W. H. H. ver-
sekeren/ dat zijne H. siende de An-zee-ste-
den/ de Republique van Venetien/ ende de
Coninck van Sweden/ om interessen u veel
weyniger aengaende/ als die van Byzanch-
rijck/ nochtans te ontfangen sulcke gewil-
lighe ende merckelicke assistentien van de-
sen staet/ sich niet en sal connen in-beelden/
noch de werelt ghelooben/ dat ghy haer
kont weygheren ofte af-slaent ghene datse
soo authentice geboozwaardert/ en so weer-
dichlick van W. H. H. gemeriteert heeft.

Wy weten wel/ datter oproerige geesten
sijn/ die in de warre-schoole gestudeert heb-
ben/ welke/ om onse tractaten crachteloos
te maeken/ subtiliseren op de woorden der
selfder/ seggende achter back/ dat uwe assi-
stentie

hentie ghelimiteert is/ te weten / soot gheschiet dat zijne M^{te}. bespongen woxt by eenighe ws-heemische Princen / maer desen crych inlandt sijnde / soo en valter geen andere hulpe te doen / als aenbiedinge van intercessie om dien neder te leggen.

Maer wie en bemerckt die bedroch ende valscheit niet / wt verkeerde gesken voort somende / die by nu uwe marimen de menschen willen wijs maecten / datmen niet schuldich en is het byer harer vanden ende nabuizen wt te bliffen / om dat het die van haer wupgesin hebben aenghestecken / meeneende met sulcke wotbluchtē wt het getal der byanden van eenighen staet te excipieren / soodanige onderdanen die sich de licentie gheben byantlike acten te bedryffen teghen heuren Souvereyn.

Hoe veel schoonder apparentie en meer der waarheyt isst te seggen / dat de schoone occasie ter werelt D. H. M. nu aengheboden woxt / om op eenen tijdt een seer heerliche warruoye ofte accoort van vele goede dinghen te maken / te weten / syn M^{te}. goet te doen / hem te betalen een soo wetzeliche schult / ende oock met eenen weldaden te bewijfen den luyden / die also bukten den wech verdwaelt sijn.

Want siende uwe goede resolutie vergeflichkeit met gelijche effecten voort de welbaert van t' Coninckrycke / onghetwijffelt soo sullen sy eenen andere wech ingaen / ende de reden te hulpe roepen / comende tot haer ant / om heure conditie te verseecken / sy sullen u danck weten daer van / daer nu ten dagge de passie haer het vype ende ghesonde oordel verdupstert.

Mijn Heeren / D. H. M. recht examineende alle circumstantien van desen handel / ende in allen sin ende verstant die keerende / sullen oordelen / dat alle andere wegen / als die van vromicheyt / oprechticheyt / ende goede trouwe / verkeerde ende stinme weghen sijn / ende dat die / welke heur soecken daer af te trecken / niet en comen gorde intenten hebben tot wel baert van desen staet / welker regeeringe u toe behoorende / so sullen wy uwe wijs heben rijpelic laten wegen / wat in desen aensien / den selfde goet ofte quaet soude mogen sijn.

Betreffende den onsen / daer en rekeert niet by te doen / als dat de qualiteit van onse ellende soodanich is / dat het groot misverstant is te meynen dat de selve can geuefen worden met woorden ofte conjuratien / oft de selfde met swijne webben se willen be-

wimpelen / daer worden nootwendichlick versocht remedien immers soo crachtich / als die sijn die wy van D. H. M. versoekē in sijner Majesteits name / de welke ongelijck meer ghinterresseert sijnde in desen crygh / als yemant anders / oock onghelijck beter als yemant ter werelt siet ende kent de middelen om daer toe te gheracken. Daerom oock sonder van wille of middelē te veranderen / af-sijndende allen wtstel en dilay / soo besweeren wy D. H. M. datse haestelic ende met der daet haere beloften doen bliffen.

Is ober de twaelf hondert jaeren gheleden / dat Franck-rijck / Gode sy lof / blifft staende onder onghelijck grooter onweber / wy sijn oock / door de selve goetheyt / des Coninck saecken geschickt om dit te stillen. Off u daer wat aenghelegen is / deel te hebben aen de eere vande weber-oprichtinghe van onse ruste / te gelijche eenē vasten gizont leggende van hare epgheene ruste / dat staet u nu te bedencken.

Daer-en-tusschen vermaachten wy uwe laetste antwoorde / tusschen nu ende tocomenden Woensdach / om die sijne M^{te}. te laten weten / by eenen rijpessen courier / alsoo sy ons gheozdonneert heeft.

Onderteykent /

Du Manrier.

DE H. M. Heeren Generale Staten met sijn Princ. Exc. ende den Staet van Staten ghelett hebbende op de boven-verhaelde proposities ende de menichfuldighe groot-wichtige redenen daer in begrepen / of sy schoon in regart van den Marquis d'Ancre ende de Spaensche facite in Franckrijck / gzoote ende veel redenen hadden / om dit versochte secours af te slaē / nochtans niet willende voort ondanckbare ofte onbestendighē verbant-makers / ende lichte verbekeers der selver geacht wesen / hebben eyndelic op den 26. Aprilis besloten / datmen tot assistentie des Coninck promptelick soude senden soodanich secours / als sy ex contractu te senden schuldich waeren. Maer ter wijle haere E. H. M. ende sijn Princel. Exc. met de Franse Ambassadeurs besich waeren / om eenen Generael hier ober te ozdonneren / ende ozde op schrypen ende alleg wat tot den treyn van nooden was te geven / soo isst den xxiij^{en}. der selver

1617.

Maer gaet
niet voort/
obremits
dat de Mar-
quis d'Ancre
vermooyde
wort binnē
L. arys.

ſelber maent tjdninghe in p. Graben-Haghe
gecomen / dat de Marquis d'Ancre, roer-bla-
ke ende ſtooker van alle deſe Franſche in-
landſche beroerten / comende a Louvre, geen
quaet vermoede hebbende / wt laſt des Co-
ninck vermooyt iſ ghe worden / ende dat ſy-
ne M^r. alle de verbanne Princen daelick
te Hobe heeft ontboden / ende dat alſoo die
doope lichte in eenen blijden Hemel iſ ver-
andert / ſyne M^r. de Heeren Staten ont-
biedende dat hy haer bedanckte voor haren
gorden wille in het reſolveren van het ſende
des ſecours / maer dat hy het nu niet en be-
hoefde. Hier van ſal ich hier na byder ver-
hael doen.

De Overſte
Gend neemt
Kuypteren
aen door de
Princen in
Dranſch.

Als de geconſedereerde Princen in
Dranſch ſpeurden / dat de Co-
ninck / door inſtigatye vanden Mar-
quis d'Ancre, ende de Spaenſ-ge-
ſindde Francopſen / gereſolveert was haer
met dype Leghers te becrighen / ſoo ſyn ſp
noek op hare hoede gheweert / haer ſtellende
tot teghen-were / ende wegens het binnen-
landſche Crychſ-volck / daer ſp tamelike
wel van verſien waren / hebben ſp oock door
den Overſten Gent, Heere van Oyen / &c.
laten werben vijſchien hondert ruypteren /
die hy in coſter tijdt heeft op de beenen ghe-
bracht / ſich mede laetende employeren twee
jonge Graben van Steynum / ende Vonck-
hoſt / &c. ende eenen jonghen Grabe van
der Lippe. Als deſe ruypteren in completen
ghetale waren / ſoo ſyn ſp aen den aentocht
ghecomen weynich met ghelt verſien / alſoo
ſp noch niet ghemonſtert en waren. Sp na-
men haren pag door het Sticht van Pater-
boyn van daer door het landt te Heſſen op
Frankfort / door der Cuiſ-Doſte Wents
ende Phals-Landen treckende / en ſo voort
op Tweeburgge / en na Lotteringe / daer de
Hertoghe haer den pag gunnende. Maer
ſus wat wech of paſſagge dat ſp namen / en
waer ſp quamen / daer waſmen haerder
haest moede / alſoo dus danich eenen hoop
volcx nootſaekelick verderf en ſchade is me-
de brengende, ſp met voeder en maet te
vreden waren.

Als na dit volck tot by Esdan ghecomen
was / ſoo hebben ſp de tjdninghe ghecregen /
dat de Marquis d'Ancre de crych-maker ge-
maſſacreert was / ende dat de Coninck de
Princen te Hobe beriep / ende dat hier mede
den crych ge-eyndicht ſhude / men haer nu
niet en behoefde. De Overſte Gent heeft de
Kuypteren by een gehouden / ende iſ weder-

1617.

om na het Landt van Cleve en des wechſ
met de ſelfe aen-ghecomen / ontmoetende
ontrent D. Jozis / tuſſchen Aken ende Gu-
lich Graef Hendrick van den Berge / met
eenen grooten hoop ruypteren / ende daer by
eenich Voet-volck / al veel ſtercker dā d'Over-
verſte Gent was / daer ghecomen ſhude om
des Eerſt-Hertogen Land voort den in-bal
ofte in-belegeringe deſer Kuyptere te becrigh-
den. De Overſte Gent den Grabe van den
Berge niet dit volck vernemende / ſelde ſich
in ſlach-oord / ende indien de Grabe van de
Berge ſoo ſeere tot vechten ware geneycht
ghewert / als hy was / daer ſoude een bloe-
dich gevecht ſyn onſtanden / maer ſyn Ges-
naede geenē laſt hebbende dit volck aen te
taſten / iſ ſaende gebleven / en mē iſ beyder
ſijts ſonder ſlach gheſchepden.

Maer dat deſe Kuypteren eenen tijt lanck
by Emmerick Kers / Bog / en daer ontrent
ten platten Lande hadde liggen machten /
haeren Overſten gerept ſhude na den Her-
toge van Bouillon / ſo ſyn de Heere Generale
Staten der Vereenichde Neder-landen / tot
verſchooninghe der Wapſ-lieden / te vreden
gheweert / datmen de ſelfe ſoude byenghen
ende logteren inde Steden Mierogen / Zug-
phen / Wernhem / Doeburch / &c. teerende
voort haer ghelt. De Staten waeren eerſt
wel geneycht deſe Kuypteren dype maanden
lanck tot dienſt vanden Hertoghe van Sa-
bopen te gageren / maer als ſp onwillich
waren op te trecken ſonder betaelinghe der
maenden die ſp alreets in dienſt van de
Princen gheweert waeren / ſoo ſhader oock
eenige andere ſwaricheden voort gevallen /
alſoo dat ſp ryndelick / ontrent een maent
ſolts ontfangen hebbende / geſchepden / ende
elck ſijns wechſ ghegaen iſ / de Overſte
Gent ſhude te Parijs / ende daer ſollicitee-
rende om betaelinghe / ſoo de ſpake ginck.

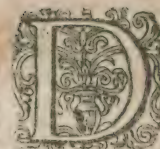
Aldus ſyn door de doot van den ee-
nigen Marquis d'Ancre in Dranſch
rijck ghe-eyndicht de in-landſche
Oorlogen / maer in eenige der Ge-
nueerde Neder-landſche Provincien ſyn de
inlandſche twiſten ende oneenicheden dage-
lic meer en meer aengewaffen. De Spaen-
jaerden / Jeſuwijten / ende hare adherenten
dit byder der on-reenicheden wel meerſterlick
op-blaſende. Een goet Patriot / nebens vele
andere / dit merckende / ende overleggende /
dat het voort-vaemſte ſtuck der voort-ſich-
ticheyt iſ der vanden raetſlaghen weten /
om ſich daer tegen in tijt te voortſien / ende
het

Spaenſchen
daer / hoe de
Genueteerde
Nederlande
de wederom
onder den
Spaenjaert
te brengen
ſyn.

het voorsz. naemste ampt eens goeden ende ghetrouwen heffers des Vaderlands is: de liden ende aenflaghen des byants re onderche/heeft wt eenen brief Justij Lipsh, alst ooc wt een Opatz Eryci Puteani, rñe bis-cours Francisca Campanella: alle dize karst-liden des Coninck van Hispanien / en des Hertoghen Aelberti, encl. in Tractaeten by een ghebacht / ende in dzuclen liden vogaen / dwelck by normt Spaenschen Raet, hoem in de Vereenichde Neder-landen alder best wederom sal kunnen brengen onder euhabiet des Coninck van Hispanien, dat waerscheuwinge van alle vromer Neder-landens voorsz. naemlich die in de regeringe der selver landen gestelt sijn. In het welck he dien eerlicken man enen piden geest te oordeelen / of dese tract. flaghen hier te Lande by begheert niet en worden in het werck gestelt / ende van desen het sp. weende ofte on-weten / ghevolcht en worden. De Edele Mogende Heren Staten van Frislandt hebben om te betoonen haeren poot tot het ghemeyne brte / ende tot dienst van de ingesetene deser Landen / het boven-ghenomde Tractaet laeren her-druken. Dwelck om dat het ghebent-woerdich is. soo hebbe ick oock goet ghevonden het selve hier by te voeghen:

Ende voormer dat de herenichde Ne-derlanders dooz oorloghe niet liepelic sulle konnen overwinnen worden / hebben wy nu soo vele Jaren / dooz soo vele neerlagen metter naet bebonden / oock by na met eenen gheheelen onderganch ende ruine van onse Lande. Wat willen wy ons daer oer verwonderen? Ert hys hebben des selve oock wel derden upt-dagen het gantsche Noordsche Rijk / ten tijde van Augustus ende van Vespasianus, ende zyn oock macherich gewest t'selbe te maintenir in: ende dat oock alle om hare byhepte te ghemeten. Tegen seer klepne Epanden hebben wy tot noch toe seer groote oorloghe ghevoert / ende ick en weet niet offer oock soodanigen oorloghe geweest is / van dat de werlt ghestaer heeft. Enighe Zee-lupden hebben haer oerben setten tegē den Aldermachtighen Coninck: overmits zy niet soo seere met haer eygene / als met des gheheelen werelts machte ghe-ooplocht hebben. Sy hadden connen onder-ligghen / ten ware dat se onder staunt waren ende staende ghebleven dooz grooten by-stande van Coningen / Dozzen / ende Repu-blijcken. Want daer is gheerl Europa aen-gelighen dat de Vereenichde Nederlanden niet overwinnen en worden. Daerom heb-ben t'samen ghespannen / ende zyn gelijckelijck / als tot eenen ghemeynen byant toe-gelopen / de Engelsche / Francos / en / Door-schuytsche / op dat ick gheene meer en noem / gelijck als vele Rivieren in ene Zee. Dooz desen bystant onse byanden ghestercht zyn: de zyn moedich ghewozden / ende hebben de macht van onse wapenen gheluckelijck te-gen-ghestaen / ende oock menich-mael ghe-broken. Ende sy zyn oock dooz de oeffenighe / dooz arbeide / naerlicheyt / voorsichtich-heyt / ende doos heyt / tot sulck een machte ghecomen ende verheben / dat se voortaen (indien sy het souden willen bekarn) dooz hare eygene machte kloekmoedelijck haer selven sulen konnen beschermen. Want na dat de Brede ghemacht is met Danc-rick ende Engelandt / soo hebben se oock ge-leert te oorlogghen met hare eyghen machte / dese by haer selven hebben. Wannex het secours van d'andere alleusken afgesueden wierdt: Ende hebben oock boven dien ghe-trachte / om te vercrighen dat groote gebiedt vande Zee / ende Meesters te worden van den Oceaen / aengevangen hebbende slaut-moedelijck de Zee-haert in de alder unte-ke Landen van de ghehele Werelt. Wy hebben alsoo teghen haer geoorloght / dat

Erycius pu-
teanus Ora-
tione de in-
ducijs.

Dooz Oorloghe is gheen op-
pantie dat inmermeer
de Vereenichde Nederlanden
den onder t'gebit vanden
Coninck van Spagnien
sulken konnen ghebrocht
worden. Want wy hebben tot noch toe seer
ongeluckelijck tegen haer geoorloght / ende
daer en is geen hoop dat wy voortaen ge-
luckelijck sulen oorlogghen / ten ware dat
in de ghehele sarche een merckelijck veran-
deringe gheschiede. Want alle hare plaets-
sen zyn seer sterck / dese in hebben / ende oock
haer luyden seer wel gelegē / zy hebben seer
goede ende wel georffende soldaten / die oock
dooz vele victozien moedich zyn geworpen.
Sy hebben gode ozide in haere financien
ende ghehele regeringhe. die niet liepelic
en sal ghebroken worden / soo langhe als sy
in oorloghe zyn / ende den byant vreesen. Sy
sijn altesamen / soo die in regeringe zyn / als
andere rijcke / ende wel-varende. Sy heb-
ben stercke verbonden met de Nabuerighe
Coningen / Dozzen / ende Republijcken: zy
zijn machtich ter Zee / en dooz nieuwe Zee-
vaerden moedich ende rijcke geworpen.

dat de her-
enichde
Nederlanden
niet en kon-
nen ghebracht
worden ont-
derden Co-
ninck van
Hispanien /
dooz gewelt
in oorloghe
te.

in desen
hoe de
leed-
clan-
veroor-
den
saere
gen

Franciſ. Cū-
panella in
diſcurſu de
Belgie ſub
Bilpani po-
ſitatem re-
digendi.

Maer dat
het moet
geſchieden
door Tre-
ves ofte
ſuſtaint bā
wapenen.

Lipſius in
epiſt.

Puteanus
Orat. de In-
ducijis.

Wp nu beginnen te vzeſen die gene die wp
te voozen verachten. De macht der vpe-
anden is dooz onſe krachten ghevaſſen / al-
ſoo datſe vzeſ. iſch is gewozen te Lande
ende te water : Overmits datſe gheſon-
derd is / ende haer op gorden raet / ooz /
erndzaerlicheit / ende tozghſuldicheit.

Die volck van de Vereeniche Neder-
landen is alſoo gheordt / ooz geſelt. indien
ghy haer niet ghe wilt aenlaſt / ſoo en ſult
ghy niet vpe reſten / want niet liſticheit
ende aenradinghen ſult ghy lichtelijch wat
by haer te woghe vzinghen. Daerom ſoo
moetmen aerbepden / dat niet de vereeniche
de Neder-landen eenighe vrede ofte ſtilheyt
van wapenen ghemaeckt werde / de welke
in ſoodanighe oorloghen nimmermeer ghe-
maecht in w. dan met ſeer groot ende open-
baer voozdel van den Coninck. Daer inne
iſt / dat wp alreſamen over een komen / dat
ſulck ten hoogſten noedich is / Maer ſont-
miche meynen datmen behoort een langh-
duerighe ofte eeuwige vrede te maecten / en
andere datmen behoort beſtant ofte Treves
te maecten. Van een eeuwige vrede te ma-
cken / en hebbe ich geen hoop / ten ware dat-
men ſulcken vrede ſoude maeken / die de ver-
eeniche Neder-landen te eenmaal van den
Coninck ſoude afſcheyden. Daerom ſoude
ich daer toe niet gheueghen zyn / datmen
Treves make : Want van blijſt de Coninck
in zyn gheluck / om zyn hoop ende voozue-
men te konnen volbringen / ende men ſal wt
de Treves alle voozdel konnen trecken / die
een eeuwige vrede ſoude konnen geven / na-
melijch : dat wp met haer luyden ſullen
moghen onder-handelen / ende vereenicht
wozden / dat beyde partypen by malcander
ſullen comen / onder des Coninck vrieden /
ende by ghelpe : Dat de macht der vpan-
den verſtauten ſal / ende datſe ſoo ſcherp
op haer ſaeken niet en ſullen letten. Daer
en ſullen oock ſo harde conditien niet bedon-
ghen wozden / ofte ſp ſullen ſonder groote
ſwaricheit ende ſchande konnen gebroockt
wozden. Ende boven dien ſal Godt onder
dees konnen eenighe goede ghelighentheyt
voozden Coninck laeten verſchynen / waer
mede hy zyn voozſt ſal conuen doen.

Wſmen ongheluckelijch oorloecht / ende
men ſeer ſwaerlijch de overwinninghe kan
becomen in het velt / ſo moetmen inde ſlaet-
ſchypen met goede raet-ſlagingen vechten /
om de vpannen te overwinnen. Laet dan
de Wapenen een tijde lanch beruſten / ende
men ſal bevinden dat de Treves / die de vrede

aenloeken / met der tijt die troſſe gemaecte
zen ſullen verſachten. Sy ſullen allenſheng
weberom komen tot haeren ſchuldighen
plicht / als men haer wt den oorloge niet en
verſt. Als sy in ruſte zyn / ſoo ſullen ſelve
haer vrede vzyheyt niet ophren / dieſe ſo ſeer
begheert hebben. Men ſal dooz de vrede
ofte Treves te wege vzingen / dat dooz oorlo-
ge niet en heeft konnen geſchieden. Sy ſul-
len van ſelfs wederom tot ons komen / die
niet en hebben willen niet gheueghen
wozden : Als ſp onſe wapenen niet meer en
ſullen vzeſen / ſoo ſullen ſe begin en haer
onder onſe gheluck te beghen / ende ſullen
niet wepgheren vooz haeren Prince aen te
nemen den ghenen / die wp als vooz onſen
Dader houden.

Wegeret ghy hare van een treſſelijch ende
gheluck ermpel / dat tot deſe ſake ſeer dien-
ſtig is. Weet ghy niet gheleſen van de oor-
loge die Sextus Pompeius in Sicilien voerde
teghen den Keijſer Octavianus : Deſen Pom-
peius was Meester van geheel Sicilien en
Sardinien : Hy hadde vele ſtercke plaat-
ſen / waer inne hy hem baſt en ſterck hielt /
ende maecte dat geheel Italien in grooten
honger-oot ende ghebreck quam. Hy en
konde niet over winnen wozden. dan allen
door een hoort vrede. Deſen is niet hem ge-
maecht / die Salinger zyn w. v. com ont-
fangen zyne macht is allenſheng van daer
ghetrocken / ende zyn ſterck volck ver-
locht omgehoort. Wat ſalmen niet ſeggen
Deſen Pompeius / die te voozen een vzeſe
ende ſchick was v. u. allen ende geſchick als
emen vrede Neporus vande Zee / herſte
daer naer qualijch met een ſchip konnen ont-
vlechten / ende heeft ſouen haſt moeten wt-
ſteken om gheboort te wozden / ende alſoo
is dat groote oorlogh binnen ſjaers ghe-
heel wech ghenomen. Die is wel een onde
hiſtorie / maer ſal wederom een niemne
wozden / indien men deſelbe middeſen ghe-
brycke / ende inſouderheyt indien wp de ſa-
ke met goeden raet en cruſt bleyden. Hier
zyn van nooden dappere raet-ſlaghen / ende
die ghetroou ende ſecrer zyn. Die alder-
dapperſte ende hlorckſte volckeren / die niet
oorloge niet en hebben konnen overwinnen
wozden / zyn dickwils overwinnen / nae
datſe tot vrede ofte tot eenighen ſil-ſtant
van wapenen gebrocht zyn. Eertids heb-
ben de Veienen Treves ghemaeckt met
Romulus den eerſten aenſteller des Room-
ſchen Rijck / vooz hondert jaeren / de welke
daer nae vanden ſlaet van Roomen ber-
lenght

Die won
beweſt met
exemplen.

Lipſius epist.

Lipſius

Puteanus
Orat. de In-
duc.

Puteanus

1617.

1617.

leenght is/ noch beertich jaten / maer als sy wederom doerden rebellieren/ soo zuse dooz den oorlogh ganschelijck uytgheropt / soo dat men/ ghegich de Histori- schrijver Florus seght/ geen oer blysselen noch voetschappen van haer en vint/ ende bycans soude twyfselen/ offer oock oyr Veinten gheweest zyn. Welgelyc zyn eerijcs Trebes ghemachte van de Romeynen met de Velsmenen booz twintich jaeren / ende niet de Caricen booz hondert jaeren / ende zyn daer booz alsoo gh'bzachte onder het gebiet der Romeynen/ datse daer na haer noyt wederom tegen de selve gheoert en hebben. Soodanige exempel woode te vergeten/ mer bygebracht/ alsoof oer al inde Historien booz comen/ ende nochtans oock seer merckelijck zyn. Dit is alst ogh meyningh/ gheweest dat sommige volkeren gewonstfamelijck overwonen worden/ als men de selve daer toe kan bzingen/ datse niet meer en oorloghen. Als de Treves sal ghemacht zyn/ soo sal die Majesteit vanden Conincklijcken name/ als eenen verhoogen bant inde herten der menschen trecken / ofte veel eer wederom kreken tot den Coninck/ die gene/ die qua- lijck van hem zyn afghewiken: Ende vele sullen blijde zyn/ dat alsoo haer ghelegent- heyt ghegeven wort om niet eeren tot hem weder te keeren. Ettelike 100. ende 1000. menschen sullen van selfs weder keeren tot den Coninck/ en tot de Catholijcke Room- sche kerck/ als haer maer ghelegentheyt gegeven wort/ om te mogen weder keeren. Dese boozdelen ende stercken ontcreken wy onse vyanden. Ende boven dien geven wy haer occasien / om onder malcanderen te geraecken in twisten ende oneenicheden/ die in sulche regieringe wt vele / ende by de Gemeente bestaende/ ghemeynlijck plagen booz te vallen. Ghelooft wy / onder haer- liden zyn verschipdene haeren/ factien/ en andere wonden ofte zeeren/ maer sy woode sekeret gehouden ende verhoogen/ soo lange haer bzucht die gzoote bzeze des Coninck/ die haer alresemen ghelijckelijck raecht. Laet die een weplich wech genomen wo- den / soo sullense haeren aert ende ghebreken behouen/ niet anders dan gelijck wanneer de Wolf komt/ so loopen de Osse te samen ende boegen hare hoofden ende hooren by malcanderen/ om den Wolf ghesamentlijck te weeten/ maer als de selve wederom wech is ghelopen / soo gaet elck een daer henen/ om booz hem selven te weyden. Als dan sullen soo veel hoofden ontfanen / als daer

Leedematen zyn in dese nieuwe Republijc- ke / die gheen Republijcke mach ghenamt worden/ welck geen Lichaem en is/ over- mits het geen ghedaente en heeft. De pae- ten / die tot noch toe ghelijck als onder de assche verhozen ende bedekt zyn geweest/ sullen beginnen te bzanden/ ende als de ver- hindernisse des oorloghs sal wech gheda- men wesen / sullense weblaken tot Inlant- seke oorlogen. Het is geen wonder/ datse te boozen verhozen gheweest zyn/ want het ghemeyn perichel herste ondergehouden/ ende tegen den ghemeynen vyant gestiert. Maer als dat sal ophouden / soo sullen de Leedematen des lichaems / die andersind seer qualijck r'samen ghehecht zyn / noch qualijcker by een ende aen malcanderen ge- houden kommen worden. De rene Probun- tie sal opstaen tegē de andere/ d'ene Stadt tegens d'ander/ ende den eenen Bozger te- ghen den anderen. Ende boven den twist die sy onder malcanderen hebben/ van hare gherechtigheden/ is onlanghs daer noch by ghecomen/ dien gzoeten twist inde kerck/ de welcke in dien men elck een wil by latē/ so wort dese Republijcke/ uyt swacke wo- reken opghewassen/ ontroert/ ende indien men des selve wil verbiiden/ soo loopt dese selve Republijcke gzoet perichel.

De Nederlanders en sijn soo seer niet ge- neghen tot eergiericheyt / als wel tot gelt- giericheyt/ ende begheerte van ghewin/ het welcke de wylie het also is/ en sal de Coninck dan niet alst ghelegentheyt hebben / om met den gouden haech te Dissen / ende de selve alsoo tot hem te trecken: De verstan- dige weten wel wat ich seggen wil. Maer op dat sulx niet te meerder bzucht moghe gheschieden / soo moet men eenigen stilstant hebben die daer toe seer goede gelegentheyt sal gheben. Men sal dan moeten doen ghelijck de Poeten dichten van Iason / na- melijck ghelijck hy om het gulden Vlies te krijgen/ die wjerde Stier/ die r'selbe be- waerden/ liet betooveren/ enoe alsoo de sel- ve onder het jock bzachte / alsoo moet men oock de Edele ende hoornemste kirger- ders van t'lant niet gelt omroepen/ op dat alsoo de Coninck die gulden Vlies/ dat is/ de Vereenichde Neder-landen moghe ver- krijgen/ ende oock/ ghelijck d'selbe Poeten dichten van Cadmus / dat hy om het gebiet van Theben in Boerolien te vercrijgen/ den Draech die Theben bewaerde/ ombrachte/ en dat hy de tanden van den selben Draech ginch saepen/ waer uyt Soldaten opwies- sen/

1617.

woyt
ese mē
nplien-
in opstē

Lip. Gns.

Lip. Gns.

Campanha

Puteanus.

ſchen / die daer na malcanderen verſloegen en omhachten / alſo moet de Coninck oock om het gebiedt vande Nederlanden te vercrighen / eerſt ende vooz al omhengen den Oorloch / die deſelbe Landen bewaert / naemlich M. D. D. (dat is Mauritius Vranie Principem) ende daer nae moet hy de tanden zaepen / dat is hy moet onder de voorznaemſte Hoofden ende Regierders van t'Landt / twiſt ende oneenicheyt zaepen / op dat alſo de Nederlanders / als Salvaſen uyt deſelbe landen gewaſſen / malcanderen mogen berſten ende om-hengen / ende op dat hy daer na de gene / die overblijuen ſullen / moghe ghebzupchen / als brhoogen ſal. Om deſe oneenicheyt onder haer des te meer te doen waſſen / ſo moettu hopenelich eenige nieuwe ſect onder haer verwecken / ende de ſelbe teghen malcanderen ophitſen. Inſonderheyt moettu men verwecken de geſchillen banden vpen wille des Menſchen / ende vande oorſaache ofte oorſprouck des quaets / aen welcke ſten klippen ſeer vele haer ſtoeten : Ende in het diſputeren moet men deſe Wet houden / dat men ſich niet en ſal mogen beropen op den Out-vader Auguſtinus, ofte op ſijne uyt-leggingen over de Bybel / maer men moet voozt-hengen de Outvaders / die noch vuder ſijn als hy / naemlich S. Clemens Romanus, S. Syprianus, Clemens Alexandrinus, S. Chryſoſtomus, ende S. Baſilius, die de Ketten ſe der genen / die den vpen wille des menſchen ontkennen / biter omſtoeten / als de Out-vaders / die na haer gheweſt ſijn. Men moet vele Boecken ſchrijven / ende vermenichvuldighen / ende het gheſchil op-houden ſonder dattet afgedaen worde : Want als men dat doet / ſo ſchijnt het dickwils / dat oock de gheue / die een ongherijnde meyninghe voozſaen / die overwinnige hebben. De gene die den Coninck ende der Spaenſcher regieringe toegedaen ſijn / moet men niet belooninghen / en ſtaten bereeren / waer vooz het ghebeuren ſal / dat de oneenicheyt onder haer-lupden / ende de liefde tot de Spaenſche regieringe / meer ende meer ſullen toornemen ende waſſen. Men moet oock de Nederlanders locken buyten haer Vaderlant / om daer Voortoge te voeren / ofte inden Voortoge te dienen / op dat ſy aldaer haer ſelben moghen conſumeeren / ende haere krachten alſo moghen ghebzoochen worden. Wanneer nu ſy-lupden aldus vooz deſe middelen ghebzoochen en verſwacht ſullen weſen / ſo moettu in ſeer grooten haerſte met een gheweldich Leger /

ghelept vooz den Coninck ſelbe / om haer dies te meer verbaſt te maechen / haer op het iſſen vallen / ende haer een dapper voortoge arboeren / ſy haer krachten wederom ſullen kunnen vergaderen. Dus verre die boven-genoemde Raetſ-heden des Coninck van Hiſpanyen.

De goede Gode wille genadich beſe en diergelijche raet-ſagen te ſchande maken / met alle te ghene die de ſelbe volghen / ende ons lieve Vader ſant van der Spaenjaers den gewelt ende tyranne voozlaen genadelich bewaren.

Vader-land-lievende Leſer.

N Eemt acht op al wat nu omgaet, End' merckt hoet paſt op deſen raet. Siet dat gh'u niet bedriegen laet, Gh'y claecht vergeefs, alſt is te ſpaet.

O Godt, bewaert doch Neder-lant, Daer in ghy hebt u woort geplant : Met ſoo veel wonden van u hant, Daer door wy ſtaen in deſen ſtant.

Richt op dat is vervallen wijt : Heelt onſe wonden doch by tijt, End' tot deſer bloet-honden ſpijt V volck, Heerſteets ghenadich ſijt.

VVilt ons doch eens hervſtellen vry, Van al dees nieuwe twiltery : Op dat ons tong' end' eere bly Vol van uw' roem end' eere zy.

T Egen den ſeſten Junij heeft de Keyſer eenen Rijk-dach verſcheyden binnen Praghe de hooft-ſtadt van Bohem / alwaer nebens deel andere groote Heeren / met den Keyſer ſyn verſchienen de Eerſt Hertogen Maximilianus ende Ferdinandus, met de Officieren ende Raetſ-Heeren des Coninckrijck van Bohemen. Als de Keyſer met ſyn Voorders inde vergaderinge was ghecomen / ſo het ſe de Opper-Cancelaer in den name van den Keyſer een pꝛopſeit gheleſen / die daer nae vooz den Oppen-burgh-Orde den ſtaten des Lands is behandicht / deſes in-hout : Dat hy (Keyſer Matthias) aen-merckende ſjaen ſwachen oudedom / ende dat ſijn leven niet lanck en conde weſen / ghevoordele heeft / om alle bevoerten ende waericheden by tijts vooz te comen / dat het goet ſoude weſen / dat het rijcke van Bohemen met de

Ferdinandus Eerſt-herzoghe van Oostenryck woort bevoore Coninck in Bohem / en gecroont den 29. Junij

Probin.

Prohibitien daer onder gehooyende / by sij-
nen leuen mochte weren / want het tot Co-
ninck hebben soude na sijn dood: Dat hy
siende dat sijne Broeders de Erst- Hertog-
gen Maximilianus ende Albertus nu oock out
waren gheworden/ende gheen kinderen en
hadden tot boozdeel des Rijcs goet geboon-
den hadde/dat sy sijnen Broeder/de Erst-
Hertoghe Ferdinandum tot Coninck verkie-
sen souden / die doch alreets een groot deel
van sijne erf-goderen in besittinge hadde/
den welcken hy oock / met kennisse ende be-
lieven sijn ander Broeders/ ende aller
Heeren des Oosten-rijckschē Kiepers/tot
reuen soue hadde aengenomen/sijn Broeders
willich ende bereyt sijnde by schijfte ende
waeste brieven te renuntieren al het recht dat
sy op dit Coninck-rijcke hadden te pieten-
deren. Sijne Kiepersliche M^{te}. verclaerde/
dat hy wenschte / dat sy hier op wel letten-
de den boozgenamen Ferdinandum, indien
hy (Kieper) sonder wertelike mans erbe-
quame te sterben / tot eenen toe-comenden
Coninck verkiezen/ ende eenen sekeren dach
tot sijnē Crooninghe bestemmen wouden.
Wat Ferdinandum aen-ginch / die was be-
rept by gheschijfte de Staten te beloven/
dat hy / soo langhe als de Kieper Mathias
leefde/ sonder speciael belevē des Kiepers
ende der Keijser Heeren des Rijcs / gheen
recht of gherichte int rijcke en soude nemen
of te oeffenen/maer dat hy sijnē (des Kie-
pers) dood soude af-wachten/te bidden sijn-
de met den blooten name van Coninck van
Boh. m^e. met noch dese belevē daer by dat
indien hy sich anders boeghe / als boven
verhaelt is / dat de Staten niet gh. houden
sullen wesen sijn geboden te gehoorsamen.
Wat aengint den erf-gevestinghe der Pri-
vilegiën, ende wat noch meer de Coningē
gewoone sijn te beloven ende te beswaren/
dat hy sich daer in niet en soude beswaert
binden / maer dat hy hie alles gheeren ende
by willich beloven soude. Syndelich is
daer wt s' Kiepers naeme dit noch by ghe-
voert/dat de Staten des Rijcs hier in ver-
willighende sijne Kiepersliche M^{te}. ende de
Erst-Hertogen sijn Broeders / als oock
sijnē Zone Ferdinandum, ende het gansche
Rijck van Oosten-rijck tot haer in genade
ende gunste soude verbinden genepcht te sijn.
Op den negheinden dach Junij sijn wederom
de Kieper ende sijnē Broeders wt veel an-
dere Heeren vergadert / ende daer is by de
Bohemische Staten schriftelich gheand-
woogt/dat sy op de conditien by sijnē Kie-

persliche M^{te}. gemelbet/den Erst-Hertoge
Ferdinandum aen-namen booz haeren Co-
ninck / intwillighende een half jaers Rijcs-
contributye tot verballinge der onkosten tot
de crooninghe van nooden. Hier op heeft
Ferdinandus den treffelicksten Heeren des
Rijcs de hand ghegheven / ende daer mede
is die vergaderinghe booz dat mael ghe-
scheiden.

Op den 29. Junij, sijnde der Apostolen Pe-
tri ende Pauli dach / is Erst-Hertoge Fer-
dinand van Prag te Prag tot eenen Bo-
hemischen Coninck ghekroont / dwelch in
volghender manieren toogh gaen is. Ten
eersten sijn ontrent s'woogens ten acht ure
heide Erst-Hertoghen Maximiliaen ende
Carol inde stadt-kercke opghetrocken/de
welcke Kiepersliche Maj. Keijser opperste
hof-meester is gh. volcht/daer nae de vijff
Kiepersliche Heralden te weten / die O-
steurghische/Bohemische/Hougerische/ende
die twee Roomsche/ in haer habijt / des sel-
ve is gebolcht den jonghen Heere van Pa-
pynheim met den Kieperslichen Rijcks-ope-
pel. Hier nae de Heere Overste Johā-Georg
Graue van Hohen-sollern / met dat huf-
sen daer op men die Coninckliche Croone
draecht/daer nae Heere Hans-Georg Gra-
ve van Hohen-sollern / des Roomschen
Rijcks Hof-raets president/ met den Kie-
perslichen Keijser/ hier nae Heere Wolf Sig-
mont van Rosenkreuz opperste Hof-Mar-
schalck/ met den Kieperslichen blooten sweer-
de/naer welken hare Kiepersliche M^{te}. in
Kieperslich habijt / de Kiepersliche Croone
op 't hooft dragende gebocht is. end is ter
rechter side van den Outaer/ onder te van
gouden laken opgerechten hemel gh. seten.

Onder booz-gaende processie heeft men
met trompetten ende keijser trommelē groot
gheluyt ghemaccht. De boven-genoemde
Tijwelen/ hebben de boozscheden Heere/
aen hare Coninckliche Maj. Keijser sinche-
hant staende/ tot vol-vindinge der Croonis-
ghe gh. houden/den sijnē dien hebben oock
die Heralden opgemacht. Die Kiepersliche
voire ghesaen.

Daer op sijn gh. komen eenige geestelic-
he Prelaten/ende naer de selve is de Erst-
Bischof van Prag ghebocht: daer nae
sijn t'wer Bohemische jonghe Heeren ghe-
gaen/den eersten boecht een versilvert den
anderen een vergulde broot. Waer volghden
t'wer andere / welcke eersten eenen versil-
verden / den anderen eenen vergulden

hynch-beecker / s'ick by ses ponden swaer /
dvoegh: In den eenen was malusey / inden
anderen spaenschen wyjn. Naer dese volch-
den etteliche bande Overste Lant-Officie-
ren / die eerselich den Boheemischen scep-
ter / ten tweeden den hynch-appel / ten der-
den die Croone / en ten vierden dat sweert
in eene roode sluwelen schrede dvoeghen.
Hier op is de Coninck Ferdinand tusschen
de Bisschop tot Maura / Hungersche Cant-
zeller / ende den Wye-bisschop van Passane
ghelept / syde gevolcht / ende heeft sich mid-
den int Choort gheset / aldaer den Coninck
seuen Conincklichen stoel / ende daer over
eene hanghenden Wemel / alles van goud-
laken / toegherust is geweest. De genoem-
de juwelen sijn alle den Priester behandi-
get / ende van den selven op den Outaer ge-
sedt ghewozen.

De Coninck is tot den Outaer getreden /
ende is inder ghekniet / en heeft den Eerst-
Bisschop om die Croone aengespoochen /
ende op ontfangen goet becheert / is hy we-
der te rugge tot den stoel getreden. Als de
selve ten tweeden male tot den Outaer ge-
komen was / heeft hy op dat boeck / der Bo-
heemische Lants-privilegien ende ordinan-
rien gheswozen. Die Coninck ten derden
male tot den Outaer komende / is de selve
vanden Eerst-Bisschop ghesalt / ende heeft
dat sweert bloot inde hant ontfangen daer
nae heeft syne Ma. dat selfde ingestecken /
ende t'is hem aen die syde ghehangen / ende
volghens is hem den scepter inde rechte / en
den hynch-appel inde linker handt / oock
die Croone vanden Eerst-Bisschop en den
opper-burg. Graue op t'hoofte gheset ghe-
wozen. In welke ornamenten de Co-
ninck weder in syuen stoel sich verboecht
heeft.

De Coninck heeft daer na den Boheem-
schen Staten ende sy hem / geswozen. Also
dat pegelich met syne twee vingheren hem
die Croone op den hooft aenroerde. Al-
daer heeft de Coninck drie adelicke persoo-
nen met den Conincklichen blooten sweer-
de tot Ridder geslagen. Naer voleyndin-
ghe der Crooninge ende der Wisse / sijn alle
sloeken gheluyt / de Musich-instrumenten
grosf ende sijn aenghegaen / ende alle groote
stukken geschuts tot byp reysen los gescha-
ken ghewozen / oock hebben de Wozghers /
die met vliegghende Banen inde wapenen
waren / hunne musketten in gorde opzede
los gebant. Die Keyser / Keyserinne / Eerst-
Hertoghe Maximiliaen / de Ambassadeurs

van Spanien ende Florenen / oock de Car-
dinalen Dieterichsen / ende Clezeling / heb-
ben desen gheheelen handel by ghewoonten
aen schout. Naer desen is de Coninck / den
wicken dat bloote sweert wiet bouz ghe-
bzaghen / ghevolcht / alleen gaende met die
Croone op t'hoofte / in Coninckliche cieraet /
met den scepter inde rechter / ende hynch-
appel inde linker handt. Den Coninck
volghen die Keyser ende die beyde Eerst-
Hertoghen Maximiliaen ende Carol. Sy
sijn up der kerche door de groote Slot-
sa-
le inde Lantstobe gegaen.

De Cardinael van Dieterichsen / Car-
dinael Blossel / ende de Overste Camerliack /
sijn naer getreden. Inde Lant-rasel-stobe
hebben sy t'Wapen ende Croone afgebaen.
Int upt-gaen is eene achter haere Ma.
met een saercken nieuwe penninghen (daer
ondr etteliche goudene waren van een en
twee ducaten / oock silberen groot en kleyn)
gevolgt / ende heeft de selfde heen ende we-
der upt-gewozen. Daer sijn oock op de
sake te Hove veel schoone gouden penningen
onder de Heeren ende Edele verdeelt. Daer
was opgemunt een gekroonde F. en daer
stont om geschreven legitimé corantes, wet-
telick strijdende. Inde ghenomde Lant-
stobe is eene etteliche maal-ijt gehouden /
by de welke haere Keyserliche Ma. (de
Keyserliche klederen ende cieraet afgelept
hebbende) boven aen alleen sat. Ter rech-
ter hant saten die Coninck in Coninckliche
habbe / met de Croone op t'hoofte / ende de
Eerst-Hertoghe Maximiliaen ende Carol.
ende de Spaensche Ambassadeur ter sint-
ker syde saten die Cardinael van Dieterich-
sen / Cardinael Blossel / ende den Ambas-
sadeur vanden grooten Hertog van Flo-
renen. De Hertog van Saken Winaren /
was des Keyfers / ende die Baron van
Wartenboch / was des Coninck sekenker.
Daer waren noch twintich tafelen bereyt /
aende welke hare Keyserliche Majesteit
opperste Hof-meester / Hof-Marschalck /
Stal-meester / ende andere duytsche Gra-
ven / By-Heeren / ende Ridder s' maelsijde
gehouden hebben. Men heeft int Slot-Hof
twee Waten wyjn / een met rooden / het an-
der met witten wyjn gheset ende loopen la-
ten. Daer is oock den armen veel byzoet
upt ghebeert / ende daer is om prijs nae den
rinck gherunnet / oock ghebeert / ende meer
andere ghenoechten bedreven / alsoo dat de
Crooninge grunoelich ende met byzichden
is gheschiedt / Gode geve dat oock den byzoet-
ganch

1617. ganch goet / ende het eynde noch beter mo-
ghe wesen.

Wopagne
van de Rijk-
der Water
Ralegh, nae
Guiana

Den elfften dach Junij deses Jaers/
stijlo Anglia, is Sir V Valter Ralegh,
die ten tijde vande Coninginne E-
lipfabeth de vloot des Werlts had-
de om-her-geseylt / te seyle gegaen vā Plym-
mupen / hebbende den wint vanden Oosten
Dooch-Oosten. Hy is geseylt nae het rijk-
ke gour-landt Guiana, hoopende eenen pas-
ende middel te vinden om daer binnen te ge-
zaechen / het sy niet wille of onwille der in-
woonders. Syne olsten sone / oock Wal-
ter Ralegh gheheten / is Capiteyn op den
Admirael / genoot int Engels The Destine,
groot bobyn dype hondert vaten / versien
met allerley nootdijst ende overbloet van
Oosloochse amunitie. Op dit schip syn
meer dan twee hondert te-ffliche Edel-
lieden / behalden het zee-bolck / ende het is
versien met ontrent vijftich soo metaelen /
als pieren stucken gheschuts / enige met de
wapenen van Engelande / andere met de
wapenen van verscheydene Lords en treffe-
liche Edel-lieden / doch meest met de wape-
nen vanden Generael. Dese stucken syn
meest deels vande swarte van vier en
vijf hondert pont / ende daer ontrent / ghe-
noechsaem om groot gewelt te doen. Mons-
ieur Pennitsoon is Vice-Admirael / syn schip
is genant the Iason. De Ridder Iohn Ver-
ron, is Reiere-Admirael. De voornaem-
ste Capiteyns op dese Armade syn dese
Ridders ende Edel-lieden / S. Varron Tha-
liger, N. VWhitby, Iohn Childe, N. Thorn-
ley, N. Bayle, N. Michel, N. Barcker, N. Kemis,
N. Piggot, N. Tabbot, N. North, N. Halle, N.
Allen, N. Preitwood, N. Fage, N. Hasselt. De
wt repdinge deser Armade meyntmen dat
gheseyt heeft ober de vterich dypsent pont
sterliner / ofte hier comen schots.

Als dese Armade vooz Plymupen op
ancher lach / wachtende op den windt / soo
heeft de Coninginne van Groot Britanpen
tot eintrecken van fabeur / den Heere Ge-
nerael S. V. Valter Ralegh, ghesonden haer con-
ferseyl / seer aerlich ghebaen / ende een
escharpe costelich ghewooyt met peerlen
ende edel gheseynte / ghe-estimeert op dyp-
sent pont sterliner.

Turckische
Chelant
mit te
Waghe.

Corts nae dat Ferdinandus was ge-
croont Coninck van Themen / soo
ijst te Praghe renen Turckischen
Ambassadeur aengercomen / by sich

hebbende ontrent hondert Dimaers / welc-
her een es vaendel van rooden ende witten
couleur boerde / doch niet open noch vlie-
gende / maer in gerolt. De Opper-cancelier
des Keysers reet den Turckischen Ambas-
sadeur te ghemoete / met dype vaenen rup-
teren. Hy heeft den 21. Julij audientie by
den Keiser gehadt / den wicken hy de soom
des mantels gheest heeft / syne ad. van
wegen den Turckischen Keiser schenckende
een bosken swarte cryghers bederen niet
ern schoon cleynoot daer aen / ghe-estimeert
op vier dypsent guldens. Een groot stuck
Ambers in een gouden schotel : Een sabel
van root fluweel / verciert met silber / gont /
ende costeliche geseynten / en daer by toom
ende ander behaensel nae abbenant / ende
een paer silber vergulden spoozen : Hier by
waren oock eenighe schoone topren / met
gont en peerlen wel costelich deur-wyocht /
ende een costelich Turckisch bedde. Dese ge-
schencken werden ghedraghen op de han-
den van veel Turckische Dimaers. Noch
waren hier by ses schoone peerden / waer
vā het een wiere geacht weert te syn dyp-
sent honger seche Duratien.

Men ght de
Keiser si her-
ne geseynte-
men.

Desen mid-soner is de Coninck vā
Sweden met achten wel gemon-
teerde schepen in Liff-landt ge-
men / ende is onversins gheballen
op Dinamunde een vaste sozt / welck geacht
wozt te syn den stiel van Riga, liggende
aen den mont van de haven. Die van bin-
nen en hebben geen groote tegenweere ghe-
baen / maer verbaet synde vooz desen haer-
stigen overbael / hebb n sy haer overgegeve
in de handen haerder vanden / ofte soo an-
dere sprecken / de Coninck daer binnen
liggende heeft het vercocht ende in handen
vanden Coninck van Sweden ghelevert.
Doen cozt hier nae hebben die van Riga
die sozt wederom vercocht / ende hebben het
gherafert.

De Coninck
van Sweden
overbael
Dinamunde.

T Grabouwe in den Lande van
Wecht-nurch / syn de 23. Julij ver-
brant hondert neghen en dertich
huysen / in seer coztel stont. Den
brant is wt renes backers huys gecomen /
die syn byer niet wel verwaert en hadde.

Brant te
Grabouwe.

Daer is oock den sevendien Augusti eenen
schickeliken brant te Ikenack daer wt oock
Johan Ernst van Saffin Coburch wos
hout-gelesen / her comende van een schijn-
wercker / die besich synde met eenige panele
aen

Schickel-
liken brant
te Ikenack.

aen walcanderen te lyuen in een achterſchuyt/het vper niet wel beuoert en heeft. Daer ſyn in weynigher als dnye uren tytſ berbzant ober de vyf hondert hupfen. Dye dagen daer na iſſet wederom in deſe Stadt bzant ghecomen/ die oock groote ſchade gedaen heeft/also dat die Stadt meerendels afghbzant is.

De jonge
an de
ge uſſen
aan ſyn
yon pſtote
voogſchap.

In Auguſto iſſe Otto de jonge Land-gja-
ge van Heſſen/ Xbe van Hirtſelt/ be-
dorpffelijk om den hals gecomen. Hy
lach in zen venſter loerende op eenen
hondt/dien hy woude dootſchieten. Hy liet
al zyn dienaers ende paggen van de camer
gaen/ ende ſette een gheladen ende geſpan-
nen piſtote nevens hem / die los gaende de-
ſen jongen Heere heeft doot gheschoten/ ee-
nige weynen dat de langhe quifpelen zyn
cauſſen aen het ſlot van de piſtote haperen-
de/als hy het been verſette / den hanc hebbē
doen vper geben. Andere ſpreekender an-
ders van.

De Baron
van Werbe-
ſtein valt
in ſynen
ponjaert.

Ter ſelver tyt is de Baron van Werben-
ſtein oock om den hals ghecomen/rydende
nae Strickmarch heeft hy een piſtote los ge-
bzant / daer van het peert ſoo verſchrickt/
dat het om hooge ſprongk ende ſoo ſtegger-
de/dat de Baron wt de ſadel viel/ende mits
dien viel ſynen ponjaert wt de ſchepde / in
den welcken hy viel ende hem ſoo quetſte/
dat hy op ſtaenden voer doot blyf.

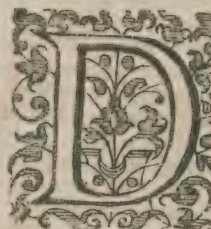
De Franck-
ſche wort
ſte ſten co-
lonne op-
gericht tot
ſmaet en
ſchande van
Vincent Fer-
milch.

Den 21. Auguſti iſſe binnen Franck-
ſche een ſteenen colomme op-ghe-
richt ter plaetſe darr Vincent Fer-
milchs hups geſtaet hadde/ dwelch
Anno 1616. wt laſt des Keyſers / was af-
gebroken. Men deſe colomme hangen twee
cooperen plaeten / op welker eene int het
Duyts/op d'andere in het Latijn gheſchre-
ven ſtaet/Dat Vincent Fermilch verdient heeft
dus ſchandelijk gehandelt te worden, om dat
hy de Gaſſelen met brief ende ſegel tot oproer
hadde verweckt, den Magiſtraet hadde veran-
dert, de Ioden ten beſten ende ten roove ghe-
geven, der Vorſten Gefanten beſpot, des Key-
ſers ban veracht, valſchheden ingenomen,ende
de vrome Borghers eenen ſchrick aengejaecht
hadde,wes halven den laetſten Februarij. 1616.
hem ſijne vinger ende het hooft waeren afge-
houwen, gevierendeelt,ende de vierendeels in
vorcken opgehangen warē, ſijne vrouwe ende
kinderen ghebannen, ende ſijn huys te gronde
afgebroken was, daer benevens noch verdient
hebbende deſe ſchand-colomme.

De Spaenjaert heeft ſeven Coop-
vaardige ſchepen / in Holland te
hups hoozende/aengehouden/ende
heeft die met Crichſ-bolck nae J-
talpen gefonden. Hier ober hebben in Junio
verſchepdene ſchippers ende Schippers/ in
ſchadev-Wage hare clachte gedaen. Also
deſe daet directelick was ſtrijdende tegeng
de Treſies, ende hier wt lichtlyck meer in-
convententen hadden kunnen ontſtaen/ ſoo
hebben de Heeren Generale Staten aen
ſijne Hoocheyt Albertum van Oſten-ryck
des halven gheſchreben/ende ernſtighe ver-
maninge ghedaen / dat ſijne Hoocheyt die
verſieninge ſoude doen: dat die ſchepē ſcha-
deloos ontſlagghen ende byz gheſtelt mocht-
ten worden/ ofte dat ſy ſouden genootſaect
weſen daer in te doen wat behooſſelick ſoude
weſen / ende de noot verheſſen ſoude.
Sijne Hoocheyt heeft ſich hier in ontſchul-
dicht/als wesen de geſchiet bapten ſyn ken-
niſſe ende ſonder ſynen raedt/ ende dat hem
derhalven de ſaecte niet aen en giſch/maer
de Heeren Generaelc Staten ten tweeden
male ſeer iſt antelick hier op byvende/ en
ſijne Hoocheyt wel merckende dat de Sta-
ten gereſolueert waeren repzeſſalia te ghe-
byupken / ſoo heeft hy ſoo ernſtighe brieven
aen den Coninck van Hiſpanien geſchreben/
dat de Nederlantſche ſchepen datelick ſyn
getaxeert geworzen.

De Spaen-
jaerden
men eenige
Nederlant-
ſche ſchepen

In het vooz-gaende jaer hebbe ich ghe-
ſtelt het Placcat by de Heeren Gene-
raele Staten ghepubliceert op den 25.
Octobris des ſelfden jaers / dwelch nae
verſchepdene diſputen a novo ghepubliceert
is, op den 22 Mey, met heel weynige veran-
deringe/ſo als hier volght:

De Statē Generael Placcat
der vereenigde Ne-
derlanden: Also hy
ons waren gemaect
ende gedaen publice-
ren ſeckere / Plac-
caten op het ſtuck
bande Tarra van
de Engeliſche Lae-
kenen: en d'Engel-
ſche Coopluypden haer met den handel van
de Laeckenen in deſe Landen ghenerende/
ſeer iſt antelick hadden aengehouden/dat
de ſelbe Placcatē tot haer meerder accom-
modatie gemodereert/ en verandert mocht-
ten worden. Soo iſſe dat wy tot onderhou-
dinge

1617. diinge van de goede Vrientschap ende Coorrespondentie / tusschen de voornoemde Engelsche Coop-luden ende de Inghesetene van dese Landen / hebben op te voorsz. sake by provisie geordonneert ende gestatueert / ordonneren ende statueren de poincten hier nae volgende.

I.

Eerstelick dat alle Lakenen / van wat soorte de selve sullen mogen zijn op de welcke eenighe fouten bevonden worden / ter plaetse vanden in-coop der selver Laecken / ghevisiteert / ende getarret sullen worden / t'zj eer dat de Lakenen upt de selve plaetse verboert zijn / ofte daer nae / tot keure vanden kooper / behoudens dat alle kortsicheydt ende swaarte der selver daer't van blijcken sal / by behoorzijche attestatie van de geswooren Mannen / ofte Meeters van de Steden hier naer genoemt / sonder swaarsicheydt goet gebaen sullen worden.

II.

Ende sullen die geswooren Mannen ofte Meeters / tot verhoedinge van alle frauden / ghehouden zijn alle Lakenen die men pzetendeert te cozt ofte te swaelt te zijn / te visiteren nat zijnde / en te meten met een oprechte Brabantse Elle sonder kerf.

III.

Doch sullen gheen Laecken / houdende twee Brabantse Ellen byzede / naet / dooz swaelt gherekent worden. Doch en sal men dooz een vierde part van een Brabantse Elle kortigheyt op een Laken / den Vercooper niet afscheyten.

IIII.

Ende omme te verhoeden alle onnodige onkosten ende risquen van oversepdinge / in geballe dat eenighe faulten van Linnen ofte Cattoen-dzaden / hem openbaeren int verwen / ofte dat eenighe faulten dubieus herclaert werden / ter plaetse vande eerste in-kooptinge / soo sal de finale visitatie ende estimatie vande voorsz. faulten / ghemaecht worden in een hande navolgende Steden.

V.

Inghelijc sal oock de visitatie ende estimatie van Volkspels ende Volgaten gheschieden inde naer-genoemineerde Steden.

VI.

Alsoo ghesustineert is / dat in alle plaetsen geen bequaemheyt en is om goede Meeters te binden / ende dat d'Engelsche qualick op alle plaetsen Persoonen konnen hebben / die helpen leeten dat die meeringe ghetrouwelicken ende onpartijdelijcken gheschiede / so

sullen de Koopers woonende buyten de Steden van Bimmesghen / Zutphen / ende Nienhem in Gelderland: Doordrecht / Haerlem / Delft / Leyden / Amsterdam / Goude / Rotterdam / Bozsum / Alcaer / Coorn / Enghusen in Hollandt ende West-Byerlandt: Middelburgh ende andere Steden / daer Vercooperij van Lakenen in Zeelandt is: de Stadt Utrecht ende Amerf-foort in het Lant van Utrecht: Leeuwarden en Harlingen in Byerlandt: Deventer / Campen en Swol / in Over-Byssel: de Stadt Goeninghen / inde Provintie van Goeninghen / ende de Ommelanden / haer moeten addreseren aen een van de selve hier voorgenomene Steden / haer best gheleghen zijnde / op dat de Tarra aldaer als vooren mach gemacht worden.

VII.

De onkosten vande over-sepdinge / sullen ghebragen worden by den Vercooper / ende de resigue by de Koopers.

VIII.

Ende soo wanneer de Tarra vande ghebraken / verhaelt hier vooren int vierde en vijfte Article / sal excederen de somma van drie ponden blaems / sal den Vercooper alrijts keure hebben / om sijn Lakenen / naet dat de Tarra daer op gemacht sal zijn / weder aen hem te nemen ofte den Tarra te voldoen: Ende en sal gheen Tarra ghemaecht werden / beneeden de twee guldens op een Laken.

IX.

Als den tijdt van elf Maenden / naet dat den koop aenghegaen sal wesen / ghe-expireert sal zijn / en sal niemant mogen pzetenderen Tarra te hebben / ofte verbeteringhe ober eenige gebreken te verrijgen.

X.

Verbieden voorsz. wel expresselijcken / alle Inghesetenen van dese Landen eenighe Lakenen te koopen / ofte by eenige contracten ofte handelingen te verrijghen / op andere conditien / int regard vande estimatie vande faulten ende ghebreken / ofte het maken van Tarra / als de poincten hier vooren gheset / zijn mede byzengende / op de verbeurte vande Laecken anders ghecocht ofte bekomen / ende boven dien op rick Laken noch twintigh ponden van veertigh grooten / te beheren d'erne helfte ten proffite van den aenbringer / ende d'ander helfte ten proffite vanden Officier / die t'vervolgh ende executie doen sal. Ende sal by Meetsijche Certificatie moeten blijcken / dat de

M m m

Coop

Coop ofte verhandelinghe in consozmikeyt van dese O'donnantie is gheschiedt: Ende sal den Kooper ofte Wzenger daer-en-boven ghehouden zijn / des vermaent zijnde / hun daer over by Ede te supberen.

¶ J.

Niemand en sal enige Engelsche Laeken / mogen voeren ofte brengen van de ene Provintie in d'andere / ofte door by de Tollen / ofte Wachten van de selve / dan die in consozmikeyt van dese O'donnantie sulen zijn bekomen / waer van oock sal worden blycken by Certificatie als vooren / ende des noot zijnde / by Ede moeten verklaert worden / als vooren / op de peynen hier vooren verhaelt / te appliceren als vooren.

Ontbieden ende verzoeken daeromme de Heeren Staten / Stadt / houders / Geronten / anteerde Raden / ende Gedeputeerde Staten vande Provintien respectie van Gelverlande / ende Graefschap Zutphen / Holland / ende West- / Vrieslandt / Zeelandt / Utrecht / Overijssel / Stadt / Groeningen ende Ommevelanden / ende allen anderen Justicieren ende Officieren / dat sy dese O'donnantie van stonden aen alomme doe verkondigen / opte roep / publiceren / ende affigereen in alle plegen van onse Landen / daer men ghewoonlyken is dusdanige roepinghe / publicatie ende affirtie te doen: Mitsgaders in de Steden ende plaatsen buyten de Vereenichde Provintien / onder ons ghebic weseude: Lasten ende bevelen voorts de Raden ter Admiraliteyt / den Advocaten Fiscaals: Mitsgaders den Admiralen / Vice-Admiralen / Capiteynen / Officieren / ende Bevelhebbers / dese onse O'donnantie ende Verbodt te achtervolghen ende doen achtervolghen / procederen ende doende procederen / teghens de Contrabandeurs ende Overstreders van dien totte voorsz peynen / sonder gratie / oogh luyckinge / faveur / dissimulatie / ofte verdragh. Want wy sulen ten dienste vanden Lande hebben behouden te behooren. Ghegeven in s' Graven-Hage onder onsen Contre-zeghel Paraphuete / ende de Signatuere van onsen Grefier opten twee-en-twintichsten Mey 1617. Was geparapheert A. Clancroet Meima Vr. Onderstont ter O'donnantie van de Hoogh-gemelt Heeren Staten Generael. Gheteecken C. Aerlsen, zijnde bezeghelt met het Contre-zeghel der selver Heeren Staten in rooden Wasche / hangende aen dubbelden starte van parquement.

De Coninck van Brant-rijck een wepnichken synen adem gesichyt hebende heeft syne vrienden ende gheconfedereerde bedanckt voorsz het secours dwelck sy hem in synen noot gedaen hadden / ende noch te dorne willich ande bereypt waren. Deseu nabolghenden byf heeft by tot dien eynde aē de E. W. D. Heeren Generale Staten der Vereenichde Der-landen gheschreben:

Seer lieve, ende groote Vrienden, mijn goede getrouwe Bontghenooten.

Wy hebben wt handen van uwen Ambassadeur hier by ons residerende, ontfangen de brieve die ghy ons gheschreven hebt den eersten dach deser Maent, wy hebben oock wel verstaen sulckes als by ons van uwent weghe heeft aenghedient, ons betuygende de vreucht die ghy hebt van weghen het goede succes onser saken, en de pacificatie van de beroerten onses Ryckx. Ghelyck ghy lieden willich sijt gheweest om ons te senden het secours dwelck wy van u lieden begeert hadden, alsoo achten wy dat ghy blyde sult sijn, dat wy het nu niet en behoeven, ende ons te sien in dien staet, dat wy nu het vermogen hebben om onse goede nabuyren ende bontgenooten voorderlick te sijn, als wy voor desen gheweest sijn. Ghy lieden moet hoopen de vruchten te ghenieten tot voordeel van uwe Republycke, als het de gelegentheit sal voordere, dwelck die goede affectie verdient, die ghy lieden altyt hebt doen blycken in het bevoorderen onser saken, als insonderheit de ghereede dispositie, die ghy lieden hebt betoont in dese laetste occasie, ghereet sijnde ons by te setten het verfochte

De III
woorde
gehoort
weeghe
beroert
het in
der 2

1617. versochte secours. Wy hebben de Heere Maurier, Raetshoofd in onsen Raet van State, ende onsen Ambassadeur byn lieden residerende, belast in onsen name u lieden te bedancken, ende u lieden te verseecken van onsen goeden wille tot uwaerts, waer op wy ons verlatende wy Godt bidden,

Seer lieve ende groote vrienden, goede getrouwe Bontgenooten, V te hoeden in sijne Heylige ende weerde bescherminge. Gheschreven te Parijs, den 22. Mey.

Onder stont,

Vren goeden vriend ende Bontgenoot

Loijs.

Noch laegher

Brulaert.

Den eersten dach Junij heeft de Ambassa- deur du Maurier desen brief inde vergaderinge der Heeren Generale Staten over ghelevert / ende e'gene dat de Coninck hier int coyte verhaelt / heeft hy wijt-lustigher met monde aengebient.

De Woym
wordt een-
ge bozgers
gecraft van
weghen de
beroerten in
het wt jage
der Joden.

De beschrijvinghe der Historien ghe- passeert in het jaer 1615. Hebbe ic ver- maen gedaen vande beroerten die bin- nen Woym gheresen sijn tusschen de Bozgers en de Joden aldaer / de Bozghers clagende over den grooten woeker der Jo- den / die sy des halven wt haere Stadt ghe- jaecht hebben / verbykende hare Synago- ghe / ende hare begzaef-plaetse omwoonen- de: Maer cozts daer na wederom moeten laten binnen comen. Daer zijn te dier tijt eenige bozgers / als Hoofde deses tumults / ghevangen ghenomen / ende ghevanchelich ghebleven / tot op den 26. Martij, die als dan van des Keyfers Commissarissen hare sen- tentie ontfangen hebben / ende is ten selven dage ge-executeert / tot welken eynde daer binnen gecomen waren d'ype Compagnien

Soldaten vanden Cuer-Dozt Phals daer ghesonden / om de justitie te helpen stercken en bp-woonen / ende om bozgheren op-loop ende onheyl der Bozgheren te vermijden. Een Doctor Iuris, die het beleyt der sacce- ken gehadt hadde inden name der Burghe- rige / heeft moeten sweeren ende belooven / dat hy vertrecken soude wt de Stadt Woym / wt den Phals / ende wt het Wis- dom van Spier / ende dat hy sich bozraen niet en soude ghebuypken laten om als Wo- vocaet partypen te dienen / betalende hier en boven noch duyseut gulden tot een bzeuche. Een Bozgher wiert sijn hups sijn leven lanck tot een gebanchnisse gegeven, alsoo nochtans dat het hem gheozloft was wt sijn hups inde kercke te gaen / om de pzedi- catypen ende onder-richtinghe wt Godes woort aer te hoozen: D'ype ander Bozgers sijn gegeeft ende wt het rijcke gebannet. Dit alles vericht sijnde / sijn des Phals Gzaben Compagnien noch dien dach booz den middach wt de Stadt van Woym vertrucken / ende alles is in byden ghe- bleven.

Den dertichsten Julij is de Keyser / met Ferdinando den nieu-vercoze- nen Coninck van Bhemmen / ende Cerst-Vertoghe Maximiliaen / met hare gheheyme Raden ende hooge Officie- ren / ghereyst nae Dzesden / om den Cuer-Dozt van Saren te gaen besoecken / rep- sende ober Lant van Prage tot Labassitz / daer de Cuer-Dozt van Saren vier gzoote schryven den Keyser te ghemoete gefonden hadde / in de welke sijne Keyserlyche Ma- met den Coninck ende Cerst-Vertoghe den eersten Augusti de elve sijn afgebaren. De Cuer-Dozt is met verscheptene Doztelic- ke personen / ende een staetelick geselschap / den Keyser wel ses mijlen te gemoete ghe- trocken / ende hy is / nae datter veel ere- seuten ghebarn waren / in des Keyfers schip ghetreden / ende afgebaren tot Dzes- den toe. Als de Keyser hy Coninckstepn / by Ppyen / ende andere Steden en Castee- len quam / soo heeftmen wt de selfde dapper met gzoef gheschut / musquetten / ende hand- roers gheschoten / ende benevens Coninck- stepn was een fraepe jacht van gzoef wilt aenghefelt / herten en winden / oock ander gzoef wilt wiert wt het bos gehitst ende ge- jacht nae de Elue toe / alsoo dat sijne Key- serlyche Ma. ende de Pynen die hy hem waren / wt de schepen eenighe herten / die in

De Keyser
Maximilian,
de Coninck
Ferdinand /
ende Cerst-
Vertoghe
Maximiliaen
nae Dzesden /
tot de Cuer-
Dozt van
Saren.

Am m y het

het waeter gheloopen waeren / gheschoten hebben.

Tusschen Ppzen ende Dyzden is oock een Verten jacht in de Rivièr Elue bestelt gheweest. Des selfden abonts is sijne Keyserliche M^{te}. niet wijt van Dyzden aengekomen / alwaer dize schoone Tenten op het Lant ghelaghen waeren / inde welke sijne Keyserliche M^{te}. met den Coninck / Cerst Hertoge / ende andere aenwesende Princen en Dozken / ghegaen is / soo langhe tot dat des Cuer-Dozkes schoone Ruyterije daer boozhp gepasseert was / in seer seape ordje. De Keyser passeerde dooz des Cuer-Dozkes jacht huys / alwaer aen d'eene sijde stonden de jagers / al te male in groen jachtgewaert / met schoone silberen wapenemessen aen haere sijden hanghende / ende elck hielt aen een groen sijden suet / twee schoone jacht-honden. Sy bliesen alle gaer met haere jacht-hoozen: Men d'ander sijde stonden de jager-knechten ende honds-boeven / ende hielden oock aen stricken veel schoone jacht-honden / ende Enghelesche dogghen / die met haffen en blaffen groot ghetier maekten / welke musijcke de wepde-liede veel liever hoozen / dan de lievelichste musijcke die met menscheleke stemmen ofte musijck-instrumenten soude kunnen ghesonghen worden. Als sijne Keyserliche Majesteit dichse by de Stadt naederde (dewelck was op den vierden Augusti) soo sijn alle de groote stucken gheschuts / die inde passien rontom de Stadt gheslant waren / los ghebrant / ende dat tot vijf malen nae den anderen / en daer sijn veel triumph-bier-wereken aenghescheken. Als sijne Keyserliche Majesteit nu inder Stadt was / soo is al het gheschut ten seften male afgeschoten / alsoo dat de gehele Stadt daer van roochte ende daverde. De Keyser / Coninck van Schemen / ende de Cerst-Hertoge Maximiliaen voeren in eenen Cortswaghen met swart fluweel bekleet / ende de Cardinael Eysel in eenen rooden fluwelen waghen / de Cortier en Peerden waren oock met root fluweel bekleet. De Cuer-Dozst hadde opghelodet alle sine Leen-Mannen / sijnde wel 2000. te Peerde / en ettelicke duyzent te voet. Oock hadde sijne Cuer-Dozstelicke Veruluchticheit teghen d'aencomste sijner Keyserliche M^{te}. genoodicht alle de Dozken van Saxe / ende andere Princen hem verwant.

In de straten der Stadt stonden vier hoendelen vorkuachten in stach ordje / scap in cleederen ende wapenen / ende ontrent

hijf hondert ruyteren in schoone cleederen ende lebzeven / Op de nieuwe markt stonden oock vier vaendelen Soldaten / ende op de oude markt stonden de Bozghers van Dyzden / oock in vier vaendelen verbeple / elck in sijn beste cleederen ende smuch / scap opgebust. Het schieten met grof geschut / musquetten / ende handzoers / en men hielt niet op / tot dat sijne M^{te}. eenen tijt lanch op het slot geweest was. Daer was oock een byerwerck gemaeckt / dat ettelicke duyzent scheuten gaf / met groot gheslatter ende pos-pas / wel een halve ure aen een. Als sijne Keyserliche M^{te}. op de oude markt quam / hestmen hier stucken grof gheschuts van den Crups loon los geschoten / inde ingauch van het Hof / op den toon waeren Muscanten / die op allerley Instrumenten van Musijcke seer schoone musiceerden / als sijne Keyserliche M^{te}. daer onder passeerde / ende wat boozder stonden de spel liede / met haer grove Musijck Instrumenten / als basupnen / fluyten / ende trompetten. Op het Slot is sijne Keyserliche M^{te}. Coninckliche weerde / Cerst-Hertoghe / met de ander Heeren / seer beleefdelich ontfaeghen ende ghewillecomt van des Cuer-Dozken Frau-moeder / Gemaelinne / ende andere Dozstelicke Vrouwen / personen / ende elck een in sijn camer beghelept.

Hier te verhaelen aller deser Princen geboelch / cleederen / wapenen / cieraet / ghesel van Coele / Pappen / Lachpen / Peerden / Coets wagens / Item de magnijfijcke maeltijden ende banchetten / dooz den Keyser / Coninck / Cerst-Hertoghe / al in goud / ende booz d'andere Heeren ende gesinde / al aenghericht in silber / ende silber bergult / dat soude hier veel te lanch ballen. Geduyzen de het verblif van sijne Keyserliche M^{te}. binnen Dyzden / heeft de Cuer-Dozst al daer op de markt een fraepe jacht bestelt / daer waeren te hidsen ende te jaghen acht beeren / vier stuck grof wilt / chien wilde swijn / en seventien Dassen / en daer waeren drie wuarters op de opgherichte dennin bcomen / die de Cuer-Dozst daer af geschooten heeft. De Keyser / Coninck / Cerst-Hertoghe / Cardinael / met de Dozken ende Princeffen / laghen inde Denkers rontom het / ende sagen dit spel aen / dewelck wel vijf uren lanch geduyt heeft. Den twaelften isser wederom een stateliche jacht getweest / ende daer sijn in de seventich stucken wilds ghedoodt. Dus is den tijt daer gepasseert met allerley triumphe / vzeucht en blifschap.

Midler

1617.

1617.

Oploop en
gheucht in
de kercke
nimmer
daeg.

Midler wijle dat sijne Keyserlijcke Ma-
te Drefden aldus in vzeucht en blifschap
was (doch al byp wat swackelick en fice-
kelick) soo heeft het sich toegedraghen/ dat
eenen Caputiner Monich binnen Praghe
inde Hof-Capelle in het Italiaens pbedich-
te / die geern gehoopt wiert van wegen syn
grootte eloquentie. Daer waeren nebens
veel andere perfoonen / te deser tijdt inde
kercke ghecomen / de Spaensche Ambassa-
deur El conte de Ognato, met synen sone / de
Venetische Ambassadeur / de Ordinaris en
extraordinaris Ambassadeurs van Floze-
een / ende eenen jonghen Graue / ghenoomt
El Conte de lusti, adjunct vanden extraordi-
narisen Florentijnschen Ambassadeur. De-
sen Conte de lusti siende eenen levigen stoel/
daer niemant op en sadt (maer des Spaen-
schen Ambassadeurs Sone stont nebens de
stoel) soo tradt hy toe / in willens sijnde in
dien stoel te gaen sitten. De Spaenjaert
dat siende nam het seer onwaerdelick / ende
verhinderde hem sulcx. De Italiaensche
Graue sprack oock trots / ende seyde / ghy
en sijt niet te goet om nebens my te staen.
Mer over is de Spaenjaert soo toornich
geworpen / dat hy de ponjaert wt de schep-
de trock / om den Italiaen te stercken / die
oock strack van leer trock / ende gaf hem
eenen dapperen slach. Strack is hier wt
eenen grootte oploop in der kercke geschiet /
alsoo datter over de dertich rappiers ghe-
trocken wierden. De Caputiner Monich
Key vanden Pbedich-stoel / ende riep over
kuyt dat sy doch die heylige plaetse verscho-
nen fouden maer al te vergherefs / hy wiert
selfs ghequetst ende creech schepders loon.
De Italiaensche Graue wiert in desen op-
loop deursteecken / sonder datmen geweten
heeft wie het hem dede / men dorch hem wt
der kercke / hy beswijnde / ende gaf den
geest. De jonghe Spaensche Graue is in
arrest ofte bewaringe genomen.

De Keyser is wederom te warter van
Drefden op Leutmerits / ende van daer op
Praghe gereys / si de Coninck Ferdinand
is over landt ghereys / ende den 25. Augusti
te Praghe wel aengecomen / ende weynich
dagen daer nae verschenen op de Lant da-
gen in Mheeren ende Slespen.

N moet ick al wederom wat ver-
halen van onse bedroefde ende so-
ghelike inlandsehe disputen / die
allen Vader-land-lievenden per-
foonen oorzacke van suchten gheben / ende

allen libertinen / Paus en Spaens gesinde
grootte oorzake van vzeucht ende blifschap.
Ick en wil hier niet verhael wat veel par-
ticuliere perfoonen met naeme ende sonder
name teghens malcanderen hebben gepre-
dict / ghesproken / geschreven / ende in open-
baren druck wtgegeven / want dat soude te
lanck / ende den leser te verdziet saem ballen /
oock sijnder veel soo vileyne naem-roover-
sche boeckens van sommighe lieden sonder
name (wie wert of het niet Jesuwijten en
sijn) aen den dach ghelaghen / die beter int
oyer gheworpen ende verhaent dienden te
wesen / dan datmen de selfde in memozye of-
te ghedachtenisse soude houden. Dese van
voorzij gaende / sal ick hier voorsz eerst setten
het publijcke schyft / dwelck op den naeme
vande Heeren Staten van Hollandt ende
West-Frieslandt in Augusto deses jaers is
aen den dach gegeven / dzagende desen titel /
Verclaeringhe vande Heeren Staten van
Hollandt ende West-Frieslandt / waer by
hare Mog. Ed. int cozte verthoonen / die
oprechte goede meyninge / die sy altyds ghe-
hadt hebben / omme treffens de Wysheden
ende Rechten der Landen ende Stede van
Hollandt ende West-Frieslandt / die waere
Christelike Gereformeerde Religie in sup-
verheyt te behouden / ende waerom haere
Mog. Ed. als wettelike Hooge Overich-
heyt der voorszeyde Landen toecomt Kerc-
helike wetten te maken ende doen onder-
houden / ende om wat reddenen sy goet ghe-
vonden hebben provisionelick te ordonneren /
dat de kercken dienaers in diensse wesen-
de / of comende / die vande pbedesmatie / rij
ghevolge van dien / in goede consciencie niet
anders en kunnen leeren / als conform de
vijf pointen verhandelt tusschen twaelf
Predicanten in hare Mog. Ed. vergaede-
ringe inden jare 1611. made in de Gerefor-
meerde Kercken aenhooren ghetolerert te
worden / soo wel als die anders daer van
gevolende zijn. De woerden hier vercla-
ringhe sijn dese :

De Ridderfchap Edle en
Steden van Pollant ende
West-Frieslandt / Repre-
fenterende de Staten van
den selven Lande : Allen
den ghenen die dese sullen
sien ofte hoorzen / salmt : Doen te we-
ten hoe dat wy rijplich hebbende doen let-
ten op verfcheyden ongheligheden libellen /
ghemacchte gheschiften / ende gheloude
propos-

1617.

tegens mal-
canderen
torgaen.De Staten
en Steden
van Pollant
ende West-
Frieslandt
sullen
verfcheyden
ongheligheden
libellen
ghemacchte
gheschiften
ende gheloude
propos-

propooſten / daer by wt-drukelyck booz-
gheſtelt / ende ſoo wel binnen als buyten
ſtandts / alle ſoortten van menſchen inghe-
beelt waert / dat wy van meeninghe ſouden
weſen veranderinghe inde ware Chriſtelic-
ke Gereformeerde Religie te maechen/ende
dat de jeghenwoozdighe Kerckelycke ghe-
ſchillen daer upt ſouden ſpruyten: Soo iſt/
dat wy dienſtich ende noodigh bevinden/
jeghens de ſelve calumnien/ deſe onſe open-
bare verclaringhe te doen: **Te weten/** dat
vanden begiinne der Reformatie vande Re-
ligie in deſe Landen / twee pointen tuf-
ſchen die Hooge Overichept ende verſchep-
den Kerckelycke perſoonen in gheſchil zyn
gheweest. Het eerſte / oft een Wetſelijcke
Chriſtelijcke Hooge Overhept toeſtaet / in
Kerckelycke ſaecten ordze te ſtellen / ende
alſoo ſozgete dzagen/ dat de ware Chriſte-
lycke Religie den goeden Ingeſeten in ſup-
berhept/ conſorm Godes heylige Woort/ ge-
leert/ en de Kerckelycke ſaeken ſichtelijck in
goede ordze en eenichept bedient werden/
met afweringe van alle ſcheuringen en er-
gerniſſen: Het tweede of het geboelē vande
Predeſtinatie en t'gene daer aen klerft/ ver-
baetet inde navolgende vyf pointen:

Wat Godt/door een ewich onberander-
lyck biſluyt in Ieſu Chriſto ſijnen Sonē/ eer
des Werelts gzondt ghelept was/ beſloten
heeft/upt het geballene ſondige menſchelijc-
ke geſlachte/ die gene in Chriſto om Chriſti
wille/en door Chriſtum, ſalich te maken/die
door de genade des H. Geestes/inden ſelven
ſijnen Sonē Ieſum gelooben/en inden ſelven
gheloove/en gehoozſaemhept des Geloofs/
door de ſelve Genade/totten eynde toe vol-
herden ſouden: Ende daer tegens de onbe-
kerliche/ende ongeloobige/inde ſonde/ende
onder den toone te laeten ende te verdoe-
men/als vzeemt van Chriſto, naer t'woort
des Heylighen Euangelij by Iohannem 3.
36. Vwie inden Soone ghelooft, die heeft het
ewige leven, ende wie den Soone ongehoor-
ſaem is, die en ſal het leven niet ſien, maer den
toorne Gods blijft op hem, en andere plach-
ſen der Schyfturpe meer.

Wat deſen volgende Ieſus Chriſtus de Sa-
lighmaecker des Weerelts / booz alle ende
pder menſche gheſtozven iſt / alſoo dat hiſe
alle door den Doot des Crupes/de verſoe-
ninghe en vergebinghe der ſonden verwoz-
ven heeft/alſoo nochtans/ dat niemandt de
ſelve vergebinge der ſonden dadelijck ghe-
niet: dan de Geloobige / mede naer t'woort
des Euangelij, by Iohannem cap. 3. 16. Soo

lief heeft Godt weerelt ghehad, dat hy ſijnen
eenighen Soone ghegheven heeft, op dat alle
die in hem ghelooft, niet en vergaet, maer
het ewighe leven hebbe. Ende inden eer-
ſten brieſe Iohannis 2. verſ. 3. Hy is de ver-
ſoeninghe voor onſe ſonden, ende niet al-
leene voor onſe, maer voor des gantſchen we-
relts ſonden.

Dat de menſche t'ſalichmakende geloobe
van hē ſelven niet en heeft/ noch upt kracht
van ſijnen vzen wille/ alſoo by inden ſtant
der af-wijckinghe / ende der ſonden niet
goets/ dat waerlich goet iſt/ ghelijck inſon-
derhept iſt het ſaligh-maekende gheloove/
wt ende van hem ſelven kan denken/ wil-
len/of doen/ maer dat het van noode iſt/ dat
hy vā Godt in Chriſto, door ſijnen H. Geest
werde herboozen en vernieuw / in verſtant/
affectie/ ofte wille/ende alle crachten/op dat
hy het ware goet te rechte moge verſtaen/
bedencken/willen/ende volbzenghen/ naer
t'woort Chriſti Iohan. 15. 5. Sonder my en
kont ghy niet doen.

Dat deſe genade Godes iſt het begiſel/
de boozganch en volbzenginge alles goets/
oock ſo verre/ dat de wedergebozē menſche
ſelfs/ ſonder deſe boozgaende/ ofte toekomē-
de opwekkende/ volgende ende mede werc-
kende genade/ noch het goede denken/ wil-
len/ ofte doen kan/ noch oock eenighe tenta-
tien ten quade wederſtaen/ ſo dat alle goe-
de daden ofte werckinghen diemen bedenc-
ken kan/ de ghenade Godes in Chriſto moe-
ten toegeſchreven wozden: maer ſoo veel
de maniere vande werckinghe der ſelver
ghenaden aengaet / die en iſt niet onweder-
ſtandelijck / want daer ſtaet van vielen ghe-
ſchreven / dat sy den Heylighen Geest we-
derſtaen hebben / Actoz. 7. ende elders op
veele plaatsen.

Dat die Ieſu Chriſto door een ware geloof-
be zyn ingelijft/ en over ſulck ſijn levendich
makenden Geestes deelachtich zyn gewoz-
den/ over bloedighe cracht hebben omme te-
gens den Sathan/ de ſonde/ de werelt/ ende
haer eyghen vleſch te ſtrijden / ende over-
winninghe te verkrijghen: Welverſtaende
altijt door den byſtant vande ghenade des
Heylighen Geestes / ende dat Ieſus Chriſtus
haer door ſijnen Geest in alle tentation by-
ſtaet / de handt biedt/ ende ſo ſp maer al-
leene ten ſtrijde bereyt zyn / ende ſyn hul-
pe begeeren / ende in gheen ghebzercke zyn/
ſtaende houdt/ alſoo dat ſe door geene liſtich-
heyt noch ghewelt des Satans berleydt/
of upt Chriſti handen konnen ghetrocken
wozden/

wozden / naer t'woozdt Christi Johan. ro. Niemandt en salse uys mijn handen rucken: Maer of de selve niet en konnen dooz nae laetigheyt het beginsel haeres wesens in Christo verlaeten / de jeghenwoozdighe weerekt wederom aennemen / vande Heylighe Leere hen een-mael ghegheven afwijchen: De goede conscientie verliezen. De ghenade verwaerloosen / soude eerst moeten naerder upt de Heylige Schizture ondersocht zyn / eer wy t'selve niet volle verseeckeringe onser gemoets souden konnen leeren.

Of t'selve gheboelen sulcx is / datmen eenich lidmaect ofte Leerar / ten op sien vanden / die Christelijche Broederschap / ende Kerckelijche eenigheyt soude moghen ontfegghen / ende of het hoogher gheboelen allen / inde Kercke geleert soude behooren te wozden.

Op t'eerste is een yeghelijck kennelijck / dat ten tijde van het Oude Testament / die Coninghen ende wettelijche Hooghe Overheden t'selve recht hebben ghehadt ende ghedruykt / ghelijck oock over veel honderd Jaeren ghedaen hebben de Christelijche Kersers / Coninghen / ende andere Hooghe Overheden / aenghenomen hebbende het Christelijche Ghelooft / ende dat alle Coninghen / Hur Fursten / Fursten / Graven / Heeren / ende Regenten van groote ende cleene Republiken / in de naeste hondert Jaeren / t'Pausdom verlaten ende verwozpen hebbende / van ghelijcken elcx inden Jaeren hebben ghedaen / is upt haer upt-ghegeven wetten / ende Ordnantien / sooclaer als de Sonne / ghelijck oock by den ghenen die inde Neder-landen de Reformatie eerst vercocht hebben / behooslijck / dienlich ende noodich te wesen / versien is / als claerlijck blijkt upt de Neder-landtsche belijdenisse / die welcke seyd / dat het Ampt vande Overheden is / niet allenlijck te waerken over de Burgherelijche regieringhe ende Politie / maer oock over de Kerckelijche saken / om te voorderen t'Coningh-rijcke Christi / ende het woozdt des Evangelij te doen vercondigen / op dat Godt ghe-eert ende ghedient werde / ghelijck by dat dooz sijn woozdt eyscht ende voordert / t'selve blijkt upt de Supplicatie vande Verschen aen den Coningh van Spangien / houdende dese woozden: Ier behoort u toe ghenadighste Heere / kennisse der saken te hebben / om u teghen de dwalinghe te

stellen / hoe verwoztelt dat sy dooz lanch- heyt van tijden zyn / ende wt de Supplicatie vande selve Kercken / aende Staten vande Neder-landen / daer by de selve opt hoogste vermaent wozden / haer niet te maechen Excuteurs van anderer luden censueren / nochte haer te laeten achten dooz weerektliche / onghewijde / onheplighe lieden / die niet en souden moghen oordeelen vande leeringhe / ende saecken vande Kerligie / alsoo Godt Jesus stellende tot een Regierder ober sijn volck / hem gheboden hadde / dat het Wedt-boeck niet wijchen en soude van sijn ooghen / nochte van sijn handen / ende de drie Kersers / Oratinius, Valentinianus, ende Theodosius, gheseydt hadden een misdaet van Kerck-roof te zyn / dat sy niet wten en souden de Wedt-Godes / dat het onbehooslijck was de Overhept te weeren van het ghebruyck vande selve Wedt / welcke is dooz de selve vande leeringhe te oordeelen upt t'gunt by de Ghereformeerde Leeraers openlijck is ghesustineert in de Conferentie / soot tot Embden / als tot andere plaetse ghehouden met de Monniken opt stuck van de Authoziteyt vande Overhept: Item upt de Kerckelijche Wetten langhe vooz de pacificatie van Gendt / op den Name van wij Heere den Prince van Oraengie hoogher memozie / ende de Heeren Staten van Hollandt ende Zeelandt / met hare gheassocieerden / ghemaccht / ende de Justificatie vande selve Wetten / jeghens het contrarie ghesustineerde van eenige Kerckelijcke personen: upt het Wetijckel / by ons inden Jaere vijftich-hondert ende vijft-en-t'eventigh ghestelt in de Commis-sie van sijn Hoogh-ghemelte Excellentie onder anderen mede-bzenghende / dat ingeene Steden ofte plecken / eenighe Collegien ofte Consozioen souden werden onderhouden / dan met advijs / nominatie / ende instellinghe van ons / ofte vanden Magistraten: upt de serieuse vermaninge by Hoogh-ghe-dachte Princelijcke Exc. aen ons gedaen / inden jare vijftich-hondert twee-en-tachtich / ter occasie van sekere usurpatien by t' Kerckelijcke vergaderinge inden jare vijftich-hondert een-en-tachtich geplecht / in de schadelijke proceburie die in eenige lantschappen waren voozgenomen / inhoudende dat wy behoort wetten ober Kerckelijcke personen in sake te maken / of dat de Religie in t'Land beyde soude verloozen garen / ende wt de Kerckelijcke Oubje inden Jaere

Jare ghemaect dooz verscheppen persoo-
nen daer toe upt alle Collegien ghecommit-
teert: upt de Resolutie by ons ghenomen
inden jare vijftien hondert f. (sentachtich/
tot maintenance van t'recht in gebuyck/
soo ons als de Edele ende Magistraten
vande Steden competerende / int het aen-
nemen ende affstellen van Kercken-dienaers/
jegens t'gunt in een Synode vanden selven
Jare was besloten. Item upt de Ordon-
nantien vanden Jare vijftien hondert een
en tnegentigh / by acht Politijque / ende
acht Kerckelijcke personen ingheselt / by
hepde de Collegien vande Steden / ende het
meerderendeel vande Edele ende Steden
dienstigh / jaer woordigh bevonden / ende al-
leen by vijf Steden gheschickteert / ober-
midts die sustineerden / dat daer by te veel
Nuthoziteits de wereltliche Overhept ont-
roghen / ende de Kerckelijcke personen toe-
gestaen was. Laesselijc upt de Kerckelic-
ke Ordonnantien by de Staten vande nae-
buppige Provintien ghemaect oft gheau-
thoriseert. Wes halven seer byemdt / ende
van groot bedencken is / datmen nu in Hol-
landt ende West-Flislandt voorszelt / dat
wy niet en souden vermogen de voorsz. onse
Ordonnantie te doen ghebuycken / by de
Regenten vande Stede ende Voepen / daer
de selve dienstich ende noodich werden be-
vonden: Jae datmen by Publijque ghe-
schyften ende Predication de Hooge Over-
hept wil upsluyten upt het oordeel van
Kerckelijcke gheschillen / upt het maecten
van Kerckelijcke Ordonnantien / ende upt
het verkiezen van Kercken-dienaers ende
Kercken raden: Datmen oock sonder ken-
nisse vande Overhept pzetendeert te exer-
ceren de Kerckelijcke discipline in alle haere
trappen: Datmen daer en boven de Over-
heden wepget te admitteren tot de Ker-
kelijcke Vergaderinghe: Jae datmen oock
by secrete verbintenisse malcanderen ver-
plicht tot affsonderinghe vande ghene / die
bupten eenige questie inde leere / hare schul-
dighe ghehoorzaemheyt betoonen / in t'nae-
komen vande voorsz. Kerckeliche Ordon-
nantien / ende dit alles niet jegenstaende by
de gemelte Ordonnantie soo veel is gesocht
voorz de Kercken / dat volgens dien niemant
tot den Kercken dienst en kan worden ghe-
admitteert / dan die by de Kerckendienaers
nae voorgaende examinatie van leere ende
leven bequaem wert ghekent / ende de Ghe-
weynte hare bypheypt wert ghelaten / om op
de voorsz. slagene personen haere bedenc-

kingen te verclaeren / ende de Overheden/
die ten regarde vande politie soo notablen
interest hebben in dese saecke / buypen het
recht van approbacie / inde verkiezinghe selve
gheen voordeel en hebben boven de Kercke-
lijcke personen. Maer noch by komt / dat
by de Overheden gheen andere personen
tot de Kerckelijcke saecken en mogen wer-
den ghecommitteert / als die daer toe wer-
den bevonden de bequaemste te zijn / dat is/
best gheaffectionneert tot den welstant der
Kercken.

Aengaende de Tolerantie / van het ghe-
boelen verbatet inde voorsz. vijf pointen/
is kennelich / dat niet alleen in Hollandt ende
West-Flislandt / van het begin der aenge-
nomen Reformatie / het selve gheboelen on-
der de Gereformeerde Religions vermant
is gheweest / maer dat het oock oberlanghe
inde Universteit van Leyden / ende in ver-
scheppen Kercken deser Landen is geleert /
sonder dat ten selven tijde daer upt eenighe
scheuringe is gherefen: Jae leven noch ver-
scheppen Predicanten / die ghetuyghen den
rijt van ontrent veertigh Jaren sulcx son-
der eenighe verhindefinge gheleert te heb-
ben: ghelijck oock inde nabuppige Provint-
ien / geen Leeraers en hebben ontbroocken
van t'selve gheboelen / als niet alleen by ge-
tuygenisse / maer by gedruckte boecken can
blijcken / ende namentlijck by het boeck A-
nastasij Veluani, inden jare vijftien hondert
vier en vijftich ghedeeceert aen de Staten
van het Woestendom Gelde / ende Graef-
schap Zutphen: welck boeck by notable
Gereformeerde Leeraers aen de Gemeen-
ten is gherecommandeert / als oock by de
gheschyften Gellij Snecani, Kercken-dienaer
gheweest zijnde in Flislandt / om nu niet te
te spreken van Melanthe, Bulingero, He-
mingio, ende meer andere Leeraers buypen
dese Landen / die niet jegenstaende haer
verscheppen consideratien ober de voorsz.
materien / blijckende by haere boecken / by
Calvinum, Beza, ende meer andere trefte-
lijcke Leeraers vade Gereformeerde Kier-
ken / niet alleen voorz lieve Broeders en zyn
erkent / maer oock gehouden in gzoote acht
ende waerde. Ja hoe wel die vande Augs-
burghschap Confessie / boven het verschil /
aengaende de voorsz. materie / in het stuck
van t'Abontmael / ende meer andere stuc-
ken met de andere Evangelische t'selve niet
en gevoelen / nochte en leeren / soo en is haer
daerom de Chriestelijcke ghemeenschap van
weghen de Ghereformeerden niet ontfeyt /
maer

maer ter contrarie zijn de selve ober lange/ ende werden noch ten hupdigghen daghe/by verscheyden Gereformeerde Fursten ende Kercken vermaent ende gebeden tot boe-derlycke eenigheyt / onvermindert de vzyghet van haer gheboelen: ghelijck oock by wijen Heer den Prince van Orangie hooger memozie / ende by verscheyden Synoden van dese Landen ten selven eynde bevonde werdt ghearbeijt te zijn. Nu soo en is by niemant verfocht / veel minder by ons gheordonneert / dat eenigh nieu gheboelen inde Kercken inghevoert soude werden / maer alleen dat het gheboelen vande voorsz. vijf poincten / als noyt voorsz desen inde termen / ende wel afghescheyden van alle excessen in andere poincten vande leere / ende in pceduppen / met onse approbatie / ende oversulcr wettelijck zijnde veroordeelt / veel min verclaert onwaredich die Christelijcke gemeenschap / by proibisie niet en soude werden ghesloten bupren de Kercken / ofte ghehouden voorsz genoegsame reden van scheuringhe: ende dat de ghene die verclaren in goede consciencie niet hooger te comen gheboelen / niet beswaert en souden werden / om het hooger gheboelen toe te staen / ende in conformitet van dien te leeren: ghelijck wy aen d'ander zijde gheensints van menigh en zijn gewest / nocht als noch zijn / het hooger geboelen upt de Kercke te slupen / maer hebben althijt soo nu / als over de twintich dertich ende meerder Jaren / dienlijgh ghebonden voorsz de Kercken / dat de voorsz. materie by die van t'eeue / ende t'ander gheboelen / niet anders als soberlijck ende sichtigelijck / en soude werden verhandelt.

Het houden van een wettelijke ende onpartypdighe Nationale Synode / is by ons voorsz alle andere Provincien al inden Jare vijftighen hondert seiven-en-tuigentich bewijst / wijs dat inde selve de Nederlandsche Confessie / by weynigh personen oorspronckelijck ingestelt / soude werden gherevideert: Overmits wy bemerkten / dat eenighe woorden vande selve Confessie by de Proffissozen ende Kercken-dienaers deser Landen / niet eerpaerlijck verstaen ende upt-gelept en wierden. By andere Provincien is daer nae mede int houden van een Nationaal Synode gheconferent / midts dat inde selve om gelijcke reden / niet alleen de Nederlandsche Confessie / maer oock de Weydelbergsche Catechismus souden werden gerevideert / Sulcr dat het by ons geensins

en heeft ghesaen / dat de Nationale Synode niet over langh en is ghehouden / maer by den ghenen die swarighet hebben ghemaeckt in de clausule vande Revisie vande voorsz. Kerckelijcke gheschiften: waer by ghekomen is / dat op de maniere van t'houden ende beleiden vande selve Synode / niet alleen de Kerckelijcke personen / maer oock de Provincien gheschied hebben verscheyden / ende niet in alles over-een-komende consideratien. Hier beneden komen wy niet naelaten te verclaren onse meeninge te zijn / dat eenighe poincten / die soo inde Oude Christelijke Kercke / als sedert de Reformatie / niet en zijn eenbachtelijck ende weretelijck gherevideert / segen woordich te wille verclaren / ende oversulcr nieuwe articulen van t' Gheloof te sozmeeren / is van upre- maten groot bedercken / ende als sulcr al oorzbaer mochte zijn / dat in allen ghevalle gheensints met den dienst vande Kercken soude accordeeren / t'selve te willen verstaen voorsz een Vergaderinge gheconvoceert upt weynigh Provincien / die doch de algemene Kercke niet en konnen representeerē: maer dat veel eer / nae het ghebruyck vande oude Christenheyt / sulcr soude behouzen te gheschieden voorsz over-een-stemminge van alle de Kercken / die voorsz leden eens lichaems worden ghehouden / alsoo particuliere decisien / insonderheyt in dese gelegentheyt van tijden / niet anders en konnen mede brengen / als meerder verbeethen onder de Christenen / minder hoope om de Evangelische Kercken te vereenigen / ende groot voorszdeel voorsz de vanden vande Christelijke Reformatie. Maer voorsz al en konnen wy niet goet binden den cours / die sedert eenighen tijt in eenighe quartieren der Landen van Hollandt ende West-Vrieslandt is ghewordē / waer voorsz men ghetracht heeft de aankomende Leeraers / nae selve den ghenen die lange in dienst waren ghewest / op onghewoonelijcke ende voorsz de conscientien beswaerlijcke manieren te examineren / ende nauwer te verbinden aen de Kerckelijcke gheschiften / als wel bestaen kan met de eere / die wy Godes woordt alleen schuldich zijn / ende bupren onse kennis in de Kercke in te voeren verscheyden nieuwe articulen / soo int stuck vande Leere / als int stuck van de Dyde. Oudertusschen is onse meninge ghelijck wy voorsz verscheyden Resolutien verclaert / ende by occasien metter daer beschoont hebben / dat het niet gheoorloft en is / soo langhe de voorsz. Nederlandsche Confessie

essie ende Catechismus niet en zijn gherefusa-
meert / de Gemeente eenighe Leere vooz te
dzaghen / Argvende niet de selve formuliere
van eenighept : Alsoo wy verstaen / dat nie-
mant op syn eygene authoriteit en behoort
eenighe Formulier te pleghen / t'yp om
soodanighe wyhept als die van t'begin af
vande Reformatie / onder de Aelden der Ge-
reformeerde Kercken inde Lande van Hol-
landt ende West-Indi. standt is gheweest /
aengaende de Pzedestmatie ende den aen-
elken van dien / dooz pscriptante condem-
natie ter eenre ofte ter anderer zyden te
verhozen / t'yp om eenighe andere Leere in
de Kercken in te voeren / die vooz desen niet
bekens nochte toegelaten en is gheweest.
Insghelijck hebben wy doen blijcken / dat
hoe wel wy niet dienstich en konden bin-
den / datmen de Kercken-bienaers / haer in
behoorliche sticht dzagende / soude belasten
met het beandwoozden van veel questien /
die onder de Gereformeerde Leeraers ghe-
woon zijn ghedisputeert te werden : Wy
ebenwel de personen / die met redenen su-
spect waren in gewichtige pointe / anders
als de Kercken te gheboelen / van t'onder-
soek niet en wilden bezighen : maer ter
contrarie hebben wy altyt verclaert / dat
jegens soodanige serieuselijck geprocedeert
behoort te wozen. En soude bupren t'wij-
fel onse goede intentie / so in desen / als in
het reprimen van alle heycheyt / inducti-
ven / ende lasteringhen die ter occasie vande
questie vande Pzedestmatie by die van het
sine / ende t'ander gheboelen tot gzoote on-
gherusthept vande Kercken ende onbids
van t'Landt werden voozghenomen / beter
effect hebben ghesozteret / ten waere de
Classicale vergaderingen / die de Censuren
behoorden te exerceren / dooz onozbentlike
afsonderinge / haer bigeur hadden verloorz.
Maer dooz / ende dooz meer andere gegeven
prejudicien toegekomen is / dat de Synode
van beyde de quartieren vande Landen
van Hollandt ende West-Indi. landt / niet
bequaemelijck ende niet vrycht / ghehouden
hebben konnen werden. Om welke Clas-
sen te vereenigen / ende alsoo de Synode te
herstellen / by ons vooz desen seer is ghear-
beyt / ende noch onlaet voozgheslaghen de
convocatie van een wettelijke ende onpar-
tijbigh Provinciale Synode / om dooz goe-
de onder-richtinge malcaanderen te bzingen
tot hrentenist / vande waerhept / ende over
t'punt in de secul soode moghen bliuen / te
bezuimen eenen provisionelen boec van ons

berliage Tolerantie / die niet onbeswaerde
conscientie aen beyde zyden soube moghen
aen-ghenomen wozen / ende om vooz te
adviseren op middelen die dienstigh ende
bequaemst soudent zijn tot onderhoudinghe
vande Kerckelijcke eenighept. Ende indien
t'selbe ghedaen zijnde / beboonden mochte
wozen dat eenighe pointen decisie soudent
verepschen / dat in sulcken ghevalle de sake
dooz een Nationale Synode tot een Gene-
rale soube werden ghebracht / om aldaer so
wel de waerhept als de noodwendighept
vande selve pointen na Godes woort te
examineren / zijnde alnoch bereyt alles aen
te wenden / dat daer toe soube moghen die-
nen / alsoo wy volghens onsen schuldighen
plicht / ghene saken ons meerder ter herten
laten gaen / als het maintainement vande
ware Chrijtelijke Gereformeerde Religie /
ende den welstant vande Kercken. Ende
gelijck wy nu dit oprechtelijck ende since-
lijck verclaren / alsoo bidden wy Godt Al-
machtrich / dat hy onse Regieringhe / die hy
dooz sijne ghenade tot noch toe soo wonder-
baerlijck heeft gheconserveert / voozder wi
segenen en geven / dat onder de selve sijnen
h. Naem / sonder ophouden / in alle Waer-
hept en Liefde aen-geroep magh wozen /
ende beschaimt ghemaect die t'selbe niet
oprechtelijck en behartighen. Albus gedaen
ende gheoorseert inde vergaderinge van
de Co. Mog. Heeren Staten van Hollandt
ende West-Indi. landt / op ten vijftien Augu-
sti / int Jaer ons Heeren eenighen Opplant
ende Salighmaechers bupstint ses hondert
ende seventighen.

Der Ordonnantie vande Sta-
ten van Hollandt ende West-
Indi. landt.

A. Duyck.

Ontrent een maent hier na hebben
de Heeren Voogher-Weesteren /
Raden / ende Doetschappen der
Steden van Amsterdam / Enck-
huyzen / Edam / en Purmerende / medeliden
van de vergaderinghe der Heeren Staten
van Hollandt ende West-Indi. landt / een
verclaringe in openen douch laten wtgaen /
waer by hare C. C. int cozte ende nacthe-
lich vertoonen / de ghetrouwe affctie / die
sy altyt ghada hebben / ende noch hebben
tot den welstant der Lande / ende Kercken

Verclaringe
des Advoca-
traers van
Amsterdam /
Enckhuyzen /
Edam / en
Purmerende
de op de be-
beverhaelen
verclaringe
vande Heeren
Staten van
Hollandt ende
West-Indi.
landt in sep-
tember.

van Holland ende West-Byzlandt/ende hoe verre d'authoziteyt van een Christelike Hooghe Overicheyt inde seggenwoozdige Kerckelike dissensien / ende andere Religions-saechen/ oock int doen emaneren ofte veranderen van Kerckelike Oordzen gheexerceert behoort te werden: En waeromme hare E. E. niet hebbe kunnen goet vinden / dat de particuliere ende verschillende opinie van seckere vijf pointen op t'stuck van de pzedestinaeye ende ghevolghe van dien/ zedert eenige jaren wt-geheyt/sonder ghenoechsame booz-gaende examinatie / niet d'openbare ende eenparige leere/ booz-gaens inde boozsepe/ oock nabuyzige/ende andere Gereformeerde Landen gepredicht ende boozghestaen/ inde Kercken van Hollandt ende West-Byzlandt soude werden gemeen gemaect/ende so wel de Dienaers des Goddelicken woorts / als de Christelike Gemeenten / daer toe by authoziteyt ghehouden.

De woorden der boven-gemelde verclaringe sijn dese.

Verclaringe
vande Heere
vooghermee-
stere/ Raede/
ende voog-
schappen der
Steden van
Amsterdam/
Enckhuyse/
Edam/ende
Buenen-
de/ belanghe-
de de Amster-
damsche heroe-
te in Sept.

Alsoo Voogher-Meesteren/ Raden/ ende Oordtschap- pen der Steden van Amsterdam/ Enckhuyse/ Edam / ende Buenerende/ mede-leden vande vergaderinghe/ der Heeren Staten van Hollandt ende West-Byzlandt/ niet meerder ter herten hebbende / als omme nebens der Landen byp/ ende gherechticheyden te helpen conserveren de waere Christelike Gereformeerde Religie / verstaen/ende verbinden/ dat by eenighe particuliere/ende andere uptgegevenen geschizsien/ oock discouren daer op alomme ghouden / opentlick ghetracht wort hare E. E. ghetrouwde affectien/ ende behooren tot den welstant der Landen ende Kercken / verdracht te maecten/ als of de selve/ de wettelike authoziteyt der Hoogher Overicheyt in Kerckelike saechen niet en souden toestaen/ende gene Tolerantie ofte Christelijcke eenicheyt over de huyden-daghe Religions Verschillen begeeren in te gaen: Soo hebben sy dienstich / ende noodich gheacht/ tegens soodanighe misdubdinghen te doen oprechte verclaringe van hare E. E. goebe intentien/ midtsgaders vanden oorspronck/ en remedien der jegenwoozdige Kerckelike oneenicheden / booz desen dickwils ende

ghetrouwelijck aangewesen.

Booz eerst hebben hare E. E. niet kunnen behinden / dat den oorspronck vande huyden-daghe dissensien / upt de disputen op de authoziteyt vande Hooghe Overicheyt in Kerckelike saechen/ souden wesen ontsaen/ maer na dat de questien op de materie van pzedestinatie ende ghevolghe van dien / buypen alle oordzen ende ghewoonte in eenige Kercken van Hollandt ende West-Byzlandt waren verwecht/ende daer jegens/ midtsgaders het inboeren vande Leeraers daer mede ingewonen zijnde/ vele clachten ende doleantien alomme ghedaen/ zyn de boozse disputen wegen d'authoziteyt/ tot ophitsinghe vande Hooghe ende subalterne Overheden/ teghens de clagende Kercken-dienaren ende Gemeenten te waze ghebracht. Ende hoe wel misshien in booz-gaende tijden/ over het beleyt der Kerckelike saechen eenighe disputen mogen gheballen zyn / gheelijck als d'ordzen dien aengaende inde ver-eenichde Nederlanden/ oock inde quartierende Steden vande selve/ niet in alles over een en quamen/ soo weten hare E. E. nochtans niet/ dat eenige Regent in dese Landen/ ofte recht-boelende Leeraers/ opt hebben onthent/ dat een wettelike Christelike Hooghe Overicheyt toecomt het recht van publique Kerckelike wetten ende ordonnancien te maecten/ op dat/ Godes Heilige Woort in supberheyt/ haer ghemeenten en goebe ingesetenen sictelijck gheleert/ende alle Kerckelike saechen ordentlick belept moghen werden. Iae het is meer dan kennelijck/ dat de gene daer op achterdencken woort ghenomen/ boozgaens pzetesteren van te willen blijen by de Nederlandtsche helijdenisse des gheloofs/ bekennende t'gene aldaer inden xxxvj. Article van het ampt der Overicheyt wert verclaert: Namentlick/ dat het is niet alleen aen te nemen en te waecten over de Politie / maer oock de hant te houden aen den W. Kercken-dienst/ om te weeren en af te doen alle afgoderijen ende valsche Gods-diensten / het Coninckrijcke Iesu Christi te boozderen / ende het woort des Evangelij over al te doen pzedicken/ op dat Godt van een pegelijck ge-eert/ende gedient werde/ gelijck by in zyn woort gebiedt. Ende zyn dien volgende haere E. E. oock vereydt de selve authoziteyt der Hoogher Overicheyt hier te Lande te helpen maintaineren. Maer hebben daer nebens alijt verstaen/ dat op het ghebruyck vande boozse. authoziteyt ende extensie van de

macht der Hoogher Overichept in Kerckelijche en Religions faken / ryppelijc diende geleit / ende insonderhept de felbe naer gelegenthept der Landen / ende tot de merckte ruffe der Kercken ghereguleert te worden. Ende dat mis dien een Chriftelijke Hooghe Overichept / int exerceren van zijne autoriteit / wel heeft te bedencken / dat die is beflooten binnen de palen des Goddelijcken Woordts / dat den Kercken dienft daer doot niet werde verhindert / ofte met het politijque Regiment gheconfondeert / ende dat die Kerckelijke perfoonen / die tot vercondinghe ende upt-roepinghe des Goddelijcken Woordts ende opficht inde Chriftelijke gemeenten / zijn beropen / van het oordeel ende verrichten der Kerckelijke ende Religions faecken ende verschillen niet werden uptgefloren / ghelijck bebonden werdt by alle Godtsalighe Kerpseren / Coningen / ende andere Chriftelijke hooge Overichepten / het felbe alfo mede verfaen in ghepactificeert te zijn. Ende namelijck inden Ouden Testamente by de Coninghen Iosephat / ende Hiskia / als sy den verballenen Gods-dienft in Juda weder deden oprichten / ten tijde des nieuwen Testaments / by de Chriftelijke Kerpseren Conftantinus, ende Theodofius de Groote, Valentinianus, Marcianus, Iuftinianus, ende meer andere / als sy begheerden te weten welke Leere ende Religie sy behoorden te maintainen tegens de dwalinghen ende ketterijen ten felben tijde opgerifen zijnde : Ende lefelijck inde naefte hondert Jaren by de Coninghen / Princen / Furften / ende Republijcquen / die hare Landen ende Kercken na Gods heylighe woort hebben doen Reformeren / ende Kerckelijke Weiren gheapprobeert / ofte laten emaneren / daerinne sy doorgaens ghebruycht hebben den raedt ende hulpe van Kerckelijke perfoonen / van binnen hare Landen / ofte van buyten / daer toe verfercht ende beropen / het welcke noch de Religions verwanten in de Neder-landen in haere supplicatien aen den Coninck van Spaignien / ende de Weeren Staten der Nederlanden inden Jare 1566. ghyprefenteert / alfo hebben te kennen gegeven / ende den Coninck niet toeghefchreven absolute macht / omme in de faecken der Religie nae zijn ghelieven te difponeren / maer elaelijck vertoon / dat zijn Macht daer toe behoort te strecken / op dat hy hem teghen de dwalinghen ftellende / befchermt de onnoofelijcheyt van dien / die tot hier

tijdt toe in het recht meer verdochte / dan verhoort waeren ghewest : Betuygende ende protesterende voort Godt ende syn Engelen / datse mit hoogheren begheerden / dan onder de ghelooftichept der Overichepten in fupberhept der confcientie te leven / Godt te dienen / ende haer felven nae zijn woort ende Goddelijck gheboden te Reformeren ende daerom Offerden / ende overgaven wel haer Licham / ende goederen den Coninck / maer baden oock ootmoedelijck zijne Majesteit / dat hare toeghelaten wurde Godt te gheven dat hy eyscht.

Ghelijck mede de Ministers tot Emden seer wel hebben ghesustineert / dat het Ampt der Overichept / is te bewaeren beyde de tafelen der Goddelijcker Wilt / omme t'samen Godt-fachichept / ende gherechtichept te voordenen : maer eben wel haere macht sonder eenighe bepaelinghe niet bekent / als upt hare upt-gegebene boecken te sien is. Ende hebben mijn Heere de Prince van Oraengien hoogher Memozie / ende de Weeren Staten van Hollandt ende West-Vrijlandt / nae de ghelegenthept der felver Landen / de faecken alfo mede inghefen / ende / niet tegheftaende al voort de Pacificatie van Gent wierde ghebruycht tot veranderinghe vande aengheftelde Kerckelijke Collegien / ofte Confifozien / daerinne de faecken / den dienft ende ftichtinghe der Kercken betreffende / wierden ghehandelt / de felbe onverandert laten blijven / ende vervolgens inde Synodale vergaderingen by haere kennisse ende toetfiant / fuccesfivelijck inde Jaren 1578. 1581. ende 1586. gehouden / niet allren de Religions gheschillen doen verhandelen / maer oock Kerckelijke oorden laeten beramen / refumeren ende uptgeheven / ende nae datse te vooren zijne Hoogh-gemeente Excellentie / midtsgaderden Weeren Staten ende Steden van Hollandt ende West-Vrijlandt waren ghyprefenteert ofte over-gefonten / defelbe alomme laeten ptractiseren / oock eenighe byzaben tot obfervantie van dien / ende voornamintlijck op t'aennemen ende af-ftellen der Dienaren des Goddelijcken woorts / Ouderlinghen / ende Diaconen upt-ghefchreven / sonder dat de meninghe / of van zijn hoogh ghedachte Gracie / int doen maeken van eenighe Ovdonmantien / ende iustificatien / oock vermaningen aende Weeren Staten van Hollandt ghebaen / ofte van de felbe

selbe inde volghende besoignen op de Kerckelijche Wercken by der handt ghenomen/ opt can ghebreest zijn/ op de Religions ende Kerckelijche saecken ende bedieningen Ordinantien te maecten / sonder communicatie / examinaatie / ende advijs vande Kerckelijche personen. Iac als inden Jare 1591. een nieuws project van Kerckelijche oorde was beraemt / is inde vergaderinghe vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Bysslandt / soo wel gesustineert / dat de selve al vooren in een wettelijche Synode aen Godes H. Woordt soude behooren ondersocht / ende met contentement en sichtiginge den Kercken voorgehouden te worden / als dat de Kerckelijche personen daer by te veel rechts ende voordeels soude wesen toegestaan. Sijnde daer en boven kennelijck dat de Heeren Staten van Hollandt / inden selven Jare / een particuliere Kerckelijche ordinantie hebben aenghenomen / na datse die te vooren inden Synodo Provinciael hadden doen oversien: Ende dat jonghelijcken de Heeren Staten van Utrecht hare Kercken-ordeninge met eendrachtige toespemminghe van alle de Kercken-bienaren haerder Provincie hebben uptgegeven. Ende also op den name vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Bysslandt / geen publijcke ofte geauthoriseerde Kerckelijche Wercken opt zijn ghe-maneert / ende daer en tuschen de Kercken langhe Jaren met goede vrede ende sichtiginge hebben ghebruyckt d'Orde inden Jare 1586. inde Synode Nationael / ten overstaen vande voorsz. elijckste Politijque personen beraemt / ende byden Heeren Staten van Hollandt ende West-Bysslandt by provisie aenghenomen / hebben haere E. E. seer vzeemt ende van groot bedencken gheacht / dat by occasie vande tegenwoordighe dissensien / de voorsz. orde soude worden ghedissolueert / ende de gheconspirieerde inden Jare 1591. int gheheel / ende veel min stucks ghevoysden Kercken alleen by publijcke authoriteyt opghedronghen / sonder dat die al vooren rijpelijck na den woorde Godes soude wesen ghe-examineert / ende daer op de bedenkinghen vande Kerckelijche personen verstaen. Te meer nae dien dooz het stuck ghewijs inboeren vande voorsz. Orde / en derogieren vande voorgeaende / kennelijcken is ghetracht / den ghenen die int stuck vande Leere vanden anderen verscherlen / te samen te combineren / den ghemeenten on-aengename Leeraers ende opsienders op te

dinghen / ende niet als confusie soude veroorzaken / dat inde Kercken van eene Provincie verschepten oorden ghebruyckt ende onderhouden souden worden: Wricke ontjigige ende particuliere veranderinge deselve niet weynich heeft beroert / ende pimmers hare E. E. te ghevalle soo wel hadde cummen ende behooren naghelaten te worden / als inden Jare 1591. ten regarde van eenighe difficulterende Steden / het inboeren vande gheheele Kerckelijche Ordinantie is opgehouden: Waer mede vele disputen ende geboelche inconuenienten souden hebben ghecessert / ende nae de nederlegginghe vande Religions verscheillen met beter ghe-rustheyt ende sichtiginge een eenpaerighe Christelijche Kercken-ordeninghe connen beraemt worden: Daer toe haere E. E. be-rept sullen wesen / met een goede ende wel onderrechte consciencie te contribueren / ge-ne tot meesten dienste der Landen / ruste ende eenicheyt der Kercken / behouden sal worden te dienen.

Maer hebben haer E. E. alijdt ghe-oordeelt de principaelste swaricheyt in de Kercken deser Landen veroorzaecht te zijn / dooz de verscheptenheyt / zedert eenighe Jaeren / in t'stuck vande Leere op de Goddelijche Predestinatie ende andere wichtighe poincten te weghe ghebruyckt / daer van eerst in den Jare 1610. by sekerre Remonstrantie den Heeren Staten van Hollandt ende West-Bysslandt openinghe is ghedaen: Ende midst dien niet aenghenomen can worden / dat vanden beginne vande Reformatie / ende ghebuzende de selve / het ghevoelen in de vijf poincten van de voorsz. Remonstrantie begraven / in de Kercken ende publijque Schoolen van desen Landen / openlijck ghepredicht ende gheleert / gheva sekerheyt dien aengaende onderhouden / ofte gheen Kerckelijche Censueren ende Procerdneren ter oorzaecke van dien ghebruyckt souden zijn. Want niet alleen upt de Nederlandtsche Bijbelenisse des Beloofts ende Christelijcken Catechismo / inde Kercken deser Landen tot beuygginghe van de Reformatie aenghenomen / kennelijcken is wat dien aengaende conform den woorde Godes is bekent ende voorgestaen: Maer oock upt de Boeken ende Predicaten van soo grooten menichte van vrome en ghetrouwe dienaers des Goddelijcken woorts / die hande aenbaen der Reformatie de voorsz. Kercken

Kercken hebben bedient / ende gheen ver-
schepden ghebooren bekent gemaakt; Ghe-
lijck oock upt d' eendzachtige ober een- stem-
minghe vande Kercken deser Landen / met
die van de andere Vereenichde Proviñtíe /
in t' stuk vande Leere ghehouden / wat op
de voorsz. zeden materie ende ghevolge van
dien opentlijck ende dooz- gaens is vercon-
dicht / daer van Anastasius Veluanus booz den
eght vande Refozmatie wel anders mach
hebben gheboelt / ende Gellius Snaecanus oock
zen deel afghewercken zyn / daer ober hy
niet ongeensurceert is ghebl. ven; maer Me-
lanthon ende Bullingerus noyt hebben gdis-
crepceert / als upt haere brieven ende onder-
teekeninghen / oock Calvini ende Beza boec-
ken wel is te bemerken / midtsgaders upt
de gheschiften der gheuer die de Theologi-
sch. Professien inde Universteit tot Ley-
den successievelijck tot de tijden Arminij heb-
ben becleedt / ende lesfelijck Francisci Junij in
van hepde de Trelocatij, Waber ende Sone /
wat inde Publycque disputatien ende lessen
aldaer is verbediger: Hebbende haer oock
geen Predicanten van ander gheboelen be-
kent / ende daer ober aenhanck gemaakt /
als eenighe weynige / die successievelijck zes-
dert 40. 30. ende 20. Jaren / onder andere
oock die halven met kennisse ende toestant
vande Hooghe Overicheydt zyn gheensur-
ceert / ende daer ober tot excommunicatie /
afstellinghe vanden Kercken- dienst / ende
verbodt van boecken / inde personen van
Coolhaes VViggertsz. ende Coornhardt, ghe-
procedeert is geweest. Dat nu de verschil-
lende ende strijdighe opinie op t' stuk van
de Predestinatie ende ghevolghe van dien /
sonder boozgaende examinatie ende onder-
soekinghe aenden woorde Godes / op den
Predickstoel soude werden ghebracht / ende
gheween gemaakt met d' openbare eenpa-
righe Leere / boozgaens inde Kercken van
Hollandt ende West- Vrieslandt / ende ande-
re Gerefomezde Landen aenghenomen /
hebben haere C. C. booz den dienst der
Landen / ruste ende eenicheyt der Kercken
ende goede ghemeenten niet conuen goet
vinden / ende ober lange ghebreest / dat booz
ontfijdighe afwijkinghe van de eenpaerich-
heyt in t' stuk vande Leere / ende inboeringhe
van strijpende opinien in ene Kercke ende
booz zenderlep ghemeente / den bant van
eenicheyt ghebroochen / ende affsonderinghe
vertoozsaecht soude worden: Daer toe de
lasteringhen ende inbeckeken / veel tijts te-
gens de openbare ende bekende Leere ende

Leeraers van dien ghebruyck / de ghebooz-
loofde licentie van andere questien onder
deckfel vande vijs poincten te voorsz. zyn en
ouder den volcke te hzengen / ende lesfelijck
de ghehouden Proceduren jegens de Ple-
naers ende Christelijcke ghemeenten / haer
beswaert bindende sonder opentlijcke be-
proebinghe met de dissentierende partije te
voeghen / niet weynich hebben gheholpen:
Ende boozder appzehen sien zyn ghegeven /
mits de Religions questien / de weel elcke
ende behoofzliche examinate onthouden
werbende / alleen by politijcque auhoriteit
is ghetracht daerinne ordze te stellen / oock
sonder toestant van herle die haer authori-
teit daer toe niet conuen mede deplen / ende
de oeffeninghe vande Christelijcke Religie /
eenmael by eenpaericheydt aenghenomen /
geerne soo langhe souden hebben gheconfer-
veert / tot dat eenige noobige verbeteringhe
of veranderinghe upt den woorde Godes
ware aengewesen / ende by ghemeene ordze
bewilliche gheweest. Sijnde nochtan een
sake in alle welgestelde Landen ende Kere-
ken / niet alleen onder het Crups / maer oock
onder Godesallige Keyseren / Coningen / en
Overheden ghepractiseert / dat ober Reli-
gions poincten ende verschillen / de Kercke-
lijcke persooné die met de kennisse des God-
delijcken Woords bysonderlich sijn begaefte /
ende daer inne geoeffende sinnen hebben / in
behoofzliche vergaderingen al boozzen wer-
den ghehoort / eer deselve in publycke Kere-
ken den Christelicken gemeenten zyn booz-
gedraghen. Het welcke het concipieren van
de booz-geroerde Kerckelijcke Ordze inden
Jaere 1591. ende nae de conferentien tus-
schen Gomarus ende Arminium, inden Jare
1609. by den Heeren Staten van Hollandt
ende West- Vrieslandt / mede alsoo is ver-
staen: Ende als de rebisie vande Neder-
lantsche Confessie ende Christelijcken Ca-
techismo inde Kercken deser Landen opent-
lijck aenghenomen / noobich soude wesen /
veel meer ober soodanige poincten ende ar-
tjculen behoort te gheschieden / die jeghens
de boozige Leere ende Professie eenige Ja-
ren herwaerts zyn boozgheficht / ende daer
onder veel andere opinien zyn vermengt /
booz desen inde Kercken deser Landen on-
gehoort / ofte tegen ghesproochen / waerom
me hare C. C. volghens de exempelen der
Hepliger Apostelen / Christelijcke Keyseren /
Coninghen / ende Overheden / ende nament-
lijck vande Fursten in Steden van Dupt-
lant / die inden Jare 1530. de Kuzs burgh-
sche

ſche Confessie den Keyſer Carolo de V. hebben overghegheven/doch inden Jaere 1548. het Interim, ende 1580. het Concordi-boeck niet hebben connen aennemen/ende volgens t'ghene in dese Landen zedert de Reformatie in Kerckelijche ſaecten is ghepactiseert/oberlanghe hebben aenghewesen/dat ober de ghemoevede Religions verschillen sijtlijck een vergaderinge van Godt-salige ende wel-goefende Kerckelijche perſoonen hadde behooren beroepen te worden/omme de vijf puncten in questie/ende andere daer onder bedeckte questien / nae den woorde Godes te verhandelen/Wel boozsiende/dat dooz de verhinderinge van de Ordinaris Synodale vergaderingen in Hollandt ende West-Byzſtandt / de ſaecten der Kercken ſouden geraecken in meerder confusie/ende midtsdien gheschadelijcken aen-ghhouden hebben / dat de ſelve weber in t'reyn ghebracht/ende insonderheyt dat by de jeghenwoozdige alghemene alteratie vande ghemoevden/ en Nationale Synode der Kercken / aenghenomen hebben/ een pfoessie van ghelooze / ende daer van doende eenderley belijdenisse/ ghhouden mochte worden / omme aldaer boozder af te handelen t'ghene in particuliere Synoden niet vereffent conde werden/ende d'renicheydt int ſuck vande Leere inde gefamentlicke Provintien ende Sieden onghewilt te conſerveeren. Niet dat hare C.C. de Hooge Overichept het mede-oordeel ober de Religions ſaecten begheeren te ontrecken/ende alleen executieus maecten van de Kerckelijche decreten / maer hebben daer toe ghearbeijt/ dat onder der ſelver authoriteyt en directie / by affentie ende interpoſitie van hare Gecommitteerde / ende met volcomen onder-rechtinge ende kennisse vande Hooghe Overicheden / alles soude gheschieden/ende den Landen ende Kercken int gemeen tot ruste ende wel-ſtaut moghen ghedijen. Doch hebben hare C.C. niet ghetracht dat zenighe nieuwe Articulen des Geloofs ſouden werden gemaecht/ ofte deessien gedaen vande puncten die by de Generale Gereformeerde / ofte inde primitive orthodoxe Kercken niet en zijn ghedecideert/veel min ghewegert/ober het verſcil vande Goddelijche Predeſtinatie ende aenkleven van dien/reenen dzagelijcken doet van tolerantie in te gaen / by soo verre de ſelve wettelijck/ conſon den woorde Godes can beraemt/ende in goeder conſcientie aengenome worden : Maer te byden geweest/ dat t'selve

behoorlijck ende onpartijdelijck soude gheexamineert/ende tot Chriſtelijcke eenicheyt ende eenparicheyt ghearbeijt worden / als by de Euangelijche Kercken in Polen inde Jaere 1570. inde Synode tot Sandomir ghhouden/is gedaen/ende dooz Godes ſegeninge gheluckelijcken ghetroffen ofte by andere weggen ende middelen / diemen in Synodo alder-brquaemst sal gheoorderlen. Middeler tijt hebben hare C.C. niet connen toeflaen/den courg die inde Landen vā Hollandt ende West-Byzſtandt is ghouden/waer dooz men getracht heeft verſchillende leerē ende opinien inde Gereformeerde ende byedtsamige Kercken in te voert/de ſelve de Kerckelijche examinatie ende censuren te ontrecken by polijteque Decreten te authorizeren / de Leeraers daer aen te binden/misgaders de Kercken-dienaers ende Gemeenten haer in goede conſcientie beſwaert bindende / by upterlijche Autoziteit daer toe bedwinghen/ ofte hare bedieningen te ontſegghen/ende den Gemeenten het exercitie vande Chriſtelijche Religie te verhinderen : Ghelijck sy mede niet connen goet binden / dat by particuliere Synodale handelingen ende beſoignen / van d'renicheyt ende ober-een-ſtemminge der Kercken van d'andere vereenichde naburrijge Provintien ſouden aſghetrocken worden / als zijnde den ſekerſten bandt daer mede de Provintien/Striden/ende goede ingetrenē van dien/doch in Polijteque eenicheyt ende reputatie by de gheheele Gereformeerde Chriſtenheyt connen beſtaen. Ende hebben der halven volghens de leste aenwanninghe vanden Coningh van Groot Britanien, addiſen van groote en t'reffelijche Perſonagien/ van binnen ende buyten de Landen / ende menichbuldighe inſtantien vande Kercken/ gren ander ofte expedienter middel alſnoch connen bedencken / als t'ghene daer toe de Chriſtenheyt in ſoodanige boozballen doozgacns haren toeblycht heeft genomen/ namentlijck dat de Religions verschillen dooz het handen vande Provinciale / ende vervolgens Nationale Synoden/ tot een goede ende ſekerere opt-compoſie mochten ghebracht / ende daer-en-tuſſchen alle nieuwicheden ghewert / ende van onghewoone pproceduren opghhouden worden / alſo tot behoudenisse vande ware Chriſtelijche Gereformeerde Religie/ruste der Kercken/weeringhe van ergernissen ende confusien/ sulcx ten hoerſten woze verſeycht. Ende ghelijck hatt C.C. dese Verclaringe jegen

alle finifre interperatien ghenootſaecht zijn te doen / waer van noch andere medeliden van de vergaderinge der Heere Staten van Hollandt ende West-Vrieflandt niet vzeint en zijn / hoe wel anders voorgegeven wort: Alsoo bidden ſp Gode almachtich / der ſelver Steden ende gode Ingeſetenen / nebens / ende onder de regeeringhe der Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieflandt / ende andere Steden vanden ſelven Lande / in waeren Ghelooſe ende goede enicheit hoe langer hoe meer te conſerveren ende herſtellen / op dat zijn Godelijche Woort alomme eenparichlyck mach werden verbyzpt / ende zhuen Heplighen name daer ober aengheroepen / In dieſe dergs beſchaemt gemaeckt / die veranderingen inde Religie / ende confuſie inde Politie ſoecken aen te rechten.

Gedaen by Burghermeesteren / Raden / ende Voetſchappen der Steden van Amſtelredam, Enckhuysen, Edam, ende Purmerende, in September des Jaers nae de gheboorte onſes eenighen Heplants ende Salichmakers / duſent ſes-hondert ende ſebēghen / ende by haere reſpective Secretaris ende Gecommitteerde geteekent.

Ter Oꝛdonnantie van Borgermeesteren ende Raden der Stadt Amſtelredamme.

By my Secretaris

De Haen.

Fredrick Ianz.

Door laſt van Borger-meesters ende Raden der Stadt Enckhuysen.

Jacob Claesz.

Pieter Vaes.

Door laſt van Borger-meesteren ende Raden der Stadt Edam.

Matthijs Melisz.

Door laſt ende Oꝛdonnantie van Borgher-meesteren der Stadt van Purmerende.

De Baron de la Tour, extraordi-
naris Ambassadeur van Franckryck /
is in Februario in Engelandt aen-
ghecommen / ende niet tegenstaende
ſyne drvoiren die hy ghebaen heeft / om des
Conincks ende der Coninginnen redenen
goet te maerken / ende der Princen ſtuck
quaet / ſoo heeft eben wel de Coninck zijne
perſuaſpen verwoyden / ende ghepocht der
Princen ſake te juſtificeren / achtende die de
ghesontſte te wesen: Sijne Ma. ſeyde / dat
hy wel veel accusatpen tegden de Princen
ghehoort / maer veel meerder juſtificatpen
van harent weghē ghesien hadde. Zoo dat
ſijne Ma. ten hoochſten heeft doen verſoe-
ken / dat het den Coninck ende Coninginne
van Franckryck woude ghelieven / om ſy-
nere wille / dese ſaerke te laten verbyzghen
ſonder crich en wapenen: Dat sulcx ſoude
ſtrecken tot harer eygner gheruſſheyt / en
wel-baert haeres Rijck. Ende heeft alsoo
ſijne Ma. den Baron de la Tour met bybren
van Complementen ende credentpen gere-
deſcheert / heeft oock den ſelfden ſeer wel
doen tracteren / begiften / ende gedefropeert /
daer mede desen Ambassadeur inden begin-
ne van Martio wt Engelandt nae Franck-
ryck verreyſt is / met belofte van met den
eerſten Sir Thomas Edmonds, als extraordi-
naris Ambassadeur / in Franckryck te ſen-
den / om met den Coninck ende Coninginne
hier van byeder te handelen. Maer al te
vergeefs / die den Coninck tot crich aenpo-
den vermochten meer by hem.

De Coninck van Groot Britanpen
heeft door ſynen Ambassadeur
Dudley Carleton, de W. Ma. Heeren
Staten Generael / doen vertoo-
nen ende aendienen / dat den Ambassadeur
des Conincks van Spangien / in Engelandt
reſiderende / heeft verclaert / dat ſynen mee-
ſter gantschelijck ghesinnēt was / dat het
Santische Verdrach in allen puncten / geene
wtgeſondert / ſoude nagheleest ende onder-
houden worden: Verſoekende ſijne Ma.
van Groot Britanpen sulcx by de Staten
te willen behoorden / haer ghebende den
tijt van drie maanden / waer van Februius
Anno 1617. de leste ſoude wesen / met by-
ginge / dat zynen Meester die Coninck van
Spangien / indien de Staten sulcx wou-
gerden / de Stadt Weſel / ende andere meer
inde Vorſtendommen Gulich / Bergh / &c.
die hy in ſyn gherwelt hadde / nimmermeer
verlaten en ſoude. De Wyde-liebende Co-
ningen

1617.

ningh van Groot Britanniën heeft dit de Staten dooz synen Ambassadeur late boozdagen/ hare H. Mog. seer daer toe radende ende aenpozzende. Hare E. H. M. hebben dese sake in haer beraet genomen/ ende met de Heur. Voysen van den Palts/ oock van Brandenburg/ ende andere Princen in deliberatie ghelept/ qualich konnende ghe-looben/ dat het den Koningh van Spanien ernst was/ of dat hy het ter goeder trouwe meynde. Welck de Staten den Ambassadeur Carleton hebben aengedient/ seggende onder anderen / dat hy de Spaensche seer byzende proceduren/ nae het verdragh van Sauten/ eers by verscheppen variatien en dilapen/ daer na inden Jare 1615. hy byandelijke inneminge bande in pozzante stede ende plaese Ziburgh. ende inden Jare van 1616. met de overmeldinghe bande steden Soest ende Lipstadt/ directelick tegens be-loften / onder handt ende zeghel bevesticht/ ghepleeght zyn / ende noch ghecontinueert worden. Dese allen on-aenghesien / heeft die Ambassadeur Carleton op den 23. Januarij. upt last ende bevel synes meesters/ wederom seer instantelick aengehouden / ende de Staten vermarst tot aenweminge van het Sanctiche Verdrach, versoeckende hier op hozt beraet / ende schijftekliche antwoorde/ die syne Ede. soo pzoemtelick niet en konde ghegeven worden / overmits desen handel de Staten niet allzen / maer oock / ende insonderheyt / de gheinterefferde Heur ende Voysen was betreffende : Als oock den Koningh van Brancrich/ wiens Ambassadeur dit Verdrach hadde helpen machē. Oock gaf dit haere H. Mog. een groot nadencken / dat de Spaensche Ambassadeur in Brancrich seide/ wel te weten/ dat synen Meester de Koningh van Spaengien/ den Spaenschen Ambassadeur in Enghe-lant/ sulcken amp/ len last ofte bevel niet ghegeven en hadde. Noch oock en wist men niet wat hier in de meyninge was van den Eerst- Hertoge Alberto van Oosten-ryck : Welc wepnigher wistmen wat verskeringe/ dat de Coningh van Spaengien ende de Eerst- Hertoge Albertus woude geven / tot onderhoudinge deses Verdraghs. Dit alles is aenden Coningh van Groot Britanniën overgeschreven/ met verfoeck/ dat zijne Majesteit sich eyselvighe wil laten gheballen. Van weghen dese ende andere invallende swaericheden / is desen handel verbleven / ende in stille stant gheromen. Zooo datter desen gheheelen Somer gheen

gewagh meer van ghemaecht en is.

1617.

Dier is in het voorszeden Jaer mis-verstant gheresen tusschen de beyde possederende Voysen Brandenburg/ ende Nieuborch/ belangende het betaelen van den Tol / op den Rijnstroom / die eertijts te Wurich is betaelt ghe worden/ maer is nae der handt te werck geleght/ overmits dat gheduppende de Nederlantsche cruyghen / de schepen te Wurich niet by en lagen/ maer wierden elke reyse besprongen ende geplundert. De voys van Nieuborch heeft in Octobri 1616. hy openbare Placcaten bevolen / dat alle Coop-lieden ende schippers den Rijnstroom op ende af-varende / nae oude ghewoonte het Tolrecht te Wurich betalen soude/ hy verbeurte van schip en goet. Alsoo nu kees met der Staten Gernissen beset was: De Prince van Brandenburg ter contrarpe heeft gesustineert / dat den tol nu te kees ligghende/ daer behoorde te verbliven / met openbare Placcaten den coop-man ende schipper wel ernstlich belastende/ aldaer te betolē/ achter-volghende d'ozde daer van hy den overledenen Voys van Cleve ghemaecht/ ende nu veel jaren onder-houden/ oock met een-parige in-willinghe der possederender Princen/ ende toestemminge van het Sanctiche verdrach bevesticht.

De Prince van Brandenburg heeft al-len die dit aengaet toegheschreven ende be-last / dit zyn bevel nae te leven ende te ghe-hoozamen/ by de verbeurte van dize dupsent goud guldens : Ende dat de schippers ofte coop-lieden / die te Wurich den Tol betaelden / daerom te kees niet by syn en souden/ maer albaer wederom souden moeten betaelen.

Dese twee tegens malcanderen strjden/ de mandaten hebben staer veel werkinghe ende groote swaerichyt den schippers en coop-lieden / den Rijnstroom ghebyucken- de/ veroozsaecht. Alsoo dat vele schepen met wijn ende alder- hande coop-manschap ghe-laden soo te Wurich/ als te kees/ en elders/ als in arrest bleven ligghen / niet cunnende hare reyse bevoozderen. Als dit ettelicke maanden lauck geduyt hadde/ ende de In-woonders der Gemeenter der Nederlanden de meeste schade daer over leden / ende vol-gens dien de meeste clachten deden by hare Hooghe Overicheydt de Heeren Generale Staten : Soo is het dat de selfde dit stuck ter herten nemende / dooz hare Gecommitte-

Misverstā
tusschen de
Princen
Branden-
burgh ende
Nieuborch
belangenbe
den Tol.

Coninck
Groot
Britanni-
en
de
Sijn-
e
De

1617

eerde Joncker Friedrich van Fervou, en joncker M. van Eufum, beyde Raden van State in het voorsz. jaer van Anno 1617. des si swaricheyt dooz ee provisioneel verdrach hebben afgemaeckt/ alsoo dat de schippers verzoghe Allende/ mochten baren en reysen/ tot we-dracht der sake/ die by beyder hys Becommitteerde cozts daer na soude afge-disputeert worden.

Werhart ha den Sabo-paertſchen ruyg.

Nie dat den paps ghemaect was tusschen den Hertoghe van Savoyen/ ende de Hertoghe van Piemont/ soo is de Prince van Piemont de bergen gepasseert/ ende is met syn leggher comen logieren in des Princen van Masseran landt/ launt de riviere van Elno. De Prince van Masseran ende syn landt staen onder de protectie ofte bescherminghe van den Coninck van Hispanien. Don Pedro de Toledo Wel-Overste van het Spaensche leggher heeft den Prince van Masseran volck ghepresentert tot Garnisoen binnen Masseran ende Crapacore, ofte Crevecaur. Maer desen Prince vreesende indien hy een mael het Spaensche Garnisoen in syn Steden ende Forterissen crege/ dat hy het niet lichtelick wederom daer wt erghden en soude/ heeft sulcx bilerdelick afgeslagen/ tot dat het de noot meer voozderē soude. Maer op het onvoorzienste is de Prince van Piemont met syn leggher vooz Masseran ghecomen/ ende heeft op een cozts ghedwonghen syn volck in te nemen. Doe verſocht de Prince van Masseran/ te Robarre synde/ secours van Don Pedro, om Crevecaur te verſcherē/ daer de Prince van Masseran op het Casteel was. Don Pedro heeft eenich volck binnen ghecreghen/ even wel isser de Prince van Piemont den 27. Januarij vooz ghecomen met acht duysent man te voet/ ende vier hondert peerden: latende duysent peerden ende duysent voer-knechten te Masseran. Hy heeft strack alie toe-ganghen tot der Stadt gaende/ beset ende besloten/ als insonder, hept de enghen tusschen de berghen te Guardabazon ende Guardelle. Als de Sabopart een beschansē berchken nae by de Stadt hadden ingecregen/ so hebben sy de Stadt vooz eenen trompetter laten opheschen/maer die van binnen hebben hem niet musquetten afgewesen ende beschoten. Soo dat de Prince van Piemont is veroozsaect gheweest syn gheschut te planten/ daer mede hy eenen zooza heeft beschotē die launt twee

Masseran ha den Prince van Piemont outste sone des Hertoghes van Savoyen/ belegerd/ en aangenomen.

Crevecaur belegerd.

gozinen flancqueerde: Oock heeft hy een groote bzeſse in den muur gheschoten/ ende daer eenen dapperen aendal opgedaen/ alsoo dat die van binnen de bluche namēn en saluerden haer op het Casteel. Die is gheschiet op den 29. Januarij. Enige der bluchende soldaten sijn gheschoten eer sy op het Casteel konden geracken/ andere sijn daer binnen ghecomen/ ende samen bebindende dat sy het Casteel teghen het ghewelt des Princen van Piemont niet en konden beſenderen/ heeft geappointeert het Casteel over te geven in handen van syn Exc. behoudens haer leven ende wapenen. Maer als hy die afgheſonden was/ dese tydinghe bzocht/ soo was de Nach-meyster/ die op het Casteel commandeerde/ malecontent/ om datmen in het accooz niet en hadde ghestelt ende bedonghen/ dat de soldaten niet brandende lonten souden afstrecken/ en hy heeft derhalven het appointement niet willen aen-nemen/ maer heeft heeten vyer gheven en op de Sabopart laten schietē. Welck de Prince van Piemont niet groote verwonderinge hoorende ende siende/ soo heeft hy oock wel dapper op het Casteel lasten schieten/ dien nacht met syn appzoeken de belegerde al naerder ende naerder comende. Sijn Exc. liet vier stucken gheschuts aen d'ander syde van het Casteel planten op de spitse eines berchs dicht na by het Casteel. Dit gheschut met het aenzyken des daechs veerdich synde om te spelen/ soo hebben de belegherde wel gheweten/ datmen met die gheschut het Casteel seer grootelick soude beschadigen/ ende hebben derhalven tepke van Parlamenteren ghegeven. Of wel de Prince van Piemont hier niet geern toe en woude verstaen/ om dat de Majeur des daechs te vooren het ghemaecte appointement verbzooken hadde/ nochtans om dat de Prince van Masseran op het Casteel was/ vooz de welcke sijn Exc. groote sozge bzoech/ ende sozchde in dien hy met die vier stucken hadde gheschoten/ dat sy lichtelick hadde mogen ghequetē worden: So heeft hy geacoozdeert ende geappointeert/ met den Ridder Galleazo Pietra overste de gener die inde Stadt ghelegen hadden/ ende met Mops Albertazzo substituyt van den Majeur/ en met Francoys Barnardin de Verua, dat sy met al haer onder-hebbende cricht-volck souden afstrecken/ behoudens haer leven ende wapenen/ sonder lonte/ putver/ of coghel/ latende alles wat sy hadden binnen ende buyten het Casteel in handen van

1617.

16

Ende overgegeven in handen van den Prince van Piemont.

De Prince van Piemont seluck niet d'opac

617. 1617.

van sijne Ere. om daer mede te doen wat hem belieft. Des belofte haer sijn Ere. dooz den Ridder Alconio Bobba, vppen pas dooz sijn lanot en leger. Dit is geschiet op den 30. Januarij. In al de belegeringe ende in-naminge van Crevecaur en heeft de Prince van Piemont maer tshien mannen verloozen/ende eenighe ghequett. Als die van t'Casteel afgingen soo hebben haerder eenighe/teghen het verdach, puiher mede genomen. Alsmen dit gheware wiert/ende haer het selfde woude afnemen/soo hebben eenige der selfder dat met een boos ende toornich gemaect daer henen gescozt ende geworpen/ende hoe het Godt gaf / het byer is in het pulver ghebrecht dat teghen d'aerde lach/ende hoer sijn ghewone in hare flischen/ende in de pannen van hare roers en musquetten / noch in eenige tonneken met pulver: So dat de gheladene roers ende musquetten los giengen/ende vele quetten/jae noch eenige doot schoten/ende eenige wiert leelica verbrant/so va des Sabopaerts/als van de Spaensche sijn. Waer over een groot jammerlich gheter/ende gerrige ontfaen is/ dwelckmen verre conde hoozen.

Enighe Spaensche rupteren ende voetvolck ghelouwen tot hulpe van de belegerde binnen Crevecaur, sijn gevallen in de hande van de Sabopsche rupteren / die met malcanderen een treffen ghebaen hebben / daer sijn twintich doode/ende twintich ghevangens gheweest vande Spaensche/ende vele ghequett/de reffe is inde vlicht gheslagen/twee Coznetten ghenomen/d'ene van Capiteyn Avila, ende d'andere vanden Marquis de Sancta Lucia.

Des anderen daechs de Prince van Piemont met eenighe rupteren en voetknechten om her rydende om de quarteren te besichteigen daer sijn cryghvolck lach. Vindende gelegentheyt om den vyant (die maer een musquet-schoute verre van sijn volck af en lach) af bzeucke te doen/so is hy tot haer inghe vallen/ende heeft wt haer booz-deel ghejaecht / ende in het vlychten sinder vele der selfder doot gheslagen: Onder andere is oock Don Sanchio de Luna Gouverneur van het Casteel van Milaen/ende Overste in dit quartier/doot gebleven: Carlo de Sanguine, Maistro del Campo, met een van sijn neven sijn ghevanghen. Men des Sabopaerts sijn en bleef maer eenen Capiteyn doot / ende ses Soldaten. De Prince van Piemont heeft de Casacke van Don Sanchio de Luna, sijn rapier / ende eenighe

pampieren by hem ghebonden / aen sijn heer. Vader den Hertoghe van Sabopen ghesonden.

De Hertoghe van Sabopen heeft / met hulpe van den Marechal Dediguieres, de Stadt van S. Damiaen, ghel. ghen in Montferat, ontrent twee mijlen van de Stadt Alte, gaen belegheren/ende hy heeft met vele stucken geschuts aen verscheyden oorden dapper laten beschieten / soo langhe tot dat hy bzeffe ghemaecht hadde. Doe beval hy het Regiment der Piemontesen / dat sy aen d'ene sijnde met een groot gheroeyp ende gheter samblant maecten sonden/als of sy de Stadt hadden willen aen-hallen. Dit heeft de belegherde sulck eenen schrick aen-gebracht / dat sy hare plaetse berlaten ende te rugghe werken/dwelck de Piemontesen siende / soo sijn sy haer soo cozt ghevolghen/datse inde bzeffe niet spien malcanderen af-repcken konden. In desen alarm heeftmen begoft te parlementeren (de Gouverneur doode sijnde) met eenighe der belegheraers. Doch de Szabe Guido schichte aen sijn Altesse/om te weten wat hy doen soude/maer eer daer tydinge wederom quam/soo sijn de soldaten/ op hope van duyt/de Stadt aen-gehallen / sonder haer te ontsien dooz den hagel der steenen ende des byers / die op haer gheworpen wierden/en sy hebben se in ghereghen / met weynich verlies van volcke/want daer en sinder niet bobē byschijne doot ghebleven/ende ontrent vyfich oft sesich ghequett.

Naer het innemen van S. Damiaen, is het legher des Sabopaerts ghetrocken na het Casteel van Garennes, daer twee hondert musquettiers op lagen / die het geweld des legers niet en doersten af-wachte/maer hebben het Casteel gegeven in handen van den Hertoghe van Sabopen. Van hier is de Hertoghe van Sabopen ghetrocken nae Albe in Montferat / daer de Prince van Ascoli lach met ses duysent man te boete/en meer dan duysent peerden/ende ses stucken gheschuts / gheresolbeert sijnde haer aen te tasten. Dwelck de Prince d'Ascoli ende Don Alfonso d'Aualos vernemende / soo sijn sy met haer volck van daer verrocken / latende de Stadt Albe in de bewaringhe haxer Bozgheren/ die wel wetende dat sy het geweld des Hertogs niet en konden tegenstaen / soo hebben sy haer in zyne handen over-gegeven/ende gaben hem twintich duysent Ducatons / om de Pilagve af te coopen.

Don

Don

S Damiaen
beleghert en
ingenomen.Het Casteel
de Garennes
ingenomen.Albehanden
Hertoga van
Sabopen
ingenomen.De Prince
van Piemont
ghewilt
getuichet
met de
Spaensche.

Don Pedro de Toledo niet willende pe-
mans laet volghen als ſynen eygenen/ wiert
seer miſſpzen/ ende daer oer heeft hy veel
ramp/ ſpoze gehad/ veel gzoote Heeren ver-
lieten hem/ ende hare plaetſen: als ander
andere den beroemden Ridder Melcij, die na
hups ghetrocken is. Don Alonzo Pimentel,
Generael van de Ruyterge/ ende ſyne broe-
der/ Colonel van een Regiment voet-knech-
ten/ hebben hare Commiſſſſen geſigneeret/
ende dzaghen de pphoue/ als ſlichte Edel-
lieden. De ſaken liepen te deſer tijt ſo voor/
ſpoedelijk voor den Hertoge van Saboye/
dat men meynde hy ſoude den Spaenjaert
in Italpen ſoo veel te doene maken/ dat hy
aan deſe ſyde van de Alpes niet veel en ſoude
comen wt-richten/ ofte hy ſoude in perikel
ſtaen van het ghehele Hertoch-dom van
Milanen te verlieſen.

Tozis van
Spilbergen
nederdinte
ſte in Hollat
wt Anopen.

In Julio deſes jaers 1617. is in Neder-
lant aengecomen de Generael Ioris van
Spilbergen, met twee ſchepen upt Oſt-
Indien. Het rene gheuoert Amſterdam,
het ander Nicu- Zeelant. Hy is voorz die jarē
met vyf ſchepen uptgevaeren/ nemende ſij-
nen cours voor de Strate Magellanus, ende
Mare pacificum, langhs de Gout-cuſten van
Chile en Peru. Hy heeft dymael onder de
Linje des Werelts-kloot omgeſeyt/ en hy
heeft inde jupder Zee de Spaenſche Wma-
de geſlagen/ gelijk daer vā voorz deſen ver-
haelt is. De ladinge die deſe ſchepen mede
bzenghen/ wozt ge-ſtimeert ten minſten op
twee-en-twintich tonnen gouts/ die de goe-
deren ſullen mogen uptbzengē/ wanneer ſp
verkoſt ſullen werden. De Carga van het
ſchip Nicu-Zeelant is als volghet.

25. Caſſen met ſijde waren/ ende Gout-
draet. 5. Balen Catonē garen. 350. Pikol
Ebben-hout/ r. Pikola. 120. w. 38345. ſtuckē
Pozceleynē. 643. Soekels Joellepe. 1. Waer-
ken met Wefar-ſteenen. 11. Potten met ge-
conſijre Pengber. 374. Catte Canerl. 92. Catte
Draken-bloet. 2. Caſkens met muſ-
cus. 2. Wiſaelkens met Diamanten. 13239.
Sacken Bantammer Peper. 6. Caſkens
met Lackwerck. 100. Catte Gutte-gom-
me. 30. Packen met Indigo/ met noch an-
dere coſtelijche waren. Diergelijche ladin-
ge heeft oock het ſchip Amſterdam. Deſe
ſchepen zijn den elfden Decemb. Anno 1616.
van Bantam gheſeyt/ ende 1617. den vyf-
den Julij Nieuwen-ſtijl in Zeelant ghearrt-
veert. Daer wozen op een kops meer
ſchepen/ rijckelijck gelade/ verwacht. Deſe

ſchepen bzengen tjdunghe/ dat onſe Neder-
landers in Auguſto 1616. onder Ille Franle ge-
nomē hebben 1. Portugaels ſchip van Ma-
coneb comende/ ghecladen met 3000. Pikol
Ebben-hout/ 12. a. 1300. Pikol Spypauter/
12. Armringen. En is deſen pphs den negen-
thenden Auguſti in lappon gebzacht. Dier
tegenſtaende de gzoote ſolicitation en inſta-
rien vande Portugaſen gedaē/ ſo is hy zyne
keijſerlijche Ma. van lappon dit ſchip voorz
bzpen buyt ghekent. Inde 11. pſerje van
lappon is van alderley pphſie te bekom-
men/ Oſſen/ Derckens/ Boeck-weyte/ ghe-
roocht vleysch &c. Oock wozt goet hier
ghebzouwen. Daer wozen Metalen ende
Weren geſchut-kogels gegort. Item/ Anc-
kers/ Itrenen/ Wjlen/ Woers/ Sabels/
Schuppen/ Spaen/ ende ander Wier-werck
wozt aldair in overblijt geſmeert/ oock zyn
daer te Lande goede Wenghſten en Moer-
Peerden te becomen.

De jacht Aeolus genoemt/ komende van
de kuſte Coromandel, zjnde ſyn ladinge 121.
packen kleeberē voorz de Molucques, en an-
dere Indiaenſche Natpen/ gekoſt hebbende
bove de hondert twintich duysent guldens/
is opt Eplant Enguna gheſtrandt/ ſchip en
goet gebleven/ behalven de 121. packe klee-
deren/ die geberght zyn/ d'welck een gzoote
ſchade voorz de Compagnie is/ alſoo deſe
koopmanſchap wel dymael ſoo veel in de
Molucques ſoude verſtrekt hebben. Daer
is op nieuws weder nae de kuſte van Goro-
mandel gheſonden den Gouden Leem/ met
80000. Realen/ die den 24. Novemb. Anno
1616. is t'zeple ghegaen.

De Commandeur Ian Dircksz Lam, herſe
in April Anno 1616. het vermaerde Eplant
Pula inghenomen/ dat gheacht wozt te zyn
de ſteut van Banda. Hy herſe alle de Ban-
danen/ die daer op woonden/ van t'Land
verdriven/ haer af-nemende vier ſtercken/
die ſp daer gemaecht hadden: die dze heeft
hy gheſlecht/ ende het vierde/ dat het
ſterckſte ende beſt ghelegenſte was/ heeft
hy inghehouden/ ende verſien met 150.
Soldaten/ plantende op het ſelve Eplant
in plaetſe van Bandanēſen 450. zielen/ ſoo
mans als bzouwen ende hinderen/ die hy
met haren wille gelicht heeft in Chyanē en
Solco. De Bandanēſen hier door ſeer be-
naut zjnde/ zyn met de onſe in een bondbly
contract ghetreden/ om hunne Joelpz ende
Nooten alleen aen de Nederlantſche Com-
pagnie te verkoopen.

De Engeliſche hadden van Bantam der-
waerts

waerts gefonden vier Schepen/ onder den tijtel bande Bandanolsen te secoureren/die doch bp der hant zyn gecomen. Doch alsoo sp klaerlijck bespeurden de resolutie van d'onse/ om hen niet te ontsien/ in gheballe sp affiscentie aende Bandanefen deden/ hol- ghes d'insinuatie aen haer ghebaen: Soo en zyn sp in haer booznemen niet boozt-ge- baen/ maer sp zyn ghesepit nae de Molu- cos, al waer sp eenige/naeghelaten van de Spaensjaerden/ onder het Eplant van Ty- dore ghebonden hebben/ met de welcke sp gereult hebben geschut/ krupt/loot/scherp/ ende andere amunition van oorloghe/ daer d'onse niet wel in te beuden en warē/houdē- de sulchs geen goet nabuyp- stuch te wesen. Inde Molucques op Motyer, heeft eenen Melchior Lambertsen, Moyporael vā v'Abel- bozken/ onder Capiteyn Henrich Maeyer/ aen de hant ghecregen seften Soldaten/die boozt- genomen hadden sich Maester te ma- ken van de Fogtrefse daer sp op lagen/ende Don Hieronymo, van Tydore, ontrent een mijle Zeplens van haer ghelegen/te outble- den/en de plaetse vō t te leberen. Dese aē- slach is dooz eenige van sijn Consozten aen dē dach gebzacht/die doch het Lant-Bolle- werck hebben ingenomē. De Capiteyn dit vernemende/ heeft de schelmen geapprehen- deert/ en den principaelen is na boozgaende Sententie banden kersghs-raet/ geuieren- deelt/seben sijnder met de boozde gheskrast/ ende de reste op die Galeye gebannen.

Op het schip Velt-Vrielaar, gaede na Bā- tam/ groot 500. lastē/ is in Sept. Anno 1616, doch conspiratie gewest/ die hoeben sterck zijnde 28. Man. Sp wacen van m'pinge hare Overichept te vermeest're/ende over- boozt te smyren/en sich alsoo Maesters van het schip te maken. Naē boozgaende Sen- tentie is den principaelsten ghevierendelt/ vjbe gehangē/die reste op Galeye en Jre- gaten gebannen/te roepen sonder gagie.

De Carnatanē onse geallieerde/hebbē met de Cybozes onse v'pandē Treves gemaect/ hoe dit noch wil af-loopen/sal den tijt leerē.

Den 14. Februarij 1616. heeft de Coningh van Batshaen getrouet des Coninghs van Terenatus suster. die de Nederlanderz/ al haer handelēde/ vereert hebbē met alde ley frapicheyt/ter somma vā 150. Keaten. Isaac le Mayre heeft booz twee jaren endz maen- den uptge/sondē twee schepkens/om te gaē soeckē cē nieu gat dooz de Landē van Tarrā Alca. Komende onder de strate Magellanus, sijn sp gesept ontrent vierich mylen boven

de strate/alwaer sp hebben gebonden(so hy sept) eenē inham/wesende seben mijle bzeet/ en seben mijlen lanch. Hier dooz zeplende is hy gecomē inde Zuyt-zee/ maer hy en heeft aen het vaste lant geen Landen op-gebaen/ daer mē negotie en pzoijt soude konnē doē. Dit eenē schip is verbzant/het andere groot ontrent 130. lasten/den Eendracht genoemt/ resolbeerde zijnen cours te setten na de Mo- lucques, alwaer sp aē dē Generael Laurens Meael/en Raden van Indien geloof hebbē geē negotie in Indien te doen/en dat sp ooc daer toe niet gelaesert en warē/maer sochtē verlos om hare repse te mogē boozderen na Bantam/en boozt na hups/t welck haer gegunt is. Maer comēde te Bantam/heeft dē Directeur Gener. aldaer vernomen/dat sp handelinge sochten/ daer toe sp bp secrete instructien gelaes warē/ hebbende ooc eenige bzieben aende Gener. Repust/die sp dē Ad- mirael Verhagē obergelebert hadden/om de gelegentheyt der negotie te vernemē/t welc hun gerefuseert wesende/ so hebben sp sulc gesocht bp heymeliche en sijnre pzoijt gquē. Waer ober de Directeur Gen. en haer vā Indie sijn vergadert/en hebbē geresolbeert dat mē schip en goet onder Inbetaris soude aenstaen/het welcke ge-ffectueert is. Daer sijn inne gebondē 3600. Kealē/ met wepnich Coopmanschap/en het meeste volck willich sijnde/is aengenomē in dienst bande Com- pagnye. Want volgens t'Octrop bp de E. H. M. D. Statē Gener. verleent/wozt ver- boden/ dat niemant om de Cabo en dooz de strate Magellanes sal varen / en veel mī in Oost-indien sal negotieran/dā die Compas- gnyē. So dat alles wat upt dese Landen in Indie cōt/booz prijs wozt gehoude: sonder dat mē soude met anders te der machte heb- bē/ dan de totale rupne van dese treffeliche negotiatie/daer so veel dypfende ainhangē.

De Bootsgezellen en soldatē die nu 5. 6. 7. 8. 9. jaren sijn wige weest/en met dese twee schepen ingecomē sijn heest mē alreede booz hare maent-geld en gagie bp de 300000. guldens b'taelt. Daer is te deser tijt tijdin- ge wt Lissbone en van S. Lucas gecomen/dat 4. Engelsche schepen geresconteert hebbē cē spaensche Caraque/homende wt Indie/die sp na drie dagē verchtens so doozschotē heb- bē/datter 300. man op doot geblet ē/sijn/en 3p is bp de Eplanden vā Tercera gesonckē/ daer sijn wepnich gorderen ghebercht/ met wepnich volc/te Lissbona ghearribert.

Daer quam oock te deser tijde tijdinghe van Sint Lucas ende Madryl/ ober Mexico.

Wat

dat onse Indische Schepen die Wloste inde Manilles soudeu gheslagen hebben/ende dat de Indianen voer de Manilles teghens de Spaenjaerden rebolteerden/ ende de onse die Eylanen soudeu inghenomen hebben. In West-Indien soude die Indianen t'stedeken Sr. Louijs ingenomen ende de Sil-bermijne beset hebben / en 500. Spaenjaerden verslagen. Dese tijdingen comen wt West-Indien by 2. barquen d'addise aen den Coninck.

De zee-roo-
bers doen
groote scha-
de hebben
haren toe-
vlucht ende
capitulatie
te Tunis
ende Algier.

Dit jaer hebben de Zee-roovers in de middelandsche Zee meer scha-
de ghesaen als noch opt inde voo-
rige jaen / sy syn over de seftich
schepen sterck gheweest / groot ende cley-
ende hebben haren toebucht gehad te Tu-
nis ende Algier, mer oogh-luchinge van de
Turckische Wassen / die mede haer part en
deel handten buyt hadden. Die waren wel
meest Turcken/maer ver godloose Chyske-
nen van allerley Natyen hebben sich daer
by verborecht / die in meerder achtinge hiel-
den den gecrupstten penninck/ dan den ghe-
crupstten Christum. De Heeren Staten der
Verenichde Neder-landen hebben meer-
maels door hare Agenten ende bzieven hier
over gheclaecht/aen den Turckischen Kays-
ser selfs/ die op het verhoer ende aenhoudē
vanden Ambassadeur Haga aen synē Con-
verneur te Algiers desen brief gheschreven
heeft:

Behel-brief
den Turck-
schen Kays-
ser aen sij-
nen Stad-
houder te
Algiers.

Lehe ghetrouwe / by desen
onsen Keyserlichen brief en
segel hebt ghy te vernemen/
hoe de Nederlantsche Am-
bassadeur hier in onse pooz-
te residierende/ aenghedient
heeft/ dat alsoo zijne princi-
pale de Staten Generael der Verenichde
Nederlantsche Proviintyen / met onse Key-
serliche Poozten vrientfchap ghemaecht/en
des sulcken eynde haren Ambassadeur afge-
beerdicht hebben/ dwelck wy aengenomen
ende inghewilicht hebben / gunnende ende
gebede den Staten ende haeren onderda-
nen sulcke privileggen ende vrygheden/ als
wy andere Potentaten met ons in verbun-
denisse staende gegunt ende gegeven hebbe/
in de welcke onder anderen bedonghen is/
dat van nu voer taen alle de ghene die ter
Zee varen/sy sijn dan Weglerbegh/of Was-
sen/of Sanguabeghen/Capiteynen/Schip-
pers/ of Hoop-lieden der Zee-roovers/&c.

de schepen der Staten ontmoetende / de
selfde niet anders tracteren en sullen/dan de
vrientfchap verheyscht / sonder de selfde een-
igen hinder ofte schade te doen. Verhal-
den soo gebieden wy insouderheyt ende by
name de Wijn-buyters / die haer in onse
Stadt Algier verhouden / dat sy haer niet
gheluffen en laten eenich schip of goederen
den Nederlander af te nemen/ veel wey-
nigher de menschen die op de selfde zyn tot
slaven te maken/maer dat sy die alte-gaer
weder op hare vyte voeten setten / ende alle
de goederen die haer afghenomen zyn/ haer
wederom restitueren. Maer of wel voer
desen van ons sterck ende ernstich bevel aen
u-lieden gegaen is/ ende de Heeren Staten
u-lieden tot twee maal met schijven ver-
socht hebben / soo vernemen wy / dat ghy
sulck ons schijven den Wassen niet en hebt
ghesinnueert/noch de Zee-roovers niet en
hebt inden toom ghehouden/maer dat sy de
Neder-landers soo wel nu als te vooren
aengrijpen/schip en goet prijs maken/ende
de menschen tot slaven vercoopen ofte ghe-
bruycken. Ghy daer van ghenietende den
tienden slabe/ ende van de geroofde goede-
ren oock u deel hebt. Soo dat sy ons claech-
lich hebben te kennen ghegeven/ dat sy niet
anders dan als openbare vyanden getrac-
teert worden / lydende onberwinnelike
schade/ende dat sy in de wterste elende ghe-
bracht worden/ biddende ende versoeken-
de / dat ons Keyserliche bevel moghe stat
grijpen/ de ghenomene schepen ende goet
gherestitueert / ende die in dienst-baerheyt
sijn/ op haere vyte voeten mochten gheset
worden / in sulcker voeghe / dat by al-dien
ons Keyserlich bevel niet en werde na ghe-
leeft / achterhoefghende de capitulatie met
haer opghericht / dat sy alle de schade die sy
gheleden hebben / op u mochten verhalen/
sonder datmen de clachten die ghy ons daer
over doen sout / soude willen aen-hooren.
Dewijle wy dan geneecht sijn in aller ma-
nieren de op-gheichte vrientfchap met de
Neder-landers te onder-houden/ so doen
wy u al-noch te weten / dat dit onsen ern-
stigen wille/meyninge/ ende bevel is/dat so
haest als desen onsen deur-waerder Hassan,
dit met onse Keyserliche hands geteycken-
de/ ende met onsen Keyserlichen seggel be-
crachtichde schijven u sal ghelevert ende
behandicht hebben / dat ghy dadelich daer
op verbaecht sult wesen / dat alle de schepen
ende goederen die den Neder-lander sijn/son-
der vrientfchap tusschen ons ende haer ghe-
maecht/

1617.

maecht haer sijn afgenomen/ ende de menschen die tot slaven ghemaeckt sijn / desen onsen Dienaer in handen gheset fullen worden. Ghy sult oock den vry-buyteren die haer in onse Stadt Alger verhouden/ desen onsen Keyserlichen wille ende bebel aendienen/ ende haer verbieden voortaen den Neder-landers eenighe schade ofte molestatie aen te doen/ oock niet de alderminste / ende soo daer permant bedonden wort/ die dit ons bebel over-treedt/ dien sult ghy datelick sonder eenighe ooght-luycklinghe/ anderen tot een exempel straffen.

Wat dy aengaet/ als onsen Beghler begheert ende Stadt-houder des Coninckrijchs en der Stadt Alger, daer van moecht ghy u wel verschert houden/ indien ghy wepgerich sijt de meer-gemelte schepen en goederen te restituieren/ ende de menschen trouder en deses ter hant te stellen / ofte indien ghy voortaan de Zee-roovers toelaet de Neder-landers te beschadighen/ den buyt met haer te bepleu/ ofte in u Gouvernement te laten vercoopen/ ende in somma in allen desen ons bebel niet en ghehoorsaemt/ ofte niet laet gheschieden dat tot na-deel van de vrientchap tusschen ons ende haer opgericht soude geteycken / soo sult ghy datelick u wes amts ende uwer eere berooft worden / Ghy sult hier aen onse Keyserliche poorte ghebracht worden/ ende nae datmen alle de schade/ die sy gheleden hebben van uwer goederen sal ghemomen hebben/ sult ghy als eenen ongehoorsamen gestraft worden:

Derhalven soo en sult ghy niet nae-laten die ons Keyserliche bevel niet allen blijft en merckicheyt nae te leven/ ende te bevoordere/ dat niet alleen dit alles/ maer oock alle ende peder punct der capitulatie met den ghemelten Staten op-ghericht/ nae-geleest ende ghehoorsaemt worde / ende op dat dit ons tegenwoortige bevel sijne cracht hebbe nu ende in toecomende tijden / soo willen wij bevelen wy / dat het onser Stadt van Alger Acten worde inderlijst. Gegeven inder maent Sefer, &c.

Dit is immer een ernstich-ende gescreven ghebevel/ ende het betuycht ghenechsaem/ dat het den Turckischen Keyser niet lief en is/ dat sijne onder-hebbende Gouverneurs de Zee-roovers sijn en stercken / maer het schijnt dat de Wassen en Gouverneurs van die Landen ende Steden soo heel nauwe op des Keyfers bevel niet en passen/ want nae dit hier boven verhaelde bevel sijn de zee-roovers veel stercker ende mach-

tigher ghemorben als sy opt te vooren waren/ ende hebben havenen ende herberge te Algiers ende in andere plaetsen in Barbarye gebonden. So dat eyndelich de Heeren Staten genootsaecht sijn ge worden dit jaer twintich schepen toe te rusten / om de Zee-roovers nae te jaghen/ ghelijck oock de Coninghen van Spanck-ryck ende Engelandt belooft hebben haere schepen hier by te voegen/ de Hertoge van Guise presenteert met dese Armade in persone te gaen als Admirael Generael/ elche naer haren Admirael noch appart hebben. Men hoopt dat oock de Coninck van Hispanien / ende andere ghelintereerde Princen de handt hier aen sullen slaen/ ende helpen behoorden dat de Zee van dese schupmers moghe ghebuyet worden.

De Magistraet van Cullen pzoceert nu wederom heel hert te ges die hande Religie in haere Stadt ende gheliet/ niet willende andere in haere Stadt sijden / als Gequalificeerde, dat is/ Roomsche Catholijcke. Ja die wort oock in vele Rijck-steden geprakt. De Jesuyten sustinerende/ dat de Evangelische ende Gereformeerde/ inde Religions-brede niet en sijn begrepen / Quod pax Religionis non sit pax hareseos, maer dat de Ketters deure de selve de handen worden gebonden/ om niet tegen de Roomsche Religie (die sy alleen voor Religie houden) te doen/ en niet om de Catholijcke te verhinderen in de bevoorderinghe harer Religie. Dit zijnde vruchten die de Steden nu ghemeten door hare slappicheyt/ ende slofficheyt in het manutenieren vande Evangelische Religie/ latende eerst den Rooms Catholijcken/ ende onder de selve den Jesuyten toe / het incoemen/ ende eenigher ruytpe in hare Steden ofte justidictpe / die niet der tijt door hulpe vande Hooge Overicheyt/ soo hebben ghebefoignert/ dat eenighe van haere ghesintcheyt inden Raet sijn ghecomen/ ende eyndelick sulck eenen aen-hauck ende aen-waeg hebben ghecreghen/ dat sy d' Evangelische wi den Raet hebben ghebeten/ ja oock de selfde niet vrouwen ende kinderen wt de Steden ende wt haer Vader-lande hebben verjaecht / sustinerende dat sy teghens die van de Religie haer niet en verghepen/ als sy na haer vermenigen/ de selfde in het stuck harer salicheyt voorberick sijn. Dese wreedhe procedurpen sijn oorsacke dat veel goede Christenen Cullen verlaten / ende niet der woone

1617.

Harde pzoce
reduplie des
Magi-
strats van
Cullen
gen die van
de Religie.

1617.

woone op andere plaetſen trecken / daer
over haer vele haer verbolghers verheu-
ghen ende verblijden / qui ubi deſolationem
fecerunt, dicunt Pax eſt.

De Coninc
van Groot
Britanpen
heerliche
wateann
daer de Cerſt
werde ge te
Wuſſel.

DMer is eenen extraordinariſen Am-
baſſadeur / genoemt Sir Iohan Ben-
ner, aen de Cerſt Hertoghen te
Wuſſel / vanden Coningh upt En-
gelant geſonden / om hare Hoogheden noch
eens te vermanen dat zijne Maſteſte recht
ende Juſtitie ghebaen werde / teghen die
perſoonen die uptgegeven ende ghebucht
hebben een ſeer ſameus lebel of ſchanda-
leus boeckhen / teghen den Perſoon vanden
Coningh / geintituleert Corona Regis, welc
de Coningh pretendeert ghemachte te ſijn
van eenen Eryceo Puteano te Leuben / ghe-
bucht by eenen Flaminus. Zijne Maſte-
ſtept begeert publice ſtraffe ober de ſelf-
de Perſoonen ghebaen te worden / ghelyck
ſp oock al ober een Jaer het ſelfde begheert
heeft. Alſo dat tot noch toe is gebilapeert
gheworden / ſoo heeft zijne Maſteſtept Sir Ian
Benner expreſſelijck dermaets geſonden /
om inghebaile van hoopder wepgeringhe
ende diltat / den Cerſt Hertoghe Alberto
ontſegghen alle boozde vrientſchap ende
ghemeenſchap / ende zijnen ordinariſen Am-
baſſadeur Trambel van daer te roepen / en
te hups te doen komen / ende in effecte alle
vriendſchap aen te ſegghen. De Coningh
neemt dit ſtuck wonderlijcke ſeer ter her-
ten. De Cerſt Hertoghe beloofte dat hy den
Nuchter deſes boecks begheert ſal ſtraf-
fen / maer Puteanus onthent het ſelfde ghe-
maect te hebben / onaegeſien al het bewijs
des Coninghs.

De Turcke
doet groote
ſchade in
Walachiæ
in Sieben-
berger lant.

TErwijl dat men te Praghe trium-
pheerde ende tournoye hebben de
Turcken ende Tartaren haeren
naburzen ſeer ghequelt / met ette-
lijcke dypſenden den eerſten Martij vallende
in Polodpen / alles doot ſlaende / vernielende
/ ende ghevanchelick werch-boerende.
Dier Steden / ende ober de hondert Poppe
verbrændende / ende in ſlovernijde brennende
wie of wat ſp condon. De Prince van Po-
len heeft in Pruſſen ende daer om her veel
volcks gheworpen / om den Turck weder-
ſtant te doen / maer deſe verberden oock de
arme hups-lieben / en Burghers der Wiſt-
gelegener Steden / ende men hoort noch niet
dat ſp veranders hebben wtgericht. Daer
ſijn wel tien dypſent Turcken in VValachia

1617. 16

te hope gherucht / die eenen ſeer ggroten
ſchick in Landt daer om her ghebacht
hebben / Alſo dat eenighe onbaſte Steden
ende quartiere des Landts haer onder con-
tributpe vanden Turck begaven / om by het
leven / oock by hups en hof / by vrouwen en
kinderen te moghen blieden / maer ock larp /
de dienſtbaerheyt ende elende der Chriſte-
nen die onder den Turck leven is ſoo groot /
dat het beter waere eens dooz de ſcherpte
des ſweerts van het leven bereoſte te wor-
den / dan ſteets in ſulcke elende te leve. Daer
is onlanc eenen Iohannes Bocarius by my
gheweſt / die eenige jaren onder contribu-
tpe vanden Turck in Hungaren en in St-
benburger Land ofte Tranſilvania gewoont
heft / ende heeft ſchriſtelick ende mondelin-
ghe vertelt / dat de Turcken allen blyt ende
neerſticheyt aen wenden / om niet alleen alle
Landen onder haer ghebet ende politijcke
heerſchappij te brenghen / maer veel meer /
om de inwoonders der ſelfder tot hare Ma-
gumetaenſche Religie te trecken. Nocht-
tans laten ſp haer geheel anders verluypden
als ſp eenige Landen en lypden becrighen /
want alſ dan ſeggen ſp / dat ſp alleen ſoek-
tribut te halen wt andere Landen / maer
dat ſp een pegelick willen laten byn leven in
zijn Religie. Maer als ſp meyers ghe-
worden ſijn / ſoo doen ſp veel anders als ſp
boozgheben. Cerſt heranderen ſp de Ma-
giſtraeten / ende ordineren al Turcken in de
regieringe / ende en laten geen openbare oer-
ſeninghe van Religie toe / dan alleen de
Turckſche. Sp belooven allen den ghenen
die haer na de Turckſche Wet beſnijden la-
ten / groote bypheyt / ende ontſlach ofte ver-
lichtinghe van de ghemeenſte laſten / ja oock
laten ſp den ſelfden genoechſaem toe / dat ſp
allerley boede ſtucken doende / onghetraſt
blijven / daer ſp ter contrarie alle de ghene
die beſtendich blijven by de Chriſtelicke Re-
ligie / met groote ſlovernijde beſwaren / ende
als ſp petſ mis doen teghen de ordinantpen
der Turcken / ſo moeten ſp brennen / of haer
laten beſnijden / ten ſp dat hare begangene
foute wepnighen bekenet is / dan kunnen ſp
met groot gelt haer pardoen coopen van de
Turckſche Officieren. Indien eenen Chri-
ſten / het ſp in ernſt / ofte by jocke / eenen hoet
op het hooft ſette / inde plaetſe van eenen
Tulipan, die maſte brennen / ofte ſich beſnij-
laten. Indien pemaſt oberlaſt ljdende
van eenen Turck / den ſelfden in tegenwe-
re met der hups / ofte met eenen ſack ſlo-
ge / men ſoude hem daerom datelick de hant
af hou-

Groote
de der
ſtenen
onder
den
Turck

1617.

1617.

af-houwen. De Turcken hebben veel booz
een wyse / dat sy de Christenen die haer te
gemoeie comen/aldus aenspreken/ Paruxi-
ca Nardos, dat is, wort Turks broeder. Wat
men hier op antwoort / her is periculoes/
daerom en is niet beter dan stil-swijgen-
de voort te gaen. 'Tis ghebeurt dat eenen
Turck ontmoetende enen Hunggherschen
Christen tot hem sprack/ Woort Turck/ dat
de Christe antwoorde/ Woort ghy Honggers/
dan sal ich Turck worden: strack namen
hem de Turcken ende besuden hem teghen
sijnen danck. Als pemaent veel quade sep-
ten ghedaen heeft/ die weerdich syn met der
doot gestraft te worden/ wanneer sy maer
beloof dat sy sich wil besuden laten / soo
worden hem alle sijne misdade sonder straf-
fe vergehem. Wanneer sy enen Christen
besuden ende Turck maerken sullen / soo
ghebruycken sy onder andere Ceremonien
dese / dat sy eerst gaet in den Kercke der
Christenen/ ende dat sy die hofpouwe/ ende
met steenen bewerpe / tot een kercken van
verachtinghe ende smaet der Christeliker
Religie. De Turcken en kunnen niet lij-
den/ dat yemant groene of blauwe kousen
drage / 'Tis wel ghebeurt dat sy eenighen
sulck colout van hoosen met vele vleys vā
de beenen ghesuden hebben. De Turcken
doen groeten vlijt om der Christenen doch-
ters ten houwelicke te crighen/daerom be-
wysen sy de selfde alle beleefthep / kunnen
sy de selfde soo wylt bzeugen datse maer het
alderminste van haer nemen/ al en waere
het maer eenen appel / soo dwinghen sy die
dochterse haer te trouwen / ja de Turcken
ontvoeren wel de Christenen hare vrouwen/
ende behoudense booz de hare. Wanneer
men enen vermoorden mensche ergens op
het belt vint liggen/soo dwinghen de Tur-
cken de Christenen der naest-gelegghener
Stadt/ tot een brucke te betalen hier hou-
dert gulden. 'Tis wel gebeurt ende geble-
ken/ dat eenen Turck sulcken doot-slach be-
gaen hadde/ ende wel wisten de Christenen
die gelt-brucke betalen/ende de doot-slager
bleef ongecraft. Der ghelycke procedurpe
gebruycken oock de Turcken alser pemaent
verbruycken is sy een ongeluck/ Maer in
dien pemaent staende op den cant des waer-
ters enen anderen saghe verbruycken / die
wozt tot een slave gemaect syn lede lauchē
Indien enen Turck in een gracht van te
ander wozt doot gheslagen/ soo worden alle
die in dat huyse syn als den doot-slach ghe-
schiet/ tot slaven ghemaect. De Christe-

nen en dorben gheen Dorchens hebben of
houden / dan besloten. Alser deur-tochten
van Christ-volck ghesegieden/ soo moeten
de Christenen haer sprack wel nauwe be-
waren / anders souden wel de Turcken
heymelick een stucken daer van sijden/ en
in haer moes of spijse werpen/ ende seggen
dat het de Christenen ghedaen hadden/ die
daerom tot slaven souden ghemaect wor-
den. Als de pestte argens in een Stadt is/
soo heheet den Turckschen Schout ofte
Officier / dat yeder een syn honden sal doot
slaen. Alser yemant onder de Christenen
die geenen hont en heeft/ ende volgens dien
nics en can doot slaen/ ende bzeughen ter be-
stemder plaetse / soo werpen sy hem strack
een actpe op/ende segghen dat sy het bevel
der Overichept heeft vermaect/ ende wozt
dan strack ghestraft na haer goet-duncken.
Soo dat eenighe Christenen/om dit perikel
te ontgaen/honden coopen ende doode. De
Turcken segghen / dat de pestte een teeken
is/ dat Gode vertoont is/ ende dat sy niet
bloet moet verfoent wese/ende hoe sy meer
bloet siet vlopen ober de straten. hoe sy eer
verfoent is/ daer gheen achtunge op geven-
de / of het menschen bloet / of honden bloet
sy.

De feest-daghen der Turcken moeten
oock de Christenen vieren/ of sy souden daer
ober swaerlick gestraft worden. 'Tis eens
ghebeurt binnen een Stadt genoemt Thol-
na, dat enen hont/ die den stert af-gehou-
wen was (men weet niet van wien) ober
strate loopende al bloedende ende huyende/
booz by den Turckschen Balliu vier plaetse
liep. Hier wt nam desen Turck strack ac-
tpe om de Christenen een gelt-brucke / nae
syn goet-duncken/af te schatten/segghende
den hont hadde ober haer geclaecht. Desen
selfden Balliu siende enen mensche ober
strate gaen / die enen seeren voet hadde/
brachde sy hem/ hoe sy aen den seerē voet
quaet. Sy antwoorde/ dat sy hem g/ stoo-
ten hadde aen een hont / dat op der strate
lach. Strack heeft sy vernomen wiens
hont dat dit was/ende heeft den selfde met
sijnen Dogonich of staf wel dapper af-ghes-
meert/ ende den ghequetsten man nam sy
ses gulden af/om dat sy niet beter toeghe-
sien en hadde.

Wet gebeurt dickwils / dat de Turcken
de Christenen bzeughen/af de leere ende wet
Mahomets oprecht en waer sy 4 Indien de
Christenen segghen ja/ soo moeten sy haer
datelick laten besuden/ of sy moeten bzan-
den.

W p p

den.

den. Want ſp ſeggen / is onſe Keliſſe ende
 Wet goet en waer / ſoo ſijt ghy ſchuldich de
 ſelfde te beſijden / ende om dat ghy dat niet
 en doet / ſoo ſijt ghy des doots ſchuldich.
 Maer indien pman ſeyde: de Wet Maho-
 mees is wel goet / maer onſe Chriſtelijke
 Keliſſe is noch beter / ofte / daer ſijn wel
 veel goede dinghen in / maer oock vele din-
 gen die niet waer en ſijn. Strack moet ſich
 dien menſche laten beſoppen / of ſp wordt
 ghebzant. Derhalven wannert de Chriſte-
 nen die der Turcken ſtrecken kennen / al-
 dus ghebzacht worden / ſoo ſorcken ſp ghe-
 mepachlich wylpluchien / ende gaen dat pro-
 poſt dooz ſp ſouder autwoorde / indien ſp
 kunnen / maer kunnen ſp oac niet doen / ſoo
 antwoorde ſp gheweynlich aldus: Wy
 weten dat onſe Keliſſe van Godt is / ende
 warachtich / met veel miraculen beſteſichte /
 maer u-lieber Keliſſe en weten wy niet /
 want wy en hebben nimen Alcoran niet / wy
 en verſtaen oock uwe ſprake niet / wy leſen
 alleen onſe boeken. Indien de Turcken
 condon betruemen dat pman haeren Alco-
 ran in het Latijn / of in eenige andere ſpra-
 ke heeſt / anders als inde hare / die ſoude wt
 alle de ſijne ſeer wreedelich gheſtraft wor-
 den / ja ſp ſouder wel eẽ gantsche Stads
 ende Landt oec verdelghen. Als de Tur-
 ken een neder-lage hebbe ghecreghen / ende
 inden ergh hande Chriſtenen oberwonen
 ſijn / ſoo moghen de Chriſtenen wel vzeſen
 die onder haer ghybier leven / in ſonderheyt
 de Predicanten / want ſp ſeggen dat de ſelf-
 de dooz hare ghebeden ocsfarche zyn vande
 onderlage der Turcken. Sp doen haer w-
 terſte beſte om de Predicanten en School-
 meesters van cante te helpen / om dat ſp de
 Hungaren ſijden ende ſtercken in het Chri-
 ſtelijke gheloofte en Keliſſe. Ten is erou-
 wens geen clepne ſwaricheyt / dat de Chri-
 ſtenen hare eerſt-gheboozene ſoons moeten
 overgeben in handen der Turcken / die de
 ſelfde beſijden / ende in de Turckiſche Keliſ-
 ſe / ende erghſ-handel op trecken / ende
 Janitſaren maken / dwelck de noot-naem-
 ſte zyn die den Turck ghebzucht om de
 Chriſtenen te becrghen. Als de Tur-
 ken te paſſe comt / ſoo gaen hare Officieren
 dooz de Striden en hebben eenen rinck / daer
 in paſſen ſp de hoofden van de kinderen der
 Chriſtenen / die ſoo clepne zyn dat ſp dooz de
 rinck paſſen / die ſijn byp / maer alle die gzo-
 ter hoofden hebben als deſen rinck wgt is /
 daer moeten de ouders dooz peder hint van
 betalen twee hondert ende vyftich Myver.

Debbē de ouders geen gelt om hare kinde-
 ren te ranſoneren / ſoo moeten ſp de ſelfde
 overleberen inde ſlavernye der Turcken.
 Hier en hoben als de Docten of Gzoote der
 Turcken ergens eenen huſſchen jongen ſe-
 eenen ſone der Chriſtenen / dien naamen ſp
 dat ſp haer diene / ofte ſp verſchicken ende
 verſchicken hem ergens aen een van hare
 goede vrienden. De arme boeren en heb-
 ben niet epgens / wat ſp ploegen / ſaepen / en
 maepen / het is al booz de Turck / ter nau-
 wer noot hebbender de boeren den ſoberen
 coſt van. In ſomma / wt het ghene dat ick
 hier coztelich verhaelt hebbe / can een peder
 af-nemen / in wat eenen bedroefden ſtaet /
 dat die Chriſtenen ſitten / die in Hungarij /
 in Transilvania / ende elders haeren necke
 moeten buygghen onder de tyranne der
 Turck / eben wel geest Godt de here die
 menſchen ſulche ſtercke ende beſtendicheyt
 inde Chriſtelijke Keliſſe / datter weynighe
 zyn / die de ſelfde verlaten ende de Turck-
 ſche aennemē.

O Miseros, verbis quos Thrax perjurus inſcat,
 Vulpea fraus illi, Punica inſeq. fides.

O de ernſtige Kemonſtranten en
 inſtanten van de Ambaſſadeurs
 der Coninghen / Princken / ende Ke-
 publijcken binnen Conſtantino-
 pelen reſiderende / ende dooz de ghe trouwe
 aſſiſtente ende debuoiren vanden Viſſir
 Azem jeggens alle oppoſanten / heeſt zyne
 Keperlycke M. epnlich ghereſolveert /
 datmen het gepretendeerde Charats date-
 lich ſal af-ſchaffen / ende alles wederom
 her-ſtellen in ſtate als vooren / ſoo veel als
 aengaet de onderſaten van ſyne geallieerde
 vrienden / die in ſyne Landen met ſyne on-
 derſaten niet ghetrouwt zyn / ſulck dat alleen
 de getroude met de Turcken daer mede be-
 laſt ſullen blyven / daer by de Francopſen /
 noch Engheleſche / noch Peder-landerſ int
 minſte gheen ſchade en hebben / de Venetia-
 nen / die biſwijlen haer met vrouwen van
 die Landen in den Houwelicken ſtaet bege-
 ven / ſullen daer dooz eenichſing van ſulche
 Houwelicken verzeinden / dwelck die Ke-
 publijcke niet on-aengenaem en is ten ſulco-
 ken aenſien. Zoo datmen hoopt dat in to-
 comende tijden ſoodanige accidēten ſullen
 na-blyven / ende dat de Coop-lieden op des
 Turckiſchen Keperſ Landen / ſonder nae-
 dencken / ſullen mogen traſſiqueren.

De

De Turck-
sche Keyser
overleden/
sijn broeder
hem gesuc-
cedeert.

De Turckische Keyser Sultan Achmet, is de derde Octob. te Constantinopelen cranch geworden. Men weet niet booz seker wat doch hy gestorven is. Maer den xij. is sijne doot ruchtbaer ghevoelen/ sijnde met groote be-
hoochheit eenighe dingen seer seker ghe-
houden gheschiedt / tot dat den Oppersten
Vilijr daer van soude sijn geadvortert. De
hijer is in sijne plaetse ghesuccedeert/ ge-
noemt Sultan Mustafa, wi sluytende de kin-
deren des overleden Keyser/ om haer te
minder-jaricheit / sijnde het eerste exempel
in het Ottomaanische huys / dat alinea
descenderende geclineert is.

De overledene Turckische Keyser was
nuttent dertich jaren out/ ende heeft ghere-
gert veertigh jaren vier maanden: een
goet-aerdich ende seer behoort Prince / van
sijne onderfaten seer barmhertich ende beweent.
Hy heeft nagelaten vijff soonen/ den outsten
is dertigh jaren out/ ende seven dochters/
alle van een vrouwe/ behalven den outsten
soone/ ende een dochter.

De nu gecroonde Keyser Sultan Mustafa,
is gheduyende het Gouvernment van sijn
nen Broeder / in een bi-loten Camer seer
stricktelick bewaert gheweest / ende is out
ontrent xlv. jaren. Soo haest als hy inden
Keyserlicken stoel gheset/ ende booz Keyser
gheschoet was/ soo is dadelick daer aen de
begarffnisse van Sultan Achmet gheschiedt/
met weynich Ceremonien / booz sulck een
machtich Potentaet / ende sonder eenighe
ceremonie ofte alteratie onder het volck.

Daerhaer aen is de nieu gecroonde
Keyser ghetrocken na een plaetse genaemt
Aiverrarey, die booz seer weyligh van de
Turcken ghevenereert woze/ overmits al-
daer is de sepulture van eenen Sant/ die vā
Mahomet nae Constantinopelen ghesonden
was / om den Christelicken Keyser tot an-
biddinge van sijn Wet te verfoecken. Na
dat desen nieu gecroonden Keyser aldaer
eenige schapen gesacrificeert/ ofte groffert/
ende aen de arme eenige wotdelingen ghe-
daen hadde / is hy te peerde wederom nae
sijn Seraglio met seer cleynen suyte/ ghekeert.

De principale Ceremonie der Coronatie
bestaet in het aenhanghen van eenen sabel/
t'welck handen oppersten Vilijr oft Cahimachan, nae doozgaende ghebeden/ gedaen
woze/ in presentie vanden Musti, ende alle de
Vilijren, doende also sijne M^r. een solemnele
intraede inde Stadt dooz de poorte Adria-
nopolis tot in sijn Paleys/ geaccompagneert

van alle de ghene die van dit Hof behende-
ren/visiterende alle de kercken ende sepul-
tueren van sijne booz. Vaderen/ die in Con-
stantinopelen begraven sijn / daer als dan
solemnele ghebeden gedaen worden. Soo
veel men wt de Physionomie van sijne M^r.
can speuren/ soo is hy een seer een-boudich
Prince/ seer liefelich van aenghesichte / Et
tanquam mortis imago, van wegen de lanch-
wylige ghebanchemisse.

Den xxvij. Novembris heeft desen Keyser
(nae het ghebeyck des Lants) alle de sol-
daten / ende alle die in eenighe andere dien-
sten van sijne M^r. sijn/ een bereeringe ghe-
gheben / t'welck meer dan t'wee millioenen
Ducaten impoortert / sonder dese donatie
souden de Soldaten den Keyser obedientie
weigeren.

De Gesanten van Ragusa (staende in con-
federatie met den Turck) houden te Con-
stantinopel hart aen / om assistentie teghen
de Venetianen/ seggende ende wistropende/
dat de selfde hare Stadt belaght hebben/
om also de Turckischen Keyser te meer tot
opwaechte en sozge booz haer te verwecke.

Don Pedro de Toledo heeft in Junio
al sijne Crichf-macht t'samen ge-
brocht / ende heeft de Stadt Ver-
celli beleegert/ sijnen leggher rontom
her met schansen soo veel gebeyende als hy
conde / booz den in-bal des Hertoghen van
Savoyen/ die met een tamelick leggher niet
wilt van daer lach. De sprake giuch/ dat
Don Pedro de Toledo wel xlv. duysent man
kerck was. De Hertoghe hadde hy t'ijts
de Stadt van alles wel booz sien/ behalven
van Pulver / d'welck hy noch t'ijts genoegh
meynde daer binnen te crighen / sendende
derwaert hy de d'zie duysent voort-knechte/
ende d'zie hondert Turassiers/ die ieder een
saeken pulvers op haer peert hadde/ meyn-
nende hy nachte tusschen de schansen dooz
het water/ in de Stadt te geraken. Maer
Don Pedro heeftse int water gheslagen/ eer
sy daer konden binnen geraken. Daer sijn-
der wel vier hondert doot ghebleven/ ende
vele ghevangen.

De Spaenjaerden hebbē de trensen vā
Vercelli den belegerden staer meynen af te
nemen/ om den selfden alle wt-balle te ver-
hinderen/ sy waren oock soo wylt gecomen/
dat sy meynde de selfde verweytere te heb-
ben/ roepende Spania Spania, Maer daer is
onverstaens een wine aenghesichte/ die hare
operatie soo wel ghedaen heeft/ datter veel

P p p

Spaen.

Vercelli van
de Spaen-
sche beleegert
iii Junio

De Keyser
wordt
niet
kent
laet
niet
wilt
niet
niet

Spaenjaerden/ doer onder oock veel Offi-
cieren waeren/ ſijn doot gebleven/ ende heb-
ben alſoo de Spaenjaerden onberrichter
ſake hoor dat maer moeten af- wijcken/ ende
hebben de belegerde haer Wee noch daghe-
licx bukten de Stadt inder wepde gaen
laten. Hier nae hebben de Spaenſche den
belegerden een halve Maene af- ghenomen/
maer die van binnen hebben haer niet ſchie-
ten ende niet ghehoort van ſteunen ſoo ghe-
quilt ende beſchadicht/ dat ſy niet en wiften
waer ſy haer verghen ſouden/ ſoo dat ſy die
halve Maene wederom verlaten moften.

Daer is den 17. Julij eenen ſeer grooten
rade onderwaachten plaſ- tegen gheballen/
die veroorzacht heeft/ dat de Hebreren Poo-
ende ſcha ſoo ſijn over- gheleopen / dat het
Spaenſche leger geheel in het water ſont/
welc gheen lanck.

Vercell app-
pouert.

Daer is den 19. Julij in het Spaenſche le-
ger eenen Ceyporaer / die vele Jaren den
erijch ghevolcht hadde/ ende nu wel ix. ja-
ren out was/ den kop af- ghehouwen/ ende
daer nae met ſpielen deur- pient / om dat
ſy in handen van den Hertoge van Savoye
het Caſtel Bary hadde helpen over- geben/
ende ſich meer maels tot eenen verſpieder
hadde bzuſchen laten. Hier nae hebben de
Spaenſche de belegerde binnen Vercell alle
dage mere ende meer ghenadert/ en hebben
niet beertich ſticken gheſchuts de Stadt
ende de bukten- werken beſchoten / ende
hebben verſchepden malen dapper te ſtozmē
ghedaen/ doch ſy ſijn elcke reyse wel dapper
met groote ſchade afgeſlaghen : als inſon-
derheyt op den dertē Julij, hebbe die Spaen-
ſche (nae dat ſy het Stad ſijn hoor S. An-
dries poorte gheſprenght/ ende den Stadt-
muur wel ſes vademēn breeſt gheopent had-
den) vierder wegen dapper geſtozmē/ maer
ſy zyn mannelich af- geſlaghen/ niet verlies
van Don Pietro Servellone haren Delt- mar-
ſchalck/ ende Don Fernando Melia haren Ple-
tillerpe- meſter/ ende over dupsent ſoldaten/
met veel Capiteyns ende Bebel- hielderen.
Maer de Spaenjaerden hebben doch en
nacht des gzaens/ minstens des ſchietens
ende des ſtozmens aen allen canten ſoo veel
ghemacht/ ende de belegerde ſijn mer der
tijt ſoo bloot geworden van pulver ende af-
lerley ammunitien/ dat ſy epudlick hebben
moeten verſoeken te appointeren / bze-
ſende hoor den ſtozm die ſy wiften dat de
Spaenjaerden op S. Jacobs dach/ na have
oude ghewoonte/ ſouden aenbzenghen. De
belegerde ſijn oy S. Jacobs dach met ſack

en pack/ met blieggende Daendelen / byan-
dendelanten / ende vier ſicken gheſchuts
daer wt getrocken/ ſijnde 4109. man ſterck/
die nae Ali ghetrocken ſijn. De Burgerſ
hebben de p'nderinge met groot vantsen
moeten af- coopen. De Hertoge van Sa-
vopen heeft de Marquis van Caliso Gouver-
neur der Stadt/ ende den Capiteyn Euange-
liſta inde gebancheniffe laten bzingen/ geen
ghenorgē hebbende aen het haſſige over-
geben deſer ſtercke Stadt / die ſoo wel niet
erijch- volck verſien was.

Don Pedro heeft inde ingenomene Stadt
Vercelli ghelept twee Regimenten Spaen-
jaerden/ ende een Regiment Italianen. Het
andere Erijch- volck heeft hy rontom het
op de Doopen ghelept / om haer te verſiſa-
ſchen.

Dier is meermaels ſpake geweest
ende oock eenighe apparentie/ dat
den erijch tuſſchen den Cerſt- Her-
toghe Ferdinand van Oerſts/ nu
Coninck van Bochemen/ ende de Venetia-
nen/ ſoude ter neber ghelept worden/ Maer
het ſchijnt en blijck dat de ſonden der men-
ſchen daer te Lande verdient hebben noch
laugher met de roede des erijchs van Gods
den Here gheſtraft te worden.

Daer zyn hoor en nae tuſſchen de beyde
legers nu en dan verſchepdene ſchermutſe-
len gheballen / met ſchade ende verlies van
beyden zyden/ nu d'een dan d'ander d'over-
handt hebbende/ ſoo te water/ als te lande.
De abbiſſen wt Italpen ſigghen / dat de
Droſchen den Venetianen in het hoor- jaer
over de ewintich ſchepen te ghelijcke ghe-
nomen hebben / weſt wt Candia comende/
rijckelich gheladen met allerhande coſtlic-
ke waren ende ſpecerijen/ oock een goet deel
gelts in- hebbende/ welken buyt ſy te Zeng
ghebzacht hebben.

Coyſ hier nae heeft de Neapolitaenſche
Armade een groot Venediſch ſchip genome/
ghenomeit Balbi, nae dat ſy langhe niet mal-
handeren ghebochten hadden.

De Venetianen hebben Gradisca bele-
gert/ maer daer en is gheen apparentie dat
ſy het ſullen dwingen. Het is ſeer wel hoor-
ſien van volck ende alre watmen in een
belegerde Stadt behoeft / oock ſoo niet be-
ſloten/ of Ferdinandus en naech elcke reyse
met ſtercke conbopen daer binnen comen/
ende nootduſt daer in bzenghen. Der Ve-
netianen leger is ſwack/ ende ſy ſoute van
goede omden en worden de ſaecten niet be-
hoorbert

Verſiet
den Venetiaenſche
erijch.

Gra-
boort
taal

Oerſts
leget.

doozert nae behooren.

Den vijftien Julij hebben de Guarnisoen in Gradisca en Goerts dapper gheviert ende veel vzeuchde schenten ghebaen/ dan wegen de Crooninge Ferdinandi des nieuwen Conincks van Bohemen. Daer zijn te deser tijt veel van der Venetianen soldaten verlopen/clagende dat hare besoldinge laucksaem betaelt wiert / ende dat sy groot ghebreck in het leger hadde van alle noodduft. Daer is vyz ghesfelt of sy dienst wouden nemen/ of nae haer lant trecken. Vele sijn der deur Tyrol nae Duynsch-landt ende soo doozt elck haren wech gherepft/ met gherekene ende verstaene cleederen / dicker met lappen en lupsen / dan met gelt of gouden passament beset. Vele sijn op den wech ghestroven in groote armoede ende elende/ sommighe inde gack-hupen / andere int het velt/sommighe sijn van de borten gekaebelt ende doot gheslaghen / haer betalende den moet-wille die sy ende hare complicen in het optrepen ende dooz-trecken hier en daer by de borten bezeeven hadden. Vele witte-brooten kinder en hebben daer bevonden hoe waerachtich dat het ghemeyne spreckewoort is/Dulce bellum in expertis. De crich is soete ende ghenoechelic den ghenen die hem niet beproeft en hebben. Vele van dese broot-broekene ghesellekens hebben wel ghesproken ofte ggedacht/ ghelick den verloozenen soone/ Hoe veel keyrlinghen mijnes Vaders overvloeyen van broode, ende ick vergae van hongher.

Gradisca
wordt gebiet
rualeest.

Den 13. Julij in der nacht is de Gzabe Tampier, Don Balthasar, ende de Oberste Meelgraver, met duysent Ruyteren ende ses hondert Musquetiers/ de riviere Lifonzo ofte Yfints ghepasseert / ende heeft Graits met margen-ers / ende crichs noodduft wel verstu. Haer ontmoet vif Venetische Compagnien ruytere/ de welke sy te deele verslagen/ ten deele tot Mariano toe gesoecht hebbe. In desen schiermutsel sijn aen de sijde der Venetianen verscheptene clacke Overst ghebleven als onder andere Marcus Antonius Manzoni, ende Conte Gualdo Vincennino eenen Malehefer Ridder. De Oberste Camillus Trevisanus, ende Capellotti hebben groote schade geleden. Als des Eerst-Herzogen volck te rugge quam/ hebben de Venetianen nae haere schansen dapper op haer gheschoten met groote stucken en musketten/ oock sijn sy op de selve wtgebalen/ soo datter aen beyden sijden een ranclich getal dooden waren/ Maer Ferdinandi

volck heeft sich dapper dooz-ghebochten.

De Gzabe Tampier wiert in zinnen arangequett/maer niet doodelich. Dit Coudbop heeft mede genomen wt Gradisca, de vzwouwen en kinderen / midtsgaders het onnut ghesinncken/dwelck den beleggheden eenen onnuten ballast was.

Den 14. Julij heeft de Neapolitaensche Armada twee Venetische Gallioenen genomen/ met allerley costelike coop-mans waren gheladen/ varende nae Spaladro. Men esmeerde dat die beyde Gallioenen aen goet en ghelt in gehadt hebben een milioen ende twee mael hondert duysent Ducaten. Ontrent deser tijt heeft de Neapolitaensche Armada noch eenighe clepnder schepen die haer by de Venetianen Armade mepnden te voegen/ vermeestert.

Den 25. Julij hebben drie hondert Musquetiers ende vier Cornetten van Ferdinandi Ruyteren/ de Venetianen twee schansen afghenomen / daer in verstaende eenen Gzabe ende wel drie hondert Soldaten met hare hoop-lieden/ ende bebel-hebbers. De verwinners hebben daer schoonen buys gereghen / beet verguldene ende versilberde rapiers/ en ander geweer/ oock veel costelike cleederen/ met goud en silber bezet/ ende drie Vaendelen.

Seignor Zorli Provedider een Oberste der Venetianen/ heeft met drie duysent man te Perde en te Voet in Itria het platte lant dooz-loopen/ met handen en blaerken/ met rooven en plunderen/ veel arme lieden makende/ loopende tot dooz Pisin, daer hy die voostadt geplundert heeft.

De Venetianen sijn
groote schade
de te water.

De Venetianen
doen hare byan
den groote
schade.

Dubbien diemen te deser tijdt wt Italpen herse becomen/ hzenghen mede/ dat de Hertoghe van Ossuna Viceroy van Napels / onlanx in propoost zijnde met den Resident van Venetien/ belangerde de Contracten/ Accoorden/ Verdragen/ Paps/ en Trefues, &c. gheseyt heeft.

De Coninck van Hispanpen is te groot Coninck/ trouwe ende beloften verplichten ende verbinden wel persone van clepnder conditpe/ maer niet sulcke groote Coninge/ als mijnen Princ.

Dat de beloften sijnes Coninck moesten gereguleert wesen nae gelegentheyte der resolutpen sijner Raet-comeren / die dagelick veranderen/ nae gelegentheyte der doozvalende saccken.

Dat der halven sijne Dienaers niet soo

W v v iij

heere

ſeere ſien en moeten op t'ghene dat hy haer beheert / als op t'ghene dat hem dienſtelich iſt.

Hier op paſt ſeer wel d'aantwoorde die Don Pedro Gouverneur van Milanen den Hertoghe van Saboyen onlaſt ghegeven heeft / ſeggende dat hy wel laſt hadde van zynen Keyſer Steden in te nemen / maer niet Steden over te geven.

Handelen dus niet malcanderen die Coningen en Princen / die de alder Catholijckſte van Chriſtenlyck willen gearcht en ghehouden weſen / ende die malcanderen ſoo na bloet-verwanten ſijn. hoe ſullen ſy dan handelen niet andere Princen ende Republycken / die haer inden bloede niet en beſtaen / ende die ſy door Ketters houden. De wapenen in de hant ſyn de beſte verſekertheyt.

Sigism. La-
tomus.
De Spaen-
ſche ſijn be-
rucht met
den Turck.

Daer gingen te deſer tijt ſtercke ydinge in verſchepene Landen ende Coninckrijcken / dat de Vice-Roy van Neapoli / den Turckſchen Keyſer hadde gheadvertiert / dat het nu den rechten tijt was / om de Venetiaenen een merckeliche aſoeruche te doen in het Coninckrijcke van Candia, ofte elders / dewyle ſy nu ſo veel werckſam bonden inden crich teghden den Eerſt-Hertoge Ferdinand. Maer overmits meest alle de Spaenſche Galejen van Sicilyen en Neapoli tegens de Venetiaenen gebuyert wierden / ſo hebbe de Turcken hare ſlach waer genomen / en ſy ſyn met ontrent lxx. ſchepen by malcanderen gerucht / en ſyn gevallen inde Eylande van Sicilyen, daer ſy eenen grooten roef wt ghehaelt hebben / en hebben wel duysent Chriſtenen gebanckelich van daer wech gevoert. De Spaenſche ſyn ſelfs gevallen inden put dien ſy andere gegadven hadden. Hier door ſyn ſy genaotsaecht hare Galejen den Venetiaenen vanden halſ te nemen / ende die wederom nae Sicilyen te brengen / om der ghelijcke ſchade den Siciliaenen en anderen / van den halſ te keeren.

By eencom-
ſte eeniger
Ceur en
Wijſte him
na Heylbron

De wereltlycke Cour / en veel andere Furſten in Duytſlant / ſyn opte 1. Martij deſes jaers nae den ouden ſij binnen de Stadt Heylbron vergadert / omme gefamender hant een beſluyt te nemen / wat ſy teghens d'aenſlaghen der Spaenſchen en hamlupder aenhangers ſullen int werck ſtellen / dwyle ſy wel merken / dat die Hauffelijcke verbonden deur den Keyſer / Coninck Philipps in Spaignen / met meer anderen / alſo beſartiget worden / datſe niet en ſulle na laten te doen / alle t'ge-

ne t'welck tot onderdruckinge vande gereſorwerde Religie him goet duncken ſal.

De Hertoge van Saboyen bevindende / dat hy te ſwach was om de crich tegen de Coninck van Spanien lange te dueren voer / (om aenſien dat de republycke van Venetien hem alle maende een trieffeliche ſonme gelta by-ſette) ſo heeft ſyne Hocheyt over al Gefanten wt-ghesonden / om aſſiſtentie te verſoeken / ſonder aenſien van Religie. Ende alſo de Grunierde Hooch. Duytſche Woſten te Hailbron een verſamelinghe hielden / ſoo iſt de Saboyſche Ambaſſadeur aldaer gecomen / om vande ſelfs in zyns Heeren naame aſſiſtentie te verſoeken / ſeggende niet te twyſſelen / of haere Hoofluchtichede ware genoechſaek bekent / hoe nu op wat wyſe dat de Hertoge van Saboyen hoor weynich jaren met de Hertoge van Mantua van wege het Hertochdom van Montferrat in wiſverſtant en twiſt geraect ware / alſo dat ſy tot de wapenen gecomen waren / die zynen Heere ſoo wel ghediene hadden / dat hy meest alle de vaſte plaetſen verobert ende beſet hadde.

Als nu de Hertoghe van Mantua den Coninck van Hiſpanien tot eenen Middelaer verſocht hadde / ſo heeft he de Hertoge van Saboyen ſo verre laten brengen / dat hy de Coninck van Hiſpanien en de Hertoge van Mantua het gantſche Landt wederom heeft ingeruypt / re vreden ſhade met die beſofte / dat hem vol contentement op een cozt van wegen ſyn pyetens / ſoude ghegeven worden. Maer alſo de Coninck van Hiſpanien / noch de Hertoghe van Mantua / haer woort ende beſofte niet en houden / ſoo iſt de Hertoghe van Saboyen genootſaecht gheweert tot de wapenen te comen / om alſo ſijn recht te herboozeren. De Hertoge van Toledo, Gouverneur van Milanen / heeft wt bevel des Coninck van Hiſpanien / den Hertoge van Saboyen gewapender hande tegenſtant gedaen / verderbende en verwoſtende ſeer ſamerlick des Hertoghe van Saboyen landt en luyden / oock met een gewel- dich Heyzleger de Stadt Alti aen-taſtende / daer hy nocht anders cloeckelich was aſgeſla- ghen. Daer op een Verdach ghevolcht was / dwyle de Spaenjaert niet na en leefde / waer toe contrarie met groot ghewelt hem becrſchde &c. Dewyle dan dit alſo e gemeyne ſake was / en de eenen Woſt ſchuldich was den anderen hulpe en by-ſtant in der noot te doen / ſoo verſochs hy / dat het hare Hoofluchtiche Deurluchticheden woude gelieven /

1617.

1617. Gelieven/ den Hertoghe van Sabopen met gelt ofte volck te assiteren.

Naes ghenomene deliberatie / hebben de dypfche Dozken ende Stende te Heylbrun vergadert/ de Gesant van Sabopen sonder verroofighe ofte toefaghe van hulpe afgeset. Hy is van daer nae den Hage gherepft / daer hy der gelijcke werkinghe ghebaen heeft.

De Hertoghe van Sabopen heeft oock de Eigenooten van Bern aen-gezagghen een onderlinghe verbontenisse/ die lanchsaem is voort-ghedaen / want men heeft schier den geheelen somer hier oer-gehandelt/ doch is eyndelick bijghen staen op dese condiepen/ dat de Hertoghe sonder conuincieren alles wat hy hadde te pretenderen op het landt Vaux, ende voort-aen goede vrientfchap ende nabuysfchap houden/ met die van Bern/ ja de selfe in tye des noots assiteren met een seker getal crijchf-volcks/ des soudens die van Bern nu datelick den Hertoghe bystant doe met drie duysent man te voert/ ende de selfe vier maenden lanch op hare costen hem ten dienste onderhouden/ met seker condiepen belangende het stellen der Oorste/ ende der Capiteyns: Oock heeft de Hertoghe verwillicht / dat die van Geneva mede in dit verdrach soude begrepe wesen/ en dat hy voort aen op de selfe niet pretenderen en soude/ maer dat hyse als re vrient en bant-gevoort soude helpen beschutten. Den hoogen noot heeft den Sabopaert hier toe gedwongen.

Op het lange en rustich aen-houde van den Ambassadeur van Sabopen/ hebben de Heere Generale Staten der Vereenichoe Neder-landen ingewillicht de somma van 200000. gulden/ tot assitentie van den Hertoghe van Sabopen. Het employ deser penningen in deliberatie ghelept synde met zyn Excel. en den Raet van Staat/ hebben de selfe geadviseert/ dat het secours behoerde ghebaen te worde met het volck vande Overste Gent/ ter nombre van 1000. Ruyters/ der welke besolginge gecalculeert/ maer die gagien van dese landen/ noch niet en soude monterden ter somme van 50. duysent gulden/ ter maent/ de bidees daer in gherekent. Verscheydene hebben gemeput/ dat men den Hertoghe van Sabopen met 1000. peerden assiterende de landen daer van meerder reputatie hebben soudent/ dan als men hem soude assiteren met 50000. gulden/ ter maent. te gelijcke wieter in consideratie genomē/ dat dit secours van

rupterē de Hertoghe profitabelder soude wesen/ dan het gelt/ vermits de roep van 1000. ruyteren soude wassen tot 20000. na de maniere vande Oplage/ daer in geruchtē mede gelden/ en hare operatie hebbē. Daer by geconsidereert/ dat den Hertoghe het gelt dooz de vingheren soude byuppen/ en na sijn be-stellinge na 500. man daer mede soude conuenen te Welde byenghen. En wel dese ende andere motiven niet tegenstaende/ isser geresolveert/ het secours te doen in gelde/ ter maent vijftich duysent guld. ingaende met te 1. Augusti naestcomende/ om dat het prejudiciabel soude zyn/ de ruyters aen te nemen/ sonderlinge op sulcken doet als den Oversten Gent met Conte Camillo veraccordeert was: Itē dat de Ruyters twee maanden soudent hebben om in Sabopē te comen/ waer by comende re maent voort af-tocht/ soude sy maer re maent in alles conne dienst doen. Daer beneffens indien men de ruyters aenname / so soudemē precise ghebonden sijn tot vier maende die selfe te onderhouden/ maer consent van ghelt komt van maent tot maent te assiteren/ soo haest den Hertoghe vrede maecht. Den Ambassadeur van Sabopen dit mede in consideratie nemende / woude liever het volck hebben/ maer alsomen upt kracht van alliantie ofte andersins in zynen Meder niet gehouden is/ contenteerde hy hem voort eerst/ hebbende alleenlijck versocht avance van den resten termijn / ende dat de Phaltz-Grave mochte geadvortteert worden van dit gheconsenteerde secours / ten eynde dese saecke by de Gemeente Dozken des te beter ende te eer mochte ghenavancert worden.

De Ruyteren vanden Overste Gene (die tot dienst vande Princen in Danch-rijck waren aengenomen/ waer niet ge-employeert / dooz dien dat de doot van den Marquis d'Ancre Danchrijck den Vrede heeft aen-gebracht) sijn afghedancht/ met een maent solds / pretenderende dat haer wel drie maanden soudent toe-comen: Soo langhe als men delibereerde van haer nae Sabopen te senden / soo wierden zy ghelept in de Steden van Camerick / Almweghen/ Weruhen/ Zutphen/ Doefboezch / ende soo daer om heer/ maer als de Staten hadden geresolveert dat sy den Hertoghe van Sabopen met penningen wouden assiteren/ en dat ter gheen hope van betalinghe voort dese ruyteren tot Danchrijck en quam / so sijnse afghedancht/ ende elck een is malcontent sijn wercks ghetrocken. Wenighe hebben haer

1617.

1617.

haert tot Keelen en Straet-scheiden hagenen/ derhalven verscheptene der selfder op Galgen en Staden sijn geset geworpen.

Dans ghe-
maecht tuss-
schen Don
Pedro ende
den Hertoge
da Saboye.

Wat de Edele Hoogh Mogende Heeren Staten so voorszichelijck in het confereren van oit secours handelen / daer hadden zy groote reden toe / want alreys de tydinghe hier te Lande giuch / datmen was handelende van verbzach tusschen den Gouverneur van Melanen / ende den Hertoge van Saboyen / welke onderhandelinge haren voortganch ghenomen heeft / alsoo dat eyndelijck den pyp is ghetrossen op den voert van het verbzach van Aste.

Amsterdamsche
Wortu-
gese te Dies
ken in bes-
sekeringhe
genomen.

Der zyn eenige Portugesen t'Amsterdā woonachtich vanden Gouverneur te Wippen / ghebanchelijck ghenomen / die de selfde een groots heeft afschat / wt cracht vā het rigoreus Edict des Conincs teggen die vande Hebreusche professie. De Heere van Wippen Ambassadeur der Heeren Staten deser Genierder Landen / heeft groote moeyte tot haerder onlastinge aengheueut / doch niet anders wtgheueut / dan dat het onghelijck welck de Gouverneur haer aendoet / eenigen te Wipe is bekent ghemacht.

De Biss-
schop van
Spier
maecht een
Bestinghe
in den
Schal-
landen
Landt.

De sterke bestinge die de Bisschop vā Spier te Epdenheym int midden vande Phals / vooz desen heeft aengehangen / gaet alreys dapper voozt / watmen hy middelē van recht daer tegens is doende / so van wegen sijn Cier. Voost. Voogheyt Phals / als van wegghen de Stadt Spier / om haere gherechtigheden te maintenirē. Men hout het daer vooz / dat dese bestinge wozt gemaecht / niet alleen deur des Coninc van Hispanpen raet / maer noch int ghehele ofte ten deele deur sijn toedoen ende middelen.

Sprake van
Doutwelck
tusschen
Engelant
en Spanje.

Al vooz jaer en dach isser eenich gespreck gheweest van een Houwelick tusschen de Prince van VValles ende de Dochter van Hispanpen. De presentatpen des Coninc van Hispanpen met sijn dochter / sijn magnifich / sich latende verlupden / dat hy met de selfde tot zenen hupst-schat wil geven achtmael hondert dupsent Croonen / ende jaerlic een hondert dupsent Croonen. Daer is tot onderhandelinge deser saecke eenen extraordinarisen Ambassadeur wt Engelandt nae Hispanpen geteyst / met sijn grooten pracht

en statpe. De Daepf-ghesinde / soohier te Lande / als in Engelande / ende elders / hebbaer haer hier over seer verblift / hopende dat dit een sofsake soude wesen / dat de Coninc van Groot-Britanpen (die doch een groot mis-genoege hadde van wegghen den Religion-twist in dese Provintzen / als oock van wegghen andere vooz-geballene mis-verstandē ende crackeren) daghelic meer ende meer van de Heer-landen soude beroyndem / ja dat hy den Coninc van Hispanpen tot de soubereynrept over de selfde verghelpen soude. De Religion-verwanten ter contrarpe hebben haer van wegghen dese tydinghe seer verwondert en bedroeft / qualick cunnende ghelooven / dat dien Britanischen Salomon dit Houwelick soude laten sinnen vooz-ganch ghewinnen / tot groote bebroeffnisse van vele sijnre beste en ghetrouste ondersaten ende naburzen / het Crojaense Peert in sijn Conincrijcke handelende / Men d'ander sijnre hoopren ende betrouden sp de wijs heyt van sijnre Ma. toe / dat hy sijnre politijcke consideratpen hadde / waerom dese onder-handelinghe hy hadde aengehangen / maer dat de selfde niet en souden voltrocken worden / ten waere dat sijnre Ma. vooz sijnre groote wijs heyt voozsach / datter ex tenebris lux / licht wt de dupsternisse soude comen. In het nae-jaer heeftmen vernomen / dat de Spaensche Ambassadeur in Engelandt residierende / sich liet verlupden / dat sijnre Ma. pster de Coninc van Hispanpen in dit houwelick niet en coft noch en mocht consenteren / dan met beliebe ende dispensatpe vanden Paus / ende dat dien sulckes nimmermeer en soude inwillighen / ten ware / dat sijnre Ma. van Groot-Britanpen den Rooms Catholijcken in alle sijnre sijnre Rhye exercitpe haerer Religie consenteerde. De Godtsalige Coninc van Groot-Britanpen heeft hier op gheseyt / dat hy vooz erst Godt den Heere hoochelijck danct / dat hy eenen bypen Prince was / gheueyt van het jock des Paus / beclagende den Coninc van Hispanpen en andere Rooms Catholijcke Coningen ende Princen / die soo stonden onder de subjectpe des Paus / dat sy haere kinderen niet en dozken we-hijlichen / dan met sijnre wille ende belieben. Daer noch voozder hy boeghende / dat hy die conditpe van openbare oeffeninghe der Daenselicker Religie / nu noch nimmermeer en soude in-willighen / al ware het sake / dat de Coninc van Hispanpen met sijn dochter woude geven alle de schatten

1617.

16

De
bren-
over-
Labe

Label
der
gellen
kerck
hoogt
dout-
den
et
Noren

schatten van Iadpen/ Maer soo die Hou-
welich synen doot-gauch sozterde/ dat de
Spaensche Princesse in Engelandt comen-
de/ die vyphet van Kelighe soude hebben
vooz haer ende haer Hof-gesin/ die de Wim-
bassadeurs hebben in anderet Coninghen
Landen/geen grootere.

De Paus
berondicht
ober al een
Iubel Jaer.

De Paus van Roomen heeft desen
somert mit opene ghebuckte brie-
ven ober al daer syn ghebiet gelt/
een Iubel-jaer berondicht/ten aen-
sie so hy schryft/der menichfuldiger elenden
dooz gants Chyften-ryck/maer insouder-
heyt van wegghen de Italiaensche crighen
tusschen Spaupen ende Sabopen/als dook
tusschen den Erst-Hertoghe Ferdinandum/
ghecroonden Coninck van Whemen/ ende
de Venetiaenen/ haer dooz heel Italen/
misgaders veel onligghende Landen/ in
roere ende in groot swaerichyt ghebracht
worden. De Paus belooft allen den genen
die op sulcke daghen/ als hy in dese Bulle
berozindert/ Vasten/Viechten/het Sacra-
ment des Altaers ontfangen/ende Hetmis-
sen geuen/geheel volcomen Aflaet ende ver-
ginge aller harer sonden/doch hy voerchter
eē goede cautpe ofte Nota Bene hy segghe:
Soo volcomen, als in het Iubel-jaer dien gege-
ven wort, die in ofte buyren de Stadt Roome
sekeren Kercken besoecken.

Iubel Jaer.
der ewige
geusener
kercken in
hooghe
Duytslandt/
den tweede
Novemb.

De Euangelische Kercken hebben
op den tweeden dach Novembris
een Iubel-fest ober al in Hooghe
Duytsch-landt gehouden/om Godt
den Heere te roemen en te prysen van we-
gen synen over groote genade ende welbaet/
die hy haer bewesen hadde/ als hy haer
vooz hondert jaren wt de tyranne en duy-
sterheyt des Paus doms heeft verlost, ende
gordertier, nlick ghebracht tot de kennisse
des swaeren Godt-dinckts/ Als onck om
Godt den Heere vierichlick te bidden/ dat
het synne gonnelicke M. woude ghelieden/
doot-aen syn wt-vercooren volck en scha-
pen te behoeden by de supbere Leere ende
Kelighe/ die nu volle hondert jaren by haer
was ghepredicht ende gheleert geworden.
Want Anno 1517. de laetsten Octobris heeft
D. Martinus Lutherus binnen Wittenberch
syn rechte propositiones opentlick aeng-
gaen tegen loh. Thesclum des Paus Aflaet-
premer.

Oock was by de Euangelische in Hooghe
Duytsch-landt dit Iubel-jaer aengestelt/om

Godt den Heere te biddē/ dat het synne god-
delicke M. woude gelieven in goeden wel-
stant/ ende in een salich lauch leven te be-
waren alle de Coninghen/ Cuer-Dozsten/
Princen/ ende Heeren/ die Voester-Heeren
der ware Kercke Christi zijn/ ende die haer
van de Paus ende tegen-woozdige Room-
sche Kercken hebben afgesondert/waer on-
der dese nu levende ende regerende Conin-
ghen/Cuer-Dozsten/ende Dozsten/de vooz-
naemste zijn:

Iacobus, Coninck van Groot-Britan-
npen &c.

Christianus de vierde/ Coninck in De-
nemark &c.

Gustavus Adolphus, Coninck in Swe-
den &c.

Frederick de vijfde/Phals-Grave by de
Rijn/ Cuer-Dozt.

Iohan Georgius, Hertoghe van Saxon/
Cuer-Dozt.

Iohannes Sigismundus, March-Grave
en Cuer-Dozt van Brandenburg.

Weneheng dese hier boven-ghenoemde
Cuer-Dozsten in Duytslandt/ synder noch
veel andere Dozsten/ Hertoghen/ March-
Graven/ en Princen/ die haer van het Paus-
dom hebben afgesondert. Het soude te groot
een Register zijn de selfde hier alle-gaer te
noemen/ Ich salder hier alleen noch wep-
nige by voegghen/te weten: De Hertoghen
van Twee-brugge, van Saxon, van Pruyssen,
van Sileffen, Aufbach, Colmbach, Brunswijk,
Merlenburch, V Vitenberch, Holsteyn, Pome-
ren, Lunenburch, Lauwenburch, De Landt-
Graven van Hessen, March-Graven te Baedē,
Vorsten van Anhalt, Hertoge te Monsterberch,
de Hertogen van Briegh, ende Lignits. Wes-
halven noch veel Graven en Dyp-Heeren
in Hooghe Duytsch-landt. Hier in Neder-
landt zijn Doozstaders der Euangelischer
Kelighe/ Mauritius Prince van Ozaengpen/
Graef V Villem van Nassou, Prinz Hendrick
Frederick van Nassou, Graef Ernst-Casimir,
van Nassau/ ende alle andere Graven van
Nassau/ eenen wtgesondert.

Als oock hier in Neder-landt de Hooch-
wel gheboorene Grave/ Iooft Grave te
Limbuich ende Bronck-horst &c. en Flo-
ris Grave van Culenborch.

In Branchryck zijn dit de principaelste
Heeren die Hofesse doen van de ware Ge-
refozmeerde Kelighe/

De Hertoge van Rohan.

Henry de la Tour, Hertoge van Bouillon.

Henry,

Henry, Hertoghe van Touars ende Tremoille, ende zynen byzonder Mons de Soubize.

De Hertoghe van Sully, ende synen sone de Marquis van Rosny.

De Hertoghe van Delfiguieres, Marchal de France.

De Marquis van Candale, oftste Sone vanden Hertoghe van Espenon.

De Grauen van la Sufe, van Rully, ende le Vidame de Chartres.

Midsghaders veel Barons / ende veel treffelike Edel-lieden / ende wel thien milioenen van inwoonders der Steden / ende Dooperen in Dancrich / die Professe doen vande ware ende nae Godes W. Woort Gereformeerde Keligge.

In het Coninckrijcke van Hungarpen / ende in Seben-Burghen ofte Transilvania, syn ooc veel treffelike Heeren / die de Paepsche Keligge verlaten hebben / als onder andere.

Gabriel Bethlem, Voost in Seben-berghen.

Franciscus Rheday, Stadt-houder te Waerdin.

Sigismundus Brapostvars, Georgius ende Sigismundus Rakotzy,

Stephanus Mary.

Franciscus, Georgius, ende Gabriel Priny, ghybzovers.

Stephanus ende Nicolaus Tokoli ghybzovers.

Thephanus Terock.

Franciscus Bortyani.

Petrus Forgachy, ende Nicolaus Forgachy ghybzovers.

Fryp Heere.

In het Coninckrijcke van Polen doen te deser tijdt Professe van de Euangelische Keligge.

Raphael, Graue te Lesno,

De Grauen van Oostorock.

Als oock de Heeren Iarascij, Eirley, Siemij, Vrotolcij, Gorascij, Sbanseij, Przyemscij, Orzechovij, Goluchovij, Rey, Sieniuta, Bromievij, ende veel andere.

In het groote Dozken-dom Litterou be-wonderen den loop des Euangelij, dese be-roemde Dozken:

De Voost Ianusius,

De Hertoghe Christophorus Radzivilij.

Oock zijn als Pillaren der Gereformeerder Kercken in Bohemen / Heer Vventzel van Budowits, Fryp-Heere. In Mähren landt / Heer Carel van Zerotin, Fryp-Heere.

Alle dese en andere voortreffelike Heere in die boven-genoemde Coninckrijcken en Dozskendommen / ofte Heerschappijen / en syn het niet alleen voort haere personen die professe doen vande Euangelische ende na Godes woort Gereformeerde Keligge / maer dese stelle ich hier alleen als Vooster-Heeren der Christenen die het Pausdom verlaten hebben / eick onder haer ghebied dypfenden van menschen hebbende / ende dit verhoel ich hier tot die eynde / om te doen blycken hoe hooghe dat in hondert jaren tijts het cleyn moerkert-saet des Euangelij ghemassen is / ende hoe byzet / dat het synen saken voort gantsch Christenryck hebbende wtghespreet.

Eenige voortreffelike ende machtige Coop-lieden deser Landen / hebben by de Heeren Generale Staten on-gebaerlick al voort byziden gesup-liceert ende verfort Consent en Octroep / om een Generale Compagnie te moghen oprichten / ende te mogen varen om naerder te ondecken de custen van Africa, Terra Australis, der kuste van Magellanes, en America, ofte West-Indyë / bewysende met verscheyden argumenten ende diducten / dat dit soude zyn een goddelick / eerlick / en profytelick werck / Want voort desen middel soude men in die Landen cunnē volck byn-geuen wt dese Landen / ende aldaer Colonias ofte bevolkinghe van Christenen planten / die met der tijde de Barbarische Natpen der Landen souden moghen onder-wyzen in de ware Christelike Keligge: Oock soude dit strecken om dese weder-landen voort een eerlike traeflike ende coop handel te verrichten / met schade ende ver-wachinge der Spaenjaerden / die groote schatten vander halen / om ons en andere Natpen daer mede den erfich aen te doen: Daer by ver-soonende / dat dit wel conde geschieden sonder verbezinghe vanden twaelf-jarighen Trefues tusschen den Coninck van Hispanien ende dese Landen opghericht / alsoo de Spaenjaerden vanden aen-beginne gheen bestant aen gene sijde de linie equinoctiael ghehouden en hebben / maer hebben ter contrarie den coop-lieden ende schipperen der Vereenigde weder-landen alle hostiliteit bemessen / na haer wterste vermogen.

Die

Die Supplianten hebben hier benebens
noch verhaelt de goede ghelegenheyt/ghe-
sonde locht / de brucht-baerheyt des aert-
rijck / de menichte der Riberien/ den ober-
bloet der vier-baetighe dieren/der vogelen/
ende der visschen / die haer te Lande sijn/
Item wat bruchten dat daer wassen / wat
waren ende Coop-manschappen dat daer
ballen / ende hoe grooten Coop-handel dat
daer soude kunnen gedreven worden/ &c.

De E. W. M. Heeren Staten Generael
hebben goet gevonden datmen dese groot-
wichtighe sake wel soude beherighen/ende
soekten te behoorden / ende dat tot dien
eynde wt alle ende yedere Provincie eenige
extraordinarise Gedeputeerde souden ver-
socht worden/om met malander hier van
te delibereren/ ende een concept te racmen/
op het welcke dese sake soude moghen in het
werck gheset worden. Maer also (ofte by
ghebreck van verbulgh/ ofte dat hare E. W.
M. hadden goet gevonden dit wt te stellen
tot betere ghelegenheyt/ ofte dat het werck
te swaer geacht wiert/ ofte datmen meye-
de datter niet middelen ghenoech en souden
te becomen wesen om dit te kunnen volvoe-
ren) dit werck tot noch toe was blijven sie-
ken/ ende men vernam dat andere Provincien
dese ghelegenheyt sochten waer te nemen/
ende dese Landen (die het nochtans boven
alle andere Landen van Europa best ghele-
gen is) te willen dit heerlick ende proffite-
lick werck ontrecken : soo is het/ dat ver-
schepdene rijcke/ cloecke / ende bestendighe
Coop-liden / dit Jaer het voorsz-verhaelte
versoek hebben gerenoveert/ presenterende
bequame middelen voorsz te slaen/ waer dooz
dit werck/ in sich swaer/ seer licht om doen
soude bevonden worden/ daer by voeghen-
de/ dat dit soodanich een werck is/ dat met
oprichtinge deser Compagnie/ den Gemein-
teerden Provincien meer sterckte ende ver-
sekeringe soude ghegeven worden (de selve
wederom in d' Oorloghe met den Coninck
van Hispanje comende) als met alle sants
incomsten t'samen ghedaen can worden:
Jaer dat by al-dien de Coninck van Hispan-
nien den Gemeinderden Landen de Oorloge
soude willen aen doen / de E. W. M. Heeren
Staten hem sijn in-comsten aldaer souden
kunnen bruchteeloos maeken/ ende de selfde
al heel tot haer trecken : Als oock/ dat dese
landen (geduypende den Treves, ofte by pro-
longatie van Treves, ofte datter vrede
mochte ghemaect worden) meer rijck-
doms / ende grooten coop-handel daer van

souden ghenieten / als de Coninck van Hi-
spanyen tegenwozdelich daer van is trec-
kende. Boven dien verhoopten de Suppli-
anten hare E. W. M. aen te wijfen dooz wat
middel men soude kunne gelt becomen (son-
der dese Landen te deswaren/ ofte den ordi-
narisen coop-handel te verminderen) al wa-
re het oock een somme van thien millioenen/
om desen handel/ met Godes hulpe/ te con-
nen onder-houden : Sy presenterden oock
te willen bewijfen / dat dese Compagnie
niet alleenelich en soude strecken tot proffijt
van den Coop-man/ Ambacht-man/ ende
Zee-varende personen/ maer dat oock A-
delicke personen/ crijchf-liden/ ende ande-
re inghesetene van verschepden qualiteyt/
het meeste gheniet hier van souden trecken/
versoekende Ghecommiteerde van haere
E. W. M. om te gene voorsz/ met de selfde par-
ticulierlick/ doch int secrete/ se moghen com-
municeren/ &c.

O De 28. Novembris, inder nacht is
den Heere Coreltry (die het Jaer
voorzleden hem met ghewelt mee-
ster van Moldavia ghemaect heb-
bende van Scender Passa ghevangen te Con-
stantinopel ghebracht / ende in het Casteel
vande swarte See gheset was) upgebro-
ken / van eenen seer dicken Coorn / hooch
omtrent veertich badens/ dooz een gat van
hem ghemaect/ met een coorde neber ghe-
daelt zijnde / waer over den Cahimacham
met het gantsche Hoff seer ontfelt zijnde/
dadelich den Casteleyn ende alle die wach-
ters ghevangen heeft genomen/ Ende daer
van die hier residerende Heeren Ambassa-
deurs doen verwittighen/ ende versochten
dat sy daer op verdracht mochten wesen/ en
om die bzienschap vanden Grooten Heere
alsomme in hare Wipfen ende Schepen sou-
den bevelen dat niemant vanden hare den
ghebluchten Heere souden salberen/ waer-
nae/ dooz examinatie van den Casteleyn en
wachters / vernomen hebbende dat den
tweeden Secretaris vanden Ambassadeur
van Byzantijck/ genaemt Martin, met den
gebluchten een tijt lanck gepactijneert/
hem verschepde ropfen soo persoonelick als
met veel bzierven/ besocht/ gelt ende eerbare
waren (daer onder oock extraordinarise
grootte pastepen) hadde toegesonden/ heef-
ten den eersten Decembris alle de Dogen
mans van sijn E. d. ghevangen ghenemen/
ende de Ambassadeurs ghesamenlijck toe
den Cahimacham ontboden/ die jeghens den
Heer

De Heere
Coreltry
breekt te
Constanti-
nopol wt de
gebancke-
nisse/ daer
over de Fra-
sche Ambas-
sadeur in
grootte swa-
rcheit ghe-
raecht is.

Heer Ambassadeur van Branc-rick met Hooghe Woorden seer heftich is upt-gebaren / Syn Edele te laste legghende / dat hy den ghebluchten ghesalveert hadde / ende dat hem de coorde in een pastre van zijn Edele was toeghesonden / willende deer halven den Cock overgelevert hebben.

Alle de andere Heeren Ambassadeurs seer cortseflich begheende / ende d'importantie van dese saecke vooz houdende / der halven als vooren verfoeken / de ende verfocht hebbende / dat sy seeretelich debuoirten souden doen / off sy hy avontuyzen yet daer van conde becomen ofte vernemen / dat sulchs soude strecken tot seer groote benesirpe van zijne Majesteits vermeerderinghe van vrienfchap. Ende dat het in alle occurrentien erkent soude werden / ende bekent soude wesen.

De Heer Ambassadeur van Branc-rick in een groote sterpe van den Cahimacham tot nauwer noot ghelicentleert zijnde / heeft men syn Edele op verste Secretarius Monz. la Febure vast ghehouden. Ende in de Publike ghevanghenisse ghebracht / daer nae oock den Cock ghehaelt / die men daerhs daer aen met de coorde in de Publike Divano vooz alle de Wiseren ghesceert heeft / ende daer nae alle de ghene die tou-werck vercoepen / vooz den Rechter ofte Cadi van Galata out-houden / ende bevonden dat een vande Giamathische Turcken / de selvighe vercocht hadde / die met syn Winkel-knecht oock ghevauchelich wech ghevoert is / ghelijck veel meer andere personen die nu soo secretelich upt haere hupsen ghehaelt syn / ende vooz dese saecke in grooten last ende grooten noot ghecomen syn.

Den selvighen nacht (nietmandt wetende wat naerder ende seckerder informatien men becomen mach hebben) zijn de Secretarius ende de Cock ghepynicht gheworden / ende de saecken allepnhens ghekomen in soo-danighe extremiteten / datmen op den vijfden deses den Cadi van Galata, heiffens een Capiballa,

ofte Camer-Heer van den Iteper / ende den Slaus Bassa / gheacompaigneert met een menichte van Slausen / desghelijcks den Subassa / ofte Schout van Constantinopelen met zyne Dienaers / ten hups van den Heer Ambassadeur van Branc-rick ghesonden heeft / die nae eenighe minnelijke debuoirten om syn Edele te beweghen tot conf. sie ende over-leveringhe van den ghebluchten / met beloften dat sy die saecken als dan / soo souden beleyden dat syn Edelheits eere ende reputatie ongeledeers mochten blijven.

Eynelich hebben sy het gantsche hups deursocht / ende den Hof-Meester / misgaders meest alle de andere Dienaers ghevonden / ende oock den Heer Ambassadeur persoonelich te Peerde met haer vooz den Cahimacham ghelepdt / die nae weynich woorden ende affraginghe / off hy den ghebluchten wilde te voozschijn brenghen / syn Edele nae het hups van den Slaus Bassa ghesonden heeft / om daer verfoecht ende bewaert te worden / ende den Hof-Meester met die andere Dienaers nae die Publike ghevanghenisse / tot groote verwonderinghe van alle Menschen / die noot soodanighe extremiteten / ten sy by breekinghe van vrienfchap / ghesien ofte ghehoort en hebben.

Dit aldus ghepasseert zijnde / ende bemerkende dat de saecken tot irrepabile schande quamen / hebben die Heeren Ambassadeurs van Groot-Britannien / Bailo van Venetia, ende Cornelis Haga, versamen daer over gheconsulteert / ende gheraden ghevonden ghesamentlich den Cahimacham aen te spreken / ende zyn Excellentie de over-erfflichhepdt vande Croone van Branc-rick / met de dependien ende alliantien van dien / minnelich te demonstrieren / ende te verfoeken / dat hy ter ere vande selvighe / ende meer andere consideratien / de proceduyren segghens den Heer Ambassadeur souden modereren / ende den Ambassadeur wederom in zyn ghewoonlich logement senden / dat men daer niet minder opspraak ende discrepantie / het selvoeffect soude hebben / als int hups van den Slaus

1617.

1617.

Siaus Bassa / principelijck alsoo het noch onseker was / off zijn Edele daer aen culpabel (welck verhooyten neen) ghebonden ofte bedacht soude werden: Daer op den Cahimacham bethoonende dat dese minnelijcke Intercessie ende Officien hem niet on-aengheuaem waeren / met wijde-lustighe discoussen verhaelt soude gheweest hebben / dat hy wel voorzichtigelijck / ende sonder eenighe surpe / met loode voeten in een saecke van soo groote Importantie gheprocedeert hadde / ende dat hy ommers tse-deret het vluichten van den ghevanghenen / niet onghetenteert ghelaten en hadde / om de eere van den Heer Ambassadeur te verwaeren / maer nae dat hy noch niet meer ghenoechscapme sekerheyt van dese saecke becomen hebbede / ende zijn Edelste tot gheen openbaeringhe noch aen-wysinghe van den ghevluchten komende bewegghen / dat hy ghenootsaecht was gheweest soo verre te gaen.

Verhaelende daer-en-boven / dat al hoe-wel hy de kypsen van alle de Ambassadeurs in tali casu niet goede redenen soude hebben moghen doen besoecken / nochtans dat hy de eere vande selvighe heeft willen spaeren / met veel meer andere dierghelijcke propoosten / streckende tot Justificatie van zyns proceduren / daer beneffens versoekende dat ghelijck de Ambassadeur Officien deden tot relaxatie van den Heer Ambassadeur van Branch-ryck / dat hy desghelijcks souden doen toe recuperatie vanden ghevluchten / belovende hy zyn wet / hy al-dien den Ambassadeur dooz haer conde betwacht werden / dat hy hem in zyn eere soude herstellen / de schult op remandt van de Dienaers legghende / ende dat hy alles vergehen soude / sonder wijsers te ingupieren / ofte ten minsten dat den Heere Ambassadeur aen hem soude over-leveren / den vooz-ghenomen Martin / ende eenen ghenacomp Andreas / die gheschadelijck met den ghevluchten ghetraecteert hadden / dat hy zyn persoon al-dan soude relaxeren. Desen Martin is ontrent verrhien daghen gheleden met een Dienaer ende Slaff van Coreltry heymelijck van Constanti-nopol vertrocken / soo men sich heeft la-

ten verclupden / d'Ambassadeurs hebben de saecke den Cahimacham naerder te bedencken gherocommandeert / ende gheen andere Resolutie konnende obtineeren / zijn Excellentie den Man in alle manieren begheereude / ende affimeerende wel te weten / dat hy noch verborghen was / ende hem op den wech niet en heeft begheven / zija de Ambassadeurs gheretireert / niet derbende importioneelijck inskeren op een saecke / die soo hoogh ghenomen / ende prebidiabel vooz desen Staet gheacht wert.

Oratie van den Ambassadeur van Sweeden ghedaen inde vergaderinghe vande Edele Hooch-Mooghende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlandtsche Provintien op den seften Novemb. 1617.

1617.

Dier is in den Jare een-dupsent sechshien hondert ende seventhien / den seften Novembris eenen Ambassadeur van weghen des Conincks van Sweden in den Haghe ghecomen / een seer clockelijck ende stateelijck Man / seer treffelijck verghestschapt. Audientie versocht ende vercreghen hebbende in de vergaderinghe van de Edele Hooch-Mooghende Heeren Staten Generael. Heest hy zyn werwinghe ofte versoek in het Latijn ghedaen / ontrent een ure lanch ghebuppande / soo eierlijck ende soo aerdich / dat een yeder die het hoorde ende verstant / een sonder-linghe ende welghevallen daer aen hadde. De somma daer van was dese:

Dat / alsoo de Coninck van Sweden dat sijn den aenstaenden Sommer ooghen-schyn-nelijck soude ghenoot-saecht worden om den bloedighen Oorlooghe aen te nemen / tot heeringhe ende af-weringhe van het in-vallen ende offensieve ghewalt des Conincks van Polen / soo versocht hy seer ernstelijck / dat de Edele Hooch-Mooghende Heeren Staten Generael / achter-volghende het selve vol-machte Con-

Ambassa-
deur des
Coninck van
Sweden
comt inden
Haghe.

Wat sijn
versoek sijn

¶ ¶ ¶ tract

1617.

Contract met hem opgericht/wouden daer toe verſtaen/om hem te aſſiſteren. Het verbrach tuſſchen den Coninck van Sweden ende de Staten/ brenghet niebe/ dat in tijdt des noodts de Coninck niet vier duſent man de Staten ſoude te hulpe comen op ſijne coſten / ende de Staten reciproce ſijne M. met 4000. Man / ofte in plaetſe van dien met heereich duſent guld. ter maent. Maer alſoo dit een ſwaer-wichtige ſaek was/ ende het noch onſeeker was / of den erijch tuſſchen Polen en Sweden zjnen hoogeganch ſoude nemen/ ſoo hebben haere W. M. de volcomene antwoorde vooz dit mael noch in hare betact ende bedencken ghenomen/ des te meer obergints den ſtaet der Gheunieerder Proviintjen des maels ſiet verwerret was.

De Venetianen in d'overen tot confederatie met de Gheunieerde Provintien.

Chriftofforo Suriano Reſident der vooz treffeliche Republike van Venegien in G. v. v. Hage heeft ghenochſaem te verſtaen gegeven/ dat de Hertoge ende Beignozze van Venegien inclinerden ende gheneycht waren/ om in een vatte alliantie met de Gheunieerde Nederlandſche Proviintjen te treden/ Daer toe oock verſchepdene onder de E. M. Heeren Gedeputeerde der Staten wel gheneycht waren/voordelede dat de cauſe deratjen tuſſchen Republikeken ende Republikeken vaſter gaen ende langher dueren/ als de Verbontenijſſen die de Coningē ende Republikeken met malcanderen oprichten: Doch andere onder de Heeren Staten van anderen ghevoelen ſijnde/ende de Landen coſts ſwaere extraordinariſche ſchattingen hadden opgebacht tot betalinghe vande oude ſchulden/ende tot verſchepdene tochten ten dienſte vande Hanſe. Steden vooz Bzuns wijck/ende elbers/ en noch veel tachtgereden te betalen waren / ende het Contract met de Venetianen (die te genwoozdelich in eenen ſwaren erijch waren) prompte aſſiſtentie dadelich verheſſen ſoude/ ſoo en is hier op/ vooz dit mael/ niet ghevolghet.

De muſſen doen oer al groote mēade.

Godt de Heere heeft dit Jaer vele Landen met groote menichte van muſſen gheplaecht/ ſoo in Italien ende Hooge-Duytſch land/ als oock hier in Nederland/ ende elders. In andere Landen hebben ſij de meeste ſchade in de ſomer ghebaen/ als het coozn ende t'geſchap/ de noch op het belt was / het ſelfde veld der

1617.

waghen af etende/ namelijk de wortelen in der aerbe/ ende het coozn waer de apzen/ dat ſij niet op en aeten / dat ſleypen ſij in haere holen onder b'aerde. Maer hier in Nederland hebben de boeren in den winter de grootſte ſchade gheliden/ als het coozn in de bergghen ende inde ſchuyzen lach / het krimmelde in eenighe hoeben ſoo van dit onghedierde / dat ofmender ſchoon etteliche duſenden doot ſlech ende vernielde/ ſo en cozen demen even wel het coozn niet beſchermen/ maer het coozn ende het ſtroo werden ſoo clepne ghehaut ende in ſtucken gebeten / of het caſ ware gheweest.

Deſe muſſen warē veel grooter dan andere muſſen / hebbende ſcherpe muſſiken. Enighe hadden witte hoofden / maer heer lichaem was ſwart/ eenige waren wit aen d'een ſijde / aen d'ander ſijde ſwart / Men heeft vele ghebonden die maer een ooghe en hadden / ſommighe hadden witte pooken/ ende de reſte van t'bel was ſwart.

Enighe luyden ſeyden dat de Cobereſſen dit deden/ daer ſijn oock eenige Cobereſſen ſommiger wege ghevaughen/ die bekenden dat ſij van muſſen ende andere vogelken muſſen gheſchapen ende gemaakt hadden. Dit gheloofden al ſommighe luyden / den dupbel toechſijvende t'ghene dat Godt dede / die de ſonden der menſchen met duſdanne ondiere is te huys ſoekende. Alſien natuplick hier van wil ſprecken/ ſoo is die ſeker ende by experientie bevonden/ dat op heete ſomers / ende winters die wepnich snee en regens geben/ ghemepnelich duſdanne en andere ondiere volgen. Dewyle ons van Godt de Heere nu dize heete dzooge ſomers nae malcanderen gegeven heeft/ ende daer op ghevolghet zjnen winters / in de welke wepnich snee en regens gevallen is/ ſoo en is het gheen wonder dat de Landen oer al met groote menichte van muſſen zjnen gheplaecht geweeſt. Hier te lande ſijn vooz de hooghe wateren ende harden dzoof de muſſen verdweenen/ in Februario.

Vermits verſcheyden vervingen ende aennemingē vā Crijsſvolck en Bootſvolck op verſcheydene plaetſen, hebben de Heere Staten dit Placcaet gepubliceert.

De

De Staten
Gener. ver-
bieden hare
Onderfaten
dient te we-
men by we-
hemische
Princen / om
haer Oost-
Indien te
baren.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden allen den ghenen die dese tegenwoordige sullen sien Sulve: Doen te weten: Alsoo wy seckerlijck verstaen ende onder licht zijn dat eenighe Wehemische personen / ja zelfs oock eenighe deser Landen Inwoonders / hun niet en outfien / onse Onderfaten / ende namentlijck vele See-varende Luyden deser Landen t'induceren / omme hun niet tegenstaende onse voozige Placcaten / ende in bilipendie der selver / te begheben inden dienst van Coninghen Heeren / ende Princen / als oock van eenighe particuliere in dese ofte andere Landen buyten die Geoctropeerde Oost-Indische Compagnie / ende op der selver Schepen te baren naer d'Oost-Indien / zelfs oock op soodanighe Schepen / die eygentlijck ghesineert zijn / omme de voozige Oost-Indische Compagnie in dese Vereenichde Nederlanden / niet alleenlijck inden handel aldaer / maer oock zelfs met ghewelt ende ghewapender hant allen weugelijcken af-breuck ende schade te doen / ende dat hun wele onser voozige Onderfaten verbodere soodanige by onse voozige Placcaten verbodene diensten aen te nemen / daer teghens midts dien nootlijck ende pponetlijck (om alle inconuenienten ende schaden vooz te komen) dijn voozigen / ende alle mogelijcke ordje gheselt / Soo ist dat wy ober sulcx allen ende eenen peghrijcken van wat conditie ofte qualiteyt dat hy sy / ende vooz al onse Onderfaten / Inwoonders / ofte Ingesetenen deser Landen / wel sekerpelijck hebben gheinterdicert ende verboden / soo wy interdiceren ende verbieden midts desen / eenighe onser Landen Ingebooren Onderdanen / Ingesetenen ofte Inwoonders / en booznemenlijck eenighe See-varende luyden deser Landen / tot soodanighe diensten als boozen te huyzen ofte aen te nemen: Ghelijck wy mede alle onse Ingebooren Onderdanen / Onderfaten / ende deser Landen Ingesetenen / verbieden hun tot soodanighe diensten te verhuysen ofte te begebde: Ovdommerende voozts oock / ende wel sekerpelijck belastende midts desen / allen den ghenen die hun vooz desen op eenighe soodanige naer d'Oost-Indien varende Schepen / inden dienst van eenighe Coningen / Heeren / Princen / ofte particulieren / als boozen / moghen begeben hebben / ofte naer maeks souden moghen ofte willen begheben / van soo-

danighen dienst ende booznemen te desistieren / den selven dienst te verlaten / ende hun ten langhsten binnen den tijt van drie maanden naescomende wederom alhier te Lande inde plaetse haerder residentie te begheben / op pynne dat alle Overtreckers van dese onse Verboden ende Ovdonnantie / so wel de ghene die eenighe onse Onderfaten tot soodanighe diensten sullen hebben ginduceert / ghehuert / ofte aenghenomen / als oock die hun tot de selve diensten sullen hebben begheben / ten ewigen daghen upt dese Vereenichde Nederlanden gh. bannen / ende alle haere goederen als gheconfisqueert / verbeurt / ende verballen by d'Officieren vande respectie plaetsen haerder residentie / ofte daer de selve gheseghen mogen wesen / aengetast / ende verhoft sullen mogen werden. Ende dat voozts (soo wel hier te Lande / als inde Indien over al) soodanighe Overtreckers van dese onse Ovdonnantie in den dienst / ende op soodanighe Wehemische ofte andere particuliere Schepen buyten de voozige Geoctroeerde Compagnie gebonden zijnde / ghesapfeert / aengehouden / ende teghens haer luyder personen ende goederen ghedecreteert ende ge. executeert sullen werde de peynen ende straffen in onse voozgaende Placcaten geordonneert ende ghesstatueert / sonder dat de Ingebooren ofte andere Onderdanen van dese Landen / ofte andere in dienste gheswect zijnde vande voozige Geoctroeerde Oost-Indische Compagnie / vooz veranderinghe van Woonplaetse ofte eenighe andere middelen / hoedanich die souden moghen zijn / vande dispositie vande Placcaten ende de Peynen daer by ghesstatueert / bevooght sullen moghen werden. Ovdommeren voozts alle Officieren en Justicieren in dese Vereenichde Nederlanden / Mitsgaders oock allen den ghenen / soo in onsen dienste als vande voozige Oost-Indische Compagnie in Oost-Indien wesende / hun hier naer te reguleren / ende de peynen by desen ende onse voozighe Placcaten ghesstatueert tegens d'Overtreckers der selver / in alle rigeur te vervolgen / decreren ende t'execueren sonder eenighe connibencie / coghulpinghe / ofte dissimularie. Om bieden ende versoeken mede die Heeren Staten / Stadt-houderen / Ghecommiteerde Raden / ende Ghedeputeerde Staten vande Provincien respectie van Gelderlande en t'Grafschap Zutphen / Holland ende West-Indien / Zeelande / Vreche / Vrieslandt / Over-Flis /

1617.

Stadt-Boezinghen / ende Ommelanden / ende alle andere Juſticiere ende Officieren / dat ſy deſe onſe Ovdonmantie van ſtonden aen alomte doen vercondighen / uptroepen / publiceren ende affigeren in alle plecten vande Landen / daermen gewoonlick is duſdanighe uptroepinghen / publicatien / ende affictien te doen : Alditſgaders inde Steden ende plaerſen buyten de Vereenighde Probinrien onder ons gebiet weſende / Procederende ende doende Procederen tegghens de Contrabenteurs ende Overtrederſ van dien totte boozſepnen / aengheſien wy t'ſelbe ten dienſte van den Lande bevinden alſo te behooren. Gegeve in ſt Gzaben-Hage / onder onſen Contre-ze-

1617.

gel / Paraphuere ende Signatuere van onſen Gzeffier / den veertienſten Decembris in't Jaer 1617.

Was geparaphuere I. van Goch Vt. Onderſont ter Ovdonmantie vande Hoogh Gemelte Heeren Staten Generael.

Gheteeckent

C. Aerſſen.

Sijnde daer op gedrukt het Contre-ze-gel der ſelver Heeren Staten / in rooden Waſſche.

FRANSCHE GHE- SCHIEDENISSEN.

Navarre en
Bearn boez
den gecom-
bineert on-
der de wetten
van Franck-
ryck.

Parlemente in Franckryck hebben / door bevel des Conincks / een Edict van arrest geconcludeert / tot in ſeparabele combinatye van de goederen van Navarre ende Bearn, ende den gheboige van dien / met de Crone van Franckryck / ende onder de ſelbe wetten : Waerwel dat ſulcx gheſchiet is om gewichtige redenen van in toecomende tijden te eviteren groote ſwaaricheden / die by de Houwelicken van de Dochters van Franckryck ſouden mogen ontſtaen / ſoo iſt nochtan dat ſulcx oock al groote opſpake heeft ghecauſert. Als eerſtelijck dat de Hertoghen van Rohan, alſ naeſte erfghenamen vande boozſe Landen ende goederen / nae de kinderen van Franckryck / daer by ten ewigen daghe worden ghe-excludeert : Dat oock de Prince van Oraengien met Madame gehelijck / ſulchs alſoo niet verſtaen en ſal : Oock de boozſepde Landen van Navarre ende Bearn, hebbende hare epgene wetten / Chancellerie / en ſegelen / hebben groote oorzacken haer ſeer quaelijck te houden / alſ weſende hier mede gereduceert onder de Chancellerie ende zegelen van Franckryck. Ten vierden / ſoo hebben haer oock de Exercizeerde Kercken van Bearn grootelijck te beclaghen / alſ

de welke hier behoorende de tractementen van hare Predicanten / ende andere oncoſte van hare Kercken / getrocken ende ontfangen hebbende wt de ghebeneſiceerde goede- ren van de Biſchoppen ende prelaren alſ daer / nu ſullen moeten te vreden ſijn niet de ſelbe oorde van de andere Kercken van Franckryck / nae den teneur van het Edict van Nantes.

S Tract inden beginne deſes jaers / iſt het Houwelick tuſſchen me Joſſrouwe van Soiffons, Princeſſe van Bloet / ende den Hertoge van Longueville ge- ghearretteert ende gheconcludeert / met bewillinghe van alle de vrienden / hebbende tot dien eynde de Gzabinne van Soiffons alſ moeder vande bzupt / met conſent vanden Coninck / door een Edel-man ſen den Prince van Conde inde Baſtille oock t'ſelbe conſent doen verſoecken / ghelijck oock ten ſelven eynde by de Princeſſe van Oraengien gheſonden is. Waere Maer. hadden wel geerne gheſien / dat de boozſepde Hertoghe van Longueville ſelber in perſoon tot ſolemp- nificatie van t'Houwelijck te Hove hadde willen erſchijnen / maer de ſelbe zijne Erce- hem noch niet ſeer te Hove vertrouwend / heeft hem ſelven ghe-excuſeert.

Daer

1617.

Opmerck
tusschen de
Marquis de
la Valette, en
de dochter
van den
Marquis
d'Ancre.

Dier was oock een Houwelick ten
selven tijde om eenighe politijche
consideration voorgehouden ende
geengoriet/tusschen den Marquis
de la Valette, merde Soon vande Hertoch
van Espernon, met de eenighe Dochter van
de Maerschalck d'Ancre, die met zijn doch-
ter ten Houwelicke beloofde achtmaal hon-
dert dupsent Croonen/maer de Dochter is
den 2. Iannarij gescheven/ tot seer groote be-
drufftenisse vande ouders/ behoudende de
voorz. Maerschalck niet meer als eenen
zenighen soon.

De Gou-
verneur van
Lecour wort
Rooms
Catholijck.

De Gouverneur van Lecour (welck
is een vande principaelste Steden
voort die van de Kelighe in Guie-
ne) heeft de Geresmeerde Kelig-
ghe verlaten/ en is Roofs-Catholijck ghe-
worden/ tot groot miscontentement vande
Geresmeerde Kercken in Branchrijck.
Men vyerst dat de selfde Stadt voort-aen
niet vaste en sal staen voort die vande Kelig-
ghe. Welck vermoeden ofte vyerse hersterce
wort doot dien de Maerschal van Montigni
ghesondert is om die van Sancerre te gaen
bedwingen. De Ghedeputeerde van de
Kercken in Branchrijck hebben seer ernste-
lich aenghouden by de Coninck om redres
van de saecken van Lecour. Daer waeren
tot Montauban in Guyenne wt neghen Pro-
vincien Gedeputeerde der Kercken verga-
derd deser sake halven/ als haer grootelic
daer by geinteresseert houdende. Wete van
de Raden des Coninck/ selfs eenighe die
Roofs-Catholijck waren/ gaben de Gou-
verneur groot ongelijck/ als hebbende/ doot
lichtbeerdicheyt en particuliere interessen/
sofsaerke ghegheben tot groote commotie/
die hier wt alreets was ontsaen. De sprake
ginc sterck/ dat hy doot heymelike
pacthequen van den eersten President van
Tholose, ende eenighe Bisschoppen daer
ontrent/ gheinduceert was zyn Kelighe te
veranderen/ bynghende de Stadt wt han-
den van die van de Kelighe/ mits daer voort
ghenietende tien dupsent Croonen contant/
ende een pensioen van 2000. Croonen jaer-
licx. Binnen Surgere is in het verterck
van den Hertoge van Espernon enen Exemt
de Guardes met dertich Archiers van den
Coninck opt Casteel aldaer gelept/ t'welck
oock aen die van de Kelighe nieuwe om-
bzagge ofte achterdencken geeft. Fide, sed
cui vide.

De Coninck van Hispanien begoft
inden beginne deses jaers te incli-
neren tot den Pays van Saboye/
soo het scheen/ daer toe hare Ma-
j. Keyren van Branchrijck oock wel fouden
zija gheneycht gheveest/maer byresden dat
dese oorloge ghe-eyndicht zijnde/ het volck
vanden Marichal Dediguiers, ende van den
Hertoghe van Montmorancy, met alle de
Francospen die in Piedmont waren/ ja selfs
oock de Hertoge van Saboyen/ de Princen
in Branchrijck fouden torballen. Soo dat
de Nonce van den Paus/ die den Pays van
Saboyen bevoorde/ by den Coninck au-
dientpe ghehadt hebende/ een seer coele en
sobere antwoorde becomen heeft.

1617.

De Conins
van Spa-
nen in de
neert of de
biede van
Saboyen.

Mis/nae het vol-brucken der ge-
schiedenissen des jaers 1616. es
nen bries des Coninck aen den
Hertoge van Bouillon ter hande
ghescomen/ dien ich hier by vorge/ tot naer-
der openinghe der Franscher gheschiede-
nissen/ al hoe-wel niet op zyn behoorighe
plaetse.

Mon Cousijn,

Ontfanghen hebbende op den xij. deser
jaent uwen bries van den xij. der
selfder/ soo schijve ich u desen daer op tot
antwoorde/ ende sal beginnen/ met u te seg-
ghen/ dat my dunckt. Ghelijck u niet en
cunnen onbekent zyn de oofsaecken die ich
hebbe om crijchf-volck te houden in mijn
Provinsie van Champaignen, ende om
die te doen trecken ter plaetse daer sy nu te
ghenwoordich zyn/ Ghy alsoo niet en moet
twijfelen/ of ten gheschiet doot mijn bevel/
ghesont op de kennisse die ich hebbe van
t'ghene datter in de voorsz. Provinsie ende
elders ommegeet teghen mijnen dienst/ en
op de resolutie die ich houden moet om daer
in/ gelijckit noodich is/ te versien/ tot behou-
dinghe van mijn anthoziteyt ende de ghe-
meene ruste van mijn Coninck-rijck/ waer
in niets ghedaen en wort tot nae deel van
t'werdzach van Loudun, ofte van mijne ver-
claringhe vanden lesten Septembris. Maer
de wijle ghy my die bepde in den sin brenge/
soo wil ich u wel doen blycken/ dat ghy de
man zijt/ die daer teghen gedaen hebt/ ende
noch doet/ ende die doot u we aenstellinge/
welcke my rechteverdighe oofsaecke gege-
ven hebben van misverrouwen/ beneffens
het ghene dat den Hertoge van Nevers in de
voorsz. Provinsie tegen het respect dat men

R r

m p

treckte
en was
te ruf-
t den
oge de
seuille
van so

my ſchuldich iſt/heeft beſtaen/my gedwoon
gen het Crichſch-volck derwaerts te ſenden.
Alle die onderlinghe beſorcingen ende an-
dere menichvuldighe oer ende weder gan-
gen / die ick wel onderrecht ben dat geſchiet
zyn / komen die oer een met de ſoo menich-
mael verhaelde ppoſtationen van alle Bont-
ghenootſchappen ende verſtanden / ſoo bin-
nen als buyten myn Coninckryck te ver-
tzen / ende geſchielich te verlaten / hebt ghy
in Hollandt ende verſchepden plaetſen van
Duyſſant luyden wagen ſchicken / die ver-
ſoeken ſouden myne ſaeken ſeelich upt te
roepen / ende ppractijcken aen te wenden tot
nabeſt der ſelve / ende die laſt van u ghehadt
hebben / gelijck betwaerheyt wozt met byle-
ven die ghy gheſchreven hebt aen eenighe
myne Ambaſſadeurs / om menichte van
wapenen mede te nemen ende Crichſch-volck
te doen optrecken nae Sedan, van waer
menſe in grooten ghetale heeft ſien gaen na
eenighe plaetſen van myn Coninckrycke /
ende aldaer in garniſoene ghelept werden /
ſonder myn bebel oft beſtellinge : Ick heb-
be al verſtaen / hoe veel perſoonen ghy ten
ſelven eynde geſchiedt hebt nae Luyck / als
ook t'gene de Baron van Pelche aldaer was
doende / als hy booz weplich dagen omge-
bracht wert dooz een Edel-man van dat
Lant / de welke tot ſchaemte van veel ghe-
boozen Franſoſen / niet en conde verdrage
gheuen dat de boozſ. Baron mynen naem en
authoziteyt ſoo verachte. Is dit niet ghe-
noech om u te doen verſtaen / dat het uwe
eygen daden zyn / met de upt-legginge daer
op ghemaect / die my oorzacke geuen van
miſvertrouwen ende miſnoeghen / hebben
myne Ambaſſadeurs niet geconſeueert in
t'gene dat ghy begreft : Jae hebben ſy daer
teghen gheweest / ſy hebben ghedaen dat ſy
ſchuldich waren / ende ghy en mocht u niet
reden daer over niet berclaghen / aengheſien
het niet en zyn ſaken die begrepen ſaen on-
der die bypheyte vanden hoop handel / waer
veel eer daden van byantſchap / welke
ſchynen al tot een ander boozneem te ſtre-
ken / als tot de behoudinghe van uwe plaet-
ſe / nademaal ſy niet aengetaſt / jae ſelfs niet
ghenadert en iſt gheweeſt by een eenich ſol-
daet van mynent wege / oft van andere / dat
ick wete. Maer dit vermoeden iſt noch
vermeerdert gheworden dooz dien ick te ſel-
ver tye verwticht gheworden ben / datter
teghen die oude wetten van myn Coninck-
ryck / ende myne nientwelic afgekondichde
verclaringhe / volck ghelicht wozt in myn

Provincie van Compagnien / ende gelept in
verſchepden van myne plaetſe / ſonder myn
bebel / teghens mynen wille / ende alle ghe-
woonliche manieren van doen / jae ſelfs by
nacht / ende niet verraffchinge in voeghen
datter een groot ghetal vande Franſon-
ders der Stadt van Sinte Manchour, (alduſ
miſhandelt ende ver-overlaſt zynde) hare
woon-plaetſen verlaten hebben / ende ver-
rocken zyn in andere omlyggende Steden /
daer ſy haer meſten-deel noch onthouden.
Siet daer dan de oorzacke die my hebben
doen reſolveren volck te ſchick inde boozſ.
Provincie / om te verhindern de aenſlaghe
die men daer boozder ſoude hebben moghen
booznemen tegens myne authoziteyt ende
de ruſſe van myn onderſaten / ende de hant
te houden aen de upt vorringe vande bou-
niſſen der Comaſſarifen die ick te dier
plaetſe ghendon hebbe / om inſormatie te
nemen op de overtredinghe myner oꝝbon-
nantien / en den ghemen die ſchuldich bevon-
den ſullen worden haer proceſs te maeken /
volgens de ghewoonliche formen van Ju-
ſtice / welckers wegen ick hebbe willen
volgen / hoe wel dit quaet veerdigher rems
dienſcheen van noode te hebben.

Maer ick ben wel blijde gheweeſt / dat
ick den ghemen tijt ghegeuen hebbe / die ver-
ſumt hebben haer ſelven te erkennen / als
gheen ander ooghe-merck hebbende als en
pegelijck te herſtellen in ſynen ſchuldighen
plicht / waer in ick dooz den goeden raet van
de Coninginne myn vrouwe ende Moeder
ghebypcht hebbe een extraordinaire gema-
tichtheyt / ſo dat het verre van daer iſt / dat
ghy ſout hebben enige reden van klacht /
oft miſvertrouwen / noch mantel om te be-
decken de daden / dooz de welke ghy my
rechtveerdige oorzacke daer toe geeft / ende
van de welke ghy u moet onthouden. Weſ
niet te min / waert ghy noch wijder boozt /
want ghy bidt my opt eynde van uwen
byle / dat ick my wel ghehallen late / dat
ghy in noot u beſchijpt met die wettelike re-
medien ende middelen die de nature elken
pegelijcken toelaet tot ſijnder eyge beſcher-
minge ende behout / het welke ick niet wel
kan verſtaen / ende begheere derhalven dat
ghy my t'ſelve duppeliſch verclaert. Daer
en-tuſſchen wil ick u wel ghewaerſchout
hebben / dat de wettinghe middelen die ghy
hebben cont om u ſelven te bewaren / zyn
dat ghy u addreſſeert aen my / van wien
ghy verwachten moet het behout van t'ge-
ne ghy beſidt dooz de gratie ende weldaet
van

Be-
tinge
vande
Lant
reſol-
vte
Crichſch

1617. van wijlen den Coninck mijnen eerweerdighen Heere ende Vader (dien Gode ghe-nadich zij) by aldien ghy u te imp-waert barche ginch ghy schuldich zijt. Het welcke ick gheschieden willende dat ghy doen sulst/bidde Gode dat hy u Mon Cousin, neem in zijn Verplighe goede. Te Parijs den 27. dach van December, 1616.

Ondertekent

Loyvijs.

Ende noch lagher

Paitier.

Bergaderinge der
Princen te
Laen, daer sy
vergaderen
ter den
Eyn.

In den beginne van Februario sijn de wtgemene Princen de Hertoge van Vendosme, van Nevers, en van Mayenne, met veel andere Heeren/ te Laen in Prancie vergaderd gheueft/ niet malcanderen haer beraetlagende over hare saken. Van daer sijn sy t'samen op Soissons ghe-rocken/ daer sy etelike daghen ghebleuen sijn. De Hertoge van Nevers was gheac-compaigneert met vier hondert Prerden. Maer de Hertoge van Bouillon was te Sedan ghebleuen. Sy hebben besloten openbaren crysch te voeren/ de Steden in haere Gouvernemen ten streck te marchen/ ende tot dien eynde/ ober al daer sy conden/ de panninghen vande op comen en Domeynen des Coninck aen te slaen. Een selven tijde heeft de Hertoghe van Mayenne tot de vergaderinge byrben gheschreuen aen den Hertoghe van Bouillon, de welcke by des Coninck volch sijn gheintercipiert/ schryvande de voorsz Hertoge van Maine, wel te weten/ dat sijnen Heere de Hertoghe van Guyle den negenden deser ter ooyloge tegen haer soude trecken: alsoer dat sy nochtans van hem/ noch van den Cardinael Guyle sijnen Borden/ niet veel quers en souden te verwachten hebben. Maer siende ende bebrindende/ dat de Hertoghe van Guyle in aller diligentie den crysch tegen de Princen voerde/ soo heeft hy den selfden vermaent/ dat hy sijn beloften soude indachtich wesen/ die hy/ vande Princen schepdende/ ghe-daen hadde/ haer belovende dat hy haer eenen goeden paps soude procureeren/ seggende: Dat het haer daerom veel nutter was/ dat hy by den Coninck ware/ dan absent we het Hof te bliuen. De Hertoghe van Mayne seide/ Aldien mijnen Cousin de Hertoghe van Guyle, sijn belofte niet nae en comt/ so ben ick ghesmet op een coets met eenen trompetten hem een Carrel toe te senden. Dit dreyghen heeft de Hertoghe van Guyle wepnich geacht/ daer en is oock niet op ghevolcht.

1617. De Gheconfedereerde Princen wierden ghehouden streck te sijn dupsent Prerden/ makende staet op noch dupsent Fransche/ ende noch dupsent Duytsche Luyeren/ die sy meyden in Februario by een te hebben/ met noch seuen dupsent Fransche Soldaten te voet/ ende oyle dupsent Luycker Warlen.

1617.

Macht der
Gheconfeder-
eerde Princen.

Als de saken tusschen den Coninck ende de Princen in Brabant sich wat scherp met de wapenen gedispuliert wierden/ soo heeft men oock wat scherp gerekent in grifaken. Al luyt van sechteren ober-slach g'mocht op de wtgane der penningen/ soo wilert bedonden/ dat t'sedert de regieringhe van Maria de Medicis Coninginne in Brabant/ al daer upgeheert sijn binnen den tijt van seg Jaeren/ in gheschenken/ clepne Doylochs heroerten/ wtbaert/ ende brgza: ffeuisse van Coninck Hepnizich de vierde/ de Coninginge van de selve Coninginne/ en de huploft van Coninck Lodewijck derij. de somme van lxxx. Milioenen gulden/ welch deure gheschieden/ compr yeder jaer te bedraghen rij. Milioenen/ is hondert dupsent/ ende lxxij. dupsent gulden.

Verloop
der finantie
in Brabant
rij.

De Coninck doet in Februario den meesten deel sijn cruppen/ hier en daer versprept gelegen hebben/ de/ vergaderen in Champagne, tusschen Meaux ende Chastau Tyri, om aldaer een beginsel van een legheer te formieren/ onder t'Luytenantschap Generael van den Hertoge van Guyle. De Marechal de Theunnes was tot dien eynde oock binnen Chastau-Thyri ghecome/ en de Heere van Praslin heeft sich niet miscontentement binnen S. Menegou begheven/ niet willende staen onder t'commandement vanden Marschalck van Theunnes.

De Coninck
begint een
leger te formieren.

De Prince van Ienville, Borden vanden Hertoghe van Guyle, is in de plaetse vanden Hertoge van Mayenne tot groot Chambellan van den Coninck ghestelt. die den 14. Februario den ghewoonteliken ret van getrouwicheyt heeft gedaen/ om dooz sulcke midelen het Hups van Guyle te meer in den

xxx j dienst

1617. dienſt van ſijne M^r. verſekert te houden.

De Coninck was vā meyninge de Prin-
cen met dize Leghers aen te taſſen / waer
van het principaelſte ſoude weſe van t'win-
rich dypſent man / onder t'belept van den
Hertoge van Guyſe, in Champaigne, tot be-
dwanch vande Steden Meſieres, Sedan, ende
andere. Het tweede / ſterck ſijnde ſes dyp-
ſent man te voet / ende t'waelf hondert te
peerde / ſoude gaen teghens de Stadt van
Soiſſons, ende andere Steden in die Quar-
tieren. Het derde ſoude ſijn onder het com-
mandement vanden Mareſchal de Themines,
tot bedwanch van de Stadt ende Landen
van Nevers. Hebbende de Coninck den Her-
toge van Nevers verclaert begaen te hebben
Crimen Laſe Majeltatis, als blyckt by deſe
proſcriptie.

Verclaringe
des Coninck
tegen
den Hertoge
van Nevers,
ende alle die
hem byſtaen.

Owijs by der gratie Godts
Coningh van Vraeckrijck en
Navarre, allen tegenwoor-
digen en toecomenden Sa-
luyt: Wy hadden ons ſel-
ve beloofd ſewer het Trac-
taet gemact in onſe ſtadt
van Sinte Menchout op den 15. Mey 1614.
dat den Hertoghe van Nevers, veroert door
het leet- weſen dat hy behoort te gevoelen vā
bewapenen / eerſt tegen ons aengenomen / en
door t'bertaſſchen van onſe Stadt en Ca-
ſtel vā Mazieres, de heroerte die alſoed in dit
Coninckrycke geweest is / begoot te hebben
en voorts behalven ſijnen ſchuldigen plicht
aen ons verbonden ſijnde door het goet jon-
ſtige tractement / midt gaderen de gratie en
weldaden die hy ons ſchuldich is / volgens
de proteſtationen die hy ons dickwils daer
van herſt ghedarn / ſich anders tegens ons
ſoude aengheſtelt hebben. Ende om deſer
doz/aercke ſouden wy verſch. pden excessen /
overlaſſen ende gheweldicheden aen eenige
van onſe Officieren tot verachtinghe van
onſe authoriteyt / ende openbare ſchandale
van onſe onderſaten gheſchiet / als oock an-
dere daden die wel verdient hadden ſtren-
ghelijck gheſtraft te worden / over t'hoofte
gheſien ende onghemerckt laten deurgaen
hebben: Maer hy gheduerende onſe repse
naer Guienne, ende ſtaende de oorlooge die
ons ten ſelven tijde wiere aengedaen / heeft
ons doen blycken / dat hy voort-voer in ſijne
quaet-willigheden. Want ſijnde dat hy
woepnich byſtants te verwachten hadde /
ten waere dat hy middel vout om ſich te
beſchermen met onſen naem ende authoriteyt /

ſoo heeft hy aen ons verſocht / dat wy hem
beſtellinghen wilden toefegghen om t'zich
volck aen te nemen / als wy hem sulcx betas-
len ſouden / dwelck wy hem niet en hebben
willen wepgheren / ende dat op de verſeke-
ringe die hy ons gaf van de ſelve tot onſen
dienſte te gebuycken. Maer na der hant
ſich daer mede behelpende tegen zyn beſofte
ende onſe meyninghe / heeft hy volck aenge-
nomen / ſonder ons bebel te verwachten / en
dat noch in veel meerder getal als de voorsz.
beſtellinghen mede bzachte en: ſoude oock het
ſelve t'rijck volck houden ligghe hebben
tot verderf van ons ſchamel volck / ſonder
die te gebuycken in onſen dienſte / ja ſelfs
daer mede geſterckt hebben onſen Hebe de
Prince van Conde, hebbende ſich een drel
des ſelfden gheboecht by de ſijne / ten tijde
dat hy trock ober de Rivier de Loire, het
welck hy miſſchien niet en ſoude connen ge-
daen hebben ſonder de ſchepen / die onder de
beſcherminge van den voorsz. Hertoge van
Nevers aſquamen naer Bonij van Nevers en
la Charite, dien doortocht te wege bzachten /
die ſoo veel quarts vercozfaecht heeft in dit
Coninckrycke. Des niet te min en ſouden
wy noch niet hebben willen nalaten onſe
gratien ende gunſten teghens hem te ver-
volghen / ende int goede ghenomen hebben
ſijne tuſſchen-beyden-comſte int Tractaet
van Loudun, hoe wel het tot alle de voorsz.
dinghen ende ſijnen handel in t'ſelve Trac-
taet / niet dan al te kennelijck was / dat hy
niet ſoo ſeere en ſterckte om ons Coninck-
ryck weder in vrede te brengen / als wel
om te begunſtigen de ghene die het beroer-
den: ende hebben hem naderhant opgelept
een eerlijcke Ghelantſchap in t'wyl ſtandt /
de welke hy tot zynen laſte genomen heb-
bende / heeft hy zynen af-ſchept van ons ge-
nomen ontrent uptgaenden April leſtleden /
ſonder derwaerts te repſen: Tuſſchen we-
ge vernomen hebbende / dat wy ons verſe-
kert hadden van den perſoon van onſen
Heefden Prince van Conde, heeft hy ups
hem ſelven ſich verhoudē in ons Lantſchap
van Campanien / ende heeft blyven aen
ons geſchreben / by de welke hy openlijck
betuychde ſijne quaet-willicheyt / ende hoe
woepnich werer dat hy machte van onſe
authoriteyt / begheerende onderricht te we-
ſen van de redenen die ons beweecht hadde
deſe reſolutie te nemen: hy heeft oock veel
doens ghedaen met de ghene die ten ſelven
tijde binnen Soiſſons ghetrocken waren / en
gereetſchap ſchienen te maechen om de wa-
nenen.

1617.

penen tegen ons aen te nemen: Ende om de selve soo veel naerder te wesen/is hy weder ghekeert in onse Stadt van Rhelms/ daer hy al voorsz was / ende de Inwoonders versamelt hebbende / heeft hy haer te verstaen gegeven/ dat hy ghesolbeert was te doen opnemen ses hondert Peerden en vier duysent Doet-knechten/ den Oederputeerde voorsz houdende het opzuyghen van een deel der somme die tot onder-hout der selver troupen soude van noode zyn/ het welcke sy gheueghert hebbende te doen sonder ons bevel / presenterde hy haer ghelt te verschieten / midts dat sy toestonden / dat het voorsz volck mochte gelijck worden / waer van sy haer excuserende / ende ghezagghen hebbende aende Chzezoieren van Brancrjck / inghestelt in onse Stadt van Chaalons/ soo heeft hy gheseyt/ te willen gaen na de selve Stadt / om aldaer desen voorszach in't werck te doen stellen/ ende hy heeft voorsz wt ghesonden eenige vande zijne/ die toghs gepyscht hebben voorsz vier hondert peerde/ innemende twee herbergen dicht by twee van de voornaemste poorten der Stadt/ willende teghens ghewoonte/ trecken de wuyfen van de Canoniken/ segghende: dat sy die van doen hadden voorsz Heeren van qualiter / die hem daer souden komen vinden: Het welcke de Inwoonders soo seer dede schynen voorsz zyn komste/ dat sy upt haer selben debent bodden den Heere van Vanbecour, die op wech was om met zyn Regiment naer ons toe te komen/ dat hy by haer soude come/ want sy vreesde zyn hulpe van noode te sullen hebben/ en hielden haer seluete wesen in groot verschel. Waer ober wy hebbende soze wille dragen voorsz haere versekeringhe/ ghelijck het noodich was/ den Gzabe van Tremes Gouverneur der Stadt ende den voorsz Inwoonders bevolen hebben/ dat indien die voorsz Hertoghe daer verscheene sonder onsen last / sy hem niet souden ontfanghen/ tot dat sy naerder beschept hadden van onsen wege: In voezgen dat den Hertoge van Novers bliuende by de resolutie die hy ghenomen hadde van derwaerts te gaen / gheworden is ghewerft sich daer vant ont houden / waer van hy sich tegens ons beclaecht hebbende / wy he bymoedelijck verclaert hebben de oorzake van nabeden ende misvertrouwen / die ons betweecht hadden sulcken oorde te stellen. Waer in plaetse van die te doen ophouden/ ghelijck hy wel conde/ heeft hy doen afsondigen/ ende heeft ghesonden dooz alle de

1617.

Steden des voorsz Lantschaps/ ende noch berber/ jae selfs in dese Stadt ende tot binnen ons Hof toe/ de gebuchte Coppen van de Brieven die hy ober dit stuck aen ons hadde gheschreuen / met noch andere daer benessens gaende/ dooz de welcke hy sich bevljchtde niet alleenlijck te doen qualijck nemen het ghene daer inne upt cracht van ons bevel was ghebact/ maer noch te lasteren ende schelden het beleyt van onse saken/ en den volcke verkeerde inbeeldingen daer van te doen hebben / ende is terstont veretrocken van onse voorsz Stadt van Rheims, vreesende dat de Inwoonders/ inde wapen gherracht zynde/ dooz de voorszlagghen die hy haer gedaen hadde/ ende opgeweckt dooz de soze die sy altoos ghebzagen hebben om te volgheden in haeren schuldighen plicht/ ende dooz t'ghene te Chaalons gheschiet was / hem souden ghedwongen hebben daer upt te schryden. Waer sekeren tijt daer na/ willende/ ghelijck waerschiynlijck is/ beproeben/ of dese quade gheruchten die hy hadde doen upt stropen / ende de treken die hy ghebzupcht hadde/ om de ghenegentheden van onse Onderfaten te verstaen/ ende verhoeren / midtsaders de listten die eenige sijne aenhangers geduerichlijck aensielden binnen de voorsz Stadt/ hem eenich voorszdeel mochten toegebracht hebben by de Inwoonders der selve/ heeft hy de selve genaerdt / ende de Hertoginne van Nevers sijn wuyf vrouwe voorsz upt ghegaen ghade om hem den wech te bereyden ende beyl te maeken/ hoe wel onder eenen ander beckmantel / is daer op den 14. November verschenen voorsz de poorten der selver Stadt/ alwaer sy aencomende / den Stadt-houder ende andere Inwoonders bevolen heeft/ ghelijck cozt te voezen een vanden haeren mede ghedaen hadde van haren wege/ in hechtenis te nemen den persoon vanden Marquis van Vieuville onsen Stadt-houder Generael int Gouvernement der voorszepde Stadt/ der Jurisdiction oft Lant-gebiede daer aen hangende/ ende des Hertochdoms van Reholois. Ende als hy haer ghebeden hadde te willen vertrecken/ segghende dat hyse niet en mochte laten inde Stadt come/ heeft sy teghen hem gebzupcht verscheyden bezeyementen ende insurpen/ niet tegenstaende / dat hy was int bedienen van sijn ampt (waer in hy de eere heeft van te presenteren onsen persoon) ende haer verclaert hadde/ dat hy ons bevel daer in naequaem/ het welcke hy des te nauwer gehou-

A r r ij

Des

den was te doen/ om datter Crichf-lieben ontrent de selve Stadt waren/ hy niemant aengenomen als hy den voorsz. Hertoge van Nevers, ende om datmen weynich te vooren aldaer ghesien hadde eenige wageus ghelaben met wapenen/ springers/ loorders/ ende andere diergelyche gereetschap. Maer de voorsz. Hertoghe van Nevers, niet te v. den ghade met het quaet ende onweerdich oot-pact des voorsz. Marguis van Vieuville, in het uytboeren van sijnen schuldigen plicht hy dese ghelagetheit/ heeft hy daerhs daer aen doen verasschen sijn hups te sy, voorsz. een groot ghezel Crichf-lieben, die hy aldaer ghelept hadde in besettinge/ ende ettelijche daghen daer na watenbe het rechte waerdich misnorgen dat hy daer in habde/ heeft hy gedaen een leenlijche aentstinghe/ welker forme selve ende de onvoorsichtige termien die zwaer Offici-lupden gebuychen/ soo seer strecken tegen onse opperke gerechtscheden/ ende eerbiedinghe/ die ons toe-comt/ als de sake selfs. Waer van vermitslichte zijnde/ wy tot hem schickten een van onse Crante byz. liff-wachte/ om t'voorsz. Warnisoen (dat niet min tot verachttinghe strecke van onse Mithopit/ als tot na-deel vanden voorsz. Marguis/ van Vieuville) te doen de trecken/ ende van onse wege in het voorsz. hups te gaen ende bij-ven. Maer de voorsz. Hertoge van Nevers heeft hem te rugge ghesonden/ sonder ons enige g'hoorzaamheyt te doen bewysen ter voorsz. van dese reyse/ lae ter contentien heeft hy veel quade woorden gh'haect met den voorsz. Crant/ ende de Archiers die hem vergeselschapten/ tegen het respect dat in ons ende de Coninginne onse waerdichste Vrouwe ende Moeder schuldich is/ onder andere segghende dat sy onder de roede waren: dat hy daer niet langher en was/ nademaal hy niet langher te v. v. en was/ ende dat hy hoopte sy souderden binne drie maanden wt zijn/ ende hy soude den v. van Prelam (die onse Krijchf-Oberste was/ in de voorsz. Provincie) met 20. duysent man re gemoete gaen. Volgens welken hy oock voorsz. ghebaren is tot de daet/ want hy op sijnen naem/ ende sonder last ende bestellinge van ons/ teghen de oude Witten en O. donnantien onses Coninghijer/ ende onse nieuwe herclaringhen ende verboden/ heeft volck doen opsoeken ende anemenen binne de voorsz. Provincie/ haer te verstaen ghevende/ dat het was tot onsen dienste/ ende dat dooz de Weren van Aubillij, Capiteyn

van Charleville, van Selles, Capiteyn van onse Stadt van Rethel, van la Chappelle, Zoon vanden Capiteyn van t'Castel van Mazieres, van Boihardin, Capiteyn van des voorsz. Hertoghens liff-wacht/ ende meer andere sijne mede ghenooten ende aenhangers hy hem daer tot ghebacht/ die der niet alleen een groot ghezel van ghelept hebben binnen onse voorsz. Steden van Mazieres en Rethel, ende binnen la Cassine, t'Castel Portiaen, Richecour, ende andere hupsen/ maer hy heeft sich oock verwoozdert dooz verras-singhe op den eersten Decemb. 11. leden/ een deel volck te brengen binnen onse Stadt van Sinte Manchoude, tot groot leetwesen vande Inwoonders/ de welke seer ghene-gen zijnde tot onsen dienste/ ende niet liden conuenre dooz soodanige gewelt gh'd'wou-ghen te worden om in ghebrecke te blijven/ hare woonplaatsen verlaten hebben/ ende sich begaven inde onligghende Steden/ sae selfs in eenige dypen onsen Coninghijche/ tot die ofte vier hondere toe/ de welke noch van vele andere ghevolck soude heb-ben gheweert/ hy albin de voorsz. Stadt niet en wate/ wederom ghebacht ghewoz-den ondel onse voorsz. wachte/ gelijck gescheit in den 26. des voorsz. Maerichs/ op welken dag (de gew. die daer binnen was-ten van inghen des voorsz. Hertoghe wt ghebrecke zijnde) men behout dat sy hy de v. hondert man streck waren/ die sich bes-gaven binnen Rethel en Mahieres hy de gene die sich te vooren aldaer verboden/ ende die men daer noch dagelijc int openbaer aen-nemt.

Maer ghelijck wannemen een maal de oogen gh. si ten/ heeft dooz het respect ende sijnen schuldighen plicht/ de misdaden hoe langer hoe meerder worden/ ende de ongh'e-hoorzaamheyt langer gheen perck en heeft/ soo heeft de voorsz. Hertoge van Nevers sich noch wijders verwozert/ want hy heeft vrent Crichf-volck doen komen in onsen Coninghijche/ ende onder andere binnen weynich dagen herwaerts heeft hy in onse Stadt van Mahieres ontfanghen menichste van Lupkenaeys/ belepde dooz eenen Galo-pijn inwoonder van Charleville, die gheholgh-t sulen worden van noch meerder eroupen/ dewijl daer binnen Lupch expresse verfoo-nen ligghen/ die de lupden noch zijne d'ale-ben verscheren/ ghelijck als de Baron van Pelsche dede ten tijde als hy ghebodt wiert/ Ende daer en tussche koopt de voorsz. Her-toge van Nevers over al veel Weerden/ doet

1617.

openbaerlyck arbeiden by menichte van volck / ende sent den inwoonderen vande Parochien mandementen by hem onderreeckent tot behoevinge vande fortificatie vande voorsz. Steden van t'Castel Porciaen ende van Ruhecour. **I**ae dat meer is / by doet te dien eynde afbrecken een van de voorszeden van Mahieres, daer een groot ge-eal van onse onderfaten in woonden / niet sulcken stouticheyt ende verachtinghe van onse authoriteyt / dat om de selve staende te houden / ende den loop van dese aenslaghen / ende ongehoorzaamheyt te doen sluyten / wy gheschwooren sijn te ghebruycken de midde-len die Godt ons in handen gegeven heeft / ten eynde dat sy tot haren schuldigen plicht ghebruycht mogen worden / die den selven te buyten gaen. Waer toe wy nochtans ons niet willende resolveren / dan soo laet als ons mogghelyck ware / ende met ghoote he-nisse van saken / soo en hebben wy eenighen tyt geleden / in de voorsz. Provincie ghesou-den de Heeren van Cambray, Raetf-Hee-re in onsen Raet van State / ende Ornelson mede Raetf-Heere inden selven Raet / ende daer beneffens den Raet-gueft-meester ordi-naris van onsen Wyse / om informatie te nemen op dese obere redingen onser ozdon-nantien ende verclaringen / ende op de aen-slagen voorgenomen tegh onse authoriteyt / als oock om teghen de schuldige te procede-ren / verhoopende dat hare handelingen die-nen souden niet alleen om de waerheyt te onderbinden / maer oock om de voorsz. Her-toghe ende ghelegenhelyt te geven van sich selven te erkennen / volgens de verma-nighen ende opmanighen die hem tot desen eynde met onser kennis ende wille gedaen sijn / hoe wi wy om onser waerdicheyt wille niet verclaert en hebben dat het van onsent wege gheschiede. **M**er is soo ver-re van daer / dat hy sijn profijt soude gedaen hebben met onse lydsaemheyt ende goeder-tirentheyt / dat hy ter contrarien sich noch dieper ghewichelt heeft in sijn voorsz. aen-slagen ende ongehoorzaamheyt / doende te-genwoozelijck t'ijchf-volck oplichten in Nivernois, vervolgende openbaerlycker als te vooren de oplichtingen die hy hadde be-gonnen te doen in Champagnien. Want wy sijn verwitticht / dat hy vooz wepnich tijts gelt ghegeven heeft aen verscheyden Edel-luyden des Landts ende andere daer ront-som / om Waendels te marchen van lichte Peerde / ende dat hy het Garnisoen by hem gelept te Rachel in sulcker voegen vermerr-

derc heeft / datter althang ober de buyten t-man binnen is / die onlanchs openbaerlyck gemonstert sijn ende becart met sijn eygen gelt / ende vooz eenighe vant voorsz. Garni-soen / onder t'belept vanden voorsz. Boislar-din Capiteyn van sijn lijf wachte, heeft doe-aentasten ende binnen de voorsz. Stadt ge-vangen leggen den Voost vande voorsz. Provincie / met sijn van sijnne Archiers en sijnne Officieren die al noch daer in hechte-nis worden ghehouden. Hy heeft oock daer-gevangen nemē eenen inwoonder van Ma-hieres genaemt Charlot, den welken hy te vooren verscheyden malen gedreacht had-de / om dat sijnne Sone Raetf-Heere inde Raet-banch van Rempes ginch besoecken den Marquis van Vieuville, ende ons al-daer diende. Den selven Charlot heeft hy doen schijden aen den voorsz. sijnne sone / die hy meende dat een vande Raetf-Heere sou-de wesen vanden Heere van Montejous, ge-vanghen sitende / om dat hy teghens onsen dienst ende de voorsz. cheben ozdonnantien / de wapenen ghebruycken hadde / dat hy opt'Castel van Mahieres (daer hy ghehouden woort) eben het selve tractement ontfan-gen sal / dat onse Officieren den voorsz. Montejous sullen en doen / als of hy hem geozloft ware te verhinderen den loop der justitie / ende als of hy teghens ons mochte ghebruycken het recht van repessien / een sak die de seuretyne sijnen niet van seer selven tegen maleanderen int werck stult. **A**lter dat hy soo verre buyten spoez getre-den is / dat wy de noedige remedien in eenē soo ghewilthige ghelgentheyt / niet langer en connen upstellen / ende verclaren moeten onsen wille ende meninghe ober de selve / ten eynde de voorsz. Vrenghe door de vooz-wendigen / daer mede hy sijnne g'hoorzaam-heyt ende reberheyt poecht te bemaetelen / niet en komte te bedriegen de gene die vande waerheyt niet onderrecht en sijn. **O**m dese voorszaken doen wy worten / dat na gedaen te hebben obersien de informatien by onse voorsz. Commissarissen ende andere onse Officieren in onse voornomde Provincie van Campanien genomen ende dese sake in deliberatie gelept te hebben in onsen Raet / alwaer teghenwoozlich waren de Conin-ginne onse Eerwerdighste Vrouwe ende Moeder / sommige Princen van onsen bloe-de / andere Princen / her toghen / Genooten / Officieren van onse Croone / ende andere voornaemste Heeren van onse Croone / wy gheseyt ende verclaert hebben / seggen ende verclaren

1617.

verclaren midts dese met onse hant onder-
teekent / den voorsz. Hertoghe van Nevers,
ende alle die hem bystaen ofte bystaen sullē
in sijne ongehoorszamheyt / aenhangen oft
aenhangen sullen in sijne aenslaghen / ver-
ballen van alle eeren / waerdicheiden / statē /
officien / machten / goubenementen / lasten /
pensioenen / privilegien / ende voorsz. deelen die
sy van ons ofte vande Coningen onse voorsz.
saten hebben / die wy weder roepen hebben /
ende van nu aen weder roepen / verclaeren
de den voorsz. Hertoghe / ende alle sijne aen-
hangers voorsz. ongehoorszame luyden / rebcl-
len / verstoorders vande ghemeene ruste / en
schuldbich aen Crimen laes Majestatis / ende
willen dat tegen haer als sondaige sal ge-
proceedeert worden / soo wel in hare persoo-
nen als goeder /u / memorie ende posteriteyt /
als werde tegen alle de gene die hem directe-
lijck oft indirectelijck sullen bystaen ofte
sabozeren. Bevelen oock onse Gouber-
neuren ende Stadt-houderē Generael van
onse Provincien / Capiteynen / Hoofden / ende
Bevel-hebbers van onsen luyden van Oor-
loge / haer op t'lijf te vallen / ende onsen Of-
ficieren / Meepers / Burghmeesteren ende
Schepenen van onse Steden / hare persoo-
nen / soosy aldaer bebonden worden / aen te
tasten / om haer in onse handen te stellen en
te verholgen dooz alle de wegen ende stre-
gicheden van onse oordonnantien op gelijcke
crimen gemaect / wel-verstaende nochtans /
soo de voorsz. Hertoghe binnen vijftien da-
gen na gedaene publicatie van dese / in onsen
Hove van Parlemeute / sijne souke niet en
bekent / ons niet en comt vinden om sich met
der daet ende in persooene te comen quijten
in onsen handen van den pliche die hy ons
schuldbich is / ende niet en doet vertrecken en
uyp onsen Coningrijcke gaen de byende-
linghen die hy daer herft doen incomen / af-
danckende alle de aengenomen rijcksluy-
den / ende wech nemende de garnisonen by
hem ofte sijn aenhangers byten ons bevel
ende bestellinge ingestelt : Ende wat aen-
gaet de Edel-luyden ende andere onse On-
dersaten / soo sy binnen den voorsz. tijde niet
en verseyghen inde Rechtbanken van onse
Bailliagien ende Senesalschappen onder
die welke sy resorteren ende te hups hooze /
om daer van te doen verclaringe ende pro-
cessatie gheregistrere inde Griffen der sel-
be / ende sich niet ghehel ende al en ontfiaen
van alle actien ende aenslaghen / streckende
tot nadeel vā onsen dienst ende autoriteyt /
ende van onse oordonnantien / verclaringhen

ende verboden. In welcken ghebaile de
voorsz. Hertoghe ende alle andere die hem by-
gestaen hebben / sullen byp ende ontfanght
van de straffen hier vooren geroert / en
ontfanghen worden in onse goede gracie.
Bevelen daerom onsen lieben ende getrou-
wen Raets-herren / de Luyden houdende
onse Hoven van Parlemeute / Bailliagen /
Seneschalen / oft hare Stadt-houders / ende
allen anderen onsen Rechteren ende Officie-
ren dien het behoort / elck in sijn gebiedt / dat
sy dese tegenwoordige registreren ofte doen
registreren / onderhouden ende nacomen /
volgens hare forme ende inhoudt / ende onsen
Procureurs Generael der voorsz. Hoven /
dat sy alle verbolch ende neersichtheit aen-
wenden sullen tot de uytvoeringe der selbe /
ende doen straffen ende castijden de gene die
daer tegen sullen doen. VVan het ons alsoo
belieft. Om het welcke te ghetuyghen wy
onsen Segel hier neffens hebben doen stel-
len. Ghegeven te Parijs in de maent van
Januarij, t'jaer van ghenade 1617. ende van
onse rijcken het sebande / Gherekent Lo-
wijs. Ende wat lager / By den Coningh Po-
tier. Ter sijden stont gheschreven Visa, ende
was ghesegelt mit den groeten seggel van
groenen Wasse / op roode ende groene sijden
banden.

Gelesen / gepubliceert / ende geregistreert /
ghehoort zynde ende sulcx verzoekende de
Procureur Generael des Coninc. Waer
eyt Hof oordonneert / datter Coppen sullen
ghesonden worden inde Baillijschappen / en
Senesalschappen deser Jurisdicte / om al-
daer gelesen / ghepubliceert / geregistreert en
int werck gheset te worden dooz de neer-
sichtheit der Substituten vanden Procu-
reur Generael des Coninc / den welcken
t' Hof belast neersich daer over te wesen en
de hant te houden aen de uytvoeringhe / en
den Hove te verwilligen sulcx gheschiedt te
wesen. Te Parijs int Parlemeute den 17.
Januarij. 1617.

Onderteeckens

Du Tillet.

De Coninc heeft op den 20. Februarij
de Presidenten de la grande chambre, in
de Louvre by hem doen comen / ende sy heeft
ter presentie vande Coninginne Moeder /
dooz den Heere Garde de Sceaux, opentlick aē
haer doen verclaren / dat sy mit bedorff-
nisse verstaen hadde / datter int Parlemeute
ten

ten tijde vande verificatie van sijne declaratie tegen den Hertoghe van Nevers, eenige Raedf-Heeren seer trouwelich hebben gesonden oft pinnerse ge-represente de saken vanden selven Hertoghe/ te gens sijne meeninge ende rechtbaerdige sake/ ende dat sijne **M^{te}** daerom hooch-noodich ghebonden hadde een reffellike Remonstrantie in forme van antwoorde/ op de manifeste van de absente Pringen oē 14. deser maent ontfangen/ te doen instellen ende publiceren/ waer door de gantsche werelt claerlich soude bewinden de waerheyt ende rechtbaerdicheyt vande saken/ mer iteratide aanbiedinge van sijne Conincklijcke gzaete aen de Pringen. Welcke Remonstrantie ter tijdt der selver vergaderinge opgelesen zijnde/ sprack ende verclaerde de Coninck sulcx zijne intentie/ ende sijne resolutie te wesen/ ende eyschen/ de daer op penne ende incht/ heeft hy selve die dadelick in presentie van allen onder- teychent.

De Hertoghe van Mantua heeft eenē extraordinarisen Ambassadeur in Brancich aen den Coninck gesonden/ om eenich middel te soeken/ om den Hertoghe van Nevers sijnen Hebe/ met hare **M^{te}** te vereenighen segghende: Dat het veel beter soude gewest sijn voer den Hertoghe van Nevers, dat hy in goede intelligentie met hare **M^{te}** hadde ghebleven/ ende eenighe saken over hem hadde laten gaen/ sonder sijn wterse presentie ofte recht teghens sijnen over-Heere staende te houden: Maer den Ministro des Hertogen van Mantua is van eenen Raedf-Heere des Coninck/ met den welken hy hier over in propoof was ghecomen/ geantwoort/ Dat de Coninck geresolvert was in geene Capitulation ofte Conditionele Tractaten met eenige Pringen ofte Heeren/ sijnde sijn ondersaken/ te treden/ dewijle men bevonden heeft/ dat de Pringen en Heeren/ door sulche middelen/ van tijdt tot tijt vromder van de volcomene ghehoorzaamheyt des Coninck/ sijn geworpe: Dat het verhaiden van nooden soude sijn/ dat de Pringen haer buyghden onder sijne **M^{te}** sonder eenige Capitulationen ofte Tractaten meer te maken/ met ootmoedich verzoek van pardon ofte vergiffnisse.

De Beconfedereerde Pringen hebben den tweeden Februarij schriftelijck aen den Coninck verdoont het onghelick datmen den Hertoghe van Nevers, ende oock haer bebe/

met ontdeckinge des oberlaesers die Brancich vanden Marquis d'Ancre wiert acugebaen/ spreken als volght:

I R E.

Sine seer ootmoedige en seer ghetrouwe Onderfaten ende Dienaers/ de Prince/ Hertoghen/ Genooten/ ende Officiers van uwe Croone/ ende voornamste Heeren uwer Rijk/ sijn/ de de gebaerlijcheit die u omringen/ ende de ongelucken die uwen staet dreygen/ met eenen onghelijcken onderganck / ten sy batter seer haest in werde versien/ ende dat haer allen toeganghen tot uwe **M^{te}** om u met vymoedicheyde ende sekerheyt de oofsacken daer van te ontdecken / ende de remedien voer te stellen / wort gheweyghert: Bidden uwe **M^{te}** haer ten besten te willen afnemen dese Remonstrantie/ die sy u in aler ootmoedicheyt voerhouden / ende die niet anders als wel en can passen in haere monden / wademaal sy anders niet en betuycht als ghetrouwichheit ende genegenheit tot uwen dienste/ ende tot de behoudnisse van uwen geheylighden persoon/ ende wilstant van den Staet haerlynden d. s. te beter voegghende/ overmits sy daer toe bevonden sijn door alle Goddelijcke ende mensschelijcke wetten/ door den Ede die sy gedaen hebben/ ende door den lasten dienst die sy schuldich sijn te bewijzen aen uwe Croone. Wy weten wel Heere, dat het quaet voer u vermout wiert/ door de gene die het doen/ die pinnerse soo seere arbeyden selve te bedecken als te bedijden / ende althijt trachten haerelijck te maken by uwe **M^{te}** die gene die sich daer over bedaghen. Ende het ongheluck van Brancich is sulcx/ dewijle sy alle de macht uwer Rijk in haere handen hebben/ dat sy u voer vanden doe houdē uwe aller gtrouwe dienaers. Maer het ghewelt van hare tyranische handelingen is tot soodanigen oberdadicheyt opgegegghen / datse niet langher en is te lijden. De clachte daer van is algemeyn/ een pege-lijck siet en voelt hare iammerlike bychte/ ende haere listicheden en kommen langer niet beleten/ dat den algemeynen roep en rouwe niet en home tot de nozen van uwe **M^{te}** ende uwe mededooghzaamheyt niet en be- wege tot ontlafinge van u volck ende van uwe Justicie/ teghen de Auitheuren van soe heele ellendicheiden / die alseman hant ende

Ootmoedige Remonstrantie ofte Vertooch des Hertoghe van Vendome en Mayenne, ende des Maer- schalks van Bouillon etc. aen den Coninck.

openbaerlijck verbloet / ende die dooz eemich ghemeynen roep van alle uwe onderſaen zyn verweten tot de rechtverrighe ſtoffe van hare onderdienſte / De eerſicht / Heere, ende de gerichept van den Marquis d'Ancre, ende ſijn Wouwe / is de eenige oorzake van de plagen die wy ghevoelen / van de ongheregeltheden die wy ſien / en van het ghene wy echer vzeſen. Dit is e' gewel dat het gheele lichaem van uwen Staet ten naefſten by verdooven en beſmet heeft. 'Tis ober he alleen dat men claecht / ende ober de bedienaers ende upt-voerders van ſijne ghewelighe ende upſinnige paſſien / niet ober pewant anders. 'Tis de claechte vant meefte deel uwer Onderſaen van allerley ſtaet ende conditie / die noch een Franſch hert in t'lyf hebben / de welke ſiende haer ſelven met vzeſe ende ſchpich omringht / ende allerley ghebaerlicheden onderwoopen / dooz de inlandſche t'ſamenroeringen aengerecht tot verberf van uwe ſtaet / haeren toeblycht nemen tot uwe Juſtie / om bezigt te zyn van de verdoornighe ende dienſbaerhept die men haer ober den hals wil dvinghen: En om uwe Croone te verloffen van ſoo beele rampſalichede / alſer dagelijck vooz den dagh komen om de ſelbe t'onderſte boven te werpen. De remedie / Heere, heft ghy in uwe handen ende macht: ſoo ghy die niet en ghebypcht / de ſtechte ſal onghemeylijck worden / om het welke te ontgaen / men de oorzake moet wech nemen / de welke na dien ſp u bekent is / ſoo en hanght ſp maer aen u wootz alle / doende van uwen geheplighden perſoon en de Coninginne uwe Moeder wech-jaghen den Marquis d'Ancre, ſijn Wouwe / en haren aenhangh / ende uwe Juſtie machte g'vende / om te ſtraffen ſoo beele boofdaten die ſp begaen hebben tegen uwen Staet. Alle man weet de treken daer mede hy onme ge-gaen heeft ſichtent de doot van wijlen den Coningh / geluckſeliger ghebachteniſſe / om tot ſich te trecken de ghehele en volcomene regieringe uwer Rijk / he ſelven meefter te make van uwe Raet / van uwe Financie / van uwe Wapenen / en van uwe Stercté / te beedele de gemeene Officien en Ampten / ende ſchepſ-man te weſen van alle ſtaten ende weerdicheden / ja ſelfs van het leven ende de doot uwer onderſaen / de middelen die hy ghebypcht heeft / om de Princen van den bloede / andere Princen / Officieren van uwe Croone / ende booznaemſte Heeren uwer Rijk te doen verſtrecken ende twee-

drachtich te maechen onder malcanderen / de archiflicheben ende om-hoopinghen daer hy ſich mede beholpen heeft om de authoriteit van uwe Parlementen te verſwacken ende t'onderdrucke / de wettelijche byzondichept van hare Vertogen met gewelt te ſmozen / uwe booznaemſte Officieren te doe ghevangen nemen / ende onemichhept te verweken onder alle de Staten uwer Rijk / om het gautſche bewindt daer van te crigen / ende alleen te ghebeden inden Staet / ghelijck hy teghenwoudich doet / met eenen onberdzaeghlijcke ſtoutichept ende moete-wille / het daer vooz houdende dat ſich niemant en vermach tegen ſijne ſtaet-ſuchtige raetſlaghen te ſtellen / ſichtent dat hy aert de hoochſte ongherechlichept ende oberdadichept van de Werelt heeft doen gebanckelijck ſetten den eerſten Prince van uwen bloede / ende dooz deſe vermetele daet gheſchonden heeft de gemeene trouwe des verdzachs van Loduyck / aen welckers onderhoudinge ghelegen was de ruſte ende vrede van uwen ſtaet / die hy liever heeft weder inde ellendicheden der oorloghe te werpen / als te liden datmen hem aſtrecke het moetaenſicht van uwe Coninglijcke authoriteit / met de welke hy ſich behelpt / als met een werck-tuych van t'berberf van uwe aller getrouwe Dienaers. Deſe dinagen / Heere, zyn ſoo kenbaer / ende ſijne aenſlagen ende bedrieghen ſoo naechtelijck ontdeckt / datmen daer niet aen can twyffelen / ende de extraordinare proeduren ende gheweldaden die hy dagelijck op den name van uwe Majeſteit int werck doet ſtellen tegen mijn Heere den Hertoghe van Nevers, onder ſoo keanelijcke deckmantels en colomnien / dat ſelfs den alghemeynen roep verſtreckt tot een proebe om hem te wederleggen / geven genoeg te kennen / dat ſijne conſpiratie int ghemeyn is aengherecht tegen alle de Princen ende Groote uwer Rijk / die ſich niet en connen noch willen buyghen onder ſijne tyrannie / ende de macht hebben om ſijne aenſlagen / die hy dagelijck tot verberf van uwen ſtaet upt-voert / te doen ruypen. Want welke is doch de miſdaet van mijn Heere den Hertoghe van Nevers, dan dat hy een Prince is / gheſpooten wt een van de doozluchtichſte Wapen uwer Rijk / die ſijn Waderlande lief heeft / die de ruſte van dien beſozght / die tot noch toe niet gepvert en heeft als nae uwen dienſt / ende geen andere authoriteit vooz wettelijck en bekent / als de uwe: hy heeft ſich beclaecht ober ſekere

1617.

1617.

sekeren misshandelingen hem aenghebaen by eenen synen partikulieren Deffael ende van weghen datmen tot verachtunghe zijnes Wapens hem niet en heeft ghelaten de vze beoedinghe des selven in syn Gouverne-ment. Op heeft hem vervolgen de uptvoeringhe van sekeren leenlijcke gherrechtigheden in syn Landt/ dooz de gewoonlycke wegen van Justitie. Ende om niet te laten ver- loozen gaen het ghene sijne nooz-Waderen hem by successie hebben naghelaten/ siende datter verborghene aenslaghe op handen waren/ die men upt socht te boeten teghen sijne Wapen/ soo heeft hy/ naer behooren/ sozge ghedraghen dooz der selver verseker- heyt/ om die onder uwe autozptept/ ende tot uwen dienste te beschermen/ ende dese soo noodige daden wozen tot syner onere misdubdel/ ende hem toegerekent dooz mis- daden ende wederspannichteit. Wy hebben ghesien de Verclaringe tegens hem upt ge- rendicht onder den naeme van uwe Maje- steit/ ende de redelijcke conditien die hy sich onderwerpt om hem selven te rechtveerdigen/ ende sijne onnooselheyt te doen blijcke: de welcke na dien sy ons bekent is/ soo bid- den wy uwe Majeesteit seer ootmoedelijck die selve te nemen in uwe bescherminghe/ en niet te ghebooghen dat sy verduckt werde dooz de ongerechtigheyt ende t'gewelt van den Marquis d'Ancre, wiens oberlaften ende misdaden wy niet langhet en connen ver- wijgen/wademael onse langh-duyzige ver- draechsaemheyt tot noch soe anders ver- gens tot en heeft connen dienen/ als om sy- nen moetwille ende vermetelheyt meer en meer te doen groepen: op datmen ons niet meer en verwijte/ soe die eenen genegenheyt ghedraghen te hebben tot uwe Majeesteit/ soo ondanckbaer gheweest te zyn tegen ons Vaderlands/ ende soo trouweloos ende on- nut dooz ons selve ende onse nacomers/ dat wy stille ghesweggen hebben/siende de over- wonderlike begunsticheyt deses vzeemdes- lings moetwillichlyck den doet setten op de kele van uwen staet/in sijne handen hebben den eersten Prince van uwen Bloede/ de Wetten ende Magistraten onder syn voe- ten treden/ uwe ffinantien dooz sijne ver- doenlijcheyt upt-puften/u volck met oer- matighe lasten verlicken/uwe onderfaten verradelijck ende ongestraft doen vermoor- den: tot een belooninge van soodanige ver- raderijen ende trouweloos heben/ de Gouvernemente van uwe plaetsen wech schen- ken/ de oude ende doornaemste Officieren

van uwen staet ende Parlement af settē/ ende haer upt te handen nemen de eer-na- men die sy dooz haren ouderdom/dooz hare deucht/ende dooz haere verdiensten vercre- gen hadden/om in haer plaetse te stellen sij- ne creatueren/persoonen geheel onweertich zijnde/ onbedreven int belepdt van eenen Start/ ghebozen tot slaverijge/ byanden van Lupden met ere/ ende brquaem om sijne passien upt te voeren/ het sy dan oock wat schade dat Wanchrijck daer by soude mogen lyden/dewyle hy geen dingh onghes- oozloft en hout/wanneer t'selbe maer dienē magh om de aenslagen van sijne eergierich- heyt te beboozderen.

Wit/Heere, doet ons uwe M. seer oot- moedelijck bidden/te willen aenmercken de ellendigen staet daer u Coninckrijck toe ge- bracht is/ende herbuozt brenghen dooz uwe boozsichticheyt ende autozptept de trema- dien die daer toe van noode zyn/hanghende allenlijck aen uwen wille/sonder te geboor- gen/dat uwen naem oft uwe wapenen ge- bruycht werden/ om te vergieten het bloet van uwe Onderfaten/ ende de Wapengmao- ten te verducken om tot haeren nadeele de vzeemdelingen booz te staen/maer lieber de selve booz altoos van u wech te doen/ ende tot castijdinge ende straffe der misdadighe in u Coninckrijck te herstellen het vertrou- wen ende de sekerheyt/ weder op te doen rechten de gemeene trouwe die nu geschon- den is/ende myn Heere den Prince te stellen in volcomen byzheyt. Ende om dooz be- hooflijcke middelen te stellen de ongeregelte- heden van uwen staet/te doen onderhouden het Verdach van Loduyn/ ende by uwen persoon in uwe staeten te roepen de Princen van uwen bloede/ de andere Princen/ Wer- togen/Genoeten/ende Officieren van uwe Croone/ ende Gaded-Heeren van State/ die wijlen den Coningh uwen Vader ghe- dient hebben geduerende sijne regieringe/en die dooz naturlijcke genegenheyt en epgē aenghelegentheyt op het naeste verbonden sijn aen de behoudenis van uwen staet: En alsdan sullen wy t'geluck hebben van u elck na sijnen staet/ waerdichheyt/ en grootheyt/ te bewijfen den gantsch ootmoedige dienst en getrouwe gehoozsaetheyt/die wy u schul- dich sijn/en bewijfen sullen/soo lange wy le- ve/als uwe aller ootmoedighste/getrouste/ en gehoozsaemste Onderfaten en Dienaers.

Et Soissons dē twee.
den Febr. 1617.

Safer de Vendome.
Henry de Lorayne.
Henry de la Tour.

Sff 9

Maer

Mer deſe / miſsgaders noch verſchep-
dene andere demonſtrantien die de
Princen gedaen hebben / waren al te
vergeefs / Ja ſp hebben den Marquis d'An-
cre meer oorſake gegeven om den Coninck /
de Coniaginne Moeder / ende andere van
de Grooten / dagelick meer ende meer teghen
de Princen te verbitteren ende aen te hitſen /
ghelijck ſulches onder anderen is blijckende
by de openbare brieven des Coninck vande
13. Februarij, daer inne hy de Hertogen van
Vendome, Mayenne, van Bouillon, den Mar-
quis van Coeuure, den Preſident le Jay, ende
alle die haer byſtant doen verclaert gecom-
mittert te hebben Crimen Laſe Maſtatis.
De woorden vande Declaratye des Co-
ninck ſijn deſe:

De Coninck
verclaert de
Hertogen
van Vando-
me, Mayen-
ne, Bouillon,
de Marquis
van Coeuure,
en den Pre-
ſident le Jay,
met alle die
haer byſtant
doen, begae-
te hebben
Crimē Laſe
Maſtatis,

Ouijs by der gratien Godts
Coningh van Vranckrijk en
Navarre, allen tegenwooz-
digen ende toecomende ſa-
lupt. De goetheit ende
ſachtmoedicheit by ons
gebruicht / miſsgaders de
gunſten ende weldaden die wy hebben me-
de gedeelt aen ſommige Princen / Hertogen /
Ghenooten van deſen Rijkhe / ende andere
onſe Onderſaten / heeft ons met goeden
rechte doen verhoopen dat de ſelve haer ſou-
den houden binnen de palen van het onſch
ende gehooſaemheyt / die ſp ons van natu-
ren ſchuldich ſijn / voornamelijck die ghene /
den welken wy niet alleen de miſſaden by
haer begaen / vergheben / maar oock nieuwe
goet-jouſtigheden bewiſen hadden. Des
niet te min / ſoo is het gebeurt / dat ſp ocker
kugge ſtellende alle deſe opmerkinghen / en
vergetende de beloften by haer gedaen inde
leſt-voorzangene handelingen van Loduyn
ende Soiffons, alwaer ſp haer begeben had-
den eben op de ſelbe tijt als wy deden vaſt
houden den perſoon van onſen Neve den
Prince van Conde, ſp haer in ſulcker wiſſe
verclaert hebben teghen ons en onſen ſtaet /
door nieuwe verbinteniffen ende tſamen-
rottinghen binnen ende buyten den Rijkhe /
dat wy met waerheyt moghen ſeggen / dat
ſp anders niet door en hebben / als het ſelbe
in den grondt te verdoen / ten ſp dat hy
ons datelick daer in werde boozſien: waer
toe ſp aengelockt wordē door de ongeſtraft-
heyt ende profyten die ſp door deſen daer
hy ghenooten hebben / ende door het boozdeel
dat ſp als noch / in plaetſe van ſtraffe / ver-
hoopen te ghenieten. Ende na dien het ſijn

de Hertoghen van Vendome ende Mayenne,
mit de Marſchalck van Bouillon, ende de Mar-
quis van Coeuure, die ergen alle de betwinge-
niſſen / die welcke ſp ons ſedert de handelinge-
gen van Loduyn ende Soiffons hebben ghe-
daen ende doen doen / van ſich nimmermeer
te ontrecken van onſe gehooſaemheyt ende
vanden ſchuldigen plicht / daer mede ſp ons
van natuure wegghen verbonden ſijn / haer
ſelven op nieuw / tot onſen grooten leed-
ſen / niet tegenslaende de bemaninghen die
wy haer door verſchepden perſoonen hebbe
doen voorzhouden / ten eynde ſp liever we-
derom wilben proeben de bychten van on-
ſe ſachtſinnicheyt / als de crachte ende ſtra-
heyt van onſe wapenen / by een ghevoerht /
verbonden ende te ſamen verknocht hebbe /
ofte deel eer door ghebaen ſijn in het ſelvi-
ge verbont / aenhanghen / ende tſamen-
rottinghe die ſp onder malcanderen tot nadeel
van onſen dienſte ghehadt hadden met den
Hertoghe van Nevers, den welken wy om
ghelijcke miſdaet verclaert hebben ſchuldich
te weſen aen het Crimen Laſe Maſtatis, en
voorts te bedriven allerley daden ſchonden
te teghen den ſchuldigen plicht der Onder-
ſaten ende Officieren vande Croone / die op
t'aldernauſte verbonden ſijn aen haeren Co-
ningh: hebbende de boozſ. Hertoghe van
Mayenne int beſonder niet alleen heldt we-
der inde Stadt te comen / den Stadhouder
Generael ende andere Officieren van
Saiffons, die welcke ſlaende de leſte beroerte
door ſijn bevel daer upt gheſet te aren / ende
in ander Steden daer hy macht heeft / met
cracht ende geweld upt de handen van onſe
Officieren doen nemen onſe brieven van
Verclaringshe teghen den boozſ. Hertoghe
van Nevers, met verbode vande ſelve te doe
uptcondighen / gheijck wy haer hadden be-
laſt: maer dat meer is / om ſijn quart belept
te bedecken / heeft hy het geruchte doen loo-
pen / datmen gheſtaen hadde nae ſijn leven:
het welcke hy aen ons gheſchreven hebben
de / ſoo hadden wy / om onder-recht te zijn
vande waerheyt / by olafen Hobe van Para-
lemente doen ordinere / datmen den miſda-
dighen ſijn proces ſoude waken tot Soiffons
boozſchreven / ende dat hy daer na ſoude ge-
bracht worden tot onſen boozſ. Hobe / om
nae den eyſch van ſoo onhebbelijcken ſeyt /
geſtraft te worden: waer van hy het upt
voeren verhuindert heeft / ſiende dat de miſ-
dadige niet en bleef by ſijne beſchuldighen /
maer in teghen-deele ten by-weſen van alle
de Officieren / bekende beweeght te zyn ge-
weest

weest om de selve beschuldiging te doen door
eenige luyden van haer sijde: so dat hy/om
te beletten datmen gheen kennisse daer van
en name/ genootsacht is geweest de Arch-
hier by die van onsen Hove aldaer geson-
den om den misdadigen tot haer te brengen/
te doen bewaren / ten eynde sy t'haerder
weder-comste niet siende de Officiere van
de Banck Presidiael/ de selve niet en soude
mogen onderrechten hoe alles was toege-
gaen: ende hebbende sy al te samen tot na-
deel van onse soo scherpelijck ende solem-
nelijck uptghehouden verbodt/ doen wer-
den ende opneemen volck van onzloghe/ ende
de selve verbeelt inde Steden ende plaetsen/
die wy haer vertrouut hebben te bewaren/
ende onse arme onderfaten met menichien
ghedaen arbeiden/ ghelijck sy noch dagelick
doen/aen de versterkingen vande selve be-
staende ende aentastende onse penninghen
ende Officrs van onse ontfangers/ en haer
uyterste bestende/om te verlepden/ ende
van ons dien volgens oock vā garen schul-
digen plicht/ te verzeenden de Capiteynē
ende Gouverneurs van onse Steden ende
Casteelen/ghesholpen ende by-gestaen wor-
dende in alsulcken overbieden ende verach-
tinghe van onse authoriteit door het inge-
ven ende den raet van Meester le lay, Pre-
sident in onsen Hove van Parlemeute:

Al het welcke wy geladen en ober t'hoofst
ghesien hebben/ totter tijt toe/ dat sy haer
inde wapenen vergabert ende te selve be-
geven hebben/ tot verderf ende verdrukke-
nge van onse arme onderfaten / soo dat sy
ons/ teghen onsen goederstieren ende soeten
aert/ bedwingen teghen haer te procederen
door de wettelijcke wegen van rechte / om
alsoo door een rechteverdrighste straffe te
verhindere den voortganc van alsulcken
misdaden: sullende anders daer van re-
kenschap moeten geven voer Godt/ die de
Justitie ende macht gheset heeft inde han-
den der Souvereynen/om sich op te maken
tegen soodanige overlasten/ ende te verhin-
deru hie verderf van de volckeren ober de
welcke hy haer heeft gheset: Doen der-
halven te weten/na dien wy dese sake in be-
raetlaginge hebben doen legghen in onsen
Raede/ alwaer teghenwoozdich waren de
Coninginne onse seer eerweerdige Vrouwe
ende Moeder / enighen Princen van onsen
bloede/ andere Princen/ Hertoghen/ Genoo-
ten/ Officiere van onse Croone/ende voer-
naemse Heeren van onsen voorsz. Raede/
dat wy niet aduys van dien gheset ende

verclaert hebben/ seggen ende verclaren by
dese/ gheteekent met onse eyghen handt/ de
voorsz. Hertogen van Vendome ende Mayen-
ne, Marschalck van Bouillon, Marquijs van
Coeuvre, President le lay, ende alle andere/
die haer bystaen ofte bystaen sullen in haere
onghehoorsaemheyt / ende hare voornemen
aenhangen ofte aenhanghen sullen/ verhal-
len te zyn van alle eere/ wederdicheden/ Sta-
ten/ Officiere/ Machten/ Gouvernemen-
ten/ lasten/ pensioenen/ privilegien/ ende voerba-
ten die sy hebben van ons / ofte vande Co-
ninghen onse voorszaten/ welcke wy weder-
roepen hebben/ ende van nu af wederroepē
midts desen/ verclarende de voorsz. Hertog-
gen/ Marschalck/ Marquis/ President/ en
alle hare aenhangers door ongehoorsame/
wederspanninghe luyden/ verfooyders van
de ghemeene ruste/ ende schuldich aen t'Cr-
imen Lesa Majestatis, ende willen de dat tegen
haer als teghen soodanige werde gheproce-
deert/ soo aen hare personen/ als goederen/
memorie/ ende nacomelinghen/ als mede te-
gen alle de ghene die haer sullen bystaen ofte
voorzderlijck wesen directelijck ofte indirec-
telijck: Ghebieiden allen Gouverneurs/ en
Stadehouders Generael van onse Pro-
vincien/ Capiteynen/ Hoofden ende Velep-
ders van ons Crichf- volck haer op t'lijste
hollen/ende alle onsen Officiere/ Meepers/
Voogdmeesters ende Schepenen van onse
Steden/haere personen/soo sy aldaer ghe-
houden werden/ aen te tastē/ om die te stel-
len in onse handen/ ende te verbolghen door
alle de weghen ende strengicheden van onse
Ovderantien op ghelijcke misdaden ghe-
maect: behoudens nochtans/ soo binnen
veertghen daghen/ nae dat dese tegenwooz-
dighe sullen afgelesen wesen in onsen Hove
van Parlemeute/ de voorsz. Hertoghen van
Vendome ende Mayenne, Marschalck van
Bouillon, Marquis van Coeuve, ende Presi-
dent le lay, hare schult niet en bekennen/ ons
niet en koenen vinden/ om sich metter daet
ende in eyghen persoon in onse handen te
quiten in hare schuldige plicht t'onswaert/
ende niet en verrecken/ ende wt onsen Rijk-
ke gaen de vzeemdelinge die sy daer in heb-
ben doen komen/ de aenghenomenen Crichf-
luyden niet af en dancken / ende de Garni-
soenen by haer oft hare aenhangers/ sonder
onse eyde ende Commissie opgherecht/ niet
weghen nemen: Ende ten opsichte vande
Edel-luyden ende andere onse Onderfate/
soo sy binnen den voorsz. tijt haer niet en
presenteren / voer de Bancken van onse

Bailluagien ende Senefaelſchappen onder de welke ſp t' hups hoozen/om verclaringe ende proteſtatie daer van te doen registrere inde Grefſien der ſelver/ ende haer niet te eemael af en ſcheyden van alle daden ende aenſlaghen/ ſtreckenbe tot naedeel van onſe autoriteyt ende dienſt / ende van onſe Ordonnantie / verclaringhen ende verboden. In welchen ghevalle de hoozſ. Hertoghen/ Maerſchalck/ Preſident / ende alle andere die haer bygeſtaen ſullen hebben/ ſullen byp ende ontlafſt blyven van de penen hier vooren geroert/ ende ontfangen worden in onſe goeie gracie. Bevelen hoozſ onſen lieben ende getrouwen Raetſ. Heeren/ den Lupden houdende onſe Hoben van Parlemeſt/ Bailluwen/ Senefchalcken/ ofſie hare Stadt/ houbden/ ende allen anderen onſen Richte ren ende Officieren / dien dit aengaet / ende elck van hun int beſonder/ dat ſp deſe tegenwoozdige registreren ofſie doen registreren/ bewaren ende onderhouden / upt wiſſende hare forme ende inhoud : ende onſen Procureurs Generael der hoozſ. Hoben/ alle veroolch ende neerſticheyt te doen / om die upt te boeren / ende alle dieſe overtreeden ſullen/ te doen ſtraffen ende caſſijde. VVant het ons alſoo belieft : Dat te oorzonden hebben wy onſen ſegel hier onder doen ſtellen. Ghegeven te Parijs inde Maent van Februario, t' Jaer van ghenade 1617. ende van onſen Rijke het ſevende. Onderteeckent Louijs, ende wat leggher by den Coningh, De Lomenie, ende ter ſyden af Viſa. Ende was geſegelt op roode ende groene zijde banden in groenen Waſſe.

Gheleſen/ afghekondicht/ ende te boeche gheſtelt/ daer op ghehoozt zijnde ende ſulck verſoekende de Procureur Generael des Conincx/ ende is gheozdineert/ datter gecollationeerde Coppen ſullen geſonden wordē aen de Bailluagien ende Senefaelſchappē van deſen gebiede/ om aldaer geleſen/ afghekondicht/ ende te boeche gheſtelt te worden dooz den bijt. vande Subſtituten van den Procureur Generael des Conincx/ de welcken het Hoff beſaſt alle neerſticheyt daer in te doen / ende ſulck binnen ſmaerts aen te geben/ op pene van upt haren eyghen naem daer hooz te verantwoozden. Te Parijs int Parlement den 13. Februarij. 1617.

Onderteeckent

Du Tillet.

De Princen ſijn conſtant ghebleven in hare reſolutyen / en de Coninc is hoozt-ghebaren in ſijne reſolutyen de ſelſde pogende ghewapen der handt wt te boeren/ alſoo dat Franckryck aen alle horeken en canten in oproer ende in crijchſ-ruffinge gecomen is.

De Coninc heeft de Graue van Auvergne met eenen Leger geſonden inde Provinſien van Thimeraſs, Parche, en Mayne, tegen de Princen vergadert binnen Soiffons, die oock haer crijchſ-volck dazeder wegen hadden ligghende / daer mede ſp verſchepdene plaetſen beſetten / als namliech het zene int quartier van Perche, ende inde vaſte plaetſen ghelegghen tuſſchen de Ribieren de Seine ende de Loire. Het andere in Nivernois, daer ſp boven over de Ribiere Loire twee brugghen hadden/ eene te Dizire, d' andere te Nevers. Het derde in Soiffonnois, Laonnois, en Rethelois, daer ſp in hadden/ tuſſchen de Ribieren d'Aisne, d'Oyze, ende Mzele, deſe naevolghende Steden/ Laon, Couſſy, Richécour, ende andere plaetſen. Op de Ribiere van Aisne, hadden ſp Soiffons, Chateau-Portien, ende Rethel. Op de Ribiere Oyze hadden ſp deſe plaetſen/ Noyon, Chaumy, ende la-Fere. Op de Maefe/ Mezieres, Donchery, en Sedan. In het Lande van Valois, het Caſteel van Pierre-fons : Ende in het lant van Tieraſche na Camerijck aen/ Caſtelet, daer de Heere van Haraucourt Gouverneur was.

De Graue van Auvergne heeft in Januar. ende Februario ewige Stedekens ende Caſtelkens ofſie Edel-liden huſſen inghenomen/ ende met garuiſoen beſedt/ met clepne moepte/ de Heeren ende Edel-lupden/ die de Princen waren toegedaen/ meck gheblucht ſynde. Wy heeft Vernevil inghetreghen / de Baron van Meldavy hem inlatende/ da dat hy met drie duyſent Man ende twee Welfſtuckkens daer hoozt gecomen was. De Heere van Longeval, iſſer als Gouverneur/ vanden Marquis d'Ancre, ingelept/ want het ghehoozt onder Normandye, daer d'Ancre Gouverneur van was. Oock heeft de Graue van Auvergne het Caſteel van Senonches in Thimeraſs met des Conincx crijchſ-volck beſedt/ als oock Chateau-neuf, ferte au Vidame, la loupe, Nogent le Rotrou, ferte Bernard, ende Mans. Enighe clepne Heerkens ende Edel-lupden gaben haer byp-willich in ſijn handen/ ende beloofden en wozen den Coninc te ſullen blyven ghetrouwe onderſaeten. Soo becl heeft deſen tocht tot voorzdeel des Conincx te wege gebzacht/ dat alle in ſtilte

1617.

Wilte ende in ruste in dat Quartier gebleven is/ sonder dat si hemant heeft doozen opwerpen tegen den Coninck. De arme onbesluten waren seer verblijt dat de sarchen soo af liepen/ want sy te doozen ghebreest hadden/ dat sy dooz vele inlegeringhen ende denir- lochern souden zyn verdozen gewor- den. Tuden beginne vande Meerte is de Gz. van Auvergne wederom te Parijs gecome/ daer hy alle ghereetschap heeft ghemaecht/ om Pierrefons ende Soissons te gaen beleghen. Het Garnison van Pierrefons, dwelck de Marquis de Coeuvres daer in ghelept hadde/ marchte her Landt van L'ile de France, ende andere quartieren daer om her / yerl onbep/ met loopen en stroopen/ beroovende heel waegens die wt Normande ende Picardie nae Parijs wouden gaen. De Hertoge van Vendosme heeft de Compagnie ruyteren vande Gzade van Candale, die her met den Coninck hiet verslagen.

In Martio ende ontrent dien tijdt / wierden der vers galgen binn Parijs opgericht op de vier werch plaatsen/ ende elckg. Alsoe de Marquis d'Ancre in grooren daer was ghecome/ hy velen aen het Hof ende by den ghemeynen man / ende vast peder een quaet van hem sprack/ soo was het gemeyne gherechte binn Parijs/ dat dese galgen waren opgericht/ om daer aen te hanghen/ die qualich spreken souden van desen Marquis. Andere seggen / dat sy wt last van het Hof waren opgericht/ om daer aen te hanghen/ sonder soene van Proces te houden. De Daegebonden/ ende ander ghespys van banditen/ die heel moet wille ende groote dieverij by nacht binn Parijs verzeven.

Den 27. Februarij isse binn Parijs vooz het Casteel van Louvre een Schot- Gersman onthooft/ die inde wandelinghe miet genosent den grooten Schot, ende was ghemest van des Coninck lijf wacht. Wm miet te laste ghelept/ dat hy de Princen eenighe soldaten hadde toeghesicht/ welck hy tot der doot toe onthende/ doch wt heeft her wt wesen ende onthalt op het seggen der geupgenissen/ die teghen hem ghegaen waren.

Ware Men hebben geresolbeert drie Legeren te voeren tegen de Princen ende hare adherenten/ eenen onder het beleyt vanden Marechal Montigny in Nivernois. Den anderen onder den Gz. van Auvergne om de Steden in Pile de France / die niet met de Princen hielden/ te beleghen: Den derden onder het beleyt vanden Hertoge van Guise

ende de Marechal de Themines, om in Champagne den Hertoghe van Nevers den erich aen te doen. De Hertoge van Guise is den 17. Februarij van Parijs ghetrocken/ in den eersten Martij heeft hy het Casteel van Richecourt of Riscourt op de Aisne beleghert/ ghude een stercke plaetse natura loci. Daer sach binn eenen Capiteyn Fesmes, met sestig soldaten/ die drie dagen lauch allen mogelicken teghenstant ghedaen heeft / maer alsoe hem pulver ontbrack/ en hy meer dan twee hondert schueten van het Canon verwacht hadde/ soo is hy ghewootsarche gewerft met compositie de plaetse te verlaten op den 4. Martij, wt treckende niet bagge en bagga- gpe / niet trommel slach ende brandende lonten. De last van den Coninck is die plaetse gheraferet/ ende afgebrant.

Hier nae is de Hertoghe van Guise ghetrocken nae de Wiche ende t' Casteel van Rozon in Tiersche, drie mijlen van Vernin. De Capiteyn Camar heeft sich met sijn 70. soldaten ghesont geresolbeert te sijn tegeweere te doen / ende is verrocken op het Casteel. Terwyle dat de Hertoghe van Guise besich was om sijn gheschut te planten/ soo ereech hy tindinge dat de Hertogen van Vendosme ende Mayenne, met den Marquis van Coeuvres volck versam/ lde om Rozoy te ontfeten. Verneemende dat sy niet wite van sijn Leger en waren/ recht op hem aen quam: Heeft haer int ghemoet ghesonden den Marechal de Themines, met de Herren Prasin, ende Vieu-Ville, met een goet derl ruyteren ende voet-knechten/ de welcke hy selfs soude volghen met de reste van sijn lger. Maer de Hertogen van Vendosme ende Mayenne dat vernemende / sijn te rugge getrocken tot Soissons, en smozgens trocken sy nae Laon. Dwelck Camart vernemende heeft geappointeert wt trecken de allen met de bagage.

Op den tienden derch Martij heeft de Hertoge van Nevers eenen langen brief ghesonden aen den Coninck / daer in hy verhaelt de noodwendichheden die hem ghedwongen hebben met de Princen de wapenen aen te nemen / nameelck tot sijn versekeringhe/ ende ten besten des sijn: Clagende midlerwyle/ dat men hem sijn wapenen ende Casteelen heeft afgebrant ende gheraferet. Verclaghende op het hoochste sinnen ende anderer Princen staet/ dooz dien haer den wech gheselich was afgesneden om den Coninck te mogen remonstreren het ongelich dat haer was weder-barende/ alsoe de oude werde staet.

1617.

Het Casteel van Richecourt is beleghert en gewonnen.

Rozon beleghert en gewonnen.

De Hertoge van Nevers schrijft den Coninck de oorzaken die hem hebben beweecht sich by de Princen te verhoegen.

Kaetſſ-Heeren ende Officieren van haere Amten ende Officpen geſet waren/ ende nu nieuwe partijbidge perſoonen den Coninck alſoo beſetten in omringeliden/ dat niemant ſonder haer beſcheiden audientie by den Coninck conde erlangen. Hy beclaechde grooteliker die nieuwe Kaetſſ-Heeren/ dat ſy hem hadden ghecondemneert/ als began hebben Crimen Leſe Majeſtatis, ſonder hem gehoort te hebben jaer ſonder te willen openen ofte leſen de brieſen die hy aen den Coninck gheſonden hadde/ daer wt ſyn buſchulpe genoechſaem ſoude ghebleken hebben. Daer hy boegende/ dat hy wylt genoechſaem booz Godt ende de menſchen onſchuldich te ſijn/ dat hem ſijnes Coninck beſcherminghe ontſeyt ſande/ hy op ſijn eygen beſcherminghe achtinge gaf. Biddende ſijne Weplicheyt ſijn/ in der anderer Princen goede ſaache te willen gunſtich ſijn/ ende hem te houden booz ſijner Weplicheyts ſeer onwederighen/ ſeer beſoten/ ende gantſch toe-geneyghden Die. naer. &c.

Conghier te boozen/ namelick op den ſe. henden dach Martij hadden de Gheconfedereerde Princen in openen drucke wtgegeven een Declaratie ende Proteſtatie/ teghen de Conſpirationen ende Opzanne van den Marquis d'Ancre ende ſijne Abherenten. Daer in ſy verhalen hare ghetrouwicheyt tot den Coninck/ ende hoe die Marquis alle goede Kaerſlagen heeft omme geſtooten tot groot nadeel der Croone/ niet anders ſoekende als hem ſelven groot te maken ende alle de Princen/ Hertogen/ Paters/ ende Officieren van de Croone te rupneren/ tot onderganck van den Coninck ende gantſche Rijcke.

Maer dit alles ende wat ſy meer deden/ en mocht haer al niet helpen noch boozderē. Want daer is den 20. Martij op den name des Coninck/ met toe ſtemminghe van het Parlement van Parijs/ gedrukt ende aen den dach gegeven een Declaratie ende Arrest/ verclarende alle der Gheconfedereerde Princen ende haerer Abherenten goederen gheconfisqueert te weſen tot behoef vanden Coninck.

De Coninc
verclaert
allex der
geconfede-
reerde
Princen goe-
deren booz
gheconfis-
queert.

Brief des
Mareſchals
d'Ancre aen
den Coninck/
van dato de
30. Martij.

De Mareſchal d'Ancre heeft den 30. Martij wt Pont de l'Arche eenē brief aen den Coninck gheſchreven/ daer in hy den Coninck ſchrijft/ dat hy drie duſent twee hondert Luycker Doſknachten ende vijf hondert Peerden/ midſgaders twee duſent acht hondert Fran-

ſche Soldaten/ ende drie hondert Ruypteren hadde aengenomen tot dienſt van ſijne Ma. ende dit alles op ſijn eyghene coſten/ vier maanden lanck/ op dat Wanchryck mochte ſien/ dat hy was een gehoortſaem en getrouw Onderſaet ende Dienaer vā ſijne Ma. preſenterende die te brengen ende te ghebruycken daer het den Coninck believen ſoude. Deſe groote preſentatie die de Mareſchal d'Ancre den Coninck dede/ is van velen ſeer qualick ghenomen/ grooteliker haer profijt daer mede doende/ dat hy in Wanchryck comende/ de macht niet en hadde om eenen Lacquay te onderhouden/ nu toemde de macht ende het vermoegen te hebben/ dat hy tot dienſt vanden Coninck vier maanden lanck op ſijnen buidel conde onderhouden ſes duſent man te voete/ ende acht hondert peerden.

De Princen hebben oock ſeer wel in ghe- druckte boeckens weten haer profijt te doen met het aennemen der Luycker-Walen by den Marquis d'Ancre, ſeggende: Als wy re- uich vrent ruyck- volck in het Rijcke brengen tot deſenſe van het Rijcke/ ſoo weetmen ons dat elke reyse verwtelick booz te werpen/ Maer dat deſen vrentelick duſ veel vrentde ſoldaten in het Rijcke brengt/ dat moet al wel ghebaen weſen/ daer noch- tans al ſijn aenſlagen ſijn gereykende tot verminderinghe van des Coninck hooghe macht/ tot verquifinghe vande Financien/ ende onderdruckinghe vande Provincien. Want men ſiet dagelick booz ooghen/ dat hy tot ſijn boozdeel verſekert/ Steden ende Caſteelen/ die fortificerende nae ſijn wil ge- vallen/ hy marcht Citadellen/ hy gourman- deert de Parlaumenten/ hy ſedt de Officieren op en af nae ſijn fantaſie/ hy onderdruckt het ghemeyne volck/ ende hy recebt onder voedt de goddelicke ende menſchelike wet- ten. Quellebauf meyn hy te maerken de ſterckſte fortificatie vā Europa, doende da- gelick ontalliche veel menſchen daer aen ar- beypden. In ſomma hy ſield ende herſield het alles int Rijck nae ſijn eyghen wel-ge- vallen.

De Princen claechden en ſchreven/ dat door de Marquis d'Ancre toemde/ dat hy den Paig ende den Crich in ſijne handt ende macht hadde/ dat hy Luytenant over d'Armeen des Coninck zijde/ dat hy marcht Segel- verwaerders/ Secretariken van State/ en Generale Contrecolleurs van de Finan- cien/ wt de welcke hy op eenen tijt genomen heeft twee hondert duſent Croonen/ Jae datmen

Clack-
Princen
den Mar-
quis d'Ancre

De Ba-
van die
van die
Parijs
hoort/
30. Mar

De Ba-
van die
van die
Parijs
hoort/
30. Mar

De Ba-
van die
van die
Parijs
hoort/
30. Mar

De Ba-
van die
van die
Parijs
hoort/
30. Mar

De Ba-
van die
van die
Parijs
hoort/
30. Mar

1617.

datmen conde bewijfen dat desen Mare-
schal in cozter tijt hadde gesicht meer dan
vier milioenen gouts/ende dat dooz syner
Wijf-frouwen handen waren wtghege-
ven meer dan drie milioenen ponden: En
dat hy jaerlijc verdoet twee hondert en
tachtentich duysent ponde wt d'Espargne.
Sy schijve oock dat desen Marquis d'An-
cre op eenen avont met speelen verlooren
heeft tachtentich duysent piste lettē/peder
een segge sy weet wel waer hy al dit gelt
ghecregen heeft. Om dat den Heere van
Vain hem niet en woude te wille sijn / als
hy sach ende bevont dat desen Marquis so
onnuttelich des Coninck sinancien ver-
quiste / soo heeft hy den selsden van synen
staet verstaoten ende afgeset/ende eenen
anderen in sijn plaetse verordineert.

Den een en-twintichsten Martij is den
Baron van Heurtevan binnen Parijs ont-
half. Hy conde sich seer qualich tot ster-
ven begeven. Hy wiert beschuldicht volck
gesicht te hebben om dooz de 2 zinnen een
vaste plaetse in Normandyen in te nemen.
Desen Heurtevan hadde gzaot ghewelt en
stract-schenderij begaen tussche Norman-
dyen ende Parche gheduyende de tweede
Inlandtsche Oorloge. De Prevooften
lieten over al veel menschen aen boomen
en galgen hanghen / die sy vo de weghen
vonden / geenen dienst hebbende onder
Capiteyns die commissie hadden vanden
Coninck / dwelck oorzaecke was datter
een groote menichte te huys bleven / die
sus gheneycht waren de Princen te gaen
dienen/niet soo seere wt liefde der goeder
sake die de selfde hadden/als op hope van
goeden huyt te maken.

Den 24. Martij is de Grave van Auvergne
gecomen vooz het Casteel van Pierre-fons,
dwelck hy met vier stucken wel dapper
heeft beschoten / af-schietende hare borst-
weeringhen / bykende haer poorte / ende
bzeffe makende. Alsoo dat de Capiteyn
Villeneufue heeft gheappointeert ende het
Casteel ober gegeven/daer wt treckende
met geweer ende baggagie den tweeden
Aprilis.

Den 27. Martij synder wt Parijs geva-
ren twee groote puniten gelade met twint-
tich stucken gheschuts / met groot ghetal
van pulver/toegelen/pycken/sacken/ten-
ten/ende andere Oorlochs-gereetschap/de
riviere d'Oise opgaende na Compeigne, en
van daer voozte na Soissons, om dat te be-
legeren. De Coninck was ghyresolbeert

in eyghener persoon derwaerts te gaen/
Maer dooz beede van die van Parijs ende
andere/is hy te Parijs gebleven.

Ontrent deser tijdt heeft de Marechal
van Montigny in Nivernois ende Douzais
tot ghehoorzaemheyt des Conincks ghe-
bracht Cussy, Clamecy, Douzy, ende Anrein.

Maer dat de Hertoghe van Guyle Riche-
court ende Rozon hadde verberbt / soo is
hy den 15. Martij gecomen vooz het Casteel
van Portiaen. Daer sijn den 17. twee hon-
dert volcen met twee coulevrines, en twee
andere stucken ghebaen / dwelck de bele-
gerde weynich schade/en derhalven oock
clephen schreck heeft aenghebracht.

De Hertoghe van Nevers sijnde te Kethel, twee
mijlen van Portiaen, heeft daer binnen ghe-
sonden twee hondert Walen/goede Sol-
daten. De Hertoghe van Guyle heeft vech-
tender handt de vooz-stadt ingecreghen/
doot slaende twintich Soldaten/ de reste
zijn inde Stadt geblucht/wt de welcke sy
sich een menichte van Canaden ende
Wilt-vper gewoopen hebbe/ dat de vooz-
stadt aen brant quam/ende diese ingeno-
men hadden / mosten de selfde verlaten.
Die van binnen hadden een halve mane/
wt de welcke sy dapper schooten / en veel
van des Hertoges van Guysen volck doot
schieten ende quisten. Soo dat de Hertoghe
siende dat hy niet gheschuts ghenoech
en hadde om dese plaetse te dwinghen/
heeft hy noch ses groote stucken geschuts
van Chaalons laten halen / ende hy heeft
twee platte formen laten bereyden/om de
selfde daer op te planten. Als dese gheco-
men ende gheplant waren / soo heeft de
Hertoghe daer mede lachten schieten vier
hondert schenten op eenen dach / doende
groote schade daer mede aen de halve
mane/oock doende vele vande beleger-
de/ende vier van haere stucken lam schie-
tende/ende grootelick doende verflauwen
den haghel der Musquetten wt het bele-
gerde Casteel. Maer alsoo de belegherde
de sijde na Kethel hy ende open hadden/so
conden sy lauer de riviere/ alle upre vers
volck/ammunitie/ende allerley behoefte
binnen crighen. Dit heeft den Hertoghe
van Guyle veroorzaecht de voozstadt aen
de sijde van Kethel te petarderē/ende op
allerley manieren te bevechten. Des
nachts tusschen den 28. ende 29. Martij isser
een Petarse geslagen aen de val-brugghe
vande vooz-stadt/ die een gadt gemaecht
heeft/daer ee mensche conde deur-cruppe.

At t De

1617.

Wat Mon-
tigny in Ni-
vernoys heb-
be wtghe-
richt.

Woe de Her-
toghe van
Guyle het
Casteel
Portiaen be-
legeret ende
geconnen
heeft.

De Baron
van Heurte-
van binnen
Parijs ont-
half den
20. Martij.

De Prevoo-
ften laten
over al veel
menschen
aen boomen
en galgen
hanghen.

De Grabe
van Auver-
gne belegert
ende wint
het Casteel
van Pierre-
fons.
Richer in
Mercur
francoys,

Secretschap
van Soissons
te gaen be-
legeren.

De wacht is niet den ſlach wacker ghe-
wozden ende op de beenen gecomen/ ende
ſtracx is de ranperde lauer heenen met
muſquettiers beleet geweest/ die ſo dapper
vper gaben/ dat ſp den Petardeur en
eenige Soldaten die by hem waren/ doot
ſchoote/ d'andere gabe haer op de vlucht/
met het Regiment vā Champaigne, dwelck
ghereet ſtoit om den aen-val te doen/ in-
dien de petarſe een goede openinghe ghe-
maecht hadde. In het af-wycken hebbe
die van binnen dapper gheſchoten op ha-
ren vrant / ende ſp hebbender vele doot
geſchoten ende ghequetſt/ onder andere is
doot gebleven de Baron de Vigan, Conſijn
vanden Marquis de Themines.

Den Hertoge van Guyle deſen aenſlach
miſlucht ſynde / heeft des ſelſden daechs
ſeer dapper van twee batternen het Ca-
ſteel ende de Stadt laten beſchieten. Vp
heeft byſſe gemaeckt tuiſſchen twee groo-
te toorns des Caſteels. Vp heeft voek in
vier uppen tijts twee hondert ſchenten la-
ten doen op de muppen der Stadt aen de
ſyde vande verbrande vooz-ſtadt. Ende
heeft een breſſe ghemaeckt die ghenoech-
ſaem was om eenen ſtoim daer op aen te
brengen. Die van het Caſteel ſiende dat
het Regiment van Champaigne, ende noch
andere Compagnien / veerdich ſtonden/
om eenen ſtoim op de Stadt aen te bre-
ngen/ ende die te ober-weldighen/ ſoo heb-
ben ſp in aller pl het Crijchs volck wt de
Stadt op het Caſteel doen comen/ de boz-
gers de bewaeringhe der Stadt bevelen-
de/ die ſiende dat ſp vande ſoldaten ver-
laten waeren / ſoo hebben ſp ſtracx door
trommel-ſlach teekenen ghegheven van te
willen parlementeren. De Hertoge heeft
den Heere van Paralliſ derwaerts gheſon-
den / ende ſp heeft de bozghers / op hare
ootmoedige bede / in ghenaden aengenom-
men / ende ſp hebben hem de poozten ghe-
opent. De Graue vā B. ſompiere is ſtracx
niet twee duſent ſoldaten inde Stadt
gheromen / ende ten ſp den daghe ſijnder
Trevs van vier uppen gemaeckt / tuiſſchen
die vander Stadt ende het Caſteel. Des
anderen daechs/ ſynde den 30. dach Martij,
heeft de Gouverneur Montereau des moz-
ghens vbroech niet het aen-breecken des
daechs/ teekenen ghegheven van te willen
ſpake houden. Dwelck als de Heere van
Beaumont (die met zyn Regiment de wacht
hadde inde trenchen) vernam/ ſoo is hy
den Heere van Montereau wat nader ghe-

comen/ende Montereau hem van gelijcken.
Deſe malcanderen na by gecomen ſynde/
ſoo heeft Montereau geſeyt / dat hy woude
handelen van het overgeven van het Ca-
ſteel / ende indien de Hertoghe van Guyle
hem woude Oſtagiers ſenden/ ſoo woude
hy tot hem in zyn leger comen.

Alſinen den Hertoge van Guyle dit ghe-
bootſchapt heeft/ ſo heeft hy geantwoort/
dat Montereau ſich wel vzelick op zyn
woort mocht vertrouwen/ dat hy niet ge-
ſinnet en was Oſtagiers te geven. Mon-
tereau is by den Hertoge gegaen/ ende na
eenighe diſputen is het verdrach ghetrof-
fen. Sp ſijnder wtgetrocken met al hare
bagagge/ met vliegende vaendels/ trom-
melſlach/ende coegelen inden mont. Daer
zyn wt-ghetrocken neghen hondert ende
dertich ſoldaten wapenen dragende / 75.
vrouwen/ende veel kinderen.

Gheduypende deſe ende andere ex-
ploieten in verſchepdene Quar-
tieren van Branchryck / hebben
die van de ſelghe voogzenomen
een Generale vergaderinge te houde bin-
nen Rochelle den 15. dach van April begin-
nende. Sp hebben haere Gedeputeerde
aen de Coninc geſondt/ onderdanichlick
verſoekende / dat ſp niet zyn belieben en
goede gratie mochte by malcaderen comen.
Al hoe wel dat de antwoorde ſoodanich
niet en was als ſp wel ſouden gewenſcht
hebben/ ſoo zyn ſp even wel by malcande-
ren ghecomen / ende ſp hebben in openen
druck laten wtgaen de redenen ende me-
nichfuldige groot-wichtige vozfaken/ die
haer hier toe beweect hadden / als hier
volght.

Voort ſeyden ſp / ſoo is
pder man bekenit dat de
Wapenen ghenomen wor-
den by nae in alle partpen
des Conincrycx/iae oock
inde nabuerige Landen.
Men weet / dat alle die
de Wapenen nemen in dit Conincrycke/
voort dekmantel hebben den dienſt des
Coninc/ende des niet tegenſtaende / ſoo
formieren ſich twee partpen teghens mal-
canderen/ welcke voort ooge-merck hebbe
malcanderens onderganch/ den welcken
nootwendich ſal volgen den onderganch
vanden ſtaet / ende byſunderlick van de
voort. Mercken/indien men by ſpoedighe
ende

Wergader-
inge van
die van
Religie
nē Rochelle

Verclaren
ge van
gelouwen
ſte redene
om welck
wille en
vergaen
ge der
er ſonnet
der hier
noodwendich
dich ſp
des Con-
ninc
en beſon-
niſſe der
ſelfoerke

den/ende datter noch vresceerde/te execute-
ren van t'Edict van Nantes, in faueur vā
de religions vermaanten, afgeheeracht
souden worden/ hoe wel dat het by na een
jaer geleden is/ dat het edict van Loudun
is gepubliceert/ ende datmen ober langh/
al heeft ge-executeert t'gene int edict van
Nantes Falsozabel is vooz de Roomsche
Catholicken.

Men heeft geweygert op te rechte twee meesters van requesten van des Coninck Hoff / in faueur van twee religions berhooff / volgens de voorsz. edicten van Nantes ende van Loudun. Alsoo de voorsz. ghe-deputeerde over laugh de Provincien vertoont hebben.

Men heeft gesicht het fort van S. Denis, in de voór stadt van Gergeau, om die stadt/welche den religions-verwanten tot versterkinge ghegeven is/omut te maechen/ende te stoppen de passagie van de Loire, beroovende by soodanige middel de Nierren die daer zijn gheleghen tusschen de rivieren van Seine ende Loire, van eenen sekeren rugge in tijt des noots.

Men heeft gheweygt een Gouver-
neur te stellen inde Stadt en Casteel van
Sancerre, volghens de belofte vanden Co-
minch/hooch-loflicher memorie.

En anderen/ de ederten van Nantes
ende van Loudon en blijven niet allee son-
der executie/ in vele dinghen die daer be-
treffen den welbaert der voorsz. Kercke
maer wat ergher is/ die woorden dagelick
verbzoocken ende gebolesce/ by de nieu-
we dienaers vanden Stede/ende andere
persoonen qualich geaffectioneert tot den
welbaert der voorsz. Kercken. Waer over
de clachten ende de supplicatie van hare
generale ghebeyueteerde/ tot nu toe te ver-
geefs voorgeselt zynde/ het seerich veme-
die datter over-blyft/ om die niet byzucht
ter oogen van sijn W. te doen comen/ is
de stemme van de voorsz. generale verga-
deringe/ twiscl daer aen blyckt/ dat het
niemant onbekent en is/ dat van de pu-
blicatie af van het edict van Loudon, de
voorsz. generale ghebeyueteerde/ noch niet
en hebben connen berruygen/dat de com-
missarisen die zyne W. door de probin-
tien soude senden/ om d'executie des self-

Men heeft la Pené l'inghenomen / plaetse
in epgendom toe behoorende den Vidame
van Charre, die professie doet van de Re-
ligie / in welke men garnijnen ghelicht
heeft op de costen vanden voozfs. Weere/
welche dooz middel vande voozfs. ghede-
teelt h. vutere.

puteerde / den Coninck requeste gepresenteert hebbende / dat het garnisoen daerwt mochte gheleijcht worden / presenterende in zijn d'ost-ampt te verschijnen / welghens d'ordomantie van zijn M. om te vernieuwen den eedt van ghetrouwicheit / van de welke men niet en soude conuenen beuysen dat hy opt afgescheyde zy / maer hy en heeft geen antwoorde conuenen becomen op zijn Requeste.

Men heeft verboden den Swijtsers vande Religie die in garnisoen zijn te Poitiers, ter prebatic te gaen / het welck men hy gelijcke redenen sal conuenen verbieden den Schotten ende Swijtsers / van s Coninck Garde / welke in d'executie vande Religie naet en zijn verghindert gheworden in dit Coninckrijcke.

De Heere / Hertoghe van Bouillon gheslaecht hebbende ober d'aenflaghen des Certs-Hertoge ende anderē tegen Sedan, welke in de protectie van Franckryck is / ende vereenicht met de kercken des s Coninckrijck / en heeft zijn verfoeck niet conuenen cryge / iac is onlanck verclaert criminel van ghequiste majesteit. Derhalben / nae dien hy professie doet vande Religie / ende verfoeckende is den bystandt der kercken / de eenige consideratie van zijnen persone is genoechsaem om hy een te roepen de generale vergaderinghe / om niet byten reden te besluyten / ober een saecke van soo gzoote importantie.

Om int Coninckrijcke van Navarre, en Souberainiteit van Bearn, in te voeren t'Edict van Nantes, tegen t'voorz. Tractaet van Loudun, ende erpze verclarighe van zijne M. in fauor der kercken des voorsz. Coninckrijcks ende Souberainiteits / son heeft men besloten de tempozelle ende des voorsz. Coninckrijck / ende der souberainiteit / met dese eroone.

Zy dese Onie so beuencit men de voorsz. kercken / die vereenicht zijn met de kercken van Franck-ryck / alle middelen om hare Predicanten ende Schoole te onderhouden / men maect de Bisschoppen ende andere kerckelike personen Presidenten inde Generale Staten / ende Hof van Parlemeute van Bearn: Men berooft mijn Heere de la Force, van zijn ampt vā Gouverneur ende Lieutenant Generael in de voorsz. Landen / ende den Marquis de la Force, zijnen outften soone / vande successie in de voorsz. ampten / inde welke hy al-rede is outfangen gheueest.

Ten laetsten / soo c'affectmen t' Garnisoen / inde Stadt Navarreyns, ghelegen aen de frontiere van Spaengien / het welke de selbe win-baer sal maecten vooz den Spaengiaert / die niet het gheschut ende munitie van oorloge / die in grooten getale ende quantiteit daer binnen syn / sal conuenen aentasten ende overueldighen de beste plaetsen van Guyenne, ende voorts passeren / alst hem sal believen / in d'andere deelen van Franckryck. Een deel van dese generale miscontentementen / gheuecht hy openbaere aenflaghen teghen de Stadt ende t' Gouvernement van Rochelle, ende de gheringe bychten die geuolcht zijn op het deputeren te Hobe / hebben de Gedeputeerde vande ses Provincien / beroepen in de voorsz. Stadt / doen oor-deelen / dat dese Generale vergaderinghe seer nootwendich is: Derhalben soo hebben sy die aengestelt teghen den vijftien den der naester maent / mer sulck gheueghen vooz t'ghemeyne / datter niet aen te twyfelden en is / of estelike Gedeputeerde der Provincien (om te thoonen haere goede affectie tot het generale wel-varen der kercken / ende partiuclierlick deser Stadt) sullen al onder wege zijn / om daer van d'eerste te wesen.

Nae het in nemen van het Casteel van Portien, heeft de Hertoghe van Guyse in eener nacht laeten bespringen het Crijchsvolck vanden Marquis de Cœuvres, liggende in de vooz Stadt van Laon, sy hebbender 35. doot geslagen / ende 13. gequetst. Een des Coninckrijck is Beaulieu, Cornette vande Heere van Pesche, doot ghebleven / niet weplich andere / ende 13. gequetst. Met het aenbreken des daechs doet de Marquis dapper met gres gheschut op de af-tragkende Guyseische soldaten schieten / maer hy en raecte niemant.

De Hertoghe van Guyse heeft het Casteel van Cihgny, twee mijlen van Portien ghelegen / laten berennen / ende na renige scheuten die hy daer op gedaen hadde / is hem het selfde ober-ghelevert. Het leggher bleef hy Portien ligghe tot den 8. April, om de byschicken te vermaken / ende alles in ordje te stellen. Midler wyle maecte de Hertoghe van Guyse ghereetschap om Rochel te gaen belegeren / daer hy vooz ge-comen is den achtsten dach van April / niet syn geheel leggher, te Doet ende te Peerde. Dix

De Hertoghe van Guyse heeft het Casteel van Portien laeten bespringen het Crijchsvolck vanden Marquis de Cœuvres, liggende in de vooz Stadt van Laon, sy hebbender 35. doot geslagen / ende 13. gequetst. Een des Coninckrijck is Beaulieu, Cornette vande Heere van Pesche, doot ghebleven / niet weplich andere / ende 13. gequetst. Met het aenbreken des daechs doet de Marquis dapper met gres gheschut op de af-tragkende Guyseische soldaten schieten / maer hy en raecte niemant.

De Hertoghe van Guyse heeft het Casteel van Cihgny, twee mijlen van Portien ghelegen / laten berennen / ende na renige scheuten die hy daer op gedaen hadde / is hem het selfde ober-ghelevert. Het leggher bleef hy Portien ligghe tot den 8. April, om de byschicken te vermaken / ende alles in ordje te stellen. Midler wyle maecte de Hertoghe van Guyse ghereetschap om Rochel te gaen belegeren / daer hy vooz ge-comen is den achtsten dach van April / niet syn geheel leggher, te Doet ende te Peerde.

1617.

1617. Dit is een groote ende populense Stadt/ oock rijk / het is de hooft Stadt van de Provincie van Rethelois : Sy comt den Hertoge van Nevers toe / die de selfde met goet en sterck garnisoen hadde beset. So haest als het leggher daer booz quam / soo sijn die van de Stadt wt-ghevalen / met hondert Peerden / ende drie hondert man te voet / onder het faveur vā haer Canon. De Coninckse hebben haer lustich het hooft gheboden / nae datse eenen tijt lanch beyder sijts haer riquerac met pistolen ghespreit hadden / soo sijns van malcanderen gheschepden / die van binnen twee mennen verloozen hebbende / ende eenige peerden : Onder de Coninckse en was maer een man ghequetst / onafgesien dat die van der Stadt met falquenetten ende andere cleynen stuckens dapper daer wt schoten. Des anderen daechs / als de Hertoge van Guyse, met den Marechal de Themines, Pralin ende Bassompierre. Om-her reden ende plaetsen berodineerden om het geschut te planten / soo vielen die van binnen wederom wt / maer sy wierden vande Coninckse soo onthaelt / dat sy dertich man verloozen hebbende / inde Stadt weken. De Ruyteren haer hier niet aen spiegelende quamen oock aen ghreden / doch de Marechal Themines / ende de Marquis sijnen sone / hebben se met dertich Peerden so inghevalen / dat sy met disorde nae de Stadt toe liep / achter latende thien ruyteren / twaelf peerden / twee ghevangens. De Coninckse en verloozen in desen schermutsel niemant / maer daer waren der drie ghequetst / welker een was de Marechal de Themines selfs / die een scheute van een Pistole creech in synen linckeren arm / maer het was meer ung coup d'Honneur, que de douleur. De belegerde sonden eenen trompetter aen den Hertoghe van Guyse, om te bidden / dat het hem woude believen haer te gunnen haere doode te halen / ende dat het schieten aen beyde sijden soo lange mocht op-houden / het welcke sy haer consenteerde.

Des nachtes nae den thienden Aprilis, heeft Vaubecourt met sijn Regiment / wt last vanden Hertoghe / besponghen ende cloeckelick in-genomen de booz-stadt van Rethel, aen gene sijde vande Riviere ghelegghen / nae Champaignen aen. Hp isser des nachts te twee uyzen so behendelick in-gheraecht ober de Barricades ofte bozst-weeringen / dat niemant hem en vernam

dan als hy daer binnen was / haer als dan den slaep wel dapper wt d'ooghden jagen / elck een sacht om een heen comen. In desen alarm sinder vijstich van de belegherde doot ghebleven / Vaubecourt maer hier mans verliesende / doch daer waeren veel gequetst onder sijn volck. Dese booz-stadt is geheel wt-gephindert / en de bozghers sijn ghetracteert nae den appetijt van de soldaten. Den 11. 12. 13. ende 14. deser maent ismen doende gheweest met het beschieten vande aerderne bupte werken / maer men heeft wernich mede connen wt-richten / den gheduygen reghen groaten hinder doende. Den 14. heeft de Heere van Bassompierre in de Trenchen sijnde / een geluckige scheute van een musquet in den buick geregen / die hem wernich quetste. Den 15. liet de Hertoghe de Stadt dapper beschieten / sijn geschut geplaat hebende op 150. treden na aen de Stadt / maekende dien dach sulck een bresche / dat hy des andere daechs meynde de Stadt te bestormen. Op dien dach wiert de Heere van Pralin met een Musquet-cogel de heele baze in stucken geschooten / wel verstaende het vleys / sonder dat het dat ofte been gequetst wiert.

De Hertoge van Nevers, die te deser tijt binnen Maheres was / hoozende in wat perikel dat dese Stadt was / heeft den Heere van Marelles aen den Hertoghe van Guyse ghesonden / met eenighe conditien van accoozt / om de rupie en onderganch der Stadt hy tijts booz te comen. De Hertoghe van Guyse met den Heere van Marelles ghesproken hebbende / heeft hem verlosgegeven dat hy des andere daechs / sijnde Sondach / den 16. van April, binnen Rethel soude moghen gaen / om met den Gouverneur / Capiteyns / ende Crijchslieden te spreken van sulches als synen Heere de Hertoghe van Nevers hem belast hadde / hem tijt gebende tot aen den middach / midler wijle hielt het schieten op aen beyde sijden. Op den middach quam de Heere van Marolles wederom in het leggher by den Hertoghe van Guyse. ende men heeft ter Articulen van verdrach gemaect / alsoo dat de Stadt / ende het Casteel van Rethel hem sijn overgelevert / den 17. Aprilis. De Gouverneur, Maistres de Caup, ofte Velt-Marschalck / Capiteynen / ende gemeyne Soldaten / sinder wt ghetrocken met al hare baggagge / vliegghende Daenbels / slaende trommelen / ende bzandende

Et ij

konten /

1617.

Rethel booz
overgegeve
in handen
van Guyse.

lonten / elck by ſynde van eenighe actie dienen op hem te pretenderen hadde / behalven de gheue die teghen het Contract van Portian daer binnen ghecomen waren.

Sijne M^r. verſtaen hebbende dat de Duytſche Ruyters die tot dienſt van de Prinzen waren aenghenomen / in Loreyne aenghecomen waren / ſterck ſynde twaelf hondert / ende acht hondert Carrabhus / ende dat de Rijn-Grabe en Schomburg met hare Ruyteren tot dienſt vanden Coninck aengenomen / oock aen de frontieren van Branchryck ghecomen waren / ſoo heeft ſijne M^r. den Hertoghe van Guyle met ſijn Cavallerie gheſonden / om deſe te gaen ontmoeten ende ontfangen / ende om der Prinzen Ruyteren het incomen op ſijnes Rijck boden te verhindernen / die alreet ghecomen waren te Mouſon aen de Maefe.

Soissons
wort bele-
gert.

Nal ich hier coſtelick gaen ver-
hale de belegeringe van Soissons.
De Hertoghe van Mayenne en hadde
nae het verlies van Pierrefons,
maer vijf Steden aen deſe ſijde van de
Reviere / te weten / Aisne, Soillon, Nozon,
Couilly, ende Channy. Onder alle deſe was
Soissons verre de ſterckſte / het heeft den
Coninck beſt gedacht deſe Stadt eerſt aē
te taſten / ſich verſeekerende / dat die ver-
meſtert ſynde / de andere niet tegen hou-
den en ſouden. Hier benevens vreesde
men / in dien des Coninck leger eerſt voor
een van die andere Steden hadde gaen
liggen / dat de Prinzen groote macht van
volcke binnen Soissons ſouden ghebracht
hebben / om dagelick ſtercke wt ballen in
des Coninck leger te doen / ende te loopen
en ſwoopen tot voor de poorten van Pa-
rijs.

De Hertoghe van Mayenne heeft hem ſel-
ven ghewacht om de belegeringe binnen
Soissons te verwachten / by ſich hebbende
twaelf hondert ſoldaten te voet / ende on-
trent drie hondert Ruyteren. De Hertog-
ge van Vendosme hadde hem toe-geſonden
van la fere ſijnen Ingenieur / met twee
hondert mannen te voet. Den twaelfden
Aprilis, ſynde Woensdach / is de Grabe
van Auvergne met ſijn legheer voor Soissons
gheballen / ende den rij. heeft hy daer op
gheſchoten met vier Coulevrines. Die van
binnen vielen elcke repse wt in clemmen
getale / ende op de belegeraers ſchietende

riepen hy / A moy Coyons, a moy. Als de be-
legeraers op die van binnen ſchooten / rie-
pen hy / Ea traitres ligeurs, Ea rebelles au Roy.
Den 15. 16. ende 17. van April regende het
dapper / diwelck de belegeraers ſeer ver-
achterde in het approcheren.

De Colonel Bully Lamet lach met drie
Compagnien van ſijn Regiment binnen
Prelle, een tamelick ſtercke plaetſe / die
maer een muſquet-ſchente van Manpas en
lept. De Hertoghe van Mayenne dit vernie-
mende heeft voor-genomen deſe plaetſe te
beſpringhen / eerſt de Hertoghe van Guyle
het retrancheren. Hy nam wt Soissons an-
der-half hondert ruyteren / die haer ver-
deelden in drie Elquadrons tuſſchen Manpas
ende Prelle, en acht hondert man te voet /
met twee ſtukken gheſchuts. Naē dat hy
ſekhien volen hier mede op de rampart
ende op het hups van Prelle gedaen hadde
de / ſoo vielen ſijn ſoldaten met een groote
Couragie aen alle canten daer op aen / en
geraechtender binnen / byſtich man inder
haefte doot ſlaende : Maer op een geroep
van Sauve le Francois, verſchoont de Fran-
coyſen, ſoo ſijn de andere ontwapent ende
ghebaſen ghenomen. Hare drie Vaen-
delen ſijn haer ontnomen / ende in handen
van den Hertoghe van Mayenne ghebracht /
die het hups van Prelle heeft late af-bran-
den / daer naē quam hy binnen Soissons,
mede bringende den Colonel Bully Lamet,
met die drie Vaendels / ende ontrent twee
hondert ghebaſene ſoldaten. Men zijner
ſijde en waren maer acht ſoldaten verlor-
ren. On-aengeſien den geduyzen regē
ſoo en hebben de belegeraers niet na-ghe-
laten hare approches te bevoorzeren / ende
hebben de Stadt boven ende beneden de
Reviere Aisne by naē den pas benomen.
De Grabe van Auvergne hadde op ver-
ſcheydene plaetſen / doen plantē rij. ſtuk-
ken gheſchuts / om de beleggerde aen alle
canten te benauwen. Immerſ hoopte hy
haefte meſter te worden van een ſtercke
plaetſe ghenoemt S. Val, die hem niet en
conde ontfien / watter de Ingenieurs te-
ghen maecten. Deſe plaetſe verlooren
ſynde / oordeelde eē peder dat Soissons niet
lange en ſoude comen tegen houden.

De ſaecken in Branch-ryck door deſen
inlandtſchen Crych dus ſammerlick ſtaē-
de / ende vele van de vooznaemſte Heeren
ghereſolbeert ſynde / liever in hare wape-
nen in eenen aſtult te willen ſterven / dan
te leven onder de Tyrannie vanden Mar-
quis

1617.

quis d'Ancre: Soo heeft Godt de Heere seer subtelich/boven aller menschen vermoeden ende verwachten / als in eenen ooghen-blick tijts / den staet van Vranckryck over eenen anderen houch doen gaē / dooz dien de Marechal d'Ancre op den 24. dach van April, synde Maen-dach / dooz last des Coninck is om-ghebracht / des vooz-middaechs ontrent thien upzen.

Histozie vā
het opinde
en doot des
Marechals
d'Ancre en
siner wyf-
houtwe.

A Engesien dat dese Histozie seer gedonck-werdich is / soo sal ick de selfde hier wat in het bzeede verhaelen / doch costelich ten aensien van so veel discouren / ende clepne tractaerens die de Francopfen hier op gemaccht hebben. Dese Marquis vernemende ende niet der daet bebindende / dat hy seer veel vruanden in Vranckryck hadde / soo onder de gzoote als by de clepne / soo heeft hy elcke reyse occasie gesocht / om sich vruanden te maerken / dooz beloften van staten / die hy haer bede. De kinderen op de strate binnen Rouen conterseften hem zyne woor-den nae / die hy nu en dan ghebruychte en in quaetd Francops ghewoone was te spreken / seggende: Ayme mon Monsiour, je vous feray favor, Bemint my Monsiour, Ick sal u gunste bewijzen. Maer deur-gaens wiert hy gheshaet / ende in-sonderheyt en vermachten hem die van Rouen niet / soo om andere oorsaken / als oock om dat den roep ginch / dat hy een van syn creatuyre woude setten in het oude Pallaps van Rouen, ende dat hy het sozt van S. Catherine wederom woude op-maken. Daer warenden die hem waerschouden / dat hy sich soude wachten van de Letaupe a furor Normandorum. Hier op antwoorde hy / Ick sal maecken dat de gene die mijn bevel niet en willen gehoorsamen, hare eygene vingeren knagen ende eten sullen.

Als de Marquis van Pontaudomer / by Quill d'out gelegen / nae Parys reysde / so en quam hy niet binnen Rouen. Maer hy reysde ober Pont de l'Arche, ende van daer voort op Parys, wepinich denckende wat hem daer was nakende. By presenterde ende beloofde noch op dese reyse eenighen Capiteynen / Gouverneurshappen in Normandien, midts conditpe dat sy hem sonden beloven ende sweeren ghetrouwe te zyn in alles, ende tegen alle. Wt coste af-geworpene brieven heeftmen de Coninck doen blijchen / dat desen Marquis niet zyn adherenten niet anders en sochten / dan

den Crich in Vranckryck langhe te onder-houden / om haer selven rijk en groot te maerken.

De alder-wijste ende ghetrouste staets-Heeren des Conincks hebben syne M^{te}. ghebehen ende geraden / dat hy in tijts op zyn stuck letten soude / acht gebende op de ghemeyne stemme ende geroep des volck / dat eenpaerlich desen Marquis hatede. De Coninck heeft den Heere van Vitry, Capiteyn vā zyn Guardie / belast / dat hy sich versekeren soude van den Marquis d'Ancre, ende hem den selfden leveren / het waere lebendich of doot. d'Ancre te Parys gecomen zynde / logierde in zyn gewoonelich logement binne het beggyn vande Louvre, by de muren / aen de syde van de Seine. Hy quam te Hobe met een groot ghesleep ende gebolgh van veel Deeren ende Edeluyden / behalven zyn Dienaers / die vele waren / ende twaelf van zyn lhf-wacht / zynde alle gaer stoute ghesellen / die lustich condon bechten met het geweer / d'een soa wel als d'ander / niet onder synde als tus-schen de dertich ende veertich jaren. Sy ware beleet met zyn Leberepe / de mantels vol knoopen / ende Orangpe boersens / met pasementen van swart ende gelu / oft gont-dyact / de knoopen waren vande selfde colouren. Dese trou-wanten bleve stects by hem / als hy te voete was / ende oock als hy inde Carosse sadt.

De Marquis d'Ancre is den 24. van April ontrent thien upzen vooz den middach te Hobe gheromen / om den Coninck en Coninginne-Moeder te gaen beggote. Wierst hem de gzo. te poozte van de Louvre geopent / ende strack wiertse achter hem wederom toegesloten / so haest als hy daer binnen was. Monsiour de Vitry met de soldaten die op hem pasten / veerdich staende / riep ober luyt / als de gzoote poozte geopent wiert / wie daer in quam: Men antwoorde hem / dat het de Marechal d'Ancre was / strack ginch hy hem en teghen / ende by de val-brugge hy hem comende / sprach hy ober luyt (stehende zynen Regiment-staf vooz wt) Je vous arreste de par le Roy, Ick arrestere u van wegen de Coninck. Op dese woor-den de Marechal te rugghetredende / als of hy sich hadde willen verweeren / syde, ny. Welch als de ghene die op Mons de Vitry pasten / sagen / so hebben haerder dize elch haer pistolen op hem los geschoten / d'een trefte het herte / d'ander het hooft / de derde den buych. So dat hy

1617.

De Marquis
d'Ancre
wozt dooz-
schoten den
24. Aprilis.

Doemen ge-
handelt
heeft met
het doode
lichaem van
d'Ancre,

hy strack neder viel op zijn lincker zijde/
doot blijvende sonder een woort te spre-
ken. Als hy tegen d'aerde lach / soo heeft
hem een van de Archiers met een Halle-
baerde door de syde ghesteeken / maer hy
was al doot. Alle die by hem waren lie-
pen elck haer weech / als sy saghen dat
hy doot was. Hy is strack / half ghebrag-
gen / half gheslept / ghebracht in de cleyn-
saele van de Poortiers. Zijn schoone vest-
teyken / of super / zijn schoone Diamant /
ende wat hy sus by hem hadde dat schoo-
ne was / is hem haest afgenomen gewest.
De drie scheuten op den Marquis ghescho-
ten / hebben strack eenen alarm ofte be-
roerte in het Palays van Louvre gemaect /
strack wierden alle de poorten toe-gheflo-
ten / ende met stercke wacht beset : strack
hoorden op de Louvre een gheroep van
Vive le Roy. Mons de vitry by den Coninck
comende / seide : Heer Coninck / Ick en
hebbe den Marechal d'Ancre niet levendich
kunnen verscheren. De Coninck onthel-
de hem / ende seide / Gaet heen / ende gheeft
ordre / dat desen slich niemant en treffe / dan
hem alleen. Midler wyle quā de Coninck
inde venster / ende vertoonde sich de Hee-
ren en t'volck dat op het neder Hof was /
den hoet in de handt houdende. Daer
was strack sulck een gheroep van Vive le
Roy / datmen het volck niet stillen en con-
de / Hoe luyde dat de Heeren die by den
Coninck waren / riepen le Roy vous remer-
cie / de Coninck bedanckt u.

Monsieur d'Ornano wiert belast / dat hy
by sich nemende een dosyne Archiers / het
Hof van Parlamente soude gaen boot-
schappen watter a Louvre gheschiet was.
Hy quam ee wepnich / ken na dat het Hof
gheschepden was. Als de Archiers op de
grootte saele van Paleys / staende met
hare om hooghe verhevene pistolen in de
hant / over luyt riepen Vive le Roy : So isser
onder die grootte menichte van menschen /
die gemepnelich tusschen thienen en elven
daer gaen wandelen / sulck een verbaest-
heyt ende blijtschap ontsaen / dat het on-
moghelic is die te beschryven. Dele lie-
pen na de poorten des Paleys / elck wou-
de d'eerste daer wt wesen / d'een liep d'an-
der onder de voet / d'een viel over d'ander /
het scheen dat de Stadt van den vrandt
in-ghe-nomen was / Een van de poorten
wierdt gheslopt van het groot ghetal der
menschen die daer in op malcanderen ge-
wallen / ende d'een over d'ander climmen-

de waren. Als peder een op de saele ver-
stont / dat de Marquis d'Ancre doot was / so
isser strack een over groot geroep van Vive
le Roy ontsaen / ende die gevallen waren
stonden op / d'een socht zijn vier-cante bo-
nette / d'ander den hoef / de derde de man-
tel / Dele riepen Ghelooft sy Godt / Nu is den
Pays ghemaect / Nu hebben wy eenen Co-
ninck.

Strack nae dat het gheroep des volck
op de Louvre wat op hielt / soo is Mangot
wt last des Coninck gecomen / ende heeft
zijne M. den segel in handen ghestelt.
Barbin is oock strack in verscheringe ghe-
nomen. Den Bisschop van Lullon is be-
last niet wt zijn hups te gaen. Des Mar-
quis d'Ancre's Hups-frouwe is strack ghe-
vanchelijck ghenomen / ende op de Louvre
ghebracht / inde neder saele / daer de Prince
van Conde eerst ghebracht was / doemen
hem hadde ghevanchelijck aengehouden.
Daer zijn twee Raets-Heeren gecomit-
teert / om alle de goederen van den Mare-
chal d'Ancre ende zijner Hups-frouwe te
inventarisen : Twee andere om de goe-
deren ende pampieren van Barbin aen te
teekenen.

Ten selven dage heeft de Coninck brie-
ven per Poste af gheveerdicht aen alle de
Gouverneurs der Provincien / oock aen
de Parlemen-ten / alle eenes in houts / mu-
tatis mutandis. Dit is de Coppe des brie-
fs aen het Parlament van Rouaen.

DE CONINCK.

Nse Beminde ende Ghe-
trouwe,

Wy en twifelen niet /
of ghy en hebt licht-
lick connen bemereckē
by de gheschiedenissen
ende handelingen die-
der ghepasseert sijn sindert den doot
van onsen seer ge-eerden Heere ende
Vader (die Godt genadich sy) hoe dat
den Marechal d'Ancre met sijn Hofs-
vrouwe / misbruyckende onse jonck-
heyt / ende de macht die van langher
handt vercregen hebben door de ghe-
negentheyte der Coninginne onse seer
eerwerdighē Vrouwe ende Moeder /
voor ghenomen hebben ongerechte-
lick

Brief des
Coninck
gesonden
an Rouaen
in houdende
de doot van
den Mare-
chal d'An-
cre, en an-
re saele.

1617.

1617.

lick aen te nemen ende te gebruycken alle de macht ende autoriteyt vā onsen Staet, volcomentlick van alle saken na haer believen te ordonneren, ende ons alle middelen te benemen om eenige wetenschap daer van te hebben: Een voornemen alreede dus verre gecomē sijnde, dat ons tot noch toe niet meer gebleven en is, als alleenelick dē blooten name van Coninck: Iae soudent voor een groot quaet gehouden hebben, soo eenighe van onse Officieren ende onderdanen ons int particulier besocht, ende van eenige wichtige saken aenghesproocken hadden. Het welcke Godt door sijn volcomene goetheyt ons openbaerde, als met den vinger aen-wijssende het blijckelick en aenstaende perikel daer onse persoon, ende staet in stonden, door eenē soodanige eer-giericheyt, soo wy eenichsins ons ghevoelen hadden laten blijcken, ende de sonderlinge begeerte die wy haddē, om behoorlicker wijze daer in te voor-sien: Soo sijn wy veroorsaect geweest ons binnen te houden, ende door ons wterlick doen te bedecken t'goede dat wy by ons innerlick besloten hadden, verwachtende op dese selve goetheyt, dat hy ons den wech soude wijzen, ende de gelegentheyt, om daer in te voorsien. Hier over ist gheschiet, dat binnen eenige dagen vele voortreffelicke personagien, soo van onse vrome Stadt van Parijs, als van vele andere plaetsē onses Coninckrijcx (waer nemende de gelegentheyt des tijts, ende t'afwēse des Mareschals d'Ancre, die in Normandyen ghetrocken was, voor-genomen hebbende eenigen tijt hem aldaer t'onthouden) gecomē sijn by onse voorsz Vrou en Moeder, ende by de Dienaerē die de voorsz Mareschal ende sijn Vrouwe ghefelt hadden voor hun ende thunder believen alle de saken van desen Staet, ende hebben opentlick voor-ghewent, dat het hooch-noodich was, dat wy ons

1617.

begaven, en dat met den alder-eersten ende ernstlick, tot de bedieninghe onser saken, of dat andersins ons Coninckrijck dat over al opstont, by ghebreck van dien, niet en soude konnen ontgaen een gantsche verwoestinghe. De voorszeyde Mareschal hier van verwitticht sijnde, is in aller haest wederghekeert, ende heeft al sijn neersticheyt ende listighe practijcken ghebruyckt om niet alleenelick te dempen dese ghesonde ontdeckingen ende verklaringen, soo gantsch strijgende teghen sijn voornemen, maer hy heeft daeren-boven getracht ons te benemen dē middel om die int werck te stellen, en dat door den raet van de gene die wy liever hebben te verfwijgen, als t'opēbaren. Het welcke volcomentlick tot onse ooren gekomen sijnde, ende aemerckende dat neffens t'perikel onses persoons, den haet die by na alle onse onderdaenen ende trouwe dienaers draghen over de regieringhe van dat volck, soe grootelickx verbittert ende vervoert hadde de ghemoederen van ons Coninckrijck, dat het in perikel stont van gantsch ende geheel t'ontsteken, soo wy noch wtstel namen van daer in te versien: VVy beweecht sijnde door dese rechtveerdighe bedenkingen ende goddelicken raet, ons tot desen eynde ingestort, hebben besloten onsen persoon te verskeren voor den voorszeyden Mareschal d'Ancre, belastende den Heere van Vitry Capitayn van onse Guarde, hem te bewaren in ons Casteel van Louvre. Het welcke hy willende nae komen, soo heeft den voorsz. Mareschal, nae sijn ghewoonte wel verselschap sijnde, met eenige van de sijne weer ende wederstant gebodē, daer over eenige scheuten gheschoten sijn, welcker eenighe den voorsz. Mareschal getroffen hebben, also dat hy daer ter plaetse is doot ghebleven. Daer nae hebben wy sijn Huyf-vrouwde doen bevaren, als oock

V v v

sijne

1617. sijne voorf. Dienaers, ende hebben onse frou-Moeder de Coninginne ootmoedelick ghebeden voor goet te houdē, dat vvy van nu voortan t'roer van onsen Staet mochten by der handt nemen, om dien vvederom op te rechten vvt d'wterste elende daer in hy vervallen is, door dē quaden raet, met den vvelcken sy haer beholpen hadde. Tot het vvelcke vvy door Godes gratie hopen te gheraken, door dien ons voornemen niet en streckt als t'sijner eere ende glorie, ende tot bevoorderinghe van alle onse onderdanen. Het vvelcke vvy u-lieden hebben willen verwittigen, op dat ghy dese daet verbreydet in uwe jurisdictie, ende by de voorseyde redenen voeget soodanige als ghy sult bevinden nootfakelick, om elck een r'onder-houden binnen de palen sijnes plichts ende gehoorfaemheys, vastelick de handt daer aen houdende, dat sich niemant onder ons gebiet en verheffe, ende niemant en verstoore de ruste die wy begheeren dat onder-houden sal worden. Ende soo daer yemant eenighe clachte ofte versoek hebben te doen, datse verskert sijn, soo sy haeraen ons adresseren (by soodanighe middelen als d'onderdanen gehouden sijn aen hunnen Coninck te versoeken. Sy sullen ons geneghen vinden tot alles wat de reden ende justitie verheyscht.

Dese daet is herwaerts over so aengenaem, datmen niet en siet noch en hoort, als verheugingen, segeningen, ende danck-segginghen over ons, die sulcx hebben te weghe ghebracht, in soo bequamen tijt, wy verhoopen dat sulcx oock over al sal geschiedē. Hieren-tusschen hebben wy geschreven aē onse Generale Luytenants over onse leghers, die in staet te houden, op dat wy die mogen ghebruycken tegen de gene, die onse autoriteyt niet en willen toestaen. Eerites daechs sullen wy

breeder verclaeringe af-seynden. Ghegeven tot Parijs, den vier-en-twintichsten dach van April, 1617.

Onder-tepckent

Loys.

Ende legger

Potier.

Ende ghesegelt met een Cachet van Rooden wasse.

d'Op-schijft was/

Aen onse beminde ende getrouwe Raetslieden, die lieden van ons Hoff int Parlement tot Rouaen.

Ontrent dē onder-ganck van de sonne zynder veel vzeuchde-uyeren gemaect binnen Parijs/ vast op alle straten/ ende men hoorde de bozgers over al luyde roepen Vive le Roy. Dele danstent rontom het vyer/peder een sich verscekerende dat bukten allen twyffel het geheele Coninckrijcke soude tot ruste ende vze- de gebracht worden.

Het doode lichaem van den Marquis d'Ancre wt de camer des Portiers gheslept zijnde/ lach tot neghen upzen in den about daer in een verachte plaetse op de Louvre. Doe wierter ordie gegeven/ datmen het selfde begrave soude te S. Germain de l'Auxerrois. Hy wiert gewonden in een grof vnyl tafel-cleedt/ ende alsoo sine luxsine crux int graf ghewozen: Een en Pape/ de Coffer/ ende grave-maker waren der hy/ ende niemant meer/ als hy begraven wiert: Sy leyden hem onder d'orgel/ ende zyn houten doot-bat boven op hem. Het graf maecten sy toe ten besten dat sy costen/ op dat niemant mercken en soude waer dat desen verbloeken mensche begraven lach.

Des anderen daechs / zijnde S. Marcus dach / ontrent neghen upzen / als de Coninck in de Misse was te Augustijnen/ met zynen broeder den Hertoge van Anjou, den Cardinael van Guise, den Hertoghe van Nemours, ende meer ander Princen/ ende wel vier hondert Edel-lieden te-
Deer

Peerde: Soo zynder ontrent thien uppen
wel drie hondert Laquapen/ en een groo-
te menichte van t'gemeyne volck verga-
dert vooz S. Germain de Lauxerrois, ende zyn
inde kercke gevallen/ daer sy met breeck-
pers ende hevels/ het graf daer de Mar-
quis d'Ancre in lach/ hebben opgebroken/
ende de aerde wtgeworpen/ ende sy bzae-
ken het deksel vande doot-kiste op. Als
sy daer gheen lichaem in en vanden/ soo
meynden sy bedrogen te zyn vande ghene
die haer hadden wijs ghemaect/ dat sy
daer onder d'ozgel begaven lach. Maer
als haer wiert in d'oorre gheblasen/ dat
sy onder het doot-bat lach/ soo namen
sy dat werck/ ende vonden hem daer lig-
gen/ met het aensicht om kerck tegē d'aer-
de: Sy ruelten en pluchten dit doode
lichaem/ roepende/ Sorez Coyo. Sy sleep-
ten hem wt het graf tot aen de nieuwe
brugge/ ende hongen hem by de beenen aē
een galghe die sy daer hadde laten setten
den vooz-ledenen winter. Als sy aen de
galge hinc/ soo sieden sy hem den neuse
af/ oock zyn ooren/ handen/ ende schamel-
heyt. Andere sloeghen hem met stocken/
oock met rapiers/ sy sieden hē den baert
af/ oock het hazz vanden hoofde. Als sy
nu ontrent een half uppe aldus aen de gal-
ge was getracteert ghelueft/ soo namen
sy hem af van de galge ende sleepen hem
door de Stadt/ hem dapper met stocken
slaende/ elck een zynen moet op hem coe-
lende/ soo als sy best cost. Elcke repse riep
de menichte des volcx ober luyt Vive le
Roy. Waffer penant die zynen hoet niet
af en nam als dit volck dūs riep/ so wiert
sy wel d'opper met stocken geslagen ende
ghedwonghen/ over luyt met haer te roe-
pen Vive le Roy. Of wel peder een verblyt
was om de doot van desen rampsalighen
mensche/ soo waerender nochtans eenige
die geen wel-gevalen en hadden aen dit
slepen en martelē van het doode lichaem.
Eyndelick wiert dit doode lichaem we-
derom gheslept van vooz de Bastille tot in
de voozstadt van S. Germain, daer sy hem
begosten te branden vooz zyn hups in de
strate van Tournon, daer toe gebruycken-
de stroen hout/ dat sy hier en daer by de
wech raeyten ende namen. Maer als dit
opper nae haeren sin niet branden en wil-
de/ soo trocken sy hem daer wt/ en sleep-
ten hem wederom tot aē de nieuwe brug-
ge/ daer sy hem eerst hadden aen de galge
gehangen. Sy dwongen de bozgers/ die

daer ontrent woonden/ haer hout te ghe-
ben/ om dit mis-maecte aēs voorts ghe-
heel te verbranden/ sy bzaen oock de gal-
ge af/ ende worpense mede int vper. Sy
dwongen oock alle de Princeessen/ Dames,
en Jufferen die met haere Carossen daer
ontrent quamen varen/ hare Malques vant
aensicht te trecken/ ende te roepen Vile le
Roy, ende gelt te geven om meer houts te
croopen/ sae oock moesten alle Princen ende
Heeren die daer by quamē ober luyt roe-
pen Vive le Roy, met den hoet in de handt.
Hoe groot van qualiteyt dat de Heeren
waren sy wierden met stocken geslagen/
als sy niet strax en deden dat dit volck
haer behal. Siende dat het wat langhe
aen-liep eer de grootste beenderen tot as-
sche verbranden/ soo ruckten sy de selfde
wt het vper/ ende wierpense inde ribiere.
Daer waerender die het groot gheluck en
eere achten/ dat sy vooz hare hupsen een
hant/vingher/ of ander stucken van des
Marquises lichaem mochten verbranden:
Iae eenighe boeren kochten stucken van
zyn vleys/ om dat in hare Dorpen te gaē
verbranden. Daer waerender die de nie-
ren van schapen vooz twee quaets- d'elcu
vercochten/ den cooper wijs maeckende/
dat het de nieren van den Marquis d'Ancre
waren. Indien het al des Marquises nie-
ren waren diemē vooz de syne aldus ver-
cocht/ soo heeft sy wel veertich nieren in
het lijf gehad.

Op S. Marcus dach isser oock binnen Pa-
rijs met trompetten wt de name des Co-
ninck gepubliceert/ dat alle de Dienaers
des Marquis d'Ancre en zynen Hups-frou-
we/ haer binnen vier-en-twintich uppen
wt Parijs verpacken souden/ by Lijf-
straffe.

Des selfden dach is de broeder van
de Marquise d'Ancre (die vooz haer faveur
was gheworden Abt van Marmoutier, in
het Erst Bisdom van Tours gelegen/ en
noch meer beneficen besittende) vreesen-
de de raseruyte des volcx/ ghedvlucht vooz
de achter-deure vā zyn Abdye/ ende heeft
sich in een ander Clooster verbercht. Zyn
wapenen/ die boven de poozte deser Ab-
dye stonden/ zyn af-geruict/ en de wape-
nen vanden Ridder van Vendolme, zyn in
der selfder plaetse gheset/ als wesen-
de de rechte Abt van Marmourier.

De Coninck heeft des dooden Marqui-
sens sone laten op de Louvre brengen/ ende
liet hem van zyn Arriers in een Camer
D h u h bewa

bewaren/ Fieſque laſt daer van hebben.

Alle de goederen van den Marquis ende Marquile zyn geroofſiquert door den Coninck. Hy wiert geacht rycke te zyn over de twintich milioenen ponden. Hy meende zyn gheſachte tot een Princelich ofte Souverejn hups te verhoogen/ maer in een uye tye heeft hy verlooren zyn levē/ zyn goederen/ zyn eere/ ende alles wat hy hadde.

De oude ſeggen/ In mundo ſemper eadem agitur fabula, in de werelt wort altijd de ſelde Comedie gheſpeelt, het zyn alleenſelick ander perſoonen dieſe ſpelen. Iſſer eenich exempel in d'oude ofte heden-daerſche Hiſtorien/ dat dit ſeggen bewaerheyt en beveſticht/ Soo iſt het leven/ Tyranne/ hoocheyt by den Coninck/ ende de doot deſes Marquis d'Ancre, vergeleken by het leven/ Tyranne en hoocheyt van Haman, die ghehangen is geworden aen de galge die hy om Maſdochaum daer aen te doen hangen/ hadde maken laten. Doch eenighe hebben oock ſeer wel ende bequamelick deſen Marquis vergeleken by Sejanum eenen Romeyn/ niet deſe verſen/

Concini Tumulus.

Eheu rerum vices
Gallicum Sejanum
Regno propinquum, Regi proximum
Penitens, aut fatigata
Fortuna deſtituit.

Principum invidiae victima mactatur,
Vt ſacer homo ſaginat ſu-
blico Galliam expiet.

Ferrum expertus male qui cupivit aurum,
Regnum qui virus
In partes ſecuit, mortuus ſecat in friſta,
Aequius, an inhumanus?
Diris, ſibilis, inſolationibus plebs ſurens
Luſta ſecit.

Traſto, diſcerpto, nullibi, aut ubiq; ſepulto.
Eheu quam diſſimili
Exieu claudicor aulicorum ſabula
O rerum vices, o ſata!

Concini Graf.

Iſt moochlick kant geſchieden dat een man ſo verheven
Soo haetlick vallen can? T'is gheſchied
e'can geſchieden.

Den Francoyiſchen Sejan, heeft de Fortuyn be-
geven,
Verdrietich of vermoeydt, alſoo men hier
mach ſien.

Fortuyn, wiens tijdt verdrijf is yemandt groo-
re maecten,

Om te breken daer nae met groot' onweer-
dicheyt,

Die u te deege kent, en ſal u niet genaecten,
Beſtendich in cedingh dars onbeſtendicheyt.
d'Ancre, dieſoo groot was, ſoo vaſt en wel ge-
ſeten,

In aenſien end' groot goet, vondt niemant
ſijns ghelijck.

Diemen Conincks ſecond of compagaon
mocht heeren,

Als een Croigne verſoeyt, licht nu hier in
het ſlijck.

D'aerde kendt haer te goet, om dit Monſter te
draghen,

T'Vyer dat alles verteert, weyghert hem deſe
gunſt,

Het water ende lucht, walgen mer groot miſ-
haghen,

Al wat gheſchapien is toont hem een groot
ongunſt.

Vraeght my niet nae ſijn graf, hy is nergens
begraven,

Maer hy licht over al, als een gemeyn vyant,
Dien men giffen aenbadt, den guntmē huyd'
de raven.

Is niet een courtiſaen, een recht Comediant?

Den tweeden May iſſer binnen Pa-
rijs eenē Capuciner Monick ge-
vangen/ genoemt Alfonſe du Tra-
vail, ghebooren te Grenoble, die o-
vertuycht is/ oock bekend heeft/ dat hy
over lanck den wille gehadt heeft/ niet al-
leen den Mareſchal d'Ancre ende zyn vrou-
we/ maer oock de Coninginne Moeder/
om den hals te brengen/ oordeelende ende
juſtinerende ſulx tot dienſte vanden Co-
ninck ende tot ruſte van het gantsche rye-
ke ſeer hooch-moedich te weſen. Hy is
verweſen ſchuldich te zyn van Crimen la-
ſe Majeltatis in den hoochſten graet/ ende
hy is by het Hof van Parlement verwe-
ſen eerſt gerabzacht te worden/ daer nae
3912

zijn lichaem met zijn proces verbandt te worden / d'asschen inden wint ghestropt / ende zijn goederen geconfisqueert. Dese sententpe is ala Greve ter executie ghestelt den thienenden dach van May / des na mid- daechs te vier uppen. Hy was een stout onversaecht man / ende droech gemepulick onder zijn Cappe eenē corten degen / breeet en scherp / met eenen punct. Als hem de sententie des doots wiert vooz- ghelesen / soo stont hy over epude / ende rechte hem soo lanch wt als hy conde / ende hy pre- senteerte de Richters synen arm / seggen- de : Talt eens mijnen Pols, ende oordeelt of hy eenichsins ontslelt ofte beroert is van weghe- sproken. Ter doot gaende / stelde hy zijn aensicht tot lachen / en r'schen dat hy ge- heel onversaecht was. Als hē de beul ras- braecte / so en riep hy nau ann of wee mp. So dat sich peder een groetelick verwon- derde over de hardicheyt deses Monicks.

DEn twaelfden May heeft de Co- ninck tot verskeringe ende ghe- rust-stellinghe der Princen / Her- togen / Genooten / Officieren van de Croone / Heeren / Edelluyden / en an- dere / die sich verbrant hadden van zijne M. dese declaratie laeten publiceren. De welcke is gelesen / ghepubliceert / ende ge- registreert / ter begheerte van den Proc- ureur Generael des Coninck / ende gheoz- domeert dat de gecollationeerde coppen sullen ghesonden worden aen de Baljous en Seneschals / om gelesen / gepubliceert / ende geregistreert te worden / ende dat de ghesubstitueerde des Procureurs Gene- rael / sullen certificeren sulcx ghedaen te hebben / hy pene van daer vooz te ant- woorden in haren name. De woorden der declaratie sijn dese.

Owijs by der gratien Gods Coninck van Vranckrijck en Navarre, Allen tegenwooz- dighen ende toecomenden saligheyt. De weerdighe gehoozsaemheyt / die na de doot van den Marschalck d'Ancre, tot onse geboden bewesen hebben die Princen / Hertogen / Genooten / Offi- cieren van onse Croone / Heere / Edelluy- den / Officieren van onse hooge Hoven / en alle die haer by gestaen hadde / tegens die welcke wy uptgegeven hadden onse ope-

ne bzieven in de Maenden Januarij ende Februarij lest-leden : Geest ons genoech te verstaen / dat alleen de begeerte van haer eygen behoudenis / ende van te ontgaen den onderganch die haer toe bereypt was dooz de moet-willige / geweldige / en ver- derfelicke acnslaghen vanden voozschre- ven Marschalck d'Ancre, haer gedwoongen hadden sich van ons te verbzenden / ende haere sekerheyt te soecken inde wapenen / hoe wel die ongheoozloft zijn / overmidts de voozsz. Marschalck, tegen onse meynin- ghe / sich met onse krichs- macht behelp / om haer te verdzucken / maer ghelijck het onse waerdicheyt betacnit heeft / te laten upt-gaen onse bzieven van verclaeringhe teghens haer / doen sy in plaetse van recht van ons te verwachten / bedreben septen strijdende tegens haren schuldigen plicht : Alsoo voek delwijc wy nu verseckert sijn van haere ghetrouwichheyt / ende sy ons onderrecht hebben / dat de eenighe noot- wendicheyt van haere behoudenis haer beweect hadde / sich alleenlick te verree- nigen / om te wederstaen de gheweldiche- den vanden voozsz. Marschalck : ende wy oock van haerent weghen volcomentlick geïnfozmeert sijn van hare goede menin- gen tot ons / ende tot onsen kiche / ende vanden lust die sy hebben om haer leven vooz den aen-was des selven op te setten / ende ons / midts gaders onse authoziteyt / staende te houden : En dat het haer groo- telijc leed is volck van Corloge op- ghe- noemen / onse penningen becomint ende aengetast / schattinghen op onsen volcke ghelept / ende onse onderfaten aen de ver- sterckinge deser plaetsen / die sy in hielden / te arbeypden gedwoongen te hebben : Het welcke sy ons verclaert hebben nimmer- meer onderstaen te sullen hebben / en veel min vzeemdelingen in onse Coninckre- ken te doen comen / ten ware sy daer toe ghedwoongen hadden ghewerst om te ont- gaen de onderganch ende wterlike ver- waestinghe van haer ende hare luyfen : Soo betaemt het onse goedertierenheyt ende Conincklike goedicheyt / haer ghe- nadelick te handelen / ende de fauten die sy daer inne souden moghen begaen heb- ben te vergheben / oock haer wederom te herstellen in de kasten / eeren ende weer- digheden die sy te voozen besaten / naede- mael dat sulcx oock dienen can om in onsen kiche te bevestighen den vzebe die soo hoogh- noodigh is / ende so seer begert

Dit ij. bp

ten
me
mich
roem
caval
en
geba
geron
der
lamb

Declarin-
ge des Co-
ninck tot
voordeel vā
de Princen/
die van het
hofverroec-
den waren/
ghepubli-
ceert in het
Parlament
den 22. Mey.
1617.

by alle luyden met eere. Ende daerom nae dat wy dese saecke hebben in delibe-
ratio doen leggen in onsen Raede/ alwaer
sich bevonden eenighe Princen van onsen
bloede/ ende andere Princen/ Hertoghen/
Genooten/ Officieren van onse Croone/
ende de voornaemste van onsen voorsz.
Raede:

Doen te weten/ dat wy upt onse sekere
wetenschap/ volle macht ende Coninck-
like authoriteyt/ gheseyt ende verclaert
hebben/ segghen ende verclaren by desen
niet onse eyghene handt onder-tepckende
brieven/ dat wy die voorsz. gemelde Prin-
cen/ Hertogen/ Genooten/ Officieren van
onse Croone/ ende alle die haer bygestaen
hebben/ houden voorsz. onse goede ende ghe-
trouwe Onderfaten ende Dienaers/ Wil-
len ende verstaen/ dat de ghedenckenisse
van al het gene dat in dese laetste beroer-
te/ om de seften hier vooren upt-gedrukt/
ende andere beroerende de voorsz. aen-
neminghe van Krijchsvolck ende date-
lijckheden van byantschap/ is gheschied/
t eenmael uptghewischt ende vernieticht
sal blijven/ ghelijck wy dat selve upt-wis-
schen ende vernietigen by desen: niet last
dat sy voortaen haer sullen houden bin-
nen die palen van die eerbiedinghe die sy
ons schuldich zijn/ ende bewijzen sullen de
ghehoorzamenheyt/ die sy onsen geboden te
bewijzen zijn gehouden: Ende dat sy van
nu af verfaecken sullen alle Verbonden
ende Maetschappen/ die sy moghen ghe-
maecht hebben tusschen haer ende ande-
re/ Onderfaten ofte Breemdelinghen/ soo
binnen als buyten den Rijcke/ van wat
conditie die oock mogen wesen: ende dat
sy generalick haer sullen quytten/ in den
schuldigen plicht van goede ende getrou-
we Onderfaten ende Dienaers/ waer toe
hare gheboortnisse haer verbint. Ende
op dese conditie hebben wy haer weder-
om herstelt ende herstellen midts desen in
alle ende elcke haere goederen/ roerende
ende onroerende/ Eeren/ Weerdicheden/
Staten/ Officieren/ ende Pensioenen/ van
de welke wy haer geven volle ende ghe-
heele ontlastinghe/ ende nemen tot dien
eynde wech alle becommeringen daer aen
gheschiet: Willen ende verstaen/ dat sy
sullen ghenieten onse gunsten/ weldaden/
Ampten/ ende Gouvernementen/ ende be-
dienen haere Lasten/ Officieren/ ghelijck sy
vooren ghedaen hebben/ sonder dat
sy teghenwoordichlick ofte hier nae haer

in sullen moghen beroert ofte verhindert
werden/ in wat soorte ende maniere dat
het oock sy: Legghende desen aengaende
een stilswyghen op aen onse Procureurs
Generael/ haere Substitutien teghen-
woordichke ende toekomende/ ende allen
anderen/ niet tegenstaende alle verclari-
ngen/ interdictien/ ende andere opene brie-
ven hier teghen strijdende/ die by ons
voorsz. desen ghedecreteert ende af-ghecon-
dicht zijn gheweest in onse Parlementen/
de welke wy wederroepen hebben/ ende
wederroepen/ verclaert hebben/ ende ver-
claren voorsz. nu ende van gener weerden/
niet al het ghene tot upt-boeringhe van
dien is ghedaen/ willende tot dien eynde
upt onse sonderlinge ghenade/ dat de sel-
ve sullen wech ghenomen ende geropeert
worden upt de Registers van onse Hove
van Parlemente. Houden daer en boven
voorsz. quyt gescholden ende ontlast die ge-
ne/ die sy gheschelt hebben over de hande-
linge van onse penningen ende andere die
sy souden mogen opgesteld/ ende oock da-
telijck ontfangen hebben/ midts dat sy
binnen ses wecken naer die Publicatie
van desen/ sullen brengen in onse Camer
van Rekeninghe de dubbelden van haren
staet/ gearrefteert ende geteekent by pe-
mandt bande voorsz. Princen ende Her-
toghen/ als mede bande houden die sy mo-
ghen ghevelt ende wech ghevoert hebben
upt onse Boschen. Willen oock/ dat on-
se Edicten ende Verclaringhen voorsz. dese
gemacht tot bebedinge van de Beror-
ten onses Coninckrijcx/ niet name dat
van Blois, in verbolgh ende cracht van
het Tractaet van Lodun, sullen onberbeec-
kelijck onder-houden/ naghecomen/ ende
uptgevoert worde van point tot point/
uptwijfens hare forme ende inhoudt/ ende
dat onder de authoriteyt ende weldaden
der selve alle onse Onderfaten soo Catho-
lycken/ als van de vernemende Cheresoz-
meerde Religie/ voortaen sullen leven in
goeden vrede/ eenicheyt/ ende ruste/ onder
onse ghehoorzamenheyt/ sonder dat sy mal-
canderen eenige voozleden saecken sullen
verwijten.

Belasten daer omme onsen lieven ende
ghetrouwen Raedts-Heeren/ die Luyden
houdende onse Hoven van Parlemente/
Cameren van Rekeninghen/ Bailiwen/
Seneschalen/ Riechers/ ofte hare Stadt-
houders/ ende allen anderen onsen Justit-
cieren ende Amptlieden/ die het behoort/
elck

1617.

1617. elck voer sijn hooft / dat sy dese teghen-
woordige becrachtigen / ende doen af-le-
sen / onder-houden ende nae-comen naer
haer forme ende in-hout. Ende op dat dit
voer althijts een vaste en bestendighe sake
sy / hebben wy onsen Segel hier aen doen
hangen. VVant het ons alloo belieft.

Ghegheuen int Wosch van Vincennes in
de Mey-maent / int Jaer van ghenaden
sesthiën hondert seventhiene. Ende van
onsen Rijcke het sevendē Jaer.

Was onderteykent

Lovvijs.

Op die vrouwe stont
by den Coninck.

De Romeine.

Ende te syden Visa, ghesegelt metten
grooten Seghel van groenen Wassehe/
met roode ende groene Banden.

Recit verita-
ble de ce que
s'est passé au
Louvre de-
puis le 21.
Auril, jus-
ques au de-
part de la
Royne, mere
du Roy.

Tet breeder onder-richtinghe des
goet-willigen Lesers sal ick hier
voorder by voegen het gene dat
ter oock gevolcht is strax nae de
doot vanden Marquis d'Ancre, soo als dat
aen den daech gegeven is in een boecken/
getituleert Recit veritable &c. ghedruucht
binnen Parys:

Greter heet
haer van
sulck alfer
geheer is
corts na de
doot vanden
Marquis
d'Ancre,

De Coninck, om den wel-
stant van sijn affairen / en
om getuggenisse te geven
van sijn goede Justitie
tegens sijn onderfaten/
hebbende doen arresteren
den Maerschalck d'Ancre, ende sijn Wif-
vrouw / ende Barbin, ter oorsaecke van de
troubles in sijn Coninckrijcke / wederrecept
dadelich sijnen Raedt by sijnen persone/
ende oordelende van hoe schadelicke con-
sequentie dat het was / in het Castel van
Louvre andere wapenen te sien dan de
sijne / heeft doen ontwapenen de lijf-wacht/
van de Coninginne sijn Moeder / ende
heeftse doen versoecken in haer logement
te blijven.

De Maerschalckinne d'Ancre is nae de
doot van haeren man / gelept inde Camer/
daer mijn Heere de Prince was bewaert

geweest / en is daer oock door d'archiers
van de lijfs-garde bewaert / ende daer-
en-tusschen de Heere van Maupeou ende
Arnaud Intendant van de financien / sijn
gecommiteert om inventaris op te rich-
ten / van hare bagghen ende papieren / en
onder andere costelike Reliquien / soo
hebben sy gebonden in haer cabinet me-
nichte van tooverie-boecken / maegde per-
kement / ende een groot ghetal van carac-
teren / t welck oorsake is gheweest / dat sy
is verboert inde Bastille, ende gheschozen/
ende daer is oock alsoo dadelich commis-
sie ghe-expedieert / om haer proces te
maecken.

Barbin die sich verborghen hadde in de
stallingen van de Coninginne Moeder/
gevangen zijnde is in sijn huys gebracht/
ende aldaer twee dagen bewaert door de
schutters van de lijfs-wacht / geduerende
de welcke / de voorsz. Commissarien in-
ventaris opgericht hebben / ende annota-
tie van sijn papieren / daer het secreet van
de gantsche Tragedie / die ghespeelt soude
worden / is onder / ende noch andere saec-
ken die den staet ende de financien betref-
sen / waer van wy sijnen Commiss ende
Agent advijs ghegeven hadde. Na dat
de voorsz. Barbin is onder-vraecht ghe-
weest / is hy ghelept inde ghevangenis-
se / ghenaemt Fort Levesque, daer hy maer
twee dagen gheweest is / ende daer nae is
hy gebracht inde Bastille, tot dat sijn pro-
ces ge-epudicht sal zijn.

Angaende de Coninginne Moeder /
wesende in hare camer ghearresteert / sijn
M^r. heeft haer dadelich laten weten / dat
hy voortaen gherefolbeert was kennisse
te dzagen van sijn affairen / ende oock va-
t ghene datter passerde in sijn Coninck-
rijcke / begeerde dat sy haer daer niet meer
mede en soude bemoeven. Versochte dat
sy goet soude vinden te vertrecken / dat hy
orde stellen soude op haer vertreck. Ende
in allen gheval / dat sy haer mochte verse-
keren / dat sijn M^r. haer eeren soude / als
sijn Moeder.

Ende also de Coninginne versochte de
Coninck te sien voer haer vertreck / en
ghe daghen passerden / in de welcke men
sochte eerliche ende seckere middelen om
dese t samen-sprekinge te bevoerden. De
Coninginne hadde begeerte om te weten
de oorsake van dese subite veranderinge/
ende oock den Coninck te representeren/
dat sy in haer beleyt anders geen ooghe-
merc

1617.

merck en hadde ghadt/ dan zynen dienst. Dit heeft veroorzaect/ datter besloten is/ dat zyne *M.* de voozsz. Vrouwe zyn Moeder soude sien in tegenwoordicheit van mijn Heeren van synen Raede: Dat de voozsz. vrouwe gheen andere woort en soude spreken/ dan die gheaccoordeert waren/ ende die haer by schriftte souden worden ghegeuen/ Ende de Coninck en soude oock niet anders antwoorden/ dan daer besloten was/ om een peder te houden mit behoorzlike respect. Ondertussche wierter besloten/ dat de Princeessen ende eenighe vrouwen/ de voozsz. vrouwe Coninginne souden mogen sien.

De Coninck heeft het vertreck van de Coninginne syn Moeder bestemt op den derden *May*/ en den selfden dach ontselfde te vertrecken nae het Bostch van Vincennes, welck geruchte ghespreyt zynde dooz *Parys*/ soo is zyne *M.* ghevisit: ert ghe- worden by alle souberne vergaderingen/ ende alle ordie der voozsz. Stadt/ ghesaffteert van mijn Heere den Hertoge van Longueville, ende een groot getal van Heeren ende Edel-luyden/ ende hy ontfingh de horangues die hem daer ghedaen wieren. Het Parlement deputeerde Verdun, eerste President/ met meer andere/ die op de Louvre gheromen zynde/ soo heeft de voozsz. eerste President syn *M.* wtermaete hoorch ghepresen om zyn Manneliche couragie/ wysheyt/ ende goede Justitie/ Dervloechende opt hooghste de memozie van den Marquis d'Ancre, de handelinghe zijnder vrouwe/ ende huer quaet vooz-nemen ende belept. Hy vertoonde oock/ dat de Coninginne Moeder/ van goet naturen was/ ende seer gheaffectionneert tot den wel stant des Coninck ende synes staets/ maer dat hy was gheabbuseert dooz tooverye ende om-bekende kunsten. Het welcke so excusabel was in een vrouwe/ als het straf-baer was in eenen man: Ende dat het een iammerlick dinc was/ datmen ghesien hadde die Princeesse gheposseedeert van Luyde van geender weerde. Dat de doodt van de Marquis d'Ancre des te pziesselicker ware/ om de nootwendicheit. Ende dat zyn *M.* vercreghen hadde een eeuwighe glorie/ he selben doende erkennen vooz Coninck ende Meester. Dat het Hof hem bevolen hadde zyn *M.* te verscekeren van haren ootmoedighen dienst ende getrouwichheit. Dat oock het selfde vernomen hebende zyn vertreck/

hy daer waeren gecomen om t'ontfangen de eere van zyn commandementen/ ende oock om te weten wat hy souden doen gedurende zyn af-wesen. Als doch quam de Coninck naerder by heur/ ende sprach heel sachtjens van eenige affairen/ Men meent dat het was van de verclaringhe der Prinzen/ ende het proces van den voozsz. Maerschalck/ van zyn vrouwe/ ende Barbin.

Zyn *M.* dese Harangue ghehoort hebende/ antwoorde/ Dat hoe-wel hy zyne Onderfaten niet schuldich en was reken-schap te geuen van syne actien/ niet te min/ dat hyse wel wilde onderrechten van t'gene de laest-levene dagen gepasseert was/ ende ordonneerde heur t'selfde zyn parlement te laten weten. 'Tis lange geleden (sepde zyne *M.*) dat ich gemerckt hebbe de disorde/ in de welcke d'insolentie van de Marquis d'Ancre mynen staet ghebacht hadde/ dooz zyn on-wtsprekelicke eergiericheit/ ende de oppressen die mijn volck heeft gheleden/ ende dat zyn ooghemerck was de Prinzen t'exterminieren/ ende dat te attenteren tegen mynen persoone/ ende mynes broeders/ des Hertoges van Orleans, Ick haddet altyts ghebsinnuleert/ verhoopende dat mijn patientie/ (midts dat icht onder-wyle mijn Moeder gheslaecht hadde) hem soude mogen afkeere/ ende houden binnen de paelen van zyn ampt: Des niet tegenstaende/ ende tegen myne belste/ soo heeft hy nae de vrede van Loudun, Prinzen verlaecht/ hy dwongh ny te gaen in mijn Parlement/ om die te verclaren criminels/ mijn moeder forceerde my daer toe/ Ick droegh het seer impatiente/ als ich haer ghetuychde/ maer de Marquis en liet daerom niet voort te varen in zyne voozige handelinghe/ hy richtte eenen leggher op teghen mijn Cousyn de Longueville, die in mynen dienst besich was te Peronne, verhinderende dooz syne teghenwoordicheit dat de vzeindelingen die in dienst waren van den voozsz. Marquis, niet en quamen in possessie van die voozsz. plaetse/ hy ginck in Normandye/ en nam in de beste plaetsen van die Provin-cie/ hy selde daer Garnisoen/ sonder mijn weten/ van luyden van zyne factie/ meeskendeel al vzeindelingen/ hy fortificeerde Quilleboeck, teghen mynen wille/ en d'aresten van t'Parlement van Rouaen, vzeberende den Adel ende alle Officieren/ hy bracht op de beenen eenige leggers/ om de Prinzen

Princen te onder-brucken / den eenen te-
gens mijn Coninck den Hertoghe van Ne-
vers, den anderen teghen mijnen Broeder
van Vendome, ende mijnen Coninck van
Mayenne, op wiens leven hy dede atten-
teren / hy wapende den vromdelinck / dede
in mijn Coninckryck komen drie duysent
vijfhondert Wale ofte Lupckenacs / om
de verseeckeringe van zynen persone/
speelende den Souverain over al / ende
dede sich volghen ende accompaigneeren
beter als ic / doervende nemde die Switzers
van mijne Guarde, ende die kleden met
zijne Libreyen / om hem te bewaren. Hy
heeft ghescoolen ghene financien / hy heeft
mijn pachten myn ghenen dient hem goet
docht / ende tot sulcken prijs als hy heeft
ghewilt / hy heeft sich toe ghe-eyghent de
Recessen van Normandye / ende hy be-
taelde zijne Pensionarissen die hy by hem
hadde / niet mijn gelt, Van den doot des
saligen Coninck mijns Vaders / heeft hy
ghetrocken wt mijnen spaer schat / twaelf
of vijftien milhoenen ponden / ende in sijn
sterben heeft men in zynen aeffack ghe-
bunden belofte van neghentien hondert/
drie ende seventich duysent ponden van
Fedeau, Camus, ende andere sijne vertrou-
de. Ick hadde dat noch al over-sien / en
heel andere dinghen / die te langh zijn nu
te verhalen / als die verdrijvinge van mijn
olde Officieren / die ghedient hadden den
Sael. Coninck / om in hare plaetse te ste-
ken zyne creature / en hebbe gzaote moep-
te ghadt om my te vcrnsen als een kint/
tot dat ick ghewaerschoot ben gheweest/
ende verseeckert / dat hy enen aenflach
ghemaccht hadde op mijnen persone / en
dat hy een lijste gemaect hadde van seltich
oft tachtich van mijn voozmaemste Die-
naers ende Officieren / die hy wilde om
den hals helpen / ende een ander van die
welcke hy wilde wt mijn Coninckrycke
verdrijven / onder welcke waren eenighe
van mijn Parlaement. Om den noot van
mijnen staet ende mijnen persone / soo
hebbe ick hem willen doen arresteren / en
in uwe handen stellen / om hem zyn recht
te doen. Maer zyn insolentie hem heb-
beide doen vergeten sijnen plicht / en ver-
achten mijn commandement / ende son-
der respect hebbende willen in mijn Lou-
vre de hant aent rappier slaen tegens den
Heer van Vincy: Soo is hy omgebracht/
daer ick niet broevich om en ben / dan ten
dien aensien / dat ghy soodanige Justitie

haer ober niet en hebt moghen doen / als
ick wel gewenscht hadde. Maer ick wil
dat ghy het proces maect teghens het
hoode lichaem / ende teghens zyn hupf-
huyve / ende Barbin, By haer zyn gevon-
den characteren / om my te doen sterben / en
om mijn Moeder altyt te houden ghe-
necht tot haeren wille / ende Barbin was
auteur van alle de quade raetslagen / die
wy ghesien hebben: waer op ick u hebbe
doen expedieren mijne commissien / midts
gaders de rebocatie van de declaratie/
die ghy hebt gheverificiert teghen die
Princen. Ick hebbe ontboden / ende sy
en hebben niet ghedaen / dan t ghene de
nootwendicheit mijnes dienstes / ende de
verseeckeringe van haer leven was heys-
scheude. Ghy siet hare gehoorsameheyt/
ende affectie / door haer haestich weder-
keeren. Gaet sienen / doet u ampt / ende
gedenckt / dat ick uwen Coninck ben / ick
sal u altyt maintineeren / ende sal zorghe
voor u dragen / dient my wel / ick sal u een
goede Coninck sijn.

Die Gedeputeerden vertrocken na dese
woorden / ende terstont daer nae quam in
Monsieur Nicollay eerste President inde Tre-
ken-kamer / vergeselschapt met veel Offi-
cieren der selfde / die den Coninck gegoe-
tet hebbende sprack sachtjens / hy nae in
substantie als die vooz-sepde Heere de
Verdun, als hy eenighe saecken voozfelde
belanghende de disorde die daer was op
die financien / ende versocht zijne M.
daer in te willen vooz sien. Sijne M.
antwoorde hem / dat hy in dank aen-
nam die ghetupgenissen van de goede af-
fectie der vooz. Kamere tot wel-vaert
van zynen dienst / dat hy forse soude dra-
gen om haer te maintineren / ende dat sy
haer ampt souden doen / ghelijck sy tot nu
toe ghedaen hadden. Dat hy wel wiste/
dat inde vooz. Kamere Officieren wa-
ren / Pensionarissen van den Marquis, dat
hy het ghepasseerde wilde vergeten: maer
dat hy begeerde / dat vooztaen zijne Offi-
cieren niemant en souden verplichtet sijn/
als hem. Dat hy haer sepde / op dat sy het
hare Mit-broeders souden laten weten.
Dat hy orde soude stellen met zyne raet/
op die abysen die in ghesloep waren in
zjne affairen / ende dat hy daer in soude
remediere met haer goet advijs en raet.
Vorders wat betrefset het ghene dat der
ghepasseert was over den doot van den
vooz. Marquis, dat hy zynen wille hadde
laten

laten weten den lieben van zijn Parle-
ment.

Als die Riken-kamer verbroek / soo
quam in la Cour des Aydes, te weten / mijn
Heere Chevalier eerste President / andere
Presidenten ende Raets-Heeren / ende we-
sende by zijn M^r. die voorsz. Heer Cheva-
lier, sprack in sulcken voeghe / dat sich een
yeder daer ober verwonderde / hy pree-
s d'actie van zijne M^r. / zijne resolutie ende
kloech-moedicheyt / beclachde de moeyte
die hy ghehad hadde / om soo langhen tyt
zijne goede bewegingen te dissimuleren /
pree- Godt die hem hadde bewaert van
soo vele periculen / in de welke de Marquis
d'Ancre hem hadde willen pcepiteren /
datmen wel konde oordeelen / dat hy al-
leen d'oorlaeche was van het on-heyl van
Franckryck / na dien soo haest als hy doot
was / die vrede ghetrossen was / ende dat
de doot van eenen man hender duyfsenden
het leven hadde weder ghegheben / die an-
dersins in die trouble souben het leven
gelaten hebben.

Wat haer int Particulier aeginch / pro-
testeerden liever duyfsent dooden te sterben
dan te manqueeren in getrouwicheyt tot
zijnen dienst.

De voorsz. Heer President exagge-
reerde zijn discours met so sehoone woor-
den ende soodanighe authoriteyt / dat men
sich daer ober verwonderde / welke eere
men hem niet en moet benyden / aenghe-
sien sy is een van de cloekste mannen des
seer eeuwe. Syne M^r. gaf ghetuygenisse
van groote blijfchap / ende van een parti-
culiere affectie teghens den voorsz. Heere
President Cherallier, den welken hy be-
kende geen ander ooghe merck ghehad te
hebben / als zijnen dienst / ende gaf haer
bevel te continueren in hare getrouwie-
hepden / ende haer ampten te doen.

Die Geestelike quamen daer oock / ende
daer nae de Prebost der coop-lieben / de
welcke gelycke gheluck-wenschingen be-
den als de voorighe. Ende om dat de ure
van zijner M^r. vertreck nakende was /
soo ginch hy / geassisteert met mijn Heeren
Sillery, Cancellier van Franck-ryck ende
van Paderre / du Vair bewaerder van de
Segels / Villery, Gesures, Lamin, en wepnich
andere tot die Coninginne syne Moeder /
om haer adieu te segghen / ghekleedet met
een wit wambais / die vzoek van schaer-
laeken / met stevelen aen bie beenen / hy
quam inde kamer vande voorsz. Deu

we / ende by haer komde seyde : Me Vrou-
we, ick komie hier om u adieu te seggen / en
u te verseeckeren / dat ick soze vooz u dra-
gen sal / als vooz mijn Moeder / ick hebbe
gewenscht u te verlichten van de moeyten
die ghy ghehad hebt in mijn affairen / het
is tyt dat ghy u rustet / en dat ick my daer
mede bemoepe / het is mijne resolutie / niet
meer te lyden / dat niemant in mijn Co-
ningrijcke commandeere / dan ick / Ick be-
Coninck teghenwoordelich / Ick hebbe
ordze gestelt op het gene dat noodich is tot
uwe repse / ende la Carree bevelen u te ver-
geselschappen / ghy sult van my tidinghe
ontfangen ghekomen zyn de te Blois, Adieu
Me-vrouwe / hebt my lief ende ick sal u
een goet soone zyn.

Sy dede een diepe reberentie / ende met
de tranen in d'ogen seyde sy eenige woor-
den op de sozge die sy hadde ghehad van
zijnen perfoone / ende affairen / geduyrende
haere regencie. Dat sy syne M^r. hadt te
willen ghedencken haere moeyte ende ar-
beyt / ende dat sy zijn Moeder was / ende
alsoo die voorsz. Vrouwe wilde haer dis-
cours continueren / ende reden cyschen
vant gene datter gepasseert was / soo kusste
haer de Coninck / ende met een groote re-
berencie nam hy verlos van haer / ende
ginch alsoo wech / met zijnen voorsz. vanden
Raet.

Syne M^r. in zijn kamer gekomen zyn-
de / ginch voorsz. in de kamer van zijn
Huyf-vrouwe / ende hielt middach-mael
met haer / met soo een vzoelich en coninck-
lick gelaet / datmen hem noyt in so sehoone
hummeuren gesien en hadde.

De Coninginne Moeder daer-en-tus-
schen haestde seer met haer middaechts-
mael / ende kleyn strack in haer Carosse met
haren train / ende quam wt de Louvre heel
bescheept. De Coninck ende de Conin-
ginne laghen inde vensiers / van waer hy
niet en scheyden te t dat het ghehele ghe-
scep voozhy was.

Strack daer nae soo klommen sy in haer
Carosse ende vergeselschapt met den Hee-
re van Longeville, ende eenen grooten hoop
Adels / quamen sy te Vincennes, daer sich
oock de Princen strack lieten binden / met
mijn Heere de President le Jay, om te ghe-
tuyghen haere ghehoorzamenheyt. De Co-
ninck bleef acht dagen lanch te Vincennes.
Daer quamen by hem de Hertoghen van
Nevers, Vendosme, ende Mayenne. De Co-
ninginne Moeder tooch wt Parijs sterck
verge-

1617. bergeselschap / so hadde al haer Officiers / en haer ordinaris geuolch / de Compagnie van hare Garde / de lichte Peerden des Conincks : Alle de Princeffen en Vrouwen van t Hof / ende een groot aental van Heeren ende Borghers der Stadt / hebben haer gheconboreert twee off drie mylen / tot Bourg de Roine. de straten van Parijs waren vol volser om haer te sien passeren.

Maer alsoe desen af-schept een verbolch was van een Tragedische actie / gants versich / die het volck seer verlijt hadde / soo en heeft men gants geen getuigenisse gesien van eenighe droeffnisse om t verstreck van de Coninginne. En waeren niet dan exaggeration tegens de memorie vanden Marquis d'Ancre ende zijner Vrouwen (als eenige Autheuren van de ellende van Vranckrijck) diemen ober al hoorde.

Benedens de geluck-wenschingen der doot-verhaelende Perliamenen ende hooge Cameren / midtsgaders des ghemeynen geroeps / ende de Congratulatiën vanden ghemeynen man / soo zynder wel Discourskens ghemaeckt ende in drucke wt-ghegeuen / ober de doot van Ancre, ende tot belijfs der ghemeyner vreucht door gants Vranck rijk van weghen de gheluckige aencomste des Coninck tot de Croone. Ick hebber ghesien ober de dertich / dat hier volcht isser een van:

IRE,
S

Ick en wil niet roepen teghen een doot lichaem. **T**is waer / Ick hebbe hem in zijn leven weynich bemint, maer nochmans noyd gehaedt, dan als een goet Francoys, ende gheinterresseert in de alghemeyne injurie van twee M's. Onderdanen. t'Veidroot my met haer, te moeten sien eenen man van geender weerde, van geene partijen, noch gerecommandeert van eenighe deucht, eenen man ongeacht, van gheene consideratie, besonderlick in Vranckrijck, daer hy was aengecomen sonder qualiteyt, sonder name, niet te min in cortē tijt, tot sulcke schrickelicke grootheyt ghecomen te zijn, darter niemandt groots te hove en was, of hy badt hem aen, gheenen knye, die sick niet voor hem en buychde, iae voor zijne gheringhse creatueren. Daer en was gheenen Officier van u Croone, of hy beefde, daer en was noch Hof, noch Raet, of het schrickte, daer en was gheen Officie, of hy vercocht het, daer en waren gheene Finantien of hy beroof-

dele, daer en waeren gheene Zegels of Zeghelbewaerders, of hy namse wech, ende verlette se, somma daer en was niet in uwen staet, of het molt sick al roeren ende bewegen nae zijne fantasie.

Ick hadde gelesen de Historie van onse Coningen, van Pharamond af, ende wel betracht de grootsheyt van de Majeurs des Conincklicken Palleys, die ten laetsten de Coningen hebbe afgeset: weynich Grieken, en e weynich Romeynen, hebben Tyrannen ghesien, welcker Historie my niet en heeft gegeven eenige, of se seckere of te confuse wetenschap, maer ick en hadde noch daer, noch elders niet ghelesen, noch hooren spreken van diergelijck Tyrannie, als desen Marquis d'Ancre geoeffent heeft. VVant de andere lieren haer ghenoege niet te tyranniseren over die volcken en, die zy onder haer jock gebracht hadden, Maer desen Vreemde delingh, ende gheringer als eenen onderfaet in Vranckrijck, tyranniseerde over t'volck, ende over den Coninck. Terwile by u noordrufticheyt was, soo overvloeyde by hem den rijkdom, hy quam aenproncken met hondert mannen vergeselschap, daer ghy nau thiene en haddet, ende dit al in uwe tegenwoordicheyt, inden schijn en glinsteringe van V. Mr. welcke alleen behoorde te stralen, ghelijck geen ander sterre noch eenich licht en luchtet aent Firmament, in de teghenwoordicheyt van de Sonne. Cortelick geleght, hy belegerde ende omcin gelde V. M., alsoo, datter geen toeganck en was totten dienst van V. M. dan door hem. Daer en was geen dienaar in u Hof, die ghy soudt hebben dorven aennemen buyten hem.

Maer dat hijt noch daer by hadde laten beruften, met ons wederom te stoeten in onse Inlantische Oorlogen, Den Tempel van Janus wederom te openen, dien ghy even gheslooten haddet, ende wederom te doen vlammen die borgherlicke oneenicheyt, alreeds eens door hem aengestooct, welcke ghy soo geluckelick wigebluscht haddet: Ende nae dat hy een seer forchlick onweder verweckt hadde tusschen de Francoysen, haere goederen gerooft, en voor d'ooghen der gantscher weerd, uwe eyghene schatten tot buyt gemaect hadde: Maer noch hier en boven haer bloet te willen suypen, ende hem onbeschaemdelick te roemen, dat hy zijn goet in uwen dienst verteerde, hy, die niet dan eenen Bedelaer en was ten tijde van den Zal. Coninck. VVie is de oprechten Francoys, dien t'herte niet en soude ghebloet hebben van schaemte? Niet te min, Sire, de groote ende cleyne, hoe wel zijn doot vyanden, en welcke neffens het alghemeyne gevoel vande publique

X x x ij

injurie,

injurie, alle dage van hem geoffenfeert wierde, of int generael, of int beſonder, hebben alle deſe indigniteyten vordragen, den hemel voor V. M^t. behoudende de eere der wracke.

Nu Sire, Godt ſy ghedanckr, die u de oogen over u volck gheopent heeft, die u ſoo clær heeft doen ſien in ſulcken duyſter weder, ende ons al te ſamen openbaert dat hy der Coningē herte in zijne handt heeft, dat hy het uwe heeft geroert, ende hem te kennen ghegeven, dat V. M^t. niet te vergeefs de handt der Juſtitie en draeght, nae dien de ſelve zijn Onderſaten ſoo goede ghetuygheniſſe daer van gheeft. Het is onmoghelick, Sire, dat ſoo vele ghebeden van ſoo veel vrome luyden, niet en ſoudē verhoort worden, en geeft u ſelven de voornaemſte eere daer niet af, Godt ſelve heeft zijn deel daer aē, ende zijn groote, lange, ende langhfame rechtveerdicheyt, ſijnde vermoeydt van ſoo langhe patientie gehadt te hebben, tot groote ſchande van Vranckrijck, heeft uwe M^t. willen ghebruycken, om haer haer eere weder te geven, ende deſen Tyrant te doen met zijn bloedt wt ſpouwen alle de rijkdommen van uwe Onderſaten, welke hy gediffipeert hadde.

Maer wie ſach oyt ſulcken grondtloofen Kolck? welcken afgrondt ſoo diepe, die niet en ſoude vervult zijn gheworden, met die dingen welke hy ingheſlocht hadde? Ende welcken onverſadigen ende ſchrickelicken hongher, en ſoude niet getilt hebben geweeſt met het gene hy opgevreten heeft. Sire, V. M^t. naeft Godt, heeft tot alle deſe deſordres remedie gebracht met eenen ſlach, met ſo groote rechtveerdicheyt, wijsheyt ende geluck, dat men niet meer wenschen en can; Ghy hebt doen blijcken dat ghy Coninck waert, dat ghy wildet regeren ende recht doen. Ghy ſijt gheweest den dekmantel ende het ſubject van oneenicheyt allen Francoyſen, welke ſick ſullen verenighen rſamen, om u te dienen, ende te wenden tot vermeerderinge van uwe Croonen, met het ſweert, datſe teghen haer ſelfs wt ghetooogen hadden.

VVy verhopē, Sire, dat wy onder ſulck eenen luſtigen ende rechtveerdigen Coninck, dien de Onderdanen ſoo lief zijn, ende welke den Onderdanen ſoo lief is, noch ſullen dragen onſe victorieuſe wapens door de gantſche weerelt, ende inde plaerſe van ons onder den anderen doot te ſlaen (welcke victorien niet en connen dan Cadmeiſche weſen, ende door de welke uwe M^t. niet en can, dan verſwackt worden ende verlieſen, lae ſelfs overwinnende) wy den vremdelinghen wederom ſullen laeten ſien, dat de lelien, eenigen tijdt by haer onbe-

kent, noch meer ſullen bloeyen onder den geluckighen welſtant van V. M^t. als ſy oyt onder de Voorige Coningen uwe voorſaten ghedaen hebben, die de ſelve met den ſweerde gheplant hebben inde veerſt ghelegheue hoecken des Aertrijcks, dat wy onder eenē onverwinnelickē Prince onwinbaer ſullen weſen. Ende dat de Franſche generoſiteyt, hernemende nieuwe cracht ende aenwas onder ſodanigen Coninck, u grooter maecken ſal als Henrick de Groore, heyligher als Sanct Lodewijck, heerlicker als Philippus Auguſtus, Victorieuſer als Carolus de Groore, u Coninckrijck grooter ende onſachtbaerder, als zijn Keyſerrijck, uwen ſcepter ſchrickelicker als zijn ſweert, en uwe reputatie grooter als zijnen name.

En nae dien, Sire, dat ghy eerſt hebt genoech ghedaen Godes rechtveerdicheyt, welke niet te vreden en was met het bloet ende leven van deſen vyandt van alle uwe Onderſaten, ende uwes ſelfs, maer heeft hem vervolght nae zijn doot, oock berooft van t'recht der begraffeniſſe (welcke uwe goedertierenheyt hem geſchoncken hadde) in des volcks ghemoet ingeblaſen hebbende, (ſonder ordonnantie of bevel, lae teghen t'ghebodt) hem wt het graf te recken, welckes hy onweerdich was, ende wt d'aerde, van welke hy hem gifteren niet weerdich en kende ghedraghen te worden, ende te ſleypen lanx de ſtraten ſeer ſchandelick, ende hem ghevanghen hebbende aen de ſelve galgen die hy hadde doen oprichten, verbrandende de ellendighe overblijffels van zijn lichaem, met ſulcke onghetuymicheyt als de raefenye des woedenden volcx heeft connen oeffenen aen eē Caronye of vuyl ſtinckende aes, maer daer beneffens hebt ghy der menſchen gherichte gecontenteert, wrekende d'eere der Francoyſen, ende wt bliffende met zijn bloedt het vyer van ſoo vele ſtoocke branden, twelck hy bereydt was in Vranckrijck aen te ſteeken. Ghy hebt door de doot van een crimineel man, behouden t'leven van ſo veel onnooſele, gheſtoppt den oorſpronck van ſo veel ellenden, gheſtelt ſo groote beweginghen, ende verlekert ſo veel Sreden, den Pays gegeven uwen Coninckrijcke, ruſte u volck, u cleyne verlekeringe, uwen Adel contentement, en de Juſtitie hare autoriteyt. Verwervende op deſe dach meer goetwillicheyt, by V. Onderſatē, en reputatiē by de vrēde, als ghy met thien veltſlagen ſoud hebben cunnē vercrijgen. VVy erkennen ootmoedichlick, dat het huyden des Heeren dach is, dat hy huyden, ende van altijts groote dingen ghedaen heeft. Ende bidden hem, gelijk het hem heeft belieft V. M^t. dit ſo Heylichlick t'inspireren, dat het hem

1617.

hem voortaan gelieve, V. de selve ghenae te continueren, u rijcke te seggen met de selve gracen, dien te behoude die ons bewaert heeft, ende met allerley seggen te begenadigen uwes levens gelucksalicheyt.

Stant des
laeken in
d'antre
na den doot
vande Mar-
quis d'Ancre

MEt den eersten/nae die doot van de Marechal d'Ancre, zijn te Pa-rys wel eenighe apphehsien van nieuwe factien/oft immers van nieuwe miscontentementen geweest/aen sien vande Coninginne Moeder/te meer om dat die Clerge gheresolueert was dooz den Cardinael du Perron eene groote Remonstrantie ende versoeck aen den Coninck/in faueur vande Coninginne Moeder/te doen/naer overmits dat sulcx achter bleven is (na dat vernoomen was d'onaenghenaemheyt/ en het refus dat volghen soude op sulcke Remonstrantie/ ende om dat dooz desen wysen ende doozsichtigen Raet des Coninck alle saaken met sonderlinge sachtmoedicheyt en moderatie belept wierden/ om elck een/naer ghelegentheyt/ te contenteren) soo ist datmen meer ende meer apparentien sach vā eene groote ruste ende vrede vant Ryck/ alles onder die reele authoziteyt/ regeringe/ ende Coninckliche gracen vā zyne M^r. Die Coninginne Moeder heb- bende aen de Coninginne-Regnante/ ha- re Croone/ ende die ghesteenten van dien met Inventaris/ naer coustume/ over- ghegeven/ is den derden May ver trocken nae Bloys, om aldaer te blyven/ met haer Hofghefin. Sp hadde te voorsz dese naevolghende Poincten versocht/ Als te weten/ Dat sy absoluytelick soude mogen commandiere over die wachten/ en alles/ daer sy woenen soude. Welck haer is gheaccordeert/ Ten tweeden/ dat sy haer ordinairische gardes soude mogen hebben ende houden/ welck oock gheconsenteert is. Ten derden/ dat sy by ende ten volle genieten mocht hare duayse/ penstoenen/ ende ordinairis onderhout. Dit is oock gegunt/ te weten/ elfhondert duy sent gul- den f Jaers/ die hare M^r. zyn toegelept: Ten vierden/ dat hare M^r. een van Me- vrouwen haere dochters by haer soude moghen hebben ende houden: Maer dit is geweygert/ seggende de Coninck/ dat- tet hem toestont zyne Susters wt te hyl- licken: Ten vyfden/ dat sy den Coninck dooz haer vertreck noch soude mogen sien ende sprekken/ het welcke geschiet is/ maer

Versoeck by
de olde Co-
ninginne
gedaen dooz
haer be-
treck van
d'arijs nae
Bloys.

in presentie van groot gheselschap van Heeren ende Adel/ betoonende zyne M^r. eene groote stantvasticheydt ende Gene- reusiteyt. Want hoewel die Coninginne Moeder veel woorden sprack/ ende son- mige dingē/ die zyne M^r. tegens de doot waren/ met traenen ende droeffnisse ver- socht/ soo heeft sy nochtans daer op niet geantwoort/ ende is met wepnich woor- den ghescheyden/ schimpelich met den Am- bassadeur van Spaengien lachende/ om dat sy een groot ghelact van droeffnisse aenfelde. Den Coninck is ten selven da- ghe ver trocken naer Boilde Vinciennes, om hem te gaen vermaerken ende albaer die absente Princen te verwachten/ die wel- ke den sevendend dach van Mepe by zyne M^r. ghecomen sijn/ met volle submissie ende absolute ghehoorzameheyt/ te weten die Hertogen van Vendosme, van Nevers, ende van Mayenne, De Fere le Grand, Gouverneur van Bourgoigne/ is mede ghearriveert/ die Hertoghe van Espernon heeft aen den Coninck gesonden/ ende alle submissien overgescheyden/ die Hertoghe van Bouillon heeft desgelijck ghedaen/ ver- clarende daer-en boven alle waterste dili- gentien terstont ende met den eersten ghe- daen te hebben/ om hare duytsche rupters op te houden/ wescende opt point om die Moeselle te passeren/ hoopende niet te min/ dat die Coninck haer Contentement sal doen/ overmits dat zyne M^r. selfs metter daet betoont heeft/ haer voornemē goet geweest te sijn/ ende tot dienste ende Mainnement van zyn M^r. teghens die ambitie vanden Marquis d'Ancre.

1617.

Den Coninck heeft eenighe cloecke Raets-Heeren gherommiteert/ om haer te informeren van de daden en attentaten des gewesene Marechals d'An- cre, ende zijner nagelatenen weduwe Leo- nora Galigay. Den 26. Aprilis is dit Pro- ces begonnen. Na genemene informatie/ als het Parlement last hadde het Proce te epudigen/ soo is de Marquis des nachts nae den elfden May in een Carosse wt de Balle ghebracht inde Conciiergeye van het Palays. Daer waeren alleen twee Archiers die haer bewaerden. Sy is dick- wils gebracht ende her-vracht/ Ock is sy genoegsaem gehoozt gewor den in al- les wat sy hadde in te brengen. Alle de elachten diene haer te laste leyde/ be- stont den in dese vier Hoefst-puncten:

Crimineel
Proces te ge-
den dooz
Marquis
d'Ancre, en
zine wedu-
we Leonora
Galigay.

Irr ij

r. Datse

1617

1. Darle begaen hadde Crimé van quetsinge der Goddelicker Majesteit.

2. Crimen der goddelicker ende mensche-licker Mt. ghelijckelick. Hier by verstaende / dat Conchino ende zijn Wif-froutwe Professe ghebaen hadden van de Astrologia iudiciaria: Dat sy ondersocht hadden ende gebraecht nae het leven ende gesont-heit des Coninck. Oock isser betuycht / dat Conchino ende zijn Wif-froutwe ee-nige Moniken van Nancy, zijnde Coorde-naers / by haer te Parijs ontboden had-den.

3. Crimen van quetsinge der Conincklicker Majesteit.

4. Eenem Moort begaen aen den Heere van Prouville Sergeant Major vande Stadt Amiens.

Als de Marquis inde Camer de la Tour-relle noot de Richters gebraecht wiert / so heeft sy de Richters (die xix. in ghetaele waren) ghebeden ende vermaent / indien pemaent van haer allen eenich misconten-temēt ontfangen hadde van haeren man / dat haer sulcx niet en mocht hinderlick wesen in haer Proces.

Den achtsten May is het Proces beslo-ten / ende dese Marquis is verwesen ont-hoof te worden / ende haer hoof ende lichaem tot asche verbrandt te worden. Welcke sententie ten selven dage is in het werck gheset a la Greve, des abonts tus-schen seuen ende acht uren.

De sententie ober den Marquis d'Ancre ende de Marquis wt-ghepzoochen luydt aldus:

Het bonnis-
se dwelck
ober den
Marquis en
de Marquis
d'Ancre wt-
gepzoekē is /
den 8. May.

Hesen by t'Hof, de groote Camers, Tournelle, ende vant Edict vergadert, het criminel Proces gemaect volgens de Patenten des Coninck, van twee Raedts-Heeren des self-den, daer toe van die gecom-miteert, ten versoecke van den Procureur Ge-nerael, Eyscher inde misdaet van quetsinge der goddelicker en menschelicker Majesteit, tegen M. Peter Mulard Procureur int voorsz. Hof, en van t'selve geordonneert curator ter memorie vanden overledenen Concino Concini, in sijn Leven Marquis d'Ancre, Maerschalc van Vrankrijck, Leonora Galigay zijn weduwe, Vincent Ludouici, ende Anthonie Montaubert haere Secretarissen, gevangen inde gevangnisse des Palays, ter oorsaecke van godtloof heden, attentaren teghen s'Coninck autoriteyt ende zijnen staet, tractaten ende heymelicke onder-

handeligen met de vremdelinghen, gieten van geschut, veranderinge van s'Coninck wapenē, en applicatie van des voorsz. Concini wapens opt voorsz. geschut, wapen-huylen, buscruyt, ende andere munition van Oorloge, interversie vande ghemeyne penninghen, ghebruyckt tot profijt vande voorsz. Conchino ende Galigay, en de wtvoeinghe der selve wt het Coninck-rijcke, sonder s'Coninck toelaten: Informatiē, Interrogation, vanden 26. 27. ende 30. April. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. May, ende vierden dagh Iunij, confrontatie van ghetuygen: Een ander Proces crimineel ghemaeckt ten versoecke van Vrouwe Maria Bochard weduwe vanden Zal. Heer van Prouville, by sijn Levē Sargant Maior inde Stadt ende Casteel van Amiens, soo in ha- ren name, als dragende sorge over de Minder-jaerige Kinderen van den voorsz. overledenen ende haer, ten aensien vanden dootlach bega- gen inden persone van den Zal. Bouville: Ende noch een ander arrest by den Coninck tegen de voorsz. Mulard Curateur, ende Galigay, civile conclusien, voortbrenginghe vande voorsz. Bochard, defensien vanden voorsz. Mulard cu- rator, Requête gepresenteert by Marie le Mai- rat, weduwe van Zal. Nicolas Largentier, Heere van Vauzemin, den 27. Iunij laetleden, aengegeven, ende in den sack ghebracht by or- donnantie van t'voorsz. Hof, Conclusien van den Procureur Generael des Coninck, ende wat van hem is voorghestelt ende voortghebracht, ghehoort ende ghevraecht by t'voorsz. Hof, de voorsz. Mulard Curator, Galigay, Ludouici, en Montaubert, over de stucken haer opghelecht ende begrepen int voorsz. Proces:

Alles overwoghen sijnde, is gheseydt, dat het voorsz. Hof verclaert heeft, ende verclaert den voorsz. Conchini, ende Galigay zijn weduwe, criminelen van goddelicke ende menschelicke ghequeste Majesteit, ende heeft tot reparatie van dien verwesen, ende verwijft de memorie van des voorsz. Conchini ten eeuwigen daghe. ende de voorsz. Galigay t'hoof afghewouwen te hebben, op een schavot daer toe opgericht in de plaetse van Greve deser Stadt van Parijs, haer lichaem ende hoof tot aschen verbrant, haere leengoederen gehouden, immediate van de Fransche Croone, wederom vereenicht ende inghelijft tot de domeynen der selfder, haere andere leengoederen, roerende ende liggende, wesende in dit Coninckrijk, ghewonnen ende geconfilkeert voor den Coninck, vande selve eerst genomen de somma van 48. duysent pon- den parisis van breucke; om bestaet te wesen tot wercken der barmherticheydt, broot der gevangenen van de Conciergerie, ende andere

noot-

1617.

1617. nootwendigheden, volghens de wtdeytinghe die gheschieden sal by t'Hof, ende daer beneffens 24. duysent porten Parisis, welcke het Hof heeft toe ghewesen ende toewijst den voorsz. Bochart op den voorsz. naem, op alle de voorsz. geconfiskeerde goederen, het derdedeel voor haer, ende de twee andere derdedeelen voor de kinderen des overledenen ende haer, om alle civile reparatie, onkosten, schade ende interest, boven die sommen begrepen in d'arresten gegeven tegen de complicen. En heeft t'voorsz. Hof verclaert, ende verclaert alle andere goederen gewonnen so te Roomen, Florentie, als andere plaetsen buyt dit Coninckrijk, den Coninck toe te behooren, als gecomé vande penninghen des voorsz. Heere Coninx, ende qualick genomen van sijn finantien, Ende te dien eynde sal de Procureur Generael des Coninx alle nootwendighe neersticheyt ghebruycken, om de restitutie der selver: Heeft verclaert ende verclaert het kindt gebooren wt hen houwelick der voorsz. Conchino ende Galigay oncedels ende onbequaem om te hebben eenich Ampt, Officie, ende digniteyt in dit Coninckrijcke. Ordonneert dat het Huys, in t'welcke was woonachtich de voorsz. overledene Conchino, by de Louvre sal gheraefert worden, ende gheslecht met welbehaghen des Coninx, ende dat de goederen niet roerende van de Croone, sullen vercocht worden, ende de penninghen daer van voortcomende, mēt anderen hier boven verlaert, des Coninx te wesen, in sijn coffers gheleydt, om bestaet te worden tot des voorsz. Heere Coninx saken. Ende wat aengaet de voorsz. Ludouici ende Montaubert, sal teghen heur breeder informatie ghenomen worden, ten aensien vande stucken hier boven int Proces verhaelt met de constantien, ende dependentien. Daeren-tusschen heeft de selve gerelaxeert ende relaxeertse over al, midts conditie datse heur sullen presenteren, als by t'voorsz. Hof sal geordonneert wesen, kiesende woon-plaetse, ende doende de ghewoonlicke submissien. Heeft verbodt ghedaen, ende doet verbodt aen alle perfoonen van wat qualiteyt ende conditie die souden moghen wesen, te hebben intelligentie, ofte te communiceren met vremdelingen, t'sy door haer selfs, ofte gheinterposeerde perfoonen, directelick ofte indirectelick, sonder expres bevel ende permissie des Coninx, onder gheenderley pretexten ofte andere middelen, tenderende tot interversie ende verminderinghe van sijn finantien, deel in de selve te nemen ofte profijt, alles op lijf straffe, ende verhaelinghe der penninghen van de

erfgenaemen, ende erfghenamen van heure erfghenaemen. Ende sal commissie vergunt worden den Procuruer Generael om informatie te nemen van d'overtreidinghe des tegenwoordighen arrestes. Ende daer beneffens aen alle perfoonen, gheengoudt of silver, ghemunt noch onghemunt, wt het Coninckrijk wt te voeren, by pene van confiscatie van lijf ende goet. Heeft verclaert ende verclaert alle Vremdelingen, onbequaem om te ghenieten Officien, Beneficien, Digniteyten, Gouvernementen, ende Capitteynschappen in dit Coninckrijk, volghens de Edicten ende Ordonnantien, Ordonneert het voorschreven Hof dat Coustojoux sal by t'hoofd ghevadt ende ghevanghen ghebracht worden, in de ghevanghenisse van't Paleys, om te rechte te staen, ende in gheval dat hy niet en sal connen ghecreghen worden, sal by drie termynen gheciteert worden met gheluydt van trompetten, ende openbaeren wtroep, te verschijnen int voorschreven Hof, sijn goederen aenghetalt, ende Commissarisen daer over ghestelt, tot dat hy ghehoorsaemt sal hebben. Ende dat Meester N. Barbin hier te voorens contrerolleur Generael van de finantien, ghevangen, ghehoort sal worden, over de stucken resulterende van t'voorschreven Proces, hier om ghemaect, ende gecommuniceert den voorschreven Procureur Generael, t'ordonneren als behooren sal. Ende op de Requeste van den voorschreven le Mairat, van den seven en twintichsten Iunij laest leden, sal by den Coninck versien worden, alsoo die goet vinden sal. Ghedaen int Parlement, ende de voorschreven Galigay aenghedient, ende ghe executeert den achtsten Iulij een duysent seftien hondert en seventhien, ende den voorschreven Ludouici ende Montaubert, de welcke hebben beloofd ende gheswooren aen de deure van de ghevanghenisse zijnde, sick te presenteren, ende hebben ghedaen de submissien, ende huys vestinghe ghecooren ten huysse van Meester N. Fournier Procureur int voorschreven Hof, den 13. van de voorsz. Maent.

Gheteyckent

Voisin.

De Mar-
te wort
de ge-
nante
k nisse
ghe-
lent om
ge-
richte
wo-
den.

Als de Stock-verwaerder de Mar-
quis wt de gebanchenis Camer-
lic/om haer te brengen ter plaet-
se daer sy hare sententie ofte von-
nisse ontfanghen soude / soo seyde sy tot
haer/ Comt Madame dit is de laetste reyle, van
dage sult ghy deser ghevanckenisse ontleedicht
worden, Sy quam her-voorz wel gemoedt
zynde / niet eens denckende nochte ver-
moedende dat sy ter doot soude verwesen
worden/maer mernde/dat sy niet ee ban-
nissement wt Drauckrijck soude vry co-
men. Maer als sy tot voorsz de Capelle vā
de Conchiergerve ghecomen was / daer de
Raets-Heeren saten / die haere sententye
wtspreecken souden/ende siende de groote
menichte der menschen inde Capelle/wāt
duspenden van mannen en vrouwen/ Edel
ende On-edel / waeren daer wt nieuwig-
richeyt by een geloopten/ende almen haer
belaste haer Marques af te doen/ soo begest
sy te verstonwen. Des volcx was soo ve-
le inde Capelle / datmen de mis dadighe
niet en conde brengen tot aen de Rict-
bank / maer de Griefsier Voisin moeste op-
staen ende tot haer gaen / haer belastende
op de knyen te vallen / ende alsoo aen te
hoozen de sententie die over haer gevellet
was. Als Voisin haer die voorsz / ende
daer in dese woorden wtspreeckte / Et la dite
Galigay, a avoir la tette tranchee sur un eschauf-
faut, Dat is / Ende dat de voorgemelde Ga-
ligay het hooft sal afgehouden worden op een
schavot, Soo stont sy op/ende riep/ Ay me,
je suis grosse, wee my, ick ben swanger, Ende
sy maecte sulck misbaer / dat sy de reste
van hare sententie niet en hoorde/ofte im-
mers niet en verstont. De Griefsier seyde
tot de omstaenders / Dit en heeft sy noyt
ghesept/gedurpende den tijt haerder ghe-
vanckenisse. Daer zyn eenige Matroo-
nen ende Doet-vrouwen / Oock eenighe
Doctoren ende Chirurgijns ontboden/
om te ondersoeken of sy swanger was/
die met haer op de galerije gingen/ daer
de Vrouwen staen alser Misse ghedaen
wort. Dese alle gaer hebben geoordeelt/
dat sy haer ghebeuf de swanger te zyn/
op hope van voorsz sulck middel noch eenen
tijt lanck het leven te behouden. Een en
bande Richters / die verscheppene wo-
den met sy er hadde / belanghende haer
hint draghen ofte swangerheyt/daechde
sy voorsz het oordeel Godes/om rekenichap
te gheven van het vonnisse over haer wt-
gesproken : Daer op sy antwoorde / Het

ware beter dat ghy Godt aenriep om genade,
die behoef ghy grootelick.

Als sy den Beul overgelevert was/ soo
nam sy van haer hooft haer sluweelen
pareerfel/ ende daer quammen vier Oefte-
liche personen by haer/om by haer te sijn
als sy sterben soude.

Des volcx was over al daer sy passeren
moste/ soo veel/ datmen der naen en conde
doorzwingen niet de karre daer dese Mis-
dadige op sadt/ alsoo dat sy wel een halve
mye langher op den wech was eer sy a la
Greve quam / dan sy sus soude ghebleven
zyn. Sy hielt haer mannelich sonder
groot gheschrey ofte misbaer te maerken.
Oock haer aengesicht was seer ontfelt/
paeys/gerimpelt/ende gepleekt. Comende
tot voorsz de Kercke van S. Pierre des Arts,
Soo vzaechde sy de Oeftelicken perso-
nen/die by haer waren. Wat dat voorsz ee
kercke was? Sy seyden haer/dat het S.
Peters kercke was. Sy badt datmen
de karre soude stille houden / ende sy dede
haer ghebedt tot S. Peter/hem biddende
dat hy voorsz haer woude intercederen by
Godt. Sy riep oock de sseligheuse van
S. Denis de la Charre aen in het voorsz by va-
ren/ ende begeerde dat sy Godt voorsz haer
bidden souden.

Als sy a la Greve was / Soo sach sy van
verre onder het volck eenen Edel-man vā
des Commandeur Sillerys Hupsgefin/ den
welcken sy meer-maels by zynen naeme
riep/hem biddende dat hy den Commā-
deur Sillery ende den Cancelier woude
segghen/ dat sy haer badt dat sy het haer
vergeven wouden/dat sy haer soo groote-
lick hadde vertoont ende verbolght/ende
sy en hielt niet op dit te verfoeken ende
te belasten / tot dat den Edel-man haer
beloofde/dat hy het doen soude. Sy spreek-
elcke reyse de Prevoost de Fontis (die daer
was om het gheghevene vonnisse te doen
voltrecken) soo stont ende heersch aen/ als
of sy noch in haren voozigen staet van ge-
biet ware gheweest. Als sy op het scha-
bot stont / soo badt sy alle ende peder een
om vergiffnisse van sulck als sy haer mis-
daen hadde/ende sy verclaerde den Grief-
sier Voisin, dat het ghene dwelck sy staen-
de in de gratie vande Coninginne Mor-
der) van den Cancelier gesproken hadde/
niet waer en was.

Als sy neder knielde / ende de beul haer
d'oogen verbont/ soo begheerde sy van de
hepde Doctores die by haer waren / dat sy
Godt

1617.

Godt hoor haer bidden wonden. Een vande handekens te hoort zijnde om het doercken daer mede sy gheblindet wiert/ haer vooz d'ooghen ende achter het hooft te binden/ ende den beul wat lange futselende/ Se sprack sy tot de Docteurs/mijn Heeren spreect doch luyde/ en vermaent het volck tot bidden. De Docteurs sepden haer dat sy spreken soude het gebedt in manus, in uwe handen, niet dat sy sprack commendo, bevele ick, soo sloech haer de beul den cop af/ dichte aen de schouderen. Als het doode lichaem ontleedt was tot op het hemde / soo is het selfde met het hooft int byer gheswoyen/ende verbrant.

Dit is geweest het eynde van die groot gheachte Marquise d'Ancre, die nu ertelike jaeren lauch als een Princeffe/jar als een Coninginne van Brackrijck/ was gheert ende gerespecteert geweest.

Dese rampsalighe Marquise voerde den naem van Leonora Galigay, maer haeren rechten name was Leonora Dori, Sy hadde den naem Galigay aengenomen doe sy in Brackrijck ghecomen was. Haeren Vader was eenen schijn-wercker sijnes handt-wercks/ die niet een maude/ daer syn ghereetschap in lach / by de huyfen ginch arbeiden/ als te Florenten de maniere is. Sy en was oock niet de dochter van de Voester der Coninginne Moeder/ ghelickamen seide. Doe sy een meysken was van thien jaren/ soo diende sy by de Marquise van Scivia. De Coninginne moeder te dier tijt zijnde een Hertoginne van Florence / siende dat sy geestich was/ heeftse in haren dienst aengenomen/ ende niet der tijt is sy als van trappe tot trappe hooger gecloymen/ doch eyndelich dus leege gheballen.

LEONORA GALIGAI.

Mentre elle viffo a dato a i Galli Guay:
Et al fin morendo a fato j Galli Gay.

Epicaphye, ofte Graf-schijft / daer in den jaer-tijt van verscheptene saken (het leven ende doot Conchini, aengaende) begrepen sijn.

1607.

COChine Florentin CreVt McChant en LafranCe.

1611.

En granDeVrs, blens, honneVrs, seMbLabLea nostre roy,

En LeVa Les trefors, Mit toVt aV Desarroy,
Et bressVt Mls a bas bVtIn D'Vne potence
Qu'il avoit faict dresse, & les membres espars
Tranchez, traifnez, battus, bruslez en mille
pars.

1616.

1617.

Hier mede besuypten wy den derden Francken In-lantschen Crych. De Coninck heeft syn volck afgedancit. De Grave van Auvergne, die salons belegert hadde / is den 18. Mey te Hove gecomen. Ten selven daghe is de President le lay in het Parlement gegaen. De Hertoge van Guyle is den 30. van Mey te Parys gecomen/ hebbende afghedancit een deel van syn Crychsvolck / een deel oock hier en daer in Garnisoen ghebracht hebbende. De Gouverneurs ende Capiteyns die de Marechal d'Ancre geleyt hadde inde steden ende Casteelen van Caen, Quillebauf, Alencon, Ven evil, Felaize, le pont del Arche, ende andere Steden van Normandyen, hebben al hare commissien overghegeven in handen van de Ghecommitteerde des Coninck.

Ende vanden derden Francken Crych.

De saken des Riker hebben haer/ na de doot vanden Marquis d'Ancre, alle daghe merckelich tot ruste ende vrede geschicht/ pedereen is verheucht ende verblijt gheweest / hoopende dat van nu aen de verballene justitie ende de wetten haer hooft in Brackrijck souden beginnen weder op te richtē. De Princen ende Heeren vant Ryck/ die haer gheretireert hadden ter oorsaecke vande insolentie usurpatie vande Marquis d'Ancre ende van de zyne / die syn strace (behalven den Hertoghe van Bouillon, die sich excuseerde overmits hy niet het stercijn ghequelt was/ als oock om dat des Hertoghen van Brabant's Crychsvolck hem drepchde/ ende nae by syn lant lach) te Hove ghecomen/ met volle ende onghe-derideerde submissien/ die oock volghens dien van den Coninck met sonderlinghe gratien ende aengenaemhept ontfanghen sijn. De Coninck heeft de gantsche regeringe aen sich ghenomen/ siemende op den goeden raet van de oude/ wijs/ doch nu eenen tijt lauch afghesette Raets Heeren/ als den Heere Cancefier Sillery, den Heere du Vair, segel verwaerder/ de Heere van Villeroy, den Heere President Ioannijn, ende Monsieur de Chateauf neuf, ende andere meer. De Heere Neaupeau is tot

Hoe alle saken haer te beste schickten.

App. Cn.

1617.

Contrerolleur Generael gheselt (in de plaetse van Barbin) eenen persoon die seer puerich is in de Gerefomeerde Religie/ ende wel gheneycht tot den welbaert der Gemeerde Nederlanden. De Heere van Puyfjeux is den Heere van Villeroy (om synen grooten ouderdom) toegeboecht. De Bisshop van Lullon is met toelatinghe vanden Coninck als Raet vande Coninginne Moeder/ met haere M^r. gherepst/ doch op conditie/ die hem expresselich syn aengeseyt/ dat hy op den dienst van hare M^r. also sal letten/ datter gheene ondiensken aen den Coninck ende het Konijcke en gheschieden. Daer is strax van wegghen den Coninck ordre ghegeuen/ om informatien te nemen van de actien ende quade proceduren van wijlen den Marquis d'Ancre, om een declaratie crimineel tegē syn memorie te publiceren/ met verificatie van de Parlamenten/ tot volle justifiatie van de genereuse ende loffelicke proceduren van zijne M^r. tegens hem/ op dat al de werelt daer van kennis moghe hebben.

Daer is by den dooden Marquis d'Ancre eenen brief ghebonden/ van den Marquis Spinola aen hem ghesonden/ waer wt gheschiet heeft de correspondentie die tussche dese beyde geweest is/ tot naedeel der Gerefomeerde Prince/ oock de Religions verwanten in Branchryck ende elders.

Daer is eenen Commis ofte secreten Dienaer van Barbin in de Bastille gheset/ die verclaert datter by de Raet/ wt doe-maels regierde/ een somme van veertich duysent croonen soude ghemaect werden/ om daer mede/ nae de overwinninge en onderdrukkinge vande Princeen (die sekerer hielden) de papisten in Engeland tegens haren Coninck te herwecke/ ende noch eene gelijcke somme van penningen te ordonneren/ om in de Gemeerde Nederlandtische Provincien oock moeyte ende mutinatie te sichten.

Den Ambassadeur van Spaengien is dooz dese onbewachte veranderinge geheel wt syn posture ghecomen. Hem is aengeseyt/ dat hy voortaan gheen twee Officien teffens mach bedienen/ maer alleen Ambassadeur/ of alleen Magior-domo, Dat is/ als Groot Gouverneur by de Coninginne te Woude hem ghedraghen moet.

Den 27. Aprilis quam de Graue van Guze te Parijs/ ende presenteerde den Coninck

de senten van Soissons, van wegghen den Hertoghe van Mayenne, zijne M^r. aenbiedende/ dat Duc de Mayenne des nachts tusschen den 24. ende 25. Aprilis de blyde tydinge vande doot des Marquises d'Ancre gheregen hadde/ zijnde op de ramperten van dese Stadt/ naer dooz hy opentlick Godt den Heere van gantscher herten ghedanccht heeft/ die tydinghe datelick de belegeraers onbiedende/ en dat hy strax des anderen daechs hadde opghelouden van alle vyantschap den belegeraers te betoonen/ latende binnen Soissons comen weder een die het helicde. De belegeraers ende belegerde dese tydinge geregen hebbride/ hebben beyde vrechde-vieren gemaect. De Hertoghe van Mayenne ontvoot oock zijne M^r. dat hy syn volck ras seerde/ ende sich veerdich maecte om met de Hertoghen van Nevers ende Vendome, zijne M^r. te comen haren dienst presenteren/ biddende dat het zijne M^r. woude ghelieven de belegeringhe dooz Soissons te doen opbreken. De Hertoghe van Longeville quam oock ten selven daghe te Woude/ ende negen dagen daer nae troude hy de dochter des Graues van Soissons. Hy en hadde wel de wapenen niet geboert tegen den Coninck in desen laetste Crych/ maer hy en was niet te Woude ghecomen/ om de querele die hy met den Marquis d'Ancre hadde.

COrts nae de doot vanden Marquis d'Ancre isfer a la seiche in der Jesuïjten kerke een gedachte by schoonen lichten daghe ghesien/ groot ruinoer onder de Misse maekende. Het hadde de gedaente eenes menschen lichaems/ sonder hooft/ den hals bloedich zijnde/ ende het scheen/ dat de beenen ende voeten met blaunigen vyere branden. Dit ghedochte heeft alle de ghene die het sagen seer verschijcht. Dese herche met het Collegie/ heeft de Coninck van Branchryck Henricus iij. den Jesuïjten bouwen laten/ ende daer in seyt syn herche begraven.

Als de Marquis d'Ancre met de Spaensche factye haeren moet wille in Branchryck dzeven/ tot groot verbriet van alle goede Francopsen ende inghesetene des lants/ soen heeft dat die van de Gerefomeerde Religie in Branchryck niet alleen sterkerdooz ders

1617.

16

inde
ghet
reer
doot
omst
ma
en he
wout
nae b
van d
marc
d'anc
den j

Gochard
Argus
gilm.
mus.
wel ghe
spoor
der h
lietke
Reiche

de d
somm
bierke
D. an
te V
metag
enen
nodo
der

1617.

inden hare
Ghedepu-
teerde aen
den Coninc/
van syne
M^r. geluck
en veyt te
wenschen/
nae de doot
van den
Marquis
d'Ancre, M^r.
van Mey.

verdootten/marr sy byzessen oock/ dat sy
d'een tyt of d'ander tyt hier of daer door
desen Marquis ende syne Adherenten/ groot-
telichs souen vernaevelt ende beschae-
dighet worden. Om hier in by tyds te
voorzien/ hebben sy eenen Nationaelen Syno-
dum uyt ghescheyden ende by een gheroe-
pen binnen Vurray in Bretagne, alwaer by
een ghecomen zyn de Ghedeputeerde ofte
afghesontene Predicanten/ ende Onder-
lingen uyt alle de Gheresymeerde Ker-
cken van Franckeryck/ die nae de doot
van den Marquis d'Ancre, haren grootsten
Byandt/ seer verheucht ende verblift syn-
de / op den twintichsten dach van May
goet ghebonden ende besloten hebben/
sulchs te doen blycken door openbare be-
senninghe aen den Coninck ende synen
Raet/ En hebben tot dien eynde gedepu-
teert ende afgeverdict aen de Coninc/
met behoorlike Credens/ brieven/ de Eer-
weerdighe Edele/ Godtsalighe Heeren/
Pierre Hesperien, Predicant der Gemeente
Iesu Christi te S. Foy in Neder Guyenne,
Denis de Bouterouie, Leeraer der Gemeen-
te Iesu Christi te Grenoble in Dauphiné, Al-
bert de Mars Escuyer, Heere van Baleine, On-
derlinck der Kercke van Maringues in Doo-
ghe Auvergne, ende Guillaume Gerard El-
cuyer, Heere van Mouillac, Onderlinck der
Kercke van Mouillac in Kreegh Languedock.
Dit was der hoven genoemder Gede-
puteerden der Kercken Credens/ byes.

Heer Coninck,
Onder alle de ondersaten van
uwe M^r. die haer verblift hebbe
van wegen de wonderbaerlike
resolutie die het Godt den Heere belieft
heeft de selfde te geven/ om by der hant te
nemen het roer van desen Staet / ende
nieuw besittinge van zyne Conincklike
Authoriteit / met ee cloemodich bewijs
der selfder: Cinnen ende mogen wy pro-
testereen voor uwe M^r. dat syne seer oot-
moedighe ende onderdaenichste onder-
saten / doende belydenisse van de Gereso-
meerde Religie/ insonderheit ende hoven
alle andere ee extraordinaere vzeucht ge-
schept hebben/ van weghen de seer groote
gemade en gunste die Godt uwe M^r. heeft
bewesen / den welken sy van gantscher
herten danken/ ghelijck sy oock vperich-
lick den selfden goeden Godt bidden/ dat
het zyne Goddelicke M^r. wille ghelieven
uwe M^r. voortaan zyne gunste te bewij-

sen/ op dat dit Coninckrijcke onder de ge-
luckighe regeringhe der selfder/ lange in
goeden vrede ende welstant moge besou-
den blyven. Dit is het/ Heer Coninck, dat
wy uwe M^r. comen acnbienen van wege
alle de Kercken / die uyt alle Provincien
ons tot dese vergaderinghe ghedeputeert
ende ghesonden hebben/ die stracks in den
beginne harer byeencomste / dit hebben
willen in aller ootmoedichheid voor uwe
M^r. betoonen ende betuygen/ met betuy-
ginghe van de seer ootmoedighe ende al-
der ghetrouste ghehoorsamenheid die wy
de selfde schuldich syn. Hier toe verbinden
ons onse Conscientien in aller manieren/
als oock de seer goedertierne gunste / die
uwe M^r. bewesen heeft aen onse Ghe-
puteerde / die by de selfde syn/ ende oock
van ghelijcke de vspheyd / die wy nu te-
ghenwoordelick hier synde genieten/ on-
der de goedertierne regeringe ende heer-
schappye van uwe M^r. Wy hoopen/ door
Godes hulpe/ te doen blycken/ dat alles
wat onse quaetwillighe ons souden con-
nen verwinten/ so verre is van onse stant-
vastighe resolutien/ aengaende de getrou-
we ghehoorsamenheid die wy uwe M^r.
schuldich syn naest God/ dat sy sal bevin-
den ende erkennen onse volcomene ghe-
trouwichheid tot haer. Ghelijck dit par-
ticulierlick uwe M^r. sal verzoont wor-
den door de Heeren Hesperien, Bouterouie, de
Baleine, ende van Mouillac, die wy aen uwe
M^r. tot dien fine ghesonden hebben. Wy
bidden uwe M^r. seer onderdanighlick dit
in het goede te nemen/ als merke de ghebe-
den die gheduyghlick doen tot Godt al-
machtrich den Coninck den Coninghen.

S I R E,

Door den welstant van uwe M^r. wy uwe
seer ootmoedighe/ seer ghetrouwe/ seer
onderdanighe Onderdanen ende Die-
naren/ de Herders ende Onderlinghen
der Geresymeerde Kercke in Fran-
ryck / vergadert in den Nationaelen
Synodo te Vurray, ende in aller naeme.

Andre Riuier, des Synodi Praeses,

Chauve, Allessor,

D. Jarnet, vercoren om d'Acten te verga-
deren,Bigot, oock vercoren om d'Acten te ver-
gaderen.Den 27. van May hebben dese Ghebe-
p p p p p p p

1617.

patzerde der Ghereformeerde Kercken
audientie ghehadt by den Coninck/ ende
den Heere Helperien heeft aldus den Co-
ninck aenghesproken.

S I R E,

Siet hier dooz uwe boeten in onse per-
soonen/alle de onderfaten / doende belij-
denisse van de Ghereformeerde Religie/
gerepresenteert dooz de Nationaelen Syn-
nobe/dooz uwe toe-latinghe vergaert/
ende onder uwe authozitept/ in de Stadt
van Vitray, die ons ghedeputeert ende ge-
sonden hebben aen uwe M^r. om de selfde
te vertoonen ende te betuyghen/ de extra-
ordinarise ende besondere beweginghen
der vzeucht/die sy ghevoelt hebben / ende
als-noch ghevoelen/als oock de solemnele
ende openbare dankseggingen die sy tot
Godt ghedaen hebben / ende noch doen/
siende teghenwoozdelich uwen Staet in
ruste ende in vrede/uwe authozitept heer-
lich schijnende/ende uwen persoon in vry-
dom/ ende dat dooz uwe niet weynigher
cloeckmoedighe/als wyse resolutie / die
ghy hebt ghenomen ende in het werck ge-
stelt/straffende rechteveerdich dien men-
sche / die u rijcke in roere stelde/ die uwe
authozitept onderdruckte/Ende dat noch
ergher is / die uwen persoon in ghevaer
broecht. Dese daet is extraordinaris ende
wat besonders gheweest/ iae oock eeniger
maete Goddelich ende miraculeus/ ver-
anderende ghelyckelich ende als in eenen
voghen-blich/ de stormen ende het onwe-
der in stilte/den crych en pays / de vzece
in gherusthept/het perikel in sekerhept/
ende de Cpranppe in een rechtveerdighe
ende Wettelike regeringhe. Nu ter tyt/
als of uwe M^r. nieuvelincx tot de Croo-
ne ghecomen ware/ bekent Vranckryck/
dat het eenen Coninck heeft/ die regiert/
ende al de werelt bekennt dat Vranckryck
eenen Coninc heeft/ die weerdich is te re-
gieren. Aenghesien dat uwe M^r. nu selfs
het roer van zijne Staet in de hant heeft/
soo sullen alle uwe onderfaten u betoonen
de seer nederighe ghehoorzamenhept ende
ouderdanichept die sy u schuldich zijn/
doch insonderhept sullen die van de Ge-
reformeerde Religie sulcx doen/ die geeren
ende gewillichlick al hare goederen/ eere/
ende leuen sullen te gande stellen tot uwe
dienste. Wat die vergaderinghe aengaet/
die ons aen uwe M^r. ghesonden heeft/
S I R E, en was soo haest niet t'samen ghe-

comen/ of sy en heeft solemnelich ghepro-
testeert ende gheswooren/ ghelyck wt last
ende in den naeme van alle de Gherefor-
meerde Kercken uweg rijcks/ wy prote-
steeren ende sweeren / dat wy ons nime-
mermeer en sullen af-scheyden van de al-
der-oetmoedichste ghehoorzamenhept/ ende
alder-ghetrouwen dienst/ die wy als op-
rechte ende natuyplicke onderfaten uwe
M^r. schuldich sijn. Hier toe bekennen wy
ons seer nauwe verplicht ende verbou-
den te sijn dooz alle de groote ende me-
nichfuldighe welbaden die wy ontfangen
hebben van Hendrick den Groeten / uwer
M^r. Vader Hoogh-Offelicher mema-
rie/de welke oock uwe M^r. ons heeft be-
wiesen / ende die wy noch van de selfde
hoopen ende verwachten : Wy houden
het daer veer/dat de vastichept van uwer
M^r. authozitept is onse versekeringe/
ende de vastichept van uwe Croone is
onse gherusthept/Maer noch nauwe hou-
den wy ons tot uwer ghehoorzamenhept
verobligert dooz den handt onser Con-
sientie ende onser Religie/de welke ons
eenpaerlick/nae luyt der h. Schzistumpe/
leert/dannen sich de hooge machten niet
onder-werpen/ ende dat soo penant sich
daer teghen stelt / dat de selfde sich stelt
tegen d'ordomancie Goddes/ die wy we-
ten dat u verheben heeft ende geset op u-
wen thoon / n in handen ghebeude den
Scepter/de Croone op het hooft / ende de
Conincklike deuchden in het herte. Also
en keimen wy nebens Godt gheen en an-
deren Souverein of Opper-Heere / als
uwe M^r. Ons geloove is/datter tusschen
Godt ende den Coninck geenen midden-
heere en is. Dese waerhept in twyfel trec-
ken/achten wy een Kerterpe te sijn/ ende
een doot-weerdighe soude daer van pr-
bomacice te disputeren. Dit is een lesse/
S I R E, die wy gheleert hebben van onse
dooz-faten / die wy ghelooven ende upt-
roepen over al / soo niet stennie als niet
boecken / ende die wy sullen naelaten soo
met onderwijsinghe/ als met erempelen den
gheenen die nae ons comen sullen. Alsoo
vertrouwen wy/ dat uwe M^r. hebbende
hebonden onse ware trouwe ende besten-
dichept/ons boorzaen sal laten genieten
de weldaet sijner Edicten/ ende dat uwe
M^r. de dozen sullen open staen / om onse
clachten aen te hoozen/ ende dat de selfde
de waach-schaele recht houdende/ons sal
justitie doen. So worden wy daeghelicks
meer

1617.

meer ende meer versterckt in de onkwant-
selbare resolutie/ eenmaal by ons ghenos-
men/welcke is/ dat wy willen leven ende
sterben als de ootmoedichste/ ghetrouste/
ende alserghoozsaemste onderfaten ende
dienaers van uwe Majestejt.

Mondeint
ge antwoor-
de des Co-
nincks den
Ghebepu-
teerden der
Gherefor-
meerde
kercken ge-
scheiden.

Hier op antwoorde de Coninck/ ick be-
dancke u heden, blijft bestendich in mijnen
dienst, ende weest des verseeckert, dat ick u
eenen goeden Coninck sal wesen, ende ick sal
u hantaeven in de Edicten die ick u ghegheven
hebbe.

Daer nae heeft zijne Majestejt den
brieff dien de Synode aen hem geschreben
hadde/ghenomen/ ende heeft dien ghege-
ven in handen van Monsieur de Pontchar-
tram, hem belastende den selfden te lesen/
ende te beantwoorden/ welck hy datelic
ghedaen heeft/ als volght:

Op-schijft.

Aen onse lieve ende wel-beminde, de
Gedeputeerden van onse onderfaten van
de ghenomde Ghereformeerde Religie,
vergaderd in de Synode te Vitray.

Den brief.

Lieve ende wel-beminde/ wy heb-
ben uwe brieve van den twintich-
sten deser maent ontfanghen/ in de
welcke wy ghesien hebben de ghe-
rupghenissen / die ghy ons gheeft belan-
ghende uws pber ende gheneghenthepdt
tot onsen dienste / ende tot het ghemeyne
beste / derlachtich gheworden sijnde der
breucht die al onse onderfate hebben ont-
fanghen van weghen den vrede dien sy
mit ghenieten/ de welcke wy haer soo ghe-
luckelich hebben te weghe ghebracht.
D'welc wy nu noch particulierlicher heb-
ben verstaen upt den mont der Ghebepu-
teerde die ghy tot dien eynde aen ons ge-
souden hebt/ van de welcke wy geern ver-
nomen hebben de nieuwe verskeringhen
ende protestatien die ghy-lieden ons doet
van uwe trouwe ende gheloozsaemheyt/
als ghy-lieden hier by blijft/ ghelyck ghy
schuldich sijt/ ende ghelyck ghy vooz desen
ghedaen hebt/ Soe moecht ghy u oock wel
verseeckeren/ dat wy alle tydt sullen soz-
ghe draeghen om u lieden/ de hant te bie-
den ende beschurtte in alle de Privilegien/
die u lieden sijn ghegheven/ ende ghy sult/
soo in het ghemeyn/ als in het particulier/

met der daet onse goede gheneghentheyt
r'waerts ghevoelen ende bevinden/ mit
eenen goeden wille in alle vooz-ballende
saacken. Ghegheven te Parys/ den 29.
dach van Mey. 1617.

Onder-schreben/

LOVYS.

Ende laeggher

PHELIPEAUX.

Het is onlancks ghebeurt / dat
eenen Jesuwijt ghenoemt Ar-
nould, predikende in de teghen-
woordichheit des Conincks van
Branchryck/ wel stoutelich sich heeft dur-
ven beroemen/ dat hy woude bewijse/ dat
alle de Schriftruy-plaetsen / die aen den
cant van de Fransche belijdenisse des ge-
loofs staen/ Valsch sijn. Desen Jesuwijt
verstaende/ dat de Coninc begeerich was
om het bewijs hier van te sien / heeft in
sijn naest-volghende Sermoon hier van
wederom ghespoochen/ ende hy heeft op
menigherley wijse ghepoocht die van de
Religie haetich/ jae verdoemelich te ma-
ken by den Coninck / hem selven verdoe-
mende in het Hellsche Oper/ ende te lieden
allerley tijdeliche straffen ende tozimenté/
indien hy niet dundelich en bewees / dat
alles watter aen den kant van de Fran-
sche Confessie staet belanghende de disse-
rente punten der Religie tusschen de Ge-
reformeerde ende Roomsche kercke/ bal-
selich gheallegeert is/ hier by voegende
noch veel odiense woerden ende boozstel-
ende het exempel van de Prince in Hoogh-
Duytlandt/ die peder maer een Religie
in haer Landt toe en laten. Ten was-
den Jesuwijt niet ghenoech/ dat hy dit op
den Predick-stoel gheseyt hadde/ maer hy
heeft sijn bewijs schriftelic ingestelt/ ende
heeft het ghegheven in handen van eenen
Edelman van de Religie / op dat hy het
selfde den Leeraeren der Ghereformeerde
kercke binnen Parys behandigen soude.
Die dit ontfanghen ende ghelesen heb-
bende/ Soe hebben sy gheacht ende ghe-
oordeelt/ dat het nootwendelich moeste be-
antwoort wesen/ also de Jesuwijt opent-
lich hadde bestreden (al hoe wel met veel
onwaerhepden) de Belijdenisse des ge-
loofs/ die de Leeraers der Ghereformeerde
kercken in Branchryck hadden overge-
geven.

P p p ij

gehen/ in handen van Coninck Hendric/ den tweeden van dien naeme.

Hier te verhalen alleg wat de voortref- feliche/ Woogh-gheloorde/ soer Godtsalige Montigny, Du Molina, Durand, ende Meltreza, Leeraeren der Ghereformeerde Kercke binnen Parys/ hier op gheantwoort heb- ben/ ende hoe grondelich dat sy dien Jesu- wijt hebben den mond gestopt ende be- schaemt/ sooder noch eenighe sehaenite by hem is/ soude te lauch vallen hier te ver- haelen/ in sal hier alleen in het coge stel- len vier stucken uit haer schrift genomen/ daer upt blycke sal hoe onghecouwelic dat de Jesuwijt Arnould gehandelt heeft/ ende hoe ongesondeert dat syne rodemon- taves ende lastringhen sijn:

Wooz eerst so staet aen te merken/ dat- ter in peder Artikel der Confessie ofte Belydenisse veel punten sijn / ende tot bewys ofte bevestighe van peder punt staender verscheydene plaetsen der W. Schriftuyre aen den cant gheteekent. Hier upt neemt de Jesuwijt occasie ofte aen- leydinghe van calomniieren ofte quaedt- spreken/ nemen de het ghene datter ghe- stelt is tot bewys van het rene punt/ als of het ghestelt ware tot bewys ofte bebe- stinghe van een ander point: Ofte als of eene ende de selfe Schriftuyr-plaets ware gestelt om te bewysen alle de punten die in een gheheel Artikel gheschreven staen. Welck onmoghelich soude sijn.

II. Indien den Zucker ergheus in het stellen van de cyffers ofte t'ghetal ghe- mist heeft/ settende 1. wooz 2. of 7. wooz 17. Welck lichtelich kan geschieden in een hage dat vyf hondert mael her-drucht is: Dat noemt de Jesuwijt valscheypdt ende bedroch. Maer wat is hier aen ghelegen/ als de geciteerde ende in den cant aenge- teekende plaets te vinden is in het selfde Boeck/ ende in het selfde Capittele. Weet de Jesuwijt niet dat sulcke fouten dick- wils begaen worden/ So is hy wepnich gheoffent in de Schriftuyre ende in het lesen der Boeken: Indien hy het wel weet/ So en behoort hy so niet te tri- umpheren sonder reden / noch daer upt occasie van calomniieren ende lasteren te nemen.

III. Men moet oock dit aen-mercken/ dat de Jesuwijt wooz hebbende te weder- legghen de substantie des Artikels // be- knijpde dat de aenteceninghen die aen den cant staen/ vals sijn/ So behoort hy

alle de passagien die nebens dien Artikel gheciteert worden/ te weder-leggen/ ende niet te blyuen staen op een Schriftuyr- plaets in den cant aen-gheteekent/ ghe- lyck hy ghemeinelich doet. Als hy dan- dere niet aen en roert/ so bekent hyse wooz goet/ ende soo blyft dan den Artikel goet en vaste.

III. Men moet oock weten/ dat de wep- nige passagien die aen den cant van onse Confessie geteekent staen/ maer een staet ofte proefken en sijn/ daer sijn behalvens die wepnighe aen-gheteekende passagien/ noch veel andere soo claere ende wyde- liche als de aen-gheteekende sijn / maer daeren is geen plaets om de selfde in den cant te stellen.

De Predicanten der Ghereformeerde Kercke binnen Parys hebben haer be- wijs/ ofte de verbedinghe harer Confessie in drucke laten upt gaen/ ende sy hebben de selfde aen den Coninck ghededicert/ met een seer treffeliche wooz-reden / de welcke sy onder anderen aldus schyben:

H EER Coninck, het gheene haer wy ons alder meest in bedroeven is dit / dat onse Religie in ulve teghenwoordicheydt wozt ghe- lastert ende swart ghemaecht/ sonder dat het ons geoorloft is ons te supberen ende t'ontschuldighen in ulve teghenwoordic- heydt / mochte ons dat toe ghelaten wo- den / wy souden claerlich doen blycken/ dat onse Religie ghehaet wozt/ om dat sy gheen en anderen Reghel der salicheydt aen en neemt/ dan Godes Woozt/ begre- pen in de W. Schriftuyre/ ende geen ander Hooft der alghemeyner Kerck / als Iesum Christum onsen Heere/ nochte ander Wa- ghe-pper van onse sonden/ als sijn bloedt/ nochte andere versoen-offerhande als sijn bloedt ende lijden/ mochte andere verdien- sten by Godt/ dan de ghehoorzsaemheypdt/ die hy voor ons sinen Vader ghedaen heeft. Wye wd. soude oock bebinden/ dat wy ghehaet worden / om dat wy leren/ dat het volc selfs behoort te weten ende te verstaen den wech der salicheydt/ in de plaets van haer gheheelich op andere te verlaeten/ d'welck een moet-willighe on- wetenheypdt is / diemen bedecht met den mantel van ghehoorzsaemheypdt ende leer- saemheypdt. Wy willen dat het volck de W. Schriftuyre sal hooren ende lesen in eē spraecke die sy verstaen / ende dat den Kercken-

dienst openlijck ghedaen worde in de naetijpliche spzaecke van uwe onder-saten/ op dat sy daer upt moghen onder-wesen worden/ ende dat voort-aen Godt de Heere by de menschen niet suspect en sy/ als of zijn Woordt een periculous ofte ghevaerlick Boeck ware/ daer voort sich het volck hadde te wachten. Franchryck is hier in aen ons verobligeert/ dat wy het hebben de Heylighe Schrijfturpe laten sien in het Francops/ die te vooren een onbekent Boeck was/ wy hebben de kinderen laten sien het Testament hares Vaders/ d'welc men voort haer verborghen hielt. Wye Mr. sal oock bevinden/ dat wy ghehaet worden/ om dat wy een Leere-den volcke voort-braghen/ die de menschen leert stercken in vrede der Conscientie ende in versekeringhe hares salicheydt/ ghegrondet sijnde op de beloften Godes in Iesu Christo, in de welcke Godt allen sondaren die heretelick berou hebben/ ende haer tot hem bekeeren/ ende gheloooven in Iesum Christum, niet en sullen verlooren gaen nochte verdoemt syn/ maer dat sy het eeuwige leven sullen hebben. Welck vertrouwen aen Iesum Christum de sterbende ghelovige verlost ende vryet van den schick der Helle/ ende van die vrees/ datmen meent als men van hier schepdt/ datmen dan in het Vaghevier gheworpen wort/ om daer in gebrant ende ghepincht te worden veel eeuwen aen een. Van welken brandt ende pijn men meent dat wy syn int gheheele ofte ten deele/ die de Kercke wat gheven/ ende die den welken het den Paus belieft de Indulgentien mede te deelen/ doot welcke deure den Coop-handel in de Roomse Kercke inghesloopen is.

W. sal oock bevinden/ dat wy ghehaet worden/ om dat wy in de bedieninghe van het Heylighe Sacrament des Abondts-maels/ spreken ende doen gelijk Iesus Christus met sijne discipulen ghedaen heeft. Aenghesien dat peber een bekent/ dat Iesus Christus wel ghedaen heeft/ ende dat syn instellinghe niet en can verbeteret worden/ Soo soude de Paus alle de be-roerten ende disputen die in Christenryck gheresen syn van wegghen dit poinct/ enmen epudighen/ indien hy het Heylighe Abondts-mael woude her-stellen in sulcker forme als Christus dat heeft ingestelt/ sprekende ghelijck Christus ghesproken heeft/ ende doen ghelijck hy ghedaen heeft/ voort-by gaende alle disputen/ ende bli-

vende by de eenboudicheyt der W. Schrijfturpe/ ende der Woorden Godes. Alsdan soude een peber ende alle man mede gaen tot de taefel des Heeren/ ende daer en souden gheen privaete Missen meer syn/ men soude d'Opste niet om hooge beuren/ daer en soude geen oblatie der offerhande syn/ ende een peber soude de hepde specien ontfanghen/ soo wel den beher als het broet. W. soude ooc sien ende bevinden/ datmen onse Religie veel anders affschildert/ dan sy in der daet ende in der waerhepdt is. Indien die dinghen daer men ons mede beschuldicht te weten/ dat wy vanden syn van de Heylighe/ ende van de salighe Jonck-vrouwe Maria: Dat wy leeren/ dat de goede werken ter salicheyt niet van nooden en syn/ ende dat wy God maecten eenen Auteur ofte veroorzaecker der sonden/ &c. warachtich waren/ Soo waren wy een verbloecht volck/ onweerdich by menschen te woenen ofte te verkeeren/ Maer het syn versierde ende verdichte calumnien/ op de baene ghebracht om ons haetich te maecten/ die doot onse schrijften/ predicationen/ ende doot ons leven menich-mael weder-lept syn. Maer voort alende principalich souden wy uwe Mr. kunnen bewysen/ dat wy ghehaet ende quakelick ghetracteert worden/ om dat wy de weerdicheyt van uwe Croone hantaven/ teghen die vrede gelwelt doenders/ die de selfde besmetten/ vertreden/ ende ghevanchelick nemen. Want het sal uwe Mr. noch wel indachtich syn/ datter op de vergaderinghe der Staten die onlanck te Parijs gheweest is/ dese questie aldaer verhandelt is/ Of de Paus macht heeft onse Coninghen at te setten, ende of herin der Pausen macht staer van uwe Croone te disponeren, ende of uwe Mr. het proces verlooren heeft, door dien dat de partye der Gheestelicke een deel van den Edeldom aen hare sijde gheerogen heeft. Waer over d'Paus haer gheschreven heeft vrieven van triumphe/ ende vol van lofende ere. Dit is een sacche die wy/ als ooc veel Roomse-Catholijcke van uwe ondersaeten/ neimmermeer toe-saen nochte lyden en sullen/ wel wetende/ dat wy schuldich syn ons leven ende goederen te waegghen tot bescherminge van de ere uwer Croone/ insonderhepdt tot verdediginghe van sulck een recht/ d'welck Godt u ghegheven heeft/ ende d'welck in syn Woordt ghegrondet is. Wy hoopen dat Godt de Heere eens uwe ooghen sal openen/

1617

nen / dat u *M.* sal sien dat onder den eer-
 licken naeme van Roomsche kercke / den
 Paus een wereltse Monarchie hier op
 aerden is op-rechtende. Hy heeft alreets
 in syner macht het derde deel uwer
 ende hy heeft het vyfde deel uwer onder-
 saten van uwe ghehoorsaemheyt ende ge-
 biet ghetrocken / te weten alle kerckelicke
 personen / die wel dynmoedich durven
 seggen / dat se uwer ondersaten niet en sijn
 ende sy en staen niet te rechte dooz uwe
 Dierscharen / ende sy hebben / selfs soo veel
 het tydelicke aengacht / eenen anderen Sou-
 verain ofte Opper-Deere buyten het Rijk-
 ke. Doeght hier noch by t gheerne dat de
 Paus pretendeert ofte beyscht / ende dat
 hy over lauck heeft ghepractiseert / ende in
 het werck ghestelt / selfs ten desen onsen
 tyde / te weten / dat hy u mach het leven en
 de Croone benemen : Wat resteerter / O
 Coninck / dan dat u Coninckrycke is een
 Aen van den Pauselicken stoel / ende dat
 ghy niet en leeft noch en regiert / dan nae
 syn believen ende discretie.

Wat booz
 lieden dat
 de Jesu-
 iten sijn / ende
 wat sy lee-
 ren.

Om uwe *M.* hier van noch meer ope-
 ninghe te doen / Soo cummen wy u bewij-
 sen / Deer Coninck / dat ghy in u Coninck-
 rycke hebt eenen hoop menschen / die haer
 selven noemen Gheloven van Iesus , als of
 het te gheringhe ware ghenoeit te wor-
 den syn Discipulen , die eenen eet doen van
 blinde ghehoorsaemheyt / en (sonder eenige
 exceptie ofte wyl bedingh) haer hooft ende
 Generael van haere Orde te ghehoorfa-
 men / die nu is / ende altydt gheweest is
 een ondersact des Conincks van Hispan-
 nien : Die dooz uwe Parlemente syn ver-
 bozdeelt te sijn Opanden van den Staet
 ende van het leven der Coninghen / ende
 verderbers van de jonghe jeucht : Die het
 volck leeren / dat de Paus macht heeft de
 Coninghen af te setten / die te laten doo-
 den / ende hare Croonen op andere hoofde
 te setten : Dat sy niet schuldich en sijn te o-
 penbaren de conspiration teghen den Co-
 nink / als sy die vernemen in de biechte /
 ende dat sy ghevanghen ofte over-tuycht
 sijn / dobbel-sinnighe woorden ende re-
 denen moghen ghebruycken / staende booz
 de Richters. Waer upt ghevolgt syn
 veel vruchten die Franckryck / ja gantse
 Christen-ryck groote on-verwinnelike
 schade hebben aen ghebracht. Des hal-
 ven haere Boecken ghemaectt ende aen
 den dach ghegeven met publycque appo-
 statie vanden Generael van haere Orde /

ende een goet deel van hare Jesuwijtsche
 Docteurs / by Arrest van het Hof in het
 openbare dooz den Weil in het byer ghe-
 woopen ende verbrandt sijn. Indien het
 uwe *M.* beliest daer op te letten / Sy sal
 bevinden / dat in het Collegie der Jesu-
 iten / ghetimmert a la flesche dooz de libera-
 lityt van den Coninck uwen Vader /
 Hoogh-weerdigher ghedachtenisse / in de
 neder-sale van deser Vaders Logement /
 een groote taefel ofte schilderpe is / in de
 welcke af-ghemaelt staen de Martelaers
 van de Orde der Jesuwiten / onder de
 welcke syn eenighe die met der doot ghe-
 straft sijn / om dat sy ghestaen hebben nae
 het leven harer Coninghen / ende dat dese
 straffe van haer wordt ghenoeit Martyr-
 isatie / ende dat dit woort ghestelt in t ge-
 sichte van een groote menichte der jonger
 jeucht / om de selfe dooz dese exemplen te
 bewegen / dooz den selfden wech en middel
 te gheraken tot de erre van Martyrdom.
 Dit syn eben wel de liede / die sonder sulcx
 te wederroepen / ende sonder eenige open-
 bare verclaringhe te doen / dat sy sulcke
 boecken ende sulcke leere verwerpen / heb-
 den daghe der Coninghen ooren open bin-
 den / de secreten haerer conscientien dooz
 graven / ende de naeste by hare personen
 sijn. Heer Coninck / dit syn die lieken / die
 om hare particuliere aenslagen te beboz-
 deren / oppoer ende ergernissen tegghens
 ons aenrichten ende sichten / om haer spel
 daer mede te bemantelen / ende op dat de
 oppoeren die sy aenrichten den naeme van
 pber tot de religie moghen voeren. Want
 sy en cummen gheenen Coninck lyden / hoe
 Rooms Catholijck hy oock wesen mach /
 indien hy gheen verfolger en is van synne
 ondersaeten / ende indien hy sijn Coninck-
 rycke niet aen brant en steekt. Immers /
 SIRE : en cummen sy ons niet berwijten /
 dat opt pemaent van onse religie synen
 Coninck hebbe vermooyt / ofte dat opt
 eenigen Leeraer der Gereformeerde kere-
 ke / in het heymelike ofte in het openbare /
 pemaent hebbe verweckt oft aenghepoz-
 ret om sulchs te doen.

Maec dat de Leeraren der Gereformeer-
 de religie binnen Parijs / ten vollen ver-
 bedicht ende staende ghehouden hebben /
 dat de Schryftuyt-phaetsen in den cant
 van de Confessie recht en wel gestelt ende
 by gebrecht sijn tot bewijs der Articulen
 deser Confessie / (een peder die het beliest
 kan sulcx lesen / daer syn gebzuchte boer-
 ken)

1617

De
Jesu-
iten

kens van in dencke wtgegaen.) Soo en men sy daer na/ ende stellen den Jesuwijten eenighe vraghen/ die sy begieren dat sy sullen beantwoorden/ ende alsoo doen blycken/ of sy haer stuch soo wel kunnen verbedigen ende staende houden/ alsoe die Predicanten der Gereformeerde Kercken het hare kunnen verbedighen/ ende of sy van valscheit ende openbaere bespottinghe kunnen excuseren de allegatien der Christupie/ die haere Pausen ende Concilien by-brengen tot voorszant ende verbedinghe haerer Religie. De vraghen sijn dese:

Dragen den Jesuwijten voorgestelt.

Of sy voor goet kennen de allegatie des Paus Bonifacii des achtsten/ in de Erravagante Vnam Sanctam, daer hy bewijst/ dat alle menschen moeten sijn onderdanen van de naevolghers Petri. Om datter gheschreven staet in het thienste Capittel Iohannis, het sal een Schaep-ital ende een Herder sijn.

Ofte die plaetse daer mede sy bewijzen/ dat de heyde sweerden sijn inde hant des Paus/ het Wereltliche ende Geesteliche/ om dat d' Apostelen Lucæ 22. segghen/ Siet hier sijn twee iwerde, daer op Christus heeft geantwoort/ Tis genoeg.

Ofte als hy bewijst/ dat het wereltliche sweert is in de macht van S. Peter/ ende volghens dien oock in des Paus macht/ om dat Christus Iesus Matt. 26. gesproken heeft tot S. Peter/ Steeckt u sweert in de ichyde.

Ofte als sy bewijzen/ dat het tydeliche sweert moet onderworpen sijn het Geestelich/ om dat d' Apostel Paulus Rom. 13. seft/ Daer en is geen macht dan van Godt, en dat de saken Godes by orde gaen.

Ofte als hy bewijst/ dat de Geesteliche macht/ dat is de Paus/ mach stellen ende oordeelen de tydeliche macht/ dat is te segghen/ Coningen maken/ ende die straffen/ om dat Godt ghesproken heeft tot Ieremiam, Ick hebbe u heden ghestelt over de volkeren ende Coninckrijcken.

Ofte als hy bewijst/ dat de Geesteliche macht/ dat is de Paus/ niet en mach noch en ran gheoordeelt worden/ dan alleen van Godt/ om dat Paulus 1. Corint. 2. seft/ Dat de geesteliche mensche richter is over alles, maer dat hy van niemant en mach geoordeelt worden.

Of als hy seft/ dat anders geboeken/ is twee principia ofte begintelen inde werelt stellen/ gelijck de Manicheen doen/ ende be-

wijst dat de Paus is het voornacustste hooft over alle dinghen/ om datter gheschreven staet Gen. 1. Dat Godt inden beginne geschapen heeft hemel en aerde.

Ende dewyle wy spreken van de aentepkeninghen aen den cant/ is dat ghetrouwelich ghehandelt ende wel ten prooofte/ dat in de sefte Sessie van het laetste Concilie van Latran, gehouden ten tijde van Leo den thiensten/ het Concilie den selfden Paus aensprekende door den mont van eenen Prelaet/ ende de alghemeyne Kercke troostende/ aldus de selfde aensprekende/ VVeent niet ghy dochter Sions, want het hier is de Leeu wt Iuda, de spruyte Davids. Siet Godt heeft u verweckt eenen Verlosser, die u verlossen sal van de hant uwer vyanden. VVy hebben u verwacht, als onsen verlosser, o alderheylighste Leo, wy hebben ghehoopt, dat ghy sout comen, om te sijn de verlosser: Strijdt met mijne bestrijders, geeft my den schild ende t'sweert in handen. Dit alles heeft men gesproken tot den Paus Leo, Doch aen den cant is geteekent den Psalm. 34. als of in dien Psalm ghesproken wierde vanden Paus.

In de negende Sessie des selfden Concilij wort aldus vanden Paus gesproken/ Alle de Coningen des aertrijcx sullen hem aenbidden, ende alle volcken sullen hem dienen. Ende aen den cant staet gheteekent den 71. Psalm, als of oock daer gesproken wierde van den Paus.

In de selfde Sessie spreect de Kercke aldus den Paus aen/ En ben ick niet, o mijnen lieven beydegom, uwe eenighe, uwe welbeminde, uwe schoone, die nu wel mach roepen, En siet my niet aen, want ick ben verbrant ende verblaecht. In den cant staet Cant. 1. als of de beydegom/ daer in dat Capittel van ghesproken wort/ de Paus ware.

Inde thienste Sessie wort geseft tot den Paus/ V is ghegeven alle ghewelt in den Hemel ende op der Aerde. Ende inden cant staet Mat. 16. als of daer gesproken wierde vanden Paus.

Ende op dat niemant dese godloose allegatien ende blasphemien toe en schrybe eenige particuliere personen/ spreken de sander approbacie ofte goet-vindinge/ so stater wel aen te merken/ dat de Paus Leo selfs/ in d'eerste sijde des Concilij, verclaert/ dat hy dit Concilie heeft laeten oversien ende examineren/ goet kennende alles dat daer in staet/ ordonnerende dat het soude worden ghepubliceert/ ende onsepluac-

1517. sepihaerlich onderhouden.

Indien men hier sonde willen verhalen de bewijs-redene/die de Roomsche Kerkhe trecht tot de H. Schrift / om hare leere te onderstutten / men soude lichtelich verstaen / dat de Heeren Jesuyten de mensche niet en onder-richten / maer dat sy met Godt spotten. Als by exempel / wanneer sy het sacrificie der wijse bewijzen niet dese woorden / doet dit tot myner gebachtenisse : Ende dat de Paus niet faelen en kan / om dat Godt tot Petrum ghesproken heeft / Ick hebbe voor u ghebeden, dat u geloove niet en bewijcke. Itē als sy de overzigtliche werken daer mede bewijzen / dat de Samaritanen ghesprooken heeft tot den meert / Alles wat ghy meer te coste sult doen, dat sal ick u wedergeven als ick wederom come. Ende het Dage-lyper bewijzen sy daer mede / datter geschreven staet / Dat de sonde inden H. Gheest niet vergeven en wort noch in dit leven, noch in het toecomende.

Maer waer sullen sy bequame plaatsen der H. Schriftuyre vinden / om te bewijzen /

1. Dat Godt bevolen heeft, datmen de verstorvene heylighe sal aenbidden.
2. Item / waer dat Godt bevolen heeft, datmen de H. Drievuldicheyt sal representeren in steen gehouwen, ofte in schilderije.
3. In wat plaetse der H. Schriftuyre ons bevolen sy de beelden der verstorvenen heyligen te eeren ende te dienen, Iae te aenbidden, ghelijcker gheordonneert is in het tweede Concilie van Nicenen.
4. In wat plaetse der H. Schriftuyre bevolen wordt, datmen het lichaem Iesu Christi in de Olyste sal opofferen / ende waer dat Iesus Christus bevesticht heeft de Priesteren zijnes lichaems.
5. VVaer dat Godt verboden heeft den Lecken den kelck te geven van de bedieninghe des Sacraments.
6. In wat plaetse der H. Schriftuyre dat de Bisschop van Roome is gheselt tot naevolgher Petri, als hooft der Kercke.
7. In wat plaetse, dat Godt bevolen heeft datmen de H. Schriftuyre lesen sal in een sprake die het volck niet en verstaet?
8. VVaer heeft Godt bevolen datmen hem sal aenroepen, sonder sich selven te verstaen, biddende in een sprake die de bidder selfs niet en verstaet?
9. In wat plaetse der H. Schrift datter gheschreven staet, dat de door ende het lijden Iesu Christi heeft voldae voor de schuld ende straff

1617

der sonden die voor den doop begaen sijn, maer wat aengaet de straffe der sonden die ghedaen sijn nae den Doop, dat wy daer voor moeten voldoen der gherechticheyt Godes, ofte in dit leven, ofte in het Vagevyer.

10. VVaer dat Godt den Priesteren ende den Moniken heeft verboden te hylicken?

11. In wat plaetse der H. Schrift gheboden staet, datmen de Reliquien der heylighen sal aenbidden?

12. In wat plaetse der H. Schriftuyre datter ghesprooken wordt van het Limbus der cleyner kinderen?

13. In wat plaetse der H. Schrift datter gheschreven staet, Dat de Roomsche Kercke is opper-Richtersche over de twijfelachtighe saecken des gheloofs, ende dat sy niet en can dwalen?

14. In wat plaetse der H. Schriftuere, dat de Ionckvrouwe Maria genoemt wort Coniginne des Hemels?

15. VVaer Godt den volcke verboden heeft de H. Schrift te lesen sonder speciaele toelatinghe.

16. In wat plaetse der H. Schrift de Paus macht ghegeven is in de schat-kiste der Kercke te verfaemelen de overzigtliche, volderenigen der Santen ende der Moniken, om te verstrecken tot betaelinghe van andere diete cort comen, die wt-deylende door sijne Indulgentien.

17. Ten laetsten / waer ende wanneer dat Godt den Paus heeft macht ghegeven de Coningen af te setten: Ende de sielen wt het Vagevyer te trecken: pardoen te geven van seiven ofte acht hondert duysent jaren.

Dese seventhiën poincten maechen het lichaem des Pausdams / ende in de selfde bestaet het misbruyck ende de tyrannie des selfden. Wy wilden wel / segghen de Predicanten van Parijs / dat het Monsieur Arnould woude hebben by te brengen eenige plaetse der H. Schriftuyre / om die te bevestighen. Onse Confessie stelt op vder Artikel veel plaatsen / ende men rander noch wel veel meer by-brengghen : Maer wy / om hem soetgens te tracteren / sullen te vreden zijn / niet eenige passagie op vder een der boven-verhaelder poincten. Maer wy zijn wel verseeckert / dat hy het niet sal cinnen doen. Iae oock dat hy hem nimmermeer en sal beginnen te doen. Want hy / ende zyne mit-broeders zijn gewoone de Confessien ofte belijdenissen der Geloovigen te calomnierē / maer niet de hare te bewijzen ende te bevestigen met Godes woort.

De

1617.

De Coninc
van Spanje
is den
verhoghe
van Sa-
boden wel
gheuecht.

De maximen ende regulen van State by den ouden Coninck Henry le Grand voozghenomen tot conseruatie van de gheallieerde met de Croone van Brancryck/ wierden te deser tijdt niet alleen daghelichs meer ende meer behericht/ maer daer is oock een resolutie by den Coninck ende synen Raet ghenomen/ om de selfde ten regarde van Sabopen eerstes daeghs int werck te stellen/ alsoo datter is gherefolueert een notabel secours onder t'belept ende gene-raliteyt van de Marschal Deslogueres van s' Conincks weghen nae Sabopen te seyn- den / behaluen dat die selue Marschal noch gelt heeft om augen van Sabopen/ om andere lichtinge te doen en te seyn den tot dienst van syne hoocheydt. Enighe groote Princen in Brancryck hebben verlosf begheert ende vercreghen/ om der- waerts te gaen met eenighe troupe. De meyninghe des Conincks is syn eyghen particulier secours vooz eerst niet vooz- der als op de frontieren van Sabopen te laten bliuen/ ende daer te wachten op de contentantie ofte desseins van Spanien/ ende om also na by ende met der daet den Coninck van Spanien te pozen tot d'er- erutie van t' Tractaet van Aix als by syne Ma. van Brancryck bemiddelt synde. Sommige meynen dat noch de reputa- tie/ noch de intentie van Spanien souden toelaten dat hy/ hebben de alsulche groo- ten legheer op de beenen/ so datelich soude willen wichen op de byeggemeynten van Brancryck/maer dat hy dese somer niet dit groot legheer elck een soude in byese houden/ ende tegens den winter niet min- der schande ende schade sich tot den proys soude begheben. Maer dese syn oock in haere meyninghe bedrooghen / want de Spaenjaert is noch tot het eynde des jaers van 1617. in de wapenen gebleuen/ ende noch langhe daer nae weygherende sich te ontwapenen / ofte eenighe vaste plaetsen/ die hy in gheerregheit heeft/ ober te lederen/ soo langhe als sich de Hertoge van Sabopen niet gheueelich en ontwa- pent / die rechte voortd' maer en heeft ont- trent vyf hondert man in de wapenen tot syner versekeringhe/ ende weynighe vaste plaetsen.

In het midden van October heeft de Coninck patenten ofte opene brieuen ober al dooz gants Brancryck ghe-

sonden/ uytgeschijvende eene Rijcks-ver- gaedinghe binnen Rouwaen / teghen den 25. Novembris/ om ordze te stellen op de Hoben/ ende op de Financien/ ende om te reformieren de nuyt/buycken die in alle ordzen ende staten dooz het gantsche Kant syn inghecroopen/ Ende in summa om te leffen op alles wat den noodt ende ghele- ghentheydt des Rijcks ende des onderfa- ten verheyschen/ als oock op sulches als de versekerheyt/ eere/ ende weerdicheyt der Croone voozderen/ als mede de bebe- stinghe des Paps dooz het gantsche Ryck- he/ Hier toe noodigende de Princen/ Car- dinaelen/ Vertoghen/ Ghewooten/ ende Officieren der Croone. Niet twijfelende/ of het gheene dat in sulch een treffeliche vergaderinghe soude besloten worden/ en sal seker ende onverbreechelic onder- houden ende nae gheleest worden. Allen Prelaten ende Gheestelichen personen dooz gants Brancryck / is belast ende van den Coninck bevolen/ datmen in alle Kercken/ Cloosteren ende Conventen/ soo langhe als dese Vergaderinghe dueren sal/ processien ende ghebeden publyckelich doen sal/ om God d' inweere te bidden/ dat het gheene d' welch in dese Vergaderinge sal verhandelt worden/ moghe gecrepen tot syner eere/ tot voozdeel der onder- sa- ten/ ende tot her-stellinge van den Staat. De Coninck is den 29. Decembris van Roan hertrocken na S. Germain/ om aldaer de jonge Coninginne te gaen binden/ die ten seluen dachge/ al hoe-wel noch swach synde/ aldaer ghecomen is. De vergade- ringhe van de Nobles is gheschepden/ ende meest alle de Heeren syn na Parijs ge- trocken/ hebbende ten naesten by haer be- soigne/ af gedaen/ tot groot contentement van zijne Ma. doch niet van veel parti- culieren. Enighe Heeren van des Co- nincks Raet syn noch eenighe daghen te Roan ghebleuen/ om af te doen t'geene dat daer noch was resterende.

Der quam te deser tijdt tijdinghe van verscheiden plaetsen/ dat de Hertoghe van Leima in syn oude dagen het leuen des Pops moede gheworden synde/ lust hadde Cardinael te worden/ ende dat hy dooz recomman- datie van synen Coninck/ van den Paps toesegginghe vercreghen hadde.

De Hertoghe
van Lerma
wil Cardi-
nael worde.

Van de
grote
Hert-Be-
gaderinghe
te Roan/ in
Novem-
ber 1617.

1617.

Iacobus
Thuanus
overleeden.De Prince
van Conde
blijft noch
in verſaeken
zinge.De Princeſſe
van Conde
baert een
nen doot-
doogne ſonne.

DEn 8. dach van May is de doot-
treffelike / Gheleerde / Wyt-ver-
maerde Franſche Hiſtorijſchry-
ver / Iacobus Auguſtus Thuanus, pre-
ſident van Parijs / binnen Parijs over-
leden / ende leyt begraven binnen Parijs
in de kercke van St. Andre des Arts.

De Prince van Conde blijft noch
ghebanchelich / doch ſoo is hy te-
genwoordelich upt de Battille ge-
bracht au Bois de Vincennes. daer
hy in meerdere vyfheyt is / als hy te voer-
ren was. Syn huysfroncke is vyf-wil-
lich tot hem in ghegaen / haer ſelven mede
ghebanghen ghevende / met kenniſſe des
Conincks / die haer ſulches heeft vyf-ge-
laten / maer met conditie dat hy daer niet
wederom en ſoude upt comen als het haer
beliefde / maer als het hem believen ſou-
de. Sy is in Decembri te Bois de Vincennes
dootelich krank gheweſt / aen een ſperie
van apoplexie ofte beroeringhe / ende sy is
verloſt vā eenen Soone / maer het kindt is
doodt ter werelt ghecomen. De moeder
van deſe Princeſſe was deſen Somer te
Rochelle als die van de Religie aldaer
vergadert waren / in meyninghe te Parijs
te comen / om voor den gebangenen Prin-
ce van Conde te intercederen / maer de
reys is verbleven / op het advijs des Co-
nincks / die haer liet weten dat hy het niet
goet en vondt / dat hy dit mael te Parijs tot
dien eynde comen en ſoude. Deſe Prin-
ceſſe heeft oock ten eynde als boven / ver-
ſocht de interceſſie van verſcheydene Co-
ninghen ende Princken / maer ten heeft al
niet gheopereert / hy moet de patientie ne-
men / tot dat het des Conincks playſier
ſal weſen hem vyf te laten.

Voecht dit naevolghende tot de Hiſtorie
van het houden des Jubel-jaers by de Euan-
gelische in Hoogh-Duytſlandt.

Penningert
geſlagen ten
ghedachteniſſe
van het
Jubel-jaer
der Euan-
gelische in
Duytſlant.Duren-
berch.

Verſcheydene Voſten / oec eenige
ſiepublycke in Hoogh-Duytſch-
landt / hebben ter ghedachteniſſe
van het Jubel-jaer / ofte refor-
matie door den dienſt Lutheri te weghe ge-
bracht / ſchoone goudene ende ſilberen
Medaljen ende Penninghen muntten lae-
ten.

Die van Durenberch lieten op haere
penninghen aen d'een ſyde deſe woorden
ſetten / Martini Vs LVther Vs theologia D.

maeckende de getal letteren MDLXVVII.
1617.

Die van VVrms begrepe het jaer 1617.
in deſen wienſch / LV Men eVangelii perenna
DeVs noſter, Dat is / Onſen Godt, laet het
licht des Euangelij eeuwelick by ons blijven.
Op den penninck ſtaet afghemaelt eenen
openen Bybel ende een brandende heerſe /
ende daer nevens aen de rechter ſyde / een
handt als wt de wolcken comende / ende
met den voozſten vinger op de heerſe wij-
ſende: Aen d'ander ſyde ſtaen inden rinck
deſe woorden gheſchreven / Turris fortiſ-
simanomen Domini, Dat is / Des Heeren na-
me is eenen vallen toorn, ende daer ſtaet es-
nen dicken toorn op den penninck midde
in die woorden.

Frankfort heeft eenen penninck geſla-
gen / hebbende aen d'een ſyde eenen doot-
belen rinck / in den buytenſten rant ſtaen
deſe woorden / Verbum Domini manet in
aeternum, het woort des Heeren blijft in der
eeuwicheyt. In den binnenſten rant ſtaen
deſe woorden / Iurinet Gott, vnd gebt ihm
die ehr. Apoc. 14. Vreest Godt ende gheeft
hem de eere. Binnen deſe ringhen of rant-
den is geſchildert eenen Engel houdende
een open Boeck in de handt / daer in ſtaet
EVANGELIUM. Aen d'ander ſyde
ſtaen deſe woorden met Capitale letters
ren / In memoriam Jubilei Evangelici anno ſe-
culari M.DC.XVII. celebrati, Senatus Reipub.
Francofur. E.F. Dat is / Ter ghedachteniſſe
van het Euangeliſche Jubel-jaer, gehouden op
het honderde jaer 1617. Heeft de Magiſtraet
van Frankfort deſen laten maken.

Andere hebben het Jubel-jaer 1617. in
dit verſken begrepen:

IVBILA LVtheri In DaMino pla gens
agltore.

Nu keere ick wederom tot onſe in-
landſche ſaecten.

De Staten van Holland en Weſt-
Frieslandt zyn deſen Somer al
wederom in Graven-Hage ver-
gadert gheweſt / ende lange ver-
gadert gebleven / principalick van wegen
de differenten in de Religie / ende de ſwa-
richeden die wt deſe differenten in de po-
litie zyn ontfiaen. Dit is de neghen-en-
dertichſte vergaderinge der Staten van
Hollandt / inde welke gheſproochen ende
ghandelt is geworden van de geſchillen
ende

1617.

ende mis-verstanden in de Religie. De Staten zijn op den 24. Junij gheschepden/ sonder het vruchtbaers wt te richten.

Gheduygende dese vergaderinghe / als oock vooz ende nae de selfde / zynder veel onozdentlichhepde begaen van versche- dene personen in verschevene Steden ende Dorpen. Binnen Schoonhove zijn de Contra-Remonstranten tot verschepe- ne repsen belet gheweest hare vergaderin- gen te houden. Men heeft de Predican- ten die van andere plaetsen daer gecome waren om te prediken/ ter Stadt wtghe- wesen / jae daer wt ghelept. Dat noch meer is / eenighe boose menschen hebben het hups daer de Contra-Remonstranten in predikten/ geheerliken afgebooken/ en gherupneert. Daer over clachte aen zijn Princ. Erc. ende aen het Hoff Provi- nciel ghecomen zynde/ soo is den besche- dichden ende dolerenden het middel van Justitie verleent / ghelyck oock dien self- den wech geopent is geworden versche- denen anderen / die van weghen de diffe- renten inde Religie ende eenighe daer wt gheresene mis-verstanden hier ende daer wt de Steden verbanen waren. Maer de Heeren Staten van Holland / als oock eenighe der Remonstrantsche Magistra- ten / hebben ghesustineert / dat dese diffe- renten gheen saecken en waren de justitie ofte Provinciale Hoven aengaende/maer de politie.

De Contra-Remonstranten / die eenen gherupmen tyt bypten den Hage te wij- wijch ter predicatie ghegaen hadden/ zijn dit verre gaen moede gheworden / inson- derheyt als het cont was/ tegende/ sneu- de/ haghelde/ ende slaggede/ Oock wae- render veel oude bebaerde persone / als mede swache ende onvernogghende/ ende arme dunne gheleede / die soo verre niet gaen en konden / van met swaricheyt / de welcke siende datmen haer met beloften langhe tyt hadde opgehouden/ sonder dat daer iets op volghde / soo hebben sy de bypmoedicheyt ghebruyckt / ende hebben een hups binnen den Hage ghehuyt / om daer in te laten prediken / Maer als haer sulcx by de Overicheyt verboden was/ en de denren met vasse sloten ende gزندelen toegehouden wierden / soo zijn sy gegaen ten huyse van een van zinner Princ. Erc. Boeck-houderen. Dese plaetse haer veel te cleyn zynde/ soo heeft zijn Erc. de sake

soo wijt ghebracht / dat den Contra-Remonstranten beloofd is / datmen haer de Clooster Kerke soude repareren/ en haer die tot oeffeninghe des Godts-dienstes soude inruymen/ ende dat sy midler wyle soude de Euangelische Kerke mogen ge- bruycken / daer mede de Gheynpate van den Hage sich vooz dat mael heeft laeten ghenoege.

Maer de Engelsche Kerke inden Ha- ge veel te cleyn zynde vooz de ober groote menichte der menschen / die daer ter pre- dicatie quamen / soo hebben de Contra-Remonstranten de Clooster-Kerke int Voort-hout (die haer al vooz lanch beloofd was / maer te lanchsaem reet ghemaecht wiert) op eenen Sondag des mozghens vzaech gheopent/ ende inghenomen/ daer dadelick in brengende eenen predick-stoel/ met een deel bancken / die sy tot dien eynde hadden laten macchen/ ende daer al by der handt hadden. Des anderen daechs zijn daer een groot ghetal van menschen gecomen/ om aen die Kerke te helpen ar- beyden / alsoo dat sy in wepach daghen/ nae verheysen / is vol-rumert/ de glazen/ vloeren/ bancke/ ende stoelen in heel wep- nich daghen daer in fraep ende wel vol- maecht zynde / oock coets daer nae een gaelderpe / ende een ghesloelte vooz zijn Princ. Erc. Aen dese Kerke en hebben niet alleen ghearbeijt Metselaers / Sme- den/ende Timmerlieden/ maer oock Jof- feren/ Vrouwen/ende Mans/ vande beste soorte die inden Hage zijn. Eick een heeft met eenen besonderen puer de handt aen dit werck gheslagen/ veel voortreffeliche personen hebben als opperaers ofte op- per-knechts den metselaers ende den tim- merlieden allerley materielen ghewil- lichlick / jae met grooten lust ende wil- veerdicheyt toegebragen.

Den 23. Julij is zijn Princ. Erc. d'eerste repse in dese Kerke ghegaen / verghefel- schapt zynde met een seer groote menichte van menschen / hooges ende leeges stan- des/ jae meest alle de groote van den Ha- ge gaen in dese Kerke ter predicatie / en het ghetal der gener die daer in den Con- tra-Remonstranten Kerke comen / wast ende vermeerderd dagelick soo seere / dat die Kerke (al-hoe-wel sy heel groot en- rum is / ende de menschen heel dicht op malsanderen ghedrongen sitten en staen) nochtans veel te cleyn is / alsoo dat de ghene die wat te laete comen ende wat

Z 33 ij wijt

1617.

De Contra-Remonstranten ne- me de Cloo- ster Kerke in s'Grave- Haghe.

1617.
Dopm.
Groote des-
voeren in
verschevene
Steden
de Holland.

1617.
Dopm.

De Contra-Remonstranten begi- nne de Engel- sche Kerke in s'Grave- Hage te pre- dikan/ende coets daer nae in de Clooster- Kerke.

1617.
Dopm.
Groote des-
voeren in
verschevene
Steden
de Holland.

1617

wijt af-staen/ de predicatie des goddelic-
ken woorts niet en kunnen hoozen.

De Advocaet
van Barnevelt
heeft vers-
troekt int
den Haaghe.

De Heere Advocaet Ouden-Barnevelt is coorts nae het schepden van de Staeten/upt den Haaghe ver-
trocken / reysende nae Diaenen/
Amersfoort/Wtrecht/ alwaer hy ettelicke
weecken lanch is ghebleven/ excuserende
syn weder-comste in den Hage overmits
syn indispositie / niet cunnende verstaen
tot weder-keeringhe in den Haaghe / on-
aengesien dat twee van de Heeren Staten
van State aen hem syn ghesonden ghe-
weest versoekende zyne weder-comste in
s' Graven-Haeghe. Hy is eerst den seften
Novembris wederom in den Haaghe ghe-
comen.

Maect-gel-
ders t'W-
recht aen-
ghenomen.

Als d'Advocaet Ouden-Barnevelt t'W-
recht ghecomen was/ so sijn aldaer aen-
ghenomen ses Compagnien soldaten/die
men VVaert-ghelders noemde/ elcke Com-
pagnie van een hondert man / die op een
coorts compleet waeren / ende daer nae
versterckt zijnde tot hondert ende vyf-
tich Mannen. Daer sijn oock desen
Soenier te Leyden / Haarlem / Rot-
terdam / Goude / ende andere Steden
meer in Hollandt VVaert-ghelders, aenge-
nomen/synde hy de Magistraten der self-
der Steden sulches noodich gheacht tot
manthienemen van hare autoriteyt.

Daer sijn Gheputeerde van weghen
de Staeten Generael aen de Staten ende
Stadt van Utrecht ghesonden/ om haer
te vermaenen tot af-danckinge van het
nieuwe aen ghenomene volck / maer sy
en hebben niet uptghericht.

Desen ende noch veel andere moeyten en
swaricheden/die ic hier niet aen en roere/
hebben haeren oorspronck ghenomen upt
de twisten in het stuck van de Religie hier
te Lande gheresen/ de welcke alle hrome-
seer beddoeben/ ende de Wpanden der wa-
rer Religie oock den Wpanden onser bry-
hepdt/oorzaecke der vzeucht gheben/ Soo
dat verschepdene uptheemsehe Coningen
ende Princen de Heeren Staeten deser
Landen tot vzebe vermaenen/of dat sy op
een coorts/bupten allen twijfel sullen t'on-
der gaen/ Ken d'ander sijn licht den Wp-
ant in syn vuyftgen/ ende meent hy hebbe
ous alreets hen voert in den necke gheset/
Ghelijck sulchs blycht upt de propossen
ende zabaden der Spaenscher Ambassa-
deuren en Ministers aen de Hoven der Co-

ninghen ende Princen residierende. De
Eerst-Hertoghe Albertus heeft oock ghe-
druyende dese infantsehe scheuringhen/ in
opene schriften ghebruycht den titel van
Graeve van Hollandt/ Zeelandt/ Heere
van Utrecht/Frieslandt/ Stadt Groenin-
ghen ende Omme-Landen/ &c. Den ract
ende middel om upt desen Oneenicheden
te gheracken / die de best gheadviseerste
voorz-saen/ is het houden renes Nationa-
len Synodi. daer toe de Proviatie van W-
trecht / als oock verschepdene Steden in
Hollandt ende Overijssel/ niet en kunnen
verstaen.

Om dat hier van nu daghelicks
soo veel wordt gediscuteert ende
ghediscouteert/ by Schrift ghe-
leerde/ Rechts-ghelerde / ende
personen van allerley staet binnen ende
bupten Lants/ Soo sal ic hier in het coorte
verhalen wat eenighe jaren herwaerts in
dese saecke ghescheert is.

In de jare 1586. is in s' Graven-Ha-
ghe een Nationaelen Synodus der Ghere-
formeerder Kercken ghehouden/ende daer
is Articulo 44. besloten/datter ten minsten
alle drie jaren ordinaerlick eenen Natio-
naelen Synodus soude ghehouden werden.
De Geputeerde der Kercken hebbe meer-
maels by de Hoogh-Moghende Heeren
Generaele Staten aen-ghesonden ende
versocht / dat met haerer E. W. M. con-
sent/goet-vinden/ende autorisatie/eenen
Nationaelen Synodus mochte bestemt ende
wtgheschreven worden/vertoonende met
veele/vaste/ ende bestendighede redenen de
nootwendichepdt des selfden/ende de me-
nichfuldige goede vruchten/ die daer van
te verwachten waren: Maer in veele ja-
ren en hebben sy geen consent hier toe van
hare E. W. M. kunnen verwerben. Doch
insonderhepdt hebben de Gheputeerde
der Kercken om consent tot het houden
des Nationaelen Synodi seer ernstlick aen-
ghesonden Anno 1606. (als het vyer der
oneenichepdt in het stuck van de Religie/
in Hollandt begoft te roocken) met bekeer-
dinghe van bevegelicke redenen hier toe
dienende/als waren/

1. Verschepdene saecken ende gheschil-
len/ die al over ettelicke jaeren gheappel-
leert sijn op den Synodum Generael / by
welckers stille-standt de Kercken groote
schade lijden.

2. Der

Midde-
om wat
inlandse
twisten
contlic-
gheacht
syn het
den eenen
Nationa-
len Synodi.

Watter
Anno 1586
ghepasse
sy belang
de het
den eenen
Nationa-
len Synodi
Geputeer-
de Kercken
scheppene
ten regim-
woort
tijt.

Enighe
denen
om des
das Ma-
nael hat
nooden
ghesonden
te worden

2. Verschepdene pointen der gemeyner Kercken-ordeninge allenghskens verballende/soo hier so daer/ ende niet beterlich/dan met ghemeyne bestemminge der Kercken.

3. Enige pointen der selver Kercken-ordeninge/die de experientie leere/dat tot noot/aeckeliche opbouwinghe der Kercken/ in t'een of t'ander gheamplicert/ of oock wat verandert dienen te worden.

4. Eendrachticheydt ende goede corresponsentie onder de Kercken te bevestigen by verschepdene wege/tot meerder voortplantinghe des Evangeliums.

5. Beguame middelen te overlegge/ om by ordze te wederstaen allerley secten/ soo met Schyften/ Conferentien/ als anderzins/alsoo verschepdene boecken / by die weder-parteyen/Jesuiten/ende ander wtghegaen zyn / die wederlecht dienen te worden / ende oock verschepden stucken der Religie by expresse tractaetgens wel dienende ghehandelt tot onderwijsinghe van den ghemeynen Man / t'welck sonder ordze ende last soo wel niet en kan geschieden.

6. Te aenhooren verschepden klachten ende swaricheyden van de particuliere Kercken ende hare ghelegghentheydt / die by de selve opgehouden worden/ende wt verschepden redenen niet en konnen ghebetert worden/dan by gemeyne resolutien der Kercken.

7. Verschepden braghen van verschepden materien allen Kercken in't ghemeynen angaende die de lippen ongerust maken/ ende daer inne de particuliere Kercken ofte Classen niet en dorben noch moghen resolveeren/tot pre juditie der anderere/ en om gheene confusie oft twist te maeken/ ghelyck oock de Heeren Staten van Hollandt jaerlichs aen haere Commissarien specialich belasten toe te sien / dat sulcke alghemeyne pointen in de particuliere Synoden niet verhandelt en worden/ en der selver iuffer al een goet ghetal/by welcker onseckerheydt de Kercken schade lyden/als van onghedoopte te trouwen/het formatier van den Doop der bejaerden/ de siecken op het bedde te Doopen / ende der ghelycke meer.

8. Andere veel particuliere pointen meer/ tot welstandt ende voortganch der Religie dienende/ de welke soo niet kennen Despecificiert worden / ende nochtans niet gheholpen/ dan door ghemeyne resolutie/ende waer by de Kercke schade lydet / soo langhe als de selve niet rechte bestelt en zyn.

Dese weynige noot-bringende Redene warden alleen verhaelt wt veelen/de andere gravamina der Kercken reserverende tot dat de Synodus in debita forma soude vergaerdert sijn.

De schriftelike Remonstrantie by de Gheputeerde der Synoden des maels aen den Heer Advoaet Olden-Barnevelt behandiget/om van hem aen de E. W. M. Heeren Generale Staten over-gehebert te worden/was dese:

Vertoon met aller Reberentie ende Onderdanicheyt/ de Gedeputeerde van de Kercken van Supt ende Noort-Hollandt upt den name ende van weghen alle Kercken van de Vereenichde Nederlanden/te kennen gebende/dat al over veel jaren D. E. C. aengedient is gheweest van te vergaderen/onder D. E. C. authoriteyt / eenen Synodum Generael hande Kercken deser Vereenichde Nederlanden/om de selve in goeden welstant te onder-houden / ende voornaemlich te remedieren verschepdene swaricheyden daer in zijnde / ende om andere pregnante redene meer/ D. E. C. ter anderer tijt byder gheduceert ende vertoont/Ende hebben D. E. C. noch verleden jaer / op sulck versoek den Remonstranten verclaringe ghebaen/als dat D. E. C. dese sake wel voor billick ende noodich achteden/ maer datter noch eenighe Provincien waren/ die hare resolutie hier over niet ingebzacht en hadden / ende dat ordze ghestelt soude werden om sulck eersics dages te wege te brengen.

Is nu so / dat de Remonstranten niet konnen vernemen/ dat sulck als noch is ge-effectueert/ immers en krijghen si als noch gheen weder resolutie van D. E. C. ende daerentusschen verlangen die Kercken al omme nae die voorszeydene byeenkomste / bedroeft zijnde over dit lange witsel in soo eenen Goddelicke / wichtige/ende noodige sake. Ende hebben dien volgende de Remonstranten op t'nieuw belast dit stuck met crust by D. E. C. te ver-

Toppe der Remonstrantie aen de Heeren Generaale Staten/by de Gedeputeerde der Synoden over ghelevert Anno 1606 den 9. Decembris.

vervolgen / upt welcke oorzaken dan / als mede wt arpozinge vā hare eygene conſcientien / die Remonſtranten niet hebben moghen noch willen naclaten / hierom D. E. E. wederom aen te ſpreken / ende met eerbiedinghe te verſoeken / dat het D. E. E. gelycke t ſelve met cruyt te behartigen / ende daerom in verſcher ghedachteiſis te nemen / hoe billick ende wel ghef. indeert ſielck verſoek is / ende van hoe groote nietſichte van D. E. onderdanen / ja mede Regierders in alle de Vereenichde Provincien ſulcks gemeynt woꝛdt / beſonderſ aenmerckende / dat ſoodaene verſochte vergaderinge niet en is eene menſchelike inſertinghe / maer een ordonnance des D. Gheestes in zyn Ghemeynte / ende volghens niet hanghende aen eenighes menſches autoriteit / maer van Godts / ende onwederleggelicken Goddelicken Rechts weghen d. r. Gemeente herkomende / ende de welcke die Gemeente Godts niet meer als de oeffeninghe der religie ſelven (daer van zy mede een lidd is) ontooghen kan worden / ſulck dat al waer / ende by wien de waere Chriſtelike religie woꝛdt ghemanteneert ende voꝛt-geſtaen / aldaer ende by den ſelven oock nootwendelick de Kerckelike Vergaderinge / generael ende particulier / gemanuteneert ende voꝛtgeſtaen moeten worden / by ghebreck van welcke het onmoghelick is / menſchelicker wiſſe te ſpreken / alſoo het Godt den Heere in deſer werelt alles doꝛt oꝛdelicke midelen belieft te regieren) dat de religie in hare ſuyverheyt / eenicheyt / vaſticheyt / ende weſtant kan ſtaende blyven / maer moct nootſaekelick in menigherley ongheregheltheden / confuſien / verwarringen ende vervalſchinghen allenſch. keus verballen / ende eyntlick te groude gaen / ghelyck daer van die erbaentheyt klaer bewijs doet / zynde in deſen deele de Kerckelicken ſtant ende regieringhe van geen andere natuꝛe / dan de Politieke / de welcke D. E. wel weten ſonder generale ende particuliere Vergaderinghe / gheens ſins te konnen beſtaen / overmits by ghebreck van dien / alles in de Politie tot ſchickelike confuſie / ja tot onderganch des Landts verballen moette. Ende eben ghelyck aen die generale Vergaderinghe van D. E. E. tegghenwoꝛdelick hanght / ende upt de ſelve herkoemt die oꝛdye ende vaſticheyt / om den ghemeynen ſtant des Landts te bewaeren tegghen den Opant /

ende op allen inſeure die ſelve te voꝛſien? Alſoo oock aen die generale Vergaderinghe der Kercken in deſe Vereenichde Nederlanden / hanght voꝛtmaemlick / ende wt de ſelve moet herkommen de oꝛdye ende vaſticheyt om den ghemeynen ſtant der waere Chriſtelike religie in eenzachticheyt tegghen alle vervalſchinghe te bewaeren / ende op alles te voꝛſien / waer doꝛt den Opant der waer Chriſtelike religie de ſelve beſchadigen / oft de Sathan met ſyne practicken de waere eenicheyt ende Godtſalicheyt verſtoppen ende verhindeeren ſoude konnen / So dat upt ſulcke conſiderationen blycken kan / dat de verſochte Generael Vergaderinghe der Kercken oock dient tot in de vaſticheyt van den ſtaet des Landts tegghen den al-ghemeynen Opant / ende alle die gheene (ghelyck Jeſuiten ende dergelycken) die den ſtaet der Kercke ende des Landts arbeypden te onderdrucken ende te ſubverteeren. Is oock deſe oꝛdye van by-een-comingen in den ſtaet der religie nootwendich / om dat verſcheydene ſecten ende valſche geſontheiden in deſe Landen ſchuyplende doꝛt ſoodanige particuliere ende generale by-een-comingen kunnen wegh genomen worden. De Opanden der Gereformeerde religie hier in Neder-Landt / houden by hem ſelven dat daenighe Kerckelike by-een-comingen / ſoo dickwils alſt haer lufft / daer in ſp alle hare ſaeken gheruſtelick tot haren wille verhandelen / ſo ſp tot hare verſeekeringhe ende tot voꝛt-plantinge harer ſecten gheraden binden : Welck alſoo het met ooghtſpelinghe daghelick geſchiet / ſo kan niet rechte wel ſeer vzeemt ghehouden worden / dat daerentuiſſchen de rechte waere Chriſtelike religie / daer op ende waer by des Landts welbaert beruſt ende bevestighet woꝛdt / ende in de welcke alles met D. E. Wettighe autoriteit in t openbaer gheſocht woꝛt te handelen / in ſulcke rechtveerdige ſaeken / tot bedroeftheyt der gheenen die ſp voꝛtſtaen ende onderhouden / opgehouden werden / ljdende de ſelve alſoo meer ſchade by hare openbare byſpeyt. Van de voꝛtſcheydene ſecten by heymelike conventien. Deſen aenghemercht / ſo iſt dat de Remonſtranten onderdaenichlick op het nieuwe verſoeken dat D. E. E. haer in deſen / als goede Doſter-Heeren ende voꝛtſtanders der Ghemeynte Godts / willen bewyſen / ende volghens (indien daer eenighe Provincien

vincien zijn/ die haere resolutie over dese saecke noch niet inghebrocht en hebben) opzette stellen / dat sulcks met den eersten gheschiede/ ende dat geffectueert zijnde/ dat D. E. ghelieve een ghemeyn ende synael beslyt tot bestemminghe van de verfochte Ghenerale Synodale vergaderinge te maken/ ende dat den Remonstranten te laten weten / om alsoo teghen het aenstaende jaer / met D. E. advijs ende approbatie / den gheleghesten tijdt ende plaets aengheselt te worden. Ende dan voorts by de Kercken alsulke instructien ende ghereetschap in tijds bereyt te worden/ als van nooden wesen sal. Welcke tijdinge de Remonstranten versecckert zijn/ dat met groote blytschap ende contentement in alle hare respectieve Kercken ghehoort sal worde/ ende de selve tot meerder verichuyt verwecken sal / om vooz D. E. gheluckighe regeringe Godt Almachtich te bidden/ ghelick ter contrarie dooz het langhe ophouden van t'voorschreven verfoeck groot misnoeghen by allen verfoezaeck sal worden.

Na veelvondich solliciteren ende lange aenhouden/ hebben epudelick de Gedeputeerde der Kercke dese nae-volgende Acte van Consent by de E. H. M. Heeren Generale Staten erlanght:

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ghaet hebbende op die Remonstrantie, soo mondelick als schriftelick van weghen die Christelicke Ghe eformeerde Nederlandtsche Kercken, in hare vergaderinghe ghedaen ende overghelevert, om te hebben een by-een-comste van een Nationael Synodus der voorschreven Kercken, om redenen in de selve Remonstrantie wghedrukt, hebben naer rijpe deliberatie de voorschreven by-een-comste gheacordeert, ende acordeeren de selve by desen, ende is die volghende goet ghevonden den selven Synodum Nationaelen in harer E. Moghende namen als wettighe Overheyden ende voorstanders van de voorschrevene Christelicke Ghereformeerde Religie, in dese Landen, ende volghens de autoriteyt, hare E. Moghende naer Godes VVoordt competerende, te convoceeren, soo wanneer haere Ed. Mog. met de Kercken Dienaren (diesy van meyninghe sijn daer toe met die eerste gheleghentheydt te beschrijven), op de maniere van t'houden des voorschrevenen Synodi, midtsgaders van den tijdt ende plaets

daer toe bequaem, sullen hebben ghecommiceert ende advijs ghenomen, ten eynde den voorschrevenen Synodus Nationael met revisie van de Confessie ende Cathechismo der voorschreven Kercken, midtsgaders der Kercken-oringhe, in de selve tot noch toe gepleecht, (ghelick men van alle tijden in soodanige vergaderinghe ghewoonlick is te doen) in den name ende vrees des Heeren der maten aengheleyt ende ghehouden worde, dat die gewenste vruchten daer uyt moghen volghen, namentlick de bevestinghe ende voortplantinghe van de waerheyt Godts, onderhoudinghe van goede ordre, ruste ende vrede in Godts huys, midtsgaders bevorderinghe van de waere Godtsalicheydt onder der voorschreven Landen ingesetenen, alles nae den reghel ende voorschrift van Godts Heylighe VVoordt, tot zijner eere, ende welstant deser Landen ende Kercken. Gedaen in den Haghe in de vergaderinghe van de Heeren Staten Generael den 15. Martij Anno 1606.

N. van Berck U.

Onder stant gheschreven/ Ter ordonnancie van de selve Meeren Staten Generael, ende was onderteeckent

C. Aerffsens.

DE Gedeputeerde der Kercken dese Acte becomen hebbende/ hebbe haer beswaert ghevonden hier in verder te handelen / vooz ende al eer sy hier op souden ghehoort hebben het advijs der Kercken. Na communicatie hier over ghehouden/ hebben de selve verclaert/ dat dit haer eenich nae-bedencken gaf / dat eenighe Provincien in hare bewilliginge/ dese restrictie in de Acte van consent hadden stellen laeten/ dat in Synodo Nationali, de Belydenisse der Neder-Landtscher Kercken soude worden geresumeert. Webben der halven die Ghecommiteerde der Kercken goet ghevonden / dat men een schriftelicke Remonstrantie soude instelle aen de Heeren Ghenerale Staten/ waer in verklaert souden worden de redenen waerom de gecommiteerde Kercken-dieners sich beswaert vonden in de acte die met sulck een clause/ niet versoet dat die Edele Moghende Heeren Staten Generael ghelieven wilde den Kercken eene pure ende simpele acte van consent te verleen / de remonstrantie is ghestelt in dese maniere/

Aaaa

Op

Acte van
Consent der
Generale
Staten be-
langende
het houden
des Na-
tionaelen
Synodi.

De Gede-
puteerde
der Kercken
binden swa-
righet inde
naer haer
by de Ge-
ner. Staten
verleent.

1617.

Resolutie van
de Gedeputeerde der
kercken be-
langhende
het revisie-
ren der Ne-
derlandsche
Confessie.

Op te voorstellinge van de Edele Mo-
gende Heeren Staten Generael der ver-
eenichde Nederlanden / belanghende de
clausule van te resumieren de Nederland-
sche belijdenisse des gheloofs / inden Syn-
ode Nationael / soo geven die ghedepu-
teerde der kercken met aller reberentie
ende onderdanicheit ter antwoorde.

Alsoo de Synode Nationael van de
kercken der Vereenichde Nederlanden
met consent ende authoriteit der Edele
Mogende Heere Staten Generael dient
by een te komen / als een nootwendighe
remedie nae Godts woort ende gebuyck
der Christelike kercken tot allen tyden/
om te adviseeren op de eendrachtighe on-
derhoudinghe ende bewaernisse der sup-
remer leere ende goede ordeninge / na wt-
wijzen van de instructien ende memozen
die van alle de kercken moeten komen/
ende van de selve / nae elc noot-bevin-
dinge ende gelegentheit / specialicker ge-
selt ende ingebrocht sullen moeten wor-
den : Soo en vermacht de last der voor-
schreven Gedeputeerde niet / eenich speci-
ael point te stellen / ende besunder niet / de
resumptie vande Nederlandtsche belijde-
nisse des gheloofs / als wesende een hooft-
point van t welcke in den Synodo voor-
schreven tegenwoordelick vergadert zijn-
de / nae voorvallende gelegentheit ghe-
delibereert ende ghesolveert moet wor-
den / ghelyck van dit point oock int Ge-
nerael ende der Synodale by-een-kom-
sten (namelick de onderhoudinghe ende
bewaernisse der supremer leere) ghemoech-
saem tacit begrepen wort / in dien de noot
sulc verespheet : Ghemerckt mede / dat
dooz sulcke speciale wt-schrijvinge oor-
sake gegeven soude worden te denken / als oft
de kercken selve hare belijdenisse in twij-
fel troeken / ende daer dooz groot misghe-
noegen ende ongerusticheit onder die ge-
meente int gantsche Landt veroorzaeht
soude moghen worden / t welck pnners
(onder correctie gesprooken) in dese con-
juncture des tids geensins oorbaer en is/
blijvende daer-en-tusschen eenen pegelic-
ken / die op de voorszreven belijdenisse
ofte eenich Artijckel van dien yet soude
hebben voort te brengen / die vryheyt om
sulc aen te dienen in den voorszreven
Synodo, dewelcke het selve hooren / en daer
op letten / ende daer op resoveren sal / nae
behooren / ghelyck oock t anderen tijden
wel is gheschiet / biddende daerom als

noch onderdanichlick / dat haere Edele
Mogent. gelieve / op te voorszreven con-
sideratie acht nemende / te consenteren/
dat d'wt-schrijvinge des voorszreven Syn-
odi, nae ghewoonte der kercken / sinpe-
lick ende in genere gebaen worde / tot een-
drachtighe onderhoudinghe ende bewaer-
nisse van de supremer leere ende goede or-
deninge inde kercken / ende om alle swa-
richeden die daer inne bevonden sullen
moghen worden / bequamelick en behoor-
lick te mogen wech nemen. Doch indien
hare Ed. Mog. voorszreven considera-
tien teghenwoordelick gheene plaats en
kunnen gheben / willen de voorszreven
Gedeputeerde haer ghemoege laten in
desen / dat zy haere E. Mog. humie be-
swaernissen gheopent hebben / versoe-
kende niet te min / dat hare E. Mog. ghe-
lieve hun die acte van by-een-komste des
Synodi Nationalis datelick te verleenen/
sulc als die by haere E. Mog. is ghere-
solveert.

De Gedeputeerde des Synodi ingestaen
zijnde / heeft de Heer Advocat van Hol-
lant / als President / in den name der ver-
gaderinge der Heeren Staten Generael
tot antwoorde ghegeven / dat die Heeren
Staten Generael / overmits alle Provin-
cien verston den / dat het houden des Syn-
odi Nationalis een nootwendich middel
was / om de supremer leere en goede
kercken-orde te onderhouden / nu alle
te samen tot het houden deselven gecons-
enteert hadden. Belangende de restrictie
van het resumieren der Nederlandtscher
Confessie / alsoo de selve van eenige Pro-
vincien gheselt was / dat de selve sonder
prejudicie der selver Provincien niet kon-
de uagelaten worden : Dat resolutie niet
mede bracht altoos eenige veranderinge/
maer oock bevestighe : Dat die Heeren
Staten die clausule alsoo niet en verston-
den / ghelyck oft aen de waerheit der lee-
re in de confessie begrepen / eenichsins ge-
twijfelt worde / oft behoorde ghetwijfelt
te worden / oft datter van noode soude
wesen eenige verbeteringhe / geenfins / en
dat daerom in de clausule gheene groote
swaricheit te maken en ware. Want in
dien de selve van gene kercken onder die
gravamina wtgeschreven mochte worden/
dat men als dan by de Provincien / die de
selve clausule gheselt hadden / soude be-
quamelick arbeyden kunnen / dat sy wille
kerre

1617.

Wapen.

Antwoorde
der Heeren
Staten
Generael
des voorsz
vaelc der
monitione.

Wet
der
ker-
cken
voorz
des
nach
nodi
jare
dint

1617.

verstaen tot naelatinghe der selven: het welcke van lichtelick soude konnen gheschieden / in dien by gheene Kercke dit gravamen in ghebracht werde / dat als dan alle swaerichheit daer mede wech ghenomen werde / ende dat men daerom seer wel soude doen ende de sake van het houden des Synodi Nationalis op de resolutie soo de selve ghegheven was / inden name des Heeren aenfaanghen / ende op alle manieren bevoordere: Ende wat belanght de voorsz. beleydinghe deser saecke / dat de Heeren Staten Generael verstonen / dat de gravamina der Kercken / waer over het Synodus soude gehouden worden / den Heeren Staten Generael eerst souden moeten ge-exhibeert worden / al eerste aen alle Kercken wtgeschreeven wierden. En aengaende de wtscheydinghe des Synodi Nationalis / dat die Heeren Staten Generael verstonen / dat de selve soude behooren te gheschieden van de Heeren Staten Generael / als wesende Doester-Heeren ende voorsz. anders der Kercken in dese Landen / doch dat dit niet en was eene volen comene resolutie der Heeren Staten voorsz. zeyden / overmits eenighe Provincien absint waren / die hier over niet en waren ghehoort / op dat alsoo raenstaende Synodus niet meerder brencht moge gehouden worden: Het welcke de Gedeputeerde der Kercken verstaende / hebben verclaert / dat aengaende die twee laetste voorgeslagene stucken / de Kercken nae der handt / met de Edele Moghende Heeren Staten souden moghen treden in naerdere communicatie.

comen. Maer als nae de Tresnes het hier der Kerckelijche oneenicheiden niet alleen in Hollandt / maer oock hier en daer in eenige der benaeynde Provincien / lichte laep begoft te branden / ja de blamme der oneenicheit boven alle Kercken begoft wt te slaen / Soo zyn Anno 1612. in s^o Vrijen-Hage by een gheromen / niet alleen de Gedeputeerde der Synoden van Supt en Wootz Hollandt / maer daer zyn afgesonden Gedeputeerde wt den name van alle de Gereformeerde Kercken der Genueerde Nederlandtsche Provincien / wtgesondert der Provincie van Utrecht / die tot bevoorderinge deser nootwendighen wercks niemant gheputeert nochte afghesonden en heeft / onaenghesien sy dooz besendinge eeniger treffelicker en godtsaliger Mannen wel ernstelick daer toe versocht ende vermaent waren.

De boven-verhaelde Gedeputeerde der Kercken hebben na verighe aenroepinghe des Heylighen Naems Godes / ende nae verscheppene communicatie / goet ghehouden eene Remonstrantie op het pampier te brengen / ende daer in wederom de E. H. M. Heeren Generale Staten de nootwendicheit van het houden des Nationaelen Synodi vooz. voghen te stellen / niet onderdaenighe bede ende verbeck / dat het haere E. H. M. woude gelieven in het houden des selven te consentieren. Dese Remonstrantie verdrich synde / soo is sy goet ghehouden / dat de Gedeputeerde der Kercken (audientie by haere E. H. M. versocht ende vercreghen hebbende alle gaer persoonlick vooz. haere E. H. M. verschijnen souden / gelyck dat selve oock gheschied is op den 27. Septembris / hebbende de E. H. M. Heeren Staten vooz. eenen yveren der Gedeputeerde der Kercken herten eenen stoel setten / nootdighende de selve iterative eerbiedelick te gaen sitten.

De boven-ghenoemde Remonstrantie der Kercken was inghestelt als volghet:

Vertoonen met behoortliche eerbiedinghe ende onderdanicheit die Dienaren des Godtlichen Wootzts gecommitteert van de Kercken der respective Provincien hier onder gheschreeven / hoe dat nu gheheele ses en twintich jaren lanch geen Vergaderinghe der ghemeyne Kercken / in dese Nederlanden / of gheen Synodus Nationael

Anno 1610. hebben de Gedeputeerde der Kercken wt alle de respective Provincien / wederom aengeghehouden om te hebben den Nationale Synodus.

Copia der Remonstrantie van weghen de Kercken de Heeren Generale Staten overghelevert den 27. Septembris Anno 1612. stylo novo.

En heeft niet ontbroken aen de neerstige bevoorderinge van de Gedeputeerde der Kercken / dat by het boven-verhaelde de nootwendighe houdinghe des Synodi Nationalis ettelicke jaren lanch verbleven is / maer alsoo daer op strax ghevolcht is de verhandelinge vanden Tresnes / ende daer nae het verhandelen van vele andere swaer politijcke saecken / insonderheyt overmits de gene die nu Remonstranten ghenoemt worden (groot crecht ghehouden hebbende by eenige vooz. treffelicke Mannen die aen het roer onser Nederlandtsche Republijcke sitten) geen sinne en hadden in het houden des Nationaelen Synodi / soo en ismen tot het voorsz. ofte voltrecken deser nootwendighe ende wel begonnenen wercks niet en enen

1617.
hooft.

het maken
der Tresnes
heeft den
hoortganc
des Nationaelen
Synodi enige
jaren ver-
broekt.

is ghehouden ghemeeſt/ in de welke van ſaecten de kercken in't ghemeyn betrefſende/die tot ſulche Vergaderinge alleen ghehooren/heeft kunnen ghehandelt worden/waer dooz gheſchiedt is/ dat de ſelfde ſaecten in een ſeer merckelick ende ſchadelick verloop zijn ghekomen/ in ſulcker voeghen/ dat niet alleen veele treffelicke/ ſeer profytighe/ende noodighe ſaken/ die grootlic ſouden ſtrecken tot voort-plaatinghe van de Euangelische Waerheydt/ tot bebozderinghe van ware Godtſalicheydt/ tot onderhoudinghe van goede oorde/eenicheydt ende vrede / tot dooz-hooringhe van menichfuldighe ſwaricheyden/ ende tot welſtant/ende groote ſichtinghe der kercken hier te Lande/ gants onghedaen blijven ende achter gehouden worden/waer dooz de kercken dagelicks ſeer groote ſchade lijden: Maer oock dat boven dien dooz dit langhduylich wtſtel des Synodi voorzchreiben / alomme in de kercken van de Vereenichde Nederlanden ontſtaen ſijn ende dagelicks ſo langſoo meer inwoztelen ontalliche ſwaricheyden van oneenicheyden in de Keere/ diſorden ende regieringhe der kercken/ verwerringen/ergemiffen/ verbitteringen ende verdeelticheyden/ ſulcks dat het apparent is / in dien deſe ſwaricheyden niet met den aller eerſten en worden gheremedieert/dat ten laetſten d'ene kercke van de andere / d'ene Stadt van de andere/in het ſtuk van Religie/d welck den hant onſer eenicheydt is/ ſal komen af te ſcheuren/gheligh (Godt betert) daer van ſich alreede eenige ſchadelicke beghinselen in verſcheydene plaetsen beghinnen te vertoonen: Welck D. E. M. aller beſt verſtaen/ dat op alle manieren dient verhoedet / als weſende het alderſchadelickſte quaedt waer dooz de kercken verwoeft/ ende oock de welſtand deſer Landen aldermeest kan gheſchrenckt worden: Het alderbeguameſte middel om ſoedanighe ſwaricheyden te weeren/ende noch meer der voort te komen/wetē D. E. M. dat ons die H. Chriſt de ſelve aengheluſen heeft in de handelingen der Apoſtelen aē het 15. cap. Namelic/ Dat het is een Chriſtelicke Synodus. Dit middel hebben ghebruyckt de H. Apoſtelen/ ende dooz t' ſelve hebben de Chriſtelicke kercken nae de tijden der H. Apoſtelen midden onder die ſware vervolginghen goede eenicheydt in de Keere/ende oorde ghehouden. Ende

als de Heere ſyne kercke Chriſtelicke Gheheyde ende kiefers verleent heeft/ het blyckt upt die kerckelicke Hiſtozien / dat de Godtſalige kiefers Conſtantinus, Theodoſius ende alle andere/ die den welſtant der kercken hebben beherticht/ wanneer eenighe duſdaenighe ſwaricheyden in de kercken waren opghereſen/ de ſelve dooz dit middel van de Chriſtelicke Synoden/ onder hare authoriteyt gehouden/ vzuuchtbaerlick ende ſichtelic hebben afgedaen/ ende wanneer ſy daer toe dooz de opſieners der kercken zijn vernemant ende verſocht gheueſt/ dat ſe in ſulck eene Heylige ende dienſtighe ſaecte / niet en ſyn vzuuchtbaerlick nochte nae-laticen beboonden. Die erbarentheydt heeft oock tot allen tijden gheleert ende leert noch hedendaechs/ dat gheenen ſtaet/ hy ſy Burgerlick/ of kerckelick/ beſtaen kan / ſonder alghemeyne Vergaderinghen/ in de welke opſicht genomen werde op de ſaken dien ſtaet in't ghemeyn concernerende/niet anders dan ghelijck eenen acker ſonder behoortliche opſicht niet dan met allerley onkruyt ſal bewaſſen: Dat ooc wannermen die ſwaricheyden die de kercken in't ghemeyn betreffen/ dooz andere middelen als d' eenen Synodum van de ghemeyne kercken heeft gheſocht te remedieren/ dat het ſelve altoos onvzuuchtbaerlick heeft gheſuceedeert/ ende dickwils g' eſtrekt t' tot meerder verwarringhe: Teghenwoordelic iſt alſoo gheſchapien in deſe kercken / dat d'opghereſene ſwaricheyden die te verbeteren ſyn / ſo ſeer dooz alle provincien ſyn verſpreydet/ dat ſe dooz gheen partienliere eſte provinciale Synoden ſullen conſenſen ghebetert worden. De kercke van Amſterdam van den laetſten Synod. National daer toe gecommittet zynde/ mitsgaders die Gedeputeerden der Synoden van Suyt ende Noort-Hollandt/ als die naech gheſetene/ daer toe mede van haere reſpective Synoden beſaet zynde/ hebben nu gheheele drie-en twintich jaren langh gheduylichlick upt den name van de ghemeyne kercken met alle ootmoedicheydt aen D. E. M. aenghehouden / dat het der kercken hier te Lande gheoorloft mochte weſen dit middel te ghebruycken/ ende deſe hare Chriſtelicke Vergaderinghe ten eynde voorzchreiben onder de authoriteyt van D. E. M. te houden/ende hebben eyntlic voorzchrent ſes jaren na voorzgaende volkomeliche beuillinghe van

van alle de respectieve vereenichde Pro-
vincien/ op den 15. Martij Anno 1606. van
D. E. H. M. schriftelike Acte van consent
daer toe verwozden / soo dat nu anders
niet en reesteert/ dan dat tijdt ende plaetse
by D. E. H. M. beraent ende de booz-
schreven Synodu' uytgeschreven werde.
Het heeft D. E. H. M. beliest op der booz-
schrevene Ghecommitteerde aen-houden
al booz ontreut vier jaren de kercken toe
te segghen/ dat de selve haer volkomelich
mochten verscekeren / soo haest als de
sware Landt-saecten van de Treues sou-
den comen te cessere/ dat d' uytsejybinge
des boozschreven Synodi soude ghebaen
wozden. Waer nae de kercken groote-
lichs verlanghende/ hebben goet ghevon-
den in den booz-ledenen jaere uyt de res-
pective Provincien eenighe kercken die
naren af te verdrighen/ om beneffens die
boozschrevene ghecommitteerde aen D.
E. H. M. de beloofde uytsejybinghe in-
stantelich te versoecken. Dit versoeck in
D. E. H. M. vergaderinge op den twin-
tichsten Aprilis Anno 1611. gedaen zijnde/
heeft D. E. H. M. uytghesteelt daer op te
resolveren/ overmits het afwesen van het
meerder deel der Provincien: Alsoo dan
tot noch toe by D. E. H. M. over dese
saecte van de boozschrevene uytsejybin-
ghe ghein naerder resolutie is ghenomen:
Soo hebben de kercken van de Gheuni-
eerde Provincien die soo langhs soo meer
op het alder-hoochste na de boozschrevene
Synodus wenschen ende verlaughen / met
goet-vinden van de Ed. M. Heere Sta-
ten van de respective Provincien/ gheva-
den ghehouden noch-mael ons in compe-
tenten getale aen D. E. H. M. af te sende/
om beneffens de boozschrevene ghecom-
mitteerde in aller onderdanichheidt ende
oetmoedicheydt wederom te versoecken
ende bidden / dat D. E. H. M. believe
goet te vinden/ dat een so Goddelike en
hooch-moedige sake eyndelich eenmaal in
des Heeren name haeren voortganc mo-
ghe hebben. Dit is het oetmoedich ende
eendrachtich versoeck van alle de Gere-
formeerde kercken in de Provincien die
ons hebben afgesonden / die alle te samen
suechten ende ten aller hooghsen bedroeft
ende ontrist zijn over de tegenwoozdighe
swaricheyden / ende wat gantscher herten-
seer verlaughen / dat om de selve te reme-
dieren dit aller-beguaemste middel een-
maal mach by der handt ghenomen woz-

den: Wy vertrouwen dat de ghemeyne
kercken tot den boozschreven Synodum
sullen senden voorszicthighe ende Godt-
vreesende Mannen / die in de vrees des
Heeren met oprechter conscientie / sonder
prejudicie / partyschap / ofte verbitterin-
ge / de saken alsoo sullen helpen dirigeren/
dat met gemeyn advijs ende berwilligin-
ghe ghetrossen sal wozden eenen goeden
wet tot wech-neminghe van de teghen-
woozdige swaricheyden / ende gewensche-
te vrede / ende bestendighe eenicheyt in de
kercken deser Landen. Daeromme de
Nemonstranten boozschreven wat den na-
me als boozen gantsch onderdanichlich
ende oetmoedelich bidden ende versoe-
ken / dat u E. H. M. believe om den aller-
heyligheste naeme onses Heeren ende Sa-
lichmakers Iesu Christi, die u E. H. M. tot
Doester-Heeren over dese kercken gestelt
heeft / hem ende dese zijne kercken desen
aengenaemen dienst te doen / ende nu eens
ten laetsten nae soo langhduerich / veel-
voudich / ende oetmoedich suppliceren der
kercken / dese heylighe ende soo gantsch
noedighe sake met eenen Christelicken p-
ver in des Heeren name by der handt te
nemen / tijdt ende plaetse tot het houden
des Synodi boozschreven te beraemen / ende
ordne te stellen / dat de selve niet den eer-
sten aen alle Provincien / nae het loffelic-
ke ghebruyck / maghe wtgeschreven woz-
den. Om welck doende sal de kercke van
de Vereenichde Nederlanden soo lincx
soo grooter oorsaecke ghegeven wozden/
om haer over D. E. H. M. godtsalighe
regeringhe te verblijden en vooz de selve
den Heere vierichlich ende eendrachtelich
te bidden.

Onderfont

Wat den name vande kercken van
het Furstendom Gelre / ende Graef-
schap Zutphen:

Ioannes Fontanus.

V Vilhelmus Baudartius.

Wat den name der kercken van
Hollant en West-Friesland / ende vande
kercken van Amsterdam:

Libertus Fraxinus.

Festus Hommius.

Petrus Plancius.

Ioannes Hallius.

Ala a in

At

Wt den naeme der Kercken van
Zeelant:

Hermannus Fauckelius.
VWilhelmus Teelingius.

Wt den name der Kercken van
Frieslandt:

Gellius Acronius.
Godefridus Sopingius.

Wt den name der Kercken van
Over-ÿssel:

Ioannes Gosmannus.
Ioannes Langius.

Wt den naeme der Kercken van
Gronningen ende Emmelauden:

Cornelius Hillenius.
VVolfgangus Agricola.

De Supplicatie is overgeseft door
de handen D. Ioannis Fontani in tegen-
woordicheit van alle de boven-ghesche-
bene Kercken-Dienaers / nae dat syne
Gerweerdichste eerst mondelinge / met ee-
nen besonderen pber / den Hoogh-Mog.
Heeren Staten de nootwendicheit / ende
verhoopte vruchten des Nationaelen Syn-
odi hadde voorsz-ghebraghen.

De E. V. M. Heeren Generaale Sta-
ten / nae dat de Dienaren des Goddelicken
Woordes in een vertreck-camer nevens
de camer van haere V. M. ghedaen wa-
ren / hebben met malcanderen over dese
saecke / daer van sy doch oock te vooren in
het particulier waren aenghesproocken
ghedelibereert / ende nae verscheptene de-
batten hier op ghehouden / hebben sy haer
eerst mondelinge / daer nae schriftelick
dese antwoorde / ende Acte ghegheben:

Copie der
Acte die de
Generaale
Staten den
Predicant
in Graven-
hage ghe-
geuen heb-
ben den 29.
Septembris
1617.

De Staten Ghenerael der Vereenichde
Nederlanden mer alle consideratien
geexamineert en ghelet hebbende op
de Remonstrantie eerst by monde in
hare H. M. Vergaderinghe ghedaen, ende daer
nae by gheschreft overghegheven by de Dien-
naren des Goddelicken VVoords, deselve ge-
teeckent hebbende, ten eynde rijt, ende plaetse
tot het houden van een Synode Nationael be-
raempt, ende ordre gheschelt soude worden, dat

de selve met den eersten aen alle de Provincien
uyt gheschreven worde, &c. Verklaren, dat sy
altijds gheeracht, ende beherticht hebben, ge-
lijck sy als noch doen, ende door Godes genade
verhoopen te continueren, omme soo veele in
hen is in de Vereenichde Nederlanden te be-
sorgen den welltant, ruste, vrede, eenicheyde
ende goede ordre in de Kercke Iesu Christi, En
sullen over sulcks mette eerste ghegheentheyde
op de voorseyde saecke beslootneeren, als die
Gecommitteerde van eenige Provincien naer-
der ghelast sullen wesen, die hen beswaert ghe-
vonden hebben op t'voorsz. versoeck te resol-
veren, sonder al vooren te hebben naerder
last ende autorisatie, omme de welcke te ghe-
krijghen deselve Ghecommitteerde, de voor-
seyde Remonstrantie in de naeste Vergaderinge
van de Heeren Staten hare Committenten, sul-
len openen, ende alle goede officien doen. Ende
deselve naerder last ende autorisatie van hare
Committenten ontfanghen, ende die Ghecom-
mitteerde van de Provincie tegenwoordich in
de voorsz. Vergaderinghe gheen commissie
hebbende, mede met last ende autorisatie ter
Vergaderinghe verschijnende, sal als dan met
gemeyn advijs op het versoeck van de Remon-
stranten ghesolveert worden, ghelijck voor
den meesten dienst, welltant, ende verseeckerin-
ghe der Vereenichde Nederlanden, midtsda-
ders ruste, vrede, ende eenicheyde der voorsz.
Kercken sal bevonden worden te behooren.
Begheerende hare H. M. serienuselick, datre Pre-
dicanten in't ghemeyn onderusschen metten
anderen willen leven, ommegeen, ende wande-
len, als Broeders, in oprechte Christelick lief-
de, ende vrientchap, ende hare Leere ende Ver-
maninghe voor de goede Ghemeynte dirigee-
ren, ghelijck tot de opbouwinghe van de Kerc-
ke Christi, ende stichtinghe van de Ghemeente
nootlick vereyscht wort. Ghedaen ter Ver-
gaderinge van de voorsz. Ho. ende Mo. Heeren
Staten Ghenerael, in s' Gravenhage, den 29.
Septembris Anno 1612.

Onderstont

Ab. Conders,

Ende was onderteykent

Ter Ordonnantie vande Hoochgemelte
Heeren Staten Generael.

Ende noch leger stont

C. Arffens.

Van

1617.

1617.

De boesheit
sint der
Ghemeyne
der Nederlanden
Landtsche
Provincien.

Van dese tijt af hebben wel de Ghebe-
puteerde der kercken meer-maels a-
maninghe ghebaen van het houden des
Nationaelen Synodi, maer niet soo solem-
nelick als hier boven verhaelt is / siende
ende bevindende dat het doch te vergeefs
was / ende dat van weghen de groote ge-
deeltcheit / in het stuck van de Religie niet
alleen / maer oock in de Politie / ende dat
niet in eene / maer in verscheydene Pro-
vincien. Doch dese in-landtsche twisten
ende oneenicheden ons allegaer dreygen-
de eenen algemeynen onderganc / en ver-
derf / soo hebben sels wt-heemsehe Co-
ninghen / ende Princen / die onsen Staet
gunstich syn dooz haere Ambassadeurs /
ende ernstighe Remonstrantien / de E. W.
M. Heeren Staten wel ernstelick ver-
maent tot het houden eenes Nationaelen
Synodi, daer in alle dese opperesene twiste
in het stuck van de Religie / mochten ghe-
sift ende ter neder ghelecht worden. In-
sonderheyt heeft de Groot-machtige Co-
de-lievende Coninck van Groot Britan-
nien / Iacobus vj Hier in betoont zijne Pa-
derlike sojge over onsen bedroefden staet /
dooz zijnen Ambassadeur / den Edelen /
Hooch-wijzen / ende voortreffelicken Heer
Dudley Carleton / meermals de E. W. M.
Heeren Generale Staten dooz zijne ha-
ranguen ende aenspraken / vol swaer we-
gende redenen zijnde / aenporende tot het
houden eenes Nationaelen Synodi.

Ende is eyndelick dooz den vlydt ende
het wijs beleyt van verscheydene vooz-
treffeliche Mannen / dit werck so wijs ge-
bracht / dat op den vier-en twintichsten /
ende vyf-en-twintichsten Novembris stylo
novo, in Godes name de Synodus Nationa-
lis te houden ghearrresteert is / by die van
Gelderlandt en de Graeffschap Zutphen /
Zeelandt / Frieslandt / Stadt Groeningen
ende Onne-landen / midtsgaders Doz-
recht / Amsterdam / Enchusen / Edam /
ende Purmerende / mede-ledematen der
Staten van Hollandt en West-Frieslandt.
Oock hier in mede-stemmende in Eer-p-
sel de Stadt van Dordrecht / met Steen-
wijck / Haffelt / ende Dollen-hove.

Daer is by de Ghecommitteerde der
hoben-ghenoeckte Provincien ende Ste-
den ter Generaelscheit / goet ghebonden /
ende besloot / dat tot desen Synodum Nati-
onalem souden ghenoodicht ende versche-
ben worden niet alleen de Gecommitteer-
de der Neder-duytsche ende Dalsche

kercken hier in Neder-landt / maer oock
hebben die selfde Heeren datelick bidden
ontwoopen / om aen den Coninck van
Groot-Brittannien / aen de Gedeputeer-
de van de Ghereformeerde kercken in
Danelryck / den Cheur-Dozt Phals-
Graeve / ende Lant-Graeve van Hessen /
midtsgaders aen de kercken van Emde /
ende Bremen / oock Zuerich / Bern / ende
Basel in Switser-landt ghesonden te wer-
den / om harer kercken Gedeputeerde tot
by-wooninghe deser Christelicker verga-
deringe te noodighen / ende dooz de selfde
de kerckeliche disputen te helpen verdis-
puteren. Den dach der wtschryvinghe
wiert opgeschort tot den eersten Februarij
des jaers 1618. op hope dat de ghene die
dese resolutie tegenspraecten / midler wij-
le haer naerde bedacht-hebbende / mede-
stemmen souden tot het houden des Natio-
naelen Synodi, ende dat alsoo niet eenpa-
richeyt al het vervallene wederom opghe-
richt soude worden.

Dit aldus ghearr-steert ende besloten
zijnde / soo syn de extraordinarise Gede-
puteerde der Provincien veretrocken / elck
nae haer Quartier / die van Gelder-landt
in den Haghe latende ende aldaer begra-
vende den Hooch-ghelerden ende Acht-
baren Frederich van den Sande, Raets-Hee-
re ende Momboir des Furstendoms Gel-
de ende der Graeffschap Zutphen / oock
Dorger-meester der Stadt Aernhem / die
tot bevoorderinge des boven-verhaelden
wercks / nevens andere Heeren ghecom-
mittert zijnde / in s Graven-Haghe seer
Godtsalichlick in den Heere ontsapen is
inde maent van Augusto. Hy is gheweest
een seer dapper geleert man / niet alleen in
de kerpserliche Rechten en Politie / cloeck
ende wel ervaren / maer oock in Theologia,
seer vigilant ende arbeysaem / die den
welstant der kercke Godes / ende bevoor-
deringhe der waerer Religie seer ter her-
ten nam. Doch ten sal Godt den Heere
nimmermeer ontbrecken aen duchtighe
ende cloecke arbeysers in zijnen Goght.

Nevens andere Harangues die de Edele
Hooch-Achtbare Heer Dudley Carleton in
de vergaderinghe der E. W. M. Heeren
Generale Staten wt last zijnes Coninck
ghedaen heeft tot bevoorderinge des Na-
tionaelen Synodi, heeft hy oock een Exortie
ghedaen / de welcke in dach mit ghe-
gaen is / den 6. Octobris 1617. Waer toe
ich den goetwiligen leser wijs.

Frederich
van den Sande
de in den
Haghe over-
leden.

Wden
meisten deel
der Provincien
niet woght
de Synodus
Nationalis
bestent / den
24. ende 25.
Novembris
1617.

1617

Den ſeften dach Novembris ſtylo novo is (men weet niet waer/noch van wien) op de perſe ghebracht een Boeckken negghen hoogen of bladen pampiers groot/ aldus gheintituleert / V Veen-Schale, om in alle billickheydt recht te over-weghen de Oratie van den Edelen, Hoogh-Gheleerden, V Vijſen, Voorſienighe Heere, mijn Heere Dudley Carleton, Ambaſſadeur van den Doorluchtichſten Coninck van Groot-Brittanyen, onlanghs gedaen in de vergaderinghe der Edele Hoogh-Moghende Heeren Staten Generael. Gemaect tot grondighe aenwijinghe van den waren oorspronck &c. der huydendaechſche oneenicheyden in de Kerke ende Politie. Ende verdediginghe der gheener, die daer in onſchuldich ſijn. De Edele Heer Dudley Carleton verneemende dat dit boeckken was aen den dach ghecomen/ende den inhoud daer van verſtaende/heeft daer over den 25. Novembris wel ernſtlich ſijn elachte ghebaen in de vergaderinghe der E. V. M. Heeren Gheneraele Staten : So dat nae verſchepde Diſputen hier over ghevallen/ernſtlich hy plurimato vocum, beſtenit is een placcaet te maecten ende te doen publiceren.

Prins
Maurits
brengt meer
garniſoen
inde Briel.

Prinſ Maurits is met ſijnen Broeder Prins Hendrick/ den laetſten Septembris des avonts uyt den Haghe ghereyſt met xij. waghens/ ende hy is tuſſchen vier ende vyf wyzen ghecomen te Waſſe-Lant-Slups/ alwaer eenighe ſchuyten ghereet lagen / met de welcke hy de Waſſe overghebaren is na den Briel/ ende hy is ſmoeghens ontrent ſes wyzen aldaer gearriveert. Van wegen deſe ſubijte ende onverwachte overcomſte zynner Exc. zyn eenighe inden Magiſtraet ende Zoggerij aldaer eerſt wat verbaest gheweſt / niet wetende wat het te beduyden hadde/ Maer ſiende ende bebindende/ dat zyn Exc. niet en was ghecomen om eenige veranderinghe inden Magiſtraet aldaer te maken/ dan alleen om het Garniſoen te veranderen en te verſtercken/ ſo is weder een ſtille en te vrede gheweſt. Zijn Exc. heeft binnen den Briel gebracht zynes broeders Compagnie / ende hy heeft den Capiteyn der ſelfder by probiſſe tot Commandeur over het Crychſ-volck in den Briel liggende/ ghewacacht/ zynde nu daer in Garniſoen ontrent ſes hondert Mannen. Des anderen daechs is zyn Princ. Exc. wederom inden Haghe aen-

1617

gecomen. Over deſe daet hebben wel eenige dapper genurmeert/ende wonden wel geern wat daer tegens ghedaen hebben/ maer niet cunnende met reden ofte voege zyn Exc. beſchuldigen/ dat hy buyten de Limite zynner Commiſſie was getreden / ſoo hebben ſy het hier by laeten verblyven.

Op het eynde van November, als de Hollantſche dach-baert vooz handen was/ So is ſyn Princ. Exc. ghereyſt tot verſchendenen Steden in Holland/ als tot Delft/ Schiedam/ Rotterdam/ Gozshum/ ende andere meer. ende hy heeft ſich vooz de Magiſtraeten ende Droetſchappen der ſelfder Steden ten Hoochſten beclaecht over de ſoedaenighe / die over al dooz het Landt uytgaeben ende verſpreyden / dat hy onder het protect van de oude Gereformeerde Leere vooz te ſtaen / ſocht hem ſelven tot Souvereyn deſer Landen te maken/ daer ſulckes doch gheens ſyn ooghemerck en was/ te vreden zynde met ſynen ſtaet ende conditie / niets pretenderende op de Landen / dan te willen blyven een ghetrouwe Stadt-houder vooz vechter/ ende Beſchermer der ſelfde / ghelyck hy tot noch toe gheweſt was.

Voorder ſoo heeft ſyn Exc. de Magiſtraeten ende Droetſchappen gebeden ende vermaent tot vrede ende eenicheydt onder haer/ende met hare nachburen/ ghebende tot dien eynde haere Ghecommitterde/ die ſy tot dien aenſtaeden Landt-dagh ſenden ſouden/ goede inſtructionen.

Oock heeft zyn Exc. verclaert daer in niet wel te vreden te weſen/ dat in eenige Steden van Holland Waert-gelders wierden aen-ghenomen/ ende dat ſonder ſyn conſent ofte kenniſſe / daer nochtans hy/als Stadt-houder/ in ſulche ende dierghelycke lichtinghe ende aen-neminghe van volcke behoorde ghekent te worden/ verſoekende wel ernſtlich / dat van nu voozraen gheene Waert-gelders mochten aengenomen worden/ maer dat heel meer de alreets aengenomene mochten ghecaſſeert worden/ alſoo daer gheen en vrantſ noot en was/ ende wanneer het de noot voorderde/ dat hy haer thids genoegh met nootwendich Garniſoen verſorgen ſoude/ ſuſtinerende te ghelycke/ dat het hem/ als Stadt-houder des Landts/ ende niet mandt anders toe-ſtoot/ patensen te gheben.

1617.

V In deser tijt af hebben wel de Gedeputeerde der Kerckē meermaels aen-maeninghe ghebaen/ ende het honden des Nationaelen Synodi ghesocht te bevoorraden/maer niet met so solemnele besendinge/ als dese hier boven verhaelde ghesceft is/ oordeelende dat doch al haere moeyte ende aen-ghe-wenden aerbeyt in deser saecke / te vergeefs was om dat hare groot-wichtighe rebenen licht gheacht wierden by vele die aen het roer saeten.

Wels so Kerckelijcke als Politijcke personen, waren in grooten twijfel getroeven / dooz de Conferentie ofte Tsaemensprekinghe die Anno 1611. gehouden was in s Graven-haghe / tusschen ses Getho-dore ofte Contra-Remonstrantsche/ende ses Arminiaensche ofte Remonstrantsche Predicanten/by de Staeten van Hollant ende West-Brisslandt daer toe beroepen/ (maer niet van de Ghemeyne Kercken daer toe ghelaster) om de vijf Controversie pointen (van de Predicatie/2. Van de wt-streckinghe der kracht ende werck-inghe des doots Christi. 3. Van de genaede Godes / ende werckinghe der selfder. 4. Van de saelichmaekende ghenade den menschen aen-gheboden / ende mede ghe-deylt. 5. Van de vol-herdinghe der wt-verrozen Godes in het gheloove ten eynde toe) te verhandelen.

Dese Conferentie is ghehouden in de Maenden van Maert/April / Mey/in de volle vergaederinge van de Heere Staeten van Hollant ende West-Brisslandt/ ende sy is eerst schriftelijck verbatt ende beschreven/en daer nae/ wt last der Staeten van Hollant/doen drucken/ende daer syn alleen exemplaeren ghesonden aen een peder der Edele/der Magistraeten/ ende Doetschappen in Hollant ende West-Brisslandt / om by de selfde ghelesen ende gheexamincert te worden / maer noyt en hebben de Heeren Staeten hier over versocht het oordeel van den Synodo Nationaeli, ofte der particuliere Synode/ ofte Classen der Kercken binnen lands / veel we-nigher heestmen hier over gebraccht ofte ghehoort het oordeel der wt-landtscher Schrift-Geleerde/ Professe doende van de Gereformeerde Religie: der het noch-tans eenen pederen eygentlich ende priin-cipaelijck toe comt te oordeelen van die dinghen/die syn Professie/ant / ende be-roepinghe syn betreffende.

Des te ongherpynder heeft het velen ge-doelt/ datmen dese Conferentie heeft ghesonden aen alle de Edele / Magistraeten/ ende Doetschappen/ ende niet aen de respective Synoden/ Classen/ Predicanten/ noch Kercken- Raeden / om dat niet alle die Polici den welken dese Conferentie te examineren was in handen ghestelt/ en waren Aldammen Professe doende van de waere Ghereformeerde Religie/maer eenighe der selfder syn heel vreemt/ jae byanden van de Gereformeerde Kercke ende Religie ghesceft.

Daer is oock Anno 1613. binnen Delft een Conferentie ghehouden tusschen dype ende dype van beyder sijts Predicanten/ dooz last van de H. M. Heeren Staeten van Hollandt ende West-Brisslandt/ om te sien ende ondertasten / hoe de opghere-sene Religions saeken seuden moghen geremedieert worden/maer al te verghet/jae de saeke is van quaet ergheer gheworden.

Dit jaer van 1613. heeft oock H. G. (een onbestendich man) in een boeck dwelck hy in openbaren druck heeft aen den dach ghegeven/ de ghetrouwe / Godsaelighe/ ende bestendiche Leeraeren schendelijck bespott ende ghelaster/schrijvende/ datse menscheliche Schriften willen Canoniseren: datse de Hooghe Overicheyden haere behoorzliche authoriteyt niet toe en staen/ ende condon sy eens comen tot het greene daer sy nae trachten / datse soo souden te wercke gaen/ datmen haer soude moeten bidden ende smeeken / datse haer souden willen maertighen. Hy spott met de Kerckelijcke regieringhe / de Onderlijnghe noemende twee-jaerighe by-sitters. Hy seyt dat de Predicanten in dese Neder-Lantsche Republijcke/ een tweerde Republijcke willen op-richten: Jae hy derf wel on-beschaemdelijck segghen/ dat de Predicanten het bewint der Civile saeke aen haer willen trecken : Ende dat de selfde oordeel syn van het verlies van Vlaenderen/ dwelck so notoir valsch is/ dat daer dooz Vlaenderen is verloozen ghegaen / ende noch andere Landen meer / om dat men de ghetrouwe leerijnghe / vermaenijnghe / bestraffinghe der Ghetrouwe Leeraeren des Godlichen Woords / niet en heeft in behoorzliche aetijnghe ghenomen/ende dat vele siegierders / hooghes ende leeghes stantes / meer haer eyghen eere ende profijt ghesocht hebben/ dan de

1617.

Delfsche Conferentie Anno 1613.

Daer syn onghesceft aen deel Stroke-branden en blasphemien der Kerckelijcke ende politijcke be-soerten in dese Lande. Leeliche laetijnghe en caloni- men teghen de ghetrouwe ende bestendiche Leeraeren der Gereformeerde Kercken voorgedoken.

Men ghesceft in wat elende dat de Gherechtot/de Prince van Coninck/ ende andere Soutbren/ Vlaenderen hebben ghewacht.

B b b

cere

1617.
Traeghen
doort-ganc
des Nationaelen
Synodi
anages
sien al het
sollueren
en ermon-
stren der
kercken.

Daer is oock
Anno 1613.
Delfsche
Conferentie
ghehouden
van Anno
1613.

Prins
Maer
doort-ganc
des Nationaelen
Synodi
anages
sien al het
sollueren
en ermon-
stren der
kercken.

De Religi-
one ver-
schillen
bestemen
hoort men
we/on
woogheliche
middelen
getracht te
verhandelen.

Refutor
alen crepi-
den

1617. eere Godes/ende den welstandt der Landen/ &c.

Der ghelycke Brand-schichters / ende Brand-clock-ghichters als de boven verhaelde / synder al vele te desen onsen tyde opghestaen in het midden van ons (die den name van Ghereformeerde Predicanten hadden) soo lasterlick sprekende ende schryvende van de Leere ende Leeraers der ouder waere Ghereformeerde Kercken/dat het schijnt / datse ghehuysde Bileams sijn/verocht ende ghehuysd om Israël ofte de Ghereformeerde Kercken te bloeden. Den Auteurs van een Boercken ghe-noemt den Cristallenen-Bril, beschuldicht de Leeraers der oude Gereformeerde Kercken / datse den Catechismus willen cano-niseren: Datse het Ketter-dooden dyppe/ datse een Inquisitie en Ketter-dwanch willen in-boeren: datse de Magistraeten schelden voer Libertijnen/ Epicureen/ Atheïste/ende Blindarisen/ende datse sulcx den Ghemeynten in-planten : Datse de Magistraeten wt haer amt hebben ghesooten/ende noch poghen te doen : Datse soecken te verdypven alle die gene die van andere ghesinthepdt sijn/ als sy : Datse Landt-verderffelijcke leerynghe en opinien dypven : Datse de Overichepdt voer geen Christelike Overichepdt en willen houden / voer en al eer sy alle die van een ander ghesinthepdt sijn als de Gereformeerde / ende haer nae waerschouwinghe van een half jaer niet en willen tot de selfde verboeghen/met een bysken te lande wt wijfen.

Eenen anderen Remonstrant verghe-lijckt de leere der Ghereformeerde Kercken/by de groutwelicke daet des Keisers Tiberij, die een maeghet dede vercrachten van den Beul/ende doe liet hyse verwoz-ghen/om datse haere eere verloozen had-de : Alsoo/seydt hy/dat de Leeraers der Ghereformeerde Kercken God maeken tot een Epzan/die de menschen tot de son-de noodsaecht/ende daer nae om de selfde sonde straft ende verdoemt. Wpe heeft opt groutwelicker lasterijnghe ghelycksoort?

Noch eenen anderen Remonstrant sept en schryft / dat de Contra-Remonstrant-sche Leeraeren sijn Stoici ende Libertine/ Item/dat God voer de leere der Contra-Remonstranten woerdt ghestelt tot eenen Epzan/eenen verspieder / eenen boghel-vaenger/een Crocodile/een Hyena, ende dat sy de leere der Cerdonisten/ Valentis-

maenen/Piscillianisten/jae Simonem den Toovenars selfs / wt den af-grondt op-wecket.

Eenen anderen Arminiaenschen Pre-dicant/staende in een van de beste Steeden deser Landen / en spreekt niet sachter/maer roept over luyt/ende schryft/dat wt de Leere der Contra-Remonstranten volght/dat God oorsaeke is van den val Adams : Dat God oorsaeke is van alle de sonden die daeghelick geschieden: Dat God oorsaeke is van menschen verdoemenisse: Dat God onwijs is : Dat God soo wel voer de Cupbelen is ghestoven/als voer het grootste deel der menschen in de werlt : Dat God wil / dat de menschen onwaerhept gheloooven sullen/ende dat hyse wilt straffen / om dat sy de openbaere leghenen niet ghelooft en hebben: Hy beschuldicht oock de Leere ende Leeraers der oude Ghereformeerde Kercken/als hebbende gemeynschap met de dolijn-ghen der Stojcken:der Manichæen : der Libertijnen/ende Geest-dypvers/jae gemeynschap te hebben met de Leere der Turcken en der Saracenen. Andere ge-ben Caesereelen aen den dach in openen druck/daer in de Leere der ouder Ghereformeerde Kercken / seer sinadelick ende haetelick woer ten toone ende ten spotte ghesett/als of sy in belen puncten een en de het selfde leerde / dwelcke de Turcken ende Saracenen onchristelick Leeren en de dypven.

Jae de Remonstranten sijn soo wijt in haren noetwille doortgelopen/dat sy in publycke schriften segghen / het is onmoghelick / dat de Gods-zychtichept recht bevoordert werde / ten sy de Leere der Predestinatye wtgheroept werde/als eenen boom / die onnuttelick de aerde beslaet/ende met sijn schaeduwe/blaederen/ende af-druppenden reghen belett / dat daer onder niet goets wassen en can. Als of dit noch niet ghendeck en waere / soo schryft eenen anderen Arminiaenschen Predicant aldus / ick sach dat daer voer (sprekende van de Leere der Ghereformeerde Kercken) als voer een ongheluckighe ende dwaelende sterre / de ghemoederen der menschen van alle Oefdaelichept ende religie/verde afghelept werden. Noch eenen anderen Remonstrant sept en schryft dat de Leere der Contra-Remonstranten in den wech sijn/ende dat sy t' Raedt-Mups int woest hebben / ende de wyle

Christalline
Bril/ Anno
1613 gheschreeven.

Groutwelicke lasterijnghe daer mede de Contra-Remonstranten beswaeren.

beuyle haer de denicht sulx niet can ghe-
ben/soo soecken sijn seyt hy / door opzoer.
Hy voechter by (sprekende van versche-
dene Ledemaeten der oude Gereformeer-
de Kercke binnen Schoon-hove) dat het
een deel onnutte ende verrotte leden/ende
scheur-suchtighe menschen sijn. Stracker
daer nae voeght hy dese woordē daer by
den Magistraet aensprekende / draeght u
swaert niet te vergeefs/ &c.

Door dese / ende vele der ghelijcke seer
bittere vergulde Schriften / die de Re-
monstranten opentlick in druck wtgaes-
den (sommighe haere naemen bypmoe-
lick daer by settende/ sommighe die ver-
suyghende, het sy dat haer haere consci-
entien ghetuychden/ dat sy veel te laster-
lick spraken/ ofte dat sy vreesden daer o-
ver opentlick van leughenen te sullen be-
straft worden) hebben grooten twees-
palt ende scheuringē veroorzaecht/niet alleen
onder den gemeynen man/dienen in sche-
pen en schuyten/ op waeghens en caeren/
in Herberghen/ op steghen ende weghen/
(sy waeren dan Burgers/Boeren/Ma-
nen/Vrouwen/Jonghe ghesellen/ of jon-
ghe Dochters) schier nergens van en
hoorde spreken of disputeren / als van de
Predestinatie / niet den aen-leven van
dien: Maer oock onder de Staeten/Ma-
gistraeten Doetschappen/ Officieren ten
platten lande/jae oock onder versche-
ne Christ-Officieren/ ende Soldaeten
waeren dit de daeghelickse propoosten.
Ende elck een machte Boerhens/Liede-
kens/Caefereelen / Pasquillen/figueren
ende af-beeldijnghe op koper of hout ge-
sneeden / elck een des anderen Leere ende
persoonen op het swartste ofte leelichste
af-beeldende: Jae die voer treffeliche in
God verstorvene Mannen Iohannes Cal-
vinus, Theodorus Beza, Petrus Martyr, ende
andere der ghelijcke / (die als lichten ge-
schenē hebbe in Godes Kercke) en moech-
ten niet vreden in haere graeven niet ru-
sten / maer men heeftse in haer graf ghe-
beten ende beknabbelt/alsoo dat eenighe/
die voer Ghereformeerde Predicanten
ghyngen/den seer treffelicken ende Heer-
lick van God verlichtten Leeraer Iohan-
nem Calvinum niet haere pennē veel schen-
delicher ende smaedelicher hebben afghe-
maelt/als dien onbeschaemde booswicht
Bolsecus opt ghedaen heeft.

Door dese ende der ghelijcke middelen
ende manieren van doen / seggh ick/syn

vele soo hooghes/als leeghes stantes per-
soonen niet alleen laen gheworden in de
eenmael aenghenomene Leere der Gere-
formeerde Keligye / maer vele sijn seer
verbittert gheworden teghen de Leerae-
ren ende Ledemaeten der ouder Gerefor-
meerde Kercken/ de Vaeder is tegen den
sone / de Moeder tegen de Dochter / de
Man teghen de Vrouw / de Vrouw te-
ghen haeren Man/den eenen Broeder te-
ghen den anderen / Burgheer tegen Bur-
gher/ naebuyr tegen naebuyr op-gehitst/
ende sy sijn malcanderen so vrandts ge-
worden / dat d'een den anderen niet spre-
ken/jae naeu groetē en wilde. Men heeft
te Schoon-hove gheraasert ende te gron-
de afgebraken het huys daer de Contra-
Remonstranten in ghepredicht hadden.
De Remonstrant-ghesinde siende dat sy
tot wt-boeringhe haeres aen-ghewan-
ghenen wercks / Brachium seculare van
doene hadden/so hebben sy om de Sta-
ten ende Magistraeten aen de handt te
crighen/ghedreven/ende geschreven/dat
den Heeren Staetē competeert de hooch-
ste opsicht/belept/ende bestuynghe/niet
alleen over Burgerlicke / maer oock over
Kerckelijcke saeken. Dit gheboelen heb-
ben eenige voer treffeliche Kercken-Le-
raeren deser Provintien seer grondelick
wederlept / blykende by haere Boecken
hier van in openen druck wtgegeven/
maer/ soo het schijnt en blyckt/by de dyp-
vers der heden-daechtscher nieuwheden
ofte niet ghelesen/ofte niet gheacht: heb-
ben derhalven de E. E. Heeren des Ma-
gistraets ende de xxxij. Raden der Ste-
de Amsterdam noodich gheacht schrifte-
lick haer ende anderer goeder Steden ge-
voelen hier van te ontdekken/haere woer-
den sijn dese:

Soobaenighe gemeynde superioziteyt/
screydet teghens Godes Woort / ons lee-
rende / dat de opperste opsicht over de
Kercke alleen toe comt onsen Hepland le-
su Christo/het eenige hooft der Kercke/die
op-baerende ten Hemel/ de naeste opsicht
der Kercken onder hem / nae den reghel
van sijn Goddelicke Woort/ de wettighe
Kerckeliche personen bevolen heeft/ en-
de hy heeft de Magistraeten ghesielt tot
Doester-Heeren sijnē Kercke/ om die by
haere byspelydt ende recht te bewaeren/
ende niet (als de Paus van Rome ghe-
daen heeft) de selve tot haer te trecken/
ende een weerdeliche Heerschappye in
der

De Remon-
strantē wil-
len sustne-
ren/dar de
Staeten
competere
de hoochste
opsicht in
kerckeliche
saeken.

Die van
Amsterdam
spreken en
de schryben
daer seggen.

der Kercke op te rechten.

Requēste
aen de Co-
mīnch van
Wijpampen
eerst by
die van de
Kielghe ge-
presenteert.

Doort oock bevonden dat dese superla-
ritate impertinentelich op verschepdene
Exempelen wert gebout. De Requēste by
die van de Kielghe / ten tijde van de ver-
volghinghe / soo aen den Coninc van
Wijpampen als oock aen de Staeten van
den Lande overghelevert / bruyght sulcx
geensins mede : Maer daer doot is hen-
lieden alleen aengheswen / dattet haer
toe quam de Kercke doot te staen ende te
beschermen / nae den reghel van Godes
Woot / op dat onder haere autoriteyt de
abusen in de Kerckeliche diensten ont-
staen / doot wettighe Kerckeliche mid-
delen mochten gheremedicert worden.

Wootder ist onwaerhejdt (segghen de
Heeren Burgher-Meystere / ende Doct-
schappen der Stede Amsterdam) dat sulcx
altijts is ghepractisert by de Overheden
die het Pauzdom hebben verwoopen / als
dat blycht / Ten eersten wt het gene dat
ghepractisert is onder de losliche re-
gierynghe van den Prince van Oranpen
Hoog. Memooye/Anno. 1582. in de saeke
van Caspar Coolhaes: Ende daer nae Anno.
1586. in het houden van het Nationael
Synodus in den Haeghe. Ten tweeden wt
het gene dat de Evangelische Doctoren in
Duytschlandt in de Aughsborchse Con-
fessie den Bepser hebben voozghedrae-
ghen. Verhalven dat doot sulche polityche
superioriteyt in Kerckeliche saeken / alle
Kerckeliche Collegien / als Kercken / Cla-
den / Classen / ende Synoden / ten deele
geabrogeert / ten deele vruhteloss en noo-
deloos gemaecht souden werden / soo sou-
den mede alle de gene die tegens d'aenge-
nomene leere eenige Particuliere opingen
hebben ingenomen / ende soecken doot te
plancken / in cas van oppositie / telck haer
recours nemen tot de vergaderinge der
Staeten ofte Magistraten / ende andere
Caemeren ofte Officieren / ende over sulcx
souden alle iudicia Ecclesiastica comen te
cesseren / ende de polityque personen
souden het amt der Predicanten en Ker-
cken-Raden Exerceren. Daer wt dan
grootte disorden ende confusien / oock
merckeliche abusien / ende sozgheliche
veranderingen souden staen te verwach-
ten.

D'hele van
Holland
houden het
met de Re-
monstran-
ten.
Doch de
meeste Ste-
den.

Verde het grootste deel van Ridder-
schap ende Edelen in Hollandt / hielden
de syde ende partije der Remonstranten /
als oock de meeste Steden van Hollandt /

ende West-Overlandt / seer behendelich
misleydt synde.

Jae dese vlamme is wijts en sijts soo
wtgheslaeghen/buyten Hollandt / dat de
Predicanten te Niemeghe / Graeve / Ziel /
Bommel / als oock in Schencken-schans /
Andries schans / mitsgaders de meeste
doot in het Niemeeschse Quartier / als
Maes en Waal / Kielsche ende Bommel-
sche werden / met Remonstrantsche Pre-
dicanten syn besett gheweest / ende een
groot deel / jae verre het grootste deel der
Magistraeten ende Overheden in dat
Quartier / hielden het met de Remonstran-
ten / van de selfe verleydt wesende.

De Graeffschap Zutphen / Deelau / Zee-
landt / ende Frieslandt / en waeren oock
niet heel supber / hier ende daer waeren
der al eenighe boncken van scheuringhe
ende oneenicheyt in de Kielghe / ginsere-
de / rooekende ende beghinnende te bran-
den / aenghesien synde doot de beheer-
dicheyt eenigher listighe vossen : Maer
God de Heere heeft ghen aede ghegeven /
dat dit vier / doot het wijs / cloeck / ende
voorzichtich beleyt van verschepdene soo
Polityche als Kerckeliche personen / in
die Landen ende Quartieren by tijts is
gheleest / ende in syn asche ghedempt.

Maer in de Stat van Utrecht waeren
alle Predicanten Remonstrants / oock
verre den meisten deel der Predicanten
in die Provintie / waere de Remonstran-
ten toe-stendich / Inmers waeren sy soo
hooghe (doot saven / hulpe / ende bystant
der Staeten en Magistraten dier Pro-
vintie) gheclommen / dat sy de Contra-
Remonstranten op contributie hadden /
ende eenighe Predicanten verdriven / en
de verschepdene Burghers grootelick
bedroefden / en beschadichden / die elders
ter Predicatie ofte ten Abont-maele des
Heeren ghynghen.

In Overijssel was ooc groote gedeelt-
heyt / die van Campen hebben insonder-
heyt haer met groote hevicheydt gheset
teghen de Contra-Remonstranten / af-
settende ende wt Officieren werende niet
alleen den eenen ende den anderen van
haere Predicanten / maer oock veel ander
Mannen / die Polityche Amten bedie-
den / verbiedende de schippers ende voer-
lieden haere waegens ofte schepen te ver-
sijpen den Burgheren ende in weonde-
ren / die des Sondaechs op de naest-ge-
legene Dorpen wouden gaen / om de Pre-
dicanten

Selvlandt

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deelau

Zee-landt

Frieslandt

Zutphen

Deventer.
Zwolle.

Rectooren
in School-
meesters.

Synodale
Classicale
vergaderingen
op
Weschoort.

Onsinnere
Professores
Theologiae
in de Uni-
versiteit van
Leiden.

Vorstius ge-
roepen om
Professor
Theologiae
te syn binnē
Leiden
Anno 1611

dicatpen der Contra-Remonstrantsche
Predicanten te hoorē. Te Deventer was
oock scheinijnghe in de Kercke ende op
het Raedt-huys : Te Swolle en waeren
het de Predicanten oock niet eens/op het
Raedt-huys aldaer was oock ghedeelt-
heyt Verschepdene Rectoren en School-
meesters stelden haer oock opentlick tegen
de leere der oude Ghereformeerde Ker-
cken : Ende onder de Burgheers was ghe-
deelt heyt / jae de Ghedeputeerde deser
Landtschap / Witsmaeders de meest Dro-
sten/ende Jonckeren/oock Officieren ten
platten lande / hielden meest aen de syde
der Remonstranten.

De Synodale ende Classicale by een
comsten heestme in Hollandt West-Vries-
lant Overijssel / ende het Sticht van V-
trecht/en elders/ niet laeten haren voort-
ganck nemen / nae ghewoonelicke wijze
ende ghebruyck / soo datmen in de Syno-
den ende Classen geen Kennisse en heeft
cunnen noch moghen nemen van de nieu-
wicheden in het stuck van de Keligge op
de haene ghebruyck.

Men heeft eenige Professores Theologiae
binnen Leyden beroepen ende ingevoert/
ende by publice autoriteyt de handt ge-
boden / die in verschepdene punten der
Keligge niet eenes gheboelens en waren
met de Ghereformeerde Kercken soo hier
te Lande / als in Brancherijck/ Groot-
Britanpen/Phals/ende andere Ghere-
formeerde Congregatien / Cuer Dor-
scendoemen/ Graefschappen/ende Repub-
licken. Een van de voornaemste ende
bemaeste personen / door wiens Boec-
ken ende Schriften het vier der oneenich-
heyt is ghevoedt gheworden in onse Re-
der-Landsche Kercken / was D. Conra-
dus Vorstius, die Anno 1611. van Steinfort
beroepen is/om Professor Theologiae te syn
binnen Leyden/in de plaetse D. Iacobi Ar-
minij, die Anno 1609. den xxij. Octobris
binnen Leyden ghestorven was. Onaen-
ghesien dat de Gode-lievende Groot-
machtige Coninck van Groot-Britan-
pen/ende verschepdene treffelike Ghe-
leerde Mannen / binnen ende buyten
slands desen Conradum Vorstium beschul-
dichden van Ketterpe ende valsche lee-
ringhen: So hebben even wel syne goet-
gunders ende Patronē sa veel vermocht/
datmen hem evenwel in Hollandt gehan-
den / ende wt slands middelen ryckelick
ghesagiert heeft / lachende hem niet syne

behendighe Schriften / ende Croccdhys.
traenen / de eenmael aenghenomene Ge-
reformeerde Keligge becladden ende ver-
valschen/alles sonder dat opt de Remon-
strants-ghesinde eenighe censurē over sy-
nen persoon of Boeckē/ hebben gaen lac-
ten / maer ter contrarpe hebben de selfde
in de vergaderinghe der E. M. Heeren
Staeten van Hollandt ende West-Fries-
landt verclaert niets ghesien nochte ghe-
lesen te hebben / in syn Boecken niet ghe-
vonden en hebben / dat de waarheyt ofte
Godsaeligheyt naedeelich is.

So dat in desen deele de Jesuyten veel
beter ghedaen hebben / dan de Remon-
stranten/ want die hebben eenighe syner
grobe dwaelinghen (in het boven-ghes-
noemde Boeck staende) niet openbare
schriften bestreden/ ende teghen-ghespro-
ken.

De Remonstranten hebben daeghelick
soo toeghenomen / (want haere sake is
by verschepdene van de voornaemste in
de regieringhe van Hollandt ende West-
Vrieslandt goet gheacht) dat Anno 1614.
dit Decreet van Tolerantie by pluraliteyt
van stemmen is ghemaccht/dwelck oock
op den naeme der Staeten van Hollandt
in openbaeren druck is wtghegheben/
streckende tot den vrede der Kercken/ soo
den Titel mede brenghet/ende luyt aldus:

Decreet
van tolē-
rantie
Anno 1614

Alsoa vele twisten ende oneenicheden
inde Kercken deser Landen veroorzaecht
worden/ over die verschepdene wtleggin-
ghen / van eenighe plaetsen der Heplighe
Schriftuere/spreekende van Godes een-
wighe Predestinatie / ende t'ghene daer
van dependeert / daer wt volghen heftige
desputen/jae sileke / dat eenighen nae ge-
dupt wort / dat sy directelick ofte indi-
rectelick leeren/dat Godt die Heere eeni-
ghe menschen geschapen heeft ter verdoe-
menisse/den Menschen tot de sonde noot-
saecht/ende eenige ter salicheyt noodicht/
die by gantschelijck beslooten heeft die sa-
licheyt niet te gheben: ende eenighe ande-
re/ dat des menschen natuurlijke crachte
ofte daden heure salicheydt cunnen were-
ken : streckende beyde tot Godes oneere/
grootē lasteringe onser Christelijcker Re-
formatie/ende strydende tegens onse goe-
de meyninge. So is dat wy tot hoorde-
ringhe van Godes eere/ende Glorie/wel-
stant deser Landen/ende Kercken/ ruste/
eenicheydt ende stichtinghe vande goede
S b b b ij Ge.

Gemenſte / noodich bindende daer teges
te verſien / Naer rype deliberatie / ende in
Godes vreeſe / wel ende behoorzlich ghe-
let hebbende op t'gene in de Conferentie
in onſe vergaderinge iuden Jare ſeſthien
hondert ende elf / tuſſchen twaelf Kerck-
dienaren / eerſt mondelinghe verhandelt /
ende daer nae beneffens reſpective advij-
ſen in gheſchriſte overghelevert is / ghe-
bruyckende de authoriteyt / die ons / als
wettelike Hooghe Overichept nae Go-
des Heplighe Woorz / ende het Crempel
vande Coninghen / Princen / ende Repub-
lijcken / die Reformatie vande Religie
aengenomen hebbende is / competerende /
gheordonneert hebben ende ordonneren
by deſen / dat inde voozſchreven upleg-
ginghen by een peghelic aendachtelich
ghelett ſal worden op die vermaninghe
des Heplighen Apoſtels Pauli , leerende /
dat niemant en ghevoele haben het gene
dat hy behoort te ghevoelen / maer dat
ſyn ghevoelen ſy tot maticheyt / nae dat
Godt een peghelic die maecte ſyns ghe-
loofs ghedept heeft / ende op het ghene
die Heplighe ſchriſtuyre in verſcheyden
plaetſen leert / als dat onſe Hepl alleen
upt Godt is / maer dat wy ons ſelven in
ongheluck brengen: Dat dien volgende
die voozſchreven uplegginghe ſulcx ghe-
daen ſal worden / dat by alle Kercken-
dienaren de goede Gemeenten ende in-
gheſetene by alle ghelegentheyt inghe-
plantt worde / dat het begin / midden / en-
de eynde van ſ' menſchen Salicheyt / ende
namentlick oock het ghebooe / niet des
menſchen natuurljcke crachte ofte wer-
ken / maer alleen die loutere onverdien-
baere Genade Godes in Iesu Chriſto on-
ſen Salichmaecker / toeghepghent moet
worden: Dat Godt almachtich gheen
menſchen geſchapen en heeft ter verdoe-
menisse: Gheen menſchen tot die son-
den nootſaecht: nochte geen menſchen
tot die ſalicheyt noodicht / die hy gant-
ſchelijck beſloten heeft die niet te gheven.
Ende hoewel inde Hooghe ſcholen / oock
onder de Gheleerde ende Leeraers van
Godes Heplighe Woorz / ghebruyct is
(ghelijck wy oec byplaeten) van het ver-
ſtant der ſchriſtuyr plaetſen vande vooz-
ſchrevene Predeſtinatie ende ghevolghe
van dien / in haer byeencomſten vziende-
lyck te confereren / en handelen / daer ober
dan verſcheydenheyt van gevoelen mach
hadden / ghelijck van outs / en oock by onſe

161
161
tjden / onder gheleerde / Godt bychtighe
Mannen gevallen is. So en verſtaen wy
nochtans niet / dat de hooge diſput / waer
wt teges onſe voozſ. ord. en goede me-
ninghe die voozſ. ongherijnde naeduy-
dinghe ende extreniteyten ſouden volge /
int openbaer ofte opten Presick-ſtoel / of
anders onder het ghemeyne volck ghe-
bracht ſullen moghen worden: Ghelijck
wy oock niet en verſtaen / dat die ghene
die inde voozſ. uplegginghe niet hooger
en leert ofte en ghevoelt dan dat Godt de
Heere Almachtich van eeuwichheyt nae
zyn wel behaeghen / ghegront in Iesu Chri-
ſto onſen Heplant ende Salichmaecker /
ter eeuwigher ſalicheyt vercooren heeft /
den genen / die door de onverdienbare ge-
nade ende werkinghe des Heplighen
Gheestes / in onſen Heere Iesum Chriſtum
gheloooven / ende inden ſelven gheloobe
duer ghelijcke onverdienbare ghenade /
ten eynde tog volharden: Ende daer ie-
gens ten verdoemenisse verworpen heeft
den ghene / die in Iesum Chriſtum niet en
gheloooven / ende in t'ſelve ongheloobe ten
eynde volherde / Niet en ſal gemolleſteert /
nochte hooger te leeren / ofte ghevoelen
beſwaert worden / houdende de ſelve lee-
re oock ghenoechſaem ter ſalicheyt / ende
tot Chriſtelijke ſichtinge bequaem. Or-
donneren voozts dat alle Kercken-
dienaren die uplegginghe van alle andere
ſtucken der Chriſtelijcker Leere / ſullen
doen / volghende Godes Heplighe Woorz /
ende t'ghene deurgaens by die Gerefor-
de Kercken deſer Landen (die wy open-
baerlijck tot noch toe hebben ghehantha-
bet / voozghedaen ende ghevoet / ende als
noch hanthouden / voozſtaen / ende voede)
gheleert is: Ende voozts hen te regulie-
ren in Chriſtelijke liefde / eenicheyt ende
goede ſichtinghe / nae onſe voozgaende
reſolutien / tot weeringhe van voozdere
oncenicheden / als wy t'ſelve tot der Lan-
den / Kercken / ende goeder Gemeenten
dienſt / ende gheruſticheyt / verſtaen te be-
hooren.

Deſe Reſolutie op den name van de W.
M. Heeren Staeten van Hollant ende
Weſt-frieſland aen den dach ghecomen
ſynde / hebben de Remonſtranten (door
welcker beleyt den Contra-Remonſtran-
ten de ſelfde ſeyden te wege gebrecht te
ſyn) geern aen-ghenomen / als grootelic
tot haren vooz-beele gherepkende / ober-
mits

1617.

Alſoo hier wt in verſcheydene Steden
veel doeleantpen en ſwarichede ontſien-
den/

Vin & salt
Benedictine,
apple wine, apple
juice, orange juice,
all Spices, some Pe-
pers like Black, some
of Aubergines, y.
W-Monster. D.O.
Zing, Salt bark
chick, laurel
Saffron, vine
garlic, onion, &
herbs & tobacco

Versehen
dene harde
procedurien
teghen de
Contra-
Remon-
stranten.

Wē-nemijne
ghe van
Waert-gel-
deise.

1617. den / Soo hebben eenighe Remonstrantsche Magistracren (meer wt vrees / dan wt nood) tot haerer verskerijnghe / ende tot toomijnghe haerer moet-willigher Burgheren / soo sy dat noemden / maer so andere seiden / tot onderdruckijnghe der Contra-Remonstranten / ende om den voortganch des Nationaelen Synodi te behinderen / Vaert-Gelders aengenomen / dat is / Soldaeten ofte Crechsf-bolck / in eenen particulieren eet onder haer staende. Diemen wel eerst heeft gegagiert wt vier Landen ende Steden middelen / die de selfde hadden aenghenomen / maer nae der handt heeft men ghemeint de selfde te gagieren op ghemeine lands costen / gheslyc men des Lands Magalijs te Delft ontblootet heeft om haer te wapenen.

Die van Drecht sijn d'eerste die Waertghelders aenmenen.

Dit hebben eerst ghedaen die van Drecht / als d' Abdicaet Barnevelt, onder een ander pretect / wt den Haeghe vertrocken ende te Drecht ghecomen was. Daer nae hebben oec die van Waerlem / Leyden / Rotterdam / ende andere Steden in Hollandt / Waert-Ghelders aenghenomen. Over sommighe compagunien der selfder sijn ghestelt tot Officieren / soodaenighe Persoonen / die voor Opanden van de waere Ghereformeerde Religie langhen tijt sijn bekent gheweest. Alsinen de troimel geroert heeft om dit volck te werben / soo synder wt verscheydene Steden van Brabant en Vlaenderen / oock van andere Steden onder den Hertoge van Brabant gheloozende / verscheydene soldaeten comen loopen / die onder dese Daendelen sijn aenghenomen.

Hoe de gheheelheyt in de Religie haer wyder ende verder wtspreyde (ende der halven het beslichten der selfder te meer hadde behooren beherticht te worden) hoe daer weyniger hope ofte apparentie was / dat men den ghewenschten Synodum vererijgen soude. Het en liet sich niet anders insien / dan dat vele / sus anders wijs / cloecke / deftige / goede / vrome Mannen / verblindt waeren / niet siende noch ghevoelende / dat sy haere mede-burgeren / jae vele haere ghetrouste ondersaeten (de oude Ghereformeerde Religie toegedaen) verdruckende ende verdryvende / haer selfden de rechter handt verlamden.

Ten was die van Rotterdam niet geneech / dat sy Anno 1612. den vijfde May een placraet hadden ghepubliceert / waer by den genen die van de oude Gherefor-

meerde Religie waeren / verboden wierden Alle vergaederijnghe, Predicaryen, ende vermaenijnghe; op peyne dat de gene die de voorseyde vergaederijnghe gheleydt hadden, elcx souden verbueren honderdt guld. Ende die in sijn plaetse, huys, Schuyre, &c. souden laeren houden, twee honderd guld. Ende die ghepredickt, vermaent, gheconferceert, ofte andere Kerckelicke Exercityen souden ghedaen hebben, honderd guldens. Maer hier en hebben soo is Anno 1616. den xxij^{en} Junij, tot fabeur der Remonstranten / ende tot groote bedroeffenisse der Contra-Remonstranten gecmanceert / ende in publycken druck wtghegheven / dit hier volghende placraet / gearresteert op het Raed-huys der Stadt Rotterdam / by Bailliw / Schepenen / ende Mannen van Schieland:

Alsoo by de E. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslat verscheyden Resolutie sijn ghenomen tot onderhoudinge van goede eenicheyt inde Ghereformeerde Kercken, met last om iegens de Contraventeurs vande selve Resolutie te procederen, als jegens parturbateurs vande ghemeene ruste. Ende dat contrarie de selve loffelijcke end Christelijcke Resolutien bevonden werdt, dat eenighe personen inde Lande van Schieland, door eenen verkeerde yver gedreven, arbeiden, om de goede ghemeente ongheruitre maecken, ende te brengen tot scheuringhe, practiserende tot dien eynde conventiculen buyten de publijcke Kercken, die tot oefeninghe vanden Godtsdienst sijn gestedtineert. Alle t welcke is streckende tot groot naedeel vande Christelijcke ghereformeerde Religie, ende vermenght is met perijckel van meerder swarigheyt ende inconveniente, die in tijts dienen verhoet te worden: Soo ist, dat Bailliw, Schepenen ende Mannen van Schielant, om nae te comen de bevelen vande Heeren Staten, Ende soo veel in haer is, te bewaren die goede

1617. goede ruste ende eenicheydt tusschen de inghesetene van Schie-Lant, insonderheydt die ghene die haer houden aende Christelicke Ghereformeerde Religie: Verbieden by desen een yder, soo Mannen als Vrouwen, Jonghe ende Oude van wat qualiteyt die soudē moghen zijn, te houden eenige vergaderinghe tot oeffeninge vande Gereformeerde Religie, anders als in Kercken ende in plaetsen die publijckelijck daer toe sijn ghedestineert: Op pene dattet Huys, Schuyre, Berch, Schip, Schuyte, Velt, ofte andere plaetsen, alwaer sodanighe vergaderinghe sal worden ghehouden, metter daet sal vervallen aenden Armen van het Ambacht, ende over sulcx by den Schout van het selve Ambacht ten prooffijte vanden Armen sal wordē aengevaert, ende voorts by de opsienders vanden Armen geregeert, als de selve Armen in eyghendom competeerende, behoudens dat den eyghenaer, soo den selven in het Huys ofte plaetse vande vergaderinghe niet en is woonende, sijn regres, so op sijnen Huyr-man, als op alle andere die de voornoemde vergaderinghe sullen hebben ghefrequenteert, sal moghen nemen: Dat daer-en-boven die ghene die in sodanighe vergaderinghe sal hebben ghepredickt, Sacramenten gheadministreert voorgelesen, ofte andere Kerkelijke exercitien ghedaen, ofte de convocatie sal hebben ghedaen, ofte doen doen: Ofte die in het huys ofte plaetse hem toecomende, ofte daer hy hem is onthoudende, sodanighe vergaderinghe sal hebben laeten houden, sal worden gemulcteert inde somme van drie hondert guldens, t'appliëren een derde-paert aenden Officier, een derde-paert aenden Aenbrengher, een derde-part aen de ghene die de Heerlijckheydt is competeerende, waer vooren hy datelijcken sal mogen worden ghearresteert ende versekert sonder wt den Arrest ontslaghen te

worden voor ende alcer de selve somme sal zijn ghenantiseert. Ende indien die persoon niet en waere te become, oft become sijnde, t'nantiseren uytstelde, sullen sijne goederen genomen worden in Arreste ende sal sommierlick gheprocedeert worden by examinatie, ende recht ghedaen worden op de Confessie, mids dat weygeringhe van pertinente antwoorde, mede sal streckē voor Confessie: ende by weygeringhe van Confessie, sal gheprocedeert worden tot hooringhe van getuyghen, ende daer op worden gesentencieert, sonder voorder forme van Proces, dan indien die beschuldighde gheinsinueert oft gheroepen zijnde niet en compareert, soo sal gheprocedeert worden by default.

Ende worden midts desen belast de Schouten, op verlies van haer Officie, ende alle andere die t'aengaen mach, op arbitrale correctie, de goede kant daer aen te houden, dat dese Keure en Ordonnantie volcomentlijck mach werden achter-volght. Aldus gedaen, ghearresteert, ende geresolveert, op t'Raet-huys der Stadt Rotterdam, by Bailliuw, Schepenen, ende Mannen van Schielandt, Collegialiter vergaedert zijnde op den xxj^{en} Junij xvj^c. sestiē.

Onderstont:

My jegenwoordigh

I. D. Versijde.

Dit placcaet heeft de Contra-Remonstrants-Gesinde binnen Rotterdam / ende elders grootelijck bedroeft / ende beanghticht / als oock ghedaen heeft het placcaet by de E. C. Heeren Schout/ende Magistraet der Stadt Utrecht ghepubliceert/hier boven fol. 222. gheinscreert.

Het is wel waer / dat eenighe van de spde der Remonstranten de opgheresene verschillen seer cleyn hebben gheacht/ seggende/ dat de selfde het schjaepsel van eenen naeghel niet weert en waeren / als oock / datse niet fondamenteel en sijn/

¶

nochte

1617.

nochte de saelicheyt en raeken. Maer de Contra-Remonstranten (die sulen ontkenmen / ende oordeelen dat sy het fondament der saelicheydt raeken) seggen / Is dat alsoo / So en hadden van de Remonstrantsche Predicanten haere Collegien ende Wede-Boebers soo onbeleefdelich niet behooren te bepegghenen / ende schelden : So en hadden oock de Remonstrantsche Overicheden / de Contra-Remonstranten niet behooren met soo veel harde placraeten en decreten te beswaeren ende te bedroeven / als door de welcke de selve ghenostsaecht wierden ofte haere consciënten te forceren / ofte haere bedieninghen te verlaeten. Het is voorsz. waer schandelic / datmen om dyngghen die het scherpel van eenen naeghel niet waert en syn / ende die de saelicheydt niet en raeken / soo veel stancy ende moeyte aenrichtt. Inners hebben oock verscheydene / niet van de ghereynghste Remonstrantsche Predicanten / soo mondelinghe / als schriftelick beken ende beleeden / dat de leere der Contra-Remonstranten / oock in die vyf contra-verse punten / de saelicheydt der menschen niet hinderlick en is. Als wy saelich kunnen worden / wat willen of wenschen wy meer!

De Remonstranten siende / en met der daet bebindende / t groot faveur en genegenthijt van de Edele / als oock van het grootste ghetal der Stede van Holland / West-Frieslandt / Drecht / ooc der Stad Campen in Overijssel / ende van het Nie-meerschse Quartier in Gelder Landt / tot hunwaerts / maer veel goede patriotten in de ende Gherefozmeerde Kerkelike wel ghesondeert / ende in sonderheyt vele van de treffelike Predicanten ende Zoffessoren / ende verre het grootste deel van de Ledemaeten der Gherefozmeerde Kerkelike te staen aen de syde der Contra-Remonstranten / soo hebben sy noch al ghesproken van Tolerantie ofte verdraechsaemheyt, opdeckende dit het beste Remedium ofte expedient in dese trouwbelen te wesen / citerende ende bybrengende (in haere hier van geschrevene en ghedruckte Tractaeten) veel exempelen van tolerantie tusschen eenighe voorsz. treffelike Leeraeren der Evangelischer ende Gherefozmeerde kercken in voorighe tijden / jaer / soo sy seiden ende sustinerden / somigher hier in Neder. Landt.

De E. E. Heeren Burgher-Meesteren ende Voetschappen der Stede Amsterdam (mitsgaeders verscheydene andere cloecke / Eleerde / Verre-siende Mannen) hebben gheoordeelt / ende soo schriftelick / als mondelinghe door haere Gecommitteerde den E. M. Heeren Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt gheremonstreert / dat soo langhe de Remonstranten met lasterynghen ende condemnatpen van de oude Gherefozmeerde leere / en voornaemste Leeraeren der Kercken / ende met het roemen van haere victorie / ende van de Resolutpen tot haeren voorsz. deele verreeghen / soo dapperlick voorsz. voeren: De Kerkelike vergaderinghen in haere griben en clachten niet behoelick gheholpen / maer daer en teghens dat sy / ende verscheydene Gemeenten / ende kercken dienars / met decreten tenen haere consciënten wierde beswaert / ofte van haere diensten ghesuspenderd. Ende dat jeghens de ghene die verscheydene nieuwicheden / selfs buypen de vyf pouncts in de Remonstrantie verbattet / op de haere brachten / predieten / ende schreven / niet behoelick en wiert voorszien:

Ende het gants onseker was wat pointen en personen men gemeent was onder de tolerantie te comprehenderen / dat de specieuse redenen ende exempelen tot bevoorderynge van tolerantie voorsz. gheslaeghen / wepnich te passe quaemen ende wepnich apparente te wesen (soo langhe men den voorsz. verhaelden voer van procederen begeerde te houden) om tot eenicheydt ofte tolerantie te gheraeken.

Wengaende d'exempelen daer mede de tolerantie van de Remonstranten voorsz. gheslaegen / wort becleedt / die syn seiden sy / gants impertinent / als synde van een ander natuyp / als dese onse huyden dachse saeke is. Want die spreken van tolerantie / gepactiseert in kercken wijt van malcanderen in verscheyde plaetsen / Steden ende Landen ghelegghen : Ende onder ons wort ghesproken ende gheuegeert tolerantie van tweederley gesintheiden in een Kerkelike vergaderinghe / ende van eenen Predick-stoel te prediken.

Datmen daeghelick seydte ende voorsz. ghesft / datter maer vyf verschi-pointen en syn tusschen de Remonstranten ende Contra-Remonstranten / is onwaer.

1617.

Die van Amsterdam oordeelen datter geen tolerantie en kan wesen den tusschen de Remonstranten Contra-Remonstranten.

Daer meer vyf pointen tusschen de Remonstranten.

1617. achtich seggen de Contra-Remonstranten. Want voorsz eerst hebben de Remonstranten in de vergaaderinghe der Mag. Meeren Staeten (nae dat de Contra-Remonstranten de schizeliche dolynghen Voortij aldaer hadden aengheswefen) verclaert / dat sy in de Boecken Voortij niet ghevonden en hebben dat de waerheyt ofte Godsaelicheyt naedeliclyc is / ende niet verstaen te hebben / dat hem niet reden can beswaeren / waer wt blyckt dat sy ooc de dolynghen Voortij toestaen. Voorsz der / so is het kennelyck / dat de Remonstranten in de Conferentye tot Delft, haere doozdere afwijkinghe van de aenghenome waerheyt / niet hebben willen verclaeren.

Ten derden / so is oock genoch bekent / soo wt de Predicatpen / als wt de Schryften der Remonstranten / datter veel dolynghen op de baene werden ghebracht / die verde bypten de vyf Articulen loope / tot exempel ende tot een proefnen hier vanciteren de Contra-Remonstranten verscheptene plaetse wt verscheptene Boeken der Remonstrantē. Adolphus Venator, segge sy loochent de erf sonde / jae schijnt niet de selve. Remonstr. P. 106. 172. 179. 180.

C. Vorstius sept / God en heeft niet preiselich van Iesu Christo onsen doozghe alle het gene verhepscht / het welke wy om der sonden wille verdient hadden. Orat. Apol. P. 47. Lin. 17. Vorstius de Deo P. 396. De gherechticheyt Gods / die sy als Richter oeffent / en hepscht niet precise-lick noch nootsaekelich voorsz allerlep / ooc de minste sonde / een straffe die de sonde verdient heeft.

Idem Confes. P. 27. Het en can niet gheschieden / dat soodanighe volcomene besaelinghe voorsz onse gheheele schult / bestae niet der liberaele ende milt daedighe quptscheldinghe der sonden.

Armin. Resp. ad 31. Art. P. 114. Lin. 119. Wie heeft meer beloften van Messia ontfanghen als David? Ende meer van hem gheprozophiteert / ende nochtans sal pemandt / niet sonder reden / twijfelen / of David verstaen heeft / dat de Messias soude sijn eenen Gheestelicken Hemel-Coynick.

Adolphus Venator leert / datter bypten de kennisse Christi saelicheyt is. Remonstr. Pag. 185.

Conr. Vorst. sept / Ghelooven is eben-

beel / als de onderhoudinghe der ghebo-den Christi, Catal. erorr. Sib. Lub. Pag. 62. De Remonstranten segghen / het twijfelen is pysselich. Confer. Pag. 346. Lin. 17.

Arminius. Het gheloove wort tot gherechticheyt gherekent / niet als een instrument / maer als een werck. Resp. ad 31. Artic. Pag. 159. Lin. 25.

Idem. Het gheloove self / als een daet / ghedaen nae het Euangelisch bevel / wort voorsz God tot gherechticheyt gherekent. Declarat. Senten. Pag. 65.

Wt welke weynighe allegaeten (hoe daenighe men een groot ghetal sonde cinnen allegeren) ghenoechsaem blyckt / datter veel andere verschillen sijn / die het fundament omstoeten. Al waert dan segghen de Regierders van Amsterdam / dat de verschillen over de vyf poincten niet fundamenteel en waeren / hoe soude men niet de Auteurs der nieuwicheden / die soo vele andere swaere dolynghen op de baene byenghen / kunnen tolerantpe practiseren?

Benebens andere impedimenta ofte hinderlycke voorszlaeghen die de Remonstranten ghedaen hebben om eenen stock in het wiel te stekē / ende den voortganch des Nationaelen Synodi te verhinderen / is oock dit gheweest / dat sy voorszslaegen hebben / als eenen bequaemen middel om de oneenicheiden der Kercken te dempen / het houdē eenes Generaelen Synodi, ofte eenes Concilij, van alle de Ghereformeerde ende Euangelische Kercken in de gantsche Christenheyt / dewijle segghen sy / het stuck van de Religie ofte leere / daermen hier te Lande van disputeert / ghemeen is met alle Ghereformeerde Kercken. Maer desen voorszlaech en heeft niemant behaecht / dan die weynighe die den selfden op de baene ghebracht hebben. Want behalven dat dit segghen de Contra-Remonstrantē / niet anders en is / dan de saeke schuyven op de langhe baene / soo is het oock eenen rechten middel / om de Kercken doozgaens in oneenicheyt te houden / jae de twisten in de selfde te doen vermeerderen: Want peder een die eenige nieuwe ofte vzenide Opinpen in de Kercken soude soecken in te voeren / die soude sich / niet de selfde reden / op alle de Ghereformeerde Kercken beroepen / ende alsoo het oorzdeel van de Peder-Lantsche Kercken declinē.

De Remonstranten slaen voorsz het houdē eenes Generaelen Synodi van alle Euangelische ofte Ghereformeerde Kercken.

1617. declinerende / de selbe in ghebuyzighe
twisten ende verwarrijnghe stellen.

De Gene-
raale Stra-
ten/ende
Duits
Dauriti-
us sturte de
loop ende
ghevelte
der Remon-
stranten.

Als nu de blanne deses viers met
sulcken gheweldt was wtgheboosten/dat
het niet alleen de Kercken / maer oock de
Raedt-huyzen veler Magistraten / ja
oock de Caemeren der Gheneraale ende
der Particuliere Staete hadde aē brant
gheseken/mitsgaders oock andere Col-
leggen/ ende het nu soo hooghe was ghe-
clommen / dat het niet verder gaen en
mochte / of ten soude ons alle gaer te nae
ghegaen sijn : Soo hebben eenighe goede
Steden in Hollandt / ja oock versche-
dene treffelike persone onder de Staet-
ten van de benachuyde Provintpen/ een
mannelike Resolutie ghenomen / ende
aenghevanghen haer te stellen teghen de
procedurzen nu eenen tydt lauck gepre-
tiseert by het meerder ghetal der Steden
van Hollandt / ende West-Prislandt/
met eenighe haerer naburzen. Niet cum-
mende nu langher met opene ooghen sien
haer Vaeder-Landt verlozen gaen/ dooz
den twist in de Religie ende politie ont-
staen/sp hebben gheoordeelt/dat het hooge
tijt was desen brant met voorzichtig-
heyt te dempen/ofte ten minsten den loop
daer van te stutten. Sp hebbe sijn Princ.
Exc. wel ernstlich de ghewichticheyt de-
ser saeke vertoont/ende ghebeden te wil-
len daer op letten / dat de Vaeder-Landt-
sche Republike in geen verder schade
en quame/maer/ nae de ghelegentheyt
synes amts / te willen de handt aen het
roer slaen/ende het schip (eer het te gron-
de ghijnc) in een goede haeven te helpen
stuyzen/ Als hem competerende ende toe-
comende te letten niet alleen op de swae-
richeden die van buytē dooz de openbae-
re Wyanden des Vaeder-Landts ver-
oorzaecht worden / maer oock op de in-
wendighe onrusten ende swaericheden/
die niet gherijngher/ maer ghebaerlicher
sijn / van die gene welcke de Wyandt
opentlick niet gheweldt van wapenen/
de landen is aendoende. Verscheydene
wt-heemische Conijnghe / Princen/ende
Dorsten / de Gereformeerde Religie toe-
ghedaen sijnde / ofte onsen staet gunstich
wesende / hebben dooz haere Ambassa-
deurs / Brieven/ende ernstighe Remon-
strantzen de G. H. M. Heeren Genera-
le Staeten / als oock de Staeten van
Hollandt ende West-Prislandt / meer-
maels vermaent tot onderlijnghe vrede/

Deesche-
dene Co-
nijnghen/
Princen/
Dorsten/ vero-
maenen de
Staete tot
onderlijnghe
vrede.

Ghelyck oock eenighe der selder gedaen
hebben tot het houden eenes Nationa-
len Synodi, in den welcken de opgherecne
twisten in het stuck van de Religie (ende
volghens dien/ de politieke misverstan-
den daer wt ontsaen) mochten gheslist
ende ter neder ghelept worden : Inson-
derheyt heeft de Groot-machtighe ende
Gode-liebende Conijnc van Groot-
Britampnen Jacobus VI. hier in betoont
sijne Vaederliche zorghe over onsen be-
droefden soo Kerckelicken/als politieken
staet/meermaels dooz sijne brieven / als
oock dooz sijnen Ambassadeur/ den Ghe-
len/Hoogh-wijzen/ ende dooz treffelicken
Heere Dudley Carleton, de G. H. M. Hee-
ren Staeten vermaenende tot het houden
eenes Nationaalen Synodi, ende tot slich-
tinghe aller in-landscher misverstanden/
als alreede ten deele ghebleken heeft wt
eenighe hier boven verhaelde brieven en-
de schriften / ende ghelyck hier nae noch
breeder bliken sal.

Immers / ghelyck ick hier boven ver-
haelt hebbe/verscheydene goede Patriot-
ten hebben met sijn Princ. Exc. de handt
aent roer gheslaeghen / daer toe God de
Heere sijnen seggen naem-cundich heeft
ghegeven. De eyndelike Victorie ende
gheluckighen wtganc willen wy van
onsen goeden God bidden / hopen/ ver-
wachten.

Om dat het periculens is/ende veel op-
spaeke onderwoopen van dese materie
heben ten daeghe veel te schrypen (want
de stormen ende onstuynghe golven en
baeren des onweders nu noch aldermeest
burlen / tieren/ en raesen) Soo was ick
ghesinnēt dese saeke by het boven-ver-
haelde te laeten berusten/ende die pericu-
leuse haeven stillekens dooz by te seplen/
Ende soo langhe op anchor te liggen/ tot
dat dese zee soude sijn calm gheworden:
Jae ick was daer al dooz by gheseyt/
doch vernemende/ dat veel leef-ghierige
persoonen seer verlangen/ om grondelick
te weten wat hier dese naest-voorz-gaende
tijden is ghepassert/ in onse Kerckelick-
politieke verschillen / Soo sal ick om de
Lesers deser Histoerie (principaelick die
kuyten dese Provintpen woonen / ende
alle schriften die daerghelick wtgaen/niet
en kunnen berouwen) te gherieven / den
anchor lichten / en het seyl wenden/ende
ick sal hier wat wijt-lustigher / als myn
voornemen was / gaen verhaelen t gene
sich.

1617.

Wat al on-
heyl den
landen bo-
ze het hooft
gehangen
heeft.

Om te doen het gene dat ich strax be-
looft hebbe/ soo sal ich hier gaen by-woe-
gen verschepende autentijcke schijven
uliro citrog; by de Staeten ende Ma-
straeten wighgegeven / wt de welcke men
peder het boven-verhaelde wijt-lustiger
sal kunnen vernemen.

De eerste en voornaemste die openlick
hebben verclaert ende doen blycken/ dat
sy verscheydene Placcaten/ Resolutyen/
ende Excutyen het stuck van de selighe
aengaende by de Heeren Staeten van
Hollandt/ ofte het meeste deel der selfder
ghenamen / ende int werck ghestelt niet
en appobeerden / syn ghewest de E.
Heeren Burgher. Meyssteren ende Doct-
schappen der Stadt Amsterdam / ende
Echuypsen / die soo voorsz nae / ver-
scheydene verclaeringhen in het Collegge
van de Ghedeputeerde der Staeten van
Hollandt ende West Vrieslandt ghedaen
gebben / betoennende ende openlick ver-
claerende dat sy die daegheclijckse pra-
ceduyzen van het meerder deel der selfder
gantsch niet en conde appoberen nochte
lauderen. Daer syn wt den naem der
W. M. Heeren Staeten in April 1616. aē
haere Eersaemheden ghesonden eenighe
Gecommitteerde Raeden wt s Graeven-
Daghe / om haere E. Daer toe te
dwinghen ende te verwillighen / dat sy
haer wouden gheballen laeten in selig-
ons ende kerckeliche sacken Staets-ge-
wijse te helpen befoignere/hopende wan-
neer sy die van Amsterdam maec aen de

Edele, Moghende Heeren:

Hebben haere Ghedeputeerden ghelast
te verclaren / dat hare E. verstaen de
waere Chrijstelijcke Religie te maintene-
ren / daer af nu over de bystich Jare hier
te Lande exercitie is ghedaen:

Wat mede vooz den Staet van t'Ant-
ondienstich is/ daer in de minste verande-
ringhe te doen/ ten sp de selve hp wette-
lyche Synode wel ende ryypelyck waere.
geexamineert:

Over sulcx niet hebben conuen-
teren in diuersche propositien ende Acte;
zedert den Jaere 1611. tot d'Acte van
Access / in dato 18. Martij deses Jaers;
Mit/gaders niet in de propositie van u
w. Ed. Mog. Ghedepueteerde in Reli-
giens ende Kerckelyche saecken voozges-
telt:

Doch niet totten toetsaen / dat onder
 den naeme der Steede Amstelredam/ als
 zijnde een lidt deser vergaderinghe/ eeni-
 ghe placeaten veel min d'executie der sel-
 ver / teghens die van de Religie souden
 worden gestatucert/ ten waere al vooren
 de verschillen ende de veranderinghen
 inde Religie ende Kerckelycke saecken/
 onder d'Autoziteyt van ulwe E. Mog.
 by wettelycke Synode waeren gheexa-
 mineert ende verhandelt:

Verstaen mede niet / datmen middelcer
tijt eenige Kercken-bienaren / zinde van
de Religie der Contra-Monoustranten/
van haere bedieninghe sal suspenderen
ofte deponteren / uyt oozsaecke de selue
van wegghen haer ghemoot ende consis-
entie / met den Monoustranten in eenie-
C e r c i j h e y t

¶ CCC iij

1877

1617.

heyt der Kercken niet konne wesen: Ofte de luyden der Contra-Remonstranten leere toeghevaen in haren Godes-dienst beletten/ ofte verhinderen / onder pretext van scheuringhe / ende om dat de selve swaerichydt maecten tot het ghehoor (mede teghens haer ghemoet ende consciencie) van de sulcke te comen/ die Remonstranten zyn / der selver leere aennemen/ ofte met hen luyden ghemeen zyn. Ende dit alles tot dat by wettelycke Synode/ onder d'autoriteyt der E. Mo. Heeren Staten/ de verschillen ende veranderinghen sullen syn gheexamineert ende verhandelt.

Deze wel ghemeinde andtwoorde / is by de afghesondene Raeden/ als oock by haere principaale/ weynich ofte niets geacht / blykende by verscheydene Resolutien/ Secreten/ ende placcaeten op den naeme der Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt nader handt gheemaect/ tot styvjinge van de Remonstrantsche partje / ende tot verdruckijnghe der Contra-Remonstranten.

Placcaet
beraemt by
het meerder
ghetal der
Staeten van
Hollandt
betreffende
de Kercken
licke ende
politische
zaken.

Te deser tijdt hebben de Ghecommitteerde der Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt (wel-verstaende het meerdere ghetal der selfde) beraemt ende ghesielt seker placcaet dese inlandisch on-eenicheden betreffende / waer van dit de coppe is.

De Riddereschap/ Edele/ ende Steden van Hollandt ende West-Frieslandt/ representierende de Staeten van de selve landen / allen den genen die dese teghenwoordighe sullen sien ofte hoozen lesen/ Saluyt:

Doen te weten / hoe dat wy tot onsen grooten leet wesen / deur daeghelickse erbaerijnghe bevinden/ dat dooz occasie van die differenten die in de Christelike Gereformeerde Kercken deser landen syn gerezen/ dooz verscheydene onbehoorlike passien/ die haer daer onder vermengen/ ontsaen seer droevighe alteratien onder die goede Ghemeinde deser landen / dat oock de Opanden der selver landen sulcx tot haeren woorddele misbruycken / ende dooz seditieuse libellen ende pasquillen die alghemeyne ruste soecken te verstooren/ Om waer inne te remedieren ende den wortel van die dooz-scheide onheylen wech te nemen / wy van meynijnghe syn persies dachts te doen seker de putatien

dienende tot vooz-bereydijnghe van een wettelick en onpartidich Synode / om alsoo dooz het ene middel/ ofte het andere/ de waerheyt van de Christelike Religie nebens die Kerckelike eenicheyt in goeden stant te stellen / ende te conserven / vermaenende mits desen de ingesetene van dese landen / soo lief als haer is de behoudnisse van de waerheyt ende eenicheyt/ mitsgaders t'welbaeren van haere lieve Vader-Landt / dat sy God Almachtich bidden dese onse oprechte intentie met een goet succes te seggenen. Doch om ondertusschen by provisie te stellen eenich goet reghement tot ruste van t'landt ende die Kercke: Soo ist/ dat wy / met advijs van den Hoeh-Overboeren Voost Maurits Prince van Oranije &c. Gouverneur van die vooz-scheide landen / sonder prejuditie van onse voozgaende Placcaeten ende Resolutien/ ghelast/bevolen/ ende gheordonneert hebben/ lasten/bevelen / ende gordonneren by desen : Dat niemandt/ wie by sy/ hem en sal verwozderet te schryven/ wat te geven/ te doen ofte laeten drucken / in dese landen te hengen / ofte van de eene plaetse tot de andere te verbaeren/ te vercoopen/ omme te draeghen/ te stropen/ ofte andersins te distribueren / eenighe Boecken/ Liedekens/ nieuwe maren/ Eesepmen/ ofte yet anders / streckende tot nae-deel van onse authoriteyt/ ofte van syn Princel. Erc. van de Ghecommitteerde Raeden/ Hooghen ende Provintiaelen Raede / ofte van die Magistraeten van Steden ende platten lande / maer dat alle ende een peder die sulcke Geschiften sullen ten hande comen/ die selve sal over-leveren binnen vier-en twintich uren aen de Magistraeten van de plaetse/ sonder des te blyven in ghebeke / op pene van aen den lyve / ofte andersins aerbitraerlick gheschraeft te worden/ nae ghelegheitheyt der saeken / verbieden oock op ghelike pene / een peder int publyck ofte particulier / te ghebruycken eenighe proposien teghens onse vooz-gheschrevene authoriteyt/ ofte teghens syn Erc./ onse Gecommitteerde Raeden / den Hooghen ofte Provintiaelen Raet / ofte teghens die respectieve Magistraeten/ maer belasten ter contrarie die gene die sulcke proposien sullen hoozen / die selve te hengen tot kennisse als vooren. Ende alsoo voozder bevonden wozt/ dat so wel het hevich prediken/

1617.

predicen / als het schryven oer de differ-
renten in die conferentie van den Jaere
1611. verhandelt / groote onruste onder
die goede Gemeente heeft veroozsaecht/
soo worden alle Kercken-dienaers ernst-
lich vermaent ende ghelast van de vooz-
schreven differenten / soo wanneer die
Texten van Godes Woort dat verheps-
schen / suberlich ende maetelich te hande-
len/ ende te gebuycken schryft-mactighe
manieren van spreken / sonder die gene
die van haer-lieden daer in verschillen/
te lasteren ofte condemnieren ofte de nae-
men van Remonstranten ofte Contra-
Remonstranten / ofte eenighe discrepe-
rende Leeraers in hare Predicaten te
gebuycken / maer insonderheyt tot
Bzonderlijke liefde ende onghewysde
beternisse des levens te vermaenen / op
dat alsoo di. toe-houdes dooz ernstighe
vermaeninghe/ghedeben/ ende dzeppghyn-
ghen opgheweicht synde/ nffens alle wt-
vercoepne meughen becomen die Croone
des eeuwighen levens / ende midler tijt
haere verkiezinghe vast maken dooz ee-
nen Christelicken Wandel. Ende alsoo
dooz desen menich-mael by ons is ver-
clart ende geresolveert/ dat in alle vooz-
dere leer-stucken/niemandt de Gemeen-
te pet sal voozdraeghen/ dat strydich sou-
de meughen syn met de leere by de Ghe-
reformeerde Kercken aenghenomen/ende
betuycht dooz haere Confessien / ende
naementlich dooz de Neder-landsche Be-
lydenisse ende Heydelberchschen Catechis-
mum, Soo ist/ dat wy als-noch een peder
belasten/hem daer nae pccifselich te regu-
leren / willende dat tot dien eynde de
Kercken sullen worden ghevisiteert by de
gene die de Classen van de Quartieren
daer toe sullen committeren/ om te ver-
staen / off sulcr alsoo gheschiet is/ ende
wel wort geobserveert/ ende dat pegen-
de Contraventeurs sal worden ghepro-
cedeert/deur behoofliche censuren. Wil-
len oock / indien eenighe Classis hier inne
mochte naelaetich syn/ dat sulcr ons/ ofte
onse Ghecommitteerde Raeden/ sal wo-
den aenghedient/ om daer in te doen pro-
cederen nae behooren: Verbieiden voorts
een peder te drucken / te gheben om te
drucken/ t' sp ghedruckt ofte onghedruckt
te divulgeren/ eenighe Boecken ofte Ge-
schyften / waer by wort ghehandelt van
de voozschreven differente/sonder expres
consent van ons/ ofte van de Magistraet

ten haerder residentie/ ofte den genen die
daer toe sullen werden ghecommitteert/
van welck consent by ghedruckte Acte
gheselt in den omme-slach vant eerste
blat / sal moeten blyken / alles op pene
van confiscatie van de selfde Boecken
ende Geschyften / verbot van neeringhe
den tijt van een jaer / ende de boete van
hondert guld. vooz d'eerste mael/ verbot
van neeringhe vooz den tijt van dnye ja-
ren/ende de boete van dnye hondert guld.
vooz de tweedde mael/ende vooz de derde
mael op pene van noyt die neeringhe meer
te moghen doen / ende daer en boven te
betaelen de boete van ses hondert guld.
Mits dat / ten reguarde van personen
geen neeringhe doende / in plaetse van
t' verbot van neeringhe / sal succederen
arbitraele correctie. Ende noepende die
Boerhens ofte gheschyften vooz desen
wtghegeven teghen de regieringhe van
dese landen / ofte raekende die voozschre-
ven differenten / verbieden wel expresse-
lich op pene als vooren / de selve te ver-
coopen ofte te distribueren / ende inson-
derheyt is onsen wille ende ernstighe ver-
maeninghe/ dat dooz alle Officiers neer-
selich sullen worden inghetrocken sehere
Boerhens en gheschyften gheintituleert
Babelsche Tragische-Comedye, Tacereel,
Den waeren Geestelicken Riddet, Inhout van
eenighe brieven aengaende de beroerten bin-
nen Amsterdam, Querele Ecclesie, Sedich
onderzoek van eenighe handelingen in Gel-
der-landt, Lasten voort en bevelen alle de
inghesetene deser landen/haer te draegen
in goede ghehoorzamenheyt van haere O-
verheden / ende in goede liefde tot mal-
canderen / waer aen gheschieden sal dat
God Almachtich behaeghet. Ende op
dat niemandt hier van ignozantie en
pretendere / Soo belasten wy ende beve-
len den President / ende Raeden van den
Hooghen Raede in Hollandt/ eerste ende
andere Raeden van den Hove van Hol-
landt/ mitsgaeders de Magistraeten van
de Steden / ende Officiers ten platten
lande/ dese te doen publiceren ter plaetse
daermen ghewoon is publicatie te doen/
ende tselve ghedaen sijnde / ozdonneren
wy onse Ghecommitteerde Raeden/ den
voozschreven President ende Raeden/
mitsgaeders alle andere Officiers ende
Justitiars / oock alle Kercken-dienaers/
elck vooz soo vele hem aengaen mach/ den
inhout van dese te achtervolghen/sonder
eenighe

1617.

Advijst der
Heere Burg-
hier- Mees-
teren van
Amsterdam
op het Pro-
ject van het
heben-ver-
baet der Plac-
caet.

tenighe comibentpe ofte dissimulatpe/
alsoo wy ter eeren Godes/ten dienste van
het landt ende Kercken / sulcx vinden te
behooren.

De E. E. Heeren Burgher-Meesteren
van Amsterdam / hebben op het vooz-
verhael de placcaet/ dooz haere Ghecom-
mitteerde gheadviseert als volgt:

Het vooghe-merck van dit project/ ghe-
stelt by forme van Placcaet/ schijnt twee-
derley te zijn. Namentlijk / tot wechme-
minghe vande huppendaechsche Religi-
ons verschillen / ende tot weeringhe van
alle seditieuse Libellen / ende principae-
lyck om die van Amsterdam te believen/
om yet wat te doen teghen het drucken
van het lasterlyck libel/ wtghegheven te-
ghen de E. E. Magistraten ende Leera-
eren der Kercken aldaer. Welcke t'sa-
men-weginghe vande Religions ver-
schillen/ neffens de famouse Libellen / tot
beswaringhe ende lasteringhe vande
Christelijke Ghereformeerde Kercke is
streckende. Op beyde dient wat naerder
ghelett te worden. Wat die Religions
verschillen belanght/ dat zeer droevighe
alteration onder die goede ghemeenten
deser landen zijn ontsaen / ter occasie
vande opgherefene Religions verschillen/
is geen wonder. Want dooz eerst so wor-
den de ghesonde Leeraeren besnopt int
leeren der waerheyt/ende de goede Kerk-
kelijke ordne wordt haer verhindert te
ghebruycken. 2. De Kercken worden on-
ghesonde Leeraeren tegen haeren danck
opghedronghen. 3. De goede ghemeen-
ten worden in verscheydene plaetsen van
haere ghetrouwe ghesonde Herders be-
rooft/ ende alsoo ghestelt sonder exercitie
vande ware aenghenomene Gherefor-
meerde Religie/ diemen niet en wil datse
oock int particulier sullen oeffenen. 4. De
afghewekene vande aenghenomene wa-
re leere der Ghereformeerde Religie/ ge-
hanthaeft/ ende de ghene die by die aen-
ghenomene waerheyt blijvende/ haer te-
ghen die oprysende dwalinghen stellen/
werden als wederhoorighe ghehandelt/
&c.

Om nu de opgherefene Religions ver-
schillen te remedieren/ ende de droevighe
alteration daer wt ontsaen / wech te ne-
men/ is het middel in dit gheschift vooz-
gheslaghen/ gheheel ondienslich: Ja be-
quaem om die te voeden / ende te ver-
meerderen. Want dit Placcaet wert tot

preiuditie der Kercken ghemaect / eer-
die Kercken ghehoort zijn / ende is soo-
danich / dat daer dooz een maecte ghestelt
wort/waer nae niet alles de preparatoire
vergaederinghe toe een onpartydigh Syn-
odus, maer het Synodus selve haer soude
hebben te reguleren. Item in Religions
saeken / sonder wettighe Kerkelycke
vergaederinghe/ Staets-ghelwyse te dis-
poneren / is de Kercke Christi haer recht
benemen/ ende over de selve te heerfchen/
het welcke van alle Godtsalighe Chris-
telijke Overheden verde zijn moet. En-
de nopende het voornemen van seckere
deputatie tot voorzerepdinghe van een
wettighe onpartydighe Synode / is dit
daer toe geen beguacm middel: Maede-
mael het gheene by de selve soude kunnen
ghedaen worden/ is t'epghen werck/dat
het Synode selfs toecomt. Item in dese
preparatoire vergaderinge sullen of syn-
nodale dinghen verhandelt worden/ als
van t'Presideren/ Stemmen/ &c. of an-
ders niet / als tijdt ende plaetse bestemt
worden: Waer toe sulcke vergaderin-
ghen niet noodich en is. Dit schijnt
oock te zijn de selfde voorszlagh / ghestelt
inde upschryppinghe tot de dachvaert te
ghen den 21. Februarj lest leden / welcken
voorszlagh by de resolutie vande xxxvj.
Raden deser Stede daer op ghenomen/
afgheslaghen / ende ondienslich gheoor-
deelt is / ende dat niet goede redenen/
want dooz sulck een deputatie van eeni-
ghe Kerkelycke ende Politycke perso-
nen/ &c. wordt die Kercke benomen t'ge-
ne haer epgghen toecomt / ende in hande
van anderen ghetransporeert. 2. Een
Politycke Regieringhe inde Kercke in-
gevoert/ daer nochtans die Kercke Chri-
sti niet mach gheregeert werden / nae die
wyse van wereltliche Republiken. 3.
Ghearbept de waerheyt met de loghen/
ende Christum met Schal te vermenghen/
dat is / daer dooz soude ghebesoigneert
worden / om de hupde.afdaeghsche Reli-
gions verschillen by accommodatie ende
moderatie te remedieren / het welcke
geensints gheschieden mach / ghemerckt
de huppendaechsche afwijkingen vande
aenghenomene waerheyt/ niet alleen en
zijn kleene of simpele onwaerheiden/
maer oock groote dwalinghen / het fon-
dament der saelicheyt om verre staoten-
de: Ende eyntelike sodanich werck/ van
sulck een preparatoire vergaderinghe/
kan

1617.

kan geenfins ghedijen / tot bewaringhe
vande salichmakende waerhejdt ende
vrede der Kercken : Maer wel tot we-
righen ende wech-jaeghinghe van dien/
ghelyck ons / welck wel te beclaghen is/
by ervindinghe ghelceert heeft / 1. Het
conciplieren vande kerckeliche ordonnan-
tie Anno 1591. 2. Die Haechsche Confe-
rencie, ende Resolutien daer op gebelcht.
3. De ghewaende Resolutie vanden Ja-
re 1614. Welcke oorsaecke zijn vande
grootte alteratiën/ende swaricheiden / die
niet alleen in de Kercken / Maer oock in
den Staet onses Vaderlands / byden
ten daghe werden ghebonden : Soo dat
sodanigh een preparatoire by-eencom-
ste onnoodich / vruchteloos / ongherpynt/
ende schadelijck soude zijn. Belanghende
voort het Reglement / dat ondertusschen
by provisie / tot ruste van het landt ende
der Kercken / soude gestelt worden / Waer
van in desen verdt mentie ghemaect/
is gheen middel om dat eynde te becomen.
Maer om de disordynen / ende alteratiën
te vermeerderen / alsoo dit stellen van t're-
glement sonder de Kercken te hoozen/
ons de swarichejdt int landt ghemaect
heeft. Want hier toe werden by desen de
gewaende Resolutien / (alleen by sommi-
ghe leden vande vergaderinge der E. M.
Heeren Staten van Hollandt ende West-
Vrieslandt ghenomen / Waer teghen soo/
die van Amstelredam als andere goede
Steden altyt op t'hoofste hebben ghe-
protesteert) gheauthozieert / ende beve-
sticht / ende zijn Excellentie met behe-
dichejt daer in ghetrocken / om de saecke
alsoo te meerderen schijn te gheben. Welc-
ke Resolutie nochtans zijn wyecde Plac-
caeten / tot bewaringhe vande ghene / die
by de aenghenomene waerhejt willen
blyven / ende tot voorsant vande ghene
die vande aenghenomene leere der waer-
hejt zijn afgeworcken. t' Sijn traditiën/
waer doot Godes Woort ghemeect/
ende bequame instrumenten / die eenighen
tijt herwaerts zijn gebruyckt / tot naebeel
der waerhejt / bewaringhe vande goede
ghemeenten / bepoztament van de gheson-
de broome / ende opzwinginghe van onge-
sonde Leeraeren : Somma sy hebben veel
sware onheplen / ende alteratiën / in ons
lieve Vaderlandt veroorsaect. Het en
soude den Hooghe Overheden deser lan-
den oock niet wel betamen / noch tot eere
van haer E. M. ghedijen / by so ver-

1617.

re hare E. M. de Conscientie der dies-
naren eenighe nieuwe Formulieren van
leere souden voorschrijven / ende de ghe-
meenten opzwingen. Ghelyck als by de
voornoemde Resolutien is ghedaen / alsoo
de E. M. Heeren Staten / zedert den
aenbanck vander Oorloghe / alle hare ac-
tien daer na hebben gederigheert / dat de
welftant deser landen / by handthoudinge
vande waere Christelijcke Gereformeer-
de Religie mochte werden geconserveert.
Oock zijn de vinten tusschen de Provinti-
en / ende de alliantie met de Coninginne
van Engellant Voocht. memorie / daer op
ghesondeert. Verhalven soude het niet
wel betamen eenighe veranderinghe toe
te laeten / ofte iets anders nieuws in te
voeren / op dat het niet en schijne / dat wy
lichtvaerdich zijn / die altyt nae wat
nieuws trachten / ende geene vastichejdt
inde Religie en hebben / ofte dat wy de
verhalde unie / ende alliantie willen ver-
brecken. Gheen mensche heeft oock de
macht eens anders conscientie te binden/
het zy oock wie hy zy / die macht comt
Godt alleen toe / onder welckes ghebiet
en macht die conscientie gestellet is. Nu
de voornoemde Resolutien sijn sodanich/
dat doot haere executien / dwang der con-
scientie soude ontsaen. Gheen mensche/
hy zy Keyser / Coninck / of Prince / hy zy
Bisschop ofte Leeraer / en is het hooft der
kercke / macht hebbende in de selve te or-
dineren ende disponieren t'ghene hem be-
lieft : Maer dit comt alleene toe onsen ee-
nighen Heere / Heylandt / ende Saelich-
maecker Iesus Christus. Nu de leere van de
sen Heere (by hem inde Canonijcke boec-
ken des ouden ende nieuwe Testaments
sijn kercke naeghelaten) moeten de ghe-
trouwe broome Dienaers Christi supre-
lick leeren / ende die Magistraten moeten
de selve hanthaben / niet als heerschers/
ende absolute Regenten : Maer als Voeds-
ter-Heeren / ende bewaerders van beyde
de tafelen der wet Godes. Daer naer so
wordt oock selve t'ghene de vooren-ge-
noemde ongesonde Resolutien mede byen-
ghen / in dit Proiect bedektelijck bevo-
len. Want den Leeraeren verdt verbo-
den / de dwalinghen / strijden te gheven
Godes Woort / te wederlegghen / ende
dit onder dese woorden. Van de ghene die
van haer verschillen niet te lasteren. Ende
doot t'verbodt / vande naemen der ghe-
ner die van haer sijn discreperende / niet
te sullen

te sullen ghebruycken. Ende alsoo souden die ghetrouwe vrome Leeraeren ghemeyn-bandt/ ende verhindert werden te doen t'ghene haeren schuldighen plicht in de brenghen. Want het is heimelijck/ dat de ghene die de opgheresene Dienwicheiden zijn toeghebaen / altyt raepen dat de Leeraeren lasteren/ soo wanneer zy alleen / nae ghelegentheydt van t'ghene haere texten mede brenghen / die huydenbaechse verhillen verhandelen / ende de opgheresene dwalinghen wederlegghen. Mer welcke nochtans die ghetrouwe vrome Leeraeren niet moghen nalaten/ sonder trouloos te zijn in haer ampt/ ende de hoochste indignatie des Alderhoochsten op haere halven te haelen. Oock soo kunnen de ghetrouwe Herders / ghemerckt haer alle andere middelen tot weeringhe van Ketterhen zijn afghesieden/ haeren schuldighen plicht ende conscientien nae behooren niet betrachten/ so wanneer haer verboden werdt de ghemeenten te waerschouwen ende te wapenen tegens allerley dwalinghen: Want in t'ghemeen alleen eenighe dalinghen te wederlegghen/ is teghen haer schaduwe vechten / als zy die goede gemeenten de wolven selfs niet aen en wylen / by welcken sulcke dolinghen werden ghebonden. Want daer mede wordet de ghemeente nae behooren niet ghewaerschuut/ ende en kan selfs niet onderscheyden teghen welcke zy haer wapenen moet. Want het is niet ghenoech/ datmen die lieben doot het quaet waerschoot/maer oock doot de quade: Welck het niet ghenoech en is / datmen yemant doot de roovers waerschoot/maer oock die/en sulcke roovers. En gemerckt inde waermoede Resolutien/ die by dit Prolect werde becrachticht/ die maecte vande woorden soberlyck ende maetlyck wortt afghemeten/ doot die limitation der Religions verschillen / in die Resolutien uptghedruckt/ streckende tot vermenginghe vande waerheyt met de onwaerheyt/ doot schijninghe vande deelen/ diemen leeren/ endt niet leeren en sal / ende alsoo tot nachdeel der waerheyt/ ende voortdeel vande opgheresene dwalinghen: Soo zijn dese woorden alhier seer capiteus gestelt/ ende daer deur zonden de ghetrouwe vrome Leeraeren altyt ghevanghen/ of gheslaghen zijn/ ghelijck sulck alreede is/ ende werdt ghepactiseert in haere executien doot de Remonstranten tegens de Kerck-

sinighe Kercken. Oock soo wert in desen de leere der Remonstranten gheautoziseert ende ingerupint / om alomte te moghen gheleert worden/ die nochtans/ niet alleen is stryden te teghen Godes woort/maer oock noyt Kerckelijcker wyse is geexamineert / ende by alle rechtsinnighe wert veroordeelt ende alsoo handeltmen ab excozione doot die Remonstranten teghens die aenghenomen leere der rechtsinnighe ghereformeerde Kercken. Want daer wort gheseyt: Dat in alle vordere leerstukken / niemant de Ghemeente sal moghen voortdragen/ dat strylich soude moghen zijn met de leere der Ghereformeerde Kercken/ betuycht doot haer Confessien etc. Ergo die dwalingen der Remonstranten sullen moeghen gheleert worden / allen de vordere leerstukken niet. Dit siet al by wat verbe. Wantmen sprekt altyt vande Bestemminghe/ ende den aenleven van dien: Waer onder de experientie gheleert heeft/ dat eenigen tijdt herwaerts verscheyden swaere fundamentale delinghen zijn ghehandthaeft/ als de Recht-vaerdich-maekinghe des Mesches doot t'werck des gheloofts / ofte de wercken/ die nae die wedergeboorte gedaen worden / het verfaecken vande Erfsonde: de leere van den Vrijen-Ville: het looghenen vande seckerheyt der salicheyt: het dypben vande Volmaecktheyt etc. Het bepalen vande oneyndicheyt Gods: Het uptheypden vande macht der Overheyt/ want te vermoghen in Religions saken disponieren nae haer believen: ende ander pointen meer/ welcke nootfaeckelijck die vijft artihculen nae volghen moeten: Ende alsoo sullen hier doot die ghetrouwe vrome Leeraers beswaert/ die anheplen ende alteration vermeerderd/ ende de ghesonde vrome Leeraers die oortaecke van dien toegheschreven werden/ om dat zy in goeder conscientie / niet sullen kunnen noch mogen toestaen/ dat op den seel der waerheyt/ eenighe onwaerheyt ghebracht/ veel min die waerheyt met de onwaerheyt vermengt soude werden.

Opdelijck werdt in desen die Justitie ordinarij onttrocken t'ghene men de Gemeenmitteerde Saden gheben wil. Tot wat eynde heeft alreede de experientie claerlijck gheleert: Waer doot oock die Sacrlirische Synoden deser Provincien werden afghesieden. Want t'gene tot so danighe

danighe Kerckelijcke vergaderingen be-
hoort wordt alhier den Ghecommiteer-
den staden toeghemeten. Ende dat in des-
sen wordt gheseyt vande Predication te
richten tot Broederlycke liefde / als oock
dat de Inghesetenen der landen haer in
goede liefde teghens malsanderen sullen
bzaghen/ende bevelen dat de Classen op
die ghesontheyt der leere/ dooz visitatien
sullen achtmen: Oer op dient ghenot-
teert / dat neffens de bevestinghe vande
waerheyt der leere des gheloofts/ die lief-
de ghenoech gheprecht werdt. Maer
het is te verclaghen/ dat den haet teghens
de Kercken/ die by de aengenomene waer-
heyt arbeiden te blyuen/ wert ghepracti-
seert: Ende de goede oeffeninghe der lief-
de aengende/ is niet moghelijck dat ghe-
schiede/ daer twee-spalt is in t'gheloo-
want die liefde moet voort komen upt eē
onbeveynst gheloo- / het welcke maer
ren en is. Belangende die visitatien tot
bewaringhe vande ghesonde leere / die
zyn by de Kercken ghenoech waergheno-
men/ maer t'effect van die is dooz de ver-
leende sicheantie onghesooten / ende
bruchteloos gemaect: Soa dat de voo-
me Leeraren / die by de ghesonde leere
volstandich blyuen/ ghewillich ghenoech
zyn die goede ordze der Kercken/ die alle
dese pointen en noch meer mede brengh-
te onderhouden/ het welcke haer teghens
haer danck verhindert is / daer zyt niet
ghedaen hebben. Ende alsoo blyckt dat/
aengende het eerste deel/ dit proiet geen-
sins en dient tot wechneminghe vande
Religions verschillen / ende tot ruste der
landen ende der Kercken / maer wel tot
vermeerderinghe van de selve / ende op-
wekinge van meer ende meer onhepleen.
Mer beneffens blyckt selfs / dat dit Pro-
iect ontwoopen is vande gene die de op-
gherefsene sicuticheden zyn toegedaen.
Want daer wordt gheseyt / dat de Leer-
aren haere Predication sullen rechten tot
Broederlycke liefde/ etc. Op dat de toe-
hoorders dooz haer ernstelijcke verma-
ninghe/beden/ dzeppinghe / opgheweicht
zynde/ nebens alle uytvercozene/ moghen
becomen de croone des levens/ ende mid-
deler tijt haer verkiefinghe vast maeken:
Dit is eē ongesonde maniere van sprec-
ken/ende strylich in haer selven. Onthe-
son/ want de uytvercozene alleene becom-
men de kroone des ewighen levens:
Ende alle de uytvercozene/ dat is/ t'ge-

tal der uytvercozene verbuult zynde/ geen
andere. De Schizmatere weet van geen
derde soozte / maer alleen vande uytver-
cozene kinderen Godes / ende de ver-
woyene Godtloose menschen. Strijlich.
Want neffens alle de uytvercozene zyn
geen andere/ als alleen Goddeloose men-
schen/ die niet vercozen en zyn / ende vol-
gens dien / haer verkiefinghe niet vast
maecken en kunnen.

Maer het rechte middel tot wechne-
minghe vande opgerefsene Religions ver-
schillen/verbiedinghe der gemueveren/ en-
de ruste der Landen en der Kercken/ is/
onder verbeteringhe/ t'gene hier na volcht:
Het welcke soomen niet ingaen en wil/
heersmen niet anders te verwachten als
confusie ende verdoarringe/ ende daer by
samen kunnen afdemen waer men henen
wil/ Namelijck/ om de Kercke haer recht
te benemen/ ende de waerheyt met de on-
waerheyt te vermengen: Welcke de twee
rechte middelen zyn/ om de Religie na ap-
petijt der Overheden te veranderen/ ende
waer dit oogemere is/ daer is niet goets
tot welstant vande ware Christelijcke
Gereformeerde Religie te verhoopen. De
voorzach nu van t'rechte middel is dese.

I. Dat de Ed. Mog. Heeren Staten haer
goede meeninghe ende intentie willen doe
blycke/ dooz annullatie vande voornoem-
de Resolutien/ alleen by sommighe leden/
van haer Ed. Mog. vergaderinghe ghe-
nomen/ die soo veel alteratien/ ende on-
hepleen hebben verzoefsaecht.

II. Datmen alle partydige/ ende haeti-
ghe Prozeduren / die dooz Authoziteyt
vande voornoemde Resolutien eenighen
tijt herwaerts zyn ghepractiseert/ oec op-
houden. III. Datmen de ghene die by de
aenghenomen leere ende ordze der rechte
sinnighe Ghereformeerde Kercke zyn ge-
bleven/ allesins waer die sijn / openbare
exercitie van hare Religie oec hebben/ en
daer by hant-have. Dat de Ho. Mo.
Heeren Staten Generael / nebens zyn
Princelijck Excellencie / na behoortlike
communicatie met de Provincien ende
Steden/ op het ootmoedich verzoek van
de Kercken meermaelen gebaen/ met den
eersten ghelieven te confereren het uyt-
schrijven ende houde van het gewenschte
Nationael Synodus, al over t'ien Jaeren
Anno 1606. gheroufenteert / op dat inde
sijde / onder de authoziteyt van hare
Ed. Mo. ende van zyn Princel. Excel.

D d d d y

de be-

Welcke de
rechte mid-
del tot
wechne-
minghe van
de Religie
ons here
schullen,

de bedenkinghe ober die Leere / ende
ordre der Kercken / Zoedelijck ghehoort/
inde vzeese des Heeren overghewoghen/
ende kercklijcker wijse upt Godes W.
Woort / verhandelt ende ghebedeert
mochte werden. Ende also d'alleen Sa-
lichmaeckende waerhejdt/bevesticht/en-
de aengenomen/ende goede ordre in alles
op het toecomende ghestelt zijnde/het ge-
besoigneerde vande Nationale verga-
deringhe / met goet vindinghe ende ap-
probacie vande respectieve Provincien ende
Steden / den publijcke Authozitejt
vande Ed. Mo. Heeren Staten Gene-
rale / neffens zyn Prinzelijcke Excellen-
tie / te auttoziseren / ende de Kercken de-
fer Landen haer allesins daer nae te doe
regulieren. Ende dit is den ghereedsten
ende bequaemsten wech / ende het rechte
middel van outs heer / in alle rechtsinnig-
he Kercken ghebzuclikerst / waer door
datmen de meeste vruclt / ende beste vze-
de der Kercken / ende des lants becomen
sal / om alle suspicien wech te nemen / de
ghealtereerde ghemoecleren te bebedigē/
de contentien te doen ophouden/de waer-
hejt te behouden / ende voort te planten/
ende goede vasse ordre op het toecomende
te stellen / op dat die godesdienst der recht-
sinighe Gereformeerde Chrijstelijcke Ke-
liege / ende die Zoedelijcke Liefde we-
derom eendrachtelijck gheoeffent soude
mogen worden/tot ruste vzeede/ende wel-
baren van ons liebe vaderlandt / opbou-
winghe vande Kercke Christi hier te lan-
de/tot onser salichejt / ende groot-maec-
kinghe van den Name Godes/Amen.

Wet tweede ooghemeerck van dit ghe-
schijft aengaende/welc is streckende tot
weringhe van alle seditieuse schijften/en-
de libelen/ende principalick / om die van
Amstelredam te believen / om yet wat te
doen teghens het ghebzuclte kaster libel
uptghegaen/teghens de E. C. Magistra-
ten ende Aereraren aldaer. Dient gheset/
dat het middel by dit project vooz-ge-
ghe / tot dien eynde niet dienstich / maer
vrucltelooz is.

1. Want hier door worden verboden
niet alleen de Seditieuse schijften / maer
oock alle goede boecken / die alleenlijck
vande poincten hupdensdaeghs contro-
vers handelen/ als onder anderen is het
goede boecken gheintituleert Quarela
Ecclesie, Welcke claelste soo te niet we-
en doet/geest te kennen / dat hem de op-

gherefsene alteratien niet ter herten en
gaen / welck boecken in desen uptghe-
zuclt worde. Woedaenighe boecken niet
behooren verboden / maer veel meer de
authouren van dien met goede recomen-
sen vereert te worden. Gelyck alle Chri-
stelijcke vzoome Overheden t'allen tijden
hebben ghedaen. O qualijck gheselde
tijden:

2. Want het is noodeloos dit placcaet
tot desen eynde voort te brengen / ghe-
merckt tot die eynde voort desen seer goe-
de placcaeten / ende met namen binnen een
Jaer ofte twee by de Generalitejt ghe-
maneert zyn/ende inde Synodale acten
der Gereformeerde Kercken deser lan-
den/werden desen aengaende / oock seer
goede regulen ghehouden. Datmen die
doe onderhouden en nacomen. Het schijnt
alleen aen die Executien van dien/waer
na niet ghetracht en wort.

3. Want desen voozsach schijnt ghege-
ven te worden tot sterckinghe van de ge-
ne / die het Famens Libel teghens die
van Amstelredamme hebben uptgheghe-
ven/gemerckt daer goede placcaeten zyn/
diemen / waer die saecke ten dienste van
die van Amstelredam ernst gewest had-
de rinnen/en behooren teghen den dzu-
ker en Authour van dien/doen in t'wer-
stellen. Maer in de plaets van ghenoech-
sacn/ende behoortlyck de voir ende onder-
soeck / soude men quansups dit placcaet
voort brengen / om also te schynen wat
te doen / daer nochtans door desen / de
goede saecke der rechtsinnighe Gerefor-
meerde Kercken grootelijck wort verach-
tert/ende te kort ghedaen/ende also wil-
men die van Amstelredam alleen met een
Brieffken payen / in plaets van de oude
placcaten tot dien syne ghemaneert / te
doen executeren. Waer by op datmen
mercke hoe dat ment met die van Amstel-
redam meent/te noteren staet / datter
niet en is ghedaen noch ghevolcht / op de
klachten van die van Amstelredam over
het onbehoortlycke dzuken ende dwinghe-
ren vā het verhael Groot. Hier upt blyckt
dat het project ondienstich is om de twee
voozgheselde eynden te becomen / ende
datmen volghens dien dat behoortde ach-
ter te houden / ende in plaets van dien/
roucherende het laetste / datmen het plac-
caet vande Generalitejt binne een Jaer
of twee ge maneert / met ernste doe execu-
teren/ende daer toe behoortlyck ende ghe-
noechsaem

1617.

noechsaem debvoir doende / sal dit deel nae behooren gheremedieert worden.

Maer ter occasie van dese Religions verschillen beintmen dat de Papisten de Hoofden seer beginnen op te stecken / de Jesuwiten met groote menichten in dese Provintien comen / haer afgodische superstitien met meerder byshepdt plegen / als vooz desen / groote somme van penninghen upt de Gemeynten collecteren / ende de gheruste Gemeente gaende maecten / jae het schijnt schier dat haer daer toe meerder byshepdt ghewint wort / als wel betaemt. Vooz wien staet te ondersoecken. De Fransche Histori-schryver Borereus Lib. 6. Pag. 546. roemt seer van dese ghegunde ende toeghesepde oeffeninghe. In allen ghevalle beintmen / dat ten platten lande veel Papistische Officiers / Baluwen / Schouten / etc. gheselt worden : Van welcke geen goede diensten tot welstant van ons Vaderlandt / veel min vande rechtsinnighe Ghereformeerde Religie comen verwacht worden / als die haer conscientien aenden Roomschen Stoel verbanden hebben. Soo dat de hooghe noot bereyscht / dat daerinne versien werde / ende daer neffens dat t Placraet vande Gheneralityt van den Jare 1612. niet alleen op nieu ghepubliceert / maer oock behoorzlicher wyse gherecureert werde. Want de publicatie is niet ghenoech / jae dient tot kleyninghinghe vande authoriteyt der Ed. Mo. Heeren Staten / soo lange geen meerder debvoir / ondersoek / ende executien / desen aengafde / ghedaen werden / als eenighen tijt herwaerts is gheschied. / waer dooz de stouticheyt der Papisten / ende Jesuwiten daghelijck aenwast. Ende alsoo / belanghende het eerste deel by dit project / een verkeert ende onbequaem middel om het ghewenschte eynde te becomen vooz gheslaghen wert / so ist dat om den E. E. Heeren te dienen van volcomen advys / by desen gaet een ander project / volghende den voorszlagh hier vooren onder verbeteringhe gedaen / dat de E. E. Heeren Burgheermeeften / nae communicatie met den Heeren xxvj. Raden deser Steden / sulcx ghelieven te senden aen de Ed. Mog. Heeren Staten / versoeken : dat dat hare Ed. Moghentheden / neffens syn Princelycke Excellentie / dit willen upschrijven aende Edeleu ende Steden / om daer op gheprepareert comende / haer

advysen daer over in te brengen / want daer dooz wordt ons oordelck de rechte behoorzliche wech in ghegaen / dien wy hoopen ende vertrouwen / dat by haer Ed. Mo. als oock by syn Princelycke Excellentie / niet sal afgheslaghen / maer aenghenomen worden / om alsoo eenmael tot een goede uptcomste upt dese dreevigheswaricheden te gheraecken / Godt / Almachtrich biddende / desen voorszlagh met een goet succes te zegenen / tot grootmaekinghe van synen Heylighen name / ruste ende vrede van ons liebe Vaderlant / ende van de Kercke Christi in de selve / ende tot onser eeuwighe salicheyt / Amen.

Het Project ofte voorszlagh / daer van op het eynde des voorzgaenden Advys by de E. E. Heeren Burgheermeeften der Stede Amsterdamm ingheselt / gesproken wort / is dit hier volghende :

Ghemerckt hoe langer hoe meerder bevonden wordt / dat tot behoudnisse / van die ware Ghereformeerde Religie / ruste / ende eenicheydt inde Landen / noodich is de Religions differenten by een Synodale vergaderinge te verhandelen / ende dat dooz de publieque authoriteyt / de waere Christelycke Religie beschermt en voorzghestaen / ende alle scheuringhen vermindert behooren te worden / dat ock niet behoorzliche ordze upt de Kercke gheweerd worden / alle leeringen strijdende met Godes Woord / ende mette Leere die conform Godes woordt / by de Ghereformeerde Kercke is aenghenomen / ende dooz de behoudnisse der selver Kercken werdt bevestight / om alsoo nevens de conservatie salichmachende waerheyt / oock de eenicheydt der Kercken deser Landen onder malcanderen / ende met andere Ghereformeerde Kercken te onderhouden.

Item ghemerckt dat / omme hier toe te komē / de rechte wech niet en is gewerst / noch de voorszlagh vande Politique ende Kerckelycke personen van Anno 1591. noch de preparatoire vergaderinghe die Anno 1607. in s Graeven-haeghe hier op verscheppelijck gheadviseert heeft / noch de Provinciale Synode Anno 1609 toegelept / ofte soo een andere / nademael hier niet meer ghedaen en kan worden / als de gheschillighe puncten / aende aenghenomene formulieren te toetsen : Overmits

W d d i j het

1617.

Project ofte voorszlagh der Heeren van Amsterdamm / dienlich tot wechmeijninge van de hupsche daerlycke Religie nē beschillen.

het examineren der verschillen met de Schrijftuere/het werck van die te samen-homste epgentlyck is/welcher formulier-schrijften het zijn: Een sy men soo menige Provincie ofte Stadt/soo menigen wech ingaen wil: Ghelyck oock eenighe andere vergaderinghe/daer men in preiuditie/oft tot verachteringhe van een wettelijke Kerckelycke by-een-homste yet souden by der handt nemen daer toe ondien-sich is:

Maer dat ter contrarien blyckt / dat selfs dooz dese wegghen/ende midts desen met het ophouden ende vertrecken vande wettelijke Kerckelycke vergaderinghe/alle onheylen ende partijeshappen inde Landen ende Kercken ontsaen sijn/ende dagelijcx meer ende meer toenemen/ oock soo dattet ghescheyden is/ datse tot meerder swaricheydt uptverken willen: ende dat wy de onghewondenheyt den soom langher laetende/ den soom Godts bet verweken ende sijn rechtveerdighe plaeghen ober het gheheele lant brenghen sulen / indien daer metten eersten niet omdentelijck in versien/alle verder onghereghelicheyt ghesuypt/ende met sijn volghende onghemack niet boozkomen en wordt: Ende alsoo by de Kercken Anno 1586 in S. Graben-Waeghe omdre gheselt is tot te convocatie van een Nationael Synodus, daer dese saecke t'huys hoort/ende welke belijdenisse de onse oock is/ende de welke hier mede ghehoort moeten sijn:

Item dat by de selfde by-een-comste de Kercke van Amstelredam belast is de uyt-schryvinghe mette benaminghe van tijdt en plaetse te behoorden/ de welke oock/soo met hare Classen, ende beyde Synoden van Hollandt ende West-Indienlandt/ ofte haer Ghedeputeerden / als gheassisteert zijnde mette ghedeputeerden van andere Provincien/haer devoir hier inne gedaen heeft / met ettelijcke Jaeren achter mal-sanderen/de hooghe Overicheyt/soo Generael als Provinciael/instantelijc te ver-soecken/naer luyt van het elijch. Artijckel harer Kercken-ordeninghe Anno 1586. gemaect:

Ende alsoo daer gheen ander middel wech en is / die den Kercken ober al beter bevalen kan / de omdre ende t'ghebruyck der Kercke minder inbreucke sal doen / deregieringhe des landts naerder komt:

Welijc dit oock het gereetste/bequaem-

ste/ende ghebruyckelijckste is/ende daer men de meeste vruchten ende beste vruchte/ met de minste schade / ende onruste inde Kerckē/ende int Lant/ in toecomende tijden van te verwachten heeft: ghelyck ons dit de erbaretheyt alreede geleert heeft/soo langhe men hier nae gheluyfster ende gheen andere wegen ghesocht noch ingegaen heeft:

Soos ist. Dat de Heeren/Edelse/ende Steden versocht worden/ met allen ernst hier op te willen letten/ende ten langhen lesten in desen hooghdringhenden nootd eenmael te verstaen / hoe oozbaerlijck het is/dat by de Generaliteyt / op het billich versoek vande boozsz. Synodale Kercke met haer gheassisteerde/ nae behoortijcke communicatie/soo mette respectieve Provincien ende Steden / als met hare Ho. Ma. nevens sijn Ex. ghehouden/alle hatelijcke procedueren middeler tijdt ophoudende/ende de gemoeteren/soo doende / tot onderlinghe vrrede ende liefde bereydende / op het spoedichste ende aldermoghelijckste gheconsenteert werde het uyt-schryven ende houden van het seer gewenschte ende begeerde / ober langh versochte / ende oock booz thien Jaeren / te weren Anno 1606. gheconsenteerde Nationael Synodus.

In het welcke de oude ende van niens boozvallende saken/ ende machkundichlijcken de bedenkinghen op de leere omdre der Kercke/ metter minne gehoozt/ in de vrrede des Heeren ober woghen/ende Kerckelijcker wijse / uyt Godes heylighe woort/na omdre ende ghebruyck der Kercken/verhandelt worden / onder de authoriteyt van haere Hog. Ma. nevens sijn Excellentie:

Op dat alsoo de suspicien wechghenomen/ende de contentien ghemindert zijnde/ de waerheyt behouden ende voortgheplant/de eenicheyt ghetressen / misgaders goede omdre ende secker regemēt voort toecomende gheraemt / ende met goet vanden approbatie / ende authorisatie vande respectieve Provincien / ende Steden / aenghenomen ende onderhouden mach worden: Ende dat hier dooz de Kercken ende Classen weder verheelt ende te samen ghebracht zijnde / de rechte Gereformeerde Religie/Gods-dienst/ende liefde/sonder op spracke wederomme gheoeffent werde,tot stichtinghe van veel onghewondene/ eenfamentlijck tot ruste/ vrrede/

1617. vzeede / ende welvaeren van onse liebe Vaderlandt tot op bouwinghe van Godes kercke hier te Lande r'onser salicheit ende tot groot-maekinghe vanden Naeme des Alder-hoochsten / die dooz desen lang-durpighen twist ende tweedracht niet wepnich onteert werdt / de welcke allenthalven den laster-mondt vande Opanden der waerheyt ende der goeder tucht open doet.

Om welke ende andere redenen meer / De Heeren / Edele / ende Steden / ernstelicken versocht werden / rypelyck inde vzeese Godes op desen doozslach te wille letten / ende daer van / ende op alle t'ghene daer van dependeert / ende de behoudnisse vande waere Christelijcke Religie bereyscht / metten aldereersten volcomelick gherefolveert ende ghelast te comen ende te seyn den / op dat in tyts alle onhepleen ende verbere inenbenichten moghen werden doozghecomen.

De E. M. Heeren Staeten der anderer Provintien siende den bzant der eenicheydt dus hooghe op-gaen in haere benaachuyde Provintien / en hebben sulckes stil-sittende niet aen-ghesien / maer sy hebben waeter toe-ghedraghen / ende allen moghelicken vlyt aen-ghewendt om den bzant te siffen / tot dien eynde afsendende haer Gedeputeerde / die (nebens de ordinairse Gherommiteerde ter Generaliteydt) dooz trefselicke Gzaten / volghewichtighe redenen / hare nae-burzen de Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt / tot lesschinghe des bzands / (welcke het noch tyds was) vermaent hebben. Dit hebben ghedaen die van Gelderland ende der Graeffschap Zutphen, op den 19. dach van May / 1617. Die van Friellandt als sock die van Groenijnghe, ende Ommelanden oock ten selven daege / welcker harangnen ick cozthepts halven hier niet by en voeghe.

Maer hier sal ick noch by voeghen de propositie der E. M. Heeren Ghedeputeerde van Amsterdame ende Enchuyzen ten sine als boven / ghedaen in de Vergaderinghe der Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt.

Edele Moghende Heeren.

De goede ende ghetrouwe sorghe / affectie / ende pver / welcke Durgheueysteren / Raden ende Woetschappen van Amstel-

redamme ende Enckhuyzen / onse respective principaelen / altyt hebben ghetoont tot voorszant ende bescherminghe van t' Vaderlandt / vande waere Ghereformeerde Religie / ende alle oprechte liefhebbers onses Vaderlandts ende d'aen ghenomene Reformatie (daer inne sy ooc niet de hulpe des Almoghenden / stantvastelyck genicent zyn te persevereren) heeft haer ghestadich becommert / ende wacker ghehouden / omme naerstelyck te letten op alle t'gene den landen ende kercken / tot schade / pericul ende verderff soude hebben connen gherepcken.

Waer van wy oock niet twyffelen of u Ed. sullen in verscheyden hare voorzagen de actien ghenoechsaeme prouven gesien / ende in memorie hebben ghehouden. Ende namentlyck / dat ober vele Laren / eenighe particuliere opinien / teghens de openbare aen ghenomene Religie ende leere binnen onse Stadt ontberckt / ende aen den dach ghecomen zynde / die alsdoen wesende Magistraeten / de voorszoghe ghedraghen / ende ordze gheselt hebben / dat sodanighe opinien niet openbaer gemaecht / ende de kercken ende Gemeenten daer dooz ontruff / ofte ghedepit souden worden.

Ende alsoo naderhandt / tot grooten leet-wesen van onse respective principaelen / de voorszegde opinien in andere plaetsen zyn upt ghebozsten / ende met volken monde ghedreven / ende allenckshen dooz het gheheele landt ghediffemineert / jae soa verre dat eenighe kercken-bienaren t'selve haer gheboelen by Remonstrantie aen de Ed. Ma. Heeren Statē van Hollandt ende West-Frieslandt / opentlick hebben te kennen ghegheven / ende versocht in haere Ed. Ma. protertie ghenomen te worden.

Zoo en hebben sy insghelijx van dien tijt aen alle debboiren / soo publyck als particulier aengewent / dat de eenicheydt ende ruste vande kercken ende Gemeenten / daer dooz niet gheturbert / ofte misverstanden / twisten / ende oneenicheden veroorzaeckt souden werden.

Tot welcken eynde / terstout nae het houden vande Conferentie (op dat de sake niet wijder soude verlopen:) voorzegden / versocht / ende meermalen gheuegeert hebben / dat by Synodale en kerckelycke vergaderinghen / de gheproponeerde poincten ende Articulen / souden worden

1617.

woorden gheexamineert / ende ludicio Ec-
clesiae onderwoopen / ende door het selve
middel in ghelycke saken / van allen Gu-
den / ende oec by onsen tijden gebuyck-
de alreets gheresen ende daghelijcx toe-
nemende dissidenten besicht ende te ne-
dergheleecht.

Van gelijck d'eene partije / so te vooren
als naderhandt / de Kerckelijcke verga-
deringhe ende examinatie heeft ghede-
clijneret. Ende meer uyt politicque / als
andere insichten ghesocht hare sake inde
vergaderinghe van hare Ed. Mog. te
brengen ende te houden: Soo schijnt het
dat men de selve oock aldaer by der hant
ghenomen hebbende / ghemeent heeft met
provisionale Resolutien / verscheyden en-
de dissenterende partijen in ruste / eenic-
heyt ende goede oorde te brengen.

Daer op / d'eene partije dapperlijck is
voort-gehevaren / ende by alle middelen
getracht heeft / hare opinie voort te plan-
ten / mitsgaders / sonder Wettelijcke vooz-
gaende examinatie / inde Kercken te in-
troducieren / ende ghemeen te maeken.
Daer uyt terstont soo vele swaricheden
ende doleantien zijn ontsaen / insonder-
heyt ter plaetsen daer de Predicanten
ende Ghemeenten by d'aenghenomen
ende te vooren niet ghecontroverteerde
leere / wilden blijven ende behouden zijn /
dat hare Ed. Mog. van tijt tot tijt / van
vergaderinghe tot vergaderinghe / soo
groote ende menichvuldige clachten zijn
toeghecomen / als D. Ed. ende onse prin-
cipalen meer als te veel bewist zijn.

Wt den selven boesem ende oorsake zijn
mede ghesproten / de vzeemde ende te
vooren onghewoontde procedueren / welcke
op diverse plaetsen ieghens verschey-
den Kercken-dienaren / Ghemeenten / en-
de particuliere lidmaten / haer houdende
by de aenghenomen leere / ende haer be-
swaert bindende met d'andere verschil-
lende partije in te laten / zijn voozgheno-
men / vervolgt / ende int werck ghesfelt /
eensdeels met suspensien oft depoztemet
van hare ampten. Weeringhe uyt ver-
scheyden diensten / daer toe sy waeren ge-
roepen / opdringinghe van andere / so on-
aenghename als onbreuame / oock su-
specte ende reprochable personen / ver-
hinderinge vande oeffeninghe haerder
Religie binnen ende buyten de Steden /
mitsgaders verscheyden personele bla-
men en Injurien. Waer van wy d'exem-

pleen wel souben konnen by brengen /
indien de selve niet in verscher Ademozie /
ende D. Ed. ten vollen waren bekeint.

Het en heeft oock aen gheen Prætexten
ontboken / op welcke de voorszeyde ende
dierghelijcke procedueren ghefondeert /
ende naederhandt ghejustificeert zijn ge-
worden. Ende naementlyck heeft men hem
deurgangs hier mede beholpen / dat soo
vanighe Kercken-dienaren / Gemeenten /
ende Lidmaten / haer niet en wilden ge-
draghen / nae verscheyden Resolutien / op
den Maeme van hare Ed. Mog. uytge-
geven / soo nopende de Ecclesiastique Or-
dne / als Onderlinghe verdraechsaemheyt /
ende forme van Leeringhe / by de selve ge-
prescribeert.

Diet teghenstaende onse Principalen
ende meer andere Steden / ende lede van
t'Landt / soodanighe Resolutien niet al-
leen niet hadden inghelwilicht / maer
directelijck teghen ghesproocken / de selve
landen ende Kercken-ondienstich ghe-
oortdeelt / ende de apparence / ende nader-
handt geboelchde swaricheden / te vooren
ghenoechsaem aenghewesen.

Diet teghenstaende oock de ghene / se-
gens de welcke in manieren vooren ver-
haelt is gheprocedeert / haer aen de vooz-
righe Orde vande Kercken / ende forme
van Leeringhe hadden ghelouden / ende
daerinne ghesocht haer ghemoet te quyt-
ten / ende de gherustheyt van haere confes-
sientien te beleven.

Hoe wel nu onse Principalen wel had-
den verwacht / dat haere menichvuldige
Remonstranten / Instantien / ende Ver-
soeken / oec Protestation jegens de vooz-
gheroerde Resolutien ende Procedueren /
als van oprechte / ghetrouwe / ende wel-
meenende Leden ende Wontghenooten /
in behoortlike achtinghe souden hebben
ghenomen / ende dien volghende de be-
swaernissen / ende procedueren / jeghens
de goede Religions verwantē (niet min-
der lief hebbers van t'Waderlandt / als
vande Religie) voortgaen souden hebben
gheceffert / ende naghelaten gheweest.

Soo bevinden nochtans / dat dagelicke
meer ende meer / het verbolch van gelijcke
procedueren wort by der hant genomen /
ende den wech gebaent tot verhinderinge
ende onderdruckinghe van alle die ghe-
ne / die de huydenaeghsche questieuse
pointen niet anders konnen leeren of te
verstaen / als die zedert de Reformatie /
hier

hier te lande doorgaens gheleert/ aenge-
nomen/ende beleeden zijn gheweest / ende
dien volghende / door t'samen-voeginge
met d'andere dissenterende partye/ hare
eenicheyt met de selve niet en konnen toe-
staen / ofte der selver gheintroduceerde
opinie plaats gheben.

Dat dien volgende / zedert de laetste
dach-vaert/ meer als te vooren is ghear-
bept/ omme door t'gehele landt den Pre-
dicanten ende Classen te constringeren/
tot d'aenneminghe van de nieuwe ordne/
op den name van Resolutien onlanghs
ghelijckelijc uptghegeven : Strijdende
jegghens t'ghene daer op sijn luyden zijn
aenghenomen/ende inden dienst ghetre-
den / jegghens de Religie by haer beleeden
ende ghepdedicht / ende jegghens hare con-
scientien.

Iae datmen op eenighe plaetsen vooz-
neemt / de publijcke kercken ghesloten te
houden/ ende de Lidmaten van de Reli-
gie met Criminele procedueren ende Cre-
cutien te over-ballen/ Op andere het ghe-
hoor van Godes Woort/ den Lidmaten
onvuchtbaer ghemaecht zijnde/ t'selfde
met rigoureuze Placcaten ende verboden
hen luyden voozder te verhinderen/ ende
te benemen / ter plaetsen daer sijn sulckx
met goede sichtighe/ende tot troost van
hare conscientien/ soecken ende verlangē
te moghen hoozen. Waer van wy oock u
E. de particuliere Exempelē niet en kon-
nen verswighen.

Ende namentlijc dat Dirck-Christi-
anz nu outrent die vijftien jaren inde
Dozen van Avenhoyn / ende Groot-
luyden ghesien / ende de Christelijche
Ghemeeente aldaer/ met goede sichtighe
bedient hebbende / zedert eenighen tijt
sulcker maten is ghetruweleert dat eerst
zijne suspensie / sonder eenighe redenen/
op onghewoontder wijs/ is gheproceureert/
ende naderhandt by de Ghecommiteer-
de vande Heeren Staten gherepareert
zijnde/ niet te min heftelijcken vervoleyt/
sijn tractement langhen tijt onthouden/
de kercke tot zijne bedieninghe gheozdi-
neert/ghesloten / met interdictie aen den
Coster van niet te moghen openen / ende
by eenighe Lidmaten daer nae niet t'cu-
multuarie/ maer diebus et horis solis, om
haeren gheoorloefden Godsdienste te mo-
ghen continueren/geopent zijnde/tegens
de selve criminele proceduren zijn ghein-
senteert. De provisien by henlieden daer

teghens van den hobe Provinciaal ver-
socht/belert / ende slijcken mitdien in
groote extenitēteyt ende perplexiteyt ge-
vacht/ende gheschapen te verballen/ ten
spijte by u E. daerinne werde versien

Dat tegens de Predicant van Berck-
hout Albert lauz. is gheattenteert / ende
eenighe andere inden Dozder quartie-
re / in achtervolch vande uitghesluden
Resolutien mede begunst: Sullen wy te-
ghenwoozdich niet verballen / op hope
dat met alle voozdere procedueren sal
worden ghesuperfedeert.

Van kormen niet vooz by gaen/ t'gene
behalven andere in desen quartiere/ Sam-
vel van de Borre, ende Petro VVallenburgio,
Predicanten tot Groot Ammers ende
Portugael/hoztelijc is bejeghent.

By den eenen sijn onlanghe ghecomen
een Burghermeeester ende Predicant van
Schoonhooben/ met den Predicant van
Nieuwoort/upt den name (soo sijn sepde)
der Heeren Staten ende des Classis, vrag-
ghende oft hy hem by den Classe wilde
houden/ ende naer die nieuwe uptghege-
ven ordne reguleren met comminatie/dat
inghevalle van weygheringhe/ eer lange
van zynen dienst soude worden ghede-
pozteert/ daer toe wy oock verstaen heb-
ben instantelijc ghearbept te worden.

Den anderen / staende de separatie in
den Classe van Schieland / in dienst
ghecomen / ende met goede kennisse van
sijn inclinatie aenghenomen zijnde/ is by
twee Predicanten van Rotterdam/ ende
eenen van Charleis mondelinghe ende
schrijftelijc voozghehouden / dat hy hem
wederom by haren Classe soude moeten
voeghen/ ende de meer ghemelde uptghe-
sonden ordne aennemen/ oft dat andersints
Cassatie van zynen dienst sal hebben te
verwachten.

Tacrenboven soo begintmen te diffi-
culteren / de examination van de jūnge
Studenten / totten kercken-dienst be-
quaem/te laten gheschieden/ten spijte t'ghe-
ne den ouden Predicanten nieuwelijc
wort gheverghet/ sijn luyden oock van een-
beginne sonden willen beloven / ende de
gaven hen luyden van Godt ghegeven/
sodanige provisionele ordnen onderwer-
pen / die sijn verclaren met goeder Consci-
entie niet te konnen aennemen.

Maer het is veel meer te verwonderē/
dat int midden van onse Vaderlandt/
niet verre van desen hobe/ doe Placcate

E e e

ende

ende edicten teghens de goede Religions
verwanten / in weynich daghen zyn uyt-
ghegaen ende gheproclameert / met seer
scherpe bevelen ende penen / als teghens
de Vyanden van onsen Staet ende Reli-
gie noyt zyn te wercke ghelept / ghelyck
wy u Ed. bereypt zyn te verthooren.

Wy sullen niet voorder repeteren / t'ge-
ne over eenighen tijt / in ghelycker voe-
ghen teghen de Religions verwanten /
op een andere plaetse is ghebeereet
ende begonnen gheerenteert te worden /
mitsgaders de menichvuldighe acten / en
exempelen tot haren merckelijcken pze-
dictie / ende beswaringhe vooz desen / ooc
ten deele vooz onsen ooghen ghepasseert /
ende gheyleeght. Welcke nevens de vooz-
verhaelbe / niet alleen die continuatie ende
verf'waringhe vande voozgaende proce-
duren klaerlyck aenwyfen: Maer oock
groote oozsaecke geven van te gelooven /
dat de Liberteyt van de Conscientien /
het exercitie vande Chrijstelycke Chere-
formeerde Religie / ende bypicheyt van
t'Vaderlandt / te samen soo suppleck ver-
creghen / ende so loffelyck gemainteneert /
by sodanighe manieren van doen / sulcx
worden geattaqueert / dat daer uyt lich-
telijck groote ende dangereuse swariche-
den ende Inconuenienten souden mogen
uyt-bersten.

Maer ober Burghemeesteren / Raden /
ende Broetschappen van Amstelredam-
me ende Enckhusen / onse respectie
principalen / uytwysende haren schuld-
ghen plicht / oock achtervolghende de W-
nien / ende omme te continueren in hare
affectie ende pber tot den welstant der
landen ende Kercken: Dae rype delibera-
tie niet langher hebben comen ledich
staen / ons luyden haere Ceronwiterde /
extraordinarie / ende gesamentlyck her-
waerts te schicken / om u Ed. den broevi-
ghen ende periculusen staet / inde landen
ende Kercken / te kennen te gheben / van
de Inminente swaricheden te p'adver-
teren, ende rondelye te openen de bedenc-
kinghen die sy daer ober ende jeghens
zyn hebbende.

Wesende soodanich / dat noch goet /
noch wettelijck / noch te aenghenacm kon-
nen houden / t'ghene op dierghelycke wij-
se tot Constraincte oppressie / ende ver-
hinderighe van die Predicanten / Chre-
mcenten / ende Lidmaten van aenbegin
met haer in ernicheydt vande Religie ge-

weest hebbende / inde alsnoch zynde / wozt
voozghensmer / ghepactiseert / ende ghe-
hantgout.

Ghelyck mede geensints konnen toe-
staen / dat op den 3. ame ende authoziteyt
vande Heere Staten (van welke sy ooc
geen geringhe Ledematen zyn) alomane /
ende insouderheyt ten platten lande / de
Predicanten ende Ghemeenten buyten
ghelwoonte / oock jeghens hare conscien-
tie / met nieuwe deccreten / (welcke onse
principalen mozt vooz Resolutien Steets
ghelwyse genomen / hebben konnen erken-
nen / ofte daer in eenighe overstemminghe
plaetse geben) souden worden beswaert /
ghedrepght / ende de Ghemeenten in het
exercitie vande Chereformeerde Religie
verhindert / ofte de Lidmaten van dien /
ter oozsaecke van haere by-een-comsten /
gherauseert ende ghemulctert: Welcke
oock anderen buyten onse Reformatie
wesende / impune zyn gheoozloft.

Niet anders komende bezwoeden / en-
de appheenderen / als dat by vooztgancs
van sodanighe byeende / erozibante / en-
de rigoureuze procedueren in Religions
saken / ende jeghens de Religions ver-
wanten / het byer van oneenicheydt / hoe
langher hoe meer sal ontdecken / de pub-
lycque authoziteyt / samt den florierenden
ende van Godt ghesegghenden Staet der
landen ende Kercken / in groot ghebaer
ghestelt ende soo vele ende groote onhop-
len ende swaricheden sullen veroozsaecht
worden / de welke haest ons Vaderlandt
in jamerlycke conbustie souden moghen
byenghen / ende namaels niet so lichtelijck
wesen te repareren.

Alle twelcke tegenwoozdich kan vooz-
ghecomen worden / indien u Ed. met
geede wijsheyt / discretie / ende modera-
tie / dese saken ghelieven te handelen / oock
andere daer toe te houden ende vermanen /
ende vooznamentlick te versozghen / dat /
pendente deliberatione, op de Remedien /
teghens de Kerckelijcke swaricheden /
het ghevoelen hier te lande aenghenom-
men / ende doozgaens gheleert / (van
t'welcke oock onse Principalen / ende ha-
re Kercken professie doen:) niet indirec-
telijck werden ghesupplanteert / de ghene
die haer daer aen ghehouden hebben / en-
de alsnoch begeeren te houden / soe Predi-
canten als Studenten / ende andere Lid-
maten / niet jeghens hare conscientien
worden beswaert / ofte by anderen van
haer

haer verschillende gheschonghen / nochte in haer exercitie belett / midts gaders alle comminacien ende exorbitante procedueren ghesurcheert ende naerghelaten.

Daer toe wy ghelast sijn u Ed. wegen onse respectieue principalen / met allen ernst / ende ten hoochsten te versoecken: midts gaders serieuze aenmaninghe te doen / dat de selve tot soulagement van het ghepasseerde / wech-neminge van alle ombragie / ende ten eynde een peggelijck mach blijcken / dat de Christelycke Ghereformeerde Religie by publicque autoziteyt hier te lande voort gehanthout / oorde ghelieven te stellen / tot weeringhe van de menichvuldighe ende genoechsame openbare conventiculen / vande Paus-ghesinde / ende haere afgoderijen ende supersticien: welcke dooz middel van onse dissensionen alomme haer pzojht soecken te doen / tot verleydinghe van veel zielen / ende ruine van onse Vaderlant.

Het welcke (Godt lof) eenmael van hare tyrannique procedueren verlost sijn: ende by hare byp ende gerechticheden / midts gaders by de exercitie van de Christelycke Ghereformeerde Religie gemainteneert werdende / onghetwyffelt meer ende meer Godes zeggheninghe sal erlanghen.

Daer aen wy u Ed. bidden de goede handt te houden / ende ons sodanighen antwoorde te laten toecomen / met welcke onse respectieue principalen beter moghen wesen ghecontenteert / ende de slegghende religieus verwanten / die niet verlaten konnen worden / booztaen buyten oppressie / ende in ghenoechsame sekerheyt ende gherustheyt moghen leven / eic.

Gheproponeert aen die Ed. Heeren de Gecommitteerde Raden van de Staten van Hollan ende West-Byerlandt / by de Gecommitteerde van Amstelredamme ende Enckhuyzen den xxix lunnij xvj 4. se. ven-tiene. / ende was onderteykent G. V. Vissz. G. Hoingh. Iacop Poppen. Adriaen Pauw. Gerrit Jacobz. Brouwer. Frederick lantsz. ende Jan Nansz. Crijman.

De Staeten van Zeeland hebben te deser tijt dooz extrazijnarise Ghe-deputeerde / de Staeten van Holland wel ernstich vermaent / ende met veel redenen aenghepozt tot het houden eenes Nationaelen Synodi, als onder andere by dese hier naevolghende propostie te siene is:

Edle Moghende Heeren /

Onse Principaelen hebben ons belast / aen D. C. M. te doen vooz eerst hare distighe gebiedenisse / met aanbiedinge van alle vruentschap ende goede corespondentie ende voozdere presentatie van al het ghene tot der selver dienst / in hun vermoeghen is.

Hebben ons voort ghelast / uwe Ed. Mog. te vertoonen / hoe dat sy upt hune / hier aen-wesende Gedeputeerde / als andersins / bericht sijn: van de ghelegentheit van de opgeresene ende ontstaene misverstanden inde kercken / ende Religions saecken / ende de swarigheden die algereets / daer over in verscheyden plaetsen waren ghevallen / ende noch stonden te bezyeessen / soo daer inne / by behoorlijcke ende wettelijcke middelen / niet by tijt en wierde voorszien: ende sonderlinghe vernemende / dat / niet teghenstaende D. C. M. Mog. nu daer over / ende om onderlinghe eenige middelen te veracmen / om de selve te assopieren ende neder te legghen / nu langhe besigh sijn gheweest / daer naer haere Ed. Mog. van herten hebben verlanghet / echter daer in niet elckanderen niet en hadden kunnen verdraghen / dat sy daer over ten hoochsten sijn bedroeft / ende becommert gheweest. Ende also sy ghenoechsaem verstonde / dat sy hun niet en behoefden te bemopen met de regieringhe ende oorde van uwe C. M. Provincie / maer sulcx te laeten tot uwe Ed. Mog. wijs ende voorszichtig belept / als de ghene / acnden welken die eere moet ghegheven worden / van tot allen tijden / daer inne / niet alle vooz hun selven / maer ooc vooz andere in noot ende swaricheyt sijn: dieck wijs trouwertelijck gheszocht te hebben:

Nietemin considerende / die soo naer verbintenissen ende Onie / die daer sijn by verscheyden tractaten / tusschen de Provincien van Hollant ende Zeelandt / daer dooz de selve verobligeert sijn / d'eenne / d'andere / in alle opcomende swaricheden / met ract ende daet naer vermoghen / by te wesen ende te hulpe te comen:

Maer insonderheyt over-legghende het subiect ende de materie / daer upt dese swaere misverstanden sijn ontsaen / te wesen de verschillen ende de onenigheden in eenighe poincten van de Religie:

Ende wetende dat de selve / ende de eenicheyt in den Godes-diensten is den

E e e y

sterck

Propositie
by de Ghe-
deputeerde
van de Ed.
Mog. Heeren
Staten van
Zeelandt ge-
daen in de
vergaderin-
ghe van de
Ed. Heeren
Staten
van Hollant
ende West-
Byerlandt.

kercken bant die de herten van de menſchen aen malcanderen verbindt / ende dat de landen tot noch toe onder de voffinghe der Overſe zwaerde Religie / zyn verbonden ende ghehouden gheweest / ende vooz den zegghen Godes tot de verwozvene vryheyt ghecomen:

Ende dat de conſervatie van de ſelbe vererghene vryheyt / ende den welſtant des landts / als noch is hanghende aen het maintainen van de ſelbe Religie / ſonder eenighe veranderinghe:

Dat daerenteghen / niet wel anders en kan geſchieden / of daer en moet ter deſer oorzake ontſtaen groote eenenicheyt onder de particuliere onderſaten die van dachtwils oorzake zyn van groote alterationen in Steden ende landen:

De ſake van weſende van groote importantie ende conſequentie / hebben onſe principalen gheoordeelt / dat ſy ten aenſiene van het gemeene intereſt van beyde de Provincien / niet langher en comen noch en behoorden ledich te ſtaen / van hier inne by forme van interceſſie ende advijs by D. Ed. Mo. te doen ende radet / ghene ſy in goeder conſcientie meynen te dienen / tot wechneminghe van de algerects ontſtaene ſwaricheden / ende voozcominghe van alle wydere perjkulen ende onghen.

Hebben daer over goet ghehouden / ons extraordinarie te ſelbe eynde herwaerts aen D. Ed. Mo. vergaderinghe te deputeren / ende vooz eerſt aen de ſelbe te verſoeken ende inſtantie te doen / dat gelyckmen nu eenighen tijt herwaerts / ſiende dat daghelic de verſchillen / ende queſtie in eenighe poincten van die Religie van tijde tot tijde waeren toenemende / van weghen eenighe Provincien / als oock van onſe principalen / met cruyt aenghehouden is gheweest / ten eynde op het ſpoedigſte / een Nationael Synode mochte werden beropen / ende dat aldaer de ſelbe mochten werden afghehandelt / ende de Kercken / ende de ghemorderen allenthalven gheruſt gheſtelt / alſo d'erbaerentheyt leardt / dat van allen ouden tijden / ſoodanighe middel in de Chriſtenheyt / in duſdanghe accidenten / ten ſelven eynde is ghezwuycht gheweest / ende men bebindt dat alle andere middelen / tot noch toe te vergeefs zyn aenghewendt / ende dat vooz die middel / oock vooz Godes zegeninge den gewenſchten vrede in

de Kercke / als die ſonwylle ten upterſten met twijſt ende onenicheyt is beladen gheweest is becomen ende verkregen: Dat oock den Heylighen Geest ons ſelfs in ſyn woort / egeen ander noch beter expedient en heeft voozgheſtelt:

Dat uwe Ed. Mog. als noch believen willen hun te laeten diſponeren / om nevens andere Provincien / toe te ſtaen ende t'accredieren / dat op het ſpoedigſte / ende hoe eer hoe liever / ende iſt mogelijck binnen ſekeren tijt van nu afte beſtemmen / ende daer toe te ordineren / die byeen-komſte van een wettighe Nationael Synode / alwaer de poincte in queſtie / by Godvreeſende / gheleerde / ende vreesame perſoonen / tot de ſelbe vergaderinghe behoort / te deputeren / moghen upt den woort Godes gheexamineert ende ghebefineert worden / daer naer hem dan een peggelijck in alle ſtillicheyt ſoude hebben te ghebraghen / wetende onſe principalen egheer ander bequame middel aen te wiſſen / ende vertrouwende dat de gheuerale vrede in de Kercke (daer toe ten upterſten moet ghecarbeyt worden) daer by ſal worden ghetroffen.

Ende / want ſy wel weten / dat ſulcx ſo terſont ende promptelijck niet en kan geſchieden / maer dat daer toe eenighen tijt wert gherequireert / om alles daer toe noodich te prepareren / ende dat men onder tuiſſchen verneemt / dat noch daghelic vele ſwaricheden hier over in verſchepden Steden ende plaetsen ontſtaen / dat oock verſchepden Predicanten ende andere perſoonen / ſoo men verſtaet / hun zyn beclagende van t'ghene hun / allenſich ter ſaecke van deſe differenten / is overghetomen / waer teghen ſy hun met de gemeene Juſtitie willede behelpen / ſy daer toe vooz als noch / ſoo het ſchijnt / niet en hebben kunnen geraecken: So meynen onſe principalen / onder correctie ende het wel nemen van D. Ed. Mo. dat het ten hoochſten nodich is / dat proviſionelijc / ende tot dat de queſtien ende controverſien by de voorszreven wettighe Synode ſullen weſen ghebecideert / ordy ſoude behooren gheſtelt te worden / dat de voorszreven clachten werch ghenomen / ende de Kercken ende de particuliere die hun by voozgaende procedueren vinden genterreſteert / eenich contentement mochte worden ghegeven / op dat ſy redenen hadden hun ſtille ende gheruſt te houden / ende alſo

1617. alsoo die voorszreven decisie af te wach-
te/ende dat daer weder alle vozdere/ noch
te breefen ongemacken / mochten worden
voorzghetomen. Dit alles meynen onse
principalen/dat oock kan gheschieden/en-
de sonder verminderinghe van de autho-
ritept van de Overhept/ ende sonder pre-
iuditie van de questien ende diefferenten/
daer van men soude hebben in de aen-
staende Synode te disputeeren en te han-
delen. Verclarende nochmaels in een goe-
de conscientie de ruste ende vrede by haer-
re soo werde naeghebuieren ende bondt-
ghenooten lief hebbende/ sy teghenwooz-
delijck anders niet en souden kunnen ra-
den/ ende inghelijcke warigheden zijn
de (daer vooren hun Godt wil bewaere)
ghelijcken raet van uwe Ed. Mo. seer
geerne souden aennemen. Versoekende
daeromme dit alles hun ten besten te wil-
len dupden / ende daer op sulckx letten/
als den wilsant van u Ed. Mo. Provin-
tie / ende Vooghen nootd van de kerche/
zijn verespichende/verwachten hier op
eene toeverlaetighe antwoorde. Aldus
ghedaen ende overghegheben/ter verga-
deringhe van de Ed. Mo. Heeren Sta-
ten van Hollandt ende West-Vrieslandt/
desen tienden Mey/ Anno, 1617. ende was
onderteykent I. De Malderee, Brouwer,
E. Pottey, Bonifasius de Jonghe.

De Ed. Heeren Ghe deputeerde der bo-
ven-ghenoemde Provincien/hadden wel
ghewenscht ende ghewoopt / dat de Ed.
Mo. Heeren Staeten van Hollandt ende
West-Vrieslandt/ lettende op haere ern-
stige ende wel-ghemeynde Propositien
ende Vermaenijnghe/ het schip wat o-
ver eenen anderen bouch souden gewent/
ende haer eene goede antwoorde souden
ghegheben hebben / maer nae eenigher
weken deliberatie over de inlandtsche so-
werelike/ als Politijcke onenicheden
(Hollandt ende West-Vrieslandt in roe-
re ende in scheuringhe stellende) hebben
de Staeten der selver Provincie by
pluralitept van stemmen / op den vierden
Augusti, dese Resolutie ghenomen/ die ge-
meynelijck De scherpe Resolutie ghenoemt
wort: de woorden der selver syn dese:

Na dat in de vergaderinghe van de
Heeren Staeten van Hollandt ende West-
Vrieslandt / opt vijfde Poinct vande be-
schrijvinghe/waer op de Heeren Ridder-

schap/ Edelen/ ende Steden van Hollandt
ende West-Vrieslandt/ te ghens den xxj. Fe-
bruarij inden jeghentwoordigen Jaere van
1617. Staetsgewijse inden Hage beschre-
ven waren / op die poincten van het vres-
ces vande selve vergaderinghe den xxij.
Marti ghenomen / omme daer op den xj.
April weder te vergaderen / midtsgaders
den vrieff aende Steden by de ghecom-
mitteerde Raden gheschreven den x. Julij
lesleeden / beneffens t'gheene inden loo-
penden Jaere openbaerlijck soo binnen
de Stede van Haerlem, Amstelredā, Schoon-
hoven, Brielc, Oudewater, VVoerden, Heusden,
ende sonderlinghe alhier inden Haghe, te-
ghens die Orde/ Wy/ ende gherechtijch-
heiden der Landen ende Steden datelic
is ghepasseert/tot verscheiden malen seer
rijpelijck was ghelett/ ende beele instan-
tien te vergheeffs gedaen/omme den Ge-
deputeerden van eenige Steden (die ver-
claerden/niet ghelast te wesen/hen mitten
Heeren/ Edelen/ ende de meeste Steden
von Hollandt ende West-Vrieslandt te con-
formieren) omme de selve Ghe deputeerde
tot een ghevouchlijcke ghenoechsaemhept
ende accommodatie vande sake te bewes-
ghen: Oock niet teghenstaende ten lesten
aengheboden is / dat indien op te Cheu-
logique disputen upt de vijff poincten in
de Haechsche conferentie inden jare xxiij.
elf verhandelt/definitie ofte decisie soude
dienen ghedaen/ de voorszreven Heeren
Edelen/ende de meeste Steden te vreden
waren/ dat tselve soude ghedaen werden
by ghe deputeerde vande Ghereformeer-
de hooghe Overichheiden ende Kercken/
respective daer toe Wettelijck te verga-
deren / ende dat tot conservatie vande
Hocheiden/ wy/ ende gherechtijchheiden
der lande van Hollandt ende West-Vries-
landt/ onder de authozitept ende directie
vande Heeren Staten der selver landen/
een Synodale vergaderinghe Provincie-
ciael upt vijftien Classen der selver lan-
den soude gheconvoceert werden / omme
mit ende ten over-staen vande Ghecom-
mitteerde vande Heeren Staten vooz-
noemt/ te adviseren ende te delibereren
op de onderlinghe tolerantie/ ende naer-
dere bepalinghe der leere over de vooz-
schreven poincten/midt verbot dat gheen
leere byde Ghereformeerde Kercken der
Christenhept / ende namentlick vande
Vereenichde Nederlanden niet aenghe-
nomen / die Gheemeente soude werden
E e e ij

1617

Wort vooz-
gheslaghen
ee Synodus
Provincie
ael.

Resolutie
der Staeten
van Hollandt
ghenomen
den vierden
Augusti,
1617.

voorzghedraghen/ op pene van Kerckelike censurē ende Politische correctie / waert noot: *De Matio- nacie Syno- dus wort af- geslaegen.* So is eytelich byde Weeren Edele / ende die Ghepropiteerden van de meeste Steden van Hollandt ende West-Prinslant Staetsgewijse verstaen/ dat sonder seer schadelijcke Prejudicie ende nadeel vande Hoofscheden / vyz/ ende gherechticheyden der voorszgheden landen ende Steden inde opinie van eenighe Steden / verstaende dat men als nu soude behooren inne te willighen niet alleen het conuoceren van een Provinciale/maer oock van een Nationale Synode/ niet en can bewillicht werden/ so omme t'ghene den Heere Staten van Hollandt ende West-Prinslant/nae de Kercken/enden landen alleen toecoomt/midt andere niet ghemeyn te maechen / als om deele andere ghewichtige ende pregnante redenen ten deele verthoont: Ende is daeromme byde voorsz. Heeren/Edele/ende meeste Steden/als vooren/verstaen ende ghesolueert/dat een peggelijck alle het ghepasseerde inde voorszgheden vergaderinghe naeder overdencken / overwegghen / ende ghetrouwelyck nae de waerheyt rapporteren sal / op hope dat Godt de Heere Almachtich zijnen Godtlijcken segghen verleenē/die doghen naeder openen/ende die ghemoederen disponeren sal/ tot alles wes tot Godes eere/ende glorie der landen vyz/ende gherechticheyden/mitsgaders behoudenis van de Evangelische waerheyt ende eenicheyt dienstelijck is. Ende ten eynde daer en tusschen een peggelijck mach onderrecht ende verseeckert wesen vande oprechte goede meynijnghe vande Heeren Edele/ende die meeste Steden van Hollandt ende West-Prinslant/omme waerheyt ende eenicheyt in Religions saecken te houden/ende te doen verdwynnen t'ghene ter contrarie niet onrecht wordt ghestroeyt/ende haere Edel calumnien selijck nae-ghhegeven: So is verstaen/dat de gheconspiceerde verclaringe dies aengaende sal worden ghedrukt/uytgegeven/ende ghemeyn ghemaect. Dat oock de antwoorde aende Heeren Staten van Zeelant ende moratis murandis aende Gecommitteerde vanden Provincien van Gelderlandt / Prinslant/ende Omme-landen/sal worden ghegeven ofte overghesonden / daer by vougghende t'ghene nae het instellē der selver tot naeder ac-

commotatie is ghesoffereert / alles ten eynde de goede Ghemeente ende de voorszgheden Provincien/vande goede intentie ende Officien vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Prinslant inde voorszgheden saecke/moghē worden geïnformert: Dat voorts de Resolutien op te Kerckelijcke saecken voorszgheden namen by de Heeren Edele/ende Regenten vande Steden ende Dorpen (die de selve inden haren dienstich / oft nobich bebinden) niet alle moderatie ende discretie sullen moghen achtervolcht / ende by alle bequame middelen geerheydt wordē / omme de goede inghesetene in ruste ende stilte te houden/ oock alle Weegghen van datelicheyden ober personen/publijque ende andere plaatsen ende goederen aff te weren / Ten Welcken eynde de Regenten vande Steden by desen/ by provisie ende tot dat anders Staetsgewijse sal wesen gheordonneert (voorz so veel t'noot is) gheanthoriseert werden inden haeren te ghebruycken t'ghene andere Steden van Hollandt ende West-Prinslant (best in t'bestellen van haere politieque Regieringhe verseeckert synde) ghebruycken / Oock by het aennemen van meer volck van wapenen, so verre Burghemeesteren ende Voetschappen vande Stedsulcx tot haere verseeckeringhe ende afweeringhe vande voorschreeven datelicheyden noodich bevinden/Ende off yemant over t'ghene Burghemeesteren ende Rigidiers dies-aengaende sullen doen,ordonneren off executeren,hen soude willen beclaghen, verstaen dat t'selve aen niemant anders als aen de Heeren Statē sal mogen gheschieden,houdende voor nul ende van onwaerden t'ghene by eenighe Collegien van justitie ofte anders daer reghens sal ghedaen ofte voorghenomen worden, sulcx dat niemant daer aen sal wesen ghehouden. Verstaen voorts/dat een peggelijck in Eedt / ofte dienst der Heeren Staten ofte respectieve Steden wesende / int hanthouden vande publijcke Auctoriteyt vande Heere Statē ende Regenten vande Steden/ mitsgaders het aff-weeren vande voorszgheden datelicheyden (des vermaent synde) ghehouden sal wesen hen behoorlijck te ghebruycken ende emploeren/naer geleghentheyt der saecken. Dat oock van weegghen den Heeren Staten van Hollandt/ende West-Prinslant / aen allen oversten/Capiteynen/ andere Officiers ende volck van oorloghe/ daer sulcx nootdich

1617.

bich ofte dienstich sal wesen ernstelijck belast ende bevolen sal worden (oock niet teghenstaende eenighe andere bevelen) den H. Staten ofte haere gecommiteerde Raden in hare absentie / ende de Magistraten vande s. teden daer sy in garnison ghebruyckt worde / ghetrouwe ende ghehoorzaam te wesen / ende alle datelic heppen als vooren (sonder eenighe exceptie) te helpen aff weeren / op peijne van cassatie / die datelijck by ons / ofte onse gecommiteerde Raden sal worden gecreuteert. En onnme syne Excell. Prince Maurits / als Gouverneur / oock me Vrouwe de Princesse van Oraigne / weduwe van mijn Heere den Prince van Oraigne H. Ghedachten / mitsgaders Prince Hendryck te verseecken vande oprechte affectie vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Indienlant / ende namentlijck vande Heeren E. belen / ende het meerderdeel van de Steden / tot handthoudinghe vande bype / ende gerechtigheiden der voorsz. Landen / behoudenis vande ware ghereformerde Religie / ende alle t'geene van oprechte liefhebbers des Vaderlands / oock vande loffelycke memorie ende meriten van hooch-ghebachtte Heere Prince van Oraigne / ende van haere Excellencien selfs / midt behoudenis vanden welstant der Landen / midt reden mach worden begheert / ende haer Excel. int bedien van haere Gouvernemen ten ende hooghe Ampten / conform haere commissien / instructien / ende acten altyt te sulien hant-houden / oock henlynden continueren ende vermeerderen haere oprechte goede affectie / ende haere Excel. te vermanen ende versoeken / dat haer ghelieve / tot t'geene voorsz. is / de handt te bieden / myne Heeren de Staten van Hollandt ende West-Indienlant (ende namentlijck den voorsz. Heeren E. belen / ende Regheuten vande Steden) die selfs / oft haere Ouders van het begin der oorloghe af tot nu toe mede vande eerste syn geweest / die goet ende bloet voer der Landen byp ende gherechtigheiden / ende de ware Christelycke Religie hebben gemployert / ende noch bereydt syn te employeren / syn gecommiteert twee wyte E. belen ende Ghedeputeerden vande Steden van Haerlem / Delft / Leyden / Gouda / Rotterdam / Almar / en Hoorn. Ghedaen inden Haghe den vierden Au-

gusti, Anno 1617. onderstont O. d. onnan 1617.
tpe van de Staten.

Ende was gheteyckent

A. Duyck

Haere H. M. wel wetende dat dese Resolutie (by pluraliteyt van stemmen genomen) veel opspraakke soude onder wopen wesen / Soe hebben de selfde stae daer nae dese Justificatie laeten instelle / ende hebben de selfde in openen d'uck aeden dach ghegheben.

De meeste leden van de Vergaderinghe vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Indienlant bemerkende dat in de Regieringe vande selve Landen jegenwoordich by eenige Steden werdt genomen eenen cours voer desen ongherooyt / en die nergens anders toe en tan strecken als om de selve Regieringhe / die tot noch toe soo aengenaeem by de Ingesetenen en goede vrienden / ende den Vanden ten hoogsten ontsichelijck is geweest / by een peder verdacht ende veracht te maeken / door dien de selve Steden haer de Resolutien by t' meerderdeel genomen / niet alleen niet en wille onderwerpen / nae t'gebruyck van alle welghereformeerde Collegien ende vergaderinghe / maer oock haer selven daer jeghens opposeren / ende haere oppoittie niet alleene syne Excellentie / en de Raden van t' Landt / maer oock de naburzighe Provincien / die daerinne niet te disponeren en hebben / ende daer en boven oock de Gemeente bekent maeken / jae de selve Gemeente occasie geven tot onbehoorlike ende columnieuse impressien / als off de Heeren E. belen ende de meeste Steden waeren trachtende tot veranderinghe van Religie / ende confusie van Politie / de voorsz. naburzighe Provincien sijn in eenen cours / die de Byhepden ende gherechenden vanden Lande van Hollandt ende West-Indienlant ten hoogsten teghen-gact / de gecommiteerde Raden overleveren poincten directelick strijdende met de voorgaende Resolutien / om daer op de E. belen en Steden te beschrijven: hebben niet comen nae-lae ten over alle het selve hare nyterste doofhepde ende leedt-wesen bekent te maeken / ende voorts haer sulcx te quijten ten dienste van haer liebe Vaderlant / ende vande Wettelike Regieringe van dien / als den Eedt mede byenght / waer mede

Justificatie van de Resolutie der Staten van Hollandt ende West-Indienlant genomen den vierden Augusti 1617.

ſp aende Lande ende aende ſelve Regie-
ringhe ſijn verplijct / op hoerpe dat de
voorz. Steden ſienbe het evidente pe-
rijckel / waer in 3p de Landen ende Re-
gieringhe ſijn bzeughende / haer naerder
ſullen bedencken / ende van ſodanighen
cours deſiſteren / tot conſervatie ſoo van
haer ſelver / als van alle andere / die by de
wel-ſtaut vanden Lande van Hollandt /
ende Weſt-Indiſt ſijn gheinterſceert.

Voort eerſt ſoo verclaren de meefte Le-
den voorz. dat de Reſolutie ghenemen /
op den vierden Auguſti laet ſeden / byde
Edelen ende de meefte Steden / ſonder
veranderinghe vande Regieringhe van
t'landt / niet anders en can ghehouden
worden / als voort een Reſolutie vande
Staeten van Hollandt ende Weſt-Indi-
ſt / houdende over ſulcx voort aenghe-
naem de notificatie voort de Gedeputeer-
den vande Vergaderinghen daer van
ghedaen aen zyn Excel. me Wylde de
Prinſeſſe Douagiere van Orange / en-
de aen Prince Wepndich / mitſgaders de
bevoiren ghedaen byde ghecommittreerde
Raden / volghens haren Eedt ende in-
ſtructie / tot maintainement ende uyt-voe-
ringhe vande ſelve Reſolutie / ghelijck ſp
ter contrarie alle t'gunt daer jeggens is
ghedaen ofte voort ghenomen / niet an-
ders en connen houden / als voort onwet-
telijck ende ſtrijdtich met den wel-ſtaut en
regieringhe van deſe landen.

Want niemandt en kan ontkennen /
ende wort by den gheenen die haer daer
jeggens onbedachtelijck formalifereen
toegheſtaen / dat de ſelve Reſolutie is ge-
nomen byde Heeren Edelen ende de mee-
ſte Steden / de welcke na t'oude gebuyck
van deſe landen / het recht hebben om
Staetſghewijſe te reſolveren / ende hare
reſolutien als reſolutien vande Heeren
Staten te doen obedieren / conform de
alghemeene rechten ende t'gebuyck van
alle goede Politipen / mede bzeughende /
dat het meerder ghedeelte vande leden /
het recht heeft om het lichaem te repreſen-
teren de 20de inden Jare 1581. beſtoet /
op de beſoigne vande vergaderinge van
de Heeren Staten van Hollandt en Weſt-
Indiſt / bzeught oock ſulcx expreſſe-
lick mede uytghenomen alleen in materie
van contributie / ende veranderinge van
de Regieringhe. Dien volghende hebben
de Steden / die haer in deſen formalifere-
menichmael in ſaeken van groote im-

portantie andere Steden helpen over-
ſtemmen / ende overſtemminghe jeggens
haer ſelven plaetſe laeten hebben.

Wat can daer oock onredelijcker zyn /
als dat de gheene / die inden haren by
pluraliteyt concluderen / ende oer ſulcx
hare mede-raden ende Wylſchappen o-
verſtemmen / ſodanighe ſtemmen ter ver-
gaderingen bzeughende / evenwel niet en
willen lyden / dat de medelede vande ver-
gaderinghe jeggens hare ghelijcke recht
ghebuycken / als ſp ghebuycken jeggens
andere / t'waer noch eenichſins excuſabel
indien de leden die overſtent ſijn / allen
ſufſineerden / dat de Reſolutie by Plura-
liteyt ghenomen inden haren niet en ſou-
de werden gheeffectueert / ghelijck van
weghen de Stadt van Amſterdam op de
Reſolutie vande Jare 1614. is verclact /
ende by de andere leden toegheſtaen / maer
datmen nu verder gaet ende de conſenti-
erende leden / oock allen anderen / die daer
mede wel te vreden zyn / niet en wil toes-
laeten haer met ſodanighe reſolutien te
behelpen / ende dit niet alleen in Kerckes-
lycke ſaeken / maer oock in ſaeken raec-
kende de verſeekertheet / bypieden / ende
gherechtigheden vande landen ende Ste-
den / mitſgaders de conſervatie vande
Wettelycke authoziteyt vande Heeren
Staten / Is geenſins te verdraghen / alſo
daer uyt niet anders en can volghen / als
een punte anarchie ende confuſie ofte do-
minatie van die Steden / die de minſte ſijn
in ghetalc / over alle andere Steden / ende
over het gantsche landt / ofte overdra-
ginghe vande Regieringhe van het landt
aen andere Collegien / die voort plurali-
teyt van ſtemmen uytcomſte connen vrin-
den in hare beſoigne. Alle twelck de
voorz. meefte leden verclaren / nummer-
meer te ſullen toetſaen / ſoo langhe haer
Eedt de middelen ſal gheben om ſulcx te
connen verhiinderen.

Dat jeggens de voorz. Reſolutie van
den vierden Auguſti. wort voort gebuyck-
t / dat de ſelve ſoude ſijn ghepreparert by
aparte vergaderinghe ende deliberatie /
ſonder voortgaende commiſſie ofte depu-
tatie / daer toe Staetſghewijſe ghedaen /
mit excluſie vande Gedeputeerden van
andere Steden / Is gheſurdeert op ſuſpi-
cie / ofte quaede informatic / ter contra-
rie is waerachtich / dat de ſubſtantie van
de ſelve Reſolutie tot verſepden malen
by ghedeelten / ende daer nae ghelijcke-
lijck is

1617.

1617. Ick is voorsz. ghebraghen inde vergaderinghe nae ghewoonte dat daer op by de meeste stemmen Wettelich is gheconcluseert ende Staetsghewijse deputatie gedaen/ om de selve substantie schriftelich te verbatē: Dat het gheschifte/ byde Gheputeerde daer van ghemaect/ de vergaderinghe is voorsz. ghebraghen ende Wettelich ghearresteert/ niet alleen byde meeste stemmen vande presenten (hoewel andersins de absenten ghehouden werden haer met de meeste stemmen vande presenten te conformeren) maer oock byde meeste stemmen van alle de Leden vande vergaderinghe. 't is waer/ dat de Gedeputeerden van eenighe Steden bywylen metten anderen hebben ghecommunicceert/ niet om nieuwe Resolutien te formeere/ maer om de Resolutie Staetsghewijs ghenomen met goede redenen te defenderen/ t welcke byde selve niet en is ghedaen/ dan nae dat andere Steden niet alleen eenighe Maenden/ maer eenighe Jaren lanch/ haer daer inne hadden voorsz. ghegaen/ ende dat om de voorsz. Resolutien te evertē/ sulcx dat de voorsz. meeste Leden ghenootsaecht sijn geweest tot de voorsz. communicatie / die onder de Leden van een lichaem niet en is onghewoont / oock sonder deputatie / soo wanneer die selve gheschiet tot maintienement vande authoriteyt/ het gantsche lichaem competerende/ ghelyck sulcx oock blijkt uyt de instructie byde Staten/ soo van dese als andere Provincien ghegheuen aenden Raedt van Staten / mede vzeinghende/ dat die vanden selven Raede vande communicatie/ deliberatie ende Resolutien/ van hare Collegie niet en sulzen spreken buuten het Collegie / Ten waer met die vanden selven Raede apart gheschepden van alle andere.

Byde voorsz. meeste Steden en sijn oock gheen andere Steden voorsz. ghegaen / veel minder uytghesloten/ uyt de voorsz. communicatie / als alleen die haer inde vergaderinghe jeghens de ghenomene Resolutien formaliseerden/ ende te vooren vergaderende apart / andere Steden uyt hare communicatie hadden uytghesloten / sulcx dat het seer vzeemt is/ ende buuten reden in anderen te culperen/ tgunst men selfs eerst heeft ghedaen/ ende also anderen daer toe veroorsaecht.

Off nu schoon de Gedeputeerden van eenighe Steden op de voorsz. Resolutie

met haere principael begheert hebben te communiceren / soo en hebben zy daer voorsz. anderen niet comen beletten de selve Resolutie te nemen ende arresteerē/ aenghesien alle de poincten waer op de voorsz. Resolutie is ghenomen/ langhe te vooren waren ghebracht inde Poincten van beschyppinghe ende van recessen/ ten deele oock voorsz. missien vande ghecommiteerde Raden de Steden ghenotificeert/ om daer op tybelyck te letten/ sulcx dat de Steden ghehouden waren op alle de selve Poincten / ende voorts op alle voorsz. vallende saecken haere Gedeputeerden ghelast te senden/ ofte andersins soude het inde macht sijn van eenē Stadt onder Pretect van rapport / gheschiedich alle saecken te houden buuten Resolutie/ ende consequentelich in ghebupzighe disorde / twelck den staet van het Landt geensins en can verdraghen / ende daer en boven strydich is met het ghebupck aengaende tot noch toe onderhouden.

Ten is niet genoegh dat weynich Steden segghen/ dat de voorsz. Resolutie niet en streckt tot den dienst vanden Lande/ want oft sulcx waer is ofte niet / t selve en can voorsz. hare opinie niet werden ghecedeert/ maer staet het oordeel daer van aende gantsche vergaderinghe/ ende by diverseit van gevoelen/ aen t meerder deel van dien/ die Woetschappen die inde Steden ende de Raedtspersoonen/ die in haere Collegien werden overstemt/ conuen alle t selve seggen/ maer connen nochtans daer mede de conclusie niet verhinderen/ de voorsz. Burghermeesters/ Raden / ende Woetschappen vande meeste Steden/ ghevoelen ende houden voorsz. her ter contrarie/ dat de voorsz. Resolutie niet alleen dienstich/ maer t eenemael nocht is gheweest tot behoudnisse vande verseeckerheyt/ vryheden/ ende gherechticheden vanden Lande van Hollandt ende West-Vrieslandt int ghenerael/ ende vande Steden int particulier/ sulcx oock dat sonder evident verijckel de selve Resolutie niet uytgheselt en heeft comen worden.

Want voorsz. eerst wat aengaet de accommodatie vande kerckelycke differenten/ nae dat inde Resolutie inden Jare xvjc. xiiij. daer op ghenomen/ so veel was toegegeven by de Heeren Edfen ende meeste Steden/ dat de Stadt van Dordrecht daerinne nam contentement/ na dat ver-

F f f

volghen §

1617.

volghens verscheppen acten tot naerdere interpretatie ende moderatie vande selve Resolutie waren genomen/ om de Stadt van Amsterdam ende andere mede te geven contentement/ ende namentlyck om de selve te verscekeren/ ieghens t'inboeren van alle questien/ byten de ghene die alrede waren gherezen over de Predestinatie/ ende den aenlede van dien/ sonder datmen nochtans nae langhe Patientie daer mede yet op de selve Steden hadde gebozert: Naer dat eyntelyck op de hope ghegeven by de Stadt van Enckhuyzen/ noch eenighe Gedeputeerden van Amsterdam/ by den Heeren Edeelen ende meeste Steden was gherondefendeert in het deen vande deputatie van eenighe Politique ende kerckelike Persoonen/ op den voer van t'besoingne vanden Jaere 1591. om alles by te brengen/ dat tot naerder accommodatie dienstich soude moeghen zyn/ t'welck by den selven is ongheslooten/ die de voorsz. laghen daer van hadden ghedaen / soo is noch eyntelyck soo verghaerbydt/ opte instantie vande Stadt van Amsterdam/ ende andere/ dat de Heeren Edele/ ende meeste Steden/ onaengesien de groote alteratie vande Humeuren vande kerckedienaers/ ende de verscheppen complotten van enighe der selver ieghens het recht vande Landen ende namentlyck ieghens het recht inde verhuysinghe tot kerckelike Ampten / de Heeren Edeelen ende Steden competerende/ haer hebben ghedisponiert tot het conuoceren van een Provinciale Synode/ van Hollandt ende West- Vrieslant/ maer de wyse men daer mede besich is/ ende alles daer toe prepareert/ soo zyn/ dooz sekeret belept/ viernaburzighe Provincien opgemacht/ om te bevoorden een Nationale Synode / ende de selve vast te stellen booz het houden vande Provinciale / om alsoo trecht vande conuocatie/ directie/ ende approbatie / den Staten van Hollandt ende West- Vrieslant competerende/ in saken den welstant vande kercken raekende / te brengen aende Staten vande selve Provincien/ ende de Provinciale Synode pegghens alle redenen van goede Politie/ oock jeghens het kerckelike ghebruick te doen dienen / alleen om de kennisse vande saken te brengen aende selve Nationale Synode/ besaende ten meerderdeel ynt personen / die haer inde voorsz. differenten sulx hebbe

verclaert / dat de kercken-dienaers die de selve Nationale Synode soo hooghe recommanderen/ vande upteompste vanden t'haren boozdeel / haer t'eenemael seer wel condon versceekert houden/ ende dat niet jeghenstaende by mijn Heeren de Edeelen/ ende meeste Steden was aengheboden/ alsoo t'stuck vande Leere ghe-meen was met alle de ghereformeerde kercken / indien overde questien vande Predestinatie ende den aenleeden van dien eenighe decisie nodich soude mogen syn / dat eenighe Provisionale oordeel stelt zynde/ na de gheleghentheid vande kercken van dese Landen/ op de voorsz. differenten/ boozs het oordeel vande alghemeene Gerefomeerde kercke mochte worden gebozert/ met welck presentatie/ soo billich ende redelyck zynde/ immers te verhoppen was / dat de Heeren Edeelen ende Steden. soude hebben moeghen volstaen / alsoo tot decisie van de Leerpoincten de alghemeene Concilien ende niet de Nationale by de Christelike Hooghe Overhepden ende de gheleerste Theologanten bequaemst ende expedientst zyn ghehouden.

Agunt daer nae is gheboelcht. / heeft wel ghetoont hoe seer de Regierders van eenighe/ doch weynich Steden/ dooz ghepassioneerde kerckedienaers werden verboert tot Nadeel van de bygheden ende gherechtigheden vande Lande van Hollandt ende West- Vrieslant / alsoo de Gedeputeerden vande vier Provincien/ niet jeghenstaende so veel Remonstrantien ter contrarie ghedaen byde Gecommitteerde van Hollandt ende West- Vrieslant/ Utrecht ende Overijssel / evenwel hebben booztgegaen met de deputatie tot de Preparatie vande voorsz. Synode Nationaal / directeluck pegghens de Wanie van Utrecht byde Provincien beswooren / waer by onder andere souderaine gherechtigheden/ de dispositie over de Religie aende Staten van yder Provincie is ghebleven gherefervert / gheschulx byde Staten Generael ende zyn Creell. is verstaen noch inden Jaere 1590. als wanneer de Statē van Utrecht/ met kennisse ende approbatie vande Staten Generael/ zyn Creell. commissie hebben gegeven/ waer van het eerste Poinct is/ dat zyn Creell. de Christelike Evangelische Religie soude onderhouden/ ende doen onderhouden/ volghende de Ordonantien/

1617.

nantiën / haer op hyde Staten vanden Lande van Drecht ghemaecht / ofte als noch te maecten / alsoo de voorsz. Staten verstant den de dispositie over t'stuck vande Religie / henlupden / volghende het 13. Artickel vande voorsz. Dnie te compe- teren / waeromme de Ghecommiteerde van Hollandt ende West-Vrieslandt seer wel ende volghens haren schuldige plicht teghens de voorsz. deputatie ende alle den ghevolghe van dien / hebben ghepro- testeert / als synde alle t'selve styndich met de voorsz. Dnie / ende naedeelich de bygheden ende gherechticheyden van de voorsz. Landen van Hollandt ende West- Vrieslandt / tot conservatie vande welke alle de Regierders van t'Landt by Ede- lyn verbonden.

Weshalven grootelick is te verwonde- ren / dat van wegen eenighe Steden / ver- re de minke in getaele / waer van eenige / soo te vertrouwen is / oock daer toe ghee- ne last hadden ghegheven / iegens de selve verclaringhe vande Ghecommiteerden van Hollandt ende West-Vrieslandt / heb- ben ghepoecht te doen een contrarie ver- claringhe / daer nochtans gheen Steden / nochte particuliere Leden vande Pro- vincien ghequalificeert syn / om inde Ge- neraliteyt haer opinie te verclaren / ghe- lyck sulcx soo van wegen de Landen van Hollandt ende West-Vrieslandt / als van weghen het Landtschap van Overysel / met goede reden is ghesustineert. Alle t'welcke niet jeghenstaende / hebben eben- wel de voorsz. Gheputeerden vande vier Provincien / sonder oock daer toe vooz heeren te verthoonen hare credentie vande Staten van de respectie Provincien / voozt ghegaen met hare besoigne / de Camer vande Generaliteyt daer toe onbe- hoorlyc gebuycht en haer ontwerp / waer by vooz t'recht vande respectie hooghe Overheden seer wepnich is gesozght / ter vergaderinghe vande Staten gherap- portceert / trachtende de voorsz. Ghede- puteerden haren onwettelicken cours co- leur te gheben / dooz de verbeethheyt van- de Leden van Hollandt ende West-Vries- landt / waer de selve Landen / niet ieghen- staende haere groote moeyten tot de ghe- meene saccken / oock het deboursament van so swaere sommen van Penningen / waer dooz de selve ten hooghesten syn be- staert / in soo elepne consideratie syn ge- comen by de Gheputeerden van eeni-

ghe andere Provincien / datmen in een- saecke van soo groote inportantie / haer het beraet van eenen dach niet en heeft willen gunnen / ende de deliberatie / haer te ghevalle / soo langhe yptstellen / behal- ven meer andere wederweerdicheyden / die te langh souden vallen te verhalen / alle gheoccaseert dooz den cours van eenighe Steden / die dooz haer by-wesen ende aenhouden / de Gheputeerden van die voorsz. vier Provincien styven jegens de resolutien / die by de Staten van Hol- landt ende West-Vrieslandt syn gecomen / zynde t'selve soo naedeelich vooz de Lan- den van Hollandt ende West-Vrieslandt / dat in cozten tijt wel conde gebueren / dat die gheene / die daer toe occasie hebben ghegheven / de eerste souden syn die haer daer over souden beklaghen.

De voorsz. meeste Leden verstaen nie- mant vande andere te wijcken inde voorz- stant vande ware Christelijche gherefor- merde Religie / waer voozen vele van he- lypden niet wepnich ghedaen ende ghele- den hebben / doch en meenen niet dat de selve Religie bestaet int Prechs aenmenen van opinien van eenige particuliere Lee- raers / over het stuck vande Predestinatie ende den aencliven van dien / waer over vele Gheleerde ende Godtsalighe Per- soonen niet eenpaerlijck hebben gevoelt / maer wel inde Poincten by de oude Chri- stelijche Kercke eendrachtelijck ypt God- des Woordt aengenomen / inde weeringe vande Pauselijche tyrannie / afgoderij / ende supersticien / ende voozts inde bevoz- deringhe vande onghedepynsde Godsalic- heydt ende beternisse des lebens / sonder dat noch de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt / ofte oock die Regier- ders vande Particulere Stede haer heb- ben verplicht tot maintainement vande eene opinie / aengaende de Predestinatie ende aencliven vandiën / hove d'andere / ofte de censuren / die de Kerckelicke per- soonen ter oorzaecke vande selve verschil- len alleen vooz ghenomen hadden jeghens hare Medebroeders / nae ghenomen kenneisse / hebben gheapprobeert / vinden daeromme seer onbehoorlick / soo langhe de voorsz. differenten sulcx niet en syn ondersocht met moderatie ende onpar- tijdighe ghemoederen / dat dooz crachte van Godes Woordt de conscientien / ter eener ofte ter ander zijden comen werde overtuycht / dat middeler tijdt / ende by

f f f f y

p r o b p s i e

propheſie de voozgaende kerckelijche vergaderinghe ende Regieringhe verlaten andere vergaderinghe ende Regieringhe ingheſtelt / ende alſo den hant bande eenicheydt ſal werden ghebroochen / welcken hant eens onthoude zijnde / niet lichtelijck inden voozgaenden ſtaendt en wert herſtelt / ghelijck by verſchepene droevighe exempelen / ſoo vande oude / als van onſe tyden / niet dan al te ſeckerlijck blyckt. Dat inde kercken differenten ontſtaen / oock ſwaricheden jeghens de aenghenomen Leere / en is niet nieuw / noch ongheroort / de duyſterheydt van verſchepden materien ende de ſwackheydt van het menſchelycke verſtant / brenghet ſulcx dickmael mede / maer dat ſulcx ſoude werden ghericht dooz Proviſionele ſcheuringhe / is inde oude ende gereformeerde kercken alſijt wederſproocken / als de welke voozbaſt hebben ghehouden / dat blyvende het fundament / twelcke is Christus, vele andere onwetenheden ende dwalinghen ſoo inde Lidmaten als Leeraers ſelve / connen ende behooren verdraghen te worden / ende dat de affonderinghe is het uiterſte remedie waer toe men niet en behoort te comen / dan ſoo wanneermen inde conſcientie is verſeekert / datmen de eenicheydt niet langer en can nochte en mach onderhouden / in welchen ghevalle oock noodich zijn behoorlycke trappen van vermaninghe ende ſolemnele verclarighe. Overſulcx indien int voozſtellen van eenighe vzeemde opinien ofte beſwaringhe van anderen van haer discreperende by jemandt was gheerredeert / t'ſelve hadde behooren ghericht te werden dooz cenſuren / ſoo vande kercken / ſtaden / als vande Claſſes, welke Claſſes tot dien eynde by den anderen hadden behooren gehouden werden / alſo om alle t'ſelve te rechten / de ſcheuringhe gheen bequaem nochte geoorloft middel en was / want indient ſonder voozgaende Wettelijke examinatie onbehoorlyck was de vyf pouncten te authoriſeren (twelcke byde Ebelen ende meeste Steden noyt en is ghepoocht te doen / niet jeghenſtaende oock inde Conferentie daer op ghehouden / de ſelve poincten niet directelick en ſijn ghecontradiceert) immers ſoo onbehoorlyck waſt ſonder ghelijcke examinatie de ſelve poincten te condemnieren / ende daer ober ſeparatie aen te rechten te

ghens deſe onoorzontliche ſeparatie / Arpdenende niet het gunt dieſe aengaende byde treffelijke Leeraers vande Gereformeerde kercken ſeer eenzachtelicken is gheſuſtineert / ſtrecken de Reſolutien / die voozdeſen ſijn ghenomen / om gheobſerveert te worden tot naerder onpartydighe examinatie. De ſelve Reſolutien en werden oock ſonder diſcretie niet ghepractiſeert / maer de Overhepden haer wachende (ghelijck ſp daer toe ſijn ghehouden) van eenige onbehoorlycke ſcheuringhe te approberen / hebbende evenwel medelyden met vele perſoonen / die de ſaecten niet in en ſien nae behooren / laten de ſelve tot hare vergaderinghen / ofte binnen de Steden / ofte daer de gherustheydt vande Steden ſulcx niet wel en can lyden / ende t'ghetal is van weynich conſideratie / op eenige andere plaetſen / daer zy bequaemelick Godt connen dienen nae haer ghevoelen : Zijnde ſeer vzeemt / datmen ſoude ſuſtineren / dat de ruſte vande Steden ende plecken niet ſoo veel en ſoude meriteren / dat weynich perſoonen daeromme ſouden behooren haer te contentieren met het exercitie op een ander plaetſe / te meer alſo tot Amſterdam de ghene die verclaren in goede conſcientien de publicque Predication niet te connen frequenteren / ſoo om andere oorzsaecten / als om de daghelijckſche laſteringhe van haer ghevoelen / twelck ſp aldaer ſouden moeten hooren / Evenwel gheen exercitie ſelſe inde particuliere huſen en wert toeghelaten / niet jeghenſtaende de vyzheydt vande conſcientien / ſijnde een vande principaleſte oorzsaecten waerom de wapenen zijn aenghenomen / haer uytſtreckt tot vele andere / die int ghevoelen onghelijck meer verſchillen / Behoort daerom die onder pretext van de ruſte van hare Steden ſoedanighe precise ordze ſtellen / anderen ghelijcke vyzheydt / ende authoriteydt niet te benemen / want dat vzeene Stadt haer ſelven meerder recht als andere ſoude toe niet / onder pretext van ghebleven te zijn byde oude Leere / ſulcx waer voozeerſt de ſaecte ghedecideert / ſonder voozgaende examinatie / ende aende andere ſyde niet voldoen de vyzheydt van conſcientie / als de welke aen de aenghenomen Leere niet en is gheretringert.

Wat aengact de Judicature by de Raaden vanden hooghen ende Provincialen Raade

1617. Raede ghesprekendeert/ is t'eenmael kennelick/ dat by de selue Raeden/ waernehmende den cours die eenige Steden houden/ teghens de Authoziteyt vande vergaderinghe verscheyden saecken werden ghesustineert/dienmen vooz desen eenpaerlick soude hebben wederpsoochen / als nadreelich de Wetteliche regeringhe vande dese Landen/Als is vooz eerst/ dat sy susineren / dat de Staeten van Hollandt/ ende West- Vrieslandt de selue Raeden in t'beleyt vande Justitie niet en souden mogen omdonneren / sonder consent vande Staten van Zeelant / directelich jeggens het recht dat de Staten van Hollandt ende West- Vrieslandt ter eene/ ende de Staten van Zeelant ter andere syden aen haer hebben ghohoude/ als blycht by t'verbodach daer op ghemaect/ waer/ by wel claerlick gheseydt werdt / dat sodanighe omdonmantie oft bevelen vande Staten van eene Provincie / gheen effect en sullen sozteren/ te respecte vande Staeten/ Steden/ Leiden / ende Inghesetenen vande andere Provincien / ghelich oock de Stadt van Amsterdam/behoorden/ de inde Jare xvc. xvj. de Resolutie/waer by de Judicature vande voorsz. Raeden merckelijck is gelimiteert/niet en hebben verstaen / dat het consent vande Staten van Zeelandt daer toe soude werden gerequireert/ende hebben de Raeden selve te voorsz. tyde sulcx niet derben susineren: Ten tweeden/ dat de Heeren Staten de Raeden niet en souden mogen yet bevelen by manier van Resolutie/maer alleen by ghepubliceerde Wet / daer nochtans by alle de Leiden vande vergaderinghe altyt is verstaen/ dat de Raeden aende voorsz. Resolutie vanden Jare xvc. xvj/ hoewel niet ghepubliceert zynde/waren verbonden/ende t'verbodach op de judicature vanden hooghcn Raede ghemaect/erpresteijcken sept/ dat sy haer reguleren sullen/ niet alleen na Placcaten/ maer oock nae Resolutien.

Ten derden dat pder Ingesetē vande dese Landen gheprivilegeert soude zyn om te rechte te staen vooz de voorsz. Raeden/ ende dat slynden gheselt souden zyn om sodanighe Privilegie/vooz te staen: Dat oock de Staeten haer committerende tot die administratie/daer mede eenich recht aende Raeden souden hebben overghogeben/alles contrarie t'gunt tot noch toe is verstaen ende met consent van alle de Ra-

den sonder contradictie van penant verscheyden malen ghepractiseert by pzevention/evocation/ende extraordinaire delegatien/selvs in saecken niet van de meeste importantie/als zyn nieuwe byschagien/zynde vooz desen alle de Leiden vande vergaderinghe daer in eens gheweest van verstandt/dat vele saecken/insonderheyt Vysende leven raechende / volghens de rechten ende Privilegien vande Landen/aende voorsz. Raeden niet en moghen werden ghebracht/dat de Privilegien de non evocando spreken van buyten ende niet van binnen de Provincie: Dat oock de Staten de macht ende authoziteyt is ghegheben / om de Privilegien vooz te staen ende te defenderen/ende niet penāt anders/dat de Privilegien niet pder een/maer het Licham van t' Lant ofte vande Steden eygentlick zyn competerende/ Dat oock dooz het gheven van Commissie aende Raeden gheen macht en is geabdiceert ofte getransporteert maer de selve commissien altyt sijn revocabel ende limitabel. Niet minder pzejudicabel is vooz de Steden/ t'gunt by de voorsz. Raeden wort ghesustineert/ dat Burgermeesters ende Doetschappen vande Steden niet souden vermoghen om saecken/derustie van t' Lant/ende Steden betreffen/ende prompte remedie requirerende/ eenighe personen npt hare Stadt te doevertrecken/sonder ghohouden/ te zyn sulcx vooz de Raeden te verantwoozden/jegens het recht vande Steden/ ghefondeert op Privilegien/inmemorialie possessie/ende vele verscheyden Resolutien/welch recht by de Stadt van Doordrecht / Amsterdam / ende andere jeggens aensienliche personen voormaels is ghebruyckt/ ende noch daghelick ghebruyckt wert/ oock noch onlanghs by de Stadt van Enckhupsen is gheextenteert/ tot het affstellen vande Doetschap / om een puer partienlier delict / sulcx dat het eer vzeemt is/ dat de Ghecedeputeerden van Amsterdam ende van Enckhupsen peggennwoozdich de voorsz. Raeden animeren jeggens het Recht / soo wel hare als andere Steden competerende / ende by de selve Steden nieermael gesustineert ende gepractiseerts/ Meer is te verhoopen dat den tijt sal comen/dat / alle passien cesserende/de selve Steden/ hare naburzen sullen bedanckē/ dat sy het gheemene recht niet verloorē en hebben laten gaen/dat de Raeden inde

¶ f f f i j

saec

ſaecten ſpruytende uyt de reſolutien van de Staten over de kerckelijcke differen- ten/ende de oorſzen/die tot naominghe vanden/byde Magiſtraten vande Ste- den ende dorpen gheſtelt werden/ niet en comen ghehouden werden vooz tempe- tente / nochte oock vooz onpartydighe Rechters/ dat oock de Staten van Hol- landt ende Weſt-Vrieſlandt niet anders als met diſreputatie ende ondienſt van het Landt/ aen anderen condon overge- ben de kenniſſe van ſedanighe ſaecten/ is by ſceckere deductie ieghens haere Re- monſtrantien/claerlich aengheweſen/en- de overſulcx onnoodich alhier te verhaſe. Om welcke redenen hier voozen ende an- dere in de ſelve deductie gheſpecificceert / de voozſz. meeſte Leden houden vooz aen- ghenamen/ t'gunt by de ghecommitteerde Raden aende Hooghe ende Provinciale/ Raede nae tſcheyden vande vergaderinge is aengheſcheyden/ ende houden ter con- trarie vooz nul ende van onwaerde alle proviſien ende pprocduppen jeghens de voozſz. Reſolutie verleent ende ghehou- den. Verſtaende/dat de Raden daer toe van t'Landts wegen moeten werden ge- houden/ dat zy de voozſz. Reſolutie obe- dieren / ende dat de Leden volghens de outſte Duic/ ſchuldich zyn makanderen inde oude bygheden ende gherechtichey- den/jeghens alle ſoodanighe inbreucken ende uſurpation te helpen maintaineren.

Wat aengaet de verſekeringe ende be- waeringhe van Steden/is een yder ken- nelich dat van alle oude tijden de Steden van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant recht hebben ghehadt om de uyt-gheleefene van hare Burghers te wapenen / ende dooz de ſelve het Stadthups/de poorten/ ende andere wacht plaetſen te doen be- waren/ ſonder dat de Graven van Hol- landt vermoecht hebben de ſelve Steden jeghens haren danck niet vzeemde gar- niſoenen te beſetten/ alſoo ſulcx altyt ge- houden is te ſtrijden met de Privilegien ende bygheden van t'Landt: Soo wan- neer nu de wachten de notabele Burghers te ſwaer/ ofte oock uyt vzeefe van tumult ofte andere inconvenienten/ meerder en- de ſtercker wacht van noode was / ſoo hebben de Steden daer toe ghebyzucht zenighe Soldaten/ die zy namen in hare particulieren dienſt/ghelijck ſulcx in ver- ſcheyden Steden is ghedaen over de xx. xxx. xl. ende meerder Jaren/ ſonder dat

mijn Heere den Prince van Oranien/de Graef van Lijceſter / ofte zyn Excel. opt hebben gheclaecht / dat ſulcx was ſtrij- dende met hare autoriteyt. De Stadt van Amſterdam heeft byde ſatis-factie bedonghen vier hondert ſedanighe Sol- daten te moghen houden tot hare bewa- ringhe/tot laſt van t'Landt / ende heeft daer en boven uyt goede conſideration noch onlancx twee hondert Soldaten aengenomen. De Stadt van Dordrecht ende Gorcum bzinghen iaerlicx een goet ghetal van Waert-gelders tot laſt vande gheneraliteyt/ende de Stadt van Enck- huyſen / nevens eenighe andere Steden van het Noorder-quartier/ bzingt de ſel- ve tot laſte van Hollandt ende Weſt-Vrieſ- landt. Dat nu in deſen tydt eenige Ste- den haer met ſcecker ghetal van eenighe Soldaten ofte Waert-gelders ſoude heb- ben voozſien/ om daer mede die van d'ee- ne ofte d'andere opinie over de kercke- lijcke gheſchillen te opprimeren / ofte te travailleren/is een puere calumnie/ ſtrij- dende teghens de evidente waerheyt. Dat oock de Steden ſonder eenighe re- den haer ſelven daer mede ſoude belaste/ en ſal geen verſtantich perſoon gheloo- ven/maer de redenen waerom de Steden tot het aennemen vande Soldaten ſijn ghenoebeert/ ſijn yderman niet dan al te kennelijck (Godt betert) namentlich om dat men ſach / dat tot Oude-water de Magiſtraet op het Stadt-hups wierdt gheaggreſſeert/ ſonder dat daer over ee- nighe ſtraffe is gheſchiet / ofte t'minſte reſentement ghetooit / blyvende daer dooz de Magiſtraet tot noch toe ſonder autoriteyt/ende de Stadt vol diſoordre ende confuſie: Om dat tot Amſterdam by liechten daghe / uyt haet van opinie/ een eerlich Burger tot oncere vant Lant was gheplundert/ſonder dat daer op ee- nighe ſtraffe was ghevolght: Om dat inden Hage een Clooſter de Heeren Sta- ten toecomende / jeghens haren danck was inghenomen: Om dat tot Waerlem ende Velft/dooz t'samenrottinghe/wiert ghearbeydt de Magiſtraten haer recht/ nopende de electie tot kerckelijke Ampt- ten/te vercorren/jae jeghens alle politic- que ende ſynodale doordre / uyt de kerc- kelijke vergaderinghen uyt te ſluppen: Om dat tot Heuſden een Medicant op ſtoel was ghebracht / ſonder voozgaende Wettelick conſent vande Magiſtraet: Om

Om dat op den naeme van een viercken
bienaer inden Ziel requeste inden Pro-
vincialen Raedt was ghepresenteert/in-
houdende openbare biezghementen van
ghewelt jeghens de Magistraet te ghe-
buzucken. Om dat voorts daeghelijck ge-
hoort wierden seditieuse Predicaten/
pasquillen/ghestroopt ende soo inde Ste-
den als op schuyten ende waghens pro-
pooften ghehouden / alles streckende tot
ophitsinghe vande Ghemeente/complot-
ten/conspiratien/ tot verachttinge vande
Regieringhe vande Heeren Staten / af-
stellinge vande Regierders van Steden/
ende instellinge van andere in hare plaet-
sen/beroovinghe van eerliche huyzen/jae
met verscherpinghe vande aenstaende
doot van soodanighe personen / die de
Landen langhe ende ghetrouwe diensten
hebben ghedaen/ neffens factieuze bevy-
sen van met zijn Excell. int velt te leg-
ghen jeghens de Arminianen: Van alle
t welcke niet by gheruchte/maer by suffi-
sante informatien overbloedelyck can
blycken / sonder dat jeghens soodanighe
excessen ofte een Placcaet eendrachtelyck
heeft connen werden ghearresteert / ofte
ook behoorlycke straffe ghebetreect:
dooz welcke impunitet/ de licentie was-
fende/ is wytghebozzen dan tot een doot-
slach / dan tot openbaren tumult ende
meuterije: Soodanighe acten en sal nie-
mant/selvs niet irreligiens synde/ onder
den name van Religie excuseren ofte
sustineren/dat die daer ober werden ghe-
straff/ter saecke van Religie lyden. Myn
Heere den Prince van Orangie ende met
hem de Gereformeerde Kercken / hebben
meermael verclaert / dat haer het biez-
ken vande Weelden / by particuliere per-
soonen zynde gheschiet / te enemacl mis-
haegde/als verstaende/ dat sulcx sonder
ordomantie vande Magistraten ende
Over-Heeren / niet en mochte gheschie-
den: Doe veel te meer souden zy mislagen
ghedaet hebben inde vooz-verhaelde
ongheregeltgheden / waer van vele syn
ghebeurt op die plaetsen/daer niemandt
over verhinghinghe van het exercitie
van zynen Godsdienst int minste en had-
de te klaeghen: Indien het dan onrede-
lyck is soodanighe violentie te gedoogen/
indien het oock onbehoorlyck is/dat niet
alleen de Magistraten / maer oock de
bzoome Burghers sullen syn in gestadi-
ghe vrees/ ende leven op de ghenade van

eenighe moedtwillighe hoofwichten/ soo
waest nu minner meer dan tyt / dat de
Magistraten haer selven ende haere
Steden jeghens alle tumulten / plunde-
ringhe / ende andere insolentien souden
verscekeren/ sonder haer daer van dooz
eenighen schyn van noodighe menagie
te laten af raeden / alsoo al t'ghelt van
t Landt ende vande Steden daer toe
vooz al moet dienen / dat de Wertelycke
Authoziteyt vande Magistraten werde
gheconferbeert / ende alle gorde luyden/
onaenghesien haer ghevoelen / in t'fuekt
vande Religie / van hare leven ende ghe-
voelen/jeghens alle / soo wel inlantse/
als uptheemse ghevelt / behoorlyck
werde verscekert / want te verghees
soude dooz veel Soldaten den vyandt
van huyten werden afgeheert / alsinen
van binnen dooz een rasende Ghemeente
vyantelyck soude moeten werden ghe-
tracteert. Wes halven de voozs. meer-
leden haer wel verscekert houden / dat
gheene Steden haer selven dooz Solda-
ten ofte Waert-gelders tot noch toe heb-
ben ghestercht / als om ghewichtighe re-
denen/de wyhepdt ende verscekertheit/
niet alleen vande Steden int particulier/
maer oock van t Landt int generael con-
cenerende/ghelyck sy aen de andere syde
houden vooz t'eenemacl onredelyck ende
onverbzaceghelyck/dat de Steden/die haer
selven dooz soodanighe middelen jegens
tumult ende ghewelt bewaren / anderen
de wyhepdt souden willen nemen van
ghelycke middelen te ghebuzucken.

Dat alle Oversten/Capiteynen / Offi-
ciers/ ende volck van Oorloghe in dienst
vanden Lande wesende/ schuldich syn de
Staten vanden Lande / de ghecommi-
teerde Raeden ende de Magistraten van
de Steden in hare authoziteyt te mainte-
neren/ghetrouw ende gehoozsaem te zyn/
ende alle datelijckheden te weeren / Is
meer dan kennelijck / tot welcken eynde
alle de selve / boven den ghenen Cett/
oock by specialen Cedit moghen werden
verbonden/ wytwysende het sevendie Ar-
tyckel vande Unie van Verecht/ghelyck
sulcx by verschepdene Steden van Hol-
lant ende West-Vrieslandt overlange int
innemen van ernighe garnisoenen is ge-
practiseert/by eenige daer nae versmynt/
by eenighe ende namentlyck by de Stadt
van der Goude tot noch toe gheobser-
veert: Wel meer syn de Staten ende Ste-
den

den gherechticht om de Officiers ende Chrijchſcupden op den ghebanten Sedt/ belofte te voorden van haer daer in te quitten naer behooren/ ſonder dat ooc pe- mant vernach haer van ſoodanich de- voir te diſpenſeren/ofte yet ter contrarie onder eenich pretext te bevelen/ Dat nu de Steden tot het voorden van ſooda- nighe belofte/oorſaek is ghegeven/ can niet ontkent werden/aengien tot Delft gheſien is / dat ten tyde vande meuterie aldaer / de Magiſtraten by de compa- nie Soldaten / die binnen de Stadt was logherende / int minſte niet en is gheaffi- ſteert. Dat ooc eenige commandementen/ ſelf gheduyende de vergaderinghe van de Staten / ende ſonder kenniſſe van die- aende Soldaten zijn ghegeven/ van haer niet te moepen met ſaeken ſpuytende upt de gheſchillen vande Religie / onder welken dechmantel jeghenwoozdelijck alle commotien comen te ſchuylen : Dat men oock vele Capitelen ende Solda- ten daghelijck verſcheydene propooſten hoozt voeren/ook actien ſiet plegghen tot ſijvinghe van ongherufte perſoonen/en- de openbare verachtinghe vande Regie- ringhe van t' Lant ende vande Magi- ſtraten vande Stede/ met ſeer onbehoor- lijke ende dangercuſe gloſſen / ende in- terpretation op den generalen Eet/waer- omme de voozſ. meefte Leeden ſeer on- gaerne hebben verſaen/ dat op t' verſoec van een goede Stadt/ſoodanige beloften/ als boozen gheſeyt is/ ſijn ghewepghert/ ende ſijn gheenſins van meninge te con- tribueren tot onderhout van eenighe Compagnien/van welke getrouwichheit men in dien deele niet ten vollen en ſoude zijn verſeecht / Vermanende de gecom- mitteerde Raden/om jeghens alle de ge- rie/die verſocht zijnde/ De voozſ. belofte ſouden wepgheren / te voozſien by date- lijke caſſatie/alſo den dienſt vande Lan- den/fulcx t'eenemael is vereyſchende.

Die groote dienſten van zijn Excell. tot conſervatie van deſe Landen ende Wettelijche regeringhe van dien/ ſijn de meefte Leeden ſoo wel / als d' andere ghe- noech bekend/ghelijck oock bekend is den grooten pber / ſoo vande voozſ. meeſte/ als andere Leeden/om promptelijck aen te brengen/de middelen/ waer dooz de Le- ghers ghehouden/ ende zijn Excell. ma- terie is gegeven/om ter cere van t' Lant/ ende van zijne perſoon/ſoo beele ende no-

tabele Dictorien te becomeen/hebben oock de ſelve Steden niet nae gelaten/ ſoo veel in haer macht is geweest/de meriten van zijne Woorch-ghemelte Excell. dooz ver- ſcheyden teykenen van dancbaerhepdt te erkennen/ghelijck zy als noch bereydt zijn daerinne te continueren/verhopen de ende vertronkende dat zijn Excell. van alles wel ſijnde onderrecht/ſal continuere in alle goede vrientschap/ende correfpon- dentie met de Heeren Edelen/ende met al- le de Steden : Vertronwende oock/ dat zijn Excell. niet anders als wel en ſal nemen/dat de Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant / die van alle oude tyden de Princen vande Landen vyzmoedelij- ken hebben vermaent/ook zijn Excell. by t'hts waerſchouwen jeghens alle quade imprefſien ende informaticien/ waer dooz de wyſe Keypers/Coninghen ende Prin- cen dickmael ſijn gheadvuſicert/ inſonder- hept ſoo warneer de ſelve eenige wepni- ghe perſoonen / niet Wettelijck daer toe zijnde gheauthoriſeert/ meer credijts de- fereerden/als de Raden die van S'lants weghen tot het ſtuck vande Regieringhe waren gheozdonnert : Twiſſelen oock niet/off zijn Excell. voozſaende de au- thoriteyt vande Heeren State van Hol- landt ende Weſt-Vrieſlant/ende met ha- re Mog. G. gherommiteerde Raden/ houdende alle goede correfpondentie / ſal hem ſelven daer by beſt bebinden/ende na zijn ghewoonte/ de gemeene ſaekhe groo- telijck bevoorden/ zijnde de perſoonen tē hoochſten pernitiour vooz het Lant ende vooz zijn Excellentie / die de ghetrouwe affectie van zijn Excellentie tot den Hee- ren Edelen ende vele Steden / pogghen te diverteeren / dooz valſche imprefſien van veranderingh van Religie/ende vermin- deringh van zijn Wettelijche Authori- teyt.

Om alle deſe ghewichtige/ pregnante/ ende onwederlegghelijche redenen / ver- ſtaen de voozſcheybene meefte Leeden vande vergaderinghe / dat de Reſolutie op den vierden Auguſti ende andere vooz- beſen / by pluraliteyt van ſtemmen ghe- nomen / niet alleen ſijn Wettelijck gena- men/macr oock ſoodanich ſijn / dat na de ghelegghenthepdt vanden tijt/niet anders ten dienſte vande Landen en conde wer- den gherefolbert.

Doch hebben de H. M. Heeren Sta- ten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant/ wel-

1617. wel verstaende het meeren deel der self-
der/tot naerder verclaeringhe harer Re-
solurpen/ dese volghende antwoorde den
Ghercommiteerden der H. M. Heeren
Staten van Zeelandt schriftelick be-
handicht:

De Staten van Hollandt ende
West-Vrieslandt rijpelyck ghe-
lett hebbende op de Propositie
van weghen de Heeren Staten
van Zeelandt/ deur hare Mog. Ed. Ge-
commiteerden Heer Iacob van Malderoe,
Ridder/ Heere van Vepes/ etc. eerste ende
representerende de Edelen in hare verga-
deringhe/ v. Villem Brouwer oudt Burger-
meester der Stadt Middelburch/ Mees-
ters Enoch Potteij Pensionaris der Ste-
de Deer/ ende Bonifacius de Jonghe Pensio-
naris vande Heeren Staten van Zee-
landt / den 10. Mey in hare Mog. Ed.
vergaderinghe gedaen/ ende in geschrif-
te overghelevert / hebben vooz eerst den
Heeren Staten van Zeelandt vooz hae-
re Mog. Ed. bespynedinghe/ aenbiedinge/
ende voozdere presentatie/ seer vziende-
lyck bedanckt/ gelyck sy de selve bedanc-
ken by desen / ende recipzoquelyck hare
Mog. Ed. alle vziendtschap / goede co-
respondentie/ ende t'gheene tot onderlin-
ghe dienst ende welstandt mach dienen/
nabuylyck/ ende als onder/ ende aen soo
oude vzienden ende gheallieerden be-
hoirlyck is / van goeder herten oprech-
telijck aenghehouden ende aenbieden by
desen.

Wengaende de misverstaenden in Hol-
landt ende West-Vrieslandt ontsaen in
de kerckelycke ofte Religions saecken/
en kunnen hare Mog. Ed. den Heeren
Staten van Zeelandt niet onthouden/
dat van het begin der Oorloghe / langhe
vooz de pacificatie vā Gent inde voorsz.
Landen twee principale differenten sijn
gheweest inde kerckelycke ofte Religions
saecken / de welcke inde naeste thien ofte
twaelf Jaren merckelyck sijn vermeer-
dert/ niet teghenstaende alle moeghelike
middelen by hare Mo. E. Heere Sta-
ten/ ghesteadich aenghelwent / omme die
selve neder te legghen / het eerste is over
beertich Jaren gheweest/ ghelyck t selve
nach is op de authoriteyt in kerckelike
saecken/ Te weten/ of de Heeren Staten
van Hollandt ende West-Vrieslandt/ als
Wettelycke Hooge Overichept toecompt

het recht van kerckelycke wetten / ende
Ordonnantien te maectē / op dat Godes
Weylighe Woorzt in supberhepdt / hare
Ghemeynte ende goede Ingesetene stich-
telijck gheleert / ende alle kerckelycke
saecken ozbentelijck beleydt moghen wo-
den?

Het tweede is / of het gheboelen van
Godes eeuwigh Predestinatie metten
aenleuen bandien / conform die vijf Ar-
ticulen hier nae volghende / inde ghere-
formeerde kercke/ beneffens andere ghe-
boelen/ onder goede bepalinghen sal blij-
ven stichtelyck gheleert ende getolereert/
ofte verhindert ende verboden worden.

Dat Gode / dooz een eeuwigh onder-
anderlyck. &c. Hier vooz inde verclarin-
ghe vande E. M. Heeren Staten van
Hollandt. Siet hier boven Fol. 232. b. c. &c.

Belanghende het eerste Point/ hebben
hare Mog. Ed. van het begin der refoz-
matie / altydts vooz secker ende onwe-
der spreekelijck ghehouden / dat het een
Wettelycke Hooghe Overichept / nae
Godes Weylighe Woorzt / ende t'ghe-
buyck/ soo by het oude Testament / als
inde Christenhepdt byde gheloobighe
Keyseren/ Coninghen/ Princen/ Heeren/
ende Regenten van groote ende klepne
Republicquem toecompt / wetten ende
Ordonnantien in kerckelycke saecken/
en over kerckelycke personen te maec-
ken / ende opt onderhont van dien sulcke
sozge te draghen/ dat haren goeden On-
dersaten Godes Weylighe Woorzt in sup-
berhepdt gheleert/ ende alle kerckelycke
saecken ozbentelijck beleydt mogen wo-
den.

Die exempelen wyten oude Testamente
sijn daer toe / wyt seer veel plaetsen ende
passagen aenghelwesen.

Ende dat by tijde van het nieuwe Te-
stament / veel oude soffelycke Wetten
ende Ordonnantien by Christelike Key-
seren/ Coninghen/ Princen / ende Regen-
ten van Republicquen ghemaect ende
uptghegheven sijn.

Daer beneffens is vertoont / dat inde
naeste hondert Jaren by de Coninghen/
Churfursten/ Fursten/ Princen/ Ezaben/
Heeren/ ende Regenten van groote ende
klepne Republicquen int afgaen ende
verwerpen vande afgoderijen/ tyranij-
en/ en hettergen onder het Paufdom in-
ghedvoert/ de Evangelische reformatie in
hare Rycken/ Landen/ ende Steden aen-

GGG

menende/

1617.

strant/ het
eerste gaet
aen de ker-
ken oorde-
ninghe.

het andere/
eenighe
punten in
de Keligie.

Of de hoo-
ghe Overiche-
pnt toe-
comt het
recht van
kerckelike
wetten en-
de Ordon-
nantien te
maecten.

1617.

Naerder
verclaeringe
der Staten
van Hollandt
om Gecom-
mitteerden
der Heeren
Staten vā
Zeelandt ge-
daen.

Daer ver-
staende
de wettelij-
cke pun-
ten tussche
v. Remon-

1617.

nemende / op de Religions ſaecten Kerckelijche Wetten ende ordonnantien hebben ghemaect / doen publiceren / drucken / ende obſerveren / als namentlyck by Coninck Edwaert / ende Coninginne Eliſabeth / hoochloffelycher ghedachteniſſe / ober hare Rijcken ende onderſaten van Engelandt ende Irlande / de Coninghen van Denemercke ende Sweden / ober hare Rijcken ende onderſaten / die Churfurſten ende Furſten Pfalzgraven by den Rhijn / Saren / ende Brandenburg / Furſten van Byrpus / Wijk / Wirtenburg / Heſſen / Niholt / ende veelc andere / de Graven van Paſſau / van Solms / Hanau / Ceeckelenburgh / Bentheim / ende by veelc andere : Die Steden van Bremen / Surich / Bern / Baſel / Geneven / ende veelc andere.

Alle welcke inde haren Kerckelijche Wetten ende ordonnantien ghemaect / oock verandert / vermeerderd / ende verminderd hebben / nae dat sy tot ſichtelicheit opbouwinghe van hare Kercken ende Gemeenten gheoordeelt hebben dienſtelijck te weſen.

Daer by ghevaecht is / dat by de Supplicatie van weghe de Religions verwanten vande Nederlanden inden Jaere 1566. aenden Coninck van Spaengniën / ende den Heeren Staten der Nederlanden ghepreſentert / wylt druckelijck verthoont wozdt / ſulcx des Princen Ampt ende laſt te weſe: Jae dat de Confessie ſelfs / ſelbe mede brengt.

Dat oock byde Requeſte van den Heere van Byderode G. M. aende Hertoginne van Parma Gouvernante / van weghe die gheconfedererde Heeren / ende Edelen inden Jaere 1566. geypreſenteert / verſocht dat ordre op de Religions ſaecten by den Prince / mette Generale Staten der Nederlanden / ſoude werden gheſtelt.

Dat mede inde Conferentien tuſſchen de Miniſters vande ghereformeerde Religie / ende Doopſcheſinde tot Embden / ende elders ghehouden / van weghe die ghereformeerden / het recht ende autoriteyt vande Overicheyt in Kerckelijche ſaecten ende over Kerckelijck perſoonen / is voorgeſtaen.

Dat voorts in t'begin vanden Oorloghe / eenighe Jaren vooz de pacificatie van Gent / by mijn Heere den Prince van Oranien / hoochloffelycher ghedachte

niſſe / van wegen de Coninck van Spaengniën Gouverneur van Hollandt / Zeelandt / ende Drieſlant / miſgaders die Heeren Staten van Hollandt en Zeelandt / in Religions ſaecten ende over Kerckelijche perſoonen Wetten ende Ordonnantien ſyn ghemaect.

Ende ſoo eenighe Kerckelijche perſoonen dier tyt wilde ſuſtineren het maecthen van Kerckelijche Wetten niet die hooghe Overicheyt / maer die Kerckelijche vergaderinghe toe te comen / is t'ſelbe geſuſtmeerd mit een goede juſtificatie / inhoudende ſeer pertinente redenen van weghe Hog. G. zyne Princelijche Excellencie / ende de Heeren Staten van Hollandt ende Zeelandt / wederlept / ende verthoont ſulcx te weſen het Ampt vande wettelijche Chriſtelijche hooghe Overicheyt.

Dat oock byde delatie van het Gouvernement aen hooch ghedachten Heere Prince / by de Heeren Staten van Hollandt ende Zeelandt daer naer inder Jaere 1575. ende ſuccesſivelijck ghedaen / bedonghen ende beloofd is de hant-houdinghe van alle wettelijche Officieren / Magiſtraten / ende Overicheyden ſonder in eenighe Steden ofte Plecken onderhouden te moghen worden eenighe andere Collegien ofte Conſiſtozien / dan met advijs / nominatie / ende inſtellinghe vande Magiſtraten der ſelver Steden / ofte vande gheneene Staten.

Dat voorts inden Jaere 1582. hooch ghedachte zyne Princelijche Excellencie verſtaende die difficulteyten / die reſulterden wylt te Ordonnantien ende Kerckelijche Decreten by eenighe Kerckelijche perſoonen binnen Middelburgh in Zeelandt inden Jare 1581. ghemaect / ende die periculen vooz den ſtaet vande Landen / ende die ware Chriſtelijche Religie daer wylt apparent weſende / den Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Drieſlant ſeer ernſtelijck vermaent heeft / in tijts op te Religions ende Kerckelijche ſaecten ende perſoonen goede Wetten ende Ordonnantien te maecten / of dat anders de Landen ende Religie beyde gheſchaepen waren verlooren te gaen.

Op welke vermaninghe die Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Drieſlant inden voozſ. Jaere / eenighe wylt hare Hog. G. vergaderinge ende oock wylt de Collegien vande Juſtie gecommittiert.

1617.

Geek niet die hen by onbehoorliche
verbygtenissen ende onderteekeninghe
Gggg h vasa

Die welke in gheschifte byde bonzsz.
Ghecommitteerde ghestelt/gheterehent/
ende aende Heeren Staten over-gehe-
vert wesende/is aen hejde die Collegien
vande Raden ghesonden/omme daer op
te hebben haer advys/ende is by den sel

verplichten/omme den Predicanten ende Angheſetenen die hen inde voozſ. ſaecke ſtellen in poincten van obediencie vande Heeren Staten ofte Regentē vande Steden / de Chriſtelijche Broederschap ende ghemeenschap op te ſegghen/daer van te ſcheuren / kercken jeghens kercken te bouwen / mit het ſtellen van verſcheyde kercken-Huizen / waer deur tot nadeel vande verſeekinghe der Landen / die Religions verwanen in vigeur ende cracht vermindert ende gheswacht worden.

Ende veel min die by datelijckheypden hen jeghens hare Wettelijcke Overichept ſtellen.

Wefende ſulcke ende ghelijcke proceduren althijt by oprechte Ghereformeerde Chriſtenen ghedeteſteert / ende by de Confeſſie des Gheloofs / die Overichept alle eere ende reſpect ghebeſereert / niet jeghenſtaende die Papiſt was/wes halbe veel min ſulcke onbehoorlijcke proceduren ghedoocht kunnen worden tot vilipendencie vande Wettelijcke ghereformeerde Overichept / ghelyck in deſen geſchiet jeghens den gheenen die mit waerheypdt moghen ſegghen/meer vooz de ware Chriſtelijcke Religie ende Dienaers der ſelver gedaen te hebben/ende te doen/ als eenich Coninck/Prince/ ofte Republieque vande Chriſtenheypdt inde naefte hondert Jaren ghedaen herft / ende die ſelfs/ende hare Guderen/tot afweeringe vande Spaenſche tyrannie / ende vooz ſtant van de ware Chriſtelijcke ghereformeerde Religie / lijff / goet / ende bloet / tuſſehen veertich ende vijftich Jaren / mit groote conſtantie by alle ghelegentheyp hebben gheemploeyt / als ſp noch doen.

Wengaende het voozſ. tweede Poinct / houden hare Mo. Ed. mede vooz onweerspreckelijck / dat op de verſcheydenheypdt van het gheloove der Doctoren / Predicanten/ende Scribenten / van Godes eeuwighe Predeſtinatie ende t'geene daer aen cleeft / begrepen inde voozſ. vijff Poincten/noyt Wettelijcke deſiniſie ofte decifſie by een ghenerale kerckelijcke vergaderinghe der Chriſtenheypdt is ghedaen.

Ende dat over ſulcx ter oozſaecke van het eene ofte andere gheboelen / op de ſelve ghewichtige materie/niemant Wettelijck geexcommunicerdt/die Chriſtelijcke

Broederschap ontfeyt / ofte daer upt ſcheuringhe behoorlijck ghebeſereert is.

't is oock kennelijck / dat van het beginnen der Oozloghe / ſeer veel Angheſetenen deſer Landen/Ghereformeerde Religions verwanen/van het gheboelen inde voozghenoemde Poincten verhaelt / ſijn geweeſt/wefende Den leecken Vechwijſer over de t'feſtigh Jaren ghemaect by Anallaſius Velvanus, ende aen de Heere Staten van Zeelandt ghededicert / op die materie in alle mans hande geweeſt / ghelijck lange te voozen die boucken Philippi Melanthonis,ende meer andere.

Tae dat onghewaerlijck veertich Jaren gheleden inde Univerſiteyt tot Leyden / t'ſelve gheboelen opentlijck / ende ſonder eenich teghenſegghen is gheleert / oock in eenighe Steden ende Dorpen van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt.

Wefende noch int leven verſcheyden Predicanten / die omtrent veertich Jaren ghedient/ende ſulx althijt geleert hebben / mit goede ſtichtinghe / ſonder dat henlynden daer over eenighe kerckelijcke ofte Politicque ſwaricheypden ſyn gemoedeert.

't is waer/dat geleden tuſſehen twintich ende dertich Jaren / eenighe kerckelijcke proceduren begonnen ſyn teghens Hermannum Herberts Predicant binnen de Stadt vander Goude / Taco Sybrandts binnen Medenblick/ende eenighe andere / die welcke mede van het voozſ. gheboelen gheweſt ſijn / maer beneffens dien / werden deſelve mit vele andere Poincten beſaſt.

E doch hebben de Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt deur interventie van haere Authoriteyt ende Ghecommiteerden/de kerckelijcke proceduren/aengaende de voozſ. Poincten/doen ophouden / ende die ſaecke tot accommodatie ghebracht.

Ende bevindende hare Mo. Ed. vartijt tot tijt nieuwe queſtien ghemoveert te werden uptte verſcheyden interpretatien van eenighe Articulen vande Nederlantſche Confeſſie/hebben inden Jare 1597. gheraden ghvonden in deliberatie te legghen/ende te reſolveren/dat men van wegen de Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt inde Generaliteyt ſoude aenhouden tot het beroupen ende houden van een Nationale Synode / mits dat in t'ſelve de Nederlantſche

1617. Iantsche Confessie soude worden gherebi-
deert/op hope/ dat daer deur de misver-
standen upt de voozschreven verschepten
construccion ende upt-legginghen resul-
teren / soudent tot accommodatie ende
eenparich verstandt ofte onderlinghe to-
lerantie worden ghebracht.

Daer nae hy den anderen Provincien
daer inne mede bewillicht is / wits dat
inde selve vergaderinghe inde vzeese des
Heeren niet alleen de Confessie, maer oock
die Catechismus soude worden gherebi-
deert.

Ende hoe wel hy de outste Kerckendie-
naers in voozgaende Nationale Synode
ghecompareert hebbende/bekent werde/
dat het ghebruyckelijck was int begin
vande Nationale Synode vooz al de
Confessie ende Catechismus inde vzeese
des Heeren te examineren/ende der Broe-
deren bedencken daer op te verstaen/om-
me tselve overwoghen ende daer op ghe-
daen te worden naer behooren.

Soo hebben nochtans veel Kercken-
dienaers haer beswaert ghebonden inde
voozschreven Resolutie/ten opzien vande
voozsch. geordonneerde revisie/ waer deur
het beroupen vande synodale vergade-
ringhe een tijt langh is opgehouden.

Daer-en-tusschen is quade opinie ghe-
nomen jegens Jacobum Arminium berou-
pen tot Professor der hepligher Theolo-
gie inde Universteit van Leyden.

Van omme de saecke in stilte te onder-
soeken/ is ten huyse vanden Heere van
Vooztwijck/ als outste Curateur vande
voozsch. Universteit/ten overstaen van
den Professor Gommarum, verschepten
Predicanten/ende Gheleerden/ die saec-
ke verhandelt/ ende Arminius op t'gheene
hem voozgehouden werde satisfactie
ende contentement ghegheven hebbende/
is hy hy Doctorum Gommarum Doctor
ghepromoveert/ ende totte professie ghe-
admitteert.

Ende hoe wel kennelick was/dat Doc-
tor Jacobus Arminius vooznoemt/het vooz-
schreve gheboelen int stuck vande Pre-
destinatie ende ghevolghe van dien toe-
stonde / ende dat ter oorsaecke van dien
hy eenighe Kercken-dienaeren daer over
ten gheruchte verspreet werde/ van dat
onder de Professoren inde Universteit
tot Leyden groot verschil was inde Lee-
re: Soo is nochtans hy schriftelike ver-
claringhe vande Professoren Gommaro,

Trelquario, Arminio, ende den Reghent
vanden Collegie Kuchlino, verclaert/dat
hy wel eens ende sonder gheschil waren:
Daer hy te kennen ghevende het voozsch.
gheboelen onder den Theologanten ende
Christelijken Chereformeerden tolera-
bel te wesen.

Seeckeren tijt daer nae sijn nieuwe
swaricheyden/tot laste Arminij voozt-ge-
bracht/ waer deur de Heeren Staten be-
weecht sijn gheweest te ordonneren/ dat
inden hooghen Raede/ de Professoren der
hepligher Theologie/ Gommarus ende Ar-
minius, ten overstaen van eenighe Predi-
canten van nieuws ghehoort soudent wor-
den.

Eselve ghedaen sijnde/ is hyden hoo-
ghen Raedt aende Heeren Staten van
Hollandt ende West-Vrieslandt gherap-
porteert / dat hy niet en konden binden/
datter eenich verschil van consideratie
op t'ghemoveerde ende gheexamineerde
was/ ende vonden der halven gheraden-
den voozschreven Professoren te lasten
in Christeliche Broederschap ende liefde
te leven ende hare professie tot sichtighe-
ende goede instructie vande Studenten
te dirigeren.

Seeckeren tijt daer nae / heeft Doctor
Arminius aen de Heeren Staten van Hol-
landt ende West-Vrieslandt hy Requeste
verthoont / dat hy beruchtte werde van
ansuyverheyt inde Leere/ende van nieu-
wicheden te willen in-voeren/ ende dat
daer over die examina der Studenten
van sijn kennisse verswaert / op andere
wijse als ghebruyckelijck was/ghedaen/
ende sijn gheruyckelijcken minder als
betaemt gheacht werden/presenterende
hem te supberen vande voozsch. gheruch-
ten.

Daer op goet ghebonden is hem inde
Vergaderinghe te bescheyden/ omme sijn
gheboelen inde fundamentale poincten
des ghelooffs te openen / als hy ghedaen
heeft.

Welck verstaen sijnde hy eenighe
Kerckendienaers/hen houdende als Ge-
deputerde van beyde Synoden/ hebben
hy lieben Gommarum vermaent / mede
audientie aen de Heeren Staten te ver-
soeken/ ende tot laste Arminij te openen/
t'gunt hy op sijn leere ende gheboelen te
segghen hadde/ghelich oock geschiet is.

Daer op Conferentie tusschen Goma-
rum (ten overstaen van eenighe Predi-
canten)

canten aen beyden syden vercozen) inde vergaderinghe vande Heeren Staten ghehouden synde/ is henlupden belast/ in Broederlycke liefde metten anderen te blyben / ende hare respectie ghesustieerde in gheschifte over te leveren/ omme daer op naerder ghelett ende ghedaen te worden/naer behooren.

Door de voorsz. Conferentie was by den Heeren Staten Generael een preparatoire vergaderinghe/ tot het houden des Nationalen Synodi, doen houden/ omme naerder te letten/ hoe/ t' selue onder der Heeren Staten auctoriteyt ende directie dienstelyck voorsz. de Landen ende Kercken soude moghen ghehouden worden.

Van daer op tusschen de Doctoren ende de Predicanten oock verscheydenheyt van ghevoelen ghevonden synde/ is verstaen/ dat sy hare respectie ghevoelen by pertinente redenen souden Justificeren/ omme daer op by betere ghelegentheyt naerder ghelett ende gedaen te worden/ als tot der Landen ende Kercken dienste soude bevonden worden te behooren.

Ende naer dien inde particuliere Synode van Hollandt goet ghevonden was/ dat alle Kercken Dienaers inde vreesse des Heeren aendachtelyck souden letten op ten inhoud vande Nederlantsche Confessie ende die Catechismus, omme aen te teekenen / t' gheene sy daer inne wt de verscheyden constructien ende wtleggingen daer op vallende/ bedenckelijc mochten vinden/ omme t' selve aende respectie Classen in gheschifte over te seuden.

Soo hadden de Heeren Staten van Hollandt ende West- Vrieslandt daer van advertentie gheteghen hebbende / ende beduchtende / dat wt het openen vande selve bedenckingen inde respectie Classen te doen / meer swaricheyden ende geschillen inde Kercken souden mogen ontstaen/ goet ghevonden dat sulcke bedenckingen niet aen de Classen / maer aen hare Mo. Ed. ofte hare Ghecommitteerde Raden/ souden besloten gesonde worden / ten eynde die beslooten ende secreet mochten blyben / tot dat een wettelycke Synodale Vergaderinghe ghehouden werde.

Cozts daer nae is inde Classe van Alkmaer by enige Predicanten te wege ghebracht / datmen aldaer heeft ingheset/ een nieuwe forme van verbinte-

nisse/ die by alle Predicanten soude moeten gheteeckent worden/ inhoudende in effecte/ dat de Confessie ende Catechismus in alles Godts woort consozm was/ ende datmen die ten yppersten voorsz. sulcx soude voorsztaen.

In het teekenen van welcke nieuwe Acte vijff Predicanten vande selve Classe swaricheyt maekende / wierden terstont by wat meer als de helft van de Predicanten vande selve Classe / vande vergaderinghe ghescludeert.

Hier over aende Heeren Staten by de ghescludeerde Kerchendienaers dolcantie ghedaen wesende / nae dat die vande Classe by monde ende gheschifte daer op waren ghehoort/ syn de voorsz. proceduren gheoordeelt onbehoorlyck ende eroybitant / Is over sulcx reparatie der selve gheordonneert/ ende na eenighe dilapen/ uytbluchten/ contradictien/ ende contestation/ is de selve by Commissarpen ghesfectueert.

Ende soo daerentusschen Doctor Iacobus Arminius was overleden / ende veelc Predicanten / soo wel die Arminium inde voorsz. Conferentie hadden geaffisteert/ als andere beducht waren/ dat henlupde ghelycke moepelijcheyden. aenghedaeit souden worden / als Arminio, ende de voorsz. Predicanten vande Classe van Alkmaer/ soo is by den selven op ten name van alle gheinteresseerde mit hunlupden goet gebonden/ aende Heeren Staten te presenteren Remonstrantie/ inhoudende verclaringhe wat sy op de voorsz. vijf poincten gheleert hadden/ ende voorder in goede conscientie verstonen te leeren/ en dat sy haer beswaert vonden diesaengaende te leeren t' geene andere Doctoren/ Schribenten / ende Predicanten voorsz. haer ghevoelen hielden/ daer van sy inde openinghe deden.

Van overmits ten tijde van het presenteren der voorsz. Remonstrantie by de Heeren Staten ghedelibereert werde op twee poincten inde Kerchelycke saken/ als eerst op het eyntelijck arresteren vande voorsz. Kerchelycke Oudmannie/ vanden Jare 1597.

Ende voorsz. het tweede / ofmen ypte Classen van Hollandt ende West- Vrieslandt by de bequaemste middelen niet en soude moghen verkiezen een goet ghetaal vande gheleertste / gheexperimenterste in Kerchelycke saken/ ende vreedsamighe Predicanten

Predicanten / omme t'haemtelijck te ad-
vyseren / hoe men alderbest de kerckelij-
che gheschillen tot eenicheyt / ofte tot een
provisioenele anderlinghe tolerantie / tot
dienste der Landen / ruste ende vrede der
kercken soude moghen brengen? Soo
is de voorsz. Remonstrantie eenige ma-
den opgehouden / op hope / dat op de
voorsz. twee poincten eenpaerlych sou-
den worden gheresolveert.

Welcke hope sonder vrucht wptgebal-
len wesen / is inde maent van May
Anno 1610. die voorsz. Remonstrantie in
de Vergaderinghe ghelesen / ende is van
de selve by den Ghedeputeerden vande
Steden Copie verfocht / omme die inden
haren te rapporteren / daer op te delibe-
reren / ende ghelast binnen corten tyt we-
der te comen.

Die Ghedeputeerden vande Steden
thien daghen daer nae wederomme by
den anderen Staet ghesworen / neffens den
Heeren Edeelen vergadert wesen / is
nae rijpe deliberatie by den Heeren E-
deelen / ende verre het meerendeel vande
Steden verstaen / datmen / nopende de
voorsz. vyf poincten / niemant int leeren
ofte examineren / voozder en soude be-
swaren / als nae inhoud vande voorsz.
Remonstrantie: En hoe wel veel Steden
verclaerden het ander gheboelen inden
haren noyt gheleert te syn / soo is noch-
tans t' selve te leeren ende gheboelen by
ende ongheroert ghelaeten.

Daer nae verstaen synde / dat in eeni-
ghe Classen onderstaen werde Predican-
ten in dienste wesen / ofte in dienste
comende / int examineren daer boven
te beswaren / so is den selven deur Com-
missarissen / inde beste forme belast / sulcx
niet voozder te doen / alleenlyck ten op-
sien vande gene die hen daer inne be-
swaert vonden.

Omtrent seiven maenden nae het pre-
senteren der voorsz. Remonstrantie / heb-
ben de kerckendienaers / hen vraghende
als Ghedeputeerde van heyden Synoden /
over de voorsz. poincten berclach ghedaen.
ende ghescreven inde vergaderinghe
vande Heeren Staten te bewysen / dat
die waren sryvende jegens Godes he-
lyghe woort / ende de Nederlantse Con-
fessie ende Catechismus.

Daer op goet ghevonden is inde volle
Vergaderinghe vande Heeren Staten
inde vrese Godes een vriendelycke Con-

ferentie te doen handen tusschen twaelf
Predicanten / als van elcke syde ses / omme
by goede onderrichtinghe malcanderen
te verstaen ende verdragen / ofte soo t' sel-
ve niet en konde gheschieden / te maeken
Statum quætionis, omme de selve ghesien /
op de besichtinghe van dien sulcx gheleert
ende gheresolveert te worden / als naer
Godes woort tot welstant der Landen
ende kercken bevonden soude worden
te behooren.

Dese Conferentie is gehouden veele da-
ghen ende maenden van Meert / April /
ende May anno 1611. ende epntelijck syn
daer op successivelyck van tyde tot tyde
ghenomen de Resolutien boven verhaelt.

Conferentie
ghehouden:
vooz de
Staten.

Eyt houden van een Synodale Ver-
gaderinghe is tot meermalen (geduyren-
de dese deliberatie) gheconsulteert / maer
by de meeste stemmen verstaen / dat vele
Predicanten door de eene ende andere
opinie by vooz. oordeel te seer ingenomen
syn / oock by Resolutien ende andere be-
loften verbonden ende verplicht / soo wel
peghens de publicque authoriteit / als
tot voozstant vande eene ofte andere opi-
nie: Wel halven niet en heeft kunnen
verstaen worden / dat by een Nationale
Synode inde jeghenwoordige ghesel-
nisse vande ghemoederen / die questyen
onpartydelyck gheexamineert / ende
met dienste vande kercke ghe decideert
souden kunnen worden. Daer syn oock
wel voorszaghen ghedaen / datmen daer
toe soude moghen verclisen / eenige van
de gheleerste / Vredsamichste ende beste
gheexperimenteerste Predicanten / maer
t' selve is niebe ghesustineert / overmits
by eenighe ghesustineert werde / dat die
vande kercke behoorden te hebben vrye
electie vande personen. Epntelic is me
inde naeste ses maenden in besouwinge ge-
weest / omme ghelijck ghetal van politic-
que ende kerckelijche personen / niet by
de Vergaderinghe / maer by de Edeelen
ende eenighe Steden te doen nomineren /
omme op te onderlinghe tolerantie ende
naerdere bepalinghe der selver mit ken-
nisse ende advies van andere Predican-
ten / soo binnen als buyten Hollant ende
West- Vrieslandt in dienste wesen / een
bequame ordje te rammen.

Gelijck oock in dese Vergaderinghe
noch voorszaghe slegen is / cussen niet eeni-
ghe gheleerde vrecksmighe ende onpar-
tydige personen nuyt wylstant / vran-
ryck /

1617.

rijk/ Groot-Brittanniën/ ende Switserlandt/ hier toe soude moghen beschrijven.

Laet selijck is noch voorgeheslagen/ dat dooz Classicale deputatie / met bewilliginghe van de Overhept/beroepen soude moghen worden een Provinciale Synode van Hollandt ende West-Vrieslandt/ niet om de questien in de Conferentie verhandelt te decidere / maer om dooz goede onderrechtinghe malsanderen te brengen tot bekentnisse vande Waerhept/ ende over t'gint in verschil soude moghen blijven / te beramen eenen Provisionelen voet van Onderlinghe tolerantie, die met onbeswaerde conscientien aenhepde syden soude moghen aengenomen werden/ ende om dooz te adwyseren op de bequaemste middelen die dienstich souden syn/ tot onderhoudinghe vande Kerckelycke eenichept. Ende indien t' selve gedaen synde bebonnen mochte worden/ dat eenighe poincten decisie souden verespisen/ dat in sulcken ghevalle de saecke dooz een Nationale Synode tot een Generale soude werden gebzacht/ om aldaer soowel de waerhept / als de nootwendicheyt vande selve poincten / naer Godes Woort/ te examineren wt alle twelckhe de Heeren Staten van Zeelandt lichtelijck kunnen bemerken / dat de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt niet meer en wenschen ofte begeeren/ als tot een goede bequaeme wtcomste van dese schadelijcke scheuringhen ende misverstanden te moghen commen.

Maer verstaen dat dooz al / de dactelijckheiden ende Populaere factien/ volghende de ghemeene Vnie (tusschen de vereenichde Provincien ghemaect) moeten cesseren/ ende dat de Heere Staten ende Regenten vande Steden in hare Wettelijcke Rechten ende gebynken onghewijst ende onverhindert ghehouden moeten worden/ daer toe die Heeren Staten Ghenerael/ ende van elcke Provincie int particulier/ ende sonderlinghe de Heeren Staten ende Regenten vande Steden/ van Zeelandt/ ten opzien vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt / volghende hare particuliere Vnien ende verbintenissen/ dooz al ghehouden/ verbonden/ ende verplichtt syn/ Ende sullen de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt int Generael/ midtsgaders die Heeren Eedelen ende

1617

Regenten vande Steden/ mitter daet ende deur Godes genade onderanderlijck/ bethoonen / dat sy alrijts inde meeste recommandatie ghehadt hebben / ende als noch hebben / de ware Chrijtelijcke Religie/ in supberhept naer Godes W. woort by de beste ende bequaemste omdre te conferberen/ ende dat het openbare calunnien syn / dat men henlupden int ghenerael off particulier yet ter contrarie is nae ghevende / ofte haer devoirs tot weeringhe vande schadelijcke scheuringhen misduyden. Wes halven de Heeren Ghecommitteerden vande Edele Moghende Heeren Staten van Zeelandt mit vriendelike bedanckinghe dooz hare noeyten in dese bespindinghe ende besoigne ghenomen/ versocht worden dese antwoorde ende verclaringhe ten besten/ ende het ophouden van dien langher alst behoort/ ten goeden te duypden/ ende hare principalen te rapporteren. Gedaeen inden Haghe/ den 5. Augusti, Anno 1617.

Als dese Justificatien (d'eerste sonder naeme van plaetse ofte Drucker) waren wt-ghedaen / ende eenighe leden van de vergaaderinghe der Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt (die de selve niet en hadden kunnen adoueren) haer hielden niet weynich gheledeert/ als daer in beschuldicht synde van te stellen eenen Cours die de hocheden/ Wypheden/ ende Gherechtichede des Lands souden vercozen/ ende de middelen tot herstellinghe van de voorighe ruste noodichlick aenghewent/ souden impedieren. So hebben die selfde dooz hare Ghedeputeerde instantelijck by hare H. Mog. aen-gehouden / dat die dooz. Justificatie soude moghen in-ghetrocken worden: Welck als haere E. niet alleen gheweyghert en is / maer dat die selfde ten tweeden maele is ghedruckt gheschiet: So hebben die gheledeerde Steden (insonderhept die van Amsterdam) tot voorsiant van hare eere ende reputatie / dienstich ende noodich geacht aen te wesen haere goede intentie / om der Landen hocheden/ Wyph/ ende Gherechticheden te maniteneren / ende de Kercken deser Landen in voorsgaende eenichept ende welstant te doen herstellen/ mitsgaders de goede denoiren by haer tot dien eynde succesvelick ghedaen/ brengende daer toe aen den dach/ verschedene documenten/ stukken/ schriften ende Deductien/ claerlijck daer

daer mede betoanende/datter geen en an-
deren Cours en heeft noch cunnen/be-
hooren genomen te worden/ om de hier-
selicke dissentien te beslechten / ende de
swaricheden daer wt ontsaen wech te
nemen dan dien / den welcken sy meer-
maels hadden vooz-ghesaeghen. Ick sal
haere epgene woorden hier stellen/ wel-
ke dese syn:

Antwoorde
op die van
Amster-
dam/ ende
andere Ste-
den van
Holland
ghegheben/
op sulck als
de Staeten
van Holland
den Ghe-
commitee-
reerden der
Staeten
van Zee-
landt sel-
fich heb-
ben overge-
laet.

Ma dat hy de Heeren Burgheemeysters
ende Raede der Stadt Amstelredamme/
ghesien ende ghelesen is gheweest die
Propositie van weghen die Ed. Mog.
Heeren Staten van Zeelandt/ dooz der
selver Ghecommiteerde ter vergaderin-
ghe van die Ed. Mog. Heeren Staten
van Hollandt ende West-Prislandt/ den
thienden Mey voozleden ghedaen/ ende
in gheschryfte overghegheven: Mitsga-
ders verstaen/ wt het rapport van haere
Ed. Ghecommiteerde/ die de voorszre-
ven vergaderinghe hebben geassisteert/
dat / niet teghenstaende alle debvoiren/
ende instantien/ die de selve / nevens de
Ghecommiteerde van eenighe andere
Steden / in conformite van haeren last
hadden aengewent: Die Heeren Edelen
ende veel Steden / niet hadden kunnen
bewogen worden omme inde aanbiedin-
ghe ende t'versaeck vande Heeren Sta-
ten van Zeelandt te bewillighen/ ofte met
haerer Ed. Mog. Gecommitteerde daer
over in naerder communicatie te comen:
Nemaer dat op haere Ed. mondelinghe
ende schryftelijcke propositie/ sekere lan-
ghe deductie ende antwoorde was ghe-
concipteert. Ende onaenghesien die veel-
houdighe bedenkingen ende difficultey-
ten/ soo hy hare Ed. Gecommitteerde/
als van eenighe andere Steden ghemo-
deert / oock epndelijck protestatien daer
teghen ghedaen/ ebenwel vooz ghenomen
de selve deductie/ upten name vande Hee-
ren Staten van Hollandt ende West-
Prislandt vooz andtwoorde de vooz-
schreven Heeren Gecommitteerde toe te
sependen: zijnde nader handt vernomen/
dat die selve dooz expresse besendinge den
Heeren Staten van Zeelandt is overghe-
levert ghelworden: Soo hebben haere Ed.
nae rijpe deliberatien noodich ghevon-
den / te doen oprechte verclaringhe van
haere goede intentie/ mitsgaders vande
ghewichtighe redenen ende motiven/
wacromme de selve neffens meer andere

Steden/ ende mede-leden vande verga-
deringhe der Heeren Staten van Hol-
landt ende West-Prislandt/ niet hebben
konnen goet vinden/ dat de Heeren Sta-
ten van Zeelandt/ ofte haerer Ed. Mog.
Ghecommiteerden/ niet de gheconcipte-
erde ende uytghegheben andtwoorde
souden worden beieghent.

Dooz eerst / Is haere Ed. oock seer
aenghenaeem gheweest die besendinghe
ende vziendelijcke aanbiedinghe van we-
gen hare Ed. Mog. aende Heeren Sta-
ten van Hollandt ende West-Prislandt
ghedaen/ ende insonderheyt die ghetrou-
we aenmaninghe ende noodiginghe/ daer
neffens gheopent/ ten eynde die selve wil-
de believen/ tot wechninghe vande je-
ghenwoordighe misverstaen/ ende he-
ligions verschillen/ te helpen ende laeten
convoeren een bype wettighe Nationale
Synode vande Geref. meerde Kercken
der vereenichde Nederlanden/ ende had-
den wel ghewenscht / dat over langhe/
ende immers op die jeghenwoordighe
Instantien ende Offiepen/ soo van binne
als van buyten slants/ daer op eenparige
Resolutien hadden konnen ghenomen
worden maer ghelijck het aenden last en
devoiren van haere Ed. Gecommitteer-
den niet en herft onthouden/ omme de sel-
ve Synode te voorden/ ende andere dif-
ficulterende daer toe te beweghen / soo
konnen Burgheemeysters ende Raden
voorznoemt/ den Heeren Statē van Zee-
landt/ oock wel versieken/ haere oprech-
te meninghe ende intentie niet minder
daer toe ghestreckt te hebben / ende als
noch te strecken / als om/ nevens die by-
ende gherechticheden der Landen / te
conserveren die Chzistelijcke Gherefor-
meerde Religie / in alle waerheyt ende
supberheyt: Mitsgaders in eenicheyt
met andere Ghereformeerde Kercken/ so
binnen de Landen van Hollandt ende
West-Prislandt als vande andere ver-
eenichde Provincien/ hebbende ten selven
eynde alle haere deliberatien ende Reso-
lutien ghedirigeert/ ende dien niet tegen-
staende / tot haeren grooten leetwesen/
met vele medeleben vande vergaderinge
der Heeren Staten van Hollandt ende
West-Prislandt/ op de oorzaken ende re-
medien vande jeghenwoordighe Kerc-
kelijcke oneenicheden niet eens konnen
worden:

Want aengaende den oorspronck van
de he

de heden/daersche dissention/hebben haere E. niet konnen bebinden/ dat de selve upt de disputen op d'authoziteyt vande Hooghe Overicheyt in Kerckelycke saecken/souden wesen ontsaen/oste niet fondament daer toe konnen gheapliceert worden: Maer/naer dat die questen op de materie vande Predestinatie ende gevolge van dien eerst waeren gesufiteert/op eenighe plaatsen/ buypen alle ozde ende ghelwoonten inghecroopen / ende verholghens getracht werde de selve/ ende de Leeraers daer mede ingenomē zynde/ oock jegghens danck vande Kercken ende goede Gemeenten/ alomme in te voeren/ Waer jegghens van wegghen die ghemeen te ende particuliere Kercken van Holland ende West-Byeslant verscheyden klachten/ Remonstrantien / ende Doleantien werden ghedaen/ Is daer upt de occasie ghenomen/ omme de voorszeyden disputen wegen die Authoziteyt/ te voorszeyn te halen/ende daer dooz de Kercken ende Kerckelijckelycke personen haer houdende by die aenghenomene keere/ by den Heeren Staten ende particuliere Magistraten in verachttheydt/ ofte mette selve in Contentie te brenghen.

Het mach wel wesen/ dat in voorgaenden tijden ober het beleyt der Kerckelijckhe saecken eenighe disputen gevallen zyn gheweest/ ghelijck als d'ozden ende ghebruycken/ dien aengaende selfs inde verzenichde Nederlanden/ oock inde quartieren ende Steden vande selve / niet in alles over een en komen: Dan weten haere E. nochtans niet / dat eenighe Regenten in dese Landen/oste rechtgheboelende Leeraers opt souden hebben ontrent/ dat de Christelijcke hooghe Overicheydt toecomt het Recht van Kerckelijcke werten ende ordonnantien te maerken/ op dat Godes h. woort in supberheyt haere Gemeenten ende goede Inghesetene sictelijck gheleert/ ende alle Kerckelijcke saecken ozdentelick beleydt moghen worden.

Iae het is meer dan kennelijck/ dat de ghene/ daer op achterdencken woort genomen / doozgaens protesteren van te willen blijven by de Nederlantsche belijdenisse des gheloofs/ bekennde t'ghene aldaer in den xxxij. Artijckel van het Nijpt der Overheyt verclaert woort/ naementijck/ dat het is/ niet alleen acht nemen/ende te waken ober de politie/maer

oock die hant te houden aen den H. Heeren dienst/ om te weeren ende af te doen alle Afgoderpen en valsche Godesdiensten/ omme het rijcke des Antichrijsts te gronde te werpen. Ende het Coninckrijckhe Iesu Christi te vorderen: het woort des Evangelij ober al te doen predicken / op dat Godt van een peghelijck gheert ende ghedient worde / ghelijck by in zyn woort ghebiet: Waeromme haere E. het Verhael vande exempelē des ouden Testaments/ mitgaders der Keyseren/ Coninghen/ Princken/ Vorsten ende Regenten vande Republijcken ten tijde des Nieuwen Testaments/ ende der Reformatie / tot bewijs van t'selve onnodich achten/ als mede bereyt ende geresolveert zynde die voorsz. authoziteyt der hooghe Overicheydt/ hier te Lande / te helpen voorsz. ende maintainen.

Hier toe comen wel dienen die Supplicationen van wegen die Religions verwanten vande Nederlanden aenden Coninck van Spangien ende den Heeren Staten der Nederlanden in Jare 1566. ghepresenteert / mitgaders t'ghene die Ministers der Ghereformeerde Religie inde Conferentie tot Embden met die Remoniten ghehouden/hebben voorgestaen / indien de selve te rechte werden gheapliceert. Want gelijk alle oprechte ende ghetrouwe Leeraers den Overheiden noyt en hebben ontsert/ ofte konnen weygeren de kennisse vande Kerckelijck ende Religions saecken/ soo hebben oock de voorszeyden Religions verwanten den Coninck niet toeghescheyden absolute macht/ omme inde zackē der Religie nae zyn ghelieben te disponeren/maer klaerlyck verthaont / dat zyn macht daer toe behoort te strecken/ op dat hy hem tegende dwalingen stellende/ beschernde d'onnoselheyt van dien/ die tot dier tijt toe in het recht meer verdrukt / dan verhoort waeren gheweest. Setuyghende ende protesterende opentlijck vooz Godt ende zyn Enghelen / datse niet hooghers en begheerden/ dan onder de Ghehoorzaamheyt der Overheiden in supberheyt der Conscientie te leven/ God te dienen/ende haer selven nae zyn woort ende Goddelijcke gheboden te reformeren/ende daerom acht nemende op het Evangelium, in t'welcke ghescheyden is/ Gheeft den Keyser wat des Keyser is / ende Godt wat Godes is. Offerden ende Vergaven wel hare Lijhamen

hamen ende goederen den Coninc/maer baden oock ootmoedelijck zijne Maje. seyt/dat haer toeghelaten wierde Godt te gheben/dat hy eyschte.

Besghelijck hebben de Ministers tot Embden seer wel ghesustineert / dat het ampt der Overicheydt is / te bewaeren beyde de taeselen der Godlijcke wet/omme t'samen Godtsalicheydt ende gerech. ticheydt te bozderen. Maer evenwel soo danighe macht/ sonder eenighe bepalinghe/niet bekent/ef sy/hebbende den Heere Grave van Oost-Vrieslandt onderstaet te verbieden haere ordinairse vergaderinghe / inde welke sy verhandelben de saecken / haer ampt ende die sichtighe der Kercken betrefsende) ooc niet beguame Remonstrantien van zyn voornemen ghepoocht te diverteren/ ende haer niet ontsien / den ghenen die d'intentie van zyn Gen. bestonden te Justificeren/ met een opentijcke bericht inde Jaeren 1594. uytghegheven/te wederlegghen.

Daeromme by den Heeren Burghermesters ende Raden voornemt / altyt is verstaen ende ghesustineert ghewerft/dat op de practique van de voorszeyden Authoziteyt / en hoe verre sich de macht der hoogher Overicheydt in kerckelijcke ende Religions saecken is uytstreckende/ rijpelijck ghelett / ende insonderheyt de selve/nae de ghelegentheyt der Landen/ ende tot de meeste ruste der Kercke gereguleert behoort te worden. Dat mits dien een Christelijcke hooge Overicheydt/ in het exerceren van dese Authoziteyt/ wel heeft te bedencken/dat die is beslooten binnen de paelen ende Limiten des Goddelijcken Woorts/dat den Kercken dienst daer door niet worde verhindert/ ofte met het Politijcke Regiment gheconformeert:Maer veele eer gebodert/ende daer van blijven onderscheyden. Ende lestelijck/ dat die kerckelijcke personen van het oordeel ende verrichtē der kerckelijcke ende Religions saecken ende ver. schillen/ niet worden uytghesloten/ ofte daer in voor by ghegaen / sonder onder pretect van Souveraine macht/alles aen haer te trecken/ende een forme van heerschapppe over de Kercken te ghebruyken.

De exempelen vande Coningen inden Ouden Testamente / mitsgaders vande Kiepsen/Coninghen/Princen/ende die de Christelijcke Religie hebben aenghe.

nomen/als ooc vande Princen ende Doz. sten die de Kercken in haere Landen hebben doen refozmeren/ zyn ghenoechsaem bekenz: Ende namentlijck onder andere/ dat den vroomen Coninck Iosaphat den verballenen Godts dienst in Iuda weder oprechtē/nae Godts ordinantie bevolen heeft/dat Amasias de Priester / soude over het volck zyn / in allen zaacken des Heeren/en Sebadia den Dozst inden huyse Iuda, in allen saecken des Coninck: Dat den Godt zalighen Coninck Hiskia den verballenen Godts dienst weder heeft doen aenstellen/niet by zyn selven/na zyn epghe wel gheballen /maer naer de gedaene onderrichtinge der propheten:Als het Davidd bevoelen hadde seyt die Heylighe Schryftuyze / ende Gad die siender des Coninck / ende de Propheet Nachan. Want het was het bevel Godes door zyn Propheten.

Als die dwalinghen ende Ketterpen/ hier ende daer inde Christelijcke Kercken opgherefen zijnde/de Christelijcke Kiepsen begerden te weten welke leere ende Religie sy behoorden te maintainere/hebben sy de Concilien te saemen laeten kommen/ten eynde de kerckelijcke personen/ in de vrees des Heeren de Religions ver. schillen souden examineren/ ende zy dien volghende/ vande selve onderrichtinge moghen ontfanghen/ ghelijck onder anderen ghedaen hebben/de Kiepsen Constantinus ende Theodosius de groote over de voorszeyde dwalinghen van Arius ende Nestorius inde Synoden van Nicene ende Ephesen. De Kiepsen Valentinianus ende Marianus, inde Synode van Chalcedon/over de dolinghe Eutiches. De Kiepsen Iustinianus in het tweedde Concilium tot Constantinpelen/jegens den Patriarch van Antiochien/ die de voorsz. dolinghe Eutichetis weder op de bane hadde ghebracht/ende andere meer.

Welcher exempelen / de Coninghen/ Princen Fursten ende Republiequen/die hare Landen ende Kercken nae Godes Woort hebben doen refozmeren / oock hebben ghevelght / ende daer inne ghebruycht den raet ende hulpe vande kerckelijcke personen / van binnen haere Lande/oste van buytē daer toe versocht/ende gheropen : Als uyt die Hystorien van Duytslant ende andere Lantschapen notoir is. Het welke over sulcx te meer plaetse moet hebben inde Kercken

H h h h

alrede

1617.

afreede op den voerhant reformatie ghebracht / ende daer inne door Godes regheninghe wonderbaerlych toeghehouden hebbende / ten eynde sonder hoor- gaende abbys / onderrichtinge ende oordeel vanden geenen die niet die kennisse des Goddelijcken Woorts by sonderlych syn begaest / daer inne geestelike sinnen hebben ende tot vercondinghe ende uytroepinghe des selvighen Woorts inde Christelike Gemeenten syn beroepen / niet worde ghestatuerd / waer door die ruste ende welstant der Kercken soude moghen ghebraken / ofte in perijckel ghestelt worden: zijnde het selve niet minder noodwendich int maeken ende doen examineren van de Kerckelycke wetten / op dat die conform den woerde Godes / ende tot die meeste sichtiginge ende opbouwinghe zijnder Gemeenten ghestelt zijnde / niet goeder ende gheruster Conscientie by de Kercken aenghenomen / ende onderhouden moghen werden / ghelyck bevonden wort by veeler Coningen / Prin- sen / ende Potentaten nu wtgheven / ofte approberen van Kerckelycke Ordinanti- en / t sedert den tijt vande reformatie alsoo ghedaen te zijn.

Dat oock zijne Princelijcke Excellen- tie Ho. Mem. De Heeren Staeten Ghe- nerael / ende Partienlielick van Hollandt ende West- Vrieslandt / nae die ghelegent- heidt der selver Landen / de saecke alsoo hebben inghesien / blycht daer uyt dat by consent van hare Hog. Mog. ende zyn hooghgedachte Excellentie een Synode Nationael in junio des Jaers 1578. uyt- gheschreuen zijnde / alsoer onder anderen eene Kerckelycke Orde is beraemt / den Steden van Hollandt overghesonden om gheexamineert te worden / end daer naer by den Heeren Staten van Hollandt ende West- Vrieslandt aen allen steden ende Of- ficiaren by hare brieven vanden 30. May 1579. aenschryvinghe ghedaen: Alsoo het valt alle tijt, ende bysonder in sodanige tijden, seer periculous was eenige nieuwichede inde Kerckelycke ofte wereltlicke politie in te voe- ren, die ghemeenlick groote veranderinghe ende scheuringhen met haer brachten, dat daer omme gheen nieuwichede noch in t'een noch int ander, insonderheydt int aennemen ende afstellen der Dienaren des Godlijcken VVoorts, Ouderlinghen, ofte Diaconen toe- ghelaten soude worden. Maer t'selve alles by die voorighe, ende tot dier tijt toe gheobser-

1617.

veerde ordre ende ghebruyck ghelaeren, ten waere by haere Ed. met rijpen rade ende deli- beratie int ghemeen, anders waere gheordon- neert.

Ende als vervolghens in den Jaere 1581. een andere Synode tot Middel- borch in Zelandt was beroepen / heeft niet alleen zyn Princelijcke Excellentie aen verscheppen Dienaren des Godlijcken Woorts verclaert zynen wille sulcx te zijn / maer oock aende selve Synode als een Wettrighe vergaderinghe / van ghe- wichtighesaecken gheschreuen. Zae nae dat den Heeren Staten Generael als doe binnen der Stadt Amstelredam verga- dert zijnde / de noodwendicheydt van de Synode was gheremitscreert / hebben haere E. Mog. by Apostille beclaert / dat se het voornemen van de Remonstreren- de Predicanten niet anders dan Christe- lijck ende Goddelijck souden bevinden / ende vande selvighe gheent andere opinie ofte vermoeden hadden / van datse alle hare handelinghen / soa wel inde doem- mels aenstaende Synode / als anderfins / tot Godes eere ende sichtiginge der Ker- ken Christi souden schicken ende ghedru- ygen.

Daerenboven hebben de Heeren Sta- ten van Hollandt ende West- Vrieslandt de dispueten ende ontsichtinghen door Cal- parum Coolhaes Predicant tot Leyden veroorzaect / Inde voorszeyden Syno- de verhandelt / midtsgaders vervolghens door haere E. Mog. Ghebepuerden / ende verscheppen Predicanten uyt de Classen van Hollandt ghedaen zijnde / on- dersoeken / ende aenstaende Provinciale Synode gherendoicert / ende daer van die naevolghende acte op den vierden Decem- brii des Jaers 1581. gegheuen / de Sta- ten van Hollandt ghehoort hebbende / hebben verslaen ende verclaert / dat die vande Kercke Christi in Synode op de voorszeyden rensuren teghens den voornemden Coolhaes sullen moghen procederem / sulcx als sy souden nae Godes leere ende woort bevinden sullen te behooren / zijnde met eenen inde voorsz. Synode de voorgaende ordeninghe der Kercken gheresumeert / ende korter ghe- stelt / midtsgaders aende Heeren Staten / ende respectie Steden overghesonden gheueest.

Ende hoe-wel eenighe Ordinanti- en Justification by zyne Hooghghed- Excell.

Erstel moeghen ghemaect / oock vermaninghen aende Heeren Staten van Hollandt ghedaen / ende vervolghens besoiinge op kerckelyche Wetten ghevalen zyn / (t welck haere Ed. niet en ignoreren) So gheloooven nochtans niet / dat den meeninghe van den Vo. E. Heere Prince / ofte vande Heeren Staten / ten selven tjde opt soude gheweest zyn / op de Religions ende kerckelyche saecken ende bedieninghe Wetten te maecten / sonder voozgaende communicatie / examinatie / ende aduys vande kerckelyche personen : Immers konnen haere Ed. klaerlyck doen blycken / dat inden Jare 1591. een nieu project vande kerckelyche ordze ghemaect zynde / der selver Communiteerde doemnaels erpessen last is ghegheven / daer inne niet anders te beuillighen / ten sy de selve al vooren in een wettelyche Synode aen Godes Keylyche Woorz soude wesen ondersocht / ende niet contentement ende stichtinghe der kercken konnen aenghenamen worden. Waer van enghetwijfelt doen ter tyt so wel mentie is ghemaect als van eenige andere Steden gesustineert / dat de kerckelyche personen daer by te vele rechts ende voozdeels waere toeghestaen.

Daer enboven wesen hare E. E. dat de V. Staten van Zeelandt inden selven jare een particuliere kerckelyche ordnantie hebben aenghenomen / niet nae haer eyghen gvet duncken / maer de selve inden Synodo Provinciali in Feb. uario gehouden / doen oversien / ende na de ghelegentheyt van haere Provincien ghericht zynde / in Septembri des selvighen Jaers / by provisie goet ghebonden ende gheapproveert. Waer inne gelyck haere Ed. mog. niet hebben ghedaen sonder ryke kerckelyche examinatie / en konnen hare Ed. oock niet gheloooven / dat de selve alleen niet publycke authoziteydt / sonder de kercken wederomme gchoort te hebben / souden willen veranderen.

De saecken dan op t punct vande authoziteydt der Hoogher Overichedyt in kerckelyche saecken / in Hollandt ende West-Vrieslandt alsoo ghepasseert ende te recht inghesien zynde / sonder dat op den name vande Heeren Staten der selver Landen / puylycke ende gheauthoziteerde kerckelyche Wetten opt zyn ghemaneert / het welcke te wenschen ware / dat over langhe ghedaen hadde gewest /

ende daeren-tusschen de kercken langhe Jaren met goede byde ende stichtinghe ghebyuycht hebbende d'ordze inden Jare 1586. inde Synode Nationael inden Haghe / oock ten overstaen van vooztreffelycke politycke personen betaemt / ende by de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt by provisie aenghenomen / en hebben de Heeren Burghemeesters ende Raden der Stadt Amstelredamme niet konnen goet vinden / dat by occasie vande jeghenwoordighe desentien / de voozsz. ordze soude worden ghesdylveert / ende de geconceptieerde inden Jare 1591. int gheheel / ende veel min stuckrghewys / den kercken alleen by publycke authoziteyt opghedonghen / sonder dat die alhozen ryckelyck naer den Woorde Godes soude wesen gheexaminiert / ende daer op die bedenkinghen der kerckelyche personen verstaen / daer onder veele hun grootelijck beswaert hebben ghebonden / ende bereypt zyn gheweest / niet behozlycke erbidunghe daer van goede rekenenschap te gheven.

Te meer / alsoo doog het stuckr-gelwyss in-doeren vande voozsz. ordze / ende de rogeren vande voozgaende / kennelyck is ghetracht / partghen int stuck vande Heere vanden anderen dissentierende / te samen te combineren / ofte by den anderen te affacieren / de Ghemeente onnagename Loeraers ende Opstinders op te dzinghen / daer upt verfoozinghe van veel voezvighe alteratien / ontsichtinghen ende verhinderinghen vanden loop des Euangelij zyn vergozsaecht / ende nusschien oock occasie ghegheven tot eenighe naerder correspondentie onder de kerckelyche personen / op vele plaetsen weynich voozstantz genooten / ende veel aenstoortz gheleden hebbende. Niet dat hare E. E. begheeren vooz te staen t gene ergens teghens de Wettighe authoziteyt ende onbehoozlycher wyse mach zyn ghepleecht : Van hebben oock noyt konnen te staen / dat vooz soudanighe ontydige ende particuliere veranderinghe inde ordze der kercken / den selve noch meerder souden werden heroert / ende over sulcx menichvuldighe Instantien ende aenmaningen ghedaen / dat met het aennemen / invoeren / ende executeren van nieuwe ordze op de verkiezinghe ende beroepinghe van kerckendienaren ende andere kerckelyche personen / oock affisteren van kercken

Kerckelijcke vergaderinghen / mochten worden ghesupercedeert tot dat de Religions verschillen al dooren souden wesen berceffent. Het welcke inmers haere C. E. ende andere steden van ghelycke opinie gheweest zijnde / te ghevalle soo wel hadde behooren na ghelaten te worden / als inden Jaere 1591. ten regarde van eenighe Steden gheseyt wordt / de gheheele Kerckelijcke ordinantie opgehouden te zijn: besonder alsoo na de peghenwoordighe constitutie der Kercken / daer nuyt meerder ombzagen ende alterationen onder de Ghemeenten stonden te verwachten / ende veel droevighe inconvenienten zijn ghevolgt.

Edoch hebben hare C. E. menichmael verclaert ende doen presenteren de Religions questien door behoorzijcke middelen ter neder ghelecht zijnde / bereydt te sullen zijn / omme tot het maeken ende authozieren van een Christelijcke Kerckenorderinghe te helpen contribueren / gelijk by de selve tot meesten dienste der Landen / ruste / ende eenicheydt der Kercken bevoonden sal worden te dienen / dan noyt de meeninge ghehat / omme de Wetelijcke authoziteyt der Heeren Staten dien aengaende / te quiteere / nemaer veel eer der selver recht met een goede ende wel onderrechte consciencie te helpen bevaeren / ende den goeden ghemeenten tot stichtinghe ende gherustheyt ghedven.

Maer alsoo hare C. altyt hebben gheoordeelt de principaelste swaricheydt te verusten / op t' sijn van de Leere / ende door de verscheydenheyt / t' zedert eenige Jaere daer inne te wege gebzacht / die Kercken deser Landen inde jeghenwoordighe dissention / veroerten / en droeve alteratie gheraecht te zijn: So konnen sy den Heeren Staten van Zeelant niet onthouden / dat over ettelijcke Jaeren de questien ende particuliere opinien / op de materie van de Predestinatie ende aenleven van die / binnen haere stadt ontdeckt ende aenden dach ghecomen zijnde / de Magistraten alsdoen in regieringhe wesende / de voorzorghe ghebragen / ende ordne gestelt hebben / dat de selvighe niet openbaer ghemaeckt / midtsaders de Kercken ende Ghemeenten daer door ontrufft ofte ghelept souden worden.

Van naderhant in andere plaetsen nuyt ghebozzen / openlijck ghedreven / ende alreusken door t' gheheele Landt ghedif-

femineert wesende / hebben eenighe wepnighe Kercken / dienaren / haer particulier gheboelen / verbaet in seckere vyf pointen / srijvende peghens t' ghene te vooren doorgaens ende eendzachtlijck inde ghereformeerde Kercken was gheleert ende ghepredickt / eerst inden Jaere 1610. den Staten van Hollandt ende West-Prislaant / by Remonstrantie te hemmen ghegheven / ende versocht in haere Ed. Mog. protectie ghenomen te worden.

Daeromme haere C. E. menichmael verwondert zijn / ende alsnoch grootelijck haer verwonderen int t' gene gesustineert wordt / dat banden begin vande Reformatie / ende gheduerende de selve / het geboelen inde vyf pointen begrepen / soo inde Kercken / als Publycke Schoolen / in dese Landen mede gheleert ende ghepredickt / gecnen seckeren voet dien aengaende gheampleteert ende onderhouden / oock gheen Kerckelijcke censuren en procedueren ter oorsaecke van dien / gheballen souden zijn gheleest.

Het is inmers kennelijck / wat by de Nederlantsche belijdenisse des gheloofs / ende Hopedelbergshen Catechismus in onse Kercken / tot betugginge vande Reformatie opentlijck aenghenomen ende voorgestaen / nuyt den woorde Godes daer van is bekent / ende alomme den Ghemeenten / voorgebraghen. Oock nuyt de meenichte van vrome ende ghetrouwe Dienaers des Goddelijcken Woords / die van aensanc der Reformatie der Kercken deser Landen hebben bedient. Daer van eensdeels de boecken ende gheschrijften by den ghenen die ghestorven / zijn naghelaten / ende voerder de openbare Predication / soo der ghener die noch in leven zijn / als die vervolghens inden Kercken / dienst zijn ghesuccedeert / overbloedighe ghetuyghenissen connen ghe doen. Ende naerder verclaringhe souden connen becomen worden / indien in een Kerckelijcke vergaderinge daer op mochte / worden ghehoort / wat op de materie van Predestinatie ende ghevolghen van dien opentlijck / ende doorgaens is gheleert / ghepredickt ende verdedighet: sonder dat het gheboelen daer van inde vyf pointen nuyt ghebzucht / ende ghelijck t' selve vervolghens wert ghebraven / anders als voor wepnighe Jaeren op den Predickstoel is ghebracht / ende te vooren wepnich bekent / ofte inmers weder ghesproken.

Spoken is geweest het welcke uptte een-
drachtighe ober een stemminghe vande
kercken deser Lande met die van d'an-
dere vereenichde Proviñtien / int stuck
vande Leere onderhouden / den Heeren
Staten van Zeelant mede niet onbekent
kan wesen.

Endoch geloofde haere E. wel dat vande
beginne vande reformatie moge geweest
zijn / ghelijck noch zijn / vele vrome Gere-
formeerde Religions verwanten ende lit-
maten der kercken / die de verborghent-
heden vande Predestinatie ende vooz-oz-
dinerighe Godts niet soo wel hebben
verstaen als andere / die dooz ghestadige
oeffeninghe inde Heplighe Schryftuere /
beter zijn ervaren / hebbende haere salic-
hepdt eenvoudelijck ghesocht in Christo Ie-
su dooz den gheloofe / maer dat sy het ge-
hoelen der Remonstranten souden hebbe
voozghestaen ende ghedzeven / het con-
trarie verworpen ende veroordeelt / is
tot noch toe niet bewese. Ende ofschoon
den Leeken-wechwijler van Anastasius Vel-
uanus ober de sessich Jaeren ghemaect /
ende aende Heeren Staten van Gelder-
lant ghededicert / in alle Mans handen
is gheweest: Soo is nochtans den selven
Veluanus, doon sy zijn Boercken schreef /
geen Leeraer gheweest vande Gherefor-
meerde kercken: Doch hoe wel het Boer-
cken bequaem is gheacht om die luyden
vande superstition des Pausdoms af te
trecken / ten is evenwel vande kercken
nopt geheel schryft-matich noch suffisant
gheoordeelt / om de menschen voozder in-
de kennisse vande salichmaeckende Leere
te onderwijsen: Benessens dattet niet in
alles met het gheboelen ende drijven der
Remonstranten ober een en komt.

Soo datmer / omme te hebben het ghe-
boelen van de eerste gereformeerde kerc-
ken deser Landen / niet en heeft op dat
Boerck te zien / maer op de Nederlant-
sche belijdenisse des gheloofs / dewelcke
upt den name vande gheloofighe deser
Landen int ghemeen / aenden Coninck
van Spaingien is overghesonden. Inde
voozreden van de welcke / die selvige ge-
gheloofighe verclaren / dat te dier tijt in
de Nederlanden waren / meer dan hon-
dert Duyfent mannen / houdende ende
volghende die voozschzeven bekentenisse /
Dat nu de Vijf Articulen in quistie niet
desse belijdenisse niet ober een komen / is
verscheydenlijcken aenghewesen. In-

mers hebben haere E. E. van de selve
niet ghehoort / vooz dat ober sefen Jae-
ren / van eenighe Predicanten / buyten
d'ordze der kercken ende Wetten van
hare Mede-Boederen inde vergaderin-
ghe vande Heeren Staten van Hollandt
ende West-Vrieslant zijn ghebracht / en-
de achten datse inde andere Proviñtien
noch wepnigher ende laeter bekent zijn
gheworden.

Dat ongheveerlijck veertich Jaeren
gheleden / Professoren der Heplighe
Theologie tot Leyden t selvighe gheboe-
len opentlick souden hebben gheleert / is
hare E. E. nopt ghebleken: Maer can
veel eer het contrarie klaerlijck worden
bewesen / upt de schryften vande ghene-
die successivelijck de Theologische Pro-
fessien tot de tijden Arminij toe aldaer
hebben bedient / zijnde onder anderen
noch in verscher memozie / dat den Wyt-
vermaerden D. Franciscus Junius, die te
voozen oock tot Heydelberch de selve
professie hadde ghecleedt / midtsgaders
beide de Trelecaij Vader ende Sone / het
ghesceelen der Remonstranten met haere
publicque disputatien ende gheschryften
hebben wederleydt: Ende daerenboven
notoir / dat inde vooz. Unversiteyt
ende andere Hooghe Schoolen vande
Nabuerighe Proviñtien / van niemant
anders t selve gheboelen alsnoch wort
gheleert ende voozghestaen / als vande
Discipulen ende naer-volgers D. Arminij
vozen verhaelt.

Velanghende de Predicanten die ghe-
sejdt worden t selve gheboelen in eenige
Steden ende Doopen van Hollandt ende
West-Vrieslant / opentlick ende sonder
eenich teghen spreken / ober langhe ghe-
leert te hebben / can het wel wesen dat
sommighe wepnighe eenich bedencken
daer ober hebben ghehad / ende haer in
alle stillichepdt ghedraghen / maer dat de
sodanighe t selve bekent / den Gheimeen-
ten ongherust / ofte tot een aenhangh ge-
maect / ofte de openbare Leere ghecon-
tradiceert souden hebben / ghelijck de Re-
monstranten hebben ghedaen / ende noch
daghelijck zijn doende / hebben hare E. E.
niet connen vernemen ende nemen ghe-
noechsame preube ter contrarie voozt te
brenghen.

Want niet alleen gheleden tusschen die
20. ende 30. Jaeren eenighe kerckelijcke
procedueren zijn begonnen teghens Her-
maum

1617.

manum Herbarts, Predicant binnen der Goude / ende Tacome Sibrandi binnen Medenbleck / maer oock al eenighen tydt te vooren / ende weynich minder als veertich Jaeren gheleden / kerckelyche censuren aenghestelt / ende tot d'erronminatie toe wylt ghevoert / oock met kennisse ende consent van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt / jeghens Casparum Coolhaes Predicant binne Leyden / mede onder andere ter oorsaecke van ghelycke Leere als inde vyf poincten is begrepen. Ende woert daer en boven bevonden / dat Hermanus Herbarts vande Kercken niet weder en is aenghenomen / dan nae voozgaende rechtgevoelende bekentenisse / die noch voozhanden is / ende dat Taco Sybrandi zyn gevoelen verlatende / ende hem met d'andere Kercken-Vrienden vergheleken hebbende / voozdaen neffens haer in goede eenicheydt des geloofs heeft gheconverteert / ende daerinne gherustelyck is ghestorven.

Wat handelinghe met Cornelio VViggertsen Predicant tot Woon / eerst by die Synoden van Doordt-Hollandt / vervolgens dooz verscheiden extraordinaris / so Politycke als Ecclesiastische Deputerden / van weghen den Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt zyn aenghevanghen / ende tot afstellinghe van zynen dienst toe wyltgevoert / mede ter oorsaecke vande Leere die jeghenwoozdich by den Remonstranten woert ghedreven / daerinne hy mette Kercken niet eens konde ghevoelen / is al te notoir / als dat een ander pzetert ghegheben / ofte vers weghen soude behooren te worden / te meer also daer op verscheiden Resolutyen by die Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt zyn ghenomen / ende onder andere de navolghende.

Die Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt ghehoort hebbende het rappoort van den Heere van St. Aldegonde, misgaders de Raet-Heeren Casenbroot ende Hecels, van haere ghebesoingneerde op de poincten differentael tuschen de Synoden van Noort-Hollandt, ende Cornelis VViggertsz. ende voorts op de mondelinghe verclaringe vanden selven Cornelis VViggertsen verlaen hebbende eghene vande voorschreven besoyngien by hem was verclaert, ende voorder, dat hy bekende metten voorschreven Synode in verscheyden poincten der Leere, niet te konnen

wesen van een ghevoelen, hebben, naer rijpe deliberatie, tot dienste der Landen, welstant, ende eenicheyt der Kercken, eenfamentlijck der Gemeenten binnen Hoorn, den voorschreven Cornelis VViggertsz. verlaten ende ontslaghen, verlaten ende ontslaen by desen van sijns dienst, als Kercken-dienaer binnen Hoorn, ende hebben hem voorts vermaent ende verclaert, dat hy hem naerder sal hebben te bedencken, ende soo hy hem tot dien eynde in stilte wil begeven, ende onthouden in Vrieslandt, zyn Vader-landt, dat de Staten te vreden zyn, hem vooreen laer, twee ofte drie aldaer, van behoorlijke onderhout te voorsien, op vertrouwen dat hy middeler tijt hem met de Kercken sal moghen vereenighen. Ghedaen in den Haghe den 27. Julij Anno 1596.

Van ghelijken / als te vooren inden Jaere 1591. Dirck Coornhert ghemaect hadde seker boeck gheintituleert / vande Predicatie / werckfinghs / ende verwerpinghe Godes / Ontwarringhe / inhoudende onder andere die selve pointen / absurditeyten / ende lasteringhen / daer mede d'openbare ende bekende Leere der Reformatie worde becladdet / welcke de Remonstranten / omme te verdedighen haer opinie / ende die voozighe Leere te denigieren / van niclaes wedder hebben opghelaet / hebben die Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt het drucken vant woorsz. Boeck / als strijdende jeghens die eere Godes / ende die ghereformeerde Religie / ten hoachsten schadelijck / doen verbieden / ende nae dat het teghens voozgaenden last ende bevel even wel binnen der Goude was ghebruykt ende wylt ghegheven / by vriebeacnde Magistraten ende Officieren vande Steden daer van waerschouwinghe ghedaen / met overspindinge van lijsten / daer inne die Capia van des woorsz. Coornharts schandaleuse ende omwaerachtighe nacdypdinghen costelyck waren wyltghetrocken / ende begeert dat d'exemplaeren souden worden ghesupprimeert / ende als verbeurt byden Officieren na-ghenomen / oock jeghens de vercoopers gheporedeert / ghelyck den Procureur Generael mede ghelast was teghens soodanighe te procederen naer behooren.

Ende alsoo de Nationaale Synode altsedert den Jaere 1589. eersfelyck is versocht ende vervolcht waere te wenschen / ende met allen dienstich gheweest / dat de selve

felve door de clause bande Revisie der Confessie ende Catechismi niet hadde opgehouden/ ende daer inne een goede middel-wech geampteert gewordē. Want hoe-wel eenighe Regenten van Landen ende Steden/ ende veel Kercken-bienaeren haer inde clause beswaert bonden/ als schijnende eenighe twijfelachticheyt ofte nadencken over d'openbare betuyginghe des gheloofs te presupponeren/ so zonden nochtans wel tyde, dat die voorszeyden gheschiften in Synodo souden worden herlesen / ghelijckmen in andere Nationale Synoden ghewoon was te doen/omme de bedenkinghen / die daer op ghemoevert souden moghen worden/ het welcke een peder byp stonde / na den woorde Godes te overweghen / ende tot eenparigh verstant/ ofte goede interpretatie ende verdaechsaemheyt te brengen.

Tot sodanighen middel-wech hebben gheinclineert/ ende den Heeren Staeten Ghenerael gheraeden / de dertien / soo Professoren als Predicanten/die nebens noch vier andere/ in conventu preparatorio inden Jaere 1607. hebben ghebesoingneert/ende haer Ho. Mog. het navelgende vertoont;

Vy versoecken, dat uwe Mo.E. ghelieve inde uyt-schrijvinghe des Nationaelen Synodi, de clause van Revisie der Confessie des Catechismi, (daer inne haer de Kercken doorgaens seer beswaren, alsoo sy de selve voor schrift-matich houden) juyt te laren, tot de ghemeene ruste ende vrede vande Kercke, ende om andere ghewichtighe redenen, die wy, des noots zijnde, bereyt zijn te verthoonen, te meer dewijle eenighe tot dese vergaderinghe ghedeputeert, dien aengaende specialen sijn hebben, de, niet alleen van hare Kercken, maer oock vande Ed. Mog. Heeren Statē haerder Provincie, die sy ter noot gelastet zijn te verthoonen. Daeromme wy uwe Mo. Ed. ootmoedelijck bidden, andere min quetselijcke woorden in plaetse van voorz. te stellen, als tot bevestinghe, eendrachticheyt, ende voorplantinge der suyvere Leere, onderhoudinge van goede orde ende vrede in de Gemeente, mitgaders bevorderinghe der Godtsalicheyt onder d'Ingesetene vande Landen. Alhoewel wy verstaen inde Synode Nationael de Confessie der Nederlandsche Kercken/niet moet/maer sal moghen overlesen worden / Indien de Synodus omvervallende oorsaecken sulcx noodich vint: Ende sal bypstaen den ge-

nen die wat daer teghen hebben/ het selve debite inne te brengen/om by de Synode/nae Godes Woordt/te laren overweghen/Overdeelen/ende afhandelen.

Indien ten selven tyde het voorszeyden advys hadde kunnen aenghenomen ende ghevolght worden/ ende daer tegen d'andere vier stemmen niet soo veel toeghegheven waere gheweest / men soude apparentelijck door het houden vande Synode Nationael / de jeghenwoordige swaricheden voorszeyden / ende de Kercken in eenicheyt gehouden hebben: pimmers na dat Arminius hem hadde geopenbaert/ende tusschen den selven/ende Gomarus verschepten handelingen waren gheballen / die opentlijck verclaerde mettet gheboelen Arminij (nopende het stuck vande rechtvaerdich-maekinghe des menschen vooz Godt) vooz de Kercker stoel (hielt niet soude derben verschijnen/indien de Resolutie der Heeren Statē van Hollandt/ende West-Vrieslandt daer op-ghenomen/effect hadde ghesoortert/luppende als volght:

De Staten van Hollandt ende VVest-Vrieslandt verclaren haere E. Mo. meyninghe te wesen, de openinge van de Professoren Theologiae respectie, van hare opinie inde Leere ghedaen, mer redenen bevesticht, die contrarie opinie mer redenen wederleydt, daer naer ten beyden sijden in gheschifte overghelevert zijnde, ende alsoo de Heeren Staten kennisse vande poincten differentiael ghecreghen hebbende, Dat alsdan die poinctē blyvende differentiael, ende die by het advys vande Professoren ende Kercken-Dienaren, inde Synode Provinciael van Hollandt ende VVest-Vrieslandt, sullen moghen gedecideert werden, aende selve Synode Provinciael wettelijck beschreven ende vergadert, sullen ghebrocht, ende aldaer een yeghelijcken van hen-lieden naerder ende volcomentlick zija opinie van nieuws bevesticht hebbende, besiecht worden, ende dat ter selve Synode ter eerster ghegheentheydt daer toe zijn voortganck sal hebben, Ghedaen inden Haghe den achtierenden Augusti Anno xviē. ende neghen.

Van alsoo die Heeren Edelen / ende Steden van Hollandt ende West-Vrieslandt/ben anderen op het conbereren ende deputeren totte voorsz. Synode niet konden verstaen / werdende by veelen ghesustineert / dat de Predicanten ende Ouderlinghen aldaer te verschijnen / by den Heeren Staeten ende Particuliere

III

Magis

1617.

Magiſtraten ſouden werden geeligeret / daer nochtans altyt gebruyckelyck was gheweeſt / dat die vande reſpective kercken ghecommiteert ende geſonden werden / is de gewenſchte ende beloofde Synode niette achter ghebleven.

Het is wel waer / dat eenige kercken dienachs ende Opſinders der Gemeenten / vzeſende vooz die inboeringhe vande voozſchreiben particuliere nieuwwe opinien / ende d'oneenicheyden die daer upt ſtonden te verwachten / In haere claſſe goet ghebonden hebben / niet inde examinate nieuwwe poincten te vraghen (als voozghegheben worden) maer vande poſticten der Leere diemen verſtondt in Controverſie ghetrocken te worden / die aencomende Predicanten wat naerder te ondertaſten / oock dat d'onderschryvinghe vande Confieſſie ende Catechiſmus als formulieren der eenicheydt ende overeencomende metten woortde Godes ſouden worden ghevoordert: Maer t'ſelbe is alleen gheſchiet omme de ruſte ende eenparighe Leere inde kercken te onderhouden / tot dat wettelyken / ende behoerlycker wiſe / eenighe veranderinge ofte verbeteringhe upt den woortde Godes ſoude aengheweſen zyn. Ende is daeromme eenighe Claſſen ende kercken-dienaren / die nae t'overgeven vande Remonſtrantie / beſaſt worden den Remonſtranten / ende die met haer eens waeren / wegghen haer gheboelen niet te moleſteren / ende die aencomende Predicanten / die verclaerden van t'ſelbe gheboelen te weſen niet hoogher ende wijder te examinieren / het ſelbe ſeer vzeemt voozghecomen / vermits ſp de vyf Articulen der Remonſtranten noot en hadden gheſien / de ſelbe aen Godes Heplighe Woort niet waren andersocht / ende d'openbare Leere van onwaerheyt ofte onſupberheyt overtuycht / ende miſdien hare conſcientien daer over beſwaert bindende / is het gheſchil tot openbaren twiſt / oneenicheydt / ende ſcheuringhe hier ende daer upt ghevoortſen.

Dit bemerkende die Ghe deputerde vande particuliere Synoden van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt / welke nae onder ghewoonte ghelaſt waren / tot uytboeringhe vande Synodale Reſolutien / ende omme niet eenen op de eenicheyt ende welſtant der kercken achttinghe te helpen nemen / hebben raetſaem ghebon-

den / aende Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt / ober het onthdich inboeren vande voozſchreiben vyf poincten te doleeren / ende te verſoeken / dat de Claſſen ende kercken metten ſelven niet en ſouden worden beſwaert / tot dat ſe in een Wettelycke Synode behoerlyck ſouden zyn gheexamincert: Te meer alſo ſpuyden verſtonden de ſelbe ſtridich te weſen met Godes Heplighe Woort / midtſgaders mette Nederlantſche Confieſſie ende Catechiſmo / t'welck ſp (des noodts zynde) bereydt waren te bewyſen.

Daer op haere Ed. Mag. goet ghevonden hebben / in haere vergaderinghe / over de vyf poincten mondelinghe ende ſchryfftelijcke conferentie te doen houden / welke dooz den druck in handen van een yeghellyck is ghecomen / niet teghenſtaende erſt goet ghebonden was / dat die alleen den Heeren Edeſen / midtſgaders den Regenten / ende Voetſchappen vande Steden ſoude worden ghediſtribueert: Ende zyn daer op verbolghens in haere Ed. Mag. vergaderinge verſcheyden deliberationen ghevallen / veelte uytſchryvinghen ende propoſitionen ghedaen / oock acten beraemt ende uptghegheven / al te ſamen daer toe ſtreckende / dat nevens de openbare aenghenomen Leere / oock het gheboelen der Remonſtranten inde kercken ghetollereert ende openlyck gheleert ſoude moeghen worden / zynde alle de ſelbe gheinferreert inde deductie den Heeren Staten van Zeelandt overghelevert.

In geen van welke / Burgemeſters ende Raden der Stadt Amſterdam / nevens meer andere Steden ende medeliden van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant / en hebben gheconſentiert / als geenſints over een comende met haerer Ed. oogenmerck / nochte ghedient hebbende tot wech-nemijnghe van de geſchillen / midtſgaders behoudeniſſe ende herſtellinghe vande vrede der kercken / ende gantsch noodighe eenparicheydt int ſtuck vande Leere.

Te meer / alſo notoirlyck is bevonden / dat onder het deckſel vande vyf poincten / veelte andere leeringhen ende geboelen / ſtrijdende teghens den gront vande Reformatie / zyn aenden dach ghecomen / daer jegens vooz erſt ende vooznammentlyck / by behoerlycke wegghen van anderſoek /

soeck/hadde dienen voorsien/alle voorzien-
re ombragien wagh genomen te worden/
ghelijck sulcx vooz die Conferentie tot
Delft/inden Jaere 1613. ghehouden/by
seker concept al in Decembri des selven
Jaers 1611. by den Heeren Edeelen ende
Steden overghenomen/wel voozgheast-
ghen/maer niet ghevocht ofte ghearres-
steert is gheweest / luydende t'selve als
volght:

De Staten van Hollandt ende VVest-Vries-
landt verstaent alnoch, dat de Leeringhe des
H. Euangelij onses Heeren Iesu Christi, in alle
suyverheyt, soo inde Kercken, als publijcque
Schoolen der voorschreven Landen, sal wor-
den gheleert, ende hebben tot dien eynde, op
de onderlinghe verdraechsaemheydt van het
versheyden ghevoelen, op die poincten van-
de Predistinate, doot Iesu Christi, werckinghe
der ghenade, ende volherdinghe, provisionele
ordre ghestelt, eerst inden Jaere 1610. daer naer
inde Maenden van Meije ende Septembrilest
leden, ende leestelijck in dese vergaderinghe
verniet, mer nadere verclaringhe daer op ge-
daen, Ende verstaen, dat de selve ordre by een
yeghelijck sal worden naghecomen ende ach-
tervolcht: hebben voorts gheordonneert, ende
ordonneren by desen, dat inde Kercken ende
publijcque Schoolen der Landen van Hollant
ende VVest-Vrieslant, vande poincten der
volcomen voldoeninghe onses Heplants
ende Salichmaeckers Iesu Christi vooz
onse sonden / vande Kerchtveerdich-ma-
kinge vooz Godt den Heere Almachtich/
van het salichmaeckende gheloof: vande
Erfsonde/ vande sekerheyt der salicheyt/
vande volcomenheyt des menschen in
dit leven/buyten het versheyden ghevoelen
vande poincten hier vooren verhaelt, niet an-
ders geleert sal worden, als t'ghene doorgaens
inde Christelijcke Gereformeerde Kercke ge-
leert word, ende inde selve Landen, inde
Ghereformeerde Kercken tot noch toe is
gheleert / waer nae yeghelijck int leeren, als
vooren, hem sal hebben te reguleeren, op pene
als wederhoorighe vande bevelen der Hooger
Overicheyt ghestraft te worden, by dadelijck
deportement, ende ander sints, nae die ghele-
gentheyt der Contraventien. Ghedaen inden
Haghe den iijden Decembris Anno 1611.

Ende dat inden Jare 1614. by veelen
leden inghetwillicht was secker Concept
van decreet/aleenighen tijt te voozen in-
de Provintie van Vtrecht waghgecomen/
ten derende omme t'gevoelen der Remon-
stranten met t'openbare Leere ghemeen

te maken / te samen inde Kercke te plan-
ten / ende de Ghemeenten te lachten vooz-
draghen / sonder dat nochtans de Ker-
kelijcke personen / inmers de ghene die
haer houden aende openbare Leere / opt
in eenighe Wettelijcke vergaderinghe
daer op waren ghehoort/ende t'selve De-
creet sonder kennisse ende goet vinden
vande vergaderinghe der Heeren Sta-
ten van Hollandt ende VVest-Vrieslant/
met allegatie van veel passagien der Hys-
siger Schryftuere ende autoriteyt van
de Concilien/Outbacteren ende Doctos-
ren/inden druck was waghgeheven / is
kilaerlijck bespeurt / dat het voorszreven
Decreet alsoo verbediget ende beduydet
is gheworden/als of der Remonstranten
ghevoelen ware schryfmatigher ende be-
ter bekent / omme den Ghemeenten ver-
condighet te worden / als t'ghene open-
baerlijck t'sedert de Reformatie/met goe-
de slichtinghe/soo lange was gepredicht/
zinde oock t'selve/ midtsgaders de vooz-
naemste Leeraers van de Reformatie/
met veele ongherijnde consequentien be-
swaert / daer van die Boecken met pub-
lijcque Octrope / edoch sonder haere Ed.
Mog. kennisse ofte consent waghgegeven/
ghetuyghenisse konnen gheven/soo verre
is het van daer/ dat by het voozverhaelde
Decreet eenen draghelijcken voet van
Collerantie soude zyn geraent/daer me-
de haer de Leeraers (die Contra-Remons-
tranten genaemt worden) in goede cons-
scientie hadden mogen conformeren.

Daerenboven/hee wel by t'voorszreven
Decreet / ordne sicheen ghestelt te zyn
iegheens andere excessen ende exorbitan-
tien/die buyten die vijff poincten int stuck
vande Leere voozder souden ghepleecht
worden / is nochtans wagh de practique
behouden / datmen die ghemeende tolle-
rantie/ dooz verscheppen correctien ende
deportementen van veele getrouwe Lee-
raeren / ghesocht heeft dooz te dringhen/
ende gheen regart ghenomen op andere/
die not delyck oock buyten die vijff poin-
ten hadden ghecedeert / ende dooz haere
daghelijckse Predicatie ende Ghes-
chryften geen kleyne suspittien/oock son-
nylen evidente teekenen/daer van had-
den ghegheven.

Maer haben al hebben haere E. C. van
den beghinne des Jaers 1611. tot desen
daghe toe/ghesustineert / dat in het ver-
effenen vande Kerkelijcke vershillen im-
pertinent

1617.

vertient / sae van schaedelijcke consequentie was / by Resolutie / deerten / ende executie van dien te procederen / de Religions questien de wettelijck ende beoorlycke examinatie te ontrecken / ende by eyghener Authoziteyt andere Leertughen ende ordren inde Kercken te introducieren / Ende als in Martij des Jaers 1616. seckere Acte van Reces tot confirmatie van sodanighe voozgaen de bespoinguen dienende / was ingheselt / hebden haere E. E. Ghedeputeerden wel Instantelijck versocht / dat d'andere medeleden haer voozgaende ende alsdoen vernieuwde sustenue / benevens de overghenomen poincten van Reces / mochten worden bekent ghemaect / daer vande selve oock is verleent de naevolghende acte.

De Staten van Hollandt ende VVest-Vrieslandt, verclaert, naedien de Heeren Gedeputeerden der Stadt Amsterdamm ter jeghenwoordigher Dachvaert wesende, ernstelijck versorcht ende aengehouden hadden, dat inde Acte van Reces soude worden ingheselt, dese volgende woorden: Maer alsoo eenighe Steden swaerichheit hebben ghemaect ende meermaelen, soo voor desen, als nochmaels verclaert, dat niet het nemen ende effectueren vande Resolutie, de Kerckelijcke oneenichheden niet geremedieert, maer by een Kerckelijcke vergaderinghe soude behooren verdragen, ende ter neder gheleyt te worden, ende in allen ghewalle de voer van Onderlinghe duldunge ende Tolerantie sulcx gheraemt ende ingeselt, dat deselve aen wederlijden kan worden aenghenomen, ghepractiseert ende niemant in zijn consciencie daer over worde beswaert, ende dat nae deliberatie by den Heeren Edelen ende Ghedeputeerden van de Steden daer op ghehouden, selve heur begheeren, ende versoeck niet en is goet ghevonden, is gheordonneert tot kennisse ende blijcke vande debvoiren vande selve Heeren Gedeputeerden, desen in acte gheselt, ende t'haerder des harge hennieden verleent te worden. Ghedaen inden Haghe den xvij. Martij Anno xvj. ende xvj.

Ende als het daer naer den Heeren E. E. delen ende beele Steden beliest hadde / eenighe Ghedeputeerden aende Burghe-meestren ende Raden deser Stadt te senden / die by haere E. E. propositie den xxij. April des voorsz Jaers 1616. inder selver vergaderinghe ghedaen / met beele redenen haere E. E. poechden te beweghen / in sodanighe voozgaende acten te consen-

teeren / ende als Resolutien Staetsgelyck se ghenomen ter Executie laeten stellen / zynde de voorsz. Propositie sonder kennis der Heeren Staten ende buyten alle ghewoente / oock doe den druck gemeen ghemaect / hebben haere E. E. na rijpe erweginghe / soo van het ghepasseerde / als t'ghene daer upt apparent was te volgen / ende oordeelende de redenen daer toe gheallegeert / niet sufficient te wesen / om hare voozgaende Resolutien te doen veranderen. Erst de voorz. verhaelde Ghedeputeerden by monde / ende daer naer ter vergaderinghe vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt. voorz. haere E. E. Ghecommitteerde / mede by gheschifte in substantie het nabolghende doen aendienen / ende versocht / dat benevens de propositie vande voorsz. zeven Heeren Ghedeputeerde / gheregistreert soude worden.

Dat Burghermeesters ende Raden der Stadt Amsterdamm ghehoort / hebbende de Propositie van weggen haere E. M. den 24. der voorschreven Maent in haere E. E. vergaderinghe gedaen, ende de selve aldaer wel overwogen ende gheexamineert zijnde, als mede het eynde waer toe die was streckende, om buyten wettelijcke Synodale vergaderinghe, in Religions ende Kerckelijcke saecken. Staetsche-wijse te helpen besongneren, resolveren, ende executeren: Hare Ghedeputeerden gelast hebben, te verclaren: dat haere E. verstaen de waere Christelijcke Religie te maintainen, daer af nu over de 50 iaeren hierte Lande exercitie is ghedaen. Dat mede voor den staet van t'Lant or dienstich is, daer in de minste veranderinghe te doen. Ten sy de selve alvoren by wettelijcke Synode wel eñrijpelijck werde gheexamineert, Over sulcx niet hebben connen consenteren in diversche Propositie ende Acten tledert den Iare 1616. mitgaders inde Propositie van haere E. M. Gedeputeerden in Religions ende Kerckelijcke saecken voorgeselt, oock niet connen toestaen, dat onder den naem der Stede Amsterdamm (als sijnde een lidt der selver vergaderinghen eenighe decreten, veel min d'executie der selver, jeghens die vande Religie soudon worden ghesatueert, ende int werck gheselt, ten ware alvoren die verschillen ende veranderinghen inde Religie ende Kerckelijcke saecken, onder de Authoriteyt van haere E. Mo. by wettelijck Synoden waren gheexamineert ende verhandelt: Verstaen mede niet datmen middeler tijdt enige Kerckendienaren, zijnde vande Religie, ende

het gevoelen by de Contra-Remonstranten verdediger, van haere bedieninghe soude suspenderen ofte deporteren uyt oorlaecke de selve, weghen haer ghemoet en conscientie, metten Remonstranten in eenicheyt der Kercken niet en kunnen wesen, ofte de ghemeente haer aende voorighe professie houdende, ende der Contra-Remonstranten leere toegheedaen zijnde, in haeren Godtsdienst beletten ofte verhinderen, onder pretext van scheuringhen, ende om dat die selve swaricheyt maecten tot het ghehoor (mede teghens haer ghemoet ende conscientie) vande Remonstranten te comen. Ende dit alles, tot dat by wettighe Synoden, onder d'authoriteyt der Heeren Staten te convoceren, die verschillen ende voorghehouden veranderinghen sullen zijn geexamineert ende verhandelt.

Waar na eenighe rigoreuse bevelen ende proceduren jeghens die Relighious verwanten hier ende daer ghemancert/voorzghenomen/ende oock int werck gheselt zijnde/ zijn de Heeren Burghermee-keren/ Raden ende Broederschapen van deser Stadt/ende van Erckhuyzen/ bewo-ghen gheweest haere Ghecommiteerde in Julio daer aen volghende/ ghesamentlijck te senden aen t'Colligie vande Heeren Ghecommiteerde Raden vande Staten van Hollandt ende West-Prinslant/ welcke nevens ernstich beclach ende verthooringhe van tegene in beyde die quartieren passeerde/aen haere E. Mo. instantelijck versocht hebben/ sodanighe ordie te willen stellen/ dat dierghelijcke klachten ende begunste proceduren niet en cefferen ende voorszghenomen worden/ ofte dat an versants de Landen ende goede Ingesetenen van dien / gheschapen waren te vallen inde upterste verbitteringhen ende apparente-extremiteyten. Naer van die propositie niet pertinent rebenen en verifikation / doen ter tyt ghedaen/ des noots sijnde gheerhibeert soude comen worden.

Niet tegenstaende alle de voorszghen Instantien ende debvoiren/ oock by andere Steden ende notable leden. menichmael ghesecondeert / ende tot desen daghe ghetontineert/ zijn evenwel de presentse Resolutien hier ende daer te werck ghelept / Ende midtsdien die saecken der Kercken hier te Lande hoe langer hoe meer gheraecten in seer doebighe misverstande/verwarringhen/ ende scheuringhen/ die alle de werelt niet dan al te

seer bekent en zijn / ende eenmael tot de noobighe remedie wel behooren te beweghen alle die ghene die den welstant der Landen/ruste der Kercken / ende conservatie van de Religie eenichints ter herten gaen/kommen haere E. E. geen ander of expedienter middel daer toe alhoch bedencken ende voorszlaen/als het comboceren ende herstellen van d'ordinarise kerckelijcke vergaderinghen / ende namentlyck/het houden van een wettelijcke ende vrye Nationale Synode vande Gereformeerde Kercken der vereenichde Neder-Landen/soo om de Vyf-poincten/ende andere opgherezene qustien / ende beswaernissen die te vooren niet sullen conuen ter neder ghelept worden/ aldaer inde vryse des Heeren te examinceren/als omme de eenicheyt over het stuck vande Keere inde ghesamentlijcke Provincien/ende Steden onghewerft te conservieren. Want/ alsoo in controverse wordt ghetoooghen / welcke ende by wien de Keere der Kercken sp. 4. by den ghene die haer Remonstranten noemen/ ofte by de andere vande selve discreperende: Item of/ si hoe verre de vyf-poincten in questie/ tollerabel ende inde Kercken acunemelijck/ ende welck gebooden den woorde Godes conf. 2m sp. 4. Soo can al t selve niet beter ende bequamer / als in een wettighe t samen-comste der Kercken / acunghenomen hebbende een Professie van gheloof/ende daer van doende eenderley belydenisse/onder d'authoriteyt ende directie vande Heeren Staten Generael/ gherannincert/ verhandelt/ende tot een paerlicheyt ghebracht worden. Na dien de Kercken opghenelijck het oordeel over de Keere der Kercken toecomt / ende t selve sels in Hollandt ende West-Prinslant oock also is verlaen/ mitsgaders inde leste gecompliceerde Kerckenordeninge inden Jaere 1591. Articulo 35. klaarlijck upgedrukt ende bevesticht.

Dit is mede tot allen tijden alsoo in welgestelde Lantschappen ende Kercken gepraetiseert/niet alleen onder het crups/maer oock onder Godtsalighe Kercken/Coninghen/ ende Overheden/ als hierboven niet verscheden exempelen is bewesen/ende uyt de kerckelijcke bystozien nader han worden bespewt: Sonder dat hare E. E. connen bevinden / dat eenich Christelijck Kercker/in die tijden/der kerckelijcke gheschillen/ sonder kerckelijcke

1617.

oordeel / alleen by publieke autoriteit / heeft ghe decideert ofte beſiecht.

Deſelve hebben niet minder / t'ſebert de Reformatie / verſtaen de Fürſten ende Steden van Duytſlandt / die inden Jare 1530. de Aufburgiſche Confeſſie den Keiſer Carel de 5. overghegheben hebben / verhoonende hoe noodich ende nuttelijck de Kerckelijcke Concilien waren tot beſiechtinghe van de Religions verſchillen inde Chriſtenheyt / als ſp den Keiſer aldus aenſpreken / Soo ſal den Keyſer een ſaecke doen die zijn Hoocheydt weerdich is , ende ſeer begeert vande gantſche Kercke , indien hy de Synode roelaet van die ghewichrige ſaecten te oordelen. Dit is het Vvettelijcke middel , ende inde Kercke ghebruyckelijck , om de eenenicheyden wech te nemen , namentlijck de Kerckelijcke gheſchillen te brengen tot een Synodum. Deſe maniere heeft de Kercke ghehouden , vanden tijt der Apoſtelen af, ende de treſſelijcke Keyſeren Conſtantine ende Theodoſius , en hebben, oock in ſaecten die niet ſeer duyſter en waeren, ende in ongerijmde Leeringhen, niet willen ordonneren ſonder de Synode , op dat ſy de Kercken louden behouden by de vryheydt om vande Leeringhete ordeelen.

Ende is indē Jare 1548. als getracht werde het Interim in Duytſlandt in te voeren / wederom het houden vande Synoden ernſtelijck geraden / ende verſocht / midtſgaders door de antydighe aenminninge van t'ſelve Interim op vele plaetſen groote ſwaricheydt / jae verwoeſtinghe ſommigher Kercken ende verhinderinge inden loop des Evangelij verooſſaecht / oock als vooz / ende ontrent den Jare 1580. het Concordieboek , onder preſect van vrede te maccken / in verſcheyden oozden van Duytſlandt / ingevoert wierde / hebben diverſe Fürſten ende Regenten van Landen ende Steden / als de Landt-Grave van Heſſen / de Hertogen van Swebbrugh / de Voort van Anhalt / etc. t'ſelve Concordieboek geweygert aen te nemen / ende begeert / datmen in een Wettelijcke Synode vande Kercken van Duytſlandt / de verſchillen ſoude verhandelen. Jae is oock ſelfs Auguſtus Churvorſt van Saxon / die meeft op de zijde van de Concozdiſten was / van dat beſiencken ghelwerft / Omen niet te voeren eenen Generaelen Synodum vande Duytſche Kercken en behoorde te beroepen , om den

vrede in den Kercken, ende de eenicheyde der Leere te herſtellen , eermen een Concordieboek , van ſoo weynich perſoonen gheſtelt, ſoude in voeren , op dat hy niet en ſcheen te wijckē van het exempel ende vande voertſappen der H. Apoſtelen, midtſgaders der Godſalighen Princen , ende opſinders inde eerſte Kercken , maer dat alles ordentelijck ſonder yemants vooroordeel mochte gheſchieden. Maer als de ſes Bergiſche Theologi Auteurs van het Concordie-boeck met haer daghelijckſche aenloopen aenden W. G. Chur-Doorſt ende andere Voortſen des Keyſer / t'beroepen des Synodi verhinderden / ende te wege brachten / dat het Concordie-boeck onderteekent / ende met Autoriteit inghevoert wiert / Is daer door verooſſaecht / dat op vele plaetſen de Evangelijſche waerheyt is verduſtert / vele vroomē Predikanten zijn verſaecht ende verſcheyden Kercken jammerlijck verſtoort / welke exempelen alſo noch wel beſchoupen erdacht te worden / al eer de ſaecten hier te Lande in meerdere verloop komen te gheraecten.

Wat oock den Coninck van Groot-Britanien niet en verſaet / dat de Hooge Overicheden de Judicature over de Leere / den Kerckelijcke perſoonen ontnemende / tot haer ſouden trecken / blyckt onder andere upt zijne Majesteits verclaringe vooz het recht der Coninghen ende in dependencie van haere Croonen / teghens de Gratie des Cardinaels van Perou. Alwaer zijne Majesteit bekent / dat de Keiſers haer noyt en hebben beroemt opperſte Richters te weſen vande pointen des gheloofs ende der Leere / maer kenniſſe namen van de beſuypen ende regulen van de Concilien / ende dat het een point van Theologie is / te oordeelen vande uytſtreckende / ende vande macht der ſeuten / het welke noch naerder / upt de Apologie voor den eede van ghetrouwicheydt, ende zijn hoochſt-gemelde Majesteits verclaringe aende Heeren Staten Generael over die ſaecke Vorkij ghedaen / kan aengheſen worden / Maer vooz al upt deſſelfs laetſte brieven aende Heeren Staten Generael / den 20. Martij leſſen / tot verclaringe van zynen voozgaenden brief / inde deductie alleen geinferert / ende vooz aldus inde zeyghen weerdighe ſwaricheyden dienende / is te beſpeuren :

Cope

1617.
Coype deses briefs soeckt hier
boven lib. xxxvii. fol. 221. b.
ende fol. 222. a.

Dat nu de versochte particuliere
ende Nationale Synoden niet
souden over een komē / met vrye /
gerechtigeden / ende pzeemien-
tie vande respective Proviñtien en Lant-
schappen / en can met gheen apparentie
ghesustineert worden / alsoo by naest van-
den beginne vande ieghenwoordighe re-
geringhe der Landen / door vele solem-
nele handelinghen / d' renparige oeffenin-
ghe vande Gereformeerde Religie / is ge-
presupponeert verscheiden ghenerale / soo
politijcke als militaire Eeden daer op
zijn ghesondeert: Ende Reductie vande
Steden de selve ghegeneralijck ghecapitu-
leert ende inne-ghelooft / Ende zijnde
daerenboven den seckersten bant daer
mede de Proviñtien / Steden ende goede
Ingesetenen van dien / oock in politijcke
eenicheydt ende reputatie by de gheschele
Ghereformeerde Christenheyt ghehou-
den comen worden: Het welcke onghe-
wysfelt de Heeren Staten generael ende
particulier / ten tyde als inden Jaere
1606. de Synode Nationael wierde ghe-
accordeert / wel hebben inghesien / ende
jeghenwoordich geen minder plaetse be-
hoorde te hebben.

Andere particuliere voozslaghen / die
soo nu / ende dan tot nederlegginge van-
de Religions questien wel zijn ghedaen /
hebben hare E. E. gheoordeelt / of nae de
teghenwoordighe ghelegghentheydt niet
practicabel te wesen / of tot gherustheyt
ende contentement der beroerde Kercken
niet te sullen strecken / zijnde de voozslaghe
van eenighe wepinghe politijcke ende
kerckelijcke personen te laeten beswing-
neren / ofte eenighe uytghesonderde Pre-
dicanten tot onderhandelinghe te ghe-
bruycken. / in dese ghenerale alteratien
der Kercken ende ghenoechden / niet soo
bequaem / doe uyt voozgaende exempelen
bedenckelijck gheloven / midtsgaders
uyt het houden van een particuliere Pro-
vinciale Synode gheen ghenoechfame
drucht ofte gewenschte uytcomste te ver-
wachten / ten sy de Nationale daer op
volge / Op dat d' eenicheyt ende overeen-
stemminghe met andere Ghereformeerde
Kercken niet verbrocken / maer onderhou-

den mach worden.

Maeromme hare E. E. op de ordinarise
wegen ende middelen / waer toe die Chri-
stenheyt / in soodanige vooz ballen / door-
gaens haeren toeblycht heeft genomen /
de naeste seben Jaren gheduerichlyck
hebben gheinsisteert / ende selve vooz an-
dere extraordinaire handelinghen ende
besoingnien pfererende / oock andere
difficulterende mede-ende gesocht te per-
suaderen / op dat onder de directie vande
Hooghe Overicheyden / de geresene kerck-
elijcke swaricheyden ordentelijck ende
sichtelijck / met goede seckerheyt ende
gherustheyt / tot een ghewenschte uyt-
comste moghen worden ghederigeert / het
sy dan by wechninghe vande geschil-
len / ofte by een goede equitabile tollerantie /
ghelyck t' anderen tyden ontrent den
Jare 1570. de Evangelische Kercken van
Polen / door middel vande Sinodale ver-
gaderinge te Sendomir gehoude / nae vrye
examinatie / tot onderlinghe eenicheydt
hebben gearbeydt / en bequame middelen
gheloven / daer door de selve Kercken /
int midden van hare vanden / in goeden
welstant behouden zijn ghebleven.

Want al hoe wel haere E. E. daer zijn
ghelogeert / daer met goede stichtinghe
ende behoudnisse vande eenicheyt / twee
strydende Leeringhen op eenen Predicha-
stoel / ende vooz eenderley Ghemeenten /
niet comen ghebracht worden: Soe heb-
ben sy nochtans noyt ghewepghert / ofte
weggeren sullen over het verschi / uopen-
de de Goddelijcke Predicatie metten
aenleven van dien / eenen eendrachtelijck-
ken voet van Tollerantie in te gaen / by
soo verre eenen soodanighen / Wittelijck /
ende conform den Woorde Godes / can
beraemt ende aenghesteit / midtsgaders
met behoudnisse vande waerheyt / ende
een goede conscientie / aengenomen wor-
den / sonder dat hare E. oock hebben ver-
staen / ofte doen sustineren / dat by de Ge-
reformeerde Kercken deser Landen eeni-
ge nieuwe decisie soude worden gedaen /
vande poincten die behouden sullen wor-
den / by de ghenerale Ghereformeerde /
ofte in de Primitive Kercken niet ghede-
cideert te sijn / moghende wel lyden / dat
de selve den algheemeenen oordele wer-
den ghereserveert: Maer nochtans ghe-
meent / dat middeleer tyt de versochte Syn-
ode Nationael / onder dierghelijcke ende
andere pxtecten / niet opgehouden / waer
veel

1617.

veel eer gebouwt hehoorde te worden / omme meerder ontfiensten ende swaricheden in de Landen ende Kercken / als noch te verhoeden.

Ende konnen over sulcx geenfins begripen / dat by aenneminghe van VVaertgelders , afvorderinghe van nieuwe beloften vant volck van oorloghe ende extraordinarye employen van t'selve, mitgaders crenckinghe vande autoriteyde ende reputatie van zijne Princelijcke Excellentie , oock particuliere associatien ende verbintenissen, tot uytvoeringhe van eenighe gheconcipeerde Resolutien op seer wichtighe poincten, den Staet vande Landen ende Religie ten hoochsten betreffende , ende / nae de constitutie vander Landen regeringhe / niet Staetsghewijse ghenomen / de jeghenwoozdighe misverstandten gheremdieert / ofte de ghemeene tollerantie door ghezeven sulken konnen worden : Maer beduchten veel eer dat by voortgauch van sodanighe vromde handelingen / ende harde procedueren in Religions saecken ende jegens de Religions verwanten die haer sonder voozgaede behooyliche examinatie beswaert binden met d'andere dissenterende partijen in te laten (hoe wel andere preterten worden ghenomen) het vyer van oneenicheydt hoe langher hoe meer sal ontflecken / de publycke authoriteyt / samt den flozerenden ende van Godt ghesegghenden staet der Landen ende Kercken / in groot ghebaer sullen ghestelt / ende soo veele ende groote onsepen verwecht worden / die namaels seer swaerlyck sullen wesen te repareren.

Alle t'welck Burghemeesteren en Raeden der Stadt Amstelredamme niet hebben konne ledich staen / den Heeren Staten van Zeelant / upt ghetrouwe affectie ende pber totten ghemeenen welstant der Landen ende Kercken / sincerlycken te berichten / mitgaders dat haere E.C. meer dan tijdt ende noodich achten te wesen / dattet langh-versochte middel van Synode Nationael de wijse doch by andere gheen goede wytkonste ghebonden / noch lichtelyck is te binden / eenmael werde ghetentert / ende metten eersten by der handt ghenomen.

Te meer / naedien de Gheputeerden der Kercken / in den Jaere 1611. ende 1612. tijtelyck ende ernstelyck vervolghende Heeren Staten Generael daerom hebben ghedaen / de Remonstranten soo

wel als andere Kercken-Dienaren / ten selven wel hebben begeert / veele Provincien jeghenwoozdich daer toe inclineren / ende niet weynighe leden van Hollandt ende West-Indienlant: Dat oock by groote ende vooztreffelycke personagien / soo van binnen als buyten t'Landts / daer toe ernstelyck wozt gheraden.

Wes-halven Burghemeesteren ende Raeden vooznoemt / den Heeren Staten van Zeelandt / nevens beclankinghe vooz hare Edele Moghende voozgaende Officieren ende de hoozen / ende niet aenbichinghe van hare E.C. vrientchap ende dienst / willicheyt / alnoch wel willen versochte / by haere voozige intentie te continneren / ende andere difficulterende Provincien tot sodanigen Christelijken vooznemen te helpen disponeere / gelijck mede de Heeren Ghecommitteerde van haere Edele Moghende versochte worden / de jeghenwoozde verclaringhe ende beclankinghe over haere E.C. ghedaene propositie / ende de Deductie by forme van antwoozde daer op overghelevert / ten besten aen hare principalen te beduyden ende rapporteren / Ghedaen ter vergaderinghe van de Heeren Burghemeesteren ende Raeden der Stede Amstelredamme den dertichsten Augusti des Jaers 1617. Ende ghegeven aen de Provincien.

Tot naeder openynge van sulches als in dese beclanchelike verschillen ghepasseert is / sal het den weetghierighen Leser believen te herlesen de publycke Schyften die de Staten van Hollandt ende West-Indienlant ter eender / Ende de Steden Amsterdam, Enchuyzen, Edam, ende Purmerende (mede Ledematen der Staten van Hollandt ende West-Indienlant) aen d'ander syde / teghen malcanderen hebben gheschreben ende in openbaer druck hebben wt-ghegheven: Soo als ick de selfde verhaelt hebbe fol. 232. 233. 234. 235. 236. &c.

Ende voeght dan noch voozder daer by dese cozte openinghe (belanghende de beswaernissen ende bedenkinghen over de scherpe Resolutie van den vierden Augusti) Ghedaen van weghen de Steden Amsterdam / Enchuyzen / Edam / ende Purmerende / in de vergaderinghe van de Ghecommitteerde Raeden der Staten van Hollandt / den xij Septembris Anni 1617.

Edele

Borghemeesteren / Raden / ende
Droetschappen / der Steden van
Amstelredam / Enckhuyzen / E-
dam / ende Purmerent / onse respec-
tive principalen / hebben niet leet-wesen
vernomen / soo upt de rappoorten van ha-
re Gecommitteerde / als upt d'acten ende
gheschriften / op den naem vande Heeren
Staten van Hollandt ende West-Vries-
lant uptghegheben / t'ghene in hare Ed.
Mog. lest ghehouden vergaderinghe is
ghepasseert / doozgheslaghen / ende by vele
leden dooz afschept aenghenomen : Ende
hadden noyt verwacht / dat op soo wich-
tighe poincten / den Staet vanden Lan-
de ende Religie ten hoogsten betreffen-
de / voozghenomen souden zyn gheweest /
by pluraliteyt van stemmen (niet teghen-
staende de contradictie van vele notable
leden / ende in absentie van eenighe an-
de-re) sodanighe Resolutie te formieren / by-
sonder nadien de selve / by aparte verga-
deringhe / sonder voozgaende deputatie
Staets-ghewijse ghedaen / waren ghe-
prepareert / ende teffens jeghens alle ge-
woonte dooz-ghedronghen / oock niet te-
ghenstaende de Gheputeerde van ee-
nighe Steden / daer op al-vozen niet hare
principael begheert hadden te commu-
niceren : Synde onse Heeren Principalen
noch meerder verwondert gheweest / dat
opentlick ghetracht is zyn excellentie /
Me-vrouwe de Princesse van Oranien /
ende mijn Heere Prince Hendrick / soda-
nighe handelingen / als Resolutie Staets-
ghewijse ghenomen / te notificeren / ende
vervolghens / dooz sekere Gheputeer-
den / datelick binnen den Diele ter exe-
cutie te stellen : midtsgaders / sonder vooz-
gaende last ende commissie / den Heeren
Staten van Zeclant / met overleveringe
van de gheconcipteerde ende uptgheghe-
ben gheschriften / bekent te maechen. Waer
over onse principalen niet weynich zyn
ontroert / ende naer rijpe deliberatie /
elck in den haeren op alles ghehouden /
bewooghen geweest / ons extraordinarie
herwaerts te schicken / om D. E. hare be-
swarenissen ende voozder bedenkingen
te openen / op vertrouwen / dat de selve /
als van ghetrouwde ende oprechte Vont-
ghencoten / ende mede leden van de ver-
gaderinge der Heeren Staten van Hol-
landt ende West-Vrieslandt / aengenomen /

ende beherticht sullen worden.

Dooz eerst / hebben onse principalen als
tijts ghetoont / geen minder affectie ende
pber / tot voozstant van de hoocheyt / byp-
ende gherechticheyden der Landen van
Hollandt ende West-Vrieslandt / midt-
gaders behoudenisse vande Authoziteyt
der Heeren Staten / ende respectie Ma-
gistraten / als eenighe andere leden van
de selve Landen / hebbende / hare E. ende
der selver voozsaten / niet weynigher / soo
inde beginselen van de oozlooghen / als
vervolghens / daer by goet ende bloet op-
ghesett / ende dooz Godes ghenadighen
zeghen / dese Landen van alle ryzannye
ende vzeemde heerschappye helpen bevo-
den / daer inne oock dooz de selve genade
stantbaeslyck ende onberanderlick ghe-
meent zyn te continueren : Maer hebben
hier nebens in de hoochste recomman-
tie ghehad / ende noch houdende zyn / de
ware Chzistelycke Gherefozmeerde Re-
ligie / ende eenparighe exercitie vande
selve / van den aensanck der Refozmatie /
ende gheduerende d'oozlooghen / in dese
ende andere vereenichde Landen opent-
lick aenghenomen / gheoeffent / ende ghe-
handthaeft : ende altyt gheoozdeelt / dat
daerinne geene particuliere inbreucke /
als met grooten ondiensst der Landen /
ende ontruffinge van de goede Gemeen-
te / by der hant konde ghenomen worden :
zynde haer mitsdien ten hoogsten leet /
dat de voozgaende eenicheydt int stuck
vande Leere niet onderhouden is ghe-
worden / ende veel meer / dat tot herstel-
linghe van de selve / sodanighe wegghen
ende middelen niet zyn ghebruyckt / die
voozmaels onder d'eerste Chzistelycke
hooghe Ouericheden / ende naderhant in
wel-gestelde ende Gherefozmeerde Lan-
schappen / doozgaens bequaemst ende
expediensst zyn ghehouden / daer toe onse
principalen noch willen verhoppen / dat
de difficulterende mede-leden / dooz goede
bevoiren / offitien / ende aenmaninghen /
soo van binnen / als buyten de Landen /
haer eyntlick sullen ghelieden te laeten
beweghen.

Middelster tijt / Alsoo D. E. ende alle de
werelt kennelick is / wat eenighe Taren
herwaerts in Religions saecken / inde
Landen van Hollandt ende West-Vries-
lant is ghepasseert / ghescrecht hebbende
tot groote droefsheydt ende be-
warnisse van vele Dienare des Godlijche Woerts /

h k h ende

1617.

ende Chriſtelijche Gemeenten / Jae verſtroijnghe ende onderdruckinge van veel bloepende Kercken/ende verhincleringen van exercitie der Chereformeerde Religië/ ende van de Religions verwanten/ die haer beghieren te houden in eenicheyt van de Leere / ſonder haer te conuenen weſſen met andere/ daer van niet weynich verſchillende/ Jae van welke die voorszige Leere ende profeſſie calumnieuſelijck ende laſterlijck wierdt ghetraduceert: So hadden onſe principalen wel verhoopt/ dat eenmael ſodanighe procedueren ſouden hebben opgehouden / ende gheene nieuwe occaſie ghegheuen gheweſt van te ghelooſen / dat met meerder rigueur voortaan gheprocedeert ſoude worden/ conuenende haere E. E. niet anders deghyſſen/ als dat die voorszagen ter leſter vergaderinghe ghedaen / ende aſſepteert daer op by vele leden ghenomen. daer toe zijn ghedirigeert ende gheſchapen upt te vallen. Want waer toe ſoude anders dienen de aenneminghe vande VVaert-ghelders/ daer de Landen niet als te ſere met Chriſch/valck zijn beſwaert/ende de penninghen tot betaelinge van de ſelue nauwelijck konnen toelaughen. Waer toe die particuliere boozderinghe van nieuwe beloſten/ende verbinteniffe van het volck van Oorloghe / het welke op de ghene rale ende eenparighe eeden / de Landen/ ghebuerende/ende na de Oorloghe / tot deſe tijdt toe / ghetrouwelijck heeft gheſchiet: ſchulden dat onſe principalen niet en conuenen goet vinden / dat hier booz meerder ombragien conſtraincte/ ofte oppreſſien ſouden worden ghegheuen. ende ghepleecht / aen die ghene die van de eenicheydt ende over-een-ſtemminghe der Chereformeerde Kercken niet afgheueken en zijn/ ſou ſullen veel min tot/ ofte ieghens d'oncoſten van ſodanighe onnoedighe lichtinghen conuenen contribueren/ ende boozder het Chriſt volck in den eedt ende dienſt der Landen haer ghetrouwelijck ghytende/ onder andere preterten niet konnen licentieren oft abandonneren/ nochte oock gheſtant doen de lichtinghe ende conſumpcie van de wapenen / daer van de publiſche magazynen particulierlijck werden ontbloot. Dat boozder pet ſoude boozghenomen werden/ tot krenghinghe ende vermindringhe van de authoriteyt ende reputatie van zyne Excellentie/ als Stadthouder van deſe / ende

andere Prouintien ende Capiteyn Gheuerael over het volck van Oorloghe van welcken de Landen ſoo notable ende getrouwe dienſten hebben ghenooten/ ende booz het toecomen niet minder hebben te verwachten/ meenen onſe principale niet als met de grootſte ondankbaerheyt te konnen gheſchieden/ ofte by haere E. geadbondeert te worden / hebbende gheen ander vertrouwen van zyn Excellentie/ als des ſelfs actien ende intention tot de meſten dienſt der Landen ende conſervatie van de wettelijcke regeringhe der Heeren Staten/ althys hebben uptgeweſen/ daer van onſe principalen haer booztaen mede wel verſeekert houden / ende wenſchen dat by eenighe quaetwillighe gheen boozder contrarie/ ofte calumnieuſe impreſſien mochten werden gegheuen. Ende naer dien die Ordinaris Collegien vanden Hooghen ende Provincialen Raede/ van allen ouden tijde/ tot bedieninghe van de Juſtie zijn opgericht/ end daer toe met goede inſtructionen/ verſien/ conuenen onſe principalen gheeffinghe bedroeden/ waeromme/ by occaſie van die Religions miſverſtanden / de ſelue de kenniſſe ende Judicature ſoude worden ontrocken van de exceſſen die hier en daer worden ghepleecht / en boozder gepleecht ſullen worden: Jae verſtaen dat/ tot weeringe van alle oppreſſien ende onghereghetheden/ de ſelue veel eer tot haer deſoir / ende ghytinghe haerder conſcientien behooren vermaent / als daer inne verhinclert/ ofte by diſpariteyt van opinien de ſaken elders ghebracht te worden/ tot merckelijcke diſreputatie van de boorz. Collegien/ ende vercoztinghe vande goede ingheſtenen/ die van alle oude tijden / tot de ſelue haer recours hebben moghen nemen.

Booz al hebben onſe principalen / jeghens boozgaende handelinghen ende procedueren / ende die wyders ſouden moghen by der handt genomen werden/ ons als noch ghelaſt te verklaren/ dat haere E. E. noch Chriſtelijck/ noch redelijck conuenen vinden / dat de Chereformeerde Gemeente ende Kercken binnen deſe Landen/ het verſcheyden gheueken/ inde hijs poſmeten/ ende inlegginghe daer op ghevolgt/ begrepen / ſoude werden opghedronghen ofte ghemeeen ghemackt/ booz dat het ſelve ozidentelijck inde Synode Prouintiael ende Nationael onderdirectie:

1617.

directie ende authoriteit van de respectie hooge Overicheden na den Woord des Godes/sal wesen gheexamineert/ ende dat daerentusschen die Dienaren ende Religions verwanten / die sonder hooggaende beproefinge/haer daer mede niet connen consozmeren ofte vereenigen/ in hare bedieninghen / exercitien/ ende ghewoonlijke vergaderinghen / onverschindert/onghemolesteert/ende onghetrouweert behoorzen ghelaeten te worden/ tot dat een ghenerale ende ghewenste uytcomste sal wesen ghewonden / gherevolveert zijnde daer toe/ende tot weerdinghe van alle onbehoorlijckheden ende verdrukkinghen/alle goede ende noodige officien ende bevoiren te employeren. En alsoo sekere gheschiften / by forme van antwoort / aende Ghedeputeerde van de Heeren Staten van Gelderlandt / Zeelandt / Vrieslandt / Stadt Groeninghen/ ende Emmelanden / oock publycke verclaringhen zyn ghesonden ende uytghegheven / jeghens de intentien van onse principalen / ende serieuse aenmaningen van hare E. E. Ghecommitteerden: So hebben die selve niet connen ledich staen/ die voorsz. Heeren Ghedeputeerden van hare bedenkinghen dien aengaende te berichten/midtsaders den goeden ingeseten van haere oprechte affectien tot den ghemeenen welstandt der Landen ende Kercken / met verclaringhe van t'ghene daer toe succesfueyck is aengewesen ende by ghebracht: Daer van wy u E. al voorsz. het eene ende andere wel hebben willen presenteren/ ghereet zijnde om onsen voorderen last/ dien aengaende / oock int werck te stellen / ende alle moghelycke officien ende bevoiren / daer sulcx noodich is ende vereyscht wort/aen te wenden/ ten opinde de hooghmoedighe hede ende eenicheyt inde Landen ende Kercken alsme geconserveert en herfelt mach worden: Daer toe wy ernstelijck versoeken/dat W. E. hare wijsheyt en discretie mede ghelieve te employeren/en de voorsz. ghereerde pretense Resolutie/die onse principalen mits desen expresselijck doen desadbooperen / ende ons ghelaft hebben/dien volgende/ zyne Excellentie/ de Collegien van Justitie / ende andere dient behoort / hare goede intentien te doen verstaen / tot voorsz. cominghe van meerder alkeration/ende om die verbittinghe der ghemoederen / ende daer uyt

resulterende swaricheden ende ongheslen/ geen effect te laten sorteren / op dat onse principalen niet ghenootsaecht werden haere E. daer jeghens wyders te forma- liseren/ghelijck haer E. niet anders als de conservatie van de vry ende gherechticheden van de Landen / ende van de ware Christelycke Ghereformeerde Religie voorsz. ooghen hebbende/ niet souden connen ghedooghen / dat onder eenich pretext/op t'eene ofte t'andere soude worden gheatenteert.

Gherapporteert aen de E. Heeren Gecommitteerde Raden van de Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt / den 12. Septembris Anno 1617. ende dien volghende in gheschifte overghelevert/ by ons ondergheschreven Gecommitteerde der Steden van Amstelredam / Cuckhupsen/Edam / ende Purmerent.

Toets hier nae/Te weten op den xiiij. Septem. hebben die vier boven-ghenoemde Steden dit hier volghende Schrift overghelevert in de Collegien van de hooghe ende Provinciale Raden van Hollandt ende Zeelandt.

Edele Hoochghelerde Heeren.

Het heeft den Heeren Burgemeesteren/ Raden ende Voetschap- pen der Steden van Amstelredam/Cuckhupsen/Edam / ende Purmerent/ onse respectie principa- len / ende mede leden van Hollandt ende West-Vrieslandt ghelieft/ ons extraordi- narie herwaerts afte vaerdighen/omme op verscheiden ghewichtige paincten/ den staet der Landen ende Religie ten hoogsten betreffende / haere beswaernis- sen ende bedenkinghen te openen daer t'behoort / ende onder anderen mede op t'stuck van de ghemeene Justitie over de Landen van Hollandt / Zeelandt / ende West-Vrieslandt. Want alsoo eenigen tijt herwaerts / by occasie van de jeghen- woordighe Religions verschillen / ghes- tracht is eenen anderen voet ende ordie / op t'belept vande ordinarijs Justitie/ende jeghens den gewoonlijcken treyn van de selve / in te voeren/ daer toe de Col- legien van de Hooghe ende provinciale Raden van ouden tijdt zyn ghesondeert/ met behoorlijke Instructien versien/ ende ghequalificeerde personen int het

Wen. mae-
ninghe van
tueghen de
hier Steden
gedaen den
14. Septem-
bris Anno
1617.
in de Colles-
gien van
den Hoogen
ende Pro-
vincialen
Rade.

h h h h h

midden

1617.

in den bande Landen/ende tegenwoor-
dich D. E. geconmitteert ende beerdicht/
dat oock by verscheyden oude privilegi-
en d'inghesetene bande Landen zyn by
gheset/omme haer aende meer ghemelde
Hoven van Justitie te moghen addresse-
ren/ende bande selve soodanighe provis-
ien te Impetreren / als naer ghelegent-
heyt der saecken / comen ende behooren
verleent te worden : Soo hebben onse
principaelen niet als met groote verwon-
deringhe / comen vernemen / dat
openlijck ghearbeydt wordt den Vigeur
ende Lustre vande Hoven van Justitie
te verswacken / D. E. onder eenigen pre-
sert/de gewoonlijke Judicaturen te on-
trecken/de selve elders te willen beengē/
den goeden inghesetenen de ordinarijs
provisie te beletten/ofte d'exploiten ende
executien van dien te verhinclen : ende
konnen niet begripen/dat de Commissi-
en ende Instructien / eenmaal by eenpa-
richheid daer toe gherefereert / by dispa-
riteyt ghedissolveert ofte verandert mo-
ghen werden. Eventuelignozeren onse
principalen niet / dat den Heeren Staten
van Hollandt ende West-Overflant / ende
den Magistraten van de Steden/eenige
saecken zyn gherefereert / waer van by
Placcaten publicke ende eenparighe re-
solutien / ende andersints ghenochsame
kennis is: Maer dat d' excessen / ende de
beswaernissen / die by extraordinarijs en-
de onghewoone Proceduren / den inghe-
setenen hier ende daer mogen aengebden
zyn / ende haer wyders souden kunnen
verspreyden/tot Judicature van de Ho-
ven van Justitie niet en souden spectee-
ren : Meenen onse principalen niet des
Landts ende der Inghesetenen Privile-
gien/ oock gheghevene Commissien ende
Instructien niet te konnen bestaen: En
hebben nits dien / nevens noch andere
leden van Hollandt ende West-Overflant/
niet konnen goet vinden/die aenschryvin-
ghe die daer jeghens by veele andere le-
den/ voorgeflaghen ende misseghien ghe-
wordert syn gheweest: Iac verstaen/dat
tot weeringe van alle oppressien ende on-
gheregheltheden/de Hoven van Justitie
wel eer tot haer deuyt ende quyttinghe
van haer conscientie behoort vermaent/
als daer inne verhindert/ofte die saecken
aldaer bevoecht/ onder andere preterte/
elders ghebracht te worden / waer van
by D. E. E. volgens onsen respectiven

last ende Commissien/die jeghenwoor-
dich openinghe ende aenmaninghe wel
hebben willen doen / met verclaringhe
dat onse principalen/nevens der Landen
hoocheyt/by ende gherechticheden/oock
de Lustre ende Vigeur vande ordinarijs
Collegien van Justitie / ende D. E. be-
dientinghe in de selve / gemeent zyn te
helpen conserveren ende maintaineren.

Ghedaeen/ende overghelevert/aen den
President ende Raden vanden Hooghen
Rade / Item aen de eerste ende andere
Raden vanden Provincialen Rade over
Hollandt/Zeelant/ende West-Overflant/
by ons onderghescheven Gheconmit-
teerde der Steden Amstelredam/Ench-
huyssen/Edam / ende Purnerent op den
14. September, Anno 1617.

Prijs Mauricijs steets een ooghe int
seyl hebbende / ende allen onghel-
voorz-comende/ so veel mogheli-
ck/niet syns Broeder Prijs Hen-
drick den laetsten Septembris des avonds
snaede wt den Vaeghe ghereyft met zij.
Vracht Waegghens/ende hy is des ande-
ren daechs sinzghens tusschen vier ende
vijf uppen ghecomen te Maese-Landt-
Slups/al-waer eenighe schuyten gercet
laegghen / met de welcke hy de Maese is
over ghebaeren nae den Briel / daer hy
des mozzghens ontrent ses uppen / ghear-
riveert is. Van weghen dese subyte ende
onverwachte over-comste syner Excel-
sijn eenighe personen in den Magistract
ende onder de Burgherpe aldaer / eerst
wat verbaest geweest/ niet wetende wat
dit te beduyden hadde/maer siende ende
bevinde dat syn Exce. daer niet gecomen
en was om eenighe veranderinghe in de
kercke ofte op het Raedt-hups te maec-
ken / dan alleen om het garnisoen te ver-
anderen ende te verstercken/ So is weder
een stille ende beter te vreden gheweest:
Sijn Exce. heeft binnen den Briel ghe-
bracht synes Broeders Compagnie/on-
de hy heeft den Luytenant der selfder by
provisie tot Commandeur over het
crichs-volck in den Briel liggende/ ge-
stelt/ synde nu daer in garnisoen ontrent
ses honderdt Mannen. Des anderen
daechs is syn Exce. wederom in de Maese
geen-ghecomen. Over dese daet heb-
ben wel eenighe dapper gemurmureert/
ende souden wel geerri pets daer tegens
ghedaen hebben/maer niet cunnende syn
Exce.

Exc. met reden ofte boeghe beschuldighen / dat hy bypten de limiten syner Commissie was ghetreden / Zoo hebben sy het hier by moeten veruften laeten.

Entrent deser tijt wasser in onse be-
naebynde Landen eenighe lichtinghe
ende werbynghe van volck / sonder dat-
men sekerlick conde weten ofte vernemē
door wien / ofte waer het henen soude:
Maer stract in de beghinne van October
is het verlopen / elck syns weechs / soo
haest als het ruchtbaer was gheworden /
dat syn Exc. den Bziel met meer crijgh-
volck besett hadde.

De Heeren Regierders der Stat Dor-
recht (diwelck is de eerste Stadt van
Hollandt) tot noch toe haer soo opentlick
niet verclaert hebbende / als de Steden
Amsterdam / Enckhuyzen / &c. ghebaen
hebben / Nu siende ende bebindende / dat
alle de wt-bluchten die het meerdere deel
der Steden van Hollandt naemen / onge-
fundeert waeren (belangende haer refus
ofte wepgheringhe in het honden eenes
Nationaelen Synodi) Zoo en hebben sy
niet langher willen naelacten haer te
verboeghen met de Steden van Am-
sterdam / Enckhuyzen / Edam / ende Pur-
merende / Ende hebben eenpaerlick op de
29. Septembris deses Jaers 1617. een Ce-
gen-protect ghebaen in de vergaderinge
van de Hoogh Moghende Heeren Staen-
ten Ghenerael / teghens het protest door
desen by de Remonstrantsche Steden
ghebaen / luydende als hier volght:

Nie dien in de laetste vergade-
ringhe der Heeren Staten van
Hollandt ende West-Vrieslandt /
tot wechneeminge vande jegen-
woordighe Religions verschillen / veel
voorzlagghen zyn ghebaen / ende onder
andere het houden vande Synode Pati-
nael ober langhe / ende continuelyck / by
bele leden is gheurceert / ende by andere
voch diensich gheoordeelt / met sulcken
verstande / dat tot preparatie van die sel-
ve / al vooren een Synodale vergaderin-
ghe in de Respective Provincien soude
moghen ghehouden / ende alles onder de
Autoriteyt ende directie vande Hooghe
Overheden beleyt worden : Ende dat by
de jegghenwoordighe Extraordinaris Ge-
deputeerde van verscheiden Provincien /
sekerlijck wozt gheerbept / om op het
convoceeren ende houden van een Syno-

de Notionael thdelighe eenen goeden
voet te raemen / ende ordje te stellen. Zoo
han daer jegghens by de Heeren Ordina-
ris Gedeputeerde vande Provincien
van Hollandt ende West-Vrieslandt / geen
formele oppositie / ofte andere verhinde-
ringhe gheschieden / als niet apparent
miscontentement van veelc Natabele le-
den van den selben Lande / waer van een-
ighe haere extraordinaris Gedeputeer-
de oock alhier in Loco hebbende / sooda-
nighe oppositie ofte verhindefinghe niet
souden konnen toestaen / ofte andersints
veroorzaecht wesen / haer wyder te open-
baren. Wes halven die Provincien ver-
socht worden / op de Importantie van de
sake / ende de consideratien van ver-
scheyden leden van Hollandt ende West-
Vrieslandt / haere Ed. niet onbekent inde
jegghenwoordighe deliberatie mede te wil-
len letten : Op hoope dat door goede de-
voiren ende acclamatinghen / de difficulte-
terende alsnoch / bewoghen / ende de je-
ghenwoordighe doevige misverstanden /
door het honden vande voorszeyde Syno-
node / tot een algemeene ende goede
uytcomste ghebracht salten moghen wer-
den.

Of wel de Conijnek van Groot-Bri-
tampnen voor desen meermaels door synē
Ambassadeur den Edelen Ridder Carle-
ton de Staeten van Hollandt hadde goe-
de middelen voorszeyde gheslaeghen / om wt
desse behoefde son herkeliche als Poli-
tische disputen te gheracken. Ende de
selfde by velen / die het hoogste ghesch-
 hadden / weynich ofte niet syn gheacht
ghelwerst / Iae dat vele de selfde schende-
lick hebben misdupdt : Zoo en heeft even-
wel syne M. niet nae-ghelaeten het beste
deser Landen te bewaerden / tot welc-
ken eynde de Heere Carleton dese Oratye
ghebaen heeft den sesten Octobris.

Mijn Heeren.

Ik ben verscheenen in
uwe vergaderinge / om
my teghen God / tegen
den Coninck mijnen
Meester / ende teghen
uwe Hoogh-Mo. Ed. te quijten / de wij-
le my daer toe niet dan al te veel oor-
saecke en geeft de apprehensie van
den algemeynen onderganck / de welc-

K k k k iij k c al

Oratye des
Edelen Hee-
ren Dudley
Carleton / de
de Gen.
Staeten /
den 6. Octo-
ber 1617

Die hant
Dordrecht /
Amster-
dam / Enck-
huyzen /
Edam / ende
Purmeren-
de / vanden
regien-pro-
tect tegens
het protest
van de Re-
monstrant-
sche Steden.

Wilt
dies
meer
niet
ver-
der

1617. ke altijd de scheuringhe inde Kercke, ende de factie inden staet is vergeselschappende, gemerckt het oock geen tijdt langher en is te verberghen, hoe datmen eenighe Iaeren lanck by trappen naerder ende naerder ghecomen is, tot d'eene deser forghelicker stortplaetsen, ende nu met vollen loop voortgaet tot de andere. Het ware dē last die ick van wegen sijne Majesteyt hebbe, als wesende zijn Ghesante, ende den eet, die ick uwe Hooch-Moghende Ed. ghedaen hebbe, als Raetshoofd van desen staet mitsgaders het interest vande een ende d'andere, eenemael vergheten, wanneer ick niet soo veel in my is, alles by brochte, om te ondersoeckē, ende perfectelijck te weten den oorspronck, voortganck, ende teghenwoordighe gheleghentheydt van dit quaet, om daer op de noodichste remedye te wercke te legghen.

*Dat is/
datmen geen
medecijne
en sal ghe-
bruycken
aenden ge-
nen van
welckes ge-
sontheydt
men despe-
reert.

Het is eenen reghel Hippocratis
*Despectis non adhibendam esse medicinam,
Maer (Godt danck) ten is met ons daer toe noch niet ghekommen, hoe wel, om vryelijck te segghen, watter van is, wy soo na daer by zijn, siende hoe dat het quaet van daghe te daghe ergher wordt, dat de remedie vruchteloos wesen sal, indienmen langher uytstel begheert te nemen.

Nu den oorspronck hooger te gaen soecken, als vander tijdt Arminij Professoor tot Leyden, is de sake vermommen. Andere voor hem, moghen misfchien de selve twijffelinghen ende ongherustheden, in hare conscientien, over de hooghe poincten vande Predestinatie, ende t'ghene daer aenclvende is, wel ghehadt hebben, maer de Kercke heeft nochtans altijd haer ruste ende vrede ghehadt, Soo dat den oorspronck deser veranderinghe, dewelcke men zedert ghesocht heeft in te voerē, inde ware ende oude Leere, die ghy alijts beleden hebt, die oock aenghenomen ende gheauthoriseert

is van alle Ghereformeerde Kercken (hoe wel sommighe personen noopende die poincten, een ghevoelen op haer selven hebben ghehadt) niemant anders dan Arminio moet toegheschreven worden.

Wt die assche Arminij zijn eenighe andere ghesproten, dewelcke zijne bysondere opinien omhelst hebben, de, ter wijlen hy noch int leven was, die met cracht hebbe willen inde publijcke Kercken, naer zijn doot, invoeren, ende tot haer voornemen niet connende comen, door ordinairse wegghen der Classen, ende Synodale vergaderinghen, haeren toevlucht ghenomen tot de Heeren Staten deser Provincie.

Daer uyt comt de veranderinghe vanden Name van Arminianen in Remonstranten. De contrarie partie, die de Leere in haere oude suyverheydt soeckte te houden, noemt men Contra-Remonstrant, Maer door veele instantien, teghenberichten, voorstellighen, Antwoorden, Replijcken, ende neerstighe trecken, maeckt de voorz. Remonstrant, dat den armen Contra-Remonstrant onderlicht: Hy krijcht tot zijn faveur een Resolutie der Heeren Staten van Hollant, door veelheydt der stemmen, hoe wel teghen danck ende goetvinden van eenighe goede ende groote steden: triumphceert, dies halve in concionibus, ende onder schijn vande Vijf poincten, de welcke noyt Wettelijck gheexamineert en zijn gheweest, voert hy veel andere onder het volck, hy maeckt investiven teghen die Gereformeerde Religie, ende teghen de voornaemste, ende weerdichste Leeraers der selve: verandert in veel plaetsen de Heerders ende onderlinghen om andere nae zijnen appetijt daer in te schuyven: procedeert met sulcke strengicheyt, soo wel in Steden, als ten platten Lande, dat hy oorfaecke gheeft, dat men in dese Provincien op gaet haelen aen d'een syde den haetelicken

1617. haetelicken naeme van Inquistye ende aen de ander zijde de beclaechlijke namē van *dolerende Kercken*, vervolchde Kercken alijt sich bedeckende met den Tijtel der publijcke autoriteyt: Als of hy alleen den Magistraten gehoorsaemheyt betoonde, ende verwijtende den Contra-Remonstrant (de welke de patientie begint te verliezen) end sich naer den Lichame af te sonderen, tot consequentie van de ellendighe affonderinghe der zielen, dat hy is eē Scheur-maecker, Beroerte-maecker, *Hinc spargere voces in vulgum ambignas*, datment op die Magistraet heeft, & *querere consiliis arma*, tot zijne bescherminghe. Onder dit voorwentsel isst, dat particuliere Steden Chrijchsvolck aennemen, ende naer haer exempel de Provintien.

Wat is/ verscheyden gheruchten groeyen onder het volck, dat is/ dat die hemel selven schuldich kent, de wapenen noemt,

Daer hebt ghy in corte woorden, den oorspronck, ende den voortganc van onse ellende: De tegenwoordighe stant is een dareljcke affonderinghe, indien niet scheuringhe, in de Kercke; *Calousie* (om niet te segghen *Factie*) in den staet, verholgentheyt ende verstoortheydt tusschen de Magistraten, haet ende verbitteringhe onder den ghemeen Man, verachtighe der ordonnantie der opperste hoven vande Justitie, verwerringhe onder de Chrijchslieden, door verscheyden eeden verplichtt, beroerte ende commotie tusschen de Soldaten die nieu zijn aenghenomen ende qualijck gedisciplineert, ende tusschen den ghemeen Man, die alreede tot vergieten des onnoofelen bloets ghecomen is, ende daer op eenen gheneraelen schrick, vreesse, ende verbaestheydt. Dit alles binnen s' Landts. Van bayten en hoortmen niet anders vande zijde onser vyanden, dan lachen ende schacchen, ende vande zijde onser vrienden, niet dan misnoeghen ende beclaghien.

Wat is/ contrarie Arjdighe Kercken necken nescanden geest zijnde, worden des te claerders

* *Contrarie inusta se posita magis elucescunt.* Laet ons dan sien, hoedaenich de stant

deser Provintien voor den tijt *Arminij* gheweest sy: Eenicheyt inde Kercke, ende inden staet, goede corespondentie tusschen de Magistraten, vriendelijckheydt ende Christelijcke liefde onder het volck, de hoven van Justitie gherespecteert, de soldaten (uwer Hog. Mo. dienaers) met alle de Werelt welaccorderende, uytghenomen met uwe vyanden, allerley vreuchde ende blijdschap, de segheninghe Godes (die wonderlijck verschenen is tot hanthavinghe sijner saecke, soo dat de gantsche werelt het heeft ghesien, ende vernomen) allesins blyckende in uwen voorpoet, dies de vyanden beschaemt, ende de Vrienden van desen staet grootelijcx vertroost zijn gheweest.

Wanneermen nu soo claerlijck siet,

* *Quantum dimissa petitis praesant*, laet de Remonstrant de naervolghende vermaninghe niet qualijck nemen, maer soot hem belijft, zijn profijt daer mede doen, * *Maturè redeat, repetatque relictà.*

* Hoe veel' het verloor' beter is als datmen nu heeft vercreghen. * Laet hem by tijts wederkeeren, ende weder-nemen dat hy verlaten heeft.

Maer indien de Leere *Arminij* so verre heeft toeghenomen, dattet niet langher tijt en is te eerselen, maer datmen voortvarē moet tot decisie, welke van beyde opinien den Woorde Godes naest is comende, ofte tē minsten wat maniere van Christelijckeduldighe, sonder ergernisse, toeghe-laeten moghe worden inde Kercke: Wie sal de competente Richter daer van zijn?

De Wereltsche Overicheydt dese Autoriteyt op te draghen (*Gevende den Keyser dat des Keyfers is*). dat is te seer hellen aen die zijde, ende *Gode benemen dat Godes is*.

Om dan met behoorlijcke achneminghe te handelen, soo wel op de gene die God over onse Lichamen, Autoriteyt heeft ghegheven, als op de gene die de forge ende last onser zielen hebben, tghene dat in sodanige oecurentie alijts ghebruyckt is gheweest,

1617. weest, ende daer toe men altijd zijnen
toe-vlucht inde Christenheydt heeft
ghenomen, Is een *Synodus Nationael*, Ick
legghe *Nationael*, ghemerckt het quaet
voortghecropen zijnde van Provincie
tot Provincie, een *Provinciael Synodus*
niet ghenoechsaem en is, dan soo ver-
re als het soude moghen dienen tot
voorbereydinghe van een *Synodus Na-
tionael*.

Dit is de Remedie, die by t'meeſte
ghetal der Provincien goetd ghevon-
den, ende vanden Koninck mijnen
Meester nu gerecommandeert wort.

Aengaende de Provincien, Ick en
wil niet curieus zijn in *aliena republica*,
om te oordelen hoe veel elcke Pro-
vincie int Particulier, in ghelijcke ge-
legentheyte, het publijcke schuldich is
op te dragen: Maer ter wijlen datmen
in dit stuck disputeert, van het recht
der opperste macht, die elcke Provin-
cie int bysonder heeft, soo en moet-
men niet vergeten het Ciment daer
mede sy in een lichaem aen malcan-
deren verknocht zijn, welke is *De Vnie
van Vrecht*, ghefondeert op de Religie.
Ende al hoewel men uyt seker Artij-
kel der selver Vnie een uytvlucht wil
nemen, dat elcke Provincie hare macht
bysonderlijck heeft int stuck vande
Religie: Soo moetmen dat recht ver-
staen, tot hanthavinghe namentlijck
der suyvere ende oprechte Religie,
ende niet tot autorisatie van nieu-
wicheden ende voornamentlijck in
dese Provincie, daer in wy teghen-
woordich zijn, ten aensien van welke
te presumeren is, dat desen Artijckel
daer in ghestelt is gheweest, om te
moghen de Ghereformeerde Religie
in hare suyverheyt hanthaven, sonder
verclaert te zijn nae den wille van an-
dere Provincien, de welke in dier
tijt noch niet en waren ghebrocht tot
sodanighe Vnie inde Kercke, die sy te-
ghenwoordich ghenieten.

Maer ghelijck de saccken van eere
ende Souverainiteydt seer ketel-ach-

tich zijn ende teeder, indien die Pro-
vincien vermits dit insicht niet en
connen accordeeren, ten heeft noch-
tans geen plaetse ten opsichte van sij-
ne Majesteit, de welke u den selven
raet geeft als den besten: Want daer
gheen pretentie en is, daer en is oock
niet te vreesen dat de een den ander
een voordeelsaffie, zijne Majesteit
heeft voorsien, ende al eenighe Iaren
geleden voorsiet, door zijne brieven
ende sijne Dienaers, op het stuck van
Vorstius, de swaricheden die u te hans
benauwen, ende door andere brieven
heeft hy u verthoont, hoe kleyne
vrucht daer uyt comen soude, datmen
op den stoel gebrocht hadde de pun-
ten vande Predestinatie, die te hooge
ende duyfter zijn voor t'begrijp des
ghemeynen volcx. In beyde materien
heeft sijne Majesteit betuycht de op-
rechticheydt sijner affectie, doende
dese vermaninghen, uyt eenen yver
die hy heeft tot de eere Godes, ende
uyt eenen schuldighen plicht, van we-
ghen de ghemeyne alliantie de wel-
ke tot fundament heeft de ghemeyne
behoudenisse, bysonderlijck ghefon-
deert op de eenicheyt vande Religie,
ende hoe wel men zijne heylsame ad-
vysen ende ghebeden niet en hadde
aenghenomen, met sulcken respect
als zijne goede meyninghe wel ver-
eyscht, maer seer sinisterlijck gheduy-
det, in eenen sin ende consequentie,
gheheel contrarie zijnen wille, soo
heeft nochtans zijne Majesteit voor
de derde ende laetste reyse (hebben-
de alreede zijn reyse naer Schotland
aenghevangehen) door een misive
vande xx. dach *Martij*, u wederom wil-
len aennemen, het quaet gantsch ende
gaer te willen ghenesen door middel
van een Synode, twelck ghy door ge-
andere remedien hebt connen voor-
comen.

Sijne Majesteit (Godt sy gheloofft)
is wel ende gesondt weder-gekeert
vā zijne reyse, daer in, hoe wel se groot
ende

1617. ende langhduerende gheweest is, te weten een reyse van ses Maenden, soo en heeft sy nochtans *nec zelum nec animum* verandert.

1617.
Dat is/
Noch yver,
nochte ghe-
woes,

Geduerende zijne absentie, en hebbe ick op den voorschreven brief niet willen antwoorde eysschen, om uwer Hoogh. Mog. Ed. beyten tijt en plaetse niet moeyelijck te zijn, maer het quaet periculcus gheworden zijnde, als ick verklaert hebbe, ende hebbende nieuwen last onlanckx ontfangen, noopende de selve materie, ende siende teghenwoordelijck een volle vergaderinge van treffelijcke ende wyse personen, besoignerende, soo ick achte, op het stuck vande Religie: So en hebbe ick langer niet connē wachten, mijn Heeren, van u te bidden, ghelijck ick ernstelijcken doe, op de voornoemde missive sulcken antwoorde te willen doen, de welcke betuyghen moghe beyde het respect dat uwe Hooch-moghende Ed. den raet van zijne Majesteit toedraghen, ende ooc uwe sorghe over de eenicheyt vande Kercke ende vanden Staet.

Oberghegheben inde vergaderinge der Staten Generael der Vereenichde Nederlantche Provincien/ op den 6. Octobris 1617. Silo Novo. Was onderteyckent.

Dudley Carleton.

De Stede van Amsterdam/ Enchuyssen/ Edam/ ende Purmerende / willende bewijzen haeren ernst ende yver in het beboozden der aenghevaighener sacken/ hebben den 21. Octobris dooz haere Ghecommitteerde aen de Heeren Raeden van de Staeten van Hollandt ende West-Indiëlandt/ dese nae-volghende poincten ende Articulen ober-ghelevert/ ten eynde het haere Ed. H. M. soude believen de selfde te insereren in de wt-schryvinghe van de aen staende dach daert/ om daer op (nebens andere poincten daer van ghe-

handelt soude worden) ter aenstaender vergaderinghe ghedelibereert te mogen worden.

1617.

De wyle den Heeren van desen Collegie ende ghesamentlijcke leden van Hollandt ende West-Indiëlandt / niet onbekent en is / dat op verscheyden boozsacken inde lest-ghelobene vergaderinge ghedaen/ met gheene eenparicheyt en is ghebesoigneert ofte gheresolveert: Soo dient het boozgaende besogne in alle manieren herbatt. Te meer/ alsoo eenige leden/ naer t'scheyden vande dach-daert/ bedenkinghen ende miscontentementen van hare principalen / daer ober hebben te kennen ghegheben. Waeromme de E. Heeren ende Steden / nebens onversendinghe van de propositien by de Gecommitteerde van eenighe Steden ghedaen/ ende overghelevert / eerst sullen moghen versocht werden/ de lest-ghedane besogne te resumieren / ende daer op naerder gheresolveert te comen/ ten meesten dienste der Landen.

Ende namentlijck / Alsoo t'sedert de leste vergaderinge/ tusschen de ordinari Collegien van Justitie/ ende dese Raden/ oock eenighe Steden ende Vozen / op de Judicature vande excessen ende contrabentien/ uyt kerckelijcke ende Religions-sacken ghesproten/ nieuwe disputen zijn ontsaen/ daer dooz verachtlinge vande Justitie ende confusie int stuck van de Judicature werden verozsaecht/ midtsgaders d'Inghezetenen van de Landen in groote onsekerheyt gheselt: Soo sal by de Heeren Edeelen / ende Steden rijpelijck dienen ghelett ten eynde/ volghender Landen ende Inghezetenen byp/ gherechtigheden/ ende privilegien/ die Justitie allomme eenparichlijcke gheadministreert/ ende alle heletselen mogen afghe-daen werden.

Nadien oock by experientie wordt bevonden/ dat de goede Inghezetenen vande Landen / ende verscheyden Steden seer ontrout zijn / dooz d'aenneminghe vande Waert-ghelbers/ soo sal daer op/ ende tot alghemeene gherustheyt/ ordredienen becreent/ daer mede alle dissidentien moghen wechghenomen ende de gewoonlijcke contrbutien te beter opghesbracht werden.

Dozders/ alsoo d'excitatie vande Ghereformeerde Religie/ op verscheyde plaetsen wordt getroubleert ende verhindert/

Al II

ende

1617.

ende daer int gheen cleene alteratien/ oock ergheynissen ghecauseert/soude daer op wel naerder behoogen gheblichereert/ ende tot beter contentement ende gerustheyt/ sodanighen voer ofte provisionele ordne gheimpleteert te worden/als naer de teghenwoordighe constitutie der Landen ende kercke sichtigelyck ende practicabel sal wesen.

En op datmen eenmael mach gheraeken int de ieghenwoordighe Religions verschillen/daer toe by de Provincien en nighen tijdt herwaerts is ghebreijt/ sal niet allen dienstich wesen/ dat d'advysen ende concepten/dien aengaende/in de Generaliteyt gheopent/ den leuen van Hollandt bekent ghemaeckt ende overghesonden moghen worden / omme daer op te delibereren / ende gherefselbeert te nemen.

Wat welken eynde/ die Propositie by de Heere Ambassadeur van Groot-Brittanniën jonckelijck ghedaen / oock soude moghen dienen ende ghecommuniqueert werden / omme den selven Heere Ambassadeur daer op met eenparige antwoord/ mitgaders zijne Majesteit/ niet alle respect / ende behoofelijck contentement te bejegghen.

Op de menichvuldighe clachten vande Cooplieden ende Schippers / welker Schepen in de Landen / ende by de Officieren/ des Coninghs van Spaignen zijn aenghehouden / jegghens het Contract vanden Treves, sal mede behoofelijck dienegelett / omme tot voorszant vande Ingesetenen / sodanighen Resolutie te nemen/ als naer recht/reden/ ende voer de reputatie vande Landen word verescht.

Ende also dan vele andere saechen syn den welstant der Landen/ samt de navigatie ende trafficque raechende/ niet noodich omme alhier gheparticularisereert te worden: So wort verhoopt/dat de Heeren Ghecommitteerde Raeden / daer op/ ende op alle t'ghene voer de Landen van Hollandt ende West-Indië/ende Inghesetenen van dien / meer noodich ende dienstich is / wel sullen letten ende doen naer behoogen.

Maer ten heeft de Ghecommitteerde Raeden der Staeten van Hollandt ende West-Indië/ niet beliest de bovenverhaelde poincten ende Articulen in de wt-schryvinghe te insereren. Welck de opghesene misverstanden / ende daer

wt ontsaene oneenicheden / tusschen de leuen ende Steden van Hollandt ende West-Indië/ niet weynich vermeerder en heeft.

DEn sesten dach Novembris 1617. novo. isser men wist niet waer/ noch van wien/ op de eerste ghebrocht een Boercken negen boogghen ofte blaeden Pampiers groot/aldus gheintuleert:

V Veech-Schaele, om in alle billicheyt recht te overvveghen de Oratye van den Edelen, Hooch-Gheleerden, V Vijfen, Voorsienighen Heere, mijn Heere Dudley Carleton, Ambassadeur van den Doorluchtichsten Conijck van Groot-Britannien. Onlanck ghedaen in de vergaederijnghe der Edel-Hoogh-Mogende Heeren Staeten Generael. Gemaeckt tot grondighe aen-vvijlinghe vanden vvaeren Oorspronck &c. der huyden-daechliche oneenicheden in de Kercke ende Politye: Ende verdediginghe der gener. die daer in onschuldich sijn.

DE Edele Heer Dudley Carleton vernemende dat dit Boercken was aen den dach ghecomen/ende den inhoud daer van verstaende heeft daer over di xxv. Novembris, wel ernstelijck syn clachte ghedaen in de vergaederijnghe der H. Mo. Heeren Gener. Staeten: Daer verscheptene dispuuten hier over gheballen / So isser eyndelijck pluralitate vocum gheseynt een Placcaet te maechen ende te publiceren tot ontderkinghe des Auteurs/ende des Druckers/ waer van ick hier naer breeder verhael doen sal.

Het blyckt gensechsam tot het bovenverhaelde dat verscheptene Provincien/ ofte inmers verscheptene Steden in deene.

keene ende d'anber Probiintpen / door gheene redenen en syn cummen beweect worden in te willighen het houden enes Nationaelen Synodi. Doch door den vint ende het wijs beleyt van verscheptene booz-treffeliche Mannen / Is epndelich dit werck soo wylt ghebracht / Dat op den xxiij^{en} ende xxv^{en}. Novembris stylo novo, In Godes name de Synodus Nationalis te houden ghearresteert is / by die van Gelderland ende de Graeschap Zutphē / Zeeland / Priesland / Stadt Groeningen ende Onne-Landen / Mitsgaeders Dordrecht, Amsterdam, Enckhuyzen, Edam ende Purmerende, medeledemaeten der Staeten van Holland / ende West-Priesland. Doch hier in mede stemmende ende confererende in Overijssell de Stadt van Deventer, met Vollenhove, Sceenwijk, ende Hasselt, Zwolle was irresolupt / Campen hielt het met de Remonstrantsche Steden in Holland.

Daer is by de Ghecommitteerde der hoven-genoemde Probiintpen ende Steden ter Gheneraeliteyt/goet ghevonden / ende besloten / dat tot desen Synodum Nationalem souden ghenoodicht ende verscheven worden niet alleen een secker getal van Predicanten ende Ouderlingē der Neder-Duitsche ende Walschekercken hier in Neder-Land / Maer oock hebben die selfe Heeren daetelich briede ontworpen / om aen den Coninck van Groot-Brittanpen / aen den Coninck van Franckerijck / den Cuer-Doyst Phals-Graeve / ende Mauritium Land-Graeve van Hessen / Mitsgaeders de Ghereformeerde kercken in Switserland / ende andere / gheschreven ende ghesonden te worden / om haerer Kercken Gedeputeerde tot by-waoninghe deser Christeliker vergaderinghe te noodighen / ende door de selfe onse kerchelike diffrenten te helpen verdisputeren ende effenen. Den dach der wt-schryvinghe wiert op-gheschozt tot den iersten Februarij des Jaers 1618. Op hope dat de genē die dese Resolutie nu noch tegen-spraken / mider wille haer naerder bedacht hebende / mebe haere stemme geven souden tot het houden des Nationaelen Synodi, op dat alsoo met eenpaerichheid al het verballene wederom soude moghen op-ghericht ende verbeterd worden.

Dit aldus ghearresteert ende besloten sijnde / Soo syn de extraordinarise Ghe-

deputeerde der Probiintpen / tot desen eynde af-ghesonden / wederom nae hups gherocken / elck een nae syn Quartier / die van Gelderlandt in den Haaghe laetende ende daer begraevende den Hoogh-Gheleerden ende Achtbaeren Frederich van den Sande, V. I. Doctor, Momboir ende Raetshere des Furstendoms Geldre, ende der Graeffschap Zutphen, oock Burghermeyster der Stat Aernhem, die tot bevoorzderinghe des hoven-verhaelden wercks / nebens andere Heeren / extraordinarise gecommitteert sijnde / in s Graeven-Haeghe seer Godsaelichlich in den Heere ontslaepen is in de Maent van Augusto. By is ghesceest een seer dapper gheleert Man / niet alleen in de kerpserliche Rechten ende Politie cloeck ende wel ervaren / maer oock in Theologia, seer vigilant ende aerbeysaem / ende een Man die den welstant der Kercke Godes / ende de bevoorzderinghe der waerer Keligie sich liet ter herten gaen. Doch ten sal God den Heere nemmermeer onthrecken aen duchtige ende cloecke Aerbeyders in sijne Gughst.

De Heeren Staeten Generael hebben hare Resolutie/belanghende het houden des Nationaelen Synodi, by brieden de Heeren Staeten der respectie Probiintpen ghesummeert. Die van Gelderlandt ende Graeffschap Zutphen / Zeelandt / Prieslandt / Groeninghen / Emmelandt / mitsgaeders verscheptene Steden in Hollandt / West-Prieslandt / ende Overijssell hebben sulches met blijfschap vernomen / Oec hebben haer hier over hertelich verbljdt alle de kercken dienaren / ende andere Godsaelighe personen / blyvende by de oude Ghereformeerde Keligie / Ahschende ende houdende dit te wesen den rechten middel om tot de bedroefde kerchelike gheschillen te gheraken. Daer de Ghecommitteerde haeden der Staeten van Hollandt ende West-Prieslandt (wel-verstaende het meerder ghetal der selfder) hebben de brieden van wt-schryvinghe van de Staeten Generael aen haer ghesonden / ontfanghen ende ghesen / doch sy hebben de selfe seer onweerdelich den H. M. Heeren Staeten Ghegenerael te rugge ghesonden / betuyghende alsnoch daer in geensins te willen aetorderen ofte toe-stemmen.

De Staeten van Drecht hebben de brieden van wt-schryvinghe ontfanghen ende behouden / Maer sy en hebben evenwel in

Frederich van de Sande in den Haaghe ontsien.

De Statu Gener. se brieden aen alle Probiintpen haer ghecommene Resolutie van het houden des Synodi Nationael.

De Staeten van Hollandt wepgheren de wt-schryvinghe des Nationael Synodi aen te nemen.

De Statu van Drecht en werten het houden des Nationael Synodi noch niet onwilligen.

Weechschake van den Coninck Philips de derde.

Nota. Dit is nae der hande gheampt siceve / ende daer syn meer lants den en daren Theologi bescijde / als hier ghesceest naem staet gelyck hier nae sal aen ghesceen worden.

Dese dach is oock verandert en gheproclameert tot op den eersten Novembris Anno novo.

By der regeeringhe van Philips de derde.

1617.

Wel in het houden deſes Nationaelen Synodi niet bewillicht / vooz ende al eer ſyn Princ. Exc. wt laſt der H. W. Heeren Gener. Staeten / op Vrecht gereyſt ſynde / ende de VVan-Geſters aldaer ghecaſſeert hebbende / den Magiſtraet verandert / ende het ghetal der Staeten des Landts vermeerderd hadde met eenighe Edel-licden / de goede ſaccke toeghebaen ſynde.

Het meerder ghetael der Ghecommiteerde Heeren Staeten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant / hebben om haer miſ-gheueghe / belanghende het houden des Nationaelen Synodi des te meer crachts te doen hebben / dit gheſchifte den Hog. Mog. Heere Generael Staeten overghelevert:

Verlaes
rynghe by
de Bedepu-
teerde der
Staete van
Hollandt/
ghebaen ter
vergader-
inghe van
de Generael
Excpt. tegen
het houden
des Nation-
aelen Syn-
odi.

De Ghecommiteerden vande Heeren Staeten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant / gheeraminert hebbende t'gunt ſedert den 10. Novembri leſſieden ter Vergaderinghe vande Heeren Staeten Ghegenerael op de Religions ſaeken is ghebeſongneert ende te boerke gheſteit / verclaren upten naeme haer Heeren principalen / dat ſy ten aenſien vande groote deboiren by de ſelue hare principalen altyt ghedaen / ten dienſte vanden ghemeenen welſtant vande Vereenichde Provincien / wel verwacht hadden / dat op altes vooz deſen by haere gedaene Remonſtrantien / beter gelett ſoude zyn geweeſt / ende inſonderhepdt / datmen de Welghe- melte Heeren Staeten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant ten ghevalle (welcher Vergaderinghe om ghewichtighe redenen tot noch toe upt gheſteit / nu vooz handen is) ſoude hebben naeghelaten / Immers ten minſten geſuperſedeert niet ſodanighe procedurzen / die niet anders als groote alteratie inde voozſ. aenſaen de vergaderinghe / ende conſequentelick ondienſt vooz die Landen van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant / int particulier / ende de gheuniteerde Provincien int gemeen en connen veroorzaecken / datmen ooc om te toonen / dat niemant niet calumnien / ende verachtinghe vande wettelycke regteringhe (diemen daeghelijck meer ende meer ſiet toenemen) en is ghebient / gheen ſwarichepdt en ſoude hebben gemacert / op de menichfuldighe Inſtantie / ſoo van weghen de Provincien van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant / als van weghen ee-

nighe andere ghedaen / daer jeghens te voozſien met rigoreuſe Reſolutien ende Placcaten / datmen oock rondelick ende ſincerlick de Heeren Staeten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant / miſgaders de Edelen ende Regierders vande Steden ſoude hebben verſeekert / datmen bereypt was volghens de Vnue / alle populaire tumulten ende commotien met de ghemeene macht vande gemieerde Provincien te reprimereen / ende alſo de welghemelte Heeren Staeten / de Edelen / ende de Regierders vande Steden te mainteneren by haere wettelycke authoriteyt / Maer ſiende / dat alle het ſelve noch dooz vrienclick verſouck / noch dooz aenwijinghe vande aenſaende ſwaericheden / niet en heeft connen vercreghen werden / Ende datmen daerentegen onaengeſien verſcheyden proteſtation upten naem ende van weghen de Provincien van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant / ende andere ghedaen / is vooztgebaeren met het doer van deputatie / concipieren van een ontwerp / tot het houden van een Nationael Synode / ende t'ſelve ontwerp te willen arreſteren / ſoo en hebben de voozſ. Ghecommiteerden / ampts ende eets halven / niet connen ledich ſtaen jeghens ſodanighen cours haar leetweſen te betoonen / ende t'recht van haere Heeren Principaelen / met alle moghelycke middelen ongherecht te conſerveren / Verhoopende dat de Heeren vande Naburzighe Provincien / ryppelick overlegghende al t'gunt in deſen is ghepaſſeert / ſullen bevinden dat de Heeren Staeten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant groot onghelyck is gheberecht. Dooz eerſt ſo en connen die voozſ. ſchreue Gecommitteerden vande Heeren Staeten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant niet toefſtaen nochte bekennen / datmen haer dooz alle moghelycke redenen verſocht ſoude hebbe / om haer mette andere te conſormereen / alſo ter contrarie op de redenen ende middelen ghedebuceert / in het antwoort by de Heeren Staeten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant / aende andere Provincien gegeven / nopt eenighe ſolutie en is ghevolcht / waer nae van nicus by de Gecommitteerden van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant vele redenen ende perſuaſien ſyn by ghebracht / maer en is by de Gecommitteerden van de andere Provincien nopt ghetracht / de ſelue te ſolberen / vooz ende al ter ſp die ſaeca

1617

1617.

die saecken hielden vooz ghearresteert/ dat de voorsz. Gecommitteerden bande Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt in desen hebben ghevolcht/ niet die gepresumeerde intentie/maer den wille expresse van haere Heeren principalen/ is soo evident/ dat niemant selve niet eenighe apparentie en can ontkennen / ofte ignozantie daer van pretenderen/ alsoo de welghemelte Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt/ ghehoort hebbende de Propositione upten naeme van verscheyden Proovintien ghehouden/ te het houden van een Nationaale Synode/ by haere antwoorde aende selve Proovintien behaandicht / uytzuckelijck hebben verclaert/ dat hare Ed. Mo. niet en hadden comen verstaen / dat by een Nationale Synode / ende in dese jegenwoozighe gheseltenisse van de ghemoe-deren/ de questyen onpartijdelijck gheexaminiert / ende met dienste bande Kercken ghedecideert souden comen worden/ Ghelijck oock de Resolutie ten selven tijde by hare Ed. Mo. ghenomen medebrenght dat sonder schadelijcke preiudicipe/ende nadeel bande hoocheyden/ bype ende gherechticheyden der Landen ende Steden van Hollandt ende West-Vrieslandt inde opinie van eenighe/ verstaende datmen alsiu soude behooren in te willighen / niet alleen het convoceren van een Provinciael maer ooc van een Nationael Synode / niet en conde bewillicht werden/ so omme t'gheene de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt/ nae de Rechten bande selve Landen alleen toecome / met andere niet ghemeen te maecken / als omme vele andere ghe- wichtighe ende pregnante redenen/ volghende welcken claren last van haere Heeren principalen/ de voorsz. Gecommitteerde van Hollandt ende West-Vrieslandt / niet anders en hebben comen/ noch te vermoghen te doen/ als vooz eerst het arresteren bande Synode/ Nationael vooz dese tijt te contradiceren/ ende daer benevens te vertoonen/ dat de dispositie over dese Religions saecken/ ende consequentelijck t'houden van een Synode over de Kerckelijcke saecken van Hollandt ende West-Vrieslandt / so eyghen was aende welghemelte Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt/ dat t'sel- de sonder haer expresse consent mette andere Proovintien niet gemeen gemaeckt/

1617.

ende oversulcx geen oberstemminge daer inne toeghestaen en conde worden waer toe by de voorsz. Gecommitteerden van Hollandt ende West-Vrieslandt syn ghebruyckt verscheyden vaste ende onwederleggighe argumenten/ Als vooz eerst het ghemeen recht medebrengende/ dat alle Souveraine gherechticheden (waer onder buyten twijfel mede is de derectie van Kerckelijcke saecken) toecompt den genen die de selve eens hebben ghehad/ vooz soo vele de selve gherechticheden niet claerlijck ende uytzuckelijck bebonden en werden gheabdicieert ofte getransfereert te syn/ Ten tweeden/ den text van het 13. Articul bande Duie van Utrecht/ de welcke soo claer is/ vooz yder onpartijdich verstaet/ dat daer inne geen dusscherheyt ofte ambiguyteyt en can werden gheimagineert / ende oversulcx impertinent soude syn/ daer van eenighe interpretatie te willen soucken/ andersints souden onder pretext van Interpretatie alle d' Articulen bande Duie/ (Daer van vele nergens nae soo claer en syn als t'voorsz. 13. Articul) periculooopen van geverseert te comen worden/ ende souden oversulcx de Proovintien van haer ghereserveerde bysheden ende gherechticheden geensints syn verschermt/ ende consequentelijck comen te missen het eynde bande Duie/ het welcke is / de conservatie bande voorsz. bysheden ende gherechticheden. Tis waer nae dat langhe tijdt de wapenen waren geboert/ vooz die bysheden van t'Landt ende vande consciencie / selfs oock eenen rupmen tijdt/ nae het aengaeu bande voorsz. bysheden Duie van Utrecht / Godt Almachtygh eyntelijck de ghemeeerde Landen heeft ghesegent/ met het byswillich aennemen bande Christelijcke Evangelische Religie/ sulcx de selve nae Godes woort vande affgoderpen/ Tzannien/ erreure van het Pausdom is gereformiert/ maer daer mede en syn die voorsz. Proovintie in haer woorighe bysheden niet verzoet / aenghesien/ sy de selve Religie ghemeen hebben/ niet allene met haere naeburen ende bontghenooten/ maer met soo veel andere Landen ende Landen van Europa, de welcke nochtans daer deur gheen gesach/ over die ghesamentijcke ofte bysondere Proovintien en is geacquirert noch oock dese Proovintien over de selve Landen ende Landen / sulcx dat oock niet jegenstaende

III ij.

staende

staende het Tractaet voortijts mette Coninginne van Engghelant ghemaecht/ medebzenghende het maintainement van de ware Religie/ soo in Engghelant als in dese Landen werdt geerereert evenwel dese Landen niet en hebben aenghenomen/ nochte de Kerckelijcke ordne/ nochte oock veel opinien die in Engghelant syn gerecepieert/ soo verre isst daer van daer/ dat eenighe ghemeenschap van het houden van Synoden ofte andere deelen van superioziteyt over die kerckē deur sodanighe ghemeenschap van Religie soude syn ghecontraseert. 't is oock kennelijck/ dat d' Evangelische Cantons van Switserlandt/ onaenghesien haere politieque verbintenisse/ ende eenicheydt inde Religie / evenwel oock inden haren hebben behouden de vrye dispositie over de Kerckelijcke saecken / sonder daerinne aende ghemeente te syn gheobligiert / t'welck oock te zien is inde ghemieerde Evangelische Churfursten/ Fursten/ Graeven ende Steden van Duytslandt / welcke Churfursten/ Fursten/ Graeven/ ende Steden van Duytslant / als oock die voorsz. Cantons niet alleen over die gheheele Kerckelijcke Regieringe particuliere ordonantien hebben ghemaecht/ ende noch daghelijcx maecten / Maer hebben veel daerenboven uptghegheven / bysondere belijdenissen van haer ghelooft. Hier jeghens te allegeren het recht t'welck de ghesamentliche Provincien competeert over de Steden ende plaetsen die door de ghemeene wapenen werden veroverd / ende over sulcx de wetten vande Heeren Staten Generael moeten ontfanghen / is byten propoost / ten regarde vande Provincie van Hollandt ende West-Vrieslant/ die niet door de Wapenen en is veroverd/ maer die principaelste is gheweest/ deur wiens goet ende bloet/ de Limiten van de Heeren Staten Generael/ so verre syn gheerfendeert / t'welck haer seer qualick soude werden ghelooft / indien sy daer door verstaen souden werden subjecter te syn aen de ghegeneraliteyt / als te vooren. Niet minder syn oec impertinent de exempelen vande dispositie / die by de bewillinghe van alle de Provincien syn gheschiedt in saecken die Religie raecken/ de / alsoo t'gunt niet ghemeen en is / by eenparich consent voorsz dien tydt / ende voorsz die saecken / ghemeen gemacht ean werden/ gheinfereert om in gelycke sae-

ken by overstemminge te pzoceberen/ sal/ oock niet een exempel by ghebracht worden / dat voorsz desen by den Heeren Staten Generael opt sulcx is ghetracht te doen/ als nu geschiet/ maer is ter contrarie kennelijck / dat inden Jaere 1590. by de Heeren Staten van Utrecht / ende in den Jaere 1591. by de Heeren Staten van Hollandt/ Kerckelijcke ordonantien syn gheconcipeert/ ghelijck oock inden selven Jaere 1591. by de H. Staten van Zee-landt/ nae voorgaende Provinciale Synode/ inden selven Jaere 1591. een Kerckelijcke Ordonantie is gheconcipeert / gearsteert en daer nae gepubliceert/ in verscheyden poincten differerende van t'gunt te vooren in een Nationale Synode was besloten / ende is noch inden Jaere 1595. by de Staten van de Stadt Groningen ende Emmelanden/ mede een Kerckelijcke ordonantie ghemaecht/ als les op de eyghen authoriteyt vande wel ghemelte Staten vande respectie Provincien / sonder met andere Provincien daer op / voorgaende communicatien te houden/ Hoe dat oock de Heeren Staten Generael/ het voorsz. 13. Artikel vande Unie van Utrecht voorsz desen selfs / nae dat alle de Provincien de reformatie hadden aenghenomen / hebben verstaen/ is wel claerlijck te sien by de Instructie die de Heeren Staten van Utrecht / inden Jaere 1590. met kennisse ende approbatie vande Heeren Staten Generael ende specialijck vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant/ syne Excel. de Evangelische Religie inde Stadt/ Steden/ ende Landen van Utrecht soude doen onderhouden/ volgende d'ordonantie van die welgemelte Heeren Staten van Utrecht alreede ghemaecht / of als noch te maecten/ Alsoo de selve Staten verstonen / (dit syn die eygen woorden vande instructie) de dispositie vande Religie henlupden volghens het 13. Artikel te competeeren. 't is mede kennelijck/ dat de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant/ als sy in den Jaere 1597. bereypt syn gheweest/ tot het houden van een Nationale Synode (doch tot anderen eynde/ op andere manieren/ ende in andere conjuncturen van tyden / als t' selve zeghen woordich woort voorszghenomen / ende t'consent van verscheyden Provincien hebben verregghen) evenwel noyt ghetracht en hebben sonder gemeen consent

1617. consent de selve te arresteren / al t welcke notoir sijnde / soo ist .nimers vzeemt / dat men nu seyt / de gherechticheydt vande Provincien niet te willen disputeren / ende ebenwel metter daet daer teghens doet / also kennelijck is dat het arresteren van Synoden / is een acte van Souverainiteyt / welcke Souverainiteyt / in materie van Religie / de respectie Provincien competeert : ende noch vzeemder is / datmen nient / dat de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt / souden comen begripen / dat haere gherechticheydt in desen blijft onberoert / dat men sefs pretendeert te arrestere de plaetse vande Syncompte vande Synode / onder het gebiet van hare Ed. Mo. sonder haere voozgaende bewillinge / waer omme de voorsz. Gecommitteerden van Hollandt ende West-Vrieslandt haer houden volcomentlijck versekert / dat alle de se proceduren souden met de Vuie / ende beswozene belofte / ende dat sy haer jeghens de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt souden hebben misgrepen / indien sy in sodanighe proceduren expresselijck / of by naelatinghe van behoortijcke protestatie / in sinuatie / ende waerschenwinghe / stilswijghende souden hebben gheconsenteert / sonder dat nochtans de Gecommitteerde van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt by haere verclaringhe / ofte oock de Heeren Staten selve by hare genomen Resolutie verstaen / te dissolveren die eenicheyt die sy hebben ende willen onderhouden met alle Euanghelische Kercken / soo nae by / als verregaeset / Alsoo contrarie blyckt upt de aenbiedinghe by de welghemelte Heeren Staten ghedaen / ende by de voorsz. Gecommitteerden menichmael gheciteert / als dat die Kercken van Hollandt ende West-Vrieslandt ghebracht sijnde tot eenighe provisionele ruste / indien als dan bevonden soude moghen worden / dat eenighe pointen / decisien souden verepsehen / in sulcken gevalle de saecke dooz een Nationael Synode tot een ghenerale soude werden ghebracht / om albaer soo wel die waerheyt / als de nootwendicheydt der selver pointen / nae Godes woort / te laeten examineren . konnen oock de Gecommitteerden vande Heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt des te minder dooz waerachtich ende oprecht hon-

den / t gunt aengaende het arresteren vande voorsz. Synode / ende den ghevolghe van dien is aenghetepkent / alsoo niet alleen de naem van die Staten Ghenerael in saecken die Ghegeneraliteyt niet ghedeferert sonder consent van alle die Provincien / niet en ran werden ghebruyckt / sulcx dat oock eene Provincie / recht heeft om sulcx te beletten / als die insulcken ghevalle jeghens haeren wille / ende bukten recht van Ghegeneraliteydt / soude werden uptghesloten / maer oock inder daet niet en blyckt meer als drie Provincien / als de Gecommitteerden van die Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt gheen reden is gegheven om te gheloven / dat het Lantschap van Ghelderlant soude hebben gheresolveert / dat jegens danck van eenige / veel meer van drie Provincien / die Nationael Synode soude werden ghearresteert / alsoo de gheerhibeerde Resolutie van het Lantschap / in sulcken ghevalle niet en spreect. Ende sedert die contradictie vande voorsz. drie Provincien / het Lantschap niet en is vergadert geweest / hoe wel niet alleen by eenighe Gecommitteerde van Ghelderlant / maer oock by die gecommitteerde van Hollandt ende West-Vrieslandt dooz desen meermael is versecht / dat oft ten regarde van Importantie vande saecken enen Landt-dagh mochte werden beschreven / ofte immers alles opgehouden tot dat t selve Lantschap soude zyn vergadert / sonder in soo ghewichtighe saecken eenich prejudicie te gheben / t welck de Gecommitteerde vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt / meenen dat haer nae recht / reden ende billicheydt niet geweyghert en hadde behooren te werden . Immers was dit beter ghesundeert / als dat de Gecommitteerde vande H. Staten van Zeelant sustineert / dat weynich nae het scheyden vande vergaderinghe hadde behooren gelept te worden / sonder te werten waer op / ende namentlijck oft niet / als apparent was / by hare Ed. andermael soude werden geproponeert t selve / waer op eenmael nae lange deliberatie was gheresolveert. t Comt oock die Gecommitteerden vande H. Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt seer vzeemt vooz / dat daer kennelijck is / dat dit vooznemen vande Nationael Synode overlanghe dooz bysondere vergaderinghen is ghe-

1617.

is gheprepareert/daer oock vooz desen de Ghecommitteerden / soo van Drielandt/ als vande Stadt Graeningen ende Omelanden / aende Heeren Staten van Hollandt ende West-Drielandt / ghesamentlyck hebben gheproponeert/sulcr als haer goet dochte / nu die van Hollandt ende West-Drielandt qualijck wozyt affgenomen/ dat sy nae verscheyden bysondere verclaringhen ende protestatien / die wepnich in acht waren ghenomen/ cunctelijck nevens de Ghecommitteerde vande Heeren Staten van Drecht ende Overysseel een ghesamentlycke verclaringe hebben ghedaen/ in een saecke waerinne niet alleen die selve drie Provincien/ghelyckelijck syn geintercessert / maer oock volghens t eerste Artijckel vande Unie / ghehouden syn malcanderen by te staen/ welcken Artijckel vande Unie / al ende een peder Provincie verbindt/sonder dat die naelaticheyt van eenighe Provincien die andere die willich syn haer beloften nae te comen/ eenichsints van preiudicieren/ten welcken opsichte / de respectieve Provincien int instellen vanden Raet van Staten/ster voorszichelijcken hebben doestellen / dat sy door het instellen vanden selven Raet niet en willen abdicieren het recht en macht/omme by de Staten vande selve Provincie by tyde van noot / ofte als de saecken vande Landen/ sulcr sou den moghen verespichen / selfs ordie ten dienste vande Landen te stellen/ in saecken by henlyden gheselt ter dispositie vanden voorszeyben Raet : maer boven al en comen de voorsz. Ghecommitteerden vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Drielandt haer niet genoegh verwonderen / nochte bedrouwen dat in plaetse van op haer versoek / twee ofte drie daghen te superscederen/van voozdere proceduren / tot dat de reden in desen ghedebuceert/schijstelijck soude zyn gheerhibeert / omme daer op nade ghelwichicheydt vande saecke naerder te letten/sonder de selve redenen te verwachten/niet alleen het uyschrijven vande voorsz. Synode / maer oock sekere brieven aen uptheemische Potentaten ende Kercken/sonder voozgaende last oft communicatie ingheselt/in absentie van drie Provincien ende eenighe Ghedeputeerden vande vierde / die haer beswaert vonden sodanighe actien by te wesen/ gheprezendeert werden te zyn ghearresteert: Alle twelcke

also is streckende tot hercoztiongh vande byse deliberatie/cleynachtinge en groote preiudicie vande Heeren Statē van Hollandt en West-Drielandt/so willen de Ghecommitteerde den tyt verwachten/om te sien / hoe sulcr by den Heeren Staten van Hollandt ende West-Drielandt sal werden verstaen/verhoopende ondertuschen dat de Heeren Staten vande andere Provincien / van alles wel synde onderrecht / sullen doen repareren alle t'gunt in desen tegghens de Unie/ende gerechtigheyt vande respectieve Provincien is ghedaen/omme de Heeren Staten van Hollandt ende West-Drielandt/Drecht/ende Overysseel / nevens die verscheyden treffelijcke Leden van Gelderlandt/ alle redenen van Wettelijcke offensie te benemen / ende omme de saecke vooztaen met beter eendzacht ten ghemeenen besten te dirigeren / versoeken de Ghecommitteerden vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Drielandt / dat eenpaerlijck mochte wozyden beslooten / binnen den tyt van vier Maenden te doen convocatie vande Heeren Staten vande respectieve Provincien/ omme aldaer te delibereeren op de bequaemste middelen om den Staet vande gheunierde Provincien in goede eenicheydt / met de behoudnisse van een peder by ende gherechtigheyt/ende dat ten selven tyde/ende respectieve Provincien gehouden werden Provincionale Synoden / omme door conferentie vande discreperende Herkendienaers / daer de selve syn/oft anders deur resumptie vande uptghegeven gheschryften / ende namentlijck van het gheschryfte vande Herkendienaers van Walcheren/ ende t'gunt daer op tot antwooydt is uptghegeven / klaerlijck te stellen / t'gunt men hout te syn bypten controverisie / ende nopende t'gunt controbers soude moghen blyben / te fozmeeren een adbyss/hoemen meenen soude dat sonder quetsinghe vande waerheyt/ende beswaernisse vande conscientien/ een redelijcke verdzaechsaemheyt tot vzeede ende stichtinghe ghepractiseert soude connen wozyden / omme daer nae van alle t'selve openinghe te doen ter vergaderinghe vande Heeren Staten Ghe nerael / ende te letten wat voozder in het een ende t'andere tot Godes eere / welstant der Landen / ende ophouwinghe vande Kercken soude dienen ghedaen: Ende

Debe
van h
moet
bet d
staet
van h
land
en
staet
synod
met in
willig

Ende dat middelertijt alle seditieuse pro-
poosten/fameuse libellen/ende twist ghe-
schyften/door nieuwe Placcaten / ghe-
accommodeert totte tegenwoordige ghe-
legghentheidt van den tijt / strengelich
mochten werden verboden: Dat oock de
Heeren Staten vande respectie Provin-
cien mochten werden versocht ende ver-
maent hare Kercken-Dienaers daer toe
te houden / dat sy hare Predicatie ende
Actien dirigeren tot vrede ende tot
sichthijghe / abstinerende van alle invec-
tiven / om alsoo de ghemoederen vande
Ingheseten tot ruste/stillichheidt/ ende
onderlinghe liefde te prepareren.

Het meerder getal vande Gedeputeerde
der Staten van Holland en West-Fries-
land/op hope vande andere Steden/hare
mede-lede-maeten tot haer te trecken/en-
de van de andere Provincien afte scheu-
ren/ hebben noch ten overvloede dese hier
nae volghende verclaeringhe schriftelich/
jae in openbaeren druck aen den daech
ghegeven/ soeckende de andere Ledema-
ten te perswaderen/dat Holland heel groo-
ten interest ofte schaede daer by hadde/
dat de Synodus Nationael, sonder gheme-
ne bewillighinghe / soude ghehouden
worden: Haere woorden sijn dese:

O Name claerlycken ende onwe-
dersprekelycken aen te wijzen
het seer groot ende irreparabel
interest dat de Lande van Hol-
lant ende West-Overflandt souden lyden
door de voorsz. genomen usurpatie/van op
den name vande Heeren Staten Gene-
rael by opdringhen ofte overstemmen/
sonder ghemeene bewillinghe van alle
Provincien/Steden/ende Leden vandie
directelich jeggens den expresse Text
vande naerder Wic tot Vrecht ghe-
maecht / jeggens het Tractact metten
Hertoghe van Anjou besloten / ende je-
ghens het Tractact met kennisse ende
goetvinden vande Heeren Staten van
Hollandt ende West-Overflandt tusschen
zyne Princelycke Excellencie / den Hee-
ren Staten van Vrecht Anno 1590. op
t' Gouvernemen vande selve Provincie
ghemaccht/ ende by zyne Excellencie be-
sworen onder Religions saecken by het
convoeren/ ofte doen houden van Kere-
helijcke vergaderinghe op den name van
Synode Nationael ofte andersins) soa
moet wel ghelett worden/dat tot Confer-

entie vanden Staet van een Republijc-
ke/ ofte Landen ende Steden/ niet noo-
digher en is / dan dat die Hooghe Over-
richheidt vande selve Landen hebben be-
houden ende ghebruyckt d'opperste Au-
thoriteydt over Kerckelycke personen
ende saecken/ alsoo daer aen is ghelegen
die gheheele welstant / gherusticheydt/
ende verseceringhe der Landen/ Ste-
den/ende Inghesetenen/ende daeromme
is in alle de voorsz. Tractaten de behou-
denisse van het voorsz. Recht uytducke-
lych aende Heeren Staten van Hollandt
ende West-Overflandt behouden/ soo dat
die Regierende Heeren in dien tijt soch-
buldich wesende/ haer niet en hebben ge-
contenteert/ met het ordinaris Recht hen
dies aengaende competende/maer heb-
ben daer van dubbele verseceringhe wil-
len hebben / ghedenckende t'ghene inde
voorz-gaende tyden ende Regieringhe ge-
passeert was.

Datmen hier teghens seyt / dat Anno
78.81. ende 86. Synoden Nationael ge-
houden sijn gheweest / daer op is perti-
nente solutie ghegheven / te weten/dat
die eerste twee sonder wettelich consent
vande Heeren Staeten sijn ghehouden/
ende van quade effecten gheweest / ende
dat de derde onder de ongheluckige twee
Jaerighe Regieringhe des Graven van
Lycester is gheballen/ ende dat daer upt
seer bittere vruchten sijn voortghekomen.

Is waer / dat Anno 1597. die Heeren
Staten van Hollandt ende West-Over-
flandt upt het rapport van verscheyden
Kerckelycke gheschillen jeggens eenighe
Kercken-dienaers gheballen / verstaen
hebben de dat de selve haeren oorzponck
hadden ghenomen upt het verscheyden
verstant ofte uytlegginghe van eenighe
woorden staende inde Nederlandtsche
Confessie, sonderlinghe raekende Godes
Predestinatie en den aenleven van dien/
goet ghehouden hebben/ datmen by an-
dere Provincien inde Generaliteydt
soude aenhouden op t'houden van een
Kerckelycke vergaderinghe vande ver-
eenichde Provincien/om de selve Confes-
sie te revideren/ ende te latten/of die oor-
saecke van het voorsz. verscheyden ghe-
voelen ghevouchelych ende tot onderlin-
ghe contentement conde wech ghemenen
worden:

Ende werde hier tijdt ghemeent / dat
daer inne gheen sonderlinge / swaricheyt
Am m m en con

Det is der
Wolven
aert/wen-
schen dat de
Wolven
ende wach-
ters der
schaepen
mochten
ouder-
druckt wor-
den.

Heeren
van het
meerdere
deel der
Staeten
van Hol-
landt waer-
om sy den
Nationaelen
Synodum
niet in en
willighen.

1617.

en conde gemaectt worden/ alsoo te vooren wel eenige woorden inde selfde Confessie sonder swaricheyt ofte groot formaliteyt waren verandert:

Maer niemant en heeft gesacht noch te ghetracht by opdzinginghe ofte overstemminghe van eenighe Provincien/ leden/ ofte Steden van dien (jeghens het ordinaris Recht vande Provincien ende ghemaecte tractaten) sulcke vergaderinghe te weghe te byenghen/ anders als by veele middelen van schryven/ bespynninghen/ende inductionen ghearbeyt/ meer als acht gheheele Jaeren.

Ende als de voorsz. vergaderinghe na alle deboiren int Jaer 1606. bewillicht was/ sulcx is expresselyck gheschiet mit verstant / dat inde selve vergaderinghe niet alleen de voorsz. Confessie, maer oock de Wyddelbergsche Catechismus soude werden gherevidereert / ofte gherejumeert ten eynde voorsz.

Dat t selve is desert ende te niete ghecomen/ ofte sonder effect ghebleven/ deur dien de Wydders Contra-Remonstranten haer inde voorsz. Revisie beswaert bonden/ niet tegenslaende sy selfs bekenen moften/ dat de selve als menschelycke schryften niet alleen Revisie/ ofte Resumptie / maer oock correctie waren onderwoopen / ende dat sulcx oock te vooren was gheschiet.

Sebert welken tijdt die saecken ghebracht sijn in gheheele andere poincten/ deur dien niet alleen in elke Provincie/ soo wel by de Hooghe Overhepdt / als by de Kerckelycke vergaderinghe op de voorsz. gheschillen int verscheyden ghevoelen vande Predestinatie/ ozdy ghestelt is / namentlyck in Hollandt ende West-Vrieslandt/ Vtrecht/ ende Overijssel/ op de onderlinge Tolerantie van beyde opintien/ soo vande Remonstranten / als Contra-Remonstranten / onder goede ende Christelycke bepalinge/ ende voorszcominghe van excessen.

Die Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt/ Vtrecht/ ende Overijssel hebben oock dien aengacende ghevolcht den seer wijsen voorszichtigghen ende Christelycken Raet vande Conincklycke Majesteit van Groot-Brittaniën/ by hiebede soo aen die Heeren Staten Generael/ als aen de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt int bysonder / daer vooren wel ghebachte Heeren Staten van

Hollant sijne Hoogh-gedachte Conincklycke Majesteit oock seer dootmoedelyck hebben bedanckt/ ende beloofst zynen seer wijsen/ goeden/ ende salutairen Raet te volghen: Oock hebben de voorsz. Heeren Staten van Hollandt/ ende West-Vrieslandt inde voorsz. schreben saecken met seer goede deliberatie ende kennisse gheprocedereert/ ghehoort hebbende eerst t ghene Arminio te laste ghelept worde vooz de Heeren Curateurs vande Universteit tot Leyden/ ten oversaen van verscheyden Predicanten: Daer nae Gomarum en Arminium, in den Hoogen Raet/ ende ten oversaen van verscheyden Predicanten ten wedergheden vercozen: Voorts eerst Arminium, daer na Gomarum in volle vergaderinghe vande Heeren Staten elck apart int langhe ghehoort / ende haere overghegeven geschryften geexamineert/ ende laetselyck den selven inde volle vergaderinghe ten oversaen ende bywesen van verscheyden Predicanten beele daeghen by forme van Conferentie teghens malcanderen/ op alle ghemoederde Poincten/ en sonderlinghe vande Predestinatie ende ghevolghe van dien/ wel int langhe ghehoort/ op hare mondelinge ende schriftelike Deductionen/ behoorlyck ghelet. Enighe maenden daer nae is daer op provisorische Ozdy ghenomen / als dat int mandt jeghens zyn ghemoet int stuck van de Predestinatie ende aenlecken van dien soude werde beswaert/ boven t ghene de Remonstranten vooz hen ghevoelen hadden verclaert / laetende niet te minden anderen haer ghevoelen byp. Ende daer naer is noch een formele Conferentie / tusschen ses ende ses Predicanten van elke zyde/ in de maende van Maert/ April/ ende May Anno 1611. inde volle vergaderinghe vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt / op de voorsz. poincten in specie gehouden/ ende haere respectieve gheschryften ende adbyssen ghesien sijnde/ is tot verscheyden repetitien by die voorsz. onderlinghe Tolerantie ghepersisteert. Die Heeren Staten van Vtrecht hebben by ghelycke / ofte meerder formaliteyten inden haeren ooc gheprocedert/ als mede de Heeren Staten van Overijssel haere Resolutie met goede kennisse hebben ghenomen. Ende op den voorsz. Hooghwijsen seer voorszichtigghen ende salutairen Raet / oock serieuze vermaeninghe van Hooghgedachte zyne Con.

Con. Majest. van Groot Brittanien/ hebben die Heeren Staten van Hollandt ende West-Indiëslant by nieuwe Resolutie dien Confozm / voozts gheproce- deert/sulck dat de saecke als nu geenfing in sulcken staet is / als die was Anno 1597. ende daer nae totten Jaere 1606. Maer in alle Provincien gheheel veran- dert/ ende in haer gheheel niet ghelaten/ soo dat alle t'ghene inde voozts. saecke/ ofte by de Heeren Staten Generael/ ofte by een Kerckelyche vergaderinghe by haer te formeeren gebaen soude werden/ directelyck soude moeten wesen/ jegens die hoocheyden/ Digniteyten/ Rechten/ ende notoire oude loffelycke ghebruycken deser Landen : Want yet te willen ver- anderen van t'gene by die Heeren Sta- ten van Hollandt ende West-Indiëslant is gheozdonneert ende gherefolbeert/ waere notoir onwettelycke usurpatie ende herschinghe ober die voozts. hooch- heyden ende Rechten : Oock te willen confirmeren ofte op ghelycken voet yet in te stellen / als welghedachte Heeren Staten ghebaen hebben / en can sonder groot naedeel ende pzeudicie van haere voozts. hoocheyden/ Digniteyten/ende rechten niet ghedoocht worden/mits die schadelijke consequentie / ghelyck cen peghelyck wel verstaen can. Ende datme in mindere saecken/ (als van Politie ofte Justitie) sulcke usurpatie niet en soude in eenighe manieren willen ofte comen toestaen/ ofte ghebooghen.

Weel min can sulck ghedoocht / ghele- den/ ofte verdrage worden in dit hooch- ste/beste/nootclijckste stuck/ daer van die hoocheyt/Autoriteydt/ende Dispositie aen niemant en can overghegeven wor- den / sonder de Landen te stellen int up- terste ghebaer van ruine ende onder- gaenck.

Wesende ontwerdspreckelyck/dat noch Coninghen/ Prinzen/ nochte Regenten van Republijcquen ofte Landen / gheen verseeckeringsen van haeren Staet en comen hebben / als sy aen haer niet en behouden die dispositie ober Kerckelyche persoonnen ende saecken/ ghelyck die leste exempelen vande Hertoghen van Venetien ende Ferrara binnen weynich Jaeren hebben gheleert / die van Venetien haer Recht ghebruyckende behielden haeren Staet / den Hartoch van Ferrara t'selve Recht niet ghebruyckende verloor synen

Staet plotselyck.

Daeromne hebben die oude Graven van Hollandt seer sochvuldich gheweest/ omme t'selve Recht te bewaren ende te practiseren/ Ghelyck oock noch inde nae- ste hondert Jaeren by de Regierders der Landen van Hollandt ende West-Indiëslant is ghepractiseert.

Ende mijn Heeren de Staten van Hol- landt ende West-Indiëslant moeten daer inne noch sochvuldigher wesen / omme haer ende de Loffelycke Landen ende Onderfaeten niet te laeten vallen onder het ghebiet der genen/daer van die Lof- felycke voozouders/niet alleen een weer- sin / maer eenen schick soude ghehadt hebben/ niet moghende de hoocheyden/ digniteyten / ende Rechten der Landen van Hollandt ende West-Indiëslant/sulcke indigniteyten lyden oft verdragen / daer jeghens noch pzetext noch Religie ofte yet anders plaetse ghegheben can wor- den by den ghenen die by eede verplichtt ende verbonden sijn/de hoocheyden ende Rechten vande Landen van Hollandt en- de West-Indiëslant te helpen beschermen ende verbedighen / ghelyck daer toe die Heeren Edelen/Ghebeduteerden / vande Steden/ende alle die inde Vergaderinge vande Staeten van Hollandt ende West- Indiëslant compareren / omme aldaer te helpen adviseren ende resolveren/ int be- gin van elcke Vergaderinghe by Solem- nelen Eede verplichtt ende verbonde wer- den: Ende soude van het belept en vooz- nemen in dese saecke tot naedeel der Lan- den van Hollandt ende West-Indiëslant veel meer moghen aengheswen werden/ maer t'ghene voozschreven is sal vooz alle vzoome ende verstantinge ghenoech we- sen.

Op verscheppene redenen ende woorzen in de hoven-verhaelde Verclarijnghe ghebruyekt/souden so wel de Theologi, als de Politici met goet fundament veel te repliceren hebben ghehadt / maer vele dinghen sijn in de hoven-verhaelde schyften der Ste- den Amsterdam/Enchusen/ &c. wyl- lustich weder-leyt / vele sijn sodanich/ dat alle verstandighe wel mercken / dat de affecten den Dictateur ofte Schij- ver ter syden af van den rechten ende ge- baenden wech ghevoert hebben.

Am m m y

Op

1617.

Princ
Maurits
door-repſt
Holland/ de
Magi-
ſtraeten en-
de Vroet-
ſchappen
over al tot
dieſe ver-
malende.

Op het eynde van November, als de Hollanſche dach vaert voor handen was/ So is ſijn Princ. Exc. gherepſt tot verſchepdene Steden in Holland/ als tot Delft/ Schiedam/ Rotterdam/ Gorchem/ ende andere meer/ Ende hy heeft ſich voor de Magiſtraeten ende Vroetſchappen der ſelfder Steden ten Hoochſten beclaecht over de ſodaenighe / die over al door het Landt wt-gaeben ende verſpreyden / dat hy onder het pretext van de oude Cherefor- meerde Leere voor te ſtaen/ ſocht hem ſelven tot Souvereyn deſer Landen te maeken / daer ſulches doch geenſins ſijn ooghe merck en was / te vreden ſynde met ſijnen ſtaet ende conditpe/ niets pre- tenderende op de Landen / dan te willen blyven een ghetrouwe Stadt-houder/ Voor-Vechter / ende Beſchermer der ſelfde / ghelyck hy tot noch toe gheweest was.

Voorder ſoo heeft ſijn Exc. de Magiſtraeten ende Vroetſchappen ghebeden ende vernacut tot vrede ende eenicheydt onder haer / ende met haere naeburen: Als oock dat hy daer op wouden letten/ dat goede patriotten / ende lief-hebbers der waere Cherefor-meerde Keligpe / in de Magiſtraten/ Vroetſchappen/ ende tot Regierders der Landen ende Steden mochten berezoen worden / Op dat alſoo de Ghecommiteerde tot den aen-ſtaen- den Land-dach/ met goede Inſtructyen verſchynen mochten. Maer in de plaetſe van goede keure / heeft men ſijn Exc. in het dubbhelve ghetal (daer hy als Stadt-houder de helft wt kieſen ſoude) ſoodaenighe kieden voor gheſchreben / dat hy ſonningher weghe tot Regierders der Steden/ tot Magiſtraten ende Overie- heden/ gekozen heeft Mannen die ex pro- fesso Papiften waeren. Vericht dan waer voor dat ſijn Exc. d'andere ghehouden heeft.

Maer-ge-
bers-actie-
monen-ſon-
der kennisſe
van ſijn
Exc.

Oock heeft ſijn Exc. opentlick ver- claert/ daer in niet wel te vreden te weſe/ datter in eenighe Steden van Hollandt VVaert-ghelders wierden aen-ghenomen/ ghelyck tot Vtrecht oock gheſchier was/ ende dat a les ſonder ſijn kennisſe ofte conſent/ daer nochtans hy / als Stadt-houder/ in ſulke ende dier ghelycke lich- tijnghe ende aen-neminghe van volck/ behoorde ghekent te worden / verſore- kende wel crifſlick / dat van nu voort-

aen geene VVaert gelders mochten aen- ghenomen worden / maer dat beel meer de alreets aen-ghenomene mochten ghe- caſſeert worden / alſoo daer geen en by- ands noot en was/ ende wanneer het de noot boozderde/ dat hy haer tyts genoch met noodwendich guarniſen verſorgen ſoude/ ſuſtinerende te ghelycke / dat het hem / als Stadt-houder des Landts/ ende niemant anders toe-ſont/ paters ten te gheben.

Dit aldus verriicht ſynde/ is ſijn Exc. den tweedden Decembris wederom in den Haeghe aen-ghenomen.

Over het aen-nemen van de VVaert- gelders binnen Vtrecht/ ende eenige Ste- den in Hollandt / ſijn boozts daghelicke vele ende verſchepdene diſputen ende ſwaericheden gevallen tuſſchen de Sta- ten ende Steden die de ſelfde hebben aen- ghenomen ter eender ſyde / ende Prins Maurits/ mitſgaeders de Staeten van d'andere Provintpen / ofte der Staeten Generael ter ander ſyde die ſuſtineren- de / dat ſulches ſtrekende was tot ghe- ruſticheydt ende verſekeringhe van de Magiſtraeten ende tot doornighe haer- rer moet-willigher burgheren: Deſe aen- d'ander ſyde ſeggende / Dat het ver- gheeffſche ende onnoedighe coſten ſijn/ aldus argumenterende:

Soldaeten werden ghelicht ende aen- ghenomen/ ofte om ſich door hulpe van de ſelfde te defenderen/ ofte om door yemand anders te offeneren. So wel het een- als het andere/ wordt ghedaen ofte tegen vanden die buypen zyn / ofte teghen de gene diemen binnen heeft. Dat dit te de- ſer tijdt niet van nooden en ſy te gheſchie- den teghen vanden die wy van buypen hebben/ blyckt daer wt/ dat het noyt en is noodich gheacht/ ſelfs niet in het heet- ſte ende Periculuste van de Oorloghe/ datmen tot gheruſticheydt ende verſee- keringhe van de Magiſtraeten solda- ten ſoude aennemen: So datmen dan noodſaekelick moet oordeelen/ dit te ge- ſchieden teghen de vanden die de Ma- giſtraeten meyden te hebben binnen hare Poozten ende ſtadſ-muyzen. Nu is het kennelick/ dat de ingeſetene dier Steden/ daermen Waert-gelders aen-neemt/ ſijn of Remonſtranten / of Contra-Remon- ſtranten/ of Papiften/ of Martiniften/ of Meniſten/ &c. Dat het niet noodich en ſy teghen de Remonſtranten deſe Waert- ghelders.

1617.

Maer-ge-
bers-actie-
monen-ſon-
der kennisſe
van ſijn
Exc.

Maer-ge-
bers-actie-
monen-ſon-
der kennisſe
van ſijn
Exc.

Maer-ge-
bers-actie-
monen-ſon-
der kennisſe
van ſijn
Exc.

maer oock met het wt-setten/jae wt-
 den der selfder wt de Steden / by die-
 lepbeyers ende Raccchers / Jae oock met
 het af-nemen van breucken / met ont-
 poozteren/ontschutteren/en bannen van
 verscheydene Contra Remonstrantsche
 burghers. Hier beneven / (segghen de
 Contra-Remonstranten) de groete ende
 ooghschyneliche partypdicheyt / die in
 verscheydene Remonstrantsche Steden
 gebuyert woijt in het verkiezen van Bur-
 ger-Meesters/Schepenen ende Vroet-
 schappen/ oock int gheben van de groote
 ende cleene Ofsicen ende diensten aen
 Remonstrantsche ghesinde / Deroozsaecht
 alle onpartypdighe te oordeelen / datmen
 gantschelijck ghesimmet is de Contra-
 Remonstrantsche Leere / ende de aen-
 hanghers van de selve t'eenemael te on-
 derbreucken / dooz hulpe van de Waert-
 gelders. Wat hier op noch eyndelick vol-
 ghen wil/leert den tyt.

Tantum Religio potuit suadere malorum?

De Ghe-deputeerde Heeren van Vo-
recht/Amsterdam/Enchuyssen/Edam/
ende Purmerende / met bedroeffenisse
haeres herten siende ende daeghelijcks
hoogerde het difficulteren van den mees-
ten deel der Ridderſchap / Edelen/ende
Steden van Hollandt/in het conſenteren
ofte goet-willich-in-willighen des Na-
tionaelen Synodi alreets by pluraliteyt
van ſtemmen by de Generacle Staeten
ghearrceſteert/ hebben dit nae-volghende
Concept op het houden van een Provin-
tiae/ende volghens een Nationael Syno-
dus, ingheſteelt/ ende den Heeren Staeten
van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt op
den 22. Decembris over-ghelevert:

N A dien de geschille ende swae-
richeden in de Kercken deser
Landen ontsaen / niet bequa-
mer conuen verhaendelt ende
wechghenomen worden / dan door het
houden van Synodale vergaderinghen:
Soo is noodich dat de Heeren Staten
van Hollandt ende West-Vrieslandt be-
lieuen te resolueren / dat met den eersten
een Synodus Provinciael van de Kercke
der selver Prouintie moghe worden ge-
houden / ende te ghelycke de conuocatie
des Nationalen Synodi, beneffingh van
dese Provincien ingheluycht / ende
M m m m in ver

tegens de Papisten / Martinisten/
Jansenisten / &c. en aan een mit gheenen
grooteren noodt vooz-wenden / als men
vooz desen ghedaen heeft / Alsoo slynden
jeghenwoozdelich geen meerder oorzae-
ke van dissidentie en gheben / als sy vooz
desen hebben ghedaen / in gheenen deele
hare Politijcke gehoorszameijckheit vermin-
derende.

So dat het dan onthuyffelijk geschiet
ten aensien van de Contra-Remonstraan-
ten / waer van d'oorzacke (wanneer sy
vaste gaen soude) moete wesen ofte hare
ghespasserde onghchoorzaamheydt / ofte
hare jeghenwoozdighe / ofte hare toe-
comende ende noch verwachte onghchoor-
zaamheydt ofte rebellhe / en can niet be-
wesen worden / Als oock niet hare jegen-
woozbige hare toe-comende onghchoor-
zaamheydt ofte rebelhe en can niet gheen
waerschyndichheyt geboest worden. So
dat dan het aen-nemen van de Waert-
gelbers / ten aensien van de Contra-Re-
monstranten gantsch onmoedich is.

Hier en boven / Soo is het aennemen
van Waert-gelders seer periculens voo-
onsen staet. Welcke dat alle veranderingen
ende nieuwicheden / off sy schoon ten
goeden (sijn strecken) altoos periculens
sijn / maer insonderhet in sulcke ombræ-
geuse tyden / als dese teghentwoozdighe
sijn / Te meer alser geen ghenoechsame
redenen ende oorsaken tot soodanighe
veranderinghen ofte nieuwicheden ge-
geven en worden.

Maer benebrus de onnoothicheit/ende
noch het perikel/wiert noch gefestineert/
dat het aen-nemen der Waerghelers
eygentlick was ghelykende tot onder-
druckinge van de Contra-Gemonfrant-
sche leere / ende de aenhanghers der self-
der, blyckende by verscheydene heete pro-
cedynzen in eenighe Steden gheoeffent/
niet alleen met het af-setten der Contra-
Gemonfrantsche Medicaten van haeren
dienst/ende verooringhe haerer gagen/

NWe dien de geschijde ende swae-
richeden in de Kercken deser
Landen ontstaen / niet begua-
mer conuen verhaandelt ende
beefghenomen worden / van door het
vrouwen van Spirituele vergaderingen:
doo is noodich dat de Heeren Staten
van Hollandt ende West-Vrieslandt be-
scheyden te resolueren / dat met den eersten
Synodus Provinciael van de Kercke
der selver Provintie moghe worden ge-
houden / ende te ghelyche de convocatie
des Nationalen Synodi, bereffens d'ant-
werpe Provincien ingheluycht / ende
M m m m i n

1617. verbolghens binnen sekeren coeten tijdt aengheselt.

Ende om eerst te comen tot de Probin-
ciale Synode. Soude by de Classen van
Hollandt ende West- Vrieslandt/ sulcx de
selve van oudts plachten te vergaderen
ende te doen / tot de selve behooren ver-
eosen ende ghedeputeert te werden drie
kerckendienaren ende een Ouderlinck/
ofte twee kerckendienaren ende twee
Ouderlinghen/ ende dat by stemminghe.
Ende daer de verkiezinghe / nae t'oude
ghebruick / by eenparighe stemmen van
die twee derden-deelen des Classis, niet
wel soude konnen gheschieden/by onder-
linghe accommodatie.

Tot welken eynde de kercken-die-
naren van de Classen, alwaer separaten
syn gheballen/voor die reyse ende omme
niet den anderen te deputeren ende com-
municeren / by een souden moghen ghe-
bracht worden: Ofte indien sulcx niet
gheboechlijck sal conuen gheschieden/
daer op ghelett / of de kercken-Diena-
ren / die in de gesepareerde Classen die
minste sullen wesen / in twee bysondere
supernumeracle Classen ten weder syden
verdeelt/ende dien volghende de deputa-
taten ende noodighe besoiingen souden
moghen ghedaen worden.

In de voorsz. Synode Probin-
ciael souden ghebracht ende verhandelt
worden/alle gravamina, welke in de re-
spective Classen niet afgehandelt sullen
wesen/ook die beswaernissen/ die eeni-
ghe particuliere kercken ofte kercken-
dienaeren souden moeghen hebben/ ende
insonderhepdt de bekende vijf poincten/
ende meer andere daer in excess ofte ghe-
schil sal werden bevonden/

Ende sal door Christelijcke ende min-
nelijcke conferentien/ onderrechtighen
uyt den woorde Godes/ ende behoorlijck
ondersoek/geaerhept worden tot wech-
neminghe ofte verminderinghe van die
gheproponeerde brieven / ende voorna-
mentlijck omme van die vijf controverse
ende andere verschil-poincten/ oprechte
openinghe ghedaen zijnde / het gheschil
welck overich sal bipben/te byenghen tot
eenparich verstant / ofte daer over soo-
danighe voorslagghen ende beraminghen
tot onberlinghe eenichepdt te doen / als
conform Godes Woort sonder beswaer-
nisse van de consciencien sullen moghen
gheschieden.

Alle Gravamina, verschillen/ ende ber-
aminghen / die in Synodo Provinciali comen
ober te blijven/ende albaer niet bereffent
ofte eyntlijck gearesteert hebben comen
worden/ofte oock die de Gemeene kercken
souden moghen aengaan/souden inde
voorsz. Synode Provinciael ordentelijck
behooren gheselt/eude tot den volgenden
Synodum Nationalem gebracht te worden/
mitsgaders deputatie ghedaen vande
Persoonen/ die van weghen de kercken
van Hollandt ende West-Vrieslandt inde
voorsz. Synode Nationael/ met behoor-
lijcke credentie ende instructie van de sel-
ve souden hebben te verschijnen.

Ten eynde vock inde Synode Probin-
ciael alles ordentelijck ende conform de
goede intentie vande Heeren Staten van
Hollant ende West-Vrieslandt/ soude mo-
ghen toegaen/ souden hare Ed. Mog. tot
directie ende moderatie van de voorsz.
Synode / eenighe politijcke personen/
professie doende van de Ghereformeerde
Religie / uyt haere vergaderinghe van
weder syden moghen committeren/ ende
de selve niet behoorlijcke instructie / naer
die jeghenwoordighe ghelegenthepdt/
versien.

Belanghende het houden van die Na-
tionale Synode / soude het concept ofte
ontwerp/dien aengaende/inde Genera-
litept beraent/by de Heeren Staten van
Hollandt ende West-Vrieslandt ghere-
meert / ende eerst in haer E. Mo. Verga-
deringhe / ende verbolghens inde Gene-
ralitept/ daer op tot bevoorderinge ende
directie van de voorsz. Synode Natio-
nael/ een goede eenparighe voet moghen
ghenamen/ ende niet eenen int werck ge-
stelt worden.

Dit Project en is by de vijf hier boven
ghenoemde Steden niet ghemaect / oft
gestelt / om de kercken aen t'selve te ver-
binden/maer alleen om te betoonen / hoe
verre sy de andere Steden syn te gemoe-
teghcomen / om eenich herdragelijck
middel tot vrede ende eenichepdt dien-
sich/te moghen arresteren.

Desen voorsz. slach by de andere Steden
ende leden der Staten van Hollandt ende
West-Vrieslandt verwoyen sijnde / heb-
ben die vijf Steden het selfde ghelouden
voor een secker bewijs/ datse tot afdoe-
ninghe van dese kerckelike swarich-
den gheensins gherepcht en waren/maer
alleen poeghen hare Resolutpen/by plu-
ralitept

1617.

ralitept van stemmen ghenomen / wt te
voeren/om die bys pointē/ met den aen-
elebe van dien/ met de aengenomene Lee-
re der Gereformeerder Kercken/ in Hol-
land ende West-Indien ten minsten ge-
meen te maecten / indien niet boven de
selve de ober-hand te doen hebben / ende
soo de teghenwoozdighe/ als de aen-co-
mende Kercken-Dienaeren / ende haere
Ghemeeenten daer toe met authoritept te
constringeren. Welck de E. C. Magi-
straeten van de boven-ghemelde Steden
bemerckende/niet anders van Gods en-
de Amts wege hebben kunnen noch mo-
ghen doch / als hare Religions-verwan-
ten niet alle gheboeghelicke middelen/tot
wooz-stant van de aenghenomene Ghe-
reformeerden Christelicke Religie / de
hand te bidden / ende woorts afflaende al
het maecten ende woort-woorpen van ver-
schepdene projecten over het houden ee-
nes Provinciale Synodi (tot ophoudinghe
van de losselike Resolutie der E.
C. M. Heeren Staeten Ghenerael strec-
kende) het beroepen des noodwendighen
Synodi Nationalis met allen erst te bevoor-
deren/tot redressement ende vaste enic-
hept der Religie.

Van de groote inlandsche beroer-
ten deser Gheunierder Neder-
landen/trede ick tot de wonder-
liche Zee-repse ghedaen door
V Villem Cornelisz. Schouten van Hoorn, in
de jaeren 1615. 1616. 1617. besyden de
Stracte van Magellanes, tot inde groote
Suyt-zee / den gheheele aerdt-cloot om-
seylende.

Alsoo by secker Octrop der E. C. M.
Heeren Staeten Ghenerael der Vere-
nichde Nederlanden / aen de ghemeene
Oost-Indische Compagnie ghegheven/
was verboden aen alle Coop-lieden ende
inghesetene der woortz. Neder-landen / te
baren beoosten de Cabo de bona Esperan-
ce Oost-waert / Ende door de Stracte
van Magellanes West-waert / het sy nae
Indien ofte eenighe andere bekende of-
te onbekende Landen : Soo hebben Isaac
le Maire (ee vermaert Amsterdams Coop-
man tot Egmout woonachtich) Ende
V Villem Cornelisz. Schouten van Hoorn (een
man in de Zee-baert wel erbaeren ster-
beroemt / als die woortz die tijt dype-mael
de Oost-Indyen in meest alle plaetsen/
soo woortz Schipper / Stuer-man / als

Coop-man/hadde beseyt) ende noch seer
begeerich was tot vromde vaerden en
besoekinghen van nieuwe onbekende
Landen/ dickwils met malsanderen ge-
sproken ende ober-sept/ Ofmen niet door
eenen anderen wech / int woortz-sepde Oc-
trop niet gheroert noch verboden/ soude
moghen comen in de groote Supt-zee/
al-waer sy meenden te ontdecken groote
ende rijke Landen / daermen schepen
rijckelijck soude kunnen laeden / alsoo le
Maire septe daer af te hebben eenige ken-
nisse : Ofte soo sulcx na wensch niet en
quaeme te succederen / datmen als dan
langht de woortz-septe groote Supt-zee
nae Oost-Indyen soude seylen / ende al-
daer sekerlick met profijt handelen. Sy
hebben eyndelick besloten een versoeck te
doen in het supderste onbekende deel des
Aerdt-rijck / besyden de Stracte Magel-
lanes eenen door-gaenck te soecken tot de
woortz-septe suyt-zee/ waer toe hun docht
geen clepne apparentie te wesen/wt ver-
schepdene omstandicheden by andere on-
trent de woortz-septe Stracte van Magella-
nes ten verscheppen tyden ghebonden.
Sy syn / om dese sache in het werck te
stellen/ over een ghecomen / Dat Isaac le
Maire d'een helft / ende V Villem Cornelisz.
Schouten d'ander helft van de pennynghen
tot sulcken woortz ghenomen repse / wt
goede Vrienden ende lief-hebbers sou-
den furneren/ ende de soeghe om de sache
te bewoortzderen / ende op alles ordze te
stellen / is by V Villem Cornelisz. Schouten
ghebleven/ die heeft hier toe beweert tot
principale mede-standers/de E. Heeren
Pieter Clementsz. Brouwer, oudt Burghers-
Meester der Stadt Woortz/ Jan Iansz. Mo-
lenwerf Schepen/ Jan Clementsz. Kies, Se-
cretaris der selfder Stede/ ende Cornelis
Seghertsz. Woortzher-Meester aldaer / die
haer oock als Belint-hebbers benef-
fens de woortz-sepden V Villem Schouten, Isaac
le Maire, ende Iacob le Maire (soone des
woortz-sepden Isaacks) hebben laeten ghe-
bypcken. Dese hebben daer toe in korter
tijt vergaert soodaenighen somme van
pennynghen/ als sy versonden tot haere
woortz-ghenomene toe-rustinge van noot-
de te wesen/sonder nochtans aen penant
van de Mede-keeders eenighe openijn-
ghe ofte kennisse van de woortz-ghenomene
repse te doen / maer hielden dat selve on-
der haer woortz. Belint-hebberen ver-
boeghen.

Om

1617.

Wijse van
Willem
Cornelisz.
Schouten
besyden de
Stracte
van Magel-
lanes, in de
jaere 1615.
1616, 1617.

Getrocken
tot het
Journael
der van
beschrijven.

Wie woortz
ghenomen
woortz-
septe
woortz-
septe

1617.

Om dan dese repse wt te voeren/ hebben die voornoemde Sewint-hebberen tot Woon gecquippeert ende wt gheruft een groot schip/ met een Jacht / het groote schip ghenaemt de Eendracht, van ontrent hondert tachtentich lasten / daer schipper ende principael beleyder van de gantsche repse op was de voorszepde VVillem Cornelisz. Schouten , ende vooz opper-koopman de voorszepde Iacob le Maire , op hebbende vyf-en-estich mannen met negentien Godelingen/twaelf Steen-stucken/ Musquetten/ ende ander amunitie van oorloghe naer advenant/ ende tot gherijf van t'voorszepde schip / een groote sepi sloep/ een roep-sloep/ een Boot/ ende een Schuyt/ Voort van Anckers / Touwen/ Seplen / ende andere noodtsaekelijcke dinghen wel voorszien. Het Jacht/ ghe-naemt Hoon, groot ontrent vyf en vyftich lasten / daer Schipper op was Ian Cornelisz. Schouten, Coopman Aris Claesz. op hebbende xxiij. Mannen / viij. Godelingen/iiij. Steen-stucken / ende ander gheweer nae advenant/ Voort van alles wat tot wt voeringhe van soodaenigen repse van nooden was/ wel voorszien. En alsoo sy aen niemandt haer voornemen te kennen en gaeben / als voorszepd is / soo hebben sy al het scheeps-volck tot haeren dienste noodich/ soo Boot-ghesellen/ als Officiereu/aen-ghenomen met die conditie/datse souden vaeren ober al daer het den Schipper ende Coopman soude belieben. Daer over is onder den ghemenen man seer verscheptentlick ghesproken van dese repse ende Schepen/ ende hebben den naeme ghecreghen van de Gout-haelders/ Daer de voornoemde Sewint-hebbers noemden haere vergaederijnghe De Austraelche Compagnie.

De schepen toe gheruft sijnde/ Is al het scheeps-volck den xviij. Maj 1615. by de E. Heeren Schout en Schepenen der Stadt Woon ghemonstert / ende den xxv. Maj is het Schip de Eendracht van Woon gheseylt/ ende den xxviij. in Tessel ghecomen / het Jacht is den derden Junij van Woon ghevolght / ende des anderen daechs in Tessel ghearriveert. Wat haer voorder op haere repse weder vaeren is/ insonderhepdt wat haer byzants ontmoetet is/ sal ick hier int cozte verhaelen/wt der ghener schriften die t selve ghesien ende bevaeren hebben / ende die op de selsde repse van de minste / soo van aen-

sien/ als bedieninghe / niet en sijn gheseyt.

Den xiiij. Junij teghen den avond sijn dese schepen het Land-diep van Tessel wt gheseylt. Den vierden Julij als sy Engeland verlaeten hadden / hebben sy het eerste rantsoen wiggedeylt, Dat is te seggen/ dat sy (ghelickmen op groote repsen te doene ghewoon is) de spijse ende dranch aent scheeps-volck by ghewichte ende maete/ elck sijn portye wtdeylt/ daer mede sich een veder moet behelpen. Op dese schepen was het rantsoen vooz eerst/ vooz elc man een kanne biers/ daechs/ vier pond broot / een half pond botter/ behalven het smelten/ ter wecke/ ende vijff haesen vooz de ghehele repse. Dit rantsoen wort vermeerderd ofte vernindert/ nae ghelegenthepdt van de repsen ende schaes/hept of te nootdrift der proibispe.

Tusschen den xiiij. ende xv. Junij passerden sy den Tropicum Cancr. Hier verlaezen sy haer Boot / dat achter aen het groote schip sleepte / sijnde vervult met waeter/ ende des halven soo swaer/ dat de touwen bzaecken / sy hadden dat tot daer toe van Woon af gheslept/ sonder verijckel.

Den xvij. ende xix. hebben sy haeren cours ghesett nae Sierra Liona, om aldaer te verberschen / overmits het volck der scheur buick hart begost te krijgen. Den xxij. quamen sy by de Eplanden van Ma-brabomba, een halve wijle van den sijds hoeck van Sierra Liona. Sy voeren daer aent Land/maer bonden het onbewoont/ van menschen / dan saeghen groote menichte van groote wilde Dieren voetskappen. Dit Land is woest/ vol wilberdenissen/laeghe mozaffen / ende hooghe berghen. Oock saeghen sy hier dype wilde Ossen, ende menichte van Meercatten, oock eenighe voghels, die blaffen als honden. Sy en bonden daer gantsch gheen bruchten die haer condienstelijck ofte voorderlick wesen.

Oock eenich van dit volck wel vijff mijlen diepe in het land gaende/ bonden een blackte met acht ofte neghen Limoen-boomen, die sy gheschutt/ende daer af ontrent 750. Limoenen af ghecreghen hadden/ die waren by nae rijp/ bequaem om te dupzen. Hier bonden sy oock beel Schildpadden, met eenighe Crocodilen, maer geen menschen. Sy sijn tot verseyden repsen hier

Tot deser tijdt toe hadden sy ghebae-
ren / sonder dat yemant in het schip wist
(behalven alleen de schipper / en Behint.
hebber VVillem Cornelisz. Schout , ende
den opper-coop man Jacob le Maire) waer
dat sy souden varen : Doe wiert eenen
pederen boozghelefen het boognemen der
reys / als naemelijk dat sy souden soec-
ken booz eenen anderen wech als door de
Straete van Magellanes , te comen in de
Nuydt-zee / om aldaer te ontdekken seke-
re nieuwe Landen int zuiden / daer sy

P u n n m e n d e n

incumbent

1617.

Per mare,
per terras
currit mer-
cator ad In-
dos, Paupe-
riem fugiens.

meypden datmen groote rijkdoemen soude kunnen haelen/ ofte soo dat niet nae menschen en quame te succederen / datmen dan langst de groote Zuidt-zee soude seplen nae Oost-Indyen. Over dese verclaeringhe was onder het scheepsvolck dien dach groote vzeucht / als die nu wisten waer sy gheleydt wierden/ hopende oock elck int sijne van die goede repse pets te ghenieten / ende daer van verbeter te wesen.

Den eersten Novembris passerden sy de Sonne/ soo dat sy die nu des middaechs Nozt-waert van haer hadden. Den dertien deser maent creech het scheepsvolck dubbel randsoen van wijn / om dat sy de periculose droochten van de Abrolhos ghepasseert waeren.

Den sevendien Decembris quaemen sy boozt de haeben van Porto Delire, liggende op de hoochte van 47. gheraeden 40. minuten. Doch sy seplden besyden het rechte gat/ in eenen verkeerden inham / in eenen sack / ende settent daer met hooghe waeter op vyfthalf vadem. Doe t'waeter leech was hadde sy niet meer als ruij. Voet waters/ so dat het schip de Eendracht met het achter-schip vast op de gront sat/ en het wasser ober al klippighen grond.

Sy hadden den wint westelick wt het Land/ ende slecht waeter/ tot haren ghelucke/ Want hadden sy eenen Oostelicken wint ghehat/ met eenige coelte/ sy souden ghewisselick het schip sijn quijt gheweest. Sy vonden daer op de clippen veel eperen/ ende vyngghen daer schoone mosselen ende visch / onder anderen vyngghen sy Spierijngghen van seltien duymen lanck, daerom sy desen inham noemden de Spierijngbaeye. De sloepe boozt aen de Pinguins Eylanden, liggende Oost-zuyt-oost twee mijlen van Porto Delire, die quaemen des avonds laete weder aē boozt/ ende droochten mede twee Zee-Leuwen, ende 150. Pinguins, die sy des anderen dachs neten/ sijnde een gebierte van de grootte als een cleyn Peert/ t'hoofst als eenen Leeu/ met lanck rupgh haer om de halsen/ maer de wijfrens sijn slecht/ sonder haer/ ende niet half soo groot als de mannekens. Men eonde se niet dooden/ dan met het schieten van een musket in de bozt ofte hersene/ want al hadden se honderd slaegghen met hand-spaeken ofte koevoeten / dat haer t'bloet tot mond ende neus-gaeten wtlicp/ soo liepen se nochtans wech. Sy sijn

Sy sijn in
groot pees-
sel.

Spierijng-
ghen, vuynt
lanck.

Zeeleu-
wen/ en de
pinguins.

rebelijck goet van smaetke.

Den achtsten Decembris voeren sy recht int gat van de haeben van Porto Delire, het Jacht boozt heen. Doe sy ontrent anderhalf mijle de riviere ingheseylt waeren/ cregghen sy in de wint / ende lieten haer anchor valle op 20. vadem/ de gront was daer van gladde steenen/ want als sy een halve upze daer nae eenen harden wind cregen wt den noozd-westen / beyde de schepen / liggende elck boozt twee anchors / dreven terstond teghen den Zuid-wal aen/ Jae vijfentwintich anchors en souden se niet ghehouden hebben/ soo dat sy vastelick meypden beyde de schepen daer verloozen te hebben. Het groote schip satt met de himmen op de clippe/ se schroode met het vallende waeter daer by neder/ altemet wat / doch het bleef dichte/ sonder lech. Maer het Jacht beviel op de clippen/ alsoo dat het waeter hem gheheel ontlicp/ ende datmen met het laeghste waeter droogh voets onder de kiel neffens de groote mast mochte doozloopen: De kiel stond meer als een vadem wt het waeter/ Een dijne dat schijnelick was om aen te sien. Ende alsoo wt den Noozd-noozd-westen sterc waer de/ werd het van den wind boozt ombal- len opgehouden / d'welck daer wt bleef/ dat doen het begon te stillē/ bielt tegen de wint vā de wal af op de zijde met de himmen wel dype voet iager als de kiel/ daer van sy alle seer versijckten / meypende het Jacht verlozen en quijt te sijn/ Maer de bloet comende ende stil blyvende/ rees het weder op/ daer in sy alle niet wepnich verblijt waren. Savonds met de stille wonden sy het groote schip van den wal af / ende des nachts quam de Jacht by haer.

Den negghenden Decembris smogghens ghuyghen sy weder onder zepl inwaert aen/ ende quame by t'Conijner Eylandt van Olivier van den Noord alsoo genoemt. Het Jacht gheraecte daer achter/ en settent daer/ maer met de Eendracht en costen sy daer niet binnen comen / verhin- dert sijnde dooz contrarpe winden. Eenich vant volck boer aen t'Eylant, dat was by cans gheheel met eyeren bedeckt, Een man stille staende met sijn voeten aen een/ Cost met sijn handen bereyken vier en-vijftich nesten / in elck dype ofte vier eperen / van ghedaente (maer wat grooter) als kiebits eperen / sy waeren ghe- leydt

1617.

lept van swarte stern-meeuwen/ sp brochtender by dupsende t'schepe/ ende aetense.

Den tienden Decembris voer het boot aen de Noord-sijde van de Riviere / om versche waeter te soecken / maer konden geen vinden/ Sp dolben cuplen wel viertien voeten diep/ maer vonden t'waeter al brack, Soo wel op t'hooghe gheberchte (noteert dit) als in de valeyen.

Den elfden Decem. voer de Boot bene-den in de Riviere aen de Zuidt-zijde/ om waeter ende menschen te soecken / maer sp en vonden niet dan brack waeter. Hier saegghen sp eenighe struyt-voghen, Gock beesten by-nae als herten, maer met seer langhe halsen/ wel soo lanck als haer geheele lichaem is/ sp waeren seer schou van de menschen. Dit syn seer snel-loopende ghedierten / men sieter daer daeghelick vele op t'gheberchte.

Opt hoogste van t'gheberchte vonden sp verschepdene begraffenis / synde steen hoep/ niet wetende wat dat mochte beduyden / hebben sp die steenen van malcanderen gheworpen / ende vonden daer onder ghebeenten van menschen/ lanck synde tien/ ende oock elf voeten / de hoofden daer van (onder open gemaect synde) konden de boot ghesellen over hare hoofden setten / als helmen. De inwoonders deses Landts begraven haere verscorvene op het hoogste van de gheberchten/ plat teghen d'aerde / ende bedekense met een deel steenen / op datse bebyrt ende ongheschiedt blyven voor de beesten/ ende t'gheboghelte.

Den 17. Decemb. brochten sp de Eendracht binnen t'Conynx Eylandt aen de wal met hooghe waeter/ om schou te maeken/ als ooc de Jacht den 18. ontrent twee musquet schooten van de Eendracht.

Den 19. als sp doende waeren om de beyde schepen schoon te maeken/ ende dat men onder de Jacht soude bernen/ Is de blamme ondersiens ende seer haestich opgheslaegghen tot int wand/ ende terstont is het in de hooghte gheweest/ Soo dat ter in eenen oogenblic geen canse en was om het vier te lesschen/ des te wepnigher om dat het Jacht op het drooghe sat/ wel vyfich voeten van het waeter / Sp moesten dese Jacht alsoo gheheelich voor hare daghen sien verbranden/ sonder dat sp daer iets konden teghen doen/ het brandende gheheel af/ tot aen het waeten. De volghende dagghen hebben sp het hout ende

het pser-werck / met het gheschut/ ende d'anchors ghebercht / soo veel sp konden becomen.

Den negghenden Januarij Anno 1616. hebben sp haer laetste waeter t'schepe gehaelt / synde wit / ende heel dicke/ doch versche/ ende den tienden syn sp t'seple ge-gaen van Porto Desire, om haere repse te boorderen. Den 24. Januarij saegghen sp een Landt daer seer hooghe gheberchten in waeren/ die al met sneeu bedeckt waere. Sp saegghen hier oock ontelbare menichte van Pinguins, oock VVal-visschen by dupsenden / soo dat sp ghestaedich daer op mosten passen niet aenloeben ende draeghend houden / om de Wal-visschen te myden/ op dat sp haer niet opt lyfen seplden.

Den 23. Januarij. hadden sp de hooghte van dype-en-vyftich graeden/ ende vonden heel bleek waeter.

Den 26. hadden sp de hooghte van 55. graeden / ende 36. minuten / ende seer blau waeter, daer wt sp oordelden / ende boord seker hielden / dat sp waeren aende groote zuydt-zee / daer over sp seer verbydt waren/ houdende dat by haer dien wech ontdeckt was/ die tot dier tijt toeden menschen was onbekent gheweest/ dwelch sp nae der handt bevonden waerachtich te syn. Hier saegghen sp wyter maeten groote zee-meeuwen, grooter van lyve als swaenen / als haere vleughelen wtghesprecht waeren/ soo waeren sp elck meer als eenen vaedem lanck. Dese voghels en waeren niet schou voor de menschen / sp quaemen by het volck opt schip sitten / ende sp lieten haer grijpen ende doot slaen.

Den eersten Martij saegghen sp de Eylanden van Iuan Fernando, synde twee in ghetal/ het cleynste is een doz bar Landt/ daer niet dan haele berghen ende klippen en syn: het grootste is oock vol hoogh gheberchte / maer vol gheboomte ende seer vruchtbaer. Daer is menichte van vreckens ende Bocken, ende aen de custe onwt. sprekelicke menichte van goeden visch. So dat de Spaenjaerden daer samtyts comen visschen / ende in cozten tijt haere schepen vol vanghen/ die sp naelcru voeren.

Onse luyden ghynghen daer oock visschen/ soo haest en lieten se den hoek niet int waeter / of terstont wasser visch aen/ soo datse ghestaedich sonder ophouden

Den 29. niet

1617.

Anno. 1616.

Dit waeter.

Hooge gheberchte veel met sneeu bedeckt.

Wal-visschen by dupsenden.

Bleek waeter.

Blau waeter.

Eenen onbekenden wech in zee ghebonden.

Wolke maeten groote zee-meeuwen.

Niet schou.

Eylanden van Iuan Fernandez.

Groote menichte van eerbaere visschen.

1617. niet anders en behaefden te doen / als
vifch op haelen / In korter tijt hebben ſp
een groote menichte van ſchoone viſſchen
(necſt crocobao ende ſteen-braefms)
ghevanghen : Sp ſaeghen hier oock een

Zee-wolff: groote menichte van zee-wolven.

Den elften Marcij paſſerden ſp boozt de
tweede reyse den Tropicum Capricorni. De
20. hadden ſp de hoochte van 17. grae-
den / ſp ſaeghen daeghelijck veel gebogel-
te / inſonderhejdt Pijl-ſteerten, d'welck ſijn
ſpier-witte voghelen met roode becken
ende roodachtighe hoofdekens / langhe
witte gheſpletene ſteerten / wel twee ofte
derde half voeten lanc / ſp ſijn van de
groote van een ghemeene Zee-meew.

Den Scheurbupck begoft ſeer onder het
volck te comen / alſoo dat in April wel de
helft vant volck daer mede beſinnet was.

Den tienden Aprils ſaeghen ſp een leech
Epland niet groot / ſp ſetten haren coers
daer nae toe / meenende aldaer eenighe
verberſhinghe te cryghen / die ſp ober-
mits het ſcheurbupck grootelick van doe-
ne waeren / Sp ſonden eenich volck met
de Sloep aen Land / maer ſp en konden
niet ſtranden met de floepe / boozt dien dat
het daer ſoo ſeere barnde / eenighe begae-
den haer int waeter / ſwonne ende troc-
ken malcanderen aen Land / lactende de
floep op de d'egh ligghen. Des avonds

quaemen ſp weder aen boozt / maer had-
den niet wtgherecht / allen brochten ſp
een deel groe crupt mede / d'welc ſnaeck-
te als Hollandſche tynncarſe : Sp ſyden
aldaer gheſien te hebben drye honden , die
niet en blaken, noch eenich gheluyt en gae-
den. Dit Epland leydt van de cuſte van
Pero verſcheyden / nae ghiſſinghe / neghen
hondert vij-en-twintich mylen. Sp gae-
den dit Epland den naeme van Honden
Eyland.

Den 14. Aprils ſaeghen ſp weder een
leech Epland boozt-west van haer / dat
ſeer groot was / Teghen den avonds als
ſp noch wel een myle van Land waren /
quam haer een Canoe te ghemoete / daer
vier Indiaenen in waeren / die gheheel
ende al naeck / ende root van couleur waeren,
niet ſeer ſwart ende lanc haer. Sp ble-
ven een groot ſtuc weechs van het ſchip /
roepende ende wijsende / dat d'onſe aen
land ſouden comen. Maer d'onſe en ver-
ſtonden haer niet / noch ſp d'onſe / hoe-wel
ſp haer in Spaens / Maleſch / Jau-
aens / ende Nederduyts toeriepen / als

de Canoe weder aen Land quam / ſo ſton-
der een groote menichte van Indiaenen
op de ſtraut / haer wachtende / d'onſe daer
gheen boozt-deel ſtende / verlieten het Ep-
land.

Den xv. Aprils, als ſp ontrent tien mij-
len gheſeylt hadden / voeren ſp des mo-
ghens dichte laurt het Land / ende ſaegen
daer veel naeckte menſche laurt de ſtraut /
roepende ende krytende (ſoo het ſcheen)
dat ſp aen Land ſouden comen / daer
quam wederom een Canoe ofte ſchuyt
van Land met d'ye Indiaenen / die voe-
ren de floep aen boozt / ende d'onſe gae-
den haer Meſſen ende Cozaelen / maer ſp
en konden malcanderen niet verſtae / daer
nae quaem ſp het groote ſchip aen boozt /
ende nae dat ſp lange daer op gehengelt /
hadden / ſoo quammer ten laetſten eenen
op het ſchip in de gaelerpe / die de ſp
hers van de venſterkens aen des Itap-
mans ende Schippers kopen wt trock
ende verberchdeſe in ſijn haer / Jae ſp
meynde de houten met ſijn hande wt het
ſchip te trecke. Dit volck is ſoo begierich
nae iſer / als het volck in Europa na goet /
d'onſe wouden een van deſe luyden aen
boozt houden / ende daer teghens een van
de onſe met hun in de Canoe aen Land vae-
ren laeten / om vrientſchap met haer te
maecken / maer ſp en wilden niet. Dit
volck is ſeer dieſachtich / ſp gaen gheheel
naeck / hebben alleen een doekken van mat-
ten voor hare ſchaemelheyt / hare luyt was
gheteyckent met verſcheyden figuren /
als Slanghen / Ozaeken / ende dier-ghel-
lycke ghedrochte / als oft met Buſſecruyt
daer op hadde ghebrant gheweſt. De
ſchipper ſchonck haer een dzonck / ſien
wyn in een ſchaelgghen / d'welck ſp niet en
wilden weder gheben.

Hier nae hebben d'onſe hare floepe we-
derom aen Land gheſonden / met acht
Muſkettiers / ende ſes mannen met ſa-
bels / om te beſien wat daer opt Epland
was / ende om vrientſchap met haer te
maecken / maer ſoo haect als ſp ſtranden /
ſoo quamender wel dertich Indiaenen
wt het boſch gheſpronghen / met groote
knodſen ende wilden d'onſe haer gewee-
benemen / ende de floep op het dzooge trec-
ken / Jae ſp trockender twee wt / ende
meyndens nae t boſch te dzen / Maer
d'andere ſchooten d'ye muſquet ſcheyten
in den hoop / ſoo datter vermoedelic een
nighe doot gheſchoten ofte ghequſt was
ren.

Sp paſſere
boozt de
tweede
reyſe den
Tropicum
Canceri
Wijl-ſteer-
zen.

De helft
vant volck
heeft den
ſcheur-
bupck.

Crant als
ſchuyt-ha-
re.

Honden die
niet en bla-
ſen.

Roode me-
ſchen / die
gheheel
naeck gae.

Den neghenden Maep saeghen d'onse
een barcke in Zee/daer wilden in waren/
Nnnn in schoo

fr. schön

1617.

Onſe ne-
men een
ſchip.

ſp ſchooten twee mael los / om dat ſp ſou-
den ſtrecken / maer wouden niet. Doe ſet-
ten ſp de ſloep wt met tien muſquettiers /
die nae haer toe roepden / en van het ſchip
ſchootmen wederom een ſtuck los / doch
alles ſonder meynighe van haer te raec-
ken / ofte queten / maer noch ſtreecken ſp
niet / dan ſochtent te ontſeylen / doch de
ſloep roepde haer in / ende ſchoten vier-
mael met muſquetten tot haer in / doe
ſp zonghen ſommige mans van verbaest-
heyt ober boort / ſp ſmeten oock haer goet
bupten boort / het welcke waren mat-
gens / ende dzye hoenderen / d'onſe ſprou-
ghen in haer ſcheepken / de wilde en boo-
den gheen waere / maer lieten haer aen
het groote ſchip bzeughen / ſp en hadden
alheel gheen gheweet / ſp vielen d'onſe
ſtrac te boet / ende kuſtenſe handen ende
voeten / Onſ volck tracteerdeſe wel ende
beleeſdelick. Terſtont roepde de ſloep
weder nae t' volck dat bukten boort ghe-
ſproughen was / om dat te verghen / dan
ſp en cregender maer twee / die op een
van haere riemen dzeben / ende weſen onſ
volck niet de hand na den grond toe / wil-
lende ſeggghen / dat het ander volck al
verdzoncken was. Een van deſe twee
hadde lan. ſchachtich geel haer. In dit
ſcheepken waren acht vrouwen / ende
dzye kinderen / die noch de boort ſoghen /
ende eenighe die neghen ofte tien jaren
out waren / ſo dat het ſcheen dat ſe wel 25.
ſterck waren gheweest in alles / ſp waren
gheheel naecht / behalven dat ſp een wep-
nich vooz hare ſchaemelleſt hadden hau-
ghen Tegen den avond ſetten ſp de man-
nen weder aen haer boort / die haren wy-
ven ſeer willercom waeren / ende van de
ſelfde geſent wierden. Onſe luyden gae-
ben dit volck eenighe Pater-noſterkens /
die ſp om den hals hynghen / met eenighe
meſſe / ende ſp beweſenſe alle bzientſchap /
ghelyck de wilde den onſen oock deden /
haer ghevende twee fraye ſijne matjens /
ende twee Cocos noten / want ſp niet
vele meer en hadden / dat was al haer eten
ende drincken / ſp hadden t' waeter al wt
de noten ghebroncken / ſo dat ſp gheen
drincken meer en hadden / d'onſe ſaegghen
dat deſe menſchen ſout waeter wt de Zee
broncken / ende gaevent oock haere jon-
ghe kinderen te drincken. Sp hadden ſe-
kere electiens / daer mede ſp haere ſchae-
melſepde bebeckten / ende oock haer Lic-
haem / tegghen de hitte der Sonnen / die

De men-
ſchen dzye
aen ſout
waeter wt
de zee.

van bzollich coleur waren. Deſe menſchen
waren root van couleur / ende ſp ſineerden
haer met olpe / de vrouwen hadden al cort
haer / ghelyck hier te Lande de mans / en-
de de mans hadden lonck haer / gheberwt /
ſeer ſwart. Haer ſcheepken was van ſelt-
ſaemen fatſene. Het ſepl was van mat-
ten / ende hoe de wint quam ſp waeren
meest altyd reed om te ſeylen / ſonder dat
ſp compaſſen ofte eenighe Zee instrumen-
ten hadden / maer wel haeckien / om daer
mede te diſſchen / daer of t' bovenſte was
van ſteen / het onderſte van ſwart been /
als van Schilt-padden / ſommighe haec-
ken waeren oock van Peerle-moer. Hare
touwten waeren fraey / ende wel ſoo dicke
als een Raebel touw / ghemaecht van
ſulcke ſtoffe als de Spaenſche ſpgheko-
ven.

Den 10 May ſaegghen ſp ſeer hooghe en-
de blaen land / ontrent acht myle van haer /
maer conden het niet aen boort ſeylen /
des avonds ſaegghen ſp een ſepl beneden
t' Land / ende coztſ daer nae noch een an-
der / d'welck ſcheenen biſſchers te ſijn. Een
van de ſelfde ſcheepkens quam des ande-
ren daechs tot d'onſe aen / die lieten een
galep-vactghen achter wt dzyen / me-
nende dat ſp haer daer mede ſouden aen
boort palmen / maer ſp en conden het niet
wel kryggen / doch een van de hare ſprough
bupten boort / die maecte dat ſp het c-
ghen / doe ſp het hadden / ſoo maecten ſp
het los / ende naemen het tot haer / ende
deden aen de touwe twee Cocos noten /
ende dzye ofte vier vlieghe vifſchen roe-
pende d'onſe vaſt toe / maer ſp en verſton-
den malcanderen niet. Dit ſyn ſeer cloec-
ke Zee-luyden / ſp ſeylen niet hare ſcheep-
kens ſoo hart / datter wepnich ſchepen in
Holland ſijn / diet verbeteren ſouden / ſp
ſtuere achter met twee rieme / aen elken
riem een man. Onſe ſyn nae Land aen ge-
ſepl. De wilde dit ſiende weſen haer den
wech nae een ander Eplandt daer by ge-
legghen / ende ſp ſeylde / d'onſe vooz / maer
d'onſe wouden haer niet volghen. Zoo
haeft alſt d'onſe gheſett hadden / ſoo quae-
mender ſtrac wel 13. of 14. ſcheepkens
rontom haer boort ſeylen / onder andere
waerender twee die witte bzede-baen-
ges lieten vliegghen / het welcke d'onſe van
gelijcken deden / haer Canoes ofte booten /
die elck dzye ofte vier man op hadden /
waeren vooz ſtonp / ende achter ſcherp-
heel wt een eenich root hout ghemaecht.

1617.

Als sy by het groote Neder-Lands schip
quaemen/so spronghen sy bukten boort/
enbe swommen boort aen het schip/heb-
bende de handen vol Cocos noten, ende
Vbes wortelen / die sy niet de onse ver-
bupten boort spijckers ende Cozallen/
daer sy seer begeerich nae waeren / ende
gaeben vier oft vyf Cocos noten boort ee-
nen spijcker / of boort een cleyn snoerken
Cozallen. Soo dat d'onse dien doel wel
180. noten ruelden. Dese luyden quaemen
ten laetsten d'onse soo sterck aen boort/
dat sy haer naen keeren noch wonden en
conden. d'Onse sonden haere sloepe om
nae t'ander Eplandt te vaeren / ende te
sien of het daer niet beter en soude sijn te
ligghen / want sy hier in de openbaere
zee laeghen : Maer soo haest als de sloep
van het boort des grooten schips was/
ende langst den wal voer/soo wiert het
omghegelt van 12. of 13. Canoes van
t'ander Epland/ ende daer quaemender
noch al meer ende meer by / daer van
het volck scheen wel dol ende raesende te
wesen / sy hadden stocken van hart hond
in de hand/ boort aen de punt scherp / en
wat ghebrant. Sy waren onse sloepe aen
boort / ende meendense d'onse afhandich
te maechen / maer d'onse dat siende/ schoo-
ten d'ype mael niet en misstet daer onder/
daer dese wilden eerst mede gechten ende
lachten / meenende dat het kinder-spel
was maer niet de derde scheute wierter
zeenen in syn boort geschoten/ dat het ach-
ter wt quam/ sijn niet-gesellen dit siende/
meenden hem te helpen / maer bevindende
dat sy soo ghequets was / hielden sy
strac alle gaer van de sloepe af/ vaerende
nae een van hare scheepkens / d'welck
sy toeriepen / ende wonden dat sy d'onse
souden overspeelen/maer sy en wilde niet/
want haer Canoes hadden aen scheeps
boort gewest/daer sy wel waren getrac-
teert ghewest/ ende men hadde haer alle
vriendschap bevesen. Dit volck is seer
diefachtich/ het stal al wat het conde cry-
ghen/ende swom daer mede wech. Een
van haer nam een van de matroosen op
t' groote schip/ sijn kussen/ deeken/ ende
op/ andere naemen messen / ende wat sy
meer cryghen konden/daer mede sy strac
bupten boort sprongen/ende wech swom-
men/so dat d'onse hare sloepe des nachts
mosten aen boort nemen / wt vreesse dat
syse souden affsijnden / ende daer mede
wech varen. Sy waren wt nemende be-

geerich nae het hser/sy trocken ober al aē
de hoofden van de spijckers / ende aen de
houten/van meyninghe die wt te connen
trecken/ende mede te nemen/Maer sy sa-
ten te vaste. Dit waeren fraepe cloecke
mannen / wel gheproportioneert van luy-
en van leden/groot van statuyze / sy wa-
ren al naecht ende onghewarpen / al-
leenelick haere schaemelheyt wat be-
deckt. Hun haer was verscheidentlych
gheriet/sommigher was cozt/sommiger
cierlick ghefriseert / sommighe hadden
lang haer aen blechten opghelonden/ op
verscheden manieren. Sy sijn wonder-
liche swimmers. Dit Cocos Eplandt leyt
op de hoochte van sessien graden / 10.
minuten.

Den 12. Mep quaemender weder veel
Canoes aen boort/met Cocos noten/Bana-
nas, Vbas wortelen / ende eenighe clepne
berckens/eenige oock met Cocos dappen
vol versch waeter : Onse schepen reulden
dien dach wel twaelfhonderdt Cocos no-
ten/ sy waeren vyf-en-tachtentich cters
sterck / soo dat elck twaelf noten crecke
Elck een van de wilde woude boort d'an-
der aen het schip wesen / sy spronghen
bupten haere schuyten/die niet haest ghe-
noech aen het schip en konden comen/ en-
de doeken onder de andere schuyten onder-
deur/om des te spoedelicker aen het schip
te gheraeken ende haer goet eerst te ven-
ten / Sy hielden de Vbes wortelen ende
Cocos noten in haere monden/ende clom-
me met groote gaewicheyt op het schip/
doch niet der tyt soo vele/datmense niet
stocken moste daer af weeren. Als sy hac-
re Coopmanschap hadden ghedaen/ soo
sprongen sy van het schip af/ende swom-
men weder nae haere Canoes ofte schuy-
ten toe. Sy waeren seer verwondert van
de grootte ende sterckte van dit Hollands
schip / eenighe clommen achter by t'roer
neder tot onder schip / ende clopten met
enen steen daer onder aen/om te beproe-
ven hoe sterck dat het was.

Daer quam een Canoe van t'ander Ep-
land/ mede brenghende een jonck swart
wilt bercken / d'welck de Coninck de
Hollanders schonck. Sy wilden den
brengher weder wat vercreen / maer sy
en wildet niet aennemen/wijfende dat de
Coninck hem verboden hadde pets te
nemen. Des nae-middaechs quam de
Coninck selfs met een groote seyl-prau/
van satsoen ghelyck een ys-slede / daer
waeren.

1617.

Verscheide
ciereet des
dachs.

Coros Ep-
landt.

Wrede
menschen.

1617.

waren wel xxb. Canoës die hem ghelept den. Dese Coninck wiert van syn volck Larou ghenaemt. De Hollanders ontfin ghen hem met trommelen ende trompetten/daer hy ende de zijne seer in verwonderd waeren/ als noyt sulches ghehoort nochte ghesien hebbende. Sy bewesen d'onse groote eere ende vrientchap/ soo het wterlick scheen/ met het hooft te buyghen/ de buysen opt hooft te slaen/ ende met meer andere vrende Ceremonien. Doe desen Coninck een weynich van het schip af was/ soo begof hy luyde te roepen ende te tieren/ als of hy op zyn maniere een ghebett gedaen hadde/ ende al het volck dat by hem was/ dede van ghelijcken/ strack hier nae sond de Coninck een matjen aen het schip door dyse van zyn dienaers/ die d'onse wederom ver eerden met een oude bijle/ een weynich glaesen Corallen/ wat oude spyckers/ ende een stuck lynwaets/ dwelck hy seer geerne ontfinc/ legghende t'selfde dyse mael op zyn hooft/ ende t'hooft dan wederwaerts neyghende/ tot een teeken van reberentye ende danckbaerheyt. T'volck dat int schip quam/ cusste d'onse de boeten/ ende verwonderden haer bo ven maeten van de timmeringhe van soo een groot schip. Dese Coninck en com den wt de andere Indiaenen niet onderkennen/ want hy ginck mede heel naecht/ dan daer aen/ dat sy hem ghehoorfaemden/ ende dat hy goet ghebiet hadde over syn volck. Synen sone quam aen boort/ ende wiert van d'onse wel ge tracteert/ maer de Coninck selfs en wilde op het schip niet comen/ maer wel tot nae by het schip. D'onse rupden van haer dyse anghels/ die van riet waeren/ ghelijcke in Holland zyn/ doch een weynichken dieker/ met haecken van Peerle-moer.

Den xij. Maj quamender wel vyf-en-beertich Canoës aen het groote schip/ quamups om te handelen/ niet een armade van ontrent dyse-en-twintich sepscheepkens/ van satsoen als yf-sleden/ die elck (doch d'een meer d'ander min) in hadden wel xxb. man/ ende de cleyne Canoën of troch-schuyten/ vier of vyf man elck/ sy waren in alles wel dupsend man sterck. Dese luyden handelden noch al met de onse/ ruplende Cocos noten boort spyckers/ ende sy hielden haer als of sy noch groote vrienden met de onse

ghelueft waeren: Sy wesen elcke repse dat d'onse nae een ander Epland daer by ghelegen/ souden varen/dwelck sy meyn den te doen/ maer de schelmmerpe bzack wt: De Coninck quam selfs/ en toonde noch al schoon samblant/ doch hy en woude niet aen boort comen/ maer gaende van t'eene schuytgen in t'andere/ gaf hy ordre op alles: Alsoo dat alle die scheepkens ende Canoës rontom het Hollands schip hielden/ dichte by/ dwelck bestelt zynde/ So sloeghen sy op een cleynt trommelken/ dat in het scheepken was/ daer de Coninck wt-getreden was. Doe begosten alle dese wilde seer luyde te roepen/ ende het scheen dat sy ghelijckelich het groot Hollands schip wouden aen vallen ende over-weldighen/ werpende dapper met steenen. Maer d'onse dat siende/ schooten onder desen naechten hoop met musquetten ende dyse goteligen/ gheladen met musket-coghels/ ende oude spyckers. Doe weken sy strack/ en spronghen meest over boort/ ende bleven verre buyten schuyts/ eenige vergate het t'hups comen. Onder dese swarten was een wijd mensche. Het eerste van dese twee Eplanden/ dat hooghe was/ noemden d'onse den Cocos-berch, ende het andere (dwelck een nyle van daer lach) gaven sy den name van t'Verraders Eyland, om dat dit volck dat onder schijn van vrientchap ghesocht hadde d'onse te verraden/ van dat Epland gecomen was.

Der ghelijcke rencontre hadden d'onse des anderen daechs al wederom/ boort een ander Epland dwelck seben mijlen van daer lach/ Maer d'onse hebben se met het af-schieten eenigher musketten/ daer mede sy twee Indiaenen doot schooten/ te rugghe ghedreven. Tse sulche verraderse Indiaenen als boven verhaelt/ zyn d'onse op dese repse meermalen ontmoett.

Den 18. van May 1616. zynde op de hoochde van xvj. graeden/ vyf minuten/ hadden onse luyden variabele westelike winden/ ende sy hebben dien dach den breezen Raet vergaert. Daer wiert vanden schipper VVillem Cornelisz. Schouten boort-gheselt/ hoe dat sy nu wel selctien honderd mijlen waeren gheseylt Oostwaert van de Cussen van Peru ende Chili, ende dat sy van Terra Australis niet en ontdekten noch en vonden/ ghelijck sy hadden gemeent: Datter geen apparen tie

te en was yet profytelick te ontdekken:
Dat sy oock veel verder waeren gheseylt
om t'westen / dan haer booz-nemen was
gheweest / Oock dat sy soo voort seylende
sonder twijfel besuyden Nova Guinea sou-
den verballen / ende soomen dan daer be-
suyden geen passagie ofte deur-gaenck en
vonden (d'welck gantsch periculens / onse-
ker / ende buyten kennisse was) dat als
dan schip en goet verloozen soude sijn / en
dat sy alle moesten vergaen / als onmo-
gelyck sijnde van daer weder Oostwaert
te keeren / dooz de oofte winden die in die
gewesten sonder op-houden ghesladelich
waepen: Oock dat sy heel soberlick van
victualye waren booz-sien / ende geenen
middel en saghen om ergens yet te beco-
men: Of het derhalven niet gheraden en
was datelick den cours te veranderen/
ende Noozdwaert te seilen / om benooz-
den Nova Guinea, ende alsoo boozt nae de
Molucken te mogen geraken. Dit by een
peghelich ghehoort ende goet ghebonden
zijnde / oozdeelden t' selve ghesondeert te
wesen / ende dat het derhalven noodich
was te doen / So hebben sy dan met een-
drachtige stemmen besloten Noozdwaert
aen te seilen / om niet besuyden Nova
Guinea opt onseker / maer daer benoozden
op eenen sekeren wech te verballen. Dit
wiert terstont int werck gheselt / ende sy
setten haeren cours Noozd-Noozd-west
aen. Dus seylende saeghen en vonden
sy verschepdene Eplanden / de inwoon-
ders ende vruchten der selfder zijnde al
van den selfden aert als de hoven-ver-
haelde / ende die swarten al de selfde Co-
medien ende Tragedien met de onse spe-
lende als haere naebuyden ghedaen had-
den. D'Onse setten den 22. Mey voet aen
land om versck water te halen / daer veel
huyf-hes stonde rondom lanx de strand/
die waeren ghemaect van bladen van
boomen / int ronde / als eenen hof opper/
hoven scherpaechtich toe-gaende booz het
af-wateren / zijnde ontrent van xlv. voe-
ten omme-gaenhs / ende x. of xij. voeten
hooch / met een deur-gat / daermen al
buckende most in gaen. Men sach noch
en bonter niet in / dan een wepnich ver-
doocht crupt als hof / daer de wilden op
slapen / met een hangel-roede of twee / en
in de sommige een houten knodse / dat is
al haren huyf-raet / soo wel van de groote
(jae van d'Oberste / ofte Coninck selve)
als van de cleyne.

Den 24. Mey ghijnghen eenighe van
het groote schip aen Landt / als Osta-
giers / om met de inwoonders vziendt-
schap te maeken / waer teghens de wilde
wederom ses van haere Oberste in het
schip souden / beyder sijts bewesen ha-
malcanderen eere ende vrientschap / mal-
canderen d'een en d'ander schenckende/
ende tracterende met eten en drijncken / sy
gaeben ons volck Cocos ende Vbas te ete/
ende waeter te drijncken / dat is het beste
dat sy hebben / doch de Coninck schonck
de onse vier cleyne Verckenjes. Alser ee-
nighe wilde by het boot van t'groote schip
quaemen / soo quam de Coninck strack
selfs in persoon / ende jaech dese wech / ofte
bestelde het dooz eenighe van syn die-
naers / want hy hadde seer goet com-
mandement ober syn volck. Een van de
wilde skal een sabel / soo haest als d'onse
dat te kennen gaeben aen een van des
Coninck Jonckeren / soo gaf hy daete-
lick last datmen schicken soude dat de
sabel weder aen de rechter handt soude
bestelt worden. In seer corten tijt wiert
de kaerel die de sabel ghenomen hadde/
ghecreghen / ende hoe-wel hy al een groot
stuk weechs gheloopen was / soo wiert
hy eben wel achter haelt / ende te booz-
schijn ghebracht / ende de sabel booz on-
se lieden voeten neder ghelecht / ende de
dief wiert dapper met stocken gheslae-
ghen / ende sy wesen d'onse (met den vijn-
gher strichende ober haere kele) soot de
Herico (dat is Coninck) wist / t'hoofst
soude hem af-ghesneden worden. Na
dier tijt en vernamen d'onse niet dat
haer yet ontstolen wiert. Dit volck was
seer verbaert vant schieten / als d'onse
maer een musquet af-schoten / liepen sy al
bevende ende trillende wech / doch sy
waeren noch meer bevroest / als sy haer
wesen / dat sy met die groote stucken oock
schieten konden / d'welck de Coninck be-
geerde dat d'onse eens souden doen / maer
als het gheschiede / soo waeren sy alle
gaer soo seer verwondert ende verbaest/
dat sy alle gaeder / oock beyde de Conin-
ghen / sittende onder de Belay ofte tente/
niet teghen-staende alle waerschouwin-
ghen ende verskerthepdt diemen haer
belvees van groote schizich / niet en waer-
ren te houden / maer te blosse-waert in
bloden / ende lieten de Hollandsche Com-
missen / die by haer aen Landt waeren / al-
leen sitten. Na een wijle quamen se we-
der

1617.

der/ende coſten quaelick bedaeren. Ons volck was daer ſeer willecom / ende hun wert groote reberentpe bewezen / want ſp al over matjens moſten gaen waer ſp ghynghen / Ende de Conyngh / met de on- der Conynck / ſchoncken hun beyde haere Croonen / die ſp van haer hooft naemen / ende ſittender Jacob le Maire , ende Aris Claesz elck eene opt hooft. Waer teghens le Maire haer noch eenighe gheſchencken gaf van cleyne waerdpe / daer mede ſp ſeer vermaccht ende verblift waeren.

De boorz. croonen waeren gemaecht van langhe / ſmalle / witte veren / die boven ende onder aent eynde verciert waeren met cleyne / roode / ende groene veertjens / alſoo ſp daer veel perrequitos ofte paepgaepen hebben / als oock eenighe dypben / die ſp in groote werde houden / Alle die van des Conynck vaet hadden een dypbe by haer / ſittende op een ſtocken. Dese dypben ſyn boven wit tot de wiecken toe / ende dan boort ſwart / doch de huyck onder is van roodachtighe verwe. D'onſe wierden met der tyt hier ſoo vry / als of ſp te huys waeren gheweest / met haer danſende / etende / ende dzyne- kende.

De vrouwe
dianckeren
ofte verluen
jaer.

De vrouwe dianckeren ofte verluen jaer. De vrouwen daer te Lande beſtrycken haer hooft ende waughen met ſekere verwe die ſp daer hebben. D'onſe wandelden met den Conynck ende ſynen Broeder te Landelwaert in / om de ghelegghenheyt vant Landt te beſien / Sp en ſaegghen niet dan wilderniſſen / ende ſom- nighe valen / die door den grooten regghen heel cael waeren. De Conynck boocht d'onſe op enen wech daer veel Co- cos boomen waeren / die vol neuten hynghen. Vonder Conynck dede een bandeken aen ſyn voeten ofte beenen / ende clom met een groote bekendicheyt ende rafficheyt by enen hoogen ſtreplen boom op / ende haelde in enen oogenblich tyts daer tien Cocos noten af / ende ſp heeft die met eenen beſonderen greep met een houtjen ſoo heel lichtelick gheopent / dat ons volck daer ſeer af verwondert was. Sp deden d'onſen bewijs / dat ſe ſomtyts oorloghe voerden teghen t volck van t ander Eplandt / ende toonden haer veel helen ende ſpeloncken int gheberchte / oock boſſchen ende rupchten aen de wegen / daer wt ſp malcanderen verraschten ende over-bielen. Sp hadden ſeer geern gheſien / dat d'onſe met haer ſchi phaden willen aent ander Eplandt loopen /

om dat volck met haer te beverchten ende beſchieten / maer alſoo d'onſe geen pzoſijt daer by en ſaegghen / hebben ſp het af gheslaegghen.

Den 29. Mey quam de opper Conynck aen boort / die na hare wyſe een ſtaetelick aenſienlick perſoon was / eē man van ontrent 60. jaeren out / hy boocht mede xvj. perſoone van ſyn hof-geſin. D'onſe ontſynghen ende tracteerden hem wel / nae behooren. Als hy op het ſchip quam / ſoo viel hy neder op ſyn aenſicht / doende ſyn ghebett / daer nae boochten ons volck hen beneden / daer heeft hy ander mael ſyn ghebett ghedaen / als te vooren. Hy was wter maten ſeer verwondert van t gene hy ſach / gelyck d'onſe haer noch verwonderten van ſyn manieren. Sijn volck cuſte onſer lieden boeten / namen der ſelſder voeten in hare handen / ende leyden die op hare halſen ende hooſden / om aen te wyſen / dat ſp der ſelſder onderdaenen waren. De Conynck beſach het ghehele ſchip / onder ende boven / achter en boort / ende het ſcheen oft hem enen droom ware gheweest / Wech hy was aldermeest verwondert van t groote geſchut / dwelck hy twee daghen te vooren hadde hooren gheluyt gheven tot ſijner eere. Doe hy t ſchip genoeg beſien hadde / ende weder aen land weſen woude / ſchepde hy met groote eerbiedinghe / ende de Commiſſen vant ſchip gheleiden hem tot onder ſijn Belay / daer hy ordinaerlick ſat / ende ſp ginghen doe voorts wandelen met den jongen Coninck / ende quam ten tegen den avond weder aen boort. In den avond by de maene ſchijn voer de Commiſ Aris Claesz wt viſſchen / ende de ſoode gevangen hebberde / ginck hy by den Conynck / daer ſp vonden een deel jonghe dochters heel naecte danſende voor den Conynck / een ſpeelde op een hol hout ghelyck een pompe / dat gheluyt gaf / daer op die jonghe dochters ſeer aerdich ende vermacchelick danſten / met goede gratzpe / op de marte van het ſpelen / ſoo dat onſe volck verwondert was ſulcx by dat wilde volck te ſien.

Dien ſelven dach quam de Conynck van t ander Eplandt deſen Conynck beſochten / hy bracht met hem ſef-tien ver- kens / ende wel dzye honderd mannen / die waeren alle om haer middel behan- ghen met ſeckere groene cruyden / daer ſp haeren dyanck af maerken. Als dien Conynck

1617.

Coninck schier by den anderen quam/soo begoft hy van verre met selfaeme Cere-
monien ende reberentye hem te bugghen
ende te neyghen/ vallende met het aenge-
sichte op d'aerde/ al biddende/ met veel
gheroep ende ghetier/ende met seer groo-
ten pber / soo het scheen. Den anderen
Coninck ginch hem te ghemoet/ ende be-
wees hem van gelijcke groote reberentye
ende eere/ met veel ghebaer/ ende vromde
gesten. Na veel doens zyn ten laetsten
op-ghestaen/ ende met malcanderen gaen
sitten onder des Coninck Belay, daer qua-
men by een wel negghen honderd persoo-
nen. Als sy gheseten waren/ hebben sy
wederom haer ghebett gebaen/nae haere
ghewoonte/ met de hoofden neder han-
ghende ende bugghende tot der aerde/ de
handen in malcanderen slaende/ dwelck
alles den onsen seer vromt om sien was.

Des nae-mid-daechs voeren Jacob le
Maire, ende Claes Jansz. Ban mede aen land/
ende naemen met haer vier trompetters/
ende eenen trommel-slager/ende quamen
by de heyde Coningen/ Sp bliesen op de
trompetten te gelijcke/ ende trommeliden
vooz heyde die Coningen/ die by malcan-
deren saten/ ende hadden een sonderlinge
vermaeck hier aen.

Daer nae quamen der een deel boeren
van t'cleynste Epland by de Coninghen/
ende brachten met haer een deel groene
crupden/ die sy Kaya noemen/ swijcke als
die 300. man hier vooren verhaelt / om
het iys draegghen. Sp begoomen alle ghe-
ijckelich die crupden met hare monden te
kauwen. Als die wel cleyn ghekauwt wa-
ren/ naemen sijn wt haere monden/ ende
leydense alle t'samen by ee in eenen groo-
ten houtenen back. Als syder nu eenen
grooten hoop by een ghebracht hadden/
soo gotense daer water op/ roerdent ende
knedent onder malcanderē/ ende gavent
de Coningen die daer van droncken met
haren Adel. Sp presenteerden oock den
onsen dien liefelicken dranch/ als wat
besonders ende een schoon present/ maer
sy hadden ghenoech/ ende haere becomste
aent ghesichte. Sp brochten daer oock
menichte van vbe wortelen/ die sy ghe-
braden hadden/ ende ses-tien verckens/
daer slechts het inghelwant wt-ghelaeft
was/voort noch al bebloedt ende onghewas-
schen zijnde/ hebben sy eenighe heete
steenē daer in gesteken/ende van buntē
het hooz by het vier wat af gesenght/ die

waren op haere wijse wel gebraden/ende
sy atense heel sinaelichelich / jaee soo begoe-
rich als wy sonden moghen doen wan-
neerse opt beste gesoden/ ofte op onse wijse
ghebraden waeren. Dit volck betwees
hare Overichept groote eere ende respect/
want al de spijse die sy vooz den Coninck
(op hare spijake Heriecco genoemt) brach-
ten/ die leyden sy op haer hooft/ dan gin-
gen sy op haere luyen sitten/ende settent
soo vooz den Coninck neder. Van dese
vij. Verckens ereghender d'onse twee/
van elcken Coninck een. De Coninghen
leyden die selfs eerst op haer hooft/ ende
knielende leyden sy die vooz onses volcks
voeten neder met groote eer-biedinghe/
Sp gaeden daer benevens den onsen elf
cleynē levendighe Verckens/ ende eenige
middel-matige. D'Onse beschoncken haer
weder daer teghens met dype copere be-
hengens/ vier messen/ twaelf oude spij-
kers/ ende eenighe Corallen ofte Pater-
nosterkens van glas/ daer mede sy te de-
ge wel versien waeren. Onse volck dese
feeste met groot vermaeck ende verwon-
deringe ghesien hebbende/ quamen tegen
den avond alle gaer weder aen boort.

Den 31. Mey des moegghens quamen
de heyde Coninghen / van die heyde
Eplanden aen boort/ met haer ghevolgh
van Edelbom/ nae haer maniere. De
voornaemste ofte Overste onder haer had-
den alle gaer groene blaederen van Co-
cos boomen om haere halven/ twelck vze-
de tepekens waeren. D'onse ontfyngghen
haer (ghelijck sy haer hadden ghedaen)
met groote reberentye / ende brochten
haer in de kassijte/ende ober al in ende op
t'schip. Als sy het nu alles dooz-sien had-
den/ verceden sy den onsen met ses ver-
kens. Deyde de Coninghen leyden selve
die eerst een vooz een op haere hoofden/
ende dan vooz onser lieben voeten / met
groote eerbiedicheyt/ neyghende met de
hoofden tot der aerde toe. D'onse verced-
den haer wederom met twee bondekens
Coralen van glas/ ende elcken Conynck
twee messen/ende ses spijckers/ daer me-
de naemen sy vziendelic haeren af-scheyt
van d'onse/ende voeren aen Landt. Jacob
le Maire gelepde aen Landt/ dien schout-
kens noch dype verckens/ die sy t'schepe
bracht. Doe maecten d'onse ghereet
schap om t'seyle te gaen / tot groot con-
tentement van de inwoonders van dat
Eplandt/ oermits sy / soo langhe als
d'onse

1617.

Speeren en
gehoorsame
haeren Con-
inck.

De twide
kauwen se-
ker cruyt/
en dan vers-
sy het sap
daer wt / en
drucken het.

Doe sy de
verckens
braden.

1617.

d'onse daer waeren / altijd vreesden dat sy haer souden doot slaen/ende haer Lant in nemen.

Groote en
cloecke ma-
nen bewo-
nen dit Eys-
land.

Heel hant-
geele men-
schen.

Selfaeme
hooverds
ant haer.

Het volck van dit Eplandt is cloeck/ ende groot van statuyze / de ghemeene mannen onder haer syn niet cleinder als de grootste onder de onse/maer de groot- ste onder haer slacken terre tot boven de onse. Sy syn sterck/ende wel ghemaecht van lijf ende van leden/sy loopen suet / sy enmen oock meesterlijck swemmen en dypcken/ sy syn van colour heel bruyn-geel, sy syn geslact/ ende seer verscheypden int bercieren van hun haer/ sommighe had- dent ghecrolt/andere schoon ghesliffert/ sommighe hadden aen vier/ vijf/ ofte ses vlechtten op-gebonden/Ende eenighe (dat een wonder om sien was) stont het haer recht over eynde,meer als een vieren-deel lanc, soo stijf, ende keyl ghelijck of het verckens borstelen waeren gheweest. De Conynck hadde een langhe vlecht aen de sijncker syde van syn hooft/die hynck by syn syde neder tot over syn heupen / met eenen knoop ofte twee op-gebonden. Sijne Jonckeren hadden twee sulcke vlechtten/ aen elcke syde vant hooft een/ Sy ghyn- ghen alle gaer naecht/ soo Vrouwen als Mannen / alleenelick vooz de schaemel- hepdt een wepnich/ende soberlick ghe- deelt. De Vrouwen syn seer ongesien, so van aenghesichte als van lichaem/ cleyn van persoon/het haer heel cort af-ghesneden,ge- lyck de Mannen in Hollandt/Sy hebben langhe hanghende borsten die de sommighe als leeren sacken tot op den buick han- ghen / Sy syn seer oneuys / ende laeten haer gebzupcken in alle mans teghen- woordichepde / selfs dichte by den Co- nyck/alleen onder een marjen.

Teelcke
vrouwen/en
cleyn.
Wage, cozt
hant.
hebben lan-
ge borsten.

Sy syn seer
oneuysch.

Menschen
sonder God.

D'onse en den niet mercken / dat dit volck eenighen sekeren God of Go- den eerde / ofte eenighe Godels-dienstic- hepdt plecht / noch cleyn noch groot/ maer t'ieft sozgheloos / ghelijck de vo- ghels int wout Sy en weten van coopen noch vercoopen/maer sy schencken d'on- se wat alst haer te passe quam/ende d'on- se haer wederom : Sy en laeyen noch en maeyen, noch en doen geenderhande werck, daer de geest daer van selfs al t'gene dat sy tot onderhout harez lebens van noode hebben/ als Cocos, Vbas, Bannanas, en dier- ghelycke cerbaere vruchten. Alst waeter valt/soo secken de vrouwen in de beval- lene v'aets in den Ter-raint/ sentyngs

bischens/ ofte alst haer lust soo hangense de selfs met haere hangelkens / die sy al racu op-eten. Soe datmen daer schier nae t'leven siet de guldene eenuwe daer de Poeten van schryven. Onse lieben gaen den dese Eplanden den name van Hoorn- sche Eylanden, ende de Sap daer sy ghele- ghen hadden De Eendrachts Baey, nae haer schip. Als d'onse souden t'seyle gaen/en haer ancker sichten/ soo bebonden sy dat haer ene tontve / dooz de scherpte des grondts / in stucken ghebylt was/ soo dat sy haer ancker quyt waren. Sy bzochten een werp-ancker wt / maer haer kabels tow hechte om e Clippe/ ende het bzack int winden / daer ober verlozen sy oock dat ancker. Dit Epland leyt op de hooch- te van ruij. gaeden / sef-en-vijftich mi- nuten. Ons volck heeft sich hier heerlick verquicht/ende geprobandeert.

In dese contreye liggen veel Epland/ groot en cleyn/ hooge ende laeghe/ volck al meest swart/ naecht/ wroet/ sonder schacnte of trouwe. Den 25 Junij quamen sy by een ander Epland/ maer con- den geenen grond vinden bequaem om te ankeren. Daer quamen strac twee ofte dzye Praeuwen ofte Canoës na de sloe- pe van ons schip / daer heel swart volck in was/heel naecht/hadde selfs niet vooz hare schameelheyt. Dese wierpen seer sel ende suet met slyngers nae ons volck toe/ maer soo haest als d'onse met haere muls quetten begosten onder haer te schieten/ soo begaeven sy haer op de vlucht. De sloepe qua weder aen boozt/sonder gront gebonden te hebben / ende seyden dat dit volck heel een ander spracke hadde als de vooz-gaende. Dit land lach onghe- vaerlick 1840. mylen. van de custe van Peru.

Den 26 Junij quamen dese swarte boos- se menschen met acht Prauwen rontom het groote schip / elck op hebbende 6.7.8. 10. 11. personen / Sy waeren op haere wyse wel versien van wapenen/te weten met Aslagayen, stenen/knobsen/houten swaerden/ende slyngers. Onse bewesen haer alle vrientschap/haer gebende glaes- sen Cozallen/ende allerlep sijnsterpe/en wesen haer dat sy aen land souden vare/ ende haelen berckens/hoenderen/Cocos, en ander frucht / dan sulcx als sy hadden/ maer sy hadden wat anders in den sin/ want sy begonden met alle man seer sel te wozyen/ soo niet slyngers, als Aslagayen, ende

1617.

en meenden d'onse te vermeersteren/maer d'onse op haere hoede zijnde / schoten met musquetten ende grobe stucken onder den hoop / soo datter wel 10. of 12. doot bleven / doe verlieten sy haere schepen ende sprongen over boort/ende swommen nae land toe / d'onse vervolghden met de sloepe/ende tregender eenige ghevangen/ die sy randsonden / een man boort 10. verchens. Dit volck heeft de neusen aen beyde sijden met gaeten door-boorde / ende daer in twee ringen, aen elcke sijde een, dwelck seer byzant is om sien.

Den 27. Iulij saegen d'onse ontrent het hoven-verhaelde Epland / veel roode voghelen. Den 28. quamen eenighe Canoes aen het groote schip / maer byochten niet mede / sy en wilden oock den gebangenen man niet rantsenen / daerom setten hem d'onse aen land / ende lieten hem loopen. Dese lieden hadden alle gaer cozt hant / ende aten Betele met Calck.

Den 30. Iulij quamen der veel Canoes met swarten aen het boort van t'groote schip / die int aen-comen haere Allagayen ofte houten sweerden op haer hooft in stucken bjaecken / tot een tecken van byede / sy en byochten niet mede / maer wonden alle ding hebben / het scheen beter en beleefder volck te wesen / als de boort gaende / Sy deckten haere schaemelheyt met blaetjens / ende sy hadden een fraper slach van Canoes. boort ende achter met een weynich beeds-werck verciert : Sy sijn seer hooveedich op haere baerden, die sy met calck bestrijcken, als oock haer hooft-hant. Maer dit was oock al bedriegelich schelms volck / want sy quamen op het onversienste vant Eplandt wel 25. Praeuwen sterck / werpende happer met sijnghers / ende quetsen een van d'onse / die d'eerste was op dese reyse : Maer als ons volck daer onder schoot / soo bluschten sy strax / alsoo sy best condon. Dit waren die lieden die d'baechs te vooren hare Allagayen ofte houtene sweerden op hare hooften hadden in stucken ghebrochen tot een tecken van vrientchap. Dit volck eet broodt van wortelen der boomen ghemaeckt.

Den sevendē Iulij quam het schip d'Eendrachte onder een Epland / daer eenē hoochghen berch in was / gevende opt hoochste blammen ende roock van hem / daer ober sy het den naeme gaeben van Vulcanus. Dit Epland is wel bewoont / ende vol

Cocos boomen. De inwoonders deses lands quamen met eenighe Praeuwen by het schip / sy riepen vast / maer men condes niet verstaen / als oock niet dien Indiaen den welcken d'onse van het hoven-verhaelde Epland den eersten Iulij hadde ghevanghen ghenomen. Hier hadden de lieden sommighe cort, sommighe lanck hayr. Hier hadden d'onse verscheiden coleuren van waeter, als groen / wit / en geel / dwelck sy vermoeden te sijn af-waeteren wt verscheydene rivieren / want het was veel soeter als t'zee-water. Hier ontrent byen veel boomen / bladeren / ende taelien / daer samthits vogelen ende crabben op saeten.

Den 8. Iulij quam d'Eendrachte ten ander boort een Epland / van daer eenighe Canoes t'schip ten boort quamen / daer drollich fatse n van menschen in was / zijnde Papoos, hebbende cozt hant / en dat al ghecruit / ende sy draghen ringhen door haere neusen ende ooren, met sekere veertjens opt hooft of op de armen / ende verchens tanden om haere halsen / ende op de boort / tot eenen cieraet. De inwoonders deses Eplands sijn veel / doch elck verscheydene gh. breecken onder-werpen, d'een was scheel, d'ander hadde dicke beenen, de derde dicke armen, ende so boort / waer wel te vermoeden staet / dat dit een ongesond land is. Haere hupshens staen op staeken / ontrent acht ofte negen voert van der aerde. Hier wonden d'onse een cleyt menschen van ginder.

Den 9. Iulij is tot rantsen boort het scheep volck wt-ghebept / peder man byf pont boort / ende ander-half mits-jen cipe ter wecke / ander-half mits-jen Spaensche wijn des daechs / met ee pimpernel Brande-wijn. Al hare pottagge / als eruten / boonen / gorze / oock al haer blesch / speck / ende visch / was alle-mael op / ende sy en wisten niet waer dat sy waren / Of sy noch verre / ofte nae by de Indische Eplanden waeren / ooc en hadden sy gants gheen kennisse vant Land daer sy daghelier by langt seilden / of het Nova Guinea was / ofte niet / want alle de Caerten die sy hadden / en ghelecken niet met allen nae de Landen die sy vonden.

Den 15. quamen d'onse by twee laeghe Eplanden / die vol Cocos boomen staen / sy roeyden met de schuyte ende sloep / wende wel gemonteert / aen land / meynende

D a a i j

c x i j

1617.

Verscheide
coleurs van
waetere.Drollich
fatsoen van
menschen.D'Onse en
weten niet
waer sy sijn.

16 17.

een deel Cocos noten te haelen / maer doe
ſp aent land quaemen / laeghen de ſwarte
int boſch / op d'onſe paſſende / ende ſchote
ſo ſel met ſtitſen / datter van d'onſe wel
xviij. dapper ghequetſt wierden / zynde
d'een diuers deur den arm / d'ander deur
t'been / de derde deur den necke ofte han-
den / ende elders geſchoten. Waer tegen
de onſe weder onder den hoop ſchote met
muſquetten ende ſteen-ſtucken / dan ſp
moſten door het gheweldich ſchieten der
Indiaenen noch epudeliſch af-wycken.

En moeten
voor de In-
diaenen
wijcken.

Den 17. Iulij quamender eenige ſwar-
ten aen boort / ende bzochten Cocos, ende
Bananas, ſoo veel als d'onſe begheerden /
voor oude ſpyckers / verroefte meſſen / en
Corallen van glas. Sp bzochten oock
een wepnich groene geniber / ende geele
woztelſens / diemen ghebruyckt in plaetſe
van ſaffraen / oock Caſſavy ende Papede.
Sp verrupden oock aen d'onſe van hare
pylen ende boghen / ſoo dat d'onſe van
haer opt laetſte groote vrienſchap ghe-
nooten. Dit zyn de Eplanden in de
Caerten ghenoeint Moa, Ialou, Arimo, nae
by Nova Guinea ghelegen. Sp ghebruy-
cken hier Caſſavy in de plaetſe van bzoet /
ende backent aen ronde koeken.

Den 23. Iulij ſeylden ſp voor by een
Epland / op het welke ſp geen menſchen
en ſaeghen / Maer als ſp een wepnich-
ken van t'Landt af waeren / ſo volghden
haer ſes groote Canoës, bzenghende ghe-
bzoochden biſch / als ſteen-bzaefem / met
Cocos noten / Bananas, Taback, ende clepne
fruytgens als pypmen. Oock gaemen
der eenighe ſwarten van een ander Ep-
landt / die een monſter van Ghineetſche
Porceleynen hadden / het vermoeden was
dat hier wel Chriſten-ſchepen waeren
geweeſt / te meer om dat deſe lieden niet
ſoo nieuſ-ghierich en waeren nae t'ſchip.
Dit was een ander ſlach van menſchen /
als de boozgaende / geelder van verwe-
ende grooter van peſture / ſommighe
hadden lang haer / ſommighe rozt / ſp ghe-
bruyckten oock ſtitſen ende boghen / ende
verrupden der een deel met d'onſe / ſp
waeren ſeer begheerich nae cozaelgens
ende yſer-werck / Sp hadden groene /
blauwe / ende witte glaſen ringhen
voor haere ooren ſtehende / die ſp ver-
moedeliſch van de Spaenjaerts gheere-
ghen hebben.

Des Nachts tuſſchen den 28. ende 29.
Iulij gheboelden onſe luyden een aert-be-

Taback.

Porceleyn.

Gele men-
ſchen.Grote aert-
bevinghe.

bijnghe / ſo dat al het volck van verbaef-
hept ontwaecte ende wt de kopé quam /
t'ſcheen ſontijts of het ſchip erghens aen
ſiet. Sp wierpen dickwils het peyl loot
wt / maer ſp en vonden geen en grond.
Den 30. Iulij hadden ſp ſulck eenen ſchiz-
kelichen grooten donder ende blicem / dat
het gheheele ſchip van de donder-ſlaegen
ſchudde ende beefde / ende het ſcheen ſont-
tijts geheel in vier ende vlamme te ſtaen.
Daer af ſp alle gaer niet wepnich ver-
ſchicht en ware. Daer op volghde ſulck
eenen grooten reghen / dat niemandt van
alle de gene die in het ſchip waeren / opt
der ghelyche gheſten en hadden.

Den 31. Iulij paſſerden ſp de Linje E-
quinoccial boort de tweede rypſe. Hier en
vernaemen ſp geen volck / noch eenich ge-
wach.

Den vijſden Auguſti quamē ſp nebens
eē Epland van het welke eenige ſcherps-
kens quaemen / ende ſtaecken een bze-
haentjen wt / ende d'onſe oock / ende qua-
men de ſloep aen boort / niet anders me-
de bzenghende / dan een monſter van In-
diſſche boontjens ende ertgens / oock
wat t'ijſ / Taback / ende twee Paradijs-
voghels / den eenen ruplden d'onſe / ende
was wit en geel. Met dit volck conde-
men redeliſch wel handelen / want ſp ſpra-
ken ſommighe woorden Tarnataens, ende
eenen waſſer die goet Maleys ſpraak / wel-
ke taele Aris Claefz. Hoop-man van de
Zacht ſeer wel kande. Daer waerender
oock onder, die eenige woorden Spaens
ſpraken / ende eenen hadde eenen Spaens
ſchen biſt. Deſe menſchen bzoeghen ſeer
kere fraepe cleetgens om haer middel / en
eenighe hadden zyden bzoeken aen van
verſchepden colcur / eenighe hadden Cula-
banden opt hooft. Aen de vingeren bzo-
genſe ſommighe ſilveren / ſommighe goudes
ne ringhen / ſp hebben al te mael peck
ſwart hant. Sp ruplden haere waeren
niet d'onſe voor Cozaelgens / maer ſp
wouden liever linnen doeck ghehat heb-
ben : Sp waeren voor d'onſe ſeer ſchon
ende bedreeſt. Sp en wilden d'onſe niet
ſegghen hoe haer land hiet / maer d'onſe
oorbeelden ende gheloofden vaſt / dat ſp
waren op Ooſt-eynde van Gilolo, aen den
middelften tack van t'land / ende dat de-
ſe lieden waeren van Tidor, vzienden van
de Spaenjaerden / ghelych ſtracx daer na
bevonden wiert / waer over d'onſe alle
gaer niet wepnich verblijt en waeren / als
nae

16 17.

Onſe
comen
de der
mael
beling

Geen
d'onſe
in groot
pericel

Admir
ſeylben
bebrant
Paya.

1617.

nae soo veel om swermens ende gelede
aermoede / ghecomen te zyn ter plaetse
daer sy bekenet waeren / ende van daer sy
hooften haest by hare land-lieben te sul-
len comen / Een sake daer sy so langhe na
gewenscht ende gehoopt hadden.

Dese nach / te weten den vijftien Au-
gusti, waeren d'onse de derde mael recht
onder de Linje Equinoctiael.

Den 18. Augusti vernamen d'onse vooz
secker / dat daer een schip van Amstef-
dam / gheuoemt de Paru, wel drie maen-
den ghelegghen hadde / laedende het schip
vol rys / en datter oock vooz een maend
oft twee een Engels schip ghelweest was.
Doe waren sy dubbelt verblift / sy hadden
doe noch vijf-en-rachtentich ghelonde man-
nen, doch waeren gheheel ten eynde van
victualye. Den 23. dorchten sy den laet-
sten wijn op d'Eendrachte, maer hadden nu
veel rys / sagou, ende dize schilt-padden
gheruyt vooz linnen / Cozallen / Messen /
Spiegels / ende klammen. Sy vernamen
datter wel twintich schepen / soo Hollan-
ders / als Engelsche rondom het Epland
Ternate laghen en seilden / sy vinghen veel
visch. Maer als sy aen de custe van
Gulo op anchor laeghen / en wt vischen
voeren / ende aen de zeghen stonden en
trochen / soo quamender vier Ternataenen
wt het bosch springe / elck met een sweert
ende schilt in de vuyt / om onse volck doot
te slaen / dan de Barbier vant schip riep
lypde / Oran Hollanda. dwelck als sy hooz-
den / soo hielden sy strax stille / syzengen
de waeter op haere hoofden / ende seyden
dat sy meynden / dat onse volck Catholice-
nen waeren.

Den 17. Septembris sette de Eendrachte
haren cours nae Ternate aen / ende fagen
een seyl te loef-wart / dat oock na Ternate
wilde / dat was de mooghen-sterre van
Rotterdam / 150. lasten groot / ende ghe-
monteert met xxij. lepel-stucken. De
Sloop quam dit schip eerst aen boort / en
bleef daer drie nachten lanch by / het was
een van de schepen van den Admirael.
Speylberghen, die de Stadt Payta, verbe-
steuert / ende tegghens acht Spaensche
schepen gevochten hadde / waer van hyper
dize in den gront gheschoten hadde / te
weten den Admirael / Vice-Admirael / en
noch een schip / sonder merckelike scha-
de / dan dat sy een deel volck verloo-
ren hadde / ende nu gheuen buyt en
creech.

Den 17. Septem. quam d'Eendrachte vooz
Maleye in Ternate op anchor te liggen / seer
verblijt wesende / dat sy nu eyndelick on-
der onse eygene Natye ghecomen waren.
De schipper ende Coopman voeren ter-
stont naer land / om den Generael Laurens
Reael te spreken / daer sy van den selben
wel onthaelt wierden / als oock van den
Admirael Steven Verhagen, ende de Gou-
verneur van Ambon, Jaspier Jansz /
midt / gaeders den gantschen Raet van
Indyen.

Den 26. Septemb. heeft de Schipper en
Coopman van d'Eendrachte hare af-schept
genomen van den Generael Laurens Reael,
die de selfde met vliegende vaendelen liet
aen boort brenghen / ende is d'Eendrachte
also na Bantam ghebaren.

Den 28. September passeerde dit Schip
voor de vierde mael de Linje Equinoctiael.

Den 28. October quamen sy by Jacatra,
al waer des nachts een van haer volck
storf / die d'eerste was van alle de ghene
die op d'Eendrachte waeren wt-ghebaren /
doch daer waerender oock twee ghestor-
ven / die met de Laecht wt-geseylt waren.
Soo datter tot dier tijt toe van beyde
schepen niet meer als drie mannen ghe-
storven en waren / dwelck wonder is / ten
aensien van die groote onghemackeliche
reys / ende langhen tyt. Daer waeren
noch vier en-tachtentich levendighe per-
soonen op d'Eendrachte, die rebdelich ghe-
sent waeren.

Den eenen-dertichsten Octobris quam
Ian Pietersz Koenen van Woon / President
van Bantam vooz Jacatra met het schip
Bantam, ende den eersten November ont-
boot sy V Villem Corneusz Schouten, ende
de Coop-lieb van het Schip d'Eendrachte
by hem aen land. Daer comende (in
presentye van zynen Raed aldaer verga-
bert) verclaerde sy haer wt den naeme
ende van Weghen de Bewint-hebbers
van d'Ost-Indische Compagnye / dat
sy haer schip ende goet moesten af-slaen
ende in zyn handen over-leveren: Hoe-
wel V Villem Corneusz. met veel redenen
hem daer tegghen stelde / vertoonende dat
men haer groot onrecht / jae geweld dede /
So moesten sy eben wel (als verheert sin-
de) doen t'ghene de President begeerde /
haer segghende / dat sy zynen last volgh-
de / Ende so haer docht datmen haer on-
ghelyck dede / dat sy haer recht mochten
versoeken in Holland. Immers t'schip
ende

1617.

D'Onse comen by de
Heber-lans
bers in
Ternate

Sy passeert
vooz de vierde
mael de
linje.

Maer drie
mannen op
die langhe
reys ghe-
storven.

Onse lieben
comen vooz
de berbe
mael onder
de linje.

Volck op
ten grooten
reys.

d'Eendrachte
comen vooz
de berbe
mael onder
de linje.

Enige van
onze zyn
in groote
verhel.

Admirael
Speylberghen
verzoende
Payta.

1617.

Een bucke
van ſes dae-
ghen.ende goet wiert haer af-handich ghe-
maect.

Dit gheſchiede op maendach den eer-
ſten Novembris, nae de reekeninghe van
Vvillem Cornelisz, ende die niet hem op de
Eendrachte waren geweeſt. Maer op eenen
dijngſdach/ende den tweeden Novemb.
nae de reekeninghe vande Neder-landerſ
aldaer. d'oorſake van ſulck verſhil in
den tyt was deſe / Alſo Vvillem Schouten
wt Holland Weſt-waert was gheſeylt/
ende eens met de Sonne het Hert-ryck
hadde onne-gheſeylt. Soo hadde hy ee-
nen nacht ofte Sonne onder-ganck min-
der gehadt als ſy/ Ende ſy-lieden die wt
den Weſten tegen t'Ooſten waeren ge-
comen / hadden daer deur eenen dach ofte
Sonne onder-ganck meer gehadt/als
d'Eendrachte, t'welck een eet-mael verſhil
maecte : Ende alſo die van d'Eendrachte
haere tyt-rekeninghe doe lieten vaeren/
Soo verloren ſy in de weke den dijngſdach,
ſpringshende van den maendach op den
woensdach / ende hadden alſo een weke van
ſes daeghen.

Dijngſdach
geſlozen.

Het ſchip d'Eendrachte albus den ſchip-
per Vvillem Cornelisz. Schout af-handich
ghemaect zijnde/ſoo bleven eenighe van
t'bootſ-volck in Indyen / De ſchipper
Vvillem Cornelisz. met Iacob le Maire, met
noch tien mannen van dat volck / begae-
te haer opt ſchip Amſterdam/daer Com-
mandeur over was looris van Speilbergen,
ende ſchipper Jan Cornelisz May, alias Men-
ſchen-eter genoemt. Twelf ander man-
nen begaeben haer opt ſchip Zeeland, en
ginghen t'ſeyl van Bantam nae Neder-
land/den 12. Decembris 1616. Den 31. ſterf
Iacob le Maire opper-ſchipper.

Op comen
de vijfte
mael onder
de ſunne.

Den xxiiij. Aprilis 1617. des mozghens
was Vvillem Cornelisz Schout, met ſijn
ghefeſchap/dat int ſchip d'Eendrachte was
gheweſt / de vijfte mael onder de linie E-
quinoctiael. Den 28. ſaghen ſy de Noor-
dſterre / die ſy in xx. maenden niet en had-
den gheſien.

Den eerſten Julij quam Vvillem Cornelz
Schout met ſijn ghefeſchap in het ſchip
Amſterdam / in Zeeland / daer dachſ
te voozen oock in ghecomen was het
ſchip Zeeland: Soo dat ſy deſe ſwaere rey-
ſe hebben vo-bracht in twee jaeren, ende
acht-tien daghen.

Ick hebbe fol. 216. d. gheſent / datter
in Holland dype Wal-biſſchen ghe-
ſtrandet zijn/maer nae der hand iſſer
noch eenen aen-gelandet / ſoo datter
noch eenige die vooz het ſtrand haer vere-
toonende / zijn ontcomen. Men meynt
dat de ſtercke ſtozm-winde/ende menich-
fuldige ſtercke golven/ deſe Wal-biſſchen
in dit onghemack hebben gebracht. Den
eenen was al by wat grooter dan d'an-
der dype/lanck 60. voeten / ende 36. voe-
ten dicke / zijn vel was ſwart/ende ſoo
hart als hoorn. Tuſſchen t'hoofte deſes
biſſches ende ſijn lichaem/en was gheen
onderſcheyt / ſoo dat hy in effect gheen
hals en hadde. Het hoofte was cort en
rond / ende t'was ghefatſoneert als het
voorzeynde van een beptel-ſchip / het on-
derſte boven ghekeert zijnde. Het hadde
onder het hoofte een ſcherpe ofte ſpiſſche
muple/lanck/ende vol tanden / doch die
en waeren niet lanck / oock niet ſcherp.
Deſen biſſch gaapte ſeer wijd ende epſe-
lick. Men ſach dat hy ſeer aerbeydde om
in de ongeſtupinde Zee te geraeken/ende
vaer in te gaen wentelen / als hebbende
daer in zijn eygen playſier. In dit wens-
telen en woelen quam hy te ligghen op
d'een ſyde / ende alſo liggende is hy ghe-
bozſten/ende hem is veel bypl-ſtinckende
materie wt het lyf gheloopen / als oock
wt zijn muple. Hy hadde twee binnen/
peder ontrent vier voeten lanck/en twee
voeten breed / cleyne nae proportie van
het groote lichaem / de ſteert was tacne-
liche lanck en breed. Daer zijn veel hon-
derden van menſchen wt gegaen om de-
ſe biſſchen te ſien/ Ende wyſe weet of niet
onder de ſelfde mede geweeſt zijn die vier
mannen wiens gebanckeneſſe ſy beduyde-
den/nae het oordeel van ſommige. Deſe
biſſchen ſtoncken ſeer epſſelick/ſoo dat een
peder den neuse daer vooz ſtepte. Ich en
wil hier geen applicatie ofte wt leggin-
ghe over maeken/maer laete dat in peder
eenes oordeel ſtaen. De wt-legginghe is
licht te maeken/als t'ghene dat daer me-
de wozt aen-gheweeſen/vol-troeken is.

Eenen jonghen Friſſchen Grave van
Tyron, die ſich eenen tyd lanck
binnen Buſſel onthouden hadde/
heeft men op den ſolder des huſes
ſes daer hy in woonde / ghewonden / ver-
hanghen in een dicke ſuaere / zijn voeten
waren

1617.

waeren aen maseanberen ghebonden. Wenighe meynen dat hy hem selven heeft verhanghen om dat hy geen middel en hadde om te leven nae synen staet/ gewelken synde wt Irland/ om de factye der Spaenjaerden/ die de Tyrons lange jaren in Irland gevoedt hadden tegen de Coninginne Elyzabeth. Andere meynen/ dat hy dooz last van andere aldus ghestrangcleert was.

Albertus
ende ghe-
santen in
den maghe.

Als de mis-verstanden tusschen de Staeten ende Steden van Holland ende eenighe harer naeburzen op het hoochste waeren/ soo heeft de Hertoge van Brabant twee Gesanten in den Hage ghesonden/ die de W. M. Heeren Gen. Staeten hebben booz-ghezaegen/ dat haere Hoocheyden begerden/ datmen naerder verclarynge doen soude op het stuck van de Limiten/ op de Frontieren van Brabant ende Vlaenderen/ op dat alsoo des te beter alle mis-verstanden tusschen hare hoocheyden ende de Gemeinde Landen mochten vermijdt/ ende alle andere onhepleen tusschen d'een en d'ander syde mochten booz-gecomen worden. Maer de gadevisserse houden booz seker/ dat dit maer eenen dech-mantel en is geweest/ Doch dat sy daerom ghecomen zyn/ om haer meersteliel te informeren op alle inlandse herocerten/ ende om de selfde te helpen styben/ jae oock om niemue te verweken. Verscheyden aen gheuer sijde houden booz secker/ dat eene der twistende partjen hier te Lande/ haer tot hulpe sal roepen/ ende hopen booz die occasie ende ghelegentheyt de Paepsehe Keliyye hier weberom in te voeren/ ende den Conynck meyster over dese Landen te maeken.

Derder ber-
hael van
Sir Walter
Raleighs
nae Guana-
na.

Hier boven fol. 229. 2. Hebbe ick aen-gehangen te spreken van de Dopagye van Sir VValter Raleigh na Guana, daer van sal ick nu wat breeder verhael doen/ alsoo hier wat groote wt ghevolcht is. Dese Ridder Raleigh is ten tijde van de Coninginne Elyzabeth in seer groot credijt gheweest/ alsoo dat haere M. hem heeft ghemaecht Raets-Heer in haeren Secreten Raet. Als nu Coninck Jacob wt Schot-land was in Engeland ghecomen/ als rechte ende naeste erfghenae van de Coninginne Elisabeth, Soo is hy/ nevens andere/

hebonden ende verwesen begaen te hebben hooghe Verraet/ tegen den persooone des Conynck. Nochtans heeft hem de Conynck die gratie gedaen/ dat hy hem niet en heeft laeten executeren ofte rich-ten/ maer hy heeft hem in den Cour te Londen laten leven in Libera custodia, hem laetende behouden zyn Landen ende opcomisten. In desen staet heeft Sir VValter Raleigh gheleest den tyd van vier-tien jaren. Hy heeft sich begheben tot vlytich lesen ende studeren/ ende hy heeft aldaer gheschreven een groot Boeck in folio, een Chronologia, ende Genealogia, ofte Tjtrekeninghe ende Gheslacht-rekeninghe van oude tijden/ daer van inde W. Schrif-type/ ende andere Historjen mentpe ghemaeckt wort. Maer syne sinnen en hadden hier niet wercks ghenoech aen/ hy bedacht middelen om wt dese ghevanche nisse te comen/ ende de werelt te gaen bespelen ende besien. Hy heeft den booz-treffelicken Ridder Ralph VVinwood, ghesewenen Ambassadeur in dese Neder-landen/ ende daer na Secretaris van Staete/ aen zyn hand ghecreghen/ als oock noch andere treffelicke Ridderen ende Edel-lieden/ die welcke hy dooz verscheydenen redenen/ die hy heeft weten hy te brengen/ soo wijs ghebracht heeft/ dat de Secretaris VVinwood met zyne M. heeft ghesproken ende ghehandelt van de by-lacthinghe deses Raleighs, ende hem verlot te geven/ om niet eenighe schepen (die hy met hulpe van verscheydenen Riders/ Edel-lieden/ ende Coop-lieden presenteerde toe te rusten) te moeghen seplen na Guana, booz-gebende/ dat daer Mynen waeren bestaende ghesheel wt sijn goudt. Of wel de Conynck dit niet gelooven en conde/ te weyniger om dat VValter Raleigh dit booz gaf/ ende het zyne M. daer booz hielt/ dat hy al-bien daer sulck een gont-rycke Myne was/ dat de Spaenjaerden (die soo neerstich zyn in het soecken van Gout) dus langhe niet en souden getoest hebben die te ontdecken ende wt te putten/ &c. Dese allen on-aengesien/ om dat syne M. hebond/ dat Sir VValter Raleigh veel menschen met die opinye van die gont-rycke Myne, als betoovt hadde/ Ende dat syne M. veel op spraeche onder-wozen was/ als of hy zyne onderlaeten niet en gunde/ dat hy op haere eygene costen/ sulcke groote onghelucke souden gaen soecken en vercrighen: So

1617.

ppp

heft

1617.

heeft hy eyndelick Sir VValter Raleigh con-
sent ghegheben om nae Guaiana te seplen/
doch met een ghelimeerde ofte bepaalde
Commissie / daer van ick strax meerder
spreken sal.

De Spaen-
sche Ambaf-
sadeur soect
de reyse op
Guiana te
beghinderen.

So heeft als de Graue van Sondomaer,
Spaenschen Ambassadeur by zijne Ma-
in Engeland / dit vernomen heeft / Soo
heeft hy sich heftich hier teghen gheset/
sustinerende / dat het VValter Raleigh ner-
ghens anders om te doene en was / dan
om eenen roof te gaen haelen van de on-
der-saten des Conijnc van Hispanien/
daer wt dat lichtelick conde ontsaen de
berghinghe der vrede tusssen de beyde
Croonen / ghenoechsaem hier tegens pro-
testerende ende sustinerende / dat zijne Ma-
bele van zijne onder-saeten in groot peri-
kel van verderf soude wengen.

De Coninck heeft den Spaenschen
Ambassadeur beloofd / dat hy Raleigh sulcx
een bepaalde Commissie soude gheben/
dat hy niet te vreesen en hadde / dat hy
des Conijnc zijnes Meesters onder-sa-
ten int minste soude beschadigen / Ende
indien hy quame zijn Commissie te ober-
treden / So beloofde zijne Ma / dat hy hem
gebonden aen handen en voeten / woude
in Spannen seiden / niet al het goud en
goed dat hy soude gheroofd hebben / al
ware het noch soo groot. Hier en boven
heeft zijne Ma den Secretaris VVinwood
belast / dat hy Raleigh op zijne consentie
ende eet wel ernstelick vermaenen soude/
hem te ontdekken / of hy oock eenigen an-
deren aen-saech vooz-hadde / als alleen
die rijcke gaut Myne in Guaiana te gaen
soecken / Raleigh heeft de Secretaris VWin-
wood met hooghe ende diere reden ende
protestatien versekerd / dat hy geen ander
aelsein vooz en hadde / ja hy heeft oock ee-
nen brief aen zijne Ma geschreuen / in den
welken hy met veel hooghe afseveratien
ende eeden zijne Ma versekerd / dat hy
gantschelick niet gesinnet en was eenich
ghewelt ofte ongheluck den onder-saeten
des Conijnc van Hispanien toe te we-
ghen. De Coninck heeft dit alles den
Spaenschen Ambassadeur aenghedient/
maer en conde hem daer mede gheen con-
tentement geven / hy sustinerende / dat
men sulck een groote blote niet en behoef-
de / om die Myne te gaen soecken. Als
van Sir VValters weghe gesept wiert / dat
hy soo veel schepen ende volck moeste mede

nemen / tot zijner versekeringhe / So be-
loofde de Spaensche Ambassadeur / indie
hy derwaerts gaen woude met een of
twee schepen / dat hy hem by den Conijnc
van Spannen woude te wege brengen/
belofte van onbeschadicht derwaerts te
reysen / ende by in Engeland te conuoceren
/ niet al het goud dat hy daer erghen
soude / hy daer vooz in Engelandt bozge-
blyvende. Doch eyndelick heeft zijne
Ma (besijde stellende alles wat de Spaen-
sche Ambassadeur hier tegens protesteer-
de ende dede) Sir VValter Raleigh verlos ge-
geven om wt Engelandt nae Guaiana te
vaeren / doch met een seer nauwe Com-
missie / waer van dit de somma is.

Dat Sir VValter Raleigh Ridder, wiert
toe-ghelaeten een vopagge te doen nae
de Supd-Custe van America, ofte ergens
in America, besett met Heydenen en wilde
menschen / om aldaer te onderken enige
Coop-manschappen ofte waeren / tot nut-
ende vooz-deel der inwoonderen van En-
geland &c. Op hope / dat hy dese ghele-
ghentheyt ende onder-handelinghe van
Coop-manschap / de Gereformeerde Re-
ligie onder die Heydenen ende Afgodens
dieners soude moghen ghebracht ende
geplant worden.

Hem / ende alle die met hem wouden op
dese reyse gaen wiert ghegint ende toe-
ghelaeten mede te nemen soo veel schepen
ende waeren / als sy behoeften / ende haer
nood-wendich ende voozderlick wesen
souden / soo vooz haer seluen / als om met
die menschen in onder-handelinghe te co-
men: Oock van daer in Engeland / ende
alle des Conijnc Domineyen te moghen
brengen sulck goud / silver / bullion / of
andere waren ende Coop-manschappen /
of wat het mochte wesen / dat sy daer
cuyghen souden: Ende dat sulckes alles
tot profyt van VValter Raleigh, ende zijner
Compagnie / ofte Kuyders / Alsoo noch
tans / dat de Coninck van allen dien ge-
nieten soude het vyfde part / mits oock
betaelende de Costumen / Subsidien / en
anders / nae gebruyck des Ryck.

Zijne Ma heeft Sir VValter Raleigh gestelt
tot Gouverneur over alle die in dese blo-
te waeren / hem ghevende vol-comene
macht ende authoriteit / om alle de selve
te regieren ende straffen / achter-volgen-
de de ordje / ende wetten / als hy sal ma-
ken en ordonneren / so wel int Crimineel
als Civyl / over de Mateloose en andere.
Beygheven.

1617.

Gegeven den 26. Augusti, in het vierthiende jaer van de regieringhe des Coninck Jacobi over Engeland/ &c. ende het vijftichste oer Schotland.

Doozder berbaet van Raleighs reyse.

Woe dese reyse den Ridder Raleigh gheschiedet is / en wert ich niet beter aen te wijzen / als wt den brief / den welken hy een Sir Ralph VVinwood gheschreven heeft wt het Eyland van S. Christofoora, een van de Eylanden die Antilliaens genoemd worden / den 21. Martij, 1617. Waer van dit de Coppe is:

Mijn Heere,

Brief van Sir Walter Raleigh an den Secretaris Winwood.

Ich en hebbe u noch gheen rekenchap gegeven van onse reyse nae Indyen / Ich en hebbe oock sedert gheen stoffe om te schryven ghesat / van van het grootste ende seherpste ongheluck / dat eenich mensche soude kunnen overcomen. Want daerinnen gewoonelick binnen den tijd van vijftien ofte twintich daeghen ten langhesten comt tusschen Capo Verde, ende America, So hebben wy de winden also teghen ghesat / oock soo groote ende geweldige stormen / ende stort-regen / dat wy ses weken ianch syn onder wege gheueft. Hier op is gevolght groote hitte / ende ghebreck van versck waeter / verlies van Anckers ende kabels by het Eyland Brava ende Capo de Verde, daer wy meyniden alle gaer te vergaen. Ons overbielen groote siekten ende sterften van een groot ghetal van onse beste ende bequaemste Mannen te Lande ende ter Zee.

Den xvij. Novembris ereghen wy int ghesichte de kusten van Guatiana, en ankerden bys graeden van de Riviere Calliana, ende vertoefden daer tot den vierden Decembris. Wy byochten daer onse crancke aen Land / ende wy setten onse Barggen ende Sloepen op / die wy wt Engeland ghebroecht hadden / om die te wasschen / ende naemen versck water in / zijnde by ghestaen ende ghespyt dooz den Indiaenschen Casique Henry Calliano, van mijn oude kennisse / met groot bewijs van eere ende van liefde. Ich selve ben ses weken lanch in de handen des doots geweest / sonder my te kunnen verroeren / men moeste my in renen stoel dragen. Ich gaf ordje / dat Capiteyn Kemisch met vyf schepen soude vaeren nae de Oronocques, ende het volck geleiden nae de Myne. In dese vyf schepen waren vyf Compagnie /

elck van vijftich man / onder het beleyt van Capt. Packer, Capt. Noorth (Broeder van my Lord Montaigne, ende my Lord Noorth) beyde eloecke Edel-lieden / ende van seer groote patientie in het verdraeghen van onghemack / honger / ende hitte. Mynen soone hadde de derde Compagnie / Capiteyn Tornap wt Kent de vierde / Capiteyn Okemerly dooz zynen Luytenant de vyfde / Mynen Ser-giaut Maior Capiteyn Piggot, starf op de elendighe reyse / ende mynen Luytenant Sir VVarran St. Leger, leyt soo sieck / datter geen hope van zyn leven en is: Ende den laet ghegebeven aen mynen Neve George Raleigh (die met grooten lof Deber-land langhe ghebient heeft) en was niet so wel ghehoorzamet als d'enterprinsse verhepschte / obermits mijn af-wesen / ende het af-wesen van S. VVarran. Als sy de Riviere op-gingen / So begost de Spaensjaert d'oorloghe / schietende eerst nae ons met grof geschut / ende met Musquetten / So dat d'onse ghenootsaecht waren oock op haer te schieten / Ende coets daer nae verioeghen d'onse de Spaensjaerden wt de Stadt / In den aen loop wiert mynne Soone verflaghen / die meer trachtte nae eere / dan na zyn behoudnisse / met wiens dood (om de waerheyt te seggen) al het respect dat ich inde werelt hadde / met my een eynde genomen heeft.

Of schoon die Capiteyns soo swaelic Compagnyen hadden / als opt eenige valiantie leyders ghesat hebben / Doo wonder ander de selfe twintich of der tich Edel-lieden van groote Couragie / Als onder andere van myns soons Compagnie / Mr. Knevit, Mr. Hamond, Mr. Langwhorth, ende John Pleasington / zyn Officieren. Sir John Hamond / Mr. Simon Leake, Corporael van veld. Mr. Hamonds outsen Broeder / Mr. Nicols van Buckingham, Mr. Robbert van Kent, Mr. Perrijm, Mr. Tresham, Mr. Mullinor / Mr. VVinter, ende zynen Broeder / Mr. Day / Mr. Mylls Herbert, Mr. Bradshaw, Capt. Hall, ende andere. Ich noeme dese Edel-lieden / op dat indien zyne Majesteit dienste van doene heeft / sy mochten bekenet syn dooz bequaeme Mannen.

Wander xv. schepen bleven te Trinidado, gheen bequaemer haven vindende by Guiana. Des tweedde schip wiert gecommanceert dooz mynen Vice-Admirael Capt. John Penningheon, van wien ich met

Pppp

der

1617.

tof/Thor-nith.
tof Chudley

tof/Peria-heon.

tof/May

1617.

der waerheyt moet bekennen/ dat hy een van de bequaemste Mannen ter Zee is/ die Engeland heeft. Het derde schip wiert ghecommandeert door Sir VVarran St Legher, een treffelich ende wtneemende cloeck Edel-man. Het vierde door Sir John Fearnie/ ende het vyfde door Capiteyn Chudley van Deuon-ſchire. Met dese vyf ſchepen verwachtte ick daegelic de Spaensche Armade. Indien de ſelfde op ons ghevalen hadde/ (onſe Forces verbept zynde/ d'een helft in de Oronocques, honderd vyftich mylen van ons) wy en ſouden niet alleen in ſacken verſcheurt zyn ghelueft/ Maer oock die die in de Riviere waeren/ ſp en hadden gheen Zee-ſlach kunnen wt houden/ So dat wy ghereſolueert waren nebens haer te ſterben ende te verbranden/ indien de Spaensche Armade ware op ons aengecomen. Maer t'ſehynt datſe ons vertoefden te Margareta, daer ſp wiſte dat wy onſe paſſagie moſten nemen nae Indien. Het beliefte zyne M^o ons ter Zee wepmich te achten/ ende wy te doen by eede beloben/ ende onder mijn hand neder te ſtellen het Land ende de Riviere/ daer ick in moeft/ het getal van mijn volck/ de grootte van mijn ſchepen / wat gheſchut elck ſchip boerde. Welck alſoot den Spaenſchen Ambaſſadeur wiert bekendt/ ghemaect/ So heeft hy zyn vrieden nae Madrid gheſchickt eer ick wt den T^{ms} was/ Want hyen eerſten brief was ghedateert den 14. Martij. A^o. 1617. over geſonden by een barke van aduys/ welken brief hier in gheſloten is/ d'andere beſwaere ick/ niet wetende of deſe mochten geintercipieert worden.

Den tweeden brief des Conijner was gheſchrieben den xij. Maj, gheſonden met een Carweel/ aen Di-go de Palamecque Gouverneur van Guiana, Eldorado, en Trinidado. Den derden door de Wiſſchop van Puerto Rico, ende ghelevert aen Palamecque den xij. Julij te Trinidado, den vierden was gheſonden van den Secretaris van den Coll nae Indyen/ op den ſelfden tyd/ met des Conijner brief. Daer waren oock Commiſſarisen gheſonden/ om ſpoedelick dize honderd ſoldaeten te lichten/ ende tien ſacken gheſchuts/ om te ſenden van Puerto Rico nae Guiana, ende honderd vyftich van Nuevo Regno de Granada, onder t'ghebied van Capt. Antonio Mufica, ende oock honderd vyftich van

Puerto Rico onder t'belep van Capt. Francesco Zanchio.

Nu/ Heer/ bewyle het allen den genen die in de Indgen gehandelt hebben ſint onſes Conijner regieringe in Engeland/ bekendt is/ dat de Spaenjaerden lewendich ghebit hebben alle die aerme menſchen die ſp gecregen hebben/ maer Cooplieden zynde/ wat doot of tozimenten hebben wy te verwachten / indien ſp onſe crighen t'welcher getal/ tijt van comſte/ ende plaetſe waer henen wy gaen/ alreets den Spaenjaert bekend ſijn.

En laetſten om een andwoorde te maken van dat wy de Myne niet bearebeyden hebben. Al-hoe-wel ick wel weet/ dat ick niemand (zyne M^o. Wittbeſondert) en behoeve meer ſatisfactie te geven/ dan my ſelven / mijnen Soone verlozen hebbende ende mijnen Staet / op deſe enterprijſe / So is dit ſeker/ dat de Spaenjaert meer ſorge droech om den wech tot de Myne gaende te beſwaeren/ dan voozde Stadt ſelbe/ d'welck ſp (nae luyt van des Conijner Commiſſie) lichtelich conſiden doen / den wech zynde alpera & fragola. Dit is oock waer/ Dat Kemich de Riviere heel leege vont/ ende niet wel aeden Oeber en conde racken / maer moſt wel een myle van daer blijven van wege vele banken die hy daer vont / Al-waer als hy een plaetſe ghebonden hadde om te landen / ſoo quammer een Volce Muſquetten wt de Boſſchagge/ die twee van onſe Roepers doorſchoot / ende quetter noch ſeſſe / ende ſp ſchoten eenen cloecken Edel-man Capiteyn t'Coznap int hooft / van welke wonde hy noch queckt. Daer/der/ ſoo wilde Kemich zyn eyghen hooft volghen/ ſeggghende : Dat het te vergetſe was de Myne te betrachten/ om dat de Engelsche/ die in de Stadt van St Thomé bleven / teghen t'ghelwelt dat den Spaenjaert dach ende nacht aewende/ met gheduylich ſtoemen / niet en ſouden kunnen wt-houden / Datmen tot de Myne door dicke Boſſchen moſte gaen/ daer ſeer quaelich was door te geraeken/ ende datmen de Myne ontdekt hebbende/ geen volck by der hand en hadde/ om daer in te werken/ So liet hy het daer om al heel verbliben. Maer het is ſeer ſeker / dat de Spaenjaert twee goudmynen heeft by de Stadt van St. Thomé, d'ene zynde in de beſittinghe van Pedro Rodrigo t' de Parana / d'andere van Herviano.

1617. Hervano Froncino, De derde is van Sil-
ber / in de besittinghe van Francisco
† Pascardo. Waer onthzecken Negros
om daer in te aerdepden / want de In-
dianen en cunnē daer toe niet gedwon-
gen werden / wt cracht van een wet des
Keyfers Caroli V. Ende den Spaensjaert
en wil noch en can dien aerbept niet ver-
draeghen / Praggadocia den Spaenschen
Ambassadeur mach seggen wat hy wilt.
Ick wilt bewijzen dooz de hand van den
Propriador, dooz t'Costum-Boeck/ ende
dooz t'Conynck Quinto (waer van ick een
Ingott ofte twee gheeregen hebbe) Ick
wilt doen blycken by eenigen Prince ofte
Staet/hoe ghemackelick dat dese Mynen,
ende noch vybe ofte sesse meer cunnē ver-
creghen worden/ meest in die plaetsen/die
noch nopt en zijn besocht by eenighen by-
and / tot de welcke oock nopt passagye
ghebonden en is gheweest / noch dooz
Engelsche/Fransche/ ofte Duytsche.

Maer als Kemisch weder keerde vande
Oronocques, ende ick ziynen raet en dooz
nemen inprobeerde/ ende hem septe/ dat
hy my gheruymeert ofte outdaen/ en myn
eere by den Conynck ghewondet hadde/
sonder hope van die wederom te sullen
cunnen cryghen/So heeft hy hem-selven/
naude in zyn Cabona, ghedoodet / Ick
septe hem / bewijle mynen Soone was
dood ghebleven / Son en draeghde icker
niet nae / offer noch hantend ghebleven
waeren / mits dat de Myne waere ont-
deckt gheweest/ ende ick also myn credyt
hadde moghen behouden/ Want ick ver-
elaere dooz den Heere / hadde Capiteyn
VWhitmy (dien ick meer aen-sach dan alle
de Capiteyns van myn Bloote) van my
niet wech gheloopen tot de Granado, met
hem noch nemende het schip van Capit.
VWallaton, Ick soude myn lichaem met
mijnes soons lichaem te St Thomē gelae-
ten hebben / Ofte ick soude wt die/ ende
andere Mynen, soo veel gonts ghebracht
hebben / dat de Conynck wel soude be-
bonden hebben/ Dat ick geen pdele sacke
dooz-gheslaghen en hadde. Ick en weet
niet wat van my nu sal gheworden/ Ick
en hebbe myn pardoen in Engeland niet/
mynen aermen staet is verteert / ende en
weet niet / of eenigen Prince my sal wil-
len brood geven. Ick bid u / Mijn Heere,
hout een goet ghevoelen van my/zijt my-
ner gedachtich by den Graeve van Arun-
del, ende Pembrock, ende hebt mede-lyden

met mijn aarme Duyt-srouwe / aen de
welcke ick niet en darf schryben / om niet
te vernieuwen de droeffnisse van haeres
soons doot. Ick bidde u wilt my Lord
Carewe dit mede deplen / want het is een
verbzoken herte/swack lichaem/ende tee-
dere ooghen / een quellinghe veel brieden
te schryben. Ick hebbe veel dijnigen ge-
bonden ende ontdeckt/die van importan-
te zijn / belanghende den stant ende on-
sterchte van de Indyen/waer van ick u
mijn Heere, indien ick int leven blyve/hier
nae byder verhael sal doen / daer en tus-
sehen blyve ick.

Dier Edelh.

Getrouwe Dienaer

VVal. Raleig.

Vyt Sinte Christoforo,
den 21. Meij 1617.

Post dato heeft Sir VValter Raleig noch dit
aen den Secretaris: VViuwood gheschre-
ven:

Mijn Heere;

Nae de doot van Kemisch, heeft de
Sergeant Maior/ ende andere van
syn getrouste vrienden bekenet/Dat
hy haer/ als sy te rugghe quaemen / ende
aen den Oever der Riviere waeren / septe:
Dat hy haer wel hadde cunnen by de
Myne brengen in twee myn tytts marche-
rens van de Riviere af / Maer om dat
mijnen soone was doot ghebleven / ende
ick myn pardoen noch niet en hadde van
den Conynck / Oock om datter geen ap-
parente en was / Dat ick int leven sou-
de blyden/ So en docht het hem niet ghe-
raeden / dat hy de Myne dooz de Spaen-
jaerden / ofte dooz haeren Conynck sou-
de openen: Sy andwozdden hem en septe
den/ Onaengesien ick myn pardoen niet
en hadde/ dat nochtans de Conynck on-
der zynen groeten segghel my hadde ver-
loft op dese reyse te trecken ende myn
part van den duypt te ghenieten/ Hier op
andwoorde Kemish wederom / dat die-
giste was cenes mang + non entis, nae
de wet/ ende datse derhalven van geen
der weerde en was / Dat Kemish dese
propoosten ghehouden hadde/ en wist
ick niet tot nae zyn Doot. Als hy ver-
nam/ dat ick ghesinnēt was aen uwe
delhept te schryben/ So begeerde hy/dat
P p p p in ick

1617.

Kemisch
wenghe
hem-selven
om ten
dals.

1617.

1617.

1617.

ick zijn onschult by D. C. soude doen/dat hy niet en was tot de Myne gegaen. Ick andwoorde hem / dat ick het niet doen en conde/ Maer indien hy hem-selven conde excuseren/ende de Heeren satisfactie geven/dat soude my lief wesen/ Maer wat my aen ghynck / Ick wist wel dat hy het niet clepue schaede hadde kunnen doen/ Dat ick hem op geen ander wyse en conde ontschuldighen. Hier op seide hy my/ dat hy datelick my verwachten woude/ ende dat hy my beter satisfactie woude gheben: Maer soo haest als ick van hem ghegaen / ende in mijn cabinet ghecomen was/ soo hoorde ick een pistole los gegaen over mijn hoofd / ende als ick schielte om te vernemen wie die schente gedaen hadde / Soo wiert my ter andtwoorde gheseydt / dat Capiteyn Kemisch gheschoten hadde wt syn venster / om de pistole schoon te maeken. Als synen jonghen in syn slaep-plaetse ghynck / so vout hy hem op het bedde liggende / seer bebloedt sijnde / ende als hy hem int aengesichte besach / soo bevondt hy / dat hy dootd was. Alsoo de pistole clepue was / soo hadde hem den kogghel wepnich verseert / maer als de jonghe omme-keerde soo vout hy een lanck mes in syn lichaem stekende tot den hecht toe.

Woe Capt.
Kemisch
hem selven
heeft om de
dals ghes
dacht.

Mijn Heere,

Ick hebbe eenē seer valianten ende eerliken Edel-man in Engelandt ghesonden/ mijnen Consijn Herbert, in een sie-boot/ met een deel onnutte ghesellen/ die nergens nut toe en syn/ noch te watter/ noch te Lande. Ende al hoe wel sy dit selfs versacht ende begheert hebben/ Soo weet ick nochtans wel/ dat sy my over al daer sy kunnen / onghelyck sullen doen/ Ic bidde D. C. dat doch dit schuyt van menschen niet en moge geloofst worden / als het quaelick van my spreect/ Van my segghe ick/ die meer moepte ende arbeits hebbe gheschadt/ ende die meer gheleden hadde/ dan den alder-geringhesten schudde ofte sielt die op dese Plote is. Als dit volckeren al wech is/ Soo sal ick de zee noch kunnen houden/ tot op het eynde van Augusto, met vier passelicke schepen.

Mijn Heere,

I wat deel van Europa het Godt believen sal my te laeten aencomen / Ick en sal niet naelaeten D. C. te laeten weten wat wy sullen wt-gherichtt hebben/ Soo langhe/ Iae indet eeuwichheit/ blyve ick

D. Edelen Dienaer/

Walter Raleigh.

Mer eer desen brief in Enghe-landt quam / soo was Sir Ralph Vinwood al overleden / Soo dat Raleigh hem nae der handt niet ghesproken en heeft / aen hem verlies sende eenen getrouwen vriendt/ die hem in synen grootsten nootd wel hadde kunnen groote vriendschap ende behulp doen.

Wat hier voorder op ghevolght sy / sal ick in het jaer 1618. verhaelen.

Dit jaer heeft de Conynck van Hispanpen eenigh der Dype-uc-derlandtsche Oopvaerdpe schepen in Hispanpen ghearrestert/ ende hy heeft bybe van de selfe ghebruickt omcrichsvolck ende cricht-ghereetschap wt Hispanpen nae Italpen te schicken/ die in zee comende van de Dyp-buyters wt Algiers in Barbarpen / syn bespronghen/ schietende twee der selfde in den gront / de andere bybe hebben de Dyp-buyters ghevanchelyck wech ghevoert. Soo dat dese Landen schaede van seben schepen gheleden hebben. Vermoghe de Trefues en mach noch de Conynck van Spanpen noch Albertus, geē Nederlantsche schepen aenhouden.

Dier syn oock dit jaer onder den naeme van den Keyser aenghenomen twee duysent Ruyteren/ ende seben honderd man te voet/ onder t'ghebiet van eenen Graeve van Furstenberch, den Heere van Anholt, ende andere Overste / Sy hadden hunne loopplaets in Elaes. De Commissien / met het gelt/ tot aennemijnghe van die volck/ comen van Brussel. Eenighe van dese Ruyteren ende Soldaeten hadden haere loop-plaetse in het Sticht van Cuelen/ en op de fontieren van Gulicher-Landt.

Dit

1617.

De Coninck
van Hispanien
erijcht
een vloet
in West-
Indien/
seer rijkhe-
lick ghelae-
den.

Dit Jaer van 17. heeft de Coninck van Hispanien een vloet wt West-Indien ghecreghen/ seer rijkelick gheladen met silber / ende andere costelike waeren ende Coopmanschappen / beloopende sulches tsaemen ter waerdye van elf milioenen/ een honderdt dussent / twee en dertich dussent/ vier honderdt ende seben tsaelen van achten/ voor den Coninck/ ende de Coop-lieden. Dit ghelt wil syn operatye doen.

De Staete
wordt aen-
gesocht om
assistentye
van ver-
schevene
Coningen/
Princen
ende Ke-
serlijcken.

De Gemeineerde Neder-Landsche Proviintjen hebben dit jaer van 1617. gheslozeert/ soo veel de neeringhe ende trafficke aengaet / Oock in het publycke (wtgheson- dert den inlandtschen twist gherefen wt de Keligye) ende syn dit jaer om assisten- ty aenghesocht gheweest van den Coninck van Vranckrijck tegen de Princen: Van den Coninck van Sweden : Van Muley Sidan, Conijne van Marocques: Van den Hertoghe ende Seignourye van Venegye: Van den Hertoghe van Savoyen : Van den Hertoghe van Bouillon : Iae oock van de tsaementlycke Princen in Vranckerijck tegen den oberlast des Marquis d'Ancre, Enriemandt van allen besen en is syn ver- soeck afgheslaeghen/ maer de Generouse Heeren Gener. Staeten hebben eenen pederen der selfder / nae ghelegentheyt van saken/ assistentye ghedaen / of assistentye belooft.

Als ick aē het eynde deses Boecr ghecomen was / Soo hebbe ick ghecregen de Copie des Briefts/ die de Spaensche Viceroy van Naepels aen den Turckischen Keiser Mahomet den iij. soude gheschreven hebben/ wt de Itaeliaensche sprache verduptscht/ Soo als ick hem ghecreghen hebbe/ alsoo heele ick den selfden den goet-willighen Leefter mede.

Copije.

Groot-machtichste Heere,

Copie des
Briefts van
den Spaens-
chen Vice-
roy van
Naepels aē

Hooftel vele van onse VVer in dese tijden eenen afkeer hebben. van de vrientchap

der groote Princen , die af-keerich sijn van de selve, bevvysende haere macht ende hulpe , die sy in voorvallende ghelegentheden konnen by brenghen , aen de behoefte Princen van de onse: Ghelijck sy alreets in verscheydene ghelegentheden gedaen hebben , als een yeder vvel vveet : Soo en sullen nochtans vvy, vvetende hoe groot profijt dat haere vrientchap ons aen-brenghen can, ende insonderheydt overvveghende de moghentheydt ende hoocheydt van uve stamme, sijnde de grootste die in de vverlt is, ende vvelen sal, die nu veel eeuwven achter een met harde ende langhe oorloghen vernielt heeft de grootste Potentaeten ende Monarchyen der vverlt, Keyser rijcken ontblooten de van haere Croonen , Konijnckrijcken van haere Schepters , ende Vorsten van haere Provincyen, Aēslaegen die glorieuselick vervult sijn met schrick van de gantsche vverlt, die noyt ghedacht , veel min volbracht sijn van de Christen-Princen, overmits haer slofficheyt, maer alleen van die doornlichtighe ende strijbaere mannen , als ghevveest sijn uve voor-vaeders , die alleen met den naeme van haere trijchsbeyveghinghen , het sy te vvaeter oft te Lande , de gantsche vverelt hebben doen schricken. VVie sal dan so plomp ende so sot sijn, dat hy de gene die vrientchap houden met dese machten, sal bespotten? Voorvvaer niemandt. Ick, betoonende dat hy verre af-vvijckt van de politijcke regierijnghe, die soodanighe Potentaeten

1617.

den Turck-
schen Keiser
Mahomet
den iij. ghes-
chreven/
nae in syn
den selfden
soeckt op te
bissen tegen
de Republ.
van Venet-
ien/ hem
raedende
tot de Con-
queste van
het Co-
ninckrijcke
van Candia.

1617. Potentaeten verleent sal bevrijfen de toe-gheneghenthey, liefde ende goet-gunsticheydt, vvelcke die hebben; de vvelcke u met alle toe-ghedaenheydt, nae hun vterste vermoghen, begeeren te dienen: Ick sal u indachtich maken, *Heere*, eenen gemackelijcken, gheluckighen, ende grooten aen-slach, van te conquesteren het Conijnckrijcke van Candyen, onvvettelijck beseten by de Venetiaenen. Het vvelcke u lichtelijck sal ghelucken, overmits sy heel besich sijn met die vveynighe plaetsen te bevvaeren, die sy besitten in Slavonyen ende Dalmatyen, vvesende staedich ghequollen van de scheepsvlote by my ghesonden op de Adriætische *Golfo*, die hun tot in haere eyghene haevens toe heeft bespronghen, ende schandelick te rugghe gedreven. So dat nu bevonden is, dat sy ter zee vveynich, ofte niet vermoghen, hoe-vvel sy nu ter tijt in dien deele seer gheacht sij. Nu dan,

O Doorluchtichste Heere,

Is het de tijt van eenen heerlicken aen-slach in uvve jonckheyt, die een beghinsel sal vvesen van haere vernietijnghe, ende van een groote Monarchie voor uvve Majesteyt, als oock een vermeerderijnghe van de achtbaerheydt uvves naems, het vvelcke ick met een blyde ghemoet sal aenschouven, sonder midler tijt in ghebreke te blyven van uvve vloeten te helpen, blyvende voor altoos uvven Dienaer, toe-ghedaen de grootheyt van uvve Majesteyt, aen de vvelcke ick my selven ootmoet

delick recommandere. VVt Napels, in *Iunio*, 1617.

Vwer M^s Dienaer

De Hertoghe van Ossuna Vice-roy van Napels.

Nie der handt is dese tijdinghe vernierdert / met hy voerschiel dat desen Vice-Roy van Napels wt last sijnes Conijncks / den Turckischen Kiezer heeft ghepresenteert een haeben in te gheben / daer sijne Galepen souden moghen in salvo ligghen. De Spaenjaert ende Spaens-Ghesinde meynen dat het haer wel by staet de Turcken tot assistente te roepen / dewyle de Venetiaenen de ketteren (verstaende ons Neder-Landers) om hulpe hebben aenghesocht.

Den negenden Novembris heeft de Agent van Venetien / in de volke vergaderijnghe van de Heeren Generaale Staeten aengedient / dat hy van sijne Meysters met eenen expressen Courier, die binnen den tijt van seven daeghen van daer ghecomen was / hadde tijdinghe becomen / dat de vrede niet alleen tusschen Spaenpen ende Savoyen / maer oock tusschen de Venetiaenen / ende den Erst-Hertoge Ferdinand beslooten / ende by den Conijnck van Hispanpen bevesticht sijnde / De Spaensche niet te min twee daeghen daer nae / gheswaepender handt / in het ghebiet der Venetiaenen ghevallen waeren / ende dat de Vice-Roy van Napels sijn Galepen ghesonden hadde in de Golfo van Venetien / daer groote schade doende.

Ick voeghe hier noch by (om boozder te bewijse hoe vveynich datmen sich heeft te verlaeten op de Contracten diemen met den Spaenjaert aengaet) Dat de Venetiaensche Ambassadeur vooz ettelicke maenden in propoost gheraecht sijn de met den Hertoghe van Ossuna, nopende het houden van beloften / ende hoe wijt dat de Conijnghen daer aen ghebonden sijn / Soo septe die boozs. Hertoghe / Dat luyden van cleyne qualiteyt schuldich waeren haere Eeden ende Contracten te onderhouden, maer dat de Conijnck van Hispanpen, die

1617.

soo een machtich Monarchais, ende die met soo veel verscheiden volckeren ende natyen te handelen hadde, daer aen niet en conde gebonden wesen, Daer hy voeghenbe/ Dat de Conijnck sijn belofte brekende, sich genoegsaem conde ontschuldighen, als sijnen Raed goet ofte nood-wendich oordeelde, dat hy sulcx soude doen.

Mer de Tresnes besloten sijn / heeft de Conijnck van Hispanpen / ende d' Eerst Hertoghe Albertus, dese Gennierde Provincien ghekent vooz byse Landen / op de welcke sy niets te pretenderen en hebben/ Maer ontaut als d' Eerst Hertoghe heeft ordie ghestelt op den Abel onder sijn ghebiet staende / Soo heeft hy daer van

een Placcaet laeten publiceren/ Ghebie-
dende mede/ onder andere/ den Cancelier van Gelderlandt, president ende Raeden in Hollandt ende Zeelandt, president ende Raeden in Frieslandt, Virecht, Overyssel, Stat Groenijnghe, ende Omme-Landen, dat se dese sijnne ordonnantie sullen publiceren / ende doen onderhouden/ &c.

Dusdienighe dijnghen verneemtmen daeghetick/ oock wt Zabandt / Vlaenderen/ ende andere Quartieren meer / soovele / dat het goede waershouwinghen sijn vooz de Heeren Generaale Staeten/ ende alle goede in-woonders deser Wyse Neder-Landen.

1617.

Eynde des Acht-en-dertichste Boecks der Neder-Landtsche, ende anderer Landen Gheschiedenissen des laers 1617.

HOLLAND IS IN LAST.

Latat Vr a Desse, seD nobls Laborantlb Vs DeVs.

HET XXXIX. BOECK,

DER NEDERLANDT- sche, ende anderer Landen Gheschiede- nissen des laers 1618.

Mer waeren in het vooz-ledene jaer binnen Pinnege eenighe questpen en verschillen gereft onder de Litemaeten des Magistraets ende de Gemeente albaer/ meest haeren ooz-

sprouck nemende wt de misverstanden ende scheuringhen in de Welighe / den grootsten deel des Magistraets sijn de Remonstrants/ ghelijck oock alle de Predicanten albaer / met de Ouderlinghen der Kercke/ ende oock by-nae alle de Gemeenpflieden. Sijn Princeliche Exc. on-

sen Ghenaedighen Heere Stathouder/ heeft op twee onderschepdientliche daeghen ende verdraeghen in Novembri ende Decembri 1617. vooz expresse Ghecommitteerde/ onder-staen dese swaericheden t'assopieren ende ter neber te legghen/ tot ruste van de Gemeente/ ende onderlinge correspondente des Magistraets. Maer de saeken hebben haer soo toe-ghedraeghen/ dat vooz den vooz-seyden Ghecommitteerden clepne bevoozderinghe hier in heeft cummen gheschieden / maer stont te besogghen/ dat voozder oneenicheydt/ onruste / ende misverstanden souden moeghen ghecauseert sijn gheworden oermits het Corpus des Magistraets/ ende de Ledemaeten van dien / onderlinghe

Q q q q

onder

1619.

Heusden/ daer sijn dooz sijn Cre. eenige
demonstranten afghesett / ende eenighe
Contra-demonstranten in haere plaetse
verozdineert/ Maer dese veranderinghe
was soo cleyn/ ende in soo weynich Ste-
den / dat daer mede de sache noch niet
goet ghe worden en is op de Hollandse
Dachwaerden/ de demonstrantsche Ste-
de ende diegierders noch verre de sterck-
ste ende meeste in ghetaele blyvende/ ende

aen de handt houdende vele van de groo-
te Steden.

O dat in het verhael deser Ge-
schiedenissen dickwils ghespro-
ken wordt van de groote ende
cleynne Steden van Hollandt/
Soo sal ick hier de naemen der selfder
setten/ nae de orde van sitten ende stem-
men op de Land-daeghen

Groote Steden van Suyd ende Noort-Holland.

Suyd-hol- landsche Steden.	Dordrecht.	Noord-hollandsche/ ofse West-Friesche Steden.	Alckmaer.
	Haerlem.		Hoorn.
	Delft.		Enckhuysen.
	Leyden.		Edam.
	Amsterdam.		Monickedam.
	Der Goude.		Medenbick.
	Rotterdam.		Purmercynde
	Gorchum.		
	Schiedam.		
	Schoonhoven.		
	De n Briel.		

Dit sijn de naemen der cleynne Steden in Hollandt / die niet ordinair op de Land-
daeghen verschreyden en worden/maer wel extraordinair.

Oudewaeter.
Woerden.
Heusden.
St. Geertruyen-Berghe.
Naerden.
Muyen.
Weesop.
Graeven-Haeghe.

Es wiler by
de Spaen-
sche ofte
Dienburgh-
sche soldaen
aan besett.

In Februario heeft Graef Hendrick
van den Berghe eenen Luytenant
met tien soldaeten ghesonden nae El-
wiler, een stedeken in Gulicker Land/
d'welck tot noch toe neutrael was ghe-
bleven. Dese soldaeten hebben het stede-
ken besett / en de possessie daer van vooz
den Doyst van Dienburgh ghenomen.
Pitbaen de Gouverneur van Gulich sulcr
vernomen hebbende / heeft daetelick ene
Luytenant met dertich soldaeten der-
waerts ghesonden/ om dit stedeken in te

nemen/ te besetten/ ende de Spaensche te
doen van daer trecken / als oock van ee-
nes Edel-mans huys/ daer by ghelegen/
dat de Spaensche oock besett hadden. Of
wel de Spaensche over-heert waren/ soo
en wonden sy nochtans niet delogieren/
maer wonden het vooz den Doyst van
Dienburgh in houden. Der Starten sol-
daeten niet willende de Spaensche daer
wt slaen / om de Trefnes gheen inbreucke
te doen/ ende nochtans dese beyde partye
niet cunnende tsaemen huys houden/ soo
hebben

1618. hebben der Staeten solbaet de Spaensche by armen en beenen ghenomen/ ende hebbense wt de Stat ende van het hups ghebraghen. Dit is een paradoxon by de crichsieden.

ken. Ende nae dien by het voorß. libel, als oock by eenighe mondelijnghe (soo vry bericht worden) ghespuert vordt, dat onse proceduren int voorß stuck anders verstaen ende gheduydet worden, als zy in der daet zijn, soo hebben wy te ghelijcke u veel willen laeten wet en, dat wy hem last hebben ghegeven u te verclaren ende te docen verstaen de vvaere forme ende beleydt die wy volgen in onse voorß. Kerc kelicke Regierijnghe, op dat ghy mooghe erkennen, ghelijck ghy by de voorß verclaringhe sult verstaen, met hoe groote onbillickhet, onse bandelinghen, ten desen aensien, misduydt worden. Het welcke wy laet ende berusten op de vrijheydt ende billicheydt van u oordeel, sulen de teghenwoordighe eyndighen, ons seer hertelick recommanderende in u goede gratie, ende biddende Godt.

Hooghe ende Moghende Heeren, dat hy u d'ijt wille houden in sijn heylighe bevreringhe.

Onderteycken:

Dwen seer goeden Vrients
Jaques.

In ons Paleys van Westmunster, den 22. Decemb. 1617.

De opschrift was:

Aen de Hooghe ende Moghende Heeren, onse goede vrienden ende ghealieerde de Staten Ghenerael der vereenichde Neder-Landen.

TGene dat de Conijck aldus/ in het corte in syne briede heeft aengheroert / heeft d'Ambassadeur Carleton op den twintichsten Januarij wijtlufiger in de vergaederijnghe der H. Ghener. Staeten soo schriftelijck als mondelijnghe vertoont ende verhaelt/ Waer van dit de substantie is/ Syne Conijck bedancht van weghen syne H. den Conijck van Groot-Brittannien/ haere E. H. M. dat het haer beliest heeft een Placcet Penael wt te geven teghen een Pasquil/ ofte famens libel/ ghenoot VVaech-schaele, tot reparatpe van de eere syner M. ende oock syner/ als Ambassadeur. Syne M. oordeelt/ dat de Conijck

Gene dat de
Ambassadeur
Carleton op den
twintichsten
Januarij wijtlufiger
in de vergaederijnghe
der H. Ghener. Staeten
soo schriftelijck
als mondelijnghe
vertoont ende verhaelt/

Op het eynde des jaers 1617. hebbe ick verhaelt de verbo ad verbum de Oratpe des Edeelen Heeren Dudley Carleton Ambassadeurs des Groot-maechtigen Conijck van Groot-Brittannien / ghedaen in de vergaederijnghe der E. H. M. Heeren Gheneraele Staeten/ op den siften Octobris stylo novo. Mits-gaders hoe dat daer op is ghevolgt een Boercken/ ghenoot de VVaech-Schaele, tot groot miscontentement van den Voor-noemden Heere Ambassadeur / staende houdende dat syne Mestier de Conijck van Groot-Brittannien/ ende hy Dienaer syner M. hier in seer leelick waren gheledeert / Daer op dan ghevolgt is een condemnatpe van het Boercken genoemt de VVaech-Schaele, by pluraliteyt van stemmen. Nu sal ick hier voorder byvoeghen het contentement dat de Conijck van Groot-Brittannien hier inne ghehaest heeft/ blijkende by den briede die syne M. aen de E. H. M. Heeren Gener. Staet des halven gheschreuen heeft / geschreven te Westmunster den twee-en-twintichste Decembris, 1617. Maer eerst over ghelevert aen de selfde Heeren Staeten/ den twintichsten Januarij stylo novo Anni 1618.

Ooghe ende Mogende Heeren, wvsende ghervraerschoot by den Heere Carleton onsen Ambassadeur by u residerende, dat over de clachte aen uwe H. M. gedaen over een schandaleus libel onder u ghesaeyt, draeghende den Titel van VVaegh-schaele, int welcke hy niet alleen en is gheraect in qualiteyt van onsen dienaar, maer oock onse actien selfs ghecalommieert zijn in e' ghene betrefte de bestierijnghe van ons Kerkelick gouvernement, by u daer over gheronden heeft gantsch geneycht om ons het Recht te doen e' welck betaeamt ter eere van de Princen, ende haere publijque dienaers, soo dat vry ons schidlich komen, ghelijck vry by dese teghenwoordighe doen, u seer hertelijck daer voor te bedanc-

Briede des
Conijck
van Groot-
Brittanien
aen de Hee-
ren Gener-
aele Staete
der Ghe-
neer-
landen.

1618.

ghetreden synde / heeft syn *Exc.* door den Secretaris Beyer die vier personen (naest in ordje volghende de gene die alreets plaets ghehouden hadden) laten vermaenen dat sy haer niet weygherlich stellen en sonden den dienst der Stat weycom aen te nemen: Maer sy weygherlich blijvende / hebben den Secretaris een secker schrift d'welck vermoedet wierdt een protest te syn ter hand gestelt d'welck niet ghelesen en is: maer t'wient haer geresitueert / ende den neghen ghewesenen Raet-personen is aen-gheseyt: Indien sy yet te proponeren hadden dat se mochten binnen comen/ende vooz-geven wat haer goet dochte / Straxc syn sy binnen ghecomen / ende hebben dit gheschrift d'welck sy een protest noemden / gheoffereert / doch ten is niet aen-ghenomen: Maer haer is aenghewesen het recht d'welck syn *Exc.* als Stat-houder competerde d'welc hem sonder kennisse van saeken niet en mocht nochte conde ontrocken worden: Timmers niet met sulcke onsoemelicke manieren van doen / die ghenoechsaem smachende waren comploten ende complotten.

Dit gheschiet synde / soo is syn *Exc.* voorts gheprocedeert tot verkiefsinghe van den Magistrat / ende heeft den selfden/nae oude ghewoonte/ den cet af-genomen / verkiefende ende nominerende daetelijck twee regierende Burger-Meysters vooz dat jaer / Ende sy is voorts/nae v'oude wyse / ghetreden tot electie van de twaelf schepenen / ende daer nae tot de keure van de Gemeynslieden d'welck aldus is toe-ghedaen/Alle de Ghemeynslieden syn binnen gheroepen / syn *Exc.* heeft haer betanckt vooz de moepten int vooz-ledene jaer aen-ghewendt / ende sy syn alle gaer haeres cet ontslaeghen / ende wt-ghetreden / doch straxc heeft syn *Exc.* eenighe der selver binnen ghevoozdert ende willen herstellen in haere voozighe plaetsen/maer also sy weygherden den staet van Gemeynslieden aen te nemen / segghende dat sy alreets den cet als Ghemeynslieden in handen van de ghewesene Magistraten ghedaen hadden / Soo is syn *Exc.* gheprocedeert tot het verkiefen van andere Ghemeynslieden / continuerende van *xxij.* maer vybe / laetende het aenstellen ofte nieuwe bevestinghe der af-wesende/ by den Magistrat / ghelijck vooz desen

wel meer-maels gheschiet is. Syn *Exc.* heeft in het langhe den Ghemeynslieden voozghebragen ende vertoont hoe vrent ende ongherint dat eenighe onrustighe menschen spraken van d'infractie der Privilegien ende costumen der Stadt/daer door de Gemeynte ontruffet wiert: Dat het der Gemeynslieden officie was de Burgerhe daer van anders te insozmeren/ alsoo teghens haere Privilegien noyt int gherijngste yete ondernommen was/ nochte alnoch ghebaen soude worden/maer dat veel meer syn *Exc.* in alle manieren de vyphedyt van de Stadt ende de Burgerhe / ende haere Privilegien bevoozderen soude / weynich achtende syn recht van het aenstellen des Magistrats / hem als Stadt-houder competerende / maer nochtans niet te cunnen lyden/datmen hem dit recht door quade middelen ende niet weer-wille soude ontrecken.

Hier nae syn binnen ghesaen de vier Secretarissen der Stad/ben welcken bevolen is geen andere vooz Burger-Meysters en staet der Stadt te kennen/als de tegewoondige/haer wel wachende op de naeme van de Stadt ofte Magistrat yete te schryven / onder teykenen ofte befeeghen / dan t'gene haer by de selve Burger-Meysters ende Raet soude bevolen worden/nae oude ghewoonte: Dit hebben die Secretarissen aen-ghenomen ende beloofte te doen.

Daer nae syn de Roep-draeghers ofte Caemer-dienaers binnen ontboden/ende nae dat die Roeden binnen ghebracht waeren (waer van d'ene by de afghetredene Magistrat in een ander Caemer was bewaert gheworden) hebben sy de selve wt handen van den Burger-Meyster in der tyt ontfanghen/ende nae vermaenijnghe van den Magistrat behoorlick respect toe te draeghen / syn sy wt-ghedaen.

Oock is den Voortieren bevolen aen niemands handen de sleutelen te leveren/als aen den jongsten Burgermeyster/ghelijck sulcx van ouden tijden herghewonnelich is. Item soo is den Stockmeyster ende den Stats-boden mede bevolen hun amt ende officie te recognoscieren van den Magistrat aldaer teghena woordich/ende der selfder bevelen te ghehoorsaemen.

Maer dat syn *Princ. Exc.* der kengenfelden:

1618. **S**elben Magistraet vermaent hadde/ dat sy hare dienften ende Officien wel soude waer-nemen/ tot eenicheyt van de Stat/ conseruatye harer Privilegien/ ende tot wel-varen van t'ghemeyne beste/ So is hy opghestaen ende van het Raet-huus gegaen/ ende hy is den selfden dach/ sijn den derden Januarij. des avonds tusschen tien ende elf uppen in sijn Tacht gegaen/ ende nae den Maeghe ghereyst/ om alsoer de kerckelike ende politijcke saeken te helpen beleyden ende bemiddelen.

Wat de af-gesette des Magistraets te Mieneghen gheen heb-ben.

De afgesette des Magistraets te Mieneghe (ofre inmers het grootste deel der selfder) de Heure by sijn Exe. ghebaen / niet te vreden sijnde / hebben hare clachte ghebaen aen de E. H. M. Heeren Generale Staten / jae oock aen die Staten van Hollandt ende West-Frieslandt int particulier / versoeckende reparatye van t'ghene dat by sijn Excellentie gedaen was. Hier over sijn vele ende verscheptene disputen gheballen / alsoe die caemeren oock verbeylet waren in politijcke Remonstrants en Contra-Remonstrants ghesinde. Maer die de partye der afgesette hielden / siende ende bebindende / dat sy de selfde niet en konden maintenireren / Soe heeft men ghesocht de saecke tot een accommodatye te brengen / de afgesette (nebens andere middelen) voozslaende / dat de Magistraets-persoonen by sijn Exe. vercozen / ende die by de Ghe-meente vercozen waren / by beurten son-den regieren / van dype maenden tot dype maenden / oft so als men sich op het voegelichste daer in soude kunnen verdraegen. Maer eyndelick sijn de dolerende ghesen aen de naeste vergaederijnghe van Ridderchap en Stede des furstendoms Gheldre ende der Graefschap Zutphen / als de selfde staetwijse op haren Land-dach souden vergaebert wesen / d'welck gheschiedt is in den beghinne van Martio. In desen Land-dach is eenpaerlijck ge-approbeert / jae ghelaudeert / alles wat sijn Princ. Exe. te Mieneghen in den Heur des Magistraets ghebaen hadde / als streckende tot bevestiginge dier Stat / ende des gantschen Landts / want wt sulck een boncken / conde lichtelijck een groot vier der gneenicheyt ontsaen hebben.

Op den boven-verhaelden Ghelder-

schen Landt-dach / is oock ghesproken van het houden enes Nationaelen Synodi. ende is goet / jae nood-wendich ghesacht / dat die selfde eerster ghelegentheyt soude ghehouden worden / achter-volgen de de resolutie daer van in s' Graeven-Maeghe by pluraliteyt van stemmen ghenomen den xxiij. ende xrb. Novembris Anno 1617. by de Ghecommitteerde der respectieve Provintien / daer van ick in het naest-vooz-gaende Boeck mentpe ghemaect hebbe.

Oec is sijn Princ. Exe. op desen Gelserschen Land-dach / nebens de H. M. Heeren Gen. Staten / gheautorizeert / alle noodighe middelen te ghebruycken tot afvanchijnghe der Vaert-ghelders in verscheptene Remonstrants-geinde Steden van Hollandt / ende binnen Drecht-aenghecomen.

Cozts nae den Gelderschen Land-dach / is ghevolgt den Overijsselschen / die tusschen Passchen ende Puntteren binnen Deventer is ghehouden / op den welken sijn Princ. Exe. persoonelijck verseggen is / soo langhe besiden stellen de de noodwendighe Land-saeken in Hollandt / onaenghesien de selfde sijne teghenwoozdicheydt wel grootelick waren verheyschende. Op desen Land-dach is oock den Land-dach van Mey by de drosten / Ridderchap / ende Steden / be-sloten ende in-gewillicht het houden des Nationaelen Synodi, als mede datme met alle ghevoeghelike middelen / soude be-aerbeyden het af-dancken der Waert-ghelders. Eine der dype hooft-steden van Overijssel / en heeft tot het houden des Nationaelen Synodi niet wel kunnen verstaen / alle de Predicanten der selfder Stadt Remonstrants sijnde / die oock dooz een langhe Remonstrantie / de welcke sy der Landschaps Vergaederijnghe ober-gaeben / de vozsaken haerer beswaernissen hebben ober-ghegeven / maer is even wel met verre de meeste stemmen de Synodus in-ghewillicht ghelworden / ende inghewillicht ghebleven / onaenghesien dat nae der hand al wederom die eenne Stadt haer misnoeghen hier in be-toont heeft.

Dier is in den beghinne deses jaers eenighe veranderinge geschiedt in de Magistraeten vanden Velt / Ende waeter / ende

1618.

De Synodus Nationael wort inghewillicht op den Ghelderschen Land-dach.

Overijsselschen Land-dach conserveert het houden des Nationaelen Synodi, en bindt oock goet het af-dancken des Waert-ghelders.

De Magistraeten worden sommighen wege in Hollandt veranderd.

onder malkanderen ſoo verdept waeren/
dat ſy ge n publycque Acten Collegialiter
in de adminiſtratye van de politye / heb-
ben willen plegghen / maer hebben haer in
twee deelen gheſcheurt / ende peder heeft
aſſonderlick de ſaeken der Stadt by der
handt ghenomen. Sijn Princ. Exc ver-
ſtaende / dat de partyſchap in die Stadt
ender de burgherpe ende gemeente meer
ende meer toe nam / ende den heur-dach
op den tweedden Januarij deses jaers aen-
ſtaende was / heeft noodich gheacht by
tijts vooz te comen de beſozghelycke on-
hepen / die apparentelick tot rupie van
de Stadt ende conſequentelick tot crenc-
lynghe van den Staat des gheelen Fur-
ſtendoms ende Graeffſchaps / gheſchapen
waeren wt te vallen. Werf ſich der halve
ſyn Princ. Exc. by hoochſte ongelegent-
heyt in epgheuer perſoon op Niemeghen
begheben / ende is aldaer den naechſten
Decembris in den avondt aenghecomen/
ende heeft ſich op de ghelegentheyt van
den ſtaet ende conſtitutye der gheheeler
Stadt Niemeghen gheinfzmeert. Be-
vindinge dat de ſaeken deſer Stadt van
quaet tot erger verlopen waeren / ober-
mits nu de Gemeente geheel ontruſtet/
ende by particuliere billetten tot ſchriſte-
lycke onder-ty pchenynghe ende com-
potten op geruſt was / om onder ſchyn
van verbedynghe haerer priuilegien en-
de cſtatye van oozloghe / den heur van
den Magiſtraet aen ſich te trecken / ende
ſyn Exc. daer van te fruſtreren / niet te-
genſtaende dat de ſelfde in den tyt van
ſeven en twintich jaeren herwaerts / ſe-
dert die reductye der Stadt daer inne
ghecontinueert hadde / met ſonderlynghe
ggenoeghen ende pzyſ der burgherpe al-
daer / ſae noch binne den tyt van twaelf
daeghen vooz den heur vooz twee ex-
pzyſſe Ghecommitteerde gheſolliciteert
ende verſocht was / om op den aen-ſtaen-
den heur-dach eenighe ſekere perſoonen
in zindere / ende te doen ſtellen in den
Magiſtraet der vooz ſepder Stadt : Op
dat des te bequaemer geprocedeert moch-
te worden in de continuatye van de heur
des Magiſtraets / ende by legghynghe
der verrefene differenten ende alteratye/
Soo heeft ſyn Princ. Exc. raetſaem ge-
houden / tot betuygeniſſe van ſyn actyen/
wt den Hove ende Raken-caemer des
Furſtendoms Geldere / tot ſich te roepen
ende te ontvieden / den weere Cancellar

ende eenighe Raets-Heeren / met de welc-
ke hy op den gewooneſicken heur dach/
te weten op den tweedden Januarij (nae
voorzgaende ghewooneſichke convocatye
des Magiſtraets) in de Raet-caemer
verſchynende / Soo heeft hy op den vooz-
mid-dach in volle vergaderynghe by-
monde ghepzoneert ende verhaelt / hoe
ongeen hy verſtaen hadde / dat dooz ſy-
ne Ghecommitteerde de verſhillen tuf-
ſchen de Magiſtraets perſoonen niet en
hadden cinnen gheacomodeert ofte be-
ſlichtet worden / als oock dat hy niet
meerder miſnoeghen / ghebuzende ſyn-
pzeſentpe hadde vernomen / dat niet al-
leen met ſinſtre gheruchten / maer oock
met ſchriſtelicke billetten ende onder-
teykenynghe / de ghemoederen van de
burgherpe gheſolliciteert wierden / om
ſich teghens ſyne intentye aengaende
het aenſtellen des Magiſtraets / te oppo-
ſeren / ende ſyne actyen te infruygheren/
en ſonder kenniſſe van ſaeken / ter plaats
ſe daer ſulx behooft hem daer van te de-
poſſeſſeren / tot bilipendente van de aut-
horiteyt hem als Stadt-houder compe-
terende / ende dat in ſulck een ſaek / daer
in de Stadt haer nu in de ſeven-en-twintich
jaeren wel bebonden hadde / Bes-
geerde daerom te ghebuzen het recht
van aen-ſtellinghe des Magiſtraets / ge-
lyck ſulx by ſyne ſpaciaele commiſſien
vooz deſen alle jaere dooz Ghecommite-
teerde ſoo van buyten / als wt de Magi-
ſtraet gheſchiet was / Bedanche de daer-
omme vooz eerst den gheheelen Magi-
ſtraet van weghen haere dienſten / daer
inne ſy ghelyckelick ende peder beſouder-
ſich in den vooz-ledenen jaere ten beſten
van de Stadt ghequaten hadden / ont-
ſtaende de ſelfde van haeren eet / ende be-
geerende dat ſy wilben vertrecken in een
ander caemer / ende verwachten aldaer
naerder oorde. Dit is gheſchiet / doch
overmits de ſeparatye des Magiſtraets
in tiene ende ſeven perſoonen / Soo ſyn
beide partyen af ghetreden in beſondere
Caemeren.

Wier nae heeft ſyn Exc. de Raets-per-
ſoonen hooft vooz hooft / elck op haere oorde-
dinghe / ingheroeppen / de dize eerſte ghecome-
ſynde in de ghewooneſichke heur-plaetſe /
heeft ſyn Exc. de ſelfde heeten ſitten ende
continueren in haere voozighe anten ende
de bedienynghe : Daer de vier naechſte
volghende Raets-perſoonen / ſynde de
monſtrants /

monstrants / hebben swaricheydt ghe-
maecht om den dienst der Stat aen te
nemen / op de nominatye ende keure van
syn Ex^c. / met willende binnen comen
om sit-plaetse te nemen / hoe wel sy op
vier onderscheydentlike reysen daer toe
versocht wierden / pretenderende dat het
recht van den keur des Magistracts
door syn Ex^c. met den Tresors gheerpi-
reert / ende aen de Chemepus-lieden ghe-
devolbert was / wepgherende der hal-
ven den keur van syn Ex^c. vooz goet te
kemen / ende haer beroepende op de ander-
re hare mede Raets-personen / de rede-
nen syner Ex^c. gheen plaetse ghebende.
Sy syn by dese hare wepgheringhe ghe-
bleven / begeerende dat die andere negen
Raet-personen te gelycke mochten bin-
nen gheroepen ende ghehoort worden /
welck alsoo gheschied is. Binnen gecom-
men sijnde / heeft een der selfder in aller
naeme geproochen / ende in effect geseyt /
dat sy niet en mochten vooz by gaen syn
Ex^c. aen te dienen / hoe dat by de heyl-
same reductye der Stat Diemeghen / on-
der anderen by de capitulatye ghestipu-
leert was / dat by syn Ex^c. d'aenstellin-
ghe des Magistracts verbliven soude /
doch met dese exceptye / ghebuytende den
oorloghe / dewyle dan den Tresors nu een-
ighe jaren ghebuyt hadde / dat daer
door het recht van syn Ex^c. geepndicht /
ende weder aen de Chemepuslieden gede-
volbert ofte verballen was / die der halven
haer recht van den Magistract te kies-
sen nu begeerden te ghebuyten / Jae dat sy
het nu ghebuyt hadden in het aenstel-
len ende electye van den Magistract / ach-
ter-volghende de Privileggen van ver-
heylende keyseren / der Stat Diemeghe /
als eene byse tijt-stat / ghegheven / de
welcke maer by pandschap aen het Her-
toghdom van Geldre was bliwende / waer
van sy sephen de coppe by der hand te
hebben : Derhalven soo vertrouwen sy /
dat syn Ex^c. in ghevolghe van syn vooz-
righe affectyen der Stat bewesen / de pri-
vileggen van de selfde soude conferbere /
ende daer tegens niets doen / ofte onder-
nemen in het aenstellen des Magistracts :
Ende by soo verre immers syn Ex^c. met
desen keur woude voortgaen / Soo pro-
voeerden ende appelleerden sy hier oec
aen de Heeren Staeten Gheneael.

Hier op is by syn Ex^c. gheandwoort /
datmen hem groot onghelyck dede / als

men onder de Chemepuslieden wtspreyde /
als of hy ghecomen ware / om de Privile-
ggen van de Stat te vernietighen ofte
t'usfingeren / daer doch sijn intentye
ende meynunge veel meer was strecken-
de tot vermeerderinghe harer Privile-
ggen / hebbende sulkes laeten blijken in
alle sijn vooz-gaende actyen / hi nerges
anders toe en strecken / dan tot conferba-
tpe van haere gerechticheden : Maer dat
het ongherijnde ende onrechtmactighe
weghen waren / alsoo met der daet hem
te willen ontfetten van sijn recht / ende te
verhinderen sijn continuatye van pos-
sessie over d'aenstellinghe van den keur
des Magistracts / de welcke sy selfs / die
hem nu tegen-sprecken / noch vooz wep-
nich daeghen in den Macghe by hem ghe-
solliciteert ende versocht hadden / met i-
hibitpe van de naemen der personen die
sy daer toe bequaem gheacht hadden /
Ende alsoo den oorloch noch niet gecyn-
dicht en was / ende dat hy sedert den
Tresors continuelick by sijn recht verble-
ven was / gelyck haer selfs kennetich
was / So vermeynde syn Ex^c. dat hy niet
en dede d'welck na rechten onbestandich /
ofte met de Privileggen strydich was /
Doch in dien sy meynden / dat het anders
behoorde te gaen / dat hy wel liden mocht /
dat het gebuyt vierde ter plaetsen daer
suler competeert / om niet kennisse van
saeken daer in ghedaen te worden na be-
hooren / haer vermaenende wel toe te sien
niet te doen ofte vooz te nemen tegens sijn
ne authoriteyt / ofte yet te usurperen als
Magistraeten waer door confusie soude
gherauseert worden / ende pericul vooz
haer selfs / by soo verre sy niet daetelich-
heyt pets souden willen attenteren te-
gens d'authoriteyt van den Magistract
by syn Ex^c. inghestelt / den welcken hy
vermeynt ende ghesummet was in haeren
staet te maintaineren ende te beschermen
vooz ghewalt / anders gheenen Magi-
stract kennende / dan den teghenwooz-
dighen / houdende van onweerden t'gene
by haer / ofte eenighe van de Chemepus-
lieden ghedaen was inde verkiefinghe
van Magistracts personen / die syn
Ex^c. verstant dat in een ander Caemer /
op een onghewoonelike plaetse ende tijt
gheschied was.

Hier op heeft syn Ex^c. versoght / dat sy
haer naerder bedencken wonden / de ghe-
wesene litmaeten des Magistracts wt-
getreden

1618.

verke Deber-landen rechte doort gheheer-
 lich in combuſtpe ende brant ſtaende / ſulke
 he ſulpher-priemen / als deſe VVaech-ſchae-
 le is / niet en behoeven. Hy boecht daer
 noch by / Dat de Paſquillen nergens ſo
 ſeerre in ſwanch en gaen als te Roome /
 Maer even wel en darf Paſquillus daer
 niet anders ſpreken als binnen ſimonds /
 men darf daer de Paſquillen niet brucke:
 Maer dit Paſquil / de VVaech ſchaele, is
 nu ten tweedden male ghebruct / Ende
 niet in het hemeliche verbeſt ende ver-
 fouden geſchinnen pſecht te doen in ſulke
 he materpen / Maer het is openbaerlich
 vercocht ende het woort noch daeghelich
 vercocht. De brieven diemen gheſchreven
 ende gheſonden heeft om de ruppen ofte
 alreets vercochte boeckens in te raepen /
 nergens anders toe diemende / dan op
 de ſelſde te doen dierder vercoopen / ende
 des te curieuſer te ſoeken. Derhalven
 verſoecht ſijne Edelheyt / dat by de E. W.
 M. Weeren Staet meer ernſt ende pber
 hier in moghe ghebruct worden / ende
 alſoo de publicatpe in verſchepdene Pro-
 vintpen ende Steden niet eens gedaen en
 is / dat ſulkes alſnoch tot contentement
 van ſijne M. mochte in het werck geſtelt
 worden.

Doort ſoo heeft ſijne Edelheyt hier
 noch by gheboecht / dat hy expreſ bevel
 heeft van ſijne M. de Heeren Staten aē
 te dienen / dat in ſoodaenighe vooz-bal-
 lende ſaken / alſer queſtpe is van de Lee-
 re ofte Religie / Soo brenghet ſijne M.
 ſulcx aen de Docteurs ofte Gheleerde in
 de Godtheyt ende W. Schriſtuppe / hem
 ſelven in ſulker ghelegghentheyt houden-
 de te ſijn Membrum, non caput Eccleſie. Een
 litmaet niet het hooft der Kercke: Maer
 alſer te handelen is de rebus quæ exterioris
 policie ſunt, Van ſaeken die de wtwendighe
 politpe aengaen / daer in ghebruct
 de ſelſde hare ſoberaine autoriteyt.

Als de Dupbel in de Kercke (in de welcke
 he nu God de Heere ſijnen heylighen ſeg-
 ghen der eenicheyt ende der vrede geze-
 hen heeft) op de haene brenghet ſubriles &
 mutiles quaſtiones, Subtile ende onnutte
 queſtien / die ghemepnelick ſijn beginſelen
 van ſcheuringhen / Soo iſt dat de Co-
 nijnck / nae ſijne Conincklike macht / Ob-
 ſtat Principijs, De beghinſelen daer van
 teghen ſtaet / Doch niet hier in doende /
 dan met het advijs ende vooz-gaenden
 raet van Gheleerde / Godſaelighe / ende

wiſſe Mannen: Maer als ſulck een quaet
 wat wyſe gheloopen ende verre gheco-
 men is / ende alreets een groot deel van
 den Staet heeft inghenomen (daer van
 God lof / de Conijnckelicken van ſijne
 M. 1602 ſijne voozſichtighe regieringhe
 by ſijn) Soo oordeelt ſijne M. (ghelyck
 alreys ende over al by de Chriſtenen is
 ghepraeticeert ghewoest) dat men ſijnen
 toe-blucht moet nemen tot de Synodale
 vergaderinghen / die gheappropieert
 moeten ſijn nae de ghelegghentheyt van
 het quaet / dat is te ſegghe / Clariſcacie, als
 het oncrapt maer eers begint op te gaen /
 Provinciaele Synoden / als het verder ghe-
 loopen is / ende Nationale, als het gheloo-
 pen is van d'een Provintie in d'andere /
 ende als het heeft het geheele lichaem be-
 ſmett ende vergifticht. Ten deſen aenſie-
 ne heeft ſijne M. de Staeten gheadvieſt
 tot het houden eenes Nationaelen Syno-
 di, ende heeft ny bevolen het ſelſde hier
 wederom te repeteren ende erhaelen / als
 ſijnde het eenighe ende alderbeſte remedie
 tot ghemeyninghe deſes quarts / Soud-
 der nochtans daerom wt te ſuyten de
 andere ghewooneſche trappen van par-
 ticuliere Synoden / ende Claſſen / die al
 bereyſelen ende vooz-boden ſijn der
 Nationaelen Synodi.

Coninckelick ſoo boecht ſijne Edelheyt
 hier by tot een beſuyt / ende ſeyt / dat In-
 diende Weeren Staeten voorzaen in ere
 ende in achtijnghe wouden ſtaende hou-
 den de Alliantien ende Verbondenſſen
 (by de welcke ſy ſoo wel ghevaeren ſijn)
 Soo moſten ſy vooz eers ende vooz al de
 Ghereſameerde Religie ſuyver ende on-
 verbaſcht ſien te onder-houden / dewijle
 de ſelſde is het principael / iae het eenighe
 ghe fundament der confederatpe die nu
 noch is tuſſchen den Conijnck van Groot-
 Britannpen ende deſe Landen. De Coni-
 ghinne Elſabeth Hoogh-Aoffelicker We-
 dachteniſſe (ſeyde d'Ambaſſadeur) of ſy
 wel haer principael ooghe-merck hadde
 op uwe verbolghde Kercken / Soo hadde
 ſy noch eenige andere intereſten in de ge-
 mepne ſaeken den gemeynen vband be-
 treffende / maer de Conijnck mynen M.
 ghenietende den gheluckſaelighen ſegen
 der Vrede met al de werlt / (den welcken
 hy oock gheſinnert is te onder-houden / ſo
 veel als hem God de Heere ſijnen ſegghen
 daer toe gheben ſal) en heeft teghenwooz-
 delick gheen ander different met uwe
 vbanden /

1618.

byandē/als het different van de Religie:
Alsoo dat alles watmen af-treect ofte
besnijdt van de supberheyt der Religie/
dat vermindert ende snijmen af van de
cracht ende vigeur van uwe alder-beste
alliantie ende confederatie.

Wat het Boerken/gingemt de VVaech-
schaele aengaet / Dat is coets hier nae in
het Francops overghesett/ghedrukt/en-
de veler weghen vercocht gheworden:
Daer over d'Ambassadeur Carleton we-
derom sijn clachte ghedaen heeft by de
C. V. M. Heeren Gener. Staeten/Wat
andtworode dat haere C. V. M. daer
op ghegeven hebben / ofte wat daer
in ghedaen sy/ dat en hebbe ick noch niet
kunnen vernemen.

De Coninck van Groot Britampnen
heeft al sijnē onderstaeten verboden haere
kinderen nae Leyden ter schole te senden/
byeevende dat sy de opinien Arminij ende
Vorstij aldaer souden indyjnicken. Der ge-
lycke voorsicht hebben oock de Ghere-
formeerde Kercken in Brancherijck ge-
bruycht.

Het scheen wel dat de Remon-
strantsche Overieheben haer so-
nigher weghe wat maetigher
begosten te draegen teghen haere
re claegghende Contra-Remonstrantsche
Burgheers / als sy tot noch toe ghedaen
hadden / als onder andere die van den
Bziel/die verclaerden te vreden te wesen/
dat aldaer twee Predicanten (synde no-
toirlick van het ghevoelen der Contra-
Remonstranten) souden beroepen/ende in
de publycke Kercken te predicken souden
toe-ghelaeten worden/mits conditie/dat
sy Broederschap houden souden met de
Remonstrantsche Predicanten aldaer in
dienste synde / ende beloofden in Ouder-
hijnschap ende Diaconyschap te houden
gelijckmaeticheyt/ Te gelijcke haer vooz-
schijpbende hoe sy haer in het predicken en-
de verhandelē van de differentiaele pun-
ten souden draghen/ &c. Welcke conditio-
en de Contra-Remonstranten nozdeel-
den sodanich te wesen / dat sy de selfde
met goeder conditie niet en konden aen-
nemen/ niet verstaende hoe sy (nae ordie
der Ghereformeerde Kercken) souden
Broederschap kunnen ofte moghen hou-
den met die gene/ die van de supberheyt
der oude waere/Ghereformeerde Religie
in vele stucken gheheel wjt waeren af-

gheweken/ ende met de Kercke noch niet
versoent en waeren/ ja oock als-noch het
minste teecken van tot versoeninghe ge-
necht te wesen / niet en gaeben / maer
veel meer betoonden te willen blyven in
haere misverstanden/ sonder eens te pre-
senteren/ dat sy haer het oordeel des Na-
tionaelen Synodi wouden onder-werpen.

Maer verscheptene Remonstrantsche
Steden hebben ooc betoont/dat sy geen
sins ghesummet en waeren af-stant te doen
van haere aenghebanghene proceduyzen/
maer veel meer / dat sy daer by wouden
vol-herden/daer quame van watter van
comen mochte/ blyckende by dese procu-
ratie ende verbaet by verscheptene der
selfder Steden op-ghericht / ende elck
haere Ghedeputeerde tot de dach-vaert
gaende/mehe ghegeven.

W Burger-Mepster/ & Sche-
penen/ Raden/ende Broedt-
schappen der Stadt M.
verclaeren/ dat also nu sche-
ren tijt herwaerts / verschepten saken in
de Landen van Hollandt ende West-
Frieslandt voozghevalen ende by de hant
ghenomen sijn/ directelyck stygende te-
ghens de Souverainiteyt / macht/ende
Authoziteyt van de Edele Mogghende
Heeren Staten der selver Lande/ Vre-
den / Wygheden / ende Privilegien/als
oock vande Steden ende leden van dien/
midtsghaders de Onie / verdraghen ende
Recoorzen tusschen de Provintien onder-
linghe ghemaeckt ende aenghegaen / son-
der dat alsmoech daer van eenighe behooz-
lycke reparatie is ghedaen/ende dat noch
erger is / teghenwoordich diversche ghe-
ruchten ghestropt worden. Daer by de
Provintie van Hollandt ende West-Fries-
lant / ende eenighe goede Steden van
dien met datelichheden worden ghe-
drecht waer teghen hooch-noedich is/
dat met ernst ende behoozlycke middelen/
tot voozstant van des voorsz. Landts
Steden ende leden van dien Authozi-
teyt/ende gerechticheden worde verstenē
Ende die ghene die op de selve teghen-
recht ende oude voozschreiben Tractaten/
Onie / ende Recoorzen niet willen atten-
teeren / by publyque Authoziteyt wer-
den teghen ghestaen: Soo ist dat wy naer
goede deliberatie van rade / ende goede
voozsichticheyt van deser Stede wegen/
onse Ghedeputeerden / die ter dachvaert
arr r r sijn ofte

1618.

Verbant ee-
nigher Re-
monstran-
sche Steden
in Hollandt.

Verbant
niste eenighe
Remon-
strantsche
Steden in
Hollandt.

Brilische
moderatpe.

1618.

zijn ofte sullen worden ghecommittēert/ by desen authoriseren ende volkomen macht gheven / ghegeneral ende special om met de Heeren/Edel/ende Ghedeputeerde by andere Steden te helpen adviserē/beraedschapen/ende resolveren op alfulke middelen / als tot teghenstant vande voorszeyden Proeeduren alreede/ by de handt genomen ofte noch te nemen/ zijn dienende / ende de selve met alle bequaemheyt in t'werck te helpen stellen/ tot voorstant des voorszeyden Landts/ Steden/ ende Leeden / Authoriteyt/ byzhept / ende gherechticheyt / ende onderhoundinghe vant die voorszeyden Vriē/ Cractaten / ende Confederatien / ende daer over makenderen te voorszien ende versekeren met alfulke beloften van bystant/hulpe ende indenniteyt/ alsinen bebinden sal noodich te zijn ende te behooren / ende ghegeneral om alles te moghen doen/ dat wy collegialiter selfs present zijnde/desen aengāende / eenichsins souden moghen helpen adviserē / resolveren/ende doen effectueren:

Belovende alle t'gint by onse voorszeyden Ghedeputeerden / int gheene voorszeyden is/ alreede is helpen adviserē ende resolveren/ende alnoch sal worden gheadviseert/gheresolveert/ ende int werck gheselt/voorz goet / vast/ende van waerden te houden/ sonder daer teghens te doen directelyck ofte indirectelyck/ ofte ghedogen ghedaen te worden tot eenighen tijden: Ende oft gevele/ dat Godt almachtich verhoede / dat pēmandt van onse voorszeyden Ghedeputeerden/ die ter vergaderinghe vande voorszeyden Heeren Staten ter saecken van desen ofte vande propositien/remonstranten/advisen ofte resolutien / by de selve van onsefent weghen tot t'Landts dienste bymoechich soude moghen inghebracht worden/ als dat behoort/ by weghen van feyten ofte rechten binnen ofte buyten dese Landten tot eenighen tijden worden gheusesteert/ gheinguetert/ ofte beschadicht/ in lijf ofte goet/ diensten/ fact/ ofte offitien: Soo nemen wy t'selve aen tot onsen laste/ om t'selve af te weeren / ende behoortlyck te doen repareren / ende vergaeden/ houdende t'selve in allen schijn oft sulck te gens den fact ende welvaren deser stad: gheschiedt ware: Onder verbandt van alle Stadts goederen/ als naer behooren. Des t'vriende hebben wy teghel der

saecken des voorszeyden Stadts hier beneeden opt spatium ghebzucht / den 14. Maj Anno 1618.

Dier syn op het eynde des naest voorszeyden Jaers/Als oock in den beghinne deses Jaers 1618. vele ende verschedene vergaderinghen der Ambassadeurs ende ander Heeren ghehouden / ober het siffen ende neder-legghen der crighen ende der oorloghen in Itālien / Soc tusschen den Cerst-Hertoghe ende de Venetiaenen/ Als tusschen den Conijck van Hispanien ende den Hertoghe van Savoyen. Des Conijcks van Brancherijcks Ambassadeur heeft grooten vlyt aengewendt / om de partpen te brenghen tot het aflegghen der wapenen / ende restitutie van de Steden ende vasticheyden beyder sijts/ mitsgaeds tot af dānynghe van beyder sijts crijchvolck / ende dan de saecten Principale voorsz den Keyser te laeten af-disputeren/achter-volghende het verdrach van Akte, in het jaer 1615. opghericht. De Gouverneur van Milaenen heeft sich wel ghelacten/als of hy willich was dit nae te leven/ belovende elcke repse Verceyl met S. Germain, ende Oneglio te verlaeten/ maer syne werck hebben veel anders bewesen / want hy heeft noch in den beghinne deses Jaers Verceyl a novo gheprobandeert / ende met ammutie van oorloghe versien ende versozght / als of het eene belegheringhe hadde te verwachten ghehat/wepgherende syn volck af te dānken tot dat de Hertoghe soude gheheel ontwaepent syn/ daer in de Hertoghe sich grootelickes beswaert bont / de Spaensche beloften niet vertrenwende/ onāenghesien de Conijck van Brancherijck belooft hem te guaranderen.

Dat het den Spanjaert al by wat te gen de boest was eenen vasten vrede met den Savoyaert te maken / dat vlijck ghenoechsaem wt dese Oratye des Hertoghen van Lerma President in den secreten Raet des Conijcks van Hispanien:

Ick wilde liever in desen crigh eenen Executeur wesen van t'Conijck beswell dan eenē raetsman: Pict te min om raet ghebrāecht zijnde/ ober een saecke van groote importantie/so sa ick oprechtelick ende ter goeder trouwe/ als een lief hebber des Conijck / ende des

Dabrilant.

1618. Vaderlants toestaet / mijne meynunghe
verclaren. De vraghe dan is / of men de
Wapens sal neber legghen / ende of men
dit engelych / van den Savoyard sal dis-
simuleren ende vergheben / overmits de
Italiaensche Dofsen / ende bysonderlich
syne Deplicheyt door eenen expresse nua-
cius / sulcx opt hoogste versoucken / Ofte
dat men veel meer / den crygh gheluckich-
lich vervolgende / de Savoyard sal beroo-
ven van alle syne Landen / ofte ten min-
sten van een goet deel der selver / Op dat
alsoo t Hertoghdom van Milanen (aen
welches bewaeringhe al byz wat veele
ghelegghen is) bebydt by van synen over-
last ende anval. Want de saken zyn zoo
gheschaepen met t selve Hertoghdom / dat
het te rechte gheacht mach worden / als
de stentel van alle de Spaensche rycken /
door welches beneficie / Spaeynien de
directie heeft in de haven van Genua / ende
allerlepe commoditeyten becomt wt de
Middellantsche Zee / ende in tijt van vze-
de groote ryckdommen erlanght van de
coop-luyden / in tijt van oorloghe de
Hepz-leghers / soo te Lande als ter Zee /
can overhizinghen in verscheydene lan-
den. Door t beneficie van t selve Her-
toghdom / wordet verwaert het Conynck-
rycke van Naples / tot het welcke men an-
dersins swaerlyc can comen / om de groo-
te stromen van de Euxreensche Zee:
Door t beneficie van t selve canmen t al-
lentijde Duytsche ende Duytscherse
crysluyden lichten / heylleghers in Vlaen-
deren ende Duytslandt over senden / de
gheconfedereerde Dofsen hulpe toefchic-
ken / ende van die wederom ontfanghen.
Iae wat meer is / gantsch Italien vzei-
delen / datse haer teghen Spaeynien niet
en durben verheffen. Wat de saecke selfs
aengaet / indiennen de parteyen genouch-
same cautie can stellen / soo sal ich d'eerste
zyn / die tot vrede raeden sal / wenshende
dat wy adem scheypende van dien swa-
ren crygh in Nederlant / ende van stoz-
tinghe van Chyzelich bloedt / ons ghe-
walt ende macht van wapenen keeren
moghden teghen d'ongheloofighe. Maer
ich en sie geen ghenouchsame cautie in de
voorz-ghefelde conditie van vrede. Dat
des Paus Noncius belooft / dat de Savoy-
ard soo haest hy verlost sal zyn van de
vrees der Spaignaerden / de wapenen sal
aflegghen / ende sich vertoonen een getrou-
bloedt verwaent ende dienaar des Co-

ninck / ende dat hy voort-aen niets atten-
teren en sal teghen het Hertoghdom van
Milanen / ende synen tweeden soone / als
gheslaer / int hof van Spaignen sende /
ende daerentussche geen mentie en maect
van de Francoisen ende haere vryntschap
te verlaeten / ende die geen hulpe noch by-
stant te willen doe / of by misschien quame
om Milanen aen te tasten / hier in open-
baert sich t bedroggh / soo dat hy wel wt-
sinnich moet zyn / die hem gelove toefstelt.
Ten is niet te vergeefs gheschiet dat d'o-
verledene grave van Fuentes / niet langhe
gheleden / vernemant heeft / dat men sich
soude wachten voor den Hertoghe van
Savoye / den welken hy sekerlich wiste
wat in t hooft te hebben met de Francoi-
sen / tot verderf van Milanen. Wy en
dunct oock niet / dat die cautie ghenouch-
saem by / dat hy synen soone in t hof van
Spaignen sal senden / als gheslaer / want
dien eeren soone / de andere / insonderheyt
den onotsten t hups wensende / sal soo wep-
nich des Vaders voornemen verhinde-
ren / als Franciscus I. verhindert is ghe-
worden door syne soonen / welker twee
hy Carolo V. hadde ghegheven tot onder-
pandt / dat hy de Wapens teghen de
Spaignaerden niet nemen en soude. Ex-
empel daer van heestmen oock in den
Prince van Orange / die wel synen soone
by den Conynck hadde ghelacten als gh-
selaer / maer nochtans heeft hy hem in
Nederlant wederstant gedaen / ende heeft
het houwelijck niet des Conynck van
Oranckryck wille / met de dochter van
Bourbon / bebozert / teghen onses Co-
ninck wille / waer mede hy veel quaets te
weghe ghebracht heeft.

Dat de Savoyard t selve in den sin
heeft / blycht ghenouch al waert alleen
daer wt / dat hy sich voor den Conynck
verneederende / geer giffentisse en soecht /
maer by syne Wyanden sich verboeghen-
de / den Spaignaerden soecht als eenen
schizick aen te jaegghen / door haere Wa-
pens / ende dien te dwinghen niet alleen
tot een schandelicke / maer oock onsecke-
re Vrede. Des Conynck autoziteyt is
genouch geerrecht door de Nederlantsche
Trefues / Welcke nochtans alle Spai-
naerden / om des oorloghs swaricheydt /
wel dienstelich gheacht hebben. Indien
men nu oock bestant machet met den
Savoyard / so en sal voort-aen gheen soo
swacken Wyandt zyn / of hy sal wel pers
der ven

verben attenteren teghen den welbaert des Rijcks. Dit bijhele alreede aen de Italianen/welcke den Spaignaerden dese macht benijdende/ teghen de selve hebben te hulpe gheroeven Joden ende Coreken / soo dat ten 3p Godt synen heylighe Engelen den Conijck Verwaerders verleen / het peryckel niet te ontkomen en 3p.

Indien men dan vraecht / watmen doen sal? soo antwoorde ick datmen den pays niet afflaen en sal/ indien genouchsamen cante ghegeven worde / maer dat sulcx niet gheschieden en can / ten 3p die Casteelen ende Fortereffen / hier toe bequaem ghebonden by den Veltoversen/ den Conijck overgelevert worden. Des Sabopards trouloosheyt is nu soo bekent/ dat dit versuch der Spaignaerden by jederman sal gheprobeert worden. Indien de Hertoghe dit afflaet / ende t Spainsche garnison in die Casteelen niet en wilt inlaeten / so behoortmen den oorloghe te continueren / ende niet op te houden/ booz dat sulcx als gheseyt / toegelaeten worde/ want sulcx des Conijck digniteyt bereyscht. Het welcke met soo groot peryckel niet vermenght en is/ als sommighe meenen. Mae dien wy gheen vrendt goet en soeken tot ons te trecken/ maer het onse te bewaeren/ ende also de justitie op onse zijde hebben. Daer en is oock aen t gheluckigh succes niet te twijfelen / ten 3p datmen den Sabopard machtigher achte als den Conijck/ die van de wapenen niet desisterende/ den Sabopard lichtelick overweldighen can. Die de wttheemische macht/ als der Francoisen en Italianen/ soo hooge verheffen/ moeten ghedencken / dat Franckrijck tot hooft heeft een Vrouwe/ ende seer geswact is dooz inwendighe dissensien/ om de parturbatie in de religie : Dat Italia rontsom omringelt is met Spainsche Fortereffen / ende soo outstelt dooz d' onverwachte doodt des Conijck van Franckrijck/ dat het teghen den Conijck niet en sal durven aenhangen. Hier dient alleen op ghelett / datmen eenen machighen heyligher hebbe / ende die Soldaten daer by voeghe / diemen tot nu toe in Nederlandt heeft onderhoude/ van velt/ Quersien ende onkosten sullen die nu saem versorght worden/ nu Spaignen van den wttheemischen oorloghe bezeyt is. De incommoditeyten van den oorloghe/ sul-

len meest op des Sabopards lant vallen. Selden presenteren sich ghelegentheden om yet goeds te verrichten/ verhalde en niet en men niet versuimen/ maer die niet beyde hande aenbatten. Die meent datmen Italia sal conuen dwijnghe sonder oorloghe / die toont sich in swereltsaken gantsch onerbaeren. Dit is dan mijne onveranderliche meeninghe/ Ten 3p dat die Fortereffen/ om welcken wille Milan inghedurighe vrees moet wesen/ van den Sabopard ingheruynt worden/ datmen in geenderley wijse vrede en sal maeken / ende datmen geen andere cantien van pacificatie en behoort accebeerden / al ist schoon dat die van den Nuncio des Paus worden voozgheselt/ maer datmen resolut den oorloch moet continueren / niet wachende te t dat de Conijck in Franckrijck jaerigher worde/ ofte van den Sabopard inghenomen ende opgeheft worde/ ende naemals de Conijck en behoebe over de Alpes te klimmen/ daer hy nu / de Conijck noch een kindt wesende / syne tenten slaen can op s'vands bodem. Woven allen sal de Conijck nu bedencken / wat bequaeme ghelegentheyt dat hy heeft / om sich den wech te baenen / tot de Monarchie des Keyser-ryck/ en hoe wel te tijde Godt de raet slaghen des Conijck Henrici 4. heeft verstroyt ende te niete ghemaecht: Item/ Dat Franckrijck nu sonder hooft is/ Italia in eyghf-saken gantsch onerbaeren: Duytschlant verbept met versheydene dissensien/ de Turck dooz d'Orientalsche oorloghen gheswact / over al soo cleyne macht/ ende soo groote confusie/ dat niemant en sal ghebonden worden / die sich lichtelick teghen des Conijck macht sal derben verheffen. Daer beneffens/ dat den Conijck sodanich onghelich 3p geschiet / datmen niet alleen redenen heeft om den Conijck tot waecke te bewegen/ maer oock ghebonghelijche oorlogen/ om by peder man de continuatie des oorloghs te excuseren / dat des Conijck onderdom sodanigh is/ dat alle die ghene/ die de Majesteyt ende eere van de religie soeken te werffen/ oordeelen/ ende van gantscher herten wenschen / dat hy/ om eere te behaalen/ met vollen loop sich daer toe behoort te begheben.

Alsoo sal gheschieden / dat volbroecht sullen worden / vele seer gheleerder mannen voozsegghinghen ende prophetien/ ghenomen

1618.

ghenomen wt de hemelsche obseruation/ ende den verwerreden staet deser tijden: Ende dat die Heerliche provincie van Spaignen / verlost zijnde van t'jock der slavernie daer sy mede verbruicht is ghe- weest van anderen/sal slazeren/ende haer rijcke verbruyden tot de Wterste grensen des aertbodems/ nergens in gherijnger wesende/ dan de Monarchie der Persen/ van Macedonien/ ofte der Romeynen.

De Prince van Oran-
gen door-
treft de
grenzen van
Over-
ijssel

N A e eyndijnghe des Over-Ijsel- schen Land-daechs / Is sijn Princ. Exc. van Deventer ge- reysd op Zwolle/van Zwolle op Hasselt/van Hasselt op Campen/ daer de gheheele Magistraet/ Voetschap/ ende alle de Predicanten/ Kercken-raed/ en- de andere Officieren / de saccke der Re- monstranten soo waren toeghedaden/ dat die ghene die van de oude Ghereformeer- de Religie sijn/ aldaer veel hebben moete lijden/haer niet alleen benomen sijnde ha- re goede Predicanten / Maer oock niet mogende in hupsen vergaederen/ om Go- des woort te hooren predicken / ofte de H. Sacramenten te ghebruycken : Iae verscheptene eerliche Burghers/ pveren- de in de oude ware Ghereformeerde Reli- gie/ sijn in sware gelt-byeucke verclaret/ Eenighe ghevanghen/ ende ghebannen/ om dat sy pets ghespjooken ofte ghedis- puteert hadden teghen de Remonstrant- sche Predicanten aldaer/ ofte teghen den handel des Magistraets/ Ofte om dat sy ghesolliciteert hadden te moghen hebben ofte beroepen eenen Predicant van de oude Ghereformeerde Religie/ Eenighe om dat sy in eenes eerlichen Mans hups waren by den anderen gheweest/ daer ee- nen Ghereformeerden Predicant van hups- ten was byghecomen / sonder dat hy nochtans daer ghepredicht hadde.

Deze goede burghers / die aldus ghe- perst ende gepzaemt wierde/ verlanghden (als bisschen na waeter/ op de comste van sijn Princ. Exc. in hare Stadt van Ca- pen verhopende dat hy den Magistraet aldaer soude veranderen/ en tē weynichste eenighe daer in stellen / die de oude Ghe- reformeerde Religie toeghedaden waren/ Maer sijn Exc. is / sonder eenighe ver- anderijnghe aldaer te doen/ daer t'schep- ghedaen / ende op Amsterdam ghereysd/ Alleen den Magistraet van Campen ver- maenende/ haer moderact/ ende belecde.

De Campen
worden de
Contra-
Remon-
stranten seer
bydoest.

lich te draeghen teghen de Contra-Re- monstranten/ d'welck sy wel beloofden te sullen doen/ maer de daet en isser niet op- ghevolght/ haere Remonstrantsche Pre- dicanten hadden haer te seere ingheng- men : Oock hadden sy daer selfs eenighe tot auten ende Officieren ghepromodeert/ die sy nu niet en dorsten vertoornen/ ende nochtans moesten vertoornen / indien sy geslaent hadden/ in haren Arminiaensche pver.

Den dize-en-twintichsten van Mey is sijn Exc. van Campen op Amsterdam ghetrocken. Als hy tot nae by Muiden was gecomen/ Soe quamen hem aldaer te ghemoete een groot ghetal Jachten/ die des moeghens van Amsterdam ghe- scipt waren. Als de E. Heeren des Ma- gistraets binnen Amsterdam verwitticht waren/ dat sijn Exc. voor handen was/ Soe hebben sy sulcx daetelick de Colo- nellen ende de Capiteyns der burgherpe- laeten weten / Op dat sy de Schutterpe- souden in wapenen doen comen/ d'welck daetelick geschiet is/ elck een willich sijn- de om den Prince van Oranpen op het magnijfijckste in te haelen/ vele/ niet alleen Capiteyns ende Officieren / maer oock Burghers ende coop-lieden vercierden haer met Oranpen pluppen ende flupers/ elck een was op sijn schoonste ghecleedt. Daer waeren twintich Daendelen Bur- ghers/ ende dize compagnien Soldaeten op de beenen. De Burghers stonden op de markt / ende van daer af laert het waeter / ende op de nieuwe/ oude/ ende Papen-bzugge. De dize Daendelen Soldaeten stonden van den Riesel aen de west-spde/ tot aen de Derckens-flups.

De Colonel Iones VVijst is met vier Sloepen sijn Exc. een groot stuck weech- te ghemoete ghevaeren/ in peder sloep wa- ren ontrent twintich wel-ghemonteerde Musquettiers / ende Roepers/ ghecleedt met ee besouder maeksel van Roerheng/ de E. Heeren der Admiraliteyt toe- co- mende. Als de Colonel Iones VVijst aen de jacht van sijn Exc. was ghecomen / soo heeft hy sijn Exc. met groote eerbiedij- ghe ghewillecomt. Op stroom comende/ tradt sijn Exc. wt sijn jacht ober in de floupe van den Colonel. Daer waeren een groote menichte van jachten met ge- schut versien / als oock eenighe groote schepen / die op Guinea / ende op westen vaeren/ die alle gaer al haer gheschut af- schooten/

1618.

Sijn Exc.
verreichte
van Cam-
pen op Am-
sterdam.

Daer hy
seer triump-
hantelick
wozt in-
de-
haelt.

Mer in
schooten/

1618. ſchooten / nae dat de Colonel Ionas VVick haer een teeken ghegheuen hadde / hier bleef op de ſchepen alle de trompetten VVilhelmus van Naſſouwen ende elc beuees ſijn Exc. de grootſte cere die hy conde.

Het was vijf myzen nae den mid-dach eer ſijn Exc. binnen Amſterdam quam. als hy de nieuwe brugge paſſeerde / Soe loſten een groot deel Muſquetiers / die in de ſchepen waeren / haere Muſquetten / ende daer onder ſpeelden ſes ſtukken grof gheſchuts op de nieuwe brugge / Hier op volghden ſtraer alle de Burghers die in wapenen waeren / als oock de dype compaguyen Soldaeten / elck ſijn muſquet ofte roer ettelicke maelen los brandende / twelck een groot ghedonder ende ghebruyen maecte dooz de ganſche Stadt.

Nen den dam was eenen ſtepgheer ghemaecht / met blaen laeken ober-decht / Hier ſtonden de E. E. Heeren Burgher-Weſteren ende Regierders der Stadt Amſterdam / met den Schout / ende den gheheelen Magiſtraet / oock de Colonellen / Capiteynen / ende Officiere der Burgherye / om ſijn Exc. te ontfanghen ende te wille-comen: Dit op het beſteſte ghedaen weſende / Soe waſſer recht vooz de Waeghe / nae by de ſtepgheyinghe daer de Prince was op-gheromen / een ſtella-gge ghemaecht / op de welcke de Reden-rijckers van de Camer in liefde bloeyende, een ſchoone vertooninghe ghedaen hebben / tot recreatye van ſijn Exc. Waer van dit de ſomma was / Iupiter ſittende op den Trent preſenterde ende gaf ſijn Exc. het Prinſendom van Oranpen. Daer was eenen Arcus triumphalis op-gericht / daer deſe waorden op-geſchreuen ſtonden:

BENEDICTVS Qui VENIT
IN NOMINE DOMINI.

Dat is te ſegghen/

Gheſeghent is hy die daer comt in den naeme
des Heeren.

VAn wegghen de Stadt Amſterdam wiert ſijn Exc. ghepreken- teert eenen guldenen Orangpe appel / met gheluckwenschinghe van een gheluckſaelige regieringhe deſes Prinſendoms / ende anderer Landen ende heerlicheden. Deſe vertooninghe on-

trent een halve myze gheduyt hebbende / ſoo is ſijn Exc. van den E. Magiſtraet / Colonellen / ende andere Officiere der Stadt / ghelepd tot ſyn loghement / paſſeerde ober al dooz de Burgher-Schutterye / die alle gaer los ſchooten / als ſijn Exc. haer vooz by was.

Nae by het Prinſen / hof hadde de Vlaandſche Camer eenen Arcum triumphalem op-ghericht / ende daer wiert oock een vertooninghe op een ſtella-gge ghedaen / daer op deſe warden gheſchreuen ſtonden / begrypende in het corte eene dat aldaer betont wiert:

Menenius Agripp' t' opzoerich Roma ſilbe /
Veloſd' hy d' oude wet getrou' in voer-
ren wilde.

Alſoo nu Naſſaw-Helt be-puert ſ' Heer-
ren werck /

Strijdt (ſoo hy trouwlich plach vooz
t Land) nu vooz de kerck.

Als ſijn Exc. nu in het Prinſen Hof was / ſo ſchoten alle de ſchutters die hem tot daer toe gelepd hadde / hare roers en Muſqueten af tot dype mael toe / ende doe vertroek een peder onder ſijn Vaen-
del. Sijn Exc. lach in de venſter / ende ſach de twintich Vaendelen der burgher-
ren / ende de dype Compaguyen ſoldaeten vooz by ſyn Logement trecken / daer in hy een goet ghenoeghen hadde.

Midler wyle quam haer ſeer heerlich te waeter vertoonen de Neder-Duytſche Academie. Het wapen van den Prince van Oranpen quam vooz aen / ende daer op volghden de wapenen van de ſeden Pro-
vintpen / alle gaer ghehecht ofte vaſte ge-
maecht aen een ſnoer van Orangpe co-
leur / beduppende de eenichepd der ſelfder Pro-
vintpen met den Prince van Oran-
pen.

De ordze van de hoven-ghementio-
neerde vertooninghe was deſe / in de eer-
ſte ſchuyte waren Mulicanten, die op aller-
ley Muſiek-inſtrumenten ſpeelden / ende
een ſeer ſchoone Harmonie maechten.

In de tweede ſchuyte was afghebeel-
det de oude Prince van Oranpen / Gali-
aume de Naſſou, als doot ligghende in den
ſchoot van de oude Princeſſe weduwe /
daer nevens ſaeten alle de kinderen van
den Prince Vooch. Loſſelicker memorie /
in witte ſyde becleet op hare naerſte
lichaemen.

In de

Vertoon-
inghen
binnen Am-
ſterdam ge-
daen ter ee-
re van ſijn
Exc.

Arcus tri-
umphalis.

1618.

In de derde schuyte stont eenen Oranpe boom/ ende daer nebens stonden eenighe personen in t witte gheleedt/ die de handen sloeghen aen dien boom.

In de vierde schuyte stont eenen man representierende Prince Maurits, houdende in de rechter handt een Lance/ ende met de linker hand het wapen van syn Princ. Exc. nebens hem staende.

In de vyfde schuyte was het wapen van Holland, d'welck een Druif-persoon hield op haer rechter hand/ ende aen hare linker syde stont eenen man / die nae stants wyse gheleedt was.

In de sesste schuyte wiert gepresenteert/ het wapen van Gelderland, op de selfde wyse/ als vooren.

In de sevende het wapen van Zeeland: In de achtste het wapen van Vrecht: In de negenste dat van Vriesland, In de tiende/ Overijssel: In de elfde/ dat van Groenijghen, ende Ommelanden. Dese schuyten/ ende wapenen waren alle met eenen syden Oranppen-band/ ghebonden aen t wapen van Oranpen/ beduydende den band der eenicheydt.

Na die boven-verhaelde volghdender noch seven Schuyten / in de selfe waren allerley statpen van volcken/ die met de Ghewierde Provintpen in confederatye staen/ elck in syn habyt.

In de sevende schuyte volghde het Blaoen van de Nederlandsche Academie ofte Rieden-rijck-caemer / voerende eenen Byen-corff, met haere Devise/ welke is/ YVER.

Des anderen daechs / wesende den 24. Mey. stylo novo, is syn Exc. met een schoon gheselschap ter kercke gegaen om de Predicatye te hooren/ ende syn gebett te doen. Des Dae-middaechs ontrent d'ye uren/ is syn Exc. met eenige Sloupen dooz de Stadt ghevaeren / ende comende in de Neder Landsche Academie (soo de Rietorijckers die noemen) so wierden daer eenighe vertooningen gedaen/ daer nae heeft men der ghespeelt een Craegden van Graef Floris van Holland, die dooz Gerrit van Velsen is omghebracht.

Van daer is syn Exc. met de Sloupen voort-ghevaeren / ende heeft de nieuwe Stadt van Amsterdam besichticht / comende ontrent de coopvaerdye-schepen/ die daer in grooten getale op anchor ligghen/ hebben de selfde alle gaer al haer grof gheschut los gheschoten ter eere van

den Prince van Oranpen / ende hebben iustich op hare trompetten gheblaesen het Liedeken VVilhelmus van Nassauwe, ende andere.

Den 25^{en}. is syn Exc. van Amsterdam nae den Haeg gereys/ daer quaemen 50. waeghens vooz het Princen hof/ om de baggagye ende het hofghesin te voeren. Daer quaemen oock aen het Princen Hof ontrent d'ye honderd Musquettiers van de Burgherpe/ een wt-schot wt alle Compagnien / om syn Exc. tot buyten de poorten te conboperen/ daer by wesen de de beyde Colonels van de Burgherpe/ Ionas VVielck, en Guert Dircksz. Oock waerrende ontrent beertich van de treffelickste Burghers te peerde / die vooz syn Exc. reden/ tot aen den over-toom. Wel een halve myle buyten de Stadt/ alwaer wederom de Rieden-rijckers caemeren haere vertooningen deden. De oude Caemer was gheseten op d'ye triumph-wagens/ gaende vooz pederen waeghen ses peerden/ op de twee voornste peerden saeten twee trompetters/ elck in een bysonder habyt / ende op alle d'ander peerden saeten personagpen van de Caemer in hun habyt.

Op den eersten waeghen satt Iupiter vooven om hooghe/ op eenen Wdeler/ met een Croone op syn hooft / het opper deel des lichaems gheheel bloot sijnde / ende nebens hem saeten noch andere personagpen.

Op den tweedden waeghen saeten seven Maechden, beduydende de seven Ghewinsterde Provintpen.

Op den derden waeghen satt de Maechte van Holland, met haer geselschap/ alle gaer in tierlick ghewaet.

Na dat de boven-verhaelden Rieden-rijckers met behoorlike eer-biedinghe haeren af-schept van syn Exc. genomen hadden/ So syn sy nae de Stadt gekeert/ Iae sy syn albus dooz de Principaelen Straeten der Stadt ghemarcheert / met dese vertooninghe alke man een recreatye aen doende.

God de Heere wille syner Exc. wtganck ende in-ganck bewaeren/ nu ende alle de daeghen synes lebens.

W At den crich der Venetiaen: Stant best. Venetiaen. sijn crichs. nen met den Erst-kerstoge van Costen Rijk/ nu Conijack van Bohemen/ aengact/

1618.

Sijn Exc.
reys van
Amsterdam
nae den
Haeghe.

1618.

gaet / daer ſijn wel wederſijts Articulen van vrede voorgeſlaeghen / oock eenen tijdt lauck Beſtant ofte ſtille-ſtant van waepenen ghemaeckt / Maer daer en is nu ter tijt als ic dit ſchrybe (in April) noch gheen ſcekerhepdt van deſen pays gheveest / alſoo partpen malcanderen niet vertrouwende / haer daegelic verſtercken met Ruyteren ende voet-knechten. In Engheleand heeft de Graeve van Oxford dnye Regimenten Engheleſche voet-knechten ghelicht / tot dienſt der Illuſtre Seignurie van Veneggen : Oock ſynder tot dienſt der ſelfder hier in Neder-land/ ende oock in Hooge Duytſch-land/ Ruyteren ghelicht.

De Spaenjaerden doen ghenoechſaem blijcken / dat ſy gheſinnet ſijn gheheel Italen in gheſtaedighe combuſtie te houden.

Den pays met Savoyen wil oock niet wel hoorſe.

De Conynck van Brancierhck ſchouwende d'oorloghe teghens Savoyen/ſoo langhe als het hem eenichſins moghelic is / heeft aen den Mareſchal Vediguieres geſchreven / dat hy den Hertoghe van Savoyen ernſtlick ſal vermaenen tot ſyne ontwaepenynghe/ende tot reſtitutie van alle gheoccuperde plaetſen/ om den Conynck van Hiſpanpen teene-mael int onghelijck te ſtellen/ ende hem alle pzeterten te benemen/ belovende dat in dien hy alſ-dan Verceyl niet en reſtitueert / ende voorts aen ſyne ſijde d'andere bedonghene conditpen niet en vol-doet / dat hy alſ-dan daetelick op de beenen ſal weſen/ ende ſich oventlick ſtellen teghen den Conynck van Hiſpanpen.

Maer dat Don Pedro langhe hadde ghezeven de totale ontwaepenynghe des Hertogen van Savoyen/ ende ſijne hoochept eputlick ſulches ghedaen hadde/ niet meer als vijfhonderd man in waepenen houdende/ende eenighe Caſteelen / ſoo in Monterrat, als in Piedmont, Soo en was dat noch niet genoech / maer ſijne Hoochmoſte volcomentlick des Spaenjaerts wille doen / ghehoorſaemende hier in den raet des Conynck van Brancierhck. Dit ghedaenſynde / ſoo hebben haer de Spaenſche Miniſters laeten verſluden/ dat Verceyl van ouden tijden her / den Conynck van Hiſpanpen heeft toebehoort/ ende dat ſy het derhalven niet en kunnen reſtitueren in handen van den Savoy-aert.

De Spaenjaert vreyget Savoyen niet dien wel hoorſe.

Soo dat den Savoyaertſchen crijgh/

diemen meynde gheeyndicht te weſen/ ſchijnt dat nu eerst ſal aengaen. Don Pedro de Toledo doet in Italen ende elders nieuwe werbynghe/ſoo te watter/ als te Lande/ ſijn woort ende contracte gants wepnich achtende. De Hertoghe van Savoyen heeft verſcheydene Ambaſſadeurs aen verſcheydene Conynghen/ Princken/ ende Republiken gheſonden / als ſijnet Sone den Cardinael in Brancierhck/ den Heere Gabelleion in Engheleand/ den Heere Montou aen de vereenichde Neder-landen/ noch eenen anderen aen de proteſterende furſten in Hooghe-Duytſch-land/ om te remonſtreren/ dat de Spaenjaert geen woort en houdt / verſoekende aſſiſtentie in tijt des noods / indien den crijgh wederom aen-ghynghe.

De oorloghe tuiſſchen den Eerſt Hertoghe van Oſtenrijck ende de Republike van Veneggen oock wederom aengaende / heeft de Reſident dier Republike hy de E. W. M. Heren Staten der Gemieerde Neder-Landen vercregen tot-laetjinge/ om buyten ſ Lande coſten / twaelf oorloch-ſchepen in Hollandt te moghen coopen/ende toe-ruſten / ende cozts daer nae conſent / om tot dienſt van die Republike hier te moghen aennemen twaelf hondert Soldaeten / die met die ſchepen ſouden over-ghevoerd worden.

Dit gheral van Soldaten is (op het verſoek des Reſidents) vermeerderd/ ende ſijn noch 800. mannen meer gheconſenteert / mits datmen geene aennemen en soude / die in actielen dienſt der Landen ſijn.

Behalven de boven-verhaelde ſchepen heeft de Republike van Venetien noch elf ſchoone Neder-Landtſche ſchepen in dienſte/ ende ſeven Italiaenſche / al te maele ſchoone wel-gemonteerde ſchepen/ die oock ſeer wel betaelt worden. Ver-tienden Men hebben de Venetiaenſe noch twee Neder-Landtſche ſchepen / die tot Goro (ontrent acht mylen van Venetia) met ſout waeren gheromen / in haeren dienſt ghenomen voor 4600. ducaten ter maent beyde / het eene is van Enghuſen/ het andere van Schiedam.

In Februario heeft de Prince van Valles binnen Londen een ſeer ſtaeteliche Ma-queraede ende banquet aenghericht / tot het welcke / nevens veel ander treſſeliche Weeren.

1618.

1618.

Misver-
staen ont-
staen rust-
loosheyt
en de
Engelant
om dat de
Fransche
Ambassa-
deur niet en
was ge-
noeg
dicht op de
Malquera-
de des Prin-
ces van
Valles.

Deeren ende Ambassadeurs / mede ghe-
noodicht is geweest d' Ambassadeur des
Conynck van Hispanien / aldaer reside-
rende / Maer niet d' Ambassadeur des
Conynck van Brancckerghen / oeraengesid-
hy dat onder de hand ghenoechsaem be-
voorzert hadde / sustinerende datmen hem
niet en behoorde te vergheuen / synde van
ouden tijden het ghebypchelic / dat de
Fransche Ambassadeurs in Enghelant /
syn ghenoodicht gheworden / op alle Fee-
sten / Triumpphen / Cournoyen / Banquet-
ten / solemnele hooffche Masquerade / Co-
medyen / &c. Of scheen syner Edelheyt
wierde gheandwoort / dat syne W. van
Groot-Byttrampen / noch de Prince van
Valles gheensins gesinnert en waren den
Conynck van Brancckerghen / ofte synen
Ambassadeur ergens in te vercleyneren /
Maer dat dit mael de Spaensche Ambas-
sadeur / ende niet de Fransche ghenoo-
dicht was tot de se solemnele Malqueraede,
om dat die beyde Princen / ofte hare Am-
bassadeurs niet compatibel en syn / deen
den anderen de hoocheyt ofte opperhand
niet willende gunnen / Ende dat dit mael
de Spaensche Ambassadeur vooz eerst en
vooz al hier toe moeste ghenoodicht wor-
den / als synde een dienaar dies Conynck
tusschen wiens dochter ende den Prince
van Valles (die dese Malqueraede hadde
aenghesiet) eenen Wyperaet ofte gesprek
van houwelick teghenwoordelic was /
&c. Soo en is eben wel de Fransche Am-
bassadeur hier mede niet ghecontenteert /
Maer heeft vooz synen Secretaris sul-
kes den Conynck in Brancckerghen ontbo-
den / ende ghevraecht hoe hy sich hier in
voorzder draegen soude / Dit is in Branc-
ckerghen soo quaelick ghenomen / datmen
gheconsulteert / ja schier gheresolueert
heeft den Franschen Ambassadeur te
hups te ontbinden / Maer het is niet ver-
tydt doodt ghebloet / ofte aver-sien.

Wetacht bā
den Ambas-
sadeur Hille-
brandt Ger-
brantsen
Quast / met
de zee-roo-
bers op de
reede vooz
Alcanten.

Als de Neder-Landsche Admirael
Hillebrandt Gerbrants. Quast met syn Ad-
mirael schip ghenoeit den Oranjeboom
ende andere schepen van Oorloghe ge-
men was vooz Algier, op den tweeden
Februarij, naejaeghende de Zee-roovers /
So heeft hy met een Woortzshen Vischer
bestiet de brieven van de W. M. Heeren
Staeten ende syner Exc. aen den Monca-
dan ofte Vice-roy aldaer / die wel niet den
eersten scheen te sullen doen alles wat de

capitulatpe tusschen den Turckische Key-
ser ende de Staeten deser Landen mede
brynght / ende deden strax de Neder-
Landsche slaven / synde xxxvij. in getae-
le / verwisselen teghens de Turcken ende
Wooren die de onse mede brynghten / maer
die tsaemen hebbende / en wilden sy niet
eenen slaave meer byn laeten / nochte resti-
tuieren de schepen nochte goederen die sy
de Neder-Landers / subyecten der Ghe-
meerde Provincien / hadden afgheno-
men / Jae onse schepen mosten / tot haer
groot leet-wesen / vooz hare ooghen sien /
dat de vrybuyters daer noch eenighe Ne-
der-landers in brynghten.

De elende der ghener die van dit volck
ghevanghen ende den Turcken in han-
den ghelevert worden / is seer groot / d'on-
se saeghen niet groot hert-seer vooz hare
ooghen de traenen van vele ghevangene
jonghers ende andere onghedaerde ge-
sellen der Christenen / als clarghende met
schepende ooghen / datmen nae veel sla-
ghen ende tormenten haer met ghelwelt
hadde besneden / ende ghehwooghen den
Turckischen roch aen te nemen / wordende
evenwel seer schreckelic ende onmensche-
lich ghetracteert. Wat d' Admirael Quast
ende andere Capiteyns deden / hoe seere
sy oock den Contul vermaenden / sendende
Ghedeputeerde aent Landt het mocht al
niet helpen / de ghenomene schepen ende
goederen mosten blyven daer sy waeren /
met de jonghers / ende andere Neder-
Landsche slaaven / roepende dat haere
wet niet en vermocht / datmen besneden
sonde over-given in de handen der Chri-
stenen / als of die jonghe ghesellen / soo
schreckelic van haer mis-handelt / met
haeren wille dit was aen-ghedaen.

De macht der zee-roovers is aldaer
seer groot / want de boven-ghenemde
Admirael schryft datter in ende buyten
die haeven van Algiers, laeghen / niet min
als honderdt wel-ghemonteerde schepen /
behalven alle de gene die noch wt waere /
ende van dese honderdt syn wel de seven-
tich Hollanders / sommighe syn van hon-
dert / sommighe van twee honderdt / som-
mige oec van drie honderdt last. Het staet
grootelick te beduchten / dat dese God-
loose mensche op den Somer noch groote
schade ter zee doen sullen / by-al-dien
niet tydelick daer in en woort vooz-sien /
want hoe stercke vloeten van Coop-daer-
ders haer teghen comen / sy syn machti-
ch de self-

Groote
macht der
Dy-bu-
ters te Al-
giers.

§ fff

1618.

de ſelfde te ſlaen / als voerende ſeer veel gheſchuts / ende een groot ghetal Muſquetiers / het minſte ſchip heeft xvij. of xx. ſtucken op met el. of ee. man/ende die grooter ſyn/nae advenant / daer ſijnder die over de xl. ſtucken op hebben/ met el. ende ee. man. Soo dat de zee gheheel onveſplich is / ende die de zee bouwen/ moeten wel toe-ſien ende op haere hoede ſien / haer niet groote Admiracſchappen / den anderen hondende/ ſo veel het mogelick is. Deſe zee-roovers ſulle ſwaerlic niet ghevelt kunnen tot de zee verdriven ende ghehouden worden/ overmits ſp ſoo machtich ſyn. Sp hebben teghenwoozdich groot ghezeck van maſten/ Soo dat wanneer haer geen ront hout/ tot werc/ ende aminuſſie en wierde toe-ghelonden / vele onder haer en ſouden niet kunnen of durven in zee comen.

Admirael
Quat
ſlaer de
Zee-roo-
vers.

De Neder-Landſche ſchepen van Al-giers vertreckende/ende ghepaſſeert ſynde die Cabo de Palos, met een blote van ontrent xxv. ſepen/ meest Duytſche/ vernae-men eerſt een troupe van vier ſchepen te Landwaerts van haer / ende een ander troupe van dzye t'zeewaerts. Merckende dat het zee-roovers waeren / ſoo hebben haer de Neder-Landſche ſchepen verdeylt/ ende ſyn nae deſe roovers toe-gebaeren. d'Admirael Quat heeft den eenen achterhaelt / die ſiende dat het op een verchten moſte gaen / ſelde hem dapper ter weere/ ende ſchoot ſchreckelich met Muſquetten/ ende met alle ſyne grove ſtucken. De nacht over viel haer / maer mits dat het lichte maene was / ſoo en coſt deſen roover den Neder-Landſchen Admirael niet ontducken. In voughen/ dat het ghevecht den gantschen nacht ghe-duyrt hebbende / ſoo heeft d'Admirael Quat deſen Zee-ſchipmer eerſt in den moeghen ſtont ingherreghen / hebbende dzye man int enteren verloorde/ maer daer warenden wel dertich gegueft / waer van ſedert een ofte twee gheſtorven ſyn. Hoe wel de Neder-Landſche Muſquetiers haer deſeur wel deden/ ſoo was het ghevelt der Zee-roovers noch gheweldigher/ Maer een uppe voozden dach begaeven haer ontrent xx. van deſe ſchelmē in het boot / meenende in den donkeren te ontcomen maer de boot ſlopte omme/ ende ſp verdroncken alle gaer. Dit dede de andere den moet ſeer verlieſen. Deſen Zee-roover hadde op hondert ende veer-

tich man/ ſoo Turcken/ende Moozen/ als Chriſtenen/ ſlaeven ſynde / ſonder de jonghers/ een-en-tachtentich Turcken ende Moozen hebben d'onſe gevechtelick gecregghen / midtgaeders xvij. Chriſtenen ſlaeven/ de riſt was in het gevecht doot gebleven/ ende met den boot verdronckel/ Des Capitains naeme was Mahomero Rayes, een moedich man die ſoo ſwaerlick gegueft was/ dat hy op ſyn ſterben lach/ als d'onſe het ſchip in cregghen / het ſchip was een Enghele ſpiegel-ſchip/ met tien goteluyghen/ ende eenighe ſten ſtucken/ groot tuffchen de ſeventich ende tachtentich laſten/ het was ſoo dooz-ſchoten ende dooz-naeghelt / dat het niet anders dan een wack en was/ ende was niet mogelick het ſelfde langher boven waeter te houden / veel wepnigher dooz de Zee te brenghen/ de ſepen waeren aen vlerden/ ende half verbrandt/ daer en was niet een ſouwe noch taeckel heel van t'loopen/ de want / beyde de maſten waren oock ſo dapper ghetref / dat ſe niet langher ſtaen en mochten/ In ſomma daer en was niet beter dan den brandt daer in te ſteekel/ ghelijck oock gheſchiet is.

Alle de Turcken ende Moozen / tot lxxxj. ſyn daetelick over voort gheworpen/ achter-volghende den laſt die d'Admirael hier van heeft. Wat de Chriſtenen ſlaeven/ tot xvj. of xvij. in ghetaele/ aengaet / dat waren meest Spaenjaerden/ Portugeſen/ Francopſen/ ende Enghele ſche met dzye jongers. Die d'Admirael te Alicanten heeft aen Land gheſett / laeten de elck gaen daer het hem belieſde.

Alle Conijngghen/ Princen / ende Zee-Republiken van Chriſten-rijck lyden groote ſchade by deſe Zee-roovers/ Ende elck een der ſelfder beloofte wel toe-ruſtinghe van ſchepen te doen om de ſelfde onder te brenghen / maer behalven de Staeten der Gheunieerde Neder-Landſche Provintpen ſijnder wepnich die haer woorden cracht gheben/ In Branche-rijck is wel eenighe toe-ruſtinghe/ maer het ſp datter gheen gheldt en is / of dat het aen de ordze mancuert / ofte aen wat anders / de ſchepen en gaen niet t'ſeple.

De Hertoghe van Guyle meynit dat hy als Admirael in Branche-rijck / behoorde Generael te ſijn ſoo over de Franſche/ als over anderer Conijngghen ende Republiken Armaden/ andere verſtaen het anders/

1618. anders / Immers en willen de Spaen-
jaerden niet gaen in compagnie met den
Neder-Landens wt de Gemieerde Pro-
vincien/die sy Rebellen / Lutherans, &c.
style antiquo noemen / Ende de Neder-
Landers en willen doch niet staen onder
het ghebet der Spaenjaerden. De Eu-
ghelische schepen en men wat langhsaem
aen de baene / De Vaertracenen ende der
Hertoghe van Savoyen syn te siere ghe-
occupceert met haere erijghen ende onla-
ghen tegen Spaenpen ende het huyt van
Goslenryck / De vyse aen-zee Steden
vinden elcers soo veel te doen / dat sy niet
machts noch midels ghenoech en heb-
ben om met ghewelt de zee-roovers te
verdrjppen / ja oock niet om haer selven
teghen die te verdoeghen. Midler wyle
baeren de zee-roovers al byet voort/ende
beschaedighen menich eerlick Coopman
en schipper aen goet ende aen bloet / Dum
singuli pugnant omnes danimum patiuntur.

Philips
Coninck van
Oranpen
der-leiden.

Den 22. Februarij is Philips Wil-
helm Prince van Oranpen / bin-
nen Brussel overleden / des nae-
middachs tusschen een ende twee
upzen / out synde ontrent Lxiiij. jaeren.
Des Sondaechs te vooren (synde den
9. Februarij) was sijn Princ. Excel. op
een groot banquet gheweest by den
Marquis Spinola al-waer oock veel
Spaensche / Italiaensche / ende andere
Heeren waeren : Des Maen-daechs
ginc hy in de Wisse / des Dyngh-daechs
smorghens was hy opghestaen ende ghe-
eleebt / maer hy en gedaelde sich niet wel /
Soo dat hy een Clistere liet setten deur
synen Camerlynck / die hem de pype soo
diepe in het lys ghesett heeft / dat hy soo
het schijnt / van binnen is ghequetst ghe-
wozden / ende hem is bloed afghedaen/
ende daer op is strace sulck een inflam-
matie ghevolgt / dat hy xxiij. upzen
daer nae ghestozzen is / steruende so subp-
telick / dat niemandt van de Gheeste-
lichheyt by hem en conde gheroepen woz-
den.

Desen Prince is gheweest een van de
alder-voortreffelichste Heeren van Ne-
der-Landt soo ten aensien sijnre stamme
ende Hooghe afcomste / als ten aensien
van sijn staeteliche ende menichsuldighe
schoone heerlichheden / hy was de outste
soone des hoorh-gherozenen ende wyl-
dermaerde VVilhelmi van Nassauwen, Prin-

ce van Oranpen. Hy is Anno 1567. te Ven-
ten wt de Schole ghenomen wt last Phi-
lippi II. Coninck van Hispanpen/out syn-
de x. jaeren / teghen de Privilegien van
Brabant / ende van de Unibersiteyt van
Leuven / by Keyseren / Princen / Hertogen
van Brabant / oock by verscheyden
Hansen bevesticht. Als de Magnificus Rec-
tor en de Professores te Leuven haere Pri-
uilegien allegeerden / ende seiden dat het
teghen de scthe was stredende / datmen
desen jonghen Heere ghevanchelick van
daer soude voeren / soo spatte Vegas Pre-
sident van den Bloed-Raet daer mede/
segghende in barbaris Latijn (ghelick
by een Barbaris mensche was) Non cu-
ramus vestros Preveligos VVy en vraegen nae
uwe Preveligen niet / ende gijck voert in
synen moettwille / versendende desen jon-
ghen Prince nae Spaenpen.

De Coninck Philippus II. heeft desen
Prince ghevanghen ghehouden xxiij.
jaeren lauch / van Anno 1567 tot Anno
1595. alsoan is hy met den Erst-Herto-
ghe Alberto van Oosten-Rijck in dese Ne-
der-Landen ghecomen / ende hem sijn wt
singuliere gratie / sijn / nu veel jaeren
gheconfisqueerde goederen / ghesitu-
eert.

Anno 1599. den elfden Marcij. is hy bin-
nen de Stadt Oranpen ghehuldt Prince
van Oranpen van daer is hy gerep / nae
de Steden Conthelon, longues, Gignodas,
ende andere plaetsen in het Princendom
van Oranpen ghelegghen.

Anno 1606. heeft desen Prince binne
Fontainebleau op den xxiij. Novembris ghe-
trout Leonoram de Bourbon Princesse van
Coade / eerste Princesse van den bloede/
gheachtet de schoonste Dame van Fran-
kerich / maer sy en heeft noyt hinderen op
haeren Heere den Prince van Oranpen
ghehadt. De Coninck van Orancl erpck
Henri le Grand / heeft ter eere van desen
Prince ende Princesse / sijn nae nichte / de
bruytst ghebaen / ende de costen daer van
ghezoegghen / hem stellende in de volle bes-
ittinghe van het Princschap van Ora-
npen / welck van oudem tyden her ren
by Princendom is gheweest / niemandt
subject als God / Soo dat desen Prince
mocht ghebeynken desen stol van schyp-
den / Philips VVillem van Gods genaede, Prin-
ce van Oranpen, &c.

De bovenghenoemde Prince is Anno
1609. te Breda als Erf-Heere ende Wa-
ron der

S i f f y

ron der

1618.

von der selfder Stadt ingheschuldte ende hy heeft met syn Princeffe op het schoone Caſteel aldaer eenen geruymen tijdt hof gehoude / oeffenende op het selfoe (voorz hem / ende syn familie) de Roomsche Religie / by de welke desen Prince staets ghebleven / ende eyndelich daer in ghestorven is. A teneris alluelcere multum est. Hy was een seer goedertieren saechtmoedich Prince / hy en is noyt in eenighe Minten ofte bedieninghe gheweest / maer hy heeft eenen schoonen staet ende hof ghehouden / al op syn eeghen renten ende opkomsten / die groot waren.

Philippus Prince van Oranien woort te Dieft begraven.

De Hertoghe van Brabant liet straer het Testament / d'welck desen Prince by synen leven / noch ghesont sijnde / ghemaeckt ende onder-schreven hadde / haelen / ende hy heeft in bewaringhe ghenomen ende doen versghelen / tot de aencomste van de volmachten van Prins Maurits. Hy is te Dieft begraven / een staet hem toebehoorende / met cleyn pomp / ende weynich ceremonien / de Broeders Prins Maurits / noch Prins Hendrick daer niet teghen-woordich sijnde. De Hertoghe van Brabant en heeft niet willen ghedooghen / dat hy in Brabant als een Souverain Prince soude begraven worden.

Prins Maurits is eenich erf-genamen synes Broeders Heer-Princeders.

Prins Maurits van Nassau / Is by Testamente verclaert / eenich erf-genamen van alle de naelaetentheydt synes Heer-Princeders Philippi, ghewesenen Princes van Oranien / mits de Princeſse weduwe gevende tot hare douwaerpe 20. duysent guld. s jaers / ende veel schoone ghereede juwelien en goederen: En Prins Maurits over-lijdede sonder wettelike lijfserben / sal al de naelaetentheydt des voorsz. Princeders Philippi, erven op Prins Hendrick van Nassau.

Philips Prince van Oranien heeft oock ghewilt ende by testamente gheordonneert / dat al syn Dienaers haer leven langh sonden behouden die tractamenten / die sy binnen syn leven van hem ghenooten hadden / elck nae syn qualiteyt / d'welck Prins Maurits onverbreeckelich heeft onder handen / betaelende alle die het bezgheerden / eens voorsz al hare partye / naeract van Lijf rente / met gherecht ghelt. Prins Maurits heeft straer possessie genomen van Wijnen / IJsselen / Leerdam / Breda ende alle de heerliche goederen synes over-levenen Heer-Princeders

hier te Lande. Ende hy heeft in Brancekerijck ghesonden den Wel-Edelen Heere Daniel van Hertaen, Heere van Marquette, om possessie te nemen van het Princedom van Oranien / &c. d'welck alles met goet believen des Conijner van Brancekerijck geschiet is. Soo dat Prins Maurits nu dese titulen voert.

Maurits by der gratyen Godes, Prince van Oranien, Graeve van Nassau, Catzenelleboghe, Vyanden, Dietz, Eingen, Meurs, Bueren, Leerdam, &c. Marquis van der Vere ende Vlissinghe, Heere ende Baron van Breda, der Stadt Graeve, ende van den Lande van Cuyck, Diest, Grimberghen, Arloy, Noseroy, Sint Vijt, Daesburch, &c. Erf-Burch-Graeve van Andwerpen ende van Besançon, Gouverneur, Capiteyn Ghenerael, ende Admiraal van Gelderland ende Graeffchap Zutphen, Holland, Zeeland, Friesland, Vtrecht, Overijssel &c.

In het jaer 1617. hebbe ick verhaelt den doot ende aflijchheyt van den Turckischen Keysers Sultan Achmet, die den Novembris over-leden is / ende dat Sultan Mustafa synen Broeder tot de gevauchenisse (daer hy by nae syn leven langh in gheseten hadde) verlost sijnde / in syne plaetse was ghesiet / voorsz by-gaende des over-levenen Keysers soon. Maer de Musti, Cahimacham, ende alle de Vissien, siende / dat Sultan Mustafa (den welcken sy wt de ghevauchenisse ghehaelt / ende op den thoon ghesett hadden) eenen Prince was van cleyn verstant / by nae simpel / ende daer en boven van seer dangeuse / en by wplen frenethelike humeuren / ende der halven reene-mael inhabijl om dat groote kijnke te regieren / Soo hebben sy den selfden des nachts tusschen den xxv. ende xxvj. Februario, wederom in syne voozighe ghevauchenisse ghebracht / ende gewooght / nae dat hy ontrent daze maenden geregiet hadde: Ende sy hebben den outsten Soone van Sultan Achmet, ghe-

Cent
Een
Sal
tont
haeg

Am
van
der
de St
tot een
heer on
malca
ten,

Non an
curtus
braas.

1618. tweint Sultan Ofman, out ontrent rij. jaeren/ in den Keyferlicken stoel ghesett/ ende Keyfer gheproclameert. Dit syn twee ongheloorde acten / in korter tyt in het Turckische Rycke voorgeballeen/ ende sy syn van eenige curieuse Astrologuen langhe voorsept/ ghelijck al vooz jaer en dach by den Ambassadeur Cornelis Haga, ende andere gheannoteert is gheweest.

Ennen
Turckischen
Siaus
comt in den
Maeghe.

Daer is in Decembri enen Turckischen Siaus, als ghesante/ in den Maeghe ghecomen / ghenseint Hosim Aga Synne legatye besaet in complementen/ verclaerende de goede affectye des Turckischen Keyfers tot dese Landen / ende gunste tot de inghesetene der selfder. Met voorder verscherpinghe / dat sy aldaer by ende franch moghen handelen ende wandelen.

De Heeren Staten hebben desen Siaus van ghelijcken met beleefde woorden begheent/ ende nae dat hy ettelike daegen in den Maeghe was gheweest / hebben de Heeren Staeten een schip ghehuylt/ dwelck hem brenghen soude tot Marleylyen in Vlaendergh/ hem met al syn ghevolgh/ sijnde vier-tiene in ghetal/ desroperende/ ende niens cleedende hem ende de sijne/ elck nae syne qualiteyt / ende noch daer en boven een clepne vereeringhe aen gelde tot enen repstennijck hem ghebenede.

Ambassadeur
van Sweden
vermaenen
de Staeten
tot eenre
bent onder
malcander
ten,

De Edele Ghestrenghe Heer lohan Skiete Ridder zu Grons/ Extraordinaris / Ende de Edele Grentpheste Heer iacob van Dije, Ordinaris Ambassadeur des Conynck van Sweden / hebben op den seften Februarij audientye ghehadt by de H. M. Heeren Gheneraale Staeten/ Ende heeft de boven-ghenoemde Heer lohan Skiete een seer treffelike Oratye in eierlicken Latine ghedaen/ haere H. M. met veel treffelike redenen tot eendracht onder malcanderen vermaenende. Daer mede syne M. heeft bewesen ende doen bliken de groote affectye ende gheneghentheydt die sy dese Landen is toedraeghende. Maer de saecken liepen te dier tydt soo hol in Holland ende elders/ dat by velen de goede wel-ghemeynde vermaenijnghe van Conynghen ende Princen/ weynich gheacht wierden / Particuliere Provincie/ Iae ghedeelten van Provincien/ Iae eenighe steden/ hebben te deser tyt weynich

Non audire
curus Ha-
dras.

gheacht het ghebiet ofte goetbinden der Heeren Gheneraale Staeten / Ick gheswaghe dat sy wttheemischer Princen raet souden hebben willen volgen/ Waer van hier nae breedter sal ghesproken worden.

1618.

De Polen syn in het vooz-jaer met seer groote furpe ende groot ghetal van crychsvolck in Lijf-land gheballen / ende hebben het alles vermoordt/ verbrandt/ ende ge-rooft/ tot vooz Rievel/ sonder te verschonen de clepne kinderken in de wieghe ligghende/ Iae oock met de stomme ende domme beesten in den velde/ maer hebben die alle die sy niet vercoopt/ of wech dygven en condon / in verscheydene schuypen ghesloten. / in de welcke sy dan den bzant ghesceercken hebben. Het arme Land-volck is met sulcker menichte binnen Rievel geblucht/ dat sy niet alleen de hupsen verbulden / maer hebben oock de mercken ende stracten ghenoechsaem met hutten besett. De Conynck van Sweden bereypt sich tot teghenweere/ soo te waeter / als te lande/ geresolveert sijnde den aenstaenden somer persoenelick in het velt te comen / ende den Pool het hooft te bieden/ maer staet te vermoeden / dat de Vorste des Ryx niet en sullen toestaen/ dat syne M. (dien sy seer beminnen) persoenelick sal te velde trecken.

De Polen
ballen in
Lijf-land tot
vooz Rievel.

In Rusland maekent de Polen niet een haer beter. Sy laeghen te deser tyt met haer legheer (onder het beleyt van haeren jonghen Prince) by sekere plaetse ghe-naemt Alky, niet verre van der Moskow, ende sy rooben / moorden/ ende branden aldaer oock tot vooz die Stadt. Het laetsich aensien/ dat de Conynck van Polen gheresolveert is sich Meyster van Ruslant te maken / om daer nae met beter commoditeyt Sweden aen te grijpen/ om alsoo met der tyt over de gantsche Oost-see te commanderen. Den tyt sal leeren. Daer worden vast Ghesanten af geveerdicht van den Conynck van Sweden aen verscheydene Conynghen ende Republijcken/ om hulpe ende bystant te verfoeken teghen de woedende Polen.

De Straet
van Sweden
Landt belag-
den den Con-
ynck van
Sweden af-
4000 gul-
ter maent.

Den tweedden Februarij stylò novo, heb-
ben de Staeten Generael / (op verschey-
dene propositien ende instantien by de
Ordinarise ende extraordinarise Ambas-
sadeurs.

S f f f i g

sadeurs.

1618.

sadeurs des Conijner van Sweden (ghelett synde) gherefolweert / dat alsoo haere E. H. M. verstaen de intentie van syne Conijckliche M van Sweden te syn / teghens de aenstaende maent van Mepe met een Conijcklich leggher te sullen ge-reect syn tot defensie van syne Rycken ende Landen / teghen den Conijck van Polen: Dat haere H. M. in sulcken ghesalle het voorszede leggher sullen assiste-ren / ende met effecte p. steren het gene daer toe sy lieden by het contract van al-liantpe met syne M. ghemaect / syn ghehouden / Soo dat syne Conijckliche M. daer op sekeren ende vasten staet sal me-gen maken: Beloven oock haere H. M. te interdicieren deser Landen onbesac-ten den Conijck van Polen ten dienste te trecken / noch den selven schepn / waepens / ofte gheschut toe te voeren : ende voorts meer tot syner M. dienst te doen wat de selve van ghetrouwe bou. tghenoo-ten / ende vrienden soude moghen ver-wachten / daer by syne M. sal cunnen spueren hoe lief / ende gherecommandeert haere H. M. hebben het maintenance van de voorszede alliantpe / mitsgaeders van den wel-standt van der selver syne M. Staet / Rycken / Landen / ende on-der-saeten.

In Maio hebben de Heeren Staeten Generael den Swertseken Ambassa-deur Iohan Skiete belooft den Conijnt van Sweden te assisteren met veertich duysent guld. ter maent / indien syne M. moeste in den crych comen / twee maanden by anticipatpe ofte op de hand betaelen: de / als de Conijne van Sweden een tref-felich leggher soude in het veldt ghebracht hebben.

Daer der handt heeft de Conijck van Sweden van de H. M. Heeren Staeten versocht honderd duysent ende vijftich duysent Rijck-daels / by leenynghen / maer alsoo den noodt syne M. nae der handt soo hart niet gheperst en heeft / als hy wel vermoedde dat gheschieden soude / Soo heeft syne M. die discreetpe ghe-bruyckt dat hy syne Sant-ghenooten de H. M. Heeren Gener. Staeten oock niet hart ghepoztet en heersom de selfde te be-somen.

COrs hier nae isser ooc eenen Rijn-bassadent in den Haghe aenghe-comen / van den Groot-Doost van der Moscou aen die Generaelen Staeten ghesonden / om met de selfde aen-nighe Verbondenisse te maecten / ende versterkende eenighe penninghen te le-nen / belovende de selfde te restitueren / als hy de oorloge met den Conijck van Po-len soude ghepindicht hebben. De Heeren Staeten hebben desen Mostobitsseken Ambassadeur gheandruoodt / dat se ge-neecht waeren goede vrientchap met den Groot-Doost van der Moscou te onderhou-den / maer dat tegenwozdelich de Land-bloot van penninghen synde / door de laue-wplighe oorloghe die sy tegen den mach-tighen Conijck van Spanpen soo vele jaeren ghevoert hadden / ende oock van weghen de groote onkosten die sy daegelic moesten doen in het onderhout van het crychsvolck ende fortificatpen / vooz-dit mael geen ghelt en conden verschieken. d' Ambassadeur is gedefereert van sulc als hy in den Haghe verteert hadde / en-de hem is een goede gouden keten vera-eert / ende is alsoo met beleefsheyt verlae-ten ende berrept.

De Groot-Doost van der Moscou behindende dat het hē te swaer viel de crych te voeren tegen de Conijck van Sweden / ende den Conijck van Polen te gelijche / welcke beyde pretendeerden op het Vorstendom van Moscou , ende hem veel steden en de Castelen hadden afghenomen / In-sonderheyt nu tot synen leet-wesen ver-nemende dat hy weynich hulpe wt En-gelant ende dese Chemiceerde Provin-tyen te verwachten hadde / Soo heeft hy een Vrede-Verdrach ghemaect met den Conijck van Sweden / tot dien eynde na Stolckhoven in Sweden sendende den cloecken Ridder Iohannem Mericium. Die de conditpen ofte Articulen deser Vrede handelynghe begeert te weten / sy syn te vinden by Magitrum Gotardum Archolium. Onder anderen is dit ghestipuleerd. Dat de Conijck van Sweden den Conijck van Polen niet assisteren en soude in synen crych teghen Michaëlem Fedro-wicki Groot-Doost van der Moskou / noch met volck / noch met ghelt / noch ammunitpe / &c. Van ghelijcken be-sloofde oock de Groot-Doost / dat hy den Conijck

1618. Coninck van Polen niet en soude assiste-
ren teghen Gustavum Adolphum Coninck
van Sweden.

Fol. 349
1618.

Vertoghe
Johan in
Sweden
over-leden.

DEn vierden daech Mareij, is Ver-
toghe Johan (over den welcken
de Coninck van Sweden oom
was) te VVadsteyn over-leden/
geene kinderen naelaetende/ door wiens
daot een van de beste Keene aen de Croo-
ne van Sweden is vervallen. Men be-
groot de incomsten van dien tot ontrent
twee hondert duysent Rijck-daelers
jaerlicx/die den Coninck den rouwe wat
sullen verminderen.

Door
verhael van
Sir Walter
Raleighs
overbaere.

In het naest-voorz-gaende Boec heb-
be ick aenghevaughen te verhaelen
hoe Sir VValter Raleigh, nae langhe sol-
liciteren/epndelick van den Coninck
Commissie ghecreghen heeft om te vae-
ren nae Guaiana, en aldaer een gout Mijne
te soecken/Als oock wat hem op de reyse
al ongemaek ende swaricheyt bepegent/
is/Pu sal ick oock in het cozte gaen ver-
haelen syn weder-comste van daer / syn
ghevanckenisse/ende doot.

Raleigh
over-cracht
syn Com-
missie.

Soo haest als desen Ridder van den
Coninck hadde ontfanghen commissie
om nae Guaiana te reysen / met ernstich
verbot van penumb (wie het oock ware/
Spaenjaert/af Indyaen) te beschaedige/
Soo heeft al strax van den beginne schie-
der vopaege / tot den wtganc der self-
der ghebleecken / Dat hy wel een ander
dooche-merck ghehadt heeft / als hy voer
gaf/niet soeckende eenighe Mijne in Guaia-
na,maer de vlote van Mexico, het over-
welidighen van de Steden der Spaen-
jaerden/ende de berooynghe haerer sche-
pen ende goederen / waer hy die soude
cunnen vinden : hem selven in-beeldende/
indien hy maer groote schatten ende rijck-
doemen conde versaemelen / dat hy syn
fouten wel soude weten te rantsoneren/
ofte dat hy niet de selfde sich in een Land
woude begeven/daer hy vry mochte we-
sen.

Thome
Guaiana
legghen.

Onder seyl sijnde heeft syn voornemen
al meer ende meer ghebleken / door dien
hy opentlick seide / dat syn voornemen
was Sr Thome in te nemen / ende daer te
haelen de onkosten van syn Vlote.Sr Tho-
me is een nieuwe Stadt in Guaiana, van

de Spaenjaerts ghebout ende bewoont.
Soo dat als Sir VValter Raleigh sich liet ver-
suyen/ dat hy Sr Thome woude innemen/
soo gaf hy opentlick ghenoech te kennen/
dat hy gheresolueert was syn Commissie
ende synen eet te overtreden. Als hy te
Trinidado seer cranch was geworpen / en
de hem eenige van syn voernaemste Ca-
pitens ende Vrienden haeden/ dat of hy
quaeme te sterben / hy haer doch aendwig-
synge soude doen / hoe ende waer sy die
Mijne vinden souden / Soo heeft hy haer
gheandtwoordt / dat hy daer geen direc-
tie hier van en conde geven / ende strax
dit propoost cozt af-sijpende / soo sprack
hy niet haer van een Fransche Commissie
/ daer mede sy groot voordeel op den
Spaenjaert souden cunnen doen.

Als nu Sir VValter Raleigh wederom begoff
op de beenen te comen / soo heeft hy ordje
en last gegheven/ datmen Sr Thome soude
innemen / segghende dat het anders niet
moghelick en was tot de Mijne (die maer
dye mylen van daer en was) te gheraac-
ken. Als eenige hem seiden dat dit was
strijdende met syn Commissie / daer in he-
bevolen was den Spaenjaert geen ghe-
welt nochte over-last te doen / Soo and-
woordde hy / dat de Coninck ende synen
Raet hem by monde gheseyt hadden / dat
hy de Stadt wel mocht innemen / indien
hy hem hinderlick soude wesen om tot de
Mijne te comen. Doch voorder/Als synen
Sone het crysch-volck aen-voerde op S^r
Thome, soo sprack hy tot de Soldaeten/
Comt mijn seer lieve Cryschlieden, hier is de
Mijne die ghy te verwachten hebt,het sijn lot-
ten die meynen datter een ander Mijne is.
De Engelsche hebben niet gewelt Sr Tho-
me overballen / ende alles vermoort wat
sy crighen conden/ de huyzen ende hutten
in brand steckende doch de jonge VValter
Raleigh is in den strom doot ghebleven.
En hier nae heeftmen de Mijne voer quan-
sijns gaen soecken/wel vertich mylen ver-
re van Sr Thome.

Dit alles gheduypende was Sir VValter
Raleigh te Pont de Gallo, wel neghen weken
aen een / schier nimmermeer eenich ghe-
waech van de Mijne maekende / selfs niet
nae dat syn volck Sr Thome hadde ver-
meystert / daer het doch doe tijt was om
sijn belofte in het werck te stellen/nu dese
Stadt die hem in den wech hadde ghe-
ghew

1618. ghen/hy syn volck verniepert was. Jae hy nam voer van Pont de Gal te verrecken nae de Charibes, ettelicke mylen wyder af / ghevende den vpaude ten besten al het voet volck dwelch hy aen Landt ghesonden hadde / ofte indien hem in zee hadden willen volghen / Soo fouden sy van hongher moeten sterben hebben / als niet versien wesen van vicualye. Maer als hy bevondt dat eenighe der gener die hy hem waeren / hier toe niet en wouden verstaen / segghende dat sy haer volck dwelch te Lande was / niet en wouden verlaeten / Soo heeft hy gheselbeert aldaer noch te blyven.

Mr. Valer Raleigh is niet ghesint met wederom nae Engelandt te keeren.

Als nu weder een ghenoechsaem sach ende bevondt dat VValter Raleigh haer bedrogen hadde met een valsche hope van een goudene Mine, ende elck een nu dooge op Engelandt wierp / Soo heeft hy den erijch-raet in syn Cabinet doen vergaderen / voer draeghende / dat hy woude seplen nae die niet-ghewondene Landen / om aldaer verberchinghe in te nemen / Ende dan te seplen nae de Westersche Eylanden / ende aldaer te ligghen wachten op de Vlote van Mexico, ofte te passen op de Spaensche Caracken / Ende hy sprack dickwils ront wt / dat hy niet ghesimmet en was wederom nae Engelandt te keeren / om dat hy niet en wist hoemen syn belept ende r'gene hy wtghericht hadde / in Engelandt soude nemen ofte verstaen / Daer hy voegghende / Dat hy nemmermeer syn hooft onder des Conijcx gordel steken en woude, voer ende al eer hy syn pardoen soude sien / versegelt met het groot segghel. Immers Sir VValter Raleigh is tseple ghegaen ende getrocken nae het Nieuwe gewonden lant. Hier heeft syn volck / soo wel de soldaeten / als het schip volck / begonnen te mutineren. Het is wel waer / dat eenighe oude zee-roovers / die in syn schip waeren / niet geern soo haest nae Engelandt en wouden keeren / maer verre het grootste deel riep al Engelandt, Engelandt. Dese waeren wel twee tegghen een / ende of schoon haeren Generael aen Landt was ghetreden / ende riep dat sy hem volghen fouden / soo bleven sy evenwel in het schip / daer sy Wepsters waeren. Als hy dit sach / soo quam hy wederom tsehepe / en hy sette sich int midden der gener die riepen dat sy nae Engelandt wouden keeren / segghende / dat sulcx oock syn voornemen was. Onder sepl nu synde /

ende siende een Fransche Barke in Zee / soo heeft hy syn Compagnie ghepsefenteert / dat hy haer syn schip (dwelch vele duysenden weert was) woude ten besten geen / indien sy hem wouden over-setten op den Frans-man. Dan ghelicken heeft hy ghepsefenteert aen eenighe van syn voornaemste Officiers / als hy ghecomen was onder de rusten van Helande.

Attelicke daegen eer Sir VValter Raleigh onder Prins of Engelandt quam / hadde de de zaeve van vandomar, Spaensche Ambassadeur / de tydinghe dat Raleigh de Stadt van St. Thome inghenomen / verbrandt / berooft / ende d' inwoonders met het erijch volck daer in garnison ligghende / hadde voer de secriptie des sweerts omghebracht / die aidentie van den Conijcx van Engelandt vercreghen hebende / groote clachten over Sir VValter Raleigh ghebaen heeft vercrekende Justitie over hem ende de syne / nae luyt der belofte die syne M^r. hem ghebaen hadde eer VValter Raleigh syn Commissie creecht / ende ghelijck sulches den vrede tusschen de beyde Croonen was mede byenghende.

Syne M^r. heeft den Ridder Lewis Seucley Vice-Admirael van de Graffschap van Devon belastet / dat hy Sir VValter Raleigh soude sien in handen te crijghen / ende dat hy hem nae Londen soude brenghen / doch met ghewackeliche dach-repen / ten aensien syner siechte ende swachheyt synes lichaems.

Soo haest als Sir VValter Raleigh te Plein nouch was gheromen (ghenoechsaem te segghen synen danck) So heeft hy middelen ghesocht om van daer te ontbliden / handdelende met den eygenaer van een Franssche Barke die daer lach / ende p'sentenderende den selfden twaelf Croonen / voer het over-brenghen van een van syn goede Vrienden (soo hy septe / meynde hem selfen) in Brackryck.

Als nu Seuckley hem in syn bewaerijnghe hadde / soo soght hy noch al middelen om te ontcomen. Wat heeft hy ghebaent / hy heeft hem selfen sieck ghemaect / om alsoo Seuckley, Jae den Conijcx selfs tot mededooghentheid te beweghen / hopenende datmen hem niet en soude in den Tour te Londen brenghen / maer datmen hem soude byzhept gheben in syn eyghen huys te moghen blyven / hopenende voer die byzhept d' een of d' ander ghelegentheid te vinden.

1618. binden / om te ontsuppen wt de handen van Stuckley synen bewaerder.

Daer was eenen Franschen Medicijn meyster / eenen Chymicus, ghenoemt Mannoury, den welcken Sir VValter Raleigh met ghelict beroecht ende tot synen schoonsten ghebruyck heeft / die nae der hand al syn subtilie bedriegherpen heeft aen den dach ghebrachte / betuyghende / dat Sir VValter Raleigh op den 25. Iulij, synde ten huyse van Master Drakes, seer onverbudich was / dat hy ghesien heeft / hoe hy alleen in syn caemmer gaende (de deure half open staende) met syn voeten ghestampt heeft / hem selven by den hare treckende / vloekende seer leelick / ende meer maels segghende Gods wonden, ist moghelick dat my mijn ongheluck dus wederom op den cop valt?

Op den wech nae Londen synde / ende ghecomen wesende te Salisbury, Soo vzaegghde hy Mannoury alleen / Of hy gheen Vomitoria by hem en hadde? Als Mannoury septe / Ja ick heer / soo septe Raleigh, Dat is goet / ghy moet ny een geereet maecten teghen moeghen vzech / Maer hout het doch soo secrete / dat het gheen mensche en verneme / Ick moet sien tyt te winnen / om vrienden te maecten / ende te sien of ick alsoo den vrouynck can stillen / eer ick te Londen come / Ick weet vooz secker dat ick te Londen comende strax in den Tower sal ghebracht wozden / ende datmen ny het hooft sal afhouden / Ten sy dat ick middelen vinde om te ontsuppen. Dit alles en can ick niet doen / of ick moet den sieckhaert maecten / dwelck bequaemelick can geschieden dooz alre Medecine. Soo haest als hy te Salisbury was ghecomen / soo viel hy op het bedde / claegghende over de groote hooft-pyne die hy hadde / segghende het daer van quam / dat hy dien dach soo wyt gherepft hadde / te weten van Sherborne tot Salisbury, welcke vijf-en-dertich Enghelesche mylen van malcanderen syn ghelegghen. Nae den eten soo gheliet hy hem / als of hy een dupselinghe in het hooft ghecreghen hadde / die hem het ghesicht benam / Soo dat hy van het bedde op stont / ende houdende de handen vooz d'ogen / gynck hy swijn-slaegghende laurt de caemmer. Sir Lewis Stuckley nam hem by den arm / ende septe hem / evenwel soo slijngherde hy met het hooft wel te deghe hart tegen eenen post in de gallerpe / Soo dat Sir Lewis Stuckley vooz seker mepude / dat hy

heel sieck was.

Des anderen daechs in den moeghen stont / als by malcander waeren Stuckley, Cuthbert, ende Mannowry. So comt VValter Raleighs knecht seer verbaest wt de caemmer loopen / ende septe haer / dat synen Meyster bintten verstande was / ende dat hy niet anders als syn hemde aen hebende / wt het bedde was ghespronghen / ende dat hy op handen en voeten laurt de caemmer croop / crabbende ende hptende de biesen die op de deele ofte bloer ghestropt laegghen. Sy hieten ende lieten Mannowry eerst alleen binnen gaen / om te sien wat hem lette / Als hy binnen quam / soo vout hy VValter Raleigh op syn bedde. Hy vzaegghde hem wat hem lette? Raleigh antwoorde hem stillekens / ny en lett niet met allen / ick hebbet al willens ghedaen / ende vzaegghde Mannowry waer syn Vomitorium was? Mannowry langhde het hem / Raleigh slochte het strax in / Midler wijle quam Sir Lewis Stuckley in de caemmer. Doe begoft Raleigh strax te tieren ende te raese / hy trock en reekte syn beenen / armen / ende al syn leden / als of hy eenen spasmus ofte convulsie van aderen ende seulen hadde / de gheladt / ende dit alles so hebrich / Dat Sir Lewis Stuckley, ende andere ghenoech te doen hadden / dat sy sijne armen / beenen / ende leden wtrecten. Stuckley liet Raleigh vooz het vier byjngghen / soo langhe dat hy sweette / ende selfs wref en schobde hy hem over syn gantsch lichaem / waer over Raleigh wel te deghe daer nae ghelacchen heeft / als hy Mannoury dit vertelde / segghende / dat Sir Lewis Stuckley seer wel den chirurgyn wist te spelen.

Als dese ghemacchte passie over was / ende Mannoury alleen by hem in de Caemmer was / soo veraegghde hy hem / Of hy geenen raet en wist / om hem leelick te maecten wt-wendich / sonder nochtans de binnenste deelen synes lichaems te quetsen? Mannoury sich een wprich / sien bedenkende / septe / dat hy hem wat woude ingheven / dwelck datelick hem soude soo maecten / als of hy vol melactschepdt waere van den top des hoofdes tot de voeten-solen toe. Mannoury heeft strax Sir VValter Raleigh, op syn begeerte dit te weghe ghebracht. VValter Raleigh verclaerde Mannoury, dat hy dit alles dede / op dat des Coninck Raets herren dit hoorde / niet en souden durven by hem comen / maer souden met barmherticheit over hem inghenomen

Walter Raleigh stiet sich aen als of hy gek was.

¶ ¶ ¶

men

1618.

Raleig laet
seer mis-
maecht.

men woorden. Dit ghebaen sijnde/soo is Mannoury tot de kamer ghegaen.

Corts hier nae is Sir Lewis Stuckley bin-
nen ghecomen ende staende voer Sir VVal-
ter Raleigs bedde/ende hem aensiende / So
sach hy/ dat syn aensicht vol pynste was/
jae oock vol van groote blaeren / ver-
schepden van colore/ in het midden heb-
bende een ghelu stipken / ende rondom
was het vel als purper-colour / seer heet
ende v. rich in het aensien. So dat Stuck-
ley seer verscheucht was/ oordeelende dat
het een besmettelick vier was / daerom
gynck hy van daer/ en vragghde Mannou-
ry wat hem hier van docht? Maer Man-
noury en antwoorde niet besunders daer
op / dwelck Stuckley noch meer achter-
dencken gaf / alsoo dat hy strace nae den
Bisschop van Elie gynck / om hem dit alles
te vertellen. Stuckley weverom comende
bracht met hem twee Doctoren in de Me-
dicine/ende de derde volghde hem/hy den
patient comende/ende hem aensiende / soo
waeren sy alle gaer seer verwondert / en-
de en wisten niet wat sy van dit werck
oordeelen souden / maer eenpaerlick oor-
deelde sy dat het immers niet en diende/
dat de patient in de lucht soude comen/
dat sulcx vermengt was niet perikel sij-
nes levens / dit haer oordeel gaeben sy
Stuckley schriftelick over / ende Mannou-
ry heeft het oock onder-scheyden.

Sir VValter Raleigh dit hoorende / was
stil swyghende seer verblift/hopende dat
hy noch middel soude vinden om te ont-
vluchten. Hier op quam seer wel te passe/
dat het vomitorium, d'welck hy te vooren
hadde inghenomen/nu even begon te ope-
ren/terwyle die Doctoren daer teghen-
woordich waren / doende syn operacie
opwaerts ende nederwaerts. Vermoe-
dende dat die Doctoren nae syn waeter
souden vragghen/ Soo riep hy Mannou-
ry ende kyssterde hem in d'oor/ dat hy doch
pets woude bedencken/d'welck syn wa-
ter seelick ende onclaer soude maeken.
Mannoury syn personaghe wel wetende te
spelen/heeft het glas daer Raleigh syn wa-
ter in soude maeken/van binnen ergens
mede besneert/ ende gaf het Raleigh in het
bedde/daer de Doctoren hy saeten. Als
Raleigh syn waeter in de Bziernael ghe-
maecht hadde/so heeft Mannou-ry den self-
den ghegheven in handen van de Doc-
toren/voer welker ooghen het waeter is
swartachtich gheworden/als aerde/oock

stonck het seer seelick/ Soo dat die Doc-
toren oordeelden dat Sir VValters siechte
doodelick was / ende dat sy van gheene
menschen en ende ghenesen woorden.

Op liet oock Mannoury syn armen styf
binden met syden banden/meynende also
de puls aeder te stoppen/ dat sy geen bloed
gheven en soude/ als hem de Chirurgijn
soude laeten/ Maer desen aen-sach saelt-
eerde.

Des anderen daechs heeft Sir VValter
Raleigh synen Medicijn-meyster Mannoury
laeten roepen/ Ende badt hem/ dat hy
noch meer sulcke blaeren woude doen co-
men / insonderheyt op syn neuse / op
syn hooft / op syn dyen / ende beenen.
Het is alsoo gheschiet/ daer over Raleigh
seer verblyt was / seggende tot Mannou-
ry, dat hy seer grooten hongher had-
de/hem biddende dat hy heymelick wou-
de gaen / ende roepen hem wat etens/
Want seide hy/indien ick ete datmen het
siet/soo salmen segghen/dat ick niet sieck
en ben. Mannoury gynck ende kocht een
vierendoel van een schaep ende dype vrom-
den/die hy heymelick op att / dat het nie-
mand en sech/ Soo dat peder een meyl-
de / dat hy dype daeghen lanch was ghe-
weest sonder ete/maer niet sonder dypne-
ken. Als hy alleine was/soo heeft hy een
Apologge ofte verandwoordijnghe ghe-
schreven/ de welcke Mannoury heeft gero-
piciert/ Ende sy is den Conynck nae der
hand over ghelivered / luydende a's hier
volght:

Om dat ick niet en weet / Of ick soo
lange sal leven/ dat ick voer uwe Hoort
Weerdigheden sal verschynen/ Soo heb-
be ick/ om sijne M. satisfactie te geuen/
hier by gheschifte gestelt t'ghene dat ick
weet te segghen soo tot mynre eyghener
onschult gherepkende / als oock t'ghene
dat my is teghen-gaende/ soo als men het
nu immers neemt ende verstaet.

Het is waer/ dat of ick sehoon sijne M.
hebbe aenghebient/dat myn voer-nemen
was in Guiana te landen / Soo en hebbe
ick even wel sijne M. noot geopenbaert/
dat de Spaenjaert aldaer den voer int
Land hadde/ Oock en hebbe ick gheen
last ghehat in myn Patente / dat ick den
Spaenjaert van daer soude verdriven/
Ende derhalven soo en heeft sijne M.
gheen deel noch kennisse van den aen-sach
op St. Thomé gehat. Maer my bekennt sijne
de dat den titel en actie van sijne M. op
dat

1618. dat Land/seer vettelich ende Christelich is / ten aensien dat de inwoonders van dat Land/ de Coninginne El. labeth goet. wilschlich hebben ghehent ende aen ghesomen door hare Soubereyne Princeesse/ die door myn haer heeft beloofd datse haer soude beschermen tegen der Spaenjaerts wreetheyt/ So en hebbe ich daer niet aen ghetwiffelt / ofte ten was myn wel gheoorloft in dat Landt met ghewalt te comen de Spaenjaerden geenen anderen Titel / heeft nochte actye daer op hebende van die sy met ghewelt vererghen hebben / (wtghesondert trouwens des Paues Ghiste.)

Oock hebbe ich in achtunge genomen/ dat de Spaenjaerts aldaer eerst possessie ghenomen hebben ertelike jaeren nae dat ich aldaer door de Croone van Engelandt possessie ghenomen hadde. Want indien sijn M. geen recht op Guaiana en hadde/ So mocht ich soo wel eenen di. f gescholben worden / om dat ich gont ghenomen hadde wt des Conijner van Hispaniens Mijnen, als de Spaenjaerden myn eenen paps. bryker noemen. Want also weynich als het de Spaenjaerden gheoorlooft is om te nemen wt Cornwall, Also weynich is het oock geoorlooft out te nemen wt eenich Landt datmen bekent den Conynck van Hispanien toe te hooren.

Indien de boven-verhaelde possessie ghenoechsaem waer/ So mocht sich de Conynck van Hispanien even niet het selfde recht intiruleren Hertoghe van Britanyen, Want de Spaenjaerden hebben Brest in ghehad / ende hebben het ghesozificiert. Van ghelycken hebben sy oock in meer andere plaetsen ghedaen.

Ic en twiifse gautsch niet of sijn M. weet seer wel wat recht dat hy daer heeft/ dewyle de Enghele se ten tijde van Mr. Charles Leigh, ende Mr. Harecourt, verlost ghehadt hebben om dat Landt te gaen bewoonen ende beplanten.

Ich houde door seker/ datter al langhe door desen wel vyf duysent Enghele se in Oronocque souden gheweest syn waere niet mijn repse derwaerts twee jaeren lanck verhindert gheweest door mijn repse nae Cales Males, t naeste jaer nae mijn wedercomste van Guaiana, ende daer nae door mijn repse nae de Eylanden. Hier nae was haere M. onwilligh om meer volck ofte schepen te laeten wt Engelandt vaeren tot dat de rebellpe in Brilandt sou-

de gheepndicht sin. Daer nae heeft de door van haere M. ende myn langhe ge. vanckenisse / de Spaenjaerden tnt ghe. geven om aldaer een Stadt op te richten van stoken/ ghebedt met bladeren van boommen / op den rant van Oronocques, welcke sy St. Thome ghenoemt hebben. Maer sy en hebben niet kunnen noch int go. de / noch int quaede vemandt van de Calicques ofte inwoonders des Landts aldaer/aen haere handt crighen/maer de selfde syn steeds in de wapenen teghen de Spaenjaerden/ghelyck sulches blyckt wt den brief des Gouverneurs aen den Conynck van Hispanien.

Ich meyne (met verlost gesproken) dat ter door mijn landinghe in Guaiana geenen paps en can ghebroken wesen / want men can geenen paps bryken daer geenen paps en is.

Wat ons de Spaenjaerden aldaer geenen paps geven dat blycht ghenoechsaem by haeres Conynghs brief aen synen Gouverneur aldaer / hem bevelende/ dat hy al de Spaenjaerden ende Indiaenen/ die con les Engheles Eenengos, mer de Enghele vyanden handelen, sal doot slaen. De Spaenjaerden die te St. Thome syn / hebben door weynich jaeren ghedoodt seshendertich van Mr. Halls volck van Londen daer comende/ oock eenige van de myne/ die daer aen Landt ghecomen syn / ende dat sonder eenighe wapenen / want sy op der Spaenjaerden woort aen Landt quaemen/om met haer te handelen. Oock is Mr. Thorne van Louwer stracte in Londen niet veel ander Enghele se van haer vermoort te Oronocques 7 jaers door mijn verlossinghe wt den Towr.

Indien dit een vreedsaeme handelinghe is / soo isser vrede tuschen ons ende de Spaenjaerden/maer indien dit een wreede ooploghe is/ende geen vrede / So en isser door onsen handel geen vrede ghebroken.

Doorder / hoe can het bestaen met de grootheyt des Conijner van Hispanien/ dat hy ons vyanden noemt / als hy hope hadde van ons te sullen comen in stucken houwen / maer als hy dat niet en conde doen / ons vrede-verbrykers te noemen/ ende dat in eene ende de selfde actye / dit en can te ghelycke niet bestaen. Maer de Conynck van Hispanien heeft ons ghe. noemt Enghele se vyanden, in syn brieden aen den Gouverneur van Guaiana, van

(T t t t)

date den

1618.

Hoeaenich
een Stadt
daer St. Tho.
me is.

1618.

bate den xix. van Maerte wt Madrid, eer
wy noch wt de riviere Thames waren ge-
schepden.

Indien het den Conijck van Spa-
nyen beliest hadde in xviij. maende (want
soo langhe waren wy besich in het toer-
sten onser vlote) eens aen syne M^r. te
schryven ofte laeten weten / dat onse lan-
dinghe in Guiana den paps soude bree-
ken / Ich houde vooz secker / dat syne
M^r. ons niet en soude hebben verlos ghe-
gheben om t' seple te gaen. Dit hadde hy
cunnen doen niet veel minder moeyte en-
de costen / dan te lichten dize honderd
soldaeten / ende te brenghen tien stucken
gheschuts van Puerto Rico, de welcke in
dien sy ghecomen waren by het garnisoen
d'welck alreets te St Thome was / eer wy
daer arriveerden / sy souden al onse raen-
we compagnien overwelicht hebben /
Ende daer en soude gheen clachte op ghe-
volghe hebben.

Wat aengaet het principael point / te
weten de Landinghe by St Thome, Het is
waer dat wy van meynighe waren dat
wy de Spaenjaerden wt haere Stadt
verdryven moesten / eer wy vooz de dicke
boschagge conden passeren / die op den
berch daer de Mine is / staen / daer toe ich
(als ich de waerheyt sal spreken) ghe-
resolueert was.

Maer als ich daer nae my selven beter
bedocht / so heb' ich het nemen der Stadt
te rugghe ghesfelt / tot dat ich soude ver-
nemen hebben gheliat / of de Mine sulx
meriteerde / De welcke indien sy so rycke
bonden / dat haer docht dat het meriteer-
de / dat men der garnisoen in legghen sou-
de / dat sy dan de Spaenjaerden daer wt
dryven souden. Maer datmen den brand
daer in siecke soude / dat en is noyt mijn
meyninghe gheweest / Sy en conden my
nocht noyt reden gheben waerom dat sy
het ghedaen hadden.

Almen nu te rugghe was ghecomen /
soo hebbe ich den Sergeant Major ende
Kensil h gebracht / waerom dat sy mijnen
laetsten last niet gheveleht en hadden /
Versoekende de Mine eer sy de Stadt
naemen / Daer op antwoorden sy my /
dat of sy schoon swaerlich dorsten gaen
tot de Mine. Hebbende het Spaensche gar-
nison tusschen haer ende hare schuyten.
Nochtans soo hadden sy mijn laetste or-
dre gheveleht / ende landden tusschen de
Stadt ende de Mine, Ende dat siroer de

Spaenjaerden / sonder spraeke te hou-
den / op haer toefte / ende op haer schoo-
ten / haer noemende Pecos Engleses, Engel-
sche Honden, Ende dat de Spaenjaerden
al schietende ende schermutserende / haer
trocken ende leydden tot aen den ingaenck
van de Stadt / eer sy wisten waer dat sy
waren. Soo dat offer schoon in dese quar-
tieren paps gheweest ware / Soo hebben
de Spaenjaerden den selfden eerst ghe-
broocken / ende sy hebben eerst geslaegen.
Want de Enghele moeten de landen /
om de Mine te gaen secken (tot welcken
eynde sy daer gecomen waren) ende syn-
de eerst versproughen ende bevoechten by
de Spaenjaerden / Soo en conden sy niet
weynigher doen / dan ghewelt niet ghe-
welt weeren.

Ten laetsten / so is dit een saecke van
gheen cleyn gevolg / datmen beent / dat
wy misdaen hebben teghen den Conijck
van Spanyen / landende in Guiana.
Want vooz eerst so wordt hier mede ghe-
swacht ofte gheheelich verlaeten den ti-
tel ende actie die syne M^r. op dit Land
heeft. Ten tweerden / So en isser noyt
Conijck gheweest / die opt den minsten
wech gheopen heeft eenen anderen Co-
nijck ofte staet in het beschadighen
van syne ondersaeten aen lijf ofte goet /
als ons nu weder baert / Te weten / dat
het den Spaenjaert vyz sal staen ons te
vermoorden / het sy niet ghewelt ofte met
veract / ende dat het ons niet geoorlooft
en soude syn ons selven te verweeren / en
de haer met hare eyghene munte te be-
taelen / want hier in is ghelegghen superio-
riteit ende inferioriteit / diwelck noyt een-
nigen absoluten Monarchie en heeft cun-
nen lyden / noch immermeer en sal lyden.
Ten derden / so blyct hier wt / dat de
Enghele den Spaenjaert meer respecten
teren / ende dat sy haer ghewelt meer vrees-
sen / dan de Francysen ofte Neder Lan-
ders doen / die daeghelier in alle de deelen
van Indyen invallen / sonder datmen
haer des halven eenighe molestatie aen-
doet / als sy te hups comen. Iac als ich nu
te Plymouth was / soo isser een Frans
Edel-man / ghenoemt Floris. van daer ge-
baren met vier schepen ende dize honderdt
man / met commissie ende toe-laeuynghe /
dat sy mocht landen / branden / ende sac-
cageren alle de plaetsen die hy in India
soude cunnen vermysseren / ende dit alles
onacghesien dat de Fransche Conijck
de dochte

1618.

de dochter van Spaenpen heeft getrouwt.
Dit ist al dat ich segghen can/behalven
dit / dat ich mijnen aermen staet hebbe
te schande ghemaccht / dat ich mijnen so-
ne verlozen hebbe/als oock mijne gesont-
heyt / ende dat ich soo veel deriep elenden
hebbe verzaeghen/als opt man gheleden
heeft/ende dat alles op hope van den Co-
ninck dienst te sullen doen/ich en can niet
begripen nochte verstaen/dat ich eenighe
acte van Hoflilteyt hebbe begaen / an-
ders dan dese / dat ich ben ghelant op
een plaetse die tot de Croone van Eng-
landt ghehoort / daer de Enghelesche eerst
in ghewerst syn / doch by den Landtroo-
verschen Spaenjaerdt daer van gheslae-
ghen: Ich en hebbe geen ander deelen van
Indyen ingenomen/daer de Spaenjaert
recht op pretendeert: Ich ben nae Enghe-
land ghekeert met merckelich perikel mij-
nes levens / nergheens anders hope van
mijn leven op settende/ dan op de genade
van syn Ho. waer van my geen men-
sche / nochte eenich ghebaer en conde af-
keeren/op die ghenade / goetheyt/ende
beleestheyt vertrauwe ich als-noch / de
welcke oordeelende dat ich noch niet ghe-
noech gheleden en hebbe/ soo mach de self-
de noch meer elende den rampsaelighen
Besitter deses elendighen levens/ opleg-
ghen.

Als des abonds Sir Lewis Struckley met
Raleig discurrerede van den onszponck des-
ser siechte / ende der pupsten en blaeren/
soo seide hy / Soo moet wy God helpen/
Ich meyne dat ich vergift inghenomen
hebbe daer wy des nachts waeren eer wy
in dese Stadt syn ghecomen/ich weet dat
M. yster Parham, daer wy logierden / een
groot lief-hebber is van den Conynck van
Spaenpen/ende eenen Papist: Ende dat
hy aldyt eenen mis-paeye in syn huys
heeft/maer ich en begreere niet datter pe-
mandt van sal sprekken / ende ghy oock
niet Monheur sich wendende tot Mannoury.

Als nu V. Valer Raleig met Mannoury als
leen in de raemer was/ de deuren gheslo-
ten synde / soo wandelde hy over ende
weder/ niet aen hebbende als syn hemde/
elcke reyse besach hy syn aen-ghesichte in
den spiegel/daer hy sich seer in vermaech-
te / Ende al lachende seide hy tot Man-
noury. Hoe sullē wy noch lachen te syner tyd,
dat wy aldus den Conynck, synen Raet, de
Doctoren, ende de Spaenjaerts bedroghen en-
de hespoet siebben.

1618.

Als op den eersten Augusti de Conynck
te Salisbury was ghecomen/ Soo was Ra-
leig schier t'eynden raede/hy riep Mannou-
ry, ende gaf hem twintich Croonen/ met
belofte dat hy hem woude bereeren met
vijf honderd guld. jaerlicx/ indien synen
aenslach ende vooz-nemen gelucken sou-
de. Ende doe heeft hy begost Mannoury te
openbaren/dat hy vooz-hebbens was wt
Enghelant te vluchten/synen raedt ende
hulpe daer toe versoekende Mannoury
selde sich ac als of hy daer toe ware wil-
lich gheweest. Raleig seide hem/ dat hy
Capiteyn King hadde last ghegheven om
vooz hem beneden Gravelande een barke te
huyzen / ende eenen boot om hem aen de
Barke te roepen/ conde ich maer verlos
erghen seide hy/ om binnen London in
myn eyghen huys te moghen blijven/ ich
soude lichtelich ergens achter wi sluppen/
dat het Sir Lewis Struckley mynen Bewaer-
der niet eens mercken en soude/peder een
die my aensiet/ gelooft dat ich soo cranch
en swack ben/dat ich niet en can gaen of
staen. Mannoury seide tot Raleig / Maer
Heere/ waerom wilt ghy doch vluchten/
uwe Apologye ofte Verandwoordinge/
syn die niet ghendoersaem om u te ont-
schuldighen. Hier op andwoorde Raleig in
een heuch gemoet/ Seght wy niet meer/
Een man die vreck is vimmermeer gheult.

Voort eenighe van syn goede vrienden
heeft Raleig soo veel te weghe ghebracht/
dat de Conynck hem verlos gaf / dat hy
soude moghen in syn eyghen huys gaen/
ende daer blyven tot dat hy soude ghesont
wesen. Mannoury dit verstaen hebbende/
sprach tot Sir V. Valer Raleig, Heere/nu de
Conynck u dese gratie ende beleestheyt
doet dat hy u laet in u eyghen huys gaen/
om te beter achtynge te gheben op uwe
ghesontheyt/ Soo siet ghy wel dat hy na
u leven niet en staet. Iden seide Raleig,
Ich en ghelooft niet / Men heeft alle
beleestheyt ghebruycht/ om den Werta-
ghe van Leon te hove te erghen/ doemen
hem hadde/ soo sien men hem den cap af/
Ich weet dat sy onder malcanderen
hebben v. sloten/ Dat het v. o. denck is, dat
men eenen man sal doen sterven om de crach-
ke ende handel met Spaenpen (die ick ghebro-
ken hebbe) wederom ganckbaer te maeken.
Hier op volghden veel schendighelaster-
liche woorden/ selfs op den persoen des
Conynck/ seggende onder anderen/ Indien
ick dit mael conde ontcomen, ick soude sul ke

¶ t t t i j

stuck-

1618.

stuckkens aenrichten, dat de Conijck wel blyde toe wesen soude, conde hy my met bidden beweghen wederom te huys te comen, my wederom ghevende mijnen voorighen Staet met noch meer daer toe, ick soude oock den Conijck van Spanyen soo quellen, dat hy wel geern aen den Conijck van Engelande soude schryven, ende mijn pad doen te weghe brengen.

Mannowry groot achterdencken in desen handel crighende/seyde/ Heere/Judien het openbaer wort / dat ick u gheholpen hebbe/om te ontbluchten/wat salmen my dan wel doen? Hier op andtwoorde Raleigh volght my in Dancikerhele / dat is doch u eyghen Danciker Landt/ verlaet al wat ghy hier hebt / ick sal het u ryckelick vergheben.

Als Mannowry dit hoorde / so en dorst hy niet langher desen handel verborghen houde/waer hy herst het Sir Lewis Stuckley ontdeckt/die van hier rijt aen al by wat naeluer op Raleigh ghepast herst. Die dit merckende (doch niet wetende dat Mannowry den aenslach ontdeckt hadde/seyde tot Mannowry / Ich sie wel dat ick niet en sal cinnen ontkomen / of wy sullen noch meer hulpe moeten hebben / Stuckley past veel te naelue op my/Waer en is geenen naederen raet / dan dat wy hem onsen aenslach openbaeren / Indien hy my tot mijn vryheyt wil helpen / Ich sal hem twee hondert pont sterlinghs in handen gheuen. Mits dien soo liet hy Mannowry sien een costelike Bange/ ende gaffe hem in de handt / segghende datse hondert vijftich pondt sterlinghs weert was/ dese wil ick hem gheuen/seyde hy/ende daer toe noch vijftich pondt sterlinghs aen ghereede pennighen : Gaet doch tot hem/ende seght het hem/ick weet wel dat hy my ghelooften sal:Mannowry ghinc ende seyde dit Stuckley die sich gheliet als of hy Raleigh wesen den Conijck / woude helpen dat hy ontquaeme / maer hy ontboort hem by Mannowry: dat hy liever met hemwoude ontbluchten/dan met schande ende veruijt in Engelandt blyuen. Doch Stuckley liet Raleigh draeghen / of hy hem geholpen hebende ende hy het so maecte dat de Conijck ghelooftde dat hy/byn ten syn hemisse / ontloopen was / of hy dan syn Office van Vice-admiralschap van Deuon, dwelck hem ses duysent guld. ghecoft hadde/wel soude behouden? Raleigh andtwoorde hier op / of hy schoon

quaeme syn Office te verliesen / soo en soude hy euen wel geen schaebe daer by hebben / Soo haest/seyde hy / als ick in Dancikerhele / ste in Danciker Landt sal ghecomen sijn / Soo sal mijn Dancikerhele daetelick over-senden omfent pondt sterlingh / ende dat hy by sich hadde wel duysent Croonen in gheld ende in wecken/daer mede sullen wy ons wel werten te behelpen. Na den eten seyde Raleigh tot Mannowry / Gh wat waere het sijn/dat wy condon ontkomen sonder Stuckley? Doch/seyde hy strax wederom / ten is gheen swaericheyt / laet hem by met ons gaen / Ich weet wel raet / om van hem ontslaeghen te worden. Na noch andere booteschappen die Mannowry tusschen beyde draeghen hadde/ heeft hy eyndelick Raleigh ende Stuckley by malcanderen ghebrocht/ Raleigh liet Stuckley dat Inweel sien/Stuckley gheliet sich als of hy Raleigh woude helpen / hem biddende soo langhe patientye te hebben / tot dat hy soude ordere gheselt hebben op syn Office. Mannowrie de sache dus verre ghebrocht hebende / nam synen afscheyt van haer beyden/ende trock nae Londen. Raleigh bedat hem/ dat hy soude secrete blyuen / ende dat hy enien yederen waer hy quam soude seggen dat hy seer cranch was.

Ten laetsten soo is Raleigh te Londen ghecomen / hebbende verlos van den Conijck om in syn eyghen huys te moghen gaen / tot dat hy ghesont soude wesen. Waer hier quam hem een ander gheleghent voor / welcke dese was/ als hy te Londen was ghecomen in syn ghelwoonelicke Verberghe te Brentford, So quam daer hy hem eenen Frans-man/ genaemt la Chelmay, een van de soute ofte ghevolgh van de Agent des Conijcks van Dancikerhele/ghenoemt Clere, hem aendienende dat de Fransche Agent seer begierich was om met hem te spreken/ soo haest als hy te Londen soude ghecomen wesen/van saken die grootelick tot sijn (Raleighs) voordeel ende sekerheyt waeren streckende. Des nachts / als Raleigh daerhs te voozen binnen Londen gheromen was/ so is le Clere, met Chelmay ghecomen ten huys van Raleigh, ende nae verschedene propossten die sy met malcanderen hadden / heeft de Fransche Agent Raleigh ghepresenteert een Fransche Barkte te doen hebben / om daer mede te ontbluchten/ met vrieden van recomandatye aen den

1618.

den Gouverneur van Calis, ende dat hy eenen Edel-man woude over senden/ om hem te Calis waer te nemen. De Barke en begeerde Raleigh niet / sich beter vertrouwen in de Enghelesche Barke / die op hem paste / maer wat syn brieven van re- commandatpe/ ende syn andere presenta- tyen aen ghyuch/ die woude hy in dancke aen nemen/ dewyle syn oude vrienden in Brankerych nu meest doot waeren. Dat Walter Raleigh heeft gheloost / ende sich verlaeten op eenen Vriendelijck / den welken hy daer te voozen (ghelijck hy selfs nae der handt bekent heeft) noyt ge- sien en hadde / daer wt blyckt ghenoech- saem hoe greechich ende begeerich dat hy gheweest is/ om te ontvluchten.

Den derden nacht hier nae/ soo meynde Raleigh ontcomen te hebben/ hy was al in den boot/ om nae het schip te vaeren/ maer Stuckley heeft hem opgehouden/ gheban- ghen / ende ghebrocht in den Tower van Londen.

Ten aensien van dese beganghene fou- ten/ te weten / dat hy vrandtschap heeft gepleecht over die gene die in vrient- schap staen met syne M^s. Ten aensien van syn Rooverpen/ over-tredinghe synner Com- missie/ mis-handelinghe van synner M^s. ondersaeten / staende onder syn ghebiet/ Ten aensien syner bedriegherpen/ in het ontloopen / sich pogende te ontrecken wt handen van syner M^s. Justitpe / ende andere fouten/ daer van hy ten deele is o- vertuypt/ ende die hy ten deele selfs bele- den heeft / Soo heeft hy hem selven on- weerdich ghemaect / dat syne M^s. hem voordere ghenade soude bewijfen. Ende syne M^s. heeft ghewilt / dat hy soo ten aensien van syn voorighe Verraederpe/ als ten aensien van dese nu beganghene fouten / met der dood soude gestraft wor- den / ende is verwesen met de byle ghe- richt te worden.

Sir VValter Raleigh staende op de stellagpe om ghericht te worden/ heeft wel eenighe der bovenverhaelde beschuldighynghe gheloocht/ maer Conyngen ende Prin- cen achten de selfde weynich / als sy maer een goede conscientpe vooz/ God hebben/ fanderende haer oordeel ende vonnisse op de examenatpen/ confrontatpen/ ende an- dere der ghelycke bewijsynghe / als in dit proces ghebruyckt syn gheweest/ syn- de alle de selfde ghenomen ende becrach- ticht met de handt ende onder-seeckyn-

ghe aller der ghetuyghen hier over ghe- examineert / soo vele als haerer comen- schuyven/ ende dat in teghenwoordicheyt van ten minsten sesse van syner Maje- stepts secrete Raeden / ende betuypt by de onder-schryvinghe der selfder / welcke dese waeren / De Eerlt-Bischop van Cancell- berch, die Lord Verulam, Cancelier van Eng- landt, De Graeve van VVorcester, bewaerder des Seghels, de Heer Secretaris Naanton, de Meyster van de Rollen, ende de Ridder Edward Coke, Hooghe Justicier van Enghelandt.

Den xxix. Octobris is de sententpe des doots teghen Sir VValter Raleigh wtghe- spoochen/ ter executpe ghestelt tot VVest- Munster vooz het oude palays/ Daer wa- ren tegenwoordich de Graeve van Arun- del, van Oxfort, van Lincoln, van South- Hamton, de Viconte van Doncaster, De Hee- ren ende Barons van Percy, van Chef- field, van VVindoor, en van Russel, benefa- fens veel Ridders/ ende Edel-lieden van qualiteyt/ Ende een groote menichte van allerley soorten van menschen.

Sir VValter Raleigh op het schabot co- mende/ heeft alle die Heeren ende omstan- standers ghegroet/ haer biddende/ indien hy soa luyde niet en sprack als sy moghe- lich verwachten ende vermoedden dat hy doen soude/ datse sulcx niet en woude toe-schuyven eenighe verbaeshepdt ofte verstaeghenheyt synes herten / Maer de hitte ende cracht van de coortse / die hem te dier selver upre aen quam / Godt den Heere biddende/ dat doch syn stemme niet en mochte beswycken.

Hy verclaerde ende bekende wel dyne- de ende quaelick te vreden te wesen op Mannowry ende Stuckley, Maer even wel soo vergaf hy het haer/ tot ghetuyge daer van nemende den Veerken van West- Munster / die hem daer op het Broot des Heeren heeft wtghebept.

Hy persisterde ende bleef daer by/ dat syn eerste voornemen/ als hy de repse nae Guiana aen-nam/ ware gheweest de M^s. te ontdekken / Maer dat het anders was wtgevallen/ als hy meynde.

Wengaende dat eenige hem beschuldicht hadden/ dat hy niet gesumiet en soude syn gheweest wederom nae Engelandt te keeren/ dat ontkennde hy/ segghende. dat hy altyt was indachtich gheweest des eets dien hy vooz syn vertreck den Grae- ve van Arundel ghedaen hadde hem swee- rende dat hy wederom in Engelandt sou- de

1618.

Sir Walter Raleigh vooz onthooft den 29. Octob.

Sir Walter Raleigh vooz verwesen met de byle ont- halst te worden.

Woe hy sich op het schabot ghehouden heeft.

Excusen van Sir Walter Raleigh.

1618.

de comen/hoe sijn reyse vergheijnghe. De Gr. van Arundel daer teghenwoordich op het schabot staende/heeft opentlic bekent/dat Raleigh hem sulches met eede gheswooren hadde.

Dat eenighe die met hem op dese reyse waren gheweest/clachden/dat hy haer schier hadde sterben laeten hy ghebzeck van versch waeter/Daer op seyde hy/dat alle die gene die wisten wat de Zee-vaert mede brocht/licht conden verstaen hoe ydel ende onghesondert dat die clachte was.

Doe so gaf hy te verstaen/dat het hem seer verdoort/ende dat het sijn cere ende reputatie grootelic quetste/Datmen hem beschuldichde/dat hy soude Tobacco ghedroncken/ende ghelacchen hebben/als dien Weerden ende vooz-treffeliche Grave van Essex dese werlt verliet/hy riep den Grooten Richter des Hertbodens tot ghetuyghe over sijn siele/dat beydes onwarachtich was/Daer dat hy ter contrarpe bitterlich hadde gewent/als dien Edelen Graefe gherichtt wiert/duchten de dat des selfden val oock den sijnē soude wesen/ghelijck het ghebleecken heeft/want seyde hy/die my in sijn leven beminden ende achtten/die hebben my nae der hand veracht/hoe wel ick van contrarpe factpe was.

Dat hy sich hadde sieck ghebeynst op den werch nae London/dat bekende hy waer te sijn/segghende/dat hy sulches gedaen hadde om tyd te ghe winnen/ende om mede liden over hem te verweken/hy bekende daer in gesondicht te hebben/ende balt God dat hy hem sulches woude vergheven.

Hy riep over luyt/dat hy sterben most/om een ghepretendeerde vrientschap met Spaenpen/ende om cenich leet/dwelckmen meyn dat hy dese Natpe hadde aengedaen.

Hy versocht het gebett van alle de omstaenders/ende hy balt selfs seer vierichlich/bekennende dat sijne sonde seer groot ende menichvuldich waren/hebbende gewandelt in de weggen der ydelheyt/syn de gheweest eenen Hovelmuck/Soldact/Capiteyn/Admirael/Generael/ende Zee-vaerent-man/in welke staeten des levens de sonden meest regneren.Hy riep/Heere Iesu, wacht my in dijn onschuldich bloet,ende vergeeft my mijne groote sonden. Dit alles spzack hy met vele ende bittere

traenen/de omstaenders mede tot schrepen verwechende.

Vermaent sijnde van eenē sijnē vrienten/dat hy helpdenisse sijnes ghelooftsonde doen/dae mede was hy strackveerdich/ende spzack/Ick bidde u alle gaez sijn doch mijn ghetuyghen, dat ick sterve een goet Christen, een Protestant, Ick en soecke geen saelicheyt in yet anders, ofte in yemander anders,dan alleen in de verdiensten van mijnen lieven Saelich-maeker Iesus Christus, ick hebbe begaen een werlt vol boofheyden, Maer Godes barmherticheyt is oneyndelic grooter om mijne sonden te bedecken, ende hy is crachtigher om my te behoude,dan mijne sonden sijn om my te verdoemen.Dit is mijn ghelooft, mijn hope, mijn vreucht, mijnen troost, Ick bidde u al te saemen bidt met my, dewyle desen ooghen-blick der ghenade my noch overich is

Daer nae sach hy de hyle aen/ende knie stese/ende voelde op sijn naegghelen of hy scherp was/ende seyde daer nae/Dele sal de Medicine sijn, die my van mijn coorte verlossen sal, ende die my bevryen sal van alle cranckheden ende quellinghen, Dochts soa heerde hy hem tot den Scherp-Richter/ende met een vriendelich gelact hem aen schouwende/seyde hy tot hem/Ick vergeve het u dat ghy my sult dooden, Ende hy beernaende den Scherp-Richter dat hy God altijt soude vresen/ende vooz ooghen houden/ende dat hy sijn werck spoedelic soude doen/als hy neder-knielende hem een teecken met der handt gheben soude.

Dit alles/ende noch meer/ghesproken hebbende/viel hy neder op sijn knien/sijn ooghen ende handen oppewaerts ten hemel verheffende/hy spzack een seer schoon Ghebett/ende daer mede sijn siele bevelende in de handen des Heeren/paste hy sijnen hals op den block. Een wt de menichte riep/Lecht hem Ooft ende VVelt, Raleigh dit hoorende/antwoorde/Mijnen vrient, Mijn siele sal ten hemel op-vaeren, al ley t mijn lichaem Suyt ende VVelt.Doch, seyde hy daer nae/laet het soo wesen, ende hy boechde sijn lichaem alsoo dat het Ooft ende West quam te ligghen. Doe sloech de Scherp-Richter toe/ende heeft met twee slaeghen het hooft vant lichaem gescheyden/dwelck hy met der handt op nam/sonder een woort te spreken. Het lichaem met het hooft leyt begraven in de Kercke van Ste Margareta hy West-Minster.

Dit

1618.

Dit was het eynde van dien vermaerden Raleigh.

Aspice quàm subito marcet quod floruit ante.

Aspice quàm subito quod stetit ante, cadat.

Dat is.

Siet doch hoe haest een schoone bloem vergaet:

Siet doch hoe haest ballen can / dat nu staet.

Thene dat hier boven verhaelt is van de communicatie tusschen den Franschen Ambassadeur ende de Sir VValter Raleigh ghehouden heeft groot misverstant veroorzaecht tusschen de Conynghen van Brancherijck ende Groot-Britannien / Alsoo dat de Conynck van Groot-Britannien den Franschen Ambassadeur des halven wt Engeland nae Brancherijck heeft doen vertrecken / Ende van ghelycke is oock de Engelsche Ambassadeur wt Brancherijck nae Engeland ghesonden. Vele treffeliche Mannen soo in Brancherijck / als in Groot-Britannien syn bedroeft dat dit mis-verstant tusschen die beyde Croonen ontsaen is / ende meynen dat de saeke van soo groote importantie niet en is / dat daerom de goede vrientchap ende intelligentie tusschen die beyde potentaten behoort te geniterronpeert te worden / ofte stille te staen. Men hoopt dat op een coorts / door tusschen-spreken van treffeliche Mannen / de vrientchap tusschen die beyde Conynghen sal her-stelt worden.

Dier syn tot onsen tijden (om niet te spreken wat voor twee honderd jaren gheschiedt is) tot verscheptene reysen / in het Conynckrijcke van Bohemen veel moeyten ende onenicheden opghestaen van weghen de differenten in het stuck van de Religie. De Euangelische worden daer te Lande ghemeynelick ghedesigneerd met den titel sub utraque, ende de Papisten sub una. Om dat de Euangelische het Woord weerlich Avondmael des Heeren (nae de instellinghe Christi, ende t'ghedrupe der oude Christelike Kercke) bedienen ende ontfangen onder de gedaente van Wijn ende Wyn / Ende de Papisten de Leechē (so sy die noemen) den kelch ofte den wijn onthouden.

Benevès verscheptene beraedslaeghingen ende Verdraeghen op de Rijck-daelen ende andere by-een-comsten der Land-stenden ghemaecht ende verwilicht tot bevestighe der inwoonderen deses Conynck-Rijck / Is mede het Ootrope / ofte Accoort by den Keyser Rudolpho den dyne Euangelischen Standen des Conynck-Rijck Bohemen veeleent / Anno 1609. den vyfden Julij : Luydende als volght:

VVy Rudolph den tweedden, by der gratie en Gods gecooeren Roomsch Keyser &c.

Tot eeuwiger Memozien / sy wt kracht deses briefts / enen pegelijcken kennelijck / naer dien alle dze State onses Conynck-Rijck Bohemen / by ons als haren Boheemschen Coninck / alder onderdanichst ende behoorlijckst aenghehouden ende gebeden / dat sy by die gemeyne Boheemsche Confessie ende bekentenisse des Geloofs / die welcke van eenighen die Aufburgische ghenaemt wordt / Inden Jare lesu Christi, 1575. Op den alghemeynen Landdach t'samen ghedragen / ende den Roomschen Keyser / Wylen Keyser Maximiliano, onsen gheliefden Heere Vader / Loslijcker en Salichster Memozien over gegeven / die hem doen ter tijt / gelijck wt sekerlijck onder-recht syn / ende upt het schijven onses gheliefden Heeren-Vaders eyghener handt / oock andere by der Landtaeffel bewaerde Monumenten / die noch voor handen sijn / te vernemen is / by hare Majesteit syn bewillicht geworden / oock hare onderlinghe opgherechte ende met voozgaende inghebrachte accoort / als oock by meer andere dierghelijcke versoek ende begeerte haere Religie aengaende / expresselijck erhouden worden / sulche haerlieder Religie vry ende onverhindert moghen oeffenen ende planten / ende alsoo in desen allen die Standen van ons ghe-noechsaem verskeret worden mochten / in sulcker voeghen als die Artijckelen / ende hun lieder begeerte in den voorszeden Jare op den Landtdach inde Landt-taeffel / in het groene Boeck der gemeyne Landdaghen inghevoecht / dit selvighe brieft in sich begriypt:

De wyle ons dan niet liebers en is / als dat in desen onsen Coninckrijcke / onder alle dze Stenden / soa v an eenerley / als beiderley ghedaente allen onsen lieben ghetroen

1618.

Getrope by den Keyser Rudolpho den dyne Euangelischen Standen des Conynck-Rijck Bohemen veeleent / Anno 1609. den vyfden Julij.

1618.

ghetrouwen/nu ende tot ewighen tijden
veſtandighe liefde ende eenicheyt / vrede
ende vertrouwen tot vermeerderinghe
ende behoudeniſſe want gemeene beſte
ghepleecht / weder partye byde Religie/
by de welke ſy himlieder zielen ſalicheyt
verſceekert te zyn / vaſtlijck gheloven/
by willich/ onderhindert / ende onghes-
bronghen by den andere blijven/ ende ge-
laeten werden moeghen.

Ende ghelijck het vooz ſenen by de
Landt taeſſel beveſticht is / wat de Reli-
gie onder eenderley oft beyderley gedaen-
te belangt / datſe malcanderen niet en
moleſteren/maer vooz eenen man by mal-
canderen als ghetrouwe vzienden ſtaen/
ende die eene partye de andere niet ver-
ſnaden oft blameeren ſal : Dit ſal aldus
by deſen Artijckel gautſchelijck blijven/
en ſullen hier mede beyde partyen/gelijck
an tegenwoordich/als oock toecomſtig/
malcanderen verbonden zyn/by alſulcke
geenen / als hier van inde voozſchreven
Landts Ordonnantie begrepen zyn / en
de bewyle die van onder eenerley ghe-
daente in deſen Coninckrycke een vyz en-
de onverhindert exercitie van hen lieder
Religie hebben / int welke die van by-
derley ghedaente/die hun tot die Confes-
ſie bekennen / hun geen inbreucke doen/
noch ordze ſtellen/ en dat hier in een ghe-
lyckheyt moghe gehouden worden: Daer-
om conſentere wy / ende gheben hun
recht ende macht hier toe/ dat de voozſz.
vereenichde Staten/ſoo de Heeren / als
die van Adel / mitſgaders oock de Pra-
ger/Cuttenger / ende andere ſteden/
met hare Ingeſetene/ in ſumma alle die
ghene die hun tot der Roeyenſcher Con-
feſſie bekent hebben/ende noch bekennen/
derwelcke loſlijcker memozen wpen Key-
ſer Maximilian / onſen lieſten Heere en-
de Vader / op den ghemeynen Landt-
dach/ 1575. ende nu op t'nieu oock ons is
overghegheven/by de welke wy hun al-
derghenadichſt te beſchutten belooft heb-
ben/ gheene uptghefondert / datſe/ name-
lyck hare Religie/ na inhout van de Con-
feſſie ende onderlijnghe opgherechte ver-
eeninghe/ende vergheelijkinghe/by ende
onverhindert over al ende aen alle plaet-
ſen / ſeffenen ende volbrengghen moghen/
by haer ghelovende Religie / Prieſter-
ſchap ende Kercken-Ordonnantien / de
welcke ghelaten worden tot de gautſche
rempartighe vergheelijkinghe van wegen

die Religie inden Heylighen Rijcke/ ende
nu noch oock in toecomenden tijden niet
ghehouden zyn ſullen / hun na de Com-
poſtaten/de welke op gemeynen Landt-
dach int jaer / 1567. inde Landt Prebiler-
gien / ende elders upt-ghelaten worde/te
reguleren.

Voorts willen wy hun / den Staten
ſuburaque / oock deſe beſondere ghenade
doen/ende alle die Staten / die hun tot
de Confefſie bekennen / het Pragische
Conſiſtorpe in hare macht ende bewint
wederom overleveren / ende conſentere
ghenadichſt / dat die vereenichde Staten
ſulck Conſiſtorium met haere Prieſter-
ſchap/die nae de Confefſie haerer verghe-
elijkinghe ſyn / reſormeren ende vernieu-
wen/haere Predicanten / ſoo wel dyp-
ſche als Roeyenſche aldaer ordineren
laten / oft die ghene die alreede gheord-
neert ſyn/van daer/ ſonder eniger verhin-
deringe des Pragische Erts-Biſſhops/
op haere Collaturen nemen/ende de ſelve
daer mede beſetten moghen. Niettemin
hebben wy oock ghenadichſt den Sta-
ten / ghelijck hun dan van outs af toe be-
hoort heeft / die Pragische Academie met
allen toebehoorten/ op datſe de ſelve met
beguame ende gheleerde Maanen beſet-
ten/goede ende loſſelijcke Ordonnantien
ende coſtumpen oprechten/ende over be-
de/ als te weten / het Conſiſtorpe en Aca-
demie / ſekere ende deuchtſame perſoonen
tot Defenſoren ende beſchut-heeren ver-
ordineren ende beſtellen moghen.

Ende naedien oock inde Conincklijke
Steden deſes Coninckryck niet weynich
Catholycke ende der Confefſie dooz mal-
canderen wonen : Daeromme ſoo is on-
ſen eyndelijcken wille ende bevel/ dat tot
behoudeniſſe van liefde ende eenicheyt/
die eene partye de andere inde oeffeninghe
van haerlieder Religie / ende Kercken
Ordonnantie / niet ingrypen noch vooz-
ſchryben. De begravinghe van de doode
lichaemen / inde Kercken ende op die
Kerck-hoven / als oock het luden van de
Kloeken/niet en weygheren noch verbie-
den / ende der ghelycke in anderen meer/
ende dit alles tot behoudeniſſe van liefde
ende eenicheyt/ ghemeynt ende ghetrou-
welijck aenghehoort.

Oeffenthalven beloven wy by onſe Co-
nincklijke woorden / dat aldus die dize
vereenichde Staten/die hun tot de Roey-
enſche Confefſie bekennet/mitſgaders
Daer

1618.

haere naecomelinghen / by alle t'gene soo
boozschreven is van ons / onse Erven en
de toecomenden Coningen in Bohemen/
gantsch ende volcomelich / sonder ver-
weringhe / sullen ghelaten / ghemaint-
neert / ende beschermt worden / in sulcher
voeghen / dat wy de selvighe mits desen
in den Religions vrede des Heplighen
Rijck / als een voornamen Litmaet des sel-
vighen noch mer insluypten ende en sal
oec hun pierinne in toecomenden tyden/
noch by ons / onsen Erven / ende toeco-
menden Coninghen in Bohemen / noch
by andere Gheestelike / oft wereltlike
persoonen / in toecomende ende eenwighe
tyden / eenighe veranderinghe ofte in-
breucke gheschieden / noch gheboecht
worden.

Dit accoord is taemlich wel onder-
houden gheweest / gheduyrende het leven
ende de Regieringhe des Keyfers Rudol-
phi, als oock soo lange als de Keyser Ma-
thias Keyser ende Coninck van Whemen
is gheweest. De Eerst Hertoghe Ferdi-
nandus Coninck van Whemen vercozen
ende ghecroont wordende / heeft wel be-
looft de Euangelische Stenden by haere
byzhept in het stuck van de Religie ende
andere hare Privilegien te laeten ver-
blyven / Maer die Euangelische hebben
al strax in den aen-vanck sner regie-
ringhe beginnen te claegen / dat sijne M.
haer in hare byzichept / insanderheyt in de
oeffeninghe harer Religie / grootelic
was vercoztende / dooz inductie ende aen-
drift van de Jesu-wyten / soo peder een
mevnde. Dat die Euangelische Stenden
hebben ghesupplieert ende ghesolliciteert
by den Keyser Matthia ende den Coninck
Ferdinand / dat is al vast te vergeefs ge-
weest / Immers daer en is in der daecht
gheen verbeteringhe ghevolcht / of men
schoon somtijts de dolerende met woos-
den eenighe vertraostinghe heeft ghege-
ven. Soo dat eyndelich peder een / hooges
ende legghes standes Persoonen / soo ver-
drietich hier over syn gheworden / dat sy
hare patientie verliesende / niet langher
en hebben willen noch kunnen lyden / dat
sy / die verre de meeste in ghetaele waren /
haer van het minder getal souden laeten
over-meysteren.

De Stenden des Coninck- Rijk Whemen
syn den 23. Maj binnen Praeghe by
malcanderen versamelt / alwaer sy haer
e'samen verbanden hebben teghen de

principale Heeren / die haer in hare Reli-
gie ende Wysheden en teghen waren /
Ende syn eyndelich soo bymoeidich ghe-
worden / dat sy ope van hare grootste te-
ghenpartydens / van boven af tot de ven-
stren harer Raet-raemer hebben gewor-
pen.

De booz-naemste onder de Boheem-
sche Stenden die dit werck heeft aenghe-
vangen / Is de Grave van Toron, een seer
cloeck ende wijs Heere / ende daer syn
dierich cloecke Heeren / Directores ghe-
noemt / die het beleyt van alle saken heb-
ben.

Hier wt is strax groote beroerte op het
Slot / ende boozt dooz de gheele Stadt
ontfaen. De Grave van Cozen ende
meer andere Heeren syn strax te peerde
gheseten / ende hebben dooz de Stadt ge-
reden / peder een tot stilicheydt bermae-
nende / ende roepende / dat niemand eenich
ghewelt ofte over-last gheschieden en sou-
de: Dat sy alles wat sy ghedaen hadden /
booz den Keyser ende al de werlt verde-
dighen wonden.

Van de byge Beemische Officiers die te
venstren wagheworpen syn / Is alleen
de Vry-Heere van Slauara eerste President
van den hoogen Raet / ofte overste Lant-
hofrichter / seer ghequetst en ghebrooken /
d'ander twee syn ontcomen / also sy in de
modder ende op den mist ghevallen syn /
de Papisten seiden / ils sont sauvez par les
Angeles, maer andere seiden par les fanges.
De boozghensende Slauara wiert in des
Cancellars hups bewaert / by heeft de
Stende haer gants voornemen gheopent
ende verclaert / bekennde dat het alles
van de Jesuyten wiert beleydt. In des
verloopenen Secretaris Michna comptoir
(die dit werck teghen de Stenden ten
hoochsten heeft helpen dypden) heeft men
niet alleen veel obligatien ende edullen
van groote sommen ghelts / die hy onder
de Jenden heeft / maer oock wel hondert
blancketten met sner Keyf. M.
teekenninghe ende signet becrachticht
ghewonden / om alsoo de Stenden ende
t'gantsche Coninckrycke / nae der Jesu-
yten Raet / te regieren. T'ghelt is booz
eerst gheconfisqueert / ende den Jenden
bevolen het selfde in der Stenden handen
te bynghen. Die van den Raet / (als de
Heere Slabara, Smylancki, ende andere) die
het te boozen met de Conincklike Offi-
ciers hadden ghehouden / vielen strax de

V v v j

Sten.

Went van
des Boheem
miffchen
regeyn.

2613. Stenden by / presenterende veel duyfen:

den om volck daer mede te lichten.

De Stenden hebben in coeter tijdt sulcke orde ghestelt op haere finantpen / dat se raet wisten om op te brengen seuen-en-beertich tonnen gouts. Soo veel machts en hadden dese Neder-Landen niet / als sy den crich aenbyngen teghen den Conijck van Spanjen. Onder anderen so presenteert den Oversten Burg-graefe honderdt duyfendt florenen daer toe te leenen. Dat meer is / de Catholijcksche Stenden / die aen der Jesuyteren practycken niet schuldich en syn / hebben sich oock wederom met de Evangelijcksche verbonden / om met malcanderen in het toecomende in vreden te leven / den Majesteits byzeste helpen maintaineren / ende vooz haere byzhept te stercken / sich oock staementlich te defenderen teghens alle heymeliche ende openbaere vbanden Godes / haeres Conijck / ende des Vaederlands / waer toe sy strace den vyfden man int gantsche Conijckrijcke hebben op-geboden / die meer als honderdt duyfendt ende vyftich duyfendt man beloopten.

Maer dat die Stenden haere nieu-herbatte alliantie / ende de Articulen van defensie in de Landt-sacie openbaerlich hadden laeten af-lezen / so hebben haer niet alleene Burghers ende boeren / maer oock selfs de Muncken ende Paepen (die in groot perikel stonden van de Burghers binnen Praeghe overvallen te worden) haer onder haere protectie ende beschuttinghe begeben / de welcke haer van den Graefe van Chuzin int particulier is beloost gheworden / waeromme sy hem in haere kercken ende sermoenen seer hooghe prysen. Maer de Boheemische Frontier-steden Pillen ende Budweis, en willen haer aen der Stenden hede niet geven.

Op den selven dach dat de tijdinge van de boven-verhaelde veranderinghe te Presburch quam / was Ferdinandus de niet-vercozene Conijck met de voornaemste Catholijcksche Heeren / ende de Cardinael-Clesel / by den Eerst Hertoghe van Czari te gaste / daer dronckmen op sijnen Maes. ghesontheydt / met groot ghebaer ende gheschal van ketel-trommelen ende trompetten. Maer soo haest als die tijdinghe daer quam / veranderde die groote vrucht ende bytichap in groote byeffensse / welcke verdoetheit is / als sy

ne Maes. daerlich daer nae vernome heeft / dat die Boheemische Stenden op alles goede orde stelden / Ende volck van voozloghe aen-nemen tot haere ende haerer onder-saeten besthermynghe / schickende kuypten ende voet-knechten op de frontieren ende passagien / om haere vbanden byten t'lycke te houden / daer toe men nagerende des rijck contributen / die vooz den Conijck ghebestincert waeren.

De Boheemische Stende schicken by aen alle Evangelijcksche dozsten hare Gesanten / om te vertoonen de rechtveerdicheyt harer actien ende hebben tot dien eynde een Apologgie in het Boheemisch Latijn ende Hooghe-duyts / in openbaeren druck wtghegheven / die oock in nederduyts is ghetranslateert. De Euer-Dozst van Saren heeft haer wel onthaelt / ende beloost de behulpeliche hand te bieden / in ghevalle sy tot dese defensie / om hare religie ende byzhept te maintaineren / gheen nootfaecht sijn gheweest.

De Keyser Matthias heeft strace / na dat desen alarm was aenghegaen / eenich crychsvolck aenghenomen / ende sy heeft aen alle Euren Dozsten des rijck gheschreven ende ghesonden / verdeckende dat sy de Boheemische Stenden gheen crychsvolck en souden laeten aen-nemen in hare ghebiet / maer wel op sijn Commissien.

Noch hier nae heeft de Hertoghe van Brabant een goet ghetal van kuypten ende knechten laeten aen-nemen / tot assistentie van sijnen Heer. Zoeder den Keyser tegen de Bohemen (immers heeft men t'gheruchte so laeten gaen) Maer even wel en is dien tocht niet voozt ghegaen / Maer sijn Hoocheyt heeft den Graef van Bucquoy derwaerts ghesonden / om met raed ende daed den Keyser in desen crich teghen de Bohemen te assisteren / sijnde desen Graefe vermaert vooz een van de vooz-treffelichste Overste / die de Eerst-Hertoghe van Brabant / ofte Conijck van Hispanjen in synen dienste heeft.

Desen crich in Bohemen heeft den Spaenjaert ghedronghen eyndelich het verdrach van Alti nae te leven / ende Verceyl in handen van den Hertoghe van Savoyen over te leveren / om het Spaensche crychsvolck te seiden tot assistentie van den Keyser. Doch hier sijn oock al wel sceyden

1618.

schepdene verhindernissen voorsz. ghevalen. Oock heeft desen Boheemischen crysch den paps tusschen den Conynck Ferdinand ende de Venetiaenen bevoordert.

In Julio isser sehzijdens ghecomen van de Stenden van Bhemien aen de Staeten deser Gheunieerder Provincien/besegelt met acht-en veertich Segghelen / In het welke sy verclaeren ende aen-wyfsen de redenen ende oorzaken der opgheresene beroerten in t' Conynck-Rijcke Bhemien/ als naementlich dat sy de waepenen nergens anders om aen-genomen hadden/ dan tot bescherminghe der warr Ghereformeerde Kelighe/Witsgaeders harer Privilegien/ende Wysheden/Versoeken de goeden Raet van de Generaale Staeten in dese hare swaricheden.

De Evangelische Keur-Dozste Phals/Saren / Brandenburg / al-hoe-wel sy lichtelick kunnen mercken/dat de Spaenjaert (die sich dese saecke seer ter herten neemt) meyster gheworden synde in Bohemen / haer al te saemen / Iae gheheel Duytsche Land soude doen beven / Soo onthouden sy haer even wel als noch van daetelichheit/ Maer soecken dooz Ghesanten de saecke te bemiddelen/ ende beyder sijts swerden in de schepden te houden / tot vermydynghe van Bloet-storten/ Oock soo veel doet de Phals-graefe Ceur-Dozst / dat hy sijne onder-saeten ghereet hout / ende in de waepenen oefent/ om in voorsz. vallenden noot de selfoe te moghen ghebruken. Oock heeft hy sijne grensen met eenich volck besett. Noch andere Ceur ende Dozsten nemen eenich volck aen / om de deur-tochten te verhindern/ende sozghen te draegen / dat se niet onversien in nae-deel en gheraechen.

Het comt de Bhemē nu wel/dat de Conynck van Polen wordt aen-ghebooghten van den Groot-Dozst van der Moscou, ende de Tartaren, die hem groote schade doen/ Alsoo dat de Tartaren onlanx in des Conynck van Polen gebiet ghevallen syn de het platte Landt van Podolia rondom her hebben afgeheyzandt ende verwoest/ boerende gebanchelich daer wt wel tachtentich duysend sielen. Ten ware de Pool dooz dese oorloghe wierde verhindert/ soude hy/buyten allen ruytsel den Keeser assisteren/tot onder-bruckinge der Keligions verwanten in Bohemen / Want hy seer pbert in sijne Jesulwitsche Keli-

gpe. Als Saul David vervolghde schickte God de Philistinen in het Land / waer dooz Saul ghenootsaecht was David niet vreden te laeten.

Den crysch is desen somer dapper aenghegaen tusschen den Keeser / ende de Bheemische Stenden / tot groot verberf veler menschen / Ende hebben de Stenden veel victozpen bevochten/door de meeste steden inghecreghen/haer crysch-volck loopende tot voorsz. Weenen ende den Keeser met de inwoonderen dier Stadt/ende om-liggende Steden ende dorpen/groote hangicheyt aen-jaeghende. Men heeft te Weenen het Geschut op de Wollewercken ghestelt / eenighe poozten met aerde toe-gheslopt / ende op d'ander syde van de bzugghe/ die over de Donau leydt/ heeft men een Bloek-hups ghelept/ ende het selfde met twee honderdt Musquetiers besett.

Die Bheemische Stenden hebben meermaels dooz hare vrieven de Staeten deser Genuieerder Provincien gheremonsteert den over-last ende in brucke welen de Keeser Matthias ende haeren Conynck Ferdinandus, haer waeren doende soe in de Kelighe / als in haere Privilegien/ wes halven sy ghenootsaecht waren gheweest de waepenen in handen te nemen/ende te verhten Pro aris et focis, ende alsoo haer goet recht staende te houden alsoe de Keeser sich dooz het tusschenspreken van Ceur ende Dozsten niet en hadde willen beweghen lachten haer by haere gherechticheden ende Kelighe te laeten verblyven / Ende alsoo desen haeren crysch den Neder-Landtschen crysch seer ghelijchsozmich was / ende oock ghenoechsaem teghen den selfden Wyandt/ Soo versochten sy / dat het de Staeten woude ghelieven haer in desen noodwendighen crysch te assisteren met gelt ofte volck/oste beyde / nae ghelegentheyt/ Oock in haer savenre te schryven aen den Conynck van Groot Britanpen / ende aen de byse-aen-zee Steden/ghereconfedereerde van haere H. M. Dat het sijne M. ende haere A. L. woude ghelieven haer hulpe ende bystant te doen met volck en ghelt/ teghen den aen-staenden somer/ alsoo sy voorsz. seker hielden/dat de Keeser/ met hulpe van den Conynck van Hispanpen/ haer teghen den aen-staenden somer wederom den crysch sullen aen-deen. Sy verstaen by de Staeten ses teunen

V d b ij

getys

1618.

Die Bhemē men versochten assistentie by de Generaale Staeten in Neder-Landt.

1618.

daenich maken. Hier toe haer alsoo be-
neersighende dat sy om tot haer intent te
geraeken/ alle vreesse Godts besijden sels-
den/ende vooz by ghynghen/ daeghelick
de Voosten ende Princen in verscheydene
plaetsen aen malcanderen htsende / als
oock alle die gene / die van verscheydene
Religpen syn / ende de Magistraeten te-
ghens haere ondersaeten/ ende de onder-
saeten teghens de Magistraeten: Dat sy
de Conynghen / die op haere pyppen niet
dansen en wilden/ober-leverden in han-
den van Assassyns ofte Moordenaeren/
dooz belosten van eeuwighe saelicheydt/
ende het outgaen des Daeghe-viers/ het
slimste ghespys van boeven op-wecken-
de tot vermoordijnghe haerer Conyn-
gen: Dat sy bloetvrienden ende verwan-
ten tegens malcanderen waeren verbit-
terende: Dat sy dooz haere Conynghen
alle secreten rosten wijs worden/vertrie-
kende de conficietpen der menschen also/
dat sy/sonder haeren wille/ sels niet doe-
en dorsten t gene dat wel ghedaen is: Dat
sy over-groote schatten versaelmede/ ghe-
lick als eertyjts de Tempeliers ghedaen
hadden: Dat sy haer hadden inghedzon-
ghen in de politycque regieringhe: Lee-
rende datmen den genen die niet Room-
Catholijck en syn/niet schuldich en is den
eet ofte belofte te houden / ende de selfde
wtroepende vooz Ketters:

Dat Brancherick/ Engeland/ Hun-
garpen/ Sevenburghen/ Venetpen/ Pe-
der-Land/ Mitgaeders vele andere Co-
nynck-rijcken ende Landen / vele exem-
plen hier van condon gheben. Dat sy (Daer
dien de Bohemen veel elende dooz haer
bedryf hadden wtgheslaen/ ende epudelic
van den Kysser Rudolpho bzieben hadden
vercreghen / dat sy bype exercitpe harer
Religpe soudon hebben / sonder dat die
sub una, / ende die sub utraq, malcanderen
soudon verachten/schelden / ofte verdoe-
men / ende dat dit alles in de Registers
en publycke Acte was in verlyst/ haer niet
en hadden ontsien/ (verachtende de byp-
ghinghe syner Kysf. M. in die boven-
genoemde bzieben) de Stenden sub utra-
que in hare predicatpen/ seer schendelic
te calumnieren en smaeden/ende als Ket-
ters te verdoemen/ treckende en duyden-
de synes M. s. Brieven in eenen verkeerden
sin / het volck wijs macckende / dat sy
de Kysferlike nochte Conyncklike Calu-
nieren/ als oock de Cloosteren ende Gee-

stelicke Persoonen/ Iae oock den onder-
saeten der Stenden sub una, / niet aen en
ghynck: Dat de Conynck van Bohemen
dien Brieven niet en mocht bevestighen/
nochte synen ondersaeten bype oeffenij-
ge harer Religpe sub utraq, toestaen/ son-
der belieben des Paus: Daer doch de
Paus gants geen heerschapppe nochte
ghebiet ober de Stenden van Bohemen/
nochte ober den Conynck haeren Heere
en heeft/ daer durben de Jesuypen seg-
ghen/ende opentlick dypben / dat de on-
dersaeten deses Kysf principaelick ghe-
hooren onder de Jurisdicte der Kercken:
Sy dwijngghen die sub utraq, tot haer te
comen / teghen haeren danck ende wille/
Sy sluyten haer de Kercken vooz den
neuse / Iae sommigher weghe bzieken sy
de Kercken der sub utraq, te gronde af/
verbieden de oeffenijnghe der Religpe/
de voornaemste Officpen des Conynck
ende des Kysf / en laeten sy niet toe dat
aen pemandt anders dan aen die sub una
ghegheben worden/ Iae eenighe persoo-
nen verstootten sy met schande ende smact
van haere Officpen/ sonder eenighe wet-
telike reden ofte oorzaecke.

Dooz dese / ende andere der ghelijcke
middelen / hebben de Jesuypen te weghe
ghebracht/ dat eenighe sub una, synde on-
bestendighe ende meynedighe menschen/
de voornaemste Winten des Kysf besit-
ten / bzeughende alsoo het Kysche in het
grootste verderf / ende de Staeten sub u-
raq, in de wterste elende en onderganck.
Dewyle dan de Jesuypen syn Autours
van al het quaet in het Kysche opgherefen
soo verclaeren wy datse onweerdich syn/
datmen se langher in het Kysche dulde/ of-
te leven laete.

De Defensores dit alles in achtijnghe
nemende / ende verstaende dat dese ende
andere elenden geen eynde nemen en sul-
len/ ende datter geen en bestendighe bye-
de in het Kysche wesen en can / maer dat
de Conynck ende alle de Stenden / met
haere vrouwen/ Kinderen / ende al haer
goet / in het aldergrootste perikel sullen
staen / soo langhe als dese alder-snootste
Secte in het Kysche is verblipvende/ Soo
is het dat de Defensores allen ende eenen
pederen laeten weten/ dat sy/ met goeden
rijpen raede/ende ten over-staen van alle
de Stenden/ alle de Jesuypen wt de Ste-
den Praeghe, Crumna, Commutavio, Neuha-
ho, Glacio, ende andere plaetsen / daer sy
haere

Fol. 357

1618.

1618.

haere Colleghe hebben/ Tac wt het gantsche Conijckrijcke van Bremen hebben gheproscribeert ende verwoesen/proscribeeren ende verwoesen de selfde niet desen/ in ende ten eeuwigghen daeghen / alsoo dat sy niet wrede sullen moghen wt het rijcke vertrecken/ maer dat sy tot geener tijt en sullen moghen weder-heeren in dit Conijck-rijcke / selfs niet onder den naeme van eenighe andere Geestelijcke Ordenen/ Ten sy dat sy de straffen/die / nae s'ijner constitutien over haer ende alle de gene die haer sullen herberghen ofte ontfanghen/ghemaecht syn/haer selven ende haeren toe-standeren / als perturbateurs van het ghemeyne beste/ sekerlick willen op haeren hals haelen. Want wy besloeten hebben / haere weder-comste in dit rijcke geensing te ghedooghen/ al waere het oock dat de Paus selfs vooz haer baede/ Tac is beliest/ dat soo pemaent/ of hy sehoon waere wt het ghetal der Stenden/ vooz haer intercedeerde ofte baede/ Soo salmen teghens hem off haer procederen/ als teghen die gene die vooz perturbateurs der ghemeyne ruste te achten sijn. Dit willen wy dat vooz openbaere Brieven allen ende eenen peghelicken salkenbaer ghemaecht worden/tot een eeuwighe ghebachtenisse.

Wat aengact de andere Geestelijcke Ordenen sub una, die in haere Cloosters ofte elders woonen/so langhe als sy haer stille draeghen/soo en gact haer dese proscriptie ofte ban niet aen/ maer dien bestrest alleen de Jesuyten/ die oock al vooz launch wt andere Conijck-rijcken sijn gheproscribeert ende verbannen.

De Jesuyten dese resolutie vernomen hebbende / syn wt het Conijckrijcke Sohemem vertrocken / haer verspreyden/ de ende verdeplende hier ende daer in andere Landen ende Conijckrijcken. Met sulck een Pas-schedel als hier boven verhaelt is moghen sy immers wel passeren ende repasseren dooz aller Heeren Landen.

De Jesuyten
sijne vanden
der Ghere-
sonneerde in
Bremen.

De voornaemste mithulpers der Jesuyten ende vervolghers der Gherefomezmeerde / worden ghehouden dese te sijn/ Den Abt vant Clooster Scroo-Hof binnen Praeghe / die in den eersten tumult ghevlichth/ende nae Sweinitz sich begeben heeft/ Ende den Abt van Brauna. Dese beyde Abten hebben coztz hier nae / haven loon gecregen/want den Abt van Scroo-

Hof heeftman in sijn bedde doot ghebor- den/ eenen steek int lijf hebbende / ende den Abt van Brauna is dooz het hoest gheschoten. Het waere dese liden beter ghe- weest dat sy haeren Brevier ghelesen had- den / dan dat sy haer met den crigh de- moeyt hebben.

De Conijck van Danemarche heeft in het vooz-jaer de E. W. M. Heeren Generaale Staeten/ ende den Prince van Oranpen begroett/ende aenghedient/dat de Paep- sche ligue in Hooghe-Duytsch-Landt gherefolveert was ghewaepender handt het Erst-Bisdom van Bremen te incoz- pozeren / ende alsoo dit soude gheschieden in pra-juditpe van synen soone/den wele- ken men belooft hadde Coadjutor te maeken / dat hy ghesinnert was sich ghewaepender handt daer teghen te setten / ver- soeckende haere E. W. M. hem in dese billiche ende noodwendighe saeke te wil- len assistieren. Dit selfde heeft oock syne M. dooz enen expresse Ambassadeur by synen Broeder den Conijck van Groot-Britannpen versocht. De Heeren Generaale Staeten/ hebben goet gebon- den een staetelicke Ambassade nae Da- nemarche te senden / soo deser saeke hal- ven/als oock om te beaerbeyden / dat de mis-verstanden tusschen syne M. met die van Lubbeck/Hamborch Bremen/en- de andere Dype-aen-zee-steden/ mochten gheslist ende wech ghenomen worden/ want de Dype-aen-zee Steden hoozende ende siende / dat de Conijck van Dane- marche volck van oorloghe aen nam/So syn sesse van de Principaale Steden te Lubbeck by malcanderen ghecomen/ende hebben sich met malcander beraetslaecht wat sy best doen souden in dese gelegent- heyt/ Ende hebben goet ghebonden/met voozgaende advijs der Heeren Generaale Staten van Neder-Landt/aen te nemen 8000. man te voet / ende 2000. peerden/ by aldien de Conijck voozt vaert in sijn werbijnghe. Maer het is noch alles in stilte sonder bloet-storzinghe afghegaen. De Hanse-steden hadden ten voorszeyden sine in den Praeghe gesonden D. Johannem Doman haeren Syndicum, die seer claechde in den naeme van tien Steden / over de groote tollen ende swaricheden / die de Conijck van Danemarche haer op leyde.

Daer

1618.

Daer sijn als Ambassadeurs van we-
ghen de H. M. Heeren Staeten Gener.
nae Danemarche ghesonden / de Wel-
chebozene Graef / Graeve Florentius van
Culenborch, wt Gelder-Landt: De Hee-
ren / N. Berck Pentionaris van Dordrecht, en-
de N. Paen Pentionaris van Amsterdam, wt
Hollandt: Albertus Ioachimi, wt Zeelandt:
Taco van Burmania, wt Frieslandt. Dese
Heeren Gesanten sijn den 13 May wt den
Vaeghe veretrocken / met een suppe ofte
ghevolgh van ontreut lxxx. personen/
alle gaer seer staetlielike ende heerlicheit
gherust / doch insonderheyt de Graeve
van Culenborch / want selfs sijn paggen
ende lachepen in blaren sluwel gheleedt
waeren. Dese Heeren Ambassadeurs sijn
over Landt ghereys / mede nemende on-
treut dertien Hollandtsche Vracht-wae-
ghens / ende twee carochien. Waer dese
Heeren dooz reysden / daer sijn sy wel en-
de beleefdelike ontfanghen ende ghetrae-
teert gheweest. In Danemarche ghear-
riveert sijnde op des Conynck bodem / sijn
sy in alle de Steden daer sy passeerden /
wt den naeme des Conynck seer Magni-
fichelike ontfacht ende ghewillecomt.

Dese Heere Gesanten hebben syne M.
versocht / dat sy doch niet gheen legher
ofte cracht volck het Sticht van Bremen
woude beschadighen / van weghen syne
pretensie op het selfde. Het anderde punt
deser legatye was betrefsende den Col in
de Dant / die syne M. dooz ende nae seer
verhoecht hadde. Ten derden soo hebben
dese Heeren Gesanten met syne M. ge-
sproken van de Oost-Indische vaert /
daer van de selfde syne M. cozts te voo-
ren aen de H. M. Heeren Staeten ghe-
schreven hadde / verzoekende / dat syne
ondersaeten (die alreets een Admirael-
schap om nae Indyen te vaeren hadden
opghericht) van de Neder-Landsche
Campagne in Oost-Indyen niet en
mochte behindert ofte beschadicht wor-
den. Doch hebben dese Heeren Gesan-
ten met syne M. ghesproken van een al-
lantype aen te gaen tusschen de selfde syne
M. ende de H. M. Heeren Ghenerale
Staeten deser Gemieerde Provincien.
Dit is het ghene dat ick hebbe kunnen
bennemen van de oorsake deser legatye /
wat de Conynck hier op hebbe gheandt-
woordt / ende wat eyndelike over allen
den selfden punten sy besloten / is my als
noch onbekent.

Dese Heeren Gesanten heeft de Co-
nynke in Danemarche seer wel onthaelt /
goet chier aenghedae / ende op haeren
afschepdt met schoone goudene ketenen
beschoncken ende vereert. Sy sijn den
seften Augusti wederom in den Vaeghe
aengecomen / sijnde wt geweest tien we-
ken / ende eenen dach.

1618.

Het oude ende schoone Palley der Conynghen van Branche-
ryck / met de costelike Capelle /
is op den sevendenden Martijl. n.
deses jaers dooz eenen blixem ofte vier
tot de Hemel sijnde ontreut een elle lanc /
ende eenen voet breed aen-ghesteken / on-
treut midder-nacht. Het heeft ghebrandt
wel anderhalven dach lanc / sonder dat
men het selfde heeft kunnen lesschen / on-
aengesien dat daer wel twintich duysent
menschen toeliepen / met waeter / lad-
ders / haken / ende allerley instrumenten.
De Capelle daermen de Wisse in dede /
is gheheel afgebrandt / met al den cieraet
ende wellichdom die daer in was. Alle de
Conynghen die op dit Palley stonden /
in steen seer costelike en constelike wtge-
houwen / die sijn alle gaer verbrandt / ofte
van het vier te schandte ghemaect. Het
gewelstel van de groote saele vlamde niet
anders / dan of het van sulpher gheweest
ware. Alle de koop-lieden wincels sijn
van desen brandt gheconsumeert / met al
de costelike waren daer in / Alsoo dat me-
nich goetd man dooz desen brandt al sijn
middelen van leven veriozen heeft. Men
meynt dat dese schade niet gheen twee
mael honderd duysent Croonen en sal te
vergoeden wesen / alleen de trameragge.

Des te seercheliker heeft dit Palley
ghebrandt / ende des te quaeliker was
het vier te bliffen / overmids dat het
hout daer aen seer ont ende drooge was.
De vlamme verhefhaer soo dicke / dat
men de selfde des mozghens te acht ups-
ren conde sien op het Land rontom her /
wel type mylen verre / wel twintich ups-
ren gheduyende. Als het vier begon aen-
te tasten de ghebauchenisse ofte Conter-
gerpe / soo isser een erbarmelike gheroep
ende ghetier der ghebaughenen gehoozt /
die onwtspreeckelike moeyte ende ghe-
welt ghedaen hebben / om wt te gheraec-
ken / ende het vier te lesschen / Ende is
eyndelike de gaelberpe van de gheba-
ghens ghesalveert / soo dooz de gheba-
ghen.

F r r r

1618.

ghenen van binnen/als door de roop-teden (dien grootelieſt daer aen ghelegghen was) als van noch ettelicke duiſenden van buyten/ die grooten arbeit daer aen ghedaen hebben/ niet groot pericel haerſ levens.

Alſus is dit magnifick Conijcklick ghebou / d'welck als een miraechel der werlt was / in coztel tijdt van het vier gheruincert ende verniet / nae dat het gheſtaen hadde onghedaerlick dize hondert jaren/ Want het is ghefminert van den Conijck Philippe Le Bel die Conijck van Brancherijck is gheworden Anno 1286.

Want te
Constanti-
nopolen.

Even om deſer tijdt iſſer oock eenen vrand gheweest te Conſtantinopol, die wel dize hondert ende tachtentich hupfen heeft wech ghenomen.

Schocke-
ticken regen
in Wiſpa-
nyen ghes-
hellen.

MEn verſtaet datter in het voorsz-
jaer in Caralogue, in twee en
dertich daeghen lanck eenen
ſeer grooten ende ſchreckelickē
regghen gevallen is/ die vele hupfen/ ker-
ken/ ende Clooſteren/ (inſonderhejdt aen
de bergghen hanghende) heeft van hare
plaetſen gheſtooten/ ende wech doen dij-
ven/ Alſo datter oock een groote menich-
te van menſchen ende beestē verdonckē
is.

In Grae-
ven. Waeg-
toort enat
ghetanghen
ende gebau-
nen, die de
Staeten
quam rae-
den haer te
gheten om
der den Co-
nijck van
Wiſpanpen.

Dier is in Martio eenē P. P. (ge-
bozen binnen Andwerpen) in
Graeven-Haeghe ghecomen/
voorzegende dat hy met de Hee-
ren Gheneraale Staeten ende met ſyn
Princ. Ere. groote dnyghen te ſpreken
hadde van Paps tuiſſchen den Conijck
van Wiſpanpen ende deſe Landen. Hy
preſenteerde een Remonſtrantie aen de
Staeten Generael / inhoudende/ datter
in voorszijde tijden binnen Atrecht een
Tractact was op-ghericht/ in het welke
de Conijck van Wiſpanpen beloofte/ dat
hy alle de Provintpen die haer onder ſyn
ghehoorzaemhejdt wouden begheben/
willich ſoude ſyn aen te nemen / daer by
voeghende/ dat hy door eenen goeden p-
ber ghedreven ende verooſaecht was de
Heeren Staeten dit aen te dienen. Hy is
wt laſt van de Staeten ghebanckelick ge-
nomen/ ende gheſett op de voorsz-
poorte in den Haeghe: Ende daer ſyn twee van de
Heeren Raeden van Staeten/ ende twee
Fiſcaelen gecommiteert/ om hem te exa-

mineeren. Hy ſeyde/ dat hy ſoldaet was
op het Caſteel van Andwerpen / onder
de Compagnie van Capt. Herrera, die hy
noemde een Compagnie de Campayne. Hy
bekende dat hy dit ſyn voornemen den
Eerſt-Hertoghe Alberto gherommuni-
ceert hadde/ die hem gheſeyt hadde/ wilt
ghy in Hollant reysen/ ende dit de Staet-
ten voorszacghen/ dat moecht ghy doen/
wilt ghy hier bliuen / dat moecht ghy
oock doen.

Hy ſeyde/ dat hy oock een reyse gedaen
hadde in Hooghe-Duytſch-Land/ ten
ſine als boven / ten tijde als de Eerſt-
Hertoghe Matthias binnen Franchfort
wierd gherooſt Roomiſch-Conijck ende
Keyſer. Hy ſeyde/ dat hy ſich hadde ghe-
addreſſeert aen de Cuer-Doſt van Sar-
en/ ſyne Doozluchticheit by Requeſte re-
monſtrende/ dat de Keyſer en de Cuer-
Doſten ghehouden waeren het Tractact
van Atrecht alle de Provintpen te doen
goet binden/ het ſp door inductie/ ofte an-
dere bequame middelen: Hy ſeyde oock/
niet gheweten te hebben / dat deſe Pro-
vintpen haer hielden ofte wtgaeven voorsz-
Dize-Landen / langher als het beſtant
duyde / ende dat dit was het ghemeyn
ghedoeſen in des Eerſt-Hertoghen Lan-
den / merckende datmen het hier veel an-
ders verſont/ Soo bat hy om verghiffe-
niſſe / oock datmen hem wt de gheban-
keniſſe woude laeten / d'welck oock coztē
daer nae gheshiet is / De Heeren Staet-
ten hem los laetende / doch hem wt de
Gheunierde Provintpen bannende.

In den beghinne van Mey iſſer bin-
nen Veneggen een keelike verracke-
rye ontdeckt. Daer ſyn voorsz en nae
binnen deſe Stadt ghecomen ontrent
acht honderdt ſoo Spaenjaerden / als
Fransoyen/ haere ſlaep plaetſen hier en-
de daer door de Stadt hebende. Haere
meyninghe was / op eenen beſtemden
dach het Raet-huys ofte Paleys te over-
welbighen / ende alle de Senateurs te
vermoorden. Daer laegghen noch wel duy-
ſend soldaten op Galpen / wachtende
ende paſſende op het tecken der ſchelman
die binnen de Stadt waeren/ die alſ-
dan het Raet-huys ſouden aentaffen / ende
dan het wapen-huys/ andere ſouden het
vier werpen in die hupfen die vol olpe/
pick/ ſwevel/ en hout laegghen. Als deſen
vrandt ſoude ſyn aenghegaen/ ſoo meyn-
den ſp

1618.

16

1618.

den sy de bygghe af te werpen / op dat den eenen Burggher den anderen niet soo haestelick en soude kunnen ter hulpe comen/om den brandt te lesschen. Maer eer dese grouwelijcke daed is in het werck ghestelt/ Soo isser een van dese Brandstichters ghegaen by eenighe van de Senateurs/ende hy heeft haer den gheheelen aenslach pertinentelick ontdeckt/ die hier ober seer verblijdt sijnde / hem niet een goede somme pennighen hebben beschoncken/ ende gegagpeert met een eerlick onderhoudt syn leven lanck. Eenighe syn ontloopen nae dat het aen den dach was ghecomen/ eenighe syn ghevanghen/ ende sommighe aen den hals / sommighe met de voeten opghehanghen. Eenighe Venetiaensche Edellieden/ die hier mede kennisse van hadden / syn by nachte verdoncken / op dat dese verradersche daet haeren kinderen ende vrienden niet en souden veruytelick syn. Eenen Franschen Capiteyn isser aen den mast van een Galleye met de voeten om hooghe ghehanghen. Veel Spaens crijchsvolck/ dwelck de Vice-Roy van Napels derwaerts ghesonden hadde / lach hier op te waachten/ dwelck met de verloopene ende bluchende Brandstichters ontfeyt is/ nae dat den aenslach ghesapheert was.

Den Spaenjaert heeft oock te deser tijd eenen aenslach ghehadt op de Stadt Crema, staende onder het ghebiet van de Venetiaenen/ maer dit is oock ontdeckt/ ende eenighe der verraders syn gecreghen ende ghestraff / nae haere verdiensten.

De waeckende ooghe van syn Princ. Eric. ende verscheperne goede Patriotten vernemende verscheperne tydinghen van de byeen-comste des Hertoghs van Dienburch / des Marquis Spinola, ende Graef Hendrick van den Berghe/Als oock vernemende datter binne Maestricht grootten voorszact van haeder ende andere Proviande wierdt ghedaen/ hebben vermoedt / dat dit een voorszact bereydinghe tot den Gulickischen crijch soude wese/ Maer eer den Hond ghewassen was/ soo was den clippel al veerdich / Jammers en is hier niet opgevolght.

De Gouverneur van Gzevelinge heeft met macht van d. sche/ desen somer beginnen op te gaen ben een seecker out verballen Canael/ een halve myle van Gzevelinge ghelegen/ doch op den Franschen bodem. De President van Calis sulcx vernemen/ de/ heeft het stract verhindert/ Maer het schijnt wel dat het de Erst Hertoge Albertus niet en meynt nae te laeten.

De tydinghe van den Wyperaet tusschen den Prince van VValles/ ende de Princeesse van Spaen/ en/ heeft te deser tijd noch al sterck ghecontinueert. De Conynck van Hispanpen heeft/ nevens groote presentatien van Wyentschap/ den Conynck van Engeland ghepresenteert met syn dochter ten houwelicke te gheven de somme van acht mael honderd dussend Croonen / en jaerlicx honderd dussend Croonen / bedynghende alleen de Wisse ende offeringhe van de Paepsche Religie voorszact Princeesse in haer hof/ voorszact/ ende de haere.

Hier op is stract ghevolght / Dat de Conynck van Groot-Brittannpen heeft los ghelaeten verscheperne Jesuwytten/ die hy voorszact ende nae in Engeland hadde ghebanckelick gecreghen/ ende eenen tijd lanck aldaer hadden ghebanckelick gheseten. De Conynck heeft oock den Spaenschen Ambassadeur vereert met seer schoone gheschencken / gheestimeert weert te syn wel vyftich dussend guldens/ende is de selfe met die vryghelactene Jesuwytten wt Engelandt nae het Oosten-Rijcksche Neder-Land vertrocken.

Eenighe Neder Landsche schepen die crijchsvolck wt dese Landen ghebrocht hadden tot dienst van de Republike van Venetie/ haer in dienst der selfder begeben hebbende/ syn den xxiij^{en}. dach der maent Junius/ synde Sint Jans dach. / nae den ouden styl/ ghecomen tusschen Tanis ende Gibraltar, alwaer sy verhoemen hebben acht Spaensche schepen/ met een groot Galiot/ loepende recht voorszact den wint. De Neder-Landsche Admirael Melchior van den Kerckhove dit siende/ ende merckende dat het op hem ende de syne ghemuntt was/ belastte datmen de schepen soude claer

xxxii. maken//

1618.

Nieuwe daet by Gzevelinge ghe.

Ghesprock van houwelicke tusschen Engelandt ende Spaenpen.

Deract op Spania.

Deracht van oorloghe in het voorszact.

Gheacht tusschen de Neder-Landers ende Spaenjaerden by Gibraltar.

1618. maeken / ende de ſtucken te boort hien-
ghen door de poorten / ende de Muſquet-
tiers achter de ſchans-cleederen / haer
veerdich heubende / om te ſien wat de
Spaenjaert ſoude attenterē. Den Neder-
Landtſchen Admirael hadde oorde van
den Heere Reſident Chriſtoporo Duriano,
dat hy niet eerſt en ſoude offenderen / maer
wel dat hy alle offenſen ende impreſſen
ſoude afkeeren ende teghenſtaen. Den
Admirael van de Spaenjaerts / met noch
een Galioen / ſeylden rupin vooz wint
beneben d'Armache van onſe ſchepen / en-
de rupin een gotelijgh-ſcheut beneben
d'onſe ſynde / ſchoot hy eene ſchent. d'Onſe
meynden / dat hy daer mede woude ſeg-
ghen / dat ſy haere vlagge ſouden ſtre-
ken / maer den Neder-Landtſchen Ad-
mirael ſeyde tot de ſyne / dat hy S. Marco
die oncere niet en woude doen. De Vice-
Admirael van de Spaenjaerts / ende d'an-
der neghen ſchepen van oorloghe ſetten
haere ſtier-boort-haſen toe / ende ſeylden
ſo een wyltgen tuſſchen de Neder-Lant-
ſche ſchepen / ſonder ſchieten ofte ſus pect
te bedryven. Doch twee van de laetſte
ſchepen comende te loebert van den Pool
ende ſieren hand / gaeben elck een Charge
met haere Muſquetten / roepende Amyne
Amyne Perros, Luteranos, Amyne Canallye,
doch de Neder-Landers hebbe de Spaen-
jaerden daetelick wederom ſoo ghegroett
in de ſelſde / jaer noch veel groter ſprache /
dat den eenen ſyn boech-ſpriet / met ſyn
Galioen / quijt wert / ende den anderen
ſyn marſ-ſeyl reddeloos op de Mars viel.
Soo dat ſy / die d'onſe meynden te doen
ſtrecken / nu ſelfs teghen haeren danck
moſten ſtrecken. Onder tuſſchen ſoo loef-
de den Admirael van de Spaenjaerts
met het ander Galioen / ende gaeben een
Charge van Muſquettiers en grove ſtuc-
ken op Capiteyn Ian Iacobſz. Schrob-op,
doot ſchietende twee van ſyne Mannen /
doch hy groetteſe wederom in ſulcher
maniere / dat ſy hem verlieten. Den Ad-
mirael van de Spaenjaerts en wepmich-
ken ter ſyden afgeweken ſynde / hiel drae-
ghende / ſeer fel op onſe Armache ſchieten-
de / d'onſe en bleven hem niet ſchuldich /
maer betaelden hem met ghelycke munte.
De Spaenſche Admirael met noch vier
andere ſchepen van oorloghe quam aen
met grof gheſchut ende Muſquetten ſeer
fel ſchietende / ende ſchoot principaelick
op het ſchip S. Marco, daer onſen Admi-

rael op was / die dappere teghen-weere
boot / ſchietende twee door de Spaen-
ſche ſchepen / oock vooz in ende achter wt /
Soo dat den Spaenſchen Admirael met
d'ander ſchepen aen den wint ſchooten /
ſettende haeren cours nae de Spaenſche
kuffen / tuſſchen licht ende doncker / d'onſe
haer al van achterē aen met ſchieten van
veers vervolghende. Den Admirael van de
Neder-Landtſche ſchepen dede den Lan-
teeren ontſicken / op dat de Spaenſche te
beter moechten ſien waer onſe Armache
was / maer ſy ghingen eben dapper door /
ende en ſochten d'onſe niet weder. D'onſe
ſtopten dien nacht / ten beſten ſy konden /
de ſchae / die ſy aen haere ſchepen van
den Spaenjaert ontfaenghen hadden.
Smorgghens en vernamen d'onſe nie-
mandt / het ſchijnt dat het avondt-mael
de Spaenjaerts ſo quaelic becomen was /
dat haer niet en luſte tot het onbpt te co-
men / vermoedende datmen haer met den
ſelſden lepel ſoude op-ſcheppen / daermit
haer des avondts te vooren mede hadde
opgheschept. Van daer ſijn dan d'onſe ge-
ſeylt nae Corſou, daer ſy den xxij. Julij
aenguaemen / aldaer de ſoldaeten op het
Eplandt ſettende / om haer wat te verber-
ſchen / ende de ſchepen wat te repnighen /
alſooder veel van ons volck van ſcheur-
buck ghequelt was. Hier bevondt onſen
Admirael / dat hy niet meer als vijftich
man in die boven verhaelde Bataillie
verlooren en hadde / ende wepmich ghe-
quelt / die alle gaer ghenen ſyn / op twee
ofte dype nae / die aen de quetsuyzen ghe-
ſtozen ſyn. Te Corſou acht daerghen ghe-
ruſt hebbende / ende wat verberſcht we-
ſende / is het volck van het ſcheur-buck
gheneſen. De Venetſche Providader heeft
den Nederlandtſchen Admirael ghetelt
400. Ducaten / de welcke hy ghedistribu-
eert heeft onder de Capiteynen / tot pro-
viſie van Olje / wijn / verſch-bleys / ende
andere verberſchynghe vooz de Matroo-
ſen.

Den xxx. Julij ghijnghen onſe Neder-
Landers t ſeyle van Corſou, ende cregen
ſnachts ontrent Gaſapa (een vleeke / ofte
oude Fortereſſe) eenen grooten ſtoom / met
eenen ſchreckelicken donder ende bliem /
die des Admirael's groote ſtenghe / ende
braz-ſeylſtengetjen in ſtucken ſloech / en-
de benede daelende onder het voozſte bo-
ven-nett / ſloech twintich Mannen ter ne-
der / en brandde den eenen den rugge / den
anderen

Schreck-
lichen don-
der ende
bliem.

1618.

anderen het haer van het hooft/ vele ble-
ven voor half doot leggen / maer sy sijn
noch alle gaer in het leven ghebleven. De
Generael van de Deneersche Armade by
d'onse comende/ heeft de selfe seer minne-
lick ontfanghen / doende haer groote
eere/ ende besondere affectie haer toonen.
de.

Men heeft nae der handt vernomen/
dat de Spaensche in dese bataillie ver-
lozen hebben ontrent vier honderdt man/
ende twee van haere schepen soo lech ghes-
choten / datse quaelick de see de conden
gheruyghen. God de Heere sy ghelooft
voor de goede wtcomste van onse Natpe.

Maer ontrent den selfden tyd hebben
onse Peder-Landers de Spaenjaerden
wederom eenen goeden dienst ghedaen/
Want de Zee gheheel onbevlicht sijnde/
door dien de Turcksche Zee-roovers/
mitsgaeders andere Zee-schuypers (die
haer te Algiers ende elders in Barba-
ryen onthielden / onder de sauve-guarde
van den Turcksche Vice-Kon) de zee soo
onbevlicht maecten / dat haest geen Coop-
vaerder ongheschiedt de zee en mocht
ghebruycken/ Soo hebben de Heeren der
Admiraliteyten deser Peder-Landen/
als oock de Coninck van Hispanpen/ om
de zee van dat ghespuyt te reynigen/ oer-
loch-schepen ghemontereert / die de zee-
roovers hebben naeghesaccht / de selfde/
waer sijse conden becomen/ sonder eenige
ghenaede doot slaende/ ofte over boordt
werpende.

De Admirael Moy-Lambert van Rot-
terdam met neghen schepen in de Baye van
Gibraltar liggende/ ende vernomen heb-
bende dat die xxxij. Turcksche zee-roo-
vers (die ontrent twee maanden gheleden
het Eylant Lancerotte afgheloopt ende
gheplundert hadden/ mede nemende on-
trent duysent menschen / soo Mannen/
als Vrouwen ende kinderen) met haeren
kuyt noch ontrent die Stracte laeghen te
waermen / Soo heeft hy met sijn Capi-
teyns ende crych-raet gheresolueert van
daer niet te wycken/ maer op haer hoede
te sijn/ ende de Zee-roovers waer te ne-
men/ van ghelijcken hebben oock ghedaen
de Spaensche Admirael / met sijne by-
hebende Capiteynen. Sy souden elcke
reys Barcken d'adviso wt/ om te vernemen
waer de Zee-roovers haer onthielden/
ende wat sy bedreeven: De Spaenjaerden
hielden ooc goede wacht op hare wacht-

toozus te Gibraltar.

Op den achtsten Julij quaemender acht
schepen van de Turcksche Zee-roovers
aen seplen / daer van de Spaenjaerden
d'eerste advysen hadden/ ende sy sijn daer
op wtgheloopt. Moy-Lambert volghdese
stract met seiven Peder-Landsche Sche-
pen/ als de roovers soo de Spaensche/ als
onse schepen sacghen aencomen/ soo heb-
ben sy haer teghen den avondt van mal-
canderen verdrapt/ maer sy en conden alle
gaer niet ontkomen / de Spaensche Ad-
mirael heeft een van dese Zee-roovers
gheabbordeert ende verobert / doch niet
groot verlies ende schade van sijn volck/
want de Zee-roovers wel wetende dat
ter geen quartier voor haer en was/ soo
hebben sy haer liever wille door verchten/
als ghevanghen gheben.

Moy Lambert, Admirael van de Peder-
Landsche schepen/ heeft oock een van de-
se Zee-roovers aenghetast en verobert/
met verlies van vier mannen/ ende twaelf
ghequetste. 't Schip van desen roover
was groot tseventich last/ ende hadde op
vier-tien Lepel-stucken/ ende daer waer-
ren wel honderdt Turcken op / die alle
gaer of doot ghelaeghen/ ofte over boordt
gheworpen sijn / dwelck op sijn scheep
heet De voeren spoelen. Desen roover had-
de in sijn schip sesenbeertich Christenen/
meest Spaenjaerden/ ofte immers ander-
saeten des Coninck van Hispanpen / die
Moy Lambert alle gaer in bydom gheset
heeft / haer laetende aen Landt setten.
't Schip met schiere seer beschadicht sijnde/
heeft hy te Almeria vercocht/ eerst daer wt
nemende al het gheschut / ende wat daer
toe ghehoorde / met andere scheyf-ghe-
reetschap.

Oock heeft Capiteyn Bras van Hoor, met
hulpe van een van de Spaensche schepen/
eenen anderen roover gheabbordeert/
maer doe sy hem in haere macht hadden/
soo isser den brandt inghecomen/ Soo dat
Capiteyn Bras ende het Spaensche schip
genootsaecht waeren den roover te ver-
laeten. Daer waeren acht-tien Peder-
Landers van Capiteyn Bras volc geen-
tert/ ende van de Spaensche wel beertich/
die sy in den brandt mosten verlaeten/
niet noch ontrent twee honderdt Christe-
nen/ soo Mannen / Vrouwen/ als kinde-
ren van Lancerotte, die alle gaer in den
brandt ghebleven sijn. Dit schip was oer-
ver acht maanden eenen Peder-Lander/
xxxij ghedient

1618.

1618.

ghenoemt Speelman, door Tituaen afge-
nomen / ende het was ghemonteert met
sestien Lepel-stucken.

Den selfden dach hebbe de Spaenjaer-
den noch twee Turckse Koobers ver-
overt / ende sy hebben noch eenen aen
strand ghejaecht door Tituaen Dese Turc-
ken ghestrandet sijnde hebben het volck
aen Landt ghesalveert / daer veel Chri-
stenen onder waeren / ende sy hebben den
brande int schip ghesceken.

Dese anderen daechs daer aen / smoz-
gens vooch/iet Capiteyn Ellert Thomaez.
met vyf andere schepen / sich sien in den
mondt van de Straete / alwaer hun ren-
contreerde den Admirael ende Vice-Ad-
mirael van de Zee-Koobers / met noch
tienze van haere roof-schepen / die stoute-
lich ende onverschadelich eerst op d' onse
quaemen aen seplen. Doch dese Koobers
siende dat het oozlofchschepen waeren/
hebben terfont afghewendt / maer daer
mede en waere sy niet vry/want Capiteyn
Adriaen Crimpen van Amsterdam/die daer
naest by was/ heeft met groote couragie
dese Zee-Koobers vervolgt/ ende daps-
per beschoten/ook ten laetsten / nae veel
bechtens / gheabbozdeert ende verobert.
Dit was een Woer van tseventich last/
ende hadde op t'neghentich Turcken/ende
tien goteluyghen/ daer waeren op ses-
tien ghebanghene Chrijsenen van Lance-
rotte, die liet Capiteyn Adriaen Crimpen
te Malgom aen Landt sitten / maer de
Turcken heeft sy alle gaer de boeten ge-
spoelt. Hy en heeft maer twee Mannen
verlozen/ ende viere waerender gequest.

Capiteyn Schrevel Jacobsz. van Rotter-
dam / ende Capiteyn Barent Schaeff van
Amsterdam/ hebben tamen eenen ande-
ren Zee-Koober geabbozdeert ende ver-
overt/ ende hebben tachtentich Turcken
die daer in waeren / over boort ghewo-
pen/ende twintich Chrijsenen van Lance-
rotte hebben sy aen Landt ghesett / ende
haeren kuyt hebben sy te Malgom inghe-
vocht.

Capiteyn Conijnck van Rotterdam/
heeft noch eenen van dese zee-schuyms
soo beanghticht / dat hy hem ghebwo-
gen heeft te Tituaen te stranden. De Turc-
ken salveerden haer niet de ghebanghene/
ende staeken het schip aen brand/ dwelck
xxviij. stucken gheschuyt op hadde.

D' Admirael Moy Lambert met syn by-
gebbende schepen dit verricht hebbende/

is met neghen schepen tseple gegaen nae
Leuant, cruprende de Zee/om te vernemen
of hy noch ergkens eenighe van dese Zee-
koobers soude vinden.

Albus heeft God de Heere ghestraft
den godloosen moct-wille der Turckse
Zee-Koobers / die met sefendertich wel
ghemonteerde ende sterck bemande sche-
pen waeren wtgevaeren / ende hebben
menich eerlich coop-man/ schipper/ende
passagier seer wredekich lyf ende goet
benomen/In de Maendt van May wae-
ren sy op het Eylant Lancerotte, in Ca-
naryen/ gheballen ende gelandet/ daer sy
seer grooten moet-wille ende wretheden
bedreuen hebben / met moorden/plunde-
ren / Vrouwen en Maechden schenden/
&c. Ende nae al haeren moet-wille heb-
ben sy ghevanchelich wech ghevoert alle
de menschen die sy in dit Eylant conde
becomen/ Mannen/ Vrouwen/ Maech-
den/ Kinderen/meer dan duyfent in ghe-
tal / om die in Turckpen te vercoopen/
ghelickmen hier te Lande Deerden en
kopen vercoopt. God de Heere heeft sich
ontfermt over het elendich schepende
kermen deser aermer ghevangener Chri-
stenen / ende heeftse ghelijck hier boven
verhaelt is) door de bechtende handt der
Spaenjaerden/ doch principaelich onser
Neder-Landen / ghevyet ende verlost/
daer over God de Heere moet ghelooft
ende gheprezen syn.

De Heere des Eerst-Hertoghen
Ferdinandi Conijnck van Bhemie/
tot de Croone van Hungarpen/
heeft meer swaricheydt ghehad
als men soude vermoedet hebben / Want
of wel de Catholische/ vermits de groo-
te menichte der Gheestelicheydt aldaer/
de sterckste syn/ Soo houden d' Euange-
listische hart aen / eer sy met de wael wil-
len boort-vaeren / om spier M.^s ver-
claeruyghe over dese vyf punten:

Eerstelich dat het Conijnck-rijcke van
Hungarpen een vry Conijnck-rijcke is/
van eene vrye electie ofte wael hangen-
de/niet successif.

Ten anderen/Dat sy eenen Palatijn na-
haren eyghenen vyfen wille moghen kie-
sen ende hebben.

Ten derden/Dat hare clachten ende be-
waernissen (daer in oock de contraven-
tie tegghens den Religionsvrede verstaen
wordt).

1618.

1618. wordt te vooren afgebaen ende gheremedicert werden.

Om hier in te remedieren dreyghde, mē het eene deel/ en het andere wiert met groot e beloften ende hope ondergaen. So sich d'Euangelische Hungarische Stenden midt de andere niet en voegghden/ werdt ghebreest/ dat die Conynck rijcke by Roomen/ Spaenpen/ ende t'huys Oostenryck metten eersten wel soude met de wapenen meughen aengetast werden/ vernits de schande die t'huys van Oostenryck sich deur der voorszeyder Stenden oppositie meent te geschieden. Daer sulx gheschiedende/ was te vermoeden/ dat de Stenden van Hungaren int ghemeyn/ so wel de Catholische/ als de Euangelische/ haer souden daer teghen stellen/ niet willende lyden/ dat het Rycke van Hungaren werde van electyf successyf ghemaeckt. Immers hebben sy eenpaerlick de Gheesteliche/ als geene rechte Landsacten mochte Ont-Weere syn/ de/ vermaent wt den Raet te treden/ laetende de andere Stenden des Rijck hier mede ghelwerden.

Daer langhe ende vele vergaderingen hier ober ghehouden/ soo is eyndelick de Erst-Hertoghe Ferdinandus (met believen des Kiepers) te Presburch niet veele stipulaten/ conditpen/ ende Articulen die te lesen syn by Gochar. Art. Dancsen aengenomen voer Conynck van Hungaria, Sweerende ende belovende wel expresselic/ dat hy den Hungaren/ wes standes sy ware/ Jae selfs den crijchlieden/ de oeffenynge der Ghereformeerde Keligpe soude toelaeten.

De croonynghen is gheschiet op den den eersten dach Iulij, in de Kercke der Franciscaner Monicken/ alwaer hy eenighe tot Ridder heeft gheslaeghen/ ende daer syn pennynghen onder het volck geswoepen/ van goudt ende van silver/ met dese omschryft/ Ferdinandus II. Coronatus in Regem Bohemiae, primo die Iulij Anno 1618. Hier was teghen-woordich/ nevens veel andere Heeren/ Maximilianus van Oostenryck ende de Cardinael Clefel. De Palatijn die Ferdinandum de Croone op het hooft sette/ vzaechde eerst al het volck/ over luyt roepende/ Of het haer beliede/ dat hy Ferdinandum soude Croonen Conynck van Hungaria? Jae dat het volck dize mael geroepen hadde jae/ heeft hy hem de Croone op het hooft ghesett. Hier nae is de

nien-gheroonde Conynck tot het middach mael gegaen/ daer alles seer staetelick is toe-bereyt ghelweest. Jae den eten ghuck Ferdinandus Conynck van Hungaria staen op een heubvelken/ ende hoorde daer de congratulaten ende geluckwenschynghen/ die eenigher Edel-Lieden Kinderen hem ter eere/ in het Latijn daerdeden. Op de Riviere Donau/ ende elders/ syn veel triumph-vieren aenghescecken/ ende hier en daer cort-wplighe Comedpen ende Farsen ghespeelt.

Strack nae de Croonynghen/ is de Conynck Ferdinand/ met synen Vedder den Erst-Hertoghe Maximiliaen/ ende den Cardinael Clefel, van Presburch vertrocken/ ende sy syn den vierden Iulij tot Weenen aenghelcomen.

Ter de Conynck van Presburch verorepde heeft hy de Hongaren moeten den effect van syn principaelste beloftenisse bewysen/ haer binnen Presburch een groote Kercke inruymende/ daermen hier te vooren den Ghereformeerden niet heeft willen toe laeten/ dat sy op haere costen hebben moghen een Kercke timmeren.

De Cardinael Clefel, die nu eenen gheruymen tyd is geweest doen en laeten by den Kieper/ ende die mede ghelweest was op de croonynghen Ferdinand in Hungaren/ Is op den twintichsten Iulij binnen Praeghe van den Conynck Ferdinand/ ende den Erst-Hertoghe Maximiliaen aengetast/ ende ghevanckelick nae Tiroll gesonden/ d'welck men seyd/ dat de Kieper seer quaelick heeft ghenomen/ die Heeren met ernstighe woorden daer ober bestraffende. Daer gaen verschedene gheruchten waerom dat desen vermaerden Cardinael in ghevanckenisse sy ghestelt/ daer van ick niet spreken en wil/ tot dat ick meer seckerheyt daer van vernomen sal hebben. Hem is bevolen syn Cardinaels kleet af te legghen/ ende een swart kleet aen te trecken/ dwelck hem daer ghegheven wiert. Dit is alles so stillekens bestelt ende verricht ghelweest/ dat het schier niemandt op het hof gheweten en heeft/ dan de Conynck Ferdinand/ Maximiliaen Erst-Hertoghe van Oostenryck/ ende den Spaenschen Ambassadeur. Of hier eenighe mysteria onder schuylen/ sal den tydt die alles openbaert/ leeren.

De Erste

1618.

Ferdinandus
wordt te
Presburch
ghecroont
Conynck
van Hun-
garij.

Maximilianus
Conynck
van Oosten-
ryck.

Cardinael
Clefel
wordt ghe-
vanckelick
gesonden
nae Tiroll.

1618.

De Eerſt-Vertoghe Ferdinand van Oostenryck beſijdt ende beſnoeyt des Keyſers authori- teyt ende ghebiet aen allen can- ken/ hem meer den naem van Keyſer lae- vende/ dan de macht. Soo datter ſhier geen depeschen aen of van den Keyſer en comen/ of ſy moeten deur ſyn hande eerſt paſſeren. Dit verdrijet den Keyſer/ ende de Keyſerinne ſeer/ maer kunnen het niet beteren. Aldus heeft te voozen Matthias doch ghehandelt met ſynen Broeder Ru- dolpho. Hem wort nu niet de ſelfde maete in ghemeten/ daer mede hy heeft wtghe- meten.

In Goeree
een blecke
of Stede-
ke ontdeckt.

Bi Goeree een Stedeken nae by de Ziel/ is deſe ſomer noordwaerts aen nae de zee/ een ondt verballen Stedeken ontdeckt/ dwelck nu et- telicke honderdt jaeren met ſand is over- ſtulpt ende bedeckt gheweest/ het is nu door de af- ſpoelinge van de zee gebloot- tet gheworden. Men vint fondamen- ten van groote huysen/ ſae oock groote ſtraeten/ ſoo dat eenighe daer wt ooz- deelen/ dat het wel verthijt een treffeliche Stadt gheweest is/ van welckes onder- ganck nochtans de Chrijnicken ofte oude Wiſtozen geen mentpe en maeken. Hier heeſtmen veelber hande antiquiteyten ghebonden/ als/ onder anderen/ twee groote tanden aen malcanderen/ twee coperen ringhen/ die van oathepdt/ ofte van den roeft ſhier op geten ſyn/ het ſchijnt dat in den eenen wel eertijts eenen ſteen geſtaen heeft. Oock heeſtmen hier ghebonden eenighe coperen penninghen/ daer beelteniſſen op ſtonden/ ende op den eenen ſtaet gheſchreven Adrianus, op den anderen Antonius. Daer wt men ooz- deelt/ dat deſe Stadt eertijts onder der Romeynen ghebiet gheſtaen heeft. San- den of ſilveren penninghen en ſynder noch geene voozden dach ghecomen.

De Prinsen
in hooghe-
duytsche
landt/ die de
Paepſche
Religie
hebben ver-
laeren/ ſijn
hercomert
oer haeren
Steden.

De Ghemierde Dozſten in Doo- ge-Duytsch Land/ ſiende ende ſpuerende daeghelick de meneen- der Paepſcher ligue/ ſoekende des Paepſche Keyſe ober al te her- ſtellen: En ſyn niet weynich becommert/ hoe ſy hare vielighe/ Vryhepdt/ ende contraven- tyen van de Roomsche Ligue/ met mid- delen van vrede ſullen maintenir.

1618.

De Biſſchop van Spier vaert niet alleene voort niet groote neerſticheyt in het bouwen van ſyne Beſtyngte te Vdenheym/ maer hy doet de ſelfde veel ſtercker ende anders maeken/ als hy ſyne Cuer-Dozſeliche Doozluchtichepdt den Phalsgrave be- looft hadde. Het ſchijnt dat deſe Biſſchop den Cuer-Dozſt Phalsgrave ſoeket tot daetelichepdt te beweghen om alſoo de cracht van de Paepſche ligue den Phals- Graeve op den hals te brengen.

Met gelijcke procedurzen gaet d' Eerſt- Vertoghe Carel/ Biſſchop van Prens in Sileſien/ teghens den Hertoghe van Brunſwijk/ om den ſelven/ ende alle Eu- angelijſche van de Biſdommen Wildeſ- heym ende Halverſtat te verjaegen/ ende alſoo t'vier van den Paepſchen crich van boven/ ende van onderen int Rijk aen te ſteken.

Het is den Ghemierden Dozſten ſeer teghen de dozſt/ dat d' Eerſt-Vertoghe Ferdinand/ nu Conynck van Schemen/ tot Rooms Conynke ſoude vertozen wor- den/ wes halven ſy aen den Conynck van Brancherijk gheſchreven ende verſocht/ dat het ſyne M. woude ghelieven haer behulpelick te ſyn om ſulckes te verbinde- ren/ waer op den voozſeyden Dozſten ge- andtwoordt is/ dat de minder jaericheyt van ſyne M. Wiſſgaeders ſyne allian- ty met het huys van Oosten-Rijk/ I- tem de apparente ſwaericheden van ee- nen bloedighen oorloch van Spanpen tot hantachinge van ſynen ſwaegher/ ende voozts de quaede gheleghentheden ofte gheſkalteniſſen van Brancherijk/ gant- ſchelick niet toe en laeten/ hem als nu te becommen met deſe ſwaere ſacke. Van wegghen de voozſeyde Dozſten/ wort noch evenwel aenghehouden/ dat in allen ghe- valle het ſyne M. woude ghelieven ee- nen Ambaſſadur op den Ruyerdach te ſieghen/ berech teghen den 28. May te ſein- den/ om daer mede te bewyſen ſyne Co- nijnckliche affectie tot den welſtant van het Duytsche Rijk.

De Phalsgrave Cuer-Dozſt/ (op wiſs gront de ſchamſe ofte t'vaste ſijt te Vdenheym aen de Rijn door den Biſſchop van Spier ghemaect wiert) als oock de March-Grave van Baden (die oock hier by ghemerſſert was) niet kunnen de nach door beſendijnghe/ noch te ſchry- ven den Biſſchop van Spier daer toe bereiden.

Vdenheym
wort ghy
ſicht.

1618.

bereden dat hy dit aenghehangen werck soude naelaeten/ hebben (nae ghehoudene communicatye met de Dozzen ende Steden te Weylbym vergaert) gherefotveert/ ghevaepender handt dit fort af te werpen. De Phalsgraeve heeft op den vijftienden Junij eenighe hondert kuypten ende soldaeten/ als oock een groot getal voeren/ ende volck met schuppen/ hauweelen/ bylen/ ende andere ghereetschap nae Vdenheym ghesonden/ die daer voort comende/ ende niet strack inghelaeten wordende/ soo hebben sy begoft haere lederen te toonen/ ende te richten. Die van binnen desen ernst siende/ hebben sy de Phalsgraeve/ sonder slach of stoot/ in ghelaeten/ die strack met aller macht aen het breeken gheballen sijn/ ende hebben de fortificatye gheheel gheslecht/ diwelck verricht synde/ soo sijnse veretrocken/ sonder het anders te doen. De Bisschop van Spier hadde vol nae dyse jaeren lauck aen dese fortresse laeten aerbeyden/ met veel volck.

De Cuer-Dozst Phalsgraeve heeft in openen dach een verclaeringhe laeten wtgaen/ daer in hy verhaelt den gheheelen handel ofte procedure tusschen hem ende den Bisschop/ deser fortress/ halven/ ghepasseert/ die het beliest die can de selfde lesen.

Dier is den vijftiendichsten Augusti een schreckelick wonderwerck Godes gheschiedt te Pleurs/ een Stedeken gelegen in Switser-Landt/ ghehoozende onder de Jurisdicte van de Grisons ofte Graenbunders/ op den pas van Venetpen/ nevens/ ja onder eenen afhangenden bergh/ ofte steenclippe/ een seer ghenoechelicke plaetse/ daer verscheydene rijke ende treffeliche Heeren ende Edel-lieben/ so Italiaenen/ als andere/ haere Pallessen/ ende Speelhoven hadden/ oock viel daer veel handels ende neeringhe tusschen de Italiaenen ende Switsers. Het heeft sich toegehebraeghen/ dat op den 25. Aug. ouden styls/ des avonts met den ander-ganch der Sonne/ seer plotselick/ ende onverhoets/ dien berch ofte steen-rootse/ daer dese vleeke ofte Stedeken aen of onder leyt/ in eenen ooghenblich tijts afgescheyckt/ nebrghevallen/ ende het gheheele Stedeken overstuipet/ verplettert/ ende over-decket heeft/ Alsoo dat de kercken/

Pallessen/ groote ende clepne huysen/ mit traeders alle heerliche gheboouelen die daer stonden/ van die berr/ ofte steen-rootse gheheerlick sijn bedeckt. Het is oock onmogelick/ al waerender etteliche duy-sentd menschen by een/ ende verghden al haer macht tsaemen/ dat sy dien bergh jae het clepste fluch des selfden soudenn cunnen daer van heffen/ verbeuren/ verbraken/ ofte verschuyben/ Men can al heel niet sien van de gheheele Stadt ofte perts dat daer in ofte daer aen geweest is. Men acht datter onder desen berch ten wepnichsten ander half duy-sentd menschen sijn verplettert ende versmoort/ eenighe schuyben van 2100. behalven het verende beesten die daer inne waeren. Daer en is niet een levendighe creature daer van ontcomen/ Jae men cander al heel niet sien noch speuren van alles wat in dit Stedeken ghe geweest is.

Dit Stedeken heeft ghelegghen aen een Riviere ofte beke ghenoeint Mera, die vanden afgebrokenen ende weder-geballenen Berch soo is verstoppt ende eenighe uppen in haeren loop opgehouden ghe-worden/ dat een ander Stedeken ghenoeint Cleve, recht boden Pleurs ghelegen/ in grooten nootd van ver-zijnck geweest is/ Doch God de Heere heeft het ver-sien/ wijsende het waeter eenen ander wech/ daer het henen gheloopen is/ aen d'ander syde van dit Stedeken.

Dier sijn insanderhepdt dit jaer veel Boercken/ Aedeken/ Kerepen/ ende Baladen/ aen den dach ghecomen/ elck spreckende nae de Humeuren sines Auturs/ als daer sijn onder andere.

Verscheydene Draegh-Allen/ ende Ceghen-Draegh-Allen.

Verscheydene clachten der Kercke/ seer treffelick ingheselt.

Wee-clachte der Batabissche Maecht.

Practycke van den Spaenschen Raet.

Ondeckinghe van de Spaensche ende Jesuwytische practycken.

Eenen byoplicken Crommel-slach.

Clachte der Gemeente tot Udelwaes ter/ der gener die honden by de oude Kellinghe.

Historisch verhael van de voornaemste swaricheden/ Verschillen/ ende Proceduren/ soo wel in kercheliche/ als politijche saecken/ dyse jaren herwaerts voorgevallen

1618.

vaſſen binnen de Stadt Oudwaeter.

Den Haerlemſchen Herminiaen.

Naerder openijnghe van een Hooch-
wichtighe ſaecte / betreffende den wel-
baert van ons bedroeft Vader-Land.

Discours/ ofte wiclegghinghe over den
gouden ſtock.

Den haeren ſlach.

De Arminiaenſche Daert nae Spaen-
nen.

Cooneel der Arminiaenen.

Verclaeringhe van den Gouden
Plaſſbalch.

Het Arminiaenſche Teſtament.

Arminiaenſchen Dreck waeghen.

Een cleyn Venſterken/ waer door ghe-
heeren wordt hee die groote Meyſters
haer tot de poozen der helle wentelen.

Clachte ende Bede der Remonſtranten
hier te Lande/ aen den Hooch-Ghebozen
Dooz. Prince van Oranpen.

Remonſtrantie van Iohannes VVtenbo-
gaert, ghepreſenteert in Novembri, 1618.

Gulden Legende van den nieuwen S. Jan/
Ofte cozt verhael van den Edelom-
deuchden ende handelſinghe van Meester
Jan van Barnevelt/ &c.

Triumphe van den Doozuchtighen
Prince van Oranpen. Ende noch vele
andere.

Dit moſt ſo wat henen blotten en dij-
ven / maar met der tijd begoff het in Hol-
land te gaen/ ghelijck in het jaer 1617. in
Oranjerijck ghegaen hadde/ daer weder
een ſijn penne ſcherpte ende te werke
felde teghen den Marquis d'Ancre, hem
ſcheldende voor de Roer-bijncke ofte ver-
wozſaecher der inlandſcher beroerten/
Dooz eenē die den naeme des Conijncs
ende der Coniginne miſbruyckte tot wt-
woerijnghe van ſijn quaeder Reſolupten/
Dooz eenen die van niets was opgheco-
men/ ende nu gecomē was boven de tref-
felichſte Heere der Croone van Oranjerijck/
Dooz eenen/ die alle Staeten/ Am-
ten/ ende Officpen vergaf/ Onder voet-
 tredende de Juſtitye / Politye / ende
erijckſozdenijnghe / Dooz eenen die hem
ſelven hadde ſchat-rijcke ghemaecht met
des Rijcx middelen/ Dooz eenen die ner-
ghens anders nae en trachtte / dan
om die van de Religye onder voet te
drucken / ende de Jeſuyten te verheffen/
op dat ſp hem ende de ſyne ſouden verhef-
fen ende groot maecken/ &c.

Allen aldus heeſtmen in deſe tijden

after ſtraete ſien trotten / ende op alle
toonvenſteren der Boeck-vercoopers ſie
ligghen/ verſchepdene Boeckkens/ Daer
in den Advocaet van Holland Iohan van
Oldenbarnevelt, alſoo ſchendighe ſtucken
ſijn verwetē/ als in die Franſche Boeck-
kens den Marquis d'Ancre ſijn verweten:

Soo dat die heerde Groot-Gheachte
Perſonaggen/ daer in malcanderen ſeer
ghelijck ſijn: Die luſt en tijd heeft om Pa-
rallela ſijn van te maecken/ die ſal het al-
ſoo bevinden. Maar hier in ſijn die heerde
verſchepden van Humenoren geweeſt/ dat
de Marquis d'Ancre alle die boeckkens/ en
t'ghene dat hem daer in verweten wiert/
ſoo weplich gheacht heeft alſmen het
klaſſen van clepne hondkens acht / hy
en heeft mynes wetens/ noyt teghen een
der ſelfder gheſchreven/ ofte laeten ſchry-
ven/ Maar Meyster Jan van Oldenbarnevelt,
die eenen tyd lang als met doode ooren
al het ſegghen ende weder-ſeggen/ ſchry-
ven ende weder-ſchryven/ ſoo der Theo-
loganten als der Politijcken / heeft aen-
ghehoort/ ende anbeandwoordt ghelae-
ten / heeft epudelic ſijn patientie verlo-
ren/ alſer een boeckken aen den dach was
ghecomen / gheintituleert / Noodwendich
ende Levendich Discours van eenighe getrou-
we Patriotten ende Lief-hebbers onſes Vaders
Lands, over onſen droevighen ende pericu-
leuſen Staet, VVaer inne oprechtelick ende
levendich vertoont wordt, in wat perickel en
ghevaer wy gheraecht ſijn, ende waer henen
deſe verwarrijngen tenderen, met de noodig-
he middelen om die te remedieren.

In dit boeckken wort de Advocaet Ol-
denbarnevelt met naeme ende toe-name
ſoo dapper aenghetast/ dat hem al ſijn pa-
tientie daer mede is benomen / Soo dat
hy de penne in de handt nemende / hy in
eenen haſtighen pver een boeckken ghe-
ſchreven / ende aen den dach ghegheven
heeft/ aldus gheintituleert.

Remonſtrantie aen de hooghe ende Mo-
gende Heeren Staeten van de Landen van Hol-
landt ende VVelt-Vrielandt, van Heer Iohan
van Oldenbarnevelt, Ridder, Advocaet van den
ſelven Lande.

Verſchepdene cloecke ende verre-
ſiende Mannen / ſoo haest als ſp
Barnevelts boeckken ſaegghen
ende laeſen / oordeelden/ dat het
nu met hem wt was / nu hy hem aent
ſchryven gheleecht hadde/ Sp oordeelden/
datter

dat ter nu alle daeghe soo veel Boerckens teghens hem souden geschreven ende aen den dach ghegheben worden / ende dat hem daer in soo veel wercks soude ghelevert worden / dat hy meer dan ghenoech soude te dāne vinden. Het schijnt wel dat hy oec selfs dit wel vermoedt heeft / daerom heeft hy om sulcx by tijds vooz te comen / by de Hoogh. Mog. Heeren Staeten van Hollandt te weghe gebzacht / dat den neghenden Junij (sijn boercken ontrent half May wtghegaen synde) een Placcraet is wtghegheben teghen het schryuen ende drucken van allerley Boerckens / &c. Waer van dit de coppe is.

Placcraet te
ghen her
drucken van
allerley
boerckens.

Die Ridderchap / Edele / ende Stede van Hollandt ende West-Vrieslant representerende de Staten van den selven Lande / Allen den ghenen die desen ieghenwoozdighen sullen sien ofte hoozen lesen Saluyt: Doen te weten: Alsoo niet teghenstaende verscheppen Placcaten vooz desen gepubliceert ende verkondicht / eenige curieuse / ongheruste / ende twistgierige menschen tot Dienwicheden ende veranderinghe trachtende / hen hebben onderstaen / ende noch daghelijcks onderstaen / verscheppen schandaleuse ende ergherlijcke Boerckens ende Liedekens / Rieferepen / Mien-maren / ende dierghelijcke te dichten / in drucke ende gheschryfte upt te gheben / ende onder de ghemeente te stropen: Oock seditieuse / factieuse / ende calumnieuse propoosten te ghebruycken / daer by niet alleene onbehoorlijk vande wettelycke Regieringhe der Landen int Ghenerael ende Particulier wordt ghesdiscoureert ende gheoozdel / maer oock ghearbept ende onderstaen tusschen Provincien / Steden / ende Inghesetenen der selver twist ende oneenicheydt te maerken / sulcx dat d'onwetende ende onervaren menschen / ende den gemeenen Man daer deur lichtelijck tot misverstant ende scheuringhe ghebracht / ende van heuren behoorlijcken ende schuldighen plicht / dien sy heure wettelycke Overicheydt schuldich zijn / afgheruckt souden moghen werden. Ende also sulcx in Landen van Goede Regieringhe niet en behoort ghesollereert / maer daer teghens / sonderlinghe in dese tijden / dient voozsien / ende naer Rechten ende voozgaende Placcaten / Wetten / ende ghebruycken vande

Landen van Hollandt ende West-Vrieslant / belet / ende ghestraft te worden: So ist dat wy naer voozgaende rijpe deliberatie ende beraedtslagininghe / van niens verboden ende gheinterdicert hebben / Verbieiden ende interdiceren by desen eenen peghelijcken / van wat staet / natie / qualiteyt / ende conditie de selve soude moghen wesen / eenighe argerlijcke ende seditieuse Boerckens / Liedekens / Mien-maren / schandaleuse Rieferepen / ofte andere / hoedanich die souden mogen wesen / in geenderhande talen oft spraccken voozt aen binnen de voozs. Landen te brengen / te drucken / nochte in drucke ofte gheschryfte laten uptgaen / te vercoopen / ofte stropen / ofte omme draghen / ofte eenighe seditieuse ofte calumnieuse propoosten houden / op te verbeurte vande selve Boerckens / Liedekens / ende andere gheschryften / ende van noch hondert ponden tot veertich grooten vooz die eerste repse / ende vooz die tweede repse op dubbelde boeten / ende arbytrale correctie / ende daeren boven noch ghestraft te worden aenden lijve / naer ghelegentheydt ende verpsech der saecken. Ende op dat t selve te beter mach wordē achtervolght ende onderhouden / verbieden wy allen Boeck-druckers binnen de voozs. Landen / vooztaen pet te drucken / ofte in druck upt te laten gaen / ten sy t selve eerst by onse Ghecommitteerde Raden / ofte den ghenen die inde respective Steden daer toe specialicken sullen gheauthoriseert zijn / verthoont / gheviseert / ende toeghelaten sal zijn / sonder dat nae de selve toelatinghe daer pet toe ofte afghedaen sal moghen worden.

Ende sullen alle Boeck-druckers ghehouden zijn t'Exemplaer ozigineel te houden van alle Boecken ende Arten die sy sullen drucken / ende t selve aende Ghecommitteerde Raden over te seyn / al eer eenighe van dien upt ghegheben ofte verkocht sullen moghen werden / omme te weten wat naemaels daer toe ofte af sal wesen ghedaen. Ende sullen alle Druckers onder heurlupder gedruckte Exemplaren ghehouden zijn te stellen heurlupder Naeme / ende plaetse / heurlupder residentie / en t Jaer wanneer sulcx is gedrukt / oock den Autheur ofte Traducteur van dien / mitsgaders d'Acte van permissie inden omflach vant eerste blāt: Medē op peyne vooz de eerste repse van hondert ponden

¶ ¶ ¶ ¶ ¶

ponden tot veertich grootten t'pout / ende verbrante vande Exemplaren / ende vooz de tweede reyse van twee hondert ghelijcke ponden / ende verbeurte vande Exemplaren: ende vooz die derde reyse van drie hondert ghelijcke ponden / ende vanden assente up te voozs. Landen vooz den tyt van thien Jaeren. Ende ten eynde dit alles te beter achtervolgt worde / O'vonnereu wy / dat alle d'uckers inde voozs. Landen gehouden sullen wesen / binnen den tyt van acht daghen nae de Publicatie deser in handen vanden Magistraet respectie daer sy resideren / te vernieuwen den Eedt / van dat s'plupden sijn in alles hier nae sullen reguleren / op pene van t'elcker Maendt daer nae te verbeuren de somme van hondert ponden tot xl. grootten t'pout / soo langhe sy daer van sullen blyven in ghebrecken: Welcke voozs. p'neu ende boeten vooz een derdendeel sullen konnen ten proffijte vanden Officier die d'executie doen sal / een ander derdendeel ten behoeve vanden Rentmeester / ende t'resterende derdendeel ten profite vande ghemeene saecke. O'vonnereu ende bevelen daeromme allen Officieren ende Justiciers dien sulcx toe staet / behoortlyck ondersoek teghens die Contrabenteurs te doen / t'selve te straffen ende doen straffen / sonder eenighe committentie / naer forme ende inhouden van desen onsen Placcate. Ende op dat niemant daer van eenighe onwetenschapd ofte ignozantie en p'rendere / ontbieden ende bevelen wy den President / ende Raden vanden hooghcn Rade / t'eerste ende andere Raden vanden Provinciale Rade / ende allen anderen Justicieren ende Officieren deser Landen / dat sy dese onse O'vonnantie van stonden aen alomme doen verkundighen / wytroepen / publiceren ende affigeren daermen ghewoonlyck is d'usdanighen wytroepinghe / publicatie ende affictie te doen / Procederende ende doende procederen teghens de Contrabenteurs ende Overtreders van desen wette voozs. penen / sonder gratie / oochlypkinghe / s'aveur / dissimulatie / ofte verdrach / want wy sulcx tot dienste vanden Landen hebben behouden te behozen. Ghegheven inden Haghe / onder onsen zeghel / ende Signature van onsen Secretaris op den 19. Junij, int Jaer duysent ses hondert ende achthien. Onderstant Cer. O'vonnantie vande Heeren

Staten van Hollandt ende West-Frieslandt. Ghetreckerent A. Duyck zynde daer op ghebruchte t'zeghel der selver Heeren Staten in rooden Wasse.

Maer dit Placcate is wepnich / ja schier niet met allen gheacht / ja ten is veler weghe in Hollandt niet eenes ghepubliceert ghehouden / de verdecktheyd der Staten / Magistraeten / der Prédicanten ende Ghemeenten / was te hooge geronnen / elck een schreef een wreef wat hy wilde. So dat / indien tot eenigher tyd dit versien

Scribendi Cacoëthes.

— — — Tenet insanabile cunctos. Item /

Scribimus in docti doctig. Poëmarā, is waerachtich gheveest / soo was het matter tyt / want der Boerhens / dese herkelike ende politieke twisten aengaende / sijnder so vele aen den dach ghecomen / dat vast over al de D'uckers daer mede haere persen besich hielden: waerē sy tsamen by een ghebracht / ick meyne dat s'wel soo groote Volumina ofte Tomos maecken souden / als d'ype ofte vier mael den Bybel groot is.

Strax nae het wygeven des bovenverhaelden Placcats / isser / nevens veel andere Boerhens / aen den dach ghecomen een Tractaet aldus gheintitulert:

Provisiōnele openijnghe van verscheyden sacken gheselt in de Remonstrantie van den Heere Advocat van Hollandt ende West-Frieslandt, tot naerder onder-richtinge, soo van haere Ed. Mog. Als van alle getrouwe Patriotten, ende Lief-hebberen des Vader-Lands.

Maer wepnich daeghen nae de edicte des vooz-verhaelden Tractats / naemelyck op den 22. Junij, heeft de Advocat by de Hoogh. Mog. Heeren Staten van Hollandt te wege ghebracht dat het selsde by openen Placcate is verboden ghevozen / Ende hebben te ghelijcke in het selsde Placcate de Heeren Staten van Hollandt verclaert dat sy de voozs. Heer Advocat genomen hadden / ende alsnoch by desen.

hy desen verclaerden te nemen in hare
speciale protectie ende Sauve-guarde,
toesegghende ende verseccherende eenen
pederen die den Autheur ofte Drucker
des selfden soude ontdecken / een recom-
pense van vyf hondert ponden van heer-
rich grooten / met pardoen van de ghene
die nicht schuldich sijnde / souden openba-
ren / door wiens beleyt / instigatie / ende
persuasje sy sulcx ghedaen hadden.

Weynich daeghen hier nae sijn noch
twee criffeliche Policij met schrijven
aen malcanderen gheraecht / al spruyten-
de wi de boven-verhaelde Boerckens/
Dae (al-hoe-wel dit luyden sijn van der
penne) So souden sy seker a verbis ad ver-
bera sijn ghecomen / Want sy malcande-
ren met cartellen / ofte wt-daech-brieven
tot verchten hebben gheprovoceert.

Ontrent het midden van Augusto
is in s' Graeben-daege aenge-
comt de Heere van Bousse, als ex-
traordinaris Ambassadeur des
Conijnc van Brancernye/ende hy heeft
op den vierthenden der selver Maent au-
dientye ghesagt / met een voor-bedachte
Oratie ofte reden de Heeren Ghener.
Staeten vermaenende tot onderlinghe
vrede ende eenicheydt in het stuck van de
Religie/ende andere saechen. Seggende/
ouder anderen/albus/ Mijn Heeren, Den
laet dien ick van den Conijnc mynen Meyker
hebbe, is om u lieden te bidden ende vermae-
nen met allen moghelicken vlijt, soo ten aen-
siene van de ghedachtenisse des over-ledenen
Conijnc sijnes Vaeders, ende het verrouwen
dat ghy moet hebben op de continuatie van
sijn vrientchap, door de Liefde die ghy-liede
u Vaeder-Land schuldich sijt, lae om de Liefde
uwer selfs, dat ghy al uwe raetslaeghen ende
ghedachten wender ende zenlecht tot versoe-
ninghe der ghemoederen uwer onder-saeten,
die nu verwremt ende ghedeylet sijn door eeni-
ghe alre subtile ende curieuse Questyen in het
stuck der Religie.

Ghy moet doen ophouden alle de twisten
ende dispuuten die niet en stichten, wech ne-
mende ende weerende de jaloufyen ende wan-
trouwe, strijdtich met de goede burgherlicke
eenicheydt. Ende in plaetse daer van moet
ghy-lieden malcanderen aenporren ende cou-
rageren tot vrede,ende eenicheyt, arbeydende
ende u daer toe bevlighende, om uwen staet
te verstercken ende te vermeerden. Ghelijck
die van Lacedemonynen ghedaen hebben in de

jonckheyt harer Republijcque. Alle Staeten
ende Conijncrijcken, ghelijck natuerelicke
Lichaemen, leven ende wassen door de selfde
oorfaecken ende middelen, door de welcke sy
sijn ghemaect ende versterckt, Ende sy gaen
oock te gronde door contrarye middelen.
Vwen Staet heeft voor fundament de allian-
tyen ende Vnyen opgherichte tusschen de Ver-
eenichde Provintyen, onder seeckere condi-
tyen, die haer Ooghe-merck hebben op de be-
hoedenisse der Republijcke int ghemeyn, ende
een yeder Provintye int particulier. Die wetten
moeten u lieden sijn als de siele ende gheest
van uwen Staet, sonder dewelcke den selfden
niet en can leven nochte bestaen, hebbende te-
ghenwoordelick het hooft soo hooghe ver-
heven, dat hy ghelijck is, jae te boven gaet, de
alder-outste ende machtichste Republijcquen,
hy en is tot dese grootte ende glorie niet ge-
clommen in soo corter tijdt, als door Vnye,
Eendracht, ende goede correspondentie der
Provintyen, door de couragie ende cloeck-
heydt van sijn Exce. ende u lieder goede ende
wyle raetslaeghen. Dit sijn, mijn Heeren, de
remparten ende bollewercken van uwe Staet,
sonder de welcke alle andere fortificatyen,
daer aen ghy soo neerstelick ende forchfulde-
lick doet aerbeyden, het minste ghewelt uwer
vyanden niet en sullen tegen-slaen. Da ver-
schepdene propoosten ten voorscypden epin-
de gherepcheide/voeght d'Ambassadeur
dese woorden daer by/ Het misvertrouwen
ende den verborghenen haet onder u lieden
regnerende, hebben u lieder saecken alreets
daer toe ghebracht, dat eenighe van uwe Ste-
den hare verseeckerijnghe elders als in desen
uwen Staet ghesocht hebben, die seer ver-
swackt sal worden, indien uwegarnisoenen
sullen moeten ghebruyckt worden om de in-
woonders der Landen ende Steden te dwijn-
ghen, in plaetse van de selfde veerdich ende
ghereet te hebben, om uwe vyanden teghen-
stant te doen.

Het eynde van uwe Trefues is naeckende,
Indien u den crijch over-valt ter wyle dat ghy
dus oneenich sijt. Soo en sie ick geen wtcomste
voor u lieden. VVat vreucht, wat blijfschap
bereyt ghy uwen nae-buyren, hoe sullen sy u
belacchen ende bespotten, VVat hope gheeft
ghy haer van haer over u te sullen wrecken
sonder eenich perickel. Maer keert hare blijf-
schap in droaffenisse, versoent u onder mal-
canderen, verdobbel ende herstelt de banden
uwer Vnye, lecht af de hope ende wensch die
een yeder onder u lieden heeft van dat sijn
opinye d'over-hand sal nemen, ende bevy-
ticht u

¶ p p p in

1618.

nicht tot het ghene dat oorbaerliker ende nutter is tot het ghemeyne beste.

De Ambassadeur de bodenverhaelde en mer andere redenen ende vermaenijngen ghebruyckt hebbende/ heeft sich tot sijn Exe./ de selfde aldus aen-sprekende.

Mijn Heere, reddet desen Staet, die hem in uwe armen gheworpen heeft, op dat door de langhduyricheyt des selfden de ghedachtenisse van uwe victoryen ende triumphen den nae-comelijnghe moghe over gheleveret worden,

Ende ghy Heeren Staeten, hervatt ende verbeteret door uwe wyse beraetlagijnghe nage dat nu heldt, ende herstelt het in soo goeden stant, dat noch den tijdt, noch de buyen, noch eenighe andere accidenten den selfden en beweghen noch beroeren, Ende dat de beschermijnghe ende de Confederarye die ghy hebt met de Croone van Vranckerijck, alijt bestandich blyve, ende dat ghy ende u volck in dachtich sijnde ende bekenkende de voortreffelike weldaeden die ghy ontfangen hebt, Sijne Mr. veroorlaecte de selfde te vermeerderen, d'welck aen hem niet ontbrecken en sal, ten sy dat ghy selfs in ghebreecke bevonden wort, sijne Mr. wenscht u lieden ende uwe Staet, Vrede, Ruste, Aen-was, en vaticheyt, &c.

Fransche
groupes
worde gtaet
sich betaelt.

Al soo de Fransche Regimenten in dienst van dese Landen sijnde/ nu in meer dan twee jaeren van den Conynck niet en waren betaelt gheweest/ Ende dat het de Provintien (waer viel die pennijnghe) (beloofpde jaerliet onghevaerlich tot ses tonnen gouts) te lichten op interesse (want de arme soldaeten hare weechelike Leeninge niet onbeceren en kunnen) So hebben de meeste Provintien noodich gheacht/ datmen den Conynck van Vranckerijck met een staetelike Ambassade soude besenden / om sijne Mr. te congratuleren ende geluck te wenschen van weghen sijne aencomste tot de Croone / Als mede dat het sijne Mr. woude ghelieven te continueren in die goede affectie ende gunste tot dese Landen / als sijn Heer Daerder Henry Le Grand, ghedaen hadde/ ende te willen volgheden in de betaelijnghe van de xxxvij. Fransche Vaendelen boet-knechten/ ende twee Wacnen Rupseren/ in dienst deser Landen sijnde:

Maer de Remonstranten van Holland en van Wtrecht en hebben in dese besendinghe gheensins willen consentere/maer

1618.

hebben het in aller manieren teghen ghehouden. Waerom sy dit ghedaen hebben weten sy wel/ Andere weten het oec wel.

Doch nae lange solliciteren/ ende veel neersichheidt by den Heere van Asperen Ambassadeur der Heeren Gener. Staeten/ in Vranckerijck aenghewendt/ Affer epubelich belofte ghedaen/ dat sijne Mr. eersies dachs soude betaelen de restanten van het jaer 1617. De Staeten Generael hebben op het aenschrijven hares Ambassadeurs / een dozich-schip in Vranckerijck ghesonden/ om dat gelt te haelen/ Maer het is te rugge ghecomen sonder gelt mede te brenghen. Daer nae hebben de Staeten wederom een schip in Vranckerijck ghesonden/ ten fine als boven/ dwelch den xij August wt Franckerijck te Rotterdam is aenghecomen/ mede brenghende dypmael honderdt duys. guld. die de Conynck gesonden heeft tot verminderinghe van de after-schedicheden. Wat van de reste noch comen sal/ leert den tijdt.

Ontrent half Mey sijn de Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt wederom vergaderd in s' Graeven-Haeghe. Tgene dat staet in den aenbaeck gheschiet is/ gaff wepnich apparentie tot vrede overmits in absentie van Dordt ende Amsterdamt geresolveert is/ dat alle legaten die voer date van de separatie aen de aermen ghemaect sijn/ sullen comen alleen aen de Remonstrantsche Diaconen/ ende die nae date van dien ghemaect sijn van neutrale personen/ sullen van ghelijcken alleene by de Remonstranten ghenooten worden / al waeren sy expresselick aen der Contra-Remonstranten viercke ghelegateert. Ende soo daer over questie vallen mochte / sal de judicature van dien niet staen by t' Hoff/maer by de respectieve Steden / die by arrest sullen wijzen / in cas dat by Surghers die legaten ghemaect sijn/maer soo sy by Eddeluyden/ of supposten vant Hoff mochten ghemaect sijn/ sal de decisie staen by bys ghelegeerde Richters. Dese resolutie heeft op het nieuwe een groot miscontentement ghegheven/ als smackende nae te groote partidicheydt ende veranderinghe in den ordinairse cours van Justitie.

Dese

1618.

De Con-
fession
worden
op-ge-
schort.

Dese in-landtsche twisten heb-
ben / nevens andere swariche-
den / oock dit veroorzaeckt / dat
die van Hollandt naelaetich sijn
gheweest in het consenteren van haere
consenten / dwelck eyndelick soude stre-
cken tot merckelijcke schaede ende nae-
deel van het ghemeyne beste der Ghe-
meerde Neder-Landen.

De vijf ander Provincien als oock
waeren willich ende bereyt haere con-
senten te openen / alleen hebben de Re-
monstrantsche Steden ende Ste-
den in Hollandt sulches ghewegghert;

De Remon-
strantsche
Steden in
Hollandt
houde noch
al tegen het
afnemen
van de
Waert-gel-
ders.

Soo dat noodwendelick de Staeten
Generael met sijn Exc. moesten bedacht
wesen op middelen / om den verballenen
staet deser Landen te redresseren / dwelck
niet en conde te weeghe ghebracht wor-
den / ten waere dat de VVaert-Ghelders af-
ghedaecht wierden. Een selven daeghe
als de Generael Staeten hier over
berochten het advijs van de Raeden
van Staete / Soo hebben de Ghecom-
mitteerde der Remonstrantsche Holland-
sche Steden (nevens veel andere hevighe
woorden) oock gheseydt in de vergaede-
rijnghe van de Raeden van Staete / dat
de Instructie van de Raeden van Staete
ten mede brenghet / datse de Privilegien /
Statuten / Wapenten / ende andere Ghe-
rechticheden van de Provincien / Ste-
den / ende Leeden van dien / niet en sullen
vercozten / behyde het dan van ouden tij-
den her den Steden van Hollandt ende
West-Frieslandt heeft by gestaen ergh-
volck in tijdt des noods aen te nemen /
dat dan haere Hoogh-Mog. haer niet en
behooren te persen / dat sy haere Waert-
ghelders / die sy hadden aenghenomen
tot beschermijnghe haerer Privilegien /
ende tot verdedijnghe haerer autozi-
teyt souden cassen: Maer hier op is
haer gheandwoydt / dat traen-nemij-
ghe deser Waertghelders niet en was
streckende tot verdedijnghe ofte be-
schermijnghe van de Privilegien der
Landen ende Steden / Maer datse wae-
ren aenghenomen om die van de oude en
waere Ghereformeerde Kelighe te pers-
sen ende te dwynghen / waer door groote
onruste ende oneenichpdt wort aenghe-
richtt ende veroorzaeckt in alle de Ste-
den daer de selfe sijn aenghenomen / An-
dere Steden / daer geen Waert-ghelders
en sijn / blyvende in ruste.

De Heeren Raeden van Staeten heb-
ben de Heeren Generael Staeten voor
advijs ghedient / dat sy goet / jae gantsch
noodtwendich achtte / datmen de Waert-
ghelders soude af-dancken / om alsoo den
ghewenschtten vrede ende eenicheydt in
desen Landen te her-stellen.

Edoch om de respective Magistraeten
by haere behoorzliche aensienelicheyt te
behouden / Soo soudenmen de selfe ver-
sien met so veel Compagnien soldaeten /
staende op de repartitie van de Ghe-
raeliteyt / als men soude noodtwendich
achten / om te voorszien / datse van de ont-
ruste Burghers ofte inghesetene haerer
Steden (de welcke sy seiden te vreesen)
niet en souden over-vallen / ofte in haere
autoziteyt ghequetst worden. Maer
hier mede en sijn de Remonstrants-ghes-
inde in Hollandt / nochte Utrecht / niet
ghecontenteert gheweest.

1618.

De Heeren Generael Staete / Mits
gaeders sijn Princ. Exc. Graef Willem
van Nassou / ende de Heeren Raeden van
Staete / siende ende bevindende / dat het
niet anders wesen conde / hebben op den
tweeden Julij gheresolueert de VVaert-
Ghelders te cassen / welken dach wel
dient aenghemercht te wesen / om dat
Prins Mauritius van Nassou met het leghe-
van de Hoogh. Mog. Heeren Gener-
Staeten / Anno 1600. den tweeden Julij
die treffeliche Victorie in Vlaenderen he-
vochten heeft / door Godes merckeliche
hulpe ende bystant / tot groote vrencht
deser Geunierder Neder-Landen. Ich
laete / wpen het beliest / discoueren / tot
welcke van beyden desen tijde de Hoogh.
Mog. Heeren Staeten ende sijn Princ.
Exc. groter victorie hebben bevocht-
ten / op den tweeden Julij, 1600. Ofte op
den tweeden Julij 1618. Wat my aen-
gaet / Ich spreke met den ouden Poet /

De Staete
ende sijn
Exc. resoo-
lueren op
den 2. Ju-
lij, datmen
de Waert-
ghelders sal
cassen. Hier toe
hebben men
de haere
stemmen
gegeven des-
se Holland-
sche Steden
Dordrecht,
Amsterdam,
Enchuyzen,
Schiedam,
Edam ende
Purmerwey.
de.

Non minor est virtus quam quærere parta-
tueri.
Labor inest illic, Hic erit artis opus.

Die Ghecommitteerde Heeren van
Utrecht (die te deser tijdt seuen in ghe-
taele sterck waeren in de vergaederijnghe
van de Generael Staeten / ende een in
de Raeden van Staete) soo haest als sy
vernaemen dat die Resolutie ghenomen
was / Soo sijn sy ghelyckelick wt den
Waghe

1618.

Watghe nae hups gherepft/ om haer met d'ander Heeren van haere ghescheydt te veraetstaeghen / hoe sy die verhaelde Resolutie souden kunnen bzuhteloos maechen ofte doen veranderen.

Ich meyne dat zedert de regieringhe der Staeten in dese Heer- Landen/ noyt sulcke ongherijnde proceduren en sijn gehoort alser nu daeghelic aen den haech comen/ alle gaer tenderende tot onser aller ruine. Die niet moet- willens ghesinniet is de ruste/ vrede/ ende welstant der Landen te behinderen/ Die en behoort immers niet te streben teghen de Resolutien/ die soo solemnelich by de Heeren Generaels Staeten sijn ghesonnen/ ten overstaen van sijn Exc. ende Graef Willem van Nassou (beide Statshouders der Landen) ende den Raet van Staete/ ende dat in soo billicke saeken/ als sijn het houden des Nationaelen Synodi, het af-dancken der onnoedighe VVaert-ghelders (om alsoo d'andere Proviintjen buyten quaet vermoeden/ ende haer selven in ruste te stellen) ende ten derden d'openijnghe van haere consenten/ Men vierden de supbervijnghe van de defecten der boozlebener Jaeren.

Het soude te laech vallen hier te verhaelen alle de middelen van inductien/ die de Gener. Staeten / als oock sijn Exc. soo mondelinghe als schriftelich/ ghebuycht hebben/ om die Remonstranten van Vtrecht / ende in Hollandt/ tot het af-dancken der VVaert-Ghelders &c. te induceren/ Ich sal nu in het cozt gaen beschryven de executie der boven-verhaelde Resolutie.

De Staete
Gener. ende
sijn Exc.
procederen
tot cassatie
van de
Waert-
ghelders.

Als hare H. M. ende de Prince van Oranpen / Graeff Willem van Nassou (beide Statshouders der Scheunierde Heer- Landen) ende den Raet van Staete saeghen / ende nu hoe langher hoe meer bevonden/ dat sy dooz hare menichfuldige besendinghen/ niet aen-wendinghe van groote costen/ ende veel-boudighe moeyten/ niet en boozderden / Maer veel meer haer selden in cleyn-achtijnghe brochten/ Soo hebben sy wel tytelich met malcanderen ghedelibereert ende veraetstaecht/ hoemen die boven-verhaelde Resolutie van het casseren der Waert-Ghelders/ sonder quetsinghe van de goede Gemeyn-

te/ best ende bequaemst soude in het wercken. Sy hebben / nae langhe deliberatie/ hier ober ghenomen / noodwendich geacht aen Vtrecht (daer eerst de Waert-ghelders waren aenghenomen) te beginnen / ende aldaer de selfde op de gheboeghelichste maniere te casseren ende ontwaepenen.

Sijn Exc. is tot desen eynde de 25. Julij wt den Haaghe getrocken op Vtrecht/ met eenighe ghecommitteerde Heeren wt het Collegie van de Staeten Generael. Verscheydene Colonellen/ Rittmeesters/ ende Capiteynen/ van alle Natpen/ hebben sijn Exc. verghefsefchapt / oock is Graef Ernst van Nassou ten selven daeghe op het aen-schypven sijner Exc. van Hernhem op Vtrecht gherepft.

Die van Vtrecht vernemende dat sijn Exc. op handen was/ en conde doe noch niet resolveren tot af-danckijnghe van haere VVaert-Ghelders, maer sy selven haer veel meer aen/ als of sy geresolveert waeren gheveest sijn Exc. buyten haere Stadt te keeren/ ende het iusterste te bewachten.

Als sijn Exc. nu al binnen Vtrecht was/ So hebben eenighe in de regieringhe aldaer/ den Gouverneur Sir Jan Ogle ghesondert / ende onder-bracht / of hy woude beloven met sijn crijchsvolk/ daer in guarnisoen liggende/ haer ende haere VVaert-ghelders te assisteren.

Als de Gouverneur antwoorde/ dat hy behoudens het ende erre / sich niet en conde noch en wouden stellen teghens de H. M. Heeren Generaels Staeten sijn Betael-Heeren / nochte teghens Prins Maurits sijnen Veld-Obersten / maer dat hy gantschelic gherefolveert was de selfde te ghehoorsaemen in alles wat sy hem souden gebieden: Ledenberch ende de andere Heeren die hem van sulcx als boozsept/aenspraeken/ voor ooghen stellende het pericel ende swaricheit daer in sy opiniaterende/ souden verballen: So en heeft hy daer mede niet wt-gheericht/ dan dat hy haere indignatie op synen hals gheladen heeft/ Sy eben wel bleven gherefolveert het iusterste te verwachten/ gelyck sulcx met der daet gebleken heeft/ ghesijst sijnde dooz eenighe Gecommitteerde wt het meerder ghetal der Staeten van Hollandt / die tot dien eynde t Vtrecht ghecomen waeren/ eben ter selver tydt als sijn Exc. daer quam.

Sijn

1618.

De Prince
van Oranpen
en recht op
Vtrecht
met eenighe
Ghelders
teer de de
Gener.
Staeten.

Wie van
Vtrecht
in de hant
de hant
daer
binnen
ghen
Exc.

Wie dat
af-
staet.

Wie van
Vtrecht
wt
den in
haer
nem
sijn
enighe
de
mitte
wt het
meerder
tal der
Staeten
van Hol-
landt

1618.

Sijn Exc. van / ende de Heeren Ghe-
deputeerde der Generaale Staeten be-
bindende dat haere inductyen ende aen-
maenighen tot af-danckijnghe van de
VVaert-ghelders, by de Staeten ende Ma-
gistraeten van Vtrecht / niet en souden
opereren / (de afgesondene van het meer-
der ghetal der Remonstrants-ghesinde
Staeten van Hollandt dijsuaderende
t gene dat syn Exc. ende de Ghecommit-
teerde der Staeten Generael haer sua-
deerden ende belastten) ende considere-
rende dat te vertrecken re infecta soude
strecken tot ondienst van het Landt/ende
disreputatie van de Heeren Staetē Ge-
nerael / Soo hebben sy goet ghehouden
sels tot het af-dancken van de VVaert-
ghelders te procederen / ende hebben tot
dien eynde de twee compagnyen solda-
ten van Graef Ernst van Nassou, wt Aern-
hem / ende de Compagnye van den Heere
van Brederode, wt Diaenen (tsamen siere
ontrent vijfhonderdt man) ende de Com-
pagnye Ruyters van syn Exc. wt A-
merfoort ontboden. Dit voet-volck is op
den 25^{en} Julij sinoghens vzoech / sonder ee-
nighen tumult ofte opzoer / in de Stadt
ghecomen / maer de Ruyters syn buypen
ghebleven als niet van nooden wesende/
de wyle syn Exc. gheen resistantie en
vondt.

Des selfden nachts heeft syn Exc. het
garnisoen van de Stadt sonder trommel
te roeten in wapenen doen comen/Ende
synde alle Loop plaetsen / het Stadt-
huys / de voornaemste Straeten / ende de
Stadt-poozten / met crychsvolck wel be-
sett / Ende neffens die dyse vooz sepde
Compagnyen voet volck / noch vier an-
dere van het garnisoen op de Den (we-
sende een groot markt-veld) ghebracht
synde / Soo is syn Exc. met de Heeren
Gedeputeerde ten half-vier mynen in den
Mozghen-stand / persoonelich op de Den
gecomen / Ende bindende een halve com-
pagnye VVaert-gelders van Capiteyn D.
aldaer op de wacht/ende d'ander heift aē
een poorte / wierdt de selfde strack op de
Den by d'ander helst ghebracht / wt last
van syn Exc. By een synde/geboot haer
syn Exc. dat sy haer strack souden ont-
wapenen / d'welck sy oock strack deden/
legghende haer gheweere in de Corps de
garde. Dit ghedaen synde / soo is strack
de trommel gheslaeghen / om d'ander by
Compagnyen VVaert-ghelders by een te

doen comen. Dese nu by een synde / Is de
Heere van Fama, ende de Luytenant van
de garde van syn Exc. aen de selfde ge-
sonden / om haer te bevelen dat sy daete-
lick de wapenen souden afleggen/d'welck
sy strack deden/legghende haer gheweere
ten huyse van hare Vaen-draegers. Sijn
Exc. als een voorszichtig Heere / hadde
alle de straeten met syn crychsvolck soo
laeten besetten dat de VVaert-gelders geen
cause en saeghen om pets te attenteren/
of sy schoon ghewilt hadden. Gener van
dit volck hadde noch aenghehouden /
nae dat hyt gheweere hadde afgehelecht/
syn rijck-craege d'welck syn Exc. sien-
de / heeft hem belast de selfde daetelich af
te leggen/d'welck hy ghedaen heeft.

Dit alles is soo stille / ende met so goe-
de orde toe ghegaen / dat het te verwon-
deren was / het is meest beschickt ghe-
weest eer de Burghers waeren op ghe-
staen / Jammers en is daer door niemandt
in synen slaep ghestuypt gheweest / Ick
gheswyghe dat pemandt aen goetd ofte
bloedt soude syn ghecrencht ofte verseert
gheworden.

De Ghecommitteerde van het meer-
dere deel der Staeten van Hollandt/sien-
de dat de saeken aldus (verre buypen haer
vermoeden) waeren afghelopen / ver-
trachē in groote perplexiteyt wt Vtrecht/
terwyle dat syn Princ. Exc. besich was
met het ontwaepene der VVaert-ghelders.
Dese Ghecommitteerde des anderen
daechs in de vergaaderinghe der Stae-
ten van Hollandt rapport doende/noem-
den die VVaert-ghelders Eenen hoop Raba-
wen, op de welcke men sich niet en mocht
verlaeten.

De Secretaris Ledenberch, ende eeni-
ge van de Staeten van Vtrecht/die prin-
cipale Auteurs waeren van het aen-ne-
men der Waert-ghelders binne Vtrecht/
ende andere mis-verstanden daer wt ge-
resen / Sijn des selfden daechs wt der
Stadt vertracken. Maer op den nae-
middach quaemen by syn Exc. ende de
Heeren Gedeputeerde der Gener. Stae-
ten/die Heeren Gerelteyn, Hardenbroick,
Eck, Plois, Pol, ende den Advocaet Haemel,
als Gecommitteerde van de Staeten van
Vtrecht/ende hebben/nae ghedaene com-
plementen/ syn Exc. ende de Gecommit-
teerde der Staeten Generael/hooghelich
bedanckt van weghen het ghepasseerde/
syn Exc. seer recommaenderende de ver-
schert

1618.

De Gecom-
mitteerde
van het
meerdere
ghetal der
Staeten van
Hollandt
heft recken
met grootē
spoed wt
Vtrecht.

Ledenberch
ende eenige
van de Stae-
ten van Vt-
recht ver-
tracken wt
de Stadt.

Sijn Exc.
wozt van de
Gecommit-
teerde der
Staetē bin-
ne Vtrecht
seer bedanckt.

1618. **Scherthepdt van de Stadt ende staet van Utrecht.**

Die van Dordrecht/ Amsterdam/ ende van andere goede Steden wt Hollandt ende West-frieslandt/ te Utrecht ghecomen synde/ om sijne Ex^{te}. ende de Ghecommiteerde in alles te seconderē/ waeren by dese dancksegghinghe/ ende disavocerden de commissie ende beoignes van de Ghecommiteerde der Staeten/ die te vooren wt Hollandt daer gheweest waeren/ ghesonden van het meerder ghesal der Staeten van Hollandt.

De af-ghebauckte Vaert-ghelders syn elck haer res wechsh ghetrocken/ verscheptene nae de guarantien van den Eerst Hertoghe Albert van Oosten-Rijck/ van daer sy ghecomen waeren. Die pets hadden te pretenderen van achter-stedichept dien is contentement ghegeven.

Daer syn te deser tijdt veel honden van menschen / soo wt Amsterdam/ als wt andere benaeburde Steden van Hollandt/ op Utrecht ghetrocken/ Alsoo datter geen schuppen noch waegheys meer/ in verscheptene Steden/ om gheldt te bezemen en waeren/ ende t' Utrecht waeren alle herberghen soo vol/ datter vele geen plaetse vinden en konden om te herberghen ofte slapen: Dele meynen/ dat eenen Predicant van de oude Chereformeerde Religie des Sondaechs binnen Utrecht soude ghepredicht hebben/ ende quaemen om d'eerste Predicatie aldaer te hooren. Maer overmits soo in der haeste op alles geen ordre en conde ghestelt worden: So is de eerste Predicatie binnen Utrecht eerst gheschied des dynghs daechs daer nae/ door den Godsaelighen Wel-ghelerden D. Rudolphum Petri, Ordinaris Predicant binnen Amsterdam/ synde den xxvij^{en}. dach Julij, ouden styls/ nae dat d' daechs te vooren dese publicatie/ wt last ende bevel van de E. Vroedschap aldaer/ ghedaen was:

Men doet hier kennelick maecken allen ende een yeder, dat op t' verfoeck van de bedroefde Ledemaeren der waere Ghereformeerde Kercke hier binnen Utrecht, op desen morgen gedaen aen de Vroedschap deser Stadt, Es verstaen ende belieft, met goed vin-

den ende goeden wille van sijn Princ. 1618. Exc^{te}. als Stad-houder, ende die Heeren Gecommitteerde van de Hoog. Mog. Heeren Staeten Gener. dat sy sullen moghen openbaerlick de waere Ghereformeerde Religie exerceren binnen deser Stadt, ende by provisy in de Buer-Kercke alhier, tot naerder Ordonnantye, ende in aller modestye, stilheyt, ende obediencye, volghens de resolutye desen voor-noē by de Vroedschap daer over ghenomen. Ordenneren ende believen daeromme allen ende een yeder, van wat staet, conditione, ofte ghesindtheydt hy sy, henlieden daer inne geen lesfel ofte moyennisse te doen, oock d' een den anderen hier over, ofte ter cause van Religions saeken, te iniurieren ofte missegghen, veel min te misdoen, op swaere correcte, ter arbitragye van de Vroedschap voorseyt.

Maer den toeloop der burgheren ende inwoonderen der Stadt Utrecht/ de oude Ghereformeerde Religie toeghebaen/ is soo groot gheweest/ ende het ghehoor is daeghelick soo ghewassen/ dat de Buer-kercke (al-hoe-wel het een daemaliche groote kercke is/ nochtans voor de toehoorders veel te cleue was/ Also dat de Overichept is vercozsaecht gheweest den genen diemen Contra-demonstranten noemt/ de Dom-kercke te geven om haren Godsdienst daer in te doen/ die so vol menschen comt/ alsme daer des Sondaechs in predicht/ alser eenichsins tot het ghehoor kunnen comen. Als ick door Utrecht reysde/ ende op den vierden Octobris aldaer predichte/ meyne ick datter na mijn gissinge/ naerder de vier duysend/ als 3000. menschen in de kercke waren. Dit verschilt inmers al te vele van twintich of dertich Contra-demonstrantse hupsh-ghesinnen/ diemen te vooren seyde/ dat maer binnen Utrecht en ware. God de Heere wille voortgaen sijn rycken seggen hier toe gheven/ dat de goede Gemeente te binnen

Deel hon-
derden van
menschen
comen wt
de benae-
burde Ste-
den binnen
Utrecht.

Eerste Pre-
dicatie bin-
nen U-
trecht.

Publitatie
van de E.
Vroeds-
chap der
Stadt U-
trecht/ van
weghen de
waere Ghe-
reformeer-
de Religie/
ghedaen den
27 Julij,
1618.

De Con-
tra-demon-
stranten
comen in
Utrecht.

Groote
menigte
der
Contra-
demon-
stranten
binnen
Utrecht.

te binnen Vtrecht daeghelic moge was-
sen ende toenemen / niet alleen in ghetal
van toehoorderen/maer oock in het wa-
re ghelooft crachtich in goede werken.

De Sta-
ten ende
Magi-stra-
ten worden
beaendert.

De Heeren des Magistracts ende de
Ghemeyne-lieden binnen Vtrecht von-
den selfs goet / jaer noodich / Datter dooz
sijn Exc. ende de Ghecommitterde van
de Generaliteyt / sodanighe ordie in de
regieringhe mochte gestelt worden / dat
ter nae desen gheen sulcke moeyte ofte
warringhe meer en mochte ontstaen /
Ende of wel haren Keur-dach / nae oude
ghewoonte niet wesen en soude vooz den
eersten Octobris, synde Remigij dach / soo
vonden de meeste nochtans goet / dat het
nu teghenwoozdelick soude gheschieden /
Ende sy by de meeste stemmen eenighe
ghenomineert ende aen sijn Exc. ende de
Ghecommitterde van de Generaeliteyt
ghesonden / om de selfde te versoeken / dat
het haer woude ghelieven op het Raed-
hups te comen / om dit voozverhaelde in
het werck helpen stellen. Dit alles in de
bergaederinghe van de Staeten des
Lands van Vtrecht vooz-ghedraeghen
synde / is by de selfde gheapprobeert.

Sijn Princ. Exc. ende de Ghecommi-
ttee der Generael Staeten / dit alles in
achtijnghe nemende / hebben wel verstaen /
dat de Stadt ende Staet van Vtrecht
noch niet ghenoechsaem versceekert en
waren vooz nieuwe moeyte / Ten ware
dat oock de Auteurs van dese moeyten
(ofte ten weynichsten eenighe der selfder)
waren herstelt / ende andere (de oude Ge-
reformeerde Religie / ende t'ghemeyne
Lands beste beter toe-ghedaen) in hare
plaetsen / ofte immers nebens haer / in des
Lands / ende der Stats regieringhe wa-
ren ghestelt.

De regieringhe binnen Vtrecht heeft
tot noch toe bestaen in veertich Persoo-
nen / Twee Burgher-Meystren / twee
Chesauriers / twaelf schepens / en xxiij.
Ghemeyne-lieden. Daer is nu eenpaerlick
besloten / dat die van de veertighen vooz-
benoemt / noch veertich tot haer souden
kiefen / Ende dat de Stadt-houder daer
by soude stellen noch twintich mannen /
Ende dat hy dan wt die hondert soude
kiefen veertich mannen / die vooz-aen
Droetschappen souden genoemt worden.
Wt dese hondert heeft sijn Exc. gecozen
twee Burgher-Meystren / Cornelis van

den Pol ende Nicolaes Berck. Van de oude
heertighe en synder maer vier-tiene in de
regieringhe der Stadt ghebleven.

Ende is / onder anderen / goet ghevon-
den /

1. Dat voozt aen niet meer een Edel-
man / synde in het Collegie van de Stae-
ten / en sal moghen d'eerste Burger-Mey-
ster wesen.

2. Dat sijn Exc. als Stadt-houder / al-
le jaere wt een dubbel ghetal / dwelck de
Magistraet met de Droetschap hem sul-
len voozstellen / den Magistraet sal kies-
en ghelijck dit eertijds / soo wel binnen Vt-
recht / als in de Hollantse Steden is
ghebruyckelick gheweest.

3. Ende by al dien het ghebuerde / dat
eener wt de Droetschap in den Magi-
straet vercozen wierde / ofte wanneer een
der selfder comt te sterben / Soo sal sijn
Exc. eenen anderen bequaemen persoon
in des overledenen plaetse moghen set-
ten.

T'ghetal der Staeten van Vtrecht is
oock met vier ghequalificeerde Edel-
lieden versterckt / ende daer synder twee
int Collegie der Gheeligerde ghestelt.

De Secretaris Ledenberch / die wt der
Stadt gheweken was doe sijn Exc. be-
sich was met het afdanken der Waert-
ghelders / strack daer nae wederom in de
Stadt ghecomen synde (met eenighe der
Staeten van Vtrecht / die met hem wt-
ghetrocken waeren) heeft synen afscheyt
versocht / doch alleenelick pro forma / als
daetelick daer nae ghebleken heeft / want
als hy by sijn woort ghebanghen wiert
ende hem syn versoeck de facto ghegheben
wiert / Soo heeft hy strack daer nae dooz
eenige syner vrienden versocht in integrum
herstelt te moghen worden / maer te ver-
geefs / Anthonie van Hilren / een cloeck eer-
lick man / was al daetelick in syn plaetse
ghestelt / niet believen van alle de Stae-
ten van Vtrecht.

Daer dat dese veranderinghe in de re-
gieringhe gheschied was / hebben de V.
M. Heeren Staet van Vtrecht de Pa-
tionaale Synode / als oock de Provint-
aale goet-willichelick inghewillichelick ge-
lijck de Generael Staeten dat selfde
hadden goet ghevonden. Sy hebben ooc

2355 y

het af-

T'ghetal
der Edele
in de Stae-
ten wordt
hermeerd-
dert.
Leden-
berch refi-
neert
sijn plaetse.

De Staets
van Vt-
recht wil-
lighen den
Nation.
Synodum
in / Ende
oock den
Provintia-
nalen.

1618.

Doek het
afvanchen
der Waerte
ghelvers.

Sijn Exce.
beroeft na
den Haeghe.

Doet het
baecht van
de Gener.
Staeten.

het afvanchen der Waert-ghelvers in de
Hollandsche Steden / gheheel noodt-
wendich gheacht / tot ruste des Lands/
volghende het oordeel der Gener. Staet-
ten / ende sijner Exce. daer van ghevende
speciaele Xere in debita forma.

Die aldus alles ordentlich bestelt syn-
de / is syn Princ. Exce. met de Ghecom-
mitteerde Heeren / de 3^{en} Augusti lt. v. nae
den Haeghe ghereyst. Wy is Leyden voorsz.
by getrocken / wel wetende / dat syn com-
ste aldaer / den Heeren des Magistracts /
ofte immers den meerderen deel der self-
der / niet aenghenamen wesen en soude.

Sijn Exce. in den Haeghe ghecomen

sijnde / hebben de E. W. M. Heeren Ges-
neraale Staeten / syn Exce. ende de Ghe-
committeerde Heeren deses Collegij, hoo-
ghelich bedanckt voorsz den goeden dienst
den Landen ghedaen in het cloeck belept
der boven-verhaelde saken.

Devens verscheydenen Congratulap-
en / lof-dichten / ende Cer-Rijmen / die tot
lof ende eere Mauricij des Princen van
Oranpen ghemaecht syn / nae dat hy / ghe-
lyck voorsz is / binnen Drecht alles in
goede orde hadde herstelt / is oock dit
Epigramma tot sijner eere ghemaecht ende
ghedruckt.

1618.

Doet het
eert met
Cer-Rij-
men.

AD ILLVSTRISSIMUM AVRAL-
CVM PRINCIPEM MAVRITIVM COMITEM A NAS-
SAV, &c. FEDERATARVM BELGII PROVIN-
TIARVM GVBERNATOREM:

Cujus ductu atq; auspicijs Trajectum, totaq; Tra-
jectensis Ditio ad Ordinum Generalium obsequium feliciter ac pacate
redijt viij. Kalend. Augus. CIO CXVIII. dimisso atq; ex-
auctorato eo milite, qui factioforum quorundam nutu ad-
versus publicam Patriae tranquillitatem conduc-
tus merebat.

IAm nova Trajectum numeratur adorea nostro
Mauritio, tota fas modo pace frui.
Multum est a patrijs secludere finibus hostem,
At plus internis si medeare malis.
Auracus Princeps illustris praestat utrumq;,
Pax ut firma foris sit quoq; tuta domi.
Contudit Alcides Hydrae tot divitis ora,
Hec tamen externum sed fuit Hydra malum.
At mox quas intra sensit sua viscera flammis,
His solum Herculei succubuerunt tori.
Mauritius non est Alcides, major at ipso est,
Dum cadit illius hostis uterq; manu.

Andere

1618.

1618.

Andere hebben ter eere van sijn Exc.
dese versen ghemaect / begryppende het
jaer-ghetal van 1618.

Laet V stem nV Hoozen Van Dit Lant
tot in Spalguen. 1618.
Met roepen VIVE Den Princen Van O.
raignen. 1618.

Sijn Princ. Exc. nae den Haeghe rep-
sende / alwaer sijn presentie hooghelich
van nooden was / heeft binnen Drecht
ghelaeten Graef Ernst-Casimir van Nassou,
die op het verschynen van sijn Exc. daer
ghecomen sijnde / seer goede diensten heeft
ghedaen in het af-dancken der Waert-
ghelders / ende andere saken van impo-
rantie / daer toe sijn Exc. hem heeft ghe-
employeert. Sijn Genade is niet goet
binden / jae op het versaeck ende bede der
Heeren des Magistraets binne Drecht
ghebleven / als sijn Exc. nae den Haeghe
vertrock / om op alle voeg-ballende sae-
ken soo in der Stadt / als in die gantsche
Provintie d'aeghe te hebben.

Sir Johan Ogle, Colonel, ende Gouverneur
deser Stadt, is evenwel by synen staet ende
bedieninghe ghebleven / omdre stellende
op de wachten der Soldaten binnen D-
recht in garnisoen liggende / ende
doende soo als hy te vooren ghedaen had-
de.

Edoch sijne Ed. L. in erbaerijnghe co-
mende / Dat de Heeren des Magistraets
van Drecht ernstich aenhielden by de
Generaale Staeten ende sijn Princ.
Exc. Dat Graeff Ernst van Nassou, (die een
Heere is van grooten aensien) binnen D-
recht sijn residentie mochte nemen / wel
grootelic van noode wesende / dat in de-
ser constellatie een Heere van groote
qualiteit soo binnen Drecht / als in die
Provintie het ghebiet soude hebben / tot
dat alle saeken in stilte souden gebracht
wesen / So heeft de Colonel Ogle goet ge-
vonden selfs sijn gouvrenement te resig-
neren / ende te rusten / nae soo vele moep-
ten / die hy binnen Drecht neghen jaren
lanck ghehat hadde.

Enighe sijnre Quaet gunners hebben
verscheydene propoosten gehouden tot sy-
nen naedeede / die sy niet en kunnen waer
maken : Soo lange als hy de H. M. H.
Generaale Staeten / ende sijn Princ.
Exc. can contentement gheben / meyne
ick dat niemand onder den Ghemeinen

Man / hem en behoort te blameren. Die
hem ergens van heeft te spreken / hy
sal een bescheyden Man aen hem binden.

1618.

De Heeren Generaale Staeten /
ende sijn Princ. Exc. hebben na
het afdancken der Waertghel-
ders binnen Drecht / noch ter
overbloede gheschreben ende ghesonden
aen die Hollandsche Steden die Waerts-
ghelders hielden / haer wel ernstich ver-
maenende tot afdanckijnghe der selfder /
Maer siende ende bevindende / dat sy
vergheeffche moeyte aenwenden / Jae
dat sy haer selven niet al dit besenden en
schryven in groote discrepantie hoocht /
Soo hebben hare E. H. M. geresolveert
hier in nu voort-aen pro autoritate te
procederen / ende hebben verhalven die
Placcaet ghecontencieert / ghearresteert /
ghepubliceert / ende in openen d'uck
ghedivulgeert.

De Staeten Generaale
der Vereenichde Neder-
Landen / doen te weten ;
Alsoo nu beth als een
jaer herwaerts geliden /
in verscheydene Provin-
tjen ende Steden / byten gewoonliken
voet ende omdre / nieuwe lichtijnghe is
ghedaen van een merkelich aental van
nieuwe VVaert-ghelders, wesende byten
eere vande Generaeliteit / ende sijne
Exc. Ende alsoo tweeder-hande erchsch-
volck int Land ghehouden wort / welck
noodsaeckelich strecken soude tot scha-
delicke prejuditie / ende tot scheuringhe
van den onderlijnghe band van eenic-
heyt / soo een peghelick nae synen ege-
nen wille ofte goetduncken / sonder direc-
tie van de Generaeliteit / gheoorlooft
soude wesen compagunen te lichten / ende
daer van apart te disponeren / behalven
dat de Provintjen ende Steden daer
sijter gheschiet / haer selven onbequaem
maecken om te draeghen haer contingent
tot onder-stand van de ghemeene saeke /
tot confusie van den staet / ende aenwas-
singhe van allerhande factjen / ende on-
derganck van de wettelike authoriteit ;
Hebben wy met advyse van sijn Exc. de
Wel-gehoorden Heere Graeve Willem
Loduwich van Nassau / Stadt-houder /
&c. Ende den Raet van State / om de
onghemacken ende swaerheden die hier

Placcaet
van de
Hoog.
Mog. Hee-
ren Staeten
Generaale
der Veree-
nichde Ne-
der-Landen /
op het af-
dancken en
licentieeren
van de
nieuwe aen-
ghenomen
Waert-ge-
ders.

Z 333 19

daag

door de Landen gheſchaepen waren ober te kommen/te verhoeden/ goet gevonden ende ghereſolueert/ dat tot afdanckijnghe ende caſſatpe van de ſelbe nieuwe gheſichte Soldaeten ofte Waert-ghelders ſoude ſonder twiſfel werden geprocedeert/ daer toe autorijzerende ſijn Ex^{te}. ende ſekere onſe Ghecommitterde nevens de ſelbe/ ghelijck ſulck oock binnen Utrecht in t'werck is gheſtelt. Doch alſoo alnoch binnen eenighe Steden van Holland/ de gheſeyde Waert-ghelders werden/ niet teghenſtaende onſe Reſolutpe/ gheconti- nueert/ tot ſoo merckelicken ondienſt als voorsz^e ſeyt is. Daer by noch comende/ dat de ſelbe in eenighe Steden ſeer groote ende exorbitante inſolentpen ende moets- willicheden ſijn plegghende/ daer wt dan meerder ſwaricheydt ende onkepl ſoude moghen ontſtaen: Soo iſt dat wy om ſulck by tijds voorsz^e te comen/ ende af te weeren/ ende de goede Inghetene te brenghen tot de voorighe ruſte ende noo- dighe ghehoorſamenheyt/ daer in de ſelbe waren voorsz^e date van de aennemynghen van de voorsz^e ſeyde nieuwe VVaert-gelders: Wy de ſelbe Soldaeten met hare Capi- teynen ende Officieren/ ende andere Be- vel-hebberen/ laſten/ bevelen/ ende oz- dommeren/ binnen den tydt van twee- maal vier-en twintich uren/ nae de pub- licatpe/ affictpe/ ofte inſinuatpe van de- ſen (ſonder eenighen naerderen laſt ofte andere juſſie te verwachten) haere wa- penen datelick af te legghen/ ende wt haer- ren Eet ende dienſt te ſcheyden/ op pene van anders doende/ oft daer inne naelaet- tich blyvende/ als Rebellen ende Pertur- bateurs van de ghemeene ruſte/ aen lijf ende goet gheſtraft te worden/ anderen ten exempel/ ſonder eenighe diſſimulatpe ofte conniventpe. Laſtende ende beve- lende allen ende eenen peghelicken Offi- cieren ende anderen dien dit aengaen ſal ende behoort/ den inhouden van dit ons Placcaet alomme te doen effectuieren en- de executieren/ ſonder des te ſijn in ghe- bzeke: Want wy ſulck voorsz^e den dienſt/ ruſte/ bzeke/ welſtandt ende verſceker- heyt van den Staet van de verenichde Proviñtien hebben bevonden te behoo- ren. Ghegheven onder onſen Contre- ſeghel/ Paraphure/ ende Signature van onſen Grefſier/ in t' Graven-Haeghe/ op den achtienſten dach der Maent Auguſti. In den jaere ſeſtien honderdt achtene.

Was gheparapheert Adriaen van Manma- ker Vc.

Onderſtont /

Ter ordonnantie van de Hoochgemelte Heeren Staeten Generael;
Gheteeckent.

C. Aerſſen.

Sijnde daer op ghedrukt het Contre- ſeghel in Rooden Waſſche.

De Heeren Staeten Generael hebben deſe haere Placcaeten van het afdancken der Waert-ghelders in t' Graven-Haeghe den 11. Aug. met vier trommen doen publiceren/ ende in d'zucke laeten plakken ter plaetſe daer ſulck ghewoonelick is/ oock hebben haere W. M. de Magiſtraeten der Steden daer de Waert-ghelders laegen/ als oock de Capityne der Waert-ghelders/ door expreſſe boden de ſelbe doen inſinueren. Dit bevel der W. M. Heeren Staeten Generael is ghehoorſamt/ ende ſyn alle de Waert-ghelders afghedañcht/ ende haer is een waendt ſoids boven haere verſchenen gagge ghe- gheven voorsz^e haere petenſie/ ſegghende dat haer beloof was twee jaeren ſekeren dienſt. Elk een is ſijns weers ghe- trocken.

Die van Rotterdam/ wetende dat dit Placcaet op handen was/ hebben haere Waert-ghelders op den 12. Auguſti af- ghedañcht/ eer het ghepubliceert was.

Die van Harlem, ſiende dat het niet anders wesen en mocht/ hebben oock de Waert-Ghelders afghedañcht.

Als oock ghedaen hebben die van Ley- den, op den 22. Auguſti ſtylo novo. Die ontwaepent ende betaelt ſijnde/ elck haer- res weers ghetrocken ſijn. Doch ver- ſchepdene der ſelfder eer ſp wt de Stadt gherackten/ hebben van de Burghers veel hoons ende ſpots moeten hooren en- de verdraeghen/ ende ſp en wierden nu by beſen niet meer VVaert-Ghelders, maer Quilt-Ghelders ghenoomt.

De E. E. Heeren des Magiſtraets binnen Leyden hebben oock ordze ende laſt ghegheven/ de Bareade ofte ſchanſe die voorsz^e het Raed-huys ſtondt/ af te bzeken/ als de Zimmerlieden teghen den avondt daer aen begosten te aerbeyden/ ſoo quae-

De Ghe-
staeten
en het
boven-
hant
placcaet
publiceren
met trom-
melſlag

Die hant
Rotterdam
casseen
haer
Waert-
Ghelders.
Als oock
die van
Harlem

Ende Ley-
den,

Te Leyden
wordt de
ſchanſe voorsz^e
het Raed-
huys afge-
brooken.

*Gillis Van Ledenberg Secretarius der Heeren
Staten Van Wtrecht.*

Deſe
vuygh
wacer
ſchuer
en da
hadde
vuygh
ze hoe
meuw
die de
giffra
laer h
hielt.

De B
ken B
rart/e
ſijn e
refoln
eenige
de uac
naem
doofc
der m
munt
gheba
ke uen

1618.

so quaemender strace een groote menich-
te van jonghers ende half-wasselijngen/
doch mannen ende vrouwen by menichte
toegheloopen / om te sien hoe dit in syn
werck ghynck. Veel goede Burghers/die
eenen tydt lanch in groote sozge ende
vrees gheseten hadden / vreesende dat sy
van de Waert-ghelders souden van haer
re bedden syn ghehaelt / ofte gheplundert
gheworden / Verheuchden ende verbliden
haer boven maeten seere / als sy dit
saeghen / God den Heere daer over seer
hertelick lobende ende danckende: Eni-
ghe jonghers ende half-wasselijngen/
jonghen stroo vasskens aen de pallisae-
den deser schanse / als beplende de selfde/
ghelijck sy oock de pieren pinnen deden
die daer op stonden / welcke sy Barnevelts
randen noemden daer op hooghende ende
nynnende / als men ghewoon is te doen
wanneer men pets by opslach is bepleu-
de/vercoepende ofte verpachtende.

Zimmers quam daer sulck een menich-
te van menschen / dat de Cimmerlicken
daer wt moesten scheyden / doch quaemen
wederom ontrent elfte twaelfuren in
der nacht / ende vzaeken soo doozt die
schanse gheheel af.

Daer af danckijnghe der Waert-Ghel-
ders/syn binnen Lepden de ses honderdt
ontschutterde Burghers wederom goet
ghedaen ende herstelt/ blyvende eben wel
alsnoch oock in staet de nieu-aenghe-
mene Schutters. Oec syn die Burghers
ende inwoonders / die van wegghen dese
inlandsche troublen waeren wtghewe-
sen / weder inghekomen / ende alsoo is
stillekens het bannissement afghedaen.

De H. M. Heeren Gheneraels
Staeten/ ende de Prince van Oran-
drapen hadden wel ghehoort/
dat de Remonstrants-ghesinde
Staeten ende Magistraeten in Holland/
ende elders na het afsnacken der Waert-
gelders/ haer soo hart niet stellen en sou-
den teghen de resolutie harer Hoogh.
Mag. belanghende het inwillighen des
Nationaelen Synodi ende andere saecken
gheschozende tot de vrede ende eenicheydt
der Landen/ Waer hare H. M. ende syn
Princ. Exc. siende ende bevindende/
Dat vele der selfder haer lieten leyden
dooz Meyster Iohan van Oldenbarnevelt Ad-
vocaet van Holland ende andere Pentio-
narisen in de Remonstrantsche Steden/

die onbeweeghelick waren ende bleven/
Int minste niet willende wycken van
hare resolutien / Confederatien / ende
aengevangene proceduren/ Soo hebben
hare Hoogh. Mag. en syn Princ. Exc.
noodwendich gheacht hier anders in te
versien/ eer het te laete soude wesen/resol-
verende derhalven in verseeckerijnghe te
nemen die personen / die sy hielden als
Hoofden ofte Wel-haemels aller deser in-
landsche moeyten ende beroerten / te we-
ten / den Advocaet van Holland ende
West-Vrieslant Iohan van Oldenbarnevelt,
Rombout Hoogherbeets, Pentionaris van
Leyden/ ende Hugo de Groot, Pentiona-
ris van Rotterdam / die op den 29. Augu-
sti te raede comende/ op het Hof syn aen-
ghetast / ende ghevanchelick ghenomen/
wt last van de H. M. Heeren Ghenera-
le Staeten / elck een is in een besendere
caemer ghebracht / v Advocaet Barne-
velt in die caemer daer dooz acht-tien
jaren d'Admirant van Arragon in gheseten
hadde. Als hy ter caemer in tradt / soo
sach hy om her ende seyde/ Dit is de caemer
daer d'Admirant van Arragon in gheseten
heeft. Daer nae om hooghe siende/ sucht-
te hy seer diepe/ segghende/ Mijn sonden,
Mijn sonden, sonder meer daer by te doen.

God heeft De Hoogh-Verhevene Van
De regerlinghe afghestootten. 1618.

Dese ghevangene is toeghelaeten/
dat sy peder enen dienaar in de caemer
by haer mochten hebben / Doch daer is
goede wacht van soldaeten byten de
caemer-deuren ghestelt / alsoo dat nie-
mand van met kennisse der Heere Stae-
ten/ tot haer wt ofte ingaen en mocht.

Den 17. Septembris is oock Gillis van
Ledenberch (die nu ettelicke daghen syn
hups binnen Vtrecht tot een ghevanch-
nisse ghehadt hadde) wt last der Heeren
Staeten Ghenerael/ met goet conboy/
gevanckelick nae den Haeghe gesonden/
die ettelicke jaren lanch / soo binnen de
Stadt Vtrecht / als in het gantsche
Sticht was gheweest doen ende laeten/
ghelijck oock Hoogherbeets te Leyden/
ende Hugo de Groot binnen Rotterdam/
Tae oock dese beyde zyn in de vergaede-
rijngghen der Staeten van Holland / in
grooten aen-sien gheweest/ met wepnich
andere het schip stuyzende nae haer belie-
ven.

Wat den Advocaet Iohan van Olden-
barnevelt

1618.

Barnevelt
Hoogher-
beets/de
Hooghe/
worden in-
den Haeghe
ghevangen/
ende Leden-
berch te W-
tricht.

Ledenberch
wordt in
den Haeghe
ghebrachte.

Wepnich-
heid van den
Advocaet
Barnevelt.

Dese 600.
burghers
waren ont-
schutter/
en dat sy
hadden ge-
wooght
te doen den
nieuwwen
oec die de Ma-
gistraet
haer dooz
bielt.

De Stae-
ten Gene-
rael/ ende
syn Exc.
recolveren
eenige van
de dooz-
naemte
doofden
der Re-
monstrants-
ghevangene
te nemen.

Boni viri, et
boni viri
origo, non
est nimis cu-
riose inquir-
enda.

barnevelt aengaet/die is nu langhe jaeren aen een gheweest den groot-gheachtsten onder alle die in de politijque regierijnghe der Gheunieerde Neder-Landsche Provintien gheweest sijn. Hy is geboortich ontrent Amerfoort in het Sticht van Utrecht/sijn Genealogie ofte Gheslachte en wil ick niet curieuselic ondersoeken/als den man maer goet is/soo en is niet veel aenghelegghen/ of hy van adeliche/ of van Burgerlike/ of van voersche afcomste ghesproten ende hergecomen is. Hy is Doctor Iuris ghepromoveert/ ende hy heeft gheadvocert/ eerst voer de leeghe banken/ ende daer nae voer het Hooff van Hollandt. Maer alsoo hy cloeck ende vernuftich van verstaende was/ende niet peder een wel wist te leven ende omme te gaen/ Soo is hy geworden Pensionaris van Rotterdam/ende daer nae Advocaet ende Seghel-verwaerder van Hollandt ende West-Prinslandt. Tot desen staet ghecomen sijnde/ heeft hy in wetenschap/ rijckdom/ ende Authoziteyt daeghelicx soo toeghecomen/ dat hy nu ettelike jaeren herwaerts / gheschiet heeft het meeste ghesegh/ niet alleen in de regierijnghe van Hollandt/maer oock in het Collegie der Staeten Generael / alsoo datter in sijn absente schier niets en wiert ghebesoigneert ofte afghedaen: Alle groot wichtige saeken ghynghen door sijn hooff: Ende hy is niet der tijdt in soo grooten aensien ende achtijnghe gheraecht / dat alle de groote deser Landen/jae oock alle d' Ambassadeurs van wt-Landsche Conijnghe/Princen/ende Republycquen / hem sochten aen de handt te krijghen ende te houden. Hy heeft vele hier te Lande (jae oock in andere Landen/door sijn re-commandatpe) ghepromoveert ende ghesolpen tot groote Ainten / Staeten/ ende Weerdicheden/ tot ere ende profijt. Hy en heeft insonderhepdt niet naeghelaeten sijn kinder/ Vrienden/ Waegen/ Swaeghers/ ende Verwanten te promoveren tot de trefselijcke Staeten ende Ainten int Landt.

Alle die by de Staeten Generael/ Raet van State/ den Hooghen ende Provintiaelen Raedt van Hollandt / ende de Reken-raemer pets te versoeken hadden/ die mosten hem vlepen/ende te vrieden hebben/ souden sy goede ende cozte expeditie krijghen. By de meeste Steden in Hollandt was hy in sulcken aensien/ dat

deur sijn beleyt de Magistraten meeren deels vercozen ofte ghesett wierden/ den Stadt-houder grootelicx pjudiciael sijnde. Hy en heeft niet alleen gheweten het secreteste ende innerste deser Landen/maer oock/door de groote correspon-dentie die hy buypen Landts hadde/ heeft hy gheweten het secrete van vele Conijnghe/ende Princen/ het welke hy niemant en openbaerde / dan dien het hem beliefde / ende dat wist hy soo te managieren / datmen heeft gheloofd dat hy noch al meer secreten wist/ dan hy openbaerde/ende datmen derhalven een wepnichschen van hem verstaende / hem het voerher beleydt der saeken moste toesvertrouwen.

Soo haest als die hier boven-genoemde personen in hechtenisse ende verskerijnghe ghenomen waeren/soo hebben de Gener. Staeten ten selfden daeghe dit hier volghende laeten publiceren/ende in den Haeghe alomme/daer men ghelwoon is/laeten affigeren.

Alsoo by de veranderinghe gheschiet binnen de Stade Utrecht, ende andersins, by ordre van de Hooghe ende Mog. Heeren Staeten Ghenerael der Vereenichde Neder-Landen. door sijn Exc. ende H. M. Ghecommiteerde hem by ghevoecht, ontdeckt sijn verscheiden saecken, daer van voor desen groot achterdencken is gheweest, streckende tot groot naedeel ende prejudice van de Provintien int generael, ende van elke Provintie int particulier, niet sonder apparent ghevaer ende perikel van den staet vant Land, ende dat daer door niet alleene de voorsayde Stade Utrecht, Maer oock verscheide andere Steden van de Vereenichde Provintien souden hebben ghefallen in een bloed-bar, Ende dat voor de meeste beleyders daer van ghehouden werden Meysters Iohan van Oldenbarnevelt Advocaet van Holland, Rombout Hogherbeets, ende Hugo Grotius, gelijk daer van hier nae naerder vercondijnghe ende verclaerijnghe sal werden ghedaen: Soo hebben de Hooghghemelte Heeren Staeten Generael, om dese ende der ghelijcke inconvenienten voor te comen, den staet vant Landt te stellen in versekerijnghe, ende de borgherye van de Steden wederom te brengen in borgherlike eenicheyt, gemeenschap, ende vrientchap, ghelijck voor desen, goet ghevonden ende ghesolveert de voorsayde drye perfoonen te versekeren, omme die wt hare hechtenisse hare Actyen ende beleydinghen te doen verandwoorden, nae behooren.

*Messire Jean d'Oudenbarnevelt, Chevalier, Sr de Tempel,
Roderis, etc, Adocat d'Estat. et garde de Seel, et Chartres,
et Registres, de Hollande et Westfrise, et deputé a la
tractation de paix, du part de Hollande et westfrise.*

Rombout Van Hogerbeets Raets-heer ende
Pensionaris der Stat Leyden

1618. ren. Adum in Graeven-Haeghe den xxix. Augusti. 1618.

Soo haest als de boven-ghenoemde type Pensionarissen in verskerijnghe waeren ghenomen / hebben de Heeren Gener. Staeten daetelick eenige wt haer Collegge gheputeert aen de Heeren Raeden van Staete/aen de Staeten van Hollandt / aen de Ambassadeurs van Brantkerijck / Groot Britanpen/ ende aen den Agent van Venegpen/om de selfde te laeten weten t'gene datter gheschiet was. d' Ambassadeur Boissie heeft niet weynich woorden hier op gheandt woort ende gheseyt / ick en twyfel niet of dit en sy gheschiet niet ryen raet / ende dat het ghereijcken sal ten besten van dese Landen/al wat daer toe is strecken/de dat sal mijnen Meyster aenghenamen syn. Eben in sulcken sin ende meynijnghe hadde het oock de Ambassadeur Carleton ghenomen ende beandt woort. Een van de Ridder-schap/ ende een van de Steden van Hollandt seiden / indien yemandt hier in Hollandt pets mitsdaen heeft/ dien moeten dooz die van Hollandt / als synde haere competenten Richterren/laeten oordeelen. De Gecommitteerde van de Contra-Remonstrantsche Stede in Hollandt/ seiden/ dat sy sulcx met haere principaale ende gheassocieerde wilden communiceren. Een van de Gecommitteerde der Staeten Generael replicerde/ dat dit so daenich een saeke was / die het gheheele Landt aenghynt / ende dat ten dien aensien de Staeten Generael reden ende dozsaecke hadden de handt daer aen te slaen.

Wt het gene dat ic hier boven verhaelt hebbe/ insonderheydt in den handel van Drecht / sal wel een peder vinden verschedene exorbitante procedurzen by dese ghebange / ende eenighe haerer complices begaen / maer het volcomen bericht hier van sal eerst aen de dach comen/als haer proces sal gheepndicht ende wtghesproken wesen.

Enighe oproerighe menschen hebben haer verstoutt in Graeven-Haeghe te stropen ende aen te placken seditiense briecken ende Pasquillen/als onder ander dit.

Hollanders, u Privilegyen, end u vryheyde loet.

VVorden nu'teene mael ghetreden onder voet.

Eenen Brutus can ons helpen.

1618.

Die in de Romeynsche Historien ervaren syn/verstaen de meynijnghe deser oproerische woorden wel. Oh wat bedroef de thiden beleben wy? Met dese ende dier ghelycke sturkens en wil ick (soo veel my aengaet) niet beswaeren nochte verdacht houden eenighe personen onder de Remonstranten / die alleen discreperen van die oude Ghereformeerde Religie in die vijf bekende punten : Maer mi heeft ghesien/ dat dese naest ghepasseerde jaeren / de Papisten, onghedoopte Menniken, David-Iooristen, Coornhardisten, Libertinen, ende dier ghelycke meer / de partye der Remonstranten hebben ghehouden / al mede dreck werpende op de Contra-Remonstranten wt soodaeniger coker mepue ick dat dusdaenighe pphen gheschoten woorden.

De gebanchenisse deser persoonē wiert strax ruchtbaer dooz het gantsche Landt/ jae over al in alle benaeburpde Conynckrijcken ende Landen / elck een spracker ende oordeelber van nae syn ghesinthept/ den Remonstranten was dit als eenen donder ende blixem / den Contra-Remonstranten als eenen schoonen sonnenschein nae een langhe duysternisse. Die tot noch toe gheswegen hadden/ die spraken nu lustich wt den mondt / elck schreef en wreef om seerst / op alle marchten en stracten wierden ghesongen Liedekens tot schande ende verwijt deser ghebange / ende haerer adherenten maer insonderhept van Barneveldt / elck een verbloekte/ verwees ende verdoemde hem/ met alle de sijne. Daer wierden in ghebruchte Boeckens sulcke leelicke dynghen van hem gheschreven / dat sich peder een verwonderde hoe het moghelick was / dat desen Man soo langhe in staet ende hoocheydt ghebleven was. Syne kinderen / ende die hem beswaeghert waeren / moesten oock al te groot verwijt hooren. Dele die dooz hem waeren ghepromoveert ende groot ghemaecht / ende die hem als eenen God plechten te eeren / op hope dat sy haer soude verheffen ende verhooghen/ hebben hem verlaeten/ jae oock wel bespott / ende al mede dreck op hem gheworpen/ soo dat het met hem ghegaen is/ ghelyck Ovidius seyt.

M a a a

Cum

1618.

Cum fueris felix multos numerabis amicos.
Tempora si fuerint nubila solus eris.

Oock verscheptene sijnre goeder vrie- den souden hem wel gheern gheholpen en de hand geboden hebben/ hadden sy vooz secker kunnen weten ende gelooven/ dat hy geen correspondentie niet den vpart ghehouden / ende pensioenen al vooz veel jaren van den selfden ontfangen en had- de / Maer de monpelijnghe iae het ghe- meyn segghen was/ dat hy al vooz lanch des Conijner van Hispanien geldt in syn tassche ghebzaeghen hadde / d'welch hem by alle man soo obdus maecte/dat/ dien aensiene/ syn alder-naeste vzienden en bloetverwanten/niet en dorsten in syn fabeur spzeeken / Want hadden sy sulcx ghedaen/sy souden in groot perichel ghe- staen hebben/dat de ghemeine man haer soude aenghetast hebben. De huyf-vrou- wen deser ghevanghene Pentionarissen/ hebben wel ghesolliciteert ende versocht dat hare Mannen hare huyfen tot hare ghevanchenissen mochten hebben / onder cautie de sitendo, Maer te vergheefs.

Wander
Myle
bluchtte
Holland.

Barnevelts swaegher Cornelis van der Myle bluchtte strax tot den Waeghe/ sin- de Ghecommiteert in het Collegie der Heeren Raeden van Staete/ van wegen die van Holland / Ende hy is vooz des Eerst-Hertoghen Land nae Vranche- rijck ghereys / om aldaer syne Schoon- Daeders beste vzienden aen het Hof des Conijner te begroeten / ende in fabeur des selfden vooz-schypbens ofte besen- dijnghe van Ambassadeurs oft Ghebe- pteerde aen de Staeten te verwerpen/ hy heeft syn plaetse verlopen/die hy daer nae noyt wederom becleedt en heeft / hy is bupten de Gheuniceerde Propiutpen ghebleven/Waeromdat weet hy best.

Leidenberg
wordt ghe-
straind
moert.

Wepnich daegen nae dat Leidenberg in den Waeghe was ghebzacht/is hy/by opzide van de Ghener. Staeten / onder- bzacht geworden van verscheptene sa- ken t'Wrecht ende elders gepasseert/ge- dypzende dese inlandse sechurijnghe. Dat hy bekent heeft / en is noch niet ruchtbaer / Maer soo veel isfer van aen den dach gheromen/ dat hy geeramineert wozyende/ meer-maels niet suchten ghe- roepen heeft/Oh Barnevelt, Barnevelt, VVaer toe hebt ghy ons ghebrachte? Het schijnt en blycht dat hy in syn consciencie van soo

vele quade septon ofte aenslaeghen is over-tuycht gheweest/ Dat hy ghebzest heeft vooz een harde/ publycke/ schande- liche doot / die hem soude aenghedae- worden/d'welch hem beweect heeft hem selfen het leven te benemen / Want des nachts tusschen den 18. ende 19. Septem- bris tylo antiquo, des mogghens ontrent twee uyzen / heeft desen rampsaelighen mensche hem-selven het leven benomen op syn bedde liggende / synen sone een jongh-man van 17. of 18. jaeren/by hem in de caemer wesende / ende de wacht daer vooz staende. Eerst heeft hy hem- selfen een cleyn mes in den buych geste- ken/tot den hecht toe / ontrent den nae- vel / ende oock in den boyst / daer mede eenighe inwendige deelen des Lichaems soo quetsende / dat hy (nae het oordeel der Medicijn-meysters) daer aen hadde moe- ten steruen. Het mes heeft hy selfs tot syn Lichaem ghetrocken / ende al bebloedt in de schepde ghestercken. Maer als of dit niet ghenoech en ware gheweest/ soo heeft hy een groot taefel-mes genomen/ ende heeft hem selfen daer mede de kele afghesneden/ d'welch synen sone is ghe- waer gheworden / hoozende synen Daer- der gozghelen ende snozchen / ofte rente- ten : Als hy by hem quam / ende in den duyckeren doe tastte/soo gheboelde hy dat synen arm heel cout was/liggende boven op de deeken / tastende nae synes Daer- ders aengesicht/ vout hy veel natticheyt/ Soo dat hy seer verschickte / ende rie- de wacht aen / dat sy licht bzenghen sou- den / maer eer dat quam / was hy al doot / men bont hem ghewentelt in syn bloet. Wat hy dit te doen al eenighe dae- ghen in den sin ghehat hadde blycht daer aen/dat hy dit mes/ daer mede hy hem selfen de kele heeft afghesneden / enen dach/ twee ofte dzye te voozen hey melick van de twaefel ghenomen/ende onder ee- nighe pampieren verbozghen hadde. Als hy des avonds te bedde ghynck/ soo heeft hy synen sone belast / dat hy syn bock- seu/ (daer dit mes in was) op den stoel vooz het bedde soude leggen niet den sack opwaerts/naemelick om dat hy den steet niet het penne-mes in den buych ghege- ven hebbende/ dat groote mes des te ge- reeder soude hebben/ende septe tot synen sone/Of ghy te nacht wat hoort/syt daer over niet becommert / Ick en ben in dzye daeghen niet op den stoel gheweest/ Ick

Leidenberg
vermoet
hem selven

Jacob
Laurie
Wrecht

can comen

518. 1618.

aan comen/ dat ick te nacht sal moett op-
staen.

Sijn Princ. Exc. was niet in den
Haeghe als dit gheschiet is / maer hy
was in het Dooder-Quartier om de
Magistraeten te veranderen. Daer is
goet ghevonden / datmen dit doode lic-
haem van Ledenberch soude openen/ ende
het inghewant by nachte heymelick er-
ghens begraven / ende het lichaem met
eenige crupden vooz stanch pferveren/
tot de aencomste van syn Exc. Edoch
alsoo d'examinate van Oldenbarneveldt
ende d'andere ghevanghene langher aen-
liep als men ghemepnt hadde/so heeftmen
dit stynkende lichaem moeten souten/
ende den stanch byken/ soomen best con-
de. Waer dooz lanckheyt van tyde is het
even wel so stynkende ghetwozden/ dat
ter niemant ontrent conde dypzen / soo
datmen het onder den blaewen hemel
heeft moeten setten/ tot dat het proces en-
de examinate met de andere ghevan-
ghene soude gheepndicht wesen.

Daer dat Ledenberch hem selven ver-
moordt hadde / soo liepender kremers
met gedruckte byzefkens dooz het Laut/
gheintituleert Belydenisse van Ledenberch,
&c. sonder naeme van Schypver ofte
drucker/ in de welcke/ onder anderen/ ge-
seft wort dat Ledenberch met syne Com-
plices vooz hebbens waeren/ de Dype te
byken / ende een ander soyme van regie-
rynghe te stellen &c. Ende dat sy t'selve
hadden ghecommuniceert met eenighe
van den Raet van Vranckeryck / ende
daer op aduys versocht.

De Heere Ambassadeurs van Vran-
kerijck dit vernemende / hebben het seer
quaelick ghenomen/ ende haere Edelheyt
den hebben daer over gheclaecht by de
H. M. Heeren Gener. Staeten/ versoe-
kende dat gheinguireert mochte worden
op den Auteur ende drucker der selfder/
maer daer en conde niet in ghedaen woz-
den.

Iacobus Taurinus (voornaemste Roer-
bijncke onder de Arminiaensche Predi-
canten binnen Vtrecht/ is den 28. Augusti
stylo veteri, teghen den avondt heymelick
wt de Stadt van Vtrecht ghetooghen/
wt byese (soo hy septe) dat hem te lasse
souden moghen ghelept worden eenighe
Boerkens ofte libellen vooz eenighen tyd
in druck wtghegheven / ende by naemen
secker Boerken ghenaemt de VVaech-

schaele, ende dat hy daer beneffens wt
seker gheruchten hadde verstaen / dat
Iohannes VVtenbogaert ofte verskeret/ ofte
werch soude syn. De voorszende Taurinus
heeft in dit syn vertreck verscheptene on-
ghewoonelike om-wegen gesocht/ hy is
van enen Predicant ende een Borgher
vergheselschapt/ tot in eenes Predicants
huys binnen Sommel. Van daer is hy
ghetrocken op Braebant/ ende hy is soo-
men seft en schryft / op het huys Luythae-
ghen by Andtwerpen subtytelick ghesto-
ven / ende des anderen daechs binnen
Andtwerpen begraven ter plaetse daer-
men die begraeft die sonder het Sacra-
ment t'ontfanghen op de Paepsehe wyse/
begraven worden. Dooz syn doot was
hy by clocke slach van den Magistraet
gheciteert binnen Vtrecht te comen / om
sich aldaer te verandt woorden.

Dus rust in d'aerde het lichaem des
genen die eenighe jaeren lanck weynich
ruste heeft ghehad / maer vele menschen
heeft ontrufft / met het schryven van
boecken/ ende andersins. Hy wort ghe-
houde te syn Auteur van de Brandt-clocke,
Sedich (of beter Onsedich) bericht, Reuck-
appel, ende andere schandaleuse ende op-
roerighe Schriften.

Immers heeft hy vooz syn doot bekent/
dat hy Auteur was van dat vinnighe
Boerken ghenoemt de VVaech-schaele,
daer over d'Edel: Heer Dudley Carleton
Ambassadeur des Congner van Groot-
Britanpen / soo heftich gheclaecht had-
de by de H. M. Heeren Generaale Stae-
ten / die een veroordeelinghe van dypsent
guld. beloofte hadden den genen die den
Auteur des selfden souden ontdekken. Het
is na der handt gherefuteert van H. C.
du Ion, Sone des wjt-vermaerden D.
Franciscus Iunij.

Desen Iacobus Taurinus hadde doch sijn
nen Broeder Iohannem Taurinum Predi-
cant binnen Delft/ en daer na in s' Grae-
ven-Haeghe/ aen syn strynghe gecregen/
ende in syn opinie getrocken/ Ende heeft
de Ghereformeerde kercken doch helpen
veel verdziet aendoen. Doch nae dat hy
om verscheptene wettelike redenen sy-
nes predick-ants in s' Graeven-Haeghe
was ontsett/ heeft hy berou ende leedwe-
sen betoont met openbaere schult-beken-
tenisse / staende onder den predick-stoel
binnen Delft. Hy heeft bekent het geboe-
len der kercken / nopende de vyf quesi-
o

1618.

Ioh. Tau-
rinus doet
schult-bek-
tenenisse
binnen
Delft.

A a a a j

euse

Jacobus
Taurinus
wacht wt
Drege.

1618.

euse pointen / soo dat in de Waechse Conferentie door de Contra-Remonstranten (alsoo ghenaemt) vooz-ghestelt / dupdelich verclaert / grondelic bevesticht / is de Leere der waerheyt / ende den wooz- de Godes consozm : houdende het geboelen der Remonstranten (soo mensche noemt) gelijk hi dat ober de vyf questieuse pointen / selfs in de Waechse Conferentie hebben vooz-ghestelt ende verclaert / doolinge ende berwerpelic te wesen. Dit en verhaele ick hier niet tot schande de ses Taurini, maer veel meer tot spuer eere. Het is menschelick te struyckelen ende valen. Maer het is duyvels septe een van de oude Leeraers / in de dwaelijnghe te volherden. Oh of God gaebe / dat alle afghedwaelde in leere ende leven / met hertelick berouw weder keeren tot den schoot der Kerche.

Boisille
neemt sijne
affchepte
van de
Staeten
Gener.

Corts nae de appzehspe der bovengenoemde Pentonarijfen / Te wesen / op den vijftien dach Septembris heeft de Heere van Boisille Extra-ordinaris Ambassadeur des Conijner van Brancberyck audientie ghehad by de Gheneraale Staeten / synen affchepte van de selfde nemende / alsoo ghe-resolbeert sijnde nae Brancberyck te repsen / als noch gheen volcomen contentement hebbende in het gheue d'welck hy gheclaecht hadde over eenen vooztreffelicken Persoon hier te Lande / onaangesien hy de Heeren Gener. Staeten volcomen contentement hadde ghegheben. De Schriften die tusschen beyden ghewisselt syn / syn in peder mans handen / door den druck ghemeyn ghemaecht.

De Heeren Ghener. Staeten hebben den Heere van Boisille vereert met een gouden keten weerdich vier duysend guld. ende syn beyde soons elck met een keten van vyf honderd gul. Maer hy en heeft de selfde niet willen aen-nemen.

Hy is den achtsten Septem. (niet wel te vreden wesende) wt den Haeghe nae Rotterdam gereys / om deur Brabant synen wech nae Paris te nemen. Maer t'Andt-werpen noch sijnde / heeft hy vrieden van synen Conijck ontfanghen / met bevel dat hy te rugge soude keeren / ende de misverstanden helpen appapseren. Hy is den 14. Sept. wederom in den Haeghe aenghecomen.

Propositi-
e van den
Heere Boi-
sille.

Den xviij. Septem. heeft sijne Edelg. audientie ghehad in de Vergaderinge

1618.

161

van de H. M. Heeren Gener. Staeten / ghebruyckende dese woorden:

Mijn Heeren, Mijne subyte wedercomste herwaerts / ober / en heeft geen ander oorsaecke / als de ober vloepende ghe-negentheyt ende goedicheydt / die de Conijne onsen Meester draecht tot het beste / ruste / ende vrede van uwen Staet. Sijne M. weet wel dat uwe voorszichtigheyt niet en slaept / maer geduylichlic waecht ende aerbejdt tot behoudenis van t'gemeyne beste / maer aen-merkenbe de groote alteratpen ofte veranderinghen die in het lichaem van uwe Repub. syn opgherefen / soo ist dat de Conijck onsen Meester noodsackelick moet gheraecht ende daer ober beweecht worden / alsoo seere als of het syn eyghen saeken waeren / hy en sal oock niet kunnen gherust wesen / vooz ende al eer hy uwen Staet sal sien gheheelich herstelt in syn voozige Dynce ende eendracht. Want sijne M. sijnde geern onder die gene die uwen Staet teghenwoordelick goubverneren / ende hebbende ghecontribueert veel mer tot uwer behoudenis als eenigen Prin- ce van al uwe gheallieerde / soo meynit oock sijne M. t'verbonden / ende gerech- ticht te syn / te interbenieren in alle affaires die de ruste van uwen Landen syn aen- gaende / om af te weeren alle incoubeni- enten die de selfde souden moghen ont- rusten. Soo betaemt het u dan / Mijn Heeren, om niet te schijnen dat ghy lieden sulc een goede ende noodighe sacke cleyn- acht / ons vyzmoedelick te verclaren ende openbaeren den staet van uwe sae- ken / ende ons te doen verstaen t'gene daer in wy u lieden op het voozderlickste sullen kunnen helpen ende bystant doen. M. de Maurier ende ick hebben last van den Conijck onsen Meester / u lieden te pze- senteren alles wat syn autoziteyt / macht / ende Raet vermoghen / met wtduchelick bevell / om sulches alles aen te legghen en te doen valideren / ten besten ende tot be- voozderijnghe van uwe affayres / d'welck wy u lieden beloben te sullen doen met al sulche sozge / neerschicheydt / ende getrou- wicheyt / als ghy soudt kunnen wenschen ofte begeeren van ons / als sijnde Die- naers van dien grooten Conijck / die wel met rechte mach gheacht wesen te syn d'eerste ende vooznaemste onder alle de vrienden ende gheallieerde van uwen Staet.

bassa-
deur van
Brancberyck
heeft uwe
sijn weder-
comste in
den Haeghe

teffte obligé
de avoir
droit d'in-
tervenir de
tous affaires
que rou-
chent le re-
pos de volles
Paijs.

Al het

8. 1618.

Al het boven-verhaelde en heeft de Remonstrantsghefinde Magistraeten/nochte Predicantē/in Hollandt noch niet kunnen wegghen af-standt te doen van t'gene sy dus langhe met groote hevicheyt ghedreven hadden/waer over de H. M. Heeren Gener. Staeten/ ende sijn Princ. Exc. met het beste deel der Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt/hebben gheozdeelt gantsch noodwendich te wesen/dat de Magistraetē ende Doetschappen souden versett worden/met vergetinghe sommigher/die dit spel te heftich dzeven/ ende met aensettighe sommigher andere/die de oude Ghereformeerde Religie/ ende den ouden voet van de regeringhe des Landts/ beter verstonden ende ernstigher toe-ghedaen waeren.

Tot desen eynde heeft sich sijn Exc. vooz eerst verboeght nae den Briel, daer hy den Magistraet/ ende de Doetschap verandert heeft op den 28. Augusti, sonder eenighe moepte ofte contra-dictie. Sijn Exc. heeft vast over al eenen styl ofte maniere van procederē ghehouden/naemelick/dat hy ghecomen synde in die Stadt daer hy heure doen soude/so heeft hy eerst den gheheelen Magistraet ende Doetschap laeten ophet Raedt-huys comen/ ende heeftse tsamen ontsaegghen van haeren Eet ende dienst/ ende hy met meynighe in de Raedt-caemer sit-plaetse nemende/ heeft hooft vooz hooft/ die laeten binnen roepen/ die hy ofte continuerde/ ofte a novo vercoos tot Magistraeten ende Doetschappen/ haer afnemende den eet van ghetrouwelicheydt/ ende elck een met handt- tastighe doen de beloven/dat hy sijn amt getrouwelick soude bedienen.

In den beghinne van September stylo novo, heeft sijn Exc. den Magistraet ende Doetschap binne Schoonhove herfelt/ daer die van de oude Gereformeerde Religie nu eenen gheruymen tijdt seer veel geleden hadden/ Want sy aldaer niet alleen gheen publike exercitie haerer Religie in de kercken en hadden/ maer zelfs niet in de huyzen/ Maer als een Contra-Remonstrants Predicant van luyten in-comende/ hier ofte daer in der goeder burgeren huyzen predichte/ soo is hem dat strac op het ghestrengste verboden/ Oock is het den burgheren/ by verlies van hare neeringhen ende ven-

ster-coopmanschap/oock met andere arbitrale coxrectyen/ verboden hare huyzen daer toe te leenen/ oock verboden tot het gehoor des selfder Contra-Remonstrantsche Predicanten te gaen.

Als eben wel den yder belet burgeren soo groot was/ dat sy niet en konden leven sonder exercitie haerer Religie te hebben/ ende derhalven nu en dan heymeliche vergaederuyghen hielden/Sulcx bevonnen wesen/ heeftmen den Predicant met dief leyders ter Stadt wt ghelept/ met communicatie van niet wederom daer binnen te comen/by arbitrale strafsē. Jae het is daer soo hooghe ghelopen/ Dat eenighe moet-willighe boeven/ het huys daer de Contra-Remonstranten ghepredicht hadden/ met gheweldigher hand hebben aen-ghetaft/ ende hebben het selfde ten gronde af ghebroocken/ het hout ghecloven ende verbrant/ ende men heeft een tonne biers vereert om te verduyncken nae dat sy dit schoone stuck wercks verricht hadden.

Eer sijn Princ. Exc. binnen Schoonhove sich verboechde/ heeft hy eerst een compagne soldaeten daer binnen ghesonden/ ende Graef Ernst van Nassou is oock van Vrecht daer binnen gecomen/ met een goede suite/ ende is gaen logiere op het Stadt-huys/ sijn Exc. is strac daer nae binnen Schoonhove ghesomen/ met veertich ofte vijftich waegghens. Die van de Magistraet stonde aen de Crupspoozte/ daer sy hem willecomden. Sijn Exc. is des anderē daechs/op het Raedt-huys ghegaen/ende heeft een nieuwe electie ghedaen van Burgher-meystere/Schepenen/ende Doetschappen/ende en sijn van sefen-en-twintich in de Doetschap/maer sesse goet ghedaen.

Wat de Religie ende kercken-dienst aengaet/Waer dat reformatie/ ofte veranderinghe van nooden is/ die laet sijn Exc. gheschieden door de Magistraeten in Loco, ende dat alles by provisie/tot dat by ordre van den Nationaelen Synodo gheraetelick daer in sal versien worden.

Den achtsten Septembris is binnen Schoonhove dese Publicatie ghedaen.

MEn laet een yeghelick midts desen weten, Dat de Heeren Burgher-meystere, Schepenen,

1618.

De Contra-Remonstranten hebben beel ghesonden binnen Schoonhove.

Publicatie der Doetschap binne Schoonhove ghedaen den achtsten Septem. in fabour van de Contra-Remonstranten.

1618. nen, ende Vroedschappen der Stede Schoonhoven, op 't versoek vande be- droefde Lijmaeten der warer Ghere- formeerde Christelike Religie alhier binnen Schoonhoven, by advijs van sijn Princ. Exce. Als Stadthouder deser Provintye, gheconsenteert ende ge- accordeert hebben, consenteren ende accorderen mits desen: Dat de selve per vices alternas, dat is, by beurten, in de Parochiaele Kercke deser Stede, neffes die ghene die jeghenwoordich aldaer predicken, in ghelijcks sullen moghen predicken: Datmen oock het Klooster-Kerckken binnen deser Stede op 't spoedichste sal doen prepareren, ten eynde dat die ghene die de jonghste beurt in de voor-schreven Parochiaele Kercke sullen hebben ghehad, aldaer sullen moghen predicken, ende haren Godtsdienst exerceren, ende dat ten weder-sijden in alle modestye ende stilicheydt, volghende de Resolutye daer van op ghisteren by de voor-schreven Vroedschappen ghenomen. Ordonnoren ende bevelen daerom eenen yeghelicken van wat staet, conditye, ofte gesintheit hy sy, hen-lieden daer inne gheen lesfel ofte moeyenisse te doen, oock d'een den anderen hier over, ofte ter cause van Religionsfaken niet te injurieren ofte misseggen, veel min te misloen, Op sware correctye ter arbitragye van de Vroetschappen voor-schreven. Ende dit alles by provisye, ende tot dat anders hier in sal wesen voor-sien.

Aldus ghedaen, ghearresteert, ende van der Stede huys ghepubliceert ter presentye ende ten overstaen van &c. den achtsten Septembris, Anno 1618.

1618. 1618. Alsoo schier alle die te Hoorn in regie- ringhe waeren / de Remonstrantsche partye toe-standich waeren / ende die van d'oude Ghereformeerde Keligye in geen Kercke en Predichten / maer hadde alleen een groot hupp in de Raemen, daer haerer etteliche honderden vergaederden als men Godes woort aldaer Predicte: Soo heeft sijn Princ. Exce. raedsaem / jae noodich gheacht / oock aldaer de heekens te verhanghen / Tot welken eynde hy te sepe derwaerts ghesonden heeft eenich crghsch volck / maer als onge- vaerlick honderdt Musquettiers vooz aen treckende / menuden daer binnen te comen / So en hebben die van Hoorn de selfe niet willen in laeten / daer over groot rumoer in der Stadt tusschen de Burgherpe ontstondt / nochtans sonder in de waepenen tegen malcanderen daer om te comen / De Remonstranten hielden haer stille / ende bevolen God de saecke / laetende sijn Exce. ghewerden / die dit wepgheren quaelick nemende / sich aen- selbe om van daer op Enchuyfen te trece- ken / twelck die van Hoorn siende / ende vreesende vooz meerder swaericheyt / soo hebben sy het klynckhet gheopent / ende hebben de soldaeten een vooz een laeten binnen comen / Ende sijn Exce. is strack daer op ghevolght / den welcken de schut- terpe niet vliegghende Daendels heeft in- ghehaelt / ende in sijn logement gebzacht / ende oock bewaecht.

Des vyz-daechs / sijn den feste Octob. Aylo novo, heeft sijn Exce. op het Raedt hups den Magistraet ende Voetschap doen vergaederen / de selfe alle gaer van haeren Eet ontslaegghen / ende achtiene verandert. Ende overmits sijn Exce. vreesde vooz moepte die aldaer tusschen de Burgherpe / nae sijn vertreck / mochte ontsaen / soo heeft hy (op alles goede o- dze ghestelt hebbende) aldaer ghelacten neghen Daendelen Soldaeten / onder het commandement van N. Eitjngha, Overste Luptenant van het Friessche Regiment / in alles sterck sijnde ontrent duysent Mannen / diemen swaerlick heeft cummen onderbrengghen / overmits vele Burgers vooz die ghewooneliche service ofte weech-ghelt de selfe in haere hupsen niet en wouden nemen.

Des Saeter-daechs vertrock sijn Exce. van Hoorn op Enchuyfen, daer hy des nae-mid-daechs ontrent hier upzen t'schepe

1618.

t'schepe aen quam/ende wiert met groote
vzeucht ende eerbiedinghe van den Ma-
gistraet ende Burgherpe ingehaelt. Sijn
Exc. heeft aldaer den Sondach geviert/
ende hy heeft de Stadt besichticht/ ende
hy is/ sonder eenighe veranderinghe al-
daer te doen/des Maen-daechs vertroet-
ken op Medenblich, alwaer hy ses van
d'oude in regieringhe heeft ghecontinu-
eert/ ende hy heeft tien nieuwe verco-
ren.

Den negghenden Octobris, stylo loci, is
sijn Exc. van Medenblich gherepft op
Purmerent, daer hy van den Magistraet
ende Burgherpe/onder twee Vaendelen/
seer blydelich wiert ontfanghen. Hier
waeren hy een ghecomen verscheyden
persoonen wt de Biemster/ die te peerde
sijn Exc. te ghemoete reden ende wille-
comiden. Hier vernachtte sijn Exc. maer
hy en dede geen veranderinghe in de re-
gieringhe. De Straeten daer sijn Exc.
dooz passerde/waeren al behanghen met
ronde cransen van groen cruyt gheblost-
ten/ hanghende aen touwen van t'een
hups tot aen het anderde ghespannen.
Sijn Exc. vereerde de Schutters met
twaelftonnen biers/ ende de Burgher-
Meysters gaevender haer noch twaelve
daer hy.

Van Purmerent is sijn Excellente
ghetrocken op Alckmaer, hy sich hebben/
de ontrent honderdt waeghens/ op eent-
ge der voornste facten ontrent 100. Mus-
quettiers. Sijn Exc. is den tienden
Octob. van den Magistraet ende burge-
rpe/onder vier vaendelen/wel outhaelt/
ende op het Stadt-hups gebracht. Daer
lach een vaendel Schotten/ die oock in
hare waepenen waren/ ende sijn Exc.
hielpen inhaelen. Het Stadt-hups was
beset met de garde van sijn Exc. die des
maen-daechs daer was binnen gheco-
men. De Weimstraenen/kerck synde on-
trent twee honderdt/ reden met sijn Exc.
tot aen Rustenburch/ ende vertich der
selfder reden mede tot binnen Alckmaer.
Den elfden Octob. voorden noene/ heeft
sijn Exc. den Magistraet ende Broed-
schappen herfelt/laetende eenige blybe/
eenighe die Anno 1610. waren. afgheset
van weghen die Kerckelike verschillen/
heeft hy wederom inghesett. Dit alles in
Willichet verricht synde/ is sijn Exc.
van Alckmaer ghescheyden/ ende na den

Haeghe verrepft/ daer sijn presentpe van
nooden was.

1618.

DEn 17 Octobris isser ober al in de
ghemienteerde Neder-Landsche
Provincien/ dooz bevell der
M. Heeren Staeten Generael/
ghehouden eenen Bede-dach/ principae-
lick tot dien eynde verordineert/om God
den Heere te bidden/ dat het sijne godde-
liche M. woude ghelieven/ dese Landen
met synen ghewoonelicken seggen te ge-
benedyden/ende ons die genaede te doen/
dat de aen-staende Nacionale Synode
mochte beghinnen/voort-gaen/ende eyn-
digen tot sijnere eere ruste/ende eenicheyt
der Kercken/ ende wel-stand des gemey-
nen bestien.

De Ghereformeerde Neder-Landsche
Kercken in Engeland/ als ooc de Hooch-
Duysche Kercken in den Phals/ ende
elders/ hebben oock tot dien eynde vast
ende bede-daeghen ghehouden/ Alsoo de
hedendaechse Kerckelike differentien
haer so wel/ als ons hier te Lande/ sijn
betreffende/ hebbende met de oude Ghe-
reformeerde Kercken eenderley gheloofs-
Belydenisse.

De 22. Octobris is sijn Exc. wt Gra-
ven-Haeghe nae Leyden gherepft/ verge-
felschap synde met verscheyden Colo-
nellen/Ritmeesters/ende Capiteyns van
alderley Natpen/sijn garde. ende noch ee-
nich cruyts-volk soaechs te vooren daer
ghecomen synde.

Ich quam daer een paer uppen vroeger
als sijn Exc. ende hebbe ghesien/ hoe ee-
nen grooten hoop Jonghers ende half-
ghewassene ghesellen/oock jonghelijngen
met baerden/eenes burgers hups waren
beschadigende/hy groeven de steenen wt
de straeten/ende wierpen de glaesen aen
stuken/ ende souden het gheheele hups
gheraseert hebben/ hadden sy in haeren
moet-wille moghen voort-baeren/Maer
sijn Exc. heeft haer sulcx verbieden lae-
ten. De oorsaecke was dese/om dat den
eyghenaer ende inwoonder dies hupses
ghesproocken hadde/ dat hy wel hout
hadde ende daer toe gheven woude/ om
een galge daer van te maecken/ daermeit
Prins Maurits aen hanghen soude/Also-
men die jonghens seide/ dat sijn Exc.
hem sulches vergheben hadde/ soo rie-
pen eenighe/ maer wy en hebben het hem
niet vergheben. Een voort-treffelick Pers-
soon/ een

Wighe-
mermen
Bede-dach/
den 17. Oc-
tob. nieu-
wen/ende
den 7. oudes
stijl.

Sijn Exc.
verandere
den Ma-
gistraet
binnen
Leyden

1618.

ſoon/een Litmaet van een van de hoochſte Colleggen deſer Landen / was te deſer tyd by my / Als ick / onder andere pro-poofſen ſepde / dat het wonder was / dat de jonghers in een Stadt van Leyden ſulches doſten aen-richten by ſchoonen lichten daeghe / Soo andwoorde ſijn E. Deſouten die de Overicheyt , nae behooren niet en ſtraft, die ſtraft dickwils God de Heere door duſdaenighe middelen.

Incomſte
ſijn Erc.
binnen
Leyden,

Als des nae-mid-daechs ſijn Erc. op handen was / liepender etteliche honderd hem een groot ſtuck weechs te ghemoe- / vele liepen vooz ende achter ſijnen Coets / waeghen / ende hadden pluppen / ſlupers / of naſtelugheyn van Orangpe colour aen hare hoeden / of om den hals / ofte op de moutwen / als oock verſchepdene in der Stadt / oock Joſſeren ende vrouwen / die in de venſters laeghen als ſijn Erc. in der Stadt quam / Ick hebbe voer-licden geſien / die met ſijn Erc. binnen quaemen / die goutbloeme / of andere Orangpe bloemen in haer hant ghebonden hadden / andere hadden een Orangpe bloeme achter d'ooze / of enen Orangpen neſtel in de craeghe / ofte vooz de moutwe gheſtecken.

Veel der ghener die ſijn Erc. te ghemoe- / te waren gheloopt / ſonghen eenen Guerry-dong daer ſy vele ſcham-redenen ende verwtuyghen op verſchepdene perſoonen die in de regierunghe waren / en brochten / Oock riepender vele over luyt Vive Orangye, Vive Orangye, Maer ſijn Erc. om te betoonen dat hy gheen wel- / ghevallen hier aen en hadde / heeft het haer verboden / Ende (d welck te verwon- / deren is) ſtrac was daer / dooz het com- / mandement van eenige die onder dit ge- / ſelſchap / de acenſenelichſte waren / groo- / te ſtilte / haer oorde van ſilentpe / ofte ſtil- / ſwijghen liep ſtrac als een loopt vier vooz al dat volckeren / alſoo datter een groote ſtilte was / betoonende alſoo de ghehoorzaemheyt / ende doende blycken het respect d welck ſy ſijne Erc. toe droe- / ghen / Doch als ſijn Erc. in der Stadt quam / ende dooz de Straeten paſſeerde / ſoo waerender verſchepdene die uit de Venſters ende op de ſtraeten riepen Vive Orangye, Vive Orangye, ende die met hare Orangpe pluppen / ſlupers / neſtelen / ofte Orangpe bloemen / haer herte en t fa- / veur dat ſy den Prince van Orangpen toe-droeghen / bewezen ende blycken lie- / ten. De E. C. Heeren des Magiſtraets

hadden een heerliche maeltijt op den avond in het Princen Hof laeten aen- / richten / ende willecomben aldaer ſijn Erc. met groote cerberijnghe.

Des anderen daechs ſijnde den 25 Oc- / cob. heeft ſijn Erc. den Magiſtraet ende Voedschap binnen Leyden verandert / verlaetende ende van haren eet onſlaen / de xxij. Perſoonen die in de regierunghe der Stadt waren / ſtellende andere in ha- / re plaetsen.

Des nae-mid-daechs heeft ſijn Erc. alle de Officiers van de Schutterpe vooz hem onthoden / ende hy heeft haer ver- / maend tot eenicheyt onder malcanderen / d welck ſy alle gaer met hand-taſtinghe te doene beloofden.

Om alle inſolentpen des te beter te verhoeden ende vooz te comen / heeft ſijn Erc. ten ſelfden daeghe dit hier volghende de Placraet openlick van het Raed- / hups laeten publiceren:

Alſoo ſijn Exce. alhier binnen de Stadt Ley- / den in Perſoon is verſchenen, Omme de ſelf- / de Stede ende de goede Ingeſetenen van dien, / wederom in hare voor-gaende rulle ende ee- / nicheyt te brengen: Soo iſt dat ſijn Exce. met goet vinden van den Magiſtraet deſer Stede, / allen ende een yeghelicken wel expreſſelick doet belacken ende bevelen hem te onthouden van alle moer-wille ende petulantye, ofte eeni- / ghe onghereghelcheiden binnen deſer Stede aen te richten, nochte yemanden te injurieren, / ſchelden, nae-roepen, ofte ine minſten te be- / ſchaedighen, ely aen Perſoon, huysen, ofte goederen, om wat ſaecten elſelve oock ſoude moghen welen, maer hem op ſtraete te drae- / gen in alle modeſtye, ſulcx alſt behoort, op pe- / ne dat die ghene die ter. contrarye bevonden ſullen worden yet tot yemands oneere. ſchae- / de, ende leſel te doen, ofte te atenteren met woorden ofte wercken, dat ſy daer over ten exempel van andere, nae gheghentheyt, aen den lyve ofte andersints metter daet, ſonder eenighe conniventye ſullen gheſtraft worden. Actum tot Leyden den xxij. Octobris, 1618.

Van Leyden is ſijn Erc. den xxij. / Octobris ghetrocken op Haerlem, om oock al daer den Magiſtraet te veranderen. Sijn Erc. hadde vier compagnen ſol- / daeten vooz wt gheſonden / die de Ma- / giſtraeten aldaer ſonder moeyte ofte te- / ghenſprecken hebben laeten binnen co- / men / ende hebben de Garde van ſijn Erc. op het Stadthups gelogiert / b an- / dere

1618.

161

1618. here in Clooster Kercken.

De Schutterpen onder ses Vaendelen waren/wt last ende bestellinghe van den Magistraet / al beerdich / om syn Exce. met vliegghende Vaendelen in te haelen/ Maer syn Exce. heeft belast / dat weder een soude vertrecken / ende syn gheveer ende waepenen aflegghen / om redenen / d'welck den eenen lief was / den anderen niet.

Des nae-mid-daechs tusschen vyf ende vier upzen / is de Prince van Oranjen binnen Haerlem ghecomen / ende hy is van den Schout ende Burger-meester / beleefdelich ontfanghen.

De vier Compagnyen soldaeten / die s' daechs te vooren daer binnen gecomen waren / stonden op de Markt in goede orde / als syn Exce. binnen quam. Des avonds quamen de E. E. Heeren Burgher-meesteren op s' Princen Hof syn Exce. vergaften/hebbende t'samen verscheppende propoosten ende discoursen.

Den xxv. Octob. heeft aldaer syn Exce. de Broedschappen/Burgher-Meesteren/ ende Schepenen herstelt / procederende daer als hy op andere plaetsen ghedaen hadde / meer dan de helft veranderende in de Broetschap ende Magistraet.

Syn Exce. is noch dien selfden avond van daer op s' Graeven-Waeghe gereys / reysende by nacht / om des moghens vpoech daer te wesen.

Binnen Rotterdam hadde voer langh een compagnie soldaeten ghelegen/benevens de selfde heeft syn Exce. noch syn epgghen Guarde ende de Guarden van Gr. Ernst, ende van Gr. Jan van Nassouwe, daer binnen ghesonden/op den 29. Octobris.

Desse Compagnyen syn ghelogeert / by orde van de Magistraet/op het Stadt-huys / in de kennip-Waeghe recht over s' Princen Logement/in de clepne kercke by des Princen Logement / ende in de Fransche kercke.

Syn Exce. is ten selfden daeghe nae den middach tusschen vyf ende vier upzen binnen Rotterdam gecomen / De E. E. Heeren des Magistraets / quamen syn Exce. te ghemoeete op de Hoof-strae / alwaer sy hem met eerbedijnghe hebben ontfanghen ende ghewillecomt.

Des anderen daechs is syn Exce. ontrent negghen upzen op het Stadt-huys ghegaen/ende heeft gheprocediert soo als hy in d' andere Steden ghedaen hadde.

Daer sinder seiven van de oude int de re: gieringhe ghebleven/ ende xxxviij. nieuwe vercozen.

Dit ghedaen wesende/ heeft syn Exce. alleen de Officiers van de Schutterpen by sich ontboden/ende hy heeft haer ghesep / Dat het gheensins syn meyninghe en was p'emand in hare Privileggen ofte gherechticheyt te verdrucken/ Maer dat syn intent was de burgers ende inwoonders der Steden in ruste/liefde/ ende eenichheid aen malcanderen te verbinden/ haer vermaenende den nieu-vercozenen Magistraet te respecteren ende ghehoorsamen / d'welck sy alle gaer belooft hebben te willen doen.

Syn Exce. heeft op den xxx. Octob. binnen Dergou ghesonden het Vaendel van Mons de Chastillon, ende des anderen daechs is de Guarde van syn Exce. noch daer binnen gecomen/ende op het Stadt-huys gaen logieren.

De Prince van Oranjen is ontrent vier upzen binnen Dergou ghecomen/ende wt de Slaup tredende is hy met beleefde begroetynghen van den Magistraet ontfanghen/die syn Exce. ghelept den tot int Hart-huys/daer hy logierde.

Des anderen daechs is syn Exce. ghegaen op het Vaet-huys / ende heeft de Broedschappen ende Magistraeten versett/doch weynich veranderhinghe ghedaen/insettende allef tien nieuwe Broedschappen/ Ende wt de oude Broedschappen heeft hy gecozen vier Burger-Meesteren/ende seiven Schepens.

Nae den middach hebben de Collonels ende Capiteynen van de Schutterpe in syner Exce. Logement eet ghedaen/ dat sy den nu ghesetten Magistraet souden ghehoorsamen.

Op den eersten Novembris stylo novo s'abouts te negghen upzen/is den Fourier van syn Exce. binnen Amsterdam ghecomen/brengghende tijdinghe dat syn Exce. des anderen daechs van der Goude daer soude comen. Des anderē daechs vpoech wierden de Colonellen van de Schutterpe by Burger-meesters ontboden/ende cregghen last om de bozherpe in waepenen te doen comen / insghelijck de dype hoop-lieden van de soldaeten daer binnē liggghende. Des middaechs sloegghen de trommen / ende de twintich vaendelen Schutters/ met de dype Vaendelen Soldaeten/ quamen in de waepenen / elck

25 b b b b

een

1618.

Dergou

Amsterdam

1618.

een op sijn plaetse vergaderende. Sijn Erc. quam te schepe tot aen de overtooch. De beyde Colonels Ionas VVierz. en Gaert Dircksz. voeren met eenighe Sloupen sijn Erc. te ghemoete / tot ontrent halfwech den Over-tooch / daer sy den Prince beleefdelich wilcoemden/ ende in hare Sloupe naemen / ende voeren soo tot voorsz Prince Hof/voorz by de Schut-terpe ende Soldaet die daer laert stonden/ende alle gaer lustich schooten. Als sijn Erc. voorsz het Princen Hof wt de Sloupe aen Land tradt/ Soo is hy aldaer seer beleefdelich ontfangen van den Schout ende Burgher-meysteren.

Des anderen daechs smozghens vergaderde de Droetschap opz Stadthups/ doe die vergaderd was / soo ghynghen eenighe van de Ghercommitteerde wt de Droetschap/ende de Schout/ nae sijn Princen Hof / met de selve ghynck sijn Erc. strack nae het Raed-hups toe / hem volghende verscheptene Colonels/ Rittmeesters/ ende Capiteynen.

Sijn Erc. op het Raed-hups comende/ ghynge alleen binnen by den Raed. Een weynich hier nae quamen alle de Burghermeysters/ Schepenen/ ende Droetschappen wt de Raed-caemer / alle gaer hares Eeds ontslaeghen synde/ ende elck ghyngh nae hups/ Strack daer nae heeft sijn Erc. de heere ghedaen/ende heeft allen seben afghefett/alle de andere continuerende/ God de heere geve haer heyl en saelicheydt.

Daer sijn noch meer Steden in Holland daer sijn Erc. de Magistraeten en Droetschappen heeft herstelt / als te wisten/ te Delft, Schiedam, Gorcum, Oudewaer, VVoerden, ende laetst van al in sijn Graevenhaeghe, Ende heeft sijn Erc. soo moderat hier in ghedaen / dat hy niet alle Papisten/ Remonstranten/ Libertinen/ noch Menisten wt de Magistraeten ende Droetschappen en heeft gheremoveert/ maer alleen sommighe / laetende noch verscheptene van die ghesintheden in de regieringen der Steden / Het was sijn Erc. gewoeth dat hy den Staet des Lands verscekerde/ sulcx doende niet de minste quet hyngh die hy eenichsins conde/ verhopende dat de verlepde/ ofte afgewaelde niet den tijdt haer selven besinnende ende beter bedenkende/ de goede saecke souden byballen inde helpen voorszaken.

1618.

Oude doen blijcken in wat verloop dat eenighe Steden gheeraecht waren / en can ick niet naelaeten hier te verhaelen / hoe dat sijn Erc. ghecomen synde in een van de Hollandsche Remonstrants-ghesinde Steden/ (doch gheene van de boven-ghenoemde) om oock aldaer den Magistraet te veranderen / soo heeft een voorsz-nemen Edel-man van het Hof-gesin sijn Erc. (in propoost synde gheraecht niet eenighe van de Raets-personen aldaer) onder andere propoosten gheseyt/ Ick hope immers/ myn Heeren/ dat ghy-lieden goede Patriotten sijt ende de saecke van de Kellinge wel meent / Waer op den eenen strack andwoorde / Ick ben een Libertijn ofte Vry-Gheest. Als dien Edel-man seide / Ick hope immers dat ghy ghelooft, dat Iesus Christus voor ons ghestorven is, ende dat wy door den gheloove aen hem worden gherechtveerdicht. Soo andwoorde een van die lieden / Dat en ghelooft ick niet. Daer by voegghende / Hier desen mynen Mit-gheselle en ghelooft dat oock niet. Wie daer niet teghen en sprack. Soo dat dien Edel-man niet schreck sulches heeft aenghehoort/ ende anderen vertelt.

Noch heeft sijn Erc. in een van de boven-ghenoemde Hollandsche Steden/ daer hy den Magistraet herstelt heeft / onder de Magistraets-personen wel sekerlyc verschepten ghedaen in de Kellinge gevonden alle verschepte vande oude ware Gereformeerde Kellinge.

Wie sal kunnen ghelooven/ dat dese ende hier ghelycke lieden dus veel moeyten hebben aen-ghericht / om de Kellinge? Daer sy doch gheen Kellinge en hebben/ of immers de waere Kellinge niet en sijn toe-ghedaen.

Nade dat Oudenbarnevelt / ende die andere Pensionarisen in Hollandt ende Ledenberch binnen Drecht / ghevanghen waren / Ende sijn Princ. Erc. in de Hollandsche Steden/ ende binnen Drecht/ de Magistraeten verandert hadde/ sielsende Contra Remonstrant in de plaetse van Remonstranten/ So hebben die van Hollandt ende West-Friesland strack hare consenten inghebracht / ghelyck oock die van Drecht ghedaen hadden/ strack nae de reductie/ daer by ooc inwilligen de den Nationalen Synodum. Hier aen heeft

1618. heeft ghenoechsaem ghebleechen/ Wie de
huyden waren die sulcx tot noch toe had-
den te rugghe ghehouden.

De Edele
in Hollandt
was ver-
meerderd
met vijf ge-
nachten.

Of wel dit
oude vde-
liche ghe-
sachje sijn
so sijnse elc
wel dooz
het belet
der andere
tot noch toe
dooz by ge-
gaen in de
dat sijn
binneghe tot
de lande
daeghen.

Fransois

Briefken in
een peere
aen den Ad-
vocaet Bar-
nevelt ghe-
sonden wort
ghelinterce-
piert.

Ben. vanck
van des
Advocaets
Olden-
barnevelts
examen.

In Septembri is het ghetal der Edele
op de Land-daegen comparerende/
vermeerderd met dese vijf Edele Ge-
sachten/Brederode, Swieren, Croonen-
burch, Bockhorst, Raphorst. Ghelijck in de
Ridderschap van Utrecht/nae de Refor-
matie in lulo gheschiet/ oock dese Edel-
lieden tot de andere sijn by-ghevoecht/
De Heere van Ruweel, De Heere van Braeckel,
de jonghe, De Heere van Aertberghe, De
Heere van Suylen, De Heere van Ameronghe,
De Heeren van Hardenbroeck, ende vander
Horst.

Oock sijn in Holland ghenaturaliseert/
ende coets daer nae int ghetal der Edele
van Holland aenghenomen Daniel de Har-
tain, Heere van Marquette, en Cornelis Aert-
sen, Heere van Sommelsdijck, &c. Op sekerre
Acte/de non prejudicando.

In Octobri snyder van des gebange-
nen Oldenbarnevelts huys-frouwe
eenighe schoone peeren aen den Ca-
stlein gesonde/ om aen haren man te
laten behandighen. De Seigear die al-
daer de wacht hadde/dese schoone groote
peeren siende/ghebruychte de vsphept/eii
nam twee van die peeren/ende stackse in
sijnen dyc-sack/ Als hy die te huys hadde
ghebruycht/ ende sijn huys-frouwe d'eene
hadde opghesneden/ Soo vout sy eenen
schacht ofte penne daer in/daer een cleyn
briesken in stack/ d'welck aen beyde sy-
den beschreven was in het Latijn/ hem
waerschouwende / dat hy sich niet en
soude verlaeten op de Staeten van Hol-
land/dewijle de Prince van Oranpen
in vele Steden van Holland de Magi-
straeten verandert hadde. Oock stont in
dit briesken / Wat Dudley Carleton sijnen
vzient niet en was.

NMer dat Ledenberch hem selven
hadde vermoordt/ heeftmen be-
gonnen de Pentionarisen Hoo-
gherbeets ende de Groote te exa-
mineren/dooz eenighe Fiscalen ende an-
dere Gecommitteerde wt den name van
de Generaale Staeten. Het ghetal der
Fiscaele ende examinateurs is vermeer-
dert als de Gen. Staeten goet gevon-
den hadden/datmen den Advocaet Bar-

nevelt soude examineren / d'welck dooz
d'eerste mael gheschiet is op den xij. No-
vembris stylo novo, de Examinatores nu sae-
men sterck sijnde xiiij. personen wt de
Staeten Ghener. Ende 3. Fiscalen.
Alsinen tot het examen tratt / soo stont
d'Advocaet Barnevelt over eynde/ met
den hoet in de hand. Ende of schoon de
Heere Examinatores hem hebben toeghe-
laeten den hoet op te setten / soo heeft hy
even wel ghewepghert sulcx te doen.

Als Barnevelt noch in sijnen fleur was
Ende aengesproocken wierdt van we-
ghen het houden des Nationaelen Syno-
di. Soo heeft hy nevens andere woorden
van wepghernge/oock dese meer-mael
ghebruycht/Soo langhe als ick leve en salder
in Holland gheenen Synodus Nationael ghe-
houden worden. Hier staet aen te merckē/
Dat / de Synodus binnen Voordrecht is
aengevanghen eben op dien dach / als
hy d'eerste mael criminaliter is gheexami-
neert gheworden/ Soo dat hy te dier tyt
is gheweest civiliter mortuus, ende is al-
soo eenen Propheet gheworden.

Als hier nae Oldenbarnevelt weder-
om is gheexamineert gheworden/hebben
de Heere Examinatores hem die beleest-
hept ghedaen / dat sy hem lieten sitten
in eenen stoel / doch niet blooten hoefde/
alleen sijn muysken ophoudende.

Wat de Heeren Examinatores ende Fisc-
den Advocaet Barnevelt / ende d'andere
ghevanghene Pentionarisen dooz en nae
hebben afghebruycht / ende wat de selfde
hebben gheandwoort/ is soo secreteet ghe-
bleven (tot verwonderinghe van een pe-
der) dat selfs verseydene onder de Hee-
ren Generaale Staeten/als oock de Hee-
ren Raeden van Staeten/sulcx niet ghe-
weten en hebben. Alseene sijn Exc. ende
d'Examinatores hebben dit gheweten/ende
by haer secreteet ghehouden/ tot wtdracht
der sacken.

Oock soo veel heeftmen vernomen/dat
Oldenbarnevelt ootmoedelich heeft ghe-
beden/ datmehijne fouten soude willen stellen
reghens de groote diensten die hy de Landen
wel eertijts hadde ghedaen, Ende datmen die
reghens malcanderen compenserende, met
hem rein hoochsten rechte niet en woude pro-
cederen.

B b b b j

Is

1618.

Wat er
hoort
rchieden
syn
hooge
hallen nae
dat de Na-
tionale Syn-
odus was
ghearref-
teert by den
meesten
deel der
Provincie.

In Vois-
land wordt
voorgesla-
gen het
houden een
partie
culieren
Synodi.

In het jaer 1617. hebbe ick verhaelt/
hoe dat (nae vele moeyten ende swae-
richeden) op den vijftiuintichsten
dach Novembris 1617. by de Geom-
mitteerde der Provincien in 't Graeven-
Daege plurimae vocum is ghearrefteert:
het houden eenes Nationaelen Synodi,
welcke Resolutie ende voornemen strac
by verscheydene Remonstrantsche Ste-
den ende Persoonen / is gheimpiecert
ende teghen-gesproken / ja met hooge
protesten / ende heftighe comminaten
hebben eenighe ghesocht den voortganc
deses Synodi. op te houden. ende te ver-
hinderen.

Men heeft op den sachs van den Na-
tion. Synodo te breken in Hollandt vooz-
gheslaeghen hyt houden eenes Particulie-
ren ofte Provinciaelen Synodi, sonder
daer by te resolveren / indien de differen-
ten in den selfden niet en konden neder-
gheleecht worden / datmen alsdan daet-
sich den Nationaelen Synodum soude wts-
schryven: Waer wiert voozgheslaeghen/
dat de dolerende partje van den parti-
culieren ofte Provinciaelen / soude ma-
ghen appelleren tot eenen Oecumenicam,
ofte Generaelen Synodum, blyvende midler
wijle in staet ende bedieninghe de gene
die in Particulari Synodo souden in het on-
ghelyck gestelt worden.

Daer sijn verscheydene consultaten
ghehouden / soo by Politijcke als kercke-
like Persoonen / over dese vraghe / of
daer eenich ander middel conde bedacht
ofte beraemt worden / om wt dese swae-
richeden te gheraeken / als het houden een-
es Nationaelen Synodi: Hier op hebben
alle verstantighe gheadviseert / dat dit
misverstant dooz eenen Provinciaelen
Synodum van Hollandt wel hadde kunnen
gheremedieert worden / doe het eerst was
opgherefen / ende het sich niet verder en
streckte dan in de Provincie van Hol-
landt / maer naedemaet het wt Hollandt
noch in de andere Provincien verspreydt
is / dat het nu niet meer en stont in de
macht van Hollandt de gheresene ver-
schillen te dempen / maer dat sulcx behoort
te gheremedieert te werden in een Na-
tionale Synode / Topicis malis topica reme-
dia, communibus communia, generalibus ge-
neralia adhibenda esse. Indien men per par-
tes soude gaen / ende datter soo veel Syn-
oden / judicantes & definientes souden ghe-
houden worden / alser Provincien syn /

1618.

daer wt soude lichtelick kunnen ontsaen
dat de eene Provincie der ander ghe-
voelen int eene of t'andere soude teghen-
spreken / dwelck strecken soude tot groo-
ten nae-deele / ja tot ghehele verbejyn-
ghe van den ghemeenen bant der eenic-
heyt in de Kelighe. Om het welcke te chi-
teren het gantsch noodwendich was/
datmen de gheresene verschillen in eenen
Nationaelen Synodo beslechtte. Het was
re immers blynten allen twyfel / datter
veel meer treffelike / Godsalighe / Ghe-
leerde / ende van God verlichte / oock
vrede-lievende Mannen in alle de Pro-
vincien / ende bytse de selfde in verschey-
dene andere Conijack-rycken ende Lan-
den te vinden waeren / als alleen binnen
de paelen van Hollandt: Dat de Remon-
stranten haer (indien sy haer op de recht-
veerdicheyt haer saecke vertrouwen) de
wetenschap ende liefde der selfder niet en
behoorden te ontrecken / te ghelijcke een
goet toeverlicht draegende tot de tegen-
woordicheydt / autoriteypt / ende goet be-
leypt van de H. M. Weeren Staten ofte
hare Ghecommitteerde / die jus interveni-
endi hebben / soo daer yet onbehoorlic
gheschiet. Daer is ghedelibereert by de
Contra-Remonstranten / dooz wat mid-
del datmen den Remonstrant den Natio-
nalen Synodum soude kunnen smaeckelick
maecken: Daer op nae langhe delibera-
tie gheandwooydt is / datmen hier toe
gheenen anderen raet en wiste. dooz te
brengghen / dan dat de Remonstranten
haer by het oordeel des Nationaelen Syn-
odi beswaert vindende / haer souden
mogen beroepen op het Generael / dwelc
sich de Contra-Remonstranten oock ge-
willichlick presenteren te onder-werpen/
mits dat het judicium Nationalis Synodi
sijnen bigen hebben soude / tot der tijdt
ende wijle / anders te behooren dooz het
Generael mochte beboonden werden.
Dat dit den ghebouden wech sy / ende
de ghesaedighe practijcke der Christens
geydt.

Wengaende dat de Remonstranten seg-
ghen / dat sy breefen / dat desen Synodus
Nationalis (bestaende wt inlandsche / ende
wtlandsche Contra-Remonstrants ghe-
sunde personen) nae alle apparentie ofte
vermoeden / haer sal condemnieren / Ende
volgens dien haer beswaert vinden haer
het oordeel des selfden te onderwerpen:
Segghen de Contra-Remonstranten
gheheel

gheheel ongherijnt te wesen / Want op sulcke wyse souden alle quaet-doenders ende perturbateurs van de ghemeyne ruste/ allerley Richters ende Dierscharen moghen verwerpen. Hadde dit in de voorighe eentwen moghen gheliden/ Soo en soudenmen noyt cummen ghecomen sijn tot het houden van Synoden / ende in volgende tijden en souden oock nimmermeer Synoden by een gheroepen worden. Maer / segghen de Contra-Remonstranten / dit subterfugieren des Nationaelen Synodi, is een teeken/ dat de Remonstranten van de eenicheydt der Ghereformeerde Kercken sijn afghe-weecken / sus anders behoefden sy der selfder oordeel soo voerlich te vreesen/ als de Contra-Remonstranten doen. Doorder seyden de Contra-Remonstranten/of schoen de Remonstranten in Nationael Synodo ghecondemneert wierden/so en souden sy geen reden hebben haer daer in te beswaere. Want genomen men sepe de haer op/ dat se schult bekennen souden/ om dat se de Kercken beroert hadde/ ende dat sy voort-aen haere opinye by haer souden behouden/ sonder de selfde op den predick-stoel te brenghen/ ofte te herbruyden/ Soo en hoeven sy daer in geen swaricheydt te maeken/ aengesien verscheydenen onder haer segghen/ dat de verschilpoincten het fundament der saelicheydt niet en raecken/ Iae/ dat se het schraepfel van eenen naeghel niet weert en sijn.

De Contra-Remonstranten sustineren/ Dat de hoven-verhaelde swaricheden der Remonstranten / in ditsgaeders andere meer/ die sy by brenghen / nergens anders toe en strecken/ dan om alle Synoden te rugghe te houden/ soo langhe/ tot sy souden moghen de sterckste partye sijn/ ende aldan met pluraliteyt van stemmen de Contra-Remonstranten overwinnen.

Want als men in den beginne deser eenicheden ghesprooken heeft van den Provinciaal Synodo, dat men sich als dan beroepen heeft op den Nationaelen/ Maer dat men om den alreets ingewilligheden Nationaelen Synodum te byeen/ in Conventu preparatorio de saecken alsoo heeft beleeydt/ dat de selfde van jaere tot jaere is ghebelapert/ Iae ghenoechsaem ghesaecht is geworden/ Ende nide meeste Provincien ghesemt hebben tot het houden des Nationaelen Synodi, dat men

de saecke wil betrecken op een alghemeyne Synode/ ende alsoomen met sulx/ als in practicabel/ niet dooz en can / verhalten wederom op een Provinciaal / nergens anders toe dienende/ dan om alle Synodale vergaderinghen te verhinderen.

Om den weert-gierighen deser hier van breeder onder-richtinghe te gheben / So hebbe ick goet gebonden hier by te doeghen een wel ghesondeerde ende cloelick inghestelt schrift / d'welck de E. E. Heeren van Amsterdam op d' xij. Martij deses jaers in de vergaderinghe van de Staeten van Holland ende West-Prinsland hebben overghelevert/ sprekende als hier volghet:

Also de Ghereformeerde Proeviantische Kercken / wel d'ertich Jaren langh gheduylich/ ock/ om den Nationaelen Synodum by de Hog. Mog. Heeren Staeten Generael/ met groote moeten ende co/taenghehouden hebben/ ende alsoo/ van herten daer nae verlaughen / eer/ deels om dat veele ghewichtighe saeck/ en/ die inde particuliere Synoden niet afghedaen en hebben connen word/ en/ tot op den Nationaelen Synodum sijn ghereserveert/ eens deels oock om dat dese doebinghe Religions verschillen/ eenighe Jaren herwaerts/ inde Kercken deser Landen sijn opgherefen/ so waert wel eens tijt/ den selfen in h'zer billich versoek te verhooren / end/ e/ het houden des voorsz. Synodi metten eersten te bevoorderen / om te en ende t' ander aldaer af te handelen/ ende de voorighe ruste ende welstandt/ inde Kercken te herstellen.

Want als men alles wel insiet/ hoemen het wendt/ ofte keert / daer en is gheen ander ordinaris middel om nyt dese swaricheden te gheraeken/ dan dat het moet ghedaen worden / dooz een Kerckelijche vergaderinghe/ diemen Synode noemt. Sulx en bewijst niet alleen de gheduerighe practique der Kercken Christi/ selfs/ vande tyden der Apostellen af/ maer schijnt oock die te bekennen/ die anders die Kerckelijche Regieringhe ende ordne beradacht houden / als sy voorsz. aen van te houden een Provinciale Synode. Dat het een Nationale behoort te wesen/ meen wy dat niet de volghende redenen crachtelijck woort bewisen.

25 b b b b

Waar

Want de voozghemelde Swaricheyden / inde particuliere Synoden niet afgedaen zijnde / behooren emmers tot een meerder vergaderinghe ghebracht te worden / op datmen eens een eynde daer van become / dewylſe den particulieren Kercken dickwijls groote moeyten veroorzaken. De opghereſene Religions verſchillen / en betreffen niet deſe off die Kercke in t'particulier / maer gaen alle Nederlantſche Kercken int ghemeen aen: De Confeſſie ende Catechiſmus / welke de Remonſtranten willen hebben gherevibeert / ende teghen de welke zy haere bedenkinghen / al vooz neghen ofte thien Jaeren / met beſloten miſſiven aende Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt hebben overghesonden / zyn ghemeene formulieren van eenicheyt inde Nederlantſche Ghereformeerde Kercken / ende daerom ſoudet onbillick zyn / de ſelve in een Provinciale Synode te willen doen aſhandelen / nadien het ghemeeen allen ghemeen is / van allen in t'ghemeen ghereamineert / ende verhandelt behoort te worden.

Datmen voozſlaet van totte Provinciale Synode te willen roepen Kercken-dienaren / ende Theologen uyt de andere Provincien / en can deſe reden niet gheuech doen: want een van beyden / of die ſullen comen van haere Kercken ghelaſt zijnde / ende mede ſtemmen hebbende / ende ſo en ſal het gheen Provinciale / maer een Nationale Synode zyn / of alleen als particuliere / omme te delibereren / ende ſo ſal eben wel het ghemeene ten oordele en diſpoſitie van een particuliere Vergaderinghe gheſtelt worden. Welck oock (als ſtreckende) tot verachtinghe ende vernietinghe van het beſluit inde Vergaderinghe vande Heeren Staeten Generael / op het houden des Nationalen Synodi genomen / apparentelyck by de meeste Provincien gheweyghert ſal worden.

Den voozſlach van eenighe Theologen uyt die uptheemiſche Ghereformeerde Kercken te roepen tot de Provinciale Synode / is heel ongherijmt. Want dat ſoude weſen / de Provinciale te willen geven den ſchijn ende luyſter vande Nationale. Souden oock de wtheemiſche het ſelve niet reden moghen refuſeren / alſo zy oock billick ſouden moghen ſegghen / dat wy ons eerſt aen onſe naeburighe

ghe Kercken / die van onſe Natie zyn / behooren te addreſſeren / ghelyck alreede verſchepden vande gheleerſte onder hun / neffens zyn Mat. van Groot-Britanie / hare addyſen ſchijftelyck hebben bekent ghemaect / datſe gheen beter remedie en weten / als de Nationale Synode. Soo ſoude oock ebenwel blyben de vooz verhaelbe Swaricheydt: Want alſo ſy ſouden comen alleen om de Synode van Abvijs te dienen / ſo ſoude ebenwel de ghemeene ſaecke ſtaen ten oordele van een Particuliere Synode. So blyft dan noch vaſt / dat het billick / ende het gheuechlyckſte is / te doen by een comen de Gereformeerde Kercken van onſe Nederlantſche Natie / in een Nationale Synode / ende daer by te roepen / om der ghewichticheyts wille / gheleerde ende Godtſalighe Theologen uit de Kercken van andere Natien / om onſe Kercken met haer advijs ende goeden raedt te aſſiſteren.

Want beneffens dien dat de geſchillen ghemeen zyn / ſo ſynſe oock van ſulcken gewichte / als betreffende de eere Godes / de Werckinghe ende ſeckerheyt van onſe Salicheyt / datſe in een particuliere of Provinciale Synode niet af gedaen en comen worden / maer / ghelyck andere ghewichtighe ende ghemeene ſaecten / in de particuliere Synoden ghereſerveert / tot een hooge ende meerder Vergaderinghe ghehooren.

Datmen hier voozſlaet van deſe geſchillen te brengen tot een Generale Synode van alle Ghereformeerde Kercken in de gheheele Chriſtenheyt / hoe wel wy niet liever en ſouden ſien / als de by een compſte van ſulck een Vergadering / nochtans om de waerheyt te ſegghen / en is dit niet anders dan de ſaecke ſchuyben op de langhe baen / ende ghelijckmen ſeyt / uyt te ſtellen usque ad Calendas gracas / omme nimmermeer uyt de Swaricheyt te comen. Want wie ſoude dien Generaelen Synodum beroepen? Alle de Chriſten Voortſten ſouden eerſt moeten daer inne accorderen / ende tot dien eynde niet maccanderen heraeſlagghen. Ende wanneer ſal dat weſen. Inden gantſchen tyt vande Reſormatie / en heeft men noyt tot een Generael Synode comen comen / niet tegenſtaande verſchepden Swaricheyden / inde Kercken hier ende daer ſyn opghereſen gheweest / Als onder anderen de Swaricheydt in Duiſlant / ghemoveert dooz

518. 1618.

door de Bishuitept/ ende gheboedt door
het t'onrecht genaemde Concorzie-Boec.

Ten is oock niet noodich. Want als
noch gheen questie is/ om alle Gherefor-
meerde Kercken inde gheheele Christen-
heyt te bezeyghen: maer om de Kerc-
ken inde gheunieerde Nederlanden/ totte
voorzighe ruste ende eenicheydt te bren-
ghen: Waer toe eygentlyck dient de Na-
tionale Synode, ende mē vrychts genoegh
can scheppen / uyt het beroepen vande
uytlandtsche Theologhen/ als die ons van
het ghevoelen harer Kercken / dese ghe-
schillen aengaende/ connen onderrichten/
om niet alleen in ruste te gheraecken on-
der malcanderen / maer oock met haer in
eenparicheydt te blijven. 'Tis oock ghe-
heel vzeint / datmen/ afflaende t'ghene
door de W. M. Heeren Staten Ghene-
rael/ hier lichtelijck te wege gchzacht can
worden / wil overspringhen tot het gene/
daer in de Heeren Staten niet meer als
een stemme connen toe brenghen/ ende dat
in een gheheele eeuwē niet te weghe ghe-
bzacht heeft connen worden.

Sat de Synode Nationael gherefu-
seert wordt / om dat Hollandt niet en
staet onder de ander Provincien/ is maer
een pretext/ behalven dat het niet een po-
littique/ maer een kerckelijcke saecke is/
betreffende de eenicheydt/ welstant / ende
richtinghe vande Ghereformeerde Ne-
derlandtsche Kercken. Nu heeft het niet
de Kercke Christi, een ander ghelegent-
heyt/ als metten Politicquen staet/ want
de Ghereformeerde Kercken in dese Ne-
der- Landen hebben haren bandt ende
eenicheydt onder malcanderen ghehad/
oock doenſe noch onder t'crups waren
sichtende / hoor dat de Vrie tusschen de
Provincien is ghemaect/ welken bant
nimmermeer en behoort noch en can
gheloffet worden: Wy en verhoopen oock
niet/ dat de Heeren Staten van Hollant
ende West-Vrieſlandt/ haer vande ande-
re Provincien/ int stuck van Religie/ sou-
den willen affonderen: Want dit lichte-
lijck veranderinge inden staet soude con-
nen veroorſaecken.

Met deselve reden soudenmen oock mo-
ghen verwerpen de Generale Synode.
Want de Provincie van Hollandt ende
West-Vrieſlandt/ noch minder staet on-
der andere Ghereformeerde Landen/ ende
Vorſtendonnen / als onder de geunieer-
de Provincien / met de welcke zy in een

1618.

Vrie verbonden is/ ende daerom / mach-
men dese gheschillen stellen ten oordeele
vande uytlandtsche Ghereformeerde
Kercken / sonder vermindringhe vande
Authoziteyt van het Landt / veel meer
machmenſe / ja behooztmenſe te stellen/
ten oordeele vande Ghereformeerde Kerc-
ken in dese Gheunieerde Nederlanden/
de welcke gelijcke teghen den alghemeen-
nen Vpandt aen een verbonden zyn/ ende
tot eenparicheydt vande Keltighe ghe-
bzacht / alsoo oock in goede eenicheydt/
niet alleen inden Politicquen/ maer oock
inden Kerckelijcken staet / behooren ghe-
houden te worden / op dat die Vrie on-
verbzikelijck moghe blijven: Ende daer-
toe en is geen bequamer middel als het
houden van t' Nationael Synode / de-
wyle verscheyden insichten inde particu-
liere Synoden vallen/ lichtelijck mate-
rie van oneenicheydt/ ende verbzendinge
souden connen gheven / waer van men
alreede d'exempelen met droefheyt/ inde
naeburighe Provincien siet.

Daer beneffens en is het quaet der on-
eenicheydt niet binnen de palen van Hol-
lant ende Westvrieſlandt beslooten/ maer
het heeft sich oock in andere Provincien/
leden vande gheunieerde Nederlanden/
uyt ghebreydet. Waerom alle de leden
behooren te samen te comen/ om ghelijc-
kerhant de noodighe remedie te vinden/
ende aen het gheheele lichaem te applicie-
ren/ ghelijck oock de saeken der Kercken/
in veel plaetsen van Hollandt ende West-
Vrieſlandt/ Godt betert/ soo verwarret
staen/ dat nae alle apparentie / inde Pro-
vinciale Synode niet vruchtbaerlijck
sal connen ghesdaen worden / behalven
dat Status quaestionis aldaer mach worden
ghestelt/ ende de voorsz. vallende Gravamina
tot den Nationalen gheprepareert/ ende
daerom niet anders als preparatoy tot
den Nationalen behoort ghehouden te
worden.

Waer by comt te considereren / dat
wylen D. Arminius, inden eersten aen-
vanck / hem altyt op den Nationalen Sy-
nodum heeft beroepen/ ende daer mede de
Ghedeputeerde / des Zuyt-Hollandt-
schen Synodi, die openinghe van zijre opi-
nien ende bedenkingen begeerden/ heeft
afgheseth/ segghende dat zyn bedenkin-
ghen al te wichtich waren/ ende de Kerc-
ken int gemeen betreffende/ ende daer-
om niet in een particuliere/ maer Nationa-
le.

1618. den vyf-en-twintichsten dach Martij in de vergaderinghe van de Staeten van Holland ende West-Vrieslandt by monde ende by gheschifte ober-ghelebert t'ge- ne in dit hier volghende Schyft vervac- tet is:

I.

In een particuliere ende bysondere verga- deringhe (soodanighe als de Synode Provin- cial is) en connen noch en behooren gheene ghemeyne saecken ghehandelt te worden.

Ten eersten is het bekent/ende de saet- ke brenghet voer haer selfs mede/dat t'ge- ne de Kercken deser Nederlanden int ge- meen aengaet / met ghelycke toestem- minghe van allen/ghehandelt ende gere- solveert moet worden/ zullen de Kercken ghelyckelijck aen t'gheresolverde ghe- houden wesen / ende en can/ noch en be- hoort daerom in gheene besondere parti- culiere vergaderinghe voorgenomen te worden / Welck oock d'oorzaecke is/ waeromme inde Particuliere Synode/ die saecke/welcke de Kercken int gemeen aen-ginghen/ongehandelt zijn gebleven/ ende upgesteld tot op de Synode Natio- nael : Selfs oock de Ghecommitterden/ die van weghen de Heeren Staten/op de voorsz. particuliere Synoden pleghen te verschynen/ hadden vande voorsz. H. H. Staten/onder anderen / in hare instruc- tie desen last te sullen acht nemen/dat al- daer gheene sodanige gemeene saecken en wierden voorgenomen en ghehandelt. Nu is de Synode Provinciael van Hollandt en West-Vrieslandt / maer een bysondere byeencomste van Kerckelijcke persone/ upt de Kercken vande selve Provincie / die in ghemeene saecken/ sonder d'andere Kercken/niet en moghen handelen / ende aen welcker handeljinghe de andere niet en zijn/noch en connen gehouden wesen/ Dat oock de Religions verschillen hier te Lande ontsaen/ ende de bedenckingen diemen heeft over de Confessie ende Cate- chismus (welcke by de Kercken deser Ne- derlanden/als formulieren van eenicheyt inde Leere / zijn bekent ende aenghe- nomen/de Kercken int ghemeen zijn betref- fende / is byten allen twijfel/ende daer- om selfs by de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt goet ghebonden/ dat die ghene/ die over de Confessie ende Catechif- mus eenich bedencken hadden t'selve ha-

re Ed. Mog. in besloten brieven souden hebben toe te stellen / om t'sijnder tijt ge- bracht te worden tot derisie des Natio- nalen Synodi. Volgens en behooren/ noch en connen die gheschillen hier te Lande ghereesen/inde Synode Provinciael niet ghehandelt worden/ ghemerckt die siecke- te meest het gheheele Lichaem ende alle zijne leden heeft deur-croopen/ en derhal- ven de Medecijne niet aen en lith / maer aen t'gantsche Lichaem / ende alle leden van dien / moet worden gheapliceert. t'Welck niet en can gheschieden in sooda- nighe Vergaderinghe / daer niet alle Lea- den teghenwoordich en zijn.

II.

Zijn de verschillen endeswaricheden niet al- leen ghemeen allen Kercken, maer oock ghe- wichtigher, dan daer in een Synode Provin- cial moghen voorgenomen worden.

Ten tweeden / zijn die ghemoebeerde verschillen van seer grooten ghewichte/ ende de voornaemste hooft-stucken der Christelijcke Religie aengaende : Want men twijft niet over dinghen, die t'schrap- sel van eenen naghel niet weert en zijn, nie- meer verschillende als een cranck VVijf van een secke Vrouwe, (gelijck eenige der Re- monstranten hebben durven uptgheben) maer om saecken / die by veel om t'lijff hebben/selvs nae t'segghen ende schryben vande voornaemste Remonstrante / spre- kende hier in den haeren/ende haer selven teghen/ Maer men disputeert/ende strijdt in openbare schriften voer alle de werelt bekent / van poincten daer de eere Go- des/ende des Heeren Christi, midtsgaders der menschen gherustheyt ende salicheyt aen ghelegghen is/als te weten/van God/ ende sommige zijne eyschappen: van de Goddelijcke Drie-eenicheyt: Vande Dooftienicheyt en Regieringhe Godes : Vande Erf-sonde : Vande Verdooyen- heyt ende Vyten-wille des menschen: Vande algemeene Genade : Vande Drie- destinatie: Vande wedergeboorte: Vande gheueghdoeninghe Christi voer onse son- den : Van t'zalichmaekende gheloove: Vande Rechtaerdichmaekinghe: Vande Volstandicheyt der Gheloobigen: Van de zeecherheyt der zaelicheyt/ ende dier- ghelijcke meer. Welcke poincten zijn/ die meest alle het Fondament raeken/ ende in gheene Provinciaele Synode / maer

C c c c c

meerder

1618. meerder vergaderinghe moeten ghehandelt worden.

III.

De handelinghe vande Vijf poincten, metzen aenleve van dien, inde Synode Provinciael, en is den Kercken niet voordereijk, maer naedeelich.

Ten derden / maer ghenomen nien beschijft den Synodum Provinciael, om niet alle sware vershillen de poincten / maer alleen de vijf articulen / so als die seggen / vooz te nemen / ende daer van te handelen: Dat can dat de gemeene saecke helpen? Men heeft vande selve inden Jare 1611. gheconferreert / wat heestmen daer mede ghewonnen? De gemeene swaricheden zijn daer door niet ghemindert / maer wel vermeerbert door dien men daer op (niet tegenstaende de Confirmeren vande Kercken ghecommiteert synde / echter zijn ghelast gheweest als particuliere personen te confereren) heeft ghewonnen Resolutie / ende dien volghende procedueren / streckende tot voozstandt ende handthalinghe vande voorszreven Vijf articulen / ende der gheuer diese voorszonden / sonder beyder zijts redenen ende sondermenten wettelijck te hebben ondersocht / om de selve over al den goeden gemeenten / teghen wille / danck / ende alle wettelijckheyt / op te dringhen. Waer upt die dreeviche ghederteden ende scheuringhen in Classen ende Kercken zijn ghevolcht. Ende oft al ghebiele, welck doch van clepne apparentie is, datmen inde Synode Provinciael ten naesten by inde vijfartickelen accordeerde / t sy by forme van Moderatie / ofte provisioneel / de andere Leer poincten niet van minder gewichte / oogen blijvende / wat isser dan upt gherecht / salmen niet om d'andere te verlijen / moeten comen tot meerder vergaderinghe? Doo dat alle moeyten ende onkosten ghedaen ende aenghewendt / pael ende vergheers sullen wesen.

III.

Andere Provincien sullen hien het Synode Provinciael niet eens willen onderwerpen, en sal daerom meer moeyen veroorsaeken.

Ten vierden is gheschagen / dat door de Synode Provinciael meer moeyten ende verwarringhe inde Nationaale Synode

moet sullen worden veroorzaecht / Want de Kercken int gemeen / selfs de Remonstrants ghesinde in andere Provincien / en sullen haer niet strack onderwerpen / t ghene by de Synode Provinciael van Hollant goet ghehouden is. Sullen / ende dat niet met goede redenen / de vijfartickelen / ende t ghene daer over is ghehandelt / doen resumeren / ende daer in oock haer seggen moeten hebben / alsoo zy aent die van Hollandt ende West-Indien / ende der selver handelinghen niet en zijn ghehouden / ende die van Hollant ende West-Indien / comende met last ende vooz-oordel van hare Synode / sullen van t ghene by de selve goet ghehouden is / niet moghen wijcken. By al dien van de Synode Nationaal goet bindt / de sake t eenemael te hernemen / als eygentijck tot haer ghehoorende / ende yet daer te ghen resolveert / wat can daer upt doch anders ontsaen / dan meerder twijfelen de verwarringhe / Verschillen dat den genen die vande Synode Provinciael sullen syn ghe deputert / hare vyzpedit sal zijn genomen / om teghen t gheen in hare Synode over de vijf poincten is gherefolveert / vyzpelijk te advyseren: So niet / en dat hen vyzp stat daer buypen ende te gen vyzpelijk te mogen advyseren / waer toe heeft van het honden des Synodi Provinciaal ghedent.

V.

Sal grootelijck dienen tot prajudicie ende hinderinghe van de Synode Nationaal.

Ten vyfden / en connen wy niet verstaen / of die ghene / welcke soo hart op hebben des Synodi Provinciaal dzinghen / secken door verscheppen Concepten niet anders dan de Synode Nationaal te nemen / te verhandelen / ofte noch eenem gherupmen tydt op te houden / ofte emmers de selve in eenighe dinghen te prajudiceren. Want by al dien de Synode Provinciaal mochte verstaen / dat het verschil op een ofte ten hoochsten op twee poincten aencompt / salmen dan gheen reden hebben vooz te wenden / om de Synode Nationaal te declineren / seggende / dat het niet noodich is / om een elcpe resse / soo heel onkosten ende moeyten te doen: salmen niet met schyn van Redenen / andere so inheemsche als uphermsche / die vande gelegentheyt der saecken / end u meuten

1618.

meuren der Remonstrants-ghesinde geen grondighe kennisse en hebben / weten te papen (als oft men de saecken der kercken niet eernst ghemeynt / ende daer in meer dan ghenoech ghebaen hadde) Salmen niet by Provinsie met Authoziteyt beginnen te procederen / teghen de ghene die in hare conscientien sullen beswaert sijn alles naer te comen / wat inden Synodo Provinciael besloten is / ende sal alsoo het laatste erghest worden als het eerste. Dese ende diergelijche redenen bewegen ons vande hoorghemelde Concepten te ghevoelen / dat soodanige by een comste tot grooter ende meerder moete ende verwarringhe voersaecke sal gheben.

In conformance van het boven-verhaelde / hebben oock de Heeren des Magistracts van Enckhuysen op den 27. Martij dese hare redenen over-gheliefert in de Vergaderinghe van de Heeren Staten van Holland / aenwysende waerom sy niet een partticularien / maer den Nationaelen Synodum goet vonden / Te weten /

Overmits de opgheresene questien inde Leere / alle Nederlantse kercken in t'gemeen aengien / ende de selve meest alle de Provincien beroert hebben / ende daerom niet in een Provinciale Synode van een Provincie alleen / maer in een Nationale van alle die Provincien int gemeen gheexamineert ende afgehandelt behooren te werden.

Overmits dat de verschil pointen al te ghewichtich sijn / als betreffende de voornaemste Hoofstpointen vande Christelijche Religie / oock na de bekentenisse / der Remonstranten selve / als onder andere inde verclaringhe Arminij pag. 26. 27. te sien is / dan datse in een Provinciale Synode afgehandelt sullen comen werden. Ende dat derhalven de kercken / dese ghewichtighe questien / het oordeel van een Provinciale Synodo niet en sullen kunnen onderwerpen.

Overmits de Remonstranten haere bedenkinghen teghen de Confessie ende Catechismus der Nederlantseker Kercke / al inden Jaere 1610. met bestene missiven / aende Heeren Staten overgesonden hebben / om in een wettelijke Synodale vergaderinghe gheopen ende gheexamineert te werden : t'welck in gheen andere / als in een Nationale gheschieden

1618.

en mach ghelijck Arminius selve / in zijn Verclaringhe pag. 46. op t'eynde ghesustineert heeft segghende: Dattet betaemt / dat dese schriften op behoorlijcker wyse / dat is / in Synodo Nationali ondersocht werden. Ende ghetuyghet pag. 48 int begin / datter verscheptene onder den Predicanten sijn / die eenich bedencken hebben op sommighe saecken in dit voorsz. de kercken begrepen / de welke / op hope dat daer van in de Synode Nationael ghehandelt sal werden / haer bedenckingen by haer behouden / ende niet openbaren. Derhalven / also dese Voerkeers / de Confessie ende Catechismus vande Gemeene Nederlantseker kercken inde Gemeene Provincien sijn / Soo behoort over der selver bedenkinghen / ghelijck oock over andere questien / midts gaders over den sin der voorsz. Confessie ende Catechismus, verclaringe vande Nederlantseker kercken deser Provincien int gemeen ghebaen / ende de selve kercken in een gemeene Nationale Synode / daer op ghehoort te werden.

Overmits oock de Authours van dese swaricheden / Als Arminius ende zijne Medestanders (hoe wel sy nu anders sprecken / inden eersten aenbaek / haer op den Synodum Nationael uptdruckelijck hebben beroepen / ende gheweyghert haer bedencken in Religions saecken te ontdekken / segghende / dattet niet en conde bruyamelijck ofte Richtigelijck gheschieden / dan in Synodo Nationali, als te sien is in Arminij Verclaringhe pag. 34.

Overmits oock de H. H. Staten van dese Provincie selve / haer Commissarissen / die op de particuliere Synoden Jaerlijcx verschenen sijn / deurgangs in laste ghegheven hebben toe te sien / dat aldaer / niet en soude werden verhandelt / t'ghene de kercken int gemeen aengaet: Daer mede verclarende hare E. E. Mog. meeninghe te wesen / dat de gemeene saaken der Nederlantseker kercken / van een gemeene vergaderinghe der selver / verhandelt behooren te werden.

Overmits dat de Nederlantseker kercken / met groote moete ende costen / sedert den Jaere 1589. gheduerelijck om den Nationalen Synodum aengehouden hebben / ende de nootwendichheyt van dien / met so veel gewichtige redenen / de Hoogh. Mog. H. H. Staten Generael gheremonstreert hebben / datse oock eyndelijck

C e e e y den

1618.

den selven verregghen hebben/ alcer noch dese teghenwoordighe swaricheyden ende verschillen inde Leere waeren ontstaen. Is derhalven nu veel meer noodich ende billich/ dat de gheeneke kercken deser Provincien/ dooz den Synodum Nationael, niet alleen upt dese tegenwoordighe/maer oock upt haer oude voorgeaende swarichsheyden/ die andersints souden blyven staen/ gherebdeet ende gheholpen werden.

Obermits dat de teghenwoordighe swaricheden te willen brynghen alleen op een Synodum Provinciael een handelsatighe is vol perichels/ ende de kercken int ghemee seer naedeelich/ dewijle dat daer dooz de lange gewenschte ende verwachte Synodus Nationael, die al in den Jaere 1606. by alle de leden vande Hoogh. Mog. Weeren Staten geconsenteert/ ende iteratidelic by de meeste Provincien gheaccepteert is/ wederomme te rugge gheset/ ende lieftelyk int gheheel verhindert soude werden. Ghelijck als sulcx inden Jaere 1608. is gheschiedt / doe de Nationale Synode/ by alle de Provincien gheconsenteert/ ende tot dien eynde een preparatoire vergaderinghe / inden Jaere 1607. ghehouden was gheweest. Na welken eynde dooz den voorszach van de quetien eerst in een Provinciale Synode te verhandelen/ ende te prepareren/ de gaantsche Synodus Nationael, niet alleen te rugge ghehouden en nagebleven is/maer oock selfs die Provinciale/ dooz verschepene projecten ende voorslagghen verhindert is gheworden.

Indien inde Provinciale Synode/ pect. wes tot onderlinghe accommodatie ende herwaechsaemheyt/ ofte andersints woordelicheyden/ sal daer upt oorsaecke ghemeynen worden / op den Nationaelen Synodum zijnde nochtans het alderbequaemste middel / om ons upt dese swaricheden te redden/ eenemaal te impredieren. Obermits men voorgehen sal / dattet niet noodich is/ om voozder verschil/ de moeyten ende costen tot den selven Synodum vereyscht/ aen te wenden/ Immers sal daer mede een groote prejudicie anderen kercken ghegheven worden.

Als de kercken in d'andere Provincien/ haer mettet bequams Provinciale Synodi niet en souden willen/ ofte conmen conformert/ gelijckst ooc niet en souden gehouden zyn/ en souden daer upt niet

anders als meerder confusie ende verbroedinghe / tusschen de kercken inde respectie Provincien / conmen ontstaen ghelijck alreede tusschen de Provincie van Drecht/ ende andere gesien wort.

Daer by noch comt/ dat de twisten ende oneenicheden tusschen de kercken en kerckendienaren van Holland/ soo hooge gerezen zyn/ dat/ nae alle apparentie/ inde Provinciale Synode niet vuchtbaerlicke sal conmen werden ghedaen: Obermits aldaer niet anders/ dan parteyen souden te samen comen/ dewelck d'een van d'andere/ niet souden willen/ noch conmen geoordeelt worden.

Ten was den Remonstrantsche Staeten ende Steden in Holland ende West-Princelandt niet ghenoech/ dat sy selfs in haer districte den Nationaelen Synodum teghen hielden/ Maer sy hebben oock haere naburen/ die van Ghelberland/ Zutphen/ Zeeland/ Princelandt/ Zoeninghen/ ende Oranmelanden gheschreven/ ende die ghesocht te induceren dat sy met haer de resolutie van het houden eines Nationaelen Synodi souden willen tegenpreken. Welck als de Steden Dordrecht, Amsterdam, Enckhuysen, Edam, ende Purmerende vernemen hebben / Soo hebben sy inde vergaderinghe der Staeten vande Holland in sine Martij, aldus daer teghen gheprotestert.

De Gecommitteerde vande Staeten Dordrecht / Amstelsedam/ Enckhuysen/ Edam/ ende Purmerende / ghehoort hebbende/ ghene op giffen is gheproponeert/ ende gheliberert/ tenderende omme den jeghenwoordighen Landdach van Ghelberland ende Zutphen/ ende de aenstaenden van Overijssel/ van weghen de Weeren Staten van Holland ende Westprincelandt/ aenschuyvinghe te doen / dat hare Ed. Mog. het houden des Nationaelen Synodi niet souden willen bevozeren/ ende oock den selven te rugge houden/ midtsdaders de lecture vande missiden/ ten selven eynde ingeset/ hadden wel gewenscht/ dat van weghen dese vergaderinghen/ niet ware voorgehouden / an een soa goede ende noodighe saecke/ als is de Synodus Nationael. eenich voozberetachement te veroorzaken/ Als meer als soa.

1618.

soo alle de Gheunieerde Provincien / in den Jaere 1605. ende 1606. den voorsz. schreuen Synodum Nationael eenmael hebben geconsenteert / ende inden voorsz. Jaere / vier Provincien / ende onder de de selve Provincie van Ghelderlandt ende Zutphen upt ster gorde ende Christelijche consideratien / den selven Synodum ghesavanceert / daer toe de voornoemde Gecommitteerden / wegghen haere Heeren principaelen / oock langher tydt / soo inde vergaderinghe vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Flislandt / als elders / daer sulcx dienstich is ghesceest / alle debhoiren hebben ghedaen / ende in de jeghenwoozdighe vergaderinghe / niet sonder appaerente hope van success / noch woort gebesoght / Ende hadden mit dien de voorsz. Gecommitteerden / veel eer verwacht / dat alle voozgaende difficulteyten ende schaypulen efferende / niet alleen dese vergaderinghe / maer ooc de Heeren Staten van andere Lantschappen / ende namentlic vanden Lantschappen van Over-ijssel / alwaer vooz beseygoede inclinationen zijn bevonden / ende en misfome Resolutie te verhoopen staet / benedens de voorsz. vier Provincien / tot den Synodum Nationael ghesolweert / ofte immers den anderen daer toe gesocht souden hebben te bewegen / maer / alsoo de voornoemde Gecommitteerden / de voozverhaelde deliberatien ende concepten vande missiven / daer toe bevindē ghedirighert te zijn / omme de Provincie van Ghelderlandt van haer goet voozmen te dwerten / ofte oneenicheydt onder de leden vande selve te verwecken / Middtsgaders om die Provincie van Overijssel / tot contrarie Resolutie te disponeeren / ende daerenboven de leden van dese vergaderinghe / de welcke / dooghende d'intentie van hare principaelen / tot den Synodum Nationael gheinelincert / ende de handt gheboden hebben / publice kelyck ende in andere Provincien te desaboveren / en ooc soodanige middelen / den vooztganch des Synodi Nationalis te eenmaal te verhinderen / ofte moeiliker te maeken / Soo hebben wegghen hare Heeren Principaelen / gheensins kounen goet vinden / dat eenighe resolutie daer op genomen / ofte missiven tot dien eynde souden uptghesonden worden / Soo omme de voozgaende / ende versceyden andere bedenken / byeder by monde vertoght / als

dat het onmoedich was de Provincien van Ghelderlandt ende Overijssel / respectivelijck wederomme te presenteert te gheue in den voorsz. Jaere inde Gheueraciteyt op dese materie gheballen / ende ten eenen ende anderen ghesustincert / ghebeteert / ende oberghenomen is geweest. Synde in desen gheen questie / omme de Provincien in hare respectie pzeementien / bygheden / ende ghereserveerde rechten te prejudiceeren / ofte te laeten verhozen / Maer alleen / omme de Christelijche Gereformeerde Religie / ende het exercitie vande selve / in allen kercken vande vereenichde Provincien publice kelyck aengenomen / vooz-gestaen / ende ghehanthaest / oock voortaen in supberheyt ende eenicheyt / soo veel voenelijck / te conserveren / sonder eenichsints voozte hebben / eenighe opdzinginghe / veel minder ondersoek / ofte oppressie teghens de gheue die haer vande overstemminghe der ghereformeerde kercken sullen willen afsonderen / het welcke dan niet tot verminderinghe vande Privilegien / ende gerechtigheden vande Provincien ofte steden / maer tot bevestinghe vanden Politicken vantz / onder den selven / ende den goeden Religions verwanten / wesende het beste ende principaelste deel der Inghesetenen / van strecken ende behoort geinterpreteert te worden.

Daer en tusschen upt de lecture vande gheconzipieerde missiven in de Vergaderinghe ghedaen / by de voorsz. Gecommitteerde bemercht / synde daer inne veel substantiale poincten verbaert / ende te vooren gheprepareert te zijn / hadden / al vooren daer op punctuelijck te addiseren / openlijc begeert die te mogē overnemen / resumeren en haer bedencken vervolgē in te byenghen / sonder opt verwacht / jaer ghedaent te hebben / dat soo notabile / ende oock ten regarde vande contributien / considerable leden / t selve souden hebben behooren / ja connen ghewegghert worden / Dan alsoo (niet tegenstaende by opinien van andere mede-leden daer wiert ghesecundeert / oock vooz haer hebbende recht ende billicheydt) met precise pluraliteyt / de missiven vooz ghearrresteert zijn ghehouden / ende de depechen van dien datelijck ghevoort / Soo hebben de voorsz. Gecommitteerden / niet connen lechich staen / haer daer over te hooren / ten te verlagen / ende publice kelyck te ver-

1618.

C c c c i y. 1600

1618.

thoonten/ dat de ſelve op den naem vande Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant/ niet konden uptgheſonden/ ofte daer vooren aenghenomen worden/ daer van den Secretaris hebben gheinfinnueert/ ende by deſen/ wegen hare Heeren Principaelen / als noch expreſſelyk preſterten / Daer by voeghende dat hare reſpective Principaelen alſoock inhereeren hare verclaringen in openbaren duc uptghegheuen/ de audwoorden ende gheſchiften / de Ghecommitteerde vande Provincien van Gelderlandt / Zeelant/ Vrieſlant/ Groeninghen ende Ommelanden ter handen gheſtelt / Midtſgaeders t gheene by der ſelver Gecommitteerden/ in de Generaliteyt/ ſoo mondelinge/ als ſchiftelijck/ belangende de beboorderin ghe des Nationaelen Synodi/ is verthoont en in actis geinfreert gelijk de voorgeſchreven Ghecommitteerde haer oock refereeren op de gheſchiften/ inhoudende de redenen waeromme de teghenwoordighe Religions queſtien in een Nationael Synode ghehandelt/ ende deurt Provincieel niet kunnen wech ghenomen worden/ alreede in de Vergaderinghe ghelevert ende gheleſen / ende die teghen het beleydt vande Synode Provincieel / by ſeerker concept leſtelijck den 23. february voorgeſlaghen/ alſoock ghemeynt ende bereydt zijn upt te leveren / verſtaende ende verſoekende/ dat daer op ende t gheene hier vooren gheduceert is / daer het behoort ende noodich ſal weſen/ mede ghelett/ ende al het ſelve niet wepnigher in conſideratie ghenomen mach worden/ als t geen ten anderen gheallegeert / oberghelert / aengheſchreven ofte toegheſonden ſal weſen / Ghedaen by de aenweſende Gecommitteerde ter vergaderinge vande Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlant/ van Dordrecht, Amſterdam, Enckhuuſen, Edam, ende Purmerynde den 24. Martij, Anno 1618.

Mer al deſe / ende noch veel andere Kemonſtrantpen / Weſendynge/ Proteſtatpen/ &c geen plaetſe vindende by de Kemonſtrantſche Staeten ende Steden/maer de ſelve doende daer teghen alles wat haer eenichſins moghelick was daer teghen te doen / eenighe der ſelfder oock dregghende liever het wterſte te willen waegghen ende verwachten / eer ſy de VVact-

Ghelders aſſancken/ ende den Nationaelen Synodum in-willighen ſouden/ ſoo is ewen wel/ dooz het cloeck ende wijs beleyt van de W. W. Heeren Generaelle Staeten en ſyn Princ. Exc. deſe ſache ſoo wijs ghebracht/ dat de ſelfde/ blyvende by de ghe-nomene beſluyte in November 1617. De wt-ſchrypinghe des Nationaelen Synodi ghedaen ende gheſonden is aen de reſpective Provincien.

De Ghecommitteerde haeden der Staeten van Hollandt ende Weſt-Frieſlandt (wel verſtaende het meerder ghetal der ſelfder) hebben wel de brieven van wt-ſchrypinghe ontfangen/ ende gheleſen/maer ſy hebben de ſelfde ſeer onweerdich aen de W. W. Heeren Generaelle Staeten te rugghe gheſonden/ daer mede betuyghende / dat ſy alſ-noch geenſins gheſunnet en waeren haer conſent tot het houden des Nationaelen Synodi te gheuen.

De Staeten van Verecht de brieven van wt ſchrypinghe ontfangen hebben/ de/ hebben de ſelfde gheopent / gheleſen/ ende behouden/ maer even wel het houbt des Nation. Synodi niet inghewillicht. Die van Campen in Overiſſel hebben mede/ nae haer wterſte vermoghen gheſocht den Nationaelen Synodum te verhuuderen.

Maer al te vergeefs / ſy en hebben niet al haer teghenſetelen niet anders wt ghericht / dan dat ſy haer ſelven/ met groote moeyte ende exceſſive oncoſten/ groote ſchande hebben op den hals ghehaelt.

Als in Junio ende in Julio de parti-culiere Synodus des Furſtendoms Geldze ende der Graefſchap Zutphen binnen Aernhem vergaert was/ ſoo is een ſekere Wiſſi-be van de Heeren Gener. Staeten aen de Staeten des Furſtendoms Geldze ende der Graefſchap Zutphen gecomen/ waer van dit de copie is:

EDele, Erentweſte, Hooch-Gheleerde, Vrome, ſeer voorſienighe Heeren ende goede Vrienden, alſoo wy niet meer ter herten en nemen, dan de behoudeniſſe der waere Chriſtelicke Ghereformeerde Religie, ghelijck de ſelve

1618.

1618.

De Nat-onale Synodus was ungeluckel.

De Generaelle Staeten van Hollandt ſonden de brieven te rugge.

Brieven Staeten Generaelen van de Staten van Gelderland.

1618. de selve vele jaren herwaerts in dese Provincien met groote stichtinghe door Godes ghenaedighe seghenijnghe, den volcke is gheleert gheweest, ende mit bedroeffnisse vernemen, dat nu eenige jaeren herwaerts door t'onder-soecken van de leere van de Predestinatie, ende den aen-cleve van dien, veele oneenicheyden ende misverstanden sijn gheresfen, tot ondiens van het Landt ende onruste van de Kercke, ende dat daer wt noch voordere swaericheden ende onheylen souden ontstaan, het quaet daeghelickx voort cruypende, soo daer inne niet en werde by eene ghewoontlickemaniere van doen met den eersten voorsien: Soo hebben wy in den naeme des Heeren goet ghelvonden te convoceren eene Nationaele Synode van alle de Kercken deser Landen, ende dat tegens den eersten Novenbris toe-comende, om in de selfde Synode de voorsyde Questyen ende geschillen te laeten wettelick examineren, ende opt ghevougelickste (behoudens altyts de suyverheyt van de leere) ter neder te legghen, met vaste hope, dat God Almachtich de saken aldaer door synen H. Geest alsoo sal bestieren, dat de eenicheydt ende vrede wederom in de Kercken ende Landen besomen, ende d'onruste ghemoederen gherust ghestelt sullen worden. Tot welcken Synodum alsoo verstaen is, dat sullen compareren wt elcke Synode Provinciael (die midler tijt daer toe mede sullen worden ghehouden) ses Godsaeliche, Gheleerde, Vrede-Lief-hebbende personen, te weten vier, ofte ten minsten drie Predicanten, ende twee ofte drie andere gequalificeerde personen, doende Professie van de Religie, ende wofende Lijmaeten van de Gherefor-

meerde Kercke, Dient dese ten eydenwer E. willen tot bevoorderijnghe van dit goet ende heyligh werck versorgen, dat in hare Provincie, nae die ghewooneelicke maniere, voor eerst de Synode Provinciael werde binnen den bestemden tijdt gehouden, Ende dat die voorsyde Persoonen soo ghequalificeert als voorsyde is, moghen werden ghedeputeert, om in conformiteyt van de ingestelde concepten, hier mede gaende, in de voorsz. Synode Nationael de vijf questieuse poincten, ende de gheschillen daer wt gheresfen, te helpen wettelick examineren, ende behoudende de suyverheydt, van de Leere, ter neder legghen, tot die meeste ruste ende eenicheyt van de Kercke. Waer toe ons verlaetende, Bidden den Almoghenden, Edele, &c.

Wt t' Graeven-Haeghe den xxv. Junij. xvj. acht-tien, was gheparagrapheert A. van Maumaecker Vt. Onderstont.

Over E. goede vrienden
De Staten Generael der Vereenichde Neder-Landen.

Laegher stont.

Ter ordonnantie van de selve.

Was onder-teschent

C. Aerssens.

Dopschift was / Edele, Erenveste, Hoogh-gheleerde, Vrome, seer voorsienighe Heeren, die Staeten des Furstendoms Gelre: ende Graefschaps Zutphen, ofte hare E. Ge-committeerde Raeden, onse besondere goede Vrienden.

D E Concepten in den boven-ver-
haelden Bries ghementioneert
sijn dese.

Politen:
ende Artia:
enlen ope:
belepden:
endz bou:

Cer

1616.

I.

den eenes
Nationae-
let Synodi.
gheacre.
steet ter
bergaede.
rijnghe van
de H. M.
Heeren
Staeten
Generael
der Vere-
nigde Pro-
vincien
op den elf-
den No-
vembrie
1617.

Erstelick salt noodich wesen/ dat ruij.
daeghen ofte dize weken vooz de by-ten
comste eenen algemeenen vast ende bede
H. M. worde wtgeschreuen / ten eynde
de voozghenoemene handelinghe by God
Almachich gheseghent / de ruste in de
kercke / ende de onderlinghe eenicheydt
der Inghesetenen aldaer tot Godes ere
weederom ghebonden ende becommen
werde.

II.

Dat de wtschrypynghe des Nationae-
len Synodi by de Hooghe ende Moghende
Heeren Staeten Generael gheschiede/
en in haerer Hoo. Mog. brieven naem-
kundich die bekende vyf poincten ghestelt
ende gheinfereert werden / met de clausu-
le / dat by soo verre by eenighe van de
Provincien noch andere gravamina wa-
ren / de ghemeene Neder-Landsche Ker-
ken raeckende / doch eenighe particuliere
soo by de Provinciale Synoden niet en
hebben kunnen afghedaen ofte ghericht
worden / dat de deputati tot den Natio-
naelen Synodum ghecommiteert / soda-
nighe bewaarnissen in gheschryfte clau-
sule ende dupdelick aent Synode Natio-
nael te brenghen hadde.

III.

Datter tot beter ordeninghe / ende om
confusie te vermijden / by de respective
particuliere Synoden ses ghequalificeer-
de personen sullen werden gedeputeert/
onder welke viere / ofte ten minsten drie
Predicanten sullen syn / ende die andere
twee ofte dize mogen syn gequalificeerde
personen / Onderlinghen / ofte andere
Litmaeten van de kercke / doende Pro-
fessie van de Ghereformeerde Religie.

IIII.

Dat oock mede tot desen Synode sul-
len verschreuen werden de kercken van
de Walsche taele / synde onder de gehoor-
saemheyt van de Heeren Staeten Ge-
nerael / gelijck met de Cruyskercken van
keijde taelen in Zabant / Vlaenderen/
ende andere Neder-Landsche Provincien.

en / die sich sullen boeghen onder de naest-
gheleghe Provinciale Synode.

D.

Daer beneffens soude syne M. van
Groot-Brittannien / insghelyc de Ghe-
reformeerde kercke in Brancckerijck /
mede de Cier-Dozt Phals-Graeve /
ende Land-Graeve Maurits van Hes-
sen / midtsaaders de Ghereformeerde
kercken in Switser-Landt (tot beter
correspondentie ende eenicheydt in de
Leere) versocht worden / om peder te
willen deputeren dize ofte vier Godtsae-
lige / vreesame / ende gheleerde Theolo-
ganten / om met hare teghenwoordicheyt
ende beleyt de Acten van den Synodo te
assisteren / ende de swaricheten te helpen
beslichten.

DI.

Dat oock neffens de selve die Professo-
res Theologiae / wt de Academpen ofte Ho-
lustre Scholen van dese Provincien / tot
dese Synode sullen beroepen werden.

DIII.

Stellende in bedencken van hare Hoo.
Mog. Of niet mede goet ware / eenighe
gheleerde Theologanten wt de naech-
tigste Ghereformeerde kercken van Oost-
Friesland ende Bremen ten selven eynde
te verschryuen.

DIII.

Sal oock allen anderen Predicanten
(hoven de Gheputeerde als vooren) by
staen ende toegelaeten werden in de ver-
gaederijnghe van Synode te compareren
en haer bedencken met voorgaende con-
sent vande Preses ofte vergaederijnghe te
proponeren / midts haer onderwerpende
het oordeel des Synodi / de welke doch (om
confusie te vermijden) ober de resolutien
sich sullen hebben te vertrecken / ten waere
dat het de vergaderinge anders goet vout
de.

IX.

In dese vergaederijnghe sullen vooz
eerst verhandelt werden die bekende vyf
controerse poincten / ende de swariche-
ten

1618. den daer wt resulterende / om te besien hoe men niet ruste van de Kercke (behoudende altijd de supberheyt der Leere) de selve opt ghevoeghelichste soude kunnen neder-legghen/ghelyck daer nae by oorde mede sullen vooz-commen de gravamina so de ghemeene / als particuliere Kercken raechende.

¶

In de verhandelinghe van al het welcke/de waerheyt van de Leere aengaende/sullen die Ghebeytende met behoort liche ende volcommen ondersoek alleen Godes woort / ende niet eenighe andere schriften/tot een Riecht-snoer nemē / waer toe / ende dat sy niet anders dan Godes eere ende de ruste van de Kercken en sullen vooz ooghen hebben / sy met eede in dese Synode ofte vergaaderinghe sullen verplichtt worden.

¶

Ende wat alsdan by de meeste stem men vooz goet ghevonden sal worden/sal vooz een Synodaal besluyt ofte reghel ghehouden worden/sonder dat die ghene die anders mochten hebben gheopinieret/over de selve hare opingen sullen werden ghesuspecteert / gheconsulereert ofte desen aengacnde beswaert.

¶

Ende by soo verre eenige saecken vooz velen/daer in men soude eenige beswaernisse vinden / soo sal tot het oordeel ende goet-vinden der vergaaderinghe gheserbeert blijven: Waer op/ ende wanneer dat hier over reces sal moghen genomen werden/Ende sal de vergaaderinghe wederom by een comē op den aen te bestemden tijdt/sonder nieuwe verschijninghe.

¶

Den tijdt van de convocatie des Synodis ghesoldeert den eersten Novembris des jaer 1618. Ilyo novo.

¶

Ende soude tot bevoorderinge dienen/ dat de respectie Provincien by de Hee-

ren Staeten Ghenerael besocht / ende de Walsche Kercken deser Landen gheinsnueert worden / om elck een by de sijne de convocatie van die preparatoire particuliere Synoden te doen wtschryven ende honden ten langhsten vooz den eersten Novembris naest-comende.

¶

Aengaende de plaetse vant houden des Synodi, de selve sal wesen binne de Stadt Dordrecht.

¶

Tot die meeste richticheyt souden men goet vinde/ dat by de respectie Provincien twee ghequalificeerde Persoonen/ doende professie van de Richtighe/ende wesende Lijmaeten van de Kercke/ ghenomineert werden/ ende by de Heere Staeten Ghenerael gheautoriseert ende ghecommiteert/omme in de Synode te verschijnen/ de selve by te woenen / ende de acten ende t belept te modereren / ten eynde alle onordeninghen moghen vooz ghecomen worden.

¶

Dat nae het besluyt van de Synode Nationaal aen de Heeren Staeten Ghenerael van de Acten rapport sal worden ghedaen/ende het ghehandelde/ ofte Acta Synodalia over-ghebracht / om op de approbatie der selver by hare Hoo. Mog. ghedisponere te worden nae behooren.

Dit boven-verhaelde hebben Cancellen ende Raeden des Furstendoms Geldre ende der Graeffschap Zutphen / den Presidenten ende Ouderlinghen Synodaler binnen Nienhem vergaebert sijnde/ gheinsnueert by een missive / conform den brief der E. W. M. Heeren Gheneraale Staeten aen haere Edelheiden gheschreven.

D' Ambassadeur der W. M. Heeren Generaale Staete in Brabant herijc residierende hier van schryvens becomen hebbende / heeft achter-volghende synen last/het selfde sijn aenghedient.

¶

Heer

1618.

1618. Heer Conijnc,

Het is eenen tijdt lancck gheleden / dat te eenich verskil van opinien / van weghen eenighe pointen in de Theologie / aen den dach gheromen is in sommighe kercken der Republyque van mijn Heeren de Staeten der Gheunieerde Neder-Landen myne Meesters. Waer over men sich tot noch toe onderlinge niet en heeft kunnen verstaen / wat moeyte ende sozghedatmen daer toe heeft aengheleent / Also dat dese disputen ende alteratpen die daer wt ontsaen sijn / noch bliuen durrende / Iae haer daegelicx vermeerderen.

Ende alsoo het te beduchten staet / dat ten laetsten dese alteratpen ende swaricheden wel souden moghen veroorzaecken noch meerder onghemack / tot nae deel van de reputatie ende seckerheyt van den Staet der selsber / ten sy dat hier in by tyds worde versien dooz de soetste ende bequaemste middel diemen eenichs sal moghen gebuychen: Soo is het / Dat mijn Heeren de Ghener. Staeten hebben gheoordeelt noodich te sijn te be raemen ende by een te roepen een Synode Nationael / ende dat met den eersten / om te doen examineren de gronden van die questien ende disputen / om also daer nae te vinden de middel diende tot op houdinghe van de inconuenienten ofte swaricheden die haer dazeghen.

Ende / Heer Conijnc / mijn Heeren de Staeten wettende / datter in u Conijnc rijcke seer wijs / erbarene / ende seer Godsaeliche personen sijn / insonderheyt bequaem om met crachtighe redenen haer goet vooz-nemen te helpen bevoorzeren: Soo hebben sy my wel expresselick be hoven / uwe M. van haerent weghe met alle oetmoedicheyt te bidden / Dat het de selsde haer wille laeten wel gheballen ende haer toe te laeten eenighe van uwe Onder-saeten te versoecken ende ontbie den / om die boven ghehoemde vergaede ringhe te assiteren ofte by te woonen / datt e byzighende haer talent / tot uerlegghinghe ende wecheninghe dier herocerten. Belovende ende verseckerende uwe M. datter niet anders en sal verhandelt worden / dan alleen de voozghedallene questien / hopende / dat hier deur onsen Staet alsoo sal herstelt wor den / dooz de ghenade ende den segghen Godes / dat de selsde Republyque daer

dooz grootelicx sal verbeterd ende verfeert worden / oock in beteren staet ghebracht worden / om uwe M. dienst te doe / daer toe mijn Heeren de Staeten haer bebinden verbonden te sijn / gelyck sy sullen dooz dese teghenwoordighe saecke / daer vooz my belast hebben uwe M. dese teghenwoordighe supplicatie te doen / ontfanghen een nienwe vergrootinghe van sulcx als sy uwe M. schuldich sijn / niet sullende nae laeten uwe M. te bedanken met alle oetmoedicheyt / ende Gode te bidden vooz den langh-durighen welstant der selsder.

Dit versoeck heeft de boven-ghemelde Ambassadeur der Heeren Staeten tot verscheyden repsen geiterert: Men heeft syne Edelheyt somtijts wel wat hope ghegheven / dat eenighe Theologi van weghen de Ghereformeerde kercken in Brancherijck tot den Neder-Landschen Synodum soude geoorlooft worden / Maer de Nueus Papalis / de Spaensche Ambassadeur / ende Jesuyten / Mitgaeders andere meer / die onsen staet niet gunstich / ende de Gereformeerde Keligpe byands sijn / hebben sulckes den jongen Conijnc ontraden.

Dye vzaeghen nae dat de brieven der Staeten Ghenerael in Brancherijck waren ghecomen / belanghende het houden des Nationaelen Synodi / Soo synder oock brieven ghecomen van de Remonstrantsche Strden in Holland / geheel het contrarie versoeckende als in de brieven der Genier. Staet versocht wort / Waer dooz de Conijnc noch in meerder bedencken ghetrocken is. Ende of wel nae der hand (het schip nu op eenen anderen bouch seplende) de Staeten van Holland ende West-Friesland cepparelick aen den Conijnc in Brancherijck hebben gheschreven / ende vier Theologus versocht / So en heeft even wel de Conijnc daer in niet willen consenteren.

De kercken in Brancherijck hier in seer ontrufft wesende / en dese wepgheringhe des Conijnc houdende seer prejudicial als verbykende ofte haer benemende die byzheyt in het oeffenen / doen / ende laeten in het stuck van de Keligpe / dat de voozighe Conijnc Henry Le Grand haer hadde gheconsenteert / en met vaste Recoorden beloofte ende versegghelt: Oec die Fransche Ghereformeerde kercken vberende

rende in t'ghene dat de bevoorderijnghe der warer s'elghe / soo by haer / als elders is aengaende / hebben twee treffelike Gheleerde Mannen tot de Viercken van Guenne ende Langedock gedeputeert / om nae Voordrecht te senden / ende den Synodum aldaer by te woonen. Maer als de selfde haer op de reyse hadden begheven / soo syn sy dooz ernstighe brieven des Conynck te rugge gheroepen / ende te hups gebleve / syne M. haer op de hoogste vughenaede verbiedende herwaerts te comen. Eenighe yersden indien sy gecomen waren / datter eenighe dispuuten hadden moghen te Voordrecht ontsaen / tusschen de Fransche ende Engelsche / om het eerste ofte hoogste sitten / Diet tusschen de Predicanten selfs / die hier om niet en souden contenderen / Maer tussche bepder sijts Politijque Persoonen / die op dusdaenighe d'inghen wat nauwer letten: Maer de Heeren Staeten souden wel eenich bequaem expedient hebben ghesonden / om die bepde Conyngen contentement te gheven.

De Gemonstrans-Ghesinde hebben d'een tijdt gheseyt ende hooghe gheprotesteert / Dat sy gheen veranderinghe noch vernieuweringhe voer en hadden noch en sochten in de Ghereformeerde Religie / Maer deurgangs heeft het contrarpe gebleecken / so dooz andere hare procedurzen / als oock daer dooz / dat sy haer hebben ghesocht te behelpen / met den rij. Artickel van de Vnye binnen Drecht beslot Anno 1579. poghende daer wt te bewysen / dat dien Artickel mede v'acht ofte toeliet / dat het nu / ende tot aller tijdt die van Holland &c. v'p ende gheoozlooft was in het stuck van de Religie te disponeren nae haer welgheballen. Dit sijn de woorden des Artickels:

Enso veel t'poinct van de Religie aengaet, sullē haer die van Holland ende Zeeland draegen naer haer goet-duncken, en d'andere Provincien van deser Vnye sullen haer mogē reguleren na inhoud van de Religions-Vrede by den Eerst-Hertoghe Mathias Gouverneur ende Capiteyn Ghenerael van dese Landen, met die van sijnen Raede by advijs van de Ghenerale Staeten alreede gheconcipteert, ofte daer inne gheneraelic ofte particulierlick alfulcke ordre stellen, als sy tot ruste ende wel-vaert vande Provincien, Steden, ende Particuliere Leden

van dien, ende conservatie van een yeghelick Gheestelick ende VVeertlick, sijn goet ende gherechticheydt dienlick vinden sullen, sonder dat haer hier inne by eenighe andere Provincien eenich hinder ofte belet ghedaen sal moghen worden, Mits dat een yeder particulier in sijn Religie vry sal moghen blijven, ende datmē niemant ter cause van de Religie sal moghen achter-haelen ofte onder-soecken, volghende die voorz. Pacificatie tot Ghent ghemaecte.

De Contra-Gemonstranten hebben / om desen slach te b'recken / ende om te bewysen / dat de Ghereformeerde Religie / soo als sy by haer ghepredicht ende gheleert wiert / eenpaerlick by alle de Provincien was aengenomen / ende dat derhalven nu gheen veranderinghe in de selfde en behoorde noch en conde gheduldet nochte gheleden worden / opghesocht ende voer den dach gebracht soodaenige verclaeringhen dese saecke aengaende ende betrefsende / dat daer op gheen voorder exceptie / met reden en voeghe / en can gemaecte worden. Want de Heere Staeten Generael bemerkenbe / dat de woorden in het rij. Artickel van de Vnye van Drecht / daer op nu dooz-gaens geroepen wordt / souden moghen getrocken worden tegens d'intentpe ende meenijnghe van de Vnye / ende daer dooz veranderinghe van Religie inghevoert mochte worden / hebben op Reces gheprotesteert / of het niet gheraetsaem soude sijn den selven Artickel wat clarder te stellen / ende sulx te veranderen / aenghesien alle de Provincien / dooz Godes ghenade de de Ghereformeerde Religie nu eenpaerlick hadden aengenomen / sy daer by souden blijven / sonder eenighe veranderinghe te moghen doen / dan met gemeen consent van alle de Bontghenooten / ende oock malcanderen daer in met lyf / goet / en bloet te mainteneren / om alsoo voer te comen / dat in toe-comende tijden / dooz veranderinghe van Religie / geen scheuringhe mocht te weghe ghebracht worden onder de Provincien ofte leden van dien / t'welck by dien van Holland ten vollen is toe-ghesien / blyckende wt dese hier volghende Acte by Cornraet de Rechtere, ghewesene Secretaris der Heeren Staeten van Holland / aengheteeckent / De woorden sijn dese:

De Staeten van Hollandt hebben nae voorgaende rappoort elcx in den heuren genomen
D ij op de

Extrait des
seker ghes
soigneerte
van de Ghe

1618.

zenuits
ze erde van
de Staeten
van Hol-
landt.

Die van
Holland
nemen de
Gherefor-
meerde Re-
ligie aan.

op de poincten van den Recess tot Vrecht gheraemt by de Ghedeputeerde van de Geunierde Provintyen, gheadviseert, verclaert, ende gheresolveert, als hier nae volght, omme op de vergaederijnghe van de voorsz. Ghedeputeerde der Gheunierde Provintyen de selve Resolutyen inns ghebracht te worden, als hier nae volght.

Dat de Evangelische Ghereformeerde Religie, daer van d'exercitye openbaerlick is toeghelaeten, ende aenghenomen ghebruyckt te worden, ende oock teghenwoordelick int openbaer ghepredickt ende gheexerceert wort, sal worden ghemainteneert ende beschermt alomme binnen de Geunierde Provintyen, sonder de openbaere leerijnghe ofte exercitye van eenighe andere Religie in de jeghenwoordighe Geunierde Provintyen toe te laeten, ende woorts andere in den verbonde toe te laeten, achtervolghende den inhoudt van desen Artijckel.

Daer volght strax: Sy verdachte aen dien van Vrecht aen te houden, dat de Predicatyen tot Cudelstaert, Myert, ende elders, cesser en moghen, die ghenoechsaem gheschieden nae de Roomsche Religie.

Dit is aldus ghedaen den 14. Junij Anno 1583.

Dit selfde jaer van 1583. op de xix en Augusti, alſer een Concept op de nieuwe Regierijnghe ghemaect wiert / is den Ghecommiteerden dese instructie mede ghegheben.

III. Artijckel,

Extract int
de Regt.
Staten van de
Hoog.
moghende
Heeren
Staeten
Ghener.

Eerst, ende voor al, sal den voor-noemden Raet alle goede opſicht ende forchfuldicheyt hebben, dat die Geunierde Provintyen ende Landen, blyven ende gehouden werden in goede eendracht ende onderlijnghe vrientſchap, soo in conformiteyt van de voorgaende verbintenissen ende vereenighijnghe onder heuluyden opghericht, als andersins: Ende bysonder, dat in prejudicij van dien geene veranderinghe noch onverstant en yste int stuck van de Ghereformeerde Evangelische Religie, by de Landen respective aengenomen, daer inne oock den voorsz. Raet niet en sal ordonneren nochre toelaten by yemandt yegheon donneert, ofte gheinnoyeert te worden.

Sijnde daer nae binnen Voordrecht de Vergaederijnghe van de Heeren Staeten Gener. ghehouden, is aldaer op den eenentwintichſten Novembris 1583. hie voorsz.

schreben Instructie ghearrresteert/ ende op t' voorsz. derde Artijckel gheresolveert als volght.

Aengaende het derde Artijckel, dat wort gheneraelick gheaccordeert.

Tot breeker confirmatie van het voorsz. verhaelde / sal ick hier noch by voeghen een Extract wt de Resolutien van de Dye Provincien / Hollandt / Zeelandt / ende Vrecht den 27. Decembris 1583. genomen / sijnde een Resolutie op het derde point ofte Artijckel der Instructie / daer van hier boven is mentie ghemaect:

Eerst ende voor al, sal den voor-noemden Raet alle goede opſicht ende forchfuldicheyt hebben, dat de Geunierde Provintyen ende Landen, blyven ende gehouden werden in goede eendracht ende onderlijnghe vrientſchap, so in conformiteyt van de voorgaende verbintenissen ende vereenighijnghe onder heuluyden opghericht, als andersins, ende besonder de handt daer aen houden, dat int stuck van de Ghereformeerde Evangelische Religie, by de Landen respective aengenomen, goede eenicheyt ende verstant onderhouden werde.

Daer te boozen / naemlick op den seften Februario des selven Jaers / 1583. hadden de Hoogh-Gemelte Heere Staeten Ghenerael / binnen de selve Stadt Voordrecht ghearrresteert een seker Instructie om te tracteren seker verbantenisse met Truchſes den Euer. Vorst van Ceulen / mitsgaaders met Hertoghe Haas Casimir, ende andere Princen van Duytschlandt de Ghereformeerde Religie toegheben sijnde / inhoudende / dat die van de Religie haere macht ende middelen behoorden te conjungeren / om / ghelijck haere saeke ghemeen is / alsoo oock dooz ghemeen aldus ende macht de selve te moghen verbedighen teghen den Conyn van Hispanien ende sijne Adherenten.

In het Recoorst gemaccht met de Hertoghe van Anjou, Anno 1581. staen dese woorden Artir. xij. Hollandt ende Zeelandt sullen blyven als sy teghenwoordich sijn, naemlick int stuck van de Religie, ende andersins.

Oock hebben de Heeren Ghenerael Staeten den neghentiensten Novembris des Jaers / 1583. een Instructie ghemaect op de Reconciliatie met den Hertoghe van Anjou, in de welcke bedijnghe is ghemaect / noyende de Religie / als dat sijne

1618. Sijne hoocheydt comende in eenighe Steden van dese Landen / niet en soude at-
tenteren ofte innoveren teghen het saict
van de Religie / maer de selve laeten in
sulcken staet als hyse binde soude. Item/
Dat sijne principaels Officiers soude sweeren
de Landen ghetrouwe te wesen, sonder yets te
attenteren teghens deselve, ofte teghens de
Religie.

Ende synde daer nae in de Jaere 1584.
goet ghevonden te tracteren met sijne
M^r. van Brancckerhock over de Souve-
reyniteyt van de Landen / is mede by de
Heeren Staeten Ghenerael expresse-
ghesconditioneert / het maintienement van
de Gereformeerde Religie, soo als de selfde
doe ter tijt publijckelick wiert gheexer-
ceert / sonder veranderinghe daer in toe
te laeten / ofte oock een ander Religie te
admitteren / behoudens alleen de vryheyt
voorzijne M^r. om in syn Hof syn Religie
te exerceren / by aldien het sijne M^r. ghe-
liefsen indese Landen te comen.

Als de handelynghe in Brancckerhock
haren voort-gauck niet en costte ghewin-
nen / ende dat daer nae dese Landen met
Engeland begosten te tracteren / soo op
de Souvereyniteyt / als op het secours /
syn de selve bedijnghe by alle Tractate
wederom gerepeteert / ende daer by noch
bedonghen / dat den Gouverneur die haere
M^r. soude senden, soude sijn van de Gherefor-
meerde Religie: Dat den Raet van Staete
die neffens hem soude regieren / insghe-
lijcx soude sijn van de selve Religie, soo als
de selve te dier tijt in Engeland / ende
hier te Lande wiert gheexerceert.

Voecht hier nu vorder by het Necess-
ofte afscheyt der by een-comste ende ver-
gaederijnghe van de Ghedeputeerde der
Ghemeyner Provintien aen dese syde
der Maese / binnen der Stadt Utrecht /
op den xxij^m. Aprilis, ende nae-volghende
daeghen / nae affhandeluynghe van enige
particuliere saecken / aenghevaughen en-
de ghehouden / als naementlick van den
Furstendomme Gelder ende Graeffschap
Zutphen / de Graeffschappen ende Lande
van Holland / Zeeland / Utrecht / Vries-
land / Overijssel ende de Driessche Omme-
landen / kuppende als volght:

Ende alsoo het xij. Artikel sprecken-
de van de Religie / int maeken ende stuy-
ten van de Maerder Wyne / sulcx is gestelt
in respecte van die Provintien / wtghe-
sondert Holland ende Zeeland / die de

Roomsche Religie doen ter tijdt waren
exerceerde / ende daer omme die vryheyt /
door het selfde Artikel gheraeden ghe-
vonden te stipuleren / om die te moghen
veranderen / soo wanneer sy sulcx tot
ruste ende wel-baert harer Provintie
gheraeden mochten bevinden / Is mede
ghenomen rappoort / of het niet geraeden
is dat Artikel sulcx by ghemeen con-
sent te veranderen / Dat aenghesien alle de
Provintien, door Godes ghenade, de Evan-
gelische Ghereformeerde Religie nu een-
drachtelick hebben aenghenomen, sy daer by
blyven sullen, sonder eenighe veranderinghe
daer inne te moghen doen, als met ghemeen
consent van alle de Bond-ghenooten, ende
elck den anderen met lyf / goet / en bloet
daer inne te mainteneren ende bescher-
men / om alsoo te voort-comen / dat in toe-
comende tijden / door veranderinghe van
Religie / gheen scheuringhe mocht wer-
den gepraetiseert / ofte te wege gebracht /
in die voorsz. de Provintien / ofte leden
van dien.

Wel-verstaende / dat soo herreeenige
Leden ofte Steden van die Roomsche
ofte andere Religie wesende / hen begeer-
den in dese Wyne te begheven / dat de sel-
ve daer inne by ghemeen consent aen-ge-
nomen ende ontfanghen sullen maghen
worden / ende hare vryheyt daer inne
sullen moghen behouden.

Onder stont

Albus ghedaen by de Ghedeputeerde
der Gemeyner Provintien aen d'ooft-
syde der Maese / tot Utrecht vergaedert
den xij. d. m. 1687. stylo novo.

In de Instructie die Anno 1688. den
xij. Aprilis. door den Raet van Staete
deser Vereenichde Neder-Landen / van
de Heeren Gheneraels Staeten / is ghe-
arresteert / staen dese Woorden. Artic.
xviij.

Sullen besorghen (te weten de Raeden
van Staete) dat alle Gouverneurs, Admi-
raels, Gheneraels, Overste, Rittmeesteren, Capi-
teynen ende al het volck van oorloghe te waer-
ter ende te lande, sullen beloven ende sweeren
die Staeten van de Vereenichde Landen, die
by de Vrye ende handhoudinghe van de Ge-
reformeerde Religie sullen blyven, censae-
mentlick de Staeten van de Provintien, ende
Magistraten van de Steden, daer inne sy. liede
D d d d iij ghebruyckt.

Deen van
Gedeputeerde
der Provintien
op het
Maer der
Religie
Anno 1587.

1816. ghebruyckt, ende tot wiens laste ende repartitie sy betaelt sullen worden, ghehou ende gerou te te wesen, &c.

Ende Articulo xxxij. Staet albus:

Die Raeden van Staete voornoemt, sullen beloven ende sweeren in handen van de Staeten Generael, ofte hen-lieder Ghedeputeerde, te wesen ghehou ende ghetrow den Staeten Generael van de Provintyen, die in de Vnye ende by de handt-houdijnghe van de waere Christelicke Religie sullen blijven, dat sy sullen onderhouden, so veel in hun is, het Tractaet met haere Mt. van Engelandt ghemaect, ende haer reguleren nae den inhoud van dese Instructie, &c.

Alle de boven-verhaelde Tractaeten/verbintenissen / ende Instructien/gheben genoeghsaem te kennen / dat de meynighe van de Hoogh-Moghende Heeren Staeten Generael/gheleijck oock van een peder Provintie int particulier (nae dat sy een mael de Keligpe hadden aenghenomen) eendzachtelick gheweest sy / de selve Keligpe onghescheit in alle sup-verhept ende eenpaerichet onder malcanderen te confereren / tot naerder verbintenisse ende bestnisse van de voozgaende Dipe / andersins soudende selve alliantien van notoire libzicteit syn gheweest. Want aen d'een syde te stipuleren het maintienement van de Keligpe / ende aen d'ander syde te behouden de vrye dispositie over de selfde / en can geen fundament maken van een vaste ende sincere alliantie.

Voeght noch dit tot het vooz-verhaelde / dat alle ghereducerde Steden / gheduppende dese oorloghe / hebben moeten aen-nemen de Chereformeerde Keligpe. Welck de verbintenisse van de respectieve Provintien aen de eenpaerichet van de Keligpe / wdzuchelick te kenne geeft / mitgaeders den sin ende meynighe van de Dipe van Vrecht also elucidert / dat alle dupsterhept van de woorden / so daer eenighe mochte syn / t'ene-mael wordt wech-ghenomen. Het is onbehoorlick ende van quaeden ghevolghe / dat t'gene eenpaerich is aenghenomen / by eenighe leden alleen / sonder eenpaerighe inwilijnghe / soude verandert ofte verlaeten worden.

Ik hebbe hier boven aengheweisen / watter al teghenspoortelijnghe ghe-weest is / ermen daer toe is kunnen gheraeken / dat de Nationale Synodus (al vooz jaer ende dach by den meeste ende besten deel der Staeten deser Landen beraemt) eenpaerlick by alle de Provintien is kunnen ingewillicht worden. Maer immers is het / door de ghenae des Heeren / ende door het cloeck belejdt veler lief-hebberen der waere oude Chereformeerde Keligpe / ende des Vaeder Lands / noch eyndelick so wijt gebzacht / dat die langh-ghewenschte Synodus synen aenbanch / in Godes naeme / ghenomen heeft binnen der Stadt Dortrecht, op den rijj. Novembris, stylo loci.

Daer syn tot het houden deses Synodi verschenen niet alleen veel Hoogh-Gheleerde ende Godsaelighe Professoren / Predicanten / ende Ouderlijnghe van de Neder-Quytse / ende Walsche Kercken deser Gemmeerde Provintien / maer oock vele treffelicke Weerde / Hoogh-Gheleerde Persoonen wt Engelandt / Schotlandt / Ceur-Whals / Furstendom Wessen / ende vrye Republijcken van Switserlandt / Genueven / Bremen / ende Emden.

Desen Christelicken Synodus is aengeghevanghen met extraordinarise Predicaten / dancksegghingen tot God vooz de gheluckige aen-comste aller dier Godsaeligher Mannen / als oock met vierige ghebeden / dat het God den Heere woude ghelieven de by-een-comste deses Synodi te segghen / ende alle die Persoonen / die in den selfden soudende verschijnen ende ghesegh hebben / met synen H. Gheest crachtelick ende genaedelick by te staen / op dat door den middel deses Synodi, de verballene mupzen van Jerusalem herbout / ende dese Landen tot haere voozghe ruste / vrede / liefde ende eenichet mochten ghebzacht worden.

De plaetse der by-een-comste is gheozdonneert gheweest in de doelen / alwaer ten boven-ghenaeinde daeghe / nae de Predicaten / by-een-gheromen sy / op een groote / schoone / ende wel gheapproprieerde boven-caemer ofte Saete, de Gecommitteerde der Hoogh-Mog. Heeren Generaale Staeten / niet de Gecommitteerde Predicanten / Professoren / ende Ouderlijnghe der binnen-landsche Kercken.

De

1618.

1618.

De naemen der personen / so politijcke / als ierckelicke / met behoelliche Cre-
denfen ende Commissien van haere prin-
cipale tot dese Synodale Vergaede-
ringhe ghecommitteert ende af-gheson-
den / syn dese.

Wt Gelderlandt, ende Graeffchap
Zutphen.

Marcinns Gregorij, Doctor in beyde
Rechten ende eerste Raed des Fursten
doms Geldre/ ende der Graeffchap Zut-
phen.

Iohannes van Essen, Raedt des Fursten-
doms Geldre/ ende der Graeffchap Zut-
phen.

Wt Hollandt ende West-Frieslandt.

Heer VValraeve van Brederode, Baron van
Slaenen/ Burgh-Grave van Drecht/
Heere van Anephen &c.

Hugo Muys van Holy, Ridder / Schout
der Stadt Dordrecht/ Balliu van Strie/
Ordinarius van wege de Edeputeerde
Stadt Dordrecht in de begaerdinghe
van de H. M. Heeren Staeten van Hol-
landt ende West-Frieslandt.

Iacobus Boelens, Burger-Mepster der
Stadt Amsterdam.

Gerardus van Nieuburch, Burger-Mep-
ster der Stadt Alkmaer.

Rocchus van Honaert, Doctor in beyde
Rechten ende eerste Raed in den hoogen
Raed van Hollandt/ &c.

Nicolaes Cromhout, Doctor in beyde
Rechten / ende eerste Raed in den Pro-
vintiaelen Raedt van Hollandt/ &c.

Wt Zeeland.

Doctor Simon Schotte, Secretaris van
Middelburch.

Mr Iacob van Campen, Raed van de H.
Staeten van Zeelandt.

Wt het Sticht van Vtrecht.

Joncker Frederick van Zuylen van Nievelt,
Heere van Hertberghe.

WVilhelm Hertvelt, B. tot Amersfoort.

Wt Frieslandt.

Ernestus van Aylja, Gietman in Oost-

dongher-deel / Raed van de H. Staeten
van Drie landt.

Ernestus ab Harinxma, eerste Raed int Hof
van Drie landt.

Wt Over-Yssel.

Joncker D. Haeghen.

Johan van Hemerden/ Burger-Mep-
ster der Stadt Deventer.

Wt Groenijnghe ende d'Omme-
Landen.

Hieronimus Isbrants, Doctor in beyde
Rechten / ende Raed in de Recken-cae-
mer Ghenerael.

Joncker Edwert-Jacob Clant, Heere in Co-
linghen ende Sandweer.

Daniel Heynius, Conijcklicher Med.
in Swede Raed/ ende Wiskop-schuyver/
Professor der Wiskopen/ als oock Biblio-
thecarius ende Secretarius der Academie
tot Leiden/ ende Secretarius van de Heere
Ghedeputeerde der Staeten Ghenerael
op dese Synode.

Wt-Landsche Theologi ofte Schrift-
Gheleerde verschenen op het Sy-
nodus Nationael binnen
Dordrecht.

Georgius Carleton, Bisschop tot Lan-
das/ in Wallia. SS. Theologia Doctor.
Decen te VVinsfor.

Iohannes Davenantius, SS. Theologia Doctor
Iosephus Hallus, SS. Theologia Doctor,
ende Professor in de Academie tot Cam-
bridg. / President van het Collegge der
Conijckinne.

Samuel VVardus, Doctor in de Godheyt/
Regent in het Collegge van Sidney, in
d'Academie tot Cambridg.

Wt het Ceur-Vorstendom Phalz.

Abrahamus Schulerus, Doctor in de
Godheyt/ ende der selver professor in
de Academie tot Heydelbergh. / ende
Hof-Prediker aldaer.

Paulus Tossanus, Doctor in de Godheyt/
ende Raedt in den Hoochsten Kercken-
Raet in de onder Phalz.

Henricus Altingius, Doctor in de God-
heyt/ ende der selver Professor in de A-
cademie.

Daemen
der persoon-
nen die op
den syno-
dalen binn
Dordrecht
sijn versche-
nen.

derf der
rgaede-
ringhe.

1618. dempe tot Hephelbergh ende / Regent
van het Collegge der Wyfheyt/aldaer.

Wt het Fuistendom van Hessen.

Georgius Cruciger, Doctor in de God-
heyt/ende nu ter tydt Rector van de A-
cademie tot Marpurg.

Paulus Sternius Hof Predigher tot Cas-
fel / ende Oecen des Collegy Adelphici
Mauriciani.

Daniel Angelocrator, Superintendent
der Kercken in Ober-Hessen.

Rudolphus Goclenius d'oude, opperste
Professor der Philosophie in de Aca-
demie tot Marpurg / extraordinarie non ad
dicendam, sed ad audiendam sententiam de-
putatus.

Wt de vier Ghereformeerde Cantons
offte Republijcquen van Zwit-
serlandt.

Johannes Iacobus Breitingerus, Pastor der
Kerckte te Zurich.

Marcus Rutimeierus, Doctor in de God-
heyt/ende Pastor der Kerckte tot Bern.

Doctor Sebastianus Beckius, der W. Theo-
logie Professor in de Universteit tot
Basel.

V Volfgangus Meierus, der W. Theologie
Doctor / Pastor van S. Alban binnen
Basel.

Johannes Conradus Cochius, Pastor der
Kerckte tot Schaffhausen.

Wt de Republijcque van Geneven.

Johannes Theodatus, Pastor der Ghe-
meente tot Geneve / ende aldaer Pro-
fessor der W. Theologie.

Theodorus Trochimus, Pastor en Pro-
fessor der W. Schryftuyt in de Stadt/
ende vermaerde Schoole binnen Ge-
neve.

Wt de Republijcque ende Stadt
Bremen.

Matthias Martinus, Professor der W.
Schryftuyt/ende Rector in de vermaer-
de Schoole binnen Bremen.

Henricus Iselburgius, Doctor Theologie,
Predicant binnen Bremen/ende aldaer in
de Hooghe Schoole Professor van het

nieuwe Testament.

Ludovicus Crocius, der W. Theologie
Doctor/Pastor tot S. Marten binnen
Bremen / ende aldaer Professor van het
oude Testament/ende der Philosophie.

Wt de Stadt Emden.

Daniel Eylshemius, Pastor der Kerckte
binnen Emden.

Ruzius Luca, Pastor der Kerckte tot
Emden.

De Professoren, Predicanten, ende Ou-
derlijnghe, die wt de respectie Pro-
vintyen der Vereenichde Neder-Lan-
den met Credenye haerer Ker-
cken verschenen sijn in Synode
Nationali binnen Dor-
drecht, sijn dese:

Professores.

Ioannes Polyander, Professor der W.
Theologie in de Universteit tot Lep-
den ende nu ter tydt Rector der selfder
Academie.

Franciscus Gomarus, der W. Theologie
Doctor/ende Professor der selfder/ oock
tegenwoordelijck Rector in de Univer-
steit tot Gronijnghe.

Antonijs Tyfius, Professor in de W.
Theologie in de Illustre Schole tot
Hardevijck.

Antonius VValens Predicant in der Ge-
meente Iesu Christi binnen Middelburch/
ende Professor der W. Theologie in de
Schoole aldaer.

De Predicanten ende Ouderlijnghe
wt de respectie Neder-Landsche
Kercken ghedeputeert,
sijn dese.

Vilhelmus Stephani, Doctor SS. Theolo-
gie, Predicant tot Aernhem.

Elhardus Menhies, Predicant tot Har-
devijck.

Sebastianus Damman Predicant tot Zut-
phen.

Ioannes Boulier Predicant te Wans-
felt.

Jacobus

1618.

Iacobus van der Heyden, Raetsfrunt/Rector/ende Ouderlijck tot Piemeghen.
Ioncker Hendrick van Hell, Raetsfrunt/ende Ouderlijck binnen Zutphen.

Wt Zuylt-Holland.

Balthasar Lydius, Predicant binnen Dordrecht/
Henricus Arnoldi, Predicant binnen Delft.
Felix Hommius, Predicant binnen Leiden.
Gisbertus Voetius, Predicant tot Duesden.
Arent Muys van Holy, Bailliu van Zuylt-Holland/Ouderlijck tot Dordrecht.
D. Iohannes Larius, Ouderlijck tot Leiden.

Wt Noort-Holland.

Iacobus Rolandus, Predicant tot Amsterdam.
Iacobus Triglandius, Predicant tot Amsterdam.
Abrahamus Dorelaer, Predicant tot Enchuyphen.
Samuel Bartholdus, Predicant tot Monnickendam.
Doctor Dominicus van Hemskercke, Ouderlijck tot Alkmaar.
Dierick Heynick, Ouderlijck tot Amsterdam.

Wt Zeeland.

Hermannus Faulkelius, Predicant tot Middelburch.
Godefridus Vdemans, Predicant tot Zierichzee.
Cornelius Regius, Predicant ter Goes.
Lambertus de Rijcke, Predicant tot Berghenopzoom.
M. Iohas Vosbergius, Rekenmeester van Zeeland/ende Ouderlijck tot Middelburch.
Meyster Adrianus Hofferus, Schepen ende Raedt tot Zierichzee/ende Ouderlijck aldaer.

Wt het Sticht van Vtrecht.
Van wegghen der Kercken van t'ghevoelen der Contra-Remonstranten.

1618.
Ioannes Dibberius, Predicant tot Dordrecht / Ghecommittert van de Kercke van Drecht.

Arnoldus Ortcampius, Predicant tot Amerfoort.
Ioncker Lambert Caner, Ouderlijck tot Drecht.

Van wegghen t'ghevoelen der Remonstranten.

Isaacus Frederici, Predicant tot Drecht.
Samuel Neranus, Predicant tot Amerfoort.
D. Stephanus van Helsinghen, Raed in den Hobe van Drecht/ende Ouderlijck aldaer.

Wt Vrieslant.

Ioannes Boghermannus, Predicant tot Leeuwaerden.
Florentius Ioannis, Predicant tot Sneek.
Philippus Danielis Lillhemius, Predicant tot Harlinghen.
Meinardus ab Idzerda, Gheputeerde Staet van Vriesland/ende Ouderlijck.
Kempo van Donia, Raedt in den Hobe van Vriesland/ende Ouderlijck der Kercke tot Leeuwaerden.
Ioannes van den Sande, I. V. D. Raedt in den Hobe van Vriesland/ende Ouderlijck tot Leeuwarden.

Wt Over-Yssel.

Casparus Sibelius, Predicant tot Deventer.
Hieronymus Vogelius, Predicant tot Hasselt/ende teghenwoordelick by leeninghe tot Campen.
Hermannus VViferdingius, Oudste Predicant tot Zwolle.
Ioannes Langius, Predicant tot Dollenhobe.
Ioncker VVillem van Brouckhuysen, Ouderlijck.
Ioncker Iohan van Lawick, Burger-meester tot Campen/ende Ouderlijck aldaer.

Wt de Stadt Groenijngghen, ende wt de Omme-Landen.

Cornelis Hillenius, Predicant tot Groenijngghen.
Georgius Placius, Predicant in de Dam.
E e e e e V V o l f

1618.

VVolfgangus Agricola, Predicant tot
Schem.Ioannes Lolingius, Predicant tot Doort-
broeck.Egbertus Halbes, Licentiaet in de Rech-
ten/ende Ouderlijck.Ioncker Iohan Ruffelaert, Ouderlijck tot
Steen.

Wt de Drente.

Temo van Aſſchenberch, Predicant tot
Meppel.Paroclus Rummelingus, Predicant tot
Schuppen.Wt de Walfche Kercken hier in de
Ghemieerde Provintyen.Daniel Colonius, Regens van het Fran-
ſche Collegie binnen Leyden.Ioannes Crucius, Predicant binne Haer-
lem.Ioannes Doucher, Predicant tot Olfſtijn-
ghe.Jeremias de Pours, Predicant tot Mid-
delburgh.Everardus Becker, Ouderlijck tot Mid-
delburgh.Pierre du Pon, Ouderlijck tot Amſtel-
dam.

Als de boven-ghenoemde Heeren Ge-
committerde van wegen de W. M. Hee-
ren Generaels Staeten/ende der Kerc-
ken ter boven-ghenoemde plaetſe by den
anderen waren ghecomen / Soo ſijnder
wt deſe Provintyen eenige ghedeputeert/
te weten wt peder Provintye eenen Pre-
dicant ende eenen Ouderlijck/om te gaen
aen het Logement der Wtlandſche Hee-
ren Biſſchop/Doctoren/Profefſoren/ende
andere Hoogh-Gheleerde Mannen/ende
de ſelfde van daer te gheleypden tot in de
Doelen / Die t ſaemen aldaer ghecomen
ende verſhenē ſijnde in een groote neer-
ſaete op de Doelen / Soo is ſulckes den
Heeren Gecommitterden der Gener.
Staeten aengedient/ ende ſijn gefonden/
de Werde Godſaelicke Mannen D. Bal-
chaſer Lydius, ende D. Feſtus Hommius, wt
naeme van de gautſche vergaederijng/
om alle de Wtheemiſche Theologos te noo-
dighen ende te gheleypden tot in het groo-
te Saal / daer de Synodus ſoude ghecele-
breert worden.

Hier ſijn de ſelfde met groote eerbie-

dijnghe gewillecomt van de Heeren Grego-
rio Martini, ende den Heere Ridder Muys-
van Holy, wt den naeme van de W. M.
Heeren Generaels Staeten / en ſijn daer
nae den E. Heeren Biſſchop / Doctoren/
Profefſoren en Predicanten der Wtland-
ſche Kercken / elck hare ſitplaetſen ghe-
weſen/ de welcke ſy inghenomen hebben/
nae dat de Gecommitterde der W. M.
Heeren Staeten Generael/ende de Hee-
ren Doctoren/Profefſoren/ Predicanten/
en Ouderlijckghen der Neder-Landſche
Kercken/ hare gheſcoelten hadden inghe-
nomen. Het Saal is met tapeten behan-
ghe/ ende de gheſcoelten met groen laec-
ken/ ſijnde ſoo veel gheſcoelten alſer ſijn
Colleggen van Conijckrijcken/ Doctoren/
doemen/Republycken/ ende Landen/ en
de Kercken aldaer verſchenen.

Als nu alle de boven-ghenoemde Per-
ſoonen gheſeten waren/ Soo heeft D. Bal-
chaſer Lydius Predicant binne Doortrecht/
de Reſpe in Godes naeme aengedangen
met een fraeye Latijnsche Oratie/ in de
welcke hy vooz eerst in het corte heeft
verhaelt de ſwaricheden die hier te Lan-
de waren ontſaen dooz de Kerckelicke
verſchillen. Daer nae heeft hy de W. M.
Heeren Staeten Generael bedanckt/
dat het haer belieft hadde/ met het by eer-
roepen deſer Synodale vergaederijng/
te beſnyſen ende doen blijcke/ hare goede
ende vaderlicke forghen/ die ſy als Doe-
ſter-Heeren van Godes Kercke / waren
draeghende over den wel-ſtant/ruſte/ en-
de eenicheyt der Gerformeerde Kercken
in deſe Ghemieerde Provintyen / he-
bende by een ghebrocht niet alleen vele
van de vooz-treffelichſte Leeraren der
Neder-Landſche Kercken / Maer oock
vele van de Hoogh-Gheleerde ende wt-
vermaerſte Theologanten wt verſchep-
dene Conijck-rijcken / Doctoren/doemen/
Republycken/ ende Steden/ de welcke
hy (in den naeme der Neder-Landſche
Kercken) ſeer eerbiedelick heeft bedanckt/
dat ſy die ſware repen hadden aen-ghes-
nomen ende hier waren verſchenen/ Wa-
re Gerweerdicheden biddende/ de goede
hand te willen bieden ende aen-houden/
dat deſe onder-hadelijnghe mochte vrucht-
baerlick afgaen/ter ere Godes/ opbou-
wijnghe ſijner Kercke/ vrede/ liefde/ ende
eenicheydt der inwoonderen deſer ende
anderer Landen.

De vooz-ghenoemde B. Lydius ſijn ora-
tie ghe-

1618. tpe gheepndicht ende besloten hebbende met een seer pberich ghebet tot Godt den Heere / Soo heeft de Hooch-Gheleerde Raets-heer Martinus Gregorij, in den naem van de H. M. Heeren Gheneraale Staeten/aen den vergaederde Synodum, en seer treffelike Oratpe in het Latijn gebaen / onder anderen die gantsche vergaedinghe vermaenende / Dat sich eenieder in synen schuldighen plicht / als staende vooz God (die ee kender der herten ende dooz-gronder der nieren is) soude gupen.

De Raets-Heer Martinus Gregorij syn aepspraecke tot den Synodum gheepndicht hebbende / Soo heeft de VVel-gheborene Heere van Brederode, van wegen de H. M. Heren Staeten Ghenerael / over-ghelevert seckere harer H. M. brieven van commissien ende authorisatpen belanghende dese Nationale Synode / verseghelt met het groote Seghel van hare H. M. in rooden wassche / de welcke dooz de Heere Lydium, opentlick der Vergaedinghe syn dooz-ghelesen.

Op den 14. Novembris ist. n. isser voozder geprocedeert tot het verkiezen van eenen President / twee Assessoren / ende twee Secretarisen / welcke verkiezinghe met meerderhepdt van stemmen / hoeft vooz hoeft/geschiet is / de welcke by viere daer toe versochtte Persoonen / opghenomen / ende aengheteeckent sijn.

Tot President / Assessoren ofte voozstemmers / en tot Scribas ofte Secretarisen / sijn vercozen / de seer Godsaelige / Hooch-Gheleerde / Wyse / ende Ervarene Kercken-Leeraers / Iohannes Boghermannus, Kercken-Dienaer binnen Leenwaerde / Jacobus Rolandus Kercken-dienaer binnen Amsterdam / Hermannus Faulkelius, Predicant binnen Middelburch / Sebastianus Dammannus Bedienaer der Ghemeente binnen Zutphen / ende Vestus Rommius, Leeraer der Ghemeente Iesu Christi binnen Leyden.

Daer sijn oock ghecitteert om tot desen Synodum te comen / ende in den selfden vooz te stellen / te verklaren / ende / soo veel haer moghelijk sal sijn / te verdedighen byf contraverse poincten / Dese hier nae benoemde Remonstrantsche Professo / en Predicanten.

Wt de ghene die tot den Gelderschen Synodum ghehooren,

Henricus Leo, Predicant binnen Bommel.

Bernherus Vezekius, Predicant te Echelt.

Henricus Hollingerus, Predicant in den Graeve.

Wt Suyt-Holland.

Simon Episcopus, Arcium Magister, ende Professor S. Theologiae binnen Leyden.

Iohannes Arnoldi Corvinus, Predicant binnen Leyden.

Eduardus Poppius, Predicant binnen der Goude.

Theophilus Rijckewaert, Predicant binnen den Briel.

Wt Noord-Holland.

Philippus Pynackerus, Predicant binnen Alkmaer.

Dominicus Sapma, Predicant binnen Hoozn.

Wt Over-Yssel.

Thomas Gofwinus, Predicant binnen Campen.

Assuerus Matthilius, Predicant binnen Campen.

Wt de Fransche Kercken in Neder-Land.

Carolus Nielius, Walsche Predicant binnen Utrecht.

Wat nu voozder aengaet het verhandelde in dese Synodale by-cen-comste / al hoe-welick eenighe kennisse ende wetenschap daer van hebbe wt de brieven ende correspondentie van verschepdene myne lieve Broederen / ende goede Vrienden aldaer / Soo en sal ick nochtans hier gheen breeder verhael daer van doen / om in het minste niet te over treden het Placcaet van de H. M. Heeren Gheneraale Staeten / mijn Hooghe Overicheyt / hier volghende:

De Staeten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden / Allen den ghenen die dese tegenwoordige sullen sien ofte hoorre lesen / saluyt: Doen te weten / Alsoe niet jegerstaende onsen Geere h

Placcaet teghens het inghengen / van hen / vercoopen ofte strepen van alderhande boeckken ende schriften waer nae ick uwe kers daer voort aen sullen hebben te reguleren.

Verkiezen
die oer
Leyden.

hoozgaenden Placcate/ ghecommuniert den
 lebenden liij, int Jaer duſſent ſes hon
 dert ende xv. alomme inde voozſ. Pro
 vintien/ ghepubliciert ende verkondicht/
 eenighe curieuſe/ ongheruste ende twiſt
 gietighe Menſchen tot Rieuwicheyden
 ende veranderinghe trachende/ hen
 hebben onderſtaen/ ende noch daghelijc
 onderſtaen/ quaelijc te ſpreken/ ver
 ſchepden ſchandaleuſe ende argherlyche
 Boerchens/ ende Liedchens/ lieſerepen/
 Rieumaren/ ende diergelijche te dichten/
 in drucken ende gheſchryfte tot te gheuen/
 ende onder de Ghemeente te ſtropen/ daer
 by niet alleenlick onbehoorlych vande
 Wettelijke Regieringhe der Landen int
 Ghenerael ende Particulier wordt ghe
 diſcouert ende gheoordeelt: Maer ooch
 ghearbeyt ende onderſtaen tuſſchen Pro
 vintien/ Steden/ ende Inghelien ten der
 ſelver/ twiſt ende oneenicheit te maect/
 ſulck dat d'ontweene/ ſlechte/ ende oer
 waren Menſchen/ ende den ghemeenen
 Man/ daer door lichtelijc tot miſverſtant/
 opzoer ende ſcheurtinghe ghebracht/ ende
 van heuten behoorlijchen ende ſchuldigen
 plicht/ die ſp'heure Wettelijke Overic
 heyd ſchuldich ſijn/ afgheerucht ſouden
 moghen werden: Ende dat wy ooch van
 goeder handt/ ende gheloeſwaerdighe
 Perſoonen gheſwaerſchout ſijn/ als dat
 eenighe ſulcke perſoonen in den ſin ſouden
 hebben eenighe ſchriſten/ alreede in het
 Synode Nationael binnen Dorzrecht
 vergadert overghegheuen/ ofte die noch
 in toekomende tijden/ in het ſelve ſouden
 moghen overghelevert werden/ int ghe
 heel ofte by ſtukken/ in openbaren druck
 upt te gheuen/ ende den gemeenen Man/
 tot Wilpendentie vande Actien Syno
 dael/ ofte opijſſinghe van het ghemeene
 Volck te communiceren/ ſonder te willen
 afwachten die afhandelinghen/ het epn
 de/ ende aſſchept van t' voozſ. Synode/
 ghelijck dat bereyſt ende behoort/ het
 welcke alles in Landen van goede Re
 gierunghe niet en behoort ghetalereert/
 maer daer tegen ſonderlinghe by deſe tij
 den/ dient voozſien/ ende nae wichten en
 voozgaende Placcaten/ Werten ende ge
 bruyken vande Vereenichde Nederlan
 den/ belet ende gheſtraft te worden. Soo
 it dat wy na voozgaende deliberatie en
 de veraet ſlaginghe/ van niens verboden
 ende gheinterdicert hebben/ Verbieiden
 ende interdiceren by deſe eenen peghelijc

Fen/ van wat ſaet/ Natie/ qualiteyt en
 de conditie de ſelve ſouden mogen weſen/
 qualick te ſpreken vande Wettelijke
 Regieringhe der Landen ende Magiſtra
 te van Steden/ eenighe argherlyche ende ſe
 ditieuſe Boerchens ofte Libellen/ Liede
 chens/ Rieu-Maren/ ſchandaleuſe lieſe
 repnen/ ofte andere/ hoedanich die ſouden
 moghen weſen/ in gheenderhande Ta
 le ofte ſpraeken vooztaen binne de vooz
 ſchreven Vereenichde Nederlanden te
 vzeughen/ te drucken/ noch te in drucke of
 te gheſchryfte te laeten uptgaen/ te ver
 koope ofte ſtropen/ ofte onne-braghen
 ende vamenteck ooch niet eenige ſchri
 ſten/ Acten/ ende actien die alreede in het
 voozſ. Synode Nationael overgheghe
 ven/ ghehouden ende ghecelebreert ſijn/
 of die noch in toekomende tijden in het
 ſelve ſouden moghen overghegheuen/ ge
 houden/ ende ghecelebreert worden/ vooz
 dat t' ſelve anders met Publijcke ordre en
 Authoriteyt/ by ons ſal ſijn/ ende weſen
 ghepermitteert/ gheocſproept ende toe
 ghelaten/ onne te moghen bekomen ende
 ghemeten vooz het Ghenerael/ in perfec
 ti/ die vuchten van deſe ſo langhe ghe
 wenſchte Syn-een-komſte: Ende dat die
 Heeren Ghe deputies op de Synode/
 inde opſichte over de ſelve/ ooch moghen
 kamen tot hare meeninghe/ vooz de Eere
 Godes/ diens vande Kercken/ ruſte ende
 vrede vande Ghemeente/ Roem ende ee
 re vande Synode/ mitſgaders vande Ge
 committerde op de ſelve: Op verbeurte
 vande ſelve ſchriſten/ ende van noch
 twee hondert ponden tot veertich grootē
 vooz de eerſte repſe/ Ende vooz de tweede
 repſe op dabbelde boeten/ ende arbitrale
 correctie/ ende daer en boven noch ghe
 ſtraft te worden aen den Lijve/ naer ge
 legentheit ende bereyſel der ſaeken/ ſon
 der vanden Author/ Drucker/ als Wt
 gheber ende Diſtributeur ende Verhoo
 per van dien. Ende ten epndet ſelve te
 beter mach werden achter-volgt. Ende
 onderhouden. Verbieiden wy alle Boeck
 druckers binne de voozſ. Vereenichde
 Nederlanden vooztaen niet te drucken/
 ofte in druck upt te laeten gaen/ ten zy
 t' ſelve eerſt by die Ghecommitterde Na
 den/ ofte Ghe deputies Staten vande
 Reſpective Provincien ofte den ghenen
 die inde reſpective Steden daer toe ſpeci
 alijcken ſullen gheautorizeert ſijn/ Ver
 thoont/ gheviſeert/ ende toegelaten ſal
 ſijn

zijn/sonder dat nae de selfde toe-laetinge daer yet toe ofte afghedaen sal moeghen werden / ende sullen alle Boeckdruckers ghehouden zyn een Exemplar originel te houden van alle Boeken ende Acten die sy sullen drucken / ende t' selve aende Ghecommitterde Raeden ofte Ghecommiteerde Staten vande respectie Provincien over te seuden / alcer eenighe van dien uptghegeven ofte vercocht sullen mogen worden / omme te weten wat naemachs daer toe ofte af sal wesen ghedaen Ende sullen doch alle Druckers onder haerlypder ghedruckte Exemplaren ghehouden zyn te stellen haerlypder Namen / ende plaetse haerlypder residentie/ende t' Jaer wanneer sulcx is ghedruckt : Ook den Drukkeur ofte Translator van dien/mits gaders d' Acte van Permissie inden omvlach vant eerste bladt : Mede op pene vooz d' eerste reyse van hondert ponden tot veertich grooten t'pout/ ende v. rebeurte vande Exemplare/ende vooz die tweede reyse van twee hondert ghelycke ponden / ende verbeurte vande Exemplaren/ende vooz de derde reyse van drie hondert ghelycke ponden/ende bannissement upt te vooz. Provincien vooz den tyd van thien Jaeren Ende ten eynde dit alles te beter achtervolght werde / Ordonneren wy dat alle Druckers inde vooz. Provincien ghehouden sullen wesen / binnen den tyd van acht daghen/nae publicatie deser/in handen vanden Magistraet respectie daer sy resideren / te vernieuwen den eedt van dat sy luyden hun in alles hier nae sullen reguleren/Op peyne van welcker Maent daer nae te verbeuren die somma van hondert ponden tot veertich grooten t'pout / soo langhe sy daer van sullen blybe in gebzecke. Welcke vooz. peynen ende boeten vooz een derden deel sullen komen ten proffyte vanden Officier die d' Executie doen sal / een ander derden deel ten behoeve vanden Henzenger/ende t' refterende derden deel ten proffyte vande ghemeene saecke. Ordonneren ende beveken daerom alle Officieren/ende Justicieren dien sulcx toestaet/behoorlyck ondersoek teghens de Contravenieurs te doen/ de selve te straffen ende voe straffen/sonder eenighe committentie/naer forme ende inhouden van desen onsen Placcate. Ende op dat niemant daer van eenighe onwertentheydt ofte innoyantpe en pretendere/ontbieden ende verfoeken

de Heeren Staten/Stadt-houderen/Gecommitteerde Raeden/ende Gecommitteerde Staten vande Provincien respectie van Gelberlant ende t' Graffschap Zutphen/Hollant/ende West-Vriesland/Zee-landt/ Utrecht/ Vriesland/ Overijssel/ Stadt Groenningen ende Emmelanden/ende allen anderen Justicieren ende Officieren deser Vereenighde Nederlanden/ dat sy dese onse Ordonnantie ende Placcate/ van sonden aen alsonne doen verhandighen/uptroepen/ publiceren/ende affigeren / daerinnen ghewoonlyck is d' danighe upt-roepinghe/publicatie/ ende afficte te doen/procederende/ende doende procederen. / teghens de Contravenieurs ende Overtrebers van desen totte vooz. peynen/sonder gratie/oogh-lupplinge/fabeur/dissimulatie ofte verdzach. Want wy sulcx ten dienste vanden Lande hebben bevonden te behooren.

Ghegeheven in s' Graven Haghe onder onsen zeghel/ Paraphure ende Signatuere van onsen Gheffier / op den twee-entwintichsten dagh der Maendt van Decembe, int Jaer duysent ses hondert ende achtien. Was gheparapheert Gysbert van Boetelaere. V. Onderstont. Ter Ordonnantie vande Hooch-gemelce Heeren Staten Generael. Geteckent C. Aelken. Zijn de daer op ghedruckt het Centre-zeghel der selver Heeren Staten / in rooden seke.

Daer is dit jaer een Comete ofte steertsterre ghesien/tusschen S. Jan ende S. Jacob/ verschynende op mid nacht / in het noozd-oost / ontrent des Weers cop/wiens steert/ nae onse ooghe/ ontrent soo lanc ende soo breet was / als eenen staf/ pscrs/nae het seggen der guet biele ghesien hebben. Dese Comete en heeft niet boven seven ofte acht daghen gheschienen/ soo dat sy weynich in achtynghen is ghesnomen gheweest. Maer in November is wederom een Cometa ghesien / die veel grooter ende schreckelicker was / als de boven-verhaelde. Het ghebuertelden datmen meer als en Comete binnen s' jaers siet. Ende als het geschiet/soo beduyp dat/nae het ghevoelen Antiteles; die natura Interpret; dat is/ Een wilegghe der natuure ghenoemt wordt/ stercke winden, Aerbevinghen ende Droochten.

Die tweede Comete deses jaers was groot ende versckielick/ Daer syn versckepdene.

Twee Cometen dit jaer 1618. ghesien.

1316.

Seerre met
eenen Lan-
ghen haer /
verscheen
11 Novem-
ber ende De-
cembri
1618.

schrypene Astronomi, die boerckens heb-
ben laeten wtgaen / daer in sy haer ghe-
voelen stellen van de verschijninge deser
Comete ofte Baert-sterre / maer t gene ic
daer van verhaelen sal / is meest het gene
dat de Hoogh-Gheleerde/ende Wyt ver-
maerde Astronomus D. Nicolaus Mulerius,
Doctor ende Professor in de Medicine/
ende Mathematissche consten / in de hoo-
ghe Schule binnen Oxeninghen / daer
van schryft / die de selfde niet alleen met
sijn ooghen en heeft aenghesien / ghelyck
veel duysenden van Idioten / ofte in den
loop onervare menschen ghedaen hebben.
Maer hy heeft oock dooz sijn Astronomis-
sche Instrumenten naersichlick ghech-
ferveert ende in achtijnghe genomen t ge-
ne daer in/ende daer aen is aen te merckē
gheweest.

Dese groote Comete hebben wy vooz
d'eerste mael ghesien den 22 Novembris, of
te soo anderen sustineren / den 27 Novem-
bris. sinorghens te ses uyzen / staende int
Suyd-Oosten/dichte by de Sterren van
Libra ofte de Waech-schaele/in signo Scor-
pij, hebbende een groot ende lanck vooz-
schijnsel/streckende meest noozd-west aen
teghen de Sonne. In het eerste opgaen/
als sy haer eerst vertoonde / was sy rood
ende glandich/als een vier/soo dat de ge-
ne diese saeghen meniden datter erghens
brand was: Maer als sy hoogher clom/
ende boven den Horizont stont / soo was
sy blecker van colour. Sy ghynck niet de
wylt om gelijck alle Cometen doen / van
het Oosten nae het Westen. Maer behal-
ven dat/soo heeft dese Comete eenen eyge-
nen loop ghechadht / streckende van de
Vvaech-schaele afrecht op den steert van
den grooten Beer, gaende meer dan vier-
en-sichich graeden in acht tien daeghen
tijds / alle daeghe dzye ofte vier graeden
winende op haeren cours van Noozd-
noozd-west. Haer vooz-schijnsel ofte baert
was lanck vier-en-vijftich graeden ende
meer / ende sy scheen grooter dan een van
de vaste sterren. Als sy seven ofte acht
daeghen in sulcker grootte gheschienen
hadde/soo begost sy te verminderen. Wy
hebben/sept Doctor Mulerius, verschrypene
observatpen ghedaen/tot op den achtsten
Decembris stylo anriquo, ende hebbē bebon-
den/dat dese Comete gheen groot Paralax-
ia en conde hebben/immers minder als de
Maene/doch hoe groot en cunnē wy niet
segghen. Ten anderen soo vernemen wy/

dat haer vooz-schijnsel ofte Baert al tijt
ghestaen heeft teghen de Sonne / d'welck
seer lichte was te mercken op den Globus.
Want wy spanden eenen draet van de
Sonne af dooz de Comete wort-aen / en-
de bebonden dat het eynde van den draet
raechte sodanigen sterre/alst eynde van
den steert deser Comete ons ghewesen
hadde. Hier wt blyckt / dat die Comete
hoogher ghestaen heeft als de Maene/geo-
lick de Geleerde sullen verstaen dooz den
Paralaxia, en dat den baert of vooz schijn-
sel bestaet wt der Sonnen straelen / dooz
schijnende dooz het Corpus van de Co-
mete.

Op den achtsten Decemb. s. v. sinorghens
te twee uyzen stont dese Comete op tien
graden / ende tien Minuten nae by den
steert van den grooten Beer, in een rechte
linje tusschen het voozste peert van den
waeghen / ende die schalber van Bootes.
Van de welcke dit noch aen te mercken
is / datse wt geen conjunctie ofte by-een-
comste van de Planeten en is wtgebroet/
want de Planeten stonden op dien tijdt
verre ghenoch van malcanderen / ende
sy en hadden in een wyle tijts gheen by-
eencomste ghehouden. Dese Comete ofte
blaekerende Sterre heeft in een maent
tijds dooz-wandelt Persen/ Turcken/
Hungarpen/ Italen/ Whemen/ Polen/
Hooge ende Neder Duytsch-Land/Jae/
nae sommigher opinie hebben alle die
op den gantschen Werthodem woonen
dese Sterre met lanck haer, cunnen sien/
wtghesondert die gene/die aenhet Suyd-
eynde van America woonen.

D'Ambassadeur Haega schryft wt Con-
stantinopalen/dat sich op den vijftienden
Novembris, een lanck teecken (alsoo noemt
hy dese Comete) in de lucht vertoon-
t heeft/hebbende de forme van eenē Turc-
schen Sabel / rijfende int Oosten van
ouder den Horizon af / ende staende niet
het scherpe teghens het Palays van den
Turckschen Keyser.

De Turcksche Astrologi ende Magi die
seer veel van haere prognosticatpen hou-
den hebben hier op sodanighe discou-
sen ofte wtlegghinghen ghemaecht / dat
sy eenighe vreesse onder de Turcken heb-
ben gheauseert.

Wat ons God de Heere dooz dese
haer-sterre wil aenwijzen ofte dreyghen/
hebben eenighe ander-staen te schryben
ende vooz segghen / als oock in wat Co-
nijnck

1618. 1618. nſnech-rijcken ende Landen dat sy prin-
cipaelich haere operatpe doen ſal: Maer.

VWie ſal ſegghen int beſonder,
VVat dat ons bediedt dit wonder?
Sijn deef ſaeken niet te hoogh
Voor der menſchen duyſter ooghe?

Tis genoegh voor ons te weten,
Dat de ſteerten der Cometen
Voor gewis ons beelden af
Teyckens van des Heeren ſtraf.

Claudia.

Et nunquam caelo ſpectatum impune Come-
tam.

Silius Itali. lib. 8.

Regnorum euerſos rubuit Lethale Cometes.

Manilius.

----- mutant quiſcepra Cometa.
Quin et bella canunt Ignes, ſubitoſq; tumul-
tus,
Et claudefinis ſurgentia fraudibus Arma.

VſqVe qVo, DoMIne, IraſCerIs? 1618.

EDen ter ſelfder tydt als de boven-
verhaelde kerckeliche ende Poli-
tiſche binnen-landtſche moepten
hier in Neder-landt ghelweeft ſijn/
ſoo ſijn oock eben der ghelycke ſwaerich-
heden dooz eenighe van de Gzooten in
Rhetia ofte by de Gzifons ontſtaen / de
welcke ick hier in het corte ſal verhaelen/
ſoo als die in openbaeren druck in de
Franſche ſpraeke ſijn wtghegeuen / wt
laſt van de Woorſten / Raetſ-Deeren/ende
Ghemeynten der vrye Republycque van
Hooghe Rethia, gemeynelick ghenoomt
de Gzifons, ofte Graubunders.

Als deſe Luyden haere vryheyt (wel-
ke haere Waereyden bevochten / ende ſy
linghe jaeren in ſtaet ende ere behou-
den hadden) / ſaegghen declineren ende af-
nemen/dooz het beleydt van eenighe on-
der haer alte hooghe verhevene perſoo-
nen/ die alles op de Land-daeghen ende
in de regieringhe vermochten / ſoo heeft
Godt de Heere eenighe Gibeons onder
haer verweckt / die als goede Patriotten/
ende ghetrouwe beſcheremers haere Wae-

derliche Vryheeden / ſoo in de Religie/
als in de Politie/ hebben ghebindicert/
ende cloeckelick herſtelt: Niet alleen van
ſtaeten ende Officpen ſtellende die Prin-
cipael Fabricateurs ende Wel-haemels
deſer in-landscher beroerten / maer oock
verſchepene der ſelfder aen het leven
ſtraffende / oock eenighe te Lande wt
bannende/om alſoo/dooz der ſelfder blaet-
en ſchande/ wt te leſſchen het ſchreckelic-
ke vier der elende dwelck ſy gheſicht
hadden.

Niet ſtaet voorz eerst aen te merken/
dat den Staet der Graubunders is cene
Democracia. ende dat de verkieſinghe en-
de aſttinghe der Magiſtraeten/ Bail-
liven/ Riechters/ende Officieren/ſoo wel
in die Hoocheden ende vrye Heerliche-
den/ als oock in andere Ampten ende be-
dieningen/ ſtaen in de diſpoſitie/ macht/
ende belieben der Ghemeynten/ die ſelfe
hebbe macht/ by pluraliteyt van ſtemme/
ſtatuten ende wetten te maecten / Ver-
bonden met Princen ende wthremsche
Staeten te maecten / te handelen van
Paix of Wyde / ende alle andere ſaeken
het ghemeyne Landt ende den welſtant
des ſelfden betreffende.

Eenighe Rijcke ende machtighe der-
Landen/ hebben getracht/ dooz de vrien-
den die ſy hadden en maecten met vrye
motpen tot aniten en Officpen / als oock
dooz hare ſoo binnen-landsche / als w-
landsche Vrienden ende geallieerde/ oock
dooz ghiften ende gaeben/ als mede met
beloſten van verhooghinghe / &c haer
ſelven Deeren en Meesters te maecten
van die voornaemſte Heerlicheeden ende
Hoocheden vier Landen. Dit hebben ſy
ſoo cloeckelick weten te beleyden / dat ſy
allenkens/ nu hier/ nu daer/ met goede
occaſie/ ſyn ingheſlopen/ ende in credyt
gheromen by deſe ende gene Magiſtrae-
ten/ende Officianten. Dit heeft haer ette-
liche Jaren lauch ſoo wel gheluckt/ Dat
niet alleen de gene die Ledematen waren
van haren Staet / ende onderſaeten des
ſelfden/ Maer oock alles wat wthremsche
Princen ofte bare onderſaeten in deſen
Staet en Republycque hadden te hande-
len / dat moſte dooz die ſelfde verricht
ende te weghe ghebracht worden. Hier in
hebben ſy haer ſoo ghebraghen/ dat dooz
haer quae beleyt/ beziegheryen / onghet-
rouwicheyt/ quade vrachteguen/ ende
ghewelt dighen / die Republycque in
grootte

1618.

Stae der
Republycke
der Gzifons.

Monte
marche
Rhetia
Graub.

1618.

groote opſpraakke gheromen is by verſcheyden Princken en wylantſche Staeten/ en het beſeyt harer ſaken heeft eyndelick alle man oock binnen Lands verdruten. Ware aenſlagen ſijn wel eenen tijdt lanck heymelick ende bedeckt ghebleven/ alſoo dat alleen eenige cloecke ende verreſien- de Perſoonen de ſelfde hebben gemaecht/ Maer ſy hebben het niet der tyt ſo plomp ghemacht (mepnende hare banden over al heel vaſt ghemacht te hebben) dat het alle man begoft te verſpieren/ ende alle goede Patriotten wienſchte/ dat die hoo- ghe-verhevene gewelt-dyvers in haren loop mochten gheſturt worden. Maer ha- ren aenhang was ſo groot/ ende het ghe- meyne volck is ſoo wanckelbaer ende onghetadich/ Dat de cloeckſte ende ver- ſtandichſte Mannen ende beſte Patriot- ten/ quaelick doſten de hand daer aen ſlaen. De grootſte Lief-hebbers der Re- ligie/ ende die haer op de hulpe Gedes meest verlieten/ hebben niet den ghebde hare toevlucht tot God den Heere geno- men/ niet ſuchten en traenen hem bidden- de/ dat hy ſijn volck ende Kercke ghenae- delick woude redden en verlaſſen wt den bedroefden ende elendighen ſtaet daer in ſy verballen waren. Ged de Heere die ce- nen nood-helper is/ heeft der vromen ge- bett eyndelick verhoort/ ende hy heeft een wtcomſte ghegheven/ nae dat verſchep- dene treſſeliche/ ſoo Kerckeliche/ als poli- tique perſoonen/ op de Land-daeghen ende vergaderingen der Staeten/ meer- maelſ ſeer dypdelich ende ernſtlich hadde aangeweten de groote ende grove fouten die in hare Republicque waren/ met aen- houdinghe dat die ſelfde mochten ghere- ſormeert ende verbeterd worden/ eer in het gantsche Landt het onderſte boven wierde gheworpen/ tot groote bedroeffe- niſſe van menich duſend menſche.

De Syno-
de der Ghe-
reformeer-
de helpe
ſeer ernſtlich
behoordere
de vrede
des Landts.

Deſe clachten van de Magiſtraeten ende onder Officieren/ wt den naeme der Ghemeynten aen de hooge Richters en- de Opper-Regerders des Lands ghe- brocht ſijnde/ Soo is daer by gheboecht een ſeer bondich ende ernſtlich Schrif- tingheſtelt by de Synode der Orthodoxe ofte Ghereformeerde Kercken/ gehouden in April 1618. daer in de boven-verhael- de abuſen ende quade beſepdinge van eenighe der Groote/ ſeer dypdelich ende ernſtlich wierden ontdeckt/ met hert- grondeliche biddinge ende vermaengn-

ghe aen alle Raedſ-Heeren ende andere Perſoonen die in Staet ende Officen waren/ Dat ſy doch wtteick ende be- quame middelen wouden by der hand ne- men/ dat ſonder commotie ofte oploop de vyzhepdt des Vaeder-Lands/ ende de goede ordene ſo in Kerckeliche/ als in Po- litique ſaeken/ mochten herſtelt wordē/ mede wel neerſtelich lettende op de ſecre- te onder-handelunghe ende bedrieghelic- ke Tractaeten/ die ernighe hadden en dze- ven niet wylantſche Princken/ om den ſlach daer van te vzecken/ ende toe te ſien dat door het beſeydt deſer wepnigher Vooch-Verhevene den gorden naeme en- de reputatie/ midt gaeders ende ghetrou- wichepdt ende oprechtichepdt der Graus- hunters niet en wierden ghegheft.

Wel peder man lichtelich conde ſien ende verſtaen/ dat dit verſoek eerlick en- de noodwendich was: Soo hebben eben- wel de Ruchteurs ende aenſtoockers deſer inlandſcher beſoerten haere perſonaghe ſoo weten te ſpelen/ Dat ſy eben wel noch eenen tijdt lanck by een groote meniche- der menſchen/ hoeghes ende leeges ſtan- des/ in groot credijt/ ende aenſien gheble- ven ſijn/ Alſoo dat die boven-verhaelde/ ſoo Kerckeliche als Politique perſoonen/ niet al haer reimonſtreren/ vermaenen/ aen- houden/ loopen en vzaeben/ niet veel tegē haer en vermochten.

Deſen allen onaengeſien/ ſoo hebben es- ben wel de Predicanten aen-ghehouden om een generael reformatie in alle Sta- ten en Steden/ verſoekende dat wt alle Gemeynten ende Staeten eenige cloecke Mannen/ die aen gheen Princken ofte wylantſche Staeten verbondē ofte beerdicht en waren/ ſouden moghen vercozen wor- den/ den welcken ſy ſouden mogen vze- moedelich openbaren ſeekere groote on- ghetrouwichepdt eenigher tyrannique Regenten/ die niet langher te lyden noch- te te verdraeghen en ſtonden. Hier tegen hebben haer opgheſtelt alle de creaturen ofte adherenten vier min eedighe die het Land in die elende gebracht hadden/ ſoet- kende deſen ſlach te vzecken/ al ſoude het Land daer over in de albergrootſte elen- de ende verderf comen te verballen. Hier door heeft het ghemeyne volck ſchier den moet verlozen gegeven/ achtende dat die Vſurpateurs ofte tyrannen niet te toomē ofte te verſetten waren/ dan door macht/ ofte immers ten ware dat het conde by pluraliteyt/

1618. pluraliteyt van stemmen op de Lands-
vergaederynghe door ghebeven wo-
den.

Opdelick is dese saecke soo wijs ghe-
bracht/ door den arbeyt ende bestandic-
heyt van wepnich goede Patriottē/ dat
de vyf Ghemeenten van het Onder-Enga-
din ende VValthafna, met die van Munster-
chal, op het eynde van Junio, sijn by een ge-
comen/ hebbende hare byeiben ende Ghe-
santen afgeveerdicht aen de andere Ge-
meenten / versoeckende dat het de selfe
woude ghelieven haer bystant te doen/
nae verheysch van hare Wyse / alsoo sy
hebonden / dat eenighe particuliere soo
hooghe waren ghescomen/ dat de Com-
muniteyten hare macht was benomen/
hare wetten verbalscht/ hare Staetuten
verandert/ ende hare goederen ende mid-
delen seer schanbelick verquist ware on-
der den dekmantel van het voorstaen
ende verdebighen van de publycque au-
thoriteyt.

Op dit versoeck so sijn der eenige Com-
muniteyten op de baenen ghecomen/ met
een goet ghetal volcx/ ende met vliegende
baen delen/ om malcanderen te helpē her-
stellen den verballenen Staet harer ghe-
confedereerde naeburzen/ verliesende een
secker ghetal neutraele Persoonen / om
Richters te sijn over die min-redighe en-
de criminele Persoonen/ ende dit alles op
het goet vinden van de andere Commu-
nityten.

Dit aldus/ als boven verhaelt is/ in se-
rijsynde/ Soo is Rudolph de Planca, voor-
naemste Bel-haemel onder die tyzannen/
woonachtich te Zernets int Onder-Enga-
din, met advijs ende raet van sijn compli-
cen / (onaenghesien dat hem vyz ghelept
toe-gheseyt was) met een goet getal per-
soonen ende veel ammutyten/ ghetrocken
op sijn hups VVildenborch, ghelegen in het
Dorpe Zernets, het selfde versienende met
vivres ende andere provisie voor eenē tyt
lanck / ende hy heeft ses hondert Man/
onder sijn jurisdictie ghehoorende/ doen
sweren/ dat sy hem hulpe ende ghetrouwe
souden wesen. Met deser hulpe heeft hy
sich geretranchiert/ de passagien besett/
de bruggen afgeworpen/ bewysende sijn
naburzen ende vrienden allerley vband-
schap. Hy heeft oock by anderen hulpe
versocht/ meynende een inlandsche oorlo-
ge aen te richten.

Maer als hy vernam dat het cryghs-

volck van de Communiteyten hem nae-
derde / ende vreesende dat sijn volck niet
en soude willen verchte met sulc een groo-
te menichte van hare gheconfedereerde
Lands-lieden/ oock over-legghende acin-
d'ander syde / dat hy door sijn quade
procedurzen sijn Vaeder-Land groote-
licx beschacticht ende teghens hem ghe-
tercht hadde/ Soo heeft hy wt vrees van
ghebanghen te worden/ gepoocht hem-
selick te ontvluchten / met eenighe van sijn
vertrauste vrienden. Sijn hups is be-
stont / ten deele gherupneert / ten deele
staende ghebleven.

Gheduyzende desen eersten aen-vanch/
soo sijn de reste van de dyse Commu-
nityten wacker geworden/ ende sy hebben
der hare Ambassadeurs/ de verbuckte
alle hulpe ende bystant laeten aen-biede/
tot op-heffinghe van hare Rechten/ ende
der verballene Justitie/ doch midts con-
ditie/ dat sy het volck dat in de waepene
ghecomē was / souden doen nae hups
vertrecken/ ende datmen voort-aen niet
met ghelwelt / maer by forme van Justi-
tie/ soude procederen. Maer sy hebben hier
op geandwoort/ dat de macht der Over-
treckers ende der verbeckerers van hare
byzheyden/ soo groot/ ende harer assisten-
ten soo vele waren / dat sonder hulpe en-
de bystant van een groot ghetal volcx / al
haren handel te vergheefs soude sijn/
Versochten der halven van die Ambassa-
deurs ende die Communiteyten/ dat het
haer woude ghelieven / haer met eenich
volck t'assisteren / d'welck haer wiert
gheconsenteert. Hier op sijn alle de Com-
muniteyten te Chur by een gecomen/ som-
mighe met / ende sommighe sonder Ban-
derollen / ende sy sijn van daer getrocken
nae Thul in hooghe Rethien / alwaer sy
eenighe oude Castellen hebben verniet
ende bevesticht / ende sy hebben ooc nieu-
we ordze op sommighe dyngen gemaect/
die coets daer nae van de afwesende ghe-
allieerde goet gevonden / ende mede aen-
ghenomen sijn.

Daer is hy de Communiteyten goet
ghelvonden te verordineren een collegge
van Justitie/ bestaende wt Gode-lieven-
de/ Godsaelighe/ oprechte onpartypighe
Persoonen/ van beyde Keliggen / die aen
gheenen Prince ofte Heere by eede / ofte
giffen/ verbonden en waren. Jeder ligue
heeft hier toe gedeputert xxiij. Richters/
ix. Op-sienders / twee Fiscals / eenen
Ffff

1618.

Rudolph de
Planca
voornaem-
ste onder de
tyzannen
wierde regent
weere.

1618.

Het der
Nichteren.

Secretaris/ende twee Officiers. Ende ten aenſien dat het volck door het goet belept ende d'autoziteyt der Kerckelicke perſoonen/in goede oꝛde was gehouden: Soe iſſer goet ghevonden/dat oock eenighe der ſelfder daer ſouden by ghevoecht worden / behalven in de wtſpaecke der ſententye. Alle die Perſoonen hebben moeten ſweeren ende by eede beloben/ te ontdekken ende openbaren alle die ſy wiſten of kenden/ dat hadden gheſocht pety te doen dat ſtrydich was met hare wetten: Dat ſy haer niet en ſouden laeten coꝛromperen met ghiften ofte geſchenken: Dat ſy noch om vꝛpentschap / noch vꝛpandſchap/ noch wt haet/ noch wt ruyt/ noch erghens anders om / en ſouden wijken van het recht/ Maer dat ſy alleen ſouden hare ooghen ſlaen op de eere Godes / op den welſtant ende vꝛyheyt des Vaderlands/ende op de Gherechticheydt.

Hier op is ghevolght / datter veel ſuſpecte Perſoonen ſyn aenghetast ende gevanckelic gheſett: Andere haer ſelven kennende/ſyn te Lande wt ghevlucht.

Proces - cri
minel tegen
Jean Dap
riſte ds 22
daſ.

Onder de ghevanghene was de vooꝛnaemſte eenen Jean Baptiſte de Prevost, gheſeyt Zamber, woonachtich te Veſſran, in Hooch Pregell, die door de confeſſien eeniger Perſoonen/die vooꝛertelike jaren gereceuteert waren door de poſſipen van ghetuygen/ ende door ſchrybens van ſyn eyghen hand/is overtuycht/ dat hy ende ſyne conſorten raed en daed gegeven hebben/ dat de Graeve van Fuentes een fort heeft gebout op de frontieren van de Gziſons ſelfs nae dat dit fort begonnen ſynde / ende de dꝛye geconſedereerde Ligen bebindende dat dit was ſtrijdende tegens het Tractaet Anno 1531. met Milaenen gemaeckt/het ſelfde wonden verhinderen niet ghewelt: Dat hy ghemaeckt ende te wege gebꝛacht heeft door valsche vꝛundſchappen/ dat het crijchſ volck d'welck tot dien eynde alreets op de beenen was/is ghecontramandeert ende te rugge gehouden. Dat hy oock aen die van Milaenen geſchreben heeft dat ſy vooꝛts varen ſouden met haer aenghevaughen werck/ alſoo hy de vꝛanden / die het ſcelten te verhinderen hadde wt haren ſpꝛonck gebꝛacht. Eer hy dit dede/ ende daer na/ hadde hy ontfanghen eenighe Tractes (albus noemen de Spaenjaerden ende Italiaenen een ſeccher beneficie of vꝛyheyt) om ten cleynen prijze ende ſonder

hoogen Gimpof te betaelen/wt ende door eenighe Landen te moghen voeren een groote quantiteyt van wijn ende cooꝛn/ ende daer nevens was hem een groote ſomme van ghelbs gheſonden van Milaenen/ niet allen tot recompense van de boven-verhaelde dienſten/ Maer oock op dat hy de Gziſons ſoude brengen tot het aen-nemen van ſeerkeren Articulen haer naedeelich ende die van Milaenen vooꝛderlick de ſelfde den Communitē aenprijſende als of ſy haer vooꝛderlick waren/ Niet teghen-ſtaande / dat hy ter conſtarpe van eenes anderen wtlandſchen Princes Ambaſſadeur twee hondert Croonen hadde ontfanghen / met belofte van een jaerlicke tractement van Lxxij. Croonen/den ſelfden belovende / dat hy de Ghemeynte ſoude afraden eenige aliance oft Tractaet met Milaenen aen te gaen.

Oock heeft de ſelfde Zambra, met noch andere minneeliche tot groote ſchande van den Staet der Gziſons/ gelt en goet van verſchepdene Prinsen ontfanghen/ haer groote beloſtemiſſen doende/de welcke ſy eben wel bedꝛaghen hebben / haer gheen woorde noch gheloebe houdende.

Als deſen Zambra, ongaengeſien t'getuycheniſſe van ſyn eygen bꝛieven/ de Confeſſien van d'andere Criminele ende getuycheniſſen van verſchepdene lieben met eere / ſeer onbeſchacmbelich loochende/ Soe is hy by oꝛdeel ende ſententye verwesen ter pijn-banc / ende hy heeft in leviſtortura, ſonder eenich ghewichte / in ende nae de pijn / al het boven-verhaelde bekent met alle omſtandicheden / Ende hy heeft noch hier en boven gheſeyt / Dat Rudolph Planta, woonachtich te Zernies, met andere/ die nu al gheſtorven waren/ hadden beſloten het maecken van het boven-verhaelde fort van Fuentes te Davos. Anno 1603/ gheduyende de vergaderinghe der Wontghenooten aldaer / om door deſen middel het volck te dwingen/ ende bꝛingen tot heere deſotpe/ende om met Milaene ſodanich verbont te maeken alſi haer goet dancke ſoude / d'welck (ſeyde Zambra) Planta ſeer gedꝛeven heeft: Als oock dat hy / behalven verſchepdene ſeer profitable Tractes, op eenen tydt vooꝛ ſyne moeyte/ontfanghen hadde vier hondert Wontgherſche Ducaeten met belofte datmen haer/ als hare aenſlaeghen gheſluckelick ſouden aſloopen / ſoude noch hier en

1618. Hier en boken beloonen met gouden keten gheschencken/ende met verhooghge van syn gheheel gheslachte. Hy bekende oock/ dat hy vooz-ghenomen hadde aen te nemen ende te maecten een Militaire met Milaenen/ met kennisse alleen de vijf Communitiepten (die hy ende syne Complicen bezogen hadden deur valsche berichtijnghe/ met geschencken ende groote beloften) daer doch die Republique vooz eene ghedwizighe Ligue ofte Verbonnenisse schuldich ende verobligeert is/ niemant in hare Communitiept aen te nemen/ sonder expresse wille ende belieben van het grootste deel der dize Ligen.

Doch heeft de selfde Zambre meer andere delicten beleden/ te lauck alhier te verhaelen.

Over desen Zambre is den xij. Augusti ghegheben ende wtgesproochen dese sententpe/ Dat hy/ als eenen Verrader synes Vaeder-Lands/ van den Sul in vier stucken soude ghehouwen worden/ alle syn goederen gheconfisqueert tot prouffyt van t'gheneyne beste/ sonder nochtans daer onder te begrype de goederen die syn Wyf-frontwe aen hem ghebrocht hadde/ als oec de wettelike schulden die niemant van hem mochte hebben te heffschen: Syn hups te gronde afghesproochen te worden ende dat in de plaetse des selfden souden worden opghericht twee Colommen/ tot syne eeuwige schande.

Doch alsoo nae publicatpe van dese sententpe groote interecessen ende voozbeden/ soo van Kerckelike/ als oock van Politicque personen gheschiet syn/ ten aensien van syn grooten ouderdom/ hy nu synde Lxxiij. jaeren out/ Oock ten aensien van syn neghen kinderen/ ende syne bloet-verwanten/ Soo is hem dese gratpe ghedaen/ dat hem het hooft is afgheshouwen/ Oock is het raseren synes hupses gestelt in het goet vinden van het Commun.

De twee ghebroeders Rudolph ende Pompee Planta, syn in der ghelycke/ ja in noch grootere fouten hebonden/ de welke/ om aen haer den rijkdom ende schatten des Lands te brengen/ ende om te klimmen tot souverainemacht/ soo synse ghecroepen in de vooz-treffelichste erfhupsen/ sy hebben onder den naeme van Titelen ofte Dooghden aen haer selven ghebracht de goederen van verscheptene

Weduwen ende Weesen/ Sy hebben nae haer belieben Houwelichsche verbintnissen ghemaect tusschen de treffelichste Personen van t'Land/ &c. Deur dese ende andere middelen/ hebben sy haer selven eenen grootten aen-hauck gemaeckt/ ende sy syn daer deure rye ende machtich gheworden/ brengende tot hare de voete niet alleen de onder-saeten van het Land van Volteline, maer oock syn haer moeten ghevoersaemen der selfder Baillieus/ over de welke sy na haeren epgheenen appetijt hebben ghecommandeert/ Jae sy hebben wreedelich ghetzanni-seert hare epgheene gheallieerde ende dize naebuyzen/ der selfder goederen/ onder decksel van recht/ tot haer nemede/ sonder noch te verschoonen de Lichaemen ende het leue van verscheptene soo Ecclesiastique/ als werliche Personen: Sy hielden corespondentie met alle benaebuynde Princen ende Heeren/ van de welke sy groote gheschencken ghenomen hebben/ de selfde groote beloften doende/ sonder dat sy nochtans haer de selfde ghehouden hebben.

Hier om is het/ datmen den xvij. Augusti criminelick teghens Pompee Planta van Zerners, woonachtich te Pasquels in Domlesch, gheprocedeert heeft/ die eenighen tyt eermen ordze ghestelt hadde op het houden van de Criminele Justitie/ fugitijf was. Men heeft claerlick bebonden/ ende betuycht met syn epgen brieven/ als oock met synes epgheenen Broeders Rudolphi brieven/ ende anderer/ als oock door de positien/ dat hy de vrsheydt des Lands verbzoocken hadde/ de selfde seer treulose/ selick ende verraderlick misbruyckende/ ghelyck hy oock verraderlick gehandelt heeft met vrende Princen/ den staet des Lands brengende in groote cleynachtijnghe ende schaede. Hy heeft hem-selven ghemaect Souverain over syn Hooch-Baillieschap van Furstenau, d'welck hy van den Bisschop van Chur ghecreghen hadde/ vooz den tydt van dertich jaeren teghens de costumen des Lands.

Wie ghene die hy tot staeten verhoocht ende verheven hadde/ die waren hem soo onder-worpen/ dat sy in saecken die van eenighe importantpe waren/ niet en doesten doen nochte handelen/ sonder raed ofte advis van hem ofte van synen Broeder Rudolph. Als hy eenigher hulpe van doene was/ ende dat de selfde om hem te helpen/

Sententpe
teghen
Zambre wt-
gesproochen
den xij. Au-
gust, 1618.

Woes
Crimineel
teghen
Pompee
Planta

Pompee
Planta is
fugitijf.

1618.

helfen / mosten bedienen dese ofte gheene Staeten ofte Officpen / soo heeft hy niet het gheldt d'welck wtlandsche Princen daer toe contribuerden. / de selfde daer toe bevoordert / maer hy was so gierich / dat hy van syn epghe niet eenen stuyver daer toe en woude gheben. Hy heeft met twee duysent guldens / dewelcke hy van eenen wtlandschen Prince tot dien eynde vercreghen hadde / eenen Luci de Mont gesmaect luge Provinciael ofte hoochste Richeyter van Hooghe-Actien (d'welck in die Provincie het hoochste amt is) den welcken hy daer nae altyt tot syn believe conde ghebuycken / door hem selfen ende dusdaenighe syne Creatuyzen het geheele Land regierende nae syn epgen fantasie / ende niet na de wetten nochte Privilegien des selfden. Hy hadde verschept de wtlandsche Princen aen de hand / ende nam van haer geschenken ende Penfiozen / Als van den Conynck van Branckerhck / van het hups van Oostenryck / Van den Spaenjaert / ende van de Venetiaenen / doch hy dirigeerde de saecken alsoo / nae datse hem dochten door hem selfen profytelickst te wesen / verheerliende de eeden die hy die Princen ende noch syn Daeder Land ghebaen hadde / soo dickwils als het hem te passe quam.

Goch is desen Pompee Planra so stout gheweest / dat hy heeft durven te rugghe houden die brieven die van wtlandsche Princen aen de dype Liges ofte Gheconfedereerde Cantons gheschreben ende gesonden waren. Innuers is desen Pompee ende synen Zooder Rudolph Planra so hoochgeghelommen / dat sy als Souverains het grootste segghen hadden in alle Wergherhinghen ende by-cen-comsten dier Landen.

Even wel bresende dat haer de bolle eens mochte tegen de scheenen rollen / ende hare boofse aen-slaegghen eens mochten verbrecken / Do hebben dese beyde Boeders voor-ghenomen te wijchen nae het Land van Volceline, of daer peder man op hare pyen banste / meynende aldaer de waepenen in handen te nemen / haer te begraven / en wtlandsch en inlandsch seconts of hulpe te verwachten / aenreichende eenen inlandsche oorloge in haer Daeder Land / hare Groothepdt mantenerende met de schade ende het verderf van de arme ondersoeten. Door welck beleyt

het Land eyndelick soude verballen hebben in de handen van eenen wtlandschen Heere.

De wijle van Pompee Planra door sulcke ende dier ghelijcke daeden syn Daeder Land hadde ghebracht in scheuringhe ende onrechticheit / ende door syn minneedicheit ende onbesindicheit het selfde hadde ghebracht in cleynachtinghe ende versmaetheit. / Soo is hy (nae dat hy meer maels geciteert sijnde niet en compareerde) eenwelick gebannen wt de jurisdictie van de dype Liges Communes, ende ober-ghescheben aen eenen pederen / als eenen voghel in de Lucht / niet belofte van duysent Croonen / die hem lewendich conde leveren. Indien hem conde lewendich becomen / soo soude hy / sonder verder procedure / als eenen Deraeder sijnes Daeder Lands / worden overgelevert in de handen van den Bent / om in hier stucken gehouwen / ende de selfde aengalghen ghehanghen te worden op de passaggen ende heer-stracten / syn hups te gronde af ghebroocken te worden / ende aldaer twee colommen opghericht te worden tot syner oneere. Syn goederen syn gheconfisqueert / daer is by lyf straffe verboden boerch of lacte te spreken ofte handelen van syn pardon.

Die hem hups of herbercht sal verheuren duysent Croonen / Ende indien eenighe Commune sulcx quaeme te doen / die souden als bond breekers / van de ghemeine Alliancie afghesneden ende afghesondert worden. Indien het particuliere Personen doen / die sullen met hem ghebannen worden.

Den xxvj. Augusti. is gheepndicht het criminele Proces teghens Rudolph Planra van Zernets, Capiteyn Ghenerael van het Land ghenoeit La Volteline, Hais-Richeyter van Zernets, ende van de denaebuynde Communen / ende Capiteyn van een Campagnie Grifons in den dienst des Conynck van Branckerhck. Hy is bysien dertich jaren lanch in sulcx credit gheweest / dat hy met syne adherenten / die hy tot Staeten ende Officpen gebracht hadde / alles heeft vermocht in groot-wichtighe saecken / maer ende ende breeken de Alliancen na syn belieben / Jae hy heeft om syn authoriteyt te vergrooten / de Wetten ende Statuten in syn jurisdictie veranderd / hy heeft seditten ende opzoek hier en daer door gesaecht / wetende die te dirigeren.

618.

1618.

dirigeren tot syuen prouijte / Ja hy hadde het vier der oneenicheydt alsoo gheschockt / dat het daer op stont / dat d'een Commune ofte Quartier geschapen was teghens d'andere op te staen ende waepenen aen te nemen. Hy heeft groote verborghinghen aen ghericht teghens kerckelike ende Politysche personen / die niet en wonden doen alles wat hem beliefte / De verkiezungen der Magistraeten en Officieren en waren niet langher vry / geuich sy eertyts waren gheweest / Maer die hy recommandeerde ofte promoveerde / die moesten aennemen. Niemand en voyst in de vergaderinghen syn aduys ofte booslaach tegen spreken / maer een peder moete hem volghen ende ghelieken. Hy is oock ten naesten hy schuldich gheueest aen alle de Crimina hier boven verhaelt die synen broeder Pompee begaen heeft. Behaluen dat desen Rudolph syne macht ende gebiet ober syne arme onderlaete seer tyranneghelich heeft misbruyct / waer van ich hier alleen eenige exemplen in het cozte sal verhaelen.

Enen seckeren Persoon was wt het Land gheueech en om enige foute die hy begaen hadde / sieck gheworden sijnde is hy ghestorven aen den voet van eenen berch. De arme vzienden des mans moesten / dooz dwanck Planta gheuen. C. Lx. guld. om dat dien man ontloupen was / hares Lands wetten geen hooger amende voordere / als tien guld. dooz de vlucht van eenen die den Officier ontloupt / welke amende niet en berbalt aen den hals-richter / maer aen den knechten caemer.

Als iemand van wegghen clepne fonteyns in de toxture van dese ofte gene criminele misdadere werden beschuldicht / soo verfwuech hy sulcx tot dat de misdaders ghericht waren / alsoan seyde hy herde beschuldichte aen / somtijts oock versterde hy het wel / ende ewel so heyschte te hy die lieden sware gelt-brucken af. Als de lieden haer beelaechden / datmen haer sulcx niet en hadde gheopenbaert terwyle hare aenclaghers noch int leuen waren / om haer te moghen excuseren / soo en mocht dat hy hem niet ghelden / maer hy moeten het met hem af maecten met groot ghelt / wonden sy synen swaeren loon ontcomen / ende vry syn van ghevanchenissen ende pijnninghen.

Als eens twee misdadighers ghepij-

nicht sijnde / eenen man noemden / ende seiden eenich loon van hem ghestolen te hebben / ende dien man daer over gehoozt sijnde / seyde / dat hy niet en wist dat hy te sulcher tijdt eenich loon verlozen hadde / Soo heeft Planta desen man heymelick elcroonen afgheschakt / hem drepghende op de pijn-banc te doen werpen / ende hem alsoo te doen belienpen of hy te dier tijdt loon ghemist hadde / ofte niet.

Als eens een Priester van Munsterhal wat vrymoedelich in syn propoost teghens andere / hadde ghesprooken van de min-cedicheydt ende leeliche grovesucken die desen Planta hadde bedreven / Soo heeft Planta / nae dat hy sulcx vernomen hadde / den armen Priester laeten geuanchelich setten / en hy heeft hem eyndelick deur den beul laeten richten. Als A. 1617. de Predicanten ende Ouderhijger van de Chereformeerde Religie haer siecken teghen de seer-schadelike Ligue die hy practiseerde met den Spaensche Gouverneur van Milaenen / soo heeft hy criminelich teghens eenighe der selfder gheprocedeert / eenighe Predicanten heeft hy van hare Predich-stoelen ende Pastoren verstoeten ende verdreven / eenighe heeft hy selfs by de craeghe ghevatt ende in de ghevanchenissen gheworpen / ende swaerlich ghebruycht / syn dienaers gheghen ghelaedene pistolen / om de selfde te dooz-schieten.

Hy gheboot haer seer ghestrengelich dat sy van de saecken van Spanpen niet spreken noch preeken en souden. Hy heeft de selfde ghebruycht met bannissementen / ghevanchenissen / ja met de doot / indien sy hem niet en ghehoorsaemden.

Enighen der ghener die in faueur van de Predicanten der Chereformeerde Kercken spraken / ende hare woorden en daden ten besten willeghen / heeft hy met groote gelt-brucken ghestraff. Hy heeft die dwils van beyde strydende ende met malcanderen pleytende partien / gheschencken ghenomen / honderden en duysenden / ende hy heeft se eyndelich beyde bedroghen. Hy heeft eens eenen welbekenden schelm ende verrader dooz het gherichte ontschuldicht / nae dat hy duysent vijfhondert Croonen van hem ontfangen hadde. Als eens twee Quartieren des Lands met malcanderen in twist en disput waren geraecht / soo heeft hy vander tot schenclaghe genomen.

Ffff iij

Croon

1618.

Planta is de
hy sich vry
and van de
Predicanten
der Chere
formeerde
Religie.

Exemplen
van Radol-
ph Planta
vrijmoede.

Exemplen
van Radol-
ph Planta
vrijmoede.

1618.

Croonen/ende hy bedrooch eyndelic d'een ſoo wel als d'ander. Sijne verraderpen teghen het Land te verhaelen ſoude te lauck vallen. Den Biſſchop van Chur, die hy ſententpe ende oordeel van de dype Communen te Lande wt gebanne was/ ende nu wederom van ſwaer Crym beſchuldicht was / heeft Planta met ſynen aen-hauck willen vooz-ſtaen / niet wilende toe-ſtaen dat ſyn ſouten ende delicten hy maniere van rechte ſouden wordē geexamineert ende onder-ſocht/ Sy hebben hem gheholpen dat hy wt de handen van de Juſtitpe is ontcomen / ende te Lande wt-geraecht ende ſy hebben hem laeten volghen ſynen hupſtract/ ende andere ſyne goederen.

Als nu in dit jaer van 1618. eenighe Communen op de beenen waren / om in ſulcke ende dier ghelycke abuſen/ als nu ten deele verhaelt ſyn/te vooz-ſien / Soo heeft Planta de Magiſtraeten in ſyn juſtictpe doen ſweeren / dat ſy hem ſouden ghetrouwe ſyn ende blyben / hy heeft elhers hulpe geſocht/meynende een inlandſche oorloghe te verwecken/ende te maecten / dat het gemeyne volck malcanderen ſoude vermoorden / ſich ſelven dan op te werpen vooz Heere hy de victozienſe partpe/ Waer als deſen looſen Das ſach dat ſyn aen-ſlaeghen hem ſaplicierden / ende vzeſende dat hy mochte aen-ghetaſt ende vooz rechte ghetrocken worden/ Soo heeft hy ſich op de vlucht begheben / Hy is gheciteert in te comen om ſich te verandwoorden/maer hy en is noyt ghecomparceert.

Planta
vlucht te
Lande wt.

Bententpe
over Planta
wtgeſproo-
ken.

Soo is dan even wel tegens hem wetelich geproceert/ ende op dat hy/tegen de Privileggen en Wyſeden des Lands/ hadde ghemaecht ende ghebzooken verſchepdene wetten/ghemaecht ende gebroeken verſchepden Alliancen / ingheſett ende afghesett verſchepdene Magiſtraeten/op ſyn eygghen hand ende belieben geſtioneert van crygghen en vrede/ende geoffent hadde allerley min-eedicheyt/ bedrooch/archliſticheyt/gewelt / tpyanne/ ende verraderpe/ Soo is ten naecten hy de ſelfe ſententpe over hem wtgeſprooken die over ſynen broeder Pompee te vooren was wtgeſprooken/ doch ruym ſoo gheſtrenghe.

Den xij. Auguſti is afghehandelt het criminel Proceſſ / aengaende Nicolas

Rufca van Lugam, eertijts Archppieſter van Sonders, in het Land van Volceline, die te voozē van 'tghemeyne volck was gebanghen ghenomen / om dat hy met lean. Paul Quadris, en Vincent Gutto van Chur, hadde gehandelt om op den bodem van Milaenen te aſſaffiner ofte vermoorden den Heere Scipio Calandrin, Predicant binnen Sonders, ofte hem ghevanchelick wt het Land nae Milaenen te vzeughen/ ofte nae Roome/gelyck Michiel Tſchappin van Pont, die daerom aen het leven is gheſtraft geweest/in ende bytten pyne heeft bekent.

Deſen Rufca heeft ſich ſeer moet-willichlick gheſtelt teghen de decreten ende bevelen ſijner hoogher Ouericheydt/ende hy heeft ſich te verre inghelacten met den Ambaſſadeur van Brancheſch / Doch heeft hy de predicatpen der Euangelische verhindert te Caiol: Hy heeft in de bieche te ende anderſins het volck vermaent(alſer oorloghe op handen was van weghen het ſort d'welck de Graeve van Fuentes, op de Frontieren van de Graubunderſmaecte) dat ſy niet en ſouden de waepenen voeren teghen den Catholicken Conynck van Wiſpanpen / op dat ſy hare conſcientpe niet en beſmetten: Tot welken eynde ſich oock gheſtelt heeft teghen den Proveditor van de dype Communen. Hy heeft groote correſpondentpe ghehouden met verſchepdene wylandſche Prinzen/ende hy heeft groote correſpondentpe ende vrientſchap ghehouden met de Heſellen des Lands / haer met raed ende daed helpende. Doch hy heeft het alleſ gheloochent/ ſoekende d'een en d'andere niet ſubtile wtlegghyngghen te wederlegghen/Alſoo nochtans / dat hy eyndelick verſocht heeft / dat hy met een erutwich banniffement te Lande wt/of op de Gallepen / mochte vry ghelaeten worden. Doch hy is verweſen ter pijn-bauck/ den eerſten dach op-ghetrocken ſhude ſonder gewichte/en heeft hy niets willen bekennen. Als hy des anderen daechs wederom wiert gebondē/ ende ſonder gewichte ghetrocken/ſoo wierdt hy heel ſlaen/ Hy wiert ſtracx ontbonden ende los ghelacten/doch hy gaf ſtracx daer nae den geest/ niet ſonder groote ſuſpitpe van vergift inghenomen te hebben/ gelyck de plecken ende teekenen aen ſyn Lichaem genoegſaem wt-wefen. Syn Lichaem is van dē heul begraven/ ter plaetſe der Juſtitpe.

1618.

1618.

Criminel
Proceſſ
over
Nicolas
Rufca
Ar. d. v.
ſee dat
Sondich

Criminel
Proceſſ
over
Gi
con
van
Salanca

1618.

Enighe Lasteraers hebben wtgegeven ende ghestropt / dat hy wt haet der Religie in de ghebanckenisse wycedelick ter doot toe was gheynicht gheworden / daer doch verschepdene eerliche lieden van beyde Religien hebbe betuycht / dat hy in die twee daeghen niet langher als een uyze aen de coorde ghehanghen hadde in levissima tortura.

Crimineel
proces tegh
Jean An-
toine Gi-
ours van
Calanca.

Den eersten Seprembris is ghesozmeert het criminel proces teghen Jean Antoine Giours van Calanca, ende hy heeft ontfaen de selfde sententye die teghen Rudolph Planta ghegaen is / nae dat hy twee mael gheciteert synde / niet en is gecompareert / over-wonnen ende over tuycht synde / dat hy heeft helpen een oozige practiseren teghen syn Waeder-Landt / daer toe verfoeckende assistentye van wtlandsche Heeren. Als oock om dat hy hadde helpen verhindere / dat de dype Commynen niet en hadden niet gewelt tegengesaen het maken van Fuentes Forteresse: Om dat hy de secrete beractsaeggingen van de dype gemeene Lignes, wttheemische Prince en staeten hadde geopenbaert / soo dooz hieven / als dooz verspieders / helpende meer de bevoorderinge der selfder dan synes Waeder-Lands: Om dat hy hadde geraeden / datse de Gyzons soudou toe-slypten de passagge op Milaenen / ende als de Gyzons van ghelycke ghebden hadden in heur Landt / soo heeft hy even wel eenighe te voet ende te peerde dooz syn Ballua ghe laeten passeren / helpende te weghe brenghen datter noch hout / noch coorn in haer Landt gebracht en wierdt: Om dat hy niet gelt eenighe becocht heeft / tot ondiens synes Waeder-Lands: Om dat hy twist en twee-dracht heeft helpen stichten in de Religie / die van d'eene ende d'ander Religie teghen malcanderen oprockende: Om dat hy de Catholische met raed en daed heeft gheholpen / als hy den Chereformeerden te Malax den predickstoel hebben verbrant / de cloeken begraven / ende de Predicanten verdreven / wes halven de Paus hem heeft in idder geslaeghen / den welken hy eenen eedt gheswooren heeft gheheelich strejdende niet de gheschouwicheydt / die hy syn Waeder-Landt schuldich was:

Om dat hy op den naem van de dype Lignes ofte Cet-ghenooten te Morben een walsche publicatye heeft ghedaen te we-

ten / Indien yemand nae Venegpen soude repsen / datmen den selfden niet alle niet en soude herberghen / maer dat het oock eenen yderen byz stont den selfden doot te slaen / sonder daer over ghestraft te worden / &c.

1618.

Ten selven daeghe is oock aenghevangen het criminele Proces teghen Luci de Mont, Provintiaelen Richter in de Opper-Ligue / die beschuldicht / over-tuycht ende over-wonnen is / Dat hy dooz het gelt van wtlandsche Princen ende Staeten / het amt van Provintiaelen Richter vercreghen heeft / die hy nae syn wterste vermoghen heeft ghedient in saecken den Staet des Lands betreffende / wes halven hy op emer stont van eenes wtlandschen Princes Secretaris heeft ontfanghen twee hondert Spaensch Doubbons / ende van eenen anderen Prince ten fine als hoven / dype hondert Sonne-Croonen: Dat hy oock van eenes wtlandschen Heeres Ambassadeur ghelt ontfanghen heeft / om niet gheschencken ende gaeden te kunnen comen tot den staet van Gouverneur van Lugon, daer toe hebbende wtgebeelt ende verschoncken seiven hondert Croonen / durvende nochtans seerschezchelic ende afgryselich sweeren / dat hy sulches niet gedaen en hadde.

Dat hy Richter Provintiael synde ende de Gouverneur / raed en daed heeft ghegeven tot de seditye Anno 1617. opgheslaen teghen de Kerckeliche personen / waer dooz veel goede Patriotte in groote onkosten syn verballen / ende de dype Ligen in seer groot perickel. Doozder / dat hy ooc dzeppementen heeft gebuycht in het beleyt van saecken van Staet / segghende indien de selfde nae syn fantasie niet en ghynghen / dat hy een bloed-stoertinghe soude aenrichten / datmen tot den hals toe soude gaen / in het bloed der menschen. Dat hy willich ende bereyt was om van den Gouverneur van Milaenen te ontfanghen bystich duysend Croonen / om eenighe onrechtverdighe Articulen tusschen de Gyzons ende die van Milaenen te practiseren / daer in syne Complaceten niet en wouden consentieren / vreesende dat hy het ghelt dooz hem-selven seiden behouden / ende dat de saecke geenen voort-gaenck hebben en soude: Hy dooz se openlick segghen en roemen / dat hy alreets xviij. Chemepiten van d' Ecclesia kuyche.

Crimineel
proces tegh
Luci de
Mont,
Provintiaelen
Richter in
de Opper-
Ligue.

1618

ſiſche aen ſijnder ſijde hadde / en de mee-
ſie ſtannen by de Politieque / alſo dat
ter nu gheen ſwaricheydt meer en was:
Dat hy hier op ſoo ſtout ende vermeten
was / dat hy ſyn tegen-partye doſte dze-
ghen met openbaer ghewelt / ſeggende
dat hy met haer ſoude handelen ghelijch-
men doet met de Kallverē in het Diepſch-
huys: dat hy hulpe van waepenen ghe-
practiſeert hadde by wt landſche Prin-
cen / &c.

Ten aen-ſien van de boven-verhaelde /
en andere grove delicten / is Luci de Mont
(nae dat hy gheciteert ſynde niet en com-
pareerde / maer te Lande wt vluchtte)
gheoordeelt verdient te hebben de ſelfde
ſtraffe die teghen Pompee Plancia wt-ghe-
ſproken is.

Crimineel
Proceſſe te-
gens Lean
Biſchop
van Chur,

Volght nu coſtelich het langhe proces
crimineel tegen Lean, Biſchop van Chur, die
al vooz elſ jaren vooz onpartydige Rich-
ters van beyde Keliggen te Lande wt
ghebannen was / van weghen veel min-
redighe handelingen / ende groote onge-
hoorſaemheyt teghen ſyn Waeder-Land.
Maer Rudolph Plancia, ende andere rebelle
meutemaeckers hadden hem helpen her-
ſtellen in ſyn Biſchdom van Chur / ende
hy heeft ſyn oude ſchoen aenghetrocken /
ſichende en ſtjvende motiuationen tegen
ſyn Waeder-Land / daer toe gebuycken-
de berraeders / ende allerley licht ghe-
ſpuyſ van volcke / hy heeft die vande Ge-
reſormeerde Keligge (teghens d'accord
van beyder ſyds Keligions-verwanten
over lanch opghericht) hare begraveniſ-
ſen gheweggert in ſyn Biſdom / ende heeft
ſich ſoo partydich teghen de ſelfde ver-
toont als hy eenichſins conde.

Merckenbe dat ſyn boofte aenſlaegghen
ontdeckt waren ſo is hy Anno 1617. ver-
trocken wt de juris-dictie van de Gri-
ſons / ende vooz recht gheciteert ſynde / en
is hy niet ghecompareert. Derhalven ſoo
is / nae ghenoechſaeme inſormatie ende
behoorſeliche over-tuygginge / ſyn voozich
banniffement verclaert ee eeuwich ban-
niffement te ſyn / ende ſyn eyghen goede-
ren gheconfiſqueert te ſyn / ende ſonder
prejudicie vā het recht des Biſchdoms /
is hy ghebegradeert / ende is aen het Ca-
pittel verſocht / dat het met den eerſten
eene anderen ſoude willen kieſen / met er-
preeſ verbot / datmen hem in het ghebiet
van die dzye r'ſaenen verbondene Cat-
tons / niet en ſal woghen herbergen /

ende ſoo hy eenigher tijdt in hare ju-
ris-dictie wierde gheapprehendeert / dat
hy niet den ſwerde ſoude wozden ghe-
richtet.

Daer ſyn behalve de boven-genoemde
groote Delicters / noch veel andere van
mindere qualiteyt / die boven-verhaelde
ſchelm-ſtucken en berraederyen hebben
helpen in het werck ſtellen en bevoozde-
ren / eenige der ſelfder ſyn gebannen / an-
dere verweſen met de coozde gheſtraft te
wozden / andere niet het ſwerct / andere
met de roede elck nae ſyne meriten / Wele
ſijnder inſaem ghemaecte / ende verclaert
onweerdich de waepenen te dzaeghen.
Eenighe ſyn gheweſen wt de Kallver-
ſen ende ghenegte berraedſlaegghingen
van Landen en ſteden / ende eenighe ſyn
niet gheit-breycken gheſtraft. Alle die
gheaccuſeert ſynde haer hebben kunnen
excuſeren ende bewyſen gheen ſchult te
hebben aen diſe conſpiratie / die ſyn vyz
ghekent ende ghelaeten / ſonder eenighe
oncoſten.

Maer hoe oprechtelic dat deſe Richters
in deſe criminele proceduyen ghehandelt
hebben / So en ſyn ſp niet onghelam-
meert nochte onghelaſert ghebleven / als
hebbende onpartydichlich gheprocediert
ende ghehandelt in de boven-verhaelde
proceduyen / tot nae-deel van de Catho-
lycque Keligge / tot cleyn-achtighe van
hare oude Vrienden ende Gheallieerde /
nu begeerich ſynde om niet andere in on-
der-handelinghe te treden.

Maer iſſer onbeſtendicheydt / ofte ver-
anderinghe ghebalen in d'alliantien
met wt-landſche Princen en Staeten /
Wie is / ſeggghen de Staeten van de Gri-
ſons / hier oorzake van / als de boven-
ghenoemde Deeraeders ende boof-wich-
ten / Over wiens min-erdicheydt ſullen
d'wt-landſche Staeten en Princen elae-
ghen / als ober der ghener die met haer
hebben ghehandelt / ende van de welcke
ſp bedrogghen ſyn / Sp roepen en ſeggghen
dat het wt particulieren haet is / ende
dat ſp vooz een particuliere ſactye aldus
wozden verbolgt / Maer die ſp aldus
noemen / ſyn de gge / die haer beſtijgen
om d'erre Godes ende ſyn woorde te be-
hoorden / Sp ſyn die / die de ghetrouwe
Predicanten ende Miniſters van beyde
de Keliggen maintaineren / die de vyzpelt
des Waeder-Lands / de oude wetten en
he Statuyten vooz ſaen ende verbedig-
ene

1618.

ende die begeerich sijn om haren eet ende eere staende te houden met hare geallieerde. Mengende datmen seyt/ dat wt haet van de Religie eenighe swaerder sijn gestraft als sy verdient hebben/ dat en heeft gheen apparentie/ De Richters sijn gheweest Personen van beyde Religien/ die in die Landen ghemainteneert worden/ de delinquanten sijn oock van beyde Religien / soo wel sijn de delinquanten van d'eene / als van d'andere Religie gheschrafft. Maer dit is van ouden soo ghegaen / dat de ghene die noch Religie / noch conscientie en hebben / hare godloofheyt ende quaede stucken hebben willen bedecken/ met den mantel van Religie.

Mengende datmen de Staeten ofte Republieque der Gisons heeft ghesocht sijnckende te maeken by alle Coningen ende Princen/ als verachters der selfder/ ende wepnich ofte niet passende op der selfder vrientchap. Daer op andwoorde sy datmen haer hier in groot onghelyck doet dewyle sy de Hooge Machten alstyt hebben gheert/ ende haer selven seer ghesluckich achten / als sy der selfder vrientchap moghen ghenieten/ Maer segghen/ dat sy verscheptene onbillike ende onrechtveerdige proceduyzen Ambassadeuren ende dienaers sommigher Princen niet en kunnen prisen / kennende gheern die Princen vooz haere Gheconfedererde/ maer en kennen haer aen de selfde niet verder verbonden te sijn/ dan na luyt der accoorden ende verkontenissen met haer op ghericht. Daer by voegghende/ Of schoon eenighe Ambassadeurs dooz haere onbescheptene proceduyzen haer oorsaecke van miscontentement ghegheben hadden / soo en waren sy nochtans niet gesinnert pets te veranderen in hare confederatien ofte alliantie / wenshende nochtans dat de selfde op ee ander ploye mochten ghebracht worden/ of andere in hare plaetsen mochten gesonden worden. Affer ergens een foute begaen in de confederatien met andere Princen of Staeten / dat en is niemand te witten als dese schelmische menschen / die met geld haer daer toe hebben laeten becoopen / ende sy hebben de goede Ghemeynte ende goede Patrioten verleyt ende bedrogen.

Dese handel ende proceduyzen hebben daerom des te breeder verhaelt / om

dat de selfde soo groote ghemeynschap hebben met de schelmerpe die hier te Lande nu ettelike jaren lanch/ soo in kerckelijche/ als in Politijcke saecken/ heeft omghegaen.

Die lust heeft om Parallela ofte vergheelijkinghen te maeken tusschen het voorebe-verhaelde dese naest-voorz-ledene Jaeren hier in Neder-Land ghepasseert/ ende de de Tragedie by de Gynsons gespeelt/ die sal bebinden dat het even de selfde Trogico-Comedia is die soo hier als daer ghespeelt is / ende dat het alleen andere Personen sijn/ d'welck noch claerder sal blycken/ als het proces met de ghevange ne Pentionarisen in Graeven Waeg/ sal gheepndicht wesen / laet ons dan Parallela maeken.

Nie dat eenen tijdt lanch heymelike onder-handelinghe ghehouden was van wegghen een Houwelick tusschen Don Victor

Prince van Savoyen, Cardinael/ ende Christine de dochter van Henry le Grand gewesenen Coninck van Branchergh/ Soo is epndelick de saecke soo wyt gebracht/ dat desen jonghen Prince op den seften Novembris stylo novo, binnen Paris ghecome is/ met en groote suyte ofte geboelch van Bisschoppen/ Weere/ ende voornamste Ract-Weeren des Hertoghes van Savoyen / die alle gaer met haren Princede/ seer heerlich onthaelt/ ende met groote aenghenamigheyt van den Coninck sijn ontfanghen.

Dit houwelic soudent de Spaenjaerden gheern verhindert hebben/ daer toe ghebruyckende veel behebicheden/ Maer de Coninck heeft ghewilt dat het synen voortgaenck soude ghewinnen / Alsoo dat het in Decembri volcomentlick/ ten overstaen van de Princen van den bloede ende de Parlaementen/ is gheconsenteert ende inghewillicht.

Don Ferdinand de Gyron, Spaensche Ambassadeur/ ontrent deser tijdt eerst te Paris ghecome sijnde / ende willende beginnen te frequenteren het cabinet van de Conighinne/ volghens de oude manieren van den Hertoghe van Montcalon, Is aen de deure van het selfde Cabinet ghe refuseert gheworden / Welck by hem seer hooghe ghenomen sijnde / als sijnbende teghens vooz-gaende beloftenissen ende stipulatien / Soo is sy noch epndelick

G g g g l i c k

1618.

1618.

lick ghadmitteert ghevoorden. Maer des niet te min hebben de Domestijcke Spaenjaerden nu al wederom ernstich bevel gecregghen dat sy wt het Hof sullen vertrecken.

Daer wort ghescreven van een houwelijk tusschen den Prince van Valles, ende een dochter van Branccherijck.

Don Victorio jonghe Hertoge van Savoyen/groate ende menich-sidighe oorzaken hebende waerom hy niet goet Spaens en is / heeft strace nae syne aencomste in Branccherijck / begost te beareyden een houwelijk tusschen den Prinse van Valles, ende de jonghste dochter van Branccherijck / dwelck den Spaenjaert seere spijt ende verdziet maer peder een oordeckt / dat dit houwelijk seer goet soude wesen tot verseckeringe van goede vrientchap niet alle tusschen de beyde Croonen / Branccherijck ende Enghe-land / maer oock van Savoyen/de Ghesunerde Nederlanden / ende geallieerde met Branccherijck.

West-Indische haert wort by de Staten Generael nigher wyllich.

In Novembri deses jaers hebben de Staten Generael op het veelvoudige remonstreren ende aenhouden der Coop-lieden deser landen / haer laten gevallen de vaert op West-Indien / om aldaer te moghen handelen ende traffickeren / vaerende dooz het nieuwe gat / dwelck Anno 1616. gebonden is by Isaac le Maire, ende Willem Cornelisz. Schouten, schipper van Nooz / ende dat nae Chili, Lima, en daer ontrent / alwaer de Coop-lieden maeynen gronte proffytten / te sullen doen. Dese resolutie wort aen de Provintien ghesonden / om by de selfde geap probeert / ende dan in treyn ghebracht te worden.

Wiltverstaet tusschen den Graeve / en de Staten Generael.

Dier is tusschen den Graeve van Ost-Frieslandt ende die van Frieslandt, eenich misverstant gesen in Decembri. Dit is soo hooghe ghelooopen / dat die van Emden den Graeve / binnen der Stadt geconen syn de / hebben ghecarreesteert op syn hups in der Stadt ghelegen. Doo de Graeve als de Magistraet der Stadt / hebben dooz hare afgheveerdichde Ghesanten dese sake / elck op hare segoonste / aen de Weeren Generaelen Staten datelick laeten gheslanghen / die strace (om voorderen onheyl voor te comen) eenige wt het midden van haer nae Emden hebben afgheveerdicht / Te weten Bartholt Cromhout, ouw Burgger-meester van Amsterdum:

Wt Zeelandt Albertus Joachimi: Wt Frieslandt Georg Vry-Heete van Swartlenburch, ende Hohenlandt-berch: Wt Groeningelandt Iorcker Georg van Eufum, om haer te informeren over dese swaricheyt / ende dan voorder te doen nae dat de noot ende gelegentheyt souden verhepschen. Doch milder wyle hebben de Weeren Staten aen die van Emden gheschreben / dat sy den Graeve datelick op syn byze voeten stellen souden / d'welck sy oock ghedaen hebben.

Strace syn hier tusschen gelooopen suspitien en geruchten / dat dit een Spaens werck soude wesen / dwelck tot noch toe niet ghebleken en heeft / maer lichtelick valt dese suspitie/overmits des Graeven Broeders in dienste van den Spaenjaert syn. Syn Genade Graef Willem van Nassou/ Stadt-houder van Frieslandt/ Groeningen ende Omme-Landen/ heeft oock een ongeint sept gehad / ende heeft ordre ghegeven / dat op d'eerste rydinghe diennen vernemen soude dat de Spaenjaert sich hier in vermenghde / datelick eenich Crichs-bokch wt Frieslandt ende Groeningher-Landt / derwaerts soude gesonden worden / tot versterkinge van de guarnisonen binnen Emden / ende waer men de selfe sus behoeven soude.

Op den 16. December st'n. hebben de Remonstranten in Gravenhage een vergaderinghe ghehouden in eenes burgers huys / aldaer predicende eenen student waer op dit placraet des Prinzen van Oranien gevolcht is / wt het welcke de leser alle geleghentheydt deser saecke breeder sal kunnen vernemen.

Mauritius by der gratien Gods, Prince van Oranien &c. mitsgaders d'eerste ende andere Raaden over Hollandt/ Zeelandt / en Frieslandt / den eersten geswozen Exploictier hier op verzocht / Saluyt.

Alloo d' Voog. Mog. Weeren Staten Generael der Vereenichde Neder-Landen / goet ghebonden hebben tot beslichtinghe van de differenten in de selighe sedert eenige jaren herwaerts hier te lande ontstaen / binnen de Stad Doordrecht te heraeppen een Synode Nationael / tot seer groote costen / ende niet sulchen byeen-comste van soo vele geleerde / treffelike / ende vermaerde Ghereformeerde Accraers / dat sedert de reformatie hier

te lande diesgelycke noyt en is gheschied
gewest dat mede de selve Synode al int
werck is getreden/ende de Leeraers/die
men demonstrenten noemt / aldaer be-
schreven heeft omme de bysponeten/ende
andere quistien by henlieden voozghe-
stelt aldaer te comen justificeren met Go-
des W. Woordt / ende dat daeromme de
redene ende billichheyt verhepschte / dat
niemant hem niet en onderwonde eenige
nietwicheiden hier te lande aen te rechte/
ende dat de constitutie ende welstant van
t Landt niet toe en laet eenige rotinge/
conventiculen/ ofte andere onbehoorlike
bpeencomste te maeken / ende insonder-
heyt niet alleer sulcx den Ed. Mog. Vee-
staeten van Hollandt ende West-Fries-
landt aengegeven ende behoorlichen ver-
toont is/ ende daer op afghewachtt t'ge-
ne hare Ed. Mogent. believen sal te o-
donneren: Ende ter contrarpe van dien
nochtans ghebeurt is op Sondach leste-
den / dat eenige ongeruste menschen/ hier
in den Waeghe hebben ontboden ofte doen
comen eenen Studente inde Theologie / tot
het predick-anit noch niet geadmittleert/
ende met den selven inde hupsinghe van
zeuen J. J. staende op de Laen alhier in
den Waeghe / ghemaect hebben een on-
behoorlike bpeencomste / daer een mer-
kelich ghetal van menschen ghelwest is/
doende aldaer prediken nae haer welghe-
valen / ende oock collecten van aelmoes-
sen/ welck in een plaetse van goede ord-
en Justitie niet en behoort geleden/maer
tydelich voozghecomen / ghelweert/ ende
ghestraft te worden naer behooren / te
meer / alsomen met die ende diergelycke
manieren van doen de besoiغنen ende re-
solutien van het voorsz Synode Ratio-
nael onbzuchtbaer ende illusoir soude vo-
ghen te maken: Ende alderhande scha-
delicke secten/by personen tot den here-
kendienst noch niet aenghenomen hier te
Lande / dooz bpeenrotinge van ongeru-
ste menschen / tot openbare exercitie sou-
de comen bzenghen.

SOO IST Dat wy om t'gene voorsz
is voortaen te weeren ende dooz te come-
ende op dat de Gemeente van den Waeghe
in ruste ende onghetroubleert mach wer-
den gheshouden/ Wel expresselick lasten
ende committeren / alhier inden Waeghe/
ter plaetse daermen ghewoon is publica-
tie te doen/openlich vooz de volcke af te
handighen/ verbiiden/ende interdicieren

aen alle personen/van wat qualiteyt die
syn / haer voortaen te wachten ghelycke
bpeencomste te maeken in Hupsen/ Wo-
ben / Schuyzen / Welken / ofte andere
p'aetsen/hoedarijch die soude mogen syn/
Ende oock verbiiden alle Predicanten/
Leeraers/PropONENTEN ofte Studenten/
in sulcke vergaderinghe te comen/te lee-
ren / ofte eenich exercitie te oeffenen/Ende
aen alle andere personen / hare Hupsen/
Woben / Schuyzen / Welken / ofte andere
plaetsen daer toe te verhuypen ofte te lae-
ten ghehuypen / ofte daer te comen ofte
verschijnen / op pene dat tegen alle ende
een peggelijcken ghepoecheert sal wor-
den. tot arbitrale coorrectie / nae exigens-
tie der maeken / ende dat de Leeraers/
PropONENTEN ofte Studenten / die inde
voorsz verbodene versaelinghen pre-
cen / leeren / ofte proponeren souden mo-
ghen / pedernael verbeuren sullen / elcx
een boete van hondert ponden / te xl. groo-
ten t'pont / ende de personen in wiens
hupsinge sulcx gedaen werde / een boete
van tweehondert gelycke ponden / te ap-
pliceren een derde deel vooz den aenbren-
gher/ende de twee derde parten vooz den
Officier die t'executie doen sal / ende dat
de gene die eenighe diensten ofte tracta-
menten van den Lande hebben/ daertelic-
ken daer van sullen wesen vervallen / en-
de dit alles bouden de arbitrale coorrectie/
en sonder prejuditie van dien: Lasten
de mede wel expresselick den Procureur
Generael / ende Bailiu vanden Waeghe/
alle devoir te doen omme diergelycke b-
peencomste te beletten ende desen last / be-
vel/ende interdicitie behoorlich te execu-
teren/ op pene van te vervallen van ha-
er Witten en Offirpen/ ende dat de selve
nietter daet sullen wesen impetrabel: Al-
les by provisie / ende ter tydt toe by de
Ed. Mog. Heeren Staeten van Hollandt
en West-Friesland anders tot welstant
van den Lande sal wesen gheordonneert.
Ghedoen in den Waeghe/ den xx. Decem-
bris Anno 1618. T'voorzonde t'sghel van
Justitie hier op ghedruckt in Placcate.
Onder stant gheschreven.

By mijnen Heere den Gouverneur, mis-
gaeders d'eerste ende andere Raeden oec
Holland, Zeeland, ende Vriesland, hebbende
op't spacium een wghedruckt segghel van
roode Vassche, ende was onder-reecken.

I. Heerman.

GGGGG

Gheschick

1618.

De Warps-
Geesteliche
zyn in twist
mer mal-
eanderen
belangen-
de de ont-
fanckenisse
ende ghe-
boorte der
Jonckvrou-
de Maria,
of sy in erf-
sonde ghe-
bozen sy / of
niet.

Ghelijck dese naest-booz-gaende
Zaren groot misverstant in de
Scheunierde Provintien is ont-
staen / van weghen eenighe diffe-
rentē in verscheptene Religions-puncten
(die booz de genade des Heeren nu haest
sullen gheasspicert wesen) Alsoo en isser
oock geen cleyn beroerte ontstaen onder
de Geesteliche ende Wereltliche des Paus-
doms / betreffende de conceptie ofte ont-
fanckenisse der H. Jonckvrouwe Maria,
te weten / of sy in Erf-sonde sy ontfangen
ende geboren / ofte sonder Erf-sonde? De
Jesuyten / met andere Geesteliche des
Pausdoms / sustineren dat sy sonder Erf-
sonde zy / ende hebben den Conijck van
Hispanien ende andere Princen aan hare
syde: De Jacobinen ende andere / soo
Geesteliche als Wereltliche / sustineren
het contrarpe. De Hertoghe van Osuna
Vice-Roy van Neapolis / heeft op den
tienden dach Decembrijs deses jaers o-
ver al in syn gebiet alle ende eenen pege-
lich soo geesteliche als wereltliche / met
zede het laetste doen sweeren / tegens het
advijss van den Cardinael Garza, susti-
nerende dat dit een saeche sy / niet toe-
staende eenen wereltlichen Prince / Waer-
den Paus / Cardinaelen / ende Geestelic-
ke. De Provinciael / ende andere Oe-
teurs van de Orden der Jacobinen / heb-
ben gherefuseert dien Eedt te doen / waer
van dit de Coppe is:

Forma jura-
menti de
Professionis
de S. Marię
Virginis
concep-
tio-
nis, emissi-
jussu Pro-
prie D. Petri
Gironij
Ducis de
Osuna, Pro-
regis Nea-
polis.

OMaria Coniginne des Hemels
ende der aerde, Wy vernede-
ren ende werpen ons selven
voor de voeten uwer Maje-
steit, Ende indachtich sijnde uwer
wel-daeden, daer voor wy uwe onbe-
vlechte ontfanckenisse met devotye
bedanken. Soo is het, dat wy Petrus
Giron, Hertoghe van Osuna, ende te-
genwoordelick Vice-roy des Conijnck-
rijcx van Napels, en dese aldergetrau-
ste Stadt Neapolis, als mede de eer-
weerdige Conijnckclike Vniversiteyt
der H. Theologia, volgende de voet-
stappen des alder-heylichsten Conci-
lij van Trenten (insonderheydt oock
der alder-heylichster Pausen van Roo-
me, ende onses Heylighen Vaeders
Paulij V. door Godes voorsienicheyt

nu Paus van Roome) die neerstich sijn
in het bevoorderen van sulcx als ghe-
reyckende is tot groot-maeckijnghe
van uwe glorye ende eere, ende de
voornaemste onder de Patres, als me-
de by nae alle Christenen nu daer toe
mede stemmende, In desen u ghehey-
lichden Tempel, in desen vroylicken
ende u toe-gheeyghenden Fest-dach,
Bekennen ende belyden, dat ghy Moeder
Godes in den eersten oogeblick
uwer ontfanckenisse, om uwes, ende
Godes soons verdiensten, van alle eeu-
wicheydt af sijt voor-sien vry te sullen
wesen van Erffsonde, Ende wy betuy-
ghen voor God ende voor vwen Soone,
Dat wy dit ghevoelen van uwe be-
vryinghe van de Erf-sonde, d'welck
wy al langhe in onse herten hebben
ghehat, door het ingheven Godes, op
het alder-beitendichste tot den laetste
adem onses levens sullen behouden,
Dit sullen wy opentlick, dit sullen wy
heymelijck leeren, ende wy sullen
(soo veel in ons is) sorghe draeghen,
Dat onse onderstaeten, ende alle ande-
re dit sullen ghelooven ende voorts
leeren, daer toe ons God wille helpen,
Dit wenschen wy, dit bevoenen wy,
dit sweeren wy, Soo moet ons God
helpen, ende dese alderheylichste
Evangelien Godes. Dese onse belof-
te, wensch, ende Eet onder-wer-
pen wy de voeten des Alder-heylich-
sten Paus, onses Heeren Pauli Quinti,
die sulckes alles met Apostolische te-
ghenijnghe wille bevoorderen.

Wilt dan (O ghy Gheluckighe, o ghy
alder gheluckichste Heylige Maeget,
die van den aen-beginne ende voor
alle eeuwen van Godt den Heere selfs
sijt wt-vercoren ende bewaert) onsen
Alder-heylichsten Heere Paulum, in
langhduyrighe vrede ende gelucksae-
licheydt bewaren ende vermeerderen,
Wilt oock onsen Catholijckē Conijnck
Philippum, die uwer ontfanckenisse
sonder sonde seere is toe-gheedaen, in
aller maniere groot maken, en met ee-

ncl

1618. nen grooten ouderdom, ende glorye cener rechtveerdigher Heerschappye verciere, Ende wilt voor ons vercryghen suyverheyt des herten ende des ghemoets, ende eenen grouwel van de vuylicheydt der sonden.

Alsoo dit groot misverstant onder des Paus Gecstelicke/ende oock by verscheydene werltliche / soo hooghes als leeghes standes Paepst-ghesinde / is veroorzackende / Soo hebben verscheydene (Insonderheyt de Coninck van Hispanyen) seer ernstlick aen-gehoudt by den Paus / dat hy hier over / als oock meer andere differentiaele poincten / soude willen een Concilium wt-scheyden / Maer de Paus wil daer toe niet verstaen / maer wil wel sijn Decreet van het vooz-gaende Jaer vernieuwen / daer in hy de Jacobinen silentium imponiert / ende verbiet dese matterye niet meer publice te tracteren / Die ende bevindende dat dese suare niet voorder en dient gheroert te wesen / off sy soude lichtelick de gheheyle Harmonye verderben.

Maer
der Staete
teghen de
sullen haer
cranch
water in de
benachtinge
de Landen.

O Maenghesien de H. M. Heeren Generaale Staten / ende sijn Princ. Ere. meer maels ernstighe Placcaten hebben ghepubliceert teghen het grasseren haerer Kuypteren ende knechten in de benachburende Landen Cuelen / Munster / Audick / Gulich / Cleve / Bergh / Marck / ende andere daer toe ghehoorighe Landen ende neutracle nae-burzen / soo en syn even wel alle ongheregeltheden daer mede noch niet ghereffeert / maer eenighe Kuypteren ende Soldaten (den nood ende aermoeude haer daer toe dringende) andere (wt lust van suppen ende vreten) hebben elke reyse haere nae burze ongenoodicht gaen aenspreken / beduydende oock sommigher wege grooten moet-wille ende ongeregeltheyt / Om waer in te voorszien / hebben haere H. M. dit hier volghende ernstige Placcat gheconcepieert ghepubliceert / ende al-omme laeten aenplacken:

De Staten Generael der Vereenichde Neder- Landen / Allen den gheuen die desen sullen sien ofte hoorzen lesen / Salupt: Also wy met groot

leet-wesen verstaen de elachten over de Foulen Cractyen / Concussyen / ende upteeringhen die by onsen Kynichs volcke / so te Peerde / als te voete / ghesecht werden bedreuen te werden / soo op het Certz-Stift van Coelen / Stiften van Munster / Lupdick / De Lande van Gulich / Cleef / Berch / Marck / als andere / onder beyde de possederende Fursten Chur Brandenburg burch ende Pfalz Nieuborch / daer toe ghehoorige Landen / ende Neutrale nae-burzen / welcker verschooninghe wy tot alle tijden ghehouden hebben in goede Pachuytliche recommandatie / ende daeromme oock ghedencken de voorszeyden disordren naerder te ondersoeken / ende exemplaellyck tot afkeer van anderen te doen straffen / volghende onse voozgaende Placcaten ende Odommantien daer teghens gheemaneert: So is dat wy tot continuatie van onse goede gheneghentheyt / totten welstant vande voorsz. Pachuyten ende Landen / ende t groot misfagen dat wy syn scheppen de upte de Contraventien ende infractien onser voozgaende Odommantien ende Placcaten / Voren ende onbermindert de selve / ende de peenen daer inne uytgedruckt / met aduys ende goet vinden van sijn Excellentie / ende des Raedts van State / dienstich ghevonden hebben van dieus te ordonneren ende statueren / gheslyck wy ordonneren ende statueren mit desen:

I.

Cerstelijck / dat gheen Colonels ofte Overste / Ritmeesters / Capiteynen / Officieren / ende ghemeene Soldaten te Paerde ende te Voete / hem en sullen onderstaen in het voorsz. Certz-Stift van Coelen / Stiften van Munster / Lupdick / de Landen van Gulich / Cleef / Berch / ende Marck / onder beyde de possederende Fursten van Brandenburg ende Nieuborch / ende andere daer toe ghehoorighe Landen ende Neutrale Naeburzen / by Croupen ofte andersints te begeuen / sonder expres verlosf ofte Patente van onser sijn Excellentie / den Raet van State / ofte andere des last ende macht hebbende / ende dat alles om sonderlinghe reden tot der Landen dienst / of dat sulcx noodigh bevonden sal worden / op peene van arbitrale correctie.

GGGG

Ende

1618.

III.

Ende soo waermer tot des Landts dienst / eenighe Cochten met behoortlyck verlofsullen moeten gheschieden / soo bevelen wy allen Oversten / Commandeurs / ende Officieren die het Krijghsvoelc sulen beleyden ende commanderen / op t alder-spoedichste daer mede vooz te trecke / sonder te blyven ligge in t voozs. Corth / Stift van Coelen / Stiften van Munster / Lipdick / de Landen van Gulich / Cleef / Bergh ende March / ende andere daer toe ghehoorighe Landen / ende Neutrale Paebuygen. Doch t voozs. Krijghsvoelc aldaer om te slepe van het ene Dozy in t andere / ofte den onligghenden Dozye ofte Dozperen te beschypen / ofte dreyghen / om met gelt ofte andere ghescheyken die ghedreychde inleggheringhe ofte bescekinghe konnen afcoopen / naer hen precieselyck te reguleren nae die ordye die hen mede ghegheben sal wesen / by peene van Lijf-straffe / ende restitutie van t ge-
de sy ghenoten sullen hebben.

III.

Sullen mede die Commandeurs / ende andere Officieren / ghehouden wesen den Ampt-man / oft Officieren vande Dozpen / of eenighe der selver daer sy vernachten sullen aen te spreken / ende haere Pascedulien te verhoonen / omme met ordye onderghebrachte ende ghebilletteert te werden / sonder een billet meer te doen maechen ende wylgheven als het ghetal vande Troupe is beoogende. Ende sul-
len oock den op ghesetenen vande voozs. Stiften / Furstendommen / ende vande andere aengheloozige Landen ende Neutralen / aen heere Persoonen / heere Bestialen / groot ofte kleyn / Meublen / Oranen / ofee hupfinghen / nochte oock Kercken / Cloosters / ofte andere Publi-
que ende particuliere gheboouwen in t alderminste niet beschadigen / inne-breken / ofte andersints forzeren / op peene van aenden lyve ghescheyken te werden / ende dat de ghedaene schaden / aenden Com-
mandeurs / Capiteynen / ende bevelhebbers / haere Persoonen / gagen ende goederen sal werden verhaelt / by soo verre sy bevonden werden / t zy by comuventie ofte anders / de Misdadighen ende Contrabentens niet ghevanchelyck over-
gelevert / ofte tot restitutie / ende verbien-
de straffe teghens die selve niet gheproce-

deert / ofte dat sy niet en bewijzen daer toe behoortlyck debvoir ghebaen te heb-
ben.

IIII.

Ende alsoo oock geklaeght word / als oft deser Lande Krijghsvoelc inde voozs. Stiften / Furstendommen ende Neutrale Landen / ende der selver aenhoorige / hui-
souden verhooren den goeden Anghe-
setenen te beswaren met Maentelycke Contribuytien / ende diensten van haere Persoonen / Dagheins / ende Peerden / on-
der verscheppen preterien : Soo ist / dat wy allen Commandeurs / Witmeesters / Capiteynen / Officieren / ende ghemeene Soldaten / lasten ende bevelen / dat sy van gheene Steden / Dozpen / ofte gehuchten / ghelbt ofte ghelts weerde sullen moeghen cyschen ofte ontfangen onder dechfel van ghewillighe schenckagie ofte anderen schyn / by peene van cassatie / ende restitu-
tie van het dobbelt vant ghene sy bevonden sullen werden ontfanghen te hebben / ende voozts arbytralich aenden lyve ge-
strafft te werden.

V.

Verbieden oock wel expresselyck den Krijghs Officieren / den Magistraten in-
de voozs. Stiften / Furstendommen ende aenhoorighe Neutrale Landen / Die Au-
thoriteyt ende macht van billetteren te benemen / ende aen haer te trecken / daer sullen te vreden wesen / ende hun moeten contenteren met alsulcke accomodatie / als die Magistraten / met addys vanden Commandierenden Officier / den Solda-
ten elc naer qualiteyt ende gheleghe-
heyt / sullen aenwysen / op dat daer inne de meeste eenparicheyt mach werden ge-
houden.

VI.

Ende omme te beter alle disorden tot noch toe vooz gheballen / vooz te komen / Lasten ende bevelen wy die Comman-
dierende Oversten / Capiteynen ende an-
dere Officieren vande onliggende Fron-
tieren vande voozs. quartieren : Midts-
gaders van Gulich ende onneliggende Stedekens / Ende voozts alle die andere Capiteyn aldaer / dat sy int administre-
ren vande Justitie teghens alle klachten ende disorden over die Contrabentien van dit segghenwoozdich / ende van onse
voozs.

1618.

voorzgaende Placcaten ende het straffen van de selve / sonder committentie ofte oogh-luycinghe assisteren / ende die behulpelicke handt bieden / des behoevende.

Ende op dat niemant hier van eenige onwetentheyt en pretendere / Ontbieden ende versoecken daeromme de Heeren Staten / Stadthouderen / Ghecommiteerde Raden / ende Ghe deputeerde Staten vande Provincie respectie van Gelderlandt / ende Graeffschap Zutphē / Hollandt en Westvriesland / Zeelandt / Vrirecht / Driesslant / Overijssel / Stadt Groeninge ende Ammelanden / ende allen anderen Justiciaren ende Officiaren / Dat sy dese onse Ordonnantie van stonde aen allomme doen verkondighen / uytroepen / publicieren / ende assigere / in alle plecken van onse Landen / daer men ghewoonlick is dusdanighe uyt-roepinghen / publicatien / ende assicte te doen : Wiltsgaders inde Steden ende plaetsen buyten die vereenighde Provincien onder ons ghebedt weseude. Lasten mede allen Oversten / Collonellen / den Advocaten Fiscals / Ritmeesteren / Capitaynen / Officiaren ende Bevel-hebberen / dese onse Ordonnantie ende Bevelen / scrictelijck / punctuelijck ende onverbreeckelijck t achtervolghen / ende doen achtervolgen / Procederende / ende doende procederen tegens de Overtredders van dien / sonder gratie / fadene / dissimulatie ofte verdragh. Want sulck onse eernstige meeninghe is.

Ghegheben in s Graeven Haghe / opten vijftden dagh der Maendt Decembris / int Jaer sesstien-hondert ende achtien. Was gheparapheert. M. Licklama V. Onder stont / Ter Ordonnantie vande Hoogh ghemeite Heeren Staten Generael / Ende noch lagher / Ter Relatie vanden Raede van State : Ende gheteeckent. Chr. Huygens.

Nevens andere Remonstrantsche Predicanten die in den Provinciacelen Synodo van Suid-Hollandt / in Octobri binnen Delft ghehouden / ghecassiert sijn / om groot wicthighe ende veelder hande redenen / is oock P. P. Predicant binnen Rotterdam / die den Remonstrants-gefinden Burgheren aldaer seer lief ende aenghe-naem is. Dese P. P. ende oock eenen anderen Remonstrantschen Predicant by Rotterdam op een Doop staende / heb-

ben haer verstant / op den 21^{en} Novemb. stylo novo, teghen het verbot des Synodi, ende der Hoogher Overichede / binnen Rotterdam in verscheydene plaetsen buyten de Kercken vergaderinghe te houden / so onder den blaewen Hemel / als in een hups / onaenghesien de Remonstranten te dier selfder upre binnen Rotterdam in twee Kercken Predieten. Het heeft sich toeghedraghen / dat de toehoorders der selfder seer opzochich sijn gheswozen / also dat vele der selfder de waepen hebben aengegezeven / ende vele sijn alsoo tot een van de Burgher-Meesteren in sijn hups comen loopen / den welken sy veel smaet-woorden ghegheven hebben / soo dat dien goeden Heere seer beanghsticht ende bebreest was. Sy sijn oock gheloopen nae eenes Secretaris hups / den welken sy niet menichte van stenen de glaesē hebben inghewozen. Vele Vrouwen liepen en riepen oock seer onmanierlick over stracte / roepende onder anderen. De wyven en kunnen niet mit-doen. Sijn Exc. heeft daer strack binnen ghesonden ontrent duysent Soldaeten / om de Burghere in stilte te houden / ende van weghen het Hoff van Hollandt sijn twee Raeds-Heeren van den Hobe derwaerts ghesonden / om op alles informatie te nemen.

Veel Remonstrantsche Burghers binnen Rotterdam hebben een seker compact met malcanderen gemaakt ende onder teeckent / daer in sy malcanderen beloven / dat sy haere Predicanten wils hantaeben / ende malcanderen in het woeren deser sache willen by staen tot den wtersten.

De Arminiaenen hebben oock in Novembri in den Ziel eenighe committopaeen-ghericht daer nae wel verstaende dat sy ghesondicht hadden / soo sijn haerder dyne ter Stadt wtgheloopen / ende twee sijnder ghebaughen ghenomen.

In Decembri heeft sijn Exc. om alle voordere heroerten by tijts des te beter vooz te comen / de garnisoenen versterckt in den Ziel / Rotterdam / ende in s Graeven Haghe.

Op den Christdach heeft eenen Remonstrantschen Predicant / staende op een Doop in de Sectau / sich verstant binnen Rotterdam op de Beurse vergaderinghe te houden ende te prediceen / so vooz.

1618.

Spoor bidden den Ziel.

De meeste hijnghe vande garnisoenen in eenighe Steden van Hollandt.

Den Remonstrant predicht te Rotterdam op de Beurse.

1618.

voorz als nae den noene / staende aen een
taefel onaenghesien dat de Remonstran-
ten ter selfder upze in de publycke kiere-
ken predichten. Van ghelycken soude
goch des anderen daechs gheschiet syn/
sen waere dat / door het voorzichtig be-
lept des Magistraets / sulkes waere
verhindert gheworden / om voorzder com-
motie ende opzoch onder de Burgheren
ende inwoonderen deser Stadt te ver-
hoeden ende voorz te comen.

De Staete
schicken
hare Gebe-
pucerde
aen den
Conjunct in
Engeland.

Dier syn voorz en nae dese naest-
verloopenen jaeren verscheydenen
misverstanden ontstaen tusschen
de ondersaeten des Conijx van
Groot-Britannien / ende de ondersaeten
der Staeten deser Landen / van weghen
de Nabigatie / Negotiate / ende Traf-
fiche in Oost-Indien / Groenlandt / ende
Spitsberghe / misgaeders de Grape-
rie / Terra groote visscherie / ende Mun-
te / dat die selve op eenen een paerighen
voet mochte ghebracht worden.
Enighe deser misverstanden sijn soo
wilt ghelopen / dat de Enghele ende
Neder-Landers so in Oost-Indien / als
onder Groen-Landt / met de wapen aen
malcanderen sijn gheraecht / waer wt alle
daeghe noch meer ende meer swaeriche-
den te verwachten stonden / Iae het was
al soo wilt ghecomen / dat enighe van de
Avonturiers ofte Coop-lieden op Oost-
Indien handelende / haer in Octobri
veerdich maechten om te passen op die
Oost-Indische schepen die geladen nae
Neder-Land quamen / om de selfde in de
enghe Zee te bespynghe / verwachten-
de alleen op het minste consent ofte oogh-
lupchinge van sijne M^r. Maer sijne M^r.
die in alle sijne daeden hem selven betoont
te sijn een Vrede-liebende ende goedert-
ieren Conijck / heeft al voorz jaer en
dach / ende oock noch coets gheleden / aen
de Heeren Staeten gheschreven / hare H.
M. vermaenende dat sy enighe Ghe-
committerde in Engeland souden over-
senden / om alle dese swaericheden af te
handelen / belovende dat hy sich so beleef-
delick daer in soude toonen / dat hare H.
M. souden spreken / dat hy gantschelic
tot den vrede gheneycht was / Also noch
tans / dat hy niet en conde nae-laete sijn
ondersaeten recht / ende de oude Privile-
gien sijn rijcken voorz te staen ende te
verdedighen.

De H. M. Heeren staeten Generael/
om te betoonen ende te doen blycken / dat
hy oock aen hare syde niet anders en soch-
ten / dan goede vrientschap ende Nabigie-
schap met sijne M^r. ende sijne Onder-
staeten te hebben ende te doen voeden / als
cummende quaelick d'een d'andere ont-
beeren / sijnde soo nae by malcanderen ge-
legghen / dat alleen een enghe Zee haer is
scheydenende van ouden tyden her altydt
vrienden ende goede nachburen geweest
sijnde / die oock soo wel in tyde van ergch
ende oorloghe (d'een of d'ander aenghe-
vochten wordende) als in tyde van vrede
de om de conunertien / malcanderen niet
en connen ontbeeren: So hebben de Hee-
ren Gener. Staeten / soo haest als hare
menich-suldige besoignes sulkes eenich-
sins hebben kunnen lyden / wel rypelic op
het voorz-verhaelde ghelett / Ende hebben
in Novemb. inghenomincert ende gheapu-
teert / om in Engeland te repen / de Hee-
ren loan van Gog, Burgermeester binnen
Zutphen / van weghen Ghebderlant: E-
wout Jacobz. van der Lullen, out Burgher-
Meyster van Delft / wt Holland / ende lo-
ach in Liens Raedt ende Pensionaris der
Stadt ende des Lands Cholen / ende
den Heere Noel van Caron, Ridder / Am-
bassadeur Ordinaris by sijne M^r. Dese
Ghesanten sijn den eersten Decembris wt
s Graeven Haghe nae Rotterdam ghe-
reys / van daer op den Vriel / ende alsoo
voort op Engeland / daer sy spoedelic
sijn aen-ghelant / ende seer beleefdelick
onthaelt ende ontfangen / ende van Gra-
vesande op Londen ghebracht / ende sijn
met Coetsen van daer gereys op Orfozt /
daer des maels sijne M^r. was / die hare
E. E. ende H. M. seer beleefdelick heeft
ontfanghen / haer die ere doende / dat als
hare E. E. in de raemer van audientie
quamen / daer sijne M^r. satt op sijnen
thoon / verghefelschap met den Prince
van Valles, den Hertoghe van Lenox,
ende andere Grooten des Rijx / Zoo is
sijne M^r. opghestaen / ende is de Ghesan-
ten der Heeren Staeten ettelicke passen
in het ghemoet ghegaen / om haer te wil-
lecomen / sprekenende voorts met de selfde
seer beleefdelic van verscheydenen saecken /
De selfde daer nae / voorz dat mael / ver-
laetende / ende haer remitterende aen sijne
Gheheyme Raeden.
Het quam wonder wel te passe / ende
als wt den Heinel / dat coets naer het ar-
ribement

1619.

ribement van de Neder-landsche Ghecommitteerde in Engelandt/ aldaer tijdinghe ghecomen is/ datter een Engelsch schip comende wt Oost-Indien in merckelich perichel was van onder weghe te moeten bliuen / ten ware dat onse Neder-Landers het selfde onder S. Helena hadden ghespicht ende gheprobian-deert.

Toets nae het overcomen van de Neder-Landsche Ghecommitteerde / isser oock in Engelandt gecomen eenen Spaenschen Ambassadeur/hebbende in last / soo veel men mercker en wederom te nemen het houwelick ghesprek tusschen den Prince van VValles, ende de dochter van Spanpen/als oock om te contramiseren die befoignes daeromde Ghecommitteerde der Heeren Staeten in Engelandt ghesonden sijn.

Welch ge-
richt van
den staet
der Ghe-
lige
in de seker
Provincie.

Ene vernustighen ende eloecken Dichter heeft te deser tijd seer aerdich in rijn ghestelt den staet der Ghecommiteerde Provincien / peder reghel begripen de eener Provincie gheueghentheyt ende gheueghentheyt/ende elcken reghel het jaer 1618.

Leest hier Met Verstandt Den staet Van
t'Vlle Lant.

- 1618. GELDERLant onVersaeght stilt Met het
reine VVoozt.
- 1618. HOLLant In goDes saech' gaet Met seer
svilVer Voozt.
- 1618. ZEELandt arMilnen haet' Dooz t'qVaet
Verglft Van Leere.
- 1618. VVtrecht Dooz MaVrits Princ Is be-
keert totten Heere.
- 1618. VreLant roept om nassav, Die haer Leer
hovt In eeren.
- 1618. OVERLisse sal seer haest In goDes Vrees
VerMeeren.
- 1618. GzoenIng Is In GoDs VVoozt heel onbe-
sMet geLeVen.

- 1618. Godt Laet ons t'saem bil een In Vasse
rvste LeVen.

Hier mede wil ick dit jaer 1619.
van 1618. eyndigen,

Den Keyser Mattheus in lie-
haemelicke cranchseht / ende
in groote becommernisse/ bin-
nen Weenen in sijn Walleva
naeu vyz synde van het crychs-
volck der victorieuse Dohes-
men.

Den Conynck van Branc-
kerijch Loys xij. met sijn jonge
Spaensche Princeesse / in syne
ghenoechlycke jonghe jaren;
sijn Conynck-Rijcke vol on-
ruste : Die van de Kelighe
quaelick te vreden/claeghende
dat haer niet ghehouden en
worden de Contracten met de
Conynck Henry le Grand, sijnen
Heer-Vader Hooch loffelijc-
ker memoire/op ghericht.

Den seer wysen Gode-lie-
benden Conynck van Groot-
Britannien Jacobum VI. lie-
haemelicke ghesontheyt / vol
sorghe over den wel-stand sijn-
ner onderstaeten/ende naebuy-
ren/sich insonderheyt bedyrt
ghende/ dat de waere Christe-
like Kelighe niet alleen in sijn-
ne dyne Conynck-Rijcken/
maer ooc hier in Neder-Lant/
ende elders / moghe groeyen
ende bloeyen/ ter ere Godes/
hebbende tot beboorderinghe
daer van tot den Nationaelen
Synodum ghesonden versche-
dene seer treffelike / Hooch-
Gheleerde / seer Godsaelighe
Mannen.

Den Conynck van Hispan-
nen Philippum III. met sijn
Inquisitie / ende Spaensche
Raeden / gheheel Christen-
lijck berocren/uo more : Tot
welcken eynde hy nu een ghe-
welbighe Armade is toe-ru-
stende/die na d'advisen diens
hier te Lande daer van heeft/
grooter ende machtiger dan
de Armade Philippi II. in het
jaer 1588. gheveest is.

De Conynghen van Dane-
mark ende Sweden / cloecke
H h h h Crychs-

1613.

Crighs-helden / d'een den anderen meer bezegghende met crigh / dan malkanderen naburpliche vziendtschap bewijfende.

Den Conijck van Polen in den crigh teghen de Russen ende Moscoupters.

Het Conijck-Rijcke van Bohemen in crigh ende oorloghe teghen den Keyser syne Broeders / ende Heben : de Directores met die van de Ghereformeerde Religie victorius / des Keyfers leger (daer de Grave van Bucquoy ober commandeert) schier onder voert.

Den Prince van Vallia lussich ende dispoost / staende in vyperact ofte houwelijckse onder handelinghe met de dochter des Conijck van Hispanpen.

Annam de Coninghinne van Groot-Brittannje seer swaer / gynnende aen het waeter / ende met andere passyen ghequelt / daeghelijck niet anders als de doot verwachtende.

Den Hertoghe ende de Republycque van Veneggen aefsem haelen / ende een weynich rusten / maer daegelijck nieuwe oorloghe met den Spaenjaert verwachtende.

Den Hertoghe van Savoyen wt ghemerghelt dooz den swaeren crigh met den Spaenjaert : die noch naen gheepndicht en is : doch vol couragge ende mannelijcke resolutie om den Spaenjaert wederom het hooft te bieden / als het den nood boozheren sal.

Victorium den Prince van Savoye in onder-troutwe met ee dochter van Henry Le Grand, gewesene Conijck van Dzanc herijck.

Maurits Prince van Oranyen, als oock Graeff VVillem Lodewijck Gouverneur van Friesland &c. Het Prins Hendrick, en Graef Ernst Casimir van Nassou, sloech ende gesont / verfozen de dach ende nacht den wel-

stand der Dype Neder-Landsche Republycque.

Den Hertoghe van Seyeren in groote vzeucht van wegghen eenen jonghen sone / die syn Gemaeltine ghebaert heeft.

Marye de Medicis, Weduwe van den Conijck Henry Le Grand, op het Casteel te Bloys haer tucht-hups / wylt van het Hof buuten regieringhe / met groot misnoeghen / ende by haer den Bisschop van Luslooy, booz desen een van de booz naemste faict-rous te Hobe.

Den Prince van Conde, aux Bois de Vicennes, ende de Princeesse syn Huisvrouw by hem / die in dese ghebanckenisse van twee kinderen te ghelijck in den craem bevalen is / beyde doot.

Den Cardinael Clefel, in Tirol, die geweest is doen en lachten by den Keyser ende andere Heere van het hups van Oosten-Rijck.

Den Hertoghe van Lerna, die den Conijck van Hispanpen pleecht te guberneret / in cleyn achtijnghe te Hobe / Jaeghenoechsaem van het Hof ghescheyden / die booz siende het ongeluck d'welck hem booven het hooft was hanghende van wegghen de groote jalousie de Los Grandos over synen Persoon / den Cardinaels hoet op-ghesett heeft.

Den Grave van Somerset, in Enggheland / die cofts te boozen is gheweist de grootgheachste by synen Conijck.

Johannem VVrenbogaert, die ergens int heymelijcke schuypt. Meyster Jan van Oldenbarneveldt. Die ettelijke jaren lanchet het grootste bewint in de Ghereunierde Provintpen ghehad heeft. Magna cadunt.

Meyster Hugo de Groot, Pensionaris van Rotterdam / die gheacht is gheweist te syn het cloeckste verstant van Neder-Land. Infata crepant.

Meyster

1618.

Laeten
de in ge-
vanche-
nisse/vel
quali.

Meyster Rembout van Hooger-
beers, Pentionaris van Lep-
den/ Die veel jaren is geacht
ende ghehouden gheweest vooz
een wijs Raedf-Heer. Tume-
facta premuntur.

Laet u dit niet duncké wonder,
Placht den blixem ende donder
Niet te treffen over al
r'Sop der bergé, niet het Dal?

Laeten
de

De Edele Hoogh-Moghen-
de Heeren Generaale Staet-
ten/ende Raeden van Staet/
Oock de Heeren Cancellae-
r/Presidenten/ende Raeden der
Hooghe Hoben/ende der Ad-
miralteyten ofte Zee-Raede/
Midts gaeders alle onse Chri-
stelijke Magistraeten ende O-
vericheyden (nu in dese stoz-
men aen het roer staende) in de
neerstighe bedieninghe hares
swaren ende commerlichen
Ampts/ in dese Gheunieerde
(doch onlanx veler wegghen
ghedisnembzeerde) Provinty-
en.

De Patres Concilij Dordra-
ni, in haren swaren arbeit en-
de groote sorghe/ seer vlytich
sijnde in het weder-haelen en-
de her-stellen van de vrede der

Laeten
de

kercken in ons Liebe Vae-
daeder-Land/ God den Hee-
re biddende/ dat hy in het mid-
den van haer met synen H.
Gheest wille presideren/ ende
een goede wtcomste deses Pa-
tionaelen Synodi wille gheben.

1618.

Alle Godtsaelighe Leerraren
des Godlichen Woorz in ha-
re vierighe Ghebden tot God
vooz de wel-stand syner Kerc-
ke/ harer Christelicher Ove-
richeden/ harer Schaeppen. Tu
luppely ora.

De Christf-lieden in hare
crifchf-veffeninghen ende vly-
tich waerken vooz de selighe/
ende de wel-stand deser Lan-
den Tu protege.

De hand-wercks-lieden/en-
de de Land-bouwers in haren
aerbeit/ dewijle haer van God
is op-ghelercht/ In het sweet
haren aensichts haer broot te
winnen/ Tu que Labora.

God de Heere beware onser
aller wt-ganck end in-ganck
van nu aē tot in aller eeuwie-
hepdt/ Amen.

I M A N V E L:

Is God met ons rric can tegen ons?

Eynde des xxxix. Boecks, der Neder-Landscher, ende anderer Landen
Gheschiedenissen, des jaers 1618.

000000

000

DER NEDERLAND-

sche, ende anderer Landen Geschiede-

nissen des jaers 1619.

De Ambaf-
sadeurs des
Conjunct
van Oran-
je, ver-
maenen de
Gheuer.
Staeten de
Ghebant-
ghens be-
leefdelich te
scracteren.

Ick hebbe in het naest-voorz-gaende Boeck verschen- dene d'inghen be- ginnen te verhae- len/ die noch in hiet waeren/waer van ick nu wat bree- der verhael doen sal/ beschryvende het sekerste dat ic daer

van tot hier toe vernomen hebbe.
De Fransche Ambassadeurs/ Mons de Boisile, ende Mons de Mauriers, hebben in Decembri des voorszeden jaers noch al- e- ven vast de Heeren Gheuerliche Staeten/ ende den Prince van Oranje vermaent/ dat sy doch de ghevanghene Pentiona- rissen niet nae rigeur der wetten / maer met discreete ende moderatye woorden tracteren / tot welken eynde sy dese hier volghende Haranghe soo schriftelich / als mondelinghe in de volle vergaderinge van haere V. M. hebben ghedaen ende ober gelevert den 28. Decemb. ft. n. Anno 1618. sprekende in den naeme haeres Co- nincx.

Mijn Heeren,

De Conynck onsen Meester beveelt ons in de selfe saecke te volgheden daer in wy ons vooz desen gheque- ten hebben / nopende die ruste ende het wel-varen van uwen staet / hoewel de selfe niet na de verdiensten van sijne bondtghenoodtschap ende vrientchap aenghenomen en syn gheweest/ Maer in den teghenwoozdigghen standt van uwe saecken en sal sijne May. niet nalaten ulieden te betuygen/ dat hy ober de selfe eben soo groote sorghe draeght/ als ober den vrede ende stilheyt sijnes Ryck: Wy sullen dan volgheden ulieden te ver- maenen om standvastich in de eenich- heyt uwer Provintien te blyven / als zynde het Principale Fondament van uwen staet/ ende met eenen acht te neme-

dat de veranderinghe der Magistraten ende Raaden/die in uwe Steden gebruyt is / de v'pandtschappen ende verdepbt- heyden onder uwe Vooghden niet en vermeerdere / in plaetse van die selve te genesen / want alle veranderinghen van Magistraten ende wetten in de Regie- ringhe / syn den ghemeynen Gouberne- mente ghevaccijlich / indien de selve niet en gheschieden wyt eene Voogh- d'ingen den noodtsaecke/ of dat die in t'ghemeyn soo mit syn/ dat sich daer ober niemandt en derf beclaghen. Daerom behoort ghy- orzde te stellen / dat de Pientwe Magi- straten vooz haeren goeden ende oprech- ten wandel die goetwillicheyt des volcx vercrighen/ ende hun soo zedelijken d'z- ghen teghen die afghesteide / dat de on- standvastighe ghemeynte geen oorzac- ke en hadde/ om de onde orzde te veriscen: Dat oock mede de gene die van haere diensten afghestelt syn/ dese veranderinghen verduidelijken verdracghen / als ghedaen. zynde tot het ghemeyne welva- ren van een peder.

Het Synodus van ulieden beroepen/ geeft ons hope/ dat aldaer eenighen mid- del tot vrede ende eendracht sal ghevon- den worden ober die poincten / die den trouwel ende sekeringhen/die onder ulie- den syn/ veroorzaccht hebben. Om de sel- ve nu v'zucht daer te machken/ is behoor- lijcken / dat die v'z en seker zy vooz alle de ghene die haer aldaer sullen laeten. binden/ ende dat die Opinien aldaer ge- examineert worden alleentlick ten aen- sien van Godes eere ende de ruste der Conscientien. Want voozwaer een pege- lijck die voornemen wil de hooghe myste- rien ende schatten der Godlycker wijs- heyt sonder groote eerbiedinghe ende ne- dericheyt aen te roeren/ die sal sich soo wijdt daer af binden / als hy waende de selfe ghenadert te hebben.

Wy hebben u-lieden oock aen te spreec- ken/van weghen den Conynck / over u- we ghevanghenen/en u-lieden te verto- nen/

1618.

nen / hoe veel hy de eere ende Reputatie van uwe saecken ende Regieringhe / de vrede uwer Probitien / ende d'rendzacht uwer onderdanen toezagghende is / dat ghy de selve cozt ende goet recht doet hebben ; zo zijn beschuldicht over die schandelykste ende verbloechste misdaden / diemen soude comen bedencken / na mentlick van verraderpe teghen haer Vaderlant / van Correspondentie met uwen vyandt / ende van uwe steden in t'ghebaer van plunderinghe ende in een bloet-bad ghesfelt te hebben. So sy aen dese ontrouwicheydt schuldich zijn / soo raedet den Coninck onsen meester. de straffe der wetten teghen haer te gebynyen. Maer ghelyck dese misdaden die alder grouwelickste zijn / ende dien volghens oock de alderghestrengste straffe waerdigh / soo zijn die selve oock tot een secker stuck ghereduceert over die welcke alle goede ende wyse Princen / als mede de welghestelde Republiken de selve hebben willen upt-strecken / daer teghens hebben veele Princen hun licht in t'berghen laeten binden / oock over de aenstaegen selve teghen haere personen aengheleydt / soo hebben oock de alderbyste Republiken altyt het bloet haerder Medeworgeren ghespaert / selfs in de alder-grootste misdaden / als zijnde dit een van die voornaemste teykenen der vyshedyt / niet lichtelyck het leven der inwoonderen te raeken.

Het Crimen dan van verraderij behoort in syn eyghen termen ghenomen te worden / sonder dat selve upt eenighe consequentien te trecken / ofte tot anderer luyden aenbynghe / die van dese qualiteyt niet en zijn.

De twisten die somwijlen in de handelighen der saecken comen / de Jalousien van macht ende authoziteydt / die eergiecheyt / die de menschen altyt tot onderwindinghe van meer als behoorlyck is vervoeren / zijn ghemeyne quaden van eenen staet / waer upt oock veele quaden ende onghelucken ontstaen : Nochtans en is dit noyt. Crimen lesse Majestatis / ofte verraderij teghen den staet gerekent geweest / vermits die misdad door het binnenste ende den wille / niet door de uptcomste gheoordeelt word.

Wp en twiffelen niet / Mij Heeren , of ghy en sult door uwe oprechticheydt ende voorsienicheydt de saecken waer over de

1618.

ghevangene beschuldicht zijn / nae haer behooren onderscheyden / selfs oock verskil zijnde over het leven van uwe Officieren ende Onderdanen / die in ampten ghestelt zijn / waer af den eenen d'alderoutste Raetshere van uwen staet is / Namelyck d'Heere Barnevelt , soo recommandabel door syne langhe ende bysondere diensten de Landen betoont / waer af hy de Republyque selfs / oock alle Princen ende stende uwe bond ghenooten / tot ghetrugghen heeft / soo dat het swaer om ghelooven is / dat hy soude ghestaen hebben nae het verderf synes Vaderlands / voor het welcke ghy weet dat hy soo veel gheerbept heeft.

Oock de wyse hy in Rechte betrocken is / so sal het om de verseecktheit uwer staets betamelich zijn / dat die waerheyt bekenit gemaect werde : Om dit te doen / moet ghy hem als mede d'ander beschuldichte sodanighe Rechteren doen geven / die noch suspect / noch ghepassioneert en zijn / die haer oordelen nae die wetten van uwen Lande / ende dat op clare ende ontwiffelachtighe proeven / ghelyck nae Rechten vereyst word / ende niet op raedinghen ofte presumptien / die de Rechteren meest tijds bedrieghen / vermits datter veel dinghen apparent ende waerachtich schynen / die doch niet waerachtich en zijn / ende sommighe waerachtich die gants geene waerschyneyden hebben : Aldus doende sult ghy door een billie ende gematicht oordeel voor die gantsche werelt doen blycken / dat ghy waerdich zijt desen staet / tot welckes Gouvernement Godt u-lieben beroepen heeft / te ghebeden en te besitten.

Den Raedt die den Coninck u-lieben geeft over het stuck der ghevangenen / is dit / teghen haer geen strengheyt te gebynycken / maer veel eer sachtmoedicheydt ende goedertierenheyt / als zijnde een werck t welck Gode seer aengenaem is / ende bequaem om de herten der volckeren te winnen ende tot ghesoozsaemheyt te brengen : Oock is het voor de sekerheyt uwer staets van noode ende ghevoeghelyck die verdelpte herten uwer ondersaeten te vereenighen / ende die bitterheyt onder hun opgheresen / te versoecken.

Wp hebben voorders last / om nevens de bede en recommandatie syner May. u-lieben te waerschuwen voor de schade

i h h h i y

inde

1619.

inde behoudeniffe van uwen ſtaet / ende u-lieden indachtich te maecten de kenniſſe die ſyne *M.* herſt van die groote dienſten die deſe perſonagie u-lieden ghebaen heeft: Oock van die ghenegentheyt die hy gheſtadichlick gehadt heeft/om die Verbiuteniſſen tuſſchen Franckerijck ende deſen ſtaet te maintaineren / d'welck ſyn ſo dappere ende aenſienlycke pzoeben ſijner ghetroouheydt / datſe ſchynen alle quaet vermoeden van verraderie ende ontrouwe wpt te ſnyten: Ende nadien ſyne *M.* tot hier toe hem niet culpabel ofte ſchuldich houden en can dat hem dan dooz merckelijcke ende ghelwiſſe pzoeben die miſdaet moghe blijken/ende vooz oogh gheſtelt worden.

So van eben wel nae ſo veel goede en waere advijſen / die u van weghen den Coninck onſen Meester voozgeſtelt zyn/ ghy veel licht den wech der gheſtrengheyt verkieſt / ſal ſyne *Maj.* die eere behouden / dat hy u-lieden heeft ghegheben (d'welck oock eenen waren bondt-geuoort ende Dient toe-ſtaet) eenen ſeer heplſaemen ende baſten ſtaet/ waer van t'gebruyck ende de uytcouſte vooz uwe ſtaet alſoo gheluchich als het teghen-deel van dien ghebaerlyck ſoude zyn/ende ſal oock ſyne *Maj.* over het gheringhe ſpect d'welck ghy ſyne raeden / beden / ende vzienschapen ghegheben hebt / ſich grootelijcks vertoont houden/ het welcke ſtrecken ſal om ſoo veel verminderinge ſijner gunſte te ghenieten / als in het voozleden ghy hem vaerdich en gunſtich zuwaerts ghebonden hebt.

De Heeren Gheneraale Staeten deſe yderighe Harangue der Franſcher Ambaſſadeuren gehoort/ende wel beherticht hebbende / hebben raedſaem ghebonden aen ſyne *M.* deſen hier volghenden brief te ſchryven / tot and'woozde op de ſelfde:

Brief des
Gener.
Staeten aen
den Coninck
van France
kerijck.

Sire,

De gheſtaedighe pzoeben die het uwe *Maj.* beſteft heeft ons tot verſchepdene ghelegghentheiden te betoonen / hebben ons genoerchſaemlijck doen zien met welcke zoeghe uwe *Maj.* ghetrouwen is over den welſtant ende ruſte van onſen Staet/ waer van uwe Ambaſſadeurs ons verſchepdene verclaringhe / wt kracht van bevel van date/den 28. Novemb. laetſtede/ gedaen hebben. Wy verſoecken ootmoedelijck / dat uwe *Maj.* zich ghelieve te

verſeekeren/dat niemand van alle de gene die de eere uwes Bondt ghenoodſchaps ghenieten / ons noch in affectie/nochte in ghetrouwichheydt / te boven en gaen / in die begeerte ende plicht van de ſelfde zoeghuldelycken alle ſchuldighe danckbaerheyt te betoonen. Waer/Sire, het ſoude ons met rechte niſſaegen moghen/ zoo uwe *Maj.* bevanghen wierd om andere/hoedanighe die ſouden mogen weſen/ meer vertrouwd op het beleydt der ſaecten van ons gouvernement toe te draghen/als ons/die de ſelbe zyn/die ontſanghen hebben de vernieuwinghe van de bevestighe ende volherdinghe in den milden byſtant uwer gunſte ende minghlijcker handt / Want wy weten/datter in deſen gheballe zyn/die ons welvaren of weynich gunſte toe-draghen/of weynich kenniſſe hebben van de reden/die doozſaecte tot deſe reſormatie ghegeven hebben. Deſ halven wy/Sire, gheheelijck ghereſolueert zyn / op het volcomen vertrouwen dat wy in uwe billichheyt ende voozſicht hebben / ſonder onſicht de zoeghe te continueren/die wy de gheluyſheydt van onſe Onie ende ruſte ſchuldich zyn/dooz ſoete ende Wettelike middele/teghen alle factien van binnen ende buyten. Ende uwe *M.* zal ſonder twyfel van onſe handelinghe vernoecht ſyn / dooz de zoeghuldige opmerkinghe / die wy in t'ghehandelde plegen ſullen/ waer af wy t'allen tijden uwe *M.* getrouwe reekinghe geven willen: ende ondertuſſchen bidden wy God/Sire, vooz den voozſpoet/vermeerderinghe / gheſontheydt / ende langhe leven van uwe *Maj.* Wyt den Daghe deſe 19^{en}. Decemb. 1618.

Hier nebens ſonden de Heeren Staeten een volcomender verhael ende bericht van het gepaſſeerde/ende haer gebeſoig neerde / als oock beſofte van hare zoeghe over het ghene dat noch te doene reſteerde / vaſtelijck hopende dat ſyne *M.* alle quaet nae-dencken/ d'welck eenige deſen Staet niet al te gunſtich / hem mochten hebben in-gepzent/d'welck wel eenighe plaetſe by ſyne *M.* ghebonden heeft/ Maer andere hebben de ſelfde wederom gheſocht ende ghepooght in een ander gevoelen/ Iae in een miſ-vertrouwen teghedeſe Landen te brengen.

Meer-maels nae deſen hebbe de Franſche Ambaſſadeurs allen bijt ende neerſteghend aengheghewend / om de Heeren Gener.

1619. Gener. Staeten ende sijn Princ. Exc. te beweghen eenen anderen voet van pcederen te nemen teghen de ghevangene/ als sy vooz hadden/ Maer hare H. M. en sijn Princ. Exc. hebben gheoordeelt dat ter in dese groot-wichtighe saecke moeste puer ghebruyckelijc worden / ende dat men sonder oogh-lupckijnghe noodsaeckelick moest doen t'ghene dat den wel-stand des Lands was voozderende.

Interest Reip. ne peccata maneat impunita.

De Vrienden der ghevangene / doch hy naemen de Hupfrouwe ende kinde- ren van Oldenbarnevelt / hebben by he- queste aen de Heeren Staeten van Hol- land ende van West-Frieslandt versocht/ dat de selfe mochten ghestelt worden in hande ende tot iudicaturpe van de Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt/ wien onderstaeten sy eyghentlick waren/ ende in welcker Land ende dienst sy ghe- leeft hadden/ Vooz-wenden ende urge- rende tot desen eynde het Privilegium De non evocando, d'welck sy op het schoouste ende favorabelste weten te allegeren.

Maer de Heeren Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt hebben de Suppli- anten haer versoeck af gheslaeghen/ over mits de ghevangens waren gheappre- henbeert wt den naeme van alle de Pro- vintjen/ teghen welcke alle sy gesondicht ende mis daen hadden.

Ende daer is eyndelick goet gebonden ende veracoordeert / datter virentwint- tich Richters/dype fiscaelen / ende eenen Secretaris souden ghecozen worden/ om dese saecke by der handt te nemen/ ende af te handelen.

Twaelf van dese Richters warden vercozen wt Hollandt ende West-Fries- landt/ ende twaelf wt d'ander Provintje- en/ wt peder Provintje twee de Fiscae- le waeren d'een wt Gelder-Land/ d'ander wt Hollandt / de derde wt de Provintje van Utrecht.

Dese xxij. Richters hebben op den xx. Februarij den Staeten Generael by- erde beloofst/ dat sy in alle gerechticheyt/ sonder aensien van persoonen / besyden stellende alle gunst of misgunst / oprechtelick souden doordeelen/ gelyck sy sulckes vooz God dachten te verandtwooden. Den xxj. Februarij hebben dese Richters begost te besognieren in de saecke van de Ghevangene/ vergaederende alle daeghe

twemaal/eens vooz dē noene/ ende eens nae den noene : Sy hebben malsanderen niet eede verplichtt alles seereet te houdē/ tot wt-dracht der saecke / d'welck sy oock ghedaen hebben / also dat het selfs t' Col- legie der Generael Staeten / noch oock de Raeden van Staete niet ghecommuni- ceert en is wat de ghevangens beken- ofte wat men haer oertuygh heeft.

Mons de Boissile extraordinaris Ambassadeur des Conijner van Brankerhijk/ is in Mario wt f. Graeven-Haeghe nae Brankerhijk verbrocken / (niet wel ghe- contenteert sijn) nae dat hy alles in fa- veur van Barnevelt ende d'andere ghevan- ghene hadde ghedaen / wat hem te doene mogelijck was.

De Heeren Staeten wel wetende dat hy geen favorabel rapport doen en soude van het ghebesoigneerde hier te Lande/ hebben datelick eenen expresse Courier aen haeren Ambassadeur den Heere van Langnerack hem naeghesonden/ met coppe van de laetste propositie die Boissile in ha- re vergaederijnghe ghedaen hadde/ ende daer by de andtwoodde die haere H. M. daer op ghegheven hadden / belastende den Heere van Langherack de selfde den Conijck ende sijnen Raedt te presentee- ren/ en daer by te vermelden/ dat Boissile gheweyghert hadde dese andtwoodde te ontfanghen/ Te ghelycke oock weyghere- rende in dancke aen te nemen eenige pre- senten die hem van weghen de Heeren Staeten wierden gheoffereert. Dese Courier is te Paris aenghecomen vooz den Ambassadeur Boissile. De Conijck ende sijnen hooghen Raedt d'andtwoodde der Heeren Staeten ghelesen hebben/ de / sijn met de selfde ghecontenteert ende wel te vreden gheweest/ ende hebben ghe- oordeelt dat Boissile quaelick ghedaen had- de/ soo het een/ als het ander weygheren- de/ Maer als Mons de Boissile te hobe was ghecomen/ ende alles op sijn wyse vertelt hadde/ So is de Conijck beter met hene te vreden gheweest.

De ghevangene Pentionarisen/ ende Moefberghe / hebben met groote behendicheydt nu en dan briefkens wtghesonden aen ha- re Hupfrouwen / ende hebbender oock eenighe van de selfde wederom ontfan- ghen / onaenghesien de naeuwe wachten ende alle voorszichtigheyt om sulck te be- letten/

1619.

d' Ambassa-
deur Boissile
se beken-
te den
Haeghe.

De ghevangene
hoben
den coze
sponten
wt haer
ghevangene
nisse.

1619.

letten/ aenghelwendt. Barnebelts Wuyf-
frouwe heeft eens haeren man ghesonden
eenighe schoone peeren van haer eyghen
ghelwas/ De Sergeant die met syn Sol-
daeren de wacht hadde vooz Barnebelts
taemer/ heeft twee ofte drie wt ghenom-
men / die hy syn Wuyffrouwe ghebracht
heeft/ die de selfde op-shipden/ in d'eene
ghebonden heeft een penne daer een brief-
ken in was/ dwelck strack in handen van
syn Exr. ende de Richters ghebracht is.
Oock heeft Barnebelt een cyffer ghehad
dwelck hy ende de syne conden lesen/ ende
hy heeft nu en dan met groote behendic-
hepdt een briefken in dit cyffer aen syn
Wuyffrouwe ende kinderen ghescheyben
ende ghesonden.

Grotius be-
schijft ende
gheeft aen
den dach en
belydenisse
sijn ghe-
loofte.

De Pensionaris Grootius (die een seer
gheleert man is/ ende cloeck van verstan-
den) heeft in de ghevanckenisse ghemaecht
een belydenisse syns Geloofts / synde een
saemen-spreekynge tusschen den Vaer-
der ende de dochter / de Vaeder bracht
met een versken / de dochter andt woort
in Rijn/ oock met een versken/ in slechten
Rijn/ sonder Poetische verbloeynghe/
maer seer aerdelich ende frap / sy is rechte
voozt in alle mans handen.

De G. E.
Heeren
Marquette
ende Aer-
sens ghe-
tuigheert.

DEn xxij. Iannarij deses Jaers
hebben de Heeren Staeten van
Hollandt ende West-Frieslandt/
in den Waeghe Staetf-wyse ver-
gaedert synde / den Heere Daniel de Har-
ain Heere van Marquette, Luytenant Generael
van de Ruyterye deser Landen/ ghenaturali-
seert / soo ten aensien van de langhe ende
ghetrouwe diensten den Gheunierden
Provincien gedaen/ als oock ten aensien
van de staeteliche goederen die hy in Hol-
landt heeft / hebbende ghecocht de Heer-
lickhepdt Heemskercke van den Graeve
van Arenbergh, noemende nu de selfde
Nieu-Marquette, nae den naeme der Heer-
lickhepdt die hy in Walsch-Vlaenderen/
gheduypende dese inlandse Oorloghen/
verlaeten hadde.

De selfde ere hebben oock de Heeren
Staeten ghedaen Francoys Aersens, des
Heeren Cornelis Aersens, Grefier der Hee-
ren Gener. Staeten Soone/ om ghelycke
redenen als hier boven verhaelt syn/ hy
ettelike jaren lanch synde gheweest Am-
bassadeur in Brancherijck van weghen
dese Gheunierde Provincien/ ende ghe-
cocht hebbende de treffeliche Heerlick-

hept van Sommels-dijck. Dese beyde Per-
soonen syn gheadmitteert in het ghetael
der Edelen in de Staeten van Holland.

DMer is in Iannario eenen seckeren
persoon van Berghen in Vene-
gouwte te Dordrecht ghecomen/
segghende datter eenen Jesuwijt
albaer ghepredicht hadde/ Datter eenen
Synodus in Hollandt by de Ketteren ghe-
honden wierdt / ende dat de Duppel als
daer in de versamelynge gecomen was/
ende den Bisschop die wt Engelandt
tot dese Synode ghesonden was / wt de
vergaederynghe geruckt ende wech ghe-
voert hadde/ daer het alle de aenwesende
Predicanten ende andere so Politijque/
als Kerckeliche Persoonen ghesien had-
den/ Daer by voeghende/ dat oock de Pra-
ses ende Assesores van den Duppel waren
op genomen in de hoochte ende in stucken
gepletert. Seyde dat hy expresselic daer
om te Dordrecht ghecomen was / om te sien
of het waer was. Als heeft hem gebacht
ter plaetse daer de Synodus was / alwaer
hy met syn eyghen ooghen den Enghel-
schen Bisschop/ den President/ ende Asses-
ores ghesien heeft / Soo dat hy niet der
waerhepdt heeft kunnen segghen ende ge-
tuyghen / Dat dit een schreckeliche ver-
sieder leughen was/ weerdich ghesiet te
worden so by vele andere/ als oock by die
welcke de Jesuwiten vooz ettelike jaren
wt-sutten/ segghende ende schryvende/
Dat Theodorus Beza binnen Gheneven op
syn doot-bedde liggende/ hadde weder-
roepen alles wat hy geleert ende geschre-
ven hadde teghen den Paus ende Room-
sche Kercke/ en dat hy stierf in de Paep-
sche ofte Roomse Catholijche Religie/
welcke grove leughen Beza selfs schryfte-
lick heeft weder-leyt ende betoont ver-
dicht te wesen door eenen Jesuwijtse-
n pber.

DOndersaeten deser Landen heb-
ben eenighe jaren herwaerts/ ge-
druyde de Tresnes, groote schae-
de geleden op de Zee/ soo in Spa-
nipen/ als elders onder het Spaensche ge-
biet/ door het aen-houde van hare schepen
ende goederen/ Ende niet tegen- staende
verscheyden clachten ende Remonstran-
tyen des halven by hare Hoocheden hier
over ghedaen / Soo en syn sy tot gheen
reparatye nochte vergoedynge hare
gheledene

1619.

1619.

gheledene schaele runnen gheracken. Verhalven soo sijn de Heeren Generaale Staeten veroorzaecht gheworden dese saecke met ernst by der hant te nemen/ ende hebben tot dien eynde alle de Collegien der Admiralliteyten toe-gheschreven/ dat sy van alles pertinente informatie nemen souden/ ende sulches hare Hooghe Mog. souden toeschryven/ om de reparatie daer van te voorzeden. Tot desen eynde hebben de Heeren der Admiralliteyten dese hier volghende publicatie met ghebruycke af-lesinghe/ende aen plachtinge ghedaen.

Also de Hog. Mog. Heerē Staten Generael deser Vereenichde Nederlanden bevindē ende verstaen, Dat de clachten van de ingesetene der selfder Landen Koop-lieden ende Schipperen over hunne geledene schaden in't arresteren, aen-haelen, gebruycken, ende misbruycken van de Schippers, schepen, ende der selver Koopman-schappen in Spaenyē ende elders onder het gebiet van de Conijnc van Spanyen, wel sijn gefondeert, sulcx dat daer inne dient versien, &c. Ende hare Hog. Mog. noodich achten de clachten de particuliere te ontrecken ende de selve aen te nemen, ende aen de Eerst-Hertogen reparatie daer van te versoekē: So sullen alle Coopliedē ende Schippers, woonēde in de districte van t'Collegie ter Admiralliteyt, residerende binnē deser Stede, die in voegen als vooren beschaedicht sijn, van hunne beschaedicheden mogen maectē pertinente & exacte declaratie, met eene deuchdelicke ende gesommeerde taxatie, ende die behooric geteykent in voorsz. Collegie over-brengē, binnen den tijdt van xiiij. daegen, omme terstonts daer naer, ten eynde als vooren, aen hare Hog. M. ghesonden te

mogen werden. Gedaen ter vergaaderinghe van de voorschreven Raede Admiralliteyt, desen xv^{en}. Februarij, 1619.

Jacobi Laurensz.

De Heeren Gener. Staten hebben deser saeken halven aen den Hertoghe van Brabant gheschreven / versoekende reparatie/als wesende dit gewelt een inbruecke van de Trefues, maer alsoo sijne Hoogheyt de vriezen van haere M. niet en beandtwoordde / soo hebben siterative aen sijne Hoogheyt gheschreven/ en haere vriezen by eenen expresse overghesonden / prafigerende den tijdt van vier maanden/ in welken tijdt so de Hertoghe haer geen satisfactie en gaewe/ soo souden sy veroorzaecht wesen so-daene middelen by der handt te nemen / als sy daer toe de beste ende bequaemste souden achten. De schade die d' inwoonders deser Landen gheleden hadden / ghedurende de Trefues, wiert by verscheydene begroot wel op vyftich tonnen schats.

Oock hebben de Heeren Gener. Staten ende sijn Princ. Exc. (om groot-wichtighe redenen haer daer toe moveerende) A. VVaele, Heere van Moelberghe, die in de troubelen gheweest is en van de Staeten des Landts van Utrecht/ ja een van de aen-sienelijckste onder de selfde / ghevanchelick laeten haelen / dooz hondert Ruyters wt Zutphen / van het hups te Mervel, in het Sticht van Munster ghelegghen/ maer synde een leen des Dorstes van Cleve. Dese Ruyteren hebben den boven-genoemden Heere van Moelberghe van dat hups meer ghedraegghen/ dan ghelept/ hy teghen-spoztelende ende teghen-wozscleende soo seere als hy eenichsins conde. Op den 2^{en} Januarij hebben sy hem binnen Zutphen ghebracht / daer hy in goeder bewaeringhe is gheweest tot op den xxxj. Januarij stylo antiquo, ende is als-dan met goet convoy van dertich Ruyteren over de Delau nae Kencem ghebracht / ende van daer booghs met goet convoy van 18. of 20. Musquetiers te waeter nae den Haghe / alwaer hy den 12. Februarij st. n. is aengecomen/ende ghevanchelick ghesett in een caemer op het Hof/ daer Oubervarnebelt ende d' andere Pentionarisen saken. Sijn Wyffrouwe met

1619.

De Heere van Moelberghe wiert ghebrachte binnē Zutphen ghebrachte.

1619. met verscheidene van sijne vanden ende bloed-verwanten sijn nae den Haeghe gherepft/versoeckende by de H. M. Heeren Gener. Staeten ende den Prince van Oranpen / hem te maghen / onder vaste cautie ende bezichtocht / wt de ghevangeneijse cringhen (hopende dat hy sich soude kunnen ontschuldighen in 't gene daer om hy ghevanghen was /) maer te verreefs / hy en mocht niet meer privilegie hebben als d'ander ghevangene / dewyle hy gelijcke (al hoe wel niet eben groote) fonten hadden begaen.

Hoeste her-
hooghinne
des ghele
in wepnich
jaeren.

Alsoo te deser tijdt alle goudene ende silveren pennynngen seer hoge wierde

opgebrongen/so isser in Febr. deses jaers een nieuwe Evaluatie ghemaccht / die ick hier niet en stelle / als sijnde in alle mans handen. Maer ic en can niet vae-lacten / tot contemplatie van mijnen leser / hier in het corte by te voeghen en te verhaelen de Evaluatie des ghele / naemlich hoe het selde verhoocht is in wepniger als 24. jaeren herwaerts / daer doch het gout en silver / nae het ontdekken van de Indys / van jaer tot jaer soo seere is vernienichfuldicht door gantsch Europa. Ick sal hier alleen eenighe species stellen / sonder daer by te voeghen van hoe veel stucken sy in het march sijn.

Dit was de Evaluatie des jaers

	1489.	1520.	1526.	1619.
De Fransche SonneCroon	24. ft. — —	36. ft. — —	40. ft. — —	76. ft.
Gouden Leeu	30. ft. — —	44. ft. — —	50. ft. — —	92. ft.
Roosnobil	56. ft. — —	85. ft. — —	97. ft. — —	9. g.
Angelot	37. ft. 16. mytē	57. ft. — —	95. ft. — —	6. g.
Henricus Nobel	50. ft. — —	75. ft. — —	86. ft. — —	8. g.
Ducaet van Hongeren, &c.	26. ft. — —	38. ft. — —	43. ft. — —	4. g. 2. ft.
Andries gulden	00 — —	29. ft. — —	33. ft. — —	59. ft.

Alle andere gouden ende silveren pennynghen sijn nae advenant verhoocht / en liepen noch hoogher in dese Landen eer het Plactaet der H. M. Heeren Generaale Staeten / in Februario deses jaers 1619 is ghepubliceert.

De Schepen
by de Ad-
miralitey-
ten deser
Landen tot
ghesonden
haer de zee-
voorders
groote af-
weyche.

Deschepen int boozighe Jaer by de Hoogh Moghende Heeren Staeten deser Landen in Zee ghesonden / tot toomynghen van de Zee-voorders haer te Algiers onthoudende / onder protectie van den Turckischen Vice-Roy aldaer / hebbe haer de voir soo wel ghebaen (een goet deel van die ghesellen de voeten spoelende int ruyne waeter daermen den haeruyck vanght) dat de Vice-Roy, als oock de Duane van Algiers in Novembri 1618. aen de Heeren Staeten gheschreven ende versocht hebben / dat sulcke hostiliteyt mochte ophouden / belovende dat sy hin-voorder de schepen deser Landen souden onverhinderlic

laeten repfen / blieten ende blotten daer het de selde believen soude / sonder haer eenighe schade aen te doen : Daer op de Heeren Staeten aen den Excellentissimo ende Generallissimo Seignor Hussen Ahbe-la, in dato den 22. Martij hebben gheandwoort / dat hare H. M. vernomen hebende dat de Onder-saeten deser Landen van het volck ende schepen van Algiers / als vanden werden ghetraecteert / ghe- nootfaecht waren gheweest / nae langhduyzighe patientie / so grooten ongelijck / niet langher te kunnen noch willen verdraeghen / Maer hadden gheresolveert schepen van oorloghe wt te senden / tot bescherminghe van hare Ondersaeten / der selver schepen ende goederen / ende den moetwille van de schepen wt Algiers gevaeren / te castigeren / ende repprimeren / sijnde van meyninghe daer in te continueren met meerder vigeur ende couragie / ten ware dat sijn Exc. ende die van Algier de hare van soodaenich boozneme ende

1619.

ende daetelicheyden effectuelich deden besliffen / Doch alsoo hare H. M. wt den brief van sijn Exc. verstonden / dat de selfde vooz het toe comende soodaenighen cours begeerden te doen cesseren / midtsghaders oorde te stellen / dat de schepen ende Onderfaeten van dese Landen / de Zee vyz ende onghemolesteert souden moghen frequenteren / ende hare navigatie ende handeljinghe deynben / Soo verclaerden hare H. M. daer op / dat sy in sulcken ghevalle van harer syde oock te vreden waeren / die Capitulatpen van sijn ne Keyserliche M. te onderhouden / ende teghen de schepen ende Onderfaeten van Algier gheen hostilitet te laeten pleghen: Wel verstaende / dat hare H. M. goede versekerijnghe werde ghedaen / dat deser Landen schepen ende Inghesetene de Zee frequenterende / by die van Algier in gheenderhande manieren sullen werden aengetast / besocht / beschadicht / ofte in hare navigatie verhindert / ende dat sy ten selven eynde eenige Ostagiers wt de Duane aen de schepen van Oorloghe deser Landen souden senden / ende strickt verboth doen / dat alle de schepen ende inghesetene van Algiers haer souden onderhouden / op groote penen / van teghen de Onderfaeten deser Landen / directelich ofte indirectelich pets te attenteren: Om hier van des te beter versekerht te sijn / waren hare H. M. gheresolveert hare schepen van Oorloghe in ende outrent de Middellandsche Zee te laeten continueren / om te letten of die Capitulatpen oock werden nae ghecomen / in welken ghevalle sy van de schepen van hare H. M. geen hostilitet souden hebben te vreesen: Maer indien wederom nientwe Contrarietepden souden ghebeuren met het besoecken / aenhouden / beschadighen / ofte berooven van de schepen ende Onderfaeten deser Landen / Soo waren de schepen van Oorloghe deser Provintpen gheslaft haer daer over te revengeren / ende hare H. M. verclaerden gheresolveert te sijn noch meerder equipage van schepen / tot of vzeuche van die van Algiers te willen doen / ende ten sijne voozsept in aller biligentye derwaerts te senden ende te houden: Ende om de expresse ende sinale intentie sijn Exc. ende die van de Duane, midtsghaders van die van Algier int ghenerael / te moghen bespueren / verzochten hare H. M. dat volgens de Ca-

pitulatpe met sijn Keyser. M. gemaeckt / alle de ghevanghene / deser Landen Onderfaeten / gheen wt ghesondert / in volcomen Libertet souden werden gestelt / ende alle schepen der selfder geresitueert / als oock de goederen den selfden afgensmen / noch in esse ofte wesen sijnde / &c.

Dit en was noch niet alles voltrocken als ick een eynde maecte van dese mijn Historische memozen.

1619.

In Februario deses jaers heeft Antoine Mibais Burgheer binnen Luyck / een Regeste ghepresenteert aen de Heeren Ghenerale Staeten deser Landen / claeghende van den overlast ende het ongelijck dwelck hem ende anderen Burgheeren van Luyck wierden aenghedaelen ter cause van de Ghereformeerde Religie daer sijnproffesse van deden / doch des te vervolghijnghe ende overlast teghens hem ende andere Religionsverwanten gheschach onder den naeme endelpretext / dat hy ende sy met malcanderen practiseerden / met hulpe van de Staten / haer Meesters te maeken van de Stadt van Luyck / &c. Daer sijn op desen naeme verscheptene Burgers dier Stadt geavankelich gesett / jae daer is eenen opgehanghen / als sijnde eenen opzoermaeker / die nochtans sulches tot der doot toe heeft ontkent / maer wtghelept wesen de om ghericht te worden / soo heeft hy beladen dat hy storf in de Ghereformeerde Religie / ende hy en heeft gheensins willen luyfster nae de woorden van den Paep / die by hem was. Enen die ontfloopen was hebben die van Luyck doen vervolghen / ende aenasten te Hertal, sijnde een Doyp den Prince van Oranpen toebehoorende.

Den Agent van Luyck in s Graeven Daeghe residerende / heeft dit alles gherecuseert soo hy best conde / segghende dat het opzoerighe menschen waeren / die wel grootelich verdient hadden gestraft te worden / anderen tot een exempel. Maer alsoo men daeghelich meer ende meer in erbarijnghe ghecomen is / dat het niet anders en was dan den haet van de Religie / waer van haere H. M. gheuechsaem bericht hadden / Soo hebben haere H. M. dit in deliberatie gheleecht met den Prince van Oranpen / ende de Heeren Raeden van Staeten / die des eens sijn gheworden / datmen eenen brief

Iiiii y

mes

1619. met goeden inſicht aen die van Luyck ſoude ſchryben/om haer aen te wiſſen het groot ongeluck dwelck ſy niet alleen dien particulieren perſoonen aen en deden/maer oock haere H. M. ſelfs / als oock den Dooghtichghen Prince van Oranpen.

Hier toe ſyn haere H. M. mitſgaeders ſyn Exc. des te meer geneeycht gewerſt/om dat de voornoemde Mibans van die vā Luyck beſchuldicht wort/ dat hy van de Treſures eenen rocht met ſyn Exc. heeft helpen doen/als ſyn Exc. eenen aenſlach hadde op Maſtricht / dwelck doch die van Luyck (willen ſy vooz neutrael ghehouden weſen. niet en roert of aen en gaet: Oock om dat die van Luyck ſynner Exc. jurisdictie hebben gheboleert:

Den brieſ welcken de H. M. Heeren Staten aen den Cancellier ende Raeden van Luyck gheſchreven hebben/lypdt als dus:

Opſchriſt.

Aen de Heeren Cancellier / ende andere van den ghehepmen Raedt van ſyn Hoocheyt den Prince van Luyck.

Mijn Heeren.

Brieſ heer
Heere Staen
aen den
Cancellier
ende Raeden
des Prince
vanden
Luyck.

Indien het u belieft te her-batten / ofte ten weynichſten te her-dencken den inhoud van alle onſe brieven/ende interceſſen/ die wy tot verſchepdene ſtonden gheſchreven hebben aen ſyn Hoocheydt den Prince van Luyck / ende aen H. C. A. belanghende de clachten / ende doleantien der burgheren van Doordrecht/ ende van andere Steden deſer Landen/ die om de Keligpe wt de Stadt ende het Landt van Luyck / gheduypende onſen oorloch / herwaerts ghebluyt ſyn / als oock nae onſe Treſures, over het quaet tractement dwelckmen haer heeft aenghebaen / ſoo binnen de Stadt van Luyck/ als oock ten platten Lande / als ſy daer gyaemen om ordie te geven op de adminiſtratpe ende ontfanch van haere goederen ende ſenten / als oock om haeren coop-handel aldaer te dypben / niet aen ſtende de vryheyt die daer in tot allen tijden is onder-handen gheweest tuffchen de Gheunierde Provintpen / ende het Landt van Luyck / ſoo en ſult ghy niet anders binden dan maetighe / beleefde/ ende verbiedinghe manieren van handelinge / met preſentatie van onder hou-

dinge van alle goede naeburſchap/ neutraliteyt / ende vriendeliche correſpondentie/ als dat betaemt onder naeburſchde/ die malcanderen ſoo nae gheſeten ſyn/ ende dat de ſelfde tot geenem anderen eynde en waeren tenderende/ dan dat het ſyne Hoocheyt/ ende D. lieden woude gelieven. de boven-gheroerde clachten te verbeteren / ſonder toe te laeten dat die Supplianten ſouden worden ontruſtet ende quaelick ghetracteert van wegghen haere Keligpe / ende dat haer tot dien eynde goet recht mochte weder-baeren/ ende goede expedite van Juſtitie:

Syn Hoocheyt/ ende ghy-lieden weet oock ſeer wel / indien het de ſelfde belieft te weten/ dat wy altyt alſoo hebben ghetracteert/ontfanghen / ende onthack in alle onſe Steden / de Burghers van Luyck / mitſgaeders alle andere Coopliede en inwoonders des ſelfden Lands/ van wat Keligpe dat ſy oock mochten ſyn (daer van men geen onder-ſoek gedaen en heeft) datter noyt/ tot noch toe/ van ſyn Hoocheyt/ ofte van D. lieden/ eenighe clachte ter contrarie aen ons ghecomen en is/ dat meer is / wy hebben de Agenten van ſyn Hoocheyt/ ofte die ghy-lieden herwaerts gheſonden hebt / hier laeten haere reſidenten nemen / ſonder te onder ſoecken wat haeren laſt/ handelyngghen/ ofte correſpondenten waeren/ on-aengheſien dat ſy profeſſie doen van de Roomſche Keligpe / ghenietende volcomentlick / het recht der volkeren / ons oprechtelick verlaetende ende vertrouwende op de verclaeringhen van ſyn Hoocheyt ende uwer H. C. A. op onſe voozverhaelde interceſſen ghedaen / als dat de voozſepde Doleanten niet verbonden en waeren profeſſie te doen van het Catholique Ghelooft / ende dat noch hier en boven ſyn Hoocheyt hadde gheordonneert in ſynen Raedt / ende wel ernſtlich bevell aen alle ſyne Richtereren ghedaen/ datmen die Supplianten / van wat ſtaet ofte qualiteyt dat ſy waeren/ ſoude goede ende corte expedite adminiſtreren / ſouder dat die clauſule van profeſſie te doen van het Catholique Ghelooft/ daer by ſtaet / dwelck alles ons ghebleken heeft by originele Acten/ als oock in conformite van de andtwoorde / die het u belieft heeft ons te geven op eenighe onſer voozverhaelder brieven/ alſoo dat wy u-lieden de alderminſte oorſache of ſcrupul niet en hebben

1619.

hebben ghegheben / ofte lacten gheven / van eenichsins te twijfelen / aen onse goede trouwe ende intentie tot uwen Staet ende Stadt van Luyck:

Hierom is het / dat wy ons soo veel te meer verwonderen over de extraordinaire / onbetamelijke / ende tyrannijque proceduyzen: onder-saechjungen / pijnjungen / ende executyen / die men nu onlanck heeft gedaen binne de Stadt van Luyck / regheus die van de Keligge / niet alleen tegheus burgers der selfder Stadt / Maer oock tegheus eenige burghers der Stadt van Voordrecht onse Onder-saecten / ende by naeme tegheus Jean VVillemotte , ende eenen ghenoeint Verbin, ende andere / die men noch is ghevanckelick houdende / Synde oock ghedecreteert het vanghen van Anthoine Mibais, onsen / ende des Prinzen van Oranpen Commis / hier in den Haeghe residerende / die tusschen de sebestien ende acht-tien jaren is gheweest in onsen dienst / ende is ghebruycht gheweest om te vernemen ende te bestellen eenighe onser / ende sijner Exe. affapzen soo binne de Stadt van Luyck / als elders / hem beschuldighende (ter quaeder trouwe) ende tegheus alle apparente / dat hy / ende de boven-verhaelde Ghevaanghenen / met d'andere van de Keligge / v'saemen kennisse ende deel hebben souden van eenen aen-slach / den welken wy souden hebben ghehad / ende ghemeynt in het werck te stellen op Christi-dach laest verleden / meynende in te nemen / te plonderen / ende in brandt te stecken de Stadt van Luyck / Welck eben sulck eene valsche / leugenachtighe / ende verradersehe / ende deur de Jesuluyterpe uwer Stadt verbaachte ende versierde bedriegherpe is / Als die van Nero gheweest is tegheus de Christenen binnen Roomen / te sner tijdt / als hy die Stadt hadde laeten in brandt stecken: Des halven / ende om onse eere / reputatie / ende authoriteyt in haer gheheel / ghesont ende ongequetst te behouden by alle Prinzen in Christen-ryck / Soo hebben wy het noodsaekelick gheacht u-lieden desen teghenwoordigen te schryven / ende by desen expressen Trompetter over te senden / Verfaeckende ende begerende / dat ghy ons wilt redden ende satisfactie gheven van de valsche / leugenachtighe / verradersehe / versierde ende verbaachte imposture / bedriegherpe / ende beswaringhe / ende dat met reparatie / van

onse eere ende reputatie / tot onsen contentement / die noyt gedacht en hebben sulck eenen leelicken / vilapnen / ende onmenschelicken aen-slach voort te nemen op uwe Stadt Luyck / nochte op eenighe andere van onse vrienden ende neutraele naburzen / Soo dat wy niet anders en kunnen appreghenderen ende voort secker ghelooften ende verstaen / dan dat die voorszeyde Jesuytsche imposture ende bedriegherpe is erdacht wt vyandschap / volcomentlick ghesoomeert tegheus onsen Staet / ende wt haet van de Ghereformeerde Keligge.

Ende sult tot dien eynde voort eerst onlasten ende ontsaen niet der daedt wt de gevauckenisse de boven-genoemde Burgers van Voordrecht / ende andere van de Keligge / repareren de injustitie / het onrecht ende ongelyck begaen aen de Geregenteerde / weder-roepen het decreet ghenomen van het aen-tasten ende vanghen ghemaecht tegen de boven-genoemden Anthoine Mibais onsen Commis / hem ontschuldighende (nae t'ghebruyck van rechte ende Justitie) van de op-gelechte beschuldighinghe / hem herstellende in sijn voortich wesen / ende vrydom / op dat hy moghe continueren ende sich voort aen ghebruycken laeten in onsen dienst / onsbey desen onsen Trompetter op alles uwe: andwoorde ende resolutie / over-senden: de / ende dat volcomentlick ende chargerice, ende soodaenighe / als betaemt / tot onser satisfactie ende contentement / d'aver sulck een grove insurpe ende hoop van ignominie tegheus onse eere / die ons soo lief is / als de behoudenis van onsen Staet is / Wy dit verwachtende / sullen midler wijle /

Mijn Heeren,
den Schepper bidden / u te behoeden in ghesontheydt / in een lanch ende ghelucksaelich leven.

Wt den Haaghe / desen seften Martij, 1619.

Desen ernstighen brief der Heeren Gener. Staeten heeft de Cuer-Vorst van Cuelen / Bisschop van Luyck / aldus beandwoordt.

Mijn Heeren,

De van onsen secreten Raet van Luyck / hebben ons ghesonden den Brief die ghy-lieden aen haer gheschreven hebt van dato den seften der teghenwoordigher Maent / Wy en hebben

1619.

Indwoorde
des Cuer
Vorsts van
Cuelen / op
den brief den
seften der
Maent.

A i i i i i

niet

1619.

niet kunnen nae-laeten u-lieden daer op te ſegghen / Dat wy gheloovent dat ghy-lieden gheen wettelſche reden noch oorzaecke en hebt om u te beclaeghen over de goede naeburſchap die wy aen onſer ſy de altyd hebben onder-houden met u-lieden ende met de uwe/gelyck wy dan oock wel ghenepcht ſyn om daer in te continueren. Wat aengaet t'ghene datter ghepasseert is in onſe Stadt Luſeck met onſe criminele Onderſaeten/ So is het waer/ dat wy int eerſte niet en hebben willen gheloovent t'ghene dat ons van haer wiert gherapporteert ende aen-gebracht/ Waer alſoomen nae der hand de ſaecke neerſtiger heeft onderſocht/ So ſyn wy veroorſaeckt gheweest een ander reſolutie te nemen tot behoudeniſſe van onſen ſtaet/ hebbende bevonden dat ſy geweest ſyn miſſeditiveſe conventiculen ofte by-een-coſten/ daer geballé en verhandelt ſyn ſeer ſchadelicke propooſten/ beraetlaeggingen/ ende reſolutien/ ſtreckende tot openbare onruſte / die niet en hadden kunnen in het werck gheſtelt worden ſonder merckelicken onderganch van onſen Staet/ ende alſoo daer geen dijnck en is daer eenen Prince meer aen verbonden is/ ende daer geen grooter jalouſie en is/ dan die welcke deſe materpe betreft/ om te vermyden de ſwaricheyden die daer wt ontklaen/ ghelyck ſulx inſonderheyt te beduchten ende te bezorgen ſtaet in een Stadt / in de welcke ontalliche veel aerme lieden/ ende die haest te beweghen ſyn / ghebonden worden/ So is het dat wy ghenootſaeckt ſyn gheweest daer in te voozien/ dwelck u-lieden niet vrent duncken en moet / dewijſe ghy het ſelfde in uwen Staet ghedaen hebt/ oordeelende dat (alſeen om de verſchepdenheyt van opinyen in eene ende de ſelfde religie) het behoortlik was/ om de ſelfde ſtaende te houden / datmen daetelick het ſelfde ſoude remedieren. Verhalven ſoo ſult ghy ons vrientſchap doen/ dat ghy ſulcke odieuſe ende hatelijcke ende ſoo quaelick gheap- pliqueerde ofte toeghepafte titels niet en geeft een ſaecke die gedaen is niet ſo groot recht ende reden/ als dit ghedaen is. Of deſe miſdaeders uwe onder-facten gheweest ſyn/ ofte niet/ daer op ſal onſen gheheymen Raedt van Luſeck u-lieden volcomene heimſſe laeten toe-comen / daer mede ghy u behoort te laeten contenten: Men heeft met haer gheprocedeert

nae de gewooneſche ſozme van Juſtitie/ met rype deliberatie / ende nae de onbewetten des Lands / ende niet op een extraordinariſe ofte ongewooneſche wiſſe van doen / ghelyck eenighe quaet-willighe u-lieden ſullen hebben bericht.

Wat aengaet dat ghy lieben meent dat ghy daer mede veronghelijck ſyt/ dooz dien dat (veel licht de ſelfde quaet-ghesinde menſchen) u hebben wiſſe ghemaeckt / datmen binnen Luſeck diſcoureert/ dat ghy heimſſe ſoudt hebben van haere anſlaegghen / ende datmen daer op onder-ſoekinghe ende extraordinariſe neerſicheyt heeft aen-ghewendt/ het can wel weſen / dat jemandt hier van mal a propos ende onbedachſaemlick ſal ghe-discoureert ende gheſproken hebben: Het waere onmoghelick / alſoo wel als het u-lieden in uwen Staet is / datmen onder een ſoo groote menichte van gemeyn onghelonden volckeren / alſer te Luſeck is/ ſoude kunnen vry ſyn van laſterijnghe en op-ſpaecke / die ſonijds ſoo wylt loopt/ dat ſy ſelfs haeren eyghenen Prince niet en verſchoonen/ het ſal u-lieden ghenoech ſyn/ dat wy die propooſten hielden ongegront/ oock hebben wy beter ghevoelen van u-lieden/ dan dat wy het ſouden gelooven / u lieden dooz wiſſer houdende/ ſus anders en ſouden wy niet naeghelaten hebben u-lieden ſulches aen te dienen/ ende nu om u-lieden te betuyghen onſe oprechticheyt in deſe particuliere ſaecke/ ende dat het ſelfde is gheſchiet byten onſe meynijnghe / ende dat het ons miſſhaecht/ ſoo ſullen wy niet allen moghelicken vlyt beneerſtighen / dat ſulcke ofte der cleynachtijnghe voortaken niet gheleden en worden/ dwelck wy gheacht hebben behoortlik te ſyn u lieden te veruit-tighen tot u-lieder volcomene ſatisfactie.

Aengaende dat ghy ſeght / dat Mibaile u-lieder Agent is / ende in dienſte van den Prince van Oranpen onſen Cousijn/ hy en heeft noyt te kennen ghegeven dat hy ſulx is / oock en heeft hy noyt in die qualiteyt eenighe ſacken ghedaen / ghelyck onſen Agent by u-lieden is doende: Verhalven ſoo en moet het u lieden niet vrent geven/ dewyle hy van de Juſtitie wort vervolgt / dat wy hem in onſen Staet van Luſeck niet en kunnen dilden/ ten ſy dat hy ſich eerſt ſupvere by ſozme van

van rechte van de loopende beschuldij-
ghe die teghen synen persoon gaen. In-
mers hopen wy dat ghy-lieden also wep-
nich van meynighe sijt / ons / sijnde ec-
nen Prince des Rycs / ende neutrael / in
onsen Staet ozdte te stellen / als wy sul-
kes gheneycht sijn te doen in den uwen:
Maer om te doen blycken / dat wy wel
gheneycht sijn te vol-herden ende blyven
by onse goede naebuyrschap ende corre-
spondentye / soo sullen wy altydt doen
blycken met alle gheneyghentheyt / dat
wy sijn /

Mijn Heeren

U-liever seer Geaffectioneerden

Ferdinand Cuer-Vorst van Ceulen.

Gheschreben wt onse Stadt Bonne, den
19^{en}. Martij, 1619.

d'Opschrift was,

Aen mijn Heeren / Myn Heeren / de
Staeten Ghenerael der vereenigde
Provintien.

De Cancellier ende Secrete Raeden
van Luyck hebben dese andtwaorde de
Staeten toeghesonden.

MYn Heeren,
Den brief dien het uwe Ed. be-
lieft heeft aen ons te schryven
den seste deses / hebben wy den
rijij. der selder Maent wel ontfanghen/
den welken wy sodaenich bevonden/
dat wy geen particuliere andtwaorde op
den selden en hebben kunnen gheven/
sonder vooz-gaende kennisse van syn
Hoocheydt den Cuer-Vorst van Ceulen
onsen Prince / ons verskerende dat ghy
volcomen contentement ende redeliche
fatis factye ontfanghen sult / Midler wy
te vidden wy u-lieden te willen gheloo-
ven / dat de Proceffen / ende eenighe execu-
tuen diemen hier gedaen heeft / niet en sijn
ghedaen om uwe H. M. te misjaeghen/
ofte om by de selfde miscontentement te
veroozsaeken / Maer ter contrarpe dooz
noodwendicheydt van Staet / ende be-
houdenisse des selden teghen onse onder-
saeten / die ons dooz hare by-een-comsten/
conventiulen / ende opzoerighe propo-
sien / dreyghden eenen overmptelicken
onder-ganck / indien hare quaede ende

schadelicke aen slaeghen niet en waren
vooz-ghelcomen / Teghen de welcke men
heeft gheprocedeert by ordinarise / ghe-
brypckeliche / ende ghelwoonclike manie-
ren / achtervolghende onse wetten. Wat
aengaet V Villemotte ende Urbain int par-
ticulier / daer van in den uween mentye
wozdt ghemaect / soo wel met den eenen
als met den anderen / is ghehandelt als
met Onderf-saeten ende burghers deser
Stadt / V Villemotte sijnde niet alleen van
hier ghesproten / ende gebozen in de vooz-
stadt alhier / daer hy oock een vrouwe ge-
nomen / ende oock ghelwoont heeft / ende
is noch vooz een jaer daer vooz afgheroe-
pen / ghebrypckende het burger-recht des-
ser Stadt / om niet ghearrestiert te mo-
ghen worden als een vreemdelijck.

Wat nu Urbain aengaet / die is oock ge-
bozen ende ascomstich wt dit Land/
hebbende alleen versocht de burgerschap
binnen Dordrecht / nae datmen onder-
soeck op synen Persoon ghedaen heeft.
Aengaende Mibaise, hy en heeft ons noyt
doen blycken dat hy een Dienaer is van
uwe H. M. ofte van syn Exc. hy en heeft
oock noyt in sulcke qualiteyt eenige sac-
ken hier verhandelt / wy en hebben oock
niet kunnen vernemen / dat hy andere
woon-plaetse gheladht heeft als in dese
Stadt / wy en hebben oock niet ghedecre-
teert datmen hem in ghebancknisse ne-
men soude. Maer dese qualiteyt dat hy is
een Dienaer van uwe H. M. ende van
syn Exc. sal ons veroozsaeken die van
de Justitye te vermacnen / dat sy niets
teghens hem doen en sullen / dan met va-
ste redenen ende goede om-sicht / ons
midler wyle verlaetende ende vertron-
wende op uwer H. M. voorszichtigheyt
ende gherechticheydt / dat ghy niet en sult
begheeren te verhinderen de rechtveerdi-
ghe straffen der criminele / opzoerighe
mentemakers in onsen Staet. So veel
belanght het punct van goede naebuy-
rschap ende correspondentye / neutraliteyt
ende coophandel / soo en kunnen wy niet
anders oordeelen / dan dat de selfde op-
rechtelick ende ghetrouwelick sy onder-
houden ghelwozen / ja wy hebben reden
en oorzake om u-liever goede Justitye te
prijsen / waer van wy de goede effecten
ende vruchten in verscheydene occurren-
tuen bevonden hebben. Alsoo oock van
gelijcke en hebben wy aen onser syde geem-
dijck in grooter achtijnghe / als het on-
ders

De Cancellier
ende Secrete
Raeden van
Luyck
aen de Ge-
n. Staet.

1619.

derhonden ende bewaeren der ſelfder/
 diwelck wy betuycht hebben dooz de vyz-
 hept die wy den uren ghegeuen hebben
 in hare reysen/woonynge ende traffic-
 quen / ghelijck wy voorten oock doen
 ſullen/wel verſtaende indien ſy haer ſtelle
 ende ſouder ſchandaele draeghen / wy en
 hebben noyt vernomen dat eenighe der
 ſelfder quaelick ſyn ghetracteert gewor-
 den. Aengaende dat eenighe quaetwilli-
 ghe ende vanden van onſe ruſte ende
 goede naebuyſchap/ by u lieben moghen
 gheſept hebben/ dat ghy eenighe kenniſſe
 van aenſlaeghen teghen onſen Staet
 ſoudt ghehadt hebben/ dat en hebben wy
 noyt gheloof/ wy en gelooben het oock
 noch niet / maer wel ter contrarpe / dat
 indien eenighen onruſtighen ende opzoe-
 righe gheeft eenighe der ghelijcke ſache
 ſoude willen hebben attenteren/ende dat
 ſuler tot u-lieder kenniſſe waere gheco-
 men/ dat ghy / van weghen onſe goede
 naebuyſchap/ ons daer van ſoudt hebbe
 verwitticht ende ghewarſchout. Hier
 mede bidden wy den Schepper/Mijn Hee-
 ren, dat hy u wille nemen in ſyn heylighe
 beſchermynge en protechte. Wt Luyck/
 deſen 15^{en} Martij, 1619.

Breder
 verhael van
 den onder-
 gauck ball
 1619.

In het naeft-voorz-gaende jaer hebbe
 ick verhaelt de ſchreckeliche ſchen-
 ringhe ende val der ſtern-clippe
 daer mede de Stadt Pleurs in het ge-
 biet der Graubunders / gheheelic is ver-
 plettert. De adviſen die wy nae der hand
 van de Franchfortſche Miſſe becomen
 den/ vermelden/ boven het gene dat
 Libro xxxir. gheſchreven hebbe / dat
 aer ſdaechs te voozen eenen ſeer lee-
 en ſtanch was / niemandt wetende
 aer her dat hy quam. Eenem hande-
 march-man vermaende den Cancellier
 vuteman, ende andere / dat ſy haer beſte
 met met der haefte paken/ende daer me-
 wt der Stadt trecken ſouden : Maer
 ſy is beſpott ende belachet / ſoo dat hy
 alleen ter Stadt wt is ghegaen / ſyn le-
 ven alſoo ſalberende. Eenem coopman/
 ghenoeint Octavius Franginus, nae Pleurs
 reysende / wiert op den wech vermacent
 van eenige Vrouwen/ die van des hand-
 werckers vooz-ſegghinghe ghehoort
 hadden/dat hy niet en ſoude binnen Pleurs
 gaen / om het pericul d'welck die Stadt
 over het hooft was hanghende: Maer hy
 ſulches belachende / is daer binnen ghe-

gaen/Soo haest als hy in der Stadt ghe-
 comen was/is de Stadt over-ſtulpt / en-
 de hy is met alle de andere doodt gheble-
 ven.

Wepnich daeghen hier nae hebben de
 Overicheyden in die Quartiere een groot
 ghetal arbeiders gheſchuyt. ende gheſen-
 den/om hier of daer dooz te graeven/ende
 eenighe menſchen en goederen daer wt te
 haelen/maer daer qua ſulck eenen ſchre-
 helick ſtanch/dat niemant by dit werck
 en conde dypzen/ende de op-ſiender over
 dit werck heeft en geſpoock geſie/d'welck
 hem vermaende van daer te ſcheyden/en-
 de geen hand meer aen dat werck te ſlae/
 als ſynde alharen aerbept te vergheef-
 ſe. Daer ſoude oock eenen ſteen ghehouden
 ſijn / op den welken in het Hebreus al-
 dus gheſchreven ſtont / Alſoo ſpreck de
 Heere,mijn woord is als een vier, ende als ee-
 nen haemer de ſteenen in ſtucken ſlaende: Gaet
 wt van Babylon', een yeder verloſſe ſijn ſiele:
 Niemand en verſwyghe ſijne ſonden, want de
 wraecke des Heeren ſal komen, ende haer ſal
 vergholden worden na hare boosheydt.

1619.

Dier is den xxix. Januarij ſt. n. ont-
 trent Franchfort / in den mozt-
 genſkont een groote aert-bevijn-
 ghe gewceſt/die de inwoonders
 te Conynghſteyn / Cronberg / en Keiſ-
 ſenberch ſeer beanghſicht en verſchrikt
 heeft/des te meer om dat dit gheſchiet is
 vooz den dach/ des mozhens te ſes ende
 te ſeven upzen. Daer loopt een waeter-
 ken/ghenoemt Nidda, op het welcke veel
 pampier-meuens/ende andere ſtaen/die
 tot tien upzen toe moſten ſtelle ſtaen / het
 waeter haer benomen ſynde dooz die
 aert-bevijnghen.

Ontrent mid-winter is het waeter ee-
 ner Riviere loopende vooz by Sixten
 een Stadt in Hungarpen / gheworzen
 als bloet/hebbende het couleur ende ſmaec
 van menſchen bloet. Dit waeter bevro-
 ſen ſynde heeft ſyn root couleur behouden/
 ghelijck ſulches geſien hebben niet alleen
 veel dypſenden van menſchen daer te
 Lande / maer oock veel andere / tot de
 welcke van dit waeter ende ſy gheſon-
 den is.

Wt verſcheydene plaetsen wordt ghe-
 ſchreven/datter in Polen veler Wepwo-
 den ofte grooter Heeren / oock eenigher
 gemeyne Burgheren hyſpen ſyn beſchre-
 ven gheworzen niet ſeer ſelfſacme ende ken-
 byemde

Haer refer-
 M. Gotha-
 dus Archib.
 Dandica
 nas in
 Merc. Gal.
 10-Belg.

Boote
 aertbevin-
 ontrent
 Franchfort
 Art. Dan-
 tific. in ſuo
 Merc. Gal.
 Bel.

Waeter en
 nes Riviere
 in bloet ver-
 andert.
 + Deſe
 Stadt is
 ghelegen
 in Overy-
 ſougarpen/
 ende ver-
 maect van
 weſten den
 groeten
 veld. ſtich.
 die Anno
 1588. by
 ſelſde ghe-
 ſchiet is
 ruſſen de
 + V. ſticht.
 ende W. 1619.

1619. **V**rijende characteren ofte Litteren / Aoor-
blau ende ghelu. Alsinen de selfde wt
schaeue / schapte / hien / of wiesch / so quae-
men se stract wederom op de selfde plaet
se daerse te voozen ghesaen hadden. Het
heeft sich toe-ghedzaeghen / dat eenen
Poolischen Heere dese characteren van
sijn venster heeft laeten wtdoen / oock
heeft hy de venster wech genamē / Stract
daer nae stonden die selfde litteren die op
de venster ghesaen hadden / op de deure.
Als hy de deure liet verbzanden / so quae-
men die characteren up een tafel te staē:
Als hy de tafel liet verbzanden / so quae-
men die letteren aen sijn vooz-hoest. Dese
letteren en can niemand lesen / veel wep-
nigher wt-legghen / Ten ware datter ee-
nen sulcken Daniel quaeime / ghelijck eer-
tijds de Prophete Daniel gheweest is / die
ghelesen ende wtghelept heeft de litteren
die aen de want vooz den Coninck Bal-
chaza: gheschreuen wierden. Wy weet/
Of oock niet eenighe Poolische Baltha-
zars gheweghen / ende te lichte gebonden
sijn / ende dat derhalven Godt de Heere
haer dreycht / dat het rijcke van haer sal
ghescheurt ende anderen ghegeuen wor-
den. Soo veel isser van / dat de Turcken
rechte voozt de Polen dapper dreyghen.

Dier is in Decemb. eenen Turck-
schen Sjaus wt Engheland in
s Graeben-Haeghe aengecomen /
met een luyte ofte ghevolgh van
hier-tien personen / ende heeft in de ver-
gaederynge van de H. M. Heeren Staes-
ten Gener. als oock by sijn Princ. Erce-
audientie ghehad / bestaende sijn ober-
comste meest in complementen / presente-
rende hare H. M. van wege den Turck-
schen Keeser / synen Meester / alle vrient-
schap / ende bevestynghe van alle de voo-
righe Contracten tusschen den Grooten
Heere ende hare H. M. opghericht / om
te moghen comen en gaen / handelen ende
wandelen / in alle de Rijken onder sijn
macht ende ghebiet staenbe. De Heeren
Staeten hebben desen Turckschen Sjaus
met belceftheyt bebaucht vooz die gebae-
ne presentatie / met vermaennghe ende
wenschinghe / dat het selfde niet der daet
nu ende hier nae mochte bliken / Inson-
derhepdt dat de Schepen wt dese Lan-
den comende ende daer negotierende /
mochten gheuypt sijn van de Vyphuy-
ters in Zee. Naē dat desen Sjaus veel be-

leefsheyt hadde belooft / Soo is hem sy-
nen afgheschept ghegeuen / de H. M.
Heeren Staeten hebben hem ende al sijn
volck niet ghecleet / ende ghedefropeert
soo langhe als hy in s Graeben-Haeghe
was gheweest / vooz peder persoon ghe-
vende vier guld s daechs: Doch hebben
hare H. M. desen Turckschen Sjaus ver-
eert met 300 daelers aen gelt / ende heb-
ben hem een schip ghesuypt / d welck de
Landen wel 2000. guld. costen / om hem
met sijn volck te bryngen toe Marselpen /
ofte daer ontrent.

Hy is upt dese Landen verreyt in het
eynde van Ianuarius.

Turcken den Turckschen Keeser
ende den Grooten Coninck van
Persia is eenen langhen / aē schier
eenen onversoeneliche crygh ge-
weest. Nu onlanx sijn deser beyder Pa-
tentacten legghers aen malcanderen ghe-
comen / ende hebben malcanderen dapper
gheslaeghen / De Turcken hebben het
velt behouden / ende hebben wel honderd
duysend Persiaenen verslaeghen.

Om den curieusen Leser van desen
grooten velt-slach wat breezers mede te
deplen / hebbe ick goed ghedacht hier by
te voegghen / den byswelken de Veeher
Alem, Delt-Overste van den Turckschen
Keeser / hier van aen den Heere Haga,
(Resident der Heeren Staeten deser Ge-
unieerder Neder-Landen / binnen Con-
stantinopel) gheschreuen heeft.

Naē ontalliche groetenssen / die in vze-
de eyndighen / ghelijck als onse vrient-
schap sulcx verreyt.

Men den Heere Ambassadeur van Ne-
der-Land / wiens eynde goet moet we-
sen.

Eghene wy sijn E. vrientdelich doen
weten / is dit: Alsoo wy vooz desen gear-
riveert waren met het Turcksche Arger /
ende den Carter-Cham / op de Frontie-
ren van VVan. hebben haer enighe van de
onse in groote diligentie begheuen naē
de schoonste Quartieren van Persia, ghe-
naēt Nahelwan, die welcke sy met d'onlig-
ghende Dozpen ende plaetsen ghesacca-
giert / ende over de tien duysend Slaeven
ghemaecht hebbende met eenen ongeloo-
velicken dyp wederom tot ons gecomen
sijn. Hier naē hebben wy onsen wech ge-
nomen naē Taurus, ende hebben de selfde
Stadt (onder weghen / de lenghte van

h h h h h vier.

1619.

De Tur-
cken be-
rechten
grooten
bryngende
den Pers-
iaenen.

Translae-
eene brief
van den
Veeher Alem
aen den Heer
der Landen
schen Min-
dassadeur
ghescreuen.

1619.

bier-tien of vyf-tien dach reysen meest al-
le Diecken ende Dozpen verzbāden
ende rupnerende) ſouder groote moeyte
verobert/ ende wy hebben de Perſiaenen
die ons recontreeden / met de hulpe Go-
des/ gheſlaegen/ waer ober een ſeer groo-
te vzeucht ende blytſchap onder ons ghe-
weert is.

Marcherende voorders van de bobē-
ghemelde Stadt Taurus nae Ardevijl, heb-
ben wy alle de Diecken die wy onder
weghe vonden/ wel tuſſchen de vier ende
vyf duyſend in ghetaele/ t'een-mael ghe-
deſtrueert / Al-hoe-wel daer oock niet
weynighe van het Legher van den Car-
ter-Cham/ d'welck in der haefte de Per-
ſiaenen nae-jaechde/ gevallen ſyn/ Even-
wel ſoo hebben wy de ober hand behou-
den/ ende daer ſynder al de ſyde der Per-
ſiaenen ontallike vele ghebleven. Soo
veel iſt/ dat met de hulpe Godes/ ende de
groot-machticheydt van onſen Veyſer/
die Landen van den Conynck van Perſia,
twintich ofte dertich daeghen reysens
ſoo int gaen als int comen/ van ons t'ee-
nemael gedeftrueert ſyn. So dat hy eynt-
lick is genootſaect geweeſt aen ons af te
veerdigen verſchepdene Ambaſſadeurs/
tot viere ofte vyve toe/ om vrede te ver-
ſoeken/ offerende jaerlic aen onſen Vey-
ſer te doen leveren/ hondert ſommen ofte
laſten ſyde/ ſynde peder Somme de laedy-
ge van eenen Cameel/ ende daer en boven
te reſtitueren ſoſtaenighe plaetſen/ Lan-
den/ ende ſterchten / als voorsz. deſen den
Turcken ontrent de Quartiere van Ba-
bylonpen ontwelddicht ſyn. Wy hebben
onſen wille daer toe ghegheben/ ende is
op die voorsz. conditien den vrede be-
ſloten.

Dit ſal D. E. weten/ ende ons in ſyne
ghebeden ghebachtich ſyn / Want ſulx
die goede vrientſchap die tuſſchen ons
van outs af gheweert is/ is verſchepſchen-
de/ Als wy / met Godes hulpe/ aen des
Veyſers Portasullen ghearriveert ſyn/ en
ſullen wy niet nae-laeten uwe eere in al-
les te betrachten. Ondertuſſchen hebt
goeden moet.

Vrede ſy met die gene die de ſinceriteyt
en oprechticheydt inwendich en wtwen-
dich van den beghinne tot den eynde na-
krachten/ In de plepue van Aliſhard.

Maria de Medicis Conighinne 1619.
Moeder in Brancherijck ver-
dzietich gheworden ſynde ober
hare langhe detentye binnen

Bloys, is den xxj Februarij van daer ghe-
raecht met hulpe van den Hertoghe van
Eſpernon, die ſynen Sone den Marquis de
Valette derwaerts ghesonden heeft niet
twee hondert peerden/ die de Conighin-
ne (welcke met twee Staet-ſoſſeren on-
trent midder-nacht achter door een ven-
ſter climmende/ ſonder dat het de wacht
vernomen heeft/ ontcomen is) op een Ca-
roſſe gheſett/ ende binnen Angoulême, in
het Gouvernement van den Hertoghe
van Eſpernon ghebracht heeft.

Hier ober ſyn groote beroerten in
Brancherijck ontaen/ De Hertoghe van
Montmorancy Admiraal van Branche-
rijck/ heeft ſich by de Conighinne Moeder
verboeght/ male-content ſynde van
weghen de ſanck-wplighe ghebanckenis-
ſe des Princen van Conde ſynes ſchoon-
ſoons/ den welcken te faboziſeren de Co-
nighinne haer gheliet.

De Conynck heeft ſraer opdyr ghege-
ben om volck te voete ende te peerde aen
te nemen / dreyghende dat hy ſulx den
Hertoghe van Eſpernon en anderen niet en
ſoude te goede nemen. De Conynck heeft
de voorsz. naemſte Heeren des ſijner te Ho-
be ontboden/ ende onder andere den Mar-
quis de Valette, die onlanx den ober-
bracht ſynes Vaeders/ van den Conynck
was ghemaect Ghenerael vant voer-
volck in dienſt des Conynck ſynde / die
ſich binnen Mets in Lozepne onthielt/
Maer hy en is niet verſchene/ Of ſchoon
de Conynck dreyghde/ dat hy ſynen ſtaet
aen eenen anderen gheben woude/ ſoo hy
voort-aen weygerlick bleef by hem te co-
men/ ende ſynen ſtaet te bedienen. Maer
de Graef van Candale, ſynde d'outſte Sone
des Hertoghes van Eſpernon, heeft den
Conynck ſynen dienſt ghepreſentert/ te-
gen ſynen Vaeder/ maer hebbe niet ver-
ſtaen / dat hy groot erebyt gehat heeft
by den Conynck. Dit is dien Mons de Can-
dale, daer van ick in Anno 1616. mentye
gemaect hebbe/ die helpdeniſſe ſynes Ge-
loofs ghedaen heeft in de Ghereformeer-
de Kercke / maer is coztz daer nae van
de ſelfde Weberom afghewecken / Waer
ober hy in de wandelinghe by velen is
ghenoemt gheworden niet Mons de Can-
dale. maer Mons de Scandale, welcke alluſy-
en

1619.

1619.

Men ofte illuſſen by de Françoysen vele ſyn/ende lichtelick gheſchieden.

De Conynck heeft in der haefte by een ghehad wel xij. man te doet/ende ontrent xij. Ruyteren/ treckende te velde/ ende mede nemende ettelicke ſtukken gheſchuts/om den Duc d'Epemnon te gaen belegghen om rekenſchap van hem te hebben van deſe daet/ als oock van de doot ſynes Heer-Waeder des Conynck Henry le Grand, waer van kenniſſe ghehad te hebben/ deſen Duc d'Epemnon ſeer geſuſpecteert wordt/ Immerſ hadde hy/ nae weder mans oordeel/ de doot-ſteecke die de Moordenaer Ravallac aenbzoekt/ lichtelick kunnen afkeeren/ ſittende nebens den Conynck in de Coetſe. Die van de Keliſſe waren in goeden aenſien by den Conynck/ overmidts ſy haer in deſe perſeripten ſoo ghenepſt ende ghewillich tot ſynen dienſt hebben ghepreſenteert.

De Conynck heeft dooz ſyn Ambaſſadeurs aſſiſtentie verſocht by de H. Gen. Staeten deſer Landen/ naemelick ſyn Franſche troups, ende daer enboven ſecours van volck en ſchepen wt deſe Landen/ ende op de coſten der ſelfde. De Heeren Staeten ende de Prince van Oranpen hebben daetelick inghelwillich/ dat de dype Regimenten Françoysen tot hulpe van den Conynck wt deſe Landen na Brankerhich ſouden trecken/ maer weder ſecours te doen met ſchepen/ ende volck hebben hare H. M. gheeruseert/ overmidts de Hertoge van Brabant in werkinghe was van veel Ruyteren ende voer-knechten/ ende dat ſy op haer hoede ende wacht moſten ſtaen/ om op de gheweldighe Spaenſche Armade te paſſen.

Maer eer den crych in Brankerhich te deghe ende in goeden ernſt is aen-ghegaen/ Soo heeft de Conynghinne deſe hier volghende clachte aen den dach ghegheven/ die by velen ſeer favozaebelick is aenghenomen.

Dooz eerſt ſoo beclaecht haer de Conynghinne grootelick/ dat ſy ſynde een Prinzeſſe ghebozen van het Doozluſtichſte Wyſ van Europa. nae dat ſy de eere ghehad heeft van gheholwt gheweſt te ſyn aen een van de grootſte Conynghen/ die opt in Brankerhich gheregiert hebben/ ende Moeder ſynde van den nu regieren den Conynck/ ende met ſoo veel perickel ende ſorghe (gheduyzende de onder-jaric

hepdt des Conynck hares ſoons) dit Conynckelike bewaert hebbende.

Dat ſy vooz recompense van ſoo veel aerbepts en moederlike affecten/ ſchandelick is verdoeben gheworden van het Hof/ ende van de teghenwoordichept des Conynck hares ſoons ende harer anderer kinderen/ ſynde als ghevanghene gherelegeert binnen Blois, met allerley ſoortten van onweerdichepdt/ teghen het respect haer toecomende van wegghen hare gheboorte/ ende van ſoo vele Princken/ daer van ſy de eere heeft dat ſe haer vermaechſchapt ſyn/ ende teghen de eerbiedinghe diemen ſchuldich is de ghedachteniſſe des overledenen Conynck/ als oock deſen Conynck haren Soone/ ende dit alles dooz raed ende advijs van Luynes, ſyn broeders/ en Adherenten/ ende dat alles/ op dat des lichtelicker (geduyzende de minder-jarichepdt hares ſoons) ſoude kunnen tot ſich trecken de Conynckelike authoriteyt/ ende het roer van den Staet.

Hier en boben ſoo beclaecht haer de Conynghinne dat de boben-verhaelde/ miſgelyckende de jonckhepdt ende t'fabreur des Conynck/ alſoo hare quade aenſlagghen belepdt hebben/ dat het haer niet genoech en is/ dat ſy haer berooft hebben van het gheſichte des Conynck hares Soons/ ende harer anderer kinderen (d'welck de barbarſte wreethed is diemen ſoude moghen ghebruycken teghens de alder onweerdichſte ende ghringhſte Perſoonen der werlt) Maer oock hebben ſy ghemaecht/ dat haer benomen ſyn hare beſte ende ghetrouſte domeſtycken/ ende ſy hebben doen ghevanchelick ſtellen vele andere perſoonen ſonder reden/ of recht/ teghen t'gebruyck ende ordonnanſten des Rycks.

Doende verbot aen allerley ſoortten van menſchen/ haer te ſien ofte te beſoeken/ als of ſy hadde begaen Crimen Laſe Majeltatis: haer verbiedende verder als een myle weechs van de Stadt Bloys te gaen wandelen.

Hy heeft den Heere van Roilly veroordeelt om te letten ende te paſſen op alles wat ſy doet/ de ſyne wiſchickende om haer te verraden/ ſendende deſe naefte verledene xij. maenden een groot ghetal boden/ den eenen nae den anderen/ met duyſendt leughenachtighe beloften van haer te doen weder comen by ſyne M. om alſoo haer hoon en ſpyt te doen/

h k k k y

ende

1619.

De Conynck
verſoekt
aſſiſtentie
by de Staeten.

Gachten
clachte de
Conynghinne
waeder
aen den
Conynck
haren ſone.

1619.

ende om haere menichfuldigh afflictyen ende elenden te vermeerderen:

Men heeft *De Frouwe* haere dochter gheplicht een enen *Wt-Heemschen Prince* / sonder haer te vraghen / op dat sy beschaemt soude worden vooz alle de Conyngen ende Prince van gants *Chyten* rijk / ende by naemen van gheheel *Brancherijck*.

Ende tot vergrootinghe van haere doofheyt ende tzaumpen / heeft men den Conynck doen resolueren haer ghebanckelich te setten ende te houden alle de daeghen haeres levens / in het Casteel van *Ambouille* ofte *Nantes*, in haere handen ende ghewelt.

Sy hier van verwitticht synde dooz een van de gene dien sy haere grootste creaturen toe-vertrouwen / soo is sy genootsaecht gheweest by nacht te ontvluchten ende te trecken nae den Hertoghe van *Elpernon*, die haer een seker verblyf vinden de Stadt van *Angoulesme* ghegunt heeft / om daer in sekerheyt ende byten pericel van haere bynden te syn / ende om met meerdere bypheydt syne *M.* te doen verstaen de barbarische ende onmenseliche handeluynghe die haer de bovenghenoemde hebben aenghebaen / ende om syne *M.* te laeten weten de ongeregeltheiden welke die lieden in het Conynck-rijcke veroorzaken / met voozslach van middelen om sulche te beteren.

Ende om eenen aenbanck te maken van haere quade regieringhe / soo dient aenghemercht te wesen / dat sy met behendicheyt / quade practycken ende arch-listicheyt / het parlement ghebdwongen ende bewoghen hebben / ter doot te eyghenen den *Mareschal d'Ancre*, dooz valsche beschuldighinghen / om den byt te ghenieten: Siende haer selven hier van versekerd / soo hebben sy / om haer afsolupt meesters te maeken den Conynck gheraden / dat hy den Prince van Conde soude ghebanckelich nemen / met *De Frouwe* syn *Wysfrouwe* / wiens ghebanckenijsse oorzake is van het verlies van d'ye harer kinderen.

De Prince cesse van Conde is twee maet in de cramen geromen in de ghebanckenijsse by haere wansens van twee kinderen te ghebycke / daer nae van alle d'ye se kinderen syn stracker geboven.

Van welke ghebanckenijsse de Conynne warelick bekenet / ende vooz Godt betuycht / dat sy het grootste leet wesen ter werlt heeft / synde dooz quaden raedt ende valsch bericht daer toe ghebracht / hebbende nae der hand vernomen syne onschult / daer van sy den Conynck goede

berseeckeringhe can doen / biddende syne *M.* seer goetmoedelich / dat het hem wille ghelieven den selsben in vrydom te stellen / ten besten van desen Prince / ende van het Conynckrycke.

Daer dient noch verder ghelett op hare meynedicheyt / verraderpen / ende in carceratpen van onschulbige Personen / tot dien eynde desen Prince wt de handen van den *Mareschal de Vinty*, ende den Heere van *Perlan* sijne *Schoon sone* treckende / om hem alsoo in hare handen te cryghen: Sy syn so stout / dat sy noch een nieu *Regiment* hebben opghericht / om hem des te seckerder te bewaren / ende om de waepenen ende t'ghebiet in haere handen te hebben: Hier dient noch by ghevoeght de vermetenheyt ende stouticheyt die sy ghebruyckt hebben / de overledene *Princesse* van *Oranpen* quellende / ende soeckende haer tot sulche misnoedicheyt te brengen / dat sy om haren *Broeder* den Prince van Conde te verlossen / soude trouwen *Cadenet*, om dooz sulck een *alliancye* / (tot groote onreere ende schande des Conyncks) hare macht ende authoriteyt staende te houden.

Hier en boven / om claerlick te doen bliken haere boose aen-saeghen / soo sie een peder / hoe sy van den Heere *Broeder* des Conynck verdriven hebben den Heere van *Breves*, een persoon vercozen van den over-ledenen Conynck / van weghen syne weerdicheyt / ende die sich seer wel in syn amt heeft gegucten / om met den selsben jonghen Prince te handelen in haere fantasie / hem stellende in handen van een van haere lieve ghetrouwe / haer selven dooz desen gheluckich achtende / dat sy mochte syn onder het ghetal van syne *Wysfrouwen*.

Myn Heere de Graeve van *Soissons* en moste ooc niet byten haere op-sicht wesen / maer hebben dooz sekere personen / die daeghelic by hem quamen / doen passsen op syn gouvernement ende op alles wat hy dede.

Wat aengaet d'ander Princen / Hertoghen / Pairs / ende Officieren van de Croone / ende andere Heeren deses Conynckryx / die syn geheel berooft van de kennisse ende beleyt der affayzen / hebbende de gheheele regieringhe ghestelt in handen van *Modene*, *Deagen*, den *Colonel d'Ornano*, ende *Marillac*, personen die gheheel onwerdich ende onbequaem syn tot

1619.

1619.

1619. tot verriechtjnghe van sulcke saeken.

Het tractement datmen den Hertoghe van Elpernon heeft ghedaen / nae soo lan- ghe ende ghetrouwe diensten die hy dese Croone ghedaen heeft / daer van geest haere insolente ghetuyghenisse / die soo wijt geloopt is / dat sy hem des Conijner ghevanghen wouden maecten binnen Vannes, ende daer nae meynden sy hem te doen bewaeren binnen Mets, onder ver- sierde affapnen van Boheme, op dat nie- mandt haere aen-slaeghen soude teghen spreken / ende om hem te verhinderen in de bedienjnghe van sijn Colonelschap over het voet-volck.

Hier dienen by gheboecht de verbol- ghjnghen diemen by occasie heeft ghe- daen teghen den Heere Marechal de Re- que-laure, den Heere van Tilladet, ende de Vrouwe van Tiller.

De groote cleyn-achtjnghe die men den Heere Marechal van Bovillon aen-doet / sonder aensien van sijnen persoon ende vermoghen / hem tracterende met allerley onbeleeftheit / gheven ghenoechsaem te kennē / dat sy trachten van den Conijne te verbrennen d'affectie van de grootste Personagie synes Rijck / van den welcke hy d'alder-beste diensten soude kunnen trecken.

Mijn Heere de Hertoghe van Mont- moransy, heeft oock hare onvoorsich- ticheydt beproeft / ten aensien van Me Frouwe sijn Schoon-moeder de Conne- stabellinne haer nemende van den Persoo- ne der Conijghinne / om in hare plaetse te stellen Me Frouwe van Luynes, ende ha- re Suster / op dat alsoo niemand by hare M. en come / dan die het haer beliest. De vooz-se pde Heere van Montmoransy heeft allerley misghenoeghen (belanghende sijn Anten ende Gouvernemenen) ontfan- ghen / deur de quaede diensten die sy hem by den Conijck ghedaen hebben.

De groote bedriegherpen daer mede sy Mr. le Grand bedrogghen hebben / sijn oock wel bekent / aengaende de saecken van de Hertoghe van Elpernon, ende den Mare- schal de Viry, Als oock hoe sy / doe hy het vooz-ledene jaer binnen Paris seer sieck was / meynde dat hy sterben soude / sy sijn Officpen verwozden hadden / daer van beroovende sijnen Broeder den Baron van Termes, die de selfde vooz sijn getrou- we diensten seer wel verdient hadde.

Daer en sijn gheen Officpen vervallen

(ghebuprende den tijdt die sy in faueur by den Conijck gheweest sijn) t'sy cleyn of groot / de welck sy niet aen haer behouden en hebben / die vercoopende ofte gevende aen die het haer beliest / en en wenschen daeghelick niet anders / dan de doot der ghener die goede ende pzofteliche Anten hebben / om den roof daer van te ghenie- ten / tot rupne ende schaede der ghener / die vooz hare deuchden ende diensten weerdich sijn daer mede gerecompenseert te worden.

Wat de financien aengaet / daer van hebben sy ghedisponeert / ende disponeren daer van seer onbeschaembelick / na ha- ren eyghenen appetijt / sonder dat pe- mand daer teghen darf spreken / Sy hebben de selfde soo wtgheputt / dat de Conijck ende sijnen Staet daer ober in groot verloop ghecomen sijn.

Soo dat t'ghene dat de weerdicheydt des Conijner toe-comt wt te repcken / en- de te ordonneren / beloonende eenes pede- ren goede daeden ende diensten / daer van hebben sy alleen het bewint / maeckende Conijghen / proponerende ende resolve- rende de groot-wichtichste saecken / son- der peemand daer by te roepen / dan die het haer beliest / Ghevende audientie in den vollen Raed den grootsten des Rijck / haer selven daer nae besluytende in heure caemers / daer een peder moet wachten op de resolutien van haer goet-binden op allerley vooz-ballende saecken / die soo swaerlick te vercrpghen sijn (overmidts men niet lichtelick by haer comen / nochte niet haer spreken en can) dat veel eerlic- ke Persoonen gheen luyt en hebben by den Conijck te blyven.

Ende t'ghene dat wel te beclaeghen staet / is dit / dat sy aldus hare saecken dyppende tot schaede van t'ghemeyne be- ste / soo doen sy den Conijck synen tijdt verguisten ende onnuttelick toe-bzenghen met Bouffons, coztly wyplighe Gecken / ende luyden van geener weerde / met spelen en- de kinderliche exercitpen / Een saecke gheen sijn betaelende de weerdicheydt / nochte de jaren van sulck eenen grooten Conijck wiens daeden behoorden te sijn patroonen vooz al sijn Onder-saeten.

De vergaederjnghe van de Notabele ghesonden binnen Rouen / onder den versierden naem van Franckerijck con- tentement te gheven op het versoeck by de Staeten. Generael voozghedaegghen /

h k k k i n

die

1619.

die noodwendigh ſchhoozden in het werck gheſtelt te werden / en heeft geen effect ghehad / dan om de [†] Paulette te breken / tot onder-ganc van alle de Officiers van Franckerijck / ſijnde dit ſelfde heel contrarie de meyninghe der gener die in de vergaderinghe van de Notabele gheweest ſijn / ende dit alles / op dat ſy ſouden moghen vergheven d' Officieren die verballen ſouden / eenſ-deels om groote ſommen van penninghen daer van te genieten / ander deels om door deſen middel haer ſelven veel Creaturen te maken in alle de beſte Steden deſes Conynckrijck / dit ſijnde een openbaer / ende ooghenſchynelick bewijs / dat ſy meer ſoecken haer particulier proffijt / dan den welſtant des Rijck / ende het ghemeyne beſte. Gheduypende den tyd haerer regieringhe / ſoo ſijnder veel Impoſten ende heffinghen van penninghen verhoocht ende opghesett / ende den ghemeynen Man opgheleecht / die gheheel t'ander ghebruyck wort.

Des halven de Conighinne Moeder ſijne M^r. onderbaenichlick bidt / dat het hem ghelieve ordne hier op te ſtellen / als oock te toomen den loop der tyranpen ende quellinghen der Officieren / Capitaynen / ende ontfanghers der tollin / die ſy daeghelick oeffenen over de onderſaeten / ende inſonderheyt over de Nobelle, een ſaek die noyt in ſwanch ghegaen en heeft ten tyde des ober-ledenen Conynck / mochte oock gheduypende de regieringhe der Conighinne Moeder / maer dit is alkenelick gheſchiet van dier tijdt af / dat deſe die mede van den buyt ghenieten / allerley rooberpen / ghelwelt / moorderpen / ende aſſaſinacte / hebben laeten in ſwanch gaen / ſonder eenighe ſtraffe.

d' Opcomſte der Grefpen is onbeſcheydelicke / tegen d' ordne van den ober-ledenen Conynck / ende ſijner M^r. berooft van meer dan van ſes Milioenen ponden / om daer mede de boden-ghe-noemde te verrijcken / tot ſchade van de goederen der Croone wt de penſioenen ende t' potten wijns / die ſy ober al in dit Conynckrijcke ghenieten / can oock ghe-noechſaem blijcken hoe groote threfdoer / ſy verſaemlen / om haer in den Staet te doen ontfien / ende om deur deſe haere macht te cunnen verdruppen oft verdrucken alle die gene die haer teghen hare tyrannye ſouden willen ſtelle ofte verheffen.

[†] Dat is
geſchencken
ende gaes
ken.

1619.

1619.

Door de boden-verhaelde middelen ende de alliantye van M^r. de Monbalon, hebben ſy haer Meesters ghemaect van het Casteel van Amiens, la Fere, Soissons, Concy, Channy, ende van het gouvernement van Pile France, ende hebben den Colonell d'Ormane ghesett te Pont de l'Arche, daer hy voeghende het Stadthouderamt van Normandye / om des te lichter Quille bauſ daer hy te voeghen / om alſoo Paris ende Rouen in hare ſubjectye te houden.

Ende ſy noch hier mede niet te vreden ſijnde / als oock niet daer mede / dat ſy het Casteel van Amboise ende Nantes op de Riviere Loire hebben / Soo is het dat ſy nu noch onſaer hebben willen vergoeden ende tot haer trecken het Gouvernement van Breraigne, het Luytenantschap des Conynck / Blauet, Concorveria, met Fongeres, d'welck Modene alreets heeft / om alſo al hare ſchadelicke aenſlaegen te ſaemen te voeghen. Hare authoziteyt wordt ſoo groot / ende ſoo ſterck / dat als ſeifs de Conynck de ſelfde ſoude willen verminderen / ten aenſien van hare al te groote macht / hy en ſoude het niet cunnen doen / Ende als het hem ſoude faillieren (d'welck Godt verhoede) ſoo mochten ſy dit Conynck-Rijcke onder haer verdragen.

En peder weet oock wel wat arbeyt ende neerſticheyt dat ſy hebben aenghewendt / om de weynighe authoziteyt die Moſieur de Longeville noch heeft in Picardye / te beſnyden ende beſnoepen / haer niemand anders / als hy alleene in den wech ſijnde / om de reſte van deſe Provintye te crighen.

Hare dwaeſheyt ende onweteneheyt heeft in den beghinne gheſocht te beroeren ende beweghen het gheheele Lichaem van de gheppetendeerde Keligge / door inſubſtatye de ſaeken in Bearn, ende door die ſy niet en hebben onderhouden de Cractaeten van pays / met de boozige Conynghen op gericht / ſonder eens te conſidereren t'ghene dat daer wt ſoude volghen / ende ſonder te voozſien het perickel d'welck in het rijcke ſouden moghen ontfien by ghebreck van de onder-houdynghen ſoodaenigher verdraghen.

Wat de ſaken buypen deſen Conynck-Rijcke aen-gaet / het is een vrende ſaekke / dat de Ambassadeurs van alle de Conynghen ende Princen van gans Chriſtenryck /

1619.

rijck/hare ppositien moeten doen/ende andwoorde ver wachten / vooz ende van sulcke impertinente ofte ongheschiedte Persoonen/ ende die van sulcke eleyne afcomste ende leeghe conditie sijn / Ende dat de kennisse dier saecken benomen is den vooz-naemsten Officieren van de Croone/ende van Staete.

De goede intelligence, ende naeuwe vrientschap / die al vooz langhen tijdt is ghesweest tusschen de Croone van Engeland ende van Brancckerijck / is quaelich onderhouden / ende soo onbescheidelich ghebeyndt / als of wy der selfder niet van doene en waren.

Even aldus heeft men oock ghehandelt met de Heeren Staeten van Holland/ doende den Coninck by der hand nemen de saecke van Barnevelt, ende syne verraderpen tegen sijn Vaeder-Land / d'welck soodaenich een saecke is / dat gheen goede Christenen / noch ghetrouwe Francosjen der selfde en kunnen pphen.

Het beleyt der saecken on den Gouverneur van Orange aen de hand te crygen/ ende hem te ontrecken van de ghehoorzamenheyt die hy sijnen Meester schuldic is / als sijnen Heere / heeft oock niet weynich beweert de couragye deses grooten Capiteyns / wiens deucht ende affectye / die hy Brancckerijck altydt heeft toe-ghebraghen niet verdient en hebben op deser wyse getracteert te worden in sijn patrimonye: Het is teghen het recht der Heydenen.

In somma/ een yeder can oordeel wat elenden/ verwoesinghen/ rupien/ ende verderf/ dat Persoonen van sulcke laeghe conditie / bloot van alle ervarentheyt/ vernuft/ende vromicheyt/ kunnen veroorzaken in het beleyt ende regieringhe van sulck een groot Coninckrijcke/ende wat schande dat het is vooz Brancckerijck sulck een insame ofte verwoyt te lijden.

De Coninghinne Moeder grootelich geintereffeert sijnde vooz sulcke disorden ende misbeyndt / wenscht dat de selfde mochten verbeterd worden op het spoedichste/soo ten aensien van de ober-groot affectye die sy den Coninc toe draecht/ als oock ten aensien van de behoedenisse van sijnen Staet/ ende om te ontgaen de de groote inconvenienten die hier wt mochten ontsaen: Sy versaeckt seer de maedelich van sijne Moeder dat hy wille van sich verdrayven al sulcke personen / die

onweerdich ende onbequaem sijn/tegens welker Insolente/hooverpe/ende verraderpe/ gheheel Brancckerijck ghenootsaecht is wraeke te roepen: Als oock dat het sijne Moeder wille gelieven/alle de Princken / Hertoghen / Pairs ende Officieren van de Croone/Heeren ende Edel-liede/ te herstellen in de vrye bedieninghe haerer Anten ende weerdicheden / ende dat sy moghen comen by des Conincers persoone / ende dat in sijne Raeden moghen verschynen de deuchtsaemste ende verstantichste personen/op dat sijnen Staet wel moghe bedient worden / ende dat sy (Coninghinne Moeder) moeghe sijn in sekerheyt by den Coninck / ende haere andere kinderen / ende dat sy niet langher dit misghenoeghen en hebbe/ dat die personen die haer soo onweerdelich hebben doen tracteren/dus teghen alle billicheyt worden ghesantact teghen de seer groot affectye die sy hem ende sijn Coninckrijcke is toe draeghende / d'welck sy verhoopt te erlangen van weghen sijn goede inclinatie/gheensins gheloovende/dat hy de vrientschap van sulcke periculouse inuechten/sal houden en achten so hooge/ als die die de eere ghehadt heeft van hem ter werlt te brengen.

Gheschiedt dit niet / soo protesteert sy/ datse sal employeren alle de gene van de welke toe te behooren sy de eere heeft haer loben / en die de memooye des overledenen Conincers eeren/ tegen de bovenghenoemde / om van de selfde reden ende Justitie te hebben / protesterende vooz God ende de menschen / dat sy geen misghenoeghen en heeft aen sijne Moeder die sy weet dat onschuldich is in alle dese merckelike onlusten / diemen haer heeft aenghedaan / maer het lett haer op die gene die d'oorzake sijn van al desen onheyl/ daer mede men haer heeft beswaert/ geen ander ooghe-merck noch intentie hebende / dan de grootheydt ende prosperiteyt van sijne Moeder ende van sijn rijcke.

Midler wijle dat dit schijft ende andere der ghelijcke meer ghetrotteert hebben vooz Brancckerijck/soo heeft de Marquis de Valette de Stadt ende Burgherpe van Mets gheheelier verniestert/ de Burgeren heeft hy haere wapenen ende gheveere afghenomen/ende hy heeft haer gedwongen al haer silver-werck op het Casteel te brengen / d'welck hy hy gewichte heeft ontfanghen/ met belofte van haer

1619.

† Vallet.

† Tous ceux
à qui elle a
l'honneur
d'appar-
tenir.

1619.

Hand in
Draconische
ghemaekt.

haer hetselfde te restitueren/soo de nootd hem niet en dwongh her selfde te smel- ten / ende ghelt daer van te doen sijn. Doch de Conynck niet wel van ghelde ende dooz-raedt versien synde, is eynde- lich/dooz tusschen-spreken van verschey- dene Heeren / dese saekhe gheappaseert/ also dat de Conynghinne dize vaste plaet- sen tot haere verskeringhe/ende outrent een milioen guldens syn belooft / ende is peder een doozts by staet ende by eere ge- bleuen / ende de Fransche Troupes sijn in Neder Landt ghebleuen / dwelck ons/ ende haer oock/ lief is. Men sal den Heere geenen tocht ontlegghen, hy can soo haelt te rugge gaen, als voorwaerts.

De Conyn-
ghen van
Draconische
ende Dooz
Draconische
senden haer
te Ambassa-
deurs twee
berom tot
malcande-
sen,

Het mis-noeghen tusschen de Co- nijnghen van Draconische ende van Groot Britanpen ont- staen van wegghen eenighe sae- ken dooz-geballé met den Ridder Kaleigh, daer van ic int naest-dooz gaende Boeck hebbe verhael ghedaen / heeft soo langhe ghecontinueert/ dat beyde syts Conyn- gen haere Ambassadeurs hebben te hups ontboden ende te hups ghehouden/ tot dat de Prince van Savoyen/ende de Heeren Staeten deser Landen / dooz haere Am- bassadeurs / eyndelick dit different ende mis-verstandt hebben gheacommodeert/ also dat die beyde Conynghen haere Am- bassadeurs reciproce wederom tot mal- canderen sonden senden in Junio.

Vercoeren
binne Alec-
maer van de
Gemon-
stranten aen
geacht.

Dier is den viij. Martij, A. n. ende den xxij. Februarij, A. v. synde Dyp-dach/eenen grooten oploop binnen Wickmaer ghecauseert dooz eenighe Remonstranten/als daer in de Kercken caemer eenige Gedeputeerde der Kercken van Noord-Hollandt ver- gaedert waeren/ met den Kercken-raedt der Ghemeynte te Wickmaer/ om te han- delen van sodaenighe saeken die tot stich- tinghe ende ruste der Ghemeynte aldaer noodtwendich waeren / daer sijn eenen hoop moet-willighe Remonstrants- Ge- sinde/ eenighe der selfde dzoncken en vol synde/ op de beenen ghecomen / loopende met groote onghefuyenicheydt nae de Kercke / de selfde omringhelen/ ende borsende dooz de deure der Kercken- caemer / in de welcke de Gedeputeerde der Noord-Hollandse Kercken waren/ Wijnck haer de deuren niet strack op en

dede/soo hebben sy met ghewelt de deure der Kercken-caemer opgheloopt. Wilt- ler wyle sijn de Predicanten wt een ander deure (desen woedenden menschen onbe- kent / ofte God haere oeghen h. uende/ als sy eertijts der Sodomiten ooghen ghoudt heeft die L. sechten) ontvlucht ende outcomen wt de handen deser waes- denber menschen / synde in groot pericel haeres levens. Dese raesende Remon- stranten in de Kercken caemer comende/ enoe daer niet bindende die sy sochten/ hebben in hevicheydt in stucken gescheurt ende vertreden alle de Kercken-boecken ende pampieren die sy daer vonden. Een en eerlicken aensienelicken Burger die dit volck vermaende / dat sy dus niet waelen en souben / maer dat elck een in stillicheydt nae sijn hups soude gaen/heb- ben sy op een schuyf-caere of coorde-wa- ghen ghesett ende nae haeren boesen ap- petijt wat rontom her ghewoert / ende met roepen en ghebeer eenen tydt lauck bespott / ende met buplicheydt te woopen/ ende als sy nu langhe ghenoech haeren spot niet hem ghedroven hadden/soo heb- ben sy hem af ghehepicht loon dooz ha- ren aerbeyt / dat sy hem soo langhe ghe- craedt ende ghewoert hadden/Ende en is dese balstozighe menschen niet kunnen ghesit worden / eer dat sijn Exc. dize compagunen soldaten daer binnen ghe- schickt heeft/ laetende eenighe by den cop nemen / het hof eenighe Commissarisen daer heenen sendende/ om informatie op alles te nemen/maer cozts hier nae sijn de ghevanghene los ghelaeten/ende de gene die wt drangh en dwangh haer quae- der conscientie ontvlucht ende ontlo- pen waeren / sijn meesten deels wederom binnen comen sluppen / deen dooz d'an- der nae/ende sy sijn onghestraft gebleuen/ op groote intercessie ende dooz-bede- niger goeder lieden haerer vrienden / en- de op beloften van doozt-aen haer in stil- licheydt ghehoorzaemlijck te sullen dzae- gen. Enige Gecommitteerde der Heeren Staeten/ende nevens haer de Eb. Heere van Marquette, sijn gheautoriseert/ ghe- weest de vier Capiteynen/die geweygert hadden de commotie te helpen stillen / te depozteren / de Burgher-Meystere en- de Doetschappen een dubbelt ghetael stel- sende/ daer wt die Ghecommitt. die heft hebben ghecozen/ welcke sy oordeelden de duchtichste ende bequaeste te wesen / van ghelijc.

1619.

1619.

Oploop der
Remon-
stranten
op den
viij. Mar-
tij.

1619. ghelijcken sijn oock de minder Officieren der Schutterpe verandert.

Uitloop der
Remon-
stranten
naem
hoort
om te Mar-
tijn.

Nevens andere Remonstrantsche Predicanten die binnen Dorzrecht gearresteert waeren/is oock gheweest N. N. Predicant binnen Hoorn/die van den Pralide Synodi verlosf begeerende / doch niet vercrghende/om nae Hoorn te moghen repesen/is stoutelick wt het Arrest/ ende sonder consent vertrocken / daer ghecomen sijnde/ heeft hy sijn Gemeente besocht ende vermaent tot bestendicheit in de leere die hy haer ghepredicht hadde : De Heeren des Magistraets vernemende hoe hy van Dorzrecht gheschepden was / ende wat hy binnen Hoorn aen-richtte/ hebbē hem bevolen daetelick wt de Stadt te vertrecken ende sich nae Dorzrecht te verhoeghen/sendende hem tot dien eynde des moegghens tusschen neghen ende tien upzen/eenen waegen/ die hem daer vzenghen soude. Maer eer hy sich op de repse begaf / soo sijnder eenen hoop mannen/wyven/ende jongghers op de beenen ghecomen/ ende hebben seer ghewoedet ende gheraect / makende eenen leelicken oploop / roepende dat sy haeren Predicant daer wouden behouden hy sulx hoorzende ende siende/trat oock te rugghe / ende en woude niet op den waeghen. Eenighe hebben haer verstantt de strijnghe der Peerden voor den waeghen staende / losse syden / ende op den waeghen te slaen ende te houwen : Als de soldaeten die de wacht hadden / haer vermaenden nae huys te gaen/ ende geen alarm te maken / soo hebben eenighe deser raesender ende woedender menschen / steenen ghenomen / ende de soldaten daer mede op het lijf gheworpen/geen ghehoor ghevendē den Officieren der soldaeten / nochte anderen eerlicken lieden / die haer vermaenden nae huys te gaen/ende haer tot stilte te begheben / maer meer ende meer woedende / en hebben sy niet alleen de steenen wt de straeten ghenomen / maer oock de pannen van de Leuben/ende hebben daer mede op de soldaten ghegoet/ oock eenighe tot den bloede gequetst. De Capiteyns ende Officieren dit alles noch verdraeghenbe sonder bpandtelijke teghen-weere te doen/ hebben / om dit raesende volck wat te bedaeren / eenighen van haeren soldaeten bevolen met loos

pulver sonder coeghelen onder den hoop te schieten : Welck gheschiet sijnde/soo is dit volck noch raesender ende stouter gheworden/wozpende eben dol en furienus met steenen en pannen/ende roepende Val aen mannen, Val aen, sy en hebben geen loot, sy en durven op ons niet schieten : Dit heeft ghedruyt so langhe/ tot dat een van de Capiteyns/ siende dat het niet anders wesen en conde/ twaelf van sijn Musquetiers bevolen heeft coeghelen op haere Musquetten te laeden ende onder den hoop ten dicksten in te schieten / dwelck gheschiet sijnde / soo sijnder verschepdene gheraect/ vele ghequetst seven doot ghebleven. De reste van dit ghepeupelte dit siende / als oock merckende dat d'ander soldaeten ooc mijne maecten om te schieten/so is strack elck sijns wechs geblucht ende verstoben/ende datelic is den alarm gheslist / ende de Predicant is nae Dorzrecht ghevaeren. Men meent datter wel vijftich sijn ghequetst gheworden.

Der sijn te deser tijt wederom nieuwe misverstanten ontstaen tusschen Graeve Enno, van Oost-Frieslandt ende de Stadt Emden/die soo hooghe gheloopen sijn/ dat de Graeve binnen Emden ghecomen sijnde/ de Heeren des Magistraets hem hebben op sijn huys in verskerijnghe ghenomen/ doch door tusschen-handelijnghe van de Becomitteerde der H. M. Heere Staeten deser Feder-Landen/ die derwaerts gherepft sijn/ is sijn Ghenaede wederom ontlaegghen ende van daer verreyft/ beyde partpen op malcanderen seer t'ontzeden sijnde. De Graeve van Rithberghe/ ende Graef Christoffel van Oost-Frieslandt/ ghebroeders van Graef Enno, beyde in dienst van den Eerst-Vertoghe Alberto, waeren te deser tijdt daer by der hand/dwelck die van Emden seer suspect was / ende haer des te naeuwer op haer stuck dede passen. De Graeve / met die van de Ridderschap ende Hups-manslant in Oost-Frieslandt/ hebben alle de tot noch toe in treyn ghewesene middelen van Accysen/ Impossen/ende contributysen tot onder-hout der Enidischer garnisoenen / afghegeschast / ende de pachters ende Collecteurs quaelick ghetraecteert. De Heeren Generaale Staeten hebben a novo meer Gedeputeerde daer henen gesonden / om dese saeke te bemiddelen/die

1619.

Verootten
binnen Em-
den/ ende in
Oost-Frie-
lant.

M I I I

grootte

1619.

groote redenen hebben een ooghe op de se Stadt ende voer-treffelike zee-haeben te staen. Als ick dit schreef / soo wasser goede hooye / dat door de bemiddelinge van de E. E. Heeren Gecommitteerde der N. M. Heeren Generaale Staeten / noch epndelijck den vrede tusschen den Graue ende de Stadt souden ghetrossen worden.

Men schep-
pen tot
Oost-Indi-
en in
Holland
aen-ghe-
men in
weynigher
als een jaer
tijds.

DEn coop-handel op Oost-Indi-
en is den coop-lieben der Ghe-
nieerde Prouinten soo wel ghe-
lucht / datter in weynigher als
een jaer tijds / te weten van den xij.
Aprilis Anni 1618. tot den xxiij. Januarij
Anni 1619. Hier in Neder-Lant wt Oost-
Indien sijn aenghecomen tien schepen
met specerpen ende andere waeren soo
cosfelijk gheladen / dat de selfe worden
ghetauxert op neghen ende tseftich hon-
derdt dupsent / ende neghen en tseben-
tich dupsent keps. guld. ofte ses Milioe-
nen / neghen honderdt / neghen en tseben-
tich dupsent guld. Dit geest de coop-
lieben deser Landen moet ende couragie
om alle jaere noch meer schepen toe te ru-
cken / andere staten maecht het bege-
rieh om oock die selcke Landen te gaen
besaeken ende besopen / den Conynck
van Hispanpen ende sijne adherente wo-
den hier door vageselick meer ende meer
de middelen afghesinden / om de heele
werlt te beraeren ende te bereyghen / Pe-
cunia est nervus belli. Daerom behoorden
andere staten hier in de Neder-Lan-
ders te favozeren.

De Conyn-
gen van
Danimarck
ende van
Sueden
samen by
malcan-
de-
ren.

In Martio sijn binnen Malmskat in
Halandt persoonelick by malcan-
den ghecomen de Conynghen van
Danimarck ende van Sueden / oock
sijn aldaer verschenen deser beyder Co-
nynghen Moeders / tot wat eynde en
weetmen niet / maer vermoedelijck soo is
dit geschiet om met malcanderen te spre-
ken van groot-wichtige saeken / die haer
met der tydt wel sullen openbaren. Dese
beyde Conynghen hebben eenen swaeren
ergh onlanx teghen malcanderen ghe-
voert / maer nu hebben sy malcanderen
met groote beleefthepdt ende hooftche-
courtesye begheent / ende vriendelijck
met malcanderen ghesproken. Enighe
Historici hebben acht daer op ghegheven /
datter ghemeynelick meer onheyl / dan

brede wt ontstaet als Conynghen ende
groote Princen persoonelick by malcan-
deren comen / maer ten is niet altydt soo
ghegac / Inmers willen wy van deser
beyder Conynghen ontmoetinghe het
beste hopen / het quaede comt haest ghe-
noech.

Die van Overijssel hebben in Mar-
tio haeren Land-dach binnen
Campen gehouden / al-waer seer
goede resolutpen / soo in kercke-
like / als in politijque saecken ghenomen
sijn. Die van den Advocat Barnevelt en-
de de sijne eenen tydt lanck waeren mis-
lept gheweest / nu siende ende merckende
dat hy het schip niet recht ghestuypt / maer
ghesocht hadde met groote behendicheyt
het selfe in sodanich een haeben te bren-
ghen / daer sy niet en begeerden te wesen /
hebben het seyl over den anderen bouck
ghelept / ende sy hebben met ernst gesocht
de kercke ende de Landen tot haere voo-
righe ruste ende eenicheyt te brenghen.

De Magistraet van Campen heeft wel
toeghelacten / dat de Remonstrant-Ge-
sinde Burgheren ende inwoonderen (nae
dat haere Predicanten door het oordeel
des Nationaelen Synodi waeren ghesus-
pendeert / ende nu langer geen dienst in
de kercken doen en mochten) in de groo-
te kercke haere vergaderinghen ende
by een-comsten ghehouden hebben / lesen
de eenighe Capitelen wt de Psalmen / Schrif-
ture / singhende Psalmen / ende doende
haere ghebeden op Sondaeghen ende in
der weke / maer de Magistraet heeft be-
looft / dat sulches soude cessen / soo haest
als de Synodus Nationael soude wt-
spraeke ghebaen hebben over de differen-
tiaele punten der Religie / belovende
daer en boven / dat sy / wanneer de Re-
monstranten souden in het onghelijck ge-
stelt worden / alle gaer wouden gaen tot
de Predicanten der Contra-Remon-
stranten. In de beboozderinghe deser
saeke heeft grooten vlyt ende weersticheyt
aengewendt de Edele Ghefrenge Heer
Oberste Nicolaes Schmelfynck, Luptenant
Gouverneur in Overijssel / den welcken
God de Heere begaest heeft met een sin-
guliere dexteriteydt om saecken van im-
portantpe wel ende bequaemelijck te be-
leppen.

Johannes

1619.

Johannes
van den Bo-
gaert,
vlucht te
Lande wt.Wordt ghe-
teert/Compas-
teert niet.Wordt ghe-
bannen.Hy wordt
in Synodo
Delfts ge-
teert
van syn
Predick-
ant.Over-
te ghe-
teert
van syn
Predick-
ant.

Iohannes VVtenbogaert, ghewesene
Kerckē-Dienaer in s' Graeven-Hae-
ghe / soo in de Peder-Duytsche / als
ook in de Fransche taele / heeft daer
ghelickse communicatye gehouden met
den ghewesenen Advocaet Barnevelt, sae hy
wozt ghehouden te sijn dien man den
welcken Barnevelt sijn innerlickste secre-
ten ende conspiratyen heeft ontdeckt en-
de ghecommuniceert. Hy bleef noch eeni-
ghe daeghen in s' Graeven-Haeghe nae
dat Barnevelt ende d'andere Pentionari-
sen waeren in verskerijnghe genomen/
maer hem-selven eyndelick daer niet se-
ker bindende/soo is hy verrocken/ende
heeft sich nedergheslaeghen binnen Ant-
werpen / onder de saubeguarde van den
Hertoghe van Szabandt. De Heeren
Richteren hebben hem hy openbare wt-
roepijnghe ende cloeken-slach gheciteert
binnen te comen / om te beandtwoorden
t'ghene hy hem hadden vooz te draeghen/
maer hy is wt-ghebleven/waer op ghe-
volght is/ dat hy / achter-volghende den
inhout van de citatie / is te lande wt ge-
bannen / sijn leven lanck/ ende alle syne
goederen gheconfisqueert. Hy was te
vooren ghedepozteert van sijn Predick-
ant / in den Suprhollandtschen Synodo
binnen Delft ghehouden in Octobri letst-
leden / Blijckende hy dese Acte ober hem
ghemaecht:

Alsoo Johannes VVtenbogaert, Predicant
in den Haeghe / verschepten synde om te
compareren op den Synodum van Supd-
Hollandt vergaert tot Delft / niet en
is verschenen/ende dese vergaerdijnghe
bebindt/dat hy hem op verscheptene ma-
nieren onbehoorlick heeft ghebraeghen/
soo met sich selven te stellen als het prin-
cipale hooft/dirigerende ende beleyden-
de alle dese op-gherefsene Kerckelijcke
swaericheden/die ontsaen sijn soo wt de
van hem eerst ober-gheghebene Remon-
strantye / als van hem gheprocureerde
substractye der Kerckelijcke personen
wt de ghewoonelike Kerckelike censu-
ren/als oock met verscheptene lasterliche
Schriften wt te gheven tot merckelike
blaeme niet alleenlijck van vele vooz-
treffelike Leeraeren der Kercken / maer
oock tot lasterijnghe van de waere Reli-
gije selve streckende:Over-wegende daer
en boven/dat hy troulooselick syne Ker-
ke heeft verlaeten/ onder decksel dat hem
Acte van absentye/vooz eenen tyd lanck

van sijnen Kercken-Raedt soude ver-
gunt wesen / ende hy als-noch fugitijs is
blyvende : Heeft de Synodus den ghemel-
den VVtenbogaert ghedepozteert / ghelijck
sy hem depozteert mits desen van alle
Kerckelike diensten / tot dat hy den Sy-
nodo, ofte haere Ghedeputeerde sal heb-
ben ghedaen volcomen contentement ofte
satisfactye / ghelijck hy oock soo langhe
sich sal onthouden van den Heplighen
Avondt-maele des Herren.

Corts vooz Wintereen stylo Hol-
landico, wierdt Nicolaus Grevijnck-
hovius Arminiaes Predicant bin-
nen Rotterdam / gheciteert om
vooz de Heeren Staeten in s' Graeven-
Haeghe te compareren / Daer in hy seer
verslaeghen synde/liever wt Rotterdam/
ende voorts te Lande wt heeft willen
vluchten / dan te comen verandwoorden
t'gene dat hare H. M. hem hadden vooz
te draeghen. Desen Nicolaus was te vooren/
naemelick in Octobri Anni 1618. in den
Provinciaelen Synodo binnen Delft ghe-
houden / ghedepozteert van sijn Predick-
ant / blijckende hy dese Acte des selfden
Synodi:

Alsoo de Synodus verscheptene maelen
hadde gheciteert vooz hare brieven Ni-
colaum Grevijnckhovium Kercken-dienaer
te Rotterdam/omme aen te hooren t'ghe-
ne de selve Vergaerdijnghe hem hadde
te proponeren / ende hy sich wepgherich
stelt te compareren/Oec eyndelick schijft/
dat hy niet en weet/of het den Synodo toe-
staet van syne saecken te disponeren/bili-
penderende alsoo hare anthozitept / ende
niet passende op de wt-schryvjnghe
der Ed. Ho. Mogende Heeren Staeten/
welcke bevelen der Remonstranten op dese
vergaerdijnghe te comen/ ofte pemand
wt haeren name te deputeren:Op welke
syne wederspannicheydt de Synodus let-
tende / ende daer en boven hebbende aen-
ghehoort het lesen van verschepten Ex-
tracten/wt syne Boecken ghetoghen/en-
de teghen de selve Boecken ghecollatio-
neert/vol van seer grouwelike lasterij-
ngen teghen de ware Ghereformeerde
Religie/midts gaeders seditiense ende op-
roerighe redenen/waer vooz hy de C. C.
Heeren Magistraten socht op te hysen
teghen de getrouwe Dienaren der Ker-
ken/ Mitsgaeders oock ghelett op de on-
behoorlike Acten/procedurzen ende ec-
ghernis-

1619.

Nicolaus
Grevijnck-
hovius bes-
loopt wt
Rotter-
dam.Hy was te
vooren in
Synode Del-
fens ghe-
teert
van synen
Dienst.

1619.

ghernissen by de Classe van Schielandt sekerlick tot sijner beswaernisse inghebracht: Ditte dan alles in de vzeefe Godes ober-weghende / depozteert de Synodus Nicolaum Grevinchovium boozsept van alle kerckeliche diensten / tot dat hy den selven Synodo, ofte de Gedeputeerde van dien / sal hebben gedaen behoortliche satisfactie.

De Remon-
stranten
predicken
binnen
Leyden in
een hups/
daer wt
gaecte ont-
staen is.

In April / nae dat den Remonstranten binnen Leyden het openbaere Predicken verboden was / hebben sy haer verstant in eenes Burghers huys te Predicken / daer syn eenen hoop jonghers / oock vol-wassene gheseellen ende mannen dit huys aengeballen / ende hebben den- ren en venseren inghevozen ende in stucken gheslaeghen / oock begost het dach af te bzielen / ende souden het ghehele huys hebben gherastert / ten waere dat de E. E. Heren des Magistraets / sulkes niet boozsichticheyt ende met aut- horeijte hadden verhindert.

Woot-
moet-wil-
licheyt een
nugder Re-
monstrant
te Seven-
huysen be-
drueten.

Ten Seven-huysen, een groot Dorp twee mijlen van den Haeghe ghelegghen / Is dese daeghen eenen grooten oplooph gheschied. Daer was een Orthodoxe ofte recht-sinnich Predicant van de Classe daer heeren ghesonden / met kennisse der Heeren Staeten van Holland. Dese vromen Leeraer in het midden sijnre Predicatie wesende / Soo sinder ontrent dnye honderd Arminiaenen / met groote onghefijnichheidt ende tumult / ter kercken in comen berste / werpende met steenen / ende met stocken slaende / ende groot gheraes maekende met haer slaen op stoelen ende banken. De Predicant / met ontrent tachtentich van sijne toe-hoorers / moeste ter kercke wt bluchten / doch Godt de Weere heeste bewaert dat haerder niemand en is ghequetst gheworden.

Doch te
Nieuwpoort.

Te Nieuwpoort by Schoonhove / is by nae der ghelijcke insolentie van de Remonstranten aen-ghericht. Als oock elders meer.

Als mede
binnen
Vtrecht.

Als om vele ende groot-wichtighe oorzaken (niet alleen der Religie / maer oock der politie betreffende) alle de Remonstranten binnen Vtrecht waeren ghede- proteert / so syn de Remonstrantsche Burghers dier Stadt met honderden ter predicatie ghegaen op de Feest- daegh van Paesschen / ende daer nae / op de naest-ghelieghe Dopperen / daer noch

Arminiaensche Predicanten stonden / onder den welcke geseyt worden vele slechte ende onverbarene Aupden te syn / die meer wt een opinie / ofte om dese ende ghene consideratie sulcx doen / dan dat sy verstaen het onder-schept der differentiaele poimten wt de welcke dese inlandsche / beroerten syn ontsaen. Het schijnt wel dat ghelijck dese mis-verstanden in es- jaer niet ghecomen nochte dus verre ge- loopen en syn / datse oock in een jaer niet en sullen cesseren ofte versterden. Alser eenen waeghen niet eperen om-ghedallen is / men canse niet alle gaer wederom ge- heel opdraepen.

Bchalven datter denx gaens in al- le Ghereformeerde kercken / soa binnen als buyten Lands / Ghebeden tot God syn ghedaen booz- de goede wt-comste des Nationaelen Synodi, Soo hebben de Heeren Gheneraale Staeten goet ghebonden eenen alghes- ghemeynen vast ende bede-dach wt te schrijven teghens den 17 Aprilis lt. n. deses jaers 1619. Daer van bis den tenuer is:

Alghemeen
nen Bede-
dach by de
Gheneraale
Staeten
wagheschap
ben.

Alsoo het geschapen was, dat de mis- verstanden, oneenicheden ende gheschillen binnen eenighe jaren her- waerts soo in de Kercke Iesu Christi, ende onder de goede Ghemeynte, als oock in de Politieque regerijinge ende administratie van justitie, met groot nae-deel van de ware Ghereformeerde Religie ende sonderlijnghe ondiens van den staet van t'Land verwcekt die ghehele Religie ende Godes-dienst in dese Vereenichde Neder-Landen souden hebben gherenverseert, ende den staet van t'Land een- nemaal gheruynceert, ten ware datmen de Synode Nationael hadde gheconvocceert, om de gheschillen in saecken van Religie, soa wel door wilandiche, als inlandsche Treffelike, Gheleerde, wel Ervarene, Vrome, Godsaclighe Persoonen wt Godes H. woort te laeten examineren ende neder te legghen, midtsgaeters datmen de wetelike autoritey van regerijinge ende justitie hadde gherestaureert, doende voorts teghen de Contraventurs van dien behoortlick procederen, Ende dat daer inne al- reets soo verre is gheprocedeert, dat de saec- ken van dese Vereenichde Nederlanden, soa wel int Geestelike, als int werclike schijnen tot eene goede ruste ende wel-stant te incli- neren: Soo is by de Hooghe Moghende Heeren Staeten Generael goet gevonden wt te schrij- ven.

Wet-
recht
vane
de
staet
en
wel-
ken
den
woort
te
publi-
cien.

Remon-
stranten
binnen
Vtrecht
op den
17 Aprilis

1619.

ven eenen algemeynen vasten ende bededach, over de Vereenichde Provintyen, Landchapen ende Steden van dien, die wesen sal op woensdach den xvijen, aenstaende Maents Aprilis, nae den nieuwen, ofte den sevenden deselven maents nae den ouden stijl, om God den Heere Almachtich voor sijne Goddelicke Ghenade ende segghen te loven ende dancken, ende voorts mer yverigen herte aen te roepen, ende te bidden, dat her sijne Goddelicke Mghe lieven wil den selven sijnen Goddelicken segghen ende genaede te continueren, tot voorstand van synes Heylighen naems eere, ende voortplantinghe van de ware Gereformeerde Christelicke Religie, midtgaeders tot conservatie ende handhoudinghe van de Justitie ende wertighe autoriteyt van de regeringhe van t'Land, ende tot ruste ende vrede van de Ghemeynte, soo wel in de Kercke, als in de Politye, Op dat alsoo met goede Hermonye Godt Almachtich aen-ghebeden ende ghedient, den staet van d'Land verseeckert ende in wel-varen ende neerijnghe daeghelick hoef langer hoe meer mach toe-nemen, midtgaeders alle dese Landen van der Vyanden raed-slaegghen ende beleydinghen tegens de selve verbroocken moghen worden: Soo is ons versoect, Dat V. E. den voor-seyden vasten ende bededach ter ghewoonelicker plaetsen doen vercundighen, ende eenen yeghelicken ordonneren den selven te onderhouden, ende hen ten voorseyden daege van allo handwerck te onthouden, by verbeurte van seeckere peccaten by V. E. daer toe te stellen. VVær toe ons verlaetende bevelen V. E. hier mede in Godes bewarijnghe.

Eenen Remonstrantschen Predicant binnen Leyden/ ende andere elders/ hebben gheweyghert desen Wede-dach van den Predicstael af te cindighen / nae onder ghewoonte: Het heeft de Heeren Staet ende de Magistraeten seer verboten/ dat hare Christelicke bevelen soo cleyn gheacht / jae gheheelich syn veracht gheweest. Ende syn hier over verschedene Remonstrantsche Predicanten ghecaffeert ende van haer Predicant ghedepoteert: Immers hebbe hier doore de Contraremonstranten binnen Leyden alle de Kercken alleen in ghecreghen.

Des Sondaechs daer nae/ sijnde den 21. Aprilis Nieuwen stijl/ ende den 11. Ouden stijl / hebben de Remonstranten overstaen binnen Leyden te predicken/ in

een plaetse daer booz desen de Lutersche ghepbedicht hadden. Daer sijn eenen grooten hoop jongheren ende Ambachtsghesenen t'samen gherott / die in het huys vielen / ende hebben de glaes in rucken gheslaegghen/ ende alles ghebrooken ende gheraseert: Dese raserie ende furie heeft wel dype wizen lanck ghe duypt/ onaengesien dat de Magistraeten alle de voir hebben ghedaen / om sulcx te verhinderen. Desen tumult ghesit syn de / hebben de E. E. Heeren des Magistraets binnen Leyden by publicke aflesinge den Remonstranten het predicken/ so in het heymeliche/ als in het openbaer gheheelich verboden / op seeckere gheltoete welcke de Predicant / Toe hoorers/ ende die de plaetse daer toe verleen den/ souden betaelen. Te ghelycke is oock allen ende eenen peghelicken verboden eenighe insolentye te bedrijven/ op arbitraire correctie.

Op het eynde des boozledenen jaers isser tydinghe ghecomen wt Spaenpen/Portugael/ ende andere Landen/ dat de Conynck van Hispanpen / heeft begonnen te equiperen een geweldige scheepsmade / wel van honderd en vyftich groote Oorloghschepen/ laetende werben veel duysenden soldaeten / om op de selfde te setten. Dese tydinghe herft oock in den beginne des jaers ghecontinueert / ende het getal der Christlieden die op de selfde souden wesen/ wiert begrootet tot veertich duysenden man / behalven het Scheyf-holck.

In Italen/ in het Conynckrijcke van Neapolis/ ende elders/ wierden groote preparaten ghemaect van schepen/ ende allerhande amunitie/ victualie/ ende andere noodwendichede/ als sulck een vloot verheyscht. Alleen op de schepen die tot Naeyls toegherust worden/ souden gedaen worden ses hondert daeten wijs.

De Eerst-Hertoghe Albertus liet in Vlaender booz eerst armeren tien groote schepen/ ende oock eenighe cleynen/ ende dede werbijnghe van dyps ofte vier duysent man te voet/ ende ses hondert peerden / met bevell van niemant aen te nemen/ dan die onghewonet was. Oock liet syn hoecheydt al entrent Mid-winter ober al in sijn ghebiet/ de compaignen verstercken met twintich / xxi. c. xxx. Man. Men isser oock over het ghewest

1619.

Te Leyden
woort den
Remon-
stranten
het predi-
ken verbo-
den.

Toe- en
sijnghe
van een
Spaensche
Vloot.

Verhijnghe
van holt.

1619.
boez
by de
verre
ten
sijnghe

Remon-
stranten
ten wege-
ten den
Wed-dach
te publice-
ren.

Remon-
stranten
woort
men
leiden in
sijnghe

1619.

om in de Gemincerde Provintien eenige ſchepen ende amunitie te coopen tot deſe Armade / maer de Heeren Staeten ende ſijn Exc^{en}. en hebben sulcx niet willen ge-
dooghen.

De Conynck
van Span-
nen neemt
wreſchepde
mieddes
ten by der
hand om
geld te ver-
kopen.

De Conynck van Hiſpanpen wat groots voor handen hebbende te waeter ende te Lande / heeft verſcheydene mid-
delen bedacht ende ghebonden / om groo-
te ſommen van pennynghen te verſaemen-
len / ſoo in Hiſpanpen / als elders. Eenen
ſekeren Monic in het Clooſter Eſcuriael /
ghenoemt Iohannes-Maria, heeft den Co-
nynck door veel-voudich ſchypven geper-
ſuaadeert ſyne finantien ernſtlich te door-
ſien / wes halven ſyne M^r. allen Chzeſo-
zieren heeft belaſt / rekenſchap te gheven
van haeren ontſanc ende wt-gaue van
tien jaeren herwaerts / meynende alſoo te
ontdecken ſommigher fraude ende eygen
laet-ſoekinghe.

De Conynck heeft gheconfisqueert de
goederen des Hertoghen van Lerma, des
Graeven van Calderona, ende anderer
groote / beloopende tſaemen wel tot hon-
derdt duypſent onſer gulden. na d'aduyſen
die wt Spanpen comen. Oock heeft de
Conynck de Gheſtelichheyt in Hiſpan-
pen gheordonneert een ſeer groote ſomme
van pennynghen op te brengen / tot be-
voorzichtighe ſynes crychs.

De rijk Miloenē gouts die de jonghſt
wt Weſt-Indien ghecomene Vlote me-
de ghebzacht hadde / heeft de Conynck
gheheel tot ſich ghenomen / daer hy maer
een vyfde deel aen en hadde / de reſte quam
toe particuliere coop-lieden / inſondere
hepdt de Genevoysche Banckiers. De
Vice-Roy van Neapolis heeft inghehou-
den de Renten ende penſioenen / welke
die van Genua in het Conynckrycke van
Napels hebben / wt oorzake dat eenighe
van haer de Venetiaenen groote ſommen
van pennynghen gheleent ofte verſtrecht
hadden. Weler gagpen ende tractamentē
wierden oock dapper beſneden. De Gou-
verneur van Milaenē heeft van de Stae-
ten ſynes Gouvernements ghevoorzert
de ſchattinghe van ſes maenden / die te-
ghen het jaer 1620. ſal verſchynen / be-
draegghende ſeſtien honderdt duypſent
Croonen. De Joden ober al in het ghe-
biet des Conynck van Hiſpanpen leven-
de / heeft men verſcheydene / oock veel ver-
ſierde Acten opgheworpen / al om ghelt
haer af te perſen. Daer maer eenighe ſu-

ſpitte op viel / dat ſy haer int minſte nae
de Jooiſche wet boegghen / al hadden ſy
twee ofte vyſe kinderen in de Clooſters /
Soo wierden ſy ghebannen / ende al hare
goederen gheconfisqueert. Door deſe ende
andere middelen heeft de Conynck veel
gelts verſaemelt.

Syne M^r. heeft wel neerſtelich doen
onder-ſoecken hoe veel coperen gelts dat
ter nu in Spanpen mochte ſijn. Dae ghe-
nomene informatie iſſer bebonden / dat
ter wel vyſen veertich Milioenen gul-
dens aen coperen ghelt in Hiſpanpen ge-
munt ſyn op des Conyncks naem / in den
tydt van dzye jaren. Waer wt lichtelich
af te nemen is / Dat des gouts ende des
ſilvers ſoo heel vele in Spanpen niet en
moet weſen / alſmen wel meynit.

Men heeft ober al den roep laetē gaen /
dat de Conynck daeromme ſynen oudſten
Sone hadde laeten croonen Conynck van
Hiſpanpen / om dat hy gereſolueert was
ſich in eyghener Perſoon op deſe ghewel-
dighe Armade te begheven / Op de welc-
ke / ſoo ober al de tydinghen liepen / niet
alleen waepenen ende ghewer en was
voor alle die daer in ſouden gheſcheept
worden / Maer datter noch daer en bove
ſouden weſen dertich duypſent Musquet-
ten / behalven een groote menichte van
Spieſſen / rapiers / ende andere waep-
nen / ende amunitie / nae advenant / en-
de wel dzye mael honderdt duypſent paar
ſchoen / met groote menichte van Remden
ende linnen breecken / Daer wt men ghe-
ſynge maechte / dat deſe Armade d'oo-
ge hadde op Belant / daer de menſchen mee-
ſten deels onghelwaepent ſyn / ende on-
gheſchoept gaen. Dit heeft de Conynck
van Groot Britannpen ſelfs vermaect /
ende is derhalven des te eer wacker ghe-
worden om ſyne groote oorloch-ſchepen
te doen equiperen / ende ſyn onderſaeten
door het gantsche Landt te doen waep-
nen / ende monſteren. Wy Neder-Lan-
ders meynde het ſoude ons ghelden.

De Venetiaenen hieldent voor ſecker
dat deſe groote Armade op haer ſoude
aencomen. Andere meynen het ſoude die
van Algiers in Barbarpen ghelden / die
daeghelick met hare roof-ſchepen den
Spaenſaerden ende Portugeſen / ſoo wel
als anderen Datpen / groote ſchade des
den: Sommighe meynen dat deſe groo-
te Armade na Oſt-Indien ſoude ſep-
len / om de Neder-Landers ende Engels
ſche

1619.

1619.

Stoote mi-
nichtre van
Coperen
gheld in
Spanpen.

Grooten
door-ract
van gewen-
en ander
probiſie op
de Spaen-
ſche Armade

Derſcheyde
ghiffighe
waer d'ſe
Armade
de penen
ſoude waken

Woe te
naghu
van
Neder-
land

1619.

sche daer wt te bijten: Andere datse nae West-Indyen trecken soude / om aldaer de Forten ende Haeyenen vast te besetten / ende nieuwe Fortessen te maken / over midts den roep over al liep / dat de Neder-landsche Coop-lieden / met octrope van de Staeten / derwaerts woude: Daer waren der oock die het daer voor hielden / dat de Coninck van Hispanien gesinnert was het Coninckrijcke van Cyprus aen te tasten. Als de Coninghinne Moeder wt Blois ontcomen was / meenden verscheyden dat die Armade het hooft na Franckrijck wenden soude.

In somma geen mensche en wist waer dese machtighe Flote heuen soude / dan de Coninck van Hispanien / ende eenige van sijn secreteste Raeden. Midler wyle was peder een og sijn hoede / ende men nam vast over al volck aen / Wy en verlieten ons op onse Trefues niet / Engeland niet op sijn paps noch vyperact met Hispanien / De Venetiaenen noch wepigher / onanghesien de Coninck van Hispanien alle d' Ambassadeurs aen sijn Hof residerende / heeft ghepoocht te doen ghelooften / dat dese Armade niet en wiert toe-gerust om eenighen Coninck / Prinsee / of Republycque in Christen-Rijck te beschadighen / Maer om een imprellia te doen op den Turck : tot welstand van Christen-Rijck.

De Heeren Ghecommitteerde Raeden van de Colleggen der Admiraeliteyten sijn nae den Haaghe ghereyst / om met de Heeren Gheneraels Staeten / met den Prince van Oranpen / Admirael van de Zee / met Graef Willem van Nassou / ende met de Heeren Raeden van Staete te consulteren / watmen best doen soude tot wederstand der Spaenjaerden / ende wierdt by de selfde een cloecke ende mannelicke resolutie ghenomen / als datmen voor eerst beertich schepen ter Oorloghe soude equiperen / om op des Spaenjaerts dilden ofte aenlaeghen te passen / Ende dan voorder te doen wat den nood ende gheleghentheydt vorderen souden.

De Coninck van Groot-Brittannen liet oock sijn Onderfaeten over al monstren ende met wapenen versien.

A Nna Coninghinne van Groot-Brittannen / is den twaelfden Martij over-leden / nae dat sy langhe hadde gaen quamen aen het

waeter / ende andere cranchhepdt / Sy is gheweest de tweede dochter Frederici des tweedden Coninck van Danemarck / ende van Noorweghe / &c. En Sophia eeniger dochter Vlrici des Hertogē van Meckelenburgh / ende suker Christiani des nu regierenden Coninck van Danemarck &c. Sy is ghebozen Anno 1574 ende is in het seftiende jaer harev ouderdoms in den Houtwelicken staet ghetreden met Jacobus VI. te dier tyt Coninck van Schotland / nae der hand Coninck van Enghe-land / Schotland / Branchergh / ende Wales / d' eerste van dien naeme. Sy is Anno 1590. binnen Edenburgh ghecroont Coninghinne van Schotland.

De Keyser Matthias is eenen tijdt lanch seer swach gheweest / ende is van daeghe te daeghe cranker en swacher gheworden / hy en heeft niets in de maeghe kunnen behouden / ende t'gene dat hy overgaf was vermengt met swarte materie. Cranch te bedde ligghende heeft hy verfocht by eenighe Cuer ende Dozken des Rijck / dat sy voeghelijcke middelen by der handt wouden nemen / ende helpen beniddelen / datt' Trefues ofte opschootsinge van wapenen in Bohemen mochten ghemaecht worden / dwelck eyndelic met groote swaerichhepdt (de Victorieuse Bohemen daer wepniel toe gesinnert wesen) is te wege ghebracht / maer wepniel tijts onder-houden / want soo heeft als de tydinghe quam / dat de Keyser over-leden was / soo hebben beyde partien wederom aen de wapenen ghefast.

Even als de Sonne in de Linpe equinoctiael ghecomen was / so heeft de Sonne van het Duytsche Keyser-Rijck in Linea mortis haer eynde ghenomen / want de Keyser Matthias is binnen Weenen des Keyser werelt gepasseert den 20. Martij. st. n. out sijnde over de seftich jaeren / want hy is ghebozen Anno 1558. Den 24. Februarij. binnen Weenen / op den selfden dach als de Keyser Carolus V. het Keyser-Rijck resigneerde in handen der Cuer-Dozken binnen Franchfort vergaert.

Of de af-livicheit des Keyser / in sonderheyt nu gheheel Duytsch-Land / Hongheren / Bohemen / midtgaeders andere Landen meer / in voere / ende in de wapenen sijn / veranderinghe sal veroor-saeken in het Keyser-Rijck / Of dat die Keyserlike Croone noch sal bliuen in de hant van Habsburch / Dat sal den tijt

1619.

Cranch-
heyt ende
boort des
Keyser
Matthias.

De Keyser
Dudolph is
overledent
Anno. 1619
den 20.
Januarij.
nieuwen
ende den 20.
ouden
Martij.
den 20.
Martij.
nieuwen
ende den 20.
ouden
1619.

1619.

haest gheben/ daer sal apparentelick pro
de contra al vyz van gebisputeert worden
met spieffen/ suerden/ende grove stem-
men der Cartouwen ende Musquetten.

Soo veel isser van / dat als die groote
gheweldighe Armade in het Conynck-
rycke Neapolis, te Carthagen, te Messina, en-
de in andere haevens by na veerdich
was om t seyle te gaen / soo en is sy niet
voort ghegaen/het schijnt dat de Conynck
van Hispanien nu gheresolueert is / al
syne macht te ghebruycken teghens de
Bohemien ende haeren aenhangh / daer
toe voort eerst de stinerende neghen mael
honderdt duysent ducaten / hopende
met ghewelt het hups van Oostenryck in
staet te houden / ende voort te comen / dat
de keyserlijke croone van dat hups niet
ghetraanspoort en worde / in het welke
sy nu ontrent vyfpe honderdt neghen en-
seventich jaren gheweest is / te rekenen
van Rudolph van Habspurch, die keyser is
gheroont Anno 1273. den 29. September
doe hy met een Legher voort Baesel lach.
De Eert. Hertoghe Albertus, Hertoghe
van Brabant/ Is wel tegenwoordelich
doutste in het gheslaechte der Eert. Her-
toghen van Oostenryck / maer gheheel
swach/ gaende met den eenen voet in het
gras : Ferdinandus Eert. Hertoghe van
Oostenryck / gheroont Conynck van
Vngaria ende Bohemia, meynt dat in aller
maniere hy behoortde kroon- Conynck/
ende voorts keyser vercozen te worden/
Maer hy heeft hem seluen doot de groote
bitterheyt den religioos-bermanten
bewesen/so haets gemaecht/ datter wey-
nich apparente is/dat hy hier toe sal ge-
raecken/ten sy met ghewelt / Of schoon
Albertus sijn recht ende pretensie op hem
resigneerde.

Woe langde
de keyser-
like Croo-
ne in het
hups van
Habspurch
gheweest sy

Conynck
Ferdinand
dallen Ca-
ronen op
de ooghen/
ende wort
dout.

Ontrent deser tijdt wort ghe-
schreben / dat den Eert. Hertoghe
Ferdinand / gheroonden
Conynck van Vngaren ende
Bohemien/een Catarre op sijn een ooge ge-
vallen sijn/ die hem het ghesichte der self-
der benomen heeft/ ende cortz daer nae is
hier te Lande tydynghe ghecomen / dat
oock een Catarre op sijn ander ooghe ghe-
vallen was / soo dat hem die Catharren
het gesichte van beyde sijn ooghen soud-
benomen hebben. Johannes Zisca is ontrent
het jaer 1450. van de Massiten in Bohemē
hercozen tot eenen Velt-Ouersten tegen

Sigismundum den keyser : Of hy schoon
blind was met beyde sijn ooghen/so heeft
hy eben wel de Euangelische waerheyt
ghesien / ende mannelich daer voort ghe-
voghten : Gode ghebe den Conynck Fer-
dinand sijn beyde lichaemelike/ooghen
ende opene hem te ghelycke de ooghen des
verstandts alsoo / dat hy de ware religie
moge sien ende verstaen/ ende aflacten de
selfde te bestrijden.

De Boheemse crich/ heeft heel
duytich-Landt/ende alle haere
naechburen in roere gheselt/alsoo
dat vast alle Ceur en Dorsten/
mit staeters andere Princen/Geestelich
ende werltlich/ oock Republijcken ende
de Wyss-act-gee-Stecken/Ampten ende
de knechten hebben laeten aen-nemen/
eenighe om haer Landt te bevrjen van
de deur-tochten / andere tot hulpe der
Bohemien / sommighe tot bechechtighe
der selfder. De Catholische Princen ende
de Dorsten / Geestelich ende werltliche/
soo in hooghe als in Neder-duytch-land/
Spaeyen/Lotteringen/Bourgondyn
etc. beloofden tot hulpe van den keyser
teghen de Bohemen / te senden twintich
duysent man te voete/ende vier duysent
peerden.

De H. M. Heeren Staeten / ende sijn
Princ. Erc. wel kennende de nieuwich-
tichheyt der crich-lieben / welker vele
haer geern in nieuwwe crighen begheben/
op hope van avancement ofte meerder ga-
ppe/ (die insonderheyt aenghen aem syn-
de / die in de Neder-Landsche crich-
schole gheoeffent sijn) soo is het dat haere
H. M. hy openbaere Placcaeten / ende
publicatpen der selfder/ verboden hebben
alle ingesetene van de vereenichde Neder-
Landen / als oock alle rupteren ende sol-
daeten/te waeter ofte te Lande / in den
dienst der selfder synde/haer in den dienst
van vremde Conynghen / Potentaeten/
Princen/te begheben / in wat manieren/
ofte onder wat pretext dat het sy / sonder
daer toe te hebben expres consent van
haere H. M. den Prince van Oranpen/
ofte den Raedt van Staete. Bevelende
hier benebens wel ernstlich allen den ge-
nen die haer alreede in sulchen dienst heb-
ben laeten aen-nemen / soo verre als sy
noch niet en waeren vertrocken/ den self-
den dienst te verlaeten ende af te staen/
ende dat alle de gene die alreede tot dien-
ende vertrocken waeren / soud- ghe-
houden

1619.

1619.

1619.

houden wesen daetelick wederom na deser Landen te keeren/ **W**leg op pene/ dat de Contrabenteurs aen Lijf ende goet/ ende de absenten by eenwiche bannissement souden ghestrast worden. Begrijpende hier inne mede die Kuyteren/ Solbacten / ende andere onderfaeten deser Landen/ bupen dese Provintpen (als in de Landen van Gulich/ Cleve/ Bergh/ &c.) in de besettijnghe van de Steden ende plaetsen onder het ghebiet der Staeten deser Landen staende. Op dat dese Placcacten des te stricker souden onderhouden worden/ soo hebben hare H. M. ende sijn Princ. Exc. die oock ghescheyden ende belast allen Oversten / Rittmeesteren/ ende Capiteynen Verschepdene die verlos versocht hebben/ is het selfde ghegheven / ja oock hebben eenighe erlaucht te moghen bupen Lands dienst nemen/ behoudende eve wel hier te Lande hare plaetsen ende gagen. Daer sijn oock verschepdene solbacten sonder passpoort van hare vaendels gheloopten/ aengelocht sijnde dooz het loop-gelt d'welckmen haer op de hand gaf aen de spde der Paepstijcher Princen.

De Bohemen hebben haer soocloekelick ende mannelick ghebraghen/ Dat de Keyser Marchias deur sijne Ghesanten aen de Bohemische Directores, als oock by de Cuer-Dozsten Phals/ ende Saren/ mitsgaeders andere Princen ende Dozsten/ seer ernstlick heeft laeten versoecken/ dat sy de wapenen wouden aflegghen / ende de misverstanden in der goede laeten afhandelen / haer belovende te willen toestaen de vize oeffeninghe der Gherefozmeerde Kelighe / al hare Privilegyen te bevestighen/ ende voorders alles tot haer contentement in te willighen.

De Bohemische Directores en hebben langhe hier toe niet willen verstaen/ doch eyndelick hebben sy dooz inductye van de Cuer-Dozsten Phals/ Saren/ ende andere Princen/ inghewillicht stille-stant van wapenen/ ende een by-een-comste te Eggher, Maer cozts hier nae de doodt des Keyfers daer op ghevolgt sijnde/ is den rijck wederom even dapper aen-gegaen/ de Bohemen assistente/ tot volvoeringhe haer aen-gevaughener Oorloghe soeckende niet alleen by hare benaachbapende Chur ende Dozsten / midtgaeders

andere Princen des Rijck/ maer oock den Heere van Donae afveerdighende in Engeland/ om hulpe te soeken by den Coninck van Groot-Brittannpen / daer sy goede vertroostijnghe ghecregen hebben/ Maer alsoo cozts hier nae de Coninghine in Engeland is over-leeden / ende de Coninck selfs seer cranch is gheworden/ Soo is dit secours daer dooz al by wat verachtet / Ende hebben der halben de Heeren Directores de Heeren Ghener. Staeten deser Ghemicerde Provintpen niet alleen om assistente aen-ghesocht/ Maer hebben oock hare H. M. ghebeben het Brittanische secours te willen helpen bevoorderen/ d'welck hare H. M. in aller ghetrouwicheydt ghedaen hebben. Midler wyle dat dit in hier was / hebben hare H. M. Joncker Herman Frencke, heftalter Overste van wegghen de Bohemen/ toegelaeten dupsend Musquetiers hier te Lande te werben/ hem ghevende vijfen twintich dupsend guld. tot Loop-gelt ende aen-nemijnghe der selfder.

Doende oock hare H. M. den Ghesanten der Boheme belofte/ dat sy haer wouden assisteren met vijftich dupsend guld. ter maent/ dooz eerst vier maenden lanc/ waer van Majus d'eerste sal wesen / ende dat by soyme van leenijnghe / op belofte van restitute/ ende met conditue / dat sy de wapenen niet aflegghen en souden/ dan met kennisse ende believen van de Staeten deser Landen/ ende haer anderer Geconfedereerde.

D'Overste Frencke heeft op een cozts desse dupsend Musquetiers tot dienst der Bohemen/ by een ghehad/ onaenghesien dat de Erst-Wertoghe al ettelike maenden te vooren veel volcx te doet ende te peerde in dese Quartieren gheworden hadde.

Om dat dit nieu-ghewordene Regiment seckerlick mochte over-comē heeft de Prince van Oranpen het selfde laeten convoeren met vier vaenen Kuyteren wt de garnisoenen van Zutphen ende Deventer/ onder het belept van den Rittmeester Mons de Brochem, Ridder/ ende Commandeur ober het Garnisoen binnen Zutphen liggende/ Sy sijn den xxvj. Mey st. v. upt de Graesschap Zutphen gemarcheert dooz het Sticht vā Munster, Paderborn, Culen, Reckelijcke, Housen &c. en hebben den Oversten Frenck met sijn nieu-aen-ghenomen Crijck volck ghebracht

M m m m m

1619.

nen Crijck volck/ als het ghereest lach/ ende den ande-zen daechs meynde te marcheren.

Joncker Herman Frenck werft een regiment knechten tot dienst van de Bohemen.

Poimeten.
 by de Steen
 de van Bhes
 men beslotē.
 in haeren
 Kant-dach
 binnē Prae-
 ghe ghehou-
 den in Mar-
 tio.

Vooreerst, Dat alle die ghene die / con-
sijn sijn befluyt van den vooz-gaenden
Land-dach / den tienenden ende vijftenden
Maen niet opgebracht en hebben / nu dub-
belt soo vele aen gelt / binnen twee maen-
den / sullen deponeren : Ende sullen die
Commissarissen / Kierneysters / ende Ca-
pitelpenen te kennen gheven die ghene die
in soute bevonden worden.

III. Des Lands Amt lieben ende Offi-
cieren sullen weder eenen wel-versochten
Persoon wt-machen / ende oock hare
huyf-knechten ende onderdaenen wel
gherust ende ghewaepent gercet houden.

v. Is by alle Treitsen des Conijnekeijer
inghewillicht vyf-en-twintich Molder
koozens / ses-en-twintich dupfent Mol-
der gerste / seshich dupfent Molder ha-
ver / in dize Proviant-huyfen tot Pra-
ghe / Tabaz / ende Kutenberch / inden
tijt van een jaer / te leveren.

VII. De Catholycke sich by de Stenden
gheboecht hebbende / ende op dese ver-
gaederynghe gheciteert / doch niet ver-
schenen synde / sullen eben wel aen dese
Resolutien ghehouden syn.

ende sich noch absenterende/ ofte met den
byand pacterende teghen het Daeder-
Land/ sullen eeuwichlich ghebannen syn
tot nutte des gemeynen Daeder Lands/
enke sonderlynghe tot betaelinghe des
Crÿsch- volcs gheemployert worden. De
ghetrouwe Patriotten / die het hare by
het Daeder- Land opghesett / ende daer
over van den Byand groote schade ghe-
leden hebben sullen op den toe- comenden
Land- dach gherecompensert worden.

Land-dach gherecompenseert werden.
 Den vrienden luyt isser eenen inbal van
 des Graeven Burquops volck ghedaen
 op eenighe Kuypteren ende voet-knechten
 der Wolymen / liggheinde in een Wicke
 ghenoeint Naccelitz, twee mylen van Bu-
 deweits/ en is beyder syts lange tyt seer
 cloeckelich ghevochten / van middacht tot
 in de avond stond. De Oosten-Rijckse
 onder het beleydt van den Graeve van
 Dampier hebben de Wolymen afge-slaegen/
 outrent.

Schermte
 sel ruffen
 de Wolymen
 richte en
 Wolymen

1619.

ontrent byze honderd man/ soo te voet/ als te peerde/ ende eenighe ghebanchelick ghecreghen. De Mansveltische hoopten op ontfett/ maer te vergheefs/ wes halven sich de Graefe van Mansvelt grootelick heeft beclaecht.

In dit treffen heeft sich Graef Herman Otto van Stirum en Bronckhork, seer dapper ghehouden/ ende syn Cornet Ioncker Gooften van Lauwick, een jonck Edelman van groote couragie/ is nevens andere/ cloeckelick vechtende/ doodt ghebleven. Men meynt datter aen de syde der Oostenrycksche (die heel sterck waren) wel soo vele gebleven syn/ als aen der Bohemen syde/ so dat de Oosten-rycksche over dese Victorie niet en hoeven veel pick-tonnen te hzanden noch te triumpheren.

Victi quandoq; resurgunt.

De Bohemen wetende dat de Jesuyten syn die ghene die in voorighe jaren het saet der oneenicheydt ende aller misverstanden in Bohemia ghesaeyt hebben/ ende die noch daeghelick weder een binnen en bupen Lands/ soo veel het haer eenichsins moghelick is/ teghens haer syn oprockende/ So hebben sy de selfe wt haer Conynckrijcke ende ghebiet ghebannen/ ghelyck hier te vooren verhaelt is. Van gelychen hebben in Mayo deses jaers oock ghedaen die van Moravia ofte Mheren Landt/ Blyckende by dit hier volghende Edict:

Wypheeren / Ridder- schap/ Edele/ ende Steden / representerende de Stenden van't Marquisat van Moravien, nu ter tijdt inde Stadt Brunn vergadert: Doen eenen pe-

ghelicken kint ende te weten / met desen openen brieue / daer den selven ghepubliceert ofte ghehoort sal worden / ende van noode wesen sal: Hoe dat ons van de ghemene Stenden des Coninckrijcks Bohemen/ niet alleen door haer lieder in druck upt-ghegheben Apologia, maer oock door veelkerle schriften ende onwedersprecehelicke documenten / vertoont ende bewesen is/ tgene oock meest de gheheele Chriстенheyt door/ openbaer ende notoir was/ met wat practycken en arglistige raetslaegen/ de voorszgemelde Iesuyten, tselve Coninckrijck Bohemen in groote

troubelen/ dissention/ ende onruste hebben ghebracht/ ende niet anders en soeken/ dan de Heeren/ Coninghen/ Princen ende Potentaten/ die sich teghens haer oppose- ren/ om lijf ende leven te hzenghen/ groote krijchs-beroerten alomme te verwecken/ ende veel onnoosel bloet / der ghener die hare handelingen niet toe en staen, te vergieten: Ghelyck dan vele Coninghen ende Potentaten / door haer toe-doen om lijf ende leven syn ghecome / groote krijchs-beroerten / alomme in de Chri- stenheyt verweckt/ ende veel onschuldich bloedt alreede in verschepden Landen en Proviñtien vergoten is: Ende dat wy insgelijcks waerachtelicken werden onderricht / dat de selve Iesuyten alleen de oorzaecke syn van dese teghenwoozdighe commotien: daer door niet alleen ons lie- be Vaderland/ het Marquisat van Moravien, in grooten coninck / schulden / ende lasten is verballen / ende schier tot de uiterste rupne ende verderffenisse gebracht/ maer oock gantsch en gaer t'onder soude moeten gaen / soo daer inne terwijle het noch tijdt is/ niet en worde versien. Hebben derhalven verclaert / ende verclaren midts desen/ de selve Iesuyten te wesen oproer-maeckers ende valseh raet ghebers/ ende sulcke die t'gheensins in desen onsen lieben Vaderlant en kunnen ofte behou- ren langher gheleden ende ghetollereert te werden: Ende over sulcx eendrachtelic gheresolveert ende besloten/ die alomme upt desen onsen Marquisate in der eeu- wicheydt te proscriberen ende te bannen.

Welcken volghende: SOO IST, dat wy boven-ghemelde Stenden des voorsz- schreven Marquisats Moravien, u lieden/ Rectoren, Maegistren, Schoolmeekers, ende allen Iesuyten, die sich in dit Marquisat- schap voorszchreven / het zy in Steden/ Marchten/ Vlecken/ ofte op andere plaetsen/ waer tselve ooc zy/ syn onthoudende wel ernstelicken hebben bevolen/ ende be- velen midts desen: Dat ghy lieden/ van ons aen u lieden gesonden Commissaris- sen/ ter stont/ dadelick/ ende sonder uytstel/ goetwillichlick sult overleveren ende in handen stellen/ de sleutelen van alle Col- legien/ Kercken ende Schoolen/ by u lie- den voorsz desen inghehebt ende gheposse- deert; ende tselve ghedaen/ u strax sult hebben te vertrecken upt desen onse Va- derlande / ende in toecomenden daghe in der eeuwicheydt daer inne niet weder te comen/

1619.

Dijsaet
van de Ste-
den des
Marqui-
sats van
Moravien/
daer by de
Jesuyten
en wt den self-
den Lande
worden ge-
bannen in't
interdictie
van niet
toecom-
men.

therm
russen
Wolste
chte end
ohemen

1619.

comen/ ofte pemand van haer Secte, onder wat pretext 'tselbe oock soude moghen wesen: op pene dat / indien naer desen pemandt van u lieden teghens dese onse Resolutie/ Interdictie ende Verbot / in dit Marquisaetschap werde ghehouden/ dat de selve sonder eenighe ghenade ofte Judicieel verhoor / aen den lybe sal werden gestraft: Sult u derhalven daer naer weten te reguleren/ op dat wy hier naer maels niet en worden ghenoodtsaect te ghen u lieden een meerdere ernsticheydt ende rigner te ghebruycken. Des t'oor, konde/ ende tot becrachtinghe van dien/ hebben wy hier vooren ghenoemde Wy- heeren/ Ridderfchap/ Edele ende Steden/ representerende de Stenden deses Marquisaets / Mr. Rabieu, onse respectibe Zegelshier op laten drucken. Gegeven in de Stadt Brun, den seftē May/ des Jaers seftien hondert neghentien.

Strack hier nae hebben de Evangelis- sche Stende des Coninckrijck van Hungarien, gelijck Placcaet van bannissement der Jesuyten gepubliceert/ waer van dit den Ceneur is:

Edict der Evangelis- sche Stende des Coninckrijck van Hungarien, reghens de Jesuyten/ van dato den 26. May/ 1619.

De Heeren Evangelisfche Stenden des Coninckrijcks van Hungarien, hebben alnoch in verscher ghedachtenisse: hoe dat strack van dien tijdt af als de Iesuyten, ten tijden des Kersers Ferdinandi, int Coninckrijck van Bohemen syn ingheboert gheweest/ de selve Iesuyten veel ende menigherley onwillen/ twist/ tweedzacht/ ende beroerten / dooz hare quade ende archlistighe practijcken/ hebben gesticht: Ende insonderhepdt/ dat te tijde des Kersers Rodolphi des tweeden, hoochloffeliker memozen/ dooz haerlieder belept/ raet/ ende ingebe/ den Turck- schen krich is bebedicht/ midts dat den Paus van Roomen/ den hoochghemelden Kerser seer instantelicken tottet maecte van dien vrede was pozrende/ alleen om syne Krichs- macht te moghen wenden ende ghebruycken tot uytropinghe van de Ketters/ die ten tijde van de Turckse Oorloghe seer waren ghewassen ende vermeerdert/ ghelijck van 'tselve oock al- soo geschiet: ende den Turckschē Krich/ die seftien jaren naer een ander hadde ghebuert/ doch niet met gheringhen des- pecken verachtinghe der ganscher Chri-

stenhepdt / ende insonderhepdt des Coninckrijck Hungarien, met deselven onuyt- spreekelieke schade/ midts dat daer dooz veel geweldige ende seer aensienlike geslachten/ jammerliken syn vermoort/ en om haer goet ende welbaren ghebracht gheweest.

Want aengaende 'tghene dooz de ghemelten Iesuyten practijcken / het Krichs- heyt des Kersers Rodolphi, ober 'welcke Georgio Balta als Generael Overste heeft ghecommandeert/ teghen die van de Evangelisfche Religie heeft aenghericht: gelijck mede met den Colonnell Belivola, een vzeindelingh/ teghen ozde ende vryheyt des Coninckrijcks Hungarie, in de Hoofst- stadt Casca, in Over Hungarien, tot een Hoofstman ende Gouverneur gestelt syn/ de/ dooz haerlieder instigatie heeft bedre- ven / dat hy de Kercken ende Schoolen heeft wech ghenomen/ de Priesteren ende Schoolmeesters uytter Stadt gejaecht: ende wat vooz een bloet- bergieten tus- senen de Chzistenen selfs int dooz. Coninckrijck is ghevolcht/ 'tselbe is nu meer de gantsche werelt dooz bekendt ende openbaer.

Doch daer mede en heeft haer des Iesu- yrische Secte/ de welke ghebuerende de Ke- gierunghe des lef- overledenē Kersers Matthiae, in macht ende authoriteyt son- derlingh heeft toegenome/ niet laten vera- ghenoezzen/ maer hebben sich in alle Po- litijcke handelinghen in ghebrongen/ en- de wetenschap weten te krijghen van alle des tijck alder sekerste raedtlaeghen/ de selve dooz hare listighe practijcken/ by de Hooghe Overichepdt weten te annu- leren/ ende alles te doen interpreteren en- de veranderen nae haren appetijt / ende dat sy vermenyden tot haer godtloos- booznemen dienstich te wesen. Iae heeft oock dese verbloekte Iesuytische Secte, openbaerliken in hare Predicatie tot ten Volcke/ durven sustineren / datmen de Ketters behoozde te vermoorden ende upt te roepen/ ende verscheyden vryghe- menten upt te spouwen/ teghens de goede Onderdaenen deses Coninckrijcks/ streck- kende totte totale rupne ende noot- wen- digen onderganck deselven.

Ghemerckt van de Heeren Stenden des Coninckrijcks Hungarien, sulcke prac- ticanten. ende hinder listighe moozbers van Coninghen ende Potentaten / ver- moozbers des algemeenen vzedes/ ver- rader.

raders van Provincien / Landen ende Coninckrijck / seducteurs ende verboers vande Christeliche jeucht / met hare boose ende Goddeloofse leere / niet langher in haer Landt ende Coninckrijck lijden ofte duldten en kunnen : Soo worden de selve lesuyten , achtervolghende het exempel der Heeren Stenden des Coninckrijcks Bohemen / ende des Marchgraefschaps Moravien , onse lieve Heere ende naburen / in der eenwicheydt upt het Coninckrijck Hungarien gheproschizeert ende ghebannen / om nimmermeer / onder wat pretext tselve oock zy / daer weder in te comen. Ende by aldien pement van de voorszeyden lesuyten , binnen vier daghen naer de Publicatie van dese Proscriptie / in desen Coninckrijcke betragt ofte bevonden wort die sal sonder eenighe ghenade aen tleven ghekracht worden. Ende soo pemandt / wie het oock zy / naer de voorszeyden vier daghen / eenen vande Secte der lesuyten , in desen Coninckrijcke can betrappen / dien sal gheoozloft syn den seiven / als eenen perturbateur ende verrader des Coninckrijcks / te dooden / ende om tleven te byngghen / ende sal saler doende niet moghen verbeuren. Aldus ghedaen ende ghearresteert / by de Heeren Stenden des Coninckrijck Hungarien , binnen Pressau , den sestienden Maer / des Jaers seshien hondert negenstien.

DE Graeve van Thurn heeft den sesten Junij sich verstoutt met ettelike dupsend Mannen te comen logieren in de Dooz-stadt van Weenen / onaenghesien de Coninck Ferdinandus met een goet aental Crichsbolck daer binnen was / De meeste Doozse Wyven in de Doozstadt syn ter neder ghewopen / ende daer is eenen grootten alarm in der Stadt gheweest.

Doch den elfde Junij is de Graeve van Thurn met syn Legher weder te rugghe ghetrocken / ende ghynck ligghen aen de Over spde van den Donau , twee mylen van Weenen.

De Heeren Staeten Generael / wettende dat sijne M. van Groot-Brittanyen den Mylord Hays als Ambassadeur nae Hooghe Duytsch Land ghesonden hadde tot accomodatye van de saecken in Bohemen / So sijn sy daer in seer becomert gheweest / beducht sijnde / dat het

respect van de interventye van sijne M. de Stenden van Bohemen (die hulpe van sijne M. versocht hadden) soude brenge tot ghehoor naer eenich Tractaet / daer door dat sy afghelept souden moghen worden van haren peghenwoordighen goeden toe-stant / mannelicke couragie / ende ghenomene resolutyen met der selfder gheallieerde / tot de handhoudinghe / door Godes hulpe / ende d'assistentye van heere Vrienden van de Christelicke Geselsamerde Religie / midtsgaders van der selver Liberteit ende Privilegien / door dien dat hare vanden door t'boozsepe ghehoor / de deure soude gheopent worden / om met prachtcquen / correspondenten / ende corrupten de voorszeyde Stenden in hare jonghe aen-ghebangene regieringhe / ende in experientye van saecken te intimideren / ende in scheuringhe onder den anderen te brenghen / ende also hare proffijt ende booz-deel daer onder te werken / ghelijck de daeghelickse erbaretheit dat leert / naementlick dat den Spaenjaertt / ende des selfs Adherenten daer toe alleene arbeeyden / om doozscheuringhen te onderdruken de Staeten ende Landen van alle Coninghen / Princen ende Republicquen / die hare by-ende Gherechtigheden trachten te maintaineren / d'welck notoirlick in de Neder-Landen is ghebleecken / als hy by de voorz-ghenomen Vrede-handelinghe tot Cuelen door d'interventie van verscheden Christelicke ende Werltliche Princen te weghe ghebracht heeft het afwijcken van soo vele Provincien van de gemeene Dynie van de Neder-Landen / alsoo dat hy daer nae de resterende Vereenichde Provincien met alle ghewelt ende macht heeft moghen aen-tasten. De Heeren Staeten vreesden / dat door de interventye van sijne M. alle de Vrienden van de booz-sepe Stenden in hare Resolutyen van assistentie / suspens souden gehouden werden / sonder haer te durven verclaren in de onseckerheyt van de wtcomste deser handelinghe / wt vrees van vrandschap op haren hals te ladden / daer en tusschen dat die Bohemen haer in costen souden comen te consumeren / ende te vervallen in de wtterste confusien / ende verloop van haren Staet / tot nae deel ende prejudit van het ghehele Christelicke wesen / dat sich tegenwoordelick soo schoone ende soo heerlijck was.

M m m m m

opdruc

tot assistentie der Bohemen.

De Dooz: stad van Weenen vande Dooz: hemmen in genomen.

De Generael Staet der Vereenichde Nederlanden heeft bevestigd den Coninck van Groot-Brittanyen

1619.

opboende/alsoo datter groote hope was van het selfde teghen de ghemeyne Op-
anden te cummen verſeekeren ende main-
teneren / by soo verre als de defenſie van
de ſaccke van Bohemen met ghemeyne
Reſolutie/ende macht voor genomen/ en
wtgheboerd wtterdt / soo als dat wel
ſoude behooren. De Heeren Generaale
Staeten ſiende op het voor-verhaelde/
hebben de Heeren Ghecommiteerde in
Engeland beſoignerende ſeer ernſtlich
verſocht ende vermaent van haren we-
ghe deſe hare beduchtſaemheyt ende con-
ſideratien/mer alle ghevoegheliche mid-
delen by goede occaſie ſijne M. voor te
draeghen/daer toe vzaeghende ſodanighe
redenen meer/ als het haer goet duncken
ſoude/om ſijne M. te ſien te beweghen/
dat het de ſelfde woude ghelieven ſijne
gheghevene Inſtructie aen den voor-
ſepden Milord Hayes ſulcx te modereren
ende diſtingueren / dat de voor-ſepde ap-
parente inconuenienten voor-ghecomen/
ende de Stenden van Bohemen / ende
der ſelfde gheallieerde Landſchappen/
ongheprejudicieert / ende by hare goede
Reſolutien ſtantvaſtelich mochten blijue
ende ghemainteneert worden / tot ver-
ſeekeringhe van haren Staet / bevoor-
deringhe van de ware Chriſtelike Ghe-
reſormeerde Religie / ende den dienſt en-
de wel-ſtant van de ghemeyne Chriſten-
heyt / ende op dat de gheinterſſeerde
Princen/ Stenden/ ende Republicquen
int Ghenerael ende particulier te meer
bewoghen worden/ ſonder achter-denc-
ken de Stenden van Bohemen/ met hare
hulpe/raedt/ ende daetby te ſpynghen/
ende aſſiſtente te Leppen/ &c.

De Cuer-
Doſt van
Ments be-
ſieme den
Wael-dach
binnen
Frankfort.

Her Johā Schweichart Cerſt-
Biſſchop te Ments/ des Hepti-
ghen Roomſchen Rijcks Cerſt-
Canceler ende Cuer-Doſt/ heeft
wt-ſchryvinghe ghedaen aen alle Cuer-
Doſten des Rijckx / om den xx. en lxxij. te
compareren binnen Frankfort/ende al-
daer te treden tot verkieſinghe eenes
Roomſchen Conijngs ende volghens
dien oock Roomſchen Keyſers : Nevens
deſe/ ſoo Geſteliche / als wereltliche
Cuer-Doſten / heeft de Cerſt-Biſſchop
van Ments oock verſchreven ende hier
toe ghenoodicht den Voor-luchtichſten
Cerſt-Hertoghe Ferdinandt van Bo-
ſtenryck/ &c. als mede ſijnde een van de

ſeven Cuer-Doſten des Rijckx/in aenſien
des Conijckrijckx van Bohemen / welc-
hes Croone ende Titel hy vzaecht. De
Bohemifſche Directores deſe wtſchryvin-
ghe ſiende/hebben ſich daer aen niet ghe-
noeghen laeten/maer hebben aen die byze
wereltliche Cuet-Doſten gheſchreven/
dat hy den ſelfden (nae den teneur der
Guldene Bulle Caroli III.) die qualitepten
ende requiſita niet en ſijn/die in eenē Cuer-
Doſt verheſſicht worden / want in de
ſelfde met clare wtghebruchte woor-
den gheſchreven ſtaet / Quod jus, vox, Officium,
& dignitas, alia quoq; jura ad quemlibet prin-
cipatum eorundem ſpectantia cadere non
poſſint in alium præter illum, qui principatum
ipſum cum terra, Vaſſallagijs, Feudis & Domi-
nio, ac ejus pertinentijs uniuerſis dignoſcit
poſſidere. Dat is/dat het Recht/Kemme/
Ant/weerdicheyt/ende oock andere ge-
rechticheden eeniger heerlichheden/welc-
ke die oock ſijn/niemandt anders en com-
peteren / dan dien / die ghekent wordt te
beſitten de Heerſchapppe/met het Ant/
Vaſalſchappen/leenen/ende heerlicheyt/
met alles wat daer van is dependende.

Ende ſtrax daer nae volgt deſe woor-
den in de ſelfde Guldene Bulle / Quod
poſſeſſor cujuslibet Principatus illius juris,
vocis, officij, dignitatis, & pertinentiarum omni-
um ad illuſpectantium, quietas debeat & libe-
ra poſſeſſione gaudere. Dat is/dat de gene/
die deſe heerſchapppe beſitt het Recht/
Stemme/Ant/ende de weerdicheyt van
alles wat daer toe gehoort/ moet hebben
in vzedighe ende byze beſittinghe:

Wt welken allen genoechſaem blycht/
dat de Heere niet en ſp jns personale,maer
reale,alsoo naemelich/ dat niemandt ſon-
der daetliche vzedighe beſittinghe des
Cuer-Doſtendoms/ ſalvis Imperij Legi-
bus, ſulck recht gheſtadet ofte gegunt can
worden.

Welcke dan/of ſchoon de Cerſt-Hertog-
ghe Ferdinandus ſp ghecroonet Conijck
van Bohemen/hy nochtans noyt tot de
beſittinghe des ſelfden heeft cummen ge-
raecken / maer des halven deſen inland-
ſchen crijch is ontſtaen : Soo en cummen
de Stenden des Bohemiſſchen Rijckx niet
verſaen/ dat ſijne Conijckliche weerde
tot de verkieſinghe eenes Roomſchen Co-
nijckx can ofte behoorde verſchreven te
worden/ ſonder inbreucke te doen teghen
de Guldene Bulle: Verclarende dat ſp geſin-
net waren hier in ſtaende te houden het
recht

1619.

1619.

1619.

recht der Croone van Bohemen/ende het
selfde/nae haer wterste vermoghen / op
hare posteriteyt ofte nae-comehngghen te
bevolveren ende bzenghen : Versochten
verhalven hier op seer ernstlick het goet
binden / ende raedt der Cuer-Vorstien/
Wat sy tot verbedighinghe harer Pri-
vilegien hier in best doen souden. Iae
biddende / dat hare Cuer-Vorstelike
Doozluhticheyden woude gelieven hare
veel gheldende ende aensienelike autho-
riteyt te interponeren/ ende haer niet al-
leen mit raedt/ maer oock mit der daedt
by te vallen / ende dit werck daer henen
te dirigeren / dat de Loffelike Croone
van Bohemen niet en wozde ghenadey-
let ende ghegraveert/ teghen den notoi-
ren ende claeren text ende woorzen der
Guldener Bulle, ende hares ouden ghe-
bruycks.

Maer het mach om de Guldene Bulle
gaen hoe het wil/ Ferdinandus wil Keeser
wesen/Inter arma silent Leges.

TEsfer tijt isser een nieuwe Or-
den De Sancta Militia opghericht
te Weenen / in de welcke haer op
den achtsten Martij aldaer beghe-
ben hebben/ nevens veel andere Princen/
Graeven / ende Baroenen op andere
plaetsen ende tyden) de Hertoghe van
Nijvers, Nacziwijl, de Hertoghe van Saren
Lautenburch/ de Graeve van Abtheim
van Bucheim/ende andere. Iae dat dese
Heeren in de Kercke te Praeghe hare de-
votpe ghedaen hadden / soo quamen sy
bupten de Kercke / onder den blaewwen
hemel op hare knyen vallende/ende twee
bijngheren op een Euangelpe Boeck leg-
ghende/ sworen sy/ dat se de Catholyche
Religie souden vooz-vechten ende be-
schermen/ ende dat sy alle ongheloovighe
ende ketters wouden verbolghen ende
wt roeden. Iae dat sy desen erdt gedaen
hadden soo stonden sy over eynde / ende
sloeghen met bloote rapiers in de Lucht/
ende als sy in de Kercke gecomen waren/
soo hebben sy aldaer ontfanghen de teet-
kenen deser nieuwer Orde/ te weten een
Cruxken/daer de beeltenisse der Maget
Maria op staet niet de naelde seer aerdich
gewoont/ d'welck de Heeren deser Orde
aen den hoet bzaeghen.

Midler wijle dat al dit boven-
verhaelde ghewoel in de Werlt
was / waren de Parres Concilij
Dordraceni blytich in haren ar-
beyt besich / om met de Heeren Gecom-
mitteerde der H. M. Heeren Generaele
Staeten/te veramen ende te bevoozder-
t'gene dat tot den vrede der Kercke ende
eenicheydt des Lands van nooden was/
peder een/soo wtlandsche/als inlandsche
voozts bzenghende wat daer-toe gehooz-
de.

Of wel de Fransche Kercken haere
Gedeputeerde tot den Nationaelen Syno-
dum niet en hebben ghesonden / synde te
rugghe ghehouden dooz het expresse ver-
bot/op den naeme des Conynck/haer ge-
daen / (alsoo doozghesleken ende bestelt
synde van Barnevelt) so en hebben sy eben
wel niet naeghelaeten te betuyghen / dat
sy eens ghesinnet syn met de Gherefors-
meerde Kercken hier in Neder-Landt/
soo in alle andere / als by naeme in die
byf hier te Lande gecontroverteerde po-
intten/immers heeft d' Hooch-Gheleer-
de Petrus Molinaus. Leeraer der Gerefors-
meerde Kercke binnen Paris, dooz de Ghe-
deputeerde der Kercke van Geneva den
Chyzelicken Synodo laet behandighen
een cozt / doch bondich schyft ende ooz-
deel over de leere der Remonstranten in
de byf Articulen begrepen / dwelck in de
volle vergaebrynghe des gantschen Sy-
nodi is ghelesen / met groot ghenoeghen
van alle de aen-wesende Ghedeputeerde
soo der wtlandsche / als in-landsche
Kercken/als oock der Ghecommitteerde
Heeren van weghen de H. M. Heeren
Generaele Staeten daer present synde.

Ettelike weken hier te voozen hadde
oock de Hooch-Gheleerde Heer David
Paras professor Theologia binnen Heydel-
berch / syn een stemmich gheboelen met
de Neder-Landscher Ghereforsmeerde
Kercken in die byf pointten / schriftelick
obergesonden/het welcke oock met groo-
te attentpe ende aenghenaemheyt den
gantschen Synodo is voozghelosen.

Oock is in plena Synodo over-lesen de
Confessie ofte Belydenisse des Gheloofs der
Neder-Landsche Kercken van den beghin-
ne tot den eynde / ende is elck Collegge
ende lit van alle Colleggen belast haer
geboelen ter naester sessie in te bzenghen/
wel verstaende so veel de Doerlinia aen-
gaet / lettende niet so seere op de Phra-
logie.

1619.

1619.
Doozder
verhael van
de Kercke
licke be-
soignes bin-
nen Dord.

Petrus
Molinaus
sendt syn
gheboelen
van de byf
pointten
schriftelick
aen den Sy-
nodum.

Als oock
Dordor
Paras ges-
daen heeft.

De Neder-
Landsche
Confessie
wort over-
lesen ende
ghesprek-
keret.

1619.

logie ofte manieren van spreken / als op den gront van de leere / oock vooz by gaende de verscheydenheyt der Edityen / met dese restrictie / dat het stuck van de discipline (daer in by alle Cheresoymeerde Kercken geen eenaerighen voet ghenomen en is) in geen consideratie en soude ghenomen worden. De wthemsche Theologi hebben eerst haer ghevoelen hier van inghebracht / ende hebben alle gaer de Confessie der Neder-Landsche Kercken / soo veel de leere betreft / gheapprobeert ende vooz goet ghekent. De walsche Kercken deser Landen hebben / nevens haere epghe approbate / den Synodo gheerchibeert een approbatie deser Confessie ghedaen in eene Rationaele Synode van de Fransche Kercken in den jarre 1583. in de Stadt van Vient op t'Castel van den Graue van Laval.

ghelyck de
sefde Anno
53. oock in
Draughte
was goet
ghekent.

De Weydel
kerchliche
Catechis-
mus wort
goet ghe-
kent.

Vorstij
Boeck de
Deo wort
herclact
verwoyde-
lik.

Ende by
onweerdich
eentich ant
in de Ghoe-
reformeere
de Kercken
se beblimen.

Oock is in dese vergaderinghe vooz gelezen van voozen tot achteren / de Weydelkerchliche Catechismus / die in de Neder-Landsche Kercken gheleeraert ende gheleert wort / ende is de selfe van allen met een-paerighe stemmen verclaert te syn conform Godes woort in allen stucken ende pointen.

Daer is oock in de Synodaele vergaderinghe vooz gelezen seker Extract / begreppende vele ende verscheyden pointen by de inlandse professoren wt de Boecken Vortij insonderheyt wt syn Boeck de Deo ghetrocken / noyende het wesen ende natuer Godes / oock Godes epgheenschappen / de verborghentheyt der Drieuldicheyt / de Godheyt des Soons ende des H. Geestes / de welcken Godes / &c. Van t'gheloebe / rechtverdict-maekinghe / goede werken / ende meer dier ghelycke pointen. Alle de Colleggen hebben op den derden Mey haere dordeelen in gebacht / daer in met mactenderen ober een stemmende / dat Vortius met een groutelijche stouticheyt heeft gheerbeidt de orthodore leere der Cheresoymeerde Kercken te renverseren / sindeende nientwe Monsters van blasphemien / die der Kercke Godes schaedelich syn / ende op t'hoochste vooz Godes eere ende Majesteit quetselick : Dat hy derhalven onweerdich is in de Cheresoymeerde Kercken het amt van Doctor of Professor te bedienen. Dat syne Schyften dienen ghesupprimeert ende verboden te

worden / synde vol equivoctypen ende dobbel-sinnicheden / ambigvityen ende schorben / vol Pelagiansche ende Doctinaense grouwelen / die als oncrupt wt des Heeren achter behooren weghevoert te werden. Verscheyden waeren van gevoelen / datmen die Schyften behoort te verbranden / achter-volghende hier in het exempel des Conynx van Groot-Britannien. Wensende nochtans Vorstio selfs van God ghenade ende herelick berou ober de groote ergernissen by hem aenghericht. Dit is dien Man in welckes Boeken de Conferenten / van weghen de Remonstranten / in de vergaderinghe van de Heeren Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt verclaert hebben / niet ghebonden te hebben / dat der waerheyt ofte Godsaelicheyt nae deelich waere / ende niet verstaen te hebben / dat hem met rebene conde beswaere / wiens beroepinghe de Remonstranten altdit hebben ghevoordert / met wien sy groote correspondencie ghehouden hebben / ende wiens sacche sy ghesaedelick voorgestaen ofte verdedicht hebben / sonder dat / mynes wetens / opt pmande van haer allen een eenich Boercken / tot weder-legghinghe syner dwaelynghe / hebbe gheschreben / daer sy doch soo veerdich syn gheweest om tegens de Leeraeren der Cheresoymeerde Kercken / (oude / ende nu noch levende) vele Tractaeten aen den dach te geven.

Op Maen-dach den seften Mey / Aylo novo, vooz neghen uyzen / ghynck de gantsche vergaderinghe der Synode seer solemmelich / twee ende twee / wt de plaetse der vergaderinghe nae de groote Kercke / op het ander eynde van de Stadt / in dese ordze / vooz aen ghynghen de Heeren Gecommitteerde der H. M. Heeren Generale Staeten / twee ende twee / daer op volghde de Eerwerdighen Bisschop van Landaf met den Eerwerdighen Praeles des Synodi, ende nae de selfe alle de wt-landsche Theologi, by paeren / elck nae de ordze ende plaetse die sy in Synodo ghehouden hadden / na dese volghden de beyde Assesiores, daer nae de Scriba ende nae de selfe de de Professores Theologiae der Neder-Landsche Universteiten ende Hooghe Scholen / ende soo vooz alle de Predicanten ende Ouderlinghen van weghen de respectie Neder-Landsche Kercken tot desen Synodum afghesonden. In de groote

1619.

1619.

1619.

groote Kercke was op den hoek aen de
syde van t'Choor een pulpitum of ge-
stoelte ghesett / alsoo dat soo wel die in
t'Choor als die in den buyc van de Kerc-
ke saeten / bequaemelich konden hooren
wat her gheseyt wiert. Daer was een on-
tallicke menichte van menschen gheco-
men / om te hooren ende te sien wat daer
ghesproken ende ghedaen soude worden.
De Praes is eerst op den Stoel ghegaen/
ende heeft dese Acte aen-ghenavanghen
met een seer aendachtich Gebett tot God
den Heere in de latynsche taele. Dit ghe-
daen sijnde/soo is D. Sebastianus Damman-
nus Scriba Synodi op het Bestoelte gegaen/
ende heeft over luyt ghelesen vooz eerst de
Wooz-Keden van de Canones, daer nae de
Canones alle gaer/ als naemelich wat tot
noch toe in de Ghereformeerde Kercken
van peder Artikel gheboelt ende gheleert
was gheweest / ende wat ter contrarie
by de selve Kercken (de leere der Remon-
stranten aengaende) wiert vooz dolijnghe
ghelouden ende verwoopen. Op het lesen
van de Articulen ende Canones volghde
de Censure ende sententje / by de welke
de Kercken-dienaers die haer ghedrae-
ghen hadden als een-lepders van de
partyschappen in de Kercke / ende Leer-
aers der dwaelijnghe / ende by naemen
die / die tot desen Synodum sijn gheciteert
gheweest / wierden verclaert dooz haere
nieuwicheiden ende dwaelijnghe / de
Kercken hier te Lande te hebben gheper-
turbieert / de waerheyt ghelastert / scan-
daelen ende twisten aengericht / ende
grootelic teghen t'ghelooft/liefde/ende
eenicheyt ghesondicht te hebben/als oock
dat sy bevonden sijn groote hart-neckic-
heyt ghepleecht te hebben / &c. welke
dinghen alle / alsoo sy insonderheyt in
Kercken-dienaeren ende pfoessoren/on-
verdraeghelich sijn / soo worden sy ver-
claert vervallen te sijn van alle haere
Kerckelike ende Academische diensten/
so langhe tot dat sy haer met de Kercken
wederom sullen versoent / ende de selfde
satisfactje sullen ghedaen hebben. Wat
d'andere aengaet / van welken tot dese
Synode de kennisse niet en is ghecomen/
hoemen met de selfde sal handelen / dat
wozt de respective Synoden/Classen/en-
de Kercken-Kaeden bevolen / den wel-
ken belast wozt de hartneckige roepers/
aenrichters van rotterpen ende veroer-
ten/ ofte perturbateurs ende opzoer-mae-

ker / wt haere diensten te setten / sonder
wt-sel : De verlepde/ ende die dooz de
verbozenheyt der tijden sijn gheballen
ofte verrucht / &c. met alle voorszichte-
heyt/discretje / ende liefde / nae verma-
ghen/te rechte te brenghen : Dat vooz-
aen niemant tot den Kercken-dienst en
sal toeghelaeten worden / die wepghert
de leere/ nu by de Synode ghestabilieert/
te onderschryben ende leeren : Dat oock
niemandt sal toeghelaeten ofte ghetoloz-
eert worden/die/dooz ontbeckijnghe van
sijn vershepden gheboelen/dese leere sou-
de quetsen / ende d'eenicheyt onder de
Leeraers verstoozen.

Alsoo de Canones by alle leden der Synode
waeren onder-teeckent / soo sijn de
selfde onder-teeckenijnghe mede ghele-
sen/ghelijck mede d'onder-teeckenijnghe
van alle de E. E. Heeren Gecommitteer-
de tot desen Synodum van weghen de H.
H. Heeren Generaale Staeten.

Het is seer remarcabel / datter niet een
niet Artikel noch Canon ghestelt en is/
welcke niet van allen en is geapprobeert/
niet pluralitate suffragiorum, maer harmonia
consonant, simia omnium et singulorum.

Dit alles ghedaen wesende/ soo heeft
de Praes wederom een puerich ghebett in
het Latijn tot God den Heere ghedaen/
ende daer mede is een peder ingheslaen
ende in sulcke ordje als sy ghecomen wa-
ren/ghedaen nae de plaetse der ghetoon-
neliker vergaderijnghe.

De ix. Meij stilo novo / als de praes
Ecclesiasticus / nae ghewoonelike wyse
het ghebett ghedaen hadde/ so heeft oock
de Hooch-Achtbaere/ Hooch-Gheleerde
Heer Martinus Gregory, eerste Raedt des
Furstendoms Geldre ende der Graef-
schap Zutphen/in de Synodale verga-
derijnghe een solemnele dancksegghijnghe
tot God ghedaen / vooz de over-groote
welbaet desen Kercken ende Landen be-
wesen / dooz het restablisement ende her-
stellinghe van de waerheyt Godes/dooz
dese Synode.

Oock heeft de selfde Raets-Heere Mar-
tinus Gregorius, te dier tijdt Praes Politicus
in dese vergaderijnghe/ seer eerbiedelich
bedanckt den Coninck van Groot-Brij-
tannen / den Voorszuchtichsten Cuer-
vozt Phalsgraeve / Vicaris des Heyli-
ghen Roomschen Rijck/den Hooch-Ghe-
boenen Vozt Mauricius Land-Graeve

Van

1619.

De Raets-
Heer Marti-
nus Gregorius
bedanckt
de Wetlande
sele Co-
mmissien/
Wijzen/
Graeven/
Republiques/
gauen/ende
Theologos
hoor hare
gunste ende
assistentie.

1619.

van Heſſen / de Swiſſerſche Republie-
quen / miſſgaeders de Hoogh-wel-Ehe-
bozene Heeren Wetterauſche Oorben-
ende die van Geneva, oec alle de Wtſcheem-
ſche Theologos, Doctoren / Pſebicanten
Profeſſoren / van weghen de ghe trouwe
aſſiſtentie / die ſp / ghebeynde beſe Syn-
node / den Kercken deſer Pſobintpen
hadden bewezen / God den Heere bidden-
de / dat het ſijne Goddeliche Ad. woude
ghelieven deſe ſaere trouwe overbloede-
lich te beloonen: Met aanbiedinghe van
alle dienſten / die van deſe Kercken ver-
wachter couden worden. Der ghelijcke
danchſegginghe heeft oock de Praſes
Eccleſiaſticus ghedaen. De Wtſcheemſche Theo-
logi hebben deſe Peder-Landsche Kere-
ken ſeggen ende vrede ghewenſcht / ende
ſp hebben haere Hoogh-Moghentheden
van weghen de groote eere ende beleef-
hept haer bewezen / op het hooghſte be-
dancht / ende beloofd de ſelfde opt hooghſte
by haere Principale te ſullen roemen.
Eick een ſprack alleen / wtgenomen twee
oſte dype Collegia, die collegialier dooz ee-
nes moundt ſpraken / alles wat ſp ſprae-
ken was wel ghepſemedeert / ende het
ghelieve met een ſinguliere gratie en-
de groote beweechlicheyt. Deſe danch-
ſegginghe / ſoo als voorgeſt is / over en
de weder mondelinghe ghedaen Synde-
ſoo ſtonden de C. C. Heeren Gecommit-
teerde op van haere ſit plaetſen / ende
ghinghen tot de wtlandſche daer ſp ſae-
ten in haere gheſtoelten / ende gaeben pe-
der een de handt / ende bedachten haer
noch eens: Daer op volghden de Praſes,
Aſſiſtores, ende Scriba. en alle de Inland-
ſche Profeſſores, Pſebicanten ende Oiber-
ijngchen / elck in ſijn ordje / ende gaeben de
wtlandſche de handt der Broederſchap
tot een kercken ende ghetupgheniſſe / dat
alleg Broederlich / in liefde / ende eene-
heyt was afghehandelt. Daer wierden
aen beyden ſiden veel traenen gheſtozt
terwyle deſe Actie ende adieu-ſegginghe
gheduyde. Dit is alles met opene den-
ren gheſchiet / daer teghenwoozdich ſyn-
de alle die warden of couden: Daer waere
dupsenden van menſchen teghenwooz-
dich.

De Magi-
ſtraet van
Dordrecht
noocheit
den ghelie-
ten Syno-
dam op een
eer-mael-
tje / enne
hienvelice-
ren af-
ſcheyt.

Op den mid-dach heeft de Hoogh-
Achtebaere Magiſtraet der Stadt Dor-
drecht de gantsche Synode met een tref-
feliche ende magnificeue maektydt ont-
haelt / daer byſtien van de Heeren des

Magiſtraets teghenwoozdich waeren /
om eenen pederen met alle beleefthept
ende eer-biedinghe te tracteren.

Des daechs hier nae ſyn eenighe van
de Wtſcheemſche verreyſt / andere eenen
dach / twee / oſte dype daer nae. De W.
M. Heeren Generale Staeten hebben
eenighe goudene Cer-penninghen laeten
munten / vercerende alle de Wtſcheemſche
peder met eenen der ſelfder / hanghende
aen een gouden kettengen / peder pen-
ningh wozt ghewaerdert op honderdt
daelers / ende het kettengen ontrent op
byſtich gulde. Op den pennynck ſtaet aen
d'een ſijde ghesmeden de Synodus, ende op
den rant ſtaen deſe woorden / A S S E R-
T A R E L I G I O N E, Anno M. V. C. XIX.
Op d'ander ſijde ſtaet eenen Hooghen
Berch / ende daer boven in een wolcke
I E H O V A, ende in den randt ſtaen deſe
woorden: E R I T V T M O N S I O N.

Hier en boven ſoo hebben haere Ho-
mog. alle de wtlandſche Theologos oock
by ghelouden / betaelende rijckelick al-
les wat ſp verſchoten hadden herwaerts
comende / ende wat ſp tot haere reſpe op
den wech nae hups behooven fouden. De
Phaliſſche / Swiſſerſche &c. wierden
genoodicht oer Niemegen haeren wech
te nemen / het welcke ſp oock ghedaen
hebben / ende ſyn aldaer van de C. C.
Heeren des Magiſtraets ſeer beleefde-
lich onthaelt ende ghedefpoeert / met ee-
nighe Ruyteren van daer tot Ceulen toe
beghelept / ende op den wech oock by
ghelouden. Als ſp te Ceulen waeren aen-
ghecomen / ſoo ſyn ſp van weghen eenen
Cerberaen Raedt aldaer met den wijn
verceret / ende alſoo van daer in vreden
voorts nae hups ghetrocken.

Des Maendaechs den 13. May, ſyn de
Inlandſche Theologi, met de Gecommit-
teerde Heeren van hare W. M. wederom
ter ghewoonelicker plaetſe vergaderet
ende by een ghecomen / om voorder te be-
ſoigneren op verſchepdene Gravamina, de
ſtrictinghe / ruſte / ende vrede der Peder-
Landsche Kercken ephentelich betreffen-
de / ende is voort-aen niet van de Dupt-
ſche ſpraeche in de Vergaderinghe ghe-
blypt gheweſt. Daer ſyn eenighe Po-
incken / de Peder-Landsche Kercken al-
leen betreffende / nae het verreck der
Wtlandſcher / in deſe Synodo verhandelt
die / met alles watter verhandelt is / op ee-
cozt in openen dreck in verſchepdene
ſprae.

1619.

Der Wt-
Landſche
Theologi
vercepen.

Wozden
verceret met
gulden
anbiedinghe.

De Hoogh-
mog. alle
Theologi
wozen van
eenen dype
daer nae
te Niemegen
ſeer beleef-
delich ont-
haelt.

Ende te
Ceulen
waeren
aen-
ghecomen
met den
wijn ver-
ceret.

De In-
landſche
Theologi
waren want
in hare be-
ſoignen.

1619. spraken sullen aen den dach ghegheben worden/ daer toe ick den Leser versende. Op woens- dach/ sijnde den 29. May. is de Nationale Synodus met publycke danck- segghinghe tot Godt/ in vreden gesche- den/ de samtelicke vergaaderinghe gaende in ordze twee ende twee nae de groote Kercke/ Erst ende vooz aen ghynghen de Heeren Ghecommitteerde der Ghener. Staeten/ daer nae de Praeses met de Assesoren en Schriben/ ende soo voozts elck nae ordze der Colleggen/ soo als sy in Synodo gheseten hadden: daer op is ghevolgt de eersaeme Achtbaere Magistraet der Stadt Dordrecht. In de Kercke waeren plaetsen bestelt vooz alle ende peder soo Ecclesiastijcke als Politijcke personen. D. Balchazar Lydius heeft een treffeliche Predicatie ghedaen over het 1. 2. ende 3. vers des 29. Capit. Esaiæ, daer aldus gheschreven staet/ Te dier tijdt sult ghy segghen, ick dancke u Heere, dat ghy toornich op my gheweest sijt, ende uwen toorne hem ghewendet heeft, ende troostet my: Siet God is mijn Heyl, ick ben seker ende en vreesse my niet, want God de Heere is mijn stercke, ende Psalm, ende is mijn Heyl gheworden, ghy sult met vreuchden waeter schepen wt der Heyl fonteyne. Na de Predicatie sijn de Heeren des Magistraets op het Raed- huys ghegaen/ ende de ghehele Synodus is wederom in ordze ghegaen tot vooz het Stad- huys/ daer de Praeses ende Assesores af- traeden (doch alle de andere ghynghen voozt tot de plaetse de Vergaaderinghe) om haere E. E. ende A. A. te bedanken in den naeme des gantschen Synodi, vooz alle gunsten ende faueur den selfden bewesen / biddende ende vermaenende de selfde dese leere die in Synodo was ghearestteert / in recommandatie te willen houden ende maintaineren/ ende de Kercke Godes de goede handt te willen bieden ende te beschermen teghen alle inbreucke. De E. E. Heeren des Magistraets bedanckten wederom den Synodum hooghelick vooz de goede diensten der Kercke Godes ende den Landen gedaen / presenterende haere diensten der Kercke Godes int ghemeen/ als oock eenen peghelicken int particulier. Als nu alle de Membra Synodi wederom in de gewooneliche plaetse der vergaaderinghe by malcanderen ghecomen waeren / soo heeft de Praeses Synodi verhaelt de groote weldaeden / die God aen desen Synodum

1619 ende de Kercken deser Landen hadde bewesen/ insonderheyt daer in/ dat alle de Kercken/ so Wtheemische als inlandsche/ soo eenich waeren gheweest ende gebleven in alle pointen der leere. De Heere Hugo Muys van Holy, Ridder/ ende Schout der Stadt Dordrecht / heeft wt den naeme van haere Ho. Mo. de gantsche vergaaderinghe hooghelick bedanckt verclaerende dat het ghebesoigneerde in desen Synodo haere Ho. Mo. seer aenghenamen was / vermaende ende bad eenen pegelicken vlytichlick sijn devoir te doe/ dat de waarheyt Godes ghetrouwelick gheleert ende voozt- gheplandt mochte worden/ belobende ende versekerende de selfde / dat haere Ho. Mog. de goede handt daer aen souden houden/ dat al het gheresolbeerde ghetrouwelick soude ter executie ghestelt worden. De Praeses Synodi heeft haere Ho. Mo. in den naeme der gantscher vergaaderinghe ten hoogsten bedanckt vooz haere gunste ende faueur der Kercke Christi bewesen in dese dzoove tijden / als oock haerer Ho. Mog. Ghecommitteerde vooz de goede directie ende het wyse beleyt deser saecken van den beghinne tot den eynde / God den Heere biddende dese haere ghetrouwicheydt/ over/ ende neerstlicheyt ghenadelick ende ryckelick te willen belooven. Oock heeft de Praeses de gantsche vergaaderinghe hooghelick bedanckt over haeren vlyt/ neersticheyt / ende ghetrouwicheyt/ die elck een der Kercke Godes ende den Landen bewesen hadde in desen Synodo. Alle Colleggen / elck in haere ordze / hebben oock haere Ho. Mo. ende de Heeren Gecommitteerde/ als mede den Heeren Praesiden, de Assesoren, ende Schribas hooghelick bedanckt vooz haere moeyte/ vlyt/ en neersticheydt in de directie deses Synodi aenghewendt. Alle die Ghecommitteerde/ soo Politici, als Ecclesiastici, hebben malcanderen met alle beleestheyt de handt ghegheben/ a- dien gheseyt/ ende den seggen des Heeren ghewenscht. Dese onderlinge aanspracke ghynck met sulcke innerliche beweghinghe des herten toe/ datter wepnighe waeren die dooghen van traenen niet over en vloeyden. Daer nae heeft de Praeses een seer heerliche danck- segghinghe tot God ghedaen / die gheeyndicht sijnde so hebben alle de Politici ende Ecclesiastici wederom malcander de handt der Broederschap ghegheben/ ende is al-
A n n n n A so desen

De Heere
Hugo Muys
doet de af-
danckinghe
des Synodi
in den Na-
me der
Gen. Sta-
ten.

1619.

ſo deſen vooz-keſſelicken Synodus in vze-
den gheſcheyden. God de Heere wille
ſynen ſeghen over dit werck ſtrecken/en-
de geuen dat het gene dwelck in deſe Pa-
tionale Synode wel ghereſolueert is/
oock wel in het werck moghe gheſtelt
worden/ en dat alle onheylen/ ketterpen/
ende ſcheuringen in Godes Kercke vooz-
taen moghen verhoedet/ ghebempet/ende
onder doet ghetreden worden/op dat wy
met den Prophete David moghen ſpre-
ken.

*Siet hoe ſijn enliſtick iſt t' allen ſtonden,
Dat Broeders in gendrachtricheyt bevonden
T ſaemen vwoonen in vrede goet.*

O ſi perpetuum faxit Olympicus
Hoc pacis ſtadium Rector/ Et in deo
Exultare meis det popularibus.

Als de Eerweerdighe Biſſchop van
Landaf / ende de andere Britanniſche
Theologi te hups waren ghecomen / ende
ſyne W. hadden gherappoortert alles
watter in Synodo Dordrecena ghepaſſeert
was/ met over-leveringhe van de Cano-
nes, Zoo heeft ſyne W. alles gheappro-
beert ende ghelaudeert/ het ſelfde betuy-
ghende met vrieden aen de Heeren Ghe-
nerale Staeten gheſchreven. Het is aen-
merckens weerdich/ dat eertijds als Pe-
lagius de Kercke Godes in roere ſtelde
met ſijn valsche Leere / Dat te dier tijdt
de Biſſchop van Landaf in Engeland
d'eerſte geweest is/ die Pelagium heeft we-
derlepdt: In deſen Synodo heeft de Biſ-
ſchop van Landaf onder alle Natyen de
vooz-ſtemme gheladit in het verwerpen
van de Leere der Remonſtranten/ die be-
ſchuldicht ſijn gheweest het ghevoelen Pe-
lagij in den boeſem te draeghen.

*Welcke
vooz-land-
d'ach.*

Op het eynde van Mey / ende in den
beghinne van Junio, is binnen Zutphen
ghehouden de Land-dach des Furſten-
doms Gelbre ende der Graeffſchap Zut-
phen/ op den welcken oock de Prince van
Oranpen verſchonen is/ om alles ten be-
ſten van Godes Kercke/ende het gemey-
ne Daer-Land / te helpen dirigeren:
Ende is in deſe Vergaderinghe van
Ridderschap ende Steden/vooz-gheleſen
ende een-paerlick gheapprobeert het vooz-
deel des Synodi van Doordrecht over de
bekende vyf hooft-ſtucken der Leere/daer

van in de Kercken deſer Neder-Landen
is verſchil gevallen: Wy hopen ende ver-
treuen vaſtelick / Dat Godt de Heere
ſynen ſeghen daer toe ſal gheuen/ dat van
ghelycke in alle d'andere Prouinten ſal
gheſchieden/ende dat aſdan de ſelfde Van
Legis ſullen hebben.

O Godt vertroſtet Iſrael wt alle ſyne benaut-
heden. *Psalm 55.*

Daer ſijn op deſen Land-dach ſes Der-
ſoonen ghenomineert/ om nebens de Ge-
committeerde van d'ander Prouinten/
ende de Heeren ghecommitteert in het
Collegie der Generale Staeten/ te re-
ſumeren de Naerder Vyve, tot verſterckin-
ghe van den band ſo der Religie/ als der
Politie.

De vyf-tien Remonſtrantiſche Prebi-
canten blijven al-noch in arreſt binnen
Doordrecht / tot dat den Land-dach van
Holland/ die den 17. Junij begint/ ſal ge-
reſolueert hebben wat daer in beſt dient
ghedaen te weſen. Daer is gepreſentert/
ende ſy ſijn vermaent een geheel jaer ha-
re bedencken en beract te nemen over het
ghereſolueerde in Synodo, met preſentatie
haer hare gapen dat loopende jaer te lae-
ten genieten/ Maer ſy hebben deſe bekef-
de preſentatie ſeer onbeſeſdelick ghe-
weyghert ende afgheſlaeghen.

Dit heb' ick aldus in eenen adem
willen vertellen/om gelijckelijck
te beſchryben wat ick van den
wijt-vermaerden Doordrechtſch
Synodo te verhaelen hadde. Nu keert ick
tot de ghebanghene Pentionarifen.
De Favoriten van Barnevelt hebben des
nachts vooz Mey-dach/ eenen ſchoonen
Mey-boom gheplant vooz het hups van
Barnevelt, ende oock vooz Vander-Mylens
Loghement / met vaenghens daer hare
waepenen op ghemaelt waren / Vander-
Mylens boom wierdt ſtracx afgehoutwen/
ende Barnevelts en bleef niet langhe over
eynde ſtaen.

Wibler wyle gingen de Heeren Rich-
ters al voozt in hare beſoignes, d' ooghe
hebbende op hare Commiſſie/ welke deſe
is:

1619.

1619.

*Commis-
ſie de Heer-
ſchreent
vooz de G-
hanghene
in d'ae-
van Daer*

De

1619.

Commissie
der Heeren
Rijscercken
vuer de Ver-
gaderinge
van 1619
nae Waeg.

DE Staten Ghenerael der Vereenichde Nederlāden doen te weten, Alsoo wy om ghewichtighe redenen de eenicheydt, ruste, ende tranquilliteyt van de voorschreven Landen, ende de conservatye van de ware Christelicke Religie betreffende, ende omme te voor-comen dat de Vnye niet en werde gheinfringiērt, de voorschreve Religie gheinverteert, ende de Crijchsoversten, ende Soldaeten van de Gheneraliteyt van haeren eedt gedebaucheert, ende by ghevolge dat vele plaetsen van dese Landen niet en worden ghebracht in confusyen, wederstant, ende in een bloedbat, ghenootsaect sijn gheweest te saiseren ende vast te houdē de Persoonen van Iohan van Oldenbarnevelt, dier tijdt Advocaet van den Lande van Holland, Rombout Hoogerbeets, dier tijdt Pensionaris van Leyden, Hugo de Groot, dier tijdt Pensionaris van Rotterdam, Gillis van Ledenberch, gewesene Secretaris van de Heeren Staeten van Vtrecht, ende Adolph van Wael, gheweest sijnde vant Ridderchap van Vtrecht, Ende wy gheneghen sijnde ende begheeren, dat naer rijpe informatye, Enqueste ende over-legghijnghe van der selver beschuldighen in hare saecke werde voor-sien, sulcx als tot conservatye van de Hoocheyt, ende gherechticheyt van de Vereenichde Neder-Landen, ende de respectie Provincien, Steden, ende Leden van dien, ende de ruste van de selve ende van de ware Religie in goede consciētye, recht ende equiteyt bevonden sal worden te behooren: Soo ist dat wy ons volcommelick vertrouwende op de wijsheydt, cloeckheydt, ende ervarentheyt van d'Edele, Ghestrenghe, Erentfeste ende Hooch-geleerde Heeren, Henrick van Essen, Raedt des Furstendoms Geldre, ende Graefschaps Zutphen, Nicolaes de Voocht, Bur-

ghermeyster der Stadt Aernhem, ende Ghecommitteerde ter Vergaederinge vā hare Hooch-Mog. Nicolaes Cromhout, eerste presiderende Raedt in den Hove van Hollād, Zeeland, ende West-Vrieland, Adriaen Junius, Pieter Couwenburch vā Beloys, en Hendrick Rosa respectie mede Raedē in den voorsz. Hove van Holland Zeeland, ende West-Vrieland, Adriaen van Sweeten, Heere van Sweeten, Bailly ende Dijckgraeve van Rijnland, Hugo Muys van Holy, Ridder, Schout der Stadt Dordrecht, Baylly, ende Dijckgraeve der Landen van Strijen, Arent Meynerts Borghermeyster der Stadt Haerlem, Gheraert Beuckelsz. van Santen, ende Iacob van Brouckhoven Licentiaet in de Rechtē, Ghecommitteerde Heeren Raedē van de Heeren Staeten van Holland ende West-Vrieland, Reynier Pauw Burghermeyster der Stadt Amsterdam, Pieter Iansz. Schae ghen, Vroetschap der Stede van Alckmaer, Aelbrecht Bruynijninghs Secretaris der Stede Enchuysen, Adriaen van Manmaecker Ridder, representerende van wegghen den Heere Prince van Oranyen d'eerste ende d'Edelen in de vergaederijnghe van de Heeren Staeten van Zeeland, ende in hare Ghecommitteerde Raeden, M^r. Iacob Schottē jēghenwoordich regierende Borghermeyster der Stadt Middelburch in Zeeland, ende Ghecommitteerde in hare Hooch-Mog. vergaederijnghe, M^r. Adriaen Ploos beyder Rechtē Licentiaet, Raed Ordinaris der Heeren Staeten f'Lands van Vtrecht, ende Ghecommitteerde ter vergaederijnghe van hare H. Mog. M^r. Anselmus Salmius beyder Rechten Licentiaet, Raet ende Pensionaris der Stadt Vtrecht, Iohan van den Sande der Rechten Doctor, Raedt Ordinaris in den Hove van Vrieland, Rienck Atsma Ghecommitteerde ter Vergaederijnghe van hare Hooch-Mog. ende Borghermeyster der Stadt Leeuwarden, Volcken Sloet tot Vollenho, Ghe-

N n n n n iij

1619.

2

3

4

5

m. 300
1 boos
nauvel
vanden
lens
vanden
186.

1619.

Ghecommitteerde ter vergaederijnghe van hare Ho. Mog. Johan van Hemert Borghermeyster der Stadt D. venter, ende Ghecommitteerde ter vergaederijnghe van hare Hog. Mog. Goofsen Schaffer Raedheere der Stadt Groenijnghe, ende Ghecommitteerde in hare Ho. Mo. vergaederijnghe, ende Schato Gockinga Raet ende Syndicus der Omme-Landē tusschē d'Ems ende Lauwers respectie, ende mede Ghecommitteerde ter vergaederijnghe van hare Ho. Mo. De selve verfocht, gecommiteert, en gedelegeert hebben, verfoecken, committeren, ende delegeren midts desen, Omme in onsen naeme, ende van onsent weghen kennisse van de voorsz. saecken ende beschuldighen te nemen, de informatyen alreede beleydt te examineren, ende te staen over de ghene die noch voordere beleydt sullen moghen worden, Op de aenklachten van de Fiscacelen daer toe by ons mede ghecommitteert, ende voorts ex officio te procederen tot voordere examinatie ende enqueste, willighe oft pijnlicke, soo ende sulcx sy des noodich, ende in recht ende reden ghefundeert te wesen, bevinden sullen, ende op allen de selve extraordinarie, ofte anders, diffinitive, ofte by interlocutie recht te doen, en justitie te administrerē over de selve ghevanghenen, ende andere die noch bevonden sullen worden aen de selve saecke schuldich te wesen, ende mede over allen t'ghene in de examinatie van de voorsayde saecke bevonden sal worden daer van te dependeren, ofte incidenter daer wt te volgen, ghelijck sy luyden allen dien in goede conscientie, naer recht ende redenen bevinden sullen te behooren behoudelick dat by notable sieckte, sterfte, ofte andere wettelicke redenen van eenighe van de voorsz. Ghecommitteerden, by ons alvooren te examineren, de andere, ende voordere Ghecommitteerden, ende Ghedele-

geerden, even-wel voorts varen, ende by de meeste stemmen resolveren, ende besluyten sullen, in voeghen als vooren, midts gaeders heure Sententyen by den Secretaris by ons henluyden by gevoeght, te doen redigeren in geschrifte, ende door de Officiers van de Generaeliteyt tot sulcx gecommiteert, ter executie stellen totte volle effectueringhe van dien toe, nae behooren, Waer toe, ende tot allen t'ghene daer van dependeert en noodich is, Wy de selve onse Ghecommitteerde en Ghedeligeerde geven volcommen macht, autoriteyt, ende sonderlijnghe bevel: Van alt welck voorsz. is wel ende getrouwelick nae te comen, de voornoemde onse Gecommitteerde ende Gedelegeerden gehouden werden in onse handen te doen den behoorlickē Eedt daer toe ingheselt, Ende dat gedaen, Ordonneren wy alle Gouverneurs, Commandeurs, Officiers, Justiciers, ende Onderdaenen van de Vereenichde Neder-Landen, dat syluyden de voornoemde onse Ghecommitteerden, ende Gedeligeerden, doende t'ghene voorsayt is, ernstelick verstaen, ende obediëren op allen t'ghene sy de Hooghe Overicheydt der selver Landen duchtende sijn, ende daer teghens verbeuren moghen: Beloven voorts midts desen de voorverhaelde onse Gecommitteerden ende Gedelegeerden, ende elcx van henluyden, heur ende heuren naecommingen af te houden, te weeren, ende te garanderen allen t'ghene by yemand, van wie, ende van wat qualiteyt hy mach wesen, henluyden ter saecke van t'vol-treckē van dese onse Commissie eenichsins ghedaen ofte ghepoocht sal werden aen te doen, in woorden, ofte in werken, aen lijf ofte goet, binnen ofte buyten s'lants, ofte oock in eere, reputatie, ofte digniteyt, Maer dat wy allen t' selve nemen, houden, ende reputeren sullen, als teghens de Generaeliteyt, ende ons selfs voor-ghenomen, ende sulcx

1619.

1619.

1619. sulcx mette volle macht van dien sullē afweeren, parceren, ende doen beteren naer behooren, Want wy allen t' selve voor den dienst van de Vereenichde Neder-Landen bevonden hebben, alsoo te behooren, Ghegeven onder onsen Grooten Seghel, Paraphure, ende de Signature van onsen Greffier, in s' Graven-Haeghe, op den twintichsten dach der Maent van Februarij, Int Jaer xvjc. ende neghen-tien.

I. Magnus Vc.

Ende laegher op de plycke staet.

Ter ordonnantie van de
Hooch-ghemelte Heeren
Staeten Generael,

C. Aersens.

Daer dat de Heeren Richters lange ende int breedde hadden gheexamineert ende overwoghen vele ende menichvuldighe Stucken / belanghende het Proces der ghebaughe Pentionarisen / ende nu de wtspraak des Synodi gheschiedt was / Soa hebben sy epudelick gheresolueert / doch wt-spraak te te doen van de Sententien ofte Bonnissen by haer gheconci- pieret ende beraemt / ende de selfde daet- licheit te doen executeren:

Des Sondaechs den xij. Mey stylo novo, is den ghewesenen Advocaet Barnevelt aen-ghesep / dat hy sich moeste bereyden om s'anderen daechs de sententye des doods aen te hoozen. Hy hier over meer verwondert / als verbaest synde / septe / Om sententye des doods aen te hoozen? Sententie des doots? Dat had' ick niet ghemeynt. Maer waerom septe hy. Hem wierdt gheandwoordt / dat men daer niet ghecomen en was om reden te geven van de sententye der Richteren / ofte om de selfde daer te justificeren. Hier op repli- ceerde hy met verbolghenthepdt noch eenighe woorden / ende hepschttē pampier / penne / ende inckt / om aen syn vrouwe ende kinderen te schryven. Dat wierdt hem daetelick ghegheven. Als hy begost te schryven / Soa wiet hy gewaerschoot / dat hy niet en soude schryven / d'welck

strecken soude tot discrepatye van de Heeren Richteren ofte de Sententye / op dat den bries niet onbestelt en bleve. Daer op sprach hy seer vymoedelick / wilt men my witten stellen wat ick schryven sal? Hem wierdt gheandwoordt Heen / maer die waerschouwinghe tot synen besten gheschiedt was / op dat syne familie den bries mochte behandicht worden / hy mocht te doen wat hem goet docht / houdende het ghesprockene / als niet gheseydt te syn. Hy septe seer vymoedelick tot die Heeren die by hem gecomen waren / Dat sy wel mochten vertrecken. Maer sy se- den / Datse last hadden om daer noch wat te blyven / sonder te segghen waerom. Voorsaecke was dese / dat sy verwach- ten wouden d'aen-comste van de Predi- canten / die by hem blyven souden. Doe hy nu al aen het schryven was / septe hy / dat ick doch wiste waerom dat ick ster- ven sal: Hem wierdt gheandwoordt / Dat hy het wel wist / doch dat hy het daer nae particulierlicher hoozen soude. Terwyle hy in het schryven was / soa quamen daer een Predicanten in de caemer / maekende syn introitum als men ghemeynelick in sulche droeve conjuncturen is doende. Barnevelt weynich ghehoort hem geven- de / voer voort in syn schryven / segghende dat hem nu niet te passe en quam hem te hoozen / hy hadde wat anders te doen / doe hadde hy van die materye veel ghehoort ende ghelesen / hy ware nu al over de se- ventich jaren out / ende wist wel hoe hy hem draeghen ofte aen-stellen soude. De Predicant lieten hem synen bries voort wtschryven / eer hy met hem breeider sprac / d'welck gheschiedt synde / soa quam hy in verder propoost met hem / ende onder an- deren mede van de Nationale Synode / sich verwonderende dat de wttheemsche ende inlandsche Theologi so eenpaerlick in alles waren over een ghecomen. Des Abonds dede hy een goede maeltijd ende tracteerde den Predicant / als of hy in syn huys ende op syn vrye voeten ware ghe- weest / Daer nae ontleedde hy sich ende ghynck te bedde. Des moorghens versocht hy op een van de Predicanten om te wil- len gaen tot syn Princ. Exc. om hem te bidden om verghiffnisse van sulcx daer in hy hem mis-dae en vertoont hadde / Ten anderen om s'aver-voort syn kinderen / ge- draecht sinde of hy hem liefde te spe- cificeren waer in ofte waer mede hy syn Exc.

1619.

Err. vertoogt hadde: hy bleef in boozigen terminis/sonder te specificeren. Syn Err. hier over aen-ghesproken synde van den Predicant/soo andwoorde hy: Ick vergheve het hem gheern wat hy tegens my misdaen heeft/laetende de Richters doen het gene dat haer bevolen was: Belanghende faveur booz syn kinderen/andwoorde syn Err. dat hy haer soude favozeren/indien sy haer wel droegē.

Wanneerbelyt sterft in het gheschieden van de oude gheschiede meerde liette.

Wanneerbelyt sterft in het gheschieden van de oude gheschiede meerde liette. Wanneerbelyt sterft in het gheschieden van de oude gheschiede meerde liette. Wanneerbelyt sterft in het gheschieden van de oude gheschiede meerde liette.

Wanneerbelyt sterft in het gheschieden van de oude gheschiede meerde liette. Wanneerbelyt sterft in het gheschieden van de oude gheschiede meerde liette. Wanneerbelyt sterft in het gheschieden van de oude gheschiede meerde liette.

Des Maen-daechs smorghens heel boezch wiert een schabot gemaeckt opt binnen Hof booz de trappen van de sael/ende de vensters warden tot eenen beurganch ghemaecht/om des te ghevoeghe-licher op het schabot te comē. Daer wiert al boozts sand op het schabot gheboecht/ende oock een platte histe ofte voodt-vad van vier ongheschaefde deelen. In den smorghen-stont te dize uppen begesten de trommelen te slaen om de soldaeten te vergaderen/die al booz ses uppen cick op haer plaetse stonden/ eenighe op het binnen Hof/andere booz het Hof op de groot plaetse. Booz ses uppen mochte quaetlic pemand opt binnen Hof comen / of hy moster beschepden syn / Maer nae seben uppen wiert een peder die wilde in gheslaeten/soo datter een ontelbare menich-te van menschen by een was.

De Fransche Ambassadeur Du Maurier heeft desen moezghen audientie versocht by de Heeren Ghenerale Staeten/ Als hem die niet en conde gheslaedet worden/ heeft hy by gheschifte seer ernstlich moderatpe van de Stentpe versocht: Booz slaende datmen hem op een van syn hup-sen soude ghevanchelich sitten syn leven lanch / midts stellende burghe / dat hy niet en soude attenteren tegen den Staet deser Landen: Ofte datmen hem te Lande dat bannen soude/ &c.

Maer dit was al te vergheefs/ Want tusschen acht ende negen uppen wiert den Advocat gebzacht booz de Heeren Rich-

ter's op de Rolle daer d'Advocaten pley-ten/ alwaer hem/ten aen sien synes grooten onderdons/ eenen stoel wierdt geset/ op den welcke hy sittende / met blooten hooft heeft aengehoort de sententpe des doots/ Luydende als hier volght:

Als Iohan van Oldenbar-nevelt gheswefen Advocat warden Lande van Hol-land ende West-Overseelant teghenboozdigh ghevan-gen. De Heeren Commis-sarissen by de Hooge Mo-gende Heeren Staten Generael tot exa-minatie vāsyn Persoon gepronnceert; en daer naer de Heere Richteren byde Wel-gemelte hare Ho. Mo. tot bozere ken-nisse en judicature van syne sake gecom-mitteert/ byuten pyne en banden van pfe-re bekent heeft; en deselve Heeren Rich-teren boozts ghebleecken is/ dat niet te-genstaende niemant gezoofst en is den bandt ende Fundamentele Wetten daer op de Begieringhe der Vereenichde Ne-derlanden ghesundert / ende de selve Landen booz Godes ghenadighen zegen jeghens alle geweld/ meneen ende machi-nation haerder Opanden ende quaetwil-lighen tot noch toe beschermt syn/ te via-leren/ ofte te verbzeelen: hy Ghevangen hem onderstaen heeft den standt van de Religie te perturberen / ende de Kercke Godes geootelijc te beswaren ende be-zochten; tot dien eynde sustinerende ende int werck stellende exorbitante ende booz den Staet der Lande pernitiense mari-men/ ende onder dien crachtich ghesust-neert ende velen in ghescherpt / ende booz syne Complicen doen inscherpe heeft/ dat elcke Provincie in't syne alleen toequam de macht omme over de Religie te dispo-neren/ende dat d'andere Provincien haer daer mede niet te bemoeven en hadden. Dat hy Ghevanghen sonder last / hem verbozert heeft t'syne hupse te ontwer-pen ende dicteren secker protest op den Name bande Provincien van Hollandt/ Utrecht ende Over-Flssel conjunctim/ daer by sy t'same by forme van complot/ teghens alle ordie inde Vergaderinghe bande Heeren Staten Ghenerael ghe-bruyckelich/ protesteren/ dat de Ghede-puteerden van de Provincien/ die de Sp-node Nationael verbozden/sonden wese

1619.

1619.

Autheurs ende veroorzachters vā groo-
te onhepleu ende inconuenienten. Dat hy
verachtende de salutaire Raden van ver-
scheyden Pryncen / Heeren ende notable
Personnagien / so van binnen als buyten
Nlands hem met alle macht gestelt heeft
jegens de remedie dienende tot restaura-
tie banden boozsz. Stant. Dat hy ooc om
te vorderen en staende te houde syn booz-
genomen dessein / eenige vande machtich.
De Potentaten met onbehoorlyche ende
sinistre practycken gheabuseert / en om-
me deselve te abuseren / de Ambassadeurs
vande Generaliteyt op syn eyghen au-
thoriteyt met ontwarachtighe middelen
gheinstrueert / ende doen instrueren heeft.
Dat hy hem oock niet ontsien en heeft te
schryuen aenden Ambassadeur van wege
de Generaliteyt by syne Majesteit van
Groot Brittanien residerende / dat by
al dien van weghen de selve Majesteit
in t'sluck vande Religie yet gheschreuen
soude werden / dat t'selve soude dienen ge-
daen aende Staten van Hollandt. Dat
hy niet en soude laten schryuen / sonder
hem Ghevanghen alboozsz. toe te seyn-
den t'gundt gheschreuen soude werden /
ende daer op te wachten syn advijs vooz
het seyn den van eenighe Zieven / ofte
datmen de Zieven seyn den soude aen
hem Ghevanghen om die over te leveren
ten dienste / Assumerende sulcx aen hem
selven de autoriteyt inde Regieringhe
van t'Landt. Dat hy Ghevanghen mede
hem verbozbert heeft op den Naem vande
Heeren Staten van Hollandt ende West-
Vrieslandt / te schryuen aen syne Co-
nincklyche Majesteit van Franckryck /
dat de Heeren Staten Generael int uyt-
schryuen van t'Synode Nationael / usur-
peren den Naem vande Staten Gene-
rael / ende dat de selve syne Majesteit be-
lieven wilbe gheen van syne Onderbanen
tot de selve Synode te laten komen / maer
veel eer die van Hollandt teghens de sac-
tien vande anderen te assisteren. Dat hy
Ghevangen met quade saecken doen ver-
soecken / ende van syne Majesteit van
Groot Brittanien vercreghen heeft se-
kere Zieven / die hy Ghevanghen hier te
Lande te voozen selfs doen instellen / ge-
tozrigeert ende aenden boozsz. Ambassa-
deur over-ghefonden hadde / streckende
tot bebozderinge van syn dessein / en t'sel-
ve ten selven syne aende H. Staten Ge-
nerael over-gelebert heeft / verswighende

aende selve in wat manieren die verkre-
ghen waren / schryvende aenden selven
Ambassadeur dat hy den Gesanten hier
tydt van weghen de Heeren Staten Ge-
nerael in Engelandt wesende / daer van
geen kennisse en soude doen. Dat hy Ge-
vanghen oock noch daer naer tot meer-
der styginghe van syn booznemen / vooz-
den booznemen den Ambassadeur doe ver-
volghen heeft / omme noch eens ghelycke
Zieven te moghen verkryghen / ende die
niet konnende bekomen / Hoochst-ghed-
achte syne Majesteit ghesugilleert ende
ghetareert heeft van te wesen oorzacche
vande swaricheyden hier te Lande ont-
staen. Dat hy Ghevanghen om den standt
der Kercke in meerder verwerringhe te
byenghen / weghestaen ende geprocureert
heeft / dat inde publycke Kerckelycke di-
sten inghedronghen syn ongesonde The-
ologanten ende Leeraers / ende int Poli-
tyck soodanighe Persoonen die hy ver-
meynde tot uytvoeringe van syne factie /
beguame Instrumenten te wesen. Dat
hy Ghevanghen mede te wege heeft ge-
bracht dat de selve syne Creaturen ende
instrumenten verscheydenmael ende op
verscheyden wijsen ende plaetsen / je-
ghens alle goede ordje van regieringhe /
conventiculē ende aparte vergaderingen
hebben ghehouden / alwaer by hem Ghe-
vanghen / ende syne Complicen beraccht
slaecht is op middelen dienende om tot
haer quæt booznemen te gheracken / en-
de ten eynde die onder den Naem vande
Heeren Staten van Hollandt ende West-
Vrieslandt mochten werden gheauthori-
seert / hemlupden heeft doen complotterē /
omme alsoo met gheligueerde stemmen in
weer-wil / ende tegghen danc van eenige
van notabelste Leden van Hollandt / res-
lutien naer hare appetijt te wege te byen-
ghen / niet tegghenstaende hy selfs bekent /
dat sulcke aparte vergaderinghen in een
wel-ghepoliceerde Republyque onghe-
oorloft syn. Dat hy Ghevanghen noyt
ghetracht en heeft te doen verhinderen
de rigoreuse Placcaten in eenighe Plaet-
sen tegghens de ware Religions verwan-
ten ghemaccht / waer by hemlupden op
sware peynen verboden worde de exerci-
tie vande ware Religie / die selve alle inme-
hinnen ende buyten Landts verhatelich
macckende met de namen van Dyeende-
linghen ende Puriteynen / die daer Flau-
diseren / ende de Onderbanen opmaect

ken teghens hare Overicheyt: Alles niet teghenslaende allen de Gheminderde Provincintien by diverse Rechten/Tractaten/Recoorden ende Resolutien / over eenighe bande welke hy Ghevanghen selfs mede ghestaen heeft / onderlinghe den anderen belooft hebben/ende verbonden zyn / met lijf / goetd ende bloet te maintaineren de Ghereformeerde Evangelische Religie / alomme in dese Landen aenghenomen / sonder eenighe veranderinghe daer inne te doen / ofte ghedoochden ghedaen te werden. Ende dat in conformite vande selve in den Jare vyftigh-hondert acht-en-tachtich / alle de Eeden vande Gouverneurs / Oversten / Capiteynen ende Soldaten ghedreffeert / ende sulc ghearrresteert waren / dat sy ghetrouwicheydt moesten sweren an de Staten Generael die by de Unie / ende de hand-houdinghe vande ware Gereformeerde Religie souden blijven / ende dat in alle Tractaten vant over-gaen vande Steden / bedounghe is gheweest / datse souden moeten aennemen de offeringhe vande voorsz. Religie / die by de W. inghenooten alomme aenghenomen was. Dat hy ghevanghen dit alles achtende niet ghenoech te zyn omme te volbrengen syn dooz genomen quaet dessein / hem onderstaet heeft met syne Complicen den standt der Politie mede te perturbieren / pooghende de regieringhe vande Landen in disordre ende confusie te stellen / omme dooz middel van dien syn voornemen jeghens de Reuritept ende welstant vande selve Landen bequamer te wege te brengen. Dat hy ten selven eynde / ende tot steunsel van syne factie / onder verscheyden spetitieuse pretexten het vper van tweedracht ghesloocht / en alerley dissidentien tusschen de Provincintien heeft verweckt / ende hem selven stellende te een hooft vande factie / heeft hy ghevanghen by de Ghebedeputeerden van acht Steden van Holland / diverse aparte Vergaderinghen doen houden om den anderen dooz heen te verstaen / onderlinghe te overkomen / en alsoo hare stemmen met gecompletteerde renicheydt inde Vergaderinghe vande Heeren Staten van Hollandt in te brengen / ende de resolutien nae der selver goetd vintzen met pluraliteyt van stemmen te moeten formieren: In welke aparte Vergaderinghen d'selve Ghebedeputeerden vande acht Steden eerst onder malkanderen

ghecompletteert hebben / om diverse poincten soo nu ende dan in deliberatie ghebracht / in eene conclusie te doen arresteren: ende dat hy Ghevanghen sulc selfs ingheestelt heeft / de sekerpe resolutie vanden vierden Augusti sessien hondert seventhien / ende de selve in weder-wil van vele machtige Eeden vande Vergaderinghe doen arresteren: By welke resolutie de bevelen vande ordinaris Justitie teghens haer pretens voornemen verleent / verlaert werden nul ende ban onwaerden / ende de Magistraten vande Steden gheestlyt / de selve niet te ghehoorfaamen / ende die noch opghemaecht om haer selven te stercken met nieu ghewapent Crighs-volck by henlyden te lichten in haren besonderen ende particulieren Eedt / buyten den Eedt vande gemeene Bondt-ghenoten / daer by oock alle Officieren / Justicieren ende die in Eedt vanden Lande van Hollandt ende West-Indien zyn / geastringeert worden de selve resolutie te moeten helpen uyt-voeren: ende voorts gheordonneert dat alle Oversten / Capiteynen ende Soldaten vant ordinaris Crighs-volck ernstich belast ende bevolen sal worden / de Heeren Staten hare betaelf-Deeren / ende de Magistraten vande Steden daer sy in Garnison ghebruyckt worden / niet teghenslaende eenighe andere bevelen / ghetrou ende ghehoorfaamen te wesen / op pepine van Cassatie. Waer op ghevolgt is gheweest / dat diverse Steden van Hollandt daer af eenighe al voorsz date op syn vermaninge begonnen hadden volck te lichten / ende nu naer de selve resolutie / soo wel sy als andere / op syne aenmaninghe van op hare hoede te wesen / ende op hare versekertheit wel te letten / voorts aenghenomen hebben in particulieren Eedt / als vooren / een groot ghetal ghewapent Crighs-volck / met last om hare bevelen alleen te ghehoorfaamen / jeghens allen ende eenen pghelijken / ende oock selfs jeghens de Generaliteyt ende syn Excell. als de aen-nemers van dien meenen souden pets by de selve voozghenomen te worden / dat sy verstonen jeghens haer recht ende vphuypt te strecken. Dat hy ghevanghen in crachte vande selve resolutie / mede helpen beteyden heeft / dat Commissarissen zyn gedeputeert gheworden om naer den Briel te gaen / de welke sonder weten van syn Excell. als Stadt-houder

1619.

honder ende Capiteyn Ghenerael derwaerts ghegaen zyn / het ordinaris Crijghsvolk aldaer legghende / den Eet in voeghen als voozen hebben doen doen / ofte d' selve gebeycht datelijck te cassen. Dat oock hy ghevanghen wepnich dagen naer t'nemen van de selve resolutie vertoghen is gheueft naer Vtrecht / ende eenighe vande Heeren Staten aldaer gheraden ende vermaent heeft insghelyc een merckelijck ghetal van dien Crijghsvolk te lichten / meke buyten den gewoonelijken voet ende ordene / ende buyten den ghemeynen Eedt vande Gheneralityt ende syn Excell. als Capiteyn Ghenerael / de welcke oock dien volghende de selve Crijghslyden onder geformeerde Daendelen op ghelicht hebben in haren besouderen / ende particulieren Eet als voozen. Ende als de Heeren Staten Ghenerael de selve lichtinghe onredelijck / ende bedenkelijck bindende / haer by brieue aenmaenden tot verlattinghe van dien / dat hy ghevanghen autheur is gheueft dat de selve Staten de aeneminghe van dien by missive aen hare Hog: Mog: van den vyfden September seshien-hondert-seventien / gheexcuseert / ende beleet hebben met ydele ende onwaerachtighe preterten / als of die waren aen ghemeynen tot afweeringhe van populaire commotionen / niet teghenstaende hem ghevangen wel kennelijck was / dat de bewaringhe vande Provincien / Steden ende Stercken van dien / by de Vrie is ghestelt ter dispositie vande t'samentlijcke Vontghe-nooten / midtsgaders dat by de uytspreeke van den Raedt van Staten anno seshien-hondert thien tot Vtrecht gedaen / mede ter dispositie van hare Hog: Mog: ghereferveert was / t'ghene tot versekerheyt der Stadt ende Lande van Vtrecht / rust / ende ydele van dien best soude moghen dienen / ende dat binnen de selve Stadt een groot ende machtich Garnisoen vande Gheneralityt lach / t'welcken tijde als de Legers inde Landen van Gulick / ende Cleve ghebracht wierden / niet en was vermindert / ende dat oock neffens de vooz. aenmaninghe by expresse beseyndinghe ghepresenteert was / t'vooz. Garnisoen niet te vermindere: Maer indient noodich bevonden worde veel eer te vermeerderen. Dat mede met kennisse ende goet-vinden van hem ghevanghen inghestelt is de Instructie / daer

1619.

op t'nieuwe Crijghsvolk tot Vtrecht aenghenomen is / by de welcke recht contrarie de redenen in den vooz. Brieu gheallegeert / de selve nieuwe Soldaten verbonden worden / te moeten dien buyten ende binnen de Provincie / teghens alle ende eenen peggelijcke / soo te water als te Lande / sonder op penants commandementen te passen / als van de Heere Staten van Vtrecht / ende datse sulken moeten staen ten dienste / soo wel van de selve Heeren Staten / als oock van hare goede Naburzen / Vanden / ende Vondtghenoten. Ende als tot Vtrecht gheruchten quamen / dat syn Excell. daer deure passeren soude / ende by de Heeren Staten van Vtrecht niet buyte kennisse van hem ghevangen (die alsdoen tot Vtrecht was) een brieu gheconcepieret is / daer by slypde op syn Excell. begeerde / dooz Vtrecht niet te willen passeren / met waerschouwinghe dat hy hem daer nae soude willen voeghen / heeft hy ghevangen oock wepnich dage daer na by een besloten memorie den Secretaris Ledenberch vermaent dat goet soude wese dat ooc goet wachten inde voozten gehouden mochten worden / ende datmen van vore ende benede de Riviere van de Leck / van de naeste Steden seckerlijck mochte gheadvisiert worden oft eenich volck op / oft af mocht te comen / ende dat van ghelijcken ten opsien vande Voozte van Amersfoort mede diende ghedaen: versoeckende op Ledenberch / de selve memorie ghelesen hebben: de / te willen verhanden. Dat hy gevangen dooz syn beleydt / mede te weghe gebacht heeft / dat by de Ghedeputeerden van de vooz. acht Steden / eerst in hemelijcke vergaderinghe op onghewoonelijcke tijdt ende plaetse / seckere procuratie ofte acte van Ligue gheprepareert is / die daer nae oock in eenighe vande selve Steden by de Voetschappen / ende in eenighe sonder kennisse van de Voetschappen / ghearresteert zyn ghe worden / op den veertien den Mey Anno seshien-hondert achtien / by de welcke sy hare Ghedeputeerden authoziseren om met de Heeren Edeelen ende de Ghedeputeerden vande andere Steden te helpen adviseren / raetslaghen ende resolveren op middelen van datelijcke teghenstandt / midtsgaders om malcanderen te versien ende versekeren van al sulche beloften van bystant / hulpe / ende indenniteyt / als men bevin-

• 8000 y

den

den soude noodich te zyn. Dat hy geuangen den Heere van Moersbergen t' d'ub-
belt van de selue acte door den Pensiona-
ris Hoogherbeets doen hebben heeft/ en
de versocht dat hy Moersbergghen daer
op wilde letten/ den welcken dien volgen-
de daer mede naer Vtrecht vertoghen is/
ende ghelycke acte doech aldaer te weghe
ghebracht heeft/ inhoudende mede autho-
risatie op hare Gheputeerden totte
voorzehaelde twee pointen van naer-
der verbintenisse ende seftelycke teghen-
standt: Doch alsoo die vande Stadt V-
trecht neffens eenighe van de andere Le-
den van de State daer inne niet en had-
den bewillicht/ heeft hy gheuanghen den
Borghemeester vande Pol alsoen in den
Waghe wesende versocht de selue Stadt
tot bewilliginge van dien door syn schij-
vens te bewegen/ ofte selfs ten dien eynde
derwaerts te gaen. Welcken volghen-
de den seluen Borghemeester selfs naer
Vtrecht is verreyt gheweest; Maer de
Magistraet der Stadt Vtrecht gheap-
pelen deert hebbende/ waer toe de cracht
vande selue Procuratie tendeerde/ heeft
de selue niet willen inwillighen dan on-
der expresse Limitatie van dat de Gecom-
mitteerden niet en souden verskaen/ ofte
helpen procederen tot datelichheiden ende
de extremiteten/ ofte met eenighe beson-
dere Prouintien Steden ofte Leden ee-
nighe nieuwe verbonden aengaen. Ende
alsoo de Heeren Staten van Vtrecht om
de onkosten/ ende lasten van t'onderhout
van t'nieuwe Kerckswolck te vermijden/
ende tot ruine van hare Financien niet
langhe te continueren: opten neghentien-
den Junij 1618. Guden styls/ goet ghe-
vonden hadden hare Gheputeerden in
competenten ghetale naer den Waghe te
seynen/ omme neffens den Heere van
Moersbergghen/ ende andere ter vergade-
ringhe vande Generaliteyt compareren-
de/ met Sijne Excell. als Gouverneur/
ende Capiteyn Generael van de Pro-
uintie van Vtrecht/ op de cassatie van t'
voorz. Kerckswolck in communicatie te
kominen. Dat hy gheuanghen aen Leden-
bergh alsoen mede Gecommitteert/ t'z-
nen huyse/ naer dat hy openinghe vanden
voorz. last van Ledenbergh hadde) ont-
raden heeft de openinghe vanden voorsz.
last/ aen Hooghghemelte Sijn Excell. te
doen/ maer de selue last secreet te houden/
ende te volghen sulcken anderen voert/ als

hy gheuanghen selfs voorsz. Kerckswolck: Enaen-
gheuen hy selfs bekent wel gheweten te
hebben den beswaerlycken staet van
t'Landt/ tot onderhout van t'nieu ghe-
licht Kerckswolck/ p'mmers tot soo groo-
ten ghetale. Dat hem gheuanghen by rap-
port kennisse is ghedaen/ dat den seluen
Ledenbergh/ niet de Pensionarissen Gae/
Hoogherbeets/ ende Gzotius ten huyse
van Johannes Wtenbogaert ghedelike-
reert heeft op de redenen/ ende motiven
diemen de voorsz. Gedeputeerden van
de Heeren Staten van Vtrecht voorszou-
den soude/ omme de selue te ontraden/ en
de disponeren/ haren last niet int werck
te stellen/ van ghelijcken dat de selue deli-
beratie ghehouden/ ende by Ledenbergh
versocht zijnde/ datmen die secreet soude
houden. Daer op ghevolcht is/ dat den
voorsz. Hoogherbeets/ ende syne compli-
cen ten huyse van Daniel Cresel/ Clercq
van de Heeren Staten Ghenerael/ doen
vergaderen hebbende/ allen de Gecom-
mitteerden van Vtrecht/ aldaer niet seer
scherpe/ ende pernitieuze redenen ende
motiven by Gzotio ghebruycht/ de selue
onttraden hebben de openinghe van ha-
ren voorsz. last. Waer van hem gheuan-
gen mede by rapport kennisse is ghedaen/
ende waer door oock de voorsz. Gecom-
mitteerden bewoghen zyn gheworden
om weder te vertrecken naer Vtrecht/
sonder haren voorsz. last te openen/ niet
tegenstaende slypden iteratiuelijck daer
toe by hare principalen waren gelaft. Dat
hy gheuanghen de selue Gheputeerden
op haer wech gaen noch vermaent heeft
tot teghenstandt vande Synode Ratio-
nael/ ende tot continuatie van haer nieu-
ghelichte Soldaten: Mitsgaders op
hare Voortzen/ ende Wachten goet oorde-
te stellen/ voegghende daer by indien de
saeken by gheboeghelichheyt niet merten
eersten niet en souden ghevonden conuen
werden/ ende dat sulcx de voorsz. Solda-
ten noch langher in dienst souden moeten
werden ghecontinueert/ dat slypden dan
mette gheinteresseerde Steden van Pol-
landt/ souden dienen te comen in naerder
communicatie/ omme te begrooten/ ende
een seckeren staet te maeken van t'getal
der nieuwe Soldaten/ die sy t'samen mee-
nen souden tot hare verseeckeringe noo-
dich te hebben/ ende de kosten van dien te
vinden by een redelijcke repartitie/ omme
malcanderen onderlinghe te assisteren.
Ghelijck

1619.

Ghelijck hy ghevanghen t'selve oock aen diuerse Gedeputeerden van de voorsz. acht Steden heeft vermaent. Dat hy ghevanghen oock toe-gheslaen heeft / dat de Stadt van Schoonhoven / de gheene middelen tot des Lands nootelycke defensie / ende betalinghe vanden valse van Oorloghe / inghewillicht ende ghebestuurt / tot het onderhouden van het nieu ghelichte Krijghs volck hebben aengetast. Mitsgaders goet ghevonden dat verscheppen Steden hare Consent tot merckelijcke ondiens der Landen / met vzeemden ende onge wooneliche Clausulen hebben gherestringeert. Dat hy Ghevangen / om te diensten / ende den Raedt van syn Excell. alomme onbzuchtbaer. en crachteloos te maeken / Hooghghemelte syne Excell. met verscheppen calumnien / als omme gesocht heft in bedencken te brengen / ende vooreen peder te benigreren / van dat hy stonde naer de Souberaniteyt van de Landen / hebbende t'selve gedaen met voorebedachten Raedt op tyt ende stonde / dat den nootd vande Republycque zijner Excell. goeden Raedt ende dat ten hoochsten verpyschte / in heymeliche Vergaderinghen van eenige Gedeputeerden van de Regieringhe / zijne confidenten / ende elders vooregheselt / ende daer over bukten s Landts oock met ghecifereerde Brieven intelligentie ghehouden. Dat hy Ghevangen door secker persoon expresselyck te dien fine hy nachte ghesonden / advertentie gedaen heeft aen de Magistraet van Leyden / van dat syn Excell. uptten Haghe vertrecken / ende apparentelycken aldaer comen soude / ende dat sy daeromme op haer hoede souden wesen / ende daer van eenighe andere nabuerighe Steden advertieren / omme insghelijcx op haer hoede te zyn. Op welcke syne advertentie gebolcht is / dat het upz-werck aldaer gheschozt / het nieu Krijghs volck / ende Schutten / nae de midder-nacht in de wapenen ghebracht / ende eenige Steden van Hollandt daer over door hemlupden in Poste ghewaerschoot zyn ghe worden / omme op hare hoede te wesen als vooren. Mitsgaders dat de Voorten aldaer / tot verre op den volghenden dach toe ghehouden zyn gheweest / tot dat hy Ghevangen aen hemlupden andere advertentie dede / van dat syn Excell. elders vertrocken was / in allen schyn / als of Hooghghemel-

1619.

te syne Excell. het datelijcx tegghens t'selbe / of andere Steden soude hebben willen voornemen. Dat hy Ghevangen mede verclaert heeft / ten hoochsten bedroeft te wesen / als hy verstont dat de Stadt vanden Biele / omme te voornemen dat aldaer gheen nieu Krijghs volck binnen soude werden ghebracht / met het ordinaris Garnison vande Generaliteyt hy syn Excell. gedaen besetten was / schrijvende upt Drecht aende Ghecommiteerde Raden van Hollandt ende West- Vrieslandt / dat slupden allen de Steden vanden selben Lande daer van advertieren ende waerschouwen souden / omme wel op haer hoede te wesen. Dat hy Ghevangen mede om het ordinaris Krijghs volck upt de ghehoorzamheyt vande Heeren State Generael ende syn Excell. te trecken / by alle weghen gearbeyt heeft / haer te doen verstaen / dat sy by Ede verplicht waren / de Staten vande particuliere Prouintien hare Betaels-Heeren voore al te moeten obedieren / oock tegghens de Generaliteyt ende syn Excell. ende sulcx mochten ende ghehouden waren der selver bevelen seftelycken te resisteren / so wanneer hy hemlupden het voorgenomde soude moghen worden tegghen danck ofte resolutie vande Staten vande Prouintien / ende Magistraten vande Steden daer sy in Garnison ghelept souden worden. Ende als de Heeren Staten Generael / aenmerckende dat sy met alle seriouse aenmaninghen ende instantien tot de cassatie vant nieu ghelichte Krijghs volck niet en konden gheraeken / goet ghevonden hadden ten dien eynde eenige Ghecommiteerden nevens syn Excell. naer Drecht te seynen / dat hy Ghevangen belept heeft dat hy seer wepnighe Edelen / drie Steden / ende eenighe Ghecommiteerde Raden / die tot sulcx niet ghelast en waren / ghecommiteert zyn. Hoogherbeets / Grotius ende eenige andere / omme haer naer Drecht te transporteren / ende upten naem vande Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt / aende Heeren Staten ende Magistraet van Drecht / te presenteren alle assistentie van raedt ende daedt omme de cassatie der Waert-gelders te beletten / de selve mede ghevende Brieven aende Krijghs Oversten aldaer zynde / staende op hare repartitie / by hem Ghevangen ghemanteert / doch inde Vergaderinghe soo dia

Q o o o a iij

dwa

1619.

doen was/niet ghelesen/waer by d'selbe aengheschreven werde/ dat sy ghehouden ende verbonden waren hare Betael-Heeren/midts-gaders de Heeren Staten vande respectie Provincien / daer inne sy zijn / ofte ghebruickt werden / ghehou-ghetrou/ende ghehoorzaem te wesen/ende de selve te assisteren int onderhouden ende doen onderhouden van alle der selver resolutien/sonder daer teghens yet te moghen doen ofte te attenteren / nochte ghedooghen ghedaen ofte gheattenteert te werden. Dat hy Ghevanghen mede het uptvoeren vanden last van syn Excell. ende de Ghecommitteerden vande Heeren Staten Ghenerael / op 'tcasseren der Waert-ghelders indien sulcx voorgenomen soude mogen werden byten consent vande Staten van Vrecht / ghesustineert heeft te strecken teghens de Dnie/ende te wesen force, diemen niet force heeren mochte / soo wel als men heeft vermoeghen te doen teghens den Coningh van Spangien ende syn Gouverneur/ daer hy nochtans by syn upt ghegheben Remonstrantie selfs verclaert/ dat alle violentien voer den Staet vande Landen reprossijf ende rupneus sijn / ende een onrecht Spanschen staet / tot onderganck van dese loffelycke Landen / ende teghens den welstandt van dien streckende: Waer op gevolcht is dat de voorsz. Hoogherbeets/ Gzotius ende andere Gedeputeerden tot Vrecht ghekomen sijn/ de / hare propositie ten syne voornemte hebben ghedaen / hopelijcken ende in particuliere Vergaderinghe niet enighe vande Staten van Vrecht/ende de Secretaris Ledenberch ghedelibereert op middelen van seftelycke teghenstandt/ om omme het nieuwe ghelichte Eryghsvolck daer toe oock te disponeren: Mitsgaders om het ordinaris Eryghsvolck in kracht vande voorsz. brieven mede te bewege niet te obediere de bevelen van syn Excell. ende de Ghecommitteerden vande Gheueraliteyt/ oock de selve te doen secunderen by de Schutters vande Stadt/ Looyplacse voer voorsz. nien Eryghsvolck te disciplineren/ suerkens Gheschut by de handt te hebben ende dat den Heere van Moersberghen ende Ledenberch hem luyden hebben aengheseyt / indien sy raet wiste om het Eryghsvolck opte repartitie van Holland staende / ende aldaer wesen de/ wille te doen staen / dat sy sulcke oorde

gheselt hadden op haer nieuwe ghelichte Eryghsvolck/ dat sy hare saecke wel te beven souden komen: Ende dat oock de voorsz. Hoogherbeets niet syne Complicie noch sbacchs voer het casseren van voornemende nien Eryghsvolck / hare brieven aende voorsz. nien ordinaris Eryghsvolck oversten hebben overgelevert ghehadt. Dat hy Ghevanghen oock de Secreten van den Staet der Landen gherebeleert heeft / ende plegghende acten van Souvereyniteyt/ heeft op syn eyghen handt / sonder voornemen van pemandt vande Provincien/af gheslagghen/ seckere Notable aengheboden Aliantie / daer aen de Republique ten hoogsten was ghelegghen. Dat hy Ghevanghen verschept den Collegien van Justitie / int administreren van haer Ruyt / by verschepten weghen/ende in verschepten saecken contrarie des Landts Rechten / Privilegien/ byp ende gherechticheyden/ trouwooslijcken indracht ende handt-suptinghe heeft helpen doen. Dat noch hy Ghevanghen/ tegen syn Eedt ende Instructie/ van eenige Wytheemse Potentaten/ Heeren/ ende Collegien / diverse groote sommen van Penningen ende presenten heeft ontfanghen / sonder aen pemandt daer behooft/ daer van kennisse te doen. Alle welke Procedures daer toe ghestrekt hebben/ om niet alleen de Stadt van Vrecht in een Bloedt-bat : maer oock de Staet van den Lande / ende de persoon van syn Excell. int uiterste ghevaer te brengen/ Daer doot/ ende doot alle syne vordere machinationen / ende conspirationen ghevolcht is / datter Staten in Staten/ Regieringhe in Regieringhe / ende nieuwe Verbonden / in / ende teghen de Dnie op gherecht/ een generale perturbatie in den Staet der Landen / soo int Kerckelyc/ als t'Politieque gecomen/ die Finantien uytgheput / ende de Landen op ettelijcke Militoenen aen costen ghebracht/ Generale dissidentien/ende dissensien onder de Bondt-ghenoten / ende de Anghesetenen vande Landen inghevoert: De Dnie verbroecken: De Landen tot haer eyghen defensie onbeguam ghemaeckt/ ende in pericule ghebracht sijn van te moeten verballen tot eenighe schandelijcke handelinge/ ofte tot heuren gheheelen onder ganck. Die daeromme in een Welgheselde Regieringhe / niet en behooren gheleden: Maer anderen ten exempel ge

1619.

1619.

519 1619.

Kraft te werden. SOO IST, Dat de Heeren Rechteren voorsz. met rijpe deliberatie van Raede voorsz. ghesien/ ende overwoeghen hebbende / alle t'ghene ter materie dienende is / ende heeft moghen moberen/ Doende recht inden Name/ ende van weghen de Hoogh-ghebelste Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden / den selvighen Ghevanghen ghecondempneert hebben/ ende condempneren hem mit desen/ ghebracht te werden op't Binnen-hoff/ ter plaetse daer toe bereypt / ende aldaer gherecouteert te werden metten Sweerde/ datter de doot nae volcht/ ende verclaren alle sijne Goederen gheconfisqueert. Aldus ghedaen in de Vergaderinghe van de voorsz. Heeren Rechteren in s' Graven Haghe / ende Geypomuncheert den dertienenden May/ anno 1619.

Ter Ordonnantie vande Heeren
Rechteren voornoemt.

Onderteeckent/

H. Potz.

De Heeren Generaële Staeten hebben coorts nae de executie der boven-verhaelder Sententie desen brief aen de respectie Proviintpen gheschreven:

Edele, Erentfeste, Hoogh-gheleerde,
Vrome seer voorsienighe Heeren,
besonder goede Vrunden.

Wenden u C. hier by geboecht eenighe Exemplaren vande Sententie/ dewelcke de ghedelegeerde Richters totte Judicature der Ghevanghenen (by ons een tydt lanch gheleiden in verseeckeringhe doen nemen) ghearresteert / ende doen derthiensten deser ghepomuncheert / ende doen executeren hebben / over den Persoon van Johan van Oldenbarnevelt/ gewesen Advocaet vanden Lande van Hollandt ende West-Overijsselt: Zynde ons naer beneffens van weghen de voorsz. Rechteren openinge ghedaen / dat verschepten andere

Poincten tot zynen laste zijn ghebracht/ daer van inde voorsz. Sententie niet en wert vermeldt/ d'welcke volghende d'Informatien ende Indictien daer upt resulterende/ groot bedencken hebben ghegeven / van dat hy zyn ooghe nae den Dyant wei soude ghehad hebben/ ende syne actien daer na ghe dirigeert / omme aen d'andere zyde niet alleen gheen offentie te willen gheven / maer ter contrarien de selve te favoriseren. Van na dien beschept/ ende de Confessien beroerende de selve Poincten/ sulx niet waren dat daer op naer Rechten diffinitivelycken soude hebben konnen ghedisponneert worden/ sonder naerder enqueste ende scherper examinatie/ ende selve by de voorsz. Rechteren niet en is gheraet saem gebonden/ so omme zyn hooghen ouderdom als andere consideratien/ den dienst van't Lant concernerende/ ende voornemelycken dat de decisie van dese ende andere saken niet langher en konden opgehouden worden/ sonder merckelycke prejuditie vande gemeene sake: Ende de Poincten inde Sententie verhaelt / ghenoeghsaem wesende om in zyn Persoon exemplare straffe te statueren: Soo hebben wy goet ghebonden ende noodich gheacht u C. by desen daer van te verwittighen. Den Almaghenden biddende / Edele / Erentfeste/ Hoogh geleerde/ Dyome/ seer Voorsienighe Heeren ende goede Vrunden / uwe Ed. te houden in syne Vreughe bescheppinghe: Witten Haghe den xix. May/ M. DC. xxi. Was geparapheert l. van Dorth V. Onderstont/ Ter Ordonnantie vande selve Heeren Staten. Gheteeckent/ C. Aertsen.

De boven-verhaelde sententie des doots heeft Barnevelt met byp-moedicheyt aenghehoort. Als de selfde gheheel wtghelesen was / seide hy / Ick hadde wel ghehoort, dat de Heeren haer soudon hebben ghecontenteert met mijn bloet, ende voor mijnne langhe diensten aen mijn huys-trouwe ende kinderen soudon hebben ghelaeren mijn goet. Maer hy en heeft niet geprotesteert/ nochte Remissie versoecht.

Dit aldus ghedaen sijnde/ soo wiert hy daerthelc van de Rolle af-ghelendyt nae het schavot / hy ghynck met syn stoccken in syn handt over t'grootte sael/ tusschen D. Iohannē Lamodium Predicant in s' Graeben-Haeghe / ende synen Dienaer / die hem in de ghevanchenisse gedient hadde.

1619.

1619.

Hy hadde eenen swarten Damasten tabbaert aen ende al syn cleederen waeren swart. So haest als hy op het schavot quam knielde hy met den Predicant ende d'andere die op het schavot waeren / D. Lamotius dede een aendachtich ghebett/ ende sprack de Articulen des Christelijcken Gheloofs, het ghebett besuptende met het Vaeder-Onse. Barnevelt wiert van synen knecht in den aerm ghehouden terwyle het ghebett ghedaen wiert.

Daer eyn dinghe des Ghebets stont hy op/ ende hy trock selfs sine tabbaert wt/ ende maecte de knoopen van syn wambaeys haestelick los / ende synen knecht trock het hem doorts wt / sonder dat de Dienaers der Justitie de handen aen hem sloeghen. Doe broecht hem synen Dienaer tot voor het sand / daer hy neder knielde / de knecht trock hem het hemde van de schouderen / ende blootte hem den hals / Ende hy sette selfs een violetten fluweelen mutsken op syn hooft/ d'welck hy als of hy toornich ware geweest / stijf over syn ooghen trock/ ende met gheboundene handen sprack hy / Christus is mijn Leytman, Heere ontfem u myner, Vaeder in uwe handen bevele ick mynen geest. De Beul van Drecht/die daer veerdich stont/troch het mes wt de scepde/ende hien hem met den eersten slach den cop af/ het hooft viel voor de borst neder / ende het Lichaem daer op / soo dat het Lichaem het hooft bedekte. Dit alles was ghedaen coztz nae neghen uren. Als hy dootd ghebloet was/ Soo naemen de Dienaers der Justitie het Lichaem met het hooft / ende lepden hem op den buych met syn cleederen in de kiste / losselick toe ghespyckert/ ende brochten hem in de Capelle op het binnen Hof/ daer hy begraven wierdt/ sonder eenich ghevolgh van Vrienden of te maeghen.

Quid juvat innumeros scire atq; evolvere calus,
Si faciendae fugis, vel fugiendae facis?

Barnevelt
worden syn
neude vijn-
ghers afge-
houwen.

Het is seer remarcabel/ Dat de scherp-richter de Advocaet Barnevelt het hooft afhouwende / hem te ghelycke de beyde voorste vyingheren van de rechter hand heeft afgehouden/ de welke hy in het bidde wat hooge hielt/ want de arme nochte handen en waren hem niet ghebonden. Dele hebben gheoordeelt / dat dit door

Godes rechtbaerdich oordeel gheschiet is/ also aenwijsende ende straffende Barnevelts meynedicheydt/ die den eet was te buyten ghegaen / dien hy met wtghe- streekte vyingheren de Landen ghedaen/ maer niet ghehouden en hadde.

Iustus est Deus in judicij suis.

Dit is den brief/ die Barnevelt ontrent een uren eer hy wierdt wtghelept om de sententye des doots aen te hoorzen / aen syn wyffsfrouw ende aen syn kinderen gheschreven heeft.

Eer lieve Huysfrouwe ende Kinderen, het gaet met my ten eynde, Ick ben door Godes ghenade wel gherust, ende nope dat ghy-lieden van gelijcke sult wesen, ende dat ghy alles met sonderlicke liefde, eenicheydt, ende vrede sult over-winnen, als ick opt alder-hoochste voor mijn laeste bedde bidde. I. V. heeft my veel jaren wel ende ghetrouwelic ghedient, oock in dese mijne afsticte, ende hy sal ten eynde toe by my blijve, hy behoort gherecommandeert te wesen, om hem by us-selven, als andere te helpen voordren. Ick hebbe sijn Princ, Exce. doen bidden, dat hy u, mijn sonen ende kinderen soude wil- len in goede gratie houden, daer op my t ge- andwoorde is, dat soo langhe als sy wel doen, sulckes sal gheschieden. Ick recommandere u t'selve in de beste forme, ende bevele u alle in Godes Heylighe bewarijnghe, Kust malcandren, ende alle mijne Kin ds Kinderen voor de laeste mael in mijnen naeme, ende vaert wel. VVt de caemer der droeffenisse, den xij Mey, 1619.

Onder stont.

V. L. Marjende Vaeder,

Ende was onderteykent

Iohan van Oldenbarnevelt.

Noch Laegher stont/

VVilt t Iohan wat tot mijn gedach- tenisse gheven.

Daer waren verschedene van de ghene die Barnevelt hebben sien onthalen/ die een deel van het sand met syn bloed vermengt / in hare neus-doecken raepden/ ende met haer naemen/eenighe wt niens ghiericheydt/

1619.

1619.

1619.

gherichthet/ ende om anderen het selfde te laeten sien/ tot versterkinghe dat hy gherichtet was / Andere soo het schijnt/ ter goeder gedachtenisse van desen grooten Patriot ende voorstander des Vader-Lands/ Wie weet of hy / als eenen nieuwen S. Jan/ noch tot eenigher tijdt miraekel sal doen & Inmers isser een Boeckerken in Szaband ghebrucht/ ende herwaerts ober ghesonden/ daer in verhaelt worden vele van sijne ghetrouwe diensten/ die hy dese Landen langhe jaren aen een gebac heeft/ ende daer op volghet/ Datmen sulck eenen treffelichen Man heeft onthalt ende het leven benomen/ tarerende alsoo de Richters van wreecthepdt.

Den 5. Mey is dese hier volgende sententye ghepromitteert ober Gielis van Ledenberch, ghewesene Secretaris van de Heeren Staeten van Utrecht/ ende ober desselvs Cadaver gheexecuteert:

Alsoo Gielis van Ledenberch/ ghewesen Secretaris van de Heeren State van Utrecht/ ende lest gevanghen vande Hooghe Moghende Heeren Statē Generael van de Vereenighde Neder-landen:

De Heeren Commissarissen van hare Ho. Mo. dier tijdt daer toe ghecommitteert/ buypen ynnende banden van pſere bekent heeft/ ende de Heeren Richters by de selve hare Ho. Mo. totte kennisse ende judicature van dese saecke ghecommitteert/ uyt de selve sijne Cofessien ende anderſſints/ ghenoeghsaem is ghebleeckent/ Dat niet teghensstaende de Gheunierde Provincien/ by verschenben Tractaten/ Recessen/ Recozden/ Instructien ende Resolutien onderlinghe waren verdraghē/ de eens aen-ghenomene Chereformeerde Religie/ als een voornameste bandt van eenichepdt/ tusschen de selve Provincien te mainteneren met lijf/ goet ende bloet/ ende daer inne gheen veranderinghe te doen/ nochte ghebooghen gebaen te worden/ hy Ledenberch desen contrarie hem ontfstaen heeft/ voor te nemen vzeemde/ ende voor den Staet van t'Landt seer schadelijcke maximen/ ende daer by te sustineren dat elcke Provincie vyz stont/ in t'stuck vande Religie naer haer wel-ghewilligen te moghen disponeren/ ende in hare Provincie sulcke Religie te doen exerceren/ als het hen goet dunckt/ sonder dat de andere Provincien haer daer mede te bemoeven hadden/ ende dat hy onder pretext van dien/ de ware Chereformeerde Kercke ten hooghsten verstoort ende bebroest/ ende sulck doende toeghestaen ende te weghe ghebracht heeft/ dat niemē ende te hoopen n' opt aenghenomene opinien/ teghens alle Kerckelijcke ordeningē in ghebronghen/ en rigoreuse resolutien gheexecuteert zyn tegen de ware Religions Derwanten / die d'executie vande selve hare Religie buypen de Stadt ende Provincie van Utrecht/ in publike Kercken gingen oeffenen/ daer toe hy Ledenberch/ alsdoen wesende Secretaris vande Heeren Staten van Utrecht/ ende gheen deel hebbende inde Politie vande Stadt/ nochtans een scherp Placcat buypen sijne vocatie ingheset/ ende te weghe ghebracht heeft/ dat t'selve op den Dame vande Maarsstraet der Stadt Utrecht ghepubliceert is ghelwozen. Teghens welcke ware Religions Derwanten/ hy met sulcke bitterhepdt is ingenomen geweest/ dat hy haer voor Muyl-maekers ende Factieuse Menschen geschoelden/ ende hare by-eenkompsie t'samen-rottinge genaemt heeft/ Ende niet tegensstaende de Coningh van Groot-Brittannien/ de meeste Provincien/ ende machtichste Leden vande Wontghenooten / tot wegh-neminghe van de ontrefene Religions differenten/ diensich ende noodich achten een Synode Nationael/ de welcke dien volgende oock by de Heeren Staten Generael uyt-gheschreeven was: heeft hy belepdt dat die vande Regieringhe des Stichts Utrecht / soodanighen salutairen remedie hebben teghenghesaen. Ende siende dat hy dese innovatie inde Religie niet en sonde konnen mainteneren/ sonder haer teghens de andere Wontghenooten te wapenen/ om dat de Soldaten van t'ordinaris Garnisonen verbonden waren alleen aenden ghenen die by de Chereformeerde Religie sonden blyde/ ende dat diverse Steden in Holland niet hem/ ende andere vande Regieringhe van Utrecht corresponderende / tot maintienement vande innovatie inde Religie/ ghenamen hadden een seherpe resolutie vanden vierden Augusti 1617. ende in krachte van dien bestonden haer te wapenē met aen-neminghe

P p p p

ghe

1619.

1619.

ghe van nieuwe Soldaten: ende dat Johan van Oldenbarnevelt/ hier tijdt Advocaet vanden Lande van Hollandt/ tot Utrecht was ghekomen/ hy Leidenberch metten selven heimelijcke by-een-kompen ghehouden ende ghetracht heeft/ terstont mede nieuwe Soldaten tot Utrecht te lichte/ daer afeerst in 't particulier spreken met eenighe confidenten/ ende daer naer inde Staten Camer/ onder eenighe vande Regieringhe by hem op sijn eygen autoziteyt op een onghewoonelijcke wijze doen laden/ mette welcke hy die sacche heeft geprepareert/ met uytspittinghe van eenighe vande Regieringhe/ die hy niet en vertroude/ ende teghens de welcke hy inde selve Vergaderinge redenen van suspitie vooz-brachte/ stellende in 't Regier vande besoignes op de selve heimelijcke vergaderinghe eenighe present gheveest te zyn/ die daer niet geweest warc/ ende anderen vooz by gaende/ die daer ghecompareert hadden: Verbende oock den Vooghemeeesters der Stadt Utrecht/ die in dat stuck van aen-neminghe van nieu kirghs volck niet en wilden consenten/ sonder 't selve alvoozens de Magistraet te communiceren/ ghetracht/ sulcx de dissuaderen/ niet een seer impertinente bzaghe of hy dan 't selve aenden Clockreep hanghen wilden/ dat hy daer naer oock te weghe ghebzacht heeft/ dat sonder eenighe voozgaende verschyvinghe/ alleenlych by de binnen Staten/ gheresolveert is gheveest/ datmen albaer ses honbert nieuwe Soldaten onder ses Compagnien aen-nemen soude/ 't selve oock doende in 't werck stellen/ sonder de Heeren Staten Generael/ ofte sijn Excell. als heuren Stadthouder ende Capiteyn Generael daer van te vooren te verwittigen/ ofte 't selve inden Eedt ende Instructie van 't selve kirghs volck/ by hem met advijs ende communicatie vanden voorsz. Oldenbarnevelt/ ingheselt/ eenighsints bekent te maeken/ maer de selve niet een besonderen Eedt alleenelych astringeren/ de aende ghehoorzameheyt vande Staten van Utrecht/ ende om heur te laten gebuycken bi men ende buytens Lants/ te Water ende te Lande/ ten dienste vande Staten van Utrecht/ ofte van hare goede Mac-buizen/ Wynden ende Bontgenoten/ ende op geene andere Commandementen te passen/ van die haer by/ of van wegen de wel-gewelte Staten van

1619.

Utrecht ghegheven souden werden: Alles on-aenghesien de Stadt van Utrecht tzedert den Jare 1610. met een machtych Garnison vande Generaliteyt beset/ ende tegens alle populaire beroerten seer wel voorszien was gheveest: ende dat de vozder verseeckeringe vande selve Stadt/ by uyt-spraecke vande Raede van State/ inden selven Jare gereserveert was aende Generaliteyt/ bekenende hy Leidenberch selfs/ dat dese lichtinghe gheschiede tegens de andere Provincien hare Bontgenoten/ die sy vooz Partye hielden. Dat hy Leidenberch noch echter om den voorsz. Heeren Staten beter te beweghen totte voorsz. lichtinghe/ d'selbe ingeveest heeft/ dat de kosten van dien tot laste vande Generaliteyt souden werden gebonden/ ofte anders by faulte van dien/ datme eenige van 't Wytheemse ordinaris kirghs volck onbetaelt soude laten. Ende als van weghen de Voogh ghewelte Heeren Staten Generael aende Heeren Staten van Utrecht/ by missive verthoont worde de onwettelijckheyt ende bedenckelijckheit van 't lichte van dit nieuwe kirghs volck/ heeft hy met advijs vanden voorsz. Johan van Oldenbarnevelt/ op den 6. Sept. 1617. daer op ghemaecht/ ende ingheselt een rescriptie/ in gheenen deele acrozerende met 't gindt de nieuwe Soldaten by heure voorsz. Instructie was opghelept. Ende hoe wel de Ho. Mo. Heeren Staten Generael expresse besondinghe naer Utrecht deden/ omme te verthoonen de voorsz. onbillijckheyt ende bedenckelijckheyt van dese lichtinghe/ ende om alle praterten wegh te nemen/ te presenteren datmen 't Garnison buyten haer consent albaer niet en soude verminderen/ maer eer 't selve/ (des noot wesen de/) vermeerderen tot heure eygen discretie/ hy Leidenberch mede te weghe ghebzacht heeft/ dat de Staten van Utrecht/ alle 't selve afsgheslagghen hebben/ ende met d'selbe nieuwe Soldaten tot groote belastinghe vande Provincie/ ghewapent zyn ghebleven. Ende albus de Heeren Staten van Utrecht soo verre verleydt hebbende/ datse bestaen hebben haer te wapenen teghens hare andere Bontgenoten ende sijn Excell. hy Leidenberch na voozgaende advijs ende communicatie niet den voorsz. van Oldenbarnevelt/ noch verder te weghe ghebzacht heeft/ dat op seckere gheruchten/ die daer liepen/ dat sijn Excell. tot Utrecht

1619.

1619. trecht komen / ofte daer passeren soude/
gheresolbeert is gheweest aende selve sy-
ne Excell. te schryven eenen bries/daer hy
sy niet teghenslaende de contradictie van
eenighe vande Regieringhe / ende dat hy
heure Stadthouder was/op hem beger-
den daer niet te komen/ende syn wegh el-
ders over te nemen/met waerschouwinge
dat hy hem daer na soude willen voegen:
Instellende hy Ledenberch de voorsz. re-
solutie ende bries/ in sulcke termē dat syne
Excell. daer inne ghetaxert werde als
fauteur vanden ghenen die populaire
beroerten maechten/om daer dooz de Hee-
ren Staten van Vrecht te beter te ani-
meren teghens de selve syne Excell. dat
hy mede te weghe ghebracht heeft / dat
dien bries een seer langhen tyt inden Ha-
ghe/onder den Heere van Woersberghen
ende andere Gecommitteerden/onder een
Sachet volant is gheweest/ ende altemet
verniet / tot dat in Martio 1618. syne
Hoogh-ghemelte Excell. sullende gaen
nae den Landt-dagh van Ghelderlandt/
den selven bries is verniet: ende dat ee-
nen ghesonden is gheweest aende Ghe-
puteerden inden Haghe residerende/ om-
me die syne Excell. te behandigen/indien
hy noch niet vertoghen en was. Dat een
ghelycken bries dooz Ter Steghe/ Clerck
vande Staten van Vrecht / syn Excell.
tot Leyderdorp teghen is ghebracht/ende
vreesende dat syne Excell. echter voozte
mochte komen / dat hy Ledenberch eerst
doen delibereren heeft/om d'selbe noch te
ghens te seyn den eenighe Gedeputeerden
ten selven eynde / ofte datmen hem de
Voozte voozt thoost soude sluyten: ende
ten lesten/datmen hem inde Stadt comē-
de/ soo bewaren soude mette Schutters/
dat gheene vande ware aenghenomen
Ghereformeerde Religie by hem souden
moghen komen: hebbende ten selven tyt
mede ghebozert dat gheresolbeert is ge-
weest/ende daer naer gheffectueert/ dat
aldaer noch drie hondert nieuwe Solda-
ten by vermeerderinghe van de Com-
pagnien zyn aenghenomen gheworden.
Dat hy oock op syn eyghen authoriteyt
Wachten heeft uptghesonden aenden
Winderdam ende andere plaetsen/ omme
alle t'kirijgh-volck dat daer passeren
mochte/schoon op Watere van syn Excell.
te arresteren/ende niet dooz te laten: Ge-
lyck hy oock tot Amerisfoort eenighe ghe-
sonden heeft/ met last omme te vernemen

1619. wanneer de Compagnie Ruyteren van
syn Excell. aldaer Garnisoen houdende
in de Wapenen soude mogen komen. Dat
hy mede inde Staten van Vrecht voozt-
ghebracht heeft / omme vier stuckens
Gheschut by de handt te hebben/ende die
in tydt van noodt te moghen gebuycken/
om also d'selbe Heeren Staten tot tegen-
stant te animeren. Dat mede aen hem Le-
denberch by eenighe Gedeputeerden van
de Staten van Vrecht over-ghesonden
wesende seckerere verklaringhe ofte pro-
positie by de Regierders der Stadt Haer-
lem / ter Vergaderinghe vande Heeren
Staten van Hollandt ende West-Vriel-
landt inghebracht/ende by de Edelen en
de andere gheliguerde Steden gheap-
probeert / ende daer nae dooz schrybens
vande selve Gheputeerden bericht zyn-
de / dat de selve Verklaringhe in Fran-
chops werde ghetranslateert/ om secreta-
lyck ghesonden te worden in Oranckrijck
ende elders byuten t'Landts: item dat
de selve staen soude op eē naerder verbin-
tenisse onder de goede verseeckerde Ste-
den de welck al op pampier gebracht sou-
de zyn/ ofte worden. Ende dat de meeni-
ghe vande selve Steden soude zyn/ ande-
re goede Provincien ende Steden daer
inne te trecken: al t'welcke by de voorsz.
vrieten ghenoemt worden verdzietighe
extremiteyten / die onder de Religions
Verwanten by de handt ghenomen sou-
den moeten werden / hy al tselve secreet
gh-houden / ende niet nae behooren ghe-
openbaert en heeft: en als tot synder ke-
nisse ghekomen was/ dat de acht geban-
derde Steden van Hollandt / om heur
banden vastier te maeken / ende heur te
beter tot teghenslant / teghens de andere
Vondtghensten ende syn Excell. te mo-
ghen verbinden/verleden hadden seckerere
scherpe ende bedenckelijcke procuratie of-
te acte van Ligue/ op heurluyder Ghe-
puteerden/tot sulcx inghestelt. Dat hy Le-
denberch mede verbozert heeft / dat by
het meeren-deel vande stemmen vande
twee Leden vande Heeren Staten van
Vrecht/ gelijcke procuratie ofte acte van
Ligue is inghewillicht / ende by t'herde
lidt op rapport alleenelijck/ende achter de
selve procuratie in forma gheerpedieert:
ende den Heere van Woersberghen gaen-
de naer den Haghe mede ghegheben heeft/
als of die absolutelijck gheconsenteert/en-
de by allen de Leden inghewillicht ware
p p p p h ghewilcht

1619.

gheueft / omme daer mede de Heeren Staten van Vtrecht te beter te engageren totten voorsz. teghenstant. Maer de Aengierders der Stadt Vtrecht dit hemerekende / hebben haren last expresselyck gelimiteert / met die clause / datse niet en soude worden gebuyet om tot datelichheden ende extremiteten te resolveren / ofte omme nieuwe verbintenissen te maeken. Ende alsoo daer-en-tusschen 'tonderhouden vande nieuwe Soldaten streckende was tot upt-puttinghe vande middelen vande Provincie van Vtrecht / en confusie van hare Financien: En daer over by de Heer H. Staten geresolveert wesende eenighe Ghedeputeerden in goeden ghetale / ende onder de selue mede hem Ledenberch naer den Haghe te sepnden / om aen syn Excell. te openen eenen voet / daer op de voornoemde Heeren Staten te vreden souden wesen de voorsz. nieuwe Soldaten te cassen. Dat hy Ledenberch terstont begonnen heeft teghen dien last te arbeiden / gaende eerst by den voornoemden Oldenbarnevelt / ende niet hem veramenende middelen hoe dien last onghoept mochte blijven: dat hy daer naer ghegaen is tot Wtebogaert / daer hy de Pensionarissen waen / Voogherbertz ende Grootings selfs gheinstrueert / ende gesubminstreert / heeft de redenen hoemen de andere Ghedeputeerden van Vtrecht aengaen / ende disponeren soude om hare voorsz. last niet te openen. Doch begheerende dat allen selve voorsz. nye mede Ghecommitteerden secrete ghehouden mochte worden / ende dat hy hem bepusende als nergheens af te weten / daer naer opten 25 Junij seshienhondert achtthien / bylo vereriten huyse van Daniel Crefel daer over heeft gestat / daer de selve Pensionarissen de voorsz. redenen ghebuypchten / om de andere Ghedeputeerden ten syne voorsz. te disponeren: aende welke hy sulcke antwoorde gaf die meer scheen te strecken tot verachteringhe / als upt-boeringe van haren voorsz. last: Met welke manieren van doe hy tmerendeel van de selve syne mede-Ghecommitteerden so verre verleyt heeft / dat sy oock op Iterative bevelen vande voorsz. Heeren Staten van Vtrecht / haren last niet en hebben gheopent: Maer / sonder yet daer in te doen / samen vertoghen zyn naer Vtrecht / tot groote verwerringhe in den Staet vanden Landen / ende tot een uptnemende ghebaer vanden Staet ende

Stadt van Vtrecht / allecnelijcken op 1619. 1619.
 vertronwen ende hoope van assistentie hemiluyden toeghefct by den voorsz. Johan van Oldenbarnevelt / ende op syne vermaninghe dat slynden daer by souden blijven / ende niet wycken in 't stuck vande Synode / ofte vande aenneminghe ende continuatie der nieuwe Soldaten: maer op de wachten ende Poozen van haer Stadt wel te letten: Dat hy selve aduys lieber heeft willen volgen / als volboen den last van syn Principale: niet teghenstaende hy bekend heeft wel ghespeurt te hebben datter een quaet dessein is gheweest / ende oock wel gheueten te hebben / dat den voorsz. Johan van Oldenbarnevelt veel septe in preiudicie van syn Excell. ende dat hy te vree ginghe / doch dat hy niet sijne groote authoriteit hem verleyt heeft. Dat hy Ledenberch mede ghedelibereert ende gheconsulteert heeft / op het besetten van eenighe Fortzen ofte Hupsen inden gestichte van Vtrecht / Namentlicke het Hups te Ouerstede / het Hups van Abcoude / ende ter Eem / Witsgaders vande Stadt Woerden buyten de Provincie van Vtrecht in Hollandt gheleghe: Immers dat hy de aduysen ende aenradinghen by den Heere van Woersberghen upten Haghe aen hem Ledenberch gheschreuen aende Heeren Staten van Vtrecht / ofte hare ordinaris Ghedeputeerden / niet behooylich geopenbaert / maer versweghen ende secrete ghehouden heeft. Ende alsoo syn Excell. neffens diverse andere Gecommitteerden vande Generaliteyt / opten 23. Julij 1618. versocht wesende naer Vtrecht te gaen / met last omme de Staten aldaer te bewegen tottet cassen vande nieuwe Soldaten / en 't inwilligen vande Synode Nationael en anders / ofte de voorsz. cassatie te doen doen / en die van Vtrecht daer af hy Witsfive geadverteert wesende / heeft hy belept dat den Heere van Woersbergen naer den Haghe is gesonde / om aen die van Hollandt achtervolgende de voozghemelte verleenende procuratie / te versoecke assistentie van raet ende daet / teghens de selve syne Welgemeite Excell. ende de Gecommitteerde van de Generaliteyt: Doch aler die in den Haghe konde komen / hadde den voornoemden Johan van Oldenbarnevelt / op onbehooyliche wyse op den name vande Heeren Staten van Hollandt doen derwaerts sepnde de Pensionarissen Hoogerbeertz /

1619.

beetz/de Groot/ ende eenighe andere ten
sijne voorsz. mette welcke hy Ledenbercy
particuliere Vergaderinghen heeft ghe-
houden/ de selve vermaent terstont au-
dientie te versoeken/ ende heur gheinstru-
eert wat sy best proponeren souden/ om-
me die van Utrecht te movere datse goe-
den moet souden scheppen/ ende datse daer
toe presenteren souden/ op den Daem van
de Heeren Staten van Holland/ assisen-
tie van raedt ende daedt/ twelck sy deden
noch voorsz. de aenhoemste van sijn Hoogh-
ghemeste Excell. ende Gecommitteerden.
Ende als de selve mede tot Utrecht ware
ghelcomen/ ende heure propositie ten sijne
voorsz. ghedaen hadden / dat hy Leden-
bercy in het formeren vande andt woort/
opte selve heure propositie/ hemlynde niet
heeft willen kennen als Gecommitteer-
den vande Heeren Staten Generael: niet
teghenstaende sy in die qualiteit hare
Eredentie hadden over-gelevert / ende
heure propositie ghedaen. Dat hy omme
sijne Hoogh-ghemeste Excell. ende Ghe-
committcerden seftelyck te verhinderen
de upt soringhe van haren last / mette
voorsz. upt Hollandt ghesondenen / heeft
ghelouden secrete communicatie / bes-
kerelaecht op 't besetten vande Wachten/
ordze te ramen dat van huypen gheen
volck daer binnen soude ghebracht wor-
den: Dat de Schutters op 't Stadthuys
soude waechen: Dat de Waert-ghelders
eenighe Loop-plaecten dispiceren / ende
in tydt van noode in-nemen souden/ van
waer sy de Staten Camer en het Stadt-
huys best souden konnen beschermen: ooc
besetten de Witte-Doouwen bygghe/ee-
nighe sturkens Gheschut daer op stellen/
gevende aen Capiteyn Hertevelt 't Com-
mandement over allen de nieuwe Solda-
ten/ met last te volghen de bevelen vanden
eersten Bozgemeeester der Stadt Utrecht:
hoorzghende/ indien de voorsz. upt Hol-
landt ghesondenen / wisten te weghe te
brenghen/ dat de Compagnien daer inde
Stadt leggende/ ende staende op de Hol-
landtsche repartitie / haer stille hielden/
datse sulcken ordze op hare nieuwe gelich-
te Crighs-volck ghestelt hadden/ dat sy
hare saecken wel souden te boven komen.
Ende soo den voorsz. Hertevelt bemerk-
te/ datmen hem wilde employeren tegens
sijn Excell. ende de Staten Generael / en
daer inne swaricheydt maecte. Dat hy
Ledenbercy in seckere aparte Vergade-

1619.

ringhe/huyten ghewoonelijcke tijdt ende
plaetse ghehouden / hem verweten heeft
datt' t bloycheydt was : dat hy sulcx eer
behoorde gheseyt te hebben/ om de Com-
pagnien van andere Officieren te mogen
voorzien : ende indien eenighe Soldaten
swaricheydt maecten in dier voeghen te
dienen / datmen daer op inquireren mo-
ste / om de selve / anderen ten exemple te
doen straffen: Dat hy oock hemlynden be-
looft heeft / haer tractement te continue-
ren: ende indien sy ghecassiert mochten
worden/ dat hy heur wederom soude bren-
ghen daer sy gheemployeert souden. wor-
den: niet teghenstaende hy wel wiste/ dat
der selver continuatie strecken moete tot
upt puttinghe vande gheheele Finantien
van 't Land. Dat hy mede/ om inde voorsz.
seftelycke resistentie vast te mogen gaen/
aende voornemende upt Hollandt gheson-
denen versocht heeft/ even'sdaeghs voorsz.
de cassatie der nieuwe Soldaten / dat sy
hare Vriegen die sy op den Daem vande
Staten van Hollandt hadden / aende
Vrijghs-oversten op de Hollandtsche re-
partitie staende/ souden over-leverē: In-
houdende de selve Vriegen / dat de selve
Vrijghs-oversten gehouden ende verbon-
den waren hare Betaels-Heeren: midts-
gaders de Heeren Staten vande respec-
tive Proovintien/ daer inne sy zijn/ ofte ge-
brypcht worden/ ghehou/ ghetrou en ge-
hoorszacien te wesen/ en d selve te assiscieren
in t onderhouden en doen onderhouden
van alle der selver resolution/ sonder daer
teghens yet te doen ofte attentceren/ noch
te ghedooghen ghedaen ofte geattentcerē
te worden. Dat hy noch omme te thoonen
sijne gheneghentheydt totte voorsz. sefte-
lycke resistentie/ op vermaen van eenighe
vande upt Hollandt ghesondenen/ met al-
le macht teghen-gheslaen heeft / datmen
tot Utrecht in ghem naerder handelinghe
met sijn Excell. komen en soude/ voorsz-ge-
vende dat de Staet van Utrecht sulcx
niet lyden en konde. Alle welcke maniere
van doen niet anders hebben konne stree-
ken/ dan om af te sijnden alle wegghen van
accommodatie / ende daer-en-tusschen de
ordinaris Soldaten/ t'pientu aenghenom-
men Vrijghs-volck / ende de Schutters
vande Stadt/ alle teghen de Staten Ge-
nerael ende sijn Excell. op te maccken/
omme alsoo de uptvoeringhe van haren
last te beletten / ende heur authoriteit te
vernietighen / hanende daer mede den
P u u u u ij weat

wegh om de Stadt in een bloet-bat/mits-
gaders den gheheelen Staet van 't Lant/
ende den Persoon van syn Excell. in 'tuy-
terste ghevaer te brenghen/ende een deure
toetert verbreecken vande Duie onder de
Wondtgenoten te openen. Ende naer dat
de cassatie der nieuwe Soldaten echter
by syn Excell. was ghedaen / vreesende
dat 't fundament ende intentie van desen
guaden handel naerd r in 't licht mochte
kinnen / heeft meest alle de brieven by ver-
schepden Ghedeputeerden vande Staten
aen hem daer op gheschreben vande pub-
lycke Liassen ghenomen/ende aende selve
gheresitueert. Ende ten lesten gheappre-
hendeert wesende/vreesende dat hy soude
moeten ontdecken 't selve fundament / en-
de intentie daer op alle de saecken waren
ghedaen/ende waer toe het vooz-gheno-
men bessein ten lesten ghestreect soude
hebben / ende omme mede te ontgaen de
straffe daer vooz verdient / heeft hy vooz-
ghenomen hem selven omme te brenghen/
ende daer toe met vooz-bedachten raedt
den seventhiensten Septembziss seshien-
hondert achtthien/ Stilo veteri, met syn ep-
ghen handt gheschreben een cleyn brief-
ken in Franchoyss / inhoudende dat hy
omme te ontgaen confrontatie met syne
beste Vrienden/toztire/een ignominieuse
sententie/ ende confiscatie van syn goet/
hem selven ginch ombrenghen / ghebende
't selve aen synen soon Joost / die de selve
tale niet en verstonde/ende tot syn behulp
by hem ghelaten was : ende vepasende
noch dien dagh/ende den volgenden dagh
van gheen quact / heeft tusschen den ach-
thiensten ende neghenthiensien 'suachts
daer naer hem selven vermoozt/ ende om-
me-ghebzaecht met een Mes/ eenighe va-
ghen te vooren by hem daer toe wegh-
ghelept / ende met twee stercken in syn
bupck/ ende affrijdinghe van syn strotte.
Ende alsoo allen de voozs actien notoir-
lyck ghestreect hebben tot verstooringhe
vande ghemeyne ruste vanden Landen/
ende omme den pincipalen bandt vande
ghemeynen Duie te verbreecken / ende de
Leden van dien teghen malkanderen op
te maecten : ende daeromme niet en be-
hooren gheleden/maer anderen ten exem-
ple ghesraft te worden. S O O I S T, dat
de voozs Heeren Rechteren/ met rijpe de-
liberatie van Raede dooz-ghesien / ende
ober-waghen hebbende alle 'gumdt ter
materie dienende is: Doende recht inden

Name ende van wegghen de Hoogh Mo-
ghende Heeren Staeten Ghenerael der
Verenighde Nederlanden : Verklaren
den voornomde Gillis van Ledenberch/
daer ober verbeurt te hebben lijf ende
goedt : Condemneren ende ordonneren
dien volghende/ het doode Lichaem inde
Kiste/ op een Hoofde / tot opte plaetse van
't Gherecht buppen den Haghe gheslept/
ende aldaer aen een Galghe ghehanghen
te worden/ende verklaren alle syne goede-
ren gheconfisqueert. Albus ghedaen by de
voozs Heeren Rechteren in 's Graven-
Haghe / ende ghepromunichiert den vff-
thienden May/ Anno seshienhondert ne-
ghenthien.

Onder stont/

Ter Ordonnantie van de Heeren Rech-
teren voornomt.

Onderteeckent/

H. Potz.

Ledenberch is buppen den Haghe/daer
andere misdaeders ghericht worden/op-
ghehanghen in een doot-bat/ beslaeghen
met xxiij. stercke pseren banden / ende
daer gaet eenen stercken pseren bout dwer-
het doot-bat/die boven aen een halve gal-
ghe (tot desen eynde ghemaecht) met ve-
deren vafte genaeghelt is/ en het hanght
niet dwers/maer in de lenghte/ alsoo dat
het doode lichaem comt te staen met het
hoofst om hooghe.

Wat aengaet de Procuratye ofte Acte
van Ligue by eenighe Steden van Hol-
landt ghegheben aen haere Ghecommi-
teerde / ter dach-vaert van de Heeren
Staeten van Hollandt / ghementioneert
in de boven-verhaelde Sententye van
Ledenberch/ die hebbe ick verhaelt in het
naest-vooz-gaende Boeck deser Histoye
en.

De Coppe van de procuratye ofte Acte
van ligue die Ledenberch bevoozdert
heeft/ghementioneert in syn sententye/is
dese:

DE Staeten van den Lande van
Vtrecht, aen-merckende ende
voor ooghen siende, dat sedert
eenighen tijdt herwaerts, ver-
scheyden

DE Raede deser Stadt Vtrecht, jeghens
desen morgen ten acht uren doen la-
den sijnde, op den Eede, ende verga-
dte wesen ende is by den E. Heeren eer-
ste Borgher-Meester verhaelt d'oorseeke deser
convocatie, ende doen lesen seker Concepts ofte
Minute van Aste, op den naem van de E. Mo-
Heeren Staeten van den Lande van Vtrecht in
ne ghestelt, ende in s' Staats Resolutie-Boec
hier na-rgheveregistreert, die oock soude dienen
tot last ende commissie van de E. Heeren Ghe-

1619.

Vz obser-
vantibus ta-
les conjura-
tiones.
Reparatio
fiet ubi
musca Ele-
phantem pe-
pererit.

Verelae-
ninghe ende
Limick: pe
by den Ma-
gistraet der
Stadtr W.
trecht ghe-
daen op de
viben-ber-
haelde Wye-
ruratspe.

1619.

committeerden, haerer E. Mog. ter Vergaederijnghe van de Hog. ende Mog. Heeren Staaten Generael: Ende naer lecture, discoursen, communicatien, ende deliberatien int langhe daer op ghevallen: Is eyndelick by cendrachtighe stemmen gherefolveert ende goet ghevonden hun daer mede te conformeren, ende dien volghende (soo veel in hun is) te approberen, ende als dienlich ende noodich aen te nemen: Doch met sulcken verstande, dat de Heeren Gecommitteerden voorsz. al roovens dat dese Acte voort int werck gestelt, eerst sullen hebben te verstaen ende aenhooren: Oock selfs te proponeren alle eerlijcke ende ghevouchelike middelen, die eenichsins sullen konnen dienen ende strecken tot moderatye of accommodatye der gheschillen ende disputen, ende dat de voorsz. E. Heeren Gecommitteerden niet en sullen verstaen of helpen procederen tot daetlichkeiten ende extremiteten, ten sy dat by haere E. daer van rapport ghedaen sy aen heure respectie Principaelen, ende daer op naerder by de selve gherefolveert, alsoo de Raet niet en verstaet yemant int sijne te willen prejudiceren, of oock by de woorden van de Acte disterende onse goede ende ghetrouwe Bondghenooten ende leden van dien Erc. niet te sien op eenighe bysondere Provintyen, Steden ofstedel der selver, maer in genere op alle die, die de voorsz. Vnie ende Tractaten socoken te maintainen, ende daerinne verbonden sijn: Ende voorts hier inne te meer bevillichte, op raster bope, ende oock op toefegghinghe van eenighe Heeren haere E. M. voornoemt, dat de Magistrat deser Stadt contentement sal ghedaen worden op t'wilsnoeghen datter is, ende strecken mach tot verminderinghe haerer authoriteyt, prejudicy van s' Stads oude gherechticheyt breeder schriftelijck opt pampier te brengen, endeter beschryvinghe van haere E. M. over te leveren, als sulcx noodich bevonden sal vorden. Aldus ghedaen ende gherefolveert op den Stadt-buyse t'Vrecht, den thien den Junij, 1618.

Op den 8. Mey stylo novo is de hier volghende Sententje wtgesproken ende gepromuntieert over Rombout Hoogerbeerts ghesewenen Pensionaris der Stadt Leyden:

Alsoo Rombout Hoogerbeerts ghesewenen Pensionaris der Stadt Leyden teghenwoozdigh gheban ghen: De Heeren Commissarissen / by de Hooghe Mogende Heeren Staaten

Generael tot examinatie van syn Versoon georjonneert: en daer naer de Heeren Rechteren by de Welghemelte hare Ho. Mo. tot vozder kennisse ende iusticature van sijne saecke / ghecommitteert: buypen ppne ende banden van psere bekent heeft: ende d'selve Heeren Rechteren voorts ghebleecken is: Dat niet teghenaende niemant gheoorloft en is / den bandt ende Fundamentele Wetten / daer op de Regieringhe der Vereenighde Nederlanden ghesuindeert, ende d'selve Landen door Godes ghenadighen zeggen / teghens alle geweldt / meneen en machinacien haerder Wyanden ende quaetwillighen / tot noch toe beschermt sijn / te violeren ofte verbroecken, hy Ghevangen hem onderstaen heeft den standt bande Religie te helpen perturberen / ende de Kercke Godes grooetlijck te beswaren ende bezwoeren, tot dien epude sustinerende ende in t'werck stellende exorbitante / ende vooz den Staet der Landen pernicieuse marimen, ende onder dien krachtich gesustineert / ende anderen inghescherpt, ende in publijcke Vergaedinghen / oock by diverse Gheschysen / propositien ende anders / alomne helpen sustineren ende inscherpen heeft / dat elcke Provintie in t'sijne alleen toequam de macht om over de Religie te disponeren / ende dat de andere Provintien haer daer mede niet te belemoepen en hadden. Dat hy mede toeghestaen ende helpen stijven heeft / dat verscheypden nieuwe opinien / stryden ende mette Formulieren van eenicheyt / te boozen inde Ghereformeerde Kercke noyt aengenomen / nochte wettelijck gheexamineert / teghens alle Kercken oorde / inde Kercke hier te Lande sijn ingheboert / ende ghesdefendeert ghewozden. Dat hy Ghebanghen / omme soo veel in hem was te verhinderen dat daer teghens gheen remedie en soude wozen gheselt / ofte teghens het invoeren bande voorsz. nieuwe opinien boozsien naer behozen, teghen ghestaen heeft / dat inde Vereenighde Landen geen Synode Nationael en soude gehouden ofte gheacordeert wozen: niet teghen

1619.

1619.

1619. teghenslaende de Coninghlyche Majesteit van Groot Brittannien / sijne Excell. ende de meeste Provintien / met vele vande notabelste Leden van Hollandt / oordeelden dat 'tselve een secker ende nootwendigh remedie was / tot afweeringhe van allen de voorsz. swaricheyden inden standt vande Religie verweckt. Dat hy Ghevanghen daer toe mede helpen voorgehen heeft / dat alle Synoden pzejudicial waren 'trecht vande Hooge Overicheyt deser Landen / Dat in 't stuck vande Synode gheen overstemminghe en diele / dattet teghens de Hoohed / by ende gherechticheydt vanden Lande van Hollandt strecken soude / datmen heur ofte de meeste Leden van dien / sonder haer bewilliginghe / een Nationale Synode soude overzinghen. Dat hy Ghevanghen / omme de selve Synode te meer teghen te staen / mette Gheputeerden vande acht Steden aparte Vergaderinghen heeft ghehouden / omme malkanderen te hooren / verstaen / ende overkomme / ende dan in eenicheydt hare stemmen in de Vergaderinghe vande Heeren Staten inne te bzinghen / ende de resolutien naer haer goedtduncken te formieren / teghens d'ordze ende 'tgehebruyck vande Regieringhe deser Landen. Dat hy Ghevanghen mede helpen toe-stemmen / ende mette Gedeputeerden vande acht Steden dooz bzinghen / ende helpen effectueren heeft / dat met groote verachtinghe vande Bondtgenooten / den Bries by de Heeren Staten Generael totte convocatie vande Nationale Synode / gheschreven aende Heeren Staten van Hollandt / onghewest. Dat hy Ghevanghen mede helpen goet vinden heeft / de Bries op den Naem vande Heeren Staten van Hollandt / gheschreven aende Coninghlyche Majesteit van Brancrich / daer by ghearbeydt werde omme d'selve sijne Majesteit in te beelden teghens de waerheyt dat de meeninghe int uytgeschrijven vande Synode Nationael was / omme de Hooghe Overicheydt / de Edeelen / ende notable Vasallen vande Landen / te benemen heur recht van collatie ofte Patronaetschap. Dat de Heeren Staten Generael / inde uytgeschrijvinghe van de selve Synode usurpeerden den Naem vande Staten Generael / ende daer by d'selve Majesteit versocht werde / niet te willen toelaten dat eenighe

van sijne Onderdanen op de selve Synode souden kommen : maer veel eer die van Hollandt teghens de Factie vande andere Provintien (soo sy dat daer noemen) te assisteren : omme so de voorsz. Nationale Synode / ende 'tremedie teghens de swaricheydt inde Religie voorgehomen / te verhinderen. Alles niet teghenslaende allen den Vereenighde Provintien by diverse Recessen / Tractaten / Accoorden ende Resolutien / onderlinghe den anderen beloofd hebben / ende verbonden zyn / met lyf / goetd en bloedt te mainteneren de Evangelische Ghereformeerde Religie / alomme in dese Landen aen-ghenomen / sonder eenighe veranderinghe daer inne te doen / ofte ghedooghen ghedaen te worden : ende dat in conformiteyt vande selve inden Jare 1588. allen de Leden vande Gouverneurs / Overste / Capiteynen ende Soldaten gedresseert / ende sulck ghearresteert waren / dat sy ghetrouwicheydt moesten sweeren aende Staten Generael / die by de Wnie / ende de hanthoudinghe vande ware Ghereformeerde Religie souden blijven : en daer in alle Tractaten van tobergaen van Steden bedonghen is gheweest / datse souden moeten aennemen de oeffeninghe vande voorsz. Religie / sulcx die by de Bondtgenooten alomme aenghenomen was. Dat hy Ghevanghen dit alles achtende niet ghenoech te zyn / hem mede ondersaen heeft / soo veel in hem was / den standt vande Politie te helpen turberen / omme daer inne oock alles naer hare appetijt te mogen bestellen. Dat hy Ghevanghen daer inne sulcken cours heeft helpen houden / dat diversche Persoonen / soo kerckelijcke als Wereltlijcke / die klaechden tegen recht beswaert / ghebannen / uytghelept oft gheoppresseert te wesen / daer teghens in Justitie niet en hebben moghen worden gehoozt / nochte 'tcomplement van dien ghenieten : Maer dat de Magistraten vande Steden ghestijft zyn gheworden / omme de bevelen vande ordinaris Collegien van Justitie / dien aengaende niet te ghehoorzaammen. Dat hy mede goetd ghevonden heeft / dat op den Naem vande Magistraten van Haerlem by openbare publicatie / met kennisse van hem Gebangheit ingestelt / den Hooghen Raede in Hollandt in heure Persoonen vooz wederhoozighe / ende als ghedaen hebbende teghens heur eer ende eedt / ende heure Sententien

Q q q q q

vooz

1619.

voorzul zijn verclaert gheveest/om dat se Justitie hadden gheadministreert aen eenighe Personen/die klacchen tegens recht geoppresteert te wesen. Dat hy Gehanghen mede heeft helpen maintenireren de lichtinge vande nieuwe Soldaten/ by diverse Steden van Hollandt ende die van Drecht ghebaen/ in enen besondere ende particulieren eedt/ bypten den eedt vande ghemeene Bondtghenoten/ ende met uytshuttinghe vande selve/ende oock van syn Excell. als Capitain Generael van Hollandt ende Drecht: ende met last de bevelen vande respectie Magistraten alleen te ghehoorzamen/ tegens alle ende eenen peggelijcken/ oock selfs teghens de Generaliteyt ende syn Excell. als de voornoemde Magistraten meppen souden by de selve pet voorgehouden te werden/dat sy achten souden tegens haer recht ende bypheydt te strecken. Dat hy Gehanghen mede helpen delibereren heeft/ omme de betalinghe van 'tvoorz. nien aenghenomen Krijghs-volck onder de ginteresseerde Steden by repartitie te vinden/ ofte oock tot laste vande Generaliteyt te byenghen/ daer hy nochtans verstonde dat d'selve onghelouden waren de Staten Generael te ghehoorzamen/ als de bevelen vande respectie Magistraten vande Steden daer teghen souden wesen. Dat hy uyt syn eyghen mouvement communicatie heeft gehoude om de Stadt Woerden te doen verseecken/ en dat met nieuwe Soldaten/ daer over hy achte dat de Magistraten vande Steden beter gesach hadden/ende meer af verseeckert waren als van ordinaris Garnisoen. Dat hy Gehanghen in kracht vande resolutie vanden 4. Augusti 1617 den eedt van 'ordinaris Krijghs-volck mede soo heeft willen helpen bypten/ dat die voorz. al de Staten vande respectie Provincien hare Betaels-Heeren/ ende der selver resolutien moesten obedieren ende ghehoorzamen: ende mede vande Magistraten vande Steden daer sy in Garnisoen legghen/oock tegens de Generaliteyt ende syn Excell. als de bevelen vande respectie Betaels-Heeren anders wesen souden als de bevelen vande Generaliteyt ende syn Excell. omme soo die van hare Factie daer voorz. / ende doortlichten vande nieuwe Soldaten/ Meester te maechen van 'tmeeste-deel van 'tvolck van Oorloge vande Lande. Dat

hy gebangen inde voorsz. aparte vergaderinghen mede toeghestempt ende helpen instellen heeft/de verklaringe/met advies vanden voorsz. Johan van Obenbarnevelt ghebaen/ ende op den Daem van die van Haerlem inde vergaderinghe vande Heeren Staten van Hollandt ingezacht/ ende by de andere Leden van heur Factie goet ghevonden/ daer by gheseyt werdt/ datse niet en sullen ghedooghen/dat by de andere Provincien vande Unie in 'tsuck vande Religie bypten haer consent pet ghebaen soude werden. Dat by de Heeren van Justitie gheen provisien tegens heur re resolutien en souden moghen werden verleent/dat de middelen vanden Landen voorz. al tot afweeringhe van dien sullen werden ghebyrpt. Dat het ordinaris Krijghs-volck eedt souden moeten doen aende Magistraten vande Steden daer sy in Garnisoen ghelept souden werden/ omme de selve te defenderen/ alwaert dat by heur pets bevolen mocht werden/voorz. saecke of pretext uyt 'tsuck vande Religie nemende/ende daer mede sy op ongewoonelijcke wyse/ heur consenten waren lijmterende/ ende in effete andere Steden ende Leden/ als tot een nieu verbont inviterende. Dat hy Gehanghen om heur re Factie noch vozder te styben mette Gedeputeerden vande voorsz. acht Steden/ helpen goet-vinden ende ontwerpe heeft/ seckere procuratie vanden 14. May 1618. by de selve Steden op heur Gedeputeerden verleiden/ ende tot Lepden bypten kennisse vande Proetschappen uytghegeven/ in kracht vande welke de voorsz. Gedeputeerden gheautoriseert werden sonder verder rapport/ te moghen resolveren met alsulke middelen/ als alreede by de handt genomen/ ofte noch te nemen souden zyn tot septeijcke teghenstant van alle de ghene die de Synode Nationael souden willen vozderen/ ofte voornemen om de nien ghelichte Soldaten te cassen/ dat teghen niemandt anders en konde dienen dan teghens syn Excell. ende de Heeren Staten Generael/ die tot beyde de voorsz. pointen vozderinghe deden. Dat oock d'selve Gedeputeerde in kracht vanden dien malkanderen souden moghen voorsz. / ende verseeckeren met alsulke beloften van bystandt/hulpe ende indermitytept/ als sy bevinden souden noodich te wesen/strechende alsoo een nieu verbont onder malkanderen aengegaen. Datmen mede

1619.

1619.

mede ghepoort heeft daer toe te trecken de Heeren State van Vtrecht: Tot welken ende hy Ghevanghen een dubbelt vande selve procuratie ghegheven heeft aenden Heere van Moersbergghen/ omme tot Vtrecht een ghelijcke te wege te brengen/ ghelijck oock gheschiedt is onder date vanden derde Junij anno voorsz/ maer de Magistraet vande Stadt Vtrecht apprehenderende/ waer toe de selve gheboort werde/en heeft daer inne niet willen consenteren/ dan onder expresse limitatie den thienenden Junij anno voorsz/ daer hy ghedaen/ dat heure Gheputeerden die niet en souden moghen ghebruycken om te resolveren tot datelijckheeden ofte extrenmiteten/ ofte omme nieuwe verbondē kuyten de gemeene Dnie te maecken. Ende als de Heeren Staten van Vtrecht bemerkten dat tonderhout ende continueren van heure nieuwe Soldaten rupneerden Staet van hare Finantien/ ende daeromme in Junio 1618. heure Ghecommitteerden in competenten ghetale naer den Haghe ghesonden hadden/ omme met sijn Excell. op t'casseren der selver te handelen. Dat hy Ghevangen mette Pensionarisen Haen ende de Grooten huyse van Johan Wrenbogaert/ ende metten Secretaris Ledenberch veraemt hebben redenen/ ende middelen waer mede men de vozder Gecommitteerden van Vtrecht soude moghen moberen ende disponeren omme heuren last dien aengacende niet te openen. Dat hy Ghevangen daer naer mette voorsz. Pensionarisen/ ende andere sonder last van syne Principalen daer toe te hebben/ hem heeft laten binden by de voorsz. Ghecommitteerden van Vtrecht/ ten huyse van Daniel Crevel/ op versoek van hem Ghevangen expresselyck daer toe vergadert/ ende d'selve met vele scherpe pernitiuse/ ende voorden rust ende Staet vande Landen ondienselijcke middelen ende motiven/ ende oock belofte van assistentie/ heeft helpen persuaderen ende induceren omme haren last aen sijn Excell. niet te openen/ maer weder te keeren naer Vtrecht/ tot groot gevaer ende pericule van die Staet ende Stadt. Ende als de Heeren Staten Generael hadden versocht sijn Excell. ende eenighe upten heuren ghecommitteert/ omme naer Vtrecht te gaen/ ende de cassatie der nieuwe aengenomen Soldaten/ ende tinnerwillighen vande Synode

Nationael/ neffens eenighe andere saken daer te bevoorden. Dat hy Ghevangen by wepnighe upten Heeren Edelen/ ende de Ghecommitteerden van drie Steden/ mitsgaders van wepnighe Ghecommitteerde Steden/ die tot sulcx geenē last van heuren Principalen en hadden/ hem heeft laten deputeren/ omme neffens den Pensionaris de Groot ende anderen naer Vtrecht te gaen/ omme de Heeren Staten aldaer/ ende de Magistraten vande Stadt/ aen te bieden assistentie van raet ende daet/ ende indien sijn Excell. ende de Ghecommitteerden vande Generalitept/ souden willen pooghen de cassatie der nieuwe Soldaten aldaer te doen/ sonder consent vande Heeren Staten van Vtrecht/ tselve datelijck te helpen beletten/ daer toe mede nemende brieven op den Name vande Heeren Staten van Hollandt/ ghemunitteert by den voornoemde Johan van Oldenbarnevelt/ ende gheschreben aende Kynghs-Oversten vant ordinaris Kynghs volck staende opte repartite van Hollandt/ doch inde voorsz. vergaderinghe (soo die was) niet ghesen/ waer by d'selve aengescreven werde/ dat sy gehouden ende verbonden waren hare betaels-Heeren/ mitsgaders de Heeren Staten vande respectieve Provincien daer inne sy zijn ofte gebruyckt werden/ ghehou/ ghetrou ende ghehoorszac te wesen/ ende d'selve te assisteren int onderhouden ende doen onderhouden van alle der selver resolutien/ sonder daer teghens pet te moghen doen ofte te attenteren/ nochte ghedooghen ghedaen noch te gheattenteert te werden. Dat hy Ghevangen mette andere dien-volghende in haeste tot Vtrecht ghekomen wesende/ ende met Ledenberch aparte communicatie ghehouden hebbende/ aldaer inde vergaderinghe vande Heeren Staten hare propositie hebben ghedaen/ assistentie van raedt ende daet belooft/ ende oock van ghelijcken hebben gedaen by de Magistraet vande Stadt/ selfs niet bedenkelycke redenen in regarde vande Heeren Staten Generael/ ende sijn Excell. alles daer toe streckende omme d'selve te encourageren/ ten syne datse sonder haer consent de nieuwe aengenomen Soldaten niet en souden laten casseren. Ende als sijn Excell. ende de Ghecommitteerden vande Heeren Staten Generael aldaer mede ghekomen waren/ ende heure

propoſitie volghende heuren laſt ghedaen hadden. Dat hy Ghevanghen hem mede heeft laten employeren/omme inne te ſtellen de antwoort aende ſelve op den Naem vande Heeren Staten van Vrecht te geven/ daer inne hy de Ghecommiteerden voozſ. niet en heeft willen kennen inde qualiteyt als Ghecommiteerden vande Heeren Staten Generael / inde welke nochtans ſp heure Credentie overghelevert / ende heure propoſitie ghedaen hebben. Dat hy Ghevanghen tot Vrecht hem mede bemoept heeft mette ſaken van State van 't Aant van Vrecht in aparte vergaderinghen/daermen de Officiers vande nieuwe Soldaten ghelaſt heeft/ heur in ordje te houden / metten Commandeur ghedelibereert watmen doen ſoude indien ſyn Excell. tot ſepelyche caſſatie ſoude willen procederen. Dat hy gevangen gearbeijt heeft/omme de Heere Staten aldaer tot ſepelyche teghenſtant van dien te beweghen/radende dat ſp aen hare Poozten goede Wachten houden / en op hare verſekertheijt wel letten ſouden. Dat hy 'tordinaris Krijghſ-volck ſtaande op de repartitie van Hollandt daer in Garniſoen leggende/voorzgehouden heeft heuren echt/en d'ſelve alſo willen miſdopen / dat ſp niet ghehouden en waren de Heeren State Generael ende ſyn Excell. te obedieren in 't gene ſireet en ſoude tegens de bevelen vande Heeren Staten van Vrecht : maer ter contrarie datſe doen moſten naer den laſt ende reſolutie van hare Betaelf-Heeren/ d'v'ghende eenige van hemclupden datmenſe niet betalen en ſoude indien ſp anders dede/en den Commandeur aenſeggende / dat hy niemants bevelen te volghen en hadde als vande Staten van Vrecht/ende omme 'tupterſte van heuren laſt int werck te ſtellen/dat ſp eve daerhs vooz de caſſatie der Waertgelders / aende Krijghſ-Officiers van voozſ. Krijghſvolck overghelevert hebben heure voozſ. bzieven / ende d'ſelve ernſtelijck vermaent heur daer naer te reguleren/ om dat Ledenberch ende andere van wegen de Staten van Vrecht heur gheſeyt hadden / by aldien ſp de Hollandſche Compagnien wiſten ſtille te doen houden/ dat ſp ſulcken ordje op haer nieuwe Soldaten ende anders gheſtelt hadden/dat ſp meende heure ſaake daer mede te boven te konnen komen. Dat hy Ghevanghen noch den ſelven nacht com-

municatie heeft ghehouden metten Commandeur/ ende gedelibereert hoemen ſoude kommen beletten/dat ſyn Excell. gheen volck inde Stadt en ſoude doen komen; ende ten leſten den Commandeur willen raden / dat hy hem ſtille ſoude houden/ ende ſien watter ommegeinck. Dat hy Ghevanghen in Novembzi 1617. tot Leyden op ſeeker advoys daer geſonden hy den voornoemden Johan van Oldenbarnevelt / dat ſyn Excell. vertreken ſoude/ende apparentelijck op Leyden come: mede daer over is gheweſt/daer laſt ghegeven werde omme allen de Schutters/ende nieuwe Soldaten nae den midder-nacht inde Wapenen te ſtellen/tuptwerck ſtille te houden/ ende daermen ghedelibereert heeft omme ſyne Excell. de Poozte toe te ſluyten/hem Commiſſarifen tegens te ſepden/ende te verſeeken ſynen werck elders over te nemen/op dat hy de nieuwe Soldaten aldaer aenghenomen niet caſſeren en ſoude: ende mede daer over gheſtaen / dat bzieven gheſcheyden ſyn den ſelven nacht aen andere Stede van Hollandt/d'ſelve abberterende van 'tbertree van ſyn Excell. ende omme mede op haer hoeede te weſen. Alle welke proceduyzen daer toe gheſtrekt hebben/om niet alleen de Stadt van Vrecht in een bloet badts maer ooc de Staet vande Landen / en de Perſoon van ſyn Excell. in 'tupterſte gevaer te bzinghen/ daer vooz / en vooz alle ſyne bozhere machinationen en conſpirationen ghevolght is / datter Staten in Staten/Regieringe in Regieringe/ende nieuwe verbonden in/ende reghen de Dnie opgerecht/ghenerale perturbatione inde Staet der Landen int Kerckelijcke ende Politijck ghekomen:de Finantien uyt gheput/ende de Landen op ettelijcke milioenen aen koſten ghebracht / ghenerale diffidentien ende diſſenſien onder de Bondt ghenoten/ende Ingeſetenen vande Landen ingevoert:De Dnie verbzoochen:De Landen tot haer epghe deſenſie onbequaem ghe-maecht / ende in pericule ghebracht ſyn van te moeten verballen tot eenige ſchadelijcke handelinghe / ofte tot heuren gheheelen onder-gaanch. Die daeromme in 't Wel-geſtelde Regieringe/niet en behooren gheleeden:Maer anderen ten exempel geſtraft te werden. S O O I S T, Dat de Heeren Rechteren vooz-noemt / met rijpe deliberatie van Gade vooz-ghenien ende overwooghen hebbende/ alle 't ghene ter

1619.

ter materie dienende is/ende heeft mogen
moveren/Doende recht inden Name/en-
de van weghen de Hoogh-ghemelte Hee-
ren Staten Ghenerael der Vereenichde
Nederlanden/den selvighen Ghevanghen
ghecondempneert hebben/ende condemp-
neren hem mits desen / tot een ewighe
ghevanghenisse/ ende dien volghende ge-
brocht te worden in eē verseeckerde plaet-
se/by de Hoogh-ghemelte Heeren Staten
Ghenerael te ordonneren/ende aldaer syn
leven langh ghehouden ende bewaert te
worden;ende verklaren alle syne Goede-
ren gheconfisqueert. Aldus ghedaen inde
Vergaderinghe vande voorsz. Heeren
Rechteren in s' Graven-Waghe/ ende ge-
pronunchiert den 18. May/ anno 1619.

Onderstont/

Ter Ordonnatie van de Heeren Rech-
teren voornoemt.

Onderteeckent/

H. Potz.

Hoogherbeets dese Sententype aenge-
hoort hebbende heeft daer wat teghen ge-
murmureert/als willende segghen/datter
meer stont in de sententype dan hy beleden
hadde. Maer wederom in syn gheban-
kenisse ghebracht synde/ende sich naerder
bedocht hebbende / heeft hy twe verstaen
dat hy/sulcx spreekende/en groote foute
begaen hadde. Verhalven soo heeft hy/
om syn leet-wesen te doen blijcken / dit
briefken aen hare Hog. Mog. gheschre-
ven.

Hooghe Moghende Heeren,
d'Over-groote alteratyen en
extreme beweghinghen die
my voor-leden Saeter-dach,
door de Lecture van de Sententype te-
ghens my ghepronuntieert, aen-quaem-
men, hebben my soo verre ghetrans-
porteert ghehadt, dat al-doen eenighe
woorden by my ghesproken sijn, daer
van ick daer nae weder tot my selven
comende, hertelick leet-wesen ghehat
hebbe, ende noch hebbe, ghelijck ick
oock desselven dachs opten avondt

aen twee Heeren wt uwe Ho. Mog.
vergaederijnghe hebbe verclaert ghe-
hat, met ootmoedich versoeck, dwelc
ick nu oock by desen vernieuwe, dat
uwe Ho. Mog. t'gene by my in desen
daer inne is mildaen, goedertierent-
lijck willen vergheven, ende tot gec-
ne schult toe-rekenen, dat in sodaenige
gheleghentheyt van tijden *ex perturba-
tione et mentis alienatione* by my soude
moghen ghesproken sijn. Desen 20.
Mey, 1619.

Onder stont

V. Hoo. Mog. onderdaenlghe
dienaer.

R. Hoogherbeets.

TEn selben daeghe als boven/nae-
melijck op den xvij. Mey/ is dese
Sententype wt ghesproken over
Hugo de Groot, ghewesenen Pen-
sionaris der Stadt Rotterdam:

Also Hugo de Groot/ ghewesenen Pensiona-
ris van Rotterdam/ teghenwoozdigh ge-
vanghen: De Heeren
Commissarisen by de
Hooghe Moghende
Heeren Staten Ge-
nerael/ tot examina-
tie van syn Persoon

gheordonneert; ende daer naer de Heeren
Rechteren by de Wel-ghemelte hare Ho.
Mog. tot vordere kennisse ende judicatu-
ture van sijne saecke gecommitteert/buy-
ten pyne ende banden van psere bekenit
heeft; ende de selve Heeren Rechteren
voorts ghebleecken is/ Dat niet teghen-
staende niemant geoorloft en is/ den bant
en fundamentele Wetten daer op de Re-
geringhe der Vereenighde Nederlanden
ghesundeert/ ende de selve Landen vooz
Godes ghenadighen zegghen teghen alle
gheweldt/ meneen ende machinatie haer-
der Vpanden ende quaet-willighen tot
noch toe beschermt sijn/ te violeren/ ofte
te verbzecken: hy Ghevanghen hem on-
derstaen heeft den standt vande Religie
te helpen perturberen/ende de Kercke Go-

Q q q q ij

des

1619.

des grootelijck te bewaren ende bezu-
gen tot dien eynde sustinerende ende in
twerck stellende exorbitante ende vooz-
den Stract vanden Landen pernitiouse
maximen ende onder dien krachtich ghe-
sustincert ende anderen inghescherpt: en-
de in publicque vergaderinghen/ oock by
diversche gheschiften / propositien ende
anders alomne helpen sustineren ende in-
scherpen heeft / Dat elcke Provincie in
t sijne alleen toequam de macht omme o-
ver de Religie te disponeren / ende dat
d'andere Provincien haer daer mede niet
te bemoeven en hadden. Dat hy mede toe-
gestaen/ende by diversche geschiften hel-
pen vorderen heeft/ dat verscheppen nieu-
we opinien/strijdende mette Formulieren
van eenicheydt/te voozen inde Gherefors-
mierde Kercke noyt aen- genomen/ nochte
Wettelijck gheexamineert / teghen alle
Kerckelijcke ordne inde Kercken hier te
Lande zijn inghevoert / ende ghedefen-
deert gheworden. Dat hy Ghevanghen
daer inne soo verre is ghekomen / dat hy
wel wetende dat inde macht van Man-
nen van Schieland niet en was / eenige
Placcaten te moghen maecten/ hy op der
selver Daen inghestelt/ende gheconcipt
eert heeft een rigoureuus Placcaet/ twel-
ke uytghegheven is op den een en-twin-
tighsten Junij seftien-hondert seftien/
op den Daen van Bailliu / Schepenen
ende Mannen van Schieland: de wel-
ke wetende dat alle de publicke Kercken
in tselve Bailliuschap inghenomen wa-
ren by Predicanten mette vooz/ Picu-
wicheyden besmet / nochtans by tselve
Placcaet verboden hebben alle By-
een-
komsten tot oeffeninge vande ware Ge-
reformentie Religie / anders als inde
vooz/ Kercken : Derklarende vooz ver-
beurt Hups / Schuyt / Varch / Schip/
Schuyt / Welt ofte andere plaetsen daer
soodanighe oeffeninghe anders soude mo-
ghen werden ghedaen/ alwaert schoon sa-
dat den Eysenaer daer toe gheen consent
ghegheben en hadde / den welcken ghere-
ferveert werdt alleenelijck sijn regres te-
ghens den Hupman/ ofte den ghenen die
d'selve vergaderinge daer beropen heb-
ben / oock met impositie van een mulcte
van drie hondert gulden/ tot laste vanden
ghenen die daer ghepredickt/ Sacramen-
ten gheadministreert / vooz ghelesen ofte
andere Kerckelijck exercitien ghedaen:
Mitgaders oock vande ghenen die de

bergaderinghe by een gheroupen soude
hebben / ofte inde plaetse woont daer de
selve soude gheschieden/ daer vooz hy da-
telijck sal moghen werden verseeckert/
ende niet moghen werden ontslagghen/ al-
eer d'selve somme sal zijn genamptiseert/
met onghewoonelijcke clausulen van pro-
ceduyzen daer in te houden / als dat wep-
geringe van antwoort sal strecken confes-
sie/ende dat op seggen vande Ghetuygen
alleen recht ghedaen sal werden. Dat hy
Gevangen/omme te verhinderen dat daer
teghen / nochte teghen het onwettelijck
in-voeren vande vooz/ nieuwe opinien/
gheen remedie en soude werden ghestelt/
ofte versien naer behooren / hy ghesta-
delijck helpen teghenstaen heeft/ dat inde
Vereenighde Nederlanden gheen Syno-
de Nationael en soude gehouden ofte ge-
accoordeert werden/ niet teghenstaende de
Coninghlijcke Majesteit van Groot-
Brittanie / syn Excell. ende de meeste
Provincien / met vele vande notabelste
Leiden van Hollandt/ oordeelden dat t'sel-
ve een seecker ende nootwendigh remedie
was tot afweeringhe van alle de vooz/
swaricheyden inden standt vande Reli-
gie verweckt. Dat hy Ghevanghen daer
toe vooz- ghegeven heeft/ dat de Synoden
prejudiciabel waren t'recht vande hooze
Overicheydt deser Landen: dat in t'stuck
vande Synode noch stemminghe / noch
over-
stemminghe en viel/ ende datter te-
ghen de Hoocheydt/ vop ende gherechtic-
heyt vanden Lande van Hollandt soude
strecken/ datmen heur/ ofte d'meele Ledē
van dien/ teghen heuren danch / een Na-
tionale Synode soude willen over-
dri-
ghen. Dat hy ghevanghen omme t'selve
beter te verhinderen/ mette Gheputeer-
den van eenighe Steden aparte vergade-
ringhen heeft gehouden/ om malkanderen
te hoorzen/ verstaen ende overhomen/ ende
dan met gecomplotteerde eenicheyt/ heure
stemmen inde vergaderingen vande Hee-
ren Staten in te brengen. Dat hy Ghe-
vanghen sonder last vande Heeren Sta-
ten van Hollandt / ende sonder dat hem
ghebleecken is geweest van eenighen last
der Heeren Staten van Utrecht/ ende o-
ver-
Hffel/ hem verhoort heeft ten hups
van Johan van Oldenbarnevelt/ op den
Daen vande Provincien van Hollandt/
Utrecht ende Over-
Hffel conjunctim / te
schryven seecker protest / twelcke sy oock
inde vergaderinghe vande Heeren Sta-
ten

1619.

1619.

1619.

zen Generael inghebracht hebben/ daer by sy samen teghen alle ordne inde selve vergaderinghe ghebruyckelijck/ by forme van complot ghelijckelijck protesteerden teghen de Ghecommitteerden van de andere Provintien/ dat sy wesen soude Nutsheurs ende veroorzacchers van onhepleu ende swaricheyden/ door'thozveren vande Nationale Synode: Welck protest sy oock te vooren op een onghewoonelijcke wyse in 't Collegie vande Ghecommitteerden Stad van Hollandt inghebracht ende voorsz. ghelesen hadde/ sonder ordentelijcke resolutie daer op af te wachten. Dat hy Ghevanghen mede helpen toestemmen / ende mette vozder Gheputeerden vande acht Steden doorz. dringen ende helpen effectueren heeft / dat tot groote verachttinghe vande Wontghe nooten / den Vries by de Heeren Staten Generael totte convocatie vande Nationale Synode gheschreuen / aende Heeren Staten van Hollandt onghelopent weder te rugghe ghesonden is gheweest. Dat hy mede helpen instellen heeft den Vries op de Raem vande Heeren Staten van Hollandt / gheschreuen aende Coninghlijcke Majesteit van Brancrich / daer by ghearbejdt werde omme d'selbe sijne Majesteit inne te beelden tegen de waerheyt / dat de ineyninghe in 'tuyt. schrijven vande Synode Nationale was / omme de Hooghe Overicheyt / de Edelen ende notable Vasallen vanden Landen te benemen heur recht van collatie ofte Patronaetschap. Dat de Heeren Staten Generael in de uyt. schrijvinge vande selve Synode usurpeerden de Raem vande Staten Generael / ende daer by d'selbe Majesteit versocht werdt / niet te willen toelaten dat eenighe van sijne Onderdanen op de selve Synode souden komen / maer veel eer die van Hollandt teghen de Factie der andere Provintien (soo sy dat daer noemen) te assisteren / alles omme de voorsz. Nationale Synode / ende 'tremedie teghen de swaricheyt inde Religie voozghenomen / te verhinderen. Dat hy Ghevanghen daer toe in Engelandt op'taen-mannen van Johan van Oldenbarnevelt / mede ghesondeert heeft de humeuren vande Bisschoppen / omme ten uitersten komende / eenighe op de Synode te mogen krijghen / die de voorsz. nieuwichheit niet teghen en waren. Alles niet teghenstaende alle de Ghecommitteerde Pro-

1619.

vincien by diverse Recepten / Tractaten / Actozden ende Resolutien / onderlinge den anderen belooft hebben / en verbonden zyn / met luyf / goet ende bloet te mantereeren de Ghereformeerde Evangelische Religie / alomme in dese Landen aenghenomen / sonder eenighe veranderinghe daer inne te doen / ofte ghedoogen ghedaen te werden : ende dat in consoort mitte selve inden Jare vijftien hondert acht en tachtich / alle de Eeden vande Gouverneurs / Oversten / Capiteynen ende Soldaten ghedzesseert / ende sulcx ghearresteert waren / dat sy getrouwicheydt moesten sweeren aende H. Staten Generael / die by de Vrie / ende de hand-houdinghe vande ware Ghereformeerde Religie souden blijven : ende dat in alle Tractaten van rover-gaen vande Steden bedonghen is geweest / dat se souden moeten aennemen de beffeninge vande voorsz. Religie / sulcx die by de Wontghenooten alomme aenghenomen was. Dat hy Ghevanghen dit alles achtende niet genoegh te zyn / hem mede onderstaen heeft den standt vande Politie te helpen turberen / omme daer inne oock alles naer haren appetijt te moghen bestellen : Dat hy Ghevanghen daer inne sulcken cours heeft helpen handt-haven / dat diverse Persoonen soo werckelijcke als Wereltlijcke / die klaechde tegens recht beswaert / ghebannen / uyt ghelept ofte gheoppreft te wesen / daer teghen in Justitie niet en hebben moghen werden gehoort / nocht te'tronplemet van dien ghenieten : maer dat de Magistraten vande Steden ghesijft zyn ghelwozden / omme de bevelen vande ordinaris Collegien van Justitie dies-aengaende niet te gehoozsamen. Ende omme malkanderen daer inne te stijbe / ende alle dit vooz-nemen mette authoriteit vande Heeren Staten te moghen bedecken / Dat hy Ghevanghen daer op ende op andere saecken mette Gheputeerden vande voornoemde Steden / ter aenmaninge vanden voornoemden Jan van Oldenbarnevelt / vele ende diverse aparte vergaderinghen / ende Conventiculen heeft gehouden / omme malkanderen oock daer inne te hoozen / verstaen ende overkommen / ende alsoo heure stemmen met ghecomplotteerde eenicheydt inde vergaderinghe in te brenghen ende te formieren resolutien heur daer toe dienlich : alwaer mede gherecapitulseert zyn diverse po-

inclin.

1619.

incken / soom / ende van in deliberatie vande Staten ghebracht/omme daer van een ghenerale conclusie te maecten/ ghelyck oock dien volghende ghedaen/ ende by den voornoemden Johan van Oldenbarnevelt ingheselt is/ende voorts in een mondelinge generale conclusie gebacht/ de scharpe resolutie vanden vierden Augusti 1617. by de welcke de bevelen vande ordinaris Justitie teghen heur voorsz. voorz. nemen verleent / verclaert werden nul ende van onwaerden/ende de Magistraten vande Steden ghesyft die niet te ghehoorzamen: ende voorts gheauthoriseert/omme heur selven te moghen stercken met nieu ghewapent krijgsh-volck/ by elck van hemlupden te lichten in heuren particulieren ende besonderen Eedt/ buyten den ghemeenen Eet vande Bontghenoten/ende daer by mede alle Officieren/Justicieren/ende die inden Eet vanden Lande van Hollandt zyn/ op heuren Eedt gheaftringeert werden/ de selve resolutie te moeten helpen upvoeren: ende voorts oock gheordonneert / dat alle Oversten/ Capiteynen/ Officieren ende Soldaten van t'ordinaris krijgshvolck ernstelijck belast ende beboelen sal werden/ de Heeren Staten vande particuliere respectie Provincien heure Betael-Heere/ ende de Magistraten vande Steden daer sy in Garnisoen ghebruycht werden (niet teghenslaende eenige andere bevelen) gestrou ende ghehoorzaam te wesen op peyne van cassatie. Waer op ghevolgt is dat men de Justitie noch vozder heeft beginnen teghen te staen / ende dat op den Naem vande Magistrat van Haerlem/ by openbare publicatie / met kennisse van hem Ghevanghen ingheselt/ ende by hem ghebisiteert wesende / den voorgen. Raede in Hollandt in heure Persoonen vooz wederhoorighe / ende als ghedaen hebbende teghen heure Eere ende Eedt/ ende heure Sententien vooz nul zyn verclaert gheweest / om datse Justitie gheadministreert hadden aen eenighe Persoonen die klaechde tegen recht gheoppresteert te wesen/ daer op mede ghevolgt is dat de Magistraten vande voorsz. acht Steden/ op diverse aenmaninghen heur ghedaen by den voornoemden Johan van Oldenbarnevelt/ van wel op haer hoede te wesen/ende op hare versekertheit te letten/ nieu ghewapent/ en onder Deudelen gedresseert krijgsh-

volck hebben aenghenomen / ofte die sy te vooren aenghenomen / hadden berandert/ ende versieret / ende dat in elck heuren particulieren ende besonderen Eedt/ met upsluipinghe vande Ghegeneraliteyt ende syne Excell. als Capiteyn Ghenerael/ende de met last de bevelen vande respectie Magistraten alleen te ghehoorzamen te ghens allen ende eenen peghelticken/ oock selfs teghen de Ghegeneraliteyt ende syn Excell. als de voornoemde Magistraten meynen souden by de selve per voorz. genomen te werden/ dat sy achten souden teghen heur recht ende bypheydt te strecken. Dat by Ghevanghen mede aenghenomen heeft de voorsz. vermaninghe vanden voornoemden Johan van Oldenbarnevelt/ ende toegheslaen dat tot Rotterdam gheijche lichtinghen zyn ghedaen: ghelyck mede dat in kracht vande voorsz. resolutie Commissarisen naer den Biele zyn ghesonden buyten weten van syn Excell. als Capiteyn Ghenerael/ om t'ordinaris krijgshvolck daer in Garnisoen leggen/ de / te dzinghen totten vooz-verhaelden Eedt/ ofte die te casseren. Dat hem Ghevanghen wel kennelijck is gheweest/ dat t'voorsz. nieu ghewapent krijgsh-volck niet en is ghelijck gheweest alleen teghen populaire factien/soo om dat de selve mede ghelijck zyn by die vander Goude / ende de vooz/daer gheen populaire factien en stonden te vreesen / als mede tot Drecht/ daer de Stadt tzedert den Jare seftdien/ hondert thien teghen alle populaire factien met een sterck Garnisoen was beset/ ende dat die van Rotterdam en Drecht heure nieuwe Soldaten toegesonden hebben / om de Stadt van Schoonhoven/ daer twee Compagnien vande Ghegeneraliteyt in garnisoen laghen / mede vooz heure factie te verseecken. Ghelijck by Ghevanghen mede ghepoocht heeft eenighe vande Doetschap van Delft te induceren / datse mede nieu krijgsh-volck souden behooren te lichten / ende dat tot afweeringhe van populaire factien soo grootten getal nieuwe Soldaten niet van noode en waren/ nochte oock datse daer omme ghesonden souden werden buyten den Eedt vande Generaliteyt/ende vanden Capiteyn Ghenerael. Dat by Ghevanghen mede helpen delibereren heeft / omme de onkosten ende betalinghe van tselve nieu ghelijckte krijgsh-volck onder de gheintere sseerde Steden by repartiti-

1619.

161

1619.

te binden / ofte oock tot laste vande Generaliteyt te brengen: daer hy Ghebanghen mochtang selfs bekenet / dat d'selve onghelouden waren de Staten Generael te ghehoorzamen / als de bevelen vande respectie Magistraten vande Steden daer teghen souden wesen. Dat hy Ghebanghen oock helpen delibereren heeft / omme de Fransche Troupen te cassen / ofte de starcke Compagnies te reduceren / omme mette penningen van die de voorsz. nieuwe Soldaten te mogen betalen. Dat hy Ghebanghen in kracht vande voorsz. resolutie / den Eet van t'ordinaris Krijghs volck soo mede heeft willen ende helpen duiden / dat die vooz al de Staten vande respectie Proviintie heure Betaels-Heeren / ende der selver resolutien mosten oedieren ende ghehoorzamen / ende mede vande Magistraten vande Steden daer sy in Garnisoen legghen / oock tegen de Generaliteyt ende syn Excell. als de bevelen vande respectie Betaels-Heeren ende Magistraten anders wesen souden als de bevelen vande Generaliteyt ende syn Excell. omme die van heure factie / soo daer dooz / als dooz t'lichten vande nieuwe Soldaten / Meester te maecten vant nieste deel van t'volck van Oozloge vande Landen. Dat hy Ghebanghen inde voorsz. aparte vergaderinghen mede toeghestaen heeft / dat een verklaringhe by hem Ghebanghen / Waen ende Hogherbeet / ingestelt / met advijs vande voorsz. Johan van Oldenbarnevelt: ende op den Naem van die van Haerlem inde Staten van Hollandt ghebracht / ende by de andere Leden van heure factie goet ghebonden is / daer by gheseyt werde datse niet en sullen ghedoogen dat by de andere Proviintien vande Wnie in t'stuck vande Religie bupten heur consent pet gedaen soude werden: Dat teghen heure resolutien by de Hoven van Justitie gheen provisionen en souden werden verleent: Dat de middelen vande Landen vooz al tot afweeringhe van dien sullen werden ghebruyckt: Dat t'voorsz. Krijghs-volck Eet souden moeten doen aende Magistraten daer sy in Garnisoen gelept werden om d'selve te defenderen / alwaert dat by heur pet bevolen mochte werden / ooz. saecke oft p'text nemende upt'yluc vande Religie / ende daer mede sy op onghewoonlijke wijs heure consenten waren kmiterende / ende in effte andere Stede

enbe Leden / als tot een nieu verbont inviterende / de selve mede doende translaten in Franchoyss / ende buytens Landts seyndende / daer van hy Ghebanghen mede de communicatie heeft gehouden met een uptheems Ambassadeur. Dat hy Ghebanghen over t'besetten vanden Ziele met ordinaris Garnisoen vande Generaliteyt / op dat gheen nieuwe Soldaten daer ghelicht en souden werden / syn misnoegen ghetoont heeft / doende met eenighe andere Gecommitteerde Raden daer over seer bedenckelijck schryben aenden voornoemden Johan van Oldenbarnevelt: ende de Steden van Hollandt / ende naer den Ziele deputeren upten heuren omme syn Excell. daer inne te contraguarreren. Dat hy Ghebanghen omme heure factie noch vozder te siben mette Ghedeputeerden vande voorsz. acht Steden / goet ghebonden ende ontwoopen hebben seerlicke procuratie vanden beertlienden Mey sessien-hondert achthie / by de voorsz. acht Steden verleeden op heure Ghedeputeerden / in kracht vande welke d'selve sonder vozder rapport souden moghen resolveren / met alsulcke middelen als alrede by der handt genomen ofte noch te nemen souden zijn / tot seftelijcke teghenstandt van alle de ghenen die de Synode Patinael souden willen vozderen / ofte voornemen omme heure nieuwe ghelichte Soldaten te cassen / dat teghen niemant anders en konde dienen dan teghen syn Excell. ende de Staten Generael / die tot beyde de voorsz. pointen vozderinge deden. Dat oock d'selve Ghedeputeerden in kracht van dien / malkanderen souden moghen versien ende verseecken met alsulcke belofte / bystandt / hulpe ende indemniteyt als sy bebinden souden noodich te wesen: streckende alsoo een nieu verbont onder malkanderen aengegaen / ende daer toe mede ghepoocht is geweest te trecken de Staten van Vtrecht / op wiens name op den derde Junij sessien-hondert achthien / Silo veteri, daer naer ghelijcke procuratie is upt'ghegheben: maer de Magistraet der Stadt Vtrecht appreghenderende waer toe die ghebozderet werde / en heeft daer inne niet willen consenteren / dan onder expresse limitatie den thierenden Junij daer aen volghende daer by gedaen / Dat heure Ghedeputeerden de selve niet en souden moghen ghebruycken / omme tot datelijckheyt ofte extremiteten

1619.

Rrrr

te pzo.

te procederen / ofte nieuwe verbondē buy-
ten de ghemene Dnie te maecten. Ende
als de Heeren Staten van Drecht be-
merkten dat 'tonderhout ende continu-
eren van heure nieuwe Soldaten rup-
neerden den staet van heure Finantien/
ende daeromme in Junio sessien-hondert
achtthien / heure Gecommitteerde in com-
petenten ghetale nae den Haghe gheson-
den hadden / omme met sijne Excell. op
'cassieren der selver te handelen / dat hy
Ghevanghen mette Pensionarisen waen
ende Hoogherbeetz ten huse van Johan
Wtenbogaert / ende metten Secretaris
Aedenberch / beraemt hebbende redenen
ende middelen waer mede men de vooz-
re Ghecommitteerden van Drecht soude
moghen moberen ende disponeren omme
heuren last dien aengaende niet te openē/
ende daer af rapport ghedaen hebbende
aenden vooznoemden Johan van Olden-
barnevelt : Dat hy Ghevanghen daer
naer mette voozs Pensionarisen / sonder
last van sijne Principalen daer toe te heb-
ben/hem laten binden heeft by de voozs.
Ghecommitteerden van Drecht ten huse
van Daniel Cresel / expresselyck daer
toe vergadert/ende d'selve met vele scher-
pe perniciose ende vooz den staet ende ru-
ste vande Landen ondienstighen middelen
ende motiben/ ende oock belofte van assi-
stentie/ ghepersuadeert ende gheinduceert
heeft / omme haren last aen sijne Excell.
niet te openen/maer weder te keeren naer
Drecht/tot groot ghebaer ende prejudi-
cie van die Staet ende Stadt: Dat hy in
de selve motiben die Heeren Staten Ge-
nerael ende sijne Excell. ghetareert heeft
vooz parthyen / quaet-gunstighen ende
quaetwillighen / daermen met couragie
moste teghens gaen / ende de middelen
vande Landen vooz al daer toe gebuy-
cken: Dat 'cassieren der nieuwe Soldaten
de voozs. quaet-gunstigen goeden moet
soude gheben / ende een irrepairabel pre-
juditie vooz hare factie maecte/ oock vol-
perijckels was van in meerder ghebaer
te vallen / ende d'andere gheinteresseerde
Steden t'onvzede te maecten / datmen
mettet ordinaris Garnisoen niet vast en
ginghe / datse in desen couragie mosten
thoonen: Dat de gheinteresseerde Steden
ende Aeden van Hollandt heur de handt
souden bieden/ ende de saecke met gemeē-
der handt helpen uptboeren/ende met alle
moghelycke hebboeren onbetweeghlyck

daer by blyven. Dat die van Hollandt
sulcke ozdre op heure Finantien souden
stellen / dat die van Drecht daer af ver-
lichtinghe souden voelen / ende dat de sel-
ve oock sulcke ozdre souden stellen op de
Soldaten van heure repartitie/ datse we-
ten souden wie te betrouwen/ ofte niet te
betrouwen souden wesen : alles niet te
ghenstaende hy Ghevanghen beken / in
sijn ghemoet de openinge vanden voozs.
last/een goet ende bequaem middel ghe-
acht te hebben / omme vele swaricheyden
te ontgaen. Ende als de Heeren Staten
Ghenerael/sijne Excell. hadden versocht/
ende eenighen uptten heuren ghecommit-
teert/omme naer Drecht te gaen / ende
de cassatie der voozs. nieuwe aenghen-
men Soldaten/ ende tinwillighen vande
Synode Nationael/ ende eenighe andere
saecken daer te bebozieren/ dat hy Ghe-
vanghen by weynighe uptte Heeren Ede-
len / ende de Ghecommitteerde van drie
Steden/ ende van weynighe Gecommit-
teerde Raden / die tot sulcx gheenen last
van hare Principalen en hadden / hem
heeft laten deputeren/om neffens den Pe-
nionaris Hogherbeetz ende anderen naer
Drecht te gaen/ omme de Heeren Statē
aldaer/ende de Magistraet vande Stadt
aen te bieden assistentie van raedt ende
daedt : ende indien Sijne Excell. ende de
Ghecommitteerden vande Generaliteyt
souden willen pooghen de cassatie der
nieuwe Soldaten aldaer te doen/ sonder
consent vande Staten van Drecht/tel-
de datelijck te helpen beletten: Bekennen-
de heure intentie geweest te zyn/ de intar-
tie van de Heeren Staten van Drecht
te seconderen/ ende by de ordinaris Sol-
daten te doen seconderen / daer toe mede
nemende brieven aende Krijghs-Oberste
van tozdnaris Krijghsvolck / staende op
de repartitie van Hollandt/ghemintueert
by den vooznoemden Johan van Olden-
barnevelt / doch inde vergaderinghe (so
die was) niet ghelesen / waer by de selve
aengheschreven werbe / dat sy ghehouden
ende verbonden ware hare Betaels-Wee-
ren/midtsaders de Heeren Staten van
de respectie Provincien/daer inne sy zyn
ofte ghebuycht werden/gheshou/ghetroy-
ende ghehoosfaem te wesen / ende de selve
te assisteren in 'tonderhouden ende doen
onderhouden van alle der selver resolutie/
sonder daer teghens per te moghen doen
ofte te attenteren/nochte ghedooghen ge-
daen

1619.

daen ofte gheattenteert te werden. Dat hy ghevanghen in haeste tot Vtrecht gekomen wesende / ende aldaer in aparte vergaderinghe gheconsulteert hebbende metten voornoemden Ledenberch / op de middelen ende presentatien diene de Heeren Staten aldaer soude moghen voorsz. houden / omme de cassatie der nieuwe Soldaten ofte Waertgelders niet toe te staen / maer de selve te verhinderen / dat hy Ghevanghen met Hoogherbeetz ende andere syne Complicen daer naer inde vergaderinghe vande Heeren Staten heure propositie hebben ghedaen / ende assistentie van raedt ende daet beloofd als vooren / ende oock van ghelycken ghedaen by de Magistraet vande Stadt / selfs met bedenckelicke redenen in regard vande Heeren Staten Ghenerael / ende syne Excell. Alles daer toe streckende omme de selve te encourageren / ten syne datse sonder haer consent de nieuwe aenghenomen Soldaten niet en souden laten cassen. Ende als Sijn Excell. ende de Ghecommiteerden vande Staten Ghenerael aldaer mede ghekomen waren / ende heure propositie / volghende heuren last hadde ghedaen / dat hy Ghevanghen hem heeft laten employeren / omme inne te stellen de antwoort aende selve / op den Raem vande Heeren Staten van Vtrecht te geven / daer inne hy de Gecommitteerden voorsz. niet en heeft willen erkennen inde qualiteyt als Ghecommiteerden vande Heeren Staten Ghenerael / aende welke noch tans sy heure credentie oberghelievert / ende heure propositie ghedaen hadden. Dat hy Ghevanghen tot Vtrecht hem mede bemoept heeft mette saecken van State van 't Landt van Vtrecht / ende in aparte vergaderinghen daer ober ghestaen / daer aenden Capiteyn Hartebelt ghegheven werde 't Commandement ober de nieuwe Soldaten. Dat hy mede ghewoocht heeft in 't particulier een vande Borghmeesters van Vtrecht te disponeren totte continuatie der nieuwe Soldaten : Oock metten Commandeur in deliberatie geleyt watmen doen soude indien syne Excell. tot seftelijcke cassatie wilde procederen. Dat hy ghecarbeert heeft om de Heeren Staten aldaer tot seftelijcke teghenstandt van dien te bewegen / radende dat sy aen hare Poozten goede Wacht houden / ende op hem versekertheit wel letten souden / oock op hare Stadthuyse / ende daer eeni-

ghe Schuttere doen waerken : ende verstaende dat de Capiteyn Hartebelt swa-
richheidt maecte teghen de Heeren Sta-
ten Ghenerael ende syne Excell. te dienen /
dat hy Gebangen daer op gheseyt heeft /
dattet een rechte poltronnie ende groote
ontrouwicheydt was / die niet strecken en
konde tot reputatie ofte dienst / hem daer
over seer verwonderende. Dat hy Ghe-
vanghen om 't ordinaris Krijghs-volck
vande Gheneraliteyt mede tot teghen-
stant als vooren te bewegen / de selve
voorz. ghelouden heeft heuren Edt / ende
die alsoo willen dupden / datse niet ghe-
houden en waren de Gheneraliteyt ende
sijn Excell. te obedieren in 't gene strecken
soude teghen de bevelen vande Staten
van Vtrecht / maer ter contrarien de be-
velen ende resolutien van hare Betaelf-
Heeren ende vande Staten van Vtrecht
te volbrenghen ende doen volbrenghen /
sonder daer tegen te doen ofte attenteren /
ofte ghedoogen ghedaen te werden / drep-
ghende de selve datmense niet betalen en
soude / indien sy pet daer teghen deden.
Dat hy ende syne Complicen heur niet
ontsien en hebben den Commandeur te
bevelen niemant anders als heur / ende de
Staten van Vtrecht te pareren : ende
omme syne intentie totte voorsz. schyben te-
ghenstant wel te bethoonen / dat hy Ge-
vanghen eben dach voorsz. 't cassen der
nieuwe aen-ghenomen Soldaten voorsz.
noemt / de Vrieven die sy aende Krijghs-
Oversien van 't ordinaris Krijghs-volck
hadden / noch oberghelievert hebben / om-
me de selve ten minsten stille te doen staen.
In welchen ghevalle den voornoemden
Ledenberch ende anderen voorsz. gaben
heur saecke wel te hopen te konnen ko-
men / mette ordze die sy seiden ober heure
nieuwe Soldaten ghesielt te hebben. Dat
mede hy Ghevanghen den selven nacht
communicatie metten Commandeur heeft
ghehouden / ende met hem ghedelibereert
by wat middelen men soude konne belet-
ten dat syne Excell. gheen meer Krijghs-
volck inde Stadt en dede konnen / ende
omme te dien eynde goede Wacht aende
Poozte van Amerfoort te houden / noe-
mende te wesen ghewelt / indien Sijn Ex-
cell. daer toe de Poozten wilde doen ope-
nen. Alle welke proceduyzen daer toe ge-
strekt hebben / om niet alleen de Stadt
van Vtrecht in een bloet-badt : maer
oock de Staet vande Landen / ende de
Persoon

1619.

1619.

Verſoon van ſyn Exceſſ. in 'tuytſte ge-
daer te hengen/daer dooz/ende dooz al-
te ſyne boztere machinationen ende conſpi-
rationen ghevolgt is / datter Staten in
Staten/Regieringhe/in Regieringe / en-
de niet we verbonden in / ende teghen de
Onie opgherecht / ghegenerale perturbatie
inhe ſtaet der Landen in 't kerckelike
ende Politick ghekomen: de Financien
uyt-gheput, ende de Landen op ettelike
miljoenen aen koſten ghebracht / genera-
le diſſidentien ende diſſenſien onder de
Sonderghenoten/ende Ingeſetenen van
de Landen inghevoert: De Onie ver-
hoochen: De Landen tot haer eyghen
deſenſie onbeguam ghemaeckt / ende in
pericule ghebracht: ſyn van te moeten ver-
vallen tot eenighe ſchandelycke handelin-
ghe/ofte tot heuren geheelen onderganch.
Die daeromme in een Wel-geſtelde Re-
gieringe/niet en behooren geleiden: Maer
anderen ten exempel gheſtraft te werden.
Soo is dat de H. Kerckieren booz-
noemt / niet rijpe deliberatie van Maede
doozgeſien/ en overmogen hebbende/alle
t'gene ter materie dienende is / ende heeft
mogen moeren/Doende recht inden Na-
me/en van wegen de Hoogh-gemelte Hee-
ren Staten Generael der Vereenichde
Nederlanden/den ſelvigen Gevangen ge-
rou empneert hebben / ende coudempne-
ren hem midts desen/ tot een ewige ge-
vangheniſſe / ende dien volghende ghe-
brocht te worden in e' verſeerde plaet-
ſe/by de Hoogh-gemelte Heeren Staten
Generael te ordonneren/ende aldaer ſyn
leven langh ghehouden ende bewaert te
worden, ende verklaren alle ſyne Goede-
ren gheconfisqueert. Aldus gedaen inde
Verghaderinge van de boozſ. Heere Kerck-
ieren in s' Graven-Waghe / ende ghepro-
micheert den 18. May / anno 1619.

Onderſtont/

Ter Ordonnantie van de Heeren Rech-
teren voornoemt.

Onderteeckent/

H. Potz

Hugo de Groot en heeft gansch niet ghe-
repticeert/maer dit aen-ghehoort hebben
en is hy ſil-ſwyghens nae ſyn ghebanc-

kenis caemer ghegaen.

De Pentionariſen Hoogherbeets ende
de Groote, ſyn ghebracht op het huys te
Louvelteyn by Sozum/ elck appart in een
beſonder caemer/ alſoo dat d'een den an-
deren niet en can ſien of ſprecken/ Doch
en mach niemant by haer comen / dan
niet kenniſſe ende believen van de Heeren
Generale Staet. Sy hebben te ver-
teeren peder xxiij ſup. ſdaechs. Waer
mede dat Hoogherbeets ſyn ſinnen werck
gheeft in ſyn ghebancheniſſe dat en weet
ich niet / het is Godt ende hem bekent:
Hugo de Groot becommert ſich al veel met
het gene dat de Kelige ende Godſ dien-
ſticheydt aen-gaet. Hy heeft den vijſden
Junij aen den dach ghegheben een V'leg-
ghinghe van het Ghebect onſes Heeren Iesu
Chriſti, genaemt het Vaeder-Onſe, in goeden
Kijm gheſtelt/ alſoo dat het can gefongen
werden op den wyſe van xj. Psalm. Ich
hope dat hy met David ſal ſprecken:

Bonum eſt Domine quod me humiliasti.

Leſer / Diet ende leeſt eens den xij.
Psalm op welckers wyſe dit Vaeder onſe
ghedicht is / ende merckt op wien hy
paſt.

N. de Haen, ghewefenen Pentionariſ
van Haerlem/ die by tijds ontwoecken is/
ofte immers ſich heeft verſteeken / ende
by clocke-flach gheciteert ſynde niet en is
ghecompareert om ſich te verbedighen/
is vijſ-tien jaren lanck te Lande wt ge-
bannen / ende de helft van ſyn goederen
gheconfisqueert.

Daniel Treſel gewefenen Clercq van den
Griffier Kerſens / in wiens huys de ghe-
conjureerde eenighe conventicula ghehou-
den hebben niet comparerende op de cita-
tpe by clocke-flach gedaen / is twee jaer
lanck uyt het Land gebannen: en in de
ſomme van twee duſend guld. eens ver-
weſen.

En laetſten ſo is doch des Heeren van
Moerberghe ſaetke afgedaen/ Alſo nae
melick/dat hy mondelinge en ſchriſtelick
Remiſſie verſoekende / ten aenſien van
de groote interceſſe ſijner Wuyſtrauwe/
ſijner Vrienden en maegen jae ſiſs ſijner
Princ. Exc. is begemaedicht/ midts dat
hy e' maendt ſoude mogen blyven op ſyn
huys Moerberghe/ ende daer nae ſoude
trecken hupten de Geunierde Provint-
en/en daer niet wederom in te comen dan
met.

1619.

1619.

1619. met kennisse van hare Hoogh- Moghende
oock hetaelende de oncoften op syn ghe-
banchenisse ende proces ghegaen. Hy is
den xxv. Iunij tylo veteri met dyse solda-
ten van syn huyss Moesberghe te Welle
ghebracht/ d'welck is het naeste doorp des
Fürstendoms Cleve streckende in ende
aen de Graeffschap Berghe / in de Graef-
schap Zutphen.

Die nu lust heeft Parallela ofte berghe-
lychjnghe te maecten tusschen de proce-
duren van verschepdene soo hierchelich
als Politieque Personen by de Graubun-
ders (welcke Hofstaple is in het naest-vooz-
gaende Boeck verhaelt hebbe) ende tus-
schen t'ghene dat hier in Neder-Land
gheschied is/ die sal sien ende bebinden dat
het de selfde Tragic-Comedia is/ Het syn
alleen andere Personen.

De Weduwe/ kinderen ende Vrienden
van Gilis van Ledenberch, hebben met bid-
den ende veelvoudich suppliceren soo vele
by de Generaale Staeten vercregen. dat
hare H. M. den selfden hebben geconsen-
teert/ dat het doode lichaem met de doot-
kiste/ door de Dienaers des Proboostes/
van de ghalghe soude afghenomen ende
te Doorburch begraven worden/ Welc
gheschied synde/ Soo hebben de Hupsie-
den vier plaetse hem wederom op gegrae-
ven ende in een voozge sloot gheworpen/
niet cummende lijden / dat desen mensche/
die het Land in sulcke onruste ghebracht
hadde/ by haer rusten soude. De Heeren
Gener. Staeten hebben hem wederom
doen begraven / Willende dat hare goe-
dertierenheyt soude plaetse vooz hem
binden.

Voor desen heeft de gewesene Ab-
botaet Eldenbarnevelt/ met sy-
nen Waepschen ende Libertijn-
schen aen-hauck/ over al ten plat-
ten Lande/ ende in de Steden van Hol-
land/ West-Friesland/ ende elders/ ghe-
casseert/ ghebannen/ verbzeven / ende be-
droeft alle de Orthodoxe Leeraeren/ ende
die Professe deden van de ware Cheres-
fozmerde Keligge / soo veel het haer re-
nichsins doenelich ende moghelich was/
promoverende in de plaetse der selfder Ar-
miniaenen / onsuphere Leeraers / ende
sodanighe in de politie stellende / die sy
wisten dat nae hare pypen dansen soude.
Ende dit alles en waren noch, maer initia-
dolum, hadde Godt de Heere niet ghe-

naedelich haren loep ghestutt / sy souden
met der tyd onghelich grooteren moet-
wille bedzeven hebben over alle de goede
Patriotten ende die vol standich souden
syn ghebleven by de oude/ware Gerefoz-
fozmerde Keligge/ Ghelooft ende gepze-
sen sy de Heere die ons wt hare handen
verlost heeft/ verbzeekende Achitophels
bloedighe aen-slaeghen.

Ghelich die Godtsaelighe / ende van
Godt Hoogh-verlichtte Mannen / die in
Synodo Dordracena syn vergaerdert ghe-
weest/ met alle sacht- sinnicheyt ende goe-
de onderrichtjnghe de afgeweekene heb-
ben ghesocht te bzeughen op den rechte-
werch/ allen particulieren Synode/ Claf-
sen/ende Kercken- Raeden/ den werch bae-
nende om van ghelijcken te doen in hare
vergaerderynghe/ soeckende met mode-
raete censuren over wepnighe/ de andere
afghedwaelde wederom te bzeughen tot
den schoot der kercke / Alsoo hebben de
Heeren Generaale Staeten ende de Prin-
ce van Oranjen/ soo genadelich/ beloes-
delich / ende goedertierenelich gheproce-
deert in alle hare handelingen ende in het
liffen der inlandsehe commotpen ende be-
roerten / dat sy met seer genaedighe puni-
tpe van wepnighe / die grootelich ende
graffelich ghesandicht hadden / bewesen
hebben dat sy vooz dooghen gehadt hebben
dien reghel der wyse politijcken/ Salus po-
puli suprema lex esto.

Ooch de over- groote insolentpe ende
stoute vermetenheyt van verschepdene
Kemonstranten/ insonderheyt te Jurdorp
bupten Alckmaer nu onlancx bedzeven
is soo groot gheweest / dat sijne Princ.
Exc. (sozghen bzeeghende vooz de ruste
der goede inwoonders vier plaetse / ende
anderer onliggender nae-burpen) is ver-
soozsackte gheweest dit Placcaet te doen
publiceren op het eynde van May / deses
jaers 1619,

Auris by der gratye
Gods, Prince van Oran-
gien, Graeve van Nas-
sau, &c. Gouverneur,
Capiteyn, Ghenerael,
ende Admiraal, Mit-
gaeders d'eerste en-
de andere Raeden o-
ver Holland / Zee-
land/ en Friesland/
Placcaet
van syn
Exc. regem-
der saenen-
comsten
der Kemo-
nstrants-
ten.

(MCCCII) den

1619.

den eerſten geſwozenen Exploietier hier op verſocht/ Salupt; Alſo de Hooghe Mooghende Heeren Staeten Ghenerael der Vereenichde Neder-Landen/goet ge-vonden hebben ghehad/ tot beſlichtijnghe van de differenten in de Religie zedert eenighe jaren herwaerts hier te Lande ontſtaen / binnen der Stadt Gozdeckt te beroepen een Synode Nationael tot ſeer groote coſten / ende met ſulcken by-een-comſte van ſoo veel gheleerde/ treffe-liche ende vermaerde Gereformeerde Lee-raers / dat zedert de Reformatie hier te Lande dies ghelijcke noyt en is gheſchied gheweſt. Dat oock in de ſelfde Synode alle de queſten van de vijf punten/ en an-dere daer af dependerende (naer dat de Leeraers diemen Remonſtranten noemt aldaer waren beſchreven/ omme heur ge-voelen over de ſelve queſten wt Godes Heilighe woort te juſtificeren) nu epu-telick ſyn afghehandelt: Ende dat daer omme de rebene ende billichheyt ver-epſichte/ Dat niemad hem en onder-won-de eenighe nieuwicheden hier te Lande aen te richten / Ende dat de Conſtitutie ende welſtand van t Land niet toe en laet eenighe Kottijnghe/ Conventiculen / of andere onbehoorlike By-een-comſten te maecken: Inſonderheyt niet alcer ſulx den Ed. Mog. Heeren Staeten van Hol-land ende Weſt-Frieſland aen-gheghe-ven ende behoorlic vertoont is/ ende daer op afghe wacht t ghene hare Ed. Mo. be-lieben ſoude te ordonneren: Ende ter con-trarie van dien nochtans ghebuert is/ dat nu onlaenx eenighe ongheruste Per-ſoonen / heur onder-ſtaen hebben in den Dorpe van Oud-dorp buſten Alkmaer/ tot verſchepdene tijden eenige onbehoor-liche By-een-comſten te maecken / daer eenen Predicant te brengen / aldaer te doen Predicen/ ende den Gods-dienſt ple-ggen op onbehoorlike wiſſe / tijdt ende plaetſe/ ende daer toe een merckelick ghe-tal van menſchen te doen vergaerden/ tegen de ordje van den Lande/ ende buſ-ten kenniſſe van de Hooghe Overicheydt/ t welck in plaetſen van goede ordje ende Juſtitie niet en behoort gheleden/ maer tydelick vooz-gheromen/ gheweert/ ende gheſtraft te worden/ naer behooren: Te meer/ alſo met die ende dierghelijcke ma-nieren van doen/ de beſoigne ende reſolu-ten van het vooz-ſepde Synode Natio-nael/ onbruchtbaer ende ikuſoir ſoude ge-

maeckt worden/ ſelfs alcer by de Hooghe Overicheydt dien volghende behoorlike ordje gheſtelt ſoude konnen worden/ En-de daer mede ee deure geopent tot vooz-ſepde byepdynghe van alderhande ſchaedelicke Secten/ tot oneere van de Landen ende van den Gods-dienſt in de ſelve aen-ge-nomen / ende die de Provintpen malcan-deren beloof hebben/ ende verbonden ſyn met lijf/ goet ende bloedt te maintenireren/ ſonder particulierlick veranderinge daer inne te doen/ ofte ghedaoghen ghebaen te worden: SOO IST, dat wy om t gunt vooz-ſept is vooz-aen te weeren ende vooz te comen/ ende op dat de Ghemeen-ten van de Landen in ruſte ende onghetroubleert mach werden gehouden/ u wel expreſſelick laſten ende committeren te trecken tot Alkmaer/ Oudorp, ende in de naefte Dorpen daer ontrent ghelegghen/ ende aldaer ter plaetſe daermen ghe woon is publicatie te doen / opentlick vooz den volcke af te kundighen / verbieden / ende interdiceren aen alle Perſoonen van wat qualiteit die ſyn/ haer voozſe af te wach-ten ghelijcke By-een-comſten te maecken in Huſen/ Hoven/ Schuyzen/ Velden/ of andere plaetſen hoedaenich die ſouden moghen zijn: Ende ooc te verbieden allen Predicanten/ Leeraers / Proponenten of Studenten in ſulcke vergaederijnghe te comen/ te leeren/ of eenighe exercitie te oeffenen/ Ende aen alle andere Perſoonen hart Huſen/ Hoven/ Schuyzen/ Velden ofte andere plaetſen daer toe te verhuſen/ ofte te laeten ghebruycken/ ofte daer te komen ofte verſchijnen / op pene dat teghens allen ende eenen peghelicken ge-procedert ſal worden tot arbitraele cor-rectie/ naer exigentie van ſaeken/ Ende dat de Leeraers / Proponenten of Stu-denten die in de vooz-ſepde verbodene Verſaemelijnghe Predicen/ Leeren/ ofte proponeren ſouden moghen / peder mael ſullen verbeuren elcks een boete van hon-derd ponden te veertich grooten t'pont/ Ende de Perſoonen die de voozſchreven Vergaederijnghe beroepen/ ofte die heure Huſen/ Hoven/ Schuyzen/ Velden/ of ee-nighe andere plaetſen daer toe leenen/ ver-huyzen / ofte laeten ghebruycken ſullen/ elcks ende t elcken repse een boete van ghelijcke twee honderd ponden: Item de Perſoonen die in de ſelve Vergaederijnghe haer draeghen ſullen als Ouderlijnghe/ Op-ſtenders ofte vooz-ghanghers/ ofte

1619.

161

oock

ook als Wintonen / Versorghers van Armen / ofte eenigherhande collecte sul-
len doen / op wat pretext het ook soude
moghen wesen / elck ende t'elken reyse
honderd ghelijcke ponden / Te appliceren
een derde voer den Wen-bzengher / ende de
twee derde parten voer den Officier / die
de executie doen sal: Ende dat die ghene/
die eenige diensten ofte tractamenten van
den Lande hebben / daetelic daer van sul-
len wesen verballen / ende dit alles boven
die arbitraele cozzrectie ende sonder pre-
juditpe van dien: Dat ghy mede belasten
sult den Officiers van Wickmaer / van
Gutboz / ende van de andere naeste Boz-
pen / ende oock den Bailliu van der Nieu-
burch / ofte andere Hoofst-Officiers daer
ontrent / Dat sy alle de voir doen omme
dierghelijcke Wp-een-comsten te beletten
ende de Contrabenteurs: an dese Wz-
domantpe behoort cozzrigeren ende
straffen / ende de boeten hier in vermeldt
doen executeren / nae behooren / op pene
van selfs daer voer aen-ghesproochen en-
de ghecozzrigeert te worden / ende van te
verballen van hare amten ende Officien /
ende dat de selfde met der daedt sullen we-
sen in yetrabel. Alles by provisie ende ter
tijdt toe by de Ed. Mo. Heeren Staeten
van Hollandt ende West-Vriesland an-
ders tot wel-stand van de Landen sal
wesen gheordonneert. Gedaen in den
Maeghe den xxix. May. Anno ses-thien hon-
derd neghen-tien. Cozziconden t'zeghel
van Justitie hier op ghedrukt in Plac-
caete / Onder stont.

By mijnen Heere den Gouverneur /
mitsgaders d'eerste ende andere Raes-
den over Hollandt / Zeeland / ende
Vriesland.

Gheteeckent:

A. Duyck.

De vijf-tien binnen Doordrecht
ghearresteerde Remonstrantsche
Predicanten / syn in den beghin-
ne van Iulio st. n. (wt last der Hee-
ren Generale Staet) in s' Graeben Maeg-
he verschenen / ende in de caemer van ha-
re W. M. ghecompareert / alwaer haer /
nae verscheptene onderlijnghe redenen /
woorden ende weder-woorden / is voer-
gehouden de onder-teekeninghe deser
Acte.

Ick ondergesz. belove ende ver-
klaere mits desen, in goeder con-
scientie ende oprechtelick, dat ick
my van nu af, ende voortael sal ont-
houden van alle Kerckelicke diensten
ende bedienijnghe, ende wat daer aff
dependeeren mach, int heymelick ofte
int openbaer, directelick oft indirecte-
lick, soo wel in, als buyten de Steden,
Dorpen, ende plaetsen van de Gheuni-
eerde Provincyen, ende het ressort
van dien, maer dat ick my burgherlick
in aller modeste, ende stillicheydt, als
een particulier ingheseten, sal compor-
teren ende draghen, ende my nae de
bevelen van de Overicheydt sal regu-
leeren, ende de selve ghehoorsamen,
In oorkonde der waarheydt is dese by
my onderteekent op den:

Deze Acte te onder-teekenen hebben
sy alle gaer gheweyghert / wtghesondert
D. Henricus Leo, ghewesenen Predicant
binnen Salt-Bommel / die met hooghe li-
beraele beloften heeft aen-ghenomen sich
nae den inhoud der selfder te sullen com-
porteren. Daer over den vijfden Iulij resolu-
tie genomen is / den selfden Leoni te con-
senteren in dese Gheuniceerde Provincyen
te moghen blijven / ende te keeren tot syne
wozighe woon plaetse / het welcke oock
allen den anderen soude moghen syn ge-
consenteert worden / Indien sy mede die
Acte hadde onderteekent: Maer sy sulcx
pertinaciter wepgherende / ende blijvende
by hare wozighe verclaeringhe / Soo sijn
sy by dese hier volghende solemnele Acte
ende Resolutie / als ongheschoorfaeme / te
Lande wtghewesen.

De Staten Generael der
Vereenighde Nederlanden:
Wel / ende rijckelick gelet
hebbende op de verscheptene
Rappozten / soo van
de Politicque als Ecclesi-
astique Ghe-deputeerden / tot den Natio-
nale Synode successivelijck aen hare W.
M. gedaen / noopen de de compoztemen-
ten vande derthien gheciteerde Remon-
stranten / ende de twee die hun daer mede
hebben ghehoucht / gheduerende de selve
Synode:

Synode ghehouden ende specialijcken op de twee Secreten d'eene in date den eersten/ ende d'andere den achtthienten Januarij laest leden/ teghens de selve albaer van wegghen hare Ho. Mo. doen pzonulgheren/ als mede op de Sententie vanden selven Synode op den seften May daer aen tegens hun uytgesprooken/ en daer nae by hunne Ho. Mo. gheapprobeert: Inghelijck wel over-wogghen hebbende der selver antwoorde ghegheven op seckerere Propositie/ ende Interrogatoria die hunnyden dooz Ghedeputeerde van hare Ho. Mo. den xxv^{en}. May daer aen binnen Voordrecht zijn voozghehouden gheweest: Midtsgaders op de mondelinghe verklaringhe op den derden deses/ ende op huyden iteratibelick in onse vergaderinghe by hun elck int bysonder ghebaen/ op 'tghene henlynden in qualiteyt als van alle Kerckelycke diensten ontslagghen/ ende over sulcx particuliere Persoonen zynde/ by Acte voozghefelt is/ (als namentlyck dat sy souden willen belooven/ ende verklaren in goeder conscientie/ ende oprechtelyck van nu af/ ende voort aen hun te sullen onthoude van alle Kerckelycke diensten ende bedieninghen/ ende wat daer af dependeren mach/ int heymelijck oft int openbaer/ directelyck ofte indirectelyck/ soo wel in als byuten de Steden/ Dorpen ende Plaetsen vande Gheunieerde Proovintien ende het resort van dien; maer han Vooghelyck in alle mondestie ende stilicheydt/ als particuliere Inghesetenen/ te sullen composyteren ende dragghen/ ende naer de bevelen vande Ghericheydt reguleren/ ende de selve ghehoorzamen/ slyeden elcx vooz hooft/ uytghesontbert Hendricus Leo alleen/ die de selve Acte heeft gheteckent/ met bydelijcke woorden verclaert hebben hunne Ho. Mo. van wegghen hare consentie/ niet te kommen ghehoorzamen/ vooz soo veel sy hun souden moeten onthouden hun gaben mede te deplen acnde by een-homsten van hunne ghesintheyt/ die sulcx byuten de publicque Kercken van hen begaeren mochten: Wefende de selve Antwoort ende verklaringhe gheheel conform het opzoerich schadelijck ende pernitiex compot/ ende de ligne eenigher Remonstranten by forme van Anti-Synode/ byuten consent der Wettelycke Ghericheydt binnen stotterban op den 5. Marty voozlehen gemaect: Van welke by een-hom-

ste slyeden inimmers verre het meerendeel van hun op den xxv^{en}. May vooznoemt/ beken hebben/ kennisse ghehat te hebben: Sulcx dat uyt 'tghene voozs. is/ midtsgaders uyt alle humliedec actien ende composytemeten/ klaerlick blycht dat slyeden pertinaciter/ ende onbeweegghelijck continuerende zijn in hunne onberdragghelijcke hertnechicheydt/ ende ongehoorzameydt teghens hunne Wettelycke Ghericheydt/ niet anders komende strecken dan tot meerder ongherustheyt vande ghemoederen der goede Inghesetenen deser Landen/ ende tot perturbatie/ sa wel vande Politie als van de Religie/ die slyeden by alle middelen tot noch toe ghetracht hebben/ ende noch zijn trachtende te scheyden van het een-stemmich ende oprecht gheboelen van alle de ware Ghereformeerde Kercken/ binmens ende byutens Lants: hebben verclaert ende verklaren by desen/ dat de vooznoemde Gherichteerdens ende Ghebouchdens als voozen van alle Kerckelycke diensten ontslagghen/ ende particuliere Personen wefende/ namentlyck Bernerdus Vzekius, Henricus Hollingerus, Symon Episcopus, Ioannes Arnoldi Corvius, Bernardus Dwinglonius, Eduardus Poppius, Theophilus Rijckwaerdius, Philippus Pyckerus, Dominicus Sapma, Maacus Frederici, Samuel Neranus, Thomas Goelwijnus, Asuerus Mathisus, ende Carolus Niellius, dooz seckerere Woden by hare Ho. Mo. daer toe gheozdonneert/ sullen woorden ghebracht ende gheconduisert uytte Gheunieerde Proovintien ende het Souverain resort der selver/ sonder daer inne wederom te mogen komen of keeren/ vooz/ ende alcx hare Ho. Mo. ghenouchsame ghebleecken sal wesen/ dat sy willich ende bereyt zijn de vooz ghemelte Acte t'onderteekenen/ ende daer nae van hare Ho. Mo. speciael consent daer toe verhaeren sullen hebben: Op pene ter contrarie boende/ van daer ober als Perturbateurs vande ghemeene ruste/ andere ten exemple arbitralijcken ghestraft te sullen woorden. Gebaen ter vergaderinge vande Vooghghemelte Weeren Staten Ghenerael/ in s' Graven-Waghe/ den vijften Julij 1619. Was gheparapheert A. Ploos V. Onderstont/ Ter Oyzdmantie vande Vooghghemelte Weeren Staten Ghenerael. Geteekent/ C Aerslen.

Elf van dese Remonstrant/ persisteren/ de by hare voozverhaelbe verclaeringhe/

weertien Remonstrant/

1619.

Predicanten
worden te
Landen
verbauden.

1619. syn niet boden van hare H. M. den seften Julij st. n. ghebracht tot Vvaelwijck in de Langhe-straete op den Zabantschen Bodem/twee nae Nyenhuy in der Gzafschap Bentheim/ende eener na Emmerick, volghens hare eyghene begheerte / sy syn peder booz-sien met vijftich guld. Kepsghelt/ende haer syn peder volcomentlick betaelt hare dach-ghelden / soo lange als sy te Gozdzrecht gheweest waren/nae adbenant van vier guld. sdaechs. Als die xiiij ghewesene Remonstrantsche Predicanten wt den Haaghe veretrocken / ende boozts te Lande wt reysden/ Soo syn sy van de hare wel hertelick beclacht / de Contra-Remonstranten hebben gehoopt dat het Land hier door des te eer tot syn boozighe ruste soude comen/ Van het ghemeyne volcxken syn sy te waegē gaende/ende wech-vaerende bejowt ende bespott.

Wepnich daeghen nae het wt-leyden der boven-verhaelde Remonstrantsche Predicanten / hebben hare Hoogh. Mog. in alle de Ghewieerde Provincien doen publiceren een seer ernstich Placcaet/daer by alle Inghesetene deser Landen wordet verboden te handlen eenighe aparte vergaderinghen ofte conventiculen / onder bechfel van de Leere in de vijf bekende controverse Religions pointen verbatet. Inhoudende mede verbot van eenigherhande Collecten/ Beloften / Verbinctenissen/ Accoorden / ofte Conspiratien tot sijnijnghe ende hantachijnghe van hien te doen/ende op te richten. De woorden des Placcaets syn dese:

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden/Alle den genē die desen jegen-woordige sullen sien ofte hoorzen lesen/Salupt: Doen te weten. Also eenige Jaren herwaerts/verschepde ongheruste Persoonen / ghepoecht hebben den welstandt deser Landen grootelijck te turbren ende ontfseten door veelberhande prachteque ende Aenwicheden ; ten dien eynde crachtende niet alleen den hant vande Vereenighde Provincien te breecken / Arghhs. volck op onghelwoonlijcke ende onbehoorlijcke wyse te lichten : d'Angesetenen teghens malikanderen op te hitten ende te wapenen / ende de Hooghste Regieringhe niet vzeemde manieren van doe

teusurperen ; ende daer door alles in onruste / ende den gantschen Staat vande Landen in openbaren ende schadelijcke Paction te brengen/ende te houden; naer oock den standt der Religie ende de ruste der Kercken te bedroeven/misbruyckende ongheruste Kerckelijcke Persoonen / die haer selven nae der handt by occasie van t'presenteren van seckere Remonstrantie/genoemt hebben Remonstranten/ met het formieren van eenighe Piculve articulen/ verbattet in vijf pointen met den aenkloden van dien / ende t'indringhen der selver by alle weghen / teghens alle Kerckelijcke ordre/Aditsgaders teghens diverse Tractaten/Accoorden/Resolutie ende Verdragen der Vereenighde Provincien / daer by de selfde malikanderen belooft hebben/de ware Ghereformeerde Religie/met lys/ goetdte ende bloet te mainteneren / daer inne gheen veranderinge te doen nochte ghebooghen by peimandt ghedaen te werden/ sonder ghemeen consent. Alie twelcke nergheens anders toe en heeft kommen strecken / dan tot dienst vande Dyanden/ende totale onderganch ende verderffenis deser Landen. Omme alle welcke boozs. swaricheyden wech te nemen/ende behoorlijcke remedie daer te ghens te ghebruycken/de Politie ende Regieringhe deser Landen in goede ordre te brengen/ende om de onghestelde gemoeiden der Inghesetenen in t'suck vande Religie te bebruyghen / hebben wy tot Gozdzrecht doen beropen ende vergaderen/tot groote kosten vande Landen een Synode Nationael/ dierghelijcke in dese Landen noyt gheshouden is geweest/van vele Treffelijcke/God-vzeesende ende evbare Ghereformeerde Doctoren / Professoren/ Leeraeren / ende Ouderlinghen van alle de Kercken ende Hooghe Scholen der boozs. Vereenighde Nederlanden : ende daer en-boven van soo vele Godsalighe/Gheleerde/Vermaerde ende Ghereformeerde Doctoren / Professoren ende Leeraers van andere machtighe Coninghen/Chur ende Fursten/Princen ende Republiken / de ware Ghereformeerde Religie neffens ons aengenomen hebbende / vande welcke wy ons niet en hebben konnen nach moghen afsonderen, geassisteert by vele Booz-treffelijcke Politieque ende gheleerde Persoonen / by ons daer toe ghecommittteert; inde welcke alle de questien vande boozs. vijf pnten

1619.

leertien
remone
cantsche

incken en anderen daer af dependende/
mette welcke de kercken in dese Landen
nu eenighe Jaren herwaerts meest be-
swaert ende ontruſtiet zyn gheweest/rijpe-
lijcken in Godes breeſe/ende na ſyn Wep-
lijghe Woordt gheexamineert ende afghe-
handelt zyn ghewerden / met ſulcke een-
ſtemmicheydt van alle de Leden vande
ſelve Vergaderinghe/ dat niemant eeni-
ge ſuffſante reden heeft / van vooz te ge-
ven / dat heur ghevoelen metten beſluyt
vande ſelve Synode niet accordeerende/
ſoude moghen weſen tgevoele vande Ge-
reformeerde kercken. Dat daer omme
billich alle de ghenen die de Naem van
Ghereformeerde Chriſtenen voeren/of die
professie vande ſelve religie doen / ende
inſonderheyt de voozſ Remonſtranten/
die altoos gheleert/geſchreven ende vooz-
ghegheben hebben / dat de verſhillende
Poincten niet ſulcx en waren / dat men
daeromme van malkanderen vermochte
te ſcheuren / ofte aparte kercken op te
rechten/heur mettet beſluyt vande voozſ.
Synode behoorden te conformeren/ ghe-
ruſt te houden / ende onſe goede intentie
nae te komen / op dat de bedroefde ſwa-
richeden eens mochten komen te ceſſe-
ren / ende de goede Ingeſetenen vande
Landen wederom mochten werden ghe-
bracht tot de vooz-gaende oude ende op-
rechte eenicheydt ende ruſte: Ende wy ter
contrarie van dien bemerken / dat ver-
ſcheyden Perſoonen hier te Lande conti-
nuerende in haer quaet voornemen ende
beſlept / twelck ſy ſoucken te becleeden
met den Naem van Ghereformeerde Reli-
gie / om te beter de eenboudighe te verley-
den / aennemende den voozſ. Naem van
Remonſtranten / ſo Leeraers als aendzj-
vers ende Fauteurs vande voozſ. vyf
nieuwe poincten/ende tghene daer af de-
pendeert/noch echter onderſtaen / dien al
niet teghen-ſtaende/de goede Ghemeen-
ten meer ende meer te beroeren/ aenrech-
kende aparte vergaderinghen ende verbo-
den by-een-kompen ende conventiulen/
tot oefeninghe/ ſtybinge ende voozt-plan-
tinghe vande Leere inde ſelve vyf point-
ten ende tghene daer af dependeert/ ver-
batet/ Omme daer mede te contraveniere
tvoozſ loſſelijcke beſoigne vande Syno-
de/ende alſo kleyn-achtende ende bili-
penderende onſe authoriteyt/ te maechen
verbonden / complotten ende andere ſoz-
ghelijcke conſpiratien/omme alſo de Ge-

meenten deſer Landen in geſtadighe par-
tyſchappen / factien ende onghezuſthepdt
te houden / ende tot meerder onghehoor-
ſaemheyt teghen heure wettelijcke Ghere-
richheyt te verweken/ende d'ſelve Lan-
den daer deur ſwacker tot haer eyghe
deſenſie te maechen/ende haer af te ſonde-
ren van alle andere Ghereformeerde kere-
ken/de ware Ghereformeerde religie aen-
ghenomen hebbende: Midtſgaders oock
omme daer mede een deure te openen tot
voorzthepdinge van alderhande ſchande-
lijke Secten ende onghezuſtde Pleuwic-
heden/tot groote oneere vande Landen
ende vande Gods-dienſt / in andere Co-
ningrijcken/Chur ende Furſtendommen/
Republijcquen deſe ende andere Landen
aen-genomen/waer vooz oock noch meer-
der inconvenienten ſouden konnen komē
te ontklaen/ten ware by Ons daer tegens
in tijds werke voozſien naer behooren.

SOO IST, dat wy/omme te conſerve-
ren de ruſte vande Landen / vooz te kom-
men ende te weeren alle ſwaricheden/
factien ende beroerten onder de goede
Ingeſetenen/die tot meerder trouble van
de Politie ſoude moghen ontklaen / ende
te reprimieren de quaet-willicheydt der
ghener die omme vooz te ſtaen de voozſ.
vyf poincten/buypen alle ozde ende regle-
ment/heur eyghe opinien / tot deſtructie
vande Ghereformeerde religie willen in-
ne dzingen/ende onder typtext van dien
niet anders en ſoucke dan de partyſchap-
pen ende factien altoos inde Landen te
houden en te voeden: Naer vooz-gaende
rijpe deliberatie/Gheozdonneert ende ge-
ſtatueert hebben / Ozdonneren ende ſta-
tuieren midts deſen/dat niemant van wat
qualiteyt ofte conditie hy zy / hem en ſal
moghen verborderen inde Vereenighe
Provincien / Landen ende Steden daer
onder reſorterende / eenighe aparte ver-
gaderinge te maechen/omme aldaer eeni-
ge Leere/tot ſtybinghe vande voozſ. vyf
poincten ende wat daer aen dependeert/
uyt-legginghe/vooz-leſinge / oft einiger-
hande kerkelijcke oefeninghe/ oft oock
uytdeelinghe van Sacramenten te doen
ofte te plegghen/of oock te verhandelen ee-
nige andere poincten ofte verklaringen/
onder t'ſchyn vande Ghereformeerde Re-
ligie/niet accordeerde mettet beſluyt van
de voozſ. Synode/in wat manieren dat
tet zy/alwaert ooc onder ſchyn van Wragē
ofte Antwoorden/oft eenighe andere ſoz-
me.

1619. me van discouren. Dat niemand ooc van Ingesetenen der Landen hem inde selve aparte vergaderingen sullen mogen late binden by dage of by nachte/in eenige kerken/Huyzen/Spyckers/Schuyzen/Bargen/Schuyten/Schepen/ of opeenighe Velden nochte plaetsen/waer/ende in wat manieren het oock soude moghen wesen. Dat niemandt mede in alsulke aparte vergaderingen/ tzy ghelept/ of by occasie by een ghebracht/en sal moghen leeren/uyt-legghen/voorzelen/singhen/Sacramenten administreren/ of eenighe oeffeninghen ten sijne van saecken als vooren en sal moghen doen/ nochte Huyzen/Schuyzen/Spyckers/Bargen/Velden/Schuyten/Schepen of andere plaetsen daer toe leenen ofte verhuysen op peyne dat de beroepers van sulcke vergaderinghen/de Leeraers/ Lesers/ Administrateurs vande Sacramenten/ Verhuysers ofte Leeners van plaetsen/ende alle andere die daer kommen of comparen sullen/voorz eerst verballen/ verliesen ende metter daedt verbeuren alle heure Digniteyten/Officien/Beneficien/Ampsten/bedieninghen/bewint oft Majorschappen/midtsghaders alle pensioenen/tractementen ende voordeelen/of diensten van Gilden of andere/die sy in eenigher manieren bedienen/treken/genieten ofte gebuychen van Ons/vande Steden van eenige Schutterien/Compagnien/Communiteyten/Dozen of Heerlijckheden/de welcke wy alle verklaren metter daedt voorsz anderen te sullen wesen impetrabel/en die oock by Ons/by de Magistraten vande Steden oft andere plaetsen/of die des toekomps te doen/metter daet sullen werden vergheben/op andere ghestelt of anderen daer toe ghecommitteert: Dat daer-en-boven de Verouwers van sulcke vergaderinghen/ ofte die aldaer leeren/uyt-legghen/voorzelen/Sacramenten administreren/ oft eenighe andere bedieninghen of oeffeninghen doen sullen/ende de Coe-hoorders die haer in sodanighe vergaderinghen met eenigherhande wapenen sullen laten vinden: Item die heure Huyzen/Plaetsen of Communiteyten daer toe leenen of verhuysen sullen/oft die heur draghen sullen als Ouderlinghen ende Op-sienders van die oeffeninghen/of als Diaconen/Arme verzorgers/of eenighe Collecten doen/Elcx/ende t'eleken repse als sy beuonden of bewesen sullen werde

1619. sulck ghedaen te hebben/verbeuren sullen een boete van twee hondert guldens/ende voorts arbitralicken sullen werden gecorrigiert naer exigentie vande saecken/ende peder Coe-hoorder oock voorsz elke repse vyf-en-twintigh gulden: Ende omme klaerlick te moghen ontdecken/wie/ende wat Persoonen in sulcke vergaderinghen sullen zyn gheweest/sal een peder ghehouden zyn de nominatie te doen vande Persoonen die aldaer present zyn gheweest/van wat qualiteyt ende conditie hy oock zy/ende insonderhepdt vande ghene die de vergaderinghe hebben beroupen/of heur geinsinneert daer te komen/midtsghaders vande Predicant/Leeraer/uyt-leggher/Lezer/oft Administrateur vande Sacramenten/vande Ouderlinghen/Op-sienders/Diaconen/Verzorgers vande Armen/oft die eenigherhande Collecte ghedaen oft ontfanghen hebben: Item van alle die ghene die eenighe Digniteyten/Officien/Beneficien/Ampsten/Bedieninghen/Bevelen/Bewint/hebberschappen/Tractementen/Pensioenen/Diensten oft voordeelen in voughen als vooren hebben. Ende indien d'selbe Persoonen wepgeren t'selve te verklaren oft te openbaren/sullen daer ober boven de voorgaende boeten van xxv. gulden/noch verbeuren ghelijcke somme van xxv. gulden. Verbiiden mede wel expresselycken allen Persoonen ende Inwoonders vande Landen/eenigherhande aparte vergaderinghen te maecten/omme daer te handelen van eenighe verbintenissen/accorzen/belosten ofte eenigherhande complotten/tot vozderinghe/styvinghe oft handthavinghe vande voorsz. nieuwe Leere der vyf pointen/ende wat daer af dependeert/oft eenighe andere niet accorderende mettet voorsz. beslypt vande Synode/op peyne van te verbeuren alle heure Digniteyten/Ampsten/Officien/Beneficien/Bedieninghen/Bevelen/Bewint/hebberschappen/Tractementen/Pensioenen/Diensten ende voordeelen voorsz/ende daer-en-boven by elcx/ende voorsz elke repse/ een boete van drie hondert gulden/ende voorts arbitralicken ghecorrigiert te worden naer exigentie vande saecken. In welcke peynen mede verballen sullen alle ende een peghelijcke die beuonden sullen worden pemandt tot sulcke vergaderinghe ghedeputeert te hebben. Ende alle die ghene die d'selbe vergaderinghen by

S s s s s y een

zen coupon / ende wyt ſchryben / oft heur
 wuſen / Plaeten of Commoditeit daer
 toe leenen ſullen / ſullen verbeuren eens ſo
 veel. Verbieiden mede wel expreſſelijck / tot
 onderhout vande Leeraers vande voozſ.
 vyf pointen / ende wat daer af dependeert /
 oft tot voozberniffe ende ſchijninghe vande
 Leere van dien / eenighe Collecte te maec-
 ken ofte te doen doen / Op penne van me-
 de te verlieſen de digniteyten / ampten / of-
 fitien / heueſiten / bedieninghen / bevelen /
 belwinthebberſchappen / tractementen /
 penſioenen / dienſten ende voozdeelen vo-
 ven verhaelt. Ende daer en boven vooz
 de gene die de Collecte doen / ofte ontfan-
 ghen of doen ontfanghen / elck / ende t'elc-
 ken repſe drie hondert gulden: ende van
 de ghenen die daer toe pet contribueren
 ſullen / hondert gulden: alles boven arbi-
 trale correctie naer exigentie vander ſaec-
 ken als voozen. Datmen mede elck aen
 ſulcke vergaderinghe / verbinteniſſe / be-
 loften / complotten / ofte collecten / ſchuldich
 ende deelachtich zijnde / in areſt ſal hou-
 den / ende detineren ter tijdt toe dat hy ge-
 nomineert ſal hebben d' Autheurs / Se-
 lephers / ende die daer gheweest / de belof-
 ten ghedaen / collecten ontfanghen / en-
 de penninghen gheſurneert ſullen heb-
 ben. Alle welcke doeten wy midts deſen
 verklaren dat gheappliceert ſullen wor-
 den / d' een helft ten proffijte vanden Aen-
 vringher / ende d' andere helft vande Of-
 ficiers die d' executie doen ſullen. Verkla-
 ren niet te min klaer ende wel expreſſelijc
 onſe meeninghe ofte intentie noyt ghe-
 weest te zijn / of oock noch niet te zijn / dat
 pemaent van alle de Inwoonders van
 de Landen ſal moghen worden geinque-
 teert / onderſocht oft ghemoleſteert ober
 ſyn particulier ghevoelen oft conſcientie /
 ofte ober ſulcke oorde / verklaringhe ofte
 oeffeninghe als hy in ſyn eyghen wuſ-
 ofte vooz ſyn eyghen wuſſingheſinne in ſil-
 heydt / ſonder hy een kempſten van ande-
 ren van huyten / met vooz-leſen / ſinghen /
 ofte vermanen ſal willen doen: Maer
 dien aengaende ghenieten ſullen de vooz-
 heydt van conſcientie tot noch toe in deſe
 Landen ghemainteneert: Ende op dat
 niemandt hier van en pzetendere eenighe
 ignozantie / Verſoecken ende ontbieden
 wy de Staten / Stadthouder / Oecom-
 mitteerde Raden / ende Ghe deputeerde
 Staten vande Provincien van Ghelber-
 landt / ende Graeffſchap Zutphen / Hollandt

ende Weſt-Vrieſlandt / Zeelandt / Drecht /
 Vrieſlandt / Over-Beſel / Stadt Groenin-
 ghen ende Gammelanden. Laſten voozſ.
 ende bevelen de Raden van Brabant / en-
 de van Vlaenderen / den Proſſaert van
 Orent / ende van Wedde / ende Weſter-
 volhingherlandt / ende alle andere Juſti-
 cieren ende Officiere die dit aengaen
 mach / dat ſy deſe onſe Oordonnatie van
 ſtonden aen alomne doen verkondighen /
 upt-roepen ende publiceren / daermen ge-
 woon is verkondighen ende publicatie te
 doen: met bevel aenden Cancelier / Preſi-
 denten ende Raden / Advocaet / Fiſcaels /
 Procureurs / Generaels / ende alle andere
 Officiere ende Riechtere / als mede va-
 ſallen hebbende Jurisdicte / deſe onſe
 Oordonnatie ende Bevelen te aelter-
 volghen ende doen achtervolghen / ende
 ſonder eenighe conventie oft diſſimula-
 tie / deſen volghende / te ſtraffen ende doen
 ſtraffen de Contraventeurs van dien. Be-
 velende in ſonderheyt dat ſlupder alſulc-
 ke aparte vergaderinghen / als verboden
 Conventiculen ſullen weeren ende belet-
 ten / ende teghen de Contraventeurs da-
 delijck te procedeeren totte voozſ. ſtraffen /
 op derley van heure Officien / die wy by
 merckelijcke diſſimulatie van dien / by de-
 ſen verklaren te weſen verballen / ende
 vooz anderen impetrabel / ende dien vol-
 ghende / by ons / ofte de ghene die dat
 competeert / ſullen wer den vergeheven
 Want wy alle dien / omnie topmaecken
 ende ſtyven van alle Factien te ontgaen
 ende tot ruſte / dienſt ende wel-varen van
 de Landen / beboonden hebben te behooren.
 Alons ghedaen ende ghareſteert ter Ver-
 gaderinghe vande Hoogh-gemeelte Hee-
 ren Staten Generael in s' Graven Wa-
 ghe / den verden Julij / ſeſthien-hondert
 ende neghentien. Was gheparapheert
 A. Ploos. v.

Onderſont /

Ter Oordonnatie van de ſelve Heeren
 Staten Generael.

Gheteeckent /

C. Aerſſen.

Der Hooghe ende Mogende Hee-
 ren Staten Generael der Ver-
 eenighe Neder-Landen Ghe-
 committeerde

Verdacht
 opghet
 tuſſen
 den
 van
 van
 Ende
 con-
 rat
 Maer
 Gabe
 11. Juni
 1619. 15. 16

1619.

committeerde afghesonden tot beslissin-
ghe ene neder-legghinghe van de opghes-
refene mis-verstanden in de Ghaeffchap
Oost-Friesland/ tusschen den Wel-gebo-
renen Graefe ende Heere / Heere Enno
Graefe ende Heere tot Oost-Friesland/
&c. ende eenighe Leeden van sijnre Ghe-
naeden Land-stenden van Oost-Fries-
landt / midtsgaaders tusschen de Leeden
van de voorsz-epde Stenden onderlinge/
meest her ghecomen wt verschepdene con-
trabentpen/misduydinghen/ ofte onrecht
verstand van de voorsz-gaende Accoorden
ende Recessen tusschen de voorsz-genoemde
Partyen opgherecht / welcke Accoorden
ende Recessen te maintainen ende inter-
preteren / midtsgaaders de duysterheden
ofte questpen die te dier cause van de selve
souden mogen comen te vallen ofte gema-
keert te worden/ te decideren/ Hooch-Ge-
dachte Heeren Staten opghedraeghen/
ende by hare Hooch-Mog. aen-gheno-
men ende beloofd is: Na dat ghedachte
hare Hooch-Mog. Gecommitteerde wel
hadden inghenomen de beswaernissen die
van allen syden/ soo in des Graefen-Hae-
ghe in het eynde des voorsz-ledenen Jaers
als in de Ghaeffchap van Oost-Friesland
over-ghegeheben syn / met de onderrich-
tinghen ende rebenen/ tot justificatye en-
de weder-legghinghe van de selve respec-
tibelick gheallegueert / midtsgaaders nae
verschepdene proposities ende communi-
catpen ghedaen ende ghehouden / aen en-
de met de partpen respectivelick / soo tot
Emden/ende Aurich/ als tot Oosterhuy-
sen/ Marienhavē/ende elders/ leuderende
alle om met goede bewillighinghe van de
Partyen/ de ontstandene misverstanden
ter neder te legghen/ Waer toe als de ghe-
dachte Gecommitteerde niet hebben kun-
nen gheraeken / Soo hebben sy op het
papier ghebracht een Verdrach/ met goet
vinden van hare Hooch-Mog. waer na
sich de Heere / ende de onder-daenen sou-
den hebben te ghedraeghen/ indien sy den
raedt ende versoek harer Hooch-Mog.
wouden volghen / die niet en souden nae-
laeten die ghene die haer nae de voorsz-ge-
roerde verclaringhe souden reguleren/
trouwelic ende naebuylick daer by te
helpen houden ende maintainen.

Partyen en syn met de boven-ghemen-
tioneerde wt-spraecke niet wel te vreden
gheweest/ principaelick de Stadt / Soo
datmen daer by eenighe accommodatye

heeft moeten doen.

1619.

TE Gulich, Dayren. Linnich, Randen-
roh, ende daer om her/ is in de be-
ghinne van Junio een groote aert-
bevinghe gheweest/ die meer dan
twee uppen lanch geduyt heeft/ tot groo-
ten schreck ende verveernisse van alle en-
de peder een die sulcx ghehoort ende ghe-
sien hebben.

Ontrent deser tijdt is de Stadt Henf-
berch van bedelaers ende Land-loopers
aen brand ghesteecken / Alsoo datter in
cozter tijdt ontrent honderd hupfen syn
verbrant. Ontrent dzye maenden daer te
vooren warenden wel veertich hupfen
verbrant.

De Belwinthebberē van de Oost-Indi-
sche Compagnie / die nu ontrent een
half jaer in Engeland gheweest / om te
handelen ende verdragen de differenten
tusschen d'Onder-saeten des Conynck
van Groot-Britannpen / ende de Oost-
Indische Handelaers deser Landen/ syn
in Junio wederom wt Engeland in den Hae-
ge gearriveert/ hebbende na veel inroepen
noch eyndelic de saecke voorsz-her wijs be-
lept van sijne M^r. tot sulck eynde ghe-
bracht/ dat beyde Partpen / contentement
daer aen hebben / maer den Spaenjaert
met synen aen-hauck/ groot miscontente-
ment.

God seau the Kingh.

De Raetshere Johan van Gog, Midtsga-
ders Ewout vander Dussen, out Burger-
m^r. te Delft/ ende de Pensionaris Liens, syn
op het eynde van Augusto wt Engeland
in den Haege geluckelick aengecomen/ nae
goede verichtinge harer befoignes, synde
alle dzye van den Conynck Ridders gesla-
gen/ en met eerliche presentē beschoncken.

Hier boven hebbe ick aen-gheroert/ dat
den Pays tusschen den Conynck ende de
Coninghinne Moeder in Brankerdyck ge-
troffen is. Dit syn de Articulen deses
Verdrachs:

1. Vergunt sijne M^r. de Coninghinne
sijne moeder / datse mach disponeren van
haer hupsghefin alsoo haer dat sal ghelie-
ven/ roepende ende behoudende in haren
dienst / sodanighe Personen als het haer
sal believen.

§ IIII ij

2. Datse:

ed. 1700
verdrach
tusschen
Oost-
Friesland
ende
Neder-
landt
varen
tusschen
Junij
1619.

1619.

2. Datse sal moghen gaen/ comen/ ende verblijven in sodanighe plaetse des Conyncker/ als haer sal behaeghen/ selfs by den Persone des Conynck.

6. Datse ghenieten sal haer leven langh al watse gheuoeten heeft by titel van assignatie/ giften/ Pensioenen/ ende gratificatien/ haer vergunt by den ghewesenen Conynck/ ende sijne M^r. Ende datse betaelt sal worden/ van t'gene datmen haer noch schuldic is.

4. Datse bypelyck disponere van alle Ampten/ Officien/ ende benificien/ depen. derende soo van de domainen/ de welcke sy teghenwoozdelich gheniet/ als van die welcke haer noch sullen ghegheven worden tot geheele ende volcomene assignatie van haer houwelicx woowarden/ ende bruytschats pennynghen/ alles conform de expeditien die sy daer van heeft.

5. Sijn M^r. belooft gunstichlic te tracteren/ ghelijck sijne oude onderdaenen ende dienaeren / alle die de woosz vrouwe ende Conynghinne gheassisteert ende gedient hebben in haer vertreck van Blois, by namen den Hertoghe van Espernon, ende sijne kinders.

6. Sijne M^r. sal de selve doen ghenieten alle Ampten/ Digniteiten/ Officien/ Beneficien / ende sal haer herstellen in alle steden/ plaetsen ende Casteelen/ ghene wt. ghenomen van welcke sy haer sullen verweecken binden t'sedert het vertreck van de Conynghinne/ ende daerenboven datse sullen voldoen worden van haere pensioenen/ Ampten ende appointementen.

7. Dat alle die ghene welcke dooz woosz deel ofte andersins van het Hof ofte Conynckrijcke verschoven sijn/ sullen wedergheroupen worden/ ende die in hechtenisse ghehouden worden/ sullen in hare volle bypheyte gestelt worden.

8. Dat al watter ghepasseert is t'sedert het vertreck van de woosz vrouwe van het Casteel van Blois, t'sy lichtinghe van Crighs volck / arresteringhe van pennynghen / ofte eenighe andere dinghen/ bergheten sal worden/ sonder dat syn M^r. eenige/ na verschynge daer ober sal doen.

9. Dat binnen twee maenden de woosz. 1619.
vrouwe Conynghinne volcomentlick te vrede sal gestelt worden/ om haer te verlick te vrant opnemen van pennynghen de sy gedivoungen is gheweest op te nemen t'sedert haer vertreck.

10. Ende dat binnen ses weecken de declaratie die de Conynck haer gheaccordeert heeft / sal gheverificeert worden in alle Parlementen / volgens de forme ende inhoudt: Angoulesme ghebaen by de woosz. Heeren de La Rochefoucault ende de Berhune, wt cracht van de macht die van sijn M^r. heur ghegheven was. Geteeckent Louijs, ende Leggher/ Philippeaux.

De Zee-roovers van Algiers sijn in Maio met Franckerijck veraccordeert/ hebbende twee honderd vijftich Franseke Slaeven gherestitueert/ ende tot meerder verseeckeringe in toe-comende tijden Ostagiers ghepresenteert. Dooz de Riviere van Lisbona hebben sy eenighe Hamborgheer schepen genomen/ met twee Dansickers/ de welcke sy nae Algiers hebben ghesonden. Maer eenighe Hollandsche schepen hebben sy aldaer eenighe victualpe ghenomen / maer anders niet.

Der sijn in den beghinne van Augusto een groot ghetal Zee-roovers t'Amsterdam ghebanckelick in-ghebracht / die sonder langh proces hare verdiende straffe aen den Woolwich soudan ontfangen hebben/ Te ware dat eben ontrent die selfde tijdt aen de Heeren Ghenerale Staten bzieven wt Arzel ghecomen waren van den Gouverneur aldaer/ gheassisteert by den Mufti, Cadi, Aga van het Leggher/ ende sijnen Cahya, ofte Lpenteuant/ als oock andere hoofde van haer Leggher/ als daer sijn Voluco, Vazies, ende Odavazies) meldende/ Alsoo sy wt de bzieven ende Ghesanten der Heeren Staten verston den/ dat de selfde vrientschap waren houdende met den Grooten Heere / dat sy oock woosz-aen vrede ende vrientschap beloofden te onderhouden (sulcx sweerende by God ende haren Propheete Mahomer) met de ondersaete van hare Woosch-Mog. laetende die met seeckerheyt gaen ende comen/ sonder dat iemand sich sal verckouten de selfde te offenceren ofte verhinderen aen hare Persoonen/ goederen

1619.

deren/schepen ofte coopmanschappen/oot hare schepen ofte coopmanschappen niet te besichtigen.

Hier benevens schryben sy / Dat sy de ghenomene schepen en goederen hebben ghegheben in handen van den Peder-Landschen Consul, als mede alle de slaebben/soo jonghe/als oude/ Also nochtans/ Dat die nu besneden sijn / ende daer by volherden / dat sy Mooren ofte Turcken sijn (soo veel hare Religie aengaet) ende sulcx willen blijven / die en sullen sy niet by gheben/ Maer wel de sobaenighe/ die segghen dat sy Mooren ofte Turcken sijn geworden wt byzesse van haren Meester. Die van Arzel bedynghen / dat soo wanneer soude bevonden worden/ dat de Peder-Landsche schepen eenighe goederen in hebben van byzende Natpen / als by naemen van Spaenjaerden/ soo sullen sy die goederen wt de Peder-Landsche schepen moghen nemen ende prijs maecken/ midts betaelende de byacht/ ende byz ladtende de goederen die de Onder-saeten der Staeten toe-comen.

Sy segghen verstaen te hebben/ dat de Staeten deser Landen xv. of xvj. schepen gesonden hebben tot bewaringhe der custen van Spanpen / ende bedynghen dat de Heeren Staeten de selfde sullen doen van daer vertrecken/ Also sy gheen byzde hebben en cunnē met den Spaenjaert (die bypand is van den Grooten Heere haren Meester) noch met pemand die de Spaenjaert hulpe ofte by-stand doet.

Sy presenteren Schepē/Volck/Annnuitpe/ende alle behoeften de Onder-saeten van de Heeren Staeten by te setten / om haer te assisteren teghen den Spaenjaert/ ende andere hare byanden.

Oock presenteren sy Oflagpers over te senden/ tot meerder versterckijnghe ende versekerijnghe deses Verdrachs/ als sy van den Grooten Heere daer toe last ende byzde soudē ontfaen hebben.

Beloben met rigeur te sullen straffen alle verbzeckers van dit Verdrach / in dien sy onder haer ghebiet staen.

Alle dit boven-verhaelde beloben sy onverbzeckelick nae te leven ende te onder-houden/ midts conditpe dat de Heere Staeten haer restitueren de seuen schepē welcke de Peder-Landers haer coets hebben afghenomen.

Sy stellen de Staeten ses maende tijts/ om haer beract hier op te nemen / ende

haer te antwoorden : Soo langhe als desen tijdt loopt belovē sy/ dat sy niemand van de Onder-saeten der Staeten / noch hare Schepen/nachte goederen / en sullen aen-tasten ofte offenceren/ Beloben oock datse daetelick alle de Peder-Landers die sy tot Slaeben ghemaecht hebben/ sullen byz stellen / ende leveren in handen van den Peder-landschen Consul. Dit was gheschreven in haren Raede/den lesten van de Maent Chumat, sijnde de laeste maent des Jaers 1028. Gheschreven in Turcksche spraecke / ende gheteekent van den Aga wiens naeme is Ramazdan Aga. ende is beseghelt met sijn segghel.

Wat noch epndelick hier van crmen sal/ ende hoe gebanghene Zee-roovers varen sullen/leert den tijdt.

Dier is dit jaer ontdeckt een seer groote foute by een van de Grooten Heeren der Seigneurpe van Venegpen (ghenoemt Antonio Donato) begaen/ die oock met groote strafse is gheschrafft gheworden by Sententpe des Grooten Raeds van Pregadi binnen Venegpen/ aldaer opentlick ghepronuntieert en gepubliceert op den twintichsten lunij deses jaers 1619. Gedrukt binnen Venegpen/ by Antonio Pinelli in de Italiensche spraecke/ Luydende aldus in onse Peder-dytsche taele:

Als Antonio Donato, Soone van wijlen Sr. Nicolo, ghedaghvaert zijnde/ achtervolghens de Resolutie van den Raedt/ om sich te presenteren ter ghevangnisse/ achter ghebleven is: hebbende terwyle hy is Ambassadeur geweest van onse Republycque in Savoyen / (by occasie van t'bewint over merckelijcke groote sommen van Penningen/ onsen Staet ende de Signorie toebehoorende/ die hem vertrouwt sijn gheweest) sich vergeten in t'gene datmen verwachtende is dan een ghetrouwe Wozgher: sijn Vaderlandts / midts indirecte ende onbehoorlijcke middelen ghebyzdekende / ende met listighe practyquen gedefraudeert hebbende een groote quantiteyt van alsulcke penninghen/ de selve tot sijn eyghen particulier proffijt heereynde/ ende pooghende dooz dit middel hem sel-

1619.

Teelick
abups by
Antonio
Donato
Deneriaens
schen Am-
bassadeur
begaen.

Sententpe
des Raeds
van Pregadi
binnen Ven-
negpen
ghens An-
nio Donato.

den rhyck te maechen/ ende naderhant met valsche ende versierde schiffrueren syn quaet seyt te berghen: Alles streckende tot quaet exempel/ ende groot nadeel vande publycke reputatie. S O O I S T, dat hy midts desen verklaert wordt ghepriueert te zyn van d' Ambassaetschap in Enghelandt/ ende in ghelyck oock ghedepoortert van onse Nobiliteyt: Dat oock synen Naeme upt gheschrypt sal worden upt de Boecken des grooten Raedts/ genoemt Advocaria van 'tghemeen. Ende worde by desen verstaen/ dat hy is gebannen upt dese onse Stadt van Venegien ende t' Hertoghdom/ ende upt alle handere Steden/ Vlecken/ ende plaetsen onses ghebiedts/ soo te Lande/ als te Water/ van alle Schepen/ ghewapende ende ongewapende/ voor altoos. Ende soo wanneer hy ghekeghen sal wesen/ datmen hem sal byenghen in dese Stadt/ ende ter gewoonlicher uren/ ende dat hy int midden tusschen de twee Pilaren op Sinte Marcus plaetse/ dooz d' Executeur van de Justitie/ sal op ghehanghen worden aenden halse/ alsoo datter de doot nae volght: stellende op syn Persoon die hem kan ghegrypen ende vanghen/ ofte die hem dooden sal binnen de palen onses gebiedts/ daer van wettelijcke kennisse byenghende dat hy ghedoodet is/ tot een taillie oft vergeldinghe/ die dussent Ducaten/ ende in andere Landen vier dussent Ducaten/ de welke sullen gheliet worden van onse Tresoriers ofte Rentmeesters/ ende by elcke Rent-kamer van onsen Staet/ soo te Lande als te Water/ de welke taillie sal moghen gheeysecht worden dooz die ghene selsa die het seyt sal ghebaen hebben/ ofte dooz andere die wettelijcke Commissie van eenen alsulcken hebben sullen/ daer het hen best ghelegghen sal wif. n. tweelck op alle plaetsen/ niet tegensaende eenigerhande andere oppositie ofte contrarie: tept/ hem sal betaelt ende toeghetelt worden/ ende behalvens de doozs. taillie/ sulken noch verkrighen de macht van eenen anderen ghebannen Persoon/ van wat soorte die wesen mach/ te lossen/ uptgesondert die ghene die ghebannen zyn by den Raecht vande Chiene/ ofte dooz des seluen authoriteyt/ niet tegensaende datter gelijmteerde tyt ofte groote nauwichheit van halotten ofte stemmen in hare Sententie wesen mochten: Doch en sal hy noyt meer dooz eenighe macht die yemant hebben/

of t'ernighen tijden verkrighen mochte/ nochte oock upt kracht van een ghegenerale los- spreekinghe vande gebannen Persoonen/ verlost worden van dit teghenwoordighe bannissement: Ende noch veel min hem verleent worden enighe ghenade van suspensie/ opschortinghe/ alteratie of veranderinghe/ verghebinghe/ compensatie/ relief van nauwichheit der stemmen/ noch dooz middel van lant-winnighe/ van restitutie in syn gheheel/ van byghelept/ noch van Crijch- diensten dooz gemeene beste/ noch by instantie oft gratificatie van Princen/ wie die oock wesen mochten/ nochte om enighe andere reden/ die men erdencken mach/ niet eene uptgesondert/ nochte oock t'minste point van dese doozs. conditien veranderen/ dan met alle de balotten ofte stemmen vande Raets- Heeren ende Hoofden vande Veertighen/ ende met de vyf seste- deelen van alle de graden van onsen Collegie/ ghereducceert tot heure perfecte ende gantse ghetal/ ende mette vyf seste- deelen van desen Raedt ghereducceert tot het ghetal van hondert tachtentich/ alwaer soo in d' ene als d' andere plaetse/ het Praeses voor eerst moeste gelesen worden: Alsal oock niet moghen spreken van syn verlossinghe dan naer twintich Jaren: ende de gene die yet hier van voort byenght/ ofte proponeert om eenighe imaginabele nauwichheit te releveren/ binnen den termijn van twintich Jaren/ die sal verballen in de boete van dussent Ducaten/ de welke hem sal afghenomen worden immediatelijck van onse Advoraten van 'tghemeen/ ende van elck een van onse Collegie. Dooz sullen alle syne goederen/ van wat soorte de selve wesen mogen/ roerende/ ouerorende/ Vargen/ Hypsen/ Cruijden/ Wachten/ Hypotequen/ ofte pandschellinghen/ Wisselen/ Credyten/ Penninghen ter Banca/ ende andere goederen/ van wat soodanicheit die gebonden worden/ soo wel binnen onsen Staet/ als elders onder andere Staten/ daermen de selve verkrighen kan oft mach/ ende dooz eenighe weghen hem nu noch toebehooren/ oft nae desen toe vallen mochten/ verstaen worden van nu af gheheel ende al/ ende ten vollen verballen ende gheapliceert in onse Zecca ofte bank van Confiscatie/ ende alle goederen Fide-Commiss onderwoopen/ noch thien Jaren naer syn doot sulden in ghelyck verstaen worden/ verballen

1619.

len te wesen ende gheapliceert in onse Zecra oft bancke van Confiscatie: waer van nochtans vooz eerst van alles eenen inventaris distinctelijck sal ghemaccht worden by onse Advocaten van 't gemeen/ de welcke sullen ghehouden zyn wel te letten/ ende met de hooghste diligentie te verhoeden/ datter gheen fraude noch t' minste bedroch ghepleecht en worde by de ghene die van de voorsz. Advocaten hier over eenighen last ghegheben sal worden/ ende sullen daer naer boumisse gheben/ ende bederiden alle de verschillen/ controversien ende swaricheden die over sulcx ryssen mochten/ dooz wat oorzaecke oft accident t' selve ghebeuren konde/ midts vooz behoudende alle d'appellatien hier van/ die allegader sullen komen vooz den Raedt oft Colleggen t' welck van desen Raedt hier over sal ghestelt worden.

Dese jeghenwoordighe Sententie sal worden ghepubliceert in d' eerste vergaderinghe van den grooten Raedt/ ende op de Trappē van Sint Marco, ende op de Brughe van Rialto, ende alle Jaere op den ersten Sondagh in de Wasten afghelēsen/ ghedruyzende sijn leven/ dooz enen Advocat van t' ghemeene in den selven grooten Raedt/ ende dooz openbaren druck aen alle ende peghelijcken kondt ghedaen.

Ick hebbe hier boven in dit selfde Boeck pag. 417. in het cozte aen-ghe-roert het oordeel des Nationaelen Synodi, over Conradum Vorstius, ende over sijn leere/ maer also ick nae der hand volcomender bericht daer van becomen hebbe/ soo hebbe ick goet gevonden het selfde hier by te voegghen/ sijnde de eyghene woorden des Synodi, den Heeren Staten van Holland ende West-Friesland schriftelijck over-ghelevert.

Also het de Doozluchtichsten ende Hoogh-mogenden H. Staten Generael/ beliest heeft/ dooz hare Wel-gebozene/ Edele/ Erenteste Ghecomitteerde/ desen Synodo te belasten dat de selve summierlijck haer oordeel soude gheben van de Theologie ofte Leere Conradi Vorstij, Doctoor der H. Theologie, soo die in sijn schriften is voozgheselt/ ende met enen verklaren/ of de selve in de

1619.
Ghereformeerde Kercken ende Schoolen niet vrucht ende stichtinghe heylsamelijck gheleert/ ofte in de selve godvruchtelijck geduldet mach werden: S O O I S T, dat dese eerwaerdighe Synodus, alles in de herte des Heeren wel overwogghen ende oversocht hebbende/ met eendzachtige stemmen heeft verclaert/ ende verclaert by desen/ dat de voornoemde Conradus Vorstius in sijn laetste schriften/ insonderhepdt in sijn Tractaet van Godt, ende de eyghenschappen des selven, behalven dat hy voozstaet ende verdedicht de doolingen vande vijf articulen der Remonstranten die in desen Synodo verwozen zyn/ niet alleen van een ofte twee articulen der Ghereformeerde Religie/ maer van de meeste hoofstukken der selver/ als van de Dryvuldicheyt der Persoonen int Goddelijcke wesen/ van de Eenvoudicheyt, Oneyndicheyt, Onmercklijckheyt, Vvelentlijcke over-al-reghenwoordicheyt, Alwezenheyt, Almachticheyt, VVijsheyt ende Onveranderlijckheyt des Goddelijcken wesens/ van de Schepinge, van de Voorzienicheyt Gods, van de Perloniele vereeniginghe der twee Naturen in Christo, vande volle ende volmaecte ghenoechedoeninghe Christi voor onse sonden, van de Rechtvaerdich-makinghe des menschen voor Godt door het gheloove: ende vele andere meer/ die soo van den Grootmachtichsten Coningh van Groot Brittanniē/ als van eenighe Theologanten openbaerlijck aenghesen zyn/ eens deels vele dinghen in twijffel trecht/ waer van alle de Ghereformeerde Kercken nu al over langhe upt den woorde Godes de seckere ende gede-termineerde waerhepdt hebben ghehadt ende beleeden; anders-deels oock seer vele dinghen upt-vruchtelijck drijft/ plat uptgaende tegghen de Goddelijcke waerhepdt in de Heplighe Schrifture gheopenbaert/ ende tegghen belidenissen van alle de Ghereformeerde Kercken/ de eere Godes vpaentlijck/ der Godtvruchtichepdt ende salichepdt der menschen schadelijck/ ende niet de Godelasteringhen diens heplossen Socini, ofte gantsch over een-komende/ ofte de selve seer na-by-komende. Ja/ oock de voornaemste argumenten/ die soo van de eerwaerdighe oudthepdt/ als nicuine ghereformeerde Leeraers vooz de recht-sinnighe Leere/ ende insonderhepdt vooz de ewighe Godhepdt onses Heeren Jesu Christi upt den woorde Godes recht aenghetrocken/ ende gebuycht zyn/ dooz gaens

1619.

gaens seer periculieuslijck hare waeracht
socht te benemen/sonder eenighe andere/
waer door de leere der waerheyt beter
mochte bevesticht werden / in de plaetse
te stellen; Ende Sophisteryen, waer door de
waerheyt inghelwickelt werdt / met alle
volgt voorszelt/ende wyelopich ofte met ve-
le moeyten drijft/sonder eenighsing te ko-
men tot beantwoordinghe vande selve/
maer die in haer ghechelaten/ op datse
in de ghemoeden van die ghene / die syne
schriften lesen / souden blijven hanghen.
Alsoo dat het claerlijck blyckt / dat hy li-
chlijck eenen wech heeft willen banen/
om de godloose ketterijen van Socino en-
de andere al heimelych in te planten/ende
ander een seijn van ondersoeken het
werck van bedrieghen met ernst te vorden-
ren. Dat hy oock tot noch toe te vergeefs
ghepoocht heeft alle dese dingen met ver-
scheyden ongherynde distinctien/ frivole
excusen/arme upvluchten/en bedrieghij-
ke glimpen te bedecken ende te verschoo-
nen. Ende dat derhalven / niet alleen dese
syne ongebonden licentie / van soo los en-
de onsekerlijck van de voornaemste
hoofdstucken der Christelijcker Religie te
disputeren/ende dese stibberighe/ twyfel-
achtighe ende gheschroefde maniere van
leeren/de kercke Godes schadelijck/ met
suleke Deplichge ende wooge saecken geen-
sing ober een-komlijck / ende een recht-
ghevoelend Leeraer gantsch onbetame-
lijck is; maer dat insonderheyt syne leere
van seer vele hooghwichtighe leer-poin-
ten/als met het woordt Godes ende de be-
lydenissen der Ghereformeerde kercken
seghich / godloos / godf-lasterlijck / ende
de Goddelicke Majesteit ende waerheyt
op vele manieren onteerende; in de Ghe-
reformeerde kercken en Schoolen geen-
sing is te dulden / maer eenemaal met
versoyinghe upt de selve te verbannen en-
de upt te roepen. Ende soo veel aengaet
de Persoone Conradi Vorstij selve / also hy
tot noch toe van syne doolingen in't min-
ste niet heeft afgelaten / maer alle verma-
ningen ende oordeels van Ghereformeer-
de Princen / Leeraers / Academien ende
kercken hertnekelijck heeft veracht; en-
de de ergernisse die hy met syne schriften
verwecht heeft / niet gesocht heeft behoor-
lijcken te repareren; Soo verklaert de
voorsz. Synodus, dat hy het ampt ende de
Name eenes recht-ghevoelenden Profes-
sors ofte Doctours in de Ghereformeer-

de kercken gantsch niet waerdich en is.
Ten laeften bidt dese Synodus gantsch
ernstelijck de Voorszuchtichste en Voogh-
moghe de Heeren Staten Generael / dat
haer ghelieve dese ergernisse door hare au-
thoriteit upt de Ghereformeerde kercke
in tyts wech te nemen / ende met eenen
te bezorgen / dat de Nederlantsche kere-
ken niet langher met dese schandt-vlecke/
ende andere dierghelijcke ketterijen ende
godf-lasterlijcke leeringen besmettet wer-
den; ende tot dien eynde de schriften deses
Vorstij. ende dierghelijcken / soo seer als
doenlijck/mogen werden ghesupprimeert.
Biddt oock God almachtich/dat hy de Ne-
derlantsche Ghereformeerde kercken te-
ghens soodanighe godloose ketterijen/
twisten ende verwerpinghen daer upt
ghesprooten/in vrede ende belydenisse van
de rechtinnighe leere meer en meer behou-
de ende bevestighe; ende dat hy Conradum
Vorstium, ende alle die met hem doelen/
goedertierentlijck verlichte / ende tot den
wegh der waerheyt ende des vzedes we-
der-roep; op dat de kercke haer liever
ober de bekerringhe / als beschaminghe
vande selve / mach verblijden.

Besloten ende upt-ghesproochen in den
Synodo Nationali tot Doordrecht / den vier-
den Mey 1619. Twelcke wy betuyghen/
Iohannes Bogemannus, Praeses Synodi: Iaco-
bus Rolandus, Assessor: Hermannus Fauke-
lius, Assessor Praesidis: Sebastianus Damman,
Synodi Scriba: Festus Hommius, Synodi
Scriba.

Hier op hebben hare Hoogh-moghende
dese hier volgende Resolutie ghenomen.

De Staten van Hollandt
ende West- Vrieslandt/ in
heure E. d. Mo. vergade-
ringe ghesien hebbende de
sententie by die vanden
Synode Nationali tot
Doordrecht upt-ghesproo-
ken / jeghens den Persoon / gheschri-
ften ende Boncken van Conradus Vorstius,
Doctoer der \mathcal{Q} . Theologie / ende op de
selve ende des selfs sake rijpelijcken ge-
seth; hebben naer gehouden deliberatie
verstaen ende gherefolveert/ dat nae dien
den selven ware aengenomen in particu-
lieren dienste van de Universiteyt tot
Lejden / heure E. d. Mo. daerom toe-
quam in syne saecken te statueren 'tghene
behoorde: Doende sulcx 'tselbe / ontlaen
den

1619. den booznoemden Conradus Vorstius van syne diensten inde boozsz. Oniversiteyt/ segghen hem op syne Weddens inde selve: Ende soo bevonden wert syne verblijven in desen Lande/ den Staet ende kercke te wesen schadelijck / ontsegghen hem den Lande van Hollant ende West- Friesland/ Ordonneren hem binnen ses Weeke daer upt te vertrecke/ sonder daer inne wederom te mogen komen/ op peyne van arbitralien / ende als Perturbateur vande ghe-meene ruste te worden gheschrafft. Dougen- de hem niet te min toe tot synen vertrec- ke/ thals Jaer gagie daer in hy is getre- den: ende lasten dat hy by speciael aen- schryvens van desen sal worden verwit- ticht/ met expres bevel dat hy hem hier na reguleere. Ghedaen inden Haghe / den xxvij^{en}. Julij 1619.

Ter Ordonnantie vande Staten van
Hollant ende VVest- Friesland.

Ende was onderteeckent/

A. Duyck.

TErwysen de Synodus Nationalis noch ghehouden wierdt / ende de Remonstranten wt verschepdene booz-geloopene hand-lijngen ver- moedden ende vreesden dat sy in het onge- lijck souden ghestelt worden/ Soo hebben sy om hare saecken in staet te houden/ oock om de selfde/ ware het haer moghelick/ te beboozderen ende te doen aenwasse/ Goet ghevonden wt te schryven eenen Anti-Synodum ofte Teghen-Synodum, den welken sy souden houden binnen Rotterdam, welck sy oock ghedaen hebben/ beghinende den vijftien Martij Ilylo novo, deses Jaers 1619. Alwaer sy een Ligue ofte Verbintenißen beraemt hebben/ de welke sy aen de kerc- ken gesonden hebben.

Verhandelde in dese Teghen-Synodo, is den Heeren Staeten ende den Heeren des Hoves van Holland ende West- Friesland in handen ghecomen / die het selfde in openbaren druck hebben aen den dach gegeven / so als hier volght.

1619. Alsoo eenige kercken-die- naers/ Ouderlinghen ende Diaconen van verschep- dene kercken hier te Lan- de/ diem Remonstranten oft Remonstrants- gesin de noemt / bemerkten en- de daghelick bevonden / dat de Contra- Remonstranten meer ende meer afwecke- hepde van Gods heplighe Waerheyt / en- de alle Thristelike oorde/ liefde/ vrede en- de beschepdenheyt tegen de Remonstran- ten ende hare Gimeynten/ vryvende niet alleen verschepdene grove / lasterliche/ en- der godsalicheydt schadelicke opinien in 't stuck van de Predestinatie met den aen- klebe van die/ die sy inde Haeghliche Confe- rentie ofte gantsch niet / oft seer bedecte- licken hadden voorghestelt: Maer willen- de daer-en- boven noch haer gevoelen den Remonstranten opdringhen/ als noot- sa- kelick/ om alsoo gheloof ende gheleert te moeten werden / immers sonder eenighe teghen-spraecke en desen te willen inden/ hoe moderaet ende discretelick de selfde mochte gheschieden. Dat oock de anthozi- tept van menschelike schriften/ te weten Carechismus ende Confessie by hen luyden sulcx is/ datse gheuoelhaem geacht wer- den als tweede regulen des Gheloofs/ en- de niet veel min als Gods woort selve/ blyckende by verschepden prouwen daer- van by de Remonstranten booz desen ge- gheben: ende sy tot voort-plantinghe van dese ende vele meer andere schadelicke opi- nien/ (waer van wy eenighe hier nae als de principaelste verhalen sullen) den Over- hepden oock soecken in te planten het ongoddelike en Ziel-verderffelike ghe- voelen van Conciencie-dwangh/ ende het straffen/ alwaert oock metter dood/ ver- get die by hare kerck booz ketters oft Perturbateurs/ van haren kercken-vrede verclaert ende veroordeelt zyn/ sonder dat noch soo vele ende langhduyighe onder- rechtinghen tot kennisse der waerheyt / die na de godsalicheydt is/ noch soo mee- nichfuldighe ernstighe vermaninghen tot vrede ende onderlinghe verdraechsaem- heydt / nu vele Taren herwaerts aen hun ghedaen / noch oock selfs de solem- nele Resoluten der Hooghe Overhepden tot dien eynde verschepde-maelen ghenom- men ende ghearresteert / yet by hun heb- ben moghen ghelden: maer in teghen-deel dat sy van quaet tot argher gaende / soo

Atttt

derde

Verbintenisse by een-
vode Remonstrant-
ge Prebiteren ghe-
maect bin-
den Rotterdam
Staten
de Staten
e West-
Friesland
her booz-
vader
s. Martij
ten 57
da

1619.

verbe; In gheprocedeert / datse de Ghere-
formeerde Kercke hier te Lande tot een
openbare doevige ende ergerliche schen-
dinghe ghebracht hebben / oprechtende
deur / gantseke / Ant afgesonderde Kere-
ken / Confistorien / Lasse / ende andere ver-
gaderinghen / teghen alle oorde inde Ghe-
reformeerde Kercke hier te Lande aenge-
nomen / verstooyende daer en tegen alom-
me daer sy konnen ofte moghen de byeds-
samen Ghemeynte der Remonstranten / soo
verbe / dat sy eerst neffens de selve inghe-
konnen zijnde tot de publicque Tempelen /
daer naer haest de selve alleene inhouden
met openbare ghewelt / ende de Remon-
stranten daer upt stooten / beroovende de
selve van heure trouwe Harderen : ende
voorts selve niet toe-latende eenighe pub-
lijke vergaderingen ende exercitien van
haren Godt-dienst in Steden ende Dor-
pen: Waer upt dan anders niet te wachtē
en is / dan een totale ruine ende verstroy-
inghe van soo vele tot noch toe bloeyende
ende treffelycke Ghemeynten : Alles stry-
dende teghens de byspheyt der Conscien-
tze ende onses Vaderlands / in twelcke
verscheyden andere secten / Jae Joden
sels / de byspheyt van s. danighe vergade-
ringhen werdt toeghelaten / ende dat dan
noch alles onverwacht het oordeel der
Ghereformeerde Kercke / dewelcke tot
noch toe t'ghevoelen der Remonstranten
nopt onghedelic heeft verclaert: Ja sels
met het oordeel des Synodi Nationalis
t welck by hare Ho. Mo. is te samen ge-
roepen / om de swaricheyden upt de vijf
controverse pointen resulterende / tot ru-
ste vande Kercken opt gebouchtychste ne-
der te legghen / ende om de waerheyt van
de Leere te verhandelen / ende te ondersoec-
ken aen Godts woort / ende daer op dan
hare Ho. Mo. dispositie te verwachten.
Daer teghen de Contra-Remonstranten
elbooyen sommighe vande Remonstran-
ten recht voort taengae / andere sels ge-
huerende de vergaderinghe des Synodi Na-
tionalis voorsz. van hare diensten hebben
ghesuspendeert / oft finalick gedepozteert
ende nu de saecke soo verbe ghebracht / dat
gheen Kercke der Remonstranten en is /
die niet eenighe afbreucke in hare Die-
naers en hebben gheleden / offter na by is
om te lijden: Oock soo verre dat men een-
ghe Contra-Remonstrants-geinde doch
met den Remonstranten vrede-houdende
Dienaers / Jae sels mede gantse Ker-
cken

1619.

1619

ken-Kaden niet en spaert / maer affet ende
degradeert van hare diensten : Dat oock
sulcx is de ghescheltentisse des Synodi Na-
tionalis als bestaende upt loutere Contra-Re-
monstranten / ende onder den selven upt de
bitterste ende ghepassioneerste / die alreede
hen allenthalven als formelc partypen ver-
klaert ende vertoont hebben: ghelyck oock
eenighe vande uptheemische Doctoren met
hare heftighe ende gantse partypighe
Oratien (die billick als soo veel condemn-
naten te houden zyn) tegens t'ghevoelen
der Remonstranten ghedaen / sonder dat
de geciteerde Broeders vander Remon-
stranten zijde / daer op in't minste gehoort
ofte tot haer defentie toegelaten werden /
niet tegenstaende sy sulcx wel ernstelicken
versocht ende ghepresenteert hebben: Dat
derhalve van den Synodus Nationael voorsz.
niet te verwachten en is die byacht / ende
dat epide / waer toe die selve by hare Ho.
Mo. is aengelept : maer in tegen-deel-
nae alle apparentie meer onruste / schen-
dinge / flavernie inde conscientie / Rybin-
ghe van dwalingen / ende justitatie / mo-
ghelyck oock vermeerderinge van soo vele
ongoddelicke pproceduren die teghens de
Remonstranten tot noch toe geplecht zyn /
ende noch daghelijcx gepleecht worden.
SOO IST dat de Kercken-dienaers /
Onderlinghen ende Diaconen voorsz. / om
hier teghen soo veel in haer is / behoort
ker wyse te voorsz. / ende de Kercken en-
de Litmaten van de Gemeenten der Re-
monstranten / soo veel moghelyck is / by
de supbere Leere der waerheyt / die na de
godsalicheyt is / te behouden / ende voort
sodanige upterste ruine ende verstroynghe
als de Contra Remonstranten teghens de
selve voort hebben / te behouden : oock de
selve aen malckanderen in onderlinghe vrede
ende eenicheyt / sonder de welcke sy niet
bestaen en konnen / vast te verbinden /
goedt ende noodich bevonden hebben / in
den Name des Heeren by den anderen te
komen op den bysden Maerj Anno 1619.
binnen Rotterdam, ende aldaer op alles ry-
pelic te letten / te adviseren / ende sodanige
voorzagen te doen / als sy ter saecke dien-
stich ende notich sullen achten: Mits daer
van rapport te sullen doen aen hare mede-
Dienaren / Kercken ende Kercken-Kaden
na discretie : doch tabbys vande andere
Kercken der Remonstranten of hares ge-
sinden daer op te hoozen / voort ende alre-
dat pet van alles wat volght / voort ghere-
soldeert

1619. solkeert of arresteert werde ghehouden.

Ende vooz eerst / soo verklaren de Kercken-dienaers / Onderlinghen ende Diaconen vooz / gheen ander regel noch richt-snoer des ghe- loofs / waer aen de gesontheyt ende waer- heyt van alle Leeringen moet beproeft worden / te kennen / dan alleen de W. Schrifsture des Ouden ende Nieuwen Testaments.

II. Volghens dien / dat niemant aen eeni- ghe Menschelijke schriften of Formu- ren verbonden en is / of behoort te worden / verder / dan vooz soo veel mette Weylighe Schrifstuyt accorderen : Ende dat derhal- ven de selve altydt examinabel sijn ende blyven : oock soo verre / dat het een keure van gheen Kercken noch Synode en staet d'selve Schriften te late aen Gods woort examineren / of niet : maer dat sy in gele- gener tydt ende plaetse nae behooren mee- ren gheexamineert worden / dat is / een pe- der vyz gheselt worden / sijne bedenkinge die hy ower of teghen d'selve heeft / voort te brengen / te debatteren / ende voort te staen / sonder dat hy daerom eenichsins werde beswaert / ofte ghehouden sy hem selven eenigher Menschen oordeel voerder te onderwoopen / dan nae dat hy selver ge- voelen sal : dat hy oordeele na Gods Wey- lich woort / waer aen oock de Richters haer selven alleen in actu Iudicij / sullen ver- bonden houden.

III. Waer upt / ghelyck als oockschijnelyck blycht / hoe verde dat wy in desen grondt van de leere vant Pausdom verschillen : Soo verklaren ende pootesteren wy oock vooz God ende sijne Ghemeynthe / dat wy Pausdom vooz / noch directelyck noch te indirectelyck soeken in te voeren oft handthaben / ende datmen ons niet soba- nighe nastropinghen de hoorste injuria aendoet.

IIII. Ende wat aengact de geschillen tusse- he Remonstranten ende Contra-Remon- stranten uptstaende / nopende de goddeli- che Predestinatie met den aerkleven van ghen : Waer ower verklaren de Broeders

1619. eendrachtelicken / het ghevoelen der Re- monstranten / sulce t'selve inde vyfarticu- len begrepen / ende by de selve verbeedicht is / te houden vooz schismatisch ende noo- dich om inde Chyristelike Gemeente ghe- leert te worden : ghelyck sy het contrarie ghevoelen der Contra Remonstranten in desen houden vooz onschismatisch / on- stichelick / strydich tegens die ere Gods / ende de godsalicheyt nadeelich / ende daer- omme oock sochghelyck / ende upt hare na- ture schadelick om gheleert te worden.

V. De proceduren die de Remonstranten int ghemeyn / ende int bysonder by de ghe- eideerde Broeders vooz de Synode ghe- fonden / tot voorsant van haer ghevoelen / tweelck oock het onse is / houden sy vooz goet ende limaticch vooz soo veel als hun de selve bekend sijn.

VI. Daer en teghen en konnen sy den Syno- dum Nationalem tot Dordrecht / in sulcher ghesalte als nu d'selve bestaat / vooz geen bequaem rechter erkennen / over de ghe- schillen tusseken de Remonstranten ende Contra-Remonstranten upt staende / ofte oock over eenige saecke der Remonstran- ten / daerom sy oock van deser uren aen alle Sententien / die tot condemnatie oft eenich naedeel der Remonstranten / t'z in leere of oorde / mochten ghevelt worden : oock alle Oordonnantien ende Statuten by de Synodus vooz te ramen oft arreste- ren / vooz soo vele als sy het werck des Sy- nodi moghen sijn / vooz nul ende van geer- der waerden verklaren.

VII. Souden oock tot den Contra Remon- stranten of haer Gemeenten niet kommen niet goeder conscientie weder-keeren / vooz ende alcer dat nessens de reparatie van hare ongoddeliche proceduren / tot- schenringhe ende verstoozinghe vande Kerche der Remonstranten aengewants oock dese navolgende leer pointen by- henlupden openselicken sullen sijn ghecon- demneert ende ghebetert.

VIII. Dat God absolucelick eenighē Menschē byuten Christum ter salicheyt verordnē heeft / ende an dēre ter verdoemisse / sonder

1619.

oorfaacke daer toe te nemen uyt des Menschen eyghen werckelicke of dadelicke sonde, met alles wat uyt dese absolute ordonnantie noodwendelicke vloeyt tot nae deel van de godsalicheyt, ende voetsel van godloosheyt: waer van breeder deductie sal ghedaen worden in de justifiacie van de welcke hier nae gesproken werdt.

I I.

Dat de Catechismus, Confessie oft eenigh Menschelick schrift vā sulcker auctoriteyt zijn, dat de Revisie oft examen vande selve aen Gods woordt niet noelick en moet ghedaen worden, ter behoorlicker tijdt ende plaetse, selvs wanneer Kercken-dienaeren ende Kercken sulcx versoecken, oft Overicheden bevelen, ten zy dan, dat sulcx de Synode oft Kercke goet vinde: Oock datmen de selve sal onderschrijven om daer door niet alleen de eenicheyt, maer oock de ghelontheydt in de leere te betuyghen.

I I I.

Noch dat de Overheyt vermach, ende oock behoort (soo eenighe Contra-Remonstranten hier te Lande drijven) hare Onderdanen met uytterlicke of lichamelicke macht ende straffe van boete, ghevanckenisse, ballingschap, iae de doot selvs te dwinghen in saecke des gheloofs, die onder den Christenen gediscuteert worden, het zy om haer yet te doen swijghen, of belijden teghen haer ghemoet, het zy om eenighe middelen haer te doen aengaen ende ghebruycken, die in de ooghen van de Overichheit dienstich zijn, om tot kennisse der waerheyt te kommen, of andere middelen die den Onderdanen noodich houden ter godtdiensticheyt nae te laten: het zy om yet in't stuck van de Religie tegens hare conscientien te doen of te laten: Behoudens niet te min dat wy verstaen, dat de Overheyt machtich is, ende behoort alle onghelobondenheyt ende alles wat uyt hem selven tot beroerte van de Politie streckende is, te weeren.

I I I I.

Dat alle forge ende poogen des menschen, ende alles wat voort ghelooft gaet, niet alleen niet profijtelick, maer oock den mensche schadelick is.

V.

Dat de Mensche gherechtvaerdicht wort als hy noch goddeloos is: ende dat alsoo de verginghe der sonden gaet voor de bekeeringhe.

1619.

1619.

V I.

Dat de mensche waerlick weder gheboren is, die maer een lust ende gheneghentheyt heeft tot yet goedts, sonder nochtans te doen het goet dat hy wil, ende geneghen blijvende steets tot alle booftheidt.

V I I.

Dat de Herborene mensche met de hulpe des Geestes, die hy van God ontfangen heeft, niet meer goedts doen en kan dan hy doet, noch meer quaets laten dan hy laet.

V I I I.

Sullen oock voort de Contra-Remonstranten ghehouden zijn te conbenneren/ de thien Oelbersche positien / niet alleen in't gros / ende soo die in opzide van woorden ende syllaben / alle aen malkanderen hanghen: maer oock stuck voer stuck elck artijckel op hem selven / alles in oprechtheijdt sonder eenighe raptie/dubbelsinnicheyt/ of andere mentale bedenkinghe/ dan de woorden upterlick / ende recht sinelick mede-bzenghen.

I I I I.

In welcke hare ghemeene Christelicke saecke / de Woeders belooft hebben/ ende belooften mits desen / malkanderen ghetrou te blijven / ende met raet ende daet/ in de vreesse Gods de handt te bieden nae vernoghen/ in alles wat ter oorsaecke van desen hare gemeyne saecke / d'een of d'ander mocht overkomen.

I I I I I.

Oock de vergaderinghen die tot voortstant en voortplantinge vande selve sake mochten ghelept oft beschreven worden/ by den ghenen die daer toe van weghen het ghemeene Corpus der Remonstranten sullen gelast zijn / naerstelicken ende ghetrouwelicken waer te nemen/ ende te helpen delibereren/resolueren &c. sulcx als de saecke verespichen sal / ende in conscientie sal bevonden worden te behooren.

I I I I I I.

Wort goet bebonden / dat elck Predicant voort eerst sal blijven by syne Kerke/ tot dat de noot wisslinge verespichte / oft dat eenige waren sonder dienst / diemen elders konde gebruycken/ daer in dat elck een hem selven sal onderwerpen het voortdeel van de ghemeene Woederschap/ ofte der

1619. der ghener die daer toe sullen gemachticht
zijn.

¶ ¶ ¶

De onkosten nodich tot onderhoudinge
van de ghe-depoteerde Kercken-bienaren
ende anders / tot voorbereinghe van de sa-
ken der Remonstranten / int gemeen gesa-
mentelicken te helpen draghen / op de voet
daer toe onder ons te ramen.

¶ ¶ ¶

Verklaren voorts gherefolbeert te zijn/
door Godes ghenade / de vyfheyt van ha-
re vergaderinghen ende Gode-diensten te
ghebruycken / sonder haer selven daer van
te laten ophouden / of afkeerē / nochte door
aenbiedinghe van gaige / noch van vyfde /
noch door periculen / noch door Placcaten
of O'donnantien ter contrarie gemaeckt
of te maecten / noch door eenige werelt-
lijcke consideratiē / so lange tot dat de Co-
tra-Remonstranten de affhouwelicke po-
ninten voorsz / sullen ghecondemneert / ende
hare onchystelicke procedurzen gebeteert
hebben / of elcx consciencie hem anders sal
ghebeden te doen.

¶ ¶ ¶

Opende de vergaderinghen / ende exer-
citie van Gode-dienst te plegghen / het zy
publyck / ghelyck als de Mennoniten ende
Martiniſten hier te Lande doen / het zy
heymelick is goet ghebonden / Dat daer
men de Remonstranten gheenighe van
hare Kercken-bienars / ende inde publy-
ke Tempelen laet / of oock een / of wepmige /
alleen / die de Ghemeynte niet machtich en
zyn ten vollen te bedienen / dat sy aldaer
haer selven sullen behelpen met openbaer
voorz-lesen ende heymelick pbedicken : als
oock met neerstige visitatie ende aenspra-
ke vande Gemeynthe / allesints arbeiden-
de om de selve vande vergaderinghe der
Contra-Remonstranten af te houden / ter
zyd toe dat over al / off immers seer na by
over al / de Remonstranten gantschelyck
uyte openbare Tempelen sullen verwozpe
zyn. In welcken ghevalle de Broeders
van meeninghe zyn / hare vergaderinghen
ende pbedicaten te beghinnen de selve by
de Martiniſten ende Mennoniten wo-
den ghehouden / ende dat op den voet die
alsdan sal worden berameit :

¶ ¶

Is mehe goet ghebonden / datter een
justificatie van dit ons doen sal worden

ghefelt / tot welcken eynde een pedet van
dese vergaderinghe heeft aenghenomen
de Histozie vande quade procedurzen tot
suspensie / depoztemēt &c. der Remon-
stranten inde respectieve Provincien ende
Classen aenghelept / toe te senden / den ge-
nen die met het stellen vande selve Justi-
ficatie belast is. Van gelijken sal een Re-
monstrantie aen hare Ho. Mo. ghefelt
worden / by de welcke aengelwesen werde
de onbillichheyt van sodanighe Placca-
ten / door de welcke dat alreede de Remon-
stranten hare vergaderinghe ende Gode-
dienst verboden is / of noch soude moghen
verboden worden. Sal oock een schijft
ghemrecht worden aen de uptheemſche
Theologanten op de Synode Nationael /
daer in men de procedurzen van versche-
den Provinciale Synoden ende hare Ge-
deputeerden &c. verhalen sal : Ende ver-
soeken dat sy de selve procedurzen tot
naedeel der Remonstranten / met haer ad-
vys niet en willen stercke / noch appo-
beren : maer liever voorsz de vyfheyt / ende toe-
behoudenisſe van so vele / ende treffelicke
Kercken ende Kercken-bienaren hier te
Landē / intercederen by hare Ho. Mo. by
Sijn Excell. &c.

¶ ¶

Alles albus inde vergaderinghe der
Broeders voorsz / voorsz-geſlagen / gebeli-
bereert ende geadviseert niet expresse bes-
dinge / dat niemant onder pretext van de-
se onse Societeyt of vyfheyt van Keligie /
die wy meynen te gebruycken / hem selven
sal verſtouten / tot aenrechtinge van be-
roerten inde Politie : maer dat wy alle /
ende een pedet van ons / hem selven ghe-
draghen sal als een goet Onderſaet toe-
behoort : Ghevende God dat God is / ende
de Overſchepdt dat haer toekomt. Tot
welcken eynde oock de Kercken-bienars
hare Toehoorders de schuldige ghehoor-
saemheyt teghen hare Overheden / in al-
leg wat niet teghen Godt / nochte de con-
ſcientie ſtrydt / neerstelick sullen ine-
ſcherpen.

¶ ¶

Ende alsoo gheene Broeders noch wy
Gelderlandt / noch van Over-ſſel hier
tegenwoz dich zyn / salmen hun Coppe
vant ghebesoingneerde toe senden / ende
daer op oock haer advys vernemen ende
overſenden.

¶

1619.

¶ III.

Zijn oock twee mit den Broederen belast / de Justificatie ende Remonstrantie voozen gemelt / alomme te brengen aen de Kercken ende Kercken-dienaren / om haer advies daer op te verstaen / ende over te schicken aende ghene die mettet stellen belast zijn.

¶ II.

Alle de Advysen van de Remonstranten / aende welcke dese besdingne sal ghe-rappoozteert worden / salmen adreßeren ende ter handt laten komen aen D. Harboldum Tombergium ter Goude / die't selve sal communiceren mette geciteerde Broeders vooz de Synode / ende die wederomme met andere na heur discretie : ende so daer eenigh verschil valt in de advysen / sullen de selve arbeiden om't selve ter neder te leggen / ende t'werck overhin dert ten gemenschten eynde te brengen.

¶ I.

Men sal terstont Coppe van dese acten senden aen de Broeders de Remonstranten tot Dordrecht / om approbatie ende onderteychinghe vande selve te verwerven / ende oock te versoeken dat sy de selve elcx in hare Provincien ende Classen respectie willen recommanderen.

¶ II.

Sullen oock voozts aen in elcke vergaderinghe diemen houden sal / eenighe belast worden / om de naeste reyse wederom de Broeders te beschrijven : wel verstaen de datse de poincten van beschryvinghe over-senden / ende t'ghene daer op dienen sal / sullen prepareren ende insstellen ten behen dat sy kunnen / om ghereet werck ter aenstaender vergaderinghe te vinden / ende de selve soo kort te maeken als moghe-lych sal zijn. De naeste beschryvinghe sal ghedaen worden vooz die van Leyden ende Rotterdam.

¶ III.

Sal oock nae desen by den Broederen een beguam middel geraemt worden / om onder ons de eenicheydt in leere ende oordele nae Godts woort te onderhouden.

Ende is aldus de vergaderinghe met dancksegginghe tot God den Heere in vrienteschap ende goede vrede gescheiden.

1619.

1619.

DE W. M. Heeren Staeten van Holland ende West-Indien / Midtsgaders het Hof van Holland dit alles ghesien ende ghelesen hebbende / So is ter saecke van die by den Hove van Holland over eenighe der ghener die in onse Synodale vergaderinghe binnen Rotterdam gheweest waren / dese sententpe ghewesen / wtghe-sproocken / ende gheerecteert.

Alsoo Adriaen van den Borre, geweest Kercken-dienaar van Leyden; Herboldus Tombergius, Kercken-dienaar vander Goude; Samuel Lansberghen, Kercke-dienaar van Rotterdam; VVilhelmus Lomannus Kercke-dienaar van Dordrecht; Midtsgaders Johannes Galen, Petrus Cupus, ende Adriaen Symonisz. ghewesene Kercken-dienars respectie van Schoonhoven / Dourde / ende Charlois / ende van heuren dienst verlaten / den Hove van Hollandt bekenst hebben / dat sy sonder eenighe last oft consent vande Overicheydt daer toe te hebben / met Nicolao Grevinckhoven, ende Carolo Rijcquert, ghewesene Kercken-dienars van Rotterdam ende Drecht / ende insgelijc van heuren dienst verlaten / Theodoro Bomio, Kercken-dienaar van Zeusichem / midtsgaders eenighe Ouderlinghen of Diaconen vande Ziele / Alkmaer ende Woon / in Martio lesleden tot Rotterdam ende ne particuliere vergaderinghe hebben ghehouden. Ende aldaer t'samen be-raemt vele articulen daer toe streckende / datse heur niet en souden houden aende verklaringhe vande Synode Nationael, datse heur gheseparert souden houden vande ghemeene Kercke vande Landen, datse aparte vergaderingen souden maeken ende onderhouden vande ghemeente van heur ghevoelen : datse particuliere contribution souden opstellen tot maintienement van heure saecke / ende tot onderhouden vande Leeraers van dien : datse voozts vergaderinghen ende beschryvinghen souden maeken / Ende geresolveert dat alle de selve articulen ghesonden souden worden in meest alle de Provincien aende Classen ende Kercken van heure ghesintheden / omme by de selve aengena-men

1619.

niffe tot onderhout van dien daer op ghesmaecht te worden: Welck een schadelich complot is/ streckende tot turbatie vande ruste vande Landen/ ende omme de Kercken ende Gemeenten in gheslachte verdeltheden te houden / midts gaders oock tot groote verachtlinge vande Hooge Overichepdt ende den bevelen der selver/ en daeromme in een wel-geselde regieringe niet tollerabel. **SOO IST**, dat 't Hof met rijpe deliberatie van Raede / ex officio, tot ruste vande Landen ende de Gemeenten van dien/ belast ende bevolen heeft/ last en beveelt midts desen inden Raine ende van weghen de Hooghe Overichepdt dat alle de selve personen ghebracht en met boden ghelepdt sullen worden bupen de limiten vande Landen van Hollandt / Zeelandt / Frieslandt ende Vtrecht: Ende daer toe op Saterdagh toekomende sullen moeten vertrecken/ sonder inde selve Landen weder te moghen komen / anders dan met voozgaende consent ende oozlof vande Heeren Staten vanden Lande ende desen Hove daer toe verkregghen/ Op peyne van als Perturbateurs vande gheene ruste daer over arbitralich aenden lijve ghestraffte te worden. Ghedaen inden Raede/ ende ghepronuntieert den xix. Julij Anno 1619.

In kennisse van myn Gziffier.

Ende was gheteyckent/
A. Duyck.

Op de boven-verhaelde Sententpe des Hofs/ is daetelich ghevolgt de Approbate der Heeren Gheneraale Staeten/ So als de selfde hier volghet:

De Staten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden/ Ghiesien de Sententie van het Hof van Hollandt/ daer by 't selve Hof belast ende bevolen heeft/ dat Adriaen van den Borre, gheweest Kercken-dienaer tot Leyden: Herboldus Tombergius, Kercken-dienaer van der Goude: Samuel Lanfberghen, Kercken-dienaer van Rotterdam: VVilhelmus Lomannus, Kercken-dienaer van Doortwyck/ midts gaders Ioannes à Galen, Petrus Cupus, ende Adriaen Symonisz, ghewesene Kercken-dienaren respectie van Schoonhoven / Mourden ende

1619.

Charlops/ ghebracht ende met Boden gelept sullen worden bupen de limiten vande Landen van Hollandt / Zeelandt/ Frieslandt ende Vtrecht: ende daer toe op Saterdagh/ naest-komende te moeten vertrecken: Ende met alle consideratien rytelich naer behoogen gheleth hebbende opte rebene vant voozsz. bevel/ inde voozsz. schrebe Sententie gheinsereert: Verklaren hare Ho. Mo. dat sy verstaen/ dat de voozsz. ghenomineerde Persoonen / niet alleene en sullen werden ghelepdt en ghebracht uptte voozsz. Lande van Hollandt/ Zeelandt- Frieslandt ende Vtrecht / maer oock uyt alle de andere Vereenighde Nederlanden/ ende het souverain resort vande selve/ sonder daer inne weder te mogen komen/ anders dan met voozgaende consent ende verlof van hare Ho. Mo. Op peyne ter contrarie doende/ als Perturbateurs vande gheene ruste/ anderen ten exempel/ daer over arbitralich aenden lijve ghestraffte te worden. Ghedaen ter vergaderinghe vande Hoogh-gheemelte Heeren Staten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden/ opten 19. Julij, int Jaer 1619. Separaphieert S.v. Haerfolte V^r. Ondecstondt/

Ter Ordonnantie vande Hoogh-gheemelte Heeren Staten Generael.

Ende was onderteeckent/

C. Aerffen.

Dese Resolutpe der Heeren Gheneraale Staeten is daetelich gheerecuteert Ende syn de boven-ghenoemde Persoonen ghebracht te Vreselwijck by andere hare Mitbroeders.

Weynich daeghen nae dat die boven-verhaelde Sententpe over de ghenoemde Remonstrantsche Predicantē/ by de Staeten Ghenerael / als oock by de Staeten van Hollandt ende West-Frieslandt was ghepronuntieert ende gheerecuteert/ So hebben oock de Heeren Staeten Landt van Vtrecht derghelike Resolutpe ghenomen ende gheerecuteert over het vertrecken ende wt-wijzen eenigher ghewesener Predicanten binnen de Stadt van Vtrecht/ de woozde harer H. Mo. syn dese.

Duuuu

Die

Die Staten vanden ſtanbe van Drecht/ Op voozgaſde Beſchuyvinge Staets/ ghewijſe vergadert ſynde/ gehoozt heb- bende de mondelin- ge verclaringhe op den xxij. deſer ende op hupden itera- tiueſſch in Onſe vergaderinghe ghe- daen by Iohannes Speenhovius, ende Ru- dolphus Zyl, elck in't beſunder/ op't geene hemſupden in qualiteit/ als van alle kerke- lyche dienſten onſlaghen/ ende over ſulcx particuliere perſonen ſynde/ by acte vooz- ghelſt is/ als namentlych dat ſy ſouden willen beloven ende verclaren in goeder conſcientie ende oprechtelych/ van nu aff ende voozt aen haer te ſullen onthouden van alle kerckelyche dienſten ende bedie- ninghen / ende wat daer aff dependeren magh int heymelijc ofte int openbaer/ di- rectelych ofte indirectelych/ ſo wel in/ als buyten de Steden/ Dorpen ende plaetſen vande gheuniceerde Provincien ende het reſort van dien/ maer hemſupden bozgher- lych in alle modeſtie ende ſtillicheyt/ als particuliere ingeſetenen te ſullen compo- teren ende bzaghen. Ende haer nae de be- velen vande Overicheydt reguleren/ ende de ſelve ghehoozſamen/ te weten elck hooft vooz hooft / alſe eerſt de verclaringhe by den voozſ. Rudolphus Zyl met duyde- lyche ende iterative woorden ende redenē ghedaen/ dat hy by eenighe daer toe ver- ſocht ſynde/ hem gheensins ſoude comen onthouden/ de ſelve t'onderwijſen naer de leere de welke hy houdt ende verſtaet te zyn naer de Godtlicheyt/ ſonder om ee- nigherhande oozſaerken wille daer van te ſullen deſiſteren / maer volcomentlych gereſolveert te ſyn daer by te perſiſteren/ het quam hem daer van over wat het wil- de. Ende daer na de ſpottelyche bzage en- de verclaringhe by de voozſ. Iohannes Speenhovius ghedaen/ beſtaende hier inne/ waeromme men hem voozhiel t'geene men noyt Papen nochte Monicken hadde ge- daen/ dat hy de voozſ. acte niet conde on- derkeekenen ſonder te weten redenen waeromme (hoewel hem was gheſeyt dat de Ho: Mo: Heeren Staten Ghenerael ſulcx dienſtelijch hadden ghebonden tot heboozderinghe vande ruſte vant landt) Moeghende daer by met iterative clare

woorden / dat hy gheensins ſoude com- nen laten hem in particuliere vergade- ringhen te vinden. Omme in de ſelve naer ſyn conſcientie te leeren ende vermanen/ Ende hem alſnoch vooz Predicant van ſy- ne Ghemeente te houden/ niet tegenſtaen- de hy vanden publyceuen dienſt is affghe- ſet/ met meer andere onbillicke pzoopoofen ende onwaerheden / weſende de voozſ. antwoorden ende verclaringhen geheel conform het opzoerich / ſchadelijch / ende pernitieus complot ende ligne enigher Re- minianen by forme van Antyſynode buy- ten conſent der wettelyche Overicheydt in Martio voozleden binnen Rotterdam vergadert ende gemaecht / van welekers by eencompſte ſy luyden vooz die vanden gerechtſe der Stadt Drecht bekend heb- ben/ kenniſſe gehadt te hebben/ Sulcx dat uyt t'gene voozſ. is/ midtſgaders uyt al- le heurluyder actien ende compoſementen claerlych blycht dat ſy luyden pertinaciter ende onbeweelych continuerende ſyn in- hune onverdzaerlyche hertneekicheyt ende ongehoorzameheyt teghens hune wettelyche Overicheyt / niet anders con- nende ſtrecken dan tot meerder ongeruſt- heyt vande gemoedere der goede innegē- ſetenen deſer Provincie en Landen. Doch tot turbatie ſo wel vande Politie als van Religie / die ſluyden tot noch toe by alle middelen getracht hebbe ende noch trach- tende zyn te ſchepde van het eenſtemmich ende oprecht gheboelen van alle de ware gereformeerde kercken binnen ende buy- ten ſlants. Op alle t'welcke naer behooz- lijche ende rype deliberatie de Staten ſlants van Drecht vooznoemt eenpaerlie verſtaen ende verclaert hebben/ Verſtaen ende verclaren by deſe/ dat de vooznoem- de Iohannes Speenhovius ende Rudolphus Zyl als voozen van alle kerckelyche dienſten onſlagen/ ende particuliere perſonen we- ſende : Vooz ſecckere vooden daer toe ozhonnenen / ſullen werden ghebzacht ende gheconduiſert uyt de Stadt ende Landen van Drecht/ Midtſgaders oock uyt crachte vande authoriſatie vande voochghemelte Heeren Staten Ghene- rael in bate den xxij. deſer nieuwen ſtyl/ uyt de Vereenichde Nederlanden ende het ſouverein reſort der ſelver / Sonder daer inne wederom te moghen comen of- te keeren / vooz ende aler ons ende de voochghemelte Heeren Staten Ghener- ael ghenouchſaem ghebleken ſal weſen/ dat

1619.

dat sy willich ende bereypt sijn/ de voorsz. melte acte (gelijck ten voorsz. daghe gheschieden hebben Henricus Casarius ende VVilhelmus Henrici Nieuport, staende mede in haer geboelen) te onderteekenen / ende daer naer van ons ende hare Ho: Mo: daer toe speciael consent sullen hebben vercreghen. Op pene ter contrarie doende van daer over als perturbateurs bande gemeyne ruste anderen ten exempel arbi-tralick te sullen werden gestraft/ Gedaeint Drecht den xxiij^m. July 1619. Was gheparapheert/Dirck van Eck. D. Onderstont/ Ter Ovdonantz van mijne voorsz. noemde Heeren die Staten / Ende was onderteekent Ant: van Hilten.

Accordeert met sijne principale acte in kennisse van my

Ant: van Hilten.

Dier daghen daer nae is oock Carolus Rijckewaert by sententie des Oherichtes binnen Drecht verwesen die Stadt te verlaten / de woorden dier sententie sijn dese:

Also Carolus Rijckewaert, ghewesene Kercken-die-naer alhier binne Drecht vooz den Oherichte der selver Stadt beleiden ende bekent heeft / dat hy met Adriaen van den Boyre ghewesene Kercken-dienaar van Lepden / Herboldo Tombergio Kercken-dienaar vander Goude / Samuel Lansberghen/ ende Nicolao Grevinchoven, Kercken-dienaar van Rotterdam/ VVilhelmo Lommano Kercken-dienaar van Dooztwijck/ midtsgaders eenighe gewesene Kercken-dienaren respectie van Schoonhoven/ Woerden ende Charlois/ van hare dienst verlaten wesende/ ende eenighe Ouderlinghen ofte Diaconen van Doozn/ Alckmaer ende den Wyple/ sonder eenighe last ofte consent van de Ohericheydt daer toe hebben/ in Martio lesleden tot Rotterdam eene perticuliere vergaderinghe gheschieden heeft / alwaer zy luyden veraent hebben veele ende verscheppen Articulen/ daer toe streckende / omme henlieden vast te verbynden / dat sy haer niet en souden houden aende verclaringhe dwelck by de Synode Nationael tot Dordrecht ghe-

1619.

daen soude werden / Dat sy haer ghesepa-reert soude houden vande ghemeene Kercken vande Landen/ Dat zy aparte vergaderinghen t sy heymelick ofte openbaer/ souden maecken ende onderhouden van de ghemeenten van haer gheboelen / sonder haer selven daer van te laten ophouden ofte affkeeren / noch dooz aenbiedinghe van gagie/ noch van vrede/ noch dooz periculen/ noch dooz Placcaten of Ovdonantzien ter contrarie ghemaecht off te maecken/ dat zy perticuliere contributien souden opstellen tot maintainement van hare ghemeene saecke ende tot onderhout van de Leeraers van dien / dat zy voozts vergaderinghen ende beschijdinghen onder malkanderen souden maecken met belofte van malkanderen inde voorsz. sepde hare ghemeene saecke gecrouwt te blijven ende met raedt ende daedt de hant te bieden in alles wat ter oorsaecke van dien d'een of d'ander mochte overcomen/ Alle welcke Articulen ende d'acte daer van gheconcipteert ghesonden soude werden in meest alle de Provincien deser ver-eenichde Nederlanden aende Classen ende Kercken van hare ghesinfheden/ omme by de selve aenghenomen/ bevesticht/ ende eene alghemeyne verbijntnisse tot onderhout van dien ghemaecht te worden/ Welck is een schadelicke complot ende conspiratie/ streckende tot turbatie van de ruste van de Landen / ende omme die Kercken ende ghemeenten in ghesladighe verbepltheden te houden / midtsgaders oock tot groote verachtinghe vande respectie Ohericheyden ende expresse bevelen der selver aenden voornoemden Carolus Rijckewaert specialick ghedaen/ van hen te onthouden van alle Kerckenendiensten ende vergaderinghen / op pene als een perturbateur van de ghemeene rust gestraft te worden / ende daeromme in een Welgheselde Republijcke niet getolereert behoort te worden / SOO IST dat die van den voornoemden Oherichte/ met ryse deliberratie van Raede/ belast ende bevolen heeft last ende beveelt midts desen den voornoemden Carolus Rijckewaert te vertrecken upt de Stadt Drecht ende bypheydt van dien / midtsgaders de heerlichheydt van Dreeswijck / anders ghenamt de waert/ sonder daer inne te moghen komen van met voorgaende consent ende oozloff van de Heeren Staten van den Lande van Drecht ende desen Oherichte/ op pene

D o o r d r e c h t

1619.

van als een perturbateur van de ghemee-
ne ruste daer over arbitratischen gheschicht
te worden / actum de xxij^{en}. Julij 1619.

Den xxij^{en}. Julij 1619. Is d'voorz.
Carolus Rijckewaert voorz den gherechte
onthoden ende aldaer inde Raetkamer ter
presentie van de selven Gerechte r'snen
aenhoozen gepronuncieert d'voorz. Sen-
tentie / midts gaders d'acte ofte Resolutie
vande Ho: Mo: Heeren Staten Gene-
rael der vereenichde Nederlanden in date
den ij^{en}. Augusti 1619. Nilo novo.

Petr. Bor.

Die boven verhaelde Sententie is by
te Generale Staten niet alleen geappro-
beert/maer alsoo geamplieert / dat sy dien
ghenoemden Predicant hebben verwesen
wt alle de Gemieerde Provincien / blyc-
kende by dese hier volgende Sententie.

De Meeste
vande
Ho: Heeren
Staten
daer op ge-
wooght.

Die Staeten Generael der Ver-
eenichde Nederlanden ghesien de
Sententie vanden Gerechte der
Stadt Utrecht daer by die van't
selue Gerechte met ryge deliberatie van
Raede belast ende bevolen hebben Ca:olo
Rijckewaert, ghewesen kercken-dienaer
der Stadt Utrecht / te vertrecken wt de
Stadt Utrecht / ende de Dyphedt van
dien / midts gaders de heerlichheyt van
Dreeswijck / anders ghenamt de Vaert/
ende met alle consideratien ryppelijc naer
behooren geletij hebbende op de Aedene
want voorsz. bevell inde voorsz. Senten-
tie gheinscreert/ Verclaren hare Ho: Mo:
dat zy verstaen dat de voorsz. Carolus Rij-
kewaert niet allene en sal vertrecken wt
de Stadt Utrecht ende de Dyphedt van
dien / midts gaders de heerlichheyt van
Dreeswijck / anders ghenamt de Vaert/
Maer oock wt alle de andere Vereenich-
de Nederlanden ende het Souverain re-
sozt van de selve / sonder daer inne weder
te moghen comen/anders dan met voorz.
gaende consent ende verloff van hare
Ho: Mo: / op pene ter contrarie doende
als Perturbateur van de Ghemeene ruste
anderen ten exemple daer over arbitratisch
aen den lyve gheschicht te worden / Gedan
ter vergaderinghe vande Hooghghemel-
te Heeren Staten Generael der Ver-

eenichde Nederlanden / Op den derden
Augusti in't Jaer rviij. neghentien / ende
was geparaphieert Arnolt Kelfken, leggher
stont / Ter Ovdouantie van de Hoogh
gemelte Heeren Staten Generael / ende

1619.

was onderteeckent

C. Aerisen.

Hier boven hebbe ick verhaelt/
dat Iohannes Suichardus Cuer-
Dorst van Ments / den Waels-
dach eenes Roomsche Conyncks
bestemt heeft den xx. Julij. nienwen stils/
De salmenteliche Cuer-Dorsten/soo Gee-
seliche/als Werdeliche/Oock Erst-Per-
toge Ferdinandom als den sevendden Cuer-
Dorst (in aensien dat hy Conynck van
Bohemien ghecroont was) verstaekende
regens alsan binnen Franchfort te vers-
schynen. De Cuer-Dorst van Ments is
op den dach dien hy bestemt hadde / ver-
schynen binnen Franchfort comende op
den xx^{en}. Julij. des voorz. mid-dach's ont-
rent tien uren / seer staetelich ende pom-
poselich / hebbende in syn ghevolgh dzye
honderd vij-en-vertich personen / ende
twee honderd ses-en-vertich peerden.

Wentomste
des Cuer-
Dorsten
van Ments
binnen
Franchfort
den 20. Julij.

De Cuer
Dorst v.
Tien con-
nemen
Franchfo
den 20. Ju

Ferdinan
dus te
Franchfo
den 20. Ju

Des selfden dach's niet den avond sijn
binnen Franchfort aen-ghescomen de Ghe-
santen des Cuer-Dorsten Hans-Georgien
van Saxon, Vicaris des Rijx in den Sar-
enschen Creits. Vvolgagh Graeve van
Mankelt, was het hooft ende voornamste
deser Legatye/ representerende den Per-
soon des Cuer-Dorsten/hebbende by sich
veertich Mannen/ende veertich peerden.

Ghesanten
des Cuer-
Dorsten
van Saxon
comen te
Franchfort
den 20. Julij.

Des andere dach's ontrent den avond
sijn te Franchfort aen-ghescomen de Ghe-
santen des Cuer-Dorsten Frederici, Phalt-
Graeven by den Rijn, Vicaris des Roomsche
Rijx aen den Rijn / in Swaben / ende
Franch-Land. Overste in dese Lega-
tye was Iohan-Aelbert Graeve van Solms,
met dzye en-twintich Raets-Heere/Pre-
dicanten/Edel-lieden/Doctoren/ Ende
daer by een taemelijc ghetal van knech-
ten ende jonghers / oock hoerschen / ende
kijid-peerden.

Ghesanten
des Phalt-
graaves
in de
Franchfort
den 21. Julij.

De Gesan-
te des Cuer-
Dorsten
van Branden-
burch comen
binnen
Franchfort
den 22. Julij.

Den 22. Julij sijn de Ghesanten des
Cuer-Dorsten Hans-Sigismund van Branden-
burch, binnen Franchfort ghescomen / met
een gevolgh van ontrent achtentich per-
sonen

1619.

soonen/en dype-en-festich paerden. Hoofst deser Legatie is gheweest Adm Gans, Baron van Putlitz.

Den 23. Julij, des Rae-mid-daechs ontrent dype uyzen/is Ferdinandus Cuer-Vorst van Cuelen binnen Franckfort ghecomen/ by sich hebbende vier honderd vier-en-veertich personen / ende twee honderd dype-en-sebentich peerden. Soo vele alser boven de twee honderd waren mosten buyten de Stadt logieren/tot dat de Dael ofte heure des Roomschen Conijner ghesdaen was. Desen Cuer-Vorst heeft in syn gheselschap ghehad acht Graeven/behalven een groot ghetal van voorsztreffeliche Edel-lieden/ende andere Personen van qualite, soo Geesteliche / als werltliche.

Den 25. Julij is Lotharius Cuer-Vorst van Trier binnen Franckfort aen-ghecomen/ hebbende in syn ghevolgh twee honderd een en vijftich personen / ende honderd een en-sebentich peerden. In dit gheselschap syn gheweest vier Graeven / ende veel treffeliche Edel-lieden/ syne Basallen.

De Erst-Hertoghe Ferdinandus, ghecroont Conijck van Hungaria ende Bohemia, is den 28. Julij met groote magnificeyten binnen Franckfort aen-ghecomen/ siere synde dype honderd t'sebentich Man/ ende twee honderd vier-en-vijftich peerden. Desen Prince heeft in syn ghevolgh ghehad seben Graeven/ende ses-en-twintich Barons ofte Byp-Heeren / De reste waren Raedts-Heeren / Hof-predichers/ Edel-lieden/ Mis-doenders/ vincten/Paggen/Lackepen/bocken/ stal-knechten/&c.

Ter Ferdinandus wt Weenen vertrock/ soo heeft hy albaer de beste ordie ghestelt die hy conde / laetende daer binnen synen Stadt-houder den Erst-Hertoghe Leopoldum, Erst-Bisschop van Passau &c. die strack nae het vertreck des Erst-Hertoghes Ferdinandi, de burgers van Weenen/ by verlies van lijfen goet / heeft bevolen al hare waepenen af te legghen/ ende die te brenghen in het ghemeyne Waepenhuis. Mē heeft met een goet deel des selfs niet aen-genomene soldaeten gewaepenit. Hier en boven soo heeft hy alle de ghene die harnas ende waepenen maken ofte vercoopen/ bevolen hare wijnelijre sluyten/ende de sleutels daer van te brenghen in handen der ghener die hy daer toe ghe-deputeert hadde.

De Stenden des Rijer van Bohemen/ ghelyck ick hier boven fol. 416. ende 417. gheseyt hebbe/ sustinerende dat de Erst-Hertoghe Ferdinandus niet en behoorde als Cuer-Vorst binnen Franckfort toe-ghe-laeten te worden / om redenen albaer ghesalligeert / Maer dat veel meer sulicheit haer/als Stenden des Rijer van Bohemen/was competerende/Maer siende/dat sy geen gehoor en vonden by de Geesteliche Cuer-Vorsten / jae selfs datmen hare Gesanten niet en woude laeten binne Franckfort comen. Soo syn sy vertrocken nae Hanou / ende hebben van daer aen het Collegie der Cuer-Vorsten brieven van Protestatie ghesonden / die den Cuer-Vorst van Wents syn behandicht / die oock de selfde heeft beandwozt/haer schryvende / dewyle dat Ferdinandus was ghecroont Conijck van Bohemen / dat hy niet wepnigher en hadde cinnen doen/dan hem als Cuer-Vorst verscrijven/haer voozder vermaenende dat sy des halben gheen moeyte maechen en souden/als niet ghesandeert synde in hare petitype. So dat het hier was patience par force.

Ferdinandus Erst-Hertoghe van Bohemen/vercozen tot Conijck van Bohemen/ende van Hungaria / by het leuen des Keyfers Mathias, ghelyck ick hier boven verhaelt hebbe / Is den neghenden Septembris stylo novo, ten overstaet van alle dype de Geesteliche Cuer-Vorsten / ende van de Ghesanten der dype werltliche Cuer-Vorsten / solemnier verclaert ende ghecroont Rooms Conijck ende Keyser. By dese ceremonie en syn gheen ander Vorsten gheweest/ als de Land-Graeve van Darmstadt/ met synen Broeder ende de Soonen/doch veel Graeve/des Paens Nuntius, des Conijner van Hispanien Gesanten / den Agent van Brancherijck Mr. de Bangey ende de Heere Blicher in den name van de Erst-Hertoghen Albert ende Isabella. Desen Keyser Ferdinandus wordte gehouden door eenen Prince van goet aert / die gheerne hoort spreken / ende selfs gheerne discourttert van de gemeine Lands-saechen. Maer seer superstitionus in de Paepsche Religie/ende die sich gheheelich van des Paus Nuntius, van den Spaenschen Ambassadeur / ende de Jesuyten laet regieren.

Hier laete ick de de Politijque disputeeren ende inquireeren/ Vt den Landen ende Conijnencken beter sy, den goet &c.

W. van der

L. van der

1619.

De Bohemen en woude Ferdinandus niet kennen door Cuer-Vorst/may moetw.

Ferdinandus wordte ghecroont Rooms Conijck ende Keyser.

nijck te hebben met quaede Raeden, of eenen quaeden Conijnck, met goede Raeden.

Onder andere Raedf heeren deses Keyfers / is eenen Casparus Scioppius, die (als het vier der oneericheden in Bohemien/ Oostenrijck / Silesien / Meeren-land/ Lausnitz / ende andere quartieren van Hooghe-Duytsch-Land op het hoogste brande / synen oorspronck nemende wt de Religioens-saecten) wel dapper olpe in het vier gegoten heeft / schryvende ende aen den dagh gevende een Boeck/dwelck hy te Pabpe dit jaer van 1619 heeft drucken laeten/met desen Titel ofte opschrift:

Casparus
Shioppius
gheeft een
Boeck aen
den dach/
ghenaemt
Des Heyli-
ghen krijchs
Alarm-nach

CASPARI SHIOPPI CON-
SILIARI REGII
CLASSICVM BELLI
SACRI,

Sive

Suasoria de Christiani Caesaris erga Principes Ecclesiae rebelles officio, deq; veris hereticorum compescendorum rationibus.

Dat is

Des Conijncklicken Raedf-heers Caspari Shiopij Alarm-nach des Heylighen Chrijchs, ofte vormaninghe aen den Keyser, wat eenes Christelicken Keyfers ampt sy over die Princen die Rebellen der Kercke sijn, ende de rechte middelen om de Kettters te bedwijnghen.

Sorte here
halviche
in dat Boeck
begrepen.

Te verhaelen alles wat in dat grouwelick Boeck gheschreven staet / is onnodich ende veel te langh / die daer lust toe heeft die kan het Boeck selfs doozlesen / ick sal hier alleen verhaelen eenighe sturckens / die wt dat Boeck ghenomen sijn / op dat mijne leser den Leen wt syne clautwen ende scherpe naghelen leere kennen. Ick meyne dat dit Boeck (dwelck met enkel bloedt gheschreven is) niet alleen de Bohemen / maer alle Evangelische Dorsten ende Princen in gheheel Duytsch-Land dooghen wel te beghe heeft gheopent / haer leerende sien ende verstaen hoe het de Paus / Keyser / Spaenjaert / Jesuiten / ende haren Godloosen aen-hauck / met alle de Religioens-verwanten (sy sijn Coninghen / Dorsten / Princen / onondersaeten) souden omme springhen / indien sy den selve konden vermeersteren / dwelck God de Heere in der eeuwichydt niet en sal ghehenghen. Non dormit, neq; dormitat, qui custodit Israel.

Al-hoe-wel ick in het wt-gheven deses Boecks, mijn besonder ooge-merck hebbe ghehadt op het beste mijns Vaderlands (dwelck Duytsch-Land is. En ick wel weet dat het verscheydene groote Princen, die ick het hebbe lesen laeten, seere behaeght. Midler wijle soo is dit oock waer, dat ick te gelijcke ghesocht hebbe anderen wt-landschen Coninckrijcken ende landen hier mede eenen goeden dienst te doen.

Ex praefatione
Classice
ad lectorem

Op het eynde der selfder Voaz-reden sept hy:

God gheve, dat die eens tot verstant moghen comen, die hy de sorghe over het volck bevoolen heeft, ende dat sy dat gheslachte van Raedf-heeren, aen een groote hooghe galghe mogen jaeghen, die met haere sachte sententien, de Kettters (die ghebooren sijn tot oproer ende oneenicheydt) voeden ende styven.

In het eerste Capittel deses Boecks sept hy.

Keyser u ampt is te zijn de hand, ende het hooft der Kercke, dat is, den Kerckelicken perfoonen, spijs te gheven, ende cleeden: maer soo daer yemant is die een van beyden, dat is, of de spijs, of de cleederen de Kercke toe-behoorende, of rooft, of besit, ofte die der selfder in eenighe maniere onghelijck is doende, so en draeght ghy, hand ofte arm, aldan het twee-snyden de sweert niet te vergheefs, maer om wraecke te doen, over de volckeren, om hare Coninghen ende Princen in voet-boeyen te sluyten, ende hare Edele in braseletten ofte yseren hand-boeyen. Tot wat eynde doch? om haer nae een ghevanckenisse van ettelicke jaren wederom los te laeten ende in vrydom te stellen? Gheen sijn, want God de

1619.

de Heere heeft u ghegheven, ghy en hebt door uwe cracht in u ghewelt niet ghecreghen: maer op dat ghy het geschrevene vonnisse soudet oeffenen ende vol-trecken &c. tot dat sy met gheboghene hoofden ende halsen tot u comen, ende de voet-stappen uwer voeten aen-bidden &c. ende dat sy voor het cooper dwelck sy u hebben onthaelt, gout brenghen, ende voor yser silver, ende voor hout cooper, ende voor steenen yser, dat is te segghen, Tot dat sy van ketters wederom Catholijcke worden, ende haer den Paus onder-werpen, ende dat sy 'tghene dwelck sy door Kerk-roof hebben gherooft, ghehooft weder-gheven met overvloedighen woeker.

Ende een weynichken daer nae / daer hy leert hoemen sal handelen met de Sceden die hare Religie veranderen / sept hy:

Indien eene Stadt onghesoorfaem wort bevonden, ende het jock der Bisschoppen verwerpt, om een nieuwe Religie te volgen, niet aen nemende 'tghene dat de Priesters prediken ende leeren, stracks sult ghy de inwoonders dier Stadt slaen met de scherpte des sweerts, ende ghy sult wt-roeyen, selfs hare kinderen ende sooghelingen, ofte ghelijcker gheschreven staet 1. Reg. 15. *Parvulum & Lactentem* de kleyne kinderen, ende suyghende kinderen, die door desen middel behouden worden, alsoo dat sy groot gheworden sijnde, niet verstrickt en worden in harer vaderen boosheydt, ende alsoo in der eeuwicheydt verlooren gaen.

Noch boozder aldaer stelt hy in den cant dese woorden.

Hoe God beveelt datmen handelen sal met de Princen, die de Religie veranderen,

Ende in den text sept hy.

1619.

Als de Overste des volcks van Israel met de Moabiten familiaerlick hadden ghe-eten, ende hare Goden aenghebeden ende met haer exempel het volck van ghelijcken te doen geleert hadden, soo heeft God de Heere, vertoornt sijnde, tot Moses ghesproken, Neemt alle de Overste des volcx, ende hanghtse aen galghen teghen de Sonne, dat mijnen toorne af-ghewendet worde van Israel. Ios. 10.

Ende een weynichken daer nae.

Van dusdanighe onrechtveerdighe die niet haren, maer der Kercken ende der Cloosteren acker af-mayen, moet ghy, Keyser, den buyt af-halen, dat is, Ghy moet het ghene dat de Kerckelicken personen is af-ghenomen, doen restitueren: Oock moet ghy haere baeck-tanden verbreken, ende haere macht, heerschappye, ende princendoemen, daer sy ghewelt mede offenen, te niete maecken.

Ende wederom daer nae spreekt hy den Keyser aldus aen.

Wat sult ghy segghen, als Godt de Heere u sal beloecken, ende renschap voordere van uwe bedieninghe? Want ghy hebtse gheleert teghen u selven, ende hebtse onderwesen teghen u hooft op te staen. Want uwe ghelindicheydt, ende slappicheydt in het straffen der rebellē ende Kerck-roovers, jae uwe ongebondenheydt toont haer hope van onghelstraft te sullen blyven, ende dit leert haer, dat sy u hooft door een schelmische oorloghe durven bestrijden. Ten sy dan dat ghy haer tot gehoorsaemheydt brenght ende alle heerschappye ende hooghebiet van haer neemt, soo sult ghy doen even als of ghy de schaepen beveelt in de sorghe ende trouwe der wolven.

Derhalven

Derhalven dan dewijle ghy ſelfs Lutherum houdt voor den Autheur der ſcheuringhe, voor eenen openbaren ende hartneckighen Ketter, jae voor eenen Duyvel in de ghedaente eenes menſchen, wiens wreetheydt ende rafernye met gheen woorden ghenoechſaem en kan wt-gedruckt worden ende de Luterſche Princen hem als eenen Prophete Godes, voor den derden Eliam, ende den tweeden Iohannes den dooper aen nemen ende houden ſijne leere, ofte ſijne nieuwe wt legginghe der Schrifture (dwelck hy roemt dat noyt nae de Apoſtelen ergheens in de gantsche werelt en ſy ghehoort nochte gheleſen) voor een Apoſtolifche, ende goddelicke leere ſijnen volcke is aenprijſende, ende dat ſy derhalven den Duyvel in Godes plaetſe doen eeren ende aen-bidden, ende ſy aller tyrannen, die oyt geweest ſijn, wreetheydt ſeer verre te boven gaen: Voorwaer, ten ſy dat de cere Godes u weynich ter herten gaet, ende ghy noch door de peſte ende verderf der ſchapen, die met den dierbaren bloede Chriſti ghecocht zijn, beweethe en wort, ſoo en ſult ghy gheensins toelaeten, dat het volck, dwelck God u bevoolen heeft wt ende in te leyden, van uwe Vicariſen op den dwael-wech ghebracht ſijnde, voor waerheyt leughenen ſullen aen-nemen, ende den duyvel in de plaetſe van God ſullen eeren ende dienen.

In den kanc
ſchrijft hy.
De ketters
ende ſeyners
maekers
moet de
Keyſer
ſtracx doo-
ren.

In het gheheele tweede Capittel leert hy den Keyſer dat de Proteſtanten ketters ſijn/verdient hebbende me de hoochſte ſtraffe gheſtraft te worden / wt het ſijcke ghebannen/en ſtracx ghedoodet te worden/ ende dat de Catholycken hare goederen moghen aen-taſten.

In den kanc
ſchrijft hy.
De ketters
ende ſeyners
maekers
moet de
Keyſer
ſtracx doo-
ren.

Dus hebt ghy Keyſer, het decreet des Richters, bevelende dat ghy die alle ſult dooden, die den Menſchelicken Priester niet en ghehoorsaemen, en dat

moet ghy ſtracx doen, ſonder te hoo-
ren met wat argumenten dat ſy haer
ghevoelen beveſtighen, uwe ooghe en
moet haerder niet verſchoonen.

Ende wederom daer nae.

Derhalven of ghy ſchoon noch Keyſer, noch Heere der Ketterſche Princen en waert, nochte eenich ghebiet over haer en hadt, nochtans de behoudenifſe der Catholiſche Religie in hare Provintien, ofte wt-breydinghe der ſelfder, ende het weder brenghen ende her-ſtellen der Kercken die ſy verſtroyt hebben, ende der Gheestelicker goederen die ſy gheconfiſqueert hebben, moeten u verweken ende ſcherpen haer den crijgh aen te doen, ende hare Vorſtendocmen in te nemen, ende de voor u ende de uwe te behouden, daer ghy ſulcken grooten vergeldijnghe van mocht crijghen, want daer en can gheenen rechtveerdigheren noch wettelickeren titel weſen om ſijn goet te vermeerderen, ende ſijne palen wyder wt te ſtrecken, als door de wt-breydinghe der Religie.

Ende daer nae.

Ghy moet Wittenbergh tot eenen ſteen-hoop maecken, ende met den viere verbranden, de Catholycken moeten beſitten, ende onder u ghebiet brenghen alle die gheene, die tot noch toe het uwe beſeten hebben, ende het Luterdom moet te lande wt, de Predicanten ende Vorſten ghelijckelick. Hoort wat de Keyſer Fridericus II. heeft gedecreteert. Indien een werelts Heere, van de Kercke verſocht ende vermaent ſijnde, ſtof is in het ſuyveren ſijnes landts van de dwalinghen der Ketteren, ſoo gheven wy (nae dat onſe vermaeninghe een jaer ſal verlopen weſen) ſijn land den Catholycken, die nae wt-roedijnghe der Ketteren, het ſelfde ſullen beſitten, ſonder eenighe teghen-ſpraecke.

In het

1619.

In het 3. Capittel sept hy.

Cap. XVIII.

1619.

Die en sijn gheensins te hooren die met sachte sententien, der Ketteren welstant soecken te voeden, ende u door het mom-aensicht eener valscher mede-doochsaemheydt, van u ampt te rugghe houden, maer sy sijn wijs te verstootten, als wesende schendelijke boose menschen, ofte die plomp ende heel onverstandich zijn in het beleyt van saecken, ja men moetse myden als raefende honden ende slanghen. **Daer nae /** De Princen die in Ketterie sijn vervallen, hebben dick wils hare onderstaeten selfs, ofte oock vremde (die gheen oorsaecke van vyandschap met haer en hadden) door het in-gheven Godes, van hare regieringhe af-gheset, ende haer selven daer in gheset.

Cap. XIII.

Beeldet u selven in, Keyser, dat de Keyser Ottho de Groote (verlof ghecreghen hebbende om een weynichsken wt de plaetse der salighen te moghen vertrecken) by u staet, ende u raet gheeft, wat ghy nae sijne opinie dien Princen doen sult, die de Kercken hebben gheschendt, ende die tegens u, ende de Kercke rebelleren: voor seker hy sal u vermaenen, dat ghy u ampt sult doen, verrichtende het ghene dat ghy met eede te doen gheswooren hebt. Hy sal segghen, dat hy den Conijnck Bolesoden, in den krijgh ghevanghen sijnde, heeft aen een galghe doen hanghen, nerghens anders om, dan om dat hy van het een mael aenghenomene Gheloove der Roomscher Kercke trouweloofselick was af-gheweken: Dien Keyser sal daer by voeghen, dat hy op God vertrouwende, daer niet nae ghevraeght en heeft hoe andere Conijnghen dat souden nemen ende verstaen.

Indien ghy, Keyser, volghende den raed van Granvelle ende andere der ghelijck, die met vleyschelicke voorlichticheydt behanghen sijn, Godes ende der Kercke vyanden niet ernstich en haet, ende soo ghy om een ydel glorigen van valsche goedertierenheydt te behaalen, ofte dat ghy u selven ende der hulpe Godes mis-trouwende, ofte dat al te veel plaetse ghevende der eergiericheydt uwer vrienden, swaricheydt maeckt om teghen de Ketteren het sweert der wraecke wt te trecken, &c. Soo hebt ghy reden om te vreesen, dat het Keyser-Rijcke, dwelck van wegghen de deucht, maer insonderheydt om hare godf-diensticheydt ende yver tot de Catholijcke Religie, uwen huysse gegeven is, van het selfde niet en worde ghenomen, den Ketterischen Princen meer toe-laetende als behoorlick is, op hope van het Keyser-Rijcke in u familie te behouden ende te versterken.

Als Benhadad de Conijnck van Syrien in een slachtinghe van de Israëlieten, door Godes ghenade, overwonnen sijnde, in de Stad vluchte, doe spraken sijne knechten tot hem, siet wy hebben ghehoort, dat de Conijnghen, des huyses Israëls barmhertighe Conijnghen sijn (als of sy hadden gheseydt nae de aengheboorene ghenade des huyses van Oostenrijk, so en cunnen sy het niet licht in haere herten vinden, dat sy hare vyanden ende rebelle nae haere verdiensten straffen souden, maer sy willen liever in daeghelix gevaer blyven, dan eens voor al achtijnge gheven op hare ruste) soo laet ons dan sacken om onse lendenen binden, ende stricken om onse hoofden, ende tot den Conijnck Israëls wtgaen, misschien laet hy onse sielen leven, dwelck als sy ghedaen hadden, soo heeft Achab (dien het ghedocht heeft een schoon ende treffelijck werck te wesen, darmen eenen ghevanghenen Conijnck soude

XXXXX

1619.

verſchoonen) hem niet alleen het le-
ven gheſchoncken (al-hoe-wel de ghe-
wanghene Conijnek dit alleen badt en-
de begheerde) maer hy heeft hem
oock daer en boven wt ſich ſelven
broederlicke gunſte toe-gheſeyt, ende
een verbondt met hem opghericht.
Maer het voor-deel dat hem ſijne ver-
keerde barmherticheydt ſoude aen-
brenghe, wort met deſe woorden
aen-gheweſen, Dit ſeydt de Heere, om
dat ghy den man, die des doots weer-
dich was, wt uwe hand vry ghelaeten
hebt, ſo ſal uwe ſiele voor ſijn ſiele ſijn,
ende u volck voor ſijn volck.

Cap. III.

Het is u wel gheoorlooft, Keyſer,
een verbond te maecten met die gene
die heel veer van ons gheſeten ſijn, en-
de met die van de welke, ten aenſien
de groote ghelijckmaericheyt in de
Religie, geen perijckel te verwachten
en is, dat wy van haer ſullen verleydt
worden, als met Mahumetiſten, heyde-
nen, ende Ioden: Maer gheensins met
de Ketters, die onſe naebueren ſijn, die
ons, overmits ſy in meelt alle de punten
der Religie met ons eens ſijn, lichtelick
van de oude Religie tot hare nieu-
wicheyden, die den vleyſche aenghe-
naem ſijn, ſouden verleyden, van duſ-
danighe is voor-ſeydt, datſe als door-
nen alle gaer moeten uyt-gheeroeyt
worden, ende dieſe weeren ſal, die
moet ſijne handen waepenen met
yſer, ende met houtene lansen, ende
hy moetſe met den viere gheheel te
niete maecten. 2. Reg. 23. Derhalven
dewijle haer God de Heere in uwe
hand gegeven heeft, ſoo moet ghyſe
gheheelick verdelghen, ghy en ſult
gheen verbond met haer maecten, en-
de ghy en ſult gheen mede-lyden met
haer hebben.

En wepnichſten hier nae ſeyt hy.

Ghelijck wy ſtracks ghehoort heb-

1619.

ben dat David van hem ſelven ghepro-
pheteert heeft ſegghende, des mor-
ghens ſult ghyſe verdelghen, alſo moet
hy u dat oock in beelden. V lieden, die
Conijnghe ende Iaeghers zijt Ier. 16.
16. wort bevolen, dat ghy de cleync
voſſen ſult vangen, die de wijn-ſtocken
vernien, dat is, die de Kercken ende
Clooſters verwoeſten, Cant. 2.

Hier hoort ghy/Lieve Leſer, et wepnichſ-
ten van den clanch der groote Brand-Clo-
cke, die Scioppius, eenen Raedſ-Heere des
Kupſes van Ooſtenryck ghegoten heeft/
pogghende door deſen alarm-ſlach gheheel
Chriſten-rijck in vier ende bloed te ſtel-
toonende ende openbarende ſyn moord-
dich herte ende ghemoet over alle die ge-
ne die profeſſie doen van de ware Chere-
ſormeerde Religie/ jae over de cleync en-
de onmondighe Kinderkens. Tot dien
eynde ſeer ſchendelick vervalschende/ver-
draepende/en miſ-ſchepende de h. Schrif-
tuyre.

Exemplo ab uno diſce omnes.

Maer wat voordeel dat deſen wreeden
Raed-ghewer / ende andere ſyns ghelijcke
voor hem/hier mede het kupſ van Ooſten-
ryck ghedaen hebben/dat wordt het ſelfde
daeghelick wel wijs / als de beſte ſlach-
veren haer worden wt-getrocken van
weghen de tyrannye die ſp over de Religi-
onſ-verwanten ettelicke jaren lanch ghe-
pleecht hebben. Zimmers heeft dit Boeck
te deſer tijt den Ooſtenryckſchen Prin-
ceſſen groote ſchaede aen-ghebracht/ghelyck
ghenoegſaem is blijckende wt het ghene
dat hier boven verhaelt is / ende hier nae
ſal verhaelt worden. Want Ferdinandus is
wel gecroont Rooms Konynck ende Key-
ſer/ Maer hem ſyn van het hooft genomen
de Croonen van Hungaria, ende Bohemia,
Midtſgaders de voor-treffeliche ende
machtighe Vorſtendommen van Sileſien/
Moravien/Lauſnitz/ſelfs een groot deel
van Ooſtenryck.

Maer eer ich van meer ſwaricheyt ſpre-
ke/ſal ich hier eerſt gaen verhaelen de ſo-
lemniteyten ende gendeechte/die te Fran-
ſort ſyn gheplecht/ als Ferdinandus aldaer
is vercozen ende gecroont Rooms Ko-
nynck.

Als te

1619.

Corte
ſchryff
der cro-
nijnghe
Ferdina-
tot Mor-
Conijn
ende h
ſer,

1619.

Corte be-
schryvinge
der croo-
ninghe
Ferdinandi
tot Kroons
Coninck/
ende Kerp-
ser.

Als te Frankfort by de aenwe-
sende Cheur-Dozsten / ende der af-
wesender Ghesanten / besloten
was Ferdinandum van Oostenrych
tot eenen Kroonschen Coninck ende Kerp-
ser te verkiezen / ende voorts te croonen/
So sijn de Rijck-Steden Aken ende Nu-
renborgh, als by die welke die Kerpserlyc-
ke Croone ende andere insignia ende orna-
menten des Rijck tot die crooninghe be-
hoozende bewaert worden/by tijds ghe-
adviseert / ende de selve op Frankfort te
schicken vermaent/ende ondertusschen sijn
allerley preparatiē tot die verkiezinge/
ende het Coninghlycke banquet/ t welck
daer by moet ghehouden worden / ghe-
maecht / voornaemlich ist die Parochie
ofte Bartholomeus Kercke met statelycke
tapyten behanghen/die stoel met flouweel
beleet den vloer met root larche beleght/
ende in het midden van die Kercke onder
het Crups eenen Stoel tot een sidt-plaet-
se vooz syne Coninghlycke Majesteit ver-
ordent / ende met schoon syden laecken be-
cleedt/boven den selven was eenen state-
lycken Hemel ghehanghen: Voornaeme-
lych is den Waer vooz het Choor / daer
vooz die crooninghe soude gheschieden/
verziert/ende vooz den selven eenen bede-
stoel vooz syne Coninghlycke Majesteit
ghesett. Teghen den Middagh isser eenen
Solder/tot het Ridderlaen/in die hoogh-
te opgebouwt / ende met root laecken
behanghen / eenen stoel daer op ghesett/
ende met schoon laecken becleedt/ende al-
les ten aensienelichsten aenghestelt.

Ondertussche sijn oock twee keuchens/
reene tot het offen-braeden op die plaetsen
van den Roemer / die andere achter den
Roemer ofte Raethuys tot het Coningh-
lycke banquet/opgeslaghen/die springen-
de fonteyne ghelyck eenen schoonen rot-
steen toeghericht/ende vooz daer aen ghe-
maecht eenen swarten twee-hoofdighen
Hrent / met een schoone Croone verziert/
ende op beyde zyden twee Leuwen / die
des Rijck wapen hielden : Voorders is
van ghemelte Bartholomeus Kercke aff/tot
aen het Raethuys een houten brugge ge-
maecht / ende met root laecken beleght.
So is oock die saele/op den Roemer/daer
in dat Coninghlycke banquet soude ghe-
houden worden/ met statelycke tapyten
behanghen : Daer was vooz hare Co-
ninghlycke Majesteit een taessel inde
hooghte/ende een wepinich beneden beson-

dere taesselen vooz die aenwesende Hee-
ren Cheur-Fursten aen beyde syden/ende
eene in het midden vooz dien van Crick
toeghericht/ ende boven met schoone He-
melen behanghen / ende die Credenssen
met schoon verguldet silberghegeschy ver-
zieret.

Als nu die bestemde dagh ter Croonin-
ghen/Paemlich Maendagh/ den 30. Au-
gusti ouden / ende 11. Septemb. nieuwen
stijls verscheenen was/ende ondertussche/
Paemlich des Saeter-daeghs te vooren
Lodowijck Landtgrave tot Hessen / met
sijn beyde Jonghe sonen / ende Broeder/
met een statelyck ende aensienelick ghesel-
schap. Ende des volghenden daeghs die
Ghedeputeerde der Stadt Nurenbergh/
met die Croone / ende andere Insignis des
Rijck/aenghecomen waeren / heeft men
vooz eerst op ghemelden Maen-daegh/
alle die poorten der Stadt toeghehouden/
die Soldaten op die Stadts-wallen/ende
een groot aental van Bozgheren in die
wapenen aen verschepte plaetsen/ Maer
voornaemlych van die behuysinghe ten
Braunfels, daer syne Coninghlycke Maje-
steit logiert/ende van het Raet-huys tot
aen die Bartholomeus Kercke / op beyde zy-
den van die ghedachte houtene Brugge/
verordent. Tusschen 6. en 7. uren hebben
haer die drie Gheestelycke Cheur-Dozsten
yder besonder in die Kercke begheben/en-
de aldaer haer Cheur-Dozstelycke habijt
afgeleecht/ende die Pontificalia weder aen-
ghedaen/ende hare Coninghlycke Maje-
steit verwacht / die welke ontrent 8. uren
is ter Kercken ghereden / in volghen-
der Orde. Vooz eerst sijn vooz ghegaen
veel voornaemen Officiēren/Raeden/Abe-
lycke/ende andere Persoonen: Dien sijn te
peerde ghevolgt/Lodowijck Lant-Grave
tot Hessen met twee Jonghe Heeren
sijn soonen/ende sijnen Broeder Landt-
Grave Philips. Hier nae vijf Heeranten/
in hare habjten/ende voorts die Gecom-
mitteerde van die Cheur-Dozsten Pfalts/
Saren/ende Branden-borgh / met den
Rijck-appel/Sweert/ende scepter. En-
delijck is ghevolgt syne Coninghlycke
Majesteit in Cheur-Dozstelyck habijt/ende een
Croone / ende onder eenen schoonen He-
mel/die welke boven syne Coninghlycke
Majesteit van weghen den C. C. Raedt
der Stadt Frankfort gedragen hebben/
Heer Daniel Scallburger, en Heer Ieremias
Orth, synde beyde Bozghermeystēren/ende

1619.

Nota. Als
Ferdinandus
op den
wech was/
rijdende na
de Kercke/
so is her
hoef-gher/
onder des
peccat
rechter
hoof-boet
afgebal-
ten/tot be-
ter berouw
berijnghe.

XXXXII

Heer

1619.

Heer Ian Philips, VVeſſe van Limpurgh, Heer Hieronymus Steſſan, Heer Iohan Seſſan Schad. ende Heer Iohan Philips Orch, alle Raedts- perſoonen.

Da dien nu ſyne Coninghlycke Majeſtept alſo voor die kercke was gecomen/ Sijn die drie Gheſteſſche Cheur-Dozſten in hare pontificalen gheleedt/ benevens eenige wt die Cleresij/ wt het Choor/ ſyne Coninghlycke Majeſtept teghens die Waghe dreue teghen ghegaen/ den ſelven ontfanghen/ ende tot voor den altaer voor het Choor begelept/ aldaer ſyne Coninghlycke Majeſtept op den torberpen bekeſtoel is nedergheniet.

Ter de Wiſſe van den Cheur-Dozſt van Mapnts worde aengebange/ Is dat Gloria in excelsis gheſonghen/ Ende hebben die Gheſteſſche Cheur-Dozſten ende Aſſeſſante/ ſyne Majeſtept voor den Altaer gheboert/ aldaer die Cheur-Dozſt van Mains/ als Conſecrator, die Benedictie over ſyne Majeſtept heeft gheſprooken/ ende is daer op die ſelve in den Coninghlycken ſtoel gebrocht ende hebben die andere Heeren Cheur-Dozſten ende Aſſeſſante/ hare Selliſſes inghenomen/ is daer op de Wiſſe aengebange/ ende als die ſelve een wyl tijdt gheduyert hadde/ is ſyne Majeſtept die het Cheur-Dozſtlycke habijt/ welck hy te voozen hadde aenghehad/ ende nu voor den altaer by de bedeſtoel hadde aſgelept/ met den Conſecrator, ende andere ommeſtaenders/ neder ghekniet/ ende is die Litante over die ſelve gheleſen ende ghebeden/ is oock van het omſtaende volck op het beſondere gebett/ welck van den Conſecrator worde voor gheleſen/ gheantwoort/ die Litante is hier nae van die Capellanen/ volopudet Volgens ſyn van den Conſecrator eenige vraghen/ ſyne Coninghlycke Majeſtept voor gehouden/ op de welke/ als hy hadde gheantwoort met jae/ Als oock dien aenweſende Cheur ende Dozſten/ ende alle de ommeſtaenders op het vragen des Conſecrators ſich hadden verklaert/ Dat ſy ſich haerer Coninghlycke Majeſtept wilden onderwoopen/ deſſelven ſich beſteghen/ ende hem ghehoorſaem ſyn/ ende met luyde woorden hadden gheroeppen Fiat Fiat. Is haere Coninghlycke Majeſtept op den bedeſtoel/ voozen altaer nedergheniet/ aldaer dan die Conſecrator voor eerſt de benedictie over hem heeft gheſprooken/ ende daer nae gheſalft op den

ſcheedel bes hoofts/ tuſſchen die ſcholberen/ in den necke/ aen die dozſt/ ende aen den rechteren arm/ met beſondere woorden tot een ydore ſalvinghe: Als/ Vngo te in regem oleo ſanctificato, In nomine Patris, & Filij, & ſpiritus Sancti, Wat is/ Ick ſalve u met den Heyligen Olye tot eenen Coningh/ In den Naeme des Vaders, ende des Soons, ende des H. Gheests. Dae ſulck is die Coninghlycke Majeſtept door die Gheſteſſche Heeren Cheur-Dozſten ende Aſſiſtenten van den bedeſtoel door het Choor in die Choor-Capelle geboert/ aldaer is die Olye weder aſſeghebroocht/ ende die oude Keyſerlycke cledinghe heeft hy weder aengedaen/ ende hy is ghelijck eenen Diacon bekleedt/ ende weder van daer voor den altaer in den bedeſtoel gheboert geworden aldaer dan/ nae dat wederom die benedictie gheſchiet was/ ſyne Majeſtept een bloot ſweert/ welck Caroli Magni geweeſt is/ ende daer benevens die Croone/ ende ſcepter welke te voozens op den altaer ghelecht waeren/ met deſe woorden/ Accipe gladium per manus Episcoporum. Wat is/ Neemt het ſweert van de hand der Biſſchoppen, in die hand ſyn ghegheven. Hier na is het ſweert in de ſchepde gheſcecken/ ende ſyne Majeſtept aenghegordet. Dae ſulck is oock die Coninghlycke ſcepter/ ende der Keyſers-appel van den Altaer ghenomen/ ende ſyne Majeſtept met beſondere woorden/ dat ſcepter in die rechter/ ende den appel in die linker handt ghegheven/ ende dan epantlie die oude Keyſerlycke Croone/ door die drie Gheſteſſche Cheur-Dozſten opghesett/ met deſe woorden/ Accipe Coronam regni. Daer op dan ſyne Majeſtept als hy den appel ende ſcepter aen die Gheſanten der Cheur Wylts ende Wan denborgh hadde ghelevert/ naerder den altaer is gheboert/ ende heeft in ſulcken habijt den eet ghebaen.

Da volcindinge der Croninge/ is men in het houden van die Wiſſe voort gebaert/ dat Euangelium is geleſen/ daer is ſaetlych ghefiguriet/ ende een heerlyche Muſicke ghehouden/ dat Symbolum Apottolicum is in die Capelle gefiguriet/ ende dat Offertorium op het Orghel gheſpeelt/ Daer dan ſyne Coninghlycke Majeſtept is ten offer ghegaen/ ende heeft het Sacrament ontfanghen.

Als dit nu al verricht was/ is die Cheur-Dozſt van Mens voor aen gegaen/ Triet/ ende Cuelen daer nae/ ende hebben ſyne

1619.

161

Biet deſe
vraghen
ſal. a. deſes
Boecks.

1619.

syne Coninghlycke Majesteit op het schavot dat voer den Middagh was/ opgericht/ gheleydt. Oock syn de Ghecommitteerde der werltliche Heeren Cheur-Dozsten met het sweert/ schepter/ ende Ryckscappel voer ghegaen. Op dit Schavot is syne Coninghlycke Majesteit in de stoel/ die aldaer in plaetse des stoels Caroli Magni die te Wke berodincert is/ bereypt was/ ghesett/ ende alsoo gheintroniseert/ daer op oock dat Te Deum Laudamus op het Orgel door die Muscanten en Trompetters/ by beurtten ghefiguriet ende ghesonghen is. Ende eyntlick is syne Majesteit tot die Keyserlycke regierunghe door den Cheur-Dozst van Ments/ voer sich ende in Naeme der anderen Heeren Cheur-Dozsten/ ghegratuliert/ ende hem is dat Roomsche Rycke ten vlytichsten bevolen. Daer op syn de Gheestelycke Cheur-Dozsten onder int Choor gegaen/ ende hebben die Pontificalen afgehelegt. Maer syne Majesteit is in den Stoel blijven sitten/ ende heeft etlycke Graeflycke en Adelycke personen met het sweert des Keyfers Caroli Magni, tot Ridderen gheslagen. Ende heeft hier nae is syne M^{te} in volgende Wyse wt die Kercken nae het Raet-hups gegaen. Door eerst is voer heeren gegae dat Hoffghesinde. Den selven syn ghevolgt die Coninghlycken Cheur/ ende Dozstelycke Raeden/ ende Adelycke personen/ daer op Dozsten/ Graef/ ende Heeren/ ende die vyf Heerauten/ Maer die selve die Cheur-Dozst van Crier in Cheur-Dozstlic habijt/ die Afgesante der Cheur-Dozstelycke Pfalts ende Brandenborgh met den Appel ende scepter. Naen die Afgesante des Cheur-Dozstes/ van Sarsen met het blote sweert: Daer op is ghevolgt die Coninghlycke Maj: met die Croone en oude Keyserlycke kledinge ende ornamente verziert onder den hemel/ den welken die voozsten des Raets der Stadt Franckfort gedragen hebben/ Ende eyntlick syn ghevolgt die Cheur-Dozsten van Ments/ ende Cuelen nevens malkanderen/ alle te voete. In sodanene processie syn sy ober de houtene brugghen/ die met root laecken beleght was/ tot aen het Raethups gegaen/ Ende syn haer drie te peerde naeghereeden die welke gelt onder het ghemeyne volck gheworpen hebben/ van vierderley verscheden soorten/ Gout ende silber/ op twee die grootste is op die een zijde ghestaen eenen Aerm/ co-

1619.

mende wt een wolcke/ die in die handt een Croone boerde/ met dese opschyft/ Legitimé Certantibus, op die ander zijde stont dese opschyft/ Ferdinandus, II. Hungariae & Bohemiae Rex, Coronatur in Regem Romanorum. 9. Sept. Anno 1619. Op die cleynere soorte/ daer van twee waeren/ het eene vierkantich/ ende het ander rondt/ stont op die eenen zijde en .F. ende daer boven een Croone/ maer daer onder. II. op d'ander zijde een Croon/ ende daer onder dese woordt/ Coronatus in Regem Romanorum. 9. Sept. 1619. De wt-werpinghe deser Munte heeft een groot ghedrangh onder het volck. ghemaect/ alsoo dat oock die ghenighe die dat ghelt wt wierpen/ hoe wel sy te peerde waeren/ nochtans van weghen het ghedrangh ende onghesuywicheyt/ seer swaerlich voert comen mochten/ ghelyck dan oock het laecken/ soo haest die daer over ghecomen waeren/ is versneeden/ verscheurt/ ende prijs ghemaect.

Als nu haere Coninghlycke Majesteit op het Raethups/ ende boven op den Sael was ghecomen/ hebben die Afghesanteder werltliche Cheur-Dozsten/ haerer genadichster Heeren Ampten/ nae inhoud van die gulden Bulle/ te bedienen aenghevaughen. Ende eerstlyck is die Erfmaerschalck van Tappenhym/ in het Raethups te peerde gheseten/ wt het Raethups ghereeden in eenen hoop haver/ die welke voer t selve uptgegoten was/ hebben de in syn handen een silveren maete/ die hy also sittende te peerde vol haber gheschept/ gestreecken/ ende eenen van syne Dienaren heeft ghegheben/ ende daer nae is hy wech ghereeden/ traec is het volck in aller onghesuywicheyt aen die haver ghevallen/ ende heeft die selve ten deele ghevat ende wech ghedraghen/ Maer meest onnuttelijck verdozven/ malkanderen daer mede bewerpende.

Naesulck is eene van den Afgesantender Cheur-Dozstes van Brandenborgh/ wt het Raethups ghereeden/ ende heeft by die hutte daer den offe gebade wiert/ een silveren vergult gietvatt/ met een becken ende serviette ghehaelt/ ende is daer mede weder in het Raet-hups ghereeden/ Eyndelijck soo is daer rydende ghecomen des Cheur-Dozsts Pfalts/ Carst. Truchses/ ende heeft wt de knecken. 4. silveren schootelen met spysse ghehaelt/ ende is daer mede weder in het Raethups ghereeden/ Ende in allen drien in ende wt

xxxix

ryden

rijden wierde opgeheblasen. Dae dat nu sulckx gheschiet was/is het volck niet alle onghesien/micheydt toe gheballen / ende heeft den ghebraden Osse/ die met allerley gheveebert vese/ ghevoghelte / ende anders/ ghevult ende ghespicht was/ versaecken ende prijs ghemaect. Een deel hebben oock die plancken aen die kneucken afghereeten / ende die wyl sy soo haest op het dach niet konden comen / hebben sy eynlich die selve op die eenre zijde gants opgeheurt ende over hoop ghewozen/ alsoo dat het hout ghebrooken ende in gheballen is / t'welck oock daer nae van den eenen hier / ende den anderen daer wierde opghenomen/ ende met der haeste wech ghebraghen:

Malum
marum.

Ondertusschen heeft die springende fonteyne met rooden ende wittē wijn begonnen te loopen/d'welck wel tot in die derde are gheduyt heeft / aldare dan een groot ghedrangh van het volck was. Ende soude die selve/ niet min als met die kneucken was gheschiet / inden beginne verscheurt ende verdozen syn ghewozen / waere sulckx niet van die ghene die daer toe bestelt waren/ verhoedet gheweest. Doch heeft die selve oock eynlich aenhouden moeten/die wyle men het niet langher afweeren en konde/alsoo dat den Arear, die Leeuwen,ende alle zieraet / midtsaeters dien rofteen, verscheurt ende wech gedraghen is.

Dat Conijnglijcke banquet/ is op den Saet in den Kaemer gehouden/ ende daer is vooz een peber der Heeren Cheur-Dozsten/ een besonder taessel ghedeckt/ maer alleen vooz die aenweefende opgebragen: Daere Coninghliche Majesteit is drie krappen hoogher gheseten / dan die Heeren Cheur-Dozsten. In de voorszeyde Saet syn oock die aenweefende Dozsten ghespicht/ Maer die Graeven/Heere/ Adellijcke personen/als oock die ghesanten der Steden/ in andere verscheptene plaatsen. Ende alles is by dit Coninghlyck banquet/met staetlych schow/ende ander et/ Confyten/ ende dierghelicken/ heerlich ghegaen. Daer by is oock een Lieffelycke Musike ghehoort / t'welck alles gheduert heeft tot nae vyf wyzen. Doen syn sy wederom opghestaen/ syne Coninghliche Majesteit synde met het oude kersfelijck habyt aenghebaen / ende met die Croone verziert / is in het Raedthuys te peerde gheseten / ende in syn Loghement gereet

ben / den welcken die aenweefende Cheur-Dozsten/Graeven/ ende Heeren/ tot daer heenen begeleydet hebben.

Des volgenden daghs is het Kijnghloopen / op de peerdemarckt ghehouden/ ende syn korts hier naer die Afghesanteder Cheur-Dozsten Pals ende Brandenborgh/weder nae hups vertrocken.

Alsoo is desen Kuer ende Croninghsdagh/boven alle vernooten / gheluckich ende wel afghegaen.

Philippus III. Conijck van Hispanien is den ersten Augusti deses jaers seer triumphantelic ende met groote magnificentie te Lissabona aenghecomen. Hy quam in een vooztreffelike Galepe/die des Conijcx Galepe wozt ghenoemt/hier by waren noch twaelf Conijckliche/ende t'seventich andere groote schoone Galepen / behalven noch een groot ghetal van groote ende clepne, sehepen/welcke hy ten deele mede bracht / ten deele waren sy hem van Lissabona een stuc weechs te ghemoeete ghebaren. Alle die Galepen ende schepen waren met schoone blaggen/baenen/ende winpelen verziert/ Hier by waren noch wel hondert barken/ die syne Maer volghden. Als syne Maer nu nae by de Stadt quam / so vertoonde sich eenen gheweldighe grootten Walvisch. Ende veel groote ende clepne visschen/ seer constich ende aerlich van hout/hozch/ spaenen / ende andere Wateriaelen ghemaeckt/spronghen wt ende in het waeter. Doch waer eenen Currus triumphalis, ofte triumph-waeghen in het water ghemaeckt / daer eenen Neptunus (Godt der zee by de Porten) op sat/ende daer waren vier Zee-peerden / die desen waeghen in het water voort trocken / den Conijck te ghemoeete. Als nu syne Maer in de haven onder de Stadt quam/ ende hy aen land tradt / Zoo brandde al het gheschut los soo t'ghene dat op de schepen / Galepen/ ende Gallioenen was/ als oock dat op het Casteel ende Princelick Palleys / als op de Stadts-muyzen lach. Alsoo dat men van het donderen ende bliemen des selfden naet en conde hooren nochte sien. De Viceroy, de Conijcklycke Raedt/ Heeren met de geheele Nobiliteit / de Magistraten/Officiere/ en alle vooztreffelike inwoonders der Stadt hebben syne Maer aen den oever ontfangē en gewilcomt. Daer was eenen seer schoonen ende

1619.

ende kostelicke bereierden Arcus Trium-
phalis . ofte Triumph-boghe ghemaect
daer sijne M^r. onder deur passeerde/ Ende
eenighe van de voornaemste Heeren heb-
ben sijne M^r. eenen schoonen Hemel bobē
het hooft ghebragen/ ende alsoo onder den
selfden in der Stadt ghebracht. In de
straete die sijne M^r. moeste passeren / ware
opghericht dize schoone Arcus Triumphalis,
den eersten daer hy aen quam hadden de
Engelsche (aldaer trasfiguerende) beco-
sticht / op den welken gherepresenteert
wierden alle de Steden des Rijcs: Den
tweeden staende in het midden der strae-
te/ hadden de Gout-smeden op-ghericht/
op den welken alle de Portogersche Co-
ninghen stonden/ alle gaer van silver ghe-
goten. Den derden hadden de Neder-
Landers maeken laten/ op den welken
vertoont wierden alle de Provintien des
Rijcs / ende de Oostersche Princen.
Voor den Coninck ghynghen de Vorsten/
Graeven/ Edele/ ende Grooten des Rijcs/
ende vrochten hem aldus met magnificen-
tie tot voor de Kercke / daer schert hy
van sijn peert/ ende ginck in de Kercke om
M^s te hoozen. Daer nae heeft sijne M^r.
beswozen alle de Privilegien ende vryhe-
den des Lands/ d'welck ghedaen sijnde/
soo is hy ghecroont van den Graeve van
Portalegre/ ende onder eenen anderen He-
mel ghebracht sijnde/ hebben alle de Vor-
sten/ Graeven / ende Grooten des Rijcs
sijne M^r. de handen ghekus/ ende gheluck
ghewenscht. Dit alles met groote mag-
nificentie ende hooffche courtesie ver-
richt sijnde / is sijne M^r. onder den
costelijken Hemel/ van alle de Heeren en
de Ouericheden tot aen ende in sijn Pa-
leis ghebracht / vergeselschap sijnde van
sijnen outsten soone / en Infante/ met ha-
re Jofferen / alle gaer seer costelick ver-
ciert ende becleedt/ ende also het nu begon-
duster te worden / so ghynghender veer-
tich Edele knapen voor aen met branden-
de flambeusen / tot aen het Paleis / al
waer een seer magnijfieke maeltijb / oock
een costelick ende constelick banquet toe-
bereydet was.

Tot vol-treckinghe deser reyse des Co-
ninck/ sijn een goed deel schepen ende Ga-
lepen (diemen niepnde ter oorloghe ende
rust te wesen) ghebruycht gheweest / ende
is also van dien grooten apparact voor
eerst ghecomen dit Bellum bellum, ofte ghe-
maechelicke oorloge ende triumphe schou-

ten/ ende spiegel-verhten / d'welck maect
in roock ende damp verduenen is beter
dan of Christen-ryck daer mede in
grooter combustie ware ghebracht ghe-
worden.

Daer is in Augusto tydninghe ghecomen/
dat een scheepken / den swarten Beer van
Amsterdam ghenoemt/ nae West-Indien
ghevaeren sijnde / ende ligghende aldaer
in een plaetse die de Zeevaerders de Vir-
gine heeten / om aldaer met de Inwoon-
ders des landts te handelen / ghelijck sijn
eenighe daghen laech op het vriendelick-
ste met haer ghehandelt hadden / soo heeft
het sich toe ghebraghen / dat onse luyden
dit wilde volck te veel vertrouwende / en
de haerder te vele op haer schip lactende
comen / van haer sijn over-vallen ende
vermeestert/ ende hebben dese Indiaenen
al ons volck / d'welck in dat schip was/
seer wreedelick vermoort/ behalven eenen
Jonghen ende noch twee Mannen/ daer
van den eenen wel dapper ghequetst was.
De Jonghe dese moordenaers onder-
pende ende ontwoftclende/ nam de coura-
ge / ende stact de steen-stucken aen / die
langhs het schip laeghen / die los brande-
de / dit heeft eenen grooten schrick onder
de Indiaenen ghemaect/ insonderhepdt
als sy sagghen datter eenighe van de hare
doot bleven / also dat sy allegaer om een
goet heen comen saegghen/ ende over hooft
spronghen / ende clasterden in hare Ca-
noes oft schuyten / ende quaemender van.
De drie overghebleve het schip nu alleen
hebbende / hielden het Ancker af / ende
dreeven met het schip van land / daer lach-
tot haeren grooten ghelucke een Zeug-
schip om den hoek / d'welck het schieten
deser luyden wel ghehoort hadde / maer
ten wist niet wat het te beduyden hadde/
ten conde oock dit Amsterdammer schip
niet sien/maer op het ghehoort van het af-
schieten des gheschuts / so heeft het eenich-
volck in eenen doot gheset / om te gaen
sien ende vernemen watter te doens was/
ende wat dit schieten beduyde : Als dit
volck met het boot aen het Amsterdam-
mer schip quam/ so heeft het niet verbaest-
hepdt ghesien alle die vermoorde men-
schen die daer laegghen / ende heeft de ghe-
wonde verbonden / ende vlyt man op dit
ontmande schip ghesett / ende het selfs
also over ghebracht / Schipper siet toe.

1619.

De India-
enen over-
vallen ende
vermoort
eenich van
ons boot-
volck.

619.

De Stedecken Pils-
eck wort
van Buc-
quoy mit
ghenomen
daer in hy
seer wyde
tyranney
heeft ge-
maect.

De Graef van Bucquoy heeft het Stedecken Pils-
eck (daer voer hy
mit syn gheheel Legher ghetroc-
ken was) na dat hy aen den Gou-
verneur daer binnen/ Capiteyn Haec ghe-
noemt/ de Stadt goetwillich op te gheven
begheert/ ende hy sulcx te doen gerefuseert
hadde/ op vier diversche plaetsen aenlo-
pen ende de stromen laeten/ ende heeft die
Stadt met stormender hand ingenomen/
alles daer binnen dootd gheslaeghen/ en-
de die geheele Stadt in brand ghescheeken:
Den Gouverneur heeft hy doen hanghen/
ende de voornaemste der Stadt die hy in
handen creech/ heeft hy doen onthallen.
Hy heeft oec met de vrouwen ende kinde-
ren onuytspreckelich tyranney ghedref-
sent/ het innemen van dit Stedecken/ ende
die daer in geoffende tyranney/ heeft een
groot seychen onder het volck/ soa ten
platten Lande/ als in de onbeste plaetsen
daer ontrent aen-gebracht/ alsoo dat de
inwoonders van het Stedecken vver-
(maer byp mylen van Praghe ghelegen)
alles verlaeten/ met wyf ende kinderen
gevlucht sijn/ daer in niet boven de twin-
tich burgers verbliven/ die yet waeg-
den op de ghenade ende onghenade van
haren wreeden byand.

De Bohe-
men ende
hare Ghe-
ronfede
reerde en
willen Fer-
dinandum
niet kennen
voor haren
Meer.

De Staeten ende Directeurs des
Conijck-Rijck van Bohemen
hebben in openbaren druck aen
den dach ghegheben verscheyde-
ne Apologgen/ in de welke sy redenen en-
de oorsaccken gheben waerom sy de elec-
te ende Croonynghen Ferdinandi (by het
leven des Kiepers Marthie gheschied) niet
voor wettelich en conden kennen/ waer
van eenighe hier boven verhaelt sijn/ ende
hier nae noch eenighe sullen verhaelt wor-
den/ in den brief der Directeurs aen den
Prince Bethlehem Gabor, Jmmers soo veel
ijsser van/ dat sy op den xxij. Augusti 1610
novo, in een groote versamlinghe der Bo-
hemische Stenden/ Ferdinandum hebben
verclaert noyt wettelich vercozen te sijn/
ende al ware dat gheschied/ dat hy het soo
ghemaect hadde/ dat sy hem verclaerden
vervallen te wesen van de Bohemische
Croone/ ende dit hebben de Bohemen ge-
daen ten over-staen/ ende met goet vin-
den der Moravische/ Silesische/ ende
Lausitische Ghesanten die van gelijken
verclaert hebben/ dat sy niet ghesinniet en
waren/ noch niet syden en conden noch en

wilken bat Ferdinandus langer over haer 1619
regieren soude.

Die Bohemen/ met hare Gheronfede-
reerde siende ende oordeelende/ hare saeck
alsoo gheselt te sijn/ Dat sy het niet raech-
saem en achtten/ het Conijckryck son-
der wettelich hooft ende Conijck te lae-
ten/ Soa sijn sy het eens gheworden/ dat
sy met den eersten wouden treden tot de
electie van eenen Conijck.

Gemen tot den actum electionis ofte
verkiefsinghe ghetreden is/ soo hynder ver-
scheyden Prinzen van d'een ende d'ander
boor-gheslaghen/ op de welke men in de
nominatpe soude moghen achtynghen ghe-
ben/ als den Hertoghe van Savoyen, sijnen
Soone den Hertoghe van Piemont, den
Cuer-Dozt Frederich Phals-Grave, ende
den Cuer-Dozt van Saxon.

Als nu de Staeten van Bohemen tot
de heure ende nominatpe eenes Conijck
treden souden/ soo hebben sy s'baeghs te
vooren eenen al-ghemeynen bede-daghe
verordineert/ ende den xxij. Augusti in
alle kercken laeten af-cundighen/ om
God den Heere te bidden/ dat hy haer
die ghenade woude doen/ dat sy soodae-
lich eenen Conijck mochte erwelen/ die
haer mochte beschuiten ende beschermen
in de hantavijnghe der Warer Christelich-
ker Religie/ haer weder brengen de ruste/
vrede/ ende wel-stand in het gantsche
Land.

De Cuer-Dozt Phals heeft den Cuer-
Dozt van Saxon besonden/ ende laeten
onder-soecken/ jae vermaenen/ in val dat
de Bohemische Stenden so verre mocht-
ten comen/ dat sy met het hups van
Oostenryck haer gantschelyc niet en-
nende verdraghen/ sijn Cuer-vozteliche
hoofsheyt tot eenen Conijck van Bo-
hemien vercozen/ dat hy doch die occasie
van syn hups grooter te maecten/ ende
de bedranghe Christenen te helpen/ niet
en wilde up de hand laeten gaen/ &c.
maer de Cuer-Dozt van Saxon heeft
verclaert gantsch niet ghesinniet te wesen/
die Croone van Bohemen aen te nemen/
of hy schoon van de Stenden des Rijck
daer toe erweelt ende versocht wiert.

De Bohemische Stenden den xxij.
Augusti om tot de heure te treden by mal-
kanderen gheromen sijn/ hebben/ nae
eyndighe eenes pberighen Ghebets/ be-
gonnen te voteren ende te stemmen/ ende
is per majora de Cuer-Dozt Frederich
Phals-

Derker
ghe
Bohem-
schen
Con-
ijck.

Verke
dene
een
booy-
ghe-
slaeghen

Freder-
icus
saxo-
niae
elector
pater-
familias
elector
pater-
familias
elector
pater-
familias

De St-
en Ha-
ber
in Ber-
lin C-
har-
luis

1619. **Phals-Græbe** by den **Rhyen** / des **Room-**
schen **Rijer Vicarius**, tot eenen **Conijnck** in
Bohemien vercozen. De **Hertoghe** van
Savoyen heeft niet een **stemme** ghe-
hadt. De **Cuer-Dozt** van **Saren** heeft ge-
hat ses **stemmen** van den **Heeren-stand** /
ende eenen van den **Ridder-stand** / **Maer**
de **Cuer-Dozt Phals** heeft ghehat **rrrvj**.
stemmen van den **Heeren Stant** / ende een-
en **tneghentich** van den **Ridder-stand** /
Oock meest alle de **stemmen** der **Steden** /
Ende alle die den **Cuer-Dozt** van **Saren**
eerst ghestemt hadden / siende ende ver-
nemende de **eenparicheydt** der **stemmen**
die den **Cuer-Dozt Phals** ghestemt had-
den / **syn** daetelick de selfde by ghevalen /
Alsoo dat **syne Cuer-Dozteliche** **Hoogh-**
hepdt / met **eenparicheydt** van allen / is ver-
cozen **Conijnck** van **Bhemien**.

Den 27^{en} Augusti voteerden de **Mehis-**
sche / **Slesische** / ende **Lausnische** **Ghe-**
santen / die alle gaer **eenpaerlick** ghestemt
hebben op den **Cuer-Dozt Frederich**
Phals-Græbe / ende alsoo is hy **strack** ge-
proclameert ende **afgheroepen** **Conijnck**
van **Bohemien** / dat **Te Deum Laudamus** is
met **breuchden** ghesonghen / alle **kloeken**
gheluyt / ende al het **geschut** binnen **Prae-**
ghe ende daer ontrent is ses **mael** los ge-
brandt. Het jaer deser **verkiejsinghe** des
Phalsgræben Frederici tot **Bohemischen**
Conijnck / is in dese **woorden** begrepen.

freDerlCVs II. boheMig rex. 1619.

Godt de **Heere** wille desen **jongen Salo-**
mon segghenen / **wijshepdt** / ende **verstand** /
oock een **dapper mannelick** ghemoet ghe-
ven / toe **syner eere** / ende **wel-stant** der **wa-**
rer Christelicher Keligye / daer hy **profes-**
sye van doet.

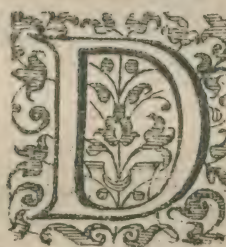
Gott gebe **ein fieleDzeiches gVberna-**
Ment 3V **Vnsen** zelten.

Daer **syn** **strack** des **anderen daechs**
Ghesanten **afgheverdict** van **Praeghe**
na Heydelberch / om **syne Cuer-Doztelic-**
ke Doozluchticheydt te laeten **weten** / dat
hy met **eenparighe** **stemmen** tot **Conijnck**
van **Bhemien** vercozen was / ende te **bida-**
den die **Erpene** te **willen aennemen**.

De **Staeten** van **Hungaria** alsoo
groote **redenien** van **claeghen** heb-
bende over de **regieringhe** der
Oostenrijchische Heeren / als de

Bohemien / **Silestiers** / **Mozabische** / ende
andere Landen / Ende **geen hope** hebben
de / dat sy tot **eenigher tydt** staende onder
het **ghebiet** ofte **heerschappye** **Ferdinandi** /
ofte des **huyfes** van **Oostenrijck** / in **ruste**
ende in **vrede** souden **cunnen leven** / behou-
dende de **vyse exercitye** der **Cersformeer-**
de **Keligye** / ende hare **Privilegien** ende
gherechtigheden / **So** hebben sy op hare
Land-daeghen ende by **een-comsten** den
Cerst-Hertoghe Ferdinandum ghecasseert /
Ende sy hebben in **syne plaetse** vercozen
ende **beroepen** **Bethlehem Gabor** / anders ge-
noemt **Berlinus Gabriël** / den **welcken** sy dat
selfde **daetelick** / door hare **Gesanten** / heb-
ben **gebootschapt** / die sich **strack** heeft be-
rept tot de **reysenae** **Hungarien** / d'welck
hy door **desen synen brief** de **Stenden** des
Conijnck-rijer van **Bohemien** heeft **wete**
laten / haer alle **hulpe** ende **favœur** aen-
biedende:

Doorluchtichste Heeren,
Eerweerdighe Vrienden,

De **verepdtwillige** **Coppe** des
aenbiedinghe on-
ser dienste te **voe-**
ren. Het **waere**
voorzwaer te **wen-**
schen **voorz** eenen
pegelicken / dat
stracks van den
aenbanck dat de
Bohemische **saec-**

ken **begonnen** hebben te **perheliteren** / de
ghemeyne ellendicheydt eenes **soo** **voorz-**
treffelicken **Coninckrijcks** / (tot noch toe
niet dan door **onsekere** ende **seer verseyen-**
dene geruchten hier ende daer ghestroeyt)
hande naest **ghelegghene** **Princen** ende **Po-**
tentaten / die de **saecche** **Christi** **meenen** / so
ter herten hadde **ghenomen** **gheweest** / dat
wy / die so **wijdt** **ghelegghen** **syn** / **veel** **eer**
hadde **mogen vernemen** / de **ghelwenschte**
vredighe tydinghe van de **heylsamen** **ver-**
effeninghe **verselvighe** / dan de **injurien**
die van **weersyden** **bedreven** **syn** **gewest**.
Maer **dewijle** **sedert dien tijdt** / **nochte** de
Coninckliche **sachtmoedicheydt** des **Dooz-**
luchtichsten Heers **Ferdinandi** / noch oock
de **sozge** van **andere** **Princen** **soo** **vele**
heeft **vermocht** / dat **eenen** so **schadelicken**
brant in de **Christenheyt** / door **eenigh**
middel / ofte **bedwonghen** / ofte **uyt-gh-**
bluscht

Pyppp

Frederich
Cuer-Dozt
wordt ghe-
cozen Co-
nijnck van
Bohemien.

Frederich
ende Salo-
mon hebben
anderley
daeteliche-
it / te we-
ten / Vrede-
liende,
of Vrede-
lyck.

De Stende
van Hunga-
rie bekie-
den Bethle-
hem Gabor
Conijnck.

Coppe des
b. t. f. s. die
Bethlehem
Gabor aen
de Staeten
van Bohemien
ghe-
schreeven
heeft den
18. Augus-
1619.

1619.

bluscht heeft comen worden / maer het kennelich is / dooz dien dat de ghemacde- ren der menschen van weersijden daghe- lyx verbittert sijn ghe worden / dat hy wylt ende breekt voort te ghecroepen / een ende weder ghesweeft ende voortcruppen- de / meerder kracht heeft ghecreghen. Soo connen daer upt alle verstandighe wel oorbeelen / wat wy behooren te doen / of wy in een soo groote ontsteltnisse der Christenheyt / ende verwachtinghe van noch veel meerder perijckelen / die hier upt staen te rijzen / maer ledige aenschouwers behooren te wesen / van of wy upt een heylsame soeghbuldicheyt niet man ende macht onse hulpe behooren te bieden. Want dewyle dit onse Waderlandt ende Coninckrijcke ghelegghen is inde spitse ende ghelijck als vooz de muple der Turc- ken / de welke in hare raedtflaghen / ghe- lijck als de golven der wijde ende woeste zee / nemmermeer en konnen rusten / maer op de minste oneenicheden der Christenen / seer blijrichliken met opgherechte ghes- moederen plegghen te loeren / insonderheyt ny in Asia ende Persia hare saecken bezye- nendicht sijn / als die weten dat sy in Europa niet en connen uptrichten / sonder onse be- roerten / dat sy ons gheen perijckel con- nen aendoen / sonder de perijckelen die wy onselven veroorzaken. Soo isst / op dat wy haer benemen mochten de ghelegghen- heden van inde naest-gehegghene Coninc- rijcken in te vallen / ende de oneenicheden der Christenen met den eersten ghestit- sijn / de saecken allen sijn in meerder se- kerheyt mochten stellen : Dat wy twee binghen eens vooz al ons hadden vooz- ghestelt / te sien te weghe binghen. Deene dat wy de gunste ende wille des Keyfers Ottomanni souden tenhooghsten verplich- ten tot veroorzakeninghe van soodanighe eenicheyt : De andere dat wy vanden staet ende met eenen van de gheneghentheyt uwer E. Doozuchticheden t'onswaert gantsch sekerliken mochten onderricht sijn. Derhalven dewyle vooz de beley- dinghe ende rart Godes des Almachtighen / de fatale ghelegghentheden van bey- dens alsoo malkanderen hebben ontmoet / dat wy / soo wel van uwer E. Doozuchticheden gheneghentheyt / ende beroyt- willicheyt t'onswaert / upt der selvigher bzienden vanden veertighden deses lae- penden maents / als oock wt het schijven vanden seventighden / verseligher toe-

stemminghe ende gunste / meer dan wy verhoopt hadden / in ende tot behoudenisse van de saecke der Christenheyt / de we- te hebben ghereghen : Soodanighe son- damenten nu ghelept ende voozbereydet sijn / of wel schoon vele ende groote au- thoriteyten ende machten des Kays van Costenryck / des Roomschen Paus / ende anderen die haer toe-ghedaen sijn / ons van een soodanigh voornemen afschick- ten : Soo heeft nochtans den yver vooz de eere Godes / de trouwe ende belofte uwer E. Doozuchticheden / upt eyghene ende der Staten name / vooz onsen Marcum Vveiwadam ons toeghesonden / de over handt ghenomen / de welke dewyle wy niet bilicke eerbiedicheyt omhelsen / soo sullen wy sonder eenich upstel ende ver- toeben / inden name Godes des Heeren toeben / inden name Godes des Heeren der Wyfcharen / ons verstant op den tocht begheven : ende ten y dat in Hun- garhen (welcke wy gheensins en ver- hopen) eenighe oorzaecken van vertoe- den ons voozvallen / soo sullen wy naer uwerste vermogghen / inden maent Sepem- ber trecken nae de santpalen toe van Mo- rabien : achtende daer-en-tusschen noo- dich te sijn / dat wy uwer E. Doozuchticheden ernstliken vermanen / dat sy in gecnerlep wijse teghen den vbandt slaen / nochte den uptganch der oorloghe in ha- zard ende perijckel willen stellen. Maer haer selven ende het haere alleenliken neer- stelicken beschermen / met ongheroochter macht onse comste gantscheliken verwach- ten / met vaste hoope op Gode / dat wy on- se raedt-slaegghen ende ghemoederen by een gheboecht hebbende / op een deel seker- der ende ghemackelijcker wyse de vban- den van ons sullen afheeren. Welck den dat het naer onser aller wensche / ende op het gheluckigste moghe ghelinghen / soo is van nooden / dat wy den goeden God ghestadelich ende vierichliken bidden. De andere omstandicheden van een soo ghewichtighe saecke / hebben wy onsen lieven ende ghetrouwen / den Edele Ste- phano Hatwani, bingher van dese teghen- woordighe / last ghegheven mondelicken uwer E. Doozuchticheden te vertellen. Welchers liefde / oprechticheyt ende stantvasticheyt wy ons ende alle het on- se neerstelick bevelende / wenschen dat de selvighe welbaren moghen. Ghegheven in onse Stadt Alba Iulia, den 18. Augusti Anno 1619.

Vwer

1619.

Vwer E. Doorluchticheden. gunstige
Vriendt, ten dienste bereydt.

Gabriel de Prince.

Het Opschrift was.

Den Doorluchtichsten Heeren/ de Beley-
ders ende Raedts-Heeren der Croo-
ne van Bohemen / onsen seer eer-
weerdighen Heeren.

Op den boven-verhaelden Brief heb-
ben de Bohemische Directeurs ende
Raedts-Heeren / den Prince van Seven-
burgghen aldus gheantwoordt.

Doorluchtichste Prince, Groot-
gunstige Heere.

Brief ver-
seuten van
Bohemien
aan Bethle-
hem Gaboz.
dat dato
den 9. Sep-
tembris
1619.

W omhelsen de Godvluch-
ticheyt van ulwe Doorluch-
ticheydt/die wy soo uyt des
sels Bienen / als vanden
Edelen/Crentesten Heere Ambassadeur/
menichvuldich hebben verstaen / waer
over wy Godt Almachtich ten hoochsten
loben ende danken / dat hy ulwe Deur-
luchticheyt t'onswaerts / sonder eenighe
verdiensken van ons volck / tot conserva-
tie van de Vyshedyt des Rijk Bohemen/
ende tot voorszant van de Christeliche
kercke / heeft verwekt. Ende alsoo wy
niet en moeten nochte willen in ghebreec-
ke zyn van onse verdiensken t'waerts/
soo bidden wy Godt Almachtich seer pbe-
rich ende vperich / dat hy de Godtsvuch-
tighe ende heroiche intentien ende vooz-
nemen van ulwe Doorluchticheydt wil
zegenen / ende met de ghewenschte upt.
comsten ghebenedighen / welck wy luyden
op Godt vertrouwend / vastelicken ons
beloven/niet eens twijfelende/of die ghe-
ne/die ons so salutare als groote saecken/
heeft gheinspireert / de selve oock met een
goet succes sal voorts doen wtvoeren.
Waerom ulwe Doorluchticheydt believen
sal t'werck Godes met een groot vertrou-
wen beginnen/ende verskerz sijnde van
de stantvastighe affectie van de Staten
des Rijk van Bohemen / de voorzgheno-
men expeditie ende tocht te avanceren/
vooz den aenstaenden Winter / ten eynde
wy lichteliker mette samen-ghewoeghde
machten / ende ghemeynen raedt / den

vpandt moghen verjaghen/ ende van on-
se Frontieren afkeeren/op dat/in gheval-
le ulwe Doorluchticheyts comste werds
upt-gheselt / wy oock teghens onsen
danck niet ghedwonghen en werden met
den vpandt/die meer volcks heeft als wy
ende die sich daghelicks versterckt / de
onskere fortupne des Voelochs te tentes-
ren ende besoecken.

Voorts en konnen wy ulwe Doorluch-
ticheydt niet verswijghen / dat nadien de
Staten van Bohemen / met allen dien
van Moravien/Slesien/ende gantsch El-
satien oock met die van Ober ende Ne-
der-Oostenryck/in Verbondt waeren ges-
treden/ende de Staten alomme seer soch-
vuldigh waren / oock mede saghen / ende
vooz seker waren onderrecht dat den Co-
ninck Ferdinandus,niet sonder uysterste ghe-
vaer ende vernielinge van alle des Rijk
vzsheden / ende uytroepinghe van de
ware Religie / tottet Rijk en conde aen-
genomen werden:dat sy met gemeen ende
eendzachtich consent ende advijs/Ferdi-
nandum van't Rijk gheexcluideert / ende
in sijne plaetse den Doorluchtichsten Fre-
dericum V. Palsgrave by Rijn/Hertogh
van beyde Deyeren / des heplighen Rijk
Churfurst ende Vicarius, tot onsen Conine
hebben ghecozen: Waer van ten weder-
zijden de seer ghewichtighe redenen te
verhalen / de tijt alhier nu niet toe en laet;
Maer onder de redenen waerom Ferdi-
nandus is verwoopen / sal ulwe Doorluch-
ticheydt dese als principaelste ghelieve
te verstaen: Dat hy teghens de Statuten ende
Privilegien des Rijcx, by't leven vanden Keyser
Matthias, doen ter tijde onsen Coninck, soo
deur corruptien van eenighe Auteurs, als
deur dreyghementen, niet deur vrye stemmen
der Staten, maer deur practijcken geooront is:
Dat hy syne Renverfalen, inhoudende dat hy
soo langhe den Keyser leefde, hem's Rijcks saec-
ken niet bemoeien en soude, niet onderhou-
den,ende sijnen eedt,ten tijden van sijne Croo-
ninghe by hem ghedaen, niet naghecomen,
maer ghevioleert heeft, deur dien hy den Car-
dinael Clossel, President vanden secreten Raet,
die alle de saesken des Rijcks, ende namentlic-
ken van Bohemen, dirigeerde, teghens wille-
ende danck vanden Keyser, van sijn officie ghe-
stelt, ende ghevanghen ghenomen, ende sijn
plaetse gheoccupeert heeft: Oock mede dese
Traghedijche Oorloghe teghens onsende ons
Vaderlandt aenghenomen,ende op sijne eyghe-
ne authoricheyt, op's Keyfers name (voor dem

1619.

Redenen
waerom de
Bohemien
Ferdinan-
dus niet
willen her-
nen vooz-
haeren Co-
ninck.

P p p p p wolk

welcken veel dinghen versweghen werden) ghevoert heeft: Dat hy de Soldaten die hy by Gratz hadde, Bohemen heeft doen invaderen: Dat hy over 't Christichvolck ende Heyrtocht, teghens ons ende ons Vaderlandt, met branden ende moorden alles verwoest, ende op sijnen naem by't leven van den Keyser ghecommandeert heeft: Dat hy nae't overlijden des Keyfers met meerder macht veel wreder in Bohemen ende Moravien, sijnde gheen cleyn gedeelte van't Rijk, met swaert ende vyer, sonder regard te nemen op jonckheydt of ouderdom, met een maniere noyt by den Christenen ghehoort, heel Barbarisch tot groote devallatie ghetyranniseert heeft: Dat hy met den Spaenglaert, buyten weten van de Staten des Rijcks ende der Provincien, listighe Conditien ende Verbondt ghemaect heeft: op dat indien hy 'enighen tijde quame te sterven sonder mannelicke oir nae te laeten, dat de Rijcken ende Croonen van Hongarijen ende Bohemen mette gheannexeerde Provincien, erfelick souden devolveren aende Erfghenamen van Spangien, met het welcke alleenlick hy sijne Coronatie, alwaer die oock wettelick gheweest, vermits de violatie van eedt ende van Renverfael braven, te niete ghedaen, ende den Staten van haren ghedientlicheydt ende ghchoorsaemheydt ontslaghen ende bevrijdt heeft.

Maer om wat oorzaken ende ghewichtighe redenen de voorsz. Staten den lofselicken Prince Palsgraef tot haren Coninck hebben ghecofen / en twijffelen wy niet / of is de gantsche Christenheyt / ende voornamentlick uwe Doozuchticheydt / kennelicken: Welcke electie / op dat God / Coninck der Coninghen / die de Rijcken transfereert ende stabiliert / ghebenedijde ende segghene / ende den ghcofen Coninck met sijne machtighe handt op den stoel sette / ende teghens alle vyantlick ghewelt beschermte / bidden wy seer oetmoedighen sonder ophouden. Bidden oock uwe Doozuchticheydt / dat de selve onsen gheeligerden Coninck tot onse defentie teghens den vyant / wil te hulpe comen. Welck onsen goedertierensten Coninck met ghelijcke beleefticheydt / ende wy met oetmoedighe danckbaerheyt / aen uwe Doozuchticheyt / nae al ons vermoghen / sullen pooghen te verdienen; den welcken wy wenschen alle welbaren / ende gheluckighe successien. Ghegheven int Slot tot Praghe, den 9. September. Anno Christi 1619.

Dienst-bereyde

Direcleurs ende Raetshuyden des Rijcks Bohemen.

Als de Oostenrijckse Prinzen ^{Albertus bergaert een Vagheer tot assistensie van Ferdinandus} vernamen ende bevonden / dat de saccken haer in Bohemen / Hungaré / Silesien / Moravien / jae selfs in Oostenrijck / dapper teghen liepen / ende sy bevonden dat de keure des Roomschen Conijcks haer wepnich conde voorden / als sy die boven-ghenoemde / ende andere Conijckrijcken ende Landen quaemen te verliezen: Soo heeft de Eerst-Hertoghe Albertus gherevolbeert / thien ofte elf duysent soo Ruypteren / als soldaten / de gheoeffentste ende beste die hy hier te Lande heeft / te senden tot hulpe Ferdinandi, onder het beleyt van Graef Henderick van den Berghen. Dese tot in het Land van Lutzenborch / ofte daer ontrent ghecomen sijnde / ende haer bereyde om voorts nae boven toe te reysen / Soo hebben de Heeren Generaale Staten der Scheunierde Nederlanden / ende de Prince van Oranjen / ordre ghegheven / dat al hare Ruypteren / met 1000. of 1200 musquetiers (die op waghenen dadelick daer toe aen-ghenomen / gheset souden worden / om des te spoedigher voorts te comen) haer ter syden Alberts volck vervoeghen souden / om op hare tochten ende aenslaghen achtijnghe te gheven / ende te verhinderen / soo veel haer moghelick soude wesen / het verderf dwelck sy des Pals-graeben Land / ofte andere Voesten / staende in confederatie met de Heeren Staten / souden pooghen aen te doen. Maer eer des Eerst-Hertoghen volck noch te degghen aen het marcheren was / so is een mis-verstand ontsaen binnen Brussel / ende Elders / de Burghers wepgherende te betaelen eenighe impositien op de bieren ende wynen / die tot opbouwinghe van der Jesuyten costelike kercken ende Colleggen wierden ingheselt. De Eerst-Hertoghe vresende dat dit vyer van mutinatye verder ende verder loopen soude (ghelijck het alreets te Brussel was ontsaen) ende dat het alsdan swaerlick soude te veymen wesen / soo heeft hy raetsaem ghebonden / syn crijchsvolck / dwelck veerdich lach om hoogher aen

1619.

aen te marcheren/te rugghe te ontbieden/ ende heeft een passelick leggher/met ettelicke stucken geschuts/ ende crijch-ghereetschap vooz Brussel doen comen/daer mede de Burghers ende inwoonders dwynghende tot betalinghe van de impositien die onlaer tot haer groot beswaer waren verhooght gheworden. De Spaenjaerden in het marcheren nae Brussel toe/ ende daer vooz liggende/hebben allerley ghewelt ende moet-wille bedreven so more met Vrouwen ende jonghe Dochters te vercrachten/ met slaen en quetsen/ met pynighen en tormenteren/ met stelen en rooben/ niet anders dan of sy in hare vyandts landen/ ofte in Turcken gheweest waren. Wee den ghenen die sulcke gasten over-comen/ tracteren sy hare vrienden dus/ hoe souden sy met ons omspringhen/ conden sy over ons meyster worden.

De Burghers van Brussel siende het leggher vooz hare Stadt ende poozten ligghe/ hebben moeten de poozten openen/ vermeystert ende over-heert synde/ doch wepgheren als noch die impositien te betaelen. Albertus heeft daer ettelicke Compagnien/ haele onbetaelde soldaten vinnenghebracht/ tot groosten last ende beswaernisse der Burgheren. Andere Steden in Brabant/ende Elders/dit hoozende/ ende hebben niet durven blycken laeten haer mis-ghenoeghen van weghen de lasten ende impositien die sy al suchtende draeghen/ even wel weten sy alle gaer wel/dat dit reghel recht is strjddende teghen den eek ende belofte die Albertus den Lande van Brabant ghedaen heeft/ belovende haer met gheen nieuwe impositien te beswaeren.

Des Eerst-Hertoghen dissein hier vooz ghebzooken synde/ende het leggher wederom in garnisoen ghebracht synde/ so heeft ooc de Prince van Oranien syn Ruyter/ welker eenighe alreets op den aen-tocht waren/ in haere Garnisoen doen keeren/ het voet-volk is oock ghebleven/ ende de waghens/ die alreets waren aen-ghenomen/syn af ghedancht/ende daer mede is dien crjch gheleecht.

Doch daer waren ontrent den selfden tijdt/ ofte cortz daer te vooren/ hier te Lande/tot dienst van den Phals grabe/ ende andere Euangelische Voosten aen-ghenomen die vaenen Ruyteren/ die

1619.

haeren wech mosten vooz eenighe Voosten ghehoozende onder het gebiet van den Cuer-Vorst van Ments/ die vele van synen boeren (eenighe schryven van 1000.) heeft ghewapent/ ende in een leuzepe/ te weten/ met roode casacken ghecleet heeft/ ende hy heeft ghepoocht met de selfde den Ruyteren den pas ofte vooz-tocht vooz syn land/ ontrent een myle wech van Marburgh/te verhiinderen.

De Nederlandtsche Ruyteren dit vooz ghedupt niet verstaende/ ende niet cunnen resolveren eenen anderen pas te nemen ofte in te slaen/ vermoedende dat haer elders oock der ghelijcke mochte ontmoeten/ hebben met besendinghe van eenighe wat het midden van haer/ de Bebel-hebbers der boeren laeten begroeten/ ende versoecken/ datmen haer onverhindertlick soude passeren laeten/ belovende dat sy met voeder ende mael wouden te vreden wesen/ sonder penant aen lijf/ goed of bloed te beschadighen: maer de boeren ende hare bebel-hebbers dit nemende vooz een tecken van swijck-moedichheid/ hebben trotse ende spijtighe andtwoorde ghegheven/ende als de Ruyteren quaemen aen rijden/ noch al meynende dat de boeren haer souden passeren laeten sonder haer hindernisse ofte molestatie aen te doen/ soo hebben sy heel het contrarpe bevonden/ want de boeren los gheschoten hebben op de Ruyteren/ hier ende daer eenen quetsende/ oock eenighe peerden verferende. De Ruyteren aldus gheterght synde/ende bevindende dat het niet anders wesen en conde/ soo hebben sy haer sijngens in ordze ghestelt/ ende sy syn op dese Root-rocken ghevallen/ die strack in disordze gheraecten/ soo dat sy weynich teghen-weere ghedaen hebben/ de Ruyteren verhitt synde op dese boeren/ hebben haerder wel twee hondert doot gheslaghen ende syn alsoo sonder verder verhiinderisse voorts ghetrocken ende inden Phals ghecomen/ dit is gheschiet in den beginne van September.

Quicquid delirant Reges plectuntur Achivi.

Als groote Heeren willen pluck-hafen, soo moeten d'aerme onderlaeten den cop ende het hayr daer toe leenen.

Uppp iij

De

De Heeren Staten Generael met de Prince van Oranjon besich synde om alles te ordineren dat tot den tocht nae Duytsch-Land (daer van ick stracker ghesproken hebbe) noobich was / ende wel wetenende dat hare hulpe cleyn was (doch swaer voor dese Landen) ten ware dat de machtighe Coninc van Groot Britanpen oock met haer de hand aen dit werck sloeghe / soo hebben hare W. M. syne W. met desen brief daer toe vermaent.

Heer Conynck,

Brief des
Generael
Staten aen
den Coninc
van Groot
Britanpen.

Alsoo de Heeren Princen van de Wyne onse Gheconfedereerde / bevrecht synde door een recht-beerbighe inbeeldinghe van te moeten / tot haerder bescherminghe ingewickelt worden in de swaricheden die in het Ryck lie gheballen syn / Ons hebben laeten verclaren / dat wy ons souden willen verclaren / Of wy / in conformitet van onse Tractaeten / ende den inhoud van onse Aliantpen / haer souden willen met onse macht ofte middelen te hulpe comen / als het de nood verheysse / ende voordere souden. Soo hebben wy gheacht / Heer Conynck, dat wy haer niet en behoorden in twyfel ofte onsekerheyt te laeten / beklagende het voltrecken van onse oprechte intentie ende meyninghe in sulck eene groot-wichtighe saecke / betreffende de ghemeen saecke ende ruste van alle Conynghen / Princen / ende Staeten / die met rechte de grootheydt / macht / ende aenlaegghen des huyss van Oostentijk suspect syn. Wy hebben by dese occasie / haer oprechtelic verclart / ende door onse brieven versekeret / dat wy aen onser syde in goeder conscientie ende sonder eenighe wtbluchten / sullen voltrecken onse beloften ende contracten / Soo veel als de sekerheyt ende ghelegentheyt onser ghener affayzen / ende de behoudenis der selfder ons sal toe-lacten. Tot bevestighe deser onser belofte / als nu haren Staet verheyschte dat sy haer mosten beredighen / ende dat haer groote apparence was datter noch grootere scheuringhe in het Ryck vallen soude / so van meghen de waepeninghe der Roomse Catholicken bukten ende binnen het Ryck /

als oock ten aensien van de electie die voor-gheslaegghen ende ghepublicert is by de Staeten van Bohemen / in fabeur van den Heere Cuer-Dozt Whalf-Graebe / dien sy tot haren Conynck vercozen hebben: Wy oock hier benebens in achttinghe nemende / dat de Erst-Vertoghe Keiser syn Ryck-volck onder syn gebiet staende / heeft doen vergaderen / in meyninghe van t'selfde in het Ryck te sende / ende als soo in goeden ernst te onderstaen / ende so veel hem moghelijk is / om te stooten de raet-slaegghen ende het voor-nemen van die van Bohemen / ende t'onder dracken de Kelighe ende de bypheydt der Ghemeinder Princen onser Gheconfedereerde / Ende by syn ryck-volck alreets beverdich heeft om te doen marcheren / soo heeft als het hem believen sal / Soo hebben wy strack ordze ghegheben / dat onse Aliantpe souden opsitten / als oock datter een dypsent ofte twaelf hondert voert-knerht met haer trecken souden / die wy op waegghens setten sullen / op dat sy des te spoedigher voort comen / met last ende bevall dat sy haer souden oegghen nevens de trouppes des booz-sepden Heeren Erst-Vertoghes / ende haer te beghenen by des Whalf-Graeben volck / om so het de nood voordert / te verhinderen / dat sy den van ghenelden Princen onsen Gheconfedereerden gheenen hinder mochte schaeden aen en doen.

Al hoe wel / Heer Conynck, dat wy sonder verwyte / ende met reden / ons wel hadden kunnen excuseren in het senden van assistentie tot dese interprinsie / niet alleen ten aensien van onse Cresues / die nu ten eynde loopende wel lichtelick eenen aenstoot mochte over-comen / Maer oock ons dat wy met de W. Prince van de Wyne alleen een defensief verbond hebben opghe-richt: Des niet te min / in achttinghe nemende / hoe lief ende weert dat ons de ruste ende behoudenis der Princen des Ryck / doende professie van de Ghereformeerde Kelighe / ende onsen Staet beninnende / behoorde te wesen / insonderheyt de W. Cuer-Dozt / die de eere heeft van uwe W. (aen de welke wy ons bekenmen grootelick verobligert te wesen) soo naete bestaen: Soo hebben wy alle consideratien van Staete beschynende / ons bevljcht om / soo veel ons eenichsing moghelijk is / van haer afte wenden het quaet d'welck haer weghet: Maer / Heer Conynck,

1619.

Conijnck, het cleynse secours dat wy haer kunnen doen/nae de ghelegghentheydt van desen onsen tegghenwoordighen Staet/sal meer dienen tot verweckijnghe van Jalousie / ofte tot een cleynse versachtynghe van het gheweldt harer vyanden/ dan om die voorszeyde Princen te garanderen vooz onder druckijnghe/ ten sy dat de selfde worde onder-stutt ende versterckt met een machtigher handt/ ende met een ghemeyn ghewalt van alle de gheinteresseerde/achter-volghende het exempel van de Gheesteliche Princen des Rijck/ die wy sien te saemen spannen om de ghelegghentheydt ende gheneghentheydt des huysses van Oostenryck te assisteren ende te verbedighen/ hopende/ Heer Conijnck, dat dooz het weynighe d'welck wy by der hand nemen om hare aenslaegghen te stutten / uwe M^r. tijdt sal ghegheben worden/om te delibereren over die propositien/ welke de Heere van Donau gedaen heeft van weghen den Heere Cuer-Vorst Phals graeve.

Wy bidden gantsch vlijtich/ dat het uwe M^r. wille ghelieven op het spoedichste met der daedt te doen vlijken uwe seer genereuse resolutien in een saecke die de eere Godes / ende uwer M^r. de vrede van Europa, ende de behoudenis / meer dan de verheffijnghe ende groot-maechijnghe van mijn Heere uwen Schoon-Sone / is betreffende / op dat uwe M^r. dese saecke behoorderende met sulcke macht ende ernst als uwe Conijnckliche Grootheyt ende macht is betaemende / wy alle gaer moghen ghenieten die seckerheydt ende ruste die wy hopen ende verwachten van uwe Gerechtigheyt ende alliantie/ die ontwijffelijc sullen volgen/ indien het uwe M^r. belieben sal haer met den eersten hier op te resolueren / sonder welches Resolutie ende verclarijnghe de tegenwoordighe ghelegghentheydt van onsen Staet ende affairnen niet en kunnen lyden/ dat wy ons beerder souden engageren / Wy hebben dit doen confereren met den Heere Carleton uwer M^r.s. Ambassadeur/ die particulierlijck uwe M^r.onse consideratien dese saecke aengaende / sal openbaren. Dit bevelen wy oock rechte voort den Heere Caron, uwe M^r.s. biddende hem te willen gheschooz ende gheloobe geven/doch baten al/ dat het u wille ghelieven/ Heer Conijnck, ons t gelooven/ dat sonder interwentie ende crachtighe hulpe van uwe

1619.

M^r. het onmoghelick is / dat de saecken der Onpe in het Rijcke cunnē staende blijen/ nochte met reputatie / nochte in sekerheyt/ ende dat derhalven nu tijdt is/ dat sy onder-stutter worden / met de autoriteyt ende heldere beschijninghe van uwe Conijnckliche hulpe / Waer op wy verwachende / allen moghelicken vlijt sullen aen-wenden / om de saecken een weynichken aemst te gheben/ Ende sullen Gode bidden/ Sire, vooz de Grootheyt/ Doorszpoet en t'lanck leuen van uwe M^r.
Wt s Graeven-Haeghe/ den xxj^o. Septemb. 1619.

Daer dat sijne M^r. van Groot-Britannien/wel ende wijselijc ghelett hadde op alles daer op in dusdaenich een ghewichtighe saecke wel te letten staet / Soo heeft hy beloofst/ dat hy sijne kinderen nemmer meer verlaeten en soude / maer dat hy de selfde/als het den noot voozderde/in aller maniere soude helpen ende bystaen/ Sijne M^r. heeft oock sulcx den Conijnck van Hispanien/ ende allen die sulcx is betreffende laeten weten. Doch verwacht sijne M^r. noch eenighe particulierder informatiē over dese saecke.

In Engheland sijn de Grooten/ae schier weder een/wel ghenepcht den Cuer-Vorst Phals-Graeve te assisteren/ende te maintaineren by de Croone van Bohemen/ ende de andere sijne Vorstendoemē/en Staten.

Nevens veel andere congratulatiē ende gheluck-wenschinghen den nieu-vercozenen Conijnck der Bohemen / wt overbloedighe affectie toe-geschreven/ Is dit/

Te frederice fecit Regem Bohemica tellus,
Macte brevi forsan tempore Caesar eris.

Andere sijn noch stouter/ durvende aldus prognosticeren:

frIDerICVs reX roManVS. 1622.

frIDerICVs IMperator aVgVstVS. 1643.

De crijch-saecten sijn in Bohemia en benaachbypde Landen so voorszpoedelich desen somer geloopen/ Dat de Graeve Tampier, met syn Leggher/nae verseydene onder-laegen/ schier wt gheheel Moravia ofte Meerland/ gheslaegghen ende verdreuen is.

In Bohemen staen de saecten oock seer wel/ want de Graeve van Buequoy, bene-

De Conijnck
van Groot-
Britannien
beloofst dat
hy syn kin-
deren niet
en sal verla-
ten.

Engheland
is oock wel
ghenepcht
tot assiste-
rie van den
Phals-Gra-
ve.

Pronostica-
tien op den
Conijnck
Frederick
ghemaecte.

Stamt van
Meerland op
der eynde
dieses jaers
1619.

Staet van
Bohemia.

1619.

Staat van
Oostenryck

ben Budweis, in het gheheele Conynck-
rijcke maer weynich vaste plaetsen en
heeft/ de welcke hy niet garantssoenen ende
ammunitie wel besett ende versien heeft/
ende hy is met het gros sijnes Leghers
ghereyst nae Oostenryck/om aldaer/ soo
veel hem mogghelick is/ de saecken binnen
VVeenen, ende in het gantsche Land/ in
staet te houden/ Want een groot deel van
Over/maer schier geheel Neder-Oosten-
ryck den Keyser is afgehebben. Ende sijn
nu in een vaste onderlinghe verbintenif-
se staende/ teghens Ferdinandum, het Co-
nynckrijcke Bohemen/ Sevenburgen/ De
Over ende Neder-Oostenryckische Mee-
ren-Land/ Silesien/ over ende onder
Lauusitz/ met veel Evangelische Doz-
sten des Rjck.

De Winter is voorszanden/ soq datter
Apparentelick nu ettelicke maenden aen
een niet veel besunders in het veldt en sal
wtgerichtt worden/ Wat sus d'een en
d'ander niet aen slaeghen/ behendicheyt/
ende berraederpen sal cunnen doen/ leert
den tydt.

Het is my ghenoech/ dat ick albus in
genere den handel van Bohemen ende ha-
rer nachburen hebbe aengheroert: Ande-
re/ die daer nae by der hand sijn/ sullen
tot sijner tydt de gheheele Historie deses
rijcks in het langhe aen den dach geven/
tot welcke Boecken ick den weet-ghieri-
ghen Leser sende/ ick keere nu wederom
tot onse kerkelicke saecken hier in Ne-
der-Land.

Kerkelicke
Handel
Wen.

In Augusto ende Septembri sijnder vast
over al in de Gemieerde Provintpen
ghehouden Classicaele ende Synoda-
le by een-comsten/ op de welcke ver-
seken sijn eenighe Ghedeputeerde Hee-
ren van weghen de Staeten der respecti-
ve Provintpen/ nevens de Ghedeputeer-
de der Synoden/ ende men heeft in de
Classen voorsz- ghelesen de Canones op de
Nationaale Synode ghemaccht. Men
heeft in de Classen eenen wederen eenen
dach rjnd ende respjnt ghegheben/ om sich
te bedencken of hy de Canones woude aen-
nemen ende sulcx betuyghen met onder-
teyckeninghe der Acte hier volghende.
Die Awaricheydt maecten om dactelick
de seifde te onder-teycken/ dien is res-
pjt ghegheben om sich te bedencken ende
te beraden tot den aenstaenden Synodum.

WY onder-geschrevene Die-
naeren des Goddelicken
woords, resortende on-
der de Classe van N. N.
Verclaren oprechtelick in goeder con-
scientye voor den Heere, met dese on-
se onder-teyckeninghe, dat wy van her-
ten ghevoelen ende gheloooven, dat al-
le de Artijckelen ende stucke der Lee-
re in dese Confessye ende Catechismo
der Neder-Landsche Ghereformeerde
Kercken begrepen, midtsgaaders de
verclaringhe over eenighe pointen
der voor-seyde Leere in de Nationa-
le Synode Anno 1619. tot Dordrecht
ghefelt, in alles met Godes woord
over-een-comen. Beloven der halven,
dat wy die voor-seyde Leere eerste-
lick sullen leeren, ende ghetrouwelick
voor-staen, sonder yet teghen de self-
de, t'sy opentlick ofte in het bysonder,
directelick ofte indirectelick te leeren
ofte te schryven: Ghelijck oock, dat
wy niet alieen alle dwaelijnghe daer
teghen stryden, ende namelick die
in die voor-seyde Synode ghecondem-
neert sijn, verwerpen; Maer oock sullē
teghen-staen, weder-leggen, ende hel-
pen weeren. Ende indien het soude
moghen ghebeuren, dat wy nae desen
eenich bedencken ofte ghevoelen te-
ghen de voor-seyde Leere, ofte eenich
point der selver souden moghen cry-
ghen, beloven wy, dat wy t'selve noch
opentlick, noch heymelick sullen voor-
stellen, dryven, prediken, ofte schry-
ven: Maer dat wy t'selve al vooren den
Kercken-Raed, Classen Synodo, sullen
openbaren, om vande selve gheexami-
neert te worden, bereyt sijnde het oor-
deel der selven altijd gewillichlick ons
te onder-werpen, op pene, dat wy hier
teghens doende, ipso facto van onsen
dienst sullen sijn ghesuspēdeert. Ende
indien t'eenighen tijde de Kercken-
Raed, Classis ofte Synodus soude mo-
ghen goed vinden, om ghewichtighe
oorsaecken van nae dencken tot be-
houdijnghe van de eenicheydt ende
sij verheyt

1619.

Acte die
allen Pres-
biteren in
1607-ge-
leert ont te
onder-1600

Groot
tal de
mon-
sche
hant-
reket
hebbe
versch-
de Co-
ye, C-
chism-
en Can

1619. fuyverheyte in de leere, van ons te verheylfchen onse naeder gevoelen ende verclaringhe over eenich Artijckel van de voor-leyde Confessye, Catechismus, ende Synodale verclaringhe, Soo beloven wy oock mits desen, dat wy daer toe tot allen tyden sullen bereyt ende willich wesen, op pene als boven, Behoudens t'recht van appel in casu van beswaernisse, gheduyrende welcken tijd van appel, wy ons nae de wtspraecke ende orde des Synodi Provincialis sullen reguleren.

Alle de Predicanten die dese Acte onder-teekenen die worden goet gedaen en in hare Kercken-diensten gecontinueert/ onaan-ghesien sy haer al by wat grofende verre verlopen hebben/ Men heeft naert der Christelike liefde/ ghehoopt ende haer toe vertrouwt/ dat sy ter goeder trouwe ende in opzichter herte dese onderteckenijnghe deden ende haer daer nae voeghen souden.

Maer die de boven-verhaelde Acte wepgherden te onder-teekenen / die sijn daetelick by de Classen ende Synoden van haer Predick-amt ontfett/ ende ghehouden voor privaete personen/ Ende de Ghecommitteerde der Heeren Staaten hebben haer voor gelecht te onder-teekenen die Acte die hier boven fol. 437. staet.

Alle die dese Acte onder-teekenden/ mochten in het land blijven sonder molestatie in eenighen deele / levende als privaete personen / maer die de selfde niet en wouden/ ofte/ soo sy spraken/ met goeder conscientie niet en condon onderteekenen/ de selfde sijn belast het land te ruymen/ haer sijn vijftich guldens tot reysghelt ghegheven/ ende sy sijn op waghengheset / ende met eenen bode der Staten ghebracht tot aen de limiten van het gebiedt der Heeren Generaale Staten / met verbot niet wederom binnen dese Landen te comen / op sekere penen ende straffen by hare H: M: daer by verhaelt.

Het ghetal der Remonstrantsche Predicanten die liever hebben willen af-staen van haer Predick-amt / van die boven-verhaelde Acte van approbatie der Nederlandsche Confessie, des Catechismi, ende der Canones te onder-schryven/ sijn in alle dese Proovintien vele gheweest/ ick meyne datter wel ontrent honderd sijn / hier ont-

der verstaende soo de gene die haer selven gecasseert ende die verlopen sijn/ als die ghene die by Sententie ende oordeel der Classen ende Synode/ sijn gedeposteert.

Maer weynich sinder ghebonden / die ghewepghert hebben die boven-verhaelde politycke Acte te onder-teekenen/ blyvende alsoo binnen slands. Eenighe hebben haer tot de medicine begheven/ eenighe tot de Coopmanschap/ andere tot andere handelijnghe / om den cost te krijghen. Durum telum necessitas.

Doch het vermoeden is/ dat de wt-ghe-wekene/ ende wt- gewesene Remonstrantsche Predicanten rijckelick worden gegagiert ofte onderhouden van die gene / die haer toe-ghedaen sijn.

Den Rectoren ende Schoolmeysters/ soo in de Steden/ als ten platten Lande is dese Acte te onder-teekenen voorgehouden :

WY onder-schreven Rectoren ende Schoolmeysters van N. N. verclaren oprechtelick in goeder conscientie voor den Heere, met dese onse onder-teekeninghe, dat wy van herten ghevoelen ende ghelooven, dat alle de Artijckelen ende stucken der leere in dese Confessie ende Catechismo der Nederlandsche Gereformeerde Kercken begrepen, midsgaders de verklaringhe over eenighe pointen der voor-leyder leere in de Nationale Synode Anno 1619. tot Dordrecht ghestelt, in alles met Godes woort over een comen: Beloven derhalven, dat wy die voorseyde leere getrouwelick sullen voor-staen, ende de jonckheyt, nae heysch van onse beroep, ende haer begrijp neerstelick inscherpen, op pene, dat wy hier teghen doende, van onsen School-dienst sullen ontfett worden.

Daer sijn eenighe / doch weynighe School dienaers ghebonden / die ghewepghert hebben dese Acte te onder-teekenen / die des halven van hare diensten sijn af-gheset / doch verre den meesten deel hebben de selfde goet-willichlick onderteckent ende beloost nae te leven.

23333

De

Groot ghetal der Remonstrantsche Predicanten / die ghewepghert hebbe te onderteckenen de Confessie, Catechismus, ende Canones.

1619.

De Dint
verfcept
ende het
Collegium
hinnen Lep-
den woorden
gherefor-
meert.

De Heeren Staten van Holland ende West-Friesland/ midtsaders de Heeren Curateurs der Universiteit van Leyden wetende in wat verloop dat dese Hooghe Schole / als oock het Collegium Theologia ghecomen waren / hebben noech ghacht de selfde te refozmeren / om hoorderen onheyl in de Kercken ende scholen deser/ ende anderer Landen voort te comen. Daer sijn verscheptene Professores, als oock de Regens ende Subregens Collegij Theologici, van hare diensten ontslaegghen / ende andere treffeliche Mannen sijn aen hare plaatsen ghestelt.

Daer haer de
tochtoorde-
ren der Re-
monstrant-
sche Predi-
canten bja-
ghen

V

At de toe-hoorderen der Remonstrantsche Predicanten in verscheptene Steden aengaet/ die en hebben haer niet alle op eenerey wyse ofte maniere aen-ghestelt nochte ghedraghen/ eenighe/ jae al een groot ghetal der selfder / hoortende/ ende hernemende de schrijft-mactighe Resolutie des Nationalen Synodi, hebben haer van daghe te daghe meer ende meer verhoeght tot de ghemeene versamelinghen der oude Gereformeerde/ die nu in de wandelinghe Contra Remonstranten gheuoemt worden/ Godt de Heere wille haer met sijnen Ghesicht op den rechten wech der waerheyt behouden ende bewaren tot den eynde haers levens.

Maer daer sijn / insonderheyt in Hollandt ende West-Frieslandt / als oock binnen Campen / noch vele soo mannen/ als vrouwen / jonck ende out / die niet Greene redenen noch onderwys en kunnen betwecht worden/ wederom in de Kercken der Oherreformerde haer te verhoeghen/ alligerende vele redenen harer wepgheeringhe: Eenighe onder het ghetal der gener die nu en dan wederom tot het ghehoor van Godes woort comen / en canmen nochtans daer toe niet bereyden / dat sy wederom met de andere ledematen der Kercke / haer tot den Abondmael des Heeren verhoegghen souben. Maer wy hopen dat Godt de Heere alle de af-gewaelde schapen in cozter tijt wederom in den rechten schaep-stal brenghen sal/ ende daeghelick noch meer andere tot sijn ghemeente brenghen sal.

In eenighe Steden van Holland/ ende te Campen in Overijssel/ sijn de Remonstrantsche Burgheren/ (daer onder sich eenighe

Papisten/ oock Libertinen/ David Jozisten/ Menisten/ ende Atheisten vermenggheden/ so stout en moettwilligh/ dat sy noch op der Generaler Staten placaten/ noch op sijnere Excellente verbodt/ noch op haerer Magistraten Edicten/ niet en passen/ maer hebben noch cozts in Cloosters/ in huyzen/ ende schuyzen / oock hier en daer onder den blauwen Hemel/ in ende buyten de Steden gheprecht/ ghelesen/ ghesonghen/ ende gheboden ghebaen/ dwelch nu noch/ terwyle ick dit schryve/ synde in den beginne van November is dypende. Jae soo stout sijn eenighe/ dat sy noch wel durven hare Magistraten spottich ende onbeleefdelich toe spreken / jae oock dreyghen / nu heel cozts synder in een wel bekende Stadt/ daer haer het prediken verboden is / met groote ongheestumicheyt wel hondert sterck op eenen Sondag voort den middach als de Predicatie was aen-ghevaughen / in der Kercke ghecomen / wat sy voort hadden weten sy wel/ doch siende dat de Commandeur ende eenighe van sijn Soldaten haer begosten te reppen ende op te staen / soo sijn sy ter Kercken wt gegaen/ niet sonder gnozen ende murmureren/ werpende met steenen op de kerck-deuren/ spelende der ghelijckerten oock in een ander Kercke dier Stadt / daer sy met steenen onder de Predicatie doort de glaesfen goepden. Des naemiddaeghs naemen sy aldaer een ledich staende Kercke in / om daer in te lesen/ bidden/ singen / of schoon de Magistraet doort twee Stadts-dienaers haer sulches liet verbieden / bevelende eenen pederen nae huys te gaen / soo sijn sy even wel hoort ghebaren. Soo dat sijn Excellencie veler weghe de opzorighe Burghers moet dwynghen ende in den toom houden doort stercke garnisoenen/ op de welcke sy sommigher weghe wepigh ghenoech passen/ de selfde dreyghende te slaen / te schieten / jae met steenen op haer werpende / ende sulcke insolente ghebruyckende dat veelder wighde groote bloed-stortynghen souben sijn aen-gericht gheworden/ indien de Magistraten/ ende Officiere der Soldaten/ sulches niet voorsichtich hept niet en hadden voort-ghecomen. Doch sy hebben het eyndelich soo grof ghemaeckt in sommighe Steden / dat de Officiere hare onder-hebbende Soldaten hebben belast met scherp onder dat volck te schieten/ alsoo dat in verscheptene

ne Ste.

1619. ne Steben eenighe van dese moet-willighe opzuerighe menschen syn doot gheschoten/ eenighe ghequetst.

Gronte
moet-wil-
lighe re-
niger men-
schen.

Het heeft sich toe-ghebraghen in een wel bekende Stadt van Holland/ dat eenighe moet-willighe boeven haer verstant hebben den gods-dienst der Contra-Remonstranten op eenen Soudach te turberen / mits over lupt op-heffende ende synghende in de Kercke het Liedeken/ Een meylken op een Rivierken sat &c. Des Sondaechs daer nae hebben andere van ghelycke stoffe als de boven-verhaelde/ twee op malcanderen bitsighe honden/ onder den Gods-dienst in der Kercke gebacht/ende hebben de selfde aen malcanderen ghehyst/ stellende alsoo de gheheele Kercke in roere.

Libertinen
ende Meis-
sen hermen-
ghen haer
onder de
Remons-
tranten.

Libertinen ofte luyden die gheen Religie en hebben/ ende die in thien of twintich jaren naeu eens in de Kercke en comen/ hebben hare hupsen ende schuyzen gheopent ende ten beste ghegheven / op datter de Remonstranten in Prediken souden. Ich braghe nu onlanghs eenen der selfder (den welcken ick al voer vele jaren ghekent hebbe voer eenen man die van gheen Religie professie en doet / ja in vele jaren in Kercke ofte in Cluysen komt alser ghepredicht wort) of hy nu Remonstrants gheworden was/ dewyle hy de selfde in syn hups hadde prediken laeten? hy antwoorde my / ick en weet van Remonstrants nochte van Contra-Remonstrants/ dat moeghen ofte overmoeghen de Papisten ofte Mennisten in mijn hups bgheerden te prediken/ ick en soude het haer niet weygheren.

Dus stout ende vermieten syn die lieben overmits sy sien ende bevinden / dat de Magistraten/ onder de welck sy gheseten zijn / ghenen rechten ernst noch pber en ghebruycken om hare conventiulen te doen op houden/ het sy doot toe-suptinge der Kercken/ Cloosteren / ende andere publycke plaetsen daer sy vergaderen/ ofte doot andere middelen/ bequaem nae ghelegghentheyt der plaetsen daer sy ghehouden worden / voer-comende de bloetstortinghen die sommigher weghe gheschiet zijn / ende apparentelick noch meer gheschieden sullen/ wanneer de Soldaten doot terghen / quaet-spzeiken / ende overmoet sommigher onbedachsamer menschen (die de Magistraten niet en toomen) ten langhen laesten met gheweer

ende waepenen die sullen toomen en temmen.

1619

Dwt ghewesene ende van Amten af-ghesette personen / mitsgaders alle de ghene die de saeke der Remonstranten syn toeghebaen / beclaeghen haer seer ober de harde/wzeede/jae tyrannische (soo sy die noemen) procedurzen / die de Heeren Staeten ende Magistraten ober haer ende de hare syn ghebruyckende / meynende ende soeckende anderen in te beelden/ dat haer in desen deele seer groot onghelyck is weder-varende / maer aen dander zijde wort gheoordeelt / dat sy niet weynigher verdient en hebben doot de groote bitterheyt ende harde procedurzen die sy teghen de Contra-Remonstranten/jae teghen de grootste ende beste van de Landen / ende eenighe van de Godsaelichste Meeraeren der Gereformeerde Kercken hier te Lande/ eenen ruymen tyd ghebruyckt hebben / als haren haene Coninck was / waer mede sy den bloependen staet der Nederlantsche Gereformeerde Kercken in desen verwarrenden staet ghebracht hebben.

Het is meer dan blyckelick / segghen de Contra-Remonstranten/ datmen niet alleen de aenghenomene Leere der Gereformeerde Kercken / betuycht in de publycke formulieren der eenicheyt/ in alle niet Godes W. woort over een comende/ heeft willen verbaesterden/maer datmen oock de Kercken-ordre (in den aenbanch der reformatie nae den woorde Godes op-gherecht/ende verbolghens tot groot te stichtinghe onderhouden) in belen deelen heeft verbroken: Ende op dat de selfde niet en soude her-vat worden / soo heestmen de jaerlycke Synodaele ende Kerckelike vergaderinghen in alle provincien op-gheschozt ende verboden.

Datmen die van de ware Gereformeerde Religie in verschepdene plaetsen wt de publycke kercken heeft gheschaven.

Datmen vele recht-ghewoelende Predicanten van haer Predick-amt heeft afgheset / oock eenighe der selfder wt de Steden ghebannen / ende met dief-leders daer wt ghebracht heeft: Oock eenighe verhindert dat sy niet en syn beroepen gheworden daer sy goede diensten hadden kunnen doen / ghelyckmen oock

Cost bere-
hael van een-
ighe exco-
municatie pro-
cedurzen
doot het be-
lept van
weynich
personen
ledert ette-
like jaren
herwaerts
jeghens de
Contra-
Remons-
tranten by
der hand
ghenomen.

1619. verscheptene aen comende jonghe Predicanten heeft verhindert ende te rugghe ghehouden / dat sy nerghe en couden te rechte comen / ende in de plaetsen der selfder heestmen de gemeenten op-ghehouden Arminiaensche Predicanten / ende indien sy de selfde niet en wilden hoozen (ghelyck sulkes veler weghe ghebeurt is) soo mosten se sonder oeffeninghe van den Godsdienst blyben. Want men heeft de selfde niet alleen de publike kercken verboden / maar op verscheptene plaetsen / daer de Remonstranten meyster waren / en heestmen de Contra-Remonstranten niet willen gunnen / dat sy in huyzen / spychers / of packhuyzen / schuyten of schepen / in Steden ofte ten platten Lande / jae selfs niet onder den blawwen Veld / souden vergaderen / om te prediken Godes woort te lesen / hare ghebeden te doen / ofte met Psalmen God den Heere aen te roepen / te lobben / ofte te danken: jae sommiger weghe heestmen niet stenghe placaten / ende op groote penen / die men daer op heeft gheselt den Contra-Remonstranten verboden nochte in de Steden daer sy woonden / noch huyten de selfde in hare provintye / noch niet in andere provintyen / haren Godsdienst te oeffenen / ende die dit verbot overtraeden / heestmen de brencken af-ghevoert / ende die de selfde wegherden heestmen de panden met Stadtsdienaers wt hare huyzen ghehaelt ende ghenomen.

Men heeft oock ghearbeidt ende versocht / dat de Magistraeten van andere Steden / daer noch de oude Ghereformeerde Religie ghepredicht wiert / niet souden ghedooghen / dat die van de oude Ghereformeerde Religie wt andere Steden ende plaetsen daer comende / tot de taefel des Heeren / ofte hare kinderen tot den doope toe-gheleeten souden worden.

Datmen huyzen heeft ghedemoliceert ende te gronde afgebroochen / oock eenighe heeft toe-ghespyckert ende met stercke slooten toe-gehouden / daer de oude Ghereformeerde Religie in ghepredicht was / dreyghende anderen van ghelycken te doen / ofte die huyzen verbeurt te maechen ende te confiscueren daer in men prediken soude.

Datmen dooz eenighe van de Leden ende Steden van Holland / oock in eenige particuliere Steden / diverse Resolutien teghens die van de Religie genomen

heeft / de selfde aen Steden / Dorpen / ende Gemeenten / als Staetsche wyse ghedemen synde / wtghesonden / ende ghepoocht heeft eer exccurpe te stellen / ende de Predicanten ende Gemeenten daer aen te constringeren / Niet teghenstaende dat verscheptene van de vermaghenste Steden van Holland ende West-Friesland hen daer teghens hebben gheoppoert / ende publike daer teghens hebben gheprotesteert.

Datmen Conradum Doxtium / wijlent Docteur der V. Theologie / wiens Doctoren by alle Ghereformeerde kercken in belen worden voor ketterisch ghehouden / heeft van huyten de Gheneerde Provintyen in Holland gheroepen: om te syn Professoor ende Leeraer der jonghe aencomende Predicanten / in de Hooghe Schole binnen Leyden / Ende alsien dat soo daedelich niet en conde doen / datmen hem ettelicke jaren lanch met een treffelich tractement binnen Lands heeft onderhouden / Selichmen oock andere meer Professoren in de Universiteit van Leyden / soo in de V. Theologie / Hebreeuse spraeke / Philosophie / ende sommighe andere faculteyten heeft onderhouden / verlaetende ofte voor-by gaende verscheptene treffeliche Mannen / die by de supherhept der oude Ghereformeerde Religie bestedelich waren ghebleven.

Datmen heeft toe-gheleeten ende bevoordert / dat vele Boeken hier te Lande teghens de ware Ghereformeerde Religie syn geschreven / in de welcke men met sulcke onwaerhepten / Calumpien / ende bitterhept teghen de Religie is wtgevaeren / als ofte de alder-snoodste secte ware dit in der werlt is / jae die vergheylchende by de vervloekte dwaelinghe der Turcken ende Mahometisten.

Datmen die ghene die sulcke boecken hebben gheschreven / als oock die andersins de Arminiaensche opinyen hebben ghevoordert / ende daenghenomene Ghereformeerde Religie hebben teghen-gespychoen ende ghelastert / met schenckingen heeft beghefticht / ende wyders met bewijs van allerley gunste ende favcur in haer voor nemen heeft ghestyft.

Datmen den ghetrouwen raedt ende wel-ghemeynde vermaenynghen des Conynck van Groot-Britannien / midts gaeders der Evangelischer Fursten / Gemeenten / ende kercken / daer met de Nederlandsche

1619.

Landfche Ghereformeerde Kercken eene Confessie des gheloofs hebben: Als oock des Dooplichtighen Princes van Oranpen/der Heeren Staeten van d'andere Gheunierde Provintien / ende andere Doop-treffelicher Gheleerder Mannen binnen als buppen t'Landt / niet en heeft willen hoozen. Maer datmen ter contra-rye met schimp-redenen/soo mondelinge/ als by gheschifte haren goeden raet heeft bespott ende verwoyden.

Datmen den Prince van Oranpen (om hem verdachtsaem ende onaenghenamen te maecten) heeft nae ghegheben / dat hy ghesocht heeft hem-selven Graeve van Holland/jae Souverain van alle de Gheunierde Landen te maecten.

Datmen om den vromden ende noyt te hoozen ghehoorden cours van procederen door te d'inghen/ al van langher hand in de regieringhe der respectieve Steden be-voordert heeft sodanighe personen / die of vanden waren van de oude ware Ghereformeerde Religie / ofte inimmers Centralisten/ Libertinen/ Atheisten/ ende der ghelycke Personen.

Darmen soo veel Pentionarissen der Steden van Holland / als men eenichsins conde/ heeft in de Ligue ghecreghen/ ende de selfde groote authoziteyt heeft ghegheven/ en .e vast op alle dach-vaerden ende by-een-comsten heeft ghesonden/ met noch eenighe andere personen/ die de d'inghen welcke ter Vergaederijnghe van de W. M. Heeren Staeten van Holland ende West-Friesland verhandelt wierde/ hunnen Principalen/ dat is de Voetschappen in de Steden / ofte niet geappoyteert ende bekent ghemaect en hebben/ Of alleen so vele als sy verstonen tot bevoorderinghe van haren quaden Cours soo in de Religie / als in de Republique dienstich te wesen.

Jae dat eyndelick eenighe Steden met malcanderen hebben ghemaect een Ligue niet alleen teghen de Ghereformeerde Religie/ Maer oock datmen heeft gesocht den gheheelen Staet des Lands/ de Justitie/ den cryghs-handel/ende alles watter was t'onderste koven te keeren.

Datmen om dese Ligue te onder-houden ende te steyven / teghens d'ordre ende wettelike regieringhe der Landen/ heeft aen-ghestelt een Collegie van seditieuse Personen / in het welcke d'Advocaet

Warnevelt President was / ende principaels staets-Heeren Voogherbeets/ Grootius/ de Haen/ Ledenberch. Dit Collegie vergaederde op verschepdene plaatsen/ al hier/ van daer. Om het ghebesoigneerde van dit Collegie te authoziseren/ so wiert dat den Advocaet in handen ghestelt / die het in de vergaederijnghe van de Staete van Holland ende West-Friesland brocht/ alwaer het by pluraliteyt van stemmen wierdt door-ghebronghen ende ter executie ghestelt op den naeme van de Staeten van Holland ende West-Friesland / voer by-gaende de andere Steden ende Leden van de vergaederijnghe der Staeten van Holland ende West-Friesland / die in de ghemelde Ligue niet begrepen en waren/ maer haer teghens sulcke quade proceduren stelden / de selfde niet meer achtende/ dan of sy gheen leden en waren geweest van de Staeten van Holland ende West-Friesland / spelende alsoo met den naeme der Staeten van Holland/ ende daer mede de Gheneraels Staeten vabereende.

Dat om de banden van dese Ligue vast te maecten/ de gheue die van dit seditieuse Collegie waren correspondentie ghehouden hebben binnen ende buppen Lands/ berichtende de gheallieerde Conijnghen/ Voysen/ Potentaeten/ ende wtlandsche Republiques/ midtsgaeters de Vier-Landsche Provintien ende Leden van dien/ nae hare humeuren.

In somma/ dat sy al hare Actyen daer henen hebben ghebringeert/ om met absolute authoziteyt/ ende Heerschappye alle te regieren/ trachten te tot dien eynde des Lands garnisoenen de gehoozsaemheyt van de Heere Generaels Staete/ ende syn Princ. Exc. te ontrecken/ Ende dat onderpretext van het recht d'welck die Provintien hebben op wiens repartitie de selfde staen.

Datmen den cours van de ordinairse Justitie heeft ghestuyt/ door bilipendentye van de Mandamenten van den hoo-ghen ende Provintiaelen haedt tot voordeel van de verdruchte ende verjaechde Religions-verwanten ghegheben.

Datmen Waert-Ghelbers ofte nieuwe soldaeten heeft aen-ghenomen / ende om die te wapenen des gemeenen Lands Magasynen van wapenen heeft ontblott / trachtende aldus een nieu Regiment van cryghs volck op te richten teghens syn Exc. en de Generaels Staten.

Z 3333 ij

Voende

1619.

Doende tot der selfder onder-hout oot die van de Keligpe betaelen/ daer sy doch syn die ghene/die dooz hare insolente de bozgherpe quellen en terghen / ende haer verhinderen in de exercitie van haren Godsdiens: Beswaren de alsoo hare Oe-meenten met onbehoorlike ende onnoo-dighe Lasten/ daer dooz de ordinarij La-sten des Lands/ tot de ghemeene bescheer-mijnghe noodich / beswaerlich ghenoech vallen.

Watmen dooz dese binnen-landsche moepte ende beroerten verdoosacht heeft grooten stille-stant ende diverspe van handel ende neerijnghe: Vele vrome eer-liche rijcke luyden/ die wt andere Landen ende Steeden van de Papisten verdriven synde/ hier te Lande hare residentie ne-men souden/ heeftmen wt het Land gehou-den/ want sy daerom haer Land verlaete om in eenen sekeren gherusten Staet de ware Gereformeerde Keligpe by te woen/ d'welch haer gebuerende dese inland-sche moeften/ niet gebueren en mocht.

Watmen ter contrarpe vele treffeliche vernogghende luyden in sulche vzeese ende sozghhe heeft ghehouden / dat sy hare Re-gotpen ende handelijnghe opsehoztende/ haer schicken om wt het Land te trecken/ ende te gaen woen/ daer sy in gherustic-hepdt Godt den Heere dienen moghen/ d'welch alles was streckenbe tot verhin-derijnghe van de eerliche broot-winninge der goeder Gemeente/ ende eyndelick tot eenen gheheelen onder-ganch van ons lieve Vader Land/ ende totaale verloop van de ware Ghereformeerde Keligpe in de selfde.

Watmen tot den wtersten toe met al-len moghelicken blijt getracht heeft het goede Christeliche booznemen der Hoogh-Mog. Heeren Staeten van Gelderland/ Zeeland/ Vriesland/ Groenijnghe/ ende Omme-Landen / &c. ende sijn Princ. Exc. te verhinderen/ als de selfde getracht hebben/ dooz eenen wettelicken Nationa-len Synodum de Keligpe te restabileren/ ende dooz wetteliche middelen den ver-ballen Staet des Lands te her-stellen/ ten eynde de ware Christeliche Keligpe in haren boozighen fleur / ende de goede Gherepnten in ruste ende in eenighepdt herstelt ende ghebrocht sinde/ oock daer in mochten ghemanteert ende behouden worden.

Watmen nu noch niet nae en laet op al-

ser manieren het Land te beroeren/ so met schryben/ als met stout spreekē/ ende met het houden van verbodene conbentien-len.

Soo datter met die ghene die de Kere-ke Godes/ ende de politie hebben in roe-re gheselt/ nae veler oordeel/ onghelyck be-leefdelicher wozt gehandelt/ dan sy met de Contra-Demonstranten souden ghe-handelt hebben/ of noch souden handelen/ want sy tot haer booznemen hadden cunnen gheraeken / of noch conden ghe-raeken/ d'welch Godt de Heere ghenae-delick verhoedt heeft/ ende booztaen ge-nadelick wille verhoeden.

O Johan van Oldenbarnevelt, die het hooft is gheweest van de ge-ne die de inlandsche beroerten hebben beboozdert / is te deser tijdt dit versken ghemaecht van eenen sijnre favoziten.

Mors Ardentis-agri tua erit, Cava-Tetra-rnina.

D'welch eenen contra-Barneveldist al-dus heeft verandert.

Mors Ardentis-agri tua erit, Cava-Regio, vita.

Dee eerste sept/ Dat Barnevelts doot sal wesen d'oozsaethe van den onderganc ofte verderf van Hol-land.
Het andere sept/ dat Barnevelts doot sal wesen het leven ende behoudenisse van Holland.

D'Ambassadeur Haga schryft aen de Ho: Mo: Heeren Generaale Staeten / dat het op den xijⁿ. ende xijⁿ. Augusti deses jaers/ binnen Constantinopel met eenen groo-ten storm-windt soo dapper ende conti-nuelick ghereghent heeft / dat het scheen dat de deuren van den hemel haer ghe-ent hadden/ om de Stadt Constantino-pel met eenen water-bloet te verdelghen. Alsoo datter over de duysent hupsen aen verscheydene leeghe plaetsen wech ghe-spoelt / ende een groote menichte van menschen verbronden syn / soo in hare hupsen / als in de Baeden / oock in de kercken hare ghebeden doende/ de Woon-men syn wt de aerde ghewaep / ende in een

Conin
diazan
bet bet
ghebo
heeft t
Amer
wozt
culen
ghene

De Fe
van C
bozt
bom
den
tobis

Letto
Roy
leigne
Princ

1619. een Kercke ghenoecht Sultan Mehemet, staende op de hooschte van eenen Bergh/ synder drie Persoonen van eenen donder-slagh doot ghebleven / dier ghelijcke miserie van water vlaet/en is in die hooghe landen/daer soo gheen loopende ofte bloepende rivieren en syn/noyt gehoozt ofte ghesien gheweest.

Enmaecht
die langhe
bet bedde
ghehouden
heest wane
Amersfoort/
woyt mirra-
culeuselick
gheneses.

O den xix dach der Maent August heeft Godt den Heere syne ghenade ende goedertierne hulpe bewesen aen een maecht ofte jonghe Dochter / die binnen Amersfoort over de vijf-en-twintich jaren meest te bedde heeft ghelegghen / niet machtich synde te gaen ofte te staen / ofte eenich werck te doen.

Ten vooz ghenoeinden daghen / doch in der nacht heeft het sich toe-ghebraghen / dat daer sy op haer bedde lach / een claer licht haer verschenen is / ende omfiende heeft sy ghesien de ghedaente eines Mans persoons / doch grooter als ordinaris / die seer heerlick/schoon / ende glinserende was aen te sien / ende hy heeft tot dit Wous-mensch ghesproken. N. Staet op in den naeme des Heeren, ende hy heeft haer van het bedde ghebeurt / ende is alsdan verdwenen. Dese Dochter heeft strace ghedaen ende ghestaen dooz het hups / op der straete / ende waer het haer beliest heeft / doende het hups-werck / tot hare ende harer groote vreucht / ende tot verwonderinghe van eenen pederen die dit wonder-werck des Heeren hebben gehoozt ende ghesien.

Nale dat de Prince van Conde ettelicke jaren lanck hadde ghebanghen gheseten / eerst a la Bastille, daer nae au Bois de Vincennes, soo heeft hem de Conynck wederom in byson gestelt op den twintichsten dach van Octobre, dwelck de Conynck den 19. Octobris den Prince met dit briesken (ghesonden dooz den Secretaris van Monsieur de Cadenet) heeft weten laten:

Mon Cousin,

Lettre du
Roy à Mon-
seigneur le
Prince.

Iene vous diray pas combien je vous aime, vous le voyez, je vous envoie mon Cousin le Duc de Luynes, qui sçait les secrets de mon cœur, & vous le dira plus amplement: Venez vous en le plus promptement que vous pourrez, car je vous attends avec impatience, Et cependant je prieray Dieu de vous tenir en sa sainte Grace.

ment que vous pourrez, car je vous attends avec impatience, Et cependant je prieray Dieu de vous tenir en sa sainte Grace.

1619.

L O V I S.

De Chantilly, ce 19. d'Octobre, 1619.

Mijn Cousin,

Ich en sal niet segghen hoe lief dat ich u hebbe / ghy siet het selfs / ich sende aen u / mijnen Cousin den Hertoghe van Luynes, die mijnes herten secreten weet / die sal u daer van breder spreken / komt soo haest als ghy kunt / want ich verwacht u niet onverdult / midler wyle sal ich God bidden / dat hy u wille houden in syn Verplighe ghenade.

Brief des
Conynck
aen den
Hertoghe
van Conde.

Was onder-teeckent.

L O V I S.

Van Chantilly, desen 19. Octobris, 1619.

Als Mons de Luynes ghecomen was op het Casteel van Vincenne om den Prince van Conde van daer te gheleiden tot den Coninck / soo heeft hy den selfden den hoven-verhaelden brief des Conynck behandicht ende hy heeft hem de meyninghe des Conynck mondelijnghe breder verclaert / hier over is seer seer groote vreucht ende blijfchap gheweest / niet alleen hy den Prince ende Princeffe van Conde, maer oock vast hy eenen pederen / hooghes ende laeghes standes. De Hertoghe van Luynes, synen broeder Cadenet, Vernet, ende du Mont, syn swaghers / met Monsieur de Modene, ende alle de Capiteynen des garnisoens / als oock veel Edel-lieden / hebben den Prince van Conde ghelept tot den Conynck / die te Chantilly was / alwaer syne M. desen Prince met veel hoffliche courtoisie / ende een blybe ghelaet heeft ontfanghen.

De Prince scheidende wt het Casteel van Vincenne heeft het garnisoen vereert met een somme van penninghen / haer latende aen segghen dat sy malhanderen souden toe-dincken op de ghesontheyt van den Conynck / God biddende dooz synen persoon ende Staet.

1619.

Coste fien-
sche saecken
en succeden
nen niet nae
de goede
reynighe
der Heeren
Staeten.

Ick hebbe hier boven verhaelt / dat de
saecken in Oost-Friesland / door de
Gecommitteerde der Heeren Gene-
rale Staten soo wijs ghebracht wa-
ren / dat de selfe een verdrach hadden be-
raut ende op het pampier ghebracht
niet tropselende of hepde partjen en sou-
den het selfe nae leven : maer het is veel
anders af-geloopt / de partjen aen we-
der-syden haer seer onseggelijck toonen
be / niet teghenstaende den grooten blift
ende het wijs beleyt van de Gedeputeer-
de der Ho: Mo: Heeren Staeten Gene-
rael / die niet liever en sagen dan dat par-
tjen vereenicht synde / langhe in goede
ruste ende vrede met malkanderen leven
mochten.

Hoe ernstelick dat de Heeren Genera-
le Staten verboden hebben alle conve-
niculen / by een-comsten / ende verga-
rijnghe der demonstrenten / blyckt wt
de Placcaten harer Ho: Mo: ende sijne
Vince Excellentie hier boven verhaelt.
Des onaenghesien soo hinder eenighe
gheweest / die haer verstant hebben con-
veniculen te houden / ende hier en daer te
prediken : tot toeminghe van de welcke
hare Ho: Mo: dit Placcaet hebben ghe-
maecht / ende publiceren laeten.

Placcaet
der H. M.
Heeren
Generaels
Staeten
daer by co-
minghe des
monstrent-
sche predi-
canten
worden in-
ghedaeght.

De Staten Generael
der vereenichde Neder-
landen / Alle den ghenen
die dese jeghenwoor-
dige sullen sien of hoozen
lesen / Salupt : DOEN

TE VVETEN : Alsoo

Wp seckerlijck bericht zijn / Dat Albertus
Huttenus, ghewesen Predicant tot Bueren,
Theodorus Bonnius, ghewesene Predicant
tot Zeusicum in de Graesschap Bueren/
ende Nicolaes Herfsuycker, ghewesen Pre-
dicant tot Wessleyn / het Landt door-
loopen / ende hier soo daer haegh-predi-
catien teghen deser Landen Ordonnan-
tien ende Placcaten zijn doende / daer
mede sy het gemeene volck in onruste
ende beroerte syn houdende ende voeden-
de / tot ondiensse ende prejuditie van de
gemeene ruste ende vrede / midtsgaders
vanden wel-stant vanden Staet van't
Landt / ende de publicke authoriteyt/
Daer teghen dat nootelijck dient versien
om by tyds alle inconvenienten voor te
comen. SOO IST, dat hare Ho: Mo:
t'ghene voorsz. over-ghemerckt / Com-

mitteren ende ordonneren mits desen
Iohan van Herder hem, den eersten deur-
waerder van hare Camer / by Edicte al-
hier inden Haghe ter plaetse daer dat ge-
bruyckelijck is / te citeren ende dach-baer-
den in Persoonen in de selve hare Camer
te compareren / de voorsz. Albertum Hutte-
num, ghewesen Predicant tot Bueren,
Theodorus Bonnius, ghewesen Predicant
tot Zeusicum in de Graesschap Bueren/
ende Nicolaum Herfsuycker, ghewesen Pre-
dicant tot Wessleyn / opten twintichsten
Novembris naestkomende precis nae den
nieuwen stile / omme in handen van hare
Ho: Mo: te doen belofte / verbat in de Acte
die by de selve geresolveert is / d'afgesette
Predicanten voor te houden / ende de selve
te doen onderteekenen / Wp pene soo ver-
re sy binnen den voorsz. schreven tijdt in
Persoonen niet en compareren / ofte wep-
gheren sulcke belofsten te doen ende de
voorsz. Acte te onderteekenen / dat sy elck
upte t'samentlijcke Vereenichde Pro-
vintien ende de Souveraine Jurisdic-
tie van de selve ghesonden ende ghebannen
sullen werden / volghende de generale Res-
olutie ende Orde daer op ghenomen.
Ende wordt den voorsz. eersten deur-
waerder van onse Camer geauthoriseert /
Omme dese Acte van Citatie by Edicte
alomme in den Haghe ter plaetsen daer
dat gebruyckelijck is te affigeren. Welck
exploirt by hem alsoo ghedaen zijnde / wy
houden ende authoriseren van sulcker
weerde / als of dat aende Persoonen van
de voorsz. Predicanten ghedaen ware:
hare Ho: Mo: sijn weder-baren relate-
rende. Ghedaen in 's Graven-Haghe / ter
Vergaderinghe vande Hoogh-ghemelte
Heeren Staten Generael / opten naest-
lesten dagh der Maent Octobris, in't
Jaer sesshien-hondert ende neghentien.
Was gheparaphseert G. Schaffer v.

Onder stont /

Ter Ordonnantie van de Hoogh-ghemelte
Heeren Staten Generael.

Gheteeckent

C. Aerssen.

Die

1619.

De Hunga-
ren en wil-
len niet lan-
gher staen
onder het
burg van
Oostenryck

Die van Hungaria verclaren rondt wt/
datse niet langher onder het tyzannighe
hups van Oostenryck (so sy dat noemen)
ende het Spaense jock en willen staen/
maer datse als een vry landt/ oock haere
vrye electie hebben ende genieten willen.
Sy betoonen bescheyt dat om haer/ ende
andere vrye Landen te dempen / de Co-
ninck van Hispanpen aen den grooten
Turck paps versocht heeft/ende daer en-
boven de Keyseren Marthias ende Ferdinan-
dus tot vier-mael toe/ om hulpe teghen de
Bohemien/ by den Turck hebben aenge-
houden / alle welcke brieven den Turck
aen Bethlehem Gabor ghescheyt heeft/wel-
ke op een togtz sullen in openbaren druck
wt-gaen / om al de werelt vooz ooghen
te stellen de onchystelike proceduyzen
des hupses van Oostenryck.

Bethlehem
Gabor
haert dat
het voozt.

Bethlehem Gabor heeft tusschen Buda en
de Graan, met consent van den Bassa van
Buda, vijft duysent mannen over de Da-
nube ghesett / die nemen haeren wech nae
Vesprin La Letta, ende alsoo nae Syria. Doch
heeft de Vorst Bethlehem Gabor acht duys-
ent Man te Callar by Racopsi ghelacten/
ende twaelf duysent in Sevenburghen/
om op den Polack achttinghe te gheben/
indien hy pet op Silspen woude attente-
ren/ ende is in persoonne binne Presburgh
ghecommen. De Palatinus Forgats siende en-
de bevindende dat de saechen met Ferdi-
nando te rugge/ende met Bethlehem Gabor
vooz-waerts loopen/soo is hy van Wee-
nen nae Presburgh ghetrocken / ende
heeft aen Bethlehem Gabor ghescheyden/
dat hy het nu voozt-aen met het Landt
wilt houden/ dat hy tot noch toe ghedaen
heeft dat hy dat heeft moeten doen/ maer
dat hy voozt-aen een goet patriot wilt
wesen / want verstaet wel dat hy eens
van Landt en luyden (die hy vele heeft)
verdzyen synde / Ferdinandus hem geen
andere geve en soude. Alsoo dat nu ghe-
heel Hungaria so goet als eens is met Beth-
lehem Gabor.

Forgats her-
laet Ferdi-
nandum.

Redijl Felents, een overste van Bethlehem
Gabor, is met tien duysent Man in Mo-
ravien aen-ghecommen/tot assistentie van
de Bohemen/ ende haere gheconfederer-
de/ van de welcke de Graeve van Thurn
vijft duysent by sich heeft / met noch een
goedt deel van de Moravische Ruyte-
re/ende oec voet-volck / ende marchiert
recht nae Bucquoy toe / die in het vooz by
trecken de Stadt Horn hadde inghen-

men / ende twee honderdt Man daer in
ghelacten/ ende was voozt op Zuam (een
Stadt van Moravia, tien mylen van Wee-
nen gelegghen) toe-getrocken/dat berent/
maer niet in-ghetregghen. Het grootste
deel van het leggher der Bohemen is hem
strack op den voet nae-ghevolght / hy
heeft Horn wederom verlaten / maer de
twee honderdt Bochopse soldaeten die
daer wt trocken/syn van het Boheemse
rijcksvolck achter-haelt ende doot ghe-
slaegghen / ende noch honderdt vyftich
van synen achter-tocht ghevanghen/ en-
de doen sweeren Ferdinandum ende Buc-
quoy niet langher te sullen dienen / daer
mede sy los ghelacten syn. De Keyser en
heeft rechte voozt gheen volck in Bohem-
ien / behalven in de garnisoenen der
Steden ende plaetsen die hy daer noch
heeft/die heel weynich syn. Ende Bethle-
hem Gabor is nu Meyster van ghesheet
Hungaria (wel-verstaende soo veel als het
tot noch toe heeft gestaen onder het hups
van Oostenryck) wt-ghesondert alleen
Raab, ende de advertissementen die wy
hier te Lande van daer hebben / segghen
datter groote apparentie is / dat desen
Prince haest Meyster soude worden/ niet
alleen van Raab, maer oock van Weenen
de Hoof-Stadt van Oostenryck/jae oec
van gheheel Oostenryck waer op eenighe
speculerende dit jaer-versien ghemaecte
hebben.

Inflat Inter-Vs DoMV's avstracx. 1619.

IVSTITIA et PIETAS valida sunt prin-
cipis arces;

Nulla tyrannorum vis diuturna manet.

Daer is een jaer vrye ofte viere her-
waerts deel te segghen ende te schryven
gheweest / insonderheyt in Hooghe
Duysche Land van een Broederschap des
Roelen-Cruyces, soo als dat gheselschap
sich is noemende Daer syn verscheydene
tractaete, op den naeme van dese Broe-
derschap/soo in de Latynsche / als in de
Hoog-Duysche spraeke wt-ghedaen/
die wonderbaerliche te voozen noyt ge-
hoorde/onbegrypeliche/ende onghebooi-
ghe dijnighen verhaelen ende beloben.

Enighe segghen ende roemen dat dese
Broederschap de ghehele werlt wilt re-
formieren ende op een ander ploye vren-
ghen / ende dat haer daer toe noch wils-
hepdt

1619.

Lot en
roem dese
Broeders-
schap.

1619. hept/noch verstant/noch gelb/noch macht en ontbrecht. Jae dat sy alreets haer daer toe is bereydenbe / met een legheer welck veel grooter ende machtiger is / als opt Kerkcs, Tamerlanes, Batazich, ofte eenighen Turckischen Keyser / of Persischen Conynck ghenoert herft. Men schryft ende seght dat dese Broeders des Rooleu-Cruyces besitten Conynckliche ende Keijserliche Paleysen / meer gout en silber dan Crasus of Crassus, opt ghehad hebben / als sijnde de rechte Alchymisten / die so veel gouts kunnen maeken als het haer selfs belieft / soo dat sy het gout heel weynich achten.

Sy schryppen ende geven vooz / dat sy sijn Philosophen, Schrift-Gheleerde, Medicijn-Meysters, Vyanden des Antichrists, dappere Crijchshelden, Opper-Musiciens, met vops en instrumenten / dat sy niet alleen en hebben swaerden en waepenen van yser ende stael ghesmeedt / maer heele harnasschen ende waepenen van Diamanten / swaerden van Carbunkelen / ende alle andere instrumenten die wy hebben van yser / die hebben sy van gout ghesmeedt.

Daer wordt van haer geschreven ende gheseydt / dat alle siekten ende cranchheiden / die by alle andere Doctoren ongheneselick sijn / van haer kunnen ghenesen worden / oock dat sy de menschen kunnen haere crachten verdoebelen / jae Samsons cracht gheben / ende die yzere veren ende behoeden vooz cranchheiden alle de daghen haeres levens / jae oock der menschen natuyre ende leven soo verstercken ende soo bestendich maeken / dat sy soo langhe sullen leven / als eertydts die oudt-baederen / van de welke in het oude Testament ghesproken wordt / gheleest hebben.

Sy worden gheroemt te sijn cloeck ende ewaeren in den loop des hemels / te verstaen alle verborghentheiden der natuyre ende gheschaepe dinghen / alle spracken te kunnen / te kunnen ghenesen allerley siekten ende cranchheden met cruppen / salve / en plaester / oock sonder de selfe.

Laet ende
blants des
ter Broe-
derschap.

Maer veel Godtsaelighe / Treffeliche / Gheleerde Mannen doordeelen / dat dit niet dan enkel bedroch ende enen ydelen waen is / Overmits dat de Boecken die op haeren naeme ghedruckt ende aen den dach ghegheven sijn / vol spotteliche / greeckeliche / dwijfelse rebenen sijn / alhoewel

vermeent met eenen seghen van Gocht / saeliche / ot / ende Religie. Niemand en weet waer dat pemandt van alle dese Broeders des Rooleu-Cruyces woenen ofte te vinden sijn : Andere segghen en schryben / dat het Toobenaers / Fantasten / Landt-loopers / ydelen-roem-soekers / ende bedrieghers sijn / van Benchoabs, Munfers, knipperdollyngs, ende Snyder-Conynck-volck, of Cabalisten ende Andabaren, ofte blind-roofschers, haer beroemende dat sy berghen kunnen versetten / daer sy doch geen heubden / jae naeu eenen mols-hoop en kunnen om setten.

Die van de Broederschap deses ordens niet en houden / segghen oock / indien sy waere Christenen sijn / ende vanden des Antichrists / ghelyck sy haer beroemen / ende doen kunnen al het boven-verhaelde / waerom en comen sy nu niet te vooz / schijn. Wat ist te bedenken dat sy sijn / soomen niet en weet waer sy sijn. Sijn sy nae by datmens niet en siet ? Sietmense datmens niet en kent ? Siet en kentmen se / dat sy dan strax wt der menschen oogen ontcomen / Waer salmense soeken / almen haer der van doene is / ofte indien men wenschte een lidmaet haerer Ghilde ofte Broederschap te worden ? Hier op segghen d'andere / dat haeren tyd noch niet ghecomen en is / dat sy haere Oracula ofte Gobbeliche openbaringhen hebben / die haer leeren wien sy helpen sullen / ende wanneer / dat den tyd haerer volcomender openbaringhe vooz de deure is.

Dit wil ich hier aldus laeten in syner weerde ende onweerde / ende niet niemant twisten of dese Broeders des Rooleu-Cruyces in der werelt sijn / ofte niet / veel weynigher wat sy sijn / waer sy sijn / ofte niet en sijn / meest helde ich daer toe / dat ich niet en gheloove / datter menschen in der werelt sijn / die sulcx sijn / of kunnen doen / als boven verhaelt is. Midler wyle dat andere de selfe soeken / soo blyve ich Christi / ende aller vromen Christenen Broeder, blyvende by de waere Gherefsamerde Religie / willich om te draeghen het Cruyce Christi, levende ende sterbende in de Kercke Christi, die in deser werelt is / als een Roose ende selve onder de doornen / my bevelende in de Ghebeden aller vromer Christenen / tot welker dienst ich dit Boeck met veel moeyte ende onkosten versacmelt / ende gheschreven hebbe.

Iesus

1619.

Iesús Christus is mijn ghewin, beyde in le-
ven, ende in sterven.Groot Me-
derlaeghe
des Bues-
ken van
Bucquoy.

De Graeben van Bucquoy ende Dam-
pier, ghedwonghen sijnde Bohemen te
verlaten / soo hebben sy al haer crijchs-
volck by een ghebracht / sterck sijnde in
alles ontrent acht-thien duysent man / en-
de sy hebben haer neder gheslaghen on-
trent een myle weeghs van Weenen / by
een Schanste voer de Donau Bugghe.
Die van Moravia, Bohemia, ende Hungaria,
ontrent twintich duysent man sterck
sijnde / syn haer op den voet nae-gevolcht.
De Eerst- Hertoghe Leopoldus is by Buc-
quoy in het Legher ghekomen / ende heeft
sich ghetoont in bataille / als willich ende
bereyt sijnde eenen Veldt-slach synen
ypant te leberen / maer hy is des avonts
int het Legher vertracken / ende des
nachts binnen Weenen gebleven.

Maer des anderen daechs sijnde den
xxij. Octobris. is Hertoch Leopoldus we-
der in het Legher by Bucquoy ghekomen /
ende sijn de Leghers in eenen heeten
schermutsel aen malcanderen gheraecht /
bupten de Donau Bugghe.

Als desen schermutsel aen-ginch / soo is
Leopoldus nae Weenen toe ghereden / om
aldaer op alles ordze te gheven. Desen
schermutsel is seer heftich ende heet ghe-
weest / so met het schieten van musquetten
ende handt-roers / als met het Canon
van beyde syden / alsoo dat het midder-
nacht was eer sy op-hielden / ende de
Oostenrijckse hebben in desen scher-
mutsel wel ses honderdt mannen ver-
looren.

Des anderen daechs isser eenen dicken
nebel gheballen / alsoo dat het eene Leger
het ander niet sien en conde / de Oosten-
rijckse meynden / dat de Bohemen op
Weenen souden trecken / ende die Stadt
aen ballen / waer over sich des Keyser's
Kuyperpe oock nae Weenen begaf / om de
Bohemen dat voordeel af te sijnden / ende
den wech te benemen.

Maer als de nebel verginch / ende de
Sonne dooz-brack / soo sijn de beyde le-
ghers nae by den anderen gheweest / en-
de de Bohemen sijn met groote couragge
op de Oostenrijckse aen-geballen / en-
de de Oostenrijckse hebben haer dapp-
per tot teghenwerre gestelt / ende sijn bey-
de Leghers den gheheelen dach / tot sa-
vonts te ses upzen dapper aen malcan-

deren gheweest ende ghebleven / schieten
de gheweldelich met het Canon op mal-
canderen / Also dat de Oostenrijckse
dien dach wel ander-half duysent / ende
de Bohemen ontrent ses honderdt man-
nen verlooren hebben. Daer sijn in dit
ghevecht doot ghebleven / vele van de
Oostenrijckse Oberste / Ridtmeysters /
Capiteyns / ende Officieren. Bucquoy
heeft sich in dit ghevecht seer cloeckelich
ende mannelich ghebraghen / ende is in
groot ghevaer synes levens gheweest /
ende dapper ghequest sijnde / heeft hy hem
selven niet de reste van het Legher met
ordze ghesalveert. Maer des anderen
daechs is het ghevecht wederom van
nieus aenghegaen / ende nae langhe schie-
ten / slaen ende verchten / hebben noech epn-
delich de Bohemen dooz Gods hulpe / de
Victorpe bevochten ende het veldt be-
houden. De Regimenten van Saren
ende Fugghe hebben haer insonderheyt
cloeckelich ter weere ghestelt / ende sijn
meest ghebleven ofte ghevalsiert / ende
daer sijn dien dach over de twee duysent
van d'Oostenrijckse doot ghebleven /
behalven die bluchtende in de Donau
verbronnen sijn / onder andere dooden
souden wesen de Graben van Fursten-
bergh ende Colalto. Bevens anderen buyt
hebben de Bohemen becomen twaelf
stukken gheschuts / welcke Bucquoy heeft
moeten verlaeten. Men estimeert dat de
Oostenrijckse in dese dype daghen heb-
ben verlooren ontrent vyf duysent man /
soo gheslaghen als verbronnen / ende de
Bohemen ontrent twee duysent man op
de plaetse.

De Oostenrijckse dese schaede ghele-
den hebbende / ende vreesende dat de Bo-
hemen haer vozder souden verholghen /
hebben de bugghe by der Stadt af-ghe-
broocken / ende het overighe volck van
s' Keyser's Kuyperpe is meest gheblucht
binnen Weenen / ende het voet-volck ten
deele binnen Weenen / ten deele op de dor-
peren naest rondom de Stadt ghelegghen /
de ghequeste sijn in grooten ghetale bin-
nen de Stadt in de Hospitalen / ende hup-
sen der Chirurgiens ghebracht / ende
meest ghestorven.

De Waelen ende Hongeren / die den
Keyser ghedient hebben / sijn nae dese
slachtinghe seer verloopen / also sy sien
dat sy veel slaghen ende wepnich ghelst
crijghen. Sy doen op de passagien ende
Waaaaa y hee.

1619.

Bucquoy
ghequest
cloeckelich
versterke.

1619.

Nederlandfche Historie

heer-weghen groote fchaede ende over-
laft / veroovenende de lieden die sy ontmoet-
ten / zelfs in de voorsz. ftade van Weenen /
ende plunderen heele dorperen / wech voer-
rende alles wat sy cryghen connen.

De Eerst- Hertoghe Leopoldus woude
gheeru bereste van dit Legher / die noch
ontrent 6000. waeren / binnen Weenen
ghebracht hebben / maer de Graebe van
Bucquoy, ende de Magistraet der Stadt
Weenen / en vonden sulcx gautsch niet
raetsaem / ten aensien datter een groot
ghetal Evangelische Burgheren in die
Stadt sijn / ende Bucquoy selve veel Lu-
terfche Soldaten onder sijn crysch- volck
heeft / die derhalven / soo sy meynen / niet
wel te vertrouwen en sijn.

Binnen Weenen is groot ghezeck
aen propyande / als oock aen muntype
van oorloghe / ende andere saecken. Den
onligghenden Dorperen ende opene on-
darte Stedekens is bevolen / dat sy hare
goederen / coorn ende victualle binnen
Weenen vlychten souden / op dat het de
byandt niet mochte becomen / men soude
het haer voorsz. villichen pyss af-nemen /
indien sy het wouden vercoopen. Is
oock allen ende eenen yederen / by ver-
keurte van lyf ende goet / verboden pets
wt de Stadt te vlychten.

In Silefien ende Elders meer hebben
de Papisten / aenghenomen / beswozen
ende beedicht alles wat men haer heeft
voorzghedaeghen / om by de pzebenden /
ende by hups en hof te blyben.

Overste
Freuck
neemt Bu-
dian til.

Nadat de Graebe van Bucquoy
wt Bohemen gheweken was /
soo is de Colonel Freuck, met het
crysch- volck d'welch hy in Ne-
der-landt gheworpen heeft / ghetrocken
nae de Stadt Budian, de welch Bucquoy
met drie hondert Soldaten beset hadde /
d'overste Freuck heeft de selfde niet so goe-
de oorz. ende belept / als oock niet so dap-
pere couragye ende ghewelt aen-ghetast /
dat hy de selfde verobert ende hermey-
kert heeft / de Soldaten die daer binnen
laeghen ende haer dapper te weere stel-
den / sijn ten deele neder-gheshouden ende
bechtende om-gheromen / ten deele ghe-
vangehen ghenomen / onder de welke ee-
nen Bohemfchen Heere is / ghenoemt
Slenco Colobrat, die voorsz. besen Stadt-
houder binnen Buthwepts geweest was.

Het veertichste Boeck.

Doch is ghebauchelich ghenomen des 1619.

Land-schryvers Sone / met noch eenen
van de ghewesene Bohemfche Raeds-
heeren / ende sijn dese dyse aen ketenen
ghebonden / ghebauchelich nae Praeghe
ghevoert.

In somma tot noch toe heeft God de
Heere de Bohemen ende hare na buyzen
sonderlych ende wonderlych gheseghent /
waer voorsz. hy hooghelich is te danken /
ende om continuatie van synen seggen
vierichlych te bidden.

De Prince Berlehem Gabor heeft op
den 20. Octob. ft. n. binnen Prae-
burgh in de groote kercke voorsz.
d'eerste mael de Papisten laeten
haeren Gods-dienst verrichten / strack
daer nae heeft hy synen Hof-prediker la-
ten prediken nae den styl ende wyse der
Cereformeerde / die aldaer Calvinisten
ghenoemt worden in de Wingerfche
spzacke / ende daer nae heeft hy eenen
hooch-duytschen Luterfchen Predicant
in het hooghe-duytsche prediken laeten /
dit ghedaen synde / heeft hy een seer stae-
telich banquet aen-gericht / den Valatyn
ende andere Wingerfche Heeren seer
magnifichelich tracterende. By het oock
te Praeburgh een Scheepf-brugghe over
de Donau laen. Hy is van meyninghe
een staetelych Ambassadeur aen den Co-
ningh Frederick te senden / om syne M.
te congratuleren / verfoeckende dat het
syne M. wille ghesleieven tydt ende plaet-
se te bestemmen daer sy mochten t'samen
comen / om mondelinghe te spreken van
sulcx als die beyde Conynckrychen voorsz.
derlick sal wesen.

Hy heeft de Croone van Hungaria aen-
ghenomen / ende waren die Stenden des
Rijchs gherefolveert op den elfden No-
vembri met de Croonighe woort te
varen.

De Conyncken ende in Raad sijn de
Burghers wel ghenepcht om Berlehem
Gabor aen te nemen / maer de garnisoenen
hielden noch voorsz. den Keyser / doch men
twyfelt niet of die Steden en sullen eer-
lauck in Berlehem Gabors handen ober-
ghelevert worden.

By de Oostenryschsche is groote be-
flaghentheydt / ende by hare teghen-par-
tye groote couragye. De Keyser is ghe-
trocken nae Peustal / om met den Eerst-
Hertoghe Leopoldo te confereren ober-
den

One de la-
ren in Hon-
garia staet.

Berlehem
Gabor
neemt de
Croone
van Bohe-
men aen.

Sijn
mit w
hann
trost
toege
zuck
dat h
maer
oogh
hadd
onden
de hy
ryt
laagt

1619. den loop deser Lands-saecten.

Incomste
des Phals
Graefes
binnen
Draeghe
den laetsten
Odoobris.
1619.

De Phals-Graefe Cuer-Dozst/ is op den laetsten Odoobris seer heerlich en magnifichelich des achter-noens ten vier upzen/ te peerde binnen Draeghe ghecome / als oock sijn Princeesse/ ende sijnen Doone/ in eenen seer costelichen ende cierliche coets- waeghen.evens veel andere Heeren waren by sijn Dozsteliche Hoocheydt/ Dozst Christiaan van Anholt/ de Hertoghe van Wirtenberch / ende veel Graeven/Barons/Heeren ende Edele/ Sijne C. H. mede byenghende/ tot conboy ende verseckerijnghe vyf honderd Curasfiers/ vyf honderd Arguebusfiers / ende eenich voet-volck / met een groote menichte van coetsen ende waegghens.

Alle de Burghers op het schoonste ghemonteert sijnde / hebben onder veertien Waendelen/haren nieuwen Conynck met soo groote pompe ende blytschap in gheshaelt/ende ontfanghen / dat in etteliche honderd jaren der ghelijcke inhaelijnghe van eenighen Kieper ofte Conynck/ niet gheschiet en is.

Die van den Weeren Stand ende de Edel-lieden des Lands / sijn sijn Conyncklycke Weerde tot aen de Sterre te ghemoete getrocken/ sterck sijnde twee duysent peerden / alle gaer Heeren ende Edel-lieden/ende hebben sijn Cuer-Dozsteliche hoocheyt tot in het Draegher slot ghelept/ met veel vreucht ende vroloeken. Behalven alle die boven-verhaelde Heeren/ Edele/ ende staeteliche Burgherpe/wasser noch ee stercke Compagnie/ vooz de welcke het sweert / d'welck eertijds dien Edelen Bohemischen hert Zisca ghehoert hadde/ghedraegen wiert. Sy waren ghewaepent met allerley Antyque wapenen/als Anodsen/Colben / Voet, hoghen/ Slinghers/ ende dier ghelijcke/ die ten tijde van Zisca waren in het ghezwijck gheweest.

Desen cloecken Helt Zisca is in sijnen seure gheweest ten tijde als het Concilpe te Constantis is ghehouden / alwaer lohannes Hus, ende Hieronymus van Praga, om de Religie van de Paus ende het Paepse Concilpe ten viere sijn veroordeelt/ Anno 1416. Waer over de Bohemen seer ontrast ende ontfest waren. Sy sijn met groote hoopen te samen gheloopen/ ende hebben tot een weder-waerke beginnen

te vallen in de Kercken ende Cloosters der Papien ende Monicken / de beelden afwerpende ende verbzeekende : Zisca is gheworden het hooft der Hussiten / ende Velt-Oberste van het Legher d'welck de selfe hebben op-gebracht teghen den Paus/ ende de Kiepersen VVencellam ende Sigismundum. De Paus Pius II. die eer by Paus wiert/ is ghenoemt gheweest Aenrus Sylvius, noemt hem / den aller dapersten ende alder victorieusten in de wapenen. Hy heeft eerst het Carthuyzen Clooster by Draeghe inghenomen / segghende (ghelijck Aenrus Sylvius dat verhaelt) dat de Moniken een onnutt gheselschap sijn, daer de Ghemeente gheen profijt van en heeft, maer dat sy als Verckens in de Cloosters ghemelt wierden.

Zisca is soo machtiich gheworden/ dat hy niet alleen den Kieper meer-maels wt het velt gheslaghen/maer oock wt Draeghe verdriven heeft. Erst heeft hy een ooghe in den crich verlozen / daer na heeft hy oock d'ander ooghe verlozen/als hy de Stadt Rabum wilde vermensteren/ Want als hy het bestozmen deser Stadt aen-sach/ende op alles ordje stelde/ So is eenen pyl ghecome die hem d'ander ooge heeft wtgeschoten/ Also dat hy geheel blind gheworden is/maer daerom en heeft hy den moet noch niet verloren gegheven / maer hy heeft blindt sijnde den Kieper durven onder d'oogen comen/ende heeft den selfden wt het velt ghejaecht/ niet een-mael/maer meer-maels/ende is eyndelich des Kiepers Legher soo schoon vooz hem gheworden/ dat sy hem niet en dorsten onder d'ooghen comen/ ofte hem slach leveren. By eenighe Wistoy-schijvers wordt verhaelt/ datter eenighe Reghers des Kiepers tot aen het Bohemische walt ghecome sijn/ met een haestighe vzeese sijn bevanghen/ende te rughe ghetrocken / achter laetende haren Cross ende Bagagge.

De Paus Martinus V. heeft den Kieper ende de Paepse Religie te gevalle/ een Crusade laeten publiceren vooz den Caribinael VVintoy, noodighende ende vermaenende alle Conynghen / Cuer ende Dozsten des Rijck haer op te maeken teghen de Hussiten ofte Thaboriten/ daer Zisca Oberste van was/ om die Ritters te dempen ofte te toomen. De Cuer-Dozsten van Saxon/ Trier/ Wandenburch/ de Conynck van Danemarch/ de Spaen-

Aaaaa ij

sche

hem
t de
ne
bisse
ten.

Sijnen na-
ms was lo-
hannes van
Troisouyen
tegenaemt
Zisca, om
dat hy
maer een
ooghe en
hadde/ de
andere had-
de hy in den
rijck ver-
lozen.

1619.

des Boheemschen landes.
De Czallaw in Bohemen staet in de
kercke het beelt Zifex wt ghehouwen op
eenen vier-canten steen/ ende daer om her
int vier-cante staen dese woorden ghe-
schreven.

Iohannes Zisca, des Lants sterckte, des Paus
schrick, Geesfel der Papen. T'gene dat den
blinden Appius Claudius, door sijnen goed
raedt, ende Marcus furius Camillus door
sijn manhafticheydt voor hare Romeynen ge-
daen hebben, dat hebbe ick gedaen voor mijn
Bohemen, ick en hebbe het geluck des krijchs
noyt verswijmt, nochte 't selde my, ick hebbe
blindt sijnde alle gelegenhейt om wat goets
te kunnen wt-richten, te vooren ghesien, ick
hebbe elf mael in opene bataille ghevochten,
ende ben altydt over-winner gheweest. My
dunckt dat ick de seer rechtveerdighe saecke
der elendigher, ende der hongherigher, tegen
die brood-dronckene ende, vette, ende ghe-
meeste Papen dapper hebbe voor-ghestaen, en-
de dat my derhalven Godt de Heere heeft by-
ghelstaen, indien het haeren haet ende af-
gunste niet en verhindeerde, ick soude metrechte
moghen ghetelt ende gheselt worden onder
het ghetal der doorluchtighe ende wijt ver-
maerde helden. Doch soo veel isser van, dat
mijne doot-beenderen hier in dese heylighe
plaetse rusten, den Paus te trosse ende te spijt.

Doch staen in die kercke af-ghemaelt
Iohannes Hus, ende Iohannes Zisca, ende ne-
vens haer staen dese Latynsche Carmina.

Onder Zisca ſtaen deſe :

Strenuus in bellis hoc dormit Zisca
sepulchro,
Zisca suæ gentis gloria, Martis ho-
nos.
Ille luem scelerum Monachos, pestem-
que nefandam,
Ad Strygias iusto fulmine trussit a-
quas.
Surget adhuc rursus, quadrata cornua
cristæ,
Supplicij ut pœnas, quas meruere,
luant.

Den sin ende meppinghe deser Versen
is dese / Hier leydt Zulca begraeven / dien
strijdt

1619.

stijgt haren helt / die cere sijner natpe/
die de Munneken (welcke daer syn het
schyn van alle boosheyt/ende een schae-
delijcke peste) in de Velle heeft gestooten.
Hy sal noch te sijner tijdt wederom op-staen,
ende sal de hoornen van den vier-hoeckighen
cam af-stooten, op dat sy haere verdiende
straffe erlanghen.

Onder Iohannes Hus staen dese Versen.

Hosse tuus Vindex jacet hic dux Zisca
Iohannes,

Supplex Sigismundus cui quoq; Cæ-
sar erat.

Et, quoniam bustis clarent loca multa
sepulchro

Zisca Czaslavij fama perennis erit.

Dat is:

Liebe Huisse / uwen dooz-berchter Zisca
lept hier begraven / dien den Keyser
Sigismundus heeft moeten den Paps af-
bidden / ghelijck veel plaetsen vermaert
worden/dooz de begraffenisse van dooz-
treffelijke Mannen / alsoo sal oock dese
plaetse dooz Zisca van Czaslavpen be-
graffenisse beroemt worden.

Een wepnichsten laegher staen dese
twee versken.

Iam venit è superis Hus, Quod si forte
redibit,

Zisca suus vindex, Impia Roma eauc,

Dat is:

Hus is van den Hemel comen / indien
Zisc' oock weder komt/
Die voor hem cloech heeft ghestreden/
Doo gaet hoamen in den gront.

Boven het graf van Zisca wt het ghe-
wulste der Kercke hanght een yseren
holbe/de welcke Zisca altydt pleecht in de
buijs te hebben/ende in de strijde trock te-
ghen syne vyanden.

Dit hebbe ick goet ghedonden hier
wat wytlustich te verhaelen/om dat de
Bohemien in hare triumphe onder andere
vertoonighen / den perfoone van Zisca

6191.

hebben ghepresenteert/sonder twijfel om
daer mede aen te wijzen/dat sy hopen en-
de vastelich vertrouwen/dat de nieu-ver-
coorene Coninck Frederich den tweeden
Zisca sal wesen / ende dat hy alsoo cloech-
lijck den Paus sal teghen-staen/ende den
Jesuyten de vier-hoecken ende hoornen
harer klap mitsen sal af-stooten / als
eertijts Zisca den Paus gheestelicken die
heeft af-ghestooten.

En keere ick weder tot het verhael der
dinghen die binnen Praeghe syn ghe-
schiet op de Croonijnghe des Phals-Gra-
ves Frederici.

In de voorsaele op het Slet/waren by
een ghetomen alle de hoogmaeste Dames
des Coninckrijcs Bohemen / die alle
gaer seer costelich verciert waren / ende
hebben hare Coniginne met groote eer-
biejnghe ghewilleromt ende met groo-
te demoedicheydt ontfanghen. In dese
ontfanghinghe ende gratulatpe heeft die
jonghe Princeesse haer soo minnelich ende
soo gratiens vertoont / dat vast alle die
Vrouwen ende Joffren van vrechden
de traenen over-liepen / sulcke vrien-
delichheyt ende beleeftheyt by de Goffen-
rijckische ende Spaensche regieringe niet
ghewoon sijnde.

Dese intocht heeft wel bype uyzen
lanck gheduyt / t ghetal der Persoonen
die daer gecomen waren om de aencom-
ste des nieuwen Coninck te sien / is bo-
ven maeten groot gheweest.

Als syne Cuer-Doosteliche Deurkuch-
ticheydt met de Princeesse syn Ghemaels-
inne/ het Coninckliche Palles binnen
Praeghe dooz-wandelden ende besae-
ghen/ende in de Const-caemer des Key-
sers quaemen/ende daer saegghen de coste-
liche juweelen ende menich-suldighe tier-
licheydt die daer was/ So heeft sulckes
alles dese jonge Princeesse seer wel beval-
len/ ende seide al lachende / Voorwaer
Ferdinandus is eenen goeden Prince, dat hy
ons hier soo veel schoone dinghen ghelaeten
heeft. Daer op antwoorde een van de
Heeren/ Madame, Sy en waren noch de sijne
niet.

De Croonijnghe is gheschiet op den
vijfen twintichsten Octobris stylo antiquo,
op den vierden Novembris stylo novo, met
dese ceremonien.

Terstelt

De Dames
wen ende
Joffren
heeten de
Coniginne
willeromt.

1619.

Teremont
en ghesche
by de Croo
ninghe des
nieuwen
Konings
van Span
n. m.

Erstelijck / nadie **M**ne
Majesteit van de Heeren
Stanben tot inde Slot-
Mercke is gheacompaigneert
gheworden / soo zyn
sy in sinte Venceslai Ca-
pelle ghebracht / ende al-
daer het Conincklyck klerdt aenghedacn
hebbende / zyn seuen Gheestelycke met
witte ober-rocken ghevolght / daer nae
volghden seuen andere Gheestelycke met
blaeuwe mantels / hebbende hoeden met
dobbelt kromsijn overtrocken: Daer dese
volghden de Officiers die de Tuweelen
droeghen / naementlych den Erf ende
Mont-Schencker des Conincklyck van
Bohemen / dragende den Erf-Schencker
een silberen vergult / ende den Mont-
Schencker een selberen Lampet: Daer
nae hebben andere twee ghebraghen
twee silbere schale/naer de welcke volgh-
de den oppersten Landt-Hof-Meester
metten Scepter: Daer desen / den opper-
sten Landt-Rechter met den Ancr-Appel:
Daer hem / den oppersten Burgh-
Gzaef dragende de Conincklycke Croo-
ne in beyde handen. Hier na volghde den
Herault vant Coninckryck Bohemen / in
syn ghewoonlyck habijt / hebbende inde
hant eenen witten Scepter / daer nae der
Croon van Bohemen Erf-Marschalck/
hebbende het Conincklyck swaert / met
een roode fluweelen schede: Ende hier
nae volghde syne Majesteit metten bloo-
ten hoofde / zynde gheacompaigneert
eer rechter zyden / metten Heer Admini-
strator vant Evangelische Collegie in
Bohemen / ende ter linker zyden met ee-
nen anderen Bohemischen Gheestely-
cken persoon / beyde met brupne fluweelen
rocken / die syne Majesteit naer den Outaer
lepden / ende aldaer met hem neder knie-
lende/hebbende gebeden. Van daer wort hy
wederom gebrecht/ende in eenen schoone
hosteltycken stoel (met Cannept fluweel
overtrocken zynde)neder gheset / zynde
de Gheestelycke wederom naer den Ou-
taer ghegaen/ alwaer den Heer Administrator
den Adam int Latijn heeft aenge-
vaughen / waer op alle de Trompetten
ende ketel-trommen hebben gheslaghen:
Daer heestmen int Latijn Vers Sancte Spi-
ritus, &c. begonst te singe/ende daer naer
in Bohemischer spraeck ghesongen/God
de Vader woon ons by &c. Waer op een
Colled is afghelosen / ende eenen witten

Admistrator
men de Bo-
hemen ha-
ren booz-
naemsten
Predikant.

choor-roch aenghedacn hebbende/is hy
naer den Predickstoel gegaen / ende heeft
aldaer in Bohemische spraeck gheprecht/
tweelch gheepndicht ende het Vader onse
ghelosen zynde/heestmen den 20. Psalm
mede in Bohemische spraeck ghesongen/
ende wiert daer naer noch drie repsen int
Bohemische ghesongen. Na den Bo-
hemischen Predicant heeft Doctor Abra-
mus Scultetus, Hof-prediker van syne
Majesteit een seer treffelike predicatye
in het Hoogh-Duys ghebaen / wt den
Eij. Psalm. Dit alles ghebaen zynde/is
den Heer Administrator wederom totten
Outaer ghegaen/ ende die Litanyen int
Latijn begonst zynde / hebben hyn die
Musicienen ende Trompetters ander-
werf seer liefelijck ende konstich laeten
hooren/ ende hier nae isser uptten Apostel
Paulus tot Timotheum eenige passagie ge-
lesen/ende daer op twee Bohemische Lie-
dekens ghesongen. Doort hebben de
selve twee Gheestelycke metten Heeren op-
perste Burgh graef/ den opperste Landt-
Hof-Meester / den oppersten Landt-
Camer-Heer. syne Majesteit naer den
Outaer ghelept / ende aldaer t samen
neder knielende baden/ende tgebedt ge-
endicht wesen/hebbende sy met syne Ma-
jesteit/aengaende den Eedt/spraeck ge-
houden/waer op den Heer Burgh-graef
tattet volck riep/ nademael dat het na voor
handen was darmē syne Majesteit soude kroo-
nen, oft sulcx haren wil was: waer op alle
tvolck ghesamentlyck riep/la wy willen,
tweelch hy alsoo totte tweede ende derde
repse gebraecht hebbende/riep tghemey-
ne volck daer op t elcken male lae, wy
willen't, waer op men syne Majesteit ce-
nen Boeck heeft voorgehouden/ op den
welcken hy twee vingheren leyde / ende
heeft alsoo in Bohemische spraeck de
Heeren Stanben den ghewoonlycken eek
gheswozen / die den Oppersten Burgh-
Gzaef syne Majesteit was doozlesende/
waer naer zyne Majesteit is vooz den
Outaer neder ghewilt / ende den Heer
Administrator aldaer vooz hem staende/
heeft hem een vergult doosken met Sal-
be op den boeck ghesonden / ende met ee-
nen vingher eek t'wylch daer van gena-
men hebbende / heeft hy syne Majesteit
op syn vooz-hoof daer met gestreecken/
hier op gaf den Heer Marschalck den
Administrator dat swaert steeckende in
de Schepde / die dat zyne Majesteit ge-
vende

1619.

kende sprack in't Latijn Per Dominum nostrum Iesum Christum, Amen. Daer naer gaf hy hem den Scepter / daer naer des Rijck-Appel / ende naer dat een root hoepken / hier op nam de Heer Administrator die Croon / die mede hief den Heer Oppersten Burg-Grac / den Heer Opperste Lant-Hof-Meester / den Heer Oppersten Camerlinck / en den tweeden Gheestelijken / de welke sy zijne Majesteit in den naeme der Heyligher Drieuldicheit op setteden / waer naer syne M^r. wederom mette Croone ende den Scepter upten stoel wert ghelept / alwaer den oppersten Burggraef tot de Heeren Standen seide / naerdemael als nu haeren Genaelichsten Coninck ende Heere was ghecroont / soo soude sy beneffens hem / volgens 't ghebruyck / oock de Croone sweeren / ende den selven vooz hunnen Genaelichsten Coninck ende Heere bekenne: waer op den Oppersten Burg-Grac zijner Majesteit Rijck-Appel ende handt cufte roerende met twee vingheren die Croone aen / ende sich vooz syne Majesteit. neder ghebupght hebbende / is hy voozts gegaen / den welcken alle de andere Officiers naer volghden / die ontrent hondert waren / waer op den Heer Administrator dat Te Deum Laudamus met lupder stemmen heeft ghesonghen / waer nae de gheheele Musicke / Trompetten ende Ketel-Crommels syn gebolcht / hebbende oock alle de klokken binnen Praeghe ghelupt / ende men heeft alle de Grooten Stucken los gheschoten.

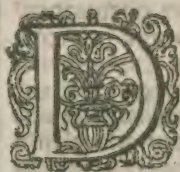
Oock hebben de Bozghers / sijnde rij. Wendels / ende eenighe Campaignien Ruyters / tot drie reysen toe het Salve gheschoten. Hier na heeft syne Majesteit vyf Ridderlijcke personen die daer saeten tot Ridders gheslaghen. Daer allen welck is syne Maj. seer solemnelijken upter Kercken aen een Tafel / met een groot ghetal vande Heeren Standen ghebrocht / alwaer hy naer't ondt ghebruyck de Landt-Tafel heeft gheswooren / twelck ghedaen synde / is hy met sijn Konincklijck kleet beneffens sijn Wifvrouw aen een Tafel gheset / en hebben alsoo met malkanderen de maeltijt ghehouden.

Woven des voorsz. Koninghs Tafel / sinder noch rij. Tafels besonder vooz de Officiers met spijse bereydt gheworden. Ende daer wiert oock nae Koninc-

lijcke gewoonte divers gelt vangot ende desilver geworpen / t welck den Coninck aen sach. Daer heeft oock op des Slots plaetse een gheheele ure rooden ende witten wijn vooz alle man ghelopen wt een fonteyne.

Syne Maj. heeft hem ter halver maeltijt de Croon laten afnemen. Waer na men is opgestaen ende men heeft op de ghesonthepdt vande dyse Boheemische Standen eenen dronck upt ghebronden ende alom ghebrocht.

Den sevendien is hare Maj. die Koninginne ghecroont / ende syn des sefsden daechs die Officiers verset / ende is syne Majesteit nae de Crooninghe in persoon naer Durenbergh totten Unions dach verreyt / ende is de Coninghinne onder tusschen te Praeghe ghebleven.

Es selden daechs als de Crooninghe gheschiedt was / heeft syne Coninckliche M^r. de Heeren Generaale Staeten der Generaale Provincien sulckes verwitticht ende

toe-ghefchreven / met desen hier volghenden brief / ghedateert op het Slot praeghe den 25^{en}. Octobris stylo veteri, ofte den vierden Novembris stylo novo, die in Praegen-Naeghe aengecomen is den 25^{en}. Novemb. stylo novo.

VVy Frederich van Godts ghenade, Coninck in Bohemen / Pfaltzgraef by den Rijn / ende Cuer-Vorst / Hertoge in Beieren / March-Grave in Heeren / Hertoghe in Silezen / Marchgraef in ober ende Neder-Lausitz &c. Ontbieden den Hooch ende Moghenden onsen besunders lieben Vrienden / den Heeren Ghener. Staeten der vyse Gheunierde Neder-landtsche Provincien / onsen vriendelicken groet te vooren.

Wy en twyfelden niet of de Heeren en sullen nu / als oock een peder / wel sekerlick vernomen hebben / hoe dat / nae dat in het Coninckrijcke Bohemen ontrendt twee jaeren gheleden ontstaen ende vooz hoose / het Evangelische wesen quaelick gheaffectioneerde ende weder-weerdighe luyden / niet alleen daer den wel-standt ontruft / ende crich opghestaen is / maer oock daer en boven vooz hoose ende hitighe aen selsinge / een gantsch erbarmelick byanden / roeben / ende moorden aen

W b b b b vnschuld.

1619.

onschuldighe vromt-persoonen ende kinderen is gheoeffent gheworden/de saken eyntlich soo wijt verloopen sijn/dat soo wel die byze Stenden in het vooz-ghe-noemde Conijnc-rjcke van Bohemen/ als oock de Landen den selfden in-verlijst / als dat March-Græffschap Mheeren / t Hertochdom Slesien / ende het March-Græffschap van ober ende neder Lausnits/wt hooch-wichtige/ ende van haer alreets ten deele aen den dach ghe-geheue/ende noch te gheben oorzaken/tot af-danckijnghe des Conijnghs Ferdinandi, nu Kieysers. Wt. gheromen/ ende daer na tot eenen anderen Cuer eenes Conijnghs ende Heeren / ghetreden sijn/ ende wy met eenparighe stemmen tot eenen Conijnc van Bohemen / March-Græue in Mheeren / Hertoghe in Slesien / March-Græue in ober ende neder Lausnits vercoopen sijn gheworden/ ende dit alles (ghelijck wy onse consciencie / ende de Stenden aller Conijnc-rjcken ende Landen tot ghetuygen hebben) kuyten onse ghedachten/vermoeden/ofte onder-houten / als die wy ons altydt met den Stand ende Cuer-Docteliche digniteyt/ daer in ons Godt Almachtich gheset heeft/ gheern hebben laeten beghe-noeghen/ ende noyt nae eenen hoogheren ghetrachtet en hebben / daer wt wy dan oock / soo wel ten dien aensien / als oock dat wy wel hebben kunnen ghedencken/ dat wy in de plaetse van priuaet nut ende vooz-deel / by aen-nemijnghe van sulck eenen aen ghebodene Croone ende Landen/niet anders dan groote beswaernisse ende weber-weerdicheyt van alle can-ten te verwachten en hebben / veel meer voozsaecke souden ghehadt hebben / ons daer van ghehelelck te ontslaen/ als ons in de boven-verhaelde onghelieghentheyt te steken / indien wy niet daer by / beyde vooz ons selven / als oock met raedt van onse ghetrouwe ende nae-berwanten/ Heeren ende vrienden/rhyelick ober-woghen hadden / in wat groot ghebaer nu ettelicke jaren herwaerts dat gantsche Euangelische wesen ghestaen heeft/ende hoe seer dat sich vooze ende heet-ghebaer-herde lieben hebben onder-staen/het selfs de gantsch ende gehelelck te onder-bzuchen/ende alle helybers des selfden wt te roeden/wy houden het daer vooz/ dat dit alles soo claer ende openbaer is / dat het niet van noode en is het selfde op het lan-

ghe te verhaelen / betwyle het de bekende exempelen van Hecken/ Mulshem/ Do-nauweert / ende andere ghenoechsaem daer doen ende bewijzen/euen aldus heb-bent die vooze ende schadelicke luyden in het Conijnc-rjcke Bohemen ende de in-ghelijcke Landen aen-gegaen / in welke praetijcken haer noch der Lan-den hier-verwozvene / noch oock andere in Religions saken vercreghene priuileggen ende Majesteys brief/in het ghe-rjnghe hebben kunnen op-houden noch verhinderen/dat sy niet met haere vooze ende arch-listighe raet-slaegghen vooz-ghebonghen en sijn : wt welker insien/ende dat wy het gantschelic daer vooz houden / dat dese op ons gheballene Ceure wt sonderlijnghe beschickijnghe ende voozsichticheyt des Almachtighen/ (die op syne kercke sulck een nauwe soz-ghe draeght / ende de selfde eyntlich wt vele ghebeynghe bewaernissen ende vervolghinghen vaederlijck verlost) her-gebloten sy : Soo en hebben wy / als eenen Christelicken Voozt niet anders kunnen doen/als desen syne Goddelicke Almacht aengenaemen wille te volghen/ende den selfden (besyden stellende alle verhinderijnghe ende perikel) te ghehoosamen/ghelijck wy dan in den naeme Godes / ende op der Stenden ende Landen treffeliche besendinghe / die aenghebodene Bohemische Croone / ende der aenhanghender Landen regierijnghe aen ende op ons ghenomen hebben/alleen ter eere syner Almachticheyt/ ende verder wtbeydinghe syner H. Euangelij, sonder eenighe onses persoons hoocheyt ende particulier nut / die wy by dese te-ghenwoozdighe seer bedroefde ghelegent-heyt te affecteren ofte te hopen/ de ghe-rjnghe voozsaecke niet en hebben : wy hebben oock dese troostelijcke verhoopes-ijnghe ende toe-verlaet / dat Godt de Almachtighe dit sijn aenghebanghen werck/deur middel die syne Almoghent-heyt hier in ghebruycken sal/wel sal we-ten upt te hoeren / ende syne kercke te-ghen alle de ghedachten van hare vpan-den ende haere aenflagghen / sal weten te beschermen. Op dese onse Resolutie/heb-ben wy ons niet alleen in dit ons Co-nijnc-rjcke Bohemen / met groote blitscheyt van alle de onderdaenen / alreets begeben / maer sijn oock van daghe met bevoozlijcke solemniteyten tot Conijnc

1619.

van Bohemen gheintroneert ende ghecroont/ d'welck wy de Heeren/ van weghen onse oude corespondente / ende vrientſchap / niet en hebben willen onthouden noch verſwighen / niet twiſſelen de / of sy en ſullen haer hier over niet ons verblipen/ ende ons haere goede affectie deelachtich maken / Godes des Almachtighen wonderbaerliche / vaederliche vooz-ſozghe vooz ſijne kercke ende Ghemeynte roemen/ ende pziſſen/ ende daer nebens ons/ wanneer wy van de teghenpartydighe (die ons niet ontbreken en ſullen) aenghebochten worden/ met ghetrouwen raet ende daet / ende met een volſtandich ghemoot ſullen by ſpringhen/ ende bewijſen het by allerley onghelyche inbeeldingen over deſe onse aenneminge deſer Croone ende der regieringhe deſer Landen niet en ſal verblipen / So ſyn wy beſich om in openbaren d'uck/ de oorzaken die ons daer toe beweeght hebben / eenen pederen cont ende bekend te maechen / de Heeren moghen haer wel verſekeren / dat ghelyck wy ons hier in den wille ende ordonnantie Godes des Almachtighen hebben onderwozen/ dat wy oock van gelijcken ghereſolveert ſyn ons in het ghemeyne Euangelische weſen volſtandichlick ende pberlick te d'aghen/ ende altydt met de Heeren / ende andere mede coresponderende Euangelische Stenden/getrouwe corespondentie te pleegghen / ende wy blyven om de Heeren vrientſchap te bewijſen / altydt willich ende gheneycht. Datum op ons Conijckliche Slot te Praegh, den 25. Octobris, Anno 1619.

Onderſtont/

Der Heeren altydt willigher

Gheteeckent

Friderich.

D'Opschrift was,

Den Hooch ende Moghende Heeren onse beſonderelieve vrienden, de Heeren Generale Staeten der Vrye Geunieerde Neder-landtſche Provincien.

De openbarijnghe der redenen die den Aer-Dozt hebben bewogen de Croone

van Bohemen ende de daer toe behoorende Landen aen te nemen / waer van in den vooz-gaenden brief wort mentpe ghemaecht/ is ſtracks ghebolght/ ende is de ſe :

Y Frederick, van Godesgebedenen nade, Coningh in Bohemen / Pfaltz-Grave by waerom de den Rhijn / ende Keur-Phaltz-Grave den Dozt/ Hertoch in Bepe- ne de Croone ren / March-Grave in he aen-ghen Mheere/ Hertoch in Sle- namen.

fien / ende March-Grave in Ober ende Peder Lauſnitz/ &c. Ontbieden alle ende pghelyche Chriſtelijke Potentaten/ Chur-Dozten ende Standen / Onsen naerſtighen Dienſt/ Vriendſchap / ende ghenaedighen Wille/ ende daer benebens te weten : Dat wy niet en twiſſelen/ het is als nu een pghelyck in ende bypten t'gelyck ghenoechſaem bekend/ in wat bedoefden ende ghebaerlycken ſtandt/ dat het Over-oude loſlycke Coninckryck Bohemen / ende voornaemſte Lit van's H. Roomsche Ryck/ mitſgaders die In-corporeerde ende andere Nabuyz-Landen zyn gheraecht : ende wat daer in zedert een tyd herwaerts vooz benautheden/ beſwaerniſſen / ende vpyandtyche dadelikheden/ met onophoudelyck rooven/ moorden/ ſmoochen / vanden ende landt-verderben / oock vergieten van veel onſchuldich Chriſten bloedt/ onteeringhe van eerlycke Vrouwen ende jonghe Dochters/ dootſlaginghe van jonge zugghende kinders/ ende andere onmenſchelycke Barbariſche exceſſen moetwille ende ghewelt ghepieeght is.

Soo is oock de Capitale oorzake ende Fonteyne van al dit quaet/ jammer ende ellende/ ende wat daer uyt zedert is ghevolght ende noch ontfiaen mach / uytte experientie ſoo claer aen den dach / dat oock die ghene/ de welke daer toe raedt ende daedt ghegeven/ ende hooghe Hoofden vooz-bedahtlyck miſ-leydt / ende die ſelve in dit teghenwoordige perijckel ende verlies gebrecht hebben / daer over in haere eyghene Conſcientie moeten overtuycht zyn.

Hi is het pinners in deſe laetſte tijden/ in de welke / in geloofs ende Religie ſaken verſcheydene opinien ontfiaen zyn/ in der daedt bevonden / dat achtervolghende de H. Schrift ende t'Fundament

W b b b b y b p

1619.

by d'ande Leeraers over langhe gheset/
het ghemoedt ende t'gheboelen van den
mensche sich niet regieren/ binden / noch
overweldighen en laet / maer soo dick-
wils als sulcken dwanck heymelick oft
openbaer is versocht ghe worden / heeft
t'selbe eenen quaden uptganc gheno-
men / ende in voornaeme Coninckrycken
ende Provincien merckelijcke verande-
ringhen veroorzaeckt. Dies niet te min/
naedien / insonderhepdt in Duytsche
Rijck/ ende daer onder ghehoorende ende
aen-keckenbe Coninckrycken ende lan-
den/ettelijcke vzeemde luyden in gheho-
pen zyn/ eene nieuwe/ door alle Potenta-
ten ende Overicheden / hoock-periculose
Leere ende Opinie in gheboert / ende
niet alleene by groote Heeren ende Hoof-
den sich gheinsimeert / sonder oock des-
sels Kaden ende Officieren / ende deur-
gaens de rijckste ende voornaemste Luy-
den aen allen eynden / onder den schijn
van heylighepdt aen sich ghetrocken heb-
ben: Soo is daer door den in-ghebeelde
pber merckelijck in-ghedronghen/ om al-
le die ghene de welcke sich van de Room-
sche Kercke af ghescheyden hebben / te
verdrucken/ te vervolghen/ ende soo verre
sy sich niet accommoderen/ gheheel int te
roeden. Waer over ghevolght is/ off wel
by de boosjs. onghelighenthepdt van de
Religie/ soo wel int Roomsche Rijck/ als
insonderhepdt int Coninckryck Bohemen/
die boozgaende lofliche Regenten sich
ten hooghsten hebben benaerlicht om
onderhoudinghe van de ghemeene vze-
volghens die ghegebene Concessien,
opgherechte ende beslotene verghe-
kinghen inde Religie/ een ghelijck Equi-
librium tusschen beyde Religien te houden
Dat ghelijcke wel. Cuyten twyfel meer
upt aenghenomene Institutie / als wt de
natuyze ende inclinatie seifs / sy die nae-
volgende/ de boven-gemelte schadelijcke
luyden ende hare Dependents / soo veel
hebben toe-ghelaeten/ daer sy d'eene nieu-
wichhep nae d'ander / upt haer eyghen
authoriteyt boozghenomen/ ende niet al-
leene in openbare schriften/ alle Concessien
van Religie/ Pacta/ Obligatien/ ende lura-
menta in ghebaerlijck dispuyt ghetroc-
ken hebben / maer oock metter daet on-
dersaen hebben de selve te swacken / te
cassieren/ ende te niete te maken.
Nu willen wy booz dese tijdt/ ende aen
dese plaets niet aentoeren t'ghene dat

Wij spreken
hier van de
Jesuyten.

Diet fol.
449. 450.
451.

hier en boven nu so vele jaren herwaerts
int Roomsche Rijck boozgaens aenghe-
spinnen/ ghetenteert/ ende deur-ghedre-
ven is / ende in wat onghelighenthepdt
het noch bestaet / want t'selbe op andere
tyden ghedenonckreert / ende sulcx alst
behoort / uptgheboert sal worden.

Soo vele dan in Specie belanght de lof-
lijcke Croone Bohemen / ende der selver
Incorporerde Landen / Soo ist kenlijck
ende notoir / hoe dat int selve de Room-
sche Religie van tijdt tot tijdt een goet
deel af-ghenomen/ ende den schijn van t'
H. Evangelium aengevanghen heeft: Dat
beswaernissen oock daer over dickmael
zyn ontsaen / ende eyntlyck met gheen
middel draechlijck is gheveest / als dat
men sich heeft moeten benaerlijghen door
seckerre Compacta/ Concessiones, ende vze-
heden/ de liebe vrede te onderhouden / op
dat niet van weghen de verscheiden epi-
nien inde Religie/ de vzedelijcke woonin-
ghe ende menschelike Societeit gheheel
onderdrucht werden mochte. Soo lan-
ghe men nu in sulcken Terminis is gheble-
ven / heeft men sich daer by aen allen zyn-
den wel behouden. Van de boven-ge-
melde luyden hebben sulcken vzedelijcken
wylant niet langher connen ghedoo-
ghen/maer (als gheseydt is) lieber alles
oyte Spitz ende yptterste te setten ende
te waghen / ende alles onder des Paus
Geestijcke / ende eyntlyck onder een
vzeemd ghewalt ende Wereltlijcken Do-
minatum te vzeinghen / eer sy hare soo dier-
inghelwoztele intentie hebben willen
vallen ende sincken laten. Waer over
dan is ghevolght/ dat over al in de Lan-
den die Gravamina in de Religie daghe-
lijcks zyn vermeerderd / ende insonder-
hep teghens den ghegebene Majesteyts
Dreiff inmar toe d'eene practyque ende
Gewalt na d'ander/ met nederweringe
ende verhinderinghe van nieuw ghebou-
de Evangelische Kercken / met aenghe-
lepde dreyghementen onder de Standen/
met intrekinghe haerluyder behoort-
ke defensien / met onchrijstijcke afgrijse-
lijcke vervolginghen van de arme On-
derdanen/ met dwanck/ spot/ ende perijc-
kel van lijfende leven / oock verlies van
alle tytliche goederen teghens hooghe
ende laghe personen is gepleecht: Oock
alsmen eenichsins daer teghens de na-
tuylijke ophoudinghe / oock andere af-
ghedronghene middelen verocht ende
ghebruycht.

1619.

Jesuyten

1619.

ghebypcht heeft (als 'tselbe in veel
uytboerlycke schyften by de gheinteres-
seerde Standen in Wyck uytghegheben/
te lesen is) men even-wel mette waepen
en ende vyantlike ghewalt is voort
ghevaren: Welck nu (Godt betert) niet
grootte smerten blyckt: soo wel aen de ge-
melte Croone Bohemen/ als aen de In-
coppozerde ende andere Nabur heer-
like Landen ende Provincien/ de wel-
ke een groot deel niet vyer ende swert/
verheert/bedorven/geruineert/ende in de
assche ghelept zyn.

Daer benevens / als de voornoemde
Landen / insonderheyt zedert dese laetste
jaren herwaerts/ tegens den machtighen
vyant den Turck / by de Hongersche
Croone/ voornaemlych tot bewaeringhe
van de Frontier hupsen / haer uytterste
niet goet ende bloet hebben ghedaen:
Soo heeft men het teghenwoordich tot
dese extremitet laten comen / sulcx dat
ghemelte Frontier-hupsen aen volck/
gheschut / ende munitie gheheel zyn ont-
bloot / ende 'tgene albaer teghens den
Turck ghebestineert was / 'tselbe alles
teghens de Bohemische Natie heeft ghe-
bypcht: Doch dies niet te min te ghe-
like in 't Ryck niet alleen die onde resten-
rende Turcken-stuyt inghedreven/ maer
oock by ettelijcke Creptzen in Specie, tot
erhondinghe ende bewaeringhe van de
Frontier-hupsen/ Ghelc-hulpe/ oock an-
dersints midere nientve Contributien
heeft ghesocht / ten deele oock erhouden/
ende ghelycke wel gantsch niet tot dien
voorzestelden eynde / maer alleene tot
berdervinghe van s' Ryck's Ghelc en-
de aenghehozighe / aenghevent heeft.
Waer deur dan in effecte niet alleene de
hoor mupz van de Ghystenheyt te ghe-
lycke deur-gehoort ende totten val ghe-
recht is/maer oock oorzake ghegheven
is de Hongersche Natie/haer welbaren
ende Conserveatie in enen versekerden
stant te brenghen.

Int verhoopen wy volcomelijck/dat het
niet weynigher int Ryck bekent ende o-
penbaer is / hoe by dit verre uytstende
wesen/ Wy ende ettelijcke goetierrijge
Chur ende Dorsten/jae oock andere Po-
tentaten int begin ende oock hier nae/by
dit toenemende schadelijcke vyer / aen
trouwhertighe oprechte waerschouw-
ghen ende behoorlike Intercessien niet
hebben ghebrecken laten/ om dooz sach-

te middel ende weghen / t'voortder onge-
luck voort te comen. Wy hadden oock ve-
le liever sien ende wenschen mogen/ heb-
ben het oock in 't Ryck niet goede wel-mey-
ninghe gheraden / (soo het moghelijck
ware) dat dese ontsaene onruste tusschen
Deeren ende der selver toe vertrouwde
Standen ende Onderdanen/ mette Lan-
den selfs / volghens t'oude loflike ghe-
bypck/sonder wytsloepicheit/haest ge-
slit ende te neber hadden moghen ghe-
lept werden: Welck het de herbaringhe
heeft ghegheven / dat met bemoepinghe
van Hooghe ende verre gesetene Poten-
taten ende Dorsten / veel tydt verquist
ende ondertusschen dat voortvarende
quaet niet gewert/oock alleen tot meer-
der vertreck ende ander nadencken ooz-
saekke ghegheven wierde. Yet blyckt dan
uyt alle omstandigheden / hoe het daer
niet/als oock andersints toeghegaen is/
ghemerckt niet alleene in puncto Suspendi-
onis Armorum, veel maenden verscrecken
zyn/ ende men ondertusschen den vyant
niet alleene grasseren / sonder oock daer-
nae/met voortsettinghe vande voorge-
slaghen interpositie veel tydt heeft hem-
gaen laten: daer doch in hierghelycke
voorzallen / ende daer die offensie ende
grootte ghewalt vanden vyant gheconti-
nuert werdt/ vele andere / ende voort
waer parate ende wercklike middelem
ghevoort werden/ Doch onmogelijck
gheweest is/ sonder voortgaende afschaf-
tinghe vande vyantlike dadelicheden/
ende verschaftinghe van ghenoechsame
affeuratie/doort eenighe interpositie per
vrychtbaerliker uyt te rechten. So is oock
baven dat/na het overlyden wpen Rep-
ser Marchie loflike memorien/ de beste
occase om de waerde vrede wederom te
brenghen/ (bupten allen twijfel doort mis-
lepinghe van quade luyden/ die haer in-
tentie niet in goede/ sonder mette wapen
verhoopt hebben te vercrighen) gantsch
niet gheacht gheworden/ghemerckt men
by sulcken ghelegentheyt (om de gheal-
tereerde ghemoorden te ghewinnen) ghe-
nen goeden raedt heeft willen volgen van
inlantse Patriotten ende andere hoo-
ghe Stants personen / maer vele liever
des Bohemischen Coninckrijck ontrou-
we Lantluyden / jae gantsch vzeemde
uytlantse ofte die daer van dependet.
Daer over dan ontstaen is / datmen in
plaets van dadelijcke Satisfactie ende
B h b b h ij affect.

1619.

ratie van t'ghene / daer toe men doch
 soo hooch verbonden is / alleene be-
 loften met brieven ende gheschrevene
 Confirmatiën / gheoffereert ende aenge-
 boden heeft: ende ondertusschen heeft men
 onderstaen de Regieringhe met ghewelt
 ende krijch-vervolginghe aen te vangen
 ende te voeren: Die Leges Fundamentales
 ende Privilegien vant Landt / ende des
 selfs obseruantie / daer op doch het rechte
 fundament van alle Obligatiën berust/
 over spde te setten: Die Landen de wel-
 ke op vize Waal bestaen / als Erf-
 landen onder t'jock te brengen: ende in som-
 ma alles dooz te dzinghen / ende onder
 den schijn van bestraffinghe van ettelijc-
 ke beschuldichde personen / veel dupsent
 onschuldighe te gronde ende t'onder te
 brengen: Daer toe vzeemde Patien-
 de vbanden van t' Euangelium / in groo-
 ten ghetal van veel dupsenden te peer-
 de ende te voete / ende gheheele Regimen-
 ten t'seffens / dooz het Roomsche Rijk
 t'welck gheen Roomsche Coninck oft
 Keyser bupten consent vande Churvoz-
 sten / en vermacht te doen / in Bohemen en-
 de die Landen in te voeren / die na haren
 woosen wille grasseren / ende met stelen
 ende rooven sich berijcken mochten. Hier
 teghens / wanneer tot bethoninghe van
 oprechte vzeedbaerdicheydt (als inden
 aenbanch de wapenen neder gelept zijn)
 de Althens ende aenvanghers van de-
 se onruste affgheschaft / de Landen selfs
 tot verbeteringhe der regieringhe / ende af-
 schaffinghe vā de overhoopte beswaernis-
 sen getreden waren / die geswachte Pri-
 vilegien redintegreert / ende tot eene be-
 standinge obseruantie gebracht / oock tot
 allēt gene genoetsame Asscuratie (bup-
 ten t'welck alles vergheefs was) ware
 niet ghebedt worden: hadde het seer lich-
 telijck wederom tot eenen vzedelijcken
 stant komen / ende alle andere swariche-
 den ende veranderinghen / achter blijven
 connen. Dewyle dan t'selbe gantsch niet/
 maer veel meer het contrarie sich int
 werck heeft betoont / ende daer op epnt-
 lijk / die ghedronghene ende opt uiterste
 gheparste Landen / tot een sulck middel
 hebben moeten grijpen / daer dooz sp haer
 selven van die overmachtighe beswaer-
 nissen mochten ontlasse / ende hare recht-
 vaerdighe / van Godt ende de natuere
 toeghelatene defensie des te stercker sta-
 bilieren ende vooztstellen mochten / Doo

hebben sp tot sulcken eynde eene gheme-
 ne Confederatie (daer toe sp eben wel
 hier te voozen Conincklijke toefeggin-
 ghe ghedat hebben) met malcanderen ge-
 macht / om daer op verder tot volle ver-
 anderinghe der Regieringhe / ende tot ee-
 ne nieuwe electie te procederen. De ooz-
 saccken ende fundamente van dien heb-
 ben die Stenden van onse Croone Wo-
 hemen ende toebehoozende Landen in
 hier voeghen ghededucert / ende in pub-
 lijcken Druck laten uytgaen / dat alle on-
 ghepassioneerde / in consideratie der cir-
 cumstantiën ende motiuen / lichtelijcken
 daer inne sich ghenoegeen sullen / daerom-
 me wy ons oock alhier met sulcke deduc-
 tie niet willen bezwaren / vele min de
 rechten ende privilegien des Rijcx / ende
 hoe het met de vize electie des Coninck-
 rijcx Bohemen ghelegghen is / alhier wijt-
 loopelijck inferereren / maer enen peghe-
 lijcken totte by de Stenden gepubliceer-
 de schijftelelike deductie remitteren ende
 renvooeren: Wy ghedencken daer by/
 dat in desen oock de Conincklijke electie
 tot Franchfort ghedaen is / daer wy dan
 oock / indien wy hadden connen neffens
 de wereltlijcke mede Churfursten trou-
 welijcken gheraeden hebben / dat den
 staet in Bohemen niet soo seer verhaest/
 maer vooz eerst dat de teghenwoozdighe
 oozloghe ter neder ghelept mochte wer-
 den / wy hebben oock noch tot Franch-
 fort vooz / dickmaels deur onse aldaer
 wesende Raden / doen vermaenen / dat
 des Coninckrijchs van Bohemen gede-
 puteerde niet (ghelijck gheschiet is) ge-
 renvooert / maer dooz haer toedoen totte
 vooz gheslaghene interpositie den wech
 hadde moghen ghebaent werden. Maer
 nae dien dierghelijcke goede meninghe
 gheen plaetse heeft ghesat / ende wy ober-
 sulcx de saecken haeren loop moesten la-
 ten hebben / so hebben wy nochtans deur
 de onse by alle voozgaende acten / eenen
 peghelijcken zyn recht dat hy heeft ex-
 presselijcken vooz behouden / ende alsoo
 oock den Stenden deser Landen niet
 prejudiceeren willen / daer over wy tot
 diversche reysen hebben doen protesteren/
 ende in acht laeten nemen int ene ende
 andere / wat nae ons verstant ende ghe-
 moet des Rijcx liberteyt ende welvaert
 was requirerende / niet dat ons vooz onse
 persoon eenigh particulier profijt daer
 toe ghedreven heeft / (alsoo ons doen
 maels

1619.

maels van de naeghebolchde dinghen gantsch niet was bekenet) maer dat wy in't generael vooz dierghelycke veranderinghen/ die wy altydt gaerne saeghen verhoet/wel besocht waren/ghelyck terstont naer sulcx de upthomste wel heeft ghetoot.

Daedien dan die electie totte Boheemsche Croone van der selver / ende der toebehoozende Landen / by vergaderde Stenden op den ghemeeenen Lantdagh niet eenparighe resolutie op onsen persoon gheballen is/ soo betuyghen wy met Godt ende onse conscientie / dat wy ons altyt met de Churfurstelycke digniteyt/ ende ons aengheerfde Furstendom ende Landen die ons de ghetrouwe God verleent heeft / seer wel hebben vernoecht/ ende daeromme nae hoogheren staet niet ghestaen en hebben/ veel min dat wy nae de voornoemde Croone van Bohemen souden hebben ghetracht/ ofte ons ingedronghen/ ofte yet ghepractiseert hebben/ waer ober dan ons de kiesende Standt selfs dat ghetuyghenisse ghegeven heeft/ naer dien wy oock in den bedroefden staet gheene oorsaecke daer toe ghehadt/ maer veel liever ghesien hadden/ dat tselve Rijck tot stilte ende vrede hadde moghen geraecken/ alle misverstanden wech ghenomen/ ende dooz sulcken middel den staet hadde moghen versekeret bliuen/ soo wy lichtelicken konnen bemerken wat wt dese peghenwoozdighen gheduyzen oozlooch ende verderben der Landen/ ons vooz eenen last/ moepte/ arbeyt/ ende perijckel toekomen sal / behalven noch vele andere consideratien alhier te verwygghen; Wy en twijffelen daeromme oock int minste niet dat alle verstandige luyden het daer vooz houden sullen/ dat een gheoffereert Coninckryck in sulcken staet te accepteren ende aen te nemē/ eene veel starcker resolutie requireert/ als een vreedsaem Coninckryck te accepteren/ waer ober eenighe in de Historien soo hoogh gheoemt werden/ maer wy betuyghen nochmaels met vrye conscientie dat ingevalle wy eenich middel ofte sekerheyt ghesien hadden/ dat deur onse repudiatie/ dese onsalighe oozlooch ter needer ghelept / ende de Landen tot eenen vasten ende ghestaighen vrede souden hebben kunnen ghebracht worden/ tot versterktheyt des Roomschen Rijck / dat ons alle des werelts eere ende goet/ niet

1619.

en souden verleyt hebben / maer wy souden alsdan niet alleen de gheoffereerde Croone van Bohemen af-gheslaghen/ maer oock ons upterste besie daer toe aenghevent hebben.

Wy hebben oock in die groote werck ons niet gheprecipiteert/ maer vooz eerst Godt almachtich / als de welcke de Coninckrycken neemt / ende geeft aen wien hy wil/ trouwelijck aengheroepen/ omme ons den rechten sin int harte te gheben/ hebben oock met onse Weeren ende vrienden de saecken ghetrouwelich ghecommuniceert / ende eyntelijck soo veel by ons bevonden / dat in consideratie van alle omstandigheden/ wy by het gantsche werck / Godts wonderlike voorszieninghe ende starcke hant moghen speuren/ daeromme wy oock zynen Godlicken wille ende beroep in gheenderley manieren en hebben konnen teghenslaen / sulcx dat wy nae ons verstant niet anders en bebinden / als dat de meerghenoemde Standt der Croone van Bohemen/ ende toebehoozenden Landen/ tot de voozgenomene veranderinghe met de regieringhe/ ende meerder vastigheyt van hare liberteyt / ende ober-oude bekende vrye electie die men hen luyden vooz wonderlijcke middelen ghekreucht hadde / ende poochde te ontrecken / veel hoghe ghesunderde / ende rechtelijcke oorsaecken ghehadt heeft / ende sulcx de saecke in sich selven rechtmatich/ Christelijck/ ende loselijck is / oock met diversche exempeluyt gheestelijcke ende wereltlycke Historien kan lichtelijcken ghedeceert werden/ wy en soeken oock daer by in gheenderley manieren eenen anderen het sijne teghens recht te ontrecken oft te onthouden / maer veel meer / die ghene die hare liberteyt/ Privilegien/ Majesteits vrye/ vrye exercitie van de ware Evangelische Religie ende andere billicheden ghesundeert zijn/ teghens onbehoorlick ghewelt te beschermen / ende daer by te maintainen / oock mede soo heerlijcke Landen ende veel dupsent rijcke luyden vooz verdere/ overlast / ende eyntelijcke rupne (soo veel in ons is/ ende God ons cracht ende seggen verleenē sal) te bevyen ende maintainen / hozen dien volghende/ dewyle wy gheen tytlijcke vzenchde/ wellust / ofte vrozijt daer by mepnen te verwachten / maer veel meer / jae alleen God te eere / te gheuerne wel daer

vervolghden trooft/ beſcherminghe ende conſervatie voor ooghen hebben/ ende ſo vele vromer harten ſchrepen ende ſuch- tens ons daer toe beweghen: Dat de ge- trouwe God ons oock hier inne niet ver- laten/ maer teghens aller menſchen opi- nie van boven af/ de middelen verleenen ſal/ daer mede wy deur ſijne hulpe dat gheene doen ende upt voeren connen/ welke ſijne Godtlycke providentie ende voorzichtigheyt/ nae ſijne onbegrijpelycke wijsheyt/ over langhe beſloten heeft/ ende wy/ ſoo wy 't ſelve nae lieten/ niet alleen onſe conſcientie ten hooghſten beſwae- ren/ maer oock Godts gramschappe ende ſtraffe over ons verwerken ſouden. We- ben oock boven dien verder bedacht/ in- ghevalle wy in deſe Godtlycke beroepin- ghe ghebrecklyk waren/ dat alle het verder ghebolchde bloetſorten ende lant verderben/ ende namentlycken van de Evangeliſche Religions verwanten/ apparentelycken ons ſoude gheweten werden/ ende daer deur occaſie ghege- ven/ dat als de contrarie Partye haere meyninghe in't verdrucken van de Bo- hemiſche Patie ende der ſelver bontghe- noten te weghe ſouden hebben ghebracht ſp als dan oock teghen ons ſelver ende andere Evangeliſche Standen int Rijk hare wapenen ſouden ghebruycken/ ende verſoeken om 't ſelve te effectueren/ daer toe ſp vande voorz. onruſtighe luyden oock in gheſchryfte vermaent ende opge- hitſt werden/ dat ſp oock der cleyne on- ſchuldighe/ ſae haerder eygener kinderen hooghen familien/ ende der ſelver Lan- den ende luyden niet en ſouden verſchoo- nen/ ghelyck men upt menichvuldighe vierghelycke dregghementen hier ende daer ghehoort heeft. Alle deſe dinghen hebben wy/ inſonderheyt in ſulcken ghe- vallen/ gheconſidereert/ ende in acht moe- ten nemen/ want anders dat loffelij- ke Coninckryck van Bohemen/ mitſga- ders de daer toe behoorende heerlycke Landen/ het welke een principael lidt des Rijk ende voor- muppe tegens vze- de Patien is/ ſoo die niet haestelycken deur betere middeelen geholpen werden/ wel in vzeemde handen ende in ſulcken ſtaet gheraeken mochten/ daer deur ſp eyntelycken teenemael de Euplyſche Pa- tie ontrocken ſouden werden/ ofte de ſel- be menigerley ongemack ende nament- lycken de na-burzyghe Evangeliſche

Chur ende Furſten/ ſoude moghen over- comen/ 'twelck wy oock wegheien ons Chur-hups ende Furſtendoms de Ober- Palts des te min toe-laeten connen/ niet alleen ter cauſe van de verbinteniſſe ende ghetrouwichheit daer mede wy het Rijk ons lieve Vaderlandt verbonden ende toeghebaen ſyn/ maer oock om dat ons Chur-hups de Palts met de Croone van Bohemen in over-oude erf-beree- ninghe begrepen is/ ſulck dat wy wegen de conſervatie van't ſelve Coninckryck upt de voorz. ſchreben dooſaeken/ ſoo veel te ſoehvuldigher moeten ſyn/ ende nie- mant die de ware geleghentheydt der ſaecke ſonder paſſie ſoude willen conſide- rereren ende achten/ onſe actien voor ſuſ- pect ſal kunnen houden.

Hebben dien volghende in den Name Godts tot voorplantinghe van ſijne heylighe cere tot trooft ende beſchermin- ghe van ſoc ſeer bedruckte lieden ende Patie/ ende tot conſervatie van de ghe- meene bypheydt ende welbaert/ ende om andere meer hoochdzinghenbe motiven ende dooſaeken/ op verſchepdene der Staten des landts van Bohemen/ ende toehoozyghe Landen/ hier over aen ons afghesonden onderdanichſte ootmoede- lyck ſchryvens/ aenſienlike Ambaſſade/ ende gantſch beweerhelycke motiven en- de begheeren/ hare ons opghedraghene een-ſtemmighe electie eyntelicken geap- probeert/ ende daer op die Crooninghe ende Regieringhe des loffelycken Co- ninckryck Bohemen ende der meer ghe- noemde toehoozyghe Landen gheaccep- teert ende aenghenomen/ hebben oock daer over/ ons/ niet onſe harts-liebe Ge- malinne de Princeſſe van Groot-Bit- tanien nae draeghe in perſoone begebē: daer op wy dan oock in weynich dae- ghen daer nae/ met haere A met een- parich conſent ende toe doen des ghe- meenen Stants/ ende met grooten jolijt ende vzeucht des volcks/ met ghewoon- lycke ſolenmittepten gekroont/ ende alſoo in den Conincklycken Croon gheſtelt ſyn/ de welke de almachtighe God deur ſynen ſtercken arm ons genadichlycken wil bevestighen/ ende ſynen heylighen Gheest/ ende zegen mildelycken wil ver- leenen/ dat wy de heele Regieringhe alſo voeren/ dat de heere aller heren onſe Salichmaecker Ieſus Chriſtus/ over ons ende onſe onderdanen regiere/ ende

Siet Claſſi- cum ſacri Caſpari Scioppij.

1619. bepte den weerdigen vrede ende Lants
welstandt langhe tijdt gheconferbeert
werde.

Wp betuygghen boven dien vooz Godt
ende de gheheele weercelt / dat wy by de
felde onse regieringhe vastelijcken vooz
ghetomen hebben / van weghen de Reli-
gie niemant / oock niet die ghene / die no-
toir vande Roomsche kercke sijn (als sy
hun maer reguleren na de Statuten des
Coninckrijcks ende der Landen / ende
vooral na den Majesteits brief / nopen-
de de Religie verleent / sich vzeedt / samic
ende onstraffelijck bethoonen) te bela-
sten / onderdrucken / ofre oock aen hare
van outs herghebrachte Religions exer-
citie te laeten verhiinderen / daeromme
dan oock de voornoemde Roomsche Cä-
tholijckque / in de Croone van Bohemen /
ende daer toebehoorende Landen / in
starcken ghetale tot de int ghemeen ghe-
maecte defensions confederatie / sich
insghelijck met cozzpelen eedt ende niet
haer handen onderteekeninghe beken-
nen / onse voozgaende electie ende ghe-
volchde Crooninghe van waerden te
houden / ende in alle ghehoorzaemhepdt
hun tot ons verbonden hebben.

Wp sijn oock t'eenemael gheresolbeert
daer toe metten meesten ernst ende pber
te trachten / ende opt uiterste ons te be-
moepen / ten eynde niet alleen in ons Co-
ninckrijck Bohemen ende toehoozighe
Landen / de Edele vrede voozderlijckst
dooz Gods ghenade ghereducereert / en-
de alle krieghs onghelighenhepden af-
ghestelt / maer oock int vlyck selfs beter
vertrouwen gheplant / ende alle perijckel
afghelcirt werde / soo maer andere ins-
ghelijck daer toe ghesint sijn / ons daer
aen niet en hinderen / ende tot noch meer-
der onruste oozsaecke gheben.

Wp meymen oock niet alle Christelije
ke Potentaten / Chur Furste ende Stan-
den / ende namentlyck metten nachuyzi-
ghen goede vrientschap / cozzrespondentie /
ende vertrouwen / soo veel in ons is / te
plogghen ende te onderhouden / ende ver-
hopen van haer het selfde / ende dat sy ons
teghens alle die ghene / die cene weder-
spannighe intentie hebben / ende ons / on-
se Coninckrijck ende Landen niet by-
antlijcke ghewelt sullen aentaften / niet
raecht ende daet helpen ende assisteren
sullen: Daeromme wy van de selve hier
mede vriendelijcken / ginstelijcken / ende

ghenadelijcken versoecken / ende pzesen-
teren ons wederomme teghens henluy-
den te samen / ende elck vpsonder / in alle
voorzballende occasien / nae ons verma-
ghen. Alle twelcke wy in dese ghelegent-
hepdt van saecken raetsaem ghebonden
hebben / een peghelijcken met dit ons vpt
schrijven te laten weten / ende tot onder-
richtinghe te keimen te gheben: Gheghe-
ven op ons Conincklycke Slot tot Pra-
ghe den 28. November, Anno 1619.

Dier is den sevendenden Novembris, ^{Oplloop}
stylo veteri eenen leelicken oplloop ^{binnen}
binnen Campen ghewerst / die ^{Campen}
aldus is by-gheromen. Den
Commandeur over het cryghs-volck
wiert aengheseyt / dat de Remonstranten
in grooten ghetale by malcanderen ver-
gadert waren / sy neemten eenen man / twee
ofte dzye by sich / ende gaet daer heen
om te besien of het waer was / dat hem
aen-ghelacht was. Wp selfs vooz oogten
ghesien hebbende het groot ghetal der
Remonstrantsche burgheren / dient sulcx
den Magistraet aen / Sy by malcande-
ren vergadert sijnde / om te over leegghen
watter in dese saecke vrende ghedaen te
worden / ende de Remonstranten dit
merckende / soo kimen de selfde met een
ghedruys nae het Raed-huyse toe / sterck
sijnde tusschen de dzye ende vier honderd
man / maekende groot rumoer op de
stracten / eenighe der selfder roepende
laet doot / laet doot / laet doot / wer-
pende met steenen dooz de glascen / ende
andere groote insolentien bedryvende.
Enige van de Heeren des Magistraets
ende de Commandeur over het cryghs-
volck desen op-loop hoorende / kimen in
voorz-schijn / ende vermaenen dese op roe-
righe burghers / dat sy souden vertrecken
ende in stilichepdt nae-huyse toe gacn /
maer al te verghet / het gheroep ende
gheraes deser Remonstranten was soo
groot / ende den op-loop soo onghereghelt
datter gheen ghehoor en was / sy en dzye-
ghen hare overighepdt gantsch gheen res-
pect / de Commandeur creech vooz sijn
deel eenen steen op de borst / de Burgher-
meesters moesten haer in het Raed-huyse
salveren.

Daer soude meer onghemack geschiet
sijn / hadde niet Godt de Heere de onstuy-
mighe ende op-roerighe menschen ghe-
teont.

Ccccc

Tcs

1619.

Des anderen daeghs sijn die Remonstranten heel sterck ende in grooten ghetael in de groote Kercke vergaebert geweest / wat sy daer tamen besloten hebben is nu onbekent.

Geduypende desen op-loop waren de Contra-Remonstranten (sijnde verre het minder ghetael) in groote perplexiteyt ende vrees / niet durvende voer den dach comen / ende verwachende alle oogheblich / dat eenige van dese woedende Remonstranten haer souden in haere hupsen over-vallen ende over-last doen.

Smelshock
stelt de be-
voerten bin-
nen Cam-
pen.

D'Overste Smelshock Vice-Gouverneur van Over-Yssel heeft strack hier nae / by oorde van sijn Excl. etteliche compagnyen soldaten binnen Campen ghesonden / ende sy is persoenelick van Deventer nae Campen ghereys / om op alles oorde te stellen / Gdt ghebe dat die ongheruste ghemoederen eenmael tot stilte moghen gebracht worden / ende in stilte blijven. Weder een weet nu te segghen / doen dese luyden dit nu / nae dat haere principale hoofden niet meer voer handen en sijn / wat en souden sy niet ghebacht ende ghedaen hebben / waere haren haene Camynck gheworden.

Enighe
Remon-
stranten
weder-roe-
pen hare on-
der-topcke-
winge.

Doe ick dit schreef / sijnde op het eynde der Maent Novembris, soo waeren verscheydene van de gehannene Remonstrantsche Predicanten binnen Antwerpen, te huse ende te hove gheseten: Enighe waeren noch te Vael-wijck, daghelick binnen Hertoghen-Bos wt ende in gaende: Die te Vreen in het Sticht van Munster haer hadden neder-gheslaghen / dien is onlancx het vrye-geleyde by den Bisschop van Munster op-gheseyt / ende haer is bevolen dat sy daetelyck wt sijn ghebiet souden ver-trecken / ende hebben haer neder-gheslaeghen binnen Grolle in der Graeffschap Zutphen / een Stadt met Spaens garnison beset / tot welke sy haren toe-vlucht ghenomen hebben / om dat sommige van haer wt dien hoeck Landts gheboortich sijn / ende sy haere vrienden ende goederen daer ontrent hebben. Enighe die de Acte van hare stille te sullen houden / sonder pets te doen ofte haer te onderwinden / dwelck het Predick-ampt is betreffende / hebben sulcx met vrieven aen de Heeren Generaale Staeten gheschre-ven / weder-roepen.

1619.

Binnen Salt-Bommel in Ghelder Landt is in Novembri den Magistraet verandert / alsoo daer het meerder ghetael der selfder den Remonstranten was toe-gebaen.

Magi-
straet binne
Bommel
verandert.

Hier boven hebbe ick geïnserceert de citatye wt naeme der Heeren Generaale Staeten ghedaen aen dize Remonstrantsche Predicanten / die daeghende teghen den 20. Novembris voer haere Hoogh-Mogh. te verschijnen / de welke niet compareren de / So is op den 29. der Maent Novemb. tegen haer gheprocedeert achter-volgen de den teneur deses Placcaets:

Die Staeten Generael der Vereenichde Neder-Landen, Allen den ghenen die dese tegenwoordighe sullen sien of hooren lesen, Saluyt, Doen te weten / dat wy opten twintichsten Octobris deses loopenden Jaers sietien-hondert negghen-tien / hadden doen citeren ende dagh-vaerden by Edicte in Persoonen door Johan van Heiderlum eerste Deurwaerder van onse raemer / alhier in den Vaege ter plaetsen daer dat gebruyckelick is / omme redenen in onse citatye verhaelt / Albertum Huttenum, ghewesen Predicant tot Bueren / ende Theodorum Bonnum, ghewesen Predicant tot Brusi-cum in de Graeffschap Bueren / te compareren teghen den twintichsten deses Maends Novembris preeys nae den nieuwen styl / in de voorsz. onse raemer / omme in onse handen te doen de besloten verbatt in de Acte die by ons gheresolveert is / d'af-ghesette Predicanten voer te houden / ende de selve te doen onder-teekenen / hebbende den voer-sepden onsen eersten Deur-waerder gheauthoriseert / omme de voorsz. Acte van citatie by Edicte alomme in den Vaege ter plaetsen daer dat gebruyckelick is / te affigeren / midtsgaders de Provintien ende plaetsen daer sy hen meest hebben onthouden / aen gheschreven ende serien-selich versocht / sulcke afficte insghelijcx in de selve Provintien ende plaetsen te willen doen doen / daer dat gebruyckelick is / op dat de voorsz. Gheciteerde eegen cause van ignozantye van sulcke citatye / en souden hebben te pretenderen maer de selve behoorlick pareren ende ghehoorzaam: Maer alsoo even-wel / met teghenstaende dat de voorsz. citatye behoorlick is gheschied / ghelijck ons is ghebleecken by de

Placcaet
der Gene-
raale Sta-
ten teghen
Albertum
Huttenum,
ende Theo-
dorum Bon-
num, van
dato den 27.
Novemb.
1619.

1619.

by de relatpe van den voorsz. onse Deur-
waerder / de voorsz. Albertus Huttenus,
ende Theodorus Bonnius (voorsz. gheroe-
pen sijnde) niet en sijn gecompareert/ noch
haer oock en hebben doen aen-gheven tot
op den dach van heden toe / sulcx dat sy
moeten ghehouden werden weder-span-
nich/ende te latiteren/ teghen deser Lan-
den Ordonnantpen ende Placcaeten/ om
daer door het ghemeene Volck in onruste
ende beraerte te houden ende voeden/ tot
ondienst ende pzejuditpe van de gheme-
ne ruste ende vrede / midts gaeders van
den wel-stant van de Staet van t'Land/
ende de publycke authoriteyt/ het welcke
in eene wel-gheselde regieringhe niet en
behoort gheleden te werden: Soo ist/ dat
wy begheerende daer tegen te voorsz-
den voorsz. Albertum Huttenum ende The-
odorum Bonnium, ghewesene Medicanten
respective tot Bueren / ende Wusecum/
elcken int besonder/ wt de t'saementlicke
Wereenichde Provintpen ende de Sen-
verapne jurisdictie van de selve/ hebben
gheordonneert datelick te vertrecken/ ge-
lyck wy de selve dat ordonneren midts
desen / volghende de Gheneraale Resolu-
tie ende ordie daer op ghenomen / sonder
daer inne wederom te moghen comen of
heeren/voorz. ende al eer ons genoechsaem
ghebleecken sal wesen/ dat sy willich ende
bereyt sijn de voorsz-ghemelte Acte te on-
derteecken/ende daer na van ons speci-
ael consent daer toe vercregen te hebben.
Op pene ter contrarie doende van daer
over als Perturbateurs van de gheme-
ne ruste / andere ten exempel arbitralick
ghestraft te sullen werden. Authoziseren
de den voorsz. onsen eersten Deur-waer-
der/ omme dese onse Acte van Resolutie
in den Haeghe ter plaetsen daer dat ghe-
bruyckelick is/ te vercondighen ende af-
figeren. Ghedaen in onse Vergaederin-
ghe in s' Graeven-Haeghe/ op den xxvij^{en}.
Novembris, festien hondert neghen-tien.
Was gheparapheert.

A. Ploos Vt.

Onderstont

Ter Ordonnantie van de Hooch-ge-
melte Heeren Staeten Ghenerael.

Gheteekent

C. Aerssen.

APPENDIX.

1619.

In het xxxvij. Boeck deser Memoor-
ien hebbe ick met wepnich woorden
aen-gewesen/ dat hare Hoogh. Mog.
eenighe Ambassadeurs in den jare
1615. hebben afgesonden aen de Conyn-
ghen van Sweden/ mitsgaeders aen den
Groot-Vorst van Moscovpen / Keyser
van Ruschlandt / op den vrede-handel
tusschen den Conyngh van Sweden ter
eener/ ende den Groot-Vorst van Mos-
covpen ter anderer syde : Maer alsoo te
dier tijdt/ als ick dat schreef/ die Ambas-
sadeurs eerst waren weder gekeert van
haere reyse / soo en hebbe ick alle parti-
culariteyten haerer reyse te dier tijdt
noch niet kunnen vernemen : Naer der
handt heeft Anthonis Goeteeris, der Hee-
ren Ghesanten Pennijnghe-Mepster op
de selfde reyse / alles seer pertinent be-
schreven / wt wiens Journael ick hier
eenighe van de ghedenek-waerdichste
stukken in het corte verhaelen sal / die so-
daenich sijn / dat de Leser de selfde met
groote verwonderinghe sal lesen.

De personen die dese legatpe/ wt last
ende naeme der Hoogh-Mogende Hee-
ren Gheneraale Staeten / hebben ghe-
daen/ sijn dese/ Heer Reynout van Brodero-
de, Ridder / Heere van Deenhupfen/
Spandvoeck / Oosthupfen / Etershem/
Hobrede/ &c. Naer der handt Wy-Heere
tot Wesenberghen/ President in den hoo-
ghen Raede van Hollandt / Zeelandt/
ende Frieslandt. Dirck Bas, der Rechten
Doctor / ende Wurgheer-Mepster der
Stadt Amsterdam/ naer der handt Rid-
der : Ende Aelbrecht Joachimi, Ridder/
Heere tot Oostende/ in Oedekeens hie-
ke / Ghedeputeerde s' landts van Zee-
landt ter vergaederinge van de Hoogh
Ghemelte Heeren Staeten Ghenerael.

Dese Heeren Ghesanten sijn den der-
den Septembris stylo loci Anno 1616. int
Wpe tseple gegaen nae Rebel ofte Narva
in Lijlant / in een oozloch-schip/ daer se
stich mannen op waeren / van alles wel
voorzien / over het welcke Capiteyn
Roobollerommandeerde. Den 15^{en} Sep-
tembris sijn haere G. te Rebel ghearri-
beert/ alwaer sy van de Heeren des Ma-
gistraets seer beleefdelich sijn ontfan-
ghen ende wel ghetraectert gheweest/ en-
de sy sijn den 18^{en} der selfder Maent we-
derom van daer overlandt vercryst. Den

C e e e e y

22. Sep.

Legatpe ges-
daen in de
jaren 1615
ende 1616.
Naer der
voorz. Ges-
santen der
Heeren Ge-
nerale Sta-
eten/ aen de
Conynghen
van Swe-
den / ende
Moscou.

Personen
die dese le-
gatpe heb-
ben gedaen.

By hertrou-
wen den 2.
Sept. 1619.
wt Rebel.

Rebel.

1619.

Barba.

22. Septembris sijn sy ghearriveert te Narva, de wterste Stadt van Rysslandt/ een oude/ verbrande/ ende dooz den crygh gheruineerde Stadt.

Te deser tijt lach de Conynck van Sweden met sijn legheer dooz Plescow ende sijn derwaerts ghesonden eenighe hand syppe der Heeren Ghesanten/ met brieven om sijne M. te doen verstaen haere aencomste te Narva ende om oorde te ontfanghen werwaerts sy in reysen souden/ ende is den vyfden Octobris des Rijcx Cancellier by de Heeren Gesanten te Narva ghecomen/ om van de reyse te spreken.

De Russche Narva is een Stadt/ alreemael van hout ghemaeckt/ soa wel de mercke/ Stadt/ huys/ ende praeten/ als daer de Stadt mede omringelt ende beschickt is/ welck men daer haecelwerck noemt.

Lamma.

Larid.

Den xij. Octobris sijn haere E. ver trocken van de Duytsche Narva (die van de Russche Narva woort onder-scheyden dooz het tusschen loopen eener Riviere die ontrent een musquet-scheute breekt is) ende van eenighe Sweetsche Heeren gecombopert tot over die Riviere aen de Russche sijde/ alwaer sy wierden verwacht ende seer beleefdelich ontfanghen van den Heere Cancellier Axel Oxenstiern, ende den Stadthouder van Ioanegrood, ende Joncker Evert Bremen, ende nae dat de Heeren Gesanten een wepntich met de selfde ghebiscouereert hadden/ soa sijn sy vziendelich van malcanderen ghescheyden/ ende de Heer Cancellier is met den Heere Ioachimus gereys nae den Conynck in het legheer dooz Plescow, ende de President Veenhuysen ende B. Bas sijn getrocken nae Novogrood, verghefelschapt sijnde met den Vry-Heere van Gupp, Caemer-Joncker van sijne M.

De President Veenhuysen ende B. Bas, sijn des selfden daechs ghecomen te Lamma, alwaer de Stadt-houder dier Stadt een Edel-man wt Rysslandt/ ghenoemt Dieloff Tijssenhausen, haere E. seer beleefdelich heeft ontfanghen/ dischargerende eenighe stucken grof gheschuts/ als noch niet het afschieten van de musquetten van eenighe Compagnien soldaaten/ die in het in-treken ter weder syden in de waepenen stonden. Den 16. Octob. sijn de Heeren Veenhuysen ende Bas van Lamma ghereys/ die boven-ghenoemde Sweetsche Heeren haer ghelepende/ tot de Schanse Zaris, alwaer sy beleefdelich sijn ontfanghen van Joncker Ioachim Berades, Stadt-houder van Caporia, by sich hebbende een Vaene Ruyters van ander-half honderd sterck/ welcke schans rontom int waeter lach/ hebbende ront-

som een hekel-werck van boomen ende masten dooz malcanderen gevlochten/ ende de binnen in dese schans waren eenighe houtene huyskens.

Den xviij. Octobris sijn haere E. voorts ghereys van de schanse Zaris, met den Stadt-houder van Caporia, met die voorsz. schreve E. L. peerden/ ende eenighe musquetiers/ vermits het op den wech gheheel oudryp was/ soa van de osacken, als andere hoovers/ in de Russche taale Stesli ghenaemt/ die haer met troupen op de wegghen ende in de Bosschen ontfielden. Des volghenden nachts moesten sy in een Bosch Logiere/ hebbende de Heeren Ghesanten ende de Stadt-houder een cleyn tentghen daer sy onder sliepen ende aeten/ het ghevolgh moeste hutten maecken van de tacken der boomen/ die sy met bladeren van Deme-boomen bedekten/ eenighe bleven onder den blaenwen Hemel.

Als sy op den 19. Octobris voorts reysden/ Soa sijn sy ghecomen op een seer moepeliche reyse/ moeteude passiren een langhe kneppel-brugghe/ ghemaeckt van

ronde masten ofte eenen boomen/ ligghende over mozaassen ende loopende wateren/ welcke bruggen daer te Lande seer vele sijn/ Sommighe lanch sijnde eenen/twee/ dize/ vier mylen/ sommighe achte/tiene/ twaelf/ veer tien mylen lanch/ wel verstaende datter sommijle een wep nich hooghe Lands/ de lenghte van een hoogh-schute ten hooghsten/ oock wel half soa lanch tusschen in comt/ daer dan de bynggen te na te loopen/ ende terstont wederom beghinnen daer het waeter ende de mozaassen wederom aenraen. Dese balcken van Dennen-hout/ sijn vele wegghen/ overmits sy daer lanch ghelegghen hebben/ tusschen beyden verrotwes halve de andere losse balcken/ die geen slot noch tegen-stemsel en hebben/ rollen van d'een sijde tot d'andere/ Soa dat het seer moepelich ende seer ghevaerlich is daer over te gheraeken vooz de menschen/ ende noch veel moepelicher vooz de paerden met de baggage/ Soa datter op dese reyse veel sieden in stucken bzaecken in het trecken over dese bruggen. D'welck dan met veel moeyten moeste gheredreest worden/ ofte de andere sieden/ die noch gheheel waren/ moesten verstaen worden met de baggage. De paerden strupckelden ende vielen

1619.

Moepeliche reyse over de kneppel-bruggen.

Bruggen die 10. 12. 14 mylen lanch sijn.

Sy in y han too

1619.

dickwils ober dese balcken / niet de man-
nen die daer op saeten / So dat veel Ruy-
ters te voete ghynghe / leydende hare
peerden by den toom / of lievensse vooz
haer / op datter maer een teffens en soude
vallen / het ware man of peert.

So comen
in percel
van Bosch
roovers.

Als sy dese moepeliche Brugghe wae-
ren ghepasseert den gheheelen dach / soo
quaemen sy teghen den avond aen een
Bosch / daer sy in't ghesichte cregghen een
drel Cosacken ende drellij, Roovers ende
moordenars / ontrent tachtentich sterck /
maer naemen de vlucht dooz vreesse van
de Ruyteren.

Weder een sich haestende om van die
stroomde Brugghe te gheraecken / soo was-
ser een van het gheselschap der Heeren
Gesanten diens peert niet voert en wil-
de / ende nae langhe ende veel slaen ende
spoor-gheben / is het peert tusschen een
van de balcken met synen achtersten
voet blyven steken / alsoo dat hy niet het
peert moefte vallen / ligghende met beyde
syn beenen daer onder / als ghevanghen /
sonder hem selven te connen los maken /
midler wyle hoorde hy den Hof-meester
roepen / dat de Cosacken aen-quaemen /
hoe banghe dat dien ghevallenen man
was / als hy dit hoorde / ran peder een
lichtelick af-nemen. Spindelick heeft hy
dus met de beenen onder het peert lig-
ghende ghevat ende af-ghesneden / eenen
tack van eenen haefe-nooten-boom / die
recht nevens de Brugghe stont / ende niet
de tacken over syn lyf hynck / waer mede
hy sonder op houden / het peert soo lange
floerch / dat het ten langhe laesten soo veel
weere en foytse ghedaen heeft / dat het is
los geraect / sonder dooz den val gequetst
te syn. De ghevallene man op syn peert
climende is by het geselschap geraecht.
Hier en dier staender op dese Brugghe
Cruppen op-gericht / tot een tecken dat
al daer peemant is vermoordt geworden.

Als den avond aen-quam / soo hebben
de Heeren Gesanten haer Tentgen op-
gheslaghen / t'ghevolgh heeft hutten ghe-
maecht van tacken der Boomen / die clek
in het Bosch moeste gaen houwen ende
gaen haelen / de Ruyteren verdepden
haer ende bleven den gheheelen nacht in
verscheydene troupen op de wacht / ende
alle de ry-peerden die de Gesanten by
haer hadden / bleven den gheheelen nachte
ghesabelt. Des anderen daechs / sijn de
den 20. Octobris / sijn sy wederom voort

gereden / ende des volgenden nachts we-
derom in een Bosch onder den blaenwen
conden Hemel gelogiert / die dach geryst
hebbende dize mylen ende een halve.

Den 21. Octob. sijn sy des avonds ge-
arribeert op de Schanste Tessaw, ligghen.
de aen een groote Riviere / diemen passe-
ren moet over een houten blot-brugghe
van mast boomen / die niet dan met basten
van boomen aen malcanderen vast
ghemaect waeren. Op dese Brugghe
is de Heere van Veenhuysen / twee-mael
gheweest / in merckelick perijckel synen
levens / want also hy met de Coets daer
over quam / soo gleet de selfde van eenen
ronden balck ter zijden af / ende hy soude
met de Coets ende peerden in dese Riviere
re / die seer snel loopt / om ghesort hebben
ten waere dat de raederen tusschen de
balcken in / hadden vast ghelemt ghe-
worden / daer dooz de Coets ter nauwer
noodt wiert op-ghehouden. Van de
Coets af-ghesteeghen sijde op de blot
brugghe / soo ghebeurde / dat een van de
Edel-lieden by hem op den kant van't
blot staende / van de ronde balcken in het
waeter gleet / in het vallen vattede hy
den Mantel van den Heere van Veen-
huysen / den welken hy vast houdende /
syn Coets oock met een been al van de brug-
ghe int waeter hadde ghetrocken / ende
sy soudent alsoo alle beyde in de Riviere
ghegleden hebben / ende dooz den stercken
stroom onder de brugge sy ghedreven
gheworden / ten waere dat de Heere van
Veenhuysen in der haeste hem aen her-
rat van de Coets hadde vast ghehouden
in gelijken perijckel was oock de Trom-
petter / die de selfde Brugghe met syn
peert in de Riviere was ghevalen / doch
sy wierde noch beyde met groote moeyte
daer tot ghetrocken / tot groote verwon-
deringhe van alle man die het aen sae-
ghen / het paert half doot sijnde / ende de
Trompetter vercleumt van coude.

Geduyende den tijdt dat sy in de
Schanste Tessaw haer rusten / sijn der
dize van haere peerden vooz de poorte
der selfder van de Wolven op-ghogeten /
ende het vierde hebben sy een groot gat
in synen bil ghebeten / ende een stuck daer
tot ghescheurt. Doch twee daghen lanch
hebben sy moeten ryden in varen over
die vooz-seyde houten brugghe / tot dat
sy den 24. Octobris quaemen aen een vers
vallen Clooster / daer nu mannt in een
woonde.

C e r c e i j

woonde

1619.

Tessaw.

Veenhuysen
is in
groot ghe-
vaer.

1619.

woonde / ghenoemt S. Nicolai Vaysselskij, daer sy vernacht hebben / seer quaetlick gheaccomodeert synde / meest onder den couden Hemel / doch haelden sy wt de Bosschen hout om soo groote bieren te stookten / als sy wouden.

Novogrood

Den 25. Octob. syn sy ghekomen te Novogrood ofte Nougarden, een quartier upze gaens bynten de Stadt syn sy gherecontreert ende willecom gheheeten van Ioncker Hans Boy, Stadt-houder van Novogrood / Colonel / ende Knees Iuan Nikitewits Odojokij, met synen Sone / synde van de voornaemste Russische kneesen ofte Dozsen / verghefelschap synde met noch eenighe Boparen ofte Edel-lieden / met vier Compagnyen peerden / hy was albaer Russische Stadt-houder oft Vayvoda, want de Conijuck van Sweden in peber Russische Stadt gheordonneert heeft eenen Duytschen Stadt-houder / ende nevens den selfden eenen Russchen Stadt-houder / om het recht ende justitie onder de Russen te helpen administreren. De Gesanten der Heeren Staeten syn alhier seer feestelick in gehael met Rup-teren ende soldaeten / die een straete maecten daer de Gesanten midden deur passeerden / alle gaer haere musquetten ende roers deschagerende / ende het Canon daer onder spelende.

Ende syn alsoo haere E. voorts in hare logementen ghebracht / die alle van houten balcken ghemaeckt syn / sonder metsel-werck / met eenen hooghen bree-den houtenen trap op te gaen / die van onder tot boven was besloopt met blaes-deren ende clepne tarchens van denmen-boomen / als oock vooz de trap op d'aerde / ende in de vooz-sacle / die oock diekwils verberst woorden / om altydt de graente te hebben / dwelck verschen ende seer goeden reuck geeft.

Beschryvinge der Stadt Novogrood

Ribiere Volgaba.

De Stadt Novogrood ofte Nougarden, werdt gheacht int ronde groot te wesen twee Russische mylen / ofte vier Hollandtsche. Dooz dese Stadt passeert eene sterck-loopende Ribiere / ghenaemt VVolgaga, waer op verscheypene waeter-muelens haer werck doen. Dit is de Hoofst- Stadt van het Groot-Russien-dom Nougarden, dwelck in eere ende in esse synde tot dienst van den Groot-Dozse ronde onder-houden veertich duysent man ter oorloghe. Daer is een oudt spreck-woordt by de Russen / VVie can

teghens God ende de groote Stadt Nougarden? Daer wt is af te nemen de groote macht die dese Stadt eertijds heeft gehad.

Daer syn in dese Stadt ontrent tseventich Cloosters / met dicke stercke steenen muren om-cinghelt / ende met ronde toorns verciert / die by-nae alle op een fatsoen ghemaeckt syn / synde meest al met Bleck / ende sommighe met koper ghebedekt. Maer sus syn also de hupsen t'gheheele landt deur ghemaeckt van Balcken / die sy daer in de Bosschen over-bloedich hebben ende halen mooghen / ende sy wetense seer bequaemelijck ende constich in malcanderen te voegen / soo dichte / dat daer gantsch geen wint en can dooz comen / ende dat alles sonder eenich yser-werck. De groote hupsen hebben verscheypden caemers / die oock al van balcken syn / in malcanderen vast ghevought ende ghebonden. De straeten syn oock al van ronde balcken / dicht aen malcanderen over divers ligghende. De vestinghe rontom de Stadt is oock al van ronde balcken / crupf-weechs dooz malcanderen ghevlochten / met het ene eynde twee ofte dzye voeten diepe in de aerde vast ghesett / ende het ander eynde dat opwaerts staet / is gescherpt / ontrent de hoochste van twaelf roe-voeten hupsen d'aerde / dwelck sy noemen Hackel-werck. In de groote hupsen syn ghemen-nelijck stoben / als oock in alle d'andere hupsen / die niet en syn ghemaeckt als de stoben in Duytsch-landt ofte in Lijlant / maer daer is binnen in de caemers ghemaeckt eenen Oben van groote kessel-steenen ofte Kotz-steenen / teghens malcanderen / toe-ghelept met leem tusschen beyden / in plaetse van Calck / dwelck daer sommigher weghen wt d'aerde gegraven wort. In der grooter Heeren hupsen / die wat hooghe van verdiepyn-ghe syn / daer staen dese Obens soo hooghe van der aerde / als hier te lande de baekers Obens doen / sommighe noch wat hoogher / ende dat daerom / om datmen dan bequaemelijck daer can gaen wandelen / al wert den Oben in-ghestoocht / sonder van den roock ghequeldt te worden.

Lxx. Cloosters binnen Novogrood.

Russische Stoben.

De hupsen synder meesten-deels boven plat / al met balckens toe-ghelept / dichte aen malcanderen. Doch sommighe oock dachf-wyse ghespannen / ende dan plancken daer boven over / ende dan noch de plant.

Wulker

Wol-foot Russien van.

1619. de plancken met basten van bercke-boomen belepdt / in sulcker voeghe ghelijckmen de daeken met lepen decht / al over malcanderen / synde veel tyds hier-cante stucken / sommighe van een / ende eenen halven voet / sommighe minder int viercant / ende dan noch daer op / sooden of fidsen / die wt d'aerde ghesteken worden / die groen bewassen synde / het dach heel dichte maecten / want de bercken basten veel jaeren duizen sonder te verrotten / ende houdt het dach seer dichte.

In de clepne hupshens sijn de Obens heel om laech teghens d'aerde aen ghemaeckt / in eenen hoeck vant hups / daer men seer quaelick / ten tijde als die gheschoocht worden / in blyven can / van weghen den roock / ofte men moet plat op d'aerde neder gaen sitten of ligghen / om alsoo den roock te vermpden / die t'ghehele ghemack verbult / soo datmen daer niet en can doozien / ende sijn dese caemers over al soo swart als onse schoorsteens hier te lande van binnen sijn / vol roets tot boven toe / den roock heeft alleen sijnen wt-tocht dooz de deure ende vensters / want sy en hebben geen schoorsteens / haere Obens heeten sy ordinaris twee mael des daechs / smogghens als sy opstaen / ende des avondts als sy te bedde gaen / meest al denmen hout byanden / dwelch aldaer in groote abundantie wast / ende is ghemeyn vooz een peber die het houtwen wilt. Haere hupsen ofte stoben en hebben ghemeynelick maer twee ofte dzye / ofte ten hoochsten vier vensterkens / die maer ontrent een roeboet groot int vier-cante sijn / ende sy worden ghemaeckt met twee schuyben / heteene met gheolpet pampier ofte glas / dwelckmen wt-nemen can als men den Oben schoocht / ende het andere van hout / dwelckmen des nachts toe-schuyft / ende het isser dan soo waerem / datmen in den winter / als den Oben opt heetste is / wel onghedeckt soude moghen ligghen slaepden. De deuren sijn oock altyt seer clep / soo datmender al buckende moet wt ende in gaen.

In stede van heerren ghehuycken de Russen in haere stoben langhe dzooghe spaenderen / van denmen hout / dunne geclooft / ende op de obens heel dzooghe gemaect / t welck sy Lucien noemen. De hupsfrouwen van de Russen / die van qualitept sijn / als oock hare dochter.

ren / die sietmen seer selven. Als ee jonghman een jonghe dochter ten houwelicke begheert / so verseeckt hy vooz eerst een oude vrouwe / om te gaen ten hups van de dochter / die sy dan besichticht / ende doet dan rapport aen den jonghman / Indien hem dan de dochter / op dat rapport aenstaet / so gaet hy dan / ende verseeckt de dochter ten houwelicke van haren Vader / Indien het houwelicke geconsenteert wordt / So en mach hy evenwel de dochter niet sien noch spreken vooz den tweeden dach daer nae.

Soo pemandt een dienst-maecht wil hebben / dic vintmen te Novogrood alle byp-daeghe te coope / van verscheypden soorten / somtijts comender oock nae-gelaetene weduwen van Edel-lieden te coope / die hare mans verlozen hebben. Dese vrouf-personen cooptmen daer vooz eenen gheringhen prijs / ende als men se ge-cocht heeft / Soo machmender mede doen watmen wil / men machse oock laten gaen als men se moede is. Sy vercoopen haer selven hebbende een stuck lijn-waet in de hand alsoe op de markt staen / ghelijck of sy daer stonden om dat te vercoopen.

Soo wanneer pemand van qualitept / als Gesanten ofte andere van syne Majesteyt weghen dooz het Landt passeren / Soo sendtmen aen de Bopaeren ofte Edel-lieden / ende aen de hogghers / om van haer te hebben watmen van doene is / het sy paerden / karren / sleden / of vyvres. Soo sy wepgherich sijn t selve goet-willichlick te gheben / so werden sy met een clepne storcken ontrent eenen vyngher dick / so lange vooz de schenen geslaegen (d welck sy niet gheern en hebben) tot dat sy beloven te sullen doen t'ghene men haer afheyscht / Van de Russen en is sonder slaeghen niet te crighen.

Des winters isser over groote armoede by dat volck / insonderhepdt onder de Land-lupden / by naemen te deser tydt als de Neder-Landsche Gesanten daer waren / ghecauseert dooz de groote Doologhe / die de Conynck van Sweden hadde ghevoert teghen den Groot Dooft van der Moscou / Kiepsier van Ruslant.

Den xxvij. Octobris sijn hare C. van de Stadt-houderen van Novogrood ende Soporia ghelept op de mupzen vant Clooster / als oock tot vooz de kercke / ende noch een plaetse int Clooster / ghenaeint het Paradijs / daer de Metropolit op woont.

1619.

Opgeraet
der Russen.Daemen de
dienst-
maegden
te Novogrood
crighen.De Russen
en doen niet
goets son-
der slagen.Groote ar-
moede.Kercke ende
Clooster
vanden Novogrood.Russche
heerssen.Vrouf-per-
sonen in
Ruslant
hetmen sel-
ven.

1619.

woont. De beuren werden gheoyent/
maer men mochter niet verder in gaen
als op den dozzel / van waermen haest
sien conde / dat die kercke van binnen
vul ende doncker was / ende daer ston-
den eenighe heerren in te branden / ende
was ghestoffeert met veel schilberyches /
die niet besunders en waren / even wel
hanghen sy aldaer tot rieraet. Outrent
dese selve kercke is een cleyn Capelle-
ken van hout ghemaect / in het welcke
een beelt opghericht is / van hout ghesne-
den / nae den Metropolyt / dienen dooz
een traelpe can sien waer vooz de kusse-
daer vooz hy gaende / veel tijds op hare
lippen neber-dalren.

Capellen

De Gefan-
ten gaen
den Met-
ropolyt
begroeten.Sijnen
naem ende
zietien.Casteel te
Mogrood.

Den xxvij. Octobris syn hy haere E.
ghecomien de boven-ghenoemde Stadt-
honderen/ende syn t'samen ghegaen/om
dien Metropolyt te besoecken / wiens
naem ende Titels syn Meider Keloho No-
vogaradi / Welckich krouck den welcken sy
aldaer by nae vooz haren Godt houden /
al hoe wel hy vooz-macks eenen Esack /
Straet-roover / ofte Moordder is gewest /
toets eer hy hem tot de Gheestelicheydt
hadde begheben.

Dese Metropolytaen hout hem in het
Clooster op het Casteel te Mogrood /
dwelck met verscheppen toorns vereert
is / die met wir bleck bedeckt syn / maer
den middelsten toorn is bedeckt met coo-
per / dwelck gheheel vergulot is / op den
middelsten toorn staet een dobbelcrups
van silber vergulot / ende op dat crups
staet een Dyppe van taemelike grootte /
van syn Gout.

Als de Heeren quamen in een groote
Caemer / daer die vooz noemde Metro-
polytaen was / soo was het daer soo duy-
ster / datmen de grootte van de Caemer
niet en conde sien / want daer en was
geen licht / anders als in den eenen hoec
van de Caemer / daer een cleyn taelken
stont met een pulpitrin / daer op en was
dit licht naeuwelier ceeren doet int vier-
cant dooz de balcken ghehouwen / schy-
nende recht op des Metropolytaens pul-
pitrin / vooz het welcke hy al or eynde
stond / hebbende eenen langhen grisen
baert / ende hy hadde eenen langhen roch
aen / maer vermits de duysterheiden en-
demer niet onderscheyden van wat stoffe
ofte colour dat dien roch was / hy hadde
eenen staf in syn hand daer hy op ruste /
vermits synen onderdom / rontsom hem
te hooch /

Ghebaente
van den
Metropo-
lyt.Ghebaente
van den
Metropo-
lyt.

1619.

161

stonden eenighe Monicken / hebbende
swarte recken / ende swarte cappen ober
haer hooft / achter aen het hooft hynck
een rond dyck als een teltooz. Dese
Monicken liepen afen aen / ende swaefden
rontom den Metropolytaen / als de bien
om de bic-cozz / soo dat dit in de duyster-
heyt was als een ghespook. De Heeren
Neder-landsche Gesanten lieten dooz
haren Colch den Metropolyt begroeten
ende aen-fergghen haere comste / hy dede
dooz den selfden Colch haere E. weder-
om vriendelick bedancken. Midler wy-
le / so is daer oock ghecomien Knees Iuan
Odojokij / die des Metropolyts hooft
heeft ghecust met sanderlinghe reveren-
tie ende beleeftheyt / ghelyck haere ma-
nierre van doen is / strax hier nae syn ha-
re E. wt dese duytere spelanche van de
Metropolyt ghescheyden.

Den xij. Novem. syn hare E. van Mo-
vogrood verreyt / met een seer vriende-
lichen Advien van den Gouverneur ende
de Groote die daer waeren / ende met
goet convoy van Ruyteren ende voet-
knechten. Sy waeren t'samen sterck
honderd ende vyftich sieden / ende mosten
over het ys reysen nae Scara Russa / over
de suel loepende Riviere VVolgoda / die te
dier tijt sterck toe-ghewosen was / van
daer quamen sy op een toe-ghewosen
meer / ghenoeit Almeen / lanch 12 my-
len / ende 4. mylen breed. Des nachts
quamen sy te logieren in een Clooster /
seven mylen van Mogrood / daer sy
nau broots genoech en hadden vooz haer
ende het gesinde.

Des anderen daeghs meynden sy te
Scara Russa ghecomien te syn / maer wier-
den verhindert / dooz dien verscheppene
sieden in het ys bzaecken / dwelck dooz de
menichte der sieden ende peerden versle-
ten ende ghescheurt was op verscheppen
eozden / alsoo dat sy veel tyds versteten
om de sieden ende menschen wt te deu-
ren / ende bleven derhalben dien nacht
logieren in een Bosch / onder den blacu-
wen Vemel / elck in syn siede / machende
groote vieren aen den cant der waeters /
want het vzoos dien nacht wel dapper.

Den 14. Novemb. vooz den noene syn
sy gheetmen aen de Stichtse Scara Russa /
alwaer sy van den Gouverneur met eer-
schenten wel ontfanghen syn / ende von-
den daer den Erere loachman / die wt het
leghe van vooz Pleconw. gecomen was /
die

Welck
die van
Scara REen b
we eet
eyghen
deren.Groot
ken hyStar's
Russa.

Almeen.

Den e
bjoede
dat en
den arGroot
kende
zoude

1619.

die andere Heeren daer verwachtenbe.

Beschryving
van
Schara Russa

De Schanfe Scarra Russa is gheleghen
rij mylen van Novogorod / het is eer-
tijts een Stadt gheweest wel twee my-
len groot in haer begriyp / maer sy is nu
gantsch verbrandt ende verwoest / so dat
sy binnen ledich is / weynich hupsen daer
in staende / in dese plaetse / ende daer on-
trent wiert witter maeten grooten hon-
gher gheleden / want het / gheduppemde
d'oorloghe / daer rontom her al verbe-
struert ende af-gehzant is.

Een vrou-
we eet haer
eyghen kin-
deren.

De Gesanten wiert aldaer vooz waer-
achtich vertelt / dat onlanx te vooren ee-
nighe Ruyteren in het Bosch daer on-
trent waeren ghereken op cuntschap / die
ghecomen synde in een hup / daer sy een
vrouwe vonden / die sy nae eeten vzaegh-
den / dwelch als de vrouwe haer wepger-
de / soo hebben sy selfs rontom her ghe-
sacht / ende sy vonden eenen sack daer ge-
bzarden vleesch in was / dwelch sy daer
wt naemen ende aeten. De vrouwe dat
siende / septe al schrypende tot de soldaten
soo ghy-lieden wist wat ghy daer eet /
ghy soubt het wel laeten ligghen / vzae-
ghende wat het van vooz vleesch was /
antwoorde de vrouwe / dat het haer ey-
ghen kind was / dwelch sy septe de wol-
ven ontjaeght te hebben / ende dat sy het
tot haeren nootdruft ghebzarden hadde
om haeren raesenden hongher daer mede
te blusschen / waer van de Ruyters ver-
schijckt synde / naemen den sack ende
stozten dien wt / vindende de handen en-
de de voeten van het kindeken / ende
noch wat meer / waer wt af te nemen
was / dat dit haer tweede kindt was /
dwelch sy aldus ghetraecteert hadde / ende
dat het ontjaeghen van den wolf haer
maer tot een excuse was dienende. De
Ruyters lieten alles ligghen / ende troc-
ken daer van.

Een eeten
broeder vooz
dat ende eet
den anderenGrote
kinderen van
vroude.

Op een ander plaetse
hebben de E. Heeren Gesanten ghebon-
den / dat twee klepne jonghskens / gheboe-
ders synde / teghens malcanderen ver-
tende / ten laesten den eenen den anderen
heeft ghedoodt / ghebzarden / ende eenighe
stukken daer van ghegheeten heeft. De
Heeren Gesanten hebben ghesien in de
selfde Schanfe van Scarra Russa, een kleyn
jonghskien / dwelch den vooz-gaende
winter de voeten af-gehzosen waren /
dat hem selven nu begzaeden hadde in
enen grooten hoop paerde-mist / nae by
enen stal / alleen het hooft met den rech-

teren arm tot de schouderen wt-stekende
om sich een weynichskien daer mede te be-
helpen in het eeten van verchens bzaf /
ende andere vuplicheyt / die een ander
jonghskien op de stracte vooz hem gijnck
soecken. Dit jonghskien was in de mist
soo sterck bebzosen / een harde royst daer
boven op synde / dat het hem onmoghe-
lick soude gheweest syn sonder goede hul-
pe daer wt te cunnen gheraecken. Den
Heeren Gesanten wiert aldaer vooz
waerachtich vertelt / dat daer ter plaet-
sen van onghelgcken hongher op gegza-
ven was een dood lichaem dwelch acht
daghen was begzaeden gheweest / dwelch
op-gegzaeden synde van de menschen is
op-gegeeten. Goch is het waerachtich /
dat aldaer een man / een vrouwe / ende
een jonghe dochter / onder haer bzpen /
ghedoodt / ende op-geeten hebben acht
persoonen. De Heeren Gesanten heb-
ben aldaer selfs ghesien / dat de honden
ende de kinderen / elck aen een syde van
een vupl ghestorven peert / tegens mal-
cander ober stonden en trocken / ende het
vlees van dit stinckende aeg aeten /
dwelch alles boven maeten wonderlick
ende grouwelich is om sien ende om hooren.

1619.

Een hont
gher.

Soute hoze

Den xij. Novembris syn haere E. dger
nae by ghegaen / om te besien een souite
Woyn ofte Poel / ghenoecht der saltz Bron,
wt welke het soute waeter onder d'acr-
de dooz houtene pompen wiert ghelepdt
in de hupsen daer de sout-pannen syn /
welcke sout-pannen aldaer in tyde van
breede wel veertich in't ghetaele syn ghe-
weest / die den Groot-Woyst van der
Moscow sjaers condon op bzenghen
veertich dupsend roubles ofte ponden
Dlaems.

Den xij. Novemb. syn haere E. ber-
trocken wt Scarra Russa, met eer-scheuten
van den Gouverneur verlaeten synde /
ende quaemen des nachts logieren te
Gessup, daer weynich hupsen stonden /
meest gerupneert ende verhzant / daer en
was gheen volck in / ende dit was een
elendich verblijf vooz dien nacht.

Gessup

Den xix. Novembris syn de Heeren Ge-
santen ghecomen te Midagona, gheleghen
acht mylen van Scarra Russa, alwaer haere
E. E. seer feestelich op het ys syn outfana-
ghen ende ghewillecomt van Heere Jacob
de la Gardye. Grave zu Leche / Dyp-Hee-
re zu Eichholm / Heere zu Colca / ende
W d d d d d d d d d d

Midagona

1619.

Kuniso/des Rijcks Sweden haet/ ende opperste Delt-Heere des Conijnghs in Sweden / mitgaders van noch andere Commissarisen van sijne M^{te}. tot den Vrede-handel tusschen sijne M^{te}. voorsz. ende den Keyser van Rusland / Groot Voys van der Moscov/ ecc. verordineert nae een cozt ghespreck sijn alle die Heeren / elck met sijn ghevolgh nae Milagona ghegaen om haer te warmen / te rusten/ ende te eten.

Romanow.

Den 20. Novemb. sijn de Heeren Gesanten ghecomen in een Doorp ghenoemt Romanow, wesende het quartier van den boven genoemden Delt-Heere/ vantsam besloten met pallisaden ofte haechelwerck. Hier was een kerckie met eenen toorn/ een Raedt-Huys ende Canceleerpe alle seer conftich ende seer sterck ghemaeckt van denner balcken / door malcanderen ghevolchten / sonder eenich pfer-werck. Hier sijn haere E. E. seer vriendelich ontfanghen / ende wel ghetraecteert gheworden. Twee ofte dype Musquet-schooten van Romanow was het quartier van Sir Johan Merick, Ambassadeur van groot Britanien / wesende eenes Soparen Hof-stede/ desen Ambassadeur heeft op den xij. Novem. de Heeren Gesanten deser Landen seer vriendelich ende beleefdelich ontfanghen ende ghetraecteert.

Sir Johan Merick/ Ambassadeur des Conijngs van Groot Britanien.

Gleboa.

Den xvij. Decembris sinoggens vooch/ sijn haere E. vertrocken van Melagona, ende des avondts ghearriveert in haer nieu Quartier / in een Doorp ghenaemt Gleboa, sijnde acht Duytsche mylen voozder/ daer de boven-ghenemde Sweet-sche Delt-Oberste sijn Quartier oock genomen heeft/ met d' andere Heeren Commissarisen van sijne M^{te}. van Sweden. Dit Doorp Gleboa was oock meest verbrandt ende ghedestruert in de laetste oorloghe / doch wederom wat sijn hout met houtene hupfen/ om al het volck dat van beyden syden op dese vrede-handelinghe quam/ te logieren/ ende het wiert bevesticht/ terwyle sy daer waeren/ met haechel-werck ofte pallisaden / tot versekertheit van eenighen in-val. In dese plaetse bleven de Heeren Gesanten van Neder-Landt gheduypende de vrede-handelinghe / van waer sy alle daeghe twee mael op haere seden tot den Engelschen Ambassadeur/ liggende van daer ontrent een VVork, dwelck in de Russche

spaeke een myle betreckent / ende is het vijfde deel van een Duytsche myle/ ende was ghenaemt Diderina, alwaer de plaetse verordineert was om by malcanderen te comen/ ende te handelen. Ons verbeheest de Coninck van Sweden met den sweerte den Groot Voys van der Moscov sijn landt af-ghenomen/ waer door de Moscovyter verordineert was met den Conijng van Sweden in vrede-handel te treden.

Den xxvij. Decembris sijn de Neder-Landsche Gesanten te gaste ghenoght ende met haere seden ghebaren by de Russische Gesanten / alwaer sy taemelijck op haeres landts wyse/ sijn ghetraecteert gheweest / weynich schotelen teffens/ doch dickwils verandert/ daer waeren veel gherichten van visch / ende veel seltsame hoerastse. Engang in viere gheseiden/ ende in vier schotelen geleyt/ stoffeerde een heele taefel.

Door vrantch ghebruycken sy brandewijn/ ende anderen stercken vrantch/ oock Meede/ die daer te Lande op verscheptedene manieren ghemaect ende ghebruyckt wort. Hier sijn veel propoosten ghevallen van de vrede-handelinghe.

De Russen gebruycken brandewijn boozdaren vrantch over taefel. Oock Meede.

Den xxix. Decembris sijn der wederom veel propoosten te Dederina gheballen beslanghende den vrede-handel / alsoo nevens de Neder-Landsche/ oock beyder sijts Commissarisen daer by malcanderen waeren. Den 30. Decembris wierden de tenten weder opghenomen/ overmits de Sweet-sche ende Moscovische Commissarisen met malcanderen geensins en konden accorderen. Maer den Enghelschen Ambassadeur ende de Gesanten tot Neder-Landt ghynghen soo langhe tusschen beyden / dat de tenten den xij. Januarij. 1616. wederom ghesett wierden.

Sy eent comste in de tenten.

Daer wierden ghespannen vijf tenten van de Russen / alle gaer met gordijnen tot malcanderen gaende. Tusschen de tenten van partjen wiert een taefel gheset/ ontrent het midden / alwaer pedee van sijn syde in sijn eyghen tente conde aen-sitten / teghens malcanderen over/ doch daer wiert tusschen beyde partjen over de taefel int langhe ghespannen een garbintgen/ soo dat sy malcanderen in te sitten niet sien en konden. In de tente van de Mediateurs stont oock een taefel over dwers / hebbende teghen d'aerde liggende eenighe Deeren-hupfen/ om de vrede

1619.

Diderina/ ofte Dams del-plaetse.

1619. de voeten daer op warm te houden/
dwelck eben wel wepnich te beduyden
hadde van weghen de ober-groote conde
ende Dorst.

Sulches alles gheprepareert synde/
syn de Heeren Mediateurs/te weten den
Engelschen Ambassadeur/ende Peder.
Laudtsche Ghesanten / aen haere taefel
gaen sitten/ om eenen aen-vanch te maek-
ken van den Wede-handel. Also is oock
de Sweetsche Welt-overste niet de an-
dere Sweetsche Commissarisen in haere
tente gaen sitten / als mede de Ghesan-
ten van den Russchen Keyser / Groot-
Dorst van der Moskow. Wiens Ghe-
santen dese waeren / Knees Daniel Iuano-
wits, Melzetky-Okolnici (dat is / opperste
Hofmeester) Ende Namiesnick (dat is
Stadt-houder) tot Sundael. Alexi Iuano-
wits, Sofia Dworenin (dat is Hof jonc-
ker) ende Namiesnick (dat is Stadt-hou-
der) tot Zasky, Micolai Nikitinon Novoxee-
nov Diacon (dat is Cancellier) Dobrin Se-
meenou. Dese waren gheaccompagneert
met een compaigne Ruyteren ende een
compaigne voet knechten / tsaemen on-
trent byze hondert sterck.

De Russen te peerde sittende hebben
wel vooz twee man gheveer / als vooz
eerst eenen stits-boghe/ hanghende in ee-
nen koker aen haeren riem/ aen de sijn-
ker syde eenen koker met pylen/ hangen-
de aen haeren hals/ alsoo/ dat sy niet de
rechtter handt over de sijnker schouder
de pylen daer wt trecken kunnen. Enen
breeden sabel op haere sijnker syde / on-
der den voosch-coker / Een lanch roer
onder de saedel / aen de rechtter syde een
palache, dwelck is eenen langhen ende
breeden sabel / om met twee handen te
ghebyucken / ende sommighe dan noch
wel een paer pistolen vooz aen den saedel
boom hanghende / sy hebben ghemeene-
lick een corte dicke swepe / die sy carbats
noemen/ hanghende aen haeren riem/ niet
een sjoer aen de handt-bast/ dwelck haer
meest te passe comt als de Sweden ach-
ter haer comen/ ende sy de vlucht moeten
nemen/ dan laeten sy al haere andere in-
strumenten vallen/ ende ghebyucken al-
leen de carbats, gestaedelijck in het omme-
sien de paerden daer mede staende / alst
op het blake belst is / ende spoeden haer
om in haere vestinghen te ghecracken. De
Officiers hebben vooz aen haere saedels
cuyne trommels hanghende / om

t'volck daer mede af ende aen te voe-
ren.

Als nu beyder syts Commissarisen/als
oock de Heeren Mediateurs gheseten
waren / peder op hare gheprepareerde
plaetsen / hebbende peder haere Col-
ken by haer staende / Soo hebben de
Russche Commissarisen de Heeren Me-
diateurs doen vzaegen/ of de Sweetsche
Welt-Overste oock eenighe pistolen by
hem hadde / alsoo sy malcanderen (ver-
mits het gozdingen dat tusschen beyden
was) noch niet en conden sien/ waer op
gheantwoort is/ neen: hebben daer nae
doen vzaeghen / of sy oock syn syt-ghe-
weere by hem hadde? Waer op gheant-
woort is / Dat sulcx ten beyden syden
toe-ghelaten wierdt. De Heeren Media-
teurs hebben ten weder syden doen vzae-
ghen. Of sy ghereet waren? Als sy ja
tot antwoorde becomen hadden / Soo is-
ser ordje ghestelt / dat het gozdinghen
(dwelck beyde partypen het mutuele ghe-
sichte hinderde) werch ghenomen wierdt/
met een rassicheydt / Alsoo dat die twee
treffeliche personen/ die malcanderen soo
langhen tijdt seer heftich hadden beoog-
looght/ als dootd byanden/ elck van we-
ghen hare Meesters/ doch noyt sa nae by
malcanderen waeren gheveest / nu op
eenen ooghenblich malcanderen int aen-
gesichte saeghen/ niet sonder groote ver-
anderinghe ende merckeliche alteratye
ten weder syden: Maer sy syn terfont
beyde op ghestaen / ende hebben malcand-
eren de hand gheboden/ niet vriendelic-
ke salutatpen / tot daeren toe / ende sy
hebben voorts haren handel aenghevan-
ghen.

Gheduypende dese onder-handelsyn-
ge/ hebben de Heeren onder-handelaers
schreckeliche groote conde gheleden / he-
saignerende enighe daegen ses upzen aen
een sonder in de Stoven te comen/ Den
mont cost vooz de menschen was daer
oock soo diere / dat eenes mans onbgt/
alleen aen groot / acht-tien Denninghen
conde costen/ dat is meer dan eenē Keyf.
gulden/ ende alle andere eet-ware na ad-
venant. De peerden begaesten/ d'een vooz/
ende d'ander na/ van hongher te sterben/
by ghebreck van hop / d'welck daer niet
te becomen en was.

De peerden op stal staende hebben van
hongher woode al haren eyghenen milt
ende vuylicheydt on-ghegheven / datter
D o d d d d n niet

1619.

De vrees
handelsynge
wozt begon-
nen.

Maemer
van de Ge-
santen des
Groot-
Dorstes
van der
Moskow.

Hoe de Rus-
sche Ruyte-
ren ghevo-
pent syn.

De onder-
handelaers
lijde schre-
ckeliche con-
de.

Groote
diere te
Dierina.

1619.

niet ober en bleef daer na hare Tribben/ ende heiffers/ ſoo wyt ende verbe als ſp daer aen condon comen / oock Sleden/ ende wat ſp meer crighen condon / jaer het eene paert heeft het andere de maene van den hals ghebeten ende op ghegeten/ Oock heeft een ander paert eenen man van de ſuſte der Neder-Landſche Gheſanten / de knoopen van ſijn wambags ghebeten ende op ghegheten / den raefenden hongher haer daer toe dwinghende / d'welck niet te remidieren en was / alſcomen van de Ruſſen noch haer noch hoep / om geſdt nochte goede woorden crighen en conde. Daer waren te dier tijdt al twee honderd ende twintich menſchen achter ghebleven ſoo van conde / onghemack / als onder weghe van de wilde dieren verſcheurt / die wt gheſonden waren om fouragge te gaen haeren.

Midler wijle de Heeren Gheſanten te Gleboa laegen/ is de conde ſo boven maeten groot gheweest/ datter verſchepdene menſchen de hongheren ſijn af-ghevozen/ ende ſo ſwart als colen by hare handden aen de ſenuwen neder-hyughen en ſtingherden/ Soo dat ſp de ſpise die onſe Neder-Landers haer gaeben / met de ſtampen van hare handen moſten vaſt houden. Enighe was de neuse/ anderen de ooren / ſommighen de voeten af-gevozen.

Enighe van onſe Neder-Landers/ als ſp wt beechers of roomers droncke/ ſoo bleef het vel van de lippen daer aen hanghen/ ende dede de ſelfde bloeden eer menſe daer van conde trecken. Het is eens ghebuert / dat de Neder-Landſche Oock een ſtuck rund-vlees/ van ontrent twintich pont ghewichts/ int waeter geſoden heeft/ ontrent vyf uyzen lauch/ ende alſo ſp daer twee ſchotelten van ſoude adrichten ende dat dooz geſneden heeft/ So en was het int midden van het vleesch noch niet onthoyt/ Als oock mede eenen lange dicken Snoeth/ die op den rooſter gezaeden was/ op de taſſel aen-gericht weſende / ende het buptenſte af-gheten ſynde/ alſmen op de graete quam/ ſo was de ſelfde noch bevozen.

De eyeren brachtmen in ſacken / ſoo hart bevozen als ſteenen / die men van de ſtede met den ſack nam ende ſettes daer neder/ ſonder een de breeken. Dat dat men in ſchzechelicks groote

zoude ende andere ongelegghentheden wel ſes weecken in gheſpreck van vrede was gheweest/ ende de Mediatours ſaeghen/ en bevonden / dat de Ruſſen niet en ſochten dan verlengheringe van tijdt/ ſonder pet wt te richten / Soo is deſen handel onvuchtbaer afghedaen/ alleen datter ſijn veracordeert dize maenden Treves, op het beſaech van den Conynck van Sweden / ende den Groot-Voſt van Moſcou / waer van een Acte van beyde de partien gheteykent ende gheſegheit wierdt/ als mede van de Heeren Mediatours / ende is de ſelfde gheleeten in handen van den Engheleſchen Ambaſſadeur.

Den vierden Martij ſijn de Nederlanſche Gheſanten/ als oock de Swediſche Commiſſarisen/ elck met haer ghevolgh/ vertroocken van Gleboa, ende deſe abonds ghearribeert tot Romanow, by haer hebende eenighe Soldaeten / die by haer hadden houtene ſchacten van ontrent vyfde / ſes / oock ſeven voet/ ende ſijn ontrent een hand breed/ waer mede ſp over de snee in de boſſchen conden loopen/ daer gheen andere menſchen/ ſonder ſulcke ſchacten/ oock gheen peerden/ conden over-comen/ ſonder dize/ vier of vyf voeten die in de ſneen te ſchieten/ waer mede de boeren in die tijdt jaers daer te Lande haer fraey weten te beſchepen.

Den ſebenden Martij ſijn ſp ghecomen in een Dorp ghenamt Syma, alwaer ſp in de kercke gebonden hebben verſchepdene dooden / die van hongher ende van conde gheſtorven waeren/ hier vonden ſp oock veel paſpoorten die de Ruſſen de doode lichaemen mede gheben / als ſp die begraven / ende ſp ſijn op rollekens gherolt die van binnen hol ſijn/ ende ſijn met rooden / als oock met ſwarten incht op parchement/ ontrent een handt breed/ ende eenighe wel twee ſpannen lauch/ op haere wijſe beſchzeven.

Den achtſten Maert ſijn ſp te Novogrood aenghecomen / ſeer ſtaetelick van de Burghers ende Soldaeten ingehaelt/ ende nae ghelegentheyt/ wel getracteert. Op den wech tuſſchen Gleboa ende Novogrood en hebben ſp in geen Dorpen volck ghebonden / alle plaetſen waeren bevozen / de menſchen doodt gheſmeten/ ende van conde ende hongher geſtorven/ of van de wilde beeren ende wolven tot op de beenen op-ghegeten/ daer laeghen oock.

Wijle
dierck
bij
uyzen
lauch
ghesoden
hadde/ was
binnen
noch
bevozen.

Enen
ghe-
brachten
rooſt aen
de graete
noch bevo-
zen.

Eyeren
ſas
daer als
ſteenen.

Ende de
Gheſanten
met de
Swediſche
Commis-
saren ver-
trecken van
Gleboa.

Syma.

Wasse-poor-
ten die men
de doode
mede geest.

Novogrood

1619. oock menichte van Peerden/ mede alsoo ghetracteert sijnde. Vele van dese menschen ende peerden waeren van het ghetail der ghener die de Sweetse Heeren hadden wt-ghesonden om victualie te gaen haelen / ende nae Dederina te brengen.

Sy bleven ettelijke daeghen binnen Novogrood/ alwaer sy oock veel jaemers ende elende hebben ghehoort ende ghesien aen de aerme menschen / die op de straeten hier ende daer doot laeghen/ eenighe van hongher / andere van coude ghestorven sijnde / van de Russen niet meer gheacht wesen als honden / sy wierden alle daeghen van mannen daer toe verordeneert op-ghenomen/ op stedenkens ghelept / ende sonder eenighe cermenpen ghebrocht in een seker plaetse/ die men slupten coude / ende daer wierden die doode menschen op male anderen gheslaepelt / soo stijf als bloeken sijnde/ ghelyc men de tonnen op malcanderen slaepelt / de sommighe seer deerlich in malcanderen ghetrompen ende ghebooghen sijnde / sommighe t'hoofte aen de voeten. Wisse eenen grooten hoop doode menschen by een vergaert syn/ soo comender dan caeren ende voerense bukten de Stadt / outrent een myle weechs verdede/ alwaer dyse groote wyde/ ende diepe putten te deser tijdt ghegraven waeren/ daerinnen die doode menschen over hoop in wierp. Dien winter waerender ober de acht-tien duysent menschen in gheswoopen/ die alle van coude ende raesenden hongher ghestorven waren. Daer ghynghen te deser tijdt een groote menichte van aerme lieben op de straeten/ die haer soo langhe ober eynde aen het gaen hielden als het haer mogelijk was/ hebbende somwilen twee/dye / ofte viere/ als man/ wyf/ ende kinderen/ malcanderen by de handen of onder de armen ghehatt/ meest moeder naecht/ of immers met wepnich cleederen behangen/ swart sijnde van hongher ende van coude/ naerwelck anders als het vel over de beenen hebbende. Dese menschen ober straete gaende roepen ende cryten soo deerlick/ dat een steenen herte daer ober soude vermozwen om een aelmisse te geven/ maer het heeft daer wepnich te beduyden/ als de Russen dese elendighe verhoogherde menschen wat gheben/ so gheben sy een stucken broot/ soo groot als een

oeker-noote / d'welck effen soo wepnich helpen can / als een boone in eenen brau-ketel / Soo dat die arme menschen niet langher kunnen gaen van swachheyt/ Soo vallen sy hier ofte daer neder/ ende cruppen dan soo herde als sy comen cinnen / tot outrent de hupsen in den mist of duylicheyt / daer sy dan moeten blijven liggen/ ende sterben als miserabele menschen / sonder eenighe hulpe ofte troost te cinnen comen. Waer aengenoetsaem te spueren is/ dat die Russen weerde/ harde/ onbarmhertige menschen sijn. Soo de onder-saeten sijn/ soo sijn oock de Conynghen/ Neemt hier van tot exempel den Conynck Iuan Basilewits, die in het Latyn wordt ghenoemt Iohannes Basilius, Groot Vorst van Moscovpen/ wiens conterseyltel daer hynck in een caemer/ op het Casteel/ in de welcke de Heer Bas Logierde/ van den welcken den Neder-Landtschen Gesanten aldaer wierdt vertelt/ dat hy op eenen tijdt de hupszouwe van synen Secretaris heeft ghenomen ende gheschoffiert/ De Secretaris hier over t'onbzedde sijnde / ende de Vorst sulck aen sijn ghelaet spuerende/ Soo heeft desen Tyran bevolen/ dat men die vrouwe soude op-hangen met de beenen om hooge/rechts boven hares mantel taefel/ al-waer sy volle acht daeghen also heeft moeten hanghen / ende de man heeft daeghelick aen de selfde taefel moeten eten.

Noch wierdt aldaer den Heeren Gesanten vertelt/ dat de selfde Basilewits voorgeettelijke Jaren te Novogrood sijnde/ van de byugghe die ober de Riviere V Volga leyt/ dede werpen seiven-tien hondert van de voornamste burgeren/ behalven noch een goed deel Monicken ende arme lieben/ die ghenoechsaem om sijn plaspier/ al te samen verduycken moesten.

Noch heeft hy eenen treffelicken coopman doen binden ende van de Byugghe in de Riviere werpen/ ende daer in laten liggen / tot dat hy by nae verzoncken was / daer nae heeft hy hem wederom doen wt haelen / ende als dien man intat sich selven ghecomen was/ so vraeghde hem Basilewits, wat hy in die Riviere al vrems ghesien hadde. Waer op dien coopman antwoorde / Dat hy in de Helle was gecomen/ ende aldaer ghesien hadde de plaetse ende stoel die voor hem open ghehouden wiert teghens dat hy sterren soude, hier over

1619.

Wreethen
des Coninck
Iuan Basilewits

De Novogrood sijn an eenen winter gheswoopen 29.000 menschen van hongher ende coude,

Onbarmhertichheit der Russen.

Ob d d d d i j

1619.

Wiert dien tyran soo vertoont / dat hy dien coopman dede setten in eenen ketel met olve / ende liet hem alsoo van langher hant warm / ende daer nae heet werden / ende soo langhe sieden tot dat hy gheheel versoden was.

Noch heeft den selven Groot-Doct den Metropolijs ofte Oversten der Gheschiedichheit / die als doe te Novogrood was / averecht op een paert gheset / hem een sack piype in syn hand ghevende / daer hy op moeste blaesen als eenen speel-man / ende heeft hem alsoo rydende ghesonden nae de Stadt Moscou , met groote vermaetheyt.

Noch heeft dien selven tyran op eenen tijdt synen Cancelier in haet ghecreghen (dwelck om klepne oorsacken conde ghebeuren) ende hy heeft gheordonneert / dat die selve in een Caemer soude ghebracht werden / met het meeren-deel van syn vrienden / de welke peder een stuck wt syn vleys moeste sijnden / om hem alsoo als eenen Martelaer te doen sterben. De Secretaris van Basilowits / die een van de beste vrienden des Cancelaers was / heeft om hem een corte piype aen te doen / syn mannelichheit af ghesneden / daer van de Cancelaer terstont stierf. De tyran merckende dat den Cancelaer hier aen een groot faveur gesehiet was / ende hem die haestige doot te gherijnghe docht / heeft daetelick dien Secretaris doen aen grijpen / ende hy selfs heeft hem aen gheset / dat hy kiesen soude van twee straffen die hy hem soude op-legghen / d'ene / dat hy daetelick / sonder eenich vertreck / in syn lijf van en raen soude op-eten dat stuck dwelck hy den Cancelaer hadde af ghesneden / ofte dat hy sich moeste beropen / om selve met stucken van een ghesneden te worden / soo dat de Secretaris ghenootsaecht was het selve in presentie van den Tyran in syn lijf te eten.

Noch heeft desen tyran somwylen als het hem luste / eenighe wreede beeren in een beslotene plaetse doen bzingen / welcker clautwen af ghesneden / ende de tanden ghecozt waren / ende hy heeft eenighe menschen / die het hem beliefde / hy dese beeren doen setten / die de menschen met hare voeten doot ghedoot ende vermoordt hebben.

Den xxij. van Marten syn de Heeren Gesanten ghescheyden van Novogrood / haren afschept aldace nemende van den

De Heeren
Gesanten
ghesonden
van Novogrood.

1619.

Delt-Oversten / Heer Jacob de la Gardye / ende sy syn niet sieden over de sneen ghevaeren / lybende onder weghe groote bittere coude / alsoo sy des nachts somtijts in gheen hupfen en condon comen / maer moesten in haere sleden slapen onder den honden hemel / hier en daer in de Dosschen.

Den tweeden Aprilis syn de Heeren Gesanten ghecomen binnen de Stadt Rebel / ter nauwer noot condon sy haere peerden soo verre bzinghen / overmits sy soo swack waeren van den voorgaenden hongher ende onghemack / dat sy het meeren-deel moesten onder weghe slaen lachten / hier syn haere C. wel onthaelt ende ghetracteert / soo dat haer docht / dat sy int landt van belosten ghecomen waren / ten aensien van de voorgaende reyse.

Den twaelfden Aprilis syn haere C. met al haer suppte des middaeghs te eeten gheweest hy de Gouverneur van Rebel / Heer Gabriel Oxenstern , op het Casteel / alwaer sy wter maeten eerlick ende magnifichelick syn ghetracteert geweest / tot branc hebbende / benevens excellent Lubeecks ende Rostocher bier / niet anders als Apocras met Cardamomme gheleckt synde. Entrent ter halver maeltijt / soo quamen daer eenige trompetters ter eet-caemer in / ende vooz de selfde quam eenen persoon vooz wt / met eenen Hof-meysters stock in syn handt / ende achter hem volghden so veel personen / als daer menschen aen de taefel saeten / de welke in hare handen droeghen vooz de Heeren / groote goudene ende berguldene koppen / ende vooz de sup te groote wyde glaesen / daer ontrent eenen stoop nats in machte / alle met Apocras ghevult / de welke also / als op eenen ooghen-blick / ghelychelick op de taefel wierden gheset / vooz peder een / dwelck met een wonderliche aerdscheit is toe ghegaen. De Gouverneur liet elck een aen-segghen / dat soo wie syn glas ofte cop lartst soude wt-ghedroncken hebben dat hem syn glas of cop wederom soude vol gheschoncken werden / ende dat hy het / sonder eenighe dispensatie ofte faveur / soude moeten wederom wt drincken. Men desen dronck hadde peder een syn becomste soo wel / dat sy het tot allen deren verghe sonder drincken wel condon herten.

Haer

Laeten
de

gneye by de Heeren Staten in
Graben-Waghe soo goet als
ghearreesteert.

Den Prince van Oranien,
Graef-VVillem-Lodewijk van
Nassow, Gouverneur van Gene-
rael deser Gemmeerder Ne-
derlandtsche Provintien/sock
Prins Hendrick, ende Graef Ernst
Casimir van Nassou, cloeck ende
ghesondt / groote zorghe drae-
ghende vooz de behoedenisse
ende wel-stant deser Landen.

Laeten
de

Gheheel Hooghe-Duytsch
Landt, in de waepenen / in twee
partpen verdeelt.

De Grisons ofte Rietpen / iae
gheheel Switser-Landt, in veel
moeyten ende periculen.

De Neder-Landtsche Tref-
nes heel cranch.

De steecken van Oost-Fries-
landt gheappanseert.

Den Cardinael Clefel noch
in ghebanckenisse.

Adieu mijn Boeck, seylt voor den windt in Gods gheleydt,
Als ghy weder comt, soo brenghet van alles meer bescheydt.

F I N I S.

Aenteeckenijnghe eenigher fouten.

fol. 2. b. mirti, leest miero. fol. 6. a. egamus, leest rogamus. Ibidem, episcopores, leest episcoporum.
sanctifico, leest sanctificato. fol. 19. b. ultro citroque, leest ultra citraque. Ibidem, Heu quantum
terra potuit pelagique parari Hoc, quem civilis hauserunt sanguine dextra, leest Heu quantum terra potuit
pelagique parari Hoc, quem civilis hauserunt sanguine dextra. fol. 26. b. Regem, leest regnum. fol. 27. ablo-
lucie, leest absoluite. Dotatam, leest potestatem. populo, leest populo. poi est, leest potest. Emaard, leest
Emmanuel. fol. 29. b. Vcium, leest verum. probabiles, leest probabilis. testaram, leest testatam. fol. 30. a. uile,
leest ut ille. fol. 30. b. dari, leest dari. Cana, leest cœna. fedilitatem, leest fidelitatem. fol. 31. a. quoris
leest quoris. fol. 33. b. Beates leest beatus. trinit, leest trinit. fol. 70. a. vermanende / leest vernemende.
fol. 70. a. Offen / leest Offen / of / Ofen. fol. 92. a. ghenere, leest genere. fol. 95. a. verban / leest verban
confermteyt, leest conformiteyt. propositien, leest propositien. fol. 96. b. bulion, leest Bouillon. fol. 102. g.
Roche foucault, leest Roche foucault. fol. 114. stceden / leest staeden.
fol. 117. b. Tellagardus, leest De la garde. 167. b. parcetes, leest parcere. nulla, leest nulla. numerum, leest
numerus. fol. 172. Ledan, leest Sedan. fol. 174. b. siele / leest stede. fol. 189. is onverschens den tweeden
maele ingesloopen de doort des Hertochs van Venetien. hier fol. 149. a. fol. 235. a. Sazer, leest Cesar. fol.
238. a. perarse / leest perard. fol. 238. b. Paradin, leest Pradin. fol. 260. a. camp / leest camp. fol. 261. a.
mon, leest moy. fol. 263. a. vile, leest vivo. fol. 263. a. remenie, leest Lomenie. fol. 266. b. si / leest hy. fol.
273. a. ende of / leest ende dat. fol. 77. a. despiciere / leest ghespecticeert.
fol. 290. b. capiteus / leest capiteus. fol. 291. a. amullat, leest annullat. fol. 311. b. versoght / leest ver-
socht. fol. 315. b. is by in adherentie ingesloopen t' verreck des Wyren nae den Wyel. hier 287. b. fol.
316. a. notioael, leest nationael. fol. 326. b. despectis, leest desperatis. fol. 317. a. contrarie, leest contraria.
fol. 317. b. aemmenen / leest aemmenen. fol. 323. b. aenghenomen / leest aenghekomen. om door hemand
leest om door hulpe van de selbe pemand. fol. 341. b. mairles, leest mairles. fol. 346. a. onbinden / leest ont-
bieden. fol. 348. b. hoopde / leest hoopende. fol. 353. b. se / leest de. fol. 385. a. Ioannes van Essen / leest
Joncker Henrick van Essen. Ibid. gedeputeerde Stadt / leest gedeputeerde der Stadt. fol. 385. b. nae de
woorden Ioannes Polander professor dec. leest Sibrandus Lubbertus D. ende professor der H. Theologie te
Franker. fol. 389. b. ghemaeckt / leest ghemerckt. fol. 401. b. is onverschens ingesloopen t' interpretie en
pueskens ghescheyden aen J. van Oldenbarnevelt. hier fol. 375. a. also is oock fol. 401. b. waderam vera
baet die naturalisatie van den Heere Marquette ende leest us die fol. 175 a. faet fol. 407. a. op dat
des lichtelicker / leest op dat hy best te lichtelicker. spetitiuse / leest spetitiuse. fol. 447. a. timactich / leest
typmactich. fol. 224. b. de derde dochter van Brancheijk / leest de dochter van Soison.

De Goet-willighe ende verstandighe Leser sal belieben de
reste selfs te corrigieren.

Tot vervullinghe deses Pagiesoo hebbe ick dit van het Jaer
1620. hier by willen voeghen.

1620.

Ketterpen
in de Keli-
que der
Turcken
ontstaen.

Wat Constantinopelen heeft
men tydinghe/ dat onder
de Turcken een nieuwe
Secte is ontdeckt/ die de
sonnige Moulchuren, andere Kaffafinen noe-
men/ haeren oorspronck vooz langhe jaren
gehat hebbende wt Persia. Die dese Sec-
te aenhangen/geben vooz/ Dat de V Verlt,
sy van eeuwichheit gheweest ende eeuwichlick
sal staende blijven: Dat de siele ende het Lich-
haem der menschen t'saemen sterven ende ver-
gaen: Dat alle Vrouwen behoorden gemeyn te
wesen. Men dese Secte hanghen allerley
soorten van Turcken/ als laicfaren, Spa-
hyen, Siaullen, Capitsijs, Azamoglanen, ende
ghemeyne burgers in groote menicheten/
niet allen binnen Constantinopel / maer
alomme in de voornaemste Steden van
Asia, noch doozgaens op de platte Lande
ende Dozperen. Haeren Scheich, dat is/ Op-
persten Leeraer / is bekent gheworden/
ghevangen / ter doot gerondemneert/ en-
de met de voeten opwaerts ghehanghen/
ende synen buych opghesneden/ het inghe-
wand daer wt gherucht / ende alsoo om
het leven ghebracht. Daer syn vele van
synne Discipulen ghevangen/ vele der self-
der syn onthooft/ Vele soecken haer met
de blucht te salveren. Daer wozt daghe-
lic groote Inquisitie ghedaen om al syn
Complicen te vinden/ die ghebonden syn-
de/ oock al den selfden gaenck sullen gaen
moeten. De goederen van de ghebluchte/
ende gheapprehendeerde worden daete-
lick gheconfisqueert.

Voort
Christ-dach
syn de beel-
den wt de
Slot-keere
in binnen
Praga wech
ghewandert.

Fredrich den Conynck van Bohemen/
heeft vooz het Fest der geboorte Iesu Chi-
sti, alle de Weelden tot de Kercke op het
Slot te Praeghe/ doen wech nemen/ ende
op Christ-dach is het Woonch-weerdighe
Woonch mael des Heeren in de selfde
Kercke bedienet/ nae de instellinghe Chri-
sti ende het ghebruyck der Ghereformeer-
de Kercken. De Conynck is vooz aen ge-
gaen / den welken een groote menichte
van menschen is nae- ghevolght/ alle wa-
re Godsaelighe personen haer hier in
hertelich verblývende. Daer waerender
vele ghecomen om toe te sien/ jaee ettelicke
duysenden/ welker vele ooc hebben aen-
ghehoort de Predicatpe Doctoris Abraha-
mi Schukken, hof-prediker syner Conynce.

licker M: als hy heeft wt Godes W.
Wozt bewesen den groutwel der heel-
den-eerjnghe/ ende het rechte ghebruyck
ende houdjnghe des W. Woond-maels na
de instellinghe Christi, mer bestraffinghe
der groutwelicke abuyse die in het Paus-
dom syn inghesloopen. God de Heere wil-
le synne Conynckliche M: voortaen synen
rijcken segen geven/ ende bewaeren vooz
de Godloose Wafffinghs/ ende bloedt-doo-
stighe Verraeders:

1620.

Haere M: de jonghe Coninginne van
Bohemia is op den xxv en. Decembris bin-
nen Praga in het craem-bedde beballé van
eenen jonghen Prince/ waer ober groote
blydtschap is gheweest / ende men heeft
opentlick in der Kercke God den Heere
daer ober ghedanckt/ ende daer nae met
het af-schieten van eenighe stucken grof-
gheschuts vrecht bewesen.

De Conin-
guine van
Bohemen
heeft bin-
nen Praeg
eenen Son-
ghedaert.
den 27. Ja-
naar.
Ao. 1620.

De W. M. Heeren Staeten van Hol-
landt ende West-Frieslandt laeten dooz
haere Ghecommittierde neerstighe in-
formatpe nemen op de veroorzakers/
aen-stichters / ende Sel-Waemels van
dese laetste in-landtsche beroerten/ casse-
rende verscheydene der selfder die in be-
dienjnghe van publike Winten tot noch
toe gheweest syn. Binnen Leiden is in
lanuario Ao. 1620. eenen J. M. gevangen
ghenomen / den welken van de Remon-
stranten deel is toe-vertout gheweest/
ende die groot bewint haerer sacken ghe-
hat heeft/ by den welken meer is gebon-
den/ ende hy sal meer clappen / als velen
onder haer sal lief wesen.

Deel Offi-
cieren wo-
den in Ho-
landt verar-
dert.

Den 19. lanuarij nieuwen stijl 1620. heb-
ben de Heeren Ghenerale Staeten dooz
Ghecommittierde wt haere Naemer/
Graef-Ernst van Nassou, ende den Oversten
Nicolaes Smeljsinck, eenighe veranderingh-
ghe ghedaen in den Magistraet ende re-
gerjnghe binnen Campen, Af-settende
vijf Magistraets personen / ende dnye-
en-twintich Ghemeyns-liden/ in wel-
ker plaetse sy andere cloecke/ verstandige/
wrede-lievende mannen ghestelt hebben/
die men vertrouwt/ dat de waere Gere-
formeerde Religie/ en het gemeyne beste
met ernst in hare Stad sullen helpé bevo-
deren/ daer toe haer God de Heere synen
seghen ende ghenaede wille verlecten.

De Mag-
straet wo-
binnen
Campen
verandert.

F I N I S.

